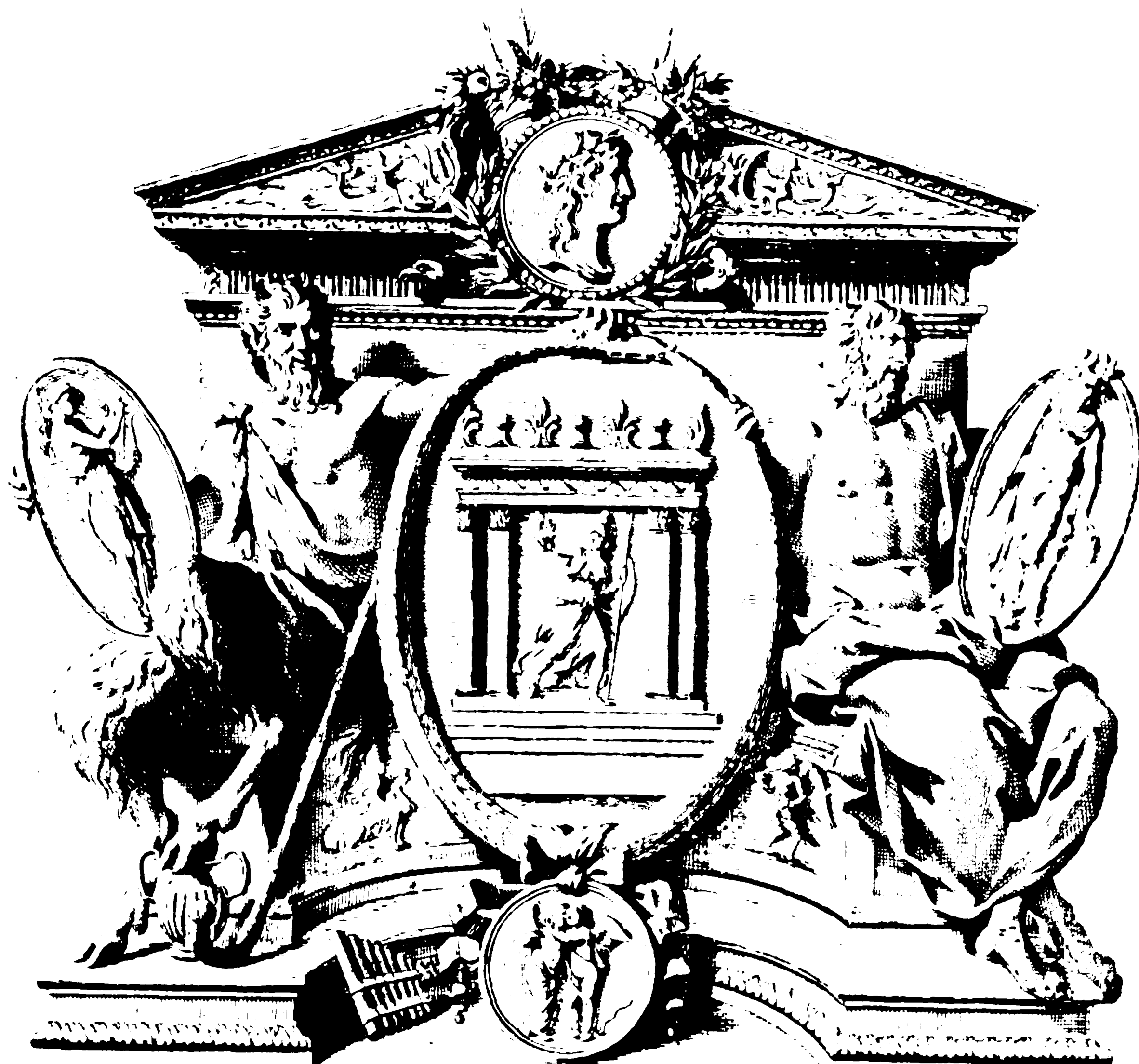
IOANNIS MEVRSI
OPERVM
VOLVMEN SEXTVM
EX RECENSIONE
IOANNIS LAMI

LVCVBRATIONES QVAE IN EO CONTINENTVR
SEQVENS PAGINA INDICAT

FLORENTIAE. CIↃ. IↃ. CC. XLV.
SACRAE CAESAREAE MAIESTATIS TYPIS
APVD TARTINIVM ET FRANCHIVM
CVM ADPROBATIONE.

NOTAE AD CATONIS DE AGRICVLTVRA LIBRVM.

ANIMADVERSIONES AD PHAEDRI FABVLAS.

CRITICVS ARNOBIANVS, ET HYPOCRITICVS MINVTIANVS, ET EXCERPTA MS. REGII PARISIENSIS.

NOTAE AD MACROBII SATVRNALIORVM LIBROS.

NOTAE IN CHALCIDIVM.

HELLADII BESANTINOI CHRESTOMATHIA CVM INTERPRETATIONE ET NOTIS IO. MEVRSII.

ARISTOXENVS)
NICOMACHVS) AVCTORES MVSICES CVM NOTIS.
ALYPIVS)

LEONIS IMPERATORIS TACTICA *ex Codice Laurentiano restituta, addito Capite*, QVOMODO ADVERSVS SARACENOS PVGNARE OPORTEAT.

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE DE ADMINISTRANDO IMPERIO LIBER.

EIVSD. LIBER TACTICVS *nunc primum integer e Codice Veronensi V. Cl. Scipionis Maffeii editus.*

EIVSDEM STRATEGICVM *nunc primum ex Codice Laurentiano editum.*

EIVSDEM DE THEMATIBVS LIBRI II.

EIVSDEM NOVELLAE CONSTITVTIONES.

PRAEFATIO.

Extum Meurſianorum Operum Volumen a Notis ad *Catonis* Librum *De Re Ruſtica* inchoavimus, antiquorum Scriptorum Expoſitiones, quales in Volumen praecedens coniecimus, exhibere pergentes. Dein *In Phaedri Fabulas Animadverſiones* conſequuntur. Aſt quum varietas admodum delectet, en tertio loco *Criticum Arnobianum*, & *Minutianum Hypocriticum*, cum adfinibus Excerptis, ſeu Appendice, ſuccedere fecimus; opera ad Chriſtianos Scriptores, & multiiugi quidem eruditione conſpicuos, ſpectantia: ne ſemper cum Ethnicis nobis res eſse videatur. Quod ſi *In Macrobium Notae Breviores* ſtatim ſubiiciuntur, is auctor ille eſt, de quo ambigunt, & ancipites ſe traducunt, Critici, Ethnicus fuerit, necne; qualis etiam *Chalcidius* creditur, in cuius *In Timaeum Commentarium Notae* ſubduntur; hi enim Semichriſtianis ſaltem accenſentur ab πολυτριλλήτῳ *Heineccio* in eruditiſſima *De Philoſophis Semichriſtianis* Diſsertatione. At hiſce mediis, utpote qui in Religione vera etiam medii ſunt, perlectis, ad *Helladii Chreſtomathiam* delabimur, poſt cuius utiles obſervationes muſica harmonia Lectorem ad hunc Tomum ſedulo evolvendum adlicimus, Auctores Muſices antiquiſſimos proferendo, *Ariſtoxenum*, *Nicomachum*, *Alypium*, & ex *Marci Meibomii* editione quidem, ut emendatiſſima noſtra haec quoque praeberetur. Quamquam autem hoſce Auctores a *Meibomio* reſtitutos edidimus, ita ut ſaepe ab *Meurſio* adnotata, & emendata, quae nec nimium felicia, *Io. Alb. Fabricio* iudice, plerumque ſunt, pro ſupervacaneis haberi poſſint; tamen ut nihil, quod *Meurſii* ſit, deſideretur, ea etiam adponenda cenſuimus: quod monuiſſe ſubſiciat. Ceterum, qui uberiora, & abſolutiora, de hiſce Auctoribus deſiderat, laudatos *Meibomium*, & *Fabricium*, adeat ac conſulat. Unum tantum heic πολυμαθείας ἕνεκα addam, *Aſclepii* Tralliani in *Nicomachi* Geraſeni opus Enarrationem Graece haberi MS. etiam in Laurentiana Bibliotheca, non tantum in aliis, quas *Fabricius* recenſet. Sed quum Muſica in omnibus imperet, adeoque & in ipſo Martis tumultuoſo opere perutilis deprehendatur, poſt vetuſtos, qui de Muſica ſcripſerunt, Auctores, *Leonis* Imperatoris *Tactica*, ſive *De Re Militari*, Librum ſubnexui, at integriorem, ac perfectiorem, quam *Meurſius* ediderat; Codice enim Laurentiano uſus mutilum, ac depravatum, frequenter ſupplevi, atque reſtitui. Non dubito, quin ſi alios MSS. Codices, quos laudatus *Io. Alb. Fabricius* in ſua Bibliotheca Graeca memorat, ad manus habuiſſem, exactior fortaſſis, & abſolutior, huius Commentarii editio evaſura eſſet; ſed quando id fieri non potuit, eximio Codice Laurentiano contentus fui, cuius praeſtantia, & perfectio, ut manifeſtius intelligatur, hic poſtremum horum Tacticorum caput, licet mancum & imperfectum, quod in Codice illo Mediceo perantiquo exſtat, in editionibus vero omnibus deeſt, cum mea Latina interpretatione producam.

 LEO-

LEONIS IN CHRISTO REGE IMPERATORIS ROMANORVM,

Quomodo adversus Saracenos pugnare oporteat.

QVoniam diversarum gentium acierum, & dispositionum meminimus, age de cetero etiam perturbantis in praesens Romanam nostram remp. gentis Saracenorum mentionem, in quantum possumus, iniiciamus; & quomodo natura se habeant; & quomodo cum armis, tum studiis, in expeditionibus utantur; & quomodo sit necessarium contra ipsos armari & militare, & deinde adgressiones facere.

Saraceni igitur Arabes sunt ex eo genere, quod ad ingressum felicis Arabiae aliquando situm, & Syriam versus Palaestinamque dispersum est; principio quidem tamquam migrationis gratia; postea vero, quando eorum superstitionis dux fuit Muchumet. Et armis usurpantes dictas provincias, & insuper Mesopotamiam, & Aegyptum, aliasque regiones; quaecumque occasio Romanae Reip. usque ad Persarum regionem obtinere dedit. Videntur autem adversus Deum pii, sed blasphemiam, quae ipsis videtur pietas, esse demonstrant. Qui Christum verum Deum, & mundi Servatorem, adpellare Deum non substinent; omnis autem mali operis Deum esse caussam opinantur; & bellis gaudere dicunt Deum, qui dissipat gentes quae bella volunt: & domesticas quidem leges non transgrediuntur, carnem impinguantes, & animam inhonorantes Huiusmodi igitur impietatem, per nostram pietatem & orthodoxam fidem, oppugnantes, & divinas leges & civiles multo magis inviolatas servantes, contra ipsos militamus. Vtuntur autem camelis, qui pro plaustris, & subiugalibus, onera ipsorum ferunt, & asinis, & mulis, & tympanis, & cymbalis, in aciebus, quibus domesticos equos adsuefaciunt. Huiusmodi vero strepitibus, & sonis, equos hostium turbantes in fugam vertunt. Sed & camelorum spectaculum pariter insuetos equos terret & turbat, & prope stare non sinit. Huiusmodi autem spectacula constituentes, crebra autem signa super ipsos imponentes, *efficiunt*, ut videatur militum esse multitudo illa turba. Calidi autem sunt temperamento in tali climate calido habitantes. Vtuntur vero etiam pedestri militia, Ethiopibus nudis ab armis contra equites ordinatis, tamquam velitibus. Arcus enim ferentes, hisque utentes, ii, quibus difficile occurratur, invadentibus videntur. Pedites vero suos gestant, vel propriis equis vectos, vel pone equites sedentes, quando prope suam regionem est eorum expeditio. Vtuntur vero pro armis equites arcubus, & gladiis, & hastis, & scutis, & securibus. Etenim etiam integram armaturam gestant, veluti loricas, & clibania, & cassides, & ocreas, & chiropsella, & siquid est aliud iuxta Romanum morem. Cingula autem sua, & fraena, & enses, argento variant ambitiosius. Neque vero persequentes, neque si eos alii persequantur

ΛΕΟΝΤΟΣ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩΙ ΒΑΣΙΛΕΙ ΒΑΣΙΛΕΩΣ ΡΩΜΑΙΩΝ.

Πῶς δεῖ σαρακηνοῖς μάχεσθαι.

Ἐπειδὴ διαφόρων ἐθνικῶν παρατάξεών τε ϗ διαθέσεων ἐμνημονεύσαμεν· φέρε λοιπὸν ϗ τοῦ νῦν ἐνοχλοῦντος τῇ ῥωμαικῇ ἡμῶν πολιτείᾳ ἔθνους τῶν σαρακηνῶν ἐπιμνησθῶμεν κατὰ δύναμιν· ὅπως τε ἔχωσι φύσεως, ϗ ὅπως τοῖς τε ὅπλοις ἐν ταῖς ἐκστρατείαις χρῶνται ϗ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, ϗ ὡσανεὶ ἢ δέον κατ' αὐτῶν ἀνθοπλίζεσθαί τε ϗ ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγχειρήσεις ποιεῖσθαι.

Σαρακηνοὶ μὲν οὖν ἄραβες εἰσὶ τὸ γένος παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας ποτὲ κείμενον τῷ χρόνῳ, ϗ πρὸς τὴν συρίαν ϗ παλαιστίνην διασπαρέν· πρῶτα μὲν οἷον μετοικίας χάριν, ὕστερον δὲ ὅτε τῆς αὐτῶν δεισιδαιμονίας ἐγένετο ἀρχηγὸς μουχούμετ· ϗ ὅπλοις κρατοῦντες τῶν εἰρημένων ἐπαρχιῶν, καὶ δὴ ϗ μεσοποταμίας ϗ αἰγύπτου ϗ τῶν ἄλλων χώρων· ἅπερ αὐτοῖς ὁ καιρὸς τῆς ῥωμαικῆς [1] ἀπὸ [2] περσῶν χῶραν ἔδωκε κατασχεῖν. Εἰσὶ δὲ περὶ μὲν τὸ θεῖον δοκοῦντες εὐσεβεῖν, βλασφημίαν δὲ τὴν αὐτοῖς δοκοῦσαν εὐσέβειαν ἀποδεικνῦντες· οἷς [3] χριστὸν μὲν τὸν ἀληθινὸν θεὸν ϗ τοῦ κόσμου σωτῆρα καλεῖν θεὸν οὐκ ανέχονται· παντὸς δὲ ϗ κακοῦ ἔργου τὸν θεὸν εἶναι αἴτιον ὑποτίθενται· ϗ πολέμοις χαίρειν λέγουσι τὸν θεὸν τὸν διασκορπίζοντα ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα· ϗ τοὺς οἰκείους δὲ νόμους ἀπαραβάτους φυλάττουσι, τὴν σάρκα λιπαίνοντες. ϗ ψυχὴν ἀτιμάζοντες. Τῇ οὖν τοιαύτῃ δυσσεβείᾳ, διὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας τε ϗ ὀρθοδόξου πίστεως ἀντιμαχόμενοι, ϗ τοὺς θείους νόμους καὶ τοὺς πολιτικοὺς πολλῷ μᾶλλον ἀπαραβάτους διαφυλάττοντες, κατ' αὐτῶν ἀντιστρατευόμεθα. Χρῶνται δὲ καμήλοις τοῖς ἀχθοφόροις αὐτῶν ἀντὶ ἁμαξῶν ϗ ὑποζυγίων ὄνοις ϗ ἡμιόνοις, ϗ τυμπάνοις δὲ ϗ κυμβάλοις ἐν ταῖς παρατάξεσι, ἐν οἷς τοὺς οἰκείους ἵππους ἐθίζουσι. Διὰ δὲ τοιούτων κτύπων ϗ ἤχων τοὺς ἵππους τῶν ἀντιπολεμούντων αὐτοῖς ταράσσοντες, τρέπουσιν εἰς φυγήν. Ἀλλὰ καὶ τῶν καμήλων ἡ θέα ὁμοίως τοὺς ἀσυνήθεις ἵππους ἐκφοβεῖ καὶ ταράττει ϗ προσωκαίνειν [4] οὐκ ἐᾷ. Τὰς δὲ τοιαύτας [5] καθιστῶντες, πυκνὰ δὲ φλάμουλα ἄνωθεν αὐτῶν ἐφιστῶντες, ὡς δοκεῖν στρατιωτῶν εἶναι πλῆθος τὸν ἐκεῖνον ὄχλον. Θερμοὶ δὲ εἰσὶ τὴν κρᾶσιν ἐν τοιούτῳ κλίματι θερμῷ κατοικοῦντες· χρῶνται δὲ καὶ πεζικῇ στρατιᾷ. αἰθίοψί φασι γυμνοῖς ὅπλων ἔμπροσθε τῶν καβαλλαρίων παρατατλομένοις οἷον εἰψιλοῖς· [6] τόξα γὰρ φέροντες ϗ τούτοις χρώμενοι δυσάντητοι δοκοῦσι τοῖς ἐπερχομένοις. Τοὺς δὲ πεζοὺς αὐτῶν φέρουσιν ἢ ἐφ' ἵππων ἰδίων ὀχουμένους, ἢ ὄπισθε τῶν καβαλλαρίων καθημένους. ὅτε πλησίον τῆς αὐτῶν χώρας ἐστὶν ἡ ἐκστρατεία αὐτῶν. Χρῶνται δὲ ὅπλοις ϗ οἱ καβαλλάριοι τόξοις ϗ σπαθίοις, κονταρίοις, ϗ σκουταρίοις, ϗ πελέκεσι· ϗ πανοπλίαν γὰρ φοροῦσιν οἷον λωρίκια ϗ κλιβάνια ϗ κασσίδας ϗ ποδόψελλα ϗ χειρόψελλα. ϗ εἴ τι ἕτερον κατὰ

tur

τὸν

1 Deest fortassis πολιτείας. 2 Forte πρὸς; vel legendum ἀπὸ περσῶν χώρας. 3 Forte οἱ. Forte 4 προσοικεῖν. 5 Videntur deesse duo versus. 6 Forte ψιλοῖς.

τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον· τὰς δὲ ζώνας αὐτῶν ϗ τοὺς χαλινοὺς ϗ τὰ σπαθία, ἀργύρῳ ποικίλλουσι φιλοτιμότερον. Οὔτε δὲ διώκοντες, οὔτε διωκόμενοι, λύουσι τὴν τάξιν αὐτῶν· εἰ δὲ συμβῇ αὐτὴν λυθῆναι δι᾽ ἑαυτῶν, ἀσύστατοι ϗ ἀνεπίστροφοι γινόμενοι μόνῳ τῷ σωθῆναι ἐλαύνουσιν. Θρασεῖς μὲν γὰρ εἰσὶ νικᾷν ἐλπίζοντες· δειλοὶ δὴ λίαν ἀπειπόντες τῆς νίκης. Ὡς ἀπὸ θεοῦ γὰρ τὸ πᾶν, εἰ ϗ κακὸν εἴη, λέγοντες εἶναι· εἰ συμβῇ αὐτοὺς ἐναντίον τι παθεῖν, ὡς ἀπὸ θεοῦ ὁριζομένου, οὐκ ἀντιπίπτουσι, ἀλλὰ τῇ προσβολῇ σφαλέντες χαλῶσι τὸν τόνον. Ὑπνηλοὶ δὲ εἰσὶ, ϗ διὰ τοῦτο τὰς νυκτομαχίας φοβούμενοι, ϗ τὰ ἐν αὐταῖς ἐπιτηδεύματα, μάλιστα ὅτ᾽ ἂν ἐν ἀλλοτρίᾳ ἑαυτῶν γῇ κατατρέχουσιν, διόπερ ἢ εἰς ὀχυροὺς τόπους ἀναχωροῦσι, κἀκεῖ τῆς νυκτὸς ποιοῦνται τὴν φυλακήν· ἢ περιφράττουσιν ἀσφαλῶς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ὥστε μὴ ἐπιβουλεύεσθαι ταῖς νυκτεριναῖς τῶν ἐναντίων προσβολαῖς.

tur, solvunt ordinem suum. Si vero ipsum solvi per se ipsos contingat, inconstantes & nec revertentes evadunt, unam salutem insequentes. Audaces enim sunt, quum sperant; timidi vero multum, victoriam desperantes. Tamquam a Deo enim omne, & si malum sit, dicentes esse, si contingat ipsos adversum quid pati, tamquam a Deo praedestinante sit, non resistunt, sed impetu decidentes intensionem remittunt. Somnolenti vero sunt, ideoque nocturnas pugnas timent, nocturnaque studia, maxime quando in aliena terra discurrunt. Quapropter vel in munitos locos secedunt, ibique noctis custodiam faciunt; vel circumvallant secure sua castra, ne per insidias nocturnis hostium incursibus adpetantur.

Τετράγωνον δὲ ϗ ἐπιμήκη ποιοῦνται τὴν οἰκείαν παράταξιν ἀσφαλεστέραν ϗ ῥαιδίως λυθῆναι μὴ δυναμένην ἐν ταῖς πορείαις, ϗ ἐν ταῖς συστάσεσι τῆς μάχης. Ὡς ἐπὶ πολὺ δὲ ῥωμαίους μιμοῦνται, ϗ κατὰ τὰ ἄλλα σχήματα τῶν παρατάξεων τῇ πείρᾳ τῶν προσβολῶν, οἷον ἐγγεγυμνασμένοι ϗ ἐξ ὧν ἔπαθον παρὰ ῥωμαίων δρ . . . [1] κατ᾽ αὐτῶν ἐπιτηδεύοντες· ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν εὐμήχανοι ϗ σταθεροί· μήτε διὰ τάχους προσβολῆς πτοούμενοι τοὺς ἐπερχομένους· μήτε διὰ προσποιητὴν ἀναβολὴν ἐκλυόμενοι. Προσμένουσι δὲ τῇ παρατάξει φέροντες ϗ τὰς βολὰς μακροθύμως πρὸς τοὺς θρασέως αὐτοῖς ἐπερχομένους· ϗ ὅτ᾽ ἂν τὸν τόνον χαλάσαντα ἴδωσι τῶν ἀντιπολεμίων, τότε διαναστάντες εὐτόνως μάχονται. Τοῦτο δὲ ποιοῦσιν οὐ μόνον ἐν πεζομαχίᾳ, ἀλλὰ ϗ ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν μάχαις, ἐκχειρὸς ἀπὸ τῶν πλοίων μαχόμενοι· ϗ μετὰ τὴν τῶν βαλλομένων κατ᾽ αὐτῶν ἀποπλήρωσιν ἃ [2] σύσκουτα ποιοῦντες καρτεροῦσι δεχόμενοι, εὐθέως ἀνίστανται ἀθρόοι ϗ ἐκχειρὸς τῆς μάχης ἀπάρχονται, πρὸς οὓς εὐμηχάνως δεῖ προσβάλλειν ἀεί. Χρῶνται δὲ εὐβουλίᾳ ϗ καταστάσει πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐθνῶν δοκιμώτερον, ὡς παρά τε τῶν ὑποστρατήγων ἡμῶν πολλάκις αὐτοῖς προσβαλόντων ἐρευνήσαντες ἀνεμάθομεν· Καὶ δὴ ϗ ἐκ τῶν ἀνενεχθέντων διηγήσεων τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσιν ἀνέγνωμεν· ϗ μάλιστα παρὰ τοῦ ἡμετέρου θειοτάτου πατρὸς πολλάκις κατ᾽ αὐτῶν ἐκστρατεύσαντος ἀκηκόαμεν.

Quadrangularem autem & praelongam faciunt propriam aciem, securiorem & solutu difficilem, & in itineribus & in statariis pugnis potentem. Vt plurimum vero Romanos imitantur & secundum alias acierum figuras, incursionum experientia veluti exercitati, & ea, quae passi sunt a Romanorum militia, contra ipsos molientes. In suis aciebus sagaces atque stabiles, neque ob impetus celeritatem ab invadentibus territi, neque ob simulatam cunctationem: permanent in acie ferentes etiam ictus longanimiter contra audacter eos invadentes; & quum quidem vigorem hostium remissum vident, tunc insurgentes strenue pugnant. Id vero faciunt non in pugna pedestri solum, sed etiam in maritimis proeliis, fortiter e navigiis pugnantes. Et post missilium contra eos explementum syscuta, seu testudines, facientes fortiter substinent excipientes, statimque insurgunt collecti, & strenue pugnam incipiunt; contra quos apte impetum facere semper oportet. Vtuntur vero bono consilio & statu, bellicis methodis omnium aliarum gentium probabiliore, ut ab nostris Praefectis, qui saepe in eos incurrerunt, scrutantes didicimus; insuperque ex delatis narrationibus Imperatoribus praedecessoribus nostris cognovimus; & maxime ex nostro diviníssimo patre, qui saepe contra eos militavit, audivimus.

Λυπεῖ δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος ψύξις ϗ χειμὼν ϗ ὑετῶν ἐπιφοραί· διὸ ϗ ἐν τοιούτοις καιροῖς χρὴ τὰς κατ᾽ αὐτῶν συμπλοκὰς ποιεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἐν εὐδίαις· ϗ γὰρ ϗ τὰ τόξα αὐτῶν ἀσθενῆ διὰ τὴν ὑγρότητα ϗ τὸ ὅλον τοῦ σώματος αὐτῶν νωθρὸν διὰ τὸ ψῦχος εὑρεθήσεται· πολλάκις γὰρ ἐν ταῖς κατὰ τοὺς τοιούτους καιροὺς καταδρομαῖς αὐτῶν ϗ λῃστείαις καταληφθέντες ὑπὸ ῥωμαίων διεφθάρησαν. Χαίροντες οὖν ταῖς εὐδίαις ϗ ταῖς θερμοτέραις ὥραις, τότε συλλέγονται· ϗ μάλιστα θέρους· ϗ κατὰ τὴν ταρσὸν τῆς κιλικίας τοῖς ἐγχωρίοις ἑνούμενοι τὴν ἐκστρατείαν ποιοῦνται· τοὺς δ᾽ ἄλλους καιροὺς μόνοι ἐκ ταρσοῦ ϗ ἀδανῶν ϗ τῶν ἄλλων τῆς κιλικίας πολισμάτων τὰς κατὰ ῥωμαίων ποιοῦνται καταδρομάς. Χρὴ οὖν αὐτοῖς τότε

Contristat vero hoc genus frigus, & hiems, & imbrium casus. Propterea & huiusmodi temporibus oportet cum ipsis pugnas committere magis, quam serenis. Etenim & arcus ipsorum debiles propter humiditatem, & totum corpus ipsorum languidum propter frigus, invenietur. Saepe enim in eorum excursionibus, & latrociniis, quae per huiusmodi tempora fiunt, comprehensi ab Romanis perierunt. Gaudentes igitur tranquillis temporibus, & horis calidioribus, tunc congregantur, & maxime aestate; & circa Tarsum Ciliciae, incolis uniti, in bellum exeunt. Per alia tempora vero soli ex Tarso, & Adanis, & aliis Ciliciae oppidis, contra Romanos excursiones faciunt. Oportet igitur tunc in eos impetum facere

1 Forte στρατείας. 2 Forte legendum τὰ.

cere, & hieme potissimum, in praedam exeuntes. Hoc vero fiet, si exercitus, quum tacite aliquando propius excurrerint, & exitum eorum inspexerint, contra ipsos impetum facient. Ita enim interiment eos; non autem quando simul omnes conveniant in multitudine & statu belli praeparati. Fallax enim, ut saepe a nobis dictum est, publici belli periculum subire quosdam, etsi videantur manuum superare multitudine. Inadspicuum enim quid fortuna paret. Congregantur vero, non ex descriptione militantes; sed quisque suo arbitrio concurrentes cum tota familia. Divites quidem, ut, pro propria natione, mercede moriantur; pauperes vero, ut praedae aliquid lucrentur. Sed & arma ipsis contribules subpeditant, & mulieres maxime & viri, veluti propter hoc communem habentes cum ipsis militiam; & stipendium existimantes armare milites illi, qui armari ob corporis imbecillitatem non possunt. Et haec quidem Saraceni, gens barbara & infidelis. Romanos vero oportet non solum hisce studere, & ipsa electione animosos, & milites, & qui nondum militant, simul in bellum ire, adversus blasphemantes omnium Imperatorem Iesum Christum Deum nostrum, & per omnia adiuvantem eos, qui pro ipso militant adversus gentes & armis, & muneribus, & orationibus profectionem felicem parantibus Sed & opus est aliquid amplius quam haec agere, hoc est domos & familias eorum curare, qui alacriter, & viriliter militant; & siquid necessarium est exercitibus, sive equi, sive expensae, sive armaturae, haec in commune & concorditer subpeditare. Si enim ita fiat, omnino multiplicatus Romanorum exercitus quum sit, & bene & ut decet armatus, & maxime quicumque ob strenuitatem & generositatem electi sunt, nullo necessariorum destituti, facile, Deo iuvante, de barbaris Saracenis victoriam referent. Si enim armatura, & praecipue arcubus & telis plurimis, insuper & multitudine, & fortitudine, & convenientibus strategematis & machinis superaverimus Romani maxime barbaros, & divinum in omnibus habebimus auxilium, & facile contra illos victoriam consequemur. Haec enim gens ob speratam, ut par est, praedam, & quia belli pericula non timet, facile in multitudinem congregatur, ex omni interna Syria, & Palaestina universa, etiam imbellibus ferme ob huiusmodi spes voluntarie confluentibus ad eos, qui in bellum exeunt . . . . si vero, Dei auxilio nos iuvante, bene armati, & ordinati, & bene atque animose . . . .

τότε προσβάλλειν ϛ μάλιϛα κατὰ τὸν χειμῶ-
να ἐπὶ πραῖδαν ἐξερχομένοις· τῦτο δὲ γενήσε-
ται, ἔαν τὰ ϛρατέυματα . . . ραμὲιν ἀντα [1]
πῦ πλησίον ἀσυμφανῶς, κ̀ τὴν ἔξοδον αὐτῶν
ἐπισκοπήσαντα τὴν κατ᾽ αὐτῶν προσβολὴν ποι-
ήσωνται· οὕτως γὰρ διαφθερῦσιν αὐτὺς· ἢ [2]
ὅτ᾽ ἂν ὁμῦ πάντες συνέλθωσιν ἐν πολυπληθίᾳ
κ̀ καταϛάσει πολέμυ ἐξηρτισμένοι. Σφαλερὸν
γὰρ, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὸ πρὸς δη-
μόσιον πόλεμον ἀποκινδυνέυειν τινὰς, [3] κ̀ πάνυ
δοκῶσι τῶν χειρῶν περιτ]έυειν τῷ πλήθει. Τὸ
γὰρ τῆς τῦχης ἀορατόν. Συνάγοντες [5] δὲ ὐχὶ
ἀπὸ καταγραφῆς ϛρατευόμενοι, ἀλλ᾽ ἕκαϛος γνώ-
μῃ ἑκυσίᾳ συντρέχοντες πανοικεῖ· πλύσιοι μὲν
ὥϛε ὑπὲρ τῦ ἰδίυ ἔθνυς μισθῷ ἀποθανεῖν,
πένητες δὲ ἵνα τι τῆς πραίδας κερδήσωσιν.
Αλλὰ κ̀ ὅπλα αὐτοῖς οἱ συμφυλέται χορηγῦ-
σι· ϛ γυναῖκες μάλιϛα κ̀ ἄνδρες, ὥσπερ διὰ
τύτυ κοινωνῦντες αὐτοῖς τῆς ἐκϛρατέιας· κ̀ μι-
σθὸν ἡγούμενοι τὸ καθοπλίσαι ϛρατιώτας, οἳ
ὁπλισθῆναι δι᾽ ἀσθένειαν σώματος μὴ δυνά-
μενοι. Χαὶ ταῦτα μὲν σαρακηνοὶ ἔθνος βάρβα-
ρόν τε κ̀ ἄπιϛον· ῥωμαίυς δὲ χρὴ ὐ μόνον
ταῦτα ἐπιτηδέυειν, ϛ εὐψύχυς τῇ προαιρέσει
κ̀ ϛρατιώτας κ̀ τὺς ὔπω ϛρατευομένυς συν-
εκϛρατέυειν κατὰ τῶν βλασφημύντων τὸν πάν-
των βασιλέα χριϛὸν τὸν θεὸν ἡμῶν κ̀ διὰ πάν-
των ἐνδυναμοῦντα τὺς ὑπὲρ αὐτῦ ϛρατευομένυς
κατὰ τῶν ἐθνῶν κ̀ ὅπλοις κ̀ δώροις κ̀ ταῖς
προπεμπ]ηρίοις εὐχαῖς. Α᾽λλὰ κ̀ πλέον τι τύ-
των πράτ]ειν τὸ κ̀ τὺς οἴκυς τῶν σὺν προθυμίᾳ
κ̀ ἀνδρίᾳ ϛρατευομένων φιλοφρονεῖσθαι, κ̀ εἴ τι
ἐνδέον τοῖς ϛρατέυμασιν, ἢ ἵπποι ἢ ἀναλώμα-
τα ἢ πανοπλίαι, κ̀ ταῦτα χορηγεῖν διὰ κοινω-
νίας κ̀ συγκροτήσεως. Εἰ γὰρ οὕτω γένεται
πάντως πολυπλασίων ὑπάρχων ὁ τῶν ῥωμαίων
ϛρατὸς· κ̀ καλῶς τε κ̀ ὡς προσῆκεν καθοπλι-
σμένος κ̀ μάλιϛα ὁπόσοι ἐπίλεκτοι δι᾽ ἀνδρίαν κ̀
γενναιότητα τυγχάνυσι· μηδὲν τῶν δεόντων
ἐν αὐτοῖς ὑϛερύμενοι ῥαιδίως σὺν θεῷ τὴν
κατὰ τῶν βαρβάρων σαρακηνῶν ἀναδήσονται
νίκην. Εἰ γὰρ τῇ τε ὁπλίσει κ̀ μάλιϛα τόξοις
κ̀ βέλεσι πλέιϛοις κ̀ δὴ κ̀ τῷ πλήθει κ̀ τῇ
ἀνδρίᾳ κ̀ τοῖς προσήκυσι ϛρατηγήμασί τε κ̀
μηχανήμασι πλεονεκτήσομεν ῥωμαῖοι μάλιϛα
κατὰ βαρβάρων· κ̀ τὴν θέιαν ἐπὶ πᾶσιν ἕξο-
μεν συμμαχίαν· κ̀ εὐκόλως τὴν κατ᾽ ἐκείνων
κατορθώσομεν νίκην Τῦτο γὰρ τὸ ἔθνος διὰ
τὴν ὡς εἰκὸς ἐλπιζομένην πραῖδαν ϛ τὸ μὴ φο-
βεῖσθαι κινδύνυς πολέμυ εὐκόλως εἰς πολυπλη-
θίαν συνάγεται ἀπὸ τῆς ἐντὸς συρίας κ̀ παλαι-
ϛίνης ἁπάσης, κ̀ τῶν ἀνάνδρων τάχα διὰ τὰς
τοιαύτας ἐλπίδας συνερχομένων ἑκουσίως τοῖς
ἐκϛρατέυουσιν. εἰ δὲ τῆς τῦ θεῦ ἡμῖν συμ-
μαχύσης βοηθείας καλῶς ὁπλισάμενοι κ̀ παρα-
ταξάμενοι κ̀ καλῶς κ̀ εὐψύχως . . . .

At quia integritatem operis, quoad fieri potest, in primis optamus, ea etiam adferre operae pretium est, quae *Antonius Possevinus Lib. V. Bibliothecae Selectae Cap. VII.* editionis Romanae *Lib. I. Cap. XXIV.* de quibusdam locis in *Tacticis Leonis* subplendis, ac restituendis, habet; quae quidem apud *Meursium* in editione Lugduni Batavorum An. MDCXII. *p.* 59. *&* 418. longe minus emendate, ac integre, leguntur.

EX

1 Fortassis restituendum ἴαν ϛρατέυματα καταδραμήσαντα πῦ πλησίον ἀσυμφανῶς, ϛ τὴν ι. &c. 2 Legendum forsitan οὐ δ᾽ ὅτ᾽ ἂν. 3 Videtur legendum, εἰ ϛ. 5 Restituendum videtur συνάγονται.

Cautio de Libris Leonis Imperatoris De adparatu bellico prave ab Haereticis verſis. CAP. VII.

Libros autem De adparatu bellico, a Leone Imp. Graece, vel (ut ita dicam) ſemi Graece conſcriptos (ſplendor enim linguae Graecae, & collapſus erat, & varias voces alienas in rebus caſtrenſibus admiſerat) quum Io. Checus Cantabrigenſis vertiſſet in Latinam linguam; quaecumque de Liturgia, hoc eſt, de ſacroſancto Miſſae ſacrificio, de Sacerdotibus & Pontificibus, de peccatorum expiatione per eos facienda, de oratione pro mortuis, Imperator ille exercitibus ſuis accuratiſsime commendaverat, tamquam ſumma Chriſtianae militiae praeſidia, Checus perfide ſubſtulit, vel mutavit; praeter alia menda, quae quum ad nomina, reſque alias militares pertineant, verſione ſua Italica Philippus Pigafettius curavit emendare. Vt itaque pateat dolus, & Principes ac nobiles alii, & milites, ſibi ab iſtis caveant, quorum manibus liber ille ſolet teri, libet aliqua huc e manuſcriptis ipſis Graecis codicibus antiquiſsimis Leonis Imp. quos legimus, adponere, & inde Checi haereticum aſtum, & verſionem cum ea, quam adhibere debuiſſet, ob oculos legentium ponere.

Ex cap. 13. *initio.*

Checus ſic expreſſit: Turmarchae, ut banda omnia integra ſint, atque ad uſum militarem apta, ante diem belli unum, atque alterum praeparabunt, atque adeo Bandophoris, id eſt ſigniferis cohortium, dentur, cohortis unuſquiſque Comes ſua conſtituat contubernia, & ſi qua ſint deſerta, expleat.

Ὥϛε παρασκευάζειν τȣ̀ς τȣρμάρχας πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τȣ̃ πολέμȣ, τὰ βάνδα ἁγιάζειν διὰ τῶν ἱερέων, καὶ ȣ̃τως ἐπιδιδόναι τοῖς βανδοφόροις τῶν ταγμάτων.

Quum debuiſſet vertere: Turmarchae uno aut altero die ante praelium ſic omnia parent, ut banda per ſacerdotes ſanctificentur, atque ita Bandophoris ordinum tradantur.

Ex initio 14. *Capitis.*

Checus ſic: Hoc ante omnia praecipiendum eſt, ut purus, ac ſanctus exercitus tuus ſit, & pridie veſperi preces efficaces, ac diuturnae adhibeantur, omneſque Deo conſecrentur, verbis, factiſque perſuadeantur, ſe Deum adiutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, ſinceros, alacreſque procedere.

Ὑποτιθέμεθα ȣ̃ν σοι ὦ ϛρατηγὲ πρὸ πάντων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τȣ̃ πολέμȣ, καθαρὸν εἶναι τὸν ϛρατὸν, ϗ εὐχὴν γενέσθαι διὰ τῆς νυκτὸς ἐκτενῆ διὰ τῶν ἱερέων, ϗ ἁγιασθῆναι πάντας, &c.

Quum ſic debuiſſet vertere: Mandamus tibi, ductor exercitus, in primis, ut quo die praelium committendum eſt, eo exercitus expietur, oratioque habeatur per noctem ad Deum continenter à ſacerdotibus, atque omnes ſanctificentur.

Ex cap. 16.

Checus vertit: Pulchrum enim, piumque eſſe videtur, mortuis ſepulturam parare.

Πάντοτε μὲν γὰρ καλὸν καὶ ὅσιον, ἡ πρὸς τȣ̀ς τεθνηκότας εὐσέβεια.

Quum debuiſſet vertere: Omnino rectum, piumque eſt, pietas, & officium, quod erga mortuos adhibetur,

Ex cap. 19. *de Navali praelio, num.* 21.

Checus ſic: Et priuſquam ad claſſem procedas, precibus, ac piis votis ſe mutuo milites Deo commendent, & bonum, proſperumque, iter adverſus hoſtes precentur.

Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τȣ̃ ἀποκινῆσαι, ἁγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμȣλα τῶν δρομώνων διὰ θείας τῶν ἱερέων ἱερȣργίας ϗ εὐχῆς ἐκτενȣ̃ς πρὸς τὸν ὅλων θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τȣ̃ ϛρατȣ̃ κατὰ τῶν πολεμίων.

Quum debuiſſet vertere: Et priuſquam moveas, ſanctificentur omnia flammula dromonum per ſacrum ſacerdotum ſacrificium, & orationem adſiduam ad Deum univerſorum, ut iter proſperet exercitui adverſus hoſtes.

Ex

Ex cap. 20. de ſentent. militum, Senten. 70.

Checus ſic: Militum in bello cadentium, atque eorum qui ſtrenue ſe gerunt, & pro fide Chriſtiana mortui ſunt, corpora honeſte ſepeliantur, eoſque bona, & honeſta commendatione mortuos proſequamur.

Ἱερά ἐϛιν τὰ τῶν τελευτώντων πολέμῳ ϛρατιωτῶν σώματα, ϗ μάλιϛα τῶν ἀριϛευσάντων ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν χριϛιανῶν μάχῃ. ϗ ταῦτα χρὴ ἐκ παντὸς τρόπου τιμᾷν ὁσίως, ϗ τάφης ἀξιοῦν, ϗ μνήμης.

Quum debuiſſet vertere: Sacra ſunt militum in bello cadentium corpora, praecipue eorum, qui ſtrenue ſeſe pro Chriſtianis propugnandis geſſerunt: haecque omnino pie honore adficienda; & ſepultura, memoriaque perpetua dignanda ſunt.

Ex cap. 20. in m. ſ. Graeco Gnome 169.

Checus ſic Sententia 168. *numero mutato*: Quando copias tuas ad bellum educturus es, oportet liberas, & ſolutas a peccato eſſe, & pia, iuſtaque mente Deum colere, atque adeo ad bellum procedere.

Ἡνίκα δὲ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν μέλλεις πρὸς πόλεμον, δεῖ μὲν καθαρὰς αὐτὰς ἐξ ἁμαρτημάτων εἶναι, Φροντίσεις δὲ διὰ τῶν ἱερέων καθαγιασθῆναι αὐτὰς δι' εὐλογίας· ϗ οὕτως μετὰ θάρσους ἐπὶ τὴν μάχην ἀποκινῆσαι.

Quum debuiſſet vertere: Quum copias fueris ad bellum educturus, eas quidem a peccatis expiatas eſſe oportet: curabis autem, ut a ſacerdotibus ſanctificentur per benedictiones, atque ita fidenter ad pugnam procedant.

Ex Epilogo.

Checus ſic: Quae igitur ad Dei cultum pertinent, in primis obſervanda, & conſtituenda ſunt, ut qui ſpiritus eſt, in ſpiritu, & veritate ab omnibus colatur; & quae fidei, vitaeque praecepta reliquit, ea precibus impetremus, ut faciamus quae divinis literis imperat ut agamus, & fide in illum, amore, ac dilectione omnium in Chriſto Ieſu renatorum, ad Chriſtum perfectionem legis adſpiremus, ut per illum, in quo omnia Deo complacita ſunt, nos quoque Deo placeamus, & iuſtitiam erga omnes, etiam inimicos, aequitatemque teneamus. Religione in Deum non modo cognita, verum etiam culta, & honoribus regi ſecundum Deum delatis, qui gladium a Deo ſibi commendatum non temere geſtat. Deinde ſacerdotibus Dei, qui, quantum in ſe eſt, paſcere debent gregem Chriſti, aliqua in veneratione habitis, atque adeo divinis fidei legibus ſumma obſervantia, omnique animi inductione, ab omnibus obſervatis, regias leges minime tranſgrediamini, ut iuſtitia, & iudicium in medio terrae noſtrae fiat.

Διὰ τοῦτο δεῖ σὲ πάντα τὰ εἰς θεὸν θεραπείαν, ὦ ϛρατηγὲ, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπιτηδεύειν, καὶ διαφυλάττειν ἐξαιρέτως τὴν εἰς τοὺς ἱερεῖς τε ϗ ἀρχιερεῖς αὐτοῦ τιμὴν καὶ θεραπείαν. ϗ τοῖς ἁγίοις αὐτοῦ ναοὺς ὥϛε ἀσύλους εἶναι. ϗ μὴ αὐτὸν ἀναρπάζεσθαι τοὺς ἐν αὐτοῖς καταφεύγοντας, ἄνευ διαγνώσεως τῆς ἡμετέρας βασιλείας. καὶ τὰ ἱερὰ δὲ τὸν μοναχῶν ἀσκητήρια, καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς τὴν παρθενίαν ἀσκοῦντας ἀβλαβῆ, ϗ ἀβίαϛα, καὶ σεμνὰ διατηρεῖσθαι, ϗ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα τῷ θεῷ ἀνάκειται παραφυλάττειν ἀνεπηρέαϛα, ϗ τίμια ϗ αἰδέσιμα, ὡς ἅγια πάντα, ϗ τῷ ἁγίῳ θεῷ ἀνακείμενα, καὶ μηδένα βέβηλον ἢ τυραννικὸν χεῖρας ἐπαίρειν κατ' αὐτῶν. ἢ ἄλλως ἀποθρασύνεσθαι μήτε σεαυτὸν μήτε ἄλλον τινὰ τὸν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν, οἷον δήποτέ τινα πεπιϛευμένον ἀρχὴν, ἢ ϛρατιωτικὴν, ἢ πολιτικὴν, ἀλλ' εἶναι αὐτοὺς ὡς κτῆμα τοῦ θεοῦ πάσης βλάβης, καὶ ἐπηρείας ἐλευθέρους. ϗ μάλιϛα τοὺς ἀρχιερεῖς ὡς πατέρας ϗ ποιμένας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὅσαι τε ἀρχόντων, ϗ ὅσαι ἀρχομένων, καὶ τὰ πρὸς θεὸν ἡμῖν μεσιτεύοντας. τούτους διὰ πάσης ἄγειν τιμῆς ϗ αἰδοῦς, ϗ μηδὲν ἐφ' ὕβρει τούτων καταδέχεσθαι. καὶ γὰρ τὰ εἰς αὐτοὺς γινόμενα εἰς τὸν θεὸν ἀναφέρεται

Quum debuiſſet vertere: Quapropter quaecumque ad Dei cultum pertinent, tibi ſunt, Imperator, prae ceteris omnibus procuranda. cavendumque in primis eſt, ut non ſolum erga Dei ſacerdotes, & Pontifices, honor, & cultus, retineatur; ſed eius etiam templa, quaſi aſyla, ſancta conſerventur, ut eorum, qui eo perfugerint, nemo abripiatur, niſi interveniente regiae noſtrae poteſtatis iudicio. Sacra etiam Monachorum aſceteria, quique in illis virginitati operam dant, a damno ac vi remota, intactaque, cuſtodienda ſunt. Et ut breviter dicam, quaecumque Deo dicata ſunt, adhibenda diligentia eſt, ut quum ab omni iniuria defendantur, tum is honor illis, eaque reverentia habeatur, quam rebus omnibus ſanctis, & Deo ſancto dicatis, habere par eſt. Neque committendum, ut profanus quiſpiam aut tyrannicus manus illis inferre, ſeu quoquomodo impetum facere, audeat; ne tu quidem ipſe, aut quis alius tuae poteſtati ſubiectus, quicumque demum is ſit, cui ſit aliquis creditus magiſtratus, ſive militaris, ſive urbanus. Verum ſunt illi tamquam Dei poſſeſſio, ab omni detrimento, atque iniuria, prohibendi, & maxime Pontifices ipſi: quippe patres, & animarum humanarum

ται, παρ' ȣ̃ τὴν ἀρχιερωσύνην εἰλήφασιν. δι' ἧς καὶ τὸ ποιμαίνειν ψυχὰς, ϗ τὸ πρὸς Θεὸν αὐτοῖς μεσιτεύειν ἀνεδέξαντο. Οἱ γὰρ ἱερεῖς, ὥσπερ ψυχή τις διεσπαρμένη, καὶ ζωογονȣ̃σα ὅλον τὸ σῶμα τȣ̃ χριϛιανικȣ̃ λαȣ̃, καὶ ἀρχόντων, καὶ ἀρχομένων, καθέϛηκεν, νȣ̃ν ϗ ἡγέμονα τὸν βασιλέα τῶν ἁπάντων θεὸν κεκτημένη, καὶ ἀπ' αὐτȣ̃ τὰς τοῦ ὅλου σώματος διοικήσεις διαπορθμεύȣσα, καὶ κυβερνῶσα καὶ περιάγουσα, Οὕτως οὖν περὶ Θεὸν εὐσεβῶς ϗ ὀρθοδόξως, καὶ περὶ τοὺς ἐκείνου θεράποντας διακείμενος ἐπιμελοῦ μετὰ τοὺς νόμους τῆς θείας πίϛεως, ϗ τοὺς βασιλικȣ̀ς ἀπαραβάτους διαφυλάττεσθαι, ὥϛε ποιεῖν σε κρίμα ϗ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς σȣ̃.

rum omnium, tam eorum qui imperant, quam eorum qui parent, pastores, nostrique apud Deum mediatores, & internuntii. Hos omni honoris, & reverentiae genere prosequi decet, neque quicquam pati, quod cum illorum iniuria coniunctum sit. Quae enim in eos fiunt, in ipsum referuntur Deum, a quo etiam Pontificatum acceperunt, per quem, ut & animas pascere, & ipsarum apud Deum mediatores esse possint, apti facti sunt. Nam sacerdotes perinde sunt, atque anima quaedam undequaque disseminata, vivificans totum Christiani populi corpus, & eorum qui imperant, & eorum qui parent; mentem ac ducem nacta omnium regem Deum, a quo totius corporis dispensationes derivans, traiicit, gubernat, & circumducit. Tibi igitur ita pie, atque orthodoxe, erga Deum, eiusque administros, adfecto, haec cura sit, ut post divinae Fidei praecepta, regiae leges sine ulla transgressione observentur; ita ut facias iudicium, & iustitiam in medio terrae tuae.

Ceterum ne quid desit Libro eiusdem Leonis Imperatoris (si quis eum emendare, aut vertere fideliter, vel etiam subplere voluerit) defectum in Checi versione e manuscriptis Graecis Codicibus capite sexto de armatura equitum, & peditum, numero vigesimosecundo hic adponemus.

Ἔξωθεν δὲ τῶν βοείων θηκαρίων τῶν ζαβῶν, ἔχειν τοὺς ϛρατιώτας ἀπὸ δερμάτων θηκάρια ἕτερα ἐλαφρὰ, ὅπως ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ἢ ἐν καιρῷ κȣ́ρσȣ, ὄπισθεν τῶν ὀπισθοκουρβίων κατὰ τὰς ψύας τῶν ἵππων βαϛάζωνται, ϗ ἐὰν συμβῇ πολλακίον, ὃ μὴ μένοιτο, τροπῆς γενομένης], πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανεῖς γενέσθαι τοὺς τὰς γρείας ἔχοντας· μὴ εἰσὶ γυμναὶ αἱ ζάβαι ϗ φθείρωνται, εἶτα καὶ κωπȣ̃σι τοὺς ϛρατιώτας διηνεκῶς ἐπικείμεναι αὐτοῖς. ἵνα δὲ ϗ οἱ ἄρχοντες ἑκάϛȣ τάγματος διαγνώσεις ἀπογραφὰς ποιῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τȣ̃ παραχειμαδίȣ, ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀργείας καιρῷ. ὥϛε ἐὰν μὴ εὐπορῶσιν οἱ ϛρατιῶται κατὰ τὴν χώραν ἀγοράσαι τὰ ἐπιτήδεια, φανερὸν γίνεσθαι πόσων ἵππων ϗ ποίȣ εἴδους ϗ ποίȣ ἅρματος δέονται τῶν ϛρατιωτῶν ἕκαϛος. ἵνα παρασκευάζῃς, ὦ ϛρατηγὲ, ταῦτα ἐν τῷ δέοντι καιρῷ εὐτρεπίζεσθαι πρὸς ἀγορασίαν αὐτοῖς ἀπὸ πραγματευτῶν τινῶν, καὶ μήτε ἐντεῦθεν οἱ ἐντόπιοι οἰκήτορες βλάπτωνται, μήτε οἱ ϛρατιῶται τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν ϗ ὅπλων εἰ ȣ̃τως τύχοι ὑϛερούμενοι ἀπορῶσιν. ἐπὶ ȣ̃ν τὸν καβαλλάριον ϛρατιώτην ἐξωπλίσαμεν, ἑξῆς ἐρȣ̃μεν ϗ ὅπως χρὴ σὲ ϗ τῶν πεζῇ μαχȣμένων ϛρατιωτῶν τὴν ὅπλισιν ποιήσασθαι. τῆς πεζικῆς τοίνυν τȣ̃ ϛρατȣ̃ τάξεως πάλαι μὲν εἰς τρία διῃρημένης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τακτικοῖς, οἷον εἰς ὁπλίτας, οὓς οἱ νεώτεροι σκȣτάτους ἐκάλεσαν, εἰς ψιλοὺς, ϗ εἰς πελταϛάς, ὧν ὁ καθ' ἡμᾶς ȣ̓ γινώσκȣσι μὲν τὴν κλῆσιν. δοκεῖ μοι δὲ τοῖς ψιλοῖς αὐτοὺς συγκαταριθμήσαντας δύο μόνας τάξεις πεζικοῦ μνημονεῦσαι ϛρατοῦ ὁπλίτων τε ϗ ψιλῶν. Περὶ τȣ́των ȣ̃ν ὑμεῖς τῶν τάξεων διοριζόμεθα. Ὁπλίσεις μὲν ȣ̃ν τῶν πεζῶν σκȣτάτων τῶν πάλαι καλȣμένων ὁπλίτων, οὕτως, ὥϛε ἔχειν σπαθίον, κοντάριον, σκȣτάριον. ὅτε μὲν χρεία καλεῖ ἐπίμηκες μέγα, ὃ καλεῖται θυρέος, πάντως δὲ ϛρόγγυλον τέλειον. τὰ δὲ σκȣτάρια ὁμόχροα πάντα, ἢ κατὰ ἀριθμὸν ἢ κα-

Praeter bubulas zabarum thecas, habere oportet milites ex pellibus thecas quasdam leves, & expeditas, quae belli tempore, vel excursionum, post opisthocurbia in lumbis equorum gestentur, ut si (quod absit) contingat ob fugam factam, eos, qui habent impedimenta, per diem unum, ut saepe fit, abesse, ne corrumpantur zabae, si detectae remanserint, neve continenter gestatae milites fatigent. Praefecti autem singularum cohortium lustrent, & censeant milites in hibernis, sive in alia otii occasione, ut si copia comparandi necessaria in regione desit, manifestum fiat, quot equis, quibus rebus, & quo armorum genere, opus habent, ut ea, tu Imperator, opportuno tempore per certos negotiatores adferri illis ad mercatum cures, ne propterea indigenae damno adficiantur, neve milites necessariis rebus, & armis, si hoc usu veniat, destituti, otiosi haereant. Postquam igitur equitatum armavimus, de armatura peditatus dicere pergemus. Quum igitur peditatus exercitus trifariam a priscis rei militaris Scriptoribus divisus fuerit, in armatos videlicet, quos recentiores scutatos vocarunt, in velites, sive expeditos, & in peltatos, sive cetratos, quorum quidem adpellationi, nostra tempestate, quum nullum peditum genus respondeat, nos cum velitibus non male, opinor, ipsos connumerantes, de duobus tantum generibus mentionem faciemus, gravis scilicet, & levis armaturae, sive armatorum, & velitum. De his igitur decernemus. Arma dabis peditibus scutatis, quos armatos olim vocarunt, gladium, hastam, scutum oblongum quidem & magnum. quod dicitur thyreus, quum usus postulat, ut plurimum vero exacte rotundum. Scuta vero omnia sint eiusdem coloris, aut secundum numerum, aut secundum cohortem: adsignabis etiam galeam habentem in vertice tuphiam parvam, item fundas, tricuria,[1] anci-

1. Certe τζηκούρια non *Tricuria* vertendum videtur, sed *Secures*, vel ut Graecus contextus habet *Tzecuria*.

pitia; altera quidem acie in longum acuta, ut gladii; altera vero cuſpidata, ut haſtae, quae geſtentur cum tegminibus coriaceis, vel tricuria alterius generis, habentia unam aciem caedentem, alteram rotundam, ſive etiam tricuria, quae ſint ancipitia inſtar ſecuris. Delecti vero aciei habeant zabas vel loricas omnes, ſi fieri poſſit; ſin minus, duo ſaltem primi acierum ordines; in humeris autem zabarum ſint flammulae parvae: habeant etiam manicas *χειρομάνικας*, quae dicuntur manicelia, aut chiropſella, quae ſint vel ferrea, vel lignea: habeant & ocreas, quae dicuntur podopſella, vel chalcotuba, praeſertim ii qui ſunt in capitibus, & caudis acierum: & ſcutatos quidem ut dictum eſt, armabis. Velites, ſive leves, hoc pacto: quibus ſint toxopharetra, quae ex humeris pendeant, quae habeant magna cucura, & ſint capacia triginta, vel quadraginta ſagittarum, tum etiam tribuli lignei cum parvis ſagittis, parviſque cucuris, quae & procul arcubus iaciuntur, & inimicis uſui eſſe nequeunt.

ἢ κατὰ τάγμα. ἔχειν δὲ ϗ κάσιδα ἔχουσαν ἄνωθεν τουφίον μικρόν, σφενδόβολα, τζηκούρια δίςομα. τὸ μὲν ἓν ςόμα δίκην σπαθίου ἐπίμηκες. τὸ δὲ ἕτερον ὡς κονταρίου ξίφος, ἀναβαςαζόμενα μετὰ θηκαρίων δερματίνων, ἢ τζηκούρια ἕτερα ἔχοντα τὸ μὲν ἓν ςόμα κόπτον, τὸ δὲ ἕτερον ςρόγγυλον· ἢ ἕτερα τζηκούρια δίστομα τάξιν πελεκίων. Τοῖς δὲ ἐπιλέκτοις τῆς ἀκίας ἔχειν ϗ ζάβας ἤτοι λωρίκια. εἰ μὲν δύνατὸν, ὅλοις, εἰ δὲ μὴ κἂν δύο τοῖς πρώτοις τῶν ἀκιῶν. κατὰ δὲ τοὺς ὤμους τῆς ζάβας φλαμουλίσκια μικρὰ, ἔχειν δὲ καὶ χειρομάνικα τὰ λεγόμενα μανικέλια ἢ χειρόψελλα σιδηρὰ ἢ ξύλινα, ϗ περικνημίδας ὁμοίως, ἃ λέγεται ποδόψελλα ἢ χαλκότουβα, μάλιςα τοῖς ἐν ταῖς κεφαλαῖς καὶ οὐραῖς τῶν ἀκιῶν τετγμένοις. Καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους οὕτως ὁπλίσεις, ὡς εἴρηται, τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς τὸν τρόπον τοῦτον, τοξοφάρετρα ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα· ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγίτων· σολινάρια ξύλινα, μετὰ μικρῶν σαγίτων καὶ κουκούρων μικρῶν, ἅπερ καὶ ἐπὶ πολὺ διάστημα ῥίπτονται διὰ τῶν τοξαρίων ϗ τοῖς ἐχθροῖς ἄχρηστα εἰσί.

Leonis Imperatoris ſcriptis alia Caeſarea opera adnectimus, *Conſtantini Porphyrogennetae* ſcilicet, ſed pleniora & abſolutiora, & qualia editiones recentiores praeſeferunt, non praeterita tamen Meurſiana Latina operis *De Adminiſtrando Imperio* Interpretatione, quam, ne quid Meurſianum in hac editione deeſſet, in calce eiuſdem operis adiecimus *p.* 1133. Quod vero ad Librum Tacticum ſpectat, quum is a *Meurſio* ita mancus, & imperfectus, editus fuerit, ut vix minima pars dici illa poſſit, ipſe ex Codice ſingulari MS. Viri undecumque doctiſſimi *Scipionis Maffeii*, prope integrum prodidi, & Latina etiam Interpretatione donavi. Addidiſſem potius laudati Viri Clariſſimi *Maffeii* Translationem, & ſic meo ipſe labori peperciſſem, & optimam dediſſem; ſed Vir humaniſſimus, falſum eſſe *Fabricium* in *Bibliotheca Graeca*, mihi reſcripſit, dum a *Maffeio* hunc librum Latinitate donatum fuiſſe adfirmavit. Animadvertendum autem eſt, hunc Librum in Codice Maffeiano non *Conſtantino Porphyrogennetae* tribui, ſed *Conſtantino* Romani Imperatoris filio vindicari; quare & nos Maffeianum Titulum adpoſuimus, quum abſolutioris Codicis, quem ſequebamur, auctoritatem, alterius Codicis detruncati, quo *Meurſius* uſus eſt, teſtimonio non ſine ratione praetulerimus. At hiſce ego minime contentus fui. Quum enim in Codice MS. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae opus, quod Στρατηγικὸν inſcribitur, reperiſſem, & *Conſtantino* Imperatori tributum vidiſſem, ex argumenti adfinitate eiuſdem Imperatoris eſſe foetum argui, ipſumque Tactico Volumini ob materiae cognationem adnectendum, Latine etiam a me verſum, cenſui, ut *pag.* 1410. pluribus deduxi: totum enim, qualequale ſit, ineditum eſſe cognovi. Poſt haec *Porphyrogennetae Conſtantini* Imperatoris *De Thematibus Imperii Orientalis & Occidentalis* Libros duos, Novellaſque Conſtitutiones, univerſi Voluminis complementum, adiecimus.

AD

AD CATONIS
DE AGRICVLTVRA
SIVE
DE RE RVSTICA LIBRVM
NOTAE.

VIRIS NOBILISS. PRVDENTISSIMISQVE

D. LAMBERTO

VANDERBVRCHIO DECANO

D. HADRIANO

VANDERBVRCHIO GRAPHIARIO

IOANNES MEVRSIVS D. D.

X tribus, Viri Nobilissimi, ob quae Socrates ille Sapientiae veteris ocellus Naturae gratias egisse memoratur, primum illud fuit, & praecipuum: QVOD HOMO FACTVS ESSET. *O mentis aureae dictum bracteatum! Quid enim, si veris nos pretiis aestimare velimus, ut certe debemus, post Deum immortalem homine sublimius? quid excellentius? quid dignius, in cuius consideratione omnes animi vires intendamus? Ad Dei enim imaginem creatus paene deus in his terris existit. Iam ut taceam vitae aeternae munus, quo post peregrinationem hanc nostram omnes, qui Christo* OPT. MAX. *Sacramento diximus mactandos nos spe certa confidimus; quanti esse debet illa divinae particula aurae a benigno Deo infusa, qua ceteris animantibus praestamus, qua magna capimus, & sapimus! Hanc utinam minus humi afflictum irent isti*

—— Epicuri de grege porci.

Anacharsidis Scythae statuis inscriptum fuit: Γλώσσης γαστρὸς, αἰδοίων κρατεῖν. *Hodie, pro dolor! in contraria omnia nituntur; & vix alia placent. Non iniuria exclamem.*

O curvae in terras animae, & caelestium inanes!

Quotusquisque mortalium est, qui ullum tempori (quod non immerito ἀνάλωμα πολυτελέστατον *Philosophus quidam dixit) pretium ponat? qui diem aestimet? qui intelligat se quotidie mori? quotusquisque est, qui tempus accepit, qui debere se quidquam existimet? quum tamen unum hoc ne gratissimus quidem possit reddere; ut optime a magno Seneca dictum olim. Isthoc praeterea non leviter indignandum. Amat quis meliorem mentem, & supra inglorium, atque illaudatum vulgus extollere caput conatur? ambitio vocatur, & inculcatur tibi divinum illud,* λάθε βιώσας *Homines belluti! penes quos si rerum esset humanarum arbitrium, ocius bonae artes, renovato Domitiani edicto, in exsilium irent. Ambitio, inquam, vocatur. At a quibus? iis nimirum, qui ipsi praeclari quidquam praestare nec possunt, nec volunt, nec alium quemquam ad laudem, honorem, famam recta grassari patiuntur. Alii, etsi possint, nolunt tamen. O homines! Atqui modestiam censent, quod re vera animi degeneris, & muliebris certissimum indicium. Rectissime Cornelius:* Optimos mortalium altissima cupere, contemtu Famae, contemni virtutes. *Et id ipsum sensit prisca illa heroum Graeciae, Romaeque manus. Quae autem vecordia est? quae improbitas? talentum tuum defodere, quod, ut nequissime factum, in Evangelio vindicatum severissime legimus? Gratitudinis vero erga Deum est, universo mundo palam facere, quae a benefica eius manu dona acceperis. Sed plorent, & caepas edant; ego quidem serio* HOC AGAM. *Et quandoquidem ex di-*

vini

vini Platonis sententia ortus nostri partem patria sibi, partem parentes, partem amici vendicent, naviter operam dabo, uti singulis debitum persolvere possim: imprimis patriae, cuius commoda prima putare certum. At frustra illud per literas, inquiunt, fateor; & stultum me, si inde sperem. Graviora etiam tracto Iuris studia, atque ad maiora me Deus meus vocavit; animus certe adspirat; & necdum, ut aiebat Philippus, omnium dierum soles occiderunt. Tu tantum summe Deus, qui creasti me, qui redemisti, da sincere te, & constanter colam. Ignoscite, Viri Prudentissimi, abripuit me huc quorumdam iniquitas, & canina, Appii verbo, facundia; quam tanti facio, quanti adlatrantes canes equus Thessalia. Ad vos convertor, quibus iudicium sanius, bonaeque mentis maior amor. Itaque quum Catonem hunc meum innumeris locis auctum, correctumque in lucem proferrem, patronos alios nolui prae vobis. Nam ut amorem illum vestrum taceam erga me tam prolixum (quem ita aestimo, ut nisi publice praedicem, nimis ingratum me iudicem) erga doctrinam profecto nullo modo nec possum, nec debeo. Erga doctrinam, dico, idque antea sermonibus aliorum acceperam, nunc autem ipse expertus sum adeo nupere. Adcedit eo humanitas incomparabilis, quae pulcerrima equiri ne nobilitatis vestrae inserta; hac me complexi ignotum, invisumque in amicitiam benigne accepistis, nescio quanam eruditionis specie, quam mihi tribuitis, adducti. Sive amor is est, sive iudicium, gaudeo. Vtinam posteritas quoque, ut ait in Epistolis suis Plinius, ita de me aut erret, aut iudicet. Non adrogabo tamen, nisi impudentissimus haberi velim. Audite veram vocem. In hac aetate, ut ingenii fortasse nonnihil sit, at eruditio numquam esse magna potest, quae multa & iugi lectione necessario paratur. Nam in diffuso hoc late Philologiae studio dissentio a Novocomensi isto, multum legendum non multa, dictitante; item Seneca Lucilio suo multorum Auctorum lectionem dissuadente. Per Musas omnes! quid necessarium, si non hoc? erraverim sane eorum iudicio, equidem omnino sic censeo; & pollicem, scio, prement, qui Musas amant, qui Gratias. In illis vos macti isto animo; viam vobis ad immortalitatem stravistis, nec dies ulla obliterabit claritatem, qua novi Polluces splendetis,

—— velut inter ignes Luna minores.

Sed erubui, nec in os haec debebam. Valete, Viri Nobilissimi, Prudentissimique, & fratrantes (liceat uti prisco verbo) literarum politiorum dignitatem contra illos defungino genere, ut Plautus loquitur, pro more vestro, & amore tueamini. Lugduni Batav. IV. Eid. Maias CIↃ. IↃ. XCVIII.

AD LECTOREM.

Abes, mi Lector, Catonem severe, anxieque castigatum. Vsus sum ad eam rem exemplari vetusto excuso Basileae anno CIↃ. IↃ. XXI. qui incredibile, quam fuerit bonae notae, quamvis & labem adspersam nonnumquam habuerit; sed aiebat Naso non inscite, decentiorem faciem in qua aliquis naevus. Idem heic usurpavero. Praeterea inspexi quoque editionem Coloniensem annis XV. posteriorem, quam Scriverius meus utendam suppeditarat; sed inspexi tantum, quia nihil fere ab illa Basiliensi mea differebat. Commelinianam etiam anni CIↃ. IↃ. XCV. adhibui, eam tamen peiorem deprehendi Plantiniana, quae quinque annis istam praecessit, quam & denuo exhibeo. Illud insuper moneo. Capitum singulorum ἐπιγραφὰς retinui, magis ad textus ornatum, quam necessitatem; nam ut Cato illas posuerit nemo sanus credat, ego quidem numquam, nullum earum in Basiliensi vestigium, ut nec in Coloniensi Scriverii, qui tamen ait repperiisse in Regiensi anni CIↃ. CCCC. XCIX. Notum autem, quam soleant librarii impensis huiusmodi bonos Auctores etiam cum detrimento eorum farcire, quo scilicet nauseae delicati Lectoris subveniant, & ὄρεξιν aliquanto maiorem moveant. Quod quidem audere illos mirum non est; habent enim, quod olim de Cn. Domitio Ahenobarbo dixit Licinius Crassus, os ferreum, cor plumbeum. Haec volebam. Quid vero praestiterim iudica, & gratiam habe, referque, sed, quomodo Senatui Nero respondebat, quum meruero. Vale, & quisquis es, AEternitatem cogita.

IOANNIS MEVRSI
AD CATONIS
DE AGRICVLTVRA
SIVE
DE RE RVSTICA LIBRVM.
NOTAE.

E Re Rustica.) Hicne genuinus libri huius titulus? ambigo, & putem fuisse. *De Agricultura.* Agellius ita citat lib. III. cap. XIV. *M. Cato in libro, quem de Agricultura conscripsit.* Varro etiam De Re Rust. lib. I. cap. II. *An non in magni illius Catonis libro, qui de Agricultura est editus, scripta sunt permulta similia?* Colligas quoque ex Plinio lib. XIV. cap. IV. *Catonum ille primus triumpho, & censura super tetera insignis, magis tamen etiamnum claricate literarum, praeceptisque omnium rerum expetendarum datis generi Romano, inter prima vero agrum colendi, illius aevi confessione, optimus, ac sine aemulo agricola.* Et ex Columella lib. I. cap. I. *Vt agricolationem Romana tandem civitate donemus [nam adhuc istis Auctoribus Graecae gentis fuit] iam nunc M. Catonem Censorium illum memoremus, qui eam latine loqui primus instituit.* Eiiciam igitur vulgatam inscriptionem ut novam, ac commentitiam? non ausim, quum idem Agellius illam laudet lib. x. cap. XXVI. *Atqui Cato in libro de Re Rustica, Fundus, inquit. &c.* Quid ergo? dicam quod censeo. Hunc librum suum gemino titulo inscripsit Cato. *De Agricultura, sive De Re Rustica.* Quum enim plus esset in libro, quam primus ille titulus promitteret, secundum addidit, qui latius se extenderet. Sic etiam Varro gemina libros suos inscriptione insignivit: sic Cicero, sic Salustius, etsi hodie hoc minus adpareat. Nam quin ille librorum suorum titulos duplicaverit, dubium non est, ita enim inscripsit. *Catilina, sive Bellum Catilinarium.* Item. *Iugurtha, sive Bellum Iugurthinum.* Liquet ex Agellio, Nonioque, quod tamen ante me nemo, quod sciam, observavit. Iudica serie, & erudite Lector, nam libet testari in aditu hoc:

Odi profanum vulgus, & arceo.

IN PRAEFATIONE.

EST interdum praestare mercaturis rem quaerere.) Suppleo ex v. c. *praestare populo, mercaturis rem q.*

In legibus posiverunt) v. c. posuere. Sed illud Catonis aevum, & stilum magis redolet. Veteres enim *posivi* dicebant. Plautus Asinaria.

A *Quin pol si reposivi remum sola ego in casteria.* Et ita rescribendum apud Nonium *casteria.*

Foeneratorem quadrupli) Vnde etiam quadruplatores adpellati. Festus. *Quadruplatores dicebantur, qui eo quaestu se tuebantur, ut eas res persequerentur, quarum ex legibus quadrupli erat actio.* Vide Asconium in Divinat. & Verr. IV.

Quanto peiorem civem existimarint foeneratorem.) Huc pertinet, quod Cicero extre- B mo II. de Offic. ait hunc ipsum Catonem aliquando rogatum, quid esset foenerari, respondisse: *Quid hominem occidere?*

Et virum bonum quum laudabant.) De hoc dixi in Spicilegio Theocritico, Idyll. IX.

Periculosum, & calamitosum.) Horatius:

Impiger extremos currit mercator ad Indos,
Per mare pauperiem fugiens, per saxa, per ignes.

At ex agricolis & viri fortissimi, & milites strenuissimi gignuntur. Vide Ciceronem in
C Orat. pro S. Roscio Amerino.

CAP. I.

NEve opera tua parcas visere.) Caesonianum praeceptum. Columella lib. I. capit. IV. *Sequitur deinceps Caesonianum praeceptum, quo fertur usus etiam Cato, mercaturis agrum esse revisendum saepius eum, quem velint mercari. Nam prima inspectione, neque vitia, neque virtutes abditas ostendit, quae*
D *mox retractantibus facilius adparent.*

Vicini quo pacto niteant.) Columella lib. I. cap. III. *De vicini commodo non est quidem certum, quem nonnumquam mors, aliaeque nobiscum diversae causae mutant. Et ideo quidam respuunt Catonis sententiam, qui tamen multum videntur errare;* & quae sequuntur. Vide Hesiodum etiam lib. I. Huc pertinet illud Themistoclis, qui domum venditurus addebat, ὅτι κ͵ καλὲς ἔχοι γείτονας; ut ait Plutarchus.

E *Vti bonum caelum habeat.*) Columella loco citato. *Porcius quidem Cato censebat in emendo, inspiciendoque agro praecipue duo esse considerand: salubritatem caeli, & ubertatem loci; quorum si alterum deesset, ac nihilominus, quis vellet incolere, mente esse captum, atque eum ad agnatos, & gentiles deducendum.* Varr. lib. I. cap. II.

Solo

Solo bono) V.C *solum bonum*.

Sub radice montis siet.) Varr. De Re Rustic. lib. I. cap. VII. *Quod ad hanc formam naturalem pertinet, de eo non incommode Cato videtur dicere, quum scribit optimum agrum esse, qui sub radice montis situs siet, & spectet ad meridianam caeli partem.*

Bonumque aquarium) V. C. *boumque, ibique aquarium.*

Siet in iis agris) Augeo ex V. C. *Siet autem in iis a.* Male autem in V. C. *sient* legitur.

Caveto alienam disciplinam temere contemnas) V. C. *Caveto ne alienam d.* Lego, & interpungo. *Vti bene aedificatum siet caveto. Ne alienam d.*

De omnibus agris) Varro lib. I. cap. VII. *Cato quidem, inquit, gradatim praeponens, alium alio agrum meliorem dicit esse in novem discriminibus, quod sit primus, ubi vineae possint esse bono vino, & multo; secundus, ubi hortus irriguus; tertius, ubi salicta; quartus, ubi oliveta; quintus, ubi pratum, &c.*

Septimo silva caedua) Columella libro III. cap. III. *Atque optabiliorem pratorum possessionem, pascuorumque, vel silvae caeduae indicent.* Silvarum autem duo erant genera: hae sacrae, illae profanae. Sacras caedere non licebat. Arnobius lib. VII. *Numquid erui sacratissimos lucos, aut religiosa quaedam loca, substructionibus pollui, profanavique privatis?* Profanas licebat, unde & *caeduae* dicebantur. Festus. *Conlucare dicebant, quum profanae silvae ramos deciderent officientes lumini.* De silva autem caedua ita Caius lib. VII. ad edictum. *Silva caedua est, ut quidam putant, quae in hoc habetur, ut caederetur. Servius eam esse, quae succisa rursus ex stirpibus, aut radicibus renascitur.* De sacra ista Statii Thebaid. III. etiam capienda:

Caedere nec validas sanctis e stirpibus hastas,
Nec pudor emerito clypeum vestisse iuvenco.

CAP. II.

PAterfamilias ubi ad villam venit) Veteres Dominorum tyrannicum nomen abominati *Patresfamilias* se dici volebant. Seneca epist. XLVII. *Ne illud quidem videtis, quam omnem invidiam maiores nostri dominis, omnem contumeliam servis etraxerint? Dominum patremfamilias adpellaverunt: servos, quod etiam in mimis adhuc durat, familiares.* Macrobius Saturnal. lib. I. capit. XI. ubi totum hoc Senecae descripsit. *Et maiores nostri omnem dominis invidiam, omnem servis contumeliam detrahentes, dominum patremfamilias, servos familiares adpellaverunt.* Apud antiquissimos tamen *Patresfamiliae* dicebantur generis principes, & *familiares*, non servi, sed qui eiusdem essent familiae. Festus: *Famelia aurea in liberis hominibus dicebatur, quorum dux & princeps generis vocabatur pater, & mater familias. Vnde familiae Pompiliorum, Valeriorum, Corneliorum, & familiares ex eadem familia; postea hoc nomine etiam famuli adpellari coeperunt, permutata I cum V littera.*

A *Vbi larem familiarem salutavit*) Veteres ut peregre in patriam adpellentes Genium regionis salutabant (qua de re abunde dixi ad Lycophronem) ita, quum domum rediissent, larem familiarem. Videmus hic apud Catonem, & Symmachum lib. V. epist. LXXII. *Octavo demum die multa reluctatus itineris difficultate larem patrium salutavi.* Colebant autem eum propter maiores, qui erant ibi sepulti: nam veteres in suis domibus sepeliebantur, ut noto in Curis Secundis ad Ly-
B cophronem. Servius AEneid. VI. *Apud maiores omnes homines in suis domibus sepeliebantur; unde ortum est ut Lares colerentur in domibus.* Colebatur autem (ut notum est) in foco, unde & veteres frugaliores ibi cibum sumebant. Salvianus De Provid. Dei lib. I. *Numquid parcam illam tunc, agrestemque vitam cum gemitu, & dolore tolerabant; quum viles, ac rusticos cibos ante ipsos, quibus exercebantur focos sumerent?* Id quamvis postea mutarit, in villis tamen inter servos ru-
C sticos nihilominus factitatum. Columella libro XI. capit. I. *Consuescatque rusticos circa larem domini* (scripserim *domi*) *focumque familiarem semper epulari.*

Roget quid operis siet factum, quid restet, satisne tempori opera sient confecta, possitne quae reliqua sient conficere) In V. C. alius erat horum verborum ordo. *Q. o. s. factum, satisne tempori opera sient confecta, quae durare possint, quid restet, aut quae reliqua sient conficienda.* Notandum obiter inibi ad-
D verbium *Tempori*; quo utuntur etiam Plautus, Apuleius, Columella, Palladius.

Ecquid factum vini) Non tantum de oleo *Facere* dixerunt veteres, sed & de vino; quomodo Lycophron quoque:

Ἔρπιν τε ῥέζειν, ἠδ' ἀλοιφαῖον λίπος.

Operarum, dierum) V. C. *operarium dierum.* Male, nam heic *operae* sunt operarii, quomodo saepe utuntur ea voce Latini auctores.

E *Si ei opus non adparet*) Vetus Coloniensis editio anni CIↃ. IↃ. XXXVI. negativam particulam male omittit.

Dicit vilicus sedulo) V. C. *Villicus.* Sed hoc magis placet: nam veteres non geminabant l literam. Festus. *Ab oloes dicebant, pro ab illis; antiqui enim litteram non geminabant.* Lego, *a. enim l. litteram n. g.* facile videre est originem mendi. Dicebatur autem *Villicus*, qui a patrefamilias villae curandae praeponebatur. Varro de Re Rust. li-
F bro I. capit. II. *Villicus agri colendi caussa constitutus, atque adpellatus a villa, quod ab eo in eam convehuntur fructus, & evehuntur quum veneunt.*

Per ferias potuisse veteres fossas tergeri) V. C. *Per ferias vero veteres f. t.* Quod praetulerim. Feriis autem fossas veteres tergeri licebat, non autem novas facere. Macrobius Saturnal. lib. III. *Festis diebus rivos veteres sordidatos detergere licet, novos fodere non licet.* Hac de caussa viduis, quam virginibus ad nubendum feliciores lib. I. ait, cap. XV. *Verrium Flaccum iuris pontificii peritissimum dicere solitum refert Varro, quia*

feriis

feriis tergere veteres fossas liceret, novas facere ius non esset: ideo magis viduis, quam virginibus idoneas esse ferias ad nubendum. Vbi insigniter errat, dum e Fulvio, qui Varroni in mente, Verrium facit; ut rectissime observavit V. N. Ausonius Popma.

Viam publicam muniri) Hoc opus poenae speciem habebat. Traianus ad Plinium lib. x. epist. IV. *Si qui vetustiores invenientur, & senes ante annos decem damnati, distribuamus illos in ea ministeria, quae non longe a paena sint. Solent enim eiusmodi ad balineum, ad purgationes cloacarum, item munitiones viarum, & vicorum dari.*

Spinas runcari, expinsi far, mundicias fieri) V. C. auget. *Spinas runcari, cremarique, ex piscina immunditias efferri munditias fieri.* Et recte quidem, *ex piscina immunditias efferri* ingerit. Sed capiemus ne de publica piscina (sic antea dixit, *viam publicam muniri*) ad quam natandi, exercitiique causa veniebant? de illa sic Festus: *Piscinae publicae hodieque nomen manet, ipsa non exstat, ad quam & natatum, & exercitationis alioquin causa veniebat populus.* Erat circa portam Ostiensem. Ammianus lib. XVII. *Vnde chamulcis impositus, tractusque lenius per Ostiensem portam, piscinamque publicam Circo illatus est maximo.* Ad cuius instar etiam erant istae piscinales cellae, quae in aestivis balneis a Septentrione, in hiemalibus autem a meridie lumen accipiebant, ut tradit Palladius lib. I. tit. XL. Non potest; valide vetat Columella lib. II. cap. XXII. *Piscinas, lacus, fossas veteres tergere, & purgare.* Quem totum locum cum hoc Catonis contulisse iuvabit.

Expinsi far) V. C. eiicit. Benene? Non ausim pronuntiare, quum Columella hoc ipsum etiam inter opera feriis licita numeret. Ait enim: *Feriis autem ritus maiorum etiam illa permittit, far pinsere, &c.*

Quum aegrotarint, cibaria tanta dari non oportuisse) Longe aliter V. C. *Servis excocta cibaria non tanta dari, quanta cum sine tempestate operantur in arvis.*

Frumentariam, pabuli causa quae parata sunt) Longe melius V. C. *& frumentariam, familiae pabulivae causa, quae paranda sient parare.*

Rationem vinariam, oleariam) V. C. *Rationem item vinariam, oleariamque.*

Quid fiet quod veneat) V. C. *Quidque f.*

Si quid desit in annum uti paretur) V. C. *Si qua desint in a. v. comparentur.*

Auctionem uti faciat) Male haec ut plurima alia in hoc libello a superioribus divulsa sunt, quae coniungi debent ex fide veteris codicis. *Pecus consideret. Auctionem uti faciat. Vendat oleum, &c.*

Armenta delicula, oves deliculas) Quaenam armenta *delicula*? quaenam oves? an quae non amplius fugunt, ut sit ἀποκοριςικῶς a *delicus*? eo enim vocabulo Latini veteres animalia lactere desita adpellabant. Glossae *Delicum*, ἀπογαλακτισθέν. Ita enim lego, non *Delitum*, ut inepte hodie est. Varro de Re Rustica lib. II. cap. IV. *Quum porci depulsi sunt a mamma, a quibusdam delici adpellantur, neque iam lactentes dicuntur.* Sed minime tamen convenit id verbi huic loco, & melius V. C. *Armenta reiicula, oves reiiculas.* Nam pecora *Reiicula* dicebantur aetate, aut morbo gravia. Nonius: *Reiiculas oves, aut aetate, aut morbo graves.* Varro Cato, vel de liberis educandis. *Et ut in grege opilio oves minus idoneas removere solet, quas reiiculas adpellat.* Et de Re Rust. lib. II. capit. I. *Praeterea scire oportet in grege, quot feminas habeat, quae parere possunt, quot arietes, quot utriusque generis soboles, quot reiiculae sint alienandae.* Vbi tamen *pullae* legendum ex vestigiis MS. coniicit vir inlustris Iosephus Scaliger.

Patremfamilias vendacem, non emacem esse oportet) Plinius lib. XVIII. cap. V *Eodemque pertinet, quod agricolam vendacem esse oportere dixit.*

Si te libenter vicinitas videbit) Lego *sic te l.*

CAP. III.

Agrum conserere studere) Recte V. C. inserit. *Conserere statim studere.* Subiungit enim, *conserere cogitare non oportet, sed facere.*

Studere oportet) Postremam dictionem V.C. delet; nec male.

Sed facere oportet) Bene etiam heic V. C. ultimam dictionem excludit. Pertinent vero huc illa Plinii lib. XVIII. cap. V. *Fundum in adolescentia conserendum sine cunctatione, aedificandum non nisi consito agro.*

Ita aedifices) V. C. *Tum ita ae.*

Ne villa fundum quaerat, neve fundus villam) Columella libro I. capit. IV. *Eleganter igitur aedificet agricola, nec sit tamen aedificator, atque areae idem tantum complectatur, quod ait Cato, ne villa fundum quaerat, neve fundus villam.*

Patremfamiliae villam rusticam) Etiam haec male a superioribus divulsa, coniungo monitu veteris codicis:

Cellam oleariam, vinariam) V. C. auget; *& cellam o. vinariamque instructam.*

Vti lubeat caritatem exspectare) Lego, *ubi l. c.*

Et rei) Non male. V. C. & id rei.

Et oleam deiicere solere) V. C. *& oleum.* Minus recte.

Si in terra, & tabulato) V. C. *Vel tabulato.*

Medipontos, privos) Dispungo, *medipontos privos.* Quod autem doctissimus vir Ausonius Popma malle ait se *melipontos* ex libris veteribus, non probo. Primum numquam vidi illos libros veteres; & mei Basil. & Colon. habent *medipontos* Deinde *Melipontus*, & *Medipontus* idem valent; Nam veteres L. & D. saepe inter se commutabant, ut in *Impelimenta, Impedimenta. Fidius, Filius. Odor, Olor. Delicare, Dedicare.* Quin etiam R. & D. commutabant. *Meridies, Medidies.* Vnde *Melidialis hostia*, quae meridie immolabatur. Festus: *Medialem adpellabant hostiam atram, quam meridie immolabant.* Lego. *Medidialem a.* Sic *Feretrius, Fedetrius.* In lege

Nu-

Numae: IOVEI. PEDETRIO. BOVEM. CAIDITO. A Sic *Lingua*, *Dingua*. *Lacrimae*, *Dacrimae*. *Novensiles*, *Novensides*, & similia.

CAP. IV.

B*Vbilia bona, bonas praesepis, saliscas elatratas*) Longe melius V. C. *Bubilia bona, beneque aedificata, bonas praesepis, salicas habeant clatratas*.

Clatros interesse oportet pede) V. C. *Clatros inter se oportet pede distare*. B

Villam urbanam pro copia) Bene V. C. *Villam suburbanam*.

Fundus melius erit) V. C. *Melior*. Popma, *melios*. Non repugno.

Frons occipitio prior est) Plinius lib. XVIII. cap. v. *Eum tamen, qui bene habitet, saepius ventitare in agrum, frontemque domini plus prodesse, quam occipitium non mentiuntur*. Theocritus Hercule Leonicida:

> Ὡς που καὶ βασιλεῦσιν ἐείδεται ἐν φρέσιν ἦπιν,
> Αὐτοῖς κηδεμένοισι σαώτερος ἔμμεναι οἶκος.

Ad quem locum vide quae notamus in Spicilegio, si operae est. C

CAP. V.

H*AEc erunt vilici officia*) Totum hoc caput iuvabit contulisse cum Columellae lib. I. cap. VIII.

Familiae male ne sit, ne algeat) Vtiliter auget V. C. *m. n. sit provideat, ne a.*

Facilius malo & alieno prohibebit) V. C. praemittit. *Sic facilius m. e. a. p.* D

Villicus ne sit ambulator) Sic infra capit. CXLIII. *Ad coenam ne quo eat, neve ambulatrix fiet*. Vocabantur autem *Ambulatores* circulatores & homines circumforanei. Martialis lib. I. epigr. XLII.

> *Hoc quod Transtyberinus ambulator,*
> *Qui pallentia sulfurata fractis*
> *Permutat vitreis.* ——

Petronius Satyrico. *Quarum furem male ambulantem obscuritas temporis facillime tegeret.* Ita ibi legendum monui in Critico meo Arnobiano. Et infra hic idem noster Cato. *Si hoc faciet, minus libebit ambulare*. E

Rem divinam nisi Compitalibus in compito, aut in foco ne faciat) Compitalia feriae erant conceptivae, de quis plene Macrobius Saturnal. lib. I. cap. VII. Concipiebantur autem a praetore his verbis: DIE. NONI. POPOLO ROMANO. QVIRITIBVS. COMPITALIA. ERVNT. QVANDO. CONCEPTA. FVERINT. N. ut docet idem Macrobius libro citato capit. IV. F Celebrabantur autem postridie Kalend. Maias.

In compito) Dicebantur *compita*, loca quasi turres constituta in quadriviis, in quibus rustici post agriculturam sacrificabant; atque haec sacrificia innuit Cato. Aut etiam *Compita* erant viae publicae, ubi aediculae per quatuor partes patentes consecratae erant, in quibus agricolae in emeriti operis testimonium fracta iuga collocabant. Persius Satir. IV.

> *Hunc ais? hunc diis iratis, genioque sinistro,*
> *Qui quandoque iugum pertusa ad compita figit,*
> *Seriolae veterem metuens deradere limum,*
> *Ingemit:* ——

Interpres eius vetus. *Compita sunt loca in quadriviis, quasi turres, ubi sacrificia finita agricultura rustici celebrabant. Merito pertusae, quia per omnes quatuor partes pateant, vel vetusta, vel compita non solum sunt in urbe loca, sed etiam viae publicae, ac diverticula aliquorum confinium, ubi aediculae consecrantur patentes. In his iuga fracta ab agricolis ponuntur, emeriti, & elaborati operis indicium.*

Quod dominus crediderit exigat) Qui in rep. hoc munere fungebatur, *Coactor* dicebatur. Vide Ciceronem pro Cluentio. Hinc *Argentaria coactio* Suetonio: *Vbi deinde venia, & missione impetrata coactiones argentarias factitavit*. Sub imperatoribus vero medio aevo, cuius id officium erat, *Comes Privatarum, & Sacrarum* dicebatur. Augustino *Collectarius* nominatur de Civit. Dei lib. XXII. cap. VIII. *Rursus ibidem apud nos Irenaei cuiusdam collectarii filius aegritudine exstinctus est*. Habebant autem libros, in quibus nomina perscribebant, ut foeneratores Kalendarium, atque hoc *Codicem instituere*, vocat Cicero pro Roscio Comoedo. Item, *Nummum commovere* pro ipsa coactione in Orat. pro M. Fonteio.

Segetem ne defrudet) Legendum, *defruget*. Vt monuit in sua editione Commelinus. Plinius lib. XVIII. cap. XXIV. *Huc pertinet miraculum illud magnopere custodiendum: Segetem ne defruges*.

Scribit in mente familiae quid fiet) Legendum, *scibit*. Vt monui in Notis ad Macrobium, in quo similem maculam tum eluere commemini.

Politorem diutius eumdem ne habeat) V. C. *Pollintorem*. Inepte. Dicebant *Politores*, qui agros mercede conducti occabant. Ennius Annal. VIII.

> *Rastros dentifabres capsit causa poliundi*
> *Agri.* ——

Vt legendum censet Galliae decus Turnebus. Et in illo versu:

> *Lati campi quos gerit Africa terra politos.*

Festus: *Polimenta, ait Verrius, antiqui dicebant testiculos porcorum, quum eos castrabant, a politione segetum* Qui tamen locus aliud ingerit. Vide etiam Nonium in *Politiones*, si operae.

Bubulcis obsequitor, partim quo libentius) V. C. *Bubulcis obsequitor statim quo l.*

Neve pecus impellas) V. C. *neve pecus in eam impellas*.

Et stercus addito) V. C. *& stercore addito confoveto*.

Item foenum cordum) Ita etiam V. C. Tollenda tamen distinctio, legendumque *foenum cordum*. Quod miror eruditissimum, nobilissimumque Popmam non advertisse. Veteres autem *Corda* vocabant omnia tarde maturescentia. Festus: *Corda frumenta, quae sero maturescunt, ut foenum cordum*. Et nescio, an audeam dicere hunc eum Catonis locum vo-

voluisse explicare. Bis autem anno foenum A secabant, ut etiam apud nos hodie in laetioribus campis, aestate, & autumno. Atque postremum illud *Cordum* nominabatur. Columella lib. VII. cap. III. *Aluntur autem commodissime repositis ulmeis, vel ex fraxino frondibus, vel foeno, quod cordum vocatur*. Plinius lib. XVIII. cap. XXVIII. *Rursus rigari desecta oportet, ut secetur autumnale foenum, quod vocant cordum*. Agni quoque *cordi* nuncupabantur, qui post x. Kal. Augusti nascerentur. Idem Plinius libro VIII. cap. XLVII. B *Coitus omnibus ab Arcturi occasu, id est, a tertio Idus Maias, ad Aquilae occasum, x. Kal. Augusti. Gerunt partum diebus* CL. *Postea concepti invalidi. Cordos antiqui vocabant post id tempus natos*. Varro de Re Rust. libro II. cap. II. *Quidam enim pretio facto in singulas oves, ut agni cordi duo pro una ove annumerentur*. Sic *Olus cordum* etiam apud Columellam lib. XII. cap. XIII.

Sicilimenta de prato, ea arida condito) V. C. *de prato demito, eaque a. c.* Sunt autem *Sicilimenta* non aliud, quam desegmina, C nam veteres. *Sicilire* pro secare usurpabant. Varro de Re Rust. libro I. cap. XLIX. *Quo facto siciliendα prata, id est, falcibus consectanda, quae faenisecesp raeterierunt, ac quasi herba tuberosum reliquerunt campum*. Columella lib. II. cap. XXII. *Fossas veteres tergere, & purgare, prata sicilire*. Hinc *Sicilix*, & *Sicilicum*, apud Festum.

CAP. VI.

Ager crassus, & laetus est) Ager *laetus* est bene stercoratus, & pinguis. Stercus enim, quod agris ingerebant rustici *Laetamen* adpellabant. Servius Georg. I. *Fimus, qui per agros iacitur vulgo Laetamen adpellatur*. Isidorus lib. XVII. cap. II. *Fimus est, qui per agros iacitur, & dictus fimus, quod fiat imus: id est stercus, quod vulgo Laetamen adpellatur*. Fulgentius Mytholog. lib. II. *Quod detrimenta eius, & augmenta non solum terra, sed & lapides, vel cerebra animantium, & (quod magis incredibile fit) etiam laetamina sentiant, quae in lunae crementis eiecta vermiculos parturiunt*. Palladius lib. III. Tit. I. *Hoc* (ita lego ex MS. non *Februario*) *mense locis temperatis prata incipient custodiri, quae prius si macra sunt sparso laetamine saturentur, quod eiiciendum est luna crescente. Tit.* XX. *Nunc oleae, ceteraeque arbores laetamen accipiunt decrescente luna*. Et aliquoties apud illos Rei Rusticae scriptores.

Aut calido severis) MS. *caldo*, quod magis Catonianum.

Hostus nequam erit) Dicebatur *Hostus*, quod reficiebant ex uno facto olei. Varro de Re Rust. lib. I. cap. XXIV. *Hostum vocant, quod ex uno facto olei reficitur*.

Vlmos serito, & partim populos) In V. C. deest, τὸ *partim*.

Et materia, si quae opus siet, parata erit) V. C. *& materiam, ut siquid opus erit, parata fiet*.

Aut locus humectus erit) Lego ex V. C. *locus iunctus humectus erit*.

Bipalio vortito) V. C. *fortito*. Sic *Serfos, Folpes*, pro *Servos, Vulpes* dicebant veteres. Erat autem *Bipalium* ligo ferramentum habens duo pedes longum. Columella lib. XI. cap. III. *At ubi copia est rigandi, satis erit, non alto* (lego *alte*) *bipalio, id est, minus quam duos pedes ferramento novale converti*. Mentio Catoni etiam infra cap. CLI. & Varroni lib. I. cap. XXXVII.

Ibi corrudam serito) V. C. *Ibique*.

Ceterae vites, miscellae maxime, in quemvis agrum conveniunt) V. C. *Ceterae vites, & de his m. m.* Recte, & firmat Varro, qui totum hoc Catonis caput, ut multa alta transscripsit lib. I. cap. XXV. *Ceteras vites* (*ait*) *& de his miscellas maxime in omne genus agri convenire*. Male autem erat in *V. L. misellae*.

CAP. VII.

Et ligna, & virgae venire possunt) Lego ex V. C. *uti ligna, & virgae salicti venire possint*.

Et domino erit qui utatur) V. C. *domino fiat*. Lego *d. fiet*.

Suum quidquid conseri oportet) Lego ex V. C. *Suum quodque fructi genus conseri o*.

Vel ad fabrum ferrarium pro passis eae res cte servantur) V. C. *Hae & ad f. f. p. passirecte servantur*. Extrita antepenultima voce.

D *Quiriniana*) Mendose hoc pomum *quirianum* vocatur a Macrobio Saturnal. lib. II. capit. XV. ut docebo in Curis Secundis ad eum, volente Deo.

Item alia conditiva) Lego, *Item mala conditiva*. Adhaesit prima littera fini praecedentis dictionis.

Mustea) Mendose etiam hoc pirum *murteum* vocatur a Macrobio loco citato.

Eae optimae conduntur, vel virides in muria) Locus manifesto mutilus! Cur enim? *vel virides*, quae verba arguunt abunde antitheton desiderari. Restituo audacter: *e. o.* E *conduntur aridae, vel virides*. Ecce iuvat me Varro, qui hunc locum transscripsit lib. I. cap. LX. his verbis: *Oleas esui optime condi scribit Cato, orchites, & pauseas, aridas, vel virides in muria, vel lentisco contusas*. Lego vero etiam, *eae optime conduntur*, ad Varronis exemplar, & hoc elegantius.

Sale confricato dies quinque) V. C. *dies duos*. Mendose. Varro loco citato fidem facit. *Orchites nigras, sale si sint confricatae dies quinque, & tum sale excusso, biduum si* F *in sole positae fuerint, manere idoneas solere*.

Sorba in sapa condere, vel siccare, arida facias) V. C. *i. sapa cum vis condire, vel siccare, viridia f.* Corrigo. *Quum vis condere, belle sicca & arida facias*. Nam *arida* quidem prae isto *viridia* retineo, authoritate Varronis inductus, qui ita ait lib. I. capit. LIX. *Contra in sapa condita manere pira aniciana, & sementiva. Sorba quidem dissecta, & in sole macerata, ut pira, & sorba per se, ubicumque sint posita, in arido facile durare*.

CAP.

CAP. VIII.

SI non erit, siccum ne foenum desiet summittito. Sub urbe hortum, &c.) Restituo ex V. C. *Si non, & erit siccum, ne foenum desiet, sumito sub urbe hortum omne genus, &c.*

Fundum urbanum, & qui eum fundum solum habebit, ita paret) Hic vetus codex meus initium facit nono capiti, & rectissime.

Vti quam solertissimum habeat) Melius V. C. *uti q. fertilissimum habeat.*

Salicta locis aquosis, humectis, umbrosis) Male V. C. *aquosis, vietis, u.*

Propter amnes ibi feri) V. C. *propterque a.*

Vti aut domum opus sient) Bene V. C. *aut domui o. s.*

Si aquam non habebis, sicca quam plurima facito) Restituo ex V. C. *s. a. n. habebis, sic ut habeas quamplurimam facito.*

Hoc est praedium, quod ubivis expedit facere) V. C. *Hoc modo praedium quodvis expedit f.*

CAP. X.

VIlicum vilicam) Bene sit istis optimis librariis, qui nobis caput hoc, ut alia non pauca in Catone insigniter mutilarunt. Simile in Macrobio observavi, ut ostendam in Secundis curis. Nunc vero hoc agam: Rescribo ex fide mei veteris codicis. *Olivetum agri ducentorum quadraginta iugerum habere oportet vilicum, vilicam, &c.* Ex quibus verbis isti mutilatores ἐπιγραφὴν nobis fabricarunt. Sed gratia optimo meo codici, cuius opera, & indicio omne hoc, quidquid est, damnum farciam sine ullo negotio.

Asinos ornatos clitellarios) V. C. *Asinos instratos c.*

Asinum unum oves C.) V. C. *A. unum ad oves C.* Lego vero, *asinum molarium unum.* Ita Catonem scripsisse suggerit Varro libro I. cap. XIX. istis verbis: *Quod addit, asinos qui stercus vectent tres, asinum molarium.*

Operculum aheni) V. C. *O. aheni unum*: Bene.

Ahenum quod capiat quadrantalia v.) Bene auget V. C. *Ahenum aliud quod c.* nam antea dixit. *Ahenum unum quod capiat quadrantalia triginta.* An vero idem x. bene habeat pro v. non habeo dicere, nam nihil hic iuvat Varro, qui alias nonnihil.

Vncos tres, labellum polulum) V. C. *Vrceos tres.* Optime. Astruit Varro libro I. capit. XXII. *Quae membratim enumerat, ut ex aere ahenea, urceos, nassiternam.*

Scutriscum, matellam) V. C. *Scutriscum unum, m.*

Nassiternam, candelabrum, sextarium) V. C. *Nassiternam unam, candelabrum unum, s. unum.*

Vrpicem unum) Lego, *irpicem u.* Festus: *Irpices genus rastrorum ferreorum, quod plures habent dentes ad extirpandas herbas in agris.* Varro de L. L. lib. IV. *Irpices, regula cum pluribus dentibus, quam item ut plaustrum boves trahunt, ut eruant quae in terra sunt.*

A Servius V. Cl. Petri Danielis, in illud: VIMINEASVE TRAHIT CRATES. *Ad agrorum* (inquit) *scilicet exaequationem, quam Irpicem rustici vocant.* Vide magnum Scaligerum ad Varronem, & Festum. Nec persuadeor *Vrpicem* Catonem pro *Irpice* dicere voluisse.

Ferreas octo) V. C. *Furcas.* Male: hanc lectionem adstruit Varro lib. I. cap. XXII. Ait enim ipsis his Catonis verbis, ut solet. *Sic de ferramentis quae sint, & quot opus ad multitudinem, ut ferreas octo, sarcula totidem, dimidio minus palas, item alia.*

B *Dolia olearia c. labra* XII.) V. C. *d. olearia* XV. *labra totidem.*

Dolia quo vinaccos condat X.) V. C. *queis vinaceas c.*

Labrum eluacrum unum) V. C. *l. vinaticum u.* Quod non temere exploserim. Sic *postea dicit*: Labra aquaria duo: *ubi tamen* V. C. *l. a. quinque.* Et antea: *Labrum lupinarium unum.*

Opercula doliis, seriis priva plura) V. C. *doliis & seriis p. p.* Sed, si quid iudico, omni-

C no inducendum τὸ *plura*. Quomodo enim, si *priva*, quod non potest? nam si plura, desinunt esse priva. Narro fraudem, nata illa vox ex vitiosa geminatione τοῦ *priva*.

Et lectos tres) Bene V. C. *Lectos communes t.*

Qui nucleos succernat unum) V. C. postremam vocem inducit, legitque *secernat.*

CAP. XI.

D *VIlicum, vilicam*) Etiam hoc caput mutilarunt librarii; restituo ex V. C. *Vineam centenum iugerum habere oportet vilicum, vilicam*, &c.

Salictarium unum) Bene haec duo verba V.C. inducit, & postea: *Summa hominum* XV. non autem XVI. Ita scripsisse Catonem nostrum tam certum, quam me vivere. Firmat validissime etiam Varro lib. I. capit. XVIII. *Alteram formam scribit (Cato) de vinearum iugeribus centum, ut dicat haberi oportere haec*

E XV. *mancipia vilicum, vilicam, operarios* X. *bubulcum, asinarium, subulcum.* Viden' nullum heic *salictarium*; quo sublato necessario, mancipia XV. ut habet optimus ille meus Codex.

Asinos plostrarios) V.C. & *a. p.*

Dolia quinque) Augeo ex V. C. *dolia cum operculis quinque.* Varro lib. I. capit. XXII. *Dolia cum operculis culeorum octingentorum.*

Culleum DCCC.) V.C. *culeorum*. Sed hoc

F magis Catone dignum; veteres enim accusativum singularis numeri pro genitivo plurali ponere amabant. Sisenna Hist. lib. IV. *Qui tamen quibus litibus foedera maiorum suum dissoluta.* Vide Nonium de numeris, & casibus, qui plura eiusmodi exempla congessit.

Dolia ubi vinaccos) V.C. *Dolia item ubi v.*

Cola vitilia tria, cola qui florem demant tria.) Nihil video, nisi locus hic corruptus supinitate librarii nimium sibi in vocum repetitione indulgentis. Rescripserim: *cola vitilia, qui florem demant, tria.* Sed nec sic satis omnia recte, quin *flocem* pro *florem* reposuerim,

rim. Erant autem *Cola* vasa e lino, aut iunco, quibus vinum transigebant, ita ut floces eius in fundo haererent, atque hoc *Colare* dicebant. Columella lib. XII. cap. XIX. *Tum colis omnem spurcitiam, quae redundarit, expurget; nec absistat id facere, donec videbitur eliquatum omni faece mustum carere.*

Iugum plostrarium unum) V. C. *iuga plostraria duo*. Male. Varro vocat, *iugum boum*, lib. I. cap. XIX.

Iugum vinarium unum] A vetere Codice absunt haec, & recte. Varro enim loco citato, ubi hoc Catonis caput retractat, iugi vinarii nullus meminit; quae res non levem suspicionem iniicit de fuco librarii, qui haec ipsa de suo liberaliter nostro scriptori adpendit.

Orbem aheneum unum) Et haec a vetere meo Codice absunt; debentne? non ausim pronuntiare. Igitur ferenda potius, quam auferenda.

Abenum, quod capit culleum unum) V. C. certe maiore numero. *Abenum, quod capiat culleos triginta*. Haeret mihi aqua.

Operculum aheni unum) V. C. etiam inducit; male ut equidem censeo; necessario enim operculum tribuitur aheno, quod praemisit.

Abenum coculum, quod capiat culleum) Mirum quantum variet in hoc capite vetus meus Codex, hic etiam longe aliter. *Abenum aliud, quod capiat culleos decem, & operculum.* Plane caecutio, nec quid sequar video. Dicebantur autem *Cocula*, vasa, quae coctionibus destinata. Festus. *Cocula vasa aenea coctionibus apta*. Isidorus lib. XX. capit. VIII. *Omnia vasa coquendi caussa parata Cocula dicuntur*. Plautus. *Ex aeneis coculis mihi excocta est omnis misericordia*. Sed & ligna tenuia, quae flammam facile concipiebant, *Cocula* vocabant. Festus. *Alii cocula dicunt ligna minuta, quibus facile decoquantur opsonia* Rustici adpellabant *cremia*, a cremando. Columella lib. XII. cap. XIX. *Levique primum igne, & tenuibus admodum lignis, quae cremia rustici adpellant, fornacem incendemus*.

Arcam vestiariam unam) V. C. praemittit, *scabillia quatuor*. Lego, *scabillia q.* Et bene sane auget, nam postea statim addit: *scamna longa sex*, quae scabillis opponit.

Labrum eluacrum unum, solium) V. C. *solium unum, labrum vinarium unum.*

Ornamenta bubus, ornamenta asinis instrata tria) V. C. *O. bubus, & asinis instrata tria*. Melius, nam superiori quoque capite ait: *ornamenta bubus sex*. Et paulo post. *Instrata asinis tria*. Itaque legendus sine dubio hic locus, ut in meo Codice est expressus. *Ornamenta* enim equis *instrata* asinis tribuit.

Arborarias tres, secures quinque) Auget V C. *a. tres rusticarias decem, secures q.* Optime equidem, nisi quod legendum iudicem, *rustarias* decem. Quod verum esse facile evincet Varro lib. I. cap XXII. ubi Catonis hunc locum recenset. *Nam dicuntur ab eodem scriptore vineaticae opus esse sex, sirpiculae quinque, silvaticae quinque, arborariae tres, & rustariae decem*. Sunt autem *rustariae falces*, quibus rubos accidebant, a voce *rustum*, cuius mentio in fragmentis Festi Pompeii. Errat vero Italiae suae non infimum decus, Petrus Victorius, dum in Varronis citato loco *rustariae* XL. legendum adfirmat ex iis verbis Catonis, quae postea leguntur, *Falculas vineaticas* XL. quae tamen Catonis esse ut negem facit Codex meus vetus.

Rastros quadridentes duos) V. C. *Rastros q. sex.* Hercules male! nam quum superiori capite in oleto iugerum CCXL. duos dumtaxat rastros quadridentes opus esse commemoret, cur in oleto iugerum C. sex eos requiri numero triplicato dicat? Non video, nec possum probare. Rectum omnino est: *rastros quadridentes duos*.

Falculas vineaticas XL. *falculas rustarias* X.) Absunt haec a meo Codice, & bene; Cur enim, amabo, bis eamdem crambem nobis coquat? nam paulo ante dixit: *falces vineaticas sex, sirpiculas quinque, falces silvaticas quinque, arborarias quinque, rustarias decem*; ut emendavi penultimam istam dictionem. Nam de vineaticarum numero quadragenario gerrae germanae sunt, & nimis se falli passus optimus ille, & reverendus senex P. Victorius.

CAP. XII.

IN *torcularium, quae opus sunt*) Lego ex V.C. *I. t. haec opus s.*

Qui arbores comprimat) V.C. *Queis a. c.* Sed hoc minus sapit Catonem.

CAP. XIII.

IN *torcularium in usu, quod opus est*) V.C. *In torcularium usui, quod opus fiet*. Lego. *In torcularium rursum, quod opus fiet*. Addit vero *rursum*, quia & superiori capite de iis, quae in torcularium opus sunt, tractavit. Vulgata quidem lectione nihil potest esse ineptius.

Clavam torcularii unam) V. C. *Clavem t. v.* Sed inepte nimis.

Lectum stratum, ubi duo custodes liberi cubent, & tertius servus una cum factoribus uti cubet.) Iuvaret me vetus Codex meus, valde vellem eiicere duas postremas dictiones a mala quadam male feriati magistelli manu impudenter adsutas; nunc autem verear, ut nimis audacter id tentem. Sed ut retinendae sint, legendum tamen, *cum factoribus, ubi cubet*. Iudica serie, & erudite Lector, ex vetere formula: QVID AEQVIVS MELIVS.

Fiscinas novas veteres, epidromum] V.C. *Fiscinas novas, vetus epidromum*. Non probo.

Scalas unas] V. C. *Scalas duas*.

In cellam oleariam haec opus sunt] Iniqui hercle nimis isti librarii, & supini, qui duo capita in unum contraxerunt. Hic enim audacter contra omnium Codicum fidem capitis decimiquarti initium statuo, ut quod hodie XIV. est, XV. existat. Et certe sic oportet.

Dolia olearia, opercula, labra olearia XIIII.] V. C. *D. olearia, & opercula, & labra* XIIII. Nec improbo.

Vrceos fictiles duos, urnales duos) V. C. *Vrceos fictiles urnales duos*.

CAP.

CAP. XIV.

L*Vmina sex*] Scribo, *luminaria sex*; quod autem paululo intervallo post sequitur, *luminaria sex*, non dubitem expungere, utpote natum ex supina exscriptoris repetitione. Hoc ni verum est, tum me omnes Critici.

Paululam pilam] V. C. *Paululum latam pilam*. Reiculum hoc, & alienius a phrasi nostri Catonis.

Hae rei materiem, & quae opus sunt dominus praebebit] Aliter V. C. *Herus materiem, & quae o. s. domui praestabit*. Quam lectionem non iniuria praetulerim.

Succidet, dolabit; serram unam, lineam unam, materiam dumtaxat secabit, facietque] Quanto melius meus ille optimus Codex? *s. dolabit, lineabit, secabitque materiam solam dumtaxat*.

Conductor lapidem] Bene auget V. C. *Conductor vero lapidem*.

Paleas, terram] Iterum melius V. C. *Paleasque parabit, & terram*.

De ea re verba uti fiant] Auctior V. C. *d. e. r. verba divina uti fiant, procuret*.

In tegulas singulas duo] V. C. auget. *In t. singulas N. duo*, idest, *numos duo*.

Integra quae non erit] Scribo ex V. C. *Integra, quae erit, quae non erit*.

Conliciares, quae erunt, pro binis putabuntur] V. C. *Deliciares quae e. p. binis integris p.* Rectissime. Sunt autem *deliciares* tegulae angulares, a *delicia*, quod tigni genus ad infimas angulares tegulas a culmine fastigium versus collocatur, unde & *deliciatum* tectum. Audiamus Festum. *Delicia est tignum, quod a culmine ad tegulas angulares infimas versus fastigium collocatur, unde tectum deliciatum, & tegulae deliciares*. Possunt tamen *conliciares* dictae videri a conliciis; nam veteribus *conliciae*, sive *colliciae*, sive *colliquiae* dicebantur canales, qui aquam e stillicidio defluentem excipiebant. Vitruvius libro VI. cap. III. *Tuscanica sunt, in quibus trabes in atrii latitudine traiectae habeant interpensiva, & colliquias, ab angulis parietum ad angulos tignorum intercurrentes*. In agris quoque *colliciae* erant sulci ampliores, qui & *Porcae*, per quos aquam *delibrabant*. Plinius lib. XVIII. cap. XIX. *In usu est, & collicias interponere, si ita locus poscat, amplio re sulco, quae in fossas aquam deducant*.

Villa lapide calce fundamenta supra terram pede] In hac lectione οὐδὲν ὑγιὲς, Graecorum proverbio. Restituo ex Codice meo. *Villae fundamenta ex caementis, & calce supra terram pede*.

Et antepagmenta, quae opus erunt indito] Restituo ex Codice meo, *q. o. erunt, ex lapide indito*.

Ex calce, caementis, pretium in tegulas singulas] V. C. *Ex calce, & caementis si fiat, in tegulas singulas*.

N. S.) Id valet, *nummos singulos*. Quod sane, rectumne sit dubito, nam antea dixit: *in tegulas singulas N. duo*. Codex meus ha-
A bet N. CXV. nimium quantum liberaliter, nec fidem habeo. Quomodo igitur emendandum? mihi, ut ingenue fatear, aqua haeret, nec interpono audacule decretorium stilum.

Loco salubri] V. C. *In loco s.*

Pestilenti] V. C. *Loco pestilenti*.

CAP. XV.

M*Acerias ex calce, caementis, silice*] V. C. *Maceria, si ex calce, & cementis, vel*
B *silice aedificetur, uti dominus, &c.* Quod sane non paulo rectius.

Et columen P. I.] V. C. *Et culmen P. I.* Sed *columen* vox casca, & Catone digna; pro qua postea *colmen* dixerunt, extrita litera, deinde O in V mutato *culmen*. Varro etiam usurpavit de Re Rust. lib. III. cap. VII. *Vnum agreste, ut alii dicunt, saxatile, quod habetur in turribus, ac columinibus villae, a quo adpellatae columbae, quae propter timorem naturalem summa loca in tectis captant*. Terent.
C Phorm. Act. II. Sc. I.

Bone custos salve, columen vero familiae,
Cui commendavi filium hinc abiens meum.

Quo loco Donatus: *columen, culmen*, an *columen, columna?* Arnobius priscarum vocum mirus adfectator, lib. VII. *Libertatem his dedit, alios ad columen dominationis erexit*.

Longam P. XIV.] *Longam P. XV.*

Et uti sublinat locari oportet] V. C. *e. v. sublinat conductor locari o.* Bene.

Libellis in pedes V.] V. C. *Habeat libellum*
D *in pedes quinos*. Bene, nisi quod *libellam* legendum.

Perticam unam P. Vic. N. X.] Codex meus longe aliter: *Perticam unam pedes* III. CXII. Nescio an probius.

Sesquipedalem parietem dominus fundamenta faciat] Lego ex V. C. *Si sesquipedalem p. d. voluerit, f. f.*

Calcis in P. singulos longitudinem opus est modium unum, arenae modios duos] Longe aliter V. C. *ei longitudini, latitudini in pedes*
E *singulos altitudinis opus est calcis modium unum, arenae m. d.* Nec dubitem praeferre.

CAP. XVII.

R*Obus, materies item*] V. C. melius. *Robur, & materies i.* Festus. *Robum rubro colore, & quae rufo significari, ut bovem quoque rustici adpellant, manifestum est; unde & materia, quae plurimas venas eius coloris habet, dicta est robur*. Glossae: *robor*, ἔρνος,
F στερέωμα.

Cetera materies, quae semen habet] V. C. excludit primorem dictionem, legitque: *quae materies semen habet*.

Quum glubebit) V. C. *quum glubet*.

Vti semen de cupresso] V. C. *Vti est s. d. c.*

De pino] V. C. *Et de pino*.

Quidvis anni legere possis] V. C. *Quisvis anni temporibus legere possis*. Sed illud magis placet; iudica, & elige Lector.

Quidvis anni matura est] Iterum V. C. *Quisvis anni temporibus m. e.*

. *Inde semen excidet*] Scribo, *unde s. e.*

Et anniculae eae, ubi primum incipiunt biascere, tum legi oportet] Dirimendum, & interpungendum: *& anniculae, eae, &c.* Male autem V. C. τὸ *eae* omittit.

Per sementim primum incipiunt [Male V. C. *Tum primum per semen incipiunt*.

Tum iterum tempestiva est] V. C. *Tum utraque tempestiva*.

C A P. XVIII.

QVadrariis vasis] Ita in V. C. quoque, & postea. *Cumina torculario, vasis quadrariis, &c.* Turnebus *quadrinis* corrigit, me non volente, ex vestigiis aliorum librorum, in quis erat *quadridis*. Male autem [obiter hoc moneboi,] in Glossario haec vox legitur; τετραετὴς, *quadrinus*. Emend. *quadrimus*,

Vti contra ora fient] V. C. *Vti contractiora*. Sequor eruditissimum Popmam emendantem, *contra fora*. Nihil verius.

Exculpta digitos sex] V.C. *Et excalpta d. s.*

Inter arbores, & arbores, & parietes P. II. in II. arbores P. I. 2.] Longe aliter meus Codex. *Inter arbores pedes duos, inter arbores, & parietes pedes duos*.

Lingulam P. II. S.] Nimis liberaliter V. C. *Lingulam P.* cxv. Nec fidem habeo.

Dextra, sinistra] V. C. *dextra & s.*

Alteris vasis ex adversum] Scribo, *alteris vasis exadversum*, una voce. Quo modo, *exante, exinde*.

Summa torculario vasis quadrinis) V. C. *Summa torculario, & vasis quadrariis*.

Latitudine P. LXVI. longitudine P. LII.] V. C. Melius. *Latitudo P. LXVI. Longitudo P. LII. fiet*.

Fundamenta bona facito] Quid si? *Fundamenta bona iacito*. Hoc certe magis ex usu Romani sermonis. Sed & postea sic loquitur, itaque temere mutare noluerim.

Inibi lapides silices totum forum) Lego ex V. C. *Inibi lapides silices in totum forum statuito*.

Latum P. II. S.) Errat V. C. *Latum P.* cxv.

Crassum P. I. S.) V. C. omittit non recte

Ibi arbores pedicino] V. C. *ibique a. p.*

Digitos sex altam facito fiet] Reiicula sane ultima dictio, & supervacanea, ideoque delendam censens, quum Codicem meum consulerem, consensum eius offendi.

Ibi silicem longum P. II. S.] V. C. nimis a veritate deviat. *Ibi s. l. P.* cxv.

Latum P. II. S.] Iterum male V. C. *Latum P.* cxv.

Crassum P. II. S.) An tanta crassitudo, quanta longitudo, latitudove? manifestum mendum, & proclive. Emendo, *crassum P. I. S.* Nec audio vero Codicem meum, qui P. xv. habet. Fidem meae emendationi adstruit ipse Cato, qui paulo ante dixit: *Inibi lapides silices in totum forum statuito, longum P.* v. *latum P. II. S. crassum P. I. S.*

Aut binas pro singulis eo supponito] V. C. *a. b. p. s. desuper ponito*. Sic antea: *Insuper arbores, stipitesque trabem planam imponito*.

A *Fundamenta primum festucato*] Scribo, *Fistucato*, ut etiam in V. C. erat; alia enim *festuca*, alia *fistuca*.

Idem alterum corium facito] Legerim, *item*; vel ut est in V. C. *Inde alterum c. f.*

Vbi structum erit pavito, fricatoque] V. C. Addit, *Oleo perungito*. Bene. Vitruvius libro VII. cap. I. *Sin autem curiosius videbitur fieri oportere, tegulae bipedales intra se coagmentatae supra rudus substrata materia collocentur, habentes singulis coagmentorum frontibus*

B *excisos canaliculos digitales; quibus iunctis impleantur calce, & oleo subacta, confricenturque inter se coagmenta compresa*. Palladius lib. VI. cap. XI. *Antequam rudus siccetur, bipedas, quae per omnia latera canaliculos habeant digitales, iungemus, ita ut calce viva ex oleo temperata, bipedarum canales, qui inter se connectendi sunt, impleantur, ut earum coniunctione* [male MS. *coniectio*] *rudus omne cooperiatur*. Qui locus de Vitruvii expressus, ut etiam observavit eius interpres

C Gulielmus Philander, vir profecto singularis, & admirandae doctrinae.

Canales extra columnam expolito] Male V. C. *exponit*.

Punicanis coagmentis] Male V. C. *punicarnis*.

Crassum digitos VI. *facito*] V. C. Omittit postremam vocem, & bene.

C A P. XIX.

D POrculum in media sucula facito] Male V. C. *Proculum in m. s. f* Nam dicebatur *proculus*, qui patri seni natus esset, vel peregre agenti. Paulus apud Festum: *Proculum inter cognomina eum dicunt, qui natus est patre peregrinante a patria procul*. Festus. *Proculos sunt, qui credant ideo dictos, quia patribus senibus, quasi procul progressis aetate, nati sunt*. Glossae, *Proculus*, τηλέγονος. Sed *porculus* erat batillus, aut uncus, qui figebatur, ut teneret funem, quo, dum ver-

E sabatur torcular, sucula circumplicabatur. Vide clarissimum Galliae suae lumen, Hadrianum Turnebum Adversf. lib. VII. cap. xxv.

C A P. XX.

COlumellam ferream] Bene auget V. C. *Trapeti columellam ferream*.

Eo plumbum effundere caveat] Rectius V C. *Eo plumbum effundere caveto*. Eo modo reliqua efferuntur.

F *Si movebitur*] V. C. *Si autem movebitur*. Nec omnino male.

Denuo eodem modo facito] V. C. *Et denuo e. m. f.*

Ne se moveat] V. C. *Donec non se moveat*.

C A P. XXI.

CVpam facito] Bene auget V. C. *Cupam trapeti facito*. Sic initio superioris capitis: *trapeti columellam ferream, &c.*

Mediam inter orbis] Recte V. C. *Mediam aliam inter orbes*.

Subla-

Sublaminas polulas minutas supponito] Diremerim. *Sub laminas p. m. s. Sub* pro *subter*.

Qui orbem cludat] V. C. *Qui orbem claudat*. Sed illud Catonis stilo convenientius.

Librarium ferreum digitos sex latum indito] Fabros hinc observamus etiam olim clavorum genera per pondera distinxisse, ut etiamnum hodie apud nos. Dicebatur autem *Librarius* clavus, cuius pondus unius esset librae. Sic *libraria frusta* apud Columellam lib. XII. cap. LIII. *Ex tenuibus lignis flammula facta glabrantur* [*nam utreque modo pili detrahuntur*] *caro in libraria frusta conciditur*. *Et libraria caementa* apud Vitruvium lib. VIII. cap. VII. *Caementum de silice frangatur, ne gravius, quam librarium*.

Pertusum utrumque secus, qua clavis eat] Scribo, *pertusum utrimque secus*. Sic bis ter eodem capite loquitur.

Quum plumbum cupam emito] V. C. *Quum plumbum in cupam emittis*. Haud dubie rectius.

CAP. XXII.

Librator uti statuatur pariter] Male V. C. *Librator uti statuat p.*

Operas sex] V. C. *& operas sex*.

Homines sex cum bubulcis] V. C. priores duas voces eiicit, non recte.

S. S. N. DCXXIX.] Idest: Summa sumti, nummi DCXXIX. Sed ad calculos sedeamus, & rationem putemus; inveniemus numerorum istorum summam esse DCXXXI. Itaque corrigendum. Lapsus proclivis.

Pompeiis emtus ornatus] Melius longe, ut solet vetus Codex. *Pompeiis emtus est Trapetus*. Sic antea loquutus de trapeto in Suessano emto. Infra quoque cap. CXXXV. trapetos optimos emi docet Pompeiis.

Vectura N. CCXXC.] V. C. addit, *emta est*. Neque hoc alienum a stilo Catonis.

Eo sumti opus est N. LX.] V. C. LXV. Ita auget quoque postea. *Summa* N. DCCXXIX. non autem DCCXXXIIII. ampliandum censeo.

Si orbes in veteres trapetos parabis] V. C. *Si orbes veteres trapeto parabis*.

Ii emuntur ad Rufri maceriam) V. C. *Venduntur ad R. m* Erat autem *Rufri maceria* locus in urbe Nola. Infra capit. CXXXV. *Nolae ad Rufri maceriam claves*.

Tantidem Pompeiis emitur] Melius V. C. *Tantidem Pompeiis emuntur*.

CAP. XXIII.

Vti parentur] V. C. *Vti antea parentur*.

Quae opus sunt, picentur] V. C. *Et alia, quae o. s. p.*

Quum pluet, quala parentur) Nihil hac lectione profecto ineptius. Restituo ex V. C. meo, qui longe plenius, & melius. *Et, quum pluet, aqua imbuantur*. Dolia, inquit, &, quae alia opus sunt picentur, & quum pluet, aqua imbuantur. Deinde, quae ratio, ut quala debeant pluviae tempore parari.

Menae emantur] Haec vetus lectio? adseverat nobilissimus, eruditissimusque vir Ausonius Popma, cuius fidem elevatum ire nullum in praesens mihi consilium; absit. Testor tantum me in meo illo optimae notae Codice minime repperisse, qui disertim habebat. *Bennae emantur*. Vehiculum autem opus habuisse existimem ad avehendum in proximam urbem vinum. Licet etiam per me, si quis velit, aut rectius putabit, transponere. *Bennae emantur, far molatur, oleae caducae salliantur*.

Siccum puriter omnium dierum] Lego ex V. C. *Sucum puriter omnium dierum*.

Vel salis sesquilibram in culleum] V. C. *In culleum indito*. Vsitatum Catoni iterare verba. Quare autem? *vel salis*. Nam τὸ, vel praecessisse aliquid aliud vocabuli acuto, & attento Lectori facile insinuat. Itaque licet Vetere Codice nihil iuvante, augeo, & scribo. *Pulegii, vel salis sesquilibram, &c.* Tibicen ecce mihi Plinius lib. XIV. cap. XX. *Cato iubet vina concinnari* (*hoc enim utitur verbo*) *cineris lixivii cum defruto cocti parte quadragesima, pulegii, vel salis sesquilibra, interim & tuso marmore. Facit & sulphuris mentionem, resinae vero in novissimis*. Qui Plinii locus, quam Catonis hoc caput mutilum sit, ostendit. Nam ubi hic vox *concinnare*? ubi sulphuris mentio? Doleamus sane merito Scriptoris nostri vicem; qui non satis erat, si vulneratus esset faedissime, nisi etiam miserrime truncatus. Forte restituendum. *Succum puriter omnium dierum concinnato pariter, in dolia dividito*. Item pro, *de musto lixivo coctum*, rescripserim ex Plinii authoritate, *de cinere lixivio coctum*. Libet exclamare. *Tantum aevi longinqua valet mutare vetustas*. Sulphur ubi commode collocem non video.

Libram indito, id indito in urna, misceto) Tertiam, quartam, voces eiicit meus liber, nec dubium est, quin ex supina secundae iteratione natae sint. Legendum itaque: *Libram indito, in urna misceto cum musto*.

Id indito in dolium resinam si indes) V. C. duas primores voces optime omittit.

Indito in fiscellam) V. C. *Inde in fiscellam indito*. Nec inepte.

Vti resina condeliquescat] V. C. *Vti resina deliquescat*.

Indideris defrutum) Bene V. C. *Si indideris defrutum*. Sic antea. *Marmor si indes in culleum*.

CAP. XXIV.

Dimidium apicii vini indito) V. C. τὸ *vini* omittit.

Defruti veteris partem trigesimam addito] V. C. *Defrutique v. p. t. a.* Corrigendum obiter huius vocabuli mentione Glossarium. *Defrutum*, ἕψημα. Nam male hodie *deflutum*, ἕψημα.

CAP. XXV.

Servetur familiae primum suisque, facitoque studeas bene percoctum, siccumque legere] Quid hoc est? *familiae suisque*. Numquid hoc est

est inepte ταυτόλογον? legendum ex V. C. A *Servetur familiae primum. Sicque facito, studeas bene percoctum s. l.*

Lecto retibus subtento illius rei parato, eos conculcato in dolia picata) Splendide medicinam faciam huic loco, in quo οὐδὲν ὑγιές. Codex meus uberius, & longe verius. *Lectos exsiccato restibus subtentis, cribro illi rei parato, siccos conculcato in d. p.* Non melius ipse AEsculapius medeatur.

Iubeto oblini, quod des bubus per hiemem] Augeo ex V. C. *Iubeto oblini, uti habeas, quod des b. p. h.* B

Lavito paulatim erit lorea) V. C. melius, *Lavito paulum, e. l.* Lego vero, *erit lora*. Nonius: *Loram dicebant in vindemia, quum expressissent acinis mustum, & folliculos in dolium coniecissent*. Apud antiquissimos Romanos mulierum grandaevarum potio erat. Varro De Vita Pop. Rom. lib. I. *Antiquae mulieres maiores natu bibebant loram, aut sapam, aut defrutum, aut passum, quam murrhinam Plautum quidam adpellare putant*. Graeci vo- C cabant: οἶνον δευτερίαν. Hesychius: Δευτερίας ὁ κατὰ τὸ ὕδωρ ἐπιχεθῆναι εἰς τὰ στέμφυλα οἶνος. Vel etiam δευτερεῖον simpliciter. Plinius libro XIV. cap. X. *Non possunt iure dici vina, quae Graeci δευτερεῖα adpellant, Cato, & nos loram, maceratis aqua vinaceis; sed tamen inter vina operaria numerantur*. Vide Varr. libro I. cap. LIV. Columella lib. XII. cap. XL.

CAP. XXVI.

QVI labra doliorum circumfrices] V. C. *Queis labra d. c.* ut referatur ad ista, *privasque scopulas*.

Vbi erit lectum dies triginta) V. C. *ubi erit lectum, post dies triginta*.

CAP. XXVII.

SEmentim facito) Lego ex V. C. *Sementim facito ita*.

Ocinum) Lego, *ocymum*, ut etiam invenio E in V. C. Multa eius mentio apud Plinium, Varronem, Columellam, Palladium.

Pabulum bubus) Bene V. C. auget. *Pabulum bubus serito*. Et omnino desideratur haec vox, quod nemo non videt.

Scrobis in vervacto oleis) V. C. *Scrobes invertito oleis*. Inepte. *Scrobis* in accusativo plurali terminatio est antiqua, qua delectatur Cato noster. Dicebatur autem *vervactum*, quod vere semel aratum esset. Plinius libro XVIII. cap. XIX. *Quod vere semel aratum* F *est, a temporis argumento vervactum vocatur*. Columella lib. II. cap. IV. *Sed & compluribus iterationibus sic resolvatur vervactum in pulverem, ut vel nullam, vel exiguam desideret occationem, quum seminaverimus. Nam Veteres Romani dixerunt male subactum agrum, qui satis frugibus occandus sit*. Quo loco male *subigere*, est idem, quod *semel arare*, Plinio lib. XI. cap. II. *Quae mense Ianuario vervacta fecimus, nunc ultima parte Martii sunt iteranda*. Postea: *Sed & proscissum vervactum optime nunc iteratur*. Palladius lib. IV. Tit. II. *Vervacta etiam, quae Ianuario Mense sunt facta, repetere*.

CAP. XXVIII.

CAveto quum ventus siet] V. C. *Caveto autem, ne quum ventus siet*.

Deinde festucis, vectibusque calcato) Melius V. C. *Deinde festucis v. c.*

Arbores crassiores digitis quinque) Bene auget meus V. C. *Posthaec arbores c. d. q.*

CAP. XXVIII.

EVehito luna silenti) Sic infra cap. L. *Prata primo vere stercorato luna silenti*. Columella lib. II. capit. X. *Sed & illud, quod deinceps dicturi sumus, experti praecipimus, silente luna fabam vellito ante lucem*. Plinius lib. XVI. cap. XXXIX. *Inter omnes vero convenit, utilissime in coitu eius sterni, quem diem alii interlunium, alii silentis lunae adpellant*. lib. XVIII. cap. XXXI. *A Fidiculae autem occasu viciam, faseolos, pabulum, hoc silente luna seri iubent*. Huc Virgilianum illud pertinet e lib. II.

——— *Tacitae per amica silentia lunae*.

Atque haec quidem sufficere poterant ad loci huius integritatem adstruendam, nisi Plinius valide impugnaret, qui Catonem *luna sitiente* scripsisse testis est, lib. XVII. cap. IX. *Fimum miscere terrae plurimum refert Favonio flante, ac luna sitiente*. Et profecto, quum D interlunium est, elegantissime *Luna sitiens* dicitur; nam Stoici putabant lunam ali ex fontanis, fluvialibusque aquis. Porphyrius libro de Nymph. antro: Τοῖς δ' ἀπὸ τῆς στοᾶς ἥλιον μὲν τρέφεσθαι ἐκ τῆς ἀπὸ τῆς θαλάσσης ἀναθυμιάσεως ἐδόκει, σελήνην δ' ἐκ τῶν πηγαίων καὶ ποταμίων ὑδάτων. Capella tamen lib. VI. tam lunam, quam solem maris exhalatione nutriri facit; confuse, ut solent Poetae. Ait enim:

Sic Cypris Oceani perfuso sidere lymphis,
Lucifero annuerat lumina tota suo.

Horatius etiam lib. I. Od. V.

——— *albo sic humero nitens,*
Vt pura nocturno renidet
Luna mari.

Huc pertinet figmentum illud de Iove cum diis omnibus ad AEthiopas epulatum eunte, de quo notavi nuper Critici mei Arnobiani lib. VI. cap. II. Macrobius Commentar. in Somn. Scip. lib. II. cap. X. *Hoc esse volunt, quod Homerus divinarum omnium inventionum fons, & origo, sub poetici nube figmenti verum sapientibus intelligi dedit, Iovem cum diis ceteris, idest, cum stellis profectum in Oceanum, AEthiopibus eum ad epulas invitantibus. Per quam imaginem fabulosam Homerum significasse volunt, hauriri de humore nutrimenta sideribus, qui ob hoc AEthiopas reges epularum caelestium dixit, quoniam circa oram Oceani nonnisi AEthiopes habitant, quos vicinia solis usque ad speciem nigri coloris exurit*. Aliquid etiam de opinione hac veterum dicere memini in Spicilegio Theocritico ad Idyll. II. Quam Cato *sitientem* lunam, Pro-

per-

Pertius *siccam* adpellat, lib. II. Elegia XVII.

Nec licet in triviis sicca requiescere luna,
Aut per rimosas mittere verba fores.

Et Plinius lib. XVII. cap. IX. *Quocumque tempore fiat, curandum, ut ab occasu aequinoctiali flante vento fiat luna decrescente, ac sicca.* Contra *udam* dixit Apuleius Milesf. XI. quum plenilunium est: *Ista luce feminea collustrans cuncta moenia, & udis ignibus nutriens laeta semina.* Varro περὶ αἱρέσεων, *aqualentam*.

Tu cum tremula, aqualenta apud alta littora
Oriris, ac reluces nobilis omnibus.

Vt recte emendavit Germaniae suae ornamentum Ianus Gulielmius. Porro quod ad lunam *sitientem* adtinet, optime convenit diverbium rusticorum nostrorum, qui, quum interlunium est, dicere solent: *De Maen is te bier*.

CAP. XXX.

IBi oves delectato) V.C. *Ibi oves delegato.* Sed illam veram esse huius Catoniani loci lectionem ex Plinio cognosci nullo negotio potest lib. XVII. cap. IX.

Frondem usque ad pabula matura) Manifesto mutilatus locus. Restituo ex V.C. *Frondem usque ad pabula matura dato.*

CAP. XXXI.

SAlix per tempus legatur) V.C. *Salices per tempus legantur.*

Acrufolios) V.C. *Aquifolios.* Et haec genuina Catonis lectio. Plinius libro XVI. capit. XLIII. *Cato vectes aquifolios, laureos, ulmeos, fieri iubet.*

Praelum de carpino atra) Longe aliter vetus meus ille optimae notae codex. *Praelum de sappino atra.* Glossarium, *Sappinus*, πεύκη. Item, *Sapinus*, πίτυς. Alias *Sapinus* dicebatur pars inferior abietis decorticata, ut superior *Fusterna*. Plinius lib. XVI. cap. XXXIX. *Abietis quae pars a terra fuit, enodis est: haec, qua diximus, ratione, fluviata decorticatur, atque ita sapinus vocatur: superior pars nodosa, duriorque, fusterna.* Sed unice lectioni huic adstruendae ille ipse Plinius loco citato, qui Catonem disertim ita scripsisse testatur. *Cato hominum summus, in omni usu de materiis haec adiicit: Praelum ex sapino atra potissimum facito.* Quia vero de praelo sermo, extra ordinem corrigendum Glossarium. Praenum, ἐπτωτήριων τοῦ λινοῦ. Legendum: *Praelum*, ἐπτωτήριον τῦ ληνῦ. Et fallitur vir magnus, qui nuper hoc in Tertulliani libris inculcare voluit, etiam contra Eusebii authoritatem, non debebat: nam rectissime habet vulgata lectio. Hoc me monuit D. Scaliger.

Vlmeam, pineam, nuceam) V.C. *At ulmeam, p. n.* Quam tamen vocem Catonis esse ut negem, inducit Plinius loco citato, qui hanc nullus agnoscit, quum integre transcribat omnia haec. Macrobius certe Sat. lib. VI. cap. IV. valde memoria lapsus, quum scribit: *Hoc verbum de pino tempestiva a Catone sumsit, qui ait, Pineam nucem quum effodies, luna decrescente eximito &c.*

Caveto que per rorem trahas) V.C. *Cavetoque ne per r. t.* Quam vocem addendam stipulatur Plinius loco citato.

CAP. XXXII.

MAture face incipias putare) V.C. *m. face uti incipias p.* Et haec phrasis Catonis.

Vites propages, sulcos) Lego ex V.C. *Vites propages in sulcos, &c.*

Vitis facito uti ducas) Quis tam Thamyras ut non videat τὸ *vitis* ex supina librarii iteratione hic inculcatum? Deleo audacter, & confidentem facit veteris codicis mei consensus. Legendus itaque totus locus: *Vites propages in sulcos sursum vorsum, quoad eius facere poteris, facito uti ducas.*

Rami uti divaricentur) V.C. mediam dictionem eiicit, minus recte.

Diligenter caveto) V.C. *Diligenterque c.*

CAP. XXXIII.

VInarios custodesque recte relinquito) V.C. tertiam vocem non male eiicit. Dicebantur vero *Vinarii* caupones, qui vina a dominis vinearum emebant. Glossae: οἰνοπώλης, *vinarius*.

Hoc modo eam curato) V.C. *Hocq. modo e. c.* Scriberem, *Hocce m.* Archaismo Catone digno, nisi scrupulum iniiceret Plinius libro XVII. cap. XXII. qui totum hunc locum describens τὸ *hoc servat*.

Capita vitium per sementim ablaqueato. Vineam putatam circumfodito) Valde variat Plinius loco citato, qui pro his omnibus tantum habet. *Capita vitium putata circumfodito.*

Sic occato veteres, quam minimum castrato) Vetus codex duabus primoribus vocibus elisis, ita scribit: *Veteres quamminimum castrato.* Atque hanc esse veram Catonis scripturam sermonis ipsius decor, & Plinius testantur.

Si vinea a vite calva erit) V.C. *Calvata erit.* Et ita Plinius quoque, ergo rescribendum.

In vinea vetere serito ocinum) Scribo, *ocymum*, ex vetere codice, & Plinio.

Quod granum capit) Scribo, *capiat*, ex vet. cod. & Plinio.

Aliquid horum) V.C. *Aut aliquid horum.* Plinius: *Aut aliquid horumce.* Quod rectissimum, & purum putum Catonianum.

Quo rectius valeat) Erant verba haec etiam in codice meo, Plinius tamen omittit: nec scio satis an bene. Antea enim etiam ipso capite dicit: *Vitem novellam resecari, tum erit tempus ubi valebit.*

Ne caules perfringantur) V.C. *Ne caules satae perfringantur.* Quam tamen dictionem Plinius omittit, in quo est, *ne caulis perfringatur*. Sed scribendum est, *perfringantur*, nam *caulis* pro *caules* est ἀρχαϊσμὸς. Catoni usitatissimus.

Et quae iam in perticam ibit) V.C. *Et quae iam*

iam vitis in p. 1. Plinius vulgatae lectioni favet.

Pampinato, uvasque expellito. V. C. *Pampinatoque, & uvas expellito.*

Circum capita sarito) V. C. *Sarrito*. Glossae, *Sarit*, βοτανίζ{. Idem est *Sarire*, & *Sarrire*. Sed illud aevum Catonis magis sapit, nam insitatum veteribus litteras geminare, ut docet Festus: Kalendarium rusticum, SEGETES SARIVNTVR.

CAP. XXXIV.

RVdecta) V. C. *Rudeta*.

Ibi lupinum bonum fiet) V. C. *Siet*.

Aperta ab umbra) V. C. *Et aperta a. u.*

CAP. XXXV.

LEntim in rudecto] V. C. *Rudeto*.

Coles rapicii unde fiant] V. C. *Coles rapicii unum fiant*.

CAP. XXXVI.

AD minora urnas cum aquae dimidio addito] Rectene? Plinius aliter longe libro XVII. cap. XXVIII. *Cato & medicamenta quaedam componit, mensurae quoque distinctione, ad maiorum arborum radices amphoram, ad minorum urnam amurcae, & aquae portionem aequam, ablaqueatis prius radicibus paulatim affundi iubens*. An dicendum esse Plinii ἁμάρτημα μνημονικόν?

CAP. XXXVII.

SI cariosam terram tractes, cicer quod vellitur V. C. Longe aliter. *Cariosam terram faciet, si iacies cicer, & qua vellitur*. Male.

Cicer quod vellitur) V. C. *Cicer & qua vellitur*. Lego, *& quia v.* Plinius suadet libro XVII. cap. IX. *Sicut e contrario cicer, quia vellitur, & quia salsum est*.

Haec omnia segetem exsugunt. Longe melius V. C. *Segetem exurunt*. Et hanc esse Catonis lectionem veram praestat Plinius loco citato. Sic Virgilius AEneid. III.

Tum steriles exurere Sirius agros.

Arnobius lib. I. *Sapor frugibus, esculentis, exustis liquoribus mutatus est?* Invenio tamen *segetes exuctiores* apud Varronem libro II. cap. VII.

Et omnia, quae velluntur) V. C. addit. *ex eis mala sunt*. Haec etsi Plinius omittat, non dubitem nihilominus recipere. Nam ille multa Catonis, ut serviret suo saeculo, & antiquitatis scabritudinem molliret, suis verbis ἰσοδυναμοῦσιν, & eumdem sensum habentibus refert.

Nucleos in segetem ne indideris) V. C. addit. *Qui suffocant fruges*. Quae cur indigna Catone censere debeamus non video.

Lupinum, faba, vicia. Stercus unde facias) V. C. uberius, & melius. *Lupinum, faba, vicia, stercus unde facias habent*.

Stramenta, lupinum, paleas, fabalia) Cur lupinum hic iterum inculcat? recte abest a Codice meo, ex quo scribo, & augeo. *Stramenta, paleas, fabalia, & cetera itidem*. Nam quod Plinius tria postrema verba omittit, nihil omnino me movet.

Acus, frondem iligneam) Antea dixit *paleas*, cur hic *acus*? Nec puto sane Catonem voluisse inepte ταυτολογεῖν. Restituo ex vetere meo Codice: *aceris frondem, iligneam, &c.* Hoc rectum est. Plinius hunc locum ita transscripsit loco cit. *Cato stercus, unde fiat, stramenta, lupinum, paleas, fabalia, ac frondes ilignas, quernasque*. Quae verba me etiam iuvant in τοῦ *acus* expunctione.

Et segeti vellito ebulum, cicutam) V. C. *Ex segeti vellito stipulas, ebulum, & cicutam*.

Et circum salicta herbam) V. C. *Circum sata herbam*. Quam lectionem probam esse censuerim, & Plinio quoque restituendam, lib. XVII. cap. IX.

Vlvamque eam substernito ovibus, bubusque) V. C. delet *ulvamque*, sed male; nam Plinius adgnoscit. Ita vero habet: *Circum sata herbam altam succide, & eam s. o. b.*

Frondem putidam, partem de nucleis succernito) Inepte V. C. *Frondem putridam, & putrem partem d. n. s.*

Vitis si macra erit) V. C. *Vinea si macra erit*. Hanc lectionem adserit Plinius loco citato, apud quem tamen etiam *macra erit*, scribendum moneo, non *macruerit*.

Stercus egerito, nisi intermestri, lunaque dimidiata, tum ne tangas) Lego ex V. C. *Stercus egerito. Nisi intermestri, lunaque dimidiata materiam ne tangas*. Confirmat Plinius lib. XVI. cap. XXXIX. qui verba haec Catonis ita citat. *Nisi intermestri luna, atque dimidiata ne tangas materiam*.

Diebus septem proximis, quibus luna plena fuerit, optime eximetur) Plinius loco citato. *Diebus quatuor proximis, quibus luna plena fuerit, optime eximitur*. Emendo', *diebus septem proximis, &c.* ad Catonis nostri exemplar; nam inter dimidiam, & plenam lunam septem soli dies intersunt. Facilis lapsus ex confusione notarum IV. & VII.

Diebus septem proximis) V. C. τὸ *proximis* omittit, male.

Omnino caveto ne quam materiam doles) Corrigo iterum Plinium loco citato ad Catonis exemplar, nam male hodie apud eum legitur. *Omnino caveto nigram materiam doles*.

Neu tangas, si potes) V. C. Duas postremas voces omittit, ut etiam Plinius.

Sarmenta degere) V. C. *Sarmenta deterge*.

Et fiscinam facere) Lego ex V. C. *Fiscinam face*.

Et ligna in caminum ficulna) Augeo ex V. C. *Et ligna in caminum congere ficulna*.

In acervum componeto) V. C. *componito*. Sed illud Catonis aevo dignius. Veteres enim multa secunda pariter, & tertia coniugatione efferebant. *Fervo, ferveo; tergo, tergeo; attingo, attingeo; claudo, claudeo; fido, fideo; dico, diceo*, & similia.

CAP.

CAP. XXXVIII.

F*Acito fortax totam fornacem infimam complectatur*) V. C. Mendose *farcitoque foras, ut totam, &c.* Dicebatur *fortax* lapis, quo fornacis pavimentum sternebatur, Graeci ϑαῤῥὸν vocabant, teste Hesychio. Vide eruditissimum Turnebum Adverf. lib. XI. capit. XIII.

Quam candidissimum) V. C. *Quam durissimum*.

Vbi facias lateres summam statuito, aut caementis cum luto summum extrinsecus oblinito) Longe melius V. C. *Vbi facies, lateribus summam struito, aut caementis. Summam cum luto extrinsecus oblinito*. Lego, *lateribus imam struito*. Adhaesit principio ultima litera vocis praecedentis, & *i* in *u* commutavit, & *m* geminatum; atque inde natum mendum. Quid *imam* fornacem vocet, quid *summam*, neminem putem nescire. Sic antea dixit: *Vsque ad pedes* III. *summam latam redigito*; deinde. *Facito fortax totam fornacem infimam complectatur*.

Si qua flamma exibit, nisi per orbem summum luto oblinito) Aliter V. C. *Si qua flamma exibit, luto oblinito, ne nisi per orbem exeat*.

Inibi austrum caveto maxime) V. C. *Ibi austrum caveto permaxime*.

Si ligna, & virgas) Addo ex V. C. *Itaque si ligna, & virgas, &c.* Haec vox non erat tam fraudulenter eiicienda.

Quae tibi usioni supererunt] V. C. *q. t. ustioni s.* Plinius lib. XVIII. cap. XXV. *q. t. incisioni s.* vox *usio*, usitata etiam Varroni ταφῇ μενίππου: *Diogenem litteras scisse, dum usioni, quod satis esset*. Sed in tanta lectionum differitate verum pronuntiare non ita facile.

Ibi papaver serito] Deesse finem huic Capiti, ostendit Plinius loco citato, qui plenius adducit, hoc modo: *Ibi papaver serito silvestre, quod in miro usu est melle decoctum ad faucium remedia. Visque somnifera etiam sativo*. Et profecto cur haec Catonis non esse putanda sint, caufae nihil est. Huius, similiumque locorum auctione, & restitutione spero futurum, ut hicce De Agricultura libellis nonnihil mihi sit debiturus. Iudicabunt docti, &

——— *quis esse corculis datum est*.

Sed illi tantum; nam vulgus quidem nihilomagis moror, quam Iovis ille filius Pygmaeos.

CAP. XXXIX.

S*Tercus in sterquilinium egerito*] Sic capit. II. *Quum tempestates pluviae fuerint, videto quot dies, quaeve opera per imbrem fieri potuerint, dolia lavari, picari, villam purgari, frumentum transferri, stercus foras efferri, sterquilinium fieri*. Itaque male est hic in Vetere Codice meo: *stercus de sterquilinio egerito*.

Viri sicca adligato] Commellini editio anni CIↃ. IↃ. XCV. habet *viri sicca*, & aliae ante eam. Turnebus doctissimus legendum censet, *vere sicca*, vel *viridi sicca*; aut, quod omnino melius existimat, *viridi colligato*. Lego ex V. C. *materia quernea, & nisi sicca*.

Eum conterito, idque inducito] Deleo primam vocem ex authoritate Codicis mei.

In villam quaerito] Male V. C. *In villa q.* Bene observavit nobilissimus Popma Catonem in hoc libro, sive discrimine praepositioni *in*, vel accusandi, vel auferendi casum iunxisse.

CAP. XL.

L*Vna silenti post meridiem*) Iterum hic in Plinio lib. XVIII. cap. XXVI. est, *luna sitienti*, ut & lib. XVII. capit. XIV. Ita ut certo certius sit scripsisse Catonem, *luna sitienti* non autem *silenti*. Quod ipsum quomodo explicemus vide cap. XXIX.

Quam maxime uti lentum fiat) Male V. C. *Vti lutum fiat*. Plinius lib. XVII. cap. XIV. *Cato argillae vel cretae harenam, fimumque bubulum admisceri, atque ita usque ad lentorem subigi iubet, idque interponi & circumlini*.

Inter librum & stirpem artito) V. C. *arcito*. Male, nam *Artire* est artare, in arctum redigere, inserere. Nonius *Dotata*:

Artivit linguam in palatum, coepit labia sugere.

Item (ut Scriverius meus corrigit) *Pedio*.

Natus artivit matri inter femina fortiter.

Alias *Artire* etiam dicebant veteres, bonis artibus instruere & erudire aliquem. Festus. *Artitus, bonis instructus artibus*. Glossae. *Artitus*, πάντεχν☉, δαίδαλ☉.

Quem artiveras) Iterum male V. C. *Quem arciveras*.

Eoque artito surculum) Iterum V. C. *Eoque arcito surculum*. Et postea quoque: *arcito usque adeo*, &c. Sed inepte.

Librum ad librum vorsum facito) Lego *pacito*. Veteres enim Latini non in nominibus dumtaxat, sed etiam verbis N. elidebant, dicentes: *Pago* pro *Pango*, ut *Tago* pro *Tango*, & *G* in *C* more suo commutato, *Paco*. Festus. *Pacionem antiqui dicebant, quam nunc pactionem dicimus, unde & pacisci adhuc, & paco in usu manet*. Laberius apud Macrob. Sat. lib. II. cap. VII.

Non flexibilem me concurvasti, ut paceres.

Vt legendum recte vidit ingeniosissimus Ianus Gulielmius. Exstat & in legg. XII. tabb. *Ni cum eo pacit, sexaginta dies in vinculis retineto*.

Luto depsato stirpem oblinito) V. C. *Luto densato*. Sed male.

Ne gelus noceat) V. C. *Neu gelu noceat*. Inepte. Veteres dicebant *Gelu, Gelus*; quomodo *Cornu, Cornus, Genu, Genus, Sexu, Sexus, Testu, Testus*, & similia. Cato hic ipse Orig. lib. II. *Qui aquatum & lignatum videntur ire, securim atque solum ferunt, gelum crassum excidunt, eum loro colligatum auferunt*. Afranius epist.

——— *quis tu es ventoso in loco*
Soleatus intempesta nocte, sub divo,

Aperto capite, silices quum findat gelus? Accius Prometheo.

——— *tum profusus flamine biberno gelus.*

CAP. XLI.

EO surculos praeacutos artito) Iterum V. C. *arcito*, & toto hoc capite, quod semel monitum volui. Sed male esse ostendi superiori Capite.

Vtriusque vitem teneram praeacuito, obliquo inter sese medullam, &c.) Longe alia veteris codicis lectio. *Vitis utriusque latus alterum praeradito oblique, & inter s. m.* Atque hanc genuinam esse Catonis ostendunt ista Plinii verba lib. XVII. cap. XV. *Altero si inter sese vites contingant, utriusque in obliquum latere contrario adraso, iunctis medullis colligari.*

Insectos obliquos) Lego ex V. C. *Insertos o.* Quam lectionem stabilit quoque Plinius loco citato.

Medias vitis vinclis in terram desigito) Melior codicis veteris lectio. *Vitique vinclis adligato, medios in terram desigito.*

Luto depsto) V. C. *Luto praedicto.* Quam veram lectionem existimaverim. Diligens quidam Lector adnotaverat ad marginem libri, *i. depsto*, quod postea in textum (ut non raro in bonis Auctoribus factum) tamquam ipsius Catonis receptum, altero eiecto.

CAP. XLII.

FIcos & oleas altero modo) Recte V. C. addit *inserito*.

Alterum librum) V. C. praemittit, *&*.

Latum digitos tres) Male omisit haec V. C. Nam Plinius lib. XVII. cap. XVI. clare dicit Catonem de latitudine eo modo praecepisse. *Sed id etiam apud veteres Graecos invenitur, & apud Catonem, qui oleam ficumque sic inseri iussit, mensura etiam praefinita secundum reliquam diligentiam suam: cortices scalpro excidi quatuor digitorum longitudine, & trium latitudine.* Vbi nec hoc negligendum, quod Plinius plenos quatuor digitos Catonem dixisse testetur, cum codices vulgati, quos equidem inspexerim, tres tantum & dimidium praeferant. Exspectemus igitur meliores, aut de Plinii auctoritate citra ampliationem emendemus.

Ad eumdem modum) V. C. praemittit, *&*.

CAP. XLIII.

COntroversiis collatis) V. C. *Quoquoversus collatis.* Quod probaverim, nam infra sic dicit: *Vitibus sulcos, & propagines ne minus pedibus II. S, quoquoversus facito.* Et capit. XLVI.

Sarmentis colligatis) V. C. addit. *Itidem facito.*

Ita oleas serito) V. C. *Et ita oleas inserito.* Hoc rectum censuerim, nam superiori capite dixit: *Ficos & oleas altero modo inserito.*

Propagines) V. C. *Propagationes*, quod Catonis aevo & stilo indignum.

A *Semel in mense sulcos*) V. C. *Semel in mense sarrito.* Quid melius, iudicium esto vinitorum.

CAP. XLIV.

EX eo die dies XLV. *recte putabis*) Ita etiam meus codex; Plinius lib. XVII. capit. XVIII. dies XL. facit, omisso quinario numero.

Qua locus recte ferax erit) V. C. *Qui l.*
B *r. f. e.* Sed Plinius vulgatam lectionem tuetur. Sic postea: *qua locus ferax non erit*, &c.

Id plus concidito) Rectum hoc esse docet Plinius, nam V. C. male, *eo plus concidito.*

CAP. XLV.

TRipedaneas decidito) Consentit V. C. Plinius tamen habet *Tripedaneas facito;* quod profecto bonum, & ita corrigendus hic locus. Nam statim subiungit: *Quas in seminario saturus eris, pedalis facito.*

C *Beneque terra tenera fiet*) Bene haec V. C. omittit, nam Glossema sunt, & interpretamenti vicem notata in ora libri, ad ista sequentia verba: *beneque glutus fiet.* Plinius quoque loco citato. *Locus bipalio subactus sit, beneque glutus.* Nam *glutus* dicebatur tener, mollis, & subactus. Hinc *glutire*, quum cibum prius dentibus molaribus subigimus, & tenerum mollemque facimus. Festus. *Glutis, subactis, levibus, teneris.* Ita legendum,
D non *glittis*, vel *glictis*, monuit Scaliger, Galliae lumen.

Pede taleam opprimito) Vellem sequi codicis mei lectionem, *pede tantum opprimito*, absque Plinio esset, qui signate etiam habet hoc modo.

Cavetoque ne librum scindas) Plinii interpunctio vitiosa est: corrigo ad Catonis exemplar. *Cavetoque ne librum scindas, quum adiges. Palo*, &c.

Palo prius locum ne feceris) Lego ex V. C.
E *Palo p. l. si feceris.* Plinius heic variat aliquantum.

Vti siet talea, melius vivet) Melius V. C. *Vtilis fiet talea, meliusque vivet.*

Tum denique maturae sunt) V. C. *Tum denique curae sint.* Quod rectum esse ostendunt Pliniani codices, qui etiam ita habent.

Digitos transversos) V. C. *Digitis transversis.* Sed illud Catone dignius.

Vel oculos serito) Ita etiam Plinius. Aliter V. C. *gemma vel oculo servato.* Lego, *gemma vel oculo serito.* Palladius lib. II. Tit. XXIV.
F *Seritur oculis sicut calami, quos abscindere & terra leviter debemus obruere.* Vocantur autem in arboribus *Oculi* unde surculi pullulascunt. Plinius lib. XVII. cap. XXI. *Duo oculi extra terram emineant. Oculi autem in arborum surculis proprie vocantur unde germinant.* Columella lib. IV. cap. XXXII. *Tempus repastinandi & conserendi est prius, quam oculi arundinum egerminent.* Lib. XI. cap. II. *Sed & prima pampinatio recte inchoatur, dum prorepentes oculi digito decuti possint.* Dicebantur etiam *Oculi* fissurae quibus surculos peregri-

grinae arboris insolebant, unde *Inoculare*. Macrobius Comment. in Somn. Scip. lib. I. capit. I. *Ad hunc porro iustitiae adfectum pectoribus inoculandum nihil aeque patrocinatum vidit*. Vsurpant & aliquoties Plinius, Columella, Palladius. Est vero *Gemma* idem quod *Oculus*. Glossae: ὀφθαλμὸς ἀμπέλυ, *Gemma*.

A

CAP. XLVI.

SImillimum genus terrae) V. C. mediam dictionem non recte omittit.

Terrae eae) Archaismus est, pro *ei*. V. C. τὸ *eae* omittit.

CAP. XLVII.

TErnos pedes oculos disponito) V. C. *In ternos pedes arundinum disponito*. Quae tamen non putem Catonis esse, sed potius Glossema aliquod.

Quotannis porrinam inserito) Male V. C. *quotannis p. ibi serito*.

CAP. XLVIII.

SEmen serito crebrum, tamquam linum) Male V. C. *serito, cribro tamquam linum*. Lego *s. serito crebro tamquam linum*. Nam linum non solum hodie nostri rustici crebrum serunt, ut tenuius prodeat, maiorisque pretii sit, sed illi veteres etiam. Columella lib. II. cap. x. *Nonnullis placet macro solo quam spississimum semen eius committi, quo tenue linum proveniat*. Vide Palladium lib. III. Tit. XXII. lib. XI. Tit. II. Nec male emendavit eruditissimus Popma. *Semen serito crebrum*.

Simul herbae inceperint) V. C. *Simul ac herbae*. Sed illud magis Catonem sapit.

Nisi tamquam allium) Malim τὸ *nisi* eiicere cum V. C.

CAP. XLIX.

VIneam statuito) Plinius lib. XVII. cap. XXII. habet, *vineam statuminato*.

Flexatoque) Plinius, *Laxatoque*.

Vti fuerit) Lego ex V. C. & Plinio, *uti fuerat*.

CAP. L.

PRincipium Capitis huius sic interpungo ex vetere codice: *Prata primo vere stercorato, luna silenti, quae irrigua non erunt. Vbi Favonius flare coeperit, tum prata defendes*, &c. Sed & heic *luna sitienti* scripsisse Catonem contenderim. Vide quae ad capp. XXIX. & XL.

Ficos subradito alte) V. C. *Ficos succidito alte*.

Vitis scandat) V. C. *Vitis scandant*.

Seminaria facito) V. C. *Seminarium f.*

Et vetera resarcito) V. C. *Et veteres vites resarcito*.

Fodere incipias) Lego *defodere* ex V. C.

CAP. LI.

PRopagatio pomorum, aliarumque arborum) Haec est epigraphe cuiusdam lectoris, ideoque inducenda: nam Cato Capitibus libri sui epigraphas praefigere non solet.

Laurum, myrtum, nuces praenestinas) Etsi contra codicum autoritatem, auctius tamen scripsisse Catonem contenderim, hoc modo. *Laurum, prunum, myrtum, nuces avellanas & praenestinas*. Plinius lib. XVII. cap. XIII. fidem facit quam temere ei nolim abrogatam. Sic scribit: *Cato propagari praeter vitem tradit ficum, oleam, punicam, malorum genera omnia, laurum, prunos, myrtos, nuces avellanas & praenestinas*. Deinde scribo quoque: *malum Punicam cotoneam*, non *Punicum, cotoneum*.

B

CAP. LII.

TRaiicito) V. C. auctiore voce. *Scarificato, traiicitoque*. Rectissime; nam *Scarificare* est discindere, pertundere. Palladius lib. IV. Tit. X. *Truncus arboris, quo loco turget, scarificandus est, ut possit humor effluere*. Plinius lib. XVII. cap. XXVII. Columella lib. VI. capp. XII. & XVII. Est vero ὑποκορισικὸν a *Scarifo*: quemadmodum a *Fodo, Fodico. Fello, Fellico*. Glossae. *Scarifo*, χαράσσω, κατακνίζω. Item *Scarifat*, κατασχίζει, καλακνίζει, καταχαράσσει.

C

Vbi ita fuerit, ramum sub qualo praecidito) V. C. auctior. *Vbi ita fuerit, & radices egerit, ramum s. q. p.* Nec damnem temere, nec laudem: a Plinio nihil hic mihi auxilii.

D

Ex una parte perpetuum) Melius V. C. *Ex una parte prope imum*.

CAP. LIII.

PER ver) Hic bene V. C. initium capitis LIV. constituit; Legi vero & interpungi debet, ex eodem codice. *Per ver cum arabitur, antequam ocimum nascatur, des quod edant bubus pabulum. Id hoc modo parari darique oportet*. Male in vulgatis editionibus divulsa & truncata leguntur.

E

CAP. LIV.

VBI sementim patraveris) Lego, *Vbi sementim paraveris*.

Inde semodios) Valde haec confusa, quae restituo pristino nitori ex V. C. *Inde semodios singulis bubus in dies dari oportet, aut modium vinaciorum quos in dolium condideris. At si non laborabunt, pascantur, satius erit. Interdiu pascito*, &c.

F

Vbi ocinum) Scribendum, *ocimum*. Sic postea quoque. *Vsque ocimum dato*.

A

CAP. LVI.

FAmiliae cibaria qui opus facient) Recte V. C. *F. c. ubi opus f.* Sic capite sequenti. *Vinum familiae, ubi vindemia facta erit*, &c.

CAP. LVII.

MEnse quarto heminas in dies) Quot? unamne, aut plures? Corrigo, *M. q. heminam i. d.*

B

Id est amphoram) Bene addit V. C. *in mense*. Lege praecedentia, videbis.

Summa vini) Locum hunc mutilum & valde depravatum sic restituo ex V. C. *Summa vini in homines singulos intra annum quadrantalia* VIII. *Compeditis autem uti quidquid*, &c.

Inter annum) Non admittit hanc phrasim Latinitas. Corrigo, *intera annum*; ultima ista litterula propter similem primam vocis sequentis absorpta est. Dicebant autem veteres *Intera* pro *Intra*; & *Supera* pro *Supra*. Lex Numae. SEI. HOMINEM. FOLMINIS. OCCEISIT. IM. SOPERA. GENVA. NEI. TOLITO. Lucretius lib. I. *Id quod iam supera tibi paulo ostendimus ante*, & saepius. Ad eumdem modum *Infera* pro *Infra*. Vetus inscriptio L. BETILIENVS. L. F. VAARVS. HAEC. QVAE. INFERA. SCRIPTA. SVNT. DE. SENATV. SENTENTIA. FACIENDA. COERAVIT. Sic etiam *Extera*, *Dextera*, efferebant pro *Extra*, *Dextra*. Atque hanc veram Catoniani huius loci lectionem existimaverim.

C

CAP. LVIII.

COndito, parcito) V. C. *Condito & partito*. Male posterius.

D

CAP. LIX.

SCulponeas bonas alternis annis) Ausimne? *binas*. Certe apud Apuleium idem mendi resident Milesf. II. in istis verbis: *Grabatulum meum assistit mensula caenae totius honestas reliquias tolerans: & calices boni, iam infuso latice semipleni, solam temperiem sustinentes*. Corrigo, *& calices bini*. An, quod magis placet, transpositis leviter litteris? *Sculponeas novas*. An *bonas* κατ' ἐξοχὴν *novas* intelligi voluit? Atque hoc pacto eludetur noster conatus: quod facile patior.

E

CAP. LX.

AVT glandis modios) Melius V. C. *Ac glandis m.*

Foeni pondo IↃXXC. *ocini*) V. C. aliter, & plenius, *f. p.* LXXI. *ocimi tantumdem*.

Praeterea granatui videto) Lego ex V. C. *Praeterea generatim videto*.

F

CAP. LXI.

QVid est agrum bene colere? bene arare) Postremas duas dictiones eiicio, & scribo: *Quid est primum? agrum bene colere*. Audi Plinium lib. XVIII. cap. XIX. *In arando magnopere servandum est Catonis oraculum. Quid est primum? Agrum bene colere. Quid secundum? Bene colere*, &c.

Tertio, stercorare) Bene V. C. *Quid tertium? stercorare*. Et ita in Plinio est.

Sursum adibunt) V. C. *s. abibunt*. Quod melius.

Calcare bene) V. C. *Calcato bene*. Sed illud bene est, nec mutandum.

CAP. LXIV.

QVO facilius efficiant) Bene auget V. C. *Quo facilius oleum efficiant*.

CAP. LXV.

A Foliis & stercore purgato) Corrigo, *A foriis & s. p.* Quid sint *Foriae* docui Critici Arnobiani lib. VII. cap. IX.

CAP. LXVI.

CApur hoc ἀκέφαλον reddiderunt nobis isti epigrapharum concinnatores ineptissimi, qui ut aliquam etiam heic epigrapham facerent, Catonem truncare necesse habuerunt. Nam ista, *Custodis & capulatoris officia*, quae hodie ἐπιγραφῆς locum obtinent, ipsissima sunt Auctoris nostri verba, ut luculente testatur optimus ille meus codex. Narrabo fucum. Quum more suo asinus ille, quisquis fuit, vellet titulum capiti praefigere, nec capulatoris nomen per imperitiam alio vocabulo exprimere posset, Catonis verba sumsit, parum interesse ratus, sive in frontispicio illa, sive in ipso capite legerentur. Non fecisset profecto si cerebrum habuisset. Dicebantur vero *Capulatores* (observa hoc tu tyro) qui oleum deplebant, Cato noster hoc ipso capite. *Continuo capulator concha oleum quam diligentissime poterit tollat, nec cesset*. Item capite sequenti. *Oleum frequenter capulet*. Columella lib. XII. cap. L. *Protinus capulator depleat, & in fictilia labra huic usui praeparata defundat*. Hinc *Decapulare* apud Plinium lib. XV. cap. VI.

Quam mundissime) V. C. *Quam mundissimo purissimoque fiat vase aheneo*. Inepte.

Vestibus prement) Bene V. C *premerint*. Archaismus est Catone dignissimus: nam veteribus flexiones eiusmodi praeteritorum a praesentibus crebrae sunt. Ennius apud Macrobium. *Consistere amnes perennes, arbores vento vacant*. Corn. Tacitus Hist. lib. I. *Mox atterritis opibus lubrico statu, suspecta etiam Claudii iracundia*. Ita ex Vaticano recte ibi legendum monuit V. Cl. Iustus Lipsius. Plautus, Salustius, Tibullus, similibus flexionibus usi.

Amurcam deborito) V. C. *dehaurito*. Idem est,

eſt, *Haurio*, *Horio*, ſicut *Plauſtrum*, *Ploſtrum*, A
& ſimilia.

C A P. LXVII.

QVI *in torculario erunt*) Etiam hoc caput mutilum. Augeo & emendo. *Item cuſtodis officia, quae in torculario erunt vaſa*, &c. Ita recte V. C. Similem heic induſtriam ſuam oſtendit ille, quiſquis fuit,

——— *quem dicere nolo*.

Pura babeant) Lego ex V. C. *Pura habeat*. B

Curentque uti olea) V. C. *Curetque v. o.* Recte.

Oleum frequenter capiant) Legendum *o. f. capulet*. Vt V. C. habet.

Quotidie reiiciat) V. C. *eiiciat*.

C A P. LXIX.

ET *arfacito*) V. C. *Et arefacito*. Sed idem eſt, quemadmodum *Calefacere*, *Calfacere*. C

Tum cummim indito) Male V. C. *Tum cuminum indito*. Nam cumini nullus quidem agricolis hac in re uſus, cummis autem plurimus. Columella lib. XII. cap. L. *Quam tamen & ipſam ceraturam noſtrorum temporum agricolae repudiaverunt, exiſtimaruntque ſatius eſſe nova dolia liquida gummi perluere*. Poſtea. *Multi quum ſemel nova dolia, vel ſerias craſſa gummi liverunt, una in perpetuum gummitione contenti ſunt*.

Cummim P. IIII.) Male iterum V. C. *Cumini P.* IIII. D

C A P. LXX.

SI *morbum metues*) Quibus? famuliſne tuis? an aliis aliquibus? Manifeſto mutilum & hoc caput. Reſcribo ex auctoritate codicis mei. *Bubus ſi morbum m.*

Fabulos albos III. *carbones vivos* III.) V. C. *eiicit haec omnia*.

C A P. LXXI.

CAput *ulpici conterito*) Non male V. C. *Caput unum ulpici conterito*. Sic dicit in verbis praecedentibus. *Dato continuo ei unum ovum gallinaceum crudum*. Et aliquoties in hoc ſcripto.

Cum hemina vini: facitoque ebibat, ſublimiter terat.

Et vaſo ligneo det) Longe aliter, & transfuſo verborum ordine. V. C. *Et id vaſe ligneo terito, & cum hemina vini facito bibat ſublimiter*. Sed male. F

Sublimiter ſtet) Bene V. C. *S. ſtent*. Sic ſuperiori capite: *Boſque ipſus, & qui dabit, facito ut uterque ſublimiter ſtent*.

C A P. LXXIII.

A *Quam bonam & liquidam bibant*) Hoc ineptum. Quaſi vero non ſemper aqua liquida. Corrigo, *a. b. e. limpidam bibant*.

C A P. LXXIV.

PAnem *depſtitium*) V. C. *depſticium*. Male.

Coquitoque ſub teſtu) V. C. *C. ſ. teſta*. Sed illud Catonis aevum & ſtilum magis redolet.

C A P. LXXVI.

IN *aquam indito*) V. C. bene, *in aquam ter indito*. Nam ſubdit, *aquam ter mutato*, ſcilicet cum in aqua indes.

Vbi omne caſeum) V. C. *Vbi omnem c.* Sed illud praetulerim, ut magis Catonianum. Porro neutro etiam extulit hanc dictionem Novius.

——— *pecunia quid?*
Bonum breve eſt, reſpondi? Sardis veniens caſeum.

Item Plautus.

Paraſito cum virgis caſeum tradi poteſt.

Ita legendi iſti verſu apud Novium.

Donec omne caſeum) Iterum V. C. *d. omnem c.*

* *De ue primo*) V. C. *De iunipero*.

Texto caldo operito) Lego, *teſto*, *c. o.* Sic ſupra cap. LXXIV. *Vbi bene ſubegeris, defingito, coquitoque ſub teſtu*. Cap. LXXV. *Folia ſubdito, in foco caldo ſub teſtu coquito*. Dicebant autem veteres. *Teſta*, *Teſtu*, *Teſtum*.

Pruna inſuper & circum operito) Ita ſolebant iſti priſci. Servius AEneid. VI. *Antiquum reſpexit morem; nam ollas non ſubſpendebant, ſed poſitis circum circa ignem adhibebant*.

C A P. LXXVII.

NIſi *alio modo*) V. C. *Niſi ſic alio modo*. Inepte.

Inde tamquam reſtim tractes facito) Lego, *tractos facito*. Dicebant enim *Tractus* & *Tractum*, quemadmodum alia non pauca eiuſmodi.

E *Simplicibus completo*) V. C. *Deimplicis*. Rectene, ſi dirimamus? *dein plicis*. Arbitror.

Facias facito, coquitoque) Deleo primam vocem omnino reiculam: & quam nemo, niſi fungus, retinebit.

C A P. LXXVIII.

IN *balteo tractes caſeo, ad eumdem modum facito*) Lego, & interpungo. *In balteo tractos caſeo ad eumdem m. f.*

Vti placentam ſine melle) V. C. addit *coquito*. Et recte quidem: nam ita capite ſuperiori, ubi de ſpira: *Cetera omnia quaſi placentam facito, coquitoque*. Nihil itaque eſt cauſae, cur hanc vocem nullo ſuo merito crudeliter exturbemus.

C A P. LXXIX.

PApaver *infriato*) V. C. *Papavere infriato*. Legendum *papaverem infriato*. Veteres enim *papaver* etiam maſculino genere uſurpabant. Soſipater Chariſius lib. I. *Papaver*

ver neutri generis est, sed masculino genere Plautus dixit. *Quasi tu obiicias formicis papaverem, & Cato Originum secundo, Papaver Gallicanus, & Varro in Admirandis, Infriasse papaverem.* Scribo autem in Plauti verbis: *Quam si tu obiicias f. p.* Est enim versus Trinummi, Sc. *Minus quindecim*, &c. Vtitur & Poenulo, Sc. *Negoti sibi.*

Sesamum, papaverumque triticum, & frictas nuces.

Et memoria lapsus Nonius, qui ex Asinaria producit; cumque sequutus D. Lambinus. Iam vero in Varronis loco quem ex Admirandis citat Charisius, malim ex Nonio legere. *Infria seni papaverem.* Nam senes, ut qui insomnia plurimum laborant, eius remedii egeni.

CAP. LXXX.

ENcytum ad eumdem modum facito) V. C. *Enchytum sic ad eumdem modum facito.* Lego, *Enchytum sic facito.* Nam τὰ *ad eumdem modum* certissimum glossema sunt, & interpretamentum τȣ̃ *sic.*

Ita in unguem caldum fundito) Bene V. C. *In unguen c. f.*

Honestum quasi spiram facito) V. C. longe melius ut solet fere. *Hoc in restim quasi spiram facito.* Male Critici mei lib. I. cap. XIII. incuria operarum τὸ *in* omissum est. Iuvat vero hanc emendationem iste locus cap. LXXVII. ubi de spirae confectione. *Fingito in solo tractu, eum* (lego *tum*, quod monere neglexi) *melle oblinito. Inde tumquam restim tractos facito.* Vt legendum indicavi.

Vortito, praestatoque) Lego, *V. pressatoque.* Vel ut est in V. C. *V. perfringitoque.*

CAP. LXXXI.

ERneum tamquam placentam) Bene V. C. addit, *facito.*

Id permisceto) Bene V. C. *& p.* nam dixit, *eadem omnia indito quae in placentam.*

CAP. LXXXII.

SPaeritam sic facito) V. C. *Sphaericam f. f.*

Nisi sic fingito) V. C. *N. f. effingito.*

CAP. LXXXIII.

VIni sextarios tres) V. C. auctior, *V. s. tres S.* quod non improbaverim temere.

Id in unum vas) Male in V. C. *Id in urnas.* Vt autem libere dicam, hoc caput insigniter transpositum esse censeo, & reponendum post caput CXXXII. ut sit CXXXIII. non ut hodie LXXXIII. Non enim video causam ob quam inter pistoria opera votum hoc pro bubus collocari debeat. Verum est quod dicam. Librarii isti nequissimi nimis tyrannice egerunt in exscribendis bonorum Auctorum monimentis, nulla ordinis habita ratione omnia confundentes, nihil inter caput pedelve discriminis rati. Ob quod profecto scelus iratus aeternum habebunt Musas. In Manilio etiam ita luserant isti belluti, ut acutissime animadvertit Scaliger: & in quo non pene genere Scriptorum?

CAP. LXXXIV.

CAtinum texto operito) Lego, *Catinum, testo o.* ut supra cap. LXXVI.

Sub textum subde) Iterum scribo, *Sub testum s. p.*

CAP. LXXXVIII.

AMphoram defracto collo) Lego ex V. C. *Amphoram defricato, colluitoque puram*, &c.

Impleto aquae purae) V. C. *I. aqua pura.* Sed illud rectum censuerim. Ita etiam Virgilius AEneid. I.

Implentur veteris Bacchi, pinguisque ferinae.

Graecismus est.

Vel carnem) V. C. *qua vel c.* Nec erat haec dictio eiicienda; potius τὸ *quo*, quod sequitur.

Et noctu sub tecto ponito) V. C. Primam vocem bene excludit.

VAP. LXXXIX.

QVae primum parient) Legendum ex V. C. *Quae primum parierint.*

Aqua sita fiet) V. C. *Aquam ante sinat quam b.*

Et bis in die, bis escam) Transposita verba restituo. *Bis in die, & bis escam.* Ita etiam habet V. C.

CAP. XC.

PAlumbum recentem] Bene addit V. C. *sic farcito.*

Cum far insipiat] Lego ex V. C. *Cum fervescere incipiat.* Praemittit enim: *Fabae tertia pars ut infervescat.*

Et coquito bene] Scribo, *Excoquito bene.* Nam subdit. *Id ubi excoxeris.*

Depsito bene, oleo manum unguito, primum pusillum] Plenius & melius V. C. *Deponito, bene oleo manum ungito, depsitoque primum pusillum.*

Ex aqua dato] Vet. Cod. *Et eas ex aqua dato.*

Escam temperato] *Et eas t.* V. C.

CAP. XCII.

MAcerescant bene] V. C. *Marcescant b.*

Et subigito bene] V. Cod. τὸ *bene* omittit.

Conspargito amurca] Hic V. C. addit *bene.*

CAP. XCIII.

AD arborem maximam urnam] V. C. *A. a. maximam amphoram.* Et recte. Plinius lib. XVII. cap. XXVIII. *Cato & medicamenta quaedam componit, mensurae quoque distinctione, ad maiorum arborum radices amphoram, ad minorum urnam amurcae, & aquae portio-*

tionem aequam, ablaqueatis prius radicibus, paulatim affundi iubens. A

Commixti sat est] Vet. Cod. *Commisci*, male.

Ad eas stramenta] Plenius V. C. *Ad eas tamen stramenta*. Et melius.

CAP. XCIV.

QVum ver adpetet, terram adaggerato] Hinc corrigo Plinium loco citato. *Huius praecipue vere terram adaggerari radicibus*. Nam B male hodie legi *veterem terram*, abunde ostendunt haec Catonis verba, quae ille περιφραστικῶς transscribit.

CAP. XCV.

COnvolvulus in vinea ne fiet] V. C. *Ne fiat*. Quod etiam probat loco citato Plinius, apud quem iterum emendo. *Simili modo ne convolvulus fiat in vinea*, &c. Nam hodie, *nec convolvulus*, inepte legitur. C

Et sub brachia unguito] Dicuntur *Brachia* in arboribus rami. Plinius loco citato. *Hoc vites circa capita & sub brachiis ungi*. Apuleius Milef. xi. *Quid? quod arbores etiam quae pomifera sobole faecundae, quaeque earum tantum umbra contentae, & steriles Austrinis laxatae flatibus, germine foliorum renidentes, clementi motu brachiorum dulces strepitus obsibilabunt*. Columella lib. IV. cap. XXIV. *Brachia tenera & viridia servato, arida & vetera falce amputato*. D

CAP. XCVI.

AMurcam condito] Longe aliter in V. C. totus hic locus. *Amurcam puram, & aquam ubi lupinus deferbuerit, & fecem de vino bono inter se pariter omnia sumito, & bene commisceto*.

Postea cum detonderis] V. C. addit, *oves*. Sed hoc spurium censuerim.

Eodem in omnes] Vet. Cod. *Eodem modo* E *in omnes*.

CAP. XCVII.

ET coria omnia meliora facies] V. C. plenius, melius. *Et coria omnia, & meliora facies*.

CAP. XCVIII.

ET extrinsecus & pedes. Melius V. C. *Et* F *extrinsecus pedes*, eiecta tertia voce.

Ligneam supellectilem] Male Vet. C. *Lignum s.*

Cum uti voles, extergeto] Non contemnendam censeam V. C. lectionem. *Et ea uti voles, iterum extergito*.

CAP. C.

OLeum melius faciet] V. C. *oleum melius fuerit*.

CAP. CII.

MEdici vocant smyrneum] Vocis huius occasione de Glossario mendam tollam. Σμυρνίον λάχανον, *Oleastrum*. Corrigo, *olus atrum*. Columella lib. XI. cap. III. *Atrum olus, quod Graecorum quidam vocant ἱπποσέλινον, nonnulli σμύρνιον, pastinato loco semine debet conseri*. Plinius lib. XIX. cap. VIII. *Sed praecipue olus atrum mirae naturae est. Hipposelinum Graeci vocant, alii smyrneum*.

CAP. CIII.

QVarto quinto quoque die] V. C. *Quarto, quintoque die*. Sed illud elegantius, & Catone longe dignius. Sic loquuti multi praestantissimi Scriptores Lycophron:

Κεφεὺς δὲ καὶ πράξανδρος οὐ ναυκληρίας
Λαῶν ἄνακτες, ἀλλ᾽ ἀνώνυμοι στοραὶ
Πέμπτοι τήταρτοι γαῖαν ἵξονται θεᾶς
Γόλγων ἀνάσσης. ———

Ad quem locum vide Adnotationes eruditissimi viri, & optime de Lycophrone meriti, Gulielmi Canteri.

Hoc sic facies] Lego, *Hoc si facies*. V. C. habet. *Hoc si feceris*.

CAP. CV.

MVsti quadrantalia xx.] Male V. C. numerum omittit.

Vbi id vinum] V. C. *Vbi iam v.*

CAP. CVI.

AQuae marinae quadrantal unum] Etiam hoc caput isti epigrapharum concinnatores mutilarunt, quorum fraudem indicat, ut solet, optimus meus ille codex, in quo signate ita reperio: *Aquae marinae concinnatio. Quadrantal unum*, &c. Plenius, & longe melius Musae dent universo isti hominum generi [Homerico hemistichio ludere liceat]

——— ὕδωρ καὶ γαῖα γένοισθε.

Donec ovum gallinaceum coctum natabit] Et cur *coctum*? Sane supra cap. LXXXVIII. ubi simile experimentum praescribit, illud non requirit: ait enim. *Id signi erit, maenam aridam, vel ovum demittito; si natabit, ea muries*. Liceat itaque sine ullo Catonis damno vocem hanc eiicere, quam & V. C. nullus agnoscit.

Siquis plus voles] Vet. Cod. *Siquidem plus voles*.

CAP. CVII.

*MIserrime caput truncatum, si quod aliud in omni hoc libello; quod facile vel primore adspectu parebit. Restituam ex vetere meo toties & numquam satis laudato codice, in quo plene ita est. [*Hoc modo labra doliorum circumlinas, ut odorata sient, & ne quid vitium in vinum accedat. Sapae congios*, &c. Haec verba illi, quos antea dixi, a capite violente avulserant, & ἐπιγραφῆς

φῆς locum habere iusserant. Apollo musageta confice istos Pythones. Commovet me vehementer rei indignitas. Ecce in Macrobio simile facinus ausi Saturnal. lib. I. cap. xx. omnia ista. *Quin AEsculapium quoque, & Salutem, & Herculem, & cum Iside ipsum etiam Serapin, alios quam solem deos non esse.* Quae in ἐπιγραφὴν mutarunt, ipsissima Macrobii verba sunt, caput istoc ordientia. Deest tamen post ea, *constat*, aut tale quid, quod absciderunt. Iudica serie & erudite Lector.

A

Quamoptime infundito] Scribo, *Quamoptimae i.* Referendum enim ad τὸ *Sapae*.

B

Bene odoratam] Male Vet. Cod. *Bene adoratam*.

Et utito) V. C. *Et utitor*. Sed illud ut antiquitatem, ita & Catonianum stilum magis sapit. Sic cap. CXXIII. *Vbi refrixerit in lagaenam confundito, & postea id utito.* Eadem forma dicebant etiam veteres illi, *Miro*, *Recordo*, *Auspico*, *Sortio*, & innumera talia. Vide Nonium de contrariis verborum generibus.

C

CAP. CVIII.

SI *id sapiet*] Plenius & melius V. C. *Si id vinum sapiet*. Vsitatum Catoni ita loqui. Sic paulo ante. *Vini sextarium, de eo vino quod voles experiri, eodem infundito*.

CAP. CX.

TEstam de tegula) Quis adeo Thamyras, ut caput hoc ἀκέφαλον esse non videat? Restituo ex codice meo. *Odorem deteriorem vino demere si voles, testam de tegula crassam*, &c. Idem illi asini pessime truncaverant.

D

CAP. CXII.

IN *dolium fundito*) Vet. Cod. *In culeare dolium fundito*. Quae vox non erat eiicienda. Ita capit. CLIV. *Labrum culeare illae rei erit*, &c.

E

Qua interspiret) V. C. *Qui i.* Male, sic infra.

Aquam marinam. Q. S. S. e.) V. C. *Aquae marinae S. S. Q. X.* Notae illae valent. *Supra scriptae quadrantalia decem*. Ita cap. CXLIV. *In modios singulos SS. SS. dabuntur*. Item CXLVI. *Proque ea re ita uti S. S. E. item pigneri sunto*. Capit. CLVII. *Si brassicam edet ita uti S. S. E.*

Aquae marinae Q. x.) Haec V. C. meus omittit.

F

CAP. CXIII.

VT *odoratum bene fiet*) Lego ex V. C. *Vt vinum bene odoratum fiet*.

Sic facito) V. C. omittit: nec anxie requiram.

In dolia indito) V. C. *In dolium i.*

Operta) V. C. *Opertum*.

CAP. CXIV.

EArum *radices circumsecato*) V. C. *E. r. circumsarrito*.

Et stercus) Lego ex V. C. *Et his stercus*. Intelligit veratri radices.

Circumdato radices) V. C. *Circumaddito*. Deinde legendum: *Radicibus vitis terram super iniicito*. Ita recte est in V. C. interpunctum.

CAP. CXV.

IN *vinum mustum*) Hic enim recte initium facit capitis huius CV. codex vetus meus, non in sequentibus illis *Vinum ad alvum*, &c. Sed principium hoc recte auget V. C. praemittens. *Vinum ad alvum movendam. In vinum mustum*, &c. Iam plenum habes caput.

Vinum ad alvum movendam) Male heic ineptissimi isti asini capitis CXV. initium fecerant. Meus ille optimus codex subnectit praecedentibus verbis, dumtaxat praemittens vocem unam, *Aliter*. Sane optime.

CAP. CXVII.

IN *aquam deiiciantur*) Male V. C. *In aqua d.*

Salis selibram) V. C. *Et salis s.*

Cito utitor) Scripserim *utito*; ut capp. CVII. CXXIII.

CAP. CXVIII.

QVam *secundum vindemiam uti voles*) V. C. *Qua s. v. u. v.* Male; veteres enim hanc vocem cum accusativo coniunctam efferebant. Ipse hic noster Cato cap. CXXIII. *In lagenam confundito, & postea id utito*. Vide Nonium. Scioli isti indocti temere mutarant cap. CXXVI. *Post dies* XXX. *aperito, & utito*.

CAP. CXIX.

NVcleos *eiicito*) Plautus Curculione:

Qui e nuce nucleum eiicere vult, frangat nucem.

Quem locum eo abduxi, ut ab amicissimi nostri Isacii solicitatione defendam, qui vult *icere* legendum. Quem eius errorem facile & phraseos insolentia, quam Latinitas non admittit, & Catonis locus geminus evincunt.

Ita utitor) Etiam heic *utito* scripserim, ad superiorum locorum exempla.

CAP. CXXII.

DEfervefacito) Lego, *Et fervefacito*. Simile mendum in Valerio Flacco sustuli aliquando, ubi pro *Desinite amplexus*, legendum, *Et finite a.* monui Critici Arnobiani lib. IV. cap. XV.

CAP.

CAP. CXXIII.

EAM infervefacito) Recte V. C. *Eam fervefacito*. Error inde natus, quod ultima littera vocis praecedentis adhaeserat principio.

CAP. CXXV.

MYrteam nigram) V. C. *Myrtum nigram*.
Arfacito in umbra) V. C. *Arefacito in v.* Sed illud etiam rectum esse docui capit. LXIX.

CAP. CXXVI.

ET *si alvus non consistet*) Haec in V. C. male erant luxata.
Congios tres) Addo ex V. C. *superponito*.

CAP. CXXVII.

MEderi] Inculcarunt hanc vocem scioli quidam parum habita latinitatis ratione. Optime V. C. omittit.
Tris minas in amphoram) Emendaveram de coniectura *Tris heminas*, cum video etiam ita in V. C. scribi.
Contusam minam) Et hic correxeram, *C. heminam*, cum invenio in V. C. *contusam heminam unam*.
Aperito & utitor) Quid si etiam hic *utito* rescribam?
Et vini sextarium origaniti) Longe aliter V. C. *Et vini praedicti sextarium, & origanum*.

CAP. CXXIX.

COmminuito terram) Longe & plenius & melius V. C. *Vbi bene comminuta terra fuerit, & amurcam combiberit, cylindro*, &c. Nam praemiserat. *Confodiatur minute terra: amurca bene conspargatur, ut combibat quamplurimum*.
Cum pluerit) V. C. *Cum pluet*.

CAP. CXXXI.

QVae rudeata) V. C. *Quae rudeta*.

CAP. CXXXII.

EIus rei ergo) V. C. subdit haec verba. *Macte vino inferiori esto*. Sed inepte etiam illic inculcarunt isti bipedes.
Vino inferio] V. C. *Vino inferiori*. Inepte. Quid sit *Vinum inferium*, ex Festo & Arnobio nostro nimis est notum.

CAP. CXXXIII.

ARboribus ab terra pulli] V. C. *Arboribus ab altera pulli*. Vnde & elici possit. *Arboribus ad latera pulli*. Sed vulgatam lectionem nolim temere mutare.
Deprimito, extollito] Qui haec adeo contraria fieri possunt? Lego ex V. C. *deprimito, excolitoque*, &c.
Myrtum coniugulum] V. C. male. *Myrtum, coniugulum*, &c. Vide supra cap. VI. & Plinium lib. XV. cap. XXIX.

CAP. CXXXIV.

CEreri porca praecidanea fiat. Festus. *Praecidaneam porcam dicebant, quam immolare erant soliti antequam novam frugem praeciderent*. Quae verba faciunt huic loco.
Porco femina) V. C. *Porcam feminam*. Sed inepte. Nam veteres ita loquebantur. In legg. XII. tabb. apud Festum *Pellices*. PELLEX. ARAM. IVNONIS. NE. TANGITO. SI. TANGET. IVNONI. CRINIBVS. DEMISSIS. AGNVM. FEMINAM. CAEDITO. Sic *lupum feminam* dixit Ennius alibi.
Vino Iano, Iovi, Iunoni praefato] Legendum censeam, *praefamino*. Sic cap. CXLI. *Ianum Iovemque vino praefamino*. Huc pertinet quod doctissimus Grammaticus Festus *Famino* exponit *dicito*. Sed cur addit *Iunoni*, quum eius numquam postea toto hoc capite mentionem faciat, Iani vero & Iovis crebram? An dicendum reiculam hanc vocem? Certe: nam neque citato cap CXLI. ullus ei locus, ut videmus: aut transponendum, legendumque: *Vino Iano Iunonio, Iovi praefamino*. Nam Ianum Iunonium esse cognominatum scimus ex Macrobio Sat. lib. I. cap. IX.
Priusquam porcum feminam] V. C. *P. porcam feminam*. Quod ineptum esse paulo ante ostendi.
Vti sies volens propitius mihi] Haec erat formula vetus. Festus: *Strufertarios appellabant antiqui homines conductos mercede, qui ad arbores fulguritas piaculorum commissorum caussa, sacrificia quaedam strue & ferto solemnibus verbis faciunt*. PRECOR. TE. IVPITER. VTI. MIHI. VOLENS. PROPITIVS. SIES. Vide eumdem *Tesca*.
Domo, familiaeque meae] V. C. addit. *Mactus hoc ferto*. Quod rectum esse non potest, quum struem commoveat. Profecto, iuvaret veteris alicuius codicis auctoritas, legerem: *mactus hac strue*. Sic ubi de ferto. *Vti sies volens propitius mihi, domo, familiaeque meae, mactus hoc ferto*. Atque hoc velim, quam exturbem temere ista. Iudicium esto doctorum.
Iupiter te hoc ferto obmovendo] Nihil *Obmovere* aliud est quam *Admovere*. Nam veteres *Ob* pro *Ad* utebantur, teste Festo. *Ob praepositione antiquos usos esse pro Ad, testis est Ennius*. Postea. *Ob os significat ad os*. Et quod huic loco maxime facit. *Obmoveto pro Admoveto dicebatur apud antiquos, ut alia quae supra relata sunt*.
Vbi exta prosecta erunt] V. C. *proiecta*. Vnde transposita & immutata littercula non difficulter *porrecta* legi posset. Nam *Porricere* etiam proprium huic rei vocabulum. Vide Macrobium Sat. lib. III. cap. II. Sed temerarius esse nolo.
Ita ut prius datum] V. C. addit, *fuit*, quam vocem adfictam ab aliquo alio existimaverim.

CAP. CXXXV.

CAtellas) V. C. *Clitellas*. Et hoc rectum censeam. Nisi ὑποκοριςικῶς catenae sunt accipiendae.

Clostra Romae. Hamae, urnae oleariae) V. C. aliter distinguit. *Clostra Romae, ac Hamae. Vrnae o.*

Hae hamae utiles sunt] Reicula haec omnia, & ab aliquo male feriato adsuta.

Casini L. Tumnius, Venafri C. Mennius L. F.] Longe aliter V. C. *Casini L. numis. Venafri Minturnis* CL. nec parum, meo, iudicio, melius.

Recentia quae] V. C. *Recenti aqua*.

Cum tortus erit longus] Magis placet V. C. lectio. *Cum tortus fuerit, longus erit*, &c.

Labra crassa digitos v.] V. C. *L. c. digitos* II.

Labrum digitos v.] Bene V. C. primam dictionem eiicit.

Trapetum ubi arvectum erit] V. C. *Vbi advectum e.* Sed *Ar* veteres pro *Ad* dicebant, ut *Arfero*, *Arvenio*, & similia.

CAP. CXXXVI.

IN *agro Casinate*] Valde mutila haec omnia. Refingo ex V. C. *Politionem in agro Casinate & Venafri sic dare oportet. In loco bono*, &c.

Corbi dividat] V. C. *Corbis d.* Ἀρχαϊκῶς, pro *Corbes d.*

Medio dividat] V. C. *Modio d.* Recte.

Nona parti corbes] Lego ex V. C. *n. parte corbis d.*

Si communiter pisunt, qua ex parte politori pars est] Hinc adparet nihil mutandum in Festo, cum ait: *Pistum a pinsendo, pro politum antiqui frequentius usurpabant, quam nunc nos dicimus:* nam ut *Polire* de agro dicebant, cum eius glebas rostro confringerent; ita etiam de frumento, quum id molerent. Ipse Festus alibi testus. *Polit, pila ludit*. Vbi putarim legendum, *Pila tundit*. Veteres enim, molarum usu nondum invento, fruges torrebant, & in pila tundebant, ut docui in Commentario ad Lycophronem.

CAP. CXXXVIII.

ARvehant ligna] V. C. *Trabant ligna*. Sed illud malim.

Mulis, equis, asinis, feriae nullae] De mulis Cato satin' veras? At in Pontificum libris expresse tantum denicalibus feriis iungere eos vetitum legebatur tuo aevo. Columella lib. II. cap. XXII. *Apud Pontifices legimus feriis tantum denicalibus mulos iungere non licere, ceteris licere*.

Nisi si in familia sunt] Nam olim Romae etiam familiis erant proprie ferie. Macrobius Saturnal. lib. I. cap. XVI. *Sunt praeterea feriae propriae familiarum; ut familiae Claudiae, vel AEmiliae, seu Iuliae, sive Corneliae; & si quas ferias proprias quaeque familia ex usu domesticae celebritatis observat*. Atque hae

A ipsae *Familiares* adpellabantur. Cato noster infra cap. CXL. *Si intermiseris, aut feriae publicae, aut familiares intercesserint, altero piaculo facito*.

CAP. CXXXIX.

LVcum conlucare] Mos veteribus agricolis lucorum arbores, quarum rami lumini officerentam, putare. Id *Conlucare* dicebant. Festus: *Conlucare dicebant, quum profanae silvae rami deciderentur officientes lumini*.

B Columella lib. II. cap. XXII. *Neque terram aperire, neque arborem conlucare*. Idem erat *Interlucare*. Plinius lib. XVII. cap. XXIII. *Deputantur cum vite pariter interlucata densitate ramorum, qui sint supervacui, & absumant alimenta*. Etiam *Sublucare* pro eodem usurpabant. Festus: *Sublucare arbores est ramos earum supputare, & veluti subtus lucem mittere*.

Si deus, si dea] Vsitata valde haec formula apud veteres. Agellius lib. II. capit.

C XXVIII. *Eas ferias si quis polluisset, piaculoque ob hanc rem opus esset, hostiam* SI. DEO. SI. DEAE. *immolabat*. Festus *Tesca: Sancta loca undique capta docent Pontificis libri, in quibus scriptum est, templumque, sedemque, tescumque* SIVE. DEO. SIVE. DEAE, *dedicaverit, uti eos accipias volens propitiosque*. Vt correxit magnus Scaliger. Macrobius Saturnal. lib. III. capit. IX. *Est autem carmen huiusmodi, quo dii evocantur, quum oppugnatione civitas cingitur*, SI. DEVS. SI. DEA.

D EST. CVI. POPVLVS. CIVITAS. QVE. &c. Arnobius lib. III. *Non enim Deus mas est, sed nomen eius generis masculini est: quod idem vos dicere religione in vestra non quitis. Nam consuestis in precibus*, SIVE. TV. DEVS. ES. SIVE. TV. DEA, *dicere*.

CAP. CXL.

SI *fodere velis altero piaculo*] Interpungere iubet sententia. *Si fodere velis, altero*, &c.

E

CAP. CXLI.

SVovetaurilia) V. C. *Solitaurilia*. Quam lectionem defendit Festus, quem in illa dictione vide; & Quintilianus lib. I. cap. V. Sed parum refert.

Grandire) Vtitur, & voce hac Plautus aliquoties. Amphitruone. Sc. *Di vostram fidem, &c.*

F BL. *Mira profecto, sed gradus condecet grandire*.

Et postea:

—— BL. *Abstine quaeso, non potuimus Nostros grandius grandire gradus*. ——

Item Aulularia Sc. *Exi inquam*.

BV. *Si hodie hercle fustem cepero, aut stimulum in manum*.

Testudineum istum tibi ego grandibo gradum.

Si minus in omnes litabit] Lego ex V. C. *Litabis*.

Duobusve dubitaverit] Similiter & hic *dubitaveris*, ex V. C. legendum.

Mars pater, quod tibi illuc porco) Lego, *M. p. q. tibi illoc p.* Nec obtendat hic aliquis antiquam *u* pro *o* scribendi rationem.

C A P. CXLII.

QVomodoque *cibaria*) V. C. *Quomodo quaeque cibaria*. Quam lectionem non temere reiculam pronuntiaverim.

Quomodo eae imperari) V. C. Mediam vocem omittit.

Vti adventu] V. C. *Vti in adventu*. Scripserim, *uti in adventum*.

C A P. CXLIII.

DOminus *uxorem*) V. C. *Dominus in uxorem*. *Vicinas aliasque mulieris quamminimum utatur*] V. C. *Vicinis aliisque mulieribus q. v.* Sed illud Catonis stilum magis redolet.

Neve domum, neve ad sese recipiat] Melior V C. lectio. *Neve ad eas domum eat, neve ad sese recipiat*.

Rem divinam ni faciat) Scribo, *ne faciat*, ex V C. nisi ἀρχαϊσμὸν velimus fateri.

Focum purum circumversum quotidie) Is mos etiamnum obtinet. Propertius lib. III. Eleg XII.

Dique deaeque omnes quibus est tutela per agros,
Praebebant versis verba benigna focis.

Nam cineres circumverrebant, ignem sub iis occulentes. Virgilius Moreto.

Parvulus exusto remanebat stipite fomes,
Et cinis obductae celabat lumina prunae.

Vt memini olim notare in Spicilegio ad Idyll. undecimum.

Coronam in focum indat) Recte id in honorem Laris familiaris factitatum docet Popma. Erant vero hae coronae, quae laribus suspendebantur inusitata magnitudine, quali etiam *donaticae* postea fieri coeperunt. Festus: *Donaticae coronae dictae, quod bis victores in ludis donabantur, quae postea magnificentiae caussa institutae sunt super modum aptarum capitibus, quali amplitudine fiunt quum Lares ornantur*. Morem hunc desitum renovavit Augustus, instituitque, ut bis facerent, semel vere, iterum aestate. Suetonius in vita eius. *Nonnulla etiam ex antiquis caeremoniis paulatim abolita restituit, ut salutis augurium, diale flaminium, sacrum lupercale, ludos saeculares, & compilatitios*. Et postea: *Compilatitiis Lares ornari bis anno instituit, vernis floribus, & aestivis*.

Cibum tibi, & familiae] Lego ex V. C. *Cibum sibi, &c.*

C A P. CXLIV.

LEgulos *quot opus erunt praebeto, & strictores*] V. C. habet *& factores*. Et recte, nam *facere* de oleo proprie Latini veteres dixerunt, ut notum est. Sic paulo post. *Ne quis concedat, quo olea legunda, & faciunda carius locetur*. Item: *Pro ea olea legunda, & faciunda nemo dabit*. Cap. CXLVI. *Oleae legendae faciendae quaeque locata est*. Iterum: *Si emtor legulis, & factoribus, qui illic opus fecerint, &c.*

Duas partes strictorum praebeto) Iterum V. C. *factorum*. Absque Vetere Codice esset, illud defendi posset, quia ait initio capitis: *Oleam ne stringito neve verberato iniussu domini, aut custodis*. Quam vetustissimam olivantibus legem fuisse tradit Plinius lib. XV. cap. III.

Accessiones in ※. cc.) V. C. Millenarium numerum non adgnoscit.

Accedit oleae salsi ※ v.] V. C. *Oleae accedent salis* ※ v.

Aceti quadrantalia v. V. C.] *A. quadrantalia* II.

In modios singulos S. S. dabuntur] V. C. ista S. S. omittit, male; nam paulo ante dixi *In tota oleitate* v.

C A P. CXLV.

SI *sexiugis vasis opus erit*] V. C. *Si ex virgis vasis o. e.* Inepte.

Deducentur] V. C. *Dabuntur*. Sed male.

Vasarum vict. II.] V. C. *Vasa viminea*. Quae defendunt lectionem a me supra damnatam. *Si ex virgis vasis opus erit*. Itaque retracto.

C A P. CXLVI.

DAto * *iri*] V. C. *Datoris*. Sed placet ingeniosissima emendatio Popmae *I. R. I.* idest, *in rem illam*.

Donicum solutum erit) V. C. *Domino quum solutum erit*. Inepte. Nam *donicum*, veteres pro *donec* efferebant. Livius Andronicus.

——— *ibi manens sedeto, donicum*
Videbis me carpento vehentem domum
Venisse. ———

Ita enim constituo istos versus apud Charisium lib. II. Ipse noster Cato. *Quum otiosus ambulas, qui apud regem fuisti, donicum ille tibi interdixit rem capitalem*. Plautus:

Inimicus esto, donicum vero revenero.

Ita citat quidem Charisius loco citato, sed legendum censuerim. *Ibi intus esto, &c.* Vtitur etiam Amphitruone, Mustellaria, Pseudolo, Truculento. In Glossario vero perperam hodie legitur *Donicum*, Ἄχρηςον. Emendo *Donicum*, Ἄχρι τῦ. Et ea vera lectio.

C A P. CXLIX.

PAbulum *frui occipito*) Male V. C. *P. fini occipito*.

Vbi prius florere coeperit] Male V. C. *Vbi pyrus f. c.*

Kalendis Martiis caedito] Tum erant matronalia. Horatius lib. III. Od. VIII.

Martiis caelebs quid agam Kalendis,
Quid velint flores, & acerra turis
Plena miraris, positusque carbo in
Cespite vivo.

Ad quae vetus eius interpres Acron: *Kalendis*

dis Martiis Matronalia dicebantur, eo quod mariti pro conservatione coniugii supplicabant, & erat dies proprie festus matronis. Iuvenalis quoque Sat. IX. vocat *Kalendas femineas* non alias, quam Martias, ita ait:

En cui tu viridem umbellam, sui succina mittas
Grandia, natalis quoties redit, aut madidum ver
Incipit, & strata positus longaque cathedra
Munera femineis tractas secreta Kalendis.

Et profecto non leviter fallitur Interpres eius vetus, etsi non indoctus, qui Apriles Kalendas intelligit, & Matronalia iis fuisse autumat. Haec eius verba: *Matronalibus scilicet, quae sunt Kalendis Aprilibus, quibus est natalis Veneris*. Sane Festus Acronem etiam iuvat, dicens: *Martias Kalendas Matronae celebrabant, quod eo die Iunonis Lucinae aedes coli coepta sit*. Haec porro tibi cautio sit, tu tiro, ne cum Matralibus confundas Matri Matutae institutis, & propridie Idus Iunias celebrari solitis, quibus Matrona ei deae libum, quod adpellabant *testuatium*, coquebant. Varro Auctor De LL. lib. IV. *Testuatium, quod in testu caldo coquebatur, ut etiam nunc Matralibus id faciunt matrenae*. Haec occasione ista, etsi loco forte alieniore inculcata, non inique feres, spero, mi Lector.

Pigneri sunto) V. C. *Pignori sunto*. Sed veteres efferebant. *Pignus, pigneris*; *fenus, feneris*; *penus, peneris*; *tempus, temperis*, & similia.

CAP. CL.

IN *singulas casei P. I. S.*] V. C. *In singulas casei P.* XV.

Et Kalend. Iun. emtor fructu decedat] V. C. *Et Kalend. Ianuar. emtor f. d.* Quod minus rectum esse arguunt ista: *Si inter kalatum erit Kal. Maiis, &c.*

Releget porcos ferarios] V. C. *R. porcos sectarios*. Quod sane probare non ausim. Verveces quidem sectarios dictos scio, non autem porcos. Sunt autem *ferarii* porci, qui fero pascuntur.

CAP. CLI.

SEmen *cupressi quando legi, seri, propagarique oporteat, &*) Haec omnia absunt a V. C.

Manius Percennius] Mendose V. C. *Memius P.*

Materiem ubi hordeum flavescit] Restituo ex V. C. *Maturum est, ubi h. f.*

Id ubi legeris] V. C. *Semen ubi l.* Sed illud malim.

In sole ponito] V. C. *In solem ponito*. Quod magis Catonem sapit, qui aliquoties in hoc scripto ita loquitur. Et profecto veteres ita maluisse efferre docet lib. I. capit. VII. Agellius.

Semen purgato] V. C. *Id purgato*.

Subcavas facito, uti aquam continere possint) V. C. *S. f. uti cavae aquam c. p.* Sed ego vocem istam inculcatam ob aliquo censeam, malo iure, malo more.

Eo cribro terram incernito, dimidiatum digitum terram altam succernito; id bene tabula, aut manibus, aut pedibus complanato] Lego, *Eo cribro terram incernito, dimidiarum digitum; iam id bene tabula a. m. a. p. c.* Praeit mihi Agellius lib. III. cap. XIV. apud quem etiam rescribes *cribro*, & *incernito*, pro quibus male hodie in eius exemplaribus, *crebro*, & *insternito* legitur.

Facito uti ab herbis purges, quam tenerrimis herbis) Quis non videt ultimam vocem male adsutam? itaque recte V. C. eiicit.

Ubi germen nascere coeperit) An liceat? *germinascere*. An dicendum eum *nasco* ἀρχαϊκῶς voluisse efferre, quemadmodum supra *uto*? An sequenda V. C. lectio, quae habet *germen nasci*? Ego quidem ἀρχαϊσμὸν praeferam, cuius studiosissimus noster Cato.

CAP. CLII.

Q. *A. M. Manlii monstraverunt*] Mutilum hoc caput esse, qualia aliquot in hoc Auctore ostendimus, facile omnes vident. Restituo ex V. C. *De scopis virgeis, quae M. Memius, & M. Manlius monstraverunt. In dies* XXX. *&c.*

In asserculo alligato) Augeo ex V. C. *Eas in assercula a.*

Eabus latera] V. C. *Eabusque latera*.

CAP. CLIII.

ILlae *rei habeto*] Male V. C. *Illi rei h.* Nam veteres ita extulisse etiam supra monui. Charisius lib. II. *Ipsum quare non ipsud, ut illud, & istud? quoniam veteres nominativum non ipse dicebant, sed ipsus; quod etiam in Comoediis veteribus invenimus. Ille, illius; illa, illae, & illius; illud, illuc, illius*. Sic etiam genitivo feminino dicebant. *Istae, totae, utrae, neutrae, alterae, aliae, aliquae*, & similia.

CAP. CLIV.

LAbrum *culleare illae rei facito*] Iterum heic in V. C. erat male, *illi rei f.*

Uti transferri possitur] V. C. *V. transferri possit*. Inepte. Hoc enim veteribus non insolens. Vide Nonium, *potestur*.

Id imum pertundito] V. C. *Ad imum p.* Illud Catonianae elegantiae convenientius, nisi subderet. *Et ad summum, qua fini culleum capiet, pertundito*.

Qua fini culleum capiet, pertundito] V. C. *Q. f. c. capiet, praesignato*. Quod probum est.

Id in suggestu, inter dolia positum habeto, uti in culleum, de quo vinum salire possit, id impleto, postea obturato] Longe aliter haec omnia in V. C. *Id in dolium paulatim demittito, uti in eo de fistula salire vinum possit, id impleto, usque dum signum tangat, postea obturato, id in suggestu inter dolia positum servato*. Nec paulo rectius. *Id impleto* [inquit] *usque dum signum tangat*. Nam antea dixit, *& ad summum, qua fini colleum capiet, praesignato*.

CAP.

CAP. CLV.

DE *agro depelli*] V. C *D. a. depellere*.

Fossas inciles puras] Male V. C. *F. i. plures*.

Quum pulvis est] Legendum ex V. C. *Quum pluvia est*. Vt monui etiam Critici mei, libro VII. cap. XIII.

Cum ferreis, sarculisque] Eodem loco monui item ex V. C. legendum. *Cum ferreis sarculis*.

Et signare carbone] V.C. Auctior. *Et ubi pluerit, tegulam signare c.* Quae verba cur eiici debeant, caussam equidem comminisci nequeo.

CAP. CLVI.

COmesto *aliqua quinque folia*] V. C. *C. alia q. f.* Inepte. Elegans hoc loquendi genus, & Scriptoribus classicis non infrequens. E multis unum Apuleium citabo Milesf. II. *Quo placito ocyter surrexit, & ad aliud me cubiculum induxit. Ibi corpus splendentibus linteis coopertum, introductis quibusdam septem testibus manu revelat*.

Alvum si voles deiicere superiorem, sumito brassicae, quae levissima erit P. IIII.] Auctor V. C. *A. s. v. deiicere, superiorem sumito cymam brassicae, &c.* Et istam genuinam huius loci lectionem existimaverim. Est autem *cyma* in brassica delicatior quidam, & tenerior cauliculus, teste Plinio lib. XIX. cap. VIII.

Postea ubi occipiet fervere] Recte V. C. Auget. *Postea ubi iterum occipiet f.*

Postea conicito, & contundito, item eximito] Nimis nauci haec lectio. Brevius, & sanius V. C. *postea eximito, & contundito*.

Eo interito] V. C. *Eo cuminum interito*, Sed inepte.

Quod volet eibi postea edit] V.C. *Q. v. e. postea edat*. Male. Nam *edim*, veteres, pro *edam* extulisse docet Nonius Marcellus.

Sed si poteris solam brassicam esse, edit) Iterum V. C. *edat*. Sed ἀρχαϊσμὸν esse ostendi.

Si febris erit, aquam] V. C. addit, *Bibat*. Male hercle.

Id facito quotidie mane] V. C. *Id facito continuo quotidie*. Sed τὸ *continuo*, superfluum iudico, & intritum ab aliquo belluto magistello.

Quibusque subStillum est] Periphrasis στραγγυρίας, Glossae Graecae, στραγγυρία, *culbitio*, *substillatio*. στραγγυριῶ, *culbo*, *substillo*. Latinae, *substillat*; Στραγγυριᾷ. Metaphora sumta a pluviae aut incipiente, aut desinente; nam id tempus veteres *substillum* adpellabant. Festus: *Substillum antiqui adpellabant tempus ante pluviam iam paene uvidum, dum & post pluviam non per siccum iam stillaret, aut nondum desiisset*. Lego, *p. uvidum, & post pluviam non persiccum, dum iam stillaret, aut n. d.*

Eo addito oleum bene, & salem] V. C. Eiicit τὸ bene. Nec retinuerim, nisi capite sequenti sic iterum loqueretur.

CAP. CLVII.

ET *cuiusmodi naturam habeant omnia*] V. C. Vltimam vocem omittit, nec omnino male.

Ad salutem temperat] Auctior multo, & melior V. C. *Ad salutem temperat comesta sese semper cum calore, & rigore arido, simul, & humido, &c.* Nisi quod τὸ sese delendum, ut natum ex triplicatione primae syllabae vocis sequentis.

Sed quae vocatur septem bona in commixturam, natura omnia baec habet brassica] Totum hunc locum faedissime interpolatum restituam ex vetere meo laudatissimo Codice. *Sed quae vocatur σελινοειδής, baec septem habet bona in comestura*. Reliqua illa, *natura omnia baec habet brassica*, recte absunt ab eodem.

Nunc uti cognoscas naturam earum) V. C. pro *naturam* habet *genera*. Vtrumque defendi potest; sed hoc tamen malim.

Prima est, levis, quae nominatur, ea est grandis latis foliis] Lego ex V. C. *Prima est levis, quae nominatur λεία, grandibus, & latis foliis*.

Validam habet naturam] V. C. *Validam baec h. n.*

Altera est crispa, apiacon vocatur] V. C. Aliter longe, & recte. *A. c. crispa, quae a similitudine apii foliorum*. Vulgatam autem lectionem tueri videtur alter eiusdem Plinii locus lib. XIX. cap. VIII. *Cato brassicae miras canit laudes, quas in medendi loco reddemus. Genera eius facit tria: unam extentis foliis, caule magno; alteram crispo folio, quam apianam vocat*. Qui me extricem? aperte ecce ait Catonem istam crispam apianam vocare. Sane non possim, nisi legi deberet, *quam apianam vocant*. Praeterea *apiatam* etiam scribo, non *apianam*.

Item est tertia, quae levis vocatur, minutis caulibus, tenera] Aliter longe V. C. *I. e. t. quae κράμβη vocatur, minutis caulibus, foliis tenuioribus, & acerrima, &c.* Plinius adfirmat lib. XX. cap. IX. *Tertia est proprie adpellata crambe, tenuioribus foliis, & simplicibus, densissimisque, &c.* Tamen vulgatam idem videtur defendere lib. XIX. cap. VIII. *Tertiam minutis caulibus, lenem, teneram, minime probat*. Sed sciendum est eum περιφράζεσθαι, nec propriis Catonis verbis omnia loca exprimere.

Cancerasque purgabit) V. C. *Cancrosque p.* Sed utroque modo efferebant Latini, quamvis illud magis veteres. Arnobius antiquitatis studiosissimus lib. I. *Et illi haud aliter contumaciam canceris saevi ad subeundam cicatricem circumscriptis evagationibus compulerunt*. Et Lucretius, aliique. Itaque e Catone non temere eiecero.

Bis die aqua calida foveto] V. C. omittit τὸ *aqua*, nec anxie requiram, nisi viderem eum his capitibus ita loqui; nam *calidam* ἁπλῶς dicebant veteres eleganter. Exempla pete e clarissimi Lypsii Elect. lib. I.

Inde aliqui morbus nascitur] Male V. C. *inde aliqui morbi nascuntur*.

Mor-

Morbum articularium] V C. *M. articularem*, Sed etiam secunda declinatione inflexerunt. Glossae, Ἀρθριτικὸς, *articularius*.

Omnes articulos poteris experiri] Optime V.C. *Omnes articulares morbos poteris expellere*. Agit enim Cato de eorum morborum remedio.

Tamen valetudinis causa experiturus) V. C. *T. v. c. experirer*. Vnde scribo, *experirere*, una literula amplius. Et eam veram esse lectionem non sim veritus praestare.

Postea ferve bene facito) V. C. *Postea bene fervefacito*. Nec video certe cur tmesim Catoni, & omnibus Auctoribus, qui prosa oratione scripserunt, inusitatam toleremus.

Brassicam edit ita uti S. S. et) V. C. *Si brassicam edet ita uti S. S. e.* Sed vereor edit Cato ἀρχαϊκῶς, iterum pro *edat* dixerit.

Vbi in scutra fervefeceris) V. C. addit, *id lotium*, nescio an recte.

Operito] V. C. delet.

Siquidem purgare voles, pridie ne caenet) V. C. recte. *Si quem purgare v. p. n. c.*

Brassicam tritam aquae cyathos IIII.) V.C. *Brassicae tritae, decoctaeque aquae cyathos* IIII. Legerim hoc modo: *Brassicae tritae, decoctaeque aqua c.* IIII.

Diluito, indito in vesicam) Plenius, & rectius V. C. *Diluito, succum exprimito, eum in vesicam indito*.

Eo calamum adligato) V. C. *Calamum adligato vesicae*.

Ita premito, in fistulam introeat) Etiam heic V. C. plenius, & rectius. *Et ita premito, ut in fistulam succus introeat*.

In malum coniicito) Emendo, *in malam c.*

Deinde petigini) Nobilissimus Popma non male correxerat, *dein depetigini*. Sed V. C. habet; *Deinde impetigini*.

Parce brassicam adponito) Idest, modice. Nec audeo sequi eruditissimum Popmam, qui *porcae* tentat rescribere.

C A P. CLVIII.

SI *vis bene tibi deiicere*) elegans phrasis, & veteribus non infrequens. Petronius Satyrico: *Proxima ergo nocte, quum miles, qui cruces adservabat, ne quis ad sepulturam corpora detraheret, notasset sibi, & lumen inter monumenta clarius fulgens, &c.* Itaque male eiicit V. C. τὸ *tibi*.

Feliculae paulum) Lego, *filiculae p.* Nam *filicula* est herba, quam Graeci πολυπόδιον adpellant. Vide de ea Plinium lib. XXVI. capit. VIII.

C A P. CLIX.

IN *viam quum ibis*) Et haec phrasis solennis Catoni. Vide supra cap. CLI. Itaque V. C. male. *Quum in via ibis*.

C A P. CLX.

LVxum, *si quod est, hac cantione sanum fiet*) V. C. *L. s. q. est, ut excantes. Hac cantione anum f.* Nec ausim eiicere.

Motas vaeta) V. C. *Motas danata*.

Dissuna pariter] V. C. *Dic una pariter*. Quod an reiicere debeam, non scio.

Huat hanat huat) V. C. *Haut haut haut*.

Domiabo damnaustra) V. C. *Damiabo damaustra*.

Vel hoc modo. Huat) V. C. *V. h. m. Haut*.

Ista sis tarsis) V. C. *Ista gis tursis*.

Dunnaustra) V. C. *Damaustra*, ut paulo ante.

C A P. CLXI.

LOcum *subigere oportet*) Auctior recte V. C. *Locum, ubi asparagum seras, subigere o.*

Cum areas deformabis) Notanda infrequens verbi *deformare*, notio, pro eo quod est *delineare*. Varro quoque ita usurpavit De Re Rust. lib III. cap. V. *Inter quas locus, qui est ornithonis, patet in latitudinem P.* XLVIII. *deformatus ad tabulae literariae speciem*. Vitruvius lib. I. cap. I. *Deinde graphidos scientiam habere (oportet) quo facilius exemplaribus pictis, quam velit operis deformare valeat*. Et lib. V. cap. VIII. *Horum autem ornatus sunt inter se dissimiles, disparique ratione, quod Tragicae deformantur columnis, fastigiis, & signis, reliquisque regalibus rebus*.

Ne peruratur) V. C. *Ne rigore peruratur*. Lego, *ne frigore peruratur*.

F I N I S.

A D

AD PHAEDRI
AVGVSTI LIBERTI
FABVLAS
ANIMADVERSIONES.

VIR. CLARISS.

CVNRADO RITTERSHVSIO

I. C. ET IN ACADEMIA NORICA PROFESSORI,

IOANNES MEVRSIVS S. P. D.

Nvitus, Rittershusi Clarissime, de morbo tuo intellexi ex nuperis litteris Viri praestantissimi, Georgii Remi, amici communis utriusque nostrum: nam profecto adfirmo tibi, libenter recordor istius temporis, quod in Academia Norica ante triennium e Bohemia adveniens exegi, ubi summa interea humanitate me hominem exterum, & numquam antea visum, certatim complexi estis Gentilis, Tu, Dinnerus, Virdungus, Queccius, Piccartus, Acidalius. Et ita me quidem illa res adfecit, ut aliquod eius monumentum exstare publice cupiam. Phaedrus is erit, quem olim apud vos, te postulante, recensui, adnotans quidquid veniret in mentem. Si quid profeci, erit cur gaudeam. Certe deprehendi multis in locis perfidiam dicam, an supinam oscitantiam, exscribentis librarii; ideoque orationis contextum miris saepe modis hiulcum. Ipse vero Phaedrus in quibusdam neque satis recte visus est philosophari. Indicavi in loco, & tu iudicabis. Vniversum autem hoc, qualecumque tamdem est, iam tunc ut scripsi tibi inscripsi, & nunc accipe, ac cum eo pignus animi aetatem tibi addicti. Nam adeo quidem blanda est virtutum tuarum facies, ut omnium, quibus te prope novisse contigit, adfectus ad se trahat, non aliter atque magnes ferrum. Excusarem haec tenuia, ac pro illis intercederem, sed faciunt abunde ipsa per se, & deprecantur iudicii rigorem. Nihil vero hic considerabis praeter bonam voluntatem tibi consecratam, & ad omne officium devotam; errores autem dissimulabis. Nec hoc tantum; quin apud alios quoque patrocinaberis. Nam quidquid hic vides, laboratum est omne, ut ille inquit, in tuae spem gratiae. Ita te benigne Valetudo respiciat, servetque quam diutissime; & tecum ceteras praestantes illas animas, quas initio commemoravi, quibusque debere me plurimum semper libentissime profitebor. Lugduni Batavorum, Kal. Feb. CIↃ. IↃ. C. X.

IOANNI MEVRSIO

SVO

CVNR. RITTERSHVSIVS S. P.

EQuidem ita fore augurabar, ut Phaedrum non sine fructu & tuo & publico relegeres, Meursi doctissime, addo & amicissime, quando inter nos studiorum similium amor amicitiam conciliavit. Quare nec me consilii mei, quo te ad hanc relectionem invitavi, poenitere potest, nec debet te obsequii, quo mihi morem gessisti. Ne multa: probo vehementer emendationes & coniecturas tuas, inter quas nonnullae eminent, tametsi pleraeque omnes sint felicissimae. Nec minus probo etiam tuas adversus quasdam Phaedri sententias disputationes: non enim carent probabilibus rationibus. Gratias itaque tibi ago, qui non solum relegendum me hortatore susceperis suavem illum fabulatorem, sed & observata in eo mihi inscripseris. Erit hoc amicitiae nostrae monumentum minime contemnendum ***. Vale Vir doctissime, &, si commodum erit tibi, crastino die unam atque alteram horam tribue mecum deambulationi & litteratae collocutioni. XIX. Iunii. M. D. CVII.

AD

AD PHAEDRI AVGVSTI LIBERTI FABVLAS ANIMADVERSIONES.

FAB. I.

Nte bos sex menses] Luxatus est versus, quem hoc modo restituo:

Ante bos sex menses maledixisti, ait, mihi.

Pater hercle tuus] Etiam hunc luxatum restituo:

Pater tuus, inquit, hercle maledixit mibi.

FAB. II.

Qui dissolutos mores] Video heic traiectionem a viris doctis institutam, quam non probo.

Motu sonoque] Rescripserim:

Totum sonore terruit pavidum genus.

FAB. III.

Suoque potius habito] Lego: *Suo quin potius h.*

FAB. V.

Hi cum cepissent] Non mendum censeo, sed tamen est ut a Phaedro scriptum putem: *Hic cum c.* ut referatur ad τὸ *saltibus*, quod proxime praecedit.

Sola improbitas abstulit] Malebam: *solus improbiter abstulit.*

FAB. VI.

Solem velle ducere] Correxeram de coniectura: *Sol cum vellet d.* quum ecce video id iam ante me fecisse ex vetere libro eruditissimum Rigaltium. Gavisus sum divinationi meae esse firmamentum.

FAB. VIII.

Bis peccat] Non video quo modo, Phaedre: nam prius ut tibi concedam, certe posterius non possum. Impune enim abire non posse, peccatum non est, sed potius infelicitas e peccato nata. Itaque fugit te ratio.

Tandem persuasa est iureiurando gruis] Hiatum video, & defectum duum trium versuum. Nam circumiens pretio omnes illicere lupus voluit; cur igitur grus persuasa est iureiurando? Sine dubio, interiectum fuerit: neminem medicinam facere ausum fuisse, quum fidem lupo non haberent; quod quum is ani-

A madverteret, iureiurando se obstrinxerit: verum quum neque sic ullus temere reperiretur qui vellet experiri, tamdem grus persuasa fecit. Itaque sic edendus hic locus:

——— *coepit singulos*
Inlicere pretio, ut illud extraherent malum.
* * * * * * * * *
Tamdem persuasa est iureiurando gruis.

Ego, ut animo meo morem gererem, supplementum tale ludibundus faciebam:

B ——— *ut illud extraherent malum.*
Quum nemo auderet, & fidem cuncti sibi
Subspectam haberent, omnem eiuravit dolum.
Tamdem persuasa. ———

Equidem sic censeo. Iudicabit equus Lector.

FAB. IX.

Lepus semianimus mortis in solatio] Scripserim: *m. in solatium.* Sed nihilominus haec hiulca sunt, & exciderit versus:

Haec talia conspicatus, infit, o bone,
C *Qui modo securus,* &c.

Certe talis aliquis. Nam non haec verba solatium mortis lepori adferebant, sed adspectus similis fortunae, in quam passer incidebat.

FAB. XI.

Hic auriculas Clamore subito tollit] Scripserim: *hic auriculam Clamorem subito tollit.* Asinus *Auriculans* erit dictus Phaedro, sicuti
D luna *Corniculans* Ammiano Marcellino.

FAB. XIV.

Cui calceandos nemo commisit pedes] In editione Pithoeana & Ritthershusiana est, *commiserit.* Censeo legendum: *nemo commissit pedes.* Et est ἀρχαϊσμὸς notissimus, pro *commiserit.*

FAB. XV.

E *Nil praeter domini mores mutant pauperes*] Certa est correctio Viri Nob. & Ampl. Iacobi Bongarsii: *p. domini nomen putant p.*

Timidus pascebat senex] Scribendum: *tumidus p. s.* id est, impotenter dominans. Et convenit haec lectio morali fabulae, quod est de principatu, & dominatione immodica. Simile mendum infra quoque est Fab. LXXXIV.

A

FAB. XVI.

Fraudator homines cum avocat] Praefero illud e vetere scheda Danielis. *F. nomen cum locat*. Sed neque τὸ *Fraudator* mihi sincerum ac sine fraude illic esse videtur. Non enim respondet ovi, quod animal plane innoxium est, & omnis fraudis ignarissimum. Itaque expendendus locus. Censebam ego: *Fraudatur, nomen q. l.* Estque *Fraudatur*, pro *Defraudatur*, decipitur. B

FAB. XVIII.

Mulier peractis mensibus] A glossa hoc est. Rescribo: *mulier actis mensibus*; aliter versus non constat. Quidam ad oram adscripserat, *peractis*. Hinc glossa in textum irrepsit, quod saepe factum in aliis auctoribus quoque viri docti observarunt.

FAB. XXI.

C

Te Naturae dedecus Quod ferre certe cogor, bis videor mori] Rectius transponas vocem loco suo motam, legasque: *t. N. d. Q. ferre cogor, certe bis v. m.*

FAB. XXII.

Facerem, si causa mea Gratum esset] Clara est emendatio Bongarsii: *faceres si causa mea Gratum esset*. D

AD LIBRVM SECVNDVM
In Prologo.

Exemplis continetur AEsopi genus] Non est plenum hoc exordium, sed mutilatum. Immo totus hic Prologus egregie luxatus. Sic redigo in suum ordinem:

* * * * * * * * *

Exemplis continetur, AEsopi genus
Re commendatur, non auctoris nomine. E
Nec aliud quidquam per fabellas quaeritur,
Quam corrigatur error ut mortalium,
Acuatque sese diligens industria.
Quicumque fuerit ergo narrandi locus,
Equidem omni cura morem servabo senis:
Sed si libuerit aliquid interponere
Dictorum, sensus ut delectet varietas,
Dum capiat aurem, & servet propositum suum,
Bonas in partes, lector, accipias velim.

Qui iudicium adhibebit, facile videbit istum horum versuum esse ordinem. F

Ita sic] Tale est illud, *Ergo igitur*; quod Apuleio valde frequens, & apud Arnobium quoque nostrum occurrit.

Cuius verbosa] Scribo: *Cui verbosa*; deinde in fine versus, *commentatio*, ex sententia Vir. Cl. Cunradi Ritthershusii, qua nihil rectius.

FAB. XXXII.

Et quae debetur pars tuae modestiae] Scribo: *En quae debetur p. t. m.*

FAB. XXXIII.

AEtatis mediae cuidam] Et haec hiulca sunt; excideritque versus aliquis, quod facile adparebit recte attendenti. Atque ita censueram, quum ecce ad Pithoeanam Rittershusianamque editiones recurrens video idem illis visum, & defectus notas asteriscos positos. Itaque nequeo satis mirari, cur ab illis discesserit eruditissimus Rigaltius. Nam mutilum esse locum tam certum est, quam solem lucere mero meridie.

FAB. XXXV.

Terrore effuso, & perturbatis sensibus] Correxeram, *Terrore offuso, e. p. s.* Quum video id iam olim ante me fecisse optimum humanissimumque virum, Cunradum Rittershusium, Et profecto, quod dissentit Schoppius, vir eruditus, ac tralationes a quadrigis inculcat, vereor ut hoc probare cuiquam possit.

Direpit ad cubile s. s.] Nihil est mutandum; & ignoscent mihi doctissimi Coleri manes, si sententiam eius desero.

FAB. XXXVII.

Si vero accessit consiliator maleficus] Hiat hic locus, & est ut excidisse censeam versum unum post hunc. Nam qui sequitur, cuius initium: *Vis & nequitia*: ut sic dicam, αὐτοκέφαλος est, & per se subsistit elegantissime, estque perfecta γνώμη. Dixerat Phaedrus: Adversus potentes nemo satis munitus est. Iam si accesserit malus consiliarius, omnino de hominibus actum est: quippe in quemcumque vis & nequitia simul impetum faciunt, eum evertunt. Vides itaque defectum.

Vis & nequitia q. o. r.] Frustra mutationem tentat Schoppius.

FAB. XXXVIII.

Clarumque collo iactans tintinnabulum] Nimis profecto negligenter fuerunt in describendo Phaedro librarii: & ecce iterum hic defectus, quem facile animadvertet qui aliquid naris habet. In sequentibus quoque male transpositi versus sunt, quos ego pristino ordini restituo:

Subito latrones ex insidiis advolant,
Diripiunt nummos, negligunt vile hordeum,
Interque caedem ferro multum tonsitant.
Spoliatus igitur, &c.

Sed & ibi legendum: *multum tunsitant*. Vt sit a *Tundendo*, non vero *Tondendo*. Sed non dissimulanda lectio veteris codicis, ubi pro *tonsitant* est, *trucidant*. Ergo scripserit Phaedrus, *tuditant*. Nota haec vox ex Festo est. At vero neque ista mihi satisfaciunt, *Interque caedem*. Quid enim? Tantum direptio hic fit, nulla caedes. Corrigendum censeo: *Interque praedam*.

IN EPILOGO.

Quoniam occuparat] Restituo duos hos versus hoc modo:

Quoniam occuparat alter ne primus forem,
Ne solus esset studui, quod superfuit.

Sic equidem conieceram, quum video idem Rittershusio in mentem quoque venisse. Gaudeo in concursu talis viri.

Nec haec invidia, verum est aemulatio] Hesiodus:

——— ἀγαθὴ δ' ἔρις ἥδε βροτοῖσι.

Si livor obtrectare] Malim: *Sin livor o.*

FAB. XLII.

Sed expiari posse maiori hostia] Quae est haec *maior hostia?* Video tacere Interpretes, qui tamen videntur studuisse, ne quid tacerent dicendum per occasionem. *Maiorem* Phaedrus pro *Maxima* dixit, id quod Poetis non insolens. Iam *Maxima hostia* apud veteres de ovibus dicebatur. Festus. *Maximam hostiam ovilli pecoris adpellabant, non ab amplitudine corporis, sed ab animo placidiore.*

FAB. XLVI.

A furibus tuearis & noctu domum] Quam hoc sane ineptum, domum tueri a nocte innoxia. Corrigendum aio: *& vecti domum.* Tuearis, inquit, domum a furibus, & vecticulariis. In schedis Festi: *Vecticularia vita dicitur eorum, qui vectibus parietes alienos perfodiunt furandi gratia.* Nemo ergo dubitabit hanc esse genuinam huius loci lectionem.

FAB. XLVII.

Pueriliter ludentes forte inspexerant] Rectius multo est: *f. inspexerunt.* Librarius vim factam existimans legi metricae mutavit, sed male.

FAB. LI.

Hoc si quis pretii] Correxeram: *O si quis p.* Quum video idem censuisse Rigaltium.

Ego qui te inveni] Lego: *Ego quum te inveni.*

FAB. LIII.

Tum victor Sophus] Immo victus erat AEsopus, Phaedre. Nam profecto non est virile, recreare se inter pueros. Non ludus ad oblectationem inhonestus erat, sed hic modus. Scilicet, ut Poeta inquit:

Est modus in rebus, sunt certi denique fines,
Quos ultra citraque nequit consistere rectum.

At video Agesilai regis illustre exemplum, & hoc obiices, ut tueri te possis. Sed etiam hic frustra es. Non illic cum pueris ludebat vir, sed cum liberis pater. Vides quam haec longe alia ratio sit.

A

FAB. LIV.

Non illam quaero] Praecesserit versus, qui excidit: nam profecto haec hiant.

Tamen illa est potior] Haec etiam hiulca sunt.

FAB. LVI.

Pinus Cibelae] Aliter Faernus:

B *Pinum humidi tridentifer rector sali.*

FAB. LVII.

Fatorum arbitrio] Hiulca est haec oratio, ut non paucae in Phaedro. Facile observet attentus Lector.

FAB. LVIII.

Medio sole quid tu cum lumine?] Non debet existimari τὸ *Tu* superesse: siquidem in fi-
C ne est dactylus, non insolens claudere versus Comicos, & ipsi huic Phaedro.

Et abit festinans domum] Scribo: *& abiit f. d.* Aliter versus non constat. Sed hoc quoque Rittershusio animadversum video.

FAB. LIX.

Qui natus est infelix] Censeo cum Rittershusio, & Rigaltio, finem heic potius esse sta-
D tuendum libro III. quam exordium IV.

Verum post obitum quoque] Non est haec γνώμη digna Philosopho. Vt quid enim? Saevias quantum libet in demortui cadaver, nihil hoc omnino ad se pertinere sapiens putabit, tantum abest ut miseriam in eo aliquo collocet. Errasti itaque, Phaedre.

LIB. IV.
In Prologo.

E *Ioculare tibi videtur*] Male transpositi duo primores versus. Restituo in pristinum ordinem:

Dum nihil habemus maius, calamo ludimus.
Ioculare tibi videtur, & sane leve.
Sed diligenter, &c.

Evidens est correctio mea.

Non semper ea sunt quae videntur] Theocritus:

Πολλάκις, ὦ πολύφαμε, τὰ μὴ καλὰ καλὰ πέφανται.

F *Quod interiore condidit cura angulo*] Scripserim: *Q. i. condidit cor angulo.* Adludit ad fabulam de Momo accusante Iovem, quod pectus homini fenestratum non indidisset, quo cordis secretum perspici potuisset.

FAB. LX.

Alter similiter deinde perit] Mendosi sunt hi duo tres versus. Emaculo hoc modo:

Alter similiter deinde periit, at tertius
Alios venit sequutus recte territus,
Quia saepe laqueos & muscipula effugerat.

FAB. LXIII.

Domum politam, & delicatos hortulos] Rigaltius huc versum transponit. Non adsentior. Et vis sententiae meae fulcrum? Ecce, in sequentibus, quum AEsopus male data ex testamenti sententia mutat.

Domum, & ornamenta, cum venustis hortulis,
Et vina vetera date lanificae rusticae.

Nihil clarius, nihil certius: mutat AEsopus nihil in rebus, sed alias iis tantum personas adsignat.

IN DIGRESSIONE PHAEDRI.

Et in cothurnis prodit AEsopus novis] Scribo: *En in c.*

FAB. LXIX.

Opes invisae merito sunt forti viro] Non recte philosopharis, Phaedre. Odisse opes, non est viri fortis: immo non cadit hic adfectus in eum, cuius omnis virtus consistit in aequanima patientia, & generoso contemtu. At *sapienti viro* dicere fortasse voluisti. Sed neque sic evadis. Numquam oderit vir sapiens divitias, quippe quas scit sine culpa & crimine se admittere posse. Hoc tantum faciet. Si obstabit Honesti respectus, contemnere se illas posse ostendet. Et dic, sodes, bona fide. Itane videntur tibi *opes invisae merito?* Erras profecto; ut & in lemmate, quo *malas* esse contendis. Audi veram vocem. Non divitiae malae sunt, sed mali qui illis male utuntur. Praeterea, ut porro tibi errorem tuum manifestum faciam, Hercules ille in tua fabella non dicit odisse se divitias, sed divitem corruptorem. Hoc attendere debueras, & lemma facere: *Malas esse corruptelas.*

FAB. LXXIV.

Faciem ad serenam subito mutatur dies] Subspectum mendi locum hunc habent viri docti, & recte: placetque emendatio Schoppii: *subito mutat ut dies*. Mihi tamen in mentem veniebat: *F. a. serenam ubi commutatur dies.* Arbitrium esto penes Lectorem.

FAB. LXXV.

Citati non respondent] Praecesserint sine dubio aliqua, quae exciderunt; nam haec non cohaerent. Sed totam hanc fabellam nimis negligenter exscripsit librarius, versibus aliquot hic illic per oscitantiam dicam, an festinationem, omissis. Sic itaque haec edi debent:

Profecti sunt legati non celeri pede,
Dum naribus scrutantur escam in stercore.
* * * * * * * * *
Citati non respondent; vix tamdem invenit
Eos Mercurius, & turbatos adtrahit.
Tum vero vultum magni ut viderunt Iovis,
Totam timentes concacarunt regiam.
Propulsi vero fustibus vadunt foras.
* * * * * * * * *
Vetat dimitti magnus illos Iupiter.
* * * * * * * * *
Mirati sibi legatos non revertier,
Turpe aestimantes aliquid commissum a suis,
Post aliquod tempus alios adscribi iubent.
* * * * * * * *
Rumor legatos superiores prodidit,
Timentes rursus aliquid ne simile accidat,
Odore canibus anum sed multo replent.

Sed, age, examinemus singulas lacunas.

Vetat dimitti magnus illos Iupiter] Praecesserit hic minimum versus unus, rationem complectens, qua motus Iupiter dimitti ita illos noluerit, etsi eiectos post tam turpe facinus.

Mirati sibi legatos non revertier] Exciderint heic versus duo tres praecedentes, quibus comprehenderit Phaedrus, quid Iupiter, postquam dimitti vetuisset, cum illis egerit: illos vero prae pudore facti ad suos reverti ausos non fuisse: itaque quum emanerent, alii canes *Mirati sibi legatos*, &c.

Rumor legatos superiores prodidit] Hic praecesserit versus unus aliquis talis:

Quum interea se gessisse quam turpissime
Rumor legatos, &c.

Timentibus rursus aliquid] Rectius duae primores editiones, *Timentes*. Quas cur Rigaltius sequutus non fuerit, nescio.

*Mandant * dimittuntur*] Restituo cum Vir. Cl. Cunrado Rittershusio: *Mandata dant: dein mittuntur.*

Sic est loquutus ante poenam Iupiter] Rescribo: *Hic est loquutus a p. I.*

Sed hoc feretis pro iudicio praemium] Lego: *Sed hoc ferent ii pro i. p.* Adloquitur enim Iupiter non legatos, sed collegium deorum, qui omnes clamarant vindicandam iniuriam: nam ecce de legatis statim loquitur in tertia persona:

Non vero dimitti, verum cruciari fame,
Ne ventrem continere non possint suum.

Itaque mox legendum quoque:

Illi autem qui miserunt hos tam futiles.

Ita nunc legatos exspectantes] Duos hos postremos versus mendosos esse manifestum est, atque ita corrigendos:

Ita nunc legatos exspectantes posteri,
Novum venire quum vident, culum olfaciunt.

Et haec Bongarsii quoque sententia est.

FAB. LXXVII.

Diis est iratis natus] Plurima huc pertinentia notavi olim Commentario extremo ad Lycophronem.

FAB. LXXVIII.

Circumcidis omnem impensam funeris] Quantae fuerint apud Romanos funerum impensae, docui non ita pridem abunde libro singulari, *De Funere*, capit. XLIV. Hunc vide, si tanti est.

Libitina ne quid de tuo faciat lucrum] De Libitina ibidem pertractavi.

A

FAB. LXXIX.

Mercede accepta laudem victorum canens] Tradiderunt veteres Simonidem quaestum in artem introduxisse: eamque in rem finxisse duo penes se esse scrinia, unum Gratiarum, alterum mercedis. Suidas: Σιμωνίδης. λυρικός. οὗτος πρῶτος δοκεῖ μικρολογίαν εἰσενεγκεῖν εἰς τὸ ᾆσμα, καὶ γράψαι ᾆσμα. εἶχε δὲ δύο κιβώτια. τὴν μὲν τῶν χαρίτων κενήν, τὴν δὲ ἑτέραν πλέαν. Hinc illud Theocriti Idyll. XVI. quod χάριτες inscribitur:

B

Ὀκνηρὰς δὲ πάλιν κενεᾶς ἐπὶ πυθμένι χηλοῦ
Ψυχροῖς ἐν γονάτεσσι κάρη μίμνοντι βαλοῖσαι,
Ἔνθ᾽ αἰὴ σφίσιν ἕδρη ἐπὰν ἄπρακτοι ἵκωντι.

Et est locus elegans apud Aristophanis Scholiasten ad Pacem, quem illic memini me adnotare ante annos tredecim in meo Spicilegio.

Hi Zonas, illi res pretiosas colligunt] Haec hiulca sunt, neque cohaerent. Exciderit minimum versus unus.

C

FAB. LXXXI.

Est gloriosus sane convictus deum] Turbatissimus erat horum versuum ordo, quem optime ex vetere libro restituit doctissimus Rigaltius.

FAB. LXXXII.

Certo conduxit pretio] Legendum omnino statuo: *Certo condixit pretio*. Simonides enim non conduxerat, sed conductus erat. Ergo manifestum mendum, & certa correctio mea.

D

IN SECVNDA DIGRESSIONE PHAEDRI.

Et mors vicina flagitabit debitum] Recta haec omnia, & ordinata; neque debebat transponere Rigaltius.

AD LIB. V.
In Prologo priore.

E

Cum destinassem terminum operis habere] Luxatus versus est, quem restituo:

Cum destinassem operis habere terminum.

Porro debet heic statui initium libri quinti, non finis quarti. Clare patet ex istis sequentibus:

Quartum libellum dum vacive perleges,
Hunc obtrectare si volet malignitas,
Imitari dum non possit, obtrectet licet.

Consilium tacito corde damnavi *] Conieceram supplendum: *C. t. c. damnavi meum*. Cum ecce ad Rittershusii Notas recurrens video idem me cum illo censuisse. Sequentes vero tres versos sic suppleo, & corrigo:

F

Nam si quis talis etiam est tituli diligens,
Quo pacto damnabit quod quidquam omiserim,
Vt illum ipsum cuipiam famae traderem.

Plane respexit Poeta ad ista Epilogi superioris libri:

Dein si quis eadem forte conari velit,
Habere ut possit aliquid operis residui.

Sua cuique cum sit animi cogitatio] Hic excidisse versum unum aut alterum praecedentem existimo.

Quartum libellum dum vacive perlegis] Post hunc quoque versum alter exciderit: nam hic sensus nullus est perfectus. Itaque haec sic edenda sunt:

Vt illum ipsum cuipiam famae traderem.
* * * * * * *
Sua cuique cum sit animi cogitatio,
Colorque propior; ergo non levitas mihi
Sed certa ratio causam scribendi dedit.
Quare, Particulo, quoniam caperis fabulis,
Quas Aesopias non Aesopi nomino,
Quasi paucas ostenderit, ego plures dissero,
Vsus vetusto genere, sed rebus novis;
Quartum libellum dum vacive perleges,
* * * * * * * *
Hunc obtrectare si volet malignitas.

Et quae sequuntur.

In litterarum plausum ire desidero] Exercuit quoque hic locus ingenia virorum doctorum; sed profecto sanus est, & plani sensus. Si maligni, inquit Phaedrus, obtrectare hunc librum volent, faciant, dum imitari non possint. Mihi satis laudis est, Particulo, quod tibi ac tui similibus placeam; neque aliud votum habeo, quam ire in plausum litterarum, id est, litteratorum.

IN PROLOGO ALTERO.

Detrito, Myronem argento] Profecto nihil heic sani, pro vetere verbo. Primum, si *Detrito* legas, iam laborat versus; deinde haec loquutio Latina non est:

Qui pretium operibus maius inveniunt, novo
Si marmori adscripserunt Praxitelen, suo
Detrito, Myronem argento. ———

Quis umquam dixit? *Adscribere marmori Praxitelen suo detrito*. Et quonam? an nomine? at vero hoc expresse addendum erat, non subintelligendum, quum nusquam ea vox praecederet, quo posset referri tamquam ἀπὸ κοινοῦ. Dicam quod res est. In gravissimo mendo cubat locus, quem hoc modo corrigo:

Si marmori adscripserunt Praxitelen, sui
Demto, mirum! argumento.

Et sic quidem recta omnia.

FAB. LXXXIII.

Vt mos est vulgi] Luxatus locus est, & ab interpunctione quoque laborat. Restituo:

Vt mos est vulgi, passim & certatim ruit,
FELICITER, *subclamat: ipsi principes,*
Tacite gementes tristem Fortunae vicem,
Ipsam osculantur, qua sunt oppressi, manum.
Quin etiam.

FAB. LXXXIV.

Timidus accurrit comes] Lego: *Tumidus a. c.* Id est, ferociens iam occiso latrone. Simile mendum sustuli supra Fab. XV.

FAB. LXXXV.

Quam qui consilio est nocens] Emendo: *quia qui c. e. n.* Rigaltius censebat: *nam qui*. Neque improba coniectura.

FAB. LXXXVI.

Periculosum semper reputavi lucrum] An quodlibet, Phaedre, etiam honestum? Certe versum aliquem tuum sequentem librarius praetermiserit, quo lucrum illud descripseras. Nam te quidem fabellae tenor absolvit. In illa enim reiicit hordeum asellus, quia verres, cui datum fuerat, iugulatus erat. Tu retulisti ad te, & dixisti, invisum tibi esse lucrum, non quodvis, sed illud tantum, quod honestam famam iugularet. Et video versum sequentem:

Sed dicis: qui rapuere divitias, habent.

Illic notandum τὸ *Rapuere*. Est igitur, quod dixi. Exciderit hic versus.

Numeremus, agedum, qui deprehensi perierint] Exciderit & hic versus talis aliquis.

Et sine culpa plerique aut poena possident.

Clare indicant hi duos, tresve, qui sequuntur.

Numeremus, agedum, qui deprehensi perierint,
Maiorem turbam punitorum reperies.

A *Paucis temeritas est bono, multis malo.*

Ergo sic edendus hic locus:

Periculosum semper reputavi lucrum.
* * * * * * * *
Sed dicis, qui rapuere divitias habent.
* * * * * * * *
Numeremus, agedum, qui deprehensi perierint.

FAB. LXXXVII.

B *Pravo favore labi mortales solent*] Ita malo cum Rigaltio, quam quomodo habent editiones primores: *Parvo favore.*

FAB. LXXXIX.

Totum prosternit] Amicissimus Rigaltius immutat heic versuum ordinem. Non probo factum.

Superbiens honorem vidit divinae domus] Corrigo: *Superbiens honore divinae domus.* Natum est τὸ *vidit* ex verbo, *divinae.*

FINIS.

CRITICVS ARNOBIANVS

TRIBVTVS IN LIBROS SEPTEM.

ITEM

HYPOCRITICVS MINVTIANVS

ET

EXCERPTA MS. REGII PARISIENSIS.

IN QVIS

Arnobius adversus Gentes, & Minutius Ioc. amplius locis, aliique Scriptores varie castigantur.

ILLVSTRISS. ET POTENTISS. DOMINIS

D. ORDINIBVS GENERALIBVS

PROVINCIARVM FOEDERATARVM BELGII, MVSARVM FAVTORIBVS.

SALVTEM, ET FELICITATEM IN DOMINO.

ITERARVM *humaniorum* V. I. A. Q. *magnus usus, magnus fructus; utinam dignitas! Mitto, quod proprium illis & insitum, emollire efferatos mores, humanitatemque hominum animis infundere: hoc autem quanti censendum, quod sine earum cognitione parum utiliter in bonis utriusque linguae Auctoribus versemur? Crebro enim occurrunt quum voces notionis selectae, tum prisci ritus in penitissimis venerandae Antiquitatis penetralibus reconditi; quae utraque non intellecta adimunt legenti omnem intellectum, & simul utilitatem exinde speratam. Nec utiles tantum, aut iucundae, verum etiam (audeo dicere) maxime necessariae: adeo ut, qui sine harum adminiculo ad S. Theologiae Iurisprudentiaeve culmen perventurum se speret, nihilo. melius faciat quam si cum ratione insaniat. Hoc ipsum verum esse (ut alios multos veteres recentes taceam) scivit M. Tullius Cicero ille, ad summum in domina mundi urbe Fortunae (ut veteres loquebantur) indulgitate dignitatum & honorum fastigium evectus, qui post fori labores Antonii Gniphonis, ea tempestate celebris Grammatici, scholam adire minime erubuit. Quo sane mirum est exsistere quosdam infrunitos & proiectissimae vesaniae homines, qui elegantissima & utilissima haec studia iuventuti nostrae de manibus omnibus machinis excutere conantur: quid? nonne nuperrime etiam ego passus? & quidem ab iis, quorum erat iuvenantis huius ingenii igniculos fovere, quam extinguere. Sed abeant isti, abeant, & cucurbitas pingant: ego, quo magis urantur, constanter pertendam, certus, quod Lacones olim fortiter,* ἢ τὰν, ἢ ἐπὶ τᾶς. *Interim tamen nec S. Theologiae deseram castra, quibus me consecravi; quin dabo operam, ut aliquando iuvante Deo Opt. Max. non segniter in iis militasse iudicari possim. In praesens vero post Lycophronem, Theocritum, Macrobium, Parthenium, Catonem, etiam Arnobio medicinam feci (magno Scaligero iudice) utilem, sexcentis plus minus (Historice loquor) vulneribus confecto. Atque hanc opellam meam vobis* V. I. A. Q. *offerre visum. Quum enim anno Tertullianum innumeris itidem locis a viro rerum divinarum humanarumque peritissimo,* FRANCISCO IVNIO, *correctum hilari fronte exceperitis, Arnobium etiam, qui post eum inter sacros Scriptores doctissimus, benigne a vobis acceptum iri sperabam; quae spes si non fallit, alacriore alia maiora, quae molior, animo capessam. Valete* V. I. A. Q. *& feliciter diu gubernate, ad Dei Opt. Max. solius gloriam, sub litorumque utilitatem. Lugduni Batavorum anno Domini* cIɔ. Iɔ. XCVIII. *natali meo* XIX.

LE-

LECTOREM MEVM SALVERE IVBEO.

CRiticum Arnobianum en tibi, mi Lector. hui! inquies forte, ante Canterum? ante & quidem eo lubente, immo vero iubente: ne in messem me eius falcem iniectum ivisse maligne dictites. Quidquid autem in hoc Scriptore praestiti, id omne ab ingenio; nam libros veteres nullus habui: itaque condonabis, si humanitus errasse offendes, memor istorum Cratetis ἀδύνατον εἶναι ἀδιάπτωτεν εὑρεῖν, ἀλλ' ὥσπερ ἐν ῥοιᾷ κὴ σαπρόν τινα κόκκον εἶναι. Etsi mendas omnes non sustuli, effeci certe, nec hoc quis lividulus negarit, ut minus multae residuae sint. Adnotare initio nihil erat decretum soli Auctoris valetudini curandae intento, non potui tamen mihi temperare, quin aliquotiens, loci potissimum alterius emendandi occasione invitatus, excurrerem. In his omnibus testor nihil me alieni vendicasse mihi, quod si postea cognoro etiam aliis in mentem venisse quaedam, paratus sum deincipe editione libenter transscribere: quin tu, si quid tale observaris, submone gratias acturum pro ista gratissima opera. Aliorum emendationes non adduxi, contentus mea proposuisse simpliciter, & sine verborum phaleris. Neque errata item aliorum persequi consilium fuit, quum scirem quam hoc odiosum nimis, licet non omnino otiosum, immo necessarium: siquidem nihil interest, a mendis auctorem quempiam, an a pravis aliorum correctionibus vindices. Sicubi tamen effugere minime potui, modeste id feci, ut decet studium hoc, hanc aetatem. Et sane ita a natura comparatus sum, ut pessime oderim istos qui in humanioribus literis inhumanissimos sese declarant altercando, convitiando, lacerando aliorum scripta, famam. Sed isthaec mitto, ne & dum ea narro quemquam laedam, irritemve. Duo vero in hac scriptione saepenumero optavi; primum, ut plures nobis variantes Romani codicis lectiones Vir Amplissimus, Theodorus Canterus, repraesentasset; alterum, ut Clarissimi Petri Ciacconii editionem videre licuisset: quorum illud plura investigandi occasionem praebiturum, hoc bonam mihi laboris partem minuturum fuisse censebam. Criticum inscripsi, ab argumento: in septem libros, etsi eos breviores quidem, distribui, ad Arnobii nostri exemplum. Praeterea capita multa alius rei inserui, ut varietate ista nonnihil, si forte, scabritudinem delenirem, delectaremque: & ut philosophi illi ἐκλεκτικοὶ de singulis sectis quae placebant, ita ego passim de bonis auctoribus, quae videbatur loca emendanda delegi. Hoc quoque sine dolo dictum habe. Commentarium scribere non ita difficile fuisset, si experiri libuisset; no'ui autem, quum scirem eam Spartam demandatam viris magnis cum in Belgio nostro tum in Gallia, quorum sine fraude quod facere me posse putavi, feci. Te rogo, ut digneris haec qualiacumque boni consulere; quod si feceris, propediem dabo Catonem de Re Rustica, multo quam hactenus auctiorem emendatioremque: item Augustinum de Civitate Dei. Vale benivole Lector, & quisquis es,

AETERNITATEM COGITA.

PROLEGOMENA.

DE Arnobii patria, aut parentibus, quod olim in re obscura Iudices, pronuntiare necesse habeo, NON LIQVET. *Hoc saltem, Siccae aliquando, quod Africae oppidum, Rhetoricam docuisse. De vitae genere satis certum. Initio gentilis, postea Dei spiritu illuminatus mente saniore induta Christianam religionem amplexus ardenter est, & tutatus constanter. Eius rei testes uberes libri isti septem disputationum adversus Gentes, quos, ut ex animi sui sententia prisco errori renuntiasse se fidem faceret, Episcopis pro baptismo impetrando obtulit, ut patet ex Appendice Chronicorom Eusebii. De aetate eius; Clarum vixisse sub Diocletiano, trecentos prasterpropter annos a nato Salvatore nostro. Ipse index lib.* I. Trecenti sunt anni ferme, minus vel plus aliquid, ex quo coepimus esse Christiani, & terrarum in orbe censeri. *Iterum libro* II. Ante quadringentos annos (inquitis) religio vestra non fuit? Et dii vestri non fuerunt ante millia annorum duo. *De opere hoc. Scripsit anno fere Vrbis* CIↃ. L. *id est exeunte* CIↃ. XLIX. *Coss. Maximiano & Galerio; & quidem (nisi hoc nimis argutum videbitur) extremo Decembri, quum iam Kalendae anni sequentis L. numerari inciperent. ut propterea eum etiam maluerit nominare. Ait enim lib.* II AEtatis urbs Roma cuius esse in Annalibus indicitur? annos ducit quinquaginta & mille, aut non multum ab his minus. *Quod tempus quinquennio post sequuta est nona Christianorum persequutio acerbissima, & decennalis, Diocletiano Maximianoque imperantibus. Soleo vero non leviter interdum mirari, praeter unum Hieronymum, & alterum Eusebium, neminem veterum Arnobii nostri meminisse; ne Lactantium quidem, serio indignor. Sane, quam in Minutio Tertulliano, & Cypriano, laudabat eloquentiam, in praeceptore optime de se merito negligere minime debebat. Causa autem quae? an isthaec in eo nulla? aut exigua, ut laudem non mereetur? arguit abunde Scriptum hoc. An dicendum est, vivo adhuc Praeceptore suo scripsisse Lactantium? quod probabile, quum id acciderit sub Constantino, qui coepit imperare anno ab* V. C. CIↃ. LVIII. *Itaque hoc pacto ignoverim. Ita etiam alii Scriptores virorum sua aetate clarorum meminisse noluerunt. Is animus Solino in Plinium, illi in Dioscoridem, Platoni in Xenophontem, Xenophonti in Platonem, aliis in alios. Atque haec de Arnobio, in Arnobii eiusque studiosorum gratiam.*

A

ΕΠΙΓΡΑΜΜΑ

Κ. ΙΟΑΝΝΗ ΤΩ ΜΕΥΡΣΙΩ

Περὶ τὴν τοῦ Αρνοβίου ἀνάγνωσιν εὖ μάλα
ἐσπουδακότι προσφωνηθέν.

ΦΕῦ μεγάλης Κριτικῶν τῆς πληθύος ἀφρονεόντων,
Οἳ ῥα πολυπλανέας δαιδαλόουσι βίβλους.
Εὖγε δ' Μευρσιάδου τῆς τέχνης, οὐ ὑπὸ χειρὶ
Μορφοῦτ' Αρνόβιος παντάπασ' ἀλλοχροῶν.
B Ὅν τιν' ἀναγνώσεως κατιδὼν μάλα χρέιαν ἔχοντα,
Φρόντισιν ἠυφράνθης κέιμενος ἐινὶ καλαῖς.
Πολλῶν ἀντ' ἄλλων φρενὸς ἔμπλεον ἔργον ἐτόλμας,
Ὅττι πέλει δόξης ἄξιον ἀθανάτου.
Νόσφιν ἄρ' Αρνοβίου πινυτὰς τίς θηήσαιτο,
Νυννὶ ἀριδήλας Μευρσιάδαο φρένας;
Εἰ δ' μὴ Αρνόβιος σεῖ' ἠθέσαιτ' ἀνάγνωσιν,
Τίς μὴ ἂν Αρνόβιον δίζοι ἐν Αρνοβίῳ;
Ὑμμ' οὖν ἀμφότεροι μέγα χαίρετε, ὅττι κίχησας
Μεύρσιε Αρνοβίου, Μευρσίου Αρνόβιε.

C *G. Coddaeus.*

PETRVS SCRIVERIVS

LAVDEM ET AMOREM
IN IOHANNEM MEVRSIVM
SVVM

Hac Schediasmatum Decade

Tribus Gratiis; & totidem
Tribus Musis consecrabat

SCHEDIASMA.

I.

O*Scen Olor clangit laeta omina, iubila passim*
Gaudiaque admissae *vaticinantur* aves
Quid superat? dicam bona verba, *& ture vaporo*
Inficiam Superi *coerula templa* Iovis.
Iam facio *Amsteliis DIs Magnis: ecce, citatis*
Lugduno advehitur nuncia Fama rotis;
Insinuatque mihi iam denuo didere luci
Meursiadem *Ingenii ditia dona sui.*
Imitus inflamor; linguaque animoque favere
Incipio, & votis tollo sinistra meis.
Atque Eboris capior tetricos extendere nervos
Suspensi Templo, Diva Vacuna, *tuo.*
Et subitum, insubidumque melos tibi condere Meursi
Mens avet, aut saltim se voluisse probat.
Da facilem veniam quod paulo incultior adsit,
Forte Amor *in modulos ingeniosus erit.*
Pax! postliminio me Phoebi *ad sacra reverti*
Sat tibi, dum vincit me Dea Iusta, *liquet.*
Mattya nulla dabo, sparsasque papavere voceis,
Verum erit in modulos ingeniosus Amor.
Qui tibi Relictis Rebus facit omnia, *cuique*
In Laudem *volupe est pervigilasse tuam.*
Et merito: causae satis est: me percipit horror
Quum numero ingenii dia reperta tui.
Ausus es, o Criticae Luctator magne Palaestrae,
Spargere Chalcidicum *Musica in ora* Virum;
Et clara Obscurum *facula illustrare* Poema:
O bene! vix lectus nunc legitur Lycophron.
Ausus es & magnae subnixus robore mentis
Fida Syracosio *subdere fulcra* Seni.
Colligere & Spicas e magni vatis agello,
Gallorum messeis quae superare queant.

A *Ausus & es nostro dare Saturnalia caelo*
Macrobii, *& Brevibus condecorare Notis.*
Ausus es haec facere, o Iuvenis vernantibus annis,
Quod credo emeritos vix potuisse seneis.
Adde quod in Latium a Graecis traduxeris anno
Parthenium, *& culta iusseris ire Toga.*
Sed nondum in dias produxti luminis oras,
Hunc utinam numero promere, Iane, *velis*
Prome, Age; *quur condis? vulgi convitia fallunt?*
Promissis dives quilibet esse potest.
Da nobis casci praeclara Inventa Catonis
Agricolisque tuas gratum opus adde Notas.
Profer Opus, nullum quo quidquam Augustius *aevum*
B *Maiorum vidit,* Hoc Age, *profer Opus.*
Multa tuo Hispanus *Genio Ingenioque reliquit*
Interpres, *spicas colligere inde licet.*
Imo aliquam messem facere accedentibus annis.
Fide: aderit coeptis Persica Diva *tuis.*
Fide isto Genio: fide isto robore Mentis;
Meursi *anima ac Seiren Attydis & Latii.*
AEternum qui nomen habes, famamque perennem,
Cuius in auratis Gloria fertur Equis.
Quod certe satis esse potest; sed fervidus instas,
Porgis & ulterius te magis atque magis.
Dum primi invigilas pernox Scriptoribus aevi
Adsiduoque Tuum perlegis Arnobium.
C *Qui studio ingenioque tuo nunc cultior exit*
Effulgens crocina floridus in tunica.
Christiades *multum hoc debetis nomine: sed quae*
Digna satis dabitur gratia Christiades?
Scilicet, Arnobius *iam vere vivere discet,*
Inque Suo vivet Meursius Arnobio.
Hoc satis. Eoos *alius petat impiger* Indos,
Magnamque hinc turis vim piperisque *ferat.*
Adsuescatque alius Sinarum *quaerere fineis,*
Hincque vehat plena serica texta *rate.*
Guinea *fusca tuos alius trabe pergat ad ocreis*
Lamnam auri *in pelago colligat* Acra *tuo.*
D *Postuma si Fors me cognoscat & audiat, ipsis*
Regibus edicam Res sibi habere suas.

SCHEDIASMA.

II.

P*Orro Quirites! Seculum in damnum potest:*
Minuta, magna dissipat;
Topperque perdit, & caedit quaeque optuma,
Nec signat alba linea:
Quae nata sunt aiunt denasci: novimus.
Haec nostra consolatio est:
E *Misella certe! Sed quid iratis Diis*
Diducimus nos lacrumis?
Evax! Quirites, Naeniis pausam demus:
Fortuna Fors *nos* Respicit.
Adeste, adeste: gaudiale largitus
Vobis propino nuntium;
En Christiani Nominis quinquertio,
Ecclesiaeque destina,
Furvi favissas Aggerontis incidit
Lubagine, atque mattiis
Endopeditus querqueris, sentus situ,
Et putrilagine obsitus;
Sed Meursius *perectatum omnium optumus*
F *AEgro atque anhelo* praecinit,
Manumque porgit DIs Magnis iuvantibus,
Fovetque molli dextera,
Maculasque spongia eluit venustime;
Ventrisque tollit vermina:
Nunc, ecce, dias oras endo luminis
Audet venire sanior;
Eiusque subcedaneus Minutius.
Qui squale inante putidus,
Scabreque victus atque sorditudine,
Miserque factus mirio,
Inmane quantum a flore mutarat suo!
Cluebat haut Felix magis
Nunc restitutus in cohum erigit caput,
Fugitque SomnI *scrinia.*

Vt

Vt pollet ille Meursius*! quoi Ingeni*
Hic caedit acrimonia?
Pubeda macte! Istis tuis Laboribus
AETERNITATEM COGITAS;
Nec fallit, EVge! Sumbolum: mox laurea
Perenniflora praecluis
Endo falanti fornices vocaberis;
Nostrae, extumaeque vinciae
Opima Famae suggeres alebria,
Duonumque calpar addues,
Faciesque bemonum musinantium satis
Cuppedini Musis tuis;
Ignaruresque gnarures scriptis dabis,
Quo demerebis demagis.
Redantruabunt Postumi munes tibi
Famae perennem adoream:
Honesta merx, & auro contra carior!
Non ullus Orbis angulus
Alid profecto dignius munus dabit,
Non Iava *Maior aut Minor.*
Mihipte, si umquam proferam, velim
Famae tuae praeconium.

III.

Temporis Invidia factum est, Scribisque sinistris,
Quod sit facundus (pro dolor?) Arnobius
Mendarum hospitium, quid? non prope traditus Orco
Vel saltim huic prisco tempore sponsus erat!
Certe eius Maneis scio tristem iterasse querelam
Et falso exsangueis imbre rigasse genas:
Verum olim: nunc quod mutilum manus inscia fecit,
Quodque adeo fractum est Temporis invidia;
Ingenio superans Iuvenaleis Meursius *annos*
Vnxit, in antiquum restituitque decus.
Vna aliosque opera stanteis in limine Leti
Praestanti Cheiron est medicatus ope.
Dignum laude opus: atqui hoc qui denegat, ille
Debet adhuc dignum discere quod sit opus.

IV.

Bruti atque insubidi male docta Incuria secli
Fecerat Arnobium *dissimilem esse sui.*
Religio *gemuit spoliata* Antistite *tanto,*
Qui potis erroreis tollere nullus erat.
Tu, medice o Meursi*, & Critici nova fama Senati,*
Illum paene sua veste nitere facis.
Et postliminio post aspera fata reducis;
Et solidum donas ferre sub astra caput.
Quae tibi pro tanto dabit Hostimenta labore
Posteritas? quantum nominis inde tibi?
Scilicet, illa tuae extendet pomaria Famae
Longe ultra Eoas Hesperiasque plagas.

V.

Mille cruceis animi vitae quoque vulnera mille
Arnobio *adstruxit Temporis invidia.*
Mille cruceis animi, vitae quoque vulnera mille
Divinum MeursI *demsit ei Ingenium.*
Dicite Io Critici; quae vos sub pectore fixa
Cura coquit? mecum dicite Io Critici:
Quod cariosa potest aevi mutilare vetustas
Omne hoc restituet Meursius *Ingenio.*

VI.

E priscis Veterum cartis Gulielmius *olim*
Paene unus mendas tollere doctus erat.
Favit ei Ingenium, & divinae mentis Acumen,
Fecere hunc primi quae Criticum esse loci.
Quod simul ut vidit Mors saeva invidit, & illum
(Eheu!) viventum sustulit e numero.
Publica res dudum flevit, Criticusque Senatus,
Quin ipse in Batavis Lipsius *indoluit.*
Verum; EVge, atque σοφῶς! qui tristia funera penset
Meursius *exsurgit: Plaudite* Pierides.
Plaudite Pierides*; vestrum hic renovabit honorem,*

A *Hic vos e densis surripiet tenebris.*
Et nunc GulielmI *mensuram nominis implet,*
Ingenii vulgat dum monumenta sui.
Quis pius Arnobius*, purique* Minutius *oris*
Incipiunt fato prosperiore frui:
Ambo Orci cancros, Letique cubilia frangunt.
Quo duce patratum? quo, nisi Meursiade.

VII.

AVgiae stabulum sabulis plenum atque suterdis
Purgasse Alceidem *pagina prisca refert.*
Tu vero Alceide, Meursi*, perhibebere maior,*
B *Dum dextre insano* praecinis Arnobio.
Dum prope Depositum vitalibus inseris auris,
Sexcentum melius dum facis esse locis.
Magni Animi & Pietatis opus? quod (Fascinus absit)
Canescet seclis innumerabilibus.

VIII.

Obscuro per se bardi Ignorantia secli
Non unam addiderat Arnobio *nebulam.*
Non opus his Lectore fuit sed Apolline libris.
Certe illi, heic crebro qui fuit, haesit aqua.
Nunc factum est MeursI *facculis illustribus Aster*
C *Vt sine Grammatico Grammaticis placeat.*

IX.

ANAGRAMMA.

Iohanes Meursius:
Have o Siren Musis.

Adtonitae audierant prope Reni fluminis auctas
Te, Meursi*, ingenuae promere mentis opes*
Musae Pierides; *quarum lectissima Cleio*
O siren Musis *provida dixit* Have;
D *Dixit,* Have o Siren Musis *quoque cetera pubes,*
Officio claudit nec Soror *ulla suo.*
Felix ante obitum! felix cultissime Meursi!
Momen certe ingens nominis omen habet.
Ingens momen habet; dum Musas *adlicis omneis,*
Num merito inversum nomen in omen abit

X.

Ἀντίδοτον.

IN ARNOBII SALUTEM
comparatum.

E *Lumine paene suo cassus confinia Leti*
Defensor Christi *nominis* Arnobius
Circat, & adfixus spondae nisi lugubre murmur
Eliquat, & Medicos postulat auxilium;
Nequiquam: certe Porro *clamasse* Quirites
Insignem prisca Religione virum
Coepi indignari: vovique huic Numen adesse
Asclepi, qui Praes, Praestis & esse queat.
Cuique salutiferum concedit nominis (a) *omen*
Luminis usuram reddere Depositis.
Vt vovi: laevum intonuit. Vox adtigit aureis
Dia meas, & me Mactum animi esse iubet:
F *Talique Antidoto me diram avertere pestem*
Posse decusque Afro quod fuit ante dare.
Sigmundi *Ingenii libram unam & scriptula quinque,*
Si sapis, Emplastris adde Ciacconiis.
Hic misce Ambrosiam, Nectarque adfunde Notarum
Canteri *adpendit quas tibi docta manus.*
Vtque habeat melius; Criticas septem adde Libellas
Subpeditat MeursI *quas tibi diva* Crisis.
Codicis his adhibe Scripti Excerpta aurea, quorum
Meursiadae *a Magno copia facta Viro est;*
Nuncque inscripta Tibi; Temploque adfixa Monetae
Doctorum properant pergere in ora hominum.

 At si

[a] Ἀσκλήπιος enim a voce Afra, & Orientali *Aschalapho* venit [ut doctis placet] quod *redintegrare, novare, transformare* denotat. *Meurs.*

At si quis RemedI *fors haec satis esse negabit,*
Ille Notas *adeat, magne* Pithoee, *tuas.*
Adiiciatque tuos, solers Cantere, *Laboreis,*
Quis Solem pulsa Nocte soloce dabis.
Quae subito ut videas in lucem currere fracto
Carcere, sic partes Postulionis age,
Ede, Pithoee *tuis limis grossisque politum*
Arnobium, Trico quid precor esse velis.
Tu Cantere, *etiam tua Commentaria profer,*
Iam puto perfecit Persica, *profer, Opus*
Velle, volupque fiet vobis dispungere nomen,
Hoc mecum totus Musicus Ordo petit.
Desiit adplaudens. Ego vobis refero; verbum
Addere non licuit nec lituitque mihi:
Quippe alio propero, Tibi florida SPICA *litandum est,*
Versibus ut fias AMNA PERANNA *meis.*

IN

IOANNIS MEVRSI

Criticum Arnobianum.

I*Ngenio praestans iuvenis, doctissime* MEVRSI,
Et Lugdunensis gloria magna Scholae,
Quem stupet haec praesens, veniens mirabitur aetas,
Cum scribas iuvenis plurima digna viris.
IANI *nomen habes, & primo flore iuventae*
Omen habere tuum nomen amice doces.
Vt IANVM *prisci vates fecere bifrontem,*
Vidisse aetates & cecinere duas:
Sic quoque tu quamvis hoc nostro vivis in aevo,
Attamen ingenio saecula prima vides.
Quod si nunc taceant cuncti, tua scripta loquentur,
AEternam per quae nomen ab Orbe feres.
Testatur Siculus vates, tuus atque LYCOPHRON,
Atque ad MACROBII *pagina docta libros.*
Nunc etiam ARNOBII *quot atrocia vulnera sanas!*
Atra per indoctam vulnera facta manum.
Docti quae variis tentarunt tollere libris,
Irritus aut vanus non fuit ille labor.
Plura tamen nullus, quam tu doctissime MEVRSI,
Sustulit ingenii dexteritate sui.
Ergo quod hic scriptor nunc multo tersior extat,
Posteritas dicet munus id esse tuum.
Nec poterit dignas umquam tibi reddere grates,
Sed MEVRSI *laudes semper in ore feret.*

A *Perge tuum nomen doctis extendere scriptis,*
O iuvenis patriae sidus honosque tuae.
Nec metuas ulli tua displicitura legenti,
Quin quamvis scribas plurima, plura petent.
Proque tua vita facient solemnia vota,
Optantes studiis tempora longa tuis.

Franekerae scribebat BALTHAZAR LYDIVS.

IN

B DOCTISSIMI CLARISSIMIQVE IVVENIS

IOANNIS MEVRSII

Criticum Arnobianum.

M*Evrsi Pegaseo madens liquore*
Pectus nobile, & ora, docte MEVRSI,
Quem non MVRTIA *segnis, aut remotis*
LIBIDO *invidia detinet sub antris,*
Quid nunc FRISIACIS *meos ab oris*
Vocare aridulos putem PHALEVCOS?
PHALEVCOS *miserabiles, tuoque*
C *Indignos nimis ab nimis labore,*
Ille nobilis, ille CHRISTIANAE
VARRO *maximus eruditionis,*
Sublimes caput erigit sub auras,
Ignotus prius omnibus, sibique,
Notus omnibus & sibi, benigno est
MEVRSI *munere,* MEVRSII, *quid obe*
Adhuc ariduli mei PHALEVCI
Leni serpitis agmine? ille patrum
Praesul optimus, ille CHRISTIANAE
VARRO *maximus eruditionis*
Vitae redditus est, sibique, cunctos
Qui nervos prius obrutus, torosque
D *Semimortuus emicabat. At tu*
MORTA *invisa laboribus* DIESQVE
Qui fero omnia detinetis ungue
Vobisne arbitrium putatis esse
MEVRSI *in Pegaseo madens liquore*
Pectus nobile, & ora, longiorem
Qui vitam morientibus ministrat?

Ludebam DANIEL HEYNSIVS.

CRITICI ARNOBIANI
LIBER PRIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Invisitatum. Mundus, pro caelo. Severus Sulpitius, & Ennius correcti.

Pag. 7. Lin. 18. *EXTERMINANDI sumus longe, si per nos examina tanta maerorum mortalium importata sunt seculis.* Romanus habet. *Exterminati sumus dum longe examina, &c.* Facile restituere est. *Exterminati sumus longe dum examina, &c. Exterminati simus,* id valet, *exterminemur.* Deest nihilominus tale quid quale acutissimus Gelenius adfinxit.

Pag. 8. Lin. 2. *Post quam esse nomen in terris Christianae religionis occoepit, quidnam inusitatum, quid incognitum, quid contra leges principaliter institutas, aut sensit, aut passa est ipsa rerum quae dicitur adpellaturque natura.* Legerim: *quid invisitatum quid incognitum.* Quam vocem saepiuscule depravatam emendarunt Lipsius in Epistolicis, & Colvius Notis Apuleianis. Severus Sulpitius quoque corrigendus lib. III. de vita D. Martini. *Leaena post dies quinque ad auctorem tanti beneficii revertisse dicitur, eidemque invisitatae ferae pellem pro munere detulisse.* Hodie est, *inusitatae.* Paulo post idem mendum.

Lin. 11. *Numquid vertigo haec mundi primigenii ortus moderamen excedens, aut tardius repere, aut praecipiti coepit volubilitate raptari?* In illis verbis *Mundus* pro caelo, ut fere semper in hoc scripto, ab Arnobio ponitur; & a plurimis veterum, Manilio, Lucretio, aliis. Festus. *Mundus adpellatur caelum, terra, mare, & aer.* Macrobius ad Somn. Scip lib. II. cap. XX. *Non solum terram, sed ipsum quoque caelum, quod vere mundus vocatur, temperari a sole certissimum.* Lib. II. capit. XX. *Vnde, & mundanus dicitur, quia mundus proprie caelum dicitur.* Ennius in Scipione.

—— mundus caeli vastus constitit silentio.
Et neptunus saevus undis asperis pausam dedit.
Sol equis iter repressit ungulis volantibus.
Constitere amnes perennes, arbores vento vacant.

Ita lego non *Consistere a. p.* Sunt hi versus apud Macrobium Saturnal. lib. VI. cap. II. Prudentius ἀποθ.

——— improba Virgo
Prodit amatores tacitos in fornice mundi.

Et ἁμαρτιγ.

—— ne quis duo numina credat
Imperitare vagis mundi per inania formis.

Virgilius.

—— vos o clarissima mundi
Lumina labentem caelo quae ducitis annum.

Apuleius de Deo Socratis. *Suspicientes in hoc perfectissimo mundi, ut ait Ennyius, clypeo.* Nec alia notione *Orbis,* apud Horatium.

Si fractus illabatur orbis,
Impavidum ferient ruinae.

CAP. II.

Exardere. Semper-restitutio. Animae ventis attributae.

Lin. 16. *NVmquid ipse siderum sol princeps, cuius omnia luce vestiuntur, atque animantur, calore exarsit, intepuit.* Interpungo. *c. o. l. vestiuntur, a. a. calore, exarsit, i.* Quod visum doctissimo amicissimoque viro Petro Bertio. *Exardere* vero dixit, pro *ardere desiit.* quemadmodum etiam Martialem uti observavi, lib. III. Epigramm. LXVII.

Iam prono Phaetonte sudat AEthon,
Exarsitque dies.

Lin. 20. *Atque in veteres formas novellarum semper restitutione traduci.* Nota ὑφὲν, *semper-restitutione.* Sic Lucretius, quem saepissime imitatur Arnobius noster lib. I.

Vnde sibi exortam semper-florentis Homeri
Commemorat speciem. ——

Ita quoque *Semper-lenitas* apud Terentium Andria Act. I. Sc. II.

Lin. 22. *Numquid tepores medii inaequalium temporum confusionibus occiderunt?* Scribo, *c. acciderunt.*

Lin. 25. *Numquid suas animas exspiraverunt venti?* Eleganter. *Animae* enim ventis tribuuntur. Lucretius libro V.

Non divum pacem votis adit, ac prece quaesit.
Ventorum pavidus paces, animasque secundas.

Et *Anima* pro vento apud illum saepe. Virgilius.

Quantum ignes animaeque valent. ——

Horatius lib. IV. Od. II.

Impellunt animae lintea Thraciae.

Varro περὶ φθορᾶς κόσμου.

Detis habenas animae levi,
Dum ventus vos flamine sudo

Sua-

Suavem ad patriam perducit.

Hinc belle admodum *venti inanimes* ab Apuleio dicuntur Milef. I. *Mare pigrum colligari, ventos inanimes exspirare.*

CAP. III.

Pythagoricorum opinio. Surire. Καπρᾷν. Κάπρος. Festus tentatus. Nonius correctus. Periculum, pro interitu.

VEteres omnia deficientia *Mori* dicebant ex Pythagoricorum sententia, qui omne quod cresceret animam habere censebant. Virgilius Georg. I.

Et quum exustus ager morientibus aestuat herbis.

Ad quae Servius. *Secundum Pythagoricos, qui dicunt omne quod crescit habere animam.* Hinc intelligendus nimirum Arnobius.

Lin. 26. *Emortuisque flaminibus neque caelum coarctatur in nubila.* Persius Sat. IV.

Pannosam faecem morientis sorbet aceti.

Quintilianus Declamat. XII. *Nos per arentes effusi campos morientium herbarum radices vellimus.* Cyprianus contra Demetrianum, *Vinea licet fallat, & olea decipiat, & herbis siccitate morientibus aestuans campus arescat, quid hoc ad Christianos?* Arnobius iterum. *Difficiles pluviae sata faciunt emori.*

Lin. 27. *Nec madidata ex imbribus arua succescunt.* In Romano codice est, *nec madidari ex i. a. succedunt.* Recte nisi quod *succedit* legendum. Ianus Grutius tamen, vir amplissimus, *madidarier imbribus* malebat. Valde probe.

Lin. 31. *Animalia terris sueta atque in aquis degentia non esuriunt, nec concipiunt?* Hugeianus Grotius meus felicissimi ingenii adolescens, *non suriunt.* Ego, *nonne suriunt.* Nam *Surire* veteribus Latinis quod nos honestius *Gignere* efferimus. Atque de maribus proprie dicebatur. Apuleius in Apologia elegantissima. *Qui eorum coitu progignantur: qui ex limo coalescant: quoties & quid anni cuiusque eorum generis feminae subent, mares suriant.* Festus. *Suillum genus invisum Veneri prodiderunt Poetae, ob interfectum ab apro Adonim, quem diligebat dea; quidam autem, quod immundissimi sint sues ex omni mansueto pecore, & ardentissimae libidinis; ita, ut opprobrium mulieribus inde tractum sit, quum subare, & surire dicuntur.* Ita vere emendavit penultimum verbum divinus Scaliger. Libet tamen subspicari scripsisse Festum plenius, *& maribus cum surire dicuntur,* a librario autem festino omissas duas voces. Sed hoc arbitrarii esse iuris volo. Glossarius. *Surit.* Καπρᾷ. Certe de maribus dici firmat etiam τὸ καπρᾷν, nam κάπρος est Graecis τὸ αἰδοῖον τοῦ ἀνδρὸς, ut ait Suidas. Emendandus vero, & in *Catullire* Nonius, ubi pessime hodie est *Catullire, esurire, vel libidinari.* Lego *Catullire, surire, v. l.*

Pag. 10. Lin. 20. *Terrarum validissimis motibus tremefactae nutant usque ad periculum civitates.* Nove, *Periculum,* sed proprie usurpat pro interitu. Sic infra. *Qui si sunt nativi & geniti, & interitionibus utique periculisque vicini.* Lib. VI. *Quidquid enim causis, & rebus fulcitur extraneis necesse est esse mortale, & habere ad periculum viam pronam, ubi aliquid coeperit deesse quo vivitur.* Invenio etiam Cypriano usitatum in Tractatu de habitu virginum. *Quid ornata, quid comta procedit, quasi maritum habeat, aut quaerat? Timeat potius placere si virgo est, nec periculum sui adpetat, quae ad meliora, & divina se servat.*

CAP. IV.

Rursus. Prorsus. Plautus emendatus. Mos vetus. Chromatiarii. Seneca illustratus.

QVemadmodum possumus miseriarum esse praesentium causae cum novi fiat nihil, sed sunt omnia vetera. Scribo, *sed sint omnia vetera.* Pag. 12. Lin. 20.

Quid si omnes omnino, qui homines esse non specie corporum, sed rationis intelligunt potestate, salutaribus eius pacificisque decretis aurem vellent commodare paulisper. Retraho monosyllabum fugitivum, & scribo: *qui homines esse se non s.* Male adhaeserat fini praecedentis vocis, a qua segregandum omnino. Lin. 33.

Modo secundae res adfluunt, modo rursus refluunt malis reciprocantibus prospera. Quo loco *Rursus* pro *retrorsum* posuit. Plautus obiter emendandus Amphytruone, Sc. *Spes, atque opes.* Loquitur ancilla Bromia. Pag. 12. Lin. 25.

Ego cunas recessim rursum vorsum trahere, & ducere,

Metuens pueris, mihi formidans. —

Lego. *Ego c. vicissim r. prorsum t. a. d.* Nam τὰ *recessim rursum* sunt ταυτόλογα, & inepta. *Prorsum* pro *vorsum* restitui ad proverbialem formulam. Terentius Hecyra Act. III. Sc. II.

Trepidari sentio, cursari rursum prorsum.

Ad quae vetus eius interpres AElius Donatus. *Rursum proprie retro, Prorsum ante significat.* Virgilius Georg lib. III.

Rursus cura patrum cadere. ———

Ennius Andromeda.

Rursus prorsus reciprocat fluctus feram.

Varro Andab.

Mortales multi rursus ac prorsus meant.

Vide Nonium, si operae. Vt autem hic Arnobius *Rursus,* ita *Prorsus* dixit lib. VII. *Per terram reptans, caeno natis ut vermiculis mos est, solum mento radit, & pectore, tortuosis voluminibus se trahens, atque ut pergere prorsus possit, partem sui postremam conatibus prioris abducit.*

Quid si sole aliquis torrere se suetus, & adquirere corpori siccitatem, ratione consimili conqueratur frequentissimis nubilis iucunditatem serenitatis ablatam? Is mos apud veteres tenuit, ut se ungerent, solique exponerent, quo melius oleum cutis imbiberet. Et qui istud faciebant *Chromatiari* dicebantur. Persius Sat. IV. Pag. 13. Lin. 13.

Quae tibi summa boni est? uncta vixisse patella

Semper, & adsiduo curata cuticula sole?

Interpres vetus, sive is Probus, sive Cornutus

nutus. *Curatae, scilicet a Chromatiariis*. *Nam Chromatiarii dicuntur colorarii, vel qui toto die in arena sunt, vel in sole. Antiqui enim quum ungebant se in sole erant, ut oleum corpus imbiberet*. Hinc Seneca explicandus ep. xv. *Accedunt pessimae notae mancipia in magistratum recepta, homines inter oleum, & vinum occupati, quibus ad votum dies est actus, si bene desudaverunt, si in locum eius quod effluxit, multum potionis alterius ieiunio gutture ingesserunt*. Verno autem tempore maxime id ab ipsis factitatum. Colligo ex isto Iuvenalis.

Nostra bibat vernum contracta cuticula solem,
Effugiatque togam. ———

Causa, ut largius potarent in convivio. Suggerit ipse Arnobius verbis sequentibus. *Numquid ideo dicenda sunt nubila inimica obductione pendere, quia libidini non permittitur otiose rutilare se flammis, & causas potionibus praeparare?*

CAP. V.

Alemanni quando a Romanis subacti.

Pag. 14. Lin. 8. *MOrsu animam serpens tollit maledicam scilicet primordiis rerum, quod tam saeva prodigia genituris spirantibus addiderunt?* Locus depravatus, quem sola distinctione sano. *M. a. s. tollit maledicam scilicit p. r.* Balthazar Lydius iuvenis doctus, mihique oppido amicus, malebat *tam scaeva prodigia*.

Lin. 19. *Desistite arbitrari pertinere ad vos quidquam; cum ea quae fiunt, non pariliter fiant, sed ad sensus summam redeant referanturque totius*. Emendo, *non partiliter fiant*. Vtitur, & hac voce lib. VI. *Hoc est enim proprium deorum, complere omnia vi sua, non partiliter uspiam, sed ubique esse totos.*

Pag. 15. Lin. 5. *Quemadmodum enim res agi, & usque ad hoc tempus genus, qui duraret mortalium, si non omnia, quae usus posceret, subministraret fertilitas rerum?* Conabar emendare. *Q. e. res aliae, & u. a.* Damno quodammodo, ita placet Grotii mei coniectura. *Quemadmodum e. r. a. e. u. a. h. t. genus quiret durarem.*

Lin. 18. *Si Alamannos, Persas, Scythas idcirco voluerunt devinci, quod habitarent, & degerent in eorum gentibus Christiani, quemadmodum Romanis tribuere victoriam, quum habitarent, & degerent in eorum quoque gentibus Christiani?* Illud de Alamannis certe falsum, nam victi primum post Arnobii aetatem a Constantio, anno ab urbe clↃ. C. VI. Christi CCCLIV. Deinde rebellantes a Iuliano apud Argentoratum, Chenodomario rege eorum captivo Romam misso, anno urbis clↃ. C. IX. Christi CCCLVII. Tertio anno urbis clↃ. CXI. Christi CCCLIX. Vide Ammianum Marcellinum. Lego vero, *Si Alanos, Persas, Scythas,* qui populi confines.

Pag. 16. Lin. 26. *Quod si verum est istud, & est exploratum, & cognitum, & fervescere deos ira, & huiusmodi motus perturbatione iactari*. Scriverius meus *effervescere* malebat. Possit quoque legi, *& huiusmodi motos perturbatione iactari*. Vulgata tamen lectio proba, & defendi potest.

Quid est enim tam iniustum, quam in alios irasci, & alios laedere, de hominibus conqueri, & innoxia dilacerare frumenta? Mavelim: *ut innoxia dilacerare f.* Pag. 17. Lin. 5.

CAP. VI.

Augustinus correctus passim.

VEre dictum ab illo, ἡ ποικιλία τερπνόν. Id vero ego experior, libetque paululum excurrere; & quamvis ad Arnobium nihil, non prorsus tamen fore inutilia quae proponam spero. Mendae sunt insigniores aliquot in Augustino de Civitate Dei, quas tollo libro I. cap. III. *Apud hunc ergo, Virgilium nempe, Iuno inducitur infesta Troianis, AEolo ventorum regi adversus eos irritando dicere*. Ista duo verba, *Virgilium nempe*, glossema esse tam mihi certum, quam me vivere. Ibidem. *Sed haec Iuno dicebat velut irata mulier, quid loqueretur ignorans*. Aut fallor, aut τὸ *mulier* aliquis male feriatus adiecit. Lib. II. cap. V. *Proinde talis mater deum, qualem habere matrem puderet quemlibet etiam pessimum virum, Romanas occupatura mentes quaesivit optimum virum, non quem monendo, & adiuvando faceret, sed quem fallendo deciperet*. Mutilus locus supplendum putem: *adiuvando prudentem faceret*: aut tali modo. Sensus sane exigit. Lib. III. capit. V. *Nam, & ipsi Romani antiqui in stupro detectas Vestales sacerdotes, vivas etiam defodiebant: adulteras autem feminas, quamvis aliqua damnatione, nulla tamen morte plectebant: usque adeo gravius quae putabant adyta divina, quam humana cubilia vindicabant*. Locus insignis, sed insigniter mutilus, & vindice dignus. Suppleo ex vetere codice meo cuso Basileae anno clↃ. CCCC. LXXXIX. *usque adeo gravius severiusque vindicanda putabant a. d.* &c. Et ea genuina Augustini lectio. Capit. VIII. *Ceterum alia defendenda serius sunt redire commoniti*. Vet. Cod *ad alia*. Plenius, melius, & necessario. Capit. XIV. *Quomodo ergo alterius matris, alterius civitatis, inter se armorum potuit esse certamen*. Lego *alterius filiae civitatis*. Loquitur de impietate belli, quod Albanis Romani intulerant. Filiam urbem, Romam intelligit: matrem autem, Albam. Sic paulo ante. *Nam & hos plus quam civile bellum fuit, quando filia civitas cum civitate matre pugnavit*. Deinde. *Vrbs tamen illa Ascanii regnum, & tertium domicilium Troianorum deorum, ab urbe filia mater eversa est*. Et ita emendaveram, quum totidem verbis in Vet. Cod. reperi capit. XVI. *Nam Iunius Brutus exhonorum eiecit urbe collegam L. Tarquinium Collatinum*. Lego ex Vet. Cod. *exhonoratum eiecit*. Cap. XVII. *Quam misera fuerit illa respublica tam longa aetate per tot annos usque ad secundum bellum Punicum, bellis forinsecus inquietare non desistentibus, & intus discordiis seditionibusque civilibus a Salustio breviter

viter intimatum est. Si quid iudico, tria ista, *per tot annos* interpretamentum sunt praecedentium verborum *tam longa aetate*, itaque delere non dubitaverim. Postea. *Neque enim gravius* (*vel graviora*) *dicimus auctoribus eorum*, *& stylo otio multum impares*. Duo ista circulis inclusa a me, itidem glossema existimaverim. Lib. v. cap. XII. *Unde intelligi potest, quem finem volebant esse virtutis, & quo eam referebant, qui boni erant, ad honorem scilicet; nam mali, nec habebant eam, quamvis honorem habere cuperent, quem malis artibus conabantur adipisci, idest, dolis, atque falaciis*. Postrema quinque verba certissimum glossema sunt. Lib. VII. cap. XIII. *Quid est enim Saturnus? Unus, inquit, de precibus Deus, penes quem sationum omnium dominatus est*. Emendaveram, *de praecipuis Deus*, quum in V. C. *de principibus*, invenio. Hic desino, alias plura, volente Deo, quum erit animus, & otium melius de eo merendi. Interim haec habe, iisque te, si forte oblecta,

CAP. VII.

Pelage. Pantices. Hiascere. Catullus, Glossae, Apuleius, & Fulgentius restituuntur.

VOluptati mihi hic error, nec finit in viam redire, itaque sedet alterum caput hoc extra ordinem subtexere, in quo saltuatim, & velut per saturam, auctores aliquos emendare adgrediar. Classem inter eos mihi ducet Catullus Carm. LXIV. de Atyde.

Rapidum salum tulistis, truculentaque pelagi.

Lego, *truculentaque pelage*. Accusativus Graecus, ut fit, Lucretio usitatus lib. v.

Propter Atlanteum littus, pelageque severa.

Et VI.

At pelage multa, & late substrata videmus.

Glossarium. *Panceps*, ἕλκος κτήνους ἐπιτραχηλίου. Lego, *Pantex*, ἕλκος κτήνους ἐπὶ τραχήλου. Deinde, *Patices*, ἕλκη κτηνῶν ἐπὶ τραχήλου. Scribo, *Pantices*. Festus: *Pantices dicebant frus ventris . . . . adpellat a quo . . . . .* Haberemus ista plena, indubie hauriremus, quae huic loco lucem. Apuleius Miles. II. *Et lagena iuxta orificio cessim debiscente patescens, facilis hauritu*. Ita emendavit in partem felicissime magnum aevo suo Italiae lumen Philippus Beroaldus MS. Rom. *Officio cessi in deascento*. Basil. I. *Orificio cessi in de ascento*. Lego, *cessim dehiascente*. Item Apologia. *Quin ergo dicitis eadem opera precio impensa per plurimos piscatores quaesisse de littore conchulam striatam, testulam habentem, calculum teretem*. Doctiss. Stevvechius, *testulam biantem*. Lego, *t. hiascentem*. Nam veteres non tantum *hisco*, sed & *hiasco*, dixerunt. Cato De Re Rust. cap. XII. *Consibulas ligneas, qui arbores comprimat, si dishiascent, & cuneos sex*. Cap. XVII. *Ibi dum sunt nuces bimae, inde semen excidet, & aviculae, eae, ubi primum incipiunt hiascere, tum legi oportet*. Fulgentius lib. de Allegoria Virgilii, quem ad Heraclidae Pontici imitationem scripsisse videtur. *Nam ecce ad me etiam ipse Ascraei fontis bractamento saturior advenit*. Lego, *fontis bracteamento*. Similiter Apuleius alibi. Postea, *ut dicere coeperam, mox, ut terram tangit, matrem videt, nec agnoscit: plenam designans infantiam, quia partu recentibus matrem videre datur, &c.* Scribo, *qui a partu r*. Deinde, *Zopas enim Graece quasi Siopas dictus est, quasi taciturnitas puerilis*. Lego, *Iopas enim*. Ex illo Virgilii AEneid. extremo primo.

Personat aurata cythara crinitus Iopas.

Et de hac ipsa re Fulgentius.

CAP. VIII.

Autumnitas. Autumnum. Fulgentius correctus, & Glossarius.

REdeo ad Arnobium. *Autumnitas* vocabulum edecimatum, & vetustum, quamobrem, nec uti piguit Afrum nostrum. Ita ait. Pag. 17. Lin. 27.

Ex olivis vestris, atque vinetis plenam faciant autumnitatem fundi. Utitur praeterea Varro Serrano. *Retinet viatorem meridie praetereuntem fontem, quod autumnitas in anni tetrachordo mensem praeterierat*. Item Quinquatribus.

Cape hanc caducam Liberi mollem dapem
De fronde Bromiae autumnitatis uvidam.

Cato De Re Rust. cap. V. *Circum oleas autumnitate ablaqueato*. Cap. CLV. *Prima autumnitate, quum pluvia est, tum maxime ab aqua periculum est*. Minutius Felix Octavio. *Id temporis post aestivum diem, quum semet autumnitas dirigebat*. Sed & *autumnum* genere neutro dixerunt, monente Charisio libro I. Varro Ephemeride. *Etesiae diutius, & uberius flaverant, & autumnum ventosum fuerat*. Cyprianus contra Demetrianum. *Non hieme nutriendis seminibus tanta imbrium copia est, non frugibus aestate torrendis solita flagrantia est. nec si vernali de temperie sata laeta sunt, nec adeo arboriis foetibus autumna foecunda sunt.*

Quod vero ait, *olearum fluenta rancescere, & sub ipsis potum labris in acoris perfidiam vinum repente mutari*, revocat mihi in memoriam mendum, quod est in Fulgentio de Allegoria Virgilii, in istis verbis. *Ego vero Chrysippi ellebori rancidulo acrore postposito, cum Musis aliquid blandius fabulabor*. Rescribo, *rancidulo acore*, ad Arnobii exemplar. Lin. 31.

Puerile, pusillum est, & exile, vix & illis conveniens, quos iamdudum experientia doctorum daemonas adpellat, & hos non nosse caelestia, & in hac rerum materia crassiore conditionis suae sorte versari. In Romano est, *daemonas adpellat errores*. Coniicio scripsisse Arnobium, *daemonas adpellat, & heroes non n.* Nam Graeci daemones, & heroes confundunt, promiscue dicentes, δαίμονες ἐγχώριοι, & ἥρωες ἐγχώριοι. Idem docet De Civitate Dei Augustinus lib. VII. cap. VI. *Inter lunae vero gyrum, & nimborum, ac ventorum cacumina aereas esse animas, sed eas animo non oculis videri, & vocari heroas, & lares, & genios.* Sed Pag. 18. Lin. 16.

Sed & Posidonius librum scripsit, cui titulum fecit, περὶ ἡρώων καὶ δαιμόνων, teste Macrobio Saturnal. lib. I. capit. XXIII. Fallitur autem amicus meus Ioannes Pontanus, qui *terrestres* restituit, auctoris nostri ingratiis. Postea quum lego.

Lin. 10. *Haruspices has fabulas, coniectores, arioli, & numquam non vani concinnavere fanatici.* Venit mihi in mentem insignis menda, quae in Glossario. *Pariolus*, προφήτης, θυοσκόπος. Legendum enim, *Hariolus*.

CAP. IX.

Seculum, pro multitudine, sobole, genere. Ammianus emendatus.

Lin. 23. *SI quando vos velle rem venire in invidiam compererunt, indignantur, declamitantque in templis iam raritas summa est.* Romanus Codex, *compererunt, negliguntur, declamitant, atque in t.* Felicissime restituit Grotius meus. *Negliguntur dii, clamitant, atque, &c.* Non hercle magis verax *Pythia, quae tripode ex Phoebi, lauroque profatur.*

Pag. 19. Lin. 1. *Concedamus sicut libitum est vobis, intendere in nos iras, sanguinem illos sitire nostrum, & iamdudum nos cupere mortalium submovere de seculis.* Lucretiano plane more *seculum* pro genere, sobole, & multitudine posuit aliquoties. Apud Lucretium passim invenias, itaque exempla adscribere supersedeo.

Pag. 20. Lin. 16. *Non quo ipse desideret supplices nos esse, aut amet substerni tot millium venerationem videre.* Malim; *tot millia in venerationem.*

Lin. 25. *Meliorisne sunt causae, qui Grundules adorant Lares, Aios, Locutios, Libentinos.* Legendum aut, *Limentinos*, aut *Libentinas*. Limentinus liminum deus dictus, Libentina Venus; at Libentinus necdum natus, aut si forte, iniuriam maximam fecerunt Auctores, qui eius meminisse noluerint.

Pag. 21. Lin. 7. *Templa felibus, scarabeis, & bucculis, sublimibus sunt elata fastigiis.* Legendum *buculis* monui ad Lycophronem. Commodum mihi autem in mentem venit Ammiani Marcellini geminus huic locus, qui a mendo vindicandus lib. XVII. *His accedunt altis sufflata fastigiis templa.* Scribo, *altis sublata*.

Lin. 24. *Ergo istud munus Dei Patris, & donum est, ut infinita meruerint idem esse per saecula, quum sint labiles, solubilesque natura.* Malim, *iidem esse p. s.*

CAP. X.

Audientia. Magis, potius, saepe παρέλκοντα. Plauti locus emendatus, item Apuleii.

AVdientia vox proba est, & probis scriptoribus in usum recepta. Nostro huic.

Lin. 26. *Atque utinam daretur in unius speciem concionis toto orbe contracto oratione hac uti, & humani in generis audientia collocari.* Iterum lib. V. *Ita ergo non protinus ab huiusmodi fugiendum diis longe, ac ne irrepat in animum tam impurae religionis obscuritas, audientia tota claudenda est.* Cypriano lib. II. ep. II. *Denique accipe non diserta, sed fortia, nec ad audientiae popularis illecebram culto sermone fucata, sed ad divinam intelligentiam praedicandam rudi veritate simplicia.* Plauto Paenuli Prologo.

Exurge praeco, fac populo audientiam.

Salviano De Provid. lib. II. *Quamvis per id, quod dicit divinas aures in precibus semper esse iustorum, non audientia tantum Dei, sed quaedam quaedam quasi obedientia Dei designetur.* Tertulliano quoque alibi, & Prudentio περὶ στεφάνων, Hymn. X.

Surdis fruendam reddere audientiam,
Donare caecis lucis insuetae diem.

Apuleio Miles. III. *Sed si paulisper audientiam publicam mihi tribuerit humanitas, facile vos edocebo me discrimen capitis non meo merito, sed rationabilis indignationis eventu fortuito tantam criminis invidiam frustra sustinere.* Lego, *publica mihi t. h.* Male adhaeserat fini prima litera vocis sequentis, quae mendi origo. Sed video eruditissimum Colvium ex Basileensi Codice augere, *humanitas vestra*. Itaque haud magnopere necessum.

Et quis mage rectius horum feret invidiam nominum, quam qui alium prae hoc Deum aut novit, aut sciscitatur, aut credit! Lin. 32. Ornatus gratia *magis*, & *potius*, comparativis addi solent, ut hoc loco. Sic lib. II. *Meliusque ducentes, quinimo potius magis, in inscientiae finibus, atque ignoratione pertinere, quam scire Dei dicere nihil fieri praeter voluntatem.* Ita emendanda ea monebimus suo loco lib. IV. *Demonstrare, atque in medio ponere, ab hominibus magis nullis ignominiosius eos tractari, &c.* Hieronymus in epistola ad Nepotianum. *Beatius est enim magis dare, quam accipere.* Sic Terentius alibi: *mage maiores turbas.* Emendandus Plautus Amphitryone Sc. *Qui me alter est.*

MER. *Clare advorsum fabulabor, hic auscultet, quae loquar,*
Igitur magis modum in maiorem in sese concipiet metum.

Legendum: *Igitur magis maiorem in s. c. m.* Sic recte, & Plautine in Vetere Codice legitur, quod monuit me doctissimus, amicissimusque iuvenis Petrus Scriverius, cui non leviter aliquando, volente Deo, debiturae hae nostrae literae. Illa vero *modum* ex liberalitate magistelli cuiusdam Plauto donata, qui melius in malam rem ivisset, cum suo tali munere.

CAP. XI.

Aspiritus. Natura, pro creatura. Potissum.

QVis, ne fixa pigritiae stupore torpescerent elementa vitalia, solis ignes constituit ad rerum incrementa futuros. Pag. 22. Lin. 11. Melius aliquantum, *ad rerum incrementa foturos.* Sic enim debent construi. Quis solis ignes constituit foturos elementa vitalia ad rerum incrementa, quamvis, & vulgata lectio defendi queat.

Lin. 18. *Cuius aer iste, quem vitali reciprocatis a spiritu*. Lego, *reciprocatis spiritu*, extrito *a*, vel potius *reciprocatis aspiritu*. *Aspiritus* dixerit quomodo Apuleius *suspiritus*. In istis vero,

Lin. 31. *O ipse invise, & nullis umquam comprehense naturis, dignus, dignus es vere (si modo te dignum mortali dicendum est ore) cui spirans omnis, intelligensque natura, & habere, & agere numquam desinat gratias*. Non aliud est *natura*, quam creatura; ut & apud Prudentium περὶ ςεφάνων Hymno x.

Fluctus liquentis aequoris pressit pede,
Natura fluxa, ac tenuis in solidum coit.

Pag. 32. Lin. 15. *Non est mirum, si ignoraris; maioris est admirationis, si sciaris, nisi forte audet quisquam, hoc enim furiose restat insaniae, ambigere, dubitare, an sit Deus, an non sit*. Scribo, *furiosae restat i.*

Lin. 32. *Nec quidquam refert, aut discrepat, utrumne neget illum, an adseras, atque exsistere fatearis*. Scribo, *utrumne neges*.

Pag. 24. Lin. 2. *Cui non sit ingenitum, non adfixum, imo ipsi paene in genitalibus matris impressum, &c.* Lego, *imo ipsis p.* cum Gelenio doctissimo, nec probo Romani lectionem.

Lin. 5. *Ipsa denique biscere, si animantia muta potuissent, si in linguarum nostrarum facilitatem solvi, imo si arbores, glebae, saxa, sensu animata vitali vocis sonitum quirent, & verborum articulos integrare, ita non duce natura, & magistra, non incorruptae simplicitatis fide, & intelligerent esse Deum, & cunctorum dominum solum esse clamarent?* Legendum *muta potissent*, ut sit optativus praesens, quo modo reliqua verba elata sunt. Librarii scioli in *potuissent* mutarunt pessime, quum non intelligerent. *Potissum* vox prisca, de qua multa in Variis Lectionibus olim adolescens Iustus Lipsius V. Cl. Vtitur ea praeter Lucretium, Lucilium, alios, Prudentius etiam περὶ ςεφάνων, Hymno x.

O non virile robur, o molles manus.
Vnam labantis dissipare tamdiu
Vos non potesse fabricam corpusculi?

CAP. XII.

Irruere. Proruere, active usurpata. Fauna, Fatua. Faunus, Fatuus. Bucerus, Buceta.

Lin. 23. AT *vero Iupiter (ut vos fertis) & patrem habet, & matrem; avos, avias; fratres, nunc nuper in utero matris suae formatus, absolutus mensibus, & consummatus decem, ignotam sibi in lucem sensu irruisse vitali*. Lego, *sensu irruit se v.* Active usurpavit *irruere*, sicut Terentius *proruere*. Eunuchi Act. III. Scena v.

Vix eloquuta est hoc, foras simul omnes proruunt se.

Lin. 34. *Quid in eadem causa vobis esse contenditis familiares deos, inimicos, atque infestissimos nobis? Etenim, si una religio est nobis, vobisque communis, cessat ira caelestium*. Interpungo, & corrigo, *vobisque, communis esset ira c.*

Pag. 25. Lin. 13. *Fauna, fatua Fauni uxor? Bona dea, quae dicitur, sed vino meliori, & laudabiliori potu*.

A Corrigo *Fauna Fatua Fauni u. B. d. q. d. s. vini m. e. l. potu*. Nam dicebatur *Fauna Fatua*. Lactantius lib. I. cap. XXII. *Sed ut Pompilius apud Romanos institutor ineptarum religionum fuit, sic ante Pompilium Faunus in Latio; qui & Saturno nefaria sacra constituit, & Picum patrem inter Deos honoravit, & sororem suam Fatuam Faunam, eamque coniugem consecravit, quam Gabius Bassus Fatuam nominatam tradit, quod mulieribus fata canere consuevisset, ut Faunus viris*.

B Sed & Faunus nominatus Fatuus, ut testis Festus. *Picus rex Pico ave utebatur, ut Verrius ait, ob augurium, a quo sic dictus. Is regem Fatuum, Faunum alii quem vocant, & Fatuam procreavit*. Vel possis etiam legere, *vino meliori, & laudabiliori pota*. *Pota*, idest, ebria. Sic Plautus Amphytruone, Sc. *Qui me alter*.

Credo aedepol equidem dormire Solem, atque adpotum probe.

Lucilius: *Seriu' comoedo a ludo bene potu' recessit*. Sic existimabat legendum P. Scriverius.

C *Indigetes illi, qui flumen repunt, & in alveis Numici cum ranis, & pisciculis degunt?* Scribo, *i. a. Numicii*. Lin. 14.

Mercurius utero fusus Maiae, & (quod est divinius) candidi arquitenentes Diana, & Apollo, circumlati per fugas matris. Scribo, *circulati*. Vide de hoc loco, quae in Minutiano Hypocritico. Lin. 18.

Tyndaridae Castores, equos unus domitare consuetus, alter pugillator bonus, & crudo inexsuperabilis caestu, ignes, & fulgores marini. In Lin. 25.

D Romano est, *Tisianes, & Buceres Mauri*. Grotius meus coniiciebat. *Tisianira, & bucero nati*. Nec improbe *Tisianira* est Nemesis, sive Leda, Iupiter. *Bucerus*, quia in taurum aliquando mutatus, *Bucera* enim dicta animalia a cornuum magnitudine. Vide Festum, & Lucretium. Vnde, & *Buceta*, eorum pascua, apud Varronem, Agellium, & Sidonium.

E

CAP. XIII.

Derupta loca. Divare. Acilius a Nerone occisus. Agellius, Prudentius, Cato, & Minutius correcti.

NON aliud sunt *derupta loca*, quam praecipitia, in istis verbis: *Qui velut caecos passim, ac sine ullo rectore grandientes, ab deruptis, ab deviis, locis planioribus reddidit*. Pag. 27. Lin. 1. Ita & Agellius forte loquutus fuit. Lib. VI.

F cap. II. *Sicut, inquit, lapidem cylindrum, si per spatia terrae prona, atque deruta iacias, causam quidem ei, & initium praecipitantiae feceris*. Emendo, *prona, atque derupta*. Sumsit ab Lucretio uterque, qui lib. VI.

In gremio gerere, & rupes, deruptaque saxa.

Cur luna semper in motu indennis creditur animalibus causis lucem semper, atque obscuritatem resumens? Mendum minime leve. In Romano est, *in motu idem ne quis*; unde Gelenius, vir acutissimus, fecit *indemnis*. Ego aliter, & fors fuat, ut melius. *Cur luna sem-* Lin. 11.

na semper in motu ideis novis cernitur, &c. Sequutus sum, quam maxime fieri pote, ductus literarum. Antea eo modo dixit. *Numquid luna desivit redintegrare se ipsam, atque in veteres formas novellarum semper restitutione traducere?* Quas illic *formas*, hic *ideas* adpellat, & *facies* lib. VI. *Luna semper in motu est, & ter denas facies in restitutione accipit menstrua*.

Lin. 14. *Quis ipsum finxerit hominem, quis informarit, vel ex materiae, quo genere constructionem ipsam confirmaverit corporum*. Non dissimulabo malle me, *conformaverit c.* Similiter apud Prudentium libro II. contra Symmachum.

His Deus agricolam confirmat legibus. —

Legerim item, *conformat*. Qui nolit tamen, vadimonium propter haec talia non deseruerim.

Lin. 21. *Qui adrogantiam constrinxit nostram, & elatas supercilio services modum fecit suae infirmitatis agnoscere*. Ianus Dousa F. P. M. defectum putat, ego vero truncatam vocem, legendumque *superciliose cervices*. Similiter hodie lib. III. *quae*, pro *quaeso*; *parricida*, pro *parricidali*. Lib. VI. *veritate*, pro *severitate* truncate scribi observavi; quod suo loco monebo.

Lin. 32. *In incudibus deos, & ex malleis fabricatos*. Delevi τὸ *ex* in Spicilegio Theocritico. Sequitur.

Lin. 34. *Si quando conspexeram lubricatum lapidem, & ex olivi unguine ordinatum*. Hic fixa crux Criticis. Nec ego, quod adferam, facile invenero. Forte legendum *ex o. unguento divatum*. Et revera, scindo potius nodum, quam solvo, quem vix ipsa Dea Lua. Est *divare*, ut nihil interim dicamde vulgatissima illa superstitione, nihil aliud, quam in Deorum numerum adsciscere. Glossae *divatus*, ὁ τῆς θείας μνήμης. Hoc quoque, dum *unguen* ibi lego, in mentem venit mihi, aliquando Catonis insigne locum emendare, De Re Rustica cap. LXXX. *Encytum ad eumdem modum facito, uti globos, nisi calicem pertusum cavum habeat; ita in unguem caldum fundito, honestum quasi spiram facito, idque duabus rudibus vorsato, praestitoque*. Vetus Codex meus, *in unguen caldum fundito, hoc restim quasi spiram facito, idque duabus rudibus vorsato, perfringitoque*. Optime.

Pag. 28. Lin. 3. *Et eos ipsos divos, quos esse mihi persuaseram, adficiebam contumeliis gravibus*. Interpungo, *& eos ipsos, divos quos esse m. p.*

Lin. 6. *Nunc doctore tanto in vias veritatis inductus, omnia ista, quae sint scio; digna de dignis sentio, contumeliam nomini nullam facio divino*. Malim, *digna de divis s. c. numini n. f. d.*

Lin. 26. *Innumerabiles alii gloria, & virtute, & existimatione pollentes, acerbissimarum mortium experti sunt formas, ut Aquilius, Trebonius, Regulus*. Scribo, *Acilius, Trebonius R.* Nam familia Acilia ab Aquilia olim Romae plane alia. Apud Minutium quoque lego, *viros cum Mutio, vel cum Acilio, aut Regulo comparo*. Hic vero ille Acilius est, quem Nero indigne e medio sustulit, cuiusque pater post-

A modum cum Domitiano Consul fuit. Iuvenalis Sat. IV.

——— *illa quoque tutus in aula*
Proximus eiusdem properabat Acilius aevi
Cum iuvene indigno, quem mors tam saeva maneret,
Et domini gladiis tam festinata. ———

Nonne ipsum Herculem magnum sacrificiis, hostiis, & ture invitatis incenso? quem ipsi vos fertis vivum arsisse post poenas, & concrematum in funestibus busticetis? Locus insigniter Pag. 29. Lin. 5.
B luxatus; quid enim hoc est? *vivum arsisse post poenas*, quam ineptum? Restituo, *nonne ipsum Herculem magnum, post poenas sacrificiis e. t. i. i. q. i. v. f. vivum arsisse, & concrematum i. f. t.*

CAP. XIV.

Voces quaedam secundae, & tertiae declinationes adnotatae. Vir, pro genitali membro. Deglabrati. Cohibere, passive usurpatum.

C IN verbis illis proxime productis Petrus Bertius, vir humanissimus, meique amantissimus, *funestis busticetis* malebat, ratus male adhaesisse fini primorem syllabam vocis sequentis. Mihi mens alia, & pro vulgata lectione. Sic *subdiacones*, & *diacones* dixit Augustinus. Apuleius *opipares* Milesf. I. & II. Cyprianus in epistolis *presbyteres*, & *diacones*. Ei modi sunt, quae apud Festum, *patrimes*,
D *matrimes*, *heres*, *sacres*. Sic vicissim, ea quae tertia declinatione usitatius efferuntur, secunda alii. Tertullianus de Pallio, *informus*, & *elinguus*, *inermus*. Sallustius, alibi, *imbecillus* quoque, *sterilus*, *hilarus*, *gracilus*, *proclivus*, apud Lucretium, *acrum*, dixit Cn. Matius Odyss. XV. ut ex Caesellio Vindice notat Charisius lib. I. cuius & locum ob oculos habuisse Glossographum crediderim scribentem, *acrum*, δεινὸν, δριμὺ, pro eo quo sumus *vir*, ponitur in illis.

E *Nonne Atym Phrygem abscisum, & spoliatum viro magnae matris in adytis deum propitium, deum sanctum, Gallorum conclamatione testamini?* Bis quoque libro V. Catullus Carm. LXIV. Lin. 8.

Itaque ut relicta sensit sibi membra sine viro.

Plautus Asinaria, Sc. *Vnumquodque*.

Quin si tu voles, domi servi, qui sunt castrabo viros.

Qui autem *abscissi* Arnobio, aliisque, ii *de-*
F *glabrati*, Lactantio lib. I. capit. XXI. *Nam primo sacerdotes eius deglabrato corpore sua pectora tundunt, lamentantur, sicut ipsa, quum perdiderat, fecerat*.

Nulla maior est comprobatio, quam gestarum ab eo fides rerum, quam virtutum novitas, quam omnia victa decreta, dissolutaque fatalia, quae populi, gentesque suo generis sub limine nullo dissentiente viderem. Lego, *suo geri sub lumine*. Lin. 31.

Aut familiarum dirumpere caritates. Scribo, *familiarium*. Pag. 30. Lin. 19.

Atqui constat Christum sine ullis adminiculis Lin. 27.

rerum, sine ullius ritus observatione, vel lege, omnia illa, quae fecit, nominis sui possibilitate fecisse. Malim, *numinis sui p. f.*

Pag. 31. Lin. 7. *Vnus fuit e nobis, cuius ex levi tactu stabant profluvia sanguinis, & immoderatos cohibebant fluores?* Lego cum Scriverio meo, *& immoderati cohibebant f. cohibere*, passive usurpavit, quod loquendi genus quum non intelligerent asini isti scioli, locum insignita audacia corruperunt. Infruniti homines!

Lin. 24. *Qui sequentium se millia quinque saturavit quinque panibus*. Lego ex vestigiis Romani, *millia quinque, quinque saturavit e panibus*.

Pag. 32. Lin. 3. *Quantusque, & qui esset, revelata nominis immensitate monstrabat*. Malim, *numinis*.

Lin. 7. *Qui ne illi se falsos vanis imaginationibus existimarent, semel, iterum, saepius familiari colloquutione monstravit?* Emendo, *se semel, iterum, &c.*

Lin. 17. *Si traditum fuerit nosci, ex quibus ad nos regni, cuius nominis ministrator ad? venerit?*

Lin. 18. *Quanta sint enim haec, vel exilitates cuivis reperirentur, & ludi, &c.* Lego, *exsilitatis cuius reperientur e. l.* Legendum, *cuius numinis*.

Pag. 33. Lin. 4. *Illud solum audire desidero, an sine ullius adiunctione materiae (idest, medicaminis alicuius) ad tactum morbos iusserit ab hominibus evolare*. Quatuor dictiones, quas lunulis inclusi, glossema existimaverim.

CAP. XV.

Superstitio veterum. Statuere, pro sistere.

PEriculosus locus, quales in hoc scripto non ita pauci inveniuntur.

Lin. 17. *Qui si quando (ut fama est) nonnullis aut tribuere medicinam, aut cibum aliquem iusserunt capi, aut qualitatis alicuius ebibi potionem, aut herbarum, & graminum succos superimponi inquietantibus causis, ambulare cessare, aut re aliqua, quae officiat, abstinere*. Vna & minuta vocula transposita egregie turbat. Redigo in ordinem, & restituo, *Q. s. q. u. f. e. nonnullis tribuere m. a. c. a. i. c. a. q. a. e. p. a h. e. g. s. s. i. causis, aut ambulare c.* &c.

Lin. 28. *Et, ut sit laudabile scire, quae quibus conveniat medicina, aut arte curari, locus huius laudis non in Deo, sed in homine constitutus est*. Scribo, *qua quibus conveniat medicina, aut arte c.*

Pag. 34. Lin. 4. Non autem possum tacitus praeterire ineptissimam veterum superstitionem, quam video tangi in iis verbis. *Quum per omnia supplices irent templa, quum deorum ante ora prostrati, limina ipsa converrerent osculis*. Dicere hanc etiam ex Tibullo lib. I. Eleg. II.

Non ego tellurem genibus perrepere supplex,
Et miserum sancto tundere poste caput.
Non ego, si merui, dubitem procumbere templis,
Et dare sacratis oscula liminibus.

Observat inibi, vir maximus, Ianus Dousa. Adludit Salvianus lib V. *Qui perdito ingenuae incolumitatis statu, ad asylum aliquod desperatione confugiunt*.

A *Quum naturalis infirmitas peccatorem hominem faciat, non voluntatis, sed iudicationis electio*. Lego, *non voluntatis & i. e.* Lin. 20.

Dicere porro meritis opem laborantibus ab diis ferri, hoc est in medio ponere, & dubitabile, quod adseras, facere; ut & ille, qui sanus est factus, fortuito possit videri esse servatus; & ille, qui non est, non meriti caussa, sed firmitate credatur valetudinem expellere non potuisse divina. Lego, *non non meriti c.* Nam repetenda negativa vox. Porro recte *infirmitate*, reponit vir amplissimus Theod. Canterus. Lin. 22.

B

Non tantum ipse perfecit vi sua, verum (quod erat sublimius) multos alios experiri, & facere sui nominis cum adfectione permisit. Scribo, *sui nominis cum adfectione*, vel *adflixione*. Lin. 28.

Nam quum videret futuros vos esse gestarum ab se rerum, divinique operis derogatores. Romanus Codex, *d. operis arrogatores*. Scribo, *abrogatores*, quod & doctissimo iuveni Francisco Dousae, in mentem venit. Ethnici enim non adrogabant sibi illos honores, sed Christo derogabant, magicis artibus adiutum talia facere dictitantes. Lin. 31.

C

Statuere nove pro *sistere*, dixit. *Famuli eius hoc modo statuerunt errantes aquas, & a pernicie corporum suos labi iussere per tramites*. Cyprianus quoque contra Demetrianum. *Si fontem siccitas statuat, aerem pestilens aura corrumpat, homines morbida valetudo consumat*, &c. Pag. 35. Lin. 15.

D *Curionem, aut Pontificem maximum, quinimo dialem (quod eius est) flaminem iusto iure donavit?* Cruciat hic locus viros magnos, Canterum, & Colvium. Scribe, *quod eius est*. Sensus clarus, nec illustro. Lin. 27.

CAP. XVI.

Potentatus. Apuleius tentatus.

NOva dictio, nec nova tamen: *Potentatus*, qua utitur. *Nam si facias ipse, quod possis, & quod tuis sit viribus, potentatuique conveniens, admiratio non habet, quod exclamet*. Nec respuit Cyprianus in Tractatu De Idolorum Vanitate. *Hos & Poetae daemonas norunt, & Socrates instrui se, & regi ad arbitrium daemonis praedicabat, & magis inde est ad perniciosa, vel ludrica potentatus*. Glossae, δυναςεία, *potestas, potentatus*. Caesar De Bello Gallico lib. I. *De potentatu multos inter se annos contenderunt*. Quem locum suggessit amicissimus Scriverius. Pag. 36. Lin. 3.

E

F

Age nunc veniat, qui super igneam Zonam, magus interiore ab orbe Zoroastres, Hermippo ut adsentiamus Auctori. Bactrianus, & ille conveniat, cuius Ctesias res gestas historiarum exponit in primo. Interpungo, *Zoroastres (Hermippo, ut adsentiamus auctori) Bactrianus. Et ille c.* &c. Ammianus Marcellinus lib. XXIII. *Magiam opinionum insignium auctor amplissimus Plato Machagistiam esse verbo mystico docet, divinorumque incorruptissimum cultum, cui scientiae seculis priscis multa ex Chaldaeorum arcanis Bactrianus addidit Zoroastres*. Lin. 11.

Dar-

A Lin. 16. *Dardanus, Velus, Iulianus, & Baebulus*. Scribo, *belus*, & aufimne apud Apuleium Apologia? *Ego ille sim Carinondas, vel Damigeron, Belus, Moses*, &c. Hodie est, *damigeron*, vel *bisinoses*.

Lin. 21. *Aut si ardua res ista est, neque aliis permittere talium possunt operum potestates, ipsi faciant, & cum suis ritibus faciant, quidquid malefici graminis nutricant terrarum sinus, quidquid virium continet fremor ille verborum, atque adiunctae carminum necessitates, non invidemus, adiiciant, non interdicimus, colligant*. B Corrigo, *e. c. s. ritibus quidquid m.* Male enim bis inculcatum τὸ *faciant*.

Lin. 27. *Experiri libet, & recognoscere, an cum suis efficere diis possint, quod ab rusticis Christianis iussionibus factitatum est nudis*. Dirimo, & scribo, *e. re cognoscere*.

Lin. 33. *Siquidem res anima pretiosa est, nec ipso se homini quidquam potest charius inveniri*. Emendo, *nec ipsa scilicet homini q. p. c. i.* Orta menda ex *sc.* abbreviata scriptione.

C Pag. 37. Lin. 2. *Licet ex more, atque in lasciviam dissolvamini cachinnorum*. Scribo, *aeque in l.*

Lin. 14. *Igneus orbis solis tepefacto ardore deriguit*. Scribo, *diriguit*.

Lin. 21. *Quinam isti sunt, fortasse quaeritis gentes, populi, nationes, & incredulum illud genus humanum, quod nisi aperta res esset, & luce ipsa [quemadmodum dicitur] clarior, numquam rebus huiusmodi credulitatis suae commodarent adsensum*. Interpungo, & lego, *fortasse quaeritis. Gentes p n. e. i. i. g. humanum, quod n. a. r. e. e. l. i. q. d. c. n. r. h. s.* D *commodaret assensum.*

Lin. 25. *At non quid dicemus illius temporis homines usque adeo fuisse vanos, mendaces, stolidos, brutos, ut quae numquam viderant, vidisse se fingerent? & quae facta omnino non erant, falsis proderent testimoniis, ut puerili adsertione firmarent?* Transponendae leviter monosyllabicae dictiones, *ut quae f. o. n. e. f. p. t. & p. a. f.*

Lin. 33. *In unam coire qui potuerunt mentem gentes regionibus disiunctae? ventis, caelo, convexionibusque dimotae?* E Lego, *ventis, caeli, convexionibusque d.*

Pag. 38. Lin. 10. *Sed conscriptores nostri mendaciter illa promiserunt*. Vir Cl. I. Lipsius legit. *Sed cum scriptores n. m. i. promserunt*. Sed recte est, *conscriptores*. Loquitur enim ex adversariorum persona Arnobius, quod si advertisset vir cetera acutissimus, non heic caligasset. Quid? quod paulo post. *Quidquid dicere de nostris conscriptoribus intenderitis, & de vestris haec dicta paribus sumite, atque habetote momentis*. F

Lin. 25. *Vt & prudentium tardarent fidem, & gestorum corrumperent auctoritatem*. Emendo, *prodentium tardarent fidem*.

Pag. 39. Lin. 9. *Quasi vero non errorum antiquitas plenissima mater sit, & non ipsa pepererit res eas, quae turpissimas dii notas ignominiosis concinnaverunt in fabulis*. Scribo, *turpissimas diis notas i. c. i. f.*

CAP. XVII.

Marcius vates. Ammianus correctus.

VTrumne quid leve, an hirsuta cum asperitate promatur? Romanus habet, *quid grave*. Apte Grotius meus, *quid glabre*. Vt quomodo antea *funestis*, heic *glabre* dixerit. Pag. 40. Lin. 5.

Cur ex his unum sexum virilem designet, feminis generibus id, quod sequitur adplicet. Lego, *adplicetur*. Scriptum fuerat abbreviate, quod corrumpendo loco; possit etiam *adplicens* legi. Lin. 30.

Et tamen, o isti, qui pollutas res nostras vitiorum criminamini, stribiligines, & vos istas libris illis in maximis, atque admirabilibus non habetis? Lipsius legit, *qui p. r. n. vitio verborum c.* Acute, ut etiam Bertius amicissimus, *vi vitiorum*. Ergo restituo vocem a festino librario omissam: *pollutas r. n. vitiorum deformitate criminamini*. Nam ante dixit: *Barbarismis, soloecismis, obsitae sunt, inquitis, res vestrae, & vitiorum deformitate pollutae*. Pag. 41. Lin. 1.

Quare isto voluit, & illo genere noluit, latenter involutae, & vix ulli comprehensibiles causae. Acutissime interpungit Bertius. *Q. i. v. e. i. g. noluit? Latenter i.* Pag. 42. Lin. 6.

Incredibile dictum est, & caecis obscuritatibus involutum. Scribo, *dictu est*. Lin. 16.

Si vates Helenus, si Martius, aliique similiter vates hariolantes, &c. Scribo, *si Marcius*. Et apud Ammianum lib. XIV. *Velut Amphiarao referente, aut Marcio, vatibus quondam inclitis, postridie disceret Imperator*. Mentio eius apud Festum in *negumate*, & *nngulus*. Symmachum lib. IV. epist. XXXIV. Isidorum Orig. lib. VII. Macrobium Saturnal. lib. I. cap. XVII. & alios plures. Lin. 21.

Admirantes, plaudentes, ad caeli sustollitis sidera; bibliothecarum reponitis in arcanis. Forte, *in archivis*. Temere tamen mutare nolim. Pag. 44. Lin. 9.

Quaenam est ista crudelitas, inhumanitasque tanta, quinimo (ut verius loquar) fastidiosum supercilium, nuntiatorem muneris, & portitorem tanti, non tantum verborum maledictionibus scindere, verum etiam bello gravi, atque omnibus persequi telorum effusionibus, & ruinis? Emendo, *Q. e. i. c. inhumanitas, quae tanta*, &c. Postea Scriverius meus malebat, *telorum effusionibus, & prunis*; nec male, quomodo Ennius dixit. Pag. 45. Lin. 9.

Hastati spargunt hastas, fit ferreus imber.
Sed Cicero, ille optimus dicendi magister, similiter loquutus lib. III. de Legibus. *Cuius vero Gracchus ruinis, & iis sicis, quas ipse se proiecisse in forum dixit, quibus digladiarentur inter se cives, nonne omnem Reipub. statum permutavit?* Quod ne quis temere in *runis* mutet etiam cavit magnus Turnebus, a quo heic dissentire mihi religio sit. Seneca Epist. IX. *Quanto hic mirabilior vir, qui per ferrum, & ruinas, & ignes illaesus, & indemnis evasit*.

Dila-

Lin. 20. *Dilacerare, si detur eum velle per viscera, qui non modo nullum intulerit malum nulli, sed aequaliter benignus hostibus dicere, quidnam his salutis Deo portaretur a Principe*. Lego, *i. m. ulli*.

C A P. XVIII.

Birrus. Artemidorus, & Isidorus restituti.

ARnobio hic primi libri finis, necdum mihi; difficile enim comprimere luxuriantem stilum. Adtexam itaque, nec Auctoris nostri ingratiis, tria capita ad numerum Gratiarum, quae benigne me respiciant in omni hac scriptione. Mendum est in istis verbis Artemidori Ὀνειροκριτικῶν lib. II. capit. III. Χλαμὺς δὲ, ἣν ἔνιοι μανδύην, οἱ δὲ βήριον καλοῦσι, θλῖψιν καὶ στενοχωρίαν, καὶ τοῖς δικαζομένοις καταδίκην μαντεύεται. Rescribo, οἱ δὲ βίρριον καλοῦσι. Nam dicebant βίρρος, βίρρον, & βίρριον. Suidas, βίρρον, ἱμάτιον ῥωμαϊκόν. Glossae. βίρρος, *birrus*. Isidorus Orig. lib. XIX. capit. XIV. *Birrus a Graeco vocabulum trahit; illi enim birrum bibrum dicunt*. Emendo, *illi enim* βίρρον *dicunt*. Nam τὸ *bibram*. ex Graecae vocis iteratione irrepsit. Martianus Capella lib. IV. de Dialectica. *Vnivocum est, quando duarum, aut plurium rerum unum nomen est, & difinitio, ut vestis. Nam & birrus, & tunica nomen vestis habent, & diffinitionem possunt accipere*. Severus Sulpitius libro III. De Vita D. Martini. *Haec charis viduis, atque familiaribus mandat tributa virginibus; illa ut rigentem birrum, haec ut fluentem texat lacernam*. Possidonius de Passione Cypriani. *Et quum pervenisset in locum, qui dicitur Sextus, quarto ab urbe miliario, exspoliavit se birro, & tradidit carnificibus*. In colloquiis puerorum quoque, quae sunt inter Excerpta e veteribus Lexicis Henrici Stephani, lego: Ὡς δὴ ἦλθον πρὸς τὴν κλίμακα, ἀνέβην διὰ τῶν βαθμῶν ἀτρέμα, ὡς ἔδει, καὶ ἐν τῷ προσχολίῳ ἀπέθηκα βίρριον. Iuvenalis *santonicum cucullum* vocat, Sat. VIII.

—— quo, si nocturnus adulter
Tempora santonico velas adoperta cucullo.

Interpres vetus, *idest, birro Gallico*. Et Sat. III. *Quod Graeci coccum, Latini teres birrum vocarunt*. Lego, *Latini veteres b. v.* Si tamen veteribus notus. Persii etiam Scholiastes illud, Sat. I.

Scis comitem horridulum trita donare lacerna.

Ita exponit. *Scis birrum attritum comiti condonare*. Nec omittendus alter Suidae insignis locus, ex Artemidori citato adumbratus. Ἐφεστρὶς, ἱμάτιον ῥωμαϊκόν. λέγεται δὲ καὶ δύας καὶ βίρρον. ἅτινα ἐν ὀνείρῳ βλεπόμενα θλίψεις σημαίνουσιν.

C A P. XIX.

Funibus agros mensi veteres. Hieronymus illustratus. Arvipendia. Πέλεθρα, σχοῖνος. σκοίνισμα. παρασάγγης. *Etymologici Auctor falsus.*

VEteres agros funibus dimetiri consuevisse perspicuum ex Isidoro Orig. libro XV. cap. XIV. *Fines dicti, eo quod agri funiculus sunt divisi*. Manavit ab Ebraeis ille mos. Amos Propheta cap. VII. *Filii tui, & filiae tuae in gladio cadent, & humus tua funiculo metietur*. Propheta regius quoque Psalmo LXXVII. *Et eiecit a facie eorum gentes, & divisit eis terram in funiculo distributionis*. Hinc lucem accipiunt illa Hieronymi in Epistola quadam ad Nepotianum. *Si autem ego pars domini sum, & funiculus hereditatis eius, nec accipio partem in ceteras tribus*. Funiculum istum geometricum *arvipendium* vocabant. Glossarium, *arvipendium*. Χοῖνος γεωμετρικός. Inde quoque omnem illam terram, quam mensi essent fune σχοίνισμα dixerunt. Etymologici Auctor. Ἐκ γοῦν τῆς σχοίνου τοῦ μετρικοῦ σπαρτίου, καὶ τὰ μετρούμενα τῶν χωρίων, σχοινίσματα ἔλεγον. Sed & *arvipendia* vocantur τὰ πέλεθρα, ut testatur idem Glossarium. Sic quoque σχοῖνος non tantum funiculum illum geometricum designat, verum etiam certam agri portionem continentem, ut vult Herodotus lib. II. sexaginta stadia, aut ut Plinius lib. V. quadraginta. Hilarius Commentario in Psalm. CXXXVIII. Σχοῖνος *autem quarumdam gentium consuetudine certum, & constitutum modum itineris significat; ut quod nos miliarium, id illi* σχοῖνον *nuncupent*. Respondet vero parasangae Persarum, ut vult Etymologicographus. Σχοῖνος, μέτρον, ἐστὶ γεωμετρικόν. σημαίνει τρία. τὴν πόαν, ἢ νομὴν, ὡς τὸ, Ἄσωπον βαθύσχοινον, καὶ μέτρον περσικὸν, ὃ παρὰ πέρσαις παρασάγγης λέγεται, ἀπὸ μεταφορᾶς. Quod tamen falsum, quum σχοῖνος sexaginta stadia. παρασάγγης dumtaxat triginta contineat. Atque de schoeno quidem patet ex Herodoto, de parasanga, ex Herodoto itidem, Xenophonte, & Agathia Hist. lib. II. cuius ea verba: Ἐστὶ γὰρ ὁ παρασάγγης, ὡς μὲν ἡροδότῳ δοκεῖ, καὶ ξενοφῶντι, τριάκοντα στάδια, ὡς δὲ νῦν ἴβηρες καὶ πέρσαι φασὶν, ἐν ἑνὶ μόνῳ τῶν εἴκοσι πλείονα. Si AEgyptiorum parasangae respondere dixisset, minus errasset, hoc enim verum. Ipse alibi testis. Παρασάγγαι, τὰ τριάκοντα στάδια παρὰ πέρσαις, παρ' Αἰγυπτίοις δ' ἑξήκοντα. παρὰ δὲ Σοφοκλεῖ ἐν Ἀνδρομάχῃ ἐπὶ τοῦ ἀγγέλου λέγεται. Itaque quum Persarum nihil nisi nomen commune, quod reapse ostendimus.

C A P. XX.

Symmachus aliquoties correctus. Spartaci facinus.

EMendabo aliquot locis elegantissimas Symmachi epistolas, de quibus optime meriti,

ri:i, viri magni, Franciscus Iuretus, Iacobus Lectius, iisque nunc nupere succedaneus Caspar Schoppius, iuvenis industrius. Lib. I. epist. LXXXIX. *Olim quum res Romana adoreae militaris potita est, Polluces gemini apud Viturnae lacum praelii secunda vulgarunt*. Scribendum, *apud Iuturnae lacum*. Lib. II. epist. XLVI. *Nihil igitur maior familia Sparticon equiorem, velim quaesita facile factum est banc munificentiam principis Lybicarum largitione mutari*. Optime posteriora haec emendat Iuretus, priora non pari felicitate ab eo tentata. Ego corrigo. *Nihil itaque moror familiam Spartaco nequiorem*. Certe Spartacus celeberrimus gladiator [& heic de gladiatoribus sermo] fuit, qui effracto Lentuli ludo gladiatorio, fugiens cum LXXIV. sociis similis conditionis, Dux factus per quatuor annos adversus Romanos bella gerens plurima loca vastavit. Lib. III. epist. LXXXI. *Tu vero sub hac petitione dum voles retice, modo ut postea bonis epistolis redimas stili tui ferias*. A Lego, *ut postea binis epistolis*. Lib. IV. ep. XX. *Nostra adhuc institutio molitur florem creare, nec imperari potest unico labor. Itaque inter meum metum, & diligentiam, lentus pignoris nostri profectus adolescit*. Lego, *inter medium metum*. Lib. V. epist. II. *Vicissitudini autem literariae parem diligentiam libenter impendo, ut ad officia promtius inciteris, quum videas apud memorem scriptorum gratiam non perire*. Emendo, *apud me tuorum scriptorum g. n. p.* Lib. VI. epist. XVII. *Praevidi quem* B *metum meae aegritudinis vobis fama posset incutere; quae quum soleat supra verum de absentibus proloqui, magnitudinem periculo meo nefando quidem videtur aequasse*. Lego, *magnitudinem periculi mei ne fando q. v. ae.* Lib. IX. epist. LXXVII. *Faciet frequens humanitas, ut saepe alias in Marsos bona Phaeacum celebremus*. Lego, *poma Phaeacum*. Nam comparat poma sibi missa Phaeacum pomis, quae nobilissima olim.

CRITICI ARNOBIANI

LIBER SECVNDVS.

CAPVT PRIMVM.

Censorinus, & Petronius correcti, & suppleti.

PErsolvi votum Gratiarum trigae. At Musae quoque, ut Ephoro, & Eumelo Corinthio placet, ternae, quarum similiter in gratiam tria capita praemittemus, in promulside aciei huius Criticae militatura. Atque primum quidem Censorinus implebit, nec solus, sed cum Petronio. Lib. de die Natali, cap. IV. *Haec eadem opinio etiam in Parmenide, vel * in Ste fuit, pauculis exceptis ab Empedocle dissensis*. Lacunam, quae e libris suppleri non potuit, ego fortassean ab ingenio supplebo, hoc modo. *In Parmenide Melissove fuit*. Nam, quia fere in omnibus consentiunt, plerumque coniunctim nominari hos invenias apud Auctores; quam coniecturam meam memini olim probare per literas Nobilissimo, & Amplissimo viro Iano Dousae. Eorum de principiis opinionem refert Hermias, διασυρμῷ τῶν ἔξω φιλοσόφων his verbis: Α'λλ' ἀνθίςανται τούτου μέλισσος καὶ παρμενίδης. ὅγε μὲν παρμενίδης καὶ ποιητικοῖς ἔπεσιν τὴν ὐσίαν ἓν εἶναι, καὶ ἀίδιον, καὶ ἀκίνητον, καὶ παντὶ ὅμοιον. Transeo ad C Petronium, editionis ultimae pag. XCIX. *Placebo tibi si me culpam emendare permiseris. * Dimissa cum eiusmodi pollicitatione Chryside*, &c. Suppleo, *s. m. c. e. permiseris. Vale. Dimissa*, &c. Pag. LXXV. *Itaque Hercules postquam * manifesta convaluit, Licas trepidans ad me supinas porrigit manus*. Nihil deest, ut hactenus putatum, corrigo tantum. *Postquam maris aestus invaluit*. Pag. LIV. *Hoc ut infra fiduciam posui, fraudavique animum diffidentem, coepi somnum obruto tuniculam capi-* D *te mentiri*. Scribo, *fraudavique animum diffidentem*. Pag. LIII. *Tantum omnem scabitudinem animo, tamquam bonarum artium magister, deleret sine cicatrice*. Scribo, *scabritudinem*. Pag. VIII. *Veniebamus in forum deficiente iam die, in quo notavimus frequentiam rerum venalium, non quidem pretiosarum, sed tamen quarum fidem male ambulantem obscuritas temporis facillime tegeret*. Restituo, *quarum furem male a.* &c.

CAP.

CAP. II.

Statius castigatus.

STatii Papinii Poetae magni Silvas conlucabo.

Inutilesque falce ramos amputans
Feliciores inseram,

Vt ait ille. Caste tamen, verbisque solennibus veniam, si dei, si deae, cui illae sacrae sunt, ante praefatus, porcoque piaculo facto. Lib. I. in Epithalamio Stellae, & Violantillae.

Quis tibi tunc alacri caelestum munere claro
Stella dies? quanto salierunt pectora voto?

Forte, *q. s. p. motu!* In Tiburtino Manlii Vopisci.

Quid te? quae mediis servata penatibus arbor
Tecta per & postes liquidas emergis in auras.
Quo non sub domino saevas passura bipennes?
Et nunc ignaro forsan vel lubrica Nais,
Vel non abruptos tibi demet Hamadryas annos.

Scribo, *& nunc ignarae*, arborem enim adloquitur. Tangit autem veterum superstitionem, qui credebant in singulis arboribus vivere singulas Hamadryadas, & interire. Lib. II. Epicedio in Glauciam.

——— subitas inimica levavit
Parca manus, quo diva feros gravis exeris angues?

Scribo, *q. d. f. g. e. ungues?* Ibidem.

Quidquid habent ortus finem timet. ———

Lego, *quidquid habet* [a]. Lib. III. in Hercule Surrentino.

Lustratumque humeris dimitte gerentibus hostem.

Corrigo, *instratumque h.* quam emendationem meam, ut soleo, quum ad V. nostrum Iosephum Scaligerum retulissem, dixit idem sibi quoque aliquando in mentem venisse. Paulo ante.

——— deus adfluit, arces
Erexitque suas. ———

Lego, *deus adfuit, a.*
In laudibus Etrusci.

——— vice cuncta geruntur,
Alternisque premunt; propriis sub regibus omnis
Terra premit, felix regum diademata Roma.
Hanc ducibus frenare datum, mox crescit in illos
Imperium superis. ———

Lego,

——— vice cuncta reguntur,
Alternisque premunt; propriis sub regibus omnis
Terra, premit felix regum diademata Roma.
Hanc ducibus frenare datum; mox cessit i. i.

In Vindicis Hercule Epitrapezio.

Prensabatque libens, modo qua diademate dextra
Abstulerat. ———

Repono, *diademata d.*

[a] Ipse, ut ratio carminis constet, legerem
Ortum quidquid habet finem, timeo.

A Lib. v. de Ascantii in Priscillam pietate.

Quae morum caruere bonis, falsoque potentes
Laudis egent verae. ———

Lego, *falsaque potentes*. In Protreptico ad Crispinum.

——— spectemque ratem iam fessus ab altis
Rupibus, atque oculis longo querar ordine vinci.

Lego, *atque oculos l. q. o. v.* Deinde.

——— quod tempus amicum

B *Fraudibus, extorto quaenam bona tempore bello?*

Scribo, *exorto q. b. t. b.* Epicedio in Patrem.

——— laqueo quin illa supremo
Inclusit gemitus, & te post funera magni
Hectoris Haemonio pudor est servisse marito.

Emendo, *l. q. i. supremos l. g. & se post f. m.* De Andromacha illi sermo postea.

Qui furias, regumque domos, aversaque caelo
Sidera, terrifico super intonuere cothurno.

C Scribo, *regumque dolos*. In carmine ad Somnum.

At nunc heus aliquis longa sub nocte puella
Brachia nexa tenens, ultro te Somne repellit.

Lego, *at nunc, heu! aliquis &c.* In quo fine Sylvarum finis mihi conlucationis.

CAP. III.

Ancilla. Apuleius correctus.

D AD Apuleium transeo, cuius verba corrupta lib. II. Milesf. *Quo placito, ocyter surrexit, & ad aliud me cubiculum induxit. Ibi corpus splendentibus linteis coopertum, introductis quibusdam septem testibus manu revelat, & diutine visu praefleto, obtestata fidem praesentium, singula demonstrat anxie, membra contecta de industria quodam tabulis praenotante.* Quid est? *membra contecta de industria.* Sane non capio, quomodo enim contecta adhuc, quae iam ante revelarat. Scribo, *contrectat*. Est alter eiusdem locus
E Milesf. IX. *Vna de cetera cohorte gallina, per mediam cursitans aream, clamore genuino, velut ovum parere gestiens, personabat; eam suus dominus intuens. O bona, inquit, ancilla, & satis foecunda, quae multo iam tempore quotidianis nos partubus saginasti!* Itane? gallinam vocet ancillam? non hercle putem. Vide an non potius scripserit. *O bona aucilla.* Nam *auca*, & ὑποκοριστικῶς *aucilla* antiquo vocabulo avis nominabatur. Glossae,
F *auca*, πληνόν.

CAP. IV.

Impetrire. Fornix Caecilii. Fulgentius correctus.

ARnobius demum ad partes vocandus, postquam binis Gratiarum & Musarum trigis satisfactum.

Vt non omnium virtutum amore in cunctos & Pag. 46.
lumen praetenderit vitae, & periculum ignorationis amoverit. Lin. 21. Lego, *ut non omnium virtutum*

tutum amorem cunctis e. l. p. v. e. p. interitionis amoverit. Sic lib. VII. *Feris & belluis proximus turbat tempestatibus patientes, & ad periculum interitionis inducit*.

Lin. 24. *Vel hoc ipso non fuerat aspernandus a vobis, quod salutaria vobis ostenderet, quod vias vobis ad caelum, & vota immortalitatis optaret*. Malim, *aptaret*.

Pag. 47. Lin. 11. *Da verum iudicium: & haec omnia circumspiciens quae videmus, magis an sint dii ceteri dubitabit*. Forte. *Ad verum*. Sic loquitur extremo lib. VI. *Ad veram iudicii formam*, &c. Vbi tamen *normam* mavelim legere, ut suo loco monebo.

Lin. 18. *Perstrinxit vos aliquando subspicio eorum aut mentio, ut merito feratis indigne abrogatos bis cultus, impartitione viduatos?* Legere olim volui, *impetritione viduatos*. Augurale, & priscum verbum, *Impetrire*. Plautus Asinaria, Sc. *Vbi ego nunc*, &c.

Impetritum, inauguratum est, quovis admittunt aves.

Valerius Maximus lib. I. cap. I. *Prisco etiam instituto rebus divinis opera datur, quum aliquid commendandum est precatione: cum exposcendum, voto: quum solvendum, gratulatione: quum inquirendum, vel extis, vel sortibus, impetrito*. Ad quae vide viri doctissimi Stephani Pighii Notas. Nunc muto, nec enim convenit: lego vero, & interpungo: *i. abrogatos bos, cultus impartitione viduatos*.

Pag. 48. Lin. 6. *In illo enim periculi nihil est, si quod dicitur imminere cassum fiat, & vacuum, in hoc damnum est maximum (id est salutis amissio) si, quum tempus advenerit, aperiatur hoc fuisse mendacium*. Quatuor verba lunulis inclusa ut glossema aliquod valde velim eiicere.

Lin. 33. *Itane istud non divinum & sacrum est, aut Deo, sine eorum tantas animorum fieri conversiones, aut cum carnifices unci, aliique innumeri cruciatus (quemadmodum diximus) impendeant credituris, veluti quadam dulcedine atque amore correpti cognitas accipiant rationes, atque mundi omnibus rebus praeponant amicitias Christi?* Emendo: *ut quum carnifices unci*.

Pag. 49. Lin. 18. *Quia fornicem Lucilianum, & Marsyam Pomponii obsignatum memoria continetis*. Emendo. *Quia Fornicem Caecilianam, e. M. P. obsignatam m. c.* Nam *Fornix* Comoediae nomen, non minus quam Marsyas: Lucilius autem non Comicus est, sed Satyricus. Neque vero nuda vox est ex Lucilio petita. Ponamus enim vocem nudam designari, ut quid veteres illi ad ostentationem memoriter didicerint? Porro Caecilii nomen etiam apud Fulgentium in *Delenificus* corruptum esse observaveram, quum vidi amico meo Francisco Dousae id quoque in mentem venisse. Scriverius meus *Licinianam* malebat.

Lin. 25. *Numquam ne illud vulgatum perstrinxit aures vestras, sapientiam hominis stultitiam esse apud deum. Primum & ipsi penitus perspicitis vos ipsos, siquando de rebus disceptatis obscuris, & naturalia pergitis reserare secreta, & ipsa, quae dicitis, quae adseveratis, quae capitali plerumque contentione defenditis, nescire vos, & unumquemque subspiciones suas probatis & comprehensis pertinaci oblectatione*

A *tutari*. Videamus qui sanemus. Rom. habet. *Primum & quae*. Distinguo, expungo, & restituo. *a. deum primum? Atque ipsi penitus p. v. i. s. q. d. r. d. o. e. n. p. r. s. e. i. q. d. q. a. q. c. p. c. d. nescire, & unumquemque s. s.* Male τὸ *vos* bis inculcarunt.

CAP. V.

Fidelis, pro fide digno. Prudentius castigatus.

B *CVm nihil sciamus omnino, fallamus nos tamen, & in opinionem scientiae sub inflati pectoris tumore tollamur*. Coniungo vocem male divulsam, *in opinionem scientiae subinflati p. t. t.* Pag. 50. Lin. 1.

An fictoris alicuius atque fabricatoris manu lineamenta haec corporis, atque oris acceperint formam. Scribo, *oris acceperit formam*. Repete paulo altius praecedentia, & videbis bene emendatum. Lin. 11.

C *Ipse denique animus, qui immortalis a vobis & Deus esse narratur, cur in aegris aeger sit, in infantibus stolidus, in senectute defessus*. Mirum, ni post haec verba desint quaedam, ita minime cohaerent. Lin. 26.

Ipsi denique principes, & praedictarum patres sententiarum, nonne ipsa ea quae dicunt, suis credita subspicionibus dicunt? Vidit enim Heraclitus res ignium conversionibus fieri? concretione aquarum Thales? Pythagoras numeros scit: incorporales formas Plato? D individuorum Democritus concursiones? aut illi, qui autumant nihil posse omnino comprehendi, an sit verum quod dicunt sciunt? aut ipsum quod definiunt, veritatis esse intelligunt pronuntiatum? Rom. cod. pro *ipsa* habet *apud*, ut & *scire*, pro *scit*. Corrigo, *Nonne aut ea q. d. s. c. s. dicunt? (vidit e. H. r. i. c. f. c. a. T. P. n. scitne? i. f. P. i. D. c. a. i. q. a. n. p. o. c. a. s. v. q. d. sciunt?) aut i.* &c. Pag. 51. Lin. 33.

Vos Platoni, vos Plotino, vos Numenio, vel cui libuerit creditis. In Romano est, *vos Platoni*, E *vos Crotonio*. Forte, *v. P. vos Stratoni*. Animum inducit Augustinus de Civitate Dei lib. VI. cap. X. qui hunc quoque cum Platone coniungit. *Ego feram aut Platonem aut Peripateticum Stratonem, quorum alter fecit Deum sine corpore, alter sine animo*. Atque ut hanc quidem veram lectionem esse adfirmare minime habeam, a vulgatae tamen vestigiis minus abscedit, quam ista Gelenii. Scriverius meus malebat *Cratoni*. Non improbo. Pag. 52. Lin. 21.

Iniquitas haec quanta est, ut cum utrique F auctoribus flemus, sitque nobis & vobis unum & socium credere: vobis velitis dari, quod ita ab illis dicatur accipere? vos ea, quae proferuntur a Christo, audire & spectare nolitis! Emendo, *nos ea, q.* Lin. 25.

In verbis vero illis, *& iudicare fideliter non esse quae fierent hominis*: nove *Fideliter* dixit, pro eo quod est, *Fidenter*, & *Audacter*. Prudentius quoque pro credibili, ac fide digno usurpavit περὶ ϛεφάνων Hymno x. Versus adponam, ut levi a mendo vindicem. Lin. 35.

Haec si quis amens fabulosa existimat,
Vel ipse tute si parum fidelia

 Reba-

Rebare pridem, vera cognoscas licet:
Habes loquentem, cuius amputaveras
Linguam: probatis cede iam miraculis.
Scribendum, *probatis crede iam m.*

Pag. 53. Lin. 22. *Ille non est dicendus auctor bonus, qui sermonem candidule promsit: sed qui quod pollicetur, divinorum operum prosequitur sponsione.* Lego, *p. responsione.*

C A P. VI.

Apuleius & Sidonius Apollinaris restituti. Brenda.

Lin. 26. QVis adquiesceret, quis audiret, quis eum promitteret aperte aliquid iudicare? Scribo, *aperte aliquid indicare.* Simile mendum in Apuleii Apologia. *Homines eruditissimi iuvenes laudis gratia primum hoc rudimentum forensis operae subibant, ut aliquo insigni iudicio civibus suis noscerentur.* Scribo, *ut aliquo i. indicio c.*

Pag. 54. Lin. 9. *Viderant enim cursum Simonis Magi, & quadrigas igneas Petri ore difflatas, & nominato Christo evanuisse.* Malim, *viderant enim currum.* Vide historiam huius Simonis apud Hegesippum initio lib. III. Iulium Africanum Hist. Apostol. lib. I. praeterea Irenaeum, Eusebium, Hieronymum. Simili mendo faedatus Sidonius lib. I. in epistola quadam ad Heronium. *Egresso mihi Rhodanusiae nostrae moenibus publicus cursus usui fuit, utpote sacris apicibus accito.* Scribo etiam, *publicus currus v. f.*

Lin. 13. *Post deinde perlatum Brundam, cruciatibus & pudore defessum, ex altissimi culminis se rursum praecipitasse fastigio.* Scribo, *p. Brendam.* Festus. *Brundusium quidam poetae brevitatis caussa Brendam dixerunt.* Quia tamen ad oram eius *Brundam* adnotatum invenio, non magnopere pugno.

Pag. 57. Lin. 6. *Vultis homines institutum superciliumque deponere?* Reposuerim libens. *Vultis homines isti typhum*, & vix dubitem Arnobium aliter scripsisse. Gelenius tamen, aut quis alius, quum, ut duriuscule dictum, hoc aures offenderet, & τὸ *isti* minime convenire videretur, mutavit in *institutum.* Sed ita loquitur Afer hic non semel lib. I. *Et tamen o isti, qui pollutas res nostras vitiorum deformitate criminamini*, & passim. Graecismus est, ὦ οὗτοι. Exprobat vero illis frequenter hoc secundo libro typhum, & superbiam. Initio. *Quod si non mentis elatio, & typhus qui adpellatur a Graecis, obstaret atque officeret vobis*, &c. Iterum. *Dum vestris fiditis cordibus, &, quod typhus est, sapientiam vocatis.* Et aliquoties.

Lin. 23. *Edunt per uteros faetus, & corporalibus conciliis procreant: & nos corporum coniugationibus nascimur, & ex alvis fundimur, atque emittimur, matrum cibo sustentamur & potu. Et superfluas faeditates inferioribus egerunt abiiciuntque posticis.* Lego, & interpungo: *emittimur matrum. Cibo sustentantur & potu, & superfluas f. i. e. a. p.* Ita emendaveram, ne quid dissimulem, quum video in partem concurrere me cum Amplissimo viro Theodoro Cantero.

Pag. 28. Lin. 2. *Quod si & illud verum est, quod in mysteriis secretioribus dicitur, in pecudes atque alias belluas ire animas improborum, postquam sunt humanis corporibus exsutae: manifestius comprobatur vicinos nos esse, neque intervallis longioribus disparatos.* In Romano codice est, *postquam s. h. c. sumtae;* quod non video, cur vir magnus toleret. Corrigo, *humanis corporibus summotae.* Scriptum fuerat abbreviate, *summotae.* Hoc illi non animadvertentes in *sumtae* mutaverunt.

Vellem tamen scire quaenam sit haec ratio, per quam sumus potiores animalium generibus cunctis. Lego, *Vellem tam scire.* Et est ἔλλειψις, quam asini isti non intelligentes, nobis *tamen* substituerunt. Simile mendum lib. V. de quo suo loco. Lin. 14.

C A P. VII.

Commentari passive. Incalor.

EX adsidua reprehensione parvas sibi concinnavit scientiolas artium, & ad unum exitum temporibus plurimis commendatas perduxit. Lego, *t. plurimis commentatas.* Passive. Sic *Passa* quoque usurpavit initio libri huius. *Cum imminentia, & nondum passa, nullis possint rationibus refutari.* Postea. *Ingredi. Quod enim rebus ingressis priorum repetentiam detrahit*, &c. Item, *Metiri* simili modo. *Orbe sit sol amplior, an pedis unius latitudine metiatur.* Pag. 59. Lin. 9.

Numquam, inquam, crederent typho & adrogantia sublevati, prima esse se numina, & aequalia principis summitati, qui grammaticam, musicam, oratoriam, pepererant. Emendo, *quia grammaticam, m. o. repererunt.* Nam statim subiungit, *ut ex eorum inventione credatur animas esse potiores*, &c. Lin. 18.

Non algidus frigore, non fervens nimio calore. Romanus codex habet, *non ferveris nimium in calore.* Scio, quid hic vir magnus, nec improbo: ut tamen propius Romani vestigiis insistamus, malim, *non fervens nimium incalore*, dixit *incalor*, quomodo *iniuventus* lib. I. Aut *fervens nimium in calore.* Vt τὸ *in* παρέλκον sit, quemadmodum apud Apuleium non semel, in istis, *gravis in annis.* Item, *vini cadum in aetate pretiosi.* Pag. 60. Lin. 20.

In hunc sonus omnino nullius incidat vocis, non avis, non bestiae, non tempestatis, non homines, non denique fragoris alicuius, aut concrepantis terribiliter caeli. Si quid iudico, planissime transposita verba, & scribendum, *non bestiae, non hominis, non tempestatis, non d. f. a* &c. Lin. 22.

Excogitemus deinde quemadmodum lumen accipiat, non ex illato igni, non ex sole conspecto, sed notum aliquid fiat, quod imaginem luminis caligine interposita mentiatur. Lego, *sed novum aliquid fiat.* D. Scaliger malebat *nothum;* ut Catullus, *notho lumine luna.* Lin. 25.

Nunc quoniam imagini praeparavimus sedem, accipiamus deinceps mox aliquem natum, & in loci illius hospitium, quod habeat rem nullam, & sit inane ac vacuum. Platonica licet aut Pythagorea progenie, aut horum alicuius, qui acuminis perhibentur fuisse divini: aut ex deum re- Lin. 30.

responsis sapientissimi nuncupati. Locus non solum egregie luxatus, verum & mutilus. Restituo, & suppleo. *Nunc quoniam imagine praeparavimus sedem, accipiamus deinceps mox aliquem natum Platonica licet aut Pythagorea progenie, aut horum alicuius q. a. p. s. d. a. e. d. r. s. nuncupati, & in loci i. h. q. h. r. n. e. s. i. a. vacuum, concludamus*. Vltimam hanc vocem ex ingenio, flagitante sententia addidi. Vt tamen illam ipsam Arnobii esse minime ausim adfirmare, similem tamen desiderari, facile videbit, nisi qui lolio victitabit.

Pag. 61. Lin. 9. *At vero quum coeperit solidioribus cibis infans debere fulciri, nutrice inferatur ab eadem, veste (ut diximus) posita, & tenore reticentiae servato*. Corrigo, *n. inferantur a. e.*

CAP. VIII.

Calida potionibus misceri solita. Siliquastrum. Histriones, & scenici tribu moti. Hyginus, & Augustinus emendantur.

CAlidam potionibus misceri sunt qui negent, propugnat suatim, id est, erudite, & ubertim, Lipsius: ego operam minime lusurus videbar si id ipsum tribus exemplis confirmarem. Horatius lib. III. Od. XIX.

Quo Chium pretio cadum
Mercemur? quis aquam temperet ignibus?

Ad quae vetus interpres Helenius Acron. *Nam tepefactis aquis solebant Graeci vina temperare*. Sed & pauperiores, qui aquam bibebant, illam ipsam quoque soliti calefacere. Arnobius noster.

Lin. 16. *Potio autem vini sit prorsus incognita, nec sedandae aliud admoveatur siti, quam liquor purus e fontibus, caldore ignis intactus: &, si fieri potest, manibus subministratus cavis*. Sequitur.

Lin. 19. *Fiet enim familiaris e more consuetudo in naturam versa: nec adpetitio corrigetur: ulterius esse amplius nesciens quod petatur*. Corrigo, *adpetitio porrigetur ulterius, esse a. n. q. p.*

Lin. 27. *Procedat igitur nobis solitudine in operta nutritus, quod vultis annos agens, vultis vicenarius?* Scribo, *quot vultis a. a.*

Pag. 62. Lin. 4. *Nonne missus in res novas, & numquam sibi ante cognitas, ipsum sese esse ante omnia nesciturus?* Lego, *ipsum sese est a.*

Lin. 15. *Iam vero si vestem, si supellectilem ponas in medio tam urbanam, quam rusticam, eritne idem ut possit discriminare cui negotio res quaeque conveniat? cuius muneris accommodata sit usui indicet?* Scribo, *s. u. iudicet?*

Lin. 23. *Quid arquata sisellula, acus, strigil, polubrum, siliquastrum*, &c. Scribo, *seliquastrum*. Simile mendum apud Hyginum in Poetico Astronomico. *Cassiopeia sedens in siliquastro collocata est, cuius sedilis & ipsius Cassiopeiae pedes positi in ipsa circumductione circuli qui Arcticus vocatur*. Scribo iterum, *in seliquastro*. Antiqui generis sedile *Seliquastrum* erat. Festus. *Seliquastra sedilia antiqui generis adpellantur, D littera in L conversa, ut etiam in sella factum est*. Varro de L. L. lib. IV. *Ab sedendo adpellantur sedes, sedile, solium, sellae, seliquastrum.*

Ita, ut diximus, ille non vobis ritu, aut asini, porci, aut si ullum est animal tardius conspiciet. Emendo, *Non bovis ritu, asini, aut porci*, &c. *ignorans*. Lin. 27.

Quid in Menone, o Plato, quaedam rationibus numeri admota ex puerculo sciscitaris? Lego, *amota ex p. s.* Simile mendum apud August. de Civit. Dei lib. II. cap. XXVII. *Cuius actores laudanda Romanae virtutis indoles honore privavit, tribu movit, agnovit turpes, fecit infames: hanc inquam, pudendam veraeque religioni adversandam & detestandam talium numinum placationem*, &c. Scribo, *aversandam & d.* Agit de histrionibus, & mimis, qui ob turpitudinem tribu movebantur. Qua de re sunt quoque Arnobii nostri verba lib. VII. *Itane istud non est deorum imminuere dignitatem, dicare & consecrare turpissimas res eis, quas censor animus respuat, & quarum actores inhonestos esse ius vestrum, & inter capita computari iudicavit infamia?* Scipio etiam apud Ciceronem. *Quum artem ludicram scenamque totam probro ducerent, genus id hominum non modo honore civium reliquorum carere, sed etiam tribu moveri natione censoria voluerunt*. Eximios tamen habitos fuisse Atellanarum actores docet Val. Max. lib. II. cap. IV. *Attellani autem ab Oscis acciti sunt: quod genus delectationis Italica severitate temperatum, ideoque vacuum nota est: nam neque tribu movetur, neque a militaribus stipendiis repellitur*. Atque hoc obiter. Lin. 33.

CAP. X.

Dibus. Dynamis.

ADulescentulum istum rogare desinito, quem esse conspicis ignarum rerum, & humanitatis esse in finibus constitutum. Delerim vocem male repetitam, legerimque: *humanitatis in finibus*. Solicitat autem vir magnus illa verba. Pag. 63. Lin. 9.

Quid sit Dibus, quid Dynamus sesquioctavus. Sed omnino nihil mutandum. Est enim vox e Graecia petita, quales in hoc scriptore aliae multae, & binionem designat. Agathias in epigrammate εἰς τὰ λυτὰ Ζήνωνος τῦ βασιλέως. Lin. 13.

——— μονάδα δ' ἄλλω
Ψῆφον τὴν πυμάτlω ἀμφιέπεσκε δίβ☉.

Deinde pro *Dynamus* rescribo *Dynamis*, quae vox similiter Graeca, & quaternionem significat. Sciendum autem a Pythagoricis inditam, quia denarium, qui numerus perfectus, constituere possit. Audi super hac re Hieroclem in Commentario ad χρυσᾶ ἔπη Pythagorae. Τῆς δὲ δεκάδ☉ δύναμις ἡ τετράς. πρὸ γὰρ τ̃ κατὰ διέξοδον τελειότητ☉ τ̃ ἐν τῇ δεκάδι ἡνωμένη τις τελειότης ἐν τῇ τετράδι θεωρεῖται. καὶ γὰρ τὴν σύνθεσιν τῆς ἀπὸ μονάδ☉ ἕως τετράδ☉ δεκὰς· τὸ πᾶν ἄθροισμα γίνεται. ά γὰρ, ϗ β', ϗ γ', ϗ δ', τὴν δεκάδα. καί ἐςι μεσότης ἀριθμητικὴ ἡ τετράς. Martianus Capella quoque hunc ipsum numerum *Potentiam* alibi nominat, quomodo *Dynamin* Arnobius.

Lin. 21. *Hoc ipsum ignorans & nesciens, secum potius, an cum altero colloquaris, cum altero sermocineris, an secum.* Quinque verba postrema a manu mala sunt.

Lin. 33. *Qui nesciat homines, & in mutis semper solitudinibus degat, demoretur, iners veluti puer, quamvis annis vivat innumeris.* In Romano est, *iners valeat in aere.* Suspicio est scriptum fuisse: *iners valde ac ignarus.*

Pag. 64. Lin. 4. *Et asellus & bos aeque (usu atque adsiduitate cogente) discit arare ac molere.* Forte, *adsiduitate docente.*

Pag. 65. Lin. 16. *Ac ne tamen instructi non plenius abeamus, audiamus a vobis quemadmodum dicitis animas, cum terrenis fuerint corporibus involutae, priorum reminiscentiam non habere.* In Romano est, *abeamus, ne videamur a vobis.* Restituo: *abeamus, ne rideamur a vobis, q. d. a. c. t. f. c. i. p. r. n. habere?*

Lin. 32. *Quod si animae (quas vocatis) membrorum impediuntur obstaculo, quo minus artes suas atque antiquas reminiscantur.* Post *antiquas* deest vox, aut legendum erit, *q. minus artes suas antiquas aeque reminiscantur.*

CAP. X.

Momen, pro momento.

MOmen pro momento, vox Lucretiana, quam suo more transscripserat Afer hic noster: tamen male feriati isti magistelli, & corrumpendis his talibus scriptoribus nati ubique in *Nomen* mutaverunt.

Pag. 66. Lin. 11. *Quae cum ita se habeant, desinit res parvas atque exigui nominis immanibus pretiis aestimare.* Iterum.

Pag. 79. Lin. 26. *Nec modo non parui, sed esse nullius existimandum est nominis, quod per omnia diffusum perit.* Deinde lib. VI.

Pag. 201. Lin. 2. *Ac siquid a quopiam temeraria fuerit fraude subreptum, vim numinis monstrent, & sub ipso furti atque operis nomine sacrilegos paenis convenientibus figant.* Vbique rescribo *mominis*, & *momine.* Belli correctores! scilicet obtemperarunt C. Caesari monenti ad instar scopuli fugiendum durum atque insolens verbum. Sane Lucretius utitur ter lib. III. semel VI. Vide quoque Festum.

Lin. 29. *Quid enim prohibebit, quominus haec faciat? metus superbae potestatis, iudiciumque divinum?* Scribo, *supernae potestatis.*

Lin. 31. *Et qui poterit territari formidinis alicuius horrore, cui fuerit persuasum tam se esse immortalem, quam ipsum deum primum? Nec ab eo iudicari quidquam de se posse: cum sit una immortalitas in utraque, nec in alterius altera conditionis possit aequalitate vexari?* Emendo, *c. s. u. i. in utroque, nec vi alterius alter conditionis possit aequalitate vexari.*

Pag. 67. Lin. 28. *Rursus vero si animae leti adeunt ianuas (Epicuri ut sententia definitur) nec sic caussa est competens, cur expeti philosophia debeat: etiamsi verum est purgari has animas, atque ab omni puras vitiositate praestari.* Scribo, *purgari hac animas.*

Pag. 68. Lin. 32. *Mortis nobis cum proponatur metus, id est animarum interitus: quid non ex commodi facimus sensu, quo amamus nos omnes? Quam cum qui nobis spondet tali a periculo liberaturum retinemus, amplectimur animisque ipsis nostris (si modo iusta est vicissitudo) proponimus.* Corrigo, *q. non ex communi facimus sensu, quo amamus nos omnes, quum eum q. n. s. t. a p. l. r. amplectimur, a. i. n. (si modo ista e. necessitudo) praeponimus?*

Pag. 69. Lin. 8. *Vos cum primum soluti membrorum abieritis, enodes alas vobis adfuturas putatis, quibus ad caelum pergere, atque ad sidera volare possitis.* Emendo, *m. abieritis e nodis, alas v. a. p.* Sic ante quoque loquitur. *Quamvis annis vivat innumeris, & numquam nodis corporeis eximatur.*

Lin. 29. *Nunc cum eam Christus non tantum promiserit, verum etiam virtutibus tantis manifestaverit posse compleri, quid alienum facimus, aut stultitiae crimen quibus rationibus sustinemus, si eius nomini maiestatique substernimur, a quo speramus utrumque, & mortem cruciabilem fugere, & vitam aeternitate donari.* Corrigo, *p. complere, q. a. f. a. s. c. q. r. s. si eius numini m. s. a quo s. v. e. m. c. f. & vita in aeternitate d.*

Pag. 70. Lin. 19. *Sequitur ut hi omnes quos opinatio credidit deos esse mortalium, aut ab eo sint geniti, aut eo iubente prolati sint? Prolati & geniti, & ordinis sunt posterioris, & temporis.* Lego, *a. e. iubente prolati. Si sint prolati & g.*

Pag. 71. Lin. 2. *Quod enim recte sit vinctum, & nodis perfectissimis colligatum, dei bonitate servari: nexusque abolitione ab eo qui vinxit, & dissolvi (si res poscat) & salutari missione donari.* Rom. *neque ullo abolitionis.* Corrigo, *d. b. s. n. ullo ab alio nisi ab eo, qui novit,* &c.

Lin. 12. *Accipite sero, & discite ab eo, qui novit, & protulit in medium Christo, non esse animas regis maximi filias, nec ab eo (quemadmodum dicitur) coepisse se nosse, atque in sui nominis esse sententia praedicari* Valde velim nihil heic mutari. Germanissima dictio Arnobii. Lib. I. *Dedimus nos Deo, cuius nutu & arbitrio omne quod est constat, & in sententiae suae perpetuitate defixum est.* Et postea hoc ipso libro.

Lin. 12. *Priore detracto in alionum habitumque sententiamque traducere.* Est vero *Sententia* hic non γνώμη, aut νοῦς, sed αἴσθησις. Et nove ita dixit, ac nescio an cum exemplo. Firmat etiam illud lib. I. *Adest vicinus interitus, mors omnia finiens, & cunctis adimens sentientibus vitam.* Lib. VI. *Cui debent dii una nobiscum quod esse se sentiunt, & vitali in substantia contineri.*

Pag. 72. Lin. 27. *Rationibus conferre, & constitutionibus, ut sine hominibus condi non potuisse credatur, nec obtenturus integritatem sui, nisi ei contentio animalis miseri & supervacui iungeretur?* Lego, *Rationibus confert & c. m.*

CAP.

CAP. XI.

Fellitare. Solinus castigatus. Petronii lectio defensa. Crepitaculis infantes sopiti. Πλαταγώνια. Capella correctus.

FEllare atque *Fellitare* est idem quod *Sugere*. Glossae veteres Latinae. *Fellitat, sugit*. Arnobius.

Pag. 73. Lin. 1. *Exsugerent fellitantes mammas, proluvio* (lego *proluvie*) *linerent & madidarent se sua: & ut ad silentium pavidi nutricis motibus* (malim *vocibus*) *& crepitaculis adducerentur auditis*. Varro Manio. *Tum eum, ad quem veniunt in hospitium, lac humanum fellasse*. Item Sesquivlysse. *Nisi quod lupam alumni fellarunt olim*. Vide Nonium. Martialis lib. II. epigr. L.

Si fellas, & aquam potas, nil, Lesbia, peccas,
Qua tibi parte opus est, Lesbia, sumis aquam.

Et alibi.

Corue salutator quare fellator haberis?

Restituenda haec vox etiam Solino cap. XLVII. *Quod si praereptum statim fuerit, nequaquam mater pullo praebet ubera fellicanda*. Lego, *ubera fellitanda*. Vt est & in vetere meo codice, cuso Bononiae anno CIↃ. IↃ. editore Beroaldo: quod & doctissimo Schegkio in Praemessis visum monuit me Scriverius meus. Macrobius lib. VII. cap. XVI. *Nutrices pueros fellantes operimentis obtegunt quum sub luna praetereunt*. Nam ita legendum ibi, non *pascentes*, quod reponit amicus meus Ioannes Pontanus; uti nec in Petronio. Nam *nascentibus pueris* nihil aliud est, quam quemadmodum dixit Arnobius lib. I. *Cui non sit ingenitum, immo ipsis paene in genitalibus matris non impressum*. Auctor Dialogi de Oratoribus subgerente meo Scriverio. *Propria & peculiaria huius urbis vitia pene in utero matris concipi mihi videntur*, &c. Chrysologus Serm. LXXII. *Dico ergo, & vos in utero adhuc penetrali voce compello, provida exhortatione praemoneo*. Scribo, *& vos in uteri a. p.* Postea quoque. *Quod adhuc in utero voce tua te deus adoptat in filium*. Et habet proverbii formam. In Arnobii porro citatis verbis videmus veteres sopiendis infantibus sistra adhibuisse. Sic lib. IV. *Suxit fluenta mammarum, vagitum edidit, repsit? atque, ut fletum poneret ineptissime tractum, crepitaculis obticuit auditis: & ad somnos inductus est in mollissimis cunis iacens, & vocibus delinitus infractis*. Martialis lib. IX. epigram. IX. hinc lucem capiet.

——— ut ab ubere raptus
Sordida vagitu posceret aera puer.

Martianus Capella lib I. *Crepitacula tinnitusque quis infanti somnium duceret* (malim *somnum induceret*) *adhibebat*. Tertullianus Adversus Iudaeos. *Scilicet vagitu ad arma esset convocaturus infans, & signum belli non tuba sed crepitacillo daturus*. Graeci illa crepitacula πλαταγώνια vocant. Iulius Pollux Onomast. lib. IX. Τὸ δὲ πλαταγώνιον οἱ ἐρῶντες, ἢ ἐρῶσαι, ἔπαιζον. καλεῖται μὲν γὰρ οὕτω κὴ τὸ κρό-

A
ταλον, κὴ τὸ σεῖστρον, ᾧ καταβαυκαλῶσιν αἱ τίτθαι, ψυχαγωγῶσαι τὰ δυσυπνοῦντα τῶν παιδίων. Ita emendandus iste locus, ut monui in Spicilegio Theocritico.

Lin. 11. *Idcirco animas misit, ut in pacata & placida tranquillitate degentes, adsumerent ex corporibus causas, quibus ferae fierent, & immanes simultates atque inimicitias gererent, conserverent inter se bella, expugnarent atque everterent civitates: servitutis opprimerent & manciparent se iugo: & ad ultimum fierent alte-

B
rius altera potestatis natalium conditione mutata?* Scribo, *e. a. u. f. alterius alterae p.*

Lin. 19. *Veritatem cupientibus noscere rerum opponeretur obscuritas, & velut oculorum luminibus viduae, nihil certum viderent, & per ancipites semitas suspicionum inducerentur errore?* Scribo, *ut velut o. l. v.*

Pag. 74. Lin. 16. *Penetrarent abditas discrimine cum capitis nationes, & translatis mercibus caritatem semper vilitatemque captarent*. Quid si? *utilitatemque captarent*. Quamvis vulgatam lectio-

C
nem defendi posse non eam inficias.

CAP. XII.

Lucanicus, a, um. Isidorus correctus. Opici. Mures qui concipiant. Iuvenalis explicatus. Vtilitas pro usu.

Pag. 75. Lin. 4. *IDcirco animas misit, ut divini ponderis & gravitatis oblitae, gemmas, lapillos, margaritas, castitatis dispendio compararent, con-

D
spiciendis quaererent corporibus fucos, innecterent his colla, laminas pertunderent aurium*. Locus luxatus. Restituo, *c. d. compararent, innecterent his colla, conspiciendis quaererent corporibus fucos, laminas p. a.* quod, ne quid dissimulem, monuit olim doctissimus amicissimusque iuvenis, Ioannes a VVouvveren.

Lin. 9. *Nec in formas erubescerent masculorum calamistris vibrare caesariem, cutem corporis levigare*. Romanus habet, *in formis*. Bene: Neque placet viri maximi mutatio qui *ii* pro

E
in substituit: quod praecedentia non admittunt, nam de animabus loquitur, quibus masculini generis, ut Grammatici loquuntur, pronomen adiungi non potest.

Lin. 15. *Domos ut effringerent, noctibus solicitarent, abigerent, praevaricarentur, & proderent*. Locus depositus: Lego cum Scriverio meo, *d. u. effringerent vectibus solicitarent*. Non tamen ut volo, & nisi me fallit iudicium deest aliquid.

Lin. 19. *Vt spirulas, & botulos facerent, isicia, ca-

F
stellamenta lucanica, suminatam cum his carnem, & glaciali conditione tuceta?* Efferebant veteres tribus generibus. *Lucanicus, a, um*. Charisius lib. I. *Quaecumque derivantur, & mediae sunt potestatis, quovis genere dici possunt, sumunt enim genus ab iis quibus coniuncta sunt, utputa Lucanicum intelligitur pulmentum, & intestinum: & hic Lucanus subauditur botulus, aut adparatus: & haec Lucanica feminino genere intelligitur hira, hoc est intestinum, aut aliud quod unusquisque intelligere voluerit. Sumtum est enim nomen ab in-*

ven-

ventoribus Lucanis. Atque masculine quidem, quod ait ille, non memini legere. Feminine est apud Varronem de L. L. lib. IV. *Lucanicam dicunt, quod milites a Lucanis didicerunt, qui & a Faleriis Faliscum ventrem*. Glossarim. *Lucanicae*, Α'λλάντια. Isidorus Orig. lib. XX. cap. 11. *Lucaniae dictae, quod prius in Lucania factae sunt*. Scribo, *Lucanicae dictae*. Martialis.

Filia Picenae venio Lucanica porcae.

In neutro genere est apud eumdem Martialem lib. IV. epigr. XLVI.

Et turis, piperisque tres selibrae,
Et Lucanica ventre cum falisco.

Item apud Statium Silv. IV. in Risu Saturnalitio ad Plotium.

Non lardum grave, debilisve Perna;
Non Lucanica, non graves Phalisci.

Lin. 30. *Venalia ut prosternerent corpora, virilitatem sui populo publicarent, in lupanaribus promtae, in fornicibus obvinctae, ad oris stuprum paratae*. Horrenda profecto illa libido, de qua loca passim. Lactantii unicum adducam lib. VI. cap. XXIII. *Quid dicam de iis, qui abominandam non libidinem, sed insaniam potius exercent? Piget dicere; sed quid his fore credamus, quos non piget facere, & tamen dicendum est quia fit. De istis loquor, quorum teterrima libido, & exsecrabilis furor ne capiti quidem parcit*. Latini eiusmodi homines *Opicos* adpellabant. Plinius lib. XXIX. capit. . . . *Nos quoque dictitant barbaros, & spurcius nos, quam alios opicos, adpellatione dedecorant*. Agellius lib. I. cap. XXI. *Hic ego ad nostros iuvenes convertor. Quid, inquam, vos opici dicitis mihi*. Lib. XI. cap. XVI. *Tum ille opicus verbis meis inchoatis & inconditis adductus*, &c. Iuvenalis quoque Sat. III. *Opicos mures* adpellat, non quia liguritores, ut vult V. Clar. Iustus Lipsius, sed quia salem lingentes concipiant, & ita Venerem quodammodo ore exerceant. Martialis, Ausoniique loca praetereo. Legerim porro in Arnobii verbis. *Vtilitatem sui p. p.* Est autem heic, *Vtilitas* non χρησιμότης, sed χρῆσις. Et haec est propria & prisca notio: nec alia Varro usurpavit lib. I. de Vita Pop. Romani. *Itaque ea sibi modo ponere ac suspendere, quae utilitas postularet, trulleum, matellionem, pelvim, nasiternam*. Postea, quia quidquid usum sui praestat, commodum & emolumentum adferat, factum ut pro iis *Vtilitas* acciperetur.

Pag. 76. Lin. 31. *Cumque eas tales atque huiusmodi sciret, in corpora ire iussisse, quorum indutae carceribus sub procellis agerent quotidie tempestatibusque fortunae, & modo turpia facerent: modo paterentur obscena:* corrigo, *m. p. obscenae*. Eo pacto plus decoris & acuminis accedat sententiae.

CAP. XIII.

Arnobii locus de Catonis expressus.

Pag. 76. Lin. 14. SEd *procul haec abeat* (*ut eadem rursus frequentiusque dicamus*) *tam immanis & scelerata persuasio, ut ille salus rerum deus omnium*, &c. An non hoc ineptum? dicere deum salutem rerum omnium, quum ne hominum quidem (ut cetera animantia & inanima taceam) nisi fidelium [a]? Emendo, *ut ille sator rerum*. Repetere se promittit quae antea dixerat. *Sed procul habeat sceleratae opinionis immanitas, ut Deus credatur omnipotens, magnarum & invisibilium rerum sator, & conditor, procreator*, &c.

Perfecta omnia faciens, & integritatis suae conservantia mentiones, aut aliquid fecerit claudum, & quod eminus esset a recto, aut ulli rei fuerint miseriarum aut discriminum causa. Scribo, *ulli rei fuerit*. Lin. 18.

Sed & boni, dicetis, sunt in rebus hominis, viri sapientes, iusti, inculpatis atque emendatissimis moribus. Interpungo, *i. r. hominis viri, sapientes*, &c. Pag. 79. Lin. 1.

Aut esse auream terram, quod in verrucula collis unius insint exiguae miculae, quibus nascitur colliquefactis aurum. Geminus locus lib. V. *Etiamne credemus deum numinis tanti tractum esse ad terras, & in verrucula collis unius cum homunculo stantem altercabilem conseruisse sermonem?* Expressit autem de isto Catonis in libris Origin. [b] *Censeo, si rem servare vis, faciundum, ut quadringentos aliquos milites ad verrucam illam ire iubeas, eamque uti occupent imperes*. Vide Agellium lib. III. cap. VII. & Nonium *Verruca*. Lin. 19.

Nec modo non parui, sed esse nullius existimandum est nominis, quod per omnia diffusum perit, & in magni corporis intercipitur vastitate. Legendum, *e. est nominis*, ut supra monui. Lin. 25.

Quinam isti sunt? dicite. Philosophi, credo, qui se esse solos sapientissimos autumant, & in huius nominis supercilium sustulerunt. Sagacissime locum mutilum odoratus Ianus Dousa F. quid tamen deesset invenire non potuit. Libet subspicari scribendum esse, *& in huius nominis felicitate supercilium s.* Sic ait lib. I. *Nec postquam gens nostra felicitate donari huius vocaminis meruit, irrupisse has labes*. Sane tale quid desideratur. Lin. 30.

Qui ergo luctatur animorum ingenitas corrigere pravitates, is apertissime monstrat imperfectum se esse. Scribo, *animarum i.* Nam de iis totus heic sermo. Pag. 80. Lin. 10.

Id est, animas sede ab supera & regione descendere. Valde velim omnia eiicere, ut glossema, nisi propugnaret stilus Arnobianum nescio quid redolens. Lin. 19.

Nam & videmus alios ex sapientibus dicere, tellurem esse hominem, matrem aquam, tum alios aerem, spiritum his alios iungere, solem vero nonnullos horum esse opificem, & ex ignibus animatos eius vitali agitatione motari. Lego, & dispungo, *t. e. hominum matrem, aquam tum alios, aerem spiritum his a. i.* Pag. 81. Lin. 15.

Quid enim putamus habuisse rationis Platonem illum magnum, pie sancteque sapientem, quum hominis fictionem Deo removit a maximo, & ad minores nescio quos transtulit, quumque eiusdem voluit sinceritatis esse misturas humani Lin. 24.

[a] Non accipit *Arnobius* hoc loco *Salus* eo sensu quo Theologi; sed quatenus Deus omnia servat, & continet in eo statu ac conditione, quam ipse praescripsit. Emendationem tamen non improbo, rationem improbo.

(b) Non video quomodo expresserit.

ni animarum generis, cuius animam fecerat universitatis istius: quam quod hominis fabricam indignam esse rebatur deo. Scribo, *cumque eiusdem noluit.* Quinque autem illa verba, *cuius animam fecerat universitatis istius*, necessario mutila sunt.

Pag. 82. Lin. 3. *Quid ad vos ineptissimae fatuae? ubi vobis nocemus*, &c. Lego, *ineptissime fatui*. Ita Plautus Mostellaria.

Interdum inepte stultus est. ———

Lactantius lib. I. cap. XVIII. *Quis tam stolide ineptus est*, &c.

Lin. 8. *Considerandum est vobis solicite, ne dum honorare nos Dominum tali interrogatione censemus, in contrarium labamur nefas, maiestatis eius eminentiam destruentes.* Scribo, *C. est nobis s.*

Lin. 27. *Cur in noxios denique terribilibus poenas constitutis legibus?* Scribo, *constituitis*.

Pag. 83. Lin. 3. *Respondeamus necesse est nescire nos ista, nec quae possent facultatibus comprehendi expetisse aliquando aut studuisse cognoscere, meliusque ducentes, quinimmo potius, magis inscientiae finibus atque ignorantiae permanere, quam sine Deo dicere nihil fieri per voluntatem.* Restituo, *quinimmo potius magis in inscientiae f. a. i. p. quam scire dicere Dei nihil fieri praeter voluntatem.*

Lin. 18. *Apud nos parvum est, nec in magnis ponderibus duximus, vel ignorare istud, vel scire.* Malim, *ducimus*.

Pag. 84. Lin. 19. *Cumque ex his vera sit una sententia, aut nulla ex his certa, similiter hic quoque argumenta omnibus praesto sunt.* Lego, *at nulla ex his certa*.

Pag. 85. Lin. 9. *Inanissima igitur res est & supervacui operis, tamquam scias aliquid promere: aut velle, scire contendere.* Lego, *aliquid promere velle: aut scire contendere.* Vel hoc modo, *aut belle scire, contendere.*

Lin. 10. *Et si sit verum, posse videas destrui.* Depono hunc locum in via, si fors praetereuntium quispiam medelam sciat.

Lin. 16. *Nescimus quisnam sit animarum conditor, quis constitutor? quae causa hominem finxerit?* Scribo, *qua causa h. f.*

Lin. 20. *Si suspitionum exponere volueritis audaciam, potestis explicare, ac promere: mundus iste, qui nos habet, utrumne sit genitus, an tempore in aliquo constitutus.* Scribo, *aut tempore in a. c.* vel *ac tempore*. Sic pag. LXXXVIII. *ac* pro *an* scriptum est.

Lin. 25. *Potestis inducere atque expedire rationem: cur non fixus atque immobilis maneat? sed orbe toto semper circumferatur in motu, sua ipse sponte & voluntate circumagatur? an virtutis alicuius impulsionibus torqueatur?* Interpungo, *a. i. maneat, sed o. t. s. c. i. motu? sua i. s. e. v. circumagatur, an v. a. i. torqueatur?*

CAP. XIV.

Nix a veteribus, ἐριῶδες ὕδωρ, adpellata. Martialis illustratus.

ELeganter equidem dictum, *quid nivem in plumeas subaperiat crustulas.* Et postea, *quod imbres ac nives plumeas, & AEoli ora* A *dilatarit.* Sed Martialis quoque, de nivibus agens lib. IV. epigramm. III.

Adspice, quam densum tacitarum vellus aquarum
Defluat in vultus Caesaris, inque sinus.

Nota, *vellus aquarum*. Graeci enim veteres nivem περιφραστικῶς adpellabant ἐριῶδες ὕδωρ. Eustathius ad Dionysii περιήγησιν. Τὴν χιόνα ἐριῶδες ὕδωρ ἀστείως οἱ παλαιοί φασι, τοῦ σοφοῦ βασιλέως Δαβὶδ ἀφορμὴν ἐνδόντος αὐτοῖς, ὅτε εἴπῃ, διδόντος χιόνα αὐτοῦ ὡσεὶ ἔριον.

B *Quo ex materiae genere humanorum corporum concreta & solidata sunt viscera?* Scribo, *solidata sint.* Pag. 86. Lin. 20.

Belluarum & anguium tam infinita atque innumerabilia genera, cuius causa sunt informata, vel prodita? quid in mundo faciunt bubones, &c. Scribo, *c. causa sint i. v. p. q. i. m. faciant b.* Lin. 24.

Ipsa deinde haec quid sint: sapor dico, id est, sapor, & cetera qualitatum distantias quibus ex rationibus ducant? Emendo, *sapor di-* C *co, ut est sapor.* Pag. 87. Lin. 7.

Cum mortalium sciret coecam esse naturam, neque ullam posse comprehendere veritatem, positarum nec ante oculos verum pro comperto habere, & cognito, quidquid sibi esse suasisset. Emendo sola interpunctione, *veritatem positarum nec ante oculos rerum, pro*, &c. Lin. 24.

Rebus enim ex omnibus, quas angustae continet divinitatis obscuritas, solum esse indubitabilem, solum verum, & de quo nullus ambigere, nisi amens, possit, & desperationis insa- D *nae.* Locus mutilus, & vereor ut eiectae sint duae voces propter similitudinem, & ita scripserit Arnobius, *solum esse indubitabilem, indubitabile est.* Certe tale quid omnino deest. Causa mendae, quia scriptum erat, *indubitabilem indubitabile est.* Pag. 88. Lin. 2.

Alieno ex lumine, ac propriis luceat fulgoribus luna. Scribo, *an propriis.* Quod & Ianus Dousa P. M. ante me animadvertit. Lin. 11.

Vestra in ancipiti sita est salus animarum vestrarum, & nisi vos adplicatis Dei principis notioni, a corporalibus vinculis exsolutos exspe- E *ctat mors saeva.* Pessimi librarii, ut pro lubitu in auctore hoc nostro grassati! Supra voces binas eiecerunt, hic addiderunt: *istae sunt animarum vestrarum.* Induco audacter. Lin. 19.

Nec praeterea quisquam est, qui longaevas facere perpetuitatis possit, & spiritum subrogare, nisi qui immortalis & perpetuus solus est. Locus luxatus. Restituo, *l. f. possit perpetuitatis & spiritum s.* Pag. 89. Lin. 2.

Quando primum animae corporibus illigatae, F *quis auctor iunctionis istius, quinimmo ipsius quisnam hominis fabricator?* Lego, *quis auctor vinctionis.* Et sic supra quoque legendum, ut monet V. Cl. Theod. Canterus. Lin. 20.

Si arrogantia, si typhus, si elatio abesset a vobis, iamdudum hoc scire potuistis auctore. Lego, *scire potuissetis.* Lin. 34.

Hanc omnipotens Imperator voluit esse salutis viam: hanc vitae, ut ita dixerim, ianuam, per hanc solum est ingressus ad lucem, neque alias datum est vel irrepere, vel invadere, ceteris omnibus clausis, atque inexpugnabili arce munitis. Corrigo, *per hanc so-* Pag. 91. Lin. 23.

lum

lum est i. a. l. n. alias d. e. v. i. v. i. c. o. c. a. i. arte m.

CAP. XV.

Cludere. Successus. Ammianus Marcellinus correctus.

Conciliaveris illas atque inflexeris potestates, ne ad caelum redeunti vias claudant, atque obsepiant transitum. Scripserat Arnobius voce antiqua, vias cludant, ut ex Romana editione patet: nec Gelenius mutare debuerat, maxime quum & ea utatur lib. VII. *Non si mille tu pondera masculi turis incendas, caelumque hoc totum redundantium vaporum nebulositate cludatur.* Tertullianus Apolog. *Properavit opinor, & caelum semel clusit, & nunc utique melioribus apud inferos mussitantibus erubescit.* Idem adversus Marcionem lib. III. *Igitur si priorem venisse, & priorum de posteris pronuntiasse, hoc fidem cludet.* Cyprianus contra Demetrianum. *Quereris cludi imbribus caelum, cum sic horrea cludantur in terris.* De bono Patientiae. *Interfectores suos, si conversi ad eum fuerint, suscipit, & patientia sua salutari ad conservandos benignus & patiens ecclesiam suam nemini cludit.* Seneca epist. XII. *Sed iam debeo epistolam cludere.* Cicero de Nat. Deor. lib. II. *Ipsum autem mare sic terram adpetens litoribus clusit.* Martialis lib. II.

Sed mors vocis iter properavit cludere blandae.

Seneca Thebaide. Varro de Re Rust. alii. Ad illa autem verba.

Pag. 92. Lin. 8. *Quod structis domibus, & lautioribus successibus institutis, non antiquas adamaverint casulas.* Emendandus Ammianus lib. XXII. *Sunt & syringes subterranei quidam & flexuosi secessus.* Lego, *successus.* Idem noster Afer non semel utitur hac voce tali facie. Lib. V. *Per profundae altitudinis speluncam rex prosiliens manium raptam virginem secum vehit, & terrarum absconditur successibus rursus.* Lib. VI. *Successus quidam* (ita scribo) *parvi, atque* (ut verius eloquar) *genus augustissimum cavernarum.* Lib. VII. *An hiatus aliquis, aut ex molibus inaequaliter adgeratis successus quidam, & fornices in quos intulit se raptim, circumscripto tuentium visu.* D. Scaliger tamen Arnobium ex Ammiano emendandum censet.

Lin. 11. *Commune est omnibus, & ab ipsis paene incunabulis traditum, bona malis anteferre, inutilibus utilia praeponere, & quod esse constituerit pretiosius, laetius id consectari, & petere.* Scribo, *quod esse constiterit.*

Lin. 15. *Itaque cum nobis intendetis aversionem ex religione priorum, causam convenit ut inspiciatis, non factum.* Malim, *cum nobis intenditis.*

CAP. XVI.

Romani in classes quinque a Servio tributi. Tubero apud Agellium defensus. Alis. Alimodi. Agellius correctus.

Certamen mihi ineundum hoc capite, sed placidum, mite, & sine sanguine: Certamen, inquam, ineundum cum viro magno, & in his litteris, his nostris primate, Iusto Lipsio, pro Tuberone, qui Hist. I. apud Agellium lib. X. cap. XXVIII. *Ait Servium Tullium regem, populi Romani cum illas quinque classes census faciendi gratia institueret, pueros esse existimasse, qui minores essent annis septemdecim.* Scribendum illi videtur *sex classes.* Ego retineo. Dionysius quidem Halycarnasseus libb. IV. & VII. in sex classes tributum memorat populum. Sed ecce pro Tuberone Arnobius noster.

Numquid enim quinque in classes habetis populum distributum, vestri olim ut habuere maiores? Lin. 23. Charisius lib. I. *Adsiduus quidam per d scribunt, quasi sit a sedendo figuratum, sed errant. Nam cum a Servio Tullio populus in quinque classes esset divisus, ut tributum, prout quisque possideret, inferret: ditiores, qui asses dabant, adsidui dicti sunt; & quoniam soli negotiis publicis frequenter aderant, eos qui frequenter adsunt, adsiduos ab assibus dixerunt.* Quin & ipse Livius lib. I. quinque dumtaxat classes expresse nominat. Nam quam alii sextam volunt, centuria fuit unica, adeo ut classis nomen non meruerit. Centuriae autem in prima fuere XCVIII. in secunda XXII. in tertia totidem, in quarta XX. in quinta XXX. In illa reliqua, e qua sextam classem nobis fabricantur, proletarii erant, & capitecensi, quos classicos non fuisse subgerit & Arnobius alibi secundo hoc libro. *Desinite hominem, proletarius cum sit, classibus, & capite cum censeatur, adscribere ordinibus primis.* Atque haec cum pace Lipsii pro Tuberone dicta speraverim. Agellium vero, quoniam eius facta nunc mentio, emendabo obiter aliquot locis carptim. Lib. I. cap. III. *Lacedaemonium Chilonem unum ex illo inclito numero sapientium, scriptum est in libris eorum, qui vitas res gestasque clarorum hominum memoriae mandaverunt, cum de vitae suae postremo eum inibi mors occuparet, ad circumstantes amicos sic loquutum.* Lego, cum die vitae *s. p.* Lib. II. cap. VI. *Quam rem & alii, & hic quidem poeta locis aliquot demonstrat.* Lego, *hic idem poeta.* Firmatque meam coniecturam Macrobius Saturn. lib. VI. cap. VII. ubi totum hoc Gellii, ut alia non pauca, verbo tenus descripta reperies. Capit. VII. *Omnia quae in rebus humanis fiunt, sicut docti censuerunt, aut honesta sunt, aut turpia, quae sua vi recta aut honesta sunt, ut fidem colere, ut patriam defendere, ut amicos diligere; ea fieri oportet.* Transpono leviter, *a. h. s. a. turpia sua vi: quae recta a. h.* Cap. XXIII. *In hoc equidem soleo animum attendere, quodque Menander praeclare, & adposite, & facete scripsit, ea*

Cae-

Caecilius nequaquam potuit, nedum conatus est, enarrare. Quis non videt legendum? *Quod quae Menander.* Lib. III. cap. XVI. *Et multa opinio est, eaque iam pro vera recepta, postquam mulieris uterus conceperit semen, gigni hominem, septimo rarenter, numquam octavo, saepe nono saepius numero decimo.* Emendo, *f. rarenter, nonnumquam octavo.* Res clamat, & sequentia, quae lege sis. Capit. XVII. *In eo libro Platonem Philosophum, quem dixeramus tenui admodum pecunia familiari fuisse, contumeliose adpellat, quod impenso pretio librum Pythagoricae disciplinae emerit, ex eoque Timaeum nobilem illum dialogum continuasset.* Lego, *dialogum concinnasset.* Lib. IV. cap. X. *Eius rei gratia ducendae, longa oratione utebatur, eximebatque dicendo diem: erat enim ius senatori, ut sententiam rogatus, diceret ante quid vellet alii rei, & quoad vellet.* Lego, *quidquid vellet ali rei.* Et ita Ilautum quoque dixisse testetur Festus. Nam *Alis* veteres dicebant, pro *Alius.* Charisius lib. II. *Alius pronomen genitivum non babet, ut dicamus alius, tametsi antiqui genitivum alius producta, us dixerunt, quorum auctoritatem sequuti & nos accedimus; cuius nominativum veteres non tantum Alius dixerunt, sed etiam Alis.* Salustius. *Alis alibi stantes, omnes tamen adversis vulneribus occiderunt.* Catullus in Coma Berenices.

Anne bonum oblita' s facinus, quod regium adepta' s.
Coniugium? quod non fortior aut sit alis?

Sic *Alimodi* quoque pro *Aliusmodi* dictitarunt. Sed & Adverbium. *Aliter* est ab *Alis*, non *Alius*, unde *Aliuta* antique.

CAP. XVII.

Destina. Ἄτλας. Telamo. Glossae emendatae. Indigitamenta. Servius emaculatus.

DEstina vox non nimis hercle usitata, quid tamen designet facile colligere ex istis Arnobii.

Pag. 94. Lin. 3. *Non post Theutin AEgyptium, aut post Atlantem (ut quidam ferunt) gestatorem, baiulum, tibicinem illum ac destinam caeli?* Vtitur quoque Corippus lib. I.

Et Thomas Lybicae nutantis destina terrae. Braulion in vita Isidori. *Quem deus post tot defectus Hispaniae novissimis temporibus suscitans, credo ad restauranda antiquorum monumenta, ne usquequaque rusticitate veterascere-mus, quasi quamdam adposuit destinam.* Sed ad Atlantem redeam: ab eo caeli gestatore, etiam aedium columnae ἄτλαντες dictae, Latine *Telamones*, uti notavi ad Lycophronem. Emendandum obiter Glossarum, ubi ita *Telamo*, Ἄγλαςοος. Scribo, Ἄτλας τὸ ὄρος. Est porro in Arnobio.

Nam si verum est ex Saturno atque eius uxore Iovem suis cum fratribus procreatum, ante nuptias & partus Opis nusquam fuerat Iupiter, Iupiter tam supremus, quam Stygnis. Scribo, *nusquam fuerat Iupiter tam supremus, q. S.* Male repetita illa vox. Lin. 9.

Trecenti ergo sunt pleni & sexaginta post hos anni, res ita est, ut indicat supputatio. Forte, *res ista & ut indicet s.* Pag. 95. Lin. 33.

Cuius socer Latinus fuit? AEneae, genitoris Latini, cuius? Coaluisse putem dictiones, scribendumque, *genitor generis Latini.* Pag. 96. Lin. 1.

Quod apud Albam regnatum est annis? Scribo, *Quot apud A.* Lin. 2.

Quis caput, aut fons rerum est? non ipse, cui debet aeternitas hoc ipsum quo nuncupatur aeternitas? non ipsi? Mavelim, *h. ipsum quod nuncupatur.* Lin. 25.

Non ergo quod sequimur novum est, sed nos sero addidicimus quidnam sequi oporteat & colere, aut ubinam convenire, & spem salutis adfigere, & salutaria subsidia collocare. Scribo, *aut ubinam conveniret spem salutis a.* Postea ait. Lin. 28.

Non doctorum in litteris continetur, Apollinis nomen Pompiliana indigetamenta nescire? Vbi indigetamentorum mentio revocat in mentem mihi verba Servii Georg. lib. I. glossemate polluta, quae proponam ut emaculem. Ita habent. *Nomina haec numinum in Indigitamentis inveniuntur, id est, libris Pontificalibus, qui & nomina deorum, & rationem ipsorum numinum continent.* Primo reiicio quatuor illa, *id est, libris Pontificalibus.* Deinde scribo, *& rationem ipsorum nominum.* Vnde liquet *Indigetamenta* quid sint. Meminit eorum quoque Censorinus cap. III. Pag. 97. Lin. 10.

Sed alii sunt praeterea dii complures hominum vitam pro sua quisque portione adminiculantes, quos volentem cognoscere indigetamentorum libri satis edocebunt. Quinimmo edocti sumus minas omnes quaecumque sunt, parvi ducere, atque aestimare fortunae. Ac si quando ingruerit vis quaepiam gravior, quam finem necesse sit consequi, adscribere infortunio. Distinguo, *p. d. a. aestimare. Fortunae ae s. q.* Pag. 99. Lin. 22.

CRITICI ARNOBIANI

LIBER TERTIVS.

CAPVT PRIMVM.

Lustricus dies. Nomina infantibus in Graecia quando imponi solita.

Pag. 102. Lin. 13. ET *hoc quidem a nobis fuerit ita prolatum, si modo liquet & constat, praeter ipsum regem & principem, esse non alia capita, quae digesta & separata per numerum, velut quemdam populum plebeiae multitudinis faciant.* Emendo, *esse nonnulla capita.* Repete praecedentia, vere emendasse videbis.

A

Lin. 22. *Non in simulacris propositos, quos videmus, sed in ea substantia, in qua conveniat aestimari, tanti esse nominis oportere virtutem.* Scribo, *tanti esse numinis.*

B

Lin. 28. *Adstipulamur, adquiescemus, nec in aliqua quaestione dubitabile istud ambiguumque configimus.* Scribo, *ambiguumque conficimus.*

Pag. 103. Lin. 4. *Sed & illud rursus desideramus audire a vobis, impositane habeant haec nomina, quibus eos vocatis, an ipsi haec sibi diebus imposuerint ludicris.* Interpungo, & corrigo, *d. audire, a vobis impositane h. h. n. a. i. h s. d. imposuerint lustricis.* Is dies adpellabatur Lustricus, ut notum, quum infantibus nomen daretur, atque maribus nonus, feminis octavus, testibus Festo, Macrobio, Plutarcho. Atque id apud Romanos quidem: apud Graecos enim decimo, ut liquet ex Harpocratione, Suida, Hesychio, Auctore proverbiorum. Aristophanis Scholiaste, & alii. Nec vero semper, sed & septimo nonnumquam. Harpocration. Τοῖς ἀποτεχθεῖσι παιδίοις τὰς ἑβδομάδας καὶ τὰς δεκάδας ἦγον, καὶ τά γε ὀνόματα ἐτίθεντο αὐτοῖς, οἱ μὲν, ἑβδόμῃ, ὡς καὶ ὁ ῥήτωρ λέγει, οἱ δὲ τῇ δεκάτῃ. Aristoteles lib. IX. de Animal.

C

D

Τὰ πλεῖστα ἢ ἀναιρεῖται πρὸ τῆς ἑβδόμης, διὸ καὶ τὰ ὀνόματα τό τε τίθενται, ὡς πιστεύοντες ἤδη τῇ σωτηρίᾳ.

Lin. 8. *Quemadmodum potuistis vocabula his dare, quos neque videbatis, neque quales, aut qui essent, in nulla cognitione noratis?* Lego, *quos neque videratis a. n. q. a. q. e. in ulla cognitione noratis.*

Lin. 13. *Vnde tamen vobis quae nominis huius sensum complent? an sunt aliqui vobis in cognitione, in usum aliquando notitiamque perlati?* Emendo, *u. t. vobis quaeso nominis huius censum complent? a. s. a. v. in cognitionem, in visum a. n. p.* Atque *censum* quidem rescripsi quia ait, *nominibus adpellentur h. c. q. eos popularis censeri vulgaritas ducit.* At vero *visum*: quia dicit initio huius paginae. *Numquid enim caeli aliquando subvolastis ad sidera, singulorum facies atque ora vidistis?*

E

Saturnus, inquit, & Ianus est, Minerva, Iuno, Apollo, Venus, Triptolemus, Hercules, atque alii & ceteri, quibus magnificas aedes cunctis paene in urbibus religiosa consecravit antiquitas. Lin. 33. Lego, *atque alii ceteri.* Ita saepissime loquitur. Lib. IV. *Ceteraque alia locis posita in obscuris.* Lib. VI. *Membraque alia cetera, quibus constructi nos sumus.* Et passim.

CAP. II.

Nonius correctus.

ADduci *ergo non possumus, ut corpora credamus deum. Nam necesse est corpora, si sunt mares, ac feminae, vi significata ex generum disiunctione.* Pag. 105. Lin. 5. Lego, & interpungo, *c. credamus deum. Nam n. e. c. s. s. m. a. feminae dii, significata e. g. d.*

Sequitur, ut debeant plena esse diis omnia, neque innumeros caelos eorum capere multitudinem posse; siquidem & ipsi si perpetuo generant, & per soboles sobolum multiplicata semper innumerabilitas ampliatur, aut si obscoenitas coeundi (ita ut decet) ab diis abest, quae causa, ratioque monstrabitur, cur insigniti sint his locis, quibus sexus se solent libidinum propriarum admonitionibus recognoscere. Lin. 18. Excludo vocem reiculam, scriboque, *siquidem & ipsi perpetuo generant, & per s. s. m. f. i. ampliatur. Aut si, &c.* Ita quoque interpungendum.

Neque enim veri est simile, haberi haec frustra, aut inprovidentiam in illis suam ludere voluisse naturam. Lin. 25. Scribo, *aut providentiam.*

Nam si dii, ut dicitis, adficiuntur ira, & animorum indignationibus incalescunt; cur eos non putemus aegre, atque acerrime substinere, dari sibi a vobis sexus, quibus canes, porcique, firmati sunt? Pag. 106. Lin. 29. Necessario mendum est; nam *acerrime sustinere*, pro eo quod est, *molestissime*, Latinorum nemo umquam, nisi me egregie memoria fallat, dixit. Lego, *aegre, atque aegerrime substinere.* Haec genuina phrasis Arnobii nostri. Similiter lib. II, *Quibus mali sumus, & pessimi, cupiditatibus, &c.* Et saepe in hoc opere.

Hoc enim putatur in eorum literis dici, & ut vel re certa, atque auctoritate firmam. Pag. 107. Lin. 17. Corrigo, *literis dicier velut res certa, atque a. f.*

Neque

gustino De Civitate Dei, lib. IV. capit. XI. *Ipse (sit) Lucina, quae a parturientibus invocetur. Ipse opem ferat nascentibus, excipiens eos sinu terrae, & vocetur Ops.* De Opigena ista Festus. *Opigena Iuuonem matronae colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.* Postremo lege, *nulla Februlis*. Idem Festus. *Februarius mensis dictus, quod tum, idest, extremo mense anni, populus februaretur, idest lustraretur, ac purgaretur, vel a Iunone februata, quem alii februalem, Romani februlim vocant.* Atque haec emendatio Iani Dousae, V. N.

CAP. VII.

Metis a Iove devorata, Corypbe. Minerva ἱππία. Suidas emendatus.

Lin. 17. MOnstrosissima menda sunt in istis verbis. *Quod si accipit res fidem, nulla est ergo mentis filia, nulla victoriae, nulla Iovis elata de cerebro inventrix oleae, nulla magisteriis artium, & disciplinarum varietatibus erudita.* Apud quemnam Scriptorem lectum umquam? Minervam esse filiam mentis, aut victoriae. Equidem Mentem, & Victoriam deas habitas scio; quarum hanc consecravit primo Attilius Regulus, postea AEmilius Scaurus, illam vero bello Samnitico Attilii collega in Consulatu M. Posthumius Megellus. Sed hoc Romae non in Graecia, ubi nata haec Dea. Attamen Victoria etiam Athenis culta; ubi & simulacrum alis privatum habuit. Nondum hoc constituit, quod hic textus praefert. Emendo itaque, *nulla est ergo Metis filia, nullave Coryphae.* Prima Iovis uxor Metis fuit, quam quum ille gravidam, & Minervam parturientem, instinctu terrae, caelique devorasset, capite pregnans factus, Vulcano accito, cerebroque dissecto, ipse Minervam peperit. Testis Hesiodus in Theogonia, his versibus.

Ζεὺς δὲ θεῶν βασιλεὺς πρώτην ἄλοχον θέτο Μῆτιν,
Πλεῖστα θεῶν εἰδυῖαν, ἰδὲ θνητῶν ἀνθρώπων.
Α'λλ' ὅτε δή ῥ' ἤμελλε θεὰν γλαυκῶπιν Α'θήνην
Τέξεσθαι, τότ' ἔπειτα δόλῳ φρένας ἐξαπατήσας
Αἰμυλίοισι λόγοισιν ἑὴν ἐσκάτθετο νηδὺν,
Γαίης φραδμοσύνῃσι ϗ Οὐρανȣ ἀστερόεντος.

Et quae sequuntur. Atque hoc de Meti. De Corypha etiam certum. Cicero lib. III. De Nat. Deorum, ubi de Minervis. *Quarta Iove nata, & Coryphi Oceani filia, quam Arcades Coryphasiam nominant, & quadrigarum inventricem ferunt.* Ipse Arnobius lib. IV. *Desistetne, & illa Minervam se dicere, cui Coryphasiae nomen, vel ex Coryphae matris signo, vel quod vertice summo Iovis parmam ferens emicuit, atque armorum accincta terroribus.* Et haec *ἱππία* a Graecis adpellatur. Coryphae autem nomen apud Suidam quoque corruptum. Ι'ππία ἀθηνᾶ, ταύτην ποσειδῶνος εἶναί φασι θυγατέρα, καὶ πολύφης τῆς Ω'κεανȣ. ἅρμα δὲ πρώτην κατασκευάσασαν, διατȣ̃το ἱππίαν κληθῆναι. Lego, καὶ Κορυφῆς τῆς Ω'κεανȣ.

Atque ita tollitur, & removetur e medio Stygii frater Iovis, Olympiique germanus, tridenti armatus ferro, pistricum dominus, atque menarum, rex salsorum gurgitum, & tremebundi motator sali. Scribo, *t. motator soli.* Exprimere voluit epitheton Neptuni ἐνοσίχθων, & ἐνοσίγαιος. Lin. 23.

Nam si verum est solem eumdem liberum esse, eumdemque Apollinem, sequitur, ut in rerum natura, neque Apollo sit aliquis, neque Liber; atque ita per vos ipsos aboletur, eraditur, Semelius, Pythius. Scribo, *atque ita p. v. i. a. e. Semeleius, P.* Pag. 119. Lin. 22.

Quod si exploratum, si fixum est, atque ita se esse rei veritas monstrat, cassum iterum nomen est Cereris, cassum Dianae. Scribo, *atque ita si esse.* Lin. 32.

Vt enim homo unus nequit permanente sui corporis integritate in homines multos scindi; neque homines rursus multitudinis iunctionis differentia conservata in unius sensus simplicitatem conflari. Lego, *rursus multi disiunctionis differentia.* Pag. 120. Lin. 12.

Quum quidam (si verum est esse illos uspiam, atque incalescere irarum flammis) nihil habeant iustius, propter quod in vos saeviant, quam quod eos negatis subsistere, neque una esse in parte naturae. Corrigo, *quum quidem.* Pag. 121. Lin. 4.

Nam si liquido sciretur, quid sit unanimis vox omnium, & in eiusdem sententiae finem cunctorum pergeret, & conveniret adsensio. Bene Grotius meus, *quin sit.* Lin. 17.

Vt enim de mediis conticescamus Auctoribus, aut ille primus eradit, atque interficit sex divas Musas, si esse illas constat novem. Eiicio vocem *Musas* a mala manu adsutam. Lin. 23.

Si quod dicitur ab his certum est, peritissimus errat Varro, qui rebus in substantia constitutis, inanissimas subdit, & res cassas. Scribo, *inanissima s.* Haec phrasis Arnobiana, vel transpone, *inanissimas subdit res, &c.* Pag. 122. Lin. 16.

Quod si exploratum, & verum est id, quod Manilius autumat, in errore sunt hi maximo, qui honoribus divinis auctos, consecratosque mortales ob novitatem honoris existimant nuncupari. Lego, *ob novitatis honorem.* Respicit Cornificii sententiam, qui dicebat eos novitatum praesides. Lin. 26.

CAP. VIII.

Parvissimus. Actribus. Apuleius correctus.

SEX mares, & totidem feminas, nominibus ignotis, & miserationis parcissimae; sed eos summi Iovis consiliarios, & principes existimari. Illustrissimus vir Iosephus Scaliger emendat, & *viscerationis parcissima, s. e. s. I. c. ac participes.* Mihi praeterea libeat suspicari (temere tamen mutare nolim) scripsisse Arnobium, *viscerationis parvissimae.* Ille enim superlativus purus putus Lucretii, quem imitari amat. Sic ait lib. I. Pag. 123. Lin. 16.

——— *parvissima quaeque*
Corpora constabunt ex partibus infinitis.

Et alibi. Vtitur quoque Varro περὶ ἐγκωμίων.

Ante

Ante auris nodosae soboles, & cincinni parvuli intorti demittebantur. Oculi suppaetuli. nigellis pupillis, quasi hilaritatem significantes animi, rictus parvissimus, & refraenato risu roseo. Festus. *Spara, parvissimi generis iacula.* Acron Od. v. lib. II. *Tunc enim parvissimae sunt umbrae. Nam hiemali tempore latissimas etiam porticus solis occupat radios.*

Lin. 13. *Modo Curetas illos, qui occultasse perhibentur Iovis æribus aliquando vagitum.* Iterum de Lucretio τὸ *æribus* expressit. Ille sic lib. II.

——— *pulsabant æribus æra.*

Hausit quoque inde Cato in Oratione, qua in Senatu suasit, ut plura æra equestria fierent. *Nunc ego arbitror oportere restitui, quo minus duobus millibus ducentis sit ærum equestrium.* Ibidem. *De æribus equestribus de duobus millibus actum.* Vide Charisium lib. I. Phocam de Heteroclitis, Priscianum lib. VII. Catonis haec loca ob oculos habuit Festus. *Æribus pluraliter ab ære, idest, æramento dixit Cato.*

Lin. 22. *Vt videtis, & hic quoque nihil continens dicitur, nihil una pronuntiatione finitur.* Optime Grotius meus, *nihil concinens*, idest, σύμφωνον.

Pag. 125. Lin. 13. *In unius proloquii finibus convenit vos stare, nec per varias distractos, repugnantesque sententias fidem ipsis rebus, quas struitis, derogare.* Corrigo, *quas adstruitis, d.*

Lin. 17. *Hoc est enim confidere, hoc tenere, explorate in rei cognitione defigi, non more caecorum, atque errantium dicere.* Scribo, *explorata in rei.* Simile in Apuleio mendum, Miles. v. *Et tu quidem, soror, videris, quam patienti, vel potius servuli, dicam enim libere, quod sentio, hic perferas animo, enimvero ego nequeo sustinere ulterius tam beatam fortunam collapsam indigne.* Scribo, *collapsam indignae.* Graeca phrasi *collabi* dixit, quemadmodum συμπίπτειν, pro accidere, evenire.

CAP. IX.

Festus aliquoties correctus.

De Festo herois illius Iosephi Scaligeri quid aliud pronuntiem, quam quod olim magnus Lipsius? *Nihil posse divinius.* Post illum tamen, & nonnulla a me emendata, quae proponam; in Bidental. *Bidentes autem sicut oves duos dentes longiores ceteris habentes.* Scribo, *sunt oves d. d.* In *Expatare.*

Expatare, in locum patentem se dare, sive in spatium se conferre.

Scripserim, *expatiare, in l. p.* In *Marculus.*

Marculus deminutivum a Marco.

Scribo, *a Marco.* Nam *Marci* dicebantur mallei. Isidorus lib. XIX. cap. VII. *Marcus, malleus maior, & dictus marcus, quod sit maior ad caedendum, & fortior. Marcellus, mediocris. Marcellus, pusillus, malleus.* In *Necerim.*

Nucerum, nec eum. Lego, *necem.* Sic *nicerum* Caelius, *regerum*, & *lapiderum* Cn.

A Gellius, teste Charisio lib. I. Et ad eam faciem alia multa. In *Obpuviat.*

Obpuviat, verberat, a puniendo, idest, feriendo; unde pueri, quod puviendo coercentur, idest, plagis; unde & pavimenta.

Lego, *quod paviendo coercentur.* In *Offucare.*

Offucare, aquam in fauces ad sorbendum dare.

Scribo, *offocare.* Quemadmodum, *praefocare, suffocare, refocare*, cuius diminutivum *refocillare* adhuc in usu. In *Opigenam.*

B *Opigenam Iunonem matronae colebant, quod ferre eam opem in partu laborantibus credebant.*

Malim *Opigeram*, suadente nominis veriloquio, quod ponit Festus, quod si recte; scripserim *Ops, Opigera*, in Arnobio meo. In *Spara.*

Spara, parvissimi generis iacula; ab eo quod spargantur dicta. Lucilius sat. l. . . tum spara, tum rumices portantur tragula porro . . . tiatorem, erratorem. Cato in M. Caelium, si se adpellavisset.

C Suppleo, *porro. Spatiatorem, erratorem.* In *Tam.*

At antiqui tam etiam pro tamen usi sunt. Postea. *Titinnius. Bene cum facimus, tam male subimus, ut quidam perhibent viri.*

Epistol. lib. III. epist. xx. Lipsius corrigebat, *tam male audimus, ut quidem.* Recte. Mihi tamen in mentem veniebat scripsisse Titinnium potius *tam male fuimus*, ἀρχαϊκῶς, Veteres enim *Fuo* dicebant, cuius praeteritum hodie tantum usitatum. Aut, si ita

D mavis, *malae sumus.*

CAP. X.

Darius arieti a Daniele Propheta adsimilatus, Alexander hirco. Hieronymi ἁμάρτημα μνημονικόν. Eiusdem vulnera sanata.

Insignis locus est apud Danielem cap. VIII. *Et ecce aries unus stabat ante paludem, habens cornua excelsa, & unum excelsius*

E *altero, atque succrescens.* Deinde. *Ecce autem hircus caprarum veniebat ab Occidente super faciem totius terrae, & non tangebat terram.*

Vbi per arietem innuitur Darius Persarum, & Medorum Rex, per hircum vero caprarum Alexander Magnus Graecorum Monarcha, qui ab Occidentali plaga respectu Mediae, & Persidis, venit usque Susas, ubi Darium superavit. Atque hoc verum esse liquet ex e-

F iusdem capitis verbis sequentibus. *Aries quem vidisti habere cornua rex Medorum est, atque Persarum. Porro hircus caprarum rex Graecorum est.* Vide etiam Chrysostomum Or. II. contra Iudaeos. Venit interim in mentem insignis memoriae lapsus Hieronymi Epistolarum lib. III. in Vita Hilarionis.

Alexander Magnus Macedo, quem vel arietem, vel pardum, vel hircum caprarum Daniel vocat, quum ad Achillis tumulum pervenisset, Felicem te, ait iuvenis, qui magno fruaris praecone meritorum, Homerum videlicet significans.

Sed

Lin. 16. *Neque ullas formarum effigies possidere, quibus extima circumscriptio membrorum solet coagmenta finire*. Emendandus in *coagmenta* Nonius, per occasionem huius dictionis. *Coagmenta dicta sunt coniunctiones arctae, & compares, a cogendo, idest, stringendo*. Scribo, *& compages*.

CAP. III.

Petronius emendatus. Nacca. Anaxagorae inepta opinio.

Pag. 108. Lin. 13. QVod si ea, quae promta sunt, consentaneum est, & ista putari, quae sub coctis, earumque sub cratibus cutes contegunt, atque omentorum membranulae; gurguliones, ventriculos, venas, pulmones, vesiculas, iecora, intestinorum volubilium tractus, & per omnia viscera commeantes purpurei sanguinis venas cum arteriis spiritualibus coniugatas*. Cur quaeso *venas* inter pulmones, & vesiculas, gurguliones enumerat? Deinde, cur bis in una periodo inculcat? Corrigo, *ventriculos, renes, pulmones*. Quam coniecturam quum ad Scriverium meum retulissem, idem sibi aliquando visum dixit, quare serio gavisus fui.

Lin. 31. *Ergo esse dicendum est quosdam captiones, silunculos, frontones, labeones; in his alios mentones, naevios, atque nasicas*. Interpungo, *labeones in his, alios, &c.*

Pag. 109. Lin. 17. *Insignire his partibus, quas enumerare, quas persequi probus audeat nemo, nec sine summa foeditatis horrore mentis imaginatione concipere*. Similis locus Petronianus, ad hunc castigandus. *Nec minus ego tam foeda obiurgatione finita, poenitentiam agere sermonis mei coepi, secretoque rubore perfundi, quod oblitus verecundiae meae, cum ea parte corporis verba contulerim, quam ne ad cognitionem quidem admittere severioris notae homines solent*. Scribo, *quam ne ad cogitationem*.

Lin. 26. *Nec pudet his ora terreni animalis imponere, erroris alios, & stultitiae condemnare, & in erroris eiusdem similitudine, ac vitio deprehendi*. Interpungo, *imponere, erroris alios & s. c.*

Pag. 110. Lin. 29. *Vt enim si vitreus esse dicatur mundus, si argenteus, ferreus, vel ex fragili condolatus, & fabricatus est testa, non dubitemus falsum esse contendere, quamvis quae sit eius materia nesciamus*. Abiicio vocem, & scribo, *ex fragili condolatus, & fabricatus testa*. Nata erat e primore syllaba vocis sequentis.

Pag. 112. Lin. 5. *Illud vero, quod sequitur, quale est, quod deos vobis inducitis alios fabros, alios medicos, alios lanarios, nautas, cytharistas, aulaedos, venatores, pastores, &, quod superat, rusticos?* Nugae? Dii nulli nautae; neque enim Neptunum, quia maris teneat, imperium, nautam, nisi ineptissime, dixeris. Restituo, *lanarios, naccas*. Veteribus autem *naccae* fullones dicebantur. Festus: *Naccae adpellantur vulgo fullones*, ut ait Curiatius, *quod nauci non sint*. Apuleius Milesi. IX. *Nam & opportune maritus foris apud naccam proximum coenitabat. Ergo igitur meridie propinquante, &c.* Deos vero fullones, ut hic naccas antea appellavit, dicens. *Esse deos fullones, esse tonsores, qui vel sacras eluant vestas, &c.*

Sunt in sidereis montibus silvae, sunt lustra, sunt nemora, ut venationum praepotens in expeditionibus habeatur Diana? Corrigo, *sunt in sideribus montes*. Ea enim sententia erat Anaxagorae, esse & in Lunae circulo non solum οἰκήσεις, ἀλλὰ καὶ λόφους, καὶ φάραγγας. ut ait Diog. Laert. lib. 11. in Vita eius. Lin. 20.

Vestis indigent tegmine, ut virgo Tritonia curiosius stamen neat, & qualitate pro temporis, aut trilices tunicas, aut de serico imponat? Scripserat librarius brevitatis caussa, *sericomponat*, quale saepe observavimus in aliis Scriptoribus inde fecerunt, *serico imponat*. Male. Ego, *serico componat*. Veste. *componere*, pro *concinnare* recte dixeris, *imponere* vero, non item. Lin. 33.

CAP. IV.

Imbricus. Solinus emendatus.

ERras, inquit, & falleris; non enim ipsi opifices dii sunt, sed ingeniis hominum subiiciunt has artes, atque ut vita sit instructior, tradunt scienda mortalibus. Sed qui aliquam subiicit ignaro, ac nescio disciplinam, solertemque his efficere nonnullis operis scientia contendit, sciat ipse necesse est primus id, quod alterum colere instituit*. Hic quoque, quod & libro primo deprehendi, monosyllabum unum egregie transpositum non leviter turbat. Restituo, & emendo, *ut vita sit his instructior, tradunt sciendas mortalibus h. q. a. s. i. a. n. d. solertemque efficere n. o. s. c. s. i. n. e. p. i. q. a. docere i.* Pag. 113. Lin. 3.

Cur esse dicatis in aliis perceptionibus gnarures, & habere solertias, in quibus singulis evincant scientiarum cognitione discreti? Lego, *in quibus singulis se vincant*. Sic ait postea. *Quum enim singuli singulos anteire interioris contenditis scientiae laude, & deos ipsos, quos quos opinamini, tollitis*. Lin. 17.

Armentorum, & pecorum gregibus Pales praesunt Inuusque custodes; & cur saeva contagia, & pestilentes morbos ab aestivis averter re cessatione inimica non curant? Lego, *cessatione imbrica*. Sed nec sic bene: deest enim vox *ingruentes*, aut tale quid. Nam morbi pestilentes accidere solent magno aestu Solis, & pluviae cessatione. Restituenda haec vox quoque Solino cap. x. *Nam homo Sardus opem plurimam de imbrico caelo habet*. Ita est in Vetere Codice meo cuso Bononiae anno CIↃ. IↃ. Hodie exemplaria habent, *de imbrido caelo*. Pessime. Festus. *Imbrica tempestate pluviam videtur significare*. Sed fallor, & in Arnobio nihil mutandum. Pag. 114. Lin. 1.

Divinationis scientiam largitur hariolantibus Pythius; & cur obliquata, dubia, cur obscuritatibus submersa caligine dat saepius, submonstratque responsa? Lego, *obscuritatis submersu c. d. s. subministratque r.* Lin. 13.

CAP. V.

Vica. Pota. Educa. Potina. Nonius, Donatus, & Augustinus castigatus.

Pag. 115. Lin. 10. *VIcta & potua sanctissimae victui, potuique procurant.* Valde velim *vica*, & *pota*, nisi in veriloquio dissentiret Cicero. Nam quam victam Arnobius vocare videtur, ab Romanis priscis *educa* adpellata fuit; & quae *potua* huic, illis *potina*. Nonius: *Edusam, & potinam deas praesides vult haberi puerorum Varro Cato, vel de liberis eius educandis. Quum pro cibo, & potione initiarent pueros, sacrificabatur ab edulibus edusae, & a potione potinae nutrici.* Scribo, *educam*, & *educae*. Augustinus De Civitate Dei, lib. IV. cap. XI. *In diva potina potionem ministret. In diva educa escam praebeat.* Cap. XXXIV. *Sine educa, & potica escam, potumque sumserunt.* Scribo, *potina*. Donatus ad Terentii Phorm. Act. I. Sc. I. *Legitur apud Varronem initiari pueros eduliae, & poticae, & cubae, divis edendi, potandi, & cubandi; ubi primum a lacte, & a cunis transierunt.* Corrigo, *educae, & potinae*.

Lin. 16. *Quid? quod non contenti tam deformibus subdidisse, atque implicuisse deos curis, naturas his etiam feras, truculentas, immanes, malis gaudentes semper, atque humani generis adtribuitis vastitatem.* Lego, *vastitate*, Naturas, inquit, feras, immanes, truculentas adtribuitis diis, gaudentes malis, & humani generis vastitati. Nam ita construenda illa verba.

Lin. 19. *Non commemorabimus hoc loco deam Lavernam furum, Bellonas, Discordias, Furias, & laeva illa, quae constituitis numina taciturnitatis silentio praeterimus.* Scribo, *silentio praeteribimus*.

Pag. 116. Lin. 1. *Dissensionibus gaudere civilibus, commorientium fratrum parricida nece, & ad ultimum filiorum, & patrum parricidati congressionis horrore.* Vox truncata. Scribo, *c. fratrum parricidali nece*. Simile mendum apud Nonium. *Innumera pro innumerabili.* Lucretius lib. II. *Non est una, sed numero magis innumera.* Corrigendum, *innumerali pro i.* Deinde in Lucretii versu, *n. e. unica s. n. m. innumerali*. Quod monuit me Scriverius meus.

Lin. 11. *Insaniunt in liberos matres, patres virginum suarum vota in se vertunt, contra decus aetatis senes in obscoenos ingemit curis iuvenilibus adpetitus, sapientes, & fortes viri solvunt decreta constantiae virilitatis vigore mollito.* Scribo, *rigore mollito*. Sic lib. II. Pagina LXXV. *Omnique alio cultu vigorem virilitatis & exponere, & in habitum feminarum, delitiasque mollire.* Scribo, *rigorem u.* Quo modo lib. I. dixit. *Ne corrumperent scilicet gravitatis rigorem.* Simile mendum apud Cyprianum lib. I. epist. XI. *Et idcirco consulte, & cum vigore fecisti frater carissime, abstinendo diaconum, qui cum virgine saepe mansit, sed & ceteros, qui cum virginibus dormire consueverant.* Scribo, *& cum rigore*. Idem

A de Habitu virginum. *Ad sua praemia, & promissa venientem removeat, & excludat? increpans vigore censoris, & iudicis dicat. Opus hoc meum non est, &c.* Iterum, *increpans rigore censoris*. Hieronymus de Vita Fabiolae ad Oceanum. *Nec Evangelii vigorem noverat, in quo nubendi universa causatio viventibus viris feminis amputatur.* Scribo etiam, *Evangelii rigorem*. Apud Fulgentium quoque idem mendum, lib. de Allegoria Virgilii. *Adcrescens enim iuvenilis aetas*
B *paterni vigoris respuit pondera.* Scribo, *paterni rigoris*.

Alius aliud de eiusdem dicitis rebus, & innumeros esse conscribitis, quos esse singulos semper consensio accepit humana. Emendo, *de eisdem dicitis rebus, &c.* Pag. 117. Lin. 6.

CAP. VI.

Fons, eius delubrum, & arae. Fontinalia sacra. Fontinalis porta. Inno Fluonia. Sororia. Ops. Opigena. Februlis.

C *SEquitur, ut intelligi debeat, nullum umquam fuisse Ianum, quem ferunt Caelo, atque Hecate procreatum in Italia regnasse primum, Ianiculi oppidi conditorem, patrem Fonti, Vulturni generum.* Scribo, *patrem Fontis*. Martianus Capella lib. I. recenset inter secundae regionis caeli Deos. Meminit huius etiam Cicero lib. II. De Legibus, & Varro De LL. lib. V. Delubrum habuit iuxta por-
D tam Capenam, quae *fontinalis* ab eo dicta. Aras quoque in Ianiculo, prope quas sepulcrum Numae. Sacra eius *fontinalia*, celebranturque propridie Idus Octobres. Lin. 11.

Atque per vos Dei nomen eraditur, quem in cunctis anteponitis precibus, & viam nobis pandere deorum ad audientiam creditis. Scribo, *e. v. vobis*. Lin. 15.

Nam quid de ipso dicemus Iove, quem solem esse dictitavere sapientes agitantem pinnatos currus, turba consequente divorum? Scri-
E bo, *iam q. d.* Lin. 30.

Nulla soror, & coniux omnipotentis reperietur Iovis, nulla Fluvionia, nulla Pomona, nulla Ossipagina, nulla Februtis. Omnia heic mendosa. Emendabo ordine. Primo itaque lego, *nulla Fluonia*. Festus. *Fluoniam Iunonem mulieres colebant, quod eam sanguinis fluorem in conceptu retinere putabant.* Deinde pro *pomona*, legerim *sororia*. Considera mihi ductus literarum. Sororiae Iunoni, & Iano
F Curiatio aras consecravit Horatius populi favore absolutus caede sororis. Vide Festum in *Sororium tigillum*. At Scriverio nostro *covona* placebat, quae eadem *covella* Varroni, aliisque *caelestis*, in *decerminis* suis illum ipsum videbis tempori; interea iudicate. Ceterum nec de Ossapagina memini quidquam legere. Nam si demus eamdem esse cum ea, quae lib. IV. *ossipago* nominatur, neque sic video cur ferri debeat, aut possit, quum Iunonis cognomina recenseat. Emendo, *nulla Ops, Opigena*. Nam Iuno *Ops*, & *Opigena* eadem cum *Lucina*. De Ope paret ex Augusti- Pag. 118. Lin. 6.

Sed cuius lapsum ostendimus, age, etiam vulnera sanemus. Lib. I. epist. XVII. quae est ad Augustinum. *Nec tam stultus sum, ut diversitate explanationum tuarum me laedi putem. quia nec tu laeseris, si nos contraria senserimus*. Scribo, *quia nec tu laederis*. Libro II. epist. III. ad Sabinianum. *Miser, nonne quando in spelunca cum virgine stare coepisti, caligaverunt oculi tui, lingua torpuit, conciderunt brachia, pectus intremuit, mutavit incessus?* Scribo, *nutavit incessus?* Epist. x. ad Matrem viduam. & filiam virginem. *Dolet sibi praelatum iuvenem, non quidem comatum, non vestium sericarum, sed torosulum, & in sordibus delicatum; qui ipse subculum signet, textrinum teneat, pensa distribuat, regat familiam, emat, quidquid de publico necessarium est*. Emendo, *emat de publico quidquid necessarium est*. Post illa autem *vestium sericarum* deest aliquid, puta, *ornatu splendidum*; aut tale quid, nec sine membranis facile quis suppleverit. Epist. XVII. quae est ad Paulinum. *Soror praecipue tua matronarum declinet consortia. Nec inter sericas vestes, & gemmas circumsedentium feminarum se sordidatam aut doleat, aut miretur*. Corrigo, *m. d. consortia, ne inter, &c.* Epistola XVIII. quae est ad Laetam. *Praetextata nobilissima quondam femina, iubente viro Hymetio, qui patruus Eustochii virginis fuit, habitum eius, cultumque mutavit; & neglectum crinem mundano more pexuit; vincere cupiens & virginis propositum, & matris desiderium; & ecce tibi eadem nocte cernit in somnis venisse ad se Angelum terribili voce minitantem poenas, & haec verba frangentem. Tune ausa es viri imperium praeferre Christo? Tu caput virginis Dei tuis sacrilegis adtrectare manibus?* Lego, *vincere cupiens virginis propositum, & mariti desiderium explere*. Vltimam vocem addidi, nam aut illa, aut ei gemina, desideratur. Epist. XXI. quae est ad Demetriadem. *Habeto lanam semper in manibus. vel staminis pollice fila deducito, vel ad torquenda subtemina in alveolis fusa vertantur; aliarumque neta aut in globum collige, aut texenda compone*. Malim, *in glomum collige*. Ibidem. *Fuge lasciviam puellarum, quae ornant capita, crines a fronte demittunt, cutem poliunt, utuntur pigmentis, adstrictas habent manicas, vestimenta sine ruga, soccosque crispantes; ut sub nomine virginali vendibilius pereant*. Insignis locus, emendo vero, *soccosque crepantes*. Erat enim hoc quoque inter eius aevi puellarum lasciviam. Nec aliunde petam fulcra, quae passim obvia, ipse Hieronymus subgerit. Supra epist. x. *Caliga quoque ambulantis nigella, ac nitens, stridore ad se iuvenes vocat*. Infra epist. XXII. ad Furiam. *Non habuit crispantes mitras, nec stridentes calceolos, nec orbes stibio fuliginatos*. Lib. III. de Vita Pauli primi Eremitae. *Ille vestem Christi, nudus licet, tamen servavit; vos vestitis sericis indumentum Christi perdidistis*. Scribo, *vos vestiti sericis*.

CAP. XI.

Augustinus correctus. Epigrus. Item Palladius, & Seneca.

AVgustinum hoc capite saltuatim, & vellicatim emendabo, volentibus Musis, quod futurum spero. *Numquid Diana theetica portat arma, & urbana simpliciter virgo est*. Emendaveram *theatrica portat*, quum librum meum veterem consulens inibi ita esse invenio. Locus est lib. VI. de Civitate Dei, capit. VII. Quem autem nunc proponam, is est ex eiusdem libri cap. x. Quum enim de simulacris ageret, *sacros*, inquit, *immortales, inviolabilesque deos, in materia vilissima, atque immobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumque, & piscium. Quidam vero mixto sensu diversis corporibus induunt*. Vet. Cod. *mixto sexu*. Corrigo, *atque ignobili dedicant. Habitus illis hominum, ferarumque, & piscium, quidam vero mixtos sexus diversis c. i.* Lib. VIII. cap. XXVI. *Omitto, quod Varro dicit omnes ab his mortuos existimari inanes deos, & probat per ea sacra, quae omnibus fere exhibentur mortuis*. Mavelim, *manes deos*. Lib. XIV. cap. XX. *Hoc illi canini philosophi non viderunt, proferentes contra humanam verecundiam, quid aliud, quam caninam sententiam*. Lib. XV. cap. XXVII. *Et lignum ligno per subscudines, epiros, clavos, & gluten bituminis non potest adhaerere, ut fabricetur arca, non curvis, sed rectis ligneis longe, lateque porrecta*. Lego, *subscudines, epigros, clavos, e. g. b. n. p. a. v. f. a. n. c. s. r. lineis*. Ita correxeram, quum τὸ *lineis* etiam in Vetere Codice invenio. Emendo vero, *epigros*, ex Isidoro Orig. lib. XIX. capit. XIX. cuius ista verba. *Epigri, & clavi sunt, quibus lignum ligno adhaeret*. Idem mendum apud Palladium lib. XI. Tit. VIII. ubi de pruno. *Si poma decurrant, oleastri epiurum terebratae infige radici*. Scripserim, *oleastri epigrum*. Illustrissimus quoque Vir Iosephus Scaliger, Senecae restituendam hanc vocem censet. Locus est De Beneficiis, libro II. cap. XII. Ita hodie legitur. *Parum enim faede, furioseque insolens fuerat, qui de capite Consularis viri soccatus audiebat, nisi in os Senatoris ingessisset Imperator pigros suos*. Scribendum, *epigros suos*. Nam socci erant clavis compacti, & quidem aureis Lib. XVIII. cap. VIII. *Nam temporibus Ogygis ad lacum, qui Tritonis dicitur, virginali fertur adparuisse aetate, unde & Tritonia nuncupata est*. Ter scribe *Ogygi*, semel *Ogygus*. Nam illud regi isti nomen. Lycophron.

Ὄπου σε πεισθεὶς ὠγύγου σπαρτὸς λεὼς
Χρησμοῖς ἰατροῦ, &c.

Nonnus Διονυσιακῶν lib. III.

Πρώτου γὰρ κελάδοντος ἐπειρήθη νιφετοῖο
Ὤγυγος ἠλιβάτοιο δι᾽ ὕδατος αἰθέρα πέμπων.

Varro lib. III. De Re Rust. cap. I. *Etenim vetustissimum oppidum quum sit traditum Graecum, Baeotiae Thebae, quod Rex Ogygus aedificarit*. Postea. *Thebae, quae ante cataclysmon Ogygi conditae dicuntur, ea tamen circiter duo millia annorum, & centum sunt*. Et alii.

CRI-

CRITICI ARNOBIANI

LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

De Academia nonnulla. Diogenes Laertius, Eupolis, Etymologicographus, Horatius, Suidas, & Stephanus, correcti.

Academicos hoc capite demerebor, & ipsum heroem Hecademum, gymnasii istius conditorem, cuius nomen in Academum apud plerosque Scriptores mutavit. Ac primum Diogenis Laertii locum proponam, qui est lib. III. Ἐπανελθὼν ᾗ εἰς Ἀθήνας διέτριβεν ἐν Ἀκαδημίᾳ, τόδε ἐςὶ γυμνάσιον, προάςειον, ἀλσῶδες, ἀπό τινος ἥρωος ὀνομασθὲν Ἀκαδήμου. Scribo, Ἑκαδήμου. Eupolis ἀςρατεύτοις

Ἐν εὐσκίοις δρόμοισιν Ἀκαδήμου θεοῦ.

Lego,

Ἐν εὐσκίοις δρόμοισιν Ἑκαδήμου θεοῦ.

Horatius lib II. epist. II.

Atque inter sylvas Academi quaerere verum.

Iterum *Ecademi* scribo, ut & in Acrone eius interprete. Timon.

Τῶν πάντων δ' ἡγεῖτο πλατύςατος, ἀλλ' ἀγορεύτης
Ἡδυεπὴς, τέττιξιν ἰσογράφος, οἱ δ' Ἑκαδήμου
Δένδρει ἐφεζόμενοι ὄπα λειριόεσσαν ἱᾶσι.

Quos versus paulo aliter legas apud Hesychium. Auctor Proverbiorum. Ἀκαδημία δὲ ἦν Γυμνάσιον ἐν Ἀθήναις, προάςειον ἀλσῶδες, ἐν ᾧ διέτριβε πλάτων, ἀπὸ Ἑκαδήμου τινὸς ἥρωος ὀνομασθέν. Aristophanis Scholiastes ad Nubes. Ἦν γὰρ καὶ Γυμνάσιον (ἡ Ἀκαδημία) ἀπὸ Ἑκαδήμου τινὸς καταλείψαντος τὴν κλῆσιν ἑαυτοῦ πρὸς ἐπισκευὴν τοῦ τόπου. Vide etiam Suidam, & Stephanum. Et ineptit omnino Orion apud Etymologicographum, & quos ille sequitur Auctores. Nam Hecademo heroi nomen fuisse certissimum, ex eo, quod prisca gymnasii istius adpellatio, non Ἀκαδημία, sed Ἑκαδημία fuit. Diogenes, loco citato. Πρότερον γὰρ διὰ τοῦ ε Ἑκαδημία ἐκαλεῖτο. Suidas. Ἀκαδημία Γυμνάσιον ἦν ἐν Ἀθήναις, προάςειον ἀλσῶδες, ἐν ᾧ διέτριβε πλάτων. ἀπὸ Ἑκαδήμου τινὸς ἥρωος ὀνομασθέν. πρότερον ᾗ διὰ τοῦ ε Ἑκαδημία ἐκαλεῖτο. Stephanus quoque in Ἑκαδημία aperte scribit herois nomen per ε efferri. Proferebant etiam neutro genere Ἀκαδήμειον. Etymologicographus. Ἀκαδήμειον, Γυμνάσιον, τόπος ἐςὶ πρὸ τοῦ ἄςεος. Suidas. Τρία ὑπῆρχον Γυμνάσια, λυκεῖον, κυνόσαργες. Ἀκαδημία ἐκλήθη δὲ ἀπὸ τοῦ καθιερώσαντος αὐτὴν Ἀκαδήμου (scribo Ἑκαδήμου) καὶ οὐδετέρως Ἀκαδήμειον. λέγεται ᾗ Ἀκαδημία ἡ τῶν φίλων διατριβή. Emendo, ἡ τῶν φιλοσόφων διατριβή. Orta menda ex

A adbreviata scriptione. Sunt & qui Echemum Arcadem cum Pollucibus militasse ferant, Atticamque vicisse, & loco a se nomen Ἐχεμήδειον dedisse. Stephanus in Ἑκαδημία, οἱ ᾗ ὅτι Ἔχεμος ὁ Ἀρκὰς συςρατεύσας τοῖς Διοσκούροις, ὑποχείριον ἔσχε τὴν Ἀττικὴν ἐξ οὗ Ἐχεμήδειόν φασιν. Quod profecto frigidum, & frivolum; quam haec similia dissimilia? Ἀκαδημία, sive Ἀκαδήμειον, Ἐχεμήδειον. Considera ductum, & sonum literarum. Deinde ab Ἔχεμος oportet Ἐχέμειον derives, κατ' ἀναλογίαν. Sed Stepha-

B ni locum hoc modo corrigo. Οἱ δὲ ὅτι Ἐχέδημος, &c. ἐξ οὗ Ἐχεδήμειόν φασιν. Echedemum hunc in mente habuit Suidas. Ἐχέδημος, ὄνομα κύριον. Nam quod apud eumdem Stephanum in Ἐχέλαι mentionem habes Echemi, mendum est, & debet Echeli nomen reponi. Posuerunt enim Athenienses eius herois simulacrum in luco quodam, inter Tetracomum Herculis, & Piraeeum, ubi Panathenaeis agones gymnici celebrabantur. Igitur totum istum Stephani locum sic emendo. Ἐχε-

C λίδαι. δῆμος τῆς Ἀττικῆς, ἀπὸ Ἐχήλου. ἄλλος δ' ἀπὸ ἕλους τόπου, μεταξὺ ὄντος τοῦ πειραιέως, καὶ τοῦ τετρακώμου ἡρακλέους. Iuvat me Etymologici Auctor. Ἔχελος, ἥρως παρὰ Ἀθηναίοις τιμώμενος. καὶ δῆμος τῆς Ἀττικῆς Ἐχελίδαι, ἀπὸ τοῦ κειμένου ἕλους τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἵδρυται τὸ τοῦ Ἐχέλου ἄγαλμα. παρὰ τὸ ἕλος ἔχειν, Ἔχελος. καὶ Ἐχελιδῶν δῆμος, ἀπὸ Ἐχέλου. Ad quem locum quum viderem cum doctissimo Sylburgio me concurrere, non mediocriter sum gavisus emendationem meam tanti viri iudicio stabi-

D liri. Vt autem ad Academiam sermonem reducam; sciendum tam reverenter eam a Philosophis habitam, ut ridere quidem inibi minime fas putarent. AElianus docet ποικ. ἱςορ. lib. III. Λόγος δέ τις διαρρεῖ καὶ ἕτερος Ἀττικὸς, ὅς λέγει πρότερον ἐν Ἀκαδημίᾳ μηδὲ γελάσαι ἐξουσίαν εἶναι. ὕβρεως γὰρ καὶ ῥαθυμίας ἐπειρῶντο τὸ χωρίον ἄβατον φυλαχθῆναι. Puteum praeterea ibi loci fuisse invenio, ubi heroibus duces patrio instituto sacrificabant. Aperte id in Heliodori αἰθιοπικῶν lib. I. Ἐπειδὴ κατὰ

E τὸν βόθρον ἐγένετο τὸν ἐν Ἀκαδημίᾳ (πάντως γινώσκεις ἔνθα τοῖς ἥρωσιν οἱ πολέμαρχοι τὸ πάτριον ἐναγίζουσιν) ἐνταῦθα ἀθρόον τοῦ πρεσβύτου παράξασα τὰς χεῖρας, ὥσεν ἑαυτὴν ἐπὶ κεφαλὴν. καὶ ἡ μὲν ἔκειτο κακὴ κακῶς. Nisi forte mavelis legere, ἐπειδὴ κατὰ τὸν βωμόν. Erat enim illic ara etiam καταβάιτου Iovis. Testis locuples

ples Apollodorus. Περὶ Ἀκαδημίαν ἐστὶν ὅτε τοῦ καταιβάτου διὸς βωμὸς, ὃν καὶ μόριον καλοῦσι, τῶν ἐκεῖ μορίων παρὰ τὸ τῆς Ἀθηνᾶς ἱερὸν καθιδρυμένων. Sed nihil mutandum; arguunt ista: ὥσεν ἑαυτὴν ἐπὶ κεφαλήν.

CAP. II.

Salvianus castigatus. Parientia.

SAlviani Massiliensis episcopi, hominis disertissimi, libros de Vero iudicio, & Providentia quum legerem, haec mihi visa in eo emendanda. Lib. I. *Ac sicut ille & auras captans, & saxa vitans, & astra suspiciens, totus sit simul tam corporis quam cordis officio operi suo deditus: ita scilicet deum nostrum ab universitate omnium rerum, nec munus dignantissimae visionis avertere, nec regimen providentiae suae tollere, nec indulgentiam benignissimae pietatis auferre*. Lego, *nec munus vigilantissimae visionis*. Et ita emendaveram, quum ecce fulcrum invenio in libri secundi initio, ubi geminus locus. *Ecce habes praesentem, ecce intuentem, ecce in omni loco cura ac provisione vigilantem*. Postea. *Pharaonem poenitet, exercitum contrahit, ad fugientes pervenit: castris iungitur, tenebris separatur: siccatur pelagus, Israel graditur, officiosa undarum patientia liberatur*. Corrigo, *undarum parientia*. Est autem *Parientia* idem quod *obedientia*. Sic *parientiam accommodare* in Codice Iustinianeo, restituente magno Cuiacio. Et infra. *Commodare parientiam*. Sic emendandum. *Imparientia* apud Agellium & Apuleium, restituentibus Lipsio, & Colvio. *Adde homines in nullis membrorum suorum partibus accessus, & decessus humanorum corporum nescientes, ungues non auctos, dentes non imminutos, capillos semper aequales*, &c. Scribo, *in ullis membrorum suorum partibus*. *Vnde hoc ita credimus? forsitan quia, ut illi tunc, mannam quotidie non comedimus, cum agros triticeos plenos messibus demetamus*. Scribo, *triticeis plenos messibus*. Lib. III. *Siquidem intra ianuas non modo illustrium portarum, sed etiam praesidum aut praepositorum, non omnes passim intrare praesumunt, nisi quos aut iudex vocaverit, aut negotium traxerit, aut ipsa honoris proprii dignitas introire permiserit*. Lego, *illustrium epoptarum*. Similem locum in Tertulliano adversus Valentin. cap. I. emendavit Ill. Scaliger, qui heic tamen *potestatum* malebat, Lib. IV. *Quid est omnium aliud dignitas sublimium, quam praescriptio civitatum? aut quid aliud quorumdam, quos taceo, praefectura, quam praeda?* Scribo, *quam proscriptio civitatum*. Lib. V. *Nam illud quale, quam non ferendum? & quod non dicam pati humanae mentes, sed quod audire vix possunt*. Scribo, *Iam illud quale?*

Praeiudiciis temporum ingenui status homines circumvenimus, ecce ipsi nuper quidem in alieno solo vivere coepimus, sed praeiudicia iam timemus. Scribo, *& praeiudicia*. Lib. VII. *Quis coniugii fidem reddidit? immo quantum ad passivitatem libidinis pertinet, quis non coniugem in numerum ancillarum redegit?* Scribo, *coniugi fidem*.

Si accusanda est inhumanitas, inhumani sunt: Si ebrietas ebriosi sunt. Si falsitas, fallacissimi. Si dolus, fraudulentissimi. Si cupiditas, cupidissimi. Si perfidia, perfidissimi. Emendo. *Si falsitas, falsissimi*. Atque haec raptim legenti sub manu, ut solent mihi omnia, nata.

CAP. III.

Germanicus castigatus, & Nonnus leviter.

GErmanici Caesaris in Arati φαινόμενα Commentarium aliquot locis emendabam nuper. Ac primum ubi de Geminis ei sermo. *Alii volunt Zethum & Amphionem esse, ideo unus zonam, alter lyram habet. Nigidius deos Samothracas dixit, quorum argumentum nefas sit enumerare, propter eos qui ministeriis praesunt*. Corrigo, *qui ministeriis prosunt*. Vbi de Cancro. *Cum Hercules cum Hydra ad fontem Lernaeum depugnaret, hic cancer Herculis pede morsu deprehendit, ut Panyasis auctor dicit, quem miratus Hercules calcatum contrivit*. Emendo, *Herculis pedem morsu deprehendit, ut Panyasis auctor: quem iratus*, &c. Nam τὸ *dicit* ab aliquo librario adsutum. Postea. *Quod cum adversos gigantes dii bellum agerent, idem Liber & Vulcanus & Satyri asinis insidentes profecti sunt ad pugnam. Quod genus viso tumultu, diro cum murmure rugissent, gigantes eorum voce territi fugerunt, & confestim dii de gigantibus triumphaverunt*. Scribo, *diro cum murmure rudissent*. Nam hoc eius animalis. Vbi de Erichthonio. *Musaeus de capra hoc refert. Datur Iovis infans nutriendus Themidi Altheae, quae fuit domina caprae, quae ex ea Iovem nutrivit*. Corrigo, *nutriendus Themidi Amaltheae*. Vbi de Delphino. *Neptunus, ut Artemidorus refert, Amphitriten voluit in coniugium accipere: quae cum ob verecundiae magnitudinem & virginitatis observantiam ad Atlantem confugisset, Neptunus post eam multos misit, qui eam peterent*. Malim, *Neptunus postea multos misit*. Vbi de Orione. *Aristomachus autem dicit Erythrea quemdam Thebis voto petisse, ut filium haberet: ad quem Iovis Mercurius & Neptunus hospitio devenerunt: qui eis hostiam immolavit, ut filius nasceretur, cuius bovis pelle detracta dii in eam urinam fecere, iussuque Mercurii terra obruta est, unde puer supra dictus est natus, quem Vrionem adpellaverunt & astris intulerunt*. Lego, *dicit Hyrica quemdam*. Postea, *quibus hostiam immolavit*. Hyricus autem erat Orionis patri nomen ut constat ex variis auctoribus, quos brevitatis studio non nomino. Sed & in Nonno mendosum idem nomen Διονυσιακῶν lib. XIII.

Οἳ θ' ὑρίην ἐνέμοντο θεηδόχον ὕδας ἀρέξης,
Ξεινοδόκον μεθέπουσαν ἐπωνυμίην ἐριῆος.

Corrigo, ἐπωνυμίην ὑριῆος. Vbi de Argo navi. *Sola Hypermnestra Linum servavit: ob quod fanum illis factum est; ceteras vero dicuntur apud inferos in dolium pertusum aquam ingerere*. Scribo, *fanum illi*. Vbi de Eridano. *Sorores quoque Phaetontis flentes, in arbores populos versae sunt, lacrimaeque earum* in

in electrum durare dicuntur. Scribo, *durari dicuntur*. Deinde, *Cycnus quoque rex Liguriae Phaethontis propinquus dum fleret, in Cycnum conversus est: id quoque monens flebile canit*. Lego, *is quoque moriens f. canit*. In Prognosticis, ubi de Luna. *Dicebant enim eam* (*Dianam*) *viarum praesidem, & virginem, eo quod in viae nihil pariat*. Scribo, *quod via nihil pariat*. Postea. *Eadem Luna, eadem Diana, eadem Proserpina vocatur: id est, caelestis, terrestris, & infernalis. De qua quidam.*

Denique cum Luna est sublustri splendet amictu,
Cum succincta iacet calamis, Latonia virgo est.

Corrigo, *iacit calamos*. Versus Prudentii sunt e lib. I. contra Symmachum. Sed & hic valde vereor, ut festinans librarius omiserit tertium versum eiusdem Poetae, qui omnino adiungendus.

Cum subnixa sedet solio, Plutonia coniunx.

Tuum erit iudicare, Lector, qui iudicio polles. *Item post pridie nonas Apriles in Boeotia & Chaldaeis Orion & gladius eius incipiunt abscondi*. Scribo, *postridie Nonas*.

CAP. IV.

Sidonius emaculatus.

Pag. 126. Lin. 3. *VTrumne existimatis pietatem, concordiam, salutem, honorem, virtutem, felicitatem, ceteraque huiusmodi nomina, quibus aras videmus a vobis cum magnificis exaedificatas delubris, vim habere divinam, caelique in regionibus degere?* Scribo, *Pietatem, Concordiam, Salutem, Honorem, Virtutem, felicitatem, ceteraque huiusmodi numina*. Arnobius enim non ut virtutum, sed ut deorum dearumque nomina ponit. Sed ut heic τὸ numina exsulat, ita male irrepsit apud Sidonium lib. v. epistol. I. *Magnum hoc est, & litterarum viro convenientissimum, cum studiis ipse maximis polleas, ea & in aliis etiam numina complecti*. Legendum enim, *i. a. etiam minima c.*

Lin. 12. *Erit vobis videndum, utrumne istud puerile sit ludicrum, an vestrarum ad numinum delusionem spectans, quibus coaequatis, & adiungitis inanium figmenta verborum?* Scribo, *ac vestrorum a. n. d. s. q. c. e. a. i. figmenta verborum*.

Lin. 15. *Sin autem ex animi certiore sententia deos esse & haec rati, templis & pulvinaribus honorastis, inscitiam nostram ut doceatis oramus, victoria, pax, aequitas, & cetera quae in superioris dicta sunt, quanam ratione, qua via intelligi possunt dii esse*. Transposita leviter verba ita constituo. *Sin a. e. a. c. s. d. esse haec rati, & templis e. p. h. i. n. v. d. o. Victoria, Pax, AEquitas*, &c.

Lin. 33. *Vt enim accidunt haec, hominum quae sunt posita in actionibus adfectibus fortuitis, ita quod illis adversum est ex qualitatibus benignioribus nominatur, in aliis necesse est haereat, ex quibus ita formatis figuratio ista concepta est nominum*. Non uni mendae obnoxius iste locus. Corrigo, *hominumque sunt posita in actionibus, effectibus fortuitis: ita q. i. adversum est, & ex q. b. n. i. a. n. e. h. e. q. i. f. f. i. c. est numinum*. Ac *numinum* quidem debere scribi, etsi probatione minus opus habebat, adducam tamen firmando similem locum qui est pag. 193. lin. 10.

Neque alias gerere super numinum figuratione sententias.

Postquam feros morsus immanis prohibuit bellua, & ipsa esse hoc coepit, & ipsius nominis significationem traxit? Corrigo, *e. i. esse occoepit*. Pag. 128. Lin. 11.

Rursus vero si iecero plagam ad occiduam lumina, vocabulum sinistri Auster & Meridies trahet. Scribendum, *trahent*. Adbreviate fuerat scriptum *trahent*. Illud corrumpendo loco isti. Lin. 34.

Qua ex re poterit facillime recognosci, neque laeva natura esse ulla, sed positionis & temporis, & prout nostri corporis habuerit se situs rerum ad circumstantiam collocatus. Scribo, *& temporis ratione*. Nam tale quid deest: aut scribendum sexto casu, *positione & tempore*. Pag. 129. Lin. 3.

Quid ergo si argilla, aut materia fuerint quacumque alia fabricati foci. Genios non habebunt? In Romano est, *si ista*. Lego, *Quid? ergo si ista haut, at materia fuerint*, &c. Lin. 14.

Et quid quaeso ut faciat praesidatum, focorum iste deus sortitus est? Interpungo, *praesidatum focorum, iste d. s. e.* Lin. 17.

Curat ut ad sensum palati suis cum iucunditatibus veniant rerum incorruptarum sapores, & an rite pulmenta condita sint, praegustatoris fungitur, atque experitur officio. Confusa haec verba. Restituo, *an rite pulmenta condita sint experitur, atque praegustatoris fungitur officio*. Lin. 22.

CAP. V.

Veba. Cyprianus, & Augustinus correcti.

ETiamne Mutunus, cuius immanibus pudendis, horrentique fascino vestras inequitare matronas & auspicabile ducitis, & optatis? Quod si minus vos admonent ad intellectum veritatis res ipsae: nec ex ipsis saltem potestis nominibus noscere inanissimae superstitionis figmenta haec esse, & falsorum imaginationes deorum? Putationibus arborum Puta (inquitis) praesto est, rebus petendis Peta: Deus nemorum Nemestrinus est. Patellana numen est, & Patella, ex quibus una est patefactis, patefaciendis rebus altera praestituta. Nodutis dicitur deus, quia ad nodos perducit res satas: & quae praeest frugibus ferendis, Noduterensis: ab erroribus viarum dea Vibilia liberat: in tutela sunt Orbonae orbati liberis parentes; in Naeniae, quibus extrema tempora. Nam quae durat & solidat infantibus parvis ossa, Ossilago ipsa memoratur. Mellonia dea est pollens potensque in apibus, mellis curans custodiensque dulcedinem: Dicite (o quaeso, ut ita vobis propitiae faveant, Peta, Puta, Patella) si omnino non essent apes ullae in terris, aut si exos humanum, velut quidam vermiculi, nasceremur, dea Mellonia non esset? aut Ossilago soli- Lin. 34.

solidatrix ossium nomen proprium non haberet? Locus aut insigniter admutilatus, & desunt aliqua post ista, *falsorum imaginationes deorum?* Aut insigniter luxatus: qualem eodem hoc libro supra observavimus, & statim infra ostendemus. Praeterea non uno mendo obsessus. Restituo, & emendo, *auspicabile ducitis & optatis? Putationibus arborum Puta* [*inquitis*] *praesto est. Rebus petendis Peta. Deus n. N. e. P. n. e. e. P. e. q. v. e. p. p. r. a. p. Nodutus d. d. qui ad n. p. r. s. c. q. p. f. terendis, N. a. e. v. d. Vebilia l. i. t. s. O. o. l. p. i. N. q. e. t. Iam q. d. e. s. i. p. o. O. i. n. M. d. e. p. p. i. a. m. c. c. dulcedinem. Quod si minime vos admonent ad intellectum veritatis res ipsae, nec ex ipsis saltem potestis nominibus noscere inanissimae superstitionis figmenta haec esse, & falsorum imaginationes deorum: dicite o quaeso* (*ita vobis propitiae faveant Peta, Puta, Patella*) *si omnino*, &c. Scripsi vero *Nodutus*, inductus ab Augustino, cui *Nodutus* est. Sed analogia suadet ut *Nodutus* esse verum nomen istius dei credamus: itaque iam in Augustino quoque rescribo lib. IV. capit. VIII. de Civitate Dei. Deinde reposui, *qui ad nodos*, quod indubie verum: fungus est qui non videt adhaesisse fini primorem litteram vocis sequentis. Postea scripsi *frugibus terendis*, ex emendatione Grotii mei. Deincipe loco, *Vebilia*, ex coniectura, nam *veha* veteribus Latinis *Via*, teste Varrone de Re Rust. lib. I. capit. II. aut certe *Venilia*, de qua est apud eumdem Varronem de L. L. lib. IV. Postea emendavi. *Iam quae durat*, atque ita debet legi: Simile mendum apud Cyprianum de Idol. Vanitate. *Hic litteras imprimere, hic signare nummos in Italia primus instituit, unde aerarium Saturni vocitatur. Nam & rusticitatis hic cultor fuit, inde ferens falcem pingitur.* Etiam scribo. *Iam & rusticitatis h. c. f.* Idem mendum apud Salvianum quoque deprachendimus, quod ostendimus supra cap. II. Postremo, ut quod sentio dicam, malim *Mellona* scribere, quam *Mellonia*, praeeunte Augustino lib. IV. cap. XXIV. quomodo a bubus, *Bubona*, sive *Bobona*, a pomis *Pomona*. Quamvis tamen quadrisyllabice efferantur *Fessonia*, *Pellonia*, *Feronia*, *Fluonia*, istae enim non a rebus, sed ab actionibus nomina trahunt. Atque hoc quidem cum lege resipiendi, si quis melius; ego vero sic censeo.

CAP. VI.

Nescius, duplici notione. Liburni. Capella, Augustinus emendati.

A Gellius Atticarum Noctium lib. IX. capit. XII. docet τὸ *Nescius* duplici notione usurpari, his verbis. *Nescius quoque dicitur tam is qui nescitur, quam qui nescit: sed super eo qui nescit, frequens huius vocabuli usus est, infrequens autem de eo quod nescitur.* Et sane postrema ipse Arnobius.

Lin. 32. *Et unde scire potuistis quae nomina singulis inderetis, cum esse illos ignoraretis omnino, aut inesse potentias his certas: cum esset vobis similiter nescium, quisnam eorum quid posset*, &c. Ita lib. I. *Quid dicitis, o parvuli, incomperta vobis & nescia temerariae vocis loquacitate garrientes?* Nec aliter scripserat Martianus Capella lib. II. Hodie est. *Non sibi quoque nescitum quid sponsus ipse perageret, quid Iovis in palatio ageretur.* Emendo, *Non sibi quoque nescium.* Quod in mentem sibi quoque venisse, quum ostenderem, retulit Hugeianus Grotius meus, adolescens, vere dicam, sine exemplo. Pergit Afer noster.

Quis Libentinam, quis Liburnum libidinum Pag. 131. Lin. 8. *superesse tutelis, quas iubet sapientia fugere, & quas mille per species propudiosa expetit & exercet obscaenitas? Quis Limentinum, quis Limam custodiam liminum gerere, & ianitorum officia sustinere: cum fanorum quotidie videamus, & privatarum domorum convelli & subrui: nec sine his esse flagitiosos ad lupanaria commeatus? Quis curatores obliquitatum Limos?* Miserum Arnobii fatum! Libri huius quarti initium quam discerptum? non magis & miserabilius quondam Hippolytus Thesei. Testes duo superiores loci, & ipse hic, qui quoque non solum luxatus egregie, verum etiam mutilus, & corruptus. Emendo, *quis Liberum libidinum superesse tutelis, quas iubet sapientia fugere, & quas mille per species propudiosa expetit atque exercet obscoenitas? nec sine his esse flagitiosos ad lupanaria commeatus? Quis Limentinum, q. L. c. l. g. e. i. o. s. cum fanorum quotidie millia videamus, & p. d. c. e. subrui? Quis curatores o. Limos?* Rescripsi *Liberum* pro *Liburnum*, quia *Liburni* hic minime conveniebant, quos Latini veteres lecticarios adpellabant. Videndus Iuvenalis Satt. III. & VI. eiusque interpres. Emendationi meae firmum fulcrum ab Augustino habeo, qui de Civ. Dei lib. VI. cap. IX. ita loquitur. *Liberum a liberamento adpellatum volunt, quod mares id coeundo per eius beneficium emissis seminibus liberentur;* & quae sequuntur adposita valde ad hunc locum. Eumdem emenda lib. VII. cap. II. *Ibi Liber, qui patrem effuso semine liberat.* Male hodie, *qui matrem e. s. l.* Vide eiusdem libri cap. III. Deinde supplevi, *cum fanorum quotidie millia videamus:* nam vocem deesse clamat sententia, quam ut hanc esse suspicer, facit quia ita lib. III. quoque loquitur. *Puerperiis Iuno praeposita est, & auxiliatur genetricibus foetis: & matrum intereunt cur quotidie millia parricidalibus nixibus interemtae?* Aut certe scribendum, *cum fanorum tot quotidie*, &c.

Quis ad extremum deam Pecuniam esse cre- Lin. 16. *dat, quam velut maximum numen vestrae indicant litterae donare anulos aureos, loca in ludis atque in spectaculis priora, honorum suggestus summos, amplitudinem magistratus, & quod maxime pigri ament, securum per opulentias otium.* Interpunxerim: *honorum suggestus summos, amplitudinem, magistratus*, &c.

Cur sola meruerint ossa tutelam, non meruerint Lin. 29. *ungues, pili, ceteraque alia locis posita in obscuris, & verecundioribus partibus? & sunt casibus obnoxia plurimis, & curam magis deo-*

deorum diligentiamque desiderant. Scribo, *haec sunt casibus*. Scriptum fuerat *ec*, sine aspirata aut diphthongo, ut solent supini isti librarii. Atque ista origo mendae. A

Lin. 34. *Nec explicatur ratio, cur non rebus omnibus divinae praesideant curae. Si certas res esse, quibus praesint numina, & provideant, dixeritis: quid dicitis o patres*, &c. Interpungo, *d. p. curae, si certas r. e. q. p. n. e. p. dixeritis. Quid d. o patres*.

CAP. VII. B

Mutinus, Futinus. Eius nomen nunc primitus erutum. Augustinus & Festus emendati.

Pag. 132. Lin. 3. QVid dicitis, o patres novarum religionum, qui potestatum obscoene a nobis deos violari, & negligi sacrilege clamitatis, quiritaminique contemni Larem, Genium focorum. Limentinum praesidem liminum. Pertundum, Perficam, Noduterensem? Gerrae germanae! An ita inconstantem putes Arnobium, ut Larem nunc vocet quem paulo ante Lateranum? C ita enim ait *Lateranus, ut dicitis, deus est focorum, adauctusque hoc nomine*, &c. Equidem non nescio Larem familiarem, verum eum deierare ausim. Arnobio heic numquam οὐδ' ὄναρ, οὐδ' ὕπαρ, in mentem venisse. Lego itaque, *Lateranum Genium f.* Adbreviate scriptum fuerit *Larinum*, quod postea in *Larem* commutavit.

Lin. 7. *Et quia non supplices Mutuno procumbimus atque Tutuno, ad interitum tes lapsas, atque ipsum dicitis, nundum leges suas & constituta mutasse*. In Romano est, *& quia non supplices, hoc est, humi procumbimus atque Tutuno*. Emendo, *& q. n. supplices procumbimus aeque Futino*. Nam τὰ *hoc est, humi*, ut glossema certissimum induco audacter. D

Lin. 9. *Atquin videte, perspicite, ne dum talia confingitis monstra, taliaque molimini, deos offenderitis certissimos (si modo sunt ulli qui istius nominis mereantur substinere atque habere fastigium) nec propter aliam causam mala ista quae dicitis, ferveant, & quae quotidianis accessionibus inolescant. Cur ergo, e vobis fortasse aliquis dixerit, esse falsos istos deos contendis, si invocati ab haruspicibus parent, & suis acciti nominibus veniunt, & fidelia reddunt responsa quaerentibus?* Post τὰ *accessionibus inolescant* necessario desunt quaedam: videntur enim religionis suae veritatem ex extispiciis & auguriis voluisse probare, quam partem defensionis refutare adgreditur istis verbis. *Cur ergo*, &c. E

Lin. 29. *Magi haruspicum fratres suis in actionibus memorant antitheos saepius obrepere pro veris*. In Romano codice est, *pro actis*. Emendo, *pro aliis*, ut veros intelligit. Sic paulo post. *Cur ratione non pari credamus hic quoque subiicere se alios pro eis qui non sunt*. F

CAP. VIII.

Inferium vinum. Varro emaculatus.

AVt si sic accipere rei novitate renuitis, unde vobis est scire, an sit unus aliquis qui succedat pro omnibus quos invocatis, partibusque se cunctis locorum divisionumque supponens multorum vobis speciem praebeat divorum & potestatum? Quisnam iste est unus? interrogabit. Forte possumus istum veris auctoribus dicere: sed ne nobis fidem habere nolitis, AEgyptios, Persas, Indos, Chaldaeos, Armenios interroget, omnesque illos alios, qui in interioribus viderunt & cognoverunt haec artibus; iam profecto discetis, quisnam sit Deus unus, vel sub eo qui plurimi, qui deos se fingant, & humani generis imprudentiam ludant. Post ista, *divorum & potestatum?* non pauca desunt, de unitate Dei, & iis qui deos se fingant. Sequentia autem hoc modo interpungo. *Quisnam iste est unus? interrogabit forte. Possumus*, &c. Pag. 133. Lin. 1.

Quintus Scythici regis, & versipellis habetur Circes; nam Mercurius primus, qui in Proserpinam dicitur genitalibus adhinnivisse subrectis, supremi progenies Caeli est. Etiam heic scribo, ut supra, *iam Mercurius*. Pag. 134. Lin. 4.

Tibi tu alienam dignitatem adsumis, atque de vertice procreatam mentiris te Iovis, & rationem te esse mortalibus ineptissimis suades? ex capite conceptos filios procreat? Scribo, *conceptas filias*. Elegans totus ille locus Minervarum de nominis obtentione lites & rixas continens. Pag. 136. Lin. 4.

Aut si verum est, quod adseveras, rationem te esse, desiste tibi nomen id, quod meum est, vindicare; nam quam dicis ratio, nam est species numinis certa, sed obscurarum intelligentia causarum. Scribo, *non est species*, &c. Lin. 9.

Si ergo (ut diximus) officia nobis adeuntibus religiosa Minervae adsint quinque, ac de huius nominis proprietate rixantes, sibi quaeque desideret aut turis suffimenta libari, aut ex pateris aureis in ferium vina defundi, quo disceptatore, quo iudice controversias tollemus tantas? Emendo, *inferia vina defundi*. Quid vero sit *Inferium vinum* nemo est qui ignoret. Festus *Inferium vinum, id quod in sacrificando infra paterae labrum ponebatur*. Varro quoque Marcipore eleganti translatione *aquam inferiam dixit*, de pluvia. Lin. 12.

Nubes aquali frigido velo leves,
Caeli cavernas aureas subduxerant,
Aquam vomentes inferiam mortalibus.

Ita lego, non, *inferam*.

Possumus difficiles non esse, si modo aliquid nobis dignum tanti nominis opinione monstretur. Scripserim, *tanti numinis*. Lin. 32.

Quo argumento, quo signo? Quum enim homines utrimque, & qui haec & illa commentati sunt, fuerint: & de rebus incertis ab utraque sit disputatum parte: arrogantis est dicere, id quod tibi placeat, esse verum. Malim, *Quum enim homines utrique*, &c. Sed temere mutare tamen nolim. Pag. 137. Lin. 31.

Nos enim (ne quis forte existimet ignorare, Pag. 138. Lin. 10.

re, nescire, quid istius nominis conveniat dignitati) sane nativitatis expertes deos esse oportere censemus. Mavelim, *quid istius numinis conveniat d.*

Lin. 26. *Quosdam nuptias celebrasse, & festas habuisse frequentias dicitis, & lusisse in his deas, & quod participes fescenninorum non essent. perturbasse discordiis omnia, & in humanum in posterum genus exitiorum saevisse discrimina.* Scribo, *exitiorum sevisse d.*

CAP. IX.

Iulius Severianus, & Lactantius restituti. Claudi olim Vulcani filii dicti.

Pag. 139. Lin. 33. *ET quid regi Saturnio matrimoniis fuerat cum alienis rei: Non illi fuerat satis Iuno, nec sedare impetum cupiditatum in regina poterat numinum, cum nobilitas eam commendaret tanta, facies, oris dignitas, & ulnarum nivei marmoreique candores?* Scripserim, *tanta faciei*, &c.

Pag. 140. Lin. 3. *An uxore contentus haud una, concubinis, pellicibus, atque amiculis delectatus impatientiam suam spargebat passim (ut bacchari adolescentes solent, salax deus, & canus, ex infinitis corporibus flaccescentium voluptatum restituebat ardorem?* Emendo, *ex infinitis initis corporibus.* Narro fraudem: Coaluit indubie ista vox cum sex posterioribus litteris dictionis praecedentis. Verba Arnobii hoc pacto construenda. *An salax deus haud contentus una uxore, concubinis, pellicibus, atque amiculis delectatus (ut bacchari adolescentes solent) passim spargebat impatientiam suam, & canus restituebat ardorem voluptatum ex initis infinitis corporibus flaccescentium.*

Lin. 15. *Subsessoris & adulteri persona cuius esset turpitudinis, notae cuius regum maximus nesciebat, & speculator ille ut fama est, bene meritorum, ac pessime, quidnam deceret se velle rationibus pectoris non perspiciebat amissi?* Rescribo, *amissis?*

Lin. 22. *In humanis vero corporibus quidnam quaeso inerat pulcritudinis, quid decoris, quod irritare, quod flectere oculos posset inde Iovis?* Emendo, *f. posset in se Iovis?* Simile paene mendum in Iulio Severiano Rhetore memini olim adhuc ἔφηβος tollere, in illis verbis. *Sed ubi Iudicem non intellexisse perspexeris, numquam ei tarditatem ingenii obieceris, sed ante culpam retorque quod parum dixeris.* Lego, *sed in te culpam.*

Pag. 141. Lin. 5. *Numquid parricidii causa vinctum esse Saturnum, & suis diebus tantis vinculorum ponderibus relevari?* In Romano est, *& ab his diebus.* Coniiciebam, *& aliquis diebus.* Nec vero video cur pro *tantis* vir magnus *tantum* velit reponere: sensus enim non minus concinnus, & dicit Saturnum ob parricidium commissum in vincula coniectum fuisse, & aliquibus diebus, id est Saturnalibus, relevari solitum ponderibus tantis vinculorum. Ait postea.

Lin. 18. *Numquid altero claudum pede apud insulam Lemnum fabrilia opera exercuisse Vulcanum?* A Quae verba revocant mihi in memoriam veteres eos qui claudi essent per iocum dictitasse Vulcani filios. Observo ex Orphei Argonauticis.

Ε'ν δὲ παλαιμόνιος Λέρνυ νόθος ἤλυθεν υἱὸς,
Σίνετο δὲ σφύρα διαπὰ, πόδας δ' ὐκ ἦεν ἀρτιπὰς,
Τὔνεκα ἡφαίςοιο γόνον κυλέεσκον ἅπαντες.

Quis dum genitalibus insultat alienis, taesisse in laqueis involutum? non commentarii vestri? non scenae? Martis & Veneris adulterium tangit. Apage vero obscaenitatem B istanc. Scribe, *genialibus insultat alienis.* Idem mendum hodie apud Lactantium lib. III. cap. XXI. *Volucres paene omnes faciunt matrimonia, & paria iungunt, & nidos suos tamquam genitales toros, concordi mente defendunt.* Corrigo, *tamquam geniales thoros.* Pag. 142. Lin. 3.

Nam quid de illis amoribus dicam, quibus in feminas sanctos incaluisse caelestes, vestris proditum litteris atque auctoribus continetur. Scribo, *Iam quid d. i. a.* Ter iam corruptam hanc vocem observavimus. Lin. 26.

C

CAP. X.

Clemens correctus. Hercules Sanctus.

NVmquid aliquando a nobis conscriptum est mercenariam deos servitutem serviisse? ut Herculem sordidi amoris & petulantiae causa, ut Admeto Apollinem Delium, ut Laomedonti Troico Iovis fratrem, ut eidem, sed cum patruo, Pythium. Restituo, *ut Omphalae Herculem.* D Festinans librarius hanc vocem omisit. Clamant historia, sermonis ἀκολυθία. Deinde, tacuisset Herculis & Neptuni dominos, quibus servierunt, crederem etiam Herculis dominam tacitum praeterire voluisse. Possit cui legendum videri, ut *Eurystheo Herculem*, quia etiam isti servivit. Sed priorem emendationem firmat Clemens, cuius loca plerumque in his ultimis libris exprimit: ille ita. Δύλειον ὑπέσηλθον ζυγὸν ἀπόλλων ἀδμήτῳ ἐν φεραῖς ἡρακλῆς ἐν σάρδεσιν ὀμφάλῃ, &c. Lin. 5.

E *Non viraginem ab Ornyto caesam, cruentatam, vexatam, Polemonis vestri indicant scripta?* Lego, *ab Ornyto laesam.* Iuvat Clemens. Πολέμων δὲ καὶ τὴν ἀθlωᾶν ὑπὸ Ο'ρνύτυ τρωθῆναι λέγει. Mitto quod ineptum alias etiam deam immortalem ab homine mortali occisam. Lin. 14.

Numquid enim a nobis arguitur rex maris, Amphitritas, Hippothoas, Amymonas, Menalippas, Alcyonas, per furiosae cupiditatis ardorem castimoniae virginitate privasse? Lego, F *castimonia ac virginitate.* Alioquin dicendum erat, *castimonia virginitatis.* Sed & Clementem obiter corrige. Κάλει μοι τὸν ποσειδῶ, καὶ τὸν χορὸν διεφθαρμένον ὑπ' αὐτῦ, τὴν Α'μφιτρίτlω, τὴν Α'μυμώνlω, τὴν μελαλίππlω, τὴν Α'λκυόνlω, τὴν Ι'πποτόlω, τὴν Χιόνlω. Male, τὴν μελανίππlω. Lin. 29.

Numquid Apollo Latonius, immaculatus ille, castissimus, atque purus, Arsinoas, Chrysas, Hypsipylas, Marpessas, Zeusippas, & Prothoas, Daphnas, & Steropas, inconsulti pectoris adpetisse fervoribus? Corrigo, *Arsinoas, AEthusas, Hypsipylas.* Praeit mihi Clementis aucto- Lin. 32.

ctoritas, cuius illa verba. Κάλει μοι καὶ τὸν Ἀπόλλω, Φοῖβός ἐστιν οὗτος, καὶ μάντις ἁγνὸς, καὶ σύμβουλος ἀγαθός. ἀλλ᾽ οὐ ταῦτα ἡ στερόπη λέγει, οὐδὲ ἡ ἄθουσα, οὐδὲ ἡ Ἀρσινόη, &c.

Pag. 143. Lin. 20. *At Hercules sanctus deus natas quinquaginta de Thestio nocte una perdocuit, & nomen virginitatis exponere, & genetricum pondera substinere.* Scribo, *Hercules Sanctus deus.* Id enim ei cognomen apud Sabinos. Varro de L. L. lib. IV. *AElius Gallus dium Fidium dicebat Diovis filium* Διόσκουρον *Castorem, & putabant hunc esse Sanctum ab Sabina lingua, & Herculem a Graeca.*

Pag. 144. Lin. 32. *Quis est, inquam, qui credat ad humanas accubuisse deum mensas, interemtum avaritiae causa, fefellisse supplices ambiguitate responsi? praecellere in furum ordine? adulterasse, servisse?* In Romano est, *praecellere in furtorum donis.* Lego, *furtorum dolis.* Sic supra dixit. *Numquid furem Mercurium publicavimus? num nos esse Lavernam, atque cum hoc simul fraudibus praesidere furtivis.*

Pag. 145. Lin. 15. *Vel Nicagora Cyprio, vel Pellaeo Leonte, vel Cyrenensi Theodoro, vel Hippone ac Diagora Meliis.* Scribo, *vel Nicanore Cyprio.* Ita eum nominant Clemens, Lactantius, alii non pauci.

Lin. 19. *Possumus inquam, si placet, & Iovis res gestas, & Minervae expromere bella, virginis, & Dianae?* Interpungo, *Minervae expromere bella virginis, & Dianae.* Exprimere voluit epitheton Minervae, παρθένος, quo nomine ab Atheniensibus culta.

C A P. XI.

Relegere. Cicero a Lactantio reprehensus.

RElegere posuit Arnobius pro *religiosum esse*: servato eius nominis etymo quod tribuit Cicero de Nat. Deorum lib. II. *Qui omnia quae ad deorum cultum pertinerent, retractarent, & tamquam relegerent, ii dicti sunt religiosi ex relegendo, tamquam ex eligendo elegantes, & ex diligendo diligentes, & intelligendo intelligentes. Hic enim omnibus inest vis legendi eadem quae in religioso.* Quam sententiam, ut ineptam ridet Lactantius lib. IV cap. XXVIII. Arnobius, sive probet, sive non, sequitur tamen in illis verbis.

Pag. 146. Lin. 3. *Non enim qui solicite relegit, & immaculatas hostias caedit, qui acervos turis dat concremandos igni, numina consentiendus est colere.* Et vetus quidam apud Agellium lib. IV. capit. IX.

Relegentem esse oportet, religiosum nefas.

C A P. XII.

Simpuvium. Simpulum. Simpuviatrix. Simpulatrix. Sumere, antique pro Bibere. Σπονδεῖα. Σπόνδικες. *Sympuvii & Gutti vetus usus. Epichysis & Cyathus quando in conviviis usurpari coepti. Simpulator. Simpulo. Fictilia magni olim pretii. Figulorum septimum collegium. Tensa.*

IN *caerimoniis vestris, rebusque divinis, postulationibus locus est, & piaculis dicitur contracta esse commissio, si per imprudentiae lapsum, aut in verbo quispiam, aut sympinio deerrarit: aut si cursu in solennibus ludis, curriculisque divinis: commissum omnes statim in religiones clamatis sacras, si ludius constitit, aut tibicen repente conticuit: aut si patrimus ille, qui vocitatur puer, omisit per ignorantiam lorum, aut terram tenere non potuit.* Lin. 22. Corrigo, *piaculi dicitur c. e. c. s. p. i. l. a. i. v. q. aut simpuvio d.* Nam *Simpuvium*, sive *Simpulum*, concorditer auctores vas esse dicunt in sacrificiis adhiberi solitum, de usu vero eius controversia. Festus ait. *Simpulum vas parvum non dissimile cyatho, quo vinum in sacrificiis libatur: unde & mulieres rebus divinis deditae Simpulatrices dicuntur.* Ecce alia sententia Interpretis Iuvenalis, sive Cornutus is, sive Probus, ad Sat. VI. qui ita inquit. *Simpuvium vas sacrificiis aptum in quo Pontifices lavare solebant. Simpuvium autem quia omnes sacerdotes simul bibebant: inde Simpuviatrix illa dicitur, quae porrigit poculum.* Nonius. *Simpuvium est vas ligneum.* Interpreti Iuvenalis in veriloquio convenit cum Varrone, qui ait a *Sumendo minutatim* nomen traxisse. *Sumere* autem Latini veteres pro *Bibere* dicebant, & ita utitur Apuleius Miles. IX. *Vt aquae recentis oppletam pelvim offerrent potui meo, ac si intrepidus, & more solito sumens aquis adlubescerem,* &c. Graeci σπονδεῖον vocarunt, & σπόνδικας sacerdotes, qui eo utebantur. Primitus vero simpuvia in conviviis usurpabantur, ut & gutti: postea tamen ad sacrificia translata: coeperuntque in conviviis adhiberi gutti quidem vicem Epichysis, simpuvii autem *Cyathus*, testis Varro de L. L. lib. IV. *Quo vinum dabant, ut minutatim funderent, a guttis guttum adpellaverunt: & quo sumebant minutatim, a sumendo simpulum nominavere. In huiusce locum in conviviis e Graecia successit Epichysis, & Cyathus: in sacrificiis remansit Guttum & Simpulum.* A simpulo praeterea dicti *Simpulones* & *Simpulatores* convivae, & amici, qui sponsum per convivia discurrentem comitarentur. Fulgentius lib. de Prisco Sermone. *Simpulones dicuntur convivae. Nam & amicus sponsi, qui cum eo per convivia ambulat, Simpulator, dicitur. Sutrius Piscatoria.*

Summates viri facti sunt simpulones ganei.

Isidorus. *Simpulator, conviva, amicus sponsi cum eo in convivio.* Simpuvium vero primus sacrificiis aptasse Numa Pompilius perhibetur. Inde Iuvenalis Sat. VI.

Et quis tunc hominum contemtor numinis? aut quis Sim-

Simpuvium ridere Numae, nigrumque catinum,
Et Vaticano fragiles de monte patellas
Ausus erat? ——

Cicero Paradoxo I. *Quid autem Numa Pompilius? minusne gratas diis immortalibus capedines ac fictiles urnas fuisse, quam delicatas aliorum pateras arbitramur?* Intelligit eadem Persius Sat. II.

Aurum, vasa Numae, Saturniaque impulit aera.

Apuleius in Apologia. *Paupertas etiam Populo Romano imperium a primordio fundavit, proque eo in hodiernum diis immortalibus simpulo & catino fictili sacrificat.* Quamvis illic Numae nulla mentio. Fictilia autem fuerunt, quia tum temporis id genus vasa maximo in pretio, ut propterea etiam septimum figulorum collegium instituerit Numa, teste Plinio lib. XXXV. cap. XII. Atque haec de simpulo ἐν παρόδῳ. Arnobii vero locum nondum de manibus amitto, quem plenius scripsisse existimem. Hoc modo. *Aut si patrimus & matrimus ille qui vocitatur puer, omisit per ignorantiam lorum, aut tensam, aut terram tenere non potuit.* Subspecta autem non leviter librarii fides. Ita hercle suadet Cicero de Arusp. Responsis, cuius verba in Notis adduxit Canterus. Certe puerum illum ἀμφιθαλῆ, ut Graeci loquuntur, esse oportebat: Illa autem, ut *tensam*, videtur omisisse vel ob similitudinem vocum duarum sequentium, aut quid *Tensa* esset ignorans. Erat vero vehiculum, aliquando ex argento, aliquando ex ebore, quo Circensibus ludis in Circum ad pulvinar exuviae Deorum vehebantur. Festus. *Tensam ait vocari Sinnius Capito, vehiculum, quo exuviae deorum ludicris Circensibus in Circum ad pulvinar vehuntur: fuit & ex ebore, ut apud Titinnium in Barbato, & ex argento.* Qui eam deducebat, manu tenebat, unde ait, *aut tensam, aut terram tenere non potuit.* Cicero Verr. III. *Quam tu viam tensarum atque pompae eiusmodi exegisti?* Asconius Paedianus. *Tensae autem sunt sacra vehicula, pompa ordinum, aut hostiarum. Tensas alii a divinitate dici putant: alii, quod ante ipsas lora tenduntur, quae gaudent manu tenere & tangere qui eas deducunt.* Glossae, *Tensa*, Θρόνος.

CAP. XIII.

Contenta. Remissa. Deducta. Abscissa. Resona. Condita pro verbalibus posita. Glossae correctae. Censorini lectio vulgata defensa.

Pag. 147. Lin. 25. VOS *aures patientissimas commodatis: nec iudicatis indignum voluptates attribui diis eas, quibus corpora terrena fulciuntur, & quas aures expetunt enervati pectoris dissolutione mollite.* Quid tam contra communem sensum, quam hoc? Corpora voluptatibus dissolvuntur, & franguntur, tantum abest ut fulciantur, aut corroborentur. Emendo, *quibus corpora terrena mulceantur, & q. a. expetant*, &c.

A *Illa vulnera orbitatis ingemere, & cum eiulatibus indecoris fata incusare crudelia; vos stupetis eloquentiae viribus, & quod penitus oportebat ex humani generis coalitu tolli, percensetis.* Scribo, *Illi vulnera.* Pag. 148. Lin. 3.

Sed quid ego aliorum neglectas conquerar contumelias numinum? Ipse ille Iupiter, cuius vos numen effari non sine metu decuit & totius corporis concussione, amasius captus ab uxore describitur confiteri culpas suas. Scribendum, *cuius vos nomen effari.* Lin. 11.

B *Ac a vobis saltem istum mererent honorem, ut quibus expelletis a vobis, eisdem ab his legibus propulsaretis iniurias.* Scribo, *quibus expellitis.* Aut, si quis ita malit, *expelleretis.* Lin. 27.

Soli sunt apud vos superi inhonorati, contemtibiles, viles: in quos ius est a vobis datum, quae quisque voluerit dicere: turpitudinum iacere, quas libido confixerit atque excogitaverit, formas. Scribo, *quas libido confinxerit.* Pag. 149. Lin. 3.

C *Nec non & illa proles Iovis a Sophocle in Trachiniis Hercules circumpetitus indagine, miserabiles edere inducitur eiulatus, violentia doloris frangi, atque in ultimam tabem diffluentium viscerum maceratione consumi.* Lego, *circumretitus indagine*, &c. *diffluentium viscerum laceratione consumi.* Atque, ut sincere agam. τὸ *circumretitus*, ni fallor, emendavit magni ingenii iuvenis Ianus Gulielmius. Lin. 28.

Quin & ille in fabulis maximus ipse regnator poli sine ulla nominis maiestatisque formidine adulterorum agere introducitur partes. Scribe, *sine ulla numinis.* Lin. 32.

D *In quibus aliud auditur nihil, nisi quod humanos faciat, nisi quod mites, verecundos, castos, familiares, communicatores rei, & cum omnibus, quos solidet germanitatis necessitudine copulatio.* Lego, *familiaris communicatores rei.* Post τὸ *copulatio* deest *amorem colentes*, aut tale quid. Aut locus luxatus est, restituendusque hoc modo, *castos, & familiaris communicatores rei cum omnibus q. s. g. n. c.* Quod postea etiam Gulielmio visum comperi. Pag. 150. Lin. 28. Lin. 32.

E *Verum ita se res habuit, ut quoniam plurimum gladiis & potestate valetis ferri, anteire vos etiam scientia iudicetis: & esse pro diis pios quorum potentias primi opinionum obscaenitate faedastis.* Emendo, *esse pro diis ipsos.*

Et contagione pestilentiae corruisse auras temporum luctuosa cum populi vastitate. Monstrum! Lego, *corrupisse auras ventorum.* Video quoque Amplissimo viro Theodoro Cantero τὸ *corrupisse* in mentem venire, de quo non est quod dubitet, adeo certum, & verum. Pag. 151. Lin. 10.

F *Sin autem ab huiusmodi nefariis deorum est genus immune, neque quid sit irasci dii omnino noverunt: & nobis ergo irasci sine ulla ratione dicuntur, qui ira quid sit ignorant, & ab eius contenta & permixtione sunt absoluti.* Torsit, fateor, aliquantum hic locus, tamdem venit in mentem *Contenta* ab eo dictum pro verbali *Contentio*, quo modo *Offensa* pro *Offensio*. Hoc autem usitatum, illud non item. Nec aliter *Remissa* apud Cyprianum lib. III. epist. XIV. *Qui autem blasphemaverit in spiritum sanctum, non habet remissam, sed reus est aeterni peccati.* Item de Bono patientiae. Lin. 19.

Do-

Dominus baptizatur a servo, & remissam peccatorum daturus, ipse non dedignatur lavacro regenerationis corpore abluere. Sic *Deducta* apud Ciceronem de Legibus lib. II. *Atque etiam dant hoc Scaevolae, quod est partio, ut si in testamento deducta scripta non sit.* Apud Censorinum *Condita* cap. IV. *Quibus mutua caede inter se necatis pauci superasse traduntur, qui in condita Thebarum fuerint adiumento.* Ita editiones veteres, nec Modius *conditu* substituere debebat. Ipse etiam hic Arnobius lib. V. *Abscissa*, ut suo loco dicam. Eodem modo. *Resona.* Glossarum. *Resona.* ἠχώ. In quo etiam, obiter cum lego, *Vocissimus* ἠχώ. Emendo, *Vocis sonus.*

CAP. XIV.

Glossae corriguntur, & Ammianus, Festus, Isidorus.

GLossarium illud ab Henrico Stephano viro doctissimo ante annos aliquot editum thesaurus magnus antiquitatis, magnus mendarum: Nos earum bonam partem sustulimus, sed tantum decermina quaedam proponemus.

Almitus, ἀνατροφή, ἀναγωγή. Scribo, *Almitas.*

Arbares scodales, οἱ περὶ ὅρων διαγινώσκοντες δικασταί. Lego, *Arvales sodales.*

Atnanulus, ἅγιον ἱερέως σκεῦος. Magnus Festi interpres. *Atanuvius.* Legerim *Atanulus*, σφάγιον, &c. Nam dicebant *Atanulus*, *Atanulum*, *Atanuvium.* Quemadmodum *Simpuvium*, *Simpulum.*

Ansa, βόρωος, Ω'τίον, λαβή. Lego, βωμός. Nam veteres *Asam* & *Ansam* dicebant, quam nunc *Aram.*

Arvae, ἀμυντήρια. Scribo, *Arsae.* Vox est ex Etruria deducta. Nam Etrusci *Arse* dicebant, *averte.* Vide Festum.

Armentum, ἅμμα τῶν ἀκοντίων. Lego, *Amentum.* Festus. *Amenta, quibus, ut mitti possint, vinciuntur iacula.* Ipse hic Glossarius postea. *Amentum*, ἅμμα λόγχης. Silius Italicus lib. XIV.

——— *hasta iuvatur amento.*

Prudentius ψυχομαχίᾳ,

——— *non ales arundo*
Nervo pulsa fugit, nec stridula lancea torto
Emicat amento. ———

Hinc *Amentare*, apud Lucanum.

——— *iaculum amentavit habena.*

Martianus Capella lib. V. *In caussis mihi elatius anhelanti amentatas hastas crebro, & pila plurimum valentia mihi ministravit.* Corrigendus Ammianus Marcellinus lib XXII. *In speciem Scythici arcus nervo coagmentati geographiae totius adsensione formatus.* Lego, *coamentati.* Atque haec obiter. Ad pensum redeo.

Auris clarium, Ω'τογλυφίς. Scribo, *Auriscalpium.*

Bomvis, βόμβος. Scribo, *Bombus.*

Brucus, βροῖκος, μωρὸς, ἠλίθιος, βραδύς. Emendo, *Brutus*, βρῦτος, μωρός. Festus. *Brutum antiqui gravem dicebant.* Sed quia in Festi mentionem incidi, commodum mendae cuiusdam venit in mentem, quam libet tollere. *Dirigere, apud Plautum invenitur pro discedere.* Vir magnus legit *discindere.* Ego *Diribere a. P. i. p. discidere*; quomodo *Abscidere*, *Concidere*, similia. Iam in Plauto lego quoque.

Clypeatus elephantum ubi machaera diribit.

Locus est Curculione Act. I. Sc. I. Hodie *disicit.* Vnde & non minus recte *disscicit* possit legi, pro *dissecat*, ἐγχαίκως. Sed primorem dictionem Plautinam esse Festus fidem facit. Nigidius tamen etiam dixit, *cultro gallinam dirigere.* Nisi quis velit eodem modo emendare.

Cacautica, εἶδος ζώνης. Scribo, *Calautica.*

Bria, εἶδος αἰτίυ. Scribo, ἀγ[illegible].

Cillo, προκέφαλος. Scribo, *Cilo.* Festus. *Chilo dicitur cognomento a magnitudine labrorum. Cilo sine adspiratione, cui frons est eminentior*, &c. Vide Charisium lib. I. Velium Longum, & Cassiodorum, de Orthographia.

Clores, ἴαπυξ ἄνεμος. Scribo, *Chloris.*

Columnia, ἀποικία. Scribo, *Colonia.*

Compuso, εὐχῆς ἐπιτυγχάνω. Lego, *Compos sio.*

Depertigo, λέπρα λιχήν. Scribo, *Depetigo.*

Distote, διασκέδασον, πρὸς τὸ ἀκριβὲς ἐξέταζον. Scribo, *Discute.*

Divellio, πόλεμος. Scribo, *Duellio*, πολέμιος.

Divinusso, μαντεύομαι. Lego, *Divinus sum.* μαντεύομαι.

Difrax, διπρόσωπος. Scribo, *Difax.*

Domnedius, & *Coenacularius*, σαθμοῦχος. Scribo, *Domnaedius*, &c.

Gallesco, χαίρω, γήθομαι. Scribo, *Gavesco.* Sic antea, *Gavescite*, χαίρετε.

Glaevo, βῶλος. Lego, *Gleba.*

Iambricat, σκέπει, καλύπτει. Scribo, *Imbricat.*

Iambricos, καλυπτῆρες. Scribo, *Imbrices.*

Inersitudo. ἀδρανία. Scribo, *Inertitudo.*

Ister, ἔθος, συνήθεια, τύπος, τρόπος. Scribo, *Istar*, sive *Instar.* Sic *Institia*, *Insita.* Similia.

Obsus, τὸ δοκιμάζον τὸν χρυσὸν ὅταν παρατρίβεται. Lego, *Obrussa*, τὸ δ.

Postiecus, ὄπισθεν. Item *Postescus*, ὄπεσθεν. Vtrobique lego, *Post secus.* ὄπισθεν. Sed & apud Isidorum corrupta haec vox lib. XIX. cap. XXIV. *Cinctus Gabinus est cum ita imponitur toga, ut togae lacinia, quae post secus reiicitur, adtrahitur ad pectus.* Coniungo voces, & scribo, *quae post secus reiicitur.* Atque hic desino, alias plura, cum libebit.

CAP.

CAP. XV.

Valerius Flaccus, & Corippus, correcti.

PRotulit ut crinem densis luctatus in extis
Ignis, & adscendit salientia viscera tauri.
Ecce sacer, totusque dei per littora Mopsus
Immanis visu: vittamque comamque per auras
Surgentem, laurusque rotat. ———

Versus sunt Valerii Flacci ex lib. I. Argonautic. quorum tertium putabam emendandum.

Ecce sacerdos usque dei p. l. M.

Lib. IV.

——— *date tangere vultus,*
Desinite amplexus, propiusque accedite dextrae.

Lego, *Et finite amplexus*. Ad Corippum Africanum transeo, in quo plures adhuc mendae, & lacunae superant, quam studiosus Lector velit. Ego haec muginabar. Lib. II.

——— *itque tumultus*
A *Per laetos ingens fremit* . *undique murmur.*

Supplendum putabam.

——— *fremit undique & undique murmur,*

Ibidem.

Largior inventus patre est, clementior idem;
Qua virtute animi mentem calcavit habendi,
Publica privato . *debita redderet auro.*

Fortean. *p. cum debita r. a.* Lib. III.

Regales mensas epulis onerare supernis.

Lego, *superbis*. Postea.

——— *pietate regendi*
B *Hoc facimus, gratisque dari provisa iubemus.*

Lego, *g. dari promissa*. Lib. IV.

——— *sed maiestatis honore*
Plus templum terroris habet: namque ibi probatur
Quam sit ubique Deus praesens. ———

Medius versus luxatus, restituo.

——— *ibi namque probatur.*

Ibidem.

Vt pereant, iustasque suo dent sanguine terras.

Scribo, *d. sanguine paenas*.

CRITICI ARNOBIANI

LIBER QVARTVS.

CAPVT PRIMVM.

Pag. 152. Lin. 18. *Vid enim dicitis o isti, credimusne illum Faunum & Martium Picum (si ex numero sunt deorum, & ex illa perpetua immortalique natura) sitis aliquando ariditate siccatos, atque ut aestum possent irrigare venarum, fluenta isse per fontium?* Scribo, *credemusne illum*. Et sic lineis sequentibus 22. 25.

Pag. 154. Lin. 3. *An numquid Iupiter solus huius rei scientiam noverat (ab ipso enim decidant) fulmina ut imminentia procurare alieuius debeat scientiae disciplina.* Scribo, *(ab ipso enim decidunt) fulmina ut i. procurari a. debeant s. d.*

Lin. 18. *Et quaenam illa quaeso divina res fuit, quae ab impetu rerum tanto Iovem compulit avocari, & mortalium sese denuntiationibus sistere? mola salsa, tus, sanguis, verbenarum sufficio, & nominum terribilium fremores?* Lego, *verbenarum suffectio*. Scal. *tus, sagmina, verbenarum, suffitio*.

Lin. 22. *Et potentiora quam Iupiter fuerunt haec omnia, ut eum compellerent invitum parere* C *praeceptis? aut voluntarium sese circumventionibus traderet?* Lego, *tradere*.

Quid enim tam imprudens, quam confiteri te captum argutia cordis humani? & cum deceptum te doleas, in victoris concedere voluntatem: & medicinam quam obtuleras ponere. Lego, *quam occuleras*. Pag. 155. Lin. 9.

CAP. II.

Agdestis. Acronis error.

D *IN Phrygiae finibus inauditae per omnia vastitatis petra, inquit, est quaedam: cui nomen est Agdus, regionis eius ab indigenis sic vocatae. Ex ea lapides sumtos, sicut Themas mandaverat praecinens, in orbem mortalibus vacuum Deucalion iactavit & Pyrrha.* Lego, *sic vocata*. Ambigo vero an scribendum sit, *cui nomen est Agdistis*. Sane poterat impellere Pausanias, qui ἀττικοῖς ita inquit. Ταύτην ἢ τὴν Ἄγκυραν εἷλον καὶ Πεσινοῦντα ὑπὸ τὸ ὄρος τὴν Ἀγδίστιν, ἔνθα καὶ τὸν Ἄττυν τεθάφθαι λέγουσι. Lin. 24

γυσι. Sed paulo post iterum ait Afer. *Quum in summo Agdi vertice*, &c. quae valide repugnant. Revocat autem hic locus in memoriam mihi insignem Acronis lapsum Carm. lib. I. Od. II. cum ait. *Diluvio facto cum tantum Parnassus emineret, Deucalion & Pyrrha quomodo repararent genus humanum Apollinem consuluerunt: qui dum respondisset ut iacularentur ossa matris, tunc cognoverunt terram esse matrem dictam, unde iaculante mox Pyrrha lapides puellae, & Deucalione mares nati sunt*. Neque enim Apollinis, sed Themidis oraculum consultum fuit. Patet ex Arnobii loco hoc, & Ovidio Metamorph. lib. I.

——— numina montis adorat,
Fatidicamque Themin, quae tunc oracla tenebat.

Et certe prior Apolline Themis templum habuit in Boeotia iuxta Cephisum. Vide Etymologum, *θεμιστεύων*, Suidam *θεμιστεύειν*. Iuvenalis interpretem Sat. I. Imo Orpheus Hymno Themidis canit eam oracula primam hominibus ostendisse, & Apollinem edocuisse. Sic ait.

Η' πρώτη κατέδειξε βροτοῖς μαντήϊον ἄγνον
Δελφικῷ ἐν κευθμῶνι θεμιστεύουσα θεοῖσι
Πυθίῳ ἐν δαπέδῳ, ὅθε πυθοῖ ἐμβασίλευεν,
Η' καὶ Φοῖβον ἄνακτα θεμιστοσύνας ἐδίδαξε.

Quamvis Pindari interpres Pani id tribuat, contra Orphei mentem. AEschylus *εὐμενίσι* a Phoebe accepisse pro munere natalitio memorat.

Πρῶτον μὲν εὐχῇ τῇδε πρεσβεύω θεῶν,
Τὴν πρωτόμαντιν γαῖαν. ἐκ δὲ τῆς Θέμιν,
Η' δὲ τὸ μητρὸς δευτέρα τὸ δ' ἕζετο
Μαντεῖον, ὡς λόγος τίς. ἐν δὲ τῷ τρίτῳ
Λάχει, θελούσης, οὐδὲ πρὸς βίαν τινὸς
Τιτανὶς, ἄλλη παῖς χθονὸς, καθέζετο
Φοίβη, δίδωσιν δ' ἡ γενέθλιον δόσιν
Φοίβῳ. τὸ Φοίβης δ' ὄνομ' ἔχει παρώνυμον.

Quem locum ob oculos habuit Harpocration quum scriberet. Ο῞τι δὲ γέγονε τὸ ὄνομα ἀπὸ τοῦ θέμιν ἐσχηκέναι πότε τὸ μαντεῖον πρὸ τοῦ ἡλίου, αἰσχύλος ἀρχόμενος τῶν εὐμενίδων φησίν.

CAP. III.

Augustinus emendatus.

Lin. 32. SED *cum obluctatus diu id quod sibi promiserat obtinere nequisset, voluptatem in lapidem fudit victus. Hanc petra concepit, & mugitibus editus multis prius mense nascitur decimo, materno ab nomine cognominatus Acdestis*. Scribo, *Hinc p. c. e. m. editis m. p.*

Pag. 156. Lin. 2. *Huic robur invictum, & ferocitas animi fuerat intractabilis, insana & furialis libido, & ex utroque sexu, vi rapta divastare*, &c. Lego, *& ex utroque sexu*. Vult dicere eum fuisse androgynum.

Lin. 12. *Necessitatis in tempore haustum accurrit Acdestis, immoderatius potionem hiantibus venis rapit: fit ut in solita re victus soporem in altissimum deprimatur*. Coniunctim scribo, *insolita re*.

Lin. 18. *Exsolutus ille vi meri corripit se impetu, & adducente nexus planta, suis ipse se viribus, eo quo fuerat, privat sexu*. In Romano erat *exaltatus*. Canterus, *exartatus*. Male: necdum enim erat genitalibus privatus. Corrigo. *Exultans ille vementi corripit*, &c. Vel, *excitatus ille*. Nam *ci* facile potuit in *a* migrare, & *l* ex *t* reduplicato nasci. Nobilissimus Scaliger legit, *adducente nexus planta ipse eo quo vir fuerat privat se*.

Lin. 21. *Malum repente cum pomis ex his punicum nascitur*. Scribe, *Malus r. c. p. e. h. punica nascitur*.

Lin. 30. *Hunc unice mater deum, ore fuerat quod excellentissimo, diligebat, & Acdestis blandus adulto comes, & qua solum poterat amans, tectis adsentiationibus vinctus*. Repeto vocem, & scribo, *ore fuerat quod excellentissimo, diligebat. Diligebat & Acdestis b. a. c. & qua s. poterat, mimus t. a. iunctus*. Illud autem *q. s. p. mimus*, ex emendatione Clarissimi viri Theodori Canteri est. Sed quam vocem ille feliciter Arnobio & Apuleio, Faber Lactantio, eam restituam ego Augustino de Civitate Dei lib. II. cap. XXVI. *Non ibi pudibundos minus, nullam verecundiorem scenicam vidimus*. Lego, *pudibundos mimos*. Ita emendaveram, quum veterem meum codicem consulens inibi ita invenio excusum.

Pag. 157. Lin. 3. *Unde vinum, quod silentium prodidit, in eius nefas est sanctuarium inferre pollutis*. In Romano est. *Unde vino, quod silentium prodidit, in eius nefas est sanctum se esse inferre pollutis*. Legendum omnino. *Unde vino, q. s. p. i. e. n. est sanctum sese inferre pollutis*. Sensus est. Vino pollutis & temulentis nefas est in eius se sanctum inferre. Neque possum hoc loco sequi virum magnum, qui ex iisdem vestigiis aliam lectionem eruere conatur, me valde nolente.

CAP. IV.

Lin. 4. TUnc *Pessinuntius rex Midas alienare cupiens tam infami puerum coniunctione, matrimonio eius suam filiam destinat*. Lego, *matrimonio ei suam f. d.* Adhaesere fini duae primore litterae vocis sequentis.

Lin. 12. *Acdestis scatens ira convulsi a se pueri, & uxoris ad studium derivati, convivantibus cunctis furorem & insaniam subgerit: conclamant exterriti adorandorum Phryges*. Emendo, *exterriti ad ora amborum*. Nec est aliud *ad ora*, quam ad adspectum: ambos, intelligit matrem deum, & Acdestin.

Pag. 158. Lin. 24. *Quod quidem (si verum est) & illud erit necessario non falsum, hominem illam fuisse non divam*. Deleo parentheseos notam.

Lin. 26. *Nam si certum est homines ex illo lapidum iactu nativitatis suae originem ducere, & hanc necesse est credi unam fuisse de nobis, consimilium causarum rationibus procreatam. Neque enim fieri rerum per repugnantiam quit, ut ex uno lapidum genere, & ex eadem ratione faciendi, immortalium quidam sortis, conditionis alii substituerentur humanae*. Scribo, *eadem ratione iaciendi*.

Pag. 159. Lin. 6. *Atque ita perducitur res eo, ut quae omnium numinum genitrix esse narratur, non sit mater, sed filia? quinimmo infans & parvula, siquidem deos concedimus neque initia neque fines*

res seculorum perpetua in cognitione sortitos. Scribo, *in conditione*.

Lin. 13. *Cum in summo Agdi vertice deum dormiret tum genitrix, obrepere conquiescentis pudori filius (inquitis) insidiator enixus est*. Transpono, & scribo, *dormiret genitrix, tum obrepere*, &c.

Lin. 23. *Sed ut res est, ponderis & maiestatis oblitus, ad furta illa flagitiosa correpens ibat pavens ac trepidus, anhelitu oris presso, suspensis per formidinem gressibus, & inter media constitutus solicitudinis speique confinia palpabat res intimas, altitudinem dormientis, & matris patientiam tentans*. Scribo, *dormientis matris, & p. t.*

Lin. 29. *Ergone ille rex mundi cum incautus, & properus obiectionis esset reiectus a furto, in impetum se vertit, & quam rapere voluptatem insidiosa fraude non quivit, vi matrem adgressus est, & apertissime coepit venerabilem subruere castitatem?* Lego, *oblectationis e. r. a f. i. i. s. v. & quum r. v.* &c.

Lin. 34. *Colluctatus ergo diutissime cum invita est, victus, fractus, superatusque defecit: & quem pietas diiugare ab infando matris non valuit adpetitu, effusa libido devinxit?* Lego, *libido diiunxit*. Quod video etiam Gulielmo in mentem venisse.

Pag. 160. Lin. 2. *Nisi forte dicetis, conventionis in huiusmodi coeptum genus vitat atque execratur humanum: apud deos incesta sunt nulla*. Emendaveram, *conventionis huiusmodi incoeptum*; quod quamvis non omnino male, placet tamen acutissimi Gulielmii coniectura, *conventiones in huiusmodi coetum*.

CAP. V.

Res, pro membro genitali. Sidonius correctus bis.

Lin. 7. *NAm si nihil esset in re mali, tam gerere illa morem sine ulla retractatione debuerat, quam volebat hic cupidae adpetitionis suae irritamenta complere*. Scribo, *cupide*.

Lin. 16. *Non est facile contradicere tam prodigiosis conceptionibus, tamque miris. Cum enim genus humanum ex lapidibus apud vos ortum procreatumque dicatur, necesse est credere, & receptacula lapides habuisse genitalia, & iaculatum combibisse sementem, & completis temporibus substulisse aluos graves, & ad postremum peperisse feminei moris difficultate connixos*. Lego, *combibisse semen, tum & completis temporibus tulisse aluos graves*. Atque postremi quidem mendi origo inde, quia adhaeserat principio ultima syllaba vocis praecedentis, quod saepe a supinis illis bipedibus factitatum, innumeros errores, non in hoc D. T. scriptore, sed & in aliis peperit.

Pag. 161. Lin. 10. *Vellem tamen videre, si esset mihi bis nasci temporibus datum, patrem illum Liberum debellatorem ferocitatis Acdestiae, post deorum augustissimas curias caeli ab culminibus lapsum, peniculamenta decurtantem cantheriorum innectentem laqueos mobiles, aquarum innoxias puritates multa saucientem vi meri*. Lego, *vellem tam videre*. Est ἔλλειψις, ut monui lib. II. Sic pag. 169. *Vellem ita videre patrem illum deorum Iovem*, &c. Vt autem heic *tamen* pro *tam*, ita vicissim *tam* pro *tamen* irrepsit apud Sidonium lib. IV. in Epistola ad Petreium. *Licet crinem barbamque non pasceret, palliumque & pallam nunc irrideret, nunc etiam exsecraretur, a collegio tam complatonicorum, solo habitu & side desociebatur*. Lego, *a collegio tamen c.* Imposuit librario scriptio adbreviata. Deinde, *decurtantem cauterio, tum innectentem laqueos prolibus*.

Lin. 31. *Etiamne fluore de sanguinis, & ex genitalibus amputatis, arbor mali enata est punici: an tum quum vis illa telluris cooperta est gremio, solum radice complexa est, in stipitis exsilivit robur*, &c. Lego, *punicae? an t. q. res illa*. *Res*, pro membro genitali, non semel in hoc scripto. Antea. *Inter media constitutus solicitudinis speique confinia, palpabat res intimas*. Iterum. *Atque ut omnia cingerent circumpositi laqueorum morsus, artificii curas tum rebus adhibuisse perituris*. Postea. *Corniculae deinde impetravisse captivae, ut intelligerent & adgnoscerent quid sibi res vellent*. Et. *Obiecitque oculis formatas inguinibus res*. Et alibi. Nec obiiciat mihi quisquam, quod dicat infra, *vim vomuisse Lucilii*, quae de semine genitali, non de membro capienda.

Pag. 162. Lin. 2. *Quia de rubro exorta sunt haec sanguine, idcirco illis color est purpurei luminis suffectione subluteus*. Lego, *purpurei fluminis*, dicit *flumen*, sicut antea, *fluore de sanguinis viola flos nascitur*. &c. Vt tamen heic quis neget ita legendum, quod facile patiar, at in Sidonio qui poterit? lib. III. epist. III. *Praetereo quod haec quidem gramina incessu, flumina natatu, venatu nemora fregisti*. Male hodie, *numina natatu*.

Lin. 6. *O Abdera, Abdera, quam fias mortalibus irridenda, talis si apud te esset fabula ita conflata*. In Romano est, *quantas vias*. Lego, *quam tu fias*. Grotius meus, *quantum*.

Lin. 9. *Per sinum, inquit, Nana filium concepit ex pomo; sequitur se ratio: ubi enim cautes & saxa pariunt dura, poma ibi necesse est surgant*. Lego, *sequitur scilicet ratio*. Origo mendae ex *sc.* adbreviata scriptione. Deinde, *necesse est furiant*, de qua voce diximus lib. I.

Lin. 12. *Glandibus atque ficis alebat Berecynthia religatam: convenienter, & recte: pomis enim debuerat vivere, quae mater fuerat facta de pomo*. Scribo, *relegatam*. Porro haec pugnant cum praecedentibus istis. *Pomis, atque aliis bacculis deus sustentatur a matre*.

CAP. VI.

Lactantius, & Glossae emendantur.

LActe infans educatus hirquino est, o fabulam sexui inimicam semper atque infestissimam masculino: in qua sexus viriles non solum homines ponunt, sed pecudes etiam fiunt exmares. In Romano codice est, *fiunt ex maribus mare*. Lego, *exmatribus matres*. Sententia aperta, & perspicua.

Lin. 28. *Ipsis mater est ingressa tum moenibus: admiramur quidem in hac parte vires & fortitudinem numinis: sed culpamus negligentiam regis, quod quum legis meminisset, & fati Atys, fe-*

cerit hostibus minus providam civitatem. Emendo, *haud miramur quidem h. i. p. v. e. f. n. f. c. n. r. q. c. l. m. e. f. Atydis, f. h. m. provisam c.*

Pag. 163. Lin. 3. *Nesciremus adhuc omnes quid in adulti corpore furor desiderasset Acdestius, nisi puer abscissae satietatis abiecisset offensam*. Lego, *nisi abscissae puer Atys obiecisset o*. Scriptum fuerat bis incuria librarii *Atys Atys*, inde illi *satietatis* nobis fecerunt.

Lin. 12. *Dicite o iterum, ergone deum mater genitalia illa disiecta cum floribus ipsa per se maerens officiosa sedulitate collegit, ipsa sanctis manibus, ipsa divinis contrectavit ac sustulit flagitiosi operis instrumenta faedique, abscondenda etiam mandavit terrae?* Rescribo, *cum prolibus ipsa maerens*, &c. Nam τὰ *per se* ex interpretamento magistelli cuiusdam addita censeo: *prolibus* autem emendo, quia nondum, quum mater magna genitalia illa colligeret, flores enati erant, sed post sepulturam. Similiter antea. *Adest ad insidias Liber, ex setis scientissime complicatis unum plantae iniicit laqueum, parte altera proles cum ipsis genitalibus occupat*.

Lin. 16. *Ac ne nuda in gremio diffluerent sic soli, priusquam veste velaret ac tegeret, lavit utique balsamis, atque unxit*. Scribo, *lavit utique, atque balsamis unxit*.

Lin. 30. *Hocne quisquam admiserit, aut credulitatis adsensione firmarit, pilum in mortuo crescere, partem interisse, & seiunctum a lege putredinis immortale corpus adhuc usque durare?* Lege, *mortale corpus a. v. d.*

Pag. 146. Lin. 6. *Nobis enim satis est quibus hodie manifestare propositum est, numina ista, quae promitis, si sunt uspiam gentium, atque irarum fervoribus incalescunt, non magis a nobis quam a vobis accipere offensionum furialium causas: & esse illam in rebus, & a vobis in commentarios relatam*. Lego, *causam. & e. i. in libros a vobis & commentarios r.*

Lin. 12. *Et tamen qui potestis falsitatis arguere scriptionem istam, cum ipsa sacra sint testimonio, quae per cursus annuos factitatis, & credi a vobis esse vera, & explicatae fidei iudicari?* Lego, *esse veram*. Referri debet ad *scriptionem istam*.

Lin. 28. *Quid lanarum vellera, quibus arboris colligatis & circumvolvitis stipitem? Nonne illarum repetitio lanarum est, quibus iam deficientem contexit, & temporis aliquid rata est se posse membris conciliare frigentibus?* Lego, *quibus Ia deficientem c.* Ista enim Atydem exspirantem lana contexit, non mater magna, quod praefert haec lectio. Antea. *Virgo sponsa quae fuerat, quam Valerius pontifex Iam nomine fuisse conscribit, exanimati pectus lanis mollioribus velat*.

Pag. 165. Lin. 4. *Quid temperatus ab alimonio panis, cui rei dedistis nomen castus, nonne illius temporis imitatio est, quo se numen ab Cereris fruge violentia maeroris abstinuit?* Scribo, *quo se numen Cereris ab fruge v. m. abstinuit?*

Lin. 34. *Faedam igitur Fatuam, Bona quae dicitur dea, transeamus: quam myrteis caesam virgis, quod marito nesciente seriam meri ebiberit plenam, Sextus Clodius indicat sexto de diis Graeco*. Scribo, *Faunam igitur Fatuam*, &c. Nam hoc fuit illi nomen Lib. I. *Fauna Fatua, Fauni uxor, Bona dea quae dicitur*. Vide quae inibi. Porro *Graeco* hic valet *Graece scripto*, ideoque nolim mutari: nam Graece scripsisse Sextum Clodium hunc testis Lactantius lib. I. cap. xx. *Idcirco illi mulieres in operto sacrificant, & Bonam deam nominant, & Sextus Clodius in eo libro, quem Graece scripsit, refert Fauni hanc uxorem fuisse: quae quia contra morem decusque regium clam vini ollam ebiberat, & ebria facta erat, virgis myrteis a viro usque ad mortem caesa*. Corrigo, *clam vini obbam ebiberat*. Glossae. *Obua*, ἄμβιξ ἐν ᾧ τοῖς νεκροῖς σπένδουσιν. Scribo quoque, *Obba*.

CAP. VII.

Ocrisia corniculana. Festus, Iuvenalis interpres emendati.

Sed & deos conferentes pari more, ac dissimulatione taceamus, quos quum ceteris scribit Flaccus in humani penis similitudinem versos obruisse cineri, qui sub ollula fuerat factus extorum. Lego, *deos consentes*; postea, *obruisse se cinere*. Pag. 166. Lin. 6.

Corniculae inde impetravisse captivae, ut intelligeret, & adgnosceret quid sibi res vellent; Ocrisiam prudentissimam feminam divos inseruisse genitali. Emendo, *corniculanae inde imperavisse*. Scriptum fuerat, *corniculane*, inde nata menda. Item *pudentissimam*. De Servii Tullii autem matre certum, de patre incertum; quem alii Vulcanum, alii Spurium Tullum Corniculanum. Festus in Nothus. *Servius Tullius, qui Romae regnavit, natus est ex concubina Sp. Tulli Tiburtis, nisi forte malumus credere Oclisia corniculana captiva eum susceptum matre serviente*. Corrigo, *ocrisia*. Auctor de Viris illustribus. *Servius Tullius P. Corniculani, & Ocrisiae captivae filius, &c.* Vbi *Sp. Corniculani* scribendum monuit olim V. Cl. Antonius Augustinus. Ovidius Fast. VI. Lin. 11.

Namque pater Tulli Vulcanus Ocrisia mater
Praesignis facie Corniculana fuit.
Hanc secum Tanaquil sacris de more peractis,
Iussit in ornatum fundere vina focum.
Hic inter cineres obscoeni forma virilis
Aut fuit, aut visa est, sed mage visa fuit.
Iussa foco captiva sedet; conceptus ab illa
Servius a caelo semina gentis habet.

Interpres Iuvenalis Sat. VIII. ad illa verba, *Ancilla natus. Ocriculana captiva. Servius Tullius*. Emendo, *corniculana*, duabus primoribus literis transpositis leviter, & una inserta. Vide quoque Dionysius Halicarnass. lib. IV. Plinius lib. XXXVI. cap. XXVII. *Non praeteribo & unum foci exemplum, Romanis literis clarum. Tarquinio Prisco regnante tradunt repente in foco eius adparuisse genitale e cinere masculini sexus, eamque, quae insederat ibi, Tanaquilis reginae illam Ocrisiam captivam, consurrexisse gravidam; ita Servium Tullium natum, qui regno successit.*

Obli-

Pag. 164. Lin. 8. *Oblitus paulo ante, quid malorum, & sceleris esset adgressus, & temeritatis quantum, redit ad priores actus, & quia nefarium videbatur satis, patrem cum filia comminus uxoria coniugatione misceri, in draconis terribilem formam migrat.* Scripserim, *a priores astus*. Repete, sis, paulo altius praecedentia.

CAP. VIII.

Δ pro Z usurpatum. *Macrobius correctus.*

Lin. 18. *AVctorem aliquis desiderabit rei, tum illum citabimus Tarentinum, notumque senarium, quem antiquitas canit dicens. Taurus draconem genuit, & taurum draco. Ipsa novissime sacra, & ritus initiationis ipsius, quibus Sebadiis nomen est, testimonio esse poterunt veritati.* Legit Canterus, *Sabaziis*, ego *Sabadiis*. In Apuleio quoque Milesf. VIII. bene est *Sanctus Sabadius*; nec debebant mutare viri docti. Nam δ, pro ζ, usurpabant veteres. Plato Cratylo. Οἶσθα ὅτι οἱ παλαιοὶ οἱ ἡμέτεροι τῷ ἰῶτα καὶ τῷ δέλτα εὖ μάλα ἐχρῶντο. καὶ ὐχ' ἥκιςα αἱ γυναῖκες, αἵπερ μάλιςα τὴν ἀρχαίαν φωνὴν σώζυσι. νῦν δὲ μὲν ἀντὶ τῦ ἰῶτα ἢ ε, ἢ ἦτα μεταςρέφυσιν, ἀντὶ δὲ δέλτα, ζῆτα, ὡς δὴ μεγαλοπροπέςερα ὄντα. Ita *Zeta*, *Zabolus*, pro *Dieta*, *Diabolus*. Et pro ζυγὸς veteres Graeci δυγὸς dicebant. Apud Macrobium quoque Saturn. lib. I. cap. XVIII. non *Sabazium* iam, sed *Sabadium* lego; quod tunc mihi in mentem non veniebat. Sic *Gargaridiare*, Varro in Epistola ad Fusium. *Quintiporis Clodiani forias, ac poemata eius gargaridiando dices, o Fortuna, o Fors Fortuna.* Martianus Capella, *Gargarizare*, lib. III. de Grammatica. *Arterias etiam, pectusque cuiusdam medicaminis adhibitione gargarizando purgabat.*

Lin. 27. *Quis est enim mortalium, vel exiguae humanitatis sensum ferens, qui non ipse pervideat qualia sunt haec omnia, quam scelerata, quam foeda, quantasque ignominias differant ex ipsis mysteriorum sacris, & ex sacrorum originibus indecoris?* Scribo, *quantasque ignominias dii ferant ex i. &c.*

Lin. 32. *Quid tantum quaeso de vobis Iupiter iste (quicumque est) meruit, quod genus est nullum probri infame, adulterium nullum, quod in eius non caput velut in aliquam congeratis vilem, luteamque materiam?* Corrigo, *probri, infamiae*. Scriptum fuerat, *infamie*, sine diphthongo, ut solent fere librarii, atque inde natus error.

Pag. 169. Lin. 8. *Eadem ubique est Iupiter fabula, neque ullum turpitudinis genus est, in quo eius non nomen consociatis libidinibus conseratis; ut videatur miserabilis prorsus nullam non esse caussam ob aliam natus, nisi ut esset criminum sedes, maledictorum materia.* Scribo, *ullam non e. c. o. a. n. n. v. e. c. seges*. Sic Plautus, *stimulorum seges* dixit Aulularia. Scena *Exi inquam.*

EV. *Tibi ego rationem reddam stimulorum seges?*

Prudentius ἁμαρτιγ. *scelerum seges.*

Lin. 10. *Vellem ita videre patrem illum deorum Iovem, aeternam rerum, atque hominum potestatem, bubulis esse cohonestatum cornibus, hirsutas agitantem aures, contractis in ungulas gressibus, ruminantem pallentes herbas, & ex parte postica caudam, suffragines, talos mollissimos perlitum, atque intestina proluvie delibutum.* Lego, *talos molli fimo perlitum.*

Lin. 18. *Consectantem vervecum greges, inspicientem testiculos arietinos, adripientem hos manu censoria illa, atque divina, qua vibrare coruscos ignes, & saevire fulminibus, suetus est; tum deinde secreta rimantem ferventi simila, summotisque arbitris circumiectas prolibus diripientem membranulas, ferventique adhuc matri, velut quasdam infulas, eliciendae miserationis offerentem.* Quid *arbitris* hic loci? An incoram eorum arietinos testes Iupiter exsecuit, quum autem membranas diripere vellet, tum demum summovit? Ineptum! Scripsit Arnobius, *summotisque arietis circumiectas, &c.*

CAP. IX.

Suidas, & Harpocration emendati. Miracula. Miraculae.

Pag. 170. Lin. 28. *QVodam, inquiunt, tempore quum in Siciliae pratulis purpureos legeret nondum mulier flores, & adhuc virgo Proserpina.* Scribo, *sed adhuc v.*

Pag. 171. Lin. 5. *Eleusinos etiam pervehitur fines (pagi istud est nomen regione in Attica constituti) qui illud temporis has partes incolebant, terrigenae, quibus nomina haec fuerant, Baubo, Triptolemus, capellarum Dysaules custos, Eboleus porcorum, gregis lanitii Eumolpus.* Scribo, *Eubuleus*. Graece est εὐβυλεύς. Porro Baubonis nomen restituendum quoque Suidae in νῆσσα, ubi hodie. Δυσαύλης ὄνομα σανῴκησε τῇ βαβῇ. καὶ ἔσχε παῖδας πρωτονόην τε καὶ νῆσσαν. Lego, συνῴκησε τῇ βαυβοῖ. Apud Harpocrationem quoque, Βαβῦς, βαβώ. ὄνομα γυναικός. Voces mendosae, & ordo earum inversus. Rescribo, Βαυβὼ, βαυβῦς. ὄ. γ. Item in Δυσαύλης. Ἀσκληπιάδης δ' ἐν τετάρτῳ τῶν τραγῳδυμένων τὸν δυσαύλην αὐτόχθονα εἶναί φησι, συνοικήσαντα δὲ βαβοῖ σχεῖν παῖδας πρωτονόην τε καὶ νίσαν. Lego, σ. δ. βαυβοῖ σ. π. π. τ. κ. νῆσσαν. Sed & male est apud Suidam in Δυσαύλης. Emenda ad hanc formam.

Lin. 12 *Igitur Baubo illa, quam incolam diximus Eleusini fuisse pagi, malis multiformibus fatigatam accipit hospitio Cererem; adulatur obsequiis mitibus, reficiendi corporis rogat curam, ut habeat; sitienti ardori obgerit potionem cynum, cyceonem, quam nuncupant Graeci.* Scribo, *sitiendi ardori o. p.* Sic initio libri huius. *Familiarem illi fontem, quo ardorem fuerat suetus, & sitiendi lenire flagrantiam.* Porro hoc observandum, quod posuit *miracula* pro rebus turpiculis, istis verbis.

Lin. 23. *Vertit Baubo artes, & quam serio non quibat adlicere, ludibriorum statuit exhilarare miraculis.* Et sane non aliter veteres illi, teste Festo, dicente. *Miracula, quae nunc digna admiratione dicimus, antiqui in rebus turpibus ute-*

utebantur. Inde etiam *Miraculae* meretrices apud Plautum Nervolaria.

Diobolares, schaeniculae, miraculae.

Varro Marcipore. *Deinde mittit virile veretrum in flumen, ostendit buccam Volumnio, eodemque coniicit miracula nescio quae.*

CAP. X.

Lactantius emendatus. Abire, pro mori.

Pag. 172. Lin. 20. NON *est ista falsa susceptio, nec delatione adpetimini calumniosa*. Bene emendat Lipsius *suspectio*. Simile mendum apud Lactantium lib. v. cap. XVI. *Qui caducas opes, & fragilem potentiam, & alieni beneficii bona non tantum suscipiunt, verum etiam consecrant*. Lego, *alieni beneficii bona n. t. suspiciunt*.

Lin. 21. *Eleusiniorum vestrorum notas, & origines producunt turpes, & antiquarum elogia literarum*. Scribo, *Eleusiniorum vestrorum notae*. Vel, *notas, & origines producam*.

Pag. 173. Lin. 27. *Prosumnus quidam exoritur ignominiosus amator Dei, atque in nefarias libidines satis pronus, &c.* Lego, *Polymnus* quidam. Pausanias praeit mihi extremis κορινθιακοῖς. Εἶδον δὲ καὶ πηγὴν Ἀμφιαράου καλουμένην, καὶ τὴν Ἀλκυονίαν λίμνην. δι' ἧς φασιν Ἀργεῖοι Διόνυσον εἰς τὸν ᾅδην ἐλθεῖν, Σεμέλην ἀνάξοντα. τὴν δὲ ταύτῃ κάθοδον δεῖξαί οἱ Πόλυμνον. Varie corruptum hoc nomen. Alii geminarunt υ, & scripserunt, πολύυμνος, inde alii supiniores transpositis literis ὑπόλυμνος. Atque sic equidem statuo, nec tamen pertinax sum, si quis melius, certius.

Pag. 174. Lin. 1. *Interea dum Liber Stygem, Cerberum, Furias, atque alias res omnes curiosa inquisitione collustrat, ex viventium numero index ille decidit, atque ex more sepelitur humano*. Scribo, *index ille decedit*. Sic *abire*, pro *mori*, dicebant.

Lin. 12. *Ac ne quis tamen a nobis tam impias arbitretur confictas res esse, Heraclito, ut testi non postulamus, ut credat, nec mysteriis volumus quid super talibus senserit, ex ipsius accipiat lectione*. Deleo vocem male bis inculcatam, & scribo, *Heraclito testi, non p. &c.*

Pag. 175. Lin. 20. *Quum si verum fiat, atque habeatur examen, nullos quam vos magis huiusmodi par sit adpellationibus nuncupari*. Scribo, *si rerum fiat*.

Pag 176 Lin. 1. *Aut genus ullum est probri tam communi existimatione damnabile, quod in eos conferre metueritis, vel nominis saltem auctoritate tardati?* Scribo, *vel numinis*.

Lin. 25. *Itaque, qui dicit, cum sua concubuit Iupiter matre, non incestas significat, aut propudiosas Veneris complexiones, sed Iovem pro pluvia, pro tellure Cererem nominat*. Lego, *Cereris complexiones*.

Pag. 177. Lin. 18. *Ac ne tamen videamur inspicere quale istud sit nolle; primum illud a vobis (si modo commodare patientiam vultis) exquirimus primum, allegorico genere vel scripta haec esse, vel eodem modo intelligi oportere, unde est vobis cognitum, vel unde intimatum in consilium Scriptores advocare? vos scilicet tum in eorum pectoribus latitabatis, quum pro aliis res alias inter veritate capta subdebant?* Corrigo primum, *commodare patientiam*, qua de voce dixi lib. IV. cap. 11. Deinde, *exquirimus, allegorico, &c.* Nam τὸ *primum*, male ibi denuo inculcatum. Postremo, *vel unde intimatum? in consilium Scriptores advocare vos scilicet tum, in eorum, &c.*

Deinde si illi rationis alicuius, & religionis motu, mysteria illa convoluere tenebrosa obscuritate voluerunt, quantum vobis audacia est, ut quod illi noluerunt, vos velitis intelligere; vos scire, & cunctorum substernere notioni, quod illi frustra verbis minus verum significantibus occulerunt? Rescribo, *ut quod illi noluerunt vos intelligere, velitis vos scire, & cunctorum s. n.* Lin. 25.

Denique si accommodum ducitis, etiam illud a vobis repetita interrogatione conquirimus, omnes de his fabulas existimetis, idest, singulas totas ambifarias, ac bilingues, & versipellibus esse scriptas modis? an alias earum partes nihil ambiguum dicere, alias vero multifidas, atque allegorici termini superiectione velatas? Deleo τὰ, *idest, singulas*, ut interpretamentum τοῦ *omnes*. Deinde lego, *de dis fabulas*. Pag. 178. Lin. 14.

CAP. XI.

Deus, pro Dea.

VT *enim Iovem pro pluvia, Cererem (verbi causa) pro terra vultis audire, & pro Libero, ac patre Dite, submersionem seminis atque iactum*. Lego cum Grotio meo, *Libera*. Lin. 24.

Quid Eleusinius pagus? quid Baubonis tugurium, atque hospitium rusticanum? quin cyceonis significet potio? Scribo, *quid c. s. p.* Pag. 179. Lin. 2.

Quod si pro his omnibus, quod oporteat subiici rerum immutatione monstratis, erit, ut vobis adsensum super tali adseveratione tribuamus; sin autem singula in singulis, neque potestis opponere, nec ad rerum vocare contextum; quid allegoriis obscuratis honestis id, quod simpliciter scriptum est, & communem ad intelligentiam publicatum? Lego, *neque potestis supponere*. Adhaeserat *s*, fini praecedentis dictionis, & *o* pro *u* more suo scripserat librarius. Antea dicit, *quid oporteat subiici*. Item, *Monstrate quid pro rebus singulis, quas unaquaeque eloquitur fabula, debeamus supponere?* Porro pro istis, *nec ad rerum vocare contextum*. In Romano est, *neque alterum rerum v. c.* Emendo, *neque ad verum r. v. c.* Lin. 6.

In nemore, inquit, Ennensi quondam flores Proserpina lectitabat. Integrum adhuc istud est, & recta pronuntiatione prolatum; nam & nemus, & flores quid sint, quid Proserpina, quid virago, cunctis indubitabiliter notum est. Defectum video, & suppleo. *Proserpina adhuc virago lectitabat*. Antea dixit. *Quum in Siciliae pratulis purpureos legeret nondum mater flores, sed adhuc virgo Proserpina*. Necessario autem duae hae voces desunt, quod librarii festinationi, & supinitati imputare habemus. Nisi ita scripsisset Arnobius, quum dixis- Lin. 34

dixisset, *quid Proserpina*, non denique addidisset, *quid virago*.

Pag. 180. Lin. 4. *Emicuit Summanus e terris curru quadriiugo vectitatus*; *simplex & hoc aeque est*; *nam quadrigae, currus, atque Summanus, interpretationem desiderant nullam*. Emendo, *Nam quadriga currus, &c.*

Lin. 21. *Quid ergo hic accidit, ut ab Iove, qui pluvia, & ab Cerere, quae adpellata est terra, res transiret ad verum Iovem, atque ad rerum simplicissimam dictionem?* Lego, *ad verbum Iovem, atque ad Cererem s. d.*

Pag. 181. Lin. 1. *Potest quidem proscriptio* (*quemadmodum Tullius ludit*) *pugna dici, adpellarique Cannensis. Sed quae gesta est dudum pugna esse non potest, eademque proscriptio*. Scribo, *dudum pugna, pugna esse, &c.* Repetenda enim ista dictio.

Lin. 7. *Vnde igitur probamus historias has omnes rerum esse gestarum conscriptiones?* Etiam heic vox deest. Scribo, *omnes allegoricas rerum e. g. c.* Lege praecedentia, & videbis.

Lin. 14. *Pinus illa solenniter, quae in matris infertur sanctum deae, nonne illius imago est arboris, sub qua sibi Atys virum demessis genitalibus abstulit?* Scribo, *in matris infertur sanctum deum*.

Lin. 27. *Neque enim credibile est, nullis antecedentibus causis suscepta haec esse, aut insanire iudicandum est Atticos, qui sibi ritum religionis adsixerint conflatum rationibus nullis*. Scribo, *adsinxerint*.

Pag. 182. Lin. 9. *Potest irreligiosius quidpiam vel existimari, vel credi, quam femina terris mersa, vel quodlibet aliud* (*nihil enim similiter refert*) *raptum Proserpinae dicere, & cum nota Ditis patris rei rusticae dei proloqui?* Locus non leviter depravatus, corrigo in partem interpunctione, *vel quodlibet aliud? nihil enim similiter refert raptum Proserpinae d. e. c. n. D. p. r. r. d. proloqui*. Et postrema illa aut valde fallor, aut mutila sunt. Putem scribi debere, *cum nota ditis patris, & rei rusticae dei p.* aut talem copulam. Porro *dei* dixit, pro *deae*. Sic lib. III. *Dianam, Cererem, Lunam, caput esse unius dei triviali germanitate pronuntiant*. Sic Virgilius.

Descendo, ac ducente deo flammam inter & hostes.

Vide Macrobium Saturn. lib. III. cap. VIII.

CAP. XII.

Vrigo. Vegetius restitutus.

Lin. 17. *Antea nos fuerat adlegoricas dictiones honestissimis sensibus obumbrare, res turpes, foedas prolatu, honestorum vestirier dignitate*. Scribo, *h. sensibus obumbrari*.

Lin. 19. *At vero vobis auctoribus per turpitudinem dicuntur res graves, & castitate pollentia obscoenis commorantur in vocibus*. Malim, *commemorantur*.

Lin. 32. *An deos adulteros dicere periculum habuit nullum? Prolatio cupidinis, atque irae, os fuerant obscoeno coinquinatura contactu?* Scribo, *p. habuit ullum?*

Pag. 183. Lin. 13. *Ad extremum, & ultimum, quid sibi dii volunt, ut honesta quum nolint, turpissima de se dici, atque indecora patiuntur? Atyem quum nominamus, solem* (*inquit*) *significamus, & dicimus, sed si Atys sol est* (*quemadmodum connumeratis, & dicitis*) *quis erit Atys ille, quem in Phrygia genitum vestrae produnt, atque indicant literae?* Emendaveram, *commemoratis, & dicitis*, quum video ante me fecisse id Canterum.

Lin. 24. *Si enim istud principaliter habet originem solis, quid tamdem de vobis sol aureus meruit, ut ei cum semiviro faceretis vocabulum istud esse commune? sin hirquinum, & Phrygium est, quid Phaethontis genitor, pater huius luminis, & claritatis admisit, ut abscisso ab homine dignus videretur vocari, & augustior fieret evirati corporis nuncupatione signatus?* Lego, *ut abscissi agnomine*.

Pag. 184. Lin. 11. *Quid enim subiiciemus pro istis fustibus, quos super adgerem tumuli Semeleiae sobolis origo contorsit*. Scribo, *Semeliae sobolis origo*. Vide rem omnem p. 173. 174. Vsitata autem haec ipsa vox etiam Apuleius Miles. I. de Meroe. *Me satis, quam humane tractare adorta caenae gratae, atque gratuitae, ac mox urigine percitae, cubili suo adplicat*. Item Miles. VIII. *Ad illicitae libidinis extrema flagitia infandis uriginibus efferantur*. Corrupta haec vox quoque apud Vegetium Artis Veterinariae lib. II. capit. LII. *Vligines etiam in pedibus cruribus, unguibusque, vel sub armis aliquando generantur, quas quidam dulcedines vocant, habent similitudinem scabiei*. Scribo, *Vrigines etiam p.* aut, si ita mavis, *Vitiligines*. Sed priorem emendationem adstruit, quod ait a quibusdam *dulcedines* adpellatas fuisse. Plinio *Vredo* idem valet, ubi de urtica. *Haec tractu uredinem incitat*. Nam *Vrere* in Venereo significatu Latinis, maxime Poetis, non insolens.

Lin. 34. *Ad veram iudicis firmam, & in illa estis reprehensionis parte, quod in usu sermonis vestri Martem pro pugna adpellatis*. Legerim, *ad veram iudicii normam*. Sed istud, ut mea haec omnia, arbitrarii iuris esse volo, & cedam libens merito, meliora, certioraque, aut ab ingenio, aut a libris, quibus nos destituti, adferenti.

CAP. XIII.

Apuleius castigatus. Relicinus. Licinus. Licini boves.

Milesiarum scriptori caput hoc dabimus, quo & ille nobis nonnihil debeat. Itaque in earum prima haec emendabam: *Amatorem suum, quod vi aliam temerasset, unico verbo mutavit in feram castorem; quod ea bestia captivari metuens, ab insequentibus repraecisione genitalium liberatur*. Vbi quaeso natum τὸ *repraecisione*? nusquam, nisi apud Orci cancros, ad quos relego, & scribo, *ab insequentibus se praecisione genitalium l.* Ibidem. *Devotionibus sepulcralibus in scrobem procuratis, ut mihi temulenta narravit proxime, cunctos in suis sibi domibus tanta numinum violentia clausit, ut toto biduo non claustra*

stra perfringi, non fores evelli, non denique parietes ipsi quiverint perforari. Scribo, *tanta nimirum violentia*. Milef. II. *Tamen dum luxu temulento similis ostiatim singula pererro, repente nescius forum cupedinis intuli*. Lego, *dum lixae t.* Milef. III. *Iamque luminibus meis vigilia marcidis infusus sopor, etiam in alium diem nos attinuit*. Lego, *in altum d.* Ibidem. *Et illa quidem magnis suis artibus volens reformatur. At ego nullo decantatus carmine, praesentis tantum facti stupore defixus, quidvis aliud magis videbar esse, quam Lucius.* Emendo, *magicis suis a.* Ibidem. *Sic exterminatus animi, adtonitus in amentiam, vigilans somniabam; defrictis adeo diu pupillis, an vigilarem scire quaerebam*. Induxerim τὰ *adtonitus i. a.* ut interpretamentum istorum, *exterminatus animi*. Milef. V. *Hic queritans, propiter emergit e mari, suumque protinus aureum thalamum petiit; & reperto, sicut audierat, aegroto puero, iam inde a foribus, quam maxime boans*. Lego, *properiter emergit*. Origo mendae ex adbreviata scriptura *properiter*. Ibidem. *Sed male prima pueritia instructus es, & acutas manus habet, & maiores tuos irreverenter pulsasti toties; & ipsam matrem tuam, me inquam ipsam, parricida denudas cottidie*. Milef. VI. *Interea Psyche variis iactabatur discursibus, dies, noctesque mariti vestigationibus inquieta, animo tanto cupidior, &, iratum licet, si non uxoris blanditiis lenire, certe servilibus precibus propitiare*. Scribo, *si non uxoriis b. l. certa s. p. p.* Alioquin sensus mutilus. Ibidem. *Quod si vere Iupiter mugivit in bovem; potest in asino meo latere aliquid, vel vultus hominis, vel facies Deorum*. Scripserim, *mugivit in bove*. Milef. IX. *His, & aliis similibus adfaniis frustra blatteratis, eos retrorsum abducunt pagani, statimque victos in Tullianum compingunt*. Scribo, *statimque vinctos*. Ibidem. *Atque hac ipsa potissimum famosa castitate, & insignis tutelae nimietate instrictus, atque inflammatus, quidvis facere, quidvis pati paratus, ad expugnandam tenacem domus disciplinam totis accingitur viribus*. Scribo, *instinctus, atque inflammatus*. Milef. X. *Tunc infelix, duplici filiorum morte percussus, magnis aerumuarum procellis aestuat. Nam & iuniorem incoram sui funerari videbat, & alterum, ob incestum, parricidiumque capitis scilicet, damnatum iri certo sciebat. Adhuc uxoris dilectae nimium mentitis lamentationibus, ad extremum sobolis impellebatur odium*. Corrigo, *capitis ilicet damnatum i. c. s. Adhaec v. &c.* Milef. XI. *Quae caeli luminosa culmina, maris salubria flamina, inferorum deplorata silentia, nutibus meis dispenso*. Emendo, *aeris salubria f.* Florid. I. *Profecto verissime Poeta egregius dixit, velut nebulam nobis ob oculos effusam; nec cernere nos, nisi intra lapidis iactum valere* Forte, si quid mutandum, *ob oculos offusam*, Ibidem. *Laudans sese, quod erat & coma relicinus, & barba squallidus, & pectore hirsutus, & arte tibicen, & fortunae egemus*. Scripserim, *fortuna egenus*. Quia autem *Relicinus*, inibi quid sit video Colvium tacitum praeteriisse, libet exponere. Dicebantur vero *Relicini*, quibus capillitium crispum. Vtitur hac dictione etiam postea, ubi de Alexandro Magno ei sermo. *Eadem forma viridis iuventae, eadem gratia relicinae frontis videretur*. Simpliciter *Licini*. Glossae. *Licinius*, Ἀνατρίξ. Et boves quoque *Licini* dicti, quibus cornua sursum crispata. Iunius Philargyrus ad Georg. III. *Camuri boves sunt, qui conversa introrsus cornua habent, quibus contrarii Patuli, qui cornua diversa habent. Laevi, quorum cornua terram spectant, his contrarii Licini, qui cornua sursum versum reflexa habent*. Vide quoque Servium ad eumdem locum, atque hoc obiter.

CAP. XIV.

Dies magnus. Sol magnus. Agellii lectio defensa.

ADpellasse videntur veteres *Magnum* diem, qui longis, periculosisque laboribus finem imponeret, quod visum etiam viro doctissimo Ludovico Carrioni, ad Valerium. Tacitus in Vita Agricolae. *Transigite cum expeditionibus, imponite quinquaginta annis magnum diem*. Lactantius lib. VII. capit. XIV. *Perfectis omnibus, quae in usum hominis molitus est deus, ipsum hominem sexto die ultimum fecit, eumque induxit in hunc mundum, tamquam domum iam diligenter instructum, ita nunc sexto die magno verus homo verbo Dei fungitur, idest, sanctus populus doctrina, & praeceptis Dei ad iustitiam figuratur*. In sacra Scriptura quoque *dies Magnus* vocatur ultimus ille, quo venturus Deus noster iudicatum vivos, & mortuos. Eodem modo *Sol Magnus*, quum ad Occasum iam vergit. Agellius lib. III. cap. II. *Magistratus, quando una die eis auspicandum est, & id super quo auspicaverunt agendum, post mediam noctem auspicantur, & post meridiem Sole magno auspicati esse, & egisse ex eodem die dicuntur*. Et dissentio a Iusto Lipsio, viro magno, qui legit, *post meridiem Solem agunt*. Differt autem Macrobius Saturnal. lib. I. cap. III. *Post mediam noctem auspicantur, & post exortum Solem agunt, auspicatique, & egisse eodem die dicuntur*. Quae sane, ut verum fatear, correctionem eius in partem stabiliunt. Porro de Sole magno aliud exemplum in Apuleio Milef. XI. *Ecce transcurso signifero circulo Sol magnus annum compleverat, & quietem meam rursus interpellat numinis benefici cura pervigilis*.

CAP. XV.

Mnevis. Macrobius, & Mamertinus correcti.

IN Macrobio nondum omnia emendata testabitur hic locus Saturn. lib. I. cap. XXI. *Taurum vero ad Solem referri multiplici ratione AEgyptius cultus ostendit, vel quia apud Heliopolim tantum Soli consecratum, quem Netom cognominant, maxime colunt*. Et fallor, aut legendum, *quem Mnevin cognominant*. Adhaesera:

A ferat prima litera fini vocis praecedentis, & *t* in *u*, atque *o* in *i* mutarunt. Suidas. Μνηῦις, ὄνομα θεῦ αἰγυπλίυ. Ammianus Marcellinus lib. XXII. *Inter animalia antiquis observationibus consecrata Mnevis, & Apis sunt notiora. Mnevis Soli sacratur, super quo nihil dicitur memorabile, sequens, Lunae.* Transeo ad Mamertini, ut putant, Panegyricum Maximiano dictum. *Quid autem maius evenire potuit illa tua in Germaniam transgressione? qua tu primus omnium Imperatorum probasti Romani Imperii nullum esse terminum, nisi qui tuorum esset arborum.* Vir. Clarifs. Henricus Stephanus legit, *arbitriorum*, quod nimium quantum a vulgata scriptura recedit.

B Ego minima mutatione, *qui tuorum esset armorum*. In Genethliaco eiusdem eidem dicto. *Nihil denique tam vile, tam vulgare est, cuius participes malignis aemulationis stipulis vacent.* Scripserim, *stimulis*. Deinde. *Ipsa etiam gentium domina Roma, in modico propinquitatis vestrae elata gaudio, vosque e speculis suorum montium prospicere conata, quo se vultibus vestris propius expleret, ad intuendum comminus quantum potuit accessit.* Scribo, *immodico propinquitati v. &c.* Postea. *Admonet me & temporis loci ratio, & maiestatis tuae reverentia, ut finem dicendi faciam.* Corrigo, *me temporis, & loci r.*

CRITICI ARNOBIANI

LIBER SEXTVS.

CAPVT PRIMVM.

Augustinus correctus.

Pag. 185. Lin. 21. *IN hac enim consuestis parte crimen nobis maximum impietatis adfigere; quod neque aedes sacras venerationis ad officia construamus, non deorum alicuius simulacrum constituamus, aut formam.* Scribo, *adfingere*.

Pag. 186. Lin. 32. *Et quid amplius possumus vel honoris eis attribuere, vel dignitatis quam quod eos in ea ponimus parte, qua rerum caput, ac dominum, summumque ipsum regem, cui debent divina nobiscum, quod esse sentiunt, & vitali in substantia contineri?* An scribendum? *cui debent dii una nobiscum.*

Pag. 187. Lin. 16. *Templa enim haec quid sunt? Si humanam infirmitatem roges, nescio quid immane, atque amplum; si deorum potentiam metiaris, successus quidem parvi, atque (ut verius proloquar) genus augustissimum cavernarum paupertini cordis excogitatione suspensum.* Scribo, *successus quidam p.*

Lin. 21. *Quorum si quaeris audire quis prior fuerit fabricator, aut Phoroneus AEgyptius, aut Merops fuisse monstrabitur.* Illud vero crassum mendacium. Scribendum, *Phoroneus Argivus.* Id adeo verum est, ut testimonio non egeat. Porro, quod de Phoroneo ait; is Phegeo fratri iunioris mortuo templum constituit, ubi ei tamquam Deo boves immolarentur. Augustinus De Civitate Dei lib. XVIII. cap. III. *His temporibus Graecia sub Phoroneo Argolico rege legum, & iudiciorum quibusdam clarior facta est institutis. Phegous* (scribo *Phegeus*) *tamen frater huius Phoronei iunior quum esset mortuus, ad eius sepulcrum templum est constitutum, in quo coleretur, ut deus, & ei boves immolarentur.*

C *Templum, inquit, hoc Martis est, hoc Iunonis, & Veneris, Apollo hic habitat, in hoc manet Hercules, illo Summanus.* Scribo, *id Veneris*. Lin. 31.

CAP. II.

Iovis epulum. AEgyptiorum mos. Statio Papinio data lux.

HOC est enim proprium deorum, complere omnia vi sua, non partiliter uspiam, sed ubique esse totos; non adesse, non abesse, non Pag. 188. Lin. 10.
D *caenatum ad AEthiopas pergere, & post dies bissenos privatum ad domicilium redire.* De Iovis apud AEthiopas epulo hausit ex Homeri Iliad. ά, ubi ipsa sic loquitur Thetis.

Ζεὺς γὰρ ἐπ' Ω'κεανὸν μετ' ἀμύμονας αἰθιοπῆας
Χθιζὸς ἔβη μετὰ δαῖτα (θεοὶ δ' ἅμα πάντες ἕποντο)
Δωδεκάτη δέ τοι αὖθις ἐλεύσεται Οὔλυμπόν δε.

Inde quoque Statius Silv. lib. IV. in Epulo Domitiani.

E *Talis, ubi Oceani finem, mensasque revisit*
AEthiopum, sacro diffusus nectare vultus
Dux superum. ———

Eustathius memorat in Diospoli; quae AEgypti est civitas, esse Iovis templum maximum, unde

unde AEthiopes Iovis, & aliorum Deorum simulacra accipientes, certo quodam tempore universam Lybiam circuire per duodecim dies continuos, quia tot sint apud ipsos Dii. Meminit quoque Nicandri Scholiastes θηριακοῖς, additque myrica coronatus in hac solenni pompa AEthiopas incedere consuevisse. Verba ita habent. Μητρόδωρος ἐν τῷ περὶ συνηθείας ἀρχαιότατον εἶναί φησι φυτὸν τὴν μυρίκην. καὶ τοὺς αἰγυπτίους ἐν τῇ τοῦ Διὸς πομπῇ ἐστεφανῶσθαι μυρίκῃ. καὶ παρὰ Μήδοις μάγους. Ad Arnobium redeo.

Lin. 24. *Quod si ita non erit, tollitur e medio omnis spes opis, & erit in dubio, audiamur ab diis, necne, si quando res sacras caerimoniarum conficitis debitis.* Scribo, *audiamus ab diis.*

Lin. 31. *Si omnes uno in tempore rebus divinis factis, quod sua quosque necessitas cogitare compellit poscant de numine, referendi beneficii quaenam omnibus spes erat, si non undique missam ad se vocem deus exaudiet, & erit ulla longinquitas, qua penetrare non possit auxilium poscentis oratio?* Scripserim, *q. s. q. n. rogitare compellit.*

Pag. 189. Lin. 20. *Quid Celei virgines? non in Cereris Eleusinae humatae habere perhibentur officia?* In Romano est, *humationibus perhibentur officio?* Forte, *humatae omnibus perhibentur officiose.* Sic lib. I. *Supercilio* quoque truncate, pro *superciliose* legebatur, ut inibi monui,

Pag. 192. Lin. 5. *Si simulacra haec omnia superiorum sunt imagines numinum, ergo & in caelo habitare dicendus est deus talis, ad cuius formam, & speciem simulacri huius similitudo directa est.* Scribo, *superorum s.*

CAP. III.

Prudentius, & Etymologici Auctor, emendati.

Lin. 23. *ET videlicet, ut hic iste, ita illic ille, sine reliquo corpore persona est facies sola, fremebundus hiatibus torvidis, dirus, sanguineo de gutture malum dentibus suis comprimens, atque ut olim fessi canes linguam ore de patulo pituitate proiiciens.* In Romano erat, *sanguineo de coloro.* Lego, *sanguine decolorus.* Adbreviata scriptura *decolor.* mendi istius nutrix. dixit autem *decolorus*, pro *decolor*. Eodem modo *unicolorus*. Prudentius Hamartig.

Sic animas caeli de fontibus unicoloras, &c.

Item *versiculorus paries* lib. II. contra Symmachum. Et *Multicolora prata* Hymno III. καθημερινῶν. Vt autem *malam dentibus comprimere* Arnobius, ita Prudentius etiam περὶ στεφάνων. Hym. x. *Os dentibus comprimere.*

Numquam momordit martyr, aut os dentibus
Compressit arctis. ———

Commodum quoque huius auctoris locum emendabo, qui est ἁμαρτιγ.

Incerat lapides fumosos idolatrix
Relligio, & surdis pallens advolvitur aris.

Scribo, *idolatris*. Purum putum Graecum, εἰδωλολάτρις.

Lin. 31. *Atque (ut AEthlius memorat) ante usum, disciplinamque fictorum, pluteum Samios pro Iunone.* Ita optime emendarunt viri magni Canterus, & Gifanius. Sed AEthlii quoque nomen corruptum apud Etymologicographum in Νέωται.

Pag. 193. Lin. 13. *Animantis adseritis malam scientissimi causam, & quod semel sine ratione fecistis, ne videamini aliquando nescisse, defenditis.* Malim, *Amentes a. m.*

Lin. 24. *Liber membris cum mollibus, & liquoris feminei dissolutissimos laxitate.* Lego, *liquoris seminei*. Nam Liberum veteres masculinis seminibus praeficiebant, ut docui lib. IV. capit. VI. quae, si voles, vide.

Lin. 27. *Cum pileo Vulcanus, & malleo, manu liber, sed dextera, & fabrili expeditione succinctus.* Lego, *mancus, liber s. d.*

Pag. 194. Lin. 13. *Vsque adeo ludus est simulacra ista confingere, nomina illis tamquam propria dedicare, quibus si habitum detrahas, tollatur cognitio singulorum.* Scribo, *numina i. e. p. d.* Sic postea. *Exoleto Iovis numen, simulacrumque sacrare.*

CAP. IV.

Apuleius corrigitur, & Isidorus. Scobina, Scobs.

Lin. 26. *PHryne illa Thespiaca (sicut illi referunt, qui negotia Thespiaca scriptitarunt) quum in acumine ipso esset pulcritudinis, venustatis, & floris; exemplarium fuisse perhibetur cunctarum, quae in opinione sunt Venerum, sive per urbes Graias, sive iste, quo amor fluxit talium, cupiditasque signorum.* Emendo, *sive istic, quo a.* Simile mendum apud Apuleium Miles. v. extrema. *Quod autem, oramus, isti crimen, si puella lepidae libenter adrisit?* Etiam scribendum, *istic crimen.*

Pag. 196. Lin. 5. *In has species ducta sunt, atque in formas quas cernitis exierunt; fornacibus incocta figulinis, ex incudibus, & malleis nata, grossis rasa, descobinata limis.* Quae verba revocant mihi in mentem Isidori locum insignite depravatum, qui est Orig. lib. XIX. cap. XIX. *Scofina dicta, quod haerendo scophen faciat.* Emendo, *Scobina d. q. terendo scobem f.* Plautus Nervolaria.

Scobinam ego illam actutum adrasi.

Plinius lib. XI. cap. XXXVII. *Novissima adsperitas, ut scobina ferri.* Inde, *descobinare* hic apud Arnobium, & Varronem Meleagris. *Sin autem delectationis causa veneramini, quanto satius est salvis cruribus in circo haec spectare, quam his discobinatis in sylva currere.* Idem Vae victis. *Pugiles spectatores, qui miserum putatis vinci, quaero a vobis, si adversarius supercilia mi caestis descobinarit, num quis vestrum sua mihi est daturus.*

Lin. 10. *Ita non error est? non (ut proprie dicatur) amentia? deum credere, quem tute ipse formaris, supplicare tremebundum fabricatae abs te rei? & quum scias, & certus sis tui esse operis, & digitorum artem, pronum in faciem ruere, opem rogare suppliciter, adversisque in rebus, atque in temporibus adsperis propitii numinis favore succurrere?* Emendo, *propitii numinis favores adquirere? Novitatis aliquid fictio*

fictio corporibus bis addit, ut adiectione ipsa cogamini aliquid eis credere divinitatis, maiestatisque collatum? in aurum, aes mutata, ut testula vilitatem in argenteam cogat degenerare materiam? quae insensilia fuerant paulo ante, ut sint viva, & spiritali agitatione moveantur? Interpungo, *in aurum aes mutata, &c.*

Pag. 197. Lin. 4. *Si quas foris habuere naturas, eas omnes retineant simulacrorum in corporibus constituta stupiditas, quae tanta est? (detrecto enim dicere caecitatem) rerum existimare naturas formarum qualitate mutari.* Interpungo, *constituta, stupiditas, &c.*

Lin. 12. *Coctilibus testis succumbitis, aeris laminas adoratis, elephantorum a dentibus secundas poscitis valetudines, magistratus, imperia, potestates, victorias, adquisitionis lucra, messes opimas, feracissimasque vindemias.* Lego, *v. adquisitiones lucri.* Sic lib. IV. *Quis est enim, qui credat esse deos Lucrios, & lucrorum consequutionibus praesidere?*

CAP. V.

Ossu. Testu. Cato emendatus.

Pag. 198. Lin. 3. *ITA enim non videtis spirantia baec signa, quorum plantas, & genua contrectatis orantes, modo casibus stillicidiorum labi, putredinis modo carie relaxari, ut nidoribus, atque fumo suffita, ac decolorata nigrescant, quemadmodum saecli longioris incuria perdant situs, specie, & rubigine vulnerentur exesa?* Scribo, *p. situs, speciem, e.* Vel, *specie, & rubigine vulnerentur exesa?*

Lin. 9. *Ita, inquam, non videtis sub istorum simulacrorum cavis stelliones, sorices, mures, blattasque lucifugas nidamenta ponere, atque habitare? spurcitias huc omnes, atque alia usibus adcommodata conducere, semirosi duritias panis, ossa in spem tracta, pannos, lanuginem, chartulas, nidulorum in mollitie miserorum fomenta pullorum?* Emendo, *s. duritias panis ossu in speciem tracti, p. l. c. n. i. mollitiem, m. f. p.* Scriptum fuerat, *in spem* adbreviate. Haec mendi incunabula prima. Porro veteres, *Os, Osse, Ossum,* & *Ossu* dicebant, quorum postremo utitur heic Arnobius. Sic *Testu* quoque & *Testum*. Varro De LL. libro IV. *Testu atium, quod in testu caldo coquebatur.* Ovidius II. Fast.

Ara fit; huc ignem curto fert rustica testu.

Item V.

Stant calices; minor inde fabas, olus alter habebat,
Et spumat testu pressus uterque suo.

Cato, lib. De Re Rust. cap. LXXV. *Folia subdito, in foco caldo sub testu coquito leniter.* Cap. LXXVI. *Tunc placentam imponito, texto caldo operito.* Emendo, *testo caldo o.* Capit. LXXXIV. *Catinum texto operito, videto, ut bene percoquas medium, ubi altissimum est; ubi coctum erit, catinum eximito, melle unguito, papaver infriato, sub textum subde paulisper.* Scribo, *testo operito.* Et postea, *sub testum subde p.*

Lin. 22. *Erubescite, vel sero, atque ab animantibus mutis vias, rationes accipite; doceantque vos*

eadem nihil numinis inesse simulacris, in quae obscoena facere neque metuunt, neque vitant, leges suas sequentia, & instincta veritate naturae. In Romano est, *obscoena dicere.* Lego, *o. diicere.* Ea phrasi antea. *Non hirundines denique intra ipsos aedium circumvolantes tholos, iacularier stercoris plenas.* Alioquin non male emendasse videri poterat Gelenius. Sic, *stercus facere.* Festus in *Cunire*, & *Iuge auspicium.* Persius, *facere oletum*; & Veranius.

Sacerdotula in sacrario Martiali fecit oletum.

Denuo in Arnobii citatis verbis, quid est? *instincta veritate naturae.* Lego, *severitate n.* Et truncata vox, quales nonnullas observavimus in Afro hoc. Apte legibus severitatem subnectit.

CAP. VI.

Ammianus correctus. Privus.

Pag. 199. Lin. 5. *ERgo illud a vobis parte in hac primum desideramus, & postulamus audire, invitine hoc faciunt, idest, iure dedicationis adtracti simulacrorum ineunt mansiones? an proni, & faciles, neque ullis necessitatibus irrogati, si inviti hoc faciunt, & qui pote est, ut in aliquam necessitatem imminuta necessitate cogantur voluntariae obsequutionis assensu? Et quid in testulis dii petunt, ut eas sedibus sidereis anteponant? vincti omnes, & propemodum colligati nobilitent testulas, & cetera quibus signa consiunt?* Interpungo, *cogantur? voluntariae obsequutionis a.*

Lin. 14. *Quid ergo in materiis talibus semperne Dii mansitant, neque abeunt usspiam, etiamsi res postulaverit maxima? An habent itus liberos, quum libuerit abire quocumque, & ab suis sedibus, simulacrisque discedere.* Interpungo, & heic. *Quid? ergo, &c.* Ista autem, *habent itus liberos,* in memoriam revocant Ammiani locum depravatum lib. XXII. *Vltra haec loca Aocherusium specus est, quod accolae μυχοπόντιον adpellant, & portus Acone, fluvii diversi, Acheron, idemque Arcadius, & Iris, & Tembrius, & iuxta Parthenius, omnes in Mare ictu rapidu decurrentes.* Corrigo, *Acherusium specu est, q. a. μ. a. e. p. A. f. d. A. itemque A. e. I. e. T. e. i. P. o. i. m. itu r. d.*

Lin. 17. *Si permanendi necessitatem patiuntur, quid miserius his esse, aut infelicius poterit, quam si eos in basibus ita unci retinent, & plumbeae vinctiones? sed concedamus, ut caelo, & sidereis sedibus anteponant, divinitatis suae perdiderunt potestatem. Sin autem quum voluerint, evolant, & absolutum ius habent inania relinquere simulacra; ergo aliquo tempore desinent esse dii signa, & in dubio stabit, quando sacra debeant reddi, quando his conveniat, atque oporteat abstinere. Saepenumero videmus ab artificibus haec signa modo parvula fieri, & palmarem in minutiem contrahi, modo in immensum tolli, & admirabilem in amplitudinem sublevari.* Locus egregie luxatus, & mutilus. Restituo, *si permanendi necessitatem patiuntur, quid miserius his esse, aut infelicius poterit,* quam

quam si eos in basibus ita unci retinent, & plumbeae vinctiones? Sin autem quum voluerint evolant, & absolutum ius habent inania relinquere simulacra, e. a. t. d. e. d. s. e. i. d. s. q. s. d. r. q. h. c. a. o. abstinere. Sed concedamus, ut caelo, & sidereis sedibus anteponant, divinitatis suae perdiderunt potestatem. Saepe enim numero videmus, &c. Coaluerunt enim istae tres voces, & media propter similem literarum ductum absorpta est. Aut sane dicendum, post *potestatem* deesse aliquid.

Lin. 29. *Ratione hac ergo sequitur, ut intelligere debeamus in sigilliolis parvis contrahere se deos, & alieni ad corporis similitudinem coarctari, aut vero in vastis porrigere se longius, atque in maximitate producere.* Lego, *at vero in v.*

Pag. 200. Lin. 7. *Constituamus enim decem millia simulacrorum toto esse in orbe Vulcani; numquid esse (ut dixi) decem omnibus in millibus potis est unus uno in tempore? non opinor; qua causa? quia, quae sunt privata, singulariaque natura, multa fieri nequeunt simplicitatis suae integritate servata.* Lego, *q. sunt priva, singulariaque natura.* *Privus*, prisca vox, & vel pueris nota.

CAP. VII.

Momen. Fligere. Clemens emendatus.

Lin. 33. *QVinimmo si fiditis deos istic esse, nec ab signis uspiam simulacrisque discedere: permitte illis curam sui, reserata sint semper atque aperta delubra: ac si quid a quopiam temeraria fuerit fraude subreptum, vim numinis monstrent, & sub ipso furti atque operis nomine sacrilegos poenis convenientibus figant.* Emendo, *sub ipso f. a. o. nomine s. p. c. fligant.* Quid *Momen* sit dixi lib. II. capit. XI. *Fligere* autem veteres usurpabant, hodie composita magis in usu. Lucretius lib. II.

——— nam cita superne
Obvia cum flixere, fit ut diversa repente
Dissiliant. ———

Livius AEgystho.

Ipse se in terram saucius fligit cadens.

Accius, ἐπὶ ναυσὶ μάχῃ.

Nec perdolescit fligi socios morte, campos contegi.

Et AEgystho.

Heu cuiatis stirpem funditus fligi studet!

Virgilius.

Dant sonitum flictu galeae. ———

Ausonius.

Cymbala dant flictu sonitum. ———

Silius Italicus.

——— galea horrida flictu.

Pag. 201. Lin. 9. *Antiochum Cyzicenum ferunt decem cubitorum Iovem ex delubro aureum substulisse, & ex aere bracteolis substituisse fucatum.* Scripserim *quindecim cubitorum* ex Clementis auctoritate, cuius ea verba. Ἀντίοχος δὲ ὁ Κυζικηνὸς ἀπορούμενος χρημάτων, τοῦ Διὸς τὸ ἄγαλμα τὸ χρυσοῦν, πεντεκαίδεκα πηχῶν τὸ μέγεθος ὄν, προσέταξε χωνεῦσαι, καὶ τῆς ἄλλης τῆς ἀτιμοτέρας ὕλης ἄγαλμα παραπλήσιον ἐκείνῳ, πετάλοις κεχρυσωμένον ἀναθῆναι πάλιν.

Lin. 15. *Dionysius ille (sed iunior) cum velamine aureo spoliaret Iovem, & pro illo laneum subderet: iocularibus etiam facetiis ludens, quum esse illud in rigoribus algidum, hoc vaporeum, onerosum illud in aestatibus diceret, hoc rursus sub ardoribus flabile.* Scribo *in frigoribus algidum.* Et mendosus quoque in huius rei narratione Clemens. Διονύσιος μὲν γὰρ ὁ τύραννος, ὁ νεώτερος, θοιμάτιον τὸ χρύσεον περιελόμενος τοῦ Διὸς ἐν Σικελίᾳ, προσέταξεν αὐτῷ ἐρεοῦν περιτεθῆναι, χαριέντως φήσας τοῦτο ἄμεινον εἶναι τοῦ χρυσίου, καὶ θέρους κουφότερον, καὶ χρύσους ἀλεεινότερον. Lego, καὶ κρύους ἀλεεινότερον.

Lin. 24. *Facinus esse dicebat indignum, ex Apolline procreatum patre levi & glabro, simillimoque impuberi, ita barbatum filium fingi, ut antcipiti relinquatur, uter eorum pater sit, uter filius, immo an sit generis & cognitionis unius.* Scribo, *ut ancipiti r. u. e. p. s. u. f. i. an sint g.*

CAP. VIII.

Iunius Philargyrius corrigitur. Scriptulum. Satyrae Menippeae, etiam Cynicae dictae. Caliendrum.

Pag. 202. Lin. 13. *COnsimili ratione Posidippus in eo libro, quem scriptum super Gnido indicat, superque rebus eius, adulescentem haud ignobilem memorat, sed vocabulum eius obscurat, correptum amoribus Veneris, propter quam Gnidus in nomine est, amatorias & ipsum miscuisse lascivias, cum eiusdem numinis signo genialibus fusum toris, & voluptatum consequentium finibus.* Restituo, *q. s. s. Gnido indigitat.* Postea: *amatorias & ipsum miscuisse lascivias cum eiusdem numinis signo, genialibus usum toris*, &c. Ita enim legendum, & dispungendum.

Lin. 25. *Aut quoniam mites, & ingeniis tranquillioribus deae sunt, quantum fuerit miseris furialia ut restinguerent gaudia, mentemque insanam recreatis reducerent sensibus?* Nonne? *curandum fuerat m. f. u. r. g. m. i. r. reducerent sensibus?*

Pag. 203. Lin. 3. *Vbi Iuno regina, quum inclitum eius fanum sacerdotemque Chrysidem eadem vis flammae Argiva in civitate deleret?* Occasione huius loci corrigendus Iunius Philargyrius ad Georg. III. *Manifestum est a Cydippe Argivae Iunonis sacerdote hoc tractum*, &c. Scribo, *a Chryside Argivae.*

Lin. 7. *Vbi Liber Eleutherius, cum Athenis? ubi Diana, cum Epheso?* Scribo, *cum Ephesi?*

Lin. 9. *Vbi denique Apollo divinus, cum a piratis, maritimisque praedonibus, & spoliatus ita est, & incensus, ut ex tot auri ponderibus quae infinita congesserant secula, nec unum quidem habuerit scrypulum, quod hirundinibus hospitis (Varro ut dicit in Menippis) ostenderet.* In Romano codice exstat, *quo hirundinibus hospitiis (Varro ut dicit) se Themipeus ostenderet.* Lego, *scripulum, quod hirundinibus hospitis (Varro ut dicit Sat. Menippeis) ostenderet.* Veteres autem *Scriptulum* dicebant, ut Graecam vocem γράμμα exprimerent, posteriores *Scripulum* abiecto *T.* Sosipater Charisius

A risius lib. I. *Scriptulum, quod nunc vulgus sine t dicit*. Rhemnius Fannius.

Γράμμα vocant nostri, scripulum dixere priores.

Glossae. *Scripulum*, Γράμμα Σταθμός. Cur autem γράμμα dicatur docet idem Rhemnius.

——— *putandum*

Γράμματα dicta, quod haec viginti quatuor in se

Vncia habet. ———

Ovidius quoque *Scripula* dixit. Vel legendum hic, *nec unum habuerit scrupulum*. Ita effert
B Vitruvius lib. VII. cap. VIII. *Centenario sublato, si ibi auri scrupulum imponatur, natat in summo*. Valerius Maximus lib. IV. cap. IV. *Eadem gens nullum ante scrupulum argenti habuit, quam Paulus Perse rege devicto Q. AElio Tuberoni genero suo quinque pondo argenti ex praeda donaret*. Et profecto *scrupulum*, non *scripulum*, Arnobium scripsisse adducar ut credam, cum Varronis verbis dicat, qui ita extulit quoque Plutophthoryne, & Annali, quod fragmentum exstat apud Charisium lib. I.
C *Nummum argenteum conflatum primum a Servio Tullio dicunt, is quatuor scrupulis maior fuit quam numi*. Porro ex *se Thenipeus* feci *Sat. Menippeis*, quam proxime vestigiis litterarum insistens. Ita autem adpellavit Satyras suas a Menippo servo; alii Cynicas nominarunt. Vide Agellium lib. II. cap. XVIII. Macrobium Saturnal. lib. I. cap. II. Possis etiam legere, quo *b. b.* (*Varro ut dicit*) *se denique ostenderet*. Vel, *se dein deus ostenderet*. Elige Lector.

D Pag. 205. Lin. 3. *O species formidinum dirae, metuendique terrores propter quos genus hominum torpedine in perpetua adsigeretur*. Lego, *adfligeretur*.

Lin. 7. *Falciculae, claves, caliandria, fomites, talaria, baculi, tympaniola, tibiae, psalteria, mammae promtae, atque ingentes cantharuli, forcipes*, &c. Lego, *claves, caliendra, fomites*. Glossae. *Caliendrum*, κόσμιον κεφαλῆς. Horatius lib. I. Sat. VIII.

Canidiae dentes, altum Saganae caliendrum
E *Excidere*. ———

Acron. *Caliendrum dicitur ornatus capitis mulierum, sive suppositus crinis, quem pro naturalibus capillis accipiebant*. Reliqua sic dispungo: *mammae promtae atque ingentes, cantharuli, f.*

Lin. 14. *Vsque adeone mortales seculi illius ac temporis corde fuerant vacui, rationis sensusque nullius, ut ab actionibus improbis tamquam parvuli pusiones personarum monstruosissima toruitate animos etiam constringerentur & manus?* Malim, *corde fuerunt*.

F Pag. 206. Lin. 7. *Quod quidem non nos fatemur non contemtu facere, atque adspernatione divina, sed quod existimemus huius potentias nominis nihil tale deposcere, neque rerum huiusmodi cupiditatibus attineri*. Corrigo. *Quod quidem nos fatemur n. c. f. a. a. d. s. q. e. h. p. numinis n.* &c. Male vero τὸ *non* bis inculcatum est.

CAP. IX.

Pumilus. Columella correctus.

IN Columella quam insigne mendum lib. VIII. cap. II. *Pumiliones aves, nisi quem humilitas earum delectat, nec propter foecunditatem, nec propter alium reditum nimium probo, tam hercle quam nec pugnacem, nec rixosae libidinis matrem*. Emendo. *Pumiles autem aves nisi q. pumilitas e.* Et vet. cod. meus disertim *pumiles* praeferebat. Veteribus autem *Pumilibus* dicebatur parvus. Efferebant etiam *Pumulus*, quo modo alia multa. Apuleius Milef. V. *At ego misera, primum patre meo seniorem maritum sortita sum, dein cucurbita glabriorem, & quovis puero pumiliorem*. Quod autem Fulgentius ait. *Pumilos dicunt molles, atque enerues*. Magna ineptia. Etiam *Pumilio*: quemadmodum *Pusus, Pusio, Amasius, Amasio*, & alia ad id exemplum.

CAP. X.

Saturno capite aperto sacra facere mos. Lucem facere. Festus & Servius emaculati. AEneae in Laurenti agro sacrificium. Fulgentius correctus.

DIis omnibus velato capite sacrificabant, soli Saturno aperto. Servius AEneidos III. *Sane sciendum sacrificantes diis omnibus caput velare consuetos, ob hoc, ne se inter religionem vagis aliquid offerret obtutibus, excepto tantum Saturno, ne numinis imitatio esse videretur, quia Saturno capite velato incenditur*. Emendo, *quia Saturnus c. velato ibi cernitur*. Tibicen mihi Macrobius Saturnal. lib. III. cap. VI. *Custoditur in eodem loco, ut omnes aperto capite sacra faciant: hoc fit ne quis in aede dei habitum eius imitetur. Nam ipse ibi operto est capite*. Ille tamen ibi de Hercule, non Saturno. Amplius Festus. *Saturnia, Italia; & mons, qui nunc est Capitolinus, Saturnius adpellabatur, quod in tutela Saturni esse existimantur. Saturni quoque dicebantur, qui castrum in imo clivo Capitolino incolebant, ubi ara dicata ei deo ante bellum Troianum videtur, quia* (lego cui) *apud eam supplicant apertis capitibus. Nam Italici auctore AEnea velant capita: quod is cum rem divinam faceret in littore Laurentis agri Veneri matri, ne ab Vlysse cognitus interrumperet sacrificium caput adoperuit, atque ita conspectum hostis evitavit*. Et postea. *Saturno sacrificium fit capite aperto*. Et quae sequuntur. Atque hoc *Lucem facere* nominitabant. Idem Festus alibi. *Lucem facere dicuntur Saturno sacrificantes, id est, capita detegere*. Eumdem corrige quoque obiter. *Laebesum, & laebestatem, antiqui dicebant liberum & libertatem*. Hodie est, *laebertatem*. Sed quod ait in verbis primo citatis de AEneae sacrificio in litore Laurentis agri peracto, illud ipsum intelligit Virgilius AEneid. lib. III.

Quin ubi transmissae steterint trans aequora classes, Et

Et positis aris iam vota in littore solves, A
Purpureo velare comas adopertus amictu,
Ne qua inter sanctos ignes in honore deorum
Hostilis facies occurrat, & omnia turbet.

Item Macrobius loco citato. *Varro ait Graecum hunc esse morem: quia sive ipse, sive qui ab eo relicti arum maximam statuerunt, Graeco ritu sacrificaverunt: hoc amplius addit Gabius Bassus: idcirco enim hoc fieri dicit; quia ara maxima ante adventum AEneae in Italia constituta est, qui hunc ritum velandi capitis invenit.* Ita emendari debere monui in Notis B ad eum, & quod inibi in Variis facturum promiseram, hic persolvo, ne ulterius exspectes. Quoniam autem Gabii Bassi ibi mentio, rescribes apud Fulgentium, *Veruina. Gabius Bassus Satyra,* &c. Non, ut hodie, *Galbus Bassus.*

CAP. XI.

Nonius aliquoties correctus,
Isidorus semel.

NOnio Marcello emendando operam varii varie navarunt, sed, ut dicam Ausonii verbis. *Alius alio plura invenire potest, nemo omnia.* Ego etiam aliquam symbolam libens conferam.

In Senium.

Marcus Tullius de Senectute. *Quod si ipsis voluptatibus bona aetas fruitur, lubentius primum parvulis fruitur rebus.* Absentia unius D voculae turbat sensum. Rescribo. *Quod si istis ipsis v.* Et ita constanter habent codices Ciceroniani.

In Commentum.

Plaut. Amphitruone. *Fac iam Amphitruonem advenientem ab aedibus, ut abeat quovis pacto, fac commentus sies.* Ecce, Poeta desiit esse Plautus, & in prosam eius versus mutarunt, quos ille duo dederat, hoc modo conceptos. E

Fac Amphitruonem advenientem ab aedibus
Vt abigas quo vis pacto, f. c. s.

Verba sunt Iovis ad Mercurium imperantis ut ab aedibus Amphitruonem arceret, dum ipse intus res mariti ageret.

In Superbos.

Plautus Amphitruone. *Faciam ego hodie te superbum ni hinc abis: & post auferere, non abibis.* Restituam Sarsinati isti versus suos, & personas.

ME. Faciam ego hodie te superbum, ni hinc ais.

Et post.

ME. Auferere, non abibis. ——

Nam τὰ & *post* verba sunt Nonii.

In Secundum.

Varro de Vita Populi Romani lib. I. *Tullum Hostilium in velis, ubi nunc est aedes deum Penatium; Ancum in Palatio ad portam Mugionis secundum viam sub sinistra.* Clara correctio, *in Veliis, ubi n. e.*

In Fornum & Fornaces.

Fornum & Fornaces dicuntur a forno, quod est, calido. Inde Forcipes quod candentes teneant ferrum. Lego, *d. a formo, q. e. c. I. f. q. candens t. f.* Postea in verbis Varronis. *Vtriusque vocabulum a forno ductum.* Iterum scribo, *a formo d.* Corrigendus extra ordinem Isidorus Orig. lib. XIX. cap. VII. *Forcipes, quasi ferricipes, eo quod ferrum candens capiant, teneantque sive quod ab his aliquid foruum capimus & tenemus, quasi foruicapes.* C *Nam foruum est calidum.* Scribo, *f. quod his a. formum c. e. t. q. formicapes; Nam formum e. c.*

In Collutulet.

Collutelet significat dedecoret. Plautus Trinummo. *Haec famigeratio te honeste me collutelet, & sine dote duxeris.* Restituo.

——— haec famigeratio
Te honestet, me autem collutulet, si sine dote duxeris.

Ita habent Plauti editiones.

In Casteria.

Quin pol si reposui remum sola ego in casteria.

Scribo, *si reposivi*, verbo antiquo, & Plautino: alias versus non constet.

In Naenia.

Varro de vita Populi Romani lib. IV. *Ibi a muliere, quae obtutum a voce esset, perquam laudari, deinde naeniam cantari solitam ad tibias, & fides.* Emendo, *quae optima voce e.* Veteres scribebant *obtuma*. Incuria vero librarii media syllaba geminata errorem peperit.

In Capitia.

Neque id ab orbita matrumfamilias instituti, quod eae pectore ac lacertis erant apertis, nec capitia habebant, haec & capitula adpellavit. Separo Nonii verba a Varronis, & lego, *habebant. Haec & capitula adpellant.* Postrema illa quatuor Marcelli sunt.

CRITICI ARNOBIANI

LIBER SEPTIMVS.

CAPVT PRIMVM.

Festus emendatus. Mos in sacrificiis. Αὖ ἐρύειν.

Pag. 207. Lin. 34. *Isi forte hostiarum deus animas devorat, aut ex aris ardentibus nidorem consectatur, & fumos, pasciturque de cnissis, quas evomunt ardentia viscera, adhuc uda de sanguine, & prioribus humecta de succis.* Forte, *& cruoris humecta*. Temere tamen mutare nolim.

Pag. 209. Lin. 29. *Sed concedamus [ut vultis] perturbationem huiusmodi familiarem diis esse, placandique eius causa res divinas fieri, & sacrorum solennia celebrari.* Rescribo, *placandaeque eius c.*

Pag. 213. Lin. 17. *Postremo si tristia, atque importuna dii pellunt: si ea quae sunt laeta atque amica largiuntur, unde sunt mundo tanti tamque innumerabiles miseri?* Forte, *atque infortunia dii pellunt.*

Pag. 215. Lin. 32. *Vt si quispiam visa potentissimi nominis atque auctoritatis viro, via decedat, adsurgat, caput revelet; vehiculoque desiliat: tum deinde salutet, acclives ancillae aut servuli pavibundas trepidationes imitatus.* De hoc more plenissime Lipsius in Electis: ego Festi locum corrigam eo pertinentem, unde colligere est, si cum uxoribus sederent, vehiculo desilire minime coactos. Inquit. *Matronae magistratibus non submovebantur, ne pulsari, ne contrectari viderentur, neve gravidae concuterentur; ob quam etiam causam, aut Verrius, neque earum viros sedentes cum uxoribus deesse quo descendere coactos a magistratibus, quod communi vehiculo vehitur vir & uxor.* Sed verba, ut dixi, mendosa. Corrigo, *s. c. v. de essedo descendere c.*

Pag. 216. Lin. 2. *Video quid agatur in huiusmodi honorationis officio: summissione alterius datur alteri plurimum, efficiturque, ut videatur magnus, quem susceptio minoris extulerit, & suis anteposuerit rebus.* Lego, *quem subspectio m. e.* Nam *Subspicere* in veneratione proprium.

Pag. 117. Lin. 4. *Et tamen, ut videamus istud quod dicitur quale sit, quod est istud honoris genus, vervecem, arietem, taurum, dei sub ore connectere, conspectuque in eius occidere?* Emendo, *d. s. o. convertere.* Nam hostias quas diis superis immolabant, resupinabant, & ore ad caelum convertebant, id quod Graeci αὖ ἐρύειν adpellant. Homerus Iliad. ά.

Αὖ ἔρυσαν μὲν πρῶτα, κ) ἔσφαξαν, κ) ἔδειραν.

Orpheus in Argonaut.

Καὶ τότε δὴ κραντῆρα βοῶν περιμυκέα ταῦρον

Σφάζεν ἀνακλίνας κεφαλὴν ἐς αἰθέρα δῖαν.

Vide quae V. Cl. Bonaventura Vulcanius ad Callimachi Hymno III.

Quod si ea quae fiunt, propria vi pendere, non ante sumtis placet opinionibus aestimare, arae istae, quas dicitis, altariaque baec pulcra, infelicissimi animalium generis ustrinae, rogi sunt, & busticeta, in opus structa foedissimum, atque in sedem fabricata foetorum. Lego, *atque in caedem fabricata pecorum.* Quamvis vulgata lectio defendi possit, itaque non urgeo. Lin. 11.

CAP. II.

Mos lavandi ante sacrificia peragenda. Solipunga. Isidorus restitutus.

Lin. 19. *Mactaturque hoc illis, quorum templa cum adire disponitis, ab omni vos labe puros, lautos, castissimosque praestatis? Et quid esse bis potest coinquinatius, infelicius, spurcius?* Liceatne? *coinquinatius, foetidius, spurcius?* Hercules audaculum! & abesset prima syllaba, non ita esset: tamen τὸ *infelicius* mendosum esse certum omnino. Cogita lector. Tangit vero in verbis illis morem veterum, qui templa accessuri, & vota facturi, se lavabant. Insignis super eo locus apud Iustinum Martyrem Apolog. II. Τὸ λυτρὸν δὴ τῦτο ἀκύσαντες οἱ δαίμονες διὰ τῦ προφήτυ κεκηρυγμένον, ἐνήργησαν κ) ῥαντίζειν ἑαυτὺς τὺς εἰς τὰ ἱερὰ αὐτῶν ἐπιβαίνοντας, κ) προσιέναι αὐτοῖς μέλλοντας, λοιβὰς κ) κνίσας ἀποτελῦντας. τέλεον δὲ κ) λύεσθ ἀπιόντας, πρὶν ἐλθεῖν ἐπὶ τὰ ἱερὰ ἔνθα ἵδρυνται, ἐνεργῦσι. Apud Lactantium quoque lib. v. capit. xx. *At illi infelices, nec ex sceleribus suis intelligunt, quam malum sit quod colunt, quandoquidem flagitiis omnibus inquinati veniunt ad precandum: & se pie sacrificasse opinantur, si cutem laverint, tamquam libidines intra pectus inclusas ulli amnes abluant, aut ulla maria purificent.* Et passim.

Lin. 29. *Et quoniam volucres hostiarum quoque in numeris ponitis, cur non vulturios, aquilas, ciconias, immussulos, buteones, corvos, accipitres, noctuas? cumque illis salamandras, natrices, viperas, solifugas?* Quas hic *solifugas*, alii *solipugas*, alii rursus *solipungas* nominant: atque corrigendus Isidorus Origin. lib. XII. capit. IV.

pit. IV. *Solpunga serpens est quae non videtur*. Male enim in hodie cusis est, *Salpinga*. A

Pag. 219. Lin. 8. *Cibis novis auctificatis deos, nidoribus cohonestatis & succis: & quia vobis iucunda & grata sunt, eaque vos alunt, deos etiam creditis in eorum adfluere voluptates, latratorum & canum ritu offis saevitias ponere, atque adludere porrigentibus saepius?* Lego, *n. c. & fumis*. Sic antea dixit. *Aut ex aris ardentibus nidorem consectatur & fumos.* Sequentia ita scribo, *ea quae vos a.* &c.

Lin. 18. *Quae est enim causa* [*requiram ut eadem* B *rursus*] *ut ille tauris deus, haedis alius honoretur, aut ovibus, hic lactentibus porculis, alter intonsis agnis, hic virginibus bubulis, capris ille cornutis, hic sterilibus vacculis, at ille ingentibus scrofis, hic albentibus, atque atris, alter feminei generis, alter vero animantibus masculinis?* Lego, *h. v. buculis, c. i. c. h. s. v. a. i. incientibus s. h. a. a. a. a. f. g. a. v. a. masculini?* Atque τὸ *incientibus* ex aureola emendatione Scriverii mei est.

C

CAP. III.

Fulgentius & Prudentius restituti.

Lin. 28. AVt (*ut fieri moris est*) *observationis alicuius & religionis metu, ille caprina abstinet se carne, porcinum alius exsecratur attactum, huic ovilla foetu lenta sunt viscera.* Coniungo, & scribo, *foetulenta sunt*. Simile paene mendum apud Fulgentium libro de Alleg. Virgilianis. D *Ergo dum ad tempus multae scientiae quis pervenerit, in temporales gurgitis caenositates morumque fecelentias transit.* Corrigo, *morumque faetulentias t.* Aut certe: *m. faeculentias*, quod magis placet.

Pag. 220. Lin. 17. *Quia superis diis, inquit, atque hominum dexteritate pollentibus, color laetus acceptus est ac felix hilaritate candoris.* Scribo, *atque ominum d. p.* Quod & Grotio meo in mentem venit. Sed & Prudentium corrigo lib. II. adversus Symmachum.

His tamen auspicibus successus dextra dederunt E
Omina laetificos, & felix adfuit ales.

Male enim.

Omnia laetificos, &c.

Lin. 28. *Sed adsentiamur (ut vultis) & esse inferos, & esse manes, & habitare nescio quos in his deos hominique minus faustos, & tristioribus praepositos rebus: & quae causa, quae ratio est, ut atrae his hostiae, nigerrimique admoveantur colores? quia nigra nigris conveniunt, & tristitia consimilibus grata sunt.* Emendo, *n. a. coloris? q. n. n. c. e. tristia c. g. s.* F

Pag. 221. Lin. 3. *Solas ergo immolate diis lanas, vulsasque ex hostiis setulas, relinquite infelicissimas pecudes, spoliatas licet, caeli animam ducere, & pastibus innocentissimas incubare.* Scripserim, *caelo animam d.*

Lin. 6. *Quod si grata numinibus inferis ea, quae sunt nigra furvique existimatis coloris: cur non omnia cetera, quae illorum inferre sacrificiis moris est, sint nigra & fumigata, tetraque & colorata, curatis? Inficite tura, si dantur: salsas fruges, atque universa libamina, lacti, oleo, sanguini, hic ponat ut purpureum colorem, illa ut sint lurida, fuliginem infundite eum favillis.* Lego, & interpungo, *a. v. libamina: lacti, o. s. h. p. v. p. c. i. v. s. furva, f. i. c. s.*

Confundi haec, inquit, fas non est, nec piaculi parvi est, officia rituum procurationemque misceri. Mavelim, *procurationumque m.* Lin. 22.

Quia generis certi hostias certis ius est consecrare numinibus, certaque & supplicamenta praestari. Eiicio vocem male inculcatam ab librariis, & lego, *certaque supplicamenta p.* Lin. 24.

Et quae iterum causa est, ut generis certi hostias certis ius sit consecrare numinibus, certaque & supplicamenta praestari? Etiam heic, *certaque supplicamenta p.* Lin. 25.

Animalium facta est inter deos divisio, transactionis alicuius pactione convenit, ut ille contineret ab huius se hostia? hic ut usurpare desineret alieni sanguinis iura? an, ut zelotypi pusiones, communicare gustatum suarum pecudum nolunt? aut, ut gentibus fieri moris diversissimi forma est, quae habentur his esui, aliarum eadem reiiciuntur a victibus? Scribo, *aliorum eadem r.* Pag. 222. Lin. 3.

Telluri (inquiunt) matri scrofa ingens immolatur faeta, at Minervae virgini virgo caeditur vitula, nullis umquam stimulis, nullius operis excitata conatu. Etiam hic legit Scriverius meus. *Telluri i. m. s. inciens i. faetae.* Lin. 14.

CAP. IV.

Tharsomenos. Precula. Formula vetus in auspiciis.

QVid sit illa, quid frumen, quid africia, quid gratilla, catumeum, consplium, cubula? Lego, Q. fritilla. De qua voce magnus Scaliger ad Varronem. Iam posset τὸ *frumen* rectum videri, nisi diceret, *ex quibus duo, quae prima, sunt pultium nomina.* Ausimne? *fruma*, pro *forma* (quae erat puls ex melle & milio, teste Festo) quomodo *Tharsomenos* veteres multi pro *Thrasymenus* dictitarunt, teste Quintiliano Institut. Orat. lib. I. cap. V. Et *Precula* Tinca Placentinus, pro *Pergula*, quem reprehendit Hortensius. Minime vero. Itaque ampliandum. Pag. 224. Lin. 25.

Non enim placet carnem strebulam nominare, quae taurorum e coxendicibus demitur: pulpamenta non assa, quae in veribus exta sunt, animata prius & torrefacta carbonibus. Retraho vocem, quae repetita facile elabi potuit, *p. n. assa: non quae i. v. e. s.* Lin. 29.

Non similiter fendicas, quae & ipsae sunt dirae, quas plebis oratio illa solet, cum eloquitur, nuncupare. Lego cum Scriverio meo, *i. s. hirae, q. p. o. ilia solet.* Scal. *illas*, pro *hillas*. Lin. 34.

Non magmenta, non augmina, non mille species, vel amen sanguinum, vel sit illarum, quibus nomina indidistis obscura, vulgoque ut essent angustiora fecistis. Iterum scribo, *fritillarum*. Quid vero illa velint, *vel amen sanguinum*, ingenue fatebor, non scio: libentissimus docenti auscultabo. Pag. 225. Lin. 4.

Quae causa, quae ratio est, ut caro stre- Lin. 25.
bula

bula separatim, ruma, cauda, & plasea separatim, isitium solum, omentum solum, augmentorum adiiciatur in causam? In Romano est, *p. separatim, irae solae, nomenque solum, a.* Emendo, *hirae solae, omenque s. magmentorum a.* Et *Omen* dixit pro *Omentum*.

Pag. 226. Lin. 2. *Sequitur ut de ture deque mero aliquid sine ulla nimietate dicamus. Copulata enim & mixta fiunt caerimoniarum & haec genera, cultumque adhibentur in plurimum.* Scripserim, *e. mixta sunt.*

Lin. 5. *Ac primum illud a vobis isto ipso quaerimus percontamurque de ture; unde, aut quo tempore nosse illud aut scire potuistis, ut merito existimetis aut esse diis dandum, aut eorum acceptissimum voluntati.* In Romano erat, *a. scire poteritis.* Scribo, *potueritis.* Nam ut hic Arnobium ἀρχαΐζειν voluisse dicamus, non ita facile dederim: quamvis eadem facie *moneris* dixerit Pacuvius, *Tetinero* Plautus. Sic *Voleris* in vetere formula in auspiciis usitata. *Sponsis bene, beneque voleris.* Indicate docti.

Pag. 229. Lin. 5. *Merum turis est socium, quod explanari consimiliter poscimus, cur ei superfundatur incensioni.* Scribo, *cur eius superfundatur.*

CAP. V.

Lavere, antique.

Lin. 20. *Date quaeso immortalibus diis bibant, scyphos, brias, pateras, sympiniaque depromite.* Scribo, *simpuviaque d.* Quod erratum insidebat etiam lib. IV.

Pag. 232. Lin. 20. *Lavatio, inquit, deum matris est hodie. Sordescunt enim divi, & ad sordes eluendas lavantibus aquis opus, atque adiuncta antiqua cineris frictione.* In Romano est, *labentibus aquis.* Scribo, *laventibus a.* Nam veteres *Lavere* tertia coniugatione pronuntiabant. Exempla apud Lucretium, Plautum, Virgilium, Horatium, alios innumeros. Vide Nonium Marcellum.

Lin. 19. *Honorantur, inquit, his dii, & si quas ab hominibus continent offensionum memorias illatas, abiiciunt, excludunt, redduntque se nobis redintegrata familiaritate fautores.* Emendo, *o. memorias, illas abiiciunt, e.* Nam *offensionum memoriam inferre* Latinorum sermo non admittit.

Lin. 33. *Existimatur tractari se honorifice Flora, si suis in ludis flagitiosas conspexerit res agi, & migratum ab lupanaribus in theatra?* Scribo, *Existimatur t. s. h.*

Pag. 233. Lin. 11. *Iam vero si viderint in femineas mollitudines enervantes se viros, vociferari hos frustra, sine causa alios cursitare, amicitiarum fide salva contundere se alios, & crudis mutilare se cestibus,* &c. Corrigo, *s. c. alios quiritari.*

Lin. 22. *Quid enim differt, aut interest, faciantne haec ipsi, an ab aliis fieri in amoribus atque in delitiis ducant? Vnde igitur fluxi, vel ex quibus enata est causis opinionum haec pravitas?* Scriverius, *fluxit.* Bene.

Lin. 25. *Ex eo scilicet maxime, quod nequeuntes homines quidnam sit deus scire, quidnam sit vis eius, natura, substantia, qualitas utrumne habeat formam, an nulla sit corporis circumscri-*

A *ptione finitus, agat aliquid, an non agat, vigiletne perpetuo, an aliquando solvatur in somnos: currat, sedeat, ambulet, an ab huiusmodi motibus, & cessione sit liber.* Interpungo & lego, *substantia, qualitas: utrumne h. f.* Postea, *a. b. m. & sessione s. l.*

Nunc vero, quia cernunt ora, oculos, capita, buccas, auriculas, nasos, ceterasque se alias membrorum gerere ac viscerum portiones, & deos existimant eadem ratione formatos, habitumque illos suum compagine in corporea Pag. 234. Lin. 4.
B *continere: & quia gaudere, laetari, moestosque se fieri tristioribus conspiciunt causis, arbitrantur & numina ex rebus hilarioribus gaudere, & ex minus laetis animorum contractatione conduci.* Non videatur mendum esse, & tamen est, quod penitius considerante facile adparebit: cur enim laetitiae causas omittat, tristitiae ponat? quum postea non praeterea dicens, *arbitrantur & numina ex rebus hilarioribus gaudere, & ex minus laetus,* &c. Emendo itaque, *& q. gaudere laeta re, & e.*

C

CAP. VI.

A Vobis artificia singuli opificum more habere perhibentur: ridemus cum audimus nos ista: quoniam diis artes necessarias ducimus arbitramurque non esse eas, constat & liquidum est paupertatis ad subsidium comparatas. Emendaveram, *non esse quas constat e.* quum video Lipsium id ante me vidisse, quare gavisus sum non leviter tanti viri suffragio coniecturam meam probatam. Pag. 235. Lin. 12.

D *Discordiarum alios ex his vos, alios dicitis qui pestilentias irrogent, alios qui amores, qui furias, alios vero qui praesint bellis, & sanguinis effusione laetentur.* Scribo, *Discordiam alios e.* Lin. 16.

Nos huiusmodi motus alienos existimamus ab his esse: sunt enim ferocium generum, & mortalitatis obeuntibus functiones. Scribo, *m. obeuntis f.* Lin. 24.

Nos inconveniens ducimus, quinimmo incredibile iudicamus, eos qui gradibus mille genus Pag. 236. Lin. 6.
E *omne virtutum perfectionis transierint summitate, in voluptatibus habere atque in deliciis esse res eas, quas homo sapiens rideat.* Scribo, *in delitiis res eas.* Nec audio Romanum codicem τὸ *esse* inculcantem. Quod & Gelenius vidit.

Quid historiae sibi volunt, quid annales, quorum in conscriptionibus legimus nonnullis offensionibus deos motos, pestilentias, sterilitates, ac frugum inopias, aliaque intulisse civitatibus nationibusque discrimina: eosque rursus sacrorum Lin. 29.
F *satisfactione placatos, indignationum posuisse fervores, & in habitum laetiorem statum caeli, tempestatem mutasse?* Scribo, *statam caeli tempestatem m.*

Si ergo his datis calor omnis numinum, indignatioque frigescunt, vertunturque in prospera ea, quae videbantur adferre terrores, manifestum est haec omnia non sine caelitum fieri voluntate, & quod ea tribuantur, a nobis inaniter & cum tota imperitia reprehendi. Scribo, *c. fieri voluptate.* Pag. 237. Lin. 15.

Ventum est igitur dum loquimur ad ipsum arti- Lin. 19.

articulum causae, ventum rei ad cardinem, ventum veram atque ad iunctissimam quaestionem: in quam convenit ut debeamus inspicere formidine superstitionis amota, & gratificatione deposita, utrumne hi dii sint, quos saevire adseratis offensos, reddique sacrificiis mites: an sint longe aliud, & ab huius vi debeant & nominis & potentiae segregari. Lego, *atque ad invictissimam q.* Deinde, *& numinis & potentiae segregari.*

Pag. 238. Lin. 1. *Cumque dies adderet malum malo gravius catervatim & populos interiret: rusticulo cuidam sorte humilitatis obscuro Iovem per insomnium dixisse, ut ad consules suaderet praesulem sibi displicuisse, monstraret posse melius fieri civitati, si ludis sua religio redderetur & ex integro rursus curiosa observatione procederent.* Scribo, *ut ad consules vaderet, suaderet praesulem s. d.*

Lin. 32. *Responsum deinde ab haruspicibus editum, res saevas tristissimasque portendi.* Quid si? *res scaevas t. p.*

CAP. VII.

Augmen, pro mole. Ausonius tentatus. Intueor passive.

Pag. 239. Lin. 1. *SED flecti haec posse, immo aliter publicari scelerata non posse consilia, nisi Iupiter rursus altiore in culmine figeretur, orientalem ad cardinem, radiisque oppositus solis.* Eiicio vocem male bis inculcatam, & scribo. *Sed flecti haec, immo aliter p.*

Lin. 12. *Ceterum si penitus intueri res factas, personas, & personarum volueritis voluntates, nihil esse reperies diis dignum, & quod saepe iam dictum est, quod ad huius nominis speciem dignitatemque referatur.* Scribo, *ad huius numinis.*

Lin. 18. *Immo illum fuisse quis est qui adsentiatur Iovem, quem deum principem dicitis, & rerum quaecumque sunt conditorem: qui spectatum proficisceretur e caelo cantherios de velocitate certantes, replicantes gyros septem, & quos dissimiles ipse corporum esse in mobilitate voluisset, eos tamen gaudere, transire, transiri, pronos & cernuos ruere, cum curribus resupinos verti, trahi alios, cruribus & claudicare praefractis: & ineptias nugis & crudelitatibus mixtas summis in voluptatibus habuisse, quas homo quivis lautus, nec ad studium plenae gravitatis ac ponderis eruditus, puerilia duceret atque adspernaretur ut ludicra?* Corrigo, *eos tamen gauderet transire, t.* & postea, *summis in voluptatibus habuisset, quas h.*

Pag. 241. Lin. 13. *Quem si utique sciebat, divinus modo si fuerat, tergiversatorem in obsequio futurum, nonne fuerat pronius, & Deo conveniens, mentem hominis vertere, & parendi subigere voluntatem?* Lego, *n. f. probius, e. D. c. m. h. v. e. p. subiicere v.*

Lin. 32. *Quaenam illa saevitia crudelitatis fuit? quae tanta, ut extincta sobole intestinis periculis post territaret patrem?* Scribo, *i. saevitia? crudelitas fuit quae tanta? ut e.*

Pag. 242. Lin. 28. *Ex Epidauro tamen quid est aliud adlatum, nisi magni agminis coluber? Fidem si annalium sequimur: & exploratam eis attribuimus veritatem, nihil (ut conscriptum est) aliud, quid ergo dicimus?* Forte scripsit, *n. magni augminis c.* Lucretium more suo imitatus, qui *Augmen* pro mole usurpat lib. I.

Non quodcumque erit, esse aliquid debebit id ipsum
Augmine vel grandi, vel parvo denique, dum sit.

Idem lib. III.

——— & tamen ex his
Omnibus est unum perfecti corporis augmen.

Pugnat tamen Ausonius Mosella.

—— longi vix corporis agmina solvis.

Et *Agmina* sunt quae *Volumina* Virgilio, Apuleio.

Non arbitramur evincere atque obtinere vos posse, AEsculapium illum fuisse serpentem: nisi hunc colorem volueritis inducere, ut in anguem dicatis convertisse se deum, quo mentiri se posset, quisnam esset, aut quales homines intueri. Illud postremum sane languidum, & falsum. Vt quid enim? non poterat videre quales homines essent, ut necesse habuerit propterea anguis formam induere? Neque in sequentibus tale quid habes. Emendo, *q. m. se posset, & quisnam esset, aut qualis, hoc minus intueri.* Passive autem *Intueri* dixit, quomodo *Tuor* non semel Lucretius. Pag. 243. Lin. 17.

CAP. VIII.

Mortalitas, pro strage. Mortalis, pro letifero.

VOS pronuntiate, vos dicite, quidnam illud fuerit, aut cuinam rerum generi debuerit adplicari, si personarum officia sunt certa certarum vestra. Cum res ita sit, deque vestro numine, vestraque & religione tractetur, vestrum est potius edocere, vestrumque monstrare, quid illa res fuerit, nostras velle quam exaudire sententias, nostraque exspectare decreta. Rescribo, *c. certarum. Vestra cum res ista sit, d. v. n. vestraque religione t.* Pag. 244. Lin. 5.

Hanc tamen scilicet colubram validissimi corporis, & prolixitatis immensae: aut si nomen hoc sordidum est, anguem dicimus, serpentem nominitamus: aut si quod aliud nobis usus vocamen obtulerit, aut ampliatio sermonis effinxerit. Lego. *Hanc tamen, si licet, colubram v. c. e. p. immensae, aut, si n.* Lin. 13.

Si ex materia formatus carnis longitudinem porrigetur in lubricam, caput si habuit, atque caudam, si oblita squamis terga, si macularum suffectionibus varia, si os dentibus horridum, ad infligendos instructum morsus; quid aliud possumus, quam generis eum dicere fuisse terreni? Censeo scribendum, *s. obsita s. t.* Lin. 19.

Quamvis fuerit immanis, & nimius, quamvis illum ab Regulo exercitus vi caesum longitudine corporis & roboris anteiret. Quomodo? *longitudine roboris.* Aut valde iudicii fallor, aut librarius festinans vocem omisit: putemque scripsisse Arnobium, *& roboris magnitudine anteiret.* Vel taliter: aut certe, *l. corporis & robore a.* Lin. 24.

Ve-

Pag. 248. Lin. 6. *Verum bellicas res amet, interque esse desiderat pugnis, caedibus, mortalitatibus, & cruori*. Notanda verbi *Mortalitas* pro strage notio nova, isto tamen aevo non nova. Apud Salvianum quoque lib. VII. *Sicut ex furto Achar fugit populus, sicut ex zelo Saulis exorta est pestilentia, sicut ex David numeratione mortalitas*. Ita etiam *Mortalis* apud Cyprianum lib. I. epist. VII. *Nec audiant eos, qui se fallaci & mortali circumventione decipiunt*. Et De bono patientiae. *Adulterium, fraus, homicidium, mortale crimen est*.

CAP. IX.

Foriae. Foricae. Forioli. Forire. Iuvenalis interpres correctus.

INter describendum pauca a me omissa, quae libet heic proponere.

Pag. 11. Lin. 33. *Quid si omnes omnino, qui homines esse non specie corporum sed rationis intelligunt potestate*. Scribo. *Quod si o.* reliqua sana sunt, & temere illa mutavi.

Pag. 15. Lin. 15. *Atque ita perducitur res eo, ut vicibus ludicris, & ponant, & repetant iras: & in integrum se semper offensarum recordatione restituant*. Malim: *ut vicibus lubricis*. Quomodo Minutius. *Variis & lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur*.

Pag. 21. Lin. 20. *Quod si fixum & ratum est, erit nobis consequens confiteri, & deos esse nativos, & a principe rerum fonte ortus sui originem ducere*. Scribo, *erit vobis consequens*.

Pag. 155. Lin. 19. *Non commemorabimus hoc loco deam Lavernam furum, Bellonas, Discordias, Furias: & laeva illa quae constituitis numina taciturnitatis silentio praeterimus*. Nimis hercle hoc ineptum, *taciturnitatis silentio*: quis umquam ita loquutus? Lego, *taciturni satis silentio praeteribimus*. Haec genuina phrasis Afri nostri. Lib. I. *Res agitis iniustas satis, ut id in nobis constituatis esse damnabile*, &c. Et saepe. Porro malim traiicere, *Lavernam deam furum*.

Pag. 149. Lin 3. *Soli sunt apud vos superi, inhonorati, contentibiles viles: in quos ius est vobis datum, quae quisque voluerit dicere: turpitudinem iacere, quas libido confixerit, atque excogitaverit, formas*. Corrigo, *q. libido confinxerit a. e. forias*. Sunt enim *Foriae* quisquiliae, & stercora. Nonius, *Foriae, stercora liquidiora*. Varro epistola ad Fusium. *Quintiporis Clodiani forias ac poemata gargaridians, dices, o Fortuna, o Fors Fortuna*. Martialis.

Et frontem foriis, &c.

Loca autem publica in quae eas deonerabant, *Foricae* dicebantur, ut privata *Latrinae*. Iuvenalis Sat. III.

——— *inde reversi*
Conducunt foricas. ———

Quamvis alii tabernas dicant foro vicinas, alii domos publico sumtu aedificatas ad locandum, quarum conductores lucrum capiebant, alii vectigal vinarium quod ex Africa in urbem vehebatur. Huc autem pertinet etiam quod quibus alvus fluxa esset & nimis mollis *Forioli* dicti fuerint. Laberius. *Foriolus esse videris, in coleos cacas*. Et *Forire*, pro ventrem deonerare. Iuvenalis Interpres Sat. III. *Forire, est pro, deonerare ventrem. Forire, est non . foras eiicere*. Corrigo, *F. est foras eiicere*. Pomponius Macco.

Conforisti me Diomedes.

CAP. X.

Olesco. Censorinus passim emaculatus.

HAbes, quae mihi ad Arnobium: en mantissam, non tamen talem, quae, ut in Lucilii versu est, obsonia vincat. Censorino aliquot locis male adfecto medicinam faciam. Cap. IV. *Anaximander Milesius videri sibi ex aqua terraque calefactis exortos esse sive pisces sive piscibus simillima animalia: in his homines concrevisse, fetusque ad pubertatem intus retentos, tunc demum ruptis illis viros mulieresque, qui se iam alere possent, processisse*. Corrigo, *e. a. terraque coalefactis e. e. s. p. s. p. s. a. i. h. h. concrevisse, & usque ad p. i. r. t. d. ruptis iliis*, &c. Paulo ante. *Aristoteles quoque Stagirites & Theophrastus, multique praeterea non ignobiles. Peripatetici idem scripserunt*, &c. Interpungo, *n. ignobiles Peripatetici*. Sed hoc leviculum. Extremo v. *Illud quoque ambiguam facit inter auctores opinionem, utrumne ex patris tantummodo semine partus nascatur, ut Diogenes & Hippon Stoicique scripserunt, an id ex matris quod Anaxagorae, & Alcmaeoni, nec non Parmenidi Empedoclique & Epicuro visum est*. Si quid video transponendae leviter dictiones, *an ex matris, id quod Anaxagorae*, &c. Capit. VI. *Quorum opiniones ut de hac specie congruae, ita de similitudine liberorum sunt dispariles, super qua re Empedoclis disputata ratio talis profertur*. Lego, *Empedoclis disputatio talis p.* Nata menda ex multiplicatione mediae syllabae. Cap. VII. *Quorum omnium consensus Euriphonem Cnidium non deterret idipsum intrepide perneganternem*. Scribo, *Euthyphronem Cnidium*. Cap. VIII. *Nam ut aliae occasum, nonnullae stationem faciant, nosque omnes disparili sua temperatura adficiant, solis fieri potentia*. In MS. quo usus Gulielmius acutissimus, erat *sua disparilitatem peritura*. Vnde ipse fecit *sua disparili temperatura*. Bene! melius tamen ex ductu litterarum corrigendum putem, *s. disparili tam temperatura*. Postea, eodem capite. *At si intra hoc spatium maturescere uterus non potuerit, octavo mense non editur (ab octavo enim signo, ut a sexto, inefficax visus) sed vel nono mense, vel undecimo*. Legendum est, *vel nono mense, vel decimo*: quod sequentia verum esse facile praestabunt. Cap. XIV. *Secundo ad tricesimum annum adolescentes, ab alescendo sic nominatos*. Scribo, *ab olescendo s. n.* Nam veteres *Olesco* dicebant, cuius composita etiamnum in usu. Huic loco facit Festus. *Adolescit ab olesco, id est, cresco, venit*. Vt recte emendavit maximus Scaliger. Cap. XVII. *Itaque scriptum est quatuor prima secula annorum fuisse centum, quintum viginti trium, sextum undeviginti & centum*,

tum, septimum totidem, octavum tum demum agi, nonum & decimum superesse. Augeo, *quintum centum vigintitrium*. Facile potuit librarii vox ter repetita elabi. Postea. *Sed nostri maiores, quod natura saeculum quantum esset exploratum non habebant, civile ad certum annorum modulum centum statuerunt*. Truncata vox; rescribendum autem, *quod naturale saeculum*, &c. Nam ineunte capite dixit. *Saecula aut naturalia sunt, aut civilia*. Cap. XIX. *Sunt qui tradant hunc annum trimenstrem Horon instituisse, eoque ver, aestatem, autumnum, hyemem, ὥρας, & annum dici, & Graecos annales horos, eorumque scriptores horographos*. Etiam heic vox elapsa. Corrigo autem, *hyemem, ὥρας, & annum ὧρον dici*, &c. quod in partem monui etiam in Notis ad Macrobium superiore anno. Capit. XXI. *Secundum non plane quidem scitur, sed tamen ad mille circiter & Ioc. annos esse creditur, a priore scilicet cataclysmo, quem Ogygium dicunt, ad Inachi regnum, anni circiter* CCCC. *hinc ad Olympiadem primam paulo plus* CCCC. Nimis mutilus numerus, & quidem dimidia parte, nam mille sexcenti anni dividi debent in bis octingentos. Scribo itaque, *anni circiter* DCCC. *h. a. O. p. p. p.* DCCC. Lapsus sane proclivis. Deinde. *Quare scire etiam licet anni illius magni, qui, ut supra dictum est, solaris & canicularis & diei annus vocatur, nunc agi vertentem annum centesimum*. Scribo, *& dei annus vocatur*. Ad illa cap. XVIII. *Hic annus etiam heliacus a quibusdam dicitur, & ab aliis ὁ θεοῦ ἐνιαυτός*. Capit. XXIII. *Alii eum apud aedem Quirini primum statutum dicunt, alii in Capitolio, nonnulli ad aedem Dianae in Aventino*. Scribo, *Alii enim apud aedem Q.* &c.

CAP. XI.

Tertullianus aliquoties castigatus. Lunus. Ceres. Σιτὼ. Retrorsus, adiective. Speculare.

IN Tertulliani Apologetico post tot eius tam diligentes, & doctos Censores emendanda haec censebam. Cap. I. *Nihil de causa sua deprecatur, quia nec de conditione miratur: scit se peregrinam in terris agere, inter extraneos facile inimicos invenire*. Lego, *q. nec de conditione miseratur*. Cap. II. *Plinius enim Secundus cum provinciam regeret damnatis quibusdam Christianis, quibusdam gradu pulsis, ipsa tamen multitudine perturbatus, quid de cetero ageret, consuluit tunc Traianum imperatorem*. Leviter luxatus locus. Restituo, *consuluit Traianum tunc imperatorem*. Cap. X. *Satis iam de Saturno, licet paucis etiam Iovem ostendimus, tam hominem quam ex homine, & deinceps totum generis examen tam mortale quam seminis sui par*. Lego, *i. d. Saturno, licet paucis, e. I. ostendemus t. h. q. e. h. e. d. t. g. e. t. m. q. s. s.* pater. Iupiter enim.

—— *divum pater, atque hominum rex*.

Cap. XV. *Moechum Anubim, & masculum Lunam, & Dianam flagellatam*. Scribo, *masculum Lunum*. Nam & Lunus deus fuit, vide Spartianum in Caracalla. Platonici observarunt nomina deorum masculina significare in divinis actum efficientem, feminina vero virtutem ipsam, ac potentiam capientem numinis. Cap. XVI. *Et tamen quanto distinguitur a crucis stipite Pallas Attica, & Ceres Farrea? quae sine effigie rudi palo & informi ligno prostant*. Nimis velim V. Cl. Franciscum Iunium, a quo dissentire paene religio mihi non solicitare hunc locum, & nescio quas abstrusas explicationes quaerere, id est, nodum in scirpo. Nam Pallas Attica est, quae Graecis ἀθηναίη, Ceres *Farrea*, quae Σιτὼ, cuius AElianus meminit ποικίλης ἱςορίας lib. I. cap. XXVII. Λέγεται ἢ ἐν Σικελίᾳ ἀδδηφαγίας ἱερὸν εἶναι, καὶ σιτοῦς ἄγαλμα δήμητρος. Cap. XIX. *Ceteri quoque prophetae, etsi Moysi postumant, extremissimi tamen eorum non retrosiores deprehenduntur primoribus vestris sapientibus, & legiferis, & historicis*. Lego, *retrorsiores depraehenduntur*. Nam veteres dicebant *Retrorsus a. um.* unde in usu permansit substantivum neutrum, ut vocant Grammatici, adverbialiter usurpatum, *Retrorsum*. Sicut ἀπὸ τοῦ *Prorsus, a, um. Prorsum*. Cap. XXV. *Peregrinos enim deos non putem extraneae genti magis fautum voluisse, quam suae*. Quis non videt scribendum, *magis factum voluisse q. s.* Cap. XXXV. *Iam si pectoribus ad translucendum quandam specularem materiam natura obduxisset, cuius non praecordia*, &c. MS. Fuldensis, *quoddam s. m.* Corrigo, *quoddam speculare natura obduxisset*. Aliquis ad oram interpretando adscripserat, *specularem materiam*, quod pro genuina voce, ut solet, inrepsit in textum. *Speculare* autem est, quod eidem alibi *Specular*, quum dicit, *corneum specular*. Iuvenalis.

Quae vehitur clauso latis specularibus antro.

Plinius lib. XVI. *In Arabia quoque esse lapidem vitri modo translucidum, quo utuntur pro specularibus*. Ex quibus verbis iam capio quae Seneca de levi saxo, quae negavi olim capere in Spicilegio Theocritico idyllio VI. Martialis.

Hibernis obiecta Notis specularia puros
Admittunt soles, & sine faece dies.

Cap. XXXVII. *Plures hostes quam cives vobis remansissent, nunc enim pauciores hostes habetis prae multitudine Christianorum poene omnium civium, poene omnes cives Christianos habendo*. Delenda censuerim quinque postrema verba, utpote a mala manu interpretamenti vicem adsuta. Ibidem. *Sed hostes maluistis vocare generis humani potius, quam erroris humani*. Etiam heic postrema vox adsuta, ideoque inducenda: quod quamvis abunde ipse orationis decor evincat, valde tamen etiam sequens periodus, plane gemina. *Hostes iudicare maluistis, qui sumus plane non generis humani tamen, sed potius erroris*. Cap. XL. *Legimus Hierapolim, & Delon, & Rhodon, & Coon insulas multis cum millibus hominum pessum abiisse*. Scribo, *& Con*, praeterea etiam, *Hierapolin*, ut sit terminatio Graeca, quales reliquae. Ibidem. *Olet adhuc incendio terra, & si qua illic arborum poma conantur, oculis tenus*

nus ceterum contacta cinerescunt. Emendo, *poma cooriantur*. Ibidem. *Sed nec Tuscia atque Campania de Christianis querebatur, cum Volsinios de caelo, Pompeios de suo monte perfudit ignis*. Lego. *Pompeios Vesuvio monte p. i.* Subaudiendum est *de ἀπὸ κοινοῦ*.

CAP. XII.

Sicera. Hieronymus emendatus. Suidae error.

DIcebatur *Sicera* omnis potio quae inebriare posset. Suidas. *Σίκερα. σκευαστὸν πόμα. ὃ παρ' ἑβραίοις οὕτω λεγόμενον. μέθυσμα. οἶνος συμμιγὴς ἡδύσμασιν*. Sed quod addit, *ἐκ τοῦ συγκεκράσθαι*: id vero falsum, venit ab Ebraeo *Schecar*. Hieronymus in Epistola ad Nepotianum. *Sicera Ebraeo sermone omnis potio nuncupatur, quae inebriare potest, sive illa quae frumento conficitur, sive pomorum succo, aut cum favi decoquuntur in dulcem, & barbaram potionem, aut palmarum fructus exprimuntur in liquorem, coctisque frugibus aqua pinguior coloratur*. Arnobius[a] in Adnotationibus in aliquot loca S. Scripturae, explicans Lucae locum paulo ante a nobis citatum. *Sicera autem dactyli succus est, qua non aliud quam carnis dulcedinem intelligit*. Hieronymi autem verba, ne oblivisear, emendanda hoc modo. *Sive illa quae e frumento conficitur, sive e pomorum s.* Nam adhaeserunt haec monosyllaba finibus praecedentium dictionum. Deinde, *coctisque frugibus aqua pinguior colatur*. Atque huius emendationis meae tibicen Isidorus Orig. lib. xx. cap. III. qui totidem paene verbis, suo more, integrum hunc locum transscripsit. *Sicera est omnis potio, quae extra vinum inebriare potest. Cuius licet nomen Ebraeum sit, tamen Latinum sonat pro eo quod ex succo frumenti, vel pomorum conficiatur, aut palmarum fructus in liquorem exprimantur, coctisque frugibus aqua pinguior velut succus colatur: & ipsa potio sicera nuncupatur*. Multa eius mentio in Sacris literis, & Scriptoribus. Sulpitius Severus Historiae Sacrae lib. I. *Ea tempestate Samson natus traditur, huius mater diu sterilis Angelum vidit, dictumque ei est, vino & sicera atque immundis abstineret, fore uti puerum ederet libertatis vindicem, & hostium ultorem*. Solomon Proverb. cap. xx. *Derisorem (efficit) vinum, tumultuatur sicera, & omnis qui errat in eo non erit sapiens*. Item cap. xxxI. *Non est regum o Lemuel, non est regum bibere vinum, & principum non est sicera*. D. Lucas Evang. cap. I. *Erit enim magnus coram domino, & vinum & siceram non bibet*. Hieronymus in epistola quadam ad Paulum Monachum. *De his sunt & illi filii Rechab, qui vinum & siceram non bibebant, qui morabantur in tentoriis*.

[a] Hic Arnobius Iunior est, cum nostro hoc Arnobio non confundendus.

CAP. XIII.

Incilae fossae. Incilare. Festus, Cato, & Palladius, correcti. Septimontium. Vber terrae.

FOssas veteres in viis ad derivandam aquam fodiebant, quas *Incilas* dicebant. Festus. *Incilae fossae, quae in viis fiunt ad deducendam aquam, sive derivationes de rivo communi factae*. Ita lego, non *Incillae*. Dicebant *Incilus* & *incilis*, utroque genere, quemadmodum *Imbecillus, Imbecillis*, & talia. Cato de Re Rust. cap. CLV. *In monte fossas inciles puras habere oportet. Prima autumnitate cum pulvis* (lego ex V. C. *pluvia*) *est, tum maxime ab aqua periculum est. Cum pluere incipiet, familiam cum ferreis sarculis* (ita etiam lego ex V. C.) *exire oportet, incilia aperire, aquam diducere in vias*. Hinc *Incilare*. Palladius lib. XII. Tit. III. *Viridissima parte corticis acuto ferramenti mucrone feriatur, ac fossa frequentius inciletur*. Ita emendo, nam hodie, *incitetur*. Sed, quia coepi, pergam emendare Palladium eodem libro Tit. VII. ubi de castanea. *Castanea inseritur (sicut probavi ipse) sub cortice mense Martio, vel Aprili, tamen genere utroque respondet*. Corrigo ex fide manuscripti, quem utendum suppeditavit mihi doctissimus amicissimusque Paulus Merula. *Castanea inseritur (sicut probavi) in se sub c.* Sic loquitur Palladius saepe. Lib. XIII. Tit. I. *Decembri mense seruntur frumenta, triticum, far, hordeum, quamvis hordei satio iam sera sit. Et faba circa septimum Idus seri potest*. Idem ille manuscriptus *circa septa montium seri*. Corrigo, *circa Septimontium*: qui dies festus veteribus Romanis illo mense de quo Scriptori huic sermo. Lib. I. Tit. VI. *Qui arando crudum solum inter sulcos relinquit, suis fructibus derogat, terrae ubertatem infamat*. Longe melius MS *terrae uber infamat*. Quomodo Graeci Poetae, *οὖθαρ ἀρούρης*, quod Didymus exponit, *τὸ πιότατον καὶ τροφιμώτατον τῆς γῆς*. Expresserunt id praeter Palladium etiam alii. Virgilius. AEneid. lib. III.

——— quae vos a stirpe parentum
Prima tulit tellus, eadem vos ubere laeto
Accipiet reduces. ———

Martianus lib. I. *Sola vero (quod vector eius cygnus impatiens oneris, atque etiam subvolandi alumna stagna petierat) Thalia derelicta in ipso florentis campi ubere residebat*. Salvianus lib. VII. de Provid. Dei. *Nemini dubium est Aquitanos omnes populos medullam fere omnium Galliarum, & uber totius foecunditatis habuisse*. Ipse denique Palladius libro citato Tit. VII. *Ne bonum naturalis foecunditatis colentium depravaverit inertia, & in degeneres surculos uber feracis soli expenderit*. Varro de Re Rust. lib. I. cap. VII. *Caesar Vopiscus aedilitius causam cum ageret apud censores, campos Roseae Italiae dixit esse sumen*.

CAP.

CAP. XIV.

Mos vetus militiam detrectantium. Murci. Murcicidi. Festus, Plautus, & Augustinus, emaculati.

PLauti locus est Epidico Scena, *Expectando exedor.*

ST. Vae tibi murcide homo. CH. qui tibi lubet mihi male loqui?

In membranis magni Langii fuit, *muricide homo*. Nondum bene, latet enim aliquod mendum gravius. Festus paulo melius geminat *r.* cum ait. *Murricidum, ignavum, stultum. Plautus, Murricide homo.* Emendo in Sarsinate isto.

Vae tibi murcicide.

Et *Murcicidum* apud Festum. Tenuit in Italia quondam iste mos, ut qui militiam detrectarent pollicem sibi praeciderent, quo facto viribus manuum paene omnibus amissis excusabiliores forent: & pollices quidem per iocum *Murcos* dicebant. Ammianus extremo xv. de Gallis loquens. *Ad militandum omnis aetas aptissima, & pari pectoris robore senex ad procinctum ducitur, & adultus gelu duratis artubus, & labore adsiduo multa contempturus, & formidanda: nec eorum aliquando quisquam, ut in Italia, munus Martium pertimescens pollicem sibi praecidit, quos iocaliter murcos adpellant.* Itaque qui eo pacto murcos absciderent *Murcicidi* nuncupabantur. Sed de eadem fidelia dealbandus Pomponius apud Augustinum de Civit. Dei lib. IV. cap. XVI. *Deam Murciam, quae praeter modum non moveret, ac faceret hominem, ut ait Pomponius, murcicidum, id est, nimis desidiosum, & inactuosum.* Male item hodie est, *murcidum*. Quod enim Dominus Scaliger μυοκτόνον interpretatur, pace eius, non possum sequi.

CAP. XV.

Tertullianus correctus, & explicatus. Vectores, passive. Diogenis Cynici scomma.

TErtulliani Apologeticum paulo ante castigavimus, videbimus & quid in eiusdem de Spectaculis libro reliqui fecerint viri magni. Cap. II *Tam ferrum Dei res est, quam angeli. Numquid tamen in hominis necem auctor ista providit?* Quid? si, *prodidit*. Capit. III. *Generaliter dictum intelligamus, cum quid etiam specialiter intelligi capit. Nam & specialiter quaedam pronuntiata, generaliter sapiunt.* Lego *capiunt*: subintelligitur ἀπὸ κοινοῦ, *interpretari*. Cap. IV. *Ne quis argumentari nos putet, ad principalem auctoritatem convertar ipsius signaculi nostri.* Nonne melius? *argutari nos p.* ita conieceram, cum video etiam D. Iunio in mentem venisse. Cap. IX.

Primus Erichthonius currus & quatuor ausus
Iungere equos, rapidusque rotis insistere victor.

A Miror sane hoc non vidisse summos illos Censores, legendum esse

—— rapidusque rotis insistere vector.

Nam *Vectores* passive οἱ ἐπιβάται Latinis auctoribus non infrequens dicuntur. Scriverius meus *iunctor* malebat. Cap. x. *Sed non ignoramus qui sub istis nominibus & institutis simulacris operentur, & gaudeant, & divinitatem mentiantur, nequam spiritus scilicet daemones.* Duo postrema verba aliquis male feriatus de suo adiecit. Cap. XVII. *Erubescat* B *Senatus, erubescant ordines omnes. Ipsae illae pudoris sui interemtrices de gestibus suis ad lucem, & populum expavescentes semel anno erubescunt.* Lego, *o. omnes, ipsae illae p. s. i. d. g. s. a. l. e. p. e. s. a. erubescant.* Sensus est. Ipsae illae meretrices pudoris sui interemtrices, quae clam in prostibulis suis numquam pudore suffunduntur, semel anno in scena ludis Floralibus propalam ad lucem & populum expavescentes de gestibus suis erubescant. Cap. xx. *Novam proxime defen-* C *sionem suaviludii cuiusdam audivi. Sol, inquit, immo etiam ipse Deus de caelo spectat, nec contaminatur. Plane sol, & in cloacam radios suos defert, nec inquinatur.* Nimis heic se torquet Latinius dum *suadiludii* legit, & pro ludorum suasore accipit; minus vero Dominus Iunius, qui *suaviludium* interpretatur eum qui suavitatem in ludis constituit, sive agat ipse, sive spectator sit, sive apud alios conetur defendere suavitatis nomine. Sane, nisi egregie fallor, habuit ob oculos Tertullianus D Diogenis Cynici scomma, qui πρὸς τὸν ὀνειδίζοντα ὡς εἰς τόπους ἀκαθάρτους εἰσίοι, καὶ γὰρ ἥλιος, ἔφη, εἰς τοὺς ἀποπάτους, ἀλλ' οὐ μιαίνεται, ut refert in vita eius Diogenes Laertius lib. VI.

CAP. XVI.

Senecae loca duo restituta, Sidonii pluria.

E DE magno Seneca quam praeclare nupere meritus sit Cl. Gruterus in omnium doctorum ore versatur, nec meriti istius debitam gloriam dies ulla obliterabit. Post eum duum locorum mendas visus sum tollere, cuius rei iudicem ipsum in primis cupio, & capio. Epist. XIV. *Nam quemadmodum plus agit tortor, quo plura instrumenta doloris exposuit (specie enim vincuntur, qui patientia restitissent:) ita ex his quae animos nostros subigunt, & domant, plus proficiunt quae ha-* F *bent quod ostendant.* Corrigo, *N. q. plus angit tortor.* Epist. IV. *Mos antiquis fuit, usque ad meam servatus aetatem, primis epistolae verbis adiicere: Si vales, bene est. Recte & nos dicimus. Si philosopharis, bene est.* Atque haec ipsa prima epistolae verba, quomodo ergo potuerunt *adiicere*? Scripserim, *primis epistolae verbis dicere.* Transeo ad Sidonium, cuius libri merae mendarum scatebrae. Iuvabo, & aliquot locorum emendationes proponam, nam ut omnium nec est huius instituti nostri, nec, ingenue fatebor, virium. Interim, dum alii scriptis libris adiuti hanc sibi ope-

operam demandabunt, isthaec delibabo. Libro I. epistola ad Vincentium sub finem. *Illo tamen, seu exspectat extrema quaeque seu sustinet, infelicius nihil est, si post tot notas iustas contumeliasque aliquid nunc amplius quam vivere timet*. Scribo, *p. t. notas iniustas*. In epistola ad Heronium. *Sed inter hos quoque, quamquam stupendi, tamen varii mores, & genii potius quam ingenii similitudo. Favor namque super his aliqua succinctius*. Scribo, *Fabor n*. Lib. III. in epistola ad Apollinarem. *Quique quod verbis inverecundis aurium publicarum verecundiam incessant, granditer sibi videntur facetiari*. Lego, *aurium pudicarum verecundiam incestant*. Ibidem. *Ita vivens paucis voluptati, nullis amori, omnibus risui est, vesicarum ruptor, fractorque ferularum, bibendi avidus, avidior detrahendi, rapido pariter ore spirans caenum, spumans vinum, loquens venenum, facit ambigi, putidior, temulentior, an facinorosior existimetur*. Scribendum, *spirans coenam*. Lege, sis, praecedentia etiam. Libro IV. in epistola ad Claudianum. *Committi domine maior in necessitudinis* A *iura provincias, cur quod ad salutis tibi debitum spectat, a stilo & pugillaribus diu tempore*. Corrigo, *i. n. iura pronuncias*. Ibidem. *Quodque pretiosus est, tota illo dicto sic caesuratim succincta quam profluens, quam rebus amplam strictamque sententiis sentias plus docere quam dicere*. Restituo. *Quodque pretiosius est, tota illa dictio*, &c. *quam discere*. Libro V. in epistola ad Apollinarem. *Illud sane velut Atticas leges ita in aere credite incisum, nos sub ope Christi numquam admissuros amoris terminum, cuius studuimus fundere principium*. Scribo, *fundare principium*. B Ibidem in alia epistola ad eumdem. *Timebat enim verebaturque ne quam tibi calumniam turbo barbaricus, aut militaris continuaret improbitas*. Scribo *concinnaret improbitas*. Quale mendum memini tollere lib. II. cap. XVI. in Agellio. Et quidem in fine hac paginae finis mihi scriptionis. Superabant aliae multae tam ad praeteritos, quam sequentes libros coniecturae; sed visum manum de tabula tollere. Tu macte his praemissis esto amice Lector, & salve.

F I N I S.

HYPO-

HYPOCRITICVS MINVTIANVS
SIVE
CRITICVS SVBSECIVVS.

VIRO

VIRO ORNATISSIMO
IACOBO MEVRSIO
ECCLESIASTAE IN PAGO LOSDVNENSI PATRI OBSERVANDO.

Hales, Pater venerande, ille Apollinis oraculo ſapientum princeps habitus, interrogatus aliquando quem feliciſſimum in univerſo hoc mundi theatro cenſeret, fertur reſpondiſſe, ὁ τὸ μὲν σῶμα ὑγιὴς, τὴν δὲ τύχην εὔπορ☉, τὴν δὲ ψυχὴν εὐπαίδευτ☉. *Sane bene, neque inter multa ſapientiae ſuae monumenta praeſtantius edidit. Iſtorum vero trium poſtremum uti longe optimum, ita maxime arduum eſſe nemo negaverit, niſi cui, philoſophi dicto, anima pro ſale; nec eſt, quod quiſquam bianti ſibi (quomodo Hipponicum geometram luſit Arceſilaus) in os advolaturum ſperet. Ea de re, quam plurima veterum egregie dicta, atque inprimis inſignis iſti verſus Heſiodi Aſcraei lib.* 1.

Τῆς δ' ἀρετῆς ἱδρῶτα θεοὶ προπάροιθεν ἔθηκαν
Ἀθάνατοι. μακρὸς δὲ καὶ ὄρθι☉ οἶμ☉ ἐπ' αὐτὴν,
Καὶ τρηχὺς τοπρῶτον. ἐπὴν δ' εἰς ἄκρον ἵκηται [a]
Ῥηϊδίη δ' ἤπειτα πέλει, χαλεπήπερ ἐοῦσα.

[a] Lego; ἵκηαι.

Et profecto reapſe experior quotidie in ſeverioribus his S. Theologiae ſtudiis, quae ſoleo equidem libenter iucundioribus literarum humaniorum delenimentis temperare, eumque ad modum miſcere, ut ille ait,

—— utile dulci.

Quamquam autem ad doctrinae ſtudium exemplis avitis nullis inviter, non leves tamen ſtimulos ſuggerit conſanguineus noſter Ioannes Hevrnivs, *illuſtre Vitraiecti noſtrae ſidus; quoties enim ad eum mentis oculos deflecto, quod facio quidem ſaepiſſime, toties neſcio quos in me igniculos ſentio, quibus ad hoc Virtutis, & Doctrinae ſtudium alacriter decurrendum vehementer accendor. Ac ſane diligentiae meae, cum Pindaro dicam, erunt* ἁμέραι ἐπίλοιποι μάρτυρες σοφώτατοι, *ſi vitam mihi dederit benignus Deus, coeptumque curſum bene verterit, ad nominis ſui ſanctiſſimi ſolius gloriam, Eccleſiae aedificationem, aeternam animae meae ſalutem. Hoc autem temporis adfero ad te more maiorum ſtrenae vicem minutias emendationum Minutianarum, quas acceptiſſimas tibi fore dubium non habeo, utpote profectas a filio tuo, ideſt, eo quem in oculis fers. Bene vale, Parens aeternum colende. Losduni, in ſolo natali meo Kalend. Ianuariis Anni* CIↃ. IↃ. XCVIII. *quem tibi, nobiſque proſperum, ac felicem precor ex animo.*

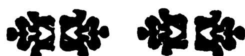
PROLEGOMENA.

D*E Minutio Felice, uti de Arnobio, pauca admodum, quae dicam, habeo. Hieronymus quidem in Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum haec.* Minutius felix Romae inſignis cauſidicus ſcripſit Dialogum Chriſtiani, & Ethnici diſputantium, qui Octavius inſcribitur. Sed & alius ſub nomine eius fertur de Fato, vel Contra Mathematicos, qui quum ſit & ipſe diſerti hominis, non mihi videtur cum ſuperioris libri ſtilo convenire. *Item in Epiſtola ad Magnum.* Minutius Felix in libro, cui titulus Octavius eſt, & in altero Contra Mathematicos, ſi tamen inſcriptio non mentitur auctorem, quid gentilium ſcripturarum dimiſit intactum? *Meminit eius Lactantius quoque lib.* I. *cap.* XI. *lib.* V. *cap.* I. *Dicam primum de Auctore; patria, parentes, genus, incerta omnia. Nomen illi,* Marcus Minutius Felix, *quod praenomen fuiſſe facile colligere ex primore Dialogo, ubi haec verba Octavius.* Non boni viri eſt, Marce frater, &c. *Compellat eum. Cauſſas praeterea Romae dixiſſe ex Lactantio, & Hieronymo conſtat, & ex ipſo licet colligere, quum dicit.* Ad vindemiam feriae iudiciariam curam relaxaverant. *Item.* Nos tamen quum ſacrilegos aliquos, & inceſtos, parricidas etiam defendendos, & tuendos, ſuſcipiebamus, hoc (*lego* hos) nec audiendos in totum putabamus. *Ethnicum porro initio fuiſſe teſtantur illa verba.* Quum diſcuſſa caligine de tenebrarum profundo in lucem ſapientiae, & veritatis emergerem, non reſpuit comitem, &c. *Iterum.* Quamquam tibi, Marce frater, de quo maxime quaerimus non ſit ambiguum, utpote quum diligenter in utroque vivendi genere verſatus repudiaris alterum, alterum comprobaris. *Tertio.* Quantum autem vitium ſit in incognitis (*ita lego*) & inexploratis iudicare, quod facitis, nobis ipſis poenitentibus credite; & nos enim idem fuimus, & eadem vobiſcum quondam adhuc caeci, & hebetes ſentiebamus. *Nunc de ſcripto, quod ſane perelegans, in quo gentilium ſcripturarum intactum nihil dimiſit, ut ait Hieronymus; quo oſtendit, quam idoneus veritatis adſertor eſſe potuiſſet, ſi ſe totum ad id ſtudium contuliſſet, laudante Lactantio. Titulus fuiſſe duplex videtur.* Octavius. *Sive* Dialogus Chriſtiani, & Ethnici diſputantium; *quemadmodum illi alteri,* Contra Mathematicos, *vel* De Fato. *Subſpicio mihi oritur ex Hieronymi verbis de Catalogo Scriptorum Eccleſiaſticorum ſupra prolatis. Diſputant vero Ianuarius Octavius, & Caecilius Natalis, ille Chriſtianus, hic Paganus, diſputatione hac tamen converſus, arbitro Marco Minutio Felice. Hactenus.*

HYPOCRITICVS MINVTIANVS

SIVE

CRITICVS SVBSECIVVS.

Mos vetus. Phalangae. Phalangarii. Glossae emendantur. Mos puerorum. Ε᾽ποςρακισμός. *Natio, pro Nativitate. Macrobius emaculatus; item Papinius. Liber a Typhone cur dilaniatus fingatur. In eius mysteriis cur vannus. Circulare. Arnobius, Lactantius correcti semel. Cyprianus bis, terve. Devotare. Fors Fortuna, a quibus culta; eius aedes trans Tiberim. Pascua, feminine. Et alia nonnulla.*

Vod Atheniensium Oratores iubebantur, ut *ἄνευ προοιμίυ* dicerent, id vero ego heic sponte mea sequar. Minutius itaque.

Pag. 740. edit. Frobenianae anno CIↃ.IↃ.LXVI. qua usus sum a Scriverio meo.

Nam negotii, & visendi mei gratia Romam contenderat, relicta domo, coniuge, liberis, & quod est in liberis amabilius, adhuc annis innocentibus, & adhuc dimidiata verba tentantibus, loquelam ipso offensantis linguae fragmine dulciorem. Corrigo, *loquela i. o. l. f. dulciore.*

Pag. 741.

Nam id temporis post aestivam diem in temperiem semet autumnitas dirigebat. Desunt post haec nonnulla, de Caecilio deambulationis comite adscito. Iudica, serie Lector.

Pag. 742.

Et quum ad id loci ventum est, ubi subductae naviculae substratis roboribus a terrena labe suspensa quiescebant; pueros videmus certatim gestientes, testarum in mare iaculationibus ludere. Locus insignis, quem quamvis sanum, non praetermiserim tamen, sanandi Glossarii gratia. Duo autem in eo noto. Lusum puerorum, & morem veterum, qui navibus in littus extractis robora substernebant, ne carinae earum putiscerent: quod Lyncei inventum esse ex Philostrato docui ad Lycophronem. Vocabant quidem ea robora Graeci ἕρματα, & φάλαγγας, testibus Suida, Etymologico, & id genus Grammaticis, quos, quia Commentarium non scribo, omitto. Latini vero Graecissantes, *phalangas*. Nonius Marcellus. *Phalangae dicuntur fustes teretes, qui navibus subiiciuntur, quum adtrahuntur ad pelagus, vel quum ad littora subducuntur; unde etiam phalangarios dicimus, qui aliquid oneris fustibus transvehunt.* Charisius lib. I. *Falanx, militum dicitur. Falanga, fustis, cui quid deligatur.* Glossarium. *Falangarii.* Λιθοφόροι. Lego, Α᾽χθοφόροι. Item *Phalangarii.* Οἱ τὴν δοκοῖς ἀποκρημνῶντες βάρη, καὶ πλέιονες ἅμα βαςάζοντες. Sed & in Varronis apud eumdem illum Marcellum verbis *phalangis* rescribito, cetera felicioribus ingeniis restituenda relinquo. Hoc de isto more. Transeo ad puerorum, qui testarum in mare iaculationibus ludebant; quod etiamnum factitatur. Graeci hunc lusum ἐποςρακισμὸν adpellabant. Suidas. Ε᾽ποςρακίζειν. παιδιά τις, ἣν παίζυσιν οἱ παῖδες, ὄςρακα ἀφίεντες εἰς θάλασσαν. Vide Hesychium, Etymologici Auctorem. Ea vero erat eius ratio, ut victor pronuntiaretur, cuius testa longius procurreret, resiliretque saepius. Clare subgerit ipse Minutius verbis sequentibus. *Is se in pueris victorem ferebat, cuius testa, & procurreret longius, & frequentius resiliret.* Iulius Pollux lib. VIII. Ο῎ςρακον τῶν θαλαττίων κατὰ τῦ ὕδατος ἐπιπολῆς ἀφιᾶσιν. ἀριθμῦντες αὐτῦ τὰ πρὸ τοῦ καταδῦναι πηδήματα ἐν τῇ ὑπὲρ τὸ ὕδωρ ἐπιδρομῇ. ἐκ γὰρ τῦ πλήθυς τῶν ἁλμάτων ἡ νίκη τῷ βάλλοντι.

Pag. 743.

Itaque indignandum omnibus, indolescendum est, audire quosdam, & hoc studiorum rudes, literarum profanos, expertes artium etiam sordidarum, certum aliquid de summa rerum, aut maiestate decernere, de qua tot omnibus seculis sectarum plurimarum usque adhuc ipsa Philosophia deliberat. Scribo, *audere quosdam.*

Pag. 745.

Ecce arbusta frugifera, ecce etiam seges cana, iam temulenta vindemia, imbri corrumpitur, grandine caeditur; adeo ut incerta nobis veritas occultatur, & premitur; aut, quod magis credendum est, variis, & lubricis casibus soluta legibus fortuna dominatur. Scribo, *adeo, aut incerta.* Ibidem. *Quum igitur fortuna certa, aut incerta natura sit, quando venerabilius, ac melius, antistites veritatis maiorum excipere disciplinam, religiones traditas colere, deos, quos a parentibus ante imbutus existimare, quam cognosse; familiarius adorare, nec de numinibus ferre sententiam, sed prioribus credere, qui adhuc rudi seculo in ipsis mundi natalibus meruerunt deos, vel faciles*

ciles habere, vel reges. Lego, & dispungo, *quanto venerabilius*. Postea, *q. cognosse familiarius, adorare*. Ibidem. *Inde adeo per universa imperia, provincias, oppida, videmus singulos sacrorum ritus gentiles habere, & deos colere municipes, & Eleusinios Cererem, Phrygas magnam matrem, &c.* Scribo, *ut Eleusinios C.*

Pag. 746. *Sic imperium suum ultra Solis vias, & ipsius Oceani limites propagavit, dum exercent in armis virtutem religiosam, dum orbem muniunt sacrorum religionib. m.* Emendo, *dum urbem m.* Roma *Vrbs* κατ' ἐξοχὴν dictitata, ut pueri norunt. Ibidem. *Dum obsessi, & citra solum Capitolium capti, colunt deos, quos alius iam sprevisset iratos, & per Gallorum acies mirantium superstitionis audaciam pergunt telis inermes, sed cultu religionis armati; dum captis in hostilibus moenibus adhuc ferociente victoria numina victa venerantur*. Rescribo, *dum capti in, &c.* Ibidem. *Testes equestrium fratrum in lacu sicut ostenderant statuae consecratae, qui anheli spumantibus equis, atque fumantibus de Perse victoriam eadem die, qua fecerant nuntiaverunt*. Lego, *e. d. qua vicerant*. Omitto quod *victoriam facere*, nemo Latinorum umquam dixit. Ibidem. *Testis ludorum offenso Iove de somno plebeii hominis iteratio*. Scribo, *de somnio*. Quam historiam innuat, non dico, nota nimis est. Ita postea quoque, *ut Iupiter ludos repeteret ex somnio*.

Pag. 747. *Inde adeo pleni, & mixti Deo vates futura praecerpunt, dunt cautelam periculis, morbis medelam*. Fuit quum putarem *praecernunt* legendum. Iam nihil muto. Adumbravit, ut multa, ex Tertulliani Apologetico cap. XXII. ubi similiter de daemonibus. *Dispositiones etiam Dei, & nunc Prophetis concionantibus exceperunt, & nunc lectionibus resonantibus carpunt. Ita & hinc sumentes quasdam temporum sortes, aemulantur divinitatem, dum furantur divinationem*. Ibidem. *Itaque quum omnium gentium de diis immortalibus, quamvis incerta sit vel ratio, vel origo, maneat tamen firma consensio, neminem fero tanta audacia, tamque irreligiose nescio qua prudentia tumescentem, qui hanc religionem tam vetustam, tam utilem, tam salubrem, dissolvere, aut infirmare nitatur*. Emendo, *vel natio, vel o.* Est vero *natio*, nihil aliud quam nativitas hoc loco, & ita veteres usurpabant. Festus. *Nationem, item apud antiquos natum. Cincius genus hominum, qui non aliunde venerunt, sed ibi nati sint, significare; qui & nationem ait non tantum universim de omnibus, sed etiam de singularibus quoque hominibus seiunctum dici solere. Sinnius autem Capito omnia fere genera hominum per nationes dividi, ut Cures, Sabinos, Hernicos, AEquos, item Volscos. In pecoribus quoque bonus proventus foeturae, bona natio dicitur*. Ibidem. *Sic licet ille Theodorus Cyrenaeus, vel qui prior Diagoras Melius, cui Atheon cognomen adposuit antiquitas*. Scribo, *sit licet*.

Pag. 748. *Quum Abderitem Protagoram Athenienses viri, consulte magis, quam profane disputantem, & expulerint suis finibus, & in concione eius scripta deriserint*. Emendo, *inconsulte magis q.* Postea. *i. c. e. scripta deusserint*. Diogenes Laertius lib. IX. de hac eapse re. Διὰ ταύτην δὲ τὴν ἀρχὴν τοῦ συγγράμματος ἐξεβλήθη πρὸς Ἀθηναίων. καὶ τὰ βιβλία αὐτοῦ κατέκαυσαν ἐν τῇ ἀγορᾷ, ὑπὸ κήρυκα ἀναλεξάμενοι παρ' ἑκάστου τῶν κεκτημένων.

Nec de ipsis, nisi subsisteret veritas maxima, & varia, & honore praefanda sagax fama loqueretur. Lego, *veritas, maxima nefaria, & h.* Ibidem. *Et hominem summo supplicio pro facinore punitum, & crucis ligna feralia eorum caerimonias fabulatur*. Scribo, *caerimonia f.* Pag. 749.

Quid? quod toto orbi, & ipsi mundo cum sideribus suis minantur incendium, ruinam moliuntur, quasi aut naturae divinis legibus constitutus aeternus ordo turbetur, aut rupto elementorum omnium foedere, & caelesti compagine divisa, moles ista, quae continetur, & cingitur, subruatur. Scribo, *q. continemur, & cingimur*. Ita Arnobius etiam lib. I. *Numquid machinae huius, & molis, qua universi tegimur, & continemur inclusi, parte est in aliqua relaxata, aut dissoluta constructio*. Libro III. *In Philosophiae memorabiles studio, atque ad istius nominis culmen vobis laudatoribus elevati, universam istam molem mundi, cuius omnes amplexibus ambimur, tegimur, ac sustinemur, &c.* Pag. 750.

Anceps malum, & gemina dementia; caelo, & astris, quae sic relinquimus, ut invenimus, interitum denuntiare; sibi mortis, extinctis, qui sicut nescimur, & interimus, aeternitatem repromittere. Scribo, *sicut nascimur, & i.* Pag. 751.

Quamquam si philosophandi libido est, Socratem sapientiae principem, si quis vestrum tantum est, si potuerit imitetur eius viri, quoties de caelestibus rogabatur, nota responsio est. Interpungo, *p. imitetur. Eius viri, &c.* Pag. 753.

Dum verborum lenocinio a rerum intentionibus avocantur, sine delectu adsentiuntur dictis omnibus; nec a rectis falsa secernunt, nescientes inesse & in credibili verum, & in verisimili mendacium. Scribo, *& incredibili v.* Ibidem. *Sic adsidue temeritate decepti, culpam iudicis transferunt ad incerti querelam, ut damnatis omnibus malint universa suspendere, quam de fallacibus iudicare*. Lego, *c. iudices t. a. i. q. v. ampliatio o.* Proclivis lapsus. Pag. 754.

Dicam equidem, ut potero, pro viribus; & adnitendum tibi mecum est, ut convitiorum amarissimam labem verborum veracium lumine diluamus. Restituo, *v. flumine d.* Nec me movet, quod alibi Arnobius *verborum lumina*; alibi, *verborum luculentias* dicat; itaque ne quis obgerat. Natura enim verbi *diluamus* heic postulat, ut *flumine* legamus. Ibidem. *Sed in natali meo versutiam nolo, non credo, procul est ab eius simplicitate subtilis urbanitas*. Scribo, *natali meo*. Nam nomen erat Caecilius Natalis. Paulo ante. *Nec dissimilabo principio ita natalis mei, &c.* Ibidem. *Nullum itaque miraculum est, si Caecilius identidem in contrariis, ac repugnantibus iactetur aestu, & fluctuetur*. Quid? si, *iactetur, aestuet, f.* Pag. 755.

Pag. 756. *Sciat omnes homines sine delectu aetatis, sexus, dignitatis, rationis, & sensus capaces, & habiles procreatores.* Lego, *habiles procreatos esse.* Ibidem. *Adeo divites facultatibus suis illigatos, magis aurum suscipere consuesse, quam caelum.* Optime Scriverius meus, *aurum suspicere.*

Pag. 758. *Quid loquar apte disposita recta montium, collium flexa porrecta camporum?* Malim, *arrectam.* Ibidem. *Et ut ubera partu maturescente lactescant, & ut tener foetus ubertate* B *lacteis roris adolescat.* Scribo, *t. foetus.* Leve, qualia multa in Minutio hoc emendata a me.

Pag. 759. *Omitto Persas de equorum hinnitu augurantes principatum, & Thebanorum permortuam fabulam transeo, ob pastorum, & casae regnum de geminis memoria notissima est.* Lego, & dispungo, *c. Thebanorum par mortuum, fabulam transeo ob p. e. c. regnum, memoria n. e.* Dixit *Thebanorum par.* Eteoclem, & Polynicem. Ita Petronius etiam. *Inter hanc mise-* C *rorum dementiam infelicissimus puer tangebat utriusque genua cum fletu, petebatque suppliciter, ne Thebanum par humilis taberna spectaret, neve sanguine mutuo pollueremus familiaritatis clarissimae sacra.* Ibidem. *Generi, & soceri bella toto orbe diffusa sunt, & tam magni imperii duos fortuna non cepit.* Nescio, an debeam, *sors una.* Sane Arnobius ita libro I. *Non regnant? non imperant, quibus sors rerum adtributa est?* Ibidem. *Hic nec videri potest, visu clarior est; nec comprehendi po-* D *test, nec aestimari, sensibus maior est, infinitus, immensus, & soli sibi tantus quantus est notus.* Sed quare? *nec comprehendi potest.* Itane? caussam silet? Minime vero, ille posuit, sed festinans librarius omisit. Restituo, *n. c. potest, tactu purior est, nec ae, &c.* Ita in Cypriano est, qui totidem verbis integrum hunc locum, & bonam partem tractatus istius *De Idolorum vanitate*, de Minutii nostri Octavio transscripsit, sed, ut furtum difficulter adgnoscatur, confuse. Expressit autem de Tertulliani Apologetico, cap. XVII. *Invisibilis est, etsi videatur;* E *incompraehensibilis, etsi per gratiam repraesentetur; inaestimabilis, etsi humanis sensibus aestimetur, adeo verus, & tantus est. Ceterum, quod videri communiter, quod comprehendi, quod aestimari potest, minus est, & oculis quibus occupatur, & manibus quibus contaminatur, & sensibus quibus invenitur. Quod vero immensum est, soli sibi notum est; hoc quod est, Deum aestimari facit, dum aestimari non capit. Ita eum vis magni-* F *tudinis, & notum hominibus obiecit, & ignotum.*

Pag. 760. *Nec nomen Deo quaeras, Deus nomen est.* Malim, ut Cyprianus descripsit, *n. Dei q.* Ibidem. *Haec enim vera sunt, Deum namque ire per omnes terrasque, tractusque maris, caelumque profundum.* Scriverius meus, *H. a. verba s.* Sane feliciter. Simile mendum nos in Arnobio sustulimus, lib. V. Item tollendum in Statio Thebaid. I.

> *Horrendos etenim latices, Stygii aequora fratris*
> *Obtestor mansurum, & non revocabile verbum.*

Hodie *verum* est.

Aristoteles variat, & adsignat tamen unam potestatem, nam interim mentem, mundum interim Deum dicit, interim mundo Deum praeficit. (*Aristoteles Ponticus, variat, alias mundo, alias menti divinae tribuens principatum.*) *Heraclides Ponticus quoque Deo divinam mentem, quamvis varie, adscribit.* Illa, quae semicirculis inclusi, purum putum glossema sunt. Porro Heraclidae mentio revocat mihi in memoriam mendosum Macrobii locum in Commentario ad Somn. Scip. lib. I. cap. XIII. *Heraclitus Ponticus lucem; Heraclitus Physicus scintillam stellaris essentiae.* Scribo, *Heraclides Ponticus l.* Eiusdem libri capit. II. gravius mendum. *Numenio denique inter Philosophos occultorum curiosiori offensam numinum, quod Eleusinia sacra interpretando vulgaverit, somnia prodiderunt, visa sibi ipsas Eleusinias deas habitu meretricio ante apertum lupanar ludere prostantes.* Correxeram, *viso sibi i. E. d. h. m. a. a. l. videre p.* quum in Vet. Cod. signate ita esse vidi. Pag. 761.

Babylonio etiam Diogeni disciplina est exponendi, & differendi, Iovis partum, & ortum Minervae, & id genus ceterarum rerum vocabula esse, non deorum. Corrigo, *e. i. genus, certarum r.* Ibidem. *Platoni apertior de Deo, & rebus ipsis, & nominibus oratio est.* Scribo, *& hominibus o. e.* Ibidem. *Quem & invenire difficile prae nimia, & incredibili potestate, & quum inveneris in publicum dicere impossibile praefatur.* Scribo, *i. profatur.* Pag. 762.

Dum reges suos colunt religiose, dum defunctos eos desiderant in imaginibus videre, dum gestiunt eorum memorias instantius detinere, sacra facta sunt, quae fuerant adsumta solatia. Lego, *d g. e. m. in statuis detinere.* Pag. 763.

Ille Vulcanum facit omnium principem, & postea Iovis gentem, & dispicis Isidis ad hirundinem sistrum, & adspersis membris inanem tui Serapis, sive Osiridis tumulum. Lego, *& dispersis m.* Adponam Lycophronis Scholiastae verba, a quibus non parum lucis huic loco. Ὄσιρις, ὁ καὶ Διόνυσος, βασιλεὺς ὑπάρχων αἰγύπτου, ὑπὸ τυφῶνος τοῦ ἀδελφοῦ καὶ τῶν συνωμοτῶν μεληδὸν κατετμήθη, καὶ ἐξετέθη πολλαχοῦ. ἶσις δὲ, ἡ καὶ δήμητρα, γυνὴ διονύσου μετὰ ὥρου τοῦ υἱοῦ τὸν τυφῶνα καὶ πάντας τοὺς σὺν ἐκείνῳ φονεῖς ἀναιρεῖ. τὰ δὲ τοῦ διονύσου μέρη καὶ μόρια συλλέξασα, ἑκάστῳ ναὸν καὶ ἱερὰ ᾠκοδέμησεν. Aliorum Auctorum loca, quae abunde, adscribere supersedeo. Mysticam eius rei rationem reddit Macrobius ad Somn. Scip. lib. I. cap. XII. *Ipsum autem Liberum patrem Orphaici* νοῦν ὑλικὸν *suspicantur intelligi, qui ab illo individuo natus in singulos ipse dividitur, ideo in illorum sacris traditur Titanio furore in membra discerptus, & frustis sepultis rursus unus, & integer emersisse.* Inde vannus in mysteriis Liberi. Servius Georg. I. *Liberi patris sacra ad purgationem animae pertinebant, & sic homines eius mysteriis purgabantur, sicut vannis frumenta purgantur; hinc est, quod dicitur Osiridis membra a Typhone dilaniata Isis cribro superposuisse. Nam idem est Liber pater, in cuius mysteriis vannus est, quia, ut diximus, animas purgat.* Pag. 764.

Redeo

Redeo ad Minutium. *Mox invento parvulo gaudet Isis, exsultant sacerdotes, Cynocephalus inventor gloriatur; nec desinunt annis omnibus, vel pergere, quod inveniunt, vel invenire, quod perdunt.* Scribe, *vel perdere.* Pudet, pigetque haec talia monere. Ibidem. *Ceres facibus accensis, & serpente circumlata, errore subreptam, & corruptam liberam anxia, & solicita vestigat.* Emendo, *f. accensis derepente, circulata errore f. e. c. Liberam a. e. f. v.* Nam serpentum ea in re apud Scriptores nullos mentio. *Circulare* autem veteres dicebant pro circumire erronum more, modoque. Glossae. *Circulator*, Ὀχλαγωγὸς, Ἀγύρτης. Vtitur quoque non semel Martianus Capella, Tertullianus, Seneca, Apuleius, alii. Et ausimne Arnobio restituere? lib. I. *Candidi arquitenentes Diana, & Apollo, circulati per fugas matris, atque in insulis errantibus vix tuti.* Hodie est, *circumlati p. f.*

Pag. 765. *De Cybele Dindymena pudet dicere, quae adulterum suum infeliciter placitum, quoniam & ipsa deformis, & vetula, & multorum deorum mater, ad stuprum illicere non poterat, exsecuit, ut Deum scilicet faceret eunuchum.* Scribo, *ut eum f. e.* Nam Atys Deus numquam factus. Ibidem. *Diana interim est alte succincta venatrix, & Ephesia mammis multis, & verubus exstructa, & trivia trinis capitibus, & multis manibus horrifica.* Acute Cl. Lipsius *uberibus*, ut monuit Scriverius meus. Lego porro, *& m. canibus horrifica.* Nam canes ei immolabantur, unde Theocritus.

Τᾷ χθονίᾳ δ' Ἑκάτᾳ, τὰν καὶ σκύλακες τρομέοντι.

Ibidem. *Has fabulas & errores, & ab imperitis parentibus didicimus, & (quod est gravius) ipsis studiis, & disciplinis elaboramus, carminibus praecipue Poetarum.* Scribo, *ipsi studiis e.*

Pag. 766. *Laomedonti vero muros Neptunos instituit, nec mercedem operis infelix structor accipit.* Magis placet *accepit*, ut est in Cypriani Codicibus. Ibidem. *Scit hoc Nepos, & Cassius in Historia; & Thallus, ac Diodorus hoc loquuntur.* Restituendum Thalli nomen etiam Lactantio lib. I. cap. XXIII. Hodie enim male est. *Theophilus in libro de temporibus ad Autolycum scripto, ait in Historia sua Thalum dicere, quod Belus, quem Babylonii, & Assyrii colunt, antiquior Troiano bello fuisse invenitur* CCCXII. *annis.* Citatur praeterea ab Tertulliano in Apologetico, & ab ipso quoque Lactantio, libro citato, cap. XIII. Ibidem. *Is itaque Saturnus Creta profugus, Italiam metu filii saevientis accesserat, etiam susceptus hospitio rudes illos homines, & agrestes multa docuit.* Corrigo, *f. accesserat, & Iani f. h.*

Pag. 767. *Nisi forte post mortem deos fingitis, & peierante Proculo deus Romulus, & Iuba Mauris volentibus deus est.* Scripserim, *ut p. P.* Ibidem. *Invitis his denique hoc nomen adscribitur; optant in homine perseverari; fieri se deos metuunt, & si iam senes nolunt. Ergo nec de mortuis dii, quoniam deus mori non possit, nec de natis, quoniam moritur omne, quod nascitur.* Corrigo, *e. f. i. senes. Non sunt ergo d. m. d.*

Pag. 768 *Et deus aereus, vel argenteus de immundo vasculo, ut saepius factum AEgyptio Regi, conflatur, tunditur malleis, & incudibus figuratur.* Scribo, *& in incudibus f.* Ibidem. *Araneae vero faciem eius intexunt, & de ipso capite sua fila suspendunt; vos tergitis, mundatis, eraditis, & illos quos facitis, protegitis, & timetis.* Scribo, *& protegitis, timetis.* Ibidem. *Nam asylo prima plebs congregata est; confluxerant perditi, facinorosi, incesti, sicarii, proditores.* Scripserim, *quo fluxerant p.*

Pag. 771. *Clodius scilicet, & Flaminius, & Iunius ideo exercitus perdiderunt, quod pullorum solistimum tripudium exspectandum non putaverunt.* Scribo, *Claudius scilicet.* Ibidem. *Pullos edaces habuit, & Paullus apud Cannas, tamen cum maiore reipublicae parte prostratus est.* Interpungo, & scribo, *h. Paullus, apud Cannas tamen c. m. Romani populi parte p. e.* Scriptum fuerat, *cum maiore R. P. parte.* Inde natus error.

Pag. 772. *Caius Caesar ne ante brumam in Africam navigia transmitteret, auguriis, & auspicibus retinentibus sprevit; eo facilius & navigavit, & vicit.* Corrige ad hoc exemplar in Cypriano *retinentibus*, nam ibi est hodie *retinentibus.* Ibidem. *Tiresias caecus futura videbat, qui praesentia non videbat.* Necessario post τὸ *caecus* ἀτίθετον.

Pag. 773. *Vult enim esse substantiam inter mortalem, immortalemque, idest, inter corpus, & spiritum mediam, terreni ponderis, & caelestis levitatis admixtione concretam, ex qua manare in nos pro cupidinem amoris.* Emendo, *i. nos porro c.* Ibidem. *Isti igitur impuri spiritus daemones (ut ostensum a Magis, a Philosophis, & a Platone) sub statuis, & imaginibus consecrati delitescunt, & adflatu suo auctoritatem quasi praesentis numinis consequuntur.* Eiicio glossema, scriboque, *i. spiritus (ut ostensum, &c.)* Nam τὸ *daemones*, a lectore quodam interpretamenti vicem ad oram notatum, ab aliis postea in textum receptum est. Porro corrigendus iterum ad hoc exemplar Cyprianus. *Hi ergo spiritus sub statuis, atque imaginibus consecrati delitescunt.* Hodie, *consecratus est.* Ibidem. *Dum inspirantur interim vatibus, dum fanis immorantur, dum nonnumquam extorum fibras animant, avium volatus gubernant, &c.* Scribo, *in fanis i.* Ibidem. *Sic a caelo deorsum gravant, & a Deo vero ad materias avocant, vitam turbant, omnes inquietant, irrepentes etiam corporibus occulte, ut spiritus tenues, morbos fingunt, terrent mentes, membra distorquent, ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, vel hostiis pecudum saginati, remissius, quae constrinxerant, curasse videantur.* Corrigo ex Cypriano, *v. turbant, somnos inquietant.* Sic ille. *Membra distorquent, valetudinem frangunt, morbos lacescunt.* (Scal. *arcessunt*,) *ut ad cultum sui cogant, ut nidore altarium, & rogis pecorum saginati, remissis, quae constrinxerant, curasse videantur.* Emendo, *morbos facessunt*, vel, si ita mavis, *morbis l.* Deinde ad Minutii exemplar, *remissius quae c. c. v.*

Quan-

Pag. 774. *Quantum autem vitium sit, incognitis, & exploratis iudicare, quod facitis, nobis ipsis poenitentibus credite*. Scribo, *incognitis*. Ibidem. *Et nos enim idem fuimus, & eadem vobiscum quondam adhuc caeci, & hebetes, sentiebamus*. Scribo, *iidem f.*

Pag. 775. *Nos tamen quum sacrilegos aliquos, & incestos parricidas etiam defendendos, & tuendos suscipiebamus, hoc nec audiendos in totum putabamus; nonnumquam etiam miserantes eorum crudelius saeviebamus, ut urgeremus confitentes ad negandum, videlicet ne perirent*. Corrigo. *hos nec a. i. t.* Pusillum hoc, *&c.* Ibid. *Quis tam stultus, ut hoc colat? quis stultior, ut hoc coli credat? nisi quod vos, & totos asinos in stabulis, cum vestra Hippona consecratis; & eosdem asinos cum Iside religiose devoratis*. Emendo, *r. devotatis*. Est autem *devotare* frequentativa forma a *devoveo*. Glossae. Ἀφοσιῶ, *scelero, devoveo, devoto*. Accius apud Nonium. *Patrio exemplo, & me dicabo, atque animam devotabo hostibus*. Cicero. *Quae vis Patrem Decium, quae filium devotavit, ac immisit in armatas hostium copias?*

Pag. 776. *Ne ille miserabilis, cuius in homine mortali spes omnis innititur; totum enim eius auxilium cum extincto homine finitur*. Scribendum, *Nae ille m.* Piget profecto monere haec talia, tam minuta, & tamen faciendum, ne malignus quis non vidisse nos dicat. Hoc etiam testor, multa in interpunctionibus talia nimietatis taedio praeterire.

Pag. 780. *Igitur, qui innocentia colit, Domino supplicat; qui iustitiam, Deo libat; qui fraudibus abstinet propitiat Deum*. Scribe, *q. innocentiam colit*. Ibidem. *Haec nostra sacrificia, hae Dei sacra sunt*. Scribe, *haec Dei s. s.* Ibidem. *Quid? ipsum Solis artificem, illum luminis fontem possis substinere? Quum te ab eius fulgoribus avertas, a fulminibus abscondas*. Scribo, *a. e. fulguribus*. Coniungere solet fulgura, & fulmina. Ita supra. *Rutilare fulgura, fulmina praemicare*. Et postea. *Quum caelum, & fulmina, & fulgura longe ante fuerint, quam Iupiter in Creta nasceretur*. Pergo. *Dum oculis carnalibus vis videre, num ipsam animam tuam, qua vivificaris, & loqueris, nec adspicere possis, nec tenere?* Scribo, *quum ipsam a. t.*

Pag. 781. *Erras, o homo, & falleris; unde enim Deus longe est, quum omnia caelestia, terrenaque, & quae extra istam orbis provinciam sunt, Deo cognita plena sint?* Lego, *Deo cuncta p. s.* Vel, *Deo cognita plene sint*. Sed illud praetulerim. Ibidem. *Reges tantum regni sui per officia ministrorum universa novere; Deo indiciis opus non est, non solum in oculis eius, sed & in sinu vivimus*. Corrigo, *Reges statum r. s. p. o. m. diversa n. &c.* Ibidem. *Scripta eorum relege, vel si Romanis magis gaudes, ut transeamus veteres, Flavii Iosephi, vel Antonii Iuliani, de Iudaeis require, iam scies nequitia sua hanc eos meruisse fortunam, nec quidquid accidisse, quod non sit his, si in contumacia perseverarent, ante praedictum*. Emendo, *nec quid accidisse q.*

Pag. 784. *Illic sapiens ignis membra urit, & reficit, carpit, & nutrit; sicut ignes fulminum corpora tangunt, nec absumunt*. Scribo, *rapiens* [a] *ignis m. v.* Ibidem. *Et quamquam imperitia Dei sufficiat ad poenam, ita notitia prosit ad veniam, tamen si vobiscum Christiani comparemur, quamvis in nonnullis disciplina nostra minor est, multo tamen vobis meliores deprehendimur*. Locus mutilus. Restituo, *E. quamquam, ut imperitia d.* Ibidem. *Nec de fato quisquam aut solatium captet, aut excuset eventum, sit sortis fortunae, mens tamen libera est*. Scribo, *e. sit Fortis Fortunae*. Erat enim Fors Fortuna alia a Fortuna, aedemque habebat trans Tiberim, colebaturque ab iis, qui sine arte aliqua vitam tolerabant. Vide Donatum ad Terentii Phormion. Act. v. Scena vi.

Pag. 785. *Ita in nobis non genitura plectitur, sed ingenii natura punitur, ac de fato satis; vel si pauca pro tempore, disputaturi alias & verius, & plenius*. Nulla praecesserat falsimoniae mentio, quomodo ergo *verius* se dicturum promittat? Corrigo, *uberius, & plenius*. Ibidem. *Aves sine patrimonio vivunt, & in Deum pascua pascuntur, & haec nobis tamen nata sunt, quae omnia, si non concupiscimus, possidemus*. Corrigo, *in diem pascua p. pascua*, feminino genere usurpari non insolens isto aevo. Glossae. *Pascua*, Νομὴ, Νομαί. Arnobius (b) in Commentar. ad Psalmum xxii. *Perfectorum ergo ista vox est, quam Ecclesia de Domini Passione suscepit. In loco pascuae collocata, super aquam refectionis educata*. Item in Psalmum cvi. *Adiuvavit eum de mendicitate virium, & posuit sicut oves familias in universam faciem terrae, statuens eis pastores, & pascuas, quae videntes recti laetabuntur*.

Pag. 787. *In hoc adeo quidam imperiis, & dominationibus eriguntur, ut ingenium eorum perditae mentis licentiae potestatis libere nundinentur*. Scribe, *licentia*. Ibidem. *Nam & omne, quod nascitur, inviolabile Dei manus nullo opere corrumpitur, abstinemus tamen, ne quis existimet, aut daemoniis, quibus libatum est cedere, aut nostrae religionis pudere*. Scribo, *i. Dei munus, n. o. c. a. t. n. q. e. a. d. q. l. e. credere, &c.*

Pag. 788. *Ego vos in hoc magis miror, quemadmodum tribuatis exanimi, aut sentienti facem, aut non sentienti coronam, quum & beatus non egeat, & miser non gaudeat floribus*. Locus misere habitus a pessimis librariis. Restituo, *q. t. exanimi, aut non sentienti, ut sentienti, coronam, &c.* Ibidem. *At enim nos exsequias adoramus. Eadem tranquillitate, qua vivimus, nec adnectimus arescentem coronam, sed a Deo terrenis floribus vividam substinemus*. Etiam hic locus miserrime luxatus. Emendo, *e. adornamus eadem t. q. v. nec adnectimus terrenis floribus arescentem coronam, sed a Deo vividam substinemus*. Aut, si transpositionem non vis, *aeternis floribus v. s.* In quo omine desino, & salvere te, Lector, iubeo.

[a] Fallitur *Meursius*, dum censet Arnobium hunc esse eumdem cum Arnobio, quo de agimus; quum multo ille posterior fuerit.

(b) Ipse quidem *sapiens* recte legi arbitror, quod ἐπίθετον Inferno igni ab aliis antiquis tributum sciam.

FINIS.

APPEN-

APPENDIX

SIVE

EXCERPTA EXEMPLARIS

REGII MS.

IOANNES MEVRSIVS
PETRO SCRIVERIO MEO.

Mpulerat pene animus ut adderem, FRATRI; *&, ita superstes mihi sis, anne immerito? fraterno enim amore alter alterum prosequimur: dandum operam, ut aetatem. Sic referemus illos saeculo prisco tantopere laudatos, Pyladem, Orestem, Damonem, Pythiam. Euge vero! assem para, & accipe, non ut in Epistolis ait ille Novocomensis, fabulam, sed* εὐαγγέλιον. *Quum ostenderem nupere Criticum Hypocriticumque meos* IOSEPHO SCALIGERO *heroi incomparabili, meique amantissimo, benignissime ille [ut scis] codicem suum Lutetiae olim cum Regio exemplari MS. collatum a se communicavit. Sane, fateor, accidit mihi ea res multo iucundissima: Etenim vidi pluria loca utiliter augeri, meas coniecturas aliquot probari, non paucas item novas inveniendi ansam dari: quamvis revera saepenumero pro thesauro, quem speraram, carbones offenderim, & merum sterquilinium: e quo tamen, nisi me egregie iudicium fallit, aliquas, ut ita dicam, gemmulas elicui. Quam feliciter, tu arbitrabere, & culpas meas Aristarchi obelo configes. Vale, alter-ego, & constanter amare inter nos pergamus. Sed heus! Decerminum libros quando tandem? quando alia illa, quae cudis, videbimus? matura, matura; quod ut facias, longum salve mi Scriveri, atque iterum vale. Matronalibus, quae tamen in Apriles Kalendas, non Martias, reiiciunt alii. In Academio nostro Lugduno-Batavo. Anno* IX. *post mundi interitum, stilo Mathematico.*

IN EXCERPTA REGII MS.
AD IOANNEM MEVRSIVM.

IGnoro liquide, nec clare dicere possum,
  An plus SCALIGERO debeat anne Tibi
ARNOBIVS? magna est tua, MEVRSI, Industria, magnum est
  Iure suo Magni SCALIGERI Auxilium.
Ille Excerpta tibi Scripti dedit aurea Libri,
  Regia quem vinclis Bibliotheca ligat.
Tu legis adsiduo, Tuque istum corrigis Afrum,
  Et solidum reddis quod lacerum ante fuit.
Magnum operae pretium est. Ambo meruistis, ut omneis
  Vestra per EVropae Fama vagetur agros.
Sic ego: sic contra moto subflamine litis
  Responsat patria Phoebus ab Ortygia.
Pax! Afer longum iam vivet denique sanus.
  Ingenio MEVRSI, SCALIGERI Studio.
Hique perennabunt: quippe hoc meruisse fatendum est
  IVLIADEM Studio, MEVRSIADEM Ingenio.

P. SCRIVERIVS.

AP-

APPENDIX
SIVE
EXCERPTA EXEMPLARIS
REGII MS.

Nationes, pro gentilibus. Inadversus. Volucrum. Evaginor. Trulleus. Calautica. Nonius & Glossae emendantur. Strigilis. Batiola. Patritus. Pontificium. Restare, pro Resistere. Chalcidicum. Cilones. Silones. Solinus correctus. Cluna. Cluninum pecus. Plautus restitutus. Simiae per convitium qui dicti. Πίθηκος ἐν πορφύρᾳ. *Ignaruris. Gnaruris. Apuleius & Sidonius emaculati, Animas. Geno. Macrobii ineptia. Postulio, Amasio. Obsoleo active usurpatum. Domino, active olim. Secus. Alid. Catillamen. Saeculum. Augere, passive. Offensum, substantive.*

Titulus aliter quam hodie erat conceptus hoc modo. A

ARNOBI ORATORIS DISPVTATIONVM ADVERSVS NATIONES LIBRI VIII.

Et sane hunc genuinum existimaverim, & sciolos ADVERSVS GENTES postea substituisse offensos novitate &, si diis placet, scabritudine τῦ NATIONES, quae politas eorum aures radebat. B Forte etiam inducti Hieronymi auctoritate; Non debebant. Nam ille non genuino, sed synonymo titulo citat. Profecto *Nationes* pro gentilibus non semel posuit Tertullianus. Ad Martyras cap. II. *Non vides alienos Deos, non imaginibus eorum incurris, non solennes Nationum dies ipsa commixtione participas.* Adversus Haereticos capit. VIII. *Iudaei retro penes Deum fuerant, dehinc eiecti ob delicta extra deum esse coeperunt. Nationes vero numquam penes Deum,* C *nisi stillicidium de situla, & pulvis ex area.* Et saepe tum ibi, tum maximo libro de Spectaculis, & alibi (a). Ad numerum autem librorum quod attinet, mendosum esse iam omnibus in ore. Atque haec de Titulo. Age, nunc rem ipsam videamus.

Pag. 7. lin. 13. *a litibus*) ms. *ab*.
pag. 8. lin. 25. *madidata imbribus arua succescunt*) ms. *madidari i. a. succedunt*. Quomodo emendandum censeam, dixi. D
lin. 27. *exustis liquoribus*) ms. *& vitis l.* Optime: nec debuerat mutare Gelenius.
pag. 9. lin. 4. *ingenia dirigunt*) ms. *&* praemittit. Bene: pro *dirigunt* autem habet, *derigunt*. Sed solemne scripturariis *E* pro *I* scribere.
lin. 5. *Non imperant quibus sors rerum attributa est? Talibus non auctiores quotidie dignitatibus, & potestatibus fiunt?*) ms. *Talium n.* Interpungo, *a. est talium? non* &c. Abutitur acumine suo Gelenius.

lin. 29. *gens nostra*) ms. *genus n.* Male.
pag. 10. lin. 11. *sterilitatem inducunt terris*) ms. *indicunt*. Optime, & haec pura puta Arnobii dictio. Sub finem huiusdem libri. *Huic arduum fuerat letbum cui vellet indicere?* Lib. VII. *Et pestilentiam, morbos stragem mortalitatis* (legendum monui *mortalitati*) *indixit?* Postea quoque. *Et pestilentes morbi indicta sinceritate fugerunt.* Ita legendum monui, non *inducta*. Quin & Manilium alibi ita loqui commemini.
lin. 13. *limis inhorruisse*) ms. *liminis*. Male. Tu *limnis* fuisse exaratum in scripto existimas, idque ex *linsis*, atque ita legendum.
lin. 19. *per exteras*) ms. *p. vestras*. Bene.
pag. 11. lin. 20. *possumus*) ms. *possimus*.
pag. 12. lin. 2. *supercilio tumidi*) ms. *lumini*. Lego, *fastus & supercilii lumine*. Quomodo Propertius lib. I. eleg. I. *Tum mihi constantis deiecit lumina fastus. Et caput impositis pressit Amor pedibus.* Nisi malis *lumini* dixisse pro *lumine*, cuius exempla multa in Pand. Florent.
lin. 11. *disceptatio*) ms. *disceptatione*. Male.
lin. 14. *si facto*) Semper subspectas habui has voces, & ecce, video ms. expungere. Plane ad sensum meum, namque ab aliquo adsuta qui non videt, mirum ni ipse fungus.
ibid. *& argumentis i. r. v. explicatur*) ms. *ut*. Itaque lego *explicetur*.
pag. 13. lin. 20. *non nostris*) ms. inserit *sunt*: quod Arnobianum est.
pag. 14. lin. 1. *congelare sanguinis*) ms. *c. constringere s.* quod Gelenius Glossema putare non debuerat, nam nimis familiare huic Afro nostro synonyma congerere, idque ad veterum exemplum. Vide A-gellium lib. XIII. cap. XXIII.
lin. 2. *perferre flagrantissimos*) Etiam heic ms. auctior una voce, *p. substinere, f.*
lin. 22. *adierunt*) ms. *dii ferunt*. Optime, pro *inferunt*. Simplex pro composito.
lin. 31. *omnino*) ms. *omnia non*. Male.

(a) Quin ipse *Tertullianus* duos libros *Adversus Nationes* scripsit.

A

lin. 33. *Atqui non*) ms *Atquin*. Quod retinendum censeo, & tollendas interrogationis notas in omni ista periodo.

pag. 15. lin. 7. *usus posceret*) ms. *u. ut p.* Sed vacat.

pag. 16. lin. 1. *laeti*) ms. *laetum*.

lin. 10. *adversus*) ms. *in adversas*. Lego, *in adversus*, quo modo: *Inante*, *Incoram*.

B

lin. 16. *in alterius doloris crucem, efferati pectoris alienatione bacchari*) ms. *i. a. d. crucis*, &c. Lego, & interpungo, *i. a. dolores*, *trucis*, *efferati p. a. b.* Vt enim supra dixi, amat supra modum synonymis uti hic Afer.

lin. 25. *iaciat*) ms. *iactetur*. Nec improbe. Talia exempla de contrariis verborum generibus multa collegit Marcellus.

pag. 17. lin. 18. *consumere*) ms. delet.

C

pag. 18. lin. 24. *indignantur, declamitantque*. *In templis*) Hercules, nimis audax Gelenius. MS. optime. *Negliguntur dii clamitant*, *atque in t.* Quomodo Grotium quoque nostrum emendare monui.

pag. 20. lin. 6. *istos*) ms. *isti*. Bene.

lin. 30. *statuas*) ms. *Fatuas*. Optime. Et id olim magno Lipsio in mentem, neque aliter laudat clariss. Turnebus, ut tu monuisti.

pag. 22. lin. 2. *missi*) ms. *missae*. Male.

lin. 3. *lapsi*) ms. *lapsae*. Item male.

lin. 29. *rationibus*) ms. *nationibus*. Item.

pag. 23. lin. 8. *potest*) ms. *potis est*. Probe, & Arnobiane.

D

lin. 29. *Ita*) ms. *Tam*.

pag. 24. lin. 20. *tempore*) ms. *temporis*. Bene, Graeca phrasi.

pag. 25. lin. 13. *Fauna*) ms. *Fenta*. Male.

lin. 14. *vino*) Correxi *vini*. ms. *in vini*, quae vera lectio. Damno itaque omnes quas supra proposui.

E

lin. 21. *Dionaea*) ms. *Loncia*. Male, & felix Gelenii correctio. Tu refingendum censes *Pontia Venus proles*; certe proles pontia est Venus, quippe maris spuma nata, ut alibi Arnobius inquit.

p. 26. l. 20. *nati hominis*) ms. *n. nobis h.* Bene.

lin. 33. *coetum*) ms. *censum*.

pag. 27. lin. 20. *Victurine*) ms. *Visurine*. Nec mutandum erat.

pag. 28. lin. 3. *afficiebam*) ms. *adfaciebam*.

pag. 29. lin. 2. *consecrationi aptatos*) ms. *consecratione mactatos*. Melius.

F

pag. 31. lin. 30. *velaminibus*) ms. *voluminibus*. Probe. Haec eadem *volucra* adpellat libro v. *Quid volucra mollium velamenta lanarum*. Vbi sane τὸ *velamenta* interpretamentum τȣ̃ *volucra* censuerim, & delendum omnino. Glossae. *volucrum*. εἴλημα.

pag. 32. lin. 18. *exilitates cuivis reperirentur*) ms. *exilitatis cuius reperientur*. Et ita emendare mihi visum.

pag. 33. lin. 18. *aut tribuere*) ms. *adtribuere*. Optime, & iam bene est isti loco, quem nos aliter non male emendaveramus.

lin. 20. *superimponi*) *superponere* ms.

p. 34. l. 11. *triverunt*) ms. *tribuerunt*. Male.

pag. 35. lin. 17. *evagationibus*) ms. *evaginationibus*. Optime, amat Arnobius ὀχχαλίζειν. Veteres enim dicebant, *Vagor*, *Vaginor*. *Fruor*. *Fruinor*. *Nato*, *Natino*. *Domo*, *Domino* (pro quo nunc *Dominor* deponentaliter efferunt.) *Nego*, *Negino*.

lin. 31. *situm eneruatis*) ms. *situs eruatis*. Sed bene *eneruatis* restitutum ab Gelenio. Orta enim indubie menda ex adbreviata eiusmodi scriptura, *eneruatis*.

ibid. *postulam*) ms. *ponsulam*. Male.

p. 36. l. 14. *Hostanis*) ms. *Zostriani*. Male.

pag. 37. lin. 2. *delicti*) ms. *delituti*. Inepte.

lin. 34. *disiunctae*) ms. *dissitae*.

pag. 38. lin. 7. *munera dis hominibusque portabat*) ms. *numerandis animis b. r.* Locus desperatus, censeo deponendum.

lin. 28. *sunt*) ms. *est*. Bene. Non tamen omnis iste locus mihi sanus.

pag. 41. lin. 2. *vitiorum criminamini*) Optime auget ms. *v. criminamini foeditate*. Alias nec male suppleveram, *deformitate vitiorum*.

pag. 42. lin. 7. *Latenter*) ms. *Latentaliter*. Dirimo. *Latent taliter*.

lin. 18. *similitudini proximo*) ms. *similitudine proximo*. Male.

pag. 43. lin. 2. *universa*) ms. *inversa*. Male.

lin. 14. *designasset*) ms. *dissignasset*; sic ubique fere in libris scriptis.

l. 16. *medelarum*) ms. *mala de illarum*. Male.

pag. 44. lin. 28. *securioris*) ms. *securiores*.

lin. 34. *non certatim blanditiis*) ms. auget, *n. c. omnes accurreretis*, *non b.*

pag. 45. lin. 16. *comportate*) Melius ms. *computate*.

LIB. II.

pag. 46. lin. 21. *ut*) ms. *&*. Male.

pag. 49. lin. 8. *mera*) ms. *maera*. Lego, *in ea re*.

lin. 21. *quid species*) Bene praemittit ms. *quid sit genus*.

lin. 34. *qua*) ms. *quae*.

pag. 50. lin. 6. *Phaedone*) ms *Phaedro*. Male.

lin. 29. *fatua*) ms. *futura*. Male.

lin. 30. *quod*) ms. *ut*.

pag. 51. lin. 3. *an terris*) ms. *attoros*. Inepte. Dispungo, & corrigo, *atque adgrediantur actores? peregramini n.* &c. nec male tu legendum putas *a toris peregrinamini*, &c.

lin. 32. *Archesilao*) ms. *Archesilae*.

pag. 52. lin. 18. *Sed facescant haec nihilque impediant plurimum quo*) ms. *officiant haec nihil, nihilque impediant, p. q. m.* &c.

pag. 53. lin. 7. *furunculum*) ms. *ferunculum*. Inepte.

pag. 54. lin. 34. *qui*) ms. *quod*.

pag. 55. lin. 4. *pote est*) ms. *potis est*.

lin. 8. *occeperit*) ms. *acceperit*. Male.

lin. 31. *& doloribus*) ms. *& ex d.*

pag. 56. lin. 19. *quod a novis*) Male ms. *&* praemittit.

lin. 31. *sunt sententiae*) Recte ms. *non* praemittit, iterum enim duas negativas posuit, ut supra.

pag. 59. lin. 11. *commendatas*) ms. bene *coemmen-*

mendata. Nec male alioquin ego correxeram, *commentatas*. A

lin. 16. *trullas*) ms. *trulleos*. Bene. Est *Trulleus* vas quo manus lavabant. Varr. lib. 1. de vita P. R. *Itaque ea si modo ponere, ac suspendere, quae utilitas postularet, trulleum, matellionem, peluim, nasiternam.*

pag. 60. lin. 6. *tardi*) ms. *bardi*. Atque ita Arnobium scripsisse putem, qui & alibi utitur hac dictione.

pag. 62. lin. 5. *esse*) ms. *est*: quomodo & a me emendatum. B

lin. 12. *sibi*) ms. *sui*. Male.

lin. 17. *discriminare cui*) Auget ms. *discriminare, discernere, cui*.

lin. 20. *tunica*) ms. *calautica*. Optime. Et emenda Nonium, apud quem *calantica*. Glossae. *Cacautica*, εἶδ@ ζώνης. Scribo, *Calautica*.

lin. 21. *adiicias rota*) ms. *adiicias quaerere r.*

lin. 23. *strigil*) ms. *strigilis*. Recte. Nominativus antiquus, sicut *vulturis, sanguinis*, & similia. Inde accusativus *strigilim*, apud Lucilium, citante Charisio lib. 1. qui ob oculos habuit eum versum. C

Praefractam strigilim, soleam improbu' dimidiatam.

ibid. *polubrum*) ms. *colubrum*. Mendose.

lin. 24. *scopae*) ms. praemittit, *pattiocae*. Lego, *batiolae*. Plautus Colace apud Nonium.

Batiolam auream octo pondo habebat, accipere noluit. D

Ita lego, *non voluit*.

pag. 63. lin. 19. *an ab se*) ms. *an tibi ab sese*.

pag. 66. lin. 13. *proletarius cum sit, classibus*) ms. *proletarium c. s. classicus*. Inepte: nam proletarii erant infra classes. Bene itaque emendavit Gelenius.

lin. 26. *praeceps ruat*) ms. *praeceps se ruat*. Optime. Sic *Irruere* active lib. 1. dixit. Sic *Penetrare, Emergere*, alia, Plautus, Apuleius, alii.

ibid. *intrepidus*) ms. *securus*. E

pag. 68. lin. 13. *natura posse degenerare mortali*) Semper subspectus mihi locus, nec tamen ausus mutare. Iam audacem facit ms. in quo est *naturam p. d. mortalem*. Probe.

pag. 69. lin. 25. *Phaedone*) ms. etiam heic *Phaedro*.

lin. 27. *ad finem*) ms. *ad in finem*. Male.

lin. 34. *vitam*) Bene ms. *vitae*. Alias non male emendaram, *vita in*.

p. 70. l. 6. *executioni*) ms. *obsecutionis*. Male. F

p. 71. l. 28. *largitio*) ms. *largiter*. Male.

lin. 29. *certe*) ms. *certa*. Male.

lin. 34. *corruptibili*) ms. Bene *corruptibiles*.

pag. 72. lin. 22. *bigarios*) Male ms. *pigarios*.

lin. 23. *volones*) ms. *bolonas*. Bene.

l. 24. *vinctores*) ms. *vitores*. Scribo, *vietores*.

pag. 73. lin. 4. *& ut*) ms. *tunc*. Quod non mutandum.

pag. 74. lin. 20. *supputandi se angerent insania*) ms. *supputandis augeret insomnia*. Nullo sensu.

lin. 29. *ingratam voluptatem consessorum*) ms. *voluptatemque sessorum*. Lego, *in gratiam voluptatemque s.*

pag. 75. lin. 7. *laminas*) ms. *lannas*. Scribo, *lamnas*.

lin. 20. *glaciali*) ms. *glacilia*. Lego, *gracilia*: aut certe *glacialia*. Vocat tuceta *glacialia*, quorum sumen induratum in modum glaciei.

lin. 29. *psaltriae*) Male ms. *psalteriae*.

lin. 32. *obvinctae*) ms. *obvitae*. D. Scaliger legebat *oblitae*.

pag. 76. lin. 13. *iussione*) ms. bene, *missione*.

pag. 77. lin. 3. *paterentur aliae*) Bene inserit ms. *p. ut a.*

lin. 23. *a*) ms. *ab*.

lin. 32. *quae latens*) ms. *quemvis l.* Lego, *quae vis l.*

lin. 33. *etiam*) ms. *&*. Melius.

pag. 79. lin. 10. *an*) ms. praemittit, *&*.

lin. 25. *nec*) ms. *&*. Melius.

pag. 80. lin. 9. *potest*) ms. *potis est*.

lin. 12. *imperfectum se esse*) ms. *i. improbabilem s. e.*

pag. 81. lin. 16. *aerem*) ms. *aerium*. Sed totum eum locum bene emendavimus.

lin. 22. *pote est*) ms. *potis est*.

lin. 28. *animarum*) ms. *animas*. Male.

pag. 82. lin. 8. *pote est*) ms. *potis est*.

lin. 23. *fuecula*) ms. *singula*. Male.

lin. 29. *inanior*) ms. bene *immanior*.

pag. 83. lin. 33. *labefactere studio*) ms. *dissolvere s.* Nimis falsus est Gelenius, dum toties synonymis Arnobium uti non patitur.

pag. 84. lin. 8. *natum*) ms. *siccatum*. Male.

lin. 15. *subrumpant*) ms. *subrupiant*. Optime. I. Cuacius id verbi recte restituit alibi in Pandectis, ut tu monuisti.

lin. 19. *vera sit*) ms. *versa sunt*. Male.

p. 85. l. 14. *commentamur*) ms. *coniectamus*.

lin. 19. *a*) ms. *ab*.

lin. 33. *scientissimeque*) ms. *inscientissimeque*. Male.

pag. 86. lin. 9. *edissertate, & dicite*) ms. *e. nobis, edicite*. Bene.

lin. 15. *AEoli ora*) ms. *foliora*. Lego, *folgora*, id est, *fulgura*, ἀρχαϊκῶς.

lin. 20. *concreta*) ms. male *concreata*.

lin. 30. *tipulae*) ms. male *hippulae*.

pag. 87. lin. 1. *inula, cuminum, porri*) Mendose ms. *melon, cumuinum, porrina*.

lin. 12. *vel oloris*) ms. *coloris*. Non bene.

lin. 27. *& prorsus*) ms. *nec p.* Male.

pag. 88. lin. 7. *deo*) ms. *dei*.

lin. 18. *remotas inutiliter*) ms. *remota inutilitate*. Lego, *remotas inutilitate curare res vestra. In ancipiti*, &c.

lin. 13. *a*) ms. *ab*.

lin. 28. *patriam*) Bene ms. *patritam*. Veteres enim *Patritus* quomodo *Avitus* dicebant. Varro Manio. *Funere familiari commoto, avito ac patrito more precabamur.* Idem Reip. lib. xx. *Secundum leges habitasset patritas.* Cicero Tuscul. 1. *Patritam illam, & avitam, ut ait Theophrastus, philosophiam.*

pag. 89. lin. 8. *pote est*) ms. *potis est*.

ibid. *vel*) Subspectum habui, & volebam eiicere,

cere, nisi in ms. *id* esset, quod probo. A

lin. 14. *irrisui*) ms. *me risui*. Lego, *derisui*.

ibid. *ad sensum*) ms. *absens cum*. Acute Gelenius emendavit.

lin. 24. *iunctionis*) ms. *vinctionis*. Quomodo & ego emendavi.

pag. 90. lin. 5. *respuit*) ms. *despuit*.

lin. 11. *peccat*) ms. mendose *expectat*.

lin. 21. *te muneris*) ms. praemittit, *tu*. Optime.

pag. 91. lin. 10. *a*) ms. *ab*.

lin. 14. *pontificis*) ms. *pontificium*. Bene; & B haec vox Solino quoque usitata cap. XXI. *Verum hae quoniam perfidia hospitum non illibatae revenissent, devotionis quam peregre prosequebantur pontificium mox intra fines suos receperunt*. Item Gellio libro I. cap. XIII. *Re semel statuta deliberataque ab eo, cuius negotium id pontificiumque esset*, &c.

lin. 21. *a*) ms. *ab*.

pag. 92. lin. 6. *arbuta*) ms. *arbusta*. Male.

lin. 33. *Vestae ignis*) ms. *& colignis*, lego, C *culinis*, quod etiam D. Scaligero visum.

pag. 93. lin. 20. *repudiata, quid*) Bene auget ms. *repudiata, contemta, q.*

lin. 30. *exculta*) ms. *exstructa*.

lin. 33. *oras*) ms. *ore*. Male.

pag. 94. lin. 16. *genito Saturno*) ms. *genitore Saturnio*. Melius.

lin. 22. *faetae*) mendose ms. *fetiae*.

lin. 23. *fuere*) Item mendose ms. *fuisse*.

lin. 30. *corpore*) ms. melius *corporeae*.

pag. 97. lin. 28. *hyems*) ms. *hyemes*. Non D bene.

pag. 98. l. 8. *non potest*) ms. *poteris*. Bene.

lin. 27. *stentoreos*) ms. *centenarios*. Lego, *certe varios*.

pag. 100. *quantum*) ms. *quanto*.

lin. 6. *tantum*) ms. *tanto*.

LIB. III.

pag. 101. lin. 11. *stare*) ms. *Restare*. Bene ut sit pro *Resistere*, qua facie eam vo- E cem etiam alii scriptores usi.

lin. 18. *ad fidem illius abrogandam*) ms. *a. finem i. adrogandam*. Pessime.

pag. 102. lin. 19. *& renuitis*) Optime auget ms. *& recusatis, & r.*

lin. 28. *adquiescimus*) Iterum auget ms. *adquiescimus., conibemus*. Lego, *a. connivemus*.

lin. 31. *sint*) ms. *desint*. Corrigo, *di sint*.

pag. 103. lin. 13. *populares*) ms. *popularem*. Male. F

lin. 14. *nominis huius*) ms. *nominibus his*. Nec male.

ibid. *sensum*) ms. *censum*. Quomodo & emendavi.

pag. 104. lin. 27. *reprobate*) ms. *comprobate*. Quod non temere exploserim.

pag. 105. lin. 7. *vi*) ms. *in*. Lego iam, *sint*. & deleo quaecumque in Critico de hoc loco.

pag. 106. lin. 5. *postremum*) Bene praemittit ms. *ad*.

lin. 13. *Chalcidicis*) miror cur *Chalciaecis* maluerit Gelenius. Certe ms. diserte *Chalcidicis* habebat. Vtitur & hac voce libro IV. *Scribuntur dii vestri in tricliniis caelestibus, atque in chalcidicis aureis caenitare*. Statius Silv. lib. II. in Surrentino Pollii. *Omnia Chalcidicas turres obversa salutant*. Festus explicat. *Chalcidicum genus aedificii, ab urbe Chalcidica dictum*.

lin. 15. *apud Iacchum*) Bene ms. *ab Iaccho*. Arguit Lucretii versus lib. IV. quem ob oculos habuit.

Et gemina, & mammosa Ceres est ipsa ab Iaccho.

ibid. *Lucretii*) ms. non male, *Lucretia*.

l. 25. *quam obtentu*) ms. inserit *ut*, sed vacat.

p. 107. l. 5. *indecoris*) ms. *indecoriis*. Male.

pag. 108. lin. 14. *putari*) ms. *portari*. Scribo, *portare*. Sic paulo ante dixit. *Quid ergo dicemus? caput deos gestare*, &c.

lin. 20. *abstinent*) ms. *abstinentur*. Nec temere abiecerim.

lin. 31. *silunculos*) ms. *cilunculos*. Bene: nam *Cilones*, & ὑποκοριστικῶς *Cilunculi* dicebantur quorum capita oblonga, & compressa essent. Glossae. *Cillo*, προκέφαλος. Charisius lib. I. *Cilones dicuntur, quorum capita oblonga, & compressa sunt. Chilones autem cum adspiratione ex graeco a labris improbioribus, quae illi χείλη. Vnde Chilones improbius labrati*. Festus. *Chilo dicitur cognomento a magnitudine labrorum. Cilo sine adspiratione, cui frons est eminentior, ac dextra sinistraque velut recisa videtur*. Velius Longus de Orthographia. *Cilones homines vocati angusti capitis, & oblongi. Chilones vero improbioribus labris homines, a Graeco, παρὰ τὰ χείλη*. Quae totidem paene verbis Cassiodorus. Vulgatam tamen lectionem improbare non possum, nisi si a Gelenio manarit, quod equidem valde vereor. Dicebantur vero *Silones* homines superciliis prominentibus. Varro, γνῶθι σεαυτόν. *Nonne non unum scribunt esse grandibus superciliis silonem quadratum, quod Silenus hirsutis superciliis fingeretur*.

lin. 32. *naevios*) ms. *naevinos*. Revocat in memoriam mihi hic locus alterum Solini capit. V. *Interdum enim ad genus spectant, & per sobolem in familias transitus faciunt: sicut plerumque parvuli modo nervos, modo cicatrices, modo qualescumque originis suae notas ferunt*. Corrigo, *modo naevos, m. c.* ut & in V. C. reperio cuso anno cIↄ. Iↄ.

pag. 109. lin. 5. *leves, senes*) ms. *leves, lenes, senes*. Male: unde enim natum sit istud verbi nemo non videt.

lin. 33. *formam mentis*) Bene habet! quod conieceram, nec tamen ponere audebam, in manuscripto invenio, nempe *formamentis*. Et haec vera lectio.

pag. 110. lin. 22. *veterino*) ms. *clurino*. Lego, *clunino*. Pecus *cluninum* de simiis intelligo, eae enim veteribus *Clunae* dicebantur. Festus. *Clunas simias a clunibus tritas dictas existimant*. Iam vero cum simiis

A fimiis homines paene omnia communia ha-
bere, quod ingerit heic Arnobius, no-
tius est quam ut doceri debeat. Apud
Plautum quoque corrupta haec vox Tru-
culento, Sc. *Quis illic est*, &c.

AS. *Rus merum hoc quidem est.* ST. *pu-*
dendum ne? tu vero clurinum pecus.
Advenisti huc nos tentatum cum exor-
natis ossibus?

Scribo, *cluninum p.* Ita contumeliose &
cum irrisione Astaphium ancillam Strati-
B lax servus compellat, quo modo solebant
antiqui isti *Simias* dictitare homines ma-
lignos & versipelles, quo pertinent ista
Artemidori lib. II. cap. XII. Πίθηκ☉
ἄνδρα πανοῦργον κ̀ γόητα σημαίνει. Item
proverbium. Πίθηκ☉ *ἐν πορφύρᾳ*, quod
usurpabant, *ὅτι οἱ φαῦλοι κἂν πολλοῖς πε-*
ριβληθῶσιν, ὅμως δ' ἂν διαφαίνονται πονηροὶ
ὄντες. Vt ait Suidas. Praeterea *Simias*
adpellabant ridiculos imitatores. Sidonius
lib. I. epist. I. *De Marco Tullio silere in*
C *stilo epistolari melius puto, quem nec Ti-*
tianus totum sub nominibus illustrium fe-
minarum digna similitudine expressit. Pro-
pter quod illum ceteri quique Frontonia-
norum, utpote consectaneum, aemulati,
cum veternosum dicendi genus imitaretur,
oratorum simiam nuncuparunt. Plinius li-
bro I. Epist. v. ad Voconium. *Rustici*
Aruleni periculum foverat, exsultaverat
morte: adeo ut librum recitaret publica-
retque, in quo Rusticum insectatur, atque
D *etiam Stoicorum simiam adpellat.* Aut *Clu-*
rinum est *Clusinum*, a Clusio oppido: Si-
cut *Valerii*, *Valesii*. *Furii*, *Fusii*, talia:
quod D. Scaligero placet.

lin. 31. *condolatus*) ms. *conclobatus*. Scribo, *conglobatus*.

pag. 111. lin. 8. *pupillis*) ms. *pupulis*.

pag. 112. lin. 8. *ut*) ms. delet.

lin. 10. *obstetricis*) ms. *obstetriciis*.

pag. 113. lin. I. *imponat*) ms. *& imponere*.
Latet aliquid mendi, nec videtur ita e-
E mendandum, ut censui in Critico meo.

lin. 3. *Erras*) ms. *Sed erras*. Bene.

lin. 18. *gnariures*) ms. *ignarores*. Acute Ge-
lenius litterulam transponit, male tamen.
Lego, *ignarures*. Glossarium. *Ignarures*,
ἀγνοοῦντες. Simplex eius ibidem invenio.
Gnarurem, *γνώριμον*. Item verbum, *Gna-*
rurat, *γνωρίζει*. Sed & *Ignarurus* dice-
bant, quomodo *Inermus*, *Inermis*, & ta-
lia. Apuleius Miles. I. *Nam & mihi &*
tibi, & cunctis hominibus usuvenire mira
F *& paene infecta: quae tamen ignaruro*
relata fidem perdant. Ita recte habet
Bertinianus liber, nec debebat elegantis-
simus Schoppius temere in *ignaruri* mu-
tare. Ita extulit quoque Sidonius lib. III.
Epist. ad Eucherium. *Quapropter igna-*
ruri rerum temeraria iudicia suspendant,
nec perseverent satis aut suspicere prae-
teritos, aut despicere praesentes. Sic enim
legendum, non, ut hodie, *ignorari*.

pag. 116. lin. 10. *diffuuntur tenacium*) ms. male, *difsuriuntur tanacium*.

pag. 117. lin. 6. *de*) ms. *deos*. Item male.

pag. 119. lin. 18. *frugum*) ms. auget bene' *& frugum*.

pag. 120. lin. 6. *culmen*) ms. *columen*.

lin. 8. *animal*) ms. *animas*. Recte, pro *Animans*. Sic Ennius.

Ova parire solet genu' penneis condecoratum,
Non animas. ———

Veteres enim *N* omittebant sequente *S* ut in *Cossules*, *Praegnas*, *Damnas*, *Cessores*, *Istita*, similibus.

lin. 15. *simplicitatem*) ms. *simplicitatemque*. Male.

pag. 123. lin. 4. *urbem Ilium*) Mendose ms. *immortalium*.

lin. 22. *continens*) ms. *concinens*. Quomodo & Grotius noster emendari debere coniecerat.

pag. 124. lin. 12. *labare*) ms. praemittit *haesitare, l.* Bene.

pag. 125. lin. 21. *ducere*) ms. *perducere*.

LIB. IV.

p. 126. l. 6. *utrumne*) ms. *verumne*. Male.

pag. 127. lin. 12. *hoc coepit*) ms. *occoepit*. Quomodo & ego emendavi.

pag. 129. lin. 12. *adauctusque*) ms. *adiectusque*. Scribo, *adfectusque*, sive ut tu forte non male divinas *adlectusque*.

lin. 14. *argilla*) ms. *testa*. Itaque evertitur mea omnis emendatio.

pag. 130. lin. 13. *extrema tempora*) ms. auget, *extrema sunt tempora*.

pag. 131. lin. 11. *expetit*) ms. *expeditur*. Male.

pag. 132. lin. 5. *Larem*) ms. *Lateranum*. Vt ego quoque correxi.

lin. 10. *ne dum talia consingitis monstra, taliaque molimini*) ms. auget, *talia atque molimini*. Male bis inculcata vox una; scribendum enim: *ne dum talia consingitis monstra, atque molimini*.

lin. 14. *inolescant*) Bene ms. *insolescant*.

lin. 18. *superstitionibus*) ms. *subspicionibus*. Bene.

lin. 22. *numquam*) ms. *eamdem*. Quod sane non video quo minus admittamus. Nam *eamdem facietis fidem*, valet, *aeque persuadebitis*.

pag. 133. lin. 3. *pro omnibus quos invocatis*) ms. *p. o. in quos i.* Scribo, *p. o. iis quos invocatis*.

lin. 6. *istum*) ms. *instituí*. Probe; quod iam in meam quoque emendationem recipio.

pag. 134. lin. 1. *Secundus Regina & Hyperione proditus genitore*) Aliter longe ms. *s. aeque Iovis & Hyperiona proditus genitrice*. Et bene. Nam postea ait. *Ex Hyperiona (inquitis) matre, & ex Iove iaculatore fulminis, Sol aureus & flagrantissimus natus est.*

lin. 2. *Nili*) ms. *Nisi*. Male.

lin. 19. *& nimium minutum capita*) ms. *minutatim*. Bene, nisi quod interpungendum: *& nimium, minutatim capita*, &c.

pag. 135. lin. 13. *tu sis*) ms. *tutunis*. Inepte.

pag. 136. lin. 2. *Itane tu audes maiestatem tibi mei*

bi mei nominis usurpare, quae e caeno & ex gurgitibus prodita, coagulataque e limo sis?) ms. *usurpare, si verum e caeno*, &c. Corrigo, *usurpare sinceram e c. e. e. g. p. coagulata quae e l. s.*

lin. 4. *aut tibi tu alienam dignitatem adsumis, atque de vertice procreatam mentiris te Iovis*) ms. *a. t. t. aliam d. adsumis, deaeque de v. p.* Lego, *d. adsumis deae, quae de v. p. m. t. I.* Tibi placet, *d. adsumis, eque vertice p.* &c.

lin. 16. *in feriam*) ms. *inferia*. Ita & ego emendavi.

pag. 137. lin. 14. *pote est*) ms. *potis est*.

lin. 24. *meminisse*) ms. *nullum esse*. Male.

p. 139. l. 17. *gignitur*) ms. *genitur*. Bene. Veteres enim *Geno* dicebant, quod *Gigno* posteriores. Vtitur Lucretius lib. III.

Totum posse extra corpus durare, genique.

Varro de Re Rust. lib. I. cap. XL. *Primum semen quod est principium genendi, id duplex*. Item lib. II. cap. VI. *Quod similes parentum genuntur, eligendi & mas & femina, cum dignitate ut sint*. Censorinus cap. III. *Hic, sive quod ut genamur curet, sive quod una genitur nobiscum, sive etiam quod nos genitos suscipit ac tuetur, certe a genendo Genius adpellatur*. Ineptit autem Agelliana simia, dicens. *Genui ex quo themate venit, nullus scit, licet Varro dixerit genunt*. Quid? quod IC. ab hac loquutione non abhorrent, & exempla apud te observata.

l. 20. *natum atque editum*) Non reiicienda ms. lectio: *quam ipse est natus atque editus*.

lin. 26. *qui Bromius dicitur*) ms. auget *q. B. dicitur, & ex semine iterum natus patris*. Lego, *ex femine i.*

p. 141. l. 7. *Iove*) ms. *ovis*. Optime. Intelligit enim Castorum & Helenae natales.

lin. 28. *Quis*) ms. *Numquid*. Bene, itaque interpungo. *Numquid r. a e. n. C. e. d. m. V. d. i. n. consecratam? Quis*, &c.

pag. 142. lin. 33. *Chrysas*) ms. bene *Ethysas*. Quomodo & ego ex Clemente rescribendum iudicavi.

pag. 144. lin. 34. *furum ordine*) Bene ms. *furtorum dolis*. Quomodo ex Romani codicis vestigiis legendum conieci.

pag. 146. lin. 9. *divina praestantique*) Bene ms. *divisa distantiaque*.

lin. 22. *postulationibus*) Maiorem certe non immerito in Gelenio linguae veteris Latinae peritiam requisivero, cuius ignoratio compluries ei faede labendi ansam praebuit; maxime heic: ubi enim ms *postulionibus* habebat, ille *postulationibus* substituit. Nollem factum. Profecto *Postulio* & *Postulatio* idem sunt. Varro de L. L. lib. IV. *A Procilio relatum, in eo loco debisse terram, & ex Senatus consulto ad haruspices relatum, esse responsum deum Manium postulionum postulare, civem fortissimum eo dimitti*. Ita postrema ista emendanda censet divinus Scaliger.

lin. 24. *sympinio*) ms. *simpuvio*. Et ita ego correxi.

A lin. 25. *cursu*) ms. *rursus*. Bene.

pag. 147. lin. 11. *tantae istis*) ms. *anteistis*. Dirimo, & scribo, *ante istis*.

lin. 33. *alii*) ms. *alios*. Bene.

pag. 148. lin. 3. *incentiva extollitis*) ms. *incentivo e. laudis*. Nec erat temere mutandum.

lin. 6. *percensetis*) ms. addit, *percensetis, edixitis*.

lin. 14. *amasius*) ms. *amasio*. Bene, veteres enim *Amasius*, & *Amasio* dicebant, quemadmodum *Pusus*, *Pusio*. *Pumilus*, *Pumilio*. Talia.

B lin. 22. *quam caelitum violata*) Non male ms. *quibus c. violatur*.

lin. 24. *certae*) ms. *certissimae*.

lin. 27. *ac*) ms. *nec*. Melius.

lin. 28. *mererent*) ms. item melius, *meruerunt*.

lin. 30. *secus*) ms. *sequius*. Quod scioli isti non intelligentes in *secus* mutaverunt.

pag. 150. lin. 2. *fallacia*) ms. *pellacia*. Nec hoc eiiciendum.

C lin. 3. *subdititii*) Bene ms *subditivi*. Vtitur & illa voce lib. V. *Sed allegoricis sensibus, & subditivis intelliguntur omnia illa secretis*.

lin. 31. *copulatius*) Rectius ms. *copulatos*.

pag. 151. lin. 19. *nefariis*) Rectius ms. *furiis*.

lin. 22. *contenta*) ms. *comptu*. Mendose.

LIB. V.

pag. 153. lin. 4. *dixisse*) ms. bene; *dixe*.

lin. 6. *anima*) ms. *animalia*. Male.

D pag. 154. lin. 10. *minas has*) ms. *meas has*. Lego, *meas iras*. Sic paulo ante. *Quibus modis conveniat iras eius atque animos temperare*.

lin. 13. *sacrum*) Semper subspecta mihi fuit haec vox: ms. *sacrorum*. Vnde liquet deesse, *peractione*; aut tale.

lin. 25. *tam*) ms. auget, *aut tam*. Sed male inculcata ibi vox isthaec ab librario.

lin. 31. *an Iustlo, an quolibet alio*) ms. auget utiliter *a. suillo, an bubulo, an q. a.*

E pag. 155. lin. 4. *praesumens*) ms. *praesumeres*. Male.

lin. 19. *potuisse*) ms. *potuit &*. Lego, *potius ex*. Tibi ridet, *potuisset*.

pag. 156. lin. 18. *exolutus*) ms. *exaltata*. Inde magnus Scaliger faciebat, *exhalata*. Optime. Itaque damno iam meam coniecturam.

lin. 20. *dissidio*) ms. *discidio*. Quomodo & emendare visum V. Cl. Huberto Gifanio.

F lin. 25. *bacculis*) ms. *tabulis*. D. Scaliger optime *pabulis*.

lin 33. *amans tectis*) ms. *minus rectis*.

pag. 157. lin. 7. *fecit*) ms. inepte: *fecisse*.

l. 16. *testulam*) ms. *fistulam*. Male. Catullus.

Devoluit ille acuto sibi pondera silice.

Errat quoque Nonnus Dionys. XXV.

——— κατηφιόωντι δὲ βάκχῳ
Ἑλκεχίτων σκυθικοῖο δι' ὕρεος ἄσπορος ἄτλις
Ἵκετο μαςίζων μετανάςιον ἅρμα λεόντων,
Ῥείης θεσπεσίης ταχὺς ἄγγελος, ὅς ποτε χάλκῳ
Φοινίξας γονόεντα τελεσσιγάμου στάχυν ὕβρης,

Ῥίψεν

Ῥίψεν ἀνυμφεύτων φιλοτήσιον ὄγμον ἀρότρων A
Ἄρσεν☉ ἀμητοῖο θαλύσιον, αἱμαλέη δ'
Παιδογόνῳ ῥαθαμίγγι περιῤῥαίνων πτύχα μηροῦ,
Θερμὸν ἀλοιητῆρι δέμας θήλυνε σιδήρῳ.

Testa enim Galli deglabrabant se, ne inguina tumescerent, ut docuit me vir mea laude maior. Ios. Scaliger. Quod autem doctissimus Falkemburgius, & optime de Nonno meritus, ἄττης rescribit, pro ἄττις, minime erat necesse. Nam B indifferenter nome illud efferunt Scriptores, *Atys*, *Attis*, *Attes*.

lin. 23. *tectis*) Male ms. *tecta*.

pag. 158. lin. 16. *iniuriae*) Male ms. *iniuriis*. Lego, *iniurius*.

lin. 20. *diluvii tempore*) ms. *d. causa*. Legerim: *diluvii casu*. Id est, *quum diluvium accideret*.

lin. 24. *orari*) ms. *crari*. Inepte.

pag. 159. lin. 4. *cui si*) ms. *cum quo si*. Lego, *cui quod si*. C

lin. 9. *cognitione*) ms. *continuatione*. Nec male *conditione* conieceram.

lin. 10. *obvoluisse*) ms. *obsoluisse*. Lego, *obsolevisse*. Active autem *Obsolere* usurpavit, quomodo *Irruere* lib. 1. *Proruere*, *Ruere*, *Penetrare*, *Emergere*, Terentius, Virgilius, Plautus, Apuleius, alii.

lin. 21. *despuitur*) ms. *depuitur*. Lego, *depuvitur*. Vide Fest. *Depuvere*.

l. 26. *palpabat*) ms. *pellabat*. Forte, *fellabat*.

l. 28. *foedi*) ms. *foedus*. Nec erat mutandum. D

pag. 160. lin. 2. *devinxit*) ms. *diiunxit*. Quomodo Gulielmius & ego conieceramus.

lin. 30. *a*) ms. *ab*.

pag. 161. lin. 2. *edomari*) ms. *edominari*. Optime, id est, *edomari*. Nam veteres *Domo*, *Domino* dicebant (ut supra docui) cuius passivo nunc deponentaliter utuntur. Certe active veteres exstulisse testatur hic Arnobii locus, & vetus poeta, sive is Ennius, sive alius, cum passive *Dominari* dixit. E

O domus antiqua, heu quam dispari dominare domino!

lin. 4. *ut mero madidaretur*) ms. auget, *v. m. madidaretur multo*. Nec male.

lin. 13. *decuramenta*) Bene ms. *decurtantem*.

lin. 34. *punctistitio*) ms. *punctisratio*. Forte, *puncti spatio*.

p. 162. l. 5. *saburrato*) Male ms. *saburratio*.

lin. 6. *impletis*) ms. *implestis*. Melius.

lin. 11. *poma ibi*) ms. *ubi poma*. Scribo, *ibi p*.

lin. 16. *& signatus*) Ineptissime ms. *designatus*. Et sane medicinam fecit huic loco Gelenii acumen. F

lin. 19. *sexus viriles*) ms. melius, *secus virile*. Veteres enim *Secus* dicebant, quod posterioribus *Sexus*. Ausonius.

Iuno, Ceres, ac Vesta, secus muliebre sorores.

Item.

Nota Caledoniis nuribus muliebre secus Strix.

lin. 25. *a*) ms. *ab*.

lin. 28. *admiramur*) ms. inepte, *admirabamur*. Quomodo legi debeat, ostendi in Critico.

lin. 30. *regis*) ms. *rursus*.

lin. 31. *Atys*) ms. *Attae*.

pag. 164. lin. 14. *neque prodiderimus*) ms. *neque nos p.*

lin. 23. *explicatae*) ms. *exploratae*, Quod probius.

lin. 25. *intermittitis*) ms. *intromittitis*. Et hoc magis placet.

pag. 165. lin. 28. *traduntur*) ms. *tradidisse*. Lego, *traditis*. Male adhaeserant fini duae primores litterae vocis sequentis, unde nata menda.

lin. 31. *verum*) ms. non male, *verius*.

lin. 34. *Foedam*) ms. inepte. *Foetam*. Nos emendavimus.

pag. 166. lin. 16. *immania*) ms. *inania*. Non ita bene.

pag. 167. lin. 13. *cum in Cererem*) ms. *cum inicere Cererem*. Inde Dominus Scaliger *inire* coniiciebat legendum, ego, *inigere*.

lin. 26. *primo*) Bene ms. *Brimo*. Quomodo & olim correxit vir magnus, Gulielmus Canterus.

ibid. *adpellatur*) ms. Bene, *adpellaretur*. Ego conieceram, *adpelletur*.

pag. 169. lin. 16. *maleactionis*) Bene emendavit D. Canterus, *maledictionis*. Nam ita etiam erat in ms. Errat vero Pontanus noster, qui *maletractationis* substituit.

lin. 23. *ruminantem*) ms. *rumigantem*.

p. 170. l. 7. *praedita*) Bene ms. *praedicata*.

lin. 18. *aut simili*) ms. non male auget, *aut in simili*.

lin. 26. *dicent*) ms. *dictitent*.

pag. 171. lin. 8. *Triptolemus, capellarum Dysaules custos*) ms. auget, *Triptolemus, Eumolpus, Eubuleus, Dysaules boum iugator, Triptolemus, capellarum D. c.* Sed plane inutiliter. Quod autem ibi *Eubuleus* legitur, firmat meam emendationem.

lin. 16. *cynum*) Melius ms. *cinnum*. Quod & D. Cantero in mentem venit.

lin. 25. *sexus femineus*) Bene ut supra ms. *secus femineum*.

pag. 172. lin. 12. *Olli*) ms. Bene, *Ollis*. Quod & mihi in mentem venit aliquando.

lin. 21. *subsceptio*) ms. bene, *subspectio*. Quod & D. Lipsio visum.

pag. 173. lin. 13. *nos gentis*) ms. *noscentis*. Inepte.

pag. 174. lin. 10. *luxuriantis*) ms. *furientis*. Bene, de qua voce dixi lib. 1. cap. III. Critici mei.

pag. 175. lin. 3. *adspernatum*) ms. inepte, *adspernaturos*.

lin. 31. *subcisivis*) ms. *subsicivis*. Quod & D. Canterus coniecit.

pag. 177. lin. 23. *tum*) ms. bene, *utrum*. Dispunctione vero reliqua sananda monuimus in Critico.

pag. 178. lin. 29. *primo*) Etiam heic ms. habet *Brimo*.

pag. 179. lin. 1. *istae*) Bene ms. *isto*.

lin. 29. *differentia*) Bene ms. *differitas*. Vtitur hac voce Lucretius lib. IV.

Tantaque in his rebus distantia differitasque est.

Et

Et ipſe hic Arnobius ſemel lib. II. bis lib. VII. A

pag. 180. lin. 10. *aliud*) Optime ms. *alid*. Antique, & Lucretius uſurpat non ſemel.

pag. 182. lin. 12. *dei*) Recte mutilum cenſui hunc locum. Plene ms. *& cum nota Ditis patris rei rusticae de opere proloqui*.

lin. 22. *gravitas foede rei*) ms. *g. foederum*. Scribo, *foedorum*.

lin. 23. *ſcurriliter*) ms. *verniliter*.

pag. 183. lin. 5. *foede rei*) ms. iterum *foederum*. Corrigo eodem modo, *foedorum*. B

lin. 24. *habet originem*) ms. bene: *ab origine*. Eſt genus loquendi conciſum, quod librario impoſuit.

pag. 184. lin. 24. *gangrenam*) ms. *garogerem*. Scribo, *gangerem*, id eſt, *cancerem*.

pag. 185. lin. 4. *libidinis*) Bene ms. *libidinibus*.

lin. 9. *Verecundia laude condigna*) ms. auget, *Verecundia ac laude c.* Scribo, *V. haec l. c.*

LIB. VI. C

lin. ult. *ſed quod deos*) ms. *ſ. q. eos*. Vt & ego conieci.

pag. 186. lin. 9. *indigere*) Male ms. *addicere*.

pag. 187. lin. 21. *fuerit fabricator*) Bene ms. addit, *fuerit inſtitutor, quis fabricator*.

lin. 32. *& Veneris*) ms. auget, *e. Veneris, hoc Herculis, Apollinis, Ditis, quid eſt aliud dicere, quam domus haec Martis eſt, haec Iunonis, & Veneris*. Nec ſat ſcio an nimis utiliter. Certe Gloſſema purum putum cenſuerim. D

lin. 34. *diſtrictos*) Male ms. *diſtructos*.

pag. 189. lin. 20. *Eleuſinis*) ms. *Eleuſinio*.

lin. 25. *Cleochum*) Bene ms. *Clearchum*. Firmat Clemens.

pag. 190. lin. 1. *quam*) ms. *quamvis*. Bene.

lin. 12. *Tolus*) Mendoſe ms. *Aulus*.

lin. 15. *patriae*) Mendoſe item ms. *patientiae*.

lin. 27. *inaniter eſſe*) ms. inſerit, *inaniter iis eſſe*. Inepte.

pag. 191. lin. 10. *ita coli*) Vitioſe ms. *inſoliri*. E

lin. 22. *pote eſt*) ms. *potis eſt*.

pag. 192. lin. 11. *pulſos*) ms. *pulſi*. Nec male.

lin. 12. *concitatos*) ms. *concitati*. Similiter.

lin. 21. *gutture*) Mendoſe ms. *cotoro*. Nos bene ex veſtigiis Romani codicis emendavimus.

l. 22. *pituitate*) Iterum mendoſe ms. *puetitate*.

lin. 25. *ac credere*) ms. *accidere*. Inepte: Tu elicis, *ac dicere* tranſpoſitis litteris, non male.

lin. 29. *ramum Prognes Theſpios*) Bene ms. *ramum pro Cinxia Theſpios*. Quomodo ex Romani codicis veſtigiis legendum conieceras Gulielmius. F

pag. 194. lin. 4. *petaſunculum*) ms. *petaiocolum*, nimis ridicule.

pag. 196. lin. 8. *groſſis*) ms. *groſis*.

ibid. *deſcobinata limis*) ms. *deſcobinata de limis*. Legerim, *d. & l.*

ibid. *furficibus*) ms. *furfuribus*. Inepte.

pag. 197. lin. 2. *teſtula*) ms. *teſtulae*. Non recte.

pag. 198. lin. 24. *facere*) ms. *deicere*. Scribo, *deiicere*. Similiter fere ex veſtigiis Romani codicis legendum conieceram.

pag. 199. lin. 12. *vincti omnes*) Male ms. *vinctiones*.

lin. 13. *nobilitent*) ms. *mobilitatis*. Male.

pag. 200. lin. 20. *ab ipſo ſe ipſe*) ms. melius, *ab ipſo ſeſe*.

p. 201. l. 18. *vaporeum*) ms. male, *vaporem*.

pag. 202. lin. 15. *ſuperque rebus eius*) ms. *ſuperque reabſe*. Quomodo legendum conieceit D. Canterus.

pag. 203. lin. 18. *tenebrarum*) Vitioſe ms. *remedorum*.

pag. 204. lin. 31. *Argiphontes*) ms. *Argiforonites*. Male.

pag. 205. lin. 17. *animos*) ms. *annuis*. Lego, *animis etiam conſtringerentur & manibus*. Nam male, *manus*.

lin. 31. *adfixa*) ms. *fixa*.

pag. 206. lin. 6. *tribuamus*) ms. *attribuamus*.

LIB. VII.

lin. 24. *integrior*) ms. *integrior, verior*. Bene.

pag. 208. lin. 5. *poteſt*) ms. *potis eſt*.

lin. 9. *haec*) ms. *hic*. Nec male.

ibid. *pote eſt*) ms. *potis eſt*.

lin. 11. *ſubſtineantur paſtu*) Bene ms. *ſubſtineantur e paſtu*.

pag. 210. lin. 9. *deſignaverit*) ms. *diſſignaverit*.

lin. 21. *viſi*) ms. *ulli*. Interpungo, *neque, ſi ſunt, ulli apertiſſima p. c. d.*

lin. 23. *ſeſe*) ms. *ſe eſſe*. Nec omnino male.

lin. 26. *abire*) Male ms. *obire*.

pag. 211. lin. 14. *mitigandas numinum*) ms. *m. ad n.* Male.

lin. 19. *quod*) Bene ms. *qui*.

lin. 24. *aut te*) Male ms. *ante*. Dirimo, *an te*.

lin. 31. *perducetur*) Bene ms. *producatur*.

pag. 212. lin. 25. *deſignationibus*) ms. *diſſignationibus*.

lin. 30. *&*) ms. delet, recte. Librarii enim non intelligentes conciſum loquendi genus, inculcarunt.

pag. 216. lin. 4. *ſubſceptio*) ms. *ſubſpectio*. Quomodo & ego conieci.

lin. 10. *collationibus*) ms. *coniectionibus*. Lego, *confectionibus*, nec abſone *tu conlectionibus*.

lin. 23. *incipiunt*) ms. *concipiunt*. Male.

lin. 26. *honoribus mactatur humanis*) Vtiliſſime ms. auget, *h. m. humanis, homo vero ſublimior, qui auget, potentiam numinis*.

lin. 29. *Dicite, inquitis, quae ſit opinio de his deformitate culpabilis*) ms. variat, & auget. *Dicite, inquitis. Ne ſit opinio de his primum digna, recta, & honeſta, nec turpitudinis alicuius deformitate culpabilis*. Optime. *Ne ſit* idem eſt quod *ſitne*. Quo modo & alii auctores loquuti.

pag. 217. lin. 10. *ſtruibus*) ms. *ſtructibus*. Scribo, *ſtruicibus*.

lin. 13. *aeſtimare*) ms. *aeſtimari*.

pag. 218. lin. 15. *honorem*) ms. *honoris*. Quomodo etiam Gulielmius emendavit.

pag. 219. lin. 10. *eaque*) ms. *ea quae*. Sicut & ego correxi.

lin. 18.

lin. 18. *legibus*) ms. *e legibus*. Nec male.
lin. 23. *atris*) ms. Bene, *tetris*. Sic paulo post. *Cur non omnia cetera, quae illorum inferre sacrificiis moris est, sint nigra, & fumigata, tetraque, & colorata curatis?*
pag. 220. lin. 3. *si iusserit ratio*) Melius ms. *si vicerit ratio*.
pag. 221. lin. 9. *&*) Male ms. *ut*.
lin. 11. *hic*) ms. *huic*.
lin. 13. *ferre*) Melius ms. *inferre*. Sic antea, *omnia cetera, quae illorum inferre sacrificiis moris est*, sicque legendum tu ad oram libri tui notaras.
lin. 25. *& supplicamenta*) mendose ms. *est s.*
pag. 222. lin. 10. *ratio*) ms. *datio*.
ibid. *pote est*) ms. *potis est*.
lin. 14. *foeta*) ms. *ut foeta*. Scribo, *ut foetae*. Quomodo & tu reponendum conieceras.
lin. 34. *non posse*) ms. *nos non posse*. Bene.
pag. 223. lin. 5. *pote est*) ms. *potis est*.
pag. 224. lin. 10. *apexabo, isicia*) ms. *apexabones, hirciae*. Scribo, *a. hirae*, vel potius *hircei*, ut tu; quia est in Festo, *Ircei genus farciminis in sacrificiis*.
lin. 11. *longavo*) ms. inepte, *longaevi*.
lin. 13. *tuceta*) ms. *taedae*. Scribo, *codae*. Sic paulo post. *Quae causa, quae ratio est, ut caro strebula separatim, ruma, coda, & plasea separatim*, &c. Ita enim ibi legendum ex ms. non, *cauda*.
lin. 15. *& ilia minutim*) ms. *catillaminuam*. Scribo, *catillaminum*. Nec aliud sunt *Catillamina* quam scitamenta, a catillando, unde & *Catillones*.
lin. 30. *coxendicibus*) Vitiose ms. *condicibus*.
pag. 225. lin. 3. *qua*) item vitiose ms. *quae*.
lin. 4. *vitulis*) Optime ms. *saeculis*. Ea ratione *saeculum* apud Lucretium passim.
lin. 15. *iure multiplici*) ms. *iure & m.* Inepte.
lin. 26. *cauda*) Bene ms. *coda*. ἀρχαϊκῶς.
pag. 228. lin. 13. *pote est*) ms. *potis est*.
pag. 229. lin. 17. *solitos*) ms. *solidos*.
lin. 21. *sympiniaque*) ms. *simpubiaque*. Legendum monui, *simpuviaque*.
pag. 231. lin. 5. *dicendum*) ms. *dicendus*.
lin. 21. *Etiam*) ms. *Etiamne*.
pag 232. lin. 8. *ad*) Inepte ms. *ab*.
ibid. *contracti*) ms. *contractis*.
pag. 233. lin. 7. *symplegmatibus*) ms. *implegmatibus*.
lin. 9. *salpictarum*) ms. *salapittarum*. Quomodo & emendavit olim D. Scaliger.
lin. 14. *se*) ms. inepte *de*.
lin. 15. *inanibus concrepare*) ms. *immanibus concremare*. Inepte.
pag. 234. lin. 21. *herniarum*) Mendose ms. *gruenarum*.
pag. 236. lin. 20. *praesumtae*) ms. *promtae*.
lin. 27. *Si dii*) Bene ms. *Sed dii*. Itaque interpungendum. *Sed d. i. n. i. i. n. v. a. a. e. q. c. natura: quid h.* &c.
pag. 237. lin. 32. *multasse*) bene ms. *mulcasse*.
pag. 239. lin. 5. *subrepto*) Bene ms. *subrecto*. Quod & Gulielmio in mentem venit.
lin. 27. *lautus*) ms. *laetus*.
p. 240. l. 7. *pronuntiavit*) ms. *praenuntiavit*.
pag. 241. lin. 3. *Si Iupiter*) ms. *Sibi Iupiter*. Corrigo. *Si sibi Iupiter*.

A lin. 5. *prorogare*) ms. Bene, *prorogari*.
lin. 16. *augere*) Male ms. *augeri*. Porro *Augere* eleganter παθητικῶς usurpavit.
lin. 30. *obeundo*) ms. *obeda*. Scribo, *obedientia*. Error natus ex adbreviatione.
pag. 242. lin. 5. *inani*) ms. *inalia*. Lego, *in alia*. Aut, quod mavelim, *mala*.
pag. 245. lin. 9. *salus reddita*) ms. *salus est reddita*.
lin. 15. *adflicta est millibus*) Egregie auget ms. *adflicta est cladibus, totiens aliis temporibus dilacerata, vexata est, & innumeris*
B *stragibus civium minor facta est millibus?*
pag. 246. lin. 32. *angulis*) Vitiose ms. *angallis*.
pag. 247. lin. 16. *molem*) ms. *more*; quod non erat mutandum.
lin. 21. *recuperata*) ms. *reciperata*. Haec erant quae ad Arnobium, pergo

Ad Minutium.

Edit. Basil. anni cIↃ. IↃ. XLVI.

C pag. 287. lin. 25. *praecurrit*) ms. *praecucurrit*.
pag. 289. lin. 18. *quantum potest undas irrotare*) ms. Bene *q. p. super u. inrotare*.
lin. 23. *resiliret*) ms. *exsiliret*.
pag. 290. lin. 16. *repudiaris alterum, alterum comprobaris*) Male ms. τὸ postremum *alterum* inducit.
lin. 27. *audire*) ms. *audere*. Ita & ego divinaveram.
pag. 291. lin. 6. *scitari*) ms. *scrutare*. Scribo, *scrutari*.
D lin. 7. *scrutari*) ms. *stuprari*. D. Scaliger *ruspari* coniiciebat.
ibid. *beati satis*) Non male auget ms. *& beati satis*.
lin. 13. *Implicamus*) Bene ms. *implicemus*.
ibid. *principia*) ms. *principio*. Minus recte.
lin. 20. *id*) Bene ms. *ut*.
lin. 27. *labantibus*) ms. *labentibus*.
pag. 292. lin. 23. *existimere quam cognosse*) ms. *aestimere quam nosse*. Corrigo, *es timere q. n.*
E pag. 293. lin. 1. *Phrygas Magnam matrem*) *a* ms. abest τὸ *magnam*.
lin. 12. *captis*) ms. *capti*. Vt ego conieceram scribendum.
lin. 14. *etiam ignotis*) Bene auget ms. *dum etiam i.*
lin. 16. *regna meruerunt*) ms. *r. merunt*. Corrigo, *r. inierunt*. Nisi mavelis, *regnaverint*; quod sane nihil habet acuminis.
F pag. 294. lin. 3. *offenso Iove*) ms. *offensio Iovis*. Corrigo, *Offenso Iovis*. Nove *offensum* Substantive, ut loquuntur Grammatici, usurpavit, pro offensa.
lin. 4. *Deciorum*) ms. *Decuriorum*. Inepte.
lin. 18. *insignia*) ms. Bene, *insignibus*.
lin. 23. *violamus*) ms. *nolumus*.
pag. 295. lin. 1. *Melius*) Inepte ms. *Milesius*.
lin. 6. *Protagoram*) Inepte item ms. *Pythagoram*.
lin. 7. *profane disputantem*) Vtiliter auget ms. *profane de divinitate disputantem*.
lin. 8. *deriferint*) ms. *denfferint*. Ita & ego conieceram.

lin. 10. *inquinatae*) ms. *inlicitae*.
lin. 16. *publico*) Bene ms. *publicum*.
lin. 21. *pavor & fallax spes solatio redivivo blanditur*) ms. *pavorem f. s. solatia rediviva b.* Male.
pag. 296. lin. 9. *& hominem*) ms. *& qui h.*
lin. 11. *fabulatur*) ms. *fabulantur*.
lin. 23. *caluit*) ms. *carluit*. Mendose.
lin. 24. *ebrietate*) ms. *ebrietatis*. Corrigo, *ebriatis*.
pag. 298. lin. 18. *etiam*) ms. *& haec*.
lin. 19. *addicitis*) ms. *dicitis*.
pag. 299. lin. 12. *querquero*) ms. *periculo*. Nec mutandum temere.
pag. 302. lin. 2. *refutari*) ms. *reputare*. Male.
lin. 9. *lumine*) ms. *illumine*. Legendum ut monui, *flumine*.
lin. 23. *probataque*) Bene ms. *probataque sint*.
pag. 303. lin. 6. *fuscipere*) ms. *fuspicere*. Quod & tibi ante visum.
pag. 307. lin. 14. *deus*) ms. *diem*. Scribo, *divum*.
pag. 308. lin. 1. *& altior*) ms. *eo a.*
lin. 8. *modus*) ms. *metus*. Quid si? *motus*.
lin. 10. *capiatur*) ms. *capitatur*. Vnde & *captatur* scribi possit.
lin. 13. *Speusippum*) Mendose ms. *Zeuxippus*.
pag. 309. lin. 12. *Aristo Chius*) Inepte ms. *Aristonicus*.
lin. 17. *ipso nomine*) ms. *ipso suo nomine*.
pag. 310. lin. 4. *monstruosa miracula*) ms. *m. mira miracula*. Male.
lin. 9. *quae fieri*) ms. inepte, *quia f.*
lin. 10. *similiter vero*) ms. *similiter ac vero*.
lin. 13. *instantius*) ms. *in statuis*. Quomodo & ego corrigendum iudicaveram.
lin. 21. *Euhemerus*) ms. mendose, *erueret*.
lin. 24. *pro diis*) Bene ms. *prodigiis*.
pag. 311. lin. 4. *dispicis*) ms. male *de spicis*.
lin. 5. *adspersis*) ms. *adsparsis*. Scribendum, *dispar sis*, ut monui.
lin. 20. *tinnitus*) Mendose ms. *initus*.
ibid. *de Cybele Dyndimena*) ms. expungit τὸ *de*. Itaque inducor, ut scribam, *Cybelen Dyndimenam*.
pag. 312 lin. 12. *ignita*) Corrupte ms. *ignata*.
lin. 14. *Oetaeis*) ms. *benneis*. Inepte.
lin. 18. *permirum quantum*) ms. *plurimum*. Tibi una voce, *plurimumquantum*, scribendum me non nolente sedet.
lin. 25. *flevisse*) ms. Male, *flevit*.
pag. 313. lin. 11. *quum homo ille voluit, & dedicavit*) ms. *illum*. Corrigo, *q. h. illum vovit e. d.*
lin. 25. *vicatim*) ms. inepte, *vicantes*. Putem natum id monstri ex posterioribus tribus syllabis vocis praecedentis.
pag. 316. lin. 5. *cui testa*) ms. depravate, *exta*.
pag. 318. lin. 13. *solistimum*) ms. corrupte, *solemnissimum*. Tripudii solistimi meminerunt Cicero, Festus, Macrobius, alii.
pag. 319. lin. 26. *ex qua manare in nos procupidinem amoris*) ms. *e. q. monet etiam nos p. a.* Forte, *e. q. manet etiam in nos porro cupido a.*
pag. 320. lin. 5. *sanis*) ms. *fanis*. Vt & ego correxi.
pag. 321. lin. 9. *Quantum autem vitium sit*) ms. *Quam autem inicum sit*. Lego ex divinatione tua, *Q. a. iniquum s.*
lin. 24. *urgeremus*) ms. bene, *torqueremus*.
pag. 323. lin. 17. *invocant*) ms. *vocant*.
pag. 324. lin. 7. *audere*) ms. male, *audire*.
lin. 8. *adstrangutos*) ms. *adstrangulatos*.
lin. 13. *ei*) ms. Mendose, *&*.
lin. 22. *servum*) Bene ms. *sacrum*.
pag. 325. lin. 13. *promiscue*) Bene ms. *promisce*.
pag. 327. lin. 27. *in solum*) Bene ms. τὸ *in* delet.
pag. 328. lin. 4. *quamdiu caste*) ms. auget, *quamdiu enim eum c.* Male.
lin. 19. *Fontium dulci aqua marisve nutriri*) Mendose ms. *F. dulcis a. m. nutrire*.
pag. 329. lin. 7. *detorquendam*) ms. *retorquendam*.
lin. 9. *sed mimi officio*) ms. *sed mimico vitio*, quae tu Amice male coalita dirimis legisque, *mimi convitio*, ingeniose & vere.
pag. 330. lin. 16. *AEtnae montis & Vesuvii*) Inepte ms. *hennaei m. & Laesui*.
pag. 331. lin. 15. *tunaem*) ms. *tamen*.
pag. 332. lin. 15. *insultat*) Inepte ms. *instultat*.
lin. 24 *dimitti*) ms. *dismitti*.
pag. 333. lin. 2. *possit*) ms. male, *posse*.
lin. 9 *cum sit somnio similis*) ms. inculcat, *c. mors sit s. s.* Bene.
lin. 10. *tam times*) ms. *& tam t.*
lin. 21. *furore*) ms. corrupte, *furorem*. Lego, *furor, & turpitudo p.*
pag. 334. lin. 11. *aut sentienti*) Bene ms. *aut non s.* ut & ego correxi.
lin. 13. *adoramus*) ms. *adornamus*. Ita ego quoque correxi.
lin. 16. *spe*) Male ms. *spem*.
lin. 20. *Arcesilas*) ms. *Arcesilaus*.
pag. 335. lin. 4. *intenti*) ms. *intentos*. Quod tolerabile, tamen divinus Poeta dixit, *Conticuere omnes, intentique ora tenebant*, Ad quem locum, si operae est, vide Servium.
lin. 10. *revoluo*) ms. *evoluo*.
lin. 11 *ad tranquillitatem*) ms. *eadem tranquillitate*. Inde non inconcinne facis, *ea ae tranquillitate, qua v.*
lin. 13. *improbus*) ms. *improbe*; quod revocandum censes, totumque hunc locum ita constituendum. *Ego Octavio meo plurimumquantum ea de tranquillitate, qua vivimus, sed & mihi gratulor: nec exspecto sententiam: vicimus eia, ut improbe usurpo victoriam! nam ut ille mei victor est; ita ego triumphator erroris.* Conferat, & cum iudicio consideret serius, & eruditus Lector, qui aeternum mihi salveat; tu inprimis, amicissime Scriveri.

FINIS.

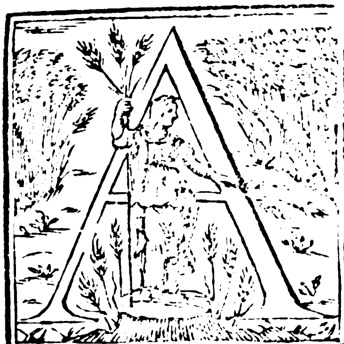
AD

AD MACROBII SATVRNALIORVM LIBROS

BREVIORES NOTAE.

VIRO CLARISSIMO
BONAVENTVRAE VVLCANIO
GRAECARVM LITTERARVM PROFESSORI EXIMIO PRECEPTORI MEO.

IOANNES MEVRSIVS S. D.

VRELIVM Macrobium, vir Clarissime, ope codicis MS. emendatum, quum se Typographo tradidisse narraret amicus meus Ioannes Isaacius Pontanus, iuvenis litteratus, essentque olim quaedam in illo a me restituta, petiit ut publico donarem. Parui libens amicissimi hominis rogatu. Hoc autem opellae quidquid est, quod perexiguum esse ingenue fateor, inscribere nomini tuo & volui, & debui: hoc suadebat animus, illud exigebant merita tua, quae in me exstant ita multa, ut ulterius vel aliquam saltem gratitudinis significationem differre pudor meus vetaret, maxime quum iam occasio oblata. Quantum enim debere me censeam praeceptori de studiis meis tam bene merito, & merenti etiamnum qua publice, qua privatim? Publice olim praelectionibus: Privatim, Bibliotheca instructissima, ad quam mihi non secus atque ad meam accessum patere liberum voluisti. Quod bene merendi studium sane magnum unde proficisci, nisi ab animo benivolentissimo, credam? quem eo maioris facio, & faciam aetatem, quod nullo meo merito unquam provocatus tam prolixe exerat se. Cognosco; & non invitus, solvendo minime esse fateor: quod quamvis ita se habeat, committendum tamen non duxi ut ingratus erga tam benignum creditorem viderer, potissimum vetus illud dictum memoria tenens; Ingrato homine terra nil peius creat. *Itaque quum quod debeam minime possim, illud ipsum quod possum, qualecumque tamdem exsistat, si volueris, egregie officio hoc temporis functum me existimabo; velim tu mecum: siquidem*

-----in magnis & voluisse sat est.

Habe itaque Macrobium hunc, qua mea opera meliorem, animi grati certissimum pignus, placeatque vel debitoris tui causa, quem amas, qui te observat: quod si consequutum me intellexero, tu profecto

Ἐς οὐρανὸν ὕμμιν ἀλεῦμαι.

Vale, Vir Clarissime, & me, quod facis, amare perge. Ex Museo nostro. Anno Domini CIↃ. IↃ. IIIC. VI. *Kal. Septemb.*

AD IOANNEM MEVRSIVM
EPIGRAMMA.

QVae tua non praestat Solertia gnaruris? ausa est
Musica Chalcidicum didere in ora Senem:
Ausa etiam Siculo faculam adlucere Poetae,
Et nova post magnos promere scita viros:
Ausa est affanias Momi, & Lucumonis acumen
Spernere, sat Genii flamine fulta sui.
Nec temere ausa; sibi magnos confecit honoreis,
Et biiugos coepit scandere, Fama, tuos.
Nec satis hoc; capitur magis & magis ignea nosse
Romule quidquid habes, quidquid & Hellas habes.
MACROBIVM ISAACI *insistens vestigia nostri,*
Nunc subcisivis it decorare Notis.
O bene! MACROBIVS *iam* LONGVM *denique* VIVET;
Et tu macrobio nomine notus eris:
Hincque magis; doceas quod paucis multa papyris.
Consulto nulli vis dare verba; sapis.
Λωΐτερος κύκνου μικρὸς θρόος, ἢε κολοιῶν
Κρωγμὸς, ἐν εἰαριναῖς κιδνάμενος νεφέλαις.

Petrus Scriverius.

Anno 1597.

AD MACROBII SATVRNALIORVM LIBROS

BREVIORES NOTAE.

LIBER PRIMUS AD PRAEFAT.

Pag. 161. *Confusura videlicet omnium succos*] Lego ex vet. cod. *confusuri*. A

Cap. I. pag. 162. *Sed eludendi magisque decertandi modo*] Melius v. c. *magis quam decertandi*.

Cap. II. pag. 166. *Domi convenire gestientibus*] Vet. cod. auctior voce, *convenire se g.*

Cap. III. pag. 167. *Ad proximam mediam noctem his horis 24. nati sunt*] Apud Agell. lib. III cap. II. verba haec Varronis monosyllabo auctiora: *in his horis* 24. &c. Emendabis obiter Censorinum cap. XXIII. ubi male hodie *in horis quatuor & viginti*. Scribo, *horis q. e. v.* Leviculum est. B

Qui post Kalendas erit ante horam eiusdem diei sextam] Agellius aliter citat haec Varronis: *Et qui est post Kalendas dies ante horam e. d. s.*

Pag. 168. *Sacra sunt enim Romana partim diurna, alia nocturna*] Lego ex v. c. & Agellio *partim nocturna*.

Ab initio diei ad medium noctis protendantur] Haec verba absunt a v. c. C

Pag. 169. *Ita observantissimus civilium definitionum*] Vet. cod. auctior: *Sed ita*. Lego, *Et ita*.

Cap. IV. pag. 173. *In quorum tertio clarius idem dixit*] Vet. c. *clarius quidem idem dixit*.

Quae Mevia inscribitur] Scribe *Maevia*, & apud Agellium lib. X. cap. XXIV. *inscribitur*. Hodie ibi, *scribitur*.

Pag. 174. *Suppetit Caelianum illud ex libro Historiarum secundo*] In Codice vetere est, *Caecilianum*. Sed bene ex Agellio reposuerunt viri docti, *Caelianum*. Fuit Caelius Antipater historicus non ignobilis. Laudat eum Cic. lib. I. de Oratore, & Val. Maximus libro I. cap. VII. his verbis: *Caelius etiam certus Romanae historiae auctor sermonem de ea re ad suas aures illo adhuc vivo pervenisse scribit*. Scripsit Annales, & Historias. Illos citat Nonius non semel: Has Festus in *Topper* Agellius lib. X. cap. XXIV. Macrobius hoc loco. De aetate eius, Gracchorum fratrum coaetaneum fuisse colligo ex Valerii verbis citatis. D E

Aestimo nonnihil ad demonstrandam consuetudinem] Occasione horum verborum, emendabo Agellium loco citato. Hodie male. *Is autem erit perpetuae veterum consuetudinis gratia verba solemnia praetoris ponere*, &c. Lego, *Ius autem erit*, &c.

Cap. V. pag. 175. *Varro quoque eiusdem seculi homo in septimodecimo Humanarum*] Ita etiam vetus meus codex. Agellii tamen codices constanter XVIII. Lapsus proclivis, ubi tamen sit, iudicare minime proclive.

Pag. 177. *Interprete usi sunt Caelio senatore*] Agellius lib. VII. cap. XIV. *Caecilio*. Omnino scribendum, *C. Aquilio*.

Cap. VII. pag. 183. *Nonnihil tamen consultatione tam proterva motus*] Lego *insultatione t. p.*

Pag. 186. *Et manantes ex meri veri fonte rationes*] Deleverim τὸ *meri*, ut natum ex voce sequenti.

Terram hanc ita participata potentia possidebant] Melius v. c. *possidebat*.

Pag. 188. Σικελῶν Σατύρνιαν αἶαν] In vet. cod. Σατύρνιον.

Αἷς ἀναμιχθέντες] Melius in v. c. οἷς. Nam Aborigines intelligit.

Publicius tribunus plebi tulit, non nisi ditioribus] Lego ex coniectura, & v. c. *tribunus plebei tulit, ut non n. d.* Genitivus antiquus *plebei*.

Factumque est ut effigies Maniae suspensae] Fuit quum de mendo hunc locum suspectum habui, nunc tamen mens mihi longe alia. De effigiebus Maniae in compitis suspendi solitis, quod ait; sciendum ex lana eas fuisse, & duplices quidem, has viriles, illas muliebres, quae pro liberorum capitibus ponebantur; nam pro servorum pilae, Precantes Maniam & Lares ut simulacris his, & pilis contenti vivis parcerent.

Eumque diem celebrant] Lego, *Eumque d. c.* Nam *em* pro *eum* veteres dicebant, sicut *emdem* pro *eundem*. Male apud Festum, *Emem, eundem*. Emenda, *emdem e.* Ad Macrobium, quod attinet, ingenue fateor, magis placere lectionem v. cod. *Cumque diem c.*

Cap. VIII. pag. 190. *Nec me fugit Gellium scri-*

scribere] Ne quid erres lector, non est A hic Aulus Gellius Noct. Attica scriptor, cuius simia Macrobius : sed C. Gellius, & Annalium, cuius meminit infra cap. xvi. & lib iii. cap xvii. Restituendum hoc nomen Atticarum Noctium scriptori libro xviii. cap xii. ubi male, *Cn. Vellius in Annalibus* &c Lego *Cn. Gellius.* Vide eumdem Aulum Gellium lib. viii. cap. xiii. lib. xiii. cap. xxi. & Censorinum cap. xvii.

Pag. 192. *Saturnum vocitarunt*, παρὰ τὴν σάθην, *quae membrum virile declarat, veluti Sathimnum*] Vet cod. *veluti Saturnum*. Facile veram lectionem restituo, *v. Sathurnum*. B

Vnde etiam Satyros veluti Sathimnos] Vet. cod. *Sathumos*. Emendo, *Sathyros*.

Cap. ix. pag. 194. *Gavius Bassius in eo libro quem de diis composuit*] Vet. cod. *Caius Bassus*. Lego, *Gabius B.* ut & lib. iii. cap. vi. ex Agellio, ubi semper *Gabius* est, nisi lib. xi. cap. xvii. ubi male *Gavii*, ut hic. Apud Lactantium quoque lib. i. cap. xxii. est : *C. Bassus*. Scribo, *G. Bassus*. C

Cap. x. pag. 195. *Mummius quoque, qui post Novium*] Lego, *Memmius*. Eius meminerunt Agellius lib. xix. cap. ix. & Nonius, *Clivus*.

Pag. 196. *Nec commodum primae occasionis*] Melius v. c *ne commodum p. o.*

Cap. xi. pag. 199. *Anno enim post Romam conditam* ccccxliv.] Alii ccccLxxiv. Meliores, ccLxiv. D

Pag. 200 *Sed fortasse libero animo servus est*] Interpungo, & emendo, *s. f. liber animo : servus est, hoc i. n.* &c.

Pag. 201. *Primus tibi Vrbinus occurrat*] Lego *Vrbinius* ex Valerio Maximo lib. vi. capit. viii.

Pag. 205 *Sed & Philostrati Peripatetici servus Pompolus*] Emendo, *Theophrasti P. s. Pompylus*. Vide Gellium libro ii. capit. xviii. & Diogenem Laertium lib. v. in vita Theophrasti. E

Pag. 206. *Tunc Xeniades responsum eius demiratus emisit manu*] Quomodo manu misit quem nondum emerat ? Emendo, *emit, & misit manu*.

Ponte qui nunc Sublicius dicitur] Emendo Lactantium lib i. cap. xxi. ubi male, *Vti in Tiberim de ponte Milvio mitteretur*. Scribo, *de ponte Sublicio m.*

Pag. 211. *Vas in quo vinum inditum est mellarium nominetur*] Vir Clarissimus Theod. Canterus retulit mihi malle se *miliarium*, quod & Pontano meo visum, qui id ipsum tamquam oraculum aliquod mordicus retinet. Certe nolim : Sed expendamus Miliarium in balneo locum habebat forinsecus inter soliorum spatia : Palladius lib. i. cap. xl. *Miliarium vero plumbeum, cui aerea patina subest, inter soliorum spatia forinsecus statuamus fornace subiecta, ad quod miliarium fistula frigidaria dirigatur, & ab hoc ad solium similis magnitudinis fistula procedat, quae tantum*, &c. Lib. iv. vero, cap. viii. *Vas aeneum miliario simile, id est, altum & angustum, vespere inter alvearia collocemus, & in fundo eius ponamus lumen accensum*. Legendum, *vas aeneum mellario simile*. Erant autem *Mellaria* eadem quae Alvearia. Varro de Re Rust. lib. iii. cap. xvi. Μελιττῶνας *ita facere oportet, quos alii* μελιτροφεῖα *adpellant, eadem quidam mellaria*. Adpellabatur vero vas illud vinarium Bonae deae sacris inferri solitum *Mellarium*, qua ratione sacerdotes eius μέλισσαι. Porphyrius libro de Nymph. antro : Τὰς δήμητρος (haec eadem cum Bona dea) ἱερέιας, ὡς τῆς χθονίας θεᾶς μύστιδας, μελίσσας οἱ παλαιοὶ ἐκάλουν. Euripidis Scholiastes ad Hyppolytum : Τὰς ἱερέιας (δήμητρος) μελίσσας ἐκάλουν οἱ ποιηταί. Callimachus Hymno ii. F

Δηοῖ δ' οὐκ ἀπὸ παντὸς ὕδωρ φορέουσι μέλισσαι.

Ita autem dictae a Melissa filia Melissei Cretensium regis, ut ex Dydimi libris ἐξηγήσεως πινδαρικῆς memorat Lactantius libro xxii. his verbis : *Didymus in libris* ἐξηγήσεως πινδαρικῆς *ait Melissea Cretensium regem primum diis sacrificasse, ac ritus novos sacrorumque pompas introduxisse. Huius duas fuisse filias, Amaltheam, & Melissam, quae Iovem puerum caprino lacte ac melle nutrierunt ; unde poetica illa fabula originem sumsit, advolasse apes, atque os pueri melle complesse. Melissam vero a patre primam sacerdotem Matri magnae constitutam ; unde adhuc eiusdem Matris antistites Melissae nuncupantur*. Haec ad defensionem loci huius Macrobiani, quam spero cordatum lectorem non reiecturum. Quae vero iniuria est, e balneis miliarium inferre sacris ; quod neque balneatores amittere, neque admittere sacerdotes velint ? Iudicate.

Cap. xiii. pag. 214. *Quantum sub caelo rudi, & saeculo adhuc impolito, solo ingenio magistro comprehendere potuit*] Lego, *quantum saeculo rudi, & a. i.*

Pag. 215. *Ita ut octavo quoque anno*] Solinus cap. iii. nonum refert. Sed exscriptorum impostura est. Scribe : *Eosque octies multiplicatos in annum octavum reservabant*.

Menses vero ἐμβολίσμους *adpellitabant*] Lego, ἐμβολίμους. Simile mendum in Solino cap. iii. & Isidoro Orig. lib. vi. capit. xvi. quos ambos una opera restitue.

Cap. xvi. pag. 218. *Adnitente sibi M. Flavio scriba*] Mendum est ; nam M. Flavius tribunus plebis fuit anno ab urbe cdxxx. Lego, *Cn. Flavio scriba*. Hic est ille, qui libertino patre genitus, & scriba, quum ingenti nobilitatis indignatione factus aedilis curulis, ius civile per multa secula inter sacra caeremoniasque deorum immortalium abditum, solisque pontificibus notum, vulgavit, ac fastos paene

ne toto foro exposuit, anno ab urbe cDxLiv. Vide hunc ipsum Macrobium capite sequenti, Agellium libro vi. capit. ix. Valerium Maximum lib. ii. capit. v. Livium lib. ix.

Vltimus in quadringentos quadraginta tres dies tenderetur] Consentit Censorinus capit. xx. nisi quod dies xlv. dicat. Solinus vero loco citato indubie mendosus: *Ille ergo annus solus* cccxliii *dies habet*. Scribo ccccxliii. *dies h.* Suetonius in Iulio Caesare cap. xl. quum dicit annum eum habuisse xv. menses, eodem recidit.

Cato in Originibus An terminum] In vetere codice, *Cato in Originibus oratorum*. Emendo, & interpungo: *Cato in Originibus: Oratores am terminum*. Et fors fuit ut hinc emendem, & suppleam Festum in *Oratores*; ubi, ni fallor, habes Catonis locum a Macrobio designatum his verbis: *Propter id bellum caepit Caelius* Pr. *Albanus, oratores misit Romam, eum* . . . . Lego, *oratores misit Romam am terminum*.

Pag. 219. *Idque bissextum censuit nominandum*] Lego, *bisextum c. n.* Censorinus cap. xx. *Instituit ut peracto quadriennii circuitu dies unus, ubi mensis quondam solebat, post Terminalia interkalaretur, quod nunc bisextum vocatur*. Isidorus Orig. lib. vi. cap. xvi. *Bisextus est post annos quatuor unus dies adiectus*. Celsus: *Qui natus est bisexto Kalendas* (Martias) *nihil refert utrum priore* &c.

Cap. xv. pag. 223. *Scripturosque quid esset eo mense faciundum*] Placet magis veteris codicis lectio, *scituros que quid e.* &c. Simile mendum apud Catonem de Re Rustica capit. v. *Si fecerit, scribit in mente familiae quid fiet*. Vetus codex meus excusus anno cIↄ. Iↄ. xxi. habet, *scibit quid i. m. f. f.* Optime.

Cap. xvi. pag. 226. *Per praeconem denuntiabatur ne quid tale ageretur*] Lego, *per praeciam d.* Nam quibus id muneris dabatur *Praeciae* dicebantur. Festus: *Praecias dicebant, qui a Flaminibus praemittebantur, ut denuntiarent opificibus, manus abstinerent ab opere, ne si vidisset sacerdos facientem opus, sacra pollucrentur*. Scioli isti librarii non intelligentes in *praeconem* mutarunt, bella, & felici, ut videbatur, emendatione.

Pag. 227. *Quibus exercitui imperato vexillum*] Lego, *exercitu imperato*.

Pag. 229. *Tamquam inominalem diem plerique vitant*] Lego, *innominalem*. Innominalis est nefastus.

Pag. 230. *Geminus ait diem nundinarum exactis iam regibus caepisse celebrari*] Vet. cod. *Geminius*. Sed *Geminus* rectum est. Meminerunt eius Cicero, Plutarchus, Suetonius, alii. De praenomine eius incertum: alii *Tanusium*, alii *Tamisium*, alii *Ganusium*, alii *Canutium*.

Pag. 231. *Vos quoque labentem* &c.] Augeo ex vet. cod.

——Vos o clarissima mundi
Lumina, inquit, labentem &c.

Cap. xvii. pag. 234. *Nam ὡς ἀπελαύνοντα τὰς νόσους Ἀπόλλωνα, tamquam Ἀπέλλωνα cognominatum putant*] Lego ex v. c. *nam tam ὡ. ἀ. τ. ν. Α. quam ἀπολῦντα c. p.*

Pag. 235. *Hanc vocem, id est, Ἰὲ παιὰν*] Quatuor has postremas voces, ut glossema subolentes inducere mavelim.

Apollodorus in libro xiv. *περὶ θεῶν*] Observa, Lector, librum xiv. Apollodori citari, quum hodie tres dumtaxat circumferantur. Stephanus quoque in ἀρκὰς xvi. laudat. Harpocration in ἀποτομπὰς vi.

Meandrius scribit Milesios ἀπόλλωνι οὐλίῳ pro salute sua immolare] Emendo: *Leandrius s.* Meminerunt eius multi. Arnobius libro vi. *In Didymaeo Milesio Cleochum dicit habuisse suprema Leandrius*. Clemens Protraept. Λεάνδριος ἢ κλέαρχον ἐν μιλήτῳ τεθάφθαι ἐν τῷ διδυμαίῳ φησί. Diogenes Laertius lib. i. Θάλητι· ταῦτα δή ὁ Καλλίμαχος ἐν τοῖς ἰάμβοις ἄλλος ἱστορεῖ, παρὰ Λεανδρίου λαβὼν τοῦ Μιλησίου. Restitues etiam huius nomen Etymologicographo in ἦλις, & Theodoreto θεραπευτ. lib. viii.

Pag. 236. *Apollini censeo vovendos ludos, qui quotannis comiter fiant*] Vet. cod. *Communiter*. Nec male.

Pag. 237. *Camerienses, qui sacram soli incolunt insulam*] Lego, *Camirenses*; ut paulo post Camirus una de tribus urbibus Rhodi, quae soli sacra insula. Apud Theocritum quoque in epigrammatis ubi est:

Πείσανδρος ξυνέγραψεν ὡ 'κ Καμερίου.

Emendant viri magni Καμείρου· ego Καμίρου. Neque in eo solum, sed & in Strabone: Κάμιρος enim urbis nomen, Κάμειρος autem conditoris. Pindarus Olympion Od. vii.

——ὧν εἷς μὲν Κάμειρον
Πρεσβύτατόν τ' Ἰά-
λυσον ἔτεκεν, Λίνδον τ'. ἀπάτερθε δ' ἔχον
Διὰ γαῖαν τρίχα δασ-
σάμενοι, πατρώϊαν
Ἀστέων μοῖραν. κέκληνται δέ σφιν ἕδραι.

Eustathius ad Dionysium: Καὶ Κάμιρος· διὰ τοῦ ι γραφομένη, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τοῦ κυρίου. ὁ γὰρ Κάμειρος τὸ κύριον γράφεται διὰ τῆς διφθόγγου.

Pag. 239. *Praeterea aedes, ut ovium pastoris, sunt apud Camirenses ἐπὶ μηλίου*] Scribo, ἐπιμηλίου.

Pag. 240. *Sed, ubi quandoque partus effusus est*] Lego *esset*.

Pag. 243. *Aquilae propter exprimunt instar volatus*] Ita etiam in v. c. est. Restituo transpositis leviter vocibus: *aquilae instar exprimunt propter v.* Est autem *instar* hoc loco idem quod effigies, & figura. Ausonius in Parentalibus:

Voce ciere animas funeris instar habet.

Agellius lib. ii. cap. vi. *Inculpatus autem instar est inculpatae virtutis*. Apuleius Florid. ii. *Psittacus Indiae avis est: instar illi minimo minus quam columbarum*.

rum, Pro forma poſuit Virgilius AEneid. VI. extremo:

——— *quantum inſtar in ipſo.*

Pro effigie, & ſimulacro Macrobius hic, & Suetonius in Iulio Caeſare; *Cuius iam etiam inſtar pro aede Veneris genitricis poſtea dedicavit.*

Cap. XVIII. pag. 244. Παιὰν, ἀπόλλων, εὔλυρε] Lego, ἄπολλον quinto caſu.

Oʻ καβαῖ@, ὁ μάντις] Lego, ὁ κ̀ βάκχ@, ὁ μ.

Quem Baccapea, item quem Briſſea adpellant] Monſtra verborum! Reſtituo, *q. Baſſarea, i. q. Bryſea ad.* Nota nimis Βασσαρεὺς, & Βρυσεὺς Bacchi cognomenta. Iam, ut obiter hoc dicam, quod ait Macrobius Liberi ſimulacra alia eſſe puerili, alia virili, alia ſenili ſpecie, cur id factitatum docet Vlpianus ad Oration. Κατὰ μειδίυ. ἐκ πάσης ἡλικίας ἠγονίζοντο χοροὶ τῷ διονύσῳ, διότι δὲ πᾶν σχῆμα αὐτῷ περιτιθέασι. κ̀ γὰρ παῖδα, κ̀ πρεσβύτlω, κ̀ ἄνδρα γράφυσιν αὐτόν. Macrobius phyſicam rationem reddit.

Pag. 245. *Quem illi Sebadium nuncupantes*] Lego, *Sabazium*, Euſtathius ad Dionyſium: Hʼ̃σαν ϡ κ̀ ἔθν@ θρακικὸν σέβαι. ὅπερ τοὺς βάκχυς δηλοῖ Φρυγίᾳ διαλέκτῳ, ἐξ ȣ̃ κ̀ ὁ διόνυσ@ ἔοικε σαβάζι@ λέγεσθαι, διότι κ̀ βάκχ@ ὁ αὐτός.

Cap. XX. pag. 254. *Et potentiam capacitatis oſtentat*] Lego, *e. p. rapacitatis*. Subdit enim: *quia in eum omnia terrena redeunt dum immiſſo calore rapiuntur.*

Cap. XXI. pag. 256. *Quatuor tempora, quibus annuus orbis impletur, horae vocantur*] Obiter Cenſorinum emenda cap. XIX. *Eoque ver, aeſtatem, autumnum, hyemem*, ὥρυς *& annum dici*, &c. Scribo, ὥρας.

Pag. 257. *Rurſus emergens ad aeſtivum hemiſphaerium tamquam evaſcens in augmentum porrigitur*] Lego, *tamquam renaſcens*.

Quem Neton cognominant] Vet. cod. *Netiron.*

Pag. 258. *Ab imis partibus prominentium ſemper ſcopulorum alta depoſcit*] Lego, *ſcopulorum alta depaſcit.*

Pag. 259. *A quo vita non ſolum aeris, terreniſque animalibus datur*] Melius v. c. *aereis, terreniſque.*

Cap. XXIII. pag. 262. *Eius diei ſimulacrum ſumtum eſt*] Lego ex vet. cod. *dei.*

Pag. 263. *Vitam centurialem deus*] Vet. cod. *Vitem*. Optime. Clamant ſequentia.

LIBRI SECVNDI.

Cap. II. pag. 274. *Quorum magis vetuſtatem, an brevitatem mireris incertum eſt*] Ita etiam in v. c. Lego tamen *quorum magis venuſtatem.*

Pag. 275. *Rimata itiner tranſitus*] Emenda Agell. lib. XIX. cap. II. ubi male *itineri tranſitus*. Eſt vero *Itiner* nominativus antiquus. Invenio & apud Manilium lib. I. & Capellam lib. IX.

Ad puerum intus viverem] Augeo una voce: *Ad puerum at intus viverem.* Ex Agellio.

Cap. III. pag. 276. *Caninius quoque Revilus*] Ita etiam in v. c. eſt. Lego, *C. q. Revilius*, ut ante, *Marcus*, inquit *Otaciltus Pitholaus, quum Caninius Revilius uno tantum die conſul fuiſſet*, &c.

Cap. VI. pag. 285. *Caſcellius iuriſconſultus urbanitatis mirae, feſtivitatiſque habebatur*] Vet. cod. *Caecilius*. Recte. Sextum Caecilium I. C. cum Favorino ſuper XII. tab. legibus differentem laudat Agellius libro XX. capit. I. Poſtea quoque: *Forte his diebus Caſcellius conſultus a quodam*. Iterum lege, *Caecilius*.

Cap. VII. pag. 287. *Ergo bis tricenis annis*] Male; melius v. c. *Ego b. t.*

Eques Romanus Lare egreſſus meo] Scribo, *E. R. Lared e. m.* metri cauſa.

Pag. 289. *Nimium altercando*] Horum quinque ſequentium verſuum apud Agellium alius eſt ordo.

Pars beneficii eſt, quod petitur, ſi cito neges] In Agellio eſt, *ſi belle neges*. Magis placet Macrobii lectio: quam etiam ipſi velim reſtitutam.

Poſſe ut fieri inimicum putes] In Agellio eſt, *ut fieri hunc i. p.* Carminis ratio iubet tranſponere vocem, *poſſe ut fieri inimicum hunc putes.*

Cap. VIII. pag. 290. *Fomitem eſſe quemdam, & ignitabulum*] Melius v. c. *incitabulum.*

Pag. 292. Hʺ διὰ τὸ τὰ ἀπὸ τȣτῶν] Lego, τὰς ἀπό τ.

Hʺ ἤλως ȣ̓χ ἥδεται] Lego, ὅλως ȣ̓χ ἥ.

Cap. IX. pag. 295. *Nam Cincius in ſuaſione legis Fanniae*] In Policratico Salisberienſis lib. VIII. cap. VII. eſt: *Titius in ſuaſione l. F.* quod magis probo. Meminit huius Titii Feſtus in *Offendices*. Vide infra etiam huius libri cap. XVI. ubi ita habes: *C. Titius vir aetatis Lucilianae in oratione qua legem Fanniam ſuaſit*. Vere emendavi. Nec tamen neſcio L. Cincium Alimentum, cuius mentio apud Agellium, Feſtum, Livium, Nonium, Arnobium, & alibi apud hunc ipſum Macrobium.

Pag. 296. *Hoc quoque nuper inſtitutum*] Verba ſunt Varronis e lib. III. cap. XII. de Re Ruſt. quae tamen paulo ſecius, quam Macrobius, refert Salisberienſis Policratici loco citato. Lego, *Hos quoque n. i. e. v. ſaginarent pleraque, cum excerptos e leporario concludant i. c.*

Cap. X. pag. 297. *Plus medius fidius in eo ludo vidi pueris virginibuſque quingentis*] Salisberienſis lib. VIII. cap. XII. *ducentis.*

Quod me reip. maxime miſertum eſt] Melius v. c. *quo me.*

Pag. 298. *Marcus Cato ſenatorem non ignobilem Caecilium ſpatiatorem, atque feſcennium vocat*] Lego, *ſ. n. i. M. Caelium*. Ex Agellio lib. I. capit. II. & Feſto in *Spatiatorem*, & Aſconio ad Milonianam. Apud Ioannem Salisberienſem male quoque *Caecilium*.

Cap. XI. pag. 300. *Quod hae in ſumma aqua prae pinguedine flutentur*] Lego *flutent*, ex veteris codicis veſtigiis.

Cap.

Capit. XII. pag. 301. *In latebras reddam meis dentibus, & manibus*] Emendo, *dentibus & faucibus*. Sic infra loquitur ex hoc versu indubie Macrobius cap. XVII. *Cum Antonius quidquid mari, aut terra, aut etiam caelo gigneretur, ad satiandam ingluviem suam natum existimans, faucibus ac dentibus suis subderet*. Possit cui etiam legendum videri, *dentibus, & maxillis*, vel (ut placet magno Scaligero) *mandibulis*. A

Cap. XIII. pag. 307. *Dignus sculna Munatio Planeo*] V. c. & Salisberiensis lib. VIII. cap. VII. *Culina Numatius Plancus*. Emendo, *dictus sculna Munatius Plancus*. Apud veteres Latinos *Sculna* idem qui *Sequester*. Vide Agellius lib. XX. cap. II. B

Quippe qui omnia quae adponebantur ex cotidianis opibus agnosceret] Ita etiam est in v. c. Lego, *ex cotidianis dapibus a.*

Cap. XIV. pag. 308. *Gavius vero Bassus in libro*] Vet. cod. *Caius*. Sed etiam heic *Gabius* legi debet. C

Pag. 309. *Nam vir doctus Oppius in libro quem fecit de silvestribus arboribus*] Lego, *vir doctus Opilius*. Est autem Aurelius Opilius, e cuius libris de Silvestribus Arboribus verba producit Festus in *Fomites*. cui etiam bis reddes hoc nomen, in *Ordinarium hominem*, & *Ratitum quadrantem*. Vtrobique habes *Oppius*: Male, quod monitus a me mutato.

Itemque Pontica mox] Emendo *Pontica nux*; ut etiam erat in v. c. D

Cap. XV. pag 311. *Scandianeum*] Emendo, *Scandianum*. Columella lib. V. cap. X.

Accipite quae Oppius in libro] Etiam heic *Opilius* legendum.

Pag. 312. *Quod ait Oppius inter vestem poni citreum*] Iterum *Opilius* scribe.

Turrinianum] Columella *Turranianum*.

Cap. XVI. pag. ead. *Harundinea*] Lego, *hirundinea*. Ea est quam *Chelidoniam* vocat Columella lib. X. *Purpureaeque Chelidoniae, pinguesque Mariscae*.

Brifera] Emendo *bifera*, ex Columella. E

Caldica alba nigra] Lego, *Chalcidica a. n.*

Pag. 313. *Ludia, leptoludia*] Scribo, *Lydia, Leptolydia*.

Maersica] Lego, *Marisca*.

Alternum sanguinem] Lego, *Alaternum, salicem*. Alaterni meminit Plinius lib. XVI. cap. XXVI. Et Columella lib. VII. cap. VI.

Pausia, Paulia] Lego, *Pausia, Paphia*. Ita dicta a Papho unde adlata. Vide Isidorum lib. XVII. cap. VII. F

Pag. 314. *Albena apiana*] Scribo, *Albana, Apiana*.

Numentana] *Nomentana*.

Vennucula] *Venucula*.

LIBRI TERTII.

Cap. II. pag. 319. *Cum faciam vitula pro frugibus*] Iuvenalis interpres vetus Sat. IX. aliter citat: *Cum faciam vitulum p. f.* Hoc monere volui.

Cap. III. pag. 322. *Servius Sulpitius religionem esse dictam tradidit*] Gellius lib. IV. cap. IX. Masurium Sabinum huius sententiae laudat auctorem. Necessario in alterutro mendum.

Cap. VI. pag. 329. *Meminit huius arae, & Cato de liberis educandis*] Ita etiam v. c. Lego, *Meminit huius, & Varro Cato d. l. e.* Cato, sive de liberis educandis, notissimus Varronis liber. Librarii indocti male hic convenire utraque ista nomina existimantes, alterum insignita fraude eiecerunt.

Pag. 330. *Sed Veratius pontificalis*] Ita etiam v. c. Lego tamen *Veranius*, cuius multa mentio Festo, & ipsi huic Macrobio.

Pag. 331. *Hoc amplius addit Gavius Bassus*] Scribo *Gabius Bassus*.

Qua hunc ritum velandi capitis invenit] Lego, ut est in v. c. *qui h. r.* de quo ritu plenius in Variarum libris.

Cap. VII. pag. 332. *Portendi imperatorio omnium rerum felicitatem*] Vet. c. auctior, *Omnium rerum cum felicitate largitatem*. Optime declarant sequentia illa Tarquitii verba: *Principi ordinis & generis summa cum felicitate largitatem auget*.

Cap. VIII. pag. 333. *Lavinius etiam sic ait*] Forte legendum *Lavinius*; cuius librum *Sordidorum Vocabulorum*, citat Agellius lib. XX. cap. II.

Pag. 334. 335. *Iulius Festus de verborum significationibus libro XIII.*] Scribo XI. Librarii nimium quantum supini in unitatis nota scribenda. De Iulio Festo, mendam esse bene olim notavit vir magnus.

Cap. IX. pag. 336. *Sammonici Sereni utrumque carmen*] Etiam Arnobius libro VI. *Sammonicum* nominat. Spartianus tamen *Samonicum* in vita Caracallae: *Occisi sunt & in balneis plures, & in caenis, inter quos Samonicus Serenus, cuius libri plurimi ad doctrinam exstant*. Ex quibus verbis observa aetatem qua vixerit.

LIBRI QVARTI.

Cap. IV. pag. 352. *Occiditur, inquit, in acie Calesus*] Vet. cod. *Galesus*. Lego, *Halesus*. Virgilius AEneid. X.

Cap. V. pag. 356. *Hic materiam eius irrisit*] Lego, *misericordiam eius irrisit*, ex v. c.

LIBRI QVINTI.

Cap. II. pag. 367. *Vnde enim Veneto, rusticis parentibus nato*] Legendum, *unde enim Vergilio*.

Cap. XI. pag. 399. *Nam post sanguinis ille opifex*] Lego, *sanguis ille opifex*] Nisi putes nominativo antiquo uti voluisse Macrobium. Quod mihi quidem verisimile non sit. (*postquam* in textu nostro est, non post.)

Cap. XV. pag. 417. *Quique cosas liquere*] Rescribes ex Virgilii codicibus:

Quique urbem liquere Cosas.

Astur itemque Cupano] Scribe, *Cupano*. Leve.

Cum Alesus, & Sarato ignotissimi pugnent] Le-

Lego, *&* *Sacrator*: ex illo Vergilii:

Caedicus Alcathoum obtruncat, Sacrator Hydaspem.

Cap. XVII. pag. 427. Καὶ ἰνώῳ μελικέρτῃ] Καὶ ἀναλίῳ est apud Agell. lib. XIII. cap. XXV.

Cap. XIX. pag. 432. *Sicut, vir alias doctissimus, Cornutus existimat*] Vet. cod. auctior: *Sicut Aurelius*. Lego, *S. Annaeus*. Nam id Cornuto praenomen.

Pag. 434. *Sed carminii curiosissimi*] Forte *Granii*. Nobilissimus auctor Granius Licinianus Flaccus.

Cap. XX. pag. 438. Μετὰ δὲ τὴν Ἄσσον ἐστὶν γάργαρα πλησίον πόλις] Lego: Μετὰ δὲ τὴν Ἄτην. Nam olim ita Ilium adpellitatum, ut doceo ad Lycophronem.

Pag. 439. Ἰὼ καῖκε μύσιαί τ' ἐπιῤῥοαί] Lego cum Cl. V. Theod. Cantero, ἰὸ κάικε.

LIBRI SEXTI.

Cap. I. pag. 452. *Redeunt, referunt petita rumore secundo*] Svevii versus est. Ego inverto, & restituo:

Redeunt, referunt rumore petita secundo.

Pag. 455. *Virtuti is par, dispar fortunis patris*] Optime Hugeianus Grotius meus, optimae spei adolescens, *Virtuti sis par*, &c. Monetque adumbratum ex isto Sophoclis in Aiace:

Ὦ παῖ, γένοιο πατρὸς εὐτυχέστερος,
Τὰ δ' ἄλλ' ὁμοῖος, καὶ γένοι' ἂν οὐ κακός.

Cap. II. pag. 462. *Endo* (vel *Indu*) *mari magnos fluctus extollere certant*] Legendum, *Endomari magno*. Quid autem sit mare magnum docuerunt viri magni ad Catullum, & Ennium. Nos quoque observavimus apud Chrysologum Serm. XXXIV.

Cap. V. pag. 472. *O Dionyse, pater optime, vitisator, Semela genitus, Euthuia*] Lego, *Euhyie*.

Cap. VII. pag. 478. *Qui quod homines omnium gentium immolare solitus fuit*] Lego, *hospites o. g.* Vide Agell. lib. II. cap. VI.

Pag. 480. Πολλάκι καὶ μωρὸς ἀνὴρ μάλα καίριον εἶπεν] Lego, πολλάκι γὰρ καὶ μ. ἀ.

Pag. 481. *Eius serpentis squamae squalido auro, & purpura praetextae*] Lego, & interpungo: *Eius s. s. squalidae auro, & p. p.*

Cap. IX. pag. 486. *Si unquam rediero, bidente verre*] Apud Agell. lib. XVI. cap. VI. *redierit*.

Sed omnes bestias bimas] Agellius *hostias* in Nigidio legisse iudicari potest.

LIBRI SEPTIMI.

Cap. I. pag. 489. *Philosophiam ea, quam maximam putas, observatione veneraris*] Malim, *P. e. qua maxima potes, o. v.*

Cap. II. pag. 494. *Quid nisi post emensa infortunia*] Vet. cod. auctior, *quid aliud nisi p. e. i.*

Cap. III pag. 498. *Sed interdum non tangunt audientes*] Lego, *sed interim*.

Cap. VIII. pag. 518. *In carbonum frustra lucentia igne vertuntur*] Scribo, *i. c. frusta l. i. v.*

Cap. IX. pag. 521. *Audivi saepe dicentem cerebro non esse in sensum*] Lego, *inesse sensum*. Aut ex v. c. *esse sensum*.

Cap. XII. pag. 532. *Aqua quae obsita globis nubium*] Lego, *globis nivium*.

Cap. XVI. pag. 551. *Hinc & nutrices pueros alentes operimentis obtegunt*] Emendaveram ex coniectura *p. fellantes*, quum Vir Cl. Theodorus Canterus significat mihi etiam se id fecisse ex vetere libro.

LECTOR AMICE.

Ne sis nescius, editionibus usus sum binis, una recenti Henr. Steph. anni CIↃ. IↃ. LXXXV. *altera vetusta Bononiensi anni* CIↃ. IↃ. I. *cum qua hanc posteriorem contuli. (Quum tamen Bononiensis ista editio cum hac nostra in capitum situ non conveniret, coactus fuit Typographus hac editione Notas quamplurimas transponere (adscriptis paginarum numeris) ut cum nostro textu ubique quadrarent, & Lectori nulla remora obiiceretur. Quod si placere tibi hunc laborem meum intellexero, proxima foetura Arnobium cum Critico libello quingentis amplius locis emendatum dabo, si mihi vitam vitae Auctor. Vale, & quisquis es,*

AETERNITATEM COGITA.

IN

AD CHALCIDI TIMAEVM ET COMMENTARIVM NOTAE.

VIRO AMPL. ET CLAR.

HVGONI GROTIO

EX. ADVOCATO. FISCI
HOLL. ZEL. ET. VVESTFR
ROTEROD. REIP. SYND
IVRIS. VTR. CONSVLTISS
ANTIQVIT. CALLENTISS
PHILOSOPHIAE. VNIVERSAE
LONGE. PERITISSIMO
MAGNO. BATAVIAE
IMMO. EVROPAE. ORNAM

CHALCIDIVM

PHILOSOPHVM. PRAESTANTISS
ABS. SE. RECENSITVM
AMICIT. VET. ERGO
LIB. MER
DO. DICO. CONSECRO

IOANNES MEVRSIVS

A. H. M. D. M. A.

IN CHALCIDI TIMAEVM DE PLATONIS TRANSLATVM

NOTAE.

Pag. 9. lin. 19. QVem avi mei.) Omissa, quae praecedunt. Ἥν μὲν οὖν οἰκεῖος καὶ σφόδρα φίλος ἡμῖν Δρωπίδου τοῦ προπάππου, καθάπερ λέγει πολλαχοῦ καὶ αὐτὸς ἐν τῇ ποιήσει. Erat hic Dropides proavus Critiae, quem loquentem hic introducit Plato, & frater Solonis. Ecce apud Diogenem Laertium in Vita Platonis, lib. III. Τούτου [τοῦ Σόλωνος] γὰρ ἦν ἀδελφὸς Δρωπίδης, οὗ Κριτίας, οὗ Καλλαισχρὸς, οὗ Κριτίας ὁ τῶν τριάκοντα. Vides prosapiam. Critiae huius, qui unus de triginta erat, pater Calaeschrus; illius Critias; istius Dropides, Solonis frater. Meminit Dropidis etiam Philostratus Sophist. libro I. Ἔπει δὲ ἄριστα μὲν ἦν πεπαιδευμένος, γνώμας δὲ πλείστας ἑρμηνεύων, ἐς Δρωπίδην δὲ ἀναφέρων, ὃς μετὰ Σόλωνα Ἀθηναίων ἦρξεν. Sed aliquoties omissa quaedam in Chalcidio, quod nos semel monere maluimus, quam semper indicare.

A Pag. 11. lin. 9. *Iuxta quam Sais nomine civitas magna, quam regit mos vetus, Lex Saitica adpellatus*] Platonis verba ita habent. Σαϊτικὸς ἐπικαλούμενος νομός. τούτου δὲ τοῦ νομοῦ μεγίστη πόλις Σάϊς. Non recte interpretatus est Chalcidius.

Lin. 12. *Conditrix vero urbis dea AEgyptiaca lingua censetur Neuth, Graeca dicitur Athena.*] Scribe, *Neith*. Nam ita est apud Platonem. Οἷ τῆς πόλεως θεὸς ἀρχηγός ἐστιν, Αἰγυπτιστὶ μὲν τοὔνομα Νηΐθ, Ἑλληνιστὶ δὲ, ὡς ἐκείνων ὁ λόγος, Ἀθηνᾶ. Arnobius ita ipsam de B se Minervam loquentem introducit lib. IV. *Quod si fidem inquiris facti, AEgyptios & ego testes dabo, quorum Neith lingua dicor.* Hesychius. Νηΐθ, ἡ Ἀθηνᾶ παρ' Αἰγυπτίοις. Ita scribendum. Minus recte editur vulgo. Νήϊθη, Ἀθηνᾶ. π. Α'.

IN CHALCIDI

COMMENTARIVM.

Pag. 85. lin. 19. QVod Competens *adpellatur*, ἀναλογία *vero a Graecis.*) Macrobio *Competentia* dicitur in Somn. Scip. lib. II. cap. II. *Cognovit nullam esse posse sine his numeris iugabilem competentiam.* Agellius lib. I. cap. I *Comprehensa autem mensura Herculani pedis, quanta longinquitas corporis ei mensurae conveniret, secundum naturalem omnium membrorum inter se competentiam.*

Pag. 109. lin. 1. *Decumanum numerum Pythagorici adpellant primam quadraturam.*] Varie a Pythagoricis adpellatus fuit numerus denarius. Κόσμος, Οὐρανὸς, Πᾶν, Εἱμαρμένη, Ἀγὼν, Κράτος, Πίστις, Ἀνάγκη, Ἄτλας, Ἀκάμας, Θεὸς, Φάνης, Ἥλιος. Accipimus ex Anonymo in Theologia Arithmetica, capit. περὶ δεκάδος. Καὶ ἐπωνόμαζον αὐτὴν θεολογοῦντες οἱ Πυθαγορικοὶ ποτὲ μὲν Κόσμον, ποτὲ δὲ Οὐρανὸν, ποτὲ δὲ Πᾶν, ποτὲ δὲ Εἱμαρμένην, καὶ Ἀγῶνα, Κράτος τε, καὶ Πίστιν, καὶ Ἀνάγκην, Ἄτλαντά τε καὶ Ἀκάμαντα, καὶ Θεὸν ψιλῶς, καὶ Φάνητα, καὶ Ἥλιον. Ad Εἱμαρμένην quod attinet, innuit quoque Proclus in Timaeum C lib. V. Τὴν δεκάδα καὶ τῷ δημιουργῷ προσοικειοῦσι, καὶ τῇ εἱμαρμένῃ Πυθαγορείων παῖδες. Quod ad Κόσμον; inde capiendus est Proclus libro citato, quum dicit. Καὶ γάρ ἐστιν ἡ δεκὰς κοσμική. Ad Πᾶν, & Ἀκάμαντα respexit Hymnus Pythagoricus apud eumdem ibidem, istis versibus:

Πανδεχέα, πρέσβειραν, ὅρον περὶ πᾶσι τιθεῖσαν,
Ἄτροπον, ἀκαμάτην, δεκάδα κλείουσί μιν ἁγνήν.

D De nomine τοῦ Κράτους, & τοῦ Παντὸς, est iste locus Anatolii, Καλεῖται δὲ [ἡ δεκὰς] Κράτος, καὶ Παντέλεια, ἐπεὶ πάντα περαίνει τὸν ἀριθμὸν, περιέχουσα πᾶσαν φύσιν ἐντὸς ἑαυτῆς ἀρτίου τε καὶ περισσοῦ. De primae quadraturae adpellatione non memini me alibi legere.

Pag. 111. lin. 2. *Propterεaque Minerva est a veteribus cognominatus.*] Variis quoque nominibus a Pythagoricis numerus septenarius adpellatus fuit; Ἀθηνᾶ, Καιρὸς, Τύχη. Anonymus in Theologia Arithmetica ex Anatolio. Διὰ τὸ οὖν τυχαίως καὶ ἐπὶ καιρόν τινα τρόπον ἀπαντᾶν, καὶ ἀποκρίνεσθαι ἕκαστα τὴν

τῆς

τῆς ἑβδόμης χώραν, Καιρὸν αὐτὴν καὶ Τύχην ἐπωνόμαζον. καὶ ἡ συνήθεια Καιρὸς καὶ Τύχη εἰθίσθη λέγειν. τί γὰρ δεῖ νῦν καὶ περὶ τῶν κλιμακτήρων λεπτολογεῖν ἑβδοματικὸν μάλιϛα παρὰ ἀποτελεσματολόγοις δογματιζόμενον, ὅτι Ἀθηνᾶν, καὶ Καιρὸν, καὶ Τύχην, τὴν ἑπτάδα ἐπωνόμαζον. Macrobius in Somn. Scip. lib. I. cap. VI. *Huic autem numero ſeptenario adeo opinio virginitatis inolevit, ut* PALLAS *quoque vocitetur*. Eulogius in eumdem Ciceronis librum. *Numerus ſeptenarius Minervae tribuitur, quae ex Iovis capite ſine matris utero procreata memoratur. Videlicet, quod ad ſenarium ſapientem, convenientemque ſuis partibus numerum, monas, quae eſt caput numerorum, quum acceſſerit, ſeptenarium creat, qui ab Arithmeticis* MINERVA *dictus eſt*. Martianus Capella lib. VII. *Quid autem te, ſeptas veneranda, commemorem; quae, quod naturae opera ſine foeturarum contagione conformas, inter deos Tritoniae virginis vocabulum poſſediſti*. Hinc intelligendus eſt Porphyrius περὶ ἀποχῆς, lib. II. Οἱ γοῦν Πυθαγόρειοι περὶ τοὺς ἀριθμοὺς καὶ τὰς γραμμὰς σπουδάζοντες, ἀπὸ τούτων τὸ πλέον τοῖς θεοῖς ἀπήρχοντο, τὸν μέν τινα ἀριθμὸν Ἀθηνᾶν καλοῦντες. Ad τοῦ Καιροῦ adpellationem quod attinet, de ea eſt locus etiam Heſychii. Καιρὸς, χρόνος, ἢ τόπος καίριος. ἢ ὁ τῶν ἑπτὰ ἀριθμός.

Lin. 20. *Et Hippocrates quum ſaepe alias, in plerisque libris ſuis, tum etiam in his evidenter, quos de Hebdomadibus inſtituit.*] Laudat quoque hunc Hippocratis librum Eulogius in Somn. Scip. *Hippocrates Cous, naturae ſcrutator egregius, hunc numerum in libris, quos* περὶ ἑβδομάδων *adpellat, ait creandis ineſſe corporibus.* Sed hic liber inter Hippocratis hodie Opera non comparet. Itaque aut non totum Hippocratem nunc habemus, aut alterius eſt Hippocratis iſtud ſcriptum. Nam, ut ſciamus, plures eo nomine & Scriptores, & Medici pariter exſtiterunt. Atque ex octo, quos invenio, ſeptem fuere, omnes Coi. Primus, Gnoſidici fil. Secundus, Heraclidis, prioris nepos; cuius hodie Opera habemus. Tertius, ſecundi huius itidem nepos ex filio Theſſalo. Quartus, Draconis F. Quintus, & ſextus, Thymbraei filii. Septimus, Praxianactis F. Recenſet omnes hos ordine Suidas. Ex his tres nominat Palladius Comment. in librum Hippocratis περὶ ἀγμῶν; primum nempe, ſecundum, & quartum; Heraclidis, Gnoſidici, & Draconis filios. Verba eius iſta. Καὶ ὅτι μὲν γνήσιόν ἐϛι, δῆλον. ποίου δὲ Ἱπποκρατους ἐϛιν, ἄδηλον ἡμῖν ἐϛιν. εἴτε τυχὸν τοῦ Γνωσιδίκου, εἴτε τοῦ Ἡρακλείδου, εἴτε τοῦ Δράκοντος. Octavum ego his omnibus addo, Chium patria. Meminit eius Ariſtoteles Meteorolog. libro I. cap. VI. Παραπλησίως δὲ τούτοις καὶ οἱ περὶ τὸν Ἱπποκράτην τὸν Χῖον, καὶ τὸν μαθητὴν αὐτοῦ Αἰσχύλον, ἀπεφήναντο. Et ex eo Theodorus Metochita in Paraphraſi. *Similia autem, atque adeo fere eadem dixiſſe, dicit Hippocratem Chium Mathematicum, cuius fertur quaedam circuli quadratura, & AEſchylum eius diſcipulum.* Et obſerva, Mathematicum iſtum fuiſſe, ac ſcripſiſſe, περὶ τετραγωνισμοῦ. Lau-

A dat Opus alibi quoque Ariſtoteles lib. Περὶ σοφιϛικῶν ἐλέγχων. Verba ecce iſta ſunt. Οὐδέ γε εἴ τι ἐϛι ψευδογράφημα, περὶ ἀληθές, οἷον, τὸ Ἱπποκράτους, καὶ ὁ τετραγωνισμὸς ὁ διὰ μηνίσκων. Et Themiſtius in Paraphraſi libri primi De Nat. Auſcult. Δύο τινὲς κύκλον ἐπεχείρησαν τετραγωνίζειν, Ἱπποκράτης τε ὁ Χῖος, καὶ Ἀντιφῶν. Item Proclus in Euclidis primum librum lib. II. Ἐφ' οἷς Ἱπποκράτης, ὁ τὸν τοῦ μηνίσκου τετραγωνισμὸν εὑρών. Deſignat quoque Eutocius Commentar. in B Archimedis περὶ σφαίρας καὶ κυλίνδρου, lib. II. Πάντων δὲ διὰ πορούντων ἐπὶ πολὺν χρόνον, πρῶτον Ἱπποκράτης ὁ Χῖος ἐπενόησεν, ὅτι ἐὰν εὑρεθῇ δύο εὐθειῶν γραμμῶν, ὧν ἡ μείζων τῆς ἐλάσσονός ἐϛι διπλασία, δύο μέσας ἀνάλογον λαβεῖν ἐν συνεχεῖ ἀναλογίᾳ, διπλασιασθήσεται ὁ κύβος. Iterum in eiusdem τὴν τοῦ κύκλου μέτρησιν. Δῆλον ὅτι τί ἂν εἴη τὸ ζητούμενον, ὅπερ Ἱπποκράτης ὁ Χῖος καὶ Ἀντιφῶν ζητήσαντες ἐπιμελῶς ἐκείνους ἡμῖν τοὺς παραλογισμοὺς εὑρήκασιν, οὓς ἀκριβῶς εἰδέναι νομίζω. Neque alius eſt, qui C laudatur ab Ariſtotele Ethic. Eud. lib. VIII. Οἷον Ἱπποκράτης, γεωμετρικὸς ὤν, ἀλλὰ περὶ τὰ ἄλλα δοκεῖ βλὰξ καὶ ἄφρων εἶναι. Aliquis e Cois fuit, qui Medici omnes, cuius librum περὶ πτισάνης nominat Alexander Aphrodiſeus lib. II. Problem. IX. Διὰ τί Ἱπποκράτης, ἐπὶ τῶν πυρεττόντων φεύγων τὴν τροφὴν ἐν τῇ ἀκμῇ ἐπὶ τῶν πλευριτικῶν καὶ περιπνευμονικῶν ἐπιτρέπει δίδοσθαι κατὰ τὴν ἀκμήν; λέγει γὰρ ἐν τῇ περὶ πτισάνης, &c. Incertum eſt, cui adſcribere debeamus τὴν Παρακαταθήκην, cuius D meminit Pollux lib. IX. capit. VI. Καὶ ὅταν εἴπωσι πενταϛάτηρον, πεντάμνουν δοκοῦσι λεγειν, ὡς ἐν τῇ Ἱπποκράτους παρακαταθήκῃ. AEque incertum, cuius ſit Opus πρὸς τὰς Κνιδίας δόξας, quod idem commemorat lib. X capit. XXIII. Ἱπποκράτης δὲ, ἐν τῷ πρὸς τὰς Κνιδίας δόξας, λεκίσκον εἴρηκε. Laudatur quoque in Hippiatricis Hippocrates quidam.

Pag. 144 lin. 22. *Cum ambitu cumali.*] Quid eſt? *ambitus cumalis*. An, qui cumam refert? Atqui *Cuma* quid ſit, docent Gloſ-E ſae Latinograecae Philoxeni. *Cuma*, Ἀσπάραγος, Κράμβη, Σπάραγος, Ἀρτοτρίκτης. An legendum? *ambitu cucumali*. Vt ſit a cucuma. Arbitrabitur eruditus Lector.

Pag. 154. lin. 7. *Tertia, quae adpellatur achronicos.*] Ita mox quoque. *Tertia achronicos, cum Sole Occidente diametro diſtans mergitur Stella.* Vtrobique reſcribendum, *tertia acronychos*. Laborat in hac voce etiam Martiani Capellae locus lib. VIII. ubi de Mercurii Stella agit. *Nam a Chro-*F *nico ortu hic numquam poterit elevari; quippe in diametro Solis poſſe poſitis evenire Sideribus diametrum in ſigno ſeptimo perhibetur; ita fit, ut iſte, qui ultra ſignum, & alteram exiguam portionem ſequentis, abeſſe non poterit, non illic contingat ortu a Chronico ſublevari.* Itidem reſtituo. *Nam acronycho ortu hic n. p. e.* Et mox. *Non illi contingat ortu acronycho ſublevari.* Graecis, ἀκρόνυχος eſt, Veſpertinus; qui eſt, aut fit, initio noctis.

Pag. 155. lin. 16. *Conſentit his Alexander Mileſius.*] Deſignat Alexandrum Cor-

nelium

nelium Polyhistorem. Suidas. Ἀλέξανδρος, ὁ A Μιλήσιος, ὃς Πολυΐστωρ ἐπεκλήθη, καὶ Κορνήλιος. διότι Κορνηλίῳ Λεντύλῳ αἰχμαλωτισθεὶς ἐπράθη, καὶ αὐτῷ Παιδαγωγὸς ἐγένετο, εἶτα ἠλευθερώθη. Scripsit plurima; itaque idem Suidas de eo nobis commemorat. Οὗτος συνέγραψε βιβλία ἀριθμοῦ κρείττω. καὶ περὶ Ῥώμης βιβλία πέντε. Et observa illic περὶ Ῥώμης, libros quinque. Eius Φρυγιακὰ nominat Plutarchus De Flum. Καθὼς ἱστορεῖ Ἀλέξανδρος Κορνήλιος ἐν τρίτῳ Φρυγιακῶν. Idem Opus est, quod περὶ Φρυγίας indigetat Stephanus in B Γάλλος, istis verbis. Ὡς παρατίθεται ὁ Πολυΐστωρ ἐν τῷ περὶ Φρυγίας τρίτῳ. Neque adsentior Maussaco praestantissimo, qui in Notis ad Plutarchi istum locum Alexandrum Cornelium, & Polyhistorem, duos facit περὶ Βιθυνίας, citat in Κύβελον Auctor Etymologici. Ἀλέξανδρος δὲ ὁ Πολυΐστωρ ἐν τῷ περὶ Βιθυνίας, &c. Et Stephanus in Καλλίπολις. Ὡς Ἀλέξανδρος ἐν τῷ περὶ Βιθυνίας. Plutarchus allegat τὰ Ἰταλικὰ in Parallelis. Ἀριστείδης Μιλήσιος, καὶ Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ C ἐν τρίτῳ Ἰταλικῶν. Scripsit & περὶ Ἰουδαίων. Clemens Strom. I. Ἀλέξανδρος δὲ, ὁ Πολυΐστωρ ἐπικληθεὶς, ἐν τῷ περὶ Ἰουδαίων συγγράμματι, ἀνέγραψέν τινας ἐπιστολάς. Et ex hoc Opere erunt intelligenda ista petita esse, quae Stephanus profert in Ἰουδαία. Idem Clemens laudet τὰ Ἰνδικὰ eius, Strom. III. Ὥς φησιν Ἀλέξανδρος ὁ Πολυΐστωρ ἐν τοῖς Ἰνδικοῖς. Item. Τὰ Πυθαγορικὰ σύμβολα, Strom. I. Ἀλέξανδρος δὲ ἐν τῷ περὶ Πυθαγορικῶν συμβόλων Ναζαράτῳ τῷ Ἀσσυρίῳ μαθητεῦσαι ἱστορεῖ τὸν Πυθαγόραν. D Et Cyrillus adversus Iulianum, libro IX. *Alexander, cognomento Polyhistor, tradit in libro De Symbolis Pythagoricis, Pythagoram venisse ad Zoran, Assyrium genere*. Commemorat τὰ Πυθαγορικὰ ὑπομνήματα Diogenes Laertius in Pythagora, libro VIII. Καὶ ταῦτα μέν φασιν Ἀλέξανδρος ἐν τοῖς Πυθαγορικοῖς ὑπομνήμασιν εὑρηκέναι. Puto idem Opus esse. Λιβυκὰ citat Stephanus in Ἀφάκη, & Γάργη. Λυκιακὰ, in Λάμος, nominatque περὶ Λυκίας in Φελλός. E Περὶ Κιλικίας, in Ἀφροδισίας. Περὶ τῶν παρ' Ἀλκμᾶνι τοπικῶς εἰρημένων, in Ἄραξα, & Ἀσσός. Fuerunt autem Alexandri nomine Scriptores plurimi, de quibus alias suo loco dicturus sum, volente Deo.

Pag. 173. lin. 4. *Alias casas solidasve.*] Scrib. *alias cassas*, *s.*

Pag. 181. lin. 4. *Hipparchus in eo Opere, quod scribitur* DE SECESSIBUS ATQUE INTERVALLIS SOLIS ET LUNAE.] Hipparchi nomine Auctores plures. Unus veteris Comoediae Poeta. F Suidas de eo. Ἵππαρχος, κωμικὸς τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας. δράματα αὐτοῦ περὶ γάμων. Huius, puto fuerunt Ἀνασῳζόμενοι, quam laudat Athenaeus lib. XI. & Θαΐς; item Παννυχίς, cuius meminit idem Athenaeus lib. XIV. Pollux Πολιτοίχους nominat, lib. X. capit. XXIV. Stobaeo Ζωγράφος commemoratur, Serm. LVIII. Alius fuit, itidem Poeta, cuius Ἰλιὰς Αἰγυπτιακή, carmine hexametro conscripta, citatur ab Athenaeo libb. III. & IX. Tertius, Stagirita, Aristotelis propinquus, cuius Opera. Τί τὸ ἄῤῥεν, καὶ θῆλυ, παρὰ θεοῖς. Item. Τίς ὁ γάμος, & alia quaedam. Suidas. Ἵππαρχος Σταγειρίτης, φιλόσοφος, Ἀριστοτέλους γνώριμος, καὶ συγγενής. τί τὸ ἄῤῥεν, καὶ θῆλυ, παρὰ θεοῖς. καὶ τίς ὁ γάμος, καὶ ἄλλα τινα. Quartus Nicaeensis, Bithynus, hic noster, de quo Chalcidius. De eo ita Suidas. Ἵππαρχος Νικαεὺς φιλόσοφος, γεγονὼς ἐπὶ τῶν ὑπάτων. ἔγραψε περὶ τῶν Ἀράτου Φαινομένων. περὶ τῆς τῶν ἀπλανῶν συντάξεως, καὶ τοῦ καταστηριγμοῦ. περὶ τῆς κατὰ πλάτος μηνιαίας τῆς σελήνης κινήσεως. καὶ εἰς τοὺς ἀρίστους. Ex iis Operibus, quae Suidas nominat, primum habemus, beneficii V. Cl. Petri Victorii editum Florentiae anno CIƆ. IƆ. LXVII. Chalcidius hic citat, *De secessibus, atque intervallis Solis, & Lunae*. Fortasse est illud Opus, quod titulo περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων laudat Pappus in Ptolemaei Σύνταξιν, lib. V. Ὁ μὲν Ἵππαρχος ἀπὸ τοῦ ἡλίου μάλιστα τὴν τοιαύτην ἐξέτασιν οὐκ ἀκριβῶς πεποίηται. Deinde. Ἐν γὰρ τῷ πρώτῳ περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων λαμβάνει φαινόμενον τοῦτο, ἔκλειψιν ἡλίου, &c. Et mox. Εἶτα πάλιν αὐτὸς ἐν τῷ βιβλίῳ περὶ μεγεθῶν καὶ ἀποστημάτων ἐκ πολλῶν ἀποδείκνυσιν. Commemorat *De signis* Servius ad Georgic. lib. I. *Hipparchus scripsit* DE SIGNIS, *& commemoravit etiam, unum quodque signum quot claras, quot secundae lucis, quot obscuras stellas habeat*. Hunc ipsum nostrum puto, qui nominatur a Pelagonio Hippiatric. lib. I. capit. XIV. Κλωνίῳ ἀπὸ ἐρέας διάπυρον, καὶ εἰ στέξει μὴ ἐκκοπῆναι, ποιήσει χρήσιμον κήλωνα. τοῦτο γὰρ Ἵππαρχος διαβεβαιοῦται. Quintus, Philosophus Pythagoricus, scripsitque περὶ εὐθυμίας. Laudat Stobaeus Serm. CVI. Hic ipse est, quem de Schola Pythagorae eiectum, quod praecepta Doctoris aperte tradidisset, refert Clemens Alexand. Strom. V. Φασὶ γοῦν Ἵππαρχον τὸν Πυθαγόρειον, αἰτίαν ἔχοντα γράψασθαι τὰ τοῦ Πυθαγόρου σαφῶς, ἐξελαθῆναι τῆς διατριβῆς, καὶ στήλην ἐπ' αὐτῷ γενέσθαι οἷα νεκρῷ.

Pag. 200. lin. 13. *Heraclides Ponticus, quum circulum Luciferi describeret*.] Puto esse ex libro περὶ τῶν ἐν οὐρανῷ. Nam plurima scripsit, teste Suida, & habes syllabum eorum apud Diogenem Laertium in eius Vita, lib. V. Ex istis περὶ δικαιοσύνης citat Athenaeus lib. XII. Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ περὶ δικαιοσύνης φησί. Et mox iterum. Ἡρακλείδης δ' ὁ Ποντικὸς ἐν δευτέρῳ περὶ δικαιοσύνης φησίν. Περὶ ψυχῆς. Plutarchus in Camillo. Ἡρακλείδης γὰρ ὁ Ποντικὸς, οὐ πολὺ τῶν χρόνων ἐκείνων ἀπολειπόμενος, ἐν τῷ περὶ ψυχῆς συγγράμματί φησιν. Ex hoc est, quod Tertullianus ait lib. De Anima capit. IX. *Nec ut lumen, etsi hoc placuit Pontico Heraclidi*. Περὶ ἀρχῆς, citat ipse Diogenes Laertius in Periandro, lib. V. Ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ περὶ ἀρχῆς. Hos, puto, libros respexit Cicero ad Q. Fr. lib. III. epist. V. *Ili libri, quum in Tusculano mihi legerentur, audiente Salustio, admonitus sum ab illo, multo maiore auctoritate illis de rebus dici posse, si ipse loquerer de Republica; praesertim quum essem non Heraclides Ponticus, sed Consularis, & is, qui in maximis* ver-

versatus in Republica rebus essem. Ἀκέσιος ἐρωτικός. Est istud Opus, puto, quod περὶ ἐρωτικῶν indigetat Athenaeus lib. XIII. Μελάνιππος δ' ἦν τὰ παιδικά, ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ περὶ ἐρωτικῶν. περὶ βίων. In eo Opere fuerit βίος Ἀρχιμήδους, cuius meminit Eutocius in Archimedem. Ἀλλ' ἐστὶ μὲν τοῦτο τὸ βιβλίον, ὥς φησιν Ἡρακλείδης ἐν τῷ Ἀρχιμήδους βίῳ, πρὸς τὰς τοῦ βίου χρείας ἀναγκαῖον. Neque aliud erit existimandum, quod adlegat Plutarchus in Solone, Themistocle, ac Pericle. Περὶ νόσων. Meminit etiam Diogenes in Empedocle, lib. VIII. Ὁμοίως καὶ Ἡρακλείδης ἐν τῷ περὶ νόσων. Et postea. Ἡρακλείδης δὲ ἐν τῷ περὶ νόσων φησὶ καὶ Παυσανίᾳ ὑφηγήσασθαι αὐτὸν τὰ περὶ τὴν ἄπνουν. περὶ τῆς Ὁμήρου καὶ Ἡσιόδου ἡλικίας. Item. Περὶ Ἀρχιλόχου καὶ Ὁμήρου. Ex alterutro erit, quod περὶ Ὁμήρου nominat Eustratius Ethic. lib. III. cap. I. Λέγει δέ καὶ περὶ Αἰσχύλου καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ πρώτῳ περὶ Ὁμήρου. Περὶ Μουσικῆς. Plutarch. lib. De Musica. Ἡρακλείδης δ' ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν μουσικῇ τὴν κιθαρῳδίαν καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν πρῶτόν φησιν Ἀμφίονα ἐπινοῆσαι. Diogenes eius Operis duos fuisse libros tradit; atqui tamen tertium citat Athenaeus lib. X. Ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ μουσικῆς. Iterum libro XIV. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ μουσικῆς, οὐδ' ἁρμονίαν φησὶ δεῖν καλεῖσθαι τὴν Φρύγιον, καθάπερ οὐδὲ τὴν Λύδιον. Ergo apud Diogenem rescribendum erit. Περὶ μουσικῆς. α'. β'. γ'. Περὶ ἡδονῆς. Adlegat non semel Athenaeus lib. XII. Συνθῆκαι tribuuntur a Suida Heraclidi Lembo, non huic nostro Pontico, ut mox dicemus περὶ Πυθαγορείων. Hinc censeo petita illa a Clemente lib. II. Πυθαγόραν δὲ ὁ Ποντικὸς Ἡρακλείδης ἱστορεῖ τὴν ἐπιστήμην τῆς τελειότητος τῶν ἀρετῶν τῆς ψυχῆς εὐδαιμονίαν εἶναι παραδεδωκέναι. Non recensetur a Diogene Opus περὶ νήσων. Nominat illud diserte Stephanus. Ὠλίαρος, νῆσος τῶν Κυκλάδων μία. περὶ ἧς Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῷ περὶ νήσων οὕτω φησίν. Forte omisit, quia de Auctore huius Operis controversia inter veteres fuit, erantque, qui Philostephano adscriberent. Observo apud Harpocrationem in Στρύμη. Ἡρακλείδης, ἢ Φιλοστέφανος, ἐν τῷ περὶ νήσων. Itaque pro eo Philostephanum nominat Constantinus de Them. lib. I. cap. XV. Ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ περὶ νήσων. Sed neque nominat περὶ χρηστηρίων. Meminit Clemens Strom. I. Μέμνηται τούτων Ἡρακλείδης ὁ Ποντικός, ἐν τῷ περὶ χρηστηρίων. Nec περὶ τῆς ἄπνου. Laudat tamen ipse in Prooemio. Καθά φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τῇ περὶ τῆς ἄπνου. Vbi vide Notas V. Cl. Isaacii Casauboni. Neque Ἀλληγορίαι Ὁμηρικαὶ, neque περὶ πολιτείας, quae exstant, in Diogenis Indice commemorantur. Plures autem Heraclidae nomine exstiterunt. Recenset Diogenes quatuordecim. Videamus. Γεγόνασι δ' Ἡρακλεῖδαι τέσσαρες καὶ δέκα. πρῶτος, αὐτὸς οὗτος. δεύτερος, πολίτης αὐτοῦ, πυῤῥίχας καὶ φλυαρίας σύντεταγκήνος. τρίτος, Κυμαῖος, γεγραφὼς Περσικὰ ἐν πέντε βιβλίοις. τέταρτος, Κυμαῖος, ῥήτωρ, τέχνας γεγραφώς. πέμπτος, Καλατιανὸς, ἢ Ἀλεξανδρεὺς, γεγραφὼς τὴν δια-

A δοχὴν ἐν ἓξ βιβλίοις. καὶ Λεμβευτικὸν λόγον, ὅθεν καὶ Λέμβος ἐκαλεῖτο. ἕκτος, Ἀλεξανδρεὺς, γεγραφὼς τὰ Περσικὰ ἰδιώματα. ἕβδομος, διαλεκτικὸς Βαργυλιήτης, κατ' Ἐπικούρου γεγραφώς. ὄγδοος, ἰατρὸς τῶν ἀπὸ Ἱκεσίου. ἔνατος, ἰατρὸς Ταραντῖνος ἐμπειρικός. δέκατος, ποιητικὸς, παραινέσεις γεγραφώς. ἑνδέκατος, ἀνδριαντοποιὸς. Φωκαεὺς. δωδέκατος; ἐπιγραμμάτων ποιητὴς, λιγυρός. τρισκαιδέκατος, Μάγνης, Μιθριδατικὰ γεγραφώς. τεσσαρεσκαιδέκατος, ἀστρολογούμενα συγγεγραφώς. Ecce, Hera-

B clidae Pontici duo fuerunt: unus hic noster, de quo diximus; alter Philosophus, qui scripsit Πυῤῥίχας, Φλυαρίας. Suidas ait contra Aprum pro Didymo scripsisse libros tres, carmine Sapphico, & Phalaecio, valde obscuros, Λέσχας inscriptos. Ἡρακλείδης, Ποντικὸς, ἀπὸ Ἡρακλείας τοῦ Πόντου, γραμματικός. ὅστις Διδύμῳ τῷ πάνυ κατὰ τὸν Ἀλεξανδρέων ἐφοίτησεν. οὗτος ἐπειδὴ ἤκουσεν Ἄπερος τοῦ Ἀρισταρχου μαθητοῦ εὐδοκιμοῦντος κατὰ τὴν Ῥώμην, πολλά τε τὸν Δίδυμον διασύροντος, ἔγρα-

C ψε μέτρῳ σαπφικῷ ἤτοι φαλαικίῳ βιβλία γ'. δυσερμήνευτα, καὶ πολλὴν τὴν ἀπορίαν ἔχοντα προβαλλομένων ζητήσεων, ἅ τινα Λέσχας ἐκάλεσεν, ἔγραψε δὲ καὶ ποιήματα ἐπικὰ πολλά. Nominat Λέσχας huius, & Ποιήματα iterum alibi. Λέσχαι καὶ ποιήματα Ἡρακλείδου τοῦ Ποντικοῦ, μέτρῳ φαλαικείῳ, ἢ σαπφικῷ γραφέντα. Et Artemidorus Onirocrit. lib. IV. cap. LXV. Εἰσὶ γὰρ καὶ παρὰ Λυκόφρονι ἐν τῇ Ἀλεξάνδρᾳ, καὶ παρὰ Ἡρακλείδῃ τῷ Ποντικῷ ἐν ταῖς Λέσχαις, καὶ παρὰ Παρθενίῳ ἐν Ἐλεγίαις, καὶ παρ'

D ἄλλοις πολλοῖς, ἱστορίαι ξέναι καὶ ἄτριπτοι. Tertius, Cumanus, scripsit Περσικά. Memorat quoque Athenaeus lib. XI. Φυλάσσουσί τε αὐτὸν καὶ τριακόσιαι γυναῖκες, ὡς ἱστορεῖ Κυμαῖος Ἡρακλείδης ἐν πρώτῃ Περσικῶν. Et Auctor Etymologici in Δανάκης. Δανὰ γὰρ τὰ ξηρά. Ἡρακλείδης ἐν τῷ δευτέρῳ Περσικῶν. Idem Παρασκευαστικὰ, quoque scripsit, Diogeni, non nominata. Athenaeus lib. IV. Ἡρακλείδης δ' ὁ Κυμαῖος, ὁ τὰ Περσικὰ συγγράψας ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐπιγραφομένων Παρασκευαστικῶν. Iterum

E lib. XII. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Κυμαῖος, ὁ τὰ Περσικὰ συγγράψας, ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις Παρασκευαστικοῖς αὐτῶν, ὡς ἐν τῇ λιβανοφόρῳ χώρᾳ βασιλεὺς αὐτονόμος τέ ἐστι, καὶ οὐδενὸς ὑπήκοος, γράφει καὶ ταῦτα. De quarto, itidem Cumano, Rhetore, non me alibi legere memini. De quinto, cuius Διαδοχὴν commemorat, erat Epitome librorum Sotionis. Ipse tradit in Demetrio. Ἡρακλείδης ἐν τῇ ἐπιτομῇ τῶν Σωτίωνος διαδοχῶν. Hic autem Serapionis F. fuit; ut testatur alibi quoque in Pythagora,

F lib. VIII. Φησὶ δὲ Ἡρακλείδης ὁ τοῦ Σαραπίωνος ἐν τῇ Σωτίωνος ἐπιτομῇ. Diogenes eum Calatianum, aut Alexandrinum, facit; Suidas Oxyrynchitam tradit. Ἡρακλείδης, Ὀξυρυγχίτης, φιλόσοφος, ὁ τοῦ Σαραπίωνος. ὃς ἐπεκλήθη Λέμβος. γεγονὼς ἐπὶ Πτολεμαίου τοῦ ἕκτου. ὃς τὰς πρὸς Ἀντίοχον ἔγραψε Συνθήκας. ἔγραψε φιλόσοφα, καὶ ἄλλα. Observa autem, Lembum cognominatum fuisse, & Diogenes id confirmat, ac cognominis caussam tradit, quod scripsisset Λεμβευτικὸν λόγον. Citat eum hoc cognomine Festus in Romam. *Lembus, qui adpellatur, Heraclides existimat, revertentibus*

bus ab Ilio Achivis quosdam tempestate deiectos in Italiae regiones, sequutos Tiberis decursum pervenisse, ubi nunc sit Roma. Et Athenaeus lib. XIII. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Λέμβος ἱστορεῖ, ὅτι κατὰ τὴν Σπάρτην θαυμάζηται μᾶλλον ὁ κάλλιστος. Scripsit autem ingens quoque Opus Historiarum; ex quo librum vigesimum primum nominat Athenaeus lib. VIII. Ἡρακλείδης γοῦν ὁ Λέμβος ἐν τῇ εἰκοστῇ πρώτῃ τῶν ἱστοριῶν, περὶ τὴν Παιονίαν καὶ Δαρδανίαν βατράχους, φησὶν, ὗσεν ὁ θεός. Et trigesimum septimum antea laudaverat, lib. III. Ἱστορεῖ δὲ περὶ αὐτοῦ Ἡρακλείδης ὁ Λέμβος ἐν τῇ τριακοστῇ ἑβδόμῃ τῶν ἱστοριῶν. Et hic, ut opinor, est ille ipse, cuius inter Historicos meminit Dionysius Halicarnasseus Περὶ συνθέσεως ὀνομάτων. Τοιγάρτοι τοιαύτας συντάξεις κατέλιπον, οἵας οὐδεὶς ὑπομένει μέχρι κορωνίδος διελθεῖν. Φύλαρχον λέγω, καὶ Δοῦριν, καὶ Πολύβιον, καὶ Σάωνα, καὶ τὸν Καλαντιανὸν Δημήτριον, Ἱερώνυμόν τε, καὶ Ἀντίλογον, καὶ Ἡρακλείδην, καὶ Ἡγησίαν Μάγνητα, καὶ ἄλλους μυρίους. De sexto, Persicorum idiomatum Scriptore, adhuc quaero; ut & de septimo, Dialectico, Bargyleite, qui contra Epicurum scripsit. Neque magis notus octavus, Medicus, de Hicesii sectatoribus. Nonus, Tarentinus, commemoratur ab Athenaeo lib. II. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Ταραντῖνος ζητεῖ, πότερον προπαρατίθεσθαι δεῖ τὰ τραγήματα, καθάπερ ἔν τισι τόποις τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν καὶ τὴν Ἑλλάδα γίνεται, ἢ οὔ, ἀλλὰ μετὰ τὸ δεῖπνον. Scripsit Συμπόσιον. Id citat idem Athenaeus quinquies lib. II. Meminit eius Galenus Περὶ τῆς τῶν ἁπλῶν φαρμάκων δυνάμεως, lib. VI. Ταῦτά τε οὖν ἀναγινώσκειν χρὴ, τὸν ἔμπειρον γενέσθαι ὕλης βουλόμενον, ἔτι τε πρὸς τούτοις, τὰ θ' Ἡρακλείδου τοῦ Ταραντίνου, καὶ Κρατεύα. Iterum, Περὶ συνθέσεως φαρμάκων τῶν κατὰ τόπους, lib. VI. Εὕροις δ' ἂν μετὰ τοὺς παλαιοὺς Μαντίαν, καὶ Ἡρακλείδῃ τῷ Ταραντίνῳ πλεῖστα φάρμακα γεγραμμένα. Vnde colligas quoddam eius Opus fuisse, Περὶ φαρμάκων. Quemadmodum ex alio quodam loco eiusdem Galeni. Περὶ συνθέσεως τῶν φαρμάκων τῶν κατὰ γένη, lib. II. Φαρμάκων συνθέσεις παμπόλλων ἀξίων ἐπαίνου πρῶτος ὧν οἶδα Μαντείας ὁ Ἡροφίλειος ἔγραψεν, οὗ μαθητὴς γενόμενος Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, οὐ μόνον ἐν τῇ τῶν φαρμάκων χρήσει φαίνεται μιμούμενος ἐκεῖνον, ἀλλὰ καὶ κατὰ τὸ διαιτητικὸν μέρος τῆς τέχνης. Scripsit quoque Θηριακά. Adlegat idem Galenus, περὶ ἀντιδότων lib. I. Ὁποῖα τά θ' Ἡρακλείδους τοῦ Ταραντίνου Θηριακὰ, καὶ Κρατεύα, καὶ Διοσκορίδου. Et Ἐξηγητικὸν in Hippocratem. Citat Erotianus in Lex. Hippocratis. Στλεγγίδα. Ἡρακλείδης μὲν ὁ Ταραντῖνος διὰ τοῦ ρ γράψας στρεγγίδα ἐν δευτέρῳ Ἐξηγητικῷ τῆς τετάρτης Ἐπιδημίας. Citat quoque, sed designato potius, quam expresso, Operis titulo, in Prooemio, & in Θράσει. Meminit eius etiam Dioscorides in Prooemio. Ἰόλας μὲν γὰρ ὁ Βιθυνὸς, καὶ Ἡρακλείδης ὁ Ταραντῖνος, ἐπ' ὀλίγον ἥψαντο τῆς αὐτῆς πραγματείας. Et hic ipse, aut Hicesii discipulus, quem octavum enumerat Diogenes, cuius mentionem facit Plinius lib. XX. capp. V. XVII. & lib. XXII. cap. VII. De decimo, cuius παραινέσεις nominat, nihil alibi observavi, ut nec de undecimo, Phocensi. Duodecimum, epigrammatarium, arbitror fuisse Sinopensem, cuius Epigramma exstat Anthologiae libro III. Eiusdemque esse censeo alia duo, quae Heraclidis simpliciter nomen illo ipso libro praeferunt. Decimum tertium, Magnesium, eiusque Mithridatica; & decimum quartum cum Astrologumenis, pariter ignoro. Sed praeter hos alii mihi alibi observati. Fuit enim Heraclides quoque Comicus, cuius meminit Athenaeus lib. XII. Περὶ οὗ καὶ Ἡρακλείδης ὁ τῶν κωμῳδιῶν ποιητὴς μέμνηται οὕτως. Fuit Heraclides Lycius Sophista. De eo Philostratus in Niceta Sophistarum lib. I. Τὸν δὲ ἄνδρα τοῦτον χρόνοις ὕστερον Ἡρακλείδης ὁ Λύκιος σοφιστὴς διεφθαρμένος, ἐπέγραψε Νικήτην τὸν κεκαθαρμένον. ἠγνόησε δὲ, ἀκροθίνια Πυγμαῖα Κολοσσῷ ἐφαρμόζων. Ex quo loco adumbratus est iste Suidae. Ἡρακλείδης ὁ Λύκιος σοφιστὴς ἔφη. Νικήτης ὁ κεκαθαρμένος, ἀγνοήσας ἀκροθίνια Πυγμαίων κολοσσῷ ἐφαρμόζειν. Describit Vitam eius Philostratus, Operis citati, lib. II. Inter cetera scripsit, Ἐγκώμιον πόνου. Philostratus in Vita eius. Καί ἐστιν αὐτῷ φρόντισμα οὐκ ἀηδὲς, βιβλίον ξύμμετρον, ὃ ἐπιγέγραπται. Πόνου ἐγκώμιον. Heraclides Mopseates legitur apud Athenaeum lib. VI. Ὡς ὁ Μοψεάτης Ἡρακλείδης λέγει, καταριθμούμενος αὐτὸν καὶ ἀπ' ἄλλων πόλεων. Heraclides Cretensis scripsit. Περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων. Apollonius Histor. Mirab. XIX. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Κρητικὸς, ἐν τῷ περὶ τῶν ἐν τῇ Ἑλλάδι πόλεων, κατὰ τὸ Πήλιον ὄρος φύεσθαί φησιν ἄκανθαν καρποφόρον. Heraclides Soranus occurrit apud Auctorem Etymologici in Λημῶ. Ἡρακλείδης δὲ ὁ Σωρανὸς λέγει λημᾶν λέγεσθαι τὸ ἀπολαυστικῶς βλέπειν. Heraclides Syracusanus inter rei culinariae Scriptores recensetur a Polluce libro VI. cap. X. Πολλὰ δ' ἂν εἴη τῶν περὶ τὴν ἡδυντικὴν σκευασίαν ἀνεξευρεῖν ἐκ τῶν ὀψοποιητικῶν συγγραμμάτων Παντολέοντος, καὶ Μιθαίκου, καὶ Ζωπυρίνου, καὶ Σόφρωνος, καὶ Ἡγησίππου, καὶ Πάξαμου, καὶ Ἐπαινέτου. συναριθμοῖτο δ' ἂν τούτοις Ἡρακλείδης τε ὁ Συρακούσιος, καὶ Τυνδάριχος ὁ Σικυώνιος. Citaturque eius Ὀψαρτυτικὸς ab Athenaeo lib. II Ἐπαίνετος δὲ, καὶ Ἡρακλείδης ὁ Συρακούσιος ἐν Ὀψαρτυτικῷ, τῶν ᾠῶν φησι πρωτεύειν τὰ τῶν ταῶν. Occurritque iterum III. IV. & VII. Eiusdem fuit περὶ θεσμῶν. Meminit idem Athenaeus libro XIV. Ἡρακλείδης ὁ Συρακούσιος ἐν τῷ περὶ θεσμῶν. Indigetatur alius item Terinaeus, apud Etymologici Auctorem in Τέρινα. Ἔστι δὲ καὶ πόλις, ὅθεν Ἡρακλείδης ὁ Τερειναῖος. Sed & Opera varia citantur Heraclidis alicuius Auctoris, quae tamen, cui adsignare certo possis, minime liqueat. Ecce, in primis est: Τῶν Σατύρου βίων Ἐπιτομή. Diogenes Laertius in Pythagora, lib. VIII. Ἡρακλείδης δέ φησιν ἐν τῇ τῶν Σατύρου βίων ἐπιτομῇ. Laudaturque ab eodem rursum in Empedocle, eodem libro, & in Zenone Eleate, lib. IX. Ἄβαρις. Plutarchus, lib. De Aud. Poet. Τὰ Αἰσώπεια μυθάρια, καὶ τὰς ποιητικὰς ὑποθέσεις, καὶ τὸν Ἄβαριν τὸν Ἡρακλείδου, καὶ τὸν Λύκωνα τὸν Ἀρίστωνος διερχόμενοι. Κτίσεις ἱερῶν. Clemens in Protreptico. Ἡρακλείδης δὲ ἐν κτίσεσιν ἱερῶν περὶ Ἀκαρνίαν φησὶν, ἔνθα τὸ Ἄκτιόν ἐστιν ἀκρω-

κρωτήριον, καὶ τῦ Ἀπόλλων@ τῦ Ἀκτίυ τὸ ἱερὸν, ταῖς μυίαις προθύεσθαι γῦν. Περὶ τῦ Χρὴ καὶ δεῖ. Etymologici Auctor in Δῦλ@. Ἡρακλείδης ἐν τῷ περὶ τῦ χρὴ καὶ δεῖ, σχηματίζει παρὰ τὸ δέω, τὸ ἐλλείπω. Περὶ καθολικῆς προσῳδίας. Apollonius De Syntaxi, libro IV. Ἡρακλείδης γοῦν, ἐπιμερίζων τὰς οὐ δυναμένας λέξεις ὀξεῖαν ἐπιδέξασθαι, ἐν τῷ περὶ καθολικῆς προσῳδίας φησίν.

Pag. 220. lin. 22. *Quae Orpheus, & Linus, & Musaeus, de divinis potestatibus vaticinati sunt.*] Respicit eorum Opera, quorum inscriptio, Χρησμοί. De Orphei hoc Opere, putatum hoc fuit a quibusdam Onomacriti exstitisse. Suidas, quum inter Poemata eius enumerat, recenset quoque Χρησμὺς, οἱ ἀναφέρονται εἰς Ὀνομάκριτον. Lini Χρησμὺς, qui citaret, non memini legere. De Musaei dictum est a me Attic. Lect. lib. II. cap. XIX. Illic vide, si tanti est.

Pag. 227. lin. 16. *Multos porro esse daemonas, etiam Hesiodo placet. Ait enim item esse eorum decem millia, eosque esse tam in obsequio Dei, quam in tutela mortalium.*] Corruptus locus. Restituo. *Ait enim ter esse deorum decem millia.* Hoc evincunt quoque sequentia statim verba. *Non certam summam conficiens numeri eorum, sed iuxta vim pleni numeri trium multiplicans decem millia.* Deinde mendosum quoque istud, *quam in tutela mortalium.* Quid enim? an in hominum tutela sunt dii? Imo contra, homines sunt in tutela deorum. Ergo rescribo, *q. in tutelam mortalium.* Repetenda erat litera finalis fugitiva a principio vocis sequentis, cui adhaeserat. Locus Hesiodi, quem respexit, iste est Ἔργων lib. I.

Τρὶς γὰρ μύριοί εἰσιν ἐπὶ χθονὶ πυλυβοτείρη
Ἀθάνατοι Ζηνὸς, φύλακες θνητῶν ἀνθρώπων.

Pag. 245. lin. 11. *Amica sibi paratura necem.*] Lego, *Arma sibi p. n.*

Pag. 261. lin. 1. *Perdet Croesus.*] Notissimus est versus oraculi Croeso dati.

Κροῖσ@ Ἅλυν διαβὰς μεγάλην ἀρχὴν καταλύσει.

Exstat apud Aristotelem Rhetor. libro III. capit. V.

Pag. 262. lin. 5. *Argivis per oraculum quaerentibus.*] Versus oraculi isti sunt apud Herodotum, qui historiam commemorat, libro VII.

Ἐχθρὲ περικτιόνεσσι, φίλ' ἀθανάτοισι θεοῖσι,
Εἴσω τὸν προβόλαιον ἔχων, πεφυλαγμέν@ ἧσο,
Καὶ κεφαλὴν πεφύλαξο· κάρη δὲ τὸ σῶμα σαώσει.

Pag. 274. lin. 2. *Id enim nec me latet nunc, quam cruenta cogitem, sed vincit ira sanitatem pectoris.*) Corruptus locus. Latent enim hic ipsa Medeae verba. Itaque restituo, *Ait enim.*

Nec me latet nunc, quam cruenta cogitem,
Sed vincit ira sanitatem pectoris.

Ipsi Euripidis versus, quos Latinos fecit, in Medea sunt, atque ita habent.

Καὶ μανθάνω μὲν οἷα τολμήσω κακά,
Θυμὸς δὲ κρείσσων τῶν ἐμῶν βυλευμάτων.

Pag. 291. lin. 10. *Vt Diodorus.*] Intelligit, puto, Diodorum, cognomento Cronum, de quo habemus apud Diogenem Laertium lib. II. Ceterum plures Diodori. Vnus, Alexandrinus Mathematicus, cuius meminit Achilles Statius in Prolegomenis ad Aratum. Εὔδωρ@ ὁ φιλόσοφός φησι Διόδωρον τὸν Ἀλέξανδρέα μαθηματικὸν τύτῳ διαφέρειν εἰπεῖν τὴν μαθηματικὴν τῆς φυσιολογίας. Alius fuit ab eo, item Alexandrinus, Valerius cognominatus, Teleclis discipulus, Pollionis F. tempore Hadriani Caesaris. Suidas. Διόδωρ@, ὁ Οὐαλέρι@ ἐπικληθεὶς, φιλόσοφ@, μαθητὴς Τηλεκλέυς, Ἀλεξανδρεὺς, υἱὸς Πωλλίων@ τῦ φιλοσόφυ, τῦ γράψαντ@ τὴν Ἀττικὴν λέξιν, γεγονὼς ἐπὶ τῦ καίσαρ@ Ἀδριανῦ. Tertius, Elaites, elegiarum Auctor. Parthenius Erot. XV. Περὶ Δάφνης ἡ ἱστορία παρὰ Διοδώρῳ τῷ Ἐλαΐτῃ ἐν Ἐλεγείαις. Quartus, Ephesius, qui scripsit ΠΕΡΙ ΑΝΑΞΙΜΑΝΔΡΟΥ. Diogenes Laertius in Vita Empedoclis, lib. VIII. Διόδωρ@ δὲ ὁ Ἐφέσι@ περὶ Ἀναξιμάνδρυ γράφων, φησὶν ὅτι τῦτον ἐζηλώκει. Quintus, ὁ Περιηγητής. Plutarchus extremo Theseo. Ὡς ἱστόρηκε Διόδωρ@ ὁ Περιηγητής. Scripsit autem Περὶ τῶν μνημάτων. Plutarchus iterum extremo Themistocle. Διόδωρ@ δ' ὁ Περιηγητὴς ἐν τοῖς περὶ τῶν μνημάτων εἴρηκεν. Meminit rursum in Cimone. Sextus, Prienaeus, scripsitque De Re Rustica. Laudat Varro De Re Rust. lib. I. cap. I. & ex eo Columella. Septimus, & octavus, Sardiani Rhetores; quorum maior Zonas dictus; minor scripsit Historias, Odas, & alia carmina. Strabo lib. XIII. ubi commemorat Viros claros Sardibus natos. Ἄνδρες δ' ἀξιόλογοι γεγόνασι τῦ αὐτῦ γένυς, Διόδωροι δύο οἱ ῥήτορες, ὧν ὁ πρεσβύτερ@ ἐκαλεῖτο Ζωνᾶς, τοῦ δὲ νεωτέρυ, φίλυ ἡμῖν γενομένυ, καὶ ἱστορικὰ συγγράμματά ἐστι, καὶ μέλη, καὶ ἄλλα ποιήματα. Alterius horum meminit Schol. Aphthonii. Ῥητορικὴ τοίνυν ἐστὶν, ὡς Διόδορός φησι, δύναμις εὑρετικὴ καὶ ἑρμηνευτικὴ, μετὰ κόσμυ τῶν ἐνδεχομένων πιθανῶν ἐν παντὶ λόγῳ. Octavus, Siculus, cuius Bibliotheca exstat. Nonus, Sinopensis Comicus, de quo videre est apud Suidam, eiusque Ἐπίκληρ@ bis laudatur ab Athenaeo lib. VI. Αὐλητρὶς, ab eodem lib. X. Decimus, Tarsensis Grammaticus. Strabo, ubi recitat viros claros ex urbe Tarso oriundos, lib. XIV. Γραμματικοὶ δὲ, ὧν καὶ συγγράμματά ἐστιν, Ἀρτεμίδωρός τε καὶ Διόδωρ@. Meminit eius Erotianus. Διόδωρ@ ὁ γραμματικὸς, καὶ Ζήνων ὁ Ἡροφίλει@, τὸ κάμορον, κάμμορον, ἢ κάμαρίν φασι καλεῖν τὸ κώνειον τὺς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριέας. Hunc censeo esse, cuius Ἀπομνημονεύματα citat Diogenes Laertius in Speusippo, initio libri IV. Καθά φησι Διόδωρ@ ἐν ἀπομνημονευμάτων πρώτῳ. Eumdem etiam, cuius Περὶ σταθμῶν, citat Suidas in Τάλαντον. Neque alius putandus videtur, cuius Γλῶσσαι Ἰταλικαὶ, & Πρὸς Λυκόφρονα, commemorantur ab Athenaeo lib. XI. Nominat eum, sed incerto Opere, Hesychius in Διαγόρας. Διόδωρ@, ὁ Ταρσεὺς, ἀναγινώσκει περιστῶν Διαγορᾶς.

Lin. 12. *Vt Anaxagoras.*] Nempe Clazomenius, de quo est apud Diogenem Laertium lib. II. Primus scripsit, τὰ φυσικὰ, ut volunt nonnulli. Clemens Strom. I. Ἀλκμαίων γῦν

γῦν περίθυ Κροτωνιάτης πρῶτος φυσικὸν λόγον A συνέταξεν. οἱ δὲ, Ἀναξαγόραν Ἡγησιβούλου Κλαζομένιον, πρῶτον διὰ γραφῆς ἐκδοῦναι βιβλίον ἱστορῦσιν. Citant Cicero, Plinius, Athenaeus, alii. Scripsit etiam in carcere Τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμόν. Plutarchus De Exilio. Ἀλλ' Ἀναξαγόρας μὲν ἐν τῷ δεσμοτηρίῳ τὸν τοῦ κύκλου τετραγωνισμὸν ἔγραφε. Fuerunt & tres alii isto nomine. Diogenes. Γεγόνασι δὲ καὶ ἄλλοι τρεῖς Ἀναξαγόραι, ὧν ἐν οὐδενὶ πάντα. ἀλλ' ὁ μὲν ἦν ῥήτωρ, Ἰσοκράτειος. ὁ δ' ἀνδριαντοποιός. οὗ μέμνηται Ἀντίγονος. ἄλλος, γραμ- B ματικὸς, Ζηνοδότειος. De Rhetore Isocratis discipulo, nescio an alibi aliquid legerim. De statuario, quem subiungit, observo AEginetam fuisse, apud Pausaniam Eliac. lib. I. Τὸ δὲ ἄγαλμα ἐν Ὀλυμπίᾳ, τὸ ἀνατεθὲν ὑπὸ τῶν Ἑλλήνων, ἐποίησεν Ἀναξαγόρας Αἰγινήτης. Vltimum vero, Grammaticum, Zenodoteum, eumdem arbitror, quem incerto Opere citat Scholiastes Apollonii lib. IV. Ἀναξαγόρας φησὶν, ὅτι ταῖς ἀληθείαις Ἀχιλλέα τιμῶσι τοῖς περὶ Λακωνικὴν ταῦτα πέπλασται. Videtur scri- C psisse Περὶ τραγῳδίας. Observo apud Vitruvium in Prooemio lib. VII. *Namque primum Agatharchus Athenis AEschylo docente tragoediam scenam fecit, & de eadem commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus, & Anaxagoras, de eadem re scripserunt.* Neque enim alius est putandus, ut neque iste, quem Περὶ βασιλείας scripsisse testatur AElianus Var. Histor. lib. IV. cap. XIV. Καὶ Ἀναξαγόρας ἐν τῷ περὶ βασιλείας φησί.

Lin. 14. *Vt Democritus.*] Huius scripta D complura recenset Diogenes in Vita eius, libro IX. Idem sex Democritos commemorat. Γεγόνασι δὲ Δημόκριτοι ἕξ. πρῶτος, αὐτὸς οὗτος. δεύτερος, Χῖος, μουσικός, κατὰ τὸν αὐτὸν χρόνον. τρίτος, ἀνδριαντοποιὸς, οὗ μέμνηται Ἀντίγονος. τέταρτος, περὶ τοῦ ἱεροῦ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ γεγραφὼς, καὶ τῆς πόλεως Σαμοθράκης, πέμπτος, ποιητὴς ἐπιγραμμάτων, σαφὴς καὶ ἀνθηρός. ἕκτος, Περγαμηνὸς, ἀπὸ ῥητορικῶν λόγων. Primi multa ubique mentio. Secundi, nescio an alibi exstet. Tertii meminit Pausa- E nias Eliac. II. Ἵππων δὲ Ἠλείων πυγμῇ παῖδα κρατήσαντα ἐποίησε Δημόκριτος Σικυώνιος. Et observa illic, Sicyonium fuisse, quod Diogeni non adnotatum. Quartus, quem commemorat de Ephesino Templo scripsisse, Ephesius fuit. Accipio ex Athenaeo lib. XII Καὶ περὶ αὐτῶν δὲ τῶν Ἐφεσίων Δημόκριτος Ἐφέσιος ἐν τῷ προτέρῳ περὶ τοῦ ἐν Ἐφέσῳ ναοῦ. Quinti, Epigrammatarii, unicum nobis Epigramma superest. Εἰς τὴν ἀνερχομένην ἀπὸ θαλάττης Ἀφροδίτην. Anthologiae libro IV. F cap. XII. De sexto, Pergameno, non alibi legi. At vero addo his Troezenium, qui scripsit Κατὰ σοφιστῶν. Laudat ipse Diogenes in Empedocle, libro VIII. Δημόκριτος δὲ ὁ Τροιζήνιος ἐν τῷ κατὰ σοφιστῶν βιβλίῳ φησὶν αὐτὸν, &c. Et incertum est, cui tribuere debeamus Opus Περὶ τῆς σκηνῆς. Indicat illud Vitruvius in Prooemio, lib. VII. *Agatharchus Athenis, docente AEschylo Tragoediam, scenam fecit, & de ea commentarium reliquit. Ex eo moniti Democritus, & Anaxagoras, de eadem re scripserunt.*

Ibid. *Et Leucippus.*] Hic scripsit Περὶ νοῦ. Citat Stobaeus in Eclog. Phys. Theophrastus adtribuit quoque ipsi τὸν μέγαν διάκοσμον, quod Opus alii Democrito adsignabant. Diogenes in Elencho Operum Democriti. Μέγας Διάκοσμος. ὃν οἱ περὶ Θεόφραστον Λευκίππου φασὶν εἶναι.

Pag. 302. lin. 23. *Vt Asclepiades putat.*] Meminit Asclepiadis quoque Medici Plinius lib. XXIX. cap. I. & AEtius lib. VII. Tertullianus De Anima, capp. XV. XXV. XXXVIII. Sed duos ego hoc nomine invenio. Vnus est, Φαρμακίων cognominatus, cuius Θηριακὰ, & Γυναικεῖα; item Δυνάμεις, quod Opus in libros decem distinctum, citat Galenus De Comp. Med. per. gen. lib. I. Καὶ Ἥρας μὲν ἓν ἔγραψε βιβλίον τῶν Δυνάμεων. Ἀσκληπιάδης δὲ, ὁ ἐπικληθεὶς Φαρμακίων, δέκα, χωρὶς τῶν Θηριακῶν, καὶ Γυναικείων. Alter ab hoc, Asclepiades Metrodorus, cuius meminit idem Galenus De Simpl. Medic. Pot. lib. I. Ὥσπερ δὲ ὑπερβάλλεσθαι βουλόμενος αὐτὸν τοῖς κατὰ τῶν αἰσθήσεων ψεύσμασιν ὁ Ἀσκληπιάδης Μητρόδωρος, ἄλλα τε καὶ ῥητίνην, καὶ ἄσφαλτον, οὐχ ὁμολογεῖ θερμαίνειν ἡμᾶς. Incertum utrius esse dicemus τὰ Ἐκτὸς, quae citat ille ipse De Compos. Medicam. per partes, lib. II. Τὰ ὑπὸ Ἀσκληπιάδου γραφέντα ἐν τῷ πρώτῳ τῶν ἐκτός. Ac laudat id Opus plures eo ipso libro. Et Μαρκέλλας inscriptum fuit. Ecce in fine libri III. Τὰ ὑπ' Ἀσκληπιάδου γεγραμμένα πρὸς τὰς ἐκ ῥινῶν αἱμοῤῥαγίας ἐν τῷ πέμπτῳ τῶν ἐκτὸς, ἃ Μαρκέλλας ἐπιγράφει. Iterum lib. IV. Τὰ ὑπ' Ἀσκληπιάδου κατατεταγμένα κατὰ τὸ πρῶτον βιβλίον τῶν ἐκτὸς, ἃ Μαρκέλλας ἐπιγράφει. Sic alterum fuit eiusdem Opus Τὰ ἐντὸς, inscriptum, Μνάσωνος. Idem Galenus eiusdem Operis, lib. VII. Αἱ ὑπ' Ἀσκληπιάδου γεγραμμέναι ἀρτηριακαὶ ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν ἐντὸς, ἃ Μνάσωνος ἐπιγράφει. Et occurrit illic pluries. Emendandus autem idem De Antid. lib. II. ubi semel, atque iterum Ἄσωνος, scribitur, pro Μνάσωνος. Invenio etiam Asclepiadis Ἐξηγητικὸν τοῦ κατ' ἰητρεῖον, apud Erotianum in Σκέπαρνος. Μαρτυρεῖ δὲ Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ Ἐξηγητικῷ τοῦ κατ' ἰητρεῖον. Laudat Περὶ ἑλκῶν Cassius Iatrosophista Problem. XXXIX. Ὁ οὖν Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ περὶ ἑλκῶν φησιν, ὅτι πρὸς τὰ πληττόμενα καταρχὰς ἡ ὕλη φέρεται. Et ex isto ipso Opere est sine dubio, quod profert Problem. I. Pariter incertum est Opus *Celerum Passionum*, apud Caelium Aurelianum Chron. libro I. cap. IV. & lib. II cap. VII. *Salutarium*, libro II. cap. VII. *De Clysteribus*, lib. II. capit. XIII. *Parascevasticon libri*, ibidem. *De Hydrope*, lib. V. cap. I. De alterutro capiendus est Stephanus in Νάξος. Ἀσκληπιάδης ἱστορεῖ τὰς Ναξίας γυναῖκας μόνας ὀκτάμηνα τίκτειν, ἢ διὰ τὸ τὴν Ἥραν φίλην γενομένην τῷ Διονύσῳ, ταῖς Ναξίαις τοῦτο δῶρον παρασχεῖν. ἢ ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Διόνυσος οὕτως ἐτέχθη. Alius ab utroque hoc fuit Asclepiades Alexandrinus. Meminit eius Scholiastes Aristophanis ad Nubes. Καὶ Ἀσκληπιάδης ὁ Ἀλεξανδρεὺς τοὺς κατὰ δῆμον ἄρχοντάς φησι. Alius Asclepiades Cyprius. Porphyrius Περὶ ἀποχῆς ἐμψύχων lib. IV. Ὥς φησι Νεάνθης ὁ Κυζικηνὸς, καὶ Ἀ-

σκληπιάδης ὁ Κύπριος. Scripsit autem Περὶ A
Κύπρου καὶ Φοινίκης. Porphyrius loco citato.
Λέγει δὲ ὁ Ἀσκληπιάδης ἐν τῷ περὶ Κύπρου καὶ
Φοινίκης ταῦτα. Invenio quoque Asclepiadem
Arei F. qui scripsit Περὶ Δημητρίου τοῦ Φαλη-
ρέως. Athenaeus lib. XIII. Ὡς Ἀσκληπιάδης
εἴρηκεν ὁ τοῦ Ἀρέου ἐν τῷ περὶ Δημητρίου τοῦ
Φαληρέως συγγράμματι, τὸ κύριον αὐτῆς ὄνομα
φάσκων εἶναι Μητίχην. Celeberrimus omnium
Diotimi F. Myrleanus Grammaticus, de quo
est videre apud Suidam, qui ait eum scri-
psisse plurima, & recenset, Φιλοσόφων βιβλίων B
διορθωτικά. Eius Opus Περὶ Κρατύνου comme-
morat Athenaeus lib. XI. Περὶ Νεστορίδος, bis
terve ibidem. Περὶ γραμματικῶν, citat Ano-
nymus in Vita Arati. Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρ-
λεανὸς ἐν τῷ ἑνδεκάτῳ περὶ γραμματικῶν Ταρσέα
αὐτόν φησι γεγονέναι, ἀλλ' οὐ Σολέα. Suidas.
Ὀρφεὺς. Κροτωνιάτης, ἐποποιὸς, ὃν Πεισιστράτῳ
συνεῖναι τῷ τυράννῳ Ἀσκληπιάδης φησὶν ἐν τῷ
ἕκτῳ βιβλίῳ τῶν γραμματικῶν. Eius Ὑπόμνημα
εἰς Ὀδύσσειαν nominat Etymologici Auctor in
Ἀρναῖος. Ἀσκληπιάδης δὲ ὁ Μυρλεανὸς ἐν τῷ C
Ὑπομνήματι τῆς Ὀδυσσείας. Parthenius Ero-
tic. XXXV. Τὰ Βιθυνιακὰ laudat. Περὶ Εὐλι-
μένης ἱστορεῖ Ἀσκληπιάδης ὁ Μυρλεανὸς Βιθυνιακῶν
πρώτῳ. Ex eoque Opere librum decimum
legere est apud Scholiasten Apollonii lib. II.
Ἱστορεῖ Δεινίας ἐν πρώτῳ Ἀργολικῶν, καὶ Ἀσκλη-
πιάδης ὁ Μυρλεανὸς ἐν δεκάτῳ Βιθυνιακῶν. AE-
lius Asclepiades Περὶ στεφάνων legitur apud
Athenaeum lib. XV. Τὰ ἐκ τῶν ἐπιγραφομένων
Αἰλίου Ἀσκληπιάδου στεφάνων φέρε ἡμῖν. Fuit
Asclepiades Anazarbensis, qui multa alia D
scripsit, & Περὶ ποταμῶν. Stephanus in Ἀνά-
ζαρβα. Καὶ Ἀσκληπιάδης Ἀναζαρβεὺς, ὁ πολλά
τε καὶ ἄλλα, καὶ Περὶ ποταμῶν γράψας βι-
βλίον. Alius item fuit Nicaeensis, cuius me-
minit idem Stephanus in Νίκαια. Alius rur-
sum Tragilensis, qui scripsit Τὰ τραγῳδούμενα,
libris sex. Stephanus. Τράγιλος, πόλις μία
τῶν ἐπὶ Θράκης, πρὸς τῇ Χεῤῥονήσῳ καὶ Μακε-
δονίᾳ. ἐκ ταύτης ἦν Ἀσκληπιάδης ὁ τὰ τραγῳ-
δούμενα γράψας ἐν ἓξ βιβλίοις. Citat eius O-
peris librum primum Scholiast. Pindari Ne- E
meonic. Od. VII. sed corrupto valde loco.
Ἀσλλπιάδης διὰ τῶν τραγῳδουμένων φησὶν οὕτω.
Restituo, Ἀσκληπιάδης δὲ ά τῶν τ. Scholiastes
Apollonii secundum nominat in Commentario
ad lib. II. Καὶ Ἀσκληπιάδης ἱστορεῖ ἐν δευτέρῳ
τραγῳδουμένων. Tertius citatur apud Pindari
Scholiast. Pythionic. Od. II. Ἀσκληπιάδης δὲ
ἐν τῷ τρίτῳ τῶν τραγῳδουμένων οὕτω γράφει.
Quartum observo apud Harpocrationem in
Δυσαύλης. Ἀσκληπιάδης δ' ἐν τετάρτῳ τῶν τρα-
γῳδουμένων, τὸν Δυσαύλην αὐτόχθονα εἶναί φησι. F
Sextus ab Hesychio laudatur in Ῥησίαρχος.
Ὡς Ἀσκληπιάδης ἐν ἕκτῳ τραγῳδουμένων. Quae
totidem verbis apud Suidam in eadem di-
ctione. Sic apud Pindari Scholiasten Pythio-
nic. Od. IV. Καὶ Ἀσκληπιάδης ἐν ἕκτῳ τραγῳ-
γῳδουμένων ἱστορεῖ Ἀπόλλωνος καὶ Καλλιόπης Ὑμέ-
ναιον. Et indistincte, sine ullo librorum nu-
mero, citant alii. Plutarchus in Isocrate.
Καὶ Ἀσκληπιάδης, ὁ τὰ τραγῳδούμενα συλλέξας.
Scholiastes Hesiodi in Theogoniam. Ἀσκλη-
πιάδης δὲ ἐν τοῖς τραγῳδουμένοις εἰς κύκνον φησὶ
μεταβληθῆναι τὸν δία. Scholiast. Homeri ad

Iliad. ζ. ἡ ἱστορία παρὰ Ἀσκληπιάδῃ ἐν τρα-
γῳδουμένοις. Et mox iterum ad extremum.
ή. Ἐξ ἧς γενέσθαι τὸν Εὔηνον. ἡ ἱστορία παρὰ
Ἀσκληπιάδῃ ἐν τραγῳδουμένοις. Athenaeus li-
bro X. Ἀσκληπιάδης ἐν τραγῳδουμένοις τοιοῦτον
εἶναί φησι. Harpocration in Μελανίππειον.
Μελανίππου τοῦ Θησέως ἡρῷόν ἐστιν, ὥς φησιν Ἀ-
σληπιάδης τραγῳδουμένοις. Incertum est, cui
tribuere debeamus τὰ Αἰγυπτιακὰ, e quibus
librum sexagesimum commemorat Athenaeus
lib. III. Ἀσκληπιάδης εἴρηκεν ἐν ἑξηκοστῷ Αἰγυ-
πτιακῶν. Pariter incertum, cuius sint τὰ Παν-
τοδαπὰ, e quibus librum decimum citat Ety-
mologici Auctor in Δίκρον. Ἀσληπιάδης ἐν τῷ
δεκάτῳ τῶν παντοδαπῶν.

Pag. 303. lin. 4. *Vt Epicuro placet.*]
Puto in Opere Περὶ ἀτόμων. Scripsit autem
plurima, & nonnulla recenset Diogenes Laer-
tius in eius Vita, lib. X. in his erat, Περὶ
τέλους. Id commemorat etiam Athenaeus li-
bro VII. Ἐπίκουρος γὰρ ἦν ὁ τούτων διδάσκα-
λος, ὃς καὶ βοῶν ἔλεγεν, ἀρχὴ λαὶ ῥίζα παντὸς
ἀγαθοῦ ἡ τῆς γαστρὸς ἡδονὴ, καὶ τὰ σοφὰ καὶ τὰ
περιττὰ εἰς ταύτην ἔχει τὴν ἀναφοράν. κἂν τῷ
περὶ τέλους δέ φησιν οὕτω πως. Ac meminit
iterum bis lib. XII. Idem laudat Epistolam
eius, Περὶ ἐπιτηδευμάτων, lib. VIII. & alias ad
Hermachum, lib. XIII. Ἐπιτομὴ προς Ἡρό-
δοτον, exstat apud Diogenem, loco citato,
meminitque ipse Epicurus in Epistola ad Phi-
loclem. Καὶ διὰ μνήμης ἔχων ὀξέως αὐτὰ περιό-
δευε μετὰ τῶν λοιπῶν, ὧν ἐν τῇ μικρᾷ ἐπιτο-
μῇ πρὸς Ἡρόδοτον ἀπεστάλκαμεν. Et Achilles
Tatius in Prolegomenis ad Arati Phoeno-
mena. Τοὺς ἀστέρας δὲ ζῶα εἶναι οὔτε Ἀναξαγό-
ρᾳ, οὔτε Δημοκρίτῳ δοκεῖ, οὔτε Ἐπικούρῳ ἐν τῇ
πρὸς Ἡρόδοτον ἐπιτομῇ. Invenio quoque Περὶ
ῥητορικῆς, non commemoratum Diogeni. Ci-
tat Scholiastes Hermogenis. Ὁ δέ γε Ἐπί-
κουρος ἐν τῷ περὶ ῥητορικης αὐθαδέστερον οἶμαι
λέγων φησὶν, αὐτὸς μόνος εὑρηκέναι τέχνην πο-
λιτικῶν λόγων.

Pag. 305. lin. 8. *Empedocles quidem prin-
cipalem animae vim constituit in corde.*) Em-
pedoclis Opera commemorantur a Diogene
Laertio in Vita eius, lib. VIII. Περὶ φύσεως.
Καθαρμοί. Ἰατρικὸς λόγος. Τραγῳδίαι. Et
Physicorum quidem tres libros fuisse dicit
Suidas, habuisseque versus bis mille. Verba
eius in Ἐμπεδοκλῆς ecce ista sunt. Ἔγραψε
δι' ἐπῶν περὶ φύσεως τῶν ὄντων βιβλία τρία.
καί ἐστιν ἔπη ὡς δισχίλια. Et hoc puto Opus
hic respectum a Chalcidio. Aristoteles plu-
ries citat, Καθαρμοὶ recensentur item ab A-
thenaeo lib. XIV. Τοὺς δ' Ἐμπεδοκλέους Καθαρ-
μοὺς ἐῤῥαψῴδησεν Ὀλυμπιάσι Κλεομένης ὁ ῥαψῳδός,
Isaacius Tzetzes allegat Περὶ νείκους in Com-
mentario ad Lycophronem. Κόρσις κυρίως
ἡ μήνιγξ λέγεται, νῦν δὲ τὴν κεφαλήν φησιν,
ὡς καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐν τῷ περὶ νείκους

Ὡς πολλῶν μὲν κόρσαι ἀναύχενες ἐβλάστησαν.

Etiam Περσικὰ laudat Aristoteles Problem.
Sect. XXI. Problem. XXII. Ὥσπερ καὶ Ἐμπε-
δοκλῆς μετήνεγκεν ἐν τοῖς Περσικοῖς εἰπὼν,

Ἄλφιτον ὕδατι κολλήσας.——

Sed vereor ne mendosus ille locus, legen-
dumque sit, ἐν τοῖς Φυσικοῖς. Nam ecce apud
eumdem Aristotelem Meteorolog. libro IV.
cap. IV.

cap. IV. Ὥσπερ καὶ Ἐμπεδοκλῆς ἐποίησεν ἐν τοῖς Φυσικοῖς.

Ἄλφιτον ὕδατι κολλήσας.

Pag. 306. lin. 20. *Spiritum quippe Zenon quaerit hactenus.*) Loquitur de Stoicis, ideoque intelligendus Zeno Cittieus, eius Sectae conditor, cuius scripta enumerat Diogenes Laertius in eius Vita, lib. VII. quibus ego addo libros Χρειῶν, quos commemorat idem Diogenes in Cratete, lib. VI. Ζήνων δ' αὖθ' ὁ Κιτιεὺς ἐν ταῖς Χρείαις, καὶ κώδιον αὐτόν φησί ποτε προσράψαι τῷ τρίβωνι. Octo autem Zenones commemorat. Γεγόνασι δὲ Ζήνωνες ὀκτώ. πρῶτος, ὁ Ἐλεάτης, περὶ οὗ λέξομεν. δεύτερος, αὐτὸς οὗτος. τρίτος, Ῥόδιος, τὴν ἐντόπιον γεγραφὼς ἱστορίαν ἑνιαίαν· τέταρτος, ἱστορικὸς, τὴν Πύῤῥου γεγραφὼς ἱστορίαν εἰς Ἰταλίαν καὶ Σικελίαν, ἀλλὰ καὶ ἐπιτομὴν τῶν πεπραγμένων Ῥωμαίοις τε καὶ Καρχηδονίοις. πέμπτος, Χρυσίππου μαθητὴς, βιβλία μὲν ὀλίγα γεγραφὼς, μαθητὰς δὲ πλείστους καταλελοιπώς. ἕκτος, ἰατρὸς Ἡροφίλειος, νοῆσαι μὲν ἱκανὸς, γράψαι δὲ ἄτονος. ἕβδομος, γραμματικὸς, οὗ πρὸς τοῖς ἄλλοις καὶ ἐπιγράμματα φέρεται. ὄγδοος, Σιδώνιος τὸ γένος, φιλόσοφος Ἐπικούρειος, καὶ νοῆσαι καὶ ἑρμηνεῦσαι σαφής. De duobus prioribus ipse agit, libb. VII. & IX. De tertio Rhodio, quem ait, τὴν ἐντόπιον ἱστορίαν ἑνιαίαν scripsisse, intelligit Opus, quod respexit Diodorus Siculus Biblioth. lib. V. Περὶ μὲν οὖν τῶν ἀρχαιολογουμένων παρὰ Ῥοδίοις οὕτω τινὲς μυθολογοῦσιν. ἣν οἷς ἐστι καὶ Ζένων, ὁ τὰ περὶ ταύτης συντάξαμενος. Quartum, & quintum, non memini alibi adlegari. Sextum, Medicum Herophileum, laudat Erotianus in Ἄμβην. Ζήνων δ' ὁ Ἡροφίλειος, ὑπεροχὴν τῶν θυρῶν μανδάλῳ ὁμοίαν. Iterum in Καμμάρῳ. Διόδορος ὁ γραμματικὸς, καὶ Ζήνων ὁ Ἡροφίλειος, τὸ Κάμορον, Κάμμορον, ἢ Καμαρὸν φασι καλεῖν τὸ κώνειον τοὺς ἐν Ἰταλίᾳ Δωριέας. Galenus in Lexico Hippocratis. Ζήνων δὲ ὁ Ἡροφίλειος, τὸ κώνειον, Idem est, cuius meminit Rufus Περὶ ἀνθρωπ. μορ. Θερμασίαν δὲ καὶ πνεῦμα Ζήνων τὸ αὐτὸ εἶναί φησιν. Nec alius putandus est, cuius meminit Plinius lib. XXII. cap. XXII. Septimus Grammaticus, ille ipse est, qui Myndius ab aliis indigetatur, cuiusque meminerunt Clemens in Protreptico. Arnobius lib. VI. Zenobius Centur. II. Proverb. XXX. Etymologici Auctor in Μορίαν. Stephanus in Μύνδος. Octavi Sidonii, mentionem facit Proclus ad primum Euclidis lib. III. Οἱ δὲ, ἤδη καὶ ταῖς ἀρχαῖς ἐπιστρέψαντες, ὡς φασὶ τὰ μετὰ τὰς ἀρχὰς ἀποδέικνυσθαι, μὴ συγχωρηθέντος αὐτοῖς καὶ ἄλλου τινὸς, ὃ μὴ προείληπται ἐν ταῖς ἀρχαῖς. τοῦτον γὰρ τρόπον τῆς ἀντειρήσεως μετῆλθεν Ζήνων ὁ Σιδώνιος.

Lin. 24. *Item Chrysippus.*] Plurima Chrysippi scripta fuerunt in Συντάξεις varias distincta, ut est videre apud Diogenem Laertium in eius Vita, lib. VII. Meminitque harum Chrysippi Συντάξεων etiam Arrianus in Epictetum lib. II. cap. XVII. Κἂν πάσας τὰς Συναγωγὰς καὶ τὰς Συντάξεις τὰς Χρυσίππου μετὰ τῶν Ἀντιπάτρου καὶ Ἀρχηδήμου διέλθωμεν. Sed Diogenis liber uitatus, quod per occasionem hanc monendum, ubi Chrysippi huius Opera recenset, omnino mutilus. Neque enim ibi laudatur liber περὶ νόμου, e quo Marcianus lege secunda *D. De Legibus*, quaedam profert. Deinde vel illinc coniecturam facere liceat, quod, quum dixerit, Ἠθικοῦ τόπου περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν σύνταξις πρώτη, nullae amplius Συντάξεις sequantur. Atqui quum scriberet, Σύνταξις πρώτη, indicium satis manifestum est, etiam alias subiecisse, quae sine dubio ibi exciderunt. Et ecce titulos, qui desiderantur apud Athenaeum. Εἰσαγωγὴ εἰς τὴν περὶ ἀγαθῶν καὶ κακῶν πραγματείαν, libb. IV. & XI. περὶ τοῦ κακοῦ, καὶ τῆς ἡδονῆς. libb. III. IV. VIII. IX. XIII. XIV. περὶ ὁμονοίας lib. IV. περὶ τῶν δι' αὑτὰ αἱρετῶν, lib. VII. περὶ τῶν μὴ δι' αὑτὰ αἱρετῶν, lib. IV. Πολιτεία apud Sextum Pyrrhon. Hypotyp. lib. III. capit. XXIX. *Atque adeo Chrysippus in Politia sua dogma hoc ponit.* Περὶ εἱμαρμένης. Apud Fulgentium Mytholog. lib. I. *Fortuitis compulsationibus moti nascuntur errores, ut etiam Chrysippus* DE FATO *scribens ait.* Sed plures hoc nomine fuerunt, & alter Cnidius Medicus; tertius, huius filius; item Medicus; quartus, Erasistrati discipulus; quintus, qui Γεωργικὰ scripsit. Diogenes Laertius. Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος Χρύσιππος Κνίδιος, ἰατρὸς, παρ' οὗ φησιν Ἐρασίστρατος τὰ μάλιστα ὠφελῆσθαι· καὶ ἕτερος, υἱὸς τούτου, ἰατρὸς Πτολεμαίου· ὃς διαβληθεὶς περιήχθη, καὶ μαστιγούμενος ἐκολάσθη· ἄλλος, μαθητὴς Ἐρασιστράτου. καί τις, γεωργικὰ γεγραφώς. Ac Cnidii certe, aut filii eius, puto fuisse *De Brassica*, quod citat Plinius lib. XX. cap. IX. *Brassicae laudes longum est exsequi, quum & Chrysippus Medicus privatim volumen ei dicaverit.* Item alterum *De Lumbricis.* Caelius Aurelianus Chron. lib. IV. cap. VIII. *Chrysippus, Asclepiadis Sectator, libro tertio De Lumbricis, solis in celeribus causis, sive periculosis, mortuos inquit Lumbricos egestos interfectionem aegro portendere.* Meminit eius iterum lib. I. capit. IV. & lib. II. capit. V. Eiusdem videri potest Opus Περὶ λαχάνων, quod laudat Scholiastes Nicandri Alexipharmacis. Μνημονεύει δὲ αὐτῆς Χρύσιππος ἐν τῷ περὶ λαχάνων. Meminit Chrysippi quoque Medici cuiusdam Rufus Περὶ τῶν ἐν νεφροῖς, cap. Περὶ φλεβοτομίας. Ἀγαθὸν δὲ καὶ τὸ τοῦ Χρυσίππου κατάπλασμα. Sextus est Chrysippus Tyaneus, cuius Ἀρτοκοπικὸν nominat Athenaeus libb. III. & XIV. Citatur saepe Chrysippus aliquis ab Auctore Etymologici, quem ego illum esse autumo, de quo primo loco dictum. Solensem Philosophum, cuius libros quinque Περὶ τῶν λέξεων πρὸς Σωσιγένην καὶ Ἀλέξανδρον, & quatuor alios, Περὶ τῆς κατὰ τὰς λέξεις ἀνομαλίας πρὸς Δίωνα, recenset Diogenes.

Pag. 330. lin. 13. *At vero Heraclitus.*) In Physicis nempe. Videndus de eo Diogenes lib. IX. ubi plures quoque isto nomine nobis enumerat; quibus addo Heraclitum Sicyonium, qui scripsit Περὶ λίθων. Meminit Plutarchus De Flum. Γεννᾶται δ' ἐν αὐτῷ λίθος χρύφιος, ὃς μόνοις τοῖς μυστηρίοις τῶν φαίνεται. καθὼς ἱστορεῖ Ἡράκλειτος Σικυώνιος ἐν δευτέρῳ Περὶ λίθων. Ac fortassis hoc ipsum Opus respexit Aristoteles Sect. XXIII. Problem. XXX. Δι' ὃ καὶ φασί τινες τῶν Ἡρακλειτιζόντων, ἐκ τοῦ ποτί-

ποτίμου ξηραινομένου, καὶ πηγνυμένου, λίθους γίνεσθαι. Laudatur, & Heraclitus Tyrius a Cicerone Academic. Quaest. lib. VI.

Pag. 336. lin. 14. *Et tamquam penetrabilibus*.] Malim. *Et tamquam in penetralibus*.

Pag. 340. lin. 24. *Alcmaeus Crotonienfis*.) Scrib. *Alcmaeon C.* Hic primus Περὶ φύσεως dicitur scripsisse. Diogenes Laertius in eius Vita, lib. VIII. Δοκεῖ δὲ πρῶτος, φυσικὸν λόγον συγγεγραφέναι. Clemens Strom. I. Ἀλκμαίων γ' οὖν Περίθου Κροτωνιάτης πρῶτος φυσικὸν λόγον συνέγραψεν. Theodoretus Auctorem, Opusque, nominat Therapeut. lib. I. Καὶ Ἀλκμὰν ὁ Περίθου Κροτωνιάτης, ὃν πρῶτόν φασι περὶ φύσεως συγγράψαι. Sed corruptum Auctoris nomen, scribendumque, Καὶ Ἀλκμαίων. Estque idem mendum, iterum lib. V. Θαλῆς τοίνυν κέκληκε τὴν ψυχὴν ἀκίνητον φύσιν. Ἀλκμὰν δὲ, αὐτὴν αὐτοκίνητον εἴρηκεν. Restitue ad eamdem faciem. Nam Alcman, & Alcmaeon, sunt nomina diversa. Alius fuit a Philosopho Alcmaeon iste, cuius Tragoedia Ἀστυδάμας, citatur ab Aristotele De Poetica, capit. XV. Τοῦτο μὲν οὖν ἔξω τοῦ δράματος, ἐν δ' αὐτῇ τῇ τραγῳδίᾳ, οἷον ὁ Ἀλκμαίων ὁ Ἀστυδάμας. Ac censeo hunc ipsum esse, cuius mentionem facit Hesychius. Βλὴρ, δέλεαρ. τὸ δὲ αὐτὸ, καὶ ἆσθμα. παρὰ Ἀλκμαίωνι ἡ λέξις.

Lin. 23. *Et Callisthenes*, *Aristotelis Auditor*.] Hic Callisthenes fuit Olynthius, Aristotelis consanguineus. Vide de eo Suidam in Καλλισθένης, Diogenem in Aristotele, Plutarchum in Alexandro, Curtium libro VIII. Iustinum lib. XV. Philostratum De Vita Apollonii lib. VII. cap. I. Ciceronem in Orat. pro Rabirio, & Tusc. Quaest. lib. III. Sed an Philosophicum aliquid umquam edidit? Non memini observare. Historiam scripsit Alexandri Magni, cuius in Comitatu erat. Cicero De Orat. lib. II. *Callisthenes*, *Comes Alexandri*, *scripsit Historiam*. Puto designari illud Opus, quod Μακεδονικὰ inscriptum erat. Plutarchus in Parallelis. Ὁ δὲ ὀπίσω διανηξάμενος πρὸς τοὺς οἰκείους σώζεται, ἀπολέσας τὸν ὀφθαλμὸν, ὡς Καλλισθένης ἐν τρίτῳ Μακεδονικῶν. Citat quoque Stobaeus Serm. VII. Cicero laudat *Bellum Troianum*, ad Famil. lib. V. Epist. XII. *Coniuncte ne malles cum ceteris rebus nostra contexere*, *an*, *ut multi Graeci fecerunt*, *Callisthenes*, *Troianum bellum*, *Timaeus Pyrrhi*, *Polybius Numantinum*, *qui omnes a perpetuis suis historiis ea*, *quae dixi*, *bella separaverunt*. Scripsit quoque Κυνηγετικά. Plutarc. De Flum. Καθὼς ἱστορεῖ Καλλισθένης ἐν τρίτῳ τῶν κυνηγετικῶν. Citat Ἑλληνικὰ Stephanus in Τεγύρα. Καλλισθένης ἐν τρίτῳ τῶν Ἑλληνικῶν εἶναι μαντεῖά φησι. Athenaeus libro X. Τοιοῦτόν τι καὶ Καλλισθένης ἐν τοῖς Ἑλληνικοῖς φησιν. Orsus id Opus ab Olympiadis XCVIII. anno II. libris decem historiam annorum triginta complectebatur. Anonymus in Descriptione Olympiadum ad istum annum ita notat. Καλλισθένης ὁ ἱστοριογράφος τὴν τῶν Ἑλληνικῶν σύνταξιν ἀπὸ τῆς κατὰ τοῦτον τὸν ἐνιαυτὸν γενομένης εἰρήνης τοῖς Ἕλλησι πρὸς Ἀρταξέρξην τὸν τῶν Περσῶν βασιλέα τὴν ἱστορίαν ἤρκται γράφειν. διελθὼν δὲ τὸν τριακονταετῆ χρόνον ἔγραφε μὲν βίβλους δέκα, τὴν δὲ τελευταίαν κατέπαυσε τῆς συντάξεως εἰς τὴν ὑπὸ τοῦ Φιλομήλου τοῦ Φωκέως κατάληψιν τοῦ ἐν Δελφοῖς ἱεροῦ. Et mox ad Olympiad. CV. annum IV. Καλλισθένης δὲ τὴν τῶν Ἑλληνικῶν πραγμάτων ἱστορίαν γέγραφεν ἐν βιβλίοις δέκα, καὶ κατέστρεψεν εἰς τὴν κατάληψιν τοῦ ἱεροῦ. Eadem, atque iisdem verbis, dicit Diodorus Siculus lib. XVI. Scripsit & Θρακικά. Plutarchus in Parallelis. Οἱ δὲ ἐγχώριοι ὡς προδότην ὑποπτεύσαντες, λιθόλευστον ἐποίησαν, ὡς Καλλισθένης ἐν τρίτῳ Θρακικῶν. Apostolius Περσικὰ commemorat in Proverbio, Σαρδαναπάλου βίος. Καλλισθένης ἐν δευτέρῳ τῶν Περσικῶν δύο ἔφη γεγονέναι τοὺς Σαρδαναπάλους. Invenio etiam Μεταμορφώσεις. Plutarchus in Parallelis. Τῆς δὲ ὡρισμένης προθεσμίας παρελθούσης, χρύσεος ὁρᾶται, ὡς Καλλισθένης ἐν δευτέρῳ Μεταμορφώσεων. Citat etiam Stobaeus Serm. VI. Περὶ ἱεροῦ πολέμου, laudat Athenaeus lib. XIII. Καὶ ὁ Κρισαϊκὸς δὲ πόλεμος ὀνομαζόμενος, ὥς φησι Καλλισθένης ἐν τῷ περὶ τοῦ ἱεροῦ πολέμου, ὅτε Κιῤῥαῖοι πρὸς Φωκεῖς ἐπολέμησαν, δεκαέτης ἦν. Apud Pollucem Ἀποφθέγματα citantur, lib. IX. cap. VI. Φησὶ γοῦν ἐν τοῖς Ἀποφθέγμασιν ὁ Καλλισθένης, ὑπ' Εὐβούλου τοῦ Ἀταρνίτου τὸν ποιητὴν Πέρσιον ἀμελούμενον εἰς Μιτυλήνην ἀπελθόντα θαυμάζοντα γράψαι. Ita Περίπλους apud Scholiasten Apollonii libro I. Καλλισθένης δὲ ἐν τῷ πρώτῳ τοῦ Περίπλου κατ' ἔχθραν φησὶ τοὺς οἰκοῦντας τὴν Κύζικον ἐπιθέσθαι νυκτὸς τοῖς Ἀργοναύταις. Sed an haec omnia unius Callisthenis? omnino ambigo. Nam ecce alter quoque fuit, Sybarita, cuius Γαλατικὰ nominat Plutarchus De Flum. Καθὼς ἱστορεῖ Καλλισθένης ὁ Σαβαρίτης ἐν ιγ' Γαλατικῶν. Eiusdem ex eodem Opere libri fragmentum habes apud Stobaeum Serm. XCVIII.

Lin. 24. *Et Herophilus*.] Hic Medicus celeberrimus citatur non semel a Plinio, Plutarcho, & Medicis Graecis. Scripsit Περὶ Σφυγμῶν. Galenus citat Περὶ διαφορᾶς σφυγμῶν, lib. IV. Ἐναντίως δ' αὐτῷ τὸν Ἡρόφιλον εὕροις ἂν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τῆς περὶ σφυγμῶν πραγματείας διορίζοντα σφυγμὸν παλμοῦ. Et occurrit illic pluries. Designat Plinius lib. XI. capit. XXXVII. *Arteriarum pulsus*, *in cacumine maxime membrorum evidens*; *index fere morborum in modulos certos*, *legesque metricas*, *per aetates*, *stabilis*, *aut citatus*, *aut tardus*, *descriptus ab Herophilo medicinae vate miranda arte*. Scripsit quoque Περὶ νεύρων ἀνατομῆς. Galenus Περὶ τῶν πεπονθότων τόπων libro III. cap. X. Ἀδιόριστον δὲ τοῦτο καταλειφθὲν ὑφ' Ἡροφίλου τε καὶ Εὐδήμου, τῶν πρώτων μεθ' Ἱπποκράτην νεύρων ἀνατομὴν ἐπιμελῶς γραψάντων. Etiam Glossas in Hippocratem. Observo ex Galeno in Prooemio Lexici Hippocratei. Τὰς γλώττας ἂν ἐξηγήσαιτο μόνας, ὥσπερ ὁ Ἡρόφιλος ἐποίησε, καὶ Βακχεῖος. Atque ex iis fuerit, quod Erotianus inquit in Ἀλυσμόν. Ἀλλ', ὡς εἰκὸς, ἐπλάνησεν αὐτὸν Ἡρόφιλος, συνώνυμον θεὶς τὸ Ἀλύειν τῷ Πλανᾶσθαι.

Pag. 378. lin. 2. *Vt Thales*.] De Thalete, aliisque istius nominis, & hac eius opinione est videre apud Diogenem Laertium libro I.

Lin. 6.

Lin. 6. *Inque eadem sententia Homerus esse invenitur, quum Oceanum, & Tethyn dicat parentes esse geniturae; quumque iusiurandum deorum constituat aquam, quam quidem ipse adpellat stygem.*] Tres Homeri apud Suidam commemorantur. Antiquissimus hic noster; alter Myrus F. de Pleiade unus; tertius Sellius. Vide illic. Nostri huius de Oceano, eiusque coniuge locus, quem designat Chalcidius, exstat Iliad. ξ.

Ὠκεανόν τε θεῶν γένεσιν κὴ μητέρα Τηθύν.

De styge, & deorum per eam iureiurando, locus est Odyss. ε.

Καὶ τὸ κατειβόμϐυον Στυγὸς ὕδωρ, ὅςε μέγιςΘ-

ὍρκΘ- δεινότατός τε πέλει μακάρεσσι θεοῖσι.

Vtrumque complexus est Aristoteles Metaphysic. lib. I. cap. III. Εἰσὶ δέ τινες οἱ καὶ τὰς παμπαλαιὰς, καὶ πολὺ πρὸ τῆς νῦν γενέσεως καὶ πρώτως θεολογήσαντας, ὅτως οἴονται περὶ τῆς φύσεως ὑπολαβεῖν. Ὠκεανόν τε γὰρ κὴ Τηθὺν ἐποίησαν τῆς γϐυέσεως πατέρας, καὶ τὸν ὅρκον τῶν θεῶν ὕδωρ, τὴν καλυμένlω ὑπ' αὐτῶν Στύγα τῶν ποιητῶν. Quod vero deorum per Stygem iusiurandum attinet, vide, quae de eo copiose a me notata adhuc adolescente ante viginti amplius annos.

Lin. 13. *An vero Anaximenes.*] Intelligit Milesium Philosophum; nam duo alii fuerunt, Lampsaceni uterque: unus Rhetor simul, & Historicus; alter, Historicus tantum. Diogenes in Anaximene lib. II. Γεγόνασι δὲ καὶ ἄλλοι δύο, Λαμψακlωοὶ, ῥήτωρ, καὶ ἱςορικός. ὃς ἀδελφῆς υἱὸς ἦν τῦ ῥήτορΘ-, τῦ τὰς Ἀλεξάνδρυ πράξεις γεγραφότΘ-. Ecce, Opus eius Historicum, res ab Alexandro. Quin Philippi etiam scripsit. Observo apud Pausaniam Eliac. lib. II. Ἐνταῦθα καὶ Ἀναξιμένυς οἶδα εἰκόνα ἀνευρὼν, ὃς τὰ ἐν Ἕλλησιν ἀρχαῖα, καὶ ὅσα Φίλιππ̓Θ- ὁ Ἀμύντου, κὴ ὕςερον ἈλέξανδῤΘ-, εἰργάσαῖο, συνέγραψεν ὁμοίως ἅπαντα. Ad Philippica, quod attinet, ex iis librum IV. citat Eustratius in Aristotelis Ethic. lib. III. cap. VIII. Ἱςορῦσι περὶ τ̃ μάχης ταύτης ΚηφισόδωρΘ- ἐν τῇ δωδεκάτῃ τῶν περὶ τῦ ἱερῦ πολέμου, κὴ Ἀναξιμένης ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν περὶ Φίλιππον. Librum VII. laudat Harpocration in Μάσειρα. Ταύτας τὰς πόλεις εὑρίσκομεν παρ' Ἀναξιμένει ἐν ἑβδόμῳ τῶν περὶ Φίλιππον. Quem locum transscripsit quoque in eadem voce Suidas. Librum VIII. lego apud eumdem Harpocrationem in Κάβυλη. Ὡς φησι Θεόπομπός τε ἐν τῇ τεσσαρακοςῇ ἑβδόμῃ, καὶ Ἀναξιμένης ἐν ὀγδόῳ Φιλιππικῶν. Porro neque hoc praetereundum, dicere Pausaniam conscripta ab illo item τὰ ἐν Ἕλλησιν ἀρχαῖα; quibus verbis designare ipsum puto aliud Opus, Πρῶται ἱςορίαι inscriptum. Meminit eius Athenaeus lib. VI. Ἀναξιμένης δὲ ὁ Λαμψακηνὸς ἐν ταῖς πρώταις ἐπιγραφομέναις ἱςορίαις. Illud Opus unde orsus, quo deduxerit, quidque in eo comprehenderit, & quot libris, docet Anonymus in Descript. Olymp. anno II. Olymp. CIV. Ἀναξιμένης δὲ ὁ Λαμψακηνὸς τὴν πρώτην τῶν Ἑλληνικῶν ἀπεγράψατο, ἀρξάμϐυΘ- ἀπὸ θεογονίας, καὶ ἀπὸ τῦ πρώτυ γένυς τῶν ἀνθρώπων. κατέςρεφε δὲ εἰς τὸν ἐν Μαντινείᾳ μάχην, καὶ τὸν Ἐπαμεινώνδυ τελευτήν. περιέλαβε δὲ πάσας σχεδὸν τάς τε τῶν Ἑλλήνων κὴ βαρβάρων πράξεις ἐν βίβλοις δώδεκα. Quae totidem verbis habes in eiusdem Olympiadis illo ipso anno apud Diodorum Siculum lib. XV. Anaximenis Rhetoris meminit etiam Suidas. Ἀναξιμένης, Ἀριςοκλέυς, Λαμψακηνὸς, ῥήτωρ. μαθητὴς Διογένους τῦ κυνός. Et Plutarchus in Publicola. Εἴγε μὴ κὴ τῦτο Σόλωνός ἐςιν, ὡς Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ ἱςόρηκεν. Item Strabo lib. XIII. Ἐκ Λαμψάκου δὲ Χάρων ὁ συγγραφεὺς, κὴ Ἀδείμαντ̓Θ-, κὴ Ἀναξιμένης ὁ ῥήτωρ. Dionysius quoque Halicarnasseus in Epistola ad Ammaeum. Οὔτε Ἰσοκράτης, καὶ Ἀναξιμένης, καὶ Ἀλκιδάμας, ὅτε οἱ τύτοις συμβιώσαντες τοῖς ἀνδράσι, παραγγελμάτων τεχνικῶν συγγραφεῖς, καὶ ἀγωνιςαὶ λόγων ῥητορικῶν. Et Quintilianus lib. III. cap. IV. *Anaximenes iudicialem, & concionalem, generales partes esse voluit.* Ac censeo hunc ipsum esse, quem nominat Diogenes in Thalete, lib. I. Ἀναξιμένης δέ φησι πάντας ἐπιτίθεσθαι ποιητικῆς. Historicum puto esse, cuius meminit Strabo libro citato. Ἀναξιμένης δὲ κὴ ἐν τῇ Ἐρυθραίᾳ φησὶ λέγεσθαι Κολωνὰς, καὶ ἐν τῇ Φωκίδι, κὴ ἐν Θετταλίᾳ. Iterum lib. XIV. Ἀναξιμένης γῦν ὁ Λαμψακlωὸς ὅτω φησὶν, ὅτι καὶ Ἴκαρον τὴν νῆσον, κὴ Λέρον, Μιλήσιοι συνῴκισαν. Et Athenaeus lib. V. Περδίκκας τοίνυν πρὸ Ἀρχελάου βασιλεύει. ὡς μὲν ὁ Ἀκάνθιός φησι Νικομήδης, ἔτη μά. ΘεόπομπΘ- δέ φησι λέ. Ἀναξιμένης μ'. Opera eius, Βασιλέων μεταλλαγαί. Stephanus in Πασαργάδαι. ΠαραλιθέμϐυΘ- Ἀναξιμένlω ἐν Μεταλλαγαῖς βασιλέων ὅτω γράφοντα. Athenaeus lib. XII. Ἀναξιμένης δὲ ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ Βασιλέων μεταλλαγαὶ, περὶ τῦ ΣτράτωνΘ- τὰ αὐτὰ ἱςορήσας διημιλλᾶσθαι φησὶν αὐτὸν Νικοκλεῖ, τῷ τῆς ἐν Κύπρῳ ΣαλαμῖνΘ- βασιλεύσαντι.

Lin. 24. *Vt Xenophanes.*] Scripsit Ἔπη, Ἐλεγείας, Ἰάμβυς. Diogenes in eius Vita, libro IX. Γέγραφε ϳ̓ καὶ ἐν Ἔπεσι, κὴ Ἐλεγείας, καὶ Ἰάμβυς, καθ' Ἡσιόδυ κὴ Ὁμήρυ, ἐπισκόπτων αὐτῶν τὰ περὶ θεῶν εἰρημένα. Et Elegias quidem laudat etiam in Pythagora, libro VIII. Περὶ δὲ τοῦ ἄλλοτε ἄλλον γεγϐυέναι, Ξενοφάνης δ' ὁ ΚολοφώνιΘ- ἐν τοῖς Ἐλεγείοις φησίν. Idem Παρῳδὰς eius commemorat, lib. II. Ξενοφάνης ὁ ΚολοφώνιΘ- ἐν Παρῳδαῖς. Eiusdem Opera fuerunt, ΚολοφῶνΘ- κτίσις, & Ἰταλίας εἰς Ἐλέαν ἀποικισμός. Diogenes, loco citato. Ἐποίησε ϳ̓ καὶ ΚολοφῶνΘ- κτίσιν, καὶ τὸν εἰς Ἐλέαν τῆς Ἰταλίας ἀποικισμὸν, ἔτη δισχίλια. Pollux citat etiam Περὶ φύσεως, lib. VI. cap. IX. Τάχα δ' ἄν τις καὶ κεράσια φαίη, κέρασον τὸ δένδρον ἐν τῷ περὶ φύσεως Ξενοφάνυς εὑρών. Fuit & alius Xenophanes, Lesbius, Poeta Iambicus. Diogenes loco citato. Γέγονε ϳ̓ καὶ ἄλλΘ- Ξενοφάνης, ΛέσβιΘ-, ποιητὴς ἰάμβων.

Ibidem. *Melissus.*) Intelligit Samium, Parmenidis Auditorem. Alius fuit Melissus Euboicus, cuius meminit Fulgentius Mytholog. lib. II. *Ideo vero in Cycnum conversus dicitur, quod ferant Physiologi, quam maxime Melissus Euboicus, qui omnium Physiologorum sententias disputavit, huius generis avem ita convitiis plenam esse, ut ipsa ave clamante reliquae aves taceant, quae praesto fuerint.* Hunc puto esse, quem nominat Servius AEneid. IV.

neid. IV. *Has Meliſſus ab Homero Achabas adpellari ait*. Et De Apibus ſcripſiſſe ait, libro VII. *Meliſſus, qui De Apibus ſcripſit, ait, duobus pedibus ſe tenent*. Laudat tamquam Hiſtoricum Palaephatus in Prooemio libri Περὶ ἀπίστων ἱστοριῶν. Αἰεὶ δὲ ἔγωγε ἐπαινῶ τοὺς συγγραφίας, Μέλισσον, καὶ Λαμίσκον τὸν Σάμιον. Neſcio an diverſus fuerit Meliſſeus, quem Δελφικὰ ſcripſiſſe diſcimus ex Ioanne Tzetze Chil. VI. cap. XC.

Ἡ Πιερία ὕστερον Λύγκος μετωνομάσθη,
Ἧς τὴν ἀρχὴν, ὡς Μελισσεὺς ἐν Δελφικοῖς που γράφει.
Πρῶτος παῖς Ἠμαθίωνος Αἔροπος ἐσχήκει.

Et corrigendus eſt eadem de re alter eius locus in Commentario ad Heſiodi lib. I. Καὶ ἡ μὲν Πιερία πρότερον ὑπὸ Πιέρου τοῦ Μεθώνης ἀδελφοῦ, πατρὸς δὲ Λίνου, Πιερία ἐκέκλητο. ἧς καὶ τὴν ἀρχὴν ἔσχεν Αἔροπος, ὁ πρεσβύτατος τῶν Ἠμαθίωνος παίδων, καθὰ Μελισσεύς φησιν ὁ τὰ δελφικὰ συνταξάμενος. Perperam editur, ὁ τὰ Ἀδελφικὰ συνταξάμενος.

Ibid. *Parmenides*.] Hic Philoſophiam carmine tractavit. Diogenes in eius Vita lib. IX. Καὶ αὐτὸς δὲ διὰ ποιημάτων φιλοσοφεῖ, καθάπερ Ἡσίοδος. Plutarchus De Aud. Poet. Ἐμπεδοκλέους ἔπη καὶ Παρμενίδου, καὶ Θηριακὰ Νικάνδρου, καὶ γνωμολογίαι Θεόγνιδος. Iterum De Auditione. Μέμψαιτο δ' ἄν τις Ἀρχιλόχου μὲν τὴν ὑπόθεσιν, Παρμενίδου δὲ τὴν στιχοποιΐαν. Ac citantur ex carminibus eius ab Ariſtotele, libris De Xenophane, & De Zenone. Clem. Strom. IV. V. VI. Stobaeus Serm. CXII. Theodoretus Therapeut. libb. I. II. IV. Corruptum eſt eius nomen apud Proclum in primum Euclidis, lib. II. Καὶ γὰρ οἱ ἀποφατικοὶ λόγοι προσήκουσι ταῖς ἀρχαῖς, ὡς ὅπερ Μενίδης ἡμᾶς ἀναδιδάσκει. Omnino reſcribendum cenſeo, ὡς ὁ Παρμενίδης ἡμᾶς ἀ.

Pag. 393. lin. 6 *Numenius, ex Pythagorae magiſterio*.] De Numenio, eiuſque ſcriptis, vide quae notavi pridem in Notis ad Heſychium Mileſium.

Pag. 422. lin. I. *Quod cryſtallus vocatur ab Alpinis gentibus montium Rheticorum*.] Cryſtallus in Alpibus commendatur. Plinius lib. XXXVII. cap II. *Contraria huic cauſa cryſtallum facit, gelu vehementiore concreto. Non alicubi certe reperitur, quam ubi maxime hibernae nives rigent, glaciemque eſſe certum eſt; unde & nomen Graeci dedere. Laudata in Europae Alpium iugis*.

Pag. 440. lin. II. *Quam Apollonius artifex auxit animo*.) Meminit huius Apollonii. Plinius lib. XXXVI. cap. V. *Zethus, & Amphion, ac Dirce, & Taurus, vinculumque ex eodem lapide, Rhodo advecta, opera Apollonii*.

Pag. 459. lin. 18. *Arma cerealia*.] Reſpexit locum Virgilii AEneid. lib. I.

Tum Cererem corruptam undis, Cerealiaque arma,
Expediunt.

Pag. 462. lin. 20. *Cebes*.] Intelligit Thebanum, de quo Diogenes lib. II. & ex eo Suidas. Alius eſt Cebes Cyzicenus, cuius meminit Athenaeus lib. IV.

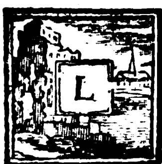
F I N I S.

HEL-

HELLADI BESANTINOI
CHRESTOMATHIAE
CVM INTERPRETATIONE LATINA
ET NOTIS
IOANNIS MEVRSI.

HELLADI ΕΛΛΑΔΙΟΥ[1]

BESANTINOI CHRESTOMATHIAE. ΒΗΣΑΝΤΙΝΟΟΥ ΧΡΗΣΤΟΜΑΘΕΙΑΙ.

Legi ex Helladio Besantinoo Librum Chrestomathiae primum, secundum, tertium, quartum.

Nugatur Mosem ἄλφα vocare, quod corpus habuerit ἀλφοῖς, id est, vitiligine distinctum, & ad mendacium Philonem testem adhibet.

Dionysius dicit, Atticos, non dicere ὠνησάμην *emi*, sed eius loco ἐπριάμην, etsi ὠνεῖσθαι

Ἀνεγνώσθη ἐκ τῆς Ἑλλαδίου Βησαντινόου ἐπιγραφομένης πραγματείας χρηστομαθειῶν α΄. β΄. γ΄. δ΄.

Ὅτι φλυαρεῖ καὶ οὗτος τὸν Μωσῆν ἄλφα καλεῖσθαι, διότι ἀλφοῖς τὸ σῶμα κατάστικτος ἦν 2· καὶ καλεῖ τοῦ ψεύδους τὸν Φίλωνα μάρτυρα.

Ὅτι Διονύσιός φησι μὴ λέγειν τοὺς ἀττικιστὰς ὠνησάμην 3, ἀλλ᾽ ἀντ᾽ αὐτοῦ τὸ, ἐπριάμην· καὶ τοὶ

---

1 Ἑλλαδίου Χρηστομάθειαι] Huius operis libri quatuor fuere. Indicat Photius, cui excerpta haec debemus, istis verbis. Ἀνεγνώσθη ἐκ τῆς Ἑλλαδίου Βησαντινόου ἐπιγραφομένης πραγματείας Χρηστομαθειῶν α΄ β΄ γ΄ δ΄. *Lecti sunt ex Helladii Besantinoi opere inscripto Chrestomathiarum libri I. II. III. IV.* Scripserat autem carmine iambico. Idem Photius, post excerpta. Οὗτος ὁ συγγραφεὺς, ὁ ταῦτα συνταξάμενος, γένος μὲν Αἰγύπτιος ἦν, πόλεως δὲ τῆς Ἀντινόου, ἢ, ὡς αὐτὸς ἐπιγράφει, Βησαντινόου· ἰαμβικῷ δὲ μέτρῳ διεξῆλθε τὰ προκείμενα. *Hic scriptor, qui haec composuit, genere quidem est AEgyptius, ex urbe Antinoi, vel, ut ipse inscribit, Besantinoo.* Βησαντῖνος scribitur apud Auctorem Etymologici, nulla Helladii mentione in Νύξ. Ὁ δὲ Βησαντῖνος, ἐν τῷ περὶ χρηστομαθίας. *Besantinus vero, in opere De Chrestomathia.* Iterum in Πότνια. Οὕτω Βησαντῖνος, ἐν τῷ περὶ χρηστομαθίας. *Ita Besantinus in Opere De Chrestomathia.* Alibi per ι scribit, Βισαντῖνος in Βρενθύεται. Βισαντῖνός φησιν ἐν τοῖς περὶ χρηστομαθίας οὕτω. *Bisantinus in Opere De Chrestomathia, ita tradit.* Scripsit autem carmine Iambico; vixitque tempore Licinii, & Maximiani; religione, gentilis. Eiusdemque alia fuere opera, eodem carminis genere scripta, Ἀθῆναι, Αἰγύπτιος, προτρεπτικὸς, Φήμη, Νίκη, Πόλις Ἀντινόου. Photius de eo, loco citato. Ἰαμβικῷ δὲ μέτρῳ διεξῆλθε τὰ προκείμενα. γέγονε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους Λικιννίου, καὶ Μαξιμιανοῦ, ἕλλην, ἐξ ὧν γράφει, τὴν θρησκείαν. ἔγραψε δὲ τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ ἑτέρους λόγους· ὧν ὁ μὲν, ἐπιγράφεται Ἀθῆναι· ὁ δὲ, Αἰγύπτιος. ὁ δὲ, προτρεπτικὸς, ὁ δὲ, Φήμη· ὁ δὲ, Νίκη· ὁ δὲ, πόλις Ἀντινόου. δῆλον δὲ, ὅτι ἑκάστη ἐπιγραφὴ ὑπόθεσίς ἐστι τοῦ ἐπιγραφομένου λόγου. *Iambico vero carmine, quae proposuerat, explicavit. Vixit autem temporibus Licinii, & Maximiani: gentilis, ut ex scriptis adparet, religione. Eodem autem carminis genere etiam alios libros scripsit, quorum hic quidem, inscribitur Athenae: hic, AEgyptius; hic, Exhortatorius; hic, Fama; hic, Victoria; iste vero, Vrbs Antinoi: certum autem, unamquamque inscriptionem operis argumentum esse.* Alter ab hoc, est Alexandrinus quidam; qui temporibus Theodosii iunioris vixit, & permulta scripsit, a Suida commemorata, istis verbis: Ἑλλάδιος, Ἀλεξανδρεὺς, γραμματικὸς, γεγονὼς κατὰ Θεοδόσιον τὸν βασιλέα νέον. λέξεως παντοίας χρῆσιν, κατὰ στοιχεῖον. ἔκφρασιν φιλοτιμίας. Διόνυσον, ἢ Μοῦσαν. ἔκφρασιν τοῦ λουτροῦ Κωνσταντιανοῦ. ἔπαινον Θεοδοσίου τοῦ βασιλέως. *Helladius, Alexandrinus, Grammaticus, qui sub Theodosio imperatore iuniore vixit. Scripsit ordine alphabetico verborum omnis generis usum. Descriptionem ambitionis. Bacchum, sive Musam. Descriptionem balnei Constantiani. Laudationem Theodosii Imperatoris.* Hic ipse est, de quo Photius alibi. Ἀνεγνώσθη Λεξικὸν κατὰ στοιχεῖον Ἑλλαδίου, ὧν ἴσμεν Λεξικῶν πολυστιχώτατον. Et quae sequuntur. *Lectum est Lexicon Helladii, secundum ordinem alphabeti, maximum eorum, quae novimus.* Et hoc opus in suum Lexicon transscripsit Suidas universum: ut adparet ex elencho Auctorum, qui in antiquo eius Frontispicio enumerantur, hunc in modum. Τὸ μὲν παρὸν βιβλίον, Σουΐδα· οἱ δὲ συνταξάμενοι τοῦτο, ἄνδρες σοφοί· εὔδημος ῥήτωρ, περὶ λέξεων κατὰ στοιχεῖον. Ἑλλάδιος, ἐπὶ Θεοδοσίου τοῦ νέου, ὁμοίως. *Praesens quidem liber, est Suidae: qui vero eum composuerunt, viri sapientes; Eudemus, rhetor, de dictionibus, iuxta ordinem litterarum: Helladius, sub Theodosio iuniore, eodem modo.* Eumdem puto, & in opere eodem, apud Stephanum in Βηρυτός.

2 Φλυαρεῖ καὶ οὗτος τὸν Μωσῆν Ἄλφα καλεῖσθαι, διότι ἀλφοῖς τὸ σῶμα κατάστικτος ἦν] Idem tradiderat Philemaeus Hephaestionis, Novae Historiae lib. v. cuius excerpta itidem apud Photium habemus. Φλυαρῶν οὗτος ὁ μυθογράφος, Μωσῆς, φησὶν, ὁ τῶν ἑβραίων νομοθέτης, Ἄλφα ἐκαλεῖτο, διὰ τὸ ἀλφοὺς ἔχειν ἐπὶ τοῦ σώματος. *Ineptiens hic fabularum scriptor, Moses, inquit, Ebraeorum legislator, Alpha dicebatur, quod vitiligines, quae Ἀλφοὶ Graecis nominantur, in corpore haberet.* Reprehendit etiam, quod de Mose dicebatur, Iosephus, Antiquit. Iudaic. libro III. capit. x. Verum mutilum esse hoc opus, ac principium deesse, sat adparet ex primis verbis: Φλυαρεῖ καὶ οὗτος. *Nugatur etiam hic.* Nam quis, quaeso, ille est, qui Mosem Alpha dictum tradidit; Auctor nempe, quem in praecedentibus verbis, quae hic desunt, nominaverat.

3 Διονύσιός φησι, μὴ λέγειν τοὺς Ἀττικιστὰς ὠνησάμην] Videatur Phrynichus, in Ecloga Dict. Attic. in ἐωνησάμην. Dionysius vero, quem hic nominat, non est alius, quam Halicarnassensis, cui AElius praenomen. Scripsit

τοὶ καὶ ὠνεῖσθαι, καὶ ὠνήσατο, καὶ ὠνούμενος, καὶ τὰ ἄλλα λέγοντας.

Ὅτι καλὸς καὶ ἀγαθὸς οἱ ἀττικοὶ λέγοντες, ἀγαθὸς καὶ καλὸς οὐ λέγουσι· καὶ τοι λέγοντες ἀγαθὴ τύχη λέγουσι καὶ τύχη ἀγαθή.

Ὅτι ὑπὸ μάλης λέγουσι συντιθέντες, αὐτὴν δὲ καθ' ἑαυτὴν μάλην οὐ λέγουσι· καὶ κιθάραν λέγοντες, λέγουσι καὶ κιθαριστήν· λύραν δὲ λέγοντες, λυριστὴν οὐ λέγουσιν.

Ὅτι τοὺς μέν φησι οὐχὶ μαγνῖτιν, ἀλλ' ἡρακλείαν καλεῖσθαι τὴν λίθον, ἥτις ἕλκει τὰ σιδήρια· πολλοὶ δὲ ἄλλοι τὴν αὐτὴν καλεῖσθαι καὶ μαγνῖτιν, καὶ ἡράκλειαν λέγουσιν, ἀποδιδόντες καὶ τὰς αἰτίας τῆς διαφόρου ὀνομασίας. λέγει δὲ καὶ ὡς ὁ Γαληνὸς τὴν ἤλεκτρόν φησιν ἕλκειν τὰ κυρήβια 1.

Ὅτι τοῦ μὲν ἀνδρὸς τὸν ἀδελφὸν αἱ γυναῖκες δαέρα καλοῦσι· τὴν δὲ ἀδελφὴν οὐκέτι δάειραν, ἀλλὰ γάλον, καθὼς καὶ Ὅμηρός φησι 2.

Εἰδομένη γαλόῳ Ἀντηνορίδαο δάμαρτι.

Καὶ θεῖον μὲν ὀνομάζουσι τὸν τοῦ πατρὸς ἀδελφόν 3· οὐκέτι δὲ τὸ θῆλυ, ἀλλὰ τηθίδα. καὶ πάππον μέν φασι τόν πατέρα τοῦ πατρός· μάμμην δ' οὐκέτι τὴν τοῦ πατρὸς μητέρα, ἀλλὰ τιθήν. μάμμας δὲ οἱ παλαιοὶ τὰς αὐτῶν μητέρας καλεῖν εἰώθεσαν.

σθαι & ὠνήσατο & ὠνούμενος & alia id genus in usu sint.

Καλὸς & ἀγαθὸς Attici dicunt, sed non ἀγαθὸς καὶ καλὸς: quamquam ἀγαθὴ τύχη dicant, & τύχη ἀγαθή.

Dicunt Auctores ὑπὸ μάλης, *sub maxilla*: μάλην vero absolute non usurpant. κιθάραν dicunt & κιθαριστὴν, sed dicunt λύραν, non item λυριστήν.

Dicit lapidem, qui ferrum trahat, non μαγνῖτιν, magnetem, sed ἡρακλέαν λίθον vocari, multi vero alii dicunt & μαγνῖτιν & ἡρακλεῖαν vocari reddentes variae adpellationis caussas. Dicit Galenus Electrum ad se trahere putamina fabarum.

Mariti fratrem mulieres δαέρα vocant, sororem vero non item δάειραν, sed γάλον, unde & Homerus ait:

Εἰδομένη γαλόῳ Ἀντηνορίδαο δάμαρτι.

Et θεῖον vocant patris fratrem, non sic vero θείαν sororem, sed τηθίδα. Et πάππον dicunt patrem patris, μάμμην non item matris matrem, sed τιθήν. Antiqui vero matres suas μάμμας vocare solent.

psit autem *Nominum Atticorum* primae editionis libros quinque, & totidem secundae: De quibus Photius in Bibliotheca. Περιείχοντο δὲ τῷ τεύχει καὶ Αἰλίου Διονυσίου Ἁλικαρνασσέως Ἀττικῶν ὀνομάτων τῆς πρώτης ἐκδόσεως λόγοι πέντε, ἀπὸ τοῦ α μέχρι τοῦ ω, τὰς Ἀττικὰς λέξεις κατὰ στοιχεῖον ἀναγράφοντος. Σκύμνῳ δὲ τὸ σύνταγμα προσφωνεῖ. χρησιμώτατος δ' ὁ πόνος οὗτος τοῖς τε Ἀττικίζειν ἔχουσι φροντίδα, καὶ τοῖς τῶν Ἀττικῶν συγγράμμασιν ἐνομιλεῖν προαιρουμένοις. ὅσαι τε γὰρ ἐπιχωριάζουσι λέξεις τοῖς Ἀθηναίοις περί τε τὰς ἑορτὰς καὶ τὰς δίκας, ἐντεῦθέν ἐστιν ἐκμαθεῖν· καὶ εἴ τι ἄλλο ἰδιοτρόπως αὐτοῖς λέγεται, οὐ χαλεπὸν εὑρεῖν· μάλιστα εἴτις μὴ τοὺς τῆς πρώτης ἐκδόσεως μόνον τόμους διερευνοίη, ἀλλὰ καὶ τῆς δευτέρας ἐκδόσεως, καὶ αὐτοὺς πέντε τόμους ὄντας, καὶ ἀπὸ τοῦ α μέχρι τοῦ ω τὰς Ἀττικὰς λέξεις περιέχοντας, ὅσαι τε τῇ προτέρᾳ οὐ συμπεριειλήφθησαν μὲν, μαρτυρίαις δὲ ταῖς οὔσαις οὐκ ἐβεβαιώθησαν. ἐν γὰρ τῇ δευτέρᾳ ἐκδόσει πλατύτερον, καὶ ἀφθονώτερον, αἱ μαρτυρίαι παρατέθεινται. ὧν εἴ τις τὰς δύο πραγματείας εἰς ἓν σύνταγμα συναγαγεῖν βουληθείη, χρησιμώτερόν τε τὸ φιλοτέχνημα ἐπιδείξει, καὶ μετὰ ῥαστώνης ἐκτελέσει. *Continebat idem volumen AElii Dionysii Halicarnassei Atticorum Nominum primae editionis libros quinque: in quibus a prima littera ad ultimam usque Atticas dictiones elementorum serie collegit. Dedicat Opus illud Scymno: laborque hic iis perutilis exsistit, qui Atticae linguae studio tenentur, & in Atticis versantur scriptoribus. Quaecumque enim Atheniensibus patrio more vocabula cum in festis, tum in foro, usitata sunt, hinc haurire licet: immo & si quid aliud illi proprie usurpant, facile hic reperias. Idque adeo maxime, si quis non primae tantum editionis tomos scrutetur, sed & secundae, quae & ipsa libros quinque comprehendit, & a prima littera, usque ad ultimam, Attica nomina complectitur, quae prima editio non continebat; vel continebat quidem, sed aptis ea scriptorum testimoniis non confirmabat. Copiosius enim in secunda editione, uberiusque veterum loca adhibentur. Quare si quis ex editione utraque unam composuerit, nae ille utilissimum opus sine negotio exhibuerit.* Atque hic est ipse, quem & Atticistam dictum, ex hoc, ut adparet, opere, & sub Hadriano Caesare floruisse, tradit Suidas. Διονύσιος, Ἀλεξάνδρου, Ἁλικαρνασσεὺς, ῥήτωρ, καὶ παντοῖος λόγιος. γέγονεν ἐπὶ Καίσαρος τοῦ Σεβαστοῦ, πρόγονος τοῦ ἐπὶ Ἀδριανοῦ γεγονότος, Ἀττικιστοῦ. *Dionysius Alexandri, Halicarnassensis, orator, & omni doctrinarum genere excellens. Vixit sub Caesare Augusto: fuitque unus de maioribus eius, qui sub Hadriano vixit Atticistae.* Huius censeo, quae περὶ ἀκλίτων ῥημάτων: & περὶ ἐγκλινομένων λέξεων, ab Aldo Manutio olim edita in opere, quod inscripsit, Θησαυρὸς, Κέρας Ἀμαλθείας, καὶ Κῆποι Ἀδώνιδος, anno cIↃ. cccc. xcvi. Citatur autem iste Auctor quam saepissime ab Eustathio in Homerum. Ac fuere plures certe eo nomine.[a]

1 Ὁ Γαληνὸς τὴν ἤλεκτρόν φησιν ἕλκειν τὰ κυρήβια] Galeni locus, quem respexit, exstat de nat. fac. lib. 1. Ἐπίκουρος μὲν οὖν καίτοι παραπλησίοις Ἀσκληπιάδῃ στοιχείοις εἰς τὴν φυσιολογίαν χρώμενος, ὅμως ὁμολογεῖ, πρὸς μὲν τῆς Ἡρακλείας λίθου τὸν σίδηρον ἕλκεσθαι, πρὸς δὲ τῶν ἠλέκτρων τὰ κυρήβια.

2 Καθὼς καὶ Ὅμηρός φησι] Versus Homeri, quem adducit, exstat Iliad. III.

3 Καὶ θεῖον μὲν ὀνομάζουσι τὸν τοῦ πατρὸς ἀδελφόν] De huius adpellationis ratione elegans est locus apud Simplicium in Epictetum. Οἱ δὲ ἔτι παλαιότεροι τοσοῦτον τοὺς γονέας ἐσέφθησαν ὡς καὶ θεοὺς αὐτοὺς ὁρμῆσαι καλεῖν. εὐλαβηθέντες δὲ τὴν θείαν ὑπεροχὴν, τοὺς τῶν γονέων ἀδελφοὺς θείους ἐκάλεσαν· ἐνδεικνύμενοι τὴν τάξιν, ἣν τοὺς γονέας ἔχειν πρὸς τοὺς παῖδας τοὺς ἑαυτῶν ὑπελάμβανον.

[a] Heic Meursius varios *Dionysios* enumerat, sed quum hi apte a nobis in Tomum V. col. 77. translati fuerint; eos hic repetere supersedemus, & illuc Lectorem amandamus.

Didymus decem Libros Proverbiorum composuit, & Proverbiorum Scriptoribus haec nuncupavit.

Quae nunc vocantur κυρίδες, vocant κομμωτρίας, quamquam Menander etiam κυρίδα dixerit.

Versus ille proverbialis; Ὅρκυς ἐγὼ γυναικὸς εἰς ὕδωρ γράφω, *Iuramenta mulieris in aqua scribo*, est Sophoclis, quod Philonides per Parodiam exprimens dixit: Ὅρκυς δὲ μοιχῶν εἰς τέφραν γράφω, *Iuramenta Moechorum cineri inscribo*. Qui mulieres irrident sic dicunt. Ὅρκυς ἐγὼ γυναικῶν εἰς οἶκτον γράφω, *iuramenta mulierum eiulatibus inscribo*.

Inter XXIV. litteras μῦ νῦ, ῦ duobus temporibus aequivalent, & circumflectuntur: & aliae monosyllabae, & diphthongo syllaba terminantur, & circumflectuntur verbi gratia, φεῖ, χεῖ, ψεῖ. ῶ aperte circumflectitur: inter Disyllabas vero quaedam habent primam longam, quae natura sua circumflectitur, ut βῆτα θῆτα, ἦτα: quae vero non circumflectuntur penultima acuuntur, ut ἄλφα, κάππα, δέλτα.

Ancillae nomen Pelusium erat, per quam Pyrrhus Molossus veneno matrem interfecit.

Ἀνθρακεὺς vocatur qui vulgo carbonarius.

Dionysius filius fuit agasonis, qui Siciliae annis duodequadraginta praefuit. Agathocles vero figuli filius, & ipse longum tempus Siciliae dominatus est. Hermeas castratus, & servus quum esset, Aternae (quae Thraciae civitas est) rex fuit. Porus Indorum rex, filius tonsoris. Bradyllis carbonarius quum fuisset, Illyricum duxit exercitum. Orthagoras coquus Sycioniae dominatus est.

Verbum μογὶς, *vix*, aptissime per γ scribi ait, positum pro iis quae fiunt cum labore. Iones & AEoles inepte per λ scribunt μολὶς, & pronuntiant.

Ὦ τὰν (*pro* ὦ ἐτὰν, *Heus bone vir*) divisum esse dicit, ὦ quidem solum, τὰν reiecto ἐ. Integrum est enim ἐτὰν, & coalitione cum ω fit ὦ τὰν. ἔτης enim amicus verus est: nam ἐτεὸν verum significat.

Νεκρὸς dicitur de privatis anima, quasi νηκηρὸς, & per syncopen νεκρὸς. Aiunt νὲ & νὴ privativas particulas. Ideo & νεβρὸς (hinnulus) qui cibum, & alimentum, accipere nondum potest, seu solo lacte nutritur. νέκταρ quod mortales edere non possunt. κτεινομένοις

Ὅτι Δίδυμος περὶ παροιμιῶν δεκατρία βιβλία συντέταχε 1 (καὶ) πρὸς τὺς περὶ παροιμιῶν συντεταχότας ἐπιγράψας αὐτά.

Ὅτι τὰς νῦν λεγομένας κυρίδας οἱ ἀττικοὶ κομμωτρίας ἐκάλυν. εὕρηται δὲ παρὰ Μενάνδρῳ καὶ τό, κυρίδα.

Ὅτι ὁ στίχος ὁ καὶ παροιμιαζόμενος, Ὅρκους ἐγὼ γυναικὸς εἰς ὕδωρ γράφω, ἐστὶ μὲν Σοφοκλέυς, τῦτον δὲ παρῳδήσας ὁ Φιλωνίδης, ἔφη· Ὅρκυς δὲ μοιχῶν εἰς τέφραν γράφω 2. Οἱ δὲ τὰς γυναῖκας σκώπτοντές, φασιν· Ὅρκυς ἐγὼ γυναικῶν ἠς οἶκτον γράφω.

Ὅτι τῶν κ δ' στοιχείων τὸ μῦ, καὶ τὸ νῦ, καὶ τὸ ῦ ἐκτεταμένων ἔχυσι τὸ δίχρονον, καὶ περισπῶνται, καὶ τὰ ἄλλα δὲ, τὰ εἰς μονοσύλλαβα καὶ δίφθογγον ἔχει τὴν συλλαβὴν, καὶ περισπᾶται· οἷον φεῖ ψεῖ χεῖ. τὸ δὲ ῶ, δῆλον ὅτι περισπᾶται. τὴν δὲ δισυλλάβων, ὅσα μὲν ἔχει τὴν παραλήγυσαν μακρὰν, φύσει περισπᾶται, οἷον βῆτα, θῆτα, ἦτα· ὅσα δὲ μὴ παροξύνεται. ἄλφα, κάππα, δέλτα.

Ὅτι ὄνομα θεραπαίνης Πηλύσιον ἦν. δι' ἧς ὁ μολοσσὸς Πύῤῥος ἀνεῖλε φαρμάκῳ τὴν μητέρα.

Ὅτι ἀνθρακεὺς, ὁ ἐν τῇ συνηθείᾳ καλύμενος καρβωνάριος.

Ὅτι ὀνηλάτυ μὲν υἱὸς Διονύσιος ἦν, ὁ τῆς σικελίας ἄρξας ἔτη μ', δυοῖν ἀποδέοντα. Ἀγαθοκλῆς δὲ κεραμέως 3, καὶ αὐτὸς συχνὸν χρόνον σικελίας ἄρξας. τῆς δ' ἀταρνέως (πόλις δ' αὕτη θρακίας) ἐκτομίας ὢν, καὶ δῦλος, ἦρξεν Ἑρμέας 4. Πῶρος δ' ὁ βασιλεὺς ἰνδῶν, κυρέως ἦν υἱός. Βράδυλλις δὲ τις ἰλλυρίων ἐστρατήγησεν, ἀνθρακεὺς γεγονώς. καὶ Ὀρθαγόρας σικύωνος ἐτυράννησεν ὁ μάγειρος.

Ὅτι τὸ μόγις ἀναλογώτερον διὰ τῦ γ, φησὶ, γραφεται, ἐπὶ τῶν κατὰ πόνυ γινομένων τατόμενον· οἱ δὲ Ἴωνες καὶ Αἰολεῖς παραλόγως διὰ τῦ λ. μόλις λέγοντες, ἐκφέρυσι καὶ γράφυσι.

Ὅτι τὸ ὦ' τὰν, μέρη φησὶν εἶναι 5. τὸ μὲν ὦ καθ' αὐτὸ, τὸ δὲ τὰν κατὰ ἀποβολὴν τοῦ ε· τὸ γὰρ πλῆρες, ἐτάν ἐστι, καὶ συναλιφέντος τοῦ ω, γέγονεν ὦ' τάν * γὰρ ὁ ἀληθὴς φίλος 6. καὶ γάρ ἐτεὸν τὸ ἀληθές.

Ὅτι νεκρὸς, λέγεται, κατὰ στέρησιν τῆς κηρὸς, νήκηρός τις ὢν, καὶ κατὰ συγκοπὴν νέκρος. τὸ γὰρ νη στερητικὸν καὶ νε φασί. διὸ καὶ νεκρὸς, ὁ μήπω δυνάμενος νομῆς καὶ βορᾶς μετασχεῖν 7, γάλακτι δὲ μόνῳ τρεφόμενος. καὶ νέκταρ, ὃ μή ἔστι δυνατὸν τοῖς θνητοῖς, τυτέστι τοῖς κτεινομένοις μετασ-

---

1 Δίδυμος περὶ παροιμιῶν δεκατρία βιβλία συντέταχε] Horum excerpta habemus beneficio Adi Manutii, *qui ea* edidit cum Tarrhaei Proverbiis anno CIƆ IƆV.

2 Ὅρκυς δὲ μοιχῶν εἰς τέφραν γράφω] Vtitur proverbio & Iulianus in Epistola ad S. P. Q. Athenienſem. Ἐγὼ δὲ τὺς μὲν ὅρκυς αὐτῦ, τὸ τῆς παροιμίας, οἶμαι δεῖν εἰς τέφραν γράφειν. Quae ipsa verba, sed, ut saepe, Iuliani omisso nomine, refert Suidas in εἰς τέφραν γράφειν.

3 Ἀγαθοκλῆς δὲ, κεραμέως] Figuli filium fuisse Agathoclem, Siciliae regem, tradunt plures. Polybius, ex Timaeo lib. XII. cuius verba, sed omisso Auctoris nomine, transscripsit Suidas in Ἀγαθοκλῆς. Diodorus Siculus libro XIX. Iustinus libro XXII. Huc

A pertinet Apophthegma eius, quod commemorat Plutarchus, inter regum principumque Apophthegmata: & Ausonius Epigram. VIII.

4 Ἐκτομίας ὢν, καὶ δῦλος, ἦρξεν Ἑρμείας] Erat Eubuli servus Hermias. Diogenes Laertius in Aristotele lib. V. Καὶ δῦλον Εὐβύλυ φησὶ γενέσθαι τὸν Ἑρμείαν.

5 Τὸ ὦ' τὰν μέρη φησὶν εἶναι] Restituo e Manuscripto. Τὸ ὦ' τὰν δύο μέρη φησὶν εἶναι.

6 * Γὰρ ὁ ἀληθὴς φίλος] Restituo itidem e B Manuscripto ἔτης γὰρ ὁ ἀ. φ.

7 Διὸ καὶ νεκρὸς, ὁ μήπω δυνάμενος νομῆς καὶ βορᾶς μετασχεῖν] Scribendum omnino, διὸ καὶ νεβρός. Quod venisse etiam in mentem Viro Cl. Andreae Schotto, libens vidi.

τασχεῖν. ἔστι γὰρ κτάρ ῥημαματικὸν ὄνομα, ὑπὸ τοῦ ῥήματος παρηγμένον τοῦ κτῶ· τοῦ δηλοῦντος τὸ κτείνω.

Ὅτι τὸ ὦ, οἱ ἄρθρον κλητικὸν ὑπειληφότες, πλανῶνται· τὰ γὰρ ἄρθρα οὐ χρήζουσι κλητικῆς. καὶ γὰρ αὐτὰ μὲν τῶν μὴ παρόντων τὴν ἀναφορὰν δηλοῖ· τὸ δὲ ὦ κατ' ἐνέργειαν μόνον τῆς δείξεως τῇ κλητικῇ προσῆλθεν. Ὅτι δὲ ἁμαρτάνουσιν, οἱ νομίζοντες αὐτὸ κλητικήν. ὁ χρόνος καὶ ὁ τόνος δηλοῖ καὶ τὸ πνεῦμα. καὶ γὰρ ψιλοῦται, τῶν ἄλλων ἄρθρων, ὅσα πνεῦμα δέχεται, δασυνομένων· καὶ τὰ μὲν ὀξύνεται, τὸ δὲ περισπᾶται· καὶ τὰ μὲν βραχύνεται, τὸ δὲ μακρόν ἐστι φύσει. Ὅτι δὲ οὐκ ἔστι τῆς ὁ εὐθείας τὸ ὦ κλητικὸν, κἀντεῦθέν ἐστι καταφανές· ἡ κλητικὴ τῇ ἰδίᾳ εὐθείᾳ ἰσοχρονεῖ, ἢ τὸν ἐλάται ἀναδέχεται χρόνον 1· οἷον, Ἀγαμέμνων καὶ ὦ Ἀγάμεμνον. Ἐνταῦθα δὲ τοὐναντίον· οὐκ ἔστιν οὖν ἄρθρον, ἀλλ' ἐπίῤῥημα. συντάττεται δ' ὅμως τῇ κλητικῇ ἐπίῤῥημα ὄν· ὥσπερ καὶ ἄλλα τῶν ἐπιῤῥημάτων γενικῇ συντάττεται, ὡς παρὰ τῷ ποιητῇ, ἐν τῇ ω τῆς Ὀδυσσείας. καὶ αἰτιατικῇ, τὸ νὴ καὶ τὸ μὰ. καὶ γὰρ ὀμνύοντες αἰτιατικῇ συνάπτουσι τὰ ἐπιῤῥήματα ταῦτα.

Ὅτι τὸ κνέφας οἱ μέν φασιν ἀπὸ τοῦ κενέφας γενέσθαι, κενὸν γάρ ἐστι φάους. οἱ δὲ κατὰ πλεονασμὸν τοῦ κ. νέφος γὰρ εἶναι καὶ νέφας τὸ αὐτοτελὲς, διὰ τοῦ νε στερητικοῦ τὸ ἐστερημένον τοῦ φωτὸς ὑποσημαῖνον. ὥσπερ καὶ τὸ κλύπος γέγονε, κατὰ πλεονασμὸν τοῦ κ. τύπος γάρ ἐστιν ὁ κτύπος, ῥηματικὸν ὄνομα, παρὰ τὸ τύπτω. καὶ τὸ καίνυτο, αἴνυτο ὂν, περισσὸν ἔχει τὸ κ. καὶ τὸ ναῦρος· αὖρος γάρ ἐστιν 2· οἷον, ὁ κατὰ νοῦν ἐλαφρός.

Ὅτι τὴν Μοῦσαν οἱ μὲν ἐτυμολογοῦσιν ἀπὸ τοῦ γαιοῦσάν τινα εἶναι 3 ἡ γὰρ μουσικὴ παίδευσις, οὐδὲν μυστηρίων διαφέρει. οἱ δὲ παρὰ τὸ μαάσαι· τὸ γὰρ ζητεῖν δωριεῖς λέγουσι μῶ. καὶ μῶται τὸ τρίτον πρόσωπον παρ' Ἐπιχάρμῳ, καὶ μῶνται παρ' Εὐφορίωνι 4, καὶ μώμενοι ἡ μετοχὴ παρὰ Σοφοκλεῖ εὐλογώτερον οὖν, τὴν μοῦσαν ἐντεῦθεν εἰρῆσθαι, παντὸς νομιζομένην εὑρέτιν μαθήματος. μαίεσθαι δὲ καὶ Ὅμηρος οἶδε, τὸ ζητεῖν. καὶ μαῖαν φαμὲν τὴν ζητοῦσαν ἰατρὸν, τὸ κρυπτόμενον.

Ὅτι ἡ μάκαρ φησὶ μονήρης ἐστὶ λέξις καὶ ἐν τοῖς θηλυκοῖς, τὸ δάμαρ τὸ δὲ μάκαρ, ἐκ τοῦ μακάριος, ἀποκέκοπται, ὥσπερ καὶ τὸ ὑμέναιε γέγονεν ἀποκοπὴν ὑμέν.

Ὅτι τὸ μακκοᾶν, ἀρχαϊκῶς ἐστι τὸ μὴ κοεῖν, ὅπερ τὸ νοεῖν ἐδήλου. Καλλίμαχος δ' ἐν Ἑκάβῃ 5, ἐκόησέ φησιν, ἀντὶ τοῦ ἐνόησεν.

Ὅτι

νοις enim qui occiſi ſunt. Eſt autem κτὰρ verbale a verbo κτῶ, quod ſignificat κτείνω occido.

Qui ὦ articulum vocandi putant falluntur. Articuli enim vocativo non opus habent. Etenim articuli abſentium relationem quamdam ſignificant. ὦ vero ad energiam demonſtrationum ſolum vocativo adiungitur. Errare autem eos ait, qui putant illud vocativum eſſe, & tempus, & accentus, & ſpiritus indicant. Etenim levigatur, quum omnes articuli, qui ſpiritum recipiunt, adſpiratione notentur, & illi acuuntur, hoc circumflectitur, illi corripiuntur, hoc natura longum eſt. Quod ὦ non ſit vocativus a recto ὁ, hinc etiam manifeſtum eſt. Vocativus recto ſuo aequivalet tempore, vel tempus minus ſuſcipit, ut Ἀγαμέμνων, & ὦ Ἀγάμεμνον. Hic vero contrarium. Non eſt igitur articulus, ſed adverbium: coniungitur tamen cum vocativo, quum ſit adverbium. Quemadmodum, & alia adverbia cum genitivo iunguntur, ut apud Poetam in Odyſs. ω. Et cum accuſativo νὴ, & μὰ iungitur. Etenim iurantes accuſativo iungunt haec adverbia.

Κνέφας alii putant eſſe a κενέφας. Eſt enim κενὸν φάους lumine vacuum: alii vero per pleonaſmum κ. νέφος enim eſſe, & νέφας perfectum per νε privativum, *privatum lumine* ſignificans. Quemadmodum & κλύπος, per pleonaſmum κ. τύπος enim eſt κλύπος, nomen verbale a verbo τύπτω; & καίνυτο, αἴνυτο ὂν per pleonaſmum habet κ. & ναῦρος, αὖρος, enim eſt qui mente levis eſt.

Muſam alii derivant a μαιοῦσάν τινα, id eſt, *inveſtigatricem*: doctrina enim Muſarum nihil a myſteriis diſcrepat. Alii a μαάσαι derivant. Quaerere enim Dores dicunt μῶ. Et tertia perſona μῶται exſtat apud Epicharmum, μῶνται apud Euphorionem, & μώμενοι participium apud Sophoclem. Aptius igitur eſt Muſam ſic dici, tamquam inventricem omnium diſciplinarum exiſtimatam. Μαίεσθαι Homerus quoque pro *quaerere* dixit, & μαῖαν illam dicimus, quae conſuluit Medicum de abſcondito.

Μάκαρ, inquit, ſola vox hac terminatione invenitur, & in femininis δάμαρ. Μάκαρ per Apocopen a μακάριος, ſicuti ὑμὲν pro ὑμέναιε per apocopen.

Μακκοᾶν, antiquum eſt, μὴ ἀκούειν, vel μὴ κοεῖν, quod κοεῖν ſignificat *intelligere*. Callimachus in Hecuba ἐκόησε pro ἐνόησε dixit.

Μα-

1 Ἢ τὸν ἐλάται ἀναδέχεται χρόνον] Legendum, ἢ τὸν ἔλαττον ἀ. χ. Ita recte Manuſcriptus, ac videtur ita cenſuiſſe & Schottus, quum vertit: *vel tempus minus ſuſcipit*.

2 Καὶ τὸ ναῦρος. αὖρος γάρ ἐστιν] Lego, καὶ τὸ καῦρος. Agit enim de his verbis, in quibus κ abundat.

3 Τὴν μοῦσαν οἱ μὲν ἐτυμολογοῦσιν ἀπὸ τοῦ μαιοῦσάν τινα εἶναι] Reſtituo, ἀπὸ τοῦ μυοῦσάν τινα εἶναι. Et evincunt ſequentia. Ἡ γὰρ μουσικὴ παίδευσις, οὐδὲν μυστηρίων διαφέρει. Nec aliter eſt apud Auctorem Etymologici.

4 Παρ' Εὐθυφορίωνι] Reſtituo, παρ' Εὐφορίωνι.

5 Καλλίμαχος δ' ἐν ἑκάβῃ] Reſcribo, Κ. δ' ἐν Ἑκάλῃ. Fuit Callimachi poema quoddam,

A Ἑκάλη inſcriptum, cuius plures meminere: Athenaeus lib. 11. Stephanus in Ἰαπὶς, Λύρκειον, Τρινεμεῖς: Scholiaſtes Ariſtophanis, ad Acharnenſes: Auctor Etymologici in Ἀλῶα, & Ἑκάλη: Scholiaſtes Apollonii lib. 1. Emendandus vero eſt Schol. Pindari, Nem. Od. 1. ubi male Καλλίμαχος ἐν Αἰκάλῃ; pro Κ. ἐν Ἑκάλῃ. Item Olympiodorus in Commentario ad Meteora Ariſtotelis cap. VI. Ὅτι καὶ ὁ αὐτός ἐστι καὶ ἑῷος, καὶ ἑσπέριος, δηλοῖ καὶ Καλλίμαχος, λέγων ἐν Ἑκάλῃ. Perperam editur: λέ-
B γων ἐν Αἰκάλλῃ. Ac reſpexit poema Petronius in Satyrico, iſtis verſibus:

Qualis in Actaea quondam fuit hoſpita terra,

Digna

Digna sacris, Hecale: quam Musa loquentibus annis.

Battiadae veteris vivendo tradidit aevo.

Battiaden vero vocat Callimachum, a patre Batto: *veterem*, respectu nepotis ex sorore: neque est, cur viri docti *vatis* ibi legere malint, nam duo erant Callimachi Cyrenaei; unus, maior, quem hic *veterem* dicit Petronius; alter minor, ex sorore eius nepos: ad quos tertius accedit, Herophileus. De his omnibus, quum se offerat occasio, hic nunc dicam. Ac maioris quidem, ista opera commemorantur, apud Suidam. Ἰῦς ἄφιξις, Σεμέλη. Ἄργυς οἰκισμοί. Ἀρκαδία. Γλαῦκος. Ἐλπίδες. Σατυρικὰ δράματα. Τραγῳδίαι. Κωμῳδίαι. Μέλη. Ἶβις. Μυσεῖον. Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων. Πίναξ, καὶ ἀναγραφὴ, τῶν κατὰ χρόνυς καὶ ἀπ' ἀρχῆς γενομένων διδασκάλων. Πίναξ τῶν Δημοκρίτυ γλωσσῶν, καὶ συνταγμάτων. Μηνῶν προσηγορίαι κατὰ ἔθνη, καὶ πόλεις. Κτίσεις νήσων, καὶ πόλεων, καὶ μετονομασίαι. Περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ποταμῶν. Περὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ. καὶ Ἰταλίᾳ, θαυμασίων καὶ παραδόξων. Περὶ μετονομασίας ἰχθύων. Περὶ ἀνέμων. Περὶ ὀρνέων. Περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκυμένῃ ποταμῶν. Θαυμάτων, τῶν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν κατὰ τόπυς ὄντων, συναγωγή. Ex his,

Ἶβις, erat poema obscurum, in quo insectabatur Apollonium, Argonauticorum auctorem; ut testatur ibidem Suidas. Ἶβις. ἔςι δὲ ποίημα, ἐπιτηδευόμενον εἰς ἀσάφειαν, καὶ λοιδορίαν, εἴς τινα Ἶβιν γενόμενον ἐχθρὸν τοῦ Καλλιμάχυ. ἦν δὲ ὗτος Ἀπολλώνιος, ὁ γράψας τὰ Ἀργοναυτικά. Obscurum fuisse hoc poema, indicat etiam Ovidius; qui eiusdem tituli carmine inimicum quemdam suum pariter est persequutus. Ait itaque illic ita.

Nunc quo Battiades inimicum devovet Ibin,
Hoc ego devoveo teque tuosque modo.
Vtque ille, historiis involvam nomina caecis;
Non soleam quamvis hoc genus ipse sequi;
Illius ambages imitatus in Ibida, dicar
Oblitus moris iudiciique mei.

Huc respexit item Statius, quum inter obscuros poetas, & difficiles intellectu, eum nominat, Epicedio in patrem, Silv. lib. v.

——— *tu pandere doctus*
Carmina Battiadae, tenebrasque Lycophronis atri,
Sophronaque implicitum, tenuisque arcana Corinnae.

Eius Πίνακες simpliciter citantur a Diogene Laertio in Eudoxo lib. VIII. Τὰ μὲν γεωμετρικὰ Ἀρχύτυ διήκυσε, τὰ δὲ ἰατρικὰ Φιλιςίωνος τῦ Σικελιώτυ, καθὰ Καλλίμαχος ἐν τοῖς Πίναξί φησι. Sed Πίνακες fuere varii, ut videre est in catalogo Suidae, quem exhibui: intelligit vero opus de viris doctrina claris, cui titulus. Πίνακες τῶν ἐν πάσῃ παιδείᾳ διαλαμψάντων: quod centum viginti libros complectebatur, ut testatur idem Suidas. Ac citatur etiam praeterea,

Πίναξ τῶν νόμων, Apud Athenaeum lib. XIII. Ἀνέγραψε δ' αὐτὸν Καλλίμαχος ἐν τῷ τρίτῳ Πίνακι τῶν νόμων.

Περὶ τῶν ἐν τῇ οἰκυμένῃ ποταμῶν. Hoc est, quod Straboni dicitur, Συναγωγὴ τῶν ποταμῶν lib. IX. Οἷον ἐν τῇ Συναγωγῇ τῶν ποταμῶν ὁ Καλλίμαχος γελᾷν φησιν, εἴ τις θαῤῥεῖ γράφειν, & sequuntur. Ac petitum inde censeo, quod de Nilo fluvio refert Seneca, Nat. Quaest. libro IV. cap. II. *Per novem annos adscendisse Nilum superioribus seculis, Callimachus est auctor*. Et pars quaedam operis istius fuerit,

Περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ποταμῶν. Meminit eius Scholiastes Apollonii lib. I. Καλλίμαχος δὲ ἱςορεῖ περὶ τῦ ποταμῦ ἐν τῷ περὶ τῶν κατὰ τὴν Ἀσίαν ποταμῶν. Fuerit etiam.

Περὶ τῶν ἐν Εὐρώπῃ ποταμῶν: cuius seorsim, B tamquam operis separati, meminit Suidas.

Περὶ τῶν ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ Ἰταλίᾳ, θαυμασίων καὶ παραδόξων. Hoc opus respexit, puto, Antigonus Carystius Hist. Mirab. cap. CXLIV. Πεποίηται δέ τινα καὶ ὁ Κυρηναῖος Καλλίμαχος ἐκλογὴν τῶν παραδόξων· ἧς ἀναγράφομεν, ἅποτε ἡμῖν ἐφαίνετο εἶναι ἀκοῆς ἄξια. Nisi forte istud respexerit, cuius postea meminit Suidas isto titulo.

Θαυμάτων, τῶν εἰς ἅπασαν τὴν γῆν κατὰ τόπυς ὄντων, συναγωγή. Et haec sunt, quae Θαυμάσια inscribit Stephanus in Κράνων. C Ἐν ταύτῃ δύο κόρακας. εἶναί φασι μόνον, ὡς Καλλίμαχος ἐν τοῖς Θαυμασίοις.

Περὶ ὀρνέων. Citat quoque Athenaeus bis terve lib. IX. Et Scholiastes Apollonii lib. I. Ἔςι δὲ ἱεράκων γένη ἕξ, ὡς Καλλίμαχος, ἐν τοῖς περὶ ὀρνέων. Isaacius Tzetzes ad Lycophronem. Καλλίμαχος δ', ἐν τοῖς περὶ ὀρνέων, φησὶ, τοῖς γαμῦσι δυσοίωνιςον εἶναι. Videndus item Etymologici Auctor, in Πέλεια: ubi dissentit a Scholiaste Apollonii, octo accipitrum genera D dicens, quum ille sex tradat. Ex eo opere est sine dubio, quod de scopibus commemorat AElianus Hist. Anim. lib. XV. cap. XXVIII. & de columbis Var. Hist. lib. I. cap. XV.

Plura sunt, quae apud alios nominantur, etsi nullam mentionem Suidas faciat: in quibus,

Αἴτια, pluribus commemorata. Clemens in Protreptico. Ἄρτεμιν δὲ Ἀρκάδες Ἀπαγχομένην καλυμένην προτρέπονται, ὥς φησι Καλλίμαχος ἐν Αἰτίοις. Anonymus in Anthologia Epigramm. lib. I. cap. LXVII. Αἴτιος ὁ γράψας Αἴτια Καλλιμάχυ. E Servius ad Virgilii AEneid. VII. *Callimachus scripsit* Αἴτια: *in quibus etiam hoc commemorat*. Priscianus lib. I. *Quod Callimachi quoque auctoritate confirmatur in AEtiis*. Martialis lib. X. Epigramm. IV.

——— *legas* Αἴτια *Callimachi*.

Meminit etiam Fulgentius, libro De Prisco sermone in *Ientaculum*. Fuit opus in plures libros distributum. Itaque primum citat Etymologici Auctor in Ὄςλιγες; secundum in Ἀσυρόν; tertium in Βρέφος: ut etiam Priscianus F lib. II. *Praeterea N ante M posita fecerunt quidam communes, ut Callimachus tertio* Αἰτίων. Inter obscura censebatur, sicut Ἶβις, de quo supra. Clemens Strom. lib. V. Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητὴς, καὶ τὰ Καλλιμάχυ Αἴτια, καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλέξανδρα, καὶ τὰ τέτοις παραπλήσια. γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματικῶν ἔκκειται ἅπασιν. Ita hoc opere, quae tractabat, ea a Musis inter somnium accepisse se ferebat. Estque in hoc Epigramma incerti Auctoris, Anthologiae lib III. cap. XXV.

Ὦ μέγα Βαττιάδαο σοφῦ περίπυςον ὄνειαρ,
Ἦρ' ἐτεὸν κεράων ὐδ' ἐλέφαντος ἔφυς.

Τοῖα

Ο῎τι τὸ μακάριος τινὲς ἐτυμολογοῦσιν, ἐκ τοῦ μηκήριος 1 οἷον ἐκ τῶ μακήριον ὑποκεῖσθαι τὸν ἀ-θάνα-

Μακάριος alii derivant ex μηκήριος, verbi gratia ex μακηριον, quod fato non subiacet, im-

---

Τοῖα γὰρ ἄτμιν ἔφηνας, ἅτ' οὐ πάρος ἀνέρες ἴσμεν,
Α᾽μφί τε ἀθανάτυς, ἀμφί τε ἡμιθέυς.
Εὖτέ μιν ἐκ Λιβύης ἀναείρας εἰς Ε᾽λικῶνα,
Ἤγαγες ἐν Μέσαις Πιερίδεσσι φέρων.
Αἱ δὲ οἱ εἰρομένῳ ἀμφ' Ω᾽γυγίων ἡρώων,
Αἴτια, καὶ μακάρων, εἶρον ἀμειβόμεναι.

Itaque *Somnia* Callimachi dixit Propertius, quum hos libros designaret lib. II. Eleg. XXXIII.

Tu satius memorem Musis imitare Philetam,
Et non inflati somnia Callimachi.

Et commentaria in id scripsit Epaphroditus. Scholiastes AEschyli, ad Eumenides. Ε᾽παφρόδιτος, ἐν Υ῾πομνήμασι Καλλιμάχυ Αἰτίων β' φησί. Etiam Theon: & citatur ab Auctore Etymologici in Α᾽συρὸν, ac Βωκέρας.

Ε᾽θνικαὶ ὀνομασίαι. Athenaeus lib. VII. Κάλλίμαχος δ', ἐν Ε᾽θνικαῖς ὀνομασίαις, γράφει ὕτως. Forte intelligit illud Opus, quod apud Suidam inscribitur, Μωῶν προσηγορίαι κατὰ ἔθνη καὶ πόλεις.

Υ῾πομνήματα. Harpocration in Α᾽κή. Καὶ Καλλίμαχος, ἐν τοῖς Υ῾πομνήμασι, τὴν νῦν Πτολεμαΐδα καλυμένlw εἶναί φησιν. Scholiastes Apollonii lib. I. Ο῾ δὲ Καλλίμαχός φησιν, ἐν Υ῾πομνήμασι, Νέμεσιν εἶναι τὴν τὸ πεδίον κατέχυσαν.

Υ῞μνοι. Horum aliqui exstant.

Ι῎αμβοι. Zenobius Cent. I. Proverb. XXXI Ταύτης μὲν μέμνηται Καλλίμαχος, ἐν Ι῎αμβοις. Scholiastes Pindari Olymp. Od. VII. Ε῎στι δὲ καὶ ἀμφορίτης ἀγὼν, ὗ Καλλίμαχος μέμνηται, ἐν τοῖς Ι῎αμβοις.

Χολίαμβοι. Citantur ab Etymologici Auctore in Α῎λες, & Θαλῆς.

Ε᾽λεγεῖαι. Etymologici Auctor in Δυσί. Καὶ πάλιν Καλλίμαχος, ἐν τοῖς Ε᾽λεγείοις.

Ε᾽κ δὲ τριηκόντων μοῖραν ἀφεῖλε μίαν.

Diomedes, ubi de elegia agit lib. III. *Quod genus carminis praecipue scripserunt, apud Romanos, Propertius, & Tibullus, & Gallus, imitati Graecos, Callimachum, & Euphorionem.* Et excelluit eo genere carminis. Proclus in Chrestomathia, ubi itidem de elegia. Οἱ μέντοι μεταγενέστεροι τοῖς ἐλεγείοις πρὸς διαφόρυς ὑποθέσεις ἀπεχρήσαντο. λέγει δὲ καὶ ἀριστεῦσαι τῷ μέτρῳ Καλλῖνον τε τὸν Ε᾽φέσιον, καὶ Μίμνερμον τὸν Κολοφώνιον, ἀλλὰ καὶ τὸν τῦ Τηλέφυ Φιλητᾶν τὸν Κῶον, καὶ Καλλίμαχον τὸν Βάττυ. Quintilianus libro X. cap. I. *Tunc & elegiam vacabit in manus sumere, cuius princeps habetur Callimachus.* Porphyrion in Horatii lib. II. epist. II. *Alcaeus autem Lyrici carminis, Callimachi Elegiaci auctor est.* Itaque hunc Lynceo poetae imitandum suadet Propertius lib. II. Elegia ultima.

Tu satius memorem Musis imitere Philetam,
Et non inflati somnia Callimachi.

Et ipse illum invocat lib. III. Eleg. I.

Callimachi manes, & Coi sacra Philetae,
In vestrum, quaeso, me sinite ire nemus.

Ac postea in Elegia ad Maecenatem.

Inter Callimachi sat erit placuisse libellos,
Et cecinisse modis, Coe poeta, tuis.

Ε᾽πῳδαί. Atilius Fortunatianus in Arte. *Altera divisio est, cuius feceram mentionem, quum de Epodo Callimachi dicerem.*

Ε᾽πιγράμματα. Atilius Fortunatianus in Arte. *Proprio commate Callimachus in Epigrammatibus usus est.* Meminere vero plures: & eorum quaedam exstant.

Περὶ ἀγώνων. Harpocration. Α῎κτια, ἀγὼν παλαιὸς ἦν. ὡς δῆλον ποιεῖ Καλλίμαχος, ἐν τῷ περὶ ἀγώνων.

Περὶ Νυμφῶν. Stobaeus Eclog. Phys. lib. I. Καλλίμαχος, ἐν τῷ περὶ νυμφῶν συγγράμματι, καὶ τὸ ἰδίωμα τῦ ὕδατος ἀφηγεῖται.

Πάρεδροι. Fulgentius de Virg. Cont. *Nec illa, quae aut Dardanus in Dinameris, aut Battiades in Paredris, aut Campester in Catabolicis, infernalibusque, cecinerunt.*

Πισααί. Meminit idem Fulgentius, libro De Prisco Sermone in *Tuceta*.

Δαίδαλος. Stephanus in Αἰδηψός. Ἦν δὲ καὶ σιδηρᾶ καὶ χαλκᾶ μέταλλα κατὰ Εὔβοιαν. Καλλίμαχος Δαιδάλῳ.

—— Ε᾽ν δὲ λάχαινε μὲν ἔργα σιδήρυ.

Ac videtur etiam in hoc Poemate commentatus Epaphroditus, ut in Αἴτια, ut iam dixi. Est colligere ex sequentibus eo loco Stephani verbis. Οἱ γὰρ Εὐβοεῖς σιδηρυργοὶ καὶ χαλκεῖς ἄριστοι. Ε᾽παφρόδιτος δὲ μαρτυρεῖ, ἐκεῖ χαλκὸν πρῶτον εὑρεθῆναι.

Βάκχος. Ex solis pentametris versibus constabat. Hephaestion in Enchiridio. Καὶ τῷ πενταμέτρῳ δὲ Καλλίμαχος ὅλον ποίημα τὸν Βάκχον συνέθηκε.

Τὰ πρὸς πραξιφάνlw. Auctor incertus Vitae Arati. Μέμνηται γῦν αὐτοῦ καὶ Καλλίμαχος ὡς πρεσβυτέρυ, ὐ μόνον ἐν τοῖς Ε᾽πιγράμμασιν, ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς πρὸς πραξιφάνlw.

Γαλάτεια. Athenaeus lib. VII. Καλλίμαχος δὲ, ἐν Γαλατείᾳ, τὸν Χρύσοφρυν.

Α᾽ναγραφὴ τῶν ῥητορικῶν. Athenaeus lib. XV. Καὶ τὸν λόγον τῦτον ἀνέγραψε Καλλίμαχος, ἐν τῇ τῶν ῥητορικῶν ἀναγραφῇ.

Νόμιμα Βαρβαρικά. Suidas in Φασηλίς. Φασηλῖται γὰρ τάριχον τῷ Καλαβρῷ θύειν, φησὶ Καλλίμαχος, ἐν Βαρβαρικοῖς νομίμοις. Quae totidem verbis etiam Lucillus Tarrhaeus in Collect. Proverb. in Φασελιτῶν θῦμα. Et Callimachi maioris ista quidem opera a me apud Auctores observata: minoris vero, eius ex sorore nepotis, ut dixi memoratur.

Περὶ νήσων. Suidas in Καλλίμαχος. Α᾽δελφῆς δὲ αὐτῦ παῖς ἦν, ὁ νέος Καλλίμαχος, ὁ γράψας περὶ νήσων δι' ἐπῶν. Praeter istum enim tertius invenitur Herophileus, qui scripsit Lexicon in Hippocratem. Innuit Erotianus satis clare in suo in Hippocratem Lexico, in prooemio. Παρὰ ταύτlw γε τὴν αἰτίαν πολλοὶ τῶν ἐλλογίμων, ὐκ ἰατρῶν μόνων, ἀλλὰ καὶ γραμματικῶν, ἐσπύδασαν ἐξηγήσασθαι τὸν ἄνδρα, καὶ τὰς λέξεις ἐπὶ τὸ κοινότερον τῆς ὁμιλίας ἀγαγεῖν. Ξενόκριτος γὰρ ὁ Κῷος, γραμματικὸς ὢν, ὥς φησιν ὁ Ταραντῖνος Ἡ῾ρακλείδης, πρῶτος ἐξελάβετο τὰς τοιαύτας ἐξαπλῶν φωνάς. ὡς δὲ καὶ ὁ Κιτιεὺς Α᾽πολλώνιος ἱστορεῖ, καὶ Καλλίμαχος, ὁ ἀπὸ τῆς Ἡ῾ροφίλυ οἰκίας.

1 Τὸ μακάριός τινες ἐτυμολογῦσιν ἐκ τῦ μηκήριος] Scribendum divise, ἐκ τῦ μὴ κήριος.

immortalis, vel ex ἀκήριος pleonasmo τοῦ litterae μ, μακάριος.

Ἄλευρον addito μ invenitur μάλευρον *fama*, & μία *una* ex ἴα factum addito μ.

De Philiomela haec narrat: Zeten filium Boreae accepisse Philomelam, filiam Dulychii Pandarei; illis filium natum esse nomine Actylum. Philomela autem subspicata virum Nympham quamdam Hamadryadem adamare, zelotypa, quum filius Actylus illi videretur conscius ac adiutor furtivi concubitus, a venatione redeuntem illum interfecit. Venus autem tantam miserata calamitatem in volucrem lusciniam matrem mutavit. Poenitens autem, quae antea femina, nunc vero avis luget filium, non reperto mali fine.

Τέτλα, quod apud Homerum est, quod dixit Diomedes ad Sthenelum, scripturae vitium est. Quid enim significet τέτλα ignotum hactenus fuit. Sed alii quidem vocem honoris esse amici ad amicum dicunt; Nonnulli vero, *garrule heus tu*, vel *o bone vir* significare aiunt: *alii heus tu garri*: alii rursum, *te adpello*: plures vero Grammatici, iunioris dicunt esse vocem ad seniorem, quamquam ostendere nequeant, Diomedem Sthenelo iuniorem fuisse. Neque etiam usquam alibi Homerus hac voce usus, ut ex sensu aliunde noto ambiguitas verbi tolli posset: quod in ἔλλον, quod *hinnulum* significat, fecit. Ibi enim dicit, πόδεσιν ἔλλον εἷλε ποικίλον κύων, *Canis pedibus variegatum hinnulum comprehendit*, obscuritatem verbi detegit quod subnectitur, mortuum hinnulum. Similiter & λάε ex etymologia apertam vocem ostendit, quum ἄλαος fit, *non videns lucem*. Vel quia λάειν idem est, ac *frui*, quod vehementiorem ostendit adfectionem; & alia multa sunt apud Homerum peregrina, quae Homeri posteris usu facta sunt perspicua, & dubia omnia submota sunt. Non eadem tamen ratio in τέτλα. Neque enim τέτλα scribendum est sed τέτελα, ultima syllaba ablata a τετέλαθι. Etenim invenire est τέτελα, multos dixisse, ut Aratum, ubi ait ἐν χαρίτων πρώ-

θάνατον ἢ ἐκ τοῦ ἀκήριος, κατὰ πλεονασμὸν τοῦ μ μακάριος.

Ὅτι τὸ ἄλευρον κατὰ πλεονασμὸν τοῦ μ ἐστὶν εὑρεῖν μάλευρον· καὶ τὸ μία δὲ ἐκ τοῦ ἴα γεγονὸς, κατὰ πλεονασμὸν ἔχει τὸ μ.

Ὅτι περὶ τῆς ἀηδόνος μυθολογεῖται, ὡς Ζήτης ὁ βορέου [παῖς] ἔλαβεν Ἀηδόνα τοῦ Δυλιχιέως Πανδάρεω τὴν θυγατέρα 1, Ἄκτυλος δὲ αὐτοῖς υἱὸς γίνεται 2. ἡ οὖν Ἀηδὼν ὑπονοήσασα, τὸν ἄνδρα νύμφης ἁμαδρυάδος ἐρᾶν τινος, ζηλοτυπήσασα, ἐπεὶ αὐτῇ ἐδόκει ὁ υἱὸς Ἄκτυλος τὴν κλοπὴν τῆς μίξεως συνειδέναι τε καὶ συνεργῆσαι, ἀνεῖλεν ἀπὸ θήρας ἐρχόμενον τὸν παῖδα. ᾤκτειρε δ' αὐτὴν ἡ ἀφροδίτη τοῦ πάθους, καὶ εἰς ὄρνεον μετέβαλε τὴν Ἀηδόνα. μεταγνοῦσα δὲ ἡ πάλαι μὲν γυνὴ, νῦν δ' ὄρνις θρηνεῖ τὸν παῖδα, λύσιν οὐχ εὑρίσκουσα τοῦ τελήματος.

Ὅτι τὸ τέτλα, ὃ παρ' Ὁμήρῳ κεῖται 3, εἰρημένον ὡς ἀπὸ τοῦ Διομήδους πρὸς Σθένελον, γραφικῆς ἐστι πλάνης. τί ποτε γὰρ δηλοῖ τὸ τέτλα, μέχρι νῦν οὔπω συνομολογεῖται. ἀλλ' οἱ μὲν σεπτικὴν αὐτὸ φωνὴν εἶναι, φίλου πρὸς ἑταῖρον, φασίν· οἱ δὲ Κώτιλλε ὦ οὗτος. ἄλλοι δὲ πάλιν, σὲ λέγω· οἱ πλείους δὲ τῶν γραμματικῶν, νεωτέρου φασὶν εἶναι προσφώνησιν εἰς πρεσβύτερον 4. καὶ τοί γε οὐδ' ἔχουσι δεῖξαι, Διομήδην Σθενέλου νεώτερον. οὐ μὴν ἀλλ' οὐ δὲ φαίνεται. Ὅμηρος ἀλλαχοῦ χρησάμενος τῇ φωνῇ, ἵν' ἐκ τῆς ἀλλαχόθι φανερᾶς διανοίας, καὶ τὸ ἐνταῦθα τῆς λέξεως ἀνακαθαρθείη ἀμφίβολον· ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἔλλον ἐποίησε. Καὶ γὰρ εἰπὸν ἐκεῖ πρότερον. πόδεσσιν ἔλλον εἷλε ποικίλον κύων 5. τὸ ἄδηλον τῆς λέξεως διεσάφησεν, ὑποκατιὸν, νεκρὸν τὸν ἔλλον ὀνομάσας 6. ὡσαύτως τὸ, λάε, ἐκ τῆς ἐτυμολογίας σαφῆ παρίστησι τὴν φωνὴν, ἐπεὶ ἀλαὸς ἐστιν, ὁ μὴ βλέπων τὸ φῶς· ἢ ὅτι τὸ λαεῖν, τὸ ἀπολαυστικῶς ἔχειν, ἐστὶν, ὅπερ δείκνυσιν ἐμφατικώτερον διάθεσιν. καὶ ἄλλα δὲ ἐστὶ ξενίζοντα ἐν τοῖς Ὁμήρου. μεθ' Ὅμηρον δὲ τοῖς νεωτέροις σαφῆ τῇ χρήσει γεγονότα, καὶ τὴν λύσιν τῆς ἀπορίας ἐπιδεξάμενα· τὸ δὲ τέτλα οὐδὲν τοιοῦτον τῆς ἀγνωσίας τῶν καὶ μὴ διημαρτῆσθαι ἐξείλετο· οὐ τοίνυν τέτλα δεῖ γράφειν, ἀλλὰ τέτελα. τῆς ἐπὶ τέλους συλλαβῆς ἀποκοπείσης τοῦ τετέλαθι. καὶ γάρ ἐστιν εὑρεῖν τὸ τέτελα λεγόμενον παρὰ διαφόροις, ὡς καὶ Ἄρατος φησιν ἐν χαρίτων πρώτῃ τέτελα· διὸ καὶ τὸν παρ' Ὁμή-

---

1 Ἀηδόνα τοῦ Δυλιχιέως Πανδάρεω τὴν θυγατέρα] Antoninus Liberalis idem dicit, Metamorph. cap. XI. Ἐγένετο δὲ Πανδάρεω θυγάτηρ Ἀηδών. Et Homerus Odyss. Τ'. A

Ὡς δ' ὅτε Πανδαρέου κούρη χλωρηῒς Ἀηδὼν
Καλὸν ἀείδησιν ἔαρος νέον ἱσταμένοιο.

Ad quem locum ita Dydimus Πανδάρεω, τοῦ Μέροπος, Μιλησίου τὸ γένος, γίνονται ἐξ Ἁρμοθόης τρεῖς θυγατέρες, Ἀηδὼν, Κλεοθήρα, Μερόπη.

2 Ἄκτυλος δὲ αὐτοῖς υἱὸς γίνεται] Scribo, Ἀήτυλος δὲ. Nam qui Ἴτυς aliis omnibus, Homero Ἴτυλος, is nonnullis antiquorum Ἀήτυλος dictus. Eustathius ad citatum Homeri locum. Εὕρηται δὲ γραφὴ παλαία, καὶ τὸν παρὰ τῷ ποιητῇ Ζῆθον, Ζήτην γράφουσα· οἷον, κοῦρον Ζήταο ἄνακτος. καὶ τὸν Ἴτυλον, βουλομένη Ἀήτυλον εἶναι. κατὰ ἀφαίρεσιν δὲ τοῦ ἄλφα, Ἤτυλον. διὰ τοῦ ἦτα. Quod vero ait, Ζήτης, pro Ζῆθος dixisse veteres, id confirmat etiam hoc loco Helladius, quum ait, Μυθολογεῖται, ὡς Ζήτης, ὁ Βορέου, ἔλαβεν Ἀηδόνα. Neque aliter scribitur apud Argonauticorum Auctores, Orpheum, Apollonium, Val. Flaccum; & Apollodorum, locis pluribus, libro primo, tertioque: & Ovidium, extremo Metamorph VI.

3 Τὸ τέτλα, ὃ παρ' Ὁμήρῳ κεῖται] Locus est Iliad. Δ'.

4 Οἱ πλείους δὲ γραμματικῶν, νεωτέρου φασὶν εἶναι προσφώνησιν εἰς πρεσβύτερον] Ita Etymologici Auctor, Hesychius, Suidas; & Eustathius ad Homeri istum locum.

B 5 Καὶ γὰρ εἰπὼν ἐκεῖ πρότερον, Πόδεσσιν ἔλλον εἷλε ποικίλον κύων] Homerus non versus iambicos scripsit, sed Heroicos: itaque rescribe. Καὶ γὰρ εἰπὼν, ἐν προτέροις πόδεσσιν ἐλὼν ἔχε ποικίλον ἔλλον. Exstat versus Odyss. Τ'.

6 Νεκρὸν τὸν ἔλλον ὀνομάσας] Scribo, Νεβρὸν τὸν ἔλλον ὀνομάσας. Nam hinnulus ἔλλος dicebatur: uti notum ex Auctore Etymologici, Hesychio, & Eustathio, ad citatum Homeri locum. Inde ἐλλοφόνος Diana apud Callimachum Hymno III.

Ὅτι Ὁμήρῳ στίχον τινὲς, οὐ τέτλα ἀλλὰ τέτελα τρεῖς ἔνεκαν· ἀναγινώσκοντες καὶ ἐπισημαινόμενοι, ὡς ἡ ἀπάτη γέγονεν ἐκ τοῦ, τινὰς τὸ δεύτερον τ ἀντὶ τοῦ λ. λαβεῖν, τῆς βραχυτέρας γραμμῆς τοῦ λ φαντασίαν αὐτοῖς τῆς ὀρθῆς κεραίας τοῦ παρασχομένης· τῆς δὲ μᾶζον, τῆς ἐπικειμένης ἐγκαρσίας.

Ὅτι φησὶ, τοῦ βασιλέως Κορίνθου ἡ μήτηρ, γυνὴ δὲ Ἀμφίονος, κολοβωτέρῳ σκάζουσα τῷ ἑτέρῳ ποδὶ, λάβδα ἐκαλεῖτο 1.

Ὅτι ἀναλογώτερον ἡ χροιὰ, κατὰ πάθος δὲ ἐλλειπτικὸν ἡ χρόα καὶ ἡ βοτάνη, ποία μᾶλλον, ἢ ποὰ λεγομένη.

Ὅτι τὸ ἄτλα φησὶ ψιλοῦσθαι· οἱ δὲ ἄλλοι ἀκριβέστερον εἰς τὰ σημαινόμενα διαιροῦντες, οἰκειότερον καὶ περὶ τῶν πνευμάτων διέλοντο.

Ὅτι τὸ ἐλαύνω παράλογόν ἐστι, φησί· πρὸ τέλους γὰρ ῥῆμα σύμφωνον ἔχον, καὶ παραλήγουσαν τὴν αυ οὐδέποτε βαρύνεται· δυοῖν γὰρ θάτερον, ἢ καθαρεῦον βαρύτονόν ἐστιν, ἢ σύμφωνον ἔχον, περισπᾶται. τοῦ μὲν φαύω, ἐξ οὗ καὶ τὸ ἔφαυσε· τοῦ δευτέρου δὲ, ἀμαυρῶ. καὶ τὰ ὅμοια. τὸ δὲ χαύνω, παραλόγως βαρύνεται. τεχνολογοῦσι δὲ τὸ ἐλαύνω, οἱ μὲν ἀπὸ τοῦ ἐλῶ ἐλαύνω· τινὲς δὲ ὥσπερ ἀπὸ τοῦ βῶ βαίνω, οὕτω φασὶ καὶ ἀπὸ τοῦ ἐλῶ γέγονεν ἐλαίνω, καὶ μεταθέσει τοῦ διχρόνου, ἐλαύνω πλὴν μονῆρές ἐστι τὸ ἐλαύνω, καὶ διὰ τοῦτο οὐδὲ κλίσιν βεβαίαν ἔχει. ἑτερόκλιτος οὖν ἐστιν ὁ παρακείμενος· ἀπὸ γὰρ τοῦ ἐλάζω γίνεται τὸ ἐλήλακα.

Ὅτι ὁ τὲ συμπλεκτικὸς ἐγκλίνεται μόνος ἴσως. διότι τοῖς παραπληρωματικοῖς κατὰ φωνὴν συνεμπίπτει· οἱ δὲ Αἰολεῖς ἂν μὲν ὡς συμπλεκτικὸν αὐτὸ παραλάβωσιν, ὁμοίως ἡμῖν ἐκφωνοῦσι τὸν τὲ ἂν δὲ παραπληρωματικῶς, εἰς ο τρέπουσι τὴν συλλαβὴν, καὶ τὸ λέγουσιν, ἀντὶ τοῦ τέ.

Ὅτι τὸ γλωσσοκομεῖον κυρίως μέν ἐστι τὸ ἀγγεῖον ὃ τὰς αὐλητικὰς ὑποδέχεται γλώσσας· οἱ δὲ νῦν καταχρώμενοι, καὶ ἐπὶ τῶν ἕτερα δεχομένων τιθέασι τὴν λέξιν, καὶ τοῦτο μὲν ἀνεκτὸν οἱ δὲ προσδιαστρέφουσι καὶ τὸν τόνον καὶ τὸν χρόνον. δέον γὰρ προπερισπᾶν τὴν παραλήγουσαν μακρὰν, οὗτοι καὶ συστέλλουσι καὶ προπαροξύνουσιν.

Ὅτι μάζης μὲν εἶδος οἱ παλαιοὶ θριδακίνην καλοῦσι 2. τὴν δὲ βοτάνην θρίδακα· οἱ δὲ ἰατροὶ θρί-

πρώτῃ τέτελα. Ideo & nonnulli versum Homeri non per τέτλα, sed per τέτελα protulerunt legentes & significantes errorem accidisse, quod aliqui secundum τ pro λ accipiant, dante illis breviore in linea λ imaginationem litterae τ, cuius uni apici recto alter incumbit transversus.

Mater Regis Corinthi uxor Amphionis, altero laeso pede claudicans labda vocata est.

Rectius χροιὰ dicitur: sed per ellipsin χρόα; & Herba, potius ποία quam ποὰ dicta est.

Ἄτλα ait levi spiritu scribi: alii secundum significata adcuratius distinguentes, spiritibus etiam variare solent.

Ἐλαύνω fruor irregulare est; ante finem enim verbum consonantem habens, & in penultima habens syllabam in αυ, terminatam, numquam gravatur. Duorum enim alterum est, vel purum, Barytonum, vel consonantem habens, circumflectitur, ut φαύω, unde ἔφαυσε, alterius exemplum ἀμαυρῶ, & similia. χαύνω non bene gravatur. Formant autem nonnulli ἐλαύνω ab ἐλῶ. Nonnulli vero, ut a βῶ fit βαίνω, sic aiunt etiam ab ἐλῶ ἐλαίνω factum, & transmutatione diphthongi ἐλαύνω. Sed solum est ἐλαύνω, & ideo nec regularem coniugationem habet, heteroclitum namque est perfectum, ab ἐλάζω enim ἐλήλακα formatur.

Coniunctio τὲ sola est enclitica, fere, quia voce eadem cum expletivis utuntur. AEoles vero, siquidem, ut copulativam adsumserint, similiter ut nos τὲ efferunt. Si vero expletive, in ο vertunt syllabam, & τὸ dicunt, pro τέ.

Γλωσσοκομεῖον proprie est vas, quod linguas tibiarum recipit; hodie vero abutentes ad receptacula aliarum rerum accommodant, & hoc quidem tolerabile; alii vero invertunt & sonum, & tempus. Oportet enim penultimam longam circumflecti, illi corripiunt, & acutum in antepenultima ponunt.

Speciem mazae antiqui θριδακίνην vocant; herbam vero θρίδακα. Medici θρίδακα lactu-

1 Τοῦ βασιλέως Κορίνθου ἡ μήτηρ. γυνὴ δὲ Ἀμφίονος, κολοβωτέρῳ σκάζουσα τῷ ἑτέρῳ ποδὶ, λάβδα ἐκαλεῖτο] Mendose codex manuscriptus, κολοβώτρῳ; & Λάμβδα pro Λάβδα: verum illud est indifferens. Ptolemaeus Hephaestionis Nov. Hist. lib. v. Ἡ Κυψέλου δὲ μήτηρ, χωλὴ οὖσα, Λάμδα ἐκλήθη ὑπὸ τῆς Πυθίας. Vbi vides quem Corinthi regem vocet, cuius ea mater erat: nam is Cypselus. Et apud Auctorem Etymologici. Ὁ τὰς πόδας ἐπὶ τὰ ἔξω διεστραμμένος, καὶ τῷ Λ στοιχείῳ ἐοικώς. διὰ τοῦτο καὶ Λάμβδα ἐκαλεῖτο ἡ γυνὴ μὲν Ἠετίωνος, μήτηρ δὲ Κυψέλου, τοῦ Κορίνθου τυράννου. Quod autem Amphionis uxorem dicit, non consentit, uti vides, Etymologus, qui uxorem Eetionis eam facit; uti etiam Herodotus lib. v. Ἀμφίονι δὲ ἐόντι τούτων τῶν ἀνδρῶν, γίνεται θυγάτηρ χωλή· οὔνομα δὲ οἱ ἦν Λάβδα. ταύτην, Βακχιαδέων γὰρ οὐδεὶς ἤθελε γῆμαι, ἴσχει Ἠετίων ὁ Ἐχεκράτεος. Et observa; Amphionis illic filia, non uxor, dicitur. Fuerit itaque mater Cypseli, ex Ee- (A) tione, non Amphione: quin & Eetionem dicit Cypseli patrem Pausanias in Corinthiacis. Κύψελος τυραννήσας, ὁ Ἠετίωνος, ἐξέβαλε τοὺς Βακχιάδας. Herodotus lib. 1. Οὐ Κορινθίων τοῦ δήμου ἐστὶν ὁ θησαυρὸς, ἀλλὰ Κυψέλου, τοῦ Ἠετίωνος. Et quidem ex uxore Labda Manifestum ex eodem id Herodoto lib. v. Καὶ παρελθόντες ἐς τὴν αὐλὴν τοῦ Ἠετίωνος, αἴτεον τὸ παιδίον [de Cypselo, recens nato, loquitur] ἡ δὲ Λάβδα, εἰδυῖά τε οὐδὲν, τῶν εἵνεκα ἐκεῖνοι ἀπικοίατο, καὶ δοκέουσα σφέας φιλοφροσύνης τοῦ πατρὸς εἵνεκα αἰτέειν, φέρουσα, ἐνεχείρισε αὐτέων ἑνί· Et quae se- (B) quuntur. Ioannes Tzetzes Var. Hist. Chil. VIII. cap. CLXXVIII.

Καὶ Κύψελος ὁ Κυψέλου οὕτω πῶς ἐπεκλήθη,
Παῖς ὢν τοῦ Ἠετίωνος, οἶμαί, τε καὶ τῆς Λάβδας.

Ergo satis clarus error est Helladii; qui Amphionis uxorem Labdam, sive Lambdam dicit.

2 Μάζης μὲν εἶδος οἱ παλαιοὶ θριδακίνην καλοῦσι.] Indicat idem Hesychius. Θριδακίναι, εἶδος

cam, sive *olus hortense*, θριδακίνην vero silvestre vocant.

Quemadmodum dicimus τὰ νῦ, & τὰ μῦ, quum literas in plurali efferre volumus; sic & τὰ σίγμα dicendum est, & non τὰ σίγματα. Etenim non declinantur nomina literarum, ideoque, quod a Xenophonte in ἑλληνικοῖς dictum est τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων, non coniunctim legendum est, sed duabus syllabis τὰ σίγμα, & ab alio principio τὰ τῶν ἀσπίδων, divisim.

Aiunt Α'ρχέτυπον a nullo antiquo Scriptore, nec Oratore, nec Poeta dictum esse, ut scribit Dionysius Halicarnasseus.

Κρήγυον verum significare dicitur, quasi καρέγγυον. Qui enim vere aliquid facturi sunt illud promittunt capite adnuentes. Alii vero κρήγυον, non verum, sed bonum significare aiunt, quasi καρήγυον derivantes, ut demulcens cor, idest, animum; bonum enim demulcere animum solet.

Irati est eadem saepe dicere: infoecundus est enim irae adfectus. Ideo & Agamemnon, iratus Calchanti, iisdem saepe verbis conviciatur. *Vates* dicens *improbe*,

Mala soles semper praedicere. Et, *nihil umquam boni praedixisti*.

E'πιτάξ apud Callimachum, & Aratum a futuro fit, reiecta syllaba longa finali, quemadmodum & χωρὶς a χωρίσω, & πέλας a πελάσω, μὶξ a μίξω, unde & ἐπιμὶξ, apud Homerum, & δὰξ a futuro δάξω. Iones enim a δάκνω δάξω formant, ex δὰξ venit ὀδὰξ, a πτύξω πτὺξ, & reiecto etiam τ, πύξ. Sic & ab ὐδίσω ὐδὶς, & ἀμφυδὶς, ἀμύξω ἀμὺξ apud Nicandrum, & a πλήξω πλὴξ, & ἀμφιπλὴξ, ab ἀγκάσω ἀγκὰς, τύψω τὺψ, & προτύψ. Similiter & ab ὀκλάσω ὀκλὰς, & ὀκλάξ. πρίσω, πρὶς πρὶξ, & ἀπρίξ. Sic ergo, & ex ἐπιτά-

θρίδακα μὲν τὸ ἥμερον λάχανον. θριδακίνην δὲ τὸ ἄγριον καλοῦσιν 1.

Ο'τι ὥσπερ τὰ νῦ φαμὲν, καὶ τὰ μῦ, πληθυντικῶς ἐκφωνεῖν ἐθέλοντες τὰ στοιχεῖα· οὕτω καὶ τὰ σίγμα δεῖ λέγειν, ἀλλ' οὐχὶ τὰ σίγματα. καὶ γὰρ ἄκλιτα τῶν στοιχείων τὰ ὀνόματα· διὸ καὶ τὸ παρὰ τῷ Ξενοφῶντι ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς εἰρημένον οὐχ ὑφ' ἓν τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων 2 ἀναγνωστέον, ἀλλὰ δισυλλάβως μὲν τὰ σίγμα, καὶ ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς τὰ τῶν ἀσπίδων, κατὰ διάστασιν.

Ο'τι τὸ ἀρχέτυπόν φασιν οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὐδὲ ῥητόρων, οὐδὲ τῶν μούσαις κατόχων εἴρηται, ὡς Διονύσιος ὁ Α'λικαρνασεὺς ἱστορεῖ 3.

Ο'τι κρήγυον τὸ ἀληθὲς εἴρηται, καρέγγυόν τι ὄν· οἱ γὰρ ἀληθῶς τι πράττειν μέλλοντες, ἐγγυῶνται τοῦτο τῇ κεφαλῇ κατανεύοντες· οἱ δὲ κρήγυον, οὐ τὸ ἀληθὲς, ἀλλὰ τὸ ἀγαθὸν σημαίνειν φασὶ, καρήγυον ἐτυμολογοῦντες. οἷον ἥδυνον τὸ κῆρ, τουτέστι τὴν ψυχήν· ἡδύνειν γὰρ πέφυκε τὴν ψυχὴν τὸ ἀγαθόν.

Ο'τι ὀργιζομένου ἐστὶ, τὸ τὰ αὐτὰ πολλάκις λέγειν. καὶ γὰρ τὸ τῆς ὀργῆς πάθος ἄγονον. διὸ καὶ Α'γαμέμνων ὀργιζόμενος τῷ Κάλχαντι, ἐν τοῖς αὐτοῖς ῥήμασι τὴν βλασφημίαν περιφέρει· Μάντι, λέγων, κακῶν. καὶ

Αἰεί σοι φίλον τὰ κακὰ μαντεύεσθαι· καὶ ἐσθλὸν οὐδὲ πώ ποτε εἶπες.

Ο'τι τὸ ἐπιτὰξ παρὰ Καλλιμάχῳ καὶ Α'ράτῳ κείμενον, ἀπὸ τοῦ ὁριστικοῦ μέλλοντος γέγονε, κατὰ ἀποβολὴν τῆς ἐπὶ τέλει μακρᾶς συλλαβῆς· ὥσπερ καὶ τὸ χωρὶς τοῦ χωρίσω, καὶ τὸ πέλας. τοῦ πελάσω· καὶ τὸ μὶξ, ἀπὸ τοῦ μίξω. ὅθεν καὶ τὸ ἐπιμὶξ παρ' Ο'μήρῳ. καὶ τὸ δὰξ ἀπὸ τοῦ δάξω· καὶ γὰρ οἱ Ἴωνες ἀπὸ τοῦ δάκνω τὸ δάξω ἐκφέρουσιν. ἐκ δὲ τοῦ δὰξ, τὸ ὀδάξ. καὶ ἀπὸ τοῦ πτύξω δὲ, πτὺξ· καὶ ἀποβολῇ τοῦ τ πύξ. οὕτως οὖν καὶ ἀπὸ τοῦ οὐδίσω οὐδὶς καὶ ἀμφουδίς· ἀμύξω, ἀμὺξ, παρὰ Νικάνδρῳ 4 καὶ πλήξω, πλὴξ καὶ ἀμφιπλήξ· καὶ ἀγκάσω, ἀγκάς· καὶ τύψω, τὺψ καὶ προτύψ.

εἶδος μάζης, παρὰ Α'ττικοῖς. Etymologici Auctor. Θριδακίνη, εἶδος μάζης. Et Pollux lib. IV. cap. XI. Αἷς δὲ οἱ ἄνθρωποι χρῶνται μάζαις, τούτων τὰ ὀνόματα, ἄνθεμα, θριδακίνη, φύσκη. Athenaeus lib. III. Καὶ μάζας δ' ἐστὶν εὑρεῖν ἀναγεγραμμένας παρά τε τῷ Τρύφωνι, καὶ παρ' ἄλλοις πλείοσιν. Παρ' Α'θηναίοις μὴν φύστην, τὴν μὴ ἄγαν τετριμμένην, θριδακίνας τε καὶ οἰνοῦτταν.

1 Οἱ δὲ ἰατροὶ, θρίδακα μὲν, τὸ ἥμερον λάχανον· θριδακίνην δὲ, τὸ ἄγριον καλοῦσι.] Eodem modo Galenus De Comp Medic. sec. loca, lib. II. Θριδακίνης τῆς ἀκηπεύτου τε καὶ ἀγρίας, ἣν ἰδίως ὀνομάζουσι θριδακίνην. τὴν γὰρ κηπευομένην, ὀνομάζουσι θρίδακα.

2 Παρὰ τῷ Ξενοφῶντι, ἐν τοῖς ἑλληνικοῖς εἰρημένον, οὐχ ὑφ' ἓν τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων ἀναγνωστέον, ἀλλὰ δισυλλάβως μὲν, τὰ σίγμα καὶ ἀπ' ἄλλης ἀρχῆς, τὰ τῶν ἀσπίδων.] Locus Xenophontis, quem respexit, iste est. Hellenis lib. IV. Οἱ δὲ Α'ργεῖοι, ὁρῶντες τὰ σίγματα τῶν ἀσπίδων, ὡς Σικυωνίους, οὐδὲν ἐφόβουν. Sed Helladius frustra emendare conatur; nam repugnat, quae mox subsequuntur, verba. E'νθα δὴ λέγεται εἰπὼν ὁ Πασίμαχος, ναὶ τὼ σιὼ, ἀργεῖοι, ψεύσει ὔμμε τὰ σίγματα ταῦτα. Plato Comicus in Comoedia, cui E'ορταὶ titulus erat.

E'σωσας ἐκ τῶν σιγμάτων Εὐριπίδου.

item Eubulus in Comoedia incerta.

Καὶ τοῖς ὁμοίοισιν ἀγελαίοις ῥήμασι,
Τὰ σίγματα συλλέξαντες, ὡς αὐτοὶ σοφοί.

Quae duo Comicorum duorum fragmenta exstant apud Scholiasten Euripidis Commentar. in Medeam.

3 Τὸ ἀρχέτυπόν φασιν οὐδενὶ τῶν ἀρχαίων συγγραφέων, οὐδὲ ῥητόρων, οὐδὲ τῶν Μούσαις κατόχων, εἴρηται, ὡς Διονύσιος ὁ Α'λικαρνασσεὺς ἱστορεῖ.) Ipse tamen eo utitur Dionysius Antiquit. Rom. lib. I. Εἰκόνα δὲ ἐκείνου κατεσκευασμένην μηδὲ ἓν τοῦ ἀρχετύπου διάφορον, ἀπάτης τῶν ἐπιβουλευόντων ἕνεκα, ἐν φανερῷ τεθῆναι. Et rursum, bis in Isaeo, semel in Dinarcho. Occurrit quoque apud Aristotelem De Mundo; sed eum librum non Auctoris eius esse, dudum ostendit vir clarissimus Daniel Heinsius propria Oratione.

4 Α'μὺξ, παρὰ Νικάνδρῳ.] Nempe in Theriacis.

τύψ· ὡσαύτως καὶ ὀκλάσω, ὀκλὰς καὶ ὀκλάξ. πρίσω, πρὶς πρὶξ καὶ ἀπρίξ· οὕτως οὖν καὶ ἐκ τοῦ ἐπιτάξω· ἐπιτὰξ, ὃ κατ' ἐπίταγμα καὶ κέλευσιν πράττεται.

Ο'τι τὸ κύρβεις οἱ μὲν ἀττικοὶ, ἀῤῥενικῶς ἐκφωνοῦσι. Καλλίμαχος δὲ οὐδετέρως. καὶ τὸ φοιτάζειν δὲ Καλλίμαχος παραλόγως εἶπε φοιτίζειν, φάμενος, ἀγαθοὶ πολλάκις ἤϊθεοι 1.

Ο'τι... νιδὴ........ καὶ τὰ... ῥύψαι δὲ σημαίνει· βρενθύεται δὲ, ἀλαζονεύεται 2. γέγονε δὲ ἀπὸ τοῦ βρένθιον, ὅ ἐστι μύρον· οἱ γὰρ ἀλαζονευόμενοι καὶ βρενθυόμενοι, μύρῳ χρῆσθαι εἰώθεισαν.

Ο'τι μύρων εἴδη, φησὶ, βακάρι 3, καρκίτανος 4, στάκτη, πλαγγόνιον 5· ὅπερ εὗρε γυνὴ Ἠλεία καλουμένη Πλάγγων· μεταλλεῖον, ὅπερ εὗρε Μέταλλος συρακούσιος 6.

Ο'τι παρὰ Εὐφορίωνι τῷ φύσει μὲν χαλκιδεῖ, θέσει δὲ Α'θηναίῳ 7, κακοζήλους ἐστὶν εὑρεῖν λέξεις. καὶ γὰρ τὸν Ι'άσονα ναύαγον εἶπεν· ὅπερ οὐ νεναυαγηκότα μᾶλλον, τὸν δὲ ναῦν ἄγοντα, δηλοῖ.

Meurſii Tom. VI. καὶ

τάξω, ἐπιτὰξ, quod imperio, & iuſſione fit.

Κύρβεις Attici in maſculino efferunt, Callimachus in neutro. Et idem praeter rationem φοιτάζειν, pro φοιτίζειν dixit, quum inquit, boni ſaepe ſunt iuvenes * *

.... Detergere vero ſignificat. Superbit autem, & gloriatur eſt βρενθύεται, fit ergo a βρένθιον, quod unguentum eſt; iactabundi enim, & ſuperbi unguento uti ſolent.

Vnguentorum ſpecies ſunt Bacarius, Narcitanus, Stacte, Plangonion, quod invenit mulier, Elea nomine, Plangon, Metaleum, quod Metalus Syracuſius repperit.

Apud Euphorionem origine Chalcidenſem, incolam vero Athenienſem, non imitandas voces licet reperire. Nam Iaſonem ναύαγον dixit, quod non tam ſignificat naufragum,

V 2 quam

---

1 Καὶ τὸ Φοιτάζειν δὲ Καλλίμαχος παραλόγως εἶπε φοιτίζειν, φάμενος, ἀγαθοὶ πολλάκις ἤϊθεοι.] Verſus Callimachi talis erat,

Φοιτίζειν ἀγαθοὶ πολλάκις ἤϊθεοι.

Corrigendus etiam Auctor Etymologici in Α'λίαστος, ubi ita citat, truncata ultima dictione,

Φοιτίζειν ἀγαθοὶ πολλάκις θεοί.

2 Ο'τι... νιδὴ............. καὶ τὰ..... ῥύψαι δὲ σημαίνει. βρενθύεται δὲ, τὸ ἀλαζονεύεται. Reſtituo ex MS. Ο'τι χλιδὴ μὲν, ἡ τρυφή. καὶ βρενθύεται δὲ, σημαίνει μὲν τὸ ἀλαζονεύεται.

3 Μύρων εἴδη, βακάριος.) Pro βακάριος, ſcribe βακκάριον, ſive βακχάριον, nam utroque modo ſcribitur apud Auctores. Vide Heſychium in βάκκαρις, & βρένθυον. Etymologicum in βρένθειον. Athenaeum lib. xii. & xv. Plinium lib. xxi. cap. vi. Pollucem libro vi. capit. xix.

4 Ναρκιτάνος.] Scribendum, ναρκίσσινον.

5 Πλαγγόνιον.) Heſychius. Πλαγγόνιον, μύρον τι παρὰ Α'θηναίοις. Rationem autem nominis, mox Helladius ſubiungit, quod Plangon invenerit, mulier Elea. Ο'περ εὗρε γυνὴ Ἠλεία, καλουμένη πλάγγων. Et Athenaeus libro xv. Πολέμων δ' ἐν τοῖς πρὸς Α'δαῖον, παρὰ Ἠλείοις φησὶ μύρον τι πλαγγόνιον καλεῖσθαι, εὑρεθὲν ὑπό τινος πλάγγονος. Breviter Pollux lib. vi. capit. xix. Καὶ [μύρον] πλαγγόνιον, ἀπὸ πλαγγόνος.

6 Μεταλλεῖον, ὅπερ εὗρε Μέταλλος Συρακούσιος.) Huius unguenti meminere ſane multi, ſed per Γ quidam ſcribunt, quidam per T, quidam etiam Λ geminant. Videndus Athenaeus lib. xv. Pollux lib. vi. capit. xix. Euſtathius ad Iliad. ξ' & Odyſſ. vi. Etymologici Auctor, & Suidas in Μεγαλλεῖον. Heſychius in Μετάλλειον, & Galenus De Comp. Med. ſec. loc. lib. ii. Clemens Paedag. libro ii. cap. viii. Dioſcorides lib. i. cap. lxix. Quod vero ad Megalum attinet, aut Megallum, ſeu Metallum inventorem, eius patria varie traditur. Helladius Syracuſanum facit, ut adpa-

A ret in citatis ſtatim verbis. Hoc eſt, quod alii Siculum dicunt. Pollux lib. vi. cap. xix. Μύρον Μεγαλλήσιον, ἀπὸ Μεγάλλου Σικελιώτου. Etymologici Auctor. Μεγαλλεῖόν, ἐστι μύρον, ἀπὸ Μεγάλλου Σικελιώτου, πρώτου εὑρόντος. Suidas. Μεγαλλεῖον, μύρον ἀπὸ τοῦ εὑραμένου τὴν κατασκευὴν αὐτοῦ Μεγάλλου Σικελιώτου. Quidam eum Athenienſem faciebant. Athenaeus libro xv. Ω'ς καὶ τὸ (μύρον) Μεγαλλεῖον. ὠνομάσθη γὰρ καὶ τοῦτο ἀπὸ Μεγάλλου τοῦ Σικελιώτου. οἱ δὲ, Α'θηναῖόν φασιν εἶναι τὸν Μέγαλλον. Euſtathius

B ad Odyſſ. vi. Οὕτω δὲ καὶ τὸ Μεγαλλεῖον μύρον. εἶναι δοκεῖ τισιν ἐπαινετικῶς εἰρῆσθαι, προπερισπώμενον· ἀλλὰ πρὸς ἀκρίβειαν Μεγάλλιον ἐν δυσὶ γράφεται λάμβδα, προπαροξυτόνως, διὰ τοῦ ἰῶτα. ὁ μεγάλος μὲν, παροξυτόνοις, ἐπίθετόν ἐστιν· ὁ Μέγαλλος δὲ, προπαροξυτόνως, ἐν διλαμβδίᾳ, κύριον ὄνομα, κατὰ τοὺς παλαιούς. ᾧ παρώνυμον, τὸ ὑπ' ἐκείνου εὑρεθὲν Μεγάλλιον μύρον. Σικελιώτης δὲ, ἢ Α'θηναῖος, ἱστορεῖται εἶναι ὁ εἰρημένος Μέγαλλος. Galenus vero, Mendeſium dicit De Comp Med. ſec. loca lib. ii. Τὸ δὲ Αἰ-

C γύπτιον μύρον, οὐχ οὕτω μόνον, ἀλλὰ καὶ Μενδήσιον ὀνομάζεται. τινὲς δὲ αὐτὸ καὶ Μεγαλλεῖον καλεῖσθαί φασιν, ἀπὸ τοῦ συνθέντος αὐτὸ Μεγάλλου τὴν ἐπωνυμίαν ἑκατέραν λαβών. ἀπὸ μὲν αὐτοῦ κατ' ἐκεῖνον ὀνόματος, ἐν τῇ τῶν παρωνύμων ἰδέᾳ, Μεγαλλεῖον· ἀπὸ δὲ τῆς πατρίδος αὐτοῦ, Μενδήσιον. Sed Dioſcorides, Megaleum, & Mendeſium, diverſa facit; ac Megaleum quidem, ſua aetate deſiiſſe. Ecce verba, lib. i. capit. lxix. Τὸ δὲ Μεγαλλεῖον καλούμενον, πάλαι μέν ποτε ἐσκευάζετο· ἐκλέλοιπε δὲ νῦν. De Men-

D deſio vero, paulo poſt tradit, eiusdem libri cap. lxxi. Denique ut illud addam Μεγαλλεῖον, non a Megalo inventore, ſed a virium magnitudine, gloriaque dictum quidam voluere. Plinius lib. xiii. cap. i. *Poſtea multo ſucceſſit propter gloriam adpellatum Megalium.* Et hoc eſt, quod dicit Euſtathius in citatis ante verbis. Τὸ Μεγαλλεῖον μύρον εἶναι δοκεῖ τισιν ἐπαινετικῶς εἰρῆσθαι.

7 Παρὰ Εὐφορίωνι, τῷ φύσει μὲν χαλκιδεῖ, θέσει δὲ Α'θηναίῳ. Suidas duos diverſos facit: unum

quam navem regentem; & serpentem aurea mala Hesperidum ferentem, Κηπουρὸν nominavit. Male autem aemulatus est primum Dionysium Siciliae Tyrannum, qui licentia adulatorum, & deliciis corruptus, cepit Tragoedias scribere, in quibus has voces congessit, ἀκόντιον vocans βαλάντιον. κάδον vero ἑλκύδριον. σκέπαρνον, ἔριον. χλαῖναν, ἐριβλὴν, ut quae fuerit pernicies lanarum, & talia multa ridicula.

Mortarii pistillum, δοῖδυξ ab Atticis vocatur, ἀλετρίβανος vero communiter, & Attice dicitur. Dionysius vero Tyrannus, de quo ante dictum est, δοίδυκα vocat θυέστην. Merito igi-

καὶ τὸν τὰ χρυσᾶ μῆλα τῶν ἑσπερίδων φοροῦντα ὄφιν, κηπουρὸν ὠνόμασε. παρεζήλωσε δὲ τὸν πρῶτον Διονύσιον τὸν σικελίας τύραννον. ὃς ὑπὸ τῆς ἐξουσίας καὶ τῶν κολάκων καὶ τῆς τρυφῆς διαφθειρόμενος, ἐπιχείρησε καὶ τραγωδίας γράφειν. ἐν αἷς καὶ τοιαῦτα συνεφόρησε ῥήματα· τὸ μὲν ἀκόντιον, καλῶν βαλάντιον· τὸν δὲ κάδον, ἑλκύδριον. σκέπαρνον δὲ, τὸ ἔριον· τὴν δὲ χλαῖναν, ἐριβλὴν, οἷον, ὄλεθρον οὖσαν τῶν ἐρίων· καὶ πολλὰ τοιαῦτα καταγέλαστα.

Ὅτι ὁ τῆς θυίας τριβεὺς, δοῖδυξ μὲν παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς ὀνομάζεται, ἀλετρίβανος δὲ παρὰ τῇ συνηθείᾳ· καὶ οὐδὲν ἧττον παρὰ Ἀθηναίοις. Διονύσιος δὲ ὁ προειρημένος τύραννος, θυέστην τὸν δοί-

---

unum quidem Atheniensem AEschyli Tragici filium, & ipsum Tragicum; alterum vero Chalcidensem, natum Olymp. CXXVI. Estque annorum inter utrumque paulo minus ducentorum intervallum. Chalcidensis meminerunt etiam Servius, & Probus ad Eclog. X. quamquam Servius, AEnum quoque Thraciae urbem, patriam illius tradat, AEneid. III. *Euphorion, qui illic natus dicitur* [agit autem de AEno urbe,] *& Callimachus, hoc dicunt etiam, quod AEnum dicatur a socio Vlyssis, illic sepulto, eo tempore, quo missus est ad frumenta portanda*. Ita enim locus hic restitui debet ex Codice MS. nam ista, *qui illic natus dicitur*, in exemplaribus editis desiderantur. Hephaestion eum Cherronesiotam dicit in Enchiridio. Οἷον παρ' εὐφορίωνι, τῷ χερρονησιώτῃ,

Οὐ βέβηλος, ὦ τελεταὶ, τοῦ νέου Διονύσου,
Κᾀγὼ δ' ἐκ εὐεργεσίης ὠργιασμένος ἥκω.

Qui Atheniensis fuit, patris AEschyli aliquot Tragoedias edidit, eo mortuo, & nonnullas item suas, teste Suida. Et illius certe fuerit Φιλοκτήτης, cuius fragmenta exstant apud Stobaeum Serm. LXII. Chalcidensis autem Opera, haec a Suida referuntur. Ἡσίοδος. Μοψοπία, ἢ Ἄτακτα, & Πέμπτη χιλιάς. Verba eius ecce ista. Βιβλία δὲ αὐτοῦ ἐπικὰ, ταῦτα· Ἡσίοδος. Μοψοπία ἢ, Ἄτακτα. ἔχει γὰρ συμμιγεῖς ἱστορίας. Μοψοπία δὲ, ὅτι ἡ Ἀττικὴ τὸ πρὶν Μοψοπία ἐκαλεῖτο, ἀπὸ τῆς Ὠκεανοῦ θυγατρὸς Μοψοπίας. καὶ ὁ λόγος τοῦ ποιήματος ἐκτείνεται εἰς τὴν Ἀττικὴν χιλιάδα. ἔχει δὲ ὑπόθεσιν εἰς τοὺς ἀποστερήσαντας αὐτὸν χρήματα, ἃ παρέθετο, ὡς δίκην δοῖεν κἂν εἰς μακράν. εἶτα συνάγει διὰ Χιλίων ἐτῶν Χρησμοὺς ἀποτελεσθέντας. εἰσὶ δὲ βιβλία πέντε. ἐπιγράφεται δὲ, ἡ πέμπτη Χιλιάς, περὶ χρησμῶν, ὡς χιλίων ἐτῶν ἀποτελοῦνται. Vbi quod Μοψοπία, sive Ἄτακτα, Opus confusum, & obscurum, fuisse dicit, eo pertinet, quod & Clemens cum Callimachi AEtiis, & Lycophronis Alexandra, illud comparet, Strom V. Εὐφορίων γὰρ ὁ ποιητὴς, καὶ τὰ Καλλιμάχου Αἴτια, καὶ ἡ Λυκόφρονος Ἀλεξάνδρα, γυμνάσιον εἰς ἐξήγησιν γραμματικῶν ἔκκειται ἅπασιν. Ac postremum istud Opus citat etiam Athenaeus lib. X. Μνημονεύει δὲ αὐτοῦ Εὐφορίων ὁ ἐποποιὸς, ἐν Χιλιάσι. Sed rescribo, ἐν Χιλιάδι. Nam opus totum, in libros quinque distributum, singulari numero inscri-

A bebatur, ἡ πέμπτη χιλιάς. Eodem modo erratum est in Scriptione apud Stephanum in Ἀσκανία, & Χαονία, ubi similiter perperam scribitur Χιλιάσι. Sed reperiuntur plura, praeter ista, quae commemoravit Suidas. In his:

Ἀντιγραφαὶ πρὸς Θεοδωρίδαν. Clem. Str. V. Καλεῖται δὲ οὕτως ἡ θάλασσα, ὡς Εὐφορίων, ἐν ταῖς πρὸς Θεοδωρίδαν ἀντιγραφαῖς.

Ἀποδιδοῦσῃ. Athenaeus lib. XI. Τοὺς δ' Ἀττικοὺς καὶ κωμῳδεῖν τὸν ψυγέα, ὡς ξενικὸν ὄνομα.
B Εὐφορίων, Ἀποδιδούσῃ.

Ἀπολλόδωρος. Isaacius Tzetzes ad Lycophronem. Καὶ Εὐφορίων, ἐν Ἀπολλοδώρῳ. Scholiastes Apollonii lib. I. Ὁ μὲν Ἀπολλώνιος, νεόγαμον τὸν Κύζικον, καὶ ἄπαιδα, ἱστορεῖ. ὁ δὲ Εὐφορίων, ἐν Ἀπολλοδώρῳ, μελλόγαμον. Parthenius Erot. cap. XXVIII. Περὶ Κλείτης, ἱστορεῖ Εὐφορίων, Ἀπολλοδώρῳ. Harpocration in Ὁ κάτωθεν νόμος. Ὅτι γὰρ βουστροφηδὸν ἦσαν οἱ ἄξονες, καὶ οἱ κύρβεις, γεγραμμένοι, δεδήλωκεν Εὐφορίων, ἐν τῷ Ἀπολλοδώρῳ.

C Ἀραὶ, ἢ Ποτηριοκλέπτης. Stephanus in Ἀλύβη. Εὐφορίων, ἐν Ἀραῖς, ἢ Ποτηριοκλέπτῃ. Videtur eo poemate diris devovisse quemdam, qui furto poculum subduxerat; itaque emendandus est Theocriti Scholiastes Idyll. II. Εὐφορίων, ἐν Ποτηριοκλέπτῃ. Male editur, ἐν Ποτηραογλύπτῃ.

Ἀρτεμίδωρος. Stephanus. Ἀσωρὸν, ὄρος Σάμου, ὅθεν ῥεῖ ὁ Ἀμφίλυσος, Εὐφορίων, Ἀρτεμιδώρῳ, Δαίμονος Ἀμφιλύσιον ῥόον.

Γεωργικά. Meminerunt Varro, & Columel-
D la, uterque De Re Rust. lib. I. cap. I.

Διόνυσος. Stephanus in Ἀκτή. Ἔστι καὶ Ἄκτιος Αἰγεὺς, ὡς Εὐφορίων, Διονύσῳ. Meminitque iterum in Λύκαψος, & Ὠρύχιον.

Ἐλεγεῖαι. Probus ad Eclog. X. *Euphorion, Elegiarum scriptor, Chalcidensis fuit, cuius in scribendo sequutus colorem videtur AEmylius Gallus.*

Ἐπικήδιον εἰς πρωταγόραν. Diogenes Laertius in Protagora lib. IX. Γέγονε δὲ καὶ ἄλλος πρωταγόρας, ἀστρολόγος, εἰς ὃν καὶ Εὐφορίων ἐ-
E πικήδειον ἔγραψε.

Θρᾷξ. Citatur a Stephano in Ἄσβυτος, & Ὀγκαῖαι. Parthenius Erot. capit. XIII. Περὶ Ἁρπαλύκης, ἱστορεῖ Εὐφορίων Θρακὶ, καὶ λεκτάδας. Iterum cap. XXVI. Περὶ Ἀπριάτης, ἱστορεῖ Εὐφορίων, Θρακί.

Ἱππο-

δοίδυκα ἐκάλει. Εἰκότως ἄρα τ̀ τ̃ τοιύτων ἀκροάσεως τὰς λατομίας μᾶλλον ἡρᾶτο Φιλόξενος 1.

Ὅτι οἱ κωμικοὶ τὰς οἰκέτας τὸ μὲν πλέον ἀπὸ τῦ γένυς ἐκάλυν· οἷον σῦρον, καρίωνα, μίδαν, γέταν, καὶ ὅμοια 2. ἐκάλυν δὲ καὶ τὰ ἐξ ἐπιθέτων. ὡς ἀπὸ τοῦ χρώματος μὲν, πυῤῥίαν καὶ ξανθίαν. ἀπὸ τῦ τρόπυ δὲ παρμένωνα, καὶ πιςὸν, καὶ δρόμωνα. ἐκάλυν δὲ καὶ ἀπὸ τ̀ ἡμέρας, ἐν ᾗ ὠνήσαντο τὸν οἰκέτlω, ἐξ ὗ καὶ τὺς νυμήνιας ὠνόμαζον.

Ὅτι τρεῖς ἱςορῦνται φθειριάσει τεθνᾶναι 3 (ἔςι δὲ τὸ νόσημα μὲν, τῶν σπανίων· γίνεται δὲ ὅταν εἰς φθεῖρας ἀναλυθῇ ἅπαν τὸ σῶμα) ἀλλὰ τῶν ἐκ τῆς νόσυ ταύτης τεθνεώτων, τῶν μὲν ἡρώων, Ἄκαςός ἐςιν ὁ Πελίυ 4. δεύτερος, ὁ σύρος [a] φερεκύδης 5, ὁ τ̀ γενεαλογίαν συγγράψας 6, ὃν καὶ λέγυσι γενικῶς τὴν συμφορὰν ἐνεγκεῖν· τρίτος ὁ, ῥωμαί-

to igitur maluit ad latumias damnari Philoxenus, quam talia audire.

Comici plerumque servis nomina a natali solo indunt, ut Syrum, Carionem, Midam, & similia: partim ex adiunctis, ut a colore quidam Pyrrhian, & Xanthian; a moribus Parmenonem, Pistum, Dromonem: item a die, quo emtus est servus, unde & Numenias vocant.

Tres dicuntur Phthiriasi, idest, morbo pediculari, mortui esse: perpaucorum enim hic morbus. Fit autem quum totum corpus in pediculos resolvitur; sed ex Heroibus, qui hoc morbo extincti sunt, est Acastus Peliae F. Secundus Pherecydes Syrus, qui Genealogiam conscripsit, quem & aiunt ab ortu hoc

---

Ἱππομέδων. Stephanus. Λυκώνη, πόλις Θράκης· Εὐφορίων, Ἱππομέδοντι. Isaacius Tzetzes ad Lycophronem. Ὁ Κυγχρεὺς, ἢ Κυγχρεὺς, Σαλαμῖνος, καὶ ποσειδῶνος, ὑπῆρχεν υἱός. ἐβασίλευσε δὲ Σαλαμινίων. ὡς φησιν εὐφορίων, ἐν Ἱππομέδοντι.

Ἱςορικὰ Ὑπομνήματα. Athenaeus libro IV. Εὐφορίων δ' ὁ χαλκιδεὺς, ἐν Ἱςορικοῖς Ὑπομνήμασιν, ὕτω γράφει. Et mox fragmentum illic adfert. Et hinc puto, quae ab AEliano proferuntur Histor. Anim. lib. XVII. cap. XXVIII. item quae a Clemente in Protreptico.

B Περὶ Ἀλιάδων. Clemens Strom. I. Εὐφορίων δὲ, ἐν τῷ περὶ Ἀλιάδων, κατὰ Γύγlω τίθησιν αὐτὸν γεγονέναι.

Περὶ Ἰσθμίων. Athenaeus lib. IV. Εὐφορίων δὲ ὁ ἐποποιὸς, ἐν τῷ περὶ Ἰσθμίων, οἱ νῦν, φησὶ, καλύμενοι ναβλιςαὶ, καὶ πανδυριςαὶ, καὶ σαμβυκιςαὶ, καινῷ μὲν ὐδενὶ χρῶνται ὀργάνῳ, Meminitque iterum bis, lib XIV.

Ποτηριογλύπτης. Vide supra in Ἀραί.

Ποτηριοκλέπτης. Vide ibidem.

C Ὑπόμνημα, εἰς Λυσιμάχυ τῦ Κώυ πραγματείαν. Indicat Erotianus in Prooemio Lexici Hippocratici. Πρός τε τύτοις Λυσιμάχυ τῦ Κώυ καὶ βιβλίον ἀσπονήσαντος πραγματείαν, μετὰ τῦ τὰ τρία μὲν γράψαι πρὸς Κυδίαν τὸν Ἡροφίλειον, τρία δὲ πρὸς Δημήτριον. καὶ γὰρ ὁ ἀναλεξάμενος αὐτὸν πᾶσαν, ἐσπύδασε λέξιν ἐξηγήσασθαι διὰ βιβλίων ἕξ.

Carmina vero eius, quod attinet, eorum quaedam Latina fecit Gallus, Servius ad Eclogam VI. *Hoc autem Euphorionis continent carmina, quae Gallus transtulit in sermonem Latinum*. Iterum ad Eclog. X. *Hic est Gaius Asinius Gallus, Orator, Asinii Pollionis filius, qui ante omnes primus AEgypti Praefectus, fuit eximius Poeta: nam & Euphorionem, ut supra diximus, transtulit in Latinum sermonem*. Item postea. *Euboea, Insula est, in qua est Chalcis Civitas, de qua fuit Euphorion, quem transtulit Gallus*.

D

1 Εἰκότως ἄρα τῆς τῶν τοιύτων ἀκροάσεως τὰς λατομίας μᾶλλον ἡρᾶτο Φιλόξενος.] Vide Suidam in Φιλοξένυ γραμμάτιον, & Plutarchum De Fort. Alexand. lib. II.

E 2 Οἱ κωμικοὶ τὰς οἰκέτας τὸ μὲν πλέον ἀπὸ τῦ γένυς ἐκάλυν· οἷον, Σύρον, Καρίωνα, Μίδαν, Γέταν, καὶ ὅμοια.] Strabo lib. VII. Καὶ ὐκ ἀκὸς ἐκεῖθεν ἐκκομίζεσθαι ἀνδράποδα εἰς τὴν Ἀττικήν. ἐξ ὧν γὰρ ἐκομίζετο, ἢ τοῖς ἔθνεσιν ἐκείνοις ὁμωνύμως ἐκάλυν τὺς οἰκέτας, ὡς Λυδὸν, καὶ Σύρον· ἢ τοῖς ἐπιπολάζυσιν ἐκεῖ ὀνομάζυσιν, ὡς Μάνlω, ἢ Μίδαν, τὸν Φρύγα. Τίβιον δὲ, τὸν Παφλαγόνα. Interpres vetus Iuvenalis Sat. VI. *Antiquitus servis nomina ex gentibus suis ponebantur*. Scholiastes Theocriti, Idyllio V. Εἰώθασι δὲ οἱ παλαιοὶ τοῖς δύλοις ὀνόματα τιθέναι ἀπὸ τῶν ἐθνῶν, Σύρον, Καρίωνα. Vide, quae notata mihi ante annos XL. ad Theocritum.

3 Τρεῖς ἱςορῦνται φθειριάσει τεθνᾶναι.] Plutarchus sex commemorat, Acastum, Alcmanem, Syllam, Callisthenem, Mutium, & Eunum. Vide eum, extremo Sylla.

4 Τῶν ἐκ τῆς νόσυ ταύτης τεθνεώτων, τ̀ μὲν ἡρώων, Ἄκαςός ἐςιν ὁ Πελίυ.] Acastum, Peliae filium, non morbo diem pediculari obiisse, sed a Peleo interfectum, tradit Scholiastes Apollonii lib. I. Sed adfirmat Plutarchus extremo Sylla. Λέγεται δὲ, τῶν μὲν πάνυ παλαιῶν, Ἄκαςον φθειριάσαντα τ̀ Πελίου τελευτῆσαι.

5 Δεύτερος, ὁ Σύρος Φερεκύδης.] Pherecyden Syrum phthiriasi obiisse, tradit Diog. Laertius in eius Vita lib I. Aristoteles Histor. Anim. lib. V. cap. XXXI. Plinius lib. VII. capit. LI. Suidas in Φερεκύδης, & Χροῒ δῆλα. Pausanias in Atticis. Serenus Sammonicus De re Medica cap. V. Sed Pherecidae Syri duo exstiterunt a quibusdam memorati. Diogenes Laertius ex Androne Ephesio, loco citato. Ἄνδρων δ' ὁ ἐφέσιος, δύο φησὶ γεγονέναι Φερεκύδας, Συρίυς· τὸν μὲν, ἀςρολόγον· τὸν δὲ, θεολόγον, υἱὸν Βάδυος, ᾧ καὶ Πυθαγόραν σχολάσαι. De scriptis eius, ita Suidas. Ἔςι δὲ ἅπαντα, ἃ συνέγραψε, ταῦτα. Ἑπτάμυχος, ἤτοι Θεοκρασία, ἢ Θεογονία. ἔςι δὲ θεολογία, ἐν βιβλίοις δέκα, ἔχυσα θεῶν γένεσιν, καὶ διαδόχυς. Hoc est, quod breviter Diogenes ex Theopompo. Τῦτον φησὶ Θεόπομπος πρῶτον περὶ φύσεως, καὶ θεῶν, Ἕλλησι γράψαι.

6 Ὁ τὴν Γενεαλογίαν συγγράψας.] Hanc non Pherecydem Syrum, sed Atheniensem, scripsisse, tradit ex Eratosthene Diogenes, loco citato. Ἐρατοσθένης δ' ἕνα μόνον, [φησὶ Σύρον] καὶ ἕτερον Ἀθηναῖον, γενεαλόγον. Suidas autem, Atheniensem ait collegisse Carmina Orphei, tum

[a] Σύριος legendum est, nam Pherecydes ex Insula Syro fuit.

hoc malum habuisse. Tertius Romanorum saepe consul Sylla iam senex, ut etiam Felix propter fortunam dictus est.

Ἐ'ς melius secundum analogiam, quam praepositio εἰς dicitur, & ἐκ quam ἐξ. Omnis enim praepositio ultima brevi est. Sed alia contra ratio ἐκ peregrinationis accusat. Nulla enim vox apud Atticos in κ desinit.

Κυθνώλης per λ scribunt, sed non per δ. Apud Argos enim regio Cythnion vocata, cuius viros olim Amphytrion interfecit, exceptis admodum paucis.

Mer-

ῥομαίων πολλάκις ὑπατεύσας Σύλας 1, ἤδη σφόδρα γηραιὸς ὤν, ὡς ϗ Ἐπαφρόδιτος, διὰ τὴν τύχην ἐπωνομάζετο 2.

Ὅτι ἀναλογώτερον ἀντὶ μὲν τῆς ΕΙΣ προθέσεως, τὸ ΕΣ λέγειν· ἀντὶ δὲ τῆς ἐξ, τὸ ἐκ πᾶσα γὰρ πρόθεσις βραχυκαταληκτεῖν θέλει. ἀλλ' ἕτερος πάλιν λόγος τὴν ΕΚ ξενίας δύνκει. οὐδεμία γὰρ παρὰ Ἀττικοῖς λέξις εἰς Κ καταλήγει.

Ὅτι τὸ κυθνώλης διὰ τοῦ λ γράφουσιν, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ δ 3. ἄργους γὰρ ἦν χωρίον τι καλούμενον κύθνιον 4, οὗ τοὺς ἄνδρας ποτὲ Ἀμφιτρύων ἀνεῖλε πάντας, πλὴν ὀλίγων πακύ 5.

Ὅτι

tum scripsisse, Αὐτόχθονας, sive περὶ τῆς Ἀττικῆς ἀρχαιολογίας, libros x. item; παραινέσεις, easque carmine. Ecce verba. Φερεκύδης, Ἀθηναῖος, πρεσβύτερος τοῦ Συρίου. ὃν λόγος, τὰ Ὀρφέως συναγαγεῖν. ἔγραψεν Αὐτόχθονας. ἔστι δὲ περὶ τῆς Ἀττικῆς ἀρχαιολογίας, ἐν βιβλίοις δέκα. Παραινέσεις, δι' ἐπῶν. Fuit denique, & alius quidam Pherecydes, Lerius, Historicus; qui vixit paulo ante Olympiadem septuagesimam quintam, cuius scripta, Περὶ Λέρου. Περὶ Ἰφιγενείας. Περὶ τῶν Διονύσου ἑορτῶν, & alia, B ut commemorat idem Suidas. Citatur varie Pherecydes, sed incertum, quis ex istis, & quo opere, ab Hesychio in Εὐρύμας, & Ἰοφῶσσα. Stephano in Αἴσων, Ἀκμονία, Ἀλόπη, Διόπη, Φρίξα. Strabone, libb. I. III. X. Etymologici Auctor in Ἄρυπες, Παλλάδιον, Πολεμῶν, & Ὕης; tum pluribus locis, Scholiastis Apollonii, Homeri, & Pindari; Plutarcho semel, iterumque in Theseo. Sed Θεογονία, sive est Atheniensis, sive Syri, memoratur Scholiastae Apollonii lib. II. Ὅπου τὴν Πιθηκοῦσαν αὐτῷ περιῤῥιφῆναι νῆσον Φερεκύδης, ἐν τῇ C Θεογονίᾳ, ἱστορεῖ. Iam vero Αὐτόχθονες Atheniensis Pherecydis, quod Opus nobis refert Suidas, citat Auctor Etymologici in Βοηδρομιῶν, istis verbis. Φερεκύδης δὲ, ἐν τοῖς Αὐτόχθοσι, διὰ τῆς φωνῆς σημεῖον· ἣν τὸ πρότερον ἀξύνετον οὖσαν, εὗρε, καὶ διήρθρωσεν. Idque ipsum Opus, quia Historiam Atticarum Antiquitatum continebat, & in decem libros erat distributum, Historiae nomine, additis librorum numeris, ab Auctoribus citatur. Liber I. apud Scholiastem D Pindari Pyth. Od. III. Ὅτι δὲ ἡ Κορωνὶς ἐν Λακερείᾳ ᾤκει, πρὸς ταῖς πηγαῖς τοῦ Ἀμύρου, Φερεκύδης ἐν πρώτῃ ἱστορεῖ. Et Nemeon. Od. IV. Περὶ οὗ ἐν πρώτῃ Φερεκύδης οὕτω γράφει. Ac fragmentum mox subiungit. Libro II. Idem Pindari Scholiastes Isthm. Od. IV. Φερεκύδης δὲ, ἐν δευτέρῳ, Ἀντίμαχον, Κλύμενον, Γλῆνον, Θηρίμαχον, Κρεοντιάδην· λέγων, αὐτοὺς εἰς τὸ πῦρ ὑπὸ τοῦ πατρὸς ἐμβεβλῆσθαι. Scholiastes Apollonii lib. II. Φερεκύδης δὲ, ἐν δευτέρῳ, Τυφῶνος, ϗ ἐχίδνης, τῆς Φόρκυνος, φησὶ τὸν ἐπιπεμφθέντα προμηθεῖ. Lib. VI. ter ci- E tatur a Scholiaste Apollonii, lib. II. Liber VII. Didymus ad Odyss. λ'. Ἡ δὲ ἱστορία, παρὰ Φερεκύδῃ, ἐν τῇ ἑβδόμῃ. Liber VIII. Scholiastes Apollonii lib. I. Καὶ Φερεκύδης, ἐν τῇ ὀγδόῃ, φησὶ, τὸν Ἀγκαῖον, ὑπὸ τοῦ Καλυδωνίου συὸς πληγέντα τὸν μηρὸν, ἀποθανεῖν. Lib. X. Idem Scholiastes ad eumdem librum. Καὶ Φερεκύδης δὲ, ἐν τῇ δεκάτῃ ἱστορίᾳ, ὑπὸ Μυσῶν. Didymus ad Odyss. λ'. Μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν αὐτῶν Εὐρύμαχος ἥρμωσε τὰς Θήβας, ὥς φησι Φερεκύδης, ἐν τῇ δεκάτῃ. Et haec quidem de Scriptoribus, qui Pherecydae adpellati, & eorum item scriptis, per occasionem istam.

1 Τρίτος, ὁ Ῥωμαίων πολλάκις ὑπατεύσας Σύλλας.] Nescio an recte dicat, Πολλάκις ὑπατεύσας. Nam bis tantum Consul Sulla in Fastis Capitolinis legitur: semel cum Q. Pompeio Rufo; iterum, cum Q. Caecilio Metello Pio. Eum vero morbo pediculari obiisse, testatur Plutarchus in eius Vita. Plin. lib. VII. cap. XLIII. Aur. Victor. De Vir. Illustr.

2 Ὡς ϗ Ἐπαφρόδιτος, διὰ τὴν τύχην, ἐπωνομάζετο.) Hoc sibi ipse Sulla cognomentum tribuebat, quum ad Graecos scriberet. Plutarchus testatur in eius Vita. Αὐτὸς δὲ, τοῖς Ἕλλησι γράφων, ϗ χρηματίζων, ἑαυτὸν ἐπαφρόδιτον ἀνηγόρευε. ϗ παρ' ἡμῖν ἐν τοῖς τροπαίοις οὕτως ἀναγέγραπται, Λούκιος Κορνήλιος Σύλλας Ἐπαφρόδιτος. Iterum lib. De Fort. Roman. Καὶ Ῥωμαίοις μὲν, Φῆλιξ ὠνομάζετο τοῖς δὲ Ἕλλησιν, οὕτως ἔγραφε, Λούκιος Κορνήλιος Σύλλας Ἐπαφρόδιτος

3 Τὸ Κυθνώλης, διὰ τοῦ λ' γράφουσιν, ἀλλ' οὐ διὰ τοῦ δ'.) Ita quoque apud Hesychium; in eo tamen emendandum, quod male Κυθμώδης illis, & Κύθμου, scribitur pro Κυθνώλης, & Κύθνου; nam Insulae nomen Cythnus erat, non Cythrus; uti notum ex Strabone, Stephano, aliis. Sed Κυθνώδης, scribitur apud Suidam in Κυθνώδης συμφορά, & Zenobium Centur. IV. Proverb. LXXXIII. & Lucillum Tarrhaeum in Collect. Proverb. Laudabatur autem eius Insulae caseus. Indicat Eustathius in Dionysium. Φασὶ δὲ οἱ παλαιοὶ, τὰς Κυκλάδας πλείους εἶναι τῶν δώδεκα· ὧν εἰσιν, ἡ Κύθνος, ἀφ' ἧς ὁ Κύθνιος λέγεται τυρός. Hic fuerit, quem edebat Epicurus, quum se lautius habere vellet. Diogenes Laertius in eius Vita lib. X. Αὐτός τέ φησιν ἐν ταῖς Ἐπιστολαῖς, ὕδατι μόνον ἀρκεῖσθαι, καὶ ἄρτῳ λιτῷ, καὶ, πέμψόν μοι τυροῦ, ἔφη, Κυθνίου· ἵν', ὅταν βούλωμαι, πολυτελεύσασθαι δύναμαι. Sic enim legendum puto, non, ut editur Κυθριδίου.

4 Ἄργους ἦν χωρίον τι, καλούμενον Κύθνιον.] Non erat regio apud Argos, verum Insula, Cycladum una. Vides in Eustathii verbis iam citatis, ac confirmat illud Stephanus. Κύθνος, νῆσος, πρὸς τῇ Δρυόπιδι, τῶν Κυκλάδων. Pausanias Eliac. I. Ἐκ δὲ Αἰγίου, ϗ τῶν Κυκλάδων, οὐ Τήνιοι μόνοι, ἀλλὰ ϗ Νάξιοι, καὶ Κύθνιοι. Videndus etiam Plinius lib. IV. cap. XII.

5 Οὗ τοὺς ἄνδρας ποτὲ Ἀμφιτρύων ἀνεῖλε πάντας,

Ὅτι ὁ παρ' ἄλλοις μισθῷ δουλεύων, θὴς καλεῖται, ἢ παρὰ τὸ θεῖναι, ὁ δηλοῖ τὸ χερσὶν ἐργάζεσθαι καὶ ποιεῖν· καὶ γὰρ τοῖς παλαιοῖς λέγειν ἔθος, τὸ ἔθηκεν ἐπὶ τοῦ τι δρᾷν· ὡς καὶ δρασικώτατος ἥρως, διὰ τοῦτο κέκληται Θησεύς 1· ἢ κατὰ μετάθεσιν τοῦ τ εἰς τὸ θ. τὸ γὰρ πένεσθαι καὶ τητᾶσθαι τοῦ βίου, οἷον στέρεσθαι, ἀναγκάζει πολλοὺς τὰ δούλων πράττειν.

Ὅτι παρὰ γράμμα φησὶ μυρία ἐστὶν ἡμαρτημένα· ὥσπερ ἀντὶ τοῦ, ὁ σίκυος, ἁμαρτάνοντες λέγουσιν ὁ σίκυς, καὶ ἀντὶ τοῦ ἀνδράχλη διὰ τοῦ λ [οὕτω γάρ φασιν οἱ Ἀττικοὶ] λέγουσιν ἀνδράχνη.

Καὶ τὸ εἴσω δὲ ἀναλογώτερον τοῦ ἔσω. Καὶ τὸν ωλε . . . . προφέρουσιν ἡ δὲ συνήθεια, διὰ τοῦ α.

Ὅτι ὁ Εὐφορίων, φησὶν, ἱστορεῖ τινα ἐνύπνια μηδέποτε ἑωρακέναι.

Ὅτι τὴν ἡμίονον, ἐφ' ἧς ὀχούμεθα, φησὶν, ἀζύγου οὔσης, Ἀθηναῖοι καλοῦσιν ἀστράβην. ἔνθεν λέγεται καὶ ὁ ἀστραβηλάτης λέγεται μέν τοι ἀστράβη, καὶ τὸ κατασκεύασμα. ὡς Δημοσθένης ἐν τῷ κατὰ Μηδίου λόγῳ ἐπ' ἀστράβης ὀχούμενος ἀργυρᾶς.

Ὅτι ἄρτος, ἐκ τοῦ αἴρειν εἴρηται, φησιν· ὃ δηλοῖ τὸ προσφέρεσθαι· καὶ γὰρ καθ' ἑκάστην τοῦτον προσφερόμεθα. καὶ ἄρμα δὲ ἡ τροφὴ παρὰ Ἱπποκράτει καὶ πολλοῖς ἄλλοις.

Ὅτι τὸ τάριχος ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ μὲν λέγουσιν οὐδετέρως οἱ Ἀττικοὶ, ἐπ' ἔλαττον δὲ καὶ ἀρσενικῶς· οἱ δὲ γραμματικοὶ τεχνολογοῦντες, ἀναλογώτερόν φασι τὸν τάριχον λέγεσθαι.

Ὅτι τὸ ἄριστος, κυρίως μὲν ἐπὶ τῶν κατὰ πόλεμον εὐδοκιμούντων ἂν ῥηθείη. διότι καὶ ἀριστέας τούτους καλοῦμεν, καὶ τὸν Ἄρην, ἔφορον τῶν πολεμικῶν ἔργων νομίζουσιν. ἐν καταχρήσει δὲ, καὶ ἐπὶ τῶν ἄλλο τι κατορθούντων λέγεται.

Ὅτι τὸ μάκτραν καλεῖν, ἐν αἷς τὰς μάζας μάττουσιν, ἀττικόν· καὶ οὐχ [ὡς ἔνιοι δοκοῦσιν] ἰδιωτικόν· ἀλλὰ καὶ τῆς βελόνης ἡ ῥαφὶς παλαιότερον· καὶ ἡ ξύστρα, τῆς στλεγγίδος καὶ τοῦ ὀχετοῦ, ἡ ὑδρορρόη. καὶ ὁ ἀλέτων δὲ τοῦ μύλου τὸν γὰρ ἄνω τοῦ μύλου λίθον οὕτως ἐπονομάζομεν· ὄνον δὲ, τὴν κάτω μύλην. καὶ ἡ μαγὶς δὲ, ἀντὶ τῆς τραπέζης, αἰγύπτιον δόξει, καὶ παντελῶς ἔκθεσμον. Ἐπίχαρμος δὲ ὁ Δωριεὺς 2, καὶ Κερκίδας ὁ μελοποιὸς 3, ἐπὶ τῆς αὐτῆς διανοίας ἐχρήσαντο τῇ λέξει, καὶ μὴν καὶ ὁ ἀττικὸς Σοφοκλῆς.

Ὅτι

Mercenarius ab aliis θὴς vocatur, vel a θεῖναι, quod significat manibus operari, & facere. Antiquis enim dicendi formula erat ἔθηκε pro τι δρᾷν, *aliquid agere*, ut & laboriosissimus Heros, ideo vocatus est *Theseus*, vel mutatione τ in θ; penuria enim vitae, & indigentia multos ad opera servilia cogit.

Multa contra analogiam committuntur errata, ut pro σίκυος dicunt errantes, σίκυς *cucumis*, & pro ἀνδράχλη per λ (sic enim dicunt Attici) dicunt ἀνδράχνη.

Εἴσω rectius est, quam ἔσω, & . . . . . proferunt . . . . . vulgus vero per α.

Euphorion, inquit, refert quaedam somnia alicubi non videri.

Mulam, qua ferimur quum iugum non ferat, Attici Ἀστράβην vocant, inde dicitur Ἀστραβηλάτης. Dicitur etiam ἀστράβη pro sella equestri, ut Demosthenes in Oratione adversus Midiam: ἐπ' ἀστράβης ὀχούμενος ἀργυρᾶς. *Argenteo insidiens ephippio*.

Ἄρτος, inquit, dicitur ex αἴρειν, quod significat admovere, vel capere. Etenim singulis hunc diebus capimus. Et ἄρμα *nutrimentum* ab Hippocrate, & aliis dicitur.

Τάριχος *salsamentum* neutro genere, plerumque dicunt Athenienses: minus vero frequenter in masculino. Grammatici vero in vocibus occupati, dicunt in masculino magis analogiae respondere.

Ἄριστος proprie de iis, qui in bello aliquid praeclare gesserunt. Ideo & ἀριστέας eos vocamus, & ἄρην *Martem*, rei bellicae ephorum putant; abusive vero etiam pro quavis in re excellentibus dicitur.

Μάκτραν vocant vas, in quo polenta, aut massa subigitur. Atticum est, & non, ut nonnulli dicunt, tritum. Ῥαφὶς *acus*, est antiquius, quam βελόνη, & ξύστρα *strigiles*, quam στλεγγίς, ὑδρορρόη *alveolus*, quam ὀχετόν, & ἀλέτων mola, quam μύλος. Lapidem enim superiorem molae sic vocant, ὄνον vero molam inferiorem. Et μαγὶς pro mensa, AEgyptium videtur, & omnino illegitimum. Epicharmus vero Doricus, & Cercidas Poeta hoc sensu usi sunt eadem voce, & etiam Sophocles, qui Atticus est.

Ari-

τας, πλὴν ὀλίγων πάνυ.] Cythnum Insulam A Amphitryone vastatam, refert etiam Hesychius. Ἔνιοι δὲ, πεποιῆσθαι τὴν λέξιν φασὶν ἀπὸ Κύθνου [ita enim scribendum monui,] τῆς νήσου· ἀπολέσθαι γὰρ ταύτην ὑπὸ Ἀμφιτρύωνος. Suidas. Οἱ Κύθνιοι κακῶς διετέθησαν ὑπὸ Ἀμφιτρύωνος. Videndus etiam Zenob. Cent. IV. Proverb. LXXXIII. ac totidem verbis apud Lucillum in Collect. Proverb.

1 Ὡς καὶ δρασικώτατος ἥρως διὰ τοῦτο κέκληται Θησεύς.) Aliter Plutarchus in eius Vita. Τεκούσης δὲ τῆς Αἴθρας υἱὸν, οἱ μὲν, εὐθέως ὀνο- B μασθῆναι Θησέα λέγουσι, διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν· οἱ δὲ, ὕστερον Ἀθήνησι, παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν. Eodem modo Auctor Etymologici. Θησεύς, ὠνόμασται διὰ τὴν τῶν γνωρισμάτων θέσιν, τοῦ τε ξίφους, καὶ τῶν πεδίλων, ὡς ἡ ἱστορία δηλοῖ. οἱ δὲ, ὕστερον Ἀθήνησι παῖδα θεμένου τοῦ Αἰγέως αὐτόν.

2 Ἐπίχαρμος δὲ ὁ Δωριεύς.) Ita dicit, ad discrimen Coi, Philosophi Pythagorici Ionici, de quo est apud Diogenem Laertium libro VIII. Hic Doriensis, Comicus fuit. Doriensem autem dicit, quia Siculus; urbe Crasto, Megarisve, aut Syracusis oriundus. Siculi vero, lingua utebantur Dorica. Videndus de hoc ipso Suidas. Comoediae eius passim plures memorantur, quarum istae observatae.

Ἀγρωστῖνος. Hesychius. Κόλαφος, κόνδυλος.

λ⊙. παρὰ δὲ Ἐπιχάρμῳ, ἐν Ἀγρωςίνῳ, καὶ Παιδοτρίβαις, ὄνομα. Meminit etiam Athenaeus lib. III. A

Ἀλκύων. Meminit Athenaeus lib. XIV.

Ἄμυκ⊙. Scholiastes Sophoclis ad Aiacem Flag. Καὶ Ἐπίχαρμ⊙, ἐν Ἀμύκῳ.

Ἄμυκε μὴ κύδαζέ μοι τὸν πρεσβύτερον ἀδελφόν. Vide Suidam in Κυδάζεται. Neque alia fabula est, quam respicit Scholiastes Apollonii, lib. II. Ἀπολλώνι⊙ μὲν, ἐμφαίνει ὡς ἀνῃρημένον τὸν Ἄμυκον· Ἐπίχαρμ⊙ δὲ, καὶ Πείσανδρ⊙, φασιν, ὅτι ἔδησεν αὐτὸν ὁ Πολυδεύκης. B

Ἁρπαγαί. Pollux lib. IX. cap. IV. Καὶ κατ' Ἐπίχαρμον, λέγοντα ἐν Ἁρπαγαῖς, νέοικ⊙. Meminitque iterum eiusdem libri capp. V. & VI. Etiam Auctor Etymologici in Πέποσχε.

Ἀταλάντη. Athenaeus lib. XIV. Ἡ δὲ τῶν ἱςουργέντων ᾠδὴ, αἴλιν⊙· ὡς Ἐπίχαρμ⊙, ἐν Ἀταλάνταις, ἱςορεῖ. Meminit quoque Auctor Etymologici in Ὀρίγανον. Neque aliorsum respexit Eustathius ad Iliad. VI. Ἡ μέν τοι ἐξ Ἐπιχάρμε χρῆσις, ἐθέλουσα τὸν αἴλινον τῆς ἱςουργέντων ᾠδὴν εἶναι, & quae sequuntur. C

Βάκχαι. Citatur ab Hesychio in Ἀγληχίδων, & Athenaeo lib. III.

Βέσιρις. Meminit Pollux lib. IX. cap. V. & Athenaeus lib. X.

Γᾶ κ̀ θάλασσα. Occurrit apud Athenaeum ter lib. III bis lib. VII. semel VIII. bis XIV. Etiam apud AElianum Histor. Anim. lib. XIII capit. IV.

Δημοπράται. Pollux lib. X. capit. XXIII Καὶ λεκίδας δὲ, ἐπίχαρμ⊙ εἴρηκεν, ἐν Νιόβης γάμῳ· Λεκίδα, καὶ ἐμβάφια δύο. ἐν δὲ Σκύρωνι, καὶ πηλινολεκίς. ἐν δὲ τοῖς Δημιοπράταις, λέκ⊙ εὑρίσκομ⊕. D

Διόνυσοι. Citat Athenaeus lib. IV.

Δίφιλ⊙. Fulgentius, ubi de Musis agit, Myth. lib. I. *Vnde & Epicharmus Comicus in Diphilo Comoedia.*

Ἐλπίς. Pollux lib. X. cap. XXXVI. Ἤδη δὲ καὶ τὸν πρὸς οἰκήσεις ἐπιτήδειον ὅτω λέγεσιν, ὡς ἐν ἐλπίδι ἐπιχάρμε εἴρηται. Athenaeus lib. IV. Ἐπίχαρμ⊙ γοῦν, ἐν Ἐλπίδι, φησιν. Sed geminus Comoediae illi titulus erat, E

Ἐλπὶς, ἢ πλῦτ⊙. Athenaeus ita citat, libro VI. Ἐκλαθόμ⊕⊙, ὅτι Ἐπίχαρμ⊙, ἐν ἐλπίδι, ἢ πλύτῳ, παρὰ πότον αὐτὸν εἰσήγαγεν.

Ἑορτά. Athenaeus lib. IV. Οὐκ ἐπιςάμ⊕⊙, ὅτι κόγχ⊙ μνήμης τετύχηκεν παρ' Ἐπιχάρμῳ, ἐν τᾷ ἑορτᾷ.

Ἐπινίκι⊙. Hephaestion in Enchiridio. Καὶ πρὸ Κρατίνε παρ' Ἐπιχάρμῳ, ὃς καὶ ὅλα δύο δράματα τέτῳ τῷ μέτρῳ γέγραφε, τὺς τε χορεύοντας κ̀ τὸν ἐπινίκιον.

Ἥβης γάμ⊙. Ioannes Tzetzes ad Hesiodi librum primum. Ἐπίχαρμ⊙ ϳ, ἐν τῷ τῆς Ἥβης γάμῳ, ἑπτὰ λέγ⊰. Citat etiam pluribus locis Athenaeus. F

Ἧρας γάμ⊙. AElianus Hist. Anim. lib. XIII. cap. IV. Ἐπίχαρμ⊙ μὲν, ἐν Ἥρας γάμῳ.

Ἥφαις⊙, ἢ Κωμαςαὶ. Suidas. Ἡ Ἱςορία κ̀ παρ' Ἐπιχάρμῳ, ἐν Κωμαςαῖς, ἢ Ἡφαίςῳ. Sed simpliciter citantur Κωμαςαὶ, ab Athenaeo libro IX. & Hesychio in Φρύγιον.

Θεωροί. Meminit Athenaeus lib. III. VIII. IX.

Κύκλωψ. Athenaeus libb. IX. XI.

Κωμαςαί. Vide Ἥφαις⊙.

Λόγ⊙. Hephaestion in Enchiridio. Ἀριςόξεν⊙ ϳ ὁ Σελινέντι⊙, Ἐπιχάρμε πρεσβύτερ⊙ ἐγένετο ποιητής· ὃ κ̀ αὐτὸς Ἐπίχαρμ⊙ μνημονεύ⊰ ἐν λόγῳ. Sed duplicem titulum ponit eius Scholiastes; eius sive ille est Philippus Abucaras, ut Gesnero quidem placet, seu quis alius. Ὁ Ἐπίχαρμ⊙ τὸ οἰκεῖον δρᾶμα ὅτως ἐκάλεσε, λόγον, κ̀ Λογίαν. Quin cum gemino etiam titulo citat fere Athenaeus, sed corrupto posteriore, lib. III. & VIII.

Μεγαρίς. Hephaestion in Enchiridio. Ὡς παρὰ Κρατίνῳ, ἐν Πανόπταις· καὶ παρ' Ἐπιχάρμῳ, ἐν Μεγαρίδ⊰. Occurrit quoque apud Athenaeum, libb. VII. & IX.

Μῦσαι. AElianus meminit Histor. Animal. lib. XIII. capit. IV. & Athenaeus pluribus locis.

Νᾶσοι. Pollux lib. X. cap. XVI. Ἔν τε γὰρ ταῖς Ἐπιχάρμε Νάσοις εὕρηται τὄνομα. Scholiastes Pindari Pythion. Od I. Ὅτι ϳ Ἀναξίλα⊙ Λοκρὲς ἠθέλησεν ἄρδην ἀπολέσαι, κ̀ ἐκωλύθη πρὸς Ἱέρων⊙, ἱςορεῖ καὶ Ἐπίχαρμ⊙, ἐν Νάσοις. Meminit quoque Athenaeus lib. IV.

Νιόβης γάμ⊙. Pollux lib. X. capit. XXIII. Καὶ λεκίδας δὲ ἐπίχαρμ⊙ εἴρηκεν ἐν Νιόβης γάμῳ.

Ὀδυσσεὺς αὐτόμολ⊙. Pollux lib. IX. cap. V. Ἐκάλεν ϳ τὸ διδασκαλεῖον καὶ χορὸν, ὁπότε καὶ τὸν διδάσκαλον χορηγὸν, καὶ τὸ διδάσκειν χορηγεῖν. καὶ μάλιςα οἱ Δωριεῖς, ὡς Ἐπίχαρμ⊙, ἐν Ὀδυσσεῖ αὐτομόλῳ. Occurrit etiam apud Athenaeum libb. III. & IX. item Stobaeum Serm. LVI.

Ὀδυσσεὺς ναυαγός. Athenaeus citat lib. XIV. & Pollux lib. X. cap XXX.

Ὀρύαι. Athenaeus lib. III. Χορδῶν τε μέμνηται ὁ Ἐπίχαρμ⊙, ἃς ὀρύας ὀνομάζει, ἐπιγράψας τι καὶ τῶν δραμάτων Ὀρύαν. Apud Hesychium. Ὀρῦα scribitur. Ὀρῦα, χορδὴ, ἢ σύντριμμα πολιτικὸν, εἰς ὃ Ἐπιχάρμε δρᾶμα. Respexit item Eustathius ad Odyss. φ'. Τὰς κοινῶς λεγομένας χορδὰς, ὀρύας Ἐπίχαρμ⊙ ὀνομάζει, κατά τινα δηλαδὴ γλῶσσαν.

Παιδοτρίβαι. Hesychius. Κόλαφ⊙, κόνδυλ⊙. παρὰ δὲ Ἐπιχάρμῳ, ἐν Ἀγρωςίνῳ, καὶ Παιδοτρίβαις, ὄνομα.

Περίαλ⊙, sive Περίαλλ⊙, geminato λ. Vtroque enim modo scribitur apud Athenaeum lib. IV.

Πέρσαι. Pollux lib. IX. cap VI. Εἴρηται δὲ καὶ τῦτο ἐν Ἐπιχάρμε Πέρσαις. Etymolog. Auctor in Ἀσκωλιάζω. Ἐπίχαρμ⊙, ἐν τοῖς Πέρσαις, σκωλοβατίζειν φησί.

Πολιτεία. Clemens Strom. V. Ὅτε κωμικὸς Ἐπίχαρμ⊙ σαφῶς περὶ τῦ λόγε ἐν τῇ Πολιτεία λέγ⊰ ᾧδέ πως. Quem locum & Eusebius exhibet De Praep. Evang. lib. XIII cap. XIII.

Προμηθεύς. Etymologici Auctor in Στατῆρ, hunc ex ea versum profert.

Πολλοὶ ςατῆρες, ἀποδοτῆρες δ' ὅδ' ἂν εἷς.

Ἐπίχαρμ⊙ Προμηθεῖ. Ac plenus certe titulus erat,

Προμηθεὺς πυρκαεύς, uti fidem Pollux facit lib. X. cap. XXIII. Παρὰ μέν τοι ἐπιχάρμῳ, ἐν πυρκαεῖ Προμηθεῖ, κ̀ κατὰ τὴν ἀνθρωπίνην χρῆσιν εἴρηται, κύλικα, μαγίδα, λύχνον. Et restituendum censet etiam apud Athenaeum, V. Cl. Isaacus Casaubonus lib. III. Καὶ ὁ Ἐπίχαρ-

Ὅτι, φησὶν οὕτως, Ἀριστοτέλης ὁ τοῦ περιπάτου προστάτης, ὑπὸ Πλάτωνος ἵππος ἐπωνομάζετο, ἐναντιοῦσθαι δοκῶν τῷ διδασκάλῳ· καὶ γὰρ ὁ ἵππος τὸν ἑαυτοῦ φιλεῖ πατέρα δάκνειν.

Aristoteles Peripateticae Princeps Scholae a Platone pullus nominatus est, quod praeceptori contradiceret. Equo enim volupe est patrem mordere.

χαρμος, ἐν πυρκαεῖ Προμηθεῖ, φησί. Hodie editur, Ἐπίχαρμος, ἐν Πύῤῥᾳ, καὶ Προμηθεῖ. Haud adsentior; nam & quaedam Epicharmi fabula fuit, inscripta,

Πύῤῥα. Citat ipse Athenaeus iterum, libro x. Καὶ ἐπίχαρμος δ', ἐν Πύῤῥᾳ, εὐωνέστερον ἔφη. Ac respexit etiam Pindari Scholiastes, Olympion. Od. ix. Πύῤῥα δὲ, ἡ Λευκωλίωνος γύνη, θυγάτηρ ἐπιμηθέος. ὃ ὁ μὲρ Ἐπίχαρμος, ἀπὸ τῶν λίθων λαοὺς ὄχλους φησὶν ὠνομάσθαι.

Σφῆνες. Meminit Athenaeus lib. vii.

Σκύρων. Pollux lib. x. cap. xxiii. Καὶ λεκίδας δὲ, Επίχαρμος εἴρηκεν, ἐν Νιόβης γάμῳ, Λεκίδα καὶ ἐμβάφια δύο. ἐν δὲ Σκύρονι, καὶ Πηλινολεκίς.

Σφίγξ. Citat Athenaeus lib. iii. & Stephanus in Χιτώνη.

Τρῶες. Macrobius Saturnal. lib. v. cap. xx *Et Epicharmus, vetustissimus Poeta, in fabula, quae inscribitur* Τρῶες, *ita posuit*. Zenobius Centur. iv. Proverb. vii. Μέμνηται δὲ αὐτῆς Ἐπίχαρμος, ἐν Τρωσίν.

Φιλοκτήτης. Athenaeus lib. ix. Μνημονεύει τῶν γηθυλλίδων καὶ Ἐπίχαρμος, ἐν Φιλοκτήτῃ. Et lib. xiv. Καὶ Ἐπίχαρμος δ', ἐν Φιλοκτήτῃ, ἔφη. Et emendandum Pollucem censeo, lib x. capit. xx. Ἐπίχαρμος μέν τοι, ἐν Φιλοκτήτῃ, διακρίνειν ἔοικε κάδδον, καὶ ἀμφορέα. Non recte editur, ἐν Φιλοκνίδῃ. Id Sebero quoque visum, cui adsentior.

Χορεύοντες. Hephaestion in Enchiridio. Καὶ πρὸ Κρατίνου παρ' Ἐπιχάρμῳ, ὃς καὶ δύο ὅλα δράματα τούτῳ τῷ μέτρῳ γέγραφε, τούς τε Χορεύοντας, καὶ τὸν ἐπινίκιον.

Χύτραι. Pollux lib. ix. capit. vi. Ἔστι δὲ ἑλληνικὸν τῶν ἐν Ἰταλίᾳ, καὶ Σικελίᾳ, Δωριέων. ὁ Ἐπίχαρμός τε γὰρ ἐν ταῖς Χύτραις φησίν.

Habes titulos fabularum Epicharmi quadraginta, de duabus & quinquaginta, ut Suidas tradit; etenim Lycon, qui triginta quinque eas memorabat, sat erroris manifestus. Quotquot vero illae fuerint, hoc sciendum, universas in libros decem tribuisse Apollodorum. Porphyrius in Vita Plotini. Μιμησάμενος δ' Ἀπολλόδωρον τὸν Ἀθηναῖον, καὶ Ἀνδρόνικον τὸν περιπατητικόν. ὧν ὁ μὲν, ἐπίχαρμον τὸν κωμῳδιογράφον, εἰς δέκα τόμους φέρων συνήγαγεν· ὁ δὲ, τὰ Ἀριστοτέλους καὶ Θεοφράστου, εἰς πραγματείας διεῖλε. Referuntur alia etiam Epicharmi; sed quae censeo alterius, Philosophi nempe Pythagorici, de quo Diogenes Laertius lib. viii. Οὗτος ὑπομνήματα καταλέλοιπεν, ἐν οἷς φυσιολογεῖ, γνωμολογεῖ, ἰατρολογεῖ. Itaque illius censeo.

Ὀνειροκριτικὰ, quae scripsisse indicat Tertullianus, inter Onirocritas veteres eum recensens, libro De Anima. *Quanti autem commentatores, & adfirmatores, in hanc rem, Artemon, Antiphon, Strato, Philochorus, Epicharmus, Serapion, Cratippus, Dionysius Rhodius, & Hermippus, tota seculi litteratura*. Et paulo post. *Ceterum Epicharmus etiam summum apicem inter divinationes somniis extulit*.

Περὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ νοητῶν. Diogenes Laertius in Platone lib. iii. Καὶ μὲν ὅ γε ἐπίχαρμος περὶ τῶν αἰσθητῶν, καὶ νοητῶν, ἐναργῶς εἴρηκεν.

Λόγος πρὸς Ἀντήνορα. Plutarchus in Vita Numae. Ὡς ἱστόρηκεν ἐπίχαρμος ὁ κωμικὸς, ἔν τινι λόγῳ πρὸς Ἀντήνορα γεγραμμένῳ. Errat autem, quod philosophum cum comico confundat.

Γεωργικά. Accipio ex Columella; qui eum inter Rei Rusticae Scriptores memorat lib. i. cap. i. *Siculi quoque non mediocri cura negotium istud prosequuti sunt, Hieron, & Epicharmus, discipulus*. Et ex opere sunt existimanda, quae de pecudum medicina postea refert lib. vii. cap iii. *Epicharmus autem Syracusanus, qui pecudum medicinas diligentissime conscripsit, adfirmat, pugnacem arietem mitigari terebra secundum auriculas foratis cornibus, qua curvantur in flexu*. Nam quod Siculum, & Syracusanum, dicat, nihil obstat: quum Philosophus, quamquam Cous natione, vix trimestris in Siciliam sit delatus, Megara primo, inde autem Syracusas: unde etiam Syracusanus ipse dicitur in inscriptione statuae, quae refertur a Diogene in eius Vita, quam citavi. Ecce verba. Ἐπίχαρμος, Ἡλοθαλοῦς, Κῷος, καὶ οὗτος ἤκουσε Πυθαγόρου. τριμηνιαῖος δ' ὑπάρχων, ἀπηνέχθη τῆς Σικελίας εἰς Μέγαρα, ἐντεῦθεν δὲ εἰς Συρακούσας, ὥς φησι καὶ αὐτὸς ἐν τοῖς συγγράμμασι. καὶ αὐτῷ ἐπὶ τοῦ ἀνδριάντος ἐπιγέγραπται τόδε.

Εἴτι παραλλάσσει Φαέθων μέγας ἅλιος ἄστρων,
Καὶ πόντος ποταμῶν μεῖζον' ἔχει δύναμιν,
Φημὶ τοσοῦτον ἐγὼ σοφίᾳ προέχειν Ἐπίχαρμον,
Ὃν πατρὶς ἐστεφάνωσ' ἅδε Συρηκοσίων.

3 Καὶ Κερκίδας ὁ μελοποιός] Hunc Megalopolitanum facit, optimumque legum latorem, & mimiamborum poetam, Stephanus in Μεγάλη πόλις. Ἀφ' ἧς Κερκίδας, ἄριστος νομοθέτης, καὶ μιμιάμβων ποιητής. Eius Iambos citat etiam Athenaeus, extremo lib. xii. Αὗται οὖν ὑπὸ τῶν πολιτῶν καλλίπυγοι ἐκαλοῦντο. ὡς καὶ ὁ Μεγαλοπολίτης Κερκίδας ἐν τοῖς Ἰάμβοις ἱστορεῖ. Vbi vides etiam Megalopolitanum dici; sicut etiam lib. viii Οὕτω μοι καὶ δοκεῖ ὁ λεβητοχάρων Οὐλπιανὸς κατὰ τὸν ἐμὸν Μεγαλοπολίτην Κερκίδαν μηδὲν μὲν ἐσθίειν τῶν ἀνδρὶ προσηκόντων. Quidam, Cretensem volebant. Diogenes Laertius in cognomine Cynico lib. vi. Ὧν ἐστι καὶ Κερκίδας ὁ Μεγαλοπολίτης, ἢ Κρὴς, λέγων ἐν τοῖς μελιάμβοις οὕτως. Citat eum etiam Pollux libro iii. cap. ii. & Stobaeus Serm. lvi.

1 Ἀριστοτέλης, ὁ τοῦ περιπάτου προστάτης, ὑπὸ πλάτωνος ἵππος ἐπωνομάζετο, ἐναντιοῦσθαι δοκῶν τῷ διδασκάλῳ] Platonem de Aristotele dixisse hoc refert Diogenes Laertius in Aristotele lib. v. Ἀπέστη δὲ Πλάτωνος, ἔτι περιόντος· ὥστε

Proverbium esse dicit, dextrum calceare pedem, & sinistrum lavare. Dicit enim Polemo, teste Didymo, dexterum in calceum, sinistrum in polubrum.

Ait vocari *δήμιον* *carnificem*, qui eos occidit, qui ad mortem condemnati sunt, *δημόκοινον* vero *tortorem*.

Ἱππεῖς, & *νομεῖς* in nominativo plurali dicendum, & scribendum, non vero in accusativo, sed *ἱππέας* *equites*, *νομέας* *pastores*, tametsi Xenophon dixerit, *τοὺς νομεῖς*, ne mireris, si homo bellis adsuetus, nec urbanus aliquam e patriis vocibus adulterat; ideo non est, quod quis illum Atticae linguae iudicem sumat.

Primo quidem instituta fuerunt Panathenaea: deinde Eleusinia mortuo Peliae certamina Thessali instituerunt; post Isthmia in honorem Melicertae: inde ab Hercule Olympia: de hinc Nemaea, mortuo Archemoro; postremo post casum Cirrhae, Pythia instituta sunt.

Ποτνιᾶσθαι proprie de femina dicitur, quando aliquod malum patitur, & supplicat Deae. Siquis de viro *ποτνιᾶσθαι* dicat, peccat.

Μόνος secundum Grammaticos non comparatur; ideo *μονώτατος* soloecismum putant, etsi Aristophanes utatur.

Templum Veneris in Thessalia *ἀνοσίας* vocatur, quia Laidem Meretricem illuc venientem mulieres supra modum zelotypia prosequutae sunt, & ligneis scabellis eam occiderunt.

Mos fuit Atheniensibus duos habere expiatores: unum pro viris, alterum pro feminis, qui ad expiationem ducerentur. Virorum expiator nigras caricas circum collum habuit, alter vero albas, & *συμβάκχοι* nominati sunt. Haec vero expiatio fiebat ad pestilentes morbos depellendos: & ab Androgeo Cretensi initium sumsit: quo inique Athenis interfecto, Athenienses peste laborarunt: & inva-

Ὅτι παροιμίαν εἶναί φησι (τὸν δεξιὸν ὑποδεῖσθαι πόδα, τὸν δ' ἀριστερὸν νίζειν 1. φησὶ γὰρ ὁ Πολέμων, ὡς μαρτυρεῖ Δίδυμος, δεξιὸν εἰς ὑπόδημα. ἀριστερὸν εἰς ποδανίπτρα.

Ὅτι δήμιον μέν φησι καλεῖσθαι, τὸν τῶν ἐπὶ θανάτῳ καταδικασθέντων φονέα· δημόκοινον δὲ τὸν βασανιστήν.

Ὅτι ἱππεῖς μὲν καὶ νομεῖς δεῖ γράφειν καὶ λέγειν, τὴν εὐθεῖαν τῶν πληθυντικῶν· οὐκέτι δὲ καὶ τὰς αἰτιατικάς, ἀλλ' ἱππέας καὶ νομέας. εἰ δὲ καὶ Ξενοφῶν εἴρηκε τοὺς νομεῖς 2. οὐδὲν θαυμαστὸν, ἀνὴρ ἐν στρατείαις σχολάζων καὶ ξένων συνουσίαις, εἴ τινα παρακόπτει τῆς πατρίου φωνῆς· διὸ νομοθέτην αὐτὸν οὐκ ἄν τις ἀττικισμοῦ παραλάβοι.

Ὅτι πρῶτα μὲν τὰ παναθήναια συνέστη· εἶτα τὰ ἐλευσίνια ἐπὶ Πελίᾳ τεθνηκότι προὔθηκαν ἆθλα θετταλοί· εἶτα τὰ ἴσθμια, ἐπὶ Μελικέρτῃ. ἔπειτα ὁ τῶν ὀλυμπίων ἀγὼν ἀρχὴν λαμβάνει ὑφ' Ἡρακλέους· εἶτα τὰ νέμαια ἐπ' Ἀρχεμόρῳ τεθέντα· εἶτα μετὰ τὸ τὴν Κίρραν πεσεῖν. τὰ πύθια.

Ὅτι τὸ ποτνιᾶσθαι κυριώτερον ἐπὶ γυναικὸς τάττεται. φησὶν. ὅταν κακόν τι πάσχῃ, καὶ θήλειαν ἱκετεύῃ θεὸν· ποτνιώμενον δὲ ἄνδρα ἄν τις εἴπῃ, ἁμαρτάνει.

Ὅτι τὸ μόνος ἐπίτασίν φασι μὴ λαμβάνειν οἱ γραμματικοί. διὸ τὸ μονώτατος σόλοικον ἡγοῦνται. Ἀριστοφάνης δὲ ὅμως κέχρηται τῇ φωνῇ 3.

Ὅτι τι ἐν Θετταλίᾳ ἱερὸν Ἀφροδίτης, ὀνομάζεται ἀνοσίας 4· διότι τὴν ἑταίραν τὴν Λαΐδα, παραγενομένην αὐτόθι, ἐζηλοτύπησαν ἐκτόπως αἱ γυναῖκες, καὶ ξυλίναις αὐτὴν ἀπώλεσαν χελώναις.

Ὅτι ἔθος ἦν ἐν Ἀθήναις. φαρμακοὺς ἄγειν δύο 5· τὴν μὲν, ὑπὲρ ἀνδρῶν· τὸν δὲ ὑπὲρ γυναικῶν. πρὸς τὸν καθαρμὸν ἀγομένους, καὶ ὁ μὲν τῶν ἀνδρῶν, μελαίνας ἰσχάδας περὶ τὸν τράχηλον εἶχε· λευκὰς δ' ἕτερος. συμβάκχοι δέ φησιν ὠνομάζοντο. τὸ δὲ καθάρσιον τοῦτο, λοιμικῶν νόσων ἀποτροπιασμὸς ἦν. λαβὼν τὴν ἀρχὴν ἀπὸ Ἀνδρόγεω τοῦ κρητὸς οὗ τεθνηκότος ἐν ταῖς Ἀθήναις παρανόμως τὴν λοιμικὴν ἐνόσησαν οἱ Ἀθηναῖοι νό-

---

στε φασὶν ἐκεῖνον εἰπεῖν, Ἀριστοτέλης ἡμᾶς ἀπελάκτισε, καθαπερεὶ τὰ πωλάρια γεννηθέντα τὴν μητέρα.

1 Παροιμίαν εἶναί φησι, τὸν δεξιὸν ὑποδεῖσθαι πόδα, τὸν δ' ἀριστερὸν νίζειν] Iamblichus de vita Pythagorae libro I capit. XVII. Δεῖ τὸν δεξιὸν ὑποδεῖσθαι πρότερον. Meminit quoque Suidas: & Zenobius Cent. III. Proverb. XXXVI.

2 Εἰ δὲ καὶ Ξενοφῶν εἴρηκε τοὺς νομεῖς] At tamen τοὺς νομέας legitur apud eum semel iterumque in principio Cyropaediae.

3 Ἀριστοφάνης δὲ ὅμως κέχρηται τῇ φωνῇ] Versus Aristophanis, quem respexit, ecce iste est in Pluto.

Μονώτατος γὰρ εἶ σὺ πάντων αἴτιος.

Vtitur eo quoque superlativo Lycurgus in Orat. adversus Leocratem. Τοιγαροῦν μονώτατοι ἐπώνυμοι τῆς χώρας εἰσὶν, ἰσοθέων τιμῶν τετυχηκότες. Et mox iterum. Καὶ μονώτατος δ' ἂν προσηκόντως ἐξορισθείη τῆς χώρας, ἣν ἐγκαταλιπὼν τοῖς πολεμίοις ᾤχετο. Occurrit etiam apud Theocritum.

4 Τὸ ἐν Θεσσαλίᾳ ἱερὸν Ἀφροδίτης, ὀνομάζε-

A ται Ἀνοσίας] Originem huius cognomenti a caede Laidis, memorat etiam Athenaeus libro XIII. Ἀναιρεθῆναι φάσκων αὐτὴν ὑπό τινων γυναικῶν ἐν Θετταλίᾳ, ἐρασθεῖσαν τινὸς Παυσανίου Θετταλοῦ, κατὰ φθόνον, καὶ δυσζηλίαν, ταῖς ξυλίναις θυπτομένην, ἐν Ἀφροδίτης ἱερῷ. διὸ καὶ τὸ τέμενος κληθῆναι Ἀνοσίης Ἀφροδίτης. Et Suidas in Χελώνη. Ζηλοτυποῦσαι αἱ Θετταλαὶ γυναῖκες τὴν Λαΐδα τὴν ἑταίραν, ξυλίναις χελώναις ἐφόνευσαν, τύπτουσαι ἐν τῷ ἱερῷ τῆς Ἀφροδίτης, πανηγύρεως οὔσης. ὕστερον δὲ ἱερὸν ἐποίησαν Ἀνοσίας

B Ἀφροδίτης, ἐπειδὴ αἱ γυναῖκες ἐν τῷ ἱερῷ ἀνόσιον τετολμήκασι φόνον. Variat Plutarchus; tradit Hippolochum ab ea adamatum, non Pausaniam: tum non ligneis scabellis interfectam, sed lapidibus; Veneremque non Ἀνοσίαν, sed Ἀνδροφόνον, adpellatam. Vide illum in Erotico. Pausanias, amatorem Hippostratum dicit in Corinthiacis.

5 Ἔθος ἦν ἐν Ἀθήναις, φαρμακοὺς ἄγειν δύο.) Vide quae notata mihi de re ista Lectionum Atticarum lib. IV. cap. XXII.

νόσον, καὶ ἐκράτει τὸ ἔθος ἀεὶ καθαίρειν τὴν πόλιν τοῖς φαρμάκοις.

Ὅτι ὀργὰς μὲν κοινῶς φησι πᾶσα ἡ γῆ 1, ὅση ἐπιτηδεία πρὸς καρπῶν γονάς· ὀργάδα δὲ ἰδίως ἐκάλουν οἱ Ἀθηναῖοι, τὴν ταῖν θεαῖν ἀνειμένην τῆς Ἀττικῆς μεταξὺ καὶ τῆς Μεγαρίδος 2. ὥσπερ καὶ Ἴδην μὲν κοινῶς ἕκαστον ὄρος 3, ἐξ οὗ ῥάδιόν ἐστιν ἰδεῖν τὰ κάτω ἰδίως δὲ Κρήτης τε καὶ Τροίας ὄρη. καὶ ῥίον μέν φησι λέγομεν. ἅπαν ὄρους ἀκρωτήριον· ἰδίως δὲ τὸ Μολύκριον 4. καὶ ἰσθμὸς μὲν κοινῶς, ἅπαν τὸ ὑπὸ δυοῖν πελαγῶν περιεχόμενον· ἰδίως δέ τὸ χωρίον, ὅπερ ἰσθμὰ Κορίνθιοι λέγουσιν. ὡσαύτως καὶ Χεῤῥόνησος, κοινὸς μὲν πᾶν τὸ ὑπὸ θαλάσσης ἐπὶ πλεῖστον περιεχόμενον καθ' ἓν δὲ μέρος, τῇ γῇ συναπτόμενον καὶ ἴδιον δὲ ὄνομα Θρακίου τόπου. Καὶ αἰγιαλὸν μέν, καὶ ἀκτὴν ἁπλῶς, τὰ παραθαλάττια πάντα λέγομεν. ἰδικώτερον δὲ τὴν Ἀττικήν, ἀκτήν λέγουσιν 5. ὡσαύτως καὶ αἰγιαλὸν ἐξῃρημένως φασὶ τὸ περὶ τὴν Ἑλικὴν παράλιον μέρος. ἔστι δὲ τῆς Ἀχαΐας 6, ἀφ' οὗ καὶ τοὺς Ἀχαιοὺς, αἰγιαλεῖς τινες εἰώθασι καλεῖν. καὶ μὲν καὶ ἤπειρος μέν, πᾶσα ἡ γῆ ἤπειρος δὲ ἰδίως, καὶ ἡ Θεσπρωτιάς.

invaluit hic ritus lustrandi urbem perpetuo expiationibus.

Ὀργὰς quidem communiter dicitur omnis terra, quae est apta ad fructus procreandos. Ὀργάδα autem proprie Athenienses vocant terram, quae est inter Atticam, & Megaridem duabus sacratam Deabus. Quemadmodum, & *Idam* communiter unumquemque montem, unde inferiora cernuntur, proprie vero Cretae, & Troiae montes. Et ῥίον omnes montis *verticem* dicimus proprie vero Molycrion. Isthmum, etiam communiter, omne quod duplici utrimque mari clauditur, proprie vero locum, quem Isthma Corinthii vocant. Similiter & Cherronesus communiter omne, quod maxima parte mari clauditur, & ab una parte continens est, proprie vero locus Thraciae. Et Αἰγιαλὸν quidem, & ἀκτὴν communiter omnia littora vocamus, proprie vero Atticam ἀκτὴν nominant. Similiter & αἰγιαλὸν simpliciter dicunt locum circa Helicem maritimum, quum sit Achaiae, unde Achaeos αἰγιαλεῖς quidam adpellare solent: ἤπειρος omnis terra, Epirus vero proprie & Thesprotias.

Ὅτι τὴν Ἀντικύραν, ἐν ᾗ φασι γίνεσθαι τὸν λευκὸν ἐλλέβορον οὐδενὸς χείρω τῶν ἀλλαχόθι γινομένων, Φωκικὴν εἶναι πόλιν λέγει 7.

Anticyram, ubi album helleborum nascitur, nullo alibi crescente deterius, urbem Phocensem esse dicit.

Ὅτι ἐν τοῖς ἐφεξῆς τοῦ τετάρτου λόγου ἀποφθέγματά τινα λέγει καὶ σύμβολα τῆς Ἀθηναίων φιλανθρωπίας τὸ καὶ συμπαθείας, καὶ τῆς προνοίας, καὶ ἐπιμελείας τοῦ πρέποντος, καὶ τῆς ἄλλης ὁσιότητος· ὧν ἐστὶ καὶ ταῦτα. ἱέρακα φεύγων στρουθὸς ἐν Ἀρείῳ πάγῳ, τῶν Ἀρεοπαγιτῶν ἑνὸς κατέπεσεν εἰς τὸν κόλπον· ὁ δὲ τὸν πρόσφυγα, δέον σώζειν, ἀνεῖλε. τὸ δὲ συνέδριον ἀπεκήρυξεν ὡς οὐχ ὅσια δράσαντα τοῦτον. ἔδωκε τοίνυν οὐχὶ στρουθοῦ χάριν δίκην, τῆς δ' ἰταμότητος τῶν τρόπων. φιλανθρωπίας τε καὶ συμπαθείας παράδειγμα τὸν Δημοσθένην φησὶν, ἐπὶ τοῖς Ἁρπαλείοις χρήμασιν αἰτίαν λαβόντα· καὶ φεύγειν μέλλοντα συνέσχον μὲν οἱ Ἀθηναῖοι· καὶ περιστάντες, εἶχον ὀῤῥωδοῦντα. ἕκαστος δ' ὑπὸ μάλης ἔχοντι, εἰς ἐφόδιον ἐπεδίδου· ὁ μὲν, ἀργύριον· ὁ δὲ, χρυσίον· καὶ προὔπεμπον αὐτὸν εὐμενῶς, καὶ θαῤῥεῖν ἐκέλευον, καὶ φέρειν τὴν συμφορὰν γενναίως· ὁ δὲ ἀναστενάξας, πῶς, ἔφη, φέρειν δυνήσομαι, τοιαύτην ἀπολιμπάνων πόλιν, ἐν ᾗ τοιοῦτοι τυγχάνουσιν ἐχθροὶ, οἵους οὐκ ἄν τις ἀλλαχόθι φίλους εὑρήσει.

In sequentibus quarti libri, apophthegmata nonnulla refert, & argumenta quaedam Atheniensium humanitatis, misericordiae, prudentiae, & decori curae, aliusque sanctitatis: unde etiam haec sunt. Fugiens accipitrem struthio [a] in Ariopago, uni Ariopagitae in sinum decidit: ille perfugam, quum servare debuisset, interfecit. Senatus iudicavit hunc, ut qui impie fecerit. Dedit igitur poenas non struthionis caussa, sed ob crudelitatem. Humanitatis item, & commiserationis exemplum inducit Demosthenem, accusatum ob pecuniam, quam ab Harpalo acceperat, quem iam fugam adornantem, Athenienses retinuerunt, & trepidantem circumsteterunt. Vnusquisque aliquid sub axilla tenens illi pro viatico dedit, hic aurum, ille argentum, & clementer illum dimiserunt, bonoque animo esse iusserunt, & calamitatem fortiter ferre. Ille subspirans, quomodo, inquit, ferre potero talem

A 1 Ὀργὰς μὲν, φησὶ, κοινῶς πᾶσα ἡ γῆ.) Vide Etymologici Auctorem, Harpocrationem, Hesychium, Suidam in Ὀργὰς; & Pollucem lib. I. cap. I. sect. X. Scholiastem Sophoclis ad Trachinias.

2 Τὴν ταῖν θεαῖν ἀνειμένην, τῆς Ἀττικῆς μεταξὺ καὶ τῆς Μεγαρίδος.] Meminit Xenophon in Cynegetico, Plutarchus in Pericle, Pausanias in Laconicis.

3 Καὶ Ἴδην μὲν κοινῶς ἕκαστον ὄρος.) Eustathius, pluribus locis; Suidas, Etymologici Auctor. Hesychius. Neque montem tantum B quemvis, sed & silvam sic vocabant. Eustathius ad Iliad. Φ'. Ἴδη δὲ, οὐ μόνον ὄρους ὄνομα, ὡς μυριαχοῦ ἐφάνη, ἀλλὰ, κατὰ τοὺς παλαιοὺς, Ἴδην καὶ τὴν τῶν ξύλων ὕλην Ἴωνές φασιν, ἤδη δέ ποτε καὶ Ἀττικοί. Pausanias in Phocicis. Τῶν δὲ χωρίων τὰ δασέα ὑπὸ τῶν ἀνθρώπων ἴδας τότε ὀνομάζεσθαι.

4 Ἰδίως δὲ τὸ Μολύκριον.] Stephanus. Ῥίον πόλις Μεσσήνης, ἡ Ἀχαΐας, καὶ ἄλλη Αἰτωλίας, ἣ καὶ Μολυκρία ἐκαλεῖτο.

5 Ἰδικώτερον δὲ τὴν Ἀττικὴν Ἀκτὴν λέγουσιν.) Stephanus. Ἀκτὴ, οὕτως ἡ Ἀττικὴ ἐκαλεῖτο. Lycophron in Alexandra.

Ἄκτης διμόρφου γηγενοῦς σκηπτουχίας.

Vbi Isaacius Tzetzes. Ἄκτη λέγεται αἱ Ἀθῆναι. Plene ea de re dixi de Reg. Athen. lib. I. cap. III.

6 Ἔστι δὲ τῆς Ἀχαΐας.) Hesychius. Αἰγιάλεια, ἡ νῦν Ἀχαΐα. Videndus Strabo lib. VIII. & Stephanus in Αἰγιαλός.

7 Τὴν Ἀντικύραν, ἐν ᾗ φασὶ γίνεσθαι τὸν λευκὸν ἐλλέβορον, Φωκικὴν εἶναι πόλιν λέγει. Vide Strabonem lib. IX. & Stephanum in Ἀντίκυραι.

(a) Passer vertendum est.

talem deferens urbem, in qua multi tales sunt hostes, quales alibi amicos quis non reperiat. Hoc Apophthegma AEschinem dixisse quidam ferunt, quando fugientem adripiens Demosthenes, & amicum se ostendens, hortatus est ad calamitatem fortiter ferendam. Et Calliclem in eadem causa pecuniarum Harpali suspectum quum adduci iuberent Areopagitae, ad domum accedentes, qui missi fuerant, ubi vestibulum coronatum viderent, & cognito nuptias illum iam celebrare, desinentes quaerere abierunt. Non enim aequum esse duxerunt ad mulierem ingredi, quae nupsisset. Quum contra Philippum bellum gererent Athenienses, & multas eius epistolas ad varios intercepissent, alias quidem in conventu legerunt, quum vero quaedam sic inscripta esset, Philippus Olympiadi, populus simul acclamavit, ne aperirent, neque legerent, quod putarent secreta viri cum uxore communicanda non esse in vulgus, etsi profuisset illis scire. Adeo Athenienses utile honesto non anteponebant. Magnae vero pietatis signum, quod tumultu, & seditione Argi concitata, quam Scytalismum vocarunt, quod se invicem ferientes mille quingentos interfecerint, hoc Athenis nunciatum est, qua re solum audita, & peregrino facinore perculsi, decreverunt universam statim civitatem expiandam. Et Praxiteles quidam nomine arietem vivum excoriavit, & hoc factum exsecrantes, illum fustibus caedentes punierunt, non arietis vindictam capere volentes, sed virum exosi, quod tyrannicam mentem haberet, & novam rationem cruciatus excogitasset.

Antiqui soliciti fuerunt, ne male ominosa dicerent, maxime vero Athenienses, ideo & *δεσμωτήριον*, *carcerem* *οἴκημα* vocabant, & *δήμιον* *carnificem* *κοινὸν* adpellabatur, *ἐριννύας* Eumenides, vel venerandas deas, *μῦσος*, *sceleratum* vocabant *ἄγος*, *ὄξος*, *vinum acescens* *μέλι* nominabant: *χολὴν*, *γλυκεῖαν*, *βόρβορον* *lutum* *ὀχετὸν*, sed Grammatici illa per Antiphrasin nominant. Novi etiam quosdam Philologos, qui simiam Calliam vocarunt.

Νὺξ *nox* a *νύξω*, idest, *stimulo*, factum est per apocopen. Stimulantur enim in tenebris offendentes, & non videntes; unde & vulnera, & laesurae. Quinque sunt monosyllaba in *υξ* desinentia feminina: *τρὺξ*, *fex*; *ςὺξ*, *palus inferorum*; *νὺξ*, *nox*; *πτὺξ*, *plicatura*; & *πνὺξ*, *concio Athenis*, *seu tribunal*. Per *γ* declinantur *τρὺξ*, & *ςὺξ*. Per *χ* *πτὺξ*, & *νύξ*.

ῥῆσαι. οἱ δὲ τοῦτο τὸ ἀπόφθεγμα Αἰσχίνην λέγουσιν εἰπεῖν, ἡνίκα φεύγοντα καταλαβὼν Δημοσθένης, ϗ φιλοφρονησάμενος παρεγγυᾷ φέρειν τὸ συμβεβηκὸς γενναίως. Καὶ Καλλικλέα δὲ ἐπὶ τῇ αὐτῇ τῶν ἁρπαλίων χρημάτων, αἰτίᾳ ὑπόνοιαν παρασχόντα, ἐπείπερ ἄγειν ἐκέλευσαν οἱ ἀρεοπαγῖται· τὴν οἰκίαν καταλαβόντες οἱ ἀπεσαλμένοι, τὰ πρόθυρα ἰδόντες ἐστεφανωμένα, ϗ γνόντες ὡς εἴη τεθυκὼς ναὶ γάμοις. ἀφέντες τὴν ζήτησιν, ἀνεχώρησαν. οὐ γὰρ ᾠήθησαν εὖ ἔχειν ἐπεισελθεῖν γυναικὶ νεογάμῳ. ϗ τοῦ πρὸς Φίλιππον δὲ τοῖς Α'θηναίοις ἔτι συνεστῶτος πολέμου, ἐπεὶ γράμματα αὐτοῦ πρὸς διαφόρους συνεληφθησαν. τὰ μὲν ἀλλα ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἀνεγινώσκετο, ἐπιγραφὴν δέ τινος γραμματέως ἔχοντος, Ο'λυμπιάδι Φίλιππος ὁ δῆμος ἅμα ἐβόησε, μητε λύειν, μήτε ἀναγινώσκειν. πρὸς γὰρ γαμετὴν γυναῖκα τὴν διὰ γραμμάτων ὁμιλίαν ἀπόῤῥητον ανδρὸς οὐκ ἐνόμισαν δημοσιεύειν εὐπρεπὲς εἶναι. ϗ τοισυνέφερεναυτοῖς, μηδὲν λανθάνειν ἀλλ' ὡς Α'θηναῖοι τὸ πρὸς εὔκλειαν φέρον. τοῦ λυσιτελοῦντος οὐκ ἔθεντο δεύτερον. τὸ δὲ πολλῆς εὐλαβείας τεκμηριον, ὅτι στάσεως ἐν ἄργει γενομένης σφοδρᾶς, ἥν σκυταλισμὸν ἐκάλεσαν, διότι παίοντες ἀλλήλους ἀνεῖλον χιλίους πεντακοσίους. τοῦτο ἀπαγγελθὲν εἰς τὰς Α'θήνας, ἕνεκα τῆς ἀκοῆς μόνης, ἐψηφίσαντο, καταπλαγήντες τὸ ξένον, ὅλην καθάραι τὴν πόλιν παραυτίκα. Καὶ Πραξιτέλης δὲ τις ὄνομα, κριὸν ἐξέδειρε ζῶντα· ἀλλὰ καὶ τοῦτον ὀργισθέντες ἀπετυμπάνισαν· οὐχὶ τοῦ προβάτου τιμωρίαν λαβεῖν ἐθελοντες, ἀλλὰ καὶ τὸν ἄνδρα μισήσαντες, ὡς τυραννικὸν ἔχοντα φρόνημα, καὶ καινὸν τρόπον οὕτω παρανόμων ἐπινοοῦντα καλάσεως.

Ο'τι τὸ μὴ λέγειν δύσφημα πᾶσι τοῖς παλαιοῖς μὲν φροντὶς ἦν, μάλιστα δὲ τοῖς Α'θηναίοις. διὸ ϗ τὸ δεσμωτήριον, οἴκημα ἐκάλουν 1. καὶ τὸν δήμιον, κοινόν· τὰς δὲ ἐριννύας, εὐμενίδας ἢ σεμνὰς θεάς. τὸ δὲ μῦσος, ἄγος. τὸ δὲ ὄξος, μέλι· ϗ τὴν χολὴν γλυκεῖαν· τὸν δὲ βόρβορον, ὀχετὸν οἱ δεγραμματικοὶ τὰ τοιαῦτα κατὰ ἀντίφρασιν ὀνομάζουσιν οἶδα δὲ τινας φησὶ τῶν φιλολόγων, καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας Καλλίαν 2.

Ο'τι τὸ νὺξ μὲν ἀπὸ τοῦ νύξω γέγονε, κατὰ ἀποκοπήν· νυττόμεθα γὰρ ἐν τῷ σκότει προσπαίοντες. καὶ οὐχ ὁρῶντες· ἐξ ὧν νυγμοί τε ϗ πληγαί· πέντε δὲ εἰσι μονοσύλλαβα εἰς υξ λήγοντα θηλυκά· τρὺξ, στὺξ, νὺξ. πτὺξ ϗ πνὺξ. τούτων διὰ μὲν τοῦ γ κλίνεται τὸ τρὺξ ϗ τὸ στὺξ· διὰ δὲ τοῦ χ, τὸ πτὺξ ϗ τὸ νὺξ, πτὺξ γὰρ πτυχὸς καὶ νὺξ νυχὸς· ἐξ οὗ καὶ πάννυχος καὶ παννυχὶς, καὶ

---

1 Τὸ δεσμωτήριον, οἴκημα ἐκάλουν.] Plutarchus in Vita Solonis. Οἱ νεώτεροι τοὺς Α'θηναίους λέγουσι τὰς τῶν πραγμάτων δυσχυρείας ὀνόμασι χρηστοῖς, καὶ φιλανθρώποις, ἐπικαλύπτοντας, ἀστείως ὑποκορίζεσθαι τὰς μὲν πόρνας, ἑταίρας, τοὺς δὲ φόρους, συντάξεις, φυλακὰς δὲ, τὰς φρουρὰς τῶν πόλεων, οἴκημα δὲ, τὸ δεσμωτήριον καλοῦντας. Hesychii locus hac de re est emendandus. Οἴκημα, δεσμωτήριον· Α'ττικοὶ δὲ, τὸ πορνεῖον. Quid enim? An non Attici, ut lupanar, ita etiam carcerem, οἴκημα dicebant? Omnino corrige, Οἴκημα, δησμωτήριον, Α'ττικοὶ, καὶ τὸ πορεῖον. Harpocration etiam confirmat. Οἴκημα, ἀντὶ τοῦ δεσμωτήριον, Δείναρχος ἐν Τυραννικῷ, καὶ ἐν τῷ κατὰ Ποσιδίππου· ἀντὶ δὲ τοῦ πορνεῖον, Αἰσχίνης ἐν τῷ κατὰ Τιμάρχου.

A

2 Οἶδα δέ τινας τῶν φιλολόγων καὶ τὸν πίθηκον ὀνομάζοντας καλλίαν. Ita quoque erat in Manuscripto Codice. Sed Καλλίας scribendum; siquidem est dictio Laconica. Hesychius. Καλλίας, πίθηκος, παρὰ Λάκωσι. Laconum enim plurimae voces in litera ρ' terminabantur.

καὶ παννύχιον· καὶ κατὰ ἀντιστοιχίαν, νυκὸς, καὶ ἐπενθέσει τοῦ τ νυκτός. φιλεῖ γὰρ πλεονάζειν ἐν ταῖς γενικαῖς τὸ τ, ὥσπερ ἐπὶ τοῦ ἄνακτος καὶ γάλακτος. τὸ δὲ πτὺξ μόνον διὰ τοῦ κ κλίνεται.

νύξ: πτὺξ πτυχὸς, & νὺξ νυχὸς; unde & παννύχος, & παννυχὶς, & παννύχιον, & per literarum mutationem νυκὸς, & additione τ in medio νυκτὸς: κ enim in casu genitivo abundare solet, ut in ἄνακτος, & γάλακτος; πτὺξ vero solum per κ declinatur.

Ὅτι ἐν ταῖς Ἀθήναις καὶ οὗτος τέσσαρα δικαστήρια φονικὰ εἶναι λέγει 1· α΄, τὸ ἐν ἀρείῳ πάγῳ, ὃ δικάζει τοὺς ἐκ προνοίας τὸν φόνον δεδρακότας. β΄, τὸ ἐπὶ παλλαδίῳ, ὅπερ ἐξετάζει τοὺς ἀκουσίως. γ΄, τὸ (δὲ) ἐπὶ Δελφινίῳ, ὃ συνίσταται ἐπὶ τῶν λεγόντων δικαίως τὴν ἀναίρεσιν πεποιηκέναι. καὶ τέταρτον, τὸ ἐν φρεατοῖ, ὃ δικάζει τὸν χρόνον μέν τινα φεύγοντα ῥητὸν, αἰτίαν γε πρότερον ἔχοντα φόνου. ὃς καὶ κρινόμενος ἐπὶ νηὸς, ἔξωθεν τοῦ πειραιῶς ἀπολογούμενος ἄγκυραν καθίει, διότι ὁ νόμος αὐτὸν οὐκ ἐδίδου τῆς γῆς ἐπιβῆναι. Ἀρεοπαγῖται μὲν οὖν ἐκαλοῦντο, οἱ τὸν ἑκούσιον φόνον κρίνοντες· οἱ δὲ ἐν τοῖς ἄλλοις δικαστηρίοις, κοινῶς ἐφέται.

Athenis quatuor iudicia de caede esse dicit: primum in Areopago, quod iudicat eos, qui deliberato animo caedem fecerunt. Secundum in Palladio, quod in illos inquirit, qui inviti caedem patrarunt. Tertium in Delphinio in eos, qui se iure occidisse adsererent. Quartum Phreaticum, quod iudicat vadimonia deserentes, prius caedis adcusatos. Qui in navi iudicatus extra Pyraeeum defensus, anchoram demittit, quod lex illi non permittat in terram descendere. Ariopagitae igitur vocabantur, qui voluntariam caedem iudicabant; qui autem in aliis iudiciis communiter ἐφέται dicti.

Ὅτι μυθολογεῖ ἄνδρα τινὰ, ὠνομασμένον Ὤην, τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης ἀνελθεῖν, τὰ ἄλλα μὲν σῶν μερῶν, ἰχθύος ἔχοντα. κεφαλὴν δὲ καὶ πόδας καὶ χεῖρας ἀνδρὸς· καὶ καταδεῖξαι τήντε ἀστρονομίαν, καὶ τὰ γράμματα. οἱ δὲ αὐτὸν ἐκ τοῦ πρωτογόνου πεφυκέναι λέγουσιν Ὤου, καὶ μαρτυρεῖν τοὔνομα· ἄνθρωπον δὲ ὄντα τὰ πάντα. ἰχθὺν δόξαι, διότιπερ ἠμφιέστο κητώδη δοράν.

Narrat virum quemdam nomine Oen in rubro mari visum, habentem cetera membra piscis: caput, & pedes, & manus hominis, & ostendisse Astronomiam, & literas. Quidam dicunt illum natum esse e primo parente Ὤου, & testari nomen: hominem autem esse omnino, piscem vero videri, quod piscis pelle indueretur.

Ὅτι τὸ μὲν αὖτις, ἰωνικὸν· τὸ δὲ αὖθις, ἀττικόν· ὡσαύτως δὲ καὶ τὸ μέχρι καὶ ἄχρι, χωρὶς μὲν τοῦ σ, ἀττικόν. κατὰ δὲ τοῦ σ ἰωνικόν.

Αὖτις Ionicum est, αὖθις vero Atticum: sic etiam μέχρι, & ἄχρι sine σ Attica sunt, cum σ Ionica.

Ὅτι οἱ ἀττικοὶ, κατά τι πάτριον ἔθος, οὐ χρῶνται τῇ ει διφθόγγῳ ἐν τῷ λέγειν ἐς κόρακας, ἢ, ἐς μακαρίαν· ἀλλ' ἄνευ τοῦ διχρόνου ἐκφωνοῦσι τὴν πρόθεσιν· ἐπὶ δὲ τῶν ἄλλων ἁπάντων, καὶ κατὰ τοῦ διχρόνου καὶ χωρὶς τοῦ διχρόνου τὴν πρόθεσιν λέγουσιν.

Attici more aliquo patrio non utuntur diphthongo ει, dicentes ἐς κόρακας *ad corvos*, ἐς μακαρίαν *in beatorum sedem*; sed sine diphthongo praepositionem ἐς pronuntiant; in aliis vero omnibus & cum diphthongo, & sine diphthongo praepositionem εἰς usurpant.

Ὅτι κατ' εὐφημισμὸν οἱ ἀττικοὶ τὸν κλέπτην φιλητὴν λέγουσιν 2· οἱονεὶ μισητόν. ἢ καὶ φιλητὴς ὁ κλέπτης, διότι φιλεῖ λαμβάνειν τὰ ἀλλότρια.

Attici boni ominis gratia κλέπτην *furem* φιλητὴν dicunt, quasi exosum, vel φιλητὴς *fur*, quia amat accipere aliena.

Ὅτι τὸ αἰσυμνήτης 3· ἢ τὸ καθῆκον ὑμνῶν καὶ σέβων· καὶ γὰρ τὸ καθῆκον, αἶσαν φασιν· ἢ ὁ μένων ἐν τῇ αἴσῃ· τουτέστι, τῷ καθήκοντι· τοῦτο δὲ ῥηματικὸν ὂν, παραλόγως βαρύνεται. τινὲς δὲ οὐκ ἀπὸ τοῦ μένειν ἐν τῷ αἴσῃ, ἀλλ' ἀπὸ τοῦ νέμειν τὸν αἰσυμνήτην φασὶ γεγονέναι.

Αἰσυμνήτης dicitur, qui colit officium. (Etenim officium αἶσαν adpellant antiqui) aut qui manet ἐν τῇ αἴσῃ, hoc est in officio. Hoc autem nomen verbale irregulariter baritonum est. Quidam vero non ἀπὸ τοῦ μένειν, sed ἀνέμειν αἰσυμνήτην fieri dicunt.

Ὅτι

Ἐὰρ

---

1 Ἐν ταῖς Ἀθήναις καὶ οὗτος τέσσαρα δικαστήρια φονικὰ εἶναι λέγει.) De quatuor istis tribunalibus, vide quae plenissime dixi Areopagi capite ultimo:

2 Κατ' εὐφημισμὸν οἱ Ἀττικοὶ τὸν κλέπτην φιλήτην λέγουσι.) Sic apud Hesiodum lib. I.

Ὃς δὲ γυναικὶ πέποιθε, πέποιθ' ὅγε φιλήτῃσι.

Ad quem locum ita Proclus. Τοὺς φιλήτας, τοὺς ἀφαιρεῖσθαί τι, καὶ ἐκφορεῖν, ἐθέλοντας. Et Ioannes Tzetzes. Φιλήτῃσι, κλέπταις, ὑφαιρεμένοις τὰ ἀλλότρια. Exstat Archilochi quoque iste versus,

Φιλήτα νύκτωρ περὶ πόλιν πωλευμένω,

apud Eustathium ad Odyss. ὀ. qui videndus rursum ad eiusdem Operis ώ, & Iliad. ί. Idem tradunt, Etymologici Auctor, Hesychius, Suidas.

3 Αἰσυμνήτης] Aristoteles Politic. lib. III. cap X. Δύο μὲν οὖν εἴδη ταῦτα μοναρχίας· ἕτερον δ' ὅπερ ἦν ἐν τοῖς ἀρχαίοις Ἕλλησιν, οὓς καA λοῦσιν Αἰσυμνήτας, ἔστι δὲ τοῦθ', ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, αἱρετὴ τυραννίς. Occurrit mox iterum, capite sequenti; & lib. IV. cap. X. Dionysius Halicarnasseus lib. V. Οἱ Αἰσυμνῆται καλούμενοι παρ' Ἕλλησι τὸ ἀρχαῖον, αἱρετοί τινες ἦσαν τύραννοι. Proprie vero sic Cumani principem suum adpellabant: ut ex Aristotele libro, puto, De rep. Cumanorum docet Scholiastes Euripidis ad Medeam. Ἰδίως φησὶν Ἀριστοτέλης ὑπὸ Κυμαίων αἰσυμνήτην τὸν ἄρχοντα λέγεσθαι. Videndi etiam, Etymologici Auctor, Hesychius, Sui- B das, Didymus, ad Odyss. θ΄. & Eustathius, pluribus locis. Et certe Αἰσυμνᾷν veteres dicebant, regnare. Hesychius. Αἰσυμνᾷ, βασιλεύει, ἄρχει· Εὐριπίδης, Μηδείᾳ. Etymologici Auctor. Αἰσυμνᾷ χθονὸς, ἀντὶ τοῦ ἡγεῖται. Εὐριπίδης, Μηδείᾳ. Locus vero in Euripidis ea fabula, quo uterque respexere, ecce iste est.

Γήμας Κρέοντος παῖδ', ὃς αἰσυμνᾷ χθονός.

Εἄρ *ver*, *ab* ἔυαρ ductum eſt; iucundiſſima enim eſt veris temperies.

Μέλιττα, *apes* vel a μέλειν dicitur: eſt enim rei familiaris ſtudioſa; vel quaſi μηλίζα dicitur, tamquam inſidens fructibus. μῆλον enim malum pro omnibus fructibus ponitur. Apum vero examen proprie ἑσμὸς dicitur, quod ſimul eant, non ſeparentur. Ideo & recte Poeta (Homerus) ἀδήνας, eas vocat, quod ἄδην denſe & conſertim volitent. Eſt enim animal hoc congregabile.

Ὄνειρον, *ſomnium*, derivant tamquam τὸ ὂν εἴρει hoc eſt id quod eſt dicit. Quare pro veris ſomniis haec vox ponenda eſt: in falſis vero & aliis potius ἐνύπνια, *inſomnia*.

Ideo, inquit, apud Comicos exeuntes pulſant fores, quia non, ut apud nos nunc, oſtia olim aperiebantur interius, ſed adverſo modo. Foras enim trudentes manu pulſantes prius, ut audirent ſi qui ad fores eſſent, & caverent, ne inſcii læderentur foribus repente in viam protruſis. Loxiam (*Apollinem*) enim adorabant, quem pro foribus ſinguli ponebant. Praeterea aram ibi rotundam collocabant, & myrteis coronabant, cui praetereuntes adſtabant; aram autem illam ἀγυιὰν λοξίαν, *viam obliquam*, vocarunt, hoc Dei nomen arae tribuentes. At κνισᾶν ἀγυιὰς apud Heſiodum ſignificat, Diis ſacrificare.

Scriptor qui haec collegit, natione AEgyptius fuit, ex civitate Antinoi, vel, ut de ſe ipſe ſcribit, Beſantinoi; Iambico autem carmine haec conſcripſit. Vixit temporibus Licinii & Maximiani, ethnicus quantum e ſcri-

Ὅτι τὸ ἔαρ, παρὰ τὸ εὔαρ εἶναι εἴρηται· ἡ ἡδίστη γὰρ τότε τοῦ ἔαρος κράσις.

Ὅτι ἡ μέλιττα ἢ ἀπὸ τοῦ μέλειν εἴρηται· οἰκονομικὸν γὰρ τὸ ζῶον· ἢ μήλιζαν αὐτὴν λεκτέον, ὡς ἐφιζάνουσαν πᾶσι τοῖς καρποῖς· τὸ γὰρ μῆλον, κατὰ πάντων λεπτέον τῶν καρπίμων. τὸ δὲ τῶν μελισσῶν σμῆνος, ἑσμὸς κυρίως λέγοιτο, παρὰ τὸ τὴν ἔσιν ὁμοῦ ποιεῖσθαι, καὶ μὴ διεστώσας ἀπ' ἀλλήλων. διὸ καλῶς ὁ ποιητὴς ἀδήνας αὐτὰς ἔφη, ἄδην καὶ ἀθρόως πετομένας. ἀγελαστικὸν γάρ ἐστι τὸ γένος.

Ὅτι τὸν ὄνειρον ἐτυμολογοῦσι, φησὶ, διότι τὸ ὂν εἴρει, τουτέστι, λέγει· ὥστε ἐπὶ τῶν ἀληθῶν ὀνείρων τακτέον τὴν φωνήν. τὰ γὰρ ἄλλως ἔχοντα, μᾶλλον ἐνύπνια.

Ὅτι φησὶ τούτου χάριν κόπτουσι παρὰ τοῖς κωμικοῖς οἱ ἐξιόντες τάς θύρας 1, διότι οὐχ, ὡς παρ' ἡμῖν νυνὶ, τὸ παλαιόν ἀνεῴγνυντο αἱ θύραι, ἀλλ' ἐναντίῳ τρόπῳ. ἔξωθεν γὰρ αὐτὰς ἀνατρέποντες, ἔνδοθεν ἐξῄσαν. πρότερον δὲ τῇ χειρὶ ψόφον ἐποίουν κρούοντες, ἐπὶ τῷ γνῶναι τοὺς ἐπὶ τῶν θυρῶν, καὶ φυλάξασθαι μὴ πληγεὶς ἔσω λάθῃ, τῶν θυρῶν ὠθουμένων ἄφνω 2. τὸν Λοξίαν γὰρ προσεκύνουν, ὃν πρὸ τῶν θυρῶν ἕκαστος ἱδρύοντο 3. καὶ πάλιν βωμὸν παρ' αὐτῷ στρογγύλον ποιοῦντες 4, καὶ μυῤῥίναις στέφοντες, ἵσταντο οἱ παριόντες. τὸν δὲ βωμὸν ἐκεῖνον, ἀγυιὰν λοξίαν ἐκάλουν, τὴν τοῦ παρ' αὐτοῖς θεοῦ προσηγορίαν νέμοντες τῷ βωμῷ· τὸ δὲ κνισᾶν ἀγυιὰς 5 παρὰ Ἡσιόδῳ, τοῖς θεοῖς θύειν λέγει.

Ὅτι τοῦτος ὁ συγγραφεὺς, ὁ ταῦτα συνταξάμενος, γένος μὲν αἰγύπτιος ἦν, πόλεως δὲ τῆς Ἀντινόου, ἢ (ὡς αὐτὸς ἐπιγράφει) Βησαντινόου, ἰαμβικῷ δὲ μέτρῳ διεξῆλθε τὰ προκείμενα. γέγονε δὲ κατὰ τοὺς χρόνους Λικιννίου καὶ Μαξιμιανοῦ, ἕλλην

1 Τούτου χάριν κόπτουσι παρὰ τοῖς κωμικοῖς οἱ ἐξιόντες τὰς θύρας] De ratione forium aperiendarum, quam hic tradit, elegans eſt Plutarchi locus in Publicola. Τῶν δ' ἄλλων τότε θυρῶν εἴσω τῆς οἰκίας εἰς τὸ κλεισίον ἀνοιγομένων, ἐκείνης μόνης τῆς οἰκίας ἐποίησαν ἐκτὸς ἀπάγεσθαι τὴν αὔλειον, ὡς δὴ κατὰ τὸ συγχώρημα τῆς τιμῆς ἀεὶ τοῦ δημοσίου προσεπιλαμβανομένου. Τὰς δ' Ἑλληνικὰς πρότερον οὕτως ἔχειν ἁπάσας λέγουσιν· ἀπὸ τῶν κωμῳδιῶν λαμβάνοντες, ὅτι κόπτουσι καὶ ψοφοῦσι τὰς αὐτῶν θύρας ἔσωθεν οἱ προϊέναι μέλλοντες, ὅπως αἴσθησις ἔξω γένοιτο τοῖς προερχομένοις, ἢ προεστῶσι, καὶ μὴ καταλαμβάνοιντο προϊούσαις ταῖς κλεισιάσιν εἰς τὸν στενωπόν. Erant autem tales ianuae, honoratiorum tantum; ſicut etiam Publicolae a Romanis ea honoris cauſa datae, imitatione Graecorum. Clarum id ex Hippiae facto, quod commemorat Ariſtoteles Oeconom. lib. II. cap. II. ſect. IV. Ἱππίας ὁ Ἀθηναῖος τὰς θύρας, τὰς ἀνοιγομένας ἔξω, ἐπώλησεν.

2 Πρότερον δὲ τῇ χειρὶ ψόφον ἐποίουν κρούοντες, ἐπὶ τῷ γνῶναι τοὺς ἐπὶ τῶν θυρῶν, καὶ φυλάξασθαι, μὴ πληγεὶς ἔσω λήθῃ, τῶν θυρῶν ὠθουμένων ἄφνω] Qui exituri intus pulſabant, ii ψοφεῖν; qui foris, intromitti volentes, illi κόπτειν dicebantur. Scholiaſtes Ariſtophanis ad Nubes, Act. I. Sc. II. ad illa Comici verba,

Ἀλλ' οὐχὶ κόπτω τὴν θύραν. ———

Παρατηρητέον δὲ, ὅτι ἐπὶ μὲν τῶν ἔξωθεν κρουόντων, κόπτειν λέγουσιν. ἐπὶ δὲ τῶν ἔσωθεν, ψοφεῖν, ἱκανῶς δὲ διέστειλε Μένανδρος· ἐπὶ μὲν τῶν ἔξω. κόψω τὴν θύραν, εἰπών· Ἐπὶ δὲ τῶν ἔσω, ἐψόφηκε τὴν θύραν ἐξιών. Quae totidem verbis Suidas in Κόπτειν. Thomas Magiſter in Collect. Dict. Attic. Ψοφεῖ μέντοι ἔνδοθεν, οὐ κροτεῖ.

3 Λοξίαν γὰρ προσεκύνουν, ὃν πρὸ τῶν θυρῶν ἕκαστος ἱδρύοντο] Apollo non Λοξίας, ſed Ἀγυιεὺς, ante fores colebatur. Itaque Helladii hic manifeſtus certe error.

4 Καὶ πάλιν βωμὸν παρ' αὐτῷ στρογγύλον ποιοῦντες] Aram ante ianuam aedium fuiſſe poſitam communi cum Apolline, qui Ἀγυιεὺς dicebatur, cognomento adpellatam, docent veteres. Heſychius. Ἀγυιεὺς, ὁ πρὸ τῶν θυρῶν βωμὸς, ἐν σχήματι κίονος. Scholiaſtes Ariſtophanis ad Equites. Εἶεν δ' ἂν οἱ παρὰ τοῖς Ἀττικοῖς λεγόμενοι ἀγυιεῖς, οἱ πρὸ τῶν οἰκιῶν βωμοί. Et mox. Ἀγυιεὺς, ὁ πρὸ τῶν αὐλείων θυρῶν κωνοειδὴς κίων. Harpocration. Ἀγυιεὺς δέ, ἐστι κίων, εἰς ὀξὺ λήγων, ὃν ἱστᾶσι πρὸ τῶν θυρῶν. Meminit huius arae Sophocles, in fragmento quodam fabulae Laocontis, quod exſtat apud Ariſtophanis Scholiaſten, loco citato; Harpocrationem, & Suidam.

Λάμπει δ' ἀγυιεὺς βωμὸς, ἀτμίζων πυρὶ,
Σμύρνης σταλαγμοῖς, βαρβάροις εὐοσμίαις.

Plura iterum de hac ara Scholiaſtes Ariſtophanis ad Veſpas.

5 Τὸ δὲ κνισᾶν ἀγυιάς] Ariſtophanes in Avibus.

Μηλοσφαγεῖν τε βουθύτοις ἐπ' ἐσχάραις,
Κνισᾶν τ' ἀγυιάς. ———

ἄλλων ἐξ ὧν γράφει τὴν θρησκείαν. ἔγραψε δὲ τῷ αὐτῷ μέτρῳ καὶ ἑτέρους λόγους· ὧν ὁ μὲν ἐπιγράφεται ἀθῆναι· ὁ δὲ Αἰγύπτιος· ὁ δὲ προτρεπτικός· ὁ δὲ φήμη. ὁ δὲ, νίκη· ὁ δὲ, πόλις Ἀντινόου· δῆλον δὲ ὅτι ἑκάστη ἐπιγραφὴ, ὑπόθεσίς ἐστι τοῦ ἐπιγραφομένου λόγου.

Ἐν δὲ τῷ αὐτῷ τεύχει τῷ αὐτῷ περιέχετο μέτρῳ καὶ Ἑρμείου ἑρμοπολίτου πάτριά τε τῆς ἑρμουπόλεως, καὶ ἕτερά τινα. καὶ μὴν καὶ Σηρήνου γραμματικοῦ ἐν διαφόροις μέτροις δράματα διάφορα. Ἀνδρονίκου πολιτευομένου, καὶ αὐτοῦ ἑρμοπολίτου, πρὸς τὸν κόμητα Φοιβάμμωνα τὸν κοινοπολινῆς. καὶ τοῦτος δὲ δραμάτων ἐστὶ ποιητὴς, διαφόροις μέτροις τοὺς λόγους ἐντείνων. ἔτι δὲ καὶ Ὡραπόλλονος γραμματικοῦ περὶ τῶν πατρίων ἀλεξανδρείας. συντίθησι δὲ καὶ αὐτὸς δράματα τῷ ὁμοίῳ τύπῳ· ἀλλὰ καὶ Κύρου ἀντιοπολίτου εἰς Μαυρίκιον δοῦκα καὶ τὸν ἡγεμόνα παρόντα τῇ ἀκροάσει. ἐν ἰαμβικῷ δὲ μέτρῳ καὶ τοῦτος τὸν αὐτοῦ συντίθησιν πόνον. εἰσὶ δὲ αὐτοῦ ἐπιστολαὶ διάφοροι, πρὸς διαφόρους, γραφαῖς ποικιλλόμεναι διαφόροις. καὶ ἕτεροί τινες ἐγκωμιαστικοὶ λόγοι.

ſcriptis colligas, religione. Eodem carminis genere ſcripſit & alios libros: quorum unus inſcribitur *Athenae*, alius *AEgyptius*, item *Adhortatorius*, item *fama*, alius *Victoria*, item *Civitas Antinoi*; unde conſtat titulis cuiuſque argumentum operis indicari.

In eodem codice ſimili carminis genere continebantur patria inſtituta Hermiae Hermopolitani, & alia nonnulla. Sereni quoque Grammatici varia dramata vario carminis genere, & Andronici Hermopolitani ad comitem Phaebammonem communem urbis conditorem. Et hic dramatum auctor variis verſibus libros compoſuit. Adhaec vero Horapollinis Grammatici de patriis rebus Alexandrinorum. Compoſuit & ille dramata ſimili ſtylo. Sed & Cyri Antipolitani in Mauritium ducem, & Imperatorem, qui recitationi interfuit. Iam bis & ille laborem ſuum comprehendit. Sunt eius variae Epiſtolae ad varios pigmentis adumbratae, & aliae nonnullae orationes laudatorii generis.

FINIS.

ARI-

ARISTOXENVS
NICOMACHVS, ALYPIVS
AVCTORES MVSICES ANTIQVISSIMI
HACTENVS NON EDITI

IOANNES MEVRSIVS

Nunc primus vulgavit, & Notas addidit.

NOBI-

NOBILISSIMIS, AMPLISSIMISQVE

D. HADRIANO A MATHENES

EQVESTRIS DIGNITATIS VIRO
DOMINO IN MATHENES, &c.

D. CORNELIO VANDER MYLE

EQVITI, DOMINO VANDER MYLE, &c.
ACADEMIAE CVRATORIBVS

ET AMPLISSIMIS, AC PRVDENTISSIMIS

DD. CONSVLIBVS LEIDENSIBVS

EORVM COLLEGIS

ITEM CONSVLTISSIMO, SPECTATISSIMOQVE VIRO

D. NICOLAO SEYSTIO

I. C. VRBIS SYNDICO, ET CVRATORIBVS
A SECRETIS

IOANNES MEVRSIVS

DEDICO, CONSECROQVE.

Vanti Musicam veteres fecerint, Viri Nobilissimi, atque Amplissimi, satis inter doctos constat. Certe ex illis nemo ignorat, hanc cum Grammatica pueros olim doceri solitos, & utriusque eosdem praeceptores fuisse. Quid quod priscis illis temporibus tanta in veneratione fuerit, ut iidem Musici & vates, & sapientes censerentur. Hinc Orpheum, & Linum, ut alios taceam, nobis commemorant, utrumque illum diis genitum. Quin & studiorum omnium antiquissimam Musicen fuisse Timagenes tradit. Olimque in conviviis regum laudes heroum, deorumque ad citharam cani moris erat. Sic apud Virgilium in Convivio Didonis,

—— cythara crinitus Iopas
Personat aurata, docuit quae maximus Atlas.
Et canit errantem lunam, solisque labores.

Quibus verbis Poetarum Latinorum princeps clare testatur, etiam cum rerum celestium peritia Musicam coniunctam esse. Inde est, quod apud veteres, quicumque sapientia clari, etiam Musicae studiosi essent. Et Pythagoras, eumque sequuti plures alii, Musicae ratione mundum ipsum compositum esse statuebant, eamque lyram repraesentare. Plato etiam aliquot locis, & potissimum in Timaeo, nullo modo intelligi potest, nisi ab iis, qui hanc docti. Et ille ipse necessariam viro politico Musicam esse existimavit. Vt Philosophos autem omittam; nonne in bello maximos duces fidibus, tibiisque usos in comperto est?

nonne exercitus Lacedaemoniorum modis Musicis animari ad proelium solitos? nonne Lycurgus, qui durissimas Lacedaemoniis leges tulit, Musicae tamen disciplinam adprobavit? Themistocles, vir longe maximus, quia nesciret lyra canere, ut Cicero ait, indoctior habitus. Hinc profecto ab omni adeo antiquitate tot fuerunt, qui de Musica aliquod sui quoque ingenii monumentum posteritati relinquendum crediderunt; male se de ea merituros arbitrati, nisi facerent. Itaque omnes fere Platonici, & de Pythagorae etiam Schola praestantissimi, hic laborarunt, ut Plutarchus nobis auctor. Possem plures quinquaginta recensere, si id huius loci esset. Sed iniquum literis tempus pauca superesse dedit, ac fere cuncta interciderunt. Ego nunc tres Scriptores vindico & Vobis offero; alios quoque vindicaturus, si placere hunc conatum intellexero. Vobis offero, quia debebam, tam magnis Musarum antistitibus. Deinde alia privatim causa; quia e ditissima Bibliotheca vestra, in qua tot praeclara veterum monumenta, in lucem protuli. Ingratus essem, nisi redderem, quod a Vobis accepissem. Quamobrem rogo, gratum habete laborem hunc meum, quem Academiae, & Bibliothecae vestrae honori impendi. Ita se porro plurimum Vobis debere Musae fatebuntur. Deum Opt. Max. rogo, Viri Nobilissimi, & Amplissimi, ut Vos diu incolumes servet Reipubl. & Academiae. Lugduni Batav. Kal. Sext. cIↃ. IↃc. xvi.

L E C T O R I.

Ecce tibi, benigne Lector, Auctores Musices antiquissimos tres, cum blattis hactenus tineisque luctatos. Descripsi ex Codice Bibliothecae nostrae Lugduno-Batavae, illo satis certe corrupto, & mutilo etiam loco non uno, quod attento tibi adparebit. Et visum id mihi hic semel monere, ne exspectes, ut in singulis locis faciam. Malui vel sic exhibere, quam ut diutius tam praeclara antiquissimorum Auctorum monumenta desiderares. Loca quaedam sanare conatus sum, at quae nimis mutila essent, aut ita corrupta, ut sine ope manuscriptorum integriorum restitui non possent, ne tentanda quidem putavi. Itaque silentio praeterire malui, quam vano conatu temeritatis notam incurrere. Hoc volebam nescius ne esses. Vale, me ama, &

AETERNITATEM COGITA.

DE

DE SCRIPTORIBVS MVSICIS ANTIQVIS

PROLEGOMENON.

E Musica apud veteres scripserunt plurimi. Imo Platonicorum Philosophorum plerique, & Peripateticorum quoque praestantissimi. Testis disertus est Plutarchus Lib. De Musica. Τῶν τε γὰρ Πλατωνικῶν οἱ πλεῖστοι, καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ περιπάτου φιλοσόφων οἱ ἄριστοι, περί τε τῆς ἀρχαίας Μουσικῆς συντάξαι ἐσπούδασαν, καὶ περὶ τῆς αὐτῆς γεγενημένης παραφθορᾶς. *Verum, age, singillatim, quorum nomina observavimus, enumeremus.* Agenor Mitylenaeus. *Meminit eius Aristoxenus noster lib.* II. Alypius. *Cuius* Εἰσαγωγὴ Μουσικὴ *a nobis nunc editur.* Antisthenes. *Enumerat inter Opera eius Diogenes Laertius lib.* VI. Aristides Quintilianus. *Cuius liber* περὶ Μουσικῆς, *corrupte admodum scriptus, adservatur in Bibliotheca nostra Lugduno-Batava. Atque hunc esse arbitror, qui citatur ab Athenaeo.* Aristoteles. *Recenset in eius Operum Catalogo Diogenes Laertius lib.* V. Aristoxenus Tarentinus. *Cuius nos hic monumentum unum edimus. Vide de eo notas nostras.* Bacchius. *Eius* εἰσαγωγὴ τέχνης Μουσικῆς *habetur apud nos in bibliotheca Lugduno-Batava.* Bryennius. *Exstat in Italiae Bibliothecis, & in regia Gallicana.* Cleonides. *Eius* εἰσαγωγὴ ἁρμονικὴ *servatur in Bibliothecis Italiae.* Dicaearchus. *Eum laudat Schol. Aristophanis ad Nubes.* Δικαίαρχος ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς. Diocles. *Commemorat Suidas.* Ἀλκιδάμας, ἀπὸ Ἐλέας τῆς Ἀσίας, φιλόσοφος, Διοκλέους υἱὸς, Μουσικὰ γεγραφότος. μαθητὴς Γοργίου τοῦ Λεοντίνου. *Et exstant eius* ἁρμονικὰ *in Italiae Bibliothecis.* Dionysius Halicarnasseus. *Meminit idem Suidas.* Διονύσιος Ἀλικαρνασσεύς, γεγονὼς ἐπὶ Ἀδριανοῦ Καίσαρος. σοφιστὴς καὶ μουσικὸς κληθεὶς, διὰ τὸ πλεῖον ἀσκηθῆναι τὰ τῆς μουσικῆς. ἔγραψε δὲ ῥυθμικῶν ὑπομνημάτων βιβλία κδ'. Μουσικῆς ἱστορίας βιβλία λς'. ἐν δὲ τούτοις αὐλητῶν, κιθαρῳδῶν, καὶ ποιητικῶν μέμνηται. Μουσικῆς παιδείας. ἢ διατριβῶν, βιβλία κβ'. Epicurus. *Recenset inter Opera eius Diogenes Laertius lib.* X. Epigenes, *&* Erastocles. *Citat utrumque noster Aristoxenus lib.* I. *Et vide quae mihi illic notata.* Euclides. *Eius* εἰσαγωγὴ ἁρμονικὴ *edita est a viro doctissimo Ioanne Pena, Lutetiae Parisiorum Graece, ac Latine, anno* CIↃ. IↃ. LVII. Gaudentius. *Eius* εἰσαγωγὴ ἁρμονικὴ *exstat in Bibliothecis Regis Galliarum, & Electoris Palatini, transtulitque Mutianus quidam, cuius meminit Cassiodorus lib. de Musica.* Gaudentius quidam de Musica scribens, Pythagoram dicit huius rei invenisse primordia, ex malleorum sonitu, & chordarum extensione percussa. Quem amicus noster, vir disertissimus, Mutianus transtulit in Latinum. *Et postea.* Habetis hic Gaudentium Mutiani Latinum, quem si sollicita intentione legitis, huius scientiae vobis atria patefacit. Heraclides Ponticus. *Vide Operum eius syllabum apud Diog. Laertium lib.* V. *ac laudat Plutarchus lib. de Musica.* Ἡρακλείδης δ' ἐν τῇ συναγωγῇ τῶν ἐν Μουσικῇ, τὴν κιθαρῳδίαν, καὶ τὴν κιθαρῳδικὴν ποίησιν πρῶτόν φησιν Ἀμφίονα ἐπινοῆσαι, τὸν Διὸς καὶ Ἀντιόπης, τοῦ πατρὸς δηλονότι διδάξαντος αὐτόν. *Et Athenaeus lib.* X. Ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ Μουσικῆς. Iades. *Meminit Didymus lib.* περὶ τῆς παρὰ Ῥωμαίοις ἀναλογίας; *apud Priscianum lib. de Ponderibus.* Ἰάδης ἐν τῷ περὶ Μουσικῆς ἐπιφέρει τρίτον ἡμιπόδιον· ἀντὶ τοῦ, δύο ἥμισυ πόδας. Lasus Hermionensis. *Citat noster Aristoxenus lib.* I. *ubi vide Notas nostras.* Mintanor. *Fulgentius Mytholog. lib.* I. Nam & Mintanor Musicus in Chromatopion libro Musicae artis, quem scripsit, ait. Nicomachus Gerasenus. *Cuius* ἐγχειρίδιον ἁρμονικῆς *nos nunc edimus ex Bibliotheca Lugduno-Batava.* Nicostratus. *Auctor Anonymus in Fragmento, quod cum Censorino vulgatum, cap.* X. Rhythmus creditur dictus a Rhythmonio, Protei filio, & Idoteae nymphae marinae, ut tradit Nicostratus libro, quem composuit de Musica. Phillis Delius. *Citat Athenaeus lib.* XIV. Καὶ Φύλλις δ' ὁ Δήλιος ἐν δευτέρῳ περὶ Μουσικῆς διαφέρειν φησὶ πηκτίδα μαγάδιδος. *Et Schol. Aristoph. ad Ranas.* Ὡς δ' Ἀριστόξενος καὶ Φύλλις ὁ Μουσικὸς, ὅτι ἐν τοῖς γάμοις περὶ μίαν τράπεζαν πολλὰς κλίνας τιθέντες παρὰ μέρος ἑξῆς μυῤῥίνας ἔχοντες ᾖδον γνώμας, καὶ ἐρωτικὰ σύντονα. *Occurrit iterum ad Vespas.* Plutarchus. *Eius liber* περὶ Μουσικῆς *hodie exstat.* Porphyrius. *Adservatur in Bibliotheca Regis Galliarum.* Psellus. *Eius* τῆς Μουσικῆς σύνοψις *edita est Lutetiae anno* CIↃ. IↃ. XLV. *& alibi in Germania recusa.* Ptolemaeus [a]. *Commemoratur a Nicomacho nostro lib.* II. *ubi quae notamus vide.* Pythagoras Zacynthius. *Laudatur ab Aristoxeno nostro lib.* II. *& vide Notas illic nostras.* Simmias Thebanus. *Vide Diog. Laertium lib.* II. Simon. *Enumerat inter Opera eius idem Diogenes libro citato.* Theodorus Sophianus. *Laudatur a praestantissimo viro Conrado Gesnero, in Bibliotheca.* Theophrastus. *Recenset inter Opera eius Diog. Laert. lib.* V. *Atque hi quidem Graeci omnes. In Latinis hodie adparent.* Albertus Magnus. Augustinus. Beda. Boethius. Cassiodorus. Martianus Capella. *Et, qui non adparent.* Albinus, *atque* Apuleius, *uterque nominatus Cassiodoro.* Aurelianus, *Ecclesiae Rhemensis Clericus.* Berno, *Abbas Augiensis.* Conradus, *Monachus Hirsaugiensis.* Guido, *Abbas S. Leufredi.* Gulielmus, *Abbas Hirsaugiensis.* Helpericus, *Monachus S. Galli.* Hermannus, *Contractus.* Hugbaldus, *Monachus Elvonensis.* Notkerus, *Episcopus Leodiensis.* Osbertus, *Monachus Cantuariensis.* Theogerus, *Episcopus. De quibus singulis est videre apud Trithemium, & Gesnerum in Bibliotheca. Iam taceo viros plures eruditos, qui intra seculum hoc scripserunt.*

[a] Exstat enim in multis Bibliothecis MS. & Latine impressus Venetiis.

ARISTOXENI
HARMONICORVM ELEMENTORVM
LIBRI TRES
MARCO MEYBOMIO
INTERPRETE.

ARI-

ΓΑΣ ΤΩΝ ΤΡΙΩΝ

ΤΗΣΑΤΟ.

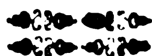
ΟΝ. ΜΑΛΑΚ. ΥΠΕΡΒΟΛΑΙ.	ΔΙΑΤΟΝ ΣΥΝΤ. ΝΗΤΗ ΥΠΕΡΒΟΛΑΙ.
	ὑπερβολαίων διάτον.
ερβολαί. διάτον.	
ίτη ὑπερβολαίων.	τρίτη ὑπερβολαίων.
ΓΗ ΔΙΕΖΕΥΓΜ.	ΝΗΤΗ ΔΙΕΖΕΥΓΜ.
ΤΗ ΣΥΝΗΜΜΕ.	ΝΗ. ΣΥΝ καὶ διεζ. διάτ.
διεζευγμέν. διάτον.	
τρίτη διεζευγμένων.	συνη. διάτ. καὶ τρί. διεζ.
συνημμένων διάτον.	
ΑΡΑΜΕΣΟΣ.	ΠΑΡΑΜΕΣΟΣ.

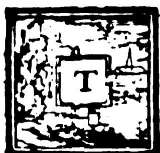
ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΥ

ΑΡΜΟΝΙΚΩΝ¹

ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ

Πρῶτον.

ΗΣ περὶ μέλους ἐπιστήμης, πολυμεροῦς οὔσης, καὶ διῃρημένης εἰς πλείους ἰδέας, μίαν τινὰ αὐτῶν ὑπολαβεῖν δεῖ, τὴν ἁρμονικὴν καλουμένην, εἶναι πραγματείαν, τῇ τε τάξει πρώτην οὖσαν, ἔχουσάν τε δύναμιν στοιχειώδη. τυγχάνει γὰρ οὖσα πρώτη τῶν θεωρητικῶν· ταῦτα δέ ἐστιν ὅσα συντείνει πρὸς τὴν τῶν συστημάτων τε καὶ τόνων θεωρίαν. προσήκει γὰρ μηθὲν πορρωτέρω τούτων ἀξιοῦν παρ' αὐτοῦ τοῦ τὴν εἰρημένην ἔχοντος ἐπιστήμην. τέλος γὰρ τοῦτό ἐστι τῆς πραγματείας ταύτης. τὰ δ' ἀνωτέρων ὅσα θεωρεῖται, χρωμένης ἤδη τῆς ποιητικῆς τοῖς τε συστήμασι, καὶ τοῖς τόνοις, οὐκ ἔτι ταύτης ἐστὶν, ἀλλὰ τῆς ταύτην τε καὶ τὰς ἄλλας περιεχούσης ἐπιστήμης, δι' ὧν πάντα θεωρεῖται τὰ κατὰ μουσικήν· αὕτη δέ ἐστιν ἡ τοῦ μουσικοῦ ἕξις. τοὺς μὲν οὖν ἐμπροσ-

ARISTOXENI

HARMONICORVM

ELEMENTORVM

LIBER PRIMVS.

Vum de cantu ſcientia multas habeat partes, atque in plures diviſa ſpecies reperiatur, unam ex ipſis autumandum, quae Harmonica vocatur, eſſe tractationem, quae & ordine prima ſit, & elementa in primis complectatur. Prima enim eſt inter contemplativas partes; atque ea, quae ad ſyſtematum, & tonorum contemplationem ſpectant, abſolvit. Namque ab illo, qui hanc ſibi ſcientiam comparavit, amplius nihil eſt poſtulandum; quod huius tractatus haec ſit finis. Quorum vero contemplatio altius adſcendit; puta cum Poetica, *Muſices pars*, ſyſtematis, & tonis iam utitur; illa non ad hanc, ſed ad eam, quae & hanc, & alias partes continet, ſcientiam revocantur, in qua quaecumque ad Muſicam ſpectant,

---

1 Ἀριστοξένου] Ariſtoxeni, Scriptoris longe antiquiſſimi, mentio apud Auctores veteres paſſim occurrit. Sed hoc nomine plures invenio. Dicam de ſingulis, eorumque ſcriptis, quae mihi hactenus obſervata. Primus itaque eſt,

A

ARISTOXENVS *Cyrenaeus*.

De quo Suidas. Ἀριστόξενος, Κυρηναῖος. ὅστις ὑπὸ τῆς ἀνυπερβλήτου τρυφῆς τὰς ἐν τῷ κήπῳ θρίδακας οἰνομέλιτι ἑσπέρας ἐπότιζε, καὶ χλωροὺς πλακοῦντας ἔλεγεν ἀναπέμπεσθαι αὐτῷ. Alter ab hoc,

B

ARISTOXENVS *Herophileus*.

Hic Medicus fuit, Herophili diſcipulus, & videtur ſcripſiſſe,

Περὶ σφυγμῶν.

Meminit eius Galenus de Diff. pulſ. lib. IV. Ἀριστόξενος δὲ ὁ Ἡροφίλειος οὐ τοῦτο μόνον ἐνεκάλεσεν, ἀλλὰ καὶ τὸ παραλελεῖφθαι μὲν τὸ γένος τῶν σφυγμῶν κατὰ τὸν ὅρον. Et opus fuit ſatis luculentum,

C

Περὶ τῆς Ἡροφίλου αἱρέσεως.

Nam mox ibidem Galenus citat eius librum XIII. Τοῦ μὲν Ἐρυθραίου τὸ ἕβδομον ἀναγνώτω περὶ τῆς Ἡροφίλου αἱρέσεως, τοῦ Ἀπολλωνίου δὲ τὸ εἰκοστὸν, Ἀριστοξένου δὲ τὸ τρισκαιδέκατον.

Hunc ipſum, etſi incerto opere, laudat Apollonius Hiſtor. Mirab. XXX. Ἀριστόξενος δὲ ὁ Μουσικὸς τεταρταΐζοντας τὴν ἑλξίνην φησὶν βοτάνην μετὰ ἐλαίου τριβομένην, καὶ συγχριομένην πρὸ τῆς λήψεως, ἀπολύειν τοῦ πάθους. Sed corruptum locum cenſeo, neque enim Muſici hoc praeceptum, verum Medici. Emendo, Ἀριστόξενος δὲ, οὐ Μουσικὸς, τεταρταΐζοντας, &c. Laudat quoque AElianus Hiſt. Anim. lib. VIII. cap. VI. Ἀριστόξενος δέ που φησιν, ἄνδρα ταῖς χερσὶν ὄφίν τινα ἀποκτεῖναι, καὶ μὴ δηχθέντα ὅμως θιγόντα ἀποθανεῖν. καὶ τὴν ἐσθῆτα δὲ αὐτοῦ, ἣν ἔτυχε φορῶν ὅτε τὸν ὄφιν ἀνῄρει, καὶ ἐκείνην σαπῆναι οὐ μετὰ μακρόν. Et Cenſorinus De Die Nat. cap. V. *Hipponi vero Metapontino, ſive, ut Ariſtoxenus auctor eſt, Samio, ex medullis profluere ſemen videtur*. Tertius,

ARISTOXENVS *Selinuntius*.

Is Poeta fuit ex antiquiſſimis. Hephaeſtion in Enchiridio. Ἀριστόξενος δὲ ὁ Σελινούντιος Ἐπιχάρμου πρεσβύτερος ἐγένετο ποιητής, οὗ καὶ αὐτὸς Ἐπίχαρμος μνημονεύει. Et mox. Καὶ τούτου τοίνυν τοῦ Ἀριστοξένου μνημονεύεταί τινα τούτῳ τῷ μέτρῳ γεγραμμένα. Quem priorem Hephaeſtionis locum ſciendum eſt citari etiam ab Ariſtophanis Scholiaſte ad Plutum Act. II. Scena V. Poematum eius ſpeciatim nulla mentio. Sequitur quartus, hic noſter,

ARISTOXENVS *Tarentinus*.

Hic Alexandri Magni temporibus vixit, circa

ſtant, contemplationi ſubiiciuntur; qui demum Muſici eſt habitus. Porro putandum, qui ante nos fuere, tantum eſſe voluiſſe Harmonicos, cum harmoniam tantum attigerint, ceterorum vero generum conſiderationem neglexerint. Cuius rei hoc eſt indicium, quod ipſos harmonicorum ſyſtematum diagrammatis tantum uſos, diatonorum, aut chromaticorum curam nullam ſuſcepiſſe comperiamus. Et quidem totus modulationis ordo ex ipſorum diagrammatis perſpicitur; in quibus de ſyſtematis octo chordarum harmonicis tantum egere. De aliis vero, cum generibus, tum ſpeciebus, & huius ipſius generis, & reliquorum, nemo quid addiſcere conatur. Quin tertiae partis, ex tota modulandi ratione refectae, unum quoddam adgnovere genus, cuius magnitudo eſſet diapaſon; de quo omnem tractationem ſuſcepere. Quod vero de iis quoque, quae adtigerant, nullo modo plene egerint, vidimus in praecedentibus, quum harmonicorum opiniones veſtigabamus. Quinimo longe melius hoc innoteſcet, quum, quae totius tractationis partes ſint, & quam ſingulae vim obtineant, recenſuerimus. Ex his enim quaedam ipſos, nec adtigiſſe inveniemus; quaedam non ſatis copioſe. Quod & ipſum ut perſpicuum evadat, brevem hic totius tractationis deſignationem inſpiciemus.

Πρω-

προσθεν ἁρμονικοὺς εἶναι βούλεσθαι μόνον. αὐτῆς γὰρ τῆς ἁρμονίας ἥπτοντο μόνον. τῶν δ' ἄλλων γενῶν οὐδεμίαν πώποτε ἔννοιαν εἶχον. σημεῖον δέ. τὰ γὰρ διαγράμματα αὐτοῖς τῶν ἁρμονιῶν ἔκκειται μόνον συστημάτων. διατόνων δὲ, ἢ χρωματικῶν οὐδεὶς πώποθ' ἑώρακε. Καί τοι τὰ διαγράμματά γε αὐτῶν ἐδήλου τὴν πᾶσαν τῆς μελῳδίας τάξιν. ἐν οἷς περὶ συστημάτων ὀκταχόρδων ἁρμονιῶν μόνον ἔλεγον. περὶ δὲ τῶν ἄλλων γενῶν τε καὶ σχημάτων ἔν αὐτῷ τε τῷ γένει τούτῳ, καὶ τοῖς λοιποῖς, οὐδ' ἐπιχειρεῖ οὐδεὶς καταμανθάνειν. ἀλλ' ἀποτεμνόμενοι τῆς ὅλης μελῳδίας τοῦ τρίτου μέρους ἕν τι γένος, μέγεθος δὲ τὸ διὰ πασῶν, περὶ τούτου πᾶσαν πεποίηνται πραγματείαν. ὅτι οὐδένα πεπραγμάτευται τρόπον οὐδὲ περὶ αὐτῶν τούτων, ὧν ἡμμένοι τυγχάνουσι, σχεδὸν μὲν ἡμῖν γεγένηται φανερὸν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτε ἐπεσκοποῦμεν τὰς τῶν ἁρμονικῶν δόξας. οὐ μὴν, ἀλλ' ἔτι μᾶλλον νῦν ἔσται εὐσύνοπτον, διεξιόντων ἡμῶν τὰ μέρη τῆς πραγματείας ὅσα ἐστὶ. καὶ ἥν τινα ἕκαστον αὐτῶν δύναμιν ἔχει. τῶν μὲν γὰρ ὅλως οὐδ' ἡμμένους εὑρήσομεν αὐτούς· τῶν δ' οὐχ ἱκανῶς, ὥσθ' ἅμα τοῦτό τε φανερὸν ἔσται, καὶ τὸν τύπον κατοψόμεθα τῆς πραγματείας, ἥ τις ποτέ ἐστι.

Pri-

A circa Olympiadem cxi. Natus Tarenti patre Mneſio, qui etiam Spintharus dicebatur. Ad Philoſophiam, & Muſicam animum adplicuit, patris primum, & Lampri Erythraei Auditor, inde Xenophili Pythagorici, ac poſtremum Ariſtotelis. Scripta eius varii generis, Muſica, Philoſophica, Hiſtorica, uſque ad libros cccclııı. Audiamus Suidam. Ἀριστόξενος, υἱὸς Μνησίου, τοῦ καὶ Σπινθάρου, Μουσικοῦ, ἀπὸ Τάραντος τῆς Ἰταλίας. διατρίψας δὲ ἐν Μαντινείᾳ, φιλόσοφος γέγονε. καὶ μουσικῇ ἐπιθέμενος οὐκ ἠστόχησεν· B ἀκουστὴς τοῦ τε πατρὸς καὶ Λάμπρου τοῦ Ἐρυθραίου. εἶτα Ξενοφίλου τοῦ Πυθαγορείου. καὶ τέλος, Ἀριστοτέλους. εἰς ὃν ἀποθανόντα ὕβρισε, διότι κατέλιπε τῆς σχολῆς διάδοχον Θεόφραστον, αὐτοῦ δόξαν μεγάλην ἐν τοῖς ἀκροαταῖς τοῦ Ἀριστοτέλους ἔχοντος. γέγονε δὲ ἐπὶ τῶν Ἀλεξάνδρου καὶ τῶν μετέπειτα χρόνων. ὡς εἶναι ἀπὸ τῆς ρία Ὀλυμπιάδος. σύγχρονος Δικαιάρχῳ τῷ Μεσσηνίῳ. συνετάξατο δὲ μουσικά τε καὶ φιλόσοφα, καὶ ἱστορίας. καὶ παντὸς εἴδους καὶ παιδείας καὶ ἀριθμοῦ αὐτοῦ τὰ βιβλία εἰς υνγ'. At de tam multis C eius libris vix unus ſupereſt,

Περὶ ἁρμονικῶν στοιχείων.

Quem nos nunc edimus; reliquorum, praeter paucos, etiam ne titulos quidem habemus. Ex iis fuit, Opus de Vitis Virorum illuſtrium, cuius meminit Hieronymus in Praefatione libri De Script. Eccleſiaſt. ad Dextrum. *Fecerunt quidem hoc idem apud Graecos, Hermippus Peripateticus, Antigonus Caryſtius, Satyrus, doctus vir; &, longe* D *omnium doctiſſimus, Ariſtoxenus Muſicus.* In illo ipſo Opere erat,

Τοῦ Πυθαγόρου βίος.

Clemens Strom. lib. I. Πυθαγόρας μὲν οὖν Μνησάρχου, Σάμιος, ὥς φησιν Ἱππόβοτος. ὡς δὲ Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πυθαγόρου βίῳ, καὶ Ἀρίσταρχος, καὶ Θεόπομπος, Τυῤῥηνὸς ἦν. Aulus Gellius lib. IV. cap. XI. *Ariſtoxenus Muſicus, vir literarum veterum diligentiſſimus, Ariſtotelis Philoſophi Auditor, in libro, quem de Pythagora reliquit, nullo ſaepius legumento Pythagoram dicit uſum, quam fabis, quoniam is cibus & ſubduceret ſenſim alvum, & levigaret. Verba iſta Ariſtoxeni ſubſcripſi.* Πυθαγόρας δὲ τῶν ὀσπρίων μάλιστα τὸν κύαμον ἐδοκίμασε, λίαν κινητικόν τε γὰρ εἶναι, καὶ διαφορητικόν. διὸ καὶ μάλιστα κέχρηται αὐτῷ. *Porculis quoque minuſculis, & haedis tenerioribus victitaſſe idem Ariſtoxenus refert.* Diogenes Laertius Pherecyde, lib. I. Ἀριστόξενος δὲ ἐν τῷ περὶ Πυθαγόρου καὶ τῶν γνωρίμων αὐτοῦ, φησι, νοσήσαντα αὐτὸν ὑπὸ Πυθαγόρου ταφῆναι ἐν Δήλῳ. Porphyrius De Vita Pythagorae. Ἐξ ὧν Ἀριστόξενος ἐν τῷ περὶ τοῦ Πυθαγόρου βίου αὐτὸς διακηκοέναί φησι Διονυσίου τοῦ Σικελίας τυράννου. Et citat pluries ibidem. Neque aliud Opus reſpexit Theodoretus Therapeut. lib. I. Τὸν δὲ Πυθαγόραν Ἀριστόξενος, καὶ Ἀρίσταρχος, καὶ Θεόπομπος Τυῤῥηνὸν εἶναι φασὶν, ὁ δὲ Νεάνθης Τύριον ὀνομάζει.

Τοῦ Ἀρχύτα βίος.

Athenaeus lib. XII. Ἀριστόξενος δ' ὁ Μουσικὸς ἐν τῷ Ἀρχύτα βίῳ ἀφίησι παρὰ Διονυσίου τοῦ νεωτέρου πρεσβευτὰς πρὸς τὴν Ταραντίνων πόλιν.

Τοῦ

Πρῶτον μὲν οὖν ἁπάντων, τὴν τῆς φωνῆς κίνησιν διοριστέον τῷ μέλλοντι πραγματεύεσθαι περὶ μέλους, αὐτὴν τὴν κατὰ τόπον. οὐ γὰρ εἷς τρόπος αὐτῆς ὢν τυγχάνει. κινεῖται μὲν γάρ καὶ διαλεγομένων ἡμῶν, καὶ μελῳδούντων, τὴν εἰρημένην κίνησιν. ὀξὺ γὰρ καὶ βαρὺ δῆλον

Primum itaque omnium, qui de cantu tractare velit, vocis motum, eum qui in loco fit, disterminare debet. Neque enim unus illius modus exsistit: quandoquidem illa dicto motu movetur & loquentibus nobis, & modulantibus. Patet namque quomodo in his utrisque sit acumen

---

A Τοῦ Τελέστου βίος.

Apollonius Histor. Mirab. XL. Ἀριστόξενος ὁ μουσικος ἐν τῷ Τελέστου βίῳ φησὶν, ὥσπερ ἐν Ἰταλίᾳ συνεκύρησεν, ὑπὸ τὸν αὐτὸν καιρὸν γίγνεσθαι πάθη, ὧν ἓν εἶναι καὶ τὸ περὶ τὰς γυναῖκας γινόμενον ἄτοπον.

Τοῦ Σωκράτους βίος.

Theodoretus Therapeut. lib. XII. Καὶ ὁ Πορφύριος δὲ, τὴν φιλόσοφον ἱστορίαν συγγράψας, B πρῶτον μὲν αὐτὸν ἀκρόχολον καὶ εὐόργητον εἴρηκε γεγενῆσθαι, Ἀριστοξένῳ μάρτυρι κεχρημένος, τὸν Σωκράτους βίον συγγεγραφότι. Huc Sinesius oculos habuit in Calvitii Encomio. Ἐπεί τοι καὶ Σωκράτην αὐτὰ ταῦτά φησιν Ἀριστόξενος, ὡς φύσει γεγόνοι τραχὺς εἰς ὀργὴν, καὶ ὁπό τε κρατηθείη τῷ πάθει, διὰ πάσης ἀσχημοσύνης ἐβάδιζεν.

Τοῦ Πλάτωνος βίος.

C Diogenes Laertius in Aristotele, libro V. Ἕβδομος, παιδοτρίβης. μέμνηται Ἀριστόξενος ἐν τῷ Πλάτωνος βίῳ. An vero etiam?

Τοῦ Ξενοφίλου βίος.

Arbitror. Colligo ex Luciano in Longaevis. Ξενόφιλος δὲ ὁ Μουσικὸς, ὥς φησιν Ἀριστόξενος, προσχὼν τῇ Πυθαγόρου φιλοσοφίᾳ, ὑπὲρ τὰ πέντε καὶ ἑκατὸν ἔτη Ἀθήνησιν ἐβίωσε. Ut autem inter Aristoxeni Opera, τοῦ Πυθαγό- D ρου βίος, de quo paulo ante diximus; ita etiam,

Τὰ Πυθαγορικὰ ἀποφθέγματα.

Laudat non semel Stobaeus Serm. X. XLI. LXXVII. XCIX.

Περὶ αὐλητῶν. & περὶ αὐλῶν καὶ ὀργάνων.

E Utrumque Opus coniunctim commemorat Athenaeus lib. XIV. Οὔτ' Ἀριστοξένου τοῦτο εἰπόντος ἐν τοῖς περὶ αὐλητῶν, ἢ ἐν τοῖς περὶ αὐλῶν καὶ ὀργάνων. Posterius concise nominat Ammonius De Diff. Verb. Κίθαρις καὶ κιθάρα διαφέρει, φησὶν Ἀριστόξενος ἐν τῷ περὶ ὀργάνων. Ita enim illic rescribo. Perperam hodie editur, ἐν τῷ περὶ ὀργάνου.

Περὶ αὐλῶν τρήσεως.

F Athenaeus libro, quem citavi XIV. Μάγαδιν αὐλὸν ἀκούει τὸν κιθαριστήριον, οὗ μνημονεύει Ἀριστόξενος ἐν πρώτῳ περὶ αὐλῶν τρήσεως.

A Περὶ τραγῳδοποιῶν.

Ammonius De Diff. Verb. Ἀριστόξενος ἐν τῷ πρώτῳ Τραγῳδοποιῶν περὶ νεωτέρων οὕτω φησὶ κατὰ λέξιν. ῥύεσθαι καὶ ἐρύεσθαι διαφορὰν ἔχει πρὸς ἄλληλα. τὸ μὲν γὰρ ῥύεσθαι, ἐκ θανάτου ἕλκειν. τὸ δὲ ἐρύεσθαι, φυλάττειν. Et huc respexerit Plutarchus De Musica. Ἀριστόξενος δέ φησι Σαπφὼ πρώτην εὕρασθαι τὴν μιξολυδιστὶ, παρ' ἧς τοὺς τραγῳδοποιοὺς μαθεῖν.

B Περὶ τραγικῆς ὀρχήσεως.

Harpocration in κορδακισμός. Ὁ κόρδαξ Κωμικῆς ὀρχήσεώς ἐστιν εἶδος, καθάπερ φησὶν Ἀριστόξενος ἐν τῷ περὶ τῆς τραγικῆς ὀρχήσεως. Etymologici Auctor. Σίκιννις, Σατυρικὴ ὄρχησις, ἐμμελία δὲ Τραγική. κόρδαξ δὲ, Κωμική ὡς Ἀριστόξενος ἐν πρώτῳ περὶ τραγικῆς ὀρχήσεως.

Νόμοι παιδευτικοί.

C Diogenes Laertius in Pythagora, lib. VIII. Ἔλεγόν τε καὶ οἱ ἄλλοι Πυθαγόρειοι μὴ εἶναι πρὸς πάντας πάντα ῥητὰ, ὥς φησιν Ἀριστόξενος ἐν δεκάτῳ παιδευτικῶν νόμων. Ammonius De Diff. Verb. Διαστέλλει δὲ ὁ Ἀριστόξενος ὁ μουσικὸς τὴν διαφορὰν ἐν τῷ πρώτῳ νόμων παιδευτικῶν.

Νόμοι πολιτικοί.

Athenaeus lib. XIV. Ὥς φησιν Ἀριστόξενος ἐν ὀγδόῳ πολιτικῶν νόμων.

D Περὶ μουσικῆς.

Opus hoc passim celebratissimum. Et nominant indistincte multi; Euclides, Cicero, Plinius, Quintilianus, Censorinus, alii. Librum primum citat Plutarchus de Musica. Ὄλυμπον γὰρ πρῶτον Ἀριστόξενος ἐν τῷ πρώτῳ περὶ μουσικῆς ἐπὶ τῷ Πύθωνί φησιν ἐπικήδειον αὐλῆσαι Λυδιστί. Etiam II. alibi ibidem. Ὥς Ἀριστόξενός φησιν ἐν τῷ δευτέρῳ τῶν μουσικῶν.
E Librum IV. laudat Athenaeus lib. XIV. Ἀριστόξενος δ' ἐν τετάρτῳ περὶ Μουσικῆς ᾖδον, φασιν, αἱ ἀρχαῖαι γυναῖκες καλύκην τινα ᾠδήν.

Πραξιδαμάντια.

Harpocration in Μουσαῖος. Περὶ δὲ Μουσαίου Ἀριστόξενος ἐν τοῖς Πραξιδαμαντίοις φησὶν, ὅτι οἱ μὲν ἐκ Θράκης εἰρήκασι τὸν ἄνδρα εἶναι, οἱ δὲ αὐτόχθονα ἐξ Ἐλευσῖνος.

F Σύμμικτα συμποτικά.

Athenaeus lib. XIV. Διόπερ Ἀριστόξενος ἐν τοῖς συμμίκτοις συμποτικοῖς, ὅμοιόν φησι ποιοῦμεν Ποσειδωνιάταις.

Συγ-

men, & gravitas. Atqui hic eſt vocis in loco motus, per quem acumen fit, & gravitas. Verum non eadem eſt utriuſque motus ſpecies. De quo nemo ſatis diligenter definivit, quaenam utriuſque illorum ſit differentia; quum tamen, hoc non definito, non ita facile de ſono, quid ſit, quis ſit dicturus. Neceſſe autem eſt, ut, qui ſibi idem accidere nolit, quod Laſo, & Epigoniorum quibuſdam accidit, ſonum latitudinem

λον ὡς ἐν ἀμφοτέροις τέτοις ἐςιν. αὕτη δ' ἐςιν ἡ κατὰ τόπον, καθ' ἣν ὀξύ τε καὶ βαρὺ γίνεται. ἀλλ' οὐ ταυτὸ εἶδ⊙ τῆς κινήσεως ἑκατέρας ἐςίν. ἐπιμελῶς δ' ὐδενὶ πώποτε γεγένηται περὶ τύτυ διορίσαι, τίς ἑκατέρας αὐτῶν ἡ διαφορά. καί τοι τούτου μὴ διορισθέντ⊙, οὐ πάνυ ῥάδιον εἰπεῖν περὶ φθόγγου τί ποτέ ἐστιν, ἀναγκαῖον ᵹ τὸν βουλόμϑον μὴ πάσχειν, ὅπερ Λάσ⊙ 1 τε καὶ τῶν Ἐπιγονείων

Συγκρίσ{ις.

Athenaeus iterum lib. XIV. Οὕτως ᵹ καὶ ἐν Ἰθάκη καλεῖται ἀλητὴρ, ὡς Ἀριςόξεν⊙ ἱςορεῖ ἐν πρώτῳ συγκρίσεων.

Ὑπομνήματα ἱςορικά.

Diogenes Laertius in Democrito, lib. IX. Ἀριςόξεν⊙ δ' ἐν τοῖς ἱςορικοῖς ὑπομνήμασί φησι Πλάτωνα θελῆσαι συμφλέξαι τὰ Δημοκρίτυ συγγράμματα, ὁπόσα ἠδυνήθη συναγαγεῖν. Simpliciter ὑπομνήματα adpellat Athenaeus lib. XIV. Ἐν ᵹ τοῖς κατὰ βραχὺ ὑπομνήμασιν ὁ Ἀριςόξεν⊙, Γ'φικλὸς, φησιν, Ἁρπαλύκην ἐρασθεῖσαν ὑπεριδεῖν. Suidas vocat ἱςορίας, quum de ſcripti eius inquit. Συνετάξατο ᵹ μυσικά τε καὶ φιλόσοφα, καὶ ἱςορίας. Et fortaſsis inde petita ſunt iſta a Plutarcho, quae refert extremo Lycurgo. Τίμαι⊙ ᵹ, ϗ Ἀριςόξεν⊙, ἐν Κρήτῃ καταβιώσαντα. καὶ τάφον Ἀριςόξεν⊙ δείκνυσθαί φησιν ὑπὸ Κρητῶν τῆς Περγαμίας περὶ ₰ ξενικὴν ὁδόν. Corruptus eſt titulus,

LINDOSECEMEIAE.

Apud Fulgentium Mytholog. lib. II. ubi de Prometheo agit. *Et Ariſtoxenus in Lindoſecemiarum libro, quem ſcripſit, ſimilia refert.*

1 Ὅπερ Λάσ⊙] Laſi duo fuerunt; unus: Hermionenſis; alter, Magneſius. Ariſtoxenus hic Hermionenſem intelligit, qui primus omnium ſcripſit περὶ Μυσικῆς. Suidas. Λάσ⊙, Χαβρίνυ, Ἑρμιονεύς. πόλεως τῆς Ἀχαΐας, γεγονὼς κατὰ τὴν ή Ὀλυμπιάδα, ὅτε Δαρεῖ⊙ ὁ Ὑςάσπυ. τινὲς ᵹ τῦτον συναριθμῦσι τοῖς ἑπτὰ σοφοῖς, ἀντὶ Περιάνδρυ. πρῶτ⊙ ᵹ ὗτ⊙ περὶ Μυσικῆς ἔγραψε λόγον, ϗ διθύραμβον εἰς ἀγῶνα εἰσήγαγε, ϗ τὺς ἐριςικὺς εἰσηγήσατο λόγυς. Ex hoc ipſo Opere ſine dubio eſt, quod citat Athenaeus libro XIV. Αἰολίδά φησιν εἶναι τὴν ἁρμονίαν ὁ Λάσ⊙. Sed in Suida non praetereundum per occaſionem hanc inſigne mendum de aetate eius. Ait vixiſſe circa Olympiadem VIII. Verum ſcribendum, κατὰ τὴν νή Ὀλυμπιάδα. Adhaeſerat ν' fini dictionis praecedentis, τὴν. Hinc origo mendi. Vixit enim noſter hic Laſus, ſcripſitque librum, de quo agimus, περὶ Μυσικῆς, Olympiadis LVIII. anno I. praetore Erxiclide. Anonymus in deſcriptione Olympiadum. ΟΛ. ΝΗ'. ΕΡΞΙΚΛΕΙΔΗΣ. Λάσ⊙, Χαβρίνυ, Ἑρμιονεὺς, πόλεως τῆς Ἀχαΐας, πρῶτ⊙ περὶ Μυσικῆς λόγον ἔγραψε. ϗ διθύραμβον εἰς ἀγῶνα εἰσήγαγε, ϗ τὺς ἐριςικὺς εἰσηγήσατο λόγυς. τινὲς ᵹ τοῦτον συναριθμῦσι τοῖς ἑπτὰ σοφοῖς, ἀντὶ Περιάνδρυ. Certum eſt Suidam hinc transſcripſiſſe.

A Vides autem in verbis utrobique citatis etiam Dithyrambi auctorem. Idem teſtatur Clemens Strom. I. Διθύραμβον ᵹ ἐπενόησεν Λάσ⊙ ὁ Ἑρμιονεύς. AElianus Hiſt. Anim. lib. VII. cap. XLVII. Ἐν γοῦν τοῖς Λάσου λεγομένοις Διθυράμβοις οὕτως εὑρίσκεται. Iſaacius Tzetzes in Prolegomenis ad Lycophronem. Διθυραμβικοὶ ᵹ Διάσημ⊙ ποιητὴς, Φιλόξεν⊙ ὁ Κυθήριος, ὃς Διθύραμβον, ἤτοι κυκλικὸν χορὸν ἐν Κορίνθῳ πρῶτον ἔςησεν. Ἀρίων ὁ Μεθυμναῖ⊙. δεύτεροι

B ᵹ, Λάσ⊙, Λαβρίνης, Ἑρμιονεύς. Qui locus plurimis mendis inſeſſus. Nam initio nullus apud veteres Diaſemus poeta; itaque ſcribendum. Διθυραμβικοὶ ᵹ, διάσημ⊙ ποιητὴς, Φιλόξεν⊙ ὁ Κ. Ac mox emendandum, δεύτερ⊙ ᵹ, Λάσ⊙, Χαβρίνυ, Ἑρμιονεύς. Quae correctio noſtra ſatis certa ex praemiſſis Suidae, atque Anonymi verbis. Ariſtophanis Scholiaſtes ad Aves. Τὸν Κυκλιοδιδάσκαλον. ἀντὶ τοῦ, Διθυραμβοποιόν. εἴρεται ᵹ, ὅτι ἐγκύκλια διδάσκυσιν. Ἀντίπατρ⊙ ᵹ ϗ Εὐφρόνι⊙ ἐν τοῖς ὑπο-

C μνήμασί φασι τὺς κυκλίυς χορὺς ςῆσαι πρῶτον Λάσον τὸν Ἑρμιονέα· οἱ ᵹ ἀρχαιότεροι. Ἑλλάνικ⊙ ϗ Δικαίαρχ⊙, Ἀρίονα τὸν Μηθυμναῖον. Δήμαρχ⊙ μὲν, ἐν τῷ περὶ Διονυσιακῶν ἀγώνων. Ἑλλάνικ⊙ ᵹ, ἐν τοῖς Κραναϊκοῖς. Sed & ille locus corruptus. Nam quum Dicaearchum adleget, & Hellanicum; repetenſque libros, unde acceperit, indicare velit; cur Demarchum quaeſo nominet? Omnino ergo reſcribendum. Δικαίαρχ⊙ μὲν, ἐν τῷ περὶ Διονυσιακῶν ἀγώ-

D νων. Non vero, Δήμαρχ⊙: quod nauci non eſt. Scripſit porro noſter hic Laſus Hymnum in Cererem Hermionenſem, in quo nullum σίγμα fuiſſe perhibetur. Laudat Athenaeus lib. x. Καὶ ὁ εἰς τὴν Δήμητρα ᵹ τὴν Ἑρμιόνίω ποιηθεὶς τῷ Λάσῳ ὕμν⊙ ἄσιγμός ἐςιν ὥς φησιν Ἡρακλείδης ὁ Ποντικὸς ἐν τρίτῳ περὶ μουσικῆς. Meminitque iterum lib. XIV. Ὡς ϗ Λάσ⊙ ὁ Ἑρμιονεὺς ἐν τῷ εἰς τὴν Ἑρμιόνίω Δήμητρα ὕμνῳ λέγων. Vt autem Hymnus in Cererem, ita quoque ab eodem Ode compoſita, Κένταυροι

E inſcripta; in qua nullum item σίγμα occurreret. Teſtatur idem Athenaeus lib. x. Ταῦτα σημειώσαι τ' ἄν τις πρὸς τὺς νοθεύοντας Λάσου τῦ Ἑρμιονέως τὴν ἄσιγμον ᾠδὴν, ἥ τις ἐπιγράφεται Κένταυροι. Suidas, & Anonymus in Deſcript. Olymp. inter ſeptem ſapientes numeratum referunt. Idem tradidiſſe Hermippum obſervo apud Diogenem Laertium in Thalete lib. I. Ἕρμιππ⊙ δ' ἐν τῷ περὶ τῶν σοφῶν, ἑπτακαίδεκά φησιν, ὧν τὺς ἑπτὰ ἄλλως αἱρεῖσθ· εἶναι ᵹ, Σόλωνα, Θαλῆν, Πιττακὸν, Βίαντα, Χείλωνα, Κλεόβυλον, Περίανδρον, Ἀνάχαρσιν, Ἀκυσί-

γονέων τινὲς 1 ἔπαθον, πλάτος αὐτὸν οἰηθέντες ἔχειν, εἰπεῖν περὶ αὐτοῦ μικρὸν ἀκριβέστερον. τούτου γαρ διοριαθέντος περὶ πολλὰ τῶν ἔπειτα μᾶλλον ἔσται σαφές. ἀναγκαῖον δ' εἰς τὴν τούτων ξύνεσιν πρὸς τοῖς εἰρημένοις, περί τε ἀνέσεως, καὶ ἐπιτάσεως, καὶ βαρύτητος καὶ ὀξύτητος, καὶ τάσεως εἰπεῖν, τί ποτε ἀλλήλων διαφέρουσιν, οὐδεὶς γὰρ οὐδὲν περὶ τούτων εἴρηκεν, ἀλλὰ τὰ μὲν αὐτῶν ὅλως οὐδὲ νοεῖται· τὰ δὲ συγκεχυμένα μετὰ τῶν 2. τὰ δὲ περὶ τῆς τοῦ βαρέος τε καὶ ὀξέος διατάσεως λεκτέον, πότερον εἰς αὔξησίν τε καὶ ἐλάττωσιν ἔχει, ἢ οὐ. ἢ πῆ μὲν, πῆ δ' οὔ. τούτων δὲ διωρισμένων, περὶ διαστήματος καθόλου δίκαιον 3. ἔπειτα διαιρετέον ὁσαχῶς δύναται διαιρεῖσθαι. εἶτα περὶ συστήματος. καθόλου δὲ διελόντα, λεκτέον εἰς ὅσας πέφυκε τέμνεσθαι διαιρέσεις. εἶτα περὶ μέλους ὑποδηλωτέον, καὶ τυπωτέον, οἵαν ἔχει φύσιν τὸ κατὰ μουσικήν. ἐπειδὴ πλείους εἰσὶ φύσεις μέλους. μία δέ ἐστί τις ἐκ πασῶν αὐτοῦ, ἡ τοῦ ἡρμοσμένου καὶ μελῳδουμένου. διὰ τὴν ἐπαγωγὴν 4 δὲ τὴν ἐπί τούτῳ γινομένην, καὶ τὸν χωρισμὸν, τὸν ἀπὸ τῶν ἄλλων, ἀναγκαῖόν πως καὶ τῶν ἄλλων ἐπαφᾶσθαι φύσεων. ἀφορισθέντος δὲ τοῦ μουσικοῦ μέλους, οὕτως ὡς ἐνδέχεται, μηδέπω τῶν καθ' ἕκαστα τεθεωρημένων, ἀλλ' ὡς ἐν τύπῳ καὶ περιγραφῇ διαιρετέον, τὸ καθόλου καὶ μεριστέον, εἰς ὅσα φαίνεται μέρη διαιρεῖσθαι. μετὰ τοῦτο δὲ λεκτέον περί τε συνεχείας, καὶ τοῦ ἑξῆς. τίποτ' ἐστὶν ἐν τοῖς συστήμασι, καὶ πῶς ἐγγινόμενον, εἶτ' ἀποδοτέον τὰς τῶν γενῶν διαφορὰς αὐτῆς. τὰς ἐν τοῖς κινουμένοις τῶν φθόγγων. ἀποδοτέον δὲ καὶ τοὺς τρόπους, ἐν οἷς κινοῦνται. τούτων δ' οὐδεὶς περὶ οὐδενὸς πώποτε ἔσχηκεν ἔννοιαν, οὐδ' ἥν τινα οὖν. ἀλλὰ περὶ πάντων τῶν εἰρημένων αὐτοῖς ἡμῖν ἀναγκαῖον ἐξ ἀρχῆς πραγματεύεσθαι. παρειλήφαμεν γὰρ οὐδὲν περὶ αὐτῶν ἀξιόλογον. μετὰ δὲ τοῦτο περὶ διαστημάτων ἀσυνθέτων πρῶτον λεκτέον, εἶτα περὶ συνθέτων. ἀναγκαῖον δὲ ἁπτομένοις ἡμῖν συνθέτων διαστημάτων, οἷς ἅμα καὶ συστήμασιν εἶναί πως συμβαίνει

dinem aliquam habere putantibus, de eo aliquanto accuratius agat. Hoc enim definito multa ex sequentibus erunt evidentiora. Praeterea illis, quae diximus, ut haec intelligantur, necessario addendum, de remissione, & intensione, de gravitate item, & acumine, ac tensione, quonam inter se differant. Nemo enim de his quidquam dixit; quum quaedam plane ignoraverint, quaedam vero inter se confuderint. De gravis itaque & acuti distensione haec dicenda: utrum in infinitum recipiant augmentum, & deminutionem, nec ne: aut quonam modo, quo vero non. His definitis de intervallo in genere, pro instituti ratione agendum: quod deinde dividendum, quot modis dividi potest. Postea de systemate; quo generatim diviso, dicendum in quot dividi possit partes. Deinde de cantu explicandum, ac breviter monstrandum, quam naturam habeat is, qui in Musica consideratur; quandoquidem cantus plures sunt naturae. Ex quibus omnibus una est illa, quae modulata serie decantatur. Ceteras vero naturas attingere debemus, quod ad hunc referantur, eoque melius hic ab aliis distinguatur. Musico cantu hac ratione convenienter ab aliis distincto, singulis partibus nondum consideratis, sed obiter, & crassa Minerva delineatis, cantus est generaliter dividendus, atque partiendus, in quot partes dividi posse videtur. Postea de continuitate, & consequutione dicendum, quidnam sit in systematis, & quomodo ibi locum invenerit. His subiungemus generum differentias illas, quae per mobiles sonos fiunt; praeterea modos, in quibus isti moventur. De hisce vero nemo unquam vel minimum dispicere coepit. Itaque primis nobis omnia hic recensita pertractare incumbit. Nihil enim, quod alicuius momenti esset, ad nos pervenit. Deinde de incompositis primum intervallis dicendum; postea de compositis. Necesse vero est, ut, ubi de compositis intervallis quaedam attigerimus, quae interdum systemata quoque esse possunt, de incompositorum intervallorum compositione ali-

---

A κεσίλαον, Ἐπιμενίδην, Λεώφαντον, Φερεκύδην, Ἀριστόδημον, Πυθαγόραν, Λάσον Χαρμαντίδου ἢ Σισυμβρίνου, ἢ (ὡς Ἀριστόξενος) Καβρίνου Ἑρμιονέα Ἀναξαγόραν. Quem Diogenis locum mutilum esse moneo. Nam quum septemdecim sapientes promittat, tantum sedecim hic recensentur. Ergo manifestum, unum excidisse librarii incuria. Id ipsum magno Casaubono etiam observatum video. Meminit Lasi huius etiam Herodotus lib. VII. tamquam qui Onomacriti Atheniensis fucum deprehenderit, inserentis quaedam Musaei sortibus. Ἐξήλαθη

B γὰρ ὑπὸ Ἱππάρχου τοῦ Πεισιστράτου ὁ Ὀνομάκριτος ἐξ Ἀθηναίων, ἐπ' αὐτοφόρῳ ἁλοὺς ὑπὸ Λάσου τοῦ Ἑρμιονέος ἐμποιέων ἐς τὰ Μουσαίου χρησμὸν, ὡς αἱ ἐπὶ Λήμνου ἐπικείμεναι νῆσοι ἀφανιζοίατο ἐκ τῆς θαλάσσης. Atque haec de Laso nostro Hermionensi. Alter fuit, ut dixi, Magnesius: isque scripsit, τὰ φαινόμενα. Meminit Anonymus in Vita Arati. Καὶ γὰρ Εὔδοξος ὁ Κνίδιος ἔγραψε φαινόμενα. καὶ Λάσος, ὁ Μάγνης. οὐχὶ ὁ Ἑρμιονεύς. ἀλλ' ὁμώνυμος ἄλλος Λάσῳ τῷ Ἑρμιονεῖ.

1 Καὶ τῶν Ἐπιγονείων τινές] Fuit Epigonus

A Ambraciotes, civitate donatus a Sicyoniis, Musices peritissimus; qui sine plectro fides pulsaret. Ab hoc etiam ἐπιγόνειον dictum instrumentum quoddam Musicum. Pollux libro IV. cap. IX. Ἐπιγόνειον δὲ, κέκληται μὲν ἀπὸ τοῦ εὑρόντος. ὁ δὲ Ἐπίγονος, ἦν γένει μὲν Ἀμβρακιώτης, τιμῇ δὲ Σικυώνιος. πρῶτος ἐπικρούσας ἄνευ πλήκτρου. Athenaeus lib. IV. Μνημονεύει δ' ὁ Ἴοβας καὶ τοῦ λυροφοίνικος, καὶ τοῦ ἐπιγονείου, ὃ νῦν εἰς ψαλτήριον ὄρθιον μετασχηματισθὲν, διασώζει τὴν τοῦ σχηματισαμένου προσηγορίαν.

B ἦν δ' ὁ Ἐπίγονος φύσει μὲν Ἀμβρακιώτης, δημοποίητος δὲ Σικυώνιος. μουσικώτατος δ' ὢν κατὰ χεῖρα δίχα πλήκτρου ἔψαλλεν. Plura de eo vide apud eumdem lib. XIV. Sed an etiam De Musica scripsit? Colligere liceat ex hoc Aristoxeni loco.

2 Μετὰ τῶν] Scripserim: μετ' αὐτῶν. Aut mutilus censendus locus, ut plures in hoc ipso Auctore; & in id magis propendeo.

3 Δίκαιον] Legerim, δεικτέον.

4 Διὰ τὴν ἐπαγωγὴν] Ad oram libri manuscripti erat. δ. τ. ἀπαγωγήν.

aliquid dicamus. De qua an agendum esset, plerique Harmonicorum ignorarunt. Atque hoc in sequentibus monstravimus. Erastoclis vero sectatores hoc tantum dixere, cantum scilicet bifariam secari a diatessaron versus utramque partem,

βαίνει, περὶ συνθέτου ἔχειν τὶ λέγειν τῆς τῶν ἀσυνθέτων διαςημάτων. περὶ ἧς οἱ πλεῖςοι τῶν ἁρμονικῶν οὐδ' ὅτι πραγματευτέον ᾤοντο. δῆλον δὲ ἡμῖν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν γέγονεν. οἱ δὲ περὶ Ἐραστοκλέα 1 τοσοῦτον εἰρήκασι μόνον,

---

1 Οἱ δὲ περὶ Ἐραςοκλέα] Sic non multo post: ἑνὸς δὲ συςήματΘ· Ἐραςοκλῆς ἐπεχείρησε. Erastoclis nomen nondum alibi memini legere. Inclinat animus ut rescribam. Περὶ Ἀριςοκλέα, & mox: Ἀριςοκλῆς. Temere tamen nihil omnino mutatum velim. Scripsit Aristocles περὶ χορῶν; & ex eo libro haec citare Aristoxenum minime a vero dissentaneum. Ecce apud Athenaeum lib. IV. Ἱςορεῖ δὲ τοῦτο Ἀριςοκλῆς ἐν τῷ περὶ χορῶν, οὑτωσίπως λέγων. ζητεῖται πότερα τῶν ἐμπνευςῶν ἐςὶν ὀργάνων ἡ ὕδραυλις, ἢ τῶν ἐντατῶν. Sed Aristoclis nomine plures apud veteres, ut & eorum scripta. Dicam de iis singillatim. Erat *Aristocles Curiensis*. Stephanus in Κούριον. τὸ ἐθνικὸν, Κυριεύς. καὶ Ἀριςοκλῆς Κυριεὺς ἦν. *Aristocles Lampsacenus*. Philosophus Stoicus; scripsitque. Ἐξήγησιν τῶν Χρυσίππου, περὶ τοῦ πῶς ἕκαςα λέγομεν καὶ διανόμεθα, libris IV. Suidas. Ἀριςοκλῆς Λαμψακηνὸς φιλόσοφΘ· Στωϊκός. ἔγραψεν ἐξήγησιν τῶν Χρυσίππου, περὶ τοῦ πῶς ἕκαςα λέγομεν καὶ διανόμεθα, βιβλία δ'. *Aristocles Messenius, Italus*. Philosophus Peripateticus. Cuius scripta. Περὶ φιλοσοφίας, libri X. Πότερον σπουδαιότερΘ· Ὅμηρος ἢ Πλάτων. τέχναι ῥητορικαί. περὶ Σαράπιδος. ἠθικὰ, libris IX. Suidas. Ἀριςοκλῆς Μεσσήνιος τῆς Ἰταλίας, φιλόσοφΘ· περιπατητικός, συνέταξε δὲ περὶ φιλοσοφίας βιβλία δέκα, πότερον σπουδαιότερΘ· Ὅμηρος ἢ Πλάτων. καταλέγει δὲ ἐν τούτοις πάντας φιλοσόφους, καὶ δόξας αὐτῶν. ἔγραψε δὲ καὶ τέχνας ῥητορικάς. περὶ Σαράπιδος. ἠθικὰ βιβλία θ'. Et Operis περὶ φιλοσοφίας, librum VI. citat alibi. Σωτάδας, Βυζάντιος, φιλόσοφΘ·. ὡς ἐν τῷ ἕκτῳ περὶ φιλοσοφίας Ἀριςοκλῆς. Ex hoc ipso esse arbitror, quae profert Theodoretus θεραπευτ. Serm. VIII. Ἀριςοκλῆς γὰρ ὁ περιπατητικὸς. Λύκωνα φάναι τὸν Πυθαγορικὸν ἔφη. ὡς Ἀριςοτέλης ὁ Νικομάχου θυσίαν τετελευτηκυίᾳ τῇ γυναικὶ τοιαύτην ἔθυε προσφέρειν ὁποίαν Ἀθηναῖοι τῇ Δήμητρι. Iterum Serm. XII. Ἀριςοκλῆς γὰρ που ὁ περιπατητικὸς. Λύκωνα ἔφη τὸν Πυθαγόρειον περὶ Ἀριςοτέλους φάναι, ὅτι ἐν ἐλαίῳ θερμῷ λουόμενΘ·, τοῦτο ὕςερον ἀπεδίδοτο. *Aristocles Pergamenus*. Sophista, qui vixit temporibus Traiani, & Adriani. Ab eo scripta. Τέχνη ῥητορική. ἐπιςολαί. περὶ ῥητορικῆς libri V. μελέται. Suidas. Ἀριςοκλῆς Περγαμηνὸς, σοφιςὴς, γεγονὼς ἐπί τε Τραϊανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ. τέχνην ῥητορικήν. ἐπιςολάς. περὶ ῥητορικῆς βιβλία ε'. μελέτας πρὸς τὸν βασιλέα ἐπὶ τῇ διανεμέσει τοῦ χρυσίου. De eo ita Philostratus De Vita Sophist. lib. II. Ὀνομαςὸς ἐν σοφιςαῖς καὶ Ἀριςοκλῆς ὁ ἐκ Περγάμου. Vide quae illic plura sequuntur. Meminit eius iterum in Aristide, & ex eo Suidas quoque in Ἀριςείδης. Et Synesius in Dione. Προαίρεσιν οὐχ εἷς ὁ Δίων, οὐδὲ μετὰ τούτων τακτέΘ·, ἀλλὰ μετὰ Ἀριςοκλέους, ἀπεναντίας μέν τοι κἀκείνῳ. Et quae plura ibi de eo. *Aristocles Rhodius*.

A Straboni coaetaneus; qui eius meminit libro XIV. Καὶ Πείσανδρος δὲ ὁ τὴν Ἡράκλειαν γράψας ποιητὴς Ῥόδιος καὶ Σιμμίας ὁ Γραμματικός. καὶ Ἀριςοκλῆς ὁ καθ' ἡμᾶς. Fuit autem Grammaticus. Erotianus in Lexico Hippocratis. Τῶν δὲ Γραμματικῶν οὐκ ἐςὶν ὅςις ἐλλόγιμΘ· φανεὶς παρῆλθε τὸν ἄνδρα ἔτι δὲ Ἀρίςαρχος, περὶ ὧν γεγράφασιν Ἀριςοκλῆς καὶ Ἀριςοτέας οἱ Ῥόδιοι. Etiam rhetor. Et iudicium de eo habes Dionysii Halicarnassei in Dinarcho. Ὥσπερ γε καὶ ἐπὶ τῶν ῥητόρων, οἱ μὲν Ὑπερείδην μιμούμενοι, διαμαρτόντες τῆς χάριτος ἐκείνης, καὶ τῆς ἄλλης δυνάμεως, αὐχμηροί τινες ἐγένοντο, οἷοι γεγόνασι Ῥοδιακοὶ ῥήτορες, οἱ περὶ Ἀρταμένην, καὶ Ἀριςοκλέα, καὶ Φιλάγριον, καὶ Μόλωνα. Scripsit περὶ ποιητικῆς. Ammonius De Diff. Verb. in ἐπικήδιΘ·. Ἀριςοκλῆς δὲ ὁ Ῥόδιος ἐν τῷ περὶ ποιητικῆς τοὔμπαλιν.
B Et forsan huius sunt τὰ Ἰταλικὰ, quae laudat Plutarchus in Parallelis. Ὁ δὲ γνοὺς τἀληθὲς, ἐφυγάδευσεν. ὡς Ἀριςοκλῆς ἐν τρίτῳ Ἰταλικῶν. Et mox in ipso libri eiusdem fine.
C Ἣν Ῥωμαῖοι παραγώγως Πραίνεςον καλοῦσιν, ὡς ἱςορεῖ Ἀριςοκλῆς ἐν τρίτῳ Ἰταλικῶν. Item, Περὶ τῆς Λακώνων πολιτείας. Apud Athenaeum libro IV. Καὶ Ἀριςοκλῆς ἐν τῷ προτέρῳ καὶ οὗτΘ· τῆς Λακώνων πολιτείας. Etiam, περὶ διαλέκτου. Auctor Etymologici in κῦμα. τὸ δὲ θῦμα ἱςορεῖ Ἀριςοκλῆς ἐν τῷ περὶ διαλέκτου, ἐκτεινόμενον. Non abnuerem etiam de Opere περὶ χορῶν, nisi aetas obstaret. Nam qui cum Strabone vixit, idest, Augusti, ac Tiberii aevo, quomodo eius meminisse potest Aristoxenus noster, multo illo antiquior?
D Aut oportet, alium adhuc, & alio in Opere de re Musica, huic laudari. Certe alius est, & Grammaticus quoque, cuius meminit Varro de lingua Latina lib. IX. *Haec diligentius quam apertius dicta esse arbitror: sed non obscurius quam de re simili definitiones grammaticorum sunt, ut Aristae, Aristodemi, Aristoclis, item aliorum*. Incertus item, cuius carmina citat AElianus Histor. Anim. lib. XI. cap. IV. Καὶ οἷς λέγω, μάρτυς Ἀριςοκλῆς, ὅπου φησί.

E Δάματερ πολύκαρπε, σὺ κὴν Σικελοῖσιν ἐναργής.

Καὶ παρ' Ἐρεχθείδαις. ἐν δή τι * μέγα.

Κρίνετ' ἐν Ἑρμιονεῦσι. τὸν ἐξ ἀγέλης γὰρ ἀφειδῆ

Ταῦρον, ὃν οὐκ αἴρουσ' ἀνέρες οὐδὲ δέκα,

Τοῦτον γραῦς ςείχουσα μόνη μόνον οὔατΘ· ἕλκει

Τὸν δ' ἐπὶ βωμόν. ὁ δ' ὡς ματέρι παῖς ἕπεται.

Σὸν τόδε, Δάματερ, σὸν τὸ σθένΘ· ἵλαΘ· εἴης,

Καὶ πάντων θάλλοι κλῆρΘ· ἐν Ἑρμιόνῃ.

F Etiam ille, e cuius Paradoxorum lib. II. locus exstat apud Stobaeum Serm. LXII. Et qui ex Melesagora furatus sua dicitur Clementi Strom. VI. Μελησαγόρου γὰρ ἔκλεψεν Γοργίας ὁ ΛεοντῖνΘ·, καὶ ΕὔδημΘ· ὁ ΝάξιΘ·, οἱ ἱςορικοί.

νον, ὅτι ἀπὸ τοῦ διὰ τεσσάρων ἐφ' ἑκάτερα δίχα σχίζεται τὸ μέλος. οὐδὲν οὔτ' εἰ ἀπὸ παντὸς τοῦτο γίνεται διορίσαντες, οὔτε διὰ τίνα αἰτίαν εἰπόντες, οὐθ' ὑπὲρ τῶν ἄλλων διαστημάτων ἐπισκεψάμενοι, τίνα πρὸς ἄλληλα συντίθενται τρόπον. καὶ πότερον παντὸς διαστήματος πρὸς πᾶν ὡρισμένος τίς ἐστι λόγος τῆς συνθέσεως. καὶ πῶς μὲν ἐξ αὐτῶν, πῶς δὲ οὐ γίνεται συστήματα. ἢ τοῦτο ἀόριστόν ἐστι. περὶ γὰρ τούτων οὔτ' ἀποδεικτικὸς, οὔτ' ἀναπόδεικτος ὑπ' οὐδενὸς πώποτ' εἴρηται λόγος. οὔσης δὲ θαυμαστῆς τῆς τάξεως περὶ τὴν τοῦ μέλους σύστασιν, ἀταξίαν πλείστην μουσικῆς ἐπ' ἐνίων κατέγνωσται, διὰ τοὺς μεταχειρισμένους τὴν εἰρημένην πραγματείαν. οὐδὲν δὲ τῶν αἰσθητῶν τοσαύτην ἔχει τάξιν, οὐδὲ τοιαύτην. ἔσται δ' ἐμῖν δῆλον τοῦθ' οὕτως ἔχον, ὅτ' ἂν ἐν αὐτῇ γενώμεθα τῇ πραγματείᾳ. νῦν δὲ τὰ λοιπὰ τῶν μερῶν λεκτέον. ἀποδειχθέντων γὰρ τῶν ἀσυνθέτων διαστημάτων, ὃν τρόπον πρὸς ἄλληλα συντίθεται, περὶ τῶν συστάντων ἐξ αὐτῶν συστημάτων λεκτέον, περί τε τῶν ἄλλων, καὶ τοῦ τελείου, ἐξ ἐκείνων ἀποδεικνύντας πόσα ἐστὶ καὶ ποῖα ἄττα. τάς τε κατὰ μέγεθος αὐτῶν ἀποδιδόντας διαφορὰς, καὶ τῶν μεγεθῶν ἑκάστου, τάς τε σχῆμα καὶ κατὰ σύνθεσιν, ὅπως μηδὲν τῶν μελῳδουμένων, μήτε μέγεθος, μήτε σχῆμα, μήτε σύνθεσις, μήτε θέσις ἀναπόδεικτος. τούτου δὲ τοῦ μέρους τῆς πραγματείας ἄλλος μὲν οὐδεὶς πώποθ' ἥψατο. Ἐραστοκλῆς δ' ἐπεχείρησεν ἀναποδείκτως ἐξαριθμεῖν ἐπί τι μέρος· ὅτι οὐδὲν εἴρηκεν, ἀλλὰ πάντα ψευδῆ, καὶ τῶν φαινομένων τῇ αἰσθήσει διημάρτηκε. τεθεώρηται μὲν ἔμπροσθεν, ὅτε αὐτὴν καθ' ἑαυτὴν ἐξετάζομεν τὴν πραγματείαν ταύτην. τῶν δ' ἄλλων καθόλου μὲν, καθάπερ ἔμπροσθεν εἴπομεν, οὐδεὶς ἧπται. ἑνὸς δὲ συστήματος Ἐραστοκλῆς ἐπεχείρησε καθ' ἓν γένος ἐξαριθμῆσαι τὰ σχήματα τοῦ διὰ πασῶν, ἀποδεικτικῶς τῇ περιφορᾷ τῶν διαστημάτων δεικνύς. οὐ καταμαθὼν, ὅτι μὴ προσαποδειχθέντων τοῦ τε διὰ πέντε σχημάτων, καὶ τῶν τοῦ διὰ τεσσάρων. πρὸς δὲ τούτοις τῆς συνθέσεως αὐτῶν, τίς ποτ' ἐστὶ, καθ' ἣν ἐμμελῶς συντίθενται, πολλαπλάσια 1 τῶν ἑπτὰ συμβαίνει γίνεσθαι δείκνυται. τιθέμεθα δὲ ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, ὅτι οὕτως ἔχει. Διόπερ ταῦτα μὲν ἀφείσθω, τὰ δὲ λοιπὰ λεγέσθω τῶν τῆς πραγματείας μερῶν. ἐξηριθμημένων γὰρ τῶν συστημάτων καθ' ἕκαστον τῶν γενῶν κατὰ πᾶσαν διαφορὰν τὴν εἰρημένην μιγνυμένων, πάλιν τῶν γενῶν ταυτὸ ποιεῖται πραγματευτέον. οὐδὲ γὰρ αὐτὴν τὴν μίξιν τίποτ' ἐστὶ καταμεμαθήκασιν. τούτων δὲ ἐχόμενόν ἐστι περὶ φθόγγων εἰπεῖν, ἐπειδήπερ οὐκ αὐτάρκη τὰ διαστήματα πρὸς τὴν τῶν φθόγγων διάγνωσιν. ἐπεὶ δὲ τῶν συστημάτων ἕκαστον, ἐν τόπῳ τινὶ τῆς φωνῆς τιθὲν, μελῳδεῖται, καὶ καθ' αὐτὸ διαφορὰν οὐδεμίαν λαμβάνοντος αὐτοῦ, τὸ γινόμενον ἐν αὐτῷ μέλος οὐ τὴν τυχοῦσαν λαμβάνει διαφορὰν, ἀλλὰ σχεδὸν τὴν μεγίστην. ἀναγκαῖον ἂν εἴη τῷ τὴν εἰρημένην μεταχειριζομένῳ πραγ-

tem, nulla adhibita diſtinctione, an ab omni intervallo incipientibus hoc contingat; uti etiam cauſam, cur hoc fiat, non adduxere, nedum ut de aliis intervallis inquiſiviſſent, quonam modo inter ſe mutuo componantur; & num cuiuſque intervalli ad quodlibet definita quaedam habeatur compoſitionis ratio: praeterea quomodo ex iis fiant ſyſtemata, quomodo vero non: niſi forſan hoc definiri poſſe negent. De iis enim vel demonſtrationibus ſuffultum, vel iis carens, nemo quidquam prodidit. Cum vero in cantus conſtitutione ordo ſit admirabilis, confuſionis tamen ſummae notam Muſicae inurere quidam non dubitarunt propter illos, qui hanc doctrinam dilucidandam ſuſceperant. Neque vero ex ſenſibilibus ullum eſt, quod tanto, atque tali ordine ſit conſpicuum. Atque hoc ſe ita habere, quum in ipſa tractatione occupabimur, manifeſtum fiet. Iam reliquas partes percenſebimus. Poſtquam ita demonſtratum fuerit, qua ratione incompoſita intervalla ſibi mutuo addantur, de ſyſtematis, quae ex iis conſiſtunt, eſt dicendum; cum de aliis, tum de perfecto: ubi quotnam illa ſint, & quae, ex iis oſtendemus; praeterea exhibebimus eorum ſecundum magnitudinem, ut & magnitudinem cuiuſque, differentias: ut eorum, quae modulamur, nihil; nec magnitudo, nec figura, nec compoſitio, nec poſitio ſine demonſtratione tranſmittatur. Quam tractationis partem nemo umquam alius attigit. Eraſtocles quidem aliqua ex parte haec ſine demonſtrationibus enumerare inſtituit; ſed conatu plane irrito; quinimo falſa omnia proferens, etiam in illis, quae ſenſui ſunt manifeſtiſſima, aberravit. Quod antea conſideravimus, quum hanc doctrinam ſeorſim, & per ſe inquirebamus. Cetera vero univerſa, quemadmodum ſupra dicebamus, nemo tetigit. Vnius vero ſyſtematis, in uno genere, Eraſtocles enumerare inſtituit diapaſon figuras demonſtrative hoc per intervallorum circumferentiam oſtendens. Qui non animadvertit, quod, niſi una diapente, & diateſſaron figurae demonſtrentur; deinde etiam, quaenam ipſorum ſit compoſitio, ſecundum quam concinne componantur, varias ſeptem illas diapaſon figuras eſſe poſſe, ſit oſtenſum. Atque hoc ita ſe habere, in prioribus proponimus. Quare his omiſſis, reliquas tractationis partes perſequamur. Enumeratis ita in unoquoque genere ſyſtematis ſecundum omnem dictam differentiam; generibus deinde miſtis idem illud agendum incumbit. Neque enim ipſa quid ſit miſtio addidicerant. His vero proxime ſuccedit doctrina de ſonis, quoniam intervalla ad ſonos dignoſcendos non ſufficiunt. Quum vero ſyſtematum quodlibet, vocis quodam loco poſitum, modulemur, licet per ſe ipſum nullam recipiat differentiam; cantus tamen in eo factus illam capiat vel maximam; hinc neceſſe fuerit ei, qui dictam tractationem ſuſce-

ρικοί. καὶ ἐπὶ τούτοις ὁ Προκοννήσιος Βίων, ὃς καὶ τὰ Κάδμου τοῦ παλαιοῦ μετέγραψεν κεφαλαιούμενος. Ἀμφίλοχός τε καὶ Ἀριστοκλῆς, καὶ Λεάνδριος, καὶ Ἀναξιμένης. Iam alii quoque hoc nomine, artifices, non litterati. Ariſtocles Cleaetae F. & Cydoniates, apud Pauſaniam Eliac. I. Sicyonius, Eliac. II. Ariſtocles pi-

A ctor, apud Plinium lib. XXXV. cap. X. Ariſtocles citharoedus, apud Diog. Laert. in Zenone libro VII. & Athenaeum libro XIII. Tum Ariſtocles quoque dictus Plato ab avi nomine.

1 Συντίθενται πολλαπλάσια] Scrib. συντεθέντα π.

erit, de vocis loco generaliter, & particulatim disserere, quantum requiri videtur. Tantum autem videtur, quantum ipsorum systematum natura indicarit. Porro de systematum, & locorum, ut & tonorum communicatione dicendum, non ut, quemadmodum Harmonici, ad condensationem respiciamus; sed ad mutuam systematum inter sese modulationem: quibus accidit, ut dum in tonis ponuntur, mutua inter ipsa modulatio habeatur. De hac vero parte Harmonicorum quosdam breviter dixisse, ac casu quodam contigit. Neque enim de illa quidquam proferunt, nisi cum diagramma condensare volunt. In genere vero nullum de his tractasse, supra, puto, vidimus. Est vero, ut in summa dicam, haec tractationis pars de mutatione talis, quae ad contemplationem de cantu plurimum momenti conferat.

Harmonicae itaque dictae scientiae partes tot sunt ac huiusmodi. Quod si hisce superiores tractationes recensere inciperemus, perfectioris illas operis argumentum fore autumandum. De iis itaque, quaenam sint, & quot, tum qualis illarum quaelibet, suo tempore dicendum. De prima vero tractationis parte iam agere conabimur.

Primum itaque omnium istius, quae fit in loco, motus differentias, quaenam sint, contemplari tentabimus. Omnis vero vocis, quae dicto illo modo moveri potest, duae quaedam sunt motus species; continua scilicet, & intervallis disiuncta. Porro in continua, vox locum aliquem percurrere ipsi sensui videtur, ita ut nullibi consistat, neque in ipsis, ut sensui adparet, terminis; sed continenter ad silentium usque moveatur. In altera vero motus specie, quam intervallis distinctam nominamus, contrario moveri modo videtur. Nam de loco ad locum transiens, in unam finitionem se statuit, deinde rursus in aliam, continue hoc faciens. Dico autem continue secundum tempus, locos quidem a tensionibus comprehensos transiens; in ipsis vero tensionibus consistens, & sonum edens, has tantum per sese modulari, ac sic motu intervallis discreto moveri dicitur. Horum vero utrumque capiendum secundum sensus imaginationem. Etenim num possibile sit, aut impossibile, vocem moveri, aut ipsam se statuere in unam finitionem, alterius est considerationis. Nec ad praesentem tractationem necessarium horum utrumque inquirere. Vtro enim libet modo sit comparatum illud fieri, certe ad seiungendum concinnum vocis motum ab aliis motibus quam optime se habet. Nam simpliciter dicendo, quum vox ita movetur, ut nullibi consistere auditui videatur, continuum dicimus huncce motum: quum vero alicubi consistere visa, deinde rursus locum aliquem transire videtur, & hoc facto, rursus in alia finitione stare, atque hoc ultro citroque facere adparet, ac continue; intervallis disiunctum eiusmodi motum dicimus. Continuum itaque *vocis motum* dicimus esse rationalem. Nobis enim differentibus vox ita in loco movetur, ut nullibi consistere videatur. In altera vero *motus*

ματείαν, περὶ τοῦ τῆς φωνῆς τόπου καθόλου κα-
τὰ μέρος 1 εἰπεῖν, ἐφ' ὅσον ἐστὶ δίκαιον. ἔστι
δὲ ἐπὶ τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἡ τῶν συστημάτων
αὐτῶν σημαίνῃ φύσις. περὶ δὲ συστημάτων καὶ
τόπων οἰκειότητος, καὶ τῶν τόνων λεκτέον, οὐ
πρὸς τὴν καταπύκνωσιν βλέποντας, καθάπερ
οἱ ἁρμονικοὶ, ἀλλὰ τὴν πρὸς ἄλληλα μελῳ-
δίαν τῶν συστημάτων. οἷς ἐπὶ τῶν τόνων 2 κει-
μένοις μελῳδεῖσθαι συμβαίνει πρὸς ἄλληλα. πε-
ρὶ τούτου δὲ τοῦ μέρους ἐπὶ βραχὺ τῶν ἁρμο-
νικῶν ἐνίους συμβέβηκεν εἰρηκέναι κατὰ τύχην.
οὐ περὶ τούτου λέγουσιν, ἀλλὰ καταπυκνῶσαι βου-
λομένοις τὸ διάγραμμα. καὶ καθόλου δὲ οὐδεὶς
σχεδὸν ἐν τοῖς ἔμπροσθεν φανερῶς γεγένηται 3
τοῦθ' ἡμῖν. ἔστι δ' ὡς εἰπεῖν καθόλου τὸ μέρος
τοῦτο τῆς περὶ μεταβολῆς πραγματείας τὸ συν-
τεῖνον εἰς τὴν περὶ μέλους θεωρίαν.

Τὰ μὲν οὖν τῆς ἁρμονικῆς καλουμένης ἐπιστήμης
μέρη ταῦτά τε καὶ τοσαῦτα ἐστί. τὰς δ' ἀνωτέ-
ρω τούτων πραγματείας εἴπερ εἴπομεν ἀρχόμε-
νοι, τελεωτέρου τινὸς ὑποληπτέον εἶναι. περὶ μὲν
οὖν ἐκείνων ἐν τοῖς καθήκουσι καιροῖς λεκτέον,
τίνες τέ εἰσι, καὶ πόσαι, καὶ ποία τις ἑκάστη αὐ-
τῶν. περὶ δὲ τῆς πρώτης νῦν πειρατέον διελ-
θεῖν.

Πρῶτον μὲν οὖν ἁπάντων αὐτῆς τῆς κατὰ τό-
πον κινήσεως τὰς διαφορὰς θεωρῆσαι τίνες εἰσὶ
πειρατέον. πάσης δὲ φωνῆς, δυναμένης κινεῖσθαι
τὸν εἰρημένον αὐτὸν τρόπον, δύο τινές εἰσιν
ἰδέαι κινήσεως, ἥτε συνεχὴς καὶ ἡ διαστηματι-
κή. κατὰ μὲν οὖν τὴν συνεχῆ, τόπον τινὰ διε-
ξιέναι φαίνεται ἡ φωνὴ τῇ αἰσθήσει, οὕτως ὡς
ἂν μηδαμοῦ ἱσταμένη, μηδ' ἐπ' αὐτῶν τῶν πε-
ράτων, κατά γε τὴν τῆς αἰσθήσεως φαντασίαν.
ἀλλὰ φερομένη συνεχῶς μέχρι σιωπῆς. κατὰ δὲ
τὴν ἑτέραν, ἣν ὀνομάζομεν διαστηματικὴν, ἐναν-
τίως φαίνεται κινεῖσθαι. διαβαίνουσα γὰρ ἵστη-
σιν αὐτὴν ἐπὶ μιᾶς τάσεως. εἶτα πάλιν ἐφ'
ἑτέρας, καὶ τοῦτο ποιοῦσα συνεχῶς· λέγω δὲ συ-
νεχῶς κατὰ τὸν χρόνον, ὑπερβαίνουσα μὲν τοὺς
περιεχομένους ὑπὸ τῶν τάσεων τόπους. ἱσταμένη
δ' ἐπ' αὐτῶν τῶν τάσεων, καὶ φθεγγομένη,
ταύτας μόνον κατ' αὐτὰς μελῳδεῖν λέγεται, καὶ
κινεῖσθαι διαστηματικὴν κίνησιν. ληπτέον δ' ἑκά-
τερον τούτων κατὰ τὴν αἰσθήσεως φαντασίαν.
πότερον μὲν γὰρ δυνατὸν, ἢ ἀδύνατον, φωνὴν
κινεῖσθαι, ἢ πάλιν ἵστασθαι αὐτὴν ἐπὶ μιᾶς
τάσεως, ἑτέρας ἐστὶ σκέψεως, καὶ πρὸς τὴν ἐνε-
στῶσαν πραγματείαν οὐκ ἀναγκαῖον, τὸ δὲ κι-
νῆσαι τούτων ἑκάτερον. ὁποτέρως γὰρ ἔχει τὸ
αὐτὸ ποιεῖν πρός γε τὸ χωρίσαι τὴν ἐμμελῆ
κίνησιν τῆς φωνῆς ἀπὸ τῶν ἄλλων κινήσεων,
ἁπλῶς γὰρ ὅταν ἂν οὕτω κινῆται ἡ φωνὴ, ὥστε
μηδαμοῦ δοκεῖν ἵστασθαι τῇ ἀκοῇ, συνεχῆ λέ-
γομεν ταύτην τὴν κίνησιν. ὅτ' ἂν δὲ στῆναί
που δόξασα, εἶτα πάλιν διαβαίνειν τινὰ τόπον
φανῇ, καὶ τοῦτο ποιήσασα, πάλιν ἐφ' ἑτέρας τά-
σεως στῆναι δόξῃ, καὶ τοῦτο ἐναλλὰξ ποιεῖν φαι-
νομένη συνεχῶς διατελῇ, διαστηματικὴν τὴν τοι-
αύτην κίνησιν λέγομεν. Τὴν μὲν οὖν συνεχῆ,
λογικὴν εἶναί φαμεν. διαλεγομένων γὰρ ἡμῶν
οὕτως ἡ φωνὴ κινεῖται κατὰ τόπον, ὥστε μηδα-
μοῦ δοκεῖν ἵστασθαι. κατὰ δὲ τὴν ἑτέραν, ἣν
ὀνο-

1 Καθ' ὅλου κατὰ μέρος] Scrib. καθ' ὅλου καὶ κατὰ μ.
2 Τόνων] Scrib. τόπων.

A

3 Φανερῶς γεγένηται] Ad oram libri erat φανερὸν πεπίγηται. Scrib. φανερὸν πεποίηται.

ὀνομάζομεν διαςηματικὴν, ἐναντίως πέφυκε γίνεσθαι. ἀλλὰ γὰρ ἵςασθαί τε δοκεῖ, καὶ πάντες τὸν τοῦτο φαινόμενον ποιεῖν, οὐκέτι λέγειν φασὶν, ἀλλ' ᾄδειν. διόπερ ἐν τῷ διαλέγεσθαι φεύγομεν τὸ ἱςάναι τὴν φωνὴν, ἂν μὴ διὰ πάθος ποτὲ εἰς τοιαύτην κίνησιν ἀναγκασθῶμεν ἐλθεῖν· ἐν δὲ τῷ μελῳδεῖν τουναντίον ποιοῦμεν. τὸ μὲν γὰρ συνεχὲς φεύγομεν. τὸ δὲ ἑςάναι τὴν φωνὴν ὡς μάλιςα διώκομεν. ὅσῳ γὰρ μᾶλλον ἑκάστην τῶν φωνῶν μίαν τε καὶ ἑςηκυῖαν, καὶ τὴν αὐτὴν ποιήσομεν, τοσούτῳ φαίνεται τῇ αἰσθήσει τὸ μέλος ἀκριβέςερον. Ὅτι μὲν οὖν δύο κινήσεων οὐσῶν κατὰ τόπον τῆς φωνῆς, ἡ μὲν συνεχὴς, λογική τις ἐςὶν· ἡ δὲ διαςηματικὴ, μελῳδικὴ, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων,

Φανεροῦ δὲ ὄντος, ὅτι δεῖ τὴν φωνὴν ἐν τῷ μελῳδεῖν τὰς μὲν ἐπιτάσεις τε καὶ ἀνέσεις ἀφανεῖς ποιεῖσθαι. τὰς δὲ τάσεις αὐτὴν φθεγγομένην φανερὰς καθιςάναι. ἐπειδὴ μὲν τοῦ διαστήματος τόπον ὃν διεξέρχεται, ὁτὲ μὲν ἀνιεμένη, ὁτὲ δὲ ἐπιτεινομένη, λανθάνειν αὐτὴν δεῖ διεξιοῦσαν· τοὺς δ' ὁρίζοντας φθόγγους τὰ διαςήματα ἐναργεῖς τε καὶ ἑςηκότας ἀποδιδόναι. ὥστ' ἐπεὶ τοῦτ' ἔστι δῆλον, λεκτέον ἂν εἴη περὶ ἐπιτάσεως, καὶ ἀνέσεως. ἔτι δ' ὀξύτητος, καὶ βαρύτητος. πρὸς δὲ τούτοις τάσεως. Ἡ μὲν οὖν ἐπίτασις ἔστι κίνησις τῆς φωνῆς συνεχὴς ἐκ βαρυτέρου τόπου εἰς ὀξύτερον. ἡ δ' ἄνεσις, ἐξ ὀξύτερου τόπου εἰς βαρύτερον. ὀξύτης δὲ, τὸ γινόμενον διὰ τῆς ἐπιτάσεως· βαρύτης δὲ, τὸ γινόμενον διὰ τῆς ἀνέσεως. τάχα οὖν παράδοξον ἂν φαίνοιτο τοῖς ἐλαφροτέροις τὰ τοιαῦτα ἐπισκοπουμένοις τὸ τιθέναι. τέτταρα γὰρ ταῦτα, καὶ μὴ δύο. σχεδὸν γὰρ οἵ γε πολλοὶ ἐπίτασιν μὲν ὀξύτετι ταυτὸ λέγουσιν· ἄνεσιν δὲ βαρύτητι. ἴσως οὖν οὐ χεῖρον καταμαθεῖν, ὅτι συγκεχυμένως πως δοξάζουσι περὶ αὐτῶν. δεῖ δὲ πειρᾶσθαι κατανοεῖν εἰς αὐτὸ ἀποβλέποντας τὸ γινόμενον, τί ποτ' ἐςὶν ὃ ποιοῦμεν, ὅτ' ἂν ἁρμοττόμενοι τῶν χορδῶν ἑκάστην ἀνιῶμεν ἢ ἐπιτείνωμεν, δῆλον δὲ τοῖς γε μὴ παντελῶς ἀπείροις ὀργάνων, ὅτι ἐπιτείνοντες μὲν εἰς ὀξύτητα τὴν χορδὴν, οὐκ ἐνδέχεταί που ἤδη εἶναι τήν γε μέλλουσαν ἔσεσθαι ὀξύτητα διὰ τῆς ἐπιτάσεως. τότε γὰρ ἔσται ὀξύτης, ὅταν ἐπιτάσεως ἀγούσης εἰς τὴν προσήκουσαν τάσιν στῇ ἡ χορδὴ, καὶ μηκέτι κινῆται. τοῦτο δ' ἔσται τῆς ἐπιτάσεως ἀπηλλαγμένης, καὶ μηκέτι οὔσης. οὐ γὰρ ἐνδέχεται κινεῖσθαι ἅμα τὴν χορδὴν, καὶ ἑστάναι. ἦν δ' ἡ μὲν ἐπίτασις, κινουμένης τῆς χορδῆς· ἡ δὲ ὀξύτης, ἠρεμούσης ἤδη, καὶ ἑστηκυίας. Ταυτὰ δ' ἐροῦμεν καὶ περὶ τῆς ἀνέσεώς τε καὶ βαρύτητος, πλὴν ἐπὶ τῶν ἐναντίων τόπων. Δῆλον δὲ διὰ τῶν εἰρημένων, ὅτι ἥτε ἄνεσις τῆς βαρύτετος ἕτερόν τι ἐςιν, ὡς τὸ ποιοῦν τοῦ ποιουμένου, ἥτε ἐπίτασις τῆς ὀξύτητος τὸν αὐτὸν τρόπον. ὅτι μὲν οὖν ἕτερα ἀλλήλων ἐστὶν, ἐπίτασις μὲν, ὀξύτητος· ἄνεσις δὲ βαρύτητος, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. ὅτι δὲ καὶ τὸ τρίτον. ὃ δὴ τάσιν ὀνομάζομεν. ἕτερόν ἐστιν ἑκάστου τῶν εἰρημένων, πειρατέον κατανοῆσαι. ὃ μὲν οὖν βουλόμεθα λέγειν τὴν τάσιν, σχεδόν ἐςι τοιοῦτον, οἷον, μονή τις καὶ ςάσις τῆς φωνῆς. μὴ ταραττέτωσαν δ' ἡμᾶς αἱ τῶν εἰς κινήσεις ἀγόντων τοὺς φθόγγους δόξαι. καὶ καθόλου τὴν

φωνὴν

tus ſpecie, quam intervallis diſcretam nominamus, contra fieri ſolet. Nam & conſiſtere videtur, & omnes eum, quem hoc facere vident, haud differere amplius, ſed canere dicunt. Quapropter in diſſerendo vocem ſiſtere vitamus, niſi aliquando ob adfectum exprimendum ad eiuſmodi motum devenire cogamur: In modulando vero contrarium obſervamus; continuum quippe fugimus:. vocem vero ſiſtere quam maxime quaerimus. Quanto enim magis vocum quamlibet, unam, & ſtabilem, atque eamdem faciemus, eo cantus adcuratior ſenſui adparet. Quod itaque, quum duo ſint vocis in loco motus; continuus, quidam ſit rationalis: intervallis vero diſcretus, cantui adcommodatus, ex iis, quae dicta ſunt ferme conſtare putamus.

Porro quum manifeſtum ſit, vocem in modulando & intenſiones, & remiſſiones facere occultas: tenſiones vero ipſam edito ſono manifeſtas conſtituere; ſiquidem intervalli locum, quem percurrit, cum modo remittitur, modo intenditur, latenter ipſam percurrere oportet; terminantes vero intervalla ſonos claros, atque ſtabiles reddere: hoc, inquam, quum ſit manifeſtum, dicendum fuerit de intenſione, & remiſſione: tum acumine, & gravitate, atque inſuper tenſione. Eſt itaque Intenſio, vocis motus continuus ex graviore loco in acutiorem. Remiſſio vero, ex acutiore loco in graviorem. Porro Acumen, id quod fit intenſione: ut Gravitas, id quod fit remiſſione. At levioribus ingeniis, huiuſmodi inquirentibus, contra opinionem forſan acciderit, hocce ponere. Non enim duo, ſed quatuor haec exiſtunt. Plerique enim idem eſſe intenſionem, atque acumen dicunt; ut & remiſſionem, atque gravitatem. Atque hinc forſan non inutile fuerit cognoſcere, quod de his confuſas aliquo modo opiniones foveant. Tentandum vero eſt hoc intelligere, dum in ipſum, quod fit, intuemur; quidnam ſit quod facimus, quum modulatam ſeriem efficientes, chordarum quamlibet remittimus, aut intendimus. Perſpicuum certe illis, qui non omnino nulla inſtrumenta tractarint, quod, quum chordam ad acumen intendimus, fieri ullo modo nequeat, ut illud, quod per intenſionem futurum erat acumen, iam exiſtat. Tunc enim acumen erit, quum, intenſione ad iuſtam tenſionem adducente, chorda conſiſtit, nec omnino movetur. Hoc vero erit intenſione iam remota, nec amplius exiſtente. Neque enim fieri poteſt, utſimul chorda moveatur, ac conſiſtat. Atqui intenſio exiſtebat, dum chorda movebatur: acumen vero, illa iam quieſcente, ac conſiſtente. Eadem haec dicemus de remiſſione, ac gravitate; ſed in locis oppoſitis. Atque ex his, quae diximus, eſt perſpicuum, & remiſſionem eſſe diverſum quid a gravitate, ut faciens ab eo quod fit: intenſionem quoque ab acumine, eodem modo. Eſſe itaque inter ſe diverſa; intenſionem ab acumine; remiſſionem a gravitate, ex dictis conſtare puto. Sed eſſe quoque iſtud tertium, quod tenſionem nominamus, diverſum a quolibet dictorum, perſpicere tentabimus. Itaque, quod dicere volumus tenſionem, ferme eſt huiuſmodi; Mora quaedam, & ſtatio vocis. Nec perturbent vos illorum, qui ſonos motus eſſe adſerunt, opiniones; quique generaliter vocem eſſe motum conten-

ten-

tendunt, ac si nos dicere contingeret, accidere aliquando motui non moveri, sed stare, ac quiescere Nihil enim nobis differt, tensionem vocare aequabilitatem motus, aut identitatem: sive aliud quoddam reperiatur hisce notius vocabulum. Nihilominus enim nos tunc stare vocem dicemus, quando nobis ipsam nec ad acutum, nec ad grave ferri, sensus iudicarit. Nihil quippe aliud facimus, quam ut huiusmodi vocis adfectioni hoc vocabulum imponamus, quandoquidem vox istud in modulando facere videtur. Movetur enim dum aliquod facit intervallum; sed quum sonum facit, consistit. Sive enim eo motu, quo nos dicimus, movetur, quod iste motus, qui ab illis dicitur, secundum celeritatem, differentiam accipiat; rursus vero quiescit illa, quam nos dicimus, quiete cum celeritas ista constiterit, & unum quemdam ac eumdem ductum acceperit, nostra quidem hic nihil interfuerit. Constare enim fere putamus, quid nos motum dicamus vocis, & quietem, tum quid illi motum. De iis itaque hic satis, quum in aliis latius, & adcuratius sint explicata. Quare tensionem, neque intensionem, neque remissionem esse omnino patet. Hanc enim vocis esse quietem dicimus: illas vero in praecedentibus invenimus quosdam esse motus. Iam vero a reliquis, idest, gravitate & acumine, diversum quid esse tensionem, considerare tentabimus. Quod itaque quiescere contingat voci, quum, tam ad gravitatem, quam acumen, pervenerit, ex praecedentibus est manifestum: quod quoque, licet quies quaedam posita sit tensio, nihilo magis quum utrisque illorum idem sit tensio, ex illis, quae dicentur, erit apertum. Ac tenendum est, nihil esse aliud, Vocem stare, quam manere in eadem tensione. Quod ipsi accidet, sive in gravitate, sive in acumine sistatur; tensio vero in ambobus existet. Siquidem & in gravibus, & in acutis vocem sistere erat necessarium. Numquam vero acumen simul erit cum gravitate; nec gravitas cum acumine. Quare planum, quomodo tensio ab utroque horum sit diversum, utpote quum nihil in ambobus sit commune. Quod itaque haec quinque inter se sint diversa; Tensio nimirum, & Acumen, & Gravitas; praeterea, Remissio, atque Intensio, fere ex dictis est manifestum.

Hisce ita cognitis, consequens fuerit de gravis, & acuti distensione disquirere, num infinita illa sit utramque versus partem, an finita. Illam itaque, quum in vocem adducta fuerit, non esse infinitam, haud difficulter perspicitur. Omnis quippe vocis, tam organicae, quam humanae, locus quidam est definitus, quem modulans percurrit; maximus scilicet, & minimus. Neque enim in magnitudinem potest vox in infinitum augere gravis, & acuti distensionem; nec in parvitatem contrahere; sed in utramque partem alicubi sistitur. Horum igitur utrumque determinandum, relatione facta ad duo; ad id quod sonat, & quod iudicat. Ista vero sunt, vox &

φωνὴν κίνησιν εἶναι φασκόντων, ὡς συμπεσουμένου λέγειν ἡμῖν, ὅτι συμβήσεταί ποτε τῇ κινήσει μὴ κινεῖσθαι, ἀλλ' ἠρεμεῖν τε καὶ ἑςάναι. διαφέρει γὰρ οὐδὲν ἡμῖν τὸ λέγειν ὁμαλότητα κινήσεως ἢ ταυτότητα τὴν τάσιν, ἢ εἰς ἀλλό τι τούτων εὑρίσκοιτο γνωριμώτερον ὄνομα. οὐδὲν γὰρ ἧττον ἡμεῖς τότε φήσομεν ἑςάναι τὴν φωνὴν, ὅτ' ἂν ἡμῖν αἴσθησις αὐτὴν ἀποφήνῃ, μήτε ἐπὶ τὸ ὀξὺ, μήτε ἐπὶ τὸ βαρὺ ὁρμῶσαν, οὐδὲν ἄλλο ποιοῦντες, πλὴν τῷ τοιούτῳ πάθει τῆς φωνῆς τοῦτο τὸ ὄνομα τιθέμενοι. φαίνεται δὲ τοῦτο ποιεῖν ἐν τῷ μελῳδεῖν ἡ φωνή. κινεῖται μὲν γὰρ ἐν τῷ διαςήματι ποιεῖν 1. ἵσταται δ' ἐν τῷ φθόγγῳ. εἰ δὲ κινεῖται μὲν τὴν ὑφ' ἡμῶν λεγομένην κίνησιν, ἐκείνης τῆς κινήσεως τῆς ὑπ' ἐκείνων λεγομένης τῆς κατὰ τάχος, διαφορὰν λαμβανούσης· ἠρεμεῖ δὲ πάλιν αὖ τὴν ὑφ' ἡμῶν λεγομένην ἠρεμίαν, ςάντος τοῦ τάχους, καὶ λαβόντος μίαν τινὰ καὶ τὴν αὐτὴν ἀγωγὴν, οὐδὴν ἂν ἡμῖν διαφέροι, σχεδὸν γὰρ δῆλόν ἐςιν, ὅ, τε ἡμεῖς λέγομεν κίνησίν τε καὶ ἠρεμίαν φωνῆς, καὶ ὃ ἐκεῖνοι κίνησιν. ταῦτα μὲν οὖν ἐνταῦθα ἱκανῶς. ἐν ἄλλοις δ' ἐπὶ πλεῖόν τε καὶ σαφέςερον διώρισαι· ἥτε τάσις, ὅτι μὲν οὔτ' ἐπίτασις, οὔτ' ἄνεσίς ἐςι, παντελῶς δῆλον. Τὴν μὲν γὰρ εἶναι φαμὴν ἠρεμίαν φωνῆς. τὰς δ' ἐν τοῖς ἔμπροσθεν εὕρομεν οὔσας κινήσεις τινάς. Ὅτι δὲ καὶ τῶν λοιπῶν, τῆς βαρύτητος, καὶ τῆς ὀξύτητος, ἕτερόν ἐςιν ἡ τάσις, πειρατέον κατανοῆσαι. ὅτι μὲν οὖν ἠρεμεῖν συμβαίνει τῇ φωνῇ, καὶ εἰς βαρύτετα ϗ εἰς ὀξύτετα ἀφικομένῃ, δῆλον ἐκ τῶν ἔμπροσθεν. ὅτι δὲ καὶ τῆς τάσεως ἠρεμίας τινὸς τεθείσης οὐδὲν μᾶλλον ἐκείνων ἑκατέρων ταυτὸ τάσις ἐςὶν, ἐκ τῶν ῥηθησομένων ἔςαι φανερόν. δεῖ δὴ καταμανθάνειν, ὅτι τὸ μὲν ἑςάναι τὴν φωνὴν τὸ μένειν ἐπὶ μιᾶς τάσεως ἐςί. συμβήσεται δὲ αὐτῇ τοῦτο, ἐάν τ' ἐπὶ βαρύτητος, ἐάν τ' ἐπ' ὀξύτητος ἱςῆται. ἡ δὲ τάσις ἐν ἀμφοτέροις ὑπάρξει. καὶ γὰρ ἐπὶ τῶν βαρέων, καὶ ἐπὶ τῶν ὀξέων τὸ ἵςασθαι τὴν φωνὴν ἀναγκαῖον ἦν. ἡ δ' ὀξύτης μηδέποτε τῇ βαρύτητι συνυπάρξει, μηδὲ ἡ βαρύτης τῇ ὀξύτητι. δῆλον ὡς ἕτερόν ἐςιν ἑκατέρου τούτων ἡ τάσις, ὡς μηδὲν κοινὸν γιγνόμενον ἐν ἀμφοτέροις. Ὅτι μὲν οὖν πέντε ταῦτά ἐςιν ἀλλήλων ἕτερα, τάσίς τε καὶ ὀξύτης, καὶ βαρύτης. πρὸς δὲ τούτοις, ἄνεσίς τε καὶ ἐπίτασις, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων.

Τούτων δὲ ὄντων γνωρίμων, ἐχόμενον ἂν εἴη διελθεῖν περὶ τῆς τοῦ βαρέος τε καὶ ὀξέος διατάσεως, πότερον ἄπειρος ἐφ' ἑκατέρας ἐςιν, ἢ περασμένη. ὅτι μὲν οὖν εἴς τε τὴν φωνὴν τιθεμένη, οὐκ ἔςιν ἄπειρος, οὐ χαλεπὸν συνιδεῖν. ἁπάσης γὰρ φωνῆς ὀργανικῆς τε καὶ ἀνθρωπικῆς ὡρισμένος ἐςί τις τόνος 2, ὃν διεξέρχεται μελῳδοῦσα, ὅτε μέγιςος καὶ ὁ ἐλάχιςος. οὔτε γὰρ ἐπὶ τὸ μέγα δύναται ἡ φωνὴ εἰς ἄπειρον αὔξειν τὴν τοῦ βαρέος τε καὶ ὀξέος διάτασιν 3· οὔτε ἐπὶ τὸ μικρὸν συνάγειν, ἀλλ' ἵςαταί που ἐφ' ἑκάτερα. Διοριςέον οὖν ἑκάτερον αὐτῶν, πρὸς δύο ποιουμένους τὴν ἀναφορὰν, πρός τε τὸ φθεγγόμενον ϗ τὸ κρῖνον. ταῦ-

1 Διαςήματι ποιεῖν] Scrib. διάςημά τι π.
2 Τόνος] Scrib. τόπος.
3 Διάτασιν] Ad oram libri adnotatum erat: διάςασιν.

ταῦτα δέ ἐστιν ἥτε φωνὴ, καὶ ἡ ἀκοή. ὃ γὰρ ἀδυνατοῦσιν αὗται, ἡ μὲν ποιεῖν, ἡ δὲ κρίνειν, τοῦτ' ἔξωθεν 1 τεθέον τῆς τε χρησίμου, καὶ δυνατῆς ἐν φωνῇ γίνεσθαι διατάσεως. ἐπὶ μὲν οὖν τὸ μικρὸν ἅμα πως ἐοίκασιν ἥτε φωνὴ καὶ ἡ αἴσθησις ἐξαδυνατεῖν. οὔτε γὰρ ἡ φωνὴ διέσεως τῆς ἐλαχίστης ἔλαττον ἔτι διαστημα δύναται διασαφεῖν, οὐδ' ἡ ἀκοὴ διαισθάνεσθαι. ὥστε καὶ συνιέναι τί μέρος ἐστὶν, εἴτε διέσεως, εἴτ' ἄλλου τινὸς τῶν γνωρίμων διαστημάτων. ἐπὶ δὲ τὸ μέγα τῆς φωνῆς τάχα ἂν δοξέιεν ὑπερτείνειν ἡ ἀκοὴ τὴν φωνήν. οὐ μέν τοι γε πολλῷ τινι. ἀλλ' οὖν εἴτ' ἐπ' ἀμφότερα δεῖ ταυτὸ λαμβάνειν πέρας τῆς διατάσεως, εἴς τε τὴν φωνὴν, καὶ τὴν ἀκοὴν βλέποντας· εἴτε ἐπὶ μὲν τὸ ἐλάχιστον ταυτὸ, ἐπὶ δὲ τὸ μέγιστον ἕτερον, ἔσται τι μέγιστον καὶ ἐλάχιστον μέγεθος τῆς διατάσεως, ἤτοι κοινὸν τοῦ φθεγγομένου καὶ τοῦ κρίνοντος, ἢ ἴδιον ἑκατέρου. Ὅτι μὲν οὖν εἴς τε τὴν φωνὴν, καὶ τὴν ἀκοὴν τεθεῖσα ἡ τοῦ βαρέος τε καὶ ὀξέος διάτασις, οὐκ εἰς ἄπειρον ἐφ' ἑκάτερα κινηθήσεται, σχεδὸν δῆλον. εἰ δ' αὐτὴν νοηθείη ἡ τοῦ μέλους σύστασις, τὴν αὔξησιν εἰς ἄπειρον γίνεσθαι συμβήσεται, τάχ' ἂν ἄλλος εἴη περὶ τούτων λόγος οὐκ ἀναγκαῖος εἰς τὸ παρόν. δι' ὅπερ ἐν τοῖς ἔπειτα τοῦτ' ἐπισκέψασθαι πειραστέον.

Τούτου δὲ ὄντος γνωρίμου, λεκτέον περὶ φθόγγου τί ποτ' ἐστί.

Ὅρος φθόγγου.

Συντόμως μὲν οὖν εἰπεῖν, φωνῆς πτῶσις ἐπὶ μίαν τάσιν, ὁ φθόγγος. τότε γὰρ φαίνεται φθόγγος εἶναι τοιοῦτος, οἷος εἰς μέλος τάττεσθαι ἡρμοσμένον, ὅταν ἡ φωνὴ φανῇ ἑστάναι ἐπὶ μιᾶς τάσεως. ὁ μὲν οὖν φθόγγος τοιοῦτός ἐστι.

Ὅρος διαστήματος.

Διάστημα δέ ἐστι, τὸ ὑπὸ δύο φθόγγων ὡρισμένον μὴ τὴν αὐτὴν τάσιν ἐχόντων. φαίνεται γὰρ, ὡς τύπῳ εἰπεῖν, διαφορά τις εἶναι τάσεων τὸ διάστημα, καὶ τόπος δεκτικὸς φθόγγων ὀξυτέρων μὲν τῆς βαρυτέρας τῶν ὁριζουσῶν τὸ διάστημα τάσεων· βαρυτέρων δὲ τῆς ὀξυτέρας. διαφορὰ δέ ἐστι τάσεων, τὸ μᾶλλων ἢ ἧττον τετάσθαι. περὶ μὲν οὖν διαστήματος οὕτως ἄν τις ἀφορίσειε. Τὸ δὲ σύστημα σύνθετόν τι νοητέον ἐκ πλειόνων ἢ ἑνὸς διαστημάτων. δεῖ δ' ἕκαστον τούτων εὖ πως ἐκλαμβάνειν πειρᾶσθαι τὸν ἀκούοντα, μὴ παρατηροῦντα τὸν ἀποδιδόμενον λόγον ἑκάστου αὐτῶν, εἴτ' ἐστιν ἀκριβὴς, εἴτε καὶ τυπωδέστερος. ἀλλ' αὐτὸν συμπροθυμούμενον καθανοῆσαι. καὶ τότε οἰόμενον ἱκανῶς εἰρῆσθαι πρὸς τὸ καταμαθεῖν, ὅταν ἐμβιβάσαι οἷος γένηται ὁ λόγος εἰς τὸ ξυνιέναι τὸ λεγόμενον. χαλεπὸν γὰρ ὑπὲρ πάντων μὲν ἴσως τῶν ἐν ἀρχῇ, λόγον ἀνεπίληπτόν τε καὶ διηκριβωμένην ἑρμηνείαν ἔχοντα ῥηθῆναι. οὐχ ἥκιστα δὲ περὶ τριῶν τούτων, φθόγγου τε καὶ διαστήματος, καὶ συστήματος.

auditus. Quidquid enim istis impossibile fuerit, illi quidem facere; huic vero, iudicare, hoc extra ponendum illam, quae utilis sit, & fieri possit, distensionem. Itaque in parvitatem una videntur vox, & auditus deficere. Neque enim vox diesi minima minus adhuc intervallum distincte proferre potest, nec auditus diiudicare; ut nimirum percipiat, quaenam pars sit, num dieseos, an alterius cuiusdam notorum intervallorum. In magnitudine vero forsan videri possit auditus superare vocem; nec spatio tamen admodum magno. At vero, sive in utramque partem eumdem accipere oportet distensionis terminum, tam ad vocem, quam auditum respicientes; sive etiam in minimam, eumdem; in maximam vero, diversum; erit certe aliqua maxima, & minima distensionis magnitudo, aut illi, quod sonat, & iudicat, communis; aut alterutrius propria. Itaque gravis, & acuti distensionem, in vocem & auditum positam, in infinitum, ad utramque partem non iri motum, utcumque patet. Num vero, si ipsa intelligatur cantilenae constitutio, augmentum illud in infinitum fieri contingere possit, forsan alia disquisitione, quum ad praesens institutum non sit necessaria, declaramus. Quare in sequentibus hoc inquirere tentandum.

Atque hocce cognito de sono, quidnam sit edisserendum.

Definitio Soni.

Summatim itaque dicendo, Sonus est vocis casus in unam tensionem. Tunc enim sonus eiusmodi esse videtur, ut in cantum modulate constitutum collocari possit, quum vox in una tensione stare videtur. Atque huiusmodi est sonus.

Definitio Intervalli.

Intervallum vero est, quod duobus sonis, non eamdem tensionem habentibus, finitur. Intervallum enim, ut crassius dicamus, quaedam esse videtur differentia tensionum, ac locus sonorum capax; acutiorum quidem graviore illarum, quae intervallum terminant, tensionum; graviorum vero acutiore. At tensionum differentia est, magis, aut minus esse tensum. De intervallo itaque sic aliquis definiverit. Porro Systema intelligendum est, aliquid compositum ex plus uno intervallo. Quorum quodlibet quam optime excipere conari debet audiens: non observans, quae de singulis eorum redditur, rationem; sive adcurata illa sit, sive etiam crassior: quin promto animo illam quoque considerare, & tunc arbitrari satis esse dictum ad doctrinam percipiendam, quum oratio imbuere potuerit ad id, quod dicitur, intelligendum. Difficile enim est, quum de omnibus aeque, quae initio adferuntur, orationem irreprehensibilem, quaeque omni modo adcuratam explicationem contineat, producere; tum vel maxime de hisce tribus, Sono nimirum, intervallo, & systemate.

Διαι- Di-

1 Ἔξωθεν] In margine libri erat: ἔξω.

Diviſiones intervalli.

Hiſce ita finitis, primum quidem intervallum tentandum eſt, ut in quot diviſiones utiles dividi poſſit, illud dividamus: deinde quoque Syſtema. Prima itaque eſt intervallorum diviſio, per quam magnitudine inter ſe differunt.

Altera, per quam conſona diſſonis.

Tertia, per quam compoſita incompoſitis.

Quarta vero, per genus.

Quinta denique, per quam rationabilia differunt irrationabilibus. Reliquas diviſiones, ut quae nullum ad hanc tractationem uſum adferant, iam praetermittemus.

Syſtematis diviſiones.

Syſtema porro differet a ſyſtemate iiſdem hiſce differentiis, excepta una. Quippe eſt perſpicuum, quomodo magnitudine ſyſtema differat a ſyſtemate, ac quomodo ſoni, qui magnitudinem illam finiunt, conſoni ſint, aut diſſoni. Tertiam differentiam illarum, quae in intervalli differentiis ſunt abductae, impoſſibile eſt eſſe ſyſtemati ad ſyſtema. Etenim manifeſtum, quomodo fieri nequeat, ut ſyſtematum quaedam ſint compoſita, quaedam vero incompoſita; illo certe modo, quo intervallorum alia erant compoſita; alia incompoſita. Quartam vero, quae erat differentia per genus, neceſſe quoque eſt ſyſtematis ineſſe. Alia enim illorum ſunt diatona; alia chromatica; alia enarmonia. Perſpicuum quomodo & quintam; quandoquidem illorum quaedam irrationabili intervallo ſunt finita; quaedam, rationabili. Hiſce vero alias tres oportet addere diviſiones. Tum iſtam, quae in coniunctionem, & diſiunctionem, atque in utrumque dividat ſyſtemata, ab aliqua incipiendo magnitudine, aut diſiuncta, aut coniuncta, aut mixta, quae ex utraque fit, ac in quibuſdam fieri monſtratur. Deinde illam, quae ſyſtema in praepoſterum, & continuum dividat. Omne enim ſyſtema, aut continuum eſt, aut tranſiliens. Denique diviſionem, quae in ſimplex illud partiatur, & duplex, & multiplex. Quodcumque enim ſumitur ſyſtema, aut ſimplex illud eſt, aut duplex, aut multiplex. Quid vero horum quodque ſit, in ſequentibus monſtrabitur.

His iam ita determinatis, ac diviſis, de cantu conandum nobis fuerit brevem deſignationem ſubiicere, quaenam eius ſit natura. Vocis itaque motum in illo eſſe oportere intervallis diſtinctum, iam ſupra diximus. Vt hoc ipſo cantus Muſicus ſeparatus ſit ab illo, qui ſit ſermone. Dicitur enim & ſermone aliquis fieri cantus, qui ex accentibus, quos in vocabulis habemus, componitur. Quippe naturale eſt, intendere, ac remittere in ſermocinando. Porro non ſolum ex intervallis, & ſonis conſtare oportet cantum modulatum; ſed praeterea opus eſt certa quadam compoſitione, nec illa vulgari. Perſpicuum enim, quomodo illud ex intervallis, & ſonis conſiſtere, ſit commune; quum & non modulato cantui inſit. Quare, quum hoc ita ſe habeat, praecipuam partem, quaeque plurimum momenti ferat ad recte conſtituendum cantum circa compoſitionem, tum quoque, eius proprietatem, exiſtere putandum. Et

Διαιρέσεις Διαστήματος.

Τούτων δ' οὕτως ὡρισμένων, πρῶτον μὲν τὸ διάστημα πειρατέον διελθεῖν εἰς ὅσας πέφυκε διαιρέσεις διαιρεῖσθαι χρησίμους. καὶ ἔτι τὸ σύστημα. πρώτη μὲν οὖν ἐστι διαστημάτων διαίρεσις, καθ' ἣν μεγέθει ἀλλήλων διαφέρει.

Δευτέρα δὲ, καθ' ἣν τὰ σύμφωνα τῶν διαφώνων.

Τρίτη δὲ, καθ' ἣν τὰ σύνθετα τῶν ἀσυνθέτων.

Τετάρτη δὲ, ἡ κατὰ γένος.

Πέμπτη δὲ, καθ' ἣν διαφέρει τὰ ῥητὰ τῶν ἀλόγων. τὰς δὲ λοιπὰς τῶν διαιρέσεων, ὡς οὐ χρησίμους οὔσας εἰς ταύτην τὴν πραγματείαν, ἀφετέον τανῦν.

Συστήματος διαιρέσεις.

Σύστημα δὲ συστήματος ταύταις τε διοίσει ταῖς διαφοραῖς πλὴν μιᾶς. μεγέθει τε δῆλον, ὡς διαφέρει συστήματος σύστημα. καὶ τῷ τε συμφώνους ἢ διαφώνους εἶναι τοὺς ὁρίζοντας φθόγγους τὸ μέγεθος. Τὴν δὲ τρίτην τῶν ῥηθεισῶν ἐπὶ τοῦ συστήματος διαφορῶν ἀδύνατον ὑπάρξαι συστήματι 1 πρὸς σύστημα. δῆλον γὰρ ὡς οὐκ ἐνδέχεται τὰ μὲν σύνθετα, τὰ δὲ ἀσύνθετα εἶναι τῶν συστημάτων. τοῦτόν γε τὸν τρόπον, ὅνπερ τῶν διαστημάτων τὰ μὲν ἦν σύνθετα, τὰ δὲ ἀσύνθετα. Τὴν δὲ τετάρτην. αὕτη δ' ἦν ἡ κατὰ γένος, ἀναγκαῖον καὶ τοῖς συστήμασιν ὑπάρχειν. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐστι διατόνα· τὰ δὲ χρωματικά. τὰ δὲ ἐναρμόνια. Δῆλον δ' ὅτι καὶ πέμπτην. τὰ μὲν γὰρ αὐτῶν ἀλόγῳ διαστήματι ὥρισται· τὰ δὲ, ῥητῷ. πρὸς δὲ ταύταις, τρεῖς ἑτέρας προσθετέον διαιρέσεις. τήν τε εἰς συναφὴν, καὶ διάζευξιν, καὶ τὸ συναμφότερον, μερίζουσαν τὰ συστήματα, ἀπό τινος μεγέθους ἀρξάμενον, ἢ διεζευγμένου, ἢ συνημμένου, ἢ μικτοῦ ἐξ ἀμφοτέρων γίνεται, καὶ δείκνυται τοῦτο γινόμενον ἐν ἐνίοις. ἔπειτα τήν τε εἰς ὑπερβατὸν καὶ συνεχὲς μερίζουσαν. πᾶν γὰρ σύστημα ἤτοι συνεχὲς, ἢ ὑπερβατόν ἐστι. τήν τε εἰς ἁπλοῦν καὶ διπλοῦν καὶ πολλαπλοῦν διαίρεσιν. πᾶν γὰρ τὸ λαμβανόμενον σύστημα, ἤτοι ἁπλοῦν, ἢ διπλοῦν, ἢ πολλαπλοῦν ἐστι. τί δ' ἐστι τούτων ἕκαστον, ἐν τοῖς ἔπειτα δειχθήσεται.

Τούτων δὲ οὕτως ἀφωρισμένων τε καὶ προδιῃρημένων, περὶ μέλους ἂν εἴη ἡμῖν πειρατέον ὑποτυπῶσαι, τίποτ' ἐστιν ἡ φύσις αὐτοῦ. Ὅτι μὲν οὖν διαστηματικὴν ἐν αὐτῷ δεῖ τὴν τῆς φωνῆς κίνησιν εἶναι, προείρηται. ὥστε τοῦ γε λογώδους κεχωρίσθαι ταύτῃ τὸ μουσικὸν μέλος. λέγεται γὰρ δὴ καὶ λογῶδές τι μέλος, τὸ συγκείμενον ἐκ τῶν προσῳδιῶν, τὸ ἐν τοῖς ὀνόμασι, φυσικὸν γὰρ τὸ ἐπιτείνειν, καὶ ἀνιέναι ἐν τῷ διαλέγεσθαι. ἔπειτα οὐ μόνον ἐκ διαστημάτων τε καὶ φθόγγων συνεστάναι δεῖ τὸ ἡρμοσμένον μέλος, ἀλλὰ προσδεῖται συνθέσεώς τινος ποιᾶς, καὶ οὐ τῆς τυχούσης. δῆλον γὰρ ὡς τό γε ἐκ διαστημάτων τε καὶ φθόγγων συνεστάναι κοινόν ἐστιν. ὑπάρχει γὰρ καὶ τῷ ἀναρμόστῳ. ὥστε ἐπειδὴ τοῦθ' οὕτως ἔχει, τὸ μέγιστον μέρος, καὶ πλείστην ἔχον ῥοπὴν εἰς τὴν ὀρθῶς γιγνομένην σύστασιν τοῦ μέλους, περὶ τὴν σύνθεσιν, καί που καὶ τὴν ταύτης ἰδιότητα ὑποληπτέον εἶναι, σχεδὸν δὴ φανερόν. ὅτι τοῦ μὲν ἐπιτηδείως γινομένου μέλους τῷ διαστήματι κεχρῆσθαι, τῇ τῆς φωνῆς

1 Συστήματι] Scrib. σύστημά τι.

φωνῆς κινήσει διοίσει τὸ μουσικὸν μέλος. τοῦ δ' ἀναρμόστου καὶ διημαρτημένου, τῇ τῆς συνθέσεως διαφορᾷ τῆς τῶν ἀσυνθέτων διαστημάτων. περὶ ἧς ἐν τοῖς ἔπειτα δειχθήσεται τίς ἐστιν αὐτῆς ὁ τρόπος. πλὴν ἐπὶ τοσοῦτόν γε εἰρήσθω καθόλου καὶ νῦν. ὅτι πολλὰς ἔχοντος διαφορὰς τοῦ ἡρμοσμένου κατὰ τὴν τῶν διαστημάτων σύνθεσιν· ὅμως ἐστί τι τοιοῦτον, ὃ κατὰ παντὸς ἡρμοσμένου ῥηθήσεται ἕν τε καὶ ταυτὸ, τοιαύτην ἔχον δύναμιν, οἵαν αὐτὴν ἀναιρουμένην ἀναιρεῖν τὸ ἡρμοσμένον. ἁπλοῦν δ' ἔσται προϊούσης τῆς πραγματείας. τὸ μὲν ἓν μουσικὸν μέλος ἀπὸ τῶν ἄλλων οὕτως ἀφωρίσθω. ὑποληπτέον δὲ τὸν εἰρημένον ἀφορισμὸν τύπῳ εἰρῆσθαι οὕτως, ὡς μηδέπω τῶν καθ' ἕκαστον τεθεωρημένων.

Et certe utcumque patet, Musicum cantum ab illo, qui naturali aptitudine exercetur, distinctum esse eo, quod intervallo utatur, & alio vocis motu: a non modulato vero, & rudiori: incompositorum intervallorum compositionis differentia, de qua in sequentibus monstrabitur, quis sit ipsius modus. Ceterum de his generaliter in tantum quoque dictum esto, quod, cum modulatus cantus, ob intervallorum compositionem, plures habeat differentias; aliquid tamen sit eiusmodi, quod de omni modulato cantu dici possit, unum, atque idem; vim habens illam, ut sublato eo, cantus quoque modulatus tollatur. Atque hoc erit evidens, tractatione procedente. Cantus itaque musicus ab aliis ita sit distinctus. Putandum vero, dicta ea, quae ad singulas cantus species pertinent, distributionem breviter ita esse adlatam, quod nondum consideraverimus.

Ἐχόμενον δὲ ἂν εἴη τῶν εἰρημένων, τὸ καθόλου λεγόμενον μέλος διελεῖν εἰς ὅσα φαίνεται γένη διαιρεῖσθαι. φαίνεται δὲ εἰς τρία. πᾶν γὰρ τὸ λαμβανόμενον μέλος τῶν εἰς τὸ ἡρμοσμένον, ἤτοι διάτονόν ἐστιν, ἢ χρωματικὸν, ἢ ἐναρμόνιον. πρῶτον μὲν οὖν καὶ πρεσβύτατον αὐτῶν θετέον τὸ διάτονον. πρῶτόν τε αὐτοῦ ἡ τοῦ ἀνθρώπου φύσις προτυγχάνει. δεύτερον δὲ, τὸ χρωματικόν. τρίτον δὲ, καὶ ἀνώτατον, τὸ ἐναρμόνιον. τελευταίῳ γὰρ αὐτῷ καὶ μόλις μετὰ πολλοῦ πόνου συνεθίζεται ἡ αἴσθησις.

His enarratis, proximum fuerit, cum, qui in genere cantus dicitur, distribuere in quot videtur genera distribui. Videtur autem in tria. Quicumque enim accipitur cantus, ex iis, qui modulata serie nituntur, aut diatonus est, aut chromaticus, aut enarmonius. Primus itaque & antiquissimus illorum ponendus est diatonus; primoque ipso prior natura hominis existit; alter, chromaticus; tertius, & supremus, enarmonius. Vltimo enim isti vix etiam magno cum labore sensus adsuescit.

Τούτων δὲ εἰς τοῦτον τὸν ἀριθμὸν διῃρημένων, τῶν διαστηματικῶν διαφορῶν τῆς δευτέρας ῥηθείσης, θάτερον μέρος πειρατέον σκέψασθαι. ἦν δὲ τὰ μέρη ταῦτα, διαφωνία τε καὶ συμφωνία. ληπτέον δὲ τὴν συμφωνίαν εἰς τὴν ἐπίσκεψιν. φαίνεται δὲ διάστημα, σύμφωνον συμφώνου διαφέρειν κατὰ πλείους διαφορὰς, ὧν μία μέν ἐστιν ἡ κατὰ μέγεθος. περὶ ἧς ἀφοριστέον ἢ φαίνεται ἔχειν. δοκεῖ δὲ τὸ μὲν ἐλάχιστον τῶν συμφώνων διαστημάτων ὑπ' αὐτῆς τῆς τοῦ μέλους φύσεως ἀφορίσθαι. μελῳδεῖται μὲν γὰρ τοῦ διὰ τεσσάρων ἐλάττω διαστήματα πολλὰ, διάφωνα μέν τοι πάντα. τὸ μὲν οὖν ἐλάχιστον κατ' αὐτὴν τὴν τῆς φωνῆς φύσιν ὥρισται. τὸ δὲ μέγεθος οὕτως μὲν οὖν οὐκ ἔοικεν ὁρίζεσθαι. φαίνεται γὰρ εἰς ἄπειρον αὔξεσθαι κατά γε αὐτὴν τὴν τοῦ μέλους φύσιν. καθάπερ καὶ τὸ διάφωνον. παντὸς γὰρ προστιθεμένου συμφώνου διαστήματος πρὸς τῷ διὰ πασῶν, καὶ μείζονος, καὶ ἐλάττονος, καὶ ἴσου, τὸ ὅλον γίνεται σύμφωνον. οὕτω μὲν οὖν οὐκ ἔοικεν εἶναί τι μέγιστον σύμφωνον διάστημα. κατὰ μέν τοι τὴν ἡμετέραν χρῆσιν. λέγω δ' ἡμετέραν, τήν τε διὰ τῆς ἀνθρώπου φωνῆς γινομένην, καὶ τὴν διὰ τῶν ὀργάνων· φαίνεταί τι μέγιστον εἶναι τῶν συμφώνων, τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ διὰ πέντε, καὶ τὸ δὶς διὰ πασῶν. τοῦ γὰρ τρὶς διὰ πασῶν οὐκ ἔτι διατείνομεν. δεῖ δὲ τὴν διάστασιν 1 ὁρίζειν ἑνός τινος ὀργάνου τόνῳ καὶ πέρασι. τάχα γὰρ ὁ τῶν παρθενίων αὐλῶν ὀξύτατος φθόγγος πρὸς τὸν τῶν ὑπερτελείων βαρύτατον μεῖζον ἂν ποιήσειε τοῦ τ' εἰρημένου τρὶς διὰ πασῶν διάστημα, καὶ κατασπασθείσης γε τῆς σύριγγος ὁ τοῦ συρίττοντος ὀξύτατος πρὸς τὸν τοῦ αὐλοῦντος βαρύτατον μεῖζον ἂν ποιήσειε τοῦ ῥηθέντος διαστήματος. ταυτὸ δὲ καὶ παιδὸς φωνὴ μικροῦ πρὸς ἀνδρὸς φωνὴν

His iam in hunc numerum divisis, ex intervallorum differentiis eius, quam secundo loco diximus, partem alteram inquirere conabimur. Erant vero partes istae, dissonantia, & consonantia. Sumenda itaque ad inquisitionem consonantia. Et quidem intervallum consonum a consono differre videtur pluribus differentiis; quarum una est, qua magnitudine differunt, de qua, quomodo se habere videatur, determinabimus. Videtur itaque consonantium intervallorum minimum ab ipsa cantus natura esse definitum. Etenim multa modulamur intervalla, ipso dia tessaron minora, sed dissona omnia. Minimum igitur ipsa vocis natura est finitum. At magnitudo non ita finiri posse videtur. Adparet enim in infinitum illam augeri per ipsam quoque cantus naturam, ut & dissonantiam, Omni enim consono intervallo ad dia pason addito; & maiore, & minore, & aequali, totum evadit consonum. Ita igitur non videtur esse aliquod maximum intervallum consonum. At vero nostro usu; nostro, inquam, qui humana voce efficitur, & instrumentis; consonantia aliqua videtur esse maxima. Atque haec est dia pente, & dis dia pason. Nam ad ter dia pason nequaquam extendimus. Porro distantiam unius cuiusdam instrumenti tentione, ac finibus finire oportet. Etenim virginalium tibiarum acutissimus sonus ad perfectissimarum gravissimum, forsan etiam maius, dicto ter dia pason, fecerit intervallum; & deducta magis ligula fistulam inflantis acutissimus, ad tibia canentis gravissimum, maius adhuc dicto hocce fecerit intervallum. Idem quoque pueri vox

1 Διάστασιν] Scrib. διάτασιν. Est enim in verbis praecedentibus. Τοῦ γὰρ τρὶς διὰ πασῶν οὐκέτι διατείνομεν. Vbi etiam scribendum puto. Τὸ γὰρ τρίς.

non ita magni habeat ad vocem viri. Ex quibus consonorum maxima perspiciuntur. Ex diversis enim aetatibus, mensurisque diversis, contemplatione nostra indagavimus, & ter dia pason consonare, & quater, & quod sit maius. In parvitatem igitur, ipsam cantus naturam dia tessaron reddere consonorum minimum; in magnitudinem vero, nostra quodammodo potestate definiri maximum, ex dictis fere liquet. Quod quoque ex consonis intervallis, magnitudine differentibus hoc fieri contingat, haud difficulter conspicitur.

Hisce cognitis, toni intervallum determinare conabimur. Est vero tonus, primarum consonantiarum per magnitudinem differentia. Porro tribus ille divisionibus dividatur; nimirum cantetur ipsius & dimidium, & tertia pars, & quarta. Quae his sunt minora, intervalla omnia, cani nequeant. Pars vero minima vocetur, diesis enarmonia minima; sequens diesis chromatica minima: maxima, hemitonium.

His ita determinatis, generum differentias, unde fiant, & quonam modo, addiscere conandum. Considerandum vero est, consonorum intervallorum minimum, quod ut plurimum vocatur, a quatuor sonis contentum; unde & adpellationem ab antiquis habuit, quem illius ordinem, quum plures sint, cogitare debeamus, in quo, quae moventur, & quae quiescunt, in generum differentiis sint aequalia. Fit autem istud in eiusmodi tetrachordo, cuiusmodi est a mese ad hypaten. In hoc enim duo quidem continentes soni in generum differentiis sunt immobiles: duo vero, qui continentur, mobiles existunt. Hoc igitur ita ponatur. Quum vero plures sint chordarum complexiones, quae dictum quatuor sonorum ordinem obtineant, quumque illarum singulae suis nominibus sint finitae; unam esse quamdam, ex mese & lichano, & parypate, & hypate constantem, iis, puto, qui Musicam adtigere, est notissimum: in qua generum differentias, quomodo fiant, inquirere est necesse. Illorum itaque, qui moveri solent, sonorum intensiones, & remissiones esse caussas generum differentiae, est perspicuum. Quis vero motus utriusque horum sonorum modus dicendum. Lichani igitur omnis locus, in quo movetur, magnitudinem habet toni. Neque enim minus toni spacio a mese distare potest, nec amplius, ditoni. Horum vero minus ab iis, qui iam diatonum genus considerave, non suscipitur; ab iis vero, qui haec nondum perspexere, concederetur, si inductiones fierent. At maius alii concedunt; alii, non. Quam vero hoc ob causam fiat, in sequentibus dicetur. Et quidem esse melopoeiam aliquam, ditona lichano indigentem, & nequaquam pessimam, sed ferme optimam; eorum multis, qui nunc Musicam adtingunt, non admodum est perspicuum; futurum certe, ubi eo fuerint inducti; iis vero, qui antiquorum modorum primis, & secundis adsueti satis fuerint, planum est, quod dicitur. Certe, qui huius, quae iam obtinet, melopoeiae usum tantum habent,

πάθοι ἄν. Ὅθεν καὶ καλανοεῖται τὰ μεγάλα τῶν συμφώνων. ἐκ διαφερουσῶν γὰρ ἡλικιῶν, καὶ διαφερόντων μέτρων τεθεωρήκαμεν, ὅτι καὶ τὸ τρὶς διὰ πασῶν συμφωνεῖ, καὶ τὸ τετράκις, καὶ τὸ μεῖζον. Ὅτι μὲν οὖν ἐπὶ μὲν τὸ μικρὸν ἡ τοῦ μέλους φύσις αὐτὴ τὸ διὰ τεσσάρων ἐλάχιστον ἀποδίδωσι τῶν συμφώνων· ἐπὶ δὲ τὸ μέγα, τῇ ἡμετέρᾳ πως τὸ μέγιστον ὁρίζεται δυνάμει, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. Ὅτι δὲ ἐκ τῶν μεγέθει συμφώνων καὶ διαστημάτων συμβαίνει γίνεσθαι, ῥᾴδιον συνιδεῖν.

Τούτων δ' ὄντων γνωρίμων, τὸ τονιαῖον διάστημα πειρατέον ἀφορίσαι. Ἔστι δὴ τόνος, ἡ τῶν πρώτων συμφώνων κατὰ μέγεθος διαφορά. διαιρέσθω δὲ εἰς τρεῖς διαιρέσεις. μελῳδείσθω γὰρ αὐτοῦ τό, τε ἥμισυ, καὶ τὸ τρίτον μέρος, καὶ τέταρτον. τὰ δὲ τούτων ἐλάττονα διαστήματα πάντα ἔστω ἀμελῴδητα. καλείσθω δὲ τὸ μὲν ἐλάχιστον, δίεσις ἐναρμόνιος ἐλαχίστη. τὸ δὲ ἐχόμενον, δίεσις χρωματικὴ ἐλαχίστη. τὸ δὲ μέγιστον, ἡμιτόνιον,

Τούτων δὲ οὕτως ἀφωρισμένων, τὰς τῶν γενῶν διαφορὰς, ὅθεν γίνονται, καὶ ὃν τρόπον, πειρατέον καταμαθεῖν. δεῖ δὲ νοῆσαι τῶν συμφώνων διαστημάτων ἐλάχιστον, τὸ καλούμενον τά τε πλεῖστα ὑπὸ τεττάρων φθόγγων. Ὅθεν δὴ καὶ τὴν προσηγορίαν ὑπὸ τῶν παλαιῶν ἔσχε, τινὰ τάξιν, πλειόνων οὐσῶν, νοητέον, ἐν ᾗ ἴσα τά τε κινούμενά εἰσιν, καὶ τὰ ἠρεμοῦντα ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς. γίνεται δὲ ἐν τῷ τοιούτῳ, οἷον τὸ ἀπὸ μέσης ἐφ' ὑπάτην. ἐν τούτῳ γὰρ δύο μὲν οἱ περιέχοντες φθόγγοι ἀκίνητοί εἰσιν ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς· δύο δὲ οἱ περιεχόμενοι κινοῦνται. τοῦτο μὲν οὖν οὕτω κείσθω. τῶν δὲ συγχορδιῶν πλειόνων τε οὐσῶν, τὴν εἰρημένην τάξιν τοῦ διὰ τεσσάρων κατεχουσῶν, καὶ ὀνόμασιν ἰδίοις ἑκάστης αὐτῶν ὡρισμένης, μία τίς ἐστιν ἡ μέσης καὶ λιχανοῦ, καὶ παρυπάτης, καὶ ὑπάτης σχεδὸν γνωριμώτατον τοῖς ἁπτομένοις μουσικῆς, ἐν ᾗ τὰς τῶν γενῶν διαφορὰς ἀναγκαῖον ἐπισκέψασθαι, τίνα τρόπον γίνονται. ὅτι μὲν οὖν αἱ τῶν κινεῖσθαι πεφυκότων φθόγγων ἐπιτάσεις τε καὶ ἀνέσεις αἴτιαί εἰσι τῆς τῶν γενῶν διαφορᾶς, φανερόν. τίς δ' ὁ τρόπος τῆς κινήσεως ἑκατέρου τῶν φθόγγων τούτων, λεκτέον. λιχανοῦ μὲν οὖν ἐστι τονιαῖος ὁ σύμπας τόπος, ἐν ᾧ κινεῖται. οὔτε γὰρ ἔλαττον ἀφίστασθαι μέσης τονιαίου διαστήματος, οὔτε μεῖζον διτόνου. τούτων δὲ τὸ μὲν ἔλαττον παρὰ μὲν τῶν ἤδη καλανενοηκότων τὸ διάτονον γένος οὐχ ὁμολογεῖται. παρὰ δὲ τῶν μήπω συνεωρακότων συγχοροῖτ' ἂν ἐπαχθέντων αὐτῷ· τὸ δὲ μεῖζον, οἱ μὲν συγχωροῦσιν· οἱ δὲ, οὔ, δι' ἣν δὲ γίνεται τοῦτο αἰτίαν, ἐν τοῖς ἔπειτα ῥηθήσεται. Ὅτι δ' ἐστὶ τις μελοποιΐα διτόνου λιχανοῦ 1 δεομένη, καὶ οὐχὶ φαυλοτάτη τε, ἀλλὰ σχεδὸν ἡ καλλίστη, τοῖς μὲν πολλοῖς τῶν νῦν ἁπτομένων μουσικῆς, οὐ πάνυ εὔδηλόν ἐστι. γένοιτο μέν τ' ἂν ἐπαχθεῖσιν αὐτοῖς, τοῖς δὲ συνειθισμένοις τῶν ἀρχαϊκῶν τρόπων τοῖς τε πρώτοις καὶ τοῖς δευτέροις ἱκανῶς, δῆλόν ἐστι τὸ λεγόμενον. οἱ μὲν γὰρ τῇ νῦν κατεχούσῃ μελοποιΐᾳ συνήθεις μόνον ὄντες, εἰκότως τὸν δίτονον λιχανὸν 2 ἐξορίζουσι. συντονωτέραις γὰρ χρῶνται σχεδὸν οἱ πλεῖστοι τῶν νῦν, τούτου δ' αἴτιον τὸ βουλε-

1 Διτόνου λιχανοῦ) Scrib. διατόνου λ. Et mox. 1 I 2 Δίτονον λιχανὸν) Iterum scribo, διάτονον λ.

βούλεσθαι γλυκαίνειν ἀεί. σημεῖον δὲ, ὅτι τούτου στοχάζονται. μάλιστα μὲν γὰρ καὶ πλεῖστον χρόνον ἐν τῷ χρώματι διατρίβουσιν. ὅτ' ἂν δ' ἀφίκωνταί ποτε εἰς τὴν ἁρμονίαν, ἐγγὺς τοῦ χρώματος, προσάγουσι συνεπισπωμένου τοῦ ἤθους. περὶ τούτων μὲν οὖν ἐπὶ τοσοῦτον ἀρκείσθω. Ὁ δὲ τῆς λιχανοῦ τόπος τονιαῖος ὑποκείσθω. ὁ δὲ τῆς παρυπάτης, διέσεως ἐλαχίστης. οὔτε γὰρ ἐγγυτέρω τῆς ὑπάτης προσέρχεται διέσεως, οὔτε πλεῖον ἀφίσταται, ἡμίσεος τόνου. οὐ γὰρ ἐπαλλάττουσιν οἱ τόποι, ἀλλ' ἔστιν αὐτῶν πέρας ἡ συναφή. Ὅτ' ἂν γὰρ ἐπὶ τὸν αὐτὴν τάσιν ἀφίκωνται ἥτε παρυπάτη καὶ ἡ λιχανὸς, ἡ μὲν ἀνιεμένη, ἡ δὲ ἐπιτεινομένη, πέρας ἔχουσιν οἱ τόποι. καὶ ἔστιν ὁ μὲν ἐπὶ τὸ βαρὺ παρυπάτης· ὁ δὲ ἐπὶ τὸ ὀξὺ, λιχανοῦ τε καὶ παρυπάτης. καὶ περὶ τούτων μὲν οὕτως ὡρίσθω. περὶ δὲ τῶν κατὰ γένη τε καὶ τὰς χρόας, λεκτέον. Τὸ μὲν οὖν διὰ τεσσάρων, ὃν τρόπον ἐξεταστέον. εἴτε μετρεῖταί τινι τῶν ἐλαττόνων διαστημάτων, εἴτε πᾶσίν ἐστιν ἀσύμμετρον, ἐν τοῖς διὰ συμφωνίας λαμβανομένοις λέγεται. ὡς φαινομένου δὲ ἐξ ἐκείνου δύο τόνων καὶ ἡμίσεος, κείσθω τοῦτ' ἂν εἶναι τὸ μέγεθος. πυκνὸν δὲ λεγέσθω τὸ ἐκ δύο διαστημάτων συνεστηκὸς, ἃ συντεθέντα ἔλαττον διάστημα περιέξει τοῦ λειπομένου διαστήματος ἐν τῷ διὰ τεσσάρων. τούτων οὕτως ὡρισμένων, πρὸς τῷ βαρυτέρῳ τῶν μενόντων φθόγγων εἰλήφθω τὸ ἐλάχιστον. πυκνὸν δ' ἔσται τὸ ἐκ δύο διέσεων ἐναρμονίων, καὶ χρωματικῶν ἐλαχίστων. ἔσονται δύο δὲ λιχανοὶ εἰλημμέναι δύο γενῶν βαρύταται. ἡ μὲν ἁρμονίας· ἡ δὲ, χρώματος. καθόλου γὰρ βαρύταται μὲν αἱ ἐναρμόνιοι λιχανοὶ ἦσαν. ἐχόμεναι δὲ, αἱ χρωματικαί. συντονώταται δὲ, αἱ διάτονοι. μετὰ ταῦτα τρίτον εἰλήφθω πυκνὸν πρὸς τῷ αὐτῷ. τέταρτον εἰλήφθω πυκνὸν τονιαῖον. πέμπτον δὲ πρὸς τῷ αὐτῷ, τὸ ἐξ ἡμιτονίου καὶ ἡμιολίου διαστήματος συνεστηκὸς σύστημα εἰλήφθω. ἕκτον δὲ, ἐξ ἡμιτονίου καὶ τόνου, αἱ μὲν οὖν τὰ δύο τὰ πρῶτα ληφθέντα πυκνὰ ὁρίζουσαι λιχανοὶ εἴρηνται· ἡ δὲ τὸ τρίτον πυκνὸν ὁρίζουσα λιχανὸς, χρωματικὴ μέν ἐστι· καλεῖται δὲ τὸ χρῶμα, ἐν ᾧ ἐστι, ἡμιόλιον. ἡ δὲ τὸ τέταρτον πυκνὸν ὁρίζουσα λιχανὸς, χρωματικὴ μέν ἐστι· καλεῖται δὲ τὸ χρῶμα, ἐν ᾧ ἐστι, τονιαῖον. ἡ δὲ τὸ πέμπτον ληφθὲν σύστημα ὁρίζουσα λιχανὸς, ὃ μείζων ἤδη πυκνοῦ ἦν. ἐπειδήπερ ἴσα ἐστὶ τὰ δύο τῷ ἑνὶ, βαρυτάτη διάτονός ἐστιν. ἡ δὲ τὸ ἕκτον ληφθὲν σύστημα ὁρίζουσα λιχανὸς, συντονωτάτη διάτονός ἐστιν. ἡ μὲν οὖν βαρυτάτη χρωματικὴ λιχανὸς τῆς ἐναρμονίου βαρυτάτης ἕκτῳ μέρει τόνου ὀξυτέρα ἐστίν. ἐπειδήπερ ἡ χρωματικὴ δίεσις τῆς ἐναρμονίου διέσεως δωδεκατημορίῳ τόνου μεῖζόν ἐστι. δεῖ γὰρ τὸ τοῦ αὐτοῦ τριτημόριον τοῦ τετάρτου μέρους δωδεκατημορίῳ ὑπερέχειν. αἱ δὲ δύο χρωματικαὶ καὶ τῶν δύο ἐναρμονίων δῆλον ὡς τῷ διπλασίῳ. τοῦτο δ' ἔστιν ἑκτημόριον ἔλαττον διάστημα τοῦ ἐλαχίστου τῶν μελῳδουμένων. Τὰ δὲ τοιαῦτα ἀμελῴδητά ἐστιν. ἀμελῴδητον γὰρ λέγομεν, ὃ μὴ τάττεται καθ' ἑαυτὸ ἐν συστήματι. ἡ δὲ βαρυτάτη διάτονος τῆς βαρυτάτης χρωματικῆς ἡμιτονίῳ καὶ δωδεκατημορίῳ τόνου ὀξυτέρα ἐστίν. ἐπὶ μὲν γὰρ τὴν τοῦ ἡμιολίου χρώματος λιχανὸν ἡμιτόνιον ἦν ἐπ' αὐτῆς. ἀπὸ δὲ τῆς ἡμιολίου ἐπὶ τὴν ἐναρμόνιον, δίεσις. ἀπὸ δὲ τῆς ἐναρμονίου ἐπὶ τὴν βαρυτάτην χρωματικὴν, ἑκτημόριον. ἀπὸ δὲ τῆς βαρυτάτης χρωματικῆς ἐπὶ τὸ ἡμιόλιον, δωδεκατημόριον τόνου τὸ δὲ τεταρτημόριον ἐκ τριῶν δωδεκατημορίων

bent, merito ditonam lichanon eiiciunt. Intensioribus enim hodiernorum plerique ferme utuntur, cuius rei causa est semper delinire velle. Indicium est, quod ad id colliment. Namque plurimum temporis chromati insumunt, ubi vero ad harmoniam ventum fuerit, illam proxime chroma adducunt, more quoque co simul adtracto. Sed de his hactenus sufficiat, ac lichani locus, toni magnitudine supponatur. Parypates vero, diesis minimae. Neque enim propius ad hypaten adcedit diesi, nec longius ab ea distat dimidio tono. Nequaquam enim loci illi variant, sed eorum finis est coniunctio. Vbi enim in eamdem tentionem pervenerint & parypate, & lichanos; dum haec remittitur, illa intenditur, finem habent loci. Estque hic in gravitatem, locus parypates, ille in acumen & lichani, & parypates. Ac de his ita sit definitum. Iam de iis, quae ad genera, & colores spectant, dicendum. Diatessaron itaque quonam modo se habeat, est inquirendum. Et quidem, utrum ab aliquo minorum intervallorum mensuretur, an vero omnibus sit incommensurabile, in iis, quae per consonantias sumuntur, dicitur. Quumque ex iis adpareat esse tonorum duorum semis, ponatur ea esse magnitudine. Porro spissum dicatur, quod ex duobus constat intervallis, quae addita minus intervallum continent eo, quod in diatessaron relinquitur. His ita definitis, ad stabilium sonorum graviorem adsumatur spissum minimum. Illud vero erit, quod ex binis constat diesibus enarmoniis, & chromaticis minimis. Atque ita binae illae lichani, binorum generum adsumtae erunt gravissimae; haec quidem, harmoniae; illa vero, chromatis. Nam generatim gravissimae erant lichani enarmoniae: proximae, chromaticae: intentissimae, diatonae. Postea tertium sumatur spissum ad eumdem sonum. Quartum item sumatur spissum, toni intervallum habens. Quintum ad eumdem sonum sumatur, systema, quod ex hemitonio, & sesquialtero intervallo constat. Sextum denique, quod ex hemitonio, & tono. Porro, quae duo prima adsumpta spissa finiunt, lichani sunt dictae. Quae tertium finit spissum lichanus, chromatica quidem est, sed chroma, in quo est, adpellatur sesquialterum. Quae quartum finit spissum lichanus, chromatica quoque est; at chroma, in quo est, vocatur toniaeum. Lichanus, quae quinto loco adsumtum systema finit, quod iam spisso erat maius; quoniam duo intervalla uni sunt aequalia, est diatonos gravissima. Quae vero sextum finit adsumtum systema lichanus, intentissima est diatonos. Itaque gravissima lichanus chromatica, toni sexta parte acutior est enarmonia gravissima; quoniam diesis chromatica diesi enarmonia, duodecima toni parte existit maior. (Oportet enim, unius & eiusdem triens quadrantem superet, parte duodecima,) atque ita perspicuum, quomodo binae dieses chromaticae binas enarmonias excedant duplo, quod est toni pars sexta; intervallum minus minimo eorum, quae canuntur; cuiusmodi prorsus cani nequeunt. Illud enim non posse cani dicimus, quod per se non collocatur in systemate. Rursus gravissima diatonos acutior est chromatica gravissima, hemito-

tonio, & toni parte duodecima. Nam ad sesquialteri chromatis lichanon ab ista erat hemitonium; a sesquialtera vero ad enarmoniam diesis; ab enarmonia ad gravissimam chromaticam, toni pars sexta; a gravissima chromatica ad sesquialteram, toni pars duodecima. At toni pars quarta ex tribus constat duodecimis; ut ita sit perspicuum, dictum intervallum esse a gravissima diatono ad chromaticam gravissimam. Porro intentissima diatonos diatono gravissima, diesi est intentior. Atque ex his manifesti fiunt loci cuiusque lichanorum. Namque chromatica gravior omnis est lichanos enarmonia, atque omnis diatono gravior est diatonos, ad gtavissimam usque diatonon. Quippe cogitandum, infinitas numero esse lichanos. Vbi enim cumque vocem stiteris in loco, quem lichano competere monstravimus, lichanos existet. Nec ullum habet vacuum locus ad lichanon spectans. Certe non tantum, ut lichanum capere nequeat, quae res non parvo fuit dubio implicita. Alii enim de intervallo solum dissentiunt; puta num diatona sit lichanus, aut contentior; utpote cum una existat enarmonia; at nos non tantum plures una in quolibet genere dicimus esse lichanos, sed & addimus, numero esse infinitas. Quae itaque de lichanis dicenda erant, sic determinata sunto. Porro parypates duo sunt loci, Alter, diatono, & chromati communis; alter, harmoniae propria. Inter se enim communionem habent haec duo parypatarum genera. Enarmonios itaque est parypate omnis, quae gravior existit chromatica gravissima. Chromatica vero, & diatonos, reliqua omnis usque ad determinatam. Intervallum autem, quod inter hypaten est, & parypaten, illi, quod inter parypaten, & lichanon aut aequale canitur, aut minus. Parypates vero, & lichani, & meses intervallo & aequale, & inaequale utrisque. Caussa huius est, quod utrorumque generum parypate sint communes. Congruum enim fit tetrachordum ex parypate chromatica acutissima, & diatona lichano contentissima. Parypates denique locus manifestus ex superioribus, quantus est, divisus, ac insertus.

σύγκειται. ὥστ' εἶναι φανερὸν, ὅτι τὸ εἰρημένον διάστημά ἐστιν ἀπὸ τῆς βαρυτάτης διατόνου, ἐπὶ τὴν βαρυτάτην χρωματικήν. ἡ δὲ συντονωτάτη διάτονος τῆς βαρυτάτης διατόνου. διέσει ἐστὶ συντονωτέρα. ἐκ τούτων. δὴ φανεροὶ γίνονται οἱ τόποι τῶν λιχανῶν ἑκάστης, ἥτε γὰρ βαρυτάτη τῆς χρωματικῆς πᾶσά ἐστιν ἐναρμόνιος λιχανὸς, ἥτε τῆς διατόνου βαρυτέρα πᾶσά ἐστι διάτονος, μέχρι τῆς βαρυτάτης διατόνου. νοητέον γὰρ ἀπείρους τὸν ἀριθμὸν τὰς λιχανούς. οὗ γὰρ ἂν στήσῃς τὴν φωνὴν τοῦ ἀποδεδειγμένου τόπου λιχανοῦ, λιχανὸς ἔσται. διάκενον δὲ οὐδέν ἐστι τοῦ λιχανοειδοῦς τόπου. οὐδὲ τοιοῦτον, οἷον μὴ δέχεσθαι λιχανόν. ὥστ' εἶναι μὴ περὶ μικροῦ τὴν ἀμφισβήτησιν. οἱ μὲν γὰρ ἄλλοι διαφέρονται περὶ τοῦ διαστήματος μόνον, οἷον πότερον διάτονός ἐστιν ἡ λιχανὸς, ἢ συντονωτέρα ὡς μιᾶς οὔσης ἐναρμονίου 1, ἡμεῖς δὲ οὐ μόνον πλείους ἐν ἑκάστῳ γένει φαμὲν εἶναι λιχανοὺς μιᾶς, ἀλλὰ καὶ προστίθεμεν, ὅτι ἄπειροί εἰσι τὸν ἀριθμόν. τὰ μὲν οὖν περὶ τῶν λιχανῶν οὕτως ἀφωρίσθω. παρυπάτης δὲ δύο εἰσὶ τόποι, ὁ μέν, κοινὸς τοῦ τε διατόνου, καὶ τοῦ χρώματος ὁ δὲ ἕτερος, ἴδιος τῆς ἁρμονίας. κοινωνεῖ γὰρ τὰ δύο γένη τῶν παρυπατῶν. ἐναρμόνιος μὲν οὖν ἐστι παρυπάτη πᾶσα, ἡ βαρυτέρα τῆς βαρυτάτης χρωματικῆς. χρωματικὴ δὲ καὶ διάτονος, ἡ λοιπὴ πᾶσα μέχρι τῆς ἀφωρισμένης. τῶν δὲ διαστημάτων, τὸ μὲν ὑπάτης καὶ παρυπάτης, τῷ παρυπάτης καὶ λιχανοῦ, ἤτοι ἴσον μελῳδεῖται ἢ ἔλαττον. τὸ δὲ παρυπάτης, καὶ λιχανοῦ καὶ μέσης καὶ ἴσον καὶ ἄνισον ἀμφοτέροις, τούτου δ' αἴτιον, τὸ κοινὰς εἶναι τὰς παρυπάτας ἀμφοτέρων τῶν γενῶν. γίνεται γὰρ ἐμμελὲς τετράχορδον ἐκ παρυπάτης τε χρωματικῆς παρυπάτης 2, καὶ διατόνου λιχανοῦ τῆς συντονωτάτης. ὁ δὲ τῆς παρυπάτης τόπος φανερός ἐστι ἐκ τῶν ἔμπροσθεν, διαιρεθείς τε καὶ συντεθεὶς ὅσος ἐστί.

Porro de continuitate, ac consequutione in principio adcurate definire non adeo est facile; crassius tamen quaedam subnotare conabimur. Adparet eiusmodi quamdam esse continui naturam in melodia, qualis & in dictione est circa literarum compositionem. Etenim in disserendo natura vox in syllabarum qualibet primam aliquam, & secundam ex literis ponit, & tertiam, & quartam, & secundum reliquos numeros; non tamen quamlibet post quamque, sed est eiusmodi quoddam naturale compositionis incrementum. Simili fere modo, & in modulando vox videtur collocare continenter & intervalla, & sonos, naturalem aliquam compositionem observans, non quodvis post quodque intervallum modulans, seu aequale, seu inaequale. Quaerendum autem illud continuum, non quemadmodum Harmonici in diagrammatum condensationibus illud tradere conantur, dum adserunt sonorum illos consequutione

Περὶ δὲ συνεχείας καὶ τοῦ ἑξῆς, ἀκριβῶς οὐ πάνυ ῥᾴδιον ἐν ἀρχῇ διορίσαι, τύπῳ δὲ πειρατέον ὑποσημῆναι. φαίνεται δὲ τοιαύτη τις φύσις εἶναι τοῦ συνεχοῦς ἐν μελῳδίᾳ, οἵα καὶ ἐν τῇ λέξει περὶ τὴν τῶν γραμμάτων σύνθεσιν. καὶ γὰρ ἐν τῷ διαλέγεσθαι φύσει ἡ φωνὴ καθ' ἑκάστην τῶν συλλαβῶν πρῶτόν τι, καὶ δεύτερον τῶν γραμμάτων τίθησι, καὶ τρίτον, καὶ τέταρτον, καὶ κατὰ τοὺς λοιποὺς ἀριθμούς. ὡσαύτως οὐ πᾶν μετὰ πᾶν. ἀλλ' ἔστι τοιαύτη τις φυσικὴ αὔξησις τῆς συνθέσεως. παραπλησίως δὲ καὶ ἐν τῷ μελῳδεῖν ἔοικεν ἡ φωνὴ τιθέναι κατὰ συνέχειαν τά τε διαστήματα καὶ τοὺς φθόγγους, φυσικήν τινα σύνθεσιν διαφυλάττουσα, οὐ πᾶν μετὰ πᾶν διάστημα μελῳδοῦσα, οὔτε ἴσον, οὔτε ἄνισον. ζητητέον δὲ τὸ συνεχὲς, οὐχ ὡς οἱ ἁρμονικοὶ ἐν ταῖς τῶν διαγραμμάτων καταπυκνώσεσιν ἀποδιδόναι πειρῶνται, τούτους ἀποφαίνοντες τῶν φθόγγων ἑξῆς ἀλλήλων κεῖσθαι, οἷς συμβέβηκε τὸ ἐλάχιστον διάστημα διέχειν ἀπ' αὐτῶν. οὐ γὰρ τοῦ μὴ δύνασθαι διέσεις ὀκτὼ καὶ εἴκοσιν ἑξῆς μελῳ-

1 Ἡ συντονωτέρα ὡς μιᾶς οὔσης ἐναρμονίου] Scribo, & interpungo, ἢ συντονωτέρα, ὡς μ.

2 Ἐκ παρυπάτης τε χρωματικῆς παρυπάτης) Illud παρυπάτης in fine male repetitum censeo, & abundare; itaque eiiciendum.

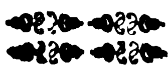
μελῳδεῖσθαι τῇ φωνῇ ἐστιν, ἀλλὰ τὴν τρίτην δίεσιν, πάντα ποιοῦσα, οὐχ οἷά τε ἐστὶ προστιθέναι, ἀλλ' ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ ἐλάχιστον μελῳδεῖ τῷ λοιπὸν τοῦ διὰ τεσσάρων. τὰ δὲ ἐλάττω πάντα ἐξαδυνατεῖ. τοῦτο δ' ἔστιν ἤτοι ὀκταπλάσιον τῆς ἐλαχίστης διέσεως, ἢ μικρῷ τινι παντελῶς καὶ ἀμελῳδήτῳ ἐλάττονι· ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ τῶν δύο διέσεων τονιαίων ἔλαττον οὐ δύναται μελῳδεῖν. οὐ δὴ προσεκτέον εἰς τὸ συνεχὲς, ὅτε μὲν ἐξ ἴσων, ὅτε δ' ἐξ ἀνίσων γίνεται· ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς μελῳδίας φύσιν πειρατέον βλέπειν, καταντεῖν τε προθυμούμενον, τί μετὰ τί πέφυκεν ἡ φωνὴ διάστημα τιθέναι κατὰ μέλος. ἡ γὰρ μετὰ παρυπάτην καὶ λιχανὸν μὴ δυνατὸν ἐγγυτέρω μελῳδῆσαι φθόγγον, αὕτη ἂν εἴη μετὰ τὴν λιχανὸν, εἴτε διπλάσιον, εἴτε πολλαπλάσιον διάστημα ὁρίζει παρυπάτης καὶ λιχανοῦ. τίνα μὲν οὖν τρόπον τό, τε συνεχὲς, καὶ τὸ ἑξῆς δεῖ ζητεῖν, σχεδὸν δῆλον ἐκ τῶν εἰρημένων. πῶς δὲ γίνεται, καὶ τί μετὰ τὸ διάστημα τίθεταί τε καὶ οὐ τίθεται ἐν τοῖς στοιχείοις δειχθήσεται. ὑποκείσθω μὲν τὸ πυκνὸν, ἢ τὸ ἄπυκνον τιθέμενον σύστημα. ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ μετατίθεσθαι ἔλαττον διάστημα τοῦ λειπομένου τῆς πρώτης συμφωνίας· ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ, μὴ ἔλαττον τονιαίου. ὑποκείσθω δὲ, καὶ τῶν ἑξῆς κειμένων φθόγγων κατὰ μέλος ἐν ἑκάστῳ γένει, ἤτοι τοὺς τετάρτους τοῖς τέτρασι διὰ τεσσάρων συμφωνεῖν, ἢ τοὺς πέμπτους τοῖς πέντε διὰ πέντε, ἢ ἀμφοτέρως. ᾧ δ' ἂν τῶν φθόγγων μηδὲν ᾖ τούτων συμβεβηκὸς, ἐκμελῆ τοῦτον εἶναι πρὸς τοὺς οἷς ἀσύμφωνός ἐστιν. ὑποκείσθω δὲ καὶ τεττάρων γινομένων διαστημάτων ἐν τῷ διὰ πέντε, δύο μὲν ἴσων ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῶν τὸ πυκνὸν κατεχόντων· δύο δὲ ἀνίσων, τοῦ τε λειπομένου τῆς πρώτης συμφωνίας, καὶ τῆς ὑπεροχῆς. ᾗ τὸ διὰ πέντε τοῦ διὰ τεσσάρων ὑπερέχει ἐναντίως τίθεσθαι 1 πρὸς τοῖς ἴσοις· τὰ δ' ἄνισα, ἐπί τε τὸ ὀξὺ καὶ βαρύ. ὑποκείσθω δὲ καὶ τοὺς τοῖς ἑξῆς φθόγγοις συμφωνοῦντας, διὰ τῆς αὐτῆς συμφωνίας, ἑξῆς αὐτοῖς εἶναι. ἀσύνθετον δὲ ὑποκείσθω ἐν ἑκάστῳ γένει εἶναι διάστημα κατὰ μέλος, ὃ φωνὴ μελῳδοῦσα μὴ δύναται διαιρεῖν εἰς τὰ διαστήματα. ὑποκείσθω δὲ, καὶ τῶν συμφώνων μὴ διαιρεῖσθαι εἰς ἀσύνθετα μεγέθη. ἀγωγὴ δὲ ἔσω, ἡ διὰ τῶν ἑξῆς φθόγγων ἔξωθεν τῶν ἀρχῶν, ὧν ἐν ἑκατέρωθεν 2 ἀσύνθετον κινεῖται διάστημα. εὐθεῖα δὲ, ἡ ἐπὶ τὸ αὐτό.

tione quadam mutua esse positos, quibus contigit minimo ab illis intervallo esse seiunctos. Neque enim, quod dieses octo, & viginti deinceps cani nequeant, voci est imputandum, quum tertiam illa diesin, quidquid etiam faciat, adiungere non possit; quin in acumen, quod minimum modulatur, residuum est ipsius diatessaron. Minora omnia omnino nequit. Hoc vero est aut octuplum diesis minimae, aut parvo omnino quodam, & incondito minus; at in grave, duabus toniaeis diesibus minus modulari nequit. Et certe non est adtendendum ad continuum, quando ex aequalibus fiat, & quando ex inaequalibus; sed ad ipsam melodiae naturam tentandum est respicere, atque alacri animo considerare, quodnam post quodque intervallum nata sit vox in cantu collocare. Si enim post parypaten, & lichanum non est possibile propiorem modulari sonum, quam sit mese; haecce sit post lichanum, sive duplex, sive multiplex finiat intervallum eius, quod a parypate, & lichano continetur. Quo itaque modo, & continuum, & consequens sit quaerendum, fere ex dictis patet. Quomodo autem fiat, & quodnam post quodque intervallum & ponatur, & non ponatur, in Elementis monstrabitur. Iam supponatur, quod si spissum, aut non spissum ponatur systema, in acutum numquam poni minus intervallum eo, quod relinquitur ex prima consonantia; in grave vero, non minus toniaeo. Supponatur quoque, ex deinceps positis in cantu sonis, in quocumque genere, aut quartos ipsis quatuor, diatessaron consonare, aut quintos ipsis quintis, diapente, aut utroque modo. Cuicumque vero sonorum nihil horum acciderit, illum esse inconditum iis, quibus non est consonus. Supponatur quoque, quum quatuor sint in diapente intervalla; duo quidem utplurimum aequalia, quae spissum continent; duo vero inaequalia, & istud, quod primae consonantiae est residuum, & excessus, quo diapente excedit diatessaron; contrario modo aequalia in medio collocari; inaequalia vero ad acutum, & grave. Porro supponatur, sonos deinceps sonis consonantes, per eamdem consonantiam; istis esse deinceps. Incompositum autem supponatur in quoque genere esse intervallum in cantu, quod vox modulans in intervalla dividere nequit. Tamdem quoque supponatur, consonum nullum dividi in magnitudines incompositas. Ductus porro sit motus, qui per deinceps fiat sonos extra principia, in quibus utrimque unum movetur incompositum intervallum. Rectus vero ductus, qui in acumen tendat.

ARI-

1 Ἐναντίως τίθεσθαι) Scrib. ἐ. τίθεσ. | 2 Ὧν ἐν ἑκατέρωθεν] Scrib. ὧν ἓν ἑ.

ARISTOXENI
HARMONICORVM
ELEMENTORVM
LIBER SECVNDVS.

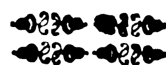

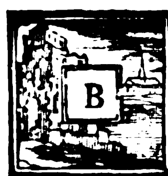

Praestat, puto, tractationis modum, quisnam sit prius percurrere; ut quasi viam, qua incedendum, praecognoscentes, facilius iter persequamur, scientes quoque, qua ipsius parte versemur; nec ipsi imprudentes falsam de ipsa re opinionem foveamus; quemadmodum Aristoteles semper narrabat, illorum plerisque accidisse, qui a Platone de Bono doctrinam audissent. Etenim advenire quemque, putantem se ex iis, quae bona homines existimant, aliquid accepturum; puta, divitias, sanitatem, corporis robur; in summa, felicitatem aliquam admirandam. Postquam vero adparuit, sermones esse de studiis liberalibus, Numeris nimirum, & Geometria, & Astrologia; & denique, Vnum tantum esse bonum; omnino, puto, praeter opinionem illud ipsis accidere videbatur. Hinc alii rem utcumque contemnebant, alii vituperabant. Quam horum causam dicimus? Non praecognorant. Sed ut contentiosi disputatores, ad ipsum nomen hiantes adcurrerant. Quod si quis, puto, totum negotium ante breviter proponeret, cognosceret hoc auditor futurus; ac tum, si ipsi placeret, in dicta opinione persisteret. Quare & ipse Aristoteles easdem has ob causas, ut dixi, praedicebat iis, qui ab ipso aliquid audituri erant, & de quibus tractatio esset, & quomodo. Hinc quoque nobis videtur satius, ut initio diximus, rem praecognoscere. Quippe non raro in utramque partem hic peccatur. Quidam enim magnum quid esse putant doctrinam illam, atque alii non tantum, harmonicis auditis, se fore Musicos; sed moribus quoque probatiores, ubi demonstrationes, vel obiter auscultarint, quando cuiuslibet conficiendi cantus modum tradere conamur; &, quod Musices est praecipuum; huiusmodi moribus esse noxiam; istiusmodi illis prodesse; haec, inquam, ubi obiter, auscultarint; at, in quantum Musica iuvare possit, numquam audiverint. Rursus alii, qui quidem non omnino rem putant esse nihili, sed aliquem habere usum, illius imperiti esse nolunt, nec tamen quid sit percipiunt. Horum vero nullum veritati consonat. Neque enim, prout nunc doctrina ista comparata est, facile contemni debet, quod manifestum erit in sermonis progressu: nec tanta tamen, ut, quemadmodum aliqui putant, ad omnia sit sufficiens. Multa enim sunt, & alia, quae, ut semper dicimus, ad Musicum spectant. Quippe pars est Harmonice illius habitus, quem Musicus intendit; sicut & Rhythmice, & Metrice, & Organice. De illa itaque, partibusque eius dicemus.

Omni-

ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΥ
ΑΡΜΟΝΙΚΩΝ
ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
Δεύτερον.

ΒΕλτιον ἴσως ἐςὶ τὸ προδιελθεῖν τὸν τρόπον τῆς πραγματείας, τίποτ' ἐςὶν· ἵνα προγινώσκοντες ὥσπερ ὁδὸν ᾗ βαδιςέον, ῥᾷδιον πορευώμεθα, εἰδότες τε κατά τι μέρος ἐσμὲν αὐτῆς. καὶ μὴ λάθωμεν ἡμᾶς αὐτοὺς, παρυπολαμβάνοντες τὸ πρᾶγμα, καθάπερ Ἀριςοτέλης ἀεὶ διηγεῖτο, τοὺς πλείςους τῶν ἀκουσάντων παρὰ Πλάτωνος τὴν περὶ τἀγαθοῦ ἀκρόασιν παθεῖν. προσιέναι μὲν γὰρ ἕκαςον ὑπολαμβάνοντα λήψεσθαί τι τῶν νομιζομένων τούτων ἀνθρωπίνων ἀγαθῶν. οἷον, πλοῦτον, ὑγίειαν, ἰσχὺν, τὸ ὅλον, τὸ εὐδαιμονίαν τινὰ θαυμαςήν. ὅτε δὲ φανείησαν οἱ λόγοι περὶ μαθημάτων, καὶ ἀριθμῶν, καὶ γεωμετρίας, καὶ ἀςρολογίας. καὶ τὸ πέρας, ὅτι ἀγαθόν ἐςιν ἓν, παντελῶς οἶμαι παράδοξόν τι ἐφαίνετο αὐτοῖς. εἶθ' οἱ μὲν ὑποκατεφρόνουν τοῦ πράγματος· οἱ δὲ, κατεμέμφοντο. τί οὖν τὸ αἴτιον; οὐ προῄδεσαν. ἀλλ' ὥσπερ οἱ ἐριςικοὶ πρὸς τοὔνομα αὐτὸ ὑποκεχηνότες προσῄεσαν. εἰ δέ γέ τις οἶμαι προεξετίθει τὸ ὅλον, ἐπεγίνωσκεν ἂν ὁ μέλλων ἀκούειν. καὶ ἢ εἴπερ ἤρεσκεν αὐτῷ, διέμενεν ἂν ἐν τῇ εἰρημένῃ ὑπολήψει. προέλεγε μὲν οὖν καὶ αὐτὸς Ἀριςοτέλης δι' αὐτὰς ταύτας τὰς αἰτίας, ὡς ἔφην, τοῖς μέλλουσιν ἀκροᾶσθαι παρ' αὐτοῦ, περὶ τίνων τ' ἐςὶν ἡ πραγματεία, καὶ τίς. βέλτιον δὲ καὶ ἡμῖν φαίνεται, καθάπερ εἴπομεν ἐν ἀρχῇ, τὸ προειδέναι. γίνεται γὰρ ἐνίοτε ἐφ' ἑκατέρα ἁμαρτία. οἱ μὲν γὰρ, μέγα τι ὑπολαμβάνουσιν εἶναι τὸ μάθημα καὶ ἔσεσθαι. ἔνιοι μὲν οὐ μόνον μουσικοὶ ἀκούσαντες τὰ ἁρμονικά· ἀλλὰ βελτίους τὸ ἦθος παρακούσαντες τῶν ἐν ταῖς δείξεσι λόγων, ὅτι πειρώμεθα ποιεῖν τῶν μελοποιϊῶν ἑκάςην. καὶ τὸ ὅλον τῆς μουσικῆς. Ὅτι ἡ μὲν τοιαύτη, βλάπτει τὰ ἤθη· ἡ δὲ τοιαύτη, ὠφελεῖ, τοῦτο αὐτὸ παρακούσαντες. τὸ δὲ ὅτι καθ' ὅσον μουσικὴ δύναται ὠφελεῖν, οὐδ' ἀκούσαντες ὅλως, οἱ δὲ πάλιν, ὡς οὐδὲν, ἀλλὰ μικρόν τι, καὶ βουλόμενοι μὴ εἶναι ἄπειροι, μηδέ τι ποτ' ἐςίν. οὐδέτερον δὲ τούτων ἀληθές ἐςιν. οὔτε γὰρ εὐκαταφρόνητόν ἐςιν ὡς νῦν ἔχει τὸ μάθημα. δῆλον δ' ἔςαι προϊόντος τοῦ λόγου. οὔτε τηλικοῦτον, ὥςε αὔταρκες εἶναι πρὸς πάντα, καθάπερ οἴονταί τινες. πολλὰ γὰρ δὴ καὶ ἕτερα ὑπάρχει ἢ καθάπερ ἀεὶ λέγεται τῷ μουσικῷ. μέρος γάρ ἐςιν ἡ ἁρμονικὴ πραγματεία τῆς τοῦ μουσικοῦ ἕξεως. καθάπερ ἥτε ῥυθμικὴ καὶ ἡ μετρικὴ, καὶ ἡ ὀργανική. λεκτέον οὖν περὶ αὐτῆς τε καὶ τῶν μερῶν.

Καθό-

Καθόλου μὲν οὖν νοητέον οὖσαν ἡμῖν τὴν θεωρίαν περὶ μέλους παντὸς πῶς ποτε πέφυκεν ἡ φωνὴ ἐπιτεινομένη, καὶ ἀνιεμένη, τιθέναι τὰ διαστήματα. φυσικὴν γὰρ δή τινα φαμὲν ἡμεῖς τὴν φωνὴν κίνησιν κινεῖσθαι, καὶ οὐχ ὡς ἔτυχε διάστημα τιθέναι. καὶ τούτων ἀποδείξεις πειρώμεθα λέγειν ὁμολογουμένας τοῖς φαινομένοις. οὐ καθάπερ οἱ ἔμπροσθεν. οἱ μὲν, ἀλλοτριολογοῦντες, καὶ τὸν μὲν αἴσθησιν ἐκκλίνοντες, ὡς οὖσαν οὐκ ἀκριβῆ, νοητὰς δὲ κατασκευάζοντες αἰτίας, καὶ φάσκοντες λόγους τε τινὰς ἀριθμῶν εἶναι καὶ τάχη πρὸς ἄλληλα. ἐν οἷς τό, τε ὀξὺ καὶ βαρὺ γίνεται, πάντων ἀλλοτριωτάτους λόγους λέγοντες, καὶ ἐναντιωτάτους τοῖς φαινομένοις· οἱ δὲ, ἀποθεσπίζοντες ἕκαστα ἄνευ αἰτίας καὶ ἀποδείξεως, οὐδὲ αὐτὰ τὰ φαινόμενα καλῶς ἐξηριθμηκότες. ἡμεῖς δὲ ἀρχάς τε πειρώμεθα λαβεῖν φαινομένας ἁπάσας τοῖς ἐμπείροις μουσικῆς, καὶ τὰ ἐκ τούτων συμβαίνοντα ἀποδεικνύναι. ἔστι δὴ τὸ μὲν ὅλον ἡμῖν θεωρία περὶ μέλους παντὸς μουσικοῦ, τοῦ γινομένου ἐν φωνῇ τε καὶ ὀργάνοις. ἀνάγεται δ' ἡ πραγματεία εἰς δύο. εἴς τε τὴν ἀκοὴν, καὶ εἰς τὴν διάνοιαν. τῇ μὲν γὰρ ἀκοῇ κρίνομεν τὰ τῶν διαστημάτων μεγέθη. τῇ δὲ διανοίᾳ θεωροῦμεν τὰς τούτων δυνάμεις. δεῖ οὖν ἐπεθισθῆναι ἕκαστα ἀκριβῶς κρίνειν. οὐ γάρ ἐστιν, ὥσπερ ἐπὶ τῶν διαγραμμάτων εἴθισται λέγεσθαι. ἔστω τοῦτο εὐθεῖα γραμμή. οὕτω καὶ ἐπὶ τῶν διαστημάτων εἰπόντα ἀπηλλάχθαι δεῖ. ὁ μὲν γὰρ γεωμέτρης οὐδὲν χρῆται τῇ τῆς αἰσθήσεως δυνάμει. οὐ γὰρ ἐθίζει τὴν ὄψιν, οὔτε τὸ εὐθὺ, οὔτε τὸ περιφερὲς οὔτε ἄλλο οὐδὲν τῶν τοιούτων, οὔτε φαύλως. οὔτε εὖ κρίνειν· ἀλλὰ μᾶλλον ὁ τέκτων, καὶ ὁ τορνευτὴς, καὶ ἕτεραί τινες τῶν τεχνῶν περὶ ταῦτα πραγματεύονται. τῷ δὲ μουσικῷ σχεδόν ἐστιν ἀρχῆς ἔχουσα τάξιν ἡ τῆς αἰσθήσεως ἀκρίβεια. οὔτε γὰρ ἐνδέχεται φαύλως αἰσθανόμενον, εὖ λέγειν περὶ τούτων, ὧν μηδένα τρόπον αἰσθάνεται. ἔσται δὲ τοῦτο φανερὸν ἐπ' αὐτῆς τῆς πραγματείας. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι ἡ τῆς μουσικῆς σύνεσις, ἅμα μένοντός τινος καὶ κινουμένου. ἐστί. καὶ τοῦτο σχεδὸν διὰ πάσης καὶ πᾶν μέρος αὐτῆς, ὡς εἰπεῖν ἁπλῶς, διατείνει. εὐθέως γὰρ τὰς τῶν γενῶν διαφορὰς αἰσθανόμεθα. τοῦ μὲν περιέχοντος, μένοντος τῶν δὲ μέσων, κινουμένων. καὶ πάλιν, ὅταν μένοντος τοῦ μεγέθους τόδε μὲν καλῶμεν ὑπάτην καὶ μέσην· τόδε δὲ παραμέσην καὶ νήτην. μένοντος γὰρ τοῦ μεγέθους, συμβαίνει κινεῖσθαι τὰς τῶν φθόγγων δυνάμεις. καὶ πάλιν ὅταν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους πλείω σχήματα γίνηται, καθάπερ τοῦ τε διὰ τεσσάρων, καὶ διὰ πέντε, καὶ ἑτέρων. ὡσαύτως δὲ, καὶ ὅταν τοῦ αὐτοῦ διαστήματος, ποῦ μὲν τιθεμένου μεταβολὴ γίνεται· ποῦ δὲ, μή. πάλιν ἐν τοῖς περὶ τοὺς ῥυθμοὺς πολλὰ τοιαῦθ' ὁρῶμεν γινόμενα. καὶ γὰρ μένοντος τοῦ λόγου, καθ' ὃν διώρισται τὰ γένη, τὰ μεγέθη κινεῖται τῶν ποδῶν, διὰ τὴν τῆς ἀγωγῆς δύναμιν. καὶ τῶν μεγεθῶν μενόντων, ἀνόμοιοι γίνονται οἱ πόδες. καὶ αὐτὸ τὸ μέγεθος πόδα τε δύναται, καὶ συζυγίαν. δῆλον δ' ὅτι καὶ αἱ τῶν διαιρέσεών τε καὶ σχημάτων, περὶ μένον τι μέγεθος γίνονται. καθόλου δὲ εἰπεῖν, ἡ μὲν ῥυθμοποιΐα πολλὰς καὶ παντοδαπὰς κινήσεις κινεῖται· οἱ δὲ πόδες, οἷς σημαινόμεθα τοὺς ῥυθμοὺς, ἁπλᾶς τε καὶ τὰς

Omnino itaque ſciendum, conſiderare nos omnem cantum, quomodocumque vox, & cum intenditur, & cum remittitur, nata eſt intervalla ponere. Naturali enim motu nos vocem moveri dicimus, nec utcumque intervalla collocare; quorum demonſtrationes iis, quae adparent, conſentientes adferre tentamus; non ſicut illi, qui ante nos fuere; quorum alii nihil ad rem pertinentia proferunt, dum ſenſum, tamquam minime accuratum, devitant; cauſas vero quasdam, ex ratione depromtas, texunt; dicentes, in numerorum quibusdam proportionibus, ſecundum quas & acutum, & grave fiat, celeritates inter ſe mutuo ſpectari; orationem certe iis, quae adparent, quam maxime contrariam. Alii vero, quaelibet ſine cauſa, & demonſtratione recipiunt, quum nec ipſa adparentia, bene enumerarint. At vere nos, quum principia capere conamur, quorum nulla non peritis Muſices adpareant; tum, quae ex iis contingunt, demonſtrare. Eſt autem nobis in totum contemplatio de omni cantu muſico, qui voce fiat, & inſtrumentis. Atque ad duo refertur iſta tractatio; ad auditum, & ad intellectum. Auditu enim intervallorum magnitudines iudicamus; intellectu vero horum contemplamur poteſtates. Adſueſcere igitur oportet, ſingula accurate iudicare. Neque enim eſt, quod, ut in diagrammatis dici conſuevit. Sit hoc recta linea; ſic quoque de intervallis dicens ſuffecturum putet; quandoquidem Geometra ſenſus viribus non habet opus. Neque enim viſum adſuefacit, vel rectum, vel circulare, vel aliud quidpiam iſtiuſmodi, ſeu male, ſeu bene iudicare; ſed potius faber, & caelator, atque aliae quaedam artes circa haec verſantur. At Muſico ſenſus ſubtilitas ferme principii loco habetur. Plane enim fieri nequit, ut qui male quid ſenſu percipiat, de hiſce, quae nullo modo ſentit, bene ſententiam proferat. Atque hoc in ipſa tractatione erit manifeſtum. Porro non eſt ignorandum, Muſices eam eſſe conſtitutionem, ut ſimul maneat aliquid, & moveatur. Quod ferme per totam artem, omneſque eius partes, ut ſummatim dicam, obtinet. Continuo enim generum ſentimus differentias, quum illud, quod continet, manet; media vero moventur. Ac rurſus, cum eadem manente magnitudine, hoc vocamus hypaten & meſen; illud, parameſen & neten. Quippe, manente magnitudine, contingit ſonorum moveri poteſtates. Iterum, quando eiusdem magnitudinis plures figurae fiunt; ut ipſius dia teſſaron, & dia pente, & ceterorum. Eodem modo cum eiusdem intervalli, alibi collocati, tranſitus fit; alibi, non. Rurſus in iis, quae circa rhythmos conſideramus, multa eiuſmodi fieri videmus. Etenim proportione manente, per quam genera ſunt determinata, pedum magnitudines moventur, propter ductus poteſtatem, & manentibus magnitudinibus, diſſimiles evadunt pedes. Et eadem magnitudo pedem poteſt & coniunctionem. Perſpicuum quoque, & diviſionum differentias, & figurarum, circa immobilem

ali-

aliquam fieri magnitudinem. Et ut in genere dicam, rhythmorum condendorum doctrina multis, atque variis movetur motibus. Pedes vero, quibus rhythmos ſignamus, ſimplicibus ſemper & iisdem. Quum eiuſmodi itaque habeat naturam Muſica, neceſſe quoque eſt circa modulatam ſeriem adſueſieri & intellectum, & ſenſum; ad bene iudicandum, & illud, quod manet, & illud, quod movetur. Atque, ut ſimpliciter dicam, huiuſmodi eſt Harmonica, quae vocatur ſcientia, qualem percenſuimus. Accidit autem illi in ſeptem dividi partes.

αὐτὰς ἀεί. τοιαύτην δ' ἐχούσης φύσιν τῆς μουσικῆς, ἀναγκαῖον, καὶ ἐν τοῖς περὶ τὸ ἡρμοσμένον συνεθισθῆναι τήν τε διάνοιαν, καὶ τὴν αἴσθησιν, καλῶς κρίνειν τό, τε μένον καὶ τὸ κινούμενον. ἁπλῶς μὲν οὖν εἰπεῖν, τοιαύτη τίς ἐστιν ἡ ἁρμονικὴ κληθεῖσα ἐπιστήμη οἵαν διεληλύθαμεν. συμβέβηκε δὲ αὐτὴν διαιρεῖσθαι εἰς ἑπτὰ μέρη,

Quarum una eſt, ac prima, genera determinare, & manifeſtum reddere, quibus quandoque manentibus, & quibus motis, differentiae iſtae fiant. Nemo enim umquam convenienti modo hoc determinavit; quod de duobus generibus non agerent, ſed de ipſa tantum harmonia. Verumtamen, qui circa inſtrumenta occupabantur, generum quodlibet diſtincte ſentiebant; at quando ex harmonia fieri incipiat aliquod chroma, nemo illorum umquam inſpexit. Neque enim ſecundum omnem colorem ſingula genera percipiebant, quod nec melopoeiae omnis periti eſſent, nec conſueviſſent eiuſmodi differentias minute ſcrutari. Quinimo nec hoc didicerant, eſſe locos aliquos mobilium ſonorum, in generum differentiis. Quas igitur ob cauſas genera ante non fuerint diſtincta, ferme illae ſunt, quas diximus. Eſſe vero diſtinguenda, ſi differentias, quae in generibus fiunt, ſequi velimus, eſt perſpicuum. Prima itaque partium eſt, quam diximus.

Altera, ut de intervallis dicamus, nullam quae ipſis inſunt differentiarum, quantum poſſumus, omittentes. Illarum vero pleraeque, ut breviter dicam, fere numquam ſunt conſideratae. Nec tamen ignorandum, in quacumque fuerimus omiſſarum, ac numquam conſideratarum differentiarum, in illa nos ignoraturos illas, quae in modulatis ſunt, differentias. Quoniam vero intervalla ad ſonos dignoſcendos non ſufficiunt; omnis enim, ut breviter dicam, intervalli magnitudo pluribus quibusdam poteſtatibus eſt communis.

Tertia quaedam pars ſit totius tractationis, ut de ſonis dicamus; tum quot ſint, & quo cognoſcantur; tum utrum tenſiones quaedam ſint, ut multi arbitrantur, an poteſtates. Atque iſtud ipſum, quid ſit poteſtas. Nihil enim horum clare perſpicitur ab iis, qui talia tractant.

Quarta dein parte ſyſtemata ſint conſideranda, & quotnam illa ſint, & quae, & quomodo ex intervallis, & ſonis conſtent. Nullo certe modo pars iſta ab iis, qui ante nos fuere, contemplationi eſt ſubiecta. Neque enim, ſi omni modo ex intervallis componerentur ſyſtemata, nec compoſitionum ulla contra naturam eſſet, indagationem meruiſſent. Deinde nec omnes ſyſtematum differentiae ab ullo ſunt enumeratae. Quippe de concinno, aut inconcinno plane verbum nullum protulerunt, qui ante nos fuere; at ſyſtematum differentias, alii plane enumerare non inſtituere, quod de ipſis tantum ſeptem chordarum

Ὧν ἐστιν ἓν μὲν καὶ πρῶτον, τὸ διορίσαι τὰ γένη, καὶ ποιῆσαι φανερὸν, τίνων ποτὲ μενόντων, ἢ τίνων κινουμένων, αἱ διαφοραὶ αὗται γίνονται. τοῦτο γὰρ οὐδεὶς πώποτε διώρισε τρόπον τινὰ εἰκότως. οὐ γὰρ ἐπραγματεύοντο περὶ τῶν δύο γενῶν, ἀλλὰ περὶ αὐτῆς τῆς ἁρμονίας. οὐ μὲν, ἀλλ' οἵγε διατρίβοντες περὶ τὰ ὄργανα διῃσθάνοντο μὲν ἑκάστου τῶν γενῶν· αὐτὸ δὲ τὸ, πότε ἄρχεται ἐξ ἁρμονίας χρῶμά τι γίνεσθαι, οὐδεὶς οὐδ' ἐπέβλεψε πώποτ' αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ κατὰ πᾶσαν χρόαν ἑκάστου τῶν γενῶν διῃσθάνοντο, διὰ τὸ μήτε πάσης μελοποιΐας ἔμπειροι εἶναι, μήτε συνειθίσθαι περὶ τὰς τοιαύτας διαφορὰς ἀκριβολογεῖσθαι. οὐδ' αὐτό πως τοῦτο καταμένονθ' ὅτι τόποι τινὸς ἦσαν τῶν κινουμένων φθόγγων ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς. δι' ἃς μὲν οὖν αἰτίας οὐκ ἦν διωρισμένα τὰ γένη πρότερον, σχεδὸν εἰσὶν αἱ εἰρημέναι. ὅτι δὲ διοριστέον, εἰ μέλλομεν ἀκολουθεῖν ταῖς γινομέναις ἐν τοῖς γένεσι διαφοραῖς, φανερόν. πρῶτον μὲν οὖν τῶν μερῶν ἐστι τὸ εἰρημένων.

Δεύτερον δὲ, τὸ περὶ διαστημάτων εἰπεῖν, μηδεμίαν τῶν ὑπαρχουσῶν διαφορῶν αὐτοῖς εἰς δύναμιν παραλιμπάνοντας. σχεδὸν δὲ, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, αἱ πλείους αὐτῶν εἰσὶν ἀθεώρητοι. οὐ δεῖ δὲ ἀγνοεῖν, ὅτι καθ' ἣν ἂν γενώμεθα τῶν ἐκλιμπανόντων τε καὶ ἀθεωρήτων διαφορῶν, κατὰ ταύτην ἀγνοήσομεν τὰς ἐν τοῖς μελῳδουμένοις διαφοράς. ἐπεὶ δ' ἔστιν οὐκ αὐτάρκη τὰ διαστήματα πρὸς τὴν τῶν φθόγγων διάγνωσιν. πᾶν γὰρ, ὡς ἁπλῶς εἰπεῖν, διαστήματος μέγεθος πλειόνων τινῶν δυνάμεων κοινόν ἐστι.

Τρίτον ἄν τι μέρος εἴη τῆς ὅλης πραγματείας, τὸ περὶ φθόγγων εἰπεῖν, ὅσοι τέ εἰσι, καὶ τίνι γνωρίζονται, καὶ πότερον τάσεις τινές εἰσιν, ὥσπερ οἱ πολλοὶ ὑπολαμβάνουσιν, ἢ δυνάμεις, καὶ αὐτὸ τοῦτο τί ποτ' ἐστὶν ἡ δύναμις. οὐδὲν γὰρ τῶν τοιούτων διορᾶται καθαρῶς ὑπὸ τῶν τὰ τοιαῦτα πραγματευομένων.

Τέταρτον δ' ἂν εἴη μέρος, τὰ συστήματα θεωρῆσαι, πόσα τέ ἐστι, καὶ ποῖα ἄττα. καὶ πῶς ἔκ τε τῶν διαστημάτων καὶ φθόγγων συνεστηκότα. οὐδέτερον γὰρ τῶν τρόπων τεθεώρηται τὸ μέρος τοῦτο ὑπὸ τῶν ἔμπροσθεν. οὔτε γὰρ εἰ πάντα τρόπον ἐκ τῶν διαστημάτων συντίθεται τὰ συστήματα, καὶ μηδεμία τῶν συνθέσεων παρὰ φύσιν ἐστὶν, ἐπισκέψεως τετύχηκεν, οὔθ' αἱ διαφοραὶ πᾶσαι τῶν συστημάτων ὑπ' οὐδενὸς ἐξηρίθμηνται. περὶ μὲν γὰρ ἐμμελοῦς, ἢ ἐκμελοῦς ἁπλῶς οὐδένα λόγον πεποίηνται οἱ πρὸ ἡμῶν. τῶν δὲ συστημάτων τὰς διαφορὰς, οἱ μὲν ὅλως οὐκ ἐπεχείρουν ἐξαριθμεῖν. ἀλλὰ περὶ αὐτῶν μόνον τῶν ἑπταχόρδων, ἃ ἐκάλουν ἁρμονίας, τὴν ἐπί-

ἐπίσκεψιν ἐποιοῦντο. οἱ δ᾽ ἐπιχειρήσαντες, οὐδένα τρόπον ἐξηριθμοῦντο. καθάπερ οἱ Πυθαγόραν τὸν Ζακύνθιον 1, καὶ Ἀγήνορα τὸν Μιτυληναῖον 2. ἔστι δὲ τοιαύτη τις ἡ περὶ τὸ ἐμμελές τε καὶ ἐκμελὲς τάξις, οἵα καὶ ἡ περὶ τῶν γραμμάτων σύνθεσιν ἐν τῷ διαλέγεσθαι. οὐ γὰρ πάντα τρόπον ἐκ τῶν αὐτῶν γραμμάτων συντιθεμένη ξυλλαβὴ γίνεται, ἀλλὰ πῶς μέν· πῶς δ᾽ οὔ.

rum systematis, quae harmonias vocabant, indagationem facerent; alii, quum instituissent, nullo modo enumerabant, ut illi, qui Pythagoram Zacynthium sectabantur, & Agenorem Mitylenaeum. Porro eiusmodi quidam est circa concinnum, & inconcinnum ordo qualis & circa litterarum compositionem in sermocinando. Non enim ex litteris, quolibet modo compositis fit syllaba; sed alio quidem, alio non.

1 Οἱ Πυθαγόραν τὸν Ζακύνθιον] Excidisse vocem censeo, ac scribendum: οἱ περὶ Πυθαγόραν τ. Ζ. Pythagorae nomine apud veteres plures. Recensebo, antiquitatis illustrandae caussa. Primus esto, Crotoniates: de quo Diogenes Laertius in Pythagora lib. VIII. ubi catalogum eorum instituit, qui ita dicti: εἷς μὲν Κροτωνιάτης, τυραννικὸς ἄνθρωπος. Secundus, Cyrenaicus, rhetor ineptus; cuius meminit Philostratus Sophistarum libro I. in Nicete. Ὑπερβάντες Ἀριβαρζάνην τὸν Κίλικα, καὶ Ξενόφρονα τὸν Σικελιώτην, καὶ Πυθαγόραν τὸν ἐκ Κυρήνης, οἳ μήτε γνῶναι ἱκανοὶ ἔδοξαν, μήτ᾽ ἑρμηνεῦσαι τὰ γνωσθέντα. Hunc intelligit Diogenes Laertius loco citato, quum inquit, καὶ ἕτερον, ῥήτορα μοχθηρόν. Tertius, Ephesius. Suidas. Πυθαγόρας, Ἐφέσιος. διαλύσας δι᾽ ἐπιβουλῆς τὴν τῶν βασιλίδων καλουμένην ἀρχὴν, ἀνεφάνη τε τύραννος πικρότατος, καὶ τῷ μὲν δήμῳ καὶ τῷ πλήθυϊ ἦν τε καὶ ἐδόκει κεχαρισμένος ἅμα. Et quae sequuntur. Quartus, Lacon: qui Olympiade XVI. stadio victor. Anonymus in Descript. Olympiadum, ista Olympiade. Πυθαγόρας Λάκων στάδιον. Dionysius Halicarnasseus Antiquit. Rom. lib. II. Ἀπέστειλε τοὺς παραληψομένους τὸν ἄνδρα ἐπὶ τὴν ἀρχὴν, ἐνιαυτῷ τρίτῳ τῆς ἑκκαιδεκάτης Ὀλυμπιάδος, ἐν ᾗ ἐνίκα στάδιον Πυθαγόρας Λάκων. Quintus, Parius, pictor; cuius Charites celebrat Pausanias in Boeoticis. Περγαμηνοῖς δὲ ὡσαύτως ἐν τῷ Ἀττάλου θαλάμῳ Βουτάλου καὶ αὗται καὶ πρὸς τῷ ὀνομαζομένῳ Πυθίου Χάριτες, καὶ ἐνταῦθά εἰσι Πυθαγόρου γράψαντος Παρίου. Sextus, Phliasius, aliptes. Diogenes Laertius. Ἕτερος Φλιάσιος, σωμασκητὴς, ἀλείπτης, ὥς φασί τινες. Erat autem Eratoclis filius, scripsitque, ἀλειπτικά. Nam de eo capio ista Iamblichi in vita Pythagorae lib. I. cap. V Μόνος Σαμίων συνεπήρε Πυθαγόρας, ὁμώνυμος ὢν αὐτῷ, Ἐρατοκλέους δὲ υἱός. τούτου δὲ καὶ τὰ ἀλειπτικὰ συγγράμματα φέρεται, καὶ ἡ ἀντὶ ἰσχάδων τοῖς τότε ἀθληταῖς κρεώδους τροφῆς διάταξις. οὐ καλῶς εἰς Πυθαγόραν τὸν Μνησάρχου τούτων ἀναφερομένων. Ita ibi scribo; quum male edatur. Εἰς Πυθαγόραν τοῦ Μνησάρμου. Et observa ibidem istud; athletas a caricis ad carnium esum transtulisse. Meminit Plinius quoque lib XXIII. cap. II. *Corpus & vires (siccae fici) adiuvant: ob id ante athletae hoc cibo pascebantur: Pythagoras exercitator primus ad carnes eos transtulit.* Alii hoc Samio Philosopho, adscribebant; sed errarunt. Meminit Diogenes in eius vita libro VII. Λέγεται δὲ καὶ πρῶτος κρέασιν ἀσκῆσαι ἀθλητὰς, καὶ πρῶτον Εὐρυμένην. τὸ πρότερον ἰσχάσι ξηροῖς καὶ τυροῖς ὑγροῖς, ἀλλὰ καὶ πυροῖς σωμασκούντων αὐτούς. οἱ δὲ, Πυθαγόραν ἀλείπτην

A τινα, τοῦτον σιτίσαι τὸν τρόπον, μὴ τοῦτον. Septimus, Rheginus, statuarius. Diog. Laertius. Οἱ δὲ καὶ ἄλλον ἀνδριαντοποιὸν Ῥηγῖνόν φασι γεγονέναι Πυθαγόραν, πρῶτον δοκοῦντα ῥυθμοῦ καὶ συμμετρίας ἐστοχάσθαι. Meminit eius etiam Plinius libro XXXIV. cap. VIII. *Vicit eum Pythagoras Rheginus ex Italia, pancratiaste Delphis posito.* Commemoratur pluries Pausaniae Eliac. II. Ac fortasse istius fuit Perseus, de quo Dion Chrysostomus Orat. XXXVII. Τόγε ἐπ᾽ αὐτοῖς εἴη, χαλκὸς ἀδρασὴς, ἂν καὶ B πτερὰ ἔχῃ, ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ Πυθαγόρου Περσεύς. Nisi fortasse Samio tribui debeat, de quo statim sumus dicturi. Octavus, Samius, philosophus celeberrimus; cuius vitam Diogenes Laertius, Porphyrius, hic noster Aristoxenus, aliique descripserunt. Hunc scripsisse aliqui negant; eaque de re sunt loca Auctorum, quae non proferam. Fertur tamen Opus eius non unum. Diogenes Laertius in vita eius lib. VIII. Γέγραπται δὲ τῷ Πυθαγόρᾳ συγγράμματα τρία, παιδευτικὸν, πολιτικὸν, φυσικόν. τὸ δὲ φερόμενον ὡς C Πυθαγόρου, Λύσιδός ἐστι τοῦ Ταραντίνου Πυθαγορικοῦ. Sed corrigendus ille locus, mutilus hodie. Quid enim est illud? Τὸ φερόμενον ὡς Πυθαγόρου. Restituo vocem fugitivam. τὸ δὲ τρίτον φερόμενον ὡς Πυθαγόρου. Intelligit id quod tertio loco commemoravit, φυσικόν Suidas recte; supplendus tamen vicissim ex Diogene, cuius verba transscripsit, sed subpresso nomine, ut solet. Συνέγραψε δὲ ὁ Πυθαγόρας μόνα τρία βιβλία, παιδευτικὸν, πολιτικὸν, φυσικόν. τὸ δὲ φερόμενον τρίτον ὡς Πυταγόρου, Λύσιδός ἐστι τοῦ D Πυθαγορικοῦ. Excidit ibi tertii libri titulus, φυσικὸν, quem repono ex Diogene. Praeterea haec quoque eius Opera. Περὶ τοῦ ὅλου. ἱερὸς λόγος. περὶ ψυχῆς. περὶ εὐσεβείας. Ἡλοθαλής. Κρότων. Diogen. loco citato. Φησὶ δὲ Ἡρακλείδης ὁ τοῦ Σαραπίωνος ἐν τῇ Σωτίωνος ἐπιτομῇ, γεγραφέναι αὐτὸν καὶ περὶ τοῦ ὅλου ἐν ἔπεσι. δεύτερον, τὸν ἱερὸν λόγον. οὗ ἡ ἀρχή.

Ὦ νέοι ἀλλὰ σέβεσθε μεθ᾽ ἡσυχίας τάδε πάντα.

Τρίτον, περὶ ψυχῆς. τέταρτον, περὶ εὐσεβείας. πέμπτον, Ἡλοθαλῆ τὸν Ἐπιχάρμου τοῦ Κῴου πατέρα. E ἕκτον, Κρότωνα. Item eius a nonnullis ferebantur, οἱ Σκοπιάδαι. Diogenes ibidem. Αὐτοῦ λέγουσι καὶ τοὺς Σκοπιάδας. Eius ἱερὸς λόγος, cuius meminimus, citatur quoque a Diodor. Sic. extremo lib. I. Πυθαγόραν τε τὰ κατὰ τὸν ἱερὸν λόγον, καὶ τὰ κατὰ γεωμετρίαν θεωρήματα, καὶ τὰ περὶ τοὺς ἀριθμοὺς, ἔτι δὲ τὴν εἰς πᾶν ζῷον τῆς ψυχῆς μεταβολὴν μαθεῖν παρ᾽ Αἰγυπτίων. Verum de auctore Operis istius dubitatum video. Hierocles in Commentario ad Aurea Carmina. Πῶς δὲ τετρὰς ὁ θεὸς αὐτὸς, ἐκ τοῦ εἰς Πυθαγόραν ἀναφερομένου

Quinta pars est, quae circa tonos versatur, in quibus posita systemata modulamur. De quo nullus quidquam prodidit, nec quo illi sint sumendi modo, nec ad quid respicientes illorum numerum reddere debeamus. Plane vero similis res est dierum numerationi, Harmonicorum de tonis traditio, ut quum Corinthii decimam numerant, Athenienses quintam; alii quidam octavam. Sic Harmonicorum quidem alii gravissimum tonorum dicunt Hypodorium; hemitonio acutio-

Πέμπτον δ' ἐςὶ τῶν μερῶν, τὸ περὶ τὰς τόνους, ἐφ' ὧν τιθέμενα τὰ συςήματα μελῳδεῖται· περὶ ὧν οὐδεὶς οὐδὲν εἴρηκεν. οὔτε τίνα τρόπον ληπτέον, οὔτε πρὸς τί βλέποντας τὸν ἀριθμὸν αὐτῶν ἀποδοτέον ἐςίν, ἀλλὰ παντελῶς ἔοικε τῇ τῶν ἡμερῶν ἀγωγῇ, τῶν ἁρμονικῶν ἡ περὶ τῶν τόνων ἀπόδοσις. οἷον ὅταν Κορίνθιοι μὲν δεκάτην ἄγωσιν· Ἀθηναῖοι δὲ, πέμπτην· ἕτεροι δέ τινες, ὀγδόην· ὅτω γὰρ οἱ μὲν τῶν Ἁρμονικῶν λέγουσι βαρύτατον μὲν τὸν ὑποδώριον τῶν τόνων· ἡμιτονίῳ δὲ ὀξύτερον τούτων τὸν μιξολύδιον. τούτων δὲ ἡμι-

---

μένου ἱεροῦ λόγου σαφῶς εὑρήσεις. Ac fuerunt qui Hippaso adscriberent. Observo apud Diogenem. Τὸν δὲ μυςικὸν λόγον, Ἱππάσου φασὶν εἶναι. Laudat, ceu incerti Auctoris, etiam Proclus ad Euclidis libro I. Καὶ ἡ τῶν Πυθαγορείων φιλοσοφία παραπετάσμασι τούτοις χρωμένη τὴν μυςαγωγίαν κατακρύπτει τῶν θείων δογμάτων. τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ ἱερὸς σύμπας λόγος, καὶ ὁ Φιλόλαος ἐν ταῖς βάκχαις. Fertur & ἀριθμητικὴν scripsisse. Cedrenus. Ἀλλὰ καὶ Πυθαγόρας τὴν ἀριθμητικὴν συνεγράψατο. Et alibi iterum. Πυθαγόρας δὲ ὁ Σάμιος τὴν ἀριθμητικὴν συνέγραψε. Scripsit quoque Historiam belli inter Cyrum & Samios. Observo apud eumdem Cedrenum. Περὶ οὗ πολέμου Κύρου καὶ Σαμίων Πυθαγόρας ὁ Σάμιος συνεγράψατο. ὃς καὶ εἶπεν, αὐτὸν ἐκεῖ τεθνάναι εἰς τὸν πόλεμον. Nonus, etiam Samius, initio pictor, inde statuarius. Plinius lib. XXXIV. cap. VIII. *Fuit & alius Pythagoras Samius, initio pictor; cuius signa ad aedem Fortunae huiusce Deae septem nuda, & unum senis, laudata sunt.* Decimus, itidem Samius, pugil; qui quum ex puerorum ludo eiectus esset, irrisusque, viros adiit, eosque vicit, purpuratus ac comatus, Olympiade XLVIII. Anonymus in Descript. Olymp. ista Olymp. Πυθαγόρας Σάμιος παίδων πυγμὴν, ὃς πρῶτος ἐντέχνως πυκτεύσας κομήτης, καὶ ἁλουργίδα φορῶν, εἶτα ἐκ τῶν παίδων ἐκριφεὶς, καὶ χλευασθεὶς, αὐτίκα προσέβη τοὺς ἄνδρας, καὶ ἐνίκησε. Hunc designat Diog. Laertius. Ἐρατοσθένης δέ φησι (καθὸ καὶ Φαβωρῖνος ἐν τῇ παντοδαπῇ ἱςορίᾳ παρατίθεται) τοῦτον εἶναι τὸν πρῶτον ἐντέχνως πυκτεύσαντα, ἐπὶ τῆς ὀγδόης καὶ τετταρακοςῆς Ὀλυμπιάδος, κομήτην, καὶ ἁλουργίδα φοροῦντα. ἐκριφθῆναί τε ἐκ τῶν παίδων, καὶ χλευασθέντα, αὐτίκα προσβῆναι τοὺς ἄνδρας, καὶ νικῆσαι. Hinc proverbium, ἐν Σάμῳ κομήτης. Appendix Vaticana Cent. I. Proverb. LXXXVII. Ἐν Σάμῳ κομήτης, Πυθαγόρας Σάμιος πύκτης ἐκόμα. καταφρονηθεὶς οὖν παραδόξως ἐνίκησεν. Errat Iamblichus, qui cum Pythagora Samio Philosopho hunc, etiam Samium, sed pugilem, confundit; & pugilis, quod erat, philosopho tribuit. Ecce libro I. cap. II. Καὶ τὸν ἐν Σάμῳ κομήτην ἤδη ἐν παροιμίᾳ πολλοὶ πολλαχοῦ τὸν νεανίαν ἐπευφημοῦντες ἐξεθείαζον καὶ διεθρύλλουν. Et mox iterum cap. VI. Διόπερ ἔτι καὶ νῦν ἡ παροιμία, τὸν ἐν Σάμῳ κομήτην ἐπὶ τῷ σεμνοτάτῳ διακηρύττει. Reprehendit hunc errorem etiam Hesychius. Ἐν Σάμῳ κομήτης. ἔνιοι Πυθαγόραν τὸν σοφόν φασι τὴν πυκτικὴν ἀσκῆσαι, καὶ ἀπ' αὐτοῦ τὴν παροιμίαν λέγεσθαι, ἁμαρτάνοντες. Vndecimus, Zacynthius, a quo natum illud, αὐτὸς ἔφα; quique scripsit τὰ ἀπόρρητα τῆς φιλοσοφίας. Diogenes. Τρίτος, Ζακύνθιος. οὗ φασιν εἶναι τὰ ἀπόρρητα τῆς φιλοσοφίας, ἐφ' οὗ καὶ τὸ Αὐτὸς ἔφα παροιμιακὸν εἰς τὸν βίον ἦλθε. Etiam De Musica scripsisse coniecturam est facere ex hoc nostro Aristoxeno. Et eumdem esse arbitror, quem nominat Schol. Hesiodi ad Theogoniam. Ψοφοῦσι μὲν οὖν, καὶ κατὰ τὴν κρείττω τῶν ἁρμονιῶν μεθαρμόζονται, ὡς Πτωλεμαίῳ τε δοκεῖ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἁρμονικῶν, καὶ πρόγε τούτου Πυθαγόρᾳ. Forte etiam, qui scripsit περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης. Meminit Athenaeus lib. V. Πυθαγόρας δὲ ὁ γεγραφὼς περὶ τῆς ἐρυθρᾶς θαλάσσης, τοὺς Τρωγλοδύτας φησὶ κατασκευάζειν τὴν πανδοῦραν ἐκ τῆς ἐν τῇ θαλάσσῃ φυομένης δάφνης. Et occurrit item eius Operis mentio apud eumdem lib XIV. Duodecimus, incerta patria, qui Δωρικὰ scripsit. Diogenes meminit. Καὶ ἕτερον Δωρικὰ πεπραγματευμένον, ὡς Διονύσιος ἱςορεῖ. Etiam decimus tertius, Medicus; qui scripsit περὶ σκίλλης; & περὶ Ὁμήρου. Diogenes loco citato. Καὶ ἰατρὸν ἄλλον, τὰ περὶ σκίλλης γεγραφότα, καί τινα περὶ Ὁμήρου συντεταγμένον. Ita recte emendatus ille locus a Viro Clarissimo, Petro Victorio. Libri De Scilla meminit Plinius lib. XIX. cap. V. ubi de scillis. *Vnum de iis volumen condidit Pythagoras philosophus, colligens medicas vires, quas proximo reddemus libro.* Censeo illum ipsum esse, cuius librum De Brassica commemorat idem Plinius lib. XX. cap. IX. *Brassicae laudes longum est exequi, cum & Chrysippus medicus privatim volumen ei dicaverit, per singula membra hominis digestum, & Dieuches, ante omnes autem Pythagoras & Cato non parcius celebrarint.* Item, De herbarum effectu. Observo itidem apud Plinium lib. XXIV. capit. XVII. & lib. XXV cap. II. Decimus quartus, qui equo singulari vicit Olympiade LXXI. Anonymus in Descript Olymp. ista Olympiade. Πάταικος Ἀχαιὸς ἐκ Δύμης πρῶτος κάλπῃ. Πυθαγόρας κέλητι. Decimus quintus, Evagorae filius, apud Diodorum Siculum lib. XV. Decimus sextus, monarcha Selinuntius, apud Herodotum lib. V. Decimus septimus, Mileti procurator, apud eumdem libro citato. Decimus octavus, navarchus Lacedaemonius, apud Xenophontem De Exped. Cyri libro I. Decimus nonus, maritus Neronis apud Ioannem Xiphilinum. Vicesimus, regis Ptolemaei praefectus apud Plinium lib. XXXVII. cap. II.

2 Καὶ Ἀγήνορα τὸν Μιτυληναῖον] Agenoris Mitylenaei necdum alibi mentionem legere memini.

ἡμιτονίῳ τὸν δώριον, τοῦ δὲ δωρίου, τόνῳ τὸν φρύγιον. ὡσαύτως δὲ καὶ τοῦ φρυγίου τὸν λύδιον ἑτέρῳ τόνῳ. ἕτεροι δὲ πρὸς τοῖς εἰρημένοις τὸν ὑποφρύγιον αὐλὸν προστιθέασιν ἐπὶ τὸ βαρύ. οἱ δ' αὖ πρὸς τὴν τῶν αὐλῶν τρύπησιν βλέποντες, τρεῖς μὲν τοὺς βαρυτάτους τρισὶ διέσεσιν ἀπ' ἀλλήλων χωρίζουσι, τόν τε ὑποφρύγιον, καὶ τὸν ὑποδώριον, καὶ τὸν δώριον. τὸν δὲ φρύγιον ἀπὸ τοῦ δωρίου τόνῳ. τὸν δὲ λύδιον ἀπὸ τοῦ φρυγίου πάλιν τρεῖς διέσεις ἀφιστᾶσιν. ὡσαύτως δὲ καὶ τὸν μιξολύδιον τοῦ λυδίου. τί δ' ἐστι, πρὸς ὃ βλέποντες οὕτω ποιεῖσθαι τὴν διάστασιν τῶν τόνων προτεθύμηνται, οὐδὲν εἰρήκασιν. ὅτι δ' ἐστιν ἡ καταπύκνωσις ἐκμελής, καὶ πάντα τρόπον ἄχρηστος, φανερὸν ἐπ' αὐτῆς ἔσται τῆς πραγματείας.

Ἐπεὶ δὲ τῶν μελῳδουμένων ἐστὶ τὰ μὲν ἁπλᾶ· τὰ δὲ ἀμετάβολα, περὶ μεταβολῆς ἂν εἴη λεκτέον. πρῶτον μὲν αὐτὸ, τί ποτ' ἐστὶν ἡ μεταβολή, καὶ πῶς γινόμενον. λέγω δ' οἷον πάθους τινὸς συμβαίνοντος ἐν τῇ τῆς μελῳδίας τάξει. ἔπειτα πόσαι εἰσὶν αἱ πᾶσαι μεταβολαὶ, καὶ κατὰ πόσα διαστήματα. περὶ γὰρ τούτων οὐδεὶς οὐδενὸς εἴρηται λόγος, οὔτ' ἀποδεικτικὸς, οὔτ' ἀναπόδεικτος.

Τελευταῖον δὲ, τὸ περὶ αὐτῆς τῆς μελοποιΐας. ἐπεὶ γὰρ ἐν τοῖς αὐτοῖς φθόγγοις. ἀδιαφόροις οὖσι τὸ καθ' αὐτοὺς, πολλαί τε καὶ παντοδαπαὶ μορφαὶ μελῶν γίνονται, δῆλον ὅτι παρὰ τὸν χρῆσιν τοῦτο γένοιτ' ἄν. καλοῦμεν δὲ τοῦτο μελοποιΐαν. ἡ μὲν οὖν περὶ τὸ ἡρμοσμένον πραγματεία, διὰ τῶν εἰρημένων μερῶν πορευθεῖσα, τοιοῦτον λήψεται τέλος.

Ὅτι δὲ τὸ ξυνιέναι τῶν μελῳδουμένων, τῇ τε ἀκοῇ καὶ τῇ διανοίᾳ κατὰ πᾶσαν διαφορὰν τοῖς γινομένοις παρακολουθεῖ. ἐν γενέσει γὰρ δὴ τὸ μέλος, καθάπερ καὶ τὰ λοιπὰ μέρη τῆς μουσικῆς. ἐκ δύο γὰρ τούτων ἡ τῆς μουσικῆς σύνεσίς ἐστιν, αἰσθήσεώς τε καὶ μνήμης. αἰσθάνεσθαι μὲν γὰρ δεῖ τὸ γινόμενον· μνημονεύειν δὲ τὸ γεγονός. κατ' ἄλλον δὲ τρόπον οὐκ ἔστι τοῖς ἐν τῇ μουσικῇ παρακολουθεῖν. ἃ δέ τινες ποιοῦνται τέλη τῆς ἁρμονικῆς καλουμένης πραγματείας. οἱ μὲν τὸ παρασημαίνεσθαι τὰ μέλη, φάσκοντες πέρας εἶναι τοῦ ξυνιέναι τῶν μελῳδουμένων ἕκαστον. οἱ δὲ τὴν περὶ τοὺς αὐλοὺς θεωρίαν, καὶ τὸ ἔχειν εἰπεῖν, τίνα τρόπον ἕκαστα τῶν αὐλουμένων, καὶ πόθεν γίνεται. τὸ δὴ ταῦτα λέγειν παντελῶς ἐστιν ὅλου τινὸς διημαρτηκότος. οὐ γὰρ ὅτι πέρας τῆς ἁρμονικῆς ἐπιστήμης ἐστὶν ἡ παρασημαντική, ἀλλὰ οὐδὲ μέρος οὐδέν. εἰ μὴ καὶ τῆς μετρικῆς, τὸ γράψασθαι τῶν μέτρων ἕκαστον. εἰ δ' ὥσπερ ἐπὶ τούτων οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν, τὸν δυνάμενον γράψασθαι τὸ ἰαμβικὸν, οὕτως ἔχει καὶ ἐπὶ τῶν μελῳδουμένων. οὐ γὰρ ἀναγκαῖόν ἐστι τὸν γραψάμενον τὸ φρύγιον μέλος, καὶ εἰδέναι, τί ἐστι τὸ φρύγιον μέλος. δῆλον ὅτι οὐκ ἂν εἴη τῆς εἰρημένης ἐπιστήμης πέρας ἡ παρασημαντική. Ὅτι δ' ἀληθῆ τὰ λεγόμενα. καὶ ἔστιν ἀναγκαῖον τῷ παρασημαινομένῳ μόνον τὰ μεγέθη τῶν διαστημάτων διαισθάνεσθαι, φανερὸν γένοιτ' ἂν ἐπισκοπουμένοις. Ὁ γὰρ τιθέμενος σημεῖα τῶν διαστημάτων, οὐ καθ' ἑκάστην τῶν ἐνυπαρχουσῶν αὐτοῖς διαφορῶν ἴδιον τίθεται σημεῖον, οἷον εἰ τοῦ διὰ τεσσάρων τυγχάνουσιν αἱ διαιρέσεις οὖσαι πλέους, ἃς ποιοῦσιν αἱ τῶν γενῶν διαφοραί. ἢ σχήματα πλείονα ποιεῖ ἡ τῶν ἀσυνθέτων διαστημάτων τάξεως ἀλλοίωσις. τὸν αὐτὸν δὲ λόγον καὶ περὶ

tiorem hisce Mixolydium; his rursus hemitonium, Dorium. Dorio Phrygium, tono, sic quoque Phrygio Lydium tono alio; alii dictis Hypophrygiam tibiam addunt in grave. Alii rursus ad tibiarum perforationem respicientes, tres gravissimos tribus inter se diesibus separant, nimirum Hypophrygium, & Hypodorium, & Dorium. Phrygium autem a Dorio tono. Lydium a Phrygio tribus diesibus removent. Sic quoque Mixolydium a Lydio. Quid vero sit, ad quod respicientes tonorum distantiam ita facere in animum induxerint, non dixere. Esse autem condensationem istam inconcinnam, & omnimode inutilem, in ipsa erit tractatione manifestum.

Quod vero eorum, quae modulamur, quaedam sint simplicia; quaedam mutationem recipiant, de Mutatione fuerit dicendum. Et primo illud, quidnam sit mutatio, & quomodo fiat. Dico autem, quasi passionem quandam contingere in melodiae ordine. Deinde quot sint in universum mutationes, & in quot intervallis. De his enim vel demonstratione suffultum, vel ea carens, nemo quidquam prodidit.

Vltimo dicendum de ipsa Melopoeia. Quoniam enim in iisdem sonis, per se indifferentibus, multae, ac variae fiunt cantuum formae, perspicuum est, hoc ex vario fieri ipsorum usu, atque hoc Melopoeiam vocamus. Quae itaque circa modulatam seriem versatur tractatio, per dictas partes progressa, eiusmodi capiet finem.

Quod vero eorum, quae modulamur, quodque & auditu, & intellectu percipere secundum omnem differentiam, ea, quae fiunt, consequatur, ex dictis est manifestum. Quippe cantus, ut reliquae partes Musicae omnes, in generatione consistit. Ex duobus enim hisce Musicae intellectus constat, sensu scilicet, & memoria: quandoquidem sentire oportet, quod fit; memoria vero retinere, quod est factum. Alio modo ea, quae in Musicis sunt, consequi non licet. Quos autem quidam eius, quae Harmonice vocatur, tractationis faciunt fines; dum alii quidam dicunt, adnotare cantus esse finem intelligendi singula, quae canuntur; alii vero, circa tibias contemplationem; & ut dicere quis possit, quonam modo singula eorum, quae tibia canuntur, fiant, & unde. Haec sane dicere hominis est, qui toto caelo aberret. Tantum enim abest, ut Harmonicae scientiae finis sit ista ars adnotandi, ut nec partem ipsius ullam constituat; nisi & Metrices, quodlibet scribere metrum. Vti enim in istis non est necesse, ut, qui scribere possit iambicum, quoque sciat illud metrum; sic quoque comparatum est in iis, quae canuntur. Non enim necesse est, ut, qui Phrygium scripserit cantum, quoque sciat, quid sit cantus Phrygius. Quare planum, non esse dictae scientiae finem istam adnotandi artem. Atqui vera esse, quae dicuntur, nec necesse esse, ut, qui tantum adnotat magnitudines, intervalla distincte sciat, manifestum fuerit inquirentibus. Qui enim intervallorum ponit notas, non ad unamquamque, quae ipsis insunt, differen-

ferentiarum, peculiarem ponit notam. Vti ipsius diatessaron complures sunt divisiones, quas generum faciunt differentiae; seu, quod idem, plures facit figuras ordinis incompositorum intervallorum commutatio. Atque idem illud de potestatibus dicemus, quas tetrachordorum naturae faciunt; siquidem hyperbolaeas sonus, & meses, & hypates eadem scribitur nota; at potestatum differentias notae non diffiniunt, quod ad magnitudines tantum pertineant, nec quid ultra praestent. Nullam autem totius Musicae intellectus esse partem, dignoscere ipsas magnitudines, quodammodo in principio diximus. Facile quoque, ex iis, quae dicentur, idest, conspicere. Neque enim tetrachordorum, neque sonorum facultates reddunt notas; neque generum differentias; nec, ut breviter dicam, compositorum, & incompositi differentiam; nec quod simplex, & quod mutationem habet; neque Melopoeorum modos: quin nec aliud ullum, simili ratione differendo, per ipsas magnitudines innotescit. Si igitur ex ignorantia istam habuere opinionem, qui Harmonici vocantur, non quidem, quod ad mores, fuerint absurdi; ignorantia vero pertinaci, atque magna, ipsos implicari est necesse. Quod si autem hoc perspexerint, non esse dictae scientiae finem adsignare; sed in idiotarum gratiam, ut opus aliquod, quod oculis pateret, efficere conarentur, hanc proposuisse opinionem; magnam rursus istius ipsorum moris absurditatem damnarim. Et primum quidem, quod scientiarum iudicem constituendum putent idiotam. Explodendus enim fuerit, qui & discere quid velit, & idem iudicare. Deinde, quod, dum ex sua opinione intelligendi finem ponunt opus aliquod manifestum, conversum ponant. Omnis enim oculis patentis operis finis est intelligentia. Quippe illud, quod moderatur omnia, & iudicat, hoc est, aut manus, aut vocem, aut os, aut spiritum, aut quodcumque quis putarit; multum differt ab inanimis instrumentis, ut hoc non satis recte intelligatur. Sin intelligentia aliquid est, quod in anima lateat, nec in conspectu sit, atque omnibus manifestum, ut sunt, quae manufiunt, & eiusmodi reliqua; non propterea se aliter, quae diximus, habere putandum. Quippe a veri scopo aberraverimus, si quidem, quod iudicat, nec finem faciamus, nec dominans; id vero, quod iudicatur, & dominans, & finem. Porro non minus hac absurda est, quae circa tibias versatur opinio. Quin maximum, & omnino crassum peccatum est ad instrumentum adducere modulatae seriei naturam. Neque enim in instrumentis aliquid est, propter quod modulata series sit talis; nec, quod eiusmodi habeat ordinem. Non enim, quod tibia foramina habeat & cavitates, & id genus cetera; ad haec, quod operationem, partim a manibus, partim a reliquis partibus, a quibus intendi solet, & remitti; propterea consonat dia tessaron, aut dia pente, aut dia pason, aut reliquorum intervallorum quodque convenientem capit magnitudinem. Quinimo, si vel omnia ista exsistant, nihilo tamen minus in plu-

τῶν δυνάμεων ἐροῦμεν, ἃς αἱ τῶν τετραχόρδων φύσεις ποιοῦσι. τὸ γὰρ ὑπερβολαίας, καὶ μέσης, καὶ ὑπάτης, τῷ αὐτῷ γράφεται σημείῳ· τὰς δὲ τῶν δυνάμεων διαφορὰς, οὐ διορίζεται σημεῖα μέχρι τῶν μεγεθῶν αὐτῶν, κεῖται περαιτέρω δὲ μηδέν. Ὅτι δὲ οὐδέν ἐστι μέρος τῆς συμπάσης ξυνέσεως τὸ διαισθάνεσθαι τῶν μεγεθῶν αὐτῶν, ἐλέχθη μέν πως καὶ ἐν ἀρχῇ. ῥᾴδιον δὲ καὶ ἐκ τῶν ῥηθησομένων συνιδεῖν. οὔτε γὰρ τὰς τῶν τετραχόρδων, οὔτε τὰς τῶν φθόγγων δυνάμεις, οὔτε τὰς τῶν γενῶν διαφοράς· οὔτε, ἁπλῶς εἰπεῖν, τὴν τῶν συνθέτων, καὶ τὴν τοῦ ἀσυνθέτου διαφοράν· οὔτε τὸ ἁπλοῦν, καὶ μεταβολὴν ἔχον. οὔτε τοὺς μελοποιῶν τρόπους· οὔτ' ἄλλο οὐδὲν ὡσαύτως εἰπεῖν δι' αὐτῶν τῶν μεγεθῶν γίνεται γνώριμον. εἰ μὲν οὖν δι' ἄγνοιαν τὴν ὑπόληψιν ταύτην ἐσχήκασιν οἱ καλούμενοι ἁρμονικοὶ, τὸ μὲν ἦθος οὐκ ἂν εἶεν ἄτοποι· τὴν δ' ἄγνοιαν, ἰσχυράν τινα καὶ μεγάλην εἶναι παρ' αὐτοῖς ἀναγκαῖον· εἰ δὲ συνορῶντες, ὅτι οὐκ ἔστι τὸ παρασημαίνεσθαι πέρας τῆς εἰρημένης ἐπιστήμης, χαριζόμενοι δὲ τοῖς ἰδιώταις, καὶ πειρώμενοι ἀποδιδόναι ὀφθαλμοφανές τι ἔργον, ταύτην ἐκτεθείκασι τὸν ὑπόληψιν· μεγάλην αὖθις αὐτῶν ἀτοπίαν τοῦ τρόπου καταγνοίην. πρῶτον μὲν, ὅτι κριτὴν οἴονται δεῖν καθιστάναι τῶν ἐπιστημῶν, τὸν ἰδιώτην. ἄτοπος γὰρ ἂν εἴη τὸ αὐτὸ μανθάνων τε καὶ κρίνων ὁ αὐτός. ἔπειθ' ὅτι συνιέναι τιθέντες φανερόν τι ἔργον. ὡς οἴονται, ἀνάπαλιν τιθέασι. παντὸς γὰρ ὀφθαλμοφανοῦς ἔργου πέρας ἐστὶν ἡ ξύνεσις. τὸ γὰρ ἐπιστατοῦν πᾶσι καὶ κρῖνον, τουτέστιν ἢ τὰς χεῖρας, ἢ τὴν φωνὴν, ἢ τὸ στόμα, ἢ τὸ πνεῦμα, ἢ ὅ, τι οἴεται, πολύ τι διαφέρει τῶν ἀψύχων ὀργάνων, ὥστε οὐκ ὀρθῶς διανοεῖται. εἰ δὲ τὴν ψυχήν που καταδεδυκὼς ἔστιν ἡ σύνεσις, καὶ μὴ πρόχειρον, μηδὲ τοῖς πολλοῖς φανερὸν, καθάπερ αἵ τε χειρουργίαι, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν τοιούτων. οὐ διὰ τοῦτο ἄλλως ὑποληπτέον ἔχειν τὰ εἰρημένα. διημαρτηκέναι γὰρ συμβήσεται τἀληθοῦς, ἐὰν τὸ μὲν κρῖνον, μήτε πέρας, μήτε κύριον ποιῶμεν, τὸ δὲ κρινόμενον, κύριόν τε καὶ πέρας. οὐχ ἧττον δ' ἔστι ταύτης ἡ περὶ τοὺς αὐλοὺς ὑπόληψις ἄτοπος. μέγιστον μὲν οὖν, καὶ καθόλου μάλιστα τῶν ἁμαρτημάτων ἐστὶ, τὸ, εἰς ὄργανον ἀνάγειν τὴν τοῦ ἡρμοσμένου φύσιν. δι' οὐδὲν γὰρ τῶν τοῖς ὀργάνοις ὑπαρχόντων, τοιοῦτόν ἐστι τὸ ἡρμοσμένον, οὐδὲ τοιαύτην τάξιν ἔχον. οὐ γὰρ, ὅτι ὁ αὐλὸς τρυπήματά τε καὶ κοιλίας ἔχει, καὶ τὰ λοιπὰ τῶν τοιούτων. ὅτι δὲ χειρουργίαν, τὴν μὲν ἀπὸ τῶν χειρῶν· τὴν δ' ἀπὸ τῶν λοιπῶν μερῶν, οἷς ἐπιτείνειν τε καὶ ἀνιέναι πέφυκε, διὰ τοῦτο συμφωνεῖ τῷ διὰ τεσσάρων, ἢ διὰ πέντε, ἤτοι διὰ πασῶν, ἢ τῶν ἄλλων διαστημάτων ἕκαστον λαμβάνει τὸ προσῆκον μέγεθος. πάντων γὰρ τούτων ὑπαρχόντων, οὐδὲν ἧττον τὰ μὲν πλείω διαμαρτάνουσιν οἱ αὐλοὶ τῆς τοῦ ἡρμοσμένου τάξεως. ὀλίγα δ' ἐστὶν, ἃ τυγχάνουσι ποιοῦντες πάντα ταῦτα. καὶ γὰρ ἀφαιροῦντες, καὶ παραβάλλοντες, καὶ τῷ πνεύματι ἐπιτείνοντες, καὶ ἀνιέντες, καὶ ταῖς ἄλλαις αἰτίαις ἐνεργοῦντες, ὥστ' εἶναι φανερὸν, ὅτι οὐδὲν διαφέρει λέγειν τὸ καλῶς ἐν τοῖς αὐλοῖς τοῦ κακῶς. οὐκ ἔδει δὲ τοῦτο συμβαίνειν, εἴπερ τι ὄφελος ἦν τῆς εἰς τὸ ἡρμοσμένον ὄργανον ἀναγωγῆς. ἀλλ' ἅμα τε εἰς τοὺς αὐλοὺς ἀνῆχθαι τὸ μέλος, καὶ εὐθὺς ἀστραβὲς εἶναι, καὶ ἀναμάρτητον, καὶ ὀρθόν. ἀλλὰ γὰρ οὔτ' αὐλοὶ, οὔτε τῶν ἄλλων οὐθὲν ὀργάνων ποτὲ βεβαιώσει τὴν τοῦ ἡρμοσμένου φύσιν. τά-

τάξιν γάρ τινα καθόλου τῆς φύσεως τοῦ ἡρμοσμένου θαυμαστὴν μεταλαμβάνει τῶν ὀργάνων ἕκαστον. ἐφ' ὅσον δύναται, τῆς αἰσθήσεως αὐτοῖς ἐπιστατούσης, πρὸς ἣν ἀνάγεται καὶ ταῦτα, καὶ τὰ λοιπὰ τὰ κατὰ μουσικήν. εἴτις οἴεται, ὅτι τὰ τρυπήματα ὁρᾷ ταὐτὰ ἑκάστης ἡμέρας, τὰς χορδὰς ἐντεταμένας τὰς αὐτάς, διὰ τοῦθ' εὑρήσεις τὸ ἡρμοσμένον ἐν αὐτοῖς διαμένον τε, καὶ τὴν αὐτὴν τάξιν διασῶζον, παντελῶς εὐήθης. ὥσπερ γὰρ ἐν ταῖς χορδαῖς οὐκ ἔστι τὸ ἡρμοσμένον, ἐὰν μή τις αὐτὸ διὰ τῆς χειρουργίας προσαγαγὼν ἁρμόσηται· οὕτως οὐδ' ἐν τοῖς τρυπήμασιν, ἐὰν μήτις αὐτὸ χειρουργίᾳ προσαγαγὼν ἁρμόσηται. ὅτι δ' οὐδὲν τῶν ὀργάνων αὐτὸ ἁρμόττεται, ἀλλ' ἡ αἴσθησίς ἐστιν ἡ τούτου κυρία. δῆλον ὅτι οὐδὲ λόγου δεῖται. φανερὸν γάρ. θαυμαστὸν δέ, εἰ μηδ' εἰς τὰ τοιαῦτα βλέποντες, ἀφίστανται τῆς τοιαύτης ὑπολήψεως, ὁρῶντες ὅτι κινοῦνται οἱ αὐλοί, καὶ οὐδέποτε ὡσαύτως ἔχουσιν, ἀλλ' ἕκαστα τῶν αὐλουμένων μεταβάλλει τὰς αἰτίας ἀφ' ὧν αὐλεῖται, σχεδὸν δὴ φανερόν, ὅτι δι' οὐδεμίαν αἰτίαν εἰς τοὺς αὐλοὺς ἀνακτέον τὸ μέλος. οὔτε γὰρ βεβαιώσει τὴν τοῦ ἡρμοσμένου τάξιν τὸ εἰρημένον ὄργανον, οὔτε εἴ τις ᾠήθη δεῖν εἰς ὄργανόν τι ποιεῖσθαι τὴν ἀγωγήν, εἰς τοὺς αὐλοὺς ἦν 1 ποιητέον, ἐπειδὴ μάλιστα πλανᾶται, καὶ κατὰ τὴν αὐλοποιΐαν, καὶ κατὰ τὴν χειρουργίαν, καὶ κατὰ τὴν ἰδίαν φύσιν.

pluribus a modulatae feriei ordine tibiae aberrant. Nec pauca sunt, quae praeterea faciant. Nam & auferunt aliquid, & adiiciunt, dum & spiritu intendimus, & remittimus, atque aliis caussis operamur; ut evidens sit, nihil differre, num bene quid dicas fieri in tibiis, an male. Hinc tamen contingere non oportebat, siquidem aliqua esset utilitas modulati ad instrumentum relationis, sed simulac ad tibias adduceretur cantus, statim sine distorsione, atque errato iustus esse deberet. Verumenimvero nec tibiae, nec aliorum instrumentorum ullum umquam modulati naturam confirmabit. Ordinem enim ex modulati natura omnino admirabilem accipit instrumentorum quodvis, in quantum potest; sensu ipsis adsistente, ad quem & haec, & cetera, quae in Musicis sunt, referuntur. Quod si quis putet, quod foramina cernat singulis diebus eadem; tum chordas intentas easdem; propterea se inventurum modulatam seriem in iis permanentem, eumdemque ordinem servantem, omnino ille stultus. Vt enim in chordis non est modulata series, nisi quis illam manum operatione adducendo constituerit; sic neque in foraminibus, nisi manuum solertia illam quis induxerit. Iam vero, instrumentorum nullum ipsum per se modulatum ordinem accipere; sed sensum huius esse dominum, adeo liquet, ut nec verbo egeat. Ad oculum enim patet. Quare mirandum, quod quum talia inspiciunt, ab eiusmodi opinione non recedant, quando vident, moveri tibias, & numquam eodem se habere modo; sed singula, quas tibia canuntur variare, prout ab his, aut aliis caussis proveniunt. Vnde utcumque patet, nullam esse caussam, cur ad tibias adducatur cantus. Neque enim modulati ordinem firmabit dictum illud instrumentum; neque, si quis putarit, ad instrumentum aliquod cantum esse referendum, ad tibias referendus esset; quoniam maxime erratur, & in tibiis fabricandis, & in manuum operatione, & naturae proprietate.

Ἃ μὲν οὖν προδιέλθοι τις ἂν περὶ τῆς ἁρμονικῆς καλουμένης πραγματείας, σχεδόν ἐστι ταῦτα. μέλλοντας δ' ἐπιχειρεῖν τῇ περὶ τὰ στοιχεῖα πραγματείᾳ, δεῖ προδιανοηθῆναι τὰ τοιάδε. Ὅτι οὐκ ἐνδέχεται καλῶς αὐτὴν διεξελθεῖν μὴ προϋπαρξάντων τριῶν τῶν ῥηθησομένων. Πρῶτον μέν, αὐτῶν τῶν φαινομένων καλῶς ληφθέντων. ἔπειτα διορισθέντων ἐν αὐτοῖς τῶν τε προτέρων, καὶ τῶν ὑστέρων ὀρθῶς. Τρίτον δὲ τοῦ συμβαίνοντός τε καὶ ὁμολογουμένου κατὰ τὸν τρόπον συνοφθέντος 2. ἐπεὶ δὲ πάσης ἐπιστήμης, ἥτις ἐκ προβλημάτων πλειόνων συνέστηκεν, ἀρχὰς προσῆκόν ἐστι λαβεῖν, ἐξ ὧν δειχθήσεται τὰ μετὰ τὰς ἀρχάς, ἀναγκαῖον ἂν εἴη λαμβάνειν προσέχοντας δυσὶ τοῖσδε. πρῶτον μέν, ὅπως ἀληθές τε καὶ φαινόμενον ἕκαστον ἔσται τῶν ἀρχοειδῶν προβλημάτων. ἔπειθ', ὅπως τοιοῦτον, οἷον ἐν πρώτοις ὑπὸ τῆς αἰσθήσεως συνορᾶσθαι τῶν τῆς ἁρμονικῆς πραγματείας μερῶν. τὸ γὰρ πως ἀπαιτοῦν ἀπόδειξιν, οὐκ ἔστιν ἀρχοειδές. καθόλου δὲ ἐν τῷ ἄρχεσθαι παρατηρητέον, ὅπως μήτ' εἰς τὴν ὑπερορίαν ἐμπίπτωμεν, ἀπό τινος φωνῆς ἢ κινήσεως ἀέρος ἀρχόμενοι, μήτ' αὖ κάμπτοντες ἐντός, πολλὰ τῶν οἰκείων ἀπολιμπάνωμεν.

Quae igitur aliquis ante percensuerit de Harmonica, quae vocatur, tractatione, fere sunt ista. De elementis vero tractationem suscepturis, haec prius sunt consideranda. Numquam fore, ut bene quis eam pertractet, nisi tria, quae dicentur, ante exstiterint. Primum, ut adparentia rite sumantur. Deinde in ipsis bene definiantur & priora, & posteriora. Tertio, ut accidens & confessum eodem modo conspiciatur. Quoniam vero omnis scientiae, quae ex pluribus constat problematis, convenit capere principia, ex quibus, quae post principia sunt, demonstrentur, necesse quoque fuerit nos illa capere ad duo haec attendentes. Primum, ut verum sit, & adparens quodlibet problematum, principii vicem obtinentium. Deinde, ut sit huiusmodi, quod inter primas a sensu conspici possit Harmonicae tractationis partes. Neque enim, cuius aliquo modo demonstrationem petimus, illud principii speciem habet. Omnino autem initio observandum, ne vel extra limites progrediamur, ab aliqua voce, aut aeris motu incipientes; nec rursus intra illos recedentes, multa, quae huc proprie spectant, omittamus.

Τρία. Tria

1 Εἰς τοὺς αὐλούς] Censeo scribendum, ἦν εἰς τ. Male adhaesit ultimae syllabae verbi praecedentis, ἀγωγήν.

2 Συνοφθέντος] Scrib. συναφθέντος.

Tria sunt eorum, quae modulamur, genera. Diatonum. Chroma. Harmonia; quorum differentiae deinde dicentur. Hoc vero ipsum constituatur, cantum omnem aut Diatonum fore, aut Chromaticum, aut Enarmonium, aut ex hisce Mistum, aut horum Communem.

Altera intervallorum divisio est., esse alia consona, alia dissona. Notissimae quidem differentiarum, quae in intervallis sunt, videntur esse duae istae: qua magnitudine inter se differunt, & qua, ut consona a dissonis. Posterior autem ex dictis differentiis, in priore continetur. Omne enim consonum ab omni dissono differt magnitudine. Quoniam vero consonornm plures sunt inter se differentiae, una quaedam earum notissima exponatur. Atque haec est differentia per magnitudinem. Sint autem consonorum magnitudines octo. Minima, quae dia tessaron. Huic autem sua natura contingit esse minimam. Indicium est, quod multas modulemur magnitudines ipsa dia tessaron minores; at dissonas omnes. Altera, dia pente. Quaecumque autem inter has magnitudo fuerit, illam dicimus esse dissonam. Tertia, quae ex dictis consonis constat, ipsa dia pason. Quae inter has fuerint, sunt dissonae. Atque haec dicimus, quae ab iis, qui ante nos fuere, accepimus. De reliquis autem nobis ipsis definiendum.

Primum itaque dicendum, omne consonum intervallum ipsi dia pason additum, illam, quae ex iis fit, magnitudinem facere consonam Quae adfectio huius consoni est propria. Nam & minore addito, & aequali, & maiore magnitudo, quae ex compositione nomen habet, fit consona. At primis consonis hoc non accidit. Neque enim aequale, utrique eorum additum, totum facit consonum; neque quod ex alterutro eorum, bis addito, & dia pason componitur; quinimo, quam maxime dissonat, quidquid ex dictis consonis conflatur. Porro tonus est, quo dia pente maius est ipso dia tessaron. Dia tessaron vero est tonorum duorum semis. Ex toni partibus canitur dimidia, quae hemitonium vocatur; & tertia pars, quae vocatur diesis chromatica minima; & quarta, quae vocatur diesis enarmonia minima. Quo nullum canitur minus intervallum. Primum autem illud non est ignorandum, iam multos aberrasse, quod nos dicere putarent, Tonum in quatuor aequalia divisum cani. Illud vero ipsis accidit, quod non inspicerent, aliud esse. Tertiam toni partem capere; &, Tonum in tres partes divisum modulari. Deinde simpliciter nullum putamus esse intervallum minimum.

Porro generum differentiae sumuntur in tali tetrachordo, quale est a mese ad hypaten; ubi extremis manentibus media moventur: interdum utraque, interdum alterutrum. Quia vero necessarium, mobilem sonum in loco quodam moveri, utrorumque dictorum sonorum definitus locus fuerit sumendus. Adparet autem intentissima quidem esse lichanus, quae tono distat a mese; & efficit genus Diatonum; gravissima vero, quae ditono, estque haec Enarmonia Vt ex his sit manifestum, toni magnitudine esse lichani locum. Rursus, parypates intervallum numquam fieri minus diesi enarmonia,

Τρία γένη τῶν μελῳδουμένων ἐστί. διάτονον, χρῶμα, ἁρμονία, αἱ μὲν οὖν διαφοραὶ τούτων ὕστερον ῥηθήσονται. τοῦτο δ᾽ αὐτὸ ἐκκείσθω, ὅτι πᾶν μέλος ἔσται, ἤτοι διάτονον, ἢ χρωματικὸν, ἢ ἐναρμόνιον, ἢ μικτὸν ἐκ τούτων, ἢ κοινὸν τούτων.

Δευτέρα δ᾽ ἐστὶ διαίρεσις τῶν διαστημάτων, εἶναι τὰ μὲν σύμφωνα· τὰ δὲ, διάφωνα. γνωριμώταται μὲν δοκοῦσιν εἶναι αὗται δύο τῶν διαστηματικῶν διαφορῶν· ᾗτε μεγέθει διαφέρουσιν ἀλλήλων, καὶ ᾧ τὰ σύμφωνα τῶν διαφώνων. περιέχεται δ᾽ ἡ ὑστέρα ῥηθεῖσα διαφορὰ τῇ προτέρᾳ. πᾶν γὰρ σύμφωνον παντὸς διαφώνου διαφέρει μεγέθει. ἐπεὶ δὲ τῶν συμφώνων πλείους εἰσὶ πρὸς ἄλληλα διαφοραὶ, μία τις ἡ γνωριμωτάτη αὐτῶν ἐκκείσθω. αὕτη δ᾽ ἐστὶν ἡ κατὰ μέγεθος. ἔστω δὴ τῶν συμφώνων ὀκτὼ μεγέθη ἐλάχιστον μὲν, τὸ διὰ τεσσάρων. συμβαίνει δὲ τοῦτο τῇ αὐτοῦ φύσει ἐλάχιστον εἶναι. σημεῖον δὲ τὸ μελῳδεῖν μὲν ἡμᾶς πολλὰ τοῦ διὰ τεσσάρων ἐλάττω· πάντα μέντοι διάφωνα. δεύτερον δὲ τὸ διὰ πέντε. ὅ, τι δ᾽ ἂν τούτων ἀνὰ μέσον ᾖ μέγεθος, πᾶν εἶναι διάφωνον. τρίτον, ἐκ τῶν εἰρημένων συμφώνων σύνθετον, τὸ διὰ πασῶν. τὰ δὲ τούτων ἀνὰ μέσον διάφωνα εἶναι. ταῦτα μὲν οὖν λέγομεν, ἃ παρὰ τῶν ἔμπροσθεν παρειλήφαμεν. περὶ δὲ τῶν λοιπῶν ἡμῖν αὐτοῖς διοριστέον.

Πρῶτον μὲν οὖν λεκτέον, ὅτι πρὸς τῷ διὰ πασῶν πᾶν σύμφωνον προστιθέμενον διάστημα, τὸ γινόμενον ἐξ αὐτῶν μέγεθος, σύμφωνον ποιεῖ. καὶ ἔστιν ἴδιον τοῦτο τὸ πάθος τοῦ συμφώνου τούτου. καὶ γὰρ ἐλάττονος προστεθέντος, καὶ ἴσου, καὶ μείζονος, τὸ λεγόμενον ἐκ τῆς συνθέσεως σύμφωνον γίνεται. τοῖς δὲ πρώτοις συμφώνοις οὐ συμβαίνει τοῦτο. οὔτε γὰρ τὸ ἴσον ἑκατέρῳ αὐτῶν συντεθὲν, τὸ ὅλον σύμφωνον ποιεῖ. οὔτε τὸ ἐξ ἑκατέρου αὐτῶν τοῦ διὰ πασῶν συγκείμενον. ἀλλ᾽ ἡ διαφώνησις, τὸ ἐκ τῶν εἰρημένων συμφώνων συγκείμενον. τόνος δ᾽ ἐστιν, ᾧ τὸ διὰ πέντε τοῦ διὰ τεσσάρων μεῖζον. τὸ δὲ διὰ τεσσάρων δύο τόνων καὶ ἡμίσεος. τῶν δὲ τοῦ τόνου μερῶν μελῳδεῖται τὸ ἥμισυ, ὃ καλεῖται ἡμιτόνιον. καὶ τὸ τρίτον μέρος, ὃ καλεῖται δίεσις χρωματικὴ ἐλαχίστη. καὶ τὸ τέταρτον, ὃ καλεῖται δίεσις ἐναρμόνιος ἐλαχίστη. τούτου δ᾽ ἔλαττον οὐδὲν μελῳδεῖται διάστημα. Δεῖ δὲ πρῶτον μὲν τοῦτ᾽ αὐτὸ μὴ ἀγνοεῖν, ὅτι πολλοὶ ἤδη διήμαρτον, ὑπολαβόντες ἡμᾶς λέγειν, ὅτι ὁ τόνος εἰς τέσσαρα ἴσα διαιρούμενος μελῳδεῖται. συνέβη δὲ αὐτοῖς τοῦτο, παρὰ τὸ μὴ κατανοεῖν, ὅτι ἕτερόν ἐστι, τό, τε λαβεῖν τρίτον μέρος τόνου, καὶ τὸ, διελόντα εἰς τρία τόνον μελῳδεῖν. ἔπειθ᾽ ἁπλῶς μὲν οὐθὲν ὑπολαμβάνομεν εἶναι διάστημα ἐλάχιστον.

Αἱ δὲ τῶν γενῶν διαφοραὶ λαμβάνονται ἐν τετραχόρδῳ τοιούτῳ. οἷόν ἐστι τὸ ἀπὸ μέσης ἐφ᾽ ὑπάτην. τῶν μὲν ἄκρων μενόντων· τῶν μέσων δὲ κινουμένων. ὁτὲ μὲν ἀμφοτέρων· ὁτὲ δὲ, θατέρου. ἐπεὶ δ᾽ ἀναγκαῖον, τὸν κινούμενον φθόγγον ἐν τόπῳ τινὶ κινεῖσθαι, ληπτέος ἂν εἴη τόπος ὡρισμένος ἑκατέρων τῶν εἰρημένων φθόγγων. φαίνεται δὴ συντονωτάτη μὲν εἶναι λιχανὸς, ἡ τόνον ἀπὸ μέσης τυγχάνουσα. ποιεῖ δὲ αὐτὴ διάτονον γένος. βαρυτάτη δὲ, ἡ δίτονον. γίνεται δ᾽ αὕτη ἐναρμόνιος. ὥστ᾽ εἶναι φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι τονιαῖός ἐστιν ὁ τῆς λιχανοῦ τόπος. τὸ δὲ παρυπάτης διάστημα ἔλαττον μὲν ὅτι οὐκ ἂν γένοι-

γένοιτο διέσεως ἐναρμονίου, φανερόν. ἐπειδὴ πάντων τῶν μελῳδουμένων ἐλάχιστόν ἐστι δίεσις ἐναρμόνιος. Ὅτι δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ διπλάσιον αὔξεται κατανοεῖν 1. Ὅτ' ἂν γὰρ ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν ἀφίκωνται, ἥτε λιχανὸς ἀνιεμένη, καὶ ἡ βαρυπάτη ἐπιτεινομένη, ὁριεῖσθαι δοκεῖ ἑκατέρας ὁ τόπος, ὥστ' εἶναι φανερὸν, πῶς ἐστι λιχανὸς κινηθέντος ἑνὸς, ὅτου δήποτε τῶν μέσης καὶ λιχανοῦ διαστημάτων.

Διὰ τί γὰρ μέσης μὲν καὶ παραμέσης ἕν ἐστι διάστημα. καὶ πάλιν αὖ μέσης τὲ καὶ ὑπάτης, καὶ τῶν ἄλλων, ὅσοι κινοῦσι τῶν φθόγγων· τὰ δὲ μέσης καὶ λιχανοῦ διαστήματα πολλὰ θετέον εἶναι. κρεῖττον γὰρ τῶν φθόγγων τὰ ὀνόματα κινεῖν, μηκέτι καλοῦντας λιχανοὺς τὰς λοιπάς· ἐπειδὰν ἢ διάτονος κληθῇ, ἢ τῶν ἄλλων μία, ἥτις ποτ' οὖν. δεῖ γὰρ ἑτέρους εἶναι φθόγγους, τοὺς τὸ ἕτερον μέγεθος ὁρίζοντας. ὡσαύτως δὲ δεῖν ἔχειν κατὰ ἀντιστρέφοντα πάρισα τῶν μεγεθῶν τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασι περιληπτέον εἶναι. Πρὸς δὴ ταῦτα τοιοῦτοί τινες ἐλέχθησαν λόγοι. πρῶτον μὲν, ὅτι τὸ ἀξιοῦν, τοὺς διαφέροντας ἀλλήλων φθόγγους ἴδιον μέγεθος ἔχειν διαστήματος, μέγα τι κινεῖν ἐστιν. ὁρῶμεν γὰρ, ὅτι νήτη μὲν καὶ μέση, παρανήτης καὶ λιχανοῦ διαφέρει κατὰ τὸν δύναμιν· καὶ πάλιν αὖ παρανήτη τε καὶ λιχανὸς τρίτης τε καὶ παρυπάτης. ὡσαύτως δὲ καὶ οὗτοι παραμέσης τε καὶ ὑπάτης. καὶ διὰ ταύτην τὸν αἰτίαν ἴδια κεῖται ὀνόματα ἑκάστοις αὐτῶν. διάστημα δὲ αὐτοῖς πᾶσιν ὑπόκειται ἐν τῷ διὰ πέντε. ὥσθ' ὅτι μὲν οὐχ οἷόν τε ἀεὶ τῇ τῶν φθόγγων διαφορᾷ τὴν τῶν διαστηματικῶν μεγεθῶν διαφορὰν ἀκολουθεῖν, φανερόν.

Ὅτι δ' οὐδὲ τοὐναντίον ἀκολουθητέον, κατανοήσειεν ἄν τις ἐκ τῶν ῥηθησομένων. πρῶτον μὲν οὖν, εἰ καὶ καθ' ἑκάστην αὔξησίν τε καὶ ἐλάττωσιν, τῶν περὶ τὸ πυκνὸν γινομένων, ἴδια ζητήσωμεν ὀνόματα, δῆλον ὅτι ἀπείρων ὀνομάτων δεησόμεθα. ἐπειδήπερ ὁ τῆς λιχανοῦ τόπος εἰς ἀπείρους τέμνεται τομάς. ἔπειτα πειρώμενοι παρατηρεῖν, τό τε ἴσον, καὶ τὸ ἄνισον, ἀποβαλοῦμεν τὸν τοῦ ὁμοίου τε καὶ ἀνομοίου διάγνωσιν. ὥστε μηδὲ πυκνὸν καλεῖν ἔξω ἑνὸς μεγέθους. δῆλον δ' ὅτι μηδ' ἁρμονίαν, μηδὲ χρῶμα. τόπῳ γάρ τινι καὶ ταῦτα διώρισται. δῆλον δ' ὅτι οὐδὲν τούτων ἐστὶ πρὸς τὴν τῆς αἰσθήσεως φαντασίαν. ἐκείνη μὲν γὰρ εἰς ὁμοιότητα ἑνός τινος εἴδους βλέπουσα τό, τε χρῶμα λέγει καὶ τὸν ἁρμονίαν. ἀλλ' οὐκ εἰς ἑνός τινος διαστήματος μέγεθος. λέγω δὲ πυκνοῦ μὲν εἶδος τεθεῖσα. ὡς ἂν τὰ δύο διαστήματα τοῦ ἑνὸς ἐλάττω τόπων κατέχῃ. ἐμφαίνεται γὰρ ἐν πᾶσι τοῖς πυκνοῖς πυκνοῦ τινος φωνὴ, καίπερ ἀνίσων αὐτῶν ὄντων. χρώματος δὲ, ἢ διέσεως ἂν τὸ χρωματικὸν ἦθος ἐμφαίνηται. ἰδίαν γὰρ δὴ κίνησιν ἕκαστον τῶν γενῶν κινεῖται πρὸς τὴν αἴσθησιν, οὐ μιᾷ χρώμενον τετραχόρδου διαιρέσει. ἀλλὰ πολλαῖς. ὥς τ' εἶναι φανερὸν, ὅτι κινουμένων τῶν μεγεθῶν συμβαίνει τὸ γένος. οὐ γὰρ ὁμοίως κινεῖται τῶν μεγεθῶν κινουμένων μέχρι τινὸς, ἀλλὰ διαμένει. τούτου δὲ μένοντος, εἰκὸς καὶ τὰς τῶν φθόγγων δυνάμεις διαμένειν. ὡς ἀληθῶς γάρ τινι ἄν τις προσθεῖτο τῶν ἀμφισβητούντων περὶ τὰς τῶν γενῶν χρόας. οὐ γὰρ δὴ πρὸς τὸν αὐτὴν διαί-

nia, est perspicuum, quoniam omnium, quae modulamur, minimum est diesis enarmonia. Sed & hoc augeri ad duplum, considerare convenit. Quando enim in eamdem tensionem veniunt, & lichanus quum remittitur, & parypate quum intenditur, utriusque locus finiri videtur. Vt sit perspicuum, quomodo exsistat lichanus uno moto, & quidem quocumque, meses, & lichani intervallorum.

Etenim cur meses, & parameses unum sit intervallum, ac rursus, meses, & hypates, reliquorumque stantium sonorum: contra meses, & lichani multa sint ponenda intervalla. Quumque praestet sonorum nomina movere, numquam adpellando lichanos, eas quae sequuntur; quia aut diatonos vocetur, aut quocumque reliquarum alio nomine. Alios enim oportet esse sonos, qui aliam magnitudinem finiant; cur hinc itidem ex adverso esse non debeat, AEquales magnitudines iisdem nominibus esse comprehendendas; ad haec eiusmodi quaedam rationes sunt productae. Primum quidem, quod velle, ut quicumque soni inter se differunt, peculiarem habeant intervalli magnitudinem, magnum quid sit movere. Videmus enim, neten, & mesen a paranete, & lichano differre potestate; ac rursus paraneten, & lichanum a trite, & parypate; eodem modo & hos a paramese, & hypate; ideoque propria quibusque eorum tributa esse nomina; quum intervallum istis omnibus suppositum sit in dia pente. Vt sit perspicuum, fieri non posse, ut semper sonorum differentiam, magnitudinum, quae in intervallis sunt, differentia sequatur.

Sed neque contrarium esse sequendum, perspexerit aliquis ex iis, quae dicentur. Ac primum quidem, si in singulis augmentis, & decrementis, quae circa spissum fiunt, peculiaria quaeramus nomina, perspicuum, nos infinitis opus habituros nominibus, quandoquidem lichani locus in infinitas secatur partes. Deinde conantes observare & aequale, & inaequale; istud amittemus, quomodo simile, & dissimile sit dignoscendum; ut nec spissum adpellare possimus nisi unam magnitudinem, & planum est, nec Harmoniam, nec Chroma. Etenim loco aliquo & haec sunt definita. Perspicuum vero est, nihil horum ad sensus esse imaginationem. Ille enim ad similitudinem unius alicuius speciei respiciens & Chroma dicit, & Harmoniam; at non ad unius alicuius intervalli magnitudinem. Hoc dico, spissi speciem ubi posuerit, ut duo intervalla uno minorem obtineat locum. Quippe in spissis omnibus spissi alicuius vox adparet, quamvis ipsa sint inaequalia. Chromatis autem diesin mos Chromaticus ostenderit. Proprio enim motu generum quodlibet ad sensum movetur, non una utens tetrachordi divisione, sed multis. Vt sit manifestum, quum magnitudines moventur, fieri genus. Verum non aeque mutatur istud, quum magnitudines aliquatenus moventur, sed manet. Hoc autem manente, par est sonorum potestates permanere. Enimvero accedere quis possit illorum alicui,

1 Ὅτι δὲ καὶ τοῦτο εἰς τὸ διπλάσιον αὔξεται κατανοεῖν] Arbitror excidisse vocem χρὴ, vel δεῖ. Itaque rescribendum, ἤ. τ. διπλάσιον, χρὴ κατανοεῖν.

cui, qui de generum coloribus dubitant. Neque enim omnes, ad eamdem divisionem respicientes, vel Chroma, vel Harmoniam modulate constituunt; ut sciatur, cur potius diatonam lichanon vocemus eam, quae paulo sit intentior. Concinnus enim ordo sensui adparet in utrisque divisionibus. Iam vero, intervallorum magnitudines non easdem esse in utraque divisione est perspicuum; at tetrachordi speciem eamdem, quare & intervallorum terminos necesse est, ut eosdem dicamus. Et generaliter dicendo, donec manent continentium sonorum nomina, eorumque acutior dicitur mese; gravior, hypate; & eorum manent nomina, qui continentur; diceturque acutior quidem eorum lichanus; gravior vero parypate. Semper enim inter mesen, & hypaten, lichanum, & parypaten sensus ponit. Porro velle, ut aut aequalia intervalla iisdem finiantur nominibus, aut inaequalia diversis, est cum adparentibus pugnare. Nam hypates, & parypates intervallum, parypates, & lichani intervallo interdum aequale canitur, interdum inaequale. Fieri autem non posse, ut duobus intervallis deinceps positis, eodem nomine utrumque eorum contineatur, est perspicuum; nisi sonus medius bina nomina sit habiturus. Nec minus in inaequalibus illud liquet esse absonum. Impossibile enim est, ut altero nominum manente, alterum moveatur; quod mutuo respectu ita sint adpellata. Nam ut quartus a mese, hypate respectu meses dicitur; sic sequens mesen, lichanus ad mesen dicitur, atque haec ad dubitationem dicta sunto.

Spissum hactenus dicatur, quatenus in tetrachordo extremis consonantibus, bina intervalla composita reliquo uno minorem locum obtinent. Istae vero sunt praecipuae, & notae tetrachordi divisiones, quae in cognitas dividunt intervallorum magnitudines. Atque ita una divisionum est enarmonia, in qua spissum est hemitonium, reliquum vero ditonum. Tres chromaticae, & mollis chromatis, & sesquialteri toniaei. Mollis itaque chromatis est divisio, in qua spissum ex duabus chromaticis diesibus minimis constat; reliquum mensuris duabus mensuratur, hemitonio quidem ter, diesi vero chromatica semel. Estque hoc chromaticorum spissorum minimum; ac lichanus haec huius generis gravissima. Sesquialteri chromatis divisio est, in qua spissum est sesquialterum spissi enarmonii, idest, utrarumque diesium enarmoniarum. Esse autem spissum sesquialterum maius spisso molli, facile perspicitur. Illud enim enarmoniae diesis spatio abest a tono, hoc, chromatica. Toniaei chromatis divisio est, in qua spissum ex hemitoniis componitur, reliquum est hemitonium. Ad hanc usque divisionem ambo soni moventur, postea parypate manet; suum enim locum transiit, at lichanus movetur spacio diesis enarmoniae; fitque lichani, & hypates intervallum aequale lichani, & meses, ut spissum hac in divisione amplius non fiat. Accidit autem, ut simulac quiescit spissum, quod in tetrachordorum divisione consistit, fieri incipiat genus diatonum. Cuius duae sunt divisio-

διαίρεσιν βλέποντες πάντες, οὔτε χρῶμα, οὔτε τὴν ἁρμονίαν ἁρμόττονται. ὥστε τι μᾶλλον τὴν διάτονον λιχανὸν λεκτέον, ἢ τὴν μικρῷ συντονωτέραν. ἁρμονία μὲν γὰρ εἶναι τῇ αἰσθήσει κατ' ἀμφοτέρας τὰς διαιρέσεις φαίνεται. τὰ δὲ μεγέθη τῶν διαστημάτων δῆλον ὅτι οὐ ταυτὰ ἐν ἑκατέρᾳ τῶν διαιρέσεων. τὸ εἶδος τοῦ τετραχόρδου ταυτό. δι' ὅπερ καὶ τοὺς τῶν διαστημάτων ὅρους ἀναγκαῖον εἰπεῖν τοὺς αὐτούς. καθόλου δὲ εἰπεῖν, ἕως ἂν μένῃ τὰ τῶν περιεχόντων ὀνόματα, καὶ λέγηται αὐτῶν ἡ μὲν ὀξυτέρα μέση· ὑπάτη δὲ βαρυτέρα, διαμένει καὶ τὰ τῶν περιεχομένων ὀνόματα, καὶ ῥηθήσεται αὐτῶν ἡ μὲν ὀξυτέρα, μέση· ἡ δὲ βαρυτέρα ὑπάτη. ἀεὶ γὰρ τοὺς μεταξὺ μέσης τε καὶ ὑπάτης, λιχανόν τε καὶ παρυπάτην αἴσθησις τίθησιν. τὸ δ' ἀξιοῦν, ἢ τὰ ἴσα διαστήματα τοῖς αὐτοῖς ὀνόμασιν ὁρίζεσθαι· ἢ τὰ ἄνισα ἑτέροις, μάχεσθαι τοῖς φαινομένοις ἐστί. τό, τε γὰρ ὑπάτης καὶ παρυπάτης, τῷ παρυπάτης καὶ λιχανοῦ μελῳδεῖται, ποτὲ ἴσον, ποτὲ ἄνισον. Ὅτι δ' οὐκ ἐνδέχεται δύο διαστημάτων ἑξῆς κειμένων, τοῖς αὐτοῖς, ὀνόμασιν ἑκάτερον αὐτῶν περιέχεσθαι, φανερόν. εἴπερ μὴ μέλλοι ὁ μέσος δύο ἕξειν ὀνόματα. δῆλον δὲ καὶ ἐπὶ τῶν ἀνίσων τὸ ἄτοπον. οὐ γὰρ δυνατὸν, διαμένοντος τοῦ ἑτέρου τῶν ὀνομάτων, τὸ ἕτερον κινεῖσθαι. πρὸς ἄλληλα γὰρ λέλεκται. ὥσπερ γὰρ ὁ τέταρτος ἀπὸ τῆς μέσης, ὑπάτη πρὸς μέσην λέγεται· οὕτως ὁ ἐχόμενος τῆς μέσης, λιχανὸς πρὸς μέσην λέγεται. καὶ πρὸς μὲν τὸν διαπορέιαν 1 τοσαῦτα εἰρήσθω.

Πυκνὸν δὲ λεγέσθω μέχρι τούτου, ἕως ἂν ἐν τετραχόρδῳ διὰ τεσσάρων συμφωνούντων τῶν ἄκρων, τὰ δύο διαστήματα συντεθέντα, τοῦ ἑνὸς ἐλάττω τόπον κατέχει. τετραχόρδου δέ εἰσι διαιρέσεις ἐξαίρετοί τε καὶ γνώριμοι αὗται, αἳ εἰσιν εἰς γνώριμα διαιρούμεναι μεγέθη διαστημάτων. μία μὲν οὖν τῶν διαιρέσεών ἐστιν ἐναρμόνιος, ἐν ᾗ τὸ μὲν πυκνὸν, ἡμιτόνιόν ἐστι· τὸ δὲ λοιπὸν, δίτονον. τρεῖς δὲ χρωματικαὶ ἥτε τοῦ μαλακοῦ χρώματος, καὶ ἡ τοῦ ἡμιολίου, καὶ ἡ τοῦ τονιαίου. μαλακοῦ μὲν οὖν χρώματός ἐστι διαίρεσις, ἐν ᾗ τὸ μὲν πυκνὸν ἐκ δύο χρωματικῶν διέσεων ἐλαχίστων σύγκειται· τὸ δὲ λοιπὸν δύο μέτροις μετρεῖται· ἡμιτονίῳ μὲν τρὶς, χρωματικῇ δὲ διέσει ἅπαξ, ὥστε μετρεῖσθαι τρισὶν ἡμιτονίοις, καὶ τόνου τρίτῳ μέρει ἅπαξ. ἔστι δὲ τῶν χρωματικῶν πυκνῶν ἐλάχιστον, καὶ λιχανὸς αὕτη βαρυτάτη τοῦ γένους τούτου. ἡμιολίου δὲ χρώματος διαίρεσίς ἐστιν, ἐν ᾗ τὸ πυκνὸν ἡμιόλιόν ἐστι, τοῦ τ' ἐναρμονίου, καὶ τῶν διέσεων ἑκατέρας τῶν ἐναρμονίων. Ὅτι δ' ἔστι μεῖζον τὸ ἡμιόλιον πυκνὸν τοῦ μαλακοῦ, ῥᾴδιον συνιδεῖν. τὸ μὲν γὰρ ἐναρμονίου διέσεως λείπεται τόνος εἶναι· τὸ δὲ, χρωματικῆς. τονιαίου δὲ χρώματος διαίρεσίς ἐστιν, ἐν ᾗ τὸ μὲν πυκνὸν ἐξ ἡμιτονίων δύο σύγκειται· τὸ δὲ λοιπὸν τριημιτόνιόν ἐστι. μέχρι μὲν οὖν ταύτης τῆς διαιρέσεως ἀμφότεροι κινοῦνται οἱ φθόγγοι. μετὰ ταῦτα δ' ἡ μὲν παρυπάτη μένει· διελήλυθε γὰρ τὸν αὐτῆς τόπον· ἡ δὲ λιχανὸς κινεῖται δίεσιν ἐναρμόνιον. καὶ γίνεται τὸ λιχανοῦ καὶ ὑπάτης διάστημα ἴσον τῷ λιχανοῦ καὶ μέσης. ὥστε μηκέτι γίνεσθαι πυκνὸν ἐν ταύτῃ τῇ διαιρέσει. συμβαίνει δὲ ἅμα παύεσθαι τὸ πυκνὸν, συνι-

1 Διαπορέιαν] Ad oram libri adnotatum erat, διατηρίαν.

συνιςάμενον ἐν τῇ τῶν τετραχόρδων διαιρέσει, καὶ ἄρχεσθαι γινόμενον τὸ διάτονον γένος. εἰσὶ δὲ δύο διατόνου διαιρέσεις, ἥτε τοῦ μαλακοῦ, καὶ ἡ τοῦ συντόνου. μαλακοῦ μὲν οὖν ἐςι διατόνου διαίρεσις, ἐν ᾗ τὸ μὲν ὑπάτης καὶ παρυπάτης ἡμιτονιαῖόν ἐςι· τὸ δὲ παρυπάτης καὶ λιχανοῦ τριῶν διέσεων ἐναρμονίων· τὸ δὲ λιχανοῦ καὶ μέσης. πέντε διέσεων. συντόνου δὲ, ἐν ᾗ τὸ μὲν ὑπάτης καὶ παρυπάτης ἡμιτονιαῖον· τῶν δὲ λοιπῶν τονιαῖον ἑκάτερόν ἐςι.

Λιχανοὶ μὲν οὖν εἰσιν ἕξ. μία ἐναρμόνιος. τρεῖς χρωματικοὶ, καὶ δύο διάτονοι. παρυπάται δὲ τέτταρες, ὅσαι περ αἱ τῶν τετραχόρδων διαιρέσεις. παρυπάται δὲ δυοῖν ἐλάττους. τῇ γὰρ ἡμιτονιαίᾳ χρώμεθα πρός τε τὰς διατόνους, καὶ πρὸς τὴν τοῦ τονιαίου χρώματος διαίρεσιν. τεττάρων δ' οὐσῶν παρυπατῶν, ἡ μὲν ἐναρμόνιος ἴδιός ἐςι τῆς ἁρμονίας· αἱ δὲ τρεῖς κοιναὶ τοῦ τε διατόνου, καὶ τοῦ χρώματος. τῶν δ' ἐν τῷ τετραχόρδῳ διαςημάτων, τὸ μὲν ὑπάτης καὶ παρυπάτης, τῷ παρυπάτης, καὶ λιχανοῦ ἢ ἴσον μελῳδεῖται, ἢ ἔλασσον. μεῖζον δὲ οὐδέποτε. ὅτι μὲν οὖν ἴσον, φανερόν. ἐκ δὲ τῶν χρωματικῶν οὕτως ἄν τις καταινοήσειεν. εἰ παρυπάτην μὲν λάβοι, τὴν τοῦ μαλακοῦ χρώματος· λιχανὸν δὲ, τὴν τονιαίου. καὶ γὰρ αἱ τοιαῦται διαιρέσεις τῶν πυκνῶν ἐμμελεῖς φαίνονται· τὸ δ' ἐκμελὲς γένοιτ' ἂν ἐκ τῆς ἐναντίας λήψεως. εἴ τις παρυπάτην μὲν λάβοι τὴν ἡμιτονιαίαν· λιχανὸν δὲ, τὴν τοῦ ἡμιολίου χρώματος. ἢ παρυπάτην μὲν, τὴν τοῦ ἡμιολίου 1. λιχανὸν δὲ, τὴν τοῦ μαλακοῦ χρώματος. ἀνάρμοςοι γὰρ φαίνονται αἱ τοιαῦται διαιρέσεις. τὸ δὲ παρυπάτης καὶ λιχανοῦ, τῷ λιχανοῦ καὶ μέσης, καὶ ἴσον μελῳδεῖται, καὶ ἄνισον ἀμφοτέρως. ἴσον μὲν ἐν τῷ συντονωτέρῳ διατόνῳ. ἔλαττον δ' ἐν πᾶσι τοῖς λοιποῖς. μεῖζον δ' ὅτ' ἂν λιχανῷ μὲν τῇ συντονωτάτῃ τῶν διατόνων· παρυπάτῃ δὲ τῶν βαρυτέρων τινὶ τῶν ἡμιτονιαίας χρήσηται.

Μετὰ δὲ ταῦτα δεικτέον περὶ τοῦ ἑξῆς, ὑποτυπώσαντες πρῶτον αὐτὸν τὸν τρόπον, καθ' ὃν ἀξιωτέον τὸ ἑξῆς ἀφορίζειν. ἁπλῶς μὲν οὖν εἰπεῖν, κατὰ τὴν τοῦ μέλους φύσιν ζητητέον τὸ ἑξῆς, καὶ οὐχ ὡς οἱ εἰς τὴν καταπύκνωσιν βλέποντες εἰώθασιν ἀποδιδόναι τὸ συνεχές. ἐκεῖνοι μὲν γὰρ ὀλιγωρεῖν φαίνονται τῆς τοῦ μέλους ἀγωγῆς. φανερὸν δὲ ἐκ τοῦ πλήθους τῶν ἑξῆς τιθεμένων διέσεων. οὐ γὰρ διὰ τοσούτων δυνηθείη τίς. μέχρι γὰρ τριῶν ἡ φωνὴ δύναται συνείρειν. ὥςε εἶναι φανερὸν, ὅτι τὸ ἑξῆς οὔτε ἐν τοῖς ἐλαχίςοις, οὔτ' ἐν τοῖς ἀνίσοις, οὔτ' ἐν ἴσοις ἀεὶ ζητητέον διαςήμασιν. ἀλλ' ἀκολουθητέον τῇ φύσει. τὸν μὲν οὖν ἀκριβῆ λόγον τοῦ ἑξῆς οὔπω ῥᾴδιον ἀποδοῦναι, ἕως ἂν αἱ συνθέσεις τῶν διαςημάτων ἀποδοθῶσιν. Ὅτι δ' ἔςι τι ἑξῆς, καὶ τῷ παντελῶς ἀπείρῳ φανερὸν γένοιτ' ἂν διὰ τοιᾶσδέ τινος ἐπαγωγῆς. πιθανὸν γὰρ, τὸ μηδὲν εἶναι διάςημα, ὃ μελῳδοῦντες εἰς ἄπειρα τέμνομεν. ἀλλ' εἶναί τινα μέγιςον ἀριθμὸν, εἰς ὃν διαιρεῖται τῶν διαςημάτων ἕκαςον ὑπὸ τῆς μελῳδίας. εἰ δὲ τοῦτό φαμεν ἤτοι πιθανὸν, ἢ καὶ ἀναγκαῖον εἶναι, δῆλον ὅτι οἱ προειρημένοι ἀριθμοὶ μέρη περιέχοντες φθόγγοι, ἑξῆς ἀλλήλων ἔχονται. δοκοῦσι δ' εἶναι τῶν φθόγγων καὶ οὗτοι οἷς τυγχάνομεν ἐκ παλαιοῦ χρώμενοι. οἷον ἦν ἡ νήτη τῇ παρανήτῃ, καὶ ἡ τούτοις συνεχής.

siones: & mollis, & contenti. Mollis itaque diatoni divisio est, in qua hypates, & parypates intervallum est magnitudine hemitonii; dein parypates, & lichani, trium diesium enarmoniarum, lichani, & meses, quinque diesium. Contenti vero, in qua hypates, & parypates intervallum est magnitudine hemitoniis reliquorum utrumque toni.

Lichani itaque sunt sex. Vna, enarmonios. Tres, chromaticae, & duae diatonae. Porro parypatae sunt quatuor, quot tetrachordorum divisiones, minus duabus, Hemitonii enim parypate, & ad diatonas, & ad toniaei chromatis divisiones utimur. Ceterum quum quatuor sint parypatae, enarmonia propria est harmoniae; reliquae tres diatono, & chromati communes. Ex intervallis autem, quae in tetrachordo sunt, hypates, & parypates, intervallo parypates, & lichani aut aequale canitur, aut minus, maius numquam. Et quidem aequale cani est manifestum. Cani quoque minus, ex chromaticis divisionibus sic quis perceperit; si parypaten quidem capiat chromatis mollis; lichanum vero toniaei. Etenim huiusmodi spissorum divisiones concinnae videntur. Inconcinnum autem fieret contraria sumtione. Si quis parypaten sumeret hemitonii; lichanum vero chromatis sesquialteri. Incongruae enim videntur eiusmodi divisiones. Rursus parypates, & lichani, lichani, & meses intervallo, & aequale canitur, & inaequale utroque modo. AEquale in contentiore diatono. Minus in reliquis omnibus. Maius, quum quis lichano diatonarum contentissima; parypate vero graviorum aliqua, quam quae hemitonium habet, utitur.

Postea aliquid monstrandum de consequutione, modo primum ipso breviter ob oculos posito, secundum quem consequens determinari est postulandum. Simpliciter itaque dicendo, secundum cantus naturam quaerendum est consequens, non ut illi, qui ad conspissationem respiciunt, solent tradere continuum. Illi enim parvi pendere videntur cantus ductum. Id quod patet ex multitudine deinceps positarum diesium. Neque enim per tot dieses voce quis incesserit. Ad tres enim ita minute continuando vox pervenire non potest. Vt sit perspicuum, consequens nec in minimis, nec in inaequalibus, nec in aequalibus semper quaerendum intervallis, sed naturam esse sequendam. Quare accuratam orationem de consequutione facile nondum est proferre, antequam intervallorum compositiones fuerint traditae. Esse autem aliquam consequutionem, etiam plane inexperto fiat planum, huiusmodi aliqua inductione. Probabile est, nullum esse intervallum, quod modulantes in infinita secemus, sed esse aliquem maximum numerum, secundum quem intervallorum singula a melodia dividantur. Hoc vero seu probabile esse dicimus, seu necessarium, patet sonos, qui praedictorum numerorum partes continent, mutuo ordine se consequi. Cuiusmodi soni etiam illi videntur, quibus iam ab antiquo utimur, ut erat nete ipsi paranete, quaeque his continua.

1 Ἡμιολίου) Ad oram libri erat, ἡμιτονίου.

Iam consequens fuerit determinare primum, & maxime necessarium eorum, quae ad concinnas intervallorum compositiones spectant. In omni genere quum a quocumque sono per consequentes cantus ducitur & in grave, & in acutum, aut quartum illorum, qui consequuntur diatessaron; aut quintum, diapente consonantem accipit. Cui vero horum alterutrum non acciderit, inconcinnus hicce sit ad omnes, quibus ipsum secundum dictos numeros non consonare contigit. Nec ignorandum illud, quod dixi non sufficere, ut ex intervallis concinne composita sint systemata. Quippe nihil prohibet, quo minus sonis secundum dictos numeros consonantibus, inconcinne systemata consistant. Verum hoc non exsistente, reliquorum nulla amplius est utilitas. Ponendum itaque hoc primum principii loco, quod si non adfuerit, tollitur modulata series. Simile autem huic aliquo modo est & illud, quod circa mutuas tetrachordorum positiones versatur. Quae enim eiusdem systematis futura sunt tetrachorda, ex duobus alterum habere debent: aut inter se consonare, ut singula singulis sint consona secundum quamcumque consonantiam: aut ad idem consonare; cum in eodem loco non sunt continua; cui alterutrum eorum consonat. At neque hoc sufficiens est, ut eiusdem systematis sint tetrachorda. Est enim & aliis quibusdam praeterea opus, de quibus in sequentibus dicetur; sed sine hoc reliqua omnia nullum usum habent.

Ceterum quod ex intervallorum magnitudinibus illae, quae consonorum sunt, aut alium non habere videantur locum, quam qui magnitudine illa est definitus; aut quemdam omnino minutissimum: dissonorum autem magnitudines longe minus ita sint adfectae, atque has ob caussas multo magis consonorum magnitudinibus credat sensus, quam dissonorum; accuratissima fuerit dissoni intervalli sumtio, quae fit per consonantiam. Si igitur imperetur. Ad datum sonum gravitatem versus capere dissonum; ut puta, ditonum, aut aliud quoddam eorum, quae per consonantiam capi possunt; in acutum a dato sono sumendum est dia tessaron, deinde in grave, dia pente. Rursus in acutum, dia tessaron; dein gravitatem versus, dia pente; atque ita erit ditonum ab accepto sono, gravitatem versus sumtum. Quod si contra imperetur sumere dissonum, contrario modo consonorum sumtio est instituenda. Hoc etiam modo fit, ut, si a consono intervallo dissonum auferatur per consonantiam, reliquum sit per consonantiam sumtum. Auferatur enim ditonum a consonantia dia tessaron; perspicuum sane, sonos, qui excessum continent, quo dia tessaron superat ditonum, per consonantiam fore sumtos. Enimvero termini ipsius dia tessaron sunt consoni. Ab acutiore autem illorum sumitur sonus consonus, in acutum, dia tessaron; ab hoc ita sumto alius in grave, dia pente. Rursus ab hoc in acutum, diatessaron; dein ab hoc alius in grave, dia pente; ceciditque ultimum consonum in acutiorem illorum, qui excessum terminant. Vt manifestum sit, si a consono dissonum auferatur per consonantiam; & reliquum per consonantiam fore sumtum.

Vtrum

Ἐχόμενον δ' ἂν εἴη τὸ ἀφορίσαι τὸ πρῶτον καὶ ἀναγκαιότατον τῶν συντεινόντων πρὸς τὰς ἐμμελεῖς συνθέσεις τῶν διαστημάτων. ἐν παντὶ δὲ γένει ἀπὸ παντὸς φθόγγου διὰ τῶν ἑξῆς τὸ μέλος ἀγόμενον, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, καὶ ἐπὶ τὸ ὀξὺ, ἢ τὸν τέταρτον τῷ ἑξῆς διὰ τεσσάρων, ἢ τὸν πέμπτον διὰ πέντε σύμφωνον λαμβάνεται. ᾧ δ' ἂν μηδετέρα τούτων συμβαίνῃ, ἐκμελὴς ἔστω οὗτος πρὸς ἅπαντας, ἐν οἷς συμβέβηκεν ἀσυμφώνῳ εἶναι, κατὰ τοὺς εἰρημένους ἀριθμούς. οὐδ' ἀγνοεῖν, ὅτι οὐκ ἔστιν αὔταρκες τὸ εἰρημένων πρὸς τὸ ἐμμελῶς συγκεῖσθαι τὰ συστήματα ἐκ τῶν διαστημάτων. οὐδὲν γὰρ κωλύει, συμφωνούντων τῶν φθόγγων κατὰ τοὺς εἰρημένους ἀριθμοὺς, ἐκμελῶς τὰ συστήματα συνιστάναι. ἀλλὰ τούτου μὴ ὑπάρχοντος, οὐδὲν ἔτι γίνεται τῶν λωιπῶν ὄφελος. θετέον οὖν τοῦτο πρῶτον εἰς ἀρχῆς τάξιν, οὗ μὴ ὑπάρχοντος, ἀναιρεῖται τὸ ἡρμοσμένον. ὅμοιον δ' ἐστὶ τούτῳ τρόπον τινὰ, καὶ περὶ τὰς τῶν τετραχόρδων πρὸς ἄλληλα θέσεις. δεῖ γὰρ τοῖς τοῦ αὐτοῦ συστήματος τετραχόρδοις ἐσομένοις δυοῖν θάτερον ὑπάρχειν. ἢ γὰρ συμφωνεῖν πρὸς ἄλληλα, ὥσθ' ἕκαστον ἑκάστῳ σύμφωνον εἶναι, καθ' ἣν δή ποτε τῶν σύμφωνιῶν. πρὸς αὐτὸ συμφωνεῖν, μὴ ἐπὶ τὸν αὐτὸν τόπον συνεχῆ ὄντα, ᾧ συμφωνεῖ ἑκάτερον αὐτῶν. ἔστι δὲ οὐδὲ τοῦτο αὔταρκες πρὸς τὸ εἶναι τοῦ αὐτοῦ συστήματος τὰ τετράχορδα. προσδεῖται γάρ τινων καὶ ἑτέρων, περὶ ὧν ἐν τοῖς ἔπειτα ῥηθήσεται. ἀλλ' ἄνευγε τούτου πάντα γίνεται τὰ λοιπὰ ἄχρηστα.

Ἐπεὶ δὲ τῶν διαστηματικῶν μεγεθῶν, τὰ μὲν τῶν συμφωνιῶν ἤτοι ἄλλως οὐκ ἔχειν δοκεῖ τόπον, ἀλλ' ἐν μεγέθει ὥρισται· ἢ παντελῶς ἀκαριαῖόν τινα. τὰ δὲ τῶν διαφώνων πολλῷ ἧττον τοῦτο πέπονθε. καὶ διὰ ταύτας τὰς αἰτίας πολὺ μᾶλλον τοῖς τῶν συμφώνων μεγέθεσι πιστεύει ἡ αἴσθησις, ἢ τοῖς τῶν διαφώνων. ἀκριβεστάτη δ' ἂν εἴη διαφώνου διαστήματος λῆψις ἡ διὰ συμφωνίας. ἐὰν μὲν οὖν προσταχθῇ πρὸς τῷ δοθέντι φθόγγῳ λαβεῖν ἐπὶ τὸ βαρὺ τὸ διάφωνον, οἷον δίτονον, ἢ ἄλλο τι τῶν δυνατῶν ληφθῆναι διὰ συμφωνίας ἐπὶ τὸ ὀξὺ ἀπὸ τοῦ δοθέντος φθόγγου, ληπτέον τὸ διὰ τεσσάρων, εἶτ' ἐπὶ τὸ βαρὺ τὸ διὰ πέντε. εἶτα πάλιν ἐπὶ τὸ ὀξὺ τὸ διὰ τεσσάρων, εἶτ' ἐπὶ τὸ βαρὺ, τὸ διὰ πέντε. καὶ οὕτως ἔσται τὸ δίτονον ἀπὸ τοῦ ληφθέντος φθόγγου τὸ εἰλημμένον ἐπὶ τὸ βαρύ. ἐὰν δ' ἐπὶ τοὐναντίον προσταχθῇ λαβεῖν τὸ διάφωνον, ἐναντίως ποιητέον τὴν τῶν συμφώνων λῆψιν. Γίνεται δὲ καὶ ἐὰν ἀπὸ συμφώνου διαστήματος τὸ διάφωνον ἀφαιρεθῇ διὰ συμφωνίας, καὶ τὸ λοιπὸν διὰ συμφωνίας εἰλημμένον. ἀφαιρείσθω γὰρ τὸ δίτονον ἀπὸ τοῦ διὰ τεσσάρων συμφωνίας. δῆλον δὴ, ὅτι οἱ τὴν ὑπεροχὴν περιέχοντες, ᾗ τὸ διὰ τεσσάρων ὑπερέχει τοῦ διτόνου, διὰ συμφωνίας ἔσονται πρὸς ἀλλήλους εἰλημμένοι. ὑπάρχουσι μὲν γὰρ οἱ τοῦ διὰ τεσσάρων ὅροι σύμφωνοι. ἀπὸ δὲ τοῦ ὀξυτέρου αὐτῶν λαμβάνεται φθόγγος σύμφωνος ἐπὶ τὸ ὀξὺ διὰ τεσσάρων. ἀπὸ δὲ τοῦ ληφθέντος ἕτερος ἐπὶ τὸ βαρὺ διὰ πέντε. εἶτ' ἀπὸ τούτου ἕτερος ἐπὶ τὸ βαρὺ διὰ πέντε. καὶ πέπτωκε τὸ τελευταῖον σύμφωνον ἐπὶ τὸ ὀξύτερον τῶν ὑπεροχὴν ὁριζόντων. ὥστ' εἶναι φανερὸν, ὅτι ἐὰν ἀπὸ συμφώνου διάφωνον ἀφαιρεθῇ διὰ συμφωνίας, ἔσται καὶ τὸ λοιπὸν διὰ συμφωνίας εἰλημμένον.

Πότε-

δων τε κροῦσιν, καὶ αὐλοὺς, καὶ σύριγγας, καὶ μονόχορδα, καὶ τρίγωνα, καὶ τὰ παραπλήσια. καὶ σύμφωνον εὕρισκεν ἐν ἅπασι καὶ ἀπαράλλακτον τὴν δι' ἀριθμοῦ κατάληψιν. ὀνομάσας δὲ ὑπάτην, τὸν τοῦ ἓξ ἀριθμοῦ κοινωνοῦντα φθόγγον. μέσην δὲ, τὸν τοῦ ὀκτὼ, ἐπίτριτον αὐτοῦ τυγχάνοντα. παραμέσην δὲ, τὸν τοῦ ἐννέα, τόνῳ τοῦ μέσου ὀξύτερον. καὶ δὴ καὶ ἐπόγδοον. νήτην δὲ, τὸν τοῦ δώδεκα. καὶ τὰς μεταξύτητας κατὰ τὸ διατονικὸν γένος συναπληρώσας φθόγγοις ἀναλόγοις, οὕτως τὸν ὀκτάχορδον ἀριθμοῖς συμφώνοις ὑπέταξε. διπλασίῳ, ἡμιολίῳ, ἐπιτρίτῳ, καὶ τῇ τούτων διαφορᾷ, ἐπογδόῳ. τὴν δὲ πρόβασιν ἀναγκῇ τινι φυσικῇ ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου ἐπὶ τὸ ὀξύτατον, κατὰ τοῦτο τὸ διατονικὸν γένος οὕτως εὕρισκε. τὸ γὰρ χρωματικὸν, καὶ ἐναρμόνιον γένος αὖθίς ποτε ἐκ τούτου διετράνωσεν, ὡς ἐξέσται ποτὲ δείξεσι. ἀλλά τό γε διατονικὸν τοῦτο γένος τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς προόδους τοιαύτας τινὰς φυσικῶς ἔχειν φαίνεται. ἡμιτόνιον, εἶτα τόνος, εἶτα τόνος. καὶ τοῦτ' ἐστὶ διὰ τεσσάρων σύστημα, δύο τόνων, καὶ τοῦ λεγομένου ἡμιτονίου. εἶτα προσληφθέντος ἄλλου τόνου, τουτέστι, τοῦ μεσεμβληθέντος, τὸ ἡ διὰ πέντε γίνεται σύστημα, τριῶν τόνων καὶ ἡμιτονίου ὑπάρχουσα, εἶθ' ἑξῆς τούτῳ ἡμιτόνιον, καὶ τόνος, καὶ τόνος· ἄλλο διὰ τεσσάρων, τουτέστι, ἐπίτριτον. ὥστε ἐν μὲν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ τῇ ἑπταχόρδῳ πάντας ἐκ τοῦ βαρυτάτου ἀπ' ἀλλήλων τετάρτους τὴν διὰ τεσσάρων ἀλλήλοις διόλου συμφωνεῖν, τοῦ ἡμιτονίου κατὰ μετάβασιν τήν τε πρώτην, καὶ τὴν μέσην, καὶ τρίτην χώραν μεταλαμβάνοντος κατὰ τὸ τετράχορδον. ἐν δὲ τῇ πυθαγορικῇ, τῇ ὀκταχόρδῳ, ἤτοι κατὰ συναφὴν, σύστημά τε ὑπαρχούσῃ τετραχόρδου καὶ πενταχόρδου· ἢ κατὰ διάζευξιν, δυοῖν τετραχόρδων, τόνῳ χοριζομένων ἀπ' ἀλλήλων, ἀπὸ τῆς βαρυτάτης ἡ προχώρησις ὑπάρχει. ὥστε τοὺς ἀπ' ἀλλήλων πέμπτους πάντας φθόγγους, τὴν διὰ πέντε συμφωνεῖν ἀλλήλοις, τοῦ ἡμιτονίου προβάδην εἰς τὰς τέσσαρας χώρας μεταβαίνοντος, πρώτην, δευτέραν, τρίτην, τετάρτην.

habitudinum rationem, machinatione facili tranſpoſuit; communem quidem chordarum adpenſionem, quae ex palo erat ab angulo ad angulum infixo, in inſtrumenti metam, quam chordotonon, chordas tendentem lineam nominabat; illam vero aliquantam diſtenſionem, proportionaliter ipſis gravitatibus in clavulorum, qui ſupra erant, temperata converſione. Atque hac inceptione utens, & quaſi infallibili norma, in varia deinde inſtrumenta experimentum extendit; tum acetabulorum pulſationem, tum tibias, tum fiſtulas, & monochorda, & triangula, & adſimilia. In quibus omnibus conſonam invenit, & infallibilem, illam per numeros comprehenſionem. Quumque nominaſſet hypaten, numeri ſenarii participantem ſonum; meſen, octonarii, qui illius exſiſtit ſupertertius; parameſen, novenarii participem, qui tono acutior eſt, quam medius, tum quoque illius ſuperoctavus; neten denique duodenarii; quumque interiecta ſpatia ſecundum genus diatonicum complevisset ſonis proportionalibus; ſic octo chordarum compaginationem conſonis numeris ſubiecit: duplo, ſeſquialtero, ſupertertio, atque horum differentiae, ſuperoctavo. Progreſſum vero, neceſſitate quadam naturali a graviſſimo ad acutiſſimum, in hoc genere diatonico ita inveniebat; nam chromaticum genus, & enarmonium, rurſus aliquo modo ex hoc declaravit, ut aliquando ſumus demonſtraturi; at diatonicum hocce genus gradus, & progreſſus quoſdam tales naturaliter habere adparet. Hemitonium, deinde tonus, deinde tonus; atque hoc eſt dia teſſaron ſyſtema: duorum tonorum, & eius, quod dicitur hemitonium. Deinde adſumto alio tono, hoc eſt, eo qui eſt interpoſitus, dia pente fit ſyſtema, trium tonorum, & hemitonii exſiſtens. Deinde huic deinceps hemitonium & tonus & tonus: aliud dia teſſaron, hoc eſt, ſupertertium. Vt in veteri quidem lyra ſeptem chordarum, omnes ſoni, inde a graviſſimo, a ſe invicem quarti, dia teſſaron inter ſe ubique conſonent, hemitonio ſecundum progreſſionem & primam, & mediam, & tertiam regionem accipiente in tetrachordo. In Pythagorica vero octo chordarum, quae aut ſecundum coniunctionem ſyſtema quoddam exſiſtit tetrachordi, & pentachordi, aut ſecundum diſiunctionem duorum tetrachordorum tono a ſe invicem ſeparatorum, a graviſſimo progreſſus ille erit, ut quinti a ſe invicem omnes ſoni inter ſe dia pente conſonent, hemitonio pedetentim in quatuor regiones tranſeunte: in primam, ſecundam, tertiam, quartam.

Χρήσιμον δ' ἐστὶν ἐνταῦθα γινομένους, τὴν πλατωνικὴν εὐκαίρως διαπτύξαι λέξιν, ἣν ἐν τῇ „ψυχογονίᾳ προηνέγκατο, εἰπών. ὥστε ἐν ἑκάστῳ „διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὴν μὲν ταυτῷ „μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπερεχομένην· τὴν δὲ, ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπερέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην. ἡμιολίων δὲ καὶ „ἐπιτρίτων διαστάσεων διάστασιν τῷ τοῦ ἐπογδόου „λείμματι συνεπληροῦτο. διάστημα μὲν γὰρ διπλάσιον, ὁ δώδεκα πρὸς τὰ ἕξ· μεσότητες δὲ δύο, ὅ, τε ἐννέα ἀριθμὸς, καὶ ὁ ὀκτώ. ἀλλ' ὁ μὲν ὀκτὼ, κατὰ τὴν ἁρμονικὴν ἀναλογίαν μεσιτεύει τόν τε ἕξ, καὶ τὸν δώδεκα. ὑπερέχων μὲν τοῦ ἕξ, τρίτῳ αὐτοῦ τοῦ ἕξ ὑπερεχόμενος δὲ τοῦ ιβ', τρίτῃ αὐτοῦ τοῦ ιβ'. διόπερ ταυτῷ μέρει ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄκροις θεωρουμένῳ ὑπερέχειν τε καὶ ὑπερέχεσθαι τὴν ὀκτὼ μεσότητα εἶπεν. οἷα δὴ ἁρμονικῆς ὑπάρχουσαν ἀναλογίας. ὡς γὰρ μέγιστος ὅρος πρὸς τὸν ἐλάχιστον διπλάσιος, οὕτως

Vtile autem eſt, ut, quum hic ſumus, Platonis verba opportune enarremus, quae in De Animae generatione protulit, dicens: Quare in quoque intervallo duae ſunt medietates: „quarum altera eadem parte ipſorum extremorum excedit, & exceditur; altera aequali parte ſecundum numerum excedit, & aequali exceditur. Seſquialterorum vero, & ſupertertiorum ſpatiorum diſtantiam ſupeoctavi reſiduo complevit. Etenim duplum efficit intervallum duodenarius ad ſenarium. Medietates vero ſunt duae: tum novenarius numerus, tum octonarius. At octonarius ſecundum harmonicam proportionem medius eſt inter ſenarium, & duodenarium, qui ſenarium quidem ſuperat tertia parte ipſius ſenarii; ſuperatur vero a duodenario, triente ipſius duodenarii. Quare eadem parte, in ipſis extremis ſpectata & excedere, & excedi medietatem

tem octo dixit; utpote, quae harmonicae sit proportionis. Vt enim maximus terminus ad minimum duplus est: sic & maximi, ac medii differentia, quaternarius existens, ad medii cum minimo comparati differentiam, quae est binarius. Etenim & hae in dupla sunt ratione: quaternarius ad binarium. Proprium autem eiusmodi medietatis est, quod additis inter se extremis, & a medio multiplicatis, is qui prodit, duplus efficiatur eius, qui ab extremis fit numeri antelongioris. Octies enim extrema addita, hoc est, octodecim, faciunt CXLIV. qui duplus est eius, qui ab extremis fit, ante-longioris numeri, hoc est LXXII. Altera vero medietas, novenarius, iuxta paramesen collocata, in Arithmetica medietate conspicitur ad extrema, eodem numero ternario excedi quidem a duodenario; excedere vero senarium. Est vero & huius proprium, quod dupla sit summa extremorum ipsius medii; quodque maior sit, qui a medio describitur quadratus, ut puta LXXXI. toto a differentiis quadrato, hoc est, ex ter tribus, novenario. Haec enim exsistit differentia. Porro potest quis & tertiam medietatem, quae magis proprie proportio dicitur, in ambobus monstrare mediis terminis, IX. & VIII. In eadem enim est ratione XII. ad VIII. in qua IX. ad VI. utraeque nimirum sesquialterae. Deinde numerus antelongior sub extremis, aequalis est numero altera parte longiori sub mediis: duodecies sena, novies octonis.

Atqui iis, quae a nobis tradita sunt, consentanea quoque vetustissimos pronuntiasse (harmoniam vocantes ipsam dia pason. Syllabam, ipsam dia tessaron; prima enim comprehensio est sonorum consonorum. Dioxiam, dia pente. Coniuncta enim primogeniae consonantiae, ipsi dia tessaron, est dia pente, in acutum progrediens. Ambarum autem coniunctio, syllabae, & dioxiae, est dia pason; ex hoc ipso Harmonia adpellata, quod prima omnium ex consonis consonantia est aptata;) manifestum facit Philolaus Pythagorae successor, sic quodammodo in primo Naturalium dicens: contenti

τως καὶ ἡ τοῦ μεγίστου παρὰ τὸν μέσον διαφορὰ, τετρὰς οὖσα, πρὸς τὴν τοῦ μέσου παρὰ τὸν ἐλάχιστον, δυάδα ὑπάρχουσαν. καὶ αὗται γὰρ ἐν διπλασίῳ λόγῳ, τετρὰς πρὸς δυάδα. ἴδιον δὲ τῆς τοιαύτης μεσότητος, τὸ συντεθέντων τῶν ἄκρων ἀλλήλοις, καὶ ὑπὸ τοῦ μέσου πολυπλασιασθέντων, διπλάσιον ἀποτελεῖσθαι τὸ γινόμενον, τοῦ ὑπὸ τῶν ἄκρων γινομένου προμήκους, ὀκτάκις γὰρ ἡ τῶν ἄρων σύνθεσις, τουτέστι τὰ ὀκτωκαίδεκα ποιεῖ τὸν ρμδ΄. ὅς ἐστι διπλάσιος τοῦ ὑπὸ τῶν ἄκρων προμήκους, τουτέστι τοῦ οβ΄. ἡ δὲ ἑτέρα μεσότης, ἡ ἐννέα, κατὰ τὴν παραμέσην τεταγμένη, ἐν ἀριθμητικῇ μεσότητι ἐνθεωρεῖται πρὸς τὰ ἄκρα, τῷ αὐτῷ ἀριθμῷ τῶν τρία ὑπερέχεσθαι μὲν ὑπὸ τοῦ δώδεκα· ὑπερέχουσα δὲ τὸν ἕξ. ἴδιον δὲ καὶ ταύτης, τὸ διπλάσιον εἶναι τὴν σύνθεσιν τῶν ἄκρων αὐτοῦ τε μέσου, καὶ τὸ μεῖζον ὑπάρχειν τὸ ἀπὸ τοῦ μέσου τετράγωνον, οἷον τὸ πα΄. τοῦ ἀπὸ σῶν ἄκρων προμήκους, τουτέστι τοῦ οβ΄. ὅλῳ τῷ ὑπὸ τῶν διαφορῶν τετραγώνῳ, τουτέστι τῶν τρὶς γ΄. θ΄. αὕτη γὰρ ἡ διαφορά. δύναται δέ τις καὶ τὴν τρίτην μεσότητα, τὴν κυριώτερον ἀναλογίαν λεγομένην, ἐν ἀμφοτέροις ἐπιδεῖξαι τοῖς μέσοις ὅροις, τῷ θ΄. καὶ η΄. ἀνὰ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπάρχει ιβ΄. πρὸς η΄. ὡς θ΄. πρὸς ϛ΄. ἡμιόλιοι ἀμφότεροι. καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἄκρων πρόμηκες, ἴσον τῷ ὑπὸ τῶν μέσων· τὸ δωδεκάκις ϛ΄. τῷ ἐννεάκις η΄.

Ὅτι δὲ τοῖς ὑφ' ἡμῶν δηλωθεῖσιν ἀκόλουθα καὶ οἱ παλαιότατοι ἀπεφαίνοντο, ἁρμονίαν μὲν καλοῦντες τὴν διὰ πασῶν· συλλαβὴν δὲ, τὴν διὰ τεσσάρων. πρώτη γὰρ σύλληψις φθόγγων συμφώνων. διοξεῖαν δὲ, τὴν διὰ πέντε. συνεχὴς γὰρ τῇ πρωτογονεῖ συμφωνίᾳ τῇ διὰ τεσσάρων ἐστὶν ἡ διὰ πέντε, ἐπὶ τὸ ὀξὺ προχωροῦσα. σύστημα δὲ ἀμφοτέρων, συλλαβῆς τε καὶ διοξείας, ἡ διὰ πασῶν. ἐξ αὐτοῦ τούτου ἁρμονία κληθεῖσα, ὅτι πρωτίστη ἐκ συμφωνιῶν συμφωνία ἡρμόσθη· δῆλον ποιεῖ ὁ Φιλόλαος ὁ πυθαγόρου διάδοχος, οὕτω πως ἐν τῷ πρώτῳ φυσικῷ λέγων 1. ἀρκεσθησόμεθα γὰρ ἑνὶ μάρτυρι, διὰ τὴν ἔπειξιν. εἰ καὶ

1 Δηλον ποιεῖ ὁ Φιλόλαος, ὁ Πυθαγόρου διάδοχος, οὕτω πως ἐν τῷ πρώτῳ φυσικῷ λέγων) Erat Philolaus Crotoniates, ac primus Pythagoricorum scripsit περὶ φύσεως. Diog. Laert. in Vita eius, lib. VIII Τοῦτον φησὶν Δημήτριος ἐν ὁμωνύμοις πρῶτον ἐκδοῦναι τῶν Πυθαγορικῶν περὶ φύσεως. Laudatque Anonymus in Theologia Arithmetica, ubi de numero quaternario. Καὶ τέσσαρες ἀρχαὶ τοῦ ζώου τοῦ λογικοῦ, ὥσπερ καὶ Φιλόλαος ἐν τῷ περὶ φύσεως λέγει. Hoc Opus in plures libros distinctum fuisse videtur; citatque primum hic noster Nicomachus. Initium eius tale fuit. Φύσις δὲ ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμόχθη ἐξ ἀπείρων τε καὶ περαινόντων, καὶ ὅλος κόσμος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα. Habemus apud Diogenem loco citato. Ex hoc ipso Opere sunt, quae profert Boethius De Mus. lib. III. capp. V. VIII. Scripsit etiam περὶ ψυχῆς Πυθαγόρου, commemoraturque a Stobaeo Eclog. Phys. cap. XXIV. Et inde sine dubio locus ille apud Clementem Strom. III.

A Ἄξιον δὲ καὶ τῆς Φιλολάου λέξεως μνημονεῦσαι. λέγει γὰρ ὁ Πυθαγόρειος ὧδε. μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντεις, ὡς διά τινας τιμωρίας ἁ ψυχὰ τῷ σώματι συνέζευκται, καὶ καθάπερ ἐν σάματι τούτῳ τέθαπται. Item. περὶ κόσμου. Citat Stobaeus Eclog. Phys. capit. XXV. Et ex eo sunt, quae profert noster hic ἀριθμητικῆς lib. II. Plutarchus De Plac. Philosoph. lib. II. cap. V. item Censorinus cap. XVIII. XIX. Eiusdem Βάκχαι nominantur a Proclo in Euclidis lib. I. Καὶ ἡ τῶν Πυθαγορέων φιλοσοφία παραπετάσμασι τούτοις χρωμένη τὴν μυσταγωγίαν καταχρύπτει τῶν θείων δογ-
B μάτων. τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ ἱερὸς σύμπας λόγος, καὶ ὁ Φιλόλαος ἐν ταῖς Βάκχαις, καὶ ὅλος ὁ τρόπος τῆς Πυθαγόρου περὶ θεῶν ὑφηγήσεως. Laudat quoque Stobaeus Ecl. Phys. cap. XXV. Alius autem Philolaus fuit, Tarentinus. Eius meminit Diogenes Laertius in Pythagora, lib. VIII. Ἦσαν δὲ ἀκροαταὶ Φιλολάου καὶ Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων. Et scripta commemorat

καὶ πολλοὶ τὰ ὅμοια περὶ αὐτοῦ ποσλαχῆ λέγουσιν. ἔχει δ' οὕτως ἡ τοῦ Φιλολάου λέξις. « ἁρμονίας δὲ μέγεθος, συλλαβὰ καὶ διοξεῖα. τὸ « δὲ διοξείας μεῖζον τᾶς συλλαβᾶς ἐπογδόῳ. « ἔστι γὰρ ἀπὸ ὑπάτας ἐς μέσαν, συλλαβά. « ἀπὸ δὲ μέσας ποτὶ νεάταν, διοξεῖα. ἀπὸ δὲ « νεάτας ἐς τρίταν, συλλαβά. ἀπὸ δὲ τρίτας « ἐς ὑπάταν, διοξεῖα. τὸ δ' ἐν μέσῳ τρίτας καὶ « μέσας, ἐπόγδοον. ἁ δὲ συλλαβὰ, ἐπίτριον. « τὸ δὲ διοξείας, ἡμιόλιον. τὸ διὰ πασᾶν δὲ, « διπλόον. οὕτως ἁρμονία πέντε ἐπογδόων, καὶ « δυοῖν διέσεων. διοξεῖα τρί' ἐπόγδοα καὶ δίεσις. « συλλαβὰ δὲ, δύ' ἐπόγδοα καὶ δίεσις. « μεμνῆσθαι δὲ δεῖ, ὅτι τρίτην νῦν καλεῖ, τὴν ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ παραμέσην, πρὸ τοῦ τοῦ διαζευγνῦντος τόνα παρενθέσεως, τῆς ἐν ὀκταχόρδῳ. ἀπεῖχε γὰρ αὕτη τῆς παρανεάτης, ἡμιτόνιον ἀσύνθετον. ἀφ' οὗ διαστήματος, ἡ μὲν παρενtεθεῖσα χορδὴ τόνον ἀπέλαβε· τὸ δὲ λοιπὸν ἡμιτόνιον, μεταξὺ τρίτης καὶ παραμέσης, ἀπελήφθη ἐν τῇ διαζεύξει. εὐλόγως οὖν ἡ πάλαι τρίτη διὰ τεσσάρων ἀπεῖχε τῆς νήτης, ὅπερ διάστημα νῦν ἀπέλαβεν ἡ παραμέση ἀντ' ἐκείνης. οἱ δὲ τοῦτο μὴ συνιέντες, αἰτιῶνται ὡς οὐκ ὄντος δυνατοῦ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ εἶναι τρίτην ἀπὸ νήτης. ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπιθάνως τὸν παρεντεθέντα φθόγγον οὐχὶ μεταξὺ μέσης καὶ τρίτης ἐντεθῆναί φασιν, ἀλλὰ μεταξὺ τρίτης καὶ παρανήτης. καὶ αὐτὸν μὲν τρίτην ἀντ' ἐκείνης ἐπικληθῆναι· τὴν δὲ πάλιν τρίτην, παραμέσην ἐν τῇ διαζεύξει γενέσθαι· τὸν δὲ Φιλόλαον τῷ πρώτῳ ὀνόματι τὴν παραμέσην, τρίτην καλέσαι, καί τοι διὰ τεσσάρων οὖσαν ἀπὸ τῆς νήτης.

Πάλιν οὖν ἀνελθόντες ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον συνάπτομεν τὰ ἑξῆς. λέγοντες, ὅτι ἐναντίον τῇ κατὰ τὴν τάσιν συμμετρίᾳ, τῷ μὲν πλήθει ὀξυτονούσῃ τοὺς φθόγγους· τῇ δὲ ὀλιγότητι βαρυτονούσῃ, συμβέβηκε περὶ τὰ μήκη θεωρεῖσθαι καὶ τὰ πάχη τῶν χορδῶν, καὶ τῶν κοιλιώσεων τῶν αὐλῶν, κατὰ ἀντίστροφον μέντοι ἀναλογίαν. ἐν τούτοις γὰρ ἀνάπαλιν, αἱ μὲν βραχύταται 1 ὀξυτονοῦσιν· αἱ δὲ πλεονότητες βαρυτονοῦσιν. εἰ γάρ τις χορδῆς μακρᾶς, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάσιν κειμένης ἐπί τινι κανόνι, ἐξηρμένης δ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον μὴ ψαύειν, τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης κρουσθείσης φθόγγον συγκρίνει πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς ἡμισείας, ἀποληφθείσης τῆς χορδῆς ὑπαγωγεῖ, ἢ τοιούτῳ τινὶ ἐκ τοῦ μεσαιτάτου, ἵνα μὴ περαιτέρω τοῦ ἡμίσεως ὁ τῆς κρούσεως κραδασμὸς χωρήσῃ· διὰ πασῶν εὑρήσει ἀπὸ τὸν τῆς ἡμισείας πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης ψόφον μείζονα, ὅπερ ἐστὶ, διπλάσιον. ἐναντιοπαθῶς ταῖς τοῦ μήκους ἀνταποδόσεσιν. εἰ δὲ κατὰ τὸ τρίτον μέρος ἀκριβῶς μετρηθὲν, κατέχοι τὸν κραδασμὸν, τὸ ἀπὸ τοῦ διμοίρου φθέγμα ἡμιόλιον ἀναγκαίως ἔσται, πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς ὅλης, ἀντιστρόφως τῷ μήκει. εἰ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον μέρος τῆς χορδῆς ἐγκόψειεν τῇ κρούσει, περαιτέρω προχωρεῖν οὐκ ἐῶν τὸν κραδασμὸν, ἐπίτριτον ἂν πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς ὅλης ἠχή-

tenti enim erimus uno teste ob festinationem; licet multi similia de isto variis locis edisserant. At Philolai verba ita habent: Harmo- " niae magnitudo est syllaba, & dioxia. At " dioxia syllaba maior est, superoctavo. Est " enim ab hypate ad mesen, syllaba; a mese " ad neten, dioxia; a nete rursus ad triten, syl- " laba; a trite ad hypaten, dioxia, quod vero " in medio exsistit trites, & meses, superocta- " vum. Porro syllaba est supertertium. Dio- " xia, sesquialterum. Dia pason, duplum. Ita " harmonia habet quinque superoctava, & duas " dieses. Dioxia, tria superoctava, & diesin. " Syllaba, duo superoctava, & diesin. Memi- " nisse autem oportet, triten ipsum nunc vocare illam, quae in septem chordarum lyra erat paramese; antequam disiunctivus tonus interponeretur in octo chordarum systemate. Haec enim aberat a paranete, triemitonium incompositum, a quo intervallo interposita deinde chorda tonum abstulit. Reliquum vero hemitonium, inter triten, & paramesen, absumtum est in disiunctione. Recte ergo, quae olim erat trite, dia tessaron aberat a nete, quod intervallum nunc absumsit paramese illius loco. At hoc non intelligentes occurrunt, quod possibile non sit, triten a nete in ratione esse supertertia. Alii rursus non improbabiliter interpositum sonum, non inter mesen, & triten dicunt insertum, sed inter triten, & paraneten; atque hunc triten pro illa adpellatum; rursus triten factam esse paramesen in disiunctione; Philolaum vero primo nomine triten vocare illam, quae erat paramese, utpote dia tessaron distantem a nete.

Regressi vero iterum ad priorem sermonem ea quae sequuntur, illi coniungimus, dicentes. E contrario illi, qui secundum tensionem est, commensui, qui multitudine sonos reddit acutos, paucitate, graves; accidere circa longitudines contemplationem fieri, & crassitudines chordarum, tibiarumque excavationes; nimirum secundum conversam proportionem. In his enim contra brevissimae acute sonant: longiores, graviter. Si quis enim longiore chorda, in quodam canone ad unam eamdemque tensionem sita, quae in tantum ab eo elevata sit, ut non tangat; sonum a tota pulsa conferat cum eo, qui a dimidia, absumta accurate media chorda per magadem, aut huiusmodi aliquid, ne ultra dimidium pulsationis vibratio progrediatur; sonitum, qui est a dimidia, ad eum, qui a tota, ipsius dia pason inveniet maiorem, hoc est, duplum: contraria adfectione longitudinis retributionibus. Quod si per tertiam partem adcurate mensuratam contineat vibrationem, sonitus a besse, sescuplus necessario erit eius, qui a tota; ratione longitudini contraria. Rursus si per quartam chordae partem pulsationem impedierit, non permittens vibrationem procedere ulterius, supertertium so-

rat Vitruvius lib. 1. cap. 1. *Hi autem inveniuntur raro, ut aliquando fuerunt Aristarchus Samius, Philolaus, & Archytas Tarentini, Apollonius Pergaeus, Eratosthenes Cyrenaeus, Archimedes, & Scopinas ab Syracusis, qui multas* A *res organicas, & gnomonicas, numero naturalibusque rationibus inventas, atque explicatas posteris reliquerunt.*

1 Βραχύταται) Scrib. βραχύτητες.

sonuerit, quod a tribus partibus est, ad illud quod a tota; e contrario illi, quae a longitudine est, habitudini. Sicut & in tibiae, in quatuor aequales partes distributae, tribus foraminibus: si obturatis, digitorum impositione, primis foraminibus, sonitum a tota tibia comparemus cum eo, qui e medio foramine emittitur; remissa digiti impositione duplus invenietur, & dia pason, qui a medio foramine est sonus, ad eum qui a tota tibia. Sed idem quoque ad eum, qui a foramine sub ipsum exsistente, hoc est, sito metam versus, & ad infimum foramen, sescuplus. Hic autem ad eum qui a tota, est supertertius. Ceterum sonus, qui a foramine ad linguam sito, ad eum qui a medio, est duplus; quadruplus vero ad eum, qui a tota; adfectione proportionibus secundum longitudines contraria. In fistulis quoque simile quid longitudines efficiunt; tum excavationem latitudines, ut & chordarum crassitudines. Chordae enim duorum pedum longitudine duplum sonant earum, quae sunt pedum quatuor. Haec itaque est magnitudo diagrammatis in genere diatonico; ex bis dia pason quadruplae latitudinis. Tantam enim vox ad certamen apta sine ullo periculo conficit, aut lapsu, ad utrumque extremum: ut non facile incidere possit, vel in exilem strepitum adscendendo ad acutos, vel in tussientem, descendendo ad graves. Antiquae igitur lyrae, hoc est, quae erat chordarum septem, secundum coniunctionem ex duobus tetrachordis constanti, ipsa mese utraque diducente intervalla consona; gravius quidem, quod est ad hypaten, in acutum; acutius vero, quod ad neten, in grave; adiunxere alia duo tetrachorda, utrumque ad extremum utrumque. Et quidem ad chordam, quae ab initio erat nete, tetrachordum, hyperbolaeon cognominatum, quia acutiore, & excellenti voce constitueretur, ab eadem rursus secundum coniunctionem incipiens antiqua nete. Vt tribus solum sonis adiunctis finem haberet intentum tetrachordum; quorum nomina merito facta sunt huiusmodi; trite hyperbolaeon; dein paranete hyperbolaeon; dein nete earumdem, ut nimirum ad distinctionem illud, quod ante ipsum erat tetrachordum, ipsi mese coniunctum, sic nominatos habeat sonos; post mesen, triten synemmenon. Et universum illud acuti naturam habens, ab ipsa mese numeratum, & ipsum rursus septem chordarum necessario efficitur. Ad chordam vero, quae ab initio erat hypate, in grave, alterum eorum, quae diximus adiunxere tetrachordum, rursus secundum coniunctionem; una quoque numerata antiqua hypate, tamquam acutiore eorum, quae in ipso sunt sonorum. Similiter vero, ad discrimen ordinis in priori tetrachordo observati, & hoc consequutum est nomina nobiliora. Additum enim cuique est τὸ ὑπατῶν, *supremarum*, ut hypate hypaton, parypate hypaton, diatonus hypaton, aut lichanus hypaton. Nihil quippe differt utrocumque adpellemus. Atque hoc totum systema a mese ad hypaton hypaten, contigit esse septem chordarum, ex duobus coniunctis tetrachordis compositum, quamvis uno communi utantur sono, anti-

ἠχήσειε τὸ ἀπὸ τῶν τριῶν μερῶν· ἐναντίως τῇ ἐκ τοῦ μήκους σχέσει. ὥσπερ καὶ ἐπὶ αὐλοῦ τρισὶ τρυπήμασιν, εἰς τέσσαρα ἴσα μήκη νεμεθέντος, ἐσφραγέντων τῶν πρώτων τρυπημάτων, τῇ τῶν δακτύλων ἐπιθέσει, τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου αὐλοῦ φθόγγον συμβάλλοιμεν πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ μέσου τρυπήματος ἐκπεμπόμενον, ἀνεθείσης τῆς τοῦ δακτύλου ἐπιθέσεως, εὑρεθείη ἂν διπλάσιος. καὶ διὰ πασῶν τε ὁ ἀπὸ τοῦ μέσου τρυπήματος φθόγγος πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου αὐλοῦ. ὁ δ' αὐτὸς καὶ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν, κειμένου ἤ πρὸς τῷ βατῆρι κατωτάτω τρυπήματος, ἡμιόλιος. οὗτος δὲ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου ἐπίτριτος. ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ γλώσσῃ δίφθογγος, πρὸς μὲν τὸν ἀπὸ τοῦ μέσου, διπλάσιος. τετραπλάσιος ἤ, πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου, ἀντιπαθῶς ταῖς κατὰ μήκη ἀναλογίαις. κἀπὶ τῶν συρίγγων παραπλήσιόν τι τὰ μήκη ἀπεργάζεται. καὶ ἡ τῆς κοιλιώσεως ἤ εὐρύτητες, ὥσπερ καὶ αἱ τῶν χορδῶν παχύτητες. αἱ γὰρ δίκωλοι διπλάσιον ἠχοῦσι τῶν τετρακώλων. τὸ δὲ τοίνυν τὸ τοῦ διαγράμματος κύτος κατὰ τὸ διατονικὸν γένος, ἐκ τοῦ δὶς διὰ πασῶν τετραπλασίου πλάτους. τοσοῦτον γὰρ ἡ ἐναγώνιος φωνὴ διανύει χωρὶς κινδύνου τινὸς, ἢ ὀλισθήματος, ἐφ' ἑκάτερ.ν ἄκρον δυσέμπτωτος γινομένη· εἰς μὲν κοκνισμὸν κατὰ τὸ νητοειδέ· εἰς δὲ βηχίαν, κατὰ τὸ βομβυκέστερον τῶν ὑπ' αὐτῶν. τῇ τοίνυν ἀρχαιοτρόπῳ λύρᾳ, τουτέστι, τῇ ἑπταχόρδῳ, κατὰ συναφὴν ἐκ δύο τετραχόρδων συνεστώσῃ, τῆς μέσης αὐτῆς ἀμφότερα παραγούσης τὰ σύμφωνα διαστήματα· τὸ μὲν βαρύτερον, τὸ πρὸς τῇ ὑπάτῃ ἐπὶ τὸ ὀξὺ· τὸ δ' ὀξύτερον., τὸ πρὸς τῇ νήτῃ, ἐπὶ τὸ βαρὺ, προσῆψαν ἄλλα δύο τετράχορδα, ἑκάτερον ἐφ' ἑκατέρῳ ἄκρῳ. ἐπὶ μὲν τῇ ἐξ ἀρχῆς νήτῃ, τὸ ὑπερβολαίων ἐπικληθὲν, ὅτι ὀξυτέρᾳ, καὶ ὑπερβαλλούσῃ συνίστατο φωνῇ, ἀπ' αὐτῆς πάλιν κατὰ συναφὴν ἀρχόμενον τῆς πάλαι νήτης. ὥστε τριῶν μόνων φθόγγων προσαφθέντων, πέρας ἔσχε τὸ ἐπ.ταθὲν τετράχορδον. ὧν ὀνόματα τοιαῦτ' ἐγένετο εἰκότως. τρίτη ὑπερβολαίων. εἶτα νήτη τῶν αὐτῶν. ἵνα δὴ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τὸ πρὸ αὐτοῦ τετράχορδον, τὸ τῇ μέσῃ συναφὲς, οὕτω ὀνομαζομένους σχῆμα τοὺς φθόγγους. μετὰ μέσην, τρίτην συνημμένων. εἶτα παρανήτη συνεμμένων. καὶ τὸ σύμπαν νητοειδὲς ἀπ' αὐτῆς τῆς μέσης ἀριθμουμένης ἑπτάχορδον πάλιν ἀναγκαίως καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖται. ἐπὶ δὲ τῇ ἐξ ἀρχῆς ὑπάτῃ, ἐπὶ τὸ βαρὺ, τὸ ἕτερον τῶν λεχθέντων προσῆψαν τετράχορδον, πάλιν κατὰ συναφὴν, συνυπακουούσης αὐτῷ καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπάτης. ὡς δὴ τῆς ὀξυτέρας τῶν ἐν αὐτῷ φθόγγων. παραπλησίως ἤ, ἕνεκα ἀντιδιαστολῆς τῆς πρὸς τὸ πρόσθεν τάξεως, καὶ τοῦτο ἔτυχεν ὀνομάτων εὐσημοτέρων. προσετέθη γὰρ ἑκάστῃ τὸ ὑπατον, οἷον ὑπάτη ὑπατῶν, παρυπάτη ὑπατῶν, διάτονος ὑπατῶν, ἢ λιχανὸς ὑπατῶν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει ὁποτέρω οὖν ὀνομάζειν. καὶ τοῦτο δὲ ὅλον τὸ σύστημα ἀπὸ τῆς μέσης ἐπὶ τὴν ὑπατῶν ὑπάτην, ἑπτάχορδον συνέβαινεν εἶναι, ἐκ δύο συναφῶν τετραχόρδων συγκείμενον, κἂν τῷ ἑνὶ κοινῷ χρωμένων φθόγγῳ, τῇ ἀρχαίᾳ ὑπάτῃ. ὥστε ἀπὸ ὑπάτης ὑπατῶν ἐπὶ νήτην ὑπερβολαίων τέσσαρα εἶναι τετράχορδα συνημμένα. εὑρίσκετο δὲ τρισκαιδεκάχορδον, διατονικῶς ἀμφοτέρωθεν ἑβδόμης τεταγμένης. (ἐπεὶ, ὡς προελέχθη, τὸν ὄγδοον φθόγ-

Ἐν τῷ αὐτῷ δὲ γένει τούτῳ δύο ἡμιτονιαῖα ἑξῆς οὐ τεθήσεται. τιθέσθω γὰρ πρῶτον ἐπὶ τὸ βαρὺ τοῦ ὑπάρχοντος 1 ἡμιτονίου τὸ προστεθὲν ἡμιτόνιον. συμβαίνει δὲ τὸν ὁρίζοντα φθόγγον τὸ προστεθὲν ἡμιτόνιον, μήτε τῷ τετάρτῳ διὰ τεσσάρων συμφωνεῖν, μήτε τῷ πέμπτῳ διὰ πέντε. οὕτω μὲν οὖν ἐκμελὴς ἔσται τοῦ ἡμιτονιαίου ἡ θέσις. ἐὰν δὲ ἐπὶ τὸ ὀξὺ τεθῇ τοῦ ὑπάρχοντος 2, χρῶμα ἔσται, ὥστε δῆλον, ὅτι ἐν διατόνῳ δύο ἡμιτονιαῖα οὐ τεθήσεται ἑξῆς. ποῖα μὲν οὖν τῶν ἀσυνθέτων δύναται ἴσα ἑξῆς τίθεσθαι, καὶ πόσα τὸν ἀριθμὸν, καὶ ποῖα τοὐναντίον πέπονθεν ἁπλῶς οὐ δυνάμεθα τίθεσθαι ἴσα ὄντα ἑξῆς δέδεικται. περὶ τῶν ἀνίσων νῦν λεκτέον.

Πυκνὸν μὲν οὖν πρὸς διτόνῳ, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, καὶ ἐπὶ τὸ ὀξὺ τίθεται. δέδεικται γὰρ ἐν τῇ συναφῇ ἐναλλὰξ τιθέμενα ταῦτα τὰ διαστήματα. ὥστε δῆλον ἑκάτερον ἑκατέρου, καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ, καὶ ἐπὶ τὸ ὀξὺ τεθήσεται.

Τόνος δὲ πρὸς τῷ διτόνῳ ἐπὶ τὸ ὀξὺ μόνον τίθεται. τιθέσθω γὰρ ἐπὶ τὸ βαρύ. συμβήσεται δὴ πίπτειν ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν, ὀξύτατόν τε πυκνοῦ καὶ βαρύτατον. ὁ μὲν γὰρ τὸ δίτονον ἐπὶ τὸ βαρὺ ὁρίζων, ὀξύτατος ἦν πυκνοῦ. ὁ δὲ τὸν τόνον ἐπὶ τὸ ὀξὺ, βαρύτατος. τούτων δὲ πιπτόντων ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν, ἀναγκαῖον δύο πυκνὰ τίθεσθαι. τούτου δ' ἐκμελοῦς ὄντος, ἀναγκαῖον καὶ τοῦτον ἐπὶ τὸ βαρὺ διτονιαίου ἐκμελῆ εἶναι.

Τόνος δὲ πρὸς πυκνῷ ἐπὶ τὸ βαρὺ μόνον τίθεται. τιθέσθω γὰρ ἐπὶ τοὐναντίον. συμβήσεται δὴ τὸ αὐτὸ πάλιν ἀδύνατον. ἐπὶ γὰρ τὴν αὐτὴν τάσιν ὀξύτατός τε πυκνοῦ πεσεῖται καὶ βαρύτατος. ὥστε δύο πυκνὰ τίθεσθαι ἑξῆς. τούτου δ' ὄντος ἐκμελοῦς, ἀναγκαῖον καὶ τὴν τούτου θέσιν, τὴν ἐπὶ τὸ ὀξὺ τοῦ πυκνοῦ, ἐκμελῆ εἶναι.

Ἐν διατόνῳ δὲ τόνῳ ἐφ' ἑκάτερα ἡμιτόνιον οὐ μελῳδεῖται. ἐμπεσεῖται γὰρ μήτε τοὺς τετάρτους τῶν ἑξῆς, διὰ τεσσάρων συμφωνεῖν. μήτε τοὺς πέμπτους, διὰ πέντε. δύο δὲ τόνων ἢ τριῶν ἡμιτόνιον ἐφ' ἑκάτερα μελῳδεῖται. συμφωνήσουσι γὰρ ἢ οἱ τέταρτοι διὰ τεσσάρων· ἢ οἱ πέμπτοι διὰ πέντε.

Ἀπὸ ἡμιτονίου μὲν ἐπὶ τὸ ὀξύ. δύο δ' οἱ καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ δύο 3. ἀπὸ δὲ τοῦ διτόνου. δύο μὲν ἐπὶ τὸ ὀξύ. μία δὲ, ἐπὶ τὸ βαρύ. δέδεικται γὰρ ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ πυκνὸν τεθειμένον καὶ τόνος. πλείους δὲ τούτων οὐκ ἔσονται ὁδοὶ ἀπὸ τοῦ εἰρημένου διαστήματος ἐπὶ τὸ ὀξύ. ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ, πυκνὸν μόνον. λείπεται μὲν γὰρ τῶν ἀσυνθέτων τὸ δίτονον μόνον. δύο δὲ δίτονα ἑξῆς οὐκέτι τίθεται. ὥστε δῆλον ὅτι δύο μόναι ὁδοὶ ἔσονται ἀπὸ τοῦ διτόνου ἐπὶ τὸ ὀξύ. ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ, μία. δέδεικται γὰρ, ὅτι οὔτε δίτονον πρὸς διτόνῳ τεθήσεται· οὔτε τόνος ἐπὶ τὸ βαρὺ διτόνου. ὥστε λείπεται τὸ πυκνόν. εὕρον δὲ, ὅτι ἀπὸ διτόνου ἐπὶ μὲν τὸ ὀξὺ δύο ὁδοί. ἡ μὲν, ἐπὶ τὸν τόνον· ἡ δὲ, ἐπὶ τὸ πυκνόν· ἐπὶ δὲ τὸ βαρὺ, μία· ἡ ἐπὶ τὸ πυκνόν.

Ἀπὸ πυκνοῦ δὲ, ἐναντίως. ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, δύο ὁδοί· ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, μία. δέδεικται γὰρ ἀπὸ πυκνοῦ ἐπὶ τὸ βαρὺ δίτονον τεθειμένον

In hoc ipſo autem genere duo hemitonia deinceps non ponentur. Ponatur enim, primum in gravitatem exſiſtentis hemitonii adpoſitum hemitonium. Contingit ergo, ſonum, qui adpoſitum hemitonium finit, nec quarto dia teſſaron conſonare; nec quinto, dia pente. Sic ergo inconcinna erit hemitonii poſitio. Sin in acutum ponatur exſiſtentis Chroma erit. Vt apertum ſit, in Diatono duo hemitonia non poſitum iri deinceps. Qualia igitur ex incompoſitis, aequalia, deinceps poni poſſint, & quot numero: qualia item contrario modo ſe habeant, ut omnino aequalia exſiſtentia, deinceps poni nequeant, eſt oſtenſum. De inaequalibus nunc dicendum.

Spiſſum igitur ditono, & in gravitatem, & in acumen, adponitur. Oſtenſum enim eſt, in coniunctione alternatim poni iſta intervalla. Vt pateat, alterum alteri & in grave adpoſitum iri, & in acutum.

Porro tonus ditono in acumen tantum adponitur. Ponatur enim in grave. Continget itaque in eamdem tenſionem cadere & acutiſſimum ſpiſſi, & graviſſimum. Qui enim ditonum in grave finiebat, ſpiſſi erat acutiſſimus: qui vero tonum in acutum, graviſſimus. His vero canentibus in unam tenſionem, neceſſe eſt, duo poni ſpiſſa. Hoc cum ſit inconcinnum, neceſſe & tonum in grave ditoni eſſe inconcinnum.

Ceterum tonus ſpiſſo in grave tantum adponitur. Ponatur enim in contrarium. Continget certe idem rurſus impoſſibile. In eamdem enim tenſionem & acutiſſimus ſpiſſi cadet, & graviſſimus; ut duo ſpiſſa deinceps ponantur Hoc cum ſit inconcinnum, neceſſe & huius poſitionem, quae in acumen ſpiſſi fit, eſſe inconcinnam.

In Diatono, toni in utramque partem, hemitonium non canitur. Accidit enim, nec quartos deinceps poſitorum, dia teſſaron conſonare; nec quintos, dia pente. Duorum vero tonorum aut trium hemitonium in utramque partem canitur. Conſonabunt enim aut quarti, dia teſſaron; aut quinti, dia pente.

Ab hemitonio in acutum duae ſunt viae: in grave item duae. A ditono vero duae quidem in acutum; una vero in grave. Oſtenſum enim, in acutum quidem poni ſpiſſum, & tonum; plures vero his non erunt viae a dicto intervallo in acutum: at vero in grave, tantum ſpiſſum. Ex incompoſitis enim tantum relinquitur ditonum. At duo ditona deinceps numquam ponuntur. Quare evidens, duas tantum fore vias a ditono in acutum: in grave vero, unam. Monſtratum enim, nec ditonum adpoſitum iri ditono; nec tonum in grave ditoni. Relinquitur ergo ſpiſſum. Invenimus autem a ditono in acutum quidem duas eſſe vias: alteram ad tonum; alteram ad ſpiſſum: in grave vero unam, ſcilicet ad ſpiſſum.

A ſpiſſo contra, in grave duae ſunt viae; in acutum una. Oſtenſum enim, a ſpiſſo in grave ditonum poni & tonum. Tertia nulla erit via.

Re-

1 Ὑπάρχοντος] Scribo ὑπερέχοντος. Idem mendum linea mox ſequente num. 2. atque ad hanc quoque faciem reſtituo.

3 Ἀπὸ ἡμιτονίου μὲν ἐπὶ τὸ ὀξὺ, δύο δ' οἱ καὶ ἐπὶ τὸ βαρὺ δύο] Scribo, & interpungo. Ἀπὸ ἡμιτονίου μὲν ἐπὶ τὸ ὀξὺ δύο ὁδοὶ, καὶ ἐπὶ τὸ β. δ.

Relinquitur enim ex incompositis spissum. At duo spissa deinceps non ponuntur Quare patet, duas tantum fore vias a spisso in grave: in acutum vero unam, ad ditonum. Neque enim spissum spisso adponitur, neque tonus in acutum spissi. Linquitur ergo ditonum. Atque ita manifestum, a spisso in grave duas esse vias; tum ad tonum, tum ad ditonum: in acutum unam, ad ditonum.

A tono una est in utramque partem via: in grave, ad ditonum; in acutum, ad spissum. Et quidem in grave, monstratum est, nec tonum poni, nec spissum; quare relinquitur, ditonum: In acutum vero monstratum est, nec tonum poni nec ditonum; relinquitur ergo, spissum Atque ita, patet, a tono unam in utramque partem esse viam: In grave ad ditonum; in acutum, ad spissum. Eodem modo se res habebit in Chromatis, nisi quod & meses, & lichani intervallum pro ditono adsumatur, quod fit in colore quolibet; & magnitudo spissi. Similiter erit & in Diatonis. Etenim a communi generibus tono una erit in utramque partem via. In grave quidem, ad meses & lichani intervallum, quodcumque etiam fuerit, in quoque Diatonorum colore: in acutum vero, ad parameses & trites.

Iam vero & haec quaestio erroris ansam quibusdam dedit. Mirantur enim, quomodo non potius contrarium accidat. Quippe infinitae quaedam ipsis esse viae videntur in utramque toni partem; quoniam meses, & lichani intervalli infinitae magnitudines esse videntur: eodemque modo spissi. Ad haec primum hoc est dictum. Non magis in hac quaestione aliquem hoc esse visurum, quam in prioribus. Patet enim, fore ut contingat a spisso viarum alteram infinitas capere magnitudines; alteram itidem a ditono. Vt, licet eiusmodi intervallum, quale est meses & lichani, infinitas capiat magnitudines; rursus huiusmodi, quale spissum, eamdem affectionem habeat, quam intervallum ante dictum; nihilo tamen minus a spisso duae viae sint in grave; & a ditono in acutum. A tono item una est via in utramque partem. In singulis enim generibus secundum quemque colorem viae sunt sumendae. Quaecumque enim in Musicis sunt & aliis scientiis, quatenus finita sunt, illa ponere atque ordinare in scientiis, debemus; sin infinita, linquere. Itaque secundum intervallorum magnitudines, & sonorum tensiones infinita utcumque videntur esse quae sunt circa cantum: at secundum potestates, & secundum species, ac positiones, finita & ordinata. Statim igitur a spisso viae in grave, & potestate & speciebus terminatae sunt, & numero tantum duae. Quae enim per tonum pergit, in disiunctionem ducit systematis speciem: quae vero per aliud intervallum, qua etiam cumque sit magnitudine, in coniunctionem. Atque ex his patet, a tono quoque unam fore viam in utramque partem; atque unius speciei systematis causas fore ambas disiunctionis vias. Quod vero, si quis non secundum unius generis colorem unum adgreditur intervallorum

vias

νον καὶ τόνος. τρίτη δὲ οὐκ ἔσαι ὁδός. λείπεται μὲν γὰρ τῶν ἀσυνθέτων τὸ πυκνόν. δύο δὲ πυκνὰ ἑξῆς οὐ τίθεται. ὥστε δῆλον, ὅτι μόναι ὁδοὶ δύο ἔσονται ἀπὸ πυκνοῦ ἐπὶ τὸ βαρύ. ἐπὶ τὸ ὀξὺ, μία, ἐπὶ τὸ δίτονον. οὔτε γὰρ πυκνὸν πρὸς πυκνῷ τίθεται, οὔτε τόνος ἐπὶ τὸ ὀξὺ πυκνοῦ. ὥστε λείπεται τὸ δίτονον. φανερὸν δὲ, ὅτι ἀπὸ πυκνοῦ ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, δύο ὁδοί. ἥτε ἐπὶ τόνον, καὶ ἡ ἐπὶ τὸ δίτονον. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, μία, ἐπὶ τὸ δίτονον.

Α᾽πὸ δὲ τόνου μία ἐφ᾽ ἑκάτερα ὁδός. ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, ἐπὶ τὸ δίτονον· ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, ἐπὶ τὸ πυκνόν. ἐπὶ μέν τὸ βαρὺ, δέδεικται ὅτι οὐδὲ τόνος τίθεται, οὔτε πυκνόν. ὥσε λείπεται τὸ δίτονον. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ δέδεικται, ὅτι οὔτε τόνος, οὔτε δίτονον. ὥσε λείπεται τὸ πυκνόν. φανερὸν δὲ, ὅτι ἀπὸ τόνου μία ἐφ᾽ ἑκάτερα ὁδός. ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, ἐπὶ τὸ δίτονον. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, ἐπὶ τὸ πυκνόν. ὁμοίως δ᾽ ἕξει καὶ ἐπὶ τῶν χρωμάτων, πλὴν τό, τε μέσης καὶ λιχανοῦ διάσημα μεταλαμβάνεται ἀντὶ διτόνου, τὸ γινόμενον καθ᾽ ἑκάσην χρόαν, καὶ τὸ τοῦ πυκνοῦ μέγεθος. ὁμοίως δ᾽ ἕξει καὶ ἐπὶ τῶν διατόνων. ἀπὸ γὰρ τοῦ κοινοῦ τόνου τῶν γενῶν μία ἔσαι ἐφ᾽ ἑκάτερα ὁδός. ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, ἐπὶ μέσης καὶ λιχανοῦ διάσημα, ὅ, τι ἄν ποτε τυγχάνῃ ὂν, καθ᾽ ἑκάσην χρόαν τῶν διατόνων. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, ἐπὶ τὸ παραμέσης καὶ τρίτης.

Η῎δη δέ τισι καὶ τοῦτο τὸ πρόβλημα παρέσχε πλάνην. θαυμάζουσι γὰρ, πῶς οὐχὶ τοὐναντίον συμβαίνῃ. ἄπειροι γάρ τινες αὐτοῖς φαίνονται εἶναι ὁδοὶ ἐφ᾽ ἑκάτερα τοῦ τόνου. ἐπειδήπερ τοῦτε μέσης καὶ λιχανοῦ διασήματος, ἄπειρα μεγέθη φαίνονται εἶναι τοῦ πυκνοῦ. ὡσαύτως. πρὸς δὴ ταῦτα πρῶτον μὲν τοῦτ᾽ ἐλέχθη. ὅτι οὐδὲν μᾶλλον ἐπὶ τούτου τοῦ προβλήματος ἔτι βλέψειεν ἄν τις τοῦτο, ἢ ἐπὶ τῶν προτέρων. δῆλον γὰρ, ὅτι καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ τὴν ἑτέραν τῶν ὁδῶν ἄπειρα μεγέθη συμβήσεται λαμβάνειν. καὶ τῶν ἀπὸ τοῦ διτόνου δ᾽ ὡσαύτως. ὥς τό, τε γὰρ τοιοῦτον διάσημα, οἷον τὸ μέσης καὶ λιχανοῦ ἄπειρα λαμβάνει μεγέθη. τό, τε τοιοῦτον, οἷον τὸ πυκνὸν, αὐτὸ πάσχει πάθος τῷ ἔμπροσθεν εἰρημένῳ διασήματι. ἀλλ᾽ ὅμως οὐδὲν ἧττον, ἀπὸ δὲ τοῦ πυκνοῦ δύο γίνονται ὁδοὶ ἐπὶ τὸ βαρύ. καὶ ἀπὸ τοῦ διτόνου, ἐπὶ τὸ ὀξύ. ὡσαύτως δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ τόνου μία γίνεται ἐφ᾽ ἑκάτερα ὁδός. καθ᾽ ἑκάσην γὰρ χρόαν ἐφ᾽ ἑκάσου γένους ληπτέον ἐσὶ τὰς ὁδούς. διὰ γὰρ ἑκάσου τῶν ἐν τῇ μουσικῇ, καθὸ πεπέρασαι, κατὰ τοῦτο τιθέναι τε καὶ τάττειν εἰς τὰς ἐπισήμας. εἰ δ᾽ ἄπειρόν ἐσιν, ἐᾶν. κατὰ μὲν οὖν τὰ μεγέθη τῶν διασημάτων, καὶ τὰς τῶν φθόγγων τάσεις ἄπειρά πως φαίνεται εἶναι τὰ περὶ μέλος. κατὰ δὲ τάς δυνάμεις, καὶ κατὰ τὰ εἴδη, καὶ κατὰ τὰς θέσεις, πεπερασμένα τε καὶ τεταγμένα. εὐθέως οὖν ἀπὸ τοῦ πυκνοῦ ὁδοὶ, αἱ ἐπὶ τὸ βαρὺ, τῇ τε δυνάμει καὶ τοῖς εἴδεσιν ὡρισμέναι τέ εἰσι καὶ δύο τόνοι τὸν ἀριθμόν. ἡ μὲν γὰρ κατὰ τόνον εἰς διάζευξιν ἄγει τὸ τοῦ συσήματος εἶδος. ἡ δὲ κατὰ θάτερον διάσημα, ὅ, τι δή ποτε ἔχει μέγεθος, εἰς συναφήν. δῆλον δὲ ἐκ τούτων, ὅτι καὶ ἀπὸ τόνου μία τε ἔσαι ἐφ᾽ ἑκάτερα ὁδός. καὶ ἑνὸς εἴδους συσήματος αἰτίαι αἱ συναμφότεραι ὁδοὶ τῆς διαζεύξεως. ὅτε δὲ, ἄν τις μὴ κατὰ μίαν

χρόαν

χρόαν ἑνὸς γένους ἐπιχείρει τὰς ἀπὸ τῶν διαστημάτων ὁδοὺς ἐπισκοπεῖν· ἀλλ' ἅμα κατὰ πάσας ἁπάντων τῶν γενῶν εἰς ἀπειρίαν ἐμπεσεῖται, φανερὸν ἔκ τε τῶν εἰρημένων, καὶ ἐξ αὐτοῦ τοῦ πράγματος.

Ἐν χρώματι δὲ καὶ ἁρμονίᾳ πᾶς φθόγγος πυκνοῦ μετέχει. πᾶς μὲν γὰρ φθόγγος ἐν τοῖς εἰρημένοις γένεσιν, ἤτοι πυκνοῦ μέρος ὁρίζει, ἢ τόνον, ἤτοι τοιοῦτον, οἷον τὸ μέσης καὶ λιχανοῦ διάστημα, οἱ μὲν οὖν τὰ τοῦ πυκνοῦ μέρη διορίζοντες, οὐδὲν δέονται λόγου. φανεροὶ γάρ εἰσι πυκνοῦ μετέχοντες. οἱ δὲ τῶν τόνον περιέχοντες, ἐδείχθησαν ἔμπροσθεν πυκνοῦ βαρύτατοι ὄντες ἀμφότεροι. τῶν δὲ τὸ λοιπὸν διάστημα περιεχόντων, ὁ μὲν βαρύτατος, ὀξύτατος ἐδείχθη πυκνοῦ ὁ δ' ὀξύτατος, βαρύτατος. ὥστ' ἐπειδὴ τοσαῦτα μέν ἐστι μόνα τὰ ἀσύνθετα· ἕκαστον δ' αὐτῶν ὑπὸ τοιούτων φθόγγων περιέχεται, ὧν ἑκάτερος πυκνοῦ μετέχει. δῆλον ὅτι πᾶς φθόγγος ἐν ἁρμονίᾳ καὶ χρώματι πυκνοῦ μετέχει.

Ὅτι δὲ τῶν ἐν πυκνῷ κειμένων φθόγγων τρεῖς εἰσι χῶραι, ῥᾴδιον συνιδεῖν. ἐπειδήπερ πρὸς πυκνῷ, οὔτε πυκνὸν τίθεται, οὔτε πυκνοῦ μέρος. δῆλον γὰρ, ὅτι διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν οὐκ ἔσονται πλείους τῶν εἰρημένων χῶραι φθόγγων. ὅτι δ' ἀπὸ μόνου τοῦ βαρυτάτου δύο ὁδοί εἰσιν ἐφ' ἑκάτερα· ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν μία ὁδὸς ἐφ' ἑκάτερα, δεικτέον. ἦν δὲ δεδειγμένον ἐν τοῖς ἔμπροσθεν, Ὅτι ἀπὸ πυκνοῦ δύο ὁδοὺς εἶναι, τὸ αὐτὸ τῷ ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου, τῶν ἐν τῷ πυκνῷ κειμένων, δύο ὁδοὺς ἐπὶ τὸ βαρὺ εἶναι. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ περαίνων τὸ πυκνόν. ἐδέδεικτο οὖν, ὅτι ἀπὸ διτόνου ἐπὶ τὸ ὀξὺ δύο ὁδοί εἰσιν. ἡ μὲν ἐπὶ τὸν τόνον· ἡ δὲ, ἐπὶ τὸ πυκνόν. ἔστι δὲ τὸ ἀπὸ διτόνου δύο ὁδοὺς εἶναι, τὸ αὐτὸ τῷ ἀπὸ ὀξυτέρου τῶν τὸ δίτονον ὁριζόντων δύο ὁδοὺς ἐπὶ τὸ ὀξὺ εἶναι. οὗτος γάρ ἐστιν ὁ ὁρίζων τὸ δίτονον, βαρύτατος ὢν πυκνοῦ. ἐδέδεικτο γὰρ καὶ τοῦτο. ὥστ' εἶναι δῆλον, ὅτι ἀπὸ τοῦ εἰρημένου φθόγγου δύο ὁδοὶ ἐφ' ἑκάτερα ἔσονται.

Ὅτι δ' ἀπὸ τοῦ ὀξυτάτου μία ὁδὸς ἐφ' ἑκάτερα, δεικτέον. ἐδέδεικτο δὲ, ὅτι ἀπὸ πυκνοῦ ἐπὶ τὸ ὀξὺ μία ὁδός ἐστιν. οὐδὲν δὲ διαφέρει λέγειν ἀπὸ πυκνοῦ μίαν ὁδὸν εἶναι ἐπὶ τὸ ὀξύ· ἢ ἀπὸ τοῦ περαίνοντος αὐτὸ φθόγγου διὰ τὴν εἰρημένην αἰτίαν ἐπὶ τὴν ἔμπροσθεν. δέδεικται δὲ, ὅτι καὶ ἀπὸ διτόνου μία ὁδός ἐστιν ἐπὶ τὸ βαρύ. οὐδὲν δὲ διαφέρει λέγειν, ἀπὸ διτόνου μίαν ὁδὸν εἶναι ἐπὶ τὸ βαρὺ, ἢ ἀπὸ τοῦ ὁρίζοντος αὐτὸ φθόγγου, διὰ τὴν προειρημένην αἰτίαν. δῆλον δὲ, ὅτι καὶ αὐτός ἐστι φθόγγος, ὅ, τε τὸ δίτονον ἐπὶ τὸ βαρὺ ὁρίζων, καὶ τὸ πυκνὸν ἐπὶ τὸ ὀξὺ, ὀξύτατος ὢν πυκνοῦ. ὥστ' εἶναι φανερὸν ἐκ τούτων, ὅτι μία ὁδὸς ἐφ' ἑκάτερα ἔσται ἐπὶ τοῦ εἰρημένου φθόγγου.

Ὅτι δὲ καὶ ἀπὸ τοῦ μέσου μία ὁδὸς ἑκάτερα ἔσται 1, δεικτέον. ἐπεὶ τοίνυν ἀναγκαῖον μὲν τῶν τριῶν ἀσυνθέτων ἕν τι τῷ εἰρημένῳ φθόγγῳ τίθεσθαι, ὑπάρχει δὲ αὐτοῦ κειμένη δίεσις ἐφ' ἑκάτερα, δῆλον, ὅτι οὔτε δίτονον τεθήσεται πρὸς αὐτὸ, κατ' οὐδέτερον τῶν τρόπων, οὔτε

vias inquirere; sed simul secundum omnes omnium generum; in infinitionem sit delapsurus, tum ex dictis, tum ex ipso negotio est apertum.

Porro in Chromate, & Harmonia omnis sonus spissi est particeps. Quippe omnis sonus in dictis generibus, aut spissi partem finit; aut tonum; aut tale, quale meses & lichani intervallum. Et quidem, qui spissi partes disterminant, oratione non indigent. Evidens enim, quod spissi sint participes. Rursus qui tonum continent, ambo spissi esse gravissimi antea monstrabantur. Eorum autem, qui reliquum intervallum continent, gravissimus, spissi monstratus est acutissimus; ut contra acutissimus, gravissimus. Ut, quoniam tot solum sunt incomposita, eorumque quodlibet ab eiusmodi sonis continetur, quorum uterque spissi est particeps; apertum sit, omnem sonum in Harmonia & Chromate spissi esse participem.

Ceterum tres esse sonorum in spisso sitorum regiones, facile est videre. Quoniam spisso nec spissum, nec spissi pars adponitur Certum enim, hanc ob caussam plures non fore sonorum regiones, quam diximus. Iam monstrandum, a solo gravissimo duas tantum esse vias in utramque partem: unam vero a reliquis, in utramque partem. Et quidem, quod in praecedentibus fuerat ostensum, a spisso duas esse vias; idem est quod a gravissimo eorum qui in spisso sunt siti, duas esse vias in gravitatem. Hinc enim est qui spissum finit. Deinde monstratum erat, a ditono in acutum duas esse vias: unam ad tonum; alteram ad spissum. Atqui, a ditono duas esse vias, idem est quod, ab acutiore eorum, qui ditonum finiunt, duas in acutum esse vias. Hic enim est qui ditonum finit, spissi existens gravissimus. Quippe, & hoc fuerat monstratum. Ut iam pateat, a dicto sono duas fore in utramque partem vias.

At unam esse viam ab acutissimo in utramque partem, est monstrandum. Ostensum erat, a spisso in acutum unam esse viam; atqui nihil interest, utrum dicamus, a spisso unam esse viam in acutum; sive a sono ipsum terminante, ob caussam in prioribus dictam. Ostensum quoque est, a ditono unam esse viam in grave. Sed nihil refert, utrum dicamus, a ditono unam esse viam in grave; sive a finiente ipsum sono; ob caussam ante dictam. Patet vero, & eumdem esse sonum, qui ditonum finit in grave, & qui spissum in acumen, spissi existens acutissimus Quare ex his manifestum, unam fore viam a dicto sono in utramque partem.

Ceterum a medio quoque unam fore viam in utramque partem, monstrandum. Quoniam itaque necesse est, ex tribus incompositis unum aliquod dicto sono adponi; iamque ab utraque ipsius parte sita sit diesis; evidens est, nec ditonum ipsi adpositum iri per modorum alterutrum:

1 Ὁδὸς ἑκάτερα ἔσται] Excidit vox, quam restituo; ac scribo: ὁδὸς ἐφ' ἑκάτερα ἔ. Clara emendatio nostra ex antecedentibus, & sequentibus.

trum; nec tonum. Ditonum enim si ita ponatur; aut gravissimus spissi, aut acutissimus cadet in eamdem tensionem, quam dictus habet sonus, exsistens spissi medius. Vt tres dieses deinceps fiant, quo etiam ex duobus modo ponatur ditonum. Eodem modo si tonus ponatur, idem eveniet. Spissi enim gravissimus in eamdem cadet tensionem, quam habet spissi medius; ut tres dieses deinceps ponantur. Hae vero cum sint inconcinnae, evidens est, unam fore viam a dicto sono in utramque partem. Quare a sonorum, in spisso sitorum, graviore duas fore utramque in partem vias: a reliquorum vero utroque unam fore viam in utramque partem, est apertum.

Porro non positum iri duos sonos dissimiles, secundum spissi participationem, concinne in eamdem tensionem, monstrandum. Ponatur enim primum, & acutissimus & gravissimus in eamdem tensionem. Continget itaque, quum hoc fit, duo spissa poni deinceps. Hoc vero cum sit inconcinnum, inconcinnum quoque erit in spisso cadere duos sonos. Certum quoque, nec secundum reliquam differentiam dissimiles sonos eiusdem tensionis concinne fore participes. Tres enim necesse est deinceps poni dieses; sive gravissimus, sive acutissimus eiusdem, cuius medius, tensionis fuerit particeps.

Deinde Diatonum componi aut ex tribus, aut duobus, aut quatuor incompositis, est monstrandum. Ex tot itaque plurimis incompositis generum quodque esse compositum, quot sunt in dia pente, superius est ostensum. Ista vero numero sunt quatuor. Si igitur ex quatuor tria sint aequalia, atque illud aequale sit in intentissimo diatono, duae tantum erunt magnitudines, ex quibus diatonum constabit. Sin duo fuerint aequalia, duo vero inaequalia; parypate in grave mota; tres erunt magnitudines, ex quibus Diatonum genus erit compositum; tum quod hemitonio est minus, tum tonus, & tono maius. Quod si omnes ipsius dia pente magnitudines fuerint inaequales, quatuor erunt magnitudines, ex quibus dictum genus constabit. Vt sit apertum; Diatonum aut ex duobus, aut ex tribus, aut ex quatuor componi incompositis.

Porro Chroma & Harmoniam aut ex tribus, aut ex quatuor componi incompositis, monstrandum. Quum enim ipsius dia pente quatuor numero sint incomposita, si quidem partes spissi aequales fuerint, & tres erunt magnitudines, ex quibus dicta genera constabunt: & spissi pars, quaecumque fuerit; & tonus; & tale, quale est meses & lichani intervallum. Sin spissi partes fuerint inaequales, quatuor erunt magnitudines, ex quibus dicta genera constabunt. Minimum tale, quale hypates, & parypates intervallum; alterum, quale parypates & lichani; tertium, tonus; quartum tale, quale meses & lichani.

Sed hic iam aliquis dubitavit, quare non & haec genera ex duobus incompositis constent, quo-

εὔτε τόνος. διτόνου γὰρ οὕτω τιθεμένου, ἤτοι βαρύτατος πυκνοῦ, ἢ ὀξύτατος πεσεῖται ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν τῶν εἰρημένων φθόγγων μέσον ὄντι πυκνοῦ 1. ὥϛε γίνεσθαι τρεῖς διέσεις ἑξῆς, ὁποτέρως ἂν τεθῇ τὸ δίτονον, τῷ τόπῳ τόνου τεθειμένου τὸ αὐτὸ συμβήσεται. βαρύτατος γὰρ πυκνοῦ πεσεῖται ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν μέσον πυκνοῦ, ὡς τρεῖς διέσεις ἑξῆς τίθεσθαι. τούτων δὴ ἐκμελῶν ὄντων, δῆλον ὅτι μία ὁδὸς ἐφ' ἑκάτερα ἔϛαι ἀπὸ τοῦ εἰρημένου φθόγγου. Ὅτι μὲν οὖν ἀπὸ τῶν φθόγγων, τῶν ἐν πυκνῷ κειμένων, δύο ἐφ' ἑκάπερα ἔσονται ὁδοί. ἀπὸ δὲ τῶν λοιπῶν ἑκατέρου μία ἐφ' ἑκάτερα ἔϛαι ὁδὸς, φανερόν,

Ὅτι δ' οὐ τεθήσονται δύο φθόγγοι ἀνόμοιοι κατὰ τὴν τοῦ πυκνοῦ μετοχὴν, ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν ἐμμελῶς, δεικτέον. τιθέσθω γὰρ πρῶτον, ὅ, τε ὀξύτατος καὶ βαρύτατος ἐπὶ τὴν αὐτὴν τάσιν, συμβήσεται δὴ τούτου γινομένου δύο πυκνὰ ἑξῆς τίθεσθαι. τούτου δὲ ἐκμελοῦς ὄντος, ἐκμελὲς τὸ πίπτειν ἐν πυκνῷ φθόγγους. δῆλον δ' ὅτι οὐδ' οἱ κατὰ τὴν λειπομένην διαφορὰν ὅμοιοι φθόγγοι τῆς αὐτῆς τάσεως ἐμμελῶς κοινωνήσουσι. τρεῖς γὰρ ἀναγκαῖον τίθεσθαι διέσεις ἑξῆς, ἐάντε βαρύτατος, ἐάν τε ὀξύτατος, τῷ μέσῳ τῆς αὐτῆς μετάσχῃ ϛάσεως 2.

Ὅτι δὲ τὸ διάτονον σύγκειται ἤτοι ἐκ τριῶν, ἢ δυοῖν, ἢ τεσσάρων ἀσυνθέτων, δεικτέον. ὅτι μὲν οὖν ἐκ τοσούτων πλεῖϛων ἀσυνθέτων ἕκαϛον τῶν γενῶν συνεϛηκός ἐϛιν ἐν τῷ διὰ πέντε, δέδεικται πρότερον. ἔϛι δὲ ταῦτα τέσσαρα τὸν ἀριθμόν. ἐὰν οὖν τῶν τεσσάρων τὰ μὲν τρία ἴσα γένηται, τὸ δὲ ἴσον γένηται ἐν τῷ συντονωτάτῳ διατόνῳ, δύο ἔϛαι μεγέθη μόνα, ἐξ ὧν τὸ διάτονον συνεϛηκὸς ἔϛαι. ἐὰν δὲ τὰ μὲν δύο ἴσα. τὰ δὲ δύο ἄνισα, τῆς παρυπάτης ἐπὶ τὸ βαρὺ κινηθείσης, τρία ἔϛαι μεγέθη, ἐξ ὧν τὸ διάτονον γένος συνεϛηκὸς ἔϛαι. τό, τε ἔλαττον ἡμιτονίου, καὶ τόνος, καὶ τὸ μεῖζον τόνου. ἐὰν δὲ πάντα τὰ τοῦ διὰ πέντε μεγέθη ἄνισα γένηται, τέσσαρα ἔσται μεγέθη, ἐξ ὧν τὸ εἰρημένον γένος ἔϛαι συνεϛηκός. ὥς τ' εἶναι φανερὸν, ὅτι τὸ διάτονον ἤτοι ἐκ δύο, ἢ ἐκ τριῶν, ἢ τεσσάρων ἀσυνθέτων σύγκειται.

Ὅτι δὲ χρῶμα καὶ ἁρμονία ἤτοι ἐκ τριῶν, ἢ ἐκ τεσσάρων σύγκειται, δεικτέον. ὄντων δὲ τῶν μὲν διὰ πέντε ἀσυνθέτων τεσσάρων τὸν ἀριθμὸν, ἐὰν μὲν τὰ τοῦ πυκνοῦ μέρη ἴσα ᾖ, τρία ἔϛαι μεγέθη, ἐξ ὧν τὰ εἰρημένα γένη 3 συνεϛηκὸς ἔϛαι. τό, τε τοῦ πυκνοῦ μέρος, ὅ, τι ἂν ᾖ, ϗ τόνος, ϗ τὸ τοιοῦντον, οἷον μέσης καὶ λιχανοῦ διάϛημα. ἐὰν δὲ τὰ τοῦ πυκνοῦ μέρη ἄνισα ᾖ, τέσσαρα ἔϛαι μεγέθη, ἐξ ὧν τὰ εἰρημένα γένη 4 συνεϛηκὸς ἔϛαι. ἐλάχιϛον μὲν τὸ τοιοῦντον, οἷον τὸ ὑπάτης ϗ παρυπατης· δεύτερον δὲ, οἷον τὸ παρυπάτης καὶ λιχανοῦ. τρίτον δὲ, τόνος. τέταρτον δὲ, τὸ τοιοῦτον, οἷον τὸ μέσης ϗ λιχανοῦ.

Ἤδη δέ τις ἠπόρησε, διὰ τί οὐκ ἂν καὶ ταῦτα τὰ γένη ἐκ δύο ἀσυνθέτων εἴη συνεϛηκόντο

1 Μέσον ὄντι πυκνοῦ] Scrib. μ. ὄν τι πυκνοῦ.
2 Στάσεως] Scrib. τάσεως.
3 Τὰ εἰρημένα γένη] Scrib. Τὸ εἰρημένον γένος. Vt aliquoties in antecedentibus. Idem peccatum occurrit iterum num. 4.

κόντα, ὥσπερ καὶ τὸ διάτονον. φανερὸν δὴ, τίς ἐστι παντελῶς καὶ ἐπὶ πολλῆς ἡ αἰτία τοῦ μὴ γίνεσθαι τοῦτο. τρία γὰρ ἀσύνθετα ἴσα ἑξῆς ἐν ἁρμονίᾳ μὲν καὶ χρώματι οὐ τίθεται. διατόνῳ δὲ οὐ τίθεται. διὰ ταύτην δὴ τὴν αἰτίαν ἐκ δύο μόνων ἀσυνθέτων συντίθεταί ποτε.

Μετὰ δὲ ταῦτα λεκτέον, τίς ἐστι, καὶ ποία τις, ἡ κατ' εἶδος διαφορά. διαφέρει δ' ἡμῖν οὐδὲν, εἶδος λέγειν ἢ σχῆμα. φέρομεν γὰρ ἀμφότερα τὰ ὀνόματα ταῦτα ἐπὶ τὸ αὐτό. γίνεται δὲ, ὅταν τοῦ αὐτοῦ μεγέθους ἐκ τῶν αὐτῶν ἀσυνθέτων συγκειμένων μεγέθει καὶ ἀριθμῷ, ἡ τάξις αὐτῶν ἀλλοίωσιν λάβῃ. τούτου δ' οὕτως ἀφωρισμένου, τοῦ διὰ τεσσάρων, ὅτι τρία εἴδη, δεικτέον. πρῶτον μὲν οὖν, οὗ τὸ πυκνὸν ἐπὶ τὸ βαρύ. δεύτερον δὲ, οὗ δίεσις ἐφ' ἑκάτερα τοῦ διτόνου κεῖται. τρίτον δὲ, οὗ τὸ πυκνὸν ἐπὶ τὸ ὀξὺ τοῦ διτόνου. ὅτι δ' οὐκ ἐνδέχεται πλεοναχῶς τεθῆναι τὰ τοῦ διὰ τεσσάρων μέρη πρὸς ἄλληλα, ἢ τοσαυταχῶς, ῥᾴδιον συνιδεῖν.

quomodo & Diatonum. Atqui manifestum, quae omnino, & quidem summatim causa sit, cur hoc non fiat. Tria quippe incomposita aequalia deinceps in Harmonia & Chromate non ponuntur; at ponuntur in Diatono; quod hanc ob causam aliquando ex duobus tantum incompositis componitur.

Postea dicendum, quaenam & qualis sit secundum speciem differentia. Nihil vero nobis differt, speciem dicere aut figuram. Ambo enim haec nomina ad idem referimus. Fit autem, cum eiusdem magnitudinis, ex iisdem, magnitudine & numero, incompositis compositae ordo variationem accipit. Hoc vero ita determinato, tres esse ipsius dia tessaron species, est monstrandum. Prima quidem, cuius spissum in grave. Altera, cuius diesis in utramque partem ditoni est sita. Tertia, cuius spissum in acutum ditoni. Iam vero, fieri non posse; ut pluribus modis quam his partes ipsius dia tessaron inter se varientur, facile conspicitur.

ΑΡΙΣΤΟΞΕΝΟΥ ΑΡΜΟΝΙΚΩΝ ΣΤΟΙΧΕΙΩΝ
ΤΕΛΟΣ.

ARISTOXENI HARMONICORVM ELEMENTORVM
FINIS.

NICOMACHI GERASSENI

PYTHAGORICI

HARMONICES MANVALIS

LIBRI DVO.

MARCO MEYBOMIO

INTERPRETE.

NIKO-

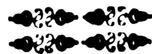
ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ

ΓΕΡΑΣΣΗΝΟΥ, ΠΥΘΑΓΟΡΙΚΟΥ

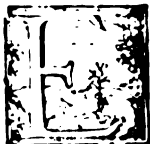
ΑΡΜΟΝΙΚΗΣ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

Βιβλίον πρῶτον.

Κεφάλαια ἐν τῷ πρώτῳ βιβλίῳ.

Ι' καὶ πολύχους καθ' ἑαυτὸν, καὶ δυσπερίληπτος ἐστὶ συμπερανθῆναι ὑπομνήματι, παρὰ τοῖς ἁρμονικοῖς στοιχείοις διαστημάτων τε καὶ σχέσεων ὑπάρχει λόγος, ἐγώ τε ἄλλως ὑπὸ τῆς ὁδοιπορικῆς ἀκαταστασίας καὶ συνετάξεως οὐκ ἀκυμάντῳ, τὸ τοῦ λόγου φορτίον καὶ διανοίᾳ δυνατός εἰμι τῇ περὶ τούτων ἐπιβαλέσθαι διδασκαλίᾳ, μετὰ τῆς προσηκούσης σαφη-

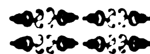
NICOMACHI

GERASSENI, PYTHAGORICI

HARMONICES

MANVALIS

LIBER PRIMVS.

CAPITA LIBRI PRIMI.

Vamvis diffusa in se sit, ac multiplex, quae apud Harmonicorum Elementorum Scriptores de intervallis, ac relationibus reperitur oratio, ut uno commentario difficulter comprehendi possit; ego vero alias propter turbas itineris ac festinationes non possim quieto animo illud oneris in me suscipere, eaque, qua par est, perspicuitate illorum expositio-

---

1 Νικομάχου Γερασηνοῦ] Nicomachi apud veteres plures. Differam de singulis, huius Auctoris nostri causa. Primo autem loco commemorabitur mihi, *Nicomachus Alexandrinus*. Hic Alexandriae Troadis natus, poeta Tragicus. Laudatur ipse, eiusque Tragoediae, a Suida. Νικόμαχος, Α'λεξανδρεὺς τῆς Τρωϊκῆς. Τραγικός. γράψας Τραγῳδίας ἕνδεκα. ὧν καὶ αἵ δε. Α'λέξανδρος, ἢ Ε'ριφύλη. Γηρυόνης. Α'λετίδης. Εἰλήθυια. Νεοπτόλεμος. Μυσοί. Οἰδίπους. Περσὶς, ἢ Πολυξένη. Τριλογία. Μετεκβαίνουσαι. Τυνδάρεως, ἢ Α'λκμαίων. A Τεῦκρος. Ex his Εἰλήθυια citatur quoque ab Athenaeo lib. VII. Νικόμαχος δ' ἐν Εἰληθυίᾳ καὶ αὐτὸς παράγει τινὰ μάγειρον ὑπερβάλλοντα τοὺς περὶ τὸν Διόνυσον τεχνίτας. Sed in Suidae enumeratione abundat, Οἰδίπους. Nam undecim fuisse eius Tragoedias dicit, & ecce duodecim enumerat. Male inseritur alieno Catalogo. Erat vero alter ab hoc, *Nicomachus Athenienfis*. Item Tragicus; eiusque fuit haec Οἰδίπους; quae confuse inter prioris Nicomachi Tragoedias recensetur De eo ille ipse Suidas, Νικόμαχος, Α'θηναῖος, Τραγικός.

sitionem adgredi: utpote quae otium inprimis ac cogitationes minime distractas requirat: tamen, quoniam ita iubes, mulierum optima & honestissima, omni studio animus est confirmandus, ut vel summa tantum capita, sine omni adparatu, & operosa demonstratione, brevibus exponam; ut illis sub uno conspectu hac brevi deformatione positis, velut compendio, utaris, atque ita illorum, quae fuse singulis capitibus dicuntur & docentur, ex hac institutione recorderis. Si Dii concesserint, quam primum otium nactum fuero, & ab itineris molestiis mens conquieverit maiorem de his ipsis, & exquisitiore cura introductionem tibi componam, quaeque plena sit, ut proverbio dicitur, ratiocinationibus membratim disquisitis. Quod & pluribus libris sum facturus, & prima occasione missurus ubicumque vos vivere inaudierimus. Exordium autem, methodi & sequelae causa, inde facilius ducam, unde cum haec eadem tibi explicarem, doctrinae feci initium.

Humanae vocis, qui ex Pythagorae schola prodierunt, duas dixere, tamquam unius generis, esse species; quarum hanc peculiari vocabulo adpellabant continuam; illam, intervallis procedentem: ab iis, quae utrique accidunt, nomina imponentes. Intervallis enim distinctam eam existimarunt, quae in cantu usurpetur, & in

σαφηνείας, σχολαίου μάλιστα καὶ ἀπεριστάστου δεομένης καιροῦ τε καὶ συλλογισμοῦ, πᾶσαν ὅμως ἐπιῤῥωστέον ἐστὶ μοι σπουδὴν, σοῦ γε κελευούσης, ἀρίστη καὶ σεμνοτάτη γυναικῶν, κἂν αὐτὰ ψιλὰ τὰ κεφάλαια χωρὶς κατασκευῆς καὶ ποικίλης ἀποδείξεως ἐκθέσθαι σοι κατ' ἐπιδρομήν. ἵν' ὑπὸ μίαν ἔχουσα αὐτὰ σύνοψιν, ἐγχειριδίῳ τε ὡσανεὶ χρωμένη, τῇ βραχείᾳ ταύτῃ ὑποσημειώσει, ὑπομιμνήσκῃ ἐξ αὐτῆς τῶν ἐν ἑκάστῳ κεφαλαίῳ κατὰ πλάτος λεγομένων τε καὶ διδασκομένων. θεῶν δὲ ἐπιτρεπόντων αὐτίκα μάλα σχολῆς λαβόμενος, καὶ τῆς ὁδοιπορίας ἀνάπαυσιν σχὼν, συντάξω τέ σοι μείζονα καὶ ἀκριβεστέραν εἰσαγωγὴν περὶ αὐτῶν τούτων, καὶ πλήρη, τὸ λεγόμενον, συλλογισμῶν διηρθρωμένην, καὶ ἐν πλείοσι βιβλίοις. καὶ διὰ τῆς πρωτίστης ἀφορμῆς ἀποπέμψω, ἔνθα ἂν διάγειν ὑμᾶς πυνθανόμεθα. τὴν δὲ ἀρχὴν ἐκεῖθέν ποτε ποιήσομαι ῥᾷον, ὡς ἕνεκα παρακολουθήσεως, ὅθεν καὶ ἡνίκα ἐξηγούμην σοι περὶ αὐτῶν τούτων, τὴν τῆς διδασκαλίας ἐποιησάμην ἀρχήν.

Τῆς ἀνθρωπίνης φωνῆς οἱ ἀπὸ τοῦ πυθαγορικοῦ διδασκαλείου δύο ἔφασκον, ὡς ἑνὸς γένους, εἴδη ὑπάρχειν. καὶ τὸ μὲν συνεχὲς ἰδίως ὠνόμαζον· τὸ δὲ διαστηματικόν. ἀπὸ τῶν ἑκατέρῳ συμβεβηκότων τὰς κλήσεις ποιούμενοι. τὸ μὲν γὰρ διαστηματικὸν, τὸ ἐνῳδὸν, καὶ ἐν παντὶ φθόγγῳ ἱστάμενον, καὶ δήλην ποιοῦν

γικός. ὃς παραδόξως Εὐριπίδην καὶ Θεόγνιν ἐνίκησε. τῶν δραμάτων αὐτοῦ ἐστιν Οἰδίπους. Tertius, *Nicomachus Stagirita*. Hic Philosophus, Aristotelis filius, scripsit Ethicorum libros sex: & de Naturali Auscultatione patris sui. Suidas. Νικόμαχος, Σταγειρίτης φιλόσοφος. υἱὸς μὲν Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου, μαθητὴς δὲ Θεοφράστου. ὡς δέ τινες, καὶ παιδικά. ἔγραψεν Ἠθικῶν βιβλία ἕξ. καὶ περὶ τῆς Φυσικῆς Ἀκροάσεως τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. Quartus, itidem Stagirita, Medicus, Machaonis filius. De eo, Scriptisque, idem Suidas. Νικόμαχος, ἰατρὸς, καὶ αὐτὸς Σταγειρίτης. Μαχάονος τοῦ Ἀσκληπιοῦ υἱός. ἐξ οὗ κατήγετο Νικόμαχος ὁ πατὴρ Ἀριστοτέλους τοῦ φιλοσόφου, καὶ αὐτὸς ἰατρός· ἔγραψεν Ἰατρικῶν βιβλία ἕξ, καὶ Φυσικῶν ἕν. Huius Nicomachi meminit semel, atque iterum Pausanias in Messeniacis. Quintus, hic noster; *Nicomachus Gerasenus*. Cuius miror sane non meminisse Suidam. Inter eius Scripta, ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΤΗΣ ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗΣ. Laudat Photius Bibliothecae Ecloga CLXXXVII. In eam Commentarium scripsit Heronas. Observo apud Eutocium in Archimedis De Sphaera & Cylindro lib. II. Ὥς φασιν ἄλλοι τε, καὶ Νικόμαχος ἐν τῷ πρώτῳ τῷ περὶ Μουσικῆς, καὶ Ἡρώνας ἐν τῷ ὑπομνήματι τῷ εἰς τὴν ἀριθμητικὴν εἰσαγωγήν. Et post eum Proclus. Suidas in eo. Ἔγραψε θεολογίαν εἰς τὸν παρ' Ἡσιόδῳ τῆς Πανδώρας μῦθον. εἰς τὰ Χρυσᾶ Ἔπη. εἰς τὴν Νικομάχου Εἰσαγωγὴν τῆς Ἀριθμητικῆς. Item AEsculapius Trallianus, ut commemorat in sua Bibliotheca Conradus Gesnerus. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΗ. Meminit Photius loco citato. Editumque id opus, in libros duos distinctum, olim Lutetiae typis Christiani Wecheli anno CIↃ. IↃ. XXXVIII. ΑΡΙΘΜΗΤΙΚΑ ΘΕΟΛΟΓΟΥΜΕΝΑ. Erant itidem libri duo. De iis vide iudi-

A cium Photii loco citato. Exstantque Excerpta in Theologia Arithmetices Anonymi auctoris, edita itidem Lutetiae apud eumdem Wechelum, anno CIↃ. IↃ XLIII. ΑΡΜΟΝΙΚΗΣ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΝ. Et hoc quoque Opus, in libros suos distributum, nos nunc primi edimus, hactenus damnatum tenebris. ΠΕΡΙ ΜΟΥΣΙΚΗΣ. Citatur ab Eutocio, cuius verba paulo ante produximus. Sextus, incertus; Comicus, ut videtur. Eiusque putata a nonnullis Fabula, ΜΕΤΑΛΛΕΙΣ, quam alii tamen Pherecrati tri-

B buerunt. Harpocration in Μεταλλεῖς. ἔστι δὲ καὶ δρᾶμα Φερεκράτους, Μεταλλεῖς· ὅπερ Νικόμαχον φησι πεποιηκέναι Ἐρατοσθένης ἐν ἑβδόμῳ περὶ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας. Etiam Χεῖρων, itidem ab aliis inter Pherecratis numerata: de qua infra. Atque eiusdem erit fortasse ΝΑΥΜΑΧΙΑ, quae laudatur a Stobaeo Serm. XXXVIII. Septimus, pariter incertus; Grammaticus, ut arbitror. Eius est, ΠΕΡΙ ΕΟΡΤΩΝ ΑΙΓΥΠΤΙΩΝ. Athenaeus libro XI. Νικόμαχος δ' ἐν πρώτῳ περὶ ἑορτῶν Αἰγυπτίων φησί. Nec scio an illius

C sit Elegia ΠΕΡΙ ΖΩΓΡΑΦΩΝ, cuius meminit Ephaestion in Enchiridio. Καὶ πάλιν Νικομάχου τοῦ περὶ ζωγράφων τὴν ἐλεγείαν πεποιηκότος. Octavus est, quem nominat ceu Historicum Vopiscus in Aureliano. *Hanc epistolam Nicomachus se transtulisse in Graecum ex lingua Syrorum dicit, ab ipsa Zenobia dictatam.* Hunc censeo, qui vitam Apollonii quoque Tyanei scripsit, Philostratum sequutus, ut illum rursus Tascius Victorianus. Sidonius lib. VIII. Epist. III. *Apollonii Pythagorici vitam, non ut Nicomachus senior e Philostrati;*

D *sed ut Tascius Victorianus e Nicomachi schedio exscripsit, quia iusseras, misi.* Idem in mentem video venisse Ioanni Savaroni, V. Cl. interpreti Sidonii maxime accurato.

οὖν τὴν ἐν ἅπασι τοῖς μέρεσι παραλλαγὴν, ὑπελάμβανον ἀσύγχυτόν τε ὑπάρχον, ϗ τοῖς μεγέθεσι τοῖς καθ' ἕκαςον φθόγγον διῃρημένον, καὶ διεςὸς, ὥσπερ κατὰ σωρείαν, καὶ ἐ κατ' ἔγκρασιν τῶν τῆς φωνῆς μορίων ἀλλήλοις παρακειμένων, εὐχωρίςων τε καὶ εὐδιαγνώςων, καὶ παντοίως μὴ συνεφθαρμένων, τὸ γὰρ ἐνῳδὸν, τοιοῦτόν ἐςι, τὸ πάντας ἐμφαίνειν τοῖς ἐπιςήμοσι τοὺς φθόγγους, ἡλίκου ἕκαςος μεγέθους μετέχει. εἰ γὰρ μὴ οὕτω τις χρῷτο αὐτῷ, οὐκέτι ᾄδειν λέγεται, ἀλλὰ λέγειν. τὸ δ' ἕτερον τὸ συνεχὲς, καθ' ὃ ὁμιλεμένη τε ἀλλήλοις, καὶ ἀναγινώσκομεν, οὐδεμίαν ἔχοντες ἀνάγκην, ἐμφανεῖς τὰς τῶν φθόγγων τάσεις, καὶ διακεκριμένας ἀπ' ἀλλήλων ποιεῖσθαι· ἀλλὰ εἴροντες τὸν λόγον ἕως τῆς τοῦ φραζομένε τελειώσεως. εἰ γάρ τις ἢ διαλεγόμενος, ἢ ἀπολογέμενός τινι, ἢ ἀναγινώσκων γε, ἔκδηλα μεταξὺ καθ' ἕκαςον φθόγγον ποιεῖ τὰ μεγέθη, διιςάνων καὶ μεταβάλλων τὴν φωνὴν ἀπ' ἄλλε εἰς ἄλλον, οὐκέτι λέγειν ὁ τοιῦτος, ἐδὲ ἀναγινώσκειν, ἀλλὰ μελεάζειν λέγεται. διμεροῦς οὖν ὑπαρχέσης τῆς τοῦ ἀνθρώπε φωνῆς, δύο εἰκότως καὶ τόπες, ἐς ἑκατέρα κατέχει διεξερχομένη, ᾤοντο εἶναι. καὶ τὸν μὲν τῆς συνεχοῦς τόπον, ἀόριςον φύσει τῷ μεγέθει ὑπάρχειν 1, ἀφ' ἐ ἂν ἄρξηται ὁ λαλῶν, μέχρις ἂν παύσηται, τὸ οἰκεῖον πέρας λαμβάνοντα. τετέςι τον ἀπὸ τῆς πρωτίςης λαλιᾶς μέχρις ἐσχάτης σιωπῆς. ὥςε τὸ πλέον αὐτε ἐφ' ἡμῖν ὑπάρχειν. τὸν δὲ τῆς διαςηματικῆς ἐκέτ' ἐφ' ἡμῖν, ἀλλὰ φυσικὸν, ὁριζόμενον καὶ αὐτὸν ὑπὸ διαφερόντων ἐνεργημάτων. ἀρχὴν μὲν γὰρ αὐτε, τὸ πρῶτον ἀκεςὸν εἶναι· τέλος δὲ, τὸ ἔσχατον φωνητόν. ἐκεῖθεν γὰρ ἀρχόμεθα συνιέναι καὶ συνορᾷν τῶν φθόγγων τὰ μεγέθη, ϗ πρὸς ἀλλήλες παραλλαγὰς, ὅθεν ἂν πρώτιςα ἡμῖν ἡ ἀκοὴ ἐνεργεῖν φαίνηται. δυνατε ὄντος, ἀμυδροτέρας φωνὰς, καὶ μήτω ἡμῖν αἰσθητὰς ἐν τῇ φύσει συντελεσθῆναι 2, λανθανέσας ἔτι τὴν ἀκοήν. καθὰ λόγε χάριν κἂν τοῖς ζυγικοῖς ἐςί τινα σώματα ἥκιςα βάρες ἐμφαντικά. ἄχναι, ἢ πίτυρα, ἢ τοιαῦθ' ἕτερα· ἀλλ' ὅτ' ἂν κατ' ἐπισύνθεσιν τῶν τοιέτων ἤδη ῥοπῆς ἀρχή τις ἐμφαίνηται, τότε τῆς ζυγικῆς ἐπιςήμης φαμὲν τὴν πρώτην ὑποδρομὴν ὑπάρχειν· οὕτω καὶ κατὰ βραχὺ τῆς κατὰ φωνὴν ἀμυδρότητος ἐπὶ τὸ μεῖζον αὐξανομένης, τὸ πρώτιστον ἀκοῇ αἰσθητὸν, ἀρχὴν τοῦ τῆς ἐνῳδοῦ φωνῆς τόπου ποιούμεθα. τέλος δὲ αὐτοῦ οὐκέτι ἡ ἀκοὴ ὁρίζει, ἀλλ' ἡ ἀνθρωπίνη φωνή. ἐφ' ὅσον γὰρ ἐφικνεῖται δι' ἐμμελείαν, καὶ ἐνῳδῶς προχωρεῖ, μέχρι τούτου τὸ τελευταῖον πέρας τοῦ τῆς τοιαύτης φωνῆς τόπου ὁρίζομεν. μηδὲν δὲ ἡμῖν διαφερέτω τοινῦν, εἴτ' ἐπὶ τῆς ἀρτηριακῆς ἡμῖν φωνῆς, εἴτ' ἐπὶ τῶν ὀργάνων, ἐνταλῶν τε καὶ ἐμπνευςῶν καὶ κρουστῶν ποιούμεθα τὸν λόγον, κατὰ μίμησιν τῆς ἡμετέρας συντελεσθέντων. ὑπερθώμεθα δ' ἐπὶ τοῦ παρόντος τὴν ἐν τούτοις διαφορὰν, ἵνα μὴ σκορπίζωμεν εὐθὺς ἐν ἀρχῇ τὴν ἐξήγησιν.

Τὰ μὲν οὖν ὀνόματα τῶν φθόγγων ἀπὸ τῶν κατ' οὐρανὸν ἰόντων ἑπτὰ ἀςέρων, καὶ τὴν γῆν περι-

in omni ſono ſiſtatur, ac manifeſtam reddat, quae in omnibus partibus eſt, mutationem; quae in confuſa exſiſtat, & magnitudinibus, quae in ſingulis ſonis ſunt, diviſa ac disiuncta; tamquam in acervo, non vero ut in commiſtione, vocis partibus ſibi invicem adpoſitis, quae & facile ſeparari, & dignoſci queant, & nullo modo una corrumpantur. Talis enim eſt vocis ſpecies, in cantu locum habens, quae omnes ſcientibus deſignet ſonos, quantae magnitudinis ſinguli participent. Niſi enim ita quis ea utatur, non iam canere, ſed loqui dicitur. Alteram vero autumarunt continuam, per quam inter nos colloquimur, ac legimus; neceſſe non habentes, manifeſtas atque inter ſe diſtinctas reddere ſonorum tenſiones; quin ſermonem connectimus, uſque dum id quod dicere propoſuimus, finem habet. Si quis enim aut diſſerens; aut alicui ſe purgans; aut etiam legens; manifeſtas interea in ſingulis ſonis faciat magnitudines, dirimens vocem, ac traiiciens ab uno ſono in alterum, non amplius dicere huiuſmodi, ſed canere dicitur. Quum itaque vox humana duas habeat partes, duos, ut par eſt, locos, quos utraque tranſeundo teneat, eſſe rebantur. Et quidem continuae vocis locum, qui naturaliter infinitus eſt magnitudine, a quocumque loquens inceperit, donec quieſcat, terminum proprium accipit; hoc eſt, eum locum, qui a prima loquela ad ſilentium ultimum perducitur; ut ipſius copia in noſtra ſit poteſtate. At vocis intervallis diſcretae locum non amplius in noſtra eſſe poteſtate, ſed naturalem; ipſo quoque a diverſis effectibus terminato. Principium quippe ipſius eſſe illud, quod primum audiri poſſit; finem vero, quod ultimo a voce preferri. Inde enim incipimus percipere, ac conſpicere ſonorum magnitudines, atque inter ſe commutationes, unde primum nobis auditus operari videtur; cum poſſibile ſit, obſcuriores voces, quae a nobis ſentiri nequeant, in natura perfici, quaeque auditum omnem fugiant. Quemadmodum, verbi gratia in iis quae ponderantur, quaedam exſiſtunt corpora, quae minime gravitatem habere videantur: paleae nimirum, aut furfures, aut iſtiuſmodi alia: verum ubi iam per adpoſitionem talium corpuſculorum penſionis quoddam adparuerit initium, tunc librandi ſcientiae fines primum incurriſſe illa dicimus; Sic quoque propemodum, cum, quae in voce eſt, obſcuritas magis, atque magis adcreſcit, illud quod primo omnium ab auditu percipi poteſt, principium facimus loci, quem vox cantui apta requirit: at ipſius finem non amplius auditus finit, ſed vox humana. Quo uſque enim concinne pervenit, & cantus legibus progreditur, huc uſque ultimum terminum loci, quem vox iſtiuſmodi habet, finimus. Nunc vero nihil nobis differat, ſive de arteriaca noſtra voce; ſive de inſtrumentis, tum quae intenduntur, tum quae inflantur, & quae pulſantur, ſermonem faciamus; quae vocis noſtrae imitatione perficiuntur. Sed omittamus iam illam, quae in his eſt, differentiam, ne ſtatim in principio explicationem diffundamus.

Sonorum itaque nomina ab illis in coelo verſantibus ſeptem ſtellis, terramque circumeuntibus

1 Ὑπάρχειν] Scrib. ὑπερέχειν.

2 Συντε*] Scrib. συντελεῖν.

bus, eſſe adpellata, eſt probabile. Omnia enim, inquiunt, quae cum ſtridore circumaguntur corpora, cedente aliquo, & facillime fluctuante, neceſſario facere ſtrepitus, magnitudine & celeritate vocis, & loco inter ſe diverſos; qui aut propter ſuos ſonos, aut propter proprias celeritates, aut propter repreſſionum orbes, in quibus ſingulorum impetus perficitur, magis ſint fluctuantes; aut contra, magis reluctantes. Hae vero tres differentiae manifeſte videntur circa planetas, tum magnitudine, tum celeritate, & loco inter ſe diſtantes: qui per aethera circumfuſum perpetuo & inconſtanter cum ſtridore circumaguntur. Vnde & nomen ἀστὴρ, *ſtella*, quilibet eſt conſequutus; quaſi ſtatione privatus, ſemperque currens; a quo & DEVS & aether nomina accepere. Porro a Saturni motu, qui longiſſime a nobis ab eſt, graviſſimus in dia paſon conſonantia ſonus, hypaton enim idem eſt quod ſummum: ut a Lunari motu, qui omnium infimus eſt, & terrae proximus, acutiſſimus dictus eſt nete. Etenim neaton idem eſt quod infimum. Ab iis vero, qui ab utraque parte exſiſtunt, nimirum a Iovis motu, qui ſub Saturno eſt, parypate; & qui ſupra Lunam eſt, nimirum Veneris, paraneate. Deinde a medio, hoc eſt, ipſo Solari motu, qui quartus ſitus eſt ab utraque parte, mese: dia teſſaron conſonantia ab utroque extremo in ſeptem chordarum harmonia ſecundum antiquos diſtans; quemadmodum & Sol inter ſeptem planetas utrinque eſt quartus, cum ſit plane medius. Rurſus ab illis, qui ab utraque parte Solis ſunt, a Marte quidem, inter Iovem & Solem ſphaeram conſequuto, hypermeſe, quae & lichanus; a Mercurio vero, interſtitium Veneris & Solis obtinente, dicta eſt parameſe; ut accuratius, tam linearibus, quam numerorum demonſtrationibus, pleniſſime tibi confirmabitur in iis, quae ante tibi promiſimus, commentariis, ſapientiſſima mulierum ac politiſſima. Praeterea quas ob cauſas nos iſtam mundanam conſonantiam non exaudiamus, dulce quid & omnino modulatum, ut ratio ſubſcribit, decantantis. Nunc vero de ſequentibus, ob temporis brevitatem, pauca ſunt delibanda.

Generatim itaque dicimus, ſtrepitum quidem eſſe aeris percuſſionem non fractam uſque ad auditum: Sonum vero, concinnae vocis tenſionem, latitudine carentem. Tenſionem eſſe manſionem aliquam & identitatem, ſecundum magnitudinem, ſoni intervallo carentis. Intervallum, viam certam a gravitate in acumen; aut contra. Syſtema, plus unius intervalli compoſitionem. Porro ſi multus pulſus, aut ſpiritus in circumfuſum aerem inciderit, & ſecundum plures partes ipſum percuſſerit, magnam effici vocem; ſin paucus, parvam, tum ab aequali, levem; ab inaequali, aſperam. Rurſus ſi tarde inferatur, gravem; ſin celeriter, acutam. Contrariam vero dicimus habere adfectionem neceſſario inſtrumenta quae inflantur; ut tibias, tubas, fiſtulas, hydraulas, & ſimilia; iis quae intenduntur, citharae nimirum, lirae, ſpadici, adſimilibus. Media vero

περιπολευόντων πιθανὸν ὠνομάσθαι· πάντα γὰρ τὰ ῥοιζούμενά φασι σώματα, καθυπείκοντός τινος καὶ ῥᾷστα κυμαινομένου, ψόφους ἀναγκαίως ποιεῖν, μεγέθει, καὶ τάχει φωνῆς, καὶ τόπῳ παρηλλαγμένους ἀλλήλων, ἤτοι παρὰ τοὺς ἑαυτῶν φθόγγους, ἢ παρὰ τὰς ἰδίας ταχύτητας, ἢ παρὰ τὰς ἐποχὰς, ἐν αἷς ἑκάστου ῥύμη συντελεῖται, εὐκυμαντοτέρας, ἢ τοὐναντίον δυσπαλεῖς ὑπαρχούσας. αἱ δὲ τρεῖς αὗται διαφοραὶ τρανῶς ὁρῶνται περὶ τοὺς πλάνητας, μεγέθει τε καὶ τάχει, καὶ τόπῳ διεστῶτας ἀλλήλων, καὶ διὰ τοῦ αἰθερίου ἀναχύματος διηνεκῶς καὶ ἀστάτως ῥοιζουμένους. ἔνθεν γὰρ καὶ τοῦ ἀστὴρ ὀνόματος τέτευχεν ἕκαστος. οἷον στάσεως ἐστερημένος, καὶ ἀεὶ θέων. παρ' ὃ καὶ Θεὸς καὶ αἰθὴρ ὠνοματοπεποίηται. ἀλλ' ἀπὸ μὲν τοῦ κρονικοῦ κινήματος, ἀνωτάτου ὄντος ἀφ' ἡμῶν, ὁ βαρύτατος ἐν τῇ διὰ πασῶν φθόγγος ὑπάτη ἐκλήθη. ὕπατον γὰρ τὸ ἀνώτατον. ἀπὸ δὲ τοῦ σεληνιακοῦ, κατωτάτου πάντων καὶ περιγειοτέρου κειμένου, νεάτη. καὶ γὰρ νέατον, τὸ κατώτατον. ἀπὸ δὲ τῶν παρ' ἑκάτερον τοῦ μὲν ὑπὸ τὸν κρόνον ἐστὶ διὸς παρυπάτη. τοῦ δὲ ὑπὲρ σελήνην, ὅς ἐστιν ἀφροδίτη, παρανεάτη. ἀπὸ δὲ τοῦ μεσαιτάτου, ὅς ἐστιν ἡλιακοῦ, τετάρτου ἑκατέρωθεν κειμένου, μέση διὰ τεσσάρων πρὸς ἀμφότερα ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ, κατὰ τὸ παλαιὸν διεστῶσα. καθάπερ καὶ ὁ ἥλιος ἐν τοῖς ἑπτὰ πλάνησιν ἑκατέρωθέν ἐστι τέταρτος, μεταίτατος ὤν. ἀπὸ δὲ τῶν παρ' ἑκάτερα τοῦ ἡλίου, ἄρεος μὲν μεταξὺ διὸς καὶ ἡλίου, τὴν σφαῖραν εἰληχότος ὑπερμέση, ἡ καὶ λιχανός. Ἑρμοῦ δὲ τὸ μεταίχμιον ἀφροδίτης τοῦ ἡλίου κατέχοντος, παραμέση. ὧν ἀκριβέστερον καὶ μετὰ γραμμικῶν καὶ ἀριθμητικῶν ἀποδείξεων πληρέστατά σοι βεβαιώσομεν, ἐν οἷς προϋπεσχόμεθά σοι ὑπομνήμασι, σοφωτάτη γυναικῶν καὶ φιλοκαλωτάτη. καὶ δι' ἃς αἰτίας ταύτης ἡμεῖς οὐκ ἐπακούομεν τῆς κοσμικῆς συμφωνίας, καλακορές τι καὶ παναρμόνιον, ὡς ὁ λόγος ὑπογράφει, φθεγγομένης. τοινῦν δὲ ἐπιτροχαστέον, διὰ τὴν τοῦ καιροῦ ὀξύτητα περὶ τῶν ἑξῆς.

Καθόλου γάρ φαμεν ψόφον μὲν εἶναι, πλῆξιν ἀέρος ἄθρυπτον μέχρι ἀκοῆς. φθόγγον δὲ, φωνῆς ἐμμελοῦς ἀπλατῆ τάσιν. τάσιν δὲ, μονήν τινὰ καὶ ταυτότητα κατὰ μέγεθος φθόγγου ἀδιαστάτου. διάστημα δὲ, ὁδὸν ποιὰν ἀπὸ βαρύτητος εἰς ὀξύτητα, ἢ ἀνάπαλιν, σύστημα δὲ, πλειόνων ἑνὸς διαστημάτων σύνθεσιν. πολλοῦ μὲν πλήγματος ἢ πνεύματος εἰς τὸν πέριξ ἀέρα ἐμπεσόντος, καὶ κατὰ πολλὰ μέρη πλήξαντος αὐτὸν, μεγάλην ἀποτελεῖσθαι φωνήν· ὀλίγου δὲ, μικράν. καὶ ὁμαλοῦ μὲν, λεῖαν· ἀνωμάλου δὲ, τραχεῖαν. καὶ βραδέως μὲν ἐνεχθέντος, βαρεῖαν· ταχέως δὲ, ὀξεῖαν ἐναντιοπαθεῖν δὲ ἀναγκαίως τὰ ἐμπνευστὰ ὄργανα· οἷον αὐλοὺς, σάλπιγγας, σύριγγας, ὑδραύλεις, τὰ ὅμοια· τοῖς ἐντατοῖς, κιθάρᾳ, λύρᾳ, σπάδικι, τοῖς παραπλησίοις. μέσα δ' αὐτῶν, καὶ οἷον κοινὰ καὶ ὁμοιοπαθῆ, τάτε μονόχορδα φαίνεσθαι, ἃ δὴ φανδούρας 1 καλοῦσιν οἱ πολλοί· κανό-

1 Φανδούρας] Scrib. πανδούρας. Erat inſtrumenti muſici genus πανδοῦρα, & πανδουρίς. Heſychius. Πανδοῦρα, ἢ πανδουρὶς, ὄργανον μουσικόν. Vocem Aſſyriam eſſe docet Pollux libro IV. cap. IX. Μονόχορδον δὲ, Ἀράβων τὸ εὕρημα. τρίχορδον δὲ, ὅπερ Ἀσσύριοι πανδοῦραν ὠνόμαζον. Vide Athenaeum lib. IV.

κανόνας δ' οἱ πυθαγορικοὶ, καὶ τὰ τρίγωνα τῶν ἐνταλῶν, καὶ τοὺς πλαγιαύλους μετὰ τῶν φωτίγγων, ὡς προϊὼν ὁ λόγος δηλώσει. τῶν μέν γε ἐνταλῶν αἱ τάσεις αἱ μείζονες καὶ εὐτονώτεραι, μείζονας καὶ ὀξυτέρους φθόγγους ἀπεργάζονται. αἱ δ' ὀλιγώτεραι, νωχελεστέρους τε καὶ βαρυτέρους. μεταστήσαντος γὰρ τὰς χορδὰς τοῦ πλήκτρου ἀπὸ τῆς οἰκείας χώρας ἀφεθεῖσαι, αἱ μὲν, τάχιστά τε καὶ σὺν πολλῷ τῷ κραδασμῷ καὶ πολλαχῇ τὸν περικείμενον ἀέρα τύπτουσαι ἀποκαθίστανται· ὥσπερ ἐπειγόμεναι ὑπ' αὐτῆς τῆς σφοδρᾶς τάσεως· αἱ δὲ, ἠρέμα καὶ ἀκραδάντως, κατ' εἰκόνα τῆς τεκτονικῆς στάθμης. ἀνάπαλιν δὲ, τῶν ἐμπνευστῶν αἱ μείζονες κοιλεώσεις, καὶ τὰ μείζονα μήκη, νωθρὸν καὶ ἔκλυτον. τῇ γὰρ πολλῇ λειποτονήσαν παρατομπῇ τὸ πνεῦμα ἐξίησιν εἰς τὸν πέριξ ἀέρα, καὶ δυσεμφάτως αὐτὸν πλήσσει καὶ κινεῖ. καὶ βαρὺς οὕτως ὁ φθόγγος γίνεται. ἐπινοητέον δὲ ἐνταῦθα τὸ μᾶλλον καὶ τὸ ἧττον κατὰ ποσότητα συμβαίνειν. ἣν ἐπιτείνοντες αὐτὸν καὶ ἀνιέντες, ἢ μῆκος τοῖς κώλοις, ἢ βραχύτητα ἐνεργαζόμενοι, ἀποτελοῦμεν. εἰ δὲ τοῦτο δῆλον, ὅτι ἀριθμῷ ταῦτα πάντα οἰκονομεῖται. ποσότητος γὰρ οὐδενὸς ἄλλου, ἀλλ' ἀριθμοῦ ἴδια νοεῖται.

Πυθαγόρας δὲ πάμπρωτος, ἵνα μὴ κατὰ συναφῆς ὁ μέσος φθόγγος, πρὸς ἀμφότερα τὰ ἄκρα ὁ αὐτὸς συγκρινόμενος, διαφορουμένην παρέχῃ μόνην τὴν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, πρός τε τὸν ὑπάτην, καὶ πρὸς τὸν νήτην. ποικιλωτέραν δὲ θεωρίαν ἐνορᾶν ἔχωμεν, καὶ τῶν ἄκρων αὐτῶν ἀλλήλοις τὴν καλλιστεύουσαν τὴν καλακορεστάτην συναποτελούντων συμφωνίαν, τουτέστι τὴν διὰ πασῶν, τὸν διπλάσιον ἔχουσαν λόγον. ὅπερ ἐκ τῶν δύο τετραχόρδων συμβῆναι οὐκ ἐδύνατο, παρέθηκεν ὄγδοόν τινα φθόγγον, μεταξὺ μέσης καὶ παραμέσης ἐνάψας. καὶ ἀποστήσας, ἀπὸ μὲν τῆς μέσης ὅλον τόνον· ἀπὸ δὲ τῆς παραμέσης, ἡμιτόνιον. ὥστε τὸν μὲν προτέραν, ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ παραμέσην οὖσαν, τρίτην ἔτι ἀπὸ νήτης καλεῖσθαί τε καὶ οὐδὲν ἧττον κεῖσθαι. τὸν δὲ παρεντεθεῖσαν, τετάρτην μὲν ἀπὸ νήτης ὑπάρχειν· συμφωνεῖν δὲ πρὸς αὐτὴν τὸν διὰ τεσσάρων συμφωνίαν, ἥνπερ καὶ ἐξ ἀρχῆς μέση πρὸς τὸν ὑπάτην εἶχεν. Ὁ δὲ μεταξὺ ἀμφοτέρων τόνος, μέσης τε καὶ τῆς παρεντεθείσης, ὀνομασθείσης ἀντὶ τῆς προτέρας παραμέσης, ὁποτέρῳ ἂν τετραχόρδῳ προστεθῇ· εἴτε τῷ πρὸς τῇ ὑπάτῃ, νητοειδέστερος, εἴτε πρὸς τῇ νήτῃ, βομβυκέστερος, τὸν διὰ πέντε συμφωνίαν ἀποδείξει, σύστημα ἑκατέρωσε ὑπάρχουσαν, αὐτοῦ τε τοῦ τετραχόρδου, καὶ τοῦ προσγινομένου τόνου. ὥσπερ καὶ ὁ τοῦ διὰ πέντε λόγος, ὁ ἡμιόλιος, σύστημα εὑρίσκεται ἐπιτρίτου τε ἅμα καὶ ἐπογδόου. ὁ ἄρα τόνος ἐπόγδοος.

Τὴν δὲ κατ' ἀριθμὸν ποσότητα ταύτην, ἥτε διὰ τεσσάρων χορδῶν ἀπόστασις, ἥτε διὰ πέντε, καὶ ἡ κατ' ἀμφοτέρων σύνοδον, διὰ πασῶν λεγομένη, καὶ προσκείμενος μεταξὺ τῶν δύο τετραχόρδων τόνος, τρόπῳ τινὶ τοιούτῳ ὑπὸ τοῦ πυθαγόρου καταληφθέντα ἔχειν ἐβεβαιώθη. Ἐν φροντίδι ποτὲ καὶ διαλογισμῷ συντεταγμένων ὑπάρχων, εἰ ἄρα δύναιτο τῇ ἀκοῇ βοήθειάν τινα ἐπινοῆσαι, παγίαν καὶ ἀπαράλογιστον, οἵαν ἡ μὲν ὄψις διὰ τοῦ διαβήτου, καὶ διὰ τοῦ κανόνος,

vero istorum, & quasi communia, & similiter adfecta videri tum monochorda (quae phanduras vocant multi; canones vero Pythagorici) tum trigona ea quae intenduntur, tum obliquas tibias, una cum tibiis ex loto fabrefactis, quemadmodum sequenti oratione declarabitur. Nimirum horum, quae intenduntur, tensiones maiores, & contentiores, maiores atque acutiores sonos efficiunt; minores contra, languidiores, ac graviores. Vbi enim plectrum e propria regione chordas emoverit, ac deinde subito remiserit, hae quidem & celerrime, & multa cum vibratione, & a multis partibus circumstantem aerem verberantes, restituuntur; tamquam impulsae ab ipsa vehementiore tensione: Illae vero, sensim & sine vibratione, ad similitudinem libellae fabrilis. Contra autem, eorum quae inflantur maiores cavitates, longitudinesque maiores, languidum ac solutum; longiore quippe emissione tenorem amittens spiritus, in circumfusum aerem exit, & obscure ipsum verberat ac movet: itaque fit sonus gravis. Hic vero considerandum, magis, atque minus secundum multitudinem contingere: quam intendentes tibiam, & remittentes, aut longitudinem chordis, aut brevitatem operando imprimentes efficimus. Atqui certum est, numero haec omnia administrari. Quantitas enim alterius nullius, quam numeri, propria intelligitur.

Porro omnium primus Pythagoras, ut ne in coniunctione medius sonus, quum utrisque extremis idem comparatus, differentem tantum exhibeat dia tessaron consonantiam, tam ad paten, quam ad neten; sed ut variam magis contemplationem inspiciendam habeamus; extremis quoque ipsis inter se suavissimam simul efficientibus consonantiam, hoc est, ipsam dia pason, quae rationem habet duplam: quod ex duobus illis tetrachordis contingere nequibat; interposuit octavum quemdam sonum; quem, quum inter mesen, & paramesen coaptasset, disiunxit a mese, tono integro; a paramese, hemitonio. Vt prior, quae in septem chordarum lyra erat paramese, trite iam a nete, & adpelletur, & sita quoque reperiatur; interposita autem, quarta quidem sit a nete; ad illam vero consonet dia tessaron consonantiam, quam & ab initio mese ad hypaten habebat. Porro tonus, qui inter ambas est, & mesen, & interpositam; quae prioris loco paramese est adpellata; utricumque tetrachordo adponatur, sive illi, quod est ad hypaten, ultimarum naturam magis referens, sive isti, quod ad neten, supremarum: dia pente consonantiam demonstrabit, systema utrimque exsistentem ipsius tetrachordi, & adiuncti toni; quemadmodum & ipsius dia pente ratio sesquialtera, systema invenitur supertertiae simul, & superoctavae. Vnde tonus est superoctavus.

Hanc autem secundum numerum quantitatem; tum quae per quatuor chordas distantia dicitur, tum quae per quinque, tum quae secundum utriusque concursum dia pason, & adiectus inter duo tetrachorda tonus; modo quodam tali a Pythagora deprehensam adfirmant. Curis aliquando, & disquisitioni eorum, quae composuisset, intentus, num auditui aliquod excogitare posset adminiculum, firmum, ac erroris expers: quale visus habet per normam,

mam, & per regulam, aut etiam per dioptram; tactus vero per libram, aut mensurarum excogitationem, prope aeris officinam deambulans, divino quodam casu exaudiit malleos ferreos, super incude tundentes, sonitusque permiste, quam maxime consonos inter se reddentes, una tantum combinatione excepta. In illis vero cognovit & dia pason, & dia pente, & dia tessaron concentum; at sonum, qui inter dia tessaron erat, & dia pente, dissonum quidem per se exsistere videbat, sed completivum alias illius, qui inter ipsos esset maximus. Ingressus itaque, tamquam a Deo patefacta sibi intentione, in fabricam; ibique multis experimentis inventa sonitus differentia, ex illis, quae in malleis erant gravitatibus; non vero a ferientium viribus, nec a malleorum figuris, nec a ferri, quod tundebatur, transpositione; quum pondera accurate excepisset, & libramenta malleorum quammaxime aequalia; intra se est conversus, atque ab uno aliquo palo, qui ab uno angulo ad alterum muris esset impactus; ne & hinc differentia aliqua suboriri videretur, aut certe suspicionem adferret palorum, propriam naturam habentium, commutatio; adpendens quatuor chordas eiusdem materiae exsistentes, tum aeque longas, & aeque crassas, atque aeque graves, singulis singula pondera adpendit, adligata ex inferiori parte. Quumque ita chordarum longitudines omnino aequales effecisset, pulsans deinde binas, atque binas simul chordas alternatim, consonantias inveniebat ante dictas, aliam in alia combinatione. Namque a maximo pondere tensam, ad eam quae a minimo, dia pason sonantem deprehendit. Erat autem illa duodecim quarumdam librarum; haec vero sex. Atque ita in dupla ratione constituebat dia pason consonantiam, quam & ipsae gravitates ostendebant. Rursus maximam ad iuxta minimam, quae octo librarum existebat, dia pente consonantem invenit. Vnde hanc in ratione sesquialtera constituit, in qua & ipsae inter se erant librae; ad eam rursus, quae hanc sequitur, quod ad gravitatem, ista minorem, sed reliquis maiorem, quae novem pondo esset; ipsam dia tessaron, proportionaliter ipsis gravitatibus. Atque hanc superquartam contra deprehendebat, quum natura eadem sesquialtera esset minimae. Quippe novem ad sex ita habent; quemadmodum, quae iuxta minimam est, octo libras habens, ad eam quidem, quae sex habet, in ratione erat superquarta; sed ad eam, quae duodecim, in sesquialtera. Quod itaque est inter dia pente, & dia tessaron, hoc est, quo dia pente consonantia superat dia tessaron, confirmatum est in superoctava esse ratione, in qua novem ad octo. Porro dia pason consonantia utrorumque systema dicitur, seu ipsius dia pente, & dia tessaron in coniunctione; ut dupla ratio systema est sesquialterae, & supertertiae, in his numeris; duodecim, octo. sex; aut contra, ipsius dia tessaron, & dia pente: ut duplum, supertertii, & sesquialteri, utputa in tali ordine: duodecim, novem, sex. Quum itaque & manum, & auditum convertisset ad adpensa pondera, atque ex iis confirmasset habi-

ἢ νὴ δία διὰ διόπτρας ἔχει· ἡ δ' ἁφὴ διὰ ζυγοῦ, ἢ διὰ τῆς τῶν μέτρων ἐπινοίας, παρά τι χαλκοτύπιον περιπατῶν, ἔκ τινος δαιμονίου συντυχίας, ἐπήκουσε ῥαιστήρων σιδηρῶν ἐπ' ἄκμονι ῥαιόντων, καὶ τοὺς ἤχους παραμὶξ πρὸς ἀλλήλους συμφωνοτάτους ἀποδιδόντων, πλὴν μιᾶς συζυγίας. ἐπεγίνωσκε δ' ἐν αὐτοῖς τήνδε διὰ πασῶν, καὶ τὴν διὰ πέντε, καὶ τὴν διὰ τεσσάρων συνῳδίαν. τὴν δὲ μεταξύτητα τῆς τε διὰ τεσσάρων, καὶ τῆς διὰ πέντε, ἀσύμφωνον μὲν ἑώρα αὐτὴν καθ' ἑαυτήν· συμπληρωτικὴν δὲ ἄλλως τῆς ἐν αὐτοῖς μείζονος. ἄσμενος δὴ ὡς κατὰ θεὸν ἀνυομένης αὐτῷ τῆς προθέσεως εἰς τὸ χαλκεῖον, καὶ ποικίλαις πείραις παρὰ τοὺς ἐν τοῖς ῥαιστῆρσιν ὄγκους εὑρὼν τὴν διαφορὰν τοῦ ἤχου. ἀλλ' οὐ παρὰ τὴν τῶν ῥαιόνττων βίαν, οὐδὲ παρὰ τὰ σχήματα τῶν σφυρῶν, οὐδὲ παρὰ τὴν τοῦ ἐλαυνομένου σιδήρου μετάθεσιν· σηκώματα ἀκριβῶς ἐκλαβὼν, καὶ ῥοπὰς ἰσοτάτους τῶν ῥαιστήρων, πρὸς ἑαυτὸν ἀπηλλάγη. καὶ ἀπό τινος ἑνὸς πασσάλου, διαγωνίου ἐμπεπηγότος τοῖς τοίχοις, ἵνα μὴ κἀκ τούτου διαφορά τις ὑποφαίνηται· ἢ ὅλως ὑπονοῆται πασσάλων ἰδιαζόντων παραλλαγὴ, ἀπαρτήσας τέσσαρας χορδὰς ὁμοΰλους, καὶ ἰσοκώλους, ἰσοπαγεῖς τε καὶ ἰσοστρόφους, ἑκάστην ἀφ' ἑκάστης ἐξήρτησεν. ὁλκὴν προσδήσας ἐκ τοῦ κάθωθεν μέρους. τὰ δὲ μήκη τῶν χορδῶν μηχανησάμενος ἐκ παντὸς ἰσαίτατα, εἶτα κρούων ἀνὰ δύο ἅμα χορδὰς ἐναλλὰξ συμφωνίας εὕρισκε τὰς προλεχθείσας, ἄλλην ἐν ἄλλῃ συζυγίᾳ. τὴν μὲν γὰρ ὑπὸ τοῦ μεγίστου ἐξαρτήματος τεινομένην πρὸς τὴν ὑπὸ τοῦ μικροτάτου, διὰ πασῶν φθεγγομένην κατελάμβανεν. ἦν δὲ ἡ μὲν, δώδεκά τινων ὁλκῶν· ἡ δὲ ἕξ. ἐν διπλασίῳ δὴ λόγῳ ἀπέφαινε τὴν διὰ πασῶν, ὅπερ καὶ αὐτὰ βάρη ὑπέφαινε, τὴν δὲ αὖ μεγίστην πρὸς τὴν παραμικροτάτην, οὖσαν ὀκτὼ ὁλκῶν, διὰ πέντε συμφωνοῦσαν, ἔνθεν ταύτην ἀπέφαινεν ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ, ἐν ᾧπερ καὶ αἱ ὁλκαὶ ὑπῆρχον πρὸς ἀλλήλας. πρὸς δὲ τὴν μεθ' ἑαυτὴν μὲν τῷ βάρει· τῶν δὲ λοιπῶν μείζονα ἐννέα σταθμῶν ὑπάρχουσαν τὴν διὰ τεσσάρων, ἀναλόγως τοῖς βάρεσι. καὶ ταύτην δὴ ἐπίτριτον ἄντικρυς κατελαμβάνετο, ἡμιολίαν τὴν αὐτὴν φύσει ὑπάρχουσαν τῆς μικροτάτης. τὰ γὰρ ἐννέα πρὸς τὰ ἓξ οὕτως ἔχει, ὅνπερ τρόπον ἡ παρὰ τὴν μικρὰν ἡ ὀκτὼ, πρὸς μὲν τὴν ἓξ ἔχουσαν, ἐπιτρίτῳ λόγῳ ἦν· πρὸς δὲ τὴν τὰ δώδεκα, ἐν ἡμιολίῳ. τὸ ἄρα μεταξὺ τῆς διὰ πέντε καὶ τῆς διὰ τεσσάρων, τουτέστι, ᾧ ὑπερέχει ἡ διὰ πέντε τῆς διὰ τεσσάρων, ἐβεβαιοῦτο ἐν ἐπογδόῳ λόγῳ ὑπάρχειν, ἐν ᾧπερ τὰ ἐννέα πρὸς τὰ ὀκτώ. ἑκατέρων τε ἡ διὰ πασῶν σύστημα ἐλέγετο, ἤτοι τῆς διὰ πέντε καὶ διὰ τεσσάρων ἐν συναφῇ· ὡς ὁ διπλάσιος λόγος ἡμιολίου τε καὶ ἐπιτρίτου. τοῖον, δώδεκα. ὀκτώ, ἕξ. ἢ ἀναστρόφως, τῆς διὰ τεσσάρων καὶ διὰ πέντε, ὡς τὸ διπλάσιον, ἐπιτρίτου τε καὶ ἡμιολίου, οἷον δώδεκα, ἐννέα, ἕξ, ἐν τάξει τοιαύτῃ. τυλώσας καὶ τὴν χεῖρα, καὶ τὴν ἀκοὴν πρὸς τὰ ἐξαρτήματα, καὶ βεβαιώσας πρὸς αὐτὰ τὸν τῶν σχέσεων λόγον, μετέθηκεν εὐμηχανῶς τὴν μὲν τῶν χορδῶν κοινὴν ἀπόδεσιν, τὴν ἐκ τοῦ διαγωνίου πασσάλου, εἰς τὸν τοῦ ὀργάνου βατῆρα, ὃν χορδότονον ὠνόμαζε· τὴν δὲ ποσὴν ἀνάτασιν ἀναλόγως τοῖς βάρεσιν, εἰς τὴν τῶν κολλάβων ἄνωθεν σύμμετρον περιστροφήν. ἐπιβάθρᾳ τε ταύτῃ χρώμενος, καὶ οἷον ἀνεξαπατήτῳ γνώμονι εἰς ποικίλα ὄργανα λοιπὸν τὴν πεῖραν ἐξέτεινε. λεκίδων

δων τε κρούσιν, καὶ αὐλούς, καὶ σύριγγας, καὶ μονόχορδα, καὶ τρίγωνα, καὶ τὰ παραπλήσια. καὶ σύμφωνον εὕρισκεν ἐν ἅπασι καὶ ἀπαράλλακτον τὴν δι' ἀριθμοῦ κατάληψιν. ὀνομάσας δὲ ὑπάτην, τὸν τοῦ ἓξ ἀριθμοῦ κοινωνοῦντα φθόγγον. μέσην δέ, τὸν τοῦ ὀκτὼ, ἐπίτριτον αὐτοῦ τυγχάνοντα. παραμέσην δέ, τὸν τοῦ ἐννέα, τόνῳ τοῦ μέσου ὀξύτερον. καὶ δὴ καὶ ἐπόγδοον. νήτην δέ, τὸν τοῦ δώδεκα. καὶ τὰς μεταξύτητας κατὰ τὸ διατονικὸν γένος συναπληρώσας φθόγγοις ἀναλόγοις, οὕτως τὸν ὀκτάχορδον ἀριθμοῖς συμφώνοις ὑπέταξε. διπλασίῳ, ἡμιολίῳ, ἐπιτρίτῳ, καὶ τῇ τούτων διαφορᾷ, ἐπογδόῳ. τὴν δὲ πρόβασιν ἀναγκῇ τινι φυσικῇ ἀπὸ τοῦ βαρυτάτου ἐπὶ τὸ ὀξύτατον, κατὰ τοῦτο τὸ διατονικὸν γένος οὕτως εὕρισκε. τὸ γὰρ χρωματικὸν, καὶ ἐναρμόνιον γένος αὖθίς ποτε ἐκ τούτου διετράνωσεν, ὡς ἐξέσται ποτὲ δείξεσι. ἀλλά τό γε διατονικὸν τοῦτο γένος τοὺς βαθμοὺς καὶ τὰς προόδους τοιαύτας τινὰς φυσικῶς ἔχειν φαίνεται. ἡμιτόνιον, εἶτα τόνος, εἶτα τόνος. καὶ τοῦτ' ἐστὶ διὰ τεσσάρων σύστημα, δύο τόνων, καὶ τοῦ λεγομένου ἡμιτονίου. εἶτα προσληφθέντος ἄλλου τόνου, τουτέστι, τοῦ μεσεμβληθέντος, τὸ ἡ διὰ πέντε γίνεται σύστημα, τριῶν τόνων καὶ ἡμιτονίου ὑπάρχουσα, εἶθ' ἑξῆς τούτῳ ἡμιτόνιον, καὶ τόνος, καὶ τόνος· ἄλλο διὰ τεσσάρων, τουτέστι, ἐπίτριτον. ὥστε ἐν μὲν τῇ ἀρχαιοτέρᾳ τῇ ἑπταχόρδῳ πάντας ἐκ τοῦ βαρυτάτου ἀπ' ἀλλήλων τετάρτους τὴν διὰ τεσσάρων ἀλλήλοις διόλου συμφωνεῖν, τοῦ ἡμιτονίου κατὰ μετάβασιν τήν τε πρώτην, καὶ τὴν μέσην, καὶ τρίτην χώραν μεταλαμβάνοντος κατὰ τὸ τετράχορδον. ἐν δὲ τῇ πυθαγορικῇ, τῇ ὀκταχόρδῳ, ἤτοι κατὰ συναφὴν, σύστημά τε ὑπαρχούσῃ τετραχόρδου καὶ πενταχόρδου· ἢ κατὰ διάζευξιν, δυοῖν τετραχόρδων, τόνῳ χωριζομένων ἀπ' ἀλλήλων, ἀπὸ τῆς βαρυτάτης ἡ προχώρησις ὑπάρχει. ὥστε τοὺς ἀπ' ἀλλήλων πέμπτους πάντας φθόγγους, τὴν διὰ πέντε συμφωνεῖν ἀλλήλοις, τοῦ ἡμιτονίου προβάδην εἰς τὰς τέσσαρας χώρας μεταβαίνοντος, πρώτην, δευτέραν, τρίτην, τετάρτην.

habitudinum rationem, machinatione facili transfpoluit; communem quidem chordarum adpenfionem, quae ex palo erat ab angulo ad angulum infixo, in inftrumenti metam, quam chordotonon, chordas tendentem lineam nominabat; illam vero aliquantam diftenfionem, proportionaliter ipfis gravitatibus in clavulorum, qui fupra erant, temperata converfione. Atque hac inceptione utens, & quafi infallibili norma, in varia deinde inftrumenta experimentum extendit; tum acetabulorum pulfationem, tum tibias, tum fiftulas, & monochorda, & triangula, & adfimilia. In quibus omnibus confonam invenit, & infallibilem, illam per numeros comprehenfionem. Quumque nominaffet hypaten, numeri fenarii participantem fonum; mefen, octonarii, qui illius exfiftit fupertertius; paramefen, novenarii participem, qui tono acutior eft, quam medius, tum quoque illius fuperoctavus; neten denique duodenarii; quumque interiecta fpatia fecundum genus diatonicum compleviffet fonis proportionalibus; fic octo chordarum compaginationem confonis numeris fubiecit: duplo, fefquialtero, fupertertio, atque horum differentiae, fuperoctavo. Progreffum vero, neceffitate quadam naturali a graviffimo ad acutiffimum, in hoc genere diatonico ita inveniebat; nam chromaticum genus, & enarmonium, rurfus aliquo modo ex hoc declaravit, ut aliquando fumus demonftraturi; at diatonicum hocce genus gradus, & progreffus quosdam tales naturaliter habere adparet. Hemitonium, deinde tonus, deinde tonus; atque hoc eft dia teffaron fyftema: duorum tonorum, & eius, quod dicitur hemitonium. Deinde adfumto alio tono, hoc eft, eo qui eft interpofitus, dia pente fit fyftema, trium tonorum, & hemitonii exfiftens. Deinde huic deinceps hemitonium & tonus & tonus: aliud dia teffaron, hoc eft, fupertertium. Vt in veteri quidem lyra feptem chordarum, omnes foni, inde a graviffimo, a fe invicem quarti, dia teffaron inter fe ubique confonent, hemitonio fecundum progreffionem & primam, & mediam, & tertiam regionem accipiente in tetrachordo. In Pythagorica vero octo chordarum, quae aut fecundum coniunctionem fyftema quoddam exfiftit tetrachordi, & pentachordi, aut fecundum disiunctionem duorum tetrachordorum tono a fe invicem feparatorum, a graviffimo progrefsus ille erit, ut quinti a fe invicem omnes foni inter fe dia pente confonent, hemitonio pedetentim in quatuor regiones tranfeunte: in primam, fecundam, tertiam, quartam.

Χρήσιμον δ' ἐστιν ἐνταῦθα γινομένους, τὴν πλατωνικὴν εὐκαίρως διαπτύξαι λέξιν, ἣν ἐν τῇ "ψυχογονίᾳ προηνέγκατο, εἰπών. ὥστε ἐν ἑκάστῳ "διαστήματι δύο εἶναι μεσότητας. τὴν μὲν ταυτῷ "μέρει τῶν ἄκρων αὐτῶν ὑπερέχουσαν καὶ ὑπε-"ρεχομένην· τὴν δὲ, ἴσῳ μὲν κατ' ἀριθμὸν ὑπε-"ρέχουσαν, ἴσῳ δὲ ὑπερεχομένην. ἡμιολίων δὲ καὶ "ἐπιτρίτων διαστάσεων διάστασιν τῷ τοῦ ἐπογδόου "λείμματι συνεπληροῦτο. διάστημα μὲν γὰρ διπλάσιον, ὁ δώδεκα πρὸς τὰ ἕξ· μεσότητες δὲ δύο, ὅ, τε ἐννέα ἀριθμὸς, καὶ ὁ ὀκτώ. ἀλλ' ὁ μὲν ὀκτὼ, κατὰ τὴν ἁρμονικὴν ἀναλογίαν μεσιτεύει τόν τε ἕξ, καὶ τὸν δώδεκα. ὑπερέχων μὲν τοῦ ἕξ, τρίτῳ αὐτοῦ τοῦ ἕξ ὑπερεχόμενος δὲ τοῦ ιβ', τρίτῃ αὐτοῦ τοῦ ιβ'. διόπερ ταυτῷ μέρει ἐν αὐτοῖς τοῖς ἄκροις θεωρουμένῳ ὑπερέχειν τε καὶ ὑπερέχεσθαι τὴν ὀκτὼ μεσότητα εἶπεν. οἷα δὴ ἁρμονικῆς ὑπαρχούσαν ἀναλογίας. ὡς γὰρ μέγιστος ὅρος πρὸς τὸν ἐλάχιστον διπλάσιος, οὕ-

Vtile autem eft, ut, quum hic fumus, Platonis verba opportune enarremus, quae in De Animae generatione protulit, dicens: "Quare in quoque intervallo duae funt medietates: "quarum altera eadem parte ipforum extre-"morum excedit, & exceditur; altera aequa-"li parte fecundum numerum excedit, & ae-"quali exceditur. Sefquialterorum vero, & fu-"pertertiorum fpatiorum diftantiam fupe octa-"vi refiduo complevit. Etenim duplum efficit intervallum duodenarius ad fenarium. Medietates vero funt duae: tum novenarius numerus, tum octonarius. At octonarius fecundum harmonicam proportionem medius eft inter fenarium, & duodenarium, qui fenarium quidem fuperat tertia parte ipfius fenarii; fuperatur vero a duodenario, triente ipfius duodenarii. Quare eadem parte, in ipfis extremis fpectata & excedere, & excedi medieta-

tem octo dixit; utpote, quae harmonicae sit proportionis. Vt enim maximus terminus ad minimum duplus est: sic & maximi, ac medii differentia, quaternarius existens, ad medii cum minimo comparati differentiam, quae est binarius. Etenim & hae in dupla sunt ratione: quaternarius ad binarium. Proprium autem eiusmodi medietatis est, quod additis inter se extremis, & a medio multiplicatis, is qui prodit, duplus efficiatur eius, qui ab extremis fit numeri antelongioris. Octies enim extrema addita, hoc est, octodecim, faciunt CXLIV. qui duplus est eius, qui ab extremis fit, ante-longioris numeri, hoc est LXXII. Altera vero medietas, novenarius, iuxta paramesen collocata, in Arithmetica medietate conspicitur ad extrema, eodem numero ternario excedi quidem a duodenario; excedere vero senarium. Est vero & huius proprium, quod dupla sit summa extremorum ipsius medii; quodque maior sit, qui a medio describitur quadratus, ut puta LXXXI. toto a differentiis quadrato, hoc est, ex ter tribus, novenario. Haec enim exsistit differentia. Porro potest quis & tertiam medietatem, quae magis proprie proportio dicitur, in ambobus monstrare mediis terminis, IX. & VIII. In eadem enim est ratione XII. ad VIII. in qua IX. ad VI. utraeque nimirum sesquialterae. Deinde numerus antelongior sub extremis, aequalis est numero altera parte longiori sub mediis: duodecies sena, novies octonis.

Atqui iis, quae a nobis tradita sunt, consentanea quoque vetustissimos pronuntiasse (harmoniam vocantes ipsam dia pason. Syllabam, ipsam dia tessaron; prima enim comprehensio est sonorum consonorum. Dioxiam, dia pente. Coniuncta enim primogeniae consonantiae, ipsi dia tessaron, est dia pente, in acutum progrediens. Ambarum autem coniunctio, syllabae, & dioxiae, est dia pason; ex hoc ipso Harmonia adpellata, quod prima omnium ex consonis consonantia est aptata;) manifestum facit Philolaus Pythagorae successor, sic quodammodo in primo Naturalium dicens: contenti

τως καὶ ἡ τοῦ μεγίστου παρὰ τὸν μέσον διαφορὰ, τετρὰς οὖσα, πρὸς τὴν τοῦ μέσου παρὰ τὸν ἐλάχιστον, δυάδα ὑπάρχουσαν. καὶ αὗται γὰρ ἐν διπλασίῳ λόγῳ, τετρὰς πρὸς δυάδα. ἴδιον δὲ τῆς τοιαύτης μεσότητος, τὸ συντεθέντων τῶν ἄκρων ἀλλήλοις, καὶ ὑπὸ τοῦ μέσου πολυπλασιασθέντων, διπλάσιον ἀποτελεῖσθαι τὸ γινόμενον, τοῦ ὑπὸ τῶν ἄκρων γινομένου προμήκους, ὀκτάκις γὰρ ἡ τῶν ἄκρων σύνθεσις, τουτέστι τὰ ὀκτωκαίδεκα ποιεῖ τὸν ρμδʹ. ὅς ἐστι διπλάσιος τοῦ ὑπὸ τῶν ἄκρων προμήκους, τουτέστι τοῦ οβʹ. ἡ δὲ ἑτέρα μεσότης, ἡ ἐννέα, κατὰ τὴν παραμέσην τεταγμένη, ἐν ἀριθμητικῇ μεσότητι ἐνθεωρεῖται πρὸς τὰ ἄκρα, τῷ αὐτῷ ἀριθμῷ τῶν τρία ὑπερέχεσθαι μὲν ὑπὸ τοῦ δώδεκα· ὑπερέχουσα δὲ τὸν ἕξ. ἴδιον δὲ καὶ ταύτης, τὸ διπλάσιον εἶναι τὴν σύνθεσιν τῶν ἄκρων αὐτοῦ τε μέσου, καὶ τὸ μεῖζον ὑπάρχειν τὸ ἀπὸ τοῦ μέσου τετράγωνον, οἷον τὸ παʹ. τοῦ ἀπὸ σῶν ἄκρων προμήκους, τουτέστι τοῦ οβʹ. ὅλῳ τῷ ὑπὸ τῶν διαφορῶν τετραγώνῳ, τουτέστι τῶν τρὶς γʹ. θʹ. αὕτη γὰρ ἡ διαφορά. δύναται δέ τις καὶ τὴν τρίτην μεσότητα, τὴν κυριώτερον ἀναλογίαν λεγομένην, ἐν ἀμφοτέροις ἐπιδεῖξαι τοῖς μέσοις ὅροις, τῷ θʹ. καὶ ηʹ. ἀνὰ γὰρ τὸν αὐτὸν λόγον ὑπάρχει ιβʹ. πρὸς ηʹ. ὡς θʹ. πρὸς ϛʹ. ἡμιόλιοι ἀμφότεροι. καὶ τὸ ὑπὸ τῶν ἄκρων πρόμηκες, ἴσον τῷ ὑπὸ τῶν μέσων· τὸ δωδεκάκις ϛʹ. τῷ ἐννεάκις ηʹ.

Ὅτι δὲ τοῖς ὑφ' ἡμῶν δηλωθεῖσιν ἀκόλουθα καὶ οἱ παλαιότατοι ἀπεφαίνοντο, ἁρμονίαν μὲν καλοῦντες τὴν διὰ πασῶν· συλλαβὴν δὲ, τὴν διὰ τεσσάρων. πρώτη γὰρ σύλληψις φθόγγων συμφώνων. διοξεῖαν δὲ, τὴν διὰ πέντε. συνεχὴς γὰρ τῇ πρωτογενεῖ συμφωνίᾳ τῇ διὰ τεσσάρων ἐστὶν ἡ διὰ πέντε, ἐπὶ τὸ ὀξὺ προχωροῦσα. σύστημα δὲ ἀμφοτέρων, συλλαβῆς τε καὶ διοξείας, ἡ διὰ πασῶν. ἐξ αὐτοῦ τούτου ἁρμονία κληθεῖσα, ὅτι πρωτίστη ἐκ συμφωνιῶν συμφωνία ἡρμόσθη· δῆλον ποιεῖ ὁ Φιλόλαος ὁ πυθαγόρου διάδοχος, οὕτω πως ἐν τῷ πρώτῳ Φυσικῷ λέγων 1. ἀρκεσθησόμεθα γὰρ ἑνὶ μάρτυρι, διὰ τὴν ἔπειξιν. εἰ καὶ

---

1 Δῆλον ποιεῖ ὁ Φιλόλαος, ὁ Πυθαγόρου διάδοχος, οὕτω πως ἐν τῷ πρώτῳ φυσικῷ λέγων) Erat Philolaus Crotoniates, ac primus Pythagoricorum scripsit περὶ φύσεως. Diog. Laert. in Vita eius, lib. VIII Τοῦτον φησὶν Δημήτριος ἐν ὁμωνύμοις πρῶτον ἐκδοῦναι τῶν Πυθαγορικῶν περὶ φύσεως. Laudatque Anonymus in Theologia Arithmetica, ubi de numero quaternario. Καὶ τέσσαρες ἀρχαὶ τοῦ ζώου τοῦ λογικοῦ, ὥσπερ καὶ Φιλόλαος ἐν τῷ περὶ φύσεως λέγει. Hoc Opus in plures libros distinctum fuisse videtur; citatque primum hic noster Nicomachus. Initium eius tale fuit. Φύσις δὲ ἐν τῷ κόσμῳ ἁρμόχθη ἐξ ἀπείρων τε καὶ περαινόντων, καὶ ὅλος κόσμος, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ πάντα. Habemus apud Diogenem loco citato. Ex hoc ipso Opere sunt, quae profert Boethius De Mus. lib. III. capp. V. VIII. Scripsit etiam περὶ ψυχῆς Πυθαγόρου, commemoraturque a Stobaeo Eclog. Phys. cap. XXIV. Et inde sine dubio locus ille apud Clementem Strom. III.

A Ἄξιον δὲ καὶ τῆς Φιλολάου λέξεως μνημονεῦσαι. λέγει γὰρ ὁ Πυθαγόρειος ὧδε. μαρτυρέονται δὲ καὶ οἱ παλαιοὶ θεολόγοι τε καὶ μάντεις, ὡς διά τινας τιμωρίας ἁ ψυχὰ τῷ σώματι συνέζευκται, καὶ καθάπερ ἐν σάματι τούτῳ τέθαπται. Item. περὶ κόσμου. Citat Stobaeus Eclog. Phys. capit. XXV. Et ex eo sunt, quae profert noster hic ἀριθμητικῆς lib. II. Plutarchus De Plac. Philosoph. lib. II. cap. V. item Censorinus cap. XVIII. XIX. Eiusdem Βάκχαι nominantur a Proclo in Euclidis lib. I. Καὶ ἡ τῶν Πυθαγορείων φιλοσοφία παραπετάσμασι τούτοις χρωμένη τὴν μυσταγωγίαν κατακρύπτει τῶν θείων δογμάτων. τοιοῦτος γὰρ καὶ ὁ ἱερὸς σύμπας λόγος, καὶ ὁ Φιλόλαος ἐν ταῖς Βάκχαις, καὶ ὅλος ὁ τρόπος τῆς Πυθαγόρου περὶ θεῶν ὑφηγήσεως. Laudat quoque Stobaeus Ecl. Phys. cap. XXV. Alius autem Philolaus fuit, Tarentinus. Eius meminit Diogenes Laertius in Pythagora, lib. VIII. Ἦσαν δὲ ἀκροαταὶ Φιλολάου καὶ Εὐρύτου τῶν Ταραντίνων. Et scripta commemorat

καὶ πολλοὶ τὰ ὅμοια περὶ αὐτοῦ ποσλαχῆ λέγουσιν. ἔχει δ' οὕτως ἡ τοῦ Φιλολάου λέξις. ἁρ-" μονίας δὲ μέγεθος, συλλαβὰ καὶ διοξεῖα. τὸ " δὲ διοξείας μεῖζον τᾶς συλλαβᾶς ἐπογδόῳ. " ἔστι γὰρ ἀπὸ ὑπάτας ἐς μέσαν, συλλαβά. " ἀπὸ δὲ μέσας ποτὶ νεάταν, διοξεῖα. ἀπὸ δὲ " νεάτας ἐς τρίταν, συλλαβά. ἀπὸ δὲ τρίτας " ἐς ὑπάταν, διοξεῖα. τὸ δ' ἐν μέσῳ τρίτας καὶ " μέσας, ἐπόγδοον. ἁ δὲ συλλαβὰ, ἐπίτριον. " τὸ δὲ διοξείας, ἡμιόλιον. τὸ διὰ πασᾶν δὲ, " διπλόον. οὕτως ἁρμονία πέντε ἐπογδόων, καὶ " δυοῖν διέσεων. διοξεῖα τρί' ἐπόγδοα καὶ δίε-" σις. συλλαβὰ δὲ, δύ' ἐπόγδοα καὶ δίεσις. " μεμνῆσθαι δὲ δεῖ, ὅτι τρίτην νῦν καλεῖ, τὴν ἐν τῇ ἑπταχόρδῳ παραμέσην, πρὸ τῆς τοῦ διαζευγνῦντος τόνα παρενθέσεως, τῆς ἐν ὀκταχόρδῳ. ἀπεῖχε γὰρ αὕτη τῆς παρανεάτης, ἡμιτόνιον ἀσύνθετον. ἀφ' οὗ διαστήματος, ἡ μὲν παρεντεθεῖσα χορδὴ τόνον ἀπέλαβε· τὸ δὲ λοιπὸν ἡμιτόνιον, μεταξὺ τρίτης καὶ παραμέσης, ἀπελήφθη ἐν τῇ διαζεύξει. εὐλόγως οὖν ἡ πάλαι τρίτη διὰ τεσσάρων ἀπεῖχε τῆς νήτης, ὅπερ διάστημα νῦν ἀπέλαβεν ἡ παραμέση ἀντ' ἐκείνης. οἱ δὲ τοῦτο μὴ συνιέντες, αἰτιῶνται ὡς οὐκ ὄντος δυνατοῦ ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ εἶναι τρίτην ἀπὸ νήτης. ἄλλοι δὲ οὐκ ἀπιθάνως τὸν παρεντεθέντα φθόγγον οὐχὶ μεταξὺ μέσης καὶ τρίτης ἐντεθῆναί φασιν, ἀλλὰ μεταξὺ τρίτης καὶ παρανήτης. καὶ αὐτὸν μὲν τρίτην ἀντ' ἐκείνης ἐπικληθῆναι· τὴν δὲ πάλιν τρίτην, παραμέσην ἐν τῇ διαζεύξει γενέσθαι. τὸν δὲ Φιλόλαον τῷ πρώτῳ ὀνόματι τὴν παραμέσην, τρίτην καλέσαι, καί τοι διὰ τεσσάρων οὖσαν ἀπὸ τῆς νήτης.

tenti enim erimus uno teste ob festinationem; licet multi similia de isto variis locis edisserant. At Philolai verba ita habent: Harmo-" niae magnitudo est syllaba, & dioxia. At" dioxia syllaba maior est, superoctavo. Est" enim ab hypate ad mesen, syllaba; a mese" ad neten, dioxia; a nete rursus ad triten, syl-" laba; a trite ad hypaten, dioxia, quod vero" in medio exsistit trites, & meses, superocta-" vum. Porro syllaba est supertertium. Dio-" xia, sesquialterum. Dia pason, duplum. Ita" harmonia habet quinque superoctava, & duas" dieses. Dioxia, tria superoctava, & diesin." Syllaba, duo superoctava, & diesin. Memi-" nisse autem oportet, triten ipsum nunc vocare illam, quae in septem chordarum lyra erat paramese; antequam disiunctivus tonus interponeretur in octo chordarum systemate. Haec enim aberat a paranete, triemitonium incompositum, a quo intervallo interposita deinde chorda tonum abstulit. Reliquum vero hemitonium, inter triten, & paramesen, absumtum est in disiunctione. Recte ergo, quae olim erat trite, dia tessaron aberat a nete, quod intervallum nunc absumsit paramese illius loco. At hoc non intelligentes occurrunt, quod possibile non sit, triten a nete in ratione esse supertertia. Alii rursus non improbabiliter interpositum sonum, non inter mesen, & triten dicunt insertum, sed inter triten, & paraneten; atque hunc triten pro illa adpellatum; rursus triten factam esse paramesen in disiunctione; Philolaum vero primo nomine triten vocare illam, quae erat paramese, utpote dia tessaron distantem a nete.

Πάλιν οὖν ἀνελθόντες ἐπὶ τὸν πρότερον λόγον συνάπτομεν τὰ ἑξῆς. λέγοντες, ὅτι ἐναντίον τῇ κατὰ τὴν τάσιν συμμετρίᾳ, τῷ μὲν πλήθει ὀξυτονούσῃ τοὺς φθόγγους· τῇ δὲ ὀλιγότητι βαρυτονούσῃ, συμβέβηκε περὶ τὰ μήκη θεωρεῖσθαι καὶ τὰ πάχη τῶν χορδῶν, καὶ τῶν κοιλιώσεων τῶν αὐλῶν, κατὰ ἀντίστροφον μέντοι ἀναλογίαν. ἐν τούτοις γὰρ ἀνάπαλιν, αἱ μὲν βραχύταται 1 ὀξυτονοῦσιν· αἱ δὲ πλειονότητες βαρυτονοῦσιν. εἰ γάρ τις χορδῆς μακρᾶς, ὑπὸ μίαν καὶ τὴν αὐτὴν τάσιν κειμένης ἐπί τινι κανόνι, ἐξηρμένης δ' αὐτοῦ, ἐφ' ὅσον μὴ ψαύειν, τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης κρουσθείσης φθόγγον συγκρίνει πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς ἡμισείας, ἀποληφθείσης τῆς χορδῆς ὑπαγωγεῖ, ἢ τοιούτῳ τινὶ ἐκ τοῦ μεσαιτάτου, ἵνα μὴ περαιτέρω τοῦ ἡμίσους ὁ τῆς κρούσεως κραδασμὸς χωρήσῃ· διὰ πασῶν εὑρήσει ἀπὸ τὸν τῆς ἡμισείας πρὸς τὸν ἀπὸ τῆς ὅλης ψόφον μείζονα, ὅπερ ἐστὶ, διπλάσιον. ἐναντιοπαθῶς ταῖς τοῦ μήκους ἀνταποδόσεσιν. εἰ δὲ κατὰ τὸ τρίτον μέρος ἀκριβῶς μετρηθὲν, κατέχοι τὸν κραδασμὸν, τὸ ἀπὸ τοῦ διμοίρου φθέγμα ἡμιόλιον ἀναγκαίως ἔσται, πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς ὅλης, ἀντιστρόφως τῷ μήκει. εἰ δὲ κατὰ τὸ τέταρτον μέρος τῆς χορδῆς ἐγκόψειεν τῇ κρούσει, περαιτέρω προχωρεῖν οὐκ ἐῶν τὸν κραδασμὸν, ἐπίτριτον ἂν πρὸς τὸ ἀπὸ τῆς ὅλης ἠχή-

Regressi vero iterum ad priorem sermonem ea quae sequuntur, illi coniungimus, dicentes. E contrario illi, qui secundum tensionem est, commensui, qui multitudine sonos reddit acutos, paucitate, graves; accidere circa longitudines contemplationem fieri, & crassitudines chordarum, tibiarumque excavationes; nimirum secundum conversam proportionem. In his enim contra brevissimae acute sonant: longiores, graviter. Si quis enim longiore chorda, in quodam canone ad unam eamdemque tensionem sita, quae in tantum ab eo elevata sit, ut non tangat; sonum a tota pulsa conferat cum eo, qui a dimidia, absumta accurate media chorda per magadem, aut huiusmodi aliquid, ne ultra dimidium pulsationis vibratio progrediatur; sonitum, qui est a dimidia, ad eum, qui a tota, ipsius dia pason inveniet maiorem, hoc est, duplum: contraria adfectione longitudinis retributionibus. Quod si per tertiam partem adcurate mensuratam contineat vibrationem, sonitus a besse, sescuplus necessario erit eius, qui a tota; ratione longitudini contraria. Rursus si per quartam chordae partem pulsationem impedierit, non permittens vibrationem procedere ulterius, supertertium so-

rat Vitruvius lib. 1. cap. 1. *Hi autem inveniuntur raro, ut aliquando fuerunt Aristarchus Samius, Philolaus, & Architas Tarentini, Apollonius Pergaeus, Eratostenes Cyrenaeus, Archimedes, & Scopinas ab Syracusis, qui multas* A *res organicas, & gnomonicas, numero naturalibusque rationibus inventas, atque explicatas posteris reliquerunt.*

1 Βραχύταται) Scrib. βραχύτητες.

ſonuerit, quod a tribus partibus eſt, ad illud quod a tota; e contrario illi, quae a longitudine eſt, habitudini. Sicut & in tibiae, in quatuor aequales partes diſtributae, tribus foraminibus: ſi obturatis, digitorum impoſitione, primis foraminibus, ſonitum a tota tibia comparemus cum eo, qui e medio foramine emittitur; remiſsa digiti impoſitione duplus invenietur, & dia paſon, qui a medio foramine eſt ſonus, ad eum qui a tota tibia. Sed idem quoque ad eum, qui a foramine ſub ipſum exſiſtente, hoc eſt, ſito metam verſus, & ad infimum foramen, ſeſcuplus. Hic autem ad eum qui a tota, eſt ſupertertius. Ceterum ſonus, qui a foramine ad linguam ſito, ad eum qui a medio, eſt duplus; quadruplus vero ad eum, qui a tota; adfectione proportionibus ſecundum longitudines contraria. In fiſtulis quoque ſimile quid longitudines efficiunt; tum excavationem latitudines, ut & chordarum craſſitudines. Chordae enim duorum pedum longitudine duplum ſonant earum, quae ſunt pedum quatuor. Haec itaque eſt magnitudo diagrammatis in genere diatonico; ex bis dia paſon quadruplae latitudinis. Tantam enim vox ad certamen apta ſine ullo periculo conficit, aut lapſu, ad utrumque extremum: ut non facile incidere poſſit, vel in exilem ſtrepitum aſcendendo ad acutos, vel in tuſſientem, deſcendendo ad graves. Antiquae igitur lyrae, hoc eſt, quae erat chordarum ſeptem, ſecundum coniunctionem ex duobus tetrachordis conſtanti, ipſa meſe utraque diducente intervalla conſona; gravius quidem, quod eſt ad hypaten, in acutum; acutius vero, quod ad neten, in grave; adiunxere alia duo tetrachorda, utrumque ad extremum utrumque. Et quidem ad chordam, quae ab initio erat nete, tetrachordum, hyperbolaeon cognominatum, quia acutiore, & excellenti voce conſtitueretur, ab eadem rurſus ſecundum coniunctionem incipiens antiqua nete. Vt tribus ſolum ſonis adiunctis finem haberet intentum tetrachordum; quorum nomina merito facta ſunt huiuſmodi; trite hyperbolaeon; dein paranete hyperbolaeon; dein nete earumdem, ut nimirum ad diſtinctionem illud; quod ante ipſum erat tetrachordum, ipſi meſe coniunctum, ſic nominatos habeat ſonos; poſt meſen, triten ſynemmenon. Et univerſum illud acuti naturam habens, ab ipſa meſe numeratum, & ipſum rurſus ſeptem chordarum neceſſario efficitur. Ad chordam vero, quae ab initio erat hypate, in grave, alterum eorum, quae diximus adiunxere tetrachordum, rurſus ſecundum coniunctionem; una quoque numerata antiqua hypate, tamquam acutiore eorum, quae in ipſo ſunt ſonorum. Similiter vero, ad diſcrimen ordinis in priori tetrachordo obſervati, & hoc conſequutum eſt nomina nobiliora. Additum enim cuique eſt τὸ ὑπατῶν, *ſupremarum*, ut hypate hypaton, parypate hypaton, diatonus hypaton, aut lichanus hypaton. Nihil quippe differt utrocumque adpellemus. Atque hoc totum ſyſtema a meſe ad hypaton hypaten, contigit eſſe ſeptem chordarum; ex duobus coniunctis tetrachordis compoſitum, quamvis uno communi utantur ſono, anti-

ἠχήσειε τὸ ἀπὸ τῶν τριῶν μερῶν· ἐναντίως τῇ ἐκ τοῦ μήκους σχέσει. ὥσπερ καὶ ἐπὶ αὐλοῦ τρισὶ τρυπήμασιν, εἰς τέσσαρα ἴσα μήκη νεμεθέντος, εἰσφραγέντων τῶν πρώτων τρυπημάτων, τῇ τῶν δακτύλων ἐπιθέσει, τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου αὐλοῦ φθόγγον συμβάλλοιμεν πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ μέσου τρυπήματος ἐκπεμπόμενον, ἀνεθείσης τῆς τοῦ δακτύλου ἐπιθέσεως, εὑρεθείη ἂν διπλάσιος. καὶ διὰ πασῶν τε ὁ ἀπὸ τοῦ μέσου τρυπήματος φθόγγος πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου αὐλοῦ. ὁ δ' αὐτὸς καὶ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὑπ' αὐτὸν, κειμένου ἢ πρὸς τῷ βατῆρι κατωτάτω τρυπήματος, ἡμιόλιος. οὗτος δὲ πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου ἐπίτριτος. ὁ δὲ ἀπὸ τοῦ πρὸς τῇ γλώσσῃ δίφθογγος, πρὸς μὲν τὸν ἀπὸ τοῦ μέσου, διπλάσιος. τετραπλάσιος ἢ, πρὸς τὸν ἀπὸ τοῦ ὅλου, ἀντιπαθῶς ταῖς κατὰ μήκη ἀναλογίαις. κἀπὶ τῶν συρίγγων παραπλήσιόν τι τὰ μήκη ἀπεργάζεται. καὶ ἡ τῶν κοιλιώσεων ἢ εὐρύτητες, ὥσπερ καὶ αἱ τῶν χορδῶν παχύτητες. αἱ γὰρ δίκωλοι διπλάσιον ἠχοῦσι τῶν τετρακώλων. τὸ δὲ τοίνυν τὸ τοῦ διαγράμματος κύτος κατὰ τὸ διατονικὸν γένος, ἐκ τοῦ δὶς διὰ πασῶν τετραπλασίου πλάτους. τοσοῦτον γὰρ ἡ ἐναγώνιος φωνὴ διανύει χωρὶς κινδύνου τινὸς, ἢ ὀλισθήματος, ἐφ' ἑκάτερ.ν ἄκρον δυσέμπτωτος γινομένη· εἰς μέν κοκκυσμὸν κατὰ τὸ νητοειδέ· εἰς δὲ βηχίαν, κατὰ τὸ βομβυκέστερον τῶν ὑπ' αὐτῶν. τῇ τοίνυν ἀρχαιοτρόπῳ λύρᾳ, τουτέστι, τῇ ἑπταχόρδῳ, κατὰ συναφὴν ἐκ δύο τετραχόρδων συνεστώσῃ, τῆς μέσης αὐτῆς ἀμφότερα παραγούσης τὰ σύμφωνα διαστήματα· τὸ μὲν βαρύτερον, τὸ πρὸς τῇ ὑπάτῃ ἐπὶ τὸ ὀξὺ· τὸ δ' ὀξύτερον, τὸ πρὸς τῇ νήτῃ, ἐπὶ τὸ βαρὺ, προσῆψαν ἄλλα δύο τετράχορδα, ἑκάτερον ἐφ' ἑκατέρῳ ἄκρῳ. ἐπὶ μὲν τῇ ἐξ ἀρχῆς νήτῃ, τὸ ὑπερβολαίων ἐπικληθὲν, ὅτι ὀξυτέρᾳ, καὶ ὑπερβαλλούσῃ συνίστατο φωνῇ, ἀπ' αὐτῆς πάλιν κατὰ συναφὴν ἀρχόμενον τῆς πάλαι νήτης. ὥστε τριῶν μόνων φθόγγων προσαφθέντων, πέρας ἔσχε τὸ ἐπιταθὲν τετράχορδον. ὧν ὀνόματα τοιαῦτ' ἐγένετο εἰκότως. τρίτη ὑπερβολαίων. εἶτα νήτη τῶν αὐτῶν. ἵνα δὴ πρὸς ἀντιδιαστολὴν τὸ πρὸ αὐτοῦ τετράχορδον, τὸ τῇ μέσῃ συναφὲς, οὕτω ὀνομαζομένους σχῆμα τοὺς φθόγγους. μετὰ μέσην, τρίτην συνημμένων. εἶτα παρανήτη συνεμμένων. καὶ τὸ σύμπαν νητοειδὲς ἀπ' αὐτῆς τῆς μέσης ἀριθμουμένης ἑπτάχορδον πάλιν ἀναγκαίως καὶ αὐτὸ ἀποτελεῖται. ἐπὶ δὲ τῇ ἐξ ἀρχῆς ὑπάτῃ, ἐπὶ τὸ βαρὺ, τὸ ἕτερον τῶν λεχθέντων προσῆψαν τετράχορδον, πάλιν κατὰ συναφὴν, συνυπακουούσης αὐτῷ καὶ τῆς παλαιᾶς ὑπάτης. ὡς δὴ τῆς ὀξυτέρας τῶν ἐν αὐτῷ φθόγγων. παραπλησίως ἢ, ἕνεκα ἀντιδιαστολῆς τῆς πρὸς τὸ πρόσθεν τάξεως, καὶ τοῦτο ἔτυχεν ὀνομάτων εὐσημοτέρων. προσετέθη γὰρ ἑκάστῃ τὸ ὕπατον, οἷον ὑπάτη ὑπατῶν, παρυπάτη ὑπατῶν, διάτονος ὑπατῶν, ἢ λιχανὸς ὑπατῶν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει ὁποτέρως ἂν ὀνομάζειν. καὶ τοῦτο δὲ ὅλον τὸ σύστημα ἀπὸ τῆς μέσης ἐπὶ τὴν ὑπατῶν ὑπάτην, ἑπτάχορδον συνέβαινεν εἶναι, ἐκ δύο συναφῶν τετραχόρδων συγκείμενον, κἂν τῷ ἑνὶ κοινῷ χρωμένων φθόγγῳ, τῇ ἀρχαίᾳ ὑπάτῃ. ὥστε ἀπὸ ὑπάτης ὑπατῶν ἐπὶ νήτην ὑπερβολαίων τέσσαρα εἶναι τετράχορδα συνημμένα. εὑρίσκετο δὲ τρισκαιδεκάχορδον, διατονικῶς ἀμφοτέρωθεν ἑβδόμης τεταγμένης. (ἐπεὶ, ὡς προελέχθη, τὸν ὄγδοον φθόγ-

φθόγγον, τὸν διεστῶτα τόνῳ μεταξὺ μέσης καὶ τῆς ἀρχαίας τρίτης, παρενέθηκαν οἱ τὴν ἁρμονίαν ποικίλαντες. ἢ, ὡς ἔνιοι, μεταξὺ τρίτης καὶ παρανήτης. καὶ τὴν τοῦ διὰ πέντε ἔμφασιν τρανοῦντες. καὶ οὐκέτι ἡ μέση τῷ ὀνόματι μέση εὑρίσκετο. ἐν γὰρ χορδαῖς ἀρτιοπαγέσιν ἀδύνατον μέσην μίαν ὑπάρξαι, ἀλλὰ ἀναγκαίως ἑβδόμην τε καὶ ὀγδόην.) πάλιν προσέλαβον ὑπὲρ τὴν ὑπάτην, ἐξώτατον φθόγγον ἕνα, βαρύτατον τῶν ὄντων, ὃν ἐκ τούτου ἐκάλεσαν προσλαμβανόμενον, τόνου ἀπόστασιν καὐτὸν ἔχοντα πρὸς τὴν ὑπατῶν ὑπάτην, ἐπὶ τὸ βαρύ. ἵνα ὀκτάχορδα ἑκατέρωθεν τῆς μέσης ὑπάρξῃ τὰ συστήματα. καὶ ἡ μὲν ὡς ἀληθῶς μέση γένηται ἐν πεντεκαίδεκα φθόγγοις ὀγδόη ἑκατέρωθεν κειμένη. καὶ δὶς διὰ πασῶν τὸ σύμπαν τοῦ διαγράμματος μέγεθος, γένηται δὶς διπλάσιον, ὅπερ ἐστὶ, τετραπλάσιον. καὶ ἡ τάξις τῶν προσηγοριῶν τοιαύτη τις ἄνωθεν ᾖ. προσλαμβανόμενος. ἐφεξῆς εἶτα μετὰ ἀπόστασιν ὅλου τόνου, ὑπάτη ὑπάτων. εἶτα μεθ' ἡμιτόνιον, παρυπάτη ὑπάτων. εἶτα μετὰ τόνον, λιχανὸς ὑπατῶν· ἀπὸ τοῦ τὸν τῆς ἀριστερᾶς χειρὸς δάκτυλον, τὸν παρὰ τὸν ἀντίχειρα, τὸν οὕτω λιχανὸν καλούμενον, αὐτῷ ἀεὶ ἐπιτίθεσθαι. εἶτα μετ' ἄλλον τόνον, ὑπάτη μέσων. ἑξῆς δὲ μεθ' ἡμιτόνιον, παρυπάτη μέσων. μετὰ δὲ τόνον, λιχανὸς μέσων, ὃν καὶ διάτονον καλοῦσιν, ἀπ' αὐτοῦ τοῦ γένους τοῦ διατονικοῦ προσαγορεύοντες. εἶτα μετ' ἄλλον τόνον, μέση. εἶτα παράμεσος, μεθ' ὅλον τόνον. εἶτα τρίτη διεζευγμένων, μεθ' ἡμιτόνιον. εἶτα μετὰ τόνον, παρανήτη διεζευγμένων. καὶ μετ' ἄλλων, νήτη διεζευγμένων. ταύτῃ δ' ἑξῆς μεθ' ἡμιτόνιον, τρίτη ὑπερβολαίων. εἶτα μετὰ τόνον, παρανήτη ὑπερβολαίων. καὶ ἐπὶ πᾶσι μετὰ τόνον, νήτη ὑπερβολαίων. ἕνεκα δὲ ὑπομνήσεως τῆς τοῦ πρωτοτύπου κατὰ τὸ ἑπτάχορδον συναφῆς, παρεμβάλλεται μεταξὺ τοῦτε μέσων τετραχόρδου, καὶ τοῦ διεζευγμένων, ἄλλο τι λεγόμενον συνημμένον, εὐθὺς τὴν ἑαυτοῦ τρίτην ἔχον ἡμιτονίῳ διεστῶσαν ἀπὸ τῆς μέσης. εἶτα μετὰ τόνον, τὴν ἰδίαν παρανήτην. εἶτα μετ' ἄλλων τόνον, τὴν συνημμένην νήτην. ὁμότονον ἐκ παντὸς, καὶ ὁμόφωνον τῇ διεζευγμένῃ παρανήτῃ. ὥστε τετράχορδα μὲν ὑπάρχειν τὰ πάντα, πέντε· ὑπατῶν, μέσων, συνημμένων, διεζευγμένων, ὑπερβολαίων. τούτων δὲ διαζεύξεις μὲν εἶναι δύο· συναφὰς δὲ τρεῖς. διαζεύξεις μὲν, τήν τε μεταξὺ τοῦ συνημμένου καὶ τοῦ διεζευγμένου ὑπερβολαίων, καὶ τὴν μεταξὺ τοῦ προσλαμβανομένου καὶ ὑπάτης ὑπατῶν, ἑκατέραν ἀνὰ τόνου μέγεθος διεστῶσαν. συναφὰς δὲ τρεῖς. τήν τε ὑπατῶν πρὸς τὴν μέσων. καὶ τὴν αὐτῶν τῶν μέσων πρὸς τὴν συνημμένων. καὶ τελευταίαν, τὴν τῶν διεζευγμένων πρὸς τὴν τῶν ὑπερβολαίων. τούτων δὲ πάντων τὰς καθ' ἕκαστον φθόγγον εὑρέσεις, καὶ αἰτίας, καὶ προαγωγὰς, ὡς ἐγένοντο, καὶ ὑπὸ τίνων, καὶ πότε, καὶ ἐκ ποίας ἀφορμῆς, ἐν τοῖς κατὰ πλάτος ἀποδώσομέν σοι, ἀπὸ τετραχόρδου τὴν ἀρχὴν ποιησάμενοι μέχρι τῆς τελειοτάτης καταπυκνώσεως τῆς διὰ πασῶν. οὐ μόνον ἐν τῷ διατονικῷ τούτῳ γένει, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ χρωματικῷ, καὶ ἐν τῷ ἐναρμονίῳ, μετὰ μαρτυρικῶν παλαιῶν ἀξιοχρεωτάτων τὸ καὶ ἐλλογίμων ἀνδρῶν, καὶ προσεκθησόμεθα τὴν τοῦ πυθαγορικοῦ λεγομένου κανόνος κατατομὴν, ἀκριβῶς κατὰ τὸ βούλημα τοῦδε τοῦ διδασκάλου συντετελεσμένην, οὐχ ὡς ἐρα-

antiqua scilicet hypate. Vt ab hypate hypaton ad neten hyperbolaeon, quatuor sint tetrachorda coniuncta, quae inveniebantur tredecim habere chordas, septima utrimque toni intervallo ordinata. (Quoniam, ut ante dictum, octavum sonum, tono distantem, inter mesen, & antiquam triten interposuere, qui harmoniam variabant; aut, ut nonnulli, inter triten, & paraneten; ipsam dia pente manifeste exhibentes; unde, quae erat mese nomine non amplius mese inveniebatur. In chordis enim illis pari numero compactis impossibile est esse unam tantum mesen; sed necesse & septimam, & octavam.) Rursus adsumsere supra hypaten, externum omnino sonum unum, omnium qui sunt, gravissimum, quem inde vocarunt proslambanomenon, toni distantiam, & ipsum habentem ad hypaton hypaten, in grave, ut octo chordarum ab utraque meses parte sint systemata. Atque haec vere fiat mese in quindecim sonis, octava utrimque sita, ac bis dia pason exsistens cuncta diagrammatis magnitudo, fiat bis dupla, quod est, quadrupla; praeterea adpellationum ordo talis quidam sit inde a supremo. Proslambanomenos. Deinceps vero post integri toni distantiam, hypate hypaton. Deinde post hemitonium, parypate hypaton. Deinde post tonum lichanus hypaton, inde quod sinistrae manus digitus, qui iuxta pollicem est, atque ita lichanus vocatur, ipsi semper imponatur. Deinde post alium tonum, hypate meson. Deinceps post hemitonium, parypate meson. Post tonum vero, lichanus meson, quem & diatonum vocant, ab ipso genere diatonico nomen imponentes. Deinde post alium tonum, mese. Deinde paramesos, post integrum tonum. Deinde trite diezeugmenon, post hemitonium. Deinde post tonum, paranete diezeugmenon. Et post alium, nete diezeugmenon. Huic vero deinceps post hemitonium, trite hyperbolaeon Deinde post tonum, paranete hyperbolaeon. Et tamdem post tonum, nete hyperbolaeon. Vt vero admoneamur de primitiva, in septem chordarum lyra, coniunctione, interiicitur inter meson tetrachordum, & diezeugmenon, aliud quoddam, quod dicitur synemmenon; triten suam statim habens hemitonio distantem a mese. Deinde post tonum, propriam paraneten Deinde post alium tonum, neten synemmenon; eiusdem omnino tenoris, & vocis, cuius est diezeugmenon paranete. Vt tetrachorda in universum exsistant quinque: hypaton, meson, synemmenon, diezeugmenon, hyperbolaeon. In quibus duae sunt disiunctiones. Coniunctiones vero tres. Et quidem disiunctiones, tum illa, quae est inter neten synemmenon, & neten diezeugmenon; tum ista, quae inter proslambanomenon, & hypaten hypaton; utraque toni magnitudine distantiam habens. Coniunctiones vero tres: & illa, quae hypaton & meson, & ista, quae eorumdem meson est, & synemmenon; & ultima, quae diezeugmenon, & hyperbolaeon. Horum vero omnium, ad singulos sonos respiciendo, inventiones, tum caussas, & productiones, quomodo factae sint, & a quibus & quando, & qua occasione, in illis uberioribus tibi com-

commentariis trademus; a tetrachordo incepturi, ad perfectissimam usque condensationem ipsius dia pason. Neque id tantum in genere hoc diatonico, sed & in chromatico, & in enarmonio; cum testimoniis veterum, maxime idoneorum, & eloquentium virorum. Atque ibi una exponemus Pythagorici, qui dicitur, canonis sectionem, accurate secundum voluntatem huius doctoris confectam; non ut Eratosthenes male intellexit, aut Thrasyllus, sed ut Locrus ille Timaeus, quem & Plato sequutus est, usque ad septuplum, & vigecuplum. Vt vero secundum tria genera progressum habeas

ἐρατοσθένης παρήκουσεν 1 ἢ θράσυλλος 2, ἀλλ᾽ ὡς ὁ λοκρὸς τίμαιος 3, ᾧ καὶ πλάτων παρηκολούθησεν, ἕως τοῦ ἑπτὰ καὶ εἰκοσιπλασίου ἵνα. τὴν κατὰ τὰ τρία γένη προβίβασιν ἀπὸ προσλαμβανομένου μέχρι ὑπερβολαίας νήτης εὐτάκτως ἔκτασιν ἔχῃς, εὔλογον μικρὰ ἔτι ἄνωθεν προσϋπομνῆσαι, ἀπὸ τῶν ἤδη εἰρημένων ἀρξάμενον ἕνεκα σαφηνείας.

1 Οὐχ ὡς Ἐραθοσθένης παρήκουσεν) De Eratosthene, eiusque scriptis, memini nuper dicere in Notis ad Hesychium Milesium, quae nunc non itero. Addo tantum; scripsisse etiam, περὶ ἀνέμων. Observo apud Achillem Tatium in Aratum. Ἐπραγματεύσατο δὲ περὶ ἀνέμων καὶ Ἐρατοσθένης. Item, καταμερισμόν. Idem Achilles, loco citato. Περὶ δὲ τούτου φησὶν Ἐρατοσθένης ἐν τῷ καταμερισμῷ. Et σκευογραφικόν. Pollux in Praefatione libri x. Εὑρὼν δὲ ὀνόματος χρίσει τοῦτο Ἐρατοσθένην ἐν τῷ σκευογραφικῷ λέγειν, ἐπῆλθέ μοι ζητεῖν τὸ τοῦ Ἐρατοσθένους βιβλίον. Etiam ποιμενικά. Laudat Proclus ad Hesiodi lib. II. Τὸ γὰρ ἀμολγὸν ἐπὶ τοῦ ἀκμαίου τίθεται. Ἐρατοσθένης ἐν ποιμενικοῖς. Hoc loco commemorat Nicomachus. Τὴν τοῦ Πυθαγορικοῦ λεγομένου κανόνος κατατομήν.

2 Ἢ Θράσυλλος) Hunc ipsum esse arbitror, cuius meminit Achilles Tatius ad Aratum. Καὶ Ὑψικλῆς, καὶ Θράσυλλος, καὶ Ἄδραστος Ἀφροδισιεύς. Et mox iterum. Πολλοῖς δὲ περὶ τούτου πραγματεῖαι γεγόνασιν, ὥσπερ Θρασύλλῳ, καὶ Ἀδράστῳ τῷ ἀπὸ τοῦ περιπάτου, καὶ Ἀφροδισιεῖ. Et Demophilus in Ptolemaei Tetrabiblum. Καὶ γὰρ Ἀπολλινάριος ἐν τῇ τῶν ὁρίων διατάξει διαφωνεῖ πρὸς Πτολεμαῖον, καὶ ἀμφότεροι πρὸς Θράσυλλον καὶ Πετόσιριν. Item, cuius apud Suetonium mentio Augusto, capit XCVIII. ac Tiberio, cap. XIV. & Dionem libb. LV. LVIII. An ille ipse Mendesius, qui περὶ λίθων scripsit? Plutarchus meminit, lib. De Flum. Καθὼς ἱστορεῖ Θράσυλλος Μενδήσιος ἐν γ΄. περὶ λίθων. Item qui τὰ Αἰγυπτιακά. Meminit idem Plutarchus, libro citato. Καθὼς ἱστορεῖ Θράσυλλος ἐν τοῖς Αἰγυπτιακοῖς. Et ex illis locum hunc profert Stobaeus Serm. XCVIII. Ἐν Νείλῳ ποταμῷ τῆς Αἰγύπτου, πρότερον δὲ οὕτω καλουμένῳ Μέλας, γίνεται λίθος κυάμῳ παρόμοιος, ὃν ἂν κύνες ἴδωσιν, οὐχ ὑλακτοῦσι. ποιεῖ δ᾽ ἄριστα πρὸς τοὺς δαιμονιζομένους. ἅμα γὰρ αὐτὸν προστεθῆναι ταῖς ῥισὶν, ἐξέρχεται τὸ δαιμόνιον. Commemorat Thrasyllum quemdam Philosophum Porphyrius in Vita Plotini. Οὐδὲ γὰρ ἐγγύς τι τὰ Νουμηνίου, καὶ Κρονίου, καὶ Μοδεράτου, καὶ Θρασύλλου, τοῖς Πλωτίνου περὶ τῶν αὐτῶν συγγράμμασιν εἰς ἀκρίβειαν. Hunc ipsum existimo, qui scripsit περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Δημοκρίτου βιβλίων. Meminit Diogen. Laertius in Democrito, lib. IX. Ὡς δὲ Θράσυλλος ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ, περὶ τῆς ἀναγνώσεως τῶν Δημοκρίτου βιβλίων, κατὰ τὸ τρίτον ἔτος τῆς ἑβδόμης καὶ ἑβδομηκοστῆς Ὀλυμπιάδος. Et laudat eum pluries incerto Opere.

3 Ὡς ὁ Λοκρὸς Τίμαιος] Duo apud veteres Timaei; unus, Andromachi F. Tauromenites, Siculus, Historicus; alter Locrus, Philosophus. Suidas tres facit; sed quem primo loco Historicum nominat, eum sciendum eumdem esse cum tertio, Andromachi Fil. Tauromenite. Prioris scripta, περὶ Συρίας, καὶ τῶν αὐτῆς πόλεων καὶ βασιλέων, libris IV. Ἰταλικὰ, καὶ Σικελικὰ, libris VIII. Ἑλληνικὰ, καὶ Σικελικά. συλλογὴ ῥητορικῶν ἀφορμῶν, libris LXVIII. Ὀλυμπιονῖκαι, & χρονικὰ πραξίδια. Est videre apud Suidam, quem citavi. Laudat Σικελικὰ Antigonus in Mirab. Histor. I. Τίμαιος, ὁ τὰς Σικελικὰς ἱστορίας συγγεγραφὼς, ἐν Ῥηγίῳ φησί. Et Parthenius Erot. XXIX. Περὶ Δάφνιδος ἱστορεῖ Τίμαιος Σικελικοῖς. Et inde erunt, quae Sophocles Grammaticus profert ad Apollonii Argonaut. lib. IV. Τίμαιος Τρινακρίαν φησὶ καλεῖσθαι τὴν Σικελίαν, ὅτι τρεῖς ἄκρας ἔχει. Ex Italicis est, quod commemorat Porphyrius De Vita Pythagorae. Τίμαιος δ᾽ ἱστορεῖ τὴν Πυθαγόρου θυγατέρα καὶ παρθένον οὖσαν ἡγεῖσθαι τῶν παρθένων ἐν Κρότωνι. Et Tertullianus De Spectaculis, cap. V. *Lydos ex Asia transvenas in Etruria consedisse, ut Timaeus refert, duce Tyrrheno, qui fratri suo cesserat regni contentione.* Varie illum testem nuncupant Polybius, Plutarchus, Strabo, Pollux, Athenaeus, Stephanus, Agatharchides, Scholiastes Apollonii, & alii. Corruptum existimo nomen eius apud Isaacium Tzetzen in Commentar. ad Lycophronem. Τίμαιος ὁ Σικελικός φησι, Διότιμον τὸν Ἀθηναίων ναύαρχον παραγενόμενον εἰς Νεάπολιν κατὰ χρησμὸν θῦσαι τῇ Παρθενόπῃ. Hodie editur, Τίμερος ὁ Σ. Alter ab eo, ut dixi, Locrus fuit, Philosophus Pythagoricus, cuius etiam meminit Hierocles in carmina Pythagorae. Ὡς Πλάτωνι δοκεῖ, καὶ Τιμαίῳ τῷ Πυθαγορείῳ. Eius liber, περὶ ψυχᾶς κόσμω καὶ φύσιος, hodie exstat. Atque ab isto Dialogum inscripsit Plato. Scripsit quoque, περὶ τοῦ παντός. Proclus in Timaeum Platonis. Ὁμολογεῖται παρὰ πάντων, ὅτι τοῦ Πυθαγορικοῦ Τιμαίου βιβλίον ὁ Πλάτων λαβὼν, ὃ περὶ τοῦ παντὸς αὐτῷ σύγκειται, τὸν τῶν Πυθαγορείων τρόπον τιμαιογραφεῖν ἐπεχείρησεν. Item μαθηματικὰ, & περὶ τοῦ Πυθαγόρου βίου. Suidas. Τίμαιος, Λοκρὸς, φιλόσοφος, Πυθαγόρειος. μαθηματικά. περὶ φύσεως. περὶ τοῦ Πυθαγόρου βίου. Neque alius censendus, qui scripsit, περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι λέξεων. Meminit Bhotius in Bibliotheca. Ἀνεγνώσθη Τιμαίου πρὸς Γετιανὸν περὶ τῶν παρὰ Πλάτωνι λέξεων κατὰ στοιχεῖον, βραχὺ πονημάτιον, ἐν ἑνὶ λόγῳ.

habeas ordinatum, a proslambanomeno usque ad neten hyperbolaeon, atque extensionem ratione constitutam; pauca quaedam altius repetenda admonere debeo, ab iis, quae iam dicta sunt, ob perspicuitatem incepturus.

Φθόγγος ἐστὶ φωνὴ ἄτομος, οἷον μονὰς καθ' ἀκολουθίαν. ὡς δὲ οἱ νεώτεροι, ἐπίπτωσις φωνῆς ἐπὶ μίαν τάσιν καὶ ἁπλῆν. ὡς δ' ἔνιοι, ἦχος ἀπλατὴς, κατὰ τόπον ἀδιάστατος. διάστημα δ' ἐστὶ, δυοῖν φθόγγων μεταξύτης. σχέσις δὲ, λόγος ἐν ἑκάστῳ διαστήματι, μετρητικὸς τῆς ἀποστάσεως. διαφορὰ δὲ, ὑπερβολὴ ἢ ἔλλειψις φθόγγων πρὸς ἀλλήλους. κακῶς γὰρ οἴονται, οἱ νομίζοντες διαφορὰν καὶ σχέσιν τὸ αὐτὸ εἶναι. ἰδοὺ γὰρ τὰ δύο πρὸς τὸ ἓν, διαφορὰν μὲν ἔχει τὴν αὐτὴν, ἣν ἓν πρὸς δύο· σχέσιν δὲ οὐ τὴν αὐτήν. τὰ μὲν γὰρ δύο, διπλάσια· τὸ δὲ ἓν, ἥμισυ. καὶ πάλιν ἐν πᾶσιν ἀριθμητικῆς μεσότητος ὅροις τρισὶν ἢ καὶ πλείοσι, διαφορὰ μὲν ἡ αὐτὴ ἐν πᾶσι. σχέσις δὲ, ἄλλη καὶ ἄλλη. περὶ τούτων δὲ πλατύτερον εἴσῃ ἐν τοις κατὰ πλάτος. σύστημα δέ ἐστι δυοῖν ἢ πλειόνων διαστημάτων σύνοδος. ἀλλὰ τῶν μὲν διαστημάτων οὐδεὶς φθόγγος πρὸς τὸν συνεχῆ σύμφωνος, ἀλλὰ πάντως διάφωνος· τῶν δὲ συστημάτων ἐστί τινα σύμφωνα, τινὰ δὲ καὶ διάφωνα. σύμφωνα μὲν, ἐπειδὰν οἱ περιέχοντες φθόγγοι, διάφοροι τῷ μεγέθει ὄντες, ἅμα κρουσθέντες, ἢ ὅπως ποτὲ ἠχήσαντες, ἐγκραθῶσιν ἀλλήλοις οὕτως, ὥστε ἑνοειδῆ τὴν ἐξ αὐτῶν φωνὴν γενέσθαι, καὶ οἷον μίαν· διάφωνοι δὲ, ὅτ' ἂν διεσχισμένη πως καὶ ἀσύγκρατος ἡ ἐξ ἀμφοτέρων φωνὴ ἀκούηται.

Sonus est vox indivisibilis; tamquam unitas, per consequentiam, ut vero iuniores. Casus vocis in unam tensionem, ac simplicem. Vt nonnulli: strepitus latitudine carens, secundum locum distantiam non habens. Intervallum est, quod inter duos sonos exsistit. Habitudo autem, ratio in quolibet intervallo, distantiam mensurans. Differentia vero, excessus, aut defectus sonorum inter sese. Male enim opinantur, quicumque putant idem esse differentiam, & habitudinem. Ecce enim duo ad unum, differentiam quidem habent eamdem, quam unum ad duo, at non eamdem habitudinem. Namque duo unius sunt dupla: unum vero dimidium duorum. Ac rursus in omnibus Arithmeticae medietatis terminis tribus, aut etiam pluribus, differentia quidem eadem est in omnibus; habitudo vero, alia, atque alia. Verum de his latius cognosces in iis diffusioribus commentariis. Systema est duorum, aut plurimum intervallorum coitio. Porro intervallorum nullus sonus ad continuum est consonus, sed omnino dissonus. At systematum quaedam sunt consona, quaedam dissona. Consona quidem, quum continentes soni, diversi magnitudine exsistentes, una pulsi, aut quomodocumque aliter sonantes, inter se ita commiscentur, ut quae ex ipsis est, unius formae vox evadat, & quasi una: dissona vero, quum diffissa quodam modo, & impermista ex ambobus vox auditur.

Ἐπεὶ δὲ τὸ πρώτιστον καὶ στοιχειωδέστατον σύμφωνον, τὸ διὰ τεσσάρων ἐστὶν, ἐν τετραχόρδῳ συνεχεῖ, λόγῳ δὲ ἐπιτρίτῳ, εὐλόγως κατὰ τοῦτο τῶν τῆς μελῳδίας τριῶν γενῶν αἱ παραλλαγαὶ εὑρίσκονται πρὸς ἀλλήλας. τὸ μὲν γὰρ διατονικὸν, περὶ οὗ καὶ προέφαμεν, οὕτως προχωρεῖ· ἡμιτόνιον. εἶτα τόνος. εἶτα τόνος. τρία διαστήματα ἐν τέσσαρσιν ἀριθμοῖς, ὅ ἐστι φθόγγοις. καὶ ἐκ τούτου γε διατονικὸν καλεῖται, ἐκ τοῦ προχωρεῖν διὰ τῶν τόνων αὐτὸ μονώτατον τῶν ἄλλων. τὸ δὲ χρωματικὸν οὕτως προβιβάζεται· ἡμιτόνιον. εἶτα ἄλλο ἡμιτόνιον. εἶτα ἐπὶ τούτοις ἀσύνθετον τριημιτόνιον, ἵνα καὶ τοῦτο, εἰ καὶ μὴ ἐκ δύο τόνων καὶ ἡμιτονίου ἄντικρύς ἐστιν, ἀλλ' οὖν ἴσα ἔχον φαίνηται τὰ διαστήματα δυσὶ τόνοις καὶ ἡμιτονίῳ. πέντε γὰρ ἡμιτόνια, ἴσα δυσὶ τόνοις καὶ ἡμιτονίῳ. τὸ δὲ ἐναρμόνιον τὴν προκοπὴν φυσικῶς τοιαύτην ἔχει· δίεσις, ὅπερ ἐστὶν ἡμιτονίου ἥμισυ. καὶ πάλιν ἄλλη δίεσις, συναμφότεραι ἡμιτονίῳ ἴσαι. καὶ τὸ λειπόμενον τοῦ τετραχόρδου, ὅλον δίτονον ἀσύνθετον. ἵνα καὶ τοῦτο δυσὶ τόνοις καὶ ἡμιτονίῳ ἴσον ᾖ. ἐνδοτέρω γὰρ τούτων συμφωνῆσαι ἀδύνατον φθόγγον φθόγγῳ. δῆλον οὖν ὅτι αἱ παραλλαγαὶ τῶν γενῶν οὐκ ἐν τέσσαρσι φθόγγοις τοῦ διὰ τεσσάρων διαφορὰν λαμβάνουσιν, ἀλλ' ἐν μόνοις τοῖς δυσὶ μέσοις, ἐν μὲν οὖν χρωματικῷ ὁ τρίτος ἠλλάγη φθόγγος πρὸς τὸ διάτονον. ὁ δὲ δεύτερος τῷ μὲν διατονικῷ ὁ αὐτός ἔμεινεν· ὁμοτονεῖ δὲ τῷ τοῦ ἐναρμονίου τρίτῳ. ἐν δὲ τῷ ἐναρμονίῳ οἱ δύο μέσοι ἐξηλλάγησαν πρὸς τὸ διάτονον. ὥστ' ἀντικεῖσθαι τὸ ἐναρμόνιον τῷ διατόνῳ· μέσον δ' αὐτῶν ὑπάρχειν, τὸ χρωματικόν. μικρὸν γὰρ παρέτρεψεν, ἓν μόνον ἡμιτόνιον ἀπὸ τοῦ διατονικοῦ. ἔνθεν δὲ καὶ χρῶμα ἔχειν

Quoniam vero primum omnium, & simplicissimum consonum est ipsum dia tessaron, in tetrachordo continuo; ratione vero supertertia; merito secundum hoc trium modulationis generum variationes inter se inveniuntur. Etenim diatonicum, de quo & ante diximus, sic progreditur, hemitonium, deinde tonus, deinde tonus. Tria intervalla in quatuor numeris, hoc est, sonis. Atque hinc quoque adpellatur diatonicum, quod ipsum ex reliquis omnino solum per tonos progrediatur. Chromaticum vero ita progreditur, hemitonium; deinde aliud hemitonium; deinde insuper incompositum triemitonium. Vt & hoc, licet ex duobus tonis, & hemitonio ex adverso non constituatur; aequalis tamen habere adpareat intervalla duobus tonis, & hemitonio. Enarmonium porro progressum naturaliter huiusmodi habet: Diesis, quod & hemitonii dimidium. & rursus alia diesis, ambae coniunctae hemitonio aequales; & reliquum tetrachordi, integrum ditonum incompositum. Vt & hoc duobus tonis, & hemitonio fit aequale. Intra hos enim impossibile est sonum consonare sono. Quare manifestum, generum varietates non in quatuor sonis ipsius dia tessaron differentiam capere, sed in solis duobus mediis. In chromatico igitur tertius sonus mutatus est a diatono; at secundus cum diatonico quidem mansit idem, eumdem vero sonum habet quem enarmonii tertius. Porro in enarmonio duo medii mutati sunt respiciendo ad diatonum, ut enarmonium oppositum sit diatono; medio vero ipsorum sit chromaticum. Parum enim abscessit, uno tantum hemitonio, a diatonico. Vnde & chro-

& chroma, *colorem* habere dicimus homines versalites. Itaque in tetrachordo extremi soni, stantes adpellantur; neque enim variant in ullo generum; medii vero mobiles, nimirum in enarmonio, in chromate autem secundus & mobilis est, & non mobilis. Ad diatonum enim non recidit, quod tamen facit ad enarmonium. Porro quum ipsa dia pason sit systema, sive a mese usque ad proslambanomenon, sive a mese usque ad neten hyperbolaeon, in octo chordis; quumque dia tessaron sit duorum tonorum, & hemitonii, ac dia pente, trium tonorum, & hemitonii; non statim sex tonorum, ut iuniores putant, efficitur; sed quinque tonorum, & duorum, quae dicuntur hemitoniorum. Quae si vere dimidia tonorum essent, quid prohiberet, quo minus tonus ex ipsis conficeretur, ac sex tonorum ipsa exsisteret? Huius vero demonstrationem in illis diffusis Commentariis declarabimus. Adstipulatur autem nobis & in supra positis verbis Philolaus, inquiens: Harmonia autem quinque habet superoctava, & duas dieses; hoc est, duo hemitonia, quae tonum unum facerent, si vere dimidia tonorum essent.

Commistis igitur in uno diagrammate tribus inter se generibus, nomina erunt talia: Proslambanomenos; hypate hypaton; parypaton hypaton enarmonios. Parypate hypaton chromatice, & diatonos. Enarmonios hypaton. Chromatice hypaton. Diatonos hypaton. Hypate meson. Parypate meson enarmonios. Parypate meson chromatice, & diatonos. Meson enarmonios. Meson chromatice. Meson diatonos. Mese. Trite synemmenon enarmonios. Trite synemmenon chromatice, & diatonos. Synemmenon enarmonios. Synemmenon chromatice. Synemmenon diatonos. Nete synemmenon. Paramese. Trite diezeugmenon enarmonios. Trite diezeugmenon chromatice, & diatonos. Enarmonios diezeugmenon. Chromatice diezeugmenon. Diatonos diezeugmenon. Nete diezeugmenon. Trite hyperbolaeon enarmonios. Trite hyperbolaeon chromatice, & diatonos. Enarmonios hyperbolaeon. Chromatice hyperbolaeon. Diatonos hyperbolaeon. Nete hyperbolaeon.

Huic vero festinatae scriptioni ignoscens; nosti enim, quod in ipso itinere faciendo mihi animi omnino suspenso hoc mandaris, secundum morem tuum mitissimum, & ubique prudentissimum; gratam illam habe tamquam primitias aliquas, & expiationem. Exspecta autem Diis permittentibus plenissimam, & omnino perfectam de his ipsis tractationem, quam celerrime prima quaque occasione tibi a me mittendam.

ἔχειν λέγομεν τοὺς εὐτρεποὺς [1] ἀνθρώπους. οἱ μὲν οὖν τετραχόρδου ἄκροι, ἑστῶτες φθόγγοι λέγονται. οὐ γὰρ μετατρέπονται ἐν οὐδενὶ τῶν γενῶν· οἱ δὲ μέσοι, κινούμενοι. ἔν γε τῷ ἐναρμονίῳ· ἐν δὲ τῷ χρώματι ὁ δεύτερος κινούμενός τε καὶ οὐ κινούμενος. πρὸς μὲν γὰρ τὸ διάτονον, οὐ μεταπίπτει· πρὸς δὲ τὸ ἐναρμόνιον, μεταπίπτει. σύστημα δὲ οὖσα ἡ διὰ πασῶν, εἴτε ἀπὸ μέσης ἕως προσλαμβανομένου, νἴτε ἀπὸ μέσης ἕως νήτης ὑπερβολαίας ἐν ὀκτὼ χορδαῖς· τῆς τε διὰ τεσσάρων δύο τόνων καὶ ἡμιτονίου οὔσης, τῆς διὰ πέντε τριῶν τόνων καὶ ἡμιτονίου ὑπαρχούσης, οὐκ εὐθὺς ἓξ τόνων, ὡς οἱ νεώτεροι νομίζουσιν, ἀποτελεῖται, ἀλλὰ πέντε τόνων, καὶ δύο τῶν λεγομένων ἡμιτονίων. ἅπερ εἰ ὡς ἀληθῶς ἡμίση τόνων ὑπῆρχε, τί ἐκώλυε, τόνον ἐξ αὐτῶν ἀποτελεῖσθαι, καὶ ἓξ τόνων ὑπάρχειν αὐτήν; τὴν δὲ τούτου ἀπόδειξιν ἐν τοῖς κατὰ πλάτος ποικιλότητι σαφηνιοῦμεν. συμφήσει δὲ ἡμῖν καὶ ἐν τῇ προκειμένῃ λέξει Φιλόλαος, λέγων· ἁρμονία δὲ, πέντε ἐπόγδοα καὶ δύο διέσιες. τουτέστι δύο ἡμιτόνια, ἃ πεποιήκει ἕνα τόνον, εἴπερ ἦν ὡς ἀληθῶς ἡμίση τόνων.

Ἀναμεμιγμένων οὖν ὑπὸ τὸ αὐτὸ διάγραμμα τῶν τριῶν ἀλλήλοις γενῶν, τὰ ὀνόματα ἔσται τοιαῦτα. προσλαμβανόμενος. ὑπάτη ὑπατῶν. παρυπάτη ὑπατῶν ἐναρμόνιος. παρυπάτη ὑπατῶν ἐναρμόνιος. παρυπάτη ὑπατῶν χρωματική, καὶ διάτονος ἐναρμόνιος ὑπάτων. χρωματικὴ ὑπατῶν. διάτονος ὑπατῶν. ὑπάτη μέσων. παρυπάτη μέσων ἐναρμόνιος. παρυπάτη μέσων χρωματικὴ, καὶ διάτονος. μέσων ἐναρμόνιος. μέσων χρωματική. μέσων διάτονος. μέση. τρίτη συνημμένων ἐναρμόνιος. τρίτη συνημμένων ἐναρμόνιος. τρίτη συνημμένων χρωματικὴ, καὶ διάτονος. συνημμένων ἐναρμόνιος. συνημμένων χρωματική. συνημμένων διάτονος. νήτη συνημμένων. παραμέση, τρίτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος. Ἰρίτη διεζευγμένων χρωματικὴ, καὶ διάτονος. ἐναρμόνιος διεζευγμένων. χρωματικὴ διεζευγμένων. διάτονος διεζευγμένων. νήτη διεζευγμένων τρίτη ὑπερβολαίον ἐναρμόνιος. τρίτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, καὶ διάτονος. ἐναρμόνιος ὑπερβολαίων, χρωματικὴ ὑπερβολαίων. διάτονος ὑπερβολαίων. νήτη ὑπερβολαίων.

Τῆς δὲ γραφῆς ταύτης τῇ ἐπείξει συγγινώσκουσα. σύνοισθα γὰρ, ὅτι ἐν αὐτῇ τῇ ὁδεύσει ἐπέταξας παντοίως μετεώρῳ κατὰ τὸν ἡμερώτατόν σου τρόπον, καὶ κοινὸν [2] νοημονέστατον. ἀπόδεξαι μὲν ὡς ἀπαρχήν τινα καὶ ἐξευμενισμόν· προσδέχου δὲ θεῶν ἐπιτρεπόντων πληρεστάτην, καὶ παντοίως ἐντελεστάτην τὴν περὶ αὐτῶν τούτων τεχνολογίαν, αὐτίκα μάλα σοι ὑπ' ἐμοῦ πεμφθησομένην, μετὰ τῆς πρώτης ἀφορμῆς.

N I-

---

1 Εὐτρεποὺς) Scrib. εὐπρεπεῖς.
2 Καὶ κοινόν) Scrib. καὶ νῦν. Ortum mendum ex repetitione verbi καί.

ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ

ΓΕΡΑΣΣΗΝΟΥ, ΠΥΘΑΓΟΡΙΚΟΥ

ΑΡΜΟΝΙΚΗΣ

ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ

Βιβλίον δεύτερον.

ΤΗΝ λύραν, τὴν ἐκ τῆς χελώνης, φασὶ τὸν ἑρμῆν εὑρηκέναι, καὶ κατασκευάσαντα ἑπτάχορδον, παραδεδωκέναι τὴν μάθησιν τῷ ὀρφεῖ. ὀρφεὺς δὲ ἐδίδαξε θάμυριν καὶ λῖνον. λῖνος ἡρακλέα, ὑφ' οὗ καὶ ἀνῃρέθη. ἐδίδαξε δὲ καὶ ἀμφίονα τὸν θηβαῖον, ὃς ἐπὶ τῶν ἑπτὰ χορδῶν ἑπταπύλους τὰς θήβας ᾠκοδόμησεν. ἀναιρεθέντος δὲ τοῦ ὀρφέως ὑπὸ τῶν θρακικῶν γυναικῶν, τὴν λύραν αὐτοῦ βληθῆναι εἰς τὴν θάλασσαν. ἐκβληθῆναι δὲ εἰς ἄντισσα πόλιν τῆς λέσβου. εὑρόντας δὲ ἁλιέας ἐνεγκεῖν τὸν λύραν πρὸς τέρπανδρον. τὸν δὲ κομίσαι εἰς αἴγυπτον. εὑρόντα δὲ αὐτὸν ἐκπονήσαντα ἐπιδεῖξαι τοῖς ἐν αἰγύπτῳ ἱερεῦσιν, ὡς αὐτὸν πρωθευρετὴν γεγενημένον. τέρπανδρος μὲν οὕτως λέγεται τὴν λύραν εὑρηκέναι. ἀχαιοὺς δὲ ὑπὸ κάδμου τοῦ ἀγήνορος παραλαβεῖν τὴν καταρχήν.

Εἰσὶν ἓν οἱ ἀριθμοὶ, ἐξ ὧν ποιοῦσιν οἱ μουσικοὶ τὰ τονιαῖα διαστήματα, ἐπὶ μὲν τοῦ διὰ τεσσάρων, ὅ φασιν ἐν ἐπιτρίτῳ λόγῳ θεωρεῖσθαι, τοῦ συνεστῶτος ἐκ δύο τόνων καὶ τινός. οἷον τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ ὑπάτης ὑπατῶν, καὶ καταλήγοντος εἰς ὑπάτην μέσων, λαμβάνει ἀριθμὸν ἐπίτριτον, τὸν σνς'. πρὸς τὸν ρϞβ'. καὶ ἀπὸ τούτου τοῦ ρϞβ'. διὰ τῶν ἐπογδόων λόγων, ἐν οἷς θεωρεῖται τὰ τονιαῖα διαστήματα, συμπληροῦσι τὸ σνς'. ἐπιτείνουσι τοίνυν ἀπὸ τοῦ ρϞβ'. τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν σις'., ὅς ἐστιν ἐπόγδοος τοῦ ρϞβ'. περιέχει γὰρ τὸν ρϞβ'. καὶ τὸ ὄγδοον αὐτοῦ τὰ κδ'. καὶ πάλιν ἀπὸ τοῦ σις'. ἐπιτείνουσι τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν σμγ'. ἐπόγδοον ὄντα τοῦ σις'. περιέχει γὰρ αὐτὸν, καὶ τὸ ὄγδοον αὐτοῦ τὰ κζ. εἰς δὲ τὴν συμπλήρωσιν τοῦ διὰ τεσσάρων καὶ διακοσίων νς'. ἀριθμοῦ, λείπει τὰ ιγ'. ἅπερ οὔτε τοῦ πρώτου τόνου ἐστὶν ἥμισυ, τοῦ ἐν τῷ κδ'. ἀριθμῷ θεωρουμένου· οὔτε τοῦ δευτέρου, τοῦ ἐν τῷ κζ. ἐπὶ δὲ τοῦ διὰ πέντε, ὃ ἐν ἡμιολίῳ λόγῳ κεῖται, καὶ συνέστηκεν ἐκ τριῶν τόνων καὶ τινός. οἷον τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ παρυπάτης μέσων, καὶ καταλήγοντος εἰς τρίτην διεζευγμένων, κατασκευάζουσι τὸ προκείμενον οὕτω. λαμβάνουσιν ἡμιόλιον ἀριθμόν τινα, τὸν ψξή. πρὸς τὸν φιβ'. διὰ τῶν ἐπογδόων, ἐν οἷς θεωρεῖται τὰ τονιαῖα διαστήματα, καὶ τοῦ καταλειπομένου λείμματος, ἀναπληροῦσι τὸν ψξή. ἀπὸ τοίνυν τοῦ φιβ'. ἐπιτείνουσι τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν φος'. ὅς ἐστιν ἐπόγδοος τοῦ φιβ'. αὐτὸν γὰρ τὸν φιβ'. περιέχει, καὶ τὸ ὄγδοον αὐτοῦ, τὰ ἑξήκοντα τέσσαρα. πάλιν ἀπὸ τοῦ φος'. ἐπιτείνουσι τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν χμή. ἐπόγδοον ὄντα τοῦ φος'. ἐπειδὴ περιέχει αὐτόν τε καὶ τὸ ὄγδοον αὐτοῦ, τὰ οβ'. πάλιν ἀπὸ τοῦ χμή. ἐπιτείνουσι τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν ἐπόγδοον αὐτοῦ ψκθ'. ἐπόγδοον ὄντα τοῦ χμή. ἐπειδὴ τῷ πά. ἀριθμῷ ὑπερέχει αὐτοῦ, ὅς

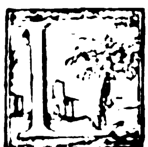
NICOMACHI

GERASSENI, PYTHAGORICI

HARMONICES

MANVALIS

LIBER SECVNDVS.

LYram ex testudine fabrefactam Mercurium invenisse, eiusque doctrinam, quum prius septem ab ipso chordis instructa esset, Orpheo tradidisse ferunt. Orpheus deinde docuit Thamirin, & Linum. Linus Herculem, a quo est & interemtus. Sed & Amphionem Thebanum docuit, qui ad septem chordarum lyram Thebas portis septem celebres condidit. Orpheo postea a Thraciae mulieribus interfecto, lyram eius in mare proiectam perhibent; quae ad Antissam, Lesbii urbem sit eiecta. Piscatores vero inventam forte ad Terpandrum adtulisse, qui illam in AEgyptum secum delatam, & exquisite elaboratam, AEgyptiis Sacerdotibus monstrans, primum eius inventorem se gessit. Atque ita lyram Terpander invenisse dicitur. Vetustiores rursus a Cadmo, Agenoris filio inventionis principium arcessunt.

Porro numeri, ex quibus tonorum intervalla Musici constituunt, in ipso dia tessaron, quod in supertertia ratione considerari aiunt, continentur. Hoc autem ex duobus tonis & aliquo constat: ut est intervallum ab hypate hypaton incipiens, & in hypate meson desinens. Numerum sumunt supertertium, ut CCLVI. ad CXCII. Atque ab hoc CLXXXXII. per superoctavas rationes progrediendo, in quibus tonorum intervalla considerantur, complent ipsum CCLVI. Intendunt itaque ab ipso CXCII. tonum, faciuntque CCXVI. qui superoctavus est ipsius CXCII. Continet enim hunc CXCII. & insuper octavam eius partem, nimirum XXIV. Rursus a CCXVI. intendunt tonum, faciuntque CCXLIII. qui superoctavus est ipsius CCXVI. Ipsum enim continet, & ipsius octavam partem XXVII. Ad complendum vero dia tessaron, ad numerum usque CCLVI. desunt XIII. quae neque primi toni sunt dimidium, qui in numero XXIV. spectatur; neque secundi, qui in numero XXVII. Ceterum in ipso dia pente, quod in ratione sesquialtera ponitur, atque ex tribus tonis & aliquo constat; ut, quod incipit a parypate meson, & desinit in triten diezeugmenon; propositum ita construunt. Sesquialterum aliquem sumunt numerum, ut DCCLXVIII. ad DXII. atque ab hoc per rationes superoctavas, in quibus tonorum intervalla contemplantur, & relictum residuum, complent ipsum DCCLXVIII. Igitur a DXII. intendunt tonum, faciuntque DLXVI. qui superoctavus est ipsius DXII. Ipsum enim DXII. continet, & octavam eius partem. sexaginta quatuor. Rursus a DLXXVI. intendunt tonum, & faciunt DCXLVIII. qui super-

perοctavus est ipsius DCXIIX. quia excedit ipsum LXXXI. numero, qui superoctavus est ipsius DCLXVIII. Sed ad complendum numerum sesquialterum, ipsum DCCLXVIII. desunt XXXV. Sed illa nec ipsius LXIV. sunt dimidium, in quo prior consideratur; nec ipsius LXXII. in quo tonus secundus; nec ipsius LXXXI. in quo tertius; quod tonus in duo hemitonia accurate non dividatur. Porro & in dia tessaron, constante ex tono, & residuo, & tono; ut, quod incipit a proslambanomeno, & desinit in hypaton diatonum, concinnant ita: Sumunt iterum numerum aliquem supertertium, ut CCLXXXVIII. ad CCXVI. atque a CCXVI. intendunt tonum, faciuntque CCXLIII. qui superoctavus est ipsius CCVI. ipsumque superat numero XXVII. Quoniam vero haut amplius possumus ab ipso CCXLIII. intendere tonum; non enim ipse invenitur consummare superoctavum; remittendo a CCLXXXVIII. facimus superoctavum toni. Est vero CCLVI. sub superoctavus ipsius CCLXXXVIII. quia continetur ab ipso CCLXXXVIII. totus, & pars ipsius octava XXXII. Quare ex illa a CCXVI. facta, per superoctavum, toni intensione inveniebatur ipse CCXLIII. sed toni facta remissione CCLVI. Vt vero omnis compleatur medius numerus, desunt XIII. quae nec ipsorum XXVII. nec ipsorum XXXII. sunt dimidia. Atqui alias tota distantia ipsius diatessaron in prius dictis numeris est LXXII. Sed in illo quidem, qui per intensionem est, superoctavo numero, inventus est ipse XXVII. in isto vero, qui per remissionem, ipse XXXII. Iam vero si a LXXII. auferamus, & XXVII. & XXXII. relinquimus XIII. quae nec ipsius XXVII. nec ipsius XXXII. sunt dimidia. Rursus in dia pente, quod constat ex tono, & residuo, & duobus tonis; ut quod incipit ab hypaton diatono, & desinit in mesen; illud ita conficiunt. Sesquialterum aliquem sumunt numerum, ut mille CCIVC. ad DCCCLXIV. atque ab hoc intendunt tonum, faciuntque ipsum DCCCCLXXII. qui numero CIIX. superat ipsum DCCCLXIV. Quoniam vero haut amplius a CCIƆLXXII. possumus intendere tonum; per remissionem illum invenimus. Quare remittimus a CIƆCCXCVI. ipsum CIƆCLII. qui ab illo superatur, numero CXLIV. qui octava pars est ipsius CIƆCLII. Rursus igitur a CIƆCLII. remittimus tonum, & invenimus CIƆXXIV. qui sub superoctavus est ipsius CIƆCLII. & ab illo superatur numero CXXIIX. qui octava pars est ipsius CIƆXXIV. Itaque a CIƆXXIV. ad CCIƆLXXII. in quo sistitur, qui per intensionem fiebat tonus a DCCCLXIV. desunt LII. Nullus vero inventus est numerus, cuius hic sit dimidius; neque CVIII. neque CXXVIII. neque CXLIV. in quibus inveniebantur tonorum intervalla.

ἐστιν ὄγδοος τοῦ χμή. εἰς δὲ πλήρωσιν τοῦ ἡμιολίου ἀριθμοῦ τοῦ ψξή. τὰ λειπόμενά εἰσι λθ΄. ἀλλ' οὔτε τοῦ ξδ΄. ἐστὶν ἥμισυ, ἐν ᾧ ὁ πρότερος θεωρεῖται τόνος· οὔτη τοῦ οβ΄. ἐν ᾧ ὁ δεύτερος τόνος· οὔτε τοῦ πά. ἐν ᾧ ὁ τρίτος. οὐδὲ γὰρ τόνος εἰς δύο ἡμιτόνια πρὸς ἀκρίβειαν διαιρεῖται. οὐ μὴν ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ διὰ τεσσάρων, τοῦ συνεστῶτος ἐκ τόνου, καὶ λείμματος, καὶ τόνου. οἷον τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ προσλαμβανομένου, καὶ καταλήγοντος εἰς ὑπατῶν διάτονον, κατασκευάζουσιν οὕτω. λαμβάνεται πάλιν ἐπίτριτον ἀριθμόν τινα, τὸν σπή. πρὸς τὸν σις΄. καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ σις΄. ἐπιτείνουσι τόνον, καὶ ποιοῦσι τὸν σμγ΄. ἐπόγδοον ὄντα τοῦ σις΄. καὶ τῷ κζ΄. ὑπερέχοντα. ἐπεὶ δὲ οὐκέτι δυνάμεθα ἀπὸ τοῦ σμγ΄. ἐπιτεῖναι τόνον. ἐπόγδοον γὰρ αὐτὴν ἀπαρτίζοντα οὐχ εὑρίσκομεν. κατὰ ἄνεσιν ποιοῦμεν τοὺς σπή. ὑπεπόγδοον τόνον. ἔστι δὲ ὑπεπόγδοος τοῦ σπή. ὁ σνς΄. ὅτι περιέχεται ὑπὸ τοῦ σπή. ὅλος, καὶ τὸ ὄγδοον αὐτοῦ τὰ λβ΄. ἐκ μὲν οὖν τῆς ἀπὸ τοῦ σις΄. γινομένης κατὰ τὸ ἐπόγδοον τοῦ τόνου ἐπιτάσεως εὑρίσκετο ὁ σμγ΄. τοῦ τόνου γενομένης ἀνέσεως ὁ σνή. ἀλλ' ἵνα συμπληρωθῇ πᾶς ὁ μεταξὺ ἀριθμὸς, λείπεται ὁ ιγ΄. ἅπερ οὔτε τῶν κζ΄. οὔτε τῶν λβ΄. ἐστὶν ἡμίση. καὶ ἄλλως τὸ πᾶν σύστημα τοῦ διὰ τεσσάρων ἐπὶ τῶν προειρημένων ἀριθμῶν ἐστιν οβ΄. ἀλλ' ἐν μὲν τῷ κατὰ τὴν ἐπίτασιν ἐπογδόῳ ἀριθμῷ εὑρεθήσεται ὁ κζ΄. ἐν δὲ τῷ κατὰ τὴν ἄνεσιν, ὁ λβ΄. εἰ δὲ ἀπὸ τοῦ οβ΄. ἀφέλωμεν τὸν κζ΄. καὶ τὸν λβ΄. καταλείπομεν ἐστιν ιγ΄. μήτε τῶν κζ΄. μήτε τῶν λβ΄. ὄντα ἡμίση. πάλιν ἐπὶ τοῦ διὰ πέντε, τοῦ συνεστῶτος ἐκ τόνου, καὶ λείμματος, καὶ δύο τόνων. ὡς τοῦ ἀρχομένου ἀπὸ ὑπατῶν διατόνου, καὶ καταλήγοντος εἰς μέσην, καὶ κατασκευάζουσιν οὕτως. λαμβάνουσιν ἡμιόλιόν τινα ἀριθμὸν, τὸν χίλια σϟς΄. πρὸς τὰ ωξδ΄. καὶ ἀπὸ τούτου ἐπιτείνουσι τόνον καὶ ποιοῦσι τὸν, ϡοβ΄. τῷ ρή. ὑπερέχοντα τοῦ ωξδ΄. ἐπεὶ δὲ οὐκ ἔτι ἀπὸ τοῦ ϡοβ΄. δυνάμεθα ἐπιτεῖναι τόνον, κατὰ ἄνεσιν αὐτὸν εὑρίσκομεν. ἀνίεμεν τοίνυν ἀπὸ τοῦ ͵ασϟς΄. τοῦ ͵αρνή. ὑπερεχόμενον ὑπ' αὐτοῦ τῷ ρμδ΄. ἀριθμῷ, ὅς ἐστιν ὄγδοος τοῦ ͵αρνβ΄. πάλιν τοίνυν ἀπὸ τοῦ ͵αρνβ΄. ἀνίεμεν τόνον, καὶ εὑρίσκομεν τὸν ͵ακδ΄. ἐπόγδοον ὄντα τοῦ ͵αρνβ΄. καὶ ὑπερεχόμενον ὑπ' αὐτοῦ τῷ ρκή. ἀριθμῷ, ὅς ἐστιν ὄγδοος τοῦ ͵ακδ΄. ἀπὸ τοίνυν τοῦ ͵ακδ΄. ἐπὶ τὸν ϡοβ΄. ἐν ᾧ ἵσταται ὁ κατὰ τὴν ἐπίτασιν ἀπὸ τοῦ ωξδ΄. διαλείπει νβ΄. οὐδενός γε ἐν τοῖς τόνοις εὑρεθέντος ἀριθμοῦ, οὗ οὗτός ἐστιν ἥμισυς, οὔτε τοῦ ρή. οὔτε τοῦ ρκή. οὔτε τοῦ ρμδ΄. ἐν τούτοις γὰρ ἦν εὑρισκόμενα τὰ τονιαῖα διαστήματα.

EIVSDEM NICOMACHI.

Nicomachus supremam atque primam chordam ait adpellatam esse hypaten, in septem chordarum lyra divisione facta: quoniam & Saturnus supremus est, & primus a sphaera fixa. Neten vero, Lunam: tamquam ultimam reliquorum orbium. Mesen, Solem. Illarum quae ab utraque parte sunt netes & hypates, parypaten quidem attributam Iovi; paramesen vero non Mercurio, sed Veneri; ordine perverso, nisi scripturae sit erratum. Paramesen Marti. Triten, Veneri. Porro acutam esse Lunam, quae netes habet rationem: gra-

ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ.

Ὅτι Νικόμαχος τὴν ἀνωτάτην καὶ πρώτην χορδὴν ὑπάτην κεκλῆσθαί φησιν, ὡς ἑπταφθόγγῳ διαιρέσεων. διότι καὶ ὁ ♄ ὕπατος καὶ πρῶτος ἀπὸ τῆς ἀπλανοῦς. νεάτην δὲ, τὴν σεληνην, ὡς ἂν ἐσχάτην τῶν ἄλλων σφαιρῶν. μέσην δὲ, τὸν ἥλιον. τὰς δὲ παρ' ἑκάτερα τῆς νήτης καὶ ὑπάτης, τὴν μὲν παρυπάτην κατὰ τὸν δία· τὴν δὲ παρανήτην, οὐ κατὰ τὸν ἑρμῆν, ἀλλὰ κατὰ τὴν ἀφροδίτην ἀτάκτως. εἰ μὴ γραφικὸν εἴη τὸ πταῖσμα. τὴν δὲ παραμέσην, κατὰ τὸν ἄρεα. τὴν δὲ τρίτην, κατὰ τὴν ἀφροδίτην. καὶ τὴν μὲν ὀξεῖαν, τὴν σελήνην, ἥγε νήτης ἔχει λόγον. τὸν δὲ βαρὺν, τὸν κρό-

κρόνου, εἴπερ ὑπάτην 1. οἱ δὲ δὴ πρῶτοι ἀπὸ τῶν πρὸς ἡμᾶς ἀρξάμενοι, ὑπάτην μέν φασι τὸν πρῶτον τὸν τῆς σελήνης, ὡς ἂν ἀρχὴν φθόγγων· νεάτην δὲ, ὡς ἐσχάτην ἀφ' ἡμῶν, τὴν τοῦ κρόνου. ἡ μὲν γὰρ ὑπάτη τοῖς γεννητοῖς 2 οἰκειοτέρα, διότι ἐν πολλῇ οὐσίᾳ δύναμις ἐλάττων. ἵνα διὰ μὲν τὸ χθόνιον ἔχῃ τὸ πολύ· διὰ δὲ τὸ πολὺ, τὸ ἀσθενές. ἐν τῷ γὰρ ἓν εἶναι τό τε μάλιστα ἐστὶν ὃ δύναται. κατὰ τοῦτο οὖν ἡ ὑπάτη τῇ σελήνῃ ἀποδοθῇ. ὡς ἂν καὶ αὐτῇ ποικίλῃ τινὶ καὶ πολυτρέπτῳ, καὶ μὴ τοσαύτην ἐχούσῃ δύναμιν, διὰ τὴν ποῤῥωτέρω τῶν πρώτων ἀπόστασιν, καὶ καθότι δὲ στάσις τις ὥσπερ ἐστὶν, ἄχρι τοῦδε τῶν οὐρανίων, ὥσπερ καὶ τῶν ἀπὸ νήτης φθόγγων ἐπὶ τὴν ὑπάτην, οὐκ ἐπιδεχομένων ὁμοούσιον ἑτέραν φύσιν εἰς τὰ πρόσω. διὰ τοῦτο τῇ σελήνῃ ἀπεδόθη. καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς πρώτῃ προσβάλλομεν ὡς περιγειοτέρᾳ τῇ σελήνῃ. καὶ ὁ φθόγγος ὁ βαρὺς ἀπὸ τῶν κοίλων τῶν προσλαγόσι τῶν κατωτάτω τοῦ σώματος ἄρχεται. ὁ δὲ ὀξὺς ἀπὸ τῶν ὤτων τε καὶ τὰ ἄνω μόρια. νεάτη τοίνυν ἡ τοῦ κρόνου, διότι μήτε προσθήκης ἐστὶν ἐπιδεκτικὴ, καὶ τὰ ἄλλα ἐμπεριέχει ἐν τῇ ἑαυτῇ οὐσίᾳ τε καὶ δυνάμει. οὐκοῦν καὶ διὰ τὸ εἶναι τὴν μὲν βραδεῖαν· τὸν δὲ ταχὺν, ἐν τῷ κατὰ τὰ αὐτὰ τῷ κόσμῳ φέρεσθαι, καὶ καθ' ὑπόληψιν τοὺς πλάνητας ἡ σελήνη ὑπάτη. ὁ μὲν γὰρ κρόνος μάλιστα ἐγγυτέρω τῆς ἀπλανοῦς τυγχάνει, τριακοστῷ μοίρας ἀπολειπόμενος. ὥστε ἐν ὁμαλῷ κινήματι δύο λεπτὰ ἡμερήσια ἀποτρεπέσθαι τῆς ὅλης, ὃ δὴ τριακοστὸν μέν ἐστι μοίρας. τὴν δὲ σελήνην τῷ ὁμαλῷ κινήματι αὐτῆς καὶ μέσῳ ἐξετάζοντας εὑρίσκειν ἐστὶν ἀπολειπομένην μοίρας ιγʹ. ιδʹ. ὥστε εὐλόγως τὸν μὲν εἶναι πάντων ὀξύτατον· τὴν δὲ εἶναι πάντων βραδυτέραν.

gravem vero, Saturnum, siquidem hypaten. Qui vero primi a nobis vicinioribus incipiunt, hypaten quidem dicunt primum ipsius Lunae orbem, tamquam principium sonorum: Neten vero, ut a nobis ultimam, orbem Saturni. Quippe hypate generatis est aptior, quod in substantia multa virtus sit debilior. Vt propter terrenum habeat copiam; & propter copiam, debilitatem. Dum enim unum quid est, illud maxime est quod potest. Atque hanc ob caussam hypate attributa est Lunae, utpote quae & ipsa varia sit, ac multis modis mutabilis: neque tantam vim habeat propter longiorem a primis distantiam. Imo quasi statio quaedam sit, caelestibus ad hanc usque se moventibus; quemadmodum & sonis a nete usque ad hypaten: quae eiusdem secum substantiae aliam naturam non recipiat in anteriorem partem. Hinc Lunae est adtributa. Nam & nos primae occurrimus Lunae, ut terrae viciniori. Iam quoque sonus gravis e cavis productus, ab iis incipit quae sunt circa profunda, & corporis infima; acutus vero, ab auribus, & partibus superioribus. Nete igitur est orbis Saturni, quod nec additamentum recipiat, & reliqua in sua essentia contineat ac potestate. Quare etiam quod illa sit tarda; hic vero celer, dum eodem quo mundus, motu circumaguntur, ut opinio est, ipsi planetae Luna existit hypate. Saturnus enim omnium proximus est orbi fixo; tricesimo unius partis remotus. Vt motu aequali duo minuta diurna a toto removeatur; quod partis est tricesimum: Lunam vero aequali motu suo, & medio inquirentes veniemus discendentem partes XIII. ad XIV. Vt merito ille quidem sit omnium acutissimus; haec vero, omnium tardissima.

Ὅτι ὅσοι τῇ ὀγδόῃ χορδῇ προσκαθῆψαν ἑτέρας, οὐ λόγῳ τινὶ, τῇ δὲ πρὸς τοὺς ἀκροατὰς ψυχαγωγίᾳ προήχθησαν. ὥσπερ δὴ καὶ θεόφραστός τε ὁ πιερίτης τὴν ἐννάτην χορδὴν προσκαθῆψε 3. καὶ ἱστιαῖος τὴν δεκάτην ὁ κολοφώνιος 4. τιμόθεος ὁ μιλήσιος τὴν ἑνδεκάτην 5, καὶ ἐφεξῆς ἄλλοι. ἔπειτ' εἰς ὀκτωκαιδεκάτην ἀνήχθη χορδὴν τὸ πλῆθος παρ' αὐτῶν. ὥσπερ καὶ φερεκράτης ὁ κωμικὸς ἐν τῷ ἐπιγρα-

Quicumque octavae chordae alias adiunxere, non ratione aliqua, sed ut auditorum animos demulcerent, sunt adducti. Sicut & Theophrastus Pierites nonam chordam addidit. & Histiaeus decimam, ille Colophonius. Timotheus Milesius undecimam, & deinceps alii. Deinde ad octavam decimam perducta est multitudo, Vti & Pherecrates Comicus, in Chirone, ita inscripta fabula,

1 Εἴπερ ὑπάτην) Scrib. ὅπερ ὑπάτης.

2 τοῖς γεννητοῖς) Scrib. ταῖς γεννηταῖς.

3 Ὥσπερ δὴ καὶ Θεόφραστός τε ὁ Πιερίτης τὴν ἐννάτην χορδὴν προσκαθῆψε) Aliter Plinius lib. VII. cap. LVI. Sed de Theophrasto Pierite emendandus est Boethii locus De Musica lib. I. capit. XX. *Theophrastus autem Pieriotes ad graviorem partem unam addidit chordam, ut faceret totum enneachordum.* Hodie editur. *Prophrastus autem Pieriotes.* Apud Nicomachum nostrum est, ὁ Πιερίτης. Sed Pieriae urbis civis Πιερίτης, & Πιεριώτης dicebatur, ut videre est apud Stephanum περὶ πόλεων.

4 Καὶ Ἱστιαῖος τὴν δεκάτην ὁ Κολοφώνιος) Boethius loco citato. *Histiaeus Colophonius decimam in graviorem coaptavit chordam.*

5 Τιμόθεος ὁ Μιλήσιος ἑνδεκάτην) Plinius nonam addidisse ait, non undecimam, lib. VII. cap. LVI. Athenaeus lib. XIV. ex Artemone tradit, accusatum hoc nomine apud Lacedaemonios Timotheum, quod Musicam corrupisset; verum parato quodam supervacuas fides

A praecidere, ostendisse stantem apud ipsos parvam Apollinis imaginem, in cuius lyra totidem omnino fides essent, eodem etiam ordine dispositae; atque ita absolutum. Ἀρτέμων δ' ἐν τῷ πρώτῳ περὶ τοῦ Διονυσιακοῦ διαστήματος, Τιμόθεόν φησι τὸν Μιλήσιον παρὰ τοῖς πολλοῖς δόξαι πολυχορδοτέρῳ συστήματι χρήσασθαι τῇ μαγάδι. διὸ καὶ παρὰ τοῖς Λάκωσιν εὐθυνόμενον ὡς παραφθείροι τὴν ἀρχαίαν μουσικήν. καὶ μέλλοντός τινος ἐκτέμνειν αὐτοῦ τὰς περιττὰς τῶν χορδῶν, δεῖξαι παρ' αὐτοῖς ὑπάρχοντα Ἀπολλωνίσκον, πρὸς τὴν αὐτὴν

B σύνταξιν ἰσόχορδον λύραν ἔχοντα, καὶ ἀφεθῆναι. Contra Laconica exactum tradunt alii: inter quos Boethius De Mus. lib. I. cap. I. *Quoniam vero eis Timotheus Milesius, super eas, quas ante repererat, unum addidit nervum, ac multipliciorem Musicam fecit, exegere de Laconica; consultumque de eo factum est.* Et mox ipsum decretum adponit.

la, ipsos ob mollitiem circa cantus reprehendere videtur. Sunt itaque omnes chordae in tribus generi-

γραφόμενῳ χέρωνι 1, κὰταμεμφόμενος αὐτῶν τ̀ περὶ τὰ μέλη ῥαδιυργίας φαίνεται. αἱ μὲν ὖν πᾶσαι χορδαὶ

---

1 Φερεκράτης ὁ Κωμικὸς ἐν τῷ ἐπιγραφομένῳ χέρονι) Scribe, Χέρωνι. Inter Pherecratis Comici fabulas una fuit, Χέρων inscripta. Eius meminit Priscianus etiam lib. XVIII. Sed corruptus locus est, & emendandus. *Attici multa per ellipsin proferunt, vel pleonasmon. Pherecrates* ἐν Χέρωνι. Perperam hodie editur, ἐν Χέροσι. Etymologici Auctor κ̀ ἄτλα. Φερεκράτης ᾗ ἐκ χ́ρῶν. Corrige. Φ. δὲ ἐν Χέρωνι; quod doctissimo quoque Sylburgio animadversum video. In ista fabula de hoc Timothei Milesii facto conqueritur Pherecrates. Ipsum locum,
B etsi non expresso fabulae nomine, habes apud Plutarchum lib. De Musica; quem operae pretium est inspicere. Videtur autem tota ea fabula de Musica agere Comicus; & ita inscripsisse a Chirone, qui Achillem, heroasque alios, Musicam docuerit. Accipio ex alio eiusdem Plutarchi, eodem isto libro, loco. Χρῆσιν ᾗ μυσικῆς προσήκυσαν ἀνδρὶ ὁ καλὸς Ὅμηρος ἐδίδαξε. δηλῶν γὰρ ὅτι ἡ μυσικὴ πολλαχοῦ χρησίμη, τ̀ Ἀχιλλέα πεποίηκε τ̀ ὀργὴν πέτ]οντα τ̀ πρὸς τ̀ Ἀγαμέμνονα, διὰ μυσικῆς ἧς ἔμαθε πα-
C ρὰ τῦ σοφωτάτυ Χέρωνος. Sed dubitatum apud quosdam video, an haec Pherecratis fabula esset. Ecce apud Athenaeum lib. IX. Καὶ παρὰ τῷ τ̀ Χέρωνα πεποιηκότι, τ̀ εἰς Φερεκράτην ἀναφερόμϑον, ἐπὶ ἡδύσματος ἡ παροψὶς κεῖται. Et mox. Φερεκράτης ἢ ὁ πεποιηκὼς τ̀ Χέρωνα. Rursum lib. XIV. Ὁ ᾗ τ̀ Χείρωνα πεποιηκὼς, τ̀ εἰς Φερεκράτην ἀναφερόμϑον, φησίν. Quidam enim Nicomachum rhythmicum auctorem faciebant. Idem Athenaeus docet extremo libro VIII.
D Ἐπὶ νῦν ὖ λαμβάνοντες τὰ εἰρημένα ὑπὸ τῦ τὸν Χείρωνα πεποιηκότος, εἴ τε Φερεκράτης ἐςὶν, εἴ τε Νικόμαχος ὁ ῥυθμικὸς, ἢ ὅς τις δή ποτε. Sed age, per hanc occasionem de Pherecrate Comico, eiusque Comoediis, disseramus. Suidas ait XVII. fuisse. Φερεκράτης Ἀθηναῖος Κωμικὸς, ὃς Ἀλεξάνδρῳ συνεςράτευσεν. ἐδίδαξε δράματα ιζ'. Sed corruptum numerum puto; quippe plures mihi observatae. Recensebo eas ordine. Prima ΑΓΑΘΟΙ. Pollux lib. VII. capit. XXXIII. Ἰσχαδοπῶλαι ᾗ Φερεκράτης ἐν τοῖς
E Ἀγαθοῖς ἐπὶ ἰσχάδων ἔφη. Secunda ΑΓΡΙΟΙ. Athenaeus lib. VI. Φερεκράτης μὲν γὰρ ἐν Ἀγρίοις φησίν. Et lib. VII. Ὧν εἷς ἐςὶ καὶ ὁ κωμῳδοποιὸς Φερεκράτης. ὗτος γὰρ ἐν τοῖς ἐπιγραφομένοις φησὶν Ἀγρίοις. Pollux loco iam citato. Φερεκράτης δ' εἴρηκεν ἐν Ἀγρίοις, βύρσας γλευκαγωγύς. Scholiast. Aristophanis Avibus. Φαίνον] τ̀ Λυκῦργον Αἰγύπτιον εἶναι νομίζοντες, ἢ τὸ γένος, ἢ τὺς τρόπυς. Φερεκράτης Ἀγρίοις. Et ad Concionantes. Καὶ ἐν Ἀγρίοις Φερεκράτης.

Πρὶν ἀνακυκῆσαι τὺς ἀπίυς ἁρπαζέτω.
F Corrige eumdem ad Equites. Δηλῦ] δὲ ὑπὸ Φερεκράτυς ἐν τοῖς Ἀγρίοις. Hodie editur, ἐν τοῖς ἄγροις. Iterum ad Aves. Μνημονεύ] ᾗ αὐτῦ κ̀ Φερεκράτης ἐν Ἀγρίοις. Etiam illic editur, ἐν Ἀγροῖς. Foedius mendum alibi apud eumdem ad Vespas. Δῆλον δὲ ἐκ τ̀ Φερεκράτυς ἀγγείων. Omnino rescribe, ἐκ τ̀ Φερεκράτους

A Ἀγρίων. Et apud Themistium in Orat. Ὑπὲρ τῦ λέγειν. αὐτὺς ᾗ ἐλιγίαν πρὸς τὸ πλῆθος, καθάπερ τὺς Ἀγρίυς ὓς ἐδίδαξε Φερεκράτης. Editur, τὺς Ἀργύυς. Sed hoc quoque viro erudito in Notis ibi observatum. Designat hanc ipsam fabulam Plato in Protagoram istis verbis. Ἀλλ' εἶεν ἄγριοί τινες, οἷοί περ ὓς πέρυσι Φερεκράτης ὁ ποιητὴς ἐδίδαξεν ἐπὶ Ληναίῳ. Edita autem fuit praetore Aristione. Observo apud Athenaeum lib. V. Ἐδιδάχθησαν ᾗ οἱ Ἄγριοι (τὺς Φερεκράτυς) ἐπ' Ἀριςίωνος ἄρχοντος.
B Id fuit anno IV. Olymp. LXXXIX. Anonymus in Descriptione Olympiadum, eius Olympiadis isto anno. Φερεκράτης τὺς Ἀγρίυς ἐδίδαξε. Ita emendo; nam hodie corrupte itidem illic scribitur, τὺς Ἀργείυς. Tertia, ΑΥΤΟΜΟΛΟΙ. Clemens Strom. VII. Καὶ ὅ γε Κωμικὸς ἐκεῖνος Φερεκράτης ἐν Αὐτομόλοις χαριέντως αὐτὺς πεποίηκεν τὺς θεὺς καταμεμφομένυς τοῖς ἀνθρώποις. Corrigendus Suidas in πασυδῆ. ἔςι δὲ ἐν Αὐτομόλοις Φερεκράτυς. Hodie editur, ἐν αὐτομολεῖς Φ. Vide eumdem in ἀκαλήφη, & ςραγγαλίδες.
C Laudant quoque Pollux lib. VII. cap. XXXII. Athenaeus libb. III. & IX. Harpocration in καρκῖνος. Scholiastes Aristophanis Equitibus. Quarta, ΓΡΑΥΣ. Athenaeus lib. VI. Φερεκράτης Γραυσί.

Σοὶ δ' ὐδὲ θᾶσσον Σμικυθίων ἐπισιτιεῖ.

Suidas in Ἀθηναία. Ἀλλ' ἰδὺ, Φερεκράτης ἐν Γραυσί φησιν.

Ἀθηναίαις αὐταῖς τε κ̀ τ̀ συμμάχοις.

Quinta, ΓΡΑΦΕΙΣ. Athenaeus lib. IX. Φερεκράτης ἐν Γραφεῦσί φησιν,

Ἀπόπεμψον ἀγγέλλοντα τ̀ περιςερόν.
D Corruptum censeo Suidae locum. Ἐδίδαξε δράματα ιζ'. Φερεκράτης, πετάλη γράφει. Ac mutilum quoque. Videtur enim instituisse catalogum; e quo duo tantum tituli superstites; itaque rescribendum. Φερεκράτης. *** πετάλη. γραφεῖς. ***. Mendum etiam apud Pollucem lib. X. cap. XXXVI. Ἀορτῆρα δὲ τ̀ ζωςῆρα Φερεκράτης ἐν γράμμασι κέκληκεν. Scrib. Φ. ἐν Γραφεῦσι. Sexta, ΔΟΥΛΟΔΙΔΑΣΚΑΛΟΣ. Citat Athenaeus libris VI. VII. IX. XI. Pollux lib. X.
E cap. XII. Καὶ ἐγκεντρίδας ᾗ τοῖς ποσὶ κατὰ τὰς πτέρνας οἱ ἱππεύοντες περιεδῦντο, Φερεκράτης εἴρηκεν ἐν Δυλοδιδασκάλῳ. Septima, ΕΠΙΛΗΣΜΩΝ; sive, ΘΑΛΑΣΣΑ. Athenaeus extremo lib. VIII. Ἐμφανίζ] ᾗ Φερεκράτης περὶ τύτων ἐν Ἐπιλήσμονι ἢ Θαλάσσῃ ὕτως. Simpliciter citat, ἐν Ἐπιλήσμονι iterum libb. III. & VII. Pluraliter laudat Schol. Aristophanis ad Vespas. Μνημονεύ] τῦ ἔθυς Κρατῖνος μὲν ἐν Δηλιάσι, Φερεκράτης ᾗ ἐν Ἐπιλήσμοσιν. Et iterum alibi ad eamdem fabulam. Φερεκράτης ἐν Ἐπιλήσμοσι.
F Puto meliorem Athenaei lectionem. Monstrum mendi est apud eumdem ad easdem Vespas; quod tamen numeri singularis, quem praeferimus, vestigia habet. Καὶ Φερεκράτης ἐν ἐπισολῇ. μόνιός τις παρέθηκε κράνην. χαρακτηρίζ] ᾗ τὺς μικροκλέπτας. Restituo. Καὶ Φερεκράτης ἐν Ἐπιλήσμονι. ὅςις παρέθηκε κράνη. Octava, ΙΠΝΟΣ; sive, ΠΑΝΝΥΧΙΣ. Harpocration in ἰπνός.

θαὶ κατὰ τὰ τρία γένη, εἴτε ϗ πλέω, εἴκοσι ϗ ὀκτὼ τὸ πλῆθος. ὧν ὔτε πλέυς, ὔτε ἐλάττυς, διὰ τὸ μὴ ἐπιδέχεσθαι τὴν τῶν ἀνθρώπων φωνήν. μήτε ἐπὶ τὸ βαρὺ παρὰ ταύτας βαρύτερον τὺς λεγομένυς παρ' αὐτῶν βυκανισμὺς ϗ βηχίας, φθέγμα-

neribus, sive etiam pluribus, viginti octo multitudine. Nec plures his, nec pauciores, quod humana vox recipere illas nequeat. Vt nec in grave praeter has gravior reperiatur, ob dictas ab ipsis buccinationes, & sonitus tussi adsimiles; voces

---

νος. Ἔστι γῦν δρᾶμα Φερεκράτυς, Ἰπνὸς ἢ Παννυχίς. Athenaeus extremo lib. XIII. Διὸ ϗ Φερεκράτης ἐν Ἰπνῷ ἢ Παννυχίδι φησί. Ita recte emendat Vir Clarissimus, Isaacus Casaubonus. Corruptus quoque Iulii Pollucis locus lib. X. cap. XLVII. Φερεκράτης δὲ ἐν ἱππῶν, καταλέγων τὰ ἐργαλεῖα τῆς παιδοτριβικῆς,

Ἤδη μὲν ᾤαν λυομένυ προζώννυνται.

Rescribe, Φ. δὲ ἐν Ἰπνῷ καταλέγων τ'. Suidas in ἀτέδρα. Δεῦρο κατέδραν. Φερεκράτης Ἰπνῷ. Schol. Aristophanis ad Pacem. Μέμνηται δὲ καὶ Φερεκράτης ἐν Παννυχίδι τῦ κυμβείου, ϗ τῦ καταϰτῦ κοττάβυ. Laudat quoque Eustathius ad Iliad. μ'. Φερεκράτης Ἰπνῷ.

Ἀνέπληστα τὼ ὀφθαλμὼ πάλης φυσῶν τὸ πῦρ.

Nona, ΚΟΡΙΑΝΩ. Hephaestion in Enchiridio, ubi de metro Elegiaco. Καὶ τὸ ἐκ τῶν ἀντισπαστικῶν δὲ, καταληκτικῶν διμέτρων, δικατάληκτον ὁ Φερεκράτης ἑνώσας σύμπτυκτον ἀνάπαιστον καλεῖ, ἐν τῇ Κοριανοῖ. Pollux lib. X. cap. XLVI. Οἱ δὲ Ἀττικοὶ, κόικα. ὡς Φερεκράτης Κοριανοῖ. Etymologici Auctor in Ὑοσκύαμος. Καὶ ὑοσκυαμᾶν, τὸ μεμηνέναι, ϗ παραπαίειν. ὡς Φερεκράτης Κοριανοῖ. Ita recte emendatum a Sylburgio. Occurrit apud Athenaeum locis pluribus. Decima, ΚΡΑΠΑΤΑΛΛΟΙ. Schol. Aristophanis ad Plutum. Καὶ Φερεκράτης ἐν Κραπατάλλοις. Iterum ad Vespas. Φερεκράτης Κραπατάλλοις.

Ὦ δέσποτ' Ἀγυιεῦ, ταῦτα σὺ μέμνησό μυ.

Laudat Pollux etiam lib. VII. capit. XXXII. & lib. IX. cap. VI. Vndecima, ΛΑΜΙΑ. Scholiast. Aristophanis ad Pacem. Ἀρσενικῶς δὲ τὴν Λαμίαν. ὑπὲρ ἧς ὁ Φερεκράτης λέγει ἐν τῷ ὁμωνύμῳ δράματι, ὅτι σκυτάλην ἔχυσα ἐπέρδετο. Duodecima, ΛΗΡΟΙ. Athenaeus lib. IIII. Φερεκράτης Λήροις.

Ὡς ὐχὶ τυτὶ ῥύγχος ἀτεχνῶς ἔσθ' ὑός.

Et lib. X. Φερεκράτης δ' ἐν Λήροις, ἀργυρῦν κύαθον ὠνόμασε. Pollux lib. VI. cap. XIX. Φερεκράτης δὲ ἐν Λήροις εἴρηκε. ϗ κυάθιον δι' ἀργύρυ ᾧ τὸ μῦρον ἐκχέομεν. Et lib. X. cap. XXII. Τὸν δὲ πυθμένα ϗ πύνδακα ἄλλοι τε, ϗ Φερεκράτης ἐν Λήροις. Itaque corrigendus Athenaeus lib. VI. Τήγανον δὲ ὦ βέλτιστε εἴρηκεν ἐν μὲν Λήροις Φερεκράτης. Nauci non est, quod editur, ἐν Μενδήροις Φερεκράτης, quasi fabulae nomen esset, Μένδηροι. Decimatertia, ΜΕΤΑΛΛΕΙΣ. Erotianus. Ἁρμῷ, ἡσυχῆ, μικρῶς. ὡς ϗ Φερεκράτης ἐν Μεταλλεῦσιν. Athenaeus lib. III. Φερεκράτης ἐν Μεταλλεῦσι,

Σχηλίδες δὲ ὁλόκνημοι πλησίον τακερώταται
Ἐν πινακίσκοις. ———

Et lib. VI. Ὧν εἷς ἐστιν ὁ Ἀττικώτατος Φερεκράτης, ὃς ἐν μὲν τοῖς Μεταλλεῦσί φησιν,

Πλύτῳ δ' ἐκεῖν' ἦν πάντα συμπεφυρμένα.

Sed de fabula hac, controverti Auctorem video, & Nicomacho quosdam adscribere, quemadmodum de Chirone paulo ante dixi. Harpocration in Μεταλλεῖς. Ἔστι δὲ ϗ δρᾶμα Φερεκράτυς, Μεταλλεῖς. ὅπερ Νικόμαχόν φησι πεποιηκέναι, Ἐρατοσθένης ἐν ἑβδόμῳ περὶ τῆς ἀρχαίας κωμῳδίας. Decimaquarta, ΜΥΡΜΗΚΑΝΘΡΩΠΟΙ. Etymologici Auctor. Τεθολωμένος, ϗ ἐπὶ χαρᾶς. Φερεκράτης Μυρμηκανθρώποις,

Γελῶντα, ϗ χαίροντα, ϗ τεθολωμένον.

Zenobius Cent. IV. Proverb. XXIII. Ἢ τρὶς ἕξ, ἢ τρεῖς κύβοι. ἡ παροιμία παρὰ Φερεκράτει ἐν τοῖς Μυρμηκανθρώποις. Schol. Aristophanis Vespis. Τὸ δὲ λαγαρίζεσθαι, ἕτερόν τι ἔοικεν ἐμφαίνειν. Φερεκράτης Μυρμηκανθρώποις. Meminit quoque Athenaeus libb. VII. & VIII. Decimaquinta, ΠΕΡΣΑΙ. Pollux lib. VII. cap. II. Ἀλλ' ὅτι Φερεκράτης εἴρηκεν ἐν Πέρσαις. Sed controversa, ut Μεταλλεῖς, & Χείρων. Athenaeus lib. III. Φερεκράτης, ἢ ὁ πεποιηκὼς τὺς Πέρσας, φησίν. Et lib. XI. Φερεκράτης δὲ, ἢ ὁ πεποιηκὼς τὺς εἰς αὐτὸν ἀναφερομένυς Πέρσας, φησί. Aristophanis Scholiastes ad Ranas. Ἢ προδίδωσι φρυρίον. πρὸς τῦ ποιήσαντος τὺς Φερεκράτυς Πέρσας. Decimasexta, ΠΕΤΑΛΗ. Harpocration in κολωνᾶιτας. Οὗτος δ' ἂν εἴη ὁ τῶν ἱππέων. Φερεκράτης ἐν Πετάλῃ. Pollux lib. VII. cap. XXXIII. sect. I. Ἀπὸ δὲ τῶν πίθων, ὁ πιθὼν, Φερεκράτους εἰπόντος ἐν Πετάλῃ. Iterum lib. X. capit. XX. Ἐκ δὲ τύτων ϗ ἡ χώνη, ὅταν εἴπῃ Φερεκράτης ἐν Πετάλῃ. Corrigendus Priscianus lib. XVIII. *Priscianus* ἐν Πετάλῃ,

Ὥς τι κακὸν ὄζει τᾆμά. μή τι γ', ἀλλὰ γλυκύ.

Perperam editur, *Priscianus* ἐν Πετάλοις. Hoc ipsum video magno quoque viro, Isaaco Casaubono, in mentem venisse. Meminit etiam Athenaeus libris VIII. & IX. Decimaseptima, ΤΥΡΑΝΝΙΣ. Athenaeus lib. XI. Καὶ Φερεκράτης ἐν Τυραννίδι,

Κρέιττον μί' ἐστι χιλίων ποτηρίων.

Et mox alibi eodem libro. Ὅτι δὲ μεγάλοις ποτηρίοις αἱ γυναῖκες ἐχρῶντο, αὐτὸς εἴρηκε Φερεκράτης ἐν Τυραννίδι. Harpocration in βωμολοχεύεσθαι. Φερεκράτης Τυραννίδι.

Καὶ ἔπειθ' ἵνα μὴ πρὸς τοῖς βωμοῖς πανταχῦ
Ἀεὶ λοχῶντες βωμολόχοι καλώμεθα,
Ἐποίησεν ὁ Ζεὺς καπνοδόκην μεγάλην πάνυ.

Ita tres illos versus, e latibulo protractos, restituo. Hodie enim tamquam Harpocrationis verba, non Pherecratis versus, habentur. Laudat Fabulam hanc Suidas quoque in ἀράχνη, & συκνᾶισι. Emendandus autem Hesychius in γυμνοφυλακεῖν. Παροιμία ἐπὶ τῶν δεομένων προστάξεως, διὰ τὸ ἀναγκαίως, καὶ χωρὶς ἐπικελεύσεως, τῦτο πράττειν. Φερεκράτης Τυραννίδι. Non recte hodie editur. Φ. Τυραννίσι. Decimaoctava, ΧΕΙΡΩΝ. De ea iam initio a nobis dictum. Decimanona, ΨΕΥΔΗΡΑΚΛΗΣ. Athenaeus lib. III. Κατὰ γὰρ τὸν Φερεκράτυς Ψευδηρακλέα εἴποι τις ἂν τῶν πάνυ δοκησιδεξίων. Ecce Fabulas Pherecratis novemdecim; cum septemdecim Suidas dicat. Quibus, si eximantur controversae tres, Πέρσαι, Χείρων, & Μεταλλεῖς, supererunt. sedecim. Ac fortasse scribendum in Suida. Ἐδίδαξε δράματα ις'. Aut latet alibi Fabulae adhuc unius nomen.

ces obscuras, & inarticulatas, & inconcinnas: in acutum vero, ob voces exiles, & sonos luporum ululatibus adsimiles; qui percipi nequeant, & in cantu adhiberi, nec consonantiae recipiant communionem. Singulorum vero generum chordae, ex illorum sententia, qui duas faciunt mesas in disiunctis tetrachordis, ut tetrachordum sit pentachordo secundum disiunctionem consonum, sunt XVIII. Qui vero secundum systema immutabile plures una non faciunt mesas, sed ipsa utuntur, tamquam acutiorum graviore; graviorum vero acutiore, quindecim chordas ipsi bis dia pason se-

ματα ἄσημα, καὶ ἄναρθρα, καὶ ἐκμελῆ. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, τοὺς τε κοκυσμοὺς, καὶ τοῖς τῶν λύκων ὠρυγμοῖς φθόγγους παραπλησίους, ἀξυνέτους τε καὶ ἀναρμόστους, καὶ οὐχ ἐπιδεχομένους συμφωνίας κοινωνίαν. αἱ δὲ καθ' ἕκαστον κατὰ μὲν τοὺς δύο μέσας ποιοῦντας ἐν τοῖς διεζευγμένοις, ἵνα ᾖ τετράχορδον πενταχόρδῳ κατὰ διάζευξιν σύμφωνον ιη. ὅσοι δὲ κατὰ τὸ ἀμετάβολον οὐ πλείους μιᾶς μέσης ποιοῦνται, ἀλλὰ κέχρηνται αὐτῇ, ὡς τῶν μὲν ὀξυτέρων βαρυτέρᾳ. τῶν δὲ βαρυτέρων ὀξυτέρᾳ, δεκαπέντε χορδὰς εἰς τὸ δὶς διὰ πασῶν κατὰ τὸ ἀμετάβολον σύστημα ὁρίζονται· ᾧ δὴ καὶ ὁ Πτολεμαῖος συναρέσκεται 1. καὶ ἄχρι

---

1 Ὧ δὴ καὶ ὁ Πτολεμαῖος συναρέσκεται) Ptolemaei inter Scriptores veteres plures. Recensebo, quotquot mihi observati, ut invenire hunc possimus, quem De Musica scripsisse ex hoc Nicomachi loco colligere possumus. Primus est, Claudius Ptolemaeus, Alexandrinus, Philosophus, temporibus Marci Imperatoris; cuius scripta, μηχανικὰ lib. III. Περὶ φάσεως καὶ ἐπισημασιῶν ἀστέρων ἀπλανῶν, libri II. Ἅπλωσις ἐπιφανείας σφαίρας. κανὼν πρόχειρος. ὁ μέγας ἀστρονόμος, ἤτοι σύνταξις, & alia. Suidas de eo. Πτολεμαῖος ὁ Κλαύδιος χρηματίσας, Ἀλεξανδρεὺς, φιλόσοφος. γεγονὼς ἐπὶ τῶν χρόνων Μάρκου τοῦ βασιλέως. οὗτος ἔγραψε μηχανικὰ βιβλία γ'. περὶ φάσεως καὶ ἐπισημασιῶν ἀστέρων ἀπλανῶν βιβλία δύο. ἅπλωσιν ἐπιφανείας σφαίρας. κανόνα πρόχειρον. τὸν μέγαν ἀστρονόμον, ἤτοι σύνταξιν. καὶ ἄλλα. Eiusdem sunt: περὶ τῆς γεωγραφίας libri VIII. Τετράβιβλος σύνταξις, & καρπός; quae hodie exstant. Eiusdem, puto. περίπλους. Laudat Stephanus. Λούγδουνα, πόλις Κελτογαλατίας. Πτολεμαῖος ἐν περίπλῳ. Item, περὶ ῥοπῶν: cuius Eutocius meminit ad Archimedem ἰσοῤῥοπικῶν lib. I. Ὧν ἔξεστι τὰς δόξας τοῖς φιλομαθέσι ἀναλέγεσθαι. ἔκ τε τοῦ περὶ ῥοπῶν βιβλίου τῷ Πτολεμαίῳ συγγεγραμμένου, καὶ ἐκ τῶν Ἀριστοτέλους φυσικῶν πραγματειῶν. Secundus, etiam Alexandrinus, Grammaticus, Pindarion adpellatus, Oroandri filius, Aristarchi discipulus. Eius scripta. Ὁμηρικὰ ὑποδείγματα, libri XC. περὶ τοῦ Ὁμερικοῦ χαρακτῆρος. περὶ λέξεως. περὶ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ Οὔτιδος. περὶ Ἀστεροπαίου τοῦ παρ' Ὁμήρῳ μνημονευομένου, & alia. Suidas. Πτολεμαῖος Ἀλεξανδρεὺς, γραμματικὸς, ὃς ἐπεκαλεῖτο Πινδαρίων. υἱὸς δὲ ἦν Ὀροάνδρου, μαθητὴς Ἀριστάρχου. ἔγραψεν Ὁμηρικῶν ὑποδειγμάτων βιβλία ἐνενήκοντα. περὶ τοῦ Ὁμηρικοῦ χαρακτῆρος πρὸς Νεοθαλίδην. περὶ λέξεως. περὶ τοῦ παρ' Ὁμήρῳ Οὔτιδος. περὶ Ἀστεροπαίου τοῦ παρ' Ὁμήρῳ μνημονευομένου, καὶ ἕτερα. Tertius, itidem Alexandrinus, & Grammaticus, Hephaestionis filius, Chennus adpellatus. Vixit sub Traiano, & Adriano. Scripta eius, περὶ παραδόξου ἱστορίας. σφίγξ. ἀνθόμηρος, & alia. Suidas. Πτολεμαῖος Ἀλεξανδρεὺς, γραμματικὸς, ὁ τοῦ Ἡφαιστίωνος. γεγονὼς ἐπί τε Τραιανοῦ καὶ Ἀδριανοῦ τῶν αὐτοκρατόρων. προσαγορευθεὶς δὲ Χέννος. περὶ παραδόξου ἱστορίας. σφίγγα. δρᾶμα δέ ἐστιν ἱστορικόν. ἀνθόμηρον. ἔστι δὲ ποίησις ῥαψῳδιῶν κδ'. καὶ ἄλλα τινά. Item eius, περὶ τῆς ἐς πολυμάθειαν καινῆς ἱστορίας, libri VI. Vide iudicium de eo Opere, & Excerpta, apud Photium in Bibliotheca. Quartus, & quintus, etiam Alexandrini, de Epicuri secta philosophi: ille Μέλας, hic Λευκὸς cognominatus. Commemorantur a Diogene Laertio in Epicuro lib. X. Δύο τε Πτολεμαῖοι Ἀλεξανδρεῖς. ὅ, τε Μέλας, καὶ ὁ Λευκός. Sextus, Ascalonites, itidem Grammaticus. Stephanus in Ἀσκαλών. Πολλοὶ δὲ ἐξ αὐτῆς κεχρηματίκασι, φιλόσοφοι μὲν, Ἀντίοχος ὁ Κύκνος, καὶ Σῶσος, καὶ Ἀντίβιος, καὶ Εὔβιος, στωϊκοὶ ἐπιφανεῖς· γραμματικοὶ δὲ, Πτολεμαῖος, Ἀριστάρχου γνώριμος, καὶ Δωρόθεος. Eius Opera. Προσῳδία Ὁμηρική· περὶ Ἑλληνισμοῦ, ἤτοι ὀρθοεπίας, libri XV. περὶ μέτρων. περὶ τῆς ἐν Ὀδυσσείᾳ Ἀριστάρχου διορθώσεως. περὶ διαφορᾶς λέξεων, & alia. Suidas. Πτολεμαῖος, ὁ Ἀσκαλωνίτης, γραμματικός. ὃς ἐπαίδευσεν ἐν Ῥώμῃ. ἔγραψε προσῳδίαν Ὁμηρικήν. περὶ Ἑλληνισμοῦ, ἤτοι ὀρθοεπίας, βιβλία ιε. περὶ μέτρων. περὶ τῆς ἐν Ὀδυσσείᾳ Ἀριστάρχου διορθώσεως. περὶ διαφορᾶς λέξεων. καὶ ἕτερα γραμματικά. Quod ad Prosodiam Homericam attinet; bipertitum id Opus fuisse video: ac priorem partem inscriptam. περὶ τῶν ἐν Ἰλιάδι προσῳδιῶν; alteram, περὶ τῶν ἐν Ὀδυσσείᾳ προσῳδιῶν. Observo apud Ammonium De Diff. Verb. in voce σαφυλή. Διαφέρειν φησὶ Πτολεμαῖος ἐν δευτέρᾳ περὶ τῶν ἐν Ὀδυσσείᾳ προσῳδιῶν. Et mox. Ὁ αὐτὸς πάλιν ἐν δευτέρᾳ τῶν ἐν Ἰλιάδι προσῳδιῶν κατὰ λέξιν φησὶν οὕτως. Mentio eius, sed sine certo Operis titulo, apud eumdem in τρίετες. Τρίετες βαρυτόνως, καὶ τριετὲς ὀξυτόνως διαφέρει, φησὶ Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης. Et mox. Χρὴ οὖν ἀναγινώσκειν ὡς ἀξιοῖ Ἀσκαλωνίτης. Ex eodem Opere sine dubio, quae Etymologici Auctor laudat in ἄρεω. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Ἀσκαλωνίτης περιττὸν τὸ ἔθησε φησίν. Et in οἴων. Ἀρίσαρχος, καὶ Πτολεμαῖος ὁ Ἀσκαλωνίτης, δισυλλάβως. Septimus, Cyrenaicus, Philosophus, Timonis sectator. Diogenes Laertius in Timone, extremo libro IX. Ἀλλὰ διέλιπεν ἡ ἀγωγὴ, ἕως αὐτὴν Πτολεμαῖος ὁ Κυρηναῖος ἀνεκτήσατο. Octavus, Cytherius, poeta: eiusque Opus, περὶ ψαλακάνθης. Suidas. Πτολεμαῖος, Κυθήριος, ἐποποιός. οὗτος ἔγραψε περὶ ψαλακάνθης. ἐν τούτῳ δέ φησιν, ὅτι βοτάνη ἐστὶ θαυμαστήν τινα δύναμιν ἔχουσα. Hunc ipsum esse arbitror, cuius Epigramma εἰς μαθήματα exstat Anthologiae lib. I. & εἰς Τίμωνα τὸν μισάνθρωπον, lib. III. Nonus, Evergetes, rex AEgypti. Scripsit, ὑπομνήματα. Athenaeus extremo lib. II. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Εὐεργέτης, βασιλεὺς Αἰγύπτου, εἷς ὢν τῶν Ἀριστάρχου τοῦ γραμματικοῦ μαθητῶν, ἐν δευτέρῳ ὑπομνημάτων γράφει οὕτως. Ex eoque Opere idem librum octavum citat libris VI. & XII. nonum IX. duo-

ἄχρι τούτου τοῦ ἀριθμοῦ δεῖν ἵστασθαι λέγει. τοὺς μὲν τόνους τοῖς εἴδεσι τοῦ διὰ πασῶν ἰσαρίθμους λέγων, τοῦ τε διὰ τεσσάρων, καὶ τοῦ διὰ πέντε. ἐξ ὧν καὶ τὸ ὁμόφωνον πάντων τούτῳ ἐμπεριλαμβάνεσθαι κατὰ τοῦτο τὸ πλῆθος τῶν φθόγγων. τὴν δὲ μέσην ἀκριβῶς εἶναι μέσην. περατοῦσθαι δὲ ἄμφω τὰ ἄκρα, ἐπὶ μὲν τὸ βαρὺ, προσλαμβανομένῳ. ἐπὶ δὲ τὸ ὀξὺ, νήτῃ ὑπερβολαίων.

secundum systema immutabile constituunt. Cui & Ptolemaeus adstipulatur, qui ad hunc numerum ait consistere oportere: tonos quidem dicens ipsis dia pason speciebus numero esse aequales, hoc est, speciebus ipsius dia tessaron, & dia pente; ab iis etiam unisonum omnino supremum comprehendi, secundum hanc sonorum multitudinem; mesen vero accurate esse mediam: cuius extrema terminentur, in grave quidem, proslambanomeno; in acutum vero, nete hyperbolaeon.

duodecimum XIV. Decimus, Lagi filius, itidem rex; scripsit, περὶ Ἀλεξάνδρου. Arrianus De Exped. Alexandri in Prooemio. Πτολεμαῖος ὁ Λάγου, καὶ Ἀριστόβουλος, ὁ Ἀριστοβούλου, ὅσα μὲν ταυτὰ ἄμφω περὶ Ἀλεξάνδρου τοῦ Φιλίππου ξυνέγραψεν, ταῦτα ἐγὼ ὡς πάντῃ ἀληθῆ ἀναγράφω. Et meminit eius bis terque ibidem. Ille ipse est, quem laudat Plutarchus in Alexandro. Ἐνταῦθα δὲ πρὸς αὐτὸν ἀφίκεσθαι τὴν Ἀμαζόνα οἱ πολλοὶ λέγουσιν, ὧν καὶ Κλείταρχός ἐστιν, καὶ Πολύκριτος, καὶ Ὀνησίκριτος, καὶ Ἀντιγένης, καὶ Ἴστρος. Ἀριστόβουλος δὲ, καὶ Χάρης ὁ εἰσαγγελεὺς, καὶ Πτολεμαῖος, καὶ Ἀντικλείδης, πλάσμα φασὶ γεγονέναι τοῦτο. Vndecimus, Megapolitanus, Agesarchi filius. Eius Opus, αἱ περὶ τὸν Φιλοπάτορα ἱστορίαι. Athenaeus lib. VI. Πτολεμαῖος δ' ὁ τοῦ Ἀγησάρχου, Μεγαλοπολίτης γένος, ἐν τῇ δευτέρᾳ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα ἱστοριῶν, συμπότας φησὶ τῷ βασιλεῖ συνάγεσθαι ἐξ ἁπάσης τῆς πόλεως, οὓς προσαγορεύεσθαι γελοιαστάς. Iterum lib. X. Κλίνης δὲ τῆς οἰνοχόου Πτολεμαίου τοῦ βασιλέως, ἐπίκλην δὲ Φιλαδέλφου, μνημονεύει Πτολεμαῖος ὁ τοῦ Ἀγησάρχου, ἐν τῇ τρίτῃ τῶν περὶ Φιλοπάτορα ἱστοριῶν. Clemens in Protreptico. Πτολεμαῖος δὲ ὁ τοῦ Ἀγησάρχου ἐν τῷ πρώτῳ τῶν περὶ τὸν Φιλοπάτορα, ἐν Πάφῳ λέγει, ἐν τῷ τῆς Ἀφροδίτης ἱερῷ, Κινύραν τε καὶ τοὺς Κινύρου ἀπογόνους κεκηδεῦσθαι. Et ex eo Arnobius lib. VI. *Agesarchi Ptolemaeus de Philopatore quem edidit primo, Cinyram regem Paphi cum familia omni sua, immo cum omni prosapia, in Veneris templo situm esse litterarum auctoritate declarat.* Duodecimus, Grammaticus, Ἐπιθέτης cognominatus, quod Aristarchum sequeretur. Scripsit, Περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ πληγῶν. ὑπόμνημα εἰς τὴν Ὀδυσσέαν. Suidas. Πτολεμαῖος, γραμματικός· ὁ Ἐπιθέτης κληθεὶς, διότι εἵπετο τῷ Ἀριστάρχῳ. διηκεκόει δὲ Ἑλλανίκου τοῦ γραμματικοῦ. οἱ δὲ, Ἀγαθοκλέους. οἱ δὲ, Ζηνοδότου τοῦ Ἐφεσίου. ἔγραψε περὶ τῶν παρ' Ὁμήρῳ πληγῶν. ὑπόμνημα εἰς τὴν Ὀδύσσειαν. Decimustertius, etiam Grammaticus, Aristonici Grammatici pater. Eius scripta. Τὰ ὁμοίως εἰρημένα τοῖς τραγικοῖς. εἰς Ὅμηρον. τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν ξένως ἱστορημένα. τὰ περὶ Μουσῶν καὶ Νηρηΐδων. Suidas de eo. Πτολεμαῖος, Ἀριστωνίκου τοῦ γραμματικοῦ πατὴρ, καὶ αὐτὸς γραμματικός. ἄμφω ἐπεδείκνυντο ἐν Ῥώμῃ. τὰ ὁμοίως εἰρημένα τοῖς τραγικοῖς. εἰς Ὅμηρον βιβλία *. τὰ παρὰ τῶν ποιητῶν ξένως ἱστορημένα. τὰ περὶ Μουσῶν καὶ Νηρηΐδων. Atque hunc puto esse, quem nominat Scholiastes Homeri Iliad. lib. I. Ἑρμῆς μιγεὶς Πανδρόσῳ τῇ Κέκροπος θυγατρὶ ἔσχεν υἱὸν ὀνόματι κήρυκα, ἀφ' οὗ τὸ τῶν κηρύκων γένος. ὡς ἱστορεῖ Πτολεμαῖος. Decimusquartus, Mendesius. Scripsit χρόνους, & AEgyptiorum regum res gestas libris III. Clemens Strom. I. Καὶ τῶν κατ' αὐτὸν μάρτυρα παρατίθεται Πτολεμαῖον τὸν Μενδήσιον.

A καὶ τὰ τῆς λέξεως αὐτοῦ ὧδε ἔχει. κατέσκαψε δὲ τὴν Ἀθυρίαν Ἄμωσις, κατὰ τὸν Ἀργεῖον γενόμενος Ἴναχον, ὡς ἐν τοῖς χρόνοις ἀνέγραψεν ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος. ὁ δὲ Πτολεμαῖος οὗτος ἱερεὺς μὲν ἦν. τὰς δὲ τῶν Αἰγυπτίων βασιλέων πράξεις ἐν τρισὶν ὅλαις ἐκθέμενος βίβλοις. κατὰ Ἄμωσίν φησιν Αἰγύπτου βασιλέα, Μωϋσέως ἡγουμένου, γεγονέναι Ἰουδαίοις τὴν ἐξ Αἰγύπτου πορείαν. Tatianus in Orat. ad Graecos. Αἰγυπτίων δέ εἰσιν αἱ ἐπ' ἀκριβὲς χρόνων ἀναγραφαὶ, καὶ τῶν κατ' αὐτοὺς πραγμάτων ἑρμηνεύς ἐστι Πτολεμαῖος, οὐχ ὁ βα-
B σιλεὺς, ἱερεὺς δὲ Μένδητος. Et mox. Ὡς ἐν τοῖς Χρόνοις ἀνέγραψε. ὁ Μενδήσιος Πτολεμαῖος. Iustinus Martyr in Exhortatione ad Graecos. Καὶ Πτολεμαῖος δὲ ὁ Μενδήσιος, τὰ Αἰγυπτίων ἱστορῶν, ἅπασι τούτοις συντρέχει. Meminit eius etiam Tertullianus Apolog. cap. XIX. Fortassis ille idem est, qui περὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως scripsit, laudatus Ammonio De Diff. Verb. Ἰδουμαῖοι καὶ Ἰουδαῖοι διαφέρουσιν, ὥς φησι Πτολεμαῖος ἐν πρώτῳ περὶ Ἡρώδου τοῦ βασιλέως. Decimusquintus, Naucratites, Sophista. De quo
C Philostratus Sophistarum lib. II. Λαμπρὸν ἐν σοφισταῖς καὶ Πτολεμαῖος ὁ Ναυκρατίτης ἤχησεν. Et quae ibi plura sequuntur. Fortassis iste est, quem Polybius commemorat Legat. Eclog. LXXXI. Ἐξαπέστειλε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς Τληπόλεμον καὶ Πτολεμαῖον τὸν ῥήτορα πρεσβευτάς. Decimussextus, Peripateticus philosophus. Meminit eius Porphyrius in vita Plotini. Τῶν δὲ στωϊκῶν, Ἑρμῖνος, καὶ Λυσίμαχος. οἵ τε ἐν ἄστει καταβιώσαντες, Ἀθηναῖος, καὶ Μουσώνιος. καὶ περιπατητικῶν, Ἀμμώνιος, καὶ Πτολεμαῖος. Deci-
D musseptimus, Platonicus philosophus. Proclus Commentario in Timaeum lib. I. Πτολεμαῖος δὲ ὁ Πλατωνικὸς Κλειτοφῶντα αὐτὸν οἴεται εἶναι. Decimusoctavus, Philadelphus, philosophus Pythagoricus. Beda De Musica Theorica. *Ipse quoque Pythagoricus Ptolemaeus Philadelphus* (a) *philosophus*. Hunc eumdem censeo, quem citat hoc loco noster Nicomachus; & Boethius quoque, ac Cassiodorus libris De Musica. Scripsit ille ἁρμονικὰ, libris tribus. Ecce apud Macrobium in Somn. Scip. lib. I.
E cap. XIX. *Ptolemaeus in libris tribus, quos* De Harmonia *composuit, patefecit causam, quam breviter explicabo.* Citat librum tertium Scholiastes Hesiodi in Theogoniam. Ψοφοῦσι μὲν οὖν, καὶ κατὰ τὴν κρείττω τῶν ἁρμονιῶν μεθαρμόζονται, ὡς Πτολεμαίῳ τε δοκεῖ ἐν τῷ τρίτῳ τῶν ἁρμονικῶν, καὶ πρό γε τούτου Πυθαγόρᾳ. Decimusnonus, medicus, de secta Erasistrati. Coel. Aurelianus Chron. lib. III. cap. VIII. *Item Ptolemaeus Erasistrati sectator, ait causam passionis esse iecoris duritiam.*

(a) Num *Philadelphus* glossema ineptum in textum intrusum?

Quod quidam progressi sunt ad xxIIX. sonorum multitudinem, non propterea extra universi cecidisse videbuntur consonantiam; sed hoc fecisse secundum Physicam Pythagorae & Platonis opinionem. Quippe divinarum animarum natura, septupla & vigecupla divisione secta, adsumens omnium principium, unitatem; ut & in sonis ad hoc indicandum vocant proslambanomenon; tantam efficit multitudinem. Incipiens quidem a septem illis terminis, quibus suppositis Plato & triplam & cubicam invenit auctionem; desinens vero in hanc multitudinem. Etenim & soni existunt, singulis illorum septem orbibus unum aliquem strepitum facientibus; primo primum rursus efficere nato. Quibus & elementa illa vocalia cognomen suum debent; quae tum ipsa per se ineffabilia a sapientibus vocantur, tum quidquid ex iis componitur. Quare & hic idem potest sonus, quod in numero quidem unitas, in Geometria vero signum; in litteris elementum: Sed si cum materialibus componantur, ut sunt consonantes; sicut anima si iungatur corpori; harmonia chordis; illa quidem efficit animalia; haec vero tonos & cantus; haec rursus activas facultates, & divinorum effectivas. Inde est quod cum maxime Therini tale venerantur sibilis & blandimentis, inarticulatis quoque & incongruentibus strepitibus, respectu ad illa habito numen invocent.

Quotquot abusi sunt septem sonorum consonantia ut naturali, non hoc sumsere ab orbibus, sed ab ipsis universo inditis sonitibus modulate constitutis, quos etiam solos ex elementis vocales, & sonabile adpellamus. At vero quod simplex sit horum inquisitio, varium quid denotare nequeunt. Atqui complexu universum confici oportet, uti & in chordis, & alterius ad aliud modulata aptatione. Porro quomodo septenarius quaternario & unitati sit cognatus, quum de Septenario ageremus, nobis dictum. Itaque quaternario per circuitum multiplicato a primo ad ultimum; iam per additionem, iam per detractionem tantus numerus efficitur. Quod & fit in orbibus. Manifestum vero, quomodo proportione habita etiam in spiritibus orbes continentibus, ac circumducentibus motu plano, singulis orbes singulos, secundum horum auctionem, proprio sono abundante; reliquorum vero unoquoque rhythmo & ordine deficiente, secundum numerum; unde octo & viginti sonorum orbis dicitur secundum AEgyptiorum adpellationem. A quibus & Pythagoras iurans, & primam divisionem, & animae propagationem ad hunc numerum finitam invenit. Etenim & haec est tripla, ex eodem, & alio, & essentia habens substantiam. Similiter, ut substantia, triplicem finitionem recipiens; in rationale, & irrationale, & naturale; ut in cantu est & enarmonium, & diatonum, & chromaticum. Sed & inde adparet bipertita divisio in ipso tractatu De animae procreatione: haec quidem ipsorum errantium secundum septem sonos reddens illorum viginti octo naturalium, & ad animam spectantium sonorum modulatam in essentia constitutionem: illa vero ipsius inerrantis, qui eiusdem

Ὅτι οὐκ ἐπειδὴ προῆλθόν τινες εἰς τὸ τῶν κή φθόγγων πλῆθος, ἔξω τῆς τοῦ παντὸς πεπτωκότες φανοῦνται συμφωνίας· ἀλλ᾽ ἀκολούθως τῇ φυσικῇ τοῦ πυθαγόρου ϗ πλάτωνος δόξῃ. ἥτε γὰρ τῶν θείων ψυχῶν φύσις τῇ ἑπτακαιεικοσιπλασίᾳ κατατετμημένη, προσλαμβάνουσά τε τὴν πάντων ἀρχὴν μονάδα. ὥσπερ δὴ κἂν τοῖς φθόγγοις συμβολικῶς καλοῦσι προσλαμβανόμενον, τοσοῦτον ἀποτελεῖ πλῆθος. ἀρχομένη μὲν ἀπὸ τῶν ἑπτὰ ὅρων, οὓς δὴ ὑποθεὶς ὁ πλάτων, τήν τε τριπλῆν ϗ κυβικὴν αὔξησιν εὕρατο. περατουμένη δὲ, εἰς τοῦτο. ϗ γὰρ δὴ ϗ οἱ φθόγγοι σφαίρας ἑκάστης τῶν ἑπτὰ, ἕνα τινὰ ψόφον ποιὸν, πρώτους ἀπρώτους ἀποτελεῖν πεφυκυίας. οἷς δὴ τὰ στοιχεῖα τὰ φωνήεντα ἐπωνόμασαι. ἄῤῥητα μὲν αὐτὰ καθ᾽ αὑτὰ, ϗ πᾶν τὸ ἐκ τούτων συντιθέμενον, ὑπὸ τῶν σοφῶν καλούμενα. διότι κἀνταῦθα τοῦτο δύναται ὁ φθόγγος, ὃ δὴ ἐν ἀριθμῷ μὲν μονάς· ἐν δὲ γεωμετρίᾳ, σημεῖον· ἐν δὲ γράμμασι, στοιχεῖον· συντιθέμενα δὲ μετὰ τῶν ὑλικῶν, οἷα δὴ τὰ σύμφωνα. ὥσπερ ἡ ψυχὴ μὲν τῷ σώματι. ἡ δὲ ἁρμονία ταῖς χορδαῖς, ἀποτελεῖ ζῶα· ἡ δὲ τόνους ϗ μέλη· ἡ δὲ, δραστικὰς δυνάμεις, ϗ τελεστικὰς τῶν θείων. διὸ ὅτ᾽ ἂν μάλιστα οἱ θερινοὶ τὸ τοιοῦτον σεβάζονται σιγμοῖς τε ϗ τοπτισμοῖς 1 ϗ ἀνάρθροις καὶ ἀσυμφώνοις ἤχοις, συμβολικῶς ἐπικαλοῦνται.

Ὅτι ὅσοι τῇ ἑπταφθόγγῳ ὡς φυσικῇ κατεχρήσαντο συμφωνίᾳ, ἐντεῦθεν ἔλαβον. οὐκ ἀπὸ τῶν σφαιρῶν τὸ τοιοῦτον, ἀλλ᾽ ἀπὸ τῶν ἐνδεδομένων εἰς τὸ πᾶν ἐξ αὐτῶν ἐναρμονίων ἤχων, οὓς δὴ ϗ μόνους τῶν στοιχείων φωνήεντάς τε ϗ φθογγήεντας καλοῦμεν. ἀλλ᾽ ἐπειδὴ ἁπλῆ μὲν ἡ τούτων ἐξέτασις οὖσα οὐχ ἱκανή τι σημαίνειν ποικίλον. δεῖ δὲ τῇ συμπλοκῇ, ὥσπερ δὴ κἀπὶ τῶν χορδῶν, καὶ τῇ ἄλλου πρὸς ἕτερον καθαρμόσει τὸ σύμπαν ἀποτελεῖσθαι. ὅπως μὲν ἑβδομὰς τετράδι τε καὶ μονάδι συγγενής, ἐν τῷ περὶ ἑβδομάδος ἡμῖν εἴρηται. τετράδι οὖν πολλαπλασιασθέντα καθ᾽ ἀνακύκλησιν ἀπὸ τοῦ πρώτου ἐπὶ τὸ ἔσχατον· πῆ μὲν κατὰ παραύξησιν· πῆ δὲ καθ᾽ ὑφαίρεσιν τὸν τοσοῦτον ἀριθμὸν ποιεῖ. καὶ γὰρ δὴ κἀπὶ τῶν σφαιρῶν. δῆλον δὲ ὡς ἀναλόγως κἀπὶ τῶν ψυχῶν τῶν περιεχουσῶν τὰς σφαίρας, καὶ ἀγουσῶν εὐητάτῳ φορᾷ ἰδίᾳ τις κατὰ τὴν τούτων ἐπαύξησιν τοῦ οἰκείου φθόγγου πλεονάζοντος. τῶν δὲ ἄλλων ῥυθμῷ καὶ τάξει ἐλλείποντος ἑκάστου κατὰ τὸν ἀριθμὸν, ὀκτωκαιεικοσόφθογγος λεγομένη κατὰ τὴν αἰγυπτίων προσηγορίαν ὑπάρχει. ἀφ᾽ ὧν δὴ καὶ πυθαγόραν ὀμώμενον 2, τήν τε πρώτην διαίρεσιν, καὶ τῆς ψυχῆς ἐπέκτασιν, ἄχρι τοῦδε ὁριζομένην εὑρεῖν. καὶ γὰρ καὶ αὕτη τριπλῆ, ἔκ τε ταὐτοῦ καὶ θατέρου. καὶ οὐσίας τὴν ὑπόστασιν. παραπλησίως δὲ τῇ ὑποστάσει, τριττὸν ὁρισμὸν ἐπιδεχομένη, εἴς τε τὸ λογικὸν, καὶ τὸ ἄλογον, καὶ τὸ φυσικόν. ὥσπερ δὴ τό, τε ἐναρμόνιον, καὶ τὸ διάτονον, καὶ τὸ χρωματικόν. καὶ φαίνεταί γε ἐντεῦθεν ἡ διχῆ διαίρεσις ἐν τῇ ψυχογονίᾳ αὐτῇ. τοῖς 3 μὲν πλανωμένης κατὰ τοὺς ἑπτὰ φθόγγους ἀποδιδοῦσα 4 τὴν τῶν εἰκοσιοκτὼ φυσικῶν τε καὶ ψυχικῶν φθόγγων ἐναρμόνιον κατ᾽ οὐσίαν σύστασιν· τῇ δὲ 5 τῆς ἀπλα-

1 Ποττισμοῖς) Scrib. ποππυσμοῖς.
2 Ὁμώμενον) Scrib. ὁρμώμενον.
3 Τοῖς) Scrib. τῆς.
4 Ἀποδιδοῦσα) Scrib. ἀποδιδούσας.
5 Τῇ δὲ) Scrib. τῆς δὲ.

ἀπλανοῦς ὡς ἂν τῆς ταυτοῦ μὲν φύσεως οὔσης, ἐμπεριλαμβανούσης δὲ, ὥσπερ ἐν τῇ κινήσει τοὺς πλάνητας. οὕτω καὶ τὴν κατὰ τὸν θάτερον ἀριθμὸν κυβικὴν αὔξησιν, λϛ'. ἀριθμὸς τέλειος καὶ τοῦ ὀρθογωνίου ἔχων τὴν αὔξησιν τῇ ὑποτεινούσῃ τῶν δύο πλευρῶν παραβαλλομένων ἅμα τῇ πάντων ἀρχῇ ἀποτελούμενος κἀντεῦθεν ἡ πρώτη τετρακτὺς τὴν τῶν συμφωνιῶν πηγὴν ἔχουσα ἀναφαινομένην, τῶν ϛ'. η'. θ'. ιβ'. ὑπάτης τε καὶ μέσης, καὶ νήτης, καὶ παρανήτης ἔχουσα λόγον, καὶ τὸν ἐπόγδοον περιλαμβάνουσα. ὑπάτη μὲν γὰρ, κατὰ τὸν ϛ'. ἀριθμόν. μέση δὲ, κατὰ η'. νήτη δὲ, κατὰ τὸν ιβ'. παρανήτη δὲ, κατὰ τὸν θ'. ὁ δὲ ἐπόγδοος ἐν τῷ η'. καὶ θ'. πρῶτος ἐμφαίνεται. ὃ δὴ καταπυκνούμενον ταῖς διεσιαίαις 1 ἀποστάσεσιν, εἰς τοσοῦτον προὔβη, ᾧ δὴ δεκανῶν τε ἀριθμὸς ὥρισται, καὶ ὡρονόμων. ἀλλὰ πῶς φησιν ὀκτὼ σφαιρῶν οὐσῶν, ἑπτὰ λέγονται εἶναι οἱ φθόγγοι; ἢ ὅτι ἡ μὲν ἀεὶ κατὰ τὰ αὐτὰ κινουμένη ἀδιάφορον καὶ μίαν ποιεῖται τοῦ φθόγγου τὴν ἐκφώνησιν. οὐκ ἔχουσα δὲ ἰσοταχῆ, οὐδὲ παραπλησίαν ἄλλην, οὐδ' ἂν ἐν ἁρμονίᾳ τάσσοιτο. διότι ἐν δυσὶ πρώτοις τὸ τοιοῦτον. οὔτε ἴσοις, οὔτε πάντη ἐξηλλαγμένοις. οἱ δὲ δὴ τῶν πλανωμένων πολλὴν τὴν ἀνομοιότητα, καὶ τὴν ἐναντίαν πρὸς αὐτὴν ἔχοντες, ἐδείκνυτο κίνησιν τοσαύτην, ὅσην ἡ τοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν θατέρου. διὸ δὴ τὸν ἀπ' αὐτῆς φθόγγον ἄρρητον εἴασαν.

Ὅτι οἱ φθόγγοι, οἱ ὑπὸ τῶν τὴν χειρουργίαν μετιόντων εἰκοσιοκτὼ, εἰσὶν οἵδε·

Προσλαμβανόμενος	α'.
Ὑπάτη ὑπατῶν.	β'.
Παρυπάτη ὑπατῶν.	γ'.
Ὑπατῶν ἐναρμόνιος.	δ'.
Ὑπατῶν χρωματική.	ε'.
Ὑπατῶν διάτονος.	ϛ'.
Ὑπάτη μέσων.	ζ'.
Παρυπάτη μέσων.	η'.
Μέσων ἐναρμόνιος.	θ'.
Μέσων χρωματική.	ι'.
Μέσων διάτονος.	ια'.
Μέση.	ιβ'.
Τρίτη συνημμένων.	ιγ'.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος.	ιδ'.
Συνημμένων χρωματική.	ιε'.
Συνημμένων διάτονος.	ιϛ'.
Νήτη συνημμένων.	ιζ'.
Παράμεσος.	ιη'.
Τρίτη διεζευγμένων.	ιθ'.
Διεζευγμένων ἐναρμόνιος.	κ'.
Διεζευγμένων χρωματική.	κα'.
Διεζευγμένων διάτονος.	κβ'.
Νήτη διεζευγμένων.	κγ'.
Τρίτη ὑπερβολαίων.	κδ'.
Ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος.	κε'.
Ὑπερβολαίων χρωματική.	κϛ'.
Ὑπερβολαίων διάτονος.	κζ'.
Νήτη ὑπερβολαίων.	κη'.

Ὥσπερ οὖν ἐνταῦθα τὰ μὲν τῶν ὑπατῶν τετράχορδα κατὰ τὰ τρία γένη· τὰ δὲ, μέσων. τὰ δὲ, συνημμένων· τὰ δὲ, διεζευγμένων· τὰ δὲ, ὑπερβολαίων· οὕτω χρὴ νομίζειν ἑκάστην σφαιρικὴν καὶ θείαν οὐσίαν, τὸ μὲν ἐν τῷ παντὶ ὡς ἀρχῆς ἔχον λόγον, παρειλῆφθαι πρὸς ἁρμονίαν καὶ

dem quidem est naturae, includit vero, ut in motu planetas, ita & secundum utrumque numerum cubicam auctionem in xxxvi. qui numerus perfectus est, rectanguli habes augmentum, cum hypotenusae duo latera adduntur; & una cum omnium principio hic perficitur primus quaternio, consonantiarum fontem ostendens vi. viii. ix. xii. hypates, & meses, & netes, & paranetes habens rationem, superoctavam quoque comprehendens. Hypate enim est iuxta numerum vi. mese, iuxta iix. nete iuxta xii. paranete iuxta ix. Ratio vero superoctava in iix. & ix. prima conspicitur. Atque hoc systema condensatum dies[i]um intervallis ad illum numerum pervenit, quo decanorum numerus est finitus & horoscoporum. Sed quomodo, inquit, cum octo sint orbes, septem dicuntur esse soni? An quod hic fixus orbis, qui semper secundum eadem movetur, indifferentem atque unam faciat soni expressionem, cumque nullam aliam habeat aeque celerem, aut adsimilem, propterea nec in harmonia poni possit? atque in duobus primis tale quid esse, nec aequalibus, nec omnino discrepantibus. At errantium orbes multam dissimilitudinem ac contrariam illi habere monstrantur, ac motum tantum, quantum eiusdem habet orbis ad orbem alterius. Hinc, qui ab ipso est, sonum sivere ineffabilem.

Soni qui ab artificibus usurpantur, sunt hi viginti octo.

Proslambanomenos.	I.
Hypate hypaton.	II.
Parypate hypaton.	III.
Hypaton enarmonios.	IV.
Hypaton chromatice.	V.
Hypaton diatonos.	VI.
Hypate meson.	VII.
Parypate meson.	IIX.
Meson enarmonios.	IX.
Meson chromatice.	X.
Meson diatonos	XI.
Mese.	XII.
Trite synemmenon.	XIII.
Paranete synemmenon enarmonios.	XIV.
Synemmenon chromatice.	XV.
Synemmenon diatonos.	XVI.
Nete synemmenon.	XVII.
Paramesos.	XIIX.
Trite diezeugmenon.	XIX.
Diezeugmenon enarmonios.	XX.
Diezeugmenon chromatice.	XXI.
Diezeugmenon diatonos.	XXII.
Nete diezeugmenon.	XXIII.
Trite hyperbolaeon.	XXIV.
Hyperbolaeon enarmonios.	XXV.
Hyperbolaeon chromatice.	XXVI.
Hyperbolaeon diatonos.	XXVII.
Nete hyperbolaeon.	XXIIX.

Vti igitur hic alia sunt hypaton tetrachorda in tribus generibus; alia meson; alia synemmenon; alia diezeugmenon; alia hyperboleon; sic existimandum est, quamque sphaericam & divinam essentiam, aliud, quod in universo tamquam principii habeat rationem, adsumere ad harmoniam, & mun-

1 Διεσιαίαις) Scrib. διεσιαίαις.

& mundi constitutionem; aliud, tamquam mediętatis; aliud tamquam finis. Atque aliud coniunctivam operationem habere; aliud, disiunctivam. Quibus omnibus providentiam abutentem, & numerum illum divinum, firmum atque inconcussum, & concinnum sibi facere universum; omnem essentiam, & principalem & ministrantem tali proportioni atque ordini copulando. Primus igitur quaternio, qui & horum tetrachordorum radix est, aliquo modo omnes secundum genera divisiones praebet: efficiens, ut diximus, XXXVI. numerum, inerranti orbi proprium, additione unitatis. Quem etiam clavem eorum quae sunt, in tertiodecimo De Legibus, Plato ostendere volens, cum illam omnium explicatarum scientiarum ultimam percensuisset, Etiam hominibus, inquit, consonam ille, & congruentem utilitatem contulit.

καὶ σύςασιν κόσμυ. τὸ δὲ, ὡς μεσότητ☉· τὸ δὲ, ὡς τέλυς. καὶ τὸ μὲν συναπτικὴν συνεργίαν ἀποτελεῖν· τὸ δὲ, διαςατικήν. οἷς ἅπασι τὴν πρόνοιαν καταχρωμένην, ἀριθμόν τε τὸν θεῖον, πάγιον καὶ ἀσάλευτον, καὶ ἐμμελὲς ἑαυτῷ ποιεῖν τὸ πᾶν. πᾶσαν ὐσίαν ἀρχικήν τε καὶ ὑπερητικὴν τῇ τοιαύτῃ ἀναλογίᾳ τὲ καὶ τάξει συνδέειν. ἡ δ' οὖν πρώτη τετρακτὺς, ἡ ϗ τῶν τετραχόρδων τούτων ῥίζα, τρόπον τινὰ πασῶν ἐςι παρεκτικὴ τῶν κατὰ γένη διαιρέσεων. ἀποτελῦσα, ὡς ἔφαμεν, τὸν λϛʹ. ἀριθμὸν, τῆς ἀπλανῦς οἰκεῖον, προσθήκῃ μονάδ☉. ἣν δὴ καὶ κλεῖδα τῶν ὄντων ἐν τῷ τρισκαιδεκάτῳ τῶν νόμων πλάτων βυλόμεν☉ δεικνῦναι, ὑςάτην πασῶν τῶν διεξοδευθεισῶν ἐπιςημῶν ἀπαριθμησάμεν☉, ἔτι καὶ ἀνθρώποις φησὶ ξύμφωνον χρέιαν, ϗ ξύμμετρον ἀπενείματο.

NICOMACHI GERASENI HARMONICI MANVALIS FINIS.

ΝΙΚΟΜΑΧΟΥ ΓΕΡΑΣΗΝΟΥ ΑΡΜΟΝΙΚΟΥ ΕΓΧΕΙΡΙΔΙΟΥ ΤΕΛΟΣ.

ALYPI
INTRODVCTIO
MVSICA:

MARCVS MEIBOMIVS

RESTITVIT.

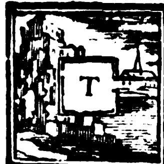
ALY

ALYPI INTRODVCTIO MVSICA.

Vum Muſica ex tribus primariis, atque inter ſe coniunctiſſimis ſcientiis, Harmonica, Rhythmica, & Metrica, conſiſtat; primam ordine, atque elementa praecipue continentem cenſebimus tractationem eam, quae circa modulatam ſeriem verſatur. Atque haec Harmo-

ΑΛΥΠΙΟΥ ΕΙΣΑΓΩΓΗ ΜΥΣΙΚΗ. 1

ΗΣ Μυσικῆς ἐκ τριῶν τῶν συνεκτικωτάτων ἐπιστημῶν τελειουμένης, ἁρμωνικῆς, ῥυθμικῆς, μητρικῆς· πρώτην τε τάξει, καὶ στοιχειωδεστάτην νοητέον τὴν περὶ τὸ ἡρμοσμένον πραγματείαν. αὕτη δὲ ἁρμονικὴ καλεῖται διακριτικήν τινα δύναμιν ἔχουσα, καὶ κατα-

---

1 Ἀλυπίου Εἰσαγωγὴ Μυσική) Alypii nomen inter veteres ignoratur; notumque tantum ſub poſterioribus Imperatoribus. In Notitia Patriarcharum duodecimus commemoratur Alypius quiſpiam, qui Patriarchatum tenuerit annos XIII. menſes VI. Meminitque eiusdem Nicephorus Calliſtus Hiſt. Eccleſ. lib. VIII. capit. VI. Alius eſt, ad quem ſcribit Gregorius Nazianzenus epiſtola ultima. Inter Iſidori Peluſiotae plures exſtant ad Alypium quemdam Epiſcopum; ut & inter Chryſoſtomi una, numero XIII. qui idem cum eo, quem Synodo Sardicenſi interfuiſſe commemorat Athanaſius Apologia II. eiusque ad Cyrillum Epiſtola legitur in Actis Synodi Epheſinae. Interfuit etiam Collationi Carthagine habitae inter Catholicos, & Donatiſtas. Meminitque eius Auguſtinus Confeſſ. lib. VI. capp. VI. VIII. IX. X. lib. VII. cap. XIX. Iterum Epiſtola VII. ad Hieronymum. Quin & Epiſtolae ad eum Auguſtini, & Hieronymi leguntur. Nec alium arbitror, cuius meminit Theodoretus in Epiſtola ad Leonem Pontificem, quem praefixit Commentario ſuo in Epiſtolas Pauli. Commemoratur item ab Hieronymo quidam Andronicus Alypius, qui ſcripſit Hiſtorias Graecas, & Syriae regum, atque aliarum gentium res geſtas. In Inſcriptionibus Antiquis laudatur Alypius Daduchus Paetus.

C. ALYPIVS DADVCHVS PAETVS
FECIT SIBI ET
LIBERTABVS SVIS POSTERISQVE
EORVM

Item, Alypius Servus miniſtrator Imp.

DIS MANIBVS
ALYPI IMP.
AVG. SER
MINISTRATORI
VERNAE

Fuit quoque Alypius quidam Praefectus Vrbis; exſtatque ad eum Reſcriptum Valentiniani, Theodoſii, & Arcadii, Impp. Cod. De Privil. Corp. Vrbis Romae. Idem eſt ad quem Epiſtolae aliquot Symmachi exſtant lib. VII. Hic ipſe, ut arbitror etiam praeſes Thebaidis commemoratur a Palladio in Ioanne Ly-

A
copolita. Alius rurſus Falconius Probus Alypius, quem Faſti ſtatuunt conſulem cum Fl. Ardaburio annis fere LX. poſt, id eſt, anno Vrbis Conditae CIƆXCIX. Criſti CDXLVII. Laudaturque a Leone Magno Epiſt. IV. & V. Alius, nobilis adoleſcens, apud Ammianum lib. XXVIII, a Maximino in exſilium actus. *Tunc Cethegus Senator, adulterii reus delatus, cervice periit abſciſſa; & Alypius, nobilis adoleſcens, ob levem relegatus errorem.* Huius noſtri mirum quod nulla apud Suidam men-

B
tio; aut alios quoque aevi poſterioris Auctores. Solus meminit Caſſiodorus libro De Muſica. *Gratiſſima ergo nimis utiliſque cognitio, quae & ſenſum noſtrum ad ſuperna erigit, & aures modulatione permulcet: quam apud Graecos Alypius, Euclides, Ptolemaeus, & ceteri probabili inſtitutione docuerunt. Apud Latinos autem vir magnificus Albinus librum de hac re compendio ſub brevitate conſcripſit.* Sed mendoſa in fine verba ita emaculo, *l. d. hac re compendioſa brevitate c.* Cenſeo autem vixiſſe

C
ſub Iuliano, & proximis Imperatoribus; eumdemque cum eo, qui ab Eunapio in Iamblicho commemoratur, ſummus diſſerendi artifex, ſtatura perpuſilla, inſtar Pygmaei. Verba eius ecce iſta. Κατὰ τοὺς Ἰαμβλίχου καιροὺς ἦν καὶ ὁ διαλεκτικώτατος Ἀλύπιος, ὃς ἔτυχε μὲν σώματος μικροτάτου, καὶ τὸ σῶμα πυγμαῖον παρέβαινεν ἐλάχιστον. ἐκινδύνευε δὲ καὶ τὸ φαινόμενον σῶμα ψυχὴ δὲ νοῦς εἶναι. οὕτω τὸ φθειρόμενον οὐκ ἔδωκεν εἰς μέγεθος, δαπανηθὲν εἰς τὸ θεοειδέστερον. Et quae ibi plura ſequuntur. Erat vero

D
Alexandrinus, & in urbe patria etiam deceſſit, admodum ſenex. Idem Eunapius paulo poſt. Ἐξ Ἀλεξανδρείας δὲ οὗτος ἦν. καὶ τὰ μὲν εἰς Ἀλύπιον ταῦτα, καὶ ἐτελεύτα γε ἐν Ἀλεξανδρείᾳ γηραιός. Exſtant ad eum Epiſtolae duae Iuliani Imp. e quibus adparet, quanti virum illum fecerit. Scripſit non tantum hanc Muſicae Iſagogen, quam nos nunc edimus; ſed etiam Geometriam. Accipio ex Iuliani poſteriore ad ipſum Epiſtola. Ἤδη μὲν ἐτύγχανον ἀνειμένος τῆς νόσου, ἡνίκα τὴν γεωγραφίαν ὅτε ἀπέστει-

E
λας. οὐ μὴν ἔλαττον διὰ τοῦτο ἡδέως ἐδεξάμην τὸ παρά σου πινάκιον ἀποσταλέν. ἔχει γὰρ καὶ τὰ διαγράμματα τῶν πρόσθεν βέλτιον, καὶ κατεμούσωσας αὐτὸ προσθεὶς τοὺς ἰάμβους, οὐ μάχην ἀείδοντας τὴν Βουπάλειον κατὰ τὸν Κυρηναῖον ποιητήν, ἀλλ' οἵους ἡ καλὴ Σαπφὼ βούλεται τοῖς ὕμνοις ἁρμόττειν. Nec in

ταληπτικὴν τῶν ἐμμελῶν καὶ διαστηματικῶν φθόγγων, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς γινομένων διαφορῶν. ἀναστρέφεται δὲ μάλιστα, καὶ θεωρεῖται, περὶ τὸ ἡρμοσμένον τῆς μουσικῆς μέρος. οὗ μέρη ἑπτά. πρῶτον, περὶ φθόγγων. δεύτερον, περὶ διαστημάτων. τρίτον, περὶ συστημάτων. τέταρτον, περὶ γενῶν. πέμπτον, περὶ τόνων. ἕκτον, περὶ μεταβολῶν. ἕβδομον, περὶ αὐτῆς τῆς μελοποιίας. οὕτω δὲ τεταγμένων τούτων, εὔχρηστόν ἐστιν ἡμῖν, ἅμα δὲ καὶ ἀναγκαῖον, διδασκαλικώτερον ἀρχομένοις τῆς ἁρμονικῆς στοιχειώσεως τὴν παράδοσιν ποιεῖσθαι, καὶ πρὸ πάντων αὐτὴν διελεῖν εἰς τοὺς λεγομένους τρόπους τε καὶ τόνους, ὄντας πεντεκαίδεκα τὸν ἀριθμόν. ὧν ἐστι πρῶτος ὁ λύδιος. Λυδίου τρόπου σημεῖα τὰ μὲν ἄνω, τῆς λέξεως· τὰ δὲ κάτω, τῆς κρούσεως 1. Τῶν φθόγγων οἱ μέν εἰσιν ἑστῶτες καὶ ἀκλινεῖς· οἱ δὲ κινούμενοι καὶ κεκλιμένοι. Ἑστῶτες μὲν οὖν εἰσιν ὀκτώ· προσλαμβανόμενος. ὑπάτη ὑπατῶν. ὑπάτη μέσων. μέση. νήτη συνημμένων. παραμέση. νήτη διεζευγμένων. νήτη ὑπερβολαίων. κινούμενοι δὲ δέκα. δύο παρυπάται, ὑπατῶν καὶ μέσων. δύο λιχανοὶ, ὑπατῶν καὶ μέσων. τρεῖς τρίται, συνημμένων, διεζευγμένων, ὑπερβολαίων. τρεῖς παρανῆται, συνημμένων, διεζευγμένων, ὑπερβολαίων. Ἑστῶτες μὲν οὖν λέγονται, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς οὐ μεταπίπτουσιν. κινούμενοι δὲ, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς μεταπίπτουσιν εἰς ἑτέρας τάσεις 2. Τῶν δὲ ἑστώτων φθόγγων οἱ μέν εἰσι βαρύπυκνοι· οἱ δὲ, ἄπυκνοι 3. βαρύπυκνοι

monice vocatur, vim quamdam discernendi habens, ac percipiendi concinnos, intervallisque distinctos sonos, &, quae in illis contingunt, differentias. Versatur vero maxime, atque contemplatione desigitur, in ea Musices parte, quae ordinatam sonorum constitutionem considerat; cuius septem sunt partes. Prima, De Sonis. De Intervallis, altera. Tertia, de Systematis. Quarta, de Generibus. Quinta, de Tonis. Sexta, de Commutationibus. Septima, de ipsa cantu Compositione. His ita constitutis, utile fuerit, quin & necessarium, quod ordine accomodatiore Harmonices elementa tradere adgrediamur, ut ante omnia in illos, quos vocant, modos atque tonos eam distribuamus; qui numero sunt quindecim. Primus illorum est Lydius. Lydii modi superiores, notae sunt dictionis; inferiores, percussionis. Sonorum alii sunt stantes ac perpetui: alii mobiles ac vagantes. Stantes autem sunt octo: Proslambanomenos: hypate hypaton: hypate meson: mese: nete synemmenon: paramese: nete diezeugmenon: nete hyperbolaeon. Mobiles vero decem; binae parypatae, hypaton scilicet & meson: binae lichani; hypaton & meson: tres tritae; synemmenon, diezeugmenon, hyperbolaeon: tres paranetae; synemmenon, diezeugmenon, hyperbolaeon. Stantes autem adpellantur, quod in generum discriminibus suis finibus sint permanentes: Mobiles vero, quod in diversis generibus diversas recipiant tensiones. Porro stantium sonorum alii sunt barypycni; alii apyc-

---

in umbra vitam exegit, sed Remp. etiam administravit. Clarum ex illis Iuliani ibidem verbis. Περὶ δὲ τὴν διοίκησιν τῶν πραγμάτων, ὅτι διαστηρίως ἅμα καὶ πρᾴως ἅπαντα περαίνειν προθυμῇ, συνηδόμεθα. Alius ab eo, ne confundas, sub eodem Iuliano, Antiochensis; qui Britanniae primo pro praefecto datus, mox mandatum a Iuliano accepit de instaurando Hierosolymorum templo. Ammianus initio libri XXIII. *Imperiique sui memoriam magnitudine operum gestiens (Iulianus) propagare, ambitiosum quondam apud Ierosolymam templum, quod post multa & internecìva certamina obsidente Vespasiano, posteaque Tito, aegre est expugnatum, instaurare sumtibus cogitabat immodicis; negotiumque maturandum Alypio dederat Antiochensi, qui olim Britannias curaverat pro praefectis. Quum itaque rei idem fortiter instaret Alypius, iuvaretque provinciae rector*, &c. Meminitque eius, veneficii rei, iterum postea lib. XXIX. Nostri huius, ut ad illum redeam, vitam conscripsit Iamblichus de industria valde obscure. Eunapius tradit loco citato. Καὶ οὕτως ὑπερηγάσθη τὸν ἄνδρα τῆς ἀκριβείας καὶ συνέσεως, ὥστε καὶ ἀπελθόντος βίον συνέγραψε. καὶ ἐνέτυχεν ὁ ταῦτα γράφων τοῖς γεγραμμένοις. τὰ γεγραμμένα δὲ ὑπὸ τῆς συνθήκης ἐμελαίνετο, καὶ νέφος αὐτοῖς ἐπετρέχετο βαθὺ, οὔ τι δι' ἀσάφειαν τῶν λεγομένων, ἀλλὰ διδάσκαλον εἶχε τὸν Ἀλυπίου λόγον μακρόν τινα, καὶ διαλέξεων οὐ προσῆν μνήμη λόγον ἐχουσῶν. Et quae ibi sequuntur. Atque haec de Alypio per hanc occasionem non ingrata Lectori docto futura spero.

1 Σημεῖα τὰ μὲν ἄνω, τῆς λέξεως· τὰ δὲ κάτω, τῆς κρούσεως) Boethius De Mus. lib. IV. cap. III. A *Erunt igitur priores, ac superiores notulae dictionis, secundae vero, & posteriores, percussionis.*

2 Ἑστῶτες μὲν οὖν λέγονται, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς μεταπίπτουσιν εἰς ἑτέρας τάσεις) Hoc proprium est non τῶν ἑστώτων, sed τῶν κινουμένων φθόγγων. Ergo necessario mutilus locus; & fraudem fecit supinus librarius. Vide plene apud Euclidem lib. De Musica. Τῶν δὲ ἐξηριθμημένων φθόγγων οἱ μέν εἰσιν ἑστῶτες, οἱ δὲ κινούμενοι. ἑστῶτες μὲν οὖν εἰσιν, ὅσοι ἐν ταῖς τῶν B γενῶν διαφοραῖς οὐ μεταπίπτουσιν, ἀλλὰ μένουσιν ἐπὶ μιᾶς τάσεως. κινούμενοι δὲ, ὅσοι τοὐναντίον πεπόνθασιν. ἐν γὰρ ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς μεταβάλλουσιν, καὶ οὐ μένουσιν ἐπὶ μιᾶς τάσεως. Hinc petenda restitutio; quam talem puto. Ἑστῶτες μὲν οὖν λέγονται, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς οὐ μεταπίπτουσιν εἰς ἑτέρας τάσεις. κινούμενοι δὲ, ὅτι ἐν ταῖς τῶν γενῶν διαφοραῖς μεταπίπτουσιν εἰς ἑτέρας τάσεις.

3 Τῶν δὲ ἑστώτων φθόγγων, οἱ μέν εἰσι βαρύπυκνοι· οἱ δὲ ἄπυκνοι) Hic omittit iterum mobiles sonos; itaque mutilum in fine hoc caput. C Addo ex Euclide. Τῶν δὲ κινουμένων οἱ μέν εἰσι μεσόπυκνοι, οἱ δὲ ὀξύπυκνοι, οἱ δὲ διάτονοι. μεσόπυκνοι μὲν οὖν εἰσὶ πέντε οἵδε. παρυπάτη ὑπατῶν. παρυπάτη μέσων. τρίτη συνημμένων. τρίτη διεζευγμένων. τρίτη ὑπερβολαίων. ὀξύπυκνοι δὲ ὁμοίως κατὰ γένος πέντε. ἐν μὲν ἁρμονίᾳ, οἱ ἐναρμόνιοι. ἐν δὲ χρώματι, οἱ χρωματικοί. τὸ γὰρ διάτονον οὐ μετέχει πυκνοῦ. εἰσὶν οὖν οἱ μὲν ἐν τῇ ἁρμονίᾳ οἵδε. λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος. λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος. παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος. παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος. παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος. ἐν δὲ τῷ χρώματι οἵδε. λιχανὸς ὑπατῶν χρωματική. παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματική.

apycni. Barypycni itaque sunt quinque: hypate hypaton: hypate meson: mese: paramese: nete diezeugmenon. Apycni sunt tres: proslambanomenos: nete synemmenon: nete hyperbolaeon.

νοι μὲν ἦν εἰσιν πέντε. ὑπάτη ὑπατῶν. ὑπάτη μέσων. μέση. παραμέση. νήτη διεζευγμένων. Ἄπυκνοι δὲ τρεῖς· προσλαμβανόμενος. νήτη συνημμένων. νήτη ὑπερβολαίων.

ΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ

LYDII MODI NOTAE

SECVNDVM GENVS DIATONVM.

Ζ Ϯ Ρ Φ C Ρ Μ Ι Θ Γ Ʊ Ζ Ε Ʊ Ɵ Ⅎ Μ΄ Ι΄
Ⱶ Γ L F C Ɔ Π Λ V N Z Ⱶ Ш Η ⱶ Ⅎ Π ᐸ

Proslambanomenos, zeta imperfectum, & tau iacens.	Ζ Ⱶ	Προσλαμβανόμενος, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Hypate hypaton, gamma aversum, & gamma rectum.	Ⅎ Γ	Ὑπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Parypate hypaton, beta imperfectum, & gamma inversum.	Ρ L	Παρυπάτη ὑπατῶν, βῆτα ἐλλειπὲς, καὶ γάμμα ἀνεστραμμένον.
Hypaton diatonos, phi, & digamma.	Φ F	Ὑπατῶν διάτονος 1, φι καὶ δίγαμμα.
Hypate meson, sigma, & sigma.	C C	Ὑπάτη μέσων, σίγμα καὶ σίγμα.
Parypate meson, rho, & sigma inversum.	Ρ Ɔ	Παρυπάτη μέσων, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Meson diatonos, my, & pi diductum.	Μ Π	Μέσων διάτονος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.
Mese, iota, & lambda iacens.	Ι ᐸ	Μέση, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Trite synemmenon, theta & lamda inversum.	Θ V	Τρίτη συνεμμένον, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Synemmenon diatonos, gamma & ny.	Γ N	Συνημμένων διάτονος, γάμμα καὶ νυ.
Nete synemmenon ω quadratum supinum & zeta.	Ʊ Z	Νήτη συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Paramese, zeta & pi iacens.	Ζ Ⱶ	Παραμέση, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Trite diezeugmenon, E quadratum & pi inversum.	Ε Ш	Τρίτη διεζευγμένων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.
Diezeugmenon diatonos, ω quadratum supinum, & zeta.	Ʊ Z	Διεζευγμένων διάτονος, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Nete diezeugmenon, phi iacens & eta negligentius pictum, ac diductum.	Ɵ Η	Νήτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, y deorsum respiciens, & dimidium alpha sinistrum, sursum respiciens.	Ⅎ ⱶ	Τρίτη ὑπερβολαίων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον 2.
Hyperbolaeon diatonos, my & pi diductum, supra habens acutam.	Μ Π΄	Ὑπερβολαίων διάτονος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra acutam.	Ι ᐸ΄	Νήτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HY- ΥΠΟ-

1 Ὑπατῶν διάτονος) Infra in modis chromatici, & enarmonici generis semper adpellatur, λιχανὸς ὑπατῶν διάτονος, &, λιχανὸς μέσων διάτονος. Atque ita est apud Euclidem εἰσαγωγῇ ἁρμονικῇ, & Boethium De Musica, lib. I. cap. XXII. qui tamen variat eiusdem Operis lib. IV. cap. III. atque ita repraesentat, ut hic Alypius noster, & Martianus Capella lib. IX. cap. De Tropis. Clare Nicomachus lib. I. Προστετέθε γὰρ ἑκάστῃ τὸ ὕπατον. οἷον, ὑπάτη ὑπατῶν, παρυπάτη ὑπατῶν, διάτονος ὑπατῶν, ἢ λιχανὸς ὑπατῶν. οὐδὲν γὰρ διαφέρει, ὁποτέρως ἂν ὀνομάζειν. Sic in mox sequentibus, Συνημμένων διάτονος, διεζευγμένων διάτονος, ὑπερβολαίων διάτονος, alii praeponunt, παρανήτη. Et ipse hic noster ita facit deinceps in modis chromatici, & enharmonii generis. Sed etiam hoc indifferens esse, discere licet ex Nicomacho, in fine lib. I. iam citati.

2 Τρίτη ὑπερβολαίων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν ἄνω νεῦον) Locus mutilus. Rescribo, υ δεξιὸν κάτω νεῦον. Auctor mihi Boethius De Mus. lib. IV. cap. III. ubi de hoc ipso modo. *Trite hyperbolaeon, quae est tertia excellentium*, Y *deorsum respiciens dextrum*, *& semi* A *sinistrum*, *sursum respiciens*. Sed & ille ex Alypio emendandus; nam male editur, Γ *deorsum respiciens d.*

TAB. I. Tom. VI. M.

NETE ΥΠΕΡΒΟΛΑΙ.

ὑπερβολαίων διάτον.

τρίτη ὑπερβολαίων.

ΝΗΤΗ ΔΙΕΖΕΥΓΜ.

διεζευγμένων διάτον.

τρίτη διεζευγμένων.

ΠΑΡΑΜΕΣΟΣ.

XIX

ΝΗΤΗ ΣΥΝΗΜΜΕ.

συνημμένων διάτονος

ΥΠΟΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ		HYPOLYDII MODI NOTAE
ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.		IN GENERE DIATONO.
Προσλαμβανόμενος, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, ϵ ἦτα I.	ϘH	Proslambanomenos, o inferne habens lineam & eta.
Ὑπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπές.	M h	Hypate hypaton, my inversum, & eta imperfectum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, λάμβδα ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπὲς πλάγιον.	V ⊂	Parypate hypaton, lambda inversum & eta imperfectum iacens.
Ὑπατῶν διάτονος I, ζῆτα ἐλλειπές, καὶ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Hypaton diatonos, zeta imperfectum & tau iacens.
Ὑπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.	⅂ Γ	Hypate meson, gamma aversum & gamma rectum.
Παρυπάτη μέσων, βῆτα ἐλλειπές, καὶ γάμμα ἀνεστραμμένον.	ꓭ L	Parypate meson, beta imperfectum & gamma inversum.
Μέσων διάτονος, φι καὶ δίγαμμα.	Φ F	Meson diatonos, phi & digamma.
Μέση, σίγμα καὶ σίγμα.	C C	Mese, sigma & sigma.
Τρίτη συνημμένων, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.	P Ɔ	Trite synemmenon, rho & sigma inversum.
Συνημμένων διάτονος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.	M Π	Synemmenon diatonos, my & pi diductum.
Νήτη συνημμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	I <	Nete synemmenon, iota & lambda iacens.
Παράμεσος, ου καὶ κάππα.	O K	Paramesos, O & K.
Τρίτη διεζευγμένων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον.	Ξ ⋊	Trite diezeugmenon, Xi & K inversum.
Διεζευγμένων διάτονος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	I <	Diezeugmenon diatonos, iota & lambda iacens.
Νήτη διεζευγμένων ζῆτα καὶ πι πλάγιον.	Z ⊏	Nete diezeugmenon, zeta & pi iacens.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.	E ⊔	Trite hyperbolaeon, E quadratum & pi inversum.
Ὑπερβολαίων διάτονος, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	℧ Z	Hyperbolaeon diatonos, ω quadratum supinum & zeta.
Νήτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ ŋ	Nete hyperbolaeon, phi iacens & eta neglectim pictum, ac diductum.

ΥΠΕΡΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ		HYPERLYDII MODI NOTAE
ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.		IN GENERE DIATONO.
Προσλαμβανόμενος, φι καὶ δίγαμμα.	Φ F	Proslambanomenos, phi & digamma.
Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα καὶ σίγμα.	C C	Hypate hypaton, sigma & sigma.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.	P Ɔ	Parypate hypaton, rho & sigma inversum.
Ὑπατῶν διάτονος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.	M Π	Hypaton diatonos, M & pi diductum.
Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	I <	Hypate meson, iota & lambda iacens.
Παρυπάτη μέσων, θῆτα, καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.	Θ V	Parypate meson, theta & lambda inversum.
Μέσων διάτονος, γάμμα καὶ νυ.	Γ N	Meson diatonos, gamma & N.
Μέση, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	℧ Z	Mese, ω quadratum supinum & zeta.
Τρίτη συνημμένων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.	Ψ ⅄	Trite synemmenon, psi deorsum nutans & hemialpha dextrum, deorsum nutans.
Συνημμένων διάτονος, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⅄	Synemmenon diatonos, tau inversum & hemialpha dextrum, sursum nutans.
Νήτη συνημμένων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	M Π′	Nete synemmenon, M pi diductum, supra habens acutam.
Παράμεσος, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν, καθελκυσμένον.	⊖ ŋ	Paramesos. phi iacens & eta neglectim pictum & diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.	Υ ⅄	Trite diezeugmenon, y deorsum vergens & hemialpha sinistrum, sursum nutans.
Διεζευγμένων διάτονος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	M Π′	Diezeugmenon diatonos, M & pi diductum, supra habens acutam.
Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	I <′	Nete diezeugmenon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα, καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Θ V′	Trite hyperbolaeon, theta & lambda aversum, supra habens acutam.
Ὑπερβολαίων διάτονος, γάμμα καὶ νυ, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Γ N′	Hyperbolaeon diatonos, gamma & ny, supra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον, ὕπτιον, καὶ ζῆτα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	℧ Z′	Nete hyperbolaeon, ω quadratum supinum & zeta, supra habens acutam.

3 Προσλαμβανόμενος, ὁ κάτω γραμμὴν ἔχοντα καὶ ἦτα) Scrib. π. ὁ κ. γραμμὴν ἔχον τε καὶ ἦτα.

ΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

AEOLII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

Proslambanomenos, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.	Ͱ Ǝ	Προσλαμβανόμενος, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, ϗ ει τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, delta inversum & tau iacens aversum.	Δ ⊣	Ὑπάτη ὑπατῶν, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Parypate hypaton, gamma aversum & gamma rectum.	ꓶ Γ	Παρυπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Hypaton diatonos, chi & hemymy dextrum.	χ ч	Ὑπατῶν διάτονος, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.
Hypate meson, tau & digamma aversum.	Τ ꟻ	Ὑπάτη μέσων, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
Parypate meson, sigma & sigma.	C C	Παρυπάτη μέσων, σίγμα ϗ σίγμα.
Meson diatonos, O & K.	O K	Μέσων διάτονος, ου ϗ κάππα.
Mese, K & hemidelta diductum.	K ◿	Μέση, κάππα, ϗ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Trite synemmenon, iota & lambda iacens.	I <	Τρίτη συνημμένων, ἰῶτα, ϗ λάμβδα πλάγιον.
Synemmenon diatonos, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Συνημμένων διάτονος, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.
Nete synemmenon, A & gravis.	A ˋ	Νήτη συνημμένων, ἄλφα ϗ βαρεῖα.
Paramesos, eta & lambda iacens aversum.	H >	Παράμεσος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmenon, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Τρίτη διεζευγμένων, ζῆτα ϗ πλάγιον.
Diezeugmenon diatonos, A & gravis.	A ˋ	Διεζευγμένων διάτονος, ἄλφα ϗ βαρεῖα.
Nete diezeugmenon, chi corruptum & hemialpha sinistrum, deorsum respiciens.	ж ⱶ	Νήτη διεζευγμένων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, phi iacens & eta negligenter pictum, ac diductum.	ϴ ɳ	Τρίτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, ϗ ἦτα ἀμελητικὸν καθειλκυσμένον.
Hyperbolaeon diatonos, O & K, supra habens acutam.	O K′	Ὑπερβολαίων διάτονος, ο ϗ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperboleon, K & hemidelta diductum, supra habens acutam.	K ◿′	Νήτη ὑπερβολαίων. κάππα ϗ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOAEOLII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

ΥΠΕΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, pi inversum & sigma duplex aversum.	⊔ ʒ	Προσλαμβανόμενος, πι ἀνεστραμμένον, ϗ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, antiny & pi duplex.	ᴎ ꞵ	Ὑπάτη ὑπατῶν, ἀντινυ ϗ πι διπλοῦν.
Parypate hypaton, my inversum & eta imperfectum.	ʍ h	Παρυπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἦτα ἐλλειπές.
Hypaton diatonos, eta imperfectum aversum & E quadratum aversum.	Ͱ E	Ὑπατῶν διάτονος, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, ϗ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον
Hypate meson, delta inversum & tau iacens aversum.	∇ ⊣	Ὑπάτη μέσων, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον,
Parypate meson, gamma aversum & gamma rectum.	ꓶ Γ	Παρυπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον; καὶ γάμμα ὀρθόν.
Meson diatonos, chy & hemimy dextrum,	X ч	Μέσων διάτονος, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.
Mese, tau & digamma aversum.	T ꟻ	Μεση, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
Trite synemmenon, sigma & sigma.	C C	Τρίτη συνημμένων, σίγμα ϗ σίγμα.
Synemmenon diatonos, O & K.	O K	Συνημμένων διάτονος, ο ϗ κάππα.
Nete synemmenon, K, & hemidelta diductum.	K ◿	Νήτη συνημμένον, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Paramesos, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Παράμεσος, πι, ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmenon, O & K.	O K	Τρίτη διεζευγμένων, ο ϗ κάππα.
Diezeugmenon diatonos, K & dimidium delta diductum.	K Δ	Διεζευγμένων διάτονος, κάππα, καὶ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Nete diezeugmenon, eta & lambda iacens aversum.	H >	Νήτη διεζευγμένων, ἦτα, ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite hyperbolaeon, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Τρίτη ὑπερβολαίων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον 1.

Pa- Πα-

1 Τρίτη ὑπερβολαίων, ζῆτα, ϗ πι πλάγιον] Male transposita haec verba, & loco non suo adparent. Repone post ista verba, Νήτη διεζευγμενων, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον. Illic insere. Nam hic verus sonorum ordo. Vides in praeced. cap. & seq. Item Euclide.

Παρανήτη ὑπερβολαίων διάτονος, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α`	Paranete hyperbolaeon diatonos, alpha, & gravis.
Νήτη ὑπερβολαίων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	✕ Λ	Nete hyperbolaeon, chi confossum, & medium alpha sinistrum, deorsum hians.

ΥΠΕΡΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPEREOLII MODI NOTAE
IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, χι καὶ ἥμι μυ δεξιόν.	Χ ч	Proslambanomenos, chi & dimidiũ my dextrũ.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ταυ καὶ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.	Τ ꟻ	Hypate hypaton, tau & digamma aversum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, σίγμα καὶ σίγμα.	C C	Parypate hypaton, sigma & sigma.
Ὑπατῶν διάτονος, ο καὶ κάππα.	Ο Κ	Hypaton diatonos, O & K.
Ὑπάτη μέσων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ ∆	Hypate meson, K & hemidelta diductum.
Παρυπάτη μέσων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	Ι <	Parypate meson, iota & lambda iacens.
Μέσων διάτονος, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.	Ζ ⊐	Meson diatonos, zeta & pi iacens.
Μέση, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α`	Mese, A & gravis.
Τρίτε συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	℧ Ζ	Trite synemmenon, ω quadratum supinum & zeta.
Συνημμένων διάτονος, φι πλάγιον, ἦτα ἀμελητικὸν, καθελκυσμένον.	⊖ ɴ	Synemmenon diatonos, phi iacens, & eta negligentius pictum, ac diductum.
Νήτη συνημμένων, ου καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ο Κ'	Nete synemmenon, O & K supra habens acutam.
Παράμεσος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	✕ Λ	Paramesos, chi confossum, & hemialpha sinistrum, deorsum respiciens.
Τρίτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ ɴ	Trite diezeugmenon, phi iacens, & eta negligentius pictum, ac diductum.
Διεζευγμένων διάτονος, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτετα.	Ο Κ'	Diezeugmenon diatonos, O & K supra habens acutam.
Νήτη διεζευγμένων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Κ ∆'	Nete diezeugmenon, K & hemidelta diductum, supra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ι <'	Trite hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.
Ὑπερβολαίων διάτονος, ζῆτα καὶ πι πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ζ ⊐'	Hyperbolaeon diatonos, zeta & pi iacens, supra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα καὶ βαρεῖα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Α`'	Nete hyperbolaeon, A & gravis, supra habens acutam.

ΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.
PHRYGII MODI NOTAE
IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.	⊢ Ε	Proslambanomenos, iota iacens, & E quadratum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλιπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Hypate hypaton, zeta imperfectum, & tau iacens.
Παρυπάτη ὑπατῶν, δίγαμμα καὶ ταυ ἀνεστραμμένον.	F ⊥	Parypate hypaton, digamma & tau inversum.
Ὑπατῶν διάτονος, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ɥ	Hypaton diatonos, ω & hemymy sinistrum.
Ὑπάτη μέσων, φι καὶ δίγαμμα.	Φ F	Hypate meson, phi & digamma.
Παρυπάτη μέσων, υ καὶ δίγαμμα ἀνεστραμμένον.	Υ Ⅎ	Parypate meson, Y & digamma inversum.
Μέσων διάτονος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ↄ	Meson diatonos, pi & sigma aversum.
Μέση, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.	Μ Π	Mese, my & pi diductum.
Τρίτη συνεμμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον.	Λ ⊿	Trite synemmenon, lambda & hemidelta supinũ.
Συνημμένων διάτονος, ἦτα καὶ λάμβδα ἀπεστραμμένον.	Η >	Synemmenon diatonos, eta & lambda aversum.
Νήτη συνημμένων, γάμμα καὶ νυ.	Γ Ν	Nete synemmenon, gamma & ny.
Παράμεσος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	⊢ Λ	Paramesos, iota & lambda iacens.
Τρίτη διεζευγμένων [1], θῆτα, καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.	Θ V	Trite diezeugmenon, theta & lambda inversum.

[1] Τρίτη διεζευγμένων) Hic excidit παράμεσος, eiusque notae.

Diezeugmenon diatonos, gamma & ny.	Γ Ν	Διεζευγμένων διάτονος, γάμμα ϗ νυ.
Nete diezeugmenon, ω quadratum supinum & zeta.	ʊ Ζ	Νήτη διεζευγμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Trite hyperbolaeon, psi deorsum respiciens, & hemialpha dextrum, deorsum nutans.	ψ /	Τρίτη ὑπερβολαίων, ψι κάτω νεῦον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Hyperbolaeon diatonos, tau inversum, & hemialpha dextrum, sursum respiciens.	Τ ⅄	Ὑπερβολαίων διάτονος, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Nete hyperbolaeon, M & pi diductum, supra habens acutam.	ΜΠʹ	Νήτη ὑπερβολαίων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOPHRYGII MODI NOTAE — ΥΠΟΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

IN GENERE DIATONO. — ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΟΤΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, sigma duplex aversum, & sigma duplex.	Ɛ Ɛ	Προσλαμβανόμενος, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, ϗ σίγμα διπλοῦν.
Hypate hypaton, o subter habens lineam, & eta.	ϙ Η	Ὑπάτη ὑπατῶν, ω κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Parypate hypaton, xi duplex inversum, & pi duplex inversum.	ш ⊓	Παρυπάτη ὑπατῶν, ξι διπλοῦν ἀνεστραμμένον, ϗ πι διπλοῦν ἀνεστραμμένον.
Hypaton diatonos, iota iacens, & E quadratum.	⊢ Ε	Ὑπατῶν διάτονος, ἰῶτα πλάγιον, ϗ ε τετράγωνον.
Hypate meson, zeta imperfectum, & tau iacens.	7 ⊢	Ὑπάτη μέσων, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Parypate meson, digamma & tau inversum.	F Τ	Παρυπάτη μέσων, δίγαμμα καὶ ταυ ἀνεστραμμένον.
Meson diatonos, ω & hemimy sinistrum.	Ω μ	Μέσων διάτονος, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.
Mese, phi & digamma.	Φ F	Μέση, φι ϗ δίγαμμα.
Trite synemmenon, Y & digamma inversum.	Υ ⅃	Τρίτη συνημμένων, υ ϗ δίγαμμα ἀνεστραμμένον.
Synemmenon diatonos, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Συνημμένων διάτονος, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, M & pi diductum.	Μ Π	Νήτη συνημμένων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.
Paramesos, sigma & sigma.	C C	Παράμεσος, σίγμα ϗ σίγμα.
Trite diezeugmenon, rho & sigma inversum.	Ρ ∪	Τρίτη διεζευγμένων, ρω ϗ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Diezeugmenon diatonos, M & pi diductum.	Μ Π	Διεζευγμένων διάτονος, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.
Nete diezeugmenon, iota & lambda iacens.	Ι <	Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.
Trite byperbolaeon, theta & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Hyperbolaeon diatonos, gamma & N.	Γ Ν	Ὑπερβολαίων διάτονος, γάμμα ϗ νυ.
Nete hyperbolaeon, ω quadratum supinum & zeta.	ʊ Ζ	Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.

HYPERPHRYGII MODI NOTAE — ΥΠΕΡΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

IN GENERE DIATONO. — ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, ω & dimidium my sinistrũ.	Ω μ	Προσλαμβανόμενος, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.
Hypate hypaton, phi & digamma.	Φ F	Ὑπάτη ὑπατῶν, φι ϗ δίγαμμα.
Parypate hypaton, Y & digamma inversum.	Υ ⅃	Παρυπάτη ὑπατῶν, υ ϗ δίγαμμα ἀνεστραμμένον.
Hypaton diatonos, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Ὑπατῶν διάτονος, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, M & pi diductum.	Μ Π	Ὑπάτη μέσων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.
Parypate meson, lambda & medium delta supinum.	Λ ⊲	Παρυπάτη μέσων, λάμβδα, καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον.
Meson diatonos, eta & lambda iacens aversum.	Η >	Μέσων διάτονος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Mese, gamma & N.	Γ Ν	Μέση, γάμμα ϗ νυ.
Trite synemmenon, beta & acuta.	Βʹ	Τρίτη συνημμένων, βῆτα ϗ ὀξεῖα.
Synemmenon diatonos, chi confossum, & medium A sinistrum, deorsum nutans.	⳩ /	Συνημμένων διάτονος, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete synemmenon, tau inversum, & medium A sinistrum, sursum nutans.	⊥ /	Νήτη συνημμένων, ταυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.
Paramesos, ω quadratum supinum, & zeta.	ʊ Ζ	Παράμεσος [1], ω τετράγωνον ὕπτιον ϗ ζῆτα.
Trite diezeugmenon, psi deorsum spectans, & medium A dextrum, deorsum spectans.	ψ ⅄	Τρίτη διεζευγμένων, ψι κάτω νεῦον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Diezeugmenon diatonos, tau inversum, & hemialpha sinistrum, sursum respiciens.	⊥ ⅄	Διεζευγμένων διάτονος, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.

Nete — Νήτη

1 Παράμεσος] Hic excidit, *νήτη συνημμένων*, eiusque notae.

Νήτη διεζευγμένων μυ ϗ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	ΜΠ'	Nete diezeugmenon, M & pi diductum, supra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα ϗ ἡμίδελτα ὕπτιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Λ Δ'	Trite hyperbolaeon, lambda, & medium delta supinum, supra habens acutam.
Ὑπερβολαίων διάτονος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Η >'	Hyperbolaeon diatonos, eta & lambda iacens aversum, supra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, γάμμα καὶ νυ, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Γ Ν'	Nete hyperbolaeon, gamma & N, supra habens acutam.

ΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

IASTII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, μυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἦτα ἐλλειπές.	Μ Ͱ	Proslambanomenos, my inversum, & eta imperfectum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ει τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ͱ Ε	Hypate hypaton, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλειπὲς, ϗ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Parypate hypaton, zeta imperfectum, & tau iacens.
Ὑπατῶν διάτονος, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.	ꓶ Γ	Hypaton diatonos, gamma aversum, & gamma rectum.
Ὑπάτη μέσων, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ч	Hypate meson, chi & hemimy dextrum.
Παρυπάτη μέσον, φι ϗ δίγαμμα.	φ F	Parypate meson, phi & digamma.
Μέσων διάτονος, σίγμα ϗ σίγμα.	C C	Meson diatonos, sigma & sigma.
Μέση, ο ϗ κάππα.	Ο Κ	Mese, O & K.
Τρίτη συνημμένων, ξι ϗ κάππα ἀνεστραμμένον.	Ξ ⋊	Trite synemmenon xi & K inversum.
Συνημμένων διάτονος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.	Ι <	Synemmenon diatonos, iota & lambda iacens.
Νήτη συνημμένων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Nete synemmenon, zeta & pi iacens.
Παράμεσος, κάππα, ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ Δ	Paramesos, K & hemidelta diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.	Ι <	Trite diezeugmenon, iota & lambda iacens.
Διεζευγμένων διάτονος, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Diezeugmenon diatonos, zeta & pi iacens.
Νήτη διεζευγμένων, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	Α `	Nete diezeugmenon, A & gravis.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον, ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	℧ Ζ	Trite hyperbolaeon, ω quadratum supinum, & zeta.
Ὑπερβολαίων διάτονος, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ η	Hyperbolaeon diatonos, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
Νήτη ὑπερβολαίων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ο Κ'	Nete hyperbolaeon, O & K, supra habens acutam.

ΥΠΟΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ / HYPOIASTII MODI NOTAE

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ. / IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον, ϗ ταυ ὀρθόν.	⊣ Τ	Proslambanomenos, tau iacens aversum, & tau rectum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, πε ἀνεστραμμένον, ϗ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.	Ш Ʒ	Hypate hypaton, pi inversum, & sigma duplex aversum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.	♀ Η	Parypate hypaton, o subter habens virgulam, & eta.
Ὑπατῶν διάτονος, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπές.	Μ Ͱ	Hypaton diatonos, M inversum, & eta imperfectum.
Ὑπάτη μέσων, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, ϗ ει τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ͱ Ε	Hypate meson, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.
Παρυπάτη μέσων, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Parypate meson, zeta imperfectum, & tau iacens.
Μέσων διάτονος, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.	ꓶ Γ	Meson diatonos, gamma aversum, & gamma rectum.
Μέση, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ч	Mese, chi & dimidium my dextrum.
Τρίτη συνημμένων, φι ϗ δίγαμμα.	φ F	Trite synemmenon, phi & digamma.
Συνημμένων διάτονος, σίγμα ϗ σίγμα.	C C	Synemmenon diatonos, sigma & sigma.

Nete synemmenon, O & K.
Paramesos, tau & digamma aversum.
Trite diezeugmenon, sigma & sigma.
Diezeugmenon diatonos, O & K.
Nete diezeugmenon, K & medium delta diductum.
Trite hyperbolaeon, iota & lamda iacens.
Hyperbolaeon dationos, zeta & pi iacens.
Nete hyperbolaeon, A & gravis.

O K Νήτη συνημμένων, ου ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
T ꟻ Παράμεσος, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
C C Τρίτη διεζευγμένων, σίγμα ϗ σίγμα.
O K Διεζευγμένων διάτονος, ου ϗ κάππα.
K ◿ Νήτη διεζευγμένων, κάππα, ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
I < Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα, ϗ λάμβδα πλάγιον.
Z ⊏ Ὑπερβολαίων διάτονος, ζῆτα, ϗ πι πλάγιον.
A \` Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα ϗ βαρεῖα.

HYPERIASTII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

Proslambanomenos, gamma aversum, & gamma rectum.
Hypate hypaton, chi & dimidium my dextrum.
Parypate hypaton, phi & digamma.
Hypaton diatonos, sigma & sigma.
Hypate meson, O & K.
Parypate meson, xi & K inversum.
Meson diatonos, iota & lambda iacens.
Mese, zeta & pi iacens.
Trite synemmenon, E quadratum, & pi inversum.
Synemmenon diatonos, ω quadratum supinum & zeta.
Nete synemmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
Paramesos, A & gravis.
Trite diezeugmenon, ω quadratum supinum & zeta.
Diezeugmenon diatonos, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
Nete diezeugmenon, O & K, supra habens acutam.
Trite hyperbolaeon, xi & K inversum, supra habens acutam.
Hyperbolaeon diatonos, iota & lambda iacens, supra habens acutam.
Nete hyperbolaeon, zeta & pi iacens, supra habens acutam.

ΥΠΕΡΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Ꞁ Γ Προσλαμβανόμενος, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
X ч Ὑπάτη ὑπατῶν, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.
Φ F Παρυπάτη ὑπατῶν, φι ϗ δίγαμμα.
C C Ὑπατῶν διάτονος, σίγμα ϗ σίγμα.
O K Ὑπάτη μέσων, ου ϗ κάππα.
Ξ ⋊ Παρυπάτη μέσων, ξι κ κάππα ἀνεστραμμένον,
I < Μέσων διάτονος, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.
Z ⊏ Μέση, ζῆτα, ϗ πι πλάγιον.
E ⊔ Τρίτη συνημμένων, ει τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.
℧ Z Συνημμένων διάτονος, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
ϴ ɥ Νήτη συνημμένων, φι πλάγιον, ϗ ἦτα ἀμελητικὸν, καθελκυσμένον.
A \` Παράμεσος, ἄλφα ϗ βαρεῖα.
℧ Z Τρίτη διεζευγμένων, ω τετραγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
ϴ ɥ Διεζευγμένων διάτονος, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν, καθελκυσμένον.
O K′ Νήτη διεζευγμένων, ου καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Ξ ⋊′ Τρίτη ὑπερβολαίων, ξι ϗ κάππα ἀνεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
I <′ Ὑπερβολαίων διάτονος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα,
Z ⊏′ Νήτη ὑπερβολαίων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ

DORII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

Proslambanomenos, antiny & pi duplex.
Hypate hypaton, iota iacens, & E quadratum.
Parypate hypaton, dimidium theta deorsum respiciens, & E quadratum supinum.
Hypaton diatonos, delta inversum, & tau iacens aversum.
Hypate meson, ω & hemimy sinistrum.
Parypate meson, psi & hemimy supinum.
Meson diatonos, tau & digamma aversum.
Mese, pi & sigma aversum.

Tri-

ɲ ȹ Προσλαμβανόμενος, ἄντινυ ϗ πι διπλοῦν.
⊢ E Ὑπάτη ὑπατῶν, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.
ⲙ ꟺ Παρυπάτη ὑπατῶν, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, ϗ ει τετράγωνον ὕπτιον.
∇ T Ὑπατῶν διάτονος, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Ω ρ Ὑπάτη μέσων, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.
ψ ꟷ Παρυπάτη μέσων, ψι ϗ ἥμιμυ ὕπτιον.
T ꟻ Μέσων διάτονος, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
Π Ɔ Μέση, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.

Τρι-

Τρίτη συνημμένων, ο ϗ κάππα.	O K	Trite synemmenon, O & K.
Συνημμένων διάτονος, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	K ⅄	Synemmenon diatonos, K & medium delta diductum.
Νήτη συνημμένων, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον.	H >	Nete synemmenon, eta & lambda iacens, versum.
Παράμεσος, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.	M Π	Paramesos, M & pi diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον.	Λ ⌐	Trite diezeugmenon, lambda, & dimidium delta supinum,
Διεζευγμένων διάτονος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον.	H >	Diezeugmenon diatonos, eta & lambda iacens aversum.
Νήτη διεζευγμένων, γάμμα ϗ νυ.	Γ N	Nete diezeugmenon, gamma & N.
Τρίτη ὑπερβολαίων, βῆτα ϗ ὀξεῖα.	B ʹ	Trite hyperbolaeon, B & acuta.
Ὑπερβολαίων διάτονος, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ϰ ɫ	Hyperbolaeon diatonos, chi corruptum, & hemialpha sinistrum, deorsum respiciens,
Νήτη ὑπερβολαίων, ταυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⸍	Nete hyperbolaeon, tau inversum, & medium A dextrum, sursum respiciens.

ΥΠΟΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ — HYPODORII MODI NOTAE

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ. — IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, ἥμιφι πλάγιον ἀπεστραμμένον, ϗ ἥμιφι πλάγιον.	⊸ ⌓	Proslambanomenos, dimidium phi iacens aversum, & dimidium phi iacens.
Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, ϗ σίγμα διπλοῦν.	Ʒ Ɛ	Hypate hypaton, sigma duplex aversum, & sigma duplex.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀνεστραμμένον.	b ω	Parypate hypaton, rho inversum, & sigma duplex inversum.
Ὑπατῶν διάτονος, ἄντινυ ϗ πι διπλοῦν.	И Я	Hypaton diatonos, antiny & pi duplex.
Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα πλάγιον, ϗ ε τετράγωνον.	⊣ E	Hypate meson, iota iacens, & E quadratum.
Παρυπάτη μέσων, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, ϗ ε τετράγωνον ἀνεστραμμένον.	⌓ Ш	Parypate meson, dimidium theta, deorsum nutans, & E quadratum inversum.
Μέσων διάτονος, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.	▷ ⊣	Meson diatonos, delta inversum, & tau iacens aversum.
Μέση, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ρ	Mese, ω & dimidium my sinistrum.
Τρίτη συνημμένων, ψι ϗ ἥμιμυ ὕπτιον.	ψ ⦣	Trite synemmenon, psi & dimidiū my supinū.
Συνημμένων διάτονος, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	T ꟻ	Synemmenon diatonos, tau & digamma aversum.
Νήτη συνημμένων, πι, ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ɔ	Nete synemmenon, pi & sigma aversum.
Παράμεσος, φι ϗ δίγαμμον.	Φ F	Paramesos, phi & digamma.
Τρίτη διεζευγμένων, υ ϗ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	T ⌊	Trite diezeugmenon, Y & digamma inversum.
Διεζευγμένων διάτονος, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.	P ᑌ	Diezeugmenon diatonos, pi & sigma aversum.
Νήτη διεζευγμένων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.	M Π	Nete diezeugmenon, M & pi diductum.
Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον.	Λ ⅄	Trite hyperbolaeon, lambda, & dimidium delta supinum.
Ὑπερβολαίων διάτονος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	H >	Hyperbolaeon diatonos, eta & lambda iacens aversum.
Νήτη ὑπερβολαίων γάμμα ϗ νυ.	Γ N	Nete hyperbolaeon, gamma & N.

ΥΠΕΡΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ — HYPERDORII MODI NOTAB

ΚΑΤΑ ΤΟ ΔΙΑΤΟΝΟΝ ΓΕΝΟΣ. — IN GENERE DIATONO.

Προσλαμβανόμενος, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊣	Proslambanomenos, delta inversum, & tau iacens aversum,
Ὑπάτη ὑπατῶν, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ρ	Hypate hypaton, ω & dimidium my sinistrum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ψι, ϗ ἥμιμυ ὕπτιος.	ψ ⦣	Parypate hypaton, psi & hemimy supinum.
Ὑπατῶν διάτονος, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.	T ꟻ	Hypaton diatonos, tau & digamma aversum.
Ὑπάτη μέσων, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ɔ	Hypate meson, pi & sigma aversum.
Παρυπάτη μέσων, ο ϗ κάππα.	O K	Parypate meson, O & K.
Μέσων διάτονος, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	K ⅄	Meson diatonos, K & dimidium delta diductum.
Μέση, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	H >	Mese, eta & lambda iacens aversum.
Τρίτη συνημμένων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.	Z ⊏	Trite synemmenon, zeta & pi iacens.
Συνημμένων διάτονος, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	A ˋ	Synemmenon diatonos, A & gravis.
Νήτη συνημμένων, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ϰ ɫ	Nete synemmenon, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum respiciens.
Παράμεσος, γάμμα ϗ νυ.	Γ N	Paramesos, gamma & N.
Τρίτη διεζευγμένων, βῆτα ϗ ὀξεῖα	B ʹ	Trite diezeugmenon, B & acuta.

Διε- Die-

Diezeugmenon diatonos, chi corruptum, & dimidium A sinistrum deorsum respiciens.	⋇ A	Διεζευγμένων διάτονος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete diezeugmenon, tau inversum, & dimidium A dextrum, sursum respiciens.	⊥ A	Νήτη διεζευγμένων, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, O & K, supra habens acutam.	O K′	Τρίτη ὑπερβολαίων, ου καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Hyperbolaeon diatonos, K & dimidium delta diductum, supra habens acutam.	K Δ′	Ὑπερβολαίων διάτονος, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, eta & lambda iacens aversum, supra habens acutam,	H >′	Νήτη ὑπερβολαίων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

LYDII MODI NOTAE

IN GENERE DIATONO.

Proslambanomenos, zeta imperfectum, & tau iacens.	Ζ ⊢	Προσλαμβανόμενος, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Hypate hypaton, gamma aversum, & gamma rectum.	Ⅎ Γ	Ὑπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ἀνεστραμμένον.
Parypate hypaton, B imperfectum, & gamma inversum.	B L	Παρυπάτη ὑπατῶν, βῆτα ἐλλειπὲς, καὶ γάμμα ἀνεστραμμένον.
Lychanos hypaton chromatice, A inversum lineam habens, & digamma inversum, virgulam habens.	∀ Ⅎ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ἄλφα ἀνεστραμμένον, γραμμὴν ἔχον, καὶ δίγαμμα ἀνεστραμμένον, γραμμὴν ἔχον.
Hypate meson, sigma & sigma.	C C	Ὑπάτη μέσων, σίγμα καὶ σίγμα.
Parypate meson, rho & sigma inversum.	P ∪	Παρυπάτη μέσων, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson chromatice, pi virgulam habens, & sigma aversum, per medium habens virgulam.	Π Ɜ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, πι γραμμὴν ἔχον, καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον, γραμμὴν ἔχον διὰ μέσον.
Mese, iota & lambda iacens.	I <	Μέση, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Trite synemmenon, theta, & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη συνημμένων, θῆτα, καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Paranete synemmenon chromatice, eta lineam habens, & lambda iacens aversum, per medium habens virgulam.	Ḣ >	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, ἦτα γραμμὴν ἔχων διὰ μέσον.
Nete synemmenon, ω quadratũ supinũ, & zeta.	Ʊ Z	Νήτη συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Paramesos, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Παράμεσος, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Trite synemmenon, E quadratum, & pi inversum.	E ⊔	Τρίτη διεζευγμένων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.
Paranete diezeugmenon, chromatice delta, supra habens acutam, & pi iacens aversum, per medium habens virgulam.	Δ′ >	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, δέλτα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα, καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἔχων ἔσω γραμμήν.
Nete diezeugmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.	Φ ϰ	Νήτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, Y deorsum spectans, & dimidium A sinistrum, sursum respiciens.	⅄ A	Τρίτη ὑπερβολαίων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, tau inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans, supra habens acutam.	⊥ A′	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα 1 δεξιὸν, ἄνω νεῦον, ἐπὶ τὴν ὀξύτετα.
Nete hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.	I <′	Νήτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HY- ΥΠΟ-

1 Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα) Locus mutilus. Restituo, Ταυ ἀνεστραμμένον, γραμμὴν ἔχον, καὶ ἡμίαλφα. Boethius ibidem. *Hyperbolaeon chromatice* T *supinum habens lineam, & semi* A.

ΝΕΤΕ ΥΠΕΡΒΟΛΑΙ

ὑπερβολαίων χρωμ.

τρίτη ὑπερβολαίων.

ΝΗΤΗ ΔΙΕΖΕΥΓΜ.

διεζευγμένων χρωμ.

τρίτη διεζευγμένων.

ΠΑΡΑΜΕΣΟΣ.

ΝΗΤΗ ΣΥΝΗΜΜΕ.

συνημμένων χρωματ.

χ

τρίτη συνημμένων.

ψ

ΥΠΟΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Προσλαμβανόμενος, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Ὑπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπές.
Παρυπάτη ὑπατῶν, λάμβδα ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπὲς ὕπτιον.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματική, κάππα ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπὲς, ἀπεστραμμένον.
Ὑπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Παρυπάτη μέσων, βῆτα ἐλλειπὲς, καὶ γάμμα ἀνεστραμμένον.
Λιχανὸς μέσων χρωματική, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Μέση, σίγμα καὶ σίγμα.
Τρίτη συνημμένων, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Παρανήτη συνημμένων χρωματική, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Νήτη συνημμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Παράμεσος, ο καὶ κάππα.
Τρίτη διεζευγμένων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματική, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.
Νήτη διεζευγμένων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματική, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Νήτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.

HYPOLYDII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

ϙ H Proslambanomenos, O subter lineam habens, & eta.
Ꟶ Ⅎ Hypate hypaton, M inversum, & eta imperfectum.
V ≍ Parypate hypaton, lambda inversum, & eta imperfectum supinum.
ꓘ H Lichanos hypaton chromatice, K inversum, & eta imperfectum, aversum.
⅂ Γ Hypate meson, gamma aversum, & gamma rectum.
ᴃ ⅃ Parypate meson, B imperfectum, & gamma inversum.
∀ Ⅎ Lichanos meson chromatice, A inversum, & digamma inversum.
C C Mese, sigma & sigma.
P Ɔ Trite synemmenon, rho & sigma inversum.
Π Ɔ Paranete synemmenon chromatice, pi & sigma aversum.
I < Nete synemmenon, iota & lambda iacens.
O K Paramesos, O & K.
Ξ ꓘ Trite diezeugmenon, xi, & K inversum.
N ꓘ Paranete diezeugmenon chromatice, N & K aversum.
Z ⊏ Nete diezeugmenon, zeta & pi iacens.
E ⊔ Trite hyperbolaeon, E quadratum, & pi inversum.
Δ ⊐ Paranete hyperbolaeon chromatice, delta & pi iacens aversum.
ɵ Ⅎ Nete hyperbolaeon, phi iacens, & eta negligenter factum, ac diductum.

ΥΠΕΡΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Προσλαμβανόμενος, φι καὶ δίγαμμα.
Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα καὶ σίγμα.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματική, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Παρυπάτη μέσων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Λιχανὸς μέσων χρωματική, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Μέση, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Τρίτη συνημμένων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Παρανήτη συνημμένων χρωματική, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Νήτη συνημμένων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Παράμεσος, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.
Τρίτη διεζευγμένων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματική, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPERLYDII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Φ F Proslambanomenos, phi & digamma.
C C Hypate hypaton, sigma & sigma.
P Ɔ Parypate hypaton, rho & sigma inversum.
Π Ɔ Lichanos hypaton chromatice, pi, & sigma aversum.
I < Hypate meson, iota & lambda iacens.
Θ V Parypate meson, theta, & lambda inversum.
H > Lichanos meson chromatice, eta, & lambda iacens aversum.
Ʊ Z Mese, ω quadratum supinum, & zeta.
⋔ ⅄ Trite synemmenon, psi deorsum spectans, & dimidium A dextrum, deorsum spectans.
Ж ⅄ Paranete synemmenon chromatice, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum spectans.
ΜΠ' Nete synemmenon, M & pi diductum, supra habens acutam.
ɵ Ⅎ Paramesos, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
⅄ ⅄ Trite diezeugmenon, y deorsum spectans, & dimidium A sinistrum, sursum spectans.
⊥ ⅄ Paranete diezeugmenon chromatice, tau inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.
I<' Nete diezeugmenon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.
Θ V' Trite hyperbolaeon, theta & lambda inversum, supra habens acutam.

Paranete hyperbolaeon chromatice, eta & lambda iacens averſum, ſupra habens acutam.	Η >́	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, ω quadratum ſupinum, & zeta, ſupra habens acutam.	Ʊ Ζ	Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

AEOLII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Proſlambanomenos, eta imperfectum averſum, & E quadratum averſum.	Ⱶ Ǝ	Προσλαμβανόμενος, ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, delta inverſum, & tau iacens averſum.	∇ ⊢	Ὑπάτη ὑπατῶν, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Parypate hypaton, gamma averſum, & gamma rectum.	ꓶ Γ	Παρυπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Lichanos hypaton chromatice, A inverſum, & digamma inverſum	∀ Ⅎ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Hypate meſon, T & digamma averſum.	⊥ ꟻ	Ὑπάτη μέσων, ταυ καὶ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
Parypate meſon, ſigma & ſigma.	C C	Παρυπάτη μέσων, σίγμα καὶ σίγμα.
Lichanos meſon chromatice, pi & ſigma averſum.	Π Ɔ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Meſe, K & dimidium delta diductum.	Κ ⦣	Μέση, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Trite ſynemmenon, iota & lambda iacens.	Ι <	Τρίτη συνημμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Paranete ſynemmenon chromatice, eta & lambda iacens averſum.	Η >	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete ſynemmenon, A & gravis.	Α `	Νήτη συνημμένων, ἄλφα καὶ βαρεῖα.
Parameſos, eta & lambda iacens averſum.	Η >	Παράμεσος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmenon, zeta & pi iacens.	Ζ ⊏	Τρίτη διεζευγμένων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Paranete diezeugmenon chromatice, delta & pi iacens averſum.	Δ ⊐	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum ſpectans.	⋇ ⅄	Νήτη διεζευγμένων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, phi iacens, & eta negligenter pictum ac diductum.	⊖ ᴎ	Τρίτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, T inverſum, & dimidium A dextrum, ſurſum nutans.	⊥ ⅄	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Nete hyperbolaeon, K & dimidium delta diductum, ſupra habens acutam.	Κ ⦣́	Νήτη ὑπερβολαίων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOAEOLII MODI NOTAE / ΥΠΟΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

IN GENERE CHROMATICO. / ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proſlambanomenos, pi inverſum, & ſigma duplex averſum.	∐ Ƹ	Προσλαμβανόμενος, πι ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton antiny, & pi duplex.	ᴎ Ħ	Ὑπάτη ὑπατῶν, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν.
Parypate hypaton, M inverſum, & eta imperfectum.	W h	Παρυπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλιπές.
Lichanos hypaton chromatice, K inverſum, & eta imperfectum averſum.	⋊ Ⱶ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, κάππα ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον.
Hypate meſon, delta inverſum, & T iacens averſum.	∇ ⊣	Ὑπάτη μέσων, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Parypate meſon, gamma averſum, & gamma rectum.	ꓶ Γ	Παρυπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Lichanos meſon chromatice, A inverſum, & digamma inverſum.	∀ Ⅎ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Meſe, T & digamma averſum.	Τ ꟻ	Μέση, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Trite ſynemmenon, ſigma & ſigma.	C C	Τρίτη συνημμένων, σίγμα καὶ σίγμα.
Paranete ſynemmenon chromatice, pi & ſigma averſum.	Π Ɔ	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.

Nete Νήτη

Νητὴ συνημμένων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ ⅄	Nete synemmenon, K & dimidium delta diductum.
Παράμεσ☉, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ͻ	Paramesos, pi & figma aversum.
Τρίτη διεζευγμένων, ο ϗ κάππα.	Ο Κ	Trite diezeugmenon, O & K.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, νυ ϗ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Paranete diezeugmenon chromatice, N & K aversum.
Νήτη διεζευγμένων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Nete diezeugmenon, eta & lambda iacens aversum.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Trite hyperbolaeon, Z & pi iacens.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, δέλτα, ϗ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊐	Paranete hyperbolaeon chromatice, delta, & pi iacens aversum.
Νήτη ὑπερβολαίων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	⋇ ⱶ	Nete hyperbolaeon, chi corruptum, & dimidium A finistrum, deorsum respiciens.

ΥΠΕΡΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPERAEOLII MODI NOTAE IN GENERE CHROMATICO.

Προσλαμβανόμεν☉, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ɥ	Proslambanomenos, chi & dimidium my dextrum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ Ⅎ	Hypate hypaton, T & digamma aversum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, σίγμα ϗ σίγμα.	С С	Parypate hypaton, figma & figma.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, πι ϗ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ͻ	Lichanos hypaton chromatice, pi & figma aversum.
Ὑπάτη μέσων, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ ⅄	Hypate meson, K & dimidium delta diductum.
Παρυπάτη μέσων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.	Ι >	Parypate meson, iota & lambda iacens.
Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Lichanos meson chromatice, eta & lambda iacens aversum.
Μέση, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	Α ˋ	Mese, A & gravis.
Τρίτη συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	Ʊ Ζ	Trite synemmenon, ω quadratum supinum, & zeta.
Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	⋇ ⱶ	Paranete synemmenon chromatice, chi corruptum, & dimidium A finistrum, deorsum nutans.
Νήτη συνημμένων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ο Κʹ	Nete synemmenon, O & K, supra habens acutam.
Παράμεσ☉, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	⋇ ⱶ	Paramesos, chi corruptum, & dimidium A finistrum, deorsum respiciens.
Τρίτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ ᴎ	Trite diezeugmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum ac diductum.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, ταυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ɻ	Paranete diezeugmenon chromatice, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.
Νήτη διεζευγμένων, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Κ ⅄ʹ	Nete diezeugmenon, K & dimidium delta diductum, supra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ι <ʹ	Trite hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Η >ʹ	Paranete hyperbolaeon chromatice, eta & lambda iacens aversum, supra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα καὶ βαρεῖα ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Α ˋʹ	Nete hyperbolaeon, A & gravis, supra habens acutam.

ΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

PHRYGII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Προσλαμβανόμεν☉, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.	⊢ Ε	Proslambanomenos, iota iacens, & E quadratum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλιπὲς, καὶ πλάγιον.	7 ⊣	Hypate hypaton, zeta imperfectũ, & tau iacens.

Parypate hypaton, digamma, & tau inversum.	F ⊥	Παρυπάτη ὑπατῶν, δίγαμμον, καὶ ταυ ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton chromatice, delta inversum, & tau iacens aversum.	∇ ⊣	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλαγιον ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, phi & digamma.	Φ F	Υ῾πάτη μέσων, φι καὶ δίγαμμον.
Parypate meson, Y & digamma inversum.	Υ ɭ	Παρυπάτη μέσων, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson chromatice, tau & digamma aversum.	Τ ꟻ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Mese, M & pi diductum.	Μ Π	Μεση, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.
Trite synemmenon, lambda & dimidium delta iacens.	Λ ▷	Τρίτη συνημμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.
Paranete synemmenon chromatice, K & dimidium delta diductum.	Κ ◿	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Nete synemmenon, gamma & N.	Γ Ν	Νήτη συνημμένων, γάμμα ϗ νυ.
Paramesos, iota & lambda iacens.	Ι <	Παράμεσος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Trite diezeugmenon, theta & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη διεζευγμένων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Paranete diezeugmenon chromatice, H & lambda iacens, aversum.	Η >	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, ω quadratum supinum, & zeta.	℧ Ζ	Νήτη διεζευγμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Drite hyperbolaeon, psi deorsum nutans, & dimidium A dextrum, deorsum spectans.	ⱶ ◣	Τρίτη ὑπερβολαίων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, chi corruptum, & dimidiũ A sinistrum, deorsum nutans	ж ◢	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν κάτω νεῦον.
Nete hyperbolaeon, M & pi diductum, supra habens acutam.	Μ Π′	Νήτη ὑπερβολαίων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOPHRIGII MODI NOTAE IN GENERE CHROMATICO. — ΥΠΟΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, sigma duplex aversum, & sigma duplex.	Ʒ Ɛ	Προσλαμβανόμενος, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν.
Hypate hypaton, O subter habens virgulam, & eta.	♀ Η	Υ῾πάτη ὑπατῶν, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Parypate hypaton, xi duplex iacens, & pi duplex inversum.	ɯɯ Ⴉ	Παρυπάτη ὑπατῶν, ξι διπλοῦν πλάγιον, καὶ πι διπλοῦν ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton chromatice, antiny & pi duplex.	ᴎ Ħ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ἀντινυ καὶ πι διπλοῦν.
Hypate meson, zeta imperfectum, & T iacens.	7 ⊢	Υ῾πάτη μέσων, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Parypate meson, digamma & T inversum	F ⊥	Παρυπάτη μέσων, δίγαμμον ϗ ταυ ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson chromatice, delta inversum, & T iacens aversum.	∇ ⊣	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Mese, phi & digamma.	Φ F	Μέση, φι καὶ δίγαμμον.
Trite synemmenon, Y & digamma inversum.	Υ ɭ	Τρίτη συνημμένων, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Paranete synemmenon chromatice, T & digamma aversum.	Τ ꟻ	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, M & pi diductum.	Μ Π	Νήτη συνημμένων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.
Paramesos sigma, & sigma.	C C	Παράμεσος, σίγμα καὶ σίγμα.
Trite diezeugmenon, rho & sigma inversum.	Ρ ◡	Τρίτη διεζευγμένων, ρω καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Paranete diezeugmenon chromotice, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Παρανήτη διεζευγμένον χρωματικὴ, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, iota, & lambda iacens.	Ι <	Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα, καὶ λάμβδα πλάγιον.
Drite hyperbolaeon, theta, & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα, καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, eta, & lambda iacens aversum,	Η >	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ἦτα, ϗ λαμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete hyperbolaeon, ω quadratum, supinum, & zeta.	℧ Ζ	Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.

HYPERPHRYGII MODI NOTAE IN GENERE CHROMATICO. — ΥΠΕΡΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, ω & dimidium my sinistrum.	Ω ᴦ	Προσλαμβανόμενος, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερὸν.
Hypate hypaton, phi & digamma.	Φ F	Υ῾πάτη ὑπατῶν, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.

Pary- Παρυ-

Παρυπάτη ὑπατῶν, υ ϗ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	Υ ɯ	Parypate, Y & digammum inverſum.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ ꟻ	Lichanos hypaton chromatice; tau & digammum averſum.
Ὑπάτη μέσων, μυ καὶ πι καθειλκυσμένον.	Μ Π	Hypate meſon, M & pi diductum.
Παρυπάτη μέσων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.	Λ ◁	Parypate meſon, lambda & dimidium delta iacens.
Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.	Κ ◿	Lichanos meſon chromatice, K & dimidium delta diductum.
Μέση, γάμμα ϗ νυ.	Γ Ν	Meſe, gamma & N.
Τρίτη συνημμένων, βῆτα καὶ ὀξεῖα.	Β ʹ	Trite ſynemmenon, B & acuta.
Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	Α `	Parenete ſynemmenon chromatice, A & gravis.
Νήτη συνημμένων ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⅂	Nete ſynemmenon, T inverſum, & dimidium A dextrum, ſurſum reſpiciens.
Παράμεσος, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	Ʊ Ζ	Parameſos, ω quadratum ſupinum, & zeta.
Τρίτη διεζευγμένων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.	↑ ⅂	Trite diezeugmenon, pſi deorſum ſpectans, & dimidium A dextrum deorſum ſpectans.
Παρανήτη διεζευγμένον χρωματιχὴ, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ж ɩ	Paranete diezeugmenon chromatice, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum nutans.
Νήτη διεζευγμένων, μυ καὶ πι καθειλκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα,	Μ Π′	Nete diezeugmenon, M & pi diductum, ſupra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Λ ◁′	Trite hyperbolaeon, lambda & hemidelta iacens, ſupra habens acutam.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Κ ◿′	Parenete hyperbolaeon chromatice, K & dimidium delta diductum, ſupra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, γάμμα καὶ νυ, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Γ Ν′	Nete hyperbolaeon, gamma & N ſupra habens acutam.

ΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ

IASTII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Προσλαμβανόμενος, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπές.	Ш Η	Proslambanomenos, M inverſum, & eta imperfectum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ⱶ Ǝ	Hypate hypaton, eta imperfectum averſum, & E quadratum averſum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Parypate hypaton, zeta imperfectum, & T iacens.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.	∇ ⊣	Lichanos hypaton chromatice, delta inverſum, & T iacens averſum.
Ὑπάτη μέσων, χι καὶ ἡμιμυ δεξιόν.	Χ ɥ	Hypate meſon, chi & dimidium my dextrum.
Παρυπατη μέσων, φι καὶ δίγαμμον.	Φ Ϝ	Parypate meſon, phi & digamma.
Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ ꟻ	Lichanos meſon chromatice, T & digammum averſum.
Μέση, ου καὶ κάππα.	Ο Κ	Meſe, O & K.
Τρίτη συνημμένων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον.	Ξ ʞ	Trite ſynemmenon, xi & K inverſum.
Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, νυ ϗ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Paranete ſynemmenon chromatice, N & K averſum.
Νήτη συνημμένων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Nete ſynemmenon, zeta & pi iacens.
Παράμεσος, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.	Κ ◿	Parameſos, K & dimidium delta diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλαγιον.	Ι <	Trite diezeugmenon, iota & lambda iacens.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Paranete diezeugmenon chromatice, eta & lambda iacens averſum.
Νήτη διεζευγμένων, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α `	Nete diezeugmenon, A & gravis.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	Ʊ Ζ	Trite hyperbolaeon, ω quadratum ſupinum, & zeta.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦων.	ж ʌ	Paranete hyperbolaeon chromatice, chi corruptum, & dimidiũ A ſiniſtrũ deorſum ſpectans.
Νήτη ὑπερβολαίων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ο Κ′	Nete hyperbolaeon, O & K, ſupra habens acutam.

Προσ- Pros-

HYPOIASTII MODI NOTAE IN GENERE CHROMATICO. — ΥΠΟΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, T iacens aversum, & T rectum.	⊣ T	Προσλαμβανόμενος, ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον, καὶ ταυ ὀρθόν.
Hypate hypaton, pi inversum, & sigma duplex aversum.	⊔ Ʒ	Ὑπάτη ὑπατῶν, πι ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.
Paripate hypaton, o subter habens virgulam, & eta.	ϙ H	Παρυπάτη ὑπατῶν, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Lichanos meson chromatice, antiny & pi duplex.	ᴎ Ħ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν.
Parypate meson, zeta imperfectum, & T iacens aversum.	Ƨ Ǝ	Παρυπάτη μέσων, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Hypate meson, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum,	Z ⊢	Ὑπάτη μέσων, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένων.
Lichanos meson chromatice, delta inversum, & T iacens aversum.	∇ ⊢	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Mese, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Μέση, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.
Trite synemmenon, phi & digammum.	Φ F	Τρίτη συνημμένων, φι καὶ δίγαμμον.
Paranete synemmenon chromatice, T & digammum aversum.	T ꟻ	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, O & K.	O K	Νήτη συνημμένων, ο καὶ κάππα.
Paramesos, T & digammum aversum.	T ꟻ	Παράμεσος, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmnenon, sigma & sigma.	C C	Τρίτη διεζευγμένων, σίγμα, καὶ σίγμα.
Paranete diezeugmenon chromatice, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, K & dimidium delta diductum.	K Δ	Νήτη διεζευγμένων, κάππα, καὶ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, iota & lambda iacens.	I <	Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, eta & lambda iacens aversum.	H >	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete hyperbolaeon, A & gravis.	A ˋ	Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα καὶ βαρεῖα.

HYPERIASTII MODI NOTAE IN GENERE CHROMATICO. — ΥΠΕΡΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, gamma aversum, & gamma rectum.	ꓶ Γ	Προσλαμβανόμενος, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Hypate hypaton, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Ὑπάτη ὑπατῶν, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.
Parypate hypaton, phi & digammum.	Φ F	Παρυπάτη ὑπατῶν, φι καὶ δίγαμμον.
Lichanos hypaton chromatice, T & digammum aversum.	T ꟻ	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, O & K.	O K	Ὑπάτη μέσων, ο καὶ κάππα.
Parypate meson, xi & K inversum.	Ξ ꓘ	Παρυπάτη μέσων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson chromatice, N & K aversum.	N ꓘ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.
Mese, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Μέση, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Trite synemmenon, E quadratum, & pi inversum.	E ⊔	Τρίτη συνημμένων, ε τετράγωνον καὶ πι ἀνεστραμμένον.
Paranete synemmenon chromatice, delta & pi iacens aversum.	Δ ⊐	Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum ac diductnm.	ϴ ɦ	Νήτη συνημμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθειλκυσμένον.
Paramesos, A & gravis.	A ˋ	Παράμεσος, ἄλφα καὶ βαρεῖα.
Trite diezeugmenon, ω quadratum supinum, & zeta.	ʊ Z	Τρίτη διεζευγμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Paranete diezeugmenon chromatice, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum nutans.	ж ⱶ	Παρανήτη διεζευγμένον χρωματικὴ, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete diezeugmenon, O & K, supra habens acutam.	O K′	Νήτη διεζευγμένων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Trite hyperbolaeon, xi & K inversum, supra habens acutam.	Ξ ꓘ′	Τρίτη ὑπερβολαίων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Paranete hyperbolaeon chromatice, N & K inversum, supra habens acutam.	N ꓘ′	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, zeta & pi iacens, supra habens acutam.	Z ⊏′	Νήτη ὑπερβολαίων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

DO- ΔΩ-

ΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

DORII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Προσλαμβανόμενος, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν.	Ͷ Я	Proslambanomenos, antiny & pi duplex.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.	⊢ E	Hypate hypaton, iota iacens, & E quadratum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, καὶ ε τετράγωνον ἀνεστραμμένον.	⌓ ɯ	Parypate hypaton, dimidium theta deorsum nutans, & E quadratum inversum.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ԋ Ǝ	Lichanos hypaton chromatice, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.
Ὑπάτη μέσων, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ρ	Hypate meson, ω & dimidium my sinistrum.
Παρυπάτη μέσων, ψι καὶ ἥμιμυ ὕπτιον.	ψ ⫫	Parypate meson, psi & dimidium my supinum.
Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, χι καὶ ἥμιμυ δέξιον.	Χ ɥ	Lichanos meson chromatice, chi & dimidium my dextrum.
Μέση, πι καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.	Π Ɔ	Mese, pi & sigma aversum.
Τρίτη συνημμένων, ο καὶ κάππα.	Ο Κ	Trite synemmenon, O & K.
Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Paranete synemmenon chromatice, N & K aversum,
Νήτη συνημμένων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Nete synemmenon, eta & lambda iacens aversum.
Παράμεσος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.	Μ Π	Paramesos, M & pi diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.	Λ ◁	Trite diezeugmenon, lambda & dimidium delta iacens.
Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ Δ	Paranete diezeugmenon chromatice, K & dimidium delta diductum.
Νήτη διεζευγμένων, γάμμα καὶ νυ.	Γ Ν	Nete diezeugmenon, gamma & N.
Τρίτη ὑπερβολαίων, βῆτα καὶ ὀξεῖα.	Β ´	Trite hyperbolaeon, B & acuta.
Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α `	Paranete hyperbolaeon chromatice, A & gravis.
Νήτη ὑπερβολαίων, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ Ɐ	Nete hyperbolaeon, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.

ΥΠΟΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPODORII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

Προσλαμβανόμενος, ἡμιφι πλάγιον ἀπεστραμμένον, καὶ ἡμιφι πλάγιον.	⌒ ⌒	Proslambanomenos, dimidium phi iacens aversum, & dimidium phi iacens.
Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν.	Ʒ Ɛ	Hypate hypaton, sigma duplex aversum, & sigma duplex.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀνεστραμμένον.	b ɷ	Parypate hypaton, rho inversum, & sigma duplex inversum.
Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, πι ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.	Ц Ʒ	Lichanos hypaton chromatice, pi inversum, & sigma duplex aversum.
Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.	⊢ E	Hypate meson, iota iacens, & E quadratum.
Παρυπάτη μέσων, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, καὶ ε τετράγωνον ἀνεστραμμένον.	⌓ ɯ	Parypate meson, dimidium theta deorsum nutans, & E quadratum inversum.
Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ԋ Ǝ	Lichanos meson chromatice, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.
Μέση, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ρ	Mese, ω & dimidium my sinistrum.
Τρίτη συνημμένων, ψι καὶ ἥμιμυ ὕπτιον.	ψ ⫫	Trite synemmenon, psi & dimidium my supinum.
Παρανήτη συνημμένων χρωματικὴ, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ɥ	Paranete synemmenon chromatice, chi & dimidium my dextrum.
Νήτη συνημμένων, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ɔ	Nete synemmenon, pi & sigma aversum.
Παράμεσος, φι καὶ δίγαμμον.	Φ F	Paramesos, phi & digamma.
Τρίτη διεζευγμένων, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	Υ Ⅎ	Trite diezeugmenon, Y & digamma inversum

Παρα- Para-

Paranete diezeugmenon chromatice, T & digamma aversum.	T ꟻ	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, ταυ κὴ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, M & pi diductum.	M Π	Νήτη διεζευγμένων, μυ κὴ πι καθειλκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, lambda & dimidium delta iacens.	Λ ⊲	Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.
Paranete hyperbolaeon chromatice, K & hemidelta diductum.	K Δ	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Nete hyperbolaeon, gamma & N.	Γ N	Νήτη ὑπερβολαίων, γάμμα καὶ νυ.

HYPERDORII MODI NOTAE

IN GENERE CHROMATICO.

ΥΠΕΡΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΧΡΩΜΑΤΙΚΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, delta inversum, & tau iacens aversum.	∇ T	Προσλαμβανόμενος, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, ω & dimidium my sinistrum.	Ω μ	Ὑπάτη ὑπατῶν, ω κὴ ἥμιμυ ἀριστερόν.
Parypate hypaton, psi & hemimy supinum.	ψ ⊐	Παρυπάτη ὑπατῶν, ψι, κὴ ἥμιμυ ὕπτιον.
Licanos hypaton chromatice, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Λιχανὸς ὑπατῶν χρωματικὴ, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.
Hypate meson, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Ὑπάτη μέσων, πι κὴ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Parypate meson, O & K.	O K	Παρυπάτη μέσων, ο καὶ κάππα.
Lichanos meson chromatice, N & K aversum.	N ꓘ	Λιχανὸς μέσων χρωματικὴ, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.
Mese, eta & lambda iacens aversum.	H >	Μέση, ἦτα κὴ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite synemmenon, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Τρίτη συνημμένων, ζῆτα κὴ πι πλάγιον.
Paranete synemmenon chromatice, delta & pi iacens aversum.	Δ ⊐	Παρανήτη συνημμένον χρωματικὴ, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum spectans.	※ ⱥ	Νήτη συνημμένων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Paramesos gamma & N.	Γ N	Παράμεσος, γάμμα κὴ νυ.
Trite diezeugmenon, B & acuta.	B ʹ	Τρίτη διεζευγμένων, βῆτα κὴ ὀξεῖα.
Paranete diezeugmenon chromatice, A & gravis.	A ˋ	Παρανήτη διεζευγμένων χρωματικὴ, ἄλφα καὶ βαρεῖα.
Nete diezeugmenon, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.	⊥ ⱥ	Νήτη διεζευγμένων, ταυ ἀνεστραμμένον, κὴ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, O & K, supra habens acutam.	O Kʹ	Τρίτη ὑπερβολαίων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Paranete hyperbolaeon chromatice, N & K aversum, supra habens acutam.	N ꓘʹ	Παρανήτη ὑπερβολαίων χρωματικὴ, νυ κὴ κάππα ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, eta & lambda iacens aversum supra habens acutam.	H >ʹ	Νήτη ὑπερβολαίων, ἦτα κὴ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

LYDII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

Proslambanomenos, zeta imperfectum, & T iacens.	7 ⊢	Προσλαμβανόμενος, ζῆτα ἐλλειπὲς, κὴ ταυ πλάγιον.
Hypate hypaton, gamma aversum, & gamma rectum.	ꓶ Γ	Ὑπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, κὴ γάμμα ὀρθόν.
Parypate hypaton, B imperfectum, & gamma inversum.	B L	Παρυπάτη ὑπατῶν, βῆτα ἐλλειπὲς, κὴ γάμμα ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton enarmonios, A inversum, & digamma inversum.	∀ Ⅎ	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Hypate meson, sigma & sigma.	C C	Ὑπάτη μέσων, σίγμα κὴ σίγμα.
Parypate meson, rho & sigma inversum.	P ◡	Παρυπάτη μέσων, ρω κὴ σίγμα ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson enarmonios, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Mese, iota & lambda iacens.	I <	Μέση, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Trite synemmenon, theta & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη συνημμένων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.

Pa- Πα-

ΤΟ. ΤΩΝ. ΠΑΛΑΙΩΝ. ΠΕΝΤΕΚΑΙΔΕΚΑΤΡΟΠΟΝ. ΔΙΑΓΡΑΜΜΑ. ΠΤΕΡΥΓΙ. ΠΑΡΑΠΛΗΣΙΟΝ. ΕΠΙ. ΤΟ. ΤΡΙΣ. ΔΙΑ. ΠΑΣΩΝ. ΚΑΙ. ΤΟΝΟΝ. ΔΙΕΣΤΗΚΟΣ. ΟΥΤΩ. ΞΥΝΕΣΤΗΣΑΤΟ.

ΜΑΡΚΟΣ. ΜΕΙΒΩΜΙΟΣ.

ΓΕΝΟΣ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ.

ΝΗΤΗ ΥΠΕΡΒΟΛΑΙ.

ὑπερβολαίων ἐναρμ.
τρίτη ὑπερβολαίων.
ΝΗΤΗ ΔΙΕΖΕΥΓΜ.

διεζευγμένων ἐναρμ.
τρίτη διεζευγμένων.
ΠΑΡΑΜΕΣΟΣ.

ΝΗΤΗ ΣΥΝΗΜΜΕ.

Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, ἦτα κ̀ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Paranete synemmenon enarmonios, eta & lambda iacens aversum.
Νήτη συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	ꓵ Ζ	Nete synemmenon, ω quadratum supinum, & zeta.
Παράμεσος, ζῆτα κ̀ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Paramesos, zeta & pi iacens.
Τρίτη διεζευγμένων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.	Ε ꓵ	Trite diezeugmenon, E quadratum, & pi inversum.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, δέλτα, κ̀ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊐	Paranete diezeugmenon enarmonios, delta & pi iacens aversum.
Νήτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, κ̀ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ ʜ	Nete diezeugmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
Τρίτη ὑπερβολαίων, υ κάτω νεῦον, κ̀ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.	⅄ ᐱ	Trite hyperbolaeon, Y deorsum nutans, & dimidium A sinistrum, sursum spectans.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ταυ ἀπεστραμμένον, κ̀ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⑊	Paranete hyperbolaeon enarmonios, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.
Νήτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ι <′	Nete hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.

ΥΠΟΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPOLYDII MODI NOTAE
IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, ο κάτω γραμμὴν ἔχον καὶ ἦτα.	ϙ Η	Proslambanomenos, O subter habens lineam, & eta.
Ὑπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, κ̀ ἦτα ἐλλειπές.	W ʜ	Hypate hypaton, M inversum, & eta imperfectum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, λάμβδα ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπὲς ὕπτιον.	V ꓕ	Parypate hypaton, lambda inversum, & eta imperfectum supinum.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, κάππα ἀνεστραμμένον, κ̀ ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον. 1	ꓘ ʜ	Lichanos hypaton enarmonios, K inversum, & eta imperfectum aversum.
Ὑπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον, κ̀ γάμμα ὀρθόν.	ꓶ Γ	Hypate meson, gamma aversum, & gamma rectum.
Παρυπάτη μέσων, βῆτα ἐλλειπὲς κ̀ γάμμα ἀνεστραμμένον.	ʙ L	Parypate meson, B imperfectum, & gamma inversum.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	V Ⅎ	Lichanos meson enarmonios, A inversum, & digammum inversum.
Μέση, σίγμα κ̀ σίγμα.	C C	Mese, sigma & sigma.
Τρίτη συνημμένων, ρω κ̀ σίγμα ἀνεστραμμένον.	Ρ Ↄ	Trite synemmenon, rho & sigma inversum.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ↄ	Paranete synemmenon enarmonios, pi & sigma aversum.
Νήτη συνημμένων, ἰῶτα κ̀ λάμβδα πλάγιον.	Ι <	Nete synemmenon, iota & lambda iacens.
Παράμεσος, ο κ̀ κάππα.	Ο Κ	Paramesos, O & K.
Τρίτη διεζευγμένων, ξι κ̀ κάππα ἀνεστραμμένον.	Ξ ꓘ	Trite diezeugmenon, xi & K inversum.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Paranete diezeugmenon enarmonios, N & K aversum.
Νήτη διεζευγμένων, ζῆτα κ̀ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Nete diezeugmenon, zeta & pi iacens.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.	Ε ꓵ	Trite hyperbolaeon, E quadratum, & pi inversum.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, δέλτα κ̀ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊐	Paranete hyperbolaeon enarmonios, delta & pi iacens aversum.
Νήτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ ʜ	Nete hyperbolaeon, phi iacens, & eta negligenter factum, ac diductum.

ΥΠΕΡΛΥΔΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPERLYDII MODI NOTAE
IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, φι κ̀ δίγαμμον.	Φ F	Proslambanomenos, phi & digammum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα κ̀ σίγμα.	C C	Hypate hypaton, sigma & sigma.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω κ̀ σίγμα ἀνεστραμμένον.	Π Ↄ	Parypate hypaton, rho & sigma inversum.

Λι- Li-

1 Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμα ἀνεστραμμένον] Boethius de Mus. libro IV. cap. III. ubi de Lydii modi notis per tria genera, hodie corruptissimus; & ex Alypio nostro restituendus. *Hypaton enharmonios*, A *supinum*, *&* F *conversum*. Hodie editur. *Hypaton enharmonios*, Λ *supinum*, *&* Γ *conversum*.

Lichanos hypaton enarmonios, pi & ſigma averſum.	Π Ɔ	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Hypate meſon, iota & lambda iacens.	Ι <	Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Parypate meſon, theta & lambda inverſum.	Θ V	Παρυπάτη μέσων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Lichanos meſon enarmonios, eta & lambda iacens averſum.	Η >	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Meſe, ω quadratum ſupinum, & zeta.	Ʊ Ζ	Μέση, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Trite ſynemmenon, pſi deorſum nutans, & dimidium A dextrum, deorſum nutans.	⍦ ⅄	Τρίτη συνημμένων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Paranete ſynemmenon enarmonios, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum ſpectans.	Ж ⊦	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete ſynemmenon, M & pi diductum, ſupra habens acutam.	Μ Π′	Νήτη συνημμένων μυ καὶ πι καθειλκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Parameſos, phi iacens, & eta negligenter factum, ac diductum.	⊖ ɲ	Παράμεσος, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθειλκυσμένον.
Trite diezeugmenon, Y deorſum nutans, & dimidium A ſiniſtrum, ſurſum nutans.	⅄ A	Τρίτη διεζευγμένων, υ κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον.
Paranete diezeugmenon enarmonios, T inverſum, & dimidium A dextrum, ſurſum ſpectans.	⊥ ⅃	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Nete diezeugmenon, iota & lambda iacens, ſupra habens acutam.	Ι <′	Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Trite hyperbolaeon, theta & lambda inverſum, ſupra habens acutam.	Θ V′	Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, eta & lambda iacens averſum ſupra habens acutam.	Η >′	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, ω quadratum ſupinum, & zeta, ſupra habens acutam.	Ʊ Ζ′	Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

AEOLII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

Proſlambanomenos, eta imperfectum averſum, & E quadratum averſum.	ꟻ Ǝ	Προσλαμβανόμενος, ἦτα ἐλλειπὲς, ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, delta inverſum & T iacens averſum.	∇ ⊣	Ὑπάτη ὑπατῶν, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Parypate hypaton, gamma averſum, & gamma rectum.	ꓶ Γ	Παρυπάτη ὑπατῶν, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.
Lichanos hypaton enarmonios, A inverſum, & digammum inverſum.	∀ Ⅎ	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἄλφα ἀνεστραμμένον, καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Hypate meſon, T & digammum averſum.	Τ ꟻ	Ὑπάτη μέσων, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Parypate meſon, ſigma & ſigma.	C C	Παρυπάτη μέσων, σίγμα καὶ σίγμα.
Lichanos meſon enarmonios, pi & ſigma averſum.	Π Ɔ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Meſe, K & dimidium delta diductum.	Κ ⅄	Μέση, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθειλκυσμένον.
Trite ſynemmenon, iota & lambda iacens.	Ι <	Τρίτη συνημμένων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Paranete ſynemmenon enarmonios, eta & lambda iacens averſum.	Η >	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete ſynemmenon, A & gravis.	Α `	Νήτη συνημμένων, ἄλφα καὶ βαρεῖα.
Parameſos, eta & lambda iacens averſum.	Η >	Παράμεσος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmenon, zeta & pi iacens.	Ζ ⊏	Τρίτη διεζευγμένων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Paranete diezeugmenon enarmonios, delta & pi iacens averſum.	Δ ⊐	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum ſpectans.	Ж ⊦	Νήτη διεζευγμένων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, phi iacens, & eta negligenter pictum ac diductum.	⊖ ɲ	Τρίτη ὑπερβολαίων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθειλκυσμένον.

Para- Παρα-

Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ταυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⁄	Paranete hyperbolaeon enarmonios, T inverſum, & dimidium A dextrum, ſurſum ſpectans.
Νήτη ὑπερβολαίων, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	K Λ'	Nete hyperbolaeon, K & dimidium delta diductum, ſupra habens acutam.

ΥΠΟΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ — HYPOAEOLII MODI NOTAE

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ. — IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, πι ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.	⊔ Ʒ	Proſlambanomenos, pi inverſum, & ſigma duplex averſum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ἀντινυ ϗ πι διπλοῦν.	и Ħ	Hypate hypaton, antiny & pi duplex.
Παρυπάτη ὑπατῶν, μυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἦτα ἐλλειπές.	W h	Parypate hypaton, M inverſum, & eta imperfectum.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, κάππα ἀνεστραμμένον, ϗ ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον.	ꓘ d	Lichanos hypaton enarmonios, K inverſum, & eta imperfectum averſum.
Ὑπάτη μέσων, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.	∇ ⊣	Hypate meſon, delta inverſum, & T iacens averſum.
Παρυπάτη μέσων, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.	⅂ Γ	Parypate meſon, gamma averſum, & gamma rectum.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ἄλφα ἀνεστραμμένον, ϗ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	∀ Ⅎ	Lichanos meſon enarmonios, A inverſum, & digammum inverſum.
Μέση, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	T ꟻ	Meſe, T & digammum averſum.
Τρίτη συνημμένων, σίγμα καὶ σίγμα.	C C	Trite ſynemmenon, ſigma & ſigma.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ͻ	Paranete ſynemmenon enarmonios, pi & ſigma averſum.
Νήτη συνημμένων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	K Δ	Nete ſynemmenon, K & dimidium delta diductum.
Παράμεσος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ͻ	Parameſos, pi & ſigma averſum.
Τρίτη διεζευγμένων, ο καὶ κάππα.	O K	Trite diezeugmenon, O & K.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.	N ꓘ	Paranete diezeugmenon enarmonios, N & K averſum.
Νήτη διεζευγμένων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	H >	Nete diezeugmenon, eta & lambda iacens averſum.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.	Z ⊏	Trite hyperbolaeon, zeta & pi iacens.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊐	Paranete hyperbolaeon enarmonios, delta & pi iacens averſum.
Νήτη ὑπερβολαίων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ж /	Nete hyperbolaeon, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum nutans.

ΥΠΕΡΑΙΟΛΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ — HYPERAEOLII MODI NOTAE

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ. — IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, χι ϗ ἡμιμυ δεξιόν.	X ч	Proſlambanomenos, chi & dimidium my dextrum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	T ꟻ	Hypate hypaton, T & digammum averſum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, σίγμα ϗ σίγμα.	C C	Parypate hypaton, ſigma & ſigma.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ͻ	Lichanos hypaton enarmonios, pi & ſigma averſum.
Ὑπάτη μέσων, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	K Δ	Hypate meſon, K & dimidium delta diductum.
Παρυπάτη μέσων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.	I <	Parypate meſon, iota & lambda iacens.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	H >	Lichanos meſon enarmonios, eta & lambda iacens averſum.
Μέση, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	A `	Meſe, A & gravis.
Τρίτη συνημμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	ʊ Z	Trite ſynemmenon, ω quadratum ſupinum, & zeta.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ж /	Paranete ſynemmenon enarmonios, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum nutans.
Νήτη συνημμένων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	O K'	Nete ſynemmenon, O & K, ſupra habens acutam.
Παράμεσος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	ж ʌ	Parameſos, chi corruptum, & dimidium A ſiniſtrum, deorſum nutans.
Τρίτη διεζευγμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	Φ и	Trite diezeugmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum ac diductum.

Paranete diezeugmenon enarmonios, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.	⊥ ɩ	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Nete diezeugmenon, K & dimidium delta diductum, supra habens acutam.	K Δ′	Νήτη διεζευγμένων, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Trite hyperbolaeon, iota & lambda iacens, supra habens acutam.	I ⋖′	Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, eta & lambda iacens aversum, supra habens acutam.	H >′	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, A & gravis, supra habens acutam.	A \′	Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα καὶ βαρεῖα ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

PHRYGII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

Proslambanomenos, iota iacens & E quadratum.	⊢ E	Προσλαμβανόμενος, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.
Hypate hypaton, zeta imperfectum & T iacens.	7 ⊢	Ὑπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλιπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Parypate hypaton, digammum & T inversum.	F ⊥	Παρυπάτη ὑπατῶν, δίγαμμον, καὶ ταυ ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton enarmonios, delta inversum, & T iacens aversum.	∇ ⊣	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, phi & digammum.	Φ F	Ὑπάτη μέσων, φι καὶ δίγαμμον.
Parypate meson, y & digammum inversum.	Υ ⊥	Παρυπάτη μέσων, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson enarmonios, T & digammum aversum.	T ꟻ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Mese, M & pi diductum.	M Π	Μέση, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.
Trite synemmenon, lambda & dimidium delta iacens.	Λ ⊲	Τρίτη συνημμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.
Paranete synemmenon enarmonios, K & dimidium delta diductum.	K Δ	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Nete synemmenon, gamma & N.	Γ N	Νήτη συνημμένων, γάμμα καὶ νυ.
Paramesos, iota & lambda iacens.	I <	Παράμεσος, ἰῶτα καὶ λάμβδα πλάγιον.
Trite diezeugmenon, theta & lambda inversum.	Θ V	Τρίτη διεζευγμένων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.
Paranete diezeugmenon enarmonios, eta & lambda iacens aversum.	H >	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, ω quadratum supinum, & zeta.	Ʊ Z	Νήτη διεζευγμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Trite hyperbolaeon, psi deorsum nutans, & dimidium A dextrum, deorsum nutans.	⸸ ɩ	Τρίτη ὑπερβολαίων, ψι κάτω νεῦον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum nutans.	ж ⅄	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete hyperbolaeon, M & pi diductum, supra habens acutam.	M Π′	Νήτη ὑπερβολαίων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOPHRYGII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

ΥΠΟΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, sigma duplex aversum, & sigma duplex.	Ʒ Ɛ	Προσλαμβανόμενος, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν.
Hypate hypaton, o subter habens lineam, & eta.	ϙ H	Ὑπάτη ὑπατῶν, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Parypate hypaton, xi duplex iacens, & pi duplex inversum.	ɯɯ H	Παρυπάτη ὑπατῶν, ξι διπλοῦν πλάγιον, καὶ πι διπλοῦν ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton enarmonios, antiny & pi duplex. Hy-	ᴎ Я	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν. Ὑπά-

Ὑπάτη μέσων, ζῆτα ἐλλιπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.	7 ⊢	Hypate meſon, zeta imperfectum, & T iacens.
Παρυπάτη μέσων, δίγαμμον ϗ ταυ ἀνεστραμμένον.	F ⊥	Parypate meſon, digammum & T inverſum.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.	∇ ⊣	Lichanos meſon enarmonios, delta inverſum, & T iacens averſum.
Μέση, φι ϗ δίγαμμον.	Φ F	Meſe, phi & digammum.
Τρίτη συνημμένων, υ ϗ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	Υ ⅃	Trite ſynemmenon, y & digamma inverſum.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ ꟻ	Paranete ſynemmenon enarmonios, T & digammum averſum.
Νήτη συνημμένων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.	Μ Π	Nete ſynemmenon, M & pi diductum.
Παράμεσος, σίγμα ϗ σίγμα.	C C	Parameſos, ſigma & ſigma.
Τρίτη διεζευγμένων, ρω ϗ σίγμα ἀνεστραμμένον.	Ρ Ɔ	Trite diezeugmenon, rho & ſigma inverſum.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.	Π Ɔ	Paranete diezeugmenon enarmonios, pi & ſigma averſum.
Νήτη διεζευγμένων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.	Ι <	Nete diezeugmenon, iota & lambda iacens.
Τρίτη ὑπερβολαίων, θῆτα καὶ λάμβδα ἀνεστραμμένον.	Θ V	Trite hyperbolaeon, theta & lambda inverſum.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Paranete hyperbolaeon enarmonios, eta & lambda iacens averſum.
Νήτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	Ʊ Ζ	Nete hyperbolaeon, ω quadratum ſupinum, & zeta.

ΥΠΕΡΦΡΥΓΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

HYPERPHRYGII MODI NOTAE IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, ω ϗ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω μ	Proslambanomenos, ω & dimidium my ſiniſtrum.
Ὑπάτη ὑπατῶν, φι ϗ δίγαμμον.	Φ F	Hypate hypaton, phi & digammum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, υ ϗ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.	Υ ⅃	Parypate hypaton, y & digamma inverſum.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ ꟻ	Lichanos hypaton enarmonios, T & digammum averſum.
Ὑπάτη μέσων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον.	Μ Π	Hypate meſon, M & pi diductum.
Παρυπάτη μέσων, λάμβδα, καὶ ἡμίδελτα ὕπτιον.	Λ ⊲	Parypate meſon, lambda & dimidium delta iacens.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον,	Κ Δ	Lichanos meſon enarmonios, K & dimidium delta diductum.
Μέση, γάμμα ϗ νυ.	Γ Ν	Meſe, gamma & N.
Τρίτη συνημμένων, βῆτα ϗ ὀξεῖα.	Β ʹ	Trite ſynemmenon, B & acuta.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, ἄλφα ϗ βαρεῖα.	Α ˋ	Paranete ſynemmenon enarmonios, A & gravis.
Νήτη συνημμένων, ταυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, ἄνω νεῦον·	⊥ ⱥ	Nete ſynemmenon, T inverſum, & dimidium A dextrum, ſurſum ſpectans.
Παράμεσος, ω τετράγωνον ὕπτιον ϗ ζῆτα.	Ʊ Ζ	Parameſos, ω quadratum ſupinum, & zeta.
Τρίτη διεζευγμένων, ψι κάτω νεῦον, ϗ ἡμίαλφα δεξιὸν, κάτω νεῦον.	⫛ ⱥ	Trite diezeugmenon, pſi deorſum nutans, & dimidium A dextrum, deorſum nutans.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	⋇ ɪ	Paranete diezeugmenon enarmonios, chi corruptum, & dimidiū A ſiniſtrū, deorſum nutans.
Νήτη διεζευγμένων, μυ ϗ πι καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Μ Πʹ	Nete diezeugmenon, M & pi diductum, ſupra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα ϗ ἡμίδελτα πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Λ ⊲ʹ	Trite hyperbolaeon, lambda & dimidium delta iacens, ſupra habens acutam.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Κ Δʹ	Paranete hyperbolaeon enarmonios, K & dimidium delta diductum, ſupra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, γάμμα καὶ νυ, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Γ Νʹ	Nete hyperbolaeon, gamma & N ſupra habens acutam.

ΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

IASTII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, μυ ἀνεστραμμένον, ϗ ἦτα ἐλλιπές.	ꟽ Η	Proslambanomenos, M inverſum, & eta imperfectum.

Ὑπά- Hy-

Hypate hypaton, eta imperfectum, & E quadratum aversum.	Ⱶ Ǝ	Ὑπάτη ὑπατῶν, ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον, ϗ ει τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Parypate hypaton, zeta imperfectum, & T iacens.	Ⲋ ⊢	Παρυπάτη ὑπατῶν, ζῆτα ἐλλειπὲς, ϗ ταυ πλάγιον.
Lichanos hypaton enarmonios, delta inversum, & T iacens aversum.	∇ ⊣	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Ὑπάτη μέσων, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.
Parypate meson, phi & digammum.	Φ F	Παρυπάτη μέσον, φι ϗ δίγαμμον.
Lichanos meson enarmonios, T & digammum aversum.	T ꟻ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Mese, O & K.	O K	Μέση, ο ϗ κάππα.
Trite synemmenon, xi & K inversum.	Ξ ꓘ	Τρίτη συνημμένων, ξι ϗ κάππα ἀνεστραμμένον.
Paranete synemmenon enarmonios, N & K aversum.	N ꓘ	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Νήτη συνημμένων, ζῆτα ϗ πι πλάγιον.
Paramesos, K & dimidium delta diductum.	K Δ	Παράμεσος, κάππα ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Trite diezeugmenon, iota & lambda iacens.	I <	Τρίτη διεζευγμένων, ἰῶτα ϗ λάμβδα πλάγιον.
Paranete diezeugmenon enarmonios, eta & lambda iacens aversum.	H >	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον,
Nete diezeugmenon, A & gravis.	A `	Νήτη διεζευγμένων, ἄλφα ϗ βαρεῖα.
Trite hyperbolaeon, ω quadratum supinum, & zeta.	Ⴎ Z	Τρίτη ὑπερβολαίων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum nutans.	Ж A	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, ϗ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Nete hyperbolaeon, O & K, supra habens acutam.	O K′	Νήτη ὑπερβολαίων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

HYPOIASTII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

ΥΠΟΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, tau iacens aversum, & tau rectum.	⊣ T	Προσλαμβανόμενος, ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον, ϗ ταυ ὀρθόν.
Hypate hypaton, pi inversum, & sigma duplex aversum.	⊔ Ʒ	Ὑπάτη ὑπατῶν, πι ἀνεστραμμένον, ϗ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.
Parypate hypaton, o deorsum virgulam habens, & eta.	ϙ H	Παρυπάτη ὑπατῶν, ο κάτω γραμμὴν ἔχον, καὶ ἦτα.
Lichanos hypaton enarmonios, antiny & pi duplex.	ᴎ ꟼ	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν.
Hypate meson, eta imperfectum, & E quadratum aversum.	Ⱶ Ǝ	Ὑπάτη μέσων, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, ϗ ει τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Parypate meson, zeta imperfectum, & T iacens.	Ⲋ ⊢	Παρυπάτη μέσων, ζῆτα ἐλλειπὲς, καὶ ταυ πλάγιον.
Lichanos meson enarmonios, delta inversum, & T iacens aversum.	∇ ⊣	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, δέλτα ἀνεστραμμένον, ϗ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Mese, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Μέση, χι ϗ ἥμιμυ δεξιόν.
Trite synemmenon, phi & digamma.	Φ F	Τρίτη συνημμένων, φι ϗ δίγαμμον.
Paranete synemmenon enarmonios, T & digamma aversum.	T ꟻ	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, ταυ ϗ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, O & K.	O K	Νήτη συνημμένων, ο ϗ κάππα.
Paramesos, tau & digamma aversum.	T ꟻ	Παράμεσος, ταυ ϗ δίγαμμα ἀπεστραμμένον.
Trite diezeugmenon, sigma & sigma.	C C	Τρίτη διεζευγμένων, σίγμα ϗ σίγμα.
Paranete diezeugmenon enarmonios, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένων.
Nete diezeugmenon, K & dimidium delta diductum.	K Δ	Νήτη διεζευγμένων, κάππα, ϗ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, iota & lambda iacens.	I <	Τρίτη ὑπερβολαίων, ἰῶτα, ϗ λάμβδα πλάγιον.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, eta & lambda iacens aversum.	H >	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ἦτα ϗ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete hyperbolaeon, A & gravis.	A `	Νήτη ὑπερβολαίων, ἄλφα ϗ βαρεῖα.

HYPERIASTII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

ΥΠΕΡΙΑΣΤΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, gamma aversum, & gamma rectum.	⅂ Γ	Προσλαμβανόμενος, γάμμα ἀπεστραμμένον, καὶ γάμμα ὀρθόν.

Ὑπάτη ὑπατῶν, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ч	Hypate hypaton, chi & dimidium my dextrum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, φι καὶ δίγαμμον.	φ F	Parypate hypaton, phi & digammum.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.	Τ Ⅎ	Lichanos hypaton enarmonios, T & digammum aversum.
Ὑπάτη μέσων, ο καὶ κάππα.	Ο Κ	Hypate meson, O & K.
Παρυπάτη μέσων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον.	Ξ ꓘ	Parypate meson, xi & K inversum.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Lichanos meson enarmonios, N & K aversum.
Μέση, ζῆτα, καὶ πι πλάγιον.	Ζ ⊏	Mese, zeta & pi iacens.
Τρίτη συνημμένων, ε τετράγωνον, καὶ πι ἀνεστραμμένον.	Ε Ц	Trite synemmenon, E quadratum, & pi inversum.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Δ ⊐	Paranete synemmenon enarmonios, delta & pi iacens inversum.
Νήτη συνημμένων, φι πλάγιον, καὶ ἦτα ἀμελητικὸν καθελκυσμένον.	⊖ И	Nete synemmenon, phi iacens, & eta negligenter pictum, ac diductum.
Παράμεσος, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α `	Paramesos, A & gravis.
Τρίτη διεζευγμένων, ω τετράγωνον ὕπτιον, καὶ ζῆτα.	℧ Ζ	Trite diezeugmenon, ω quadratum supinum & zeta.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.	⸍ϰ ⸝	Paranete diezeugmenon enarmonios, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum nutans.
Νήτη διεζευγμένων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ο Κ′	Nete diezeugmenon, O & K, supra habens acutam.
Τρίτη ὑπερβολαίων, ξι καὶ κάππα ἀνεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ξ ꓘ′	Trite hyperbolaeon, xi & K inversum, supra habens acutam.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ν ꓘ′	Paranete hyperbolaeon enarmonios, N & K aversum, supra habens acutam.
Νήτη ὑπερβολαίων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.	Ζ ⊏′	Nete hyperbolaeon, zeta & pi iacens, supra habens acutam.

ΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ

ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

DORII MODI NOTAE

IN GENERE ENARMONIO.

Προσλαμβανόμενος, ἄντινυ καὶ πι διπλοῦν.	И Я	Proslambanomenos, antiny & pi duplex.
Ὑπάτη ὑπατῶν, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.	⊢ Ε	Hypate hypaton, iota iacens, & E quadratum.
Παρυπάτη ὑπατῶν, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, καὶ ε τετράγωνον ὕπτιον.	⋒ Ш	Parypate hypaton, dimidium theta deorsum nutans, & E quadratum aversum.
Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, ἦτα ἐλλειπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.	Ԋ Ǝ	Lichanos hypaton enarmonios, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.
Ὑπάτη μέσων, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.	Ω ρ	Hypate meson, ω & dimidium my sinistrum.
Παρυπάτη μέσων, ψι καὶ ἥμιμυ ὕπτιον.	ψ ⲁ	Parypate meson, psi & hemimy supinum.
Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.	Χ ч	Lichanos Meson enarmonios, chi & dimidium my dextrum.
Μέση, πι καὶ σίγμα ἀνεστραμμένον.	Π Ɔ	Mese, pi & sigma aversum.
Τρίτη συνημμένων, ο καὶ κάππα.	Ο Κ	Trite synemmenon, O & K.
Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον.	Ν ꓘ	Paranete synemmenon enarmonios, N & K aversum.
Νήτη συνημμένων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.	Η >	Nete synemmenon, eta & lambda iacens aversum.
Παράμεσος, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.	Μ Ⴖ	Paramesos, M & pi diductum.
Τρίτη διεζευγμένων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.	Λ ◅	Trite diezeugmenon, lambda, & dimidium delta iacens.
Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.	Κ ◭	Paranete diezeugmenon enarmonios, K & dimidium delta diductum.
Νήτη διεζευγμένων, γάμμα καὶ νυ.	Γ Ν	Nete diezeugmenon, gamma & N.
Τρίτη ὑπερβολαίων, βῆτα καὶ ὀξεῖα.	Β ′	Trite hyperbolaeon, B & acuta.
Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, ἄλφα καὶ βαρεῖα.	Α `	Paranete hyperbolaeon enarmonios, A & gravis.
Νήτη ὑπερβολαίων, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.	⊥ ⸜	Nete hyperbolaeon, T inversum, & dimidium A dextrum, sursum spectans.

ΥΠΟ- HY-

HYPODORII MODI NOTAE
IN GENERE ENARMONIO.

ΥΠΟΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, dimidium phi iacens aversum, & dimidium phi iacens.	ɑ ɑ	Προσλαμβανόμενος, ἥμιφι πλάγιον ἀπεστραμμένον, καὶ ἥμιφι πλάγιον.
Hypate hypaton, sigma duplex aversum, & sigma duplex.	Ʒ Ɛ	Ὑπάτη ὑπατῶν, σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν.
Parypate hypaton, rho inversum, & sigma duplex inversum.	b ω	Παρυπάτη ὑπατῶν, ρω ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀνεστραμμένον.
Lichanos hypaton enarmonios, pi inversum, & sigma duplex aversum.	Ц Ʒ	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, πι ἀνεστραμμένον, καὶ σίγμα διπλοῦν ἀπεστραμμένον.
Hypate meson, iota iacens, & E quadratum.	⊢ E	Ὑπάτη μέσων, ἰῶτα πλάγιον, καὶ ε τετράγωνον.
Parypate meson, dimidium theta deorsum spectans, & E quadratum inversum.	⌒ Ш	Παρυπάτη μέσων, ἡμιθῆτα κάτω νεῦον, καὶ ε τετράγωνον ἀνεστραμμένον.
Lichanos meson enarmonios, eta imperfectum aversum, & E quadratum aversum.	Ⱶ Ǝ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, ἦτα ἐλλιπὲς ἀπεστραμμένον, καὶ ε τετράγωνον ἀπεστραμμένον.
Mese, ω & dimidium my sinistrum.	Ω μ	Μεση, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.
Trite synemmenon, psi & dimidiū my supinū.	ψ ⩳	Τρίτη συνημμένων, ψι καὶ ἥμιμυ ὕπτιον.
Paranete synemmenon enarmonios, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.
Nete synemmenon, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Νήτη συνημμένων, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Paramesos, phi & digammum.	Φ F	Παράμεσος, φι καὶ δίγαμμον.
Trite diezeugmenon, Υ & digamma inversum.	Υ ⊔	Τρίτη διεζευγμένων, υ καὶ δίγαμμον ἀνεστραμμένον.
Paranete diezeugmenon enarmonios, T & digammum aversum.	T ꟻ	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ταυ καὶ δίγαμμον ἀπεστραμμένον.
Nete diezeugmenon, M & pi diductum.	M Π	Νήτη διεζευγμένων, μυ καὶ πι καθελκυσμένον.
Trite hyperbolaeon, lambda, & dimidium delta iacens.	Λ ⊲	Τρίτη ὑπερβολαίων, λάμβδα καὶ ἡμίδελτα πλάγιον.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, K & dimidium delta diductum.	K ∆	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, κάππα καὶ ἡμίδελτα καθελκυσμένον.
Nete hyperbolaeon, gamma & N.	Γ N	Νήτη ὑπερβολαίων, γάμμα καὶ νυ.

HYPERDORII MODI NOTAE
IN GENERE ENARMONIO.

ΥΠΕΡΔΩΡΙΟΥ ΤΡΟΠΟΥ ΣΗΜΕΙΑ
ΚΑΤΑ ΤΟ ΕΝΑΡΜΟΝΙΟΝ ΓΕΝΟΣ.

Proslambanomenos, delta inversum, & tau iacens aversum.	∇ ⊣	Προσλαμβανόμενος, δέλτα ἀνεστραμμένον, καὶ ταυ πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Hypate hypaton, ω & dimidium my dextrum.	Ω μ	Ὑπάτη ὑπατῶν, ω καὶ ἥμιμυ ἀριστερόν.
Parypate hypaton, psi & hemimy supinum.	ψ ⩳	Παρυπάτη ὑπατῶν, ψι, καὶ ἥμιμυ ὕπτιον.
Lichanos hypaton enarmonios, chi & dimidium my dextrum.	X ч	Λιχανὸς ὑπατῶν ἐναρμόνιος, χι καὶ ἥμιμυ δεξιόν.
Hypate meson, pi & sigma aversum.	Π Ɔ	Ὑπάτη μέσων, πι καὶ σίγμα ἀπεστραμμένον.
Parypate meson, O & K.	O K	Παρυπάτη μέσων, ο καὶ κάππα.
Lichanos meson enarmonios, N & K aversum.	N ꓘ	Λιχανὸς μέσων ἐναρμόνιος, νυ και κάππα ἀπεστραμμένον.
Mese, eta & lambda iacens aversum.	H >	Μέση, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Trite synemmenon, zeta & pi iacens.	Z ⊏	Τρίτη συνημμένων, ζῆτα καὶ πι πλάγιον.
Paranete synemmenon enarmonios, delta & pi iacens aversum.	Δ ⊐	Παρανήτη συνημμένων ἐναρμόνιος, δέλτα καὶ πι πλάγιον ἀπεστραμμένον.
Nete synemmenon, chi corruptum, & dimidium A sinistrum, deorsum respiciens.	⋇ ⱶ	Νήτη συνημμένων, χι διεφθορὸς, καὶ ἡμίαλφα ἀριστερὸν, κάτω νεῦον.
Paramesos, gamma & N.	Γ N	Παράμεσος, γάμμα καὶ νυ.
Trite diezeugmenon, B & acuta.	B ′	Τρίτη διεζευγμένων, βῆτα καὶ ὀξεῖα.
Paranete diezeugmenon enarmonios, A & gravis.	A `	Παρανήτη διεζευγμένων ἐναρμόνιος, ἄλφα καὶ βαρεῖα.
Nete diezeugmenon, tau inversum, & dimidium A dextrum, sursum respiciens.	⊥ ⅄	Νήτη διεζευγμένων, ταυ ἀνεστραμμένον, καὶ ἡμίαλφα δεξιὸν, ἄνω νεῦον.
Trite hyperbolaeon, O & K, supra habens acutam.	O K′	Τρίτη ὑπερβολαίων, ο καὶ κάππα, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Paranete hyperbolaeon enarmonios, N & K aversum, supra habens acutam.	N ꓘ′	Παρανήτη ὑπερβολαίων ἐναρμόνιος, νυ καὶ κάππα ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.
Nete hyperbolaeon, eta & lambda iacens aversum, supra habens acutam.	H >′	Νήτη ὑπερβολαίων, ἦτα καὶ λάμβδα πλάγιον, ἀπεστραμμένον, ἐπὶ τὴν ὀξύτητα.

ALYPI INTRODVCTIONIS MVSICAE FINIS.

ΑΛΥΠΙΟΥ ΕΙΣΑΓΩΓΗΣ ΜΟΥΣΙΚΗΣ ΤΕΛΟΣ.

LE O-

LEONIS IMP. TACTICA

SIVE

DE RE MILITARI

LIBER.

IOANNES MEVRSIVS

Graece primus vulgavit, & Notas addidit.

IO. LAMIVS

Ex absolutissimo Codice Laurentiano mutilum supplevit, atque restituit.

ILLVSTRISSIMIS, AC POTENTISSIMIS

DD. ORDINIBVS

GENERALIBVS FOEDERATARVM BELGII PROVINCIARVM, PATRIAE PATRIBVS

IOANNES MEVRSIVS

DEDICO, CONSECROQVE.

Llustrissimi, Potentissimique Domini. In lucem profero Leonem Imperatorem, sua nunc lingua De re militari *disserentem, quum hactenus per interpretem tantum id egerit, & vobis offero. Reprehendent fortasse nonnulli, quasi praeter tempus, quum per inducias arma sileant; quibus equidem rationes suas non constare respondebo. Nam quando vel in altissima pace cogitandum esse de bello, scitum sit veterum prudentum, quis sanus sepositis dumtaxat ad* XII. *annos armis, a tam brevi induciarum tempore alienam belli cogitationem dixerit? Certe in pace arma discenda sunt, ut eorum scientia in bello promta, atque utilis esse possit. Praeterea sua sponte ad vos hic Leo contendebat, vobis se deberi existimans, qui rei militaris longo usu maxime periti, honorem armis, eorumque praeceptoribus habere sciretis. Quis enim hodie mortalium ignorat bellum, quod gravissimum per tot annos gestum est, vestris auspiciis, ductu Illustrissimi Principis* Mavritii a Nassav, *cuius & virtutem laude quavis maiorem, & incomparabilia in Rempublicam vestram merita, nulla umquam aetas obliterabit. Evolvamus Historiarum omnium monumenta, repetamus omnium seculorum bella, nemo quidquam inveniet, quod cum hoc vestro componere possit. Atque adeo vix habere fidem posteritas poterit, quum leget, vel optima fide in scripta relatum. Admirabitur populum imbellem, & per longissimam pacem militiae ignarum, adversus potentissimum totius orbis Christiani Regem arma umquam sumere ausum fuisse: admirabitur a tam parvis initiis, animi pleniorem, quam spei ad istam magnitudinem pervenisse,*

Per varios casus, per tot discrimina rerum.

Inter quae eminuit semper, ut singularis vestra prudentia, ita quoque illa invicta constantia, qua armati rectum numquam non clavuum tenuistis, animumque vel rebus maxime adflictis inconcussum habuistis. Nimirum hoc semper cogitabatis; pro libertate publica, eiusque tutela & agere, & pati fortia, foederatorum Belgarum esse. Ingens profecto beneficium est, quod a vobis accepere subditi vestri, neque facile aestimandum; & debet illud aeterno aliquo monumento consecrari, ne posteritas ignoret. Id ut fiat, quantum in me, operam dabo; proponamque brevi omnium oculis in Historia mea: quam quod vestro iussu adorno, ut maximo mihi honori duco, ita pares quoque eo nomine vobis agendas esse gratias. Quum autem satis me id facere non posse iudicarem, adlegandum hunc Imperatorem statui; ut quod vestro merito mea tenuitas detraheret, id ipse universum sua maiestate suppleret. Atque hic desino, aeternum illud Numen supplex venerans,

Illustrissimi, Potentissimique Domini,

ut vobis consiliisque vestris benedicat, & tam praeclaro Operi benigna manu colophonem imponat, inducias hasce pace confirmans, ipsi gloriosa, Reip. vestrae salutari. Lugduni Batavorum IV. *Eid. Februarii* CIↃ. IↃC. XII.

LE-

L E C T O R   B E N I G N E.

NVper tibi *Constantinum* dedi, *De Administrando Imperio*; habes nunc ecce *Leonis Tactica*, ut fidem publice obstrictam liberem. Integra ea prodeunt, exceptis paucis paragraphis, e tribus Codicibus imperfectis, quorum uno usus sum e Bibliotheca Regis Galliarum, altero Electoris Palatini, tertio Ioannis Pistorii, Viri ad literas iuvandas promtissimi. Regius in principio, & fine mutilus erat; Palatinus in medio, & fine; Pistorianus tantum in medio. In Palatino erant dumtaxat Constitutiones XI. priores cum XIV. XV. XVI. & XIX. itaque e Pistoriano suppeditatae sunt XVII. XVIII. XX. & XXI. Iam restabant XII. & XIII. quae in neutro comparebant; eas, simul Lutetiam advenissem, e Regio descripsi; unde & lacunas plurimas supplevi, quae passim erant in X. XI. & posterioribus illis, quas e Pistoriano acceperam. Vellem vidisse etiam Anglicanum, e quo versionem suam adornavit *Ioannes Checus*, quam hic exhibeo, ne quid desiderares. Alibi ille nostris melior fuit; alibi rursum illo nostri meliores. Vt singulatim id indicarem, non visum operae pretium, quod facile ipse, atque obiter animadversurus esses inter legendum, si contuleris. Loca item invenies nonnulla satis depravata, quae e Checi Codice certo emendari potuissent, quem quia non habebam, a divinatione incerta abstinere satius putavi. Quaedam tamen, quorum correctio obvia, dum Typographo operam navo, emendavi, & ad calcem subieci. His tu utere, ac fruere, eo candore, quo tecum a me communicantur, si alia, quae habeo, publicare me postulas. Vale, & quisquis es,

AETERNITATEM COGITA.

ΤΩΝ ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ

Παρασκευῶν πίναξ.

TABVLA CAPITVM

Quae in hoc libro tractantur.

Constitutiones asterisco notatae desiderabantur in Codice Palatino, quarum XII. XIII. *suffectae sunt ex Manuscripto Regio,* XVII. XVIII. XX. XXI. *e Pistoriano.*

LEO PACIFICVS LEONTOS

IN CHRISTO

ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΤΩι ΘΕΩι [a]

Imperator, fidelis, pius, semper Augustus Caesar.

Αὐτοκράτορος τῶν ἐν πολέμοις τακτικῶν σύντομος παράδοσις. ἐν ὀνόματι τοῦ πατρὸς καὶ τοῦ υἱοῦ καὶ τοῦ ἁγίου πνεύματος, τῆς ἁγίας καὶ ὁμουσίου, καὶ προσκυνητῆς τριάδος, τοῦ ἑνὸς καὶ παναληθινοῦ θεοῦ ἡμῶν. Λέων ὁ εἰρηνικὸς ἐν Χριστῷ αὐτοκράτωρ πιστὸς, εὐσεβὴς, ἀεὶ σέβαστος αὔγουστος.

PROOEMIVM.

NEque regium satellitium nostrum, & potentia, neque potentiae nostrae dignitas, & amplitudo, neque amplitudinis nostrae splendor, atque fructus, neque quidquam ex iis, quae in hominibus expetenda, & honorata sunt, Maiestatem nostram perinde oblectat, ut eorum, qui sub dominatum nostrum subiecti sunt, pax, atque tranquillitas, & Reipublicae nostrae firma constitutio, atque ad optimum rerum statum traductio; nihilque contra est, quod nostram mentem de salute regni cogitantem ita vexet, & solicitet, ac eorum, qui nostro Imperio obedientes sunt, perturbatio, & rerum meliorum, vel propter negligentiam amissio, vel propter imperitiam labefactio. Si enim unius alicuius viri, cuius nos procurationem, provisionemque suscepimus, progressio ad melius, incredibilem nobis voluptatem adfert, & ad deteriorem partem adplicatio, permagnum nobis dolorem adportat; quid nunc efficere debemus tanta hominum, & tam frequenti, ac pene infinita multitudine sub nostram providentiam secundum Deum statim subiecta, quorum curam, provisionemque nocturnis vigiliis, & diurna solicitudine, non deponimus, ut ab omni molestia, & offensione liberi conserventur, & omni rerum adfluentia, laetitiaque expleantur?

ΟΥ βασιλικὴ δορυφορία καὶ ἐξουσία, οὐ τῆς ἐξουσίας δυναστέα καὶ περιουσία, οὐ τῆς περιουσίας ἐπίδειξις καὶ ἀπόλαυσις, οὐδὲν ὅσα τῶν ἐν ἀνθρώποις ἀρετῶν καὶ τιμίων, τὴν ἡμετέραν οὕτως εὐφραίνει βασιλέιαν, ὡς ἡ τῶν ὑπηκόων εἰρήνη καὶ εὐμερία, καὶ τῶν πολιτικῶν πραγμάτων ἡ δι' αὐτῶν ἐπὶ τὸ κρεῖττον κατάστασις, καὶ ἐπανόρθωσις, ὥσπερ τὸ ἐναντίον οὐδὲν οὕτως τὴν ἡμῶν καρδίαν ἀνιᾷ καὶ λυπεῖ, ὡς ἡ τῶν ὑπὸ χεῖρα δυσπραγία, καὶ τῶν περὶ αὐτοὺς ἀγαθῶν ἡ δι' ἀμελείας ἐλάττωσις, καὶ κατάπτωσις. εἰ γὰρ ἑνὸς ἀνδρὸς τῆς ἡμῶν ἠ..ωμένου προνοίας, ἡ μὲν ἐπὶ τὸ κρεῖττον ἀνάνευσις ἄφατον ἡμῖν εὐφροσύνην ἐργάζεται. ἡ δὲ ἐπὶ τὸ χεῖρον ἀπόνευσις ἀλγηδόνα ψυχῆς ἀνυπέρβλητον, τί οὐκ ἂν πάθωμεν τοσούτων μυριάδων τῆς ἡμῶν μετὰ θεὸν ἠρτημένων προνοίας; ὧν τὴν φροντίδα καὶ τὴν ἐπιμελέιαν χρεωστοῦντες νυκτὼρ μὲν ἐπαγρυπνοῦμεν, ἡμέρας δὲ διαμελετῶμεν πάσης μὲν ἀηδίας καὶ βλάβης ἐλευθέρους διατηρεῖσθαι, πάσης δὲ χαρᾶς καὶ εὐημερίας προσηκόντως ἀπαπολαύειν.

At si cetera, quae ad Rempub pace, & consilio gubernandam spectant, non recte administrantur, haud magnum inde detrimentum oriri, non graves rerum perturbationes, ac mutationes effici videmus; disciplina autem militari iacente, tam miseras rerum offensiones, ac lamentabiles conversiones Romani acceperunt, quantas quotidiana rerum experientia ante oculos nostros, conspectumque proponit. Ac homines quidem, qui ratione, & Dei ipsius imagine, insigniti sunt pacem amplecti, mutuaque se dilectione prosequi oportuit, neque manus cruentas, & consceleratas contra genus suum, & miseros mortales armare.

Α'λλὰ τῶν μὲν ἄλλων περὶ τὴν πολιτέιαν πραγμάτων μικράν τινα δεξαμένων ἴσως ἐλάττωσιν οὐ τοσαύτην κατανοοῦμεν τὴν βλάβην. τῆς δὲ στρατηγικῆς μεθόδου διαπεσούσης, τοσοῦτον τὰ ῥωμαίων συνελάθη πράγματα, ὅσον ἡ πεῖρα τοῦ νῦν χρόνου πᾶσιν ἅπαντα κατὰ ὀφθαλμοὺς ὁρώμενα παρίστησι πρόδηλα. ἔδει μὲν γὰρ ἀνθρώπους ἅπαντας εἰκόνι θεοῦ καὶ λόγῳ τετιμημένους τὸν εἰρήνην ἀσπάζεσθαι, καὶ τὴν εἰς ἀλλήλους περιθάλπειν ἀγάπην, καὶ μὴ χεῖρας φονίους κατὰ τῶν ὁμογενῶν καθοπλίζειν.

Quoniam autem ab initio parricida diabolus, generis nostri hostis, peccato potens, sua ipsorum natura homines expugnare cogitat, pernecessarium est, ut homines illius machinationibus per homines adhibitis occurrant, neque seipsos aliis nationibus bellum inferentibus tradant, sed militaris disciplinae scientiae salu-

Ε'πειδὴ δὲ ὁ ἀπ' ἀρχῆς ἀντρωποκτόνος διάβολος, καὶ τοῦ γένους ἡμῶν ἐχθρὸς, διὰ τῆς ἁμαρτίας ἰσχυρᾶς [1] κατὰ τῆς ἰδίας φύσεως ἀντιστρατεύεσθαι τοὺς ἀνθρώπους παρεσκεύασεν, πᾶσα ἀνάγκη ταῖς αὐτοῦ γινομέναις διὰ τῶν ἀνθρώπων μηχαναῖς ἀνθρώπους ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ τοῖς ἐθέλουσι πολέμους ἔθνεσι μὴ εὐχειρώτους καθίστα-

1 Ἰσχυρᾶς) Scribe ἰσχυρός.

(a) In Codice Laurentiano deest τῷ θεῷ.

θίστασθαι, ἀλλὰ ταῖς στρατηγικαῖς μεθόδοις τὴν σωτηρίαν πορίζεσθαι. καὶ δι' αὐτῶν φυλάττεσθαι μὲν ἀπὸ τῶν ἐπερχομένων πολεμίων, πράττειν δὲ κατὰ αὐτῶν ὅσα ἐκεῖνοι παθεῖν ἐκεῖνοι ἂν εἶεν ἄξιοι. ὡς ἂν ἐκκοπτέντος τοῦ διὰ τῶν πονηρῶν ἐγχειρομένου κακοῦ, καὶ πάντων τὴν οἰκείαν σωτηρίαν ἀσπαζομένων, ἡ εἰρήνη παρὰ πᾶσι στερχθείη καὶ πολιτεύοιτο.

Ἕως μὲν γὰρ ὡς ἔοικε τὰ κατὰ πολέμους ῥωμαίοις ἐν εὐταξίᾳ ὄντα ἐτύγχανε τῆς τε ἐπ' οὐκ ὀλίγους χρόνους θείας ἀπέλαβε 1 βοηθείας τὸ κράτος, καὶ τῇ εὐταξίᾳ ἡρμοσμένος τῶν ἀριστέων ὁ πόνος τὸ λαμπρὸν τῆς νίκης ἐπιπλέον ἐβεβαιοῦτο. νῦν δὲ τῆς τακτικῆς καὶ στρατηγικῆς καταστάσεως ἐπ' οὐκ ὀλίγους χρόνους ἀμελουμένης, ἵνα μὴ λέγω καὶ εἰς παντελῆ περιελθούσης λήθην, ὡς μηδὲ αὐτὰ τὰ πρόχειρα τοὺς στρατηγεῖν ἐγχειροῦντας ἀπόστασθαι, πολλὰ δυσχερῆ διαφόρως ὁρῶμεν συμβαίνοντα. τῆς γὰρ πολλῶν ἀγαθῶν πρὸ ξένου 2 ἐπιστήμης διαπεσούσης, ὅσον δι' αὐτῆς ἡ ῥωμαίων πάλαι πολιτεία εὐμοίρησε, τοὐναντίον ὁρῶμεν τὴν θείαν ἀποῦσαν εὐμένειαν, καὶ τὴν συνήθη τῆς ῥωμαίων πολιτείας νίκην τῶν ἀγωνιζομένων ἀφιπταμένην. κατὰ μικρὸν γὰρ ἀμελουμένης τῆς κατὰ πολέμους εὐταξίας καὶ γυμνασίας συνεισελήλυθε ὡς ἔοικε καὶ τῶν ἀριστέων ἡ εὐψυχία. εἶτα ποτὲ μὲν ἀγυμνασίαν ἀνανδρίαν αἰτιώμεθα, ἢ στρατιωτῶν, πότε δὲ ἀπειρίαν ἢ δειλίαν καταμεμφόμεθα στρατηγῶν. ἐνίοτε ἀσαφὲς τῆς τῶν ἀρχαίων διαγνώσεως ἀμελοῦμεν. ταύτην οὖν τὴν ὠφελιμωτάτην ἐπιστήμην ἀνασώσασθαι σὺν θεῷ, καὶ οἷον ἀποθεῖσαν ἐκ τῆς ῥωμαϊκῆς ἡμῶν πολιτείας ἀνακαλέσασθαι βουλόμενοι, οὐκ ὀκνήσαμεν σπουδῇ τοσαύτῃ ἀναδέξασθαι μὲν ἰδίως πόνον, κοινὴν δὲ τοῖς ὑπηκόοις χαρίσασθαι τὴν ὠφέλειαν.

Ταῖς γὰρ ἀρχαίαις καὶ ταῖς νεωτέραις στρατηγικαῖς τε καὶ τακτικαῖς ἐμφιλοχωρήσαντες μεθόδοις, καὶ ταῖς ἄλλαις καταλογάδην ἐντυχόντες ἱστορίαις, καὶ εἴτε κατὰ χεῖρας ἔδοξε χρήσιμον τῶν ἐν πολέμοις ἀναγκαίων ἐκεῖθεν ἀναλεξάμενοι, καὶ οἷον ἐρανησάμενοι καὶ διὰ μετρίας πείρας ἐπὶ τῶν ἔργων αὐτῶν ἀνεμάθομεν τῷ καθ' ἡμᾶς καιρῷ καὶ τῇ νῦν καταστάσει πρόσφορά τε καὶ ἁρμόδια, ταῦτα ἡμῖν κατὰ τὸ δυνατὸν σύντομόν τε καὶ ἁπλῆν τὴν ὠφέλειαν ἐπὶ τῶν πραγμάτων ἔχοντα προχείρου τάξιν νόμου παραδιδόαμεν, ἐν πράξεσι μᾶλλον ἢ λέξεσι τὸ σεμνὸν καὶ χρειῶδες παρεχόμενοι, οἷον εἰσαγωγήν τινα τακτικὴν τοῖς ἡμετέροις ὑποστρατήγοις, καὶ τὰς πολιτικὰς ἐμπεπιστευμένοις χρείας, δι' ὑμῶν ἐπαγορεύοντες ὡς εὔκολον ἐντεῦθεν εἶναι τοῖς βουλομένοις καὶ ἐπὶ τὰ μείζονα τῶν παλαιῶν ἐκείνων τακτικῶν καὶ ἀρχαίων τάξει τινὶ καὶ βαθμῷ προϊέναι, φράσεως μὲν ἀκριβοῦς ἢ κόμπου ῥημάτων οὐδεμίαν ποιησάμενοι φροντίδα, πραγμάτων δὲ μᾶλλον καὶ σαφηνείας λόγου καὶ λέξεως ἁπλῆς πεφροντικότες. ὅθεν ταύτας παλαιὰς τῆς τακτικῆς πολλάκις ἑλληνικὰς μὲν ἐσαφηνίσαμεν λέξεις, ῥωμαϊκὰς δὲ διηρμηνεύσαμεν, καί τισιν ἑτέραις στρατιωτικῇ συνηθείᾳ λεγομέναις ἐχρησάμεθα λέξεσιν, ἕνεκεν τῆς σαφοῦς καταλήψεως τῶν ἐντυγχανόντων, μόνον τῶν οὐκ ἀναγκαίων διατάξεων ἐξη-

salutem sibi quaerant, & se ab hostium incursionibus tuos conservent, & illis inferant, quae pati illos dignum est, ut omni nefariorum hominum improbitate deleta, & sua ipsorum salute comparata, pax ab omnibus diligatur, atque suscipiatur.

Quamdiu enim Romanis in bello ordinis conservatio fuit, tamdiu & divino praesidio imperium non destituebatur. Et cum ordinis conservatione iunctus optimorum labor, splendorem victoriae maiorem adhibeat; nunc vero quum & acierum instruendarum ratio, & Imperatoria ars longo iam tempore neglecta iaceant, ut ne addam, quod in altam oblivionem penitus venerint, ne ipso quidem Imperatore ea, quae in promtu sunt, addiscente, magnas, & varias perturbationes videmus invectas esse. Nam quum haec ars, quae multorum bonorum, & magnorum parens, atque effectrix fuit, quibus antiqua Romanorum Respublica floruit, semel collapsa de gradu cecidit, divinam quoque benevolentiam abiisse, & consuetam apud eos militum victoriam e manibus excidisse, videmus. Paulatim enim relanguescente militari disciplina, atque industria, omnis ille vigor animi, atque alacritas optimatum, consenuit. Itaque interdum quidem segnitiem, atque ignaviam accusamus militum, interdum inscitiam, atque timiditatem ducum culpamus, interdum antiquarum acierum rationem ad cognoscendum perobscuram negligimus. Quum igitur hanc utilissimam scientiam recuperare, & e Republica nostra quasi eiectam revocare studeamus, in tantis occupationibus nostris haud praetermisimus, quin omnem laborem nobis ipsis adsumeremus, ut utilitas inde communis omnibus adferretur.

Nam quum in antiquis, & recentioribus rei militaris, atque imperatoriae scriptoribus diligenter versati simus, atque aliis historiis soluta oratione res gestas memoriae mandantibus diligenter navaverimus operam, & si quid praeterea in manibus hominum est ad bellicos usus idoneum, & quaecumque mediocri rerum usu hac nostra aetate, ad statum rerum nostrarum aliquid momenti adferre videbantur, ea in omnibus actionibus suscipiendis, rebusque nostris gerendis examinavimus, & quod in iis optimum fuit quasi delibavimus; & quae manifestam quamdam, atque evidentem utilitatem adferebant, quam paucissimis potui complexus sum, & promulgatae legis vice trado, rerum magis ornamenta, quam verborum persequens, ut compendiariam quamdam rei militaris disciplinam nostris Praefectis, atque iis, quibus cura rerum bellicarum commissa est, praescribens, facile perspiciant factu esse iis, qui volunt, & cupiunt, ad maiora, atque altiora ordine quodam, & gradu procedere. In qua omni rerum tractatione, dicendi elegantiam, & verborum ornatum nullum adhibuimus; rerum pondus, dicendi perspicuitatem, orationis simplicitatem, quantum fieri potuerat, sequuti sumus. Unde & verba rei

1 Ἀπέλαβε] Scribe, ἀπέλαυε.

2 Πρὸ ξένου] Scribe, προξένου.

rei militaris interdum Graeca adiunximus, interdum Latinis vocabulis uſi ſumus, & alias quoque dictiones uſu iam militari receptas non repudiavimus, ut omnes manifeſte, ac perſpicue iſta cognoſcerent. Tractationes rerum minime neceſſarias, quaecumque aut ſupervacaneae, aut inutiles fuerant, omnes detraximus, ut compendiariam quamdam, & expeditam rerum bellicarum, expeditionumque rationem non verbo ſolum utilem, ſed re ipſa, factiſque maiorum adprobatum, & ad noſtra uſque tempora, quamquam rebus geſtis minime tranſmiſſum, quibus Romanum olim florebat imperium, oratione tamen, ac literis, quibus res oblivione pene deletae revocantur, & recuperantur, & ad priſtinam iterum dignitatem reſtituuntur, mandatum habeant, qui ad diſciplinam militarem, atque imperatoriam cognoſcendam ſe totos tradunt. Quod ſi aliquid boni oratione noſtra effectum eſt, gratiae habendae ſunt omnium bonorum largitori CHRISTO, univerſitatis Regi, Deoque noſtro, qui & orationi noſtrae adfundit gratiam. Sin diverſa ab iſtis, & cura, cogitationeque ſua meliora quis invenerit, gratias etiam ille omnis bonitatis auctori Deo agat; nobis venia propter ſtudium, conatumque noſtrum tribuenda eſt.

ἐξηρημένων διά τε τὸ περίττου (a) τινα χρησίαν καὶ τὴν τῶν συγγραμμάτων ἀσάφειαν ἣν ἔχοιεν εὐσυνόπτονοι βουλόμενοι στρατηγεῖν πολλὴν τῶν κατὰ πολέμου, καὶ ἐγκρατείας ἀναγκαίων τὴν πεῖραν· οὐ λόγῳ μόνον τὸ χρήσιμον ἔχουσαν ἀλλὰ δὴ καὶ αὐτοῖς ἔργοις παρὰ τῶν παλαιῶν ἐγγυμνάσθεισαν, καὶ ἀχρὶς ἡμῶν εἰ καὶ μὴ ἔργοις αὐτοῖς εἰς τὰ ῥωμαίων ἐπὶ μέγα ἤρθη δυνάμεως παραπεμφθεῖσαν ἀλλ' οὖν τοῖς λόγοις, δι' ὧν ἀναλαμβάνεται καὶ ἀναμιμνέσκεται δὲ λήθῃ παραπεμφθέντα, καὶ εἰς τὴν ἀρχαίαν πάλιν ἀποκαθίστασθαι τάξιν. ἀλλ' ἐφ' ὅσῳ μὲν ἐν τοῖς ῥηθησομένοις τὸ εὔχρηστον ἀναδείχθη χάρισι τῷ πάντων ἀγαθῶν. δοτῆρι χριστῷ τῷ βασιλεῖ τοῦ παντὸς καὶ θεῷ ἡμῶν, τῷ καὶ τοῖς ἡμετέροις λόγοις δωρησαμένῳ τὴν χάριν. εἰ δέ τις καὶ ἕτερος· δι' αὐτῆς τῆς ἐπιμελίας καὶ πεῖρας κρείττονα τούτων ἐφεύρῃ, χάρις καὶ οὕτω τῷ παναγάθῳ θεῷ, συγγνώμη δὲ ἡμῖν τῆς προθυμίας ἕνεκεν.

Omnino autem, qui ſe ad imperium adminiſtrandum vel magna, vel aliqua ex parte dediderunt, in ſcientia militari, atque imperatoria ſe diligenter exerceant. Neque enim, quemadmodum imperiti quidam exiſtimarunt, multitudine, ac numero hominum, ſed benignitate, ac favore Dei bella conficiuntur, & rei militaris, imperatoriaeque ſcientia, in quae potius, quam in importunae multitudinis coitionem intuendum eſt; altera enim res tum utilitatem, tum incolumitatem, iis qui ea bene utuntur, adportat; altera vero perturbationem, & ſumtus multos infructuoſos adfert.

Παντῶς χρὴ, εἴτε ἐπὶ πλέον, εἴτε ἐπ' ἔλαττον τοὺς βουλομένους στρατηγεῖν ταῖς τακτικαῖς τε καὶ στρατηγικαῖς ἐνδιατρίβειν μελέταις. οὐδὲ γὰρ, ὥς τινες τῶν ἀπείρων ἔχουσι διὰ πλήθους ἀνδρῶν καὶ θράσους οἱ πόλεμοι κρίνονται, ἀλλὰ διὰ εὐμενείας θεοῦ καὶ στρατηγίας, καὶ τάξεως, ἧς μᾶλλον ἐπιμελητέον, ἢ συλλογῆς πλήθους ἀκαίρου· ἡ μὲν γὰρ καὶ ἀσφάλειαν καὶ ὠφέλειαν ἄγει τοῖς καλῶς αὐτῇ κεχρημένοις. ἡ δὲ συντριβὴν καὶ ἐπιζήμιον δαπάνην.

Quemadmodum enim navem onerariam per maria traiicere non poſſumus ſine arte gubernatoria, ſic neque bella noſtra honeſte ſuſcipere, neque ſuſcepta conficere poſſumus ſine arte militari, atque imperatoria, qua non ſolum aequalem, & parem numero multitudinem hoſtium propitio Deo ſuperamus, ſed etiam longe multo maiorem hoſtium numerum, inſtructioreſque copias fundimus, & diſſipamus. Quaſi igitur legi alicui militari promulgatae, ſic huic tractationi vos parere, atque obedire volumus, atque imperamus.

Ὥσπερ γὰρ οὐκ ἔστιν ὁλκάδα πελάγη διαπορθμευέσθαι κυβερνητικῆς ἐπιστήμης χωρὶς, οὕτως οὐδὲ πολεμίους καταγωνίζεσθαι τάξεως καὶ στρατηγίας ἐκτὸς, δι' ἧς οὐ μόνον τοῦ ἰσορροποῦντος τῶν πολεμίων περιγίνεσθαι σὺν θεῷ δυνατόν ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τοῦ πολλῷ πλέον τῷ ἀριθμῷ ὑπερβάλλοντος. ὥσπερ οὖν ἄλλόν τινα πρόχειρον νόμον ὑμῖν ὡς εἴρηται στρατηγικὸν τὴν παροῦσαν πραγματείαν ὑπαγορεύοντες προσεχῶς τε καὶ ἐπιπόνως ἀκούειν ὑμῶν παρακελευόμεθα.

Primum igitur nobis deſcribendum eſt, quidnam res militaris, quidque Imperator ſit; deinde, qualem eſſe oportet exercitum, & quemadmodum conſilium capiendum ſit; tum in Praefectos omnis generis, & milites dividere exercitum, reliquumque adparatum omnem militum adhibere, & uniuſcuiuſque militis armaturam. Ad haec, quemadmodum ante vera certamina Imperator ſingulos exercere debet. Deinceps, quemadmodum ſingulis rebus propoſitae mulctae in exercitu legantur. Tum de itinere verba facienda ſunt, tum in ſua, tum in hoſtili terra. Poſtea de impedimentis, & caſtris; de adparatu, & praeceptis, quidque faciendum ante diem belli ſit; quidque ipſo

Χρεὼν τοίνυν πρότερον μὲν ὑπογράψαι τὴν ἐν πολέμοις τακτικήν. καὶ τί ἐστι στρατηγὸς, εἶτά τινα καὶ ὁποῖον στρατηγὸν εἶναι δεῖ. καὶ ὅπως δέον βουλεύεσθαι. Ἑξῆς δὲ τὴν εἰς ἄρχοντας καὶ ἀρχομένους τοῦ στρατοῦ διαθεῖναι διαίρεσιν, τήν τε ἄλλην ἀποσκευὴν, καὶ τῶν ὅπλων κατασκευὴν, καὶ τὴν ἑκάστου μαχομένων ὅπλισιν. πρὸς τούτοις τὴν πρὸς τῶν 1 ἀληθινῶν ἀγώνων τοῦ στρατηγοῦ γυμνασίαν. ἔπειτα δὲ καὶ τὰ κείμενα ὑπαναγνωσθῆναι ἐπιτίμια, εἶτα περὶ ὁδοιπορίας εἰπεῖν τῆς τε ἐν τῇ ἰδίᾳ καὶ τῆς ἐν τῇ πολεμίᾳ περί τε τοῦ λεγομένου τούλδου, καὶ δὴ καὶ περὶ ἀπλήκτων. τῆς τε προκατασκευῆς καὶ παραγγελίας. καὶ τί δεῖ γίνεσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, καὶ ὅσα ἐν τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ ἐπο-

1 Πρὸς τῶν) Scrib. πρό τῶν.

(a) Ita habet Codex Laurentianus, ſed neſcio quo ſenſu; forte, τὴν περιττοῦ legendum.

ὑποφαίλεται. καὶ ἔτι περὶ πολιορκίας. εἶτα καὶ τὰ μετὰ τὸν πόλεμον ὀφειλόμενα, καὶ τὰς δι' ἐνέδρων ἀδοκήτους ἐφόδους τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν πολεμίων. καὶ ἐπὶ τούτοις διαφόρων παρατάξεων μελέτας ἐθνικῶν τε καὶ ῥωμαικῶν. εἶτα ἐπὶ τοῖς εἰρημένοις καὶ περὶ ναυμαχίας διατάξαι μετρίως. καὶ ἐπὶ τούτοις ἅπασι γνώμας τινὰς τακτικάς τε καὶ στρατηγικὰς ἰδίως ἐνενθεύξουσι συναγαγεῖν ὅσαι δῆλον ὅτι κατὰ χώραν ἐντάξαι τὸ εὐσύνοπτον καὶ πρόχειρον τῶν διατάξεων οὐ συγχωρεῖ ἐκθεῖναι. ἀφ' ὧν ὁρμώμενον σοφὸν ὄντα καὶ ὀξὴν τῇ διανοίᾳ τὸν στρατηγὸν σοφώτερον γενέσθαι ἐλπίζομεν. καὶ πρῶτον μὲν ἀρκτέον ἐντεῦθεν.

ipso die agendum. De obsidione etiam, atque de iis, quae post bellum gerenda sunt. Tum nec opinatas ex insidiis, tum nostras, tum hostium incursiones, & diversimode apud varias gentes acies instructas. De navali pugna pauca adiungemus. Post haec omnia, sententiarum quarumdam militarium, atque imperatoriarum descriptionem separatim colligemus, quas in suis locis propter brevitatem, & expeditam rationem, capitum non posuimus. His rebus instructus, qui sapientia, & celeritate ingenii Imperator abundat, longe perfectior, uti spero, absolutiorque erit. Ac primo hinc incipiendum esse putamus.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ά.

Περὶ τακτικῆς καὶ στρατηγοῦ.

1 ΤΑκτική ἐστιν ἐπιστήμη πολεμικῶν κινήσεων. κινήσεις δὲ πολεμικαὶ δίτται· αἱ μὲν κατὰ γῆν, αἱ δὲ κατὰ θάλατταν.

2 Τακτική ἐστι τέχνη στρατηγικὴ παρατάξεων καὶ ὁπλισμῶν καὶ κινήσεων στρατιωτικῶν.

3 Στρατηγικὴ δέ ἐστιν στρατηγῶν ἀγαθῶν συνάσκησις ἤγουν μελέτη καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγημάτων ἤτοι τροπαίων συναθροισμοῦ.

4 Σκοπὸς τῇ τακτικῇ διὰ τῶν ἐνδεχομένων ἐπιβουλῶν καὶ πράξεων κινῆσαι τοὺς πολεμίους.

5 Χρήσιμον δέ ἐστιν ἡ τακτικὴ, τὸ δι' εὐτάκτου θέσεως συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις.

6 Τέλος τῇ τακτικῇ κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον ἀμέμπτως διατάξαι τὸ στράτευμα.

7 Αἱ δὲ εἰς τοὺς πολεμίους τέλειαι παρετοιμασίαι δύο εἰσίν. ἡ μὲν κατὰ γῆν πεζικὴ, ἡ δὲ κατὰ θάλασσαν ναυτική. περὶ μὲν οὖν τῆς ναυτικῆς ὕστερον ἐροῦμεν. τῶν δὲ κατὰ γῆν ἐπὶ πολέμους ἀθροιζομένων ἀνδρῶν τὸ πλῆθος τὸ μέν ἐστι μάχιμον, ἤγουν πολεμικόν. τὸ δὲ διὰ τὰς τούτου χρείας συνερχόμενον ἄμαχον. καὶ πολεμικὸν μὲν, τὸ παραταττόμενον πρὸς τοὺς πολεμίους στρατιωτικόν. ἄμαχον δὲ τὸ λοιπὸν, οἷοι ἰατροὶ, δοῦλοι, ἔμποροι. καὶ ἄλλοι ὅσοι διὰ τὰς ὑπηρεσίας ἐπακολουθοῦσι. τοῦ δὲ μαχίμου μέρους, ἤγουν πολεμικοῦ στρατοῦ, τὸ μέν ἐστι πεζικὸν, τὸ δὲ καβαλλαρικόν. καὶ τὸ μὲν ἰδίως πεζικὸν τὸ ἐπὶ γῆς ἱστάμενον. τὸ δὲ καβαλλαρικὸν τὸ ἐπὶ τῶν ἵππων ὀχούμενον. ἦν δέ ποτε καὶ ἐπὶ ἁρμάτων δρεπανηφόρων, καὶ ἐπὶ ἐλεφάντων πύργους φερόντων πλήρεις ἀνδρῶν. ἀλλὰ τούτων οὐδεὶς ἡμῖν λόγος νῦν διά τε τὴν ἀχρηστίαν, καὶ τὴν παντελῆ ἀργίαν τῶν τοιούτων παρασκευῶν.

8 Τῆς οὖν τακτικῆς μετρίως πως οὕτως ὑπογραφείσης, δεῖ καὶ τὸν στρατηγὸν ἀναδειθῆναι 1, τίς τε ἐστὶν, καὶ τίς ὁ τῆς τοιαύτης ἐγχειρήσεως ἄξιος.

9 Στρατηγὸς τοίνυν ἐστιν ὁ τῆς ὑπ' αὐτὸν ἁπάσης ὑπαρχίας μείζονα πάντων ἐξουσίαν ἔχων μετὰ τὸν βασιλέα.

10 Στρατηγός ἐστιν ὁ τοῦ ὑπὸ χεῖρα στρατιωτικοῦ θέματος κορυφαῖος ἄρχων, ἐκ βασιλέως μὲν προχειριζόμενος, τοὺς δὲ ὑπ' αὐτὸν ἄρχοντας τοὺς μὲν ψήφῳ τῇ αὐτοῦ ἐκ βασιλέως δὲ καταπεμπόμενος, τοὺς δὲ ἐξουσίᾳ ἰδίᾳ προβαλλόμενος. 11 Ι'-

CAPVT I.

De re militari, & Imperatore.

1 RES militaris est scientia bellicorum motuum. Motus autem belli duplices sunt: alii enim terra, alii mari fiunt.

2 Res militaris est ars quaedam imperatoria acierum instruendarum, & armorum & motuum militarium.

3 Ars imperatoria est in quibus exercitatio, vel studium aut industria ponitur, cum στρατηγημάτων, id est, consiliorum imperatoriorum & trophaeorum collectione.

4 Propositum rei militari est, ut opportunis commoditatibus & rebus gestis vincat hostes.

5 Vtilitas rei militaris est, ordinata quadam ac disposita acie cum hostibus confligere.

6 Finis rei militaris est, quoad eius fieri potest, sine ulla offensione exercitum instruere.

7 Bellicus adparatus perfectus duplex est, alter quidem terra terrestris, alter vero mari navalis. De re navali postea dicemus. Hominum autem qui ad bellum confluunt multitudo, altera quidem proelians est hoc est bellatrix, altera vero ad usus belli veniens imbellis. Et bellatores, milites sunt qui adversus hostes instruuntur. Imbelles reliqui sunt, medici, administri, mercatores, & alii qui ad necessarios usus consequuntur. Pugnantis partis seu bellatricis alia est pedestris, alia equestris. Pedestris est quae humi consistit. Equestris est, quae equis vehitur, & quae olim curribus falcatis & elephantis turres hominib. refertas gestantibus vehebatur, de quibus nunc propter huiusmodi adparatuum inutilitatem & tarditatem nulla mentio fiet.

8 Re militari leviter ad hunc modum descripta, oportet etiam constituere, quinam Imperator sit, & quisnam huius rei susceptione dignus sit.

9 Imperator est qui universo exercitui praeest, & maximam secundum Regem habet potestatem.

10 Imperator est universae militiae praecipuus dux a Rege designatus, qui alios sub se duces partim a Rege missos suffragio suo adprobat, partim sua ipsius auctoritate designat. 11 Pro-

1 Ἀναδειθῆναι) Scribe, ἀναδειχθῆναι.

11 Proprium Imperatoris munus est, subiectos suos prudentia, fortitudine, iustitia, temperantia anteire.

12 Vniversae provinciae quam accepit, tum militaris tum privatae tum publicae administrationem in se recipere.

13 Exercitum inordinatum idonea atque opportuna in acie collocare.

14 Propositum hoc est Imperatori, ut multitudinem suam amplificet, & sine omni offensione, ab hostibus reliquisque iniuriis, a perturbationibus & seditionibus solutos conservet, hostes omnibus modis vel bello vel incursionibus inopinatis labefactet, & quae inferre hostibus molitur, circumspiciat ne eadem ab illis patiatur.

15 Finis Imperatoris est maximam gloriam habere, in omnibus Dei & Regis benevolentiam consequi: sin quod idoneum officioque suo coniunctum est neglexerit, ut e contrario illi accidat. Ita igitur Imperatoris imagine informata, quasi coloribus quibusdam exprimendae dotes eius sunt, demonstrandumque est quis & qualis esse debeat, qui in hoc dignitatis gradu collocandus sit.

CAPVT II.

Qualem esse oporteat Imperatorem.

1 MAndamus igitur ut Imperator sit corpore continens, victu temperans, sobrius, vigilans, frugi, & in rebus necessariis minime profusus, in laboriosis negotiis adsiduus, circumspectus, & prudens, pecuniae despiciens, famae commendatione honestus, neque iuvenis, neque aetate ingravescens, habilis ad dicendum ex tempore in media frequentia hominum, liberorum, si ita usus ferat, parens, non ad mercaturam faciendam, aut ad huiusmodi lucrum intentus, non parvi animi, & minutas rex expetens, denique generoso tum animo tum corpore quoad eius fieri potest. & in omnibus magnanimo.

2 Continentem esse Imperatorem oportet, ne voluptatibus nimis diffluens, rerum necessariarum curam ac provisionem abiiciat.

3 Temperantem vero, quoniam tale imperium suscepturus est. Intemperantes enim & libidinosae animi adpetitiones, siquando vires ceperint, propter quidvis agendi licentiam in omnes cupiditates infraenate ruunt.

4 Sobrium autem & vigilantem, ut in maximo acierum adparatu animo quasi excubet. Nocte enim quando animus maxime requiescit, Imperatoris saepe sententia versando mutatur, saepe cogitando confirmatur.

5 Frugi, & in usibus necessariis non nimis profusum. Sumtuosi enim & ingentes famulatus, tempus ut inaniter transfigatur faciunt, & quod ad necessarias expeditionum expensas conferendum fuit, ad delicias luxumque praefectorum adsumunt.

6 Industrium autem, ut ne primus militum otium

11 Ἴδιον δὲ στρατηγοῦ τὸ κρέττω πάντων εἶναι τῶν ὑπὸ χεῖρα φρονήσει, καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ δικαιοσύνῃ, καὶ σωφροσύνῃ.

12 Τὸ εἰς αὐτὸν ἀναφέρεσθαι τῆς κατὰ αὐτὸν ἐπαρχίας τὰς διοικήσεις, ὅσαι τε στρατιωτικαὶ, καὶ ὅσαι ἰδιωτικαὶ, καὶ δημόσιοι.

13 Τὸ παραλαβόντα στρατὸν ἄτακτον ἐκτάξαι δεόντως κατὰ τὴν ἁρμόζουσαν τῷ καιρῷ τακτικὴν διάταξιν.

14 Σκοπὸς τῷ στρατηγῷ τὸ μὲν ὑπ' αὐτὸν θέμα αὐξῆσαι, καὶ ἀβλαβὲς ἀπό τε πολεμίων, καὶ τῶν ἄλλων ἀδικημάτων καὶ ἀταξιῶν καὶ στάσεων διαφυλάξαι. Τοὺς δὲ πολεμίους παντὶ τρόπῳ ἢ πολέμῳ ἢ ἐφόδοις ἀδοκήτοις ταπεινῶσαι, καὶ ἅπερ ποιήσει κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ταῦτα φυλάξασθαι μὴ παθεῖν ἀπ' αὐτῶν.

15 Τέλος τῷ στρατηγῷ τῶ εὐδοκιμήσαντα 1 διὰ πάντων τῆς τε θείας καὶ βασιλικῆς ἀπολαύειν εὐνοίας, ἢ κατολιγορήσαντα τῶν πρεπόντων καὶ ἁρμοζόντων πραγμάτων τάξασθαι τοῦ ἐναντίων. Οὕτως τοίνυν δὲ τὴν τοῦ στρατηγοῦ προτυπωθείσης εἰκόνος, δεῖ καθάπερ διὰ χρημάτων 2 ἡμᾶς αναζωγραφῆσαι τὴν τούτου ποιότητα, καὶ δεῖξαι φανερῶς τίς καὶ ποταπὸς εἶναι ὀφείλει εἰς τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν προχειριζόμενος ἄρχων.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ Β'.

Περὶ τοῦ οἷον εἶναι δεῖ τὸν στρατηγόν.

1 ΚΕλεύομεν τοίνυν εἶναι τὸν στρατηγὸν σώφρονα περὶ τὸ σῶμα, περὶ τὴν δίαιταν ἐγκρατῆ, νηφάλιον, καὶ ἐγρήγορον, λιτὸν καὶ πέριττον περὶ τὰς χρέιας ὑπομένοντα τοὺς πόνους, νοήμονα καὶ φρόνιμον, μισοῦντα φιλαργυρίαν. ἔνδοξον, μήτε νέον, μήτε γέροντα, ἱκανὸν δὲ καὶ πρὸς τὸ λέγειν ἀπὸ στόματος ἐν μέσῳ λαοῦ, ἂν τύχῃ δὲ καὶ πραπαῖδον 3 μὴ ἐμπορέιαν φιλοῦντα, ἢ τοιοῦτον, μηδὲ μικρόψυχον, ὡς καὶ τῶν μικρῶν πραγμάτων ἐπιθυμεῖν, καὶ ἁπλῶς εὐγενῆ τὴν ψυχὴν, εἰ δυνατὸν, καὶ τὸ σῶμα, καὶ ἐν πᾶσι μεγαλόψυχον.

2 Σώφρονα, ἵνα μὴ ταῖς τῆς φύσεως κατασυρόμενος ἡδοναῖς ἀπολείπῃ τὴν περὶ τῶν ἀναγκαίων φροντίδα καὶ ἐπιμέλειαν.

3 Ἐγκρατῆ δὲ, ἐπειδὴ τηλικαύτης ἀρχῆς μέλλει τυγχάνειν. αἱ γὰρ ἀκρατεῖς καὶ ἀκόλαστοι ὁρμαὶ, ὅταν προσλάβωσι δύναμιν κατὰ ἐξουσίαν τοῦ ποιεῖν ἃ βούλονται, ἀκράτητοι γίνονται πρὸς τὰς ἐπιθυμίας.

4 Νηφάλιον δὲ καὶ ἐγρήγορον, ὅπως ἐπαγρυπνῇ ἐν ταῖς μεγίσταις πράξεσιν. ἐν νυκτὶ γὰρ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἠρεμῇ μάλιστα, πολλάκις ἡ τοῦ στρατηγοῦ γνώμη καὶ ἀπευθύνεται καὶ τελειοῦται.

5 Λιτὸν δὲ, ἀπέριττον περὶ τὰς χρέιας· καὶ γὰρ καταδαπανῶσιν αἱ πολυτελεῖς καὶ πολλαὶ θεραπέιαι, καὶ χρόνον ἄπρακτον καὶ ἀναγκαίας ἐξόδους εἰς τὴν τῶν ἀρχόντων τρυφήν.

6 Ὑπομένοντα τοὺς πόνους, ἵνα μὴ πρῶτος τῶν στρατευο-

1 Τῶ εὐδοκιμήσαντα) Scrib. τὸ εὐδ.
2 Χρημάτων) Scrib. χρωμάτων.
3 Πραπαῖδον) Scrib. πατέρα παίδων.

τευγμένων τὰς ἀναπαύσεις ἐπιζητῇ, ἀλλὰ γίνηται αὐτοῖς μᾶλλον εἰπὼν πρὸς τὸ γενναίως ὑποφέρειν τοὺς πόνους.

7 Νοήμονα δὲ καὶ φρόνιμον. ἔξον γὰρ εἶναι δεῖ τὸν στρατηγὸν πανταχοῦ περιφέροντα τὸν σκοπὸν διὰ ταχύτητα ψυχῆς. πολλάκις γὰρ ἀνυπονόητοι ταραχαὶ προσπεσοῦσαι παρ' εὐθὺ τὸ συμφέρον ἐπινοεῖν ἀναγκάζουσιν.

8 Ἀφιλάργυρον δὲ, καὶ γὰρ ἡ ἀφιλαργυρία τοῦ στρατηγοῦ δοκιμάζεται, ὅταν ἀδωροδοκήτως καὶ μεγαλοφρόνως πραίσεται τῶν πραγμάτων, καὶ δι' ἀρετὴν μόνην δωρεὰν προβάλληται τὰς ἀρχὰς τοῦ ὑπ' αὐτὸν θέματος. πολλοὶ γὰρ καὶ ἀνδρεῖοί εἰσι τῇ ψυχῇ, καὶ ῥωμαλέοι τῷ σώματι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀλλ' ὅταν ἀντιβλέψωσι πρὸς χρυσὸν ἀμαυροῦνται καὶ σκολίζονται. Δεινὸν γὰρ ὅπλον στρατηγοῦ φιλαργυρία, καὶ ἐνεργέστατον εἰς τὸ νικῆσαι τοῦτον, καὶ καταβαλεῖν.

9 Οὔτε δὲ νέον εἶναι, οὔτε γέροντα· ἐπειδὴ ὁ μὲν νέος ἄπιστον ἔχει καὶ ἄστατον φρόνημα διὰ τὴν νεότητα, ὁ δὲ γέρων ἀσθενής ἐστι τῷ σώματι καὶ οὐδεὶς αὐτῶν ἀσφαλής. ὁ μὲν, ἵνα μὴ πταίσῃ διὰ τὴν ἀλόγιστον τόλμαν ὥσπερ θρασύς, ὁ δὲ γέρων, ἵνα μὴ διὰ τὴν φυσικὴν ἀσθένειαν ἐλλείπῃ εἰς τὰ δέοντα τῶν πραγμάτων. καλλίστη δὲ ἐκλογὴ τοῦ μέσου, μήτε νέου ὄντος, μήτε γέροντος.

10 Καὶ γὰρ τὸ δυνατὸν καὶ ῥωμαλέον ἐν τῷ μήπω γεγηρακότι, τὸ δὲ φρόνιμον καὶ σταθηρὸν ἐν τῷ μὴ πάνυ νεάζοντι. καὶ μέντοι οἵ τινες ἰσχὺν σώματος ἄνευ φρονήσεως θαυμάζουσι ψυχικῆς, ἢ πάλιν ψυχὴν φρόνιμον ἄνευ σωματικῆς δυνάμεως, οὐδὲν ἐνόησαν τέλος ἀγαθόν. καὶ γὰρ ἡ φρόνησις ὑστερήσασα δυνάμεως οὐδὲν ὠφέλησεν, δύναμις στερηθεῖσα φρονήσεως οὐδὲν ἐτελείωσε.

11 Καὶ ἀγαπώμενον δὲ παρὰ τῶν ὑπηκόων τὸν στρατηγὸν εὐδοκιμώτερον ἴσμεν γίνεσθαι, καὶ γὰρ μεγάλαι τοὺς ἀρχομένους ὠφελήσειεν; τινὰ γὰρ ἄνθρωποι φιλοῦσι, τούτῳ ἐπιτάττοντι μὲν ταχὺ πείθονται, λέγοντι δὲ καὶ ὑπισχνουμένῳ οὐκ ἀπιστοῦσι, κινδυνεύοντι δὲ συναγωνίζονται. τοιοῦτον γὰρ ἡ ἀγάπη. τὸ τιθέναι τὴν ψυχὴν ὑπὲρ τοῦ φιλουμένου.

12 Πατέρα δὲ παίδων προκρίνομεν μᾶλλον, ἢ ἄπαιδα οὐδὲ τὸν μὴ ἔχοντα παῖδας παραιτούμενοι, ἐὰν ἐστὶ ἀγαθός. καὶ γὰρ ὁ παῖδας ἔχων στρατηγὸς, εἰ μὲν νηπίους, θερμότερος γίνεται περὶ τὴν σπουδὴν τῶν ἐν τῷ βίῳ πραγμάτων ὑπὲρ τῆς τῶν παίδων φιλίας καὶ εὐπραγίας ἀγωνιζόμενος. εἰ δὲ τέλειοι τὸν ἡλικίαν, σύμβουλοι καὶ συστρατηγοὶ καὶ πιστοὶ ὑπηρέται γενόμενοι συγκατορθοῦσι τῷ πατρὶ τὰ μεταχειριζόμενα ὑπὲρ κοινῆς σωτηρίας πράγματα. δι' ὧν μᾶλλον δοκεῖ τοῦ ἄπαιδος ὁ παῖδας ἔχων προτιμώτερος εἶναι.

13 Λέγειν δὲ καὶ δημηγορεῖν ἱκανόν. ἡγούμαι γὰρ τὰ μέγιστα ὠφελεῖν διὰ τούτου τὸ στράτευμα. ἐάν τε γὰρ παρατάσσεται πρὸς μάχην στρατηγὸς διὰ τῆς τοῦ πύργου παρακελεύσεως. τῶν μὲν γὰρ δεινὸν 1 πολλάκις καὶ αὐτοῦ τοῦ θανάτου ποιεῖ καταφρονεῖν, τῶν δὲ καλῶν καὶ γλυ-

otium sectetur, sed exemplum potius fiat ad labores alacriter suscipiendos.

7 Circumspectum & prudentem. Solertem enim oportet esse Imperatorem, in omnes partes cogitationem animi quadam celeritate versantem: perturbationes enim inopinatae quum incidunt, confestim praesentis auxilii excogitationem requirunt.

8 Pecuniae despicientem. Etenim pecuniae despicientia in Imperatore cernitur, quando abstinenter & magnifice rebus gerendis praeest, & honores bellicos virtutis mercedem suis proponit. Multi enim & animo forti sunt, & corpore adversus hostes robusto: sed quando inaurum intuentur, mentem occaecatam cupiditate atque obscuratam habent: gravia enim arma sunt hae pecuniarum cupiditates, & ad oppugnandos atque evertendos homines efficacia.

9 Neque iuvenem neque aetate ingravescentem: quoniam iuvenis propter aetatem, inconstantem & flexibilem habet mentem: Senex autem imbecillo est corpore, & nullus ex illis pene firmus existit: & ille quidem ut ne propter inconsideratam temeritatem quasi audax labatur, hic vero ne propter naturalem imbecillitatem corporis, quae facto opus sunt praetermittere cogatur. Optima igitur electio est constantis & mediae aetatis, non iuvenis aut aetatis ingravescentis.

10 Etenim vis & robur est in eo, qui nondum consenuit, prudentia autem & stabilitas in eo, qui ex adolescentia excessit. Namque qui robur corporis sine prudentia animi admirantur, vel contra animam prudentem absque corporis viribus extollunt, ad nullum bonum exitum perveniunt. Prudentia enim si viribus deficiatur, nihil pulcrum; vires vero prudentia destitutae, nihil prorsus efficiunt.

11 Carum subiectis suis Imperatorem, longe nobiliorem scimus esse, hocque magnopere subiectis adiumento est. Quem homines diligunt, illi imperanti facile obtemperant, dicenti & paciscenti non resistunt, periclitanti succurrunt. Tanta res est amor, ut pro eo, quem carum quis habet, vitam profundat.

12 Pater liberorum anteponendus est effoeto atque orbo. Neque vero orbum liberis repudiamus, si bonus sit. Nam qui liberos habet Imperator, si infantes fuerint, longe ardentior propter liberorum amorem ad studium rerum agendarum suscipiendum erit. Si vero constanti iam & matura aetate fuerint, consiliarios, & laboris imperatorii participes & fideles administri, res pro communi salute susceptas promovebunt. Itaque hac de causa pater orbo videtur anteponendus.

13 Ad dicendum & perorandum habilem: puto enim hoc maxime exercitum adiuvare. Nam instructum ad pugnam exercitum Imperator cohortatione sua ad periculorum mortisque contemtionem, & ad rerum honestarum suaviumque studium adducet. Tuba enim in

1 Δεινὸν) Scrib. δεινῶν.

in auribus hominum personans, non tantum animos nostros ad motus bellicos excitat, quantum oratio sapientia quadam adiuncta ad virtutem vocat, & paratos ad dimicandum auditores facit, & ad pericula suscipienda animos impellit.

14 Si vero ulla in exercitu contingat offensio, aliqua tum illos cohortatio permulcet, & longe utilior est Imperatoris oratio, ad res adflictas exercitus levandas, quam medici vulnera curantes: illi enim saucios solos die ac tempore tandem fortasse sanant, hic autem confestim fessos ac lassatos alacriores facit, & ad omnem animi magnitudinem praestantiamque satis robustos.

15 Nobilem & celebrem virum diximus esse oportere, quia semper haesitat animo & excruciatur vulgus, quum obscuris viris atque ignobilibus subiectum est. Nemo enim lubens patitur eum Imperatorem eligi, quem deteriorem seipso putat.

16 Mihi pernecessarium sane videtur, ut Imperator designatus si has, quas nuper commemoravi virtutes imperatorias habeat, nobilis statim sit: talis enim virtus obscurum diu hominem manere non sinit.

17 Dicimus autem ne divitem quidem, nisi virtutes imperatorias habeat, pecuniarum causa imperatorem designari debere: nec pauperem contra si bonus fuerit, paupertatis ac tenuitatis causa repellendum. Nec vero divitem divitiarum gratia repellimus, sed si virtutes Imperatore dignas non habeat: nec pauperem, quia pauper est, designamus, sed quia fortem atque imperatorium habeat animum. Neutrum propter fortunam repudiamus, sed utrosque propter mores adsciscimus.

18 Dives bonus tantum praestat generoso pauperi, quantum aurea atque argentea arma aereis ferreisque antecedunt: haec enim in bello aeque efficacia sunt, illa vero praeter efficacitatem etiam ornamentum adferunt.

19 Pauperem generosum voco, qui munerum abstinens est, & minime quaestuosus: quaestuosum enim virum, ne si ditissimus quidem fuerit, utile est Imperatorem eligi.

20 Imo vero neque parcum aliquem aut sordidum, ad rem faciendam venalitium, aut aliquid eius generis molientem: necesse est enim tales perparcos esse, & ad aviditatem pecuniarum inexplebiles, & ad cumulandas opes nimium intentos, & ab honestis actionibus longe abhorrentes.

21 Si claris & nobilibus maioribus fuerit, aliquam hoc commendationem habeat: hanc tamen generis nobilitatem, si adsit, non admodum requiremus, neque tantummodo propter hanc unam, si alias laudabiliter artem imperatoriam teneat, dignus hoc munere habeatur.

22 Quemadmodum enim animantia omnia ex moribus illorum & actionum exquirimus utrum generosa an inertia sint, sic & hominum nobilitatem non ex maiorum laude, sed ex suis ipsorum actionibus & rebus gestis aestimare oportet.

κέων ἐπιθυμεῖν. οὐχ οὕτως γὰρ ἐνηχοῦσα σάλπιγξ ταῖς ἀκοαῖς ἐξεγείρει τὰς ψυχὰς εἰς μάχην, ὡς λόγος μετὰ φρονήσεως λεγόμενος προτρέπεται εἰς ἀρετὴν, καὶ ἐναγωνίους ποιεῖ τοὺς ἀκούοντας, καὶ ἐξανιστᾷ πρὸς τὰ δεινὰ τὴν ἔννοιαν.

14 Ἐὰν δὲ συμβῇ πταῖσμα περὶ τὸ στρατόπεδον, ἡ τοῦ λόγου παρηγορία τὰς ψυχὰς ἀναῤῥωννύει. καὶ πολὺ χρησιμώτερός ἐστι στρατηγοῦ λόγος δυνατὸς ὥστε παραμυθήσασθαι στρατοπέδου συμφορὰς, μᾶλλον τῶν ἐπιμελουμένων τὰ πράγματα 1 ἰατρῶν. οἱ μὲν γὰρ ἐκείνους μόνους τοὺς τραυματισθέντας θεραπεύουσι τῇ ἰατρείαις, καὶ διὰ χρόνου τάχα πλείονος. ὁ δὲ παρ' εὐθὺ καὶ τοὺς πονοῦντας καὶ τοὺς καμόντας εὐθυμοτέρους ποιεῖ, καὶ τοὺς ἰσχυροὺς ἀνιστᾷ πρὸς ἀνδρείαν καὶ εὐψυχίαν.

15 Ἔνδοξον δὲ λέγομεν. ἐπειδὴ ἀγανακτεῖ τὸ πλῆθος τοῖς ἀδόξοις ὑποτασσόμενον. οὐδεὶς γὰρ θέλων ὑπομένει τὸν χείρονα κύριον αὐτοῦ ἀναδέχεσθαι καὶ ἡγεμόνα.

16 Δοκεῖ δέ μοι ὅτι πᾶσα ἀνάγκη τὸν τοῦτον εὑρισκόμενον στρατηγὸν, ὥστε ἔχειν ἀρετὰς ὅσας εἰρήκαμεν, καὶ ἔνδοξον εἶναι. ἡ γὰρ τοσαύτη ἀρετὴ ἄγνωστον τὸν ἄνθρωπον διαμένειν ἐπιπολὺ οὐ καταλαμβάνει.

17 Λέγομεν δὲ μήτε πλούσιον προχειρίζεσθαι στρατηγὸν διὰ τὰ χρήματα, ἐὰν μὴ ἔχῃ ταύτας τὰς ἀρετὰς, μήτε πένητα παρατηρεῖσθαι 2 διὰ τὴν πενίαν ἐὰν ᾖ ἀγαθός. οὐκ ἀποβαλλόμεθα δὲ οὔτε τὸν πλούσιον ἕνεκεν τοῦ πλούτου αὐτοῦ, ἀλλ' ἐὰν τὰς τῷ στρατηγῷ πρεπούσας μὴ κέκτηται ἀρετάς. οὐδὲ τὸν πένητα προκρίνομεν ὅτι ἐστὶ πένης. ἀλλ' ὅτι στρατιωτικήν τε καὶ γενναίαν ἔχει ψυχήν. οὐδένα γὰρ διὰ τὴν τύχην ἀποδοκιμάζομεν, ἀλλὰ μᾶλλον διὰ τῶν τρόπων ἀμφοτέρους προβαλλόμεθα.

18 Οὐδὲ πλούσιος ἀγαθὸς ὢν τοσοῦτον διαφέρει γενναίου πένητος, ὅσον αἱ ἐπάργυροι καὶ κατάχρυσοι πανοπλίαι τῶν καταχάλκων καὶ σιδηρῶν, αἱ μὲν γὰρ τῷ λαμπρῷ κόσμῳ πλεονεκτοῦσιν, αἱ δὲ ἐν αὐτῷ τῷ δραστηρίῳ διαγωνίζονται.

19 Πένητα δὲ λέγω γενναῖον, ἐὰν μὴ χρηματιστὴς ἐστὶ καὶ δωρολήπτης, τὸν γὰρ χρηματιστὴν, οὐδ' ἂν πλουσιώτατος ὢν τύχῃ συμφέρει ποτὲ προχειρίζεσθαι στρατηγόν.

20 Ἀλλὰ μηδὲ μικρολόγον τινὰ καὶ ὁμολόγον περὶ τὰ κέρδη ἢ ἔμπορον, ἢ παραπλήσιον τι τοιοῦτον πράττοντα· ἀναγκὴ γὰρ τοὺς τοιούτους μικρόφρονας εἶναι, καὶ περὶ τὸ κέρδος ἐποημένους καὶ μεμεριμνημέναις περὶ τὴν συλλογὴν τῶν χρημάτων καὶ μηδὲν ἔχοντας τῶν καλῶν ἐπιτηδευμάτων.

21 Ἐὰν δὲ προγόνων ἐστὶ λαμπρῶν καὶ περιδόξων, ἀπόγονος ἀγαπᾶν μὲν δεῖ τοῦτο. οὐ μὲν δὲ πάντως ἐπιζητεῖν τὴν τοιαύτην εὐγένειαν, ἄπουσαν. οὐδὲ διὰ ταύτην κρίνειν ἄξιον τὴν στρατηγὸν, ἐὰν τῷ στρατηγεῖν καλῶς κέκτηται.

22 Ὥσπερ γὰρ τὰ ζῶα ἀπὸ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ ἔθων ἐξετάζομεν εὐγενῆ ἢ δυσγενῆ, οὕτως χρὴ σκοπεῖν καὶ τὴν τῶν ἀνθρώπων εὐγένειαν, οὐκ ἀπὸ τῶν προγόνων, ἀλλ' ἐκ τῶν ἰδίων πράξεων καὶ κατορθωμάτων. καὶ πῶς γὰρ οὐκ

1 Τὰ πράγματα) Scribe, τὰ τραύματα.

2 Παρατηρεῖσθαι) Scrib. παραιτεῖσθαι.

οὐκ ἀπρεπὲς καὶ ἀπαίδευτον, τοὺς μὲν εὐτελεῖς στρατιώτας διὰ τὰς ἰδίας ἀριστείας καὶ τοὺς ἀγῶνας τιμᾶν, οὐ τοὺς ἐκ προγόνων λαμπροὺς, ἀλλὰ τοὺς αὐτοχειρίᾳ τι λαμπρὸν ἔργον πεποιηκότας· τοὺς δὲ στρατηγοὺς διὰ τοὺς προγόνους ἐπιλέγεσθαι, κἂν ὦσιν ἄχρηστοι.

23 Ἀλλὰ μὴ διὰ τὴν ἰδίαν αὐτῶν ἀρετὴν κἂν μὴ ἀπὸ τοῦ γένους λαμπρύνονται. προσόντων μὲν δὴ τούτων καὶ προγόνων λαμπρῶν εὐτυχὴς ὁ στρατηγὸς, ἀπόντων δὲ τῶν ἀρετῶν, κἂν παρῇ ταῦτα, ἄπρακτος.

24 Τάχα δέ τις ἐλπίσοι καὶ κρείττονας ἔσεσθαι στρατηγοὺς τοὺς οὐκ ἔχοντας ἀπὸ τῶν προγόνων συνύμνεσθαι. οἱ μὲν γὰρ ἐπὶ γονεῦσι δοξαζόμενοι, καὶ τὴν ἀπ' ἐκείνων ἔχοντες εὔκλειαν, πολλάκις ῥαθυμότερον καὶ ἀμελέστερον διάκεινται. οἱ δὲ μηδεμίαν δόξαν προγόνων ἔχοντες, οὗτοι τὴν τῶν πατέρων ἀδοξίαν ἀναπληροῦσθαι θέλοντες τῇ ἰδίᾳ προθυμίᾳ φιλοκινδυνότερον ἐπὶ τὰς πράξεις ἔρχονται. καθάπερ οἱ πένητες ἐπιπονώτερον μᾶλλον τῶν ἐπορωτέρων 1 ἐπὶ τὴν τοῦ βίου κτῆσιν ὁρμῶνται, τὸ ἐλλεῖπον ἀναπληρῶσαι τῆς τύχης σπουδάζοντες. οὕτω οἱ μὴ ἐκ πατέρων κληρονομήσαντες δόξαν διὰ τῶν ἰδίων πράξεων σπουδάζουσιν οἰκείαν αὐθοδόξαν.

25 Διὰ ταῦτα μὲν οὖν προχειριζέσθω στρατηγὸς ἀγαθὸς, εὐγενὴς, πλούσιος. μὴ ἀποβαλλέσθω δὲ πένης μετὰ ἀρετῆς, εἰ καὶ μὴ ἀπὸ λαμπρῶν καὶ ἐνδόξων προγόνων κατάγει τὸ γένος.

26 Κεφάλαιον δὲ εἰπεῖν, χρὴ τὸν στρατηγὸν, εἰ δυνατόν ἐστιν, καὶ τὸ σῶμα εὐπρεπῆ, καὶ ἀνδρεῖον, καὶ φιλόπονον, καὶ ὀξύτατον τὴν γνώμην, καὶ γενναῖον, καὶ σπουδαῖον, καὶ φιλοκίνδυνον, καὶ μάλιστα θεοσεβῆ, καὶ περὶ τὰ θεῖα πράγματα ἐπιμελέστατον.

27 Ἡδονῶν δὲ τοῦ σώματος ἐγκρατῆ, τῆς δὲ γνώμης ἄπληστόν τε καὶ ἀκόρεστον ἐπὶ τῷ ἐπαίνῳ πράξεσιν ἀγαθοῖς ἀπλειστόντε καὶ ἀκόρεστον.

28 Συνειδεῖν δὲ τὸ δέον ἔτι ἐν τῷ ἀφανεῖ ὂν δεινόντε καὶ ὀξύ.

29 Ἐκ τῶν φαινομένων τὰ κεκρυμμένα στοχάζεσθαι ἐπιτυχεύτατον.

30 Τάξαι δὲ στρατὸν, καὶ ὁπλίσαι, καὶ κοσμῆσαι ἔμπειρον.

31 Λόγοις δὲ ἀνιστᾶν τὰ πεπτωκότα φρονήματα στρατοῦ. καὶ ἐλπίδων ἐμπλῆσαι ἀγαθῶν, καὶ ἑτοίμους πρὸς τοὺς κινδύνους παρασκευάσαι δυνατόν.

32 Καὶ τὰ συντιθέμενα δὲ ἢ ὁμολογούμενα φυλάξαι βεβαιότερον.

33 Μὴ παρασύρεσθαι δὲ ὑπὸ τῶν ἐν λόγοις δυνατῶν, οἷς ἐκεῖνοι παρέλκειν τοῦ καθήκοντος ἐθέλουσιν, εἶναι δὲ ἀσφαλῆ.

34 Χρημάτων δὲ, εἰς μὲν ἡδονὰς τὰς ἑαυτοῦ, φειδόμενον, καὶ ὀλίγοις ἀρκούμενον, εἰς δὲ τὸ εὐεργετεῖν τοὺς ὑπ' αὐτὸν, καὶ μάλιστα εἰς τὴν ὑπὲρ τοῦ κοινοῦ δαπάνην, ἄφθονόν τε καὶ ἡπλωμένον.

35 Τοιοῦτον τοίνυν ὄντα τὸν προχειριζόμενον στρατηγὸν, οἷον ὁ λόγος ὑπέγραψε τῇ φύσει, καὶ τοῖς ἤθεσι, καὶ ἐπιτηδεύμασι, δεῖ εἰς τὴν ἀρχὴν προχειρισθέντα καὶ ἔτι ἀγαθὸν εἶναι, εὐπροσήγορον, ἕτοιμον, ἀτάραχον.

tet. Iniquum enim atque indignum est, humiles atque obscuros quosque milites sua ipsorum virtute ac militari laude, & non maiorum splendore, emergere, Imperatores autem propter maiorum suorum praeclara facta eligi, quum ipsi imperiti atque inertes sint.

23 Neque vero illos, qui cum obscuro loco nati sunt, tamen sua ipsorum facta nimis venditant. Nam si virtuti suae maiorum quoque splendor accedat, fortunatus Imperator est: sin virtus abfuerit, ne haec quidem illum clarum efficient.

24 Fortassis autem existimare quis posset, meliores futuros Imperatores qui nulla maiorum suorum laude commendantur. Nam qui maiorum factis clari sunt, & illorum gloria illustres fiunt, saepe negligentiores & remissiores sunt: qui autem nihil a maioribus acceperunt, isti maiorum obscuritatem sua virtute illustrant, & ad res alacrius suscipiendas omni animi contentione impelluntur. Et quemadmodum qui haud magna cum re sunt, ad vitae cultum & affluentiam rerum comparandam diligentius contendunt, sic quibus nulla a maioribus gloria relicta est, iidem sua ipsorum virtute strenui esse laborant.

25 Iis de causis eligatur Imperator bonus, nobilis, dives: non repellatur autem pauper si cum virtute sit, quamquam claris ac illustribus maioribus ortus non sit.

26 Ad summam autem dicere oportet, Imperatorem, si fieri potest, corpore gratioso, robusto & laborioso, mente autem celeri ac strenua, honoris expetentem, promtum, periculorum despicientem, & rerum divinarum veraeque religionis sanctissimum cultorem esse debere.

27 In voluptatibus corporis temperantem. consilio & laude vera in rebus honestis suscipiendis inexplebilem atque insatiabilem.

28 Ad perspiciendum in dubiis rebus quid maxime opus facto sit, acrem & solertem.

29 Ex iis quae in promtu sunt, ad res adstrusas coniiciendas felicem.

30 In instruendo & armando & ornando exercitu peritum.

31 Ad iacentes militum animos oratione excitandos, & in spem bonam adducendos habilem, & ad periculum suscipiendum paratos efficientem.

32 Eorum quae constituta & decreta sunt, constantissimum custodem.

33 In sermone certum, ne ab astutis & disertis viris, quae illi ad deteriorem partem adplicabunt, capiatur.

34 In pecunia consumenda ad conquirendas sibi voluptates, parcissimum ac frugalissimum: ad consensionem vicinorum, & praecipue in sumtibus pro Republica faciendis, largum & liberalem.

35 Is igitur Imperator designatus, qualem oratio nostra descripsit, natura, moribus & institutis ubi iam praeest benignus, adfabilis, promtus, facilisque sit.

1 Ἐπορωτέρων) Scrib. εὐπορωτέρων.

36 Nec vero tam clemens & mitis sit ut contemnatur, ne propter negligentiam exercitum & omnem sub imperio suo subiectam corrumpat plebem, nec contra propter timorem ab amore sui alienet.

37 Reliqua quaecumque oportet eum in quotidianis & singulis rerum administrationibus suscipere, nunc propter longitudinem in angustum contraximus, sed ea in ipso quasi salo orationis nostrae de re militari habitae, seorsim quantum possumus repetemus.

38 Talis si sit & permaneat qui a regno nostro Imperator eligitur, speramus eum Dei boniatem, nostram benevolentiam, & reipublicae salutem, & magnam apud omnes existimationem, & vitae tranquillitatem in Christo Deo solo universitatis perenni & sempiterno Rege comparaturum. Itaque ad hunc modum Imperatoris forma descripta, age quasi ante oculos regni nostri conspectumque ponamus, & hac sequenti nostra exhortatione, quae in militari atque imperatoria arte maxime necessaria, idoneaque sunt, explicemus.

39 Principio igitur ante omnia, o Imperator, tibi hanc cohortationem & praeceptum trado, ut pietatem & iustitiam colas, & adsidue ante oculos Deum habeas, illum verearis, omnique corde & mente tua illum diligas, & secundum illum nos, & illius imperata facias, & illius benevolentiam inde adquiras, ut (audacter sane videbor loqui) ingravescentibus temporibus, quasi amico Deo omnium dominatore fretus, cum fiducia illum depreceris, & spem salutis in illo ponens amice ab illo quidvis contendas. Fidelissimus est enim qui dixit: Voluntatem timentium eum faciet, preces eorum audiet, & servabit eos.

40 Certo enim scias, absque divina benevolentia, quamquam magna prudentia esse videaris, te quod cupis minime praestiturum, neque hostes quamvis imbelles superaturum: quia omnia divina providentia continentur, & quae minutissima sunt, illius tamen providentia administrantur.

41 Quemadmodum enim gubernator navis, quamquam valde peritus sit, si venti minus secundi fuerint, artem habet pene inanem, sin ventum nactus fuerit & artem suam quoque adiunxerit, celeritatem cursum feliciter duplicat: sic Imperator bonus, si benevolentiam Dei collegerit, copias suas munusque imperatorium cum vigilantia industriaque bene administrabit, & commendatum sibi exercitum sine offensione reget, & magnitudine sapientiae suae hostes oppugnabit. Dei enim providentia omnia partim ad utilitatem docebit, partim ad bonum exitum traducet. Hic igitur fide religiosus, in rebus agendis iustus, quasi fundamento bono & stabili iacto, reliqua bona exstruet.

42 Mitis ac sedatus fias adversus eos qui te conveniunt: efferati enim mores odiosi atque intolerabiles fiunt.

43 In vitae vestitusque cultu simplex fias & fru-

36 Μὴ οὕτως ἐπιεικῆ καὶ πρᾶον, ὥστε καταφρονεῖσθαι, μηδὲ οὕτως φοβερὸν, ὥστε μισεῖσθαι. Ἵνα μηδὲ διὰ τὴν ἀμέλειαν ἐκλύσῃ τὸ στράτευμα, εἰς καταφρόνησιν ἀγάγῃ, μήτε διὰ τὸν φόβον τῆς αὐτοῦ ἀγάπης ἀλλοτριώσει.

37 Τά δ' ἄλλα ὅσα χρὴ τοῦτον ἐπιτεδεύειν ἐν ταῖς παρεμπιπτούσαις ἐπικηροῖς διοικήσεσι, καὶ ὅσα παραφυλάττεσθαι χρὴ νῦν μὲν διὰ τὸ πλῆθος συνεστείλαμεν, ἐν δὲ τῷ πλάτει τῆς παρ' ἡμῶν ἐκτιθεμένης τακτικῆς καθέκαστα μνημονύσομεν, ὅση δύναμις.

38 Τοιοῦτον δὲ ὄντα καὶ οὕτως διατηρούμενον τὸν παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν [1] προχειριζόμενον στρατηγὸν ἐλπίζομεν αὐτὸν καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ ἀπολαύειν εὐμενείας, καὶ τῆς ἡμετέρας εὐνοίας, καὶ τῆς τοῦ κοινοῦ σωτηρίας, καὶ τῆς παρὰ πάντων εὐφημίας, καὶ τῆς κατὰ τὸν βίον εὐημερίας ἐν Χριστῷ τῷ μόνῳ αἰωνίῳ καὶ ἀδιαδόχῳ βασιλεῖ. ἀλλ' οὕτως μὲν καὶ τὴν τοῦ στρατηγοῦ κατάστασιν ἀπαρτήσαντες, φέρε. τοῦτον οἱονεὶ κατ' ὀφθαλμοὺς τῆς ἡμετέρας παραστησάμενοι βασιλείας τὰ πρέποντα καὶ προσφορὰ τῇ στρατηγικῇ τε καὶ τακτικῇ ἐπιστήμῃ διὰ τῆς ἐφεξῆς ἡμῶν παρακελεύσεως παραινέσωμεν.

39 Πρὸ μὲν τῶν ἄλλων ἁπάντων, ὦ στρατηγὲ, πρώτην σοι ταύτην παρακέλευσιν τε καὶ παραίνεσιν ποιούμεθα, ὥστε θεοφιλίας καὶ δικαιοσύνης ἐπιμελεῖσθαι, καὶ οἷον ὁρᾶν διηνεκῶς πρὸ ὀφθαλμῶν τὸν Θεὸν καὶ φοβεῖσθαι αὐτὸν, καὶ ἀγαπᾶν ἐξ ὅλης τῆς καρδίας σου, καὶ ἐξ ὅλης τῆς ψυχῆς σου, καὶ μετ' ἐκεῖνον ἡμᾶς, καὶ τὰς αὐτοῦ ἐκτελεῖν ἐντολὰς, καὶ τὴν ἐκείνου εὐμένειαν ἐκ τούτου προσλαμβάνεσθαι, ἵνα εἰ καὶ τολμηρότερον εἰπὼν καιρῷ περιστάσεως ὡς φίλος φίλῳ, τῷ κοινῷ δεσπότῃ θαῤῥῶν πεποιθότως προσεύχῃ, καὶ τῆς σωτηρίας τὰς ἐλπίδας ἔχων ταύτην αὐτοῦ φιλίως ἐξαιτῇς. ἀψευδὴς γάρ ἐστιν ὁ εἰπὼν, θέλημα τῶν φοβουμένων αὐτὸν ποιήσει, καὶ τῆς δεήσεως αὐτῶν εἰσακούσεται, καὶ σώσει αὐτούς.

40 Ἴσθι γάρ τι θείας εὐμενείας ἐκτὸς οὐκ ἔστι καλῶς κατορθωθῆναι βουλὴν, κἂν φρόνιμος εἶναι δόξῃς, οὔτε ἐστὶ πολεμίων περιγίνεσθαι κἂν ἀσθενεῖς ἐκεῖνοι νομίζονται, διὰ τὸ πάντα ἐν τῇ προνοίᾳ τοῦ Θεοῦ κεῖσθαι, καὶ αὐτὰ τὰ ἐλάχιστα δοκοῦντα τὴν αὐτοῦ πρόνοιαν διοικεῖν.

41 Ὥσπερ γὰρ κυβερνήτης πλοίου, κἂν πάνυ ἄριστός ἐστι, τῶν ἀνέμων καλῶς μὴ πνεόντων ἄπρακτον ἔχει τὴν τέχνην. Ἐὰν δὲ τούτους προσλάβηται, ἔχῃ δὲ καὶ τὴν τέχνην συμπράττουσαν διπλοῦν τὸν δρόμον τοῦ πλοίου σὺν ἀσφαλείᾳ ποιεῖται. οὕτω καὶ ἄριστος στρατηγὸς, ἐὰν τὴν εὐμενείαν τοῦ Θεοῦ ἐνδύσηται καὶ τῇ τάξει τῇ στρατηγείᾳ, συναγρυπνίᾳ, καὶ ἐπιμελείᾳ, χρήσηται καλῶς, καὶ τὸν πιστευόμενον αὐτῷ στρατὸν ἀσφαλῶς διοικήσῃ, καὶ τῇ ποικίλῃ τῶν γνώμῃ ἐχθρῶν ἀντιστρατεύσασθαι δύναται. ἡ γὰρ τοῦ Θεοῦ πρόνοια τὰ μὲν διδάξει πρὸς συμφέρον, τὰ δὲ πρὸς ἀγαθὸν τέλος ἀποτελειώσει. Τοιοῦτος τοίνυν, εὐσεβὴς μὲν περὶ τὴν πίστιν, δίκαιος δὲ περὶ τὰς πράξεις ὑπάρχων ὥσπερ θεμελίῳ ἀγαθῷ καὶ ἀσαλεύτῳ καὶ τὰ ἄλλα ἀγαθὰ ἐποικοδομεῖ.

42 Πρᾶος γίνου, καὶ ἀτάραχος τοῖς ἐντυγχάνουσι. τὸ γὰρ ἄγριον τοῦ ἤθους μισητὸν καὶ φευκτόν.

43 Λιτός τε καὶ ἁπλοῦς περὶ τὴν δίαιταν καὶ τὸ ἔνδυμα

1 Παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν) Vertendum erat: *A maiestate nostra*. Vt etiam paulo post: Ὥσπερ πρὸ τῶν ὀφθαλμῶν τῆς ἡμετέρας παραστησάμενοι βασιλείας. Videndum Glossarium nostrum in βασιλεία.

δυμα, τὰς ἀναγκαίας δαπάνας εἰς μάταιον ἐξαντλῇ.

44 Ἀγρύπνως δὲ καὶ ἐπιμελῶς τοῖς ἀναγκαίοις πράγμασιν ἐγχείρει, καὶ μὴ ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς. ἡ γὰρ ἐπιμέλεια καὶ ἐπιμονὴ καὶ τὰ πάνυ δυσχερῆ τῶν πραγμάτων εὐκόλως κατορθοῖ. καὶ ὁ καταφρονῶν πράγματος καταφρονηθήσεται ὑπ' αὐτοῦ.

45 Ἐπὶ δὲ τοῖς μεγάλοις καὶ ἀναγκαίοις τῶν πραγμάτων μηδὲν χωρὶς βουλῆς διαπράττου, εἰ τάχα δὲ καὶ βραδυτέρως βουλεύσῃ. ἀλλὰ τὸ βουλευθὲν συντόμως, καὶ ἀσφαλῶς, ὡς δυνατὸν ἐπιτέλει ὥσπερ ἐπὶ τῶν νοσημάτων οἱ ἰατροί.

46 Ἀλλὰ καὶ τοῖς ἀρχομένοις ἴσως προσφέρου, μηδὲν κατὰ προσωποληψίαν ἐργαζόμενος. ἀλλὰ πᾶσιν ἴσως κατὰ τὴν τοῦ δικαίου φύσιν ὑπεξερχόμενος.

47 Μηδὲ χαύνως καὶ ῥαθύμως διοίκησον ἐπὶ τοῖς ἀπὸ κακίας ἢ ἀμελείας ἁμαρτανομένοις, διὰ τὸ δοκεῖν εἶναι καλόν. οὐδὲ γὰρ καλὸν ἐπὶ τῷ συνεργεῖν κακίᾳ, καὶ ῥαθυμίᾳ, μάλιστα ἐπὶ τῶν καιρῶν, καὶ ἀναγκαίων πραγμάτων. μηδὲ πάλιν δι' ἔνδειξιν αὐστηρίας προπετῶς καὶ ἀδιακρίτως τὰς ἐπεξελεύσεις ποιοῦ. ἐκεῖνο μὲν γὰρ περιφρόνησιν καὶ ἀπείθειαν φέρει, τοῦτο δὲ μῖσος εὔλογον, καὶ τοὺς ἐξ αὐτοῦ καρπούς. κρεῖττον γὰρ ὁ μετὰ δικαιοσύνης φόβος, καὶ ἡ μετὰ φανέρωσιν τῆς αἰτίας εὔλογος ἐπεξέλευσις, ἥτις οὐ κόλασις ἀλλὰ σωφρονισμὸς εὐφρονοῦσι λογίζεται.

48 Πρὸ πάντων δὲ ἐπὶ πολέμους ὁπλιζόμενος, ἀπόσκοπε δικαίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ τοιούτου πολέμου, καὶ μὴ χεῖρας ἀδίκους ἐπίβαλλε ποτὲ κατὰ πολεμίων, εἰ μὴ πρότερον ἐκεῖνοι διὰ τῆς συνήθους αὐτῶν ἀσεβείας ἐκστρατεύσειν ἀπαρξάμενοι τὴν ἡμετέραν χώραν καταδραμῶσιν.

49 Ἡμῶν γὰρ ἀεὶ τὴν εἰρήνην καὶ πρὸς τοὺς ὑπηκόους καὶ πρὸς τοὺς βαρβάρους διὰ Χριστὸν τὸν καθ' ὅλου βασιλέα καὶ Θεὸν ἀσπαζομένων, ἐὰν καὶ τὰ ἔθνη τοῦτο φιλοῦσι τοῖς ἰδίοις ἐγκαλινοῦμεν ὅροις, καὶ μηδὲν ἀδικεῖν ἐπαγγελλόμενα, καὶ αὐτός σου κατὰ αὐτῶν τὰς χεῖρας σύστειλον, καὶ αἵματι τὴν γῆν μήτε ἐμφυλίοις μήτε βαρβαρικοῖς καταρραίνῃ. ἃ γὰρ ἐγκαλέσεις τοῖς ἐχθροῖς ἤγουν ἀπάρχεσθαι χειρῶν ἄδικον οὐδὲν ὑπό σου, ἀδικουμένους ταῦτα ἄρα καὶ αὐτοὶ μηδὲν ἐναντίον δρῶντες κατὰ τῶν ὑπηκόων τῆς ἡμῶν βασιλείας εἰρηνεύοντες ἐγκαλέσουσι. δεῖ γὰρ ἡμᾶς ἀεὶ τοὺς εἰ δυνατὸν τὸ ἐξ ἡμῶν μετὰ πάντων ἀνθρώπων εἰρηνεύοντας, τοῖς εἰρηνεύειν βουλομένοις ἔθνεσι, καὶ μηδὲν ἀδικεῖν τοὺς ὑποχειρίους ἡμῶν, ὡς τὴν εἰρήνην τῶν ἄλλων προτιμῶντας ἁπάντων, συνειρηνεύειν ἐκείνοις, καὶ πολέμων ἀπέχεσθαι.

50 Εἰ δέ γε μὴ σωφρονεῖ τὸ ἀντίπαλον, ἀλλ' αὐτοὶ τῆς ἀδικίας ἀπάρξονται τὴν ἡμετέραν κατατρέχοντες γῆν, τότε ἄρα δικαίως αἰτίας προκειμένης, ὡς καὶ ἀδίκου πολέμου παρὰ τῶν ἐναντίων ἀπαρχομένου θαρσαλέως καὶ σὺν προθυμίᾳ τοῦ κατὰ αὐτῶν ἐγχείρει πολέμου, ὡς ἐκείνων τὰς αἰτίας παρασχομένων, καὶ ἀδίκους χεῖρας κατὰ τῶν ὑποχειρίων ἡμῶν ἀραμένων, καὶ θάρρει τότε ὡς καὶ τὸν τῆς δικαιοσύνης Θεὸν ἕξεις βοηθὸν, καὶ τοὺς ὑπὲρ ἀδελφῶν ἀναδεχομένους ἀγῶνας πανστρατιᾷ τὴν νίκην ἕξεις. διὰ τοῦτο οὖν προτρεπόμεθα τὴν σὴν ἐνδοξότητα διὰ πάντων ἀποσκοπεῖν δικαίας ποιεῖσθαι τὰς ἀρχὰς τοῦ πολέμου, καὶ τότε τὰς χεῖρας ὁπλίζειν κατὰ τῶν ἀδικούντων.

51 Διὰ

frugalis: luxus enim necessarios sumtus ad nihilum exhaurit.

44 Vigilanter & industrie, non negligenter aut solute negotia suscipe: diligentia enim & assiduitas res asperas & molestas facile conficit: qui autem in re agenda negligens est, ab ipsa re neglectus erit.

45 In rebus magnis & necessariis nihil facias sine consilio: sin serius consilium ceperis, quod consultum est sine ulla dilatione aut haesitatione perficias, quemadmodum in aegritudinibus medici faciunt.

46 Subiectis tuis te in omnibus aequum exhibeas: nihil ulla cum iniquitate aut studio partium, quam personarum acceptionem vocant, sed secundum iustitiae naturam exaequo & bono omnia pertractes.

47 Nec dissolutus aut negligens sis in vindicandis flagitiis a negligentia aut improbitate ortis, ut modestus videaris esse: neque enim modestiae est in rebus potissimum necessariis, improbitati aut nequitiae aliquid concedere, neque contra ad severitatis ostentationem temerarie & indicta causa supplicium de aliquo sumere: illud enim contemtum atque contumaciam parit, hoc autem iustum odium & fructus eo dignos. Perbona autem res est timor cum iustitia: & post crimen propositum iusta animadversio, quae non supplicium, sed castigatio quaedam a sapientibus nominatur.

48 In primis ad bellum armatus, hoc cogita, bellum esse iustum quod susceperis, nec violentas aut iniustas manus hostibus adferas, nisi priores illi propter consuetam illorum impietatem expeditionem facientes, nostram ditionem invadant.

49 Nam quum nos semper pacem, tum erga subiectos, tum erga externos, propter Christum universitatis Regem & Deum complectamur, si gentes suis inclusae finibus contentae sint, nullamque iniuriam inferre studeant, tum tu manus ab illis abstineas, neque sanguine intestino aut externo terram polluas: quae enim tu illis exprobraveris, quod hominibus innocentibus & nullam iniuriam inferentibus manus adtulerint, eadem illa ipsi, si nihil adversum regni nostri subiectos patrarint, sed pacati fuerint, tibi inferenti bellum exprobrabunt. Par est enim nos, qui cum omnibus hominibus quantum in nobis est pacem facimus, cum iis qui tranquilli esse volunt, & nullam iniuriam nobis nec subiectis nostris inferre conantur (quia pacem ceteris rebus omnibus anteponimus) pacem constituere, & a bello abstinere.

50 Sin immodesti hostes & iniuriarum auctores fuerint, nostram populantes terram, tam quum iusta defendendi causa nobis proponitur, & iniustum bellum ab adversariis infertur, confidenter & animose suscipe bellum contra eos huius iniustitiae auctores, & violentas manus subiectis nostris adferentes: bonum tum habe animum, & adiutorem iustum habebis Deum, & pro fratribus tuis pericula subiens omnino splendidam victoriam habebis. Itaque hoc dignitatem tuam imperatoriam precamur, ut diligenter consideres causam belli, & ex iustis initiis bellum moveto, & contra nefarios homines aciem tuam teque armato.

51 O-

51 Omnino igitur in omnibus teipsum subiectis tuis meliorem demonstrare contendas, & fide in deum, pietate ac reliquis virtutibus eximium. Nam ad principum virorum cogitationes solet se subiectorum multitudo accommodare, ut iuxta vetus proverbium, non cervi leonibus imperent, sed leones cervis.

52 Haec tibi Imperator paucis uno sub adspectu regii nostri instituti praecepta conclusimus, quae haec nostra brevitatis institutio fusius dilatari non paritur. Licebit autem inquirenti tibi ex iis quae hoc nostro libro clausulis tractantur, & praeterea ex iis quae diffuse a nobis in libro qui de comparatione factorum militarium inter se, conscriptus est, maiorem & uberiorem utilitatem percipere.

53 In has res diligenter incumbe, & conare ista amplificare, & ad res gestas tuas adiungere, ut quum animi promtitudine praeceptorum magnitudinem superaveris, primum Deum optimum maximum, deinde meipsum quoque laudatorem rerum gestarum habeas, & mercedem laboribus tuis dignam ab utroque reportes.

51 Διὰ πάντων δὲ καὶ ἐν ἅπασι κρείττονα σεαυτὸν τὸν ὑποχειρίων ἀναδεῖξαι διαγωνίσου. καὶ κατὰ ἐξαίρετον, εἴς τε τὴν εἰς θεὸν πίστιν, καὶ τὴν εὐσέβειαν, καὶ τὰς λοιπὰς ἀρετάς. τοῖς γὰρ τῶν ἀρχόντων φρονήμασι φιλεῖ πως συνδιατίθεσθαι τὸ ἀρχόμενον. ὡς ἂν κατὰ τὴν παροιμίαν μὴ ἔλαφοι λεόντων ἄρχωσιν, ἀλλὰ λέοντες ἐλάφων.

52 Καὶ ταῦτα μέν τοι, ὦ στρατηγὲ, ὡς ἐν συνόψει τῆς βασιλικῆς ἡμῶν διατάξεως παραγγέλματα, ἅπερ τὸ τῆς συντομίας χρειῶδες ἐπὶ πλέον οὐκ ἐᾷ παρεκτείνεσθαι. ἔξεστι δέ σοι ταῖς τε παρ' ἡμῶν ἰδίᾳ ἐκτεθείσαις γνώμαις ἐν τούτῳ τῷ συντάγματι, καὶ προσέτι ταῖς κατὰ πλάτος συνηθροισμέναις ἡμῖν ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβίβλῳ 1 τὴν ἐκεῖθεν τῶν ζητουμένων πλείονα καὶ ἀρκοῦσαν παρήσασθαι ὑφέλειαν.

53 Τούτων οὖν ἐχόμενος αὔξειν, καὶ προστιθέναι τοῖς ἀγαθοῖς ἔργοις προθυμήθητι, ὡς ἂν πολλαπλασιάζων τῇ σπουδαίᾳ σου γνώμῃ τὰ κελευόμενα, πρῶτα μὲν θεὸν ἔξης ἐπαινέτην τῶν πράξεων, ἔπειτα δὲ καὶ τὸ ἡμέτερον κράτος, γέρα τῶν πόνων ἐπάξια δ' ἀμφοῖν κομιζόμενος.

CAP. III. (a)

Quomodo consilium capiendum sit.

1 OMnem actionem consilium anteeat: inconsulta enim rerum tractatio haud satis tuta est. Nam quamquam interdum quis glorietur se, quasi simul & deliberaverit & res suas gesserit, res multas prospere atque ex tempore gessisse, tamen perraro aliquid tale usu venire fortunate solet.

2 Propterea in primis praecipimus tibi, ut ante omnes res suscipiendas, maxime autem bellicas, consilium cum iis praefectis capias, qui tibi ad hoc idonei videbuntur: cuius generis turmarchae reliquique sunt. Ubi vero firmitatem aliquam habere consilium videbitur, rem ipsam de qua deliberasti omni studio ac diligentia contendas ad exitum perducere, nisi si (quod persaepe solet accidere) aliquid interim adversum & contrarium consilio contingat. Consilium autem quidnam tandem sit, & quemadmodum consilium tuto expedire possis, explanabo.

3 Consilium est deliberatio quaedam de re agenda vel non agenda. Si res agenda non sit, statim sistendum tibi est: sin agenda sit, modum agendi vel quomodo, tempus vel quando, ubi vel locum quid vel rem agendam, quemve personam qui hoc suscepturus & ad exitum perducturus est, propter quid vel caussam cuius gratia res suscipitur, considerare oportet.

4 Qui deliberaturus secum est, ante omnia suam ipsius mentem ab omnibus perturbationibus liberam habeat, maxime autem ab amore vel

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ γ'.

Περὶ τοῦ πως χρὴ βουλεύεσθαι. 2

1 ΕΠειδὴ δὲ πρὸ πάσης πράξεως βουλὴν ἡγεῖσθαι χρειόν. διοίκησις γὰρ ἀπροβούλευτος οὐκ ἀσφαλὴς, κἂν ἐκ τοῦ παραχρῆμά τις εὔχει πολλάκις κατορθῶσαι, τὶ ὡς ἅμα καὶ βουλευσάμενος καὶ πράξας, ἀλλ' οὐ νόμος τὸ σπάνιον.

2 Διὰ τοῦτό καὶ πρὸ τῶν ἄλλων παρακελευόμεθά σοι πάσης πράξεως ἀναγκαίας καὶ μάλιστα πολεμικῆς βουλεύεσθαί σε πρότερον μετὰ τῶν δοκούντων σοι ἱκανῶν περὶ ταύτην ἀρχόντων, οἷον τουρμάρχων, καὶ τῶν ἐφεξῆς. ἐπὰν δὲ δοκοῦν ἐπιβεβαιωθῇ λόγος τῇ τότε τὸ ἔργον δι' ὅπερ ἐβουλεύσω σπουδῇ καὶ ἐπιμελείᾳ μεταχειρισάμενος εἰς πέρας ἀγαγεῖν, εἴγε μηδὲν ἀπαντῇ σοι ἐναντίον ὡς τὰ πολλὰ εἴωθε προθυμηθέντι. τῆς δὲ βουλῆς τὸ εἶδος, τί τε ἐστὶν, καὶ ὡς κατορθώσεις ταύτην ἀσφαλῶς ἤδη σοι διατάξομαι.

3 Βουλή ἐστι διάσκεψις περὶ τοῦ πράξαι τι, ἢ μὴ πράξαι, καὶ εἰ μὲν μὴ πράξαι, σιγὴ τὸ ἐντεῦθεν. εἰ δὲ πράξαι, πῶς πράξαι, ἤγουν τὸν τρόπον τῆς πράξεως. ποῦ πράξαι. ἤγουν τὸν τόπον τῆς πράξεως. πότε πράξαι. ἤγουν τὸν καιρὸν τῆς πράξεως. τί πράξαι, ἤγουν τὸ πρᾶγμα τὸ πραττόμενον. τί πράξαι, ἤγουν τὸ πρόσωπον τὸ μέλλον τὴν βουλὴν εἰς πέρας πράξεως ἀγαγεῖν, διὰ τί πράξαι. ἤγουν τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἡ πρᾶξις ὀφείλει γενέσθαι.

4 Ὁ δὲ βουλευόμενος καθ' ἑαυτὸν ἐξ ἀνάγκης πρῶτον τὴν διάνοιαν ἐλευθέραν ἐχέτω τῶν ἄλλων ἁπάντων, μάλιστα δὲ τῶν ἀνηκόντων εἰς τὸ πρᾶγμα

1 Ἐν τῇ παραλλήλῳ τῶν τακτικῶν μονοβίβλῳ) Ergo alium adhuc singularem Tacticorum librum Leo hic conscripsit, qui nondum inventus.

2 Περὶ τοῦ πῶς χρὴ βουλεύεσθαι) Hic titulus hactenus quartus fuit, & quartus item tertius. Manifesta confusio. Nos in ordinem restituimus utrumque, praeeunte ipso Leone in prooemio, ubi titulorum huius sui operis catalogum ponit. Et facile nos recte atque ordine fecisse iudicabit lector, cui aliquid cerebri.

(a) Hoc Caput quartum est in Codice Laurentiano; sed hoc ordine esse sivimus, ob rationes, quas *Meursius* adfert, licet non plurimi faciendas.

μα περὶ ὃ βυλεύεται, εἴτε ἔχθρας, ἢ φιλίας, ἢ τινὸς ἄλλυ πάθυς.

5 Εἶτα μηδὲ μόνον τὸ εὔκολον δοκοῦν ἐκλέγυ, καὶ τοῦτο πρόσεχε, ἀλλὰ πάντα τὰ δύνατα γίνεσθαι πρόβλεπε. ἴσως τῶν πραγμάτων αὐτῶν μετὰ τὴν ἔναρξιν ὑποβαλλόντων, καὶ ἄλλο τι συμφερώτερον ὅπερ παρέλιπες.

6 Εἰ δὲ μὴ ἰδίως βυλεύσασθαι· ἀλλὰ καὶ ἑτέρυς παραλαβεῖν πρὸς τὴν διάσκεψιν βυληθείης, σεαυτὸν ὁμοίως ἑτοίμασον ἀπαθῆ, ὥσπερ εἴρηται, ὡς εἰ καθ᾽ ἑαυτὸν ἐβυλεύσω. τὺς δὲ συμβύλυς περιλάμβανε ἐμπείρυς τῦ πράγματος, προορατικὺς, καὶ στοχαστικὺς, συμπαθεῖς, καὶ ὀξεῖς εἰς τὸ νοῆσαι, καὶ ἀσφαλεῖς, ὔτε σοι τῷ βουλευσομένῳ ὑπήκοντας κατὰ χάριν, ὔτε τῷ κυρίῳ τοῦ πράγματος, ὔτε ἀλλήλοις λέγοντας ἢ τὸ φαινόμενον ἀκεραίυς τε τὰς γνώμας, καὶ ἀπροσκλινεῖς, καὶ μηδεμίαν ἐξ ἑαυτῶν παρέχοντας ἐπιβολὴν, ἀλλὰ τῇ αὐτῇ ὥρᾳ τὸ συμφερότερον δοκιμάσαντας.

7 Εἰσὶ γάρ τινες τι ἐν ἑαυτοῖς ὁρῶντες ἴδιον συμφέρον, ἑτέροις ὓς ἀγαπῶσιν. ἢ κήδονται καὶ ἐπισκότονται τὴν κρίσιν τῦ πράγματος, καὶ πολλάκις ὐκ ἐνδιδῦντες παρατρέπυσι τὴν γνώμην ὃ βύλονται.

8 Ἐπὶ δὲ τῶν ἀποῤῥήτων καὶ κρυπτῶν πραγμάτων καὶ πιστὺς παραλάμβανε, καὶ ἐγκρατεῖς, καὶ μυστηρίων φύλακας, καὶ μὴ ὑπὸ τὴν ἑτέρων ἐξυσίαν ὄντας ἄλλοτε μὴ δὲ τῆς χρείας ταύτης πλείτυς δεομένης διὰ τὸ μυστικώτερον.

9 Καὶ βυλεύυ μὲν βραδέως, εἰ μή τις χρεία τὸ τάχος ἀπαιτεῖ. τὰ δὲ βυλευθέντα σοι, εἰ μηδὲν ἐμποδίζῃ, ταχέως ἐπιτέλει.

10 Καιρὸν δὲ, ὡς εἴρηται, καὶ τόπον ὁμοίως ἐκλέγυ καὶ κατασκεύαζε τῷ πράγματι οἰκεῖον, πλὴν μὴ ἐπί σοι μόνῳ ἀνάφερε τὴν περὶ τύτων κρίσιν, ἀλλ᾽ ἐπὶ πάντας τὺς κοινωνῦντας τῷ πράγματι ἅμα σοι. καὶ τί μὲν δέον σε πρᾶξαι σκέπτυ, καὶ μετὰ πλειόνων βυλεύυ, ἃ δὲ πρᾶξαι βυλεύσῃ, σὺν ὀλίγοις τὴν δὲ καλλίονα γνώμην ἐπιλεξάμενος κάτεχε παρὰ σεαυτῷ, ἵνα μὴ τοῖς ἐναντίοις καταφανὴς καὶ εὐεπιβύλευτος γένεσαι.

11 Τὰ δὲ πράγματα πλείονας χωρηγῦσι τοὺς σκοπὺς ἴσως. τίς περίστασις ἐκ πάντων τῶν μερῶν φανερὰ γένηται τοῖς συνκεκλημένοις ἐν τῇ βουλῇ συμβαλλομένη τῇ γνώμῃ τῆς συμβουλῆς.

12 Πάντας δὲ χρὴ ῥέπειν καὶ συντρέχειν εἰς φιλαλήθη, καὶ ἀπαθῆ συζύτησιν, καὶ κηδεμονίαν, καὶ πρόνοιαν τῦ συγκαλέσαντος.

13 Τέλος δὲ τῆς βυλῆς ἔστω σοι τὸ εὑρηθῆναι εἰς πράξεις καὶ πῶς πράξεις, καὶ πῦ, καὶ πότε. εἰ μὴ πράξῃς, καὶ διά τι ἄρα ὐ πράξεις.

14 Ἐν οἷς δὲ βουλεύῃ καὶ ἐν τοῖς ἐμπίπτουσι τῇ βουλῇ σκοποῖς συντρέχειν δεῖ ἅμα καὶ τὸ δυνατὸν καὶ τὸ συμφέρον. τούτων γὰρ εἶναι μὴ δυναμένων ἀσθενὴς ἡ βουλὴ καὶ ματαία αὐτόθεν ὕσα κατανοεῖται, καὶ ὥσπερ ἐν ὄψει ἡ αὐτῆς ἀλογία βλέπεται.

15 Εἰ γὰρ μὴ συμφέρει σοι ὅπερ ἂν βουλεύσῃ, οὐ μόνον οὐκ ὠφελήσεις ἀλλὰ μᾶλλον καὶ βλάψεις. εἰ δ᾽ αὖ πάλιν οὐ δύνασαι τὰ βυλευθέντα πρᾶξαι, ματαία ἡ διάσκεψις εἰς ἀνόητον τέλος διὰ τὴν ἀδυναμίαν καταντῦσα. μάλιστα

vel odio atque omni alia perturbatione, quae rei, de qua deliberatur, damnosa esse potest.

5 Deinde non solum quid facile sit eligito, & in hoc incumbito, sed etiam omnia, quae usu venire possunt, animo prospice: fortassis enim post rem inceptam aliquid se tibi, quod in primis conducibile est, obferet, quod antea praetermisisti.

6 Quod si tecum ipse non solum capere consilium, verumetiam alios adsumere volueris, teipsum tamen perinde ab omni perturbatione vacuum praebe, ac si solus deliberares. Consultores autem adhibe experientes rerum, providos, perspicaces, aerumnarum, ac prosperitatis tuae socios, ad excogitandum solertes, fideles, qui neque tibi ad gratiam obtemperabunt, neque illi, qui rei susceptor existit, neque sibi mutuo, sed qui, quod cogitant dicunt, qui simplici animo, & incorrupto sunt, nullumque ex iis rebus lucrum quaerunt, sed eo ipso tempore quid maxime utile sit explorant.

7 Sunt enim, qui quum lucrum aliquod, aut compendium, aut eos, quos caros habent, atque diligunt, pertinere posse vident, totam iudicationem rei eo transferunt; & quia pertinaces sunt, universum consilium ab utilitate communi, ad id, quod ipsi volunt deducunt.

8 In rebus occultis, & abditis fideles adhibe tibi, & temperantes viros, & taciturnos, & qui in sua, & non aliorum potestate sunt, quum secretae res istae, ut secretiores fiant, minime ad cognoscendum multitudine indigent.

9 Delibera tarde, nisi aliqua necessitas celeritatem requirit; ubi consulueris, si nullum impedimentum sit, mature facito.

10 Tempus & locum, quemadmodum praedictum est, rei idoneum elige. Sed de ea referas non ad teipsum solum, sed etiam ad omnes, qui tecum consilii participes fuerant, & quid facto opus sit cum multis delibera; quae vero agere volueris, cum paucis communica, & ubi optimum ex omnibus consilium ceperis, apud te solum tene, ne adversariis hoc indicetur, & insidiis illorum adpetare.

11 Res ipsae diversas, & plurimas saepe adferunt sententias; fortassis autem quaevis res circumstans omni ex parte manifesta fiet, si singulae consultorum sententiae inter deliberandum in unum conferantur.

12 Omnes autem debent huc spectare, & convenire ad salvam, atque illaesam multitudinem conservandam, & ad curam, provisionemque eius, qui eos convocavit suscipiendam.

13 Finis consilii sit tibi, ut cognoscas in rebus gerendis, ubi & quando agendum, vel non agendum sit, & qua de causa quidque agendum.

14 In deliberatione tua, & in omnibus sententiis, quae in deliberationem veniunt, adesse haec duo oportet. Posse illud fieri, atque utile esse; haec enim duo, si non adsint, infirmum consilium esse, & temerarium statim deprehenditur, quasi ante oculos illius vitium cernitur.

15 Si enim inutile sit de quo deliberas, non modo non commodaberis verum etiam laederis. Si vero non possunt de quibus deliberatum est perfici, inanis haec consideratio ad temerarium exitum, quod id fieri nullo modo aut via

via potest, necessario pertinet. In primis autem vitare oportet eas offensiones quae in promtu sunt: vulgus enim hominum solet rerum futurarum cogitationibus seipsos oblectare, offensiones autem circumstantes providere non solet.

16 Vtilissima autem est in omnes partes animi quasi excubatio, & eorum quae ulla ratione fieri possunt in considerandis rebus pertractatio: ita enim fiet ut neque teipsum nimis caecae temeritati exponas, nec rursus nimia rerum cupiditate illectus, in manifestum aliquod discrimen incidas.

17 Rursus timor absque ulla audacia a vitio non abest: & qui quosvis temerarios casus formidat, temere saepe adversus seipsum multa facit, & quae ex usu suo sunt negligit, & ab utilibus rebus suscipiendis abhorret.

18 Brevi igitur, o Imperator, quum de consilio capiendo disputavimus, restat ut de rebus bellicis & militaribus actionibus verba faciamus.

CAP. IV.

De divisione exercitus, & constituendis ducibus.

1 PRaecipimus igitur dignitati tuae, ut pro veteri more consuetudineque tua milites & duces ex iis eligas, quos ad belli usum maxime idoneos iudicaveris. Ex omni ditione sub tuum imperium subiecta milites eliges neque adolescentes, neque senes, sed fortes, robustos, alacres, divites, ut in expedito & procinctu cum sint, id est, in castris, & in ipso coetu ac multitudine exercitus, quod hodie Fossatum adpellamus, ad rem privatam suam & domesticam quasi militiam occupatos domi habeant alios agricolas, & ut armaturam, cetera quae militi necessaria sunt, subministrare possint; & ut liberas interea aedes ab omni alia publica servitute habeant. Nostrum enim commilitonem (nam sic eum vocamus, qui pro nostro Regno, & Romano hoc Imperio strenuum se in bello gesserit) nolumus, ut ullae cuiusque modi servituti nisi tributo publico subiiciatur.

2 Dividatur igitur universus sub Imperio tuo exercitus in tagmata, sive banda, idest, cohortes diversas; eae quoque tribuantur in contubernia; haec ex quinque viris conficiuntur, atque etiam interdum ex decem viris, quae decuria adpellatur, sicque contubernium interdum unum decuria est, interdum duo.

3 Itaque exercitus in cohortes, & decurias universus perscribatur. Praeficiantur illis duces per banda, & drungos, & turmas, & per alias praefecturas, qui adcommodatissimi sunt, & qui fideles sunt, & benevoli nostro huic Romano Imperio, & qui fortes esse existimantur. Nihil prohibet autem, quin & locupletes copiosique homines, & qui genere, atque animi virtute nobiles sunt, duces fiant. Ingenuitatem enim habeant, ut in ipso quasi articulo temporis imperata faciant; abundantiam autem divitiarum, ut possint militibus e copiis suis interdum aliquid subministrare. Etenim parvus hic sumtus, si a Ducibus, & Praefectis erga mi-

λιστα δὲ χρὴ φυλάττεσθαι τὰς προχείρως ἐμφαιρομένας ἐν τοῖς πράγμασι βλάβας, καὶ γὰρ οἱ πολλοὶ ἕτοιμοί εἰσι ταῖς μὲν φροντίσιν εὐφραίνειν ἑαυτοὺς, τὸ δὲ ἐμπίπτον τῆς βλάβης μὴ προβλέπειν.

16 Χρησιμοτάτη οὖν ἐστιν ἐνταῦθα ἡ πανταχόθεν περίσκεψις, καὶ πάντων τῶν δυνατῶν γενέσθαι ὁ περὶ τὴν σκέψιν ἀναλογισμός. οὐ γὰρ προδώσεις ἑαυτὸν προπετείᾳ τυφλῇ, οὐδὲ ταῖς ἐπιθυμίαις τῶν πράξεων γλυκόμενος εἰς προδήλους κινδύνους ἐμπέσῃς.

17 Πάλιν δὲ τὸ δειλὸν καὶ θάρσους χωρὶς οὐκ ἔστιν ἀβλαβές. φοβούμενος γὰρ τὰ ἄλογα παραπτώματα, καὶ τὰ ἐναντία σοι δοκοῦντα παραλόγως πραγματευόμενος, πολλάκις τῶν συμφερόντων σοι πραγμάτων καταμελήσας, καὶ τῆς αὐτῶν ἀπέσῃς πράξεως.

18 Οὕτω μὲν οὖν σοι διὰ βραχέων, ὦ στρατηγὲ, περὶ βουλῆς διεξελθόντες, ἑξῆς καὶ τῶν πολεμικῶν ἔργων τε καὶ πράξεων τακτικῆς ἀπαρξόμεθα.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ Δ΄.

Περὶ διαιρέσεως στρατοῦ, καὶ καταστάσεως ἀρχόντων.

1 ΚΕλεύομεν τοίνυν τῇ σῇ ἐνδοξότητι κατὰ τὴν ἄνωθεν καὶ ἐξ ἀρχῆς συνήθειαν τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἐπιλέξασθαι, οὓς ἂν δοκιμάσῃς ἱκανοὺς εἶναι πρὸς τὴν τοῦ πολέμου χρείαν. ἐκλέξῃ δὲ στρατιώτας ἀπὸ παντὸς τοῦ ὑπὸ σε θέματος, μήτη παῖδας, μήτε γέροντας, ἀλλὰ ἀνδρείους, ἰσχυροὺς, εὐρώστους, εὐψύχους, εὐπόρους, ὥστε αὐτοὺς, ἐν τῷ ἐξπεδίτῳ, ἤγουν ἐν τῇ συναγωγῇ τοῦ φοσσάτου εἰς τὴν ἰδίαν στρατείαν ἀσχολουμένους, ἔχειν ἐν τοῖς ἰδίοις οἴκοις ἑτέρους τοὺς γεωργοῦντας, καὶ τὰ πρὸς ἀπαρτισμὸν ἐξόπλισιν τοῦ στρατιώτου χορηγεῖν δυναμένους. δηλονότι ἐλευθέρους τοὺς οἴκους ἔχοντας τῶν ἄλλων πασῶν τοῦ δημοσίου δουλειῶν. οὐ γὰρ βουλόμεθα τὸν ἡμέτερον συστρατιώτην. (οὕτως γὰρ ἐγὼ καλῶ τὸν ἀριστεύειν μέλλοντα ὑπέρ τε τῆς ἡμῶν βασιλείας, καὶ τῆς φιλοχρίστου τῶν ῥωμαίων πολιτείας, ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις.) πλὴν μόνον τοῦ δημοσίου τέλους ἑτέρᾳ ὑποκεῖσθαι οἱᾳδήποτε δουλείᾳ.

2 Διαιρείσθω τοίνυν ὁ πᾶς ὑπό σε στρατὸς εἰς τάγματα, ἤγουν τὰ λεγόμενα βάνδα διάφορα, καὶ ἔτι ὑποδιαιρείσθω εἰς δεκαρχίας. καὶ καταστήτωσαν εἰς τὰ λεγόμενα κοντουβέρνια. ταῦτα δὲ γινέσθωσαν καὶ ἀπὸ πέντε πολλάκις καὶ ἀπὸ δέκα ἀνδρῶν, ἤγουν κατὰ δεκαρχίαν, ἢ ἓν κοντουβέρνιον, ἢ δύο.

3 Καὶ ὁ μὲν στρατὸς ὅλος διαιρείσθω οὕτως εἰς τάγματα, καὶ εἰς δεκαρχίας. ἐπιστήτωσαν δὲ αὐτοῖς ἄρχοντες κατὰ βάνδα, καὶ δρούγγους, καὶ τούρμας, καὶ τὰς ἄλλας δευτέρας ἀρχὰς, οἱ ἱκανώτατοι, ἤγουν ὅσοι καὶ πιστοὶ καὶ εὐγνώμονες φαίνονται τῇ ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ ἡμῶν, μαρτυροῦνται δὲ καὶ ἀνδρειότεροι. οὐδὲν δὲ κωλύει καὶ εὐπορωτάτους αὐτοὺς εἶναι καὶ εὐγενεῖς κατά τε τὸ γένος, καὶ τὴν τῆς ψυχῆς ἀρετήν. τὴν μὲν εὐγένειαν ἔχειν. ἵνα ὦσι πρόχειροι ἐν ὀξύτητι τοῦ καιροῦ περὶ τὰς κελευομένας αὐτοῖς πράξεις. τὴν δὲ εὐπορίαν, ἵνα δύνωνται τοῖς στρατιώταις ἐκ περιουσίας πολλάκις, εἰ δεήσει, χορηγεῖν. καὶ γὰρ καὶ ὀλίγη τάχα χορηγία ἀπὸ τῶν ἡγουμένων ἀρχόντων πρὸς τοὺς ὑποτακ-

τακτομένους γινομένη εὐνοῦσα καὶ φιλία πρὸς αὐτοὺς παρασκευάζει τὰ πλήθη, καὶ συναγωνίζεσθαι μέχρι καὶ τέλους ἐν τοῖς ὡς εἰκὸς ἐμπίπτουσι κινδύνοις.

4 Οἱ δὲ μείζονες αὐτῶν καὶ ἐντιμώτατοι καὶ συνέδρευοι τῷ στρατηγῷ. οἱ δὲ καὶ παρέσονται καὶ μετέξουσι σὺν αὐτῷ πάσης βουλῆς καὶ κοινωνήσουσί που καὶ γνωμῆς εἰτύχοι καὶ ἀποῤῥήτου, καὶ κρύπτης· καὶ γάρ τις τάχα καὶ ἄριστος ὢν ἐννοεῖ μέν τι χρήσιμον· βεβαίως δὲ τὰ ἑαυτοῦ μόνος οἰκειοῦται. γνώμη γὰρ ἡ βούλη ἑκάστη· ἡ μὲν ἀβοήθητος οὖσα περὶ τὴν ἰδίαν εὕρεσιν μόνην ἀποβλέπει, ἡ ὑπὸ καὶ ἄλλων πολλῶν μαρτυρηθεῖσα πιστοῦται καὶ ἀναφαίνεται μηδὲν ἔχουσα σφαλερόν.

milites sibi subiectos fiant, benevolos reddit & amicos illis, & in periculosis discriminibus ad vitam profundendam paratos facit.

4 Alii igitur ex iis, qui honoratissimi sunt, Adsessores Imperatoris sint; alii autem adsint, & participes universi consilii, sociique saepe, si usus ita ferat, etiam secretissimi, & occultissimi consilii fiat. Interdum enim fortasse etiam, qui optimus est, cogitat secum quid utile sit, & hoc, quod ipse invenerit, sine ulla dubitatione optimum esse putat. Sententia enim, & consilium uniuscuiusque, si singulare, & unius solum hominis fuerit, in suum ipsius inventum solum intuetur; aliorum autem hominum consilium, si adiungatur, examinatur hoc consilium, & quale sit elucescit, & semel a pluribus adprobatum, nihil lubricum, aut anceps continere creditur.

5 Πρέπον οὖν ἐστιν εἶναι τὸν στρατηγὸν, ἵνα καὶ πάλιν σοι περὶ τῶν αὐτῶν παραίνησομεν· μήτε οὕτως ἄστατον τὴν διάνοιαν ἵνα αὐτὸς ἑαυτῷ παντελῶς ἐπιστῇ, μήτε οὕτως αὐθάδη καὶ μονότατον, ὡς μὴ βούλεσθαι παρ' ἑτέρων καλλίοντι νοηθὲν ἀναμαθεῖν. ἀνάγκη γὰρ αὐτὸν ἢ πᾶσι τοῖς ἄλλοις κατὰ πάντα προσέχοντα, καὶ κατὰ μηδένα ἑαυτῷ πιστεύοντα, πολλάκις πολλὰ καὶ ἀσύμφορα πράττεσθαι· ἢ μηδὲ ὀλίγων ἀκούοντα, πάντα δ' ἑαυτῷ καταπιστεύοντα, πολλὰ πολλάκις καὶ μεγάλα διαμαρτάνειν. τούτων δὲ οὕτως ἐχόντων, πρότερον μὲν ἐξονομάσομέν σοι ἁπλῶς τοὺς καθισταμένους ἄρχοντας, εἶθ' οὕτως, καὶ τὰ γνωρίσματα αὐτῶν, ὡς ἐν συντόμῳ εἰπεῖν, διορισόμεθα.

6 Πρώτη κεφαλὴ ὁ στρατηγὸς, καὶ μετὰ αὐτὸ οἱ μεράρχαι, καὶ τουρμάρχοι, εἶτα δρουγγάριοι, εἶτα κόμητες, ἤγουν οἱ τῶν λεγομένων βάνδων ἄρχοντες. εἶτα οἱ κένταρχοι, ἐφεξῆς οἱ δέκαρχοι, ἤγουν οἱ πρῶτοι τῶν λεγομένων ἀκιῶν. εἶτα οἱ πένταρχοι, καὶ ἑξῆς οἱ τετράρχαι, οἵτινες καὶ, διὰ τὸ ἐσχάτους τοῦ στίχου τοῦ κατὰ τὸ βάθος ἤτοι τὸ πάχος τῆς παρατάξεως τάσσεσθαι αὐτοὺς, καὶ οὐραγοὶ ἐκαλοῦντο. ὁ γὰρ ἔσχατος τοῦ ὅλου στίχου, ἤγουν τῆς ἀκίας, ὡς ἐπὶ τῆς οὐρᾶς αὐτῆς οὕτως ἵσταται. καὶ αὗται μὲν αἱ ὀνομασίαι τῶν ἀρχόντων. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεροι καθ' ἕκαστον τάγμα, ἤτοι βάνδον διωρισμένοι. οἷον βανδοφόροι, σαλπιγκταὶ, ἤγουν βουκινάτορες, θεραπευταὶ, ἰατροὶ, καὶ διποτάτοι 1, καὶ μανδάτωρες, καὶ παρακλήτορες, οἱ διὰ λόγων διεγείροντες τὸν στρατὸν πρὸς τοὺς ἀγῶνας· οὓς οἱ πρὸ ἡμῶν νεώτεροι δὲ τῶν ἄλλων τακτικοὶ ῥωμαϊστὶ καντάτωρας ἐκάλουν· καὶ ἕτεροί τινες πρὸς τὰς ἀνακυπτούσας χρείας ἀφωρισμένοι, οἷον σκρίβωνες, καὶ οἱ λοιποί. ταῦτα γὰρ τῇ νῦν πολιτείᾳ γνωρίζεται τὰ ὀνόματα τῶν παλαιῶν σιγηθέντων ἅπερ κατὰ χώραν ὑπομνήσομεν.

7 Στρατηγὸς τοίνυν προσαγορεύεται ὁ τοῦ παντὸς στρατοῦ κορυφαῖος τε καὶ ἡγεμών. ὑποστράτηγος δὲ, ὁ τὴν δευτέραν τούτῳ τάξιν ἐκπληρῶν. ὑπολαμβάνω δὲ ὡς οἱ παλαιότεροι ἡμῶν ὑποστρατήγους μὲν ἐκάλουν τοὺς στρατηγοὺς, διὰ τὸ στρατηγὸν ἁπάντων κυρίως εἶναι τὸν βασιλέα. ἐκ προσώπου δὲ αὐτοῦ εἶναι καθ' ἕκαστον θέμα τὸν στρατηγόν. καὶ διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν ὁ στρατηγὸς ὑποστράτηγος ἐκαλεῖτο, στρατη-

5 Par est igitur quemvis Imperatorem, (ut rursum tibi eisdem de rebus praecipiamus,) neque ita animo incerto esse, ut ipse sibiipsi omnino diffidat, neque contra ita praefracto, & singulari animo, ut nolit ad honesta aliorum consilia attendere. Necesse est enim vel ut omnium consiliis si se det, & nihil sibi ipse tribuat, saepenumero in crebras offensiones incidat: vel si aliis nullo modo nitatur, sed sibi soli fidat, turpiter saepe prolabatur. Restat iam ut primo tibi omnium praefectorum simpliciter nomina recenseamus, deinde notas quasdam illorum quam paucissimis exponamus.

6 Caput igitur omnium Imperator erit: post illum merarchae, id est, turmarum praefecti: tum drungarii, id est, tribuni: deinde comites, id est, bandorum sive cohortium praefecti: post hos centuriones: deinde decani, id est, qui praefecti contuberniorum sunt: deinde quintani, quartani, qui quoniam ultimi in contubernio seu ordine iuxta altitudinem vel latitudinem instructae aciei collocantur, οὐραγοὶ, id est, caudani sive ultimani nominantur. Extrema enim to ius contubernii pars quasi cauda corpori, sic ea reliquo contubernio adhaeret. Atque ista praefectorum sunt nomina. Sunt autem & alii in unaquaque cohorte sive bando praefecti separati, ut bandophori, tubicines sive buccinatores, administri, despotati, mandatores, & cohortatores, qui oratione sua milites ad praelium excitent, quos ante nos recentiores artis militaris periti, Latine cantatores vocabant: & alii praeterea ad usus rerum emergentes quotidie separati, ut scribones: haec enim vocabula hoc tempore in hac Reipub. forma usitata & recepta sunt, antiquis vocabulis, quemadmodum suo loco dicemus, pene abrogatis.

7 Imperator igitur adpellatur, qui universo exercitui praeest, & administrator illius quasique praesul est. Princeps autem, qui proximum huic locum tenet. Existimo certe maiores eos, quos nunc Principes adpellamus, Imperatores olim nominasse: quia princeps uniuscuiusque ditionis suae quasi Imperator est, & hac de causa princeps Imperator adpellatur. Imperator autem probe dicitur, qui a Rege, ut

1 Οἱ καὶ διποτάτοι) In Checi codice erat, δεσποτάτοι, in Palatino δεποτάμοιτοι. Vtrumque mendosum est. Vide Glossarium nostrum.

ut omnium caput sit, mittitur, sub se principes habens: nunc autem nullus princeps in bello cognoscitur, nisi qui merarchae, id est, praefecti turmae, sive turmarchae vocantur.

8 Turmarcha turmae praefectus, qui olim merarcha vocabatur: is μέρους, id est, turmae sive partis imperio praeponitur.

9 Drungarius sive tribunus dicitur, qui uni μοίρᾳ, id est, particulae sive cohorti milliariae praeest. μέρος, id est, pars quae etiam turma dicitur, ex tribus μοίραις, id est, particulis sive drungis conficitur. μοίρα autem, id est, particula, sive drungus, est ex iis hominibus, qui comites esse dicuntur, conflata multitudo.

10 Comes est unius cohortis, sive bandi, praefectus.

11 Centurio est qui centum viris praeest, qui sub comitem subiectus est.

12 Decanus est qui praeest decem militibus: quemadmodum Quintanus, qui quinque, qui in medio contubernio constituitur.

13 Quartanus est, qui & custos dicitur, οὐραγὸς, id est, caudanus sive ultimanus, & extremus in contubernio stat. Copiosior enim praefectorum divisio plures in exercitu strenuos vieos indicat, plures milites alacres tum ad facile obtemperandum, tum ad imperata facienda praestat.

14 Et bandophorus, id est signifer, qui signum cohortis sive bandi gestat.

15 Despotati adpellabantur olim qui nunc scribones vel chirurgi dicuntur: hi aciem sequentes sauciatos in praelio curant, quemadmodum medici, & ad sanitatem revocant.

16 Mandatores sunt, qui mandata a principibus ad milites facile perferunt.

17 Lochagus, id est, manipuli praefectus, dicitur primus in contubernio iuxta altitudinem, qui & Primanus & praestes dicitur.

18 Secundanus est, qui secundus est in contubernio, qui & substes dicitur.

19 Caudanus est qui in extrema parte contubernii, id est, in cauda ordinis stat.

20 Cursores dicuntur vel propugnatores, qui aciem antecedunt in belli conflictationibus, & qui in fugientes hostes omni dimicatione invadunt, quos vocant proclastas.

21 Defensores sive subsidiarii sunt qui istos sequuntur, non tamen excurrunt & ordinem & stationem suam deserunt, sed simul & confertim ambulant ad vindicandam sortem cursorum, si forte illos, quod usu venire plerumque solet, in fugam verti contingat, quos iure quis vindices vocaret.

22 Censores, qui fossata sive castra metantur & constituunt, quos mensuratores sive metatores vocant.

23 An-

τηγὸς δὲ κυρίως ἐλέγετο ὁ ἐκ προσώπου βασιλέως ἐπὶ πάντων κεφαλὴ ἀποστελλόμενος, ἔχων ὑποστρατήγους τοὺς τῶν θεμάτων στρατηγούς. ὅπερ ἐστὶν ἄριστον.

8 Νῦν δὲ ὑποστράτηγος οὐ γνωρίζεται εἰ μή τι ὁ καλούμενος μεράρχης, καὶ τουρμάρχης ἐστὶν ὅποτε καλούμενος μεράρχης, ἤτοι ὁ τοῦ μέρους τὴν ἀρχὴν ἐμπεπιστευμένος.

9 Δρουγγάριος δὲ λέγεται ὁ μιᾶς μοίρας ἄρχων, ἥτις ὑπὸ τοῦ μέρους τοῦ τουρμάρχου τάσσεται. μέρος γάρ ἐστιν ἡ τοῦρμα τὸ ἐκ τριῶν μοιρῶν ἤγουν δρούγγων συγκείμενον ἄθροισμα. μοῖρα δέ ἐστιν, ἤτοι δροῦγγος, τὸ ἐκ ταγμάτων ἤτοι ἀνδρῶν τῶν λεγομένων κομήτων συγκείμενον πλῆθος.

10 Κόμης δέ ἐστιν, ὁ τοῦ ἑνὸς τάγματος, ἤτοι βάνδου, ἀφηγούμενος.

11 Κένταρχος δέ ἐστιν, ὁ ἑκατὸν ἀνδρῶν ἄρχων, ἤτοι ἑκατόνταρχος, ὅστις καὶ ὑπὸ τὸν κόμητα τέτακται.

12 Δέκαρχος δέ ἐστιν, ὁ τῶν δέκα πρῶτος. ὥσπερ καὶ πεντάρχης ὁ τῶν πέντε. ὅστις καὶ μέσος ἵσταται τῆς ἀκίας 1.

13 Τετράρχης δέ ἐστιν, ὁ καὶ φύλαξ, ὁ λεγόμενος οὐραγὸς, καὶ τελευταῖος ἱστάμενος τῆς ἀκίας. ὁ γὰρ πυκνότερος τῶν ἀρχόντων διαμερισμὸς καὶ πλείονας δεικνύει τοὺς γενναίους καὶ ἀνδρείους στρατιώτας, καὶ εὐχερῶς ὑπακούειν καὶ ἐκτελεῖν ποιεῖ τὰ κελευόμενα.

14 Καὶ βανδοφόρος μέν ἐστιν, ὁ τὸ σημεῖον τοῦ βάνδου βαστάζων.

15 Δεσποτάτοι δὲ προσηγορεύοντο παλαὶ οἱ νῦν λεγόμενοι σκρίβωνες 2, οἵτινες παρακολουθοῦντες τῇ παρατάξει τοὺς ἐν τῇ μάχῃ τραυματίας γινομένους ἀναλαμβάνονται ὡς ἰατροὶ, καὶ περιποιοῦνται.

16 Μανδάτωρες δέ εἰσιν, οἱ τὰ μανδάτα ἀπὸ τῶν ἀρχόντων πρὸς τοὺς στρατιώτας ὀξέως διακομίζοντες.

17 Λοχαγὸς δὲ λέγεται ὁ πρῶτος τοῦ στίχου, ἤγων τοῦ ὄρδινου κατὰ τὸ βάθος, ὁ αὐτὸς δὲ λέγεται καὶ πρῖμος, καὶ ἐπιστάτης.

18 Σεκοῦνδος δὲ λέγεται, ὁ δεύτερος τῆς ἀκίας, ὁ λεγόμενος ἐπιστάτης.

19 Οὐραγὸς δὲ ὀπίσω τοῦ ὅλου στίχου ἤγουν τῆς οὐρᾶς τοῦ ὀρδίνου ἱστάμενος.

20 Κούρσωρες δὲ λέγονται, ἤγουν πρόμαχοι, οἱ προτρέχοντες τῆς παρατάξεως ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου, καὶ τοῖς φεύγουσιν ἐχθροῖς ὀξέως ἐπιτιθέμενοι, οὓς καλοῦσι προκλάστας.

21 Διφένσορες δὲ, οἱ τούτοις μὲν ἐπακολουθοῦντες, μὴ ἐκτρέχοντες δὲ καὶ λύοντες τὴν τάξιν, ἀλλὰ συντεταγμένως περιπατοῦντες πρὸς ἐκδίκησιν τῶν κουρσώρων, εἴπερ αὐτοὺς 3, ὡς εἰκὸς, τραπῆναι συμβῇ. οὕσπερ δικαίως ἄν τις καλέσειεν ἐνδίκους 4.

22 Μίνσορες 5 δὲ λέγονται οἱ τὰ ἄπληκτα ἤτοι οἱ τὰ φοσσάτα μετροῦντες καὶ καθιστῶντες, οὓς μινσωράτωρας νῦν καλοῦσιν.

23 Ἀν-

1 Τῆς ἀκακίας) Codex Palatinus hic valde corruptus est, ut & Pistorianus, qui habet κακίας. Scribe τῆς ἀκίας. Occurrit quoque iterum §. 33. Sed corrigendum hoc modo, quo dixi: nam ἀκακία longe aliud erat. Vide Glossarium nostrum.

2 Σκρίμωνες) Scribe σκρίβωνες.

3 Ὅπερ αὐτοὺς) Scribe, εἴπερ α.

4 Ἐνδίκους) Scribe ἐκδίκους.

5 Μίνσωρες) In Checi codice videtur fuisse κίνσωρες: quod non improbo. Hesychius κηνσίτωρ, ὁ τὴν γῆν μετρῶν. Et Isidorus in Glossis. *Censitores, Agrimensores*.

23 Ἀντικένσορας δὲ ἄλλους τινὰς ἔλεγον οἱ πάλαι Ῥωμαῖοι, οὓς, ὡς ὑπολαμβάνω, νῦν τοῖς μινσουράτωρσι συντάσσοντες, ἰδίως οὐκ ὀνομάζουσιν. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ προλαβόντες ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις, καὶ τὰς ἐπιτηδείας ὁδοὺς καὶ τοὺς τόπους ἀνερευνῶντες, ἐν οἷς τὰ ἄπληκτα γίνεσθαι ὀφείλουσι, καὶ ταύτας ὁποῖαι εἰσὶ καταμηνύοντες.

24 Σκουλκάτωρες δὲ οἱ κατάσκοποι λέγονται, οἵτινες μανθάνοντες τὰ τῶν ἐχθρῶν, ἀπαγγέλλουσιν.

25 Πλαγιοφύλακες δέ εἰσιν, οἱ πρὸς φυλακὴν τῶν πλαγίων τῆς πρώτης τάξεως τασσόμενοι.

26 Ὑπερκερασταὶ δὲ, οἱ πρὸς τὸ περιλαβεῖν τὸ τῶν πολεμίων κέρας τασσόμενοι.

27 Ἔνεδροι δὲ, οἱ πρὸς τὰ ἐγκρύμματα κατὰ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν ἑτοιμαζόμενοι.

28 Νωτοφύλακες δὲ, οἱ ὀπίσω τῆς παρατάξεως πάσης τασσόμενοι περιπατεῖν.

29 Καὶ τοῦλδον ἐστὶν ἡ ἀποσκευὴ καὶ χρεῖα πᾶσα τῶν στρατιωτῶν. τουτέστι παῖδές τε, καὶ ὑποζύγια, καὶ τὰ λοιπὰ ζῶα, καὶ εἴτι ἕτερον πρᾶγμα πρὸς ὑπηρεσίαν τοῦ φοσσάτου ἐπισύρεται.

30 Ἔστι δὲ ἡ τοῦ στρατηγοῦ προέλευσις εἴς τινας ἄρχοντας διαιρουμένη. οἷον τόν τε κόμητα τῆς κόρτης αὐτοῦ, καὶ τὸν τοῦ θέματος δομέστικον, καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν, εἰς τοὺς λοιποὺς ἐξ ἔθους τῆς προελεύσεως αὐτοῦ ὑπηρέτας, οὓς περιττὸν ἡγούμεθα καταριθμεῖν.

31 Ὁ γὰρ πρωτονοτάριος τοῦ θέματος, καὶ ὁ χαρτουλάριος, προσέτι δὲ καὶ ὁ πραίτωρ, ἤγουν ὁ τοῦ θέματος δικαστής. ὁ μὲν τῆς πολιτικῆς ἐστι διοικήσεως ὁ ἄρχων, ὁ δὲ πρὸς τὴν τοῦ στρατηγοῦ καταγραφήν [1] τε καὶ ἀναζήτησιν, ὁ δὲ τὰς δίκας τῶν δικαζομένων διαλύει, οὓς εἰ καὶ τῷ στρατηγῷ ἔν τισιν ὑποτάσσεσθαι χρὴ, ἀλλ' οὖν τοὺς λόγους τῶν ἰδικῶν αὐτῶν διοικήσεων πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἀφορᾶν, ὥστε δι' αὐτῶν μανθάνειν τάς τε τῶν πολιτικῶν καὶ τῶν στρατιωτικῶν πραγμάτων καταστάσεις καὶ διοικήσεις ἀσφαλέστερον ἡγούμεθα.

32 Τὸν μὲν οὖν στρατὸν ὅλον, ὦ στρατηγὲ, διαιρήσεις εἰς διάφορα τάγματα, καὶ ἐπιστήσεις αὐτοῖς, εἰς εἴρηται, ἄρχοντας φρονίμους, καὶ ἀνδρείους, καὶ προσφόρους αὐτοῖς.

33 Ἀπὸ δὲ τοῦ τάγματος ἤτοι βάνδου τοὺς ἑκατοντάρχας [2] ἐπιλέγων φρονίμους καὶ γενναίους εἰς ἀνδρείαν· εἶτα τοὺς, καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους καὶ αὐτοὺς γενναίους καὶ αὐτόχειρας, εἰ δυνατὸν δὲ, καὶ τοξεύειν εἰδότας. καὶ μετὰ τοὺς δεκάρχους τοὺς πεντάρχας καὶ τετράρχας ὁμοίως. καὶ τότε τοὺς φύλακας τῶν ἀκιῶν, ἤγουν τῶν κατὰ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως ὀρδίνων, οἳ καὶ δεχαρχίαι καλοῦνται. δύο ἀπὸ ἑκάστης ἀκίας [3], ὡς γίνεσθαι τοὺς ἐπιλέκτους ἑκάστης ἀκίας ἄνδρας ε. καὶ τοὺς ἀπομένοντας ὀρδινεῦσαι εἰς τὰς ἀκίας παλαιούς τε καὶ νέους ἀναμίκτους. ὅσοι ἂν εἰσι κατὰ τὸ μέτρον τοῦ πλήθους τοῦ στρατοῦ.

34 Στήσας δὲ καὶ τούτους ἀπομένοντας, τότε τοὺς ἐπιλέκτους ἐπίβαλλον κατὰ διαφορὰν πρὸς τὴν ἑκάστου ποιότητα, ἤγουν φύσιν καὶ δύναμιν. τοὺς μὲν κρείττονας ἔμπροσθεν, τοὺς δὲ λοιποὺς ἀλόγως ὄπισθέν τε καὶ διὰ μέσου.

35 Δύο δὲ μανδάτωρας ἀγρύπνους καὶ φρονίμους ἐπιλεγῆναι δέον, καὶ δύο βανδοφόρους ἀπὸ ἑκάστου τάγματος. τὴν δὲ τοιαύτην ἐπιλογὴν καὶ ὀρδινείαν ποιεῖσθαι ἐν τοῖς κοντουβερνίοις, τουτέστιν ἐν ταῖς ἀκίαις.

23 Anticensores sive metatores alios quosdam antiqui Romani adpellabant, quos nunc ut arbitror cum mensuratoribus confundentes, nullo certo nomine adpellant. Isti in castris movendis antecunt, & idoneas vias locaque exquirunt ad castra ponenda, eaque qualia esse debent advertunt.

24 Sculcatores, id est, speculatores, qui res hostium exquirunt & narrant.

25 Πλαγιοφύλακες, id est, latrones sive laterani, qui ad laterum custodiam primae aciei constituebantur.

26 Cornilites sunt, qui ad cornua hostium circumdanda constituuntur.

27 Insidiae nominantur, qui in occultis locis adversus hostium aciem parantur.

28 Tergistites sunt, qui ut post aciem universam eant, constituuntur.

29 Tuldum, sive impedimenta, est adparatus universus & utensilia militum, ut pueri, & iumenta, reliquaque animantia, vel si quod aliud instrumentum ad usum castrensem adiungitur.

30 Expeditio quoque exercitus in quasdam praefecturas dividitur: ut in cohortis comitem, & in domesticae ditionis comitem, & omnino in reliquos consuetae expeditionis administros, quos recensere supervacaneum est.

31 Protonotarius ditionis & chartularius, atque etiam praetor sive ditionis suae iudex, alter urbanarum rerum administrationi qui praeest, alter qui exercitus descriptioni & inquisitioni praeficitur. Hic controversias eorum qui in ius veniunt, dissolvit. Istos quamquam Imperatori in multis obedire oportet, tamen quod ad privatarum suarum administrationum rationes spectat, ad regnum nostrum pertinere volumus, ut ex eo civilium & bellicarum rerum administrationem & constitutionem tutius cognoscamus.

32 Vniversum igitur exercitum in diversa agmina, id est, cohortes Imperator divides, & illis principes praeficies, prudentes, fortes, atque accommodatos illis.

33 Ex unaquaque cohorte sive bando centuriones elige, prudentes, fortes atque strenuos: deinde decanos, eosque strenuos atque invictos, & si id fieri potest, sagittarum iaciendarum peritos. Post decanos, quintanos quartanosque: tum contubernii custodes, id est, eos qui ad altitudinem contubernii custodiendam constituti sunt, qui ex singulis contuberniis duo sunt, ut ex unoquoque contubernio viri delecti quinque sint. Eos qui in contuberniis restant sic instrue, ut senes adolescentesque simul pro ratione & numero exercitus tui inter se coniungas.

34 Vbi istos ad hunc modum constitueris, lectos ac nobiles qui restant varie distribuito, pro uniuscuiusque dignitate seu vi & natura, optimos primo loco, reliquos permiste tum extremo tum medio in loco.

35 Itaque mandatores vigilantes & prudentes eligere oportet, & bandophoros sive signiferos, praeterea duos ex unaquaque cohorte. Talis autem delectus in contuberniis adhibendus est.

1 Τοῦ στρατηγοῦ καταγραφὴν) Scrib. τοῦ στρατοῦ κ.
2 Ἑκατάρχαι) Scribe, κεντάρχας.

3 Ἑκάστης ἀκακίας) Scribe, ἑ. ἀκίας, ut supra monui.

36 Vbi pueri nulli sunt, ibi, quemadmodum par est, ex debilioribus militibus ad impedimenta custodienda delectum virum unum, & alium quemdam prudentem militem ac idoneum signum aliquod gestantem designabis, quem tuldum, id est, samaria sive impedimenta sequentur.

37 Contubernia omnia describes, & quae in dextra cohortis, quaeque & quot in laeva fiant adsignabis.

38 Contubernia in quinque vel decem, aut in quatuor vel octo vel sedecim distingues, quemadmodum intellexeris pro tempore hoc utile esse, ut consuetudine quadam coniuncti contubernales pro se mutuo in praelio dimicent, & ad pericula suscipienda magis excitentur. Habeat quoque aliquem communem inter se usum unumquodque contubernium, quemadmodum antea explanavimus.

39 Prudenter autem feceris si amicos cum amicis, fratres cum fratribus, idque in ipsa praelii acie potissimum coniunxeris: quando enim periclitanti proximus admodum amicus est, necesse est pro eo, quem carum habeat animosius atque alacrius dimicet. Alter autem quia non reddere gratiam viro pro se tam fortiter propugnanti erubescit, hunc benemeritum deserere & tergiversari sine rubore non potest.

40 Contubernia autem, ut iam praediximus, propterea a provectioribus simul & iunioribus militibus fieri oportet, ut ne provectiores perse ipsos collocati debiles atque imbecilles sint, iuniores autem nempe rerum imperiti, perturbatiores reperiantur. Illi enim quamquam senes sunt, tamen experientes sunt: iuvenes autem, quamquam fortes sunt, tamen inscientes atque imperiti sunt.

41 Cohortibus igitur sive bandis ad hunc modum distributis, praefecti illis qui comites vocantur eligendi sunt: & unamquamque cohortem ex viris trecentis media quadam ratione conficies. Neque quamvis ingentem habeas exercitum, plus quadringentis viris in cohorte collocabis; neque minus ducentis, quantuluscumque fuerit exercitus.

42 Istas cohortes congregabis in cohortes milliarias quas drungos, chiliarchas, sive *μοίρας*, id est, particulas, vocabant antiqui, quorum praefectos tribunos sive chiliarchos & drungarios vocabant.

43 Has igitur cohortes milliarias sive drungos conferes in partes sive turmas, & praeerunt illis ex electione nostra regia merarchae, quos nunc turmarchas, id est, turmarum praefectos adpellamus. Illos prudentes, modestos, strenuos esse oportet, experientes, & litterarum scientes, atque eum in primis qui mediae turmae praeest, quem principem adpellamus, qui ubi opus est Imperatoris locum in omnibus supplebit.

44 Has igitur tres turmas constituere oportet, quarum singulis praeerunt turmarchae, unusquisque turmae suae praefectus, ut sit universa Imperatoris exercitus sui divisio in tres aequales partes sive turmas, in dextram, mediam,

36 Καὶ ἔνθα, ὡς εἰκὸς, παῖδες οὐκ εἰσι, τοὺς ὑποδεεστέρους τῶν στρατιωτῶν εἰς τὰ σαγμάρια ἀφορίζειν. τουτέστιν εἰς τρία ἢ εἰς τέσσαρα σαγμάρια ἄνδρα ἕνα, καὶ ἕτερόν τινα τῶν ἐλλογίμων ἐξ αὐτῶν στρατιωτῶν χρήσιμον μετὰ σημείου, ᾧ τινι τὸ ὅλον τοῦλδον ἤγουν τὰ σαγμάρια ἀκολουθεῖν ὀφείλουσιν.

37 Ὁρίσεις δὲ καὶ τὰς ἀκίας πόσαι καὶ ποῖαι ὀφείλουσι δεξιὰ τοῦ βάνδου τάσσεσθαι, καὶ πόσαι καὶ ποῖαι ἀριστερὰ αὐτοῦ.

38 Τάξεις δὲ καὶ τὰ κοντουβέρνια ἢ κατὰ πέντε, ὡς εἴρηται, ἢ δέκα ἄνδρας, ἢ κατὰ τέσσαρας, ἢ ὀκτὼ, ἢ δέκα ἓξ, ὡς ἂν γινώσκεις τὸ κατὰ καιρὸν χρήσιμον. ἵνα τῇ συνηθείᾳ δεσμούμενοι, ὑπὲρ ἀλλήλων ἐν ταῖς μάχαις ἀγωνιζόμενοι. χρησιμώτεροι πρὸς ἀνδρείαν γένωνται. ἔχειν δὲ αὐτοὺς κοινὴν καὶ τὴν χρεῖαν καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιον, ὡς ἤδη προδιωρισάμεθα.

39 Φρονιμώτερον δὲ ποιήσεις, ἐὰν τάξης εὐτύχοι ἀδελφοὺς μετὰ ἀδελφῶν, καὶ φίλους μετὰ φίλων, μάλιστα ἐν ταῖς τῆς μάχης παρατάξεσιν. ὅταν γάρ ἐστι τῷ κινδυνεύοντι ὁ πλησίον προσφιλέστατος, ἀνάγκη τὸν ἀγαπῶντα φιλοκινδυνότερον ὑπὲρ τοῦ πλησίον καὶ φιλουμένου ἀγωνίζεσθαι. καὶ δή τις αἰδούμενος μὴ ἀποδοῦναι χάριν τῷ φίλῳ ὧν πέπονθε, φίλων αἰσχύνεται καταλιπεῖν τὸν εὐεργετήσαντα, καὶ πρῶτος αὐτοῦ ἄρξασθαι φυγῆς.

40 Τὰ δὲ κοντουβέρνια, ὡς ἤδη εἴπομεν, διὰ τοῦτο ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων στρατιωτῶν δεῖ γίνεσθαι, ἵνα μὴ δὲ οἱ παλαιοὶ καθ' ἑαυτοὺς τασσόμενοι ἀσθενεῖς εἰσι καὶ ἀδύνατοι, μηδὲ οἱ νεώτεροι ἄτακτοι εὑρεθῶσιν ὡς ἀπείραστοι. οἱ μὲν γὰρ εἰ καὶ γεραιοὶ· ἀλλὰ πεπειραμένοι. οἱ δὲ εἰ καὶ νεάζοντες καὶ ἀνδρεῖοι, ἀλλὰ ἄπειροί εἰσιν.

41 Οὕτως οὖν τῶν ταγμάτων, ἤγουν βάνδων διῃρημένων, ἐφ' ἑαυτὰ χρὴ ἐπιστῆναι αὐτοῖς ἄρχοντας τοὺς λεγομένους κόμητας. συνίστασθαι δὲ ἕκαστον τάγμα ἀπὸ ἀνδρῶν τριακοσίων κατὰ τὸν μέσον τρόπον. μήτε δὲ πλέον τετρακοσίων ἀνδρῶν τὸ τάγμα ἔχειν ὁρίσῃς, κἂν πάνυ πολὺν στρατὸν ἔχῃς, μήτι ὑποκάτω τῶν διακοσίων, κἂν ἐστιν ὀλίγος ὁ στρατός.

42 Ταῦτα δὲ τὰ τάγματα συνάξεις εἰς χιλιαρχίας, ἤτοι μοίρας τὰς λεγομένας δρούγγους καὶ ἐπιστήσεις αὐτοῖς μοιράρχας χρησίμους, ἀνδρείους. καὶ φρονήσει καὶ εὐταξίᾳ, εἰ δυνατὸν, καὶ εὐγενείᾳ καὶ εὐπορίᾳ διαφέροντας, τοὺς λεγομένους δρουγγαρίους, οὓς ποτε χιλιάρχους ἐκάλουν οἱ παλαιοί.

43 Τὰς δὲ μοίρας ταύτας, ἤτοι τοὺς δρούγγους, συντάξεις εἰς μέρη, ἤγουν τούρμας, καὶ ἐπιστήσονται αὐτοῖς γνώμῃ τῆς βασιλείας ἡμῶν μεράρχαι, οἱ λεγόμενοί ποτε καὶ στρατηλάται, νῦν δὲ τῇ συνηθείᾳ καλούμενοι τουρμάρχαι. καὶ τούτους φρονίμους καὶ εὐτάκτους εἶναι, καὶ ἐναρέτους, καὶ ἐμπείρους. εἰ δυνατὸν, εἰδότας καὶ γράμματα, καὶ μάλιστα τὸν τοῦ μέσου μέρους τὸν λεγόμενον ὑποστράτηγον, ὀφείλοντα, εἰ χρεία γένηται, ἐν πᾶσι τὸν τοῦ στρατηγοῦ τόπον ἀναπληροῦν.

44 Ταῦτα δὲ τὰ μέρη τρία συστῆναι, ἐφ' ᾧ καὶ τρεῖς ἐπιστήσονται· τουρμάρχαι, εἷς ἕκαστος ἰδίου μέρους ἄρχων. ὥστε εἶναι τοῦ παντὸς στρατοῦ τὴν ἀνωτάτω τομὴν, τρία μέρη ἰσάριθμα, ἤγουν τούρμας, τουτέστι μέσον ἄριστον I τε καὶ δεξιόν.

Μέσον ἄριστον) Scribe, *μέσον ἀριστερόν*,

ξιόν. ταῦτα ποιεῖ τὴν πᾶσαν τὴν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ τεταγμένην.

45 Χρὴ δὲ, ὡς εἴρηται, μὴ τάγμα πλέον τῶν τετρακοσίων ἀνδρῶν γίνεσθαι, ἤγουν τὸ τοῦ κόμητος βάνδον 1. μήτε δρούγγον πλέον τῶν τρισχιλίων. μήτε τοῦρμαν πλέον τῶν ἑξάκις χιλίων.

46 Εἰ δὲ συμβῇ πλέον τοῦ λεχθέντος μέτρου εἶναι τὸν στρατὸν, κάλλιόν ἐστιν ἔξωθεν τῶν μερῶν, ἤτοι τῶν τουρμαχιῶν 2, ἐν δευτέρᾳ τάξει καθίστασθαι, ἤγουν ἐν τῇ ὄπισθεν τῆς προμάχου τάξεως παραταγῇ ἐν ὑποβοηθείᾳ καὶ εἰς φυλακὴν τῶν πλαγίων μερῶν, καὶ εἰς νωτοφύλακας, καὶ εἰς ἐνέδρας, ἤτοι ἐγκρύμματα, καὶ εἰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων.

47 Καὶ μήτε τὰς τούρμας, μήτε τοὺς δρούγγους μείζονας ποιεῖν, ἵνα μὴ ὡς μεγάλα καὶ ἐπὶ πολὺ ἐκτεινόμενα ἀπειθῆ πρὸς τὰ παραγγέλματα, καὶ συγκεχυμένα εὑρεθῶσιν.

48 Ἀλλὰ καὶ ἕτερόν σοι χρήσιμον παραινέσω. ὥστε μὴ πάντα τὰ τάγματα ἤτοι βάνδα ἐπιτηδεύης πάντως ἴσα ποιεῖν, ἵνα μὴ ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων εὐαρίθμητος τοῖς ἐχθροῖς ὁ στρατὸς (a) γένηται, ὅπερ πολλάκις μεγάλας προξενεῖ τὰς βλάβας. ἀλλὰ τοῦτο φυλάττειν, μηδὲ τῶν υ΄. ἀνδρῶν, ὡς εἴπομεν πλέον, μηδὲ τῶν διακοσίων ἀνδρῶν ὀλιγότερα γενέσθαι αὐτά.

49 Διὸ πολλάκις καὶ καθέκαστον τάγμα, ἐὰν δύο βάνδα εὐτρεπίζῃς, ἀναφαίνεσθαι (b) ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς οὐκ ἄχρηστον εἰς τὸ καταπλῆξαι τοὺς πολεμίους. Χρὴ δὲ ἀφορισθῆναι ἀπὸ ἑκάστου βάνδου εἰς τὰς ἀναγκαίας χρείας, ὡς εἴρηται, τοὺς μανδάτωρας ἀγρύπνους, καὶ συνετοὺς, καὶ γόργους, καὶ εὐφώνους, εἰδότας, εἰ δυνατὸν, καὶ διαφόροις γλώσσαις καλεῖν 3.

50 Καὶ βουκινάτωρας, οἵ τινες ἐν καιρῷ τὰ συνήθη σαλπίζουσι. σαμιάτωρας, τοξοποιοὺς, σαγιττοποιοὺς, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὴν ἐξ ἔθους διατύπωσιν.

51 Πρὸς ἀφορίσαι δὲ καί τινας τοὺς ὀφείλοντας τὰ εὑρισκόμενα τῶν ἀπολλυμένων συνάγειν, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις αὐτῶν.

52 Ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ τούλδου τῶν καβαλλαρίων ἀναγκαῖον ὁρίσαι τοὺς ὀφείλοντας ἐπιστῆναι ἄρχοντας, οὕτως καὶ ἐπὶ τοῦ τούλδου ἤτοι τῶν ἁμαξίων τῆς πεζικῆς τάξεως ἀφορίσαι τινὰς, οἷς ὀφείλουσι πείθεσθαι οἱ τοῦ λεγομένου καραγοῦ.

53 Καραγὸς γὰρ λέγεται ὁ διὰ τῶν ἁμαξῶν καὶ τριβόλων καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν γινόμενος περιορισμὸς εἰς ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ.

54 Καὶ καθ' ἕκαστον μέρος, ἵνα πρῶτον 4 τὴν ἀρχὴν ὀφείλοντα, καὶ σημεῖον ὡς ἐπὶ τῶν ἱππέων ἐντιθέναι, εἰς τὰς βοῦς ἴδιον ἑκάστου ἀριθμοῦ, ἵνα ἐκ τῆς χρόας τοῦ σημείου φανεραὶ τοῖς ἰδίοις ἑκάσται γίνωνται (c).

55 Καλῶς δὲ καὶ τῆς πεζικῆς τάξεως ἐπεμνήσθημεν. δεῖ γὰρ καὶ ταύτης τὴν διαίρεσιν ὑπογράψαι, καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τασσομένους ἄρχοντάς τε καὶ ἄλλους ἡγεμόνας μικρούς τε καὶ μεγάλους καταστῆσαι, καὶ τὰς αὐ-

diam, & sinistram. Haec tria universam aciem continent, quae sub Imperatoris dominatum subiicitur.

45 Oportet igitur, quemadmodum praedictum est, neque cohortem sive bandum comitis plus quadringentis tenere, neque cohortem milliariam sive drungum plus tribus millibus, neque turmam plus sex millibus.

46 Si vero contingat maiorem numerum esse exercitus quam praedictum est, optimum esse extra turmas cum in secunda acie, id est, post primam aciem in subsidiis collocare, vel ad laterum custodias, ad tergistites, ad insidias, ad obsidiones hostium transferre.

47 Neque igitur turmae, neque drungi, id est, cohortes milliariae, maiores sint vel fiant quam praedictum est, ut ne si in aliquem maiorem numerum producantur, minus obedientes imperatis & perturbationes inveniantur.

48 Atque hoc tibi pernecessarium esse existimo, ut omnia banda sive cohortes nequaquam paria numero inter se facias, ne tum numerabilis exercitus tuus confestim fiat, quae res maximorum saepe malorum causa est. Hoc tamen perdiligenter observandum est, ut ne plures quadringentis, neque pauciores ducentis in bando sive cohorte collocentur.

49 Quare unamquamque cohortem si duas adparere facias, persaepe ubi confligendum cum hoste fuerit, non inutile ad perterrefaciendos adversarios erit. Oportet autem ab unoquoque bando ad necessarios usus separari, ut dictum est, mandatores vigilantes, prudentes, acres, vocales, & si fieri possit, multarum linguarum intelligentes.

50 Et buccinatores quoque qui quando occasio fert buccinabunt. Samiatores, id est, qui omnes acies ferreas exacuunt. Fabros arcuarios, & sagittarios, reliquosque qui ad rerum consuetarum effectionem pertinent.

51 Constitues etiam qui res amissas collecturi, & dominis suis restituturi sint.

52 Quemadmodum enim ad impedimenta equitum gubernanda praefecti constituendi sunt; sic ad impedimenta pedestrium eliges quosdam, quibus, qui ad caragum pertinent, obedientes sint.

53 Caragus dicitur ex carris & bellicis rebus munitio ad exercitum defendendum.

54 In unaquaque turma unum summum caragi praefectum esse oportet, & signum aliquod, quemadmodum in equis, sic in bobus unicuique ordini privatum adhiberi, ut facile cognosci & adverti a suis possint.

55 Bene autem pedestris aciei mentionem fecimus. Oportet autem huius divisionem facere, & in ea praefectos & duces maiores & minores constituere, & illorum quoque nomina

1 Τοῦ κόσμου βάνδον) Codex Pistorianus, τοῦ Ακόμητος β. Recte.
2 Τουρμαχιῶν) Scribe, τουρμαρχιῶν.

(a) Codex Laurentianus habet στρατηγός.
(b) Cod. Laur. ἀναδείκνυσθαι.

3 Γλώσσαις διαφορόροις καλεῖν) In Pistoriano codice erat λαλεῖν. Scribe λαλεῖν.
4 Ἵνα πρῶτον) Scribe, ἕνα π.

(c) Cod. Laur. ἵνα ὦσι εὔδηλοι καὶ φανεροὶ τοῖς ἰδίοις.

na percenſere, quemadmodum ab antiquis rei militaris peritis accepimus, & quemadmodum recentiores ſuam ipſorum inſtruendae aciei formam & conſtitutionem nobis reliquerunt.

56 Antiqui enim multitudine hominum ea abundabant qui olim armati, nunc ſcutati vocantur: quamquam hoc nomen propter magnam rei militaris atque induſtriae bellicae negligentiam pene ad omnibus ignoretur. Horum igitur ſcutatorum cohortes ex ſedecim contuberniis faciebant, id eſt, ex viris ducentis & quinquaginta ſex, unum quodque contubernium virorum ſedecim, quadrata forma & numero. Invenitur autem in illis phalanx peditum quater mille nonaginta ſex, quam vocant aciem pedeſtrem, & praefectum illorum Imperatorem.

57 Perfectam autem aciem faciebant ex cohortibus ſexaginta quatuor, contuberniis mille viginti quatuor, hominum ſedecim millibus tercentum octoginta quatuor. Levis armaturae autem, ut ſagittariorum, iaculatorum, funditorum, octo millia centum nonaginta duo, ut acies levis armaturae dimidia ſit aciei ſcutatorum vel gravis armaturae. Equitum autem qui cum his inſtruuntur, & pedeſtri aciei admiſcentur, quater mille nonaginta ſex: & iſtorum praefectus dicebatur Imperator.

58 Et iſta quidem ad hunc modum partiebantur. Cohortes ſcutatorum in fronte pro prima acie contra hoſtes collocabant, & hanc in quatuor partes ſive turmas dividebant, dextram ſiniſtram, dextram mediam, ſiniſtram mediam.

59 Levis armaturae cohortes, quia truces & agiles erant, vel ante omnes collocabant ad perſequendos hoſtes, vel ad latera obliquabant, vel ad tergum primae aciei conſtituebant, vel, quemadmodum uſus poſcebat, deſcribebant, de quibus ſeparatim dicemus.

60 Equites in duas turmas ſive partes dividentes, ad latera pedeſtris aciei collocabant, nempe adiutores & expeditos incurſores hoſtium.

61 Vt igitur ne omnia percenſendo nimis curioſus ſim, lochon, id eſt, manipulorum, & τάξεων, id eſt, acierum, & eorum qui iis prae ſunt nomina, propterea quod ex uſu militari iam exceſſerunt, & quia incerta atque incomprehenſibilia omnibus viris militaribus ſunt, & ut ne tempus inaniter conſumamus, praetermittamus, & haec quae magis neceſſaria ad uſum ſunt, & ad cognoſcendum certiora, & magis compendiaria, perſequar. Illae enim ut videtur equitum acies atque peditum, pro ratione multitudinis militum fuerant, quum tot ſtrenui ac fortes invenirentur milites.

62 Nunc vero, Imperator, quum multo pauciores ſint milites in exercitu quam olim fuerant, & non modo aequalem, ſed etiam longe minorem numerum ducentorum quinquaginta ſex virorum, otioſi ſint, vel rurſus ſi ad alias

αὐτῶν δηλῶσαι ὀνομασίας, ὡς περὶ αὐτῆς ἐκ τῶν
παλαιῶν τακτικῶν παρελάβομεν, κ̀ ὡς οἱ νεώτε-
ροι μέχρις ἡμῶν τὴν αὐτῶν ἔκταξιν κ̀ κατάστασιν
παρεπέμψαντο.

56 Οἱ μὲν γὰρ ἀρχαῖοι πολὺ πλῆθος ἔχοντες
στρατευμάτων ποτὲ λεγομένων ὁπλιτῶν, νῦν δὲ
σκουτάτων καλουμένων, μᾶλλον δὲ καὶ αὐτοῦ τοῦ
ὀνόματος διὰ τὴν ἄγαν τῆς τακτικῆς μελετῆς
κ̀ πράξεως ἀμέλειαν παρὰ μικρὸν παρὰ πάντων
ἀγνοουμένου. ταῦτ' οὖν τὰ τάγματα τῶν σκουτά-
των ἀπὸ ις΄. ἀκιῶν 1 ἐποίουν ἀνδρῶν σνς΄. τουτέστιν
ἑκάστην ἀκίαν ἀνδρῶν ιζ΄. 2 ὑπὸ τετραγώνῳ ἀ-
ριθμῷ, εὑρίσκεται δὲ ἐκείνοις ἡ φάλαγξ πεζῶν
ἀνδρῶν τρισχιλίων ἐνενήκοντα ἕξ. ἣν ἐκάλουν
στρατηγίαν, καὶ τὸν ταύτης ἡγούμενον (a) στρα-
τηγόν.

57 Τὴν δὲ τελείαν παράταξιν ἐποίουν ταγμά-
των ξδ΄. ἀκιῶν χιλίων κδ΄. ἀνδρῶν μυρίων ἑξακι-
σχιλίων τετρακοσίων 3 πδ΄. ψιλῶν δὲ, τῶν λε-
γομένων σαγιττατόρων, κ̀ ἀκοντιστῶν, κ̀ σφενδο-
νιστῶν ἀνδρῶν ὀκτακισχιλίων ἑκατὸν ἐνενήκοντα
δύο. ἤγουν ἡμίσειαν τῶν ψιλῶν εἶναι τὴν τάξιν
τῶν λεγομένων ὁπλιτῶν, ἤτοι σκουτάτων. τῶν δὲ
σὺν αὐτοῖς παραταττομένων ἱππέων, ἤτοι συμ-
μίκτων τῇ πεζικῇ τάξει ἀνδρῶν καβαλλαρίων τε-
τρακισχιλίων ἐνενήκοντα ἕξ. κ̀ τούτων ἡγούμενος
ἐλέγετο στρατηγός.

58 Καὶ ταῦτα μὲν ἐμέριζον οὕτως. τὰ δὲ τάγ-
ματα τῶν σκουτάτων ἔμπροσθεν εἰς πρόμαχον τά-
ξιν παρέταττον κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταύτην
εἰς τέσσαρα μέρη, ἵνα ἐποίουν δεξιὸν, ἀριστερὸν,
ἀριστερὸν μέσον, μέσον δεξιόν.

59 Τὰ δὲ τῶν ψιλῶν τάγματα ἴδια διὰ τὸ
γοργοὺς εἶναι καὶ ἐλαφροὺς ἢ ἔμπροσθεν εἰς ἐπί-
ρειξιν τῶν ἐχθρῶν ἔτασσον, ἢ εἰς πλάγια, ἢ ἐ-
πὶ τοῦ τούτου τῆς πρώτης παρατάξεως, ἢ ὡς χρεία
ἀπῄτει, περὶ ὧν ἐν τῷ ἁρμόζοντι τόπῳ (b) ἐροῦμεν.

60 Τοὺς δὲ καβαλλαρίους εἰς δύο μέρη διαχωρί-
ζοντες (c) κατὰ τὰ πλάγια τῆς τῶν πεζῶν παρα-
τάξεως ἔταττον βοηθοὺς, κ̀ ὀξέως ἐπιτιθεμένους τοῖς
ἐναντίοις.

61 Ἵνα οὖν μὴ καθ' ἕκαστον λέγων ἐπιλέπτω
τῶν τε λόχων κ̀ τῶν τάξεων καὶ τῶν ἐφισταμέ-
νων αὐτοῖς, τότε ἀρχόντων ὀνομασίας διὰ τὴν νῦν
αὐτῶν ἀχρηστείαν, κ̀ παρὰ πᾶσι τοῖς στρατευο-
μένοις σχέδον που αὐτῶν ἀσαφείαν κ̀ ἀκαταλη-
ψίαν κ̀ ἵνα μὴ ἀκαίρως δαπάνωμεν τὸν καιρὸν τῶν
ἀναγκαιοτέρων ὡς σαφεστέρων κ̀ συντομωτέρων ἐπι-
λήψομεν. ἐκεῖνα μὲν γὰρ ὡς ἔοικε τότε τῶν
καβαλλαρίων διατάγματα καὶ τὰ τῶν πεζῶν
πλήθους ἦν στρατιᾶς. ὥστε καὶ τοσούτους καὶ
γενναίους κατὰ ἀνδρείαν εὑρίσκεται στρατιώτας.

62 Νῦν δὲ, ὦ στρατηγὲ, ὀλίγων (d) ὄντων,
καὶ μηδὲ ἴσων ἐχόντων τὸ μέτρον, μᾶλλον δὲ κ̀
πολὺ ἔλαττον, οὐκ ἔστιν εὔκολον (e). ὁρίσαι τὸ μέ-
τρον τοῦ τάγματος οὔτε ἐν τοῖς καβαλλαρίοις,
οὔτε ἐν πεζοῖς, ἵνα μὴ ὡς εἰκὸς ἢ περιττεύοντες
τοῦ

1 Η"γουν λόγων) Scribe, ἤγουν λόχων.
2 Α'νδρῶν ιζ΄.) Scribe, ἀ. ις΄.

(a) Cod. Laur. καὶ τὸν ἐφιστάμενον αὐτῆς.
(b) Cod. Laur. κατὰ χώραν.
(c) Cod. Laur. διελόντες.

A 3 Τετρακοσίων) In Checi codice videtur fuiſſe, τριακοσίων.

(d) Cod. Laur. συναριθμήτων.
(e) Cod. Laur, εὔχερες.

τῦ ποσῦ τῶν σνς'. ἀνδρῶν ἀρχήσωσιν 1. ἢ πάλιν, ἐὰν ἀκαίρως ἄλλοις τάγμασιν προςεθῶσιν ὡς ἄτακτος ἀνοφελεῖς εὑρεθῶσιν.

63 Ἀλλὰ τὰ μὲν τάγματα ποιεῖν εἰς ἕκαςον ἀριθμὸν ὡς ἀπαντήσει ἡ τῦ πλήθους χρεία καὶ τὸ πόσον τῶν προσόντων ἀνδρῶν, κατὰ τὴν δύναμιν τῦ κατὰ τὸν καιρὸν εὑρισκομένυ λαῦ. καὶ βάνδον ἔχειν ἴδιον ἕκαςον ἀυτῶν, καὶ ἄρχοντα ἤτοι κόμητα γενναῖον καὶ φρόνιμον καὶ ἀνδρεῖον καὶ κατὰ χεῖρα μάχεσθαι δυνάμενον.

64 Τὰς μέντοι ἀκίας ἑκάςυ τάγματος τῶν πεζῶν παραφυλάττειν ἀπὸ ις' ἀνδρῶν ὀρδινεύεσθαι εἰς τὴν τῆς μάχης κάματον, τὴν δὲ παράταξιν πρὸς τὸ μέρος τῦ εὑρισκομένου ςρατοῦ ποιεῖν.

65 Ταύτην δὲ εἰς τέσσαρα ἴσα μέρη διαχωρίζειν ἐξ ὅσων ἀπαντήσῃ ταγμάτων καὶ ἀκιῶν, ὡς εἴρηται μοι καὶ ἄνωθεν. τυτέςιν εἰς δεξιὸν, ὗ ἄρχει ὁ δεξιὸς μεράρχης, ἤτοι ςρατηλάτης, ὃν τυρμάρχην καλῦμεν. εἰς ἀριςερὸν ὗ ἄρχει ὁ εὐώνυμος τυρμάρχης. καὶ εἰς τὰ ἕτερα δύο μέσα μέρη ὁμοίως ἐν οἷς ἵςαται καὶ τὸ τῦ ςρατηγῦ βάνδον.

66 Δέον δέ ἐςιν ἐκ περισσῦ τῆς παρατάξεως φυλάττειν ὀλίγυς καὶ σκυτάτυς καὶ ψιλὺς ἐν ὑποβοηθείᾳ καὶ ἄρχοντα ἔχειν ἴδιον ἢ παρά συ τότε καθιςάμενον. ἵνα ἐὰν χρεία γένηται εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως ἔξωθεν τῶν καβαλλαρίων, ἢ εἰς τὰς ἁμάξας, ἢ εἰς ἑτέρυς τόπους, μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀρχόντων συντρέχοντος βοηθῶσιν.

67 Χρὴ δὲ ἐὰν ὀλιγώτερος ὑπάρχῃ ὁ ςρατὸς κδ'. χιλιάδων πεζῶν, μὴ ποιεῖν τέσσαρα μέρη τὴν παράταξιν, ἀλλὰ τρία, ἐν τῷ μέσῳ δὲ μέρει τάσσεσθαι τὸ τῦ ςρατηγῦ βάνδον, ᾧ τινι καὶ πείθεσθαι τὰ λοιπὰ βάνδα ὀφείλυσιν.

68 Πρότερον δὲ χωρίσεις εἰς ψιλὺς, τοὺς εἰδότας τοξεῦσαι, ἢ καὶ μαθεῖν δυναμένυς, γοργοὺς, καὶ νεωτέρυς, ἱκανοὺς πηδᾷν ὅπυ βύλονται, ἐὰν μὲν ὑπὲρ τὰς κδ'. χιλιάδας εἰσὶ, τὸ ἥμισυ μέρος εἰ δὲ ὀλιγώτεροι τῶν κδ'. χιλιάδων εἰσὶ, τὸ τρίτον μέρος ἐν ἑκάςῳ ἀριθμῷ. καὶ τότε ὀρδινευθῆναι αὐτοὺς ὥς που καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν εἰς δεκαρχίας, καὶ ἐπιςῆναι αὐτοῖς δεκάρχας χρησίμυς, καὶ ἄρχοντα ἕνα τὸν λεγόμενον ἀρχισαγιττάτωρα 2, ἤγυν ἀρχιτοξότην.

69 Τὸ δὲ μόνον δίμοιρον μέρος ἢ ἥμισυ διαμερίσαι εἰς ἀκίας ἀπὸ ἀνδρῶν ιή. παλαιῶν τε καὶ νέων. ἀκίαι δὲ λέγονται ὥς μοι εἴρηται τὰ λεγόμενα κοντυβέρνια 3. καὶ τὺς μὲν δύο αὐτῶν τὺς ὑποδεεςέρυς ἤτοι τὺς πλειόνας τῶν ις'. εἰς τὰς ἁμάξας καὶ ἑτέρας ὡς εἰκὸς χρείας ἀσχολεῖσθαι. τὺς δὲ ις'. ἵςασθαι ἐν τῇ παρατάξει, καὶ ἐπιςῆναι αὐτοῖς τὺς λοχαγωγὺς 4 λεγομένυς γενναίους καὶ χρησίμυς.

70 Ἐκ τύτων δὲ τῶν ις'. χρησιμωτέρυς ή. ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν τῆς ἀκίας ἤτοι τοῦ λόχυ καταςῆσαι. τὴν γὰρ τῶν ις'. ἀνδρῶν ἀκίαν λόχον ἐκάλυν οἱ παλαιοί. Στῆσαι δὲ αὐτοὺς εἰς τὸ πρῶτον τόπον. καὶ εἰς τὸν δεύτερον, καὶ εἰς τὸν τρίτον, καὶ εἰς τὸν τέταρτον, καὶ εἰς τὴν ἑνδέκατον, καὶ τὸ πεντεκαιδέκατον, καὶ εἰς τὸ τέσσαρις καὶ δέκατον

alias cohortes adiungantur, quasi inordinati milites inutile exsistant.

63 Cohortis tuae numerum facias pro multitudinis tuae ratione, & multitudinem virorum praesentium pro virtute & fortitudine militum tuorum collocato. Vnumquodque autem bandum, sive cohors, praefectum suum comitem habeat strenuum, prudentem, fortem, & manibus consertis ad praeliandum habilem.

64 Contubernia vero singula peditum diligenter observare oportet, ut ex sedecim hominibus fiant ad labores praelii suscipiendos idoneis. Numerum autem aciei pro ratione exercitus & multitudinis tui facias.

65 Hanc vero aciem ex quotcumque fuerit cohortibus & contuberniis, in quatuor (ut supra dictum est) turmas divide: in dextram, cui praeest dexter turmarcha: in laevam, cui laevus turmarcha: & in duas medias turmas, in quibus erit Imperatoris cohors sive bandum.

66 Praeter integram hanc aciem oportet etiam paucos quosdam habere scutatos & velites in subsidiis, qui ducem suum peculiarem habeant, abs te etiam designatum, ut si quando opus fuerit, in extremis oris instructae aciei extra equites sint, vel inter carros, aut aliis in locis cum ducibus excurrentes opem ferant.

67 Oportet autem si minor numerus viginti quatuor millibus peditum sit, universam aciem in tres solum turmas dividere, & in media Imperatoris bandum, sive cohortem collocari oportet, cui cetera banda obediant.

68 Prius autem divides velites in homines, vel sagittandi peritos, vel certe habiles ad discendum, si qui truces adspectu, & iuniores fuerint, & qui per omnia loca, ubi velint, saltare possint. Si enim supra vigintiquatuor millia fuerint, dimidiam illorum partem eliges: sin pauciores fuerint, tertiam uniuscuiusque numeri partem adsumes, & illos in decurias, sive contubernia, ut ante dictum est, divides, illisque decanos bonos, atque idoneos praeficies unumque etiam omnium ducem Praefectum sagittariorum nominabis.

69 Reliquarum duarum partium dimidium, octodecim virorum seniorum simul, & iuniorum contubernia dividas, & duos ex iis octodecim, qui debilissimi sunt, seu potius omnes, qui supra sedecim sunt, ad carros reliquasque sarcinas servandas operam navare oportet: sedecim autem reliquos in acie consistere, & praeesse illic manipulares duces, sive decanos oportet strenuos, atque idoneos.

70 Octo vero ex istis sedecim, qui meliores sunt, primos & postremos contubernii, sive manipuli constituere oportet. Nam sedecim virorum contubernium, manipulum antiqui vocaverunt. Constituere autem eos oportet in primo, in secundo, in tertio, in quarto loco, in XVI, in XV, in XIV, in XIII, ut altitudine ad qua-

1 Ἀρχήσωσιν) Scribe, ἀργήσωσιν.
2 Ἀρχισαγιττάτωρα) Scribe, ἀρχισαγιττάτωρα.
3 Ἀκίαι δὲ λέγονται τὰ λεγόμενα κοντυβέρνια) Haec a glossa esse censeo, neque Checi item codex adgnoscit.
4 Τὺς λοχαγωγὺς) Scribe, τοὺς λοχαγύς.

quatuor hominum numerum deſcripta, firmetur tum frons tum cauda, id eſt, extremum agmen. Reliqui vero octo imbecilliores in medio collocandi ſunt.

71 Iſtos ſedecim nominabis ſeorſim per primos, & ſecundos, vel per praeſtites, & adſtites. Duo autem ex illis binomines erunt, & primus quidem vocabitur lochagus, ſive manipularis dux primus, ſive protoſtates; alter autem vocabitur decarchus, & ſecundus ſive adſtes, & deinceps ſimiliter, ut univerſa acies ex praeſtitibus, & adſtitibus inſtruatur.

72 Vt autem obedire facilius poſſint, & idonee inter ſe vivere, melius eſt illos in duo ſolum contubernia dividere, ut primi, ſive praeſtites ſint cum praefecto manipulari, ſecundi autem vel adſtites ſint cum decano; ita fiet, ut quamquam in vitae cultu ſeparantur, in acie tamen adunati iſti ſedecim, conſilio mandatoque manipularis praefecti obtemperent. Hoc modo acies optime conſervatur, & illi facillime obedientes erunt.

73 Vtile autem eſt, ſi id fieri poteſt, non ſolum ſecundum virtutem, vel ſtrenuitatem unumquodque contubernium ſcutatorum ordinare, verumetiam iuxta aetatem, ut proveƈtiores aetate, ſi anteponantur, magis parentem, atque obedientem manipulum faciant. Vt vero ne omnia vel ad ſtrenuitatem, vel ad aetatem referamus, oportet eos, qui alacriores, & generoſiores ſunt, in fronte, & cauda, ideſt, extremo contubernio, imbecilliores autem in medio, quemadmodum praediximus, collocari.

74 Propterea autem antiqui ex ſedecim viris peditibus contubernium in militia deſignaverunt; quoniam hic numerus tum idoneus eſt quem tranſire non oportet, tum in omni militari uſu facile, & nullo negotio dividitur, & ſecatur uſque ad unum virum. Atque haec quidem de exercitus diviſione & conſtitutione, & de Ducibus huic praefectis tum maioribus, tum minoribus, a nobis dicta ſint.

CAP. V.

De Adparatu armorum.

1 MAndamus dignitati tuae, ut omnem adparatum bellicum ad pedeſtres, & equeſtres copias ſpectantem accures, ut integra, minimeque defecta ſint, ſed ad omnem opportunitatem, uſumque bellicum parata.

2 Hoc autem partim per teipſum, partim per Praefectos tuos tum maiores, tum minores efficies, ad univerſi exercitus, qui ſub ditione tua eſt, armaturam, & praeparationem.

3 Arcus cum Corytis ſuis, ſagittas cum cucuris, ſpathas acutas, & ſamiatas. Scuta, nempe ſcuta maiora, quae thurei adpellantur, & ſcuta minora peditum, quae peltae, ideſt, cetrae nominantur; & ſcuta quaedam ferro rotundo ſignata; haſtas parvas praeterea octo cubito-

κατον ϗ εἰς τ̓ τρισκαιδέκατον. ἵνα ϗ μέχρι τεσσάρων ἀνδρῶν μεριζομένου τοῦ βάθους, ἤτοι τοῦ πάχους τ̓ ἀκίας, ἐν δυνάμει ὑπάρχει ἡ οὐρὰ αὐτῆς ϗ τὸ μέτωπον. τοὺς δὲ λοιποὺς τοὺς ὑποδεεςέρους ἐν τῷ μέσῳ αὐτῆς τάξαι.

71 Τούτους δὲ τοὺς ις΄. ὀνομάσαι ἕνα παρ' ἕνα ἀπὸ πρίμων, ϗ σεκούνδων, ἤτοι προτοςατῶν 1 ϗ ἐπιςατῶν. τοὺς δὲ δύο ἐν αὐτοῖν ἀπὸ δύο ἔχειν ὀνομάτων, καὶ τὸν μὲν πρῶτον καλεῖσθαι λοχαγὸν ϗ πρωτοςάτην, τὸν δὲ δεύτερον δεκάρχην ϗ σέκουνδον ἤγουν ἐπιςάτην, ὥςε εἶναι τὸν ὅλον ςίχον ἐκ πρωτοςατῶν καὶ ἐπιςατῶν συγκείμενον.

72 Ἵνα δὲ ϗ ἄρχεσθαι εὐκόλως δύνωνται, ϗ ἁρμοζόντως συνδιάγειν ἀλλήλοις, κάλλιόν ἐςιν μᾶλλον τούτους εἰς δύο μόνα κοντουβέρνια γίνεσθαι. ἵνα οἱ μὲν πρίμου ἤγουν οἱ πρωτοςάται ὦσι μετὰ τοῦ λοχαγοῦ, οἱ δὲ σέκουνδοι ἤγουν οἱ ἐπιςάται μετὰ τοῦ δεκάρχου. οὕτω μέντοι ὥςε κἂν ἐν τῇ διαγωγῇ διαιρῶνται ἀλλ' οὖν ἐν τῇ τάξει ἡνωμένοι ὄντες οἱ ις΄. τῇ βουλῇ καὶ γνώμῃ τοῦ λοχαγοῦ πείθονται. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ τάξις φυλάττεται, καὶ εὐκόλως ἄρχεσθαι δύνανται.

73 Χρήσιμον δέ ἐςιν, ἐὰν δέχηται, μὴ μόνον κατὰ ποιότητα ἤγουν εὐψυχίαν ὀρδινεύειν τοὺς ις΄. καθ' ἑκάςην ἀκίαν τῶν σκουτάτων ἀλλὰ ϗ κατὰ ἡλικίαν. ἵνα οἱ μακρότεροι ἔμπροσθεν τασσόμενοι εὐτακτοτέραν τὴν παράταξιν ἀποδείξωσιν. εἰ δὲ μὴ ἅπαντα πρὸς ἡλικίαν ϗ ἀνδρείαν πάντως, ὡς εἴπομεν, τοὺς εὐψυχωτέρους ϗ γενναιοτέρους ἑκάςης ἀκίας δέον ἐςὶν εἰς τοὺς ἔμπροσθεν ϗ ὄπισθεν τόπους τάττεσθαι· τοὺς δὲ ὑποδεεςέρους εἰς τὸ μέσον αὐτῶν καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρόπον.

74 Ὥςε οὖν διὰ τοῦτο ϗ οἱ ἀρχαῖοι ἀπὸ ις΄. ἀνδρῶν πεζῶν τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν ἤτοι τῶν ὀρδίνων ὥρισαν ἐν ταῖς μάχαις, ἐπειδὴ καὶ τὸ μέτρον ἀρκοῦν ἐςιν, ὅπερ ὑπερβαίνειν οὐ χρὴ, καὶ ἐν ταῖς χρείαις εὐτάκτως καὶ συντόμως μερίζεται, ϗ λεπτύνεται μέχρις ἑνὸς ἀνδρός. τοσαῦτα μὲν οὖν ϗ περὶ τῆς τοῦ ςρατοῦ διαιρέσεώς τε καὶ καταςάσεως, καὶ τῶν ἐπὶ τούτων τεταγμένων ἀρχόντων μικρῶν τε καὶ μεγάλων διωρισάμεθα.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ έ.

Περὶ ὅπλων.

1 ΚΕλεύομεν μέντοι νῦν τῇ ὑμῶν ἐνδοξότητι τῶν εἰς τοὺς πολέμους συντεινόντων ὅπλων τε καὶ ἀποσκευῶν πεζικῇ τε καὶ καβαλλαρικῇ ςρατιᾷ φροντίσαι, ὥςε ταῦτα διαμένειν ἀδιάλειπτα, ϗ πρὸς τὴν κατεπείγουσαν τῷ καιρῷ χρείαν ἕτοιμα.

2 Τοῦτο δὲ ποιεῖν, τὸ μὲν διά σου αὐτοῦ, τὸ δὲ διὰ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων μικρῶν καὶ μεγάλων, εἰς ὅπλισιν καὶ ὑπηρεσίαν τοῦ ὑπὸ τὸ σὸν θέμα μαχίμου ςρατοῦ.

3 Οἷον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν, σαγίττας μετὰ κουκούρων, σπαθία ἠκονημένα, ϗ σεσαμιωμένα, σκουτάρια, καὶ ἕτερα σκουτάρια μεγάλα, ἅτερ λέγονται θυρεοὶ, ἕτερα σκουταρίσκια τῶν πεζῶν τὰ ποτὲ λεγόμενα πέλται, ἕτερα σκουτάρια σιδηρὰ ςρογγύλα σεσαμιωμένα, κοντάρια μι-

1 Πορωςατῶν] Scribe, πρωτοςατῶν.

ρια μικρὰ ὀκτάπηχα. ἦσαν δὲ ποτὲ ῥωμαίοις καὶ μακεδόσι κοντάρια ἄχρι πηχῶν ιϛ΄. ἅπερ ἡ νῦν χρεία ὐκ ἀπαιτεῖ. τὸ γὰρ κατὰ τὴν ἑκάϛου τῶν μεταχειριζομένων δύναμιν ὅπλον σύμμετρόν τε ϗ χρήσιμον ῥιπτάρια 1. τζικούρια καὶ ἕτερα τζικούρια ἀμφίστομα, ἐφ᾽ ἑνὸς μέρυς οἱονεὶ σπαθίον, ἐπὶ δὲ τὸ θηκαρίων αὐτῶν δερματίνων ϗ βασαγίων. παραμηρία· μαχαίρας μεγάλας μονοστόμυς.

4 Λωρίκια μέχρι ϛραγάλων, ἀνασυρόμενα διὰ λωρίων ϗ κρικελλίων, μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν δερματίνων, ϗ εἰ δυνατὸν πάντα ἁλυσίδετα. εἰ δὲ μή γε, τινὰ αὐτῶν ϗ διὰ κερατίνης ὕλης ἢ βυβαλικῶν δερμάτων καταξήρων. ἐπιλωρικὰ ἱμάτια. κλιβάνια σιδηρὰ, ἢ ϗ ἐξ ἑτέρας ὕλης ὡς εἴρηται, κασσίδας τελείας· ποδόψελλα χειρόψελλα σιδηρὰ, ἢ καὶ ἐξ ἑτέρας ὕλης, διὰ τοὺς μὴ ἔχοντας περιτραχήλια ἁλυσίδετα, σιδηρὰ, ἐνδεδυμένα, ἔσωθεν ἀπὸ ἐρίυ ϗ ἔξωθεν λινοῦ. νευρικὰ τὰ ἀπὸ κενδύκλων, γινόμενα, ϗ αὐτὰ ἀντὶ λωρικίων τοῖς μὴ ἔχυσι σιδηρά. κένδυκλα Φαρδέα ἐνδύοντα τὸν ϛρατιώτην μετὰ τῶν ὅπλων. σωληνάρια μετὰ μικρῶν σαγιτῶν ϗ κυκούρων αὐτῶν σφενδόβολα· σελλοπούγγια μεγάλα· πυρέκβολα ϗ ἴσκας 2· λωρόσοκα. πέδιλα σεληναῖα σιδηρὰ μετὰ καρφίων αὐτῶν. ῥινία, συβλία 3· προμετώπια ἵππων, ϛηθάρια ἵππων ἢ σιδηρὰ, ἀπὸ κενδούκων. περιτραχήλια ἵππων ὁμοίως.

5 Φλάμυλα μεγάλα. Φλαμυλίσκια τῶν κονταρίων, βάνδα διαφόρως βεβαμμένα, βούκινα 4 μικρὰ καὶ μεγάλα, δρέπανα, ἀξίνας, Φαλκίδια, πελέκια, σκέπαρνα, τριβόλυς ἀναδεδεμένας σφηκώμασι δεδεμένοις εἰς ἥλυς τελέυς.

6 Α᾽μάξας εὐθάλεις Φερούσας ἑτοίμως τὴν ἀναγκαῖαν εἰς χρεῖαν ἀποσκευὴν, οἷον τά τε ἀρημένα ἔργα. ϗ χειρόμυλα, ϗ πριόνια, ϗ ὀρύγια, ϗ σφυρὰς, πτυάρια. κοφίνυς, κιλίκια. ϗ εἴ τι ἄλλο πρὸς Φοσσάτυ ἔξωθεν Φυλακὴν καὶ περιβολὴν ἐπινοηθῇ τῷ ϛρατηγῷ δι᾽ ἐλαφροτέρας ὕλης μεμηχανημένον.

7 Ε᾽τέρας ἁμάξας ἐχούσας τοξοβαλλίϛρας, μαγγανικὰ ἀλακάτια ἑκατέρωθεν ϛρεφόμενα βαλλιϛαρίυς ἐμπείρυς ἤτοι μαγγαναρίυς, λεπτυργούς, χαλκεῖς μετὰ τ ἐργαλείων αὐτῶν. ἑτέρας ἁμάξας λόγυ ἀρμαμέντυ. ἑτέρας ἁμάξας τὰς Φερούσας διαϛροφάς 5. ϗ τὰ ἐκ περιοσῦ ἅρματα ὅσα ἡ χρεία καλεῖ, ϗ ἐϛι ὑποζύγια, ϗ ἵππυς σαγμάρια, σκευοΦόρια, ϗ αὐτὰ ϗ τὰ ἄλλα πάντα ὄργανα, ὅσα ἡ συνήθεια τῦ Φοσσάτυ παρακέλεσθαι.

8 Πρὸς δὲ πολιορκίας ϗ μαγγανικὰ διάφορα. ϗ σκάλας ξυλίνας ϛυϛελλομένας, ϗ ἕτερα μηχανικὰ ὄργανα ἐπινοήσεις.

9 Εἰ δὲ πρὸς ποταμὺς ἢ λίμνας, ϗ ναυκέλια, ἤγυν πλοία μικρὰ, ἢ ἀπὸ βυρσῶν κατασκευα-

bitorum. Erant autem Romanis, & Macedonibus hastae sedecim cubitorum longitudine, quas nunc usus noster non requirit, sed singula iam pro utentis viribus, ac robore arma apta, atque idonea fiunt. Rhictaria tzicuria bidentia, altera ex parte habentia aciem quasi spathae, altera ex parte quasi hastae cuspidem, cum thecis ex pellibus, & bastagia, femoralia, idest, gladios magnos unam solum aciem habentes.

4 Lorica, idest, galeae usque ad iugulum demissae loris, & annulis cum thecis coriaceis; & si fieri potest, omnia sint catenata; sin minus, quaedam ex illis cornea aliqua materia, vel siccatis bubalorum pellibus iunctis; superloricas vestes, clibania ferrea, vel ex alia quapiam, ut dictum est materia. Cassides integras, manicas, ocreas ferreas, vel ex alia quapiam, ut dictum est materia, propter eos, qui non habent collaria catenata ferrea, tecta intus lana, foris lino; nervos, & lora a cenduclis, quae & ipsa sint galearum vice, iis qui ferrea cenducla non habent. Fardea induat miles cum armis, solenaria cum parvis sagittis, & cucuris ipsis; fundas, sellopungia magna, pyrecbola, idest, ignem iacentia, iscas, lorosacca, pedila, idest, calceos lunatos ferreos cum ipsis carphiis; rhinia, sugila, frontalia, equorum pectoralia ferrea, vel a cenduclis facta, & equorum collaria similiter,

5 Flamula magna, & flamula parva hastarum, banda varie tincta, cucina parva, falces magnas, secures, phalcia, bipennes, ascias, tribulas fasciis quibusdam adstrictas, quae clavis quibusdam adpendantur.

6 Carros leves, atque ad omnem necessarium usum, & commeatum expeditos, ad omnia nempe opera, ad molas manuarias, prionia, orygas, malleos, pryaria, cophinos, cilicia, & si quid aliud ed fossati, seu castrorum externam custodiam, & ad ambitum conservandum leviori aliqua materia confectum a duce excogitari potest.

7 Alios currus habentes sagittarios, manganica alacatia utrimque conversa, balistarios peritos quos maganarios adpellant, caelatores, fabros aerarios cum officinis suis; alios currus armamenti plenos, alios currus commeatum ferentes, & alios praeterea superfluos currus quot opus est; iumenta praeterea sagmaria, idest, sarcinaria, & equos sagmarios, & alia instrumenta iis similia, quae fossatum, idest, castra ad usum suum requirit.

8 Ad obsidiones, manganica diversa habere oportet, & scalas ligneas contractas, & alias permultas machinationes quascumque excogitare possis.

9 Ad fluvios, & lacus naviculas, idest, navigia parva, vel ex coriis confecta, vel naturae vi

1 Ρ᾽ιπτάρια] In Codice Checi videtur fuisse, ῥικτάρια. Sed ῥιπτάρια melius est. Vide Glossarium Rigaltii, & nostrum.

2 Παρέκβολα, ϗ ἴσακας) Scribe, πυρέκβολα, καὶ ὕσκας. Constantinus in Tacticis. Σφενδοβόλα μεγάλα, πυρέκβολα, ϗ ὕσκαι. Iam ὕσκα, est *fomes*, *ignitabulum*. Suidas: ὕσκα, ὀφάριον, ϗ ξῦλον ἐν ᾧ ἅπτεται πῦρ.

3 Συβλία] In Codice Checi videtur fuisse συγλία, & sic semper scribitur in Glossis Graecobarbaris.

4 Γύκινα] Male in Checi Codice, κύκινα, qui etiam non adgnoscit ista, ϗ μεγάλα.

5 Διαϛροφάς.] Scribe, διατροφαί.

rae vi quadam fabricata. Excogitabis etiam, praeparabis tentas, & ategias, idest, integumenta cum suo ipsorum adparatu, quibus pluviarum, & aestuum vim possis depellere.

10 Rei navalis praefectum oportet naves parare, partim bellatrices, partim equorum vectrices, partim sarcinarias, ad omnia arma bellica, & omnem adparatum nauticum vehendum.

11 Quum hic adparatus omnis, qui superius a me memoratus est, partim abs te ipso, partim ab aliis sub tuo dominatu praefectis suppeditatus, & suffectus sit, arma partim ad propulsandos hostes, partim ad proeliantium militum defensionem, partim ad aliarum rerum usum, atque occupationem paranda sunt.

12 Maxime autem armorum bellicorum curam geres, ut splendida, & acuta ad hostes perterrefaciendos conserventur. Haec omnia diligenter praeparabis, ut in promtu esse possint ad usum belli iis, qui se pro virtute armant contra hostes; & nequaquam illud tempus, in quo acies instrui debet, tempus praeparandorum armorum facias. Haec, & si qua alia a nobis propter oblivionem praetermissa sunt, necessario debes praeparare; si vero aliquid excogitare possis, Deo gratiae agendae, & solertiae tuae sunt.

13 Ante omnia autem Dei timorem, ingenium celere, mentem honestam in omni tempore, & loco in omni te habeas, & ad omnia teipsum paratum esse praecipimus.

14 De armorum igitur adparatu, quantum hucusque nostra suppetit memoria, tuae dignitati explicuimus. De pedestri autem, & mixta acie postea dicemus. Nunc vero quemadmodum unumquemque separatim virum equestrem in exercitationibus, & omnino in ipso belli tempore, & qualia necessario tecum ad bellum adsportare oportet, dicemus.

CAP. VI.

De Armatura equestrium, & pedestrium.

1 OPortet igitur armari milites a suis ipsorum praefectis, & quae idonea sunt, & ad usum castrensem accommodata, sive hibernis, sive aestivis parari, ut unusquisque tum praefectus tum miles, pro virtute, ac dotibus suis aequa proportione habeant, potissimum autem praefecti a turmarcha incipientes usque ad centurionem, & quartanum. Tu vero in primis, atque etiam copiae praeterea tuae, aliquid habeatis prae ceteris eximium.

2 Habere autem eos oportet, sigillatim armaturam talem; Zabas integras, & talares revolu-

σκευασμένα, ἢ κατὰ φύσιν. φροντίσεις δὲ ϗ ἑτοιμάσῃς ϗ τὰς λεγομένας τένδας, ϗ ἀτεγέας 1, μετὰ τ͂ αὐτῶν ἐξοπλίσεως ἐν αἷς καὶ ὑέτων ϗ καυμάτων ὅτε χρεία ἕξεις ἐλευθερίαν.

10 Τοῖς δὲ ναυμάχοις στρατηγοῖς καὶ ναῦς παρασκευάζειν ἐξωπλισμένας, τὰς μὲν μαχίμους, τὰς δὲ ἱππαγωγὺς, τὰς δὲ σκευοφόρους, ἅμα τῇ περὶ αὐτὰς ἁπάσῃ χρειώδη πανοπλίᾳ ϗ ἀποσκευῇ παρακελευόμεθα.

11 Τῶν δὲ ἀπαριθμημένων σοι παρασκευῶν ἀνωτέρω τῶν ϗ ὀφειλουσῶν τινῶν μὲν παρά σου, τινῶν δὲ παρὰ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων ϗ στρατιωτῶν πορέζεσθαι, τὰ μὲν ὅπλα ἕξεις εἰς ἄμυναν τῶν πολεμίων, τὰ δὲ εἰς φυλακὴν τῶν μαχομένων στρατιωτῶν, τὰ δὲ εἰς τὴν ἄλλην χρείαν αὐτῶν ϗ ὑπηρεσίαν.

12 Καὶ μάλιστα τῶν πολεμικῶν ὅπλον ἐπιμελήσῃ, ὡς ἂν διαφυλάττονται πάντοτε λαμπρὰ ϗ τετιγμένα πρὸς κατάπληξιν τῶν πολεμίων. ταῦτα πάντα προευτρεπίσεις, ἵνα ἐν ἑτοίμῳ ὦσιν τοῖς ὑπὲρ ἀρετῆς χεῖρας ὁπλίζουσι κατὰ τῶν πολεμίων ϗ μὴ τὸν παρατάξεως καιρὸν παρασκευῆς καιρὸν ἀναγκάζῃ τε οἰεῖσθαι. ταῦτα δὲ, ϗ ἄλλα ὅσα ἡμῖν παραλέλειπται διὰ λήθην ἐξ ἀνάγκης ὀφείλῃς παρασκευάζειν. εἰ δέ τι πλέων εἰς ὅπλων παρασκευὴν ἐπινοήσεις, τῷ Θεῷ χάρις, καὶ τῇ σῇ ἀγχινοίᾳ.

13 Πρὸ δὲ πάντων καὶ μετὰ πάντων φόβον Θεοῦ, ϗ διάνοιαν ὀξεῖαν, ϗ σπουδαίαν γνώμην ἐν παντὶ ἔχειν καιρῷ ϗ τόπῳ, ϗ πράγματι, ϗ πρὸς ἅπαντα ἕτοιμον εἶναι παρακελευόμεθα.

14 Περὶ μὲν οὖν τῆς τῶν ὅπλων παρασκευῆς, ὦ στρατηγὲ, καθόσον ἡμῖν τέως ἡ ἐχωρήγησεν μνήμη ὑποθέμεθα τῇ σῇ ἐνδοξότητι. ἑξῆς δὲ περὶ μὲν πεζικῆς καὶ συμμίκτου τάξεως ὕστερον ἐροῦμεν. νῦν δὲ ὅπως ὁπλίσεις τ͂ ἕκαστον ἄνδρα καβαλλάριον 2 στρατιώτην ἔν τε ταῖς γυμνασίαις, καὶ τὸ τέλειον ἐν καιρῷ πολέμου, καὶ ὁποῖα κατὰ τὸ ἀναγκαῖον δεῖ φέρειν παρασκευάσῃς, ἤδη ἐροῦμεν.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ϛ΄.

Περὶ ὁπλίσεων καβαλλαριῶν, καὶ πεζῶν.

1 ΔΕΙ τοίνυν ὁπλισθῆναι τοὺς στρατιώτας διὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ἀρχόντων, ϗ τὰ ἐπιτήδεια τῷ καιρῷ εἴτε παρὰ χειμάδιον, εἴτε φοσσάτου, παρασκευάζεσθαι τὰ πρὸς ἀναγκαίας χρείας τῆς ἐκστρατείας ϗ ἔχειν ἅπαντας ἀναλόγως ἄρχοντάς τε ϗ ἀρχομένους πρὸς τὴν ἑκάστου ποιότητά τε ϗ δύναμιν, καὶ μάλιστα τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν ἀπό τε τουρμάρχου, ϗ μέχρι κεντάρχου ϗ τετράρχου, ϗ κατὰ ἐξαίρετον σεαυτὸν, ϗ τὴν ὑπό σε προέλευσιν.

2 Ἔχειν δὲ αὐτοὺς δεῖ τ͂ ἕκαστον ἄνδρα ὅπλισιν τοιαύτην. ζάβας 3 τελείας μέχρι τοῦ ἀστραγάλου

1 Καὶ ἀτεγέας) Perperam erat in Codice Palatino, ϗ ἀτελγέας. Vide Glossarium doctissimi Rigaltii.

2 Καβαλλάριον] Haec vox, νοθεύει. Nam agit sequenti titulo non minus de pedestri armatura, quam de equestri. Et in prooemio, ubi huc respicit, promittit, τὴν ἑκάστου μαχομένων ὅπλισιν. Ergo legendum simpliciter, ἕκαστον ἄνδρα στρατιώτην.

3 Ζώβας] Scribe, ζάβας, Vide Glossarium nostrum.

γάλου ἀνασυρομένας δὲ διὰ λωρίων καὶ κρικελλίων, μετὰ τῶν θηκουρίων αὐτῶν. ἔχειν δὲ καὶ κασσίδας σιδηρᾶς στιλπνὰς διὰ παντὸς ἐχούσας ἄνωθεν εἰς τὰς κορυφὰς τουφία μικρά. τοξάρια δὲ ἕκαστον κατὰ τὴν ἰδίαν ἰσχὺν καὶ οὐχ ὑπὲρ αὐτὴν, μᾶλλον δὲ καὶ ἁπαλώτερα, ἔχοντα θηκάρια πλατέα ἵνα ἐν καιρῷ τεταγμένα [1] χωρεῖν τὰ τοξάρια εὐδυνατόν ἐστι ἑαυτοῖς, ἔχειν δὲ καὶ χόρδας ἐκ περισσοῦ ἐν τοῖς πουγγίοις αὐτῶν. κούκουρα μετὰ σαγιττῶν καὶ σκεπασμάτων αὐτῶν ἐπιτήδειαν χωροῦντα ἀπὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγιττῶν. ἐν δὲ τοῖς τοξοζωνίοις [2] ῥινία καὶ συβλία. ἔχειν δὲ καὶ κοντάρια καβαλλαρικὰ, μακρὰ, ἔχοντα λωρία κατὰ τὸ μέσον μετὰ φλαμούλων. ἔχειν δὲ καὶ σπαθία ἀποκρεμάμενα τῶν ὤμων αὐτῶν κατὰ τὴν τὸν ῥωμαικὴν τάξιν, καὶ ἕτερα παραμήρια, ἤτοι μαχαίρας διεζωσμένας.

3 Ὅσοι δὲ μὴ οἴδασι τοξεύειν νεώτεροι, ἐχέτωσαν κοντάρια μετὰ σκουταρίων τελείων. εἰ δὲ καὶ χειρομάνικα σιδηρὰ, ἃ λέγεται χειρόψελλα τινὲς κλήσωνται λίαν χρήσιμον. ἔχειν δὲ καὶ μικρὰ τουφία κατὰ τῶν ὀπισθελλίνων [3] τῶν ἵππων, καὶ φλάμουλα μικρὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν κατὰ τῶν νόμων [4]. ὅσον γάρ ἐστιν εὔσχημος ἐν τῇ ὁπλίσει αὐτοῦ ὁ στρατιώτης, τοσοῦτον καὶ αὐτῷ προθυμία προσγίνεται, καὶ τοῖς ἐχθροῖς δειλία.

4 Εἰ δυνατὸν δὲ καὶ θώρακας ἔχειν, οἵ τινες καλοῦνται νῦν κλιβάνια, καὶ αὐτὰ στιλπνὰ, καὶ λαμπρά. καὶ περικνημίδας, ἅτινα λέγεται νῦν ποδόψελλα. καὶ πτερνιστῆρας ἐνίοτε. ἔχειν δὲ καὶ ἐπιλώρικα ὅτε χρεία ἐπενδυόμενα.

5 Πάντας δὲ τοὺς νεωτέρους ῥωμαίους ἄχρι τεσσαράκοντα ἐτῶν ἀναγκάζεσθαι, εἴτε λόγον οἴδασι τοξεῦσαι εἴτε καὶ μετρίως, τοῦ πάντως τοξοφάρετρα φορεῖν. τῆς γὰρ τοξείας παντελῶς ἀμεληθείσης καὶ διαθεσούσης ἐν τοῖς ῥωμαίοις τὰ πολλὰ νῦν εἴωθε σφάλματα γίνεσθαι.

6 Ἔχειν δὲ καὶ κοντάρια δύο, ἵνα τοῦ ἑνὸς ὡς εἰκὸς ἀστοχοῦντος ἔχει τὸ ἄλλο εἰς χρῆσιν, τοὺς δὲ ἀπειροτέρους ἁπαλώτερα ἔχειν τοξάρια. κἂν γὰρ οὐκ οἴδασι τοξεύειν, τῷ χρόνῳ ἐπιτηδεύουσι μαθεῖν, ὅπερ τῶν ἀναγκαίων,

7 Εἰ δὲ δυνατὸν καὶ ἀκόντια ἤτοι ῥικτάρια ἔχειν ἕως δύο, ἵνα ἐν καιρῷ καὶ ἀκοντίσῃ κατὰ τοῦ πολεμίου. καὶ τὸν μὲν ἱππέα στρατιώτην οὕτως ὁπλίσεις.

8 Τοὺς δὲ ἵππους καὶ μάλιστα τῶν ἀρχόντων, καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων, προμετώπια ἔχειν, καὶ στηθάρια, ἢ σιδηρᾶ, ἢ ἀπὸ κενδούκλων, εἶον νευρικά. καὶ σκέπεσθαι τὰ στήθη καὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν. εἰ δυνατὸν, καὶ τὰς κοιλίας διὰ μικρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀφελέτρων τῆς σέλας. μεγάλων γὰρ ταῦτα κινδύνων πολλάκις τοὺς ἵππους διασώζουσι, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς ἐπ' αὐτῶν ὀχουμένους. ταῦτα δὲ ἔχειν καὶ μάλιστα τοὺς προτασσομένους ἐν τῇ μάχῃ.

9 Καὶ αἰσέλλαι δὲ ἐχέτωσαν ἐπισέλλια δασέα καὶ μεγάλα, καὶ τὰ χαλινάρια αὐτῶν ἐπιτήδεια ἔστωσαν, καὶ ἰσχυρά.

10 Εἰς δὲ τὰς σέλλας τὰς δύο σιδηρᾶς σκάλας,

volutas iterum per lora, & annulos cum thecis ſuis; habeant & caſſides ferreas ſplendidas, quae omnino in vertice habeant tuphia quaedam parva. Arcus etiam ſingulorum viribus idoneos, non ſupra vires, ſed potius infra vires utentium, corytos, ideſt, thecas arcuarias habentes latas, ut opportune quum uſus fert educere e corytis arcus poſſint. Habeant etiam chordas, ſive nervos multos in pungiis ſuis. Cucura ſagittarum integumentorum idonea, quae capiant triginta, ſive quadraginta ſagittas. In toxozoniis, ideſt, in zonis arcuariis, rhinia, & zuglia. Habeant autem contaria, ideſt, haſtas equeſtres longas, in medio habentes lora quaedam cum flammulis; habeant praeterea ſpathas Romano more ab humeris illorum pendentes, & parameria, ideſt, gladios ſibi accinctos.

3 Quicumque autem adoleſcentes ſagittarum iaciendarum imperiti ſunt, habeant contaria, ideſt, haſtas cum ſcutis integris. Non inutile autem erit, ſi chiromanica, & chiropſella, ideſt, manicas ferreas habeant. Habeant etiam & parva tuphia in opiſthelinis equorum, & flammula parva ſupra zabas in humeris. Quanto enim decentior in armatura ſua miles eſt, tanto maior illi alacritas, & hoſtibus formido vehementior aderit.

4 Si fieri poteſt habeant clibania, quos thoraces vocant, eoſque illuſtres, ac ſplendidos; & ποδοψέλλα, & πτερνιστῆρας, quae ocreae nominantur, & ſuperloricas, ſi quando opus illis, induant.

5 Omnes autem adoleſcentiores Romanos uſque ad quadraginta annorum aetatem, quamquam parum, vel nihil ſciant ſagittarum iaciendarum, coges arcum, & pharetram geſtare; poſtquam enim ars ſagittaria contemta, ſpretaque eſſe cepit, permultae Romanis offenſiones accedebant.

6 Habeas etiam haſtas duas, ut altera deficiente, altera ſtatim uti poſſis. Imperitioribus arcus imbecilliores dato; quamquam enim ſagittas iacere neſciunt, tempore tamen diſcere conabuntur, quod in primis conducibile eſt.

7 Si id commode fieri poteſt, rhictaria, ideſt, iacula in hoſtes coniiciant. Equitem igitur ad hunc modum armabis.

8 Equi autem, ſed praefectorum potiſſimum, reliquorumque lectorum virorum, pectoralia, & frontalia vel ferrea, vel ex cenduclis facta habeant, vel quae ex nervis efficiuntur, & pectora illorum, & colla, ſi fieri poſſit, & ventres perparva quaedam apocremaſmata eorum, quae feletra ſellarum dicuntur; a magnis enim ſaepe periculis equos liberant, atque adeo ipſos equites. Haec in primis habeant illi, qui ceteros in bello ante eunt.

9 Et ſellae habeant epiſelia hirſuta, & magna. Fraena autem illorum idonea ſint, & fortia.

10 Ad ſellas duas ferreas ſcalas & loroſocum,

1 Τεταγμένα) Scribe, τεταμένα.

2 Ἐν δὲ τοῖς τοξαρίοις] In Checi Codice videtur fuiſſe, ἐν δὲ τοῖς τοξοζωνίοις. Recte. Conſtantinus. Βαστάζετωρος δὲ εἰς τὰ ζωνάρια τῶν τοξαρίων ῥινία καὶ συβλία.

A

3 Καὶ τὰ τῶν ὀπισθελίνων] Scribe, κατὰ τῶν ὀ.

4 Τῶν νόμων) Scribe, τῶν ὤμων.

cum, & pedilum, & sellopungium, ut quo tempore advocatur aliquis sufficere sumtum duorum, aut trium dierum possit; & tuphia ad opisthelinas quatuor, & verticalia, equi tuphium, & similiter ὑπογήνειον, idest, summentum.

11 Omnino autem equitem habere oportet tzicurem ancipitem, unam aciem instar cuspidis hastae longam, & acutam in sella cum theca coriacea pendentem.

12 Vestes militum sive lineae, sive laneae, sive ex alia materia, latas esse oportet, ut ad equitandum non impediantur, & tegant praeterea genua illorum, & magis decori fiant.

13 Oportet vero cenducla habere lata admodum, quae habeant etiam manicia lata, ut quum armantur illi, & gestant zabas, atque arcus, si, quemadmodum saepe fit, contingat pluviam esse, aut aerem humidiorem, currum suum conservent, & non impediantur, sive arcubus, sive scutis uti voluerint. Sunt vero etiam cenducla in explorationibus & vigiliis pernecessaria; non adparent enim zabae hostibus, ipsis cenduclis tectae. Resistunt etiam impetui sagittarum.

14 Mandamus etiam, ut in unoquoque contubernio & falces, & secures habeant ad necessarios usus.

15 Cohortium autem praefectos, sive milites, qui potentiores sunt cogere oportet pueros sibi conquirere sive servos, sive liberos, & diligenter in tempore rogae, & adnomii, idest, descriptionis nominum, pueri illorum & currus describantur, & conquirantur, ut ne contemtis iis adolescentibus administris ipso belli tempore ex ipsis militibus ad tuldum, idest, impedimenta conservanda cogantur separare, & pauciores fiant, qui in ipso proelio dimicent.

16 Si vero quidam, quemadmodum verisimile est, non adeo locupletes sunt, ut sibi sufficere pueros administros possint, necesse est quatuor, aut quinque militibus tenuioribus unum aliquem administrum, qui illis operam det, tribuere.

17 Pari modo pro sagmariis, idest, sarciniis facere oportet, quorum magnus est usus propter zabas, & tentas illorum.

18 Mandamus, ut capita uniuscuiusque bandi, idest, cohortis, unius coloris sint; & flammula uniuscuiusque turmae, & uniuscuiusque drungi, idest, cohortis milliariae, unius quoque coloris sint.

19 Vt vero unaquaeque cohors suam ipsius cohortem, idest, bandum facile adgnoscat, oportet alia quaedam privata signa capitibus adiungere, ut ex illis tum per turmas, tum per drungos, tum per banda cognosci possint.

20 Omnia autem turmarcharum signa tum diver-

λας, ϗ λωρόσοκον 1, ϗ πέδικλον, ϗ σελλοπούγγιον, ἐν ᾧ καιρῷ καλοῦντός τινος δυνατόν ἐστι καὶ τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν δαπάνην χωρῆσαι. ϗ τουφία δὲ εἰς τὰς ὀπισθελλίνας τέσσαρα. καὶ κορυφάδιον τοῦ ἵππου τουφὶν 2, ϗ ὑπογήνειον ὁμοίως.

11 Πάντως δὲ ἔχειν δεῖ τὸν καβαλλάριον στρατιώτην ϗ τζικούριν δίστομον τὸ ἓν στόμα τάξιν ξίφους κονταρίου, μακρὸν, καὶ ὀξὺ, ἀποκρεμάμενον μετὰ θηκαρίου δερματίνου ἐν τῇ σέλλᾳ.

12 Τὰ δὲ ἱμάτια τῶν στρατιωτῶν, εἴτε λινᾶ εἰσὶν, εἴτε ἐξ ἐρίου, ἢ ἑτέρας ὕλης πλατέα δεῖ εἶναι, ἵνα ἐν τῷ καβαλλικεύειν μὴ ἐμποδίζονται. ἀλλὰ ϗ σκέπωνται δι' αὐτῶν τὰ γόνατα αὐτῶν, ϗ εὐσχήμονες φαίνωνται.

13 Χρὴ δὲ ϗ κένδουκλα ἔχειν πλατέα πάνυ ἔχοντα μανίκια πλατέα, ἵνα ἐν τῷ ὁπλισθῆναι αὐτοὺς καὶ φορεῖν τὰς ζάβας ϛ τὰ τοξάρια, ἐὰν, ὡς εἰκὸς, συμβῇ βροχὴν γίνεσθαι, ἢ ὑγρότερον τὴν ἀέρα ἐκ τῆς δρόσου, φοροῦντες αὐτὰ ἐπάνω τῶν ζαβῶν καὶ τῶν τοξαρίων φυλάττωσι τὸ ἅρμα αὐτῶν, καὶ οὐκ ἐμποδίζωνται εἴ τε τοῖς τοξαρίοις, εἴ τε τοῖς σκουταρίοις αὐτῶν βουληθῶσι χρήσασθαι. ἔστιν δὲ καὶ ἄλλως πως ἀναγκαῖα τὰ κένδουκλα ἐν ταῖς σκούλκαις 3 ἤγουν ταῖς βίγλαις. οὐ διαφαίνονται γὰρ μήκοθεν τοῖς πολεμίοις αἱ ζάβαι ὑπ' αὐτῶν σκεπόμεναι. ἀντέχουσι δὲ καὶ πρὸς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν.

14 Προστάσσομεν δὲ καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιον καὶ δρέπανα ϛ ἀξίνας ἔχειν αὐτοὺς διὰ τὸ ἀναγκαῖον τῆς χρείας.

15 Τοὺς δὲ τῶν ταγμάτων ἄρχοντας, ἢ στρατιώτας, ϗ τῶν θεματικῶν βάνδων τοὺς δυνατωτέρους ἀναγκάζεσθαι χρὴ, παῖδας ἑαυτοῖς ἐπινοεῖν δούλους, ἢ ἐλευθέρους, ϗ ἐπιμελῶς ἐν τῷ καιρῷ τῆς τε ῥόγας, ϛ τοῦ ἀδνουμίου, ϗ τοὺς παῖδας αὐτῶν ϗ τὸ ἅρμα ἀπογράφεσθαι καὶ καταζητεῖσθαι, ἵνα μὴ περιφρονοῦντες 4 τ δουλευόντων ἐν καιρῷ πολέμου ἀναγκάζωνται ἐξ αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν ἀφορίζεσθαι εἰς τὸ τοῦλδον, ϗ ὀλίγοι γίνωνται οἱ κοπιῶντες ἐν τῇ μάχῃ.

16 Εἰ δέ τινες, ὡς εἰκὸς, μὴ εὐποροῦσι κτήσασθαι παῖδας ἀναγκαῖόν ἐστιν εἰς τοὺς κατωτέρους στρατιώτας τρεῖς ἢ τέσσαρας ἕνα παῖδα τ ὑπηρέτην αὐτοῖς μέλλοντα ἐπινοεῖν.

17 Τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον ποιεῖν καὶ εἰς τὰ σαγμάρια, ὧν χρεία κατὰ τὸ ἀναγκαῖον διὰ τὰς ζάβας ϛ τὰς τέντας αὐτῶν.

18 Προστάσσομεν δὲ ϗ τὰς κεφαλὰς τῶν βάνδων ἑκάστου τάγματος ὁμοχρόους γίνεσθαι, καὶ τὰ φλάμουλα ἑκάστης τούρμας ἢ δρούγγου ἰδιόχροα εἶναι.

19 Ἵνα δὲ ϛ τὸ καθέκαστον τάγμα εὐκόλως ἐπιγινώσκῃ τὸ ἴδιον βάνδον, δεῖ ἕτερα εἴδη ϗ σημεῖα, προστιθέναι ταῖς κεφαλαῖς τῶν βάνδων ἐγνωσμένα τοῖς στρατιώταις. ὥστε ἐκ τούτου ἐπιγινώσκεσθαι αὐτὰ ϛ κατὰ τὰς τούρμας, καὶ κατὰ τοὺς δρούγγους, ϛ κατὰ τὰ βάνδα 5.

20 Πάντα δὲ τὰ τῶν τουρμάρχων ἐνηλλαγμένα

1 Λωρόσακον) Scribe, Λωρόσοκον, vel λωρόσσκκον.

2 Τυρόν. Forte, τοῦφον.

3 Ἐν ταῖς σκέραις] Scribe, ἐν ταῖς σκούλκαις. Vide Glossarium nostrum.

4 Περιφρονῶνται πάρλικον) Scribe, περιφρονοῦντες παλλήκων

5 Τὰς βάνδας] Scribe, τὰ βάνδα.

μένα δεῖ εἶναι καὶ πρόδηλα. ἵνα ἐκ πολλοῦ διαστήματος ἐπιγινώσκωνται τοῖς ὑπ' αὐτοῖς τεταγμένοις.

21 Κελεύομεν δέ σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ ἅρμα ἐπιφέρεσθαι ἐκ περισσοῦ διὰ βασταγῆς καὶ μάλιστα τοξάρια καὶ σαγίττας. ἵνα τοῖς, ὡς εἰκὸς, ἀστοχοῦσιν ὅπλοις ἐξ αὐτῶν ἀντεισάγηται.

22 Ἔξωθεν δὲ τῶν βοΐνων θηκαρίων τῶν ζαβῶν ἔχειν τοὺς στρατιώτας ἀπὸ δερμάτων θηκάρια ἕτερα ἐλαφρά. ὅπως ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ἢ ἐν καιρῷ κούρσου, ὄπισθεν τῶν ὀπισθοκουρβίων κατὰ τὰς ψίας τῶν ἵππων βαστάζονται 1, καὶ ἂν συμβῇ, ὡς πολλάκις, ὃ μὴ γένοιτο, τροπῆς γινομένης [πρὸς μίαν ἡμέραν ἀφανεῖς γίνεσθαι τοὺς τὴν παρασκευὴν ἔχοντας, μή εἰσι γυμναὶ αἱ ζάβαι καὶ φθείρωνται. εἶτα καὶ σκέπωσι τοὺς στρατιώτας διηνεκῶς ἐπικείμεναι αὐτοῖς.

23 Οὐδὲ τοῦτο παραλείψομεν. ἐν τῇ δὲ τῇ διατάξει ἵνα οἱ ἄρχοντες ἑκάστου τάγματος διαγνώσεις ποιῶσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραχειμαδίου. ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀργίας καιρῷ ὥστε ἐὰν μὴ εὐπορῶσιν οἱ στρατιῶται κατὰ τὴν χώραν ἀγοράσαι τὰ ἐπιτήδεια. φανερὸν γίνεσθαι πόσων ἵππων, καὶ ποίου εἴδους, καὶ ποίου ἅρματος δέονται τῶν στρατιωτῶν ἕκαστος. ἵνα παρασκευάζῃς, ὦ στρατηγὲ, ταῦτα ἐν τῷ δέοντι καιρῷ εὐτρεπίζεσθαι πρὸς ἀγορασίαν αὐτοῖς ἀπὸ ἐμπόρων τινῶν. καὶ μήτε ἐντεῦθεν οἱ ἐντόπιοι οἰκήτορες βλάπτωνται μήτε οἱ στρατιῶται τῶν ἀναγκαίων εἰδῶν καὶ ὅπλων, εἰ οὕτω τύχοι, ὑστερούμενοι ἀπορῶσιν. ἐπεὶ οὖν τὸν καβαλλάριον στρατιώτην ἐξωπλίσαμεν, ἑξῆς καὶ ὅπως χρή σε καὶ τῶν πεζῇ μαχομένων στρατιωτῶν τὴν δέουσαν ποιήσασθαι ὅπλισιν ἤδη λέξομεν.

24 Τῆς πεζικῆς τοίνυν τοῦ στρατοῦ τάξεως πάλαι μὲν εἰς τρία διῃρημένης παρὰ τοῖς ἀρχαίοις τακτικοῖς, οἷον εἰς ὁπλίτας, οὓς οἱ νεώτεροι σκουτάτους ἐκάλεσαν. εἰς ψιλοὺς, οὓς καὶ νῦν ψιλοὺς τῷ αὐτῷ καλοῦσιν ὀνόματι. καὶ εἰς πέλτας, ὧν οἱ καθ' ἡμᾶς οὐ γινώσκουσι μὲν τὴν κλῆσιν, δοκεῖ μοι δὲ τοῖς ψιλοῖς αὐτοὺς συγκαταλέξαντες δύο μήνας 2 τάξεις πεζικῆς μνημονεῦσαι στρατοῦ, ὁπλιτῶν τε καὶ ψιλῶν. περὶ τούτων οὖν ἡμεῖς διαλαβόντες τῶν τάξεων διορισώμεθα.

25 Ὁπλίσεις μὲν οὖν τὸν πεζὸν σκουτάτον, τὸν πάλαι καλούμενον ὁπλίτην, ὥστε ἔχειν σπάθην, κοντάριν, σκουτάριν, ὅτε μὲν χρεία καλεῖ, ἐπίμηκες μέγα ὃ καλεῖται θυρεὸς, πάντως δὲ στρογγύλον τέλειον. τὰ δὲ σκουτάρια ὁμόχροα πάντων, ἢ κατὰ ἀριθμὸν, ἢ κατὰ τάγμα, ἔχειν δὲ καὶ κασσίδα τουφίον μικρὸν ἔχουσαν ἄνωθεν, σφενδόβολα, τζικούρια δίστομα, τὸ μὲν ἓν στόμα ὡς σπάθην, τὸ δὲ ἕτερον ὡς κονταρίου ξίφος, ἀναβασταζόμενα μετὰ θηκαρίων δερματίνων, ἢ τζικούρια ἕτερα, ἔχοντα τὸ μὲν ἓν στόμα κοπτὸν 3 τὸ δὲ ἕτερον στρογγύλον. ἢ ἕτερα τζικούρια δίστομα τάξιν πελεκίων. τοὺς δὲ ἐπιλέκτους τῆς ἀκίας 4 ἔχειν καὶ ζάβας, ἤτοι λωρίκια, εἰ μὲν δυνατὸν, ὅλους, ἐπὶ (a), κἂν δύο τοὺς πρώτους τῶν ἀκιῶν. κατὰ δὲ τῶν μήλων ἤτοι τῶν ὤμων τῆς ζάβας φλαμουλίσκια μικρά, ἔχειν δὲ καὶ χειρομάνικα 5 τὰ

diversa esse oportet, tum manifesta, ut longo intervallo cognoscere suos possint.

21 Mandamus etiam, ut currus quidam superflui adhibeantur propter bastagen, idest, vecturam, & maxime arcuum, sagittarumque, ut iis, qui armis destituuntur, inde suffici arma possint.

22 Praeter bubulas zabarum thecas, habere oportet milites ex pellibus thecas quasdam expeditas, ut vel belli tempore, vel excursionum, post opisthocurbia in lumbis equorum, & si (quod absit) contingat saepenumero in fugam converti, *& ad unam diem disparere eos, qui commeatum habent, non sint nudae zabae, & corrumpantur. Deinde & tegant milites assidue ipsis impositae.*

23 *Neque hoc praeteribimus in hac ordinatione, ut Praefecti cuiusvis cohortis recognoscant tempore hiberno, vel alio otii tempore, an abundent milites in regione, ut necessaria emant, & liqueat quot equis, qua specie, & quo curru indigeat militum quilibet. Ut praepares, Imperator, quo haec opportuno tempore praestentur ipsis comparanda ab aliquibus mercatoribus. Neque inde indigenae habitatores laedantur, neque milites necessariis speciebus, & armis, si forte ita res se habeat, privati indigeant. Postquam igitur equestrem militem armavimus, deinde & quomodo te oporteat necessariam pedestrium militum armaturam facere iam dicemus.*

24 *Quum igitur pedestris exercitus acies antiquitus in tria divideretur apud vetustos Tacticos, hoc est, in Armatos quos recentiores Scutatos adpellaverunt, in levis armaturae milites quos & in praesens eodem nomine vocant; & in Peltas, quorum modo ne adpellationem quidem novimus; videtur mihi levis armaturae militibus hos accensenti duos solos ordines pedestris exercitus commemorare Armatorum, & levis armaturae militum. De his igitur ordinibus nos definire suscepimus.*

25 *Armabis igitur scutatos pedestres, qui antiquitus Armati vocabantur, ita ut habeant spatham, hastile, & scutum, quum quidem utilitas exposcet, longum magnum, quod vocatur Thyreos, omnino vero rotundum perfectum. Scuta vero omnium eodem colore vel secundum numerum, vel secundum ordinem; habeant vero etiam cassidem crista exigua superne instructam, fundibula, secures ancipites, quarum quidem acies una veluti spatha, altera vero, ut mucro hastae, quae portentur cum thecis pelliceis, vel alias secures habentes quidem aciem unam praecisam, alteram vero rotundam, vel alias secures ancipites ritu Pelecum. Electi autem aciei habeant etiam zabas, hoc est loricas, si possibile est, universi; sin minus duo primi acierum. Contra vero membra, hoc est humeros*

1 Βαστάζονται] Scribe, βαστάζονται.
2 Δύο μήνας] Scribe, δύο μόνας.
3 Τὸ μὲν στόμα κόπτον) Scrib. τὸ μὲν ἓν στόμα κ.
4 Τῆς ἀξίας) Scribe, ἀκίας.
5 Καὶ χαρομανία) Scribe, καὶ χειρομάνικα.

(a) Cod. Laurent. habet, οὐλοῖς ἰοι.

ros zabae flammulas exiguas habeant, & manicas, quae manicellae, & chiropsella dicuntur, ferreas, vel ligneas, & ocreas similiter, quae dicuntur Podopsella, vel Chalcotuba, maxime vero ii, qui in capitibus, & caudis acierum collocati sunt.

26 *Et scutatos ita armabis, ut dictum est: eos vero, qui levis armaturae adpellantur hoc modo. Toxopharetra, quae in humeris gestantur habentia cucura magna, quae singula triginta, vel quadraginta sagittas capiant. Solenaria lignea cum parvis sagittis, & cucuris exiguis, quae ad magnam distantiam iaciuntur ab arcubus* (a), & inimicis inutilia sunt. Burittas autem, quae rhictaria, idest, tela dicuntur, eos habere oportet, qui rei sagittariae imperiti sunt, atque etiam eos, qui arcubus deficiuntur. Habeant etiam scutula parva rotunda, fundibula, & tzicuria praedictis formis similia, quae etiam thecis coriaceis gestentur. Vestes peditum omnium sint condae, idest, attonsae usque ad genua illorum, & si id fieri potest, superlorica habeant. Calcei illorum fastigia ante acuminata ne habeant. Necessarium vero est paucis quibusdam clavulis firmari calceos, quos carphia adpellant; ad varios enim usus illud utile est, & in primis ad itinera facienda. Et caesaries illorum condae, idest, attonsae fiant, aut etiam permittere, ut nullo modo crinem habeant, fortasse non inutile est.

27 Et pedites quidem ad hunc modum adparabis, & armis teges. Ad usum illorum, & conservationem carros habebis expeditos, agiles, & firmos, unicuique decuriae, sive contubernio unum, & non plures, ut ne multi in illis occupati otientur. Habeat autem unusquisque carrus molam manuariam, securim, asciam, prionim, idest, ferram, orugas duas, malleum, ptyaria, sive vannos duos, cophinam ciliciam, phalciam, tzicuria, barducia, matzuchia, fortassis etiam (nam horum usus militibus interdum est, tribulas parvis quibusdam fasciis ligatas, & clavo ferreo adpendentes, ut facile adduci possint; alios currus sagittarios, qui sagittas ferant, & manganica, sive balistas, quae alacatia nominantur, orbiculam, & manganarios, caelatores, fabros aerarios, & istis peculiarem aliquem praefectum eligere.

28 Alios carros, qui uniuscuiusque armamentum ferant pro numero militum, alios carros decem, vel viginti, qui ferant pictum, paximadium, idest, panem biscoctum, sagittas, & arcus complures.

29 Ex equis, vel iumentis sagmatariis, idest, sarcinariis, si fieri potest, in unoquoque contubernio unum, sin minus, duobus contuberniis unam, ut si occasio quaevis fiat separandorum pe-

τὰ λεγόμενα μανικέλλια, ἢ καὶ χειρόψελλα σιδηρὰ, ἢ ξυλινὰ, ϗ περικνημίδας ὁμοίως ἃ λέγεται ποδόψελλα, ἢ χαλκότουβα, μάλιστα τοὺς ἐν ταῖς κεφαλαῖς καὶ οὐραῖς τῶν ἀκιῶν τεταγμένους.

26 Καὶ τοὺς μὴν σκουτάτους οὕτως ὁπλίσεις, ὡς εἴρηται, τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς τὸν τρόπον τοῦτον. τοξοφάρετρα ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα, ἀνὰ λ'. ἢ μ'. σαγιττῶν. σωληνάρια 1 ξυλίνα μετὰ μικρῶν σαγιττῶν, ϗ κουκούρων μικρῶν, ἅπερ ἐπὶ πολὺ διάστημα ῥίπτονται διὰ τῶν τοξαρίων, ϗ τοῖς ἐχθροῖς ἄχρηστά εἰσι· βιρίττας 2, ἃ λέγεται ῥικτάρια, τοὺς ἀπείρως πρὸς τὴν τοξείαν ἔχωντας, ἢ ϗ λειπομένους ὡς εἰκὸς τόξων. ἔχειν δὲ ϗ σκουτάρια μικρὰ, στρογγύλα, σφενδόβολα, ϗ τζικούρια ὅμοια τῶν εἰρημένων ἀναβασταζόμενα καὶ αὐτὰ εἰς θηκάρια δερμάτινα. τὰ δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν ἁπάντων ἔστωσαν κονδὰ μέχρι τῶν γονάτων αὐτῶν. ἐὰν δυνατὸν αὐτοὺς ἔχειν καὶ ἐπιλώρικα. Τὰ δὲ ὑποδήματα αὐτῶν 3 μὴ ἔχειν ὀξείας ἔμπροσθεν. Ἀναγκαῖον δὲ 4 καὶ ὀλίγοις μικροῖς ἥλοις καθηλοῦσθαι αὐτὰ, ἤγουν καρφίοις 5, πρὸς πλέονα ὑπουργίαν, χρήσιμα γὰρ ταῦτα, ϗ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις μάλιστα. καὶ τὰς κουρὰς δὲ αὐτῶν κοντὰς γίνεσθαι, ϗ μὴ ἀφεῖναι αὐτοῖς τελείας τρίχας χρήσιμόν ἐστιν.

27 Ἀλλ' οὕτω μὲν τοὺς πεζοὺς στρατιώτας ἐνδύσεις ϗ περιφράξεις δι' ὅπλων. πρὸς δὲ τὴν ὑπηρεσίαν αὐτῶν ϗ φυλακὴν ἁμάξας παρασκευάσεις εὐσταλεῖς ἤγουν ἐλαφρὰς καὶ γοργὰς κατὰ δεκαρχίαν, ἤτοι κοντουβέρνιν, μίαν καὶ μὴ πλέον. ἵνα μὴ πολλοὶ εἰς αὐτὰ ἀσχολούμενοι ἀργῶσιν. ἐχέτω δὲ ἑκάστη τῶν ἁμαξῶν χειρόμυλον, ἀξίνην, πέλεκιν, σκέπαρνον, πριόνιν, ὄρυγας δύο, σφύραν, πτυάρια δύο, κοφίνιν, κιλίκια, φαλκίαν, τζικούρια, βαρδούκια, ματζούκια. ἴσως καὶ τούτων χρεία γένηται τοῖς στρατιώταις. τριβόλους ἀναδεδειμένας 6 διὰ λεπτῶν σφηκωμάτων, ϗ ἐν ἥλωσι σιδηρῷ 7 ἀποκρατουμένας, διὰ τὸ ἑτοίμως συναγαγέσθαι αὐτάς. ἑτέρας ἁμάξας ἐχούσας τοξοβολίστρας ϗ σαγίττας αὐτῶν, ϗ βαλίστρας, ἤτοι μαγγανικὰ τὰ λεγόμενα ἀλακάτια στρεφόμενα κύκλωθεν, ϗ μαγγαναρίους, λεπτουργοὺς, χαλκεῖς, καὶ τούτοις ἴδιον ἄρχοντα ἐπιστῆσαι.

28 Ἑτέρας ἁμάξας φερούσας τὸ ἀρμαμέντον ἑκάστου ἀριθμοῦ τῶν στρατιωτῶν. ἑτέρας ἁμάξας ὡς δέκα ἢ καὶ εἴκοσι 8 βασταζούσας πιστὸν, καὶ παξιμάδιον, καὶ σαγίττας, καὶ τοξάρια ἐκ περιοσσοῦ.

29 Ἵππους σαγματαρίους, ἢ ὑποζυγία, εἰ μὲν ἐνδέχεται, καθ' ἕκαστον κοντουβέρνιν, εἰ δὲ μήγε, εἰς τὰ δύο κοντουβέρνια ἕνα. ἵνα εἰ γένηται καιρὸς χωσθῆναι τοὺς πεζοὺς ἐκ τῶν ἁμαξῶν

---

1 Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κουκούρα μεγάλα χοροῦντα ἀνὰ λ'. ἢ μ'. τόξον φαρέτραν ἐπὶ τὸν νόμον ἀναβασταζόμενα ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ λ'. ἢ μ'. σαγιττῶν. σωληνάρια, &c. Locus hic valde corruptus est, & voces transpositae, ac male repetitae. Restituo: Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς ἔχοντας τόξον φαρέτραν, ϗ κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀνὰ λ' ἢ μ' σαγιττῶν, ἐπὶ τῶν ὤμων ἀναβασταζόμενα, σωληνάρια, &c.

2 Βιρίττας] Scribe, βηρύττας.

3 Ὑποδέγματα) Scribe, ὑποδήματα.

4 Ἀναγκαίοις δὲ) Scribe, ἀναγκαῖον δέ.

5 Καρφία) Scribe, καρφίοις.

6 Ἀναδεθειγμένοι) Scribe, ἀναδεδεμένας.

7 Ἐν ἥλωσι σδηρῷ) Scribe, ἐν ἥλῳ σιδηρῷ.

8 Ὡς δὲ ϗ εἴκοσι) Scribe, ὡς δέκα ἢ εἴκοσι.

(a) Huc usque, quae diverso charactere notantur, in Checi Codice deerant, nec a *Meursio* suppleta fuerant.

ξῶν, καὶ προκαταλαβεῖν τόπον, βαστάζειν ὀκτὼ ἢ δέκα ἡμερῶν δαπάνην, καὶ ἀκολουθεῖν μέχρις οὗ ἐπιφθάσωσιν αἱ ἁμάξαι ἀργότερον περιπατοῦσαι.

30 Οὐκ ἄχρηστον δέ μοι δοκεῖ μνημονεῦσαι κἂν ἐν μικρῷ καὶ τῆς ἀρχαίας ὁπλίσεως τῶν πεζῶν, καὶ τῶν καβαλλαρίων, καθὼς Αἰλιανὸς τε καὶ οἱ λοιποὶ τῶν τακτικῶν συγγραφεῖς ἐτηγόρευσαν. παρὰ γὰρ τοῖς ἀρχαίοις τὴν μὲν ἱππικὴν τάξιν εἰς δύο διαφορὰς ὁπλίσεων ἐποίουν, οἱ στρατηγοὶ, μίαν μὲν κατάφρακτον λεγομένην, καὶ τὴν ἑτέραν οὐ κατάφρακτον.

31 Ὥπλιζον δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καβαλλάριον πανταχόθεν αὐτόν τε καὶ τὸν ἵππον αὐτοῦ. καὶ τὸν μὲν ἄνδρα λωρικίοις, καὶ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἐκκεράτων ἐπιπλεγμένοις, καὶ παραμικρίοις 1. τοὺς δὲ ἵππους κατέφραττον παραπλευριδίοις καὶ προμετωπιδίοις, ἤγουν τὰ πλευρὰ, καὶ τὰς κεφαλὰς, καὶ τοὺς τραχήλους τῶν ἵππων διὰ κλιβανίων ἢ λωρικίων, ἢ ἄλλης ὕλης κατέσκεπον.

32 Τούτων δὲ πάντων τῶν τε καταφράκτων καβαλλαρίων καὶ τῶν μὴ καταφράκτων οἱ μὲν εἶχον κοντάρια. οἱ δὲ τὰ λεγόμενα νῦν μέναυλα, ἅπερ οἱ ἀρχαῖοι λόγχας ἐκάλουν. οἵτινες καὶ κατάφρακτοι ὄντες χεῖρας συνέβαλλον τοῖς πολεμίοις, οἱ δὲ μακρόθεν ἦσαν ἀκοντίζοντες, οὓς καὶ ἔλεγον ἀκροβολιστάς. τῶν δὲ τὰ κοντάρια, ἢ τὰς λόγχας ἐχόντων, οἱ μὲν, ὡς εἴρηται ἦσαν οἱ τοῖς πολεμίοις συμπλεκόμενοι, καὶ πλησίον διὰ τῶν δοράτων ἤτοι τῶν κονταρίων μαχόμενοι. τούτων δὲ τῶν συμπλεκομένων τῇ μάχῃ οἱ μὲν θυρεοὺς εἶχον, ἤτοι σκουτάρια ἐπιμήκη μεγάλα. οἱ δὲ χωρὶς τῶν θυρεῶν μόνοις τοῖς κονταρίοις 2 ἐμάχοντο. καὶ οἱ μὲν ἐκαλοῦντο θυρεοφόροι, οἱ δὲ ἰδίως δορατοφόροι· δόρυ γὰρ τὸ κοντάριν ἔλεγον.

33 Ἀκροβολιστὰς δὲ τῶν καβαλλαρίων ἐκάλουν, ἤγουν τοὺς μακρόθεν βάλλοντας τε καὶ μαχομένους. τούτων δὲ οἱ μὲν δορατίοις ἤγουν ῥικταρίοις ἐκέχρηντο, οἱ δὲ τόξοις. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν μακρόθεν ἔρριπτον τὰ ῥικτάρια, ἢ ἐπ' εὐθείας 3 ἐρχόμενοι, ἢ κύκλῳ περιτρέχοντες. οὓς ἐκάλουν ἱπποκοντιστάς. οἱ δὲ τοῖς τόξοις ἔβαλλον, οὓς ἐκάλουν ἱπποτοξότας. τινὲς δὲ αὐτῶν ἐλαφροῖς κονταρίοις ἐχρῶντο, καὶ μίαν ἢ δευτέρον προεξακοντίσαντες τὸ λοιπὸν συνεπλήκοντο τοῖς πολεμίοις, ἢ τοῖς δρατίοις οἷς εἶχον ἀπολειπομένοις, ἤγουν τοῖς ἐλαφροῖς κονταρίοις, ἢ τοῖς σταθίοις αὐτῶν διαχρώμενοι. καὶ τούτους ἐκάλουν ἐλαφρούς. τινὲς δὲ αὐτῶν καὶ πελέκεις μικροὺς ἔφερον πανταχόθεν ἐχούσας ἀκωκὰς ὀξείας ὡς ὀδόντας ἠκονημένους. καὶ τὴν καβαλλαρικὴν τάξιν οὕτως ὥπλιζον οἱ παλαιοὶ, ὅσον ἐν συντόμῳ εἰπεῖν.

34 Τὴν δὲ πεζικὴν παρὰ τὴν τῶν ἀρχαίων τάξιν οὕτως εὕρομεν. τριχῶς μὲν γὰρ αὐτῆς διεμέριζον τὴν ὅπλισιν, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται ἡμῖν. καὶ τὴν μὲν ἐκάλουν ὁπλίτας, τὴν δὲ πελταστὰς, τὴν δὲ ψιλούς. καὶ τὴν μὲν τῶν λεγομένων ὁπλιτῶν βαρυτάτην παρὰ πάντας τοὺς πεζοὺς ἐποίουν, κατὰ τὸν μακεδονικὸν τρόπον, ἤγουν καθ' ὃν Ἀλέξανδρος ὁ τῶν μακεδόνων ἐχρήσατο.

35 Καὶ γὰρ σκουτάρια ἐποίουν αὐτοῖς στρογγύλα μεγάλα παραμήκη, ἃ ἔλεγον θυρεούς. καὶ μαχαί-

peditum a curribus, & anticipandi loci, vehant ſecum octo, vel decem dierum idoneum commeatum, donec eo currus, qui tardius procedere ſolent, poſtea ad eos perveniant.

30 Non inutile vero mihi videtur paucis antiquae armaturae formam, quod ad equites, & pedites pertinet, memorare, quemadmodum AElianus, & reliqui rei militaris ſcriptores memoriae prodiderunt. Apud antiquos enim equeſtrem aciem duabus diverſis armaturis muniebant; alteram autem cataphractum, ideſt, loricatum adpellabant, alteram autem non cataphractum, ideſt, non loricatum dicebant.

31 Armabant autem cataphractum equitem undique tum ipſum, tum equum etiam loriciis, ideſt, galeis; clibaneis, ideſt, thoracibus; parameriis, ideſt, machaeris vel ferreis, vel ex cornibus intextis. Equos muniebant lateralibus, & frontalibus, ideſt, latera, & capita, & cervices equorum, thoracibus, & loricis, & alia certa materia tegebant.

32 Ex iis omnibus, qui vel cataphracti ſunt, alii quidem habebant contaria, id eſt, haſtas, quas nunc menaula vocant, quae olim antiqui lonchas nominabant, qui cataphracti manus cum hoſte conſerebant. Alii autem eminus iaculantes, quos vocant acroboliſtas, id eſt, iaculatores velitares. Qui vero haſtas habebant, illi certe quemadmodum dictum eſt, cum hoſtibus confligebant, cominus haſtis pugnantes. Ex iis autem qui praelio confligebant, alii thureos, id eſt, ſcuta oblonga magna habebant, alii ſine ſcutis ſolis haſtis praeliabantur, & illi quidem thureophori, id eſt, ſcutati nominabantur, hi vero haſtati: nam contarium haſtam adpellabant.

33 Equites acroboliſtas, id eſt, iaculatores velitares, qui eminus feriunt, & praeliantur, alii rhictariis, id eſt, iaculis utebantur, alii arcubus: & alii ex illis eminus coniiciebant haſtas, alii directe procedentes, alii circumcurſando, quos hippacontiſtas, id eſt, equeſtres iaculatores dixerunt, alii arcubus feriebant, quos *ἱπποτοξότας*, id eſt, equeſtres ſagittarios. Quidam ex illis expeditis, & velitaribus iaculis utebantur, & quum ſemel, atque iterum iaculati fuerint, de cetero confligunt cum hoſtibus, vel haſtis, quas habebant relictis, vel expeditis iaculis, vel ſpathis ſuis utentes: & iſtos vocabant velites. Quidam ex illis ſecures parvas ferebant, aciem undique acutam, quaſi dentes quum exacuuntur habentes. Et equeſtrem aciem (quemadmodum paucis complecti potui) ad hunc modum armabant antiqui.

34 Pedeſtrem aciem ab antiquis ſic invenimus deſcriptam eſſe. In tres enim partes copias ſuas dividebant, quemadmodum a nobis ſuperius memoratum eſt: & primam, gravem armaturam, alteram peltaſtas ſive cetratos, tertiam levem armaturam vocabant. Et gravis armaturae Macedonico more ponderoſiſſima arma fecere, quemadmodum Alexander Macedo facere ſolebat.

35 Etenim ſcuta illis faciebant rotunda, magna, oblonga, quae thureos adpellabant, & machae-

---

1 Παραμικρίοις) Scribe, παραμηρίοις.
2 Μόνοις σκουταρίοις) Scribe, μ. κονταρίοις.
3 Ἢ εὐπαθείας) Scribe, ἢ ἐπ' εὐθείας.

chaeras quas parameria adpellabant, & loricia, id eſt, galeas, & clibania, id eſt, thoraces, & caſſides, & manicellia, & chalcotuba, quae antiqui pericnemidas, id eſt, ocreas aeneas nominabant, & haſtas longas. Et gravem armaturam ſic armabant.

36 Levem armaturam, leviſſimo omnium adparatu tegebant: neque enim clibania, id eſt, thoraces, neque loricia, id eſt, galeas, neque chalcotuba, id eſt, ocreas, aeneas, neque thureos, id eſt, ſcuta magna habebant, ſed eminus coniectis telis pugnabant, ut ſagittas vel rhictaria, id eſt, iacula vel ſaxa proiicientes alia manu, alia fundis. Veſtes habebant firmas vice loriciorum & thoracum & huiuſmodi.

37 Peltaſtarum ſeu cetratorum agmen, quod recentiores rei militaris ſcriptores praetermiſerunt: arbitror enim cum levi armatura ab iis ſcriptoribus confuſos eſſe. Habebant autem hi armaturam, ſed leviorem aliis: habebant autem peltam, id eſt, ſcutum parvum, & haſtas, quae ab antiquioribus ſariſſae dictae ſunt: ſariſſae autem haſtae erant longae interdum quatuordecim cubitorum, interdum ſedecim cubitorum. Haec erat forma armandi Macedonica. Peltaſtarum armatura medium quoddam inter gravem & levem armaturam tenebat, gravior levi, & levior gravi armatura.

38 Gravi armatura adfuit quoque & aſpis Macedonica aerata non admodum concava, id eſt, ſcutum rotundum magnum, ſimpliciorem habens cavitatem, menſuram trium ſpithamarum, id eſt, dodrantium. Erat autem haſta non minor octo cubitis. Haſta longior eo uſque ducebatur, quo homo viribus ſuis expedite eam tractare potuerat.

39 Macedonica phalanx, id eſt, acies, videbatur hoſtibus propter aciei inſtruendae modum inexpugnabilis eſſe. Stabat enim unuſquiſque vir armatus ipſo confligendi tempore, denſata acie ad uniuſcuiuſque ſtationem, cubitorum duorum locum occupans, ſariſſam, id eſt, longam haſtam manu tenens, ſedecim ut quidam putant cubitorum, revera autem quatuordecim cubitorum. Ex iis, quatuor cubitorum ſpatium, manus in poſteriorem partem occupabant, reliqui decem cubiti in anteriorem partem ante corpora protenduntur. Atque haec de ſeparata uniuſcuiuſque ſingularis viri armatura, ex antiquis, & recentioribus rei militaris ſcriptoribus collegimus, & deſcripſimus, ut iſtorum notitiam quum habeas, quod conducibile tibi fuerit eligas.

χαίρας, ἤγουν παραμήρια, ϗ θώρακας, ϗ κράνη, ἤγουν λωρίκια, ϗ κλιβάνια 1, ϗ κάσσιδας, καὶ μανικέλια, καὶ χαλκότουβα, ἅπερ οἱ παλαιοὶ περικνημίδας ἐκάλουν. ϗ κοντάρια μακρότερα. τοὺς μὲν οὖν ὁπλίτας λεγομένους οὕτως ὥπλιζον.

36 Τοὺς δὲ ψιλοὺς πάντων ἐλαφροτάτῃ ὥπλιζον τῇ παρασκευῇ. οὔτε γὰρ θώρακας, ἤγουν κλιβανία, ἢ λωρίκια. οὔτε περικνημίδας, ἤγουν ποδόψελλα, ἢ χαλκότουβα, οὔτε θυρεοὺς, ἢ ἀσπίδας βαρέας, ἤγουν τὰ μεγάλα σκουτάρια. ἀλλὰ διὰ τῶν μακρόθεν βαλλομένων ὅπλων ἐμάχοντο, οἷον οἱ τοξεύοντες, ἢ ῥικτάρια ῥίπτοντες, ἢ λίθους βάλλοντες, τοὺς μὲν διὰ χειρὸς, τοὺς δὲ διὰ σφενδόνης. στολὰς δὲ εἶχον στερεὰς, ϗ πηκτὰς ἀντὶ λωρικίων, ϗ κλιβανίων, ϗ τῶν ἄλλων.

37 Τὸ δὲ τῶν πελταστῶν λεγόμενον εἶδος, ὅπερ οἱ νεώτεροι τῶν τακτικῶν οὐκ ἐδήλωσαν. οἶμαι δὲ, ὡς ἄνω μοι εἴρηται, τοῖς ψιλοῖς αὐτὸ συμμίξαντες. ϗ αὐτὸ μὲν εἶχεν ὁπλισμὸν, ἐλαφρότερον δὲ τῶν ἄλλων. εἶχε γὰρ πέλτην, ὅ ἐστι σκουτάριον μικρὸν, ϗ τὰ δόρατα αὐτῶν, ἤγουν τὰ κοντάρια πολὺ τῶν λεγομένων σαρίσων παρὰ τοῖς παλαιοῖς κονδότερα. αἱ δὲ σαρίσαι ἦσαν κοντάρια μακρὰ ἕως πηχῶν ιδʹ. ϗ ἄχρι πηχῶν ιςʹ. ταῦτα δὲ ἦσαν μάλιστα τῆς μακεδονικῆς ὁπλίσεως. ἐδόκει δὲ ἡ τῶν πελταστῶν ὅπλισις μέσην ἔχειν τάξιν τῶν τε ψιλῶν ϗ τῶν ἰδίως λεγομένων ὁπλιτῶν, βαρυτέρα μὲν οὖσα τῶν ψιλῶν, ἐλαφροτέρα δὲ τῶν ὁπλιτῶν.

38 Ἦν δὲ παρὰ τοῖς ὁπλίταις ϗ ἀσπὶς μακεδονικὴ χαλκῆ οὐ λίαν κοίλη 2, ἤγουν σκουτάριον στρογγύλον μέγα, ἁπλωτέραν ἔχον τὴν κοιλότητα, τὸ δὲ μέτρον αὐτῆς σπιθαμῶν γʹ. ἦν δὲ καὶ κοντάριον οὐ μικρότερον πηχῶν ηʹ. τὸ δὲ μακρότερον, μέχρι τοῦ δύνασθαι ἄνδρα κρατοῦντα κινεῖν αὐτὸ εὐκόλως.

39 Ἡ δὲ μακεδονικὴ φάλαγξ ἐκείνη ἤγουν, ἡ παραταγὴ, ἐδόκει τοῖς πολεμίοις ἀνυπόστατος εἶναι, διὰ τὴν ἐν ταῖς τάξεσι κατασκευήν. Ἵστατο γὰρ ὁ ἀνὴρ ἐξωπλισμὸς ἐν τῷ τοῦ ἀγῶνος τῆς συμβολῆς καιρῷ καταπυκνουμένης τῆς παραταγῆς ἐν τῇ ἑκάστου στάσει εἰς πήχεις δύο κατέσχων τὴν σαρίσαν, ἤγουν τὸ μακρὸν κοντάριον, ὅπερ ὡς μέν τινες ἔφασαν πηχῶν ἑξκαίδεκα, κατὰ δὲ τὴν ἀλήθειαν πηχῶν ιδʹ. τούτων δὲ τεσσαρέσα μὲν πήχεις ἀφαιρεῖ τὸ μεταξὺ τῶν χειρῶν εἰς τὸ ὀπίσω. οἱ δὲ λοιποὶ δέκα πήχεις εἰς τὸ ἔμπροσθεν ἐκτείνονται πρὸ τῶν σωμάτων. τοσαῦτα μὲν οὖν ϗ περὶ τῆς καθ' ἕνα ἄνδρα στρατιώτην ὁπλίσεως ἔκ τε τῶν παλαιῶν ϗ τῶν νεωτέρων τακτικῶν ἀναλεξάμενοι διεταξάμεθά τε ϗ διωρισάμεθα, ἵνα ἔχων αὐτῶν τὴν γνῶσιν ἐκλέγῃ τὸ χρήσιμον.

CAP. VII.

De exercitatione equeſtri & pedeſtri.

1 DEinceps iam de exercitatione quae bellica certamina debet anteire numero, &

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ Ζ.

Περὶ γυμνασίας καβαλλαρικῆς ϗ πεζικῆς.

ΕΞῆς δὲ ϗ περὶ τῆς αὐτῶν γυμνασίας πρὸ τῶν πολεμικῶν ἀγώνων ὀφειλούσης γίνεσθαι με-

1 Καὶ θώρακας, ϗ κράνη, ἤγουν λωρίκια, καὶ κλιβάνια) Locus corruptus eſt. Reſtituo, ac lego: θώρακας, ἤγουν λωρίκια, ϗ κράνη, ϗ κλιβανια.

2 Λίαν κοίλη) In Checi codice videtur fuiſſe, οὐ λίαν κοίλη. Recte. Sic Conſtantinus. Εἶχον ϗ σκουτάρια μακεδονικὰ χαλκᾶ. στρογγύλα, μεγάλα, ϗ οὐ πολὺ βαθέα.

μετρίως σοι καὶ συντόμως ὑπαγορεύσομεν, ὦ στρατηγέ. ἵνα προπαρασκευάζῃς αὐτοὺς ἐθίζεσθαι πρὸς τοὺς ἀληθεῖς κινδύνους διὰ τῶν ἐν γυμνασίᾳ κινδύνων. τὸ γὰρ ἀγύμναστον παντελῶς ἀμαθὲς καὶ τυφλὸν πρὸς τὰς ἀθρόας καὶ ἀμελετήτους ἐγχειρήσεις εὑρίσκεται.

2 Ἢ γὰρ ἐν καιρῷ χειμῶνος, ἢ ἐν ἑτέρῳ καιρῷ ἐν ᾧ ἐστιν ἀνοχὴ πολέμου, ἢ τινῶν ἐπελεύσεων κατὰ πολεμίας γῆς ἄνεσις, γυμνάζειν σε χρὴ τὰ στρατόπεδα, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικοὺς, καὶ ὥσπερ συντρόφους τῶν πόνων διὰ τοῦ ἐθισμοῦ, καὶ μὴ ἀφίῃς αὐτοὺς ἀργεῖν, μήτε ῥαθυμεῖν. καὶ γὰρ ἡ ἀργία μαλακὰ καὶ ἀσθενῆ ποιεῖν τὰ σώματα, ἡ δὲ ῥαθυμία δειλὰς καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχὰς 1 παρασκευάζει. αἱ γὰρ ἡδοναὶ τὸ καθ' ἡμέραν δελεάζουσιν καὶ ἐντολμότατον διαφθείρουσι. καὶ ὅταν ἐπὶ μακρὸν χρόνον ἀνεθέντες πάλιν ἐπὶ τοὺς πόνους ἔλθωσιν, οὔτε ἡδέως ἕξουσιν, οὔτε ἐπὶ πολὺ καρτερήσουσιν, ἀλλ' εὐθέως φεύγουσιν πρὶν, ἢ καὶ πεῖραν λαβεῖν τῶν πολεμικῶν πόνων. εἰ δὲ καὶ εἰς πεῖραν ἐπὶ μικρὸν ἔλθωσιν ταχέως ἀποχωρίζονται, φέρειν τοὺς πόνους καὶ κινδύνους οὐ δυνάμενοι. διόπερ καὶ ἀγαθὸν ἐγὼ κρίνω στρατηγὸν, ὅταν τὰ χρήσιμα τότε σκευάζει, καὶ διατάττει καὶ ἔργα καὶ πράγματα, ὅταν οὐ κατεπείγουσιν αἱ τῶν πολεμικῶν πόνων ἀνάγκαι. γύμναζε δὲ τὸν στρατὸν τοιούτοις πόνοις καὶ ἐπιτηδεύμασιν.

3 Πρῶτον μὲν τὸν καθ' ἕνα στρατιώτην ὡς ἐν μελέτῃ. τοὺς μὲν ὁπλίτας σκουτάτους πεζῇ, ἤγουν τοὺς φοροῦντας τὴν πανοπλίαν εἰς μονομαχίας μετὰ σκουταρίων καὶ βεργίων ἀντισαλλήλων.

4 Εἰς τὸ ῥίψαι μήκοθεν ῥικτάρια, καὶ ματζυμάρβουλον, ὃ λέγεται νῦν σαλίβα, καὶ τζικούριν.

5 Τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς οὕτω γυμνάσεις, εἰς τοξείαν σύντομον κατακονταρίου ὑψηλοῦ ἀπὸ διαστήματος.

6 Εἰς τὸ ῥίπτειν μήκοθεν ῥικτάριν καὶ σφενδόβολον.

7 Εἰς πηδήσεις καὶ δρόμους κατά τε ὁμαλῶν τόπων καὶ ἀνωμάλων. τοὺς δὲ καβαλλαρίους γυμνάσεις εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως. ἡ γὰρ ταχύτης καὶ ἐκτείνασθαι παρασκευάζει τὴν σαγίτταν καὶ ἰσχυρῶς βάλλεσθαι. ὅπερ τῶν ἀναγκαίων ἐστί. καὶ τοῖς ἐπὶ ἵππων ὀχουμένοις χρήσιμον.

8 Καί τι εἰς τὸ τοξεύειν πεζῇ ἀπὸ διαστήματος συντόμως, εἴτε κατακονταρίου, εἴτε κατὰ ἑτέρου σημείου.

9 Εἰς τὸ τοξεύειν ἐπάνω ἵππου τρέχοντος σύντόμως ἔμπροσθεν ὄπισθεν δεξιὰ ἀριστερά. εἰς τὸ πηδᾷν ἐφ' ἵππους.

10 Εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ἐπάνω ἵππου τρέχοντος μίαν. ἢ καὶ δευτέραν σαγίτταν, καὶ ἀποτίθεσθαι τὸ τόξον τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ ἐὰν πλατὺ ᾖ ἐν ἄλλῳ ἡμιθηκίῳ ἐπὶ τούτῳ γινομένῳ εὐκαίρως. καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ κονταρίου ἐκ τοῦ ὤμου βασταζόμενον. καὶ εἰς τὸ τόξον, τεταγμένον ἐν τῷ θηκαρίῳ, κρατεῖν δὲ τὸ κοντάριν, καὶ συντόμως ἀποτίθεσθαι αὐτῷ ἐν τῷ ὤμῳ. ἐπιλαμβάνεσθαι δὲ τοῦ τόξου.

11 Εἰς τὸ ἐπέρχεσθαι ἀλλήλοις ἄνδρας δύο, καὶ ὑποχωρεῖν καὶ πάλιν ἐπελαύνειν, καὶ ἐξελίσσειν κατὰ τὸν τύπον τοῦ λεγομένου παρακονταρίου.

12 Τινὰς δὲ αὐτῶν καλόν ἐστι καὶ ἐν τῷ ὁδοιπορεῖν τοὺς στρατιώτας γυμνάζεσθαι ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ,

& paucis, o Imperator, verba faciam, ut per iſtas exercitationum periclitationes, ad vera pericula eos adſueſacias. Imperitia enim ad ſubitas & irruentes rerum adgreſſiones caeca, & incita eſſe ſolet.

2 Hieme aut alio quovis tempore, quando intermiſſio belli eſt, aut excurſionum in hoſtili terra relaxatio, adſueſaciendi ad patientiam laborum ſunt milites, & bellicoſi operoſique adſiduitate reddendi ſunt, neque in otio, & deſidia eſſe ſinendi. Etenim otium languida, & ſoluta facit corpora, deſidia timidas, & effeminatas reddit mentes. Voluptates enim quotidie inceſcantes fortiſſimum quemque corrumpunt. Quando autem longo tempore interpoſito ad labores veniunt, neque lubenter ſuſtinent, neque diu durant, ſed ſtatim refugiunt priuſquam periculum laborum bellicorum fecerint: ſin in periculum venerint, facile iterum diſcedunt, neque ad perferendos labores, neque ad ſuſcipienda pericula idonei ſunt. Quare bonum ego iudico Imperatorem, qui tum praeparat, tum diſponit omnes res, omniaque negotia ad uſus bellicos ſpectantia, quando rei bellicae nulla neceſſitas urget. Exerceto autem eos his moribus & inſtitutis.

3 Primum, unuſquiſque miles in aliquo negotio ſit. Graves autem, id eſt, ſcutatos pedites, vel qui univerſam armaturam geſtant, ad ſingulare certamen cum ſcutis & virgis inter ſe exerceeas.

4 Ad coniicienda eminus iacula, & matzumarbulum, quod nunc dicitur ſaliba, vel tzicurim.

5 Levem armaturam exercebis, ad ſagittas celeriter iaciendas, in haſtam aliquam altam eminus defixam.

6 Ad iacula eminus coniicienda, & fundas.

7 Equites exercebis ad ſagittas celeriter iaciendas: celeritas enim praeparat ſagittam, tum ut facile ex arcu excutiatur: quod neceſſarium eſt, & iis, qui equis vehuntur in primis conducibile.

8 Atque etiam ut pedites ſimiliter eminus iaciant ſagittas, ſive in haſtam, ſive in quodvis aliud ſignum.

9 Ut ſagittas in omnes partes equo currente iaciant, ante, retro, dextrorſum, ſiniſtrorſum. In equum ut exſilire poſſint.

10 Ut ſagittas contente iaciant ex equo currente, unam, atque item alteram, & intentum arcum confeſtim in corytum ponant, ſi latus ſatis corytus fuerit: ſin minus in ſemicorytum ad hoc ipſum opportune factum ponant, & haſtam humeris ſuis geſtatam ſtatim in manus ſumant. Poſteaquam autem arcum in coryto intentum habuerit, & ſumſerit haſtam, in humero iterum haſtam ſtatim ponat, & arcum ſine mora adſumat.

11 Ut invadant ſe mutuo duo viri, & recedant, & rurſus ingruant, & evolvant ſe ad modum paracontarii.

12 Utile vero eſt in ipſo itinere faciendo, ut quidam ex illis ſuis locis ſe exerceant, & co-

1 Καὶ ἄνδρας τὰς ψυχικὰς) Scrib. καὶ ἀνάνδρους τὰς ψυχάς.

conentur haec ex equis facere, hoc modo ipsum iter expeditum erit, & equi minus atterentur.

13 Si contingat in expedito commorari exercitum, idest, in eo loco ubi coactus est, omni eo tempore ne unus quidem ex militibus quantum fieri potest otiosus sit, sed ad laborem, ut dictum est, adsuefaciendi omnes sunt, & interdum praedicto more exercendi, interdum in acie, & inter se, interdum in armis suis detergendis, & nitidandis occupentur. Otium enim non solum ignavos, & effeminatos facit, sed etiam ad inania quaedam, & turbulenta cogitanda animum traducit. Ad voluntarios labores si se exerceant, facile etiam coacti labores perferent, & ad imperata facienda aptiores erunt.

14 Nec sigillatim modo exercebis eos, sed generatim etiam adsuefacies, ut suas stationes perfecte cognoscant, & in illis commorentur. Et adspectu, & nomine familiariter se mutuo adgnoscant, & sub quo praefecto miles unusquisque sit, in qua cohorte, & quibus cum viris in contubernio collocetur.

15 Cognoscat etiam celeriter mandata, quae a praefectis dantur. Quum praecipitur, ut extendatur acies sive in longitudinem, sive in latitudinem, vel ut cogatur, & contrahatur in densitatem, vel ut inclinatio fiat in dextram, aut sinistram partem, vel ut ordinum commutatio, & intervalla stationum a viro ad virum fiant, vel ut separatae singulorum agminum densitates, vel raritates, vel ut mutui occursus, & discessiones, sive adventantium, sive recedentium sint, & contuberniorum, sive ordinum inter se partitiones, separationes, & instructiones fiant.

16 Vel ut phalanx, idest, universa acies aut in arctum contrahatur, aut in longitudinem producatur, vel ut distomos, idest, anceps acies fiat, hoc est, quando οὐραγοὶ, idest caudani, post universam aciem conversi adversus hostes, qui circumvallare exercitum conantur, quasi praestites pugnant, & a tergo similiter dimidium contubernium ad illos convertunt, vel ut istarum commutationum inclinationes, & traductiones fiant.

17 Qui ad ista adsuefacti sunt milites, celeriter, ut ita dicam, & sua sponte ad aciem hanc feruntur. Qui istarum rerum insueti rudesque sunt, magno cum negotio & molestia ad imminentia pericula in acie constitui possunt.

18 Ubi exercitum diviseris, sine ferreis armis inter se committantur, vel cum hastis sine cuspide, vel sagittis similiter, vel, ut praediximus, pro gladiis utantur virgis, vel calamos pro hastis tradas. Sin glebas habeat tellus in qua exercentur, coniicere eas iubebis in se mutuo inter confligendum: interdum charzaniis, vel iis similibus in praelio utantur.

19 Acclives illis colles monstrans, iube ut cum cursu conscendant: & in eos, qui iam colles occupant, iube alios quosvis milites invadere, qui illos si possint depellant.

20 Ubi

ρα, καὶ ἐπιτηδεύειν αὐτὰ ἐπάνω τῶν ἵππων ποιεῖν. ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἡ ὁδὸς ἀνεμπόδιστος ἐκτελεῖται, καὶ οἱ ἵπποι οὐ συντρίβονται.

13 Ἐὰν δὲ συμβῇ καὶ χρονίσαι τὸ στράτευμα ἐν ἐξπεδίτο ἤγουν ἔνθα συνάγεται κατὰ τὸν ἴδιον καιρὸν ὅλος ὁ στρατὸς μὴ ἀργοὺς εἶναι τὸν καθένα ἀλλ᾽ ἐθίζεσθαι αὐτοὺς ὡς εἴρηται πονεῖν. καὶ ποτὲ μὲν γυμνάζεσθαι πονεῖν κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον, ποτὲ δὲ ὡς ἐν παρατάξει, καὶ ἐν ἀλλήλοις. ποτὲ δὲ εἰς ὅπλων ἐργασίας ἀπασχολεῖσθαι. ἡ γὰρ ἀργία οὐ μόνον νωθρούς, καὶ ἀνάνδρους ποιεῖ, ἀλλὰ καὶ κενά τινα καὶ στασιώδη μελετᾶν αὐτοὺς παρασκευάζει, καὶ παρεξάγει. γυμναζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἑκουσίους πόνους, εὐκόλους ἄρα καὶ τοὺς ἀκουσίους ὑπενείκωσι, καὶ πρὸς τὰ παραγγελλόμενα αὐτοῖς ὑπακούειν ἐθισθῶσιν.

14 Καὶ οὐ μόνον καθένα γυμνάσεις αὐτούς. ἀλλὰ ἐθίσεις καὶ καθόλου γινώσκειν τὰς ἰδίας τάξεις, καὶ μένειν, ἐν αὐταῖς καὶ ταῖς ὄψεσι, καὶ τοῖς ὀνόμασι συνήθεις ἀλλήλους γίνεσθαι. καὶ τίς στρατιώτης ὑπό τινά ἐστιν ἄρχοντα, καὶ ἐν ποίῳ βάνδῳ, καὶ μετὰ πόσων ἀνδρῶν τάττεται.

15 Γινώσκειν δὲ τὰ ὀξέα παραγγέλματα μετὰ τάξεως παρὰ τῶν ἀρχόντων γινόμενα. οἷον τὰς ἐκτάσεις, εἴτε καταπλάτος, εἴτε καταμῆκος τῆς παρατάξεως. ὁμοίως δὲ καὶ τὰς συστολὰς ἤγουν σφίγξεις εἰς πύκνωσιν. καὶ τὰς κλίσεις, ἐπὶ τὰ ἀριστερὰ ἐπὶ τὰ δεξιά. καὶ τὰς τῶν ὀρδίνων μεταποιήσεις τὰ διαστήματα τῶν στάσεων ἀπὸ ἀνδρὸς εἰς ἄνδρα. καὶ τὰς μερικὰς αὐτῶν πυκνώσεις ἢ ἀραιώσεις, καὶ τὰς ἀδιαλλήλων ἀπαντήσεις, καὶ ἀντιδαμάσεις. ἤτε ἐρχομένων ἢ ἀπερχομένων. καὶ τὰς κατὰ τὰς ἀκίας ἤγουν τοὺς ὀρδίνους διαιρέσεις αὐτῶν, καὶ μετρισμούς.

16 Καὶ κατατάξεις αὐτὴν φάλαγγα, ἤγουν τὴν ὅλην παραταγὴν, ὅταν, ὡς εἴρηται, ἐπὶ βάθος συστέλλεται, καὶ ὅταν ἐπὶ μῆκος ἐκτείνεται, καὶ τὴν λεγομένην ἀντίστομον ἤγουν δίστομον μάχην. ὅταν οἱ λεγόμενοι οὐραγοὶ, ἤτοι οἱ ὄπισθεν τῶν ὅλων ἀκιῶν, ἐπιστρέψαντες πρὸς τοὺς κυκλοῦντας κατὰ πρόσωπον μάχονται ὡς πρωτοστάται, καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ὁμοίως αὐτοῖς ἀντιστρέψει τὸ ἥμισυ τῆς ἀκίας, καὶ πάλιν τὰς ἐκ τῶν τοιούτων μεταβολῶν ἀνακλήσεις καὶ ἀποκαταστήσεις,

17 Οἱ γὰρ πρὸς ταῦτα πάντα ἐθιζόμενοι στρατιῶται διὰ τάχους, ὡς εἰπεῖν, καὶ αὐτόματοι φέρονται πρὸς τὴν τάξιν. οἱ δὲ τούτων ἀνέθιστοι, καὶ ἀπαίδευτοι διὰ ταράχου πολλοῦ, καὶ μόλις 1 ἀποκαθίστανται εἰς τὰς καταπειγούσας τῆς τάξεως χρέας.

18 Διαμερίσας δὲ τὰ στράτευμα πρὸς ἀλλήλους ἀσιδήρῳ μάχῃ συμβαλλέτωσαν, ἤτοι διὰ κονταρίων ἄνευ ξιφῶν, ἢ σαγιττῶν ὁμοίως. ἢ, ὡς εἴπομεν, ἀντὶ σπαθίων βεργίοις, ἢ νάρθηκας, ἢ καλάμους ἀντὶ κονταρίων ἀναδιδούς. ἐὰν δὲ καὶ βώλους ἔχῃ ἡ γῆ ἐν ᾗ γυμνάζονται τούτους βάλλειν κέλευε κατ᾽ ἀλλήλων ἐν τῇ γυμνασίᾳ τῆς συμβολῆς. ποτὲ δὲ καὶ τὰ λεγόμενα χαρζανία ἢ τούτοις ὅμοιά τινα χρήσθωσαν ἐν τῇ μάχῃ.

19 Δείξας δὲ αὐτοῖς καὶ βουνοὺς ὀρθίους, κέλευε συνδρόμῳ ἀναβαίνειν καὶ μεταλαμβάνειν αὐτοὺς, ἔχοντας δηλονότι τοὺς βουνοὺς ἐκείνους ἑτέρους στρατιώτας ἐφεστῶτας ἐπ᾽ αὐτῶν.

20 Καὶ

1 Οἱ δὲ, μόλις) Scribe, οἱ δὲ μὴ, μόλις.

20 Καὶ ὅταν τινὰς τῶν στρατιωτῶν γυμνάσῃς, πάλιν ἐκείνους ἐκβαλὼν ἑτέροις ἐπιδώσεις τὰ εἰρημένα ὅπλα. ϗ τοὺς μένοντας 1 ἀνδραγαθήσαντας ἐν τῇ γυμνασίᾳ ἐπαινέσεις, τοὺς δὲ ἀφυῶς ἐλθόντας ϗ ἀνάνδρως παραθήξεις, ϗ παροτρυνεῖς εἰς τὸ τὰ ἐλαττώματα αὐτῶν ἀνορθωθῆναι.

21 Ἐκ γὰρ τῆς τοιαύτης μελέτης ϗ γυμνασίας οὐ μόνον ἐθίζεται πρὸς τοὺς πόνους τὸ στράτευμα, ἀλλὰ ϗ ὑγιαίνει, ϗ πᾶσαν τροφὴν ἡδέως ἐσθίει, ϗ πίνει, κἂν λιτή ἐστιν ὑπὲρ τὰς πολυτελεῖς τρυφάς. γίνεται δὲ αὐτῶν τὸ σῶμα ϗ στεῤῥὸν, ϗ συνεθίζεται τοῖς μέλλουσι πόνοις, ἱδρῶτι, ϗ θάλπει, ϗ καύματι ἀσκιάστῳ, ϗ κρυμοῖς ϗ χειμῶσι συγγυμναζόμενον 2.

22 Ὁμοίως δὲ γυμνάσεις καὶ τοὺς καβαλλαρίους ἐρίζειν αὐτοῖς ποιῶν, ϗ ἁμιλλᾶσθαι, ϗ διώξεις ποιεῖν, ϗ συμπλοκὰς, ϗ ἀκροβολισμοὺς, ἤγουν τοξείας, ἢ ἀκοντίσεις. ϗ ὅσα ἑξῆς σοι πλατύτερον δηλώσω.

23 Ταῦτα δὲ ποιεῖν ἐν ἐπιπέδοις τόποις, ϗ περὶ αὐτὰς τὰς ῥίζας τῶν βουνῶν ἐφ' ὅσον δυνατὸν ἐστὶν αὐτοὺς, ϗ τραχέων ἐγγίζειν τόπων.

24 Καὶ τοῦτο μὲν τοῖς παλαιοῖς ἔδοξεν. ἐμοὶ δὲ δοκεῖ μὴ μόνον εἰς δρόμους ἐν τοῖς ὁμαλοῖς τόποις ἐθίζεσθαι τοὺς ἵππους ἀναγκαῖον εἶναι, ἀλλὰ ϗ εἰς ὑψηλοὺς καὶ δασεῖς καὶ τραχεῖς ὥστε σὺν ἐλασίᾳ τούτους διαβαίνειν. ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τοὺς κατωφερεῖς. ἐὰν γὰρ εἰς τοὺς τοιούτους ἐθίζονται, οὐκ ἔτι οὐδὲ τοὺς ἄνδρας οὐδὲ τοὺς ἵππους ξενίζει τόπος ἢ ἀδικεῖ.

25 Ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τοῦ θέρους μὴ ἐπιτηδεύειν πυκνῶς τοὺς ἵππους ποτίζειν. διὸ οὐδὲ χρήσιμόν ἐστι πλησίον ποταμῶν ἀπληκεύειν 3.

26 Καὶ παρατάσσεσθαι δὲ εἰς τοὺς δυσχερεῖς καὶ δυσβάτους τόπους, ϗ ἐπιτρέπειν ὡς ἐστι τὸ βάνδον, καθὼς φθάσει ὁ τόπος ἑκάστῳ σὺν ἐλασίᾳ ἀνέρχεσθαι ὁμοίως δὲ ϗ κατέρχεσθαι.

27 Ὅσοι τοίνυν φειδόμενοι τῶν ἵππων αὐτῶν περιφρονοῦσι τῆς τοιαύτης αὐτῶν γυμνασίας, ἑαυτοῖς ἐπιβουλεύουσι.

28 Ἐπὶ τούτοις δέον ἐστὶν εἰ καὶ μετρίως ὅμως, καὶ ἐν ὀλίγοις ὑποδείξεσι, καθὼς προυπεθέμεθα, πλατυτέρον τὰς τῶν ἀρχαίων κινήσεις καὶ τὰ λεγόμενα παραγγέλματα, ἵνα προγυμνάζῃς καὶ ἐν τούτοις τὸ στράτευμα, ϗ διεγείρῃς αὐτοὺς καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους. μετὰ γὰρ τὴν γυμνασίαν τοῦ καθ' ἕνα στρατιώτου πεζοῦ καὶ καβαλλαρίου δεῖ σε καὶ ἕκαστον τάγμα ἤτοι βάνδον γύμναζειν 4 καθ' ἑαυτὸ οὕτως.

29 Τοῦ βάνδου τῶν καβαλλαρίων ἀπὸ τῶν λεγομένων ἀκιῶν ἤτοι ὀρδίνων συνεστῶτος καὶ συντεταγμένως ἱσταμένου παραγγέλλει ὁ μανδάτωρ τὰ προστεταγμένα, οἷον.

30 Ὅταν ἡ συμβολὴ γένηται μηδεὶς ἀφήσῃ μηδεὶς προλάβῃ ἕως ἂν διώξῃς τὸν ἐχθρόν. ἐὰν ἐκβῇς ἀπὸ τῆς τοῦ μετώπου ὄψεως. βλέπε τὸ βάνδον, δίωκε μὴ ὡς στρατιώτης δειλός. ἀλλ' ὡς στρατιώτης ἀνδρεῖος, καὶ μὴ κατὰ παράκλησιν 5 ἐάσῃς, μήτε ἄλλῳ τρόπῳ φύλαττε στρατιῶτα τὴν τάξιν σου, φύλαττε καί σὺ βανδοφόρε ὅταν καταπολεμίσῃς. ἵνα ἀκολουθῇς τῶν ἐχθρῶν. εἰ δὲ ἐκβῇς τὴν ὄψιν τῆς παραταγῆς, μὴ ἐλάσῃς

20 Vbi milites iam exercueris, illos dimittes, & aliis trades illorum arma, & manentes, atque in hac exercitatione ſtrenue ſe gerentes, collaudabis; eos qui ſocorditer & effeminate ſe gerunt, exacues, & excitabis ad offenſas illorum corrigendas.

21 Tali enim induſtria ac exercitatione non ſolum ad labores paratior eſt exercitus, verum etiam ſanitatem melius tuetur, & cibo potioneque ſuavis fruitur, quamquam vilior ac tenuior fuerit. Et corpus valentius firmius habet, ſi ſudoribus, caloribus, apricationibus, frigoribus, tempeſtatibuſque adſueſactum fuerit.

22 Similiter exercebis equites, ad decertationes quasdam & dimicationes, inſectationes, conflictationes, velitationes, & ſagittarum iaculorumque emiſſiones, & quaecumque deinceps tibi fuſius exponam.

23 Haec faciant in locis planis & campeſtribus, & ad montium pedes, & ad aſpera quoque loca quantum poſſunt accedant.

24 Non modo mihi verum etiam maioribus noſtris viſum eſt perneceſſarium eſſe, ut cum in campeſtribus & planis locis ad curſum exerceantur equi, tum etiam in editis & condenſis & aſperis locis, ut haec loca agmine facto tranſeant, atque etiam ad declivia ſimiliter ſe praeparent. Si enim ad hunc modum adſueſacti fuerint, neque homines neque equos ullus vel offendet vel laedet.

25 AEſtate ne equum ad crebro bibendum adſueſacias. Qua de cauſa minus utile eſt propter fluvium caſtra ponere.

26 Aciem horum inſtruas in aſperis & aviis locis, & cohortem ipſam permittas ita uti eſt inſtructa, agmine facto ea loca conſcendere atque iterum deſcendere.

27 Quicumque ſuis equis parcentes iis exercitationibus abſtinent, hi quantum in ſe eſt ſuam ipſorum ſalutem produnt.

28 Deinceps par eſt, quamquam verecunde, paucis tamen veterum motus bellicos & praecepta explanare, ut in illis quoque exerceas tuos, & illos tum dicto tum facto ad rem bene gerendam, & rem militarem cognoſcendam excites. Nam poſteaquam unumquemque militem tum equitem, tum peditem ſeorſim exercueris, unamquamque etiam cohortem ſive bandum ſeparatim etiam ad hunc modum exercebis.

29 Cohorte equitum ex ordinibus ſive contuberniis diſpoſite & ordinate conſtituta, narrabit mandator imperata illis ad hunc modum.

30 Vbi conflictatio eſt, nullus anticipet, nullus tradet, donec hoſtes tuos perſequaris. Si extra conſpectum frontis exercitus iveris, intuere in cohortem, perſequere, non quaſi ignavus, ſed quaſi fortis miles, neque ullius exhortationis gratia, aut ulla alia de cauſa ceſſes. Cuſtodi miles ſtationem tuam. Obſerva tu ſignifer, ubi hoſtem expugnaveris, ut eum perſequaris. Si extra conſpectum aciei diſceſſeris,

1 Καὶ τοὺς μὲν αὐτοὺς) Scribe, ϗ τοὺς μείναντας.
2 Γυμναζόμενοι) Scribe, γυμναζόμενον.
3 Ἀποκελεύειν) Scribe, ἀπληκεύειν.
4 Γύμναζον) Scribe, γυμνάζειν.
5 Καὶ μετὰ παράκλησιν) Scribe, ϗ μήτε π.

feris, ne vehementer in campo curras, ut ne aciem tuam dissipes.

31 Cohortis equitum exercitatio per se talis est, ut ordinate se quasi in acie moveat, vel cursu ad aliquod signum contendat, & ibi consistat: & quando ciere cohortem vis, voce, vel buccina, vel nutu flamuli significare oportet, & sic cieto. Quando autem eos consistere vis, vel voce illis significato, Sta: vel scuti stridore, vel tauraea. Et hoc unum movendi genus est.

32 Aliud movendi genus est, ut aequabiliter procedant, laxo quodam disiuncti intervallo, & tum praecipe his verbis: Aequabiliter procedite.

33 Aliud genus est, ut ad latus idonee densentur, & ad caudam similiter densentur. Hoc verbum σφίγγεσθαι, id est, densari, significat cogi in unum, vel lateribus, atque humeris prope ad se mutuo accedant. Praecipe ut ad latus se densent decani ad decanos, quintani ad quintanos, quartani ad quartanos, & densentur omnes, ut dictum est, latera lateribus adiungentes: neque in alteram partem densent se ad medium statorem: id est, signiferum, ut hinc atque illinc ei adiungantur: breviter enim & ordinate talis densatio fit. Quemadmodum autem decani aequaliter se in fronte contubernii collocant, sic & quartanos sive caudanos aequaliter se a cauda contubernii constituere oportet: illis enim ordine, & dispositе collocatis, si inter confligendum priores stationem suam deseruerint, prohibentur tamen ab illis tergiversari, aut retroferri.

34 Aliud genus est, quando in caudam, id est, extremam partem densantur: non modo enim quod ad latitudinem pertinent densari acies debet, verumetiam quod ad altitudinem spectat, saepe humeris ipsis inter se adiunctis.

35 Aliud genus est, ut post perfectam ad latus densationem, sic densati ambulent: & quando sagittae coniici incipiunt, tum praecipe πάταξον, id est, feri: decanis, & quintanis in anteriores partes inclinatibus, & sua ipsorum capita cum scutis suis, atque equorum colla aliqua ex parte tegentibus, & hastas humeris gestantibus, scutis etiam tectas suis procedant ordinate, cum tripudio, id est, mediocri quodam motu, qui calpa dicitur: nec impetuose currant, ne contentionis celeritate ante manus consertas, quod valde periculosum est, perturbetur acies, sagittariis interim, qui a tergo illorum sunt, sagittas iacientibus.

36 Aliud genus est, ut incursione interdum persequantur quasi cursores, quos nunc proclastas nominant: interdum ordinate ut defensores, quos nunc vindices adpellamus: & si quasi cursoribus praecipere oportet, dicendum est, δρόμῳ ἔλα, id est, cursu contende, & unius milliaris spatium incursionem hanc faciant. Sin quasi defensores, praecipiendum est hoc modo, μετὰ τῆς τάξεως ἀκολούθει, id est, cum acie procedito, & ordinate, ac distribute procedant.

37 Aliud genus est, ut retrocedant paululum, & rur-

σῃς ἰσχυρῶς ἐν τῷ κάμπῳ, ἵνα μὴ σκορπήσῃς 1 τὴν σὴν τάξιν.

31 Ἡ δὲ καθ' ἑαυτὴν τοῦ τάγματος 2 γυμνασία τῶν καβαλλαρίων αὕτη, ὥστε κινεῖν συντεταγμένως ὡς ἐν παραταγῇ, ἢ μετὰ δρόμου ἐπί τι σημεῖον, καὶ οὕτως ἵστασθαι. καὶ ὅταν θέλῃ κινῆσαι, σημαίνειν δέον μόνῃ τῇ φωνῇ, ἢ τῷ βουκίνῳ, ἢ νεύματι φλαμούλου, καὶ οὕτως κινεῖν. ὅταν δὲ θέλῃ στῆναι, σημαίνειν τῇ φωνῇ, ἢ τῷ ἤχῳ τοῦ σκουταρίου, ἤτοι τοῦ βὰ, ἣν νῦν λέγουσι βούκινον, ἢ τῇ ταυραίᾳ. καὶ αὕτη μία κίνησις.

32 Ἑτέρα δὲ, ὥστε ἴσα περιπατεῖν ἐν ἀραιοτέροις πρῶτον διαστήμασι, καὶ παραγγέλλειν. ἐξ ἴσου περιπατεῖτε.

33 Ἑτέρα δὲ, ὥστε σφίγγεσθαι κατὰ πλευρὰν, μάλιστα πρέποντος. ὁμοίως δὲ σφίγγεσθαι κατ' οὐράν. τὸ δὲ σφίγγεσθαί ἐστιν τὸ πυκνοῦσθαι, ἵνα καὶ καταπλευρὰς καὶ κατὰ ὦμον ἀλλήλοις ἐγγίζωσι. παραγγέλλειν δὲ, κατὰ πλευρὰν σφίγγε. τουτέστι δεκάρχαι πρὸς δεκάρχας, πεντάρχαι πρὸς πεντάρχας, τετράρχαι πρὸς τετράρχας. καὶ σφίγγονται πάντες, ὡς εἴρηται. πλευρὰ πρὸς πλευρὰν ἐγγίζοντες. οὐκ ἐπιθενὸς δὲ μέρους σφίγγοντας, ἀλλ' ἐπὶ τὸν μέσον τόπον, τουτέστι τὸν βανδοφόρον, ὥστε ἔνθεν κἀκεῖθεν, ὥστε ἐκεῖθεν αὐτοῦ γίνεσθαι. συντόμως γὰρ καὶ εὐτάκτως ἡ τοιαύτη γίνεται σφίγξις. ὥσπερ δὲ οἱ δεκάρχαι οἰσοῦνται 3 ἐν ἀλλήλοις κατὰ μέτωπον, οὕτως πρέπει καὶ τοὺς τετράρχας, ἤγουν τοὺς οὐραγοὺς, ἴσους τε τοὺς ὀπίσω τοῦ ὀρδίνου. αὐτῶν γὰρ σφιγγομένων κατὰ λόγον, κἂν λειποτακτήσωσιν ἐν ταῖς συμβολαῖς οἱ ἔμπροσθεν, κωλύονται ὑπ' αὐτῶν εἰς τὰ ὀπίσω τρέπεσθαι.

34 Ἑτέρα δὲ, ὅταν σφίγγωνται καὶ κατ' οὐράν. οὐ γὰρ μόνον τὸ πλάτος τῆς παραταγῆς δέον σφίγγεσθαι, ἀλλὰ καὶ τὸ πάχος αὐτῆς, πολλάκις ἀλλήλοις κατὰ τοὺς ὤμους ἐγγίζοντες.

35 Ἑτέρα δὲ κίνησις, ὥστε μετὰ τὴν ἀκριβῆ πύκνωσιν τὴν κατὰ πλευρὰν μάλιστα σφίγξεως πεπυκνωμένους, περιπατεῖν, ὅταν ἡ τοξεία ἄρχεται γίνεσθαι, καὶ παραγγέλλει, πάταξον, καὶ ἐπικλιμένων τῶν δεκάρχων καὶ πεντάρχων ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, καὶ σκεπόντων τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς καὶ μέρος τῶν τραχήλων τῶν ἵππων μετὰ τῶν σκουταρίων αὐτῶν, καὶ τὰ κοντάρια ἀναβασταζόντων ὑπὸ τοὺς ὤμους καὶ ὑποκρυπτομένων μετὰ τῶν σκουταρίων ἐπιλαύνειν εὐτάκτως τριπόδῳ μόνῳ ἤγουν κινήματι συμμέτρῳ τῷ λεγομένῳ κάλπα, καὶ μὴ βιαίως τρέχειν. ἵνα μὴ τῇ ὀξύτητι τῆς ἐλασίας διαλύθῃ ἡ τάξις πρὸ μίξεως χειρῶν, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον. τοὺς δὲ ὄπισθεν ὅσοι τοξόται εἰσὶ τοξεύειν.

36 Ἑτέρα δὲ κίνησιν, ὥστε ἐπιδιώκειν ὅτε μὲν σὺν ἐλασίᾳ, ὡς κούρσωρας, οὓς οἱ νῦν προκλάστας λέγουσιν, ὅτε δὲ συντεταγμένως ὡς διαφένσωρας 4, οὓς ἡμεῖς καλοῦμεν ἐκδίκους. καὶ εἰ μὲν ὡς κούρσωρας χρὴ κινεῖν, παραγγέλλειν· δρόμῳ ἔλα. καὶ ἕως ἑνὸς μιλίου ἀποκινοῦσι σὺν ἐλασίᾳ. ἐὰν δὲ ὡς διαφένσωρας, παραγγέλλειν. μετὰ τῆς τάξεως ἀκολούθει· καὶ ἀκολουθοῦσι συντεταγμένως.

37 Ἑτέρα δὲ κίνησις, ὥστε ὑποχωρεῖν ὀλίγον, καὶ

1 Σκοπήσῃς) Scribe, σκορπίσῃς.
2 Τοῦ πράγματος) Scribe, τοῦ τάγματος.
3 Οἰσοῦνται) Scribe, ἰσοῦνται.

4 Ως διαφένσωρας) Posteriores Graeci dicebant, διαφένσωρας, pro δηφένσωρας, sive διφένσωρας. Vide Glossarium nostrum.

καὶ πάλιν ἀντιςρέφεσθαι. κ὆ ὅτε μὲν θέλη [1] ὑποχωρῆσαι, ὁ κέρσωρ κράζῃ, τύπτε καὶ ὑποχώρει σὺν ἐλασίᾳ ἕως ἓν ἢ δεύτερον σαγιττοβόλον. ἐπὶ τοὺς διφένσωρας, πάλιν κράζε [2]· ςράφου [3]. ἔλα καὶ ἀνθυποςρέφουσιν ὡσανεὶ κατὰ τῶν ἐναντίων. κ὆ τοῦτο ποιεῖν πολλάκις, κ὆ μὴ μόνον ἐπὶ τὰ πρόσω, ἀλλὰ καὶ δεξιὰ, κ὆ ἀριςερὰ, καὶ πάλιν ὡσανεὶ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν, καὶ ποτὲ μὲν ἐν αὐτῷ τῷ διαλύμματι ταύτης, ποτὲ δὲ ἐν τῷ μεταξὺ αὐτῆς ἐξελίσσεσθαι, καὶ ἅμα δρουγγιςὶ, ἤγουν ὁμοῦ ὁρμᾷν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐν δὲ ταῖς γυμνασίαις τὰ κοντάρια ἀναβασταζόμενα ἔχειν δεῖ, καὶ μὴ εἰς πλάγιον, ἵνα μὴ οἱ ἵπποι [4] ἐν τῇ ἐλασίᾳ ἐμποδίζωνται.

38 Ἑτέρα δὲ κίνησις, ὥςε μετατίθεσθαι συντεταγμένως ἀριςερὰ κ὆ δεξιὰ, ὅπερ ἁρμόζει πλαγιοφύλαξιν. κ὆ ὑπερκερασαῖς, ἤγουν τοῖς ἐπὶ τὸ κυκλῶσαι τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν τεταγμένοις ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους ὥσπερ κέρας, καὶ παραγγέλλει, εἰ μὲν ἀριςερὰ μεταθίτεσθαι βούλεται, κατάφερε πρὸς τὰ ἀριςερά. εἰ δὲ δεξιὰ μετατίθεσθαι, κατάφερε πρὸς τὰ δεξιά· κ὆ οὕτως μετατίθεσθαι. ἐὰν μὲν ἓν βάνδον ἐςὶ, τὸ ἕν· εἰ δὲ πλείονα, ὁμοίως τοῦ ἑνὸς μέρους μετατιθεμένου, καὶ τὰ λοιπὰ ὡσαύτως κατὰ ἓν βάνδον ποιοῦσιν.

39 Ἑτέρα δὲ κίνησις, ὥςε μεταβάλλεσθαι ποτὲ μὲν ἐν οἷς ἵςανται τόποις, ποτὲ δὲ κ὆ τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως ἀλλάσσοντες. ἐὰν μὲν γὰρ αἰφνοδιασμός τις γένηται ὑπὸ ἐχθρῶν, κατὰ νώτου ἤγουν ὄπισθεν [5] ἐπιφερομένων παραγγέλλει, μετασχημάτισον. κ὆ ὡς ἵςανται ἐν τοῖς τόποις αὐτῶν ἐπὶ οὐρὰν ὄπισθεν βλέπουσι τῶν βανδοφόρων μόνων μετὰ τῶν ἀρχόντων εἰς τὸ κατὰ οὐρὰν μέτωπον ἐρχομένων. εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῇ ὄπισθεν παραγγέλλει, μετάλλαξον. κ὆ τότε μετατίθενται κατὰ βάνδον.

40 Οὐ μόνον δὲ ἐπὶ μῆκος ὀρδινεύειν καὶ γυμνάζειν ἀναγκαῖόν ἐςιν, ἀλλὰ, κ὆ δρουγγιςὶ τάσσοντας γυμνάζειν κ὆ ἐξελαύνειν ἐπ᾽ εὐθείας κ὆ κύκλους διαφόρους. πρῶτον μὲν διὰ τὰς ὑποχωρήσεις κ὆ ἀντιςροφὰς εἶτα διὰ τὰς αἰφνιδίους κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐφόδους. λοιπὸν δὲ κ὆ διὰ τὸ συντόμως τοῖς δεομένοις ἐπιβοηθεῖν. εἰ γὰρ οὕτως ἐθισθῶσι [6] τὰ τάγματα, ἑτοίμως ἔχουσι κ὆ εἰς κούρσωρας, ἤγουν προκλάςας, ἢ προμάχους, κ὆ εἰς διφένσωρας, ἤγουν ἐκδίκους, ἢ βοηθοὺς, καὶ εἰς ἑκάςην χρεῖαν τάττεσθαι.

41 Καὶ τῆς τοιαύτης οὖν γυμνασίας κατορθουμένης εἰς τὰ πλείονα, εἰ καὶ μὴ πάντα δεῖ γινώσκειν τοὺς στρατιώτας. οὐ γὰρ δεῖ πάντα πουβλικίζεσθαι, διὰ τὸ μὴ τοῖς ἐχθροῖς γινώσκεσθαι. διὰ τῶν εἰρημένων τοῦ τῶν ἐννέα κινήσεων πρὸς πᾶσαν χρείαν ἕτοιμα γίνονται τὰ αὐτῶν τάγματα, κ὆ εἰς κούρσωρας, κ὆ εἰς διφένσωρας, κ὆ εἰς πλαγιοφύλακας, κ὆ εἰς ὑπερκεραςὰς, ὅτε χρεία γένηται ἀφορισθῆναί τινας αὐτῶν, ἐν συνηθείᾳ πάσης τάξεως γινόμενα.

42 Ἀναγκαῖον δέ ἐςι λοιπὸν κ὆ τὴν πρὸς ἄλληλα

& rursus convertantur: & quando illos retrocedere vult, cursor clamet, τύπτε κ὆ ὑποχώρει, feri & retrocede. Vbi autem retrocesserint ad unum, aut alterum sagittae iactum, defensores rursus adpellet his verbis: ςράφου, ἔλα, id est, verte, contende: & confestim rursus vertent se contra hostes. Hoc faciant non modo antrorsum, sed etiam dextrorsum, laevorsum, rursumque ad secundam aciem: neque in ipsa versione, sed etiam intervallo interiecto vertant se saepe, & drungisti, id est, universo agmine facto contendant contra hostes. Inter exercitandum hastas ipsas in altum sublatas, non in latus obliquatas habere oportet, ne equi in exercitatione hac, & contentione impediantur.

38 Aliud genus est, ut ordinate se in laevam, aut dextram transferant, quod lateranis, & cornistitibus opportunum, commodum est, id est, iis, qui ad circumveniendos, & circumcludendos hostes constituti sunt. Et si in dextram partem traducere eos cupias, iis verbis fiat: μετάφερε πρὸς τὰ δεξιὰ, id est, transfer te ad dextram: sin laevorsum velis, tum dicas: μετάφερε πρὸς τἀριςερὰ, transfer te ad laevam: itaque transeant, si una cohors debeat, una, sin plures, una parte traducta, reliquae similiter per cohortes transeant.

39 Aliud genus, ut in quibus consistunt locis, in eisdem interdum se vertant, interdum vero frontem aciei commutent. Si repentinus aliquis motus retro fiat hostibus a tergo imminentibus, praecipe hoc modo: μετασχημάτισον, id est, converte: & in statione sua consistentes, ad caudam se solum convertant, signiferis, & praefectis solis ad caudae frontem pervenientibus. Sin magna vis hostium ingruat, tum praecipe, μετάλλαξον, transmuta, & integra tum cohors se transmutet.

40 Nec vero in longitudinem solum instruere utile est, sed etiam drungisti, id est, confertim instruantur, ut exerceant se, & contendant varie in directum per retrogressiones, & conversiones, per repentinas hostium incursiones, ut quadam cum celeritate possint adflictis opem ferre. Si ad hunc modum adsuefactae cohortes fuerint, commode poterunt in cursores, id est, proclastas, sive propugnatores, & in defensores, sive vindices, & praesidiarios, ad omnem usum instrui.

41 Talis igitur exercitatio diligenter in plurimis est adhibenda, siquidem omnia a militibus cognoscenda non sunt. Non enim oportet omnia in vulgus efferri, ne ab hostibus ea adgnoscantur. Iis autem motibus praedictis ad omnes usus belli cohortes habiles fiunt, ut tum in cursores, tum in defensores, tum in lateranos, tum in cornistites, ubi opus est, cooptari adsumique possint.

42 Banda autem, sive cohortes quadam consen-

---

1 Καὶ ὅτε μὲν θέλη) Interpungendum, scribendumque: κ὆ ὅτε μὲν θέλη ὑποχωρῆσαι, ὁ κούρσωρ κράζῃ.

2 Πάλιν κράζε) Item scribe, πάλιν κράζῃ.

3 Στράφου) In Checi codice videtur fuisse, ςράφου, ἔλα.

A

4 Ἵνα μὴ κτύπον) Scribe, ἵνα μὴ οἱ ἵπποι. Et sic erat in codice Pistoriano.

5 Κατὰ νώτου ὑγρόπισθεν) Scribe, κ. ν. ἤγουν ὄπισθεν.

6 Ἐθιασθῶσι) Scribe, ἐθισθῶσι.

ſenſione, & inſtructione, quaſi in acie ipſa iungenda ſunt. Sed ne univerſae exercitationes, & molitiones hoſtibus adgnoſcantur, numquam ante conflictationem ipſam univerſae copiae ſimul, ideſt, in primam, & ſecundam aciem exercitationis cauſa transferantur, vel ad lateranos, vel ad corniſtites, vel ad eos, qui drungiſti, ideſt, confertim, & clam adoriuntur, vel ad occultas inſidias; huiuſmodi enim conſilia imperatoria divulgari, & in vulgus efferri priuſquam cum hoſte confligas, inutile eſt. Sed ad praeſentem rerum uſum ex tempore talia adhibenda ſunt.

43 Par eſt igitur, ſive comitis alicuius bandum, ſive drungus, ſive turma ſeorſim exerceatur, ſive in inſtructione magni exercitus collocetur, ut in tres partes exercendi dividantur. Si bandum, ſive cohors per ſe exerceantur, maxima illorum partem in curſorum agmine pones; ex equitatus ſimplicibus contuberniis; hinc, atque illinc aequalia cornua defenſorum loco apones; alios autem paucos equites eminus ante conſpectum illorum pones, ut quaſi ad confligendum cum illis ſe praeparare poſſint.

44 Iam quum ſe quaſi ad praelium movent, magno impetu facto curſores ſe a defenſoribus ſeparant, & ubi recta unum, atque alterum milliare excurrerint, dimidium illius ſpatii revertantur, & interdum dextrorſum, interdum laevorſum ſe currendo obliquent, ſicque tertio, quartoque faciant, rurſuſque orbiculate procedant, poſtea ſpatium illud percurrentes, quod inter eos, & defenſores eſt unde exierant, cum defenſoribus quaſi inſtructis in acie iis occurrant, qui ante eos inſequebantur.

45 Drungo, id eſt, integra cohorte milliaria exercitante ſe idem facies, & cohortem in curſores & in defenſores divides, & eos qui curſores ſunt, interdum defenſores facies interdum contra, ut ad omnem uſum parati ſint.

46 Similiter facies turma; aliqua ſe exercente, & acie prima aut ſecunda hoc faciencente. Adverte autem potiſſimum has orbiculate incurſiones, ubi diverſa & varia tas curſorum incurſiones, ubi diverſa & varia banda ſive cohortes fuerint, ut in duas ſortes dividantur, & contrario inter ſe motu curſant, & obviam ſibi mutuo ſiant altera forant, altera interius currendo, ut ne impedimento equitibus ſint.

47 Deinde latrones ſive lateranos & corniſtites, id eſt, eos qui ad circumdandos a dextra parte hoſtes locaturi, ſeparatim cum illis drungiſti, id eſt, confertim & ſimul incurſando exerceas. Sed id praedictis de cauſis quantum potes clanculum facias.

48 Itaque ſi quaſi adverſus aciem hoſtium eminus exſiſtentem, tuos inſtruxeris, accura ut exaequentur illis, & non circumveniantur ab iis. In iis quae cominus ſunt perfice ut hoſtes a tuis circumdentur, paucis equitibus per ſimplicia contubernia uſque ad unius atque alterius

ληλα τὰ βάνδα συμφωνίαν ϗ τάξιν ἐθίζεσθαι ὡς ἐπὶ παρατάξεως. ἀλλ' ἵνα, ὡς εἴρηται, μὴ φανερὰ γίνεται ἡ πᾶσα ἔκταξις τοῖς ἐχθροῖς. Οὐδέποτε γὰρ πρὸ τῆς μάχης τὴν πᾶσαν τάξιν ἐν τῷ ἅμα, τουτέστιν εἰς πρώτην ϗ δευτέραν παράταξιν, διὰ γυμνασίαν μόνην τάσσειν, ἢ πλαγιοφύλακας, ἢ τοὺς ὑπερκεραστὰς λεγομένους, ἢ τοὺς δρουγγιστὶ ϗ λανθανόντως προσπίπτοντας, ἢ ἐνέδρας, ἤγουν ἐγκρίματα 1, τὰ γὰρ τοιαῦτα στρατηγίας μᾶλλον ἐπιτηδεύματα εἶναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ τάξεως, ἅπερ προπουβλικίζεσθαι ἐν ταῖς γυμνασίαις οὐ συμφέρει. ἀλλὰ τότε πρὸς τὸ παρὸν κατὰ τὴν ἀπαιτοῦσαν χρείαν ποιεῖ.

43 Πρέπον οὖν, εἴτε καθ' ἑαυτὸ τοῦ κόμητος τὸ βάνδον, εἴτε δροῦγγος, εἴτε τοῦρμα, εἴτε καὶ προπαράταξις πολλοῦ στρατοῦ ἐστιν, ἐν τρισὶ μέρεσι τάσσειν τοὺς γυμναζομένους. καὶ εἰ μὲν βάνδον ἐστὶ τὸ καθ' ἑαυτὸ γυμναζόμενον, τοὺς πλείους αὐτῶν ἐν τάξει κουρσώρων ποιεῖν. ἀπὸ δέκα καβαλλαρίους 2 ἐπὶ ἁπλῆς ἀκίας ἔνθεν κἀκεῖθεν αὐτοὺς ἰσομετώπους τάσσειν ἐν τάξει διφενσώρων, ἄλλους δὲ ὀλίγους καβαλλαρίους ἄχρι δέκα τάσσειν δι' ὄψεως ἐναντίους, ὥστε τὴν συμβολὴν πρὸς αὐτοὺς εἰκάζεσθαι.

44 Κινούντων δὲ αὐτῶν ὡς ἐπὶ μάχην ἐξέρχεσθαι σὺν ἐλασίᾳ τοῦ κούρσωρος, καὶ χωρίζεσθαι τῶν διφεσόρων 3, καὶ τρέχοντας ἐπ' εὐθείας ὡς ἓν ἢ δεύτερον μίλιν, ὑποστρέφειν ἕως τοῦ ἡμίσεως ἐκείνου διαστήματος, καὶ ἐκκλίνοντας ποτὲ μὲν δεξιὰ, ποτὲ δὲ ἀριστερὰ τρέχειν, οὕτως δὲ ποιεῖν καὶ τρίτον καὶ τέταρτον, εἶτα πάλιν κυκλοειδῶς ἐλαύνειν, καὶ μετὰ ταῦτα προστρέχοντας ἐν τῷ μεταξὺ τόπῳ τῶν διφενσώρων, ὅθεν καὶ ἐξῆλθον, μετὰ τῶν ὡς ἐν τάξει διφενσώρων ἐλαύνειν, ὡς εἰς ἀπάντησιν τῶν καταδιωκόντων αὐτούς.

45 Οὕτω δὲ ποίειν καὶ δρούγγου γυμναζομένου· καὶ τὰ μὲν τῶν βάνδων αὐτοῦ τάσσειν κούρσωρας, τὰ δὲ διφένσωρας, καὶ πάλιν ἐναλλάσσειν αὐτὰ, ὥστε τοὺς κούρσωρας, τὰ δὲ διαφένσωρας ποιεῖν, ϗ τοὺς διαφένσωρας, ὥστε πρὸς τὴν δοκοῦσαν χρείαν ἑτοίμους αὐτοὺς εἶναι.

46 Ὁμοίως δὲ ποιεῖν ϗ τούρμας γυμναζομένης παρατάξεως πρώτης, καὶ παρατάξεως δευτέρας. ἐπισκέψαι δὲ εἰς τὰς κυκλοειδεῖς ἐλασίας τῶν κουρσώρων ὅπου διάφορα βάνδα εὑρίσκονται, ὥστε εἰς δύο ἀρχὰς ταῦτα μερίζεσθαι, ϗ ἐλαύνειν τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων, ϗ ὑπ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς, τὴν μὲν μίαν ἔξω τὴν δὲ δευτέραν ἐσωτέρω τρέχειν, ἵνα μὴ προσκρούματα καβαλλαρίων γίνωνται.

47 Δέον δὲ ϗ πλαγιοφύλακας, ϗ ὑπερκεραστὰς, ἤγουν τοὺς τὰς κυκλώσεις ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους ποιοῦντας ἰδίως μετὰ αὐτῶν δρουγγιστὶ ἤγουν πυκνοὺς ϗ ὁμοῦ ἐμπίπτοντας γυμνάζειν, λανθανόντως δὲ δι' ἣν ἀνωτέρω εἴπομεν αἰτίαν.

48 Ὥστε εἰς μὲν τὰς μακροτέρας παρατάξεις τῶν ἐναντίων ἵνα ἰσῶνται, ϗ μὴ ἐν περὶ λαμβάνωνται 4 ὑπ' αὐτῶν κατὰ δὲ τῶν κοντοτέρων ἀντιτασσομένων εἰς τὸ τὰς κυκλώσεις ποιεῖσθαι αὐτῶν ὀλίγων καβαλλαρίων ἐπὶ ἁπλῆς ἀκίας ἄχρι, ἑνὸς ἢ δευτέρου βάνδου, ὡς ἐναντίου, ἵνα

1 Ἤγουν ἐγκρίματα) Scribe, ἤγουν ἐγκρύμματα.
2 Ἀπὸ δέκα δὲ καβαλλαρίων? Eiiciendum cenſeo, δέκα.

3 Διαφεσόρων) Scrib. διαφενσόρων.
4 Ἐν πυρὶ λαμβάνονται) Scribe, ἐμπεριλαμβάνονται.

ἵνα πρὸς αὐτοὺς κανονίζωσιν οἱ ὑπερκερασταὶ πρότερον ὑπερκερῶν αὐτοὺς, ἤτοι κυκλοῦν. εἶθ' οὕτως συνελθόντες αὐτοὺς δρουγγιστὶ ἤγουν ὡς μάζα, ὁμοῦ λανθανόντως αὐτοὶ μόνοι ἄφνω ὑπεξερχόμενοι μετὰ ἐλασίας ὀξείας τῷ νώτῳ ἤγουν κατὰ τὸ ὄπισθεν τῶν ἐναντίων ἐπιτίθενται.

49 Αὗται οὖν αἱ γυμνασίαι ἁπλαί εἰσιν. ϗ κοινῶς δὲ πολλὰ τάγματα ϗ ἰδίως πάλιν ἐν τάγματι 1 ἁρμοδίως γυμνάζουσι, ϗ τοῖς ἐχθροῖς ἄγνωστος ἡ τάξις φυλάττεται, ϗ δέον σε, ὦ στρατηγὲ, ταύτας τὰς γυμνασίας ἐγγράφως δοῦναι καὶ τοὺς ὑπό σε τουρμάρχας, ϗ τοῖς ἄλλοις τοῖς ἰδίᾳ γυμναζομένοις τάγμασιν.

50 Ἐθίζειν δὲ τὰς τοιαύτας γυμνασίας μὴ μόνον ἐν ὁμαλοῖς ἀλλὰ ϗ ἐν δυσβάτοις τόποις, ϗ εἰς ὑψηλοὺς, καὶ εἰς κατωφερεῖς ϗ ἐν καιρῷ δὲ καύσωνος καλόν ἐστι γυμνάζειν ϗ ἐθίζειν τὸν στρατόν. οὐδεὶς γὰρ οἶδε πότε συμβήσεται μάχη, ϗ τί συμβήσεται.

51 Χρὴ γὰρ οὕτως τὴν γυμνασίαν ποιεῖσθαι ὡς ἐπὶ αὐτοῦ τοῦ πολέμου. διὸ ϗ ἡμεῖς διὰ τὸ χρήσιμον ϗ τὰ ἐν καιρῷ πολέμου ἐνταῦθα εἰρήκαμεν. τὸ γὰρ πρὸς τοὺς κινδύνους ἐθίζεσθαι ἀνδρειοτέρους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ.

52 Ἐπεὶ δὲ τὴν τῶν καβαλλαρίων γυμνασίαν ἐκ μέρους διεταξάμεθα χρεών ἐστιν ὁμοίως καὶ τὴν τῶν πεζικῶν ταγμάτων γυμνασίαν σοι διορίσασθαι, ὅσον ἐκ τῶν ἀρχαίων τακτικῶν, καὶ ὅσον ἐκ τῶν νέων παρειλήφαμεν.

53 Ὁρίζονται 2 τοίνυν αἱ ἀκίαι πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος 3, καθὼς ἄνω που ἐσημάναμεν. ὥστε τάσσεσθαί τινας μὲν ἀριστερᾷ, τινὰς δὲ δεξιᾷ τοῦ βάνδου, ἤτοι τοῦ ἄρχοντος. καὶ προπορευομένου τοῦ ἄρχοντος ἅμα τῷ βανδοφόρῳ, καὶ τῷ μανδάτωρι, καὶ βουκινάτωρι, ἐπακολουθοῦσιν ὡς ὡρίσθησαν ὀλιχαγοὶ 4, ἤγουν οἱ πρωτοστάται, ἢ δέκαρχοι πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ϗ τότε τοῦ δεξιοῦ.

54 Γινομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς γυμνασίας τόπῳ, ἢ τῆς παρατάξεως, ἵσταται ὁ ἄρχων, ϗ μετὰ αὐτὸν ὁ βανδοφόρος, καὶ εἴ τις ἕτερος κατὰ συνήθειαν. ϗ παρατάσσονται αὐτοὶ ἔνθεν ϗ κἀκεῖθεν αἱ ἀκίαι ὡς ὡρίσθησαν. πρῶτον ἐν ἀραιοτέρῳ διαστήματι, ἵνα μὴ συντρίβωνται ὑπ' ἀλλήλων, ἀπὸ ιϛ'. τὸ βάθος, ἤγουν τὸ πάχος. ἔχουσα ϗ τοὺς ψιλοὺς ὄπισθεν. τὰ δὲ ξίφη τῶν κονταρίων ἄνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται ὑπ' αὐτῶν. ἔμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν, ὁ μανδάτωρ, ὁ καμπιδούκτωρ, ἤγουν ὁ ὁδηγὸς τῶν τόπων, ὁ μὲν τοὺς τόπους ἀνερευνῶν ϗ ὁδηγῶν, ὁ δὲ τὰ μανδάτα γνώμῃ τοῦ ἄρχοντος διδούς.

55 Καὶ εἰ μὲν τάγμα ἐστὶ τὸ γυμναζόμενον, τὸν τοῦ τάγματος ἄρχοντα ἔμπροσθεν περιπατεῖν μετὰ μανδάτωρος, ϗ καμπιδούκτωρος. εἰ δὲ τοῦρμα. γυμνάζεται, μηδένα ἔμπροσθεν περιπατεῖν ἢ μὴ τουρμάρχην καβαλλάριον μετὰ μανδατώρων δύο καμπιδουκτώρων δύο 5, στράτωρος ἑνὸς, ϗ σπαθάτου ἑνὸς, ἤτοι τοῦ τὰ ὅπλα τοῦ

rius cohortis multitudinem quasi hostibus praepositis, ut adversum eos tum ad lunandam, tum ad circumveniendum eos, cornistites dirigant. Deinde sic qui cum illis versantur, drungisti quasi maza simul clanculum ipsi soli de improviso contentione quadam celeri excurrentes, a tergo, id est, postica parte hostium illos invadant.

49 Hae igitur exercitationes simplices sunt, communiter tamen multas cohortes, & privatim unam quamque cohortem idonee exercent, & inimicis acies nostra minime aperitur. Istae exercitationum formae scriptis tradendae turmarchis tuis sunt, & reliquis cohortibus quae separatim exercentur.

50 Adsuefacito ad huiusmodi exercitationes, non solum in campestribus, sed etiam in aviis & asperis, in arduis & acclivibus, in declivibus & pronis locis: & ipso aestus squallarisque tempore utile est patientiam laborum exercere milites: nemo enim scit quo tempore bellum futurum, & quidnam in bello usu venturum sit.

51 Ita exercitatio instituenda, quasi bellum ipsum gereretur. Itaque utilitatis causa ne bellici quidem temporis similitudo praetermittenda est: nam haec adsuefactio periculorum longe robustiores milites facit.

52 Quoniam equestrem exercitationem aliqua ex parte attigimus, sic pedestris aciei exercitationem non praetermittemus, quam vel ex antiquis, vel ex recentioribus rei militaris scriptoribus accepimus.

53 Pedestris aciei primum contubernia describantur, quemadmodum antea praecepimus, ut quaedam ad laevam, quaedam ad dextram cohortis sive praefecti collocentur: quumque praefectus simul cum signifero & mandatore, & buccinatore procedit, sequantur quemadmodum constituti fuerant lochagi, id est, praestites & decani sinistri lateris primum, deinde dextri.

54 Vbi in exercitationis sive instructae aciei loco fuerint, stet praefectus, & cum eo signifer, & si quis alius cum eo esse consuevit, instruanturque contubernia hinc atque illinc, primum, quemadmodum explicatum antea est, laxiore & rariore intervallo, ut ne a se mutuo adfligantur: deinde ad sedecim virorum altitudinem, id est, profunditatem. Cuspides hastarum sursum erectas habeant, ne ab illis impediantur. Ante frontem aciei ambulent mandator & campiductor, id est, dux viarum, hic quidem ut vias indaget, & eos ducat, ille vero, ut ex imperio praefecti mandata det.

55 Si cohors exercenda sit, cohortis praefectus ante eos cum mandatore, & campiductore ambulet. Sin turma exerceatur, nemo anteambulet nisi turmarchus & eques cum mandatoribus duobus, & campiductoribus duobus. stratore uno & spathato uno, id est, armigero qui turmarchae arma gerit, donec pro-
pe

---

1 Ἐν τάγματι) Scribe, ἐν τάγμα τι. Quae vero ibidem sequuntur, τὰ τάγματα, male geminata censeo; itaque delenda.

2 Χρίζονται) Scribe, χωρίζονται.

3 Πρῶτον τὸν τοῦ πεζικοῦ τάγματος) delendum censeo, τόν.

4 Ὀλιχαγοί) Scribe, οἱ λοχαγοί.

5 Καμπικτόρων δύο) Scribe, καμπιδουκτόρων δύο.

pe conflictationem ipsam venerint copiae, tum certe ad locum suum & stationem in cohorte & bando suo tuto accedat.

56 Neque cum hostibus confligat ille, neque buccina, quamvis complures fuerint, in ullo *μέρει*, id est, triente exercitus personet nisi merarchae, sive unam turmam triens habeat, sive plureis, ut ne tumultu aliquo impediantur mandata exaudire. Et gravis armatura, id est, pedites scutati, ad hunc modum instruuntur.

57 Levis armatura diversis modis instruitur. Qui enim *ἀκροβολισαὶ* olim, nunc sagittarii nominantur, interdum a tergo uniuscuiusque contubernii pro multitudinis ratione collocentur, ut scutatorum singulis contuberniis quaternionibus unus sagittarius respondeat. Interdum in ipsa contubernii altitudine scutatus & sagittarius alternatim stent, interdum in contuberniis & cornibus, id est, extremis oris copiarum, interius equitibus, saepe etiam exterius haud longe cum paucis scutatis ad defendendos interiores equites, si multa levis sit armatura.

58 Qui rhictaria, id est, iacula vel tzicuria, vel barducia habent, ii vel a tergo scutatorum, vel in extremis oris aciei, & non in medio, locentur. Funditores omnes in extremis oris aciei. Nunc autem sagittarios reliquosque iaculatores a tergo contuberniorum adversum eos qui contraria exercent, vel quemadmodum usus requirit, collocabimus.

59 Equites in ipsis oris aciei pedestris collocabis. Quaecumque autem robustiores cohortes sunt, cum ducibus suis in exteriori loco collocentur Et si complures equites fuerint qui duodecim millium numerum excesserint, tum ad decem virorum altitudinem fiant: sin pauciores, ad quinque virorum altitudinem constituantur. Sint autem quidam supra iustum numerum, qui ultra currus a tergo in subsidiis locentur, ut si a tergo hostes invaserint, occurrant illis: sin minus, lateribus adiungantur.

60 Laxiore primum intervallo instruantur isti, ut si aliqua occasio exercitus commutandi fiat, minimum impediantur.

61 Praecipies equitibus, ne nimis impetuose cursent in hostes, neque a pedestri acie longo intervallo discedant, ne si forte insidiae fiant, & hostes retro in eos se convertant, pedites horum praesidio destituti aliquod vulnus accipiant. Si pressi admodum dissipatique fuerint. tum retro ad currus suos conservandos, qui a tergo aciei pedestris instructi sunt, se conferant, nec eos praetereant. Sin ne sic quidem resistere possint, ex equis descendant, & pedibus seipsos defendant.

62 Si aciem instruere exercitus voluerit, non tamen eo die confligere, si adversarii in equites

τοῦ ἄρχοντος φέροντος, ἕως οὗ πλησίον τῆς συμβολῆς γένηται ἢ παραταγῆς τότε δὲ ἐν τῇ παραταγῇ ἀσφαλῶς εἰσέρχεται ἐν ᾧ τόπῳ τὸ βάνδον αὐτοῦ τέτακται.

56 Μὴ συμπλέκεσθαι δὲ αὐτὸν τοῖς ἐναντίοις, μηδὲ βούκινον λέγῃς ἑκάστου μέρους, πλὴν τοῦ μεράρχου, εἴ τε μίαν τοῦρμαν ἔχει τὸ μέρος, εἴτε δύο, εἴτε πλείονας, κἂν εἰ συμβῇ πολλὰ εἶναι τὰ βούκινα. ἵνα μὴ θορύβου γινομένου κωλύωνται τὰ μανδάτα ἐξακούεσθαι. καὶ οἱ μὲν ὁπλῖται πεζῇ ἤγουν οἱ σκουτάτοι τάσσωνται οὕτως.

57 Εἰ δὲ ψιλοὶ καταδιαφόρους τρόπους τάσσονται ἤγουν οἱ ἀκροβολισαὶ [1] μὲν πάλαι καλούμενοι, νῦν δὲ τοξόται ἢ σαγιττάτορες. ποτὲ μὲν γὰρ ὄπισθεν ἑκάστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄτων [2], τουτέστιν εἰς τοὺς ιϛ΄. σκουτάτους δ΄ ψιλοί. ἵνα μέχρι δ΄ μεριζομένης τῆς τῶν σκουτάτων ἀκίας εὑρεθῇ εἷς τοξότης ὄπισθεν αὐτοῖς. ποτὲ δὲ ἐν τῷ βάθει τῶν ἀκιῶν εἷς παρῇ σκουτάτος, καὶ τοξότης, ποτὲ δὲ ἐν ταῖς ἀκίαις καὶ ἐν τοῖς κέρασιν ἤγουν ταῖς ἐξοχαῖς τῶν παρατάξεων, τουτέστιν ἐσωτέρω τῶν καβαλλαρίων, πολλάκις δὲ καὶ ἐξωτέρω αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουτάτων εἰς τὸ ἐκδοκῆσαι τοὺς εἰς τὸ ἐσώτερον ἑστῶτας καβαλλαρίους, ἐὰν πολλοί εἰσιν οἱ ψιλοί.

58 Εἰ δὲ τὰ ῥικτάρια, ἢ τζικούρια, ἢ βαρδούκια ἔχοντες, ἢ ὄπισθεν τῶν ἀκιῶν, τῶν σκουτάτων εἰ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. Οἱ δὲ σφενδοβολισαὶ πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως. νῦν δὲ τάξομεν τοξότας καὶ λοιποὺς ἀκοντισὰς ὄπισθεν τῶν ἀκιῶν πρὸς τὴν γυμνασίαν. ἢ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ χρεία αὐτῆς.

59 Τοὺς δὲ καβαλλαρίους εἰς τὰ ἄκρα τῆς πεζικῆς παρατάξεως τάξεις. ὅσα δὲ αὐτῶν ἀνδρειότερα τάγματα μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐξωτέρω. καὶ εἰ μὲν πολλοί εἰσιν οἱ καβαλλάριοι, τουτέστι πλέον τῶν ιβ΄. χιλιάδων, ἀπὸ δέκατον βάθος τοῦτο γίνεσθαι. εἰ δὲ καὶ ὀλιγοτέρους τοῦ μέτρου τούτου ἀπὸ πέντε. εἶναι δὲ ἐκ περισσοῦ τινας ὄπισθεν ἐν ὑποβοηθείᾳ αὐτῶν ἐξωτέρω, τῶν ἁμαξῶν. ἵνα ἐὰν μὲν διὰ τοῦ ὄπισθέν τινες τῶν ἐχθρῶν φανῶσιν, ἀποσοβήσωσιν αὐτούς. εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι τοῖς πλαγίοις καὶ αὐτοί.

60 Τάσσονται δὲ καὶ αὐτοὶ ἐν ἀραιοτέρῳ πρῶτον διαστήματι, ἵνα ἐὰν γένηται καιρὸς εἰς τὸ χρήζειν μεταβάλλεσθαι, μὴ ἐμποδίζονται.

61 Παραγγέλλεις δὲ τοὺς καβαλλαρίους μὴ κατατρέχειν τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως ὡς ἐπὶ πολὺ διάστημα, καὶ τάχα τραπῶσιν οἱ ἐχθροί ἵνα μὴ ἐγκριματός [3] τινος παρ' αὐτῶν γινομένου, εἴπερ ἀπὸ διαστήματος εἰσιν οἱ πεζοὶ γυμνούμενοι, τῆς παρατάξεως ἐπηρεασθῶσιν ὡς ὀλιγότεροι ἢ ἀσθενέστεροι. ἀλλὰ καὶ ἂν βιασθῶσιν ὡς εἰκὸς παρὰ τῶν ἐναντίων, ὄπισθεν τῆς παρατάξεως τῶν πεζῶν ὀφείλουσας εἶναι πρὸς φυλακὴν αὐτῶν, εἰ δὲ μηδὲ οὕτως ἀντέχουσι, κατέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἵππων, καὶ οὕτως πεζῇ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν.

62 Ἐὰν δὲ παρατάξεσθαι μὲν θέλῃ ὁ στρατὸς, μὴ συμβάλλειν δὲ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὁρμέ-

---

1 Βιαραλισαὶ) Codex Checi, ἀκροβολισαί. Pistorii: βηλοβολισαί.

2 Τῶν ὄτων] Scribe, τῶν ὅλων.

3 Ἐγκρίματος) Scribe, ἐγκρύμματος.

ὁρμέσωσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν καβαλλαρίων καὶ μὴ βαστάζωσιν αὐτοὺς μὴ ἀνομένωσιν αὐτοῦς ἐστάμενοι εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, ἀλλ' ὅπιωθεν μᾶλλον ἔλθωσι, τουτέστιν εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἁμαξῶν. εἰ δὲ τοῦτο γένηται. χρεία μείζονος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος. ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκὸς, τῶν καβαλλαρίων μὴ στενοχωρηθῶσι, μηδὲ αἱ τῶν ἐχθρῶν σαγίτται μὴ βλάπτωσιν αὐτούς.

63 Ταῦτα δεῖ μάλιστα καὶ ἐν καιρῷ μάχης γίνεσθαι, διὰ ταύτην γὰρ καὶ ἡ γυμνασία μεταχειρίζεται.

64 Τούτων μὲν οὖν τῶν διατάξεων εἰρημένον, πρέπον ἡμῖν καὶ τὰ σχήματα, καὶ τὰ παραγγέλματα τῆς πεζικῆς τάξεως, ὥσπερ καὶ τοῖς ἱππικοῖς ἐμφανίσαι σοι καὶ διασαφῆσαι.

65 Ὅταν γὰρ παραστῶσι πρὸς τὴν γυμνασίαν τὰ μέρη τῆς παραταγῆς τῶν ταγμάτων τοῦ στρατοῦ, παραγγέλλῃ ὁ μανδάτωρ ταῦτα. μετὰ σιγῆς πάντα τὰ παραγγέλματα πληρώσατε. μὴ ταραχθῆτε. τὴν τάξιν ὑμῶν πληρώσατε. τῷ βάνδῳ ἐπακολουθήσατε. μηδεὶς ἀφήσει τὸ βάνδον. καὶ τοὺς ἐχθροὺς διώξατε. καὶ τούτων εἰρημένων κινοῦσι πράως τε καὶ ἡσύχως, ὥστε μηδὲ ψιθυρισμὸν γίνεσθαι παρά τινος.

66 Ἐθίζεσθαι δὲ αὐτοὺς πρὸς ταῦτα φωνῇ, ἢ νεύματι, διὰ σημείου τινὸς οἷον κινεῖν καὶ ἵστασθαι λεπτύνεσθαι ἤγουν μερίζεσθαι τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν 1 · περιπατεῖν ἴσως καὶ συντεταγμένως ἐπὶ στόμα, ἤγουν ἐπ' εὐθείας καὶ κατὰ κοίλους τρόπους 2 καὶ διαφόρους πυκνοῦσθαι, ἤτοι σφίγγεσθαι, κατὰ βάθος καὶ νῖκος φύλκων περιπατεῖν, συμβάλλειν ὡς ἐν τάξει μάχης μετὰ σχήματος.

67 Γυμνάζεσθαι δὲ καὶ οὕτως. ποτὲ μὲν μετὰ βεργίων, ποτὲ δὲ μετὰ γυμνῶν σπαθίων μερίζεσθαι πρὸς διφαλαγγίαν, καὶ περιπατεῖν ἀποκαθίστασθαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ κλίνεσθαι καὶ περιπατεῖν ἐπὶ κέρας ἤγουν τὸ δεξιὸν μέρος, προάγειν ἔμπροσθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι, φυλάττεσθαι ἀμφιστόμως ἑκατέρωθεν, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι, μετατίθεσθαι δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι ἤτοι διαπλοῦσθαι τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν, μεταβάλλεσθαι κατὰ νώτου, καὶ πάλιν ἀποκαθίστασθαι. γίνονται δὲ τὰ σχήματα ταῦτα διὰ τὰς διαφόρους ἀνακυπτούσας αἰτίας.

ftinam formam redeant. Hac formae propter

68 Φωνῆς τοίνυν ἢ νεύματι διὰ σημείου τινος κινοῦσι καὶ ἵστανται. ὅτε δὲ θέλῃ κινῆσαι σημαίνει ἢ βουκίνῳ ἢ τῇ ταυρίᾳ ὁ καμπιδούκτωρ, ἢ τῇ φωνῇ, καὶ κινοῦσι. εἰ δὲ στῆσαι θέλῃ, ἢ τῇ τούβᾳ 3 ὅ ἐστι μικρὸν βούκινον, ἢ τῇ φωνῇ, ἢ νεύματι τῆς χειρὸς, καὶ ἵστανται. διὰ δὲ τοῦτο φωνῇ καὶ σημείῳ ἐθίζεσθαι ἀναγκαῖόν ἐστι, διὰ τὸν τοῦ ἅρματος θόρυβον, ἢ κονιορτὸν, ἢ ὁμίχλην ἐπιγινομένην.

69 Λεπτύνονται, ἤτοι μερίζονται αἱ ἀκίαι, ὅταν ἀπὸ ιϛ'. ἀνδρῶν τὸ βάθος αὐτῶν ἐστι, καὶ θέλεις μᾶλλον τὸ μῆκος τῶν παρατάξεων ἐκτεῖναι διὰ κόμπον, ἢ διὰ τὸ ἰσωθῆναι · τῇ τῶν ἐναντίων

tes irruerint, & nequaquam fustinere eos tui potuerunt, ne praestolentur eos in aciei cornibus fistendo, sed retro cedant ad extremas oras aciei & curruum. Quod si fiat, maiore intervallo opus est, ut discedentibus iam tum equitibus ceteri angustiis non nimis premantur, ne hostium sagittis laedantur.

63 Haec tempore praelii maxime fiant: hac de causa enim hae exercitationes maxime suscipiuntur.

64 Iis rebus igitur descriptis, praecepta a nobis & institutiones pedestris aciei, quemadmodum & equestris, explicandae tibi ac proponendae sunt.

65 Quando ad exercitationem omnes instructae aciei cohortes convenerint, haec illis mandator praecipiat: Cum silentio omnes imperata facitote: Ne perturbemini: Stationem vestram servatote: Cohortem sequamini: Nemo cohortem suam deserat: Inimicos persequamini. Hac oratione habita, ita quiete & remisse se movebunt, ut nemo ne susurret quidem.

66 Exercitandi ad haec sunt voce vel nutu & signo aliquo ut moveant & stent, laxentur & in altitudinem contuberniorum dividantur, incedant aequabiliter & ordinate, in frontem, id est, directe, ac variis modis diversisque se contrahant & densent, tum in longitudinem, tum in altitudinem: phulco ambulent, sicque quasi in ipsa proelii acie essent, ad eam formam confligant.

67 Exerceant se quoque ad hunc modum, interdum cum nudis spathis, id est, gladiis: dividantur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem. & rursus in pristinam formam redeant: dextrorsum & laevorsum se obliquent, & in cornu se inflectant, id est, dextrorsum procedant, & rursus pristinam ad formam redeant & ancipitem aciem instruant, id est, ad accipiendos utrinque hostes paratam, & rursus ad pristinam formam redeant: in dextram & laevam se transferant, densent se & dilatent, id est, diffundant altitudinem contubernii, a tergo communiter, & rursus ad privarias circumstantes causas exercendae sunt.

68 Vocis igitur aut nutus signo aliquo movent & consistunt. Quando movere eos vult buccina vel taurea, vel voce sua significat Campiductor, & moventur: quando vero consistere eos vult, tuba, id est, parva buccina, vel voce & nutu manus significat, & consistunt. Propterea autem voci, & signis adsuefaciendi sunt, quia curruum tumultus ingens saepe, saepe pulvis saepe caligo magna observatur.

69 Attenuantur contubernia, quando sedecim virorum altitudinem habent, & eos in longitudinem aciei potius diducere vel ornatus causa alicuius, vel ut alicui alteri aciei exaequen-

1 Τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν) In Palatino codice erat: τὸ βάθος καὶ νῖκος τῶν ἀ. quemadmodum in eiusdem §. fine κατὰ βάθος καὶ νῖκος φύλκῳ περιπατεῖν. Vtrobique scribendum censeo: κ. βάθος καὶ μῆκος.

A

2 Κατὰ κοίλους τόπους) Scribe, κατὰ πολλοὺς τρόπους.

3 Ἢ τοῦ βάνδου) Scribe ἢ τῇ τούβᾳ. Et sic erat in codice Pistorii.

quentur, cupis. Praecipies aut his verbis: ἔξελθε: id est, exeas: & exibunt statim unus post alterum se separans. Itaque altitudo contuberniorum attenuatur, & longitudini aliquid adiicitur, & altitudo nunc tantummodo virorum octo fit. Si vero quatuor solum virorum altitudinem vis esse, dic rursus: ἔξελθε, id est, exeas; & exibunt omnes in unam solum partem, dextram aut sinistram. Hoc enim diligenter observandum est, ut omnes unam in partem veniant & exeant.

70 Iubeantur incedere aequabiliter & ordinate. Quando quidam in acie ceteros antevertunt, & inaequaliter eunt, iis verbis praecipies: ἴσον τὸ μέτωπον, id est, aequalis sit frons, & statim aequalis erit.

71 Contrahitur vel densatur exercitus, quando duobus aut tribus sagittae iactibus ab hostium copiis quum abest, & frontem utriusque exercitus committere vult, contractum & densarum ad medium locum tum longitudinis, tum altitudinis eousque frontem adducit, ut qui in anteriore parte instructi, & qui a lateribus fuerant, intra curruum complexum quasi contineantur Haec forma potest esse tum stante, tum movente exercitu.

72 Praecipiendum quoque οὐραγοῖς, id est, ultimanis, seu caudanis persaepe est: & eos qui a tergo sunt impellere oportet, atque ad usum omnem militarem incitare, ut ne aliqui ex illis tradentes omissi sint.

73 Phulco ambulant, quando iunctis copiis hostium simul & nostris, sagittae coniici incipiunt, & qui in fronte instructi sunt, zabas, loricia, id est, galeas non gestant. Quum praecipitur illis πύκνωσον, id est, densato, tum qui in fronte instructi fuerint, densant scuta sua donec sibi mutuo appropinquaverint, ventres suos ysque ad suras & genua scutis suis operientes: qui a tergo illorum stant, scuta sua supra eos traducentes, & in anteriore illorum parte ponentes pectora, & vultus illorum tegunt, sicque cum hostibus confligunt.

74 Quando autem densata acies ad unius sagittae iactum ab hostibus absuerit, & conflictatio futura est, dicito ἕτοιμοι, id est, parati. Alius statim excipiat, & clamet, βοήθει, id est, iuva: & confestim una claraque voce omnes personent, ὁ Θεός, id est Deus. Ibi tum leves sagittas altius iniiciant. Scutati qui in fronte constituti sunt, ubi prope hostes fuerint, si matzucia vel tzicuria, vel rhictaria habeant, humilius coniiciant ea: sin minus, praestolantes donec cominus venerint, & quum iaculantes, vel coniicientes tela, gladios distringant, neque retrocedentibus & tergiversantibus hostibus excurrendo, sed in acie consistendo pugnent. Qui a tergo illorum stant, sua ipsorum capita scutis suis tegentes, anterioribus hominibus cum iaculis suis succurrant.

75 Qui in fronte exercitus sunt, sibi ipsis diligenter provideant, donec cominus ad manus

τίων τάξει, καὶ παραγγέλλει· ἔξελθε. καὶ ἐξέρχονται εἰς παρένα μεριζόμενοι 1. καὶ λεπτύνεται μὲν τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν, προστίθεται δὲ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως. καὶ γίνεται τό βάθος ἀπὸ ή. εἰ δὲ θέλῃ ἀπὸ τεσσάρων πάλιν λέγει, ἔξελθε· καὶ ἐξέρχονται ὁμοίως πάντες εἰς ἓν μέρος δεξιὰ ἢ ἀριστερά. τοῦτο δὲ χρεία παραφυλάττειν, ἵνα πάντες εἰς ἓν μέρος καὶ εἰσέρχωνται δὲ καὶ ἐξέρχωνται.

70 Περιπατεῖν ἴσως καὶ συνταγμένως, ὅταν τινὲς τῆς παρατάξεως προκύψωσι. καὶ ἂν ἴσως περιπατοῦσι, καὶ παραγγέλλῃ, ἴσον τὸ μέτωπον. καὶ ἰσόνεται τὸ μέτωπον.

71 Πυκνοῦνται ἤτοι σφίγγονται ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιτοβόλων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γίνεται. ὑμῶν ἡ παρατάξεις, καὶ μέλλει συμβάλλειν, λέγει ζεῦξον. καὶ πυκνούμενοι σφίγγονται. πρὸς τὸν μέσον τόπον κατὰ βάθος καὶ μῆκος τοσοῦτον. ἵνα εἰ μὲν ἔμπροσθεν τεταγμένοι καὶ ἐκ πλαγίου εἰς τὰ ἅρματα ἀλλήλοις ἐγγίζωσιν. εἰ δὲ ὄπισθεν κατανώτου ἀλλήλοις ὥσπερ κεκώλυνται. τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα γίνεσθαι δύναται καὶ περιπατούσης καὶ ἱσταμένης τῆς παρατάξεως.

72 Χρὴ δὲ τοὺς οὐραγοὺς παραγγέλλεσθαι καὶ ἐκ τῶν ὄπισθεν προωθεῖν καὶ ἀτορθοῦν αὐτοὺς εἰς τὴν χρεῖαν, ἵνα μὴ ἐναπομένωσί τινες ὡς εἰκὸς δειλιῶντες.

73 Φούλκῳ δὲ περιπατεῖν λέγεται, ὅταν ἐγγιζουσῶν τῶν παρατάξεων τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς τῶν ἐναντίων, μέλλει ἔρχεσθαι ἡ τοξεία γίνεσθαι. καὶ οὐ φοροῦσιν οἱ ἐν τῷ μετώπῳ τεταγμένοι ζάβας ἤτοι λωρίκια, καὶ παραγγέλλῃ· πύκνωσον. καὶ τῶν ἔμπροσθεν κατὰ τὸ μέτωπον τεταγμένων πυκνούντων, τὰ σκουτάρια αὐτῶν μέχρι τοῦ ἐγγίζειν ἀλλήλοις κατασκέποντες προσπεπλασμένος τὰς γαστέρας αὐτῶν μέχρι τῆς κνήμης, ἤγουν τοῦ λεγομένου σκέλους. οἱ παρεστῶτες αὐτοῖς ὄπισθεν ὑπερανέχοντες τὰ σκουτάρια, αὐτῶν, καὶ ἀναπαύοντες εἰς τοὺς ἔμπροσθεν σκέπουσι τὰ στήθη καὶ τὰς ὄψεις αὐτῶν, καὶ οὕτως συμβάλλουσι.

74 Ὅταν δὲ πυκνωθεῖσα καὶ ἡ παράταξις μετὰ λόγον ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλου γένηται τῶν πολεμίων, καὶ μέλλει πάντως ἡ συμβολὴ συνάπτεσθαι, παραγγέλλῃ. ἕτοιμοι· καὶ ἄλλου διαδεχομένου καὶ κράζοντος, βοήθει· καὶ πάντων ἀποκρινομένων ἴσως καὶ συμφώνως, ὁ Θεός. οἱ μὲν ψιλοὶ τοξεύουσιν ὑψηλοτέρως. οἱδὲ σκουτάτοι οἱ εἰς τὸ μέτωπον τεταγμένοι ἔτι ἐγγυτέρω γενομένων τῶν πολεμίων, οἱ μὲν ἔχωσι ματζούκια, ἢ τζικούρια, ἢ ῥικτάρια, εἰς τό χαμαὶ ῥίπτουσιν αὐτά. εἰ δὲ μήγε ἀναμένοντες μέχρις οὗ ἐγγὺς ἔλθωσι, τότε ἀκοντίζοντες τὰ κοντάρια, ἤτοι ῥικτάρια αὐτῶν, ἐπιλαμβάνονται τῶν σπαθίων αὐτῶν. καὶ μάχονται εὐτάκτως ἐν τῇ τάξει αὐτῶν μένοντες καὶ οὐ καταtρέχοντες τῶν ὡς εἰκὸς ὑποχωρούντων αὐτοῖς ἐχθρῶν. οἱ δὲ ὄπισθεν αὐτῶν ἑστῶτες τὰς ἑαυτῶν κεφαλὰς σκέποντες μετὰ τῶν σκουταρίων αὐτῶν ἐπιβοηθοῦσι τοῖς ἔμπροσθεν μετὰ τῶν κονταρίων.

75 Χρεῖα δέ ἐστιν ἀσφαλῶς τοὺς εἰς μέτωπον τασσομένους προφυλάττειν ἑαυτοὺς μέχρις οὗ εἰς ἰχεῖ-

1 Καὶ ἐξέρχονται εἰς παραμεριζόμενοι) Scribe, καὶ ἐξέρχονται εὐθὺς παραμεριζόμενοι.

χώρας ἐκ τοῦ πλησίον ἔλθωσιν. ἵνα μὴ καταξοξεύωνται ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἐὰν μάλιστα μὴ ἔχωσι ζάβας ἢ χαλκότυβα,

76 Μερίζονται πρὸς διφαλαγγίαν, ὅταν ἐπ' εὐθείας περιπατῶσι τῆς παρατάξεως, καὶ ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν φανῶσιν πολέμιοι, καὶ εἰ μὲν ἀπὸ ις'. ἀνδρῶν ἔχωσιν αἱ ἀκίαι, καὶ ἤγγισαν οἱ διὰ ὄψεως ἐρχόμενοι ἐχθροὶ, καὶ μέλλουσιν ἐκ τοῦ πλησίον ἄρχεσθαι τῆς μάχης, παραγγέλλει. ἀπὸ η'. μερίσθητε. καὶ οἱ η'. εἰς διφαλαγγίαν. καὶ οἱ η'. ἵστανται. οἱ δὲ η'. στρεφόμενοι καὶ κινοῦντες πρὸς διφαλαγγίαν μερίζονται οἱ δὲ ἢ ἀπὸ η. ἵστανται τὸ βάθος, ἢ ἀπὸ δ'. παραγγέλλει· ἑδραῖοι στῆτε οἱ δεύτεροι, καὶ οἱ τῆς φαλαγγίας ἐξέρχεσθε· δεύτεροι δέ εἰσιν, οἱ λεγόμενοι πάλαι σεκοῦνδοι, ἢ ἐπιστάται. καὶ στρεφόμενοι οἱ σεκοῦνδοι, τουτέστιν οἱ ὑπὸ τὴν δεκάρχην τεταγμένοι ἐξέρχονται διαστήματα ἄχρι τριακοσίων βημάτων, ἤτοι σκελισμάτων. ὥστε μὴ δύνασθαι τὰς βαλλομένας παρὰ τῶν ἐναντίων σαγίττας ἑκατέρωθεν βλάπτειν τοὺς νώτους τῶν ἀντιβλεπόντων, ἀλλ' ἐν τῷ εὐκαίρῳ τόπῳ πίπτειν αὐτάς. εἶτα παραγγέλλει. ὑποστρέψατε. καὶ πάλιν ὑποστρέψαντες, εἰ χρεία γένηται ἀποκαθίστανται εἰς τὸ πρότερον σχῆμα.

timini: & rursum, si usus fuerit, conversi ad

77 Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, ἡ μείζων δύναμις τῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ νώτου, ἤγουν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως ἔρχεται, καὶ ἅμαξαι οὐκ ἀκολουθοῦσιν. οἱ σεκοῦνδοι, ἤγουν οἱ ἐπιστάται. ἵστανται. δὲ καὶ οἱ πρίμοι, ἤγουν οἱ πρωτοστάται, οἱ δὲ λοχαγοὶ ἐξέρχονται.

78 Τὸ δὲ τῆς φαλαγγίας γίνεται, ὅταν αἱ ἁμάξαι οὐκ ἀκολουθοῦσιν ἢ ἀκολουθήσασαι ἐβιάσθησαν ὑπὸ τῶν πολεμίων. ταύτας δὲ χρὴ πάντως ἐπὶ παντὸς ἡτοιμασμένου πεζικοῦ στρατοῦ ἀκολουθεῖν. εἰ μὴ ἄρα καβαλλαρικὸς στρατὸς βιασθῇ πεζεῦσαι. καὶ ἐν καιρῷ τοιούτῳ ἢ ἁμαξῶν ἢ ἄλλης ὕλης κατὰ τοῦ νώτου ἀπορεῖν.

79 Δεξιὰ δὲ καὶ ἀριστερὰ κλίνονται, ὅταν ἐκ πλαγίου εἰς ἓν μέρος θέλῃ τὴν παράταξιν, συραι ἢ διὰ τὸ ὡς εἰκὸς ἐκτεῖναι τὴν παράταξιν καὶ ὑπερκέρασαι, ἤγουν κυκλῶσαι τοὺς ἐχθροὺς ἢ μὴ ὑπερκερασθῆναι ἤγουν κυκλωθῆναι παρ' αὐτῶν ἢ διὰ τόπου ἐπιτηδειότητα, ἢ διὰ παραγωγὴν στενοῦ τόπου. καὶ εἰ μὲν δεξιὰ θέλῃ παραγαγεῖν αὐτὴν, παραγγέλλει· ἐπὶ κοντάριν κλίνον. καὶ στρέφονται πάντες οἱ ὁπλῖται ἐκεῖθεν. εἶτα παραγγέλλει· ὑπόστρεψον. καὶ ἀποκαθίστανται εἰ δὲ ἀριστερὰ θέλῃ κλῖναι, παραγγέλλε· ἐπὶ κοντάριν κλίνας κίνησον. καὶ τὰ ἄλλα ὁμοίως φυλάττονται.

80 Ἀμφίστομος δὲ κίνησις. ὅταν τῶν ἐχθρῶν ὡς εἰκὸς ἄφνω γυρευόντων ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν μὴ φθάσῃ πρὸς διφαλαγγίαν μερισθῆναι ἡ παράταξις, καὶ παραγγέλλει. τῶν ἀκιῶν τὴν τάξιν φυλάξατε. καὶ οἱ ἡμίσεις κατὰ τῶν ἔμπροσθεν ἐρχομένων ἱστάμενοι ἁρμόζονται, οἱ δὲ ἡμίσεις ἐπὶ τὸν νῶτον ἀντιστρεφόμενοι. οἱ δὲ ἐν τῷ μέσῳ ἑστῶτες τὰς κεφαλὰς αὐτῶν ἴσως σκέπουσι διὰ τῶν σκουταρίων.

81 Μετατίθενται δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ὅταν ἢ δεξιὰ, ἢ ἀριστερὰ θέλεις μετενεγκεῖν τὴν παράταξιν, χρείας, ὡς εἰκὸς, οὕτω καλούσης, καὶ παραγγέλλει μετάφερε εἰς τὰ δεξιὰ, ἢ πάλιν. μετάφερε εἰς τὰ ἀριστερά. καὶ ἐμὸς τάγματος μετατίθε-

nus ventum sit, ne si zabas aut chalcotuba, id est, ocreas aeneas non habeant, sagittis ab hostibus confodiantur.

76 Dividuntur in diphalangiam, id est, duplicatam aciem, quando acies instructa directe ambulat, atque ante ac a tergo imminent hostes: ibi tum si ex sedecim fiat contubernium, & in conspectu fuerint hostes, & cominus manu confligere voluerint, praecipe ut per octo se dividant, & octo in diphalangiam statim, id est, duplicatam phalangem dividantur, sicque octo contubernales immoti stabunt, alii octo conversi & moventes se in contrariam partem, ad duplicatam quasi aciem se dividant, reliqui ad octo vel quatuor altitudinem consistent. Illis praecipiendum est, ἑδραῖοι στῆτε οἱ δεύτεροι καὶ οἱ τῆς διφαλαγγίας ἐξέλθετε, id est, firmi state secundi, & in duplicata acie, qui estis exite. Secundi autem sunt qui ἐπιστάται, id est, adstites nominantur, qui sub decani potestate sunt. Hi conversi tam prope ad se mutuo accedant, ut paulo amplius vestigii intervallo distent, ne utrinque coniectae ab hostibus sagittae, terga utrinque spectantium laedant, sed opportuno aliquo in loco cadant. Deinde sic illis praecipito, ὑποστρέψατε, revertimini: & rursum, si usus fuerit, conversi ad pristinam aciei formam redeant.

77 Si, quemadmodum usu venire plerumque potest, maiores hostium copiae a tergo, id est, post instructam aciem curribus non sequentibus invadant, tum secundi sive epistatae, id est, adstites, consistant, & primi sive praestites, qui lochagi nominantur, contra eos eant.

78 Diphalangiae, id est, duplicatae aciei usus est, quando currus non sequuntur, vel si sequantur, ab hostibus tamen populantur, hos autem omnino oportet pedestrem aciem instructam sequi, nisi forte equestris exercitus cogatur pedibus ire, idque temporis vel curribus, vel alia quapiam materia a tergo eget.

79 In dextram & laevam partem inclinantur, quando in alteram partem acies obliquatur, vel ut producatur acies, & circumveniat hostes, vel ut ne circumveniatur ab illis, vel propter loci opportunitatem, vel propter loci angusti transitum. Si dextrorsum traducturus aciem es, praecipe iis verbis. Ad hastam declina, eoque se armati flectant: deinde praecipe, ἐπίστρεψον, id est, converte te, & ad pristinam formam redibunt. Sin eos ad laevam declinare volueris, praecipe, ἐπὶ κοντάριον κλίνας κίνησον, ad hastam declinans te move: atque haec perinde ac superiora faciant.

80 Ἀμφίστομος, id est, anceps motus est, quando inimicis subito ante, & tertio invadentibus, non in diphalangiam, id est, duplicatam aciem copiae dividuntur. Praecipiet contuberniis ut stationem suam custodiant, & dimidii contra eos qui primo veniunt ad standum se aptent, dimidii contra ad tergum conversi. Qui in medio consistunt, capita sua scutis tegant.

81 Dextrorsum aut laevorsum mutantur, quando, necessitate hoc postulante, ad dextram aut laevam transferre vis exercitum. Praecipe iis verbis: μετάφερε εἰς τὰ δεξιὰ, id est, transfer te ad dextram: vel rursus, μετάφερε

εἰς τὰ ἀριςερὰ, transfer te ad laevam. Vna cohorte transeunte, universa acies ad eam partem transeat.

82 Rarefiunt sive dilatantur acies, quando densatas eas dividere volueris, & iuncta contubernia separare, & universas copias in longitudinem producere. Praecipies autem iis verbis: πλάτυνον πρὸς τἀμφότερα μέρη, id est, dilata in utramque partem, & diffundantur statim. Haec forma tum ambulante, tum stante exercitu fieri potest, duobus cornibus exterius nutantibus, sive turma sit, sive exercitus.

83 Densantur vel duplicantur contubernia, quando ad quatuor virorum altitudinem stant, & duplicare eum numerum vis, & idonee ad altitudinem contubernii firmare contra hostium aciem, dices: εἴσελθε, id est, ingredere, & statim octo erunt. Sin eos sedecim volueris facere, rursus dices εἴσελθε, & unus post alterum euntes ad suam stationem duplicantur, & fient sedecim altitudine. Ab uno autem latere solum exeant, sicut antea praecipimus. Sin ad triginta duo virorum altitudinem contubernia, quod minime necesse est, facere vis, praedicito: σίχ⊛ ὑπὸ σίχον, id est, manipulus sub manipulo: atque ita duplicantur, & acies ipsa densatur & longitudo eius contrahitur.

84 Contrahitur, quando ambulante in directum exercitu, non ante eius conspectum hostes veniunt, sed a tergo. Tum si frontem, id est, lochagos sive praestites sedecim virorum altitudine ad caudam sive ultimum agmen transferre cupis, praecipe ad hunc modum: μετάλλαξον τὸν τόπον, id est, commuta locum: & altitudinem contubernii transeuntes lochagi sive praestites, compluribus eos sequentibus, frontem novam ex adverso hostium constituant. Hoc ante densationem exercitus sedulo fiat. Si iam addensatus fuerit exercitus, & hoc quod supra memoratum est, commode fieri non potest, dicito μετασχημάτισον: id est, converte: & quemadmodum ante stabant conversi, solum ad tergum extremam aciem respiciant, lochago sive praestite in anteriorem partem minime spectante, sed ultimano iam in fronte constituto, quem οὐραγὸν, id est, caudanum nominant.

85 Hae igitur exercitationes, tum ipso belli tempore militem paratum & idoneum efficere, tum ante tempus belli, sine ferro armis aliis ad exercitationem idoneis, ad omnes formas bellicorum motuum, & ad omnem institutionem assuefacere possunt. Ingenue, sine turba, & tumultu fiant, divisis sic inter se cohortibus, ut duas sibi mutuo acies oppositas faciant, sive ex una cohorte, sive ex pluribus hae acies instruantur.

86 Non ignoro autem alias quasdam praeceptiones exercitationesque motuum scriptis ac literis esse proditas, tum ab aliis, tum potissimum ab AEliano & Arriano, quibus cum ceteri quasi una voce consentiunt: sed ne ad nimiam longitudinem producatur oratio, uno quasi capite solum illa recitabo: de cetero autem propter longitudinem illa eadem praetermittam, partim propter obscuritatem atque inutili-

τιθεμένου μεταφέρεται ἡ παράταξις πᾶσα πρὸς τὸ μέρ⊛ ἐκεῖνο συντόμως.

82 Ἀραιοῦνται ἤτοι πλατύνονται· ὅταν πεπυκνωμένοι εἰσὶ, ϗ θέλεις μερίσαι ἤτοι λεπτύναι ὡς εἰκὸς, τὰς ἀκίας, ϗ ἐκτεῖναι τὴν παράταξιν εἰς μῆκ⊛, ἢ διὰ τὸ ἀνωτέρως αὐτοὺς γένεσθαι. ϗ παραγέλλει, πλάτυνον πρὸς τὰ ἀμφότερα μέρη. καὶ πλατύνονται. τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα ϗ περιπατούσης ϗ ἱσαμένης τῆς παρατάξεως δύναται γίνεσθαι τῶν δύο κεράτων ἐπὶ τὰ ἔξω νευόντων, εἴτε μέρ⊛ ἓν ἐςὶν, εἴτε ἡ παράταξις.

83 Βαθύνονται δὲ ἤτοι διπλοῦνται αἱ ἀκίαι, ὅταν μὲν ἀπὸ τεσσάρων ἵσανται, ϗ θέλῃς αὐτὰς διπλῶσαι, ϗ πρὸς συμβολὴν ἰσχυροποιῆσαι, ἁρμοζόντως τῷ βάθει τῆς παρατάξεως τῶν ἐναντίων. ϗ παράγελλε, εἴσελθε. καὶ γίνονται η΄. εἰ δὲ θέλῃς ις΄. ποιῆσαι πάλιν παράγγελλε εἴσελθε. ϗ εἰσερχόμενοι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους εἷς παρ᾽ εἷς διπλοῦνται ϗ γίνονται ις΄. πάντες εἰς ἓν μέρ⊛ ὡς ἐξῆλθον. εἰ δὲ θέλῃς, ὡς εἰκὸς, ἀπὸ λϐ. τὸ βάθ⊛ τῶν ἀκιῶν ποιῆσαι, ὅπερ οὐκ ἐςὶ χρειῶδες, παραγέλλει, ὁ σίχ⊛ ὑπὸ τὸν σίχον. ϗ διπλοῦται ὁμοίως καὶ βαθύνεται μὲν ἡ παράταξις, συςέλλεται δὲ τὸ μῆκ⊛ αὐτῆς.

84 Μεταβάλλονται ὅταν ἐπ᾽ εὐθείας περιπατούσης τῆς παρατάξεως μηκέτι δι᾽ ὄψεως ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ ἀλλὰ ἀπὸ ὄπισθεν αὐτῆς. ϗ ἂν μὲν τὸ μέτωπον, ἤτοι τοὺς λοχαγοὺς, τοὺς ϗ πρωτοςάτας, ὄπισθεν θέλῃς μετενεγκεῖν ἀπὸ ις΄. ἀνδρῶν ὄντ⊛ τοῦ βάθους παράγγελλε, μετάλλαξον τὸν τόπον. ϗ διὰ τοῦ βάθους τῶν ἀκιῶν παρερχόμενοι οἱ λοχαγοὶ ἵσανται εἰς παράταξιν συνακολουθούντων αὐτοῖς ϗ τῶν λοιπῶν. ϗ μεταβάλλονται τὸ μέτωπον ἐπὶ τοὺς πολεμίους ποιοῦντες. τοῦτο δὲ πρὸ τῆς πυκνώσεως ἐπιτεδείως γίνεται. εἰ δὲ πεπύκνωται. ϗ οὐ συφθάζει ἁρμόσαι, παραγέλλει, μετασχημάτισον. ϗ ςρεφόμενοι ὡς ἵσανται ἀντιβλέπουσι κατὰ τοῦ νώτου, ἤγουν τὸ ὀπίσω μέρ⊛, οὐκέτι τοῦ λοχαγοῦ ἔμπροσθεν εὑρισκομένου, ἀλλὰ τοῦ ἓξ καὶ δεκάτου οὐραγοῦ.

85 Αἱ μὲν οὖν γυμνασίαι αὗται δύνανται ἐν καιρῷ πολέμου τὸν ςρατιώτην ἕτοιμον παρασκευάζειν, καὶ πρὸ καιροῦ πολέμου ἄνευ σιδήρου διὰ ὅπλων ἑτέρων τῶν πρὸς γυμνασίαν πιτηδείων ἐθίζειν πρὸς πάντα τὰ σχήματα τῶν κινήσεων, καὶ τὰ παραγέλματα. εὐφυῶς καὶ ἄνου ταραχῆς ϗ θροισμοῦ διαγίνεσθαι. ὅταν μάλιςα πρὸς ἄλληλα τὰ τάγματα διαιρέμενα εἰς δύο ἀντιπαρατάξεις, εἴτε καθ᾽ ἓν τάγμα, εἴτε καὶ τὰ πλέονα ποιεῖτε τὴν γυμασίαν.

86 Οὐκ ἀγνοῶ ὅτι παρὰ τοῖς ἀρχαίοις ϗ ἕτερά τινα παραδίδοται παραγγέλματα ϗ κινήματα γυμνασίας ἄλλοις τε, ϗ Ἀριανῷ, ϗ Αἰλιανῷ, ὥσπερ ἐξ ἑνὸς ςόματ⊛ περὶ αὐτῶν ὁμοφωνοῦσιν. ἀλλ᾽ ἵνα μὴ ἐπὶ πλάτ⊛ τοσοῦτον παρεκτείνω τὸν λόγον, ἐν κεφαλαίῳ μόνῳ μνήμην παραθήσω ἐκείνων, ϗ τοῦ λοιποῦ σιωπήσομαι τὸ πλῆθ⊛. τὸ μὲν, διὰ τὴν ἐν αὐτοῖς ἀσαφίαν 1 τε ϗ ἀχρηςίαν, τὸ δὲ, ϗ διὰ τὸ

1 Ἀσοφίαν) Scribe, ἀσάφειαν.

τὸ ἐκεῖθεν ἀναληφθῆναι ὥσπερ ἀνθολογηθέντα πρὸς ἡμῶν ἐνταῦθα καὶ εἰρημένα μετὰ τῶν νεωτέρων διὰ πείρας εὑρέσεως. καὶ ἵνα μὴ ἀπρόκαλοι δόξωμεν εἶναι, καὶ δευτερολογεῖν ἀσαφῶς ἐνταῦθα ἤδη σαφηνισθέντα 1.

87 Παρὰ γὰρ Αἰλιανῷ λέγονται ὀνόματα καὶ κινήσεις αὐταί. ἡ μὲν κλίσις καλουμένη, τὴν δὲ κλίσιν εἰς δύο διαιρεῖ· καὶ τὴν μὲν ἐπὶ ἀσπίδα καὶ αὐτὸς κλίσιν λέγει, ἤγουν ἐπὶ σκουτάριν. τὴν δὲ ἐπὶ δόρυ, ἤγουν ἐπὶ κοντάριν. ἔστι δέ τις κίνησις καὶ παρ' αὐτῶν 2, καὶ μεταβολή, καὶ ἐπιστροφή, καὶ ἀναστροφή, καὶ περισπασμὸς, καὶ ἐκπερισπασμὸς, καὶ ζυγεῖν, καὶ στιχεῖν, καὶ ἐπ' ὀρθὸν ἀποδοῦναι, καὶ ἐξελίσσειν, καὶ διπλασιάζειν. λέγεται δὲ καὶ ἐπαγωγή, καὶ δεξιὰ παραγωγή, καὶ πλαγία φάλαγξ, καὶ ὀρθίος φάλαγξ, καὶ λοξὴ φάλαγξ, καὶ παρεμβολή, καὶ πρόταξις, καὶ ἔνταξις, καὶ ὑπόταξις, καὶ ἐπίταξις, καὶ πρόσταξις, καὶ παράταξις.

88 Αἱ μὲν οὖν τῶν κινήσεων τοσαῦται. τὰ δὲ παραγγέλματα οὕτως·

Ἄγε εἰς τὰ ὅπλα.
Παραστῆτε παρὰ τὰ ὅπλα.
Ὁπλοφόρος μὴ ἀπέτω τῆς φάλαγγος.
Σίγα καὶ πρόσεχε τῷ παραγγελλομένῳ.
Ἄνω τὰ δόρατα.
Κάθες τὰ δόρατα.
Οὐραγὸς τὴν λόχον ἀπευθυνέτω 3.
Τήρει τὰ διαστήματα.
Ἐπὶ δόρυ κλίνον.
Ἐπὶ ἀσπίδα κλίνον.
Πρόαγε.
Ἔχε οὕτως.
Εἰς ὀρθὸν ἀπόδος.
Τὸ βάθος διπλασίαζε.
Ἀποκατάστησον.
Τὸν λάκωνα ἐπὶ τὸ δόρυ ἐκπερίσπα.
Ἀποκατάστησον.

89 Ἀλλὰ ταῦτα διά τε τὸ ἀσαφὲς καὶ τὴν ἀχρηστίαν τέως παρέδομεν, τοῦ συντόμου καὶ σαφοῦς μάλιστα φροντίσοντες.

90 Τὰ μὲν οὖν περὶ γυμνασίας ἡμῖν προειρημένα πεζικῆς τε καὶ ἱππικῆς, τόντε καθ' ἕνα στρατιώτην, καὶ τῶν κατὰ τάγματα καὶ παρατάξεις, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ ἀρκούντως ἔχει. ἁρμοδίως δὲ τῷ παρόντι συντάγματι καὶ τὰ τοῖς ἁμαρτάνουσι στρατιώταις ἐπιτίμια ἐντάξαι, ἵνα γινώσκωσιν αὐτὰ, καὶ μὴ ἀγνοοῦντες ἐμπίπτωσι ταῖς ἐν αὐτοῖς κειμέναις τιμωρίαις.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ Η'.

Περὶ στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων.

1 ΔΕῖ οὖν οὐ μόνον ἐν καιρῷ τῶν ἀληθῶν ἀγώνων, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ καιρῷ τῆς γυμνασίας συνηγμένων ἁπάντων τῶν τε ἀρχόν-

tilitatem, partim quia iis diligenter cognitis, quae a nobis explicata sunt, experientia quadam adhibita, facile ista ab eis sumi possunt. Valde etiam propterea insciti rudesque rerum videremur esse, si haec quae cum claritate quadam & perspicuitate exposita sunt, cum obscuritate iterum repeteremus.

87 Ab AEliano autem haec nomina, & hi motus recensentur: κλίσις, id est declinatio. Hanc autem declinationem in duo dividit, alteram ἐπὶ ἀσπίδα, ad clypeum, sive ad scutum, vel ad laevam, alteram ἐπὶ δόρυ, ad hastam, vel ad dextram. Alius apud illum motus est, μεταβολή, commutatio, conversio, reversio, bisflexio, trisflexio, iugare, decuriare, dirigere, evolvere, duplicare. Dicitur etiam inductio, dextra traductio, obliqua phalanx, recta phalanx, incurva phalanx, interiectio, praepositio, postpositio, adpositio.

88 Nomina igitur motuum haec sunt. Praecepta autem illis haec trade:

Age ad arma.
Adsistite armis.
Armatus ne discedat ab acie.
Sile & attende praecipientem.
Sursum hastas.
Demitte hastas.
Vltimanus contubernium dirigat.
Custodi intervalla.
Ad hastam declina.
Ad clipeum declina.
Procede.
Istuc serva,
Directe procede.
Altitudinem duplica.
Recipe iterum.
Laconicum ad hastam trivolve.
Recipe te.

89 Sed ista atque alia item huiusmodi propter obscuritatem & inutilitatem hucusque distulimus, quia brevitatis & perspicuitatis maximam rationem habemus.

90 Haec igitur a nobis de exercitatione equestri & pedestri, tum sigillatim per unumquemque militem, tum generatim per cohortes atque acies, brevi commemorata satis sumto. Par est autem, & rei susceptae idoneum, delinquentibus militibus multas imponere, ut eas cognoscant, & ignorantia quadam in haec supplicia illis constituta incidant.

CAP. VIII.

De multis militaribus.

1 NOn modo in veris certaminibus, sed etiam ipso exercitationis tempore, omnes perfecti atque cohortes militares convocan-

1 Τὰ εἴδη σαφηνισθέντα) Scribe, τὰ ἤδη σ.
2 Παρ' αὐτῶν) Scribe, π. αὐτῷ.
3 Τὸν λόγον ἀπευθυνέτω) Scribe, τὸν λόχον ἀ.

candi, & hae leges militares recenſendae ſunt, quae multas has continent.

2 Si miles quintano aut quartano ſuo adverſetur, caſtigetur: ſint quartanus aut quintanus decano ſuo adverſetur, caſtigetur quoque. Sin decanus centurioni, pari modo. Sin quis ex cohorte audeat hoc adverſus ſuum ipſius comitem facere, capite plectatur.

3 Si quis iniuriam a quoquam acceperit, ad cohortis ſuae praefectum referat: ſin ab ipſo praefecto laedatur, maiori alicui praefecto narret.

4 Si quis audeat magicam exercere, quo tempore milites domum ſuam remittuntur, perpetuo ab omnibus aciebus expellatur.

5 Si qui coniurationem aut pactum aliquod contra praefectum ſuum quavis de cauſa fecerint, capite plectantur, & in primis illi, qui huius ſeditionis & coniurationis authores fuerint.

6 Si cui cuſtodia civitatis aut caſtelli alicuius commiſſa eſt, iſque eam prodiderit, aut invito praefecto deſeruerit, extremo ſupplicio adficiatur: neque ille ſolum, ſed is etiam qui cum conſcius huius facinoris, id ipſum tamen praefecto indicare noluit.

7 Si quis ſeipſum inimicis prodere velle deprehendatur, extremo ſupplicio adficiatur.

8 Si quis quum decani mandata audierit, non agat ea, caſtigetur. Sin propter ignorantiam offenderit decanus ipſe, qui hoc illi non indicavit, caſtigetur.

9 Si quis beſtiam aliquam aut rem ſive magnam ſive parvam invenerit, & eam praefecto ſuo non tradiderit, tum ipſe, tum qui conſcius illi eſt, quaſi fures utrique caſtigentur.

10 Si quis damnum municipi ſuo fecerit, & illud voluntate ſua non reſarcierit, duplam illi multam perſolvat.

11 Si quis aliquo vacationis tempore intermiſſionem aliquam habeat, & eo tempore arma ſua neglexerit, & decanus eum non coegerit nova comparare, aut ſaltem praefecto ſuo hoc non indicaverit, tum miles, tum decanus caſtigentur.

12 Si quis praefecto ſuo non obtemperaverit, legibus caſtigetur.

13 Si quis damnum militi aut municipi fecerit, duplum illi reſtituat.

14 Si in hibernis fuerit exercitus, & in ipſo itinere dux vel miles damnum municipi fecerit, & illud iterum, quemadmodum par eſt, non compenſaverit, duplum illi perſolvere cogatur.

15 Si quis belli tempore ſine commeatu, id eſt,

χόντων καὶ τῶν στρατιωτικῶν ταγμάτων προσκαλεῖσθαι πάντας, καὶ ὑπαναγινώσκειν αὐτοῖς τὰ εἰρημένα νόμιμα στρατιωτικὰ ἐπιτίμια ἔχοντα οὕτως.

2 Ἐὰν στρατιώτης τῷ ἰδίῳ κεντάρχῳ, ἢ τετράρχῃ ἐναντιωθῇ, σωφρονιζέσθω. εἰ δὲ τετράρχης ἢ πεντάρχης τῷ ἰδίῳ δεκάρχῳ. ὁμοίως σωφρονιζέσθω. εἰ δὲ δέκαρχοι τῷ πεντάρχῃ. εἰ δέ τις τῶν τοῦ τάγματος τολμήσῃ τοῦτο ποιῆσαι εἰς τὸν ἑαυτοῦ κόμητα, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποκείσθω.

3 Εἰ μέν τοι ἀδικηθῇ παρά τινος, τῷ ἄρχοντι τοῦ τάγματος προσέλθῃ. εἰ δὲ παρὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ ἀδικηθῇ, τῷ μείζονι ἄρχοντι προσέλθῃ.

4 Ἐάν τις τολμήσῃ βαγεῦσαι 1 ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομεάτου, ἤγουν τῆς ἀπολύσεως τῶν στρατιωτῶν, εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους εἰς διηνεκῆ ταξατέωνα καταϰριθῇ.

5 Εἰ δὲ τινες τολμήσωσι συνομωσίαν, ἢ φατρίαν, κατὰ τοῦ ἄρχοντος τοῦ ἰδίου ποιῆσαι, ὑπὲρ οἱασδήποτε αἰτίας, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποβληθῶσι. κατὰ ἐξαίρετον οἱ πρῶτοι τῆς συνομωσίας ἢ τῆς στάσεως γινόμενοι.

6 Εἴ τις παραφυλακὴν πόλεως ἢ κάστρου πιστευθεὶς τοῦτο παραδώσῃ, ἢ παρὰ γνώμην τοῦ ἄρχοντος αὐτοῦ ἐκεῖθεν ἀναχωρήσῃ, ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθήσεται.

7 Εἴ τις ἐλεγχθῇ θελήσας ἐχθροῖς ἑαυτὸν παραδοῦναι, τῇ ἐσχάτῃ τιμωρίᾳ ὑποβληθῇ, οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ τοῦτο συνειδώς. ἐπειδὴ τοῦτο γνοὺς τῷ ἄρχοντι οὐκ ἐμήνυσεν.

8 Εἴ τις ἀκούσας τὰ μανδάτα τοῦ δεχάρχου μὴ φυλάξῃ, σωφρονιζέσθω. εἰ δὲ ἀγνοῶν τὰ μανδάτα πταίσῃ, ὁ δεκάρχης σωφρονιζέσθω. ἐπειδὴ οὐ προεῖπεν αὐτῷ.

9 Εἴ τις ἄλογον ζῶον, ἢ ἄλλο οἱονδήποτε εἶδος μικρὸν ἢ μέγα εὑρὼν μὴ τοῦτο φανερώσῃ, καὶ τῷ ἄρχοντι τῷ ἰδίῳ παραδώσῃ, σωφρονιζέσθω. οὐ μόνον αὐτὸς, ἀλλὰ καὶ ὁ συνειδὼς αὐτῷ, ὡς κλέπται ἀμφότεροι.

10 Εἴ τις ζημιώσῃ συντελεστὴν, καὶ μὴ τοῦτον προαιρέσει ἀποθεραπεύσει, κατὰ τὸ διπλάσιον τὴν ζημίαν αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

11 Εἴ τις λαμβάνων ἀπόλυσιν ἐν εὐκαιρίας ἡμέραις τῶν ἑαυτοῦ ὅπλων περιφρονήσει, καὶ μὴ τοῦτον ὁ δεκάρχος ἀναγκάσῃ 2 κτήσασθαι, ἢ καὶ τῷ ἰδίῳ ἄρχοντι τοῦτο μὴ φανερώσῃ, καὶ ὁ στρατιώτης αὐτὸς, καὶ ὁ δεκάρχης σωφρονισθῶσιν.

12 Εἴ τις μὴ ὑπακούσῃ, τῷ ἰδίῳ ἄρχοντι σωφρονιζέσθω κατὰ τοὺς νόμους.

13 Εἴ τις ζημιώσῃ στρατιώτην, ἐν διπλῇ ποσότητι αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ, ὁμοίως καὶ συντελεστήν.

14 Εἰ δὲ ἐν παραχειμαδίῳ ἐστὶν ὁ στρατὸς, καὶ κατὰ πάροδον ὁ ἄρχων, ἢ ὁ στρατιώτης, ζημιώσῃ συντελεστὴν, καὶ μὴ τοῦτον δεόντως ἀποθεραπεύσῃ, ἐν διπλῇ ποσότητι τοῦτο αὐτῷ ἀποκαταστήσῃ.

15 Εἴ τις ἐν καιρῷ πολέμου διχὰ κομεάτου

1 Βαγεῦσαι) In codice videtur fuiſſe, μαγεῦσαι. Male. Rufus in Leg. Mili. Εἴ τις τολμήσῃ βαγεῦσαι ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομμεάτου, τῆς στρατείας ἐκβληθήσεται. Apud Graecos poſteriores βαγεύειν, eſt *Vagari*, *Emanere*. Suidas: βαγεύειν, πλανητεύειν. Vide Gloſſarium noſtrum.

2 Ὁ δεκάρχης ἀναγκάσῃ κτήσασθαι) Deeſt, ἄλλα, aut tale quid.

του 1 ἤγουν ἀπολύσεως τοῦ στρατοῦ, στρατιώτην ἀπολῦσαι τολμήσῃ, τριάκοντα νομισμάτων ποινὴν διδότω. ἐν καιρῷ δὲ παραχειμαδίου δύο εἰς ἢ τρεῖς μῆνας ποιείτω ἐν καιρῷ δὲ εἰρήνης, κατὰ τὸ διάστημα τῆς ἐπαρχίας ὁ τῆς ἀπολύσεως καιρὸς τῷ στρατιώτῃ διδόσθω.

16 Εἴ τις πόλιν ἢ κάστρον πιστευθεὶς εἰς παραφυλακὴν τοῦτο προδώσει· ἢ χωρὶς ἀνάγκης εἰς ζωὴν συντεινούσης ἀναχωρήσῃ, δυνάμενος τοῦτο ἐκδικῆσαι, κεφαλικῇ τιμωρίᾳ. ὑποβαλλέσθω.

17 Ταῦτα μὲν ϗ ἐν καιρῷ γυμνασίας ὁμοῦ συνηγμένων τῶν στρατιωτῶν ὑπαναγινωσκέσθω τὰ ἐπίτιμια, ϗ ἐν ἑτέρῳ οἱωδήποτε καιρῷ πρὸς εἴδησιν τῶν στρατιωτῶν ϗ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν.

18 Δεῖ δὲ συνταγῆναι αὐτοῖς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιτιμία, ὅσα δέον ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου ἀναγκαίως φυλάττεσθαι.

19 Μετὰ οὖν τὸ ταγῆναι τὰ τάγματα ἀναγινώσκεται ϗ ταῦτα οὕτως.

20 Ἐὰν στρατιώτης ἐν καιρῷ παρατάξεως ϗ πολέμου τὴν τάξιν ἢ τὸ βάνδον αὐτοῦ ἐάσῃ ϗ ἢ φύγῃ, ἢ τοῦ τόπου ἐν ᾧ ἐτάγη προπηδήσῃ, ἢ σκυλεύσῃ νεκρὸν, ἢ εἰς ἐπιδίωξιν ἐχθρῶν καταδράμῃ, ἢ τούλδῳ ἢ φοσσάτῳ ἐχθρῶν ἐπέλθῃ, κελεύομεν καὶ τιμωρεῖσθαι, αὐτὸν κεφαλικάς ϗ πάντα τὰ ὡς εἰκὸς παρ' αὐτοῦ ἐθαιρόμενα ἀφαιρεῖσθαι ϗ τῷ κοινῷ δίδοσθαι τοῦ τάγματος, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαντα, ϗ τοῖς ἑτέροις 2 αὐτοῦ ἐπιβουλεύσαντα.

21 Ἐὰν ἐν καιρῷ δημοσίας παρατάξεως ἢ συμβολῆς τροπὴ, ὅπερ ἀπείη, γένηται ἄνευ τινὸς εὐλόγου ϗ φανερᾶς αἰτίας, κελεύομεν τοὺς στρατιώτας τοῦ πρώτου φεύγοντος τάγματος ϗ ἀναχωροῦντος τῆς παρατάξεως, ἤτοι τοῦ ἰδίου μέρους, τοὺς εἰς τὴν μάχην ταγέντας ἀποδεκατοῦσθαι, ϗ ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων κατατοξεύεσθαι, ὡς τὴν τάξιν παραλύσαντας, ϗ αἰτίους τῆς τοῦ παντὸς μέρους τροπῆς γενομένους.

22 Εἰ δὲ συμβῇ τινας ἐν αὐτοῖς, ὡς εἰκὸς, πληγάτους ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ γενέσθαι, ἐκείνους ἐλευθέρους τοῦ τοιούτου ἐγκλήματος εἶναι.

23 Ἐὰν βάνδου ἀφαίρεσις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται, ὅπερ ἀπείη, ἄνευ τινὸς εὐλόγου ϗ φανερᾶς προφάσεως, κελεύομεν τοὺς τὴν φυλακὴν τοῦ βάνδου πιστευθέντας σωφρονίζεσθαι, ϗ παντελῶς ἐσχάτους γίνεσθαι τῶν ἀρχομένων ὑπ' αὐτῶν, ϗ ἀτίμους. εἰ δὲ συμβῇ τινας αὐτῶν μαχομένους γίνεσθαι πληγάτους, τοὺς τοιούτους ἐλευθέρους τοῦ τιμίου τοιούτου ἐπιφυλάττεσθαι.

24 Ἐὰν φοσσάτου ὄντος τροπὴ, ὅπερ ἀπείη, μέρους ἢ παρατάξεως γένηται ϗ μηδὲ πρὸς διφένσορας προσδράμωσι, μηδ' ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ καταφεύγωσι τρεπόμενοι, ἀλλὰ περιφρονοῦντες ἐν ἑτέρῳ τόπῳ προσδράμωσι, κελεύομεν τοὺς τοῦτο πράττειν τολμῶντας τιμωρεῖσθαι ὡς τῶν ἑταίρων 3 περιφρονήσαντας.

25 Ἐὰν στρατιώτης τὰ ὅπλα αὐτοῦ ῥίψῃ ἐν πολέμῳ, κελεύομεν αὐτὸν τιμωρεῖσθαι, ὡς γυμνώσαντα ἑαυτὸν, ϗ τοὺς ἐχθροὺς ὁπλίσαντα.

26 Ἐάν τις τῶν ἀρχόντων παροπλίσῃ στρατιώτην, ἢ ἐξκουτεύῃ 4 ἢ μὴ συνεισελθεῖν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ φοσσάτου, ἢ συνελθόντα εἰς οἰκείαν κατόσκηνδουλείαν, ὥστε τὴν τάξιν αὐτοῦ καταφρονῆσαι, ϗ

est, dimissione exercitus, militem dimittere audeat, triginta nummis, mulctetur. Hybernis autem duos, aut tres menses hoc faciat: pacis tempore pro intervallo loci commeatus sive dimissionis tempus militi concedatur.

16 Si cui custodia civitatis, aut castelli alicuius commissa est, & eam prodiderit, vel sine necessitate aliqua ad vitam pertinente discesserit, quum posset locum defendere capite plectatur.

17 Hae congregatis ipso exercitationis tempore militibus, & alio quovis idoneo tempore, ad militum, & praefectorum scientiam mulctae legantur.

18 Constituendae praeterea illis reliquae mulctae sunt, quae belli tempore necessario servandae sunt.

19 Post instructas cohortes, haec illis legantur.

20 Si miles belli tempore aciem suam, aut cohortem reliquerit, aut aufugerit, aut locum in quo constituitur antevertit, vel cadaver despoliaverit, vel ad insequendos hostes excurrerit, vel ad tuldum, sive impedimenta, vel fossatum, idest, castra hostium accesserit, capite mulctetur, & omnia bona detrahantur, & cohorti universae, quia aciem dissolvere cogitabat, & aliis insidias struebat, distribuantur.

21 Si universae aciei instructae, aut ipsius conflictationis tempore, fuga [quod absit] nulla rationabili de causa certaque fiat, praecipimus milites cohortis eius, quae primo terga dabat, & primum ex acie discessit, quasi decimari, & a reliquis cohortibus sagittis configi, quia aciem dissolverunt, & auctores omni ex parte huius fugae fuerunt.

22 Sin quosdam ex illis sauciatos esse contingat, eos omni hoc crimine liberamus, atque exsolvimus.

23 Si bandi, idest, cohortis alicuius ab hostibus ereptio fiat, quae sine ulla certa, aut manifesta causa discedit, hi quibus custodia huius cohortis commissa est castigentur, & omnium subiectorum abiectissimi, contemtissimique sint. Sin quosdam ex illis pugnando sauciatos esse contingat, istos hac multa liberos esse volumus.

24 Si iam fossato, idest, castris positis contingat (quod absit) alicuius turmae, sive aciei fugam fieri, neque ad defensores accurrunt, neque fusi, & fugati ad castra contendunt, sed contemtu aliquo ad alia loca transvolant, hi qui haec faciunt sic puniantur quasi ceterorum proditores, & contemtores.

25 Si miles in proelio arma abiiciat, puniatur is, quasi qui ipse se nudat, & hostes armat.

26 Si quis praefectus arma militi detraxerit, vel excusationem pro eo adtulerit cur ad diem commeatus non venit, aut ubi domum venerat, ita servitio illum occupatum detinuit, ut sta-

1 Δίχα κομήτατου) Scribe, δίχα κομεάτου.
2 Κ τοῖς ἑτέροις) Scribe, ϗ τοῖς ἑταίροις.
3 Τῶν νεωτέρων) Scribe, τῶν ἑτέρων.

4 Ἢ ἐκκουλκεύσῃ) Scribe, ἢ ἐξκουσεύειν. Recentiores Graeci, ἐξκουσεύειν dicunt, *excusare*. Vide Glossarium nostrum.

stationem suam neglexerit, & arma contempserit, praeter ea, quae a nostro Scrinio constituta sunt, castigetur, & mulctetur: Imperator auri libra: Turmarcha nummis triginta sex: drungarius, idest, praefectus cohortis milliariae nummis vigintiquatuor; comes, idest, praefectus cohortis, nummis duodecim.

27 Iis igitur mulctis militaribus descriptis, deinceps tibi quemadmodum ducendus exercitus sit tum domi, tum foris, sive universus tibi ducendus sit, sive cohortes separatae aliquae, qualique cum constitutione faciendum sit, exponam.

CAP. IX.

De exercitus itinere.

1 VBI in vestra ipsorum ditione cum exercitu iter fit, militibus praecipiendum est, ut neque praedentur, neque populentur terram. Multitudo enim militum, si quando licentiam habeat, solute in omnia irruit: obiecta enim ante oculos praeda, ad cupiditatem inescatur. Ex quo fit, ut vestri saepe vobis inimici, atque adversarii sint.

2 Ne tardes in vestra cum exercitu ditione commorando, quum iam in hostilem terram irruere decreveris; nam & proprias fruges absumes & amicos magis, quam inimicos laedes. Celeriter igitur copias traducito, idque potissimum, si in frugiferam, & fructuosam hostium regionem irrupturus es.

3 Frequentem exercitum, nisi hostes immineant, in unum locum ne cogas; otiosi enim milites ad seditiones, & perversas cogitationes se adiungunt.

4 Sin usus aliquis hoc requirant, vel adnomii, idest, nominum describendorum causa, vel alicuius alterius rei gratia, ut cogantur in unum milites, quanta maxima celeritate potes, copias vel divide, vel exerce, & in rebus bellicis occupatos tene, quemadmodum in capite De exercendis militibus, praescripsimus. Otium enim, & desidia, insolitas, atque intemperantes, fere cogitationes pariunt.

5 Si bellum expectes, in acie exercitus instructus prodeat, sive per drungos, idest, cohortes milliarias, sive per turmas, sive per integras acies iter faciat. Nam in acie esse milites non solum in hostili terra, sed etiam in sua, perutile est, & tutiores eos, magisque exercitatos reddit.

6 Vnumquemque drungum, seu cohortem milliariam adsuefacito, ut illorum impedimenta a tergo eam sequantur, cum privatis, & suis insignibus, neque aliena admisceantur. Quando enim in nostra regione hostes neque adsunt, neque exspectantur, vel drungatim, vel turmatim ambulent, nec in unum locum conducantur, ut ne fame premantur, neque facile ab ho-

καὶ ἀμελῆσαι τῶν ὅπλων. παρεκτὸς τῶν τεταγμένων ἀπὸ τοῦ ἡμετέρου κρίνου 1, σωφρονιζέσθω. καὶ ζημιούσθω, στρατηγὸς μὲν χρυσίου λίτραν μίαν. τουρμάρχης δὲ νομίσματα λϛʹ. δρουγγάριος δὲ νομίσματα κδʹ. κόμης δὲ, καὶ εἴ τις ἕτερος, νομίσματα ιβʹ.

27 Τοσαῦτα καὶ περὶ τῶν στρατιωτικῶν ἐπιτιμίων διορισάμενοι, ἑξῆς σοι ὅπως καὶ ὁδοιπορεῖν δέον τόν τε καθόλου στρατὸν, καὶ κατὰ μέρος, ἔν τε τῇ ἡμετέρᾳ χώρᾳ, καὶ ἐν τῇ τῶν πολεμίων, καὶ μετὰ ποίας καταστάσεως, ἤδη διαταξώμεθα.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ θʹ.

Περὶ ὁδοιπορίας.

1 ΔΕον σε τοίνυν, ὦ στρατηγὲ, ὅταν ὁδοιπορεῖς μετὰ τοῦ στρατοῦ, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὑμῶν γῇ τὴν πορίαν ποιεῖς, ἵνα παραγγέλλῃς τοῖς στρατιώταις ἀπέχεσθαι τῆς χώρας, καὶ μήτε πραιδεύειν, μήτε φθείρειν, πλῆθος γὰρ στρατεύματος, ὅταν λάβῃ τοῦ δύνασθαι τὴν ἐξουσίαν, ἀφειδῶς ἐπιπίπτει πρὸς ἅπαντα. δελεάζεται γὰρ εἰς πλεονεξίαν. ὅταν ὁρᾷ κατὰ ὄψιν προκειμένην τὴν χρείαν, καὶ πολλάκις τοὺς ἰδίους διὰ τὴν τοιαύτην αἰτίαν πολεμίους ποιεῖ.

2 Μηδὲ χρόνιζε καθεζόμος μετὰ τοῦ στρατεύματος ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, ὅταν ἤδη ὁρίσῃς εἰσβάλειν τῇ χώρᾳ τῶν πολεμίων. καὶ γὰρ καὶ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρποὺς, καὶ ζημιώσεις μᾶλλον τοὺς φίλους ἢ τοὺς πολεμίους. τάχεως δὲ μετάφερε τὰς δυνάμεις, μάλιστα ἐὰν εἰς λιπαρὰν καὶ πολύτροφον τῶν πολεμίων γῆν μέλλεις εἰσβάλειν.

3 Εἰς ἕνα δὲ τόπον στρατὸν πολὺν μὴ σύναγε πολεμίων μὴ ἐνοχλούντων. ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ στρατιῶται εἰ στάσεις καὶ ἀκαίρους ἐννοίας ἀσχολοῦνται.

4 Εἰ δέ ποτε χρεῖα καλέσει τοῦτο γίνεσθαι χάριν ἀδνουμίου, ἢ ἄλλης ἀναγκαίας αἰτίας, ἢ ταχέως τὸν στρατὸν διαμέριζε 2, ἢ γύμναζε καὶ εἰς ἔργα τῶν ὅπλων ἀσχολεῖσθαι παρασκεύαζε, ὡς ἐν τῷ περὶ γυμνασίας ἡμῖν εἴρηται κεφαλαίῳ. ἡ γὰρ ἀργία κενωτέρας μελέτας ἴσως καὶ ἐπιβλαβεῖς ἀπογεννᾷ.

5 Ἐὰν πόλεμον προσδοκᾷς, μετὰ τάξεως τὸν στρατὸν περιπατεῖν ποίησον, κἄν τε κατὰ δρούγγους τὰς ὁδοιπορίας ποιοῦνται, κἄν τε κατὰ τούρμας, κἄν τε κατὰ ὅλας παρατάξεις. τὸ γὰρ ἐν τάξει ταύτας γίνεσθαι, οὐ μόνον ἐπὶ τῆς πολεμίας ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ἰδίας, ἀσφαλεστέρους καὶ προγεγυμνασμένους ποιεῖ τοὺς στρατιώτας.

6 Ἑκάστῳ δὲ δρούγγῳ ἐθίζεσθαι ποίησον, ὥστε τὴν ἰδίαν ἀποσκευὴν ὄπισθεν ἀκολουθεῖν μετὰ τῶν ἰδίων σημείων, καὶ μὴ ἐπιμίγνυσθαι ἑτέρᾳ. ἀναγκαῖον γάρ ἐστιν, ὅταν οἱ πολέμιοι οὔτε πάρεισιν, οὔτε ἐλπίζονται ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ, ἢ κατὰ δρούγγους, ἢ κατὰ τούρμας περιπατεῖν, καὶ μὴ συνάγειν ἐν ἑνὶ τόπῳ τὸν ἅπαντα στρατὸν, διά τε τὸ μὴ λιμώττειν αὐτὸν εὐχερῶς, μηδὲ εὐσύ-

---

1 Τοῦ ἡμετέρου κρίνου] Scribe, τ. ἡ. σκρινίου.

2 Τὸν στρατὸν διαμέριζε) Addendum necessario, ἢ γύμναζε.

εὐσύνοπτον τὸ πλῆθος ὅλον τῆς κατασκοπῆς τῶν ἐχθρῶν ὡς εἰκὸς, γίνεσθαι, μηδὲ εἰς βοσκὰς στενοῦσθαι.

7 Ἐγγιζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ὡς πρὸ ϛ' ἢ ζ' ἡμερῶν ἢ καὶ δέκα συνάπτεσθαι, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπλικεύειν. καὶ ἐὰν, ὡς εἰκὸς, ἐν ἀγνώστοις τόποις ἡ ὁδοιπορία γίνεται, καὶ οὐ πάρεισι τινὲς ἐντόπιοι δουκάτορες 1, ἀποστέλλεις τοὺς μινσουράτορας, ἵνα προλαμβάνωσιν. ἐὰν ἐχθροῦ φόβος οὐκ ἔτι 2, πρὸ μιᾶς ἡμέρας, ἤ τινες 3 ὀφείλουσι τὸ περίμετρον τοῦ παντὸς διαγράφειν στρατοῦ, ἐν ᾧ μέλλει στρατοπεδεύεσθαι. καὶ τὸ ἐπιβάλλον μέτρον ἀναλόγως ἑκάστῳ μέρει διαμερίσαι.

8 Τὰ αὐτὰ δὲ ποιεῖν καὶ τοὺς ἀντικίνσορας. οὗτοι δὲ εἰσὶν, οἱ ὀφείλοντες τῶν ὑδάτων καὶ τῆς νώμης 4 τὴν χρῆσιν καταμανθάνειν.

9 Ἐὰν δὲ διὰ τραχέων πάνυ τόπων ἡ ὁδοιπορία μέλλῃ γίνεσθαι, ἢ κρημνωδῶν, ἢ δυσβάτων, ἢ δασέων. προτρέπιζε πλῆθος στρατοῦ, καὶ απόστειλον ἐπὶ τοῦτο, ὥστε διορθώσασθαι καὶ παρασκευάσαι εὐθεῖαν γίνεσθαι τὴν ὁδὸν κατὰ τὸ δυνατόν. ἵνα μὴ συντρίβηται ἡ ἵππος. τοὺς δὲ ἀφοριζομένους ἐπὶ τούτῳ μὴ ὑποκεῖσθαι βίγλα, ἢ ἑτέρᾳ δουλείᾳ.

10 Περιπατοῦντος δὲ τοῦ στρατοῦ, ἡγείσθω ἡ σὴ ἐνδοξότης, ὡς τοῦ παντὸς στρατοῦ στρατηγὸς προπορευόμενος αὐτοῦ τιμῆς ἕνεκεν, καὶ διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιτιμίων μετὰ τῆς σῆς ἁπάσης προελεύσεως, καὶ τῶν κατά σου βάνδων, καὶ ὄπισθεν πάντων ὑπερισέ 5 ἀποσκευή.

11 Πρὸς τὸ σχῆμα δὲ τοῦτο καὶ ἕκαστος τουρμάρχης ἢ δρουγγάριος περιπατείτω τὴν αὐτὴν τάξιν φυλάττων, εἴτε ἡνωμένως περιπατοῦσιν, εἴτε ἰδίως. ἐν δὲ ταῖς τῶν ποταμῶν διαβάσεσιν, ἢ ἄλλων ἀγνώστων χωρίων, τοὺς ἀντικένσορας προλαμβάνειν ὥστε δοκιμάζειν πρότερον τοὺς τόπους, καὶ οὕτως ἀπαγγέλλειν σοι τὰ τοῦ τόπου, ἵνα διὰ τῶν ἐπιτηδείων ἀρχόντων ἀποστέλλῃς, καὶ προφυλάττῃς τὴν διάβασιν.

12 Εἰ δὲ πάνυ ἐπισφαλεῖς εἰσιν οἱ τόποι καὶ δύσκολοι, καὶ σεαυτὸν 6 τοῦ παντὸς στρατηγὸν ἀπέρχεσθαι, καὶ γίνεσθαι κατὰ τὸν τόπον, καὶ παραστῆναι δὲ, ἄχρις ἂν πάντες ἀπαθῶς διέλθωσιν.

13 Τοῦτο γὰρ καὶ τὸν ἡμέτερον ἀείμνηστον πατέρα καὶ βασιλέα Βασίλειον πεποιηκέναι γινώσκομεν, ὅτε κατὰ Γερμανικίας τῆς ἐν Συρίᾳ τὴν στρατείαν ἐποιήσατο, προκαταλαβόντα μὲν τὸν παράδεισον λεγόμενον ποταμὸν, παραστάντα δὲ μετὰ λαμπάδων κατὰ τὸ μέσον, καὶ τῇ αὐτοῦ παρουσίᾳ καὶ ἀσφαλείᾳ πάντα τὸν ὑπ' αὐτὸν στρατὸν ἀπαθῶς καὶ εὐκόλως διαβιβάσαντα, ὡς καὶ χεῖραν δοῦναι πολλάκις καὶ δι' ἑαυτοῦ τινας τῶν στρατιωτῶν κινδυνεύοντας ἀνασώσασθαι.

14 Τοῦτο δὲ ποιεῖν σοι κελεύομεν, ὦ στρατηγὲ, ἐὰν μὴ ἐγγίζωσιν οἱ πολέμιοι τοῖς τόποις ἐκείνοις. ἐὰν δὲ ἐγγίζωσιν, τότε σὲ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει μένειν, ἕκαστον δὲ ἄρχοντα τοῦ ἰδίου μέρους τὴν χρεῖαν ἀναπληρῶσαι, ἕως ἂν πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀβλαβῶς διέλθωσιν, ἵνα μὴ σπουδάζοντες πάντες ἄλλος τὸν ἄλλον προλαβεῖν ἀτακτοῦσι καὶ συντρίβωνται ἴσως τότε καὶ βλάβαι τινὲς γίνωνται.

hostium speculatoribus numerentur, & pastus iumentorum omnes excedant.

7 Propinquis iam hostibus, ante sex, vel septem, aut etiam decem dierum pugnam, quumque prope castra ponuntur, si in ignota loca iter faciendum sit, neque indigenae ductores adfuerint, metatores, sive mensuratores praemittes, ut loca anticipent, si nullus hostium timor impendeat, qui castrorum ambitum ante unum diem dimetiantur, in quo castra ponentur, & certam quamdam mensuram cum proportione iusta unicuique turmae tribuant.

8 Idem faciant, & anticensores, horum etiam officium est, aquarum, pastionumque vim, & copiam advertere.

9 Si per aspera admodum loca iter futurum est, aut praecipitia, aut per avia, & condensa loca, aliquot ex exercitu praepara, & praemitte, qui quoad fieri potest planam, & directam viam efficiant, ut ne equi adfligantur. Hi qui ad hoc negotium adsciti sunt, neque speculationibus, neque ullis aliis muneribus faciendis inserviant.

10 Prodeunte exercitu primus anteeas tu universi exercitus Imperator, & anteeas honoris tui causa, propter multorum timorem, cum universa expeditione tua, & cohortibus tuis: extrema autem omnium impedimenta tua eant.

11 Ad hunc modum unusquisque tum turmarcha, tum drungarius, idest, tribunus minor prodeat, hanc aciem servans, sive coniunctè omnes ambulent, sive seorsim. In fluviorum transitionibus, aut aliorum locorum ignotorum, antecessores praemitte, qui prius loca explorent, eaque qualia sint nuncient, ut quibusdam idoneis praefectis statim praemissis, diligenter adserves transitum.

12 Sin admodum lubrica, difficiliaque loca fuerint, teipsum oportet primum eo transire, deinde ibi consistere, & commorari, donec omnes sine offensione transierint.

13 Hoc enim virum nobilissimum, & clarissimum patrem nostrum Regem Basilium fecisse cognovimus, quando contra Germaniciam Syriae civitatem copias duxerat, & Paradisum fluvium anticiparat, qui lampadibus in medio constitutis ipse sua ipsius praesentia, atque ope, universum exercitum facile, & sine offensione traduxit, qui saepe manum illis adflictis porrexerat, & quosdam ex periculis eripuit.

14 Haec, si hostes non immineant, Imperator facies; sin prope fuerint, tum in propria statione permaneas. Vnusquisque autem praefectus suiipsius cohortis, aut turmae curam suscipiet, donec omnes, qui sub imperio eius fuerint transeant, ut ne alius alium antevertendo, se mutuo perturbent, atque adfligant; tum enim fortassis aliqua incommoda orientur.

1 Δουκάτορες) In Palatino codice erat, οἱ δ' ἑκάτεροι. Male.
2 Οὐκ ἔτι] Scribe, οὐκ ἔστι,
3 Ἤ τινες) Scribe, οἵ τινες.

A

4 Καὶ τῆς γνώμης] Scribe, καὶ τῆς νομῆς.
5 Ὑπερισέ) Scribe, ἢ περί σε.
6 Καὶ σεαυτὸν) Scribe, χρὴ σ.

15 Quando autem per regionem aliquam transieris, quae sub ditione nostra est, parcas, & faveas agris cultis; idemque militibus praecipe, sive loca culta, & vitibus consita, sive horti fuerint, ne per medium horum locorum transeant, ut ex legibus, praescriptisque nostris municipes, atque agricolae illaesi conserventur.

16 Si fieri potest, ut per inculta loca eas, illuc longo intervallo transi. Sin necessitas ipsa urgeat, ut per haec eas, uniuscuiusque turmae praefectis praecipies, ut ibi consistant, & cautionem diligentem adhibeant, donec omnes milites, qui sub illorum potestate sunt, transierint, & praefecto tum proximo loca haec illaesa tradant, sicque discedant.

17 Similiter etiam proximus illi faciet, & unusquisque etiam praefectus ordine suo; sic & ordinis conservatio tum tua, tum praefectorum, tum militum adhibebitur, & agricolae fructus illaesus erit.

18 Quando imminere labor belli, vel difficilis, & in omnes partes circumspiciendus transitus esse videtur, si ferae, aut mansuetae bestiae occurrerint, aut in conspectum illorum prodierint, venatione, & insectatione illarum milites tuos prohibebis; magna enim turba, magnusque clamor ex eo esset, & equi illorum sine ulla necessitate adfligerentur.

19 Quando pacis tempus, & nulla belli expectatio est, tunc venatio admodum utilis militibus est.

20 Si parvum exercitum contra hostes duxeris, per habitata loca ne ducas, neque in tua, neque in hostium regione, ne forte speculatores facile advertant, & hostibus nuncient, sed per alia quaedam loca incognita eos ducas; idque in tua ipsius ditione facies, si quando exercitum ducis.

21 Quando per hostilem terram iter facit exercitus tuus, incende, vasta, populare terram illorum; nam pecuniarum egestas, frugumque inopia, hostes imbecilliores, bellumque infirmius facit; quemadmodum contra istarum rerum adfluentiam, illorum vim incitat contra nos, atque adauget.

22 Si longo tempore in hostili terra commoraturus es, tot, taliaque vastato, quot qualiumque tu non egebis. Ad exercitus tui sumtus, quod necessarium erit reservabis,

23 Quando omnes copias coegeris simul, neque in nostra ditione, neque in ulla regione sub Imperium nostrum subiecta diu praestolare; nam & nostras fruges vastabis, & amicos magis, quam inimicos laedes. Celeriter autem, si aliquod periculum impendeat, a nostra ditione ad hostilem terram traducito; nam, si fuerit ea opima, fertilis, ac locuples, ubertatem

15 Ὅταν δὲ ἐν τῇ χώρᾳ τῶν ὑπηκόων ἡμῶν τὴν διάβασιν τοῦ στρατοῦ ποιῇς, φείδεσθαι ϗ ἀποφεύρειν τοὺς γεωργηθέντας τόπους τοῖς στρατιώταις παράγγελλε· εἴτε χωράφιά εἰσιν εἴτε ἀμπελῶνες. ἢ κῆποι. ϗ μὴ διαβαίνωσι μέσον αὐτῶν. ἵνα φυλάττῃς τοὺς ὑποτελεῖς ἡμῶν ϗ γεωργοὺς ἀζημίους. κατὰ τὸν παρ' ἡμῶν σοι προεκτεθέντα νόμον.

16 Καὶ εἰ μὲν δυνατὸν, διὰ τῶν ἀγεωργήτων τόπων μακρὰν σε διέρχεσθαι. εἰ δὲ ἀνάγκη σε κατεπείγει διὰ τῶν τοιούτων γεωργηθέντων τόπων διελθεῖν παραγγέλλεις τοὺς ἑκάστου τάγματος ἄρχοντας. μέχρις ἂν οἱ ὑπ' αὐτοὺς τεταγμένοι στρατιῶται παρέλθωσιν, ἵστασθαι ϗ φυλάττειν, ϗ τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένω 1 παραδιδόναι τοὺς τοιούτους τόπους ἀβλαβεῖς, ϗ οὕτως ἀναχωρεῖν.

17 Τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον ποιεῖν, ϗ τὸν ἀπ' ἐκείνου. ϗ ἕκαστος ἄρχων τὸ αὐτὸ ποιείτω. οὕτως γὰρ ϗ ἡ σὴ εὐταξία, ϗ ἡ τῶν ἀρχόντων, ϗ ἡ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὸ ἀβλαβὲς τοῦ γεωργοῦ. διαφυλαχθήσεται.

18 Ὅταν δὲ ἐγγίζει ϗ προσδόκαται κάματος 2 πολέμου, ἢ δυσχερὴς ϗ ἐπίκοπος διάβασις, ἐὰν ζῶα ἄγρια ἢ ἥμερα κατὰ τὴν ὁδὸν διαναστῶσιν, ἢ ὑπαντήσωσι κατὰ πρόσωπον κωλύης 3 ἵνα μὴ οἰώκωσιν αὐτά. ὅτι δι' αὐτῶν θόρυβος ϗ κραυγὴ γίνεται, ϗ οἱ * ἵπποι κωρεῖς 4 ἀναγκης συντρίβονται.

19 Ὅταν δὲ καιρός ἐστιν εἰρήνης, καὶ οὐδεμία ἀνάγκη ἐλπίζεται, τότε χρήσιμά εἰσι τὰ κυνήγια τοῖς στρατιώταις.

20 Ἐὰν δὲ ὀλίγον στρατὸν, ὡς εἰκὸς, ἐπιφέρῃ, ϗ μέλλῃς ἐπιτηδεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, μὴ διαβιβάζῃς αὐτοὺς κατὰ τόπων οἰκουμένων, μηδὲ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ, μηδὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ. ἵνα μὴ φανερωθῇς διὰ τῶν κατασκόπων τοῖς ἐχθροῖς. ἀλλὰ δι' ἑτέρων τόπων ἀφανῶν σπύδαζε παρέρχεσθαι. ϗ ταῦτα μὲν ὅταν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ τὸν στρατὸν διαβιβάζεις χρή σε διασφάττεσθαι.

21 Ὅταν δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ τὴν ὁδοιπορίαν ἐπάγεις τοῦ στρατοῦ, χρῆτε ταύτην φθείρειν καὶ καίειν ϗ κατατέμνειν. ζημία γὰρ χρημάτων ϗ καρπῶν ἔνδεια ἐλάττονας ποιεῖ τοὺς πολεμίους καὶ τὸν πόλεμον ἀσθενέστερον, ὥσπερ ἡ τούτων περιουσία μᾶλλον τρέφει τοῦτον ϗ αὐξάνει.

22 Ἐὰν δὲ πολὺν χρόνον ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ μέλλῃς καταστρατοπεδεύειν, τοσαῦτα καὶ τοιαῦτα φθείρων 5 τῆς χώρας οἷον ϗ ὅσον αὐτῶς οὐχ' ἕξεις χρεῖαν. τὰ δὲ ἀναγκαῖα φύλαττε τοῖς μετὰ σου στρατεύμασιν εἰς δαπάνην αὐτῶν.

23 Ὅταν δὲ τὰς ἁπάσας δυνάμεις ἔχεις ὁμοῦ μήτε ἐπὶ τῆς ἡμετέρας χώρας μήτε ἐπὶ ἄλλης ὑπηκόου καθεζόμενος χρόνιζε. ϗ γὰρ τοὺς ἰδίους ἀναλώσεις καρποὺς, ϗ ζημιώσεις πλέον τοὺς φίλους μᾶλλον ἢ τοὺς πολεμίους. μετάγαγε δὲ αὐτὰς ταχὺ ἐὰν ἀκίνδυνά ἐστι τὰ τῆς οἰκείας χώρας ϗ ἐπάγαγε ἐπὶ τὴν πολεμίαν. ϗ γὰρ ἐὰν ἐστιν ἡ πολεμία δαψιλὴς ϗ εὔκαρπος ϗ πλουσία τροφὴν

1 Καὶ τὸ ἀπ' αὐτοῦ ἐρχομένων) Scribe, καὶ τῷ ἐπ' αὐτοῦ ἐρχομένῳ.
2 Κάμα ἕως) In Palatino erat, τάμα ἕως, Scribe omnino, κάματος.
3 Καλλύεις) Scribe, κωλύῃς.

A

4 Καὶ οἱ * πποι κωρεῖς] Scribe, καὶ οἱ ἵπποι χωρίς.
5 Καὶ τῆ * ταφθείρων] Scribe, καὶ τηλικαῦτα φθείρειν.

ϛὴν ἕξεις ϗ εὐπορίαν ἄφθονον. ἐὰν δὲ οὐκ ἔϛι τοιαύτη, τὴν μὲν ἰδίαν σου ϗ φίλην χώραν οὐκ ἐρημώσεις. πολλὰ δὲ ὅμως ϗ ἀπὸ τῆς πολεμίας, εἰ καὶ μὴ λιπαρά ἐϛιν. εὑρήσεις εἰς χρείαν 1 τοῦ ὑπό σε ϛρατοῦ, ϗ ἀναγκαῖα.

24 Ἐν δὲ τῇ πολεμίᾳ γῇ 2 μὴ ἀφίης τοὺς ϛρατιώτας ἀτάκτως φέρεσθαι πρὸς τὰς ὠφελείας. πολλάκις γὰρ ἐπιβουλευόμενοι παρὰ τῶν ἐχθρῶν μεγάλας βλάβας ὑπομενοῦσιν.

25 Φροντίσεις δὲ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ ὁδοιπορῶν σὺν τῷ ϛρατεύματι τῆς τε ἀγορᾶς ϗ ἐμπορίας κατά τε γῆν, εἰ τύχῃ, ϗ κατὰ θάλασσαν. ἵνα ἀκινδύνου τῆς παρουσίας αὐτῆς οὔσης, ἀόκνως ϗ ἀφόβως κομίζωσι τὸν εἰς τὰ ἐπιτήδεια φόρτον.

26 Ὅταν δὲ διὰ ϛενῶν τόπων μέλλεις ποιῆσθαι τὴν πάροδον, ἢ διὰ ὀρεινῆς καὶ δυσβάτου χώρας πολεμίας παράγειν τὸν ϛρατὸν, ἀναγκαῖον παρεκπέμπειν σε μέρος τι τοῦ ϛρατεύματος, ϗ προκαταλαμβάνεσθαι τὰς ὑπερβάσεις, καὶ τὰς τῶν ϛενῶν παρόδους, ἤγουν τὰς λεγομένας κλεισούρας, ἵνα μὴ φθάσαντες οἱ πολέμιοι, ϗ ϛαθέντες ἐπὶ τῶν ἄκρων ἢ τῶν ϛενῶν κωλύσωσί γε τὴν διάβασιν ποιεῖσθαι, ἢ κινδύνον διὰ τῆς ϛενωρίας ἐπαγαγεῖν τῷ ϛρατεύματι.

27 Τὸ δὲ αὐτὸ φρόντιζε, ϗ ὅταν αὐτὸς πεφόβησαι πολεμίων εἰσβολὴν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ἵνα προκαταλάβῃς τὰ ϛενὰ τῆς ὁδοῦ, καὶ κωλύσῃς τῶν πολεμίων τὴν εἴσοδον διά τινος ἀποϛελλομένου ϛρατοῦ, ἢ κακῶς 3 διαθήσεις αὐτοὺς ἐν τῇ τῶν ϛενῶν διόδῳ.

28 Ἐὰν δὲ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ μέλλεις πορεύεσθαι, ϗ πολλῶν ἡμερῶν διανύειν πορείαν ϗ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ϗ ἐν τῇ πολεμίᾳ, διὰ μεν τῆς ἰδίας χώρας ἵνα ἐθίζῃς τὰ ϛρατεύματα μένειν ἐν τάξει, ϗ συμφυλάττειν τοὺς ἰδίους λόχους, ἤγουν τοὺς ὀρδίνους τῆς τάξεως, ϗ ἀκολουθεῖν τοῖς ἄρχουσιν, ἵνα ϗ ἐν τῇ πολεμίᾳ πρὸς τὰς, ὡς εἰκὸς, γινομένας ἐξαίφνης ἐπιβουλὰς μὴ ἐναθρόῳ 4 καιρῷ, ϗ ὀξέως ἐπιγινομένῳ, θορυβοῦνται ϗ ἐπιτρέχουσι, ϗ ἄλλοι πρὸς ἄλλους φέρονται ϗ διὰ τοῦτο μηδὲν ἢ ϗ βοηθεῖν δύνανται, πολλὰ δὲ κακὰ ἢ καὶ δι' ἑαυτῶν, μὲν διὰ τῶν πολεμίων πάθωσιν, ἀλλ' ἵνα διὰ τοῦ ἐθισμοῦ τοῦ εὐταξίας ϗ εἰς πορείαν εἰσιν ἐπιδέξιοι, ϗ εἰς μάχην εὐτρεπισμένοι, ἔχοντες ϗ σημεῖόν τι ϗ ἀλλήλους ἐν τάξει βλέποντες.

29 Τὴν δὲ πορείαν τοῦ ϛρατεύματος ὀλίγην ποιεῖσθαί σε δεῖ, ϗ διὰ τοιούτων χωρίων διαβίβαζε τὰς τάξεις, δι' ὧν οὐ συνθλιβήσονται ***** 5 οὐκ ἔχουσαι πλάτος ὥϛε ἐκ πλευρᾶς ἐπὶ μῆκος ἐκταθῆναι. εὐεπιβούλευτοι γὰρ γίνονται πρὸς τὰς αἰφνιδίους τῶν πολεμίων ἐπιφανείας αἱ τοιαῦται, ϗ μᾶλλον οὐκ ἔχουσαι τὸ δραϛήριον.

30 Ἐὰν γὰρ αὐτοῖς ἀπὸ ἔμπροσθεν ἀπαντήσωσιν οἱ πολέμιοι πλατύτεροι τεταγμένοι εὐκόλως αὐτοὺς τρέπονται, καθάπερ οἱ ἐπὶ τῆς μάχης αὐτῆς, εὐκαίρως κυκλοῦντες τοὺς ἐναντίους.

31 Ἐὰν δὲ κατὰ μέσην τὴν δύναμιν ἐκ πλευ-

tem commeatus, & ceterorum rerum affluentiam habebis; ſin eiuſmodi non fuerit, tuam tamen integram conſervabis, & multa in hoſtili terra, quamquam admodum fluctuoſa non ſit, ad alendum tamen exercitum idonea invenies.

24 Vbi in hoſtili terra fueris, haud permittes milites tuos ad omnem praedam inordinate excurrere; ſaepe enim ab hoſtibus circumventi magnas, & graves clades accipient.

25 In tua ipſius terra cum exercitu proficiſcens, cogitabis de annona, & mercimoniis, tum terra tum mari, ut ad vos ſine incommodo perveniant, tum enim copioſe, & affluenter ea omnia, quorum in exercitu aliquis uſus eſt, ad vos adſportabunt.

26 Quando per anguſtias aliquas, aut per arduos, avioſque montes profecturus es, praemitte ex tuis, qui iuga montium, & loca ibi editiſſima occupent, & qui aditus anguſtos, & minus patentes, quas clauſuras nominant, anticipent, ne hoſtibus praevertentibus, & in ipſis anguſtiarum faucibus, & montium faſtigiis conſidentibus vel iter omnino impediatur, vel ſine magna offenſione confici non poſſit.

27 Hoc idem etiam tu provide, ſi quando hoſtilem incurſionem in tuam regionem futuram formidas; aliqua enim militum manu ad anguſtias occupandas miſſa, illos aditu prohibebis, & permulta incommoda illis adferes.

28 Si longum aliquod iter, & multorum dierum viam tum in tua, tum in hoſtili regione confecturus es, primum adſuefacito milites, ut in regione tua dum ſint, ordinem ſuum in manipulis, quae contubernia quoque vocantur, & ſtationem teneant, antegredientes ſequantur, ut hoſtilem in terram quum venerint, & nec opinatis de improviſo incurſionibus adpetiti ſint, minus tumultuentur, & alii ad alios confuſe adcurrentes, ſibiipſis nullo praeſidio ſint, ſed ab hoſtibus multa mala tum propter ſui perturbationem, tum propter hoſtium impetum accipiant. Conſueta enim hac ordinis conſervatione, tum ad res omnes ſuſcipiendas erunt idonei, tum ad bellum ipſum parati praeſertim, ſi ſignum aliquod habeant, & adſpectu ipſi ſe inter ſe agnoſcant.

29 Per anguſtias tales quamminime potes ducito exercitum, ſed per ſpatioſa loca, in quibus non prementur anguſtiis locorum implicati, ſed ubi a latere produci in longitudinem poſſunt; facile enim inſidiis circumveniri, & hoſtium ſubito interventu opprimi poſſunt, qui ita locis incluſi ſunt, ut ad aliquid praeclarum ſuſcipiendum impediantur.

30 Si enim ex adverſo hoſtes veniant latius inſtructis copiis, facile fundentur, & diſſipabuntur tui, quemadmodum quum in bello ab hoſtibus circumcluſi eſtis.

31 Sin a latere per medias copias hoſtes in-

1 Εἰς χωρίαν) In codice Piſtoriano erat, εἰς χρείαν.
2 Γῆ] Scribe, μή.
3 Ἢ κακῶς) Scribe, καὶ κακῶς.
4 Ἐναθρόῳ) Palatino, ἐναθρίῳ. Scribe, ἐν ἀθρόῳ.
5 Δι' ὧν συνθλιβήσον *) Scribe, δι' ὧν οὐ συνθλιβήσονται.

currant, facile distrahuntur, & separantur copiae. Quod si ad phalangem redire voluerint, & utrimque quasi aciem instruere, infirmum tum proelium erit, quia confestim hoc ab illis fieri non potest.

32 Sin a tergo invadant, aeque praesens periculum est, ac fuisset, si eos, qui in fronte sunt invasissent.

33 Quod si aliquod subsidium esse contingat, inutile tamen illud, atque inefficax erit. Nam quum qui a tergo sunt opem ferre iis student, qui in fronte collocantur, aut contra, qui in fronte sunt, iis qui a tergo sunt succurrere volunt, tarda tamen, & sera progressio haec solet esse, plerumque inutilis.

34 Exercitus contractus, & quadratus, aut non ita multum oblongus, ad omnem occasionem, atque eventum firmus, utilis, atque tutus est.

35 Saepe enim non contractis, sed dissipatis copiis, qui primi e montosis locis in campestres descendunt, animo haesitant, ac perturbantur, atque eos quos a tergo vident, hostes esse putant, ut ad confligendum cum suis quasi cum hostibus se praeparent, atque etiam ad manus conferendas, & bellum inferendum pene veniant.

36 Impedimenta universa, operas, sarcinas, atque omnem adparatum in mediis copiis collocato.

37 Si a tergo aliquam hostium incursionem, vel videas, vel metuas, eos qui a tergo sunt, aeque firmos, & paratos facito, atque eos, qui in fronte collocati antegrediuntur, atque ad ea, quae usuvenire possunt aeque instructos.

38 Praemittes etiam ad loca exploranda equites quosdam, praesertim si silvosa sint, aut collibus, aut montibus inclusa, per quae transeundum est. Saepe enim hostium latentes insidiae, summam rerum labefactant, & deiiciunt.

39 Nam campestribus, & planis locis, oculis omnia lustrare possunt. Et pulvis magnus interdiu excitatus, aut ignes, & faces noctu accensae, hostium saepe adventum produnt.

40 Si ad pugnam milites tuos producere volueris, duc eos interdiu solum; sin celeriter contendere, & hostium expectationem antevertere cupias, noctu quoque eos ducas, si id fieri tuto posse videbitur.

41 Ante belli tempus remisse, ac pedetentim incedito, ubi hostes in conspectum prope venerint, cum celeritate quadam instructis copiis in illos irruito; longa enim saepe ante pugnam de bello cogitatio, fortium virorum animos languescere facit, & animi solicitudo vires corporis plerumque absumit.

42 Angustas & difficiles in hostium regionibus vias, si longae admodum fuerint, tamen pedites facile transire sine molestia possunt; de qua re paulo post loquemur.

43 Equites in hostili regione, messis potissimum tempore, incircumspecte temereque vagari

ρᾶς ἐπιβάλωσι, ταχὺ διιςῶσιν αὐτῶν τὴν πορέαν, ϗ διακόπ͂τουσιν. ἐὰν γὰρ ἠπιςρέψωσι πρὸς φάλαγγα οἱ ὁδοιπορȣ͂ντες, ὥςε ἀντιπαρατάξασθαι, ἀσθενὴς ἡ μάχη γίνεται καὶ οὐκ ἔχουσα πάχος.

32 Ε᾿ὰν δὲ ἀπὸ ὄπισθεν ἐπιφανῶσι προφανὴς γίνεται ὄλεθρος ὁμοίως τοῖς ἐν τῷ ἔμπροσθεν τῆς πορέας τεταγμένοις.

33 Συμβαίνει δὲ ϗ ἐάν τις παραβοήθεια γένηται δυσχερῆ ϗ ἄπρακτον αὐτὴν γίνεσθαι τῶν γὰρ ἀπὸ ὄπισθεν τῶν ἔμπροσθεν βουλομένων βοηθεῖν, ἢ πάλιν τῶν ἔμπροσθεν τοῖς εἰς τὸ ὄπισθεν, βραδεῖα ἡ ἔλευσις, ϗ ȣ̓ κατὰ καιρὸν δύναται γίνεσθαι.

34 Η῾ δὲ συνεςαλμένη πορέα ϗ τετράγωνος, ἡ παραμήκης μὲν, μὴ πάνυ δὲ τȣ͂το ἔχȣσα τὸ σχῆμα, ἀλλὰ σύμμετρον, εἰς πάντα καιρον ἐςὶν, ϗ εὐμεταχείριςος, ϗ ἀσφαλής.

35 Πολλάκις γὰρ εἰς ἀμφιβολίας ἐμπίπτουσιν, ὅταν οἱ πρῶτοι καταβάντες ἀπὸ ὀρεινῶν τόπων εἰς ἐπίπεδα χωρία θεασάμενοι γὰρ τοὺς ὀπίσω ἐπιβαίνοντας, ἔδοξαν εἶναι πολεμίων ἐπέλευσιν, ὥςε σπεῦσαι προσβαλεῖν ὡς ἐχθροῖς, τινὰς δὲ καὶ εἰς χεῖρας ἐλθεῖν κατὰ ἀλλήλων παρὰ μικρόν.

36 Λάμβανε δὲ ϗ τάττε τὸ τȣ͂λδον ὅλον, τήν τε δȣλείαν, ϗ τὰ σαγμάρια, ϗ τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν ἐν μέσῃ τῇ δυνάμει.

37 Ε᾿ὰν δὲ ϗ ἀπὸ ὄπισθεν ὑφοράσαι ἔφοδον τινῶν, ποίησον καὶ τοὺς νωτοφύλακας ἰσχυροὺς ὁμοίως τῶν ἔμπροσθεν τεταγμένων ἐν τῷ μετώπῳ τῆς πορείας. ὥςε μηδὲν διαφέρειν τȣ̀ς ὀπίσω τῶν ἔμπροσθεν πρὸς τὰ εἰκὸς συμβαίνοντα.

38 Α᾿ποςέλεις δὲ καί τινας καβαλλαρίους τȣ̀ς μέλλοντας διερευνῆσαι τὰς ὁδȣ̀ς, ϗ μάλιςα ὅταν ὑλώδεις ϗ περικεκλεισμένας βȣνοῖς ἢ ὄρεσι διοδεύεις ἐρημίας. πολλάκις γὰρ ἐγκρύμματα πολεμίων ἐπικαθέζονται, καὶ λαθόντα τάχα τὰ ὅλα πράγματα συντρίβȣσι τῶν ἐναντίων.

39 Τὴν μὲν γὰρ πεδία δαγῆν οἱ πάντων ὀφθαλμοὶ περιβλεπόμενοι εὐκόλως διερευνῶσι καὶ γὰρ ἐν ἡμέρᾳ κονιορτὸς ἀναφερόμενος πολλάκις μενύει τὴν ἐπέλευσιν τῶν πολεμίων, καὶ πυρὰ καιόμενα νυκτὸς ὑπέλαμψε καὶ ὑπέδειξε τοὺς πολεμίȣς.

40 Καὶ ἐὰν μὲν ȣ̓ μέλλης ἐκ τάσσειν εἰς μάχην τὰς δυνάμεις, ἄγε αὐτὰς ἐν ἡμέρᾳ μόνον. ἐὰν δὲ ἐπίγεσε 1 ϗ σπȣδάζεις φθάνειν συντομώτερον, ἄγε αὐτὰς ϗ νυκτὶ, ἐὰν ἄρα ἀσφαλὲς εἶναι τȣ͂το νομίζῃς.

41 Καὶ πρὸ μὲν τȣ͂ καιρȣ͂ τῆς μάχης μετὰ ἀνέσεως ϗ σχολῆς προέρχȣ. ἐπὰν δὲ τοῖς πολεμίοις ἐμφανισθῇς, εὐθὺς ἐπιβάλȣ καλῶς προεκτάξας τὴν δύναμιν. πολλάκις γὰρ πρὸ τοῦ συμβάλλειν τὸν πόλεμον ὁ περὶ τούτων σκοπὸς εἰς δειλίαν ἄγει ϗ τȣ̀ς ἀνδρείȣς, ϗ δαπανᾷ τῇ μερίμνῃ τὴν δύναμιν τῶν σωμάτων.

42 Τοὺς δὲ ςενȣ̀ς καὶ δυσβάτȣς τόπȣς ἐπὶ πολὺ διάςημα ἐκτεταμένȣς ἐν χώρᾳ ἐχθρῶν καὶ ἐξαίρετον οἱ πέζοι διαβαίνειν ȣ̓ δυσχερῶς ἔχουσι. περὶ τȣ́των δὲ μετὰ ὀλίγον ἐρȣ͂μεν.

43 Τȣ̀ς δὲ καβαλλαρίȣς ἐν τῇ χώρᾳ τῶν πολεμίων ἐν καιρῷ θέρȣς μάλιςα ἀπερισκέπτως ϗ ὡς ἔτυ-

1 Ε᾿πίγεσε) Scribe, ἐπάγεις.

ὡς ἔτυχεν διαβαίνειν οὐκ ἐπιτρέπομεν χωρὶς ἀνάγκης. ἐὰν δέ ἐστιν τόπος ἐπ᾽ ὀλίγον ἄχρι ἑνὸς μιλίου ἐκτεταμένος, καὶ δύνανται καὶ πεζοὶ διαβαίνειν ἐκεῖ. δυνατόν ἐστι καὶ καβαλλαρίους πεζεύειν ἐν αὐτοῖς ἀσφαλῶς.

gari latius, nisi id necessitas requirat, minime permittimus. Quod si locus aliquis fuerit ad unius miliaris longitudinem, in quo pedites ire possunt, descendant tum equites, & libere pedibus eant.

44 Στενοὺς δὲ καὶ δυσκόλους ἐκείνους λέγω τόπους τοὺς μίαν καὶ μόνην πάροδον ἔχοντας. εἰ γὰρ καὶ ἄλλαι εἰσὶ πάροδοι, καὶ ἐπινοηθῆναι δύνανται, ἀνεμποδίστως ἡ πάροδος δύναται γενέσθαι.

44 Angusta & difficilia loca ea nomino, quae unam tantum viam, & transitum habent. Sin plures sint, aut fieri poterunt, transitus satis bonus esse putandus est.

45 Ἐὰν οὖν γένηται καιρὸς στενῶν διαβάσεων, καὶ διὰ τῶν αὐτῶν πάλιν τόπων μέλλει ὑποστρέφειν ὁ στρατός. εἰ μὲν δασεῖς εἰσι, καὶ ἐπ᾽ ὀλίγον διάστημα, ὡς εἴρηται, κρατοῦσι, τούτους κατὰ τὸν καιρὸν τῆς ὁδοῦ ἔκκοπτε, καὶ πλάτυνε, καὶ καθάριζε κατὰ τὸν ἐνδεχόμενον τρόπον. εἰ δὲ στενοὶ καὶ κρημνώδεις, ὥστε μὴ πλατύνεσθαι δύνανται. ὡς ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, προκαταλάμβανε αὐτοὺς διά τινος πεζικῆς δυνάμεως, καὶ ἐν τοῖς ὑψηλοτέροις αὐτῶν τόποις τὴν ἀρκοῦσαν καταλίμπανε ἀσφαλῶς βοήθειαν ἢ τυχὸν καὶ διὰ καβαλλαρίων μέχρι τῆς ὑποστροφῆς ἢ καὶ τοῦτο κἀκεῖνο ποιεῖν ἐν τοῖς ἀναγκαιοτέροις τόποις, τουτέστιν ἐκκόπτειν, ἤγουν καθαρίζειν. καὶ βοήθειαν καταλιμπάνειν κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον.

45 Si opportune difficilia quaedam, atque angusta loca transiisti, per quae tibi iterum redeundum est, si condensa & sylvosa fuerint, & non immensae alicuius longitudinis, primo transitus tui, quoad eius fieri potest, caede, purga, dilata locum; sin arduus, praecepsque locus fuerit, quique latior reddi non potest, praemitte aliquos, quemadmodum ante dictum est, ex peditibus, qui eum locum occupent, homines satis multos, atque idoneos, aut si usus ferat, equites qui ad reditum tuum ea loca reservent, & custodiant. Vel si quando necessitas exigit, utrumque facias, idest, caede, purga, & subsidias ibi idoneas relinquito.

46 Τοὺς δὲ τὴν πάροδον διὰ τῶν στενῶν ποιουμένους, ἢ μετὰ τούλδου, ἢ μετὰ πραίδας, εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι παρατάξεις γίνεσθαι. καὶ ἐπὶ κέρας ἐν ὀρθίᾳ παραγωγῇ περιπατεῖν πεζῇ. ὀρθία δέ ἐστι παραγωγή, ἡ κατὰ μέτωπον μὲν στενή, κατὰ δὲ τὸ βάθος εἰς μῆκος ἐκτεινομένη. τοῦτο δὲ ποιεῖν πραίδας μάλιστα ἐν χερσὶν οὔσης, εἴ τε πεζοί εἰσιν. οἷς μᾶλλον εὐχερὴς ἡ τῶν δασέων καὶ δυσβάτων τόπων διάβασις. εἴ τε καβαλλάριοι ἐκ τῶν ἵππων καταβαίνοντες, καὶ μέσον τὸ τοῦλδον καὶ τὴν ἀποσκευὴν ἔχονται.

46 Qui iter per angusta loca cum tuldo, idest, impedimentis, vel aliqua cum praeda faciunt, in duas partes, sive acies se dividant, & in alterum cornu acuminata deductione procedant. Acuminata autem deductio, idest, ὀρθία παραγωγὴ dicitur, quum in fronte exilis parvaque multitudo fit, dein latius, ac latius se ad extremum agmen fundat, atque ibi latissime pateat. Hoc autem faciunt maxime, quum praeda in manibus illorum est. Si pedites fuerint, facilius illis iter, transitusque expeditior per ea loca erit. Sin equites, ex equis descendant, & medium tuldum, idest, impedimenta, reliquumque adparatum in medio habeant.

47 Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις καιροῖς καὶ τόποις μετὰ τὸν διφαλαγγίαν, ἥ τις ἔχει δυνατὸν λαὸν ἔμπροσθεν καὶ ὄπισθεν, ὥσπερ στομώματα μαχαίρας, ἣν δέον σε ἀφορίζειν εἰς φυλακὴν τοῦ τούλδου καὶ τῆς πραίδας τῆς ὡς εἰκὸς οὔσης αὐτῆς πάντως, καὶ ἄλλους ἓξ ἀλήκτους, ἤγουν ἐπὶ τούτῳ μόνῳ ὄντας τοὺς καλλίω καὶ πλείους ποιεῖν ἐκ περισσοῦ κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς διφαλαγγίας ὡς ὁ τόπος παραδέχεται, παρακολουθοῦντας καὶ ἀποσοβοῦντας τοὺς βουλομένους, ὡς εἰκός, ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἐπέρχεσθαι, καὶ διαταράσσειν αὐτήν. ἵνα ἀδιάσπαστος καὶ ἀσύγχυτος ἡ προσπαραφυλακὴ τοῦ τούλδου, καὶ τῆς πραίδας τοῖς διαφυλάττεται, καὶ μηδὲ περισπῶνται οἱ ἐν αὐτῇ διὰ τοὺς ἐπερχομένους. οὐ γὰρ δυνατὸν τοὺς εἰς τὴν διφαλαγγίαν τασσομένους καὶ τὴν πραῖδαν μετὰ τάξεως φυλάττειν, καὶ τοῖς ὡς εἰκὸς ἐπερχομένοις τῶν ἐχθρῶν ἁρμόζεσθαι. διὰ τοῦτο ἐκ περισσοῦ δεῖ ἔξωθεν τῆς διφαλαγγίας ἔχειν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν, καὶ κατὰ ἐξαίρετον ὄπισθεν τοὺς κρείττονας ἀφορίζεσθαι. οὕτως γὰρ ἄν τις δυνήσεται ἐν παντὶ καιρῷ τοὺς δυσκόλους καὶ τραχεῖς τόπους διαβαίνειν εὐκόλως.

47 Talibus in temporibus, & locis diphalangia, idest, duplicata acie ex iusto hominum numero, tum ante, tum retro quasi ancipitis gladii acie instructa, si qui supersint, ii ad tuldum, sive impedimenta, & ad praedam, si quam habent, conservandam deligantur, iique multi, & boni aplicti, idest, rerum castrensium custodes quatuor in partibus duplicatae aciei, quemadmodum locus postulat, collocentur, & sequantur ea, ut repellant, atque abigant eos, qui ad auferenda vadunt, ut integra, minimeque perturbata ad custodiam proedae, atque impedimentorum collocata acies conservetur, neque ab incursoribus istis perfringatur; fieri enim non potest, ut qui in diphalangia, idest, duplicata acie instructi sunt, simul ordine conservato, impedimenta & praedam custodiant, & cum hostibus dimicent. Quocirca quatuor in partibus collocare oportet homines, praeter hanc diphalangiam, & a tergo potissimum, qui fortissimi sunt, sic enim facile adspera quaevis, atque avia loca transiri possunt.

48 Τοὺς δὲ ἵππους τῶν ἀποβαινόντων καὶ πεζευόντων στρατιωτῶν, ἐὰν πεζοὶ οὐ σύν εἰσι στρατιῶται, μὴ πλησίον τῶν πεζευόντων ἔχες, ἀλλὰ ἐν μέσῳ τόπῳ αὐτοὺς ἀσφαλῶς ἄγε. ὥστε μή, ὡς εἰκός, παραλόγου δειλίας γενομένης, ταραττόμενοι οἱ πεζεύοντες, ἐὰν πλησίον αὐτοὺς εὕρωσι

πρα-

48 Equitum, ubi descenderint, & pedibus ambulaverint, equos, si pedites alii prope non adfuerint, longe ab illis in medio quodam loco separa, ne si prope essent, & inopinatus quidam timor subito impenderet, ad equos ibi statim, qui in acie iam sunt accurrerent;

quae

quae res sine magna certe offensione fieri non posset.

49 Sin captivos, aut praedam aliquam abigant, & hostes eos persequantur, captivos, vinctos, reliquamque praedam illigatam in unam, aut duas partes divides, & ante te hostibus obiicies, qua incursionem hostium fore putas, ut quasi scuto, aut propugnaculo usus, aut disturbanda impedimenta in hostes iaculando abstineant, aut si id facere nolint, tamen captivos, & praedam potius feriant, quam milites.

50 Si necessitate aliqua, aut improviso aliquo casu vel angustiis inclusus, vel aliqua perturbatione implicitus fueris, unde teipsum sine aliquo ingenti periculo expedire non possis, melius est communi consensione, vel partem praedae, vel totam etiam praedam hostibus dimittere, & secure sine damno discedere, potius quam praedae causa in aliquod periculum venire.

51 Sin hoc modo tecum ad pactionem venire noluerint, tum captivos ipsos in hostium conspectu trucidabis, atque adeo vel in eo loco tibi permanendum, & regio undique populanda, vastandaque est, vel saluti tuae consulendum, & acie instructa de exitu, & evasione cogitandum est.

52 Omnino hoc consilium in primis tibi sequendum est, ne exercitu aliquo admirabili, atque inopinato labore in iis angustiis, quae potissimum aliquam longitudinem viae habent, messis tempore propter silvae densitatem exerceas, si hostes tum te perturbent, nisi si forte prius vel illos repuleris, vel summa illius loci iuga milites tui occupaverint.

53 In equestri itinere, & planis campestribusque locis, ante & post equites ad speculandum constituendi sunt, atque extra eos nullus peditum sit.

54 Castra, idest, aplicta prope illos sint, ne longum spatium, si discesserint, pedites conspiciantur.

55 Currus peditum ordine quodam procedant, sive post singulas contubernias post dextrum cornu primo, deinde post sinistrum, tum post sinistrum medium, & deinceps post dextrum medium; neque confusi, aut permixti currus ambulent.

56 Si prope hostes fuerint, singuli armati arma gestent, neque ea in curribus relinquant, ut sint ad proelium parati: & in periculosis temporibus omnes res ita instructae sint, ac si in ipsa acie essent, ut si nec confuse, nec inordinate prodeant, ubi acies instruenda sit, in promtu, atque in procinctu sint.

57 Si multi hostium fuerint equites, & ii prope ad te accedant, ne propterea castra transferas, & novum iter ante bellum commissum suscipias, sed tres, aut quatuor dies ante con-

προχείρως ἐπιλαμβανόμενοι τῶν ἵππων καταλιμπάνουσι τὴν τάξιν, καὶ ἐντεῦθεν βλάβη μεγίστη γίνεται.

49 Εἰ δὲ συμβῇ αἰχμαλωσίαν αὐτοὺς ἢ πραῖδαν ἐπιφέρεσθαι, καὶ μέλλουσιν οἱ ἐχθροὶ ἐπιτηδεύειν, δέον ταῦτα, ἢ κατὰ τῶν ἑνὸς μέρους ἢ κατὰ τῶν δύο, ἔνθα ἡ πάροδος γίνεται, τοὺς αἰχμαλώτους δεδεμένους ἐξωτέρω τῆς τάξεως παράγειν, καὶ ὑπ' αὐτῶν ὡσανεὶ σκουτεύεσθαι, ἵνα αὐτῶν φειδόμενοι οἱ ἐχθροὶ μὴ ἐπιτηδεύωσιν ἀκοντίζειν. εἰ δὲ καὶ ἀκοντίσωσιν αὐτοὺς μᾶλλον ἀφανίζουσιν, καὶ μὴ τὸν στρατιώτην.

50 Εἰ δὲ ἄρα ἐν ἀνάγκῃ, ὡς εἰκὸς καὶ περιστάσει ἀδοκήτῳ ὁ στρατὸς γένηται, καὶ ἐν στενώμασι καταλήφθῃ, καὶ οὐκ ἔστιν ἀκινδύνως τὴν ἀναχώρησιν ἐκεῖθεν ποιήσασθαι, τό τε κρεῖττόν ἐστιν ἐκ συμφώνου ἢ μέρος τῆς πραῖδας ἢ πᾶσαν παραχωρεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἀβλαβῶς ἐξέρχεσθαι, ἀλλὰ μὴ δι' αὐτὴν κινδυνεύειν.

51 Εἰ δὲ μὴ οὕτω συμβιβασθῆναι βούλονται, διαχρῆσθαι τούτους ἐπ' ὄψεσι τῶν ἐχθρῶν. καὶ ἐπιμένειν τῇ χώρᾳ αὐτῶν, καὶ λυμαίνεσθαι αὐτὴν ἀφειδῶς, ἤ, ὡς δυνατόν ἐστιν, ἑαυτοὺς μετὰ τάξεως περισώζειν, καὶ τῆς ἐξελεύσεως φροντίζειν.

52 Καὶ παντοίως σοι, ὦ στρατηγέ, σκοπὸς ἔστω ἐν τοῖς τοιούτοις στενώμασι, καὶ μάλιστα τοῖς ἐπὶ πολὺ διάστημα κρατοῦσι, μὴ ἐπιτηδεύειν βιάζεσθαι στρατοῦ πάροδον, ἐξαιρέτως ἐν καιρῷ θέρους, διὰ τὴν τῆς ὕλης δασύτητα πολεμίων μάλιστα ἐνοχλούντων, πρὶν ἂν οἱ αὐτοὶ ἀποσοβηθῶσι φαινόμενοι, ἢ οἱ ὑψηλότεροι τόποι τῆς παρόδου ὑπὸ τοῦ προκαταληφθῶσι.

53 Καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τῆς καβαλλαρικῆς στρατείας. ἐπὶ δὲ τῆς πεζικῆς ὁδοιπορίας εἰς μὲν ἐπιπέδους τόπους δέον σε καὶ ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπροσθεν καβαλλαρίους καθιστᾷν εἰς βίγλας, καὶ ἐξωτέρω τῆς βίγλας μηδένα τῶν πεζῶν φαίνεσθαι.

54 Τὰ δὲ ἄπληκτα ἐκ τοῦ πλησίον γίνεσθαι. ἵνα μὴ σκοποῦνται οἱ πεζοὶ περιπατοῦντες πολὺ διάστημα.

55 Τὰς δὲ μετὰ τῶν πεζῶν ἁμάξας κατὰ τὰ μέρη τῆς παρατάξεως περιπατεῖν δέον, εἴτε ἐν ὀρδίνῳ, εἴτε ἐν παρατάξει, πρὸς τὸν τόπον πρῶτον τοῦ δεξιοῦ κέρατος, εἶτα τοῦ ἀριστεροῦ, μετὰ ἐκείνας δὲ τοῦ μέσου ἀριστεροῦ, καὶ τότε τοῦ μέσου δεξιοῦ, καὶ μήτε πεφυρμέναι καὶ ἀναμεμιγμέναι περιπατοῦσιν.

56 Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ πλησίον εἰσὶν, δέον τοὺς ὁπλίτας ἕκαστον τὰ ὅπλα αὐτοῦ βαστάζοντα περιπατεῖν, καὶ μὴ εἰς τὰς ἁμάξας ταῦτα καταλιμπάνειν, ἵνα ὦσιν ἕτοιμοι πρὸς τὴν μάχην. ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς, καθὼς ἐν τῇ παρατάξει τάττονται τὰ τάγματα, οὕτως αὐτὰ δεῖ περιπατεῖν καὶ μὴ συγκεχυμένως 1 ἢ διασπασμένως. ἵνα, ἐὰν γένηται χρεία τοῦ παρατάξεσθαι, ἑτοίμως εἰς τοῦτο καθαστῶσιν.

57 Ἐὰν δὲ πολλοί εἰσιν οἱ τῶν ἐχθρῶν καβαλλαρίοι ἐγγιζόντων αὐτῶν τὸν στρατὸν μὴ ἐπιτηδεύειν σουνεχῶς τὰ ἀπλήκτα ἀλλάσσειν ἢ τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖσθαι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἐκτάσεως,

1 Καὶ συγκεχυμένως] Scribe, μὴ συγκ.

σεως, ἀλλὰ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν προκαταλαμβάνειν τὸν τόπον, ἔνθα ἡ συμβολὴ ἤμελλε γίνεσθαι, κἀκεῖσε ἀσφαλῶς ἀπληκεύειν.

te conflictationem ipſam, caſtra in eo loco pone, ubi pugnaturus es, & ibi tuto te ad illud tempus collocato.

58 Ἐὰν δὲ μέλλῃς ἔφοδον ποιεῖν κατὰ χώρας ἐχθρῶν μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ διὰ δασέων καὶ δυσβάτων ϗ στενῶν τόπων, ἢ ϗ ἐν αὐτοῖς ἐγχειρήσεις κατ᾽ αὐτῶν ποιεῖσθαι, οὐ δεῖ σε πολλοὺς καβαλλαρίους ἔχειν, μήτε ἁμάξας ἔχειν, ἢ τοῦλδον πολὺν, ἢ ὅπλα πολλὰ, οἷον, λωρίκια, ϗ κασσίδας, ἢ κλιβάνια, ἤ τι τοιούτων, ἀλλὰ σκουτάρια μόνον ἔχειν τοὺς σκουτάτους, μείζονα κοντάρια. τοὺς δὲ λεγομένους ψιλοὺς, σκουτάρια δὲ κοντὰ ϗ τὰ σπαθία, ϗ τζικούρια. μικρὰ, ϗ ἐλαφρότερα τοξοφάρετρα. ῥικτάρια ἀκόντια μικρά. τζικούρια, ϗ εἴ τι τοιοῦτον ἐλαφρὸν καὶ χρήσιμον. ἀξίνας δὲ πάντως περισσὰς χρὴ ἔχειν, ϗ ἐν τοῖς σαγμαρίοις ἐπιφέρεσθαι, διὰ τὰς χρείας.

58 Si incurſionem in hoſtilem terram cum peditatu facturus es, idque per condenſa, atque anguſta loca, quamvis in eo loco pugna gravis futura ſit, neque magnum equitatum, neque multa impedimenta, neque multa arma tecum feras, ut loricia, ideſt, galeas, caſſides, clibania, ideſt, thoraces, ſed ſcuta ſcutati ſolum habeant, & contaria, ideſt, haſtas longas, & ſpathas, & tzicuria. Leves autem habeant ſcuta parva, rhictaria, iacula, tzicuria parva, & ſi quid aliud tale leve, atque expeditum eſt. Secures multas habere in ſagmariis, ideſt, ſarciniis, ad omnem uſum paratas oportet.

59 Τὴν δὲ πεζικὴν τῶν σκουτάτων τάξιν μηδ᾽ ἐπ᾽ εὐθείας ἤτοι κατὰ τὸ μέτωπον τάσσειν χρὴ, ὡς ἐν τοῖς ὁμαλοῖς ϗ γυμνοῖς τόποις, ἀλλ᾽ εἰς δύο ἢ δ΄. μέρη ἐπὶ β΄. ἢ δ΄. τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ στρατοῦ, ἢ ὡς ἡ χρεία ἀπαντᾷ. τὰ δὲ μέρη ἴσως κινεῖν ϗ περιπατεῖν ἀφεστῶτα ἀπ᾽ ἀλλήλων ὡς ἀπὸ λίθου βολῆς.

59 Pedeſtrem ſcutatorum aciem non directe ſolum in fronte collocabis, quemadmodum in planis, expoſitiſque locis, ſed in duas aut quatuor partes divides eos, ideſt, unumquodque contubernium ad duorum, vel quatuor hominum altitudinem, pro ratione multitudinis tuae, & pro uſu praeſente; partes autem iſtae diviſae, & a ſe ſeparatae, procedant ad unum lapidis iactum.

60 Ἐὰν δὲ συνεῖσι καβαλλάριοι 1, ἢ τοῦλδον, ὄπισθεν αὐτῶν τὸν τοῦλδον ποίειν, καὶ μετὰ αὐτὸν τοὺς καβαλλαρίους, ϗ μετὰ αὐτοὺς ὀλίγους σκουτάτους ψιλοὺς νωτοφύλακας, διὰ τὰς ἀπὸ ὄπισθεν, ὡς εἰκὸς, ἐπιγινομένας ἀδοκήτους 2 ἐφόδους.

60 Sin equites, & tuldum, ſive impedimenta quoque ibi abfuerint, impedimenta ſtatim poſt pedites locabis, deinde equites poſt impedimenta; a tergo equitum quidam ſcutati leves collocabuntur, ad extremas partes defendendas, adverſus omnes, nec opinatas incurſiones.

61 Τοὺς δὲ ψιλοὺς τοὺς μὲν ἐκπορεύεσθαι τῆς παρατάξεως μέχρι ἑνὸς σημείου μετὰ ὀλίγων καβαλλαρίων. τοὺς δὲ ἐκ πλαγίων ἔνθεν κἀκεῖθεν ἀνάγκῃ περιπατεῖν, ἵνα ϗ σκουλκεύωσι ϗ γινώσκουσι 3 μή ποτε ἐγκρύμματά εἰσιν ἐχθρῶν, ἢ δένδρα ἱστάμενα τὰ ὄπισθεν αὐτῶν περιπρισμένα ἔχοντα, καὶ σχηματικῶς ἱστάμενα, ἅ τινα ἀπὸ χειρῶν ὠθούμενα, καὶ πίπτοντα κατὰ τῶν παρόδων ἐμφράξεις ποιοῦσιν ἐν τοῖς στενώμασι, ϗ ἀγῶνα τοῖς αἰφνιδιαζομένοις παρέχουσιν.

61 Leves alios emittes ex acie uſque ad unius ſigni numerum, cum paucis equitibus; alios ad latera hinc, atque illinc collocabis, ad pervidendum, & explorandum, num aliquae ibi inſidiae ſint poſitae, & ad arbores circumcirca tam idonee caedendas, ut manibus, ſi quando tum uſus tulerit, in tranſitum hoſtium deiectae, aditu in anguſtiis, atque itinere prohibuit, aut & magnum negotium tranſgredi feſtinantibus faceſſant.

62 Καὶ ταῦτα προερευνᾷν δεῖ διά τε ψιλῶν στρατιωτῶν ϗ ὀλίγων καβαλλαρίων, ἅμα δὲ καὶ ἀποσοβεῖν τοὺς κεκρυμμένους ἐχθροὺς, εἶτ᾽ οὕτως παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν.

62 Ad haec perluſtrare cum levibus, & paucis equitibus, & hoſtium inſidias, ſi quae in via collocatae ſint, repellere, & tum aciem inſtructam illac deducere oportet.

63 Καὶ ὅπου μὲν ἀραιότεροί εἰσι τόποι τοὺς καβαλλαρίους προλαμβάνειν ϗ τὰς βίγλας ποιεῖν. ὅπου δὲ δασεῖς ϗ δυσχερεῖς τόποι, τοὺς ψιλούς.

63 Vbi rariora, & laxiora loca fuerint, equites, & ſpeculatores anticipent, ubi condenſa, & aſpera, tum pedites ea occupent.

64 Τοὺς δὲ ψιλοὺς μὴ τάττε ἐπ᾽ εὐθείας καθὼς τοὺς σκουτάτους, ἀλλὰ κατὰ δύο ἢ τρεῖς ἢ τέσσαρας ψιλοὺς ἀκοντιστὰς τάξεις ἐπιφερομένους ϗ τὰ σκουτάρια αὐτῶν ἵνα ἐὰν χρεία γένηται, ϗ σκουτεύσωσι ϗ ἀκοντίσωσιν οἱ αὐτοί. ϗ ἕνα δὲ τοξότην ἔχειν, ὅστις ϗ ὑπ᾽ αὐτῶν φυλαχθήσεται.

64 Leves non in frontem directe, quemadmodum ſcutatos, ſed per duos, aut tres, aut quatuor leves iaculatores cum ſcutis ſuis locabis, ut tempore hoc deſiderante, tum protegere ſcutis, tum iaculari etiam poſſint; unumque ſagittarium ſinguli hi minuti manipuli habeant, quibus ceteri bene conſervabuntur.

65 Τοὺς δὲ τοιούτους τοὺς δρούγγους 4 μὴ ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως ἢ ἐπ᾽ εὐθείας τὴν ὁδοιπορίαν ποιεῖσθαι, ἀλλ᾽ ἐφεξῆς ἐπαρμένους, ἵνα ϗ τοὺς νώτους

65 Tales drungos, ideſt, cohortes milliarias non una in acie, vel directe duces, ſed ordine altius, atque altius incedent, ut tergora antegre-

---

1 Καβάριοι) Scribe, καβαλλάριοι. Et ſic erat in codice Palatino.

2 Ἀδικήτους] Scribe, ἀδοκήτους.

3 Ἵνα ϗ εὖ βουλεύονται γινώσκουσιν] in codice Piſtoriano erat, ἵνα ἐκουλκεύσονται. Scribe, ἵνα σκουλκεύονται ϗ γινώσκωσιν. Recentioribus Graecis, σκοῦλκαι, ſunt *excubiae*, & σκουλκεύειν ſignificat, *excubare*, *explorare*. Vt docemus in noſtro Gloſſario.

4 Τοὺς δὲ τούτους τοὺς δρούγγους] Scribe, τοὺς δὲ τοιούτους δρούγγους.

gredientium sequentes defendant. Quod si contingant anterioribus, ut ab hostibus retardentur, & propter difficultatem loci admodum vexentur, tum isti a tergo de improviso intervenientes, altiore in loco, quam hostes sunt positi, suis succurrant. Necesse enim levibus semper est, ut adversum inimicos altiora loca anticipent.

66 Levibus etiam praecipies, ut longius ab acie, quam buccina exaudiri potest, ne discedant; auxilio enim destituti admodum premerentur.

67 Quatuor partibus in fronte ad eumdum collocatis, si locus tam angustus sit, ut per eum ita transire nequeant, duas partes in diphalangiam conferes.

68 Sin ne duas quidem partes spacium loci capiat, tum unam partem quasi integram aciem ad cornu procedere faciant, reliquis levibus ita uti ante dixi collocatis.

69 Postquam angustias loci transierint, tum quemadmodum ante fecerunt, in quatuor partes ad cornu, idest, anteriorem frontem procedant.

70 Si multitudo hostium adventaverit vel ante, vel ad latus, in quam partem videris hostes se velle convertere, eam partem ad frontem, ad aciei initium deducito; hoc est, si ad laevam aciei adpareant, hac summa parte aciei in ipsa acie consistente, moveant se reliquae tres partes, & suis in locis ordinate iuxta hanc partem semper instruantur.

71 Sin ad dextram venerint, eaedem reliquae partes vultus suos vertentes consistant.

72 Si ante medias partes sive unam, sive duas hostes venerint, vel in dextram partem declinantium, vel ad frontem venientium, reliquae tum duae partes venientes similiter instruantur, & acies in frontem obliquata fiet.

73 Si magnitudo loci permittat pedites sic hostes suos invadere, ut equites quoque hostes suos circumdare possint, recte est; sin minus, haec acies instructa, densataque eat.

74 Armatorum, sive scutatorum contubernia rata, & alta facere oportet, ut obiectas arbores facile transeant, & si opus fuerit densari possint.

75 Si locus eos non capiet, universa tum acies instructa consistet, & leves quidam adversus hostes procedent, & adiumento illis erunt scutati aliquot, atque equites, qui proxime fuerint.

76 Praecipies autem, quando adventantibus, quemadmodum fere fit, clamor fieri solet, ne tum misceant se milites, & ad illam occurrant partem, sed scutati suam teneant stationem, leves autem contra clamantem hostem excurrant. Neque tamen, qui in anteriore parte sunt, ad latera decurrant, neque, qui in lateribus sunt, ad cornua contendant, sine praefectorum imperio; sed unumquodque latus suis, hoc clamoris tempore, si usus sic ferat, suc-

τὰς ἀλλήλων φυλάττωσιν, καὶ ἐὰν συμβῇ τοῖς ἔμπροσθεν αὐτῶν ἀντιςάσειν ἐχθρῶν ὑπομεῖναι, καὶ βαρεῖσθαι ὑπὸ δυσχερείας τόπου, ὄπισθεν ἀγνώςως ὑψηλώτεροι γινόμενοι κατὰ τοῦ νώτου τῶν ἐχθρῶν ἔρχονται. ὅπερ ἀναγκαῖόν ἐςιν ἀεὶ σπεύδειν τοὺς ψιλοὺς. ἵνα τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους κατὰ τῶν ἐχθρῶν προκαταλαμβάνωσιν.

66 Παραγγέλλεις δὲ καὶ τοὺς ψιλοὺς, ἵνα πλέον τοῦ δύνασθαι αὐτοὺς κἀκείνων 1 ἀκούειν βυκίνου. μὴ χωρίζωνται τῆς παρατάξεως, ἵνα μὴ γυμνούμενοι βοηθείας, ὡς εἰκὸς, βαρύνωνται.

67 Τῶν δὲ τεσσάρων μερῶν ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν κέρας πορευομένων ἐὰν ςενὸς εὑρεθῇ τόπος, ὥςε μὴ δύνασθαι τὰ τέσσαρα μέρη καθ' ἑαυτὰ παρέρχεσθαι, δύο μέρη ποιεῖν εἰς διφαλαγγίαν.

68 Εἰ δὲ μηδὲ δύο χωροῦσι, κατὰ ἓν μέρος παράγειν ἐπὶ κέρας ὡς μίαν παράταξιν, καὶ τοὺς λοιποὺς ἐφεξῆς τῶν ψιλῶν, ὡς εἴρεται, ἀεὶ προλαμβανόντων.

69 Μετὰ δὲ τὸ παρελθεῖν τὸν ςενὸν τόπον πάλιν εἰς τέσσαρας ἀρχὰς ἤγουν μέρη, ὡς ἐτάγησαν ἐπὶ κέρας, ἤγουν πρὸς τὰ ἔμπροσθεν, φέρειν αὐτούς.

70 Εἰ δὲ πλῆθος ἐχθρῶν ἐπιφανῇ ἢ ἔμπροσθεν, ἢ ἐκ πλαγίων, οἷον ἄν συ ἴδῃς μέρος ὅτι πρέπει μετὰ ἐκεῖνο, ποιήσεις ἐπὶ μέτωπον, ἤγουν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν τὴν παράταξιν. τουτέςιν, εἰ μὲν ἀριςερᾷ τῆς παρατάξεως φανῶσιν αὐτοῦ τοῦ ἄκρου μέρους τῆς παρατάξεως ἐν τάξει ἱςαμένου ἔρχωνται τὰ ἄλλα τρία μέρη, καὶ παρατάσσονται αὐτῷ ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις.

71 Εἰ δὲ δεξιᾷ φανῶσι, τὸν ὅμοιον τρόπον μεταβαλλόμενοι ποιοῦσι τὰς ὄψεις καὶ ἐκεῖνοι.

72 Εἰ δὲ ἔμπροσθεν φανῶσι τῶν μέσων μερῶν, ἢ τοῦ ἑνὸς, ἢ τῶν δύο, καὶ τῶν τόπων δὲ δεξιᾷ ἐκκλινομένων, καὶ εἰς μέτωπον ἀποκαθιςαμένων, τὰ ἄλλα δύο μέρη ἐρχόμενα ὁμοίως παρατάσσονται, καὶ γίνεται ἡ τάξις πλαγία ἐπὶ μέτωπον.

73 Καὶ εἰ μὲν ὁ τόπος ἔχει, συντεταγμένως ἐπέρχεσθαι τοὺς ψιλοὺς τοῖς ἐχθροῖς, ἵνα μετὰ αὐτῶν καὶ καβαλλάριοι κατακυκλῶσι τοὺς ἐναντίους. εἰ δὲ οὐ χωρεῖ, συντεταγμένην αὐτὴν καὶ πεπυκνωμένην διέρχεσθαι.

74 Τὰς δὲ τῶν ὁπλιτῶν, ἤγουν τῶν σκουτάτων ἀκίας βαθείας 2 καὶ ἀραιὰς τάσσεσθαι ἵνα καὶ τὰς διαβάσεις εὐκόλως διὰ τῶν δένδρων ποιῶνται, καὶ ἐὰν χρεία οὕτως γένηται πυκνοῦνται.

75 Ἐὰν δὲ οὐ χωροῦνται δεῖ ἵςασθαι τὴν παράταξιν, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἀφίειν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἐκ τῶν πλεσίων ἐπιβοηθεῖν αὐτοῖς διά τε ὀλίγων σκουτάτων καὶ διὰ καβαλλαρίων.

76 Παραγγέλλεις δὲ πάντως, ἵνα ὅταν, ὡς εἰκὸς, κραυγὴ γένηται ἐν τῷ ὁδοιπορεῖν, ὡς πολεμίων ἐπιφαινομένων, μὴ πάντως φύρεσθαι. καὶ κατὰ ἐκείνου τρέχειν τοῦ μέρους. ἀλλὰ τοὺς μὲν σκουτάτους τῆς τάξεως αὐτῶν ἔχεσθαι, τοὺς δὲ ψιλοὺς ἑκάςου μέρους ἐπὶ τὸν κράζοντα συντρέχειν, καὶ μὴ τοὺς ἔμπροσθεν εἰς τὰ πλάγια προχείρως ἔρχεσθαι, ἢ τοὺς τῶν πλαγίων ἐπὶ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἄνευ τῆς τοῦ ἄρχοντος ἐπιτρεπῆς, ἀλλ' ἕκαςον μέρος τοῖς ἰδίοις ἐπιβοηθεῖν ἐν καιρῷ κραυγῆς

1 Αὐτοὺς κἀκείνων) In Pistorii codice erat, αὐτοὺς κοκίνων. Scribe, ἀκούειν βουκίνων.

2 Ἀκίας θέας] Scribe, ἀκίας βαθείας.

γῆς ᾧ ἡ χρεία, καὶ ἵνα ἐὰν βαρῶνται, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν τῶν σκουτάτων παράταξιν τρέχουσι, καὶ μὴ βιάζωνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν.

77 Ἀσφαλῶς οὖν αἱ ὁδοιπορίαι τῶν πεζῶν ϗ ἁρμοδίως γίνεσθαι δύνανται, ἵνα, ὡς εἴπομεν, ἐν μὲν τοῖς δασυτέροις τόποις ϗ δυσβάτοις ἐπὶ κέρας, ἤγουν στενὸ 1 ἐπιμήκη τάσσωνται τάξιν, εἴτε εἰς τέσσαρα μέρη, εἴ τε εἰς δύο, ὡς οἱ τόποι δέχονται. ἐν δὲ τοῖς ἀραιωτέροις ἐπὶ μέτωπον ἐν πλαγίᾳ τάξει εἰς πλάτος, ἐν ἀραιοτέραις μὲν κατὰ τὸ πλάτος ἀκίαις, βαθυτέραις δὲ κατὰ τὸ πάχος.

78 Γίνωσκε δὲ, ὅτι ἐν ταῖς δασέαις ὕλαις 2 οἱ ἐκ χειρὸς ἀκοντίζοντες διὰ ῥικταρίων ἢ μεναύλων ἀναγκαιότεροί εἰσι τῶν τοξοτῶν ϗ τῶν σφενδονιστῶν. διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ τοὺς πολλοὺς τῶν ψιλῶν εἰς ῥικτάρια ϗ ἀκόντια ἐκ χειρὸς βαλλόμενα γυμνάζεσθαι.

79 Οἱ δὲ τοξόται ἀναγκαῖοί εἰσι τῇ παρατάξει μᾶλλον ὑποτασσόμενοι ϗ εἰς τραχεῖς ϗ εἰς κρημνώδεις ϗ εἰς στενοὺς ϗ γυμνοὺς τόπους.

80 Οἱ μέν τοι ἀκοντισταὶ ϗ ἔξωθεν τῆς παρατάξεως εἰς τὰς ὕλας τὰς δασέιας μάλιστα ἀναγκαῖοί εἰσιν. τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ ἐν ταῖς ὁδοιπορίαις παραφυλάττειν σε ἀναγκαῖον, ὦ στρατηγέ.

81 Πρὶν ἢ δὲ πάντας ἀπληκεῦσαι τὴν παράταξιν μηδέποτε διάλυε, μήτε ἐπὶ πεζῆς στρατείας, μήτε ἐπὶ καβαλλαρικῆς, ἕως ἂν καὶ τὸ φοσσάτον ὀχυρωθῆ, ϗ αἱ βίγλαι ἐξέλθωσιν.

82 Εἰδέναι δὲ πάντας προστάξεις, ἵνα τῇ φωνῇ τοῦ κατὰ συνήθειαν βουκίνου γνωρίζοντες αὐτὸ ἵστανται, ϗ πάλιν τῇ συνήθει 3 φωνῇ τοῦ ἑτέρου βουκίνου, ἤγουν, τοῦ κινήματος κινῶσιν. οὕτως οὖν ἡμῖν διατετυπωμένων τῶν περὶ ὁδοιπορίας στρατοῦ, ἐφεξῆς σοι ϗ τὸν περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου διαταξώμεθα τύπον.

succurrat, ut si premantur, ad scutatorum aciem se referant, ne ab hostibus laedantur.

77 Tuta igitur peditum, & idonea itinera esse possunt, si ut praediximus, in condensis, asperisque locis ad cornu, idest, ad longitudinem quamdam angustiorem instruantur, sive quatuor partes, sive duas solas loci amplitudo capiat; in laxioribus autem, & magis spatiosis locis, ad frontem acie in latum porrecta, & laxioribus latitudine contuberniis, altitudine densioribus.

78 Illud pro certo teneas, in condensis locis eos, qui rhictaria, sive menaula, idest, iacula longiora manu coniiciunt, magis necessarios esse sagittariis, aut funditoribus, atque ideo multi leves exercendi ad haec tela, sive iacula manu coniicienda sunt.

79 Sagittarii in acie instructa praestabiliores sunt, & in asperis, arduis, angustis, atque expositis in locis.

80 Iaculatores extra aciem instructam incondensis locis utilissimi sunt. Atque haec in itineribus faciendis observanda sunt.

81 Priusquam omnes castra posuerint, aciem neque pedestrem, neque equestrem dissolvas, neque priusquam fossatum, undique munitum sit, & speculatores exierint.

82 Praecipies autem, ut perfecte cognoscant buccinae sonum, ut ubi consistere eos iubet, consistant; & ubi alia buccina procedere eos imperat, procedant. Ad hunc igitur modum de itinere exercitus faciendo disputatum sit. Restat ut de tuldo, sive impedimentis pauca differamus.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ί.

Περὶ τοῦ λεγομένου τούλδου.

1 ΔΕΙ οὖν καὶ τοῦ τούλδου ἀναγκαίως σε φροντίζειν, ϗ μὴ ὡς ἔτυχε καταλιμπάνειν αὐτὸ, ἀλλ' ἀσφαλίζεσθαι ὅπου ἂν καταλειφθῇ.

2 Μηδὲ πάλιν ἀπρονοήτως ἐπιφέρεσθαι αὐτὸ ἐν τῇ μάχῃ. συμβαίνει γὰρ ϗ παλλικάρια εἶναι ἐν αὐτῷ χρήσιμα τοῖς στρατιώταις, ϗ τέκνα, ἢ συγγενεῖς αὐτῶν. ϗ εἰ μὴ ἐν ἀσφαλείᾳ τυγχάνει, τῷ περισπασμῷ αὐτοῦ οἱ στρατιῶται συνεχόμενοι, ἀμφίβολοι ϗ μεριζόμενοι τὰς γνώμας ἐν ταῖς μάχαις γίνονται.

3 Καὶ γὰρ ἑκάστῳ συνετῷ ἀνδρὶ σπουδή ἐστι, χωρὶς ἰδίας βλάβης τὰ τοῦ ἐχθροῦ κερδῆσαι. ἐὰν δὲ οἰκείαν ὑφορᾶται βλάβην, ἢ ἀπέχεται, ἢ ὀκνηρότερος γίνεται.

4 Καὶ πρωτοτύπως μὲν συνεπαγομένου τοῦ τούλδου, ϗ συμβολῆς δημοσίας προσδοκωμένης, πλῆθος τῶν λεγομένων παλλικαρίων, ἤγουν τῶν δουλευόντων τοῖς τε ἄρχουσι ϗ τοῖς στρατιώταις, ἐπιφέρεσθαι οὐ συμβουλεύομεν, οὔ τε ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ

CAP. X.

De tuldo, idest, impedimentis.

1 TVldi, sive impedimentorum cura tibi suscipienda est, neque enim temere, aut fortuito disiicienda sunt, sed ubicumque relinquuntur, in tuto sunt collocanda.

2 Neque rursum in bello incircumspecte ducatur; persaepe enim militum administri, persaepe liberi, atque cognati, quos caros habent, cum tuldo sunt. Quod nisi in tuto sit, anxietate animorum saepe vexantur milites, & solicitudine in diversas partes distrahuntur.

3 Vnicuique enim prudenti viro praeter suum ipsius damnum, dolori est etiam inimici prosperitas. Itaque quum suum ipsius damnum oculis intuetur, vel omnino bello abstinet, vel ad pugnandum languidior fit.

4 Inprimis autem congregato tuldo, & publico iam praelio imminente, multitudinem palicariorum, idest, eorum, qui praefectis, & militibus operam dant, eo deducere non consulo, neque in sua terra bello exspectato, ne-

1 Στενο. Scribe, ἢ.
2 Ταῖς δυσὶν ὕλαις) Scrib. ταῖς δασέαις ὕλαις.
3 Τῇ συνηθέᾳ) Scribe, τῇ συνήθει.

que in aliena; ſed pauci ſunt, iique quantum fieri poteſt firmiter muniti.

5 Totidem autem retineas, quot ad ſingula contubernia adminiſtranda, & iumenta gubernanda ſatis ſint. Id fiet tum ad varietatem illorum cognoſcendam, tum ad acierum rationem percipiendam, ne iumenta perturbate confuſa, ſumtus importunos, & perturbationes varias adferant.

6 Hos tempore proelii, ſi pedeſtris acies non adfuerit, ac reliquos, qui ad tuldi cuſtodiam conſtituuntur, quum ea oportet relinquere, ſive in ſua, ſive in aliena terra bellum geratur. Tutiſſimum autem eſt hos in bello eſſe, quemadmodum poſtea dicemus, ubi de aplicto, ideſt, caſtris, verba facimus.

7 Ipſa autem ſagmaria, ideſt, ſarcinias, reliquoſque adparatus, quae andreſta vocant, cum ipſo tuldo relinques.

8 In incurſionibus haec teneant ſecum milites, & uſque ad diem ipſum belli committendi bene munita habeant, ac roborata.

9 Ipſo conflictationis tempore andreſtum, ideſt, adparatum prope habere minime neceſſarium eſt, ſed in foſſato, ſive caſtris relinquatur. Perſaepe enim tumultu aliquo facto, animis concidunt, ſi pauca palicaria, ideſt, pauci ex adminiſtris capti fuerint.

10 Sin pedeſtris acies adfuerit ſive in regione tua, ſive in intercapedine inter tuam, & hoſtilem terram, ubi bellum ſine ulla dilatione, aut intermiſſione futurum eſt, ad aliquem firmum locum, ubi & paſtiones, & aquae futurae ſunt triginta, aut quinquaginta millibus ab eo loco inutile tuldum, & ſuperfluum relinquito, & ſupervacanea iumenta, reliquaque arma, quae ipſo belli tempore utilia non erunt, omnia traduces.

11 Quoſdam in medio intervallo tuldi, & proelii collocabis, homines notos omnibus, neque obſcuros, neque ſceleratos, eoſque in media via inſtrues. Illos praefecto tuldi (ſemper enim peculiarem aliquem praefectum habere debent) oſtendes qui ſint, ut in belli exitu ſignificari illi poſſint, utrum ne manendum in illo loco, an ad aliquem munitiorem locum procedendum, an potius ad exercitum commigrandum illis ſit.

12 Proficiſcentes ad proelium a tuldo ſagmaria auferant, & ſagmam duplicem, aut duplicem tentam, ideſt, duplex tentorium, alterum quidem pro integumento, ſi uſus ferat, alterum pro tenta, ſive camarda habeant.

13 Com-

γῇ ἡμῶν τῆς μάχης ἐλπιζομένης, οὔτε ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ἐπερχομένων, ἀλλὰ συμμέτρȣς εἶναι καὶ τοὺς ἐν δυνάμει ὄντας.

5 Τοσούτȣς δὲ, ἤγȣν τοὺς ἐπαρκȣ̃ντας, κατὰ τὸ κοντȣβέρνια ἀντέχεσθαι, καὶ διοικεῖν τὰ ἄλογα αὐτῶν πρὸς τὴν διαφορὰν καὶ τὴν ποιότητα καὶ διάγνωσιν τῶν ταγμάτων, ἤτοι τὸ πλῆθος τῶν ἀλόγων. διὰ τὸ μὴ πολλὴν φύρσιν καὶ δαπάνην ἄκαιρον καὶ περίσπασμον γίνεσθαι.

6 Τȣ́τȣς δὲ ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης, εἰ μὲν σύνεστι πεζικὸς ςρατὸς, δηλονότι σὺν αὐτῷ, μετὰ τῶν ἐπὶ τȣ̃το ἀφοριζομένων καταλιμπάνειν αὐτοὺς εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ, εἴτε ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ ὁ πόλεμος κρίνεται. ἀσφαλῶς δὲ αὐτοὺς εἶναι ἐν τῷ φοσσάτῳ, καθὼς ἐν τῷ περὶ ἀπλήκτων δηλώσωμέν σοι τόπῳ.

7 Καὶ αὐτὰ δὲ τὰ σαγμάρια, καὶ τὴν λοιπὴν ἀποσκευὴν, ἅπερ καλεῖται ἀδέςρατα 1 μετὰ τοῦ τȣ́λδȣ καταλιμπάνειν.

8 Καὶ ἐν μὲν τοῖς κουβσοις 2, ἢ ταῖς ἄλλαις ἐφόδοις, ἔχειν αὐτὰ τοὺς ςρατιώτας τάχα καὶ μέχρι καὶ αὐτῆς τῆς ἡμέρας τῆς συμβολῆς πεφραγμένα καὶ ἐν δυνάμει.

9 Ἐν αὐτῇ δὲ τῇ συμβολῇ ἐγγὺς ἔχειν τῆς παρατάξεως ἀδέςρατον 3 ȣ̓κ ἀναγκαίον κρίνομεν 4, ἀλλ' ἐν τῷ φοσσάτῳ καταλιμπάνεσθαι. καὶ γὰρ συμβαίνει πολλάκις, καὶ ταραχῆς γινομένης εὐκόλως παραπίπτȣσι, διὰ τὸ 5 ὑπὸ μίκρων παλλικαρίων κρατεῖσθαι.

10 Εἰ δὲ σύνεστι πεζικὸς ςρατὸς, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ, ἢ ἐν αὐτοῖς τοῖς μεθοδίοις ἀμφοτέρων τῶν χωρῶν τῆς τε ἡμετέρας καὶ τῆς πολεμίας προσδοκᾶται ἡ μάχη εὐθέως γίνεσθαι, καὶ οὐκ ἔχει ὑπέρθεσιν, τότε ἐν ὀχυρῷ τόπῳ, ἔνθα καὶ βοσκαὶ καὶ ὕδατα ἀρκοῦντα εὑρίσκονται, ὡς ἀπὸ τριάκοντα, καὶ πεντέκοντα μιλίων καταλιμπάνειν τὸν πλίονα 6 καὶ ἄχρηςον τούλδον. καὶ τὰ περισσὰ ἄλογα καὶ ἐργαλεῖα καὶ ἕτερα εἴδη, ὧν χρεῖα ȣ̓κ ἐςὶ κατὰ τὴν ἡμέραν τȣ̃ πολέμȣ.

11 Ἀφόριζε δὲ καί τινας ἐν τῷ μέσῳ διαςήματι τοῦ τε τούλδȣ καὶ τῆς μάχης ἐγνωσμένους πᾶσι καὶ μὴ πονηροὺς καὶ φαύλȣς ἀνθρώπȣς, καὶ κατάςησον αὐτοὺς εἰς διάςατα 7, καὶ ὑπόδειξον τȣ́πȣς 8 τῷ ἄρχοντι τȣ̃ τούλδου. δεῖ γὰρ αὐτὸ πάντως ἄρχωντα ἴδιον ἔχειν. ὥςε πρὸς τὴν τοῦ πολέμȣ ἔκβασιν ὀφείλειν αὐτοὺς μηνύσαι τοῖς ἐν τῷ τούλδῳ. ἢ μεῖναι ἐν τῷ αὐτῷ τόπῳ ἐν ᾧ καταλιμπάνονται. ἢ ἐν ἑτέρῳ ἀπελθεῖν τῷ δοκοῦντι τόπῳ, ἢ καὶ ἐνέγκαι αὐτοὺς πρὸς τὸν ςρατόν.

12 Ἐκ δὲ τοῦ τούλδȣ κινοῦντας ἐπὶ τὸν μάχην παραλαβεῖν τὰ ἀδρέςατα 9 ἤγȣν σαγμάρια, καὶ ἢ τέντας διπλᾶς ἢ σαγία διπλᾶ εἰς τὸ μὲν ἓν σκέπεσθαι, εἴπερ χρεία καλέσει, τὸ δὲ ἕτερον εἰς τένταν ἤτοι τὸ λεγόμενον καμάρδην ἔχειν.

13 Ἀλ-

1 Δίςρατα) Apud Conſtantinum ſcribitur, διάςρατα. Apud Mauritium, ἀδέςρατα. Pro impedimentis ſumi hanc vocem clarum eſt, ſed eius origo obſcura. Amplius inveſtigemus.

2 Μεθόδοις κȣ́σσοις] Interpungendum, ſcribendumque, μεθόδοις, κούρσοις. Iam κοῦρσα, ſunt *curſus*. Excurſiones. Vide Gloſſarium noſtrum.

3 Ἀδεξὲς ςρατὸν] Scribe, ἀδέςρατον, & ſic A erat in codice Regio, ac Piſtoriano.

4 Οὐκ ἀναγκαίως κρίνεσθαι] Scribe, οὐκ ἀναγκαῖον κρίνομεν.

5 Διὰ τῶν] Scribe, διά τὸ.

6 Τὸν πλίονα] Scribe, τὰ πλείονα.

7 Εἰς διάςατα) Scribe, εἰς ἀδέςρατα.

8 Καὶ ὑπόδειξον τόπȣς) Scribe, καὶ ὑ. τούτους.

9 Ἀδρέςατα) Scribe, ἀδέςρατα.

13 Ἀλλὰ ϗ δαπάνην ἢ παξαματίου. ἢ πίστου, ἢ ἄλλου τινὸς εἴδους ἐλαφροῦ εἴκοσι, ἢ ϗ τριάκοντα λίτρας, καὶ τότε ἀπληκεῦσαι ἐν τῷ φοσσάτῳ, ἐν ᾧ ἂν δόξῃ γίνεσθαι τόπῳ, ὅτε πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν μάχην ἀποκινήσωσιν.

14 Τοῦτο δὲ τὸ φοσσάτον ἢ ἀπὸ οἰκοδομῆς λίθων, ἢ πλίνθων, ὀχυρῶσαι, κἂν πρὸς μίαν ἡμέραν συμβῇ μένειν ἐκεῖσε.

15 Ἕκαστον δὲ βάνδον ἀποτίθεσθαι χόρτον ἢ ἄχυρον μιᾶς ἡμέρας, ἵνα ἐὰν, ὡς εἰκὸς, ἐναντίως τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, ἐν τῷ ὑποστρέφειν τὸν στρατὸν μετὰ σπουδῆς ἐν αὐτῷ ἢ μεῖναι ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ, ἔχειν τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφὴν μιᾶς ἡμέρας, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι ἐν τοιούτῳ θορύβῳ ἢ βόσκειν, ἢ χορτολογεῖν ποιεῖν [1], ϗ βλάπτεσθαι ἑτοίμως ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἢ γυρεύειν ἐγχωρίοις διὰ δαπάνας τῶν ἐχθρῶν ἐπικειμένων, ἢ ϗ παρελθεῖν ἐν τοιαύτῃ ἐνδείᾳ αὐτῶν τε ϗ τῶν ἀλόγων, ϗ ἐκλυθῆναι.

16 Εἰ δὲ ἄρα ϗ παρέρχονται, ϗ οὐκ ἔχουσί τινος χρεῖαν, ἀφορίσεις τινὰς ὥστε καίειν τὸν χόρτον ϗ οὕτως ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν περιπατεῖν διὰ τοὺς ἐλπιζομένους ὀπίσω ἐπέρχεσθαι πολεμίους.

17 Ἐν δὲ ταῖς ὁδοιπορίαις πολεμίων ἐγγιζόντων ἀναγκαῖον ἐστιν ἀεὶ μέσον ἔχειν τὸ τοῦλδον, ἵνα μὴ ἀφύλακτον ὂν ἐπηρεάζεται.

18 Τὰς δὲ ὁδοιπορίας, ὡς ἤδη ϗ ἄνω που εἴπομεν, μὴ ποιεῖσθαι μεμιγμένας μετὰ τούλδου, ἀλλὰ διακεκριμένας ϗ κεχωρισμένας, ὥστε ἰδίως τὸ τοῦλδον ὄπισθεν τοῦ ἰδίου μέρους ὁδοιπορεῖν, ϗ ἰδίως στρατιώτας εὐπλήκτους.

19 Ἀεὶ δὲ τὸ τοῦλδον, ὡς εἴρηται ἡμῖν ἀνωτέρω, ϗ ἡγεμόνα ἔχειν ἴδιον. ὥστε αὐτὸ ϗ διατάξει, ϗ διευθύνει, ϗ ἄγειν αὐτὸν οὕτως, ἢ πρὸ τῆς παρατάξεως, ἐὰν ἐκ πολεμίας γῆς ὑποστρέφῃς. ὀπίσω δὲ τῆς παρατάξεως, ἐὰν εἰς πολεμίαν γῆν ἐμβάλλῃς ἔνθεν δὲ ἢ ἐκεῖθεν ἐὰν τὰ πλάγια τῆς παρατάξεως φοβούμενος πορεύῃ. ἐντὸς δὲ τῆς φάλαγγος ἐὰν τὰ πανταχόθεν ὕποπτα ἔχῃς τοσαῦτα μὲν οὖν ϗ περὶ τοῦ τούλδου διὰ βραχέων σοι διεξήλθομεν, ὦ στρατηγὲ, εἴτῃ ἐν ἁμάξαις μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ, εἴ τε ἐν σαγμαρίοις μετὰ καβαλλαρίων, εἴ τε ἄλλης ἀποσκευῆς τοιαύτης μετὰ συμμίκτου, ὡς ἂν ἐν μηδενὶ, ὅσον ἐστὶ τὸ δυνατὸν ἡμῖν, ἐλλείπῃ σοι κεφαλαίῳ ἡ ἡμετέρα παρακέλευσις. ἑπόμενον δὲ τούτων ϗ τῶν περὶ τῶν λεγομένων ἀπλίκτων διασαφήσομεν τῇ σῇ ἐνδοξότητι.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιά.

Περὶ ἀπλίκτων.

1 ΔΕῖ οὖν τὰ ἄπλικτα, ἤτοι τὰ φοσσάτα, (κυρίως γὰρ φοσσάτον τὸ ἄπλικτον τοῦ ὅλου στρατοῦ καλεῖται) ταῦτα οὖν ἀσφαλῶς σε ποιεῖν. ϗ ἡ μὲν [2] ἐνδέχεται εἰς ἀραιοτέρους τόπους κατασκηνοῦν τὰ στρατιωτικά. εἰ δὲ οὐ κατὰ πάντα, μὴ ἀμελῶς, ἀλλὰ σφιγκτῶς ϗ ὀχυρῶς ἀπλικεύειν, καὶ ἀποφεύγειν τοὺς τόπους [3] ἐκείνους ὅσοι ἔχουσιν ἐκ τοῦ πλησίον ὑψηλοτέρους αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐκείνους οἱ

13 Commeatus paxamadii, sive biscocti, aut alterius cuiusquam expeditae rei habeas viginti, aut triginta libras, & tum castra ponas quocumque volueris loco, & fossato, quando ad proeliandum cum hostibus contendunt.

14 Fossatum vel lapidem, vel laterum aggere, etiam munias, quamquam ad unum solum diem ibi commoraturus es.

15 Vnumquodque bandum, idest, cohors, foenum, aut paleas unius diei secum circumferant, ut si, quod usu venire potest, aliqua offensio belli contingat, si vel ibi permaneant, habeat tamen iumentis suis unius diei pabulum, neque in tanto belli ardore vel ad passionem ire, vel foenum secare, quibus rebus laedi ab hostibus possent, vel vagari, & circumcursare ad pabulum comparandum, hostibus iam imminentibus, vel discedere iam, in tanta hominum, iumentorumque fame, & miseria, atque adeo interire cogantur.

16 Si discedat exercitus tuus, nulliusque rei indigeat, exures foenum, omnesque fruges agrorum, & sic proficisceris, propter hostes, qui post te venturi timentur.

17 In omni itinere, hostibus imminentibus, in medio exercitus tui tuldum habeas, ne si aliquo reiiciuntur, ab hostibus invadantur.

18 In itinere, quemadmodum supra praescripsimus, non confuse milites, & permixte cum tuldo ambulent, sed distincte, & separatim, ut post turmam suam tuldum cum viris ad id constitutis, quos euplictos nominant, seorsim procedat.

19 Habeat autem tuldum, quemadmodum ante memoravimus, separatum aliquem praefectum, qui universum illud gubernet, & dirigat in omnes partes; ante universum exercitum, si ex hostili terra discedis; post universas copias, si hostilem regionem invadis; hinc aut illinc, si alicui e lateribus times; in medio, si omnia tibi aeque suspecta sint. Atque haec de tuldo, sive impedimentis, paucis tibi explicavimus, sive in curribus inter pedites, sive in sarciniis inter equites, sive aliqua quapiam praeparatione in permixta turba, ut nulla ex parte, quoad eius fieri potuit, aliquid abesset. Restat iam, ut de aplictorum, idest, castrorum forma disputemus.

CAP. XI.

De aplictis, id est, castris.

1 APlicta igitur, sive fossatum (nam aplictum proprie fossatum totius exercitus est) valide quantum potes munies. Si in locis spatiosis, laxisque commode castra ponere potueris, ita facias: sin minus, non negligenter, sed sedulo & firmiter & dense castra pones. Illa autem loca in primis fugies, quae aliquid prope celsius, ac eminentius habent, ne illud

1 Ἢ χορτολογεῖν ποιεῖν) Scribe, ἢ χορτολογὴν π.

2 Καὶ ἡ μὲν) Scribe, ϗ εἰ μέν.

3 Τοὺς τύπους) Scribe, τοὺς τόπους.

inimici noctu, & confertim anticipantes, multa mala vobis ex eo loco inferant.

2 Quando hostili in terra castra ponis, circumda tuos taphro, id est, fossa, quamquam ad unum diem ibi solum permansurus es: secura enim huiusmodi castra sunt, & adversus omnes nec opinatas, & subitas hostium incursiones tuta. Custodias etiam adhibebis, quasi hostes prope adsint, quamquam longe eos ab esse noveris.

3 Vbi diuturna castra uno aliquo in loco positurus es, non hostium incursionem timens, sed illorum regionem populaturus, loca eliges non condensa, caenosa, paludosa, aut stagnis abundantia: huiusmodi enim halitum emittunt insalubrem, & odores graves ad gignendum morbos idoneos: multas enim aegritudines, & ardentes pestes inferunt, & saepe exercitum graviter vexant, saepe etiam universum delent, ut non parvus ex eo, & debilis, sed etiam consumtus & nullus fiat.

4 Vtile & salutare exercitui est, in eodem loco diu non consistere, nisi si hiberna faciant: atque ea tum ad civitatis formam muniant. Nam excretiones faeculentae corporum in eisdem semper locis factae, depravatos halitus exspirant, & omnem aeris salubritatem in insalubritatem transferunt.

5 Hibernis in omnibus, copias tuas ad contentiones bellicas, & militares labores exerce, ut iis adsuefacti, ocium ac desidiam, pestem ac labem exercitus, devitent.

6 Neque vero castrorum salubrium solum suscipienda cura est, quum securus ab hostibus es, sed etiam ut omnium rerum necessariarum adfluentiam habeant, idque potissimum in expedito, id est, eo tempore quo omnes milites in unum conveniunt, ubi diutius commorandum est.

7 Providebis etiam mercatoribus, ne illi iniuriosius tractati, rerum necessariarum invectionem praetermittant.

8 Sin vero aliquis metus hostium impendeat, muniantur castra vel fossis, vel palis, vel integris fossis, vel tribulis, id est, muricibus, vel aedificiis, sive ex ligno, sive ex lapide, aut alia quavis materia confectis, quemadmodum excogitare poteris.

9 Speculatores foris collocandi sunt, & cursus omnes ad vallum faciendum congregabis. Vallabis autem castra pro copiarum ratione, vel laxius, vel densius, ex lignis integris, aut ex caesis arboribus.

10 Tuta & munita castra semper esse oportet, nisi in nostra regione vel exercitationis causa, vel alterius alicuius necessitatis gratia castra moventur.

11 Procurabis etiam, ne vicinae regiones quae sub nostro imperio sunt, aliquod damnum accipiant, in primis autem ut agricolae sine offensione conserventur. Duae enim hae artes maxime utiles esse videntur ad reipublicae constitutionem, & conservationem: Agricultura, quae

ἐχθροὶ ἀθρόων, ἢ ἐν νυκτὶ προκαταλαβόντες κακά τινα διαθήσουσι τῷ φοσάτῳ.

2 Ὅταν τοίνυν ἐν τῇ τῶν ἐχθρῶν χώραν στρατοπεδεύῃς περιβάλου τάφρον βαθεῖαν 1, κἂν εἰς μίαν μόνην, ὡς εἴρηται, ἡμέραν μέλλῃς ἀπλικεύειν. ἀμετανόητος γὰρ ἡ τοιαύτη στρατοπεδεία, καὶ ἀσφαλὴς, διὰ τὰς αἰφνηδίους καὶ ἄορα τοὺς ἐπιβουλάς 2. καταστάσεις δὲ καὶ φύλακας, κἂν μακρὰν εἶναι νομίζῃς τοὺς πολεμίους, ὡς ἐγγὺς ὄντων.

3 Ὅπου δὲ μέλλεις ποιεῖσθαι χρόνιον τὸ ἄπλικτον, μὴ ἐχθρῶν ἔφοδον δηλονότι ὑφορώμενος, καὶ φθείρειν χώραν ἐναντίαν βουλόμενος, ἐκλέγου χωρία χρήσιμα, μὴ ὑλώδη, ἤγουν ὕλας καὶ πηλὰ καὶ βάλτας ἔχοντα, καὶ ὕδατα σεσημμένα. τὰ γὰρ τοιαῦτα διὰ τὰς ἀναθυμιάσεις καὶ τὰς ἀπὸ τῶν τόπων δυσωδίας νοσερά εἰσι, καὶ λοιμοὺς καὶ νόσους φθαρτικὰς ἐμβάλλει εἰς τὰ στρατεύματα. καὶ πολλοὺς μὲν πολλάκις ἐκάκωσε τῇ νόσῳ, πολλοὺς δὲ καὶ ἀπώλεσεν. ὥστε μὴ μόνον ὀλίγον ἐκ τούτου γίνεσθαι ἀλλὰ καὶ ἀσθενὲς τὸ στράτευμα.

4 Χρήσιμον δὲ καὶ σωτήριον τῷ στρατῷ γίνεσθαι, ἐὰν μὴ ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ μένῃ ἀπλίκτου πολὺν χρόνον, εἰ μὴ ἄρα χειμάζει, καὶ διὰ τὸν καιρὸν ὥσπερ πεπολισμένα ἔχει τὰ ἄπλικτα τὸ στράτευμα. καὶ γὰρ καὶ αἱ σωτηριώδεις ἐκρίσεις ἐπὶ τῶν αὐτῶν γινόμενα τόπων ἀτμοὺς διεφθαρμένους ἀναπέμπουσι, καὶ συμμεταβάλλουσιν εἰς νόσον καὶ τὴν τοῦ περιέχοντος ἀέρος εὐεξίαν.

5 Ἐν δὲ ταῖς παραχειμασίαις πάντως, ὡς ἄνω που εἴρηται γύμναζε τὰ στρατόπεδα, καὶ πολεμικὰ ποίει, καὶ ἵνα συνεθίζονται τοῖς πόνοις, ἵνα μήτε ἀργῶσι, μήτε ῥαθυμῶσιν.

6 Οὐ μόνον οὐδὲ ὑγιεινῶν σε δεῖ φροντίζειν ἀπλίκτων, ὅταν ἄδειαν ἔχῃς ἀπὸ τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ πολλὰς καὶ διαφόρους ἔχειν αὐτὰ τὰς χορηγίας, καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἐξπεδίτῳ, ἤγουν ἐν τῇ κατὰ καιρὸν τοῦ ὅλου στρατοῦ συναγωγῇ, ἔνθα μάλιστα καὶ χρονίζειν δέον.

7 Φροντίζειν δὲ καὶ τῶν ἐμπόρων, ἵνα μὴ ἀδικούμενοι λυποῦνται, καὶ οὐ φέρουσι τὰς χορηγίας τῶν ἐπιτηδείων.

8 Εἰ δέ τις καὶ ἐλπὶς ἐναντία ἐνοχλεῖ, ἀσφαλίζεσθαι ἢ ὀρύγμασιν, ἢ πάλοις 3, ἢ ὁλοκλήρῳ τάφρῳ, ὃ λέγουσι φόσσα, ἢ τριβόλοις, ἢ οἰκοδομαῖς ἢ ἀπὸ ξύλων ἢ ἀπὸ λίθων, ἢ ἄλλως, ὡς δύνασαι ἐπινοῆσαι.

9 Ἔχεις δὲ καὶ βίγλας ἔξωθεν, ἀλλὰ καὶ ἀμάξας, εἰ χαρακώσεις, ἐάν εἰσι λίαν δυνατόν. ἢ χάρακα πήξεις, ὃ λέγεται σαβαρῶσαι, εἴτε ἀραιῶς, εἴτε πυκνότερον, ὡς ἡ δύναμις ἔχει, ἤτε διὰ ξύλων τελείων, ἢ δένδρων κοπέντων.

10 Δεῖ γὰρ πάντως ἀσφάλειαν ἔχειν τὸ ἄπλικτον, εἰ μὴ ἄρα ἐν τῇ ἡμετέρᾳ ἐστὶν χώρᾳ, ἢ γυμνασίας χάριν γίνεται, ἢ ἄλλου τινὸς χρειώδους τροποῦ ἡ τοῦ στρατηγοῦ 4 κίνησις.

11 Μάλιστα δὲ φροντίσεις καὶ τῶν πλησιοχώρων ὑποτελῶν τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀδικοῦνται παρὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ κατ' ἐξαίρετον τῶν γεωργῶν. δύο γὰρ ταῦτα μοι δοκοῦσιν ἐπιτηδεύματα λίαν ἀναγκαῖα πρὸς ἔθνους σύστασιν καὶ διαμονήν. γεωργικὴ μὲν τρέφουσα καὶ αὔξουσα τοὺς στρατιώτας, στρα-

1 Ταύρον βαθέαν) Scribe, τάφρον βαθ.
2 Ἐπιβουλὰς) Scribe, ἐπιβολάς.
3 Ἢ πάλιν) In codice Pistoriano erat, πάλης. Scribe, ἢ πάλοις.
4 Τοῦ στρατηγοῦ) Scribe, τοῦ στρατοῦ.

στρατιωτικὴ ἡ ἐκδικοῦσα καὶ περιφυλάττουσα τοὺς γεωργούς· αἱ δ᾽ ἄλλαι ἐπιτηδεύσεις δεύτερα, τούτων ἐμοὶ καταφαίνονται. διὰ τοῦτο καὶ ἀναγκαῖον ἀεὶ τούτων ἐπιμελεῖσθαι, καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτῶν φροντίζειν ἑκάστοτε, ὡς ἂν καὶ οἱ στρατιῶται δικαίως τρεφόμενοι ἀνδραγαθῶσι, καὶ οἱ γεωργοὶ μὴ ἀδικούμενοι εὐχαῖς αὐτοὺς ταῖς ἁρμοζούσαις προπέμπουσιν.

12 Πολεμίων δὲ ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένου πολέμου, ἐὰν προλαβὼν ἐν φοσσάτῳ διάγῃς στρατηγέ, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένῃς ἐκεῖσε δεῖ εὐτρεπίζειν καὶ ἀποτιθέναι χόρτον, ἢ ἄχυρον, ἢ κριθὴν μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν ἀλόγων. ὡς ἢ δῆσοι καὶ ἐν τῷ περὶ ὁδοιπορίας κεφαλαίῳ προδιεθέμετα. καὶ πάλιν ἐὰν ἐκεῖθεν βουληθῇς εἰς ἕτερον ἄπλικτον ἀπελθεῖν καὶ ἐκεῖθεν παρατάξασθαι. ἀναγκαῖον χόρτον καὶ ἄχυρον κἂν μιᾶς ἡμέρας βαστάζειν. καὶ οὕτως ἐν τῷ γινομένῳ φοσσάτῳ ἀποτίθεσθαι τοῦτον. ἴσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ εἰς δουλείαν ἀφορισμένοι παῖδες αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐξελθεῖν καὶ χόρτο λογῆσαι, οὔτε δὲ τὰ ἄλογα εἰς βοσκὴν ἐκβαλεῖν.

13 Εἰ δὲ καὶ πολὺ ἐγγίζουσιν οἱ ἐχθροί, οὐκ ἄτοπον ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς εἴρηται, ἕκαστον συνάγειν τὸν χόρτον τὸν ὀφείλοντα ἀποτεθῆναι. οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸ ἀπλικεῦσαι πολλάκις συγχωροῦνται, οἱ παῖδες ἐξελθεῖν, καὶ χορτολογῆσαι, πλειόνων μάλιστα καβαλλαρίων τῶν ἐχθρῶν εὑρισκομένων.

14 Καὶ πῶς γὰρ οὐ δίκαιον καὶ τὰ εἰς δευτέραν τύχην ἀφορᾷν πολλάκις. καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐναντιώσεις σκοπεῖν, καὶ προασφαλίζεσθαι τὰ μέλλοντα μὴ μεταμέλεσθαι ὕστερον. καὶ μάλιστα τὰς ἀποτροφὰς 1 ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν 2, καὶ τῶν ἀλόγων, καὶ φοσσάτα ὀχυρὰ ποιεῖν ἐπιτηδείοις τόποις ἔνθα δυνατὸν, εἴτε ὕδωρ ποταμοῦ, εἴτε τόπος δυσχερής, εἴτε ἄλλο τι ὀχύρωμα διεκδικεῖν τὸ φοσσάτον ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

15 Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις τοῦ πεζικοῦ ἀπλίκτου, καὶ τὰς ἁμάξας ὡς εἴρηται, περὶ κύκλῳ καθίσαι τοῦ ἀπλίκτου εἴτε ἐν πεζικῷ στρατῷ, ἢ καὶ ἐάν εἰσι καὶ ἐν καβαλλαρικῷ, ἢ συμμίκτῳ, καὶ οἰκοδομεῖν, ὥς μοι εἴρηται, ἐὰν ὁ τόπος ἔχῃ. καὶ ἔξωθεν τάφρον ποιεῖν, πλάτους μὲν ποδῶν ε΄. ἢ ϛ΄. ἔξωθεν βάθους δὲ ζ΄. ἢ η΄. καὶ τὸ χῶμα ἐν τῇ ἐσωτέρᾳ ὄψει τεθῆναι. ἔξωθεν δὲ ταύτης τριβόλους καὶ λάκκους μικροὺς ἔχοντας πάλους ἐντὸς πεπηγμένους, οὓς δεῖ ἐν γνώσει ποιεῖν τοῖς τοῦ στρατοῦ, διὰ τὸ μὴ ἀγνοοῦντας ὑπ᾽ αὐτῶν βλάπτεσθαι.

16 Ἔχειν δὲ καὶ τὴν περίμετρον τοῦ φοσσάτου τέσσαρας μὲν παρὰ τὰς 3 μεγαλοτέρας καὶ δημοσίας, παραπέρτια δὲ μικρὰ πλείονα, καὶ καθ᾽ ἑκάστην πόρταν ἤγουν ἔξοδον ἔχειν ἄρχοντα τὸν πλησίον ἀπλικεύοντα πρὸς παραφυλακὴν αὐτῆς. ἔσω δὲ παρ᾽ αὐτὰς τὰς ἁμάξας τὰς τῶν ψιλῶν τέντας ἁπλᾶς παρακειμένας, ἤγουν τῶν τε ἀκοντιστῶν καὶ τῶν τοξοτῶν, καὶ ἐπεκείνων εὔκαιρον διάστημα 4, ὡς ποδῶν τ΄. ἢ υ΄. καὶ τοτὲ τὰς λοιπὰς ταγῆναι τέντας ὥστε ἐν ταῖς τῶν ἐχθρῶν τοξείαις μὴ πλήττεσθαι. τὰς ἐν τῷ μέσῳ, ἀλλ᾽ ἐν τῷ εὐκαίρῳ τόπῳ πίπτειν τὰς σαγίττας.

17 Ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ φοσσάτου σταυροειδῆ πλατεῖαν εἶναι στρᾶταν τὸ πλάτος μ΄. ἢ ν΄. ποδῶν,

quae defendit, & propugnat agricolas: reliquae vero artes istis inferiores esse videntur, atque ideo necesse est ista providere, & illorum curam non abiicere, ut milites iuste ab illis nutriti strenue se gerant, & agricolae honeste tractati bonis votis illos prosequantur.

12 Hostibus imminentibus, & exspectato iam bello, si anticiparis hostibus castra feceris, duorum aut trium dierum pabulum, sive paleam, sive hordeum, pro iumentis tuis prae manu habeas, quemadmodum tibi in capite de Itinere exercitus explicavi. Sin illinc ad alia castra transire volueris, unius saltem diei commeatum eo tecum paleam aut foenum feras, & in castris reponas, ne forte pueri administri vi ab hostibus detineantur, & eo die prohibeantur vel pabulum colligere, vel iumenta ad pastum ducere.

13 Si admodum prope hostes fuerint, non absurdum erit singulos milites inter cumdum pabulum colligere, quia castris iam positis, si multi ex hostibus equites fuerint, pueri administri exitu, & foeni pabulique sectione prohibebuntur.

14 Par est in casus adversos saepe intueri, & quae inde perturbationes oriri possunt considerata, ne postea te horum poeniteat: maximeque de commeatu & pabulo militum, & iumentorum laborabis, & castra munita pones idoneis in locis, ubi si quando res id exigat, vel aqua fluvii, aut locus arduus, aut alia firma munitio, defendere fossatum temporibus necessariis possit.

15 Difficultas temporis si quae pedestri aciei contingat, carris & plaustris eorum castra circumcirca quasi vallo defendes, sive pedestri aciei, sive equestri, sive permixtae contingat; & circum exaedificabis pro loci ratione, quemadmodum a me supra est dictum; & exterius fossam ducere ad latitudinem quinque pedum aut sex, ad altitudinem autem septem, aut octo pedum, & aggerem fossae interius conicies, & extra hanc fossam tribulos, & foveas parvas palis infixis facies, quae ab exercitu universo cognoscendae sunt, ne illorum ignoratione laedantur.

16 Ambitus fossati, sive castrorum quatuor portas maiores, & publicas habeat, portulas autem parvas praeterea complures. Iuxta unamquamque portam, idest, egressum, praefectus aliquis castra ponat ad eius custodiam. Interius autem iuxta ipsos carros levium, idest, iaculatorum, & sagittariorum simplices tentas, sive tentoria ponas, & a curribus trecentorum, aut quadringentorum pedum intervallo distantes, tumque reliquae ita constituantur tentae, idest, tentoria, ut dum hostes sagittas iaciunt, minus in medio collocatae tentae feriantur, sed opportuno in loco sagittae cadant.

17 In medio castrorum platea strata sit ad crucis formam transversa, quadraginta, aut quin-

1 Τὰς ἀποστροφὰς) Scribe, τὰς ἀποτροφάς.
2 Τόν τε στρατὸν) Scribe, τοῦ τε στρατοῦ.
3 Τέσσαρας μὲν παρὰ τὰς) Scribe, τ. μ. πόρτας.
4 Καιρὸν διάστημα) Scribe, εὔκαιρον διάστημα.

quinquaginta pedum latitudine, & hinc, atque illinc tentas, & castra, serie quadam, & ordine compitorum a se distantia ponantur. Vnusquisque autem turmae praefectus in medio suorum castra habeat.

18 Tu vero Imperator, una aliqua ex parte, & non in media platea castra habeas, ne aliorum itinera, & transitum impedias, tuque ipse a transeuntibus perturbere. Equites, si opportunitas id ferat, in mediis castris, & non in extremis constitues.

19 Aptissimos quoque comites cum suis cohortibus ad portas fossati collocabis, ut post vespertinas missas nemo audeat praeter exercitus voluntatem, nisi dato signo ingredi, aut e fossato egredi.

20 Nocturnae equitum excubiae intus tuto fiant. Vnusquisque turmarcha suum mandatorem ad Imperatoris cohortem amandet, ut ibi permaneat. Similiter drungarii, idest, tribuni, & comites ad turmarcharum castra suos mittant, ut per eos celeriter cognoscant, quae agenda sunt.

21 Habeas tecum, o Imperator, buccinatores tum maiorum buccinarum, tum minorum, & consueta buccina vesperi sonante, desinant a laboribus, & ubi coenaverint, τρισάγιον, idest, ter sanctum hymnum [a] canant.

22 Quosdam etiam singulares viros fideles constitues, ut excubias perlustrent, & omnibus praecipiant silentium, ut ne nomine quisquam socium suum adpellare audeat; multa enim ex silentio bona proficiscuntur. Persaepe enim ad hunc modum hostium speculatores deprehensi in exercitu, atque adeo capti sunt, quemadmodum contra ex clamore, & tumultu multa saepe mala exsistunt.

23 Prohibeas etiam orcheseis [b] & maxime nocturnas, & si quid aliud ludicrum est, quae non solum indecoras, & tumultuosas ordinis perturbationes faciunt, sed etiam labores inutiles praebent.

24 Si exercitum a castris ad alia castra transferre cupis, idque clam hostes facere, vel locum aliquem firmum hostibus praeripere studes, aut loca quaedam fugis propter offensiones quae ab hostibus oriri possunt, & in necessitatem praeliandi venire nolueris, ignes multos facito, & discede: hostes enim eos ignes si cernant, arbitrabuntur te in castris esse, sicque quod cupis efficies.

25 Hoc Nicephorum copiarum nostrarum imperatorem, quando in Syriam ingenti cum exercitu a nobis missus est, fecisse novimus. Nam quum magnam praedam in media hostili terra fecisset, hostibus permultis adversus eum congregatis, quos Apulpher Eunuchus Saracenorum, & barbaricarum copiarum imperator coegerat, tamen ad hunc modum populata hostili terra, captivos suos reliquamque praedam integram abduxit.

26 Adversum Bulgarorum expeditionem tale aliquid ab eodem excogitatum est, quod nequa-

δῶν, καὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν παρακεῖσθαι αὐτῇ τὰς τέντας ῥυμοειδῶς κατ' ὄρδινον ἐχούσας αὐτὰς ὀλίγον ἀπ' ἀλλήλων διάστημα, καὶ ἕκαστον τουρμάρχην μέσον τῶν ὑπ' αὐτὸν ἀπλικεύειν.

18 Σὲ δὲ τὸν στρατηγὸν εἰς ἓν μέρος, καὶ μὴ ἐν τῷ μέσῳ τῆς πλατείας. ἵνα μὴ καὶ τῇ μέσῃ ἐμποδίζῃς πρὸς πάροδον καὶ ὑπὸ τῶν παρερχομένων ὀχλήσαι. τοὺς δὲ καβαλλαρίους, ἐὰν γένηται καιρὸς εἰσελθεῖν, ἐν τῷ μέσῳ τοῦ φοσσάτου ἀπλικεύειν, καὶ μὴ ἐν τοῖς ἄκροις.

19 Τοὺς δὲ χρησιμωτέρους τῶν κομήτων μετὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταγμάτων εἰς τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου ἀφορίζεσθαι, ὥστε μετὰ τὰς ἑσπερινὰς μίσσας μηδένα θαῤῥεῖν μέχρι τοῦ δεδομένου σημείου παρὰ γνώμην τοῦ στρατηγοῦ αὐτοῦ εἰσέρχεσθαι ἢ ἐξέρχεσθαι ἐν τῷ φοσσάτῳ.

20 Τὰς δὲ νυκτερινὰς βίγλας τῶν καβαλλαρίων ἔσωθεν ὄντων ἀσφαλῶς γίνεσθαι. ἕκαστος δὲ τουρμάρχης ἵνα ἴδιον μανδάτορα ἀφορίσῃ. ὥστε εἶναι εἰς τὴν κόρτην τοῦ στρατηγοῦ προσεδρεύοντα. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς δρουγγαρίους καὶ κόμητας εἰς τὴν τένταν τοῦ τουρμάρχου. ἵνα διὰ τούτου συντόμως γινώσκωσι πάντες τὰ ἐντελλόμενα.

21 Ἔχειν δέ σε, ὦ στρατηγὲ, περὶ ἑαυτὸν βουκινάτορας καὶ μικρῶν βουκίνων καὶ μεγάλων, καὶ τοῦ εἰθισμένου βουκίνου σαλπίζοντος περὶ ἑσπέραν παύεσθαι τῶν πόνων, καὶ δειπνοῦντας ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον 1.

22 Ἀφορίζεσθαι δὲ καί τινας ἰδικούς σου ἀνθρώπους πιστοὺς, ἵνα καταμανθάνωσι τὰς βίγλας, καὶ πᾶσι παραγγέλλουσι σιωπὴν ἔχειν, ὥστε ἐξ ὀνόματος μὴ θαῤῥεῖν μετὰ κραυγῆς καλεῖν τὸν ἑταῖρον αὐτοῦ. πολλὰ γὰρ τὰ ἐκ τῆς σιωπῆς ἀγαθά. καὶ ὅτι πολλάκις κατάσκοποι πολεμίων ἐκ τούτου τοῦ τρόπου ἐν τῷ στρατοπέδῳ λανθάνοντες ἐφοράθησαν, καὶ ἐκρατήθησαν. ὥσπερ καὶ ἐκ τῆς κρυγῆς πολλὰ τὰ συμβαίνοντα βλαβερά.

23 Κωλύειν δὲ καὶ τὰς ὀρχήσεις, καὶ μάλιστα τὰς ἑσπερινὰς, καὶ ἄλλο εἴτι παιγνίων, ὡς μὴ μόνον ἀκόσμους καὶ θορυβώδεις ποιοῦντας ἀταξίας, ἀλλὰ καὶ κόπους ἀνωφελεῖς παρέχοντα.

24 Ἐὰν δὲ μέλλῃς μεθιστᾷν εἰς ἕτερον τόπον ἀπὸ ἀπλίκτου τὸ στράτευμα, καὶ βούλει λαθεῖν τοὺς πολεμίους, ἢ τόπους ὀχυροὺς προκαταλαβέσθαι προαιρῆσαι ἢ τοὺς ὄντας τοιούτους φεύγῃς διά τινας ἐκ τῶν πολεμίων βλάβας. καὶ οὐ βούλει ἐλθεῖν εἰς ἀνάγκην τοῦ μάχεσθαι, πυρὰ πολλὰ καύσας ἀναχώρει. βλέποντες γὰρ οἱ πολέμιοι τὰ φῶτα δόξουσιν ἔτι ἐν τῷ ἀπλίκτῳ σε μένειν, καὶ ϲκτελέσεις σου τὸ βούλημα.

25 Τοῦτο δὲ καὶ Νικηφόρον ἴσμεν τὸν ἡμέτερον στρατηγὸν πεποιηκέναι, ὅτε κατὰ Συρίας ἀπεστάλει παρ' ἡμῶν μετὰ δυνάμεως ἱκανῆς, πολλήν τε ποιησάμενος λεηλασίαν, καὶ οὕτω μετατεθεὶς ἐν μέσῃ τῇ πολεμίᾳ, τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ πολλῶν συνηγμένων οὓς Ἀπϋλφὲρ ὁ εὐνοῦχος ὁ τῶν Σαρακηνῶν στρατηγὸς ἐπεφέρετο, ἤγουν τῶν βαρβαρικῶν δυνάμεων, τήν τε αἰχμαλωσίαν τὴν βαρβαρικὴν, καὶ πᾶσαν τὴν ἄλλην πραῖδαν ἣν εἶχεν ἀβλαβῶς διεσώσατο λεηλατήσας τὴν πολεμίαν.

26 Κατὰ δὲ τὴν Βουλγάρων ἐκστρατείαν καὶ ἕτερον αὐτῷ ἐπενοήθη πρὸς φυλακὴν ἀπλίκτου χρήσιμον

(a) Trisagion, non est hymnus ter sanctus, sed hymnus, in quo Deus ter seu tribus vicibus sanctus praedicatur.
(b) Hoc est, saltationes, choreas.

1 Ψάλλειν τὸν τρισάγιον ὕμνον) De hoc hymno plene nos in Glossario nostro commentati sumus.

σιμον, ὅπερ χρὴ μὴ λήθῃ παρατεμφῆναι. ὁμῦ τε γὰρ ἐλαφρὸν εἰς βαςαγὴν κ̀ ἀναγκαῖον εἰς φυλακὴν ἐγνωρίσθη. ἦν δὲ τοιῦτον. κανόνια δύο σύμμετρα λαβὼν ξύλινα τριῶν πυ σπιθαμῶν, ἢ ὀλίγῳ πλέον λαβδαραίαν συνέμιξεν 1 ἕτερον δὲ κανόνιον ὁμοίως ἔχον σπιθαμὰς πέντε, ἢ κ̀ ἕξ, τάξιν μεναύλυ ἐν τῇ συμμίξει τῦ δισκελίυ ἐπιθεὶς τρισκέλιον ἐποίησεν ἱςάμενον ἰσχυρῶς διὰ τῆς ὑπ᾽ ἀλλήλων τῶν σκελῶν συγκροτήσεως. περὶ δὲ τὸ ἄκρον τῦ οἷον μεναύλυ ξιφάριον μέγαν κ̀ ἀδρὸν ἐνέβαλεν προκύπτων τῦ τρισκελίυ, ὡς εἴρηται σπιθαμὰς δύο, ἢ μικρῷ πλέον, κ̀ οὕτω τὺς ξυλίνυς ἐκείνυς τριβόλυς ὅτε ἐβύλετο συςέλλων. ὅτε ἐβύλετο πάλιν συνίςα, κ̀ εἰς ὀχύρωμα εἶχεν ὁμῦ, καὶ ὅπλα ἐν ταῖς ἀναγκαίαις χρείαις τῦ ἀπλίκτυ κατὰ τῶν δυναμένων ἐπερχεσθαι καβαλλαρίων τῇ τῶν δυνάμεων ἡμῶν τάξει τιτρωσκομένων ἐν ταῖς προβολαῖς 2 ὑπὸ τοῦ οἷον χάρακος εὐκόλως κ̀ ἐπαιρόμενον 3 κ̀ βαςαζόμενον κ̀ πηγνύμενον κ̀ ὅτε πολλάκις ὀρύγματα ὐκ ἐγένετο ἕτοιμα εἶχον ταῦτα εἰς ἀσφαλείαν.

quanquam oblivioni mandandum eſt: ſimul enim ad vecturam expeditum, & ad cuſtodiam neceſſarium fuiſſe advertebatur. Radios duos quae canonia vocant, aequales, trium dodrantium aut paulo amplius longitudine, ad formam Λ, id eſt, lambda litterae iungebat: alterum autem radium ſive canonion quinque, aut ſex drodantium longitudine, menauli, id eſt iaculi inſtar ad bipes illuc adiungent, tripes facit, firmatis inter ſe in iungendo pedibus. In ſummo autem illo quaſi menaulo cuſpis quaedam magna, & ampla iniecta eſt e tripode eminens duos dodrantes, aut paulo amplius. Itaque ligneos iſtos tribulos ſive murices quando volebat iterum coniungens ad munitionem ſimul & arma in neceſſariis temporibus habebat, ſi quando hoſtium equites in caſtra noſtra irruptionem, atque impreſſionem facere moliebantur, qui hoc quaſi vallo impedirentur, ſaepe & vulnerabantur invadentes, quum facile tolli, geſtari, & defigi poſſit. Saepe autem quando foſſa non ducebatur, haec tamen arma ad incolumitatem parata ſemper habebat.

27 Ὅταν δὲ μέλλῃς μετὰ ἀδείας κινεῖν ἀπὸ τῦ ἀπλίκτυ, δέον δίδοσθαι μανδάτα ἀπὸ ἑσπέρας κ̀ πάλιν εἰς τὸ αὔγος κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῦ κινήματος τὰ βύκινα τρισσάκις σημαίνειν, κ̀ τότε κινεῖν. καὶ κατὰ τάξιν ἐξέρχεσθαι τὺς ἄρχοντας, κ̀ πρότερον μὲν τὺς ὁπλίτας, εἶτα τὰς ἁμάξας ἐάν εἰσι, κ̀ εἴ τι ἕτερον ἐπιφερόμενον εἰς ὑπηρεσίαν τῦ ςρατῦ.

27 Quando autem ſecure & ſine timore caſtra moves, mandata pridie veſperi mandatori danda ſunt, rurſumque poſt lucem diei quo caſtra moventur, buccinam ter ſignificare hoc oportet, omneſque ordine, atque inſtructa acie procedant, at primo graves, deinde currus, & ſi quid aliud ad militarem uſum vehi oportet.

28 Ἡ δὲ τῶν τριβόλων χρῆσις ἀναγκαῖα ἐςιν ἐν τοῖς ἀπλίκτοις, ἐὰν γὰρ ἢ πετρώδης ὁ τόπος εὑρεθῇ, ἢ μὴ δυνηθῶσιν ὀρύξαι, ἢ βραδεῖα ἡ ὥρα γένηται, τὴν αὐτὴν τῷ ςρατῷ παρέχυσι χρείαν ἐν τῇ ςρατοπεδείᾳ αἱ τρίβολοι πρεπόντως ἀπλιθέμενοι ἣν κ̀ τὸ ὄρυγμα παρέχει.

28 Tribulorum, id eſt, muricum uſus in caſtris perneceſſarius eſt. Si enim vel ſaxoſus locus fuerit, vel fodere non potuerint, vel tempore deſtituantur, eumdem in caſtris ponendis uſum tribuli idonee collocati adferunt, quem & foſſa ipſa adportat.

29 Οἴδαμεν δὲ ὅτι διαφόρυς θέσεις κ̀ σχήματα φοσσάτων οἱ ἀρχαῖοι παραδεδώκασιν ἐν τῇ ςρατοπεδείᾳ ἐπαινετὴ δὲ ἡ παραμήκης τετράγωνος ὡς εὔτακτος κ̀ ἀναγκαῖα.

29 Diverſos ſitus, & formas foſſatorum antiqui tradiderunt in caſtris ponendis: laudabilis autem quadrata, atque oblonga eſt, tum quia ordinata, tum quia neceſſaria eſt.

30 Εἰς δὲ ὑπόδειξιν ςρατοῦ καὶ φαντασίαν μᾶλλον τὰ πλάγια καὶ ἐπὶ ὕψος ἄπλικτα πλείονα τὸν ἐν αὐτοῖς ςρατὸν παρὰ τοὺς ἴσυς ἢ ἐγκειμένους τόπους παραδείκνυσιν. ἐὰν οὖν πρὸς ἐπίδειξιν χρεῖα γένηται, τοὺς πλαγίους δὲ 4 ἐπιλέγεσθαι τόπους ἐὰν μάλιςα καὶ τὰ ἐπιτήδεια ἔχωσι τῆς ἀναγκαιοτέρας χρείας.

30 Ad ſplendorem, & pompam exercitus venditandam, magis valent obliqua, & ad altitudinem ſpectantia caſtra, maioremque numerum caſtrorum, quam plana, & aequalia loca, praeſeſerunt. Si igitur aliqua pompa opus ſit, obliqua ac declivia loca eligantur, tumque potiſſimum cum commeatum idoneum habent ad omnes neceſſarios uſus.

31 Ἀνίσους δὲ, ὡς εἴρηται, ἐπιλέγεσθαι τόπυς εἰς ἄπλικτα, κ̀ μὴ χρόνον πολὺν ἐνδιατρίβειν ἐν ἑνὶ χωρίῳ. εἰ μὴ ἄρα διὰ τοὺς ἀέρας τοὺς καθαροὺς καὶ τὰ ἐπιτήδεια χρειῶδές ἐςιν, κ̀ ὐκ ἀτεπείγη 5 τις ἀνάγκη.

31 Inaequalia, ut diximus, loca eligantur ad caſtra ponenda: neque longo tempore uno in loco permaneant, niſi propter caeli tenuitatem, & puritatem, & propter neceſſarium commeatum, aut alia quaepiam neceſſitas detineat.

32 Ἀλλὰ κ̀ τὰς φυσικὰς ἀναγκαίας χρέας τῶν ἀνθρώπων, ὡς εἴρηται, μὴ γίνεσθαι ἔσωθεν τοῦ φοσσάτυ, ἀλλ᾽ ἔξωθεν, διὰ τὴν δυσωδίαν 6, κ̀ μάλιςα ἐὰν ἐπιμένῃ διά τινα χρεῖαν τὸ φοσσάτον ἐν ἑνὶ τόπῳ.

32 Alvi naturaeque onera nequaquam intra caſtrorum ambitum ponenda ſunt, ſed foris, propter odoris gravitatem, ſi diutius uno in loco commorandum ſit.

33 Ἐν δὲ τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς βραχὺν μὲν ἤτοι μικρὸν ὄντα τὸν ποταμὸν ἐν μέσῳ δεῖ παραλαμ-

33 Neceſſariis temporibus brevem, aut exiguum rivulum intra ambitum caſtrorum recipies,

1 Λαμβδαραῖαν συνέμιθεν) In codice Palatino erat: λαμπαδάρια συνέμιξεν. Scribe, λαμβδαραῖα συνέμιξεν.

2 Ἐν τῇ προβολαῖς) Scribe, ἐν τῇ προσβολαῖς.

3 Καὶ ἐπερόμενον) Scribe, κ̀ ἐπαιρόμενον.

4 Τὺς πλαγίυς δὲ) Scribe, τ. πλαγίυς δεῖ.

5 Καὶ οὐκ ἀτεπείγη) Scribe, κ̀ ὐ κατεπείγη.

6 Δυσωδεῖαν) Scribe, δυσωδίαν.

pies, ea parte qua permeabilis est exercitui.

34 Sin magnus atque asper fluvius fuerit, ad latus castrorum iungatur, ut pro vallo castris sit.

35 Mediocri fluvio praeterlabente, superiorem partem versus, equi aquatum ducendi non sunt, ne aqua pedibus turbata caenosa ac lutulenta fiat, sed ad inferiorem partem adducendi sunt.

36 Si exiguis fuerit fluvius, vasis educant aquam, neque equos in fluvium admittant, propter aquae turbulentiam.

37 Prope collem aliquem, quem hostes conscendere possent, castra ne ponas, ne forte occupato eo loco, hostes sagittis te opprimant.

38 Si prope hostes non adfuerint, sed longi itineris viam absfuerint, castra propter fluvium ne ponas, equitum in primis, ne iumenta copiosae aquationi adsuefacta, alio tempore defecta potu, quando sustinere sitim debent, non possint.

39 Pedites intra castrorum ambitum cum equitibus requiescere non oportet, si hostes longe absfuerint, sed extra & separatim prope castra, ut neque nimiis angustiis premantur, neque a speculatoribus facile numerentur. Sed paucos ante dies, quam hostes accedant, explorandum est quantum spacii capiant, & quemadmodum intra vallum castra ponant, si quando opus fuerit, ut cum equitibus simul castra habeant.

40 Sin hostes immineant, providendum est, ne cum eodem in ambitu castra ponant, confuse equites cum peditibus, sed separatim, ac distincte consideant.

41 Belli tempore firmis in locis castra ponas, & cura tibi commeatus, rerumque necessariarum suscipienda est, ut tum homines, tum iumenta paucorum dierum commeatum, propter ancipitem belli eventum, habeant. Maxime autem prospiciendum est, ut in primis aquam obtineas, & ab hostibus defendas, qua illi interdum egebunt. Si campus est, in quo conflictatio belli futura est, a tergo vel fluvium vel lacum habeas, aut aliquam firmam munitionem.

42 Fossatum, id est, castrorum ambitum munitum facias, & satis multos ibi instructos milites relinquas, ut ne si hostium dux castris tuis insidietur, eos qui in castris sunt omnes interficiat. Currus autem tui aciem sequantur.

43 Si fortis fuerit locus, atque inaequalis, caragum, id est, vecturam, reliquaque impedimenta, atque adparatum in fossato cum paucis quibusdam viris curulibus ad illorum custodiam relinques. Acies autem instructa idoneo in loco prope fossatum collocetur.

44 Si loca difficultate, atque asperitate munita, & hostes maxima ex parte equites fuerint, ad defensionem, & propugnationem vecturae, ac impedimentorum ipsa loci natura satis erit. Si enim currus talibus in locis sequeren-

ϖαλαμβάνειν τοῦ χάρακος τοῦ φοσσάτου ἵνα ἐστὶν εὔβατος τοῖς τοῦ στρατοῦ.

34 Ἐὰν δὲ τραχύς ἐστι καὶ μέγας ἐκ πλαγίου αὐτὸν ποιεῖν σε χρὴ διὰ τὸ εἰς ὀχύρωμα γένεσθαι τοῦ στρατοῦ.

35 Ποταμοῦ δὲ παρατρέχοντος συμμέτρου οὐ δέον τοὺς ἵππους τοὺς ἐξάγειν εἰς ποτὸν κατὰ τὸ ἄνωθεν μέρος, ἵνα μὴ τῇ κινήσει τῶν ποδῶν ταράσσοντες τὸ ὕδωρ θολερὸν αὐτὸ καὶ ἄχρηστον ποιήσωσιν. ἀλλὰ κάτωθεν μᾶλλον.

36 Ἐὰν δὲ ὀλίγος ἐστὶν ὁ ποταμὸς διὰ ἀγγέων αὐτοὺς δέον ποτίζειν, καὶ μὴ ἐπαφιέναι τοὺς ἵππους εἰς τὸ ταράσσειν αὐτό.

37 Πλησίον δὲ λόφου, εἰς ὃν δύνανται οἱ ἐχθροὶ ἀναβῆναι, τὸ ἄπλικτον μὴ ποιοῦ, μήπως ἐκεῖθεν τοὺς ἐν τῷ στρατοπέδῳ 1 κατατοξεύσωσιν εὐκόλως.

38 Ἐὰν δὲ οὐκ εἰσιν ἐγγὺς οἱ πολέμιοι ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ ἱκανῶν ἡμερῶν ὁδοῦ, μὴ ἐπιτήδευε πλησίον ὕδατος τὰ ἄπλικτα ποιεῖν, καὶ μάλιστα μὴ καβαλλαρίων, ἵνα μὴ καὶ τὰ ἄλογα καὶ οἱ ἄνδρες ἐν συνηθείᾳ τῆς πολυποσίας γενόμενοι ἐν καιρῷ λείψεως, ὡς εἰκὸς, ὕδατος ὅτε δεῖ καρτερεῖν ῥᾷον φέροντες ὀλιγορῶσι.

39 Οὐδὲ τοὺς πεζοὺς μετὰ τῶν καβαλλαρίων δὲ ἀπλικεύειν, πρὶν ἢ τοὺς ἐχθροὺς ἐγγίσαι ἐν τῷ φοσσάτῳ, ἀλλ' ἔξωθεν μὲν πλησίον δὲ τοῦ φοσσάτου. ἵνα μὴ δὲ στενοχορῶνται, μὴ δὲ εὐαρίθμητοι φαίνωνται τοῖς κατασκόποις. δοκίμαζε δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πόσον διάστημα χωροῦνται, καὶ πῶς μέλλουσιν ἀπλικεύειν, καὶ ἐὰν γένηται αὐτοῖς καιρὸς εἰσελθεῖν μετὰ τῶν καβαλλαρίων.

40 Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐγγίζωσιν, ἵνα συνάπτωνται οἱ καβαλλάριοι τοῖς πεζοῖς, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπλικεύουσιν ἐν τοῖς τεταγμένοις τόποις.

41 Ἐν δὲ τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ δέον σε εἰς ὀχυροὺς τόπους τὰ ἄπλικτα ἐπινοεῖν, καὶ φροντίζειν τῶν ἐπιτηδείων, μὴ μόνον, ὡς εἴρηται τῆς τῶν ἀνθρώπων ἀποστροφῆς ὀλίγων ἡμερῶν, ἀλλ' εἰ δυνατὸν, καὶ τῶν ἀλόγων, διὰ τὸ ἄδηλον τοῦ πολέμου, καὶ ἐπιμελεῖσθαι, καὶ διασκοπεῖν. ἵνα διὰ πάντων δύνασαι τὸ ὕδωρ ἐκδικεῖν. ἐν καιρῷ γὰρ καὶ τοὺς πολεμίους ἕξεις δεομένους. καὶ ἐὰν μέν ἐστι κάμπος ἐν ᾧ ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι. σπουδάζειν μὲν ἔχειν. πάντως εἰς τὰ ὀπίσω ἢ ποταμὸν ἢ λίμνην ἢ ἕτερον τοιοῦτον ὀχύρωμα.

42 Καὶ τὸ μὲν φοσσάτον ποιεῖν ὀχυρὸν, καὶ στρατὸν ἐν αὐτῷ καταλιμπάνειν τὸν ἀρκοῦντα. ἵνα μὴ ὁ τῶν πολεμίων στρατηγὸς ἐπιβουλεύσῃ τὸ χάρακα, καὶ διαφθείρῃ τοὺς ἔσωθεν. τὰς δὲ ἁμάξας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει.

43 Εἰ δὲ δυνατός ἐστιν ὁ τόπος καὶ ἀνώμαλος, τὴν μὲν καραγὸν, ἤτοι τὰς ἁμάξας, καὶ τὰ ὅπλια, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦλδον, ἐν τῷ φοσσάτῳ καταλιμπάνειν μετὰ ὀλίγων τῶν ἁμαξηλατῶν εἰς παραφυλακήν, τὴν δὲ παράταξιν πλησίον τοῦ φοσσάτου τάσσειν ἐν ἐπιτηδείῳ τόπῳ.

44 Εἰ γὰρ εἰσιν οἱ τόποι δύσβατοι, καὶ μάλιστα τῶν ἐχθρῶν ὄντων καβαλλαρίων, ἀρκεῖ τῇ παρατάξει εἰς ὀχύρωμα ἡ τοῦ τόπου δυσχέρεια. ἐὰν γὰρ αἱ ἁμάξαι ἀκολουθῶσιν ἐν τοῖς τοιούτοις τόποις ἐπωφελεῖς μὲν τοῖς ταssομένοις οὐκ εἰ-

1 Ἐν τῷ στρατῷ παίδῳ) Scribe, ἐν τῷ στρατοπέδῳ.

εἰσὶν, ἀλλὰ καὶ δυσμετάγετοι εὑρίσκονται.

45 Ἐπινοήσεις δὲ εἰς τοὺς βόας τῶν ἁμαξῶν, ἵνα ὅταν ἀκολουθῶσι τῇ παρατάξει ἐὰν χρεία γένηται ἄρα καὶ ἀναμεῖναι τὰς ἁμάξας ὥστε μὴ διαταράττεσθαι ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν ἐχθρῶν ὑπὸ τῶν ὡς εἰκὸς βαλλομένων σαγιττῶν, καὶ ἀτακτεῖν καὶ ἐνοχλεῖν τῇ παρατάξει. ἀλλὰ ἢ πεδικλοῦν ταύτας, ἢ δεσμεῖν. ἵνα, ὡς εἴρηται, εἰ καί τινες ἐξ αὐτῶν ὑπὸ σαγιττῶν τιτρώσκονται, μὴ διαταράττωσι τοὺς πεζοὺς, διὸ οὐδὲ χρὴ πολὺ ἐγγὺς τάττεσθαι αὐτάς.

46 Εἰ δὲ, ὡς εἰκὸς, γένηται χρεία ἐνοχλουμένῳ βοηθῆσαι τόπῳ ὑπὸ ἐχθρῶν, ἢ προκαταλαβεῖν ταχύτερον καὶ οὐ φθάξουσιν αἱ ἁμάξαι ἵνα μὴ βραδύνωσιν αἱ χρεῖαι. τὸ μὲν ἄλλο τοῦλδον καὶ τὸ φοσσάτον καταλιμπάνειν ἐν ὀχύρῳ τόπῳ. παραλαμβάνειν δὲ τοὺς πεζοὺς καὶ τὴν δαπανὴν αὐτῶν, εἰ τοιαύτη γένηται χρεία, καὶ παρασκευάζειν βαστάζεσθαι ἢ διὰ σαγμαρίων ἢ ἐπὶ τοῦτο ἀφορισμένων ἵππων, καὶ τὰς τριβόλους, καὶ οὕτως ἀπέρχεσθαι μετὰ τοῦ στρατοῦ.

47 Τότε γὰρ, ἐὰν καὶ γένηται καιρὸς ἀπλίκτου, τοῦ ὀρύγματος κατὰ τὸ δέον γενομένου, καὶ τῶν τριβόλων ἀποτιθεμένων, ἢ οἰκοδομῆς γινομένης ἔσωθεν, ἢ χάρακος ἀπὸ ξύλων πηγνυμένου, τοιαύτην ἀσφάλειαν ἔχειν τὸ φοσσάτον, ἣν ὀφείλει ἔχειν μετὰ τοῦ καραγοῦ. καραγὸν δὲ λέγομεν τὰς ἁμάξας καὶ τὸν δι᾽ αὐτῶν περιτειχισμὸν τοῦ φοσσάτου.

48 Ἐὰν δὲ τύχῃ ὥστε τοὺς καβαλλαρίους πλείονας εἶναι, ὀλίγους δὲ τοὺς πεζοὺς, καὶ οὕτως δόξῃ ὥστε μεῖναι τὸ τοῦλδον ἐν τῷ φοσσάτῳ μὴ πάντας τοὺς πεζοὺς ἵστασθαι ἔσωθεν τοῦ φοσσάτου. ἀλλὰ τινὰς μὲν ἐν αὐτῷ τῷ φοσσάτῳ παραφυλάττειν, τινὰς δὲ ἔμπροσθεν τῶν πορτῶν καὶ τῶν ὀρυγμάτων τοῦ φοσσάτου ἐν τάξει ἵστασθαι. ἵνα ἐὰν συμβῇ τῶν καβαλλαρίων τροπὴν γενέσθαι, καὶ μὴ σύνεισιν πεζοὶ, αὐτοὶ δεχόμενοι αὐτοὺς δύναμιν καὶ ἄδειαν αὐτοῖς διδόασιν ἢ ἀναστραφῆναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ εὐτάκτως ἐπέρχεσθαι εἰς τὸ φοσσάτον, καὶ μὴ στενοχωρεῖσθαι εἰς τὰς πόρτας ἐν τῇ εἰσόδῳ, καὶ κινδυνεύειν.

49 Τοὺς δὲ ἄρχοντας τῶν ὑπό σε ταγμάτων δέον σοι παραγγέλλειν ἵνα διάγνωσιν ποιοῦσιν ἐν τῷ καιρῷ τοῦ παραχειμαδίου καὶ διὰ τῶν τουρμαρχῶν δηλοποιεῖν πόσων ἵππων καὶ ποίων ὅπλων δέονται οἱ ὑπ᾽ αὐτοῖς τεταγμένοι στρατιῶται, ἵνα ἀναγκαίως παρασκευάζῃς ἐν τῷ δέοντι καιρῷ ταῦτα εὐτρεπίζεσθαι, καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. καὶ μάλιστα τῆς τοξείας ἐπιμεληθῇς, ὥστε εἰ δυνατὸν καὶ τοὺς ἀστρατεύτους ἐν τοῖς οἴκοις ἐπιφέρεσθαι τόξα. ἡ γὰρ τούτου τοῦ κεφαλαίου ἀμέλεια πολλὴν βλάβην, καὶ ἀμέλειαν τῷ καθόλου ῥωμαϊκῷ στρατεύματι ἐνεποίησεν. ὥς μοι καὶ ἄνω που εἴρηται. τοσαῦτα μὲν οὖν καὶ περὶ ἀπλίκτων ἡμῖν εἰρήσθω. ἀκόλουθον δέ ἐστιν καὶ περὶ τῆς εἰς τὸν πόλεμον προπαρασκευῆς ἤτοι πρὸ μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν, πολλάκις δὲ καὶ πρὸ πλειόνων ὡς ἀπαιτεῖ ὀφειλούσης γίνεσθαι, ἤδη σοι διατάξασθαι, ὅσα τε ποιεῖν δεῖ καὶ ὅσων ἀπέχεσθαι. καὶ ὅσα τοῖς τε ἄρχουσι καὶ τοῖς στρατιώταις παραγγέλλειν σε πρέπον ἐστίν.

rentur, utiles instructae aciei non essent, sed perturbationes esse reperientur.

45 Observabis etiam boves diligenter, ut aciem sicubi sequantur, ubi opus est consistere possint, ne tumultu inimicorum, & sagittarum, iaculorumque coniectione exagitati, eam impediant, & perturbent. Sed vel pedicas, vel vincula iniicies, ne sagittis aliqui vulnerati pedites perturbent. Itaque ne prope quidem pedites in acie admoveantur.

46 Si alicui loco ab hostibus oppugnato succurrendum est, anticipandum aliquis locus cum celeritate est, sed ut currus tardius procedentes impedimento illis maturantibus nulli sint, relinquendi cum reliquis impedimentis in aliquo loco munito sunt. Capiendi pedites, capiendusque illorum commeatus est, si id usus exigat, & vehendus cum illis, vel sagmariis, id est, sarcinis, vel equis ad hoc paratis. Capiendi etiam tribuli, id est, murices sunt, sicque cum exercitu discedant.

47 Tum enim, si tempus aliquod castra ponenda fuerit, fossa opportune ducta, & tribulis ordine positis, vel aedificatione aliqua intus adhibita, vel vallo ex lignis confecto, aeque firmam munitionem fossatum habebit, ac si carago munitum fuisset. Caragum autem adpellamus currus, qui ad munitionem fossati adhibemus.

48 Sin ita accidat, ut plures equites pauciores pedites sint, decretumque fuerit omnia impedimenta in fossato ut permanerent, nullo modo pedites universi intra fossatum se contineant, sed quidam intus fossatum custodiant, quidam foris ante portas, & fossas castrorum instructi stent, ut si contingat equitum fugam fieri, pedites domi illorum copias recipiant, & securitatem aliquam illis adferant, vel ut adversus hostes iterum se vertant, vel ordinate in castra discedant, neque in ingressu portarum periclitentur, aut adfligantur.

49 Praefectis tuis hoc omnino praecipiendum est, ut de hibernis procurandis nonnihil laborent, quotque & quibus equis aut armis milites sui egeant, per turmarchas tibi significetur, ut idoneo tempore, & tu haec praepares, & milites recipiant. Maxime autem rei sagittariae, & diligentissime providebis, ut qui domi immunes a militia fuerint, arcus & arma sagittaria parent. Haec enim una res contemta, sicuti supra diximus, permagnas universo exercitui Romano offensiones attulit. Atque haec de aplictis sive castris a nobis dicta sint: restat ut de praeparatione ad bellum, ante unum aut alterum diem, aut plures etiam, quemadmodum opportunitas id feret, iam nunc praecipiamus, quas res suscipere, a quibus abstinere debeas, & quae praefectis tuis militibusque praecipienda sint.

CAP. XII.

De praeparatione ad bellum.

1 BElli tempore iam imminente, universum exercitum unum in locum coges: non tamen in unam aciem omnes copias tuas, si multae copiosaeque fuerint, instrues, ne propter numeri multitudinem aciem perturbent, & propter vastam eius magnitudinem minus obedire imperatis tuis possint: sed supervacaneum numerum divide, & secundam aciem ex eo instrue.

2 Qui enim universis equitum copiis pugnat, & unam in aciem adversus hostes omnem exercitum confert, neque in adversos belli, atque ancipitis casus intuetur, neque procurat quemadmodum aliis copiis, si quid accidat, pugnare cum hoste possit, hic vir mihi videtur admodum imperitus rerum esse, & in manifestum discrimen seipsum coniicere.

3 Neque enim numero hominum, neque importuna audacia, neque sola conflictatione ipsa bella conficiuntur, sed secundum voluntatem Dei, arte bellica & imperatoriis factis, & consiliis bene administratis, cum quadam exercitus alacritate, bella prospere succedere solent.

4 Prudentia autem ac moribus haec fiunt, tamen pro ratione temporis, ut diei, noctis, hiemis, serenitatis: vel pro locorum situ, ut insidiarum, angustiarum, subitarum incursionum: vel pro rerum aliarum multarum ratione occurratur hostibus, ut praeter commune, & publicum bellum, alia ad victoriam consequendam instituas. Hoc enim admodum salutare ac necessarium est, ut intelligentia, prudentia, magnitudine animi, arte militari hostes tuos superes.

5 Atque haec quidem prudentia factisque imperatoriis praestabis. Scienter autem bellum geres, idonea cum acie exercitum varie, ac tuto diviseris aut coniunxeris, ac ordine quodam militari hoc feceris, atque in hostes invaseris.

6 Neque vero teipsum solum ab hostium dolis, incursionibus, consiliis tutum conservabis, sed etiam aliquas adversus eos machinationes serves. Vnde & maiores nostri hoc quasi utile observabant, nempe ordinis conservationem. Ac ideo exercitum in turmas, drungos, id est, cohortes miliarias, tagmata sive cohortes, centurias contubernia, ac reliquas partes ad usum bellicum idoneas partiebantur, atque instruebant.

7 Neque enim par est in unam solum aciem omnes copias conferre, neque in uno momento diiudicationem, & administrationem tantae equitum multitudinis ponere, praesertim cum tibi permagna militum multitudo adfuerit. Si autem quemadmodum usus fuerit, & tibi commodissimum videbitur, exercitum instruxeris, res varias ac diversas bene administrabis.

8 Multos autem & varios adversos casus videmus contingere, quando in unam aciem universas copias quis cogit, in primis autem eos qui

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιβ'.

Περὶ προπαρασκευῆς πολέμου.

1 ΟΤαν μὲν οὖν καιρὸς πολέμου ἐλπίζεταί σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ τὸν ἤδη προγυμνασθέντα στρατὸν ἐπισυνάξῃς, καλόν ἐστιν ἵνα μὴ ἅπαντα ὁμοῦ εἰς μίαν ἐκτάττῃς παράταξιν, καὶ μάλιστα πολὺν ὄντα καὶ ἱκανόν. καὶ διὰ τοῦ ἀκαίρου πλήθους συγχέῃς τὴν εὐταξίαν τῆς παρατάξεως, ὡς μὴ δύνασθαι διὰ τὸ μέγεθος καὶ πλῆθος καλῶς πείθεσθαι αὐτὴν πρὸς τὰ κελευόμενα. ἀλλὰ τὸν περιττὸν στρατὸν διαμέρισον, καὶ ποίησον καὶ δευτέραν παράταξιν.

2 Ὅταν γὰρ δημοσίᾳ μέλλῃ καβαλλαρίων μάχῃ καὶ εἰς μίαν μόνην παραταγήν τις τὸν ὅλον στρατὸν κατ' ὄψιν τῶν πολεμίων παρατάσσῃ, καὶ μὴ ἀποβλέπῃ πρὸς ἐναντίαν τύχην, μηδὲ μελετᾷ βλέπεται, καὶ ἄλλως ἐπιτηδεύειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἤγουν καὶ δι' ἑτέρας παρατάξεως, οὗτος, ὡς ἐμοὶ δοκεῖ, ἀνὴρ ἄπειρός ἐστιν, καὶ προφανῶς εἰς κίνδυνον ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτει.

3 Καὶ γὰρ οὐχὶ τὸ πλῆθος τῶν σωμάτων, οὐδὲ ἡ ἄτακτος θρασύτης, οὐδὲ ἡ ἁπλὴ προσβολὴ τὴν πόλεμον κρίνουσιν, ἢ κατορθοῦσιν, ὥς τινες τῶν ἀπείρων νομίζουσιν. ἀλλὰ μετὰ Θεὸν διὰ τέχνης καὶ φρονημάτων στρατηγικῶν μετὰ τῆς προθυμίας τοῦ στρατοῦ κατορθοῦνται ὁ πόλεμος.

4 Διὰ μὲν φρονημάτων καὶ τροπαίων οἷον εἰς καιροὺς ἤγουν ἡμέρας, ἢ νυκτὸς, ἢ χειμῶνος, ἢ εὐδίας, ἢ πάλιν εἰς τόπους, ἤγουν δι' ἐγκρυμμάτων, ἢ στενωμάτων, καὶ δι' αἰφνιδιασμοῦ, ἢ διὰ πολλῶν ἄλλων καὶ διαφόρων τόπων ἵνα ἀπατᾷς τοὺς ἐχθροὺς, ὥστε χωρὶς δημοσίου πολέμου κατορθῶσαι τὴν νίκην κατ' αὐτῶν. τοῦτο γάρ ἐστι καὶ σωτήριον, καὶ πάνυ ἀναγκαῖον. ἵνα διὰ τῆς σῆς συνέσεως καὶ φρονήσεως, καὶ ἀνδρείας καὶ τέχνης νικᾷς τοὺς ἐχθρούς.

5 Καὶ ταῦτα μὲν διὰ τῶν φρονημάτων καὶ τῶν στρατηγημάτων. διὰ δὲ τῆς ἐπιστήμης κατορθώσεις τὸν πόλεμον, ἐὰν μετὰ τάξεως τῆς πρεπούσης διαμερίσῃς, ἢ συνάψῃς τὸν στρατὸν ποικίλως καὶ ἀσφαλῶς, καὶ παρατάξῃς μετὰ εὐταξίας πολεμικῆς. καὶ οὕτως τὰς τῶν πολεμίων ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

6 Καὶ μὴ μόνον φυλάξῃς σεαυτὸν ἀπὸ τῶν ἐπιτηδευμάτων ἤγουν φρονημάτων τῶν ἐναντίων σου. ἀλλ' ἵνα μᾶλλον καὶ σὺ κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύῃς καὶ ἀντιστρατεύσῃ. ὅθεν καὶ οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ τοῦτο παρ' ἐτήρησαν ὡς χρήσιμον ἤγουν τὴν εὐταξίαν. καὶ διὰ τοῦτο εἰς τούρμας καὶ δρούγγους καὶ κόμητας καὶ κεντάρχους καὶ εἰς ἄλλο μέρη πρὸς τὴν χρείαν τὴν παροῦσαν τὸν ὅλον στρατὸν διαμερίσαντες οὕτως παρετάσσοντο.

7 Οὐ γὰρ πρέπον ἐστὶν εἰς μίαν μόνην παράταξιν ἐκτάσσειν τὸν στρατὸν καὶ ἐν μιᾷ μόνῃ ῥοπῇ κρίσιν καὶ διοίκησιν τοσούτων χιλιάδων καβαλλαρίων πιστεύεσθαι. ἀλλὰ καὶ δευτέραν πολλάκις καὶ τρίτην παράταξιν κατ' ὄπισθεν διαιρεῖν, καὶ οὕτως τὰς τάξεις ποιεῖν μάλιστα ὅταν σοί ἐστιν καθὼς εἴρηται πλῆθος στρατιᾶς. Καὶ γὰρ οὕτως ποιῶν ὡς ἄν σοι δόξῃ καὶ ἀπαιτήσῃ ἡ χρεία ποικίλως καὶ διαφόρως τὰς ἐγχειρήσεις ποιήσεις.

8 Πολλὰ γὰρ ἐναντία λογιζόμεθα γίνεσθαι ὅταν εἰς μίαν παράταξιν τὸν ὅλον στρατόν τις συναγάγῃ. καὶ κατ' ἐξαίρετον τοὺς κοντάρια ἔχον

χοντας. συμβαίνει γὰρ πλήθους ὄντος στρατοῦ, καὶ εἰς πολὺ διάστημα ἐξ ἀνάγκης ἐκτεινομένους.

9 Εἶτα καὶ ἀνομάλων τόπων ὑποπιπτόντων, ἄνισον εὑρίσκεσθαι καὶ ἀπειθῆ τὴν παράταξιν, ὡς μακρὰν οὖσαν, καὶ μὴ συμφωνεῖν ἀλλήλοις τὰ μέρη αὐτῆς. καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς διὰ τὴν ἀταξίαν εὐδιάλυτον αὐτὴν καὶ πεφυρμένην γίνεσθαι.

10 Εἶτα ἐάν ποτε συμβῇ τοῖς πολεμίοις ἢ ὑπερεκταθῆναι κατὰ τὸ πλάγιον. ἤγουν ἐπὶ κέρας ἐπεξελθεῖν πρὸς κύκλωσιν αἰφνιδίως λοιπὸν ἡ παράταξις διά τε τῶν ὀπίσω καὶ τῶν πλαγίων αὐτῆς ἀπορούσα βοηθείας. καὶ μηδενὸς ὑπάρχοντος τοῦ συνηγοροῦντος αὐτὴν ἐξ ἀνάγκης πρὸς τελείαν φυγὴν ὁρμήσει.

11 Ἀλλὰ καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου συμβολῇ, διὰ τὸ μῆκος τῆς παρατάξεως ἐπιβλέπειν πολλάκις τινὲς τῶν ταγμάτων μετὰ καὶ τῶν βάνδων ἀφανῶς λιποτακτοῦσι· καὶ γίνεται καὶ πᾶσι τοῖς λοιποῖς ἀναχωρήσεως πρόφασις. καὶ πρᾶγμα ἐλεεινὸν τρεπομένων αὐτῶν, οὐδὲ ἀνακοπὴ τῆς φυγῆς, οὐδὲ ὑποστροφὴ οὐδεμία γίνεται· οὐδεὶς γὰρ ἀναφαίνεται ὁ μέλλων ἀνακαλεῖσθαι ἢ ἐπισυνάγειν αὐτοὺς εἰς τροπὴν ὡς εἴρηται, καὶ φυγὴν ὁρμήσαντας.

12 Ἐὰν δὲ τάχα καὶ νομίσουσιν μετ' ἐπιτυχείας τὸν πόλεμον ποιεῖν οἱ εἰς μίαν παράταξιν τασσόμενοι, καὶ προωθεῖν ἐν τῇ μάχῃ τοὺς πολεμίους ὅταν διαλυθῇ πάντως ἡ παράταξις ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου καὶ ποιοῦσι τὴν δίωξιν ἀτάκτως οἱ διώκοντες. ἐὰν συμβῇ πολλάκις τοὺς φεύγοντας ἀντιστραφῆναι κατὰ τῶν διωκόντων αὐτοὺς, δύναμιν ἄλλην αἰφνιδίως ἀπὸ ἐγκρύμματος ἀναφανῆναι. ἀνάγκη πᾶσα ἂν διώκοντες εἰς φυγὴν ὁρμήσουσι μηδένα ἔχοντες ὡς εἴρηται τὸν δυνάμενον ἀπαντῆσαι ἢ ἀποσοβῆσαι τοὺς διὰ τῆς ὑποστροφῆς ἀπροσδοκήτως ἐπερχομένους.

13 Ἓν δὲ μόνον νομίζω προτέρημα ἔχειν τὸ πάντας εἰς μίαν τάσσεσθαι παράταξιν. τοῦτ' ἔστι τὸ φαίνεσθαι τοῖς ἐχθροῖς μήκοθεν τελείαν καὶ ἐξογκωμένην τὴν τάξιν. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μέχρι θεωρίας, καὶ μόνης ἔχει τὸ κέρδος.

14 Ἔχει δὲ τάχα καὶ ἕτερον προτέρημα· τὸ δύνασθαι διὰ τῆς μιᾶς παρατάξεως καὶ μεγάλης ποιεῖν κύκλωσιν ἀπὸ ἑνὸς μέρους, καὶ ἀποκλείειν τοὺς πολεμίους, ἐὰν ἄρα καὶ τοῦτο μετὰ τοῦ πρέποντος λόγου καὶ τέχνης τις χρήσεται.

15 Τὸ δὲ διπλᾶς ποιεῖν τὰς παρατάξεις, ὥστε εἶναι εἰς ὑποβοήθειαν τῆς πρώτης παρατάξεως τὴν δευτέραν, κατὰ τὸν ἀνθρώπινον λογισμὸν πολλὰ τὰ ἐξαίρετα καὶ ἀναγκαῖα νομίζομεν συντρέχειν. καὶ πρῶτον μὲν ὅτι οἱ τῆς πρώτης παρατάξεως ἔχοντες τες ὄπισθεν κατὰ τοῦ νώτου αὐτῶν τὴν δευτέραν τάξιν φυλάττουσαν αὐτοὺς, προθυμοτέρως μάχωνται πρὸς τοὺς πολεμίους. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ ἄκρα, ἤγουν τὰ δεξιὰ καὶ τὰ ἀριστερὰ τῆς παρατάξεως διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων φυλαττόμενα ἀφόβως πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν πολεμοῦσι. τὸ δὲ πλέον προτέρημα. ὅτι τῆς δευτέρας παρατάξεως ὄπισθεν οὔσης οἱ πολλάκις λειποτακτοῦντες ἐν τῇ πρώτῃ παρατάξει οὐ τρέπονται, ὡς ἔτυχεν, ὑπὸ τῶν ὄπισθεν αὐτῶν ὑποπτευόμενοι. τοῦτο γὰρ καὶ μεγάλην ὠφέλειαν ποιεῖ τῇ μάχῃ.

16 Καὶ ἐν καιρῷ δὲ τροπῆς, ὡς πολλάκις συμβαίνει τῇ πρώτῃ τάξει, γίνεται ἡ δευτέρα εἰς ἀντίληψιν καὶ καταφυγήν. ὅθεν πάλιν δυνατὸν αὐτοὺς ἀνακαλεῖσθαι βοηθουμένους ὑπὸ τῆς δευτέρας τάξεως, καὶ κατὰ τῶν ἐπιπεσόντων ἐχθρῶν πάλιν ἀντιστρέφεσθαι.

17 Ἀλλὰ καὶ ὅταν διώκουσι τοὺς ἐχθροὺς οἱ τῆς πρώτης παρατάξεως ἀσφαλῶς καὶ μετὰ προθυμίας ποιοῦνται τὴν δίω-

qui contraria, sive hastas gerunt: nam quum ingens numerus sit eorum, qui in exercitu sunt, magnum intervallum spacii occupabunt.

9 Deinde quum multa occurrant inaequalia loca, inaequalem quoque & haud morigeram aciem, nempe vastam esse oportet, partesque eius minime inter se conspirare, atque adeo ante pugnam inceptam, perturbatam & dissipabilem inveniemus.

10 Quod si hostibus hoc contingat, ut longitudinem aciei nostrae superent, id est, ad nos circumcludendos subito ad cornu irruant, acies reliqua, quae a tergo & lateribus est praesidio destituta, nemine iam aciem sublevante, necessario ad internecionem venit.

11 Praelio iam commisso, propter longitudinem aciei videmus saepe comites cum suis bandis sive cohortibus aciem occulte deserere: quae res ceteris omnibus occasionem affert miserabiliter fugiendi. Versis enim in fugam illis, nulla intermissio fugiendi, nulla spes revocandi est. Nemo enim eos a fugiendo repellere, aut ad stationem reducere potest iam ad fugam incitatos.

12 Si vero feliciter se bellum gesturos putant qui unam in aciem se instruunt, & ante se in praelio repulsuros hostes existimant, ubi universa acies dissipatur, & omni impetu fugientes hostes insequitur, si contingat eos iterum se adversus copias alias subito ex insidiis intervenire, nulla causa est quin qui insequebantur statim diffugiant, quum nullus in promtu habeant, qui hos de improviso interveniente repellere aut refutare possint.

13 Vnum antem, idque solum subsidium habere eos existimo, qui universas copias unam in aciem conferunt, ut inimicis videantur eminus perfectae, atque ingentes copiae esse. At haec res speciem solum utilitatis habet, utilitatem autem nullam continet.

14 Alterum autem subsidium est, quod una hac instructa acie, ad circumfundendos atque intercludendos hostes aptiores erunt, si id artificio quodam & cum decoro fiat.

15 Duplicem instruere aciem, ut una alteri subsidio esse possit, quantum humano iudicio percipi potest, multa & magna & praeclara bona in se continet. Ac primum sane est, quod prima acies cum alteram a tergo subsidiariam habet, fortius, atque alacrius cum hostibus dimicat. Deinde extremae orae tum dextrae, tum sinistrae, lateranis defensae, maiore cum animo ac cupiditate bella gerunt. Maximum autem subsidium est, quod secunda acie a tergo instructa, qui in prima acie stationem suam deserunt, in fugam non vertuntur, veriti secundam aciem, & suspicionem ignaviae timentes: hoc enim magnam utilitatem in bello adfert.

16 Prima acie, quemadmodum saepe usu venit, profligata, secunda acies saepe praesidio illis perfugioque est, unde rursus adiuti revocatique adversus irruentes hostes iterum se convertunt.

17 Atque etiam quando qui in prima acie sunt hostes suos strenue atque alacriter perse-

quun-

quuntur, si, quod fieri solet, vertant se iterum hostes, aut aliunde subito novi hostes intervenerint, secunda acies occurrens, primam aciem congregat & conservat.

18 Sed, quod absit, si prima acies protinus repellatur, neque revocari ad pugnandum cum hostibus poterit, secunda acies confestim instructa adest, quae secundum praelium iterum ineat, & de summa rerum etiam decertet, prima acie universa fusa.

19 Necesse est enim aciem hostium, post bellum iam commissum, & consertas manus, dissipatam, atque aliquantulum inordinatam esse, secunda acie nostra adhuc integra, atque inordinata, quae certe ad victoriam magna praesidia habet, cum instructa, & perfecta adversus confusam, & perturbatam hominum multitudinem dimicet.

20 Neque vero solum necessaria est copiarum nostrarum in duas acies divisio, quando pares atque aequales nostrae, atque hostium copiae inter se fuerint, sed tum in primis quum maiores ac plures nostris ipsorum copiae fuerint.

21 Sin quis dicat: Quaenam tandem huius secundae aciei utilitas esse potest? prima enim acie fusa, & repulsa, secunda acies facile tergiversatur, & in fugam se dat. Is secum hoc modo cogitet: Si duabus aciebus instructis bellum lubricum, atque anceps fuerit, quidnam quis existimare debet una solum acie adparata futurum, quum praesertim hac reiecta nihil habeat quo iuvare se, atque recreare possit.

22 Sin iterum obiicias, copias has in duas acies divisas, longiores, & tenuiores iusto esse: intelligat iis duabus hoc effectum iri, ut cum moderata magnitudine sint, & prope se adiungantur, nulli a praelio separati, sed formae acierum mutatae sint, & alteram ante, alteram retro locantes, utramque aciem munitiorem firmioremque reddimus.

τὴν δίωξιν. ἐὰν γὰρ ἀντιστραφῶσιν, ὡς πολλάκις γίνεται, φεύγοντες οἱ ἐχθροὶ ἢ ἄλλοθεν ποθὲν αἰφνιδίως ἐπέλθωσιν ἐχθροὶ, γίνεται δευτέρα τάξις ἀπαντῶσα καὶ συνάγουσα καὶ φυλάττουσα τοὺς τῆς πρώτης παρατάξεως.

18 Ἀλλὰ καὶ, ὃ μὴ, γένηται, ἐὰν συμβῇ τελείαν τροπὴν γενέσθαι τῆς πρώτης τάξεως, καὶ οὐ δύνασαι ἀντιστραφῆναι κατὰ τῶν ἐπελθόντων αὐτῇ πολεμίων. εὑρίσκεται ἡ δευτέρα τάξις ἑτοίμη, καὶ εὐκόλως πολεμεῖ καὶ καταγωνίζεται τὴν ἐναντίαν δύναμιν, κἂν τάχα παντελῶς τραπῇ ἡ πρώτη παράταξις.

19 Καὶ γὰρ ἀνάγκη πᾶσα τὴν τάξις τῶν ἐναντίων ἐχθρῶν ἀπὸ τῆς συγκροτήσεως τοῦ πολέμου ἀκατάστατον γενέσθαι καὶ διαλελυμένην, καὶ τῆς ἡμετέρας δευτέρας τάξεως ἐντάκτως ἱσταμένης καὶ μετὰ καταστάσεως, τῆς δὲ τῶν ἐχθρῶν πεφυρμένης προτερεῖν μᾶλλον τὴν ἡμετέραν καὶ ἐπιδιώκειν τοὺς διαλύσαντας τὴν τάξιν.

20 Ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαιότερον παρὰ πάντα, ὅτι οὐ μόνον πρὸς τὰς ἰσομέτρους δυνάμεις, ἤγουν τῶν τε ἡμετέρων καὶ τῶν ἐναντίων ἁρμοδία ἐστὶ καὶ ἀναγκαία, ὡς εἴρηται, ἡ εἰς δύο παρατάξεις διαίρεσις τοῦ στρατοῦ, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ὑπερεχούσας καὶ πλέον τῶν ἡμετέρων οὔσας δυνάμεις.

21 Ἐὰν δέ τις λέγει ὅτι τὸ ὄφελος. τῆς γὰρ πρώτης τάξεως ταρασσομένης καὶ τρεπομένης, εὐχερῶς καὶ ἡ δευτέρα συναπάγεται αὐτῇ, καὶ συντρέπεται. ἀλλὰ ἀκουσάτω ὁ τοιοῦτος. ὅτι ἐὰν δύο παρατάξεων, καθὼς εἰρήκαμεν, γενομένων ἐπισφαλὲς τὸ πρᾶγμα γίνεται. τί ἄν τις ἐλπίσει ὅταν καὶ μία μόνη ἐστὶ παράταξις, καὶ ταύτη τραπεῖσα. οὐκ ἔχει ἑτέραν δι' ἧς βοηθηθῆναι δύναται καὶ ἀνακληθῆναι;

22 Ἐὰν δὲ πάλιν λέγει ὅτι τῆς δυνάμεως πάσης ἤγουν τοῦ στρατοῦ μεριζομένου εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν παράταξιν ἀσθενεστέρα καὶ ἀδυνατωτέρα ἡ τάξις εὑρίσκεται, κατανοήσει, καὶ τοῦτο. ὅτι ἐὰν μὲν ἡ δύναμις ἐμερίζετο καὶ ἐχωρίζετο τοῦ πολέμου, καλῶς ἂν τοῦτο ἠπόρει. ἀλλ' ἡμεῖς οὐ τὴν δύναμιν κελεύομεν μερισθῆναι, ἀλλὰ μόνον τὸ σχῆμα ἀλλαγῆναι. καὶ γὰρ ὁ πρὸ τοῦ ἀλλαγῆναι τὸ σχῆμα συνέβαινε γενέσθαι τὸ πᾶσαν τὴν δύναμιν εἰς μίαν παράταξιν τασσομένην μακρὰν καὶ λεπτὴν εὑρίσκεσθαι, τοῦτο ἐν τῇ διπλῇ τάξει εὐπορήσαμεν συμμέτρους τὰς δύο τάξεις ποιήσαντες, διὰ τὸ πλησίον ἀλλήλων εἶναι, οὐ τῆς μάχης χωρίσαντες, ἀλλὰ τὸ σχῆμα ἐναλλάξαντες, καὶ τὴν μὲν ἔμπροσθεν, τὴν δὲ ὄπισθεν τάξαντες, καὶ πλέον τὰς παρατάξεις διὰ τὸν προειρημένον τρόπον κατοχυρώσαντες.

23 Propterea autem par est equestres copias, sive maiores sive minores sint, in plures diversasque partes dividere, quia necesse est te certa quadam definitaque moderatione omnia instituere, quum adversus hostes dimicas, qui in bello tum artem militarem, tum ordinem bellicum observant.

24 Si poteris, nulla ratione bellum geras quum hostium plures copias esse intelligis. Primo cognoscendae diligenter hostium copiae sunt, tum bellum statim inferendum est.

25 Si pedestrem habeas exercitum, huiusmodi aciem instrues, qualem tibi statim explicabimus in acie pedestri, & acie mixta equitum ac peditum instruendi.

26 Sin autem soli equites fuerint, & adversus equites bellum suscipiendum est, in tres equestres acies universum divides exercitum. Primam aciem, quae *πρόμαχος*, id est, propugnatrix dicitur, in tres partes divides, unaquaque parte sive turma in tres *μοίρας* sive drungos, id est, cohortes milliarias divisa: in media

23 Διὰ τοῦτο γὰρ εἰς μέρη διάφορα καλῶς ἂν καὶ πρέπον ἐστὶ τὸ πάντα καβαλλαρικὸν στρατὸν διαμερίζεσθαι κἂν τε πολύς ἐστι κἂν τε σύμμετρος. εὔδηλον γὰρ καὶ πρέπον ἵνα χρεωστῇς ὦ στρατηγὲ λόγον ποιεῖσθαι καὶ κατάστασιν ὡς ἐνδέχεται ὅταν μάλιστα καὶ πρὸς ἔθνη πολεμῇς τάξιν ἔχοντα καὶ τέχνην πολέμου.

24 Ἐὰν δὲ δύνασαι μὴ ποιεῖς φανερῶς τὸν πόλεμον ὅταν γινώσκεις ὅτι πλείους σοῦ εἰσιν οἱ πολέμιοι. καὶ γὰρ πρέπον σοι πρότερον τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων σου ἀναμαθεῖν, καὶ οὕτως ποιήσασθαι τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου.

25 Ἐὰν δὲ ἔχεις πεζικὸν στρατὸν, ποιήσασθαι τούτου τὴν παράταξιν ὡς μετὰ ταῦτα δηλώσωμεν ἐν τῇ περὶ τῶν πεζῶν καὶ τῶν συμμίκτων τοῖς καβαλλαρίοις διατάξει.

26 Ἐὰν δὲ μόνοι καβαλλάριοί εἰσι, καὶ πρὸς καβαλλαρίους ὑπόκειται ὁ πόλεμος, καὶ εἰς τρεῖς καβαλλαρικὰς τάξεις διαμερίσῃς τὴν στρατόν. καὶ τὴν μὲν πρώτην παράταξιν, ἥ τις λέγεται πρόμαχος, εἰς τρία ἴσα μέρη ἐκτάξῃς ἀπὸ τριῶν μοιρῶν ἔχοντος ἑκάστου μέρους, ἤγουν ἀπὸ τριῶν δρούγγων ἑκάστης τούρμας, καὶ ἐν τῷ μέσῳ μέρει

τάξεις τὸν ὑποστρατηγόν σου, ἐν δὲ τοῖς ἑτέροις δυσὶν, ἤγουν τῷ δεξιῷ καὶ τῷ ἀριστερῷ, τοὺς τῶν μερῶν ἄρχοντας μέσους τῶν ὑποτεταγμένων αὐτοὺς ἀρχόντων, ἤγουν τῶν μοιραρχῶν 1.

27 Ταῦτα δὲ τὰ τρία μέρη συστήσεις ἀπὸ κουρσόρων, ἤγουν τῶν εἰς κοῦρσον τεταγμένων στρατευμάτων, οὓς νῦν λέγουσι προκλάστας, καὶ διφενσόρων, ἤγουν τῶν ὑποδεχομένων τοὺς εἰς τὸ κοῦρσον ἐλαύνοντας, καὶ ἐκδικούντων αὐτοὺς, ὥστε ἑκάστου μέρους τὸ τρίτον ποσὸν κουρσάτορας εἶναι. τούτους δὲ εἶναι καὶ τοξότας. τὸ δὲ δίμοιρον τὸ ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ διφένσορας ἤγουν ἐκδίκους τοὺς ὑποδεχομένους τοὺς κουρσάτορας.

28 Παρατάξεις δὲ ἐν τῇ πρώτῃ τάξει οὕτως. εἰς μὲν τὸ ἀριστερὸν μέρος, εἰς ὃ μάλιστα αἱ κυκλώσεις τῶν ἐναντίων εὐκόλως γίνωνται δύο ἢ τρία βάνδα, ἵνα εἰσὶ πλαγιοφύλακες ἰσάμενοι ἴσοι τοῦ αὐτοῦ μέρους· καὶ βάνδον ἓν ἢ δύο βάνδα τοξότας τοὺς λεγομένους ὑπὲρ κεραστὰς 2 ἤγουν ἑτοίμους ὄντας εἰς κύκλωσιν τῶν πολεμίων. τούτους στήσεις ἢ εἰς τὸ μέρος τὸ δεξιόν. καὶ τὴν μὲν πρώτην τάξιν οὕτως παρατάξεις.

29 Τὴν δὲ δευτέραν παράταξιν τὴν λεγομένην βοηθὸν τάξεις ἵνα ἔχῃ τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ παντὸς στρατοῦ, καὶ ταύτην ποιήσεις εἰς τέσσαρα μέρη, ἵνα ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιττοβόλου διαστήματος κατὰ τὰς πλευρὰς ἀλλήλων περιπατοῦσι τὰ τοιαῦτα μέρη. τὰ δὲ ταῦτα μέρη ἀμφίστομα ποιήσεις ἤγουν δίστομα. ἵνα καὶ οἱ ἔμπροσθεν πρὸς τὸ λεγόμενον μέτωπόν εἰσιν δυνατοὶ καὶ καθωπλισμένοι ὁμοίως καὶ οἱ ὄπισθεν πρὸς τὸ λεγομένην οὐρὰν δυνατοὶ καὶ καθωπλισμένοι. ἵνα καὶ ἐὰν κατὰ τοῦ νώτου ἤγουν ὀπίσω αὐτῶν ποιήσωσιν προσβολὴν οἱ ἐχθροὶ, ἀντιστρέφονται, καὶ εὑρίσκωνται ἀπὸ τῶν δύο μερῶν ἕτοιμοι ἀντιτάσσεσθαι.

30 Ἀλλὰ καὶ ἐν τοῖς ἄλλοις μέρεσιν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως ἑκατέρωθεν, ἤγων ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιττοβόλου διαστήματος, ἐκτάξεις ἀπὸ ἑνὸς βάνδου ἐν τάξει νωτοφυλάκων οἷον εἰς τρίτην τάξιν.

31 Ἵνα δε καὶ ἐν τῷ μέσῳ χωρία, ἤγουν τὰ διαστήματα τῆς δευτέρας τάξεως, ἡνωμένα εὑρεθῶσι διὰ παντὸς, καὶ ἡ πᾶσα τάξις ἓν σῶμα φαίνεται, καὶ μὴ διαστρέφεται περιπατοῦσα, ἀναγκαῖόν σοι ἐστὶν εἰς ταῦτα τὰ ἐν μέσῳ διλείμματα ἀπὸ ἑνὸς βάνδου καταστῆσαι εἰς ὅλον τὸ εὔκαιρον διάστημα ἔχοντα τὸ βάθος ἤγουν τὸ πάχος ἢ ἀπὸ δύο καβαλλαρίων, ἢ τὸ καλῶς ἔχον ἀπὸ τεσσάρων, μάλιστα πολλοῦ ὄντος τοῦ στρατοῦ, ἵνα ὅταν καιρὸς γένηται τὰ τρεπόμενα μέρη τῆς πρώτης παρατάξεως. ταῦτα τὰ τρία βάνδα τὰ ὄντα ἐν τοῖς εὐκαίροις τόποις ὑποστελλόμενα καὶ συσφιγγόμενα εὔκαιρα ποιοῦσι τὰ χωρία πρὸς τὴν ἐκείνων ὑποδοχήν. καὶ ἅμα μὲν ὑποδέχονται τοὺς τρεπομένους εὔκαιρα χωρία ποιοῦντες, ἅμα δὲ καὶ ἀναστέλλουσι τοὺς θέλοντας σκορπίζεσθαι ἢ φυγεῖν, ἅμα δὲ καὶ εἰς τρίτην τάξιν συνιστάμενα μετὰ τῶν νωτοφυλάκων ἀποσοβοῦσι πολλάκις τοὺς κατὰ νώτον ἤγουν ὄπισθεν ἐπιφαινομένους καὶ ἐπερχομένους ἐχθροὺς πρὸς τὸ ταράξαι τὴν δευτέραν παράταξιν, καὶ ἀδιάλυτον αὐτὴν διαφυλάττουσιν. καὶ ταῦτα μὲν ἐὰν πολύς ἐστιν ὁ στρατὸς οὕτω ποιήσεις.

32 Ἐὰν

dia autem parte sine turma ὑποστρατηγὸν, id est, principem sive propraetorem tuum: in dextra sinistraque parte, turmarchas suos, in medio drungariorum aut μοιραρχῶν, id est, tribunorum collocabis.

27 Has tres turmas constitues ex iis, qui ad incursiones valent, quos cursores & proclastas nominant: & ex his qui cursores excipiunt iterum a cursu redeuntes, atque eos defendunt, quos defensores adpellant: ut uniuscuiusque turmae tertia pars cursores sint, quae reliquae partes in medio exercitus defensores sint, qui illos cursores vindicent & defendant.

28 Primam aciem sic instrues. Ad sinistram partem, quam maxime & facillime circumvenire hostes solent, duas aut tres cohortes eiusdem partis, ut sint πλαγιοφύλακες, id est, latrones sive laterani, adsignabis: cohortem praeterea unam, aut duas ex sagittariis, qui ὑπερκεράσται, id est, cornistites, ad circumdandos hostes, circumvallandos constituuntur: hos ad dextram eius partem collocabis. Ac primam aciem sic instrues.

29 Secundam aciem, quae subsidiaria dicitur, sic instrues, ut tertiam partem totius exercitus in se contineat. Eam autem in quatuor partes divides, & unius sagittae iactu ad latera eiusmodi partes a se mutuo distent. Has partes ancipites & ad utramque partem inflexas, quas ἀμφιστόμους, seu διστόμους dicunt efficies, ut qui anteriores sunt, ad frontem custodiendam parati atque armati sint, ut etiam si a tergo de improviso hostes irruant, convertant se, & ad resistendum hostibus habiles reperiantur.

30 In extremis oris aciei hinc, atque illinc, post aciem instructam quasi unius sagittae iactu educes ex una cohorte ad aciem tergistitum, quasi ad tertiam aciem instruendam.

31 Ut autem loca sive intervalla, quae in medio secundae aciei sunt, adunata omnino iunctaque inveniantur, & universa acies quasi unum corpus adpareat, neque in eundo distrahatur necesse est ad haec intervalla in medio complenda e cohorte aliqua quosdam equites eligere, qui ad duorum vel quatuor potius hominum altitudinem, si magnus fuerit exercitus, instruantur: ut si quando occasio fuerit primae aciei partes ad fugam inclinatas excipiendi, hae tres cohortes retrocedentes & in angustum se contrahentes opportuna loca ad illos excipiendos praeparent, simulque in fugam versos in hanc locorum opportunitatem accipiant, eosque qui tergiversari nolunt, & ad fugiendum se praeparant, & admodum retineant, & ad tertiam aciem cum tergistitibus iuncti, saepe hostes ad secundam aciem perfringendam incursantes repellant, & quasi indissolubilem secundam aciem efficiant. Atque haec si magnus fuerit exercitus, abs te fiant.

32 Sin

1 Μοιραρχῶν] Scribe, μεραρχῶν.

2 Ὑπὲρ κεράσται] Scribe, ὑπερκεράσται.

32 Sin mediocrem habueris exercitum, hoc eſt, a quinque millibus hominum ad decem, aut duodecim millia, ſecundam aciem non ex quatuor partibus, ſed duabus ſolis efficies, ut unum ſolum ſpacium, aut intervallum ad profligatos, & repulſos milites habeas.

33 Sin pauciores copias quinque millibus hominum habueris, ſecundam aciem ex una ſolum parte efficies.

34 Ad haec omnia praecipimus tibi, ut tria aut quatuor banda ſive cohortes ad iuſidias hinc atque illinc exercitus tui colloces, ut lateri ad laevam inſtructi, inſidias ab hoſtibus ſuſceptas reliquaſque molitiones prohibeant: alteri ad dextram conſtituti, ad inſidias incurſioneſque hoſtibus inferendas praeparentur ſi locorum opportunitas id fieri permittat.

35 Adnotabis etiam eos, qui ad latera aciei hoſtium obliquantur, & quae a tergo incurſiones, atque impreſſiones fiunt: ſi adverſus hoſtes bene, & prudenter inſtituantur, efficaciores, atque utiliores ſunt iis dimicationibus quae directe coramque geruntur. Quamvis enim pauciores ii fuerint, hoſtes tamen ſubito intercepti, & circumcluſi, eiuſmodi incurſionibus magnas offenſiones accipiunt. Nam neque ſeipſos conſervare, quamvis pares numero fuerint, poſſunt; neque ſi plures fuerint, a timore tamen, & formidine abeſſe poſſunt, cum plures longe arbitrentur eſſe eos, qui incurſiones faciunt, quam revera ſunt.

36 Obſervandum autem eſt, haud par eſſe, ſine magna neceſſitate, ut paucae copiae cum magno, & inſtructo exercitu dimicent. Sin fieri non poteſt quin praelieris, ne aperte & coram invadas, ſed vel a tergo, vel ad latera incurſionem in illos facias,

37 Etenim valde lubricum periculoſumque eſt, coram atque ex adverſo cum ulla natione praeliari, praeſertim ſi pauciores fuerint copiae quae ad pugnam inſtruuntur.

38 Ad ſummam autem mandamus, ut univerſae copiae equeſtres in primam, & ſecundam aciem belli tempore diſtribuantur, tumque maxime quum magnum exercitum habueris: & quemadmodum ſupra dictum eſt, in curſores ſive proclaſtas, qui in acie ceteris antepoſiti hoſtes adoriantur: & in defenſores ſive vindices, qui inſtructi conſiſtunt, & ad excipiendos curſores, ſi minus proceſſerint, ſed re infecta, aut offenſione accepta redierint, conſtituti ſunt; tum in lateranos & corniſtites, id eſt, qui ad circumvallandos hoſtes parantur, & in inſidias, & in ſubſidiarios, qui a tergo conſtituuntur, eoſque impediunt qui ſtationem ſuam deſerentes fugam quaerunt, & in tergiſtites, qui retro a tergo omnium ad univerſi exercitus cuſtodiam collocantur.

39 Si ingentem habueris exercitum, & poteris eum in duas, aut tres acies, aut etiam plures dividere, ut comparatae ad illos hoſtium copiae, pauciores atque imbecilliores videantur,

32 Ἐὰν δὲ σύμμετρον ἔχῃς στρατὸν, τουτέστιν ἀπὸ ε'. χιλιάδων ἤως δέκα ἢ δώδεκα, μηκήτ' τὴν δευτέραν παράταξιν ἀπὸ δ'. μερῶν ποιήσῃς· ἀλλὰ ἀπὸ δύο. καὶ μόνον, ὥστε ἓν καὶ μόνονχωρίον ἤγουν τόπον ἔχειν εὔκαιρον εἰς ὑποδοχὴν τῶν καταφευγόντων.

33 Εἰ δὲ ὀλιγότερον τῶν ε'. χιλιάδων ἔχεις στρατὸν, τότε τὴν δευτέραν τάξιν ἐν καὶ μόνον μέρος ποιήσῃς.

34 Ἐπὶ τούτοις δὲ πᾶσιν κελεύομέν σοι ὥστε καὶ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα, τοὺς λεγομένους ἐνέδρους, ἤγουν ἐγκρύμματα ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς παρατάξεως ἀφιρίσῃς καὶ τάξῃς, ἵνα εἰσὶν οἱ μὲν κωλύοντες τὰ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρούμενα ἐγκρύμματα κατὰ τῶν ἀριστερῶν τῆς παρατάξεώς σου. οἱ δὲ ἵνα ποιῶσιν ἐγκρύμματα καὶ ἐπιδρομὴν τοῦ δεξιοῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν, ἐὰν ἄρα καὶ οἱ τόποι εἰσὶν ἁρμόδιοι.

35 Σημείωσαι γὰρ καὶ ὅτι οἱ κατὰ τῶν πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως, καὶ αἱ κατὰ τοῦ νώτου ἤγουν ἀπὸ ὄπισθεν αὐτῶν γινόμεναι ἐπιδρομαί, ἐὰν καλῶς γένωνται καὶ εὐκαίρως, μᾶλλον δραστικώτεραι εἰσὶ καὶ ἀναγκαῖαι παρὰ τὰς γινομένας δι' ὄψεως μόνης συμβολὰς καὶ ὠθήσεις. κἄν τε γὰρ ὀλιγώτεροί εἰσιν οἱ ἐχθροὶ, ὡς ἐξαίφνης ἐπιλαμβανόμενοι καὶ κυκλούμενοι, διὰ τῶν τοιούτων ἐπιδρομῶν μεγάλην τὴν βλάβην ὑπομένουσι, μὴ δυναμένων εὐκόλως σώζεσθαι τῶν ἐξ αὐτῶν τρεπομένων. κἄν τε ἰσόμετροί εἰσιν, ἢ καὶ πλείονες τοῦ στρατοῦ τοῦ σοῦ, εἰς ἀγῶνα μέγαν εἰσέρχονται καὶ φόβον, νομίζοντες πλῆθος εἶναι πολὺ τοὺς τὴν ἐπιδρομὴν ποιοῦντας.

36 Πρόσεχε δὲ ὅτι οὐ πρέπον ἐστὶ χωρὶς ἀνάγκης ὀλίγον στρατὸν πρὸς πλῆθος πολεμίων εὐτάκτων φανερῶς πρὸς μάχην συμπλέκειν. εἰ δὲ καὶ ἀνάγκη τούτου γίνεται, μὴ πάντα φανερῶς καὶ διὰ ὄψεως ἐγχειρεῖν κἂν τάχα πλείονές εἰσιν ὁ ἐμέτερος στρατὸς, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ νώτου, ἤγουν ἀπὸ ὄπισθεν τῶν ἐχθρῶν, ἢ διὰ τῶν πλαγίων. ἐμβάλλεσθαι εἰς αὐτούς.

37 Καὶ γὰρ ἐπισφαλές ἐστι καὶ ἐπικίνδυνον ἡ δι' ὄψεως μόνον μάχη καὶ πρὸς οἷον δήποτε ἔθνος γινομένη, κἂν τάχα καὶ ὀλιγώτερον πλῆθός ἐστι τὸ ἀντικαθιστάμενον.

38 Οὕτως οὖν ἐν κεφαλαίῳ κελεύομέν σοι, ἵνα ἅπαντα τὰ καβαλλαρικὰ τάγματα εἰς πρώτην καὶ δευτέραν παράταξιν ἐν καιρῷ πολέμου καταστήσῃς, ὅταν μάλιστα καὶ πολὺν στρατὸν ἔχεις, καὶ διατάξεις κατὰ τὴν λεχθέντα σοι τρόπον εἰς κούρσορας, ἤγουν προκλάστας τοὺς ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως πρὸ τῶν ἄλλων κατὰ τῶν ἐχθρῶν προτρέχοντας· καὶ εἰς διφένσορας, ἤγουν τοὺς εὐτάκτως ἱσταμένους, καὶ ὑποδέχεσθαι μέλλοντας τοὺς προδραμόντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐὰν μὴ τελείως διώξωσιν αὐτούς. ἀλλ' ἀνθυποστρέψουσιν ἔτι δὲ καὶ εἰς πλαγιοφύλακας καὶ ὑπερκεραστὰς, ἤγουν τοὺς ἑτοίμους ἱσταμένως εἰς κύκλωσιν τῶν ἐχθρῶν, ἔτι δὲ καὶ εἰς ἐνέδρας ἤγουν ἐγκρύμματα, ἀλλὰ καὶ εἰς βοηθοὺς, ἤγουν τοὺς ὄπισθεν τεταγμένους καὶ ἀναστέλλοντας τοὺς ὅσοι μέλλουσι φεύγειν τὴν ἰδίαν καταλιμπάνοντες τάξιν. ἔτι δὲ καὶ εἰς νωτοφύλακας, ἤγουν τοὺς ὄπισθεν εἰς φυλακὴν τοῦ παντὸς στρατοῦ τεταγμένους.

39 Ἐὰν δὲ πολὺν ἔχωσι στρατὸν, καὶ δύνασαι τοιαύτας διπλὰς παρατάξεις ποιεῖν, εἴτε δύο, εἴτε τρεῖς, ἢ καὶ πλείονας, ὥστε μεριζομένην τὴν τῶν ἐχθρῶν δύναμιν πρὸς αὐτὰς ὀλιγωτέρων ὄντων ἀσθενεῖς γίνε-

γίνεσθαι τὰς ἐκείνων ἢ προσβαλόντων ὁμοῦ πρὸς μίαν τῶν σῶν παρατάξεων ὑπὸ τῶν ἄλλων, ἢ διώκεσθαι, ἢ κυκλοῦσθαι· τοῦτό ἐστι τῶν ἀναγκαίων.

40 Τὸ δὲ βάθος ἤγουν τὸ πάχος τῶν παρατάξεων, καθὼς οἱ ἀρχαῖοι διετάξαντο, ἤρκει μὲν ἑκάστῳ τάγματι εἰς τέσσαρας καὶ μόνους καβαλλαρίους γίνεσθαι, ἐπειδὴ τὸ πλέον τούτων ἀργὸν καὶ ἀνωφελὲς δείκνυται ἐπὶ τῶν καβαλλαρίων. οὔτε γὰρ δύναται, ὡς ἐπὶ τῆς πεζικῆς τάξεως, ἀπὸ ὄπισθεν διὰ τοῦ πάχους προωθισμὸν ποιεῖν. τότε γὰρ καὶ μὴ βουλόμενοι οἱ ἔμπροσθεν ἐκ τῶν ὄπισθεν προωθούμενοι. τὴν ὁρμὴν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ποιοῦσι. τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν πεζῶν γίνεται. οἱ δὲ ἵπποι οὐ δύνανται προωθεῖν τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν, ὡς οἱ πεζοί. οὐδὲ βοήθειά τις γίνεται ἐκ τῶν περισσοτέρων εἰς τοὺς προστάτας, τοῦτ' ἔστιν τοὺς εἰς τὸ μέτωπον τασσομένους, κἄν τε τοξόται εἰσὶ, κἂν κονταράτοι.

41 Εἰ μὲν γὰρ κονταράτοι οἱ ὀπίσω τοῦ τετάρτου οὐ δύνανται φθάζειν εἰς τὸ ἔμπροσθεν· οἱ δὲ τοξόται εἰς τὸ ἄνω ἀναγκάζονται τοξεύειν διὰ τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν καὶ διὰ τοῦτο ἄπρακτοι κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐν ταῖς συμβολαῖς τῆς μάχης γίνονται ὡς αἱ σαγίτται αὐτῶν, ὡς ἡ πεῖρα διδάσκει καὶ τοὺς ἀμφιβάλλοντας ἐὰν βούλονται.

42 Ἤρκει οὖν καθὼς εἴπομεν, τὸ πάχος τῶν τεσσάρων καβαλλαρίων. ἀλλ' ἐπειδὴ συμβαίνει τοὺς ἀνδρείους στρατιώτας ὀλιγοτέρους κατὰ τάγμα εὑρίσκεσθαι, τοῦτ' ἔστι τοὺς ἔμπροσθεν ἱσταμένους τοὺς καὶ τὰς χεῖρας μιγνύειν πρὸς πόλεμον ὀφείλοντας, διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶ πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ταγμάτων οὕτως ὁρίζειν καὶ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως αὐτῶν, οἷον.

43 Εἰς τὰ ἀνδρειότερα τὰ καὶ μέσον τασσόμενα τάγματα εἰς τὴν τάξιν τὴν πρόμαχον ἀπὸ ἑπτὰ καβαλλαρίων ποιεῖν καὶ ἑνὸς παιδὸς ὑπηρέτου αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ ἀριστερᾷ τάξει, ἐν ᾗ καὶ ἐκεῖ δεύτεροι κατὰ τὴν ἀνδρείαν τῆς προμάχου τάξεως ὀφείλουσι τάσσεσθαι ἀπὸ ἑπτὰ ἀνδρῶν ἑκάστην δεκαρχίαν.

44 Πάλιν ἐν δεξιᾷ ἐν ᾗ καὶ ἐκεῖ ἰσοδύναμοι ἄνδρες τῆς ἀριστερᾶς ὀφείλουσιν ἀπὸ ἀνδρῶν ε'. τὰ δὲ λοιπὰ καὶ ὑποδεέστερα πράγματα ἀπὸ ε'. ἢ δέκα ἀνδρῶν γίνεσθαι πρὸς τὰς δεκαρχίας τασσόμενα.

45 Ἐὰν μέντοι συμβῇ ἵνα ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων τούτων ταγμάτων εἰς τὴν πρώτην παράταξιν ἐκταξῇς ἢ ἀπὸ η'. ἢ ἀπὸ ι'. ποιήσεις ἀνδρῶν ὡς ἀσθενεστέρων. τὰ δὲ τάγματα τὰ ἐν δευτέρᾳ τάξει τασσόμενα, καὶ ἐπίλεκτα ὄντα ἀπὸ πέντε μὲν στρατιωτῶν καὶ ἑτέρων ὑπηρετῶν εἰς τὰ ἅρματα ποιήσεις, ὥστε δέκα ἄνδρας ἑκάστην δεκαρχίαν ἔχειν. οὗτοι δὲ οἱ, ὡς εἴρεται, τεταγμένοι ἵνα κατασταθῶσιν ἐπιτηδείως εἴς τε κούρσορας καὶ ἐγκρύμματα.

46 Οὐκ ἔστιν οὖν πρέπον τῶν η'. ἢ τὸ πολὺ τῶν δέκα, ἀνδρῶν πλέω τὸ πάχος ποιεῖν τῆς παρατάξεως, κἂν πάνυ εἰσὶν ἀσθενῆ τὰ τάγματα, οὐδὲ τῶν πέντε ὀλιγωτέρους, ὅσον ἂν εἰσιν ἐπίλεκτα. ὥστε πρέπον ἐστὶ κατὰ τὸν εἰρημένον τρόπον καὶ τὴν τοιαύτην διαίρεσιν ἀρκοῦντως καὶ τὰ βάθη ἤγουν τὰ πάχη τῶν παρατάξεων γίνεσθαι. καὶ μηδὲ τὸ μῆκος ἤγουν τὸν ἀριθμὸν τῶν πρωτοστατούντων ὀλιγοῦσθαι πολύ.

47 Ἐὰν γὰρ ἀπὸ δέκα ἀνδρῶν τὸ πάχος τῶν ταγμάτων ὅλων ἐν ἴσῳ μέτρῳ τάξῃς, εὐχερῶς καὶ συν-

tur, si simul, & confertim in unam ex aciebus tuis irruant, ceterae acies, vel ad insequendos eos, vel ad circumveniendos instituantur.

40 Altitudo aciei equestris, quemadmodum antiqui descripserunt, ad quatuor solum equitum altitudinem constitui debet: plures enim si fuerint, nullam utilitatem adportabunt. Neque enim si quid accidat, possunt quemadmodum pedites, aliquam impressionem facere: hi enim etiam inviti a sequentibus incitati impetum in hostes faciunt: equi autem equos anteriores, sicut pedites faciunt, impellere non possunt. Neque praesidium aliquod majus erit praestitibus, id est, iis qui in fronte collocantur, sive hi sagittarii, sive hastati fuerint.

41 Hastati enim qui post quartum equitem consistunt, hasta uti in anteriorem partem non possunt. Sagittarii autem sursum coguntur sagittas iacere, propter eos qui ante se consistunt: & ideo si densiores essent, inutiliores in pugna militari sagittae eorum essent, quemadmodum quotidianus usus experientiaque demonstrat.

42 Ac satis certe esset ad hunc modum descripta nobis quatuor equitum altitudo, sed quoniam saepe pauciores fortes equites in cohortibus inveniuntur, qui in prima fronte ad confligendum cum hostibus, & manus conserendas committuntur, propterea par est, ut pro cohortium viribus altitudinem aciei tuae describas ad hunc modum.

43 In fortioribus locis, & in medio collocatis cohortibus ad aciem πρόμαχον, id est, propugnatricem, ad sex equitum altitudinem eos collocabis: ad laevam partem propugnatricis aciei, quoniam ibi milites fortitudine praestantes proximi locantur, septem virorum altitudinem unamquamque decuriam instrues.

44 Ad dextram rursum, ubi pari fortitudine viri collocantur, ac in laevam partem antea constituebantur octo equites collocantur: reliquae, & debiliores cohortes ex octo, aut decem viris per decurias instruantur.

45 Sin contingat ex deterioribus cohortibus in prima acie collocari, ad octo vel decem illorum virorum altitudinem instruantur. Cohortes autem quae in secunda acie collocantur, ex electis quinque militibus, & aliis quinque administris, ad currus conservandos, efficies ut decem viros unaquaeque decuria contineat. Hi autem sic instructi, idoneis in locis constituantur.

46 Ad cursores & insidias: nulla ratione plus decem virorum altitudine acies instruantur, quamvis admodum imbecilles cohortes fuerint: neque ex electis cohortibus pauciores quinque viris. Itaque ad hunc modum idonee dividendus tibi est exercitus, & altitudines acierum describendae, nihilque de longitudine, & numero praestitum, aut perparum detrahendum est.

47 Si enim ad decem virorum altitudinem cohortes universas pari modo instruxeris, ab ho-

hostium speculatoribus facile numerabile exercitum efficies, praestitibus numeratis, universum exercitus numerum colligendo: quod minime hostibus patefaciendum est.

48 Hac proportione, & moderatione conservata, quod reliquum superest exercitus in secundam aciem conferendum est.

49 Mandamus autem ut contubernia militum ex maioribus minoribusque, natu certa proportione fiant, ne senes per se collocati, infirmi debilesque fiant, neque adolescentiores perturbati, atque intractabiles, nempe imperiti, inveniantur.

50. Aciem tuam ad hunc modum armabis. Praestitem primae aciei, & qui illi proxime adstat adstitem sive secundum, & extremi contubernii custodem, quem οὐραγὸν, id est, ultimanum sive caudanum nominant, hastatos facies cum reliqua illorum armatura: reliquos omnes in medio illorum constitutos, qui sagittas iacere sciant, sine hastis collocabis. Neque enim commode arcum ducere potest ex equo, laeva scutum tenens, & arcum. Sin sic exerceatur miles, duando sagittas iacit, a tergo apte coniiciat scutum, nequaquam hoc inutile videretur.

51 Ad haec constituendi abs te despotati quidam sunt ad primam aciem diligenter observandam, qui sauciatorum in praelio curam habeant. Ad unamquamque cohortem octo, aut decem viros constitues agiles, atque expeditos, sine armis, qui centum pedum intervallo suas ipsorum cohortes sequantur, ut eos qui inter dimicandum graviter, ac periculose sauciantur, eosque, qui ex equis cadentes pugnant, & seipsos iterum colligere nequeant, recuperent, & conservent, ut ne strenui milites a secunda acie adventante conculcentur, & negligentia quadam iam vulnerati interimantur. Iique despotati quotcumque conservaverint, a quaestore Imperii nostri pro singulis militibus conservatis habeant numum.

52 Tales deinde, postquam versi in fugam hostes fuerint, & secunda acies transierit, spolia, quae in primae conflictationis loco inventa fuerint, congregent, & praestitibus, sive contubernii sui decanis post confectum praelium tradant: cuius laboris, & ipsi quoque aliquam mercedem habeant. Hanc enim rerum fortuitarum praestitibus in bello praerogativam iustam, atque idoneam esse arbitramur, quia in prima belli conflictatione maxima pericula, & discrimina subeunt. Hac ex re haec praeterea utilitas accedit, quod ob hostes cadentes despoliandos nulli ex equis descendunt, & stationem suam deserunt.

53 Vt vero facile conscendere equos possint tum despotati, tum milites vulnerati, qui ex equis ceciderunt, par est, ut despotati duas scalas ad laevam partem sellae habeant, unam ad emprosthocurbium, idest, antilenam: alteram ad episthocurbium, idest, postilenam, ut quando hi duo equum conscensuri sunt, alter ad scalam anticam, alter ad posticam conscendat,

συντόμως ὑπὸ τῶν κατασκόπων καὶ τῶν ἐχθρῶν ἀριθμεῖσθαι ποιήσεις διὰ τῶν πρωτοστατῶν ὅλον σου τὸν στρατὸν, ὅπερ οὐ δέον μανθάνειν τοὺς ἐχθρούς.

48 Τῆς δὲ εἰρημένης ἡμῖν ἀναλογίας ἤγουν τοῦ μέτρου φυλαττομένου ἐκ τοῦ περισσεύοντος στρατοῦ τὴν δευτέραν καταστήσεις τάξιν.

49 Κελεύομεν δὲ σοι καὶ τὰ κοντουβέρνια τῶν στρατιωτῶν ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων γίνεσθαι ἀναλόγως, ἵνα μὴ οἱ παλαιοὶ μόνοι τασσόμενοι καθ' ἑαυτοὺς ἀσθενεῖς εἰσὶν, μηδὲ οἱ νεώτεροι ἄτακτοι εὑρεθῶσιν ὡς ἄπειροι.

50 Ὁπλίσεις δὲ τὴν παράταξιν οὕτως· τὸν μὲν πρωτοστάτην τῆς πρώτης τάξεως, καὶ τὸν μετ' ἐκεῖνον ἱστάμενον, τοῦτ' ἐστὶ τὸν δεύτερον, ἔτι δὲ καὶ τὸν ἔσχατα ὀπίσω πάντων, ἤγουν τὸν οὐραγὸν, κονταράτους ποιήσεις μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτῶν ἐξοπλίσεως. τοὺς δὲ λοιποὺς πάντας τοὺς ἐν μέσῳ ἐκείνων τασσομένους, ὅσοι τοξεύειν οἴδασι, χωρὶς κονταρίων εἶναι ποιήσεις· οὐδὲ γὰρ δυνατὸν ἐστὶ δεόντως περιάγειν τινὰ τόξον ἐπάνω ἵππου ἐὰν ἐν τῇ ἀριστερᾷ αὐτοῦ καὶ τὸ σκουτάριν κατέχῃ καὶ τὸ τόξον. εἰ δὲ γυμνάσθῃ ὁ στρατιώτης ὥστε ἡνίκα τοξεύει εὐφυῶς πέμπει τό σκουτάριον. οὐδὲ τοῦτο ἄχρηστον ἡμῖν καταφαίνεται.

51 Πρὸς τούτοις κελεύομέν σοι, ὦ στρατηγὲ, ἵνα ἀφορίσῃς καὶ μάλιστα εἰς τὴν πρόμαχον παράταξιν τοὺς λεγομένους δεσποτάτους, τοῦτ' ἐστὶ τοὺς ἐπιμελητὰς τῶν τραυματιζομένων στρατιωτῶν. καὶ καταστήσεις ὀκτὼ ἢ δέκα ἄνδρας καθ' ἕκαστον βάνδον ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάγματος ἐλαφροὺς καὶ γοργοὺς ἄνευ ὅπλου τοὺς ὀφείλοντας ὄπισθεν ὡς ἀπὸ ἑκατὸν ποδῶν τοῖς ἰδίοις τάγμασιν ἀκολουθεῖν, ἵνα τοὺς ἐν ταῖς συμπλοκαῖς τοῦ πολέμου, ὡς πολλάκις γίνεται, τραυματιζομένους ἐπικινδύνως, ἢ ἐκπίπτοντας ἀπὸ τῶν ἵππων, καὶ μὴ δυναμένους μάχεσθαι, ἀναλέγονται καὶ περιποιοῦνται, ἵνα μὴ καταπατῶνται ὑπὸ τῆς δευτέρας παρατάξεως οἱ ἀληθῶς γενναῖοι στρατιῶται, καὶ ἐκ τῆς ὀλιγωρίας τῶν τραυμάτων διαφθείρωνται. καὶ ἵνα οἱ διασώζοντες αὐτοὺς λαμβάνωσιν ὑπὲρ μισθοῦ ἀπὸ τοῦ ταμιείου τῆς βασιλείας ἡμῶν κατὰ ἕνα ἕκαστον στρατιώτην διασωζόμενον παρ' αὐτῶν νόμισμα ἕν.

52 Εἶτα δὲ οἱ τοιοῦτοι μετὰ τὸ τραπῆναι τοὺς ἐχθροὺς, καὶ παρελθεῖν τὴν δευτέραν παράταξιν, τότε τὰ σκῦλα τὰ εὑρισκόμενα ἐν τῷ τόπῳ τῆς πρώτης συμβολῆς αὐτοὶ συνάγουσι. καὶ τοῖς δεκάρχοις ἤγουν τοῖς πρωτοστάταις τοῦ ἰδίου τάγματος μετὰ τὸ λυθῆναι τὴν μάχην παρέχουσιν αὐτά. λαμβάνουσι δὲ καὶ αὐτοὶ ὑπὲρ τούτου παρὰ τῶν δεκάρχων εἰς παραμυθίαν αὐτῶν μοίραν τινά. τοῦτο γὰρ τοῖς πρωτοστάταις ἐν ταῖς μάχαις προνόμιον δίκαιον καὶ ἁρμόδιον ἐν ταῖς ἐπιτυχίαις ἔχειν κελεύομεν, καθ' ὅτι πλέον τῶν λοιπῶν τῆς ἀνάγκης μετέχουσιν ἐν τῇ πρώτῃ συμβολῇ τοῦ πολέμου ἀγαθὸν δὲ καὶ ἕτερον γίνεται ἵνα μὴ διὰ τὸ σκυλεῦσαι τοὺς πίπτοντας ἐχθροὺς τινὲς ἐκ τῶν ἵππων κατέρχωνται, καὶ τὴν παράταξιν διαλύουσιν.

53 Ἵνα δὲ εὐκόλως ἐπὶ τῶν ἵππων ἀναβαίνωσιν οἵ τε λεγόμενοι δεσποτάται καὶ οἱ τραυματιζόμενοι στρατιῶται οἱ ἀπὸ τῶν ἵππων πίπτοντες· πρέπον ἐστὶν ἵνα ὁ δεποτάτος τὰς δύο σκάλας εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος τῆς σέλας ἔχῃ. τοῦτ' ἐστι τὴν μίαν πρὸς τῷ ἐμπροσθοκουρβίῳ, καὶ τὴν ἑτέραν πρὸς τῷ ὀπισθοκουρβίῳ. ἵνα ὅταν μέλλουσιν οἱ δύο ἐπὶ τοῦ ἵππου ἀνέρχεσθαι, ὁ μὲν διὰ

διὰ τῆς σκάλας τῆς ἔμπροσθεν, ὁ δὲ διὰ τῆς ἑτέρας σκάλας ἀνέρχεται. ἀναγκαῖον δέ ἐστι τοὺς λεγομένους δεποτάτους καὶ εἰς φλασκάα ὕδωρ βαστάζειν διὰ τοὺς πολλάκις λειποθυμοῦντας τραυματίας.

54 Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς μάχης φλάμουλα τὰ κοντάρια μὴ ἐχέτωσαν. ὅσον γὰρ εἰσιν εἰς ἐπίδειξιν καὶ κόμπον ἀναγκαῖα τὰ φλάμουλα, τοσοῦτον εἰσὶν ἐν ταῖς μάχαις ἄχρηστα. ἐὰν γάρ τις βούληται εὐκαίρως ῥίψαι, ἢ ἀκοντίσαι, ἢ τοξεῦσαι, οὐ συγχωρεῖ τὸ φλάμουλον εὐστόχως εἰς ὀρθὸν, ἢ εἰς μῆκος βάλλεσθαι τὸ ῥιπτόμενον. ἐὰν δὲ καὶ τοξείας καιρὸς γένηται παρεμποδίζει τοῖς ὄπισθεν τοξεύουσιν, ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς ἐξελασίας καὶ εἰς τὰς ἐπιστροφὰς καὶ εἰς τὰς ἀντιστροφὰς οὐκ ὀλίγον ἐμποδισμὸν ποιοῦσιν. καὶ διὰ τοῦτο ἐν ταῖς μάχαις ταῦτα χρηματίζειν οὐ πρέπει.

55 Ἀλλὰ διὰ μὲν τὸν κόμπον τῆς παρατάξεως, ὥστε φαίνεσθαι μήκοθεν ἔχειν μὲν τὰ φλάμουλα εἰς τὰ κοντάρια ἕως ἂν οἱ ἐχθροὶ φθάσωσιν ἀπὸ μιλίου ἑνός. ἀπὸ τότε δὲ ἵνα συστέλλουσιν αὐτὰ καὶ ἐν τοῖς θηκαρίοις αὐτῶν ἀποτιθῶσιν.

56 Πρὸς τούτοις κελεύομέν σοι ἵνα ἀπὸ τῶν ἰσχυρῶν καὶ δυνατῶν ταγμάτων καθ' ἕκαστον τάγμα, ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων ὑποδεεστέρων καθ' ἑκάστην τοῦρμαν σκουλκάτορας ἤγουν βιγλεύοντας ἀφορίσεις δύο μὲν κατὰ τάγμα. ὀκτὼ δὲ ἢ δώδεκα κατὰ τοῦρμαν ἀγρύπνους καὶ διεγηγερμένους καὶ γοργοὺς, οἵτινες καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἐν τοῖς ἰδίοις αὐτῶν μέρεσιν. εἰς οὓς καὶ τάσσονται τόπους ἀπὸ διαστημάτων σκουλκεύειν ὀφείλουσιν ἕως τῆς τελείας τοῦ πολέμου ἐκβάσεως, ἵνα μὴ ἀπὸ ἐγκρύμματος ἐπιδρομὴ ἢ δόλος αὐτοῖς ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν γενήσεται.

57 Καὶ τοὺς μινσουράτορας δὲ τοσούτους εἶναι τοὺς ὀφείλοντας προλαμβάνειν, καὶ τὰ ἄπλικτα μετρεῖν, καὶ τὰς ὁδοὺς προγινώσκειν, καὶ πρὸς τὰ ἄπλικτα τὸν στρατὸν ὁδηγεῖν. καὶ περὶ μὲν τούτων τοσαῦτα εἰρήσθω.

58 Χρὴ δὲ τὴν σὴν ἐνδοξότητα τὰ μὲν τῆς πρώτης παρατάξεως μέρη παρασκευάζειν, ὥστε πλησίον ἀλλήλων περιπατεῖν μὴ ἀπὸ πολλοῦ διαστήματος ἤτοι διαλείματος τὸ μεταξὺ αὐτῶν ἀπὸ μέρους εἰς μέρος. ἀλλ' ὅσον μὴ συντρίβεσθαι ἐν τῷ περιπατεῖν, μηδὲ διακεκριμένα ἀπ' ἀλλήλων φαίνεσθαι.

59 Τοὺς δὲ πλαγιοφύλακας μέχρι μὲν τοῦ ἐγγίζειν τοὺς ἐχθροὺς ἐγγὺς εἶναι, ὅταν δὲ ἐγγίζωσιν ὡς ἀπὸ σαγιττοβόλου τοῦ ἀριστεροῦ μέρους παρεκβαίνειν, καὶ μὴ πλέον, ἐὰν μάλιστα ὑπερέχει εἰς μῆκος ἡ τῶν ἐναντίων παράταξις. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερκεραστὰς, ἤγουν τοὺς κυκλοῦν τοὺς πολεμίους ὀφείλοντας, τάξεις εἰς δὲ τὸ δεξιὸν μέρος.

60 Τὰ δὲ μέρη τῆς δευτέρας παρατάξεως κατὰ μὲν πλευρὰν ἀλλήλων ἤτοι εἰς τὰ πλάγια ἀπὸ ἑνὸς σαγιττοβόλου τάξεις. κατὰ οὐρὰν δὲ, ἤγουν κατὰ ὄπισθεν τῆς πρώτης παρατάξεως περιπατεῖν ὥστε μέχρι μὲν οἱ πολέμιοι μακρὰν ἀφεστήκασιν ἀπὸ ἑνὸς ἢ καὶ πλέον μιλίου πρὸς τὴν τοῦ τόπου θέσιν ὅσον δυνατόν ἐστιν ἀφανῶς ἐπακολουθεῖν εἰς τὸ μὴ καθορᾶσθαι μηκόθεν ταύτην τοῖς πολεμίοις καὶ μεθοδεύεσθαι ἢ ἐπιβουλεύεσθαι ὑπ' αὐτῶν. ὅταν δὲ οἱ ἐχθροὶ ἐγγίζουσιν, καὶ λοιπὸν φαινομένης τῆς δευτέρας οὐ φθάζουσιν ἁρμόσασθαι, τότε ἐπιφαίνεσθαι αὐτὴν, καὶ ἕως τεσσάρων σαγιττοβό-

dat. Ferant autem deſpotati ſecum in phlaſciis aquam, quia ſaepe ſauciati animo deficere ſolent.

54 Belli ipſius tempore, haſtae ne habeant flamula, in quo enim ad oſtentationem, & pompam neceſſaria ſunt, in eo ad bellum gerendum inutilia ſunt. Si enim quis opportune aliquid coniicere voluerit, ſive iaculum, ſive ſagittam flamulum magno impedimento ad id erit, ut vel prope ad ſcopum, vel ad ſpacium aliquod longum proiiciatur. Sin ſagittarum iaciendarum tempus fuerit, flamula admodum retardabunt ſagittarios a tergo ſagittas emittentes. Ad excurſiones autem omnes, converſiones, reverſiones, haud parvo impedimento ſunt, itaque in bello minime illis utendum eſt.

55 Ad ſplendorem aciei honeſtandum, ut eminus ab hoſtibus flamula in haſtis cernantur, dum hoſtes intra unum miliare ſunt, valent; tum vero retrahant ea, & in thecis ſuis reponant.

56 Ad haec praecipimus, ut ſi fortes, ac ſtrenuae fuerint cohortes, ſingulis cohortibus duo, ſin minus, ex ſingulis turmis octo, aut duodecim ſculcatores, & biglevontes, quos ſpeculatores, & excubias adpellamus, vigilantes, induſtrii truces eligantur, qui ante bellum, & ipſo in bello uſque ad totius belli exitum, iis in locis, in quibus eminus collocantur, diligenter ſuis turmis, & cohortibus proſpiciant, & ſpeculentur, ne qua ex inſidiis incurſio, aut dolus hoſtium obverſetur.

57 Menſuratores autem totidem eſſe oportet, qui aplicta, ideſt, caſtra anticipare, & dimetiri debent, viaſque providere, atque ad caſtra exercitum ducere. Ac de iis haec a nobis dicta ſunto.

58 Primam aciem ſic dignitas tua inſtruet, ut prope ſe mutuo ambulent, neque longius intervallum, aut ſpacium interiectum ſit, quam ut ne ſe mutuo in itinere adfligant, ne nimis a ſe partes diſtare videantur.

59 Laterani uſquedum hoſtes prope adfuerint, aciei reliquae adiuncti ſint: tum autem ſagittae unius iactu, neque plus eo, ad laevam recedant, idque potiſſimum quando longitudine hoſtium acies noſtram aciem, qui ad circumcludendos hoſtes collocati ſunt, ad dextram partem faciant.

60 Partes, ſive turmas ſecundae aciei ad latera, ideſt, oblique unius ſagittae iactae intervallo collocabis; a tergo autem, ſive poſt primam aciem ambulent. Itaque quam diu hoſtes longe a loco praelii ad unum milliare, aut eo plus abſunt, tam longe ſequantur, ut ab hoſtibus cerni, advertique nequeant, ne ſi advertantur, aliquas inſidias, molitioneſque adverſus eas hoſtes inſtruant. Vbi autem hoſtes iam prope fuerint, & emergente, atque in conſpectum ſecunda iam acie adventante, minime adparare aliquas copias adverſum eas hoſtes

hoſtes potuerint, ad ſagittae quater iactae intervallum ſecunda acies accedat, & primam aciem diligenter obſervet, neque enim abeſſe longe ipſius conflictationis tempore acies debet, ut ne omni praeſidio deſtitutam eam relinquat, neque rurſus nimis prope accedat, ne pulvere maximo excitato, ea cum prima acie permixta ſit, & antequam diſceſſerint hoſtes inſequi primam aciem putetur.

61 Cohortes, quae poſt oras ſecundae aciei hinc, atque illinc utrimque locantur, unius ſagittae iactu a ceteris conſtituantur, atque ita ſequantur.

62 Inſignia, quae in exercitu ſunt, cohortium minora, & leviora ſint: merarcharum, vel drungariorum, ſeu tribunorum maiora, & diſtinctiora: turmarcharum autem inſignia admodum diverſa a tribunorum ſuorum inſignibus. Principis tui, ſive propraetoris multum diſtincta ſint inſignia. Tuum autem inſigne a ceteris omnibus inſignibus diverſum eſſe debere nemo ignorat, ut in rebus perturbatioribus in inſigne intuentes, revocare eos domum, & ad ſua loca transferre praefecti poſſint.

63 Omnibus cohortibus aequabiliter in fronte collocatis, ſtrenuos ex illis milites undeviginti, aut viginti eliges, qui ad cuſtodiam uniuſcuiuſque illorum, & adminiſtrationem conſtituentur.

64 Praefectos maiores tuto, & firmo loco in exercitu collocabis, ne impetu quodam incitati, praecipites in periculum ruant, atque inde magna perturbatio militibus oriatur. Ex minoribus enim praefectis, ſi quis trucidetur, nemini facile patefit, niſi ſuaeipſius ſolum cohorti: ſin quis ex nobilibus ceciderit, per multorum hominum ora pervagatus rumor, univerſo exercitui perturbationem adferet.

65 Princeps, ſive propraetor tuus, reliquique turmarchae in fronte cohortium ſuarum conſiſtentes, circumſpiciant, & adparent aciem, uſquedum intra unius, aut alterius ſagittae iactum hoſtes fuerint: ubi autem committendae acies ſunt, ſtrenuiſſimos quoſque ex ſuis viris ad latus ſuum inſtruant, & in illorum conſpectum veniant, illoſque ad manus conſerendas impellant.

66 Dignitati tuae praecipimus, ut uſque ad conflictationis tempus inſtruas, perluſtres, atque adpares exercitum adverſus hoſtium impetum: conſertis iam manibus ad tuam ipſius cohortem venias, non ut ibi praelieris, ſed ut ſpeculeris, & perluſtres tum primam, tum ſecundam aciem, hoc eſt, ad medium locum ſecundae aciei.

67 Multas buccinas concitare, atque inflare belli tempore inſcitum, atque inconſultum eſſe videtur, quia ex eo perturbatio, & confuſio orietur, neque enim bene imperata exaudiri poſſunt. Si enim locus aequabilis fuerit, mediae turmae buccina utrique aciei ſatis fuerit. Sin inaequalis fuerit, aut ventus, quod ſaepe fit, turbulentus flet, vel aquarum ſuſurrus vocem

τοβόλων ἐγγίζειν τῇ πρώτῃ, ϗ κανονίζειν ἤγουν ἐπισκοπεῖν αὐτήν. οὐδὲ γὰρ μήκοθεν πολὺ ὀφείλει εἶναι ἡ δευτέρα τῆς πρώτης ἐν καιρῷ τῆς συμβολῆς, ἵνα μὴ ἀβοήθητον αὐτὴν καταλείπῃ. οὐδὲ πάλιν πολὺ ἐγγὺς, ἵνα μὴ συμφύρηται τῇ πρώτῃ ἐν ταῖς συμβολαῖς, κονιορτοῦ μάλιστα κινουμένου, ϗ πρὸ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς πολεμίους καταδιώκουσα τὴν πρώτην εὑρεθῇ.

61 Τὰ δὲ σάγματα τὰ ὄπισθεν τῶν ἄκρων τῆς δευτέρας ἑκατέρωθεν ταττόμενα, ἤγουν ἐντεῦθεν καὶ ἐκεῖθεν, δεῖ ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιττοβόλου αὐτῶν εἰς νώτου φυλακὴν ταγῆναι, καὶ οὕτως ἀκολουθεῖν.

62 Τὰ δὲ βάνδα, ἤγουν τὰ σημεῖα αὐτῶν χρὴ καθ' ἑκάστην τοῦρμαν τὰ μὲν τῶν ταγμάτων μικρότερα εἶναι καὶ ἐλαφρά. τὰ δὲ τῶν μοιραρχῶν, ἤτοι τῶν δρουγγαρίων, μεγαλώτερα ϗ ἐξηλλαγμένα. ὁμοίως δὲ καὶ τὰ τῶν τουρμαρχῶν ἐξηλλαγμένα πρὸς τὰ τῶν ὑπ' αὐτοὺς ταττομένων δρουγγαρίων. τὸ δὲ ὑπὸ στρατηγοῦ βάνδον διαφορὰν ἔχειν παρὰ τὰ τῶν τουρμαρχῶν βάνδα. ὥσπερ οὖν καὶ τὸ τῆς σῆς ἐνδοξότητος ἐνηλλαγμένον ὀφείλει εἶναι ϗ διαφανὲς παρὰ τὰ ἄλλα πάντα, ϗ πᾶσιν εὔγνωστον, ἐφ' ᾧ ἐν δευτέρᾳ τύχῃ πρὸς αὐτὸ βλέποντας εὐκόλως, ὡς εἴρηται, συνάγεσθαι, καὶ ἑαυτοὺς ἀνακαλεῖσθαι τούς τε ἄρχοντας ϗ τοὺς στρατιώτας.

63 Πάντων δὲ τῶν βάνδων ἰσομετώπων ἐν τάξει ἱσταμένων δέον ἐκ τῶν περὶ αὐτὰ ταττομένων στρατιωτῶν τοὺς γενναιοτέρους καὶ πεντεκαίδεκα ἢ ϗ εἴκοσι ἄνδρας ἀφορίσαι ἐπὶ τῇ ἑκάστου αὐτῶν φυλακῇ ϗ διεκδικήσει.

64 Τοὺς δὲ ἄρχοντας τοὺς μείζονας ἀσφαλῶς δεῖ τάττεσθαι εἰς τὸ μὴ προπετευομένους ἐν ταῖς μάχαις διαπίπτειν, ϗ ἐντεῦθεν τοῖς ὀλιγωρίαν στρατιώταις ἐγγίγνεσθαι ἐκ μὲν γὰρ τῶν μικροτέρων ἀρχόντων εἰ συμβῇ παραπεσεῖν τινα οὐδενὶ εὐκόλως γινώσκεται, ἀλλ' ἢ τοῖς τοῦ ἰδίου τάγματος μόνοις. εἰ δέ τις τῶν ἐμφανῶν διαπέσῃ, ἢ τοῖς πᾶσιν, ἢ τοῖς πολλοῖς δηλούμενος ὁ θάνατος αὐτοῦ ὀλιγωρίαν τῷ ὅλῳ στρατῷ εἰσάγῃ.

65 Δίο πρέπον ἐστὶν, ὦ στρατηγὲ, τὸν ὑποστρατηγὸν ϗ τοὺς τουρμάρχας μέχρι μὲν ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου σαγιττοβόλου τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως ἰσομετώπους τάσσεσθαι μετὰ τῶν βάνδων, ϗ ἐπιβλέπειν ϗ ἁρμόζειν τὴν τάξιν. ὅταν δὲ μέλλῃ συμβολὴ γίνεσθαι, ἐκ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀνθρώπων τοὺς γενναιοτέρους εἰς τὸ πλάγιον αὐτῶν παρατάσσεσθαι, ϗ προέρχεσθαι εἰς ὄψιν αὐτῶν, καὶ σκέπειν, καὶ ἐκείνους μᾶλλον χεῖρας μιγνύναι.

66 Τὴν δὲ σὴν ἐνδοξότητα κελεύομεν. μέχρι μὲν ὁ καιρὸς τῆς συμβολῆς γένηται, τάσσειν, ϗ ἐπιβλέπειν, ϗ ἁρμόζεσθαι τῇ τῶν ἐχθρῶν κινήσει. τότε δὲ ἐν τῷ ἰδικῷ σου ἔρχεσθαι τάγματι, ὅπερ οὐ πρὸς μάχην ἀλλὰ πρὸς σκοπόν τινα ϗ κανόνα τῆς πρώτης ϗ δευτέρας τάξεως τέτακται. τοῦτ' ἐστὶν ἐν τῷ μέσῳ χωρίῳ τῆς δευτέρας τάξεως.

67 Πολλὰ δὲ βουκίνα λαλεῖν ἢ κινεῖν ἐν καιρῷ μάχης ὡς ἐπιβλαβὲς ὂν οὐ συμβουλεύομεν. ἵνα μὴ ἐκ τούτου θόρυβός τις ϗ σύγχυσις γένηται, ϗ γὰρ διὰ τοῦτο οὐδὲ τὰ παραγγελλόμενα καλῶς ἐξακούεσθαι δύνανται. ἀλλ' εἰ μὲν ὁ τόπος ὁμαλὸς εὑρεθῇ, ἀρκεῖ τὸ βούκινον τοῦ μέσου μέρους ἑκατέρᾳ παρατάξει. εἰ δὲ ἀνώμαλός ἐστιν, ἢ ἄνεμος, ὡς πολλάκις, ταραχώδης κινεῖται, ἢ ἦχος

ἦχ☉ ὕδατ☉ παρεμποδίζῃ τῇ φωνῇ τῦ καθαρῶς διακούεσθαι, ὐκ ἄτοπον τότε καὶ ἐν τοῖς λοιποῖς μέρεσιν ἓν βύκινον ἐν ἑκάςῳ μέρει λαλεῖν, ὥςε τρία λαλεῖν βύκινα ἐν ὅλῃ τῇ παρατάξει. ὅσον γὰρ ἡ ἡσυχία φυλάτ]εται τοσοῦτον ϗ οἱ νεώτεροι ἀτάραχοι ϗ τὰ ἄλογα ἄπ]υρτα γίνεται, καὶ ἡ τάξις φοβεροτέρα τοῖς ἐχθροῖς φαίνεται, καὶ τὰ μανδάτα εὐκόλως γινώσκονται.

68 Διὸ οὐδὲ τὴν οἵαν οὖν φωνὴν ἀκαίρως δεῖ ἀκούεσθαι μετὰ τὸ κινεῖσθαι τὴν παράταξιν ἐπὶ πόλεμον. ἀλλὰ ἅμα τῦ ἐξελθεῖν ἀπὸ τῦ φοσσάτυ ἤγυν τῦ ἀπλίκτυ τὸν ςρατὸν ἐπὶ τ̀ μάχην παντοίαν ἡσυχίαν ἄγειν ϗ μηδὲν ἀκαίρως φθέγγεσθαι. τῦτο γὰρ ὐ μόνον τὸν ςρατὸν ἀτάραχον φυλάτ]ει, ἀλλὰ ϗ τὰ τῶν ἀρχόντων βάνδα μετὰ προσοχῆς ἀποσκοπεῖσθαι ποιεῖ.

69 Τὸ ϑ μέτρον ϗ τὴν ποιότητα τῆς συμβολῆς αὐτὸ τὸ πρᾶγμα δοκιμάζει ϗ ἡ σφίγξις ἡ πρέπυσα, καὶ ἡ τ̀ ἐχθρῶν παρυσία. ϗ κινοῦντα μὲν πρὸς τ̀ συμπλοκὴν τὴν συνήθη νικητήριον τῦ ςαυρῦ φωνὴν ἀνακράζειν δεῖ.

70 Ὅταν ϑ εἰς χεῖρας ἔλθῃ ὁ ςρατὸς, τότε ἀλαλάζειν, ἢ ὀρύεσθαι, ϗ μάλιςα τὺς ὄπισθεν τασσομένυς πρὸς κατάπληξιν τ̀ ἐχθρῶν καὶ ἀνάςασιν τ̀ ἰδίων ὐκ ἄτοπόν ἐςιν.

71 Ἁρμόδιον ϑ ἡμῖν καταφαίνεται ἐν τῷ τῆς συμπλοκῆς καιρῷ ϗ τὸ τῶν λεγομένων καντατόρων ἔργον. οὗτοι δέ εἰσιν οἱ τὸν ςρατὸν διὰ λόγων παροτρύνοντες, ϗ συμβυλεύοντες, ϗ κατεπάδοντες, ϗ παρακαλῦντες πρὸς τὺς ἀγῶνας, καὶ ἵνα εἰ δυνατόν. ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν ςρατιωτῶν ἢ τῶν ἀρχόντων τὸ τοιῦτον ἔργον ποιοῦνται. ἐπιλέγωνται ϑ τοιύτυς λογίυς ἄνδρας οἱ ἄρχοντες ϗ δυνατὺς διὰ λόγων ὁμιλεῖν τῷ ςρατῷ. ἡ γὰρ κοινωνία τῦ καμάτυ ϗ τῶν πόνων εὐπειθεςέρυς ποιεῖ τὺς ἀκύοντας τοῖς παρακολυθῦσι συςρατιώταις.

72 Λέγειν ϑ τοὺς καντάτορας πρὸς τὸν ςρατὸν προτρεπτικά τινα πρὸς τὸν πόλεμον τοιαῦτα. πρῶτον μὲν ἀναμιμνήσκοντας τῶν μισθῶν τῆς εἰς Θεὸν πίςεως, ϗ τὰς ἐκ βασιλέως εὐεργεσίας, ϗ τινῶν ἐπιτυχιῶν προγεγενημένων. ϗ ὅτι ὁ ἀγὼν ὑπὲρ Θεῦ ἐςι, καὶ τῆς εἰς αὐτὸν ἀγάπης, ϗ ὑπὲρ ὅλυ τῦ ἔθνυς. πλέον ϑ ὑπὲρ ἀδελφῶν τῶν ὁμοπίςων, εἰ τύχοι, ϗ ὑπὲρ γυναικῶν, ϗ τέκνων, ϗ πατρίδ☉. ϗ ὅτι αἰωνία μένει μνήμη τῶν ἀριςευόντων κατὰ πολέμυς ὑπὲρ τῆς τῶν ἀδελφῶν ἐλευθερίας· ϗ ὅτι κατὰ τῶν τῦ Θεῦ ἐχθρῶν ὁ τοσῦτου ἀγών. ϗ ὅτι ἡμᾶς μὲν τὸν Θεὸν ἔχομεν φίλον τὸν ἔχοντα ἐξυσίαν τῆς ῥοπῆς τῦ πολέμυ, ἐκεῖνοι ϑ ἐναντίον αὐτὸν ἔχυσι διὰ τῆς εἰς αὐτὸν ἀπιςίας. ϗ εἴ τι ἕτερον τύτοις ὅμοιον ἐπινοοῦντας ποιεῖσθαι τὴν προτρεπτικὴν νυθεσίαν. πολλὰ γὰρ ἰσχύει τοιοῦτ☉ λόγ☉ εὐκαίρως γινόμεν☉ διεγεῖραι ψυχὰς μᾶλλον ἢ χρημάτων πλῆθ☉.

73 Ἔτι δέ σοι ϗ τῦτο ὐ παραλείψω, ἐπειδὴ γὰρ δυνατόν ἐςι καταςοχάσασθαι τὺς ἐναντίους τῆς ποσότητ☉ τῦ ἡμετέρυ ςρατῦ ὡς ἐπὶ πολὺ διὰ τῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων, ἀναγκαῖον εἶναι λογιζόμεθα δύο ὅμοια βάνδα καθ᾽ ἕκαςον τάγμα, ἓν μὲν τὸ αὐθεντικὸν τὸ ὀφεῖλον ἐπ᾽ ὀνόματι εἶναι τῦ κόμητ☉, ἕτερον ϑ τὸ τοῦ κεντάρχυ, ϗ ἀμφότερα τὰ βάνδα βαςάζεσθαι μέχρι τῆς ἡμέρας τῦ πολέμυ. κατὰ αὐτὴν ϑ τὴν ἡμέραν

cem clare exaudiri impediat, haud abs re fuerit in reliquis turmis unam buccinam in unaquaque turma personare, ut in acie universa tres solum buccinae sonent, quanto enim magis silentium servatur, tanto magis adolescentiores firmiori animo sunt, & iumenta magis intrepida, aciesque ipsa hostibus terribilior esse videtur, imperataque celerius fiunt.

68 Itaque ubi exercitus ad bellum procedit, nullam oportet vocem, aut sonum a quoquam temere emitti, sed simul, ut e castris ad praelium vadit acies, tacita iter faciat, nihilque temere loquatur: hoc enim non modo exercitum animosiorem facit, sed & praefectorum cohortes attentius animadverti facit.

69 Modum, & formam confligendi res ipsa, & commoda densatio, & inimicorum praesentia, efficient. Quum vero iam ad conflictationem movet exercitus, consueta Christianis vox usurpanda est, *νικητήριον τῦ ςαυρῦ*, Crucis victoria.

70 Manibus iam consertis clamores quam maximos, altissimosque, edere non inutile fuerit, atque eos in primis, qui a tergo aciei instruuntur, tum ad hostes perterrefaciendos, tum ad suos confirmandos.

71 Cantatorum quoque munus in praelio negligendum non est: ii sunt, qui exercitum universum oratione sua ad praelium incitant, impellunt, consulunt, adhortantur. Si fieri poterit, iidem milites, praefectique, qui ad dimicationem procedunt, ad hoc munus faciendum eligantur. Eligantur, aut eloquentes viri, quique oratione sua vertere in omnes partes militum animos possint. Societas enim operae laborumque, magis obedientes, atque alacres ad exhortationes adprobandas, persequendasque facit.

72 Cantatores autem suasoria quaedam, atque exhortationes tales adhibeant. Primum commemorent mercedem fidei in Deum: deinde regiam beneficentiam: beneficia ante collata: causam susceptam pro Deo, & eius dilectione, ac pro universa natione, atque adeo pro fratribus omnibus fidelibus, & si usus ferat, pro uxore, liberis, patria: sempiternam esse memoriam eorum, qui strenue se in bello pro fratrum libertate gerunt: contra Christi hostes hoc bellum susceptum esse: nos Deum habere propitium, in cuius manu omne belli momentum ponitur: illos propter incredulitatem contrario in statu esse, & si quid tale excogitatum sit, quod illorum mentes ad bellum inflammare possit. Eiusmodi enim oratio commode habita, animos hominum magis impellit, quam magnus pecuniae numerus.

73 Hoc autem praetereundum non est, quoniam hostes facile pro numero insignium, integram multitudinem exercitus cognoscere possunt, necessarium esse arbitramur duo similia in unaquaque cohorte esse insignia, unum quidem Comitis nomine, alterum centurionis: & utraque insignia usque ad diem belli gestentur. Die autem ipso belli, authentica banda sola eleventur, ut ne multis insignibus elevatis omnia

omnia misceantur, minusque cognita sint suis ipsorum militibus: hac enim ratione fiet, ut permagnus exercitus pro numero insignium videatur, & ipso die belli authentica, atque omnibus cognita proferantur.

74 Ante belli diem, & aliquot praeterea ante diebus, exhortationes quaedam fiant ad exercitationes, reliquosque motus bellicos alacriter suscipiendos: unusquisque enim turmarcha suos advocabit, & apud eos verba ad hunc aut consimilem modum facit: NON temere haec exercitationum genera a maioribus nostris, atque etiam ab Imperatoribus tum recentioribus, tum antiquioribus instituta sunt. Neque sine caussa hae artificiosae acierum instructiones, tum orbiculatae, reliquique motus bellici adinventi sunt. Si enim agrestes ferae, ut lepores, damae, ac reliquae contemtae bestiae, quum eas venando consequimur, non omnino longius in directum aufugiunt, sed in contentionem, & impetum venatorum intuentes, sic se accommodant, ut evadere possint: quanto magis homines intelligentia praeditos, & de magnis rebus contendentes, attente, & industrie tum persequendis hostibus, tum declinandis, in praelio operam navare oportet, neque quasi aqua in hanc aut illam partem iactari, atque effundi, si vel magna aliqua incursio ab illis fiat, vel aliquis a nobis in illos impetus existat, immodice alterutram in partem ferri, sed omnia substinere, ut victoriam tamdem adipiscantur.

75 Neque enim ad parvum spacium insequi hostes, & tum dimittere, victoria putanda est: neque rursus paululum retrocedere, rursusque in eos converti, offensio belli indicanda est, sed ex belli exitu omnia aestimanda, atque ad eum conferenda sunt. Haec, atque iis similia turmis suis turmarchae narrent, singulique praeterea militibus suis praecipiant.

76 Tu autem Imperator, post singulorum turmarcharum, reliquorumque praefectorum privatas militum suorum exercitationes, atque adhortationes, semel atque ad summum iterum universam aciem instrues, similiterque factis, ac dictis paratos reddes, atque ad omnem bellicum usum habiles.

77 Praecipies etiam primae, sive propugnatricis aciei praefectis, ut mediae suae turmae obtemperent, ubi princeps, sive propraetor, qui nunc suae ditionis *μεράρχης*, sive turmarcha dicitur, constitutus est, & aequa fronte cum illo incedant, eodemque tempore praelium committant.

78 Hac acie instructa, si vertantur hostes in fugam, cursores statim ad insequendos eos, usquedum ad fossatum illorum pervenerint, omnibus viribus contendant; defensores, aut in acie instructi sequantur, & non consistant, ne si hostes convertantur iterum, & illorum impetum cursores sustinere nequeant, prope ad defensores confugiendo rursum seipsos colligant.

79 Sin inter confligendum una aliqua turma, aut omnes etiam in fugam vertantur, ad secundam aciem ad unius, atque alterius sagittae iactum se recipiant, rursumque se ad inva-

ραν τῆς συμβολῆς τὰ αὐθεντικὰ καὶ μόνα βάνδα ὑψοῦσθαι, ὥστε μὴ πολλῶν βάνδων ὑψουμένων φύρειν ἅπαντα, ἢ καὶ ἀνεπίγνωστα γίνεσθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν στρατιώταις. ἐντεῦθεν γὰρ δυνατόν ἐστι καὶ πολὺν τὸν στρατὸν φαίνεσθαι ἐκ τοῦ ἀριθμοῦ αὐτῶν, καὶ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου τὰ αὐθεντικὰ ὡς εὐεπίγνωστα φαίνεσθαι.

74 Πρὸ δέ τινῶν ἡμερῶν τοῦ καιροῦ τῆς συμβολῆς ὅτε μάλιστα καὶ προγυμνασίαν δεῖ γίνεσθαι τῶν τε παραγγελμάτων καὶ τῶν μερικῶν κινήσεων, δεῖ τοὺς ἑκάστης τούρμας ἄρχοντας μετακαλέσασθαι καὶ διαλαλῆσαι πρὸς τοὺς τοῦ ἰδίου μέρους τὰ ἁρμόδια, οἷον· ὅτι οὐ μάτην αἱ γυμνασίαι τῶν στρατιωτῶν παρά τε τῶν παλαιῶν καὶ τῶν νέων στρατηγῶν ἐξετέθησαν, καὶ αἱ κατὰ τέχνην παρατάξεις καὶ αἱ ἐπ' εὐθείας καὶ κατὰ κύκλους καὶ τὰ ἄλλα σχήματα κινήσεις. εἰ γὰρ ἄγρια ζῶα διωκόμενα, οἷον ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ, ἢ ἄλλό τι τῶν εὐτελῶν ζώων ἐν τοῖς κυνηγίοις οὐ πάντως ἔξωθεν ἔξω καὶ ἐπ' εὐθείας τὴν φυγὴν ποιοῦνται, ἀλλ' ἀποβλέποντα πρὸς τὸν τόνον καὶ τὸν ὁρμὴν τῶν ἐπιτεθεμένων αὐτοῖς, οὕτως καὶ τὰς ὑποχωρήσεις ποιοῦνται. πόσῳ δεῖ μᾶλλον τοὺς ἀνθρώπους ἐν συνήσει ὄντας, καὶ ὑπὲρ μεγάλων πραγμάτων ἀγωνιζομένους προσεχόντως καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ὑποκωρήσεις ποιεῖσθαι ἐν ταῖς μάχαις. καὶ μὴ ὥσπερ ἐπὶ ὕδατος ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ἢ ἐπὶ τὰ ὀπίσω ἐκχέεσθαι, μικρᾶς, ὡς εἰκός τινος ὠθήσεως ἢ τοῖς ἐχθροῖς γενομένης, ἢ παρ' αὐτῶν ἐπαγομένης καὶ ἀμέτρως οὕτως ἐλαυνομένους κινδυνεύειν, ἀλλὰ πάντα ὑπομένειν, ὥστε ἐξ οἱουδήποτε τρόπου σπουδάζειν νικᾷν τὸν ἐχθρόν.

75 Οὐδὲ γὰρ τὸ πρὸς ὀλίγον διώξαι τὸν ἐναντίον καὶ ἀφϊέναι τελεία νική ἐστιν. οὐδὲ τὸ πρὸς μικρὸν ὑποχωρῆσαι, καὶ πάλιν ἀντιστραφῆναι, αἴτια ἀλλὰ ἀπὸ τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου ἑκάτερα δείκνυται, καὶ πρὸς αὐτὸ δεῖ ἀγωνίζεσθαι. ταῦτα καὶ τούτοις ὅμοια τῷ στρατῷ διαλαλεῖν χρεωστοῦσιν οἱ ἑκάστου μέρους τουρμάρχαι καὶ ἰδίως τοῖς ἰδίοις στρατιώταις.

76 Σὺ δὲ μετὰ τὴν ἰδιάζουσαν τῶν τουρμαρχῶν καὶ γυμνασίαν καὶ διαλαλιὰν, ὦ στρατηγὲ, τάξεις εἰς τὸ ἅπαξ ἢ καὶ τὸ πολὺ δεύτερον τὴν ὅλην παράταξιν. καὶ ὁμοίως καταστήσεις αὐτοὺς καὶ διὰ λόγων καὶ δι' ἔργων ἑτοίμους εἶναι καὶ ἐμπείρους πάντοτε πρὸς τοὺς πολεμικοὺς ἀγῶνας.

77 Παραγγείλῃς δὲ τοῖς τῆς πρώτης ἤτοι τῆς προμάχου τάξεως ἄρχουσιν, ὥστε τῷ μέσῳ πείθεσθαι μέρει, ἔνθα τὸν ὑποστρατηγόν σου συμβαίνει τάσσεσθαι, ἤτοι τὸν λεγόμενον νῦν τοῦ θέματος μεράρχην, καὶ ἰσοῦσθαι αὐτῷ, καὶ ἅμα τὴν συμβολὴν ποιεῖσθαι.

78 Καὶ ταύτης γενομένης ἐὰν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ. τοὺς μὲν κούρσορας σὺν ἐλασίᾳ ὁρμᾶν κατὰ αὐτῶν εἰς ἐπιδίωξιν ἕως αὐτοῦ τοῦ φοσσάτου αὐτῶν. τοὺς δὲ διφένσορας ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει, καὶ μὴ ἀπομένειν. ἵνα τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκὸς, ἀντιστρεφομένων, ἐὰν μὴ δυνηθῶσιν βαστάσαι οἱ κούρσορες ἐκ τοῦ πλησίον εἰς τοὺς διφένσορας καταφεύγοντες πάλιν ἑαυτοὺς ἀνακαλέσονται.

79 Ἐὰν μέντοι ἐν αὐτῇ τῇ συμβολῇ συμβῇ ἢ ἐν μέρος ἢ τὰ ὅλα τραπῆναι, ὑποχωρεῖν τοὺς κούρσορας ὡς ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἐπὶ ἓν ἢ δεύτερον σαγιττόβολον, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι

κατὰ

κατὰ τῶν ἐχθρῶν 1, τῶν συνήθων καὶ ἁρμοδίων φωνῶν ἤτοι παραγγελμάτων λεγομένων.

80 Καὶ εἰ μὲν δυνηθῶσιν εἰς φυγὴν τρέψαι, τοὺς ἐχθροὺς διώκειν κατὰ αὐτῶν, ἐπέτοι γε ὑποχωρεῖν, καὶ πάλιν ἀντιστρέφεσθαι. εἰ δὲ ἅπαξ ἢ δεύτερον ἐγχειροῦντες μὴ ἰσχύσωσιν ἀντωθῆσαι τοὺς ἐχθροὺς, τό τε τῆς δευτέρας τάξεως ἐπιφθανούσης καταφεύγειν πρὸς αὐτὴν, καὶ διὰ τῶν εὐκαίρων αὐτῆς χωρίων παρέρχεσθαι. καὶ ἐν τῷ μεταξὺ διαστήματι κατὰ οὐρὰν τῆς δευτέρας καὶ τρίτης ἐξελισσομένης ἅμα τῇ δευτέρᾳ τάξει δρουγγιστὶ ἤγουν ὁμοῦ ἐσφιγμένως τοῖς ἐχθροῖς ἐπέρχεσθαι. καὶ ἐὰν τραπῶσιν, ἐπακολουθεῖν αὐτοῖς ὀξέως.

81 Παραγγέλλης δὲ καὶ τοῖς πλαγιοφύλαξιν, ὥστε ἐὰν μὲν μακρότερον εὑρεθῇ τὸ ἀντισκέρας σπουδάζειν ἐπὶ κέρας, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ σκουτάριν κλίνοντας συνεκτείνεσθαι αὐτῷ, ἵνα μὴ ὑπ' αὐτοῦ κατακύκλωσις τῷ μέρει γένηται. εἰ δὲ κοντότερον εὑρέθη τὸ ἀντὶς κέρας, σπουδάζειν μηνοειδῶς ἤγουν κατὰ ἡμικύκλιον ἐπικλίνεσθαι καὶ ἐμπεριλαμβάνειν αὐτὸ ἔσωθεν πρὶν ἢ τὸ μέρος φθάσῃ συμβαλεῖν, τοῦτ' ἔστιν ὅταν μέλλῃ ἡ φωνὴ τῆς συμβολῆς γίνεσθαι τῆς μάχης. εἴδε ἴσον ἐστὶν τὸ ἄντις μένειν ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει ὡς διφένσορας, καὶ συμβάλλειν μετὰ τοῦ μέρους.

82 Παραγγέλλης δὲ καὶ τοῖς ὑπερκεραστaῖς ὅτι μέχρις οὗ γένονται οἱ ἐχθροὶ ὡς ἀπὸ δύο σαγιττοβόλων ἢ τριῶν τῆς παρατάξεως λεληθότως χρὴ παρακολουθεῖν τῷ δεξιῷ κέρατι. τοῦ μὲν ἑνὸς τάγματος ἐπιμέτωπον ἤγουν ἔμπροσθεν ἔχοντος τοὺς δεκάρχας ἢ πεντάρχας ἀρκοῦσι γὰρ ἀπὸ πέντε μόνον τὸ βάθος ἐὰν εἰσὶ χρήσιμοι. τοῦ δὲ ἑτέρου τάγματος δρουγγιστὶ ἤγουν πυκνοὺς καὶ ὁμοῦ ὄπισθεν αὐτοῦ ἀκολουθοῦντας.

83 Τὰ δὲ βάνδα, ἤγουν τὰς κεφαλὰς, αὐτῶν μὴ ὀρθὰς κρατεῖν, ἀλλὰ ἐπικεκλιμένα, ἕως καιρὸς γένηται χρείας τοῦ φαίνεσθαι αὐτὰ, εἰς τὸ μὴ προφαινόμενα τοῖς ἐχθροῖς ἐπιγινώσκεσθαι, καὶ μᾶλλον ἐπιβουλεύεσθαι ὑπ' αὐτῶν τοὺς κρατοῦντας αὐτά.

84 Καὶ ἂν μακρότερον τὸ ἀντισκέρας εὑρεθῇ πρότερον ἐπὶ κέρας κλίνεσθαι, τοῦτ' ἔστιν ἐπὶ κοντάριν, καὶ ὀλίγον τοῦ δεξιοῦ μέρους ἐν τῷ περιπατεῖν ἐμβραδύνοντος παρεκτεῖναι μέχρι καὶ ἥμισυ σαγιττοβόλου διὰ τὸ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις κέρας. εἶθ' οὕτως ἐκνεύοντας κατὰ αὐτοὺς καὶ κυκλοῦντας παραγγέλλειν τὸ ἔξελθε. καὶ εὐθέως ἐπιτέμψαι κατὰ τοῦ νώτου αὐτῶν τὸν λανθάνοντα δροῦγγον ἄφνω κατὰ ἐλασίας ὀξείας.

85 Τρεπομένων δὲ τῶν ἐχθρῶν μὴ ἐπιδιώκειν τοὺς φεύγοντας, ἀλλὰ εὐθέως κατὰ τοῦ νώτου ἱσταμένους ἔρχεσθαι, ἅμα τῷ ἑτέρῳ τάγματι. εἰ δὲ κοντότερόν ἐστιν εὐθέως ἐξέρχεσθαι, καὶ μηνοειδῶς ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτοῦ. εἰ δέ ἴσον ἐστὶν ὀλίγον παρεκτείνειν καὶ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις. εἶτα οὕτως, ὡς εἴρηται, ὁρμᾷν κατὰ αὐτοῦ.

86 Ἐὰν μὲν οὖν ὅταν παρεκτείνονται οἱ ὑπερκερασταὶ βουληθῶσιν καὶ ὁ ἄντις ὁμοίως παρεκτείνεσθαι δεῖ ὁμοίως καὶ εὐθέως κατὰ αὐτῶν ὁρμᾷν ἐν

vadendos hoſtes confirment, conſuetis, & idoneis in principio pugnae vocibus, & caeremoniis adhibitis.

80 Si hoſtes poterunt in fugam verti, inſequendi primo ſunt, deinde recedendum iterum ab eis, & ad eos ſtatim vertendum eſt. Sin ſemel, atque iterum hoc tentando non proficitur, ſecunda acie cominus iam adventante confugiant ad eam, & ad opportuna quaedam loca intus ſe recipiant, hocque intervallo ſpacii ad extremam aciem iterum ſe evolvente, ſimul cum ſecunda drungiſti, ideſt, confertim, ac denſe invadant, & ſi in fugam verſi fuerint, omni alacritate eos inſequantur.

81 Lateranis etiam praecipies, ut ſi longius inveniatur cornu hoſtium eſſe, conentur ad cornu, ideſt, ad ſcutum, ſive laevam inclinantes, ad eamdem quoque longitudinem produci, ut ne ab hoſtibus turmae noſtrae includantur. Sin conciſius fuerit adverſum cornu, lunare eos oportet, & ad ſemicirculi formam adducere, & intra complexum ſuum hoſtes coercere, priusquam turma confligere cum hoſte incipiat, hoc eſt, priuſquam conſuetae voces ante manus conſerendas uſurpentur. Sin aequale fuerit hoſtium cornu, in ſua ipſorum acie quaſi defenſores ſtent, & turmam ſuam adiuvent.

82 Praecipies etiam corniſtitibus, quando prope te fuerint hoſtes, ut duobus, aut tribus ſagittae iactibus, clam dextrum cornu conſequantur, una cohorte in anteriore parte ad frontem conſtituta cum decanis, quintaniſve ſuis, qui ad quinque virorum ſolum altitudinem erunt, ſi ſtrenui fuerint, reliqua cohorte univerſa drungiſti, ideſt, denſe, & confertim illud ſequente.

83 Banda, ideſt, capita illorum, ſive inſignia ne ſurſum erecta teneant, ſed inclinata, dum uſus poſcat ea in lucem educi, ne ſi erecta in conſpectu hoſtium eſſent, qui ea geſtant magis ab hoſtibus inſidiis adpeterentur.

84 Si longius adverſum cornu inveniatur, primo ad cornu, ideſt, haſtam, ſive laevam declinandum eſt, paululumque dextrum cornu in procedendo retardet ſe, & ad dimidium ſagittae iactum producat ſe, ut adverſum cornu longitudine ſuperent, atque ita declinantes, illoſque circumvenientes dicant, ἔξελθε, exi, ſtatimque a tergo illorum cohors milliaria, quam drungum vocant, de improviſo, & acri cum incurſione invadat.

85 Profligatis hoſtibus, non ſtatim illos fugientes perſequantur, ſed confeſtim, qui a tergo ſteterint, cum reliquis cohortibus procedant. Quod ſi contractiores hoſtes fuerint, ſtatim exeant, & lunata quaſi forma circumcludant eos; ſin aequales fuerint, paululum producant ſe, & hoſtium longitudinem ſuperent; hocque modo irruptio in illos fiat.

86 Quod ſi cum corniſtites ſuos producunt, hoc idem facere conantur, invadendi ſtatim illi ſunt, dum in hac mutationis perturbatione ſunt;

1 Καὶ τῶν ἐχθρῶν] Scribe, κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

sunt; nam dum illi ad cornu, ideſt, laevam convertuntur, dextras illorum nudas eſſe, & denſationem illorum diſſolutam eſſe, neceſſe eſt.

87 In hoſtibus circumdandis non ſolum corniſtites, ideſt, qui dextri cornu propugnatores ſunt, elaborare, ne vel nimis retardentur, vel nimis cito incipiant, ſed & partis illius, ideſt, turmae praefectum, ſive is turmarcha, ſive alius quiſpiam fuerit. Itaque invadentibus eos corniſtitibus, & hoſtibus iam tumultuari incipientibus, adverſum eos univerſa turma incedat.

88 Curae praefecto eſſe debet, ut ſi fieri poſſit adverſas copias longitudine ſuperet; ſin minus, ſaltem exaequet, ſi enim longior noſtra, quam adverſariorum acies fuerit, corniſtites munus ſuum ſedulo, ac fructuoſe facient.

89 Corniſtites ideo neceſſarii ſunt, quia in nudis locis incurſiones facere opportunius poſſunt.

90 Secundae ſimiliter aciei praecipies, ut medium locum, in quo dignitas tua conſtituta erit, diligenter obſemet, & ſedulo advertat, ut conflictationis tempore duos, aut tres ſagittae iactus a prima acie abſint, ut ſi in fugam coniiciantur hoſtes, quaſi propugnatrix, atque ſubſidiaria non conſiſtat, ſed aciem ſequantur.

91 Quod ſi quae cohortes primae aciei profligatae fuerint, hanc adflictam partem, & perfugium quaerentem excipiat, ac etiam cum prima acie ordinate, ac diſpoſite incedat, neque aciem inſtructam ante belli exitum, & priuſquam ſe in caſtra ſua receperint, diſſolvat, ſed ſic ad conſervationem primae aciei ordinate ſequatur, non autem ad perſequendos hoſtes confuſe ruat.

92 Si anceps praelium primae aciei fuerit, & perſequutiones, fugaeque fuerint, permanendum eſt, & exitus rei contemplandus, voceſque, ac clamores graves iterum, ac tertio profundendi ſunt, tum ad noſtros exſuſcitandos, tum ad hoſtes exanimandos. Neque ſtatim coneris manus conſerere, aut ad primam aciem accedere, ne aliqua confuſio, ac fuga quaedam indigna hanc conflictationem ſequatur.

93 Sin, quod ſaepe accidere ſolet, ſecunda acies uſque ad tergiſtites, ſeu tertiam aciem in fugam vertatur, haec tertia adventans conetur recuperare eam.

94 Sin inſidiis ullis factis a tergo aliqua incurſio, atque impetus hoſtium fiat, ſi pauci hi fuerint, qui adoriuntur eos, tertiaque acies adverſum eos ſatis eſt, haec tertia tum emittatur; ſin ea ſatis non fuerit, converſis tum ad caudam, ideſt, ultimam aciem, cohortes cum praefectis ita ſe praeparent quaſi *ἀμφίστομος*, ideſt, anceps acies eſſet; ſic acies cum illis confligat, profligatiſque hoſtibus tergiſtites, ſive una, ſive plures cohortes fuerint, quaſi curſores in illos immittantur.

95 Si magnus numerus eorum eſſe videatur, qui incurſionem fecerint, tum praecipies iis verbis, *μετάλλαξον*, ideſt, conmuta; qua voce deca-

ἐν ὅσῳ ἀκατάστατο εὑρίσκονται ἀνάγκη γὰρ στρεφομένων αὐτῶν ἐπὶ κέρας καὶ τὰ δεξιὰ αὐτῶν γυμνὰ ἔχειν, καὶ τὴν σφίγξιν διαλελυμένην.

87 Ταύτας δὲ τὰς κυκλώσεις μὴ μόνον δέον τοὺς ὑπερκεραστὰς κανονίζειν, ἤγουν τοὺς τοῦ δεξιοῦ μέρους προμάχους εἰς τὸ μὴ πολὺ ἐμβραδύνειν μηδὲ πάλιν πρὸ πολλοῦ ποιεῖν. ἀλλὰ καὶ τὸν τοῦ μέρους ἄρχοντα, εἴτε τουρμάρχης ἐστὶν, εἴτε ἕτερός τις, ὥστε ἐγχειρούντων τῶν ὑπερκεραστῶν καὶ ἀρχομένων τῶν ἄντις θορυβεῖσθαι. τότε καὶ αὐτοῖς τὸ ὅλον μέρος ἐπάγειν.

88 Λόγος δὲ τῷ ἄρχοντι γίνεσθαι ὀφείλει, ἵνα εἰ μέν ἐστι δυνατὸν αὐτῷ ὑπερβάλλειν τὸ ἄντις μέρος, ἐπεὶ τοί γε, κἂν ἰσοῦσθαι αὐτῷ, ἐὰν καὶ μακροτέρα εὑρεθῇ τῶν ἐναντίων ἡ παράταξις. ὥστε ἐντεῦθεν ἁρμοδίως δύνασθαι τοὺς ὑπερκεραστὰς τὸ ἔργον αὐτῶν ποιεῖν.

89 Γινώσκε δὲ ὅτι οἱ ὑπερκερασταὶ διὰ τοῦτό εἰσιν ἀναγκαῖοι, καθ' ὃ καὶ ἐν γυμνοῖς τόποις τὰς ἐπιδρομὰς ποιεῖν ἀσφαλεστέρως δύνανται.

90 Ὁμοίως δὲ καὶ τῇ δευτέρᾳ τάξει παραγγέλλης ὥστε τὸν μέσον τόπον ἐν ᾧ συμβαίνει τάσσεσθαι τὴν σὴν ἐνδοξότητα πείθεσθαι σοι καὶ κανονίζειν ἤγουν· στοχάζεσθαι, ὥστε ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἀπὸ τριῶν ἢ τεσσάρων σαγιττοβόλων τῆς πρώτης παρατάξεως εὑρεθῆναι αὐτήν. ἵνα ἐὰν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, ὡς διφένσωρ αὐτὴ ἤγουν ἐκδικητὴς καὶ βοηθὸς ἐν τάξει ἐπακολουθῇ καὶ μὴ ἀπομένῃ.

91 Εἰ δὲ τραπῇ τι τῶν τῆς πρώτης τάξεως ταγμάτων, ὑποδέχεσθαι τὸ βαρούμενον καὶ ἐρχόμενον μέρος, εἰς καταφυγὴν, καὶ ἅμα τοῖς τῆς πρώτης τάξεως ἐπέρχεσθαι συντεταγμένως, καὶ μὴ διαλύεσθαι μέχρι τελείας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, καὶ τῆς ἐπὶ τὸ φοσσάτον ὑποστροφῆς, ἀλλὰ ἀφιέναι οὕτως συντεταγμένως φυλάττεσθαι, καὶ μὴ ἐπιδιώκειν ἀτάκτως τοὺς ἐχθρούς.

92 Ἐὰν δὲ ἀμφίβολος ἡ μάχη τῆς πρώτης τάξεως φαίνηται, καὶ διώξεις καὶ ἀντιδιώξεις γίνονται, χρὴ ἀναμένειν καὶ θεωρεῖν τὴν τοῦ πράγματος ἔκβασιν, καὶ ἐπιβάλλειν δεύτερον ἢ τρίτον φωνὰς βρυγμώδεις πρός τε διανάστασιν τῶν μαχομένων καὶ κατάπληξιν τῶν ἐχθρῶν. μὴ σπουδάζειν δὲ προχείρως συμμίγνυσθαι ἢ ἐγγίζειν πολὺ τῇ πρώτῃ παρατάξει, ἵνα μήτις φύρσις καὶ ἀλλόκοτος τροπὴ ἐν τῇ συμβολῇ τῆς μάχης παρακολουθήσῃ.

93 Εἰ δὲ, ὡς πολλάκις συμβαίνει, καὶ ἡ δευτέρα παράταξις τραπῇ μέχρι τῶν νωτοφυλάκων, ἤγουν τῆς τρίτης τάξεως ἐρχομένην σπουδάζειν ἀναλαμβάνεσθαι αὐτήν.

94 Ἐὰν δὲ ἀπὸ ἐνέδρας τινὸς διὸ νώτου ἤγουν ἀπὸ ὄπισθεν ἔφοδος μηνυθῇ καὶ ἐπέλευσις ἐχθρῶν. ἐὰν μὲν ὀλίγοι εἰσὶν οἱ μηνυόμενοι, καὶ ἀρκοῦσιν οἱ τῆς τρίτης τάξεως, τότε αὐτὴν κατὰ ἐκείνων ἐκπέμπειν. εἰ δὲ μὴ ἀρκοῦσιν, τότε καθώς ἐστιν ἡ τάξις ἀντιστρεφομένων τῶν προσώπων ὁμοίως δὲ καὶ τοῦ βάνδου μετὰ τοῦ ἄρχοντος εἰς οὐρὰν ἤγουν ὀπίσω ἐρχομένων ὡς ἀμφιστόμου ἡ τάξις τὴν συμβολὴν ἁρμοδίως ποιεῖται. καὶ τρεπομένων τῶν ἐχθρῶν τότε τοὺς νωτοφύλακας, εἴτε ἓν εἴ τε δύο βάνδα εὑρεθῶσιν, ὡς κούρσορας κατ' αὐτῶν ἐπαφιέναι.

95 Ἐὰν δὲ πολλοί εἰσιν οἱ μηνυόμενοι τὴν ἔφοδον ποιεῖν, τότε παραγγέλλειν τὸ μετάλλαξον. καὶ ἔρχονται οἱ δεκάρχαι ἐπὶ οὐρὰν, ἤγουν στρέφονται ὄπισ-

ὄπισθεν κατὰ τάγμα, ὥστε ἐκεῖνο τὸ μέρος τῆς ὀρᾶς μέτωπον γίνεσθαι.

96 Καὶ ταύτας μὲν τὰς παραγγελίας ποιήσεις πρὸ ὀλίγου καιροῦ τῆς μάχης καὶ τῶν ἀγώνων, ἵνα γινώσκωσιν οἱ στρατιῶται τὰ ἁρμόζοντα. ὁ γὰρ τῶν ἀγώνων καιρὸς τὰ τοιαῦτα διδάσκειν τοὺς μήπω τούτων πεῖραν λαβόντας οὐκ ἐπιτρέπει, εἰ μὴ ἄρα μετ' ὀξύτητος τὰ σύντομα παραγγέλματα μόνα.

97 Πάλιν δὲ ἐὰν πρὸ πολλοῦ χρόνου παραγγέλλῃς, εἰς λήθην γίνεται τὰ λεχθέντα. καὶ διὰ τοῦτο χρή σε πρὸ μικροῦ 1 καιροῦ τοῦ πολέμου τὰς ἀναμνήσεις ποιεῖσθαι. παραγγέλλεις δὲ καὶ καθόλου πᾶσιν, ὥστε μηδένα θαῤῥῆσαι τὴν δευτέραν τάξιν παρελθεῖν, κἂν ὡς εἰκὸς, τροπή τις τῇ πρώτῃ τάξει γένηται, ἵνα μὴ πρὸς τὴν ζωὴν κινδυνεύσῃ, εἴτε παρὰ τῶν ἐχθρῶν, εἴτε καὶ παρὰ τῶν ἰδίων ὡς ἄξιος, εἰ μὴ ἄρα, ὡς εἴρηται, τοσαύτη ἀπαραίτητος ἀνάγκη παρακολουθήσῃ.

98 Ἐπειδὴ δὲ καὶ ἀπὸ ἐνέδρας δέον κατὰ τῆς παρατάξεως τῶν ἐχθρῶν συμβάλλειν, χρὴ τοὺς εἰς τὴν ἐνέδραν ἤγουν ἔγκρυμμα τασσομένους παραγγελθῆναι ὥστε πρὸ πάντων βίγλας προπέμπειν, ἵνα μὴ ἀπάντημα, ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν ἀθρόως ὑπομένωσιν, ἢ ἐνέδραν ἐκ πλαγίου, ἢ καὶ ἀπὸ νώτου, ἤγουν ἀπὸ ὄπισθεν τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως.

99 Πολλάκις γὰρ καὶ οἱ ἐχθροὶ εἰς δύο τάσσονται τάξεις. καὶ ἐὰν μὴ προσεχόντως γίνωνται αἱ κατὰ τῆς πρώτης αὐτῶν παρατάξεως δι' ἐγκρυμμάτων ἐπελεύσεις ἐνεδρεύονται μᾶλλον ἐκ τοῦ ἐναντίου.

100 Ἐὰν οὖν οἱ ἐχθροὶ ὁμοίως εἰς δύο τάξεις τάσσονται, οὐκ ἐστὶ πρέπον τῷ νώτῳ ἤγουν τῷ ὀπισθίῳ μέρει τῆς πρώτης αὐτῶν τάξεως ἐφεδρεύειν. ἀλλὰ τῷ ἄκρῳ αὐτῆς, ἤγουν τῷ κέρατι, εἴτε ἐξ ἑνὸς μέρους ἡ ἔφοδος γίνηται, εἴ τε ἐκ τῶν δύο, ὡς εἴρηται.

101 Τὸν δὲ καιρὸν τῆς κατ' αὐτῶν ἐγχειρήσεως κανονίζειν σε χρὴ καὶ στοχάζεσθαι, ὥστε μή τε προλαμβάνειν πολὺ τῆς ἡμετέρας παρατάξεως, μήτε ὑστερεῖν. ἀλλ' ὅταν ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοβόλων αἱ παρατάξεις ἀλλήλων γένονται, τότε ἐγχειρεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν τοὺς ἐπὶ τὸ ἔγκρυμμα ἤγουν τὴν ἐνέδραν ἀπερχομένους.

102 Ταῦτα δὲ πάντα οὐκ ἐπὶ γυμνασίας ἀλλ' ἐπὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν παραλαμβάνονται.

103 Ταῦτα μὲν οὖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα καὶ παραγγέλλειν καὶ διασκευάζειν κελεύομεν, ἀλλὰ καὶ ἑκάστῳ τουρμάρχῃ προστάξαι ἢ καὶ ἐγγράφως ἀποδοῦναι ἅπερ καί σοι προειρήκαμεν, ἵνα γινώσκῃ καὶ αὐτὸς τοῦ ἰδίου μέρους τὴν κατάστασιν. ὥστε ἕκαστον τουρμάρχην τὸ τρίτον ποσὸν τοῦ ὑπ' αὐτὸν ὅλου στρατοῦ ποιῆσαι κούρσορας, ἤγουν προκλάστας, καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ μέρους τάσσειν αὐτούς. τὸ δὲ δίμοιρον τοῦ στρατοῦ τῷ ἐν μέσῳ τάξαι εἰς διφένσορας ἤγουν ἐκδικοῦντας (a).

104 Καὶ τὰ κοντάρια δὲ αὐτῶν μὴ ἔχειν φλάμουλα ἐν τῷ καιρῷ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς, ἀλλ' ἵνα ἐπαίρωσι καὶ βάλλωσιν αὐτὰ εἰς τὰ θηκάρια

decani ad caudam venient, ideſt, ad poſticam partem transferent ſe cohortes, ut cauda, quae fuit, iam frons fiat.

96 Haec parvo tempore ante bellum, & dimicationem ipſam praecipe, ut quid facto opus ſit milites cognoſcant. Ipſo enim tempore praelii milites harum rerum rudes, atque ignaros, tale aliquid docere haud par eſt, niſi ea ſolum quae laevia ſunt, & breviter efficiuntur.

97 Nam ſi longo tempore ante praelium praecipies, haec oblivioni mandabuntur, ac propterea paululum ante bellum haec commemoranda ſunt. Praecipies autem omnibus, ut nemo audeat ſecundam aciem tranſgredi, quamvis prima acies penitus profligata fuerit, ut ne (niſi ingens, atque inevitabilis aliqua neceſſitas) vel per inimicos, vel per ſuos quaſi dignus de vita periclitetur.

98 Quoniam autem ex inſidiis etiam cum hoſtium acie confligendum eſt, qui in inſidiis, & occultis latebris ſunt, ante omnia exploratores quosdam emittant, ut ne nimis confertim in hoſtium impetum de improviſo incurrant, vel alias ad latus, vel a tergo, ſive poſt univerſam aciem, inſidias ſuſtineant.

99 Saepe inimicorum copiae in duas acies dividuntur, ac niſi diligenter inſtructa prima fuerit acies, inſidiis magis ex adverſo adoriundi ſunt.

100 Si hoſtes in duas ſimiliter acies dividantur, haud ſane par eſt a tergo, ideſt, poſtica parte inſidias ſtruere, ſed ad cornu aliquod, ſive una ex parte incurſio futura ſit, ſive utraque ex parte.

101 Incurſionis tempus coniectare tecum oportet, & animo quaſi dimetiri, ne vel antevertas aciem, vel retarderis, ſed quando duos, aut tres ſagittae iactus acies a ſe mutuo abfuerint, impetus in hoſtes ex inſidiis, & occultis latebris faciendus eſt.

102 Haec, quae diximus, non ad exercitationem, ſed in dimicatione ipſa adſumenda ſunt.

103 Haec a dignitate tua praecipienda, & diſtribuenda ſunt. Vnicuique turmarchae praecipies, aut ſcripto trades, quae ante mandavimus, ut ſuae ipſius partis, ſive turmae conſtitutionem adgnoſcat. Vnuſquiſque turmarcha univerſae partis ſuae trientem in curſores, ſive proclaſtas, conferat, & hinc, atque illinc turmae ſuae eos collocet.

104 Contaria, ideſt, haſtae, conflictationis tempore flamula non habeant, ſed de haſtis detrahant, & in thecas ſuas coniiciant, quando ad

1 Χρήσαι πρὸ μικροῦ) Scribe, χρή σε π. μ.

(a) In Codice Laurentiano hic initium capitis ſumitur, & cuilibet capitis diviſioni, ſeu paragrapho, titulus rubrica praefigitur; ſed quum titulorum pars maxima evanida ſit fugientibus literis, nec oculorum acie adſequi ſit quomodo ſe illi tituli habeant, ſatius viſum eſt cunctos omittere.

do ad unum miliare iam hostes adventaverint. Antea autem omnino in hastis habeant.

105 Banda, idest, insignia comitum minora sint; drungarum, idest tribunorum perfectiora, & diversa. Turmarchae insigne diversum longe a reliquis sit, quemadmodum antea a me explicatum est.

106 Conflictationis tempore post vocem victoriae crucis magnos, atque altos clamores edere oportet, atque eos in primis, qui a tergo sunt, ut qui in fronte sunt magis animentur.

107 Buccinae multae praelii tempore ne sonent, turmarchae enim buccina satis fuerit. Turmarcha in medio turmae suae, idest, in medio defensorum collocetur. Drungarii, idest, tribuni in reliquis utrimque turmis, in medio cohortium cursorum.

108 Aciei instructae tempore exploranda sunt loca per mandatores, ubi conflictatio futura est, idest, medium spacium inter nostram iam aciem instructam, atque hostium, nec ubi fossae, aut putei, aut dolus aliquis ab hostibus molitus sit; quod si tale aliquid inventum fuerit, praestoletur acies nostra dum hostes eum locum transierint, & cum hostibus integro in loco, ac securo pugnent.

109 Bandum, idest, insigne turmarchae longe diversum, distinctumque forma sit a ceterorum praefectorum suorum bandis, ut facile ab omnibus signiferis agnoscatur.

110 Motu autem aliquo peregrino, ac vario etiam bandum hoc distinguatur, vel quod sursum aut deorsum, aut dextrorsum, aut sinistrorsum locetur, aut continue inclinetur, idest, demittatur caput huius insignis, aut crebro directe moveatur, ut omni in confusione, ac perturbatione, a reliquis insignibus facile cognoscatur.

111 Omnium turmarcharum banda unum signum ne habeant, sed diversas notas singulae turmae habeant, ad quae cognoscenda milites ante adsuefaciendi sunt. Non modo enim singula ex eo turmarcharum banda adiuvantur, & partem suam facile confirmant, sed etiam si quando aberraverint, ad suas cohortes facile redeunt.

112 Miles si qua ratione contingat a bando suae cohortis abesse, omnibus modis eo revocandus est, ut acies minime confusa, aut perturbata exercitus salutem, ac praesidium prae seferat.

113 Si in exercitu aliqui populares hostium fuerint, ante diem belli separandi sunt, & ad alia quaedam honesta cum causa amandandi.

114 Ac turmarchis ista praecipies. Vnicuique autem drungario, & comiti etiam mandabis, ut diligenter exquirant ea, quae alicui usui copiis nostris esse possint.

115 Par est autem sive in fossato versetur unumquodque bandum sive cohors, sive alicubi castra ponat, mane cum prima luce, ante alia omnia,

κάρια αὐτῶν ὅταν φθάσωσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ ἑνὸς μιλίου. πρότερον δὲ τοῦ καιροῦ τούτου ἔχειν αὐτὰ πάντως εἰς τὰ κοντάρια.

105 Τὰ δὲ βάνδα τῶν ταγμάτων μικρότερα εἶναι ἤτοι τῶν κομήτων, τῶν δὲ δρουγγαρίων τελειότερα καὶ ἀλλοῖα. ὁμοίως δὲ καὶ τὸ τουρμάρχου ἐνηλλαγμένον πρὸς τὰ ἄλλα γίνεσθαι, ὥς μοι εἴρηται.

106 Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου μετὰ τὴν φωνὴν τῆς τοῦ σταυροῦ νίκης ἀλαλάζειν δεῖ καὶ ὀρυᾶσθαι μάλιστα τοὺς ὄπισθεν καὶ προθυμοποιεῖν καὶ ἀλλήλους καὶ τοὺς ἔμπροσθεν.

107 Καὶ τὸ μὴ λαλεῖν ἐν καιρῷ μάχης πολλὰ βούκινα. ἀρκεῖ γὰρ καὶ τὸ τουρμάρχου μόνον. τὸν δὲ τουρμάρχην μέσον τοῦ μέρους τάσσεσθαι τῆς ὑπ' αὐτῶν τάξεως τοῦτ' ἔστι μέσον τῶν διφενσώρων. τοὺς δὲ δρουγγαρίους εἰς τὰ ἑκατέρωθεν μέρη μέσον τῶν βάνδων τῶν κουρσώρων.

108 Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως προερευνᾷν δέον διὰ μανδατόρων τοὺς τῆς συμβολῆς τόπους, τοῦτ' ἔστι τοὺς μέσον τῆς ἰδίας παρατάξεως καὶ τῆς τῶν ἐχθρῶν μήποτε λάκκοι εἰσὶν, ἢ ὀρύγματα, ἢ τέλματα ἅπερ λέγεται πάλματα, ἢ δόλοι τινὲς, ὡς εἰκὸς, παρὰ τῶν ἐχθρῶν μεμελετώμενοι. καὶ ἐὰν τι τοιοῦτον εὑρεθῇ ἀναμένειν τὴν ἡμετέραν τάξιν ἵνα οἱ ἐχθροὶ αὐτοὺς παρέλθωσιν· καὶ τότε ἡ ἡμετέρα παράταξις ἐν τῷ καθαρῷ κάμπῳ ἀπαντήσῃ.

109 Τὸ δὲ βάνδον τοῦ τουρμάρχου, ὡς εἴρηται, μόνον ἐξηλλαγμένον τὸ εἶδος παρὰ τὰ ἄλλα τὰ ὑπ' αὐτὸν βάνδα ποιῆσαι, ἵνα ἐστὶν εὐεπίγνωστον πᾶσι τοῖς ὑπ' αὐτὸν βανδοφόροις.

110 Ἀλλὰ καὶ διὰ κινήσεώς τινος ξένης καὶ διαφόρου χωρίζεσθαι αὐτὸ, ἢ ἐν τῷ ἵστασθαι ἢ ἄνω ἢ κάτω. ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ, ἢ συνεχῶς ἐπικλίνεσθαι, ἢ ἐγχειρεῖν τὴν κεφαλὴν τοῦ βάνδου, ἢ πυκνῶς τινάσσειν ὀρθὸν ὥστε καὶ εἰς τὴν σύγχυσιν εὐκόλως ὑπὸ τῶν λοιπῶν βάνδων γνωρίζεσθαι.

111 Οὐ δεῖ δὲ ὅλων τῶν τουρμαρχῶν τὰ βάνδα ἓν σημεῖον ἔχειν, ἀλλὰ ἐνηλλαγμένα σύμβολα. ἑκάστην τοῦρμαν, ἅ τινα καὶ ὀφείλουσιν ἐθίζειν τοὺς στρατιώτας διὰ προγυμνασίας γνωρίζειν. οὐ μόνον γὰρ ἐκ τούτου τὰ ὑπὸ τὸν τουρμάρχην ἕκαστον βάνδα ὠφελοῦνται τὸ μέρος αὐτῶν συντόμως στερίζοντα. ἀλλὰ καὶ οἱ ἐν αὐτοῖς τεταγμένοι τὸ τοῦ τουρμάρχου βάνδον ἐπιγινώσκοντες δι' αὐτοῦ εὐκόλως καὶ τὰ ἴδια, ὡς εἰκὸς πλανώμενοι εὑρίσκουσιν.

112 Δεῖ γὰρ ἀεὶ ἐν ἑκάστῃ μάχῃ ἐὰν καί τι συμβῇ τὸν στρατιώτην, ἕστε ἀποχωρισθῆναι μακρὰν τοῦ βάνδου τοῦ ἰδίου τάγματος παντὶ τρόπῳ σπουδάζειν ἐνοῦσθαι αὐτῷ· ἵνα ἡ τάξις ἄφυρτος διαμένουσα τὴν σωτηρίαν σημαίνῃ τοῦ στρατοῦ.

113 Ἐὰν δὲ συμβῇ εἶναι ἐν τῷ στρατῷ τινὰς ὁμοφύλους τῶν πολεμίων, δέον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου χωρίζειν αὐτοὺς, καὶ ἐν ἑτέροις τόποις μετὰ εὐλόγου προφάσεως προπέμπειν.

114 Καὶ τοῖς μὲν τουρμάρχαις ταῦτα πράττειν προστάξεις. ἀλλὰ καὶ ἑκάστῳ δρουγγαρίῳ καὶ κόμητι ἅμα αὐτοῖς παρακελεύου, καὶ πρόσταττε, ὥστε ἐπιζητεῖν αὐτοὺς ἐκ παντὸς τὰ δέοντα ἐπιτελεῖν τὸν στρατόν.

115 Χρέον γὰρ εἴτε ἐν φοσσάτῳ διά γε ἕκαστον τάγμα ἤτοι τὸ βάνδον, εἴ τε καὶ καθ' ἑαυτὸ ὁπουδήποτε ἀπλικεύει, πρωΐας εἰς αὐτὸν τὸν

ὄρθον

ἔρθον πρὸ παντὸς πράγματος, καὶ εἰς ἑσπέραν ὁμοίως μετὰ τὸ δεῖπνον καὶ τὰς μίνσας τὸ τρισάγιον ψάλλεσθαι, καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν συνήθειαν.

116 Τὰ δὲ κοντουβέρνια, ἤτοι τὰ οἷον μικρὰ βάνδα τῶν ἀκιῶν, καθὼς καί σοι αὐτῷ πρώην ὡρισάμεθα, προστάξαι ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων αὐτοὺς ποιεῖν.

117 Τὸν δὲ πρῶτον καὶ δεύτερον τῆς ἀκίας, καὶ τὸν οὐραγὸν, ἤγουν τὸν ὄπισθεν, καὶ τὸν πρὸ αὐτοῦ κονταράτους εἶναι, τὸν δὲ τρίτον καὶ τέταρτον τοξότας, καὶ τοὺς ἐν μέσῳ, ὡς ἡ χρεία ἀπαιτεῖ.

118 Τὰ δὲ φλάμουλα τῶν κονταρίων ἐν τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου μὴ ἀφιέναι ὡς εἴρηται εἰς τὰ κοντάρια, ἵνα μὴ τοῖς ὄπισθεν καὶ αὐτοῖς ἔχω οἱ κοντάρια ἐμποδίζωσιν. οὐ μόνον δὲ, ἀλλὰ καὶ ταῖς τὰς βαλλομέναις παρὰ τῶν λοξοτῶν σαγίττας.

119 Τοὺς δὲ λεγομένους δεσποτάτους, καθὼς σοι καὶ ἔμπροσθεν διετάξαμεθα, οὓς εἰς θεραπείαν καὶ πρὸς τὸ ἀνασώζειν τοὺς πληγάτους στρατιώτας ὡρισάμεθα, προστάξας ἵνα καθ᾽ ἕκαστον τάγμα αὐτῶν ἓξ ἢ ὀκτὼ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων ἀφορίσωσιν, ἵνα ἐν καιρῷ περιποιῶνται τοὺς τραυματιζομένους.

120 Δύο δὲ σκουλκάτορας ἤγουν κατασκόπους ἢ βιγλάτορας χρησίμους καὶ ἀγρύπνους καὶ ἀνδρείους ἐπιλέγεσθαι, καὶ δύο μανδάτορας. ἀφορίσωσι δὲ καὶ ἐκ τῶν εἰς τὰς ἀκίας ταττομένων δύο ἄνδρας χρησίμους εἰς φυλακὴν τοῦ βάνδου ἐν καιρῷ πολέμου.

121 Πάντως δὲ καὶ τὸν λεγόμενον καντάτορα ἐπιλέγεσθαι ἐπιτήδειον καὶ λόγιον ἕνα στρατιώτην, καὶ ἀφορῖσαι ὥστε ἐν αὐτοῖς τοῖς ἀγῶσι περιτρέχοντας κατεπᾴδειν τῷ στρατῷ τοῦ τάγματος, καὶ διεγείρειν εἰς προθυμίαν διὰ προτρεπτικῶν λόγων, κατὰ τὸν τύπον ὅνπερ σοι προδιωρισάμεθα.

122 Ποιείτωσαν δὲ ἐν τοῖς μεγάλοις τάγμασιν, καὶ διπλᾶ βάνδα καὶ πρὸ τοῦ πολέμου. τὸ μὲν ἓν τὸν ἄρχοντα ἔχειν τοῦ τάγματος, τὸ δὲ ἄλλο τὸν πρῶτον ἑκατοντάρχην. ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου μὴ τὰ δύο βαστάζεσθαι ἤτοι ὀρθοῦσθαι, ἀλλὰ τὸ τοῦ ἄρχοντος μόνον.

123 Χρὴ οὖν καὶ ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου ἕκαστον στρατιώτην ἐν ταῖς σέλλαις αὐτῶν ἐπιφέρεσθαι ὕδωρ εἰς τὰ λεγόμενα φλασκία, καὶ παξαμάτιν ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ καὶ ἄλευρον μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας. ὥστε ἔχειν ἐν ἀνάγκης καιρῷ καὶ ἑαυτοῖς εἰς εὐψυχίαν καὶ παραμυθίαν καὶ ἑτέροις, ὡς εἰκὸς, εἰς τὴν ἀπὸ ὀλιγωρίας ἀνάκτησιν.

124 Ἐν δὲ καιρῷ μάχης ἵνα γινώσκωσιν ὅτι οὐ δεῖ στρατιώτην πρὸ τῆς ἐκβάσεως τοῦ πολέμου σκυλεύειν ἐχθρὸν, καὶ τοῦτο πολλάκις αὐτοῖς προπαραγγέλλειν.

125 Εἰς δὲ τὰς ὁδοιπορίας μὴ συγκαταμιγνύειν μετὰ τοῦ τούλδου τοὺς στρατιώτας, καὶ μάλιστα ἐχθρῶν προσδοκωμένων. ἀλλὰ τὸ μὲν βάνδον ἔμπροσθεν ἰδίως, τὸ δὲ τοῦλδον ὄπισθεν ἢ καὶ ὡς ἡ χρεία καλέσοι, καθὼς καὶ ἐν τῷ περὶ τοῦ τούλδου ἡμῖν κεφαλαίῳ εἴρηται. ταῦτα ἅπερ σοι διεταξάμεθα καὶ αὐτὸς ἑκάστῳ κόμητι καὶ δρουγγαρίῳ ἀλλὰ καὶ τουρμάρχῃ ἰδίως καὶ προγινώσκειν καὶ ἐπιτελεῖν καὶ παραγγελεῖς καὶ παρασκευάσεις.

126 Σοὶ δὲ κελεύομεν, ὦ στρατηγὲ, ὥστε ἁρμοδίως κεχρῆσθαι τοῖς καιροῖς ἐν ταῖς μάχαις, καὶ πρότερόν μὲν φυλάττεσθαί σε τὰς ἀφορμὰς δι᾽ ὧν αἱ

omnia, ut vesperi post coenam, ac missas τρισάγιον ὕμνον, idest, tersanctum hymnum pro more, ceteraque canere.

116 Contubernia, sive manipuli, quae quasi parvae quaedam cohortes sunt, ut ante descripsimus, ex maioribus, & minoribus natu simul iunctis conficiantur.

117 Primanus, & secundanus contubernii, ac praeterea etiam ultimanus, hastati sint; tertius & quartus sagittarii, quique in medio sunt, quemadmodum necessitas requirit maxime instruantur.

118 Flamula hastarum, quemadmodum supra admonuimus, tempore belli minime in hastis esse permittantur, ne hastae tum iis, qui gestant, tum iis, qui a tergo sunt, tum etiam sagittis in acie commistis impedimento sint.

119 Despotatos, quos ad conservandos, & recuperandos eos, qui in bello fauciati erant milites antea constituebamus, ex unaquaque cohorte sex, aut octo ex debilissimis separari iubebis, ut ubi tempus requirit, qui in bello graviter vulnerantur, ab illis serventur.

120 Duo speculatores, sive exploratores diligentes, vigilantes, ac strenui eligendi sunt; duo praeterea mandatores, & contuberniis etiam duo viri eligantur, qui belli tempore bandum diligenter custodiant.

121 Cantator idoneus, atque eloquens unus aliquis eligendus est, qui ipso in praelio exacuat, atque incitet militum animos, & suasoria oratione ad alacritatem, & cupiditatem bellandi, quemadmodum supra memoravi, omnes inflammet.

122 Magnis in cohortibus duo banda ante belli diem fiant, alterum praefecti cohortis, idest, comitis, alterum primi centurionis. Ipso autem belli die non duo gestentur, aut erigantur, sed comitis solum.

123 Ipso belli die unusquisque miles gestet ad sellam suam secum aquam in phlasciis, & paxamadium, idest, biscoctum in sellopungio, & farinae unam, atque alteram libram, necessario tempore haec habeant ad refocillationem, & recreationem sui, atque aliorum, qui in aliquam animi defectionem, aut valetudinis infirmitatem incidunt.

124 Tempore praelii, ut cognoscant milites ante belli exitum neminem spoliandum esse, saepius hoc militibus inculcetur.

125 In itinere faciendo, tuldum, sive impedimenta cum militibus permiscendum non est, hostibus praesertim imminentibus, sed separatim, & cohortem aliquam post tuldum separatam, aut aliter etiam, si quando id usus exigat, quemadmodum in capite de tuldo antea mentionem fecimus. Haec quae nos tibi praecipimus, tu iterum singulis comitibus, & drungariis, & turmarchae unicuique cognoscenda, & conficienda dabis, atque etiam ipse quantum potes ad eadem eos exhortaberis, & praeparabis.

126 Occasione, atque opportunitate in bello idonee utaris. Primum autem eiusmodi occasiones vitabis, ex quibus offensiones belli esse pos-

possunt. Iisdem deinde tu occasionibus adversus hostes utaris.

127 Ante omnia ab hostibus molitas, ac structas insidias explores per excubias quatuor in partibus aciei collocatas. Ab omni autem confusa, & dissipata insectatione hostium abstinendum in primis est.

128 Temerariae, atque audaces rerum adgressiones abs te minime suscipiendae sunt, sed ab aliis quibusdam idoneis praefectis. Si enim aliqua offensio, aut gravis casus illis contingat, aliqua spes est eius reficiendi; sin praecipuus, & nobilissimus in exercitu aliquid huiusmodi pateretus, eiusmodi offensio magnas perturbationes inveheret.

129 Prudens, & circumspectus Imperator ante bellum in res hostium diligenter intuebitur, & praesidia quibus abundat sedulo vitabit, defectus autem suos quantum potest vexabit; ut verbi causa, si plures quam tu equites hostis habeat, pastiones omnes vastandae sunt, ut equi deficiantur pabulo; sin virorum multitudo fuerit, illorum commeatus omnis, atque alimenta circumvenienda tibi, & praeripienda ab illis sunt.

130 Si diversis ex nationibus hostium copiae exsistant, donis, muneribus, pollicitationibus corrumpendi tibi sunt.

131 Sin diversum partium, sententiarumque fuerint, praecipuos quosque ex illis ad te, tuasque partes solicitabis.

132 Hastis si utantur, in aliquam difficultatem, asperitatemque locorum illos ad praelium evoca.

133 Si sagittarii fuerint, in planiciem, & loca campestria trahantur, ut ubi cominus confertis manibus dimicent.

134 Si negligenter, aut solute die, vel nocte ambulent hostes, insidiis de improviso adoriendi sunt.

135 Sin animose, & audacter ad bellum venerint, & ab omni offensione immunes esse videbuntur, prae te feras quasi bellum cum illis statim gesturus sis, reiice tamen bellum, ac differto donec fervor omnis animorum elanguescat, & ubi hic impetus consederit, tum bellum illis conferto.

136 Si peditum numero hostibus praestiteris, ad plana, & campestria loca illos deducito, non ut comminus, sed ut eminus iaculis cum illis confligas.

137 Bellicae enim decertationes, venationibus similes sunt; quemadmodum enim ibi excubiis, insidiis, circuitionibus, atque huiusmodi astutiis potius quam viribus fera capitur, sic bellum cum hostibus sive plures, sive pauciores fuerint, gerendum est.

138 Coram enim, ac manibus solum confertis velle cum hostibus aperte confligere, quando aliqua victoriae spes illis adfuerit, sine periculo, ac gravi offensione belli eventus esse non potest. Temerarium autem, ac inscitum est, nulla necessitate impellente victoriam talem cum damno quaerere, quae hoc modo par-

ῶν αἱ βλάβαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν συμβαίνουσι γίνεσθαι. καὶ τότε διὰ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρεῖν.

127 Καὶ πρὸ πάντων δέον σε τὰς παρὰ τῶν ἐναντίων μελετωμένας ἐνέδρας ἐρευνᾶν διὰ βιγλῶν πυκνῶν κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν τοῦ τόπου ἔνθα ἡ παράταξις γίνεται, καὶ ἀπέχεσθαι τῶν ἀτάκτων καὶ ἐσκορπισμένων διώξεων.

128 Προπετεῖς ἐγχειρήσει διὰ σεαυτοῦ ποιεῖν οὐκ ἐπιτρέπομέν σοι, ἀλλὰ διὰ τῶν ἁρμοδίων ἀρχόντων ταῦτα γίνεσθαι, ἐὰν μὲν γὰρ ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων παράπτωμα ἢ ἀστοχία γένηται, ἐστὶν ἐλπὶς σύντομος ἐπανορθώσεως. εἰ δὲ ὁ πρῶτος τοῦ στρατοῦ πταίσῃ, ἀναρχίας πρόφασις ἡ τούτου διάπτωσις γίνεται.

129 Σοφὸς δὲ στρατηγὸς καὶ ἄριστος ὁ πρὸ τοῦ πολέμου τὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμονῶν καὶ πρὸς μὲν τὰ πλεονεκτήματα αὐτῶν φυλαττόμενος, πρὸς δὲ τὰ ὑστερήματα ἐπιβαλλόμενος οἷον ὡς ἐν κεφαλαίῳ εἰπεῖν, ὑπέρ σε καβαλλαρίους ἔχει ὁ ἐχθρὸς πλείονας δέον σε τὰς βοσκὰς ἀφανίζειν διὰ τὸ τοὺς ἵππους δαπάνης ὑστερεῖν, ἐὰν δὲ εἰς πλῆθος ἀνδρῶν πλεονεκτεῖ, τὰς τούτου δαπάνας περίστελλε, ἢ ἀφάνιζε.

130 Ἐὰν δὲ ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν συνέστηκεν δώροις καὶ χαρίσμασιν καὶ ἐπαγγελίαις ὑπονόθευε τοὺς σὺν αὐτῷ.

131 Ἐὰν δὲ μάθῃς ὅτι ἐναντίας τὰς γνώμας πρὸς ἀλλήλας ἔχωσιν οἱ ἐχθροὶ, τοὺς πρώτους αὐτῶν μεταχειρίζου.

132 Κονταρίοις μάχεται, τὸ ἔθνος, εἰς δυσχωρίας αὐτὸ προσκαλοῦ ἐπὶ μάχην.

133 Ἐὰν δὲ τοξόται εἰσὶν, εἰς κάμπους τάσσεσθαι αὐτοὺς, καὶ τὴν ἐκ χειρὸς μάχην ποιεῖσθαι.

134 Ἐὰν δὲ ἀφυλάκτως ὡδοιποροῦσιν, ἢ ἀπλικεύουσιν ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ τούτοις ἀδοκήτως ἐνέδρευε.

135 Ἐὰν εἰ θρασέως καὶ ἀτάκτως τὰς μάχας ποιοῦνται, καὶ τοῦ κακοπαθεῖν ἄπειροί εἰσιν, σχημάτιζου μὲν αὐτοὺς ὡς πρὸς συμβολὴν, ἀναβάλλου δὲ καὶ παράσυρε μέχρις οὗ τὸ ζέον τοῦ θυμοῦ ἐνδώσει, καὶ ὅταν ἀποκινήσωσι, τότε τὴν συμβολὴν κατ' αὐτῶν ποίησον.

136 Ἐὰν δὲ ἐν πλήθει πεζῶν προτερεύει, εἰς ὁμαλοὺς τόπους τούτους προτρέπου· καὶ μὴ σύνεγγυς ἀλλὰ μήκοθεν δι' ἀκοντίων τὰς μάχας ποιεῖσθαι.

137 Τὰ γὰρ τῶν πολεμίων κυνηγίοις εἰσὶν ὅμοια. ὥσπερ γὰρ ἐκεῖ διὰ κατασκόπων καὶ ἐγκρυμμάτων καὶ κατακυκλώσεων, καὶ τοιούτων σοφισμάτων μᾶλλον ἢ δυνάμει ἡ τούτων θήρα γίνεται, οὕτως δεῖ καὶ ἐπὶ τῶν πολεμίων ἁρμόζεσθαι, εἴτε πρὸς πλέονας, εἴτε πρὸς ὀλίγους γίνονται.

138 Τὸ γὰρ φανερῶς καὶ χειρὶ δι' ὄψεως μόνον βιάζεσθαι τοὺς ἐναντίους ὅτε καὶ δόξει τις τούτους νικᾶν μετὰ κινδύνου καὶ ζημίας οὐ τῆς τυχούσης ἡ τοῦ πράγματος ἀπόβασις αὐτῷ συμβαίνει, ὅπερ τῶν ἀλογίστων ἐστὶν, ἀνάγκης μεγίστης χωρὶς μετὰ ζημίας νίκην κτᾶσθαι καινὴν 1 καὶ ματαίαν ὑπόληψιν μόνην φέρουσαν. ἐπὶ τούτοις παρα-

1 Καινὴν] Scribe, κενήν.

παρακελευόμεθά σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ ὅσα χρή σε ποιεῖν πρὸ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας, ὅτε καὶ ἀνάγκη σε κατεπείγῃ πρὸς μάχην ἐξελθεῖν κατὰ ἐχθρῶν.

parta, nomen tantum inane, atque umbratile magis habebit, quam ea, quae certiſſimo, ac conſtantiſſimo in bellicis rebus iudicio ſuſcepta eſt. Deinceps iam, quae ante belli diem facienda ſunt, quando neceſſitas te ad bellum cogit cum hoſtibus gerendum, dilucide, ac breviter exponam.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιγ΄.

Περὶ τῆς πρὸ τοῦ πολέμου ἡμέρας.

1 ΩΣτε παρασκευάζειν τοὺς τουρμάρχας πρὸ μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰ βάνδα ἁγιάζειν διὰ τῶν ἱερέων, καὶ οὕτως ἐπιδιδόναι τοῖς βανδοφόροις τῶν ταγμάτων. τὸν δὲ ἑκάστου τάγματος κόμητα προκαθιστᾶν τὰ κοντουβέρνια, ϗ ἀναπληροῦν τὰ λιπόντα σώματα,

2 Σπουδάσῃς δὲ τὰ κατὰ τῶν ἐχθρῶν πολυπραγμονῆσαι διὰ βιγλῶν ἀκριβῶς ϗ διὰ κατασκόπων τήν τε κίνησιν αὐτῶν ϗ τὸ ποσὸν τοῦ πλήθους αὐτῶν, ϗ τὴν σύνταξιν, ϗ οὕτως ἁρμόζεσθαι εἰς τὸ μὴ αἰφνιδιασθῆναι παρ᾽ αὐτῶν.

3 Συνάξεις δὲ ἐπὶ σχολῆς τὸν στρατὸν κατὰ δρούγγους ϗ κατὰ τούρμας, ϗ πάντα ὁμοῦ εἰς ἓν ἐν ἑνὶ τόπῳ, ϗ διαλαλήσεις αὐτοῖς τὰ πρέποντα. ἢ δι᾽ ἑαυτοῦ, ἢ διὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων, παλαιᾶς τε ἀναμιμνήσκων νίκης ϗ προτέρων ἐπιτυχιῶν, ϗ διὰ τοιούτων προθυμοποιεῖν αὐτοὺς ἐπαγγέλλεσθαί τε τὴν ἐκ τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀμοιβὴν ϗ εὐεργεσίαν. ϗ τὸν ὑπὲρ τῆς εὐνοίας τῆς πολιτείας μισθόν. ἔτι δὲ προσυπομιμνήσκειν καὶ τὰ διδόμενα μανδάτα ϗ τὴν ἄλλην παραγγελίαν, ἣν παρά τε σοῦ αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων ἔλαβον. καθ᾽ ἕκαστον τάγμα.

4 Ε᾽ὰν δέ τινας τῶν ἐχθρῶν συμβῇ εἰς βίγλας κρατηθῆναι ἢ προσρυῆναι. εἰ μὲν γενναῖοί εἰσι τοῖς σώμασι καὶ ἔνοπλοι, τούτους μὴ δημοσιεύειν τῷ στρατῷ, ἀλλ᾽ ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ἀφανῶς ἐκπέμπειν αὐτούς. εἰ δὲ εὐτελεῖς εἰσι, τοὺς μὲν προσρυομένους ἐπιτηδεύεις ἐπιδεῖσθαι τῷ στρατῷ παντὶ, τοὺς δὲ κρατουμένους γυμνοὺς περιάγῃς, ϗ ὑποθήσεις αὐτοὺς παρακαλεῖν τοὺς στρατιώτας μὴ φονευθῆναι, εἰς τὸ πάντας τοὺς ἐχθροὺς ἐλεεινοὺς εἶναι νομίζεσθαι παρὰ τῶν στρατιωτῶν.

5 Ε᾽χθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ δημοσίου προσδοκωμένου πολέμου, παραγγείλῃς τοῖς ἄρχουσι τῶν ταγμάτων, ὥστε μὴ ποιεῖν ἐν ἐκείναις ταῖς ἡμέραις συνεξελεύσεις κατὰ τῶν ἀτακτούντων στρατιωτῶν, φυλάττεσθαι δὲ παντοίως μὴ κακῶσαι τὸν στρατιώτην. ἀλλὰ καὶ τοὺς ἐν ὑποψίᾳ ὄντας λύπης τινὸς ἕνεκα μεταχειρίζεσθαι εἰς εὐθυμίαν. εἰ δὲ ἀμεταχείριστοι οἱ τοιοῦτοι μένουσι, χωρίσεις αὐτοὺς πρὸς μικρὸν, ϗ ἑτέρῳ παραπέμψεις τόπῳ μετὰ προφάσεως εὐλόγου μέχρι τῆς τοῦ πολέμου ἐκβάσεως, ἵνα μὴ τοῖς ἐχθροῖς προσφυγόντες εἴπωσίν τι ὧν οὐ χρὴ γινώσκειν αὐτούς. τοὺς δὲ ὁμογενεῖς τῶν ἐχθρῶν, ὡς ἤδη προείπομεν, πρὸ πολλοῦ χωρίζειν, καὶ ἐν πολέμῳ τούτους μὴ φέρειν κατὰ τῶν ἰδίων.

CAP. XIII.

De die ante bellum.

1 TVrmarchae, ut banda omnia integra ſint, atque ad uſum militarem apta, ante diem belli unum, atque alterum praeparabunt, atque adeo bandophoris, ideſt, ſigniferis cohortium dentur. Cohortis uniuscuiuſque comes ſua conſtituat contubernia, & ſi qua ſint defecta, expleat.

2 Exploratoribus, & ſpeculatoribus ſedulo hoſtium ſtatum exquires, qui motus illorum, quanta multitudo, qualis acies; itaque te adverſum eos praeparabis, ut ne ſubito, ac de improviſo invadare ab illis.

3 Vbi vacaverit autem, exercitum tuum per drungos, ideſt, cohortes milliarias, & turmas congregabis; neque enim omnes ſimul unum in locum coges, narrabisque illis, quae dictu neceſſaria ſunt, vel tuipſe, vel praefecti tui, antiquas illis commemorando victorias, prioreſque felicitates; talibuſque dictis animabis illos. Regis praeterea largitatem, ſtudiumque referendae gratiae, praemiaque benemeritis propoſita repetes. Recenſenda quoque mandata ſunt, reliquaeque praeceptiones, quae vel abs te, vel a ſingulis praefectis ſingulae turmae ante acceperunt.

4 Si quosdam ex inimicis contingat ab excubiis capi, vel ad nos deficere, ſi generoſo corpore armatique fuerint, exercitui nequaquam oſtendendi ſunt, ſed ad alium quempiam locum clanculum amandandi. Sin humiles, ac viles fuerint, qui defecerunt, univerſo exercitui monſtrabis. Captivos autem nudos circumduces, mandabiſque, ut ab omnibus militibus voce contendant ne ab illis interficiantur, quo militibus noſtris omnes hoſtes miſerabiles eſſe videantur.

5 Hoſtibus autem iam imminentibus, communique bello iam expectato, praefectis cohortium praecipies, ut ne excurſiones contra inordinate vagantes milites faciant, ſed diligenter obſervent, ne militem ullum ex ſuis laſſatum reddant, aut etiam vexent; ſed eos, qui in aliqua mentis perturbatione, aut ſolicitudine excruciantur, aut opinionem alicuius anxietatis adferunt, relevent, atque ad aliquam hilaritatem, & alacritatem traducant. Sin ne ſic quidem a moeſtitia, & moerore avocari poſſunt, ad paululum temporis ſecernes eos, & ad alium locum, iuſta aliqua cauſa adhibita, uſque ad belli exitum ablegabis, ut ne ad inimicos transfugientes aliquid indicent, quod minime patefaciendum fuit. Populares autem, atque indigenae hoſtium, quemadmodum ſupra oſtendimus, longo ante tempore ſegregandi ſunt, neque in bello adverſum ſuos pugnare permittantur.

6 Ο῎ταν δὲ μέλλῃς συμβαλεῖν εἰς μάχην, ὦ στρατηγὲ, χρή σε καὶ τὰ εἰς δευτέραν τύχην ἀπο-

6 Quando ad pugnam, dimicationemque ipſam venturus es, adverſos caſus belli mente per-

pertracta, & illas calamitates quantum fieri potest anteverte. Imprimis autem, quemadmodum saepe a me commemoratum est, dierum aliquot commeatus pro militibus equisque provehatur. Castra munitiora fiant, idoneisque in locis, ubi aqua omnino defendi potest, ponantur.

7 Curae tibi quoque prandium militum sit. Si enim quando communi consilio decretum est bellum incipiet, tum quo tum tempore optimum iudicabis prandeat exercitus. Sin hoc minime futurum sit, iam impendente bello, milites mane prandeant, ut magis firmi fiant, & per integrum diem, si tamdiu bellum duraverit, minus viribus deficiantur.

8 Non modo aliis temporibus, verum etiam adpetente iam belli tempore, consilium abs te minime negligendum est, sed turmarchas tuos, & si quem praeterea solertem prudentemque virum iudicas, ad consilium ex tempore capiendum advocabis, & de rebus agendis deliberabis.

9 Advertendus diligenter etiam locus in quo conflictatio belli futura est.

10 Praecipies etiam Praefectis, ut ad primum sonum buccinae eius noctis, quem diem belli antecedit, equos aquatum educant, ne si hoc praetermittatur, equorum vires in bello deficiant.

11 Praecipies etiam, quemadmodum supra a nobis mandatum est, ut unusquisque miles quando ad dimicationem belli procedit, habeat in sellopungio suo unam aut duas libras panis, aut farinae, aut biscocti, aut paxamadii, aut carnis: habeat etiam phlascium in argabia plenum aqua, non vino, adversus omnes fortuitas res circumstantes, & casus nec opinatos. Saepe enim profligatis hostibus, & ad munitionem aliquam accurrentibus, obsidendi a nobis diem unam ac noctem sunt: aut si usque ad diem conflictatio producenda sit, necesse est commeatum adferri, ut ne commeatus penuria res agendae impediantur.

12 Si adversus potentem nationem bellum futurum est, & in timore aliquo ac demissiore animo exercitus noster fuerit, ne statim aperte ac publice cum illis confligas, sed ante diem belli cum delectis quibusdam strenuisque militibus, clam, & non aperte, illorum partem aliquam adoriaris. Si enim quidam ex hostibus vel omnino interficiantur, vel vivi capiantur, exercitus illud fortitudine ac robore effectum iudicabit, & vires colliget, timoremque deponet, atque adeo paulatim adsuefient audaciores esse, & hostes alacrius invadere.

13 Si hostes te nec opinato opprimant, neque id ad usum tuum pertinet ut cum illis dimices, vel quia locus asper atque condensus est, vel tempus importunum, ut, magnis frigoribus aut caloribus, ne tum coneris cum illis praeliari, sed teipsum collige potius, & locum idoneum ad castra ponenda quaere, & praelium differ donec commoditatem temporis ac loci aliquam habeas: neque committas ut invitus cum illis confligas. Hoc si feceris, non inimicos fugies, sed incommodum locum devitabis.

14 Deo

(*) In Codice Laurentiano desunt Paragraphi, qui sequuntur.

ἀποσκοπεῖν, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐναντιώσεις προασφαλίζεσθαι. καὶ μάλιστα, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὰς ἀποστροφὰς ἡμερῶν ὀλίγων τῶν τε στρατιωτῶν καὶ τῶν ἵππων συνάγειν, καὶ φοσσάτα ὀχυρότερα ποιεῖν, καὶ ἐν ἐπιτηδείοις τόποις, ἔνθα δυνατὸν τὸ ὕδωρ πάντως ἐκδικεῖσθαι ἐν καιρῷ ἀνάγκης.

7 Μὴ ἀμελήσῃς δὲ τῆς ἀριστοποιίας τοῦ στρατοῦ. εἰ μὲν γὰρ ὅτε συμβουλευθῇς ἡ συμβολὴ γίνεται, πάντως ἐν ᾧ ἂν δοκιμάσῃς καιρῷ τὸ ἄριστον τοῦ στρατοῦ γινέσθω· εἰ δὲ τοῦτο μή ἐστιν, μέλλοντος τοῦ πολέμου πάντος τὸ πρωῒ γίνεσθαι τὸ ἄριστον, ἵνα, εἰ τύχοι, καὶ εὔρωστοί εἰσι, καὶ δι' ὅλης πολλάκις τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου σταλέντος μὴ ἐκλυθῶσιν.

8 Χρὴ δέ σε πάντως, ὦ στρατηγὲ, μὴ μόνον ἐν τοῖς ἄλλοις καιροῖς, ἀλλὰ καὶ ἐν τῷ τοιούτῳ ἐγγὺς τοῦ πολέμου καιρῷ μὴ ἀμελεῖν τοῦ συμβουλεύεσθαι. ἀλλὰ καὶ τότε μάλιστα συγκαλέσεις τοὺς ὑπὸ σε τουρμάρχας, καὶ εἴ τινα ἕτερον δοκιμάσῃς ἀγχίνουν καὶ φρόνιμον εἰς τὴν κατὰ τὸν καιρὸν ὀφειλομένην καιέσθαι συμβουλήν· καὶ οὕτως βουλεύσασθαί σε δέον τὰ περὶ τοῦ πολέμου.

9 Κατανοεῖν δὲ ἀκριβῶς καὶ τὸν τόπον ἔνθα ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου μέλλει γίνεσθαι.

10 Προπαραγγείλῃς δὲ τοῖς ἄρχουσιν ἵνα κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίνου ἐν τῇ νυκτὶ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας τοὺς ἵππους ἐπὶ τὸν ποτὸν παρασκευάσωσιν ἐξαγάγειν. ἵνα μὴ ὡς εἰκὸς ἀμελοῦντες τούτου ἐν τῷ καιρῷ τῆς παρατάξεως ἀπολείπονται.

11 Παραγγείλῃς δὲ, καθὼς ἀνωτέρω ἡμῖν εἴρηται, ἵνα καὶ εἷς ἕκαστος στρατιώτης ἐν τῷ κινεῖν πρὸς παράταξιν ἔχῃ ἐν τῷ σελλοπουγγίῳ αὐτοῦ (*) μίαν ἢ καὶ δύο λίτρας ἄρτου, ἢ ἀλεύρου, ἢ πίσου ἑψητοῦ, ἢ παξαμάδας, ἢ κρέας. ἔχειν δὲ καὶ φλασκὶν μικρὸν ἐν τῇ ἀργαβίᾳ ὕδατος γέμον. καὶ μὴ οἴνου, διά τε τὰς τυχηρὰς περιστάσεις, καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, απαντώσας χρείας. πολλάκις γὰρ τρεπομένων ἐχθρῶν, καὶ ὀχυρώματι προστρεχόντων, χρεία παρακαθῆσαι αὐτοῖς διὰ νυκτὸς καὶ ἡμέρας, ἢ πάλιν τὴν συμβολὴν μέχρι τῆς ἑσπέρας παρατείνεσθαι. καὶ ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιφέρεσθαι δαπάνην, ἵνα μὴ τῇ ἐλλείψει τῆς δαπάνης τὸ πρακτέον ἐμποδίζηται.

12 Ἐὰν δὲ πρὸς δυνατὸν ἔθνος ἐστὶν ὁ πόλεμος, καὶ ἐκ προλήψεως τινὸς ἐν δειλίᾳ ἐστὶν ὁ στρατὸς, μὴ σπουδάσῃς συμπλέκεσθαι δημοσίως εὐθὺς, ἀλλὰ πρότερον ἀσφαλῶς ἐπιτήδευε πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου μετὰ ἐξπλέκτων καὶ χρησίμων ἀνδρῶν λεληθότως καὶ μὴ φανερῶς ἐπέρχεσθαί τινι μέρει αὐτῶν. ἐὰν γὰρ φονευθῶσί τινες τῶν ἐναντίων, ἢ ζῶντες συλληφθῶσιν, νομίσῃ τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ὅτι δυνάμει ἐγένετο τὸ συμβὰν, καὶ προθυμότεροι γίνονται τὴν δειλίαν ἀποβαλλόμενοι, καὶ οὕτως μετὰ μικρὸν ἐθίζονται τολμᾷν, καὶ κατὰ αὐτῶν ἐγχειρεῖν.

13 Ἐὰν δὲ αἰφνιδιασμὸς γένηται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ μὴ συμβαίνῃ τῇ τοῦ πολέμου χρείᾳ ἢ ὁ τόπος ὡς δασὺς καὶ δυσχερὴς, ἢ ὁ καιρὸς ἀπρόσφορός ἐστιν οἷον πολλοῦ χειμῶνος, ἢ ὁμοίως καύματος, μὴ ἐπιτηδεύσῃς συμβαλεῖν αὐτοῖς ἢ τότε, ἢ ἐκεῖσε. ἀλλὰ σπούδαζε μᾶλλον συνάγειν σεαυτὸν, καὶ τόπον ἴδιον κρατεῖν εἰς ἄπλικτον, καὶ ὑπερτίθου μέχρις ἂν καὶ τόπου ἐπιτηδείου καὶ καιροῦ ὁμοίως εὐπορήσῃς, καὶ μὴ ἀκουσίως συμβάλῃς. τοῦτο γὰρ ποιῶν οὐχὶ ἐχθρῶν φεύξῃ, ἀλλὰ τὸν ἀνεπιτήδειον καὶ ἀσύμφορον τόπον φυλαττόμενος ἔσῃ.

14 Θεοῦ

14 Θεοῦ δὲ νίκην παρέχοντος ἐὰν οἱ πολέμιοι τραπῶσιν ἀπέχεσθαι τοῖς στρατιώταις παράγγελλε τοῦ σκυλεύειν τοὺς νεκροὺς τῶν ἐχθρῶν τὸ γὰρ ἢ νεκροὺς σκυλεύειν, ἢ τούλδῳ ἢ φοσσάτῳ πολεμίων ἐπέρχεσθαι πρὸ τελείας ἐκβάσεως τοῦ πολέμου, πρᾶγμα ὀλέθριον καὶ ἐπικίνδυνόν ἐστιν. διὸ χρή σε προπαραγγέλλειν τὸ παντοίως ἀπέχεσθαι τούτων. πολλάκις γὰρ καὶ οἱ νικήσαντες διὰ τοιούτων τρόπων οὐ μόνον ἡττήθησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο σκορπίσαντες ἑαυτοὺς, καὶ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν αἰφνιδιασθέντες, καὶ οὕτως κινδυνεύσαντες.

15 Ὅπερ δὲ ἡμῖν καὶ πρότερον εἴρηται, δεῖ μάλιστα τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων, καὶ προσδοκωμένου πολέμου, ἵνα ἐὰν διάγῃ ἐν φοσσάτῳ ὁ στρατὸς, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένῃ ἐκεῖθεν, μὴ μόνον εὐτρεπίζειν, καὶ ἀποτιθέναι χόρτον ἢ ἄχυρον μιᾶς ἢ δευτέρας ἡμέρας τῶν ἀλόγων, ἀλλὰ καὶ ἐὰν κινήσῃ ὁ στρατὸς, καὶ βούληται καὶ ἐν ἑτέρῳ πλήκτῳ 1 ἀπελθεῖν, κἀκεῖθεν παρατάξεσθαι, ἀναγκαῖόν ἐστιν ὥστε χόρτον ἢ ἄχυρον κἂν μιᾶς ἡμέρας βαστάζειν, καὶ οὕτως ἐν τῷ γινομένῳ φοσσάτῳ ἀποτίθεσθαι τοῦτον, ἴσως γὰρ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ ὑπηρετοῦντες παῖδες αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ ἐξελθεῖν, καὶ χορτολογῆσαι, οὔτε δὲ τὰ ἄλογα εἰς βοσκὴν ἐκβαλεῖν.

16 Εἰ δὲ οἱ ἐχθροὶ πολὺ ἐγγίζουσιν, οὐκ ἄτοπον ἐν τῷ περιπατεῖν, ὡς καὶ ἀλλαχοῦ ἡμῖν εἴρηται, ἕκαστον συνάγειν τὸν χόρτον τὸν ὀφείλοντα ἀποτεθῆναι. οὐδὲ γὰρ μετὰ τὸ ἀπλικεῦσαι πολλάκις συγχωροῦνται οἱ παῖδες ἐξελθεῖν καὶ χορτολογῆσαι πλειόνων μάλιστα καβαλλαρίων τῶν ἐχθρῶν εὑρισκομένων. ταῦτα μέν σοι πρὸ τῆς τοῦ πολέμου συμβολῆς τὰ μὲν διατάσσεσθαι τὰ δὲ διαπράττεσθαι εἰς ἐντελεστέραν μάθησιν τῶν τε ὑπό σε ἀρχόντων καὶ τῶν στρατιωτῶν παρακελευόμενοι ἑξῆς δὲ καὶ ὅσα χρὴ εἴ τε ποιεῖν εἴ τε παραφυλάττεσθαι μετὰ τῆς ὑπό σε δυνάμεως ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου κατὰ δύναμιν ἤδη ἐροῦμεν.

14 Deo victoriam dante, & hostibus profligatis, abstineant omnino milites a cadaveribus inimicorum spoliandis. Nam cadavera aut impedimenta aut castra hostium ante perfectum belli exitum invadere, valde periculosum ac perniciosum est. Itaque praecipiendum omnino est, ut istis rebus milites abstineant. Saepe enim victores talibus de causis non superati, verum iterum funditus deleti sunt, hostibus de improviso incursantibus, & periculum inferentibus.

15 Hostibus iam adpropinquantibus, & imminente bello, quemadmodum ante admonuimus, non modo si in fossato, id est, castris copiae tuae fuerint, ibique hostes exspectaverint, foenum aut palea unius atque alterius diei iumentis reponetur: sed etiam si castra moveat exercitus, & ad alia loca commeare velit, atque aciem ibi instruere, foenum aut paleam unius diei secum ferant, ac in castris suis reponant: fortassis enim pueri & administri militum ab hostibus prohibeantur eo die exire, & foenum secare, aut pabulum colligere, aut iumenta ad pastum emittere.

16 Sin hostes immineant multi, non absurdum fuerit, quemadmodum ante diximus, unumquemque in itinere faciendo frumentari ac pabulari, atque illud in castris reponere. Neque enim castris iam positis, pueri & administri ab hostibus, si praesertim equites multi fuerint, pabulatum, & frumentatum ire sinentur. Haec abs te ante belli diem, partim praecipienda, partim conficienda sunt, ut perfectior ac dispositior praefectorum militumque tuorum constitutio fiat. Restat ut de ipso belli die, quidque persequendum tibi tuisque, & a quibus refugiendum sit, paucis explanemus.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιδ'.

Περὶ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου.

(a) 1 ὙΠοτιθέμεθα οὖν σοι, ὦ στρατηγὲ, πρό γε πάντων ἐν τῇ ἡμέρᾳ τοῦ πολέμου καθαρὸν εἶναι τὸν στρατόν. καὶ εὐχὴν γίνεσθαι διὰ τῆς νυκτὸς ἐκτενῆ, καὶ διὰ τῶν ἱερέων ἁγιασθῆναι πάντας, καὶ οὕτως καὶ ἔργοις καὶ λόγοις πεισθῆναι ὅτι τὸν Θεὸν ἔχουσι βοηθὸν, καὶ ἐπὶ τοῦτο κινῆσαι πρὸς τὸν πόλεμον λαμπροὺς καὶ προθύμους.

2 Σὲ δὲ πολλὰ πονεῖν ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς, ἵνα μὴ τῷ πολλῷ κόπῳ καὶ τῇ συντριβῇ τῶν ἀναγκαίων ἐπιλανθάνῃς μηδὲν κατολιγωρεῖν σε ἀπὸ τῆς φροντίδος, ἀλλὰ ἀνθηρῶς καὶ εὐθαρσῶς παρέρχεσθαι τὴν παράταξιν, καὶ προθυμοποιεῖν πάντας διὰ λόγων.

3 Καὶ μὴ συμπλέκεσθαι τοῖς πολεμίοις διὰ χειρός. στρατιώτου γὰρ ἢ στρατηγοῦ 2 τοῦτό ἐστιν. ἀλλὰ ποιεῖν σε μὲν τὰ ἁρμόζοντα πάντα, ἐν ἐπιτηδείῳ δὲ ἵστασθαι τόπῳ, ὅθεν ὁρᾷν δύνασαι τούς τε ἀγωνιζομένους, καὶ τοὺς, ὡς εἰκὸς, ἀμελοῦντας, καὶ ἐπεύχεσθαι τὰ δέοντα. καὶ σπουδάζειν διὰ τῶν ἐν ὑπο-

CAP. XIV.

De die belli.

1 HOc ante omnia praecipiendum est, ut purus ac sanctus exercitus tuus sit, & pridie vesperi preces efficaces ac diuturnae adhibeantur, omnesque Deo consecrentur, verbis factisque persuadeantur se Deum adiutorem habere, atque hoc modo ad bellum puros, sinceros, alacresque procedere.

2 Ipso belli die ne multum te fatiges, ne lassitudine ac perturbatione aliqua rerum necessariarum obliviscaris, neque cura aut sollicitudine excrucieris, sed strenue atque alacriter aciem transeas, & oratione tua omnium animos excites.

3 Neque enim manibus consertis cum hoste confligere imperatoris est, sed quae facto opus sunt providere, & idoneo in loco stare, ubi adspicere dimicantes possit; & solutos ignavosque incitet ad alacriter bellum gerendum, atque adflictae parti studeat subsidiis

1 Πλήκτῳ) Scribe ἀπλήκτῳ.
2 Ἢ στρατηγοῦ) Scribe, μὴ στρατηγοῦ.

(a) Codex Laurentianus his duobus primis Paragraphis mutilus est.

diis suis, id est, lateranis & tergistitibus, opem ferre.

4 Si adversum sagittarios bellum copiis tuis suscipiendum erit, locorum asperitates, & pedes lateraque montium primosque conscensus devita, & si fieri possit, nequaquam in ea parte confligas, & vel in editiori parte montis copias tuas locato, vel omnino a monte recedas, & in aequabiliori loco magisque plano aciem instruas, ut ne hostes insidias molientes, ex eminentiore loco in vos invadant.

5 Nec vero cum hostium acie confligas, neve tuam illis aciem commonstres, priusquam illorum aciem instructam animadverteris, & illorum insidias, molitionesque exquisiveris.

6 Si loca in quibus conflicturus es aperta, & campestria sint, & haud satis commode liceat secundam aciem tuam occultare, ut ne in itinere faciendo adversum hostes adpareat, eam iam prope primam aciem abducito, ut duae hae acies una solum esse hostibus videantur, quando vero ad unius milliaris spatium ab hostium copiis abfuerint, tum secunda acies paululum se retarder, atque a prima acie ad iustum intervallum se separet, & ad suam formam, quam ante secundae aciei descripsimus redeat, inde fiet, ut nostrae aciei adparatus quamminime ab hostibus cognoscatur.

7 Discessiones, fugasque hostium diligenter attende, neque intemperanter propter hostium fallaces dolos insequere illos, sed ordinate, ac instructis copiis, idque potissimum si aliquam certam victoriae fiduciam habeas.

8 Si hostibus incursio quaedam in primam aciem fiat, eamque neque lateranis, neque insidiis adversum eos structis defendere possis, extremas secundae aciei oras adsumes, illudque transferes, si uno ex latere veniant, ad eam partem; sin utroque ex latere, ad utramque partem. Similiter adversum eos, qui a tergo secundae aciei veniunt, si tergistites multi ad illos repellendos non fuerint, hoc idem facies, ne ceteri distracti ad praesidia primae aciei minus valeant.

9 Si ingens hostium fuerit exercitus, & multitudine hominum, ac iumentorum adflictus, ac pene oppressus fuerit, ne coneris eminus iam hostibus venientibus, copias tuas ad celsum aliquem lo um deducere, ne multitudine conspecta animum iam tui despondere incipiant, sed humili, & cavo in loco eos instrue, ubi neque hostes visuri sunt, neque ab hostibus cerni poterunt; & quando uno, aut dimidio signo hostes abfuerint, ad excelsiorem locum ducantur, ut confligere possint priusquam animo deficere, aut languescere incipiant.

10 Sin talis locus non inveniatur, sed eminus hostes exercitui tuo adpareant, copiis tuis ipsa in acie instructis dices, non hominum, sed iu-

ὑποβοηθεία ὄντων συναίρεσθαι τῷ δεομένῳ μέρει. τοῦτ᾽ ἐστι διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ νωτοφυλάκων.

4 Ἐὰν μὲν οὖν ἐν ταῖς παρατάξεσί σου πρὸς τοξότας ἐστὶν ὁ πόλεμος, τοὺς δυσχερεῖς τόπους, καὶ τοὺς πρόποδας τῶν ὀρέων, ἤγουν τὰς πρώτας ἀναβάσεις ἐπὶ τὰ ὄρη, τούτους φυλάττου, καὶ μὴ ἐν αὐτοῖς σύμβαλλε τὴν μάχην, εἴ γε δυνατόν ἐστιν. καὶ ἢ ἐν τῷ ὕψει τὴν παράταξιν ἔκτασσε, ἢ τελέως ἀπόβαινε τοῦ ὄρους, καὶ ἐνωμαλωτέρῳ, καὶ γυμνῷ τόπῳ παρατάσσου, ἵνα μὴ τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκὸς, ἐκεῖθεν ἐνεδρευόντων ἀπὸ τοῦ ὕψους ἡ παράταξις 1 ἀθρόως βιάζηται.

5 Ἀλλὰ μηδὲ συμπλέκου παρατάξει πολεμίων, τὴν δὲ τὴν ἰδίαν σου προδείκνυε αὐτοῖς, πρὶν ἂν τὴν τάξιν αὐτῶν κατανοήσῃς, καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, μεν λετωμένας παρ᾽ αὐτῶν ἐνέδρας ἤτοι ἐγκρύμματα 2 πολυπραγμονήσῃς.

6 Ἐὰν δὲ οἱ τόποι, ἐν οἷς μέλλῃς συμβάλλειν, γυμνοί εἰσι καὶ πεδινοὶ, καὶ οὐκ ἔστιν εὐκόλως τὴν δευτέραν σου τάξιν κρύπτειν ἐν αὐτοῖς, εἰς τὸ μὴ τοὺς ἐχθροὺς προγινώσκειν ἐν τῷ κινεῖν τὸν στρατὸν εἰς τὴν μάχην, ἐντεῦθεν ἤδη τὴν δευτέραν τάξιν κατόπισθεν τῆς πρώτης πλησίον συνακολουθεῖν ποίησον, ὥστε τὰς δύο εἰς μίαν τοῖς ἐναντίοις φαίνεσθαι. ὅταν δὲ ἀπὸ ἑνὸς 3 μιλίου τῆς τῶν πολεμίων γένηται παρατάξεως. τότε τὴν δευτέραν χρεὼν κατ᾽ ὀλίγον ἐμβραδύνουσαν χωρίζειν αὐτὴν τῆς πρώτης τὸ εἰρημένον διάστημα, καὶ εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα καθιστᾷν, ὥστε εἶναι δευτέραν παράταξιν. ἐντεῦθεν γὰρ τοῖς πολεμίοις οὐκ εὔγνωστος πρὸ πολλοῦ ἡ τάξις γίνεται.

7 Τὰς δὲ ὑποχωρήσεις καὶ φυγὰς τῶν ἐχθρῶν σκέπτου, καὶ μὴ ἀκρατῶς ἐπίτρεχε, διὰ τὰ σοφίσματα, ὡς εἰκὸς, γινόμενα. ἀλλὰ μετὰ συντάξεως δίωκε ἕως λάβῃς πληροφορίαν τῆς ἀσφαλείας τῆς νίκης.

8 Ἐὰν δὲ ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ἐπέλευσις μηνυθῇ κατὰ τῆς πρώτης παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐστὶ πῶς ἢ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων, ἢ διὰ τῶν εἰς ἐνέδραν κατὰ τῶν ἐχθρῶν πεμπομένων βοηθεῖν, τότε δέον ἐκ τῶν εἰς τὰ ἄκρα τῆς δευτέρας παρατάξεως τασσομένων βάνδων μετατίθεσθαι εἰς αὐτούς. εἰ μὲν ἐξ ἑνὸς πλαγίου ἔρχονται ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους. εἰ δὲ ἐκ τῶν δύο, ἐξ ἑκατέρωθεν. ὁμοίως δὲ καὶ τοῖς κατὰ νώτου τῆς δευτέρας τάξεως ἐρχομένοις, ἐὰν μὴ ἀρκῶσιν οἱ νωτοφύλακες αὐτοὺς δι᾽ ἑαυτῶν ἁρμόζεσθαι, τὰ αὐτὰ ποιήσεις. ἵνα οἱ λοιποὶ ἀπερίσπαστοι μένωσι πρὸς βοήθειαν τῆς πρώτης παρατάξεως.

9 Ἐὰν δὲ πολύς ἐστιν ὁ τῶν ἐχθρῶν στρατὸς, καὶ διὰ πλῆθος ἀλόγων ἢ ἀνδρῶν κόμπος ἤγουν ἐξωγκωμένος φαίνεται, μὴ ἐπιτήδευε εὐθὺς εἰς ὑψηλὸν τόπον τὸν στρατὸν τάσσειν μηκόθεν τῶν ἐχθρῶν ὄντων, ἵνα μὴ τῇ θέᾳ τοῦ πλήθους προκαταλαμβανομένους δειλιάσῃ προχείρως, ἀλλ᾽ ἐν κοιλοτέρῳ τόπῳ τάσσε αὐτοὺς, ὅποθεν οὐδὲ κατοπτεύῃ τοὺς ἐχθροὺς, οὐδὲ καθορᾶται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. καὶ ὅταν ἢ ἀπὸ ἑνὸς ἢ ἀπὸ ἡμίσεως σημείου γένωνται οἱ ἐχθροὶ, τότε ἐν τῷ ὕψει φέρειν τὸν στρατὸν, ἵνα πρὶν δειλιάσῃ ἡ συμβολὴ γένηται.

10 Εἰ δὲ μὴ εὑρίσκεται τόπος τοιοῦτος, ἀλλὰ μήκοθεν οἱ ἐχθροὶ τῷ στρατῷ φαίνονται, πρόλεγε τῷ στρατῷ ἐν αὐτῇ τῇ παρατάξει, ὅτι ἀλόγων ἢ τούλ-

1 Ἡ παρὰ τὸ ἔξω) Scribe, ἡ παράταξις.
2 Ἐνέδρ*** ἐγκρύμματα) Scrib. ἐνέδρας ἤτοι ἐγ.
3 Ὡς * ἑνὸς) Censeo deesse, ἀπό.

τούλδου πλῆθός ἐστι τὸ φαινόμενον, καὶ οὐκ ἀνθρώπων μόνων.

11 Ἐὰν δέ σοι δυνατόν ἐστιν καὶ πρὸ τοῦ παρατάξασθαι τοὺς πολεμίους συμβαλεῖν αὐτοῖς ἔτι ἀσυστάτοις οὖσιν, μᾶλλον αὐτοὺς βλάψαι ἰσχύσεις.

12 Πάντως δὲ ἓν ἢ καὶ δεύτερον ἔχε ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου μιλίου τῆς παρατάξεως πρὸ τοῦ πολέμου ἐν ὅσῳ τάσσεται ὁ στρατός. ἵνα μὴ ἄδειαν ἔχωσιν οἱ πολέμιοι πρὸ τῆς μάχης κατασκοπεῖν τὴν τάξιν, καὶ σοφίζεσθαι κατ' αὐτῆς.

13 Καὶ ἐὰν πεζικὸς οὐκ ἔστι στρατὸς τοὺς παῖδας τῶν στρατιωτῶν, ἤτοι τοὺς δουλεύοντας αὐτοῖς καταλίμπανε ὥστε διαμερίζεσθαι δι' ὅλου τοῦ ἐν τῷ φοσσάτῳ ἀπλίκτου ἕκαστον περὶ τὴν ἔσω τράφον μετὰ ὅπλων, εἴτε τοξεύειν δύνανται, εἴτε ἀκοντίζειν, εἴτε σφενδονᾶν. ἀλλὰ καὶ ἓν βάνδον μετ' αὐτῶν τὸ ὀφεῖλον βιγλεύειν, καὶ τὰς πόρτας τοῦ φοσσάτου φυλάττειν, ἤγουν τοῦ περιφραγμένου ἀπλίκτου. καὶ ἄρχοντα δὲ χρήσιμον τοῦ ὅλου τοιούτου φοσσάτου.

14 Μηδέποτε τοῦλδον ἐπὶ παρατάξεως περίφερε, εἰ δυνατόν ἐστι. τὸ γὰρ ἕτοιμον τοῖς ἐχθροῖς βρῶμα γίνεται ἐὰν ἐν μάχῃ εὑρεθῇ.

15 Ἐὰν μέντοι, ὡς εἰκὸς, ὁδοιποροῦντός σου ἀδόκητος ἐπέλευσις παρὰ τῶν ἐχθρῶν γένηται, καὶ οὐ φθάσῃς ἀπλικεῦσαι καὶ ἀσφαλίσασθαι τὸ τοῦλδον, τότε φέρε αὐτὸ κατὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους ἐκ πλαγίου τῆς δευτέρας παρατάξεως, καὶ ἐκεῖ τάσσε. καὶ ἓν ἢ δεύτερον βάνδον ἐκ τῶν περισσῶν εἰς παραφυλακὴν αὐτοῦ ἀφόριζε.

16 Ἐὰν δὲ μὴ ἔτυχον, ὡς εἴρηται, προαποθέμενοι χόρτον καὶ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ τῶν ἄλλων ὁπλιτῶν ἐπὶ τὴν παράταξιν κινούντων τὰ παλλικάρια τῶν στρατιωτῶν καὶ τῶν ἀρχόντων ἵνα ἐξέρχωνται εἰς τὸ μέρος τὸ ὀπίσω τῆς παρατάξεως τοῦ ὅλου στρατοῦ μετὰ ὀλίγων βιγλατόρων ἐκ τοῦ τῆς παρατάξεως μέρους καταλιμπανομένων, καὶ συνάγουσι τὸν ἀρκοῦντα χόρτον ἐν ὅσῳ ὁ πόλεμος γίνεται. τοῖς δὲ χορτολογοῦσιν ὁρίσεις δοθῆναι βάνδα καὶ σημεώσεις ἐν ὑψηλοτέροις τόποις καὶ διαφόροις. ὥστε ἐναντίου τινὸς συμβαίνοντος τὸ ἀνακλητικὸν πρὸς συνήθειαν, τότε ἀναχωρεῖν αὐτοὺς δρομαίως, καὶ ἐπὶ τὸ φοσσάτον σώζεσθαι, ἵνα μὴ ἔξω ἀποκλεισθῶσιν. τοῦτο δὲ ἀναγκαῖόν ἐστι γίνεσθαι, διὰ τὸ ἄδηλον τῆς ἐκβάσεως. ἐὰν γὰρ ἐναντίως ἐξέλθῃ τὸ πρᾶγμα, δαπάνην ἔχοντες καὶ ἑαυτῶν καὶ τῶν ἀλόγων οἱ στρατιῶται ταχέως αὐτοὺς πρὸς τὸ ἀναμάχεσθαι ἀνακαλοῦνται, ἤγουν καὶ πάλιν πολεμῆσαι, καὶ νικῆσαι. ἢ εἰ μὴ τοῦτο, εὐθέως ἀναχωρήσουσιν μετὰ τάξεως ἔτι ἐν δυνάμει τῶν ἵππων αὐτῶν εὑρισκομένων. πρὶν ἢ τότε τῶν ἀνθρώπων φρονήματα ἐπὶ πλέον καταπέσωσι, καὶ αἱ τῶν ἵππων δυνάμεις. ὅπερ γενέσθαι δύναται, ἐὰν μή ἐστιν ἐν ἑτοίμῳ ἡ δαπάνη. μετὰ γὰρ ἧτταν οὐδεὶς θαῤῥεῖ ἐξέρχεσθαι εἰς συλλογὴν χόρτου, καὶ οἱ ἵπποι λιμώττοντες ἀθυμίαν τοῖς στρατιώταις παρέχουσι, καὶ βουλὴν πρὸς συμφέρον οὐκ ἔστι γενέσθαι, τῆς ἐνδείας καὶ τοῦ φόβου βιαζομένων αὐτήν. ἀλλὰ χρὴ πάντως καὶ τὴν τῶν ἀλόγων ἀποτροφὴν παρατίθεσθαι μιᾶς ἢ καὶ δευτέρας ἡμέρας, εἰ δυνατὸν, καὶ πλέον μάλιστα ἐὰν καὶ πλησίον τοῦ φοσσάτου εἰσὶν αἱ βοσκαί.

17 Εἰ δὲ κατὰ τὴν πρώτην ἡμέραν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου ἐναντία ἔκβασις παρακολουθήσει, ὃ μὴ γένοιτο, ἡμῖν μὲν παντοίως ἀπρόσφορον καὶ ἀσύμφορον φαίνεται τὸ κατὰ τὰς αὐτὰς ἡμέρας, ἤγουν

iumentorum, atque impedimentorum ibi permagnum eſſe numerum.

11 Si hoſtibus adhuc minus inſtructis adoriri eos, atque invadere potes, maius damnum illis facies.

12 Omnino autem ſemel atque iterum conſiſte, quando ad ſpatium unius, aut duorum milliarum ab hoſtium acie ante bellum dictas, ut exercitus tuus varie inſtruatur, ut ne ſecuros ſe putent hoſtes, quia per exploratores noſtras copias ante cognoverunt, & contra eas aliquid molitionis machinati ſunt.

13 Si pedeſtris exercitus non fuerit, militum pueros, ideſt, adminiſtros in caſtris relinques, & per univerſum caſtrorum ambitum ad foſſam cuſtodiendam dividantur, armiſque interiorem eius partem muniant, ſive ſagittis, ſive iaculis, ſive funda valeant; una quoque cohors cum illis excubias aget, portaſque caſtrorum, atque univerſi ambitus defendet, unus iſtis praefectus honeſtus, atque integer.

14 Neque tuldum tecum in acie circumferas, ſi aliter fieri poterit; prompta enim, atque expoſita hoſtibus praeda eſt, ſi in bello eſſe advertatur.

15 Si proficiſcenti tibi de improviſo ſubita hoſtium incurſio fuerit, neque caſtris ſatis commode, & tuto in loco tuldum ponere poteris, tum dextrum ad latus ſecundae aciei obliquabis, ibique unam, & alteram cohortem, quae ex ſuperfluis hominibus eſt, ad eius cuſtodiam ſegregabis.

16 Si nullum iumentis repoſitum in caſtris pabulum habeant, ipſo belli die ceteris ad bellum procedentibus, palicaria, ideſt, adminiſtri militum, & praefectorum pabulatum eant ad partem a tergo aciei relictam, & dum bellum geritur quantum poſſunt pabuli comparent. Pabulatoribus autem iſtis dentur banda, & ſigna quaedam diverſis, & editioribus in locis, ut adverſo aliquo caſu incidente, revocari illis poſſint, & ad caſtra curſu contendant, ut ne intercludantur, ſed ab hoſtium impetu ſerventur. Hoc propter incerti belli eventum fieri debet. Si enim adverſum aliquid ceciderit commeatum & pabulum in promtu milites ſi habeant, ad pugnam facile ſtatim prodeunt, & offenſionem acceptam bellandi ſtrenuitate reſarciunt: vel ſi id minus efficere poſſint, integris copiis atque inſtructa acie, dum adhuc equi firmi ſunt, recedant, priuſquam vel animi equitum magis labefactentur: quod facile uſu venit, ſi commeatus in promtu non fuerit. Nam poſt offenſionem belli, nemo pabulatum prodire audet, equique fame laborantes magnam anxietatem militibus iniiciunt: utile autem ac ſalutare conſilium capi non poteſt, inopia ſimul ac formidine prementibus. Omnino autem pabulum iumentorum ad unum atque item alterum diem repoſitum habeant, eoque etiam amplius, ſi paſtiones prope fuerint.

17 Si primo conflictationis die adverſus belli exitus cadat, quod abſit, inutile nobis, atque inidoneum eſſe videtur, eodem ſtatim tempore conari hoc quod amiſſum eſt recuperare, & fu-

& fusos superatosque ad aliquod publicum praelium redire velle. Neque vero hoc ut facias consilium tibi darem: perdifficile enim omnibus hoc est, neque statim offensio accepta refutari potest. Rarum autem hoc est, & Romanis inusitatum. Itaque etiam si nihil adversum caderet, speraveritque Imperator amissam dignitatem secundo praelio se recuperaturum, multitudo tamen militum si causam cognoscat, ad conserendas manus minus est habilis: hic enim exitus belli, quasi divinitus ante decretus esset, magnam animi formidinem perturbationemque invehit.

18 Itaque sine gravi ac necessaria causa, ne coneris coram atque aperte instructis copiis cum hoste post offensionem belli acceptam dimicare, sed dolo atque astu, occasione se offerentes conare illos subito adoriri, & iuxta vetus dictum. Post fugam, pugnam redintegrabis, ut ad veteris offensionis oblivionem exercitus veniat, atque iterum coire in societatem multitudinis, & cogere iustis causis saepe oblatis se audeat, quas omnes perscribere facile haud fuerit.

19 Sin post offensionem acceptam iterum tamen cum hoste confliges, prima acies quasi antea profligata in secundam aciem conferenda est: secunda autem quibusdam e prima acie delectis viris ad primam traducatur. Nam cum haec minor prima sit, ipsa per seipsam satis esse non potest.

20 Retardare autem in belli eventu minus prospero haud utile est, nisi aliqua spes societatis aut alius modus praesidii exspectetur: vel, quod saepe fit, responsio ab hostibus adferatur, quam divulgari necesse non sit, sed a Praefectis solum cognosci. Quod si fieri statim possit quod ab hostibus proponitur, non differatur, sed sedulo vel iureiurando, vel alio quopiam pacto transigatur. Sin perniciosum & ad contemtum alicuius aut universae multitudinis contumeliam fuerit, haec atque illis duriora in vulgus nostrum efferenda sunt, ut exercitus ita concitatus, ac necessitate compulsus, impetuosius adversum hostes procedat, atque obedientior praefectis suis sit: quanto enim maior tardatio fuerit, tanto magis superati milites formidolosiores erunt, & victores audaciores existent.

21 Priusquam autem universum robur tuorum confidat, adhortandi tibi per turmarchas, per decanos, quintanos, milites tui sunt, commemorandumque est illis, non esse iam tempus ignaviae ac socordiae, sed impressionum atque incursionum in hostes faciendarum, & quae clades atque offensio ante accepta fuit, ea iam virtute ac rebus gerendis delenda atque obliteranda est. Haec atque iis similia illis narranda sunt.

22 Si spes aliqua est acie instructa praelium recuperari posse, hac via quam supra dixi procedatur. Sin hoc modo non proficiatur, pro periculorum ratione optimam sibi viam conquiret.

23 Si peditatus hostium vincat, cum equis ordinate discessiones atque demigrationes ex eo loco fiant, atque ita permaneant.

24 Sin

ἥγου κατὰ τὸν αὐτὸν καιρὸν, πάλιν πρὸς δημόσιον πόλεμον ἐγχειρῆσαι τοὺς ἐκ τῆς παρατάξεως ἡττηθέντας. διὸ οὐδὲ συμβουλεύομέν σοι, ὦ στρατηγὲ, πρὸς τοῦτο ἐπιτηδεύειν. πᾶσι γὰρ πάντοτε δυσχερὲς, ἐστὶ τοῦτο, καὶ οὐδεὶς εἴωθεν εὐθέως τὰς ἥττας ἀναμάχεσθαι. σπάνιον γὰρ τοῦτο, καὶ ῥωμαίοις ἀνοίκειον. ὥστε εἰ καὶ σφάλμα παρακολουθήσῃ, καὶ ἐλπίσει ὁ στρατηγὸς τοῦτο διὰ τῆς δευτέρας μάχης τοῦτο διορθοῦσθαι, οὐκ ἔστιν ἱκανὸν τὸ πλῆθος τὴν αἰτίαν διαγινώσκον προαιρεῖσθαι εἰς δημοσίαν μάχην εὐθέως ἐλθεῖν. ὡς γὰρ ἐκ θείας ψήφου οὕτως τὸ ἀποτέλεσμα δεχόμενον ἐν πάσῃ δειλίᾳ γίνεται.

18 Διὸ χρή σε ἀνάγκης καὶ περιστάσεως χωρὶς μὴ ἐπιτηδεύειν φανερῶς συμβάλλειν μάχην μετὰ δημοσίαν ἧτταν διὰ παρατάξεως, ἀλλὰ δόλῳ καὶ ἀπάτῃ σπούδαζε καιροσκοπῶν ὅπως αἰφνιδιάσῃς, καὶ τὸ δὲ λεγόμενον φυγόμαχ κήσῃς ἕως ἂν εἰς λήθην τὴν δειλίας ἐκείνης γενόμενος ὁ στρατὸς θαῤῥήσει τοῦ πάλιν ποιήσασθαι συλλογὴν δι' εὐλόγους αἰτίας πολλάκις ἐπισυμβαινούσας, ἃς ἀντιγράφειν οὐκ ἔστιν εὔκολον.

19 Ἐὰν δὲ καὶ ἅπαξ θαῤῥήσῃς συμβαλεῖν μετὰ τὴν ἀποβολὴν τῆς δειλίας. δεῖ τὴν πρόμαχον τάξιν ὡς καταχρωσθεῖσαν εἰς δευτέραν τάξιν ποιεῖν, καὶ τὴν δευτέραν εἰς πρόμαχον μετὰ τῶν ἐπιλέκτων ταγμάτων τῶν ἐν τῇ πρώτῃ. μικροτέρα γὰρ οὖσα τῆς πρώτης καθ' ἑαυτὴν οὐκ ἐπαρκεῖ.

20 Ἀλλ' οὐδὲ ἐμβραδύνειν δεῖ ἀσκόπως ἐπὶ ταῖς ἐναντίαις ἐκβάσεσι τοῦ πολέμου, εἰ μή που ἐλπὶς συμμαχίας ἢ ἕτερος τρόπος βοηθείας προσδοκᾶται, ἢ, ὡς εἰκὸς, ἀπόκρισις παρὰ τῶν ἐχθρῶν γίνεται, ἥνπερ ἀναγκαῖον μὴ πουβλικίζειν προχείρως, ἀλλ' ἢ δεῖ ταύτην μανθάνειν. καὶ ἐὰν τὸ προτεινόμενον παρευθὺ γίνεσθαι δύναται, μὴ ἀναβάλλεσθαι, ἀλλὰ πράττειν αὐτὸ ἀσφαλῶς δι' ὀψίδων, ἢ ὅρκου. εἰ δὲ ἐπιβλαβές ἐστιν, καὶ δι' ὑπέρθεσίν τινος καὶ χαύνωσιν τοῦ ὄχλου λέγεται, τὰ ἐναντία δεῖ φημίζειν σκληρότερα τῶν προτεινομένων. ἵνα μᾶλλον ὁ στρατὸς πρὸς ὀργὴν διανιστάμενος τῇ ἀνάγκῃ ἰσχυροτέρως τοῖς ἐχθροῖς ἀντικαταστῇ, καὶ ἔτι πειθήνιος τῷ ἄρχοντι γένηται. ὅσον γὰρ βραδύτης γίνεται, τοσοῦτον οἱ ἡττηθέντες δειλότεροι γίνονται, καὶ οἱ νικήσαντες τολμηρότεροι.

21 Πρὶν ἢ οὖν εἰς τέλειον τὰ φρονήματα καταπέσωσι, χρή σε, ὦ στρατηγὲ, διά τε τῶν ἀρχόντων τῶν ταγμάτων, καὶ τῶν δεκάρχων, καὶ πεντάρχων προτρέψασθαι τὸν στρατὸν, καὶ εἰπεῖν, ὡς οὐκ ἐστι καιρὸς δειλιάσαι, ἀλλὰ ὁρμηθῆναι μᾶλλον κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ γενόμενον παρά τινων σφάλμα ἀνδρείως ἀνακαλέσασθαι. ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια δεῖ σε διαλαλῆσαι.

22 Καὶ εἰ μὲν ἐστιν ἐλπὶς τοῦ διὰ τοῦ παρατάξεως δημοσίας τὴν μάχην ἀνακαλέσασθαι, τῇ προειρημένῃ μεθόδῳ τῆς τάξεως χρήσῃ. εἰ δὲ τοῦτο οὐ προβαίνει, δεῖ συμφερόντως τῶν κινδύνων κατατολμᾶν.

23 Καὶ εἰ μὲν πεζοί εἰσιν οἱ νικήσαντες ἐχθροὶ, σπουδάζειν μετὰ τῶν ἵππων εὐτάκτως τὰς ἀναχωρήσεις ἤτοι μεταστάσεις τοῦ φοσάτου ἐκείνου ἀσφαλῶς ποιεῖσθαι, καὶ μὴ ἀναμένειν.

24 Εἰ

24 Εἰ δὲ καβαλλάριοι ὦσιν μάλιστα τῶν περιοστῶν, ϗ βαρυτέρων ἀλόγων ϗ πραγμάτων δεῖ περιφρονεῖν, ϗ πεζῇ καθίσασθαι, ϗ ἄνευ ὀλίγων καβαλλαρίων πάντας εἰς δύο φάλαγγας ἤτοι τάξεις, ἢ ϗ εἰς ἓν τετράγωνον πλινθίου σχῆμα παρατάξεσθαι. ϗ μέσον μὲν τὰ ἄλογα ἢ τὸ τοῦλδον φέρειν. ἔξωθεν δὲ ἔχειν τοὺς στρατιώτας ὡς εἴρηται ἐν τάξει, ϗ τοὺς τοξότας ἐξωτέρω, ϗ οὕτως τὰς μεταστάσεις ϗ ἀναχωρήσεις ποιεῖσθαι ἀσφαλῶς.

25 Πάλιν δὲ ἐὰν αἰσίως τὰ τοῦ πολέμου ἐξέλθῃ, ϗ Θεοῦ βοηθοῦντος ἄρξηται ἡ νίκη, οὐ δεῖ ὠθήσει ϗ μόνῃ ἀρκεῖσθαι ὡς ἀπειροκάλους μὴ εἰδότας χρήσασθαι τῷ καιρῷ, ἀλλὰ ἀκαίρως ἀκούειν φιλοῦντας τὸ, νίκα, ϗ μὴ ὑπερνίκα. ϗ ἐνδιδόντας σφαλερῶς ϗ μείζονα διὰ τῆς ἐνδόξεως τοῦ καιροῦ κάματον ἐπισωρεύοντας, ϗ ἄδηλον τὴν μέλλουσαν ἔκβασιν ἑαυτοῖς κατασκευάζοντας. ἀλλὰ δεῖ τῇ τοῦ ἐχθροῦ τελείᾳ καταλύσει ἐπιμένειν.

26 Εἰ δὲ ἐν ὀχυρώματι καταφεύγῃ, σπουδάζειν ἢ χειρὶ, ἢ διὰ τῶν λειπόντων εἰδῶν τοῖς ἀνθρώποις, ἢ τοῖς ἀλόγοις, διὰ παραφυλακῆς στενοχωρεῖν αὐτὸν μέχρι τελείας αὐτοῦ καταλύσεως, ἢ ἐπωφελῶν ἡμῖν γινομένων συμφώνων, ϗ μηδὲ ἐκλύεσθαι τῇ ὀλίγῃ ὠθήσει, μηδὲ ἀμελεῖν τῆς τοῦ πράγματος ἐκβάσεως δι' ὀλίγην καρτερίαν μετὰ τοσοῦτον πόνον, ϗ κάτον ϗ μετὰ τοσοῦτον ἐκ τοῦ πολέμου κίνδυνον. ἐπεὶ ϗ ἐπὶ τοῦ κυνηγίου τὸ παρὰ μικρὸν ἀντὶ τοῦ μηδενός ἐστι.

27 Μήτε μὴν περιφρονεῖν τῆς τῶν στρατιωτῶν εὐταξίας ἀπὸ τῆς νίκης μάλιστα, ἀλλὰ συντεταγμένους διώκειν, ϗ μετ' ἐπιστήμης ϗ νοῦν ἀκίας ἐπισκοποῦντα τὸν στρατηγὸν τὰ δέοντα. οὐκ ἀρκεῖ γὰρ δύναμις μόνη εἰς ἀσφάλειαν ἰδίαν ἢ βλάβην τῶν ἐχθρῶν, ἀλλὰ μετὰ τὴν Θεοῦ βοήθειαν ϗ ἡ τοῦ στρατηγοῦ διοίκησις ἀναγκαῖα ϗ πρώτη τυγχάνει.

28 Πρέπον σε οὖν, ὦ στρατηγὲ, τοῖς τε καιροῖς ϗ τοῖς τόποις ἁρμοδίως κεχρῆσθαι· ϗ ἐὰν δοκιμάσῃς τοῦ πάντως γενέσθαι πόλεμον δημόσιον, πάντα σκοπήσεις, ϗ τόπον ἐπιτήδειον γυμνόν τε ϗ ὁμαλὸν διὰ τοὺς κοντάρατους 1. ϗ μὴ μόνον τὰ δεξιὰ ϗ ἀριστερὰ ϗ ὀπίσθια μέρη προερευνᾷν δεῖ καὶ ἀπὸ δύο ϗ τριῶν ἡμερῶν τῆς παρατάξεως μέχρι τοῦ πέρατος τοῦ πολέμου. ἀλλὰ ϗ τοὺς περικειμένους τόπους ψηλαφᾶν μήποτε λάκκοι εἰσὶν, ἢ αὐτοφυεῖς, ἢ ὀρυγμένοι, ἢ δόλος τις ἄλλος πρόκειται.

29 Κατὰ δὲ τὴν τοῦ πολέμου ἡμέραν, ὡς ἄνω εἴπομεν, τῶν βιγλῶν προεξερχομένων ἅμα πρωῒ εἰς τέσσαρα μέρη τοῦ τόπου ἔνθα ἡ συμβολὴ γίνεται ἀπὸ δύο ϗ τριῶν μιλίων ἐν διπλαῖς βίγλαις παραγγέλλειν αὐτοὺς μὴ μόνον πρὸς τὴν τῶν ἐχθρῶν κίνησιν ἀποβλέπειν ϗ μηνύειν, ἀλλὰ ϗ πρὸς τοὺς θέλοντας πρὸς ῥυῆναι 2 ὡς εἰκὸς τοῖς ἐχθροῖς ἀποσκοπεῖν ϗ συνέχειν αὐτούς. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ τοὺς ἀποφεύγοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ ῥαδίως κωλύουσι, καὶ τοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν βουλομένους πρὸς ῥυῆναι, καὶ ἐπιφερομένους, ὡς εἰκὸς, εἴδη τινὰ μετὰ ἀσφαλείας ὑποδέχονται, εἰς τὸ μὴ ἐπηρεάζεσθαι αὐτοὺς παρά τινων κακῶν ἀνθρώπων, ὅπερ ϗ ἀεὶ σε χρὴ παραφυλάττειν εἰς τοὺς προσφεύγοντας μετά τινων πραγμάτων τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ ὡς ἀναγκαῖον ϗ δίκαιον.

24 Sin equites fuerint, superflua & gravia tum iumenta, tum alia quaecumque praetermittenda sunt, pedites que constituendi, & sine iumentis equitibusque universos in duas phalanges sive acies, aut in unam quadratam oblongam formam instrues, in medio iumenta atque impedimenta ponas, extra haec milites in acie, quemadmodum praediximus, atque ultra eos sagittarios: atque ita discessiones demigrationesque tuto facies.

25 Rursum si prospere ad victoriam bellum inclinet, & Deo iam propitio victor evadis, ne sola depulsione hostium contentus sis, quasi imperitus qui tempore uti nescit: neque importunum illud audias, Vince, sed nimis vincas: ne si lubrico tempore cedas, maiores tibi molestias accumules, & incertum rerum futurarum eventum reddas, sed eversione hostium absoluta utendum omnino est.

26 Si ad aliquam munitionem hostis confugit, vel vi & manu, vel aliis quibusvis formis, hominibus & iumentis, instructa acie in summas angustias coercendus est, vel alia quavis consentiente atque idonea utilitate, usquedum perfecte illum everteris: neque tum defatigari oportet, quando paulum illum repuleris: neque rei universae exitum, propter exiguam amplius laborum patientiam abiicere debes, post tantos labores atque sudores, post tanta belli pericula: quoniam in venatione quod pene effectum est, perinde est ac si nihil esset.

27 Militum tuorum ordinis conservatio post victoriam negligenda tibi non est, sed instructis copiis cum scientia, & attentione militari prosequantur hostes, imperatorque ipse attendat diligenter quid facto opus sit. Neque enim ad incolumitatem vestram, in hostiumque perniciem potentia sola valet, sed secundum Dei benignitatem, imperatoria ac diligens rerum administratio, praecipua ac summe necessaria est.

28 Temporibus ac locis idonee commodeque utaris. Si bellum publicum futurum perspexeris, omnia loca perlustrabis, nuda atque exposita loca hastatis tuis eliges. Neque solum dextrae sinistraeque positae partes perscrutandae sunt omni ex parte aciei usque ad belli finem, sed & finitima loca exploranda sunt, ne fossae vel naturales vel artificiose sint, vel dolus aliquis lateat.

29 Ipso belli die, quemadmodum praediximus, excubiis simul cum prima luce in quatuor partes illius loci ubi conflictatio futura est divisis, aut duo aut tria circumcirca milliaria, praecipies, ut non modo motus hostium advertant, & significent, sed etiam eos qui ab hostibus deficere volunt perlustrent, & apud se detineant. Hoc modo enim eos qui ab exercitu nostro aufugiunt facile prohibebunt, & eos qui ab inimicis volunt ad nos deficere, cum omni incolumitate ab aliorum contumelia integros conservabunt, ne a quibusdam malis viris exagitentur: quod abs te erga eos, qui ad nostras partes profugiunt, quasi iustum & necessarium conservetur.

1 Κοντάρους) Scribe, κονταρίους.

2 πρὸς ῥυῆ) Scribe, πρὸς ῥυῆναι.

30 Quae in anteriore parte exercitus excubiae sunt, ante suam partem usquedum intra unius sagittae iactum venerint aciei hostium ambulent, eamque ducant, ne fossae ullae ac lacus fiant, aut dolos ullus susceptus sit, suosque tum admoneant, ne de improviso in aliquod malum veniant.

31 Necessariis locis ac temporibus non modo simplices, verum etiam duplices vigiliae constituendae sunt, ut si quid alteram lateat, ambas latere non possit.

32 Si instructa acies, si locus idoneus fuerit, ne exspectent dum hostes eos invadant, ut ne malum aliquod ac dolum machinentur, sed confestim in eos omni impetu ac incursione ruendum est.

33 Si dilatio aliqua conflictationis habeatur, secunda acies in locis condensis silvosisque atque asperioribus occultanda est, ut ne si hostes longo ante tempore eam animadverterint, insidiis aliisque molitionibus multis adpetant atque invadant.

34 Quoniam de excubiis mentionem fecimus, ostendendum quemadmodum hae firmandae sunt. Excubias in duas partes divides; ut alterae vigilent, alterae vicissim dormiant. Nemini enim fidem habeas, quamvis receperit se integram noctem vigilaturum. Somnus enim ac sopor de improviso sponte quadam sua opprimunt. Quum vigilare volunt, recti pedibus consistat: sessiones enim ac recubationes corpora in somnum praecipitant: stationes autem pedum, mentem indormientem excitant.

35 Bello iam confecto, qui sauciati fuerant relevandi consolandique sunt; qui ceciderunt, honestum funus habeant, laudibusque multis cohonestentur, qui pro fide Christiana, pro fratribus, suam ipsorum vitam profuderunt. Hoc autem iustum religiosumque factu est, & alacritatem multam viventibus adfert.

36 Si liberi illis fuerint, aut coniux, si hoc constet strenue illos atque alacriter in praelio dimicasse, honestis modis abs te relevandi sunt.

37 Quoniam Romanos omnesque alias nationes videmus acies suas ita instruere, ut quam maxime eminus cerni possint, trucem magis adspectum vultu ac facie, quam armis lucentem & coruscantem aciem in bello praeseferant: quamquam hoc umbratile cito evanescit, nam secundum Dei voluntatem, Imperatoris administratione, & exercitus alacritate, bella conficiuntur: propter eos tamen qui haec requirunt, si silvosa aut cava loca fuerint, ibi copiae occultandae, & longo ante tempore hostibus non ostentandae sunt, ut ne si ante unum aut alterum signum ab hostibus cognoscantur, insidiae illis dolique struantur.

38 Si nudus locus purusque aer fuerit, cassides suas non capite, sed manibus gestent, donec prope hostes venerint: scuta autem parva coram in pectore ferant, tegantque galeas & cassides: vel a tergo humeris gestent, si scuta ferrea ac splendida habeant: sed & ferrum hastarum, praedicto modo occultetur: ut arma eminus nullo modo luceant, quum praesertim eiusmodi signo si consignentur hostes, mentes illo-

30 Εἰ δὲ κατὰ τὰ ἔμπροσθεν μέρη τῆς παρατάξεως βιγλεύοντες ἄχρι ἑνὸς σαγιττοβόλου τοῦ τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως ἔμπροσθεν τῆς ἰδίας περιπατείτωσαν καὶ ὁδηγείτωσαν, μήπως, ὡς εἴρηται, φόσσαι ἤγουν ὀρύγματα εἰσὶν, ἢ ἕτερος δόλος μελέτηται παρὰ τῶν ἐχθρῶν. καὶ ἀναστέλλειν τοὺς ἰδίους εἰς τὸ μὴ ἀδοκήτως περιπίπτειν.

31 Ἐν γὰρ τοῖς ἀναγκαίοις τόποις καὶ καιροῖς μὴ μόνον, ὡς εἴρηται, ἁπλὰς βίγλας κατὰ τῶν αὐτῶν τόπων π.ιεῖσθαι ἀλλὰ καὶ διπλάς. ἵνα τῆς μιᾶς, ὡς εἰκὸς, λανθανομένης τὴν ἑτέραν μὴ διαλάθῃ.

32 Καὶ ἐὰν ἕτοιμός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ ὁ τόπος ἐπιτήδειος, μὴ ἀναμένειν τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῇ συμβολῇ, ἵνα μὴ κανονίζωσι καὶ μεθοδεύωσι τὴν τάξιν, ἀλλὰ ἀσφαλῶς ὁρμᾶν καὶ ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς.

33 Ἐὰν δὲ ὑπέρθεσιν ἔχῃ, ὡς εἰκὸς, τὰ τῆς συμβολῆς διά τινας εὐλόγους αἰτίας ἀναγκαῖον ἐστὶν τὴν δευτέραν μάλιστα τάξιν ἐν ταῖς εὑρισκομέναις ὕλαις, ἢ τοῖς κοιλοτέροις τόποις, ὄπισθεν κρύπτειν. ἵνα μὴ πρὸ πολλοῦ τοῖς ἐχθροῖς ἀκαίρως προφαινομένη αὐτὴ μεθοδεύεται, καὶ ἐπιβουλεύεται ὑπὸ ἐγκρυμμάτων, ἢ καὶ ὑπὸ ἄλλων ἐγχειρήσεων κατασοφίζηται.

34 Ἐπεὶ δὲ περὶ βιγλῶν ἐμνημονεύσαμεν, δεῖ σε αὐτὰς ὀχυρὰς ποιεῖν, καὶ διαιρεῖν τοὺς βιγλεύοντας, ἵνα οἱ μὲν ὑπνοῦσιν, οἱ δὲ ἐγρηγορῶσιν, καὶ οὕτως ἐναλλάσσοντας ἀλλήλους βιγλεύειν. μὴ γὰρ πιστεύσῃς τινὶ κἂν ὑπόσχεσιν ποιεῖται ὅλην τὴν νύκτα γρηγορῆσαι ἄγρυπνον, καὶ γὰρ ἐνδέχεται καὶ αὐτόματον ὕπνον ἐπελθεῖν. ἐν δὲ ταῖς ἄλλαις βίγλαις ὅτε χρεία πάντως καὶ ὀρθοὺς ἱσταμένους βιγλεύειν. αἱ γὰρ καθέδραι καὶ αἱ ἀνακλίσεις τὰ σώματα μωραίνουσιν εἰς ὕπνον. ἡ δὲ τῶν σκελῶν στάσις διέγερσιν τῆς διανοίας ποιεῖ.

35 Ἀναγκαῖον δέ σοι μετὰ τὸν πόλεμον, ὦ στρατηγὲ, τοὺς πληγωθέντας ἐν αὐτῷ τῶν στρατιωτῶν παραμυθεῖσθαι, καὶ τοὺς διαπίπτοντας ἐν τῷ πολέμῳ ταφῆς ἀξιοῦν, καὶ μακαρίζειν διηνεκῶς, ὡς ὑπὲρ τῆς πίστεως καὶ τῶν ἀδελφῶν μηδὲ τὴν ἑαυτῶν ζωὴν προτιμήσαντας. ἐπειδὴ καὶ ὅσιόν ἐστιν, καὶ προθυμίαν τοῖς ζῶσιν ἐμποιεῖ.

36 Εἰ δὲ τέκνα αὐτοῖς εἰσιν, ἢ σύμβιος, καὶ φανερόν ἐστιν ἀγωνιζόμενοι προθύμως ἐτελειώθησαν, καὶ ταῦτα παραμυθίας ἀξιοῦν τῆς προσηκούσης.

37 Ἐπειδὴ δὲ εὑρίσκομεν καὶ ῥωμαίους καὶ πάντας τοὺς ἐθνικοὺς ὡς ἐπίπαν μηκοθέντας ἀλλήλων παρατάξεις ὁρῶντας ἐπισημαίνεσθαι τὴν στυγνοτέραν μᾶλλον τῇ ὄψει ἐπιτυγχάνειν ἐν ταῖς μάχαις, ἤπερ τὴν ἐν τοῖς ὅπλοις λάμπουσαν. καὶ τάχα ψευδές ἐστιν τὸ χυδαῖον τοῦτο. μετὰ γὰρ τῆς κρίσεως τοῦ Θεοῦ τῇ τοῦ στρατηγοῦ διοικήσει καὶ προθυμίᾳ τοῦ στρατοῦ πόλεμος κρίνεται. ἀλλ᾽ οὖν διὰ τοὺς τὰ τοιαῦτα στοχαζομένους δέον ἐστὶν, ὥστε εἰ μὲν ὕλαι ἢ κοῖλοι τόποι πρόκεινται ἐκεῖσε τὸν στρατὸν ἀποκρυβεῖν, καὶ πρὸ πολλοῦ τοῖς πολεμίοις μὴ ἐπιδεικνύειν. ὥστε μὴ καλασοφίζεσθαι καὶ ἐπιβουλεύειν αὐτὸν, εἰ μήπω ἔλθωσιν ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου σημείου.

38 Εἰ δὲ γυμνὸς ὁ τόπος καὶ καθαρὸς ὁ ἀὴρ ἐστὶν, τότε τὰς κασσίδας παρασκευάζειν μὴ πρὸ πολλοῦ φορεῖσθαι, ἀλλὰ ταῖς χερσὶ κατέχεσθαι μέχρις ἂν ἐγγίσωσιν οἱ ἐχθροί. ἀλλὰ καὶ τὰ σκουτάρια μικρὰ ὄντα ἔμπροσθεν εἰς τὸ στῆθος φέρειν, καὶ σκέπειν δι᾽ αὐτῶν καὶ τὰ λωρίκια καὶ τὰς κασσίδας. ἢ ὄπισθεν κατὰ τῶν ὠμοπλατῶν φέρειν, εἰ ἔχουσι τιδηρά σκουτάρια λαμπρά. ἀλλὰ καὶ τὰ σίδηρα τῶν κονταρίων ἀποκρύπτειν, εἰς τὸ παντοίως

τὰ

τὰ ὅπλα μήκοθεν διαλάμπειν διὰ τὸν εἰρημένον τρόπον. ἀλλ᾽ ὥστε ϗ διὰ τοιούτου σημείου, ὅπερ σημειοῦνται οἱ ἐναντίοι, προκαταλαμβάνεσθαι τὰς γνώμας αὐτῶν, ϗ εἰς δειλίαν ϗ πρὸ τῆς μάχης μεταπίπτειν.

39 Κελεύομέν σοι, ὦ στρατηγὲ, μάλιστα καὶ τὰς ἐνέδρας ἤτοι ἐγκρύμματα ἐν τῇ μάχῃ κατὰ λόγον ποιεῖσθαι, ἤτοι κατὰ τὸν πρώην ἡμῖν διατυπωθέντα τρόπον. αὐταὶ γὰρ ἐπιτηδείως ϗ πρεπόντως γινομέναι μεγίστας ὠφελείας ἐν ταῖς μάχαις ποιοῦσι, ϗ διαφόρως μεγάλας δυνάμεις ὑπὸ ὀλίγων κατέλυσαν. ὥστε μηδὲ καιρὸν γενέσθαι τὴν ὅλην παράταξιν συμπλακῆναι.

40 Εἰ μὲν γὰρ τόπων ἐπιτηδείων πρὸς ταῦτα εὐπορήσαντες, οἷον ἢ ὕλης δασείας, ἢ κοιλάδος, ἢ βουνοῦ μεγάλου, ἢ φαράγγιων, ἢ ὀρέων ἐγγιζόντων, καὶ μέχρι τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως συνεκτεινομένων, ὥστε δι᾽ αὐτῶν λαθεῖν καὶ μὴ πόῤῥωθεν ὁρώμενον τὸ ἔγκρυμμα μεθοδευθῆναι πρὸς ἐπιβουλήν. οὕτως οὖν τοῖς νώτοις τῶν ἐχθρῶν ὄπισθεν ἄφνω ἐπελθόντες πρὸ τῆς συμπλοκῆς διετάραξαν ϗ ἔτρεψαν αὐτούς.

41 Α᾽λλοι δὲ οὐ πλησίον τῶν ἐχθρῶν τῆς παρατάξεως ταύτην ἐποίησαν. ἐπιτήδειον οὐκ ἔχοντες τόπον, ἀλλὰ ἐκ πλαγίου αὐτῶν μέσον τῆς ἰδίας ϗ τῆς τῶν ἐχθρῶν τάξεως ποιήσαντες, ἢ ϗ ὄπισθεν τῆς ἰδίας ἐκ πλαγίου. ϗ τὴν μὲν μείζονα δύναμιν εἰς ἐγκρύμματα ἔταξαν, τὴν δὲ ἐλάττονα σχηματικῶς ἔμπροσθεν ἔταξαν.

42 Α᾽λλοι δὲ μέρος τοῦ στρατοῦ ἔταξαν εἰς ἔγκρυμμα, καὶ οὐ τὸ μεῖζον μέρος, ἀλλὰ τὸ ὀλιγότερον. τῆς δὲ συμβολῆς γενομένης ἑκουσίως τῶν προταγέντων εἰς φυγὴν ὁρμησάντων, καὶ τῶν ἐχθρῶν τὴν δίωξιν ἀτάκτως ποιουμένων, μετὰ τὸ παρελθεῖν αὐτοὺς τὸν τόπον τῆς ἐνέδρας ἐξελθόντες οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιήσαντες κατὰ τοῦ νώτου ὄπισθεν τῶν ἐχθρῶν ἐπέστησαν, εἶτα καὶ οἱ φύγοντες ἀντίστροφοι γινομένοι πρὸς τὸ σύνθημα ὅπερ προώρισαν ἐν τῷ μέσῳ ἀπέλαβον αὐτούς. τοῦτο δὲ ὡς ἐπὶ πολὺ ἐπὶ τῶν βορειοτέρων ϗ σκυθικῶν ἐθνῶν γίνεται διὰ τὸ ἄτακτα εἶναι, οἷον τούρκων ϗ τῶν ὁμοίων αὐτοῖς.

43 Ε᾽ὰν δέ τις φόσσαν βαθεῖαν, ἤγουν ὄρυγμα ἐπὶ ὀκτὼ ἢ δέκα πόδας τὸ πλάτος ἐπὶ ἱκανὸν διάστημα ὀρύξῃ, ϗ σκεπάσῃ ταύτην ξύλοις λεπτοῖς χόρτῳ τε ϗ χώματι, ὥστε ἡνωμένην καὶ ὁμοίαν τὴν ἐπιφάνειαν τοῦ ὀρύγματος εἶναι τῇ ἐγγιζούσῃ αὐτῷ γῇ, ϗ κατὰ μηδὲν διαλλάττειν. ἀλλὰ μηδὲ τὸ ἐπαρθὲν χῶμα ἐάσῃ παρακεῖσθαι αὐτῷ ἵνα μὴ ἐμφαίνῃ τινὰ ξενοπρέπειαν. ἐν τῷ μέσῳ δὲ τοῦ αὐτοῦ ὀρύγματος καταλείπῃ τινας τόπους στερεοὺς σεσημειωμένους ϗ ἐγνωσμένους πρὸς τὸ παρὸν τῷ ἰδίῳ στρατῷ. ἑκατέρωθεν δὲ, ἤγουν ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ ὀρύγματος ἔγκρυμμα εἰς ἀφανεῖς τόπους ποιήσῃ, ϗ παρατάξει τοὺς λοιποὺς πρὸ τοῦ ὀρύγματος. εἶτα συμβολῆς γενομένης ἑκουσίως οἱ προταγέντες τὴν τροπὴν σχηματισάμενοι αὐτοὶ μὲν διὰ τῶν ἐγνωσμένων αὐτοῖς τόπων ϗ τερεῶν ἀκινδύνως παρέλθωσιν. οἱ δὲ ἐναντίοι σφοδρῶς ϗ ἀσχέτως τὴν δίωξιν ποιησάμενοι ἐμπέσωσιν ἐν τῷ ὀρύγματι, ὑπεξελθόντες δὲ ἄφνω οἱ τὸ ἔγκρυμμα ποιησάμενοι, εἶτα ἐπαναστρέψαντες ϗ οἱ τὴν ὑποχώρησιν σχηματισάμενοι, τοὺς πλείους τῶν ἐχθρῶν ἀπολέσωσι πάντως, τοὺς μὲν ὡς ἐμπεσόντας εἰς τὸ ὄρυγμα, τοὺς δὲ ὡς τραπέντας ἀτάκτως ἐπὶ τῷ ἀδοκήτῳ [1] συμπτώματι, εἰ μὴ ἄρα παρὰ τῶν ἐχθρῶν προγνωσθῇ, ἢ διά τινων πρὸς φυγόντων αὐτοῖς καταμηνυθῇ.

illorum anticipentur, & in formidinem quamdam ante bellum cadant.

39 Insidias autem occultas atque abditas eo modo facies, quem tibi ante descripsi. Si enim idonee opportuneque fiant, maximas utilitates in bello adferunt, magnasque admodum copias ita deleverunt, ut nullus locus confligendi aciei universae relinqueretur.

40 Qui enim locorum opportunitate ad haec abundabant, vel condensis in locis, vel cavis in recessibus, vel in colle aliquo magno, vel vallibus, vel montibus finitimis usque ad hostium copias productis, ut ab hostium notitia hoc modo occultari possint, & molitiones idoneas struere, insidias suas positas habebant: isti a tergo hostium de improviso irruentes, ante manus consertas fuderunt eos, & in fugam verterunt.

41 Alii prope hostium copias, quum locum non haberent idoneum, hoc minime fecerunt, sed a latere in medio suae hostiumque aciei eos collocantes, vel a tergo suae aciei obliquantes, maiores copias in insidiis collocaverunt, & minores ad coram confligendum cum hostibus instruxerunt.

42 Alii partem exercitus non maiorem, sed minorem in insidiis locaverunt, conflictatione iam incepta, fugae voluntariae iis qui in acie instructi erant sese mandantibus, & hostibus illos confuse insequentibus, & locum illum ubi insidiae sunt locatae transeuntibus: qui in insidiis positi erant a tergo hostes invadant: qui vero ante aufugerunt, tessera facta quam ante sibi proposuerant, conversi iterum in hostes, insequuntur eos. Hoc autem fere plerumque adversus aquilonares homines Scythicasque nationes maxime fit, ut Turcae, & qui sunt iis similes.

43 Si quis fossam altam ad octo aut decem pedum latitudinem satis longo intervallo effoderit, hancque lignis tenuibus, cespite, foeno atque adgere contexerit, quasi una eademque cum finitimis locis terrae superficies esset, nihilque a circumstante terra distet, eductum autem adgerem universum ibi iacere non sinat, ne aliquam novitatis suspicionem adferat, in medio autem eiusdem fossae loca quaedam firma reliquerit, ad id tempus notata, & designata exercitui tuo, & utrimque hinc, atque illinc prope fossam insidias abditis locis clam collocaverit, & ante fossam reliquos instruxerit, deinde conflictatione incepta voluntariam fugam, qui instructi in acie sunt, simulaverint, & per cognita, firmaque loca secure transierint, hostes autem impetuose, ac vehementer insequantur, deinde ii, qui fugam simulabant conversi in eos, aliis in fossam praecipitatis, aliis inopinata hac machinatione in fugam coniectis, magnam partem hostium delebunt, nisi ab hostibus hoc ante animadversum, vel a quibusdam transfugis indicatum sit.

1 Α᾽δικήτῳ) Scribe, ἀδοκήτῳ.

44 Similiter si palis quis defixis fecerit duos, aut tres ingressus, securus, integrosque relinquens, & instructae aciei cognitos; deinde ante palos eos aciem instruat, & in ipsa conflictatione fugam simulans incitet hostes, ut in hos palos ruat, & subito a latere intervenientes insidiae, hostes magnopere laedent.

44 Ἐὰν δὲ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ διὰ πάλων πεπηγμένων τίς ποιήσῃ, δύο καὶ ἢ τρεῖς εἰσόδους ἀπαθεῖς ἐπινοήσῃ ἐγνωσμένας τῷ παραταττομένῳ στρατῷ, εἶτα πρὸ τῶν πάλων ἐκείνων παρατάξηται· σχηματισάμενος ἐν τῇ συμβολῇ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον τὴν φυγὴν προτρέψηται τοὺς ἐχθροὺς τοῖς πάλοις περιπεσεῖν. καὶ ἐξαίφνης ἐπελθόντες οἵ τε τὸ ἔγκρυμμα ἔχοντες ἐκ πλαγίου, καὶ οἱ σχηματισάμενοι τὴν φυγὴν κατὰ κράτος, καὶ οὕτως τοὺς ἐχθροὺς ἀπολέσουσιν.

45 Huiusmodi etiam dolus adversus hostes sine fossis, & palis suscipitur, si quis ferreos tribulos, idest, murices ad tempus vinculis constrictos proiiciat, qui post usum expletum contrahi in se iterum possint, ad latitudinem aciei instructae; in medio quatuor, aut quinque transitus relinquito centum pedum latitudine, qui exercitui bellaturo noti sint, ramis magnis, aut hastarum cuspidibus peregrinis, aut terrae adgeribus ad modum tumuli, aut acervi lapidum cumulatis, aut aliis evidentibus signis non ad initium, sive frontem longitudinis horum tribulorum positis, sed ad exitum altitudinis ad utramque oram transitus notati. Conflictatione iam incepta fugam simulent, & ubi haec nota signa exercitus transierit, auferantur ea, aut deiiciantur a certis quibusdam equitibus ad hoc constitutis; insidiae tum hinc, atque illinc utroque ex latere adversus hostes irruant, ubi iam in hos tribulos irruerint, nec antrorsum, aut retrorsum procedere possunt.

45 Γίνεται δὲ τοιοῦτος δόλος κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ ἄνευ ὀρύγματος, ἢ πάλων, ἐάν τις τριβόλους σιδηρᾶς ἀσυμφανῶς ῥίψῃ πρὸς ὥραν ἐν σφηκώμασιν 1 ἀποδεδεμένας εἰς τὸ ἑτοίμως συστέλλεσθαι μετὰ τὴν χρείαν. τουτέστιν ἐπὶ πλάτος μὲν ρʹ. ποδῶν. καὶ πρὸς μῆκος δὲ πρὸς τὸ τῆς παρατάξεως διάστημα. ἐν τῷ μέσῳ δὲ τέσσαρας ἢ πέντε παρόδους καταλείπῃ ἀπὸ τριακοσίων ποδῶν πλάτος ἐγνωσμένας τῷ συμβάλλοντι στρατῷ, καὶ σεσημειωμένας ἀπὸ κλάδων μεγάλων, ἢ κονταρίων κεφαλὰς ξενοπρεπεῖς ἐχόντων, ἢ γῆς ἀναβολῶν ὡς τυμβίων, ἢ λίθων ἀποτιθεμένων, ἢ ἕτερον εὔδηλον σημεῖον, οὐ μόνον κατ' αὐτὰς τὰς ἀρχὰς, ἤτοι τῶν μετώπων τοῦ μήκους τριβόλων, ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ βάθους ἤτοι τοῦ πλάτους παρ' ἑκάτερα τῶν παρόδων, ὥστε τῆς συμβολῆς γενομένης σχηματίσασθαι τροπὴν, καὶ μετὰ τὸ παρελθεῖν διὰ τῶν τοιούτων ἐγνωσμένων παρόδων τὸν στρατὸν ἐπαίρεσθαι τὰ τοιαῦτα σημεῖα, ἤτοι καταστρέφεσθαι παρὰ τῶν εἰς τοῦτο ἀφοριζομένων καβαλλαρίων, εἶθ' οὕτως τὴν ἐνέδραν ἐκ τῶν δύο πλαγίων ὑπεξέρχεσθαι ἔνθεν κἀκεῖθεν κατὰ τῶν ἐχθρῶν περιπιπτόντων τοῖς τριβόλοις, καὶ οὐ δυναμένων οὐδὲ πρόσω οὐδὲ ὄπισθεν εὐκόλως ὑποχωρεῖν.

46 Haec fieri sine tribulis eodem modo possunt, si quis rotundas quasdam fossas varie dispersas, quas antiqui hippoclastas nominabant, ducat ad spatium unius, ad altitudinem duorum, aut trium pedum, & acutos palos defigat in illis; has diversas, & distantes a se trium pedum omni ex parte intervallo, fodies ad universi spatii latitudinem pedum centum quinquaginta, ad longitudinem totius aciei intervalli. Hoc confecto quando ad conflictationem ventum est, par est, ut prima acies ad unius milliaris spacium ante eum locum instruatur, secunda post universum intervallum duobus aut tribus sagittae iactibus ab eo loco absit, ut si opus fuerit, & qui e prima acie in fugam versi sunt, secure per ea loca evadant, eisdem intervallis secunda acies sine offensione transeat, atque adeo hostes invadat.

46 Τί γίνεσθαι δὲ δύναται καὶ κατὰ τὸν ὅμοιον τρόπον καὶ ἄνευ τριβόλων, ἐάν τις στρογγύλα ὀρύγματα, ἃ ἔλεγον οἱ παλαιότεροι ἱπποκλάστας, ὀρύξῃ διεσπαρμένα ἀπὸ ἑνὸς ποδὸς τὸ διάστημα ἔχοντα, καὶ βάθος δύο ἢ τριῶν ποδῶν, καὶ πάλους ὀξεῖς ἐμπήξῃ ἐν αὐτοῖς. ταῦτα δὲ παρηλλαγμένα ὀρύξῃ καὶ μὴ ἐπ' εὐθείας, ἢ ἀπὸ τριῶν ποδῶν ἀλλήλων κατὰ τὰ τέσσαρα μέρη ἀφεστηκότων, ἐπὶ πλάτος δὲ πόδας ρνʹ. μῆκος δὲ πρὸ τῆς παρατάξεως διάστημα. καὶ τούτου γινομένου ἐν τῇ συμβολῇ, ὅταν μὲν ἡ πρώτη τάξις προπαρατάσσεται, πρέπον ἵνα ὡς πρὸ ἑνὸς μιλίου τοῦ τοιούτου σοφίσματος ἡ αὐτὴ ἵσταται, ἡ δὲ δευτέρα ὄπισθεν αὐτοῦ δι' ὅλου τοῦ διαστήματος εἰς τὰ λείμματα τῶν ὀρυγμάτων ὡς ἀπὸ δύο ἢ τριῶν σαγιττοβόλων ὄπισθεν. ἵνα ἐὰν χρεία γένηται, καὶ οἱ τρεπόμενοι τῆς πρώτης διὰ τῶν ἀκινδύνων παρέρχωνται, καὶ τὴν δευτέραν τάξιν, ἐὰν χρεία ἐστιν, ἐπιθέσθαι τοῖς ἐχθροῖς διὰ τῶν αὐτῶν εὐκαίρων διαλειμμάτων εὐκαίρων διερχομένην, καὶ ἀνεμποδίστως οὕτως ἐπιτίθεσθαι τοῖς ἐχθροῖς.

47 Quando non ante fraudem hanc adparatam, sed post eam acies instruitur, tres sagittae iactus ab eo loco acies instruatur: & quando hostes vel transierint, vel in loco fraudis molitae fuerint, occurrant illis nostri, ut pro celeritate equi illorum laedantur. Loca autem istius fraudis opportuna, & integra ad transeundum, lata admodum relinqui non oportet, ut ne magnus hostium numerus secure non acriter adoriatur.

47 Ὅταν δὲ οὐ πρὸ τοῦ σοφίσματος ἡ παράταξις γένηται πᾶσα, ἀλλὰ ὄπισθεν αὐτοῦ, δέον ἀπὸ τῶν τριῶν σαγιττοβόλων τούτου ὄπισθεν τὴν παράταξιν ἵστασθαι. καὶ ὅταν οἱ ἐχθροὶ παρέλθωσιν ἢ καταλάβωσι τὸ σόφισμα, τότε ὑπαντιάζειν αὐτοῖς, ἵνα φλάσωσιν οἱ ἵπποι αὐτῶν ἐμπεσόντες ἀφανισθῆναι. ἀλλὰ τότε εὐ χρὴ πολὺ πλατέα τὰ εὔκαιρα χωρία τοῦ σοφίσματος καταλιμπάνειν, ὅταν ἡ παράταξις ὀπίσω αὐτῶν ἐστὶν, ὥστε μὴ τοὺς πολλοὺς τῶν ἐχθρῶν παροδεύοντας ἀκινδύνως τῆς μάχης προσάπτεσθαι.

48 Hae rerum adgressiones atque doli clam & a paucis fidelibusque hominibus vel ipso die bel-

48 Τὰ δὲ τοιαῦτα ἐγχειρήματα ἤγουν σοφίσματα, λανθανόντως σε δεῖ ποιεῖν, ὦ στρατηγὲ, δι'

1 Ἐν ἀφηκώμασιν) Scribe, ἐν σφηκώμασιν.

δι' ὀλίγων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων, ἢ ἐν αὐτῇ τῇ τοῦ πολέμου ἡμέρᾳ, ἢ πρὸ μιᾶς αὐτοῦ ἡμέρας περὶ τὰς δειλινὰς αὐτοῦ ὥρας, ἢ νυκτὸς, ἐν ἐκείνῳ δηλονότι τῷ τόπῳ ἐν ᾧ ἡ μάχη προσδοκᾶται, κἀκεῖσε τοὺς ἐχθροὺς ἀναμένειν, καὶ πρὸς ὥραν θαῤῥεῖν τοῖς τοῦ στρατοῦ, καὶ κατ' ἐξαίρετον τοῖς βανδοφόροις. ἵνα δὲ εἰδότες φυλάξωνται, καὶ ὄπισθεν τῶν βάνδων σφιγκτοὶ ἀκολουθοῦσιν, ὡς οἱ εὔκαιροι τόποι ἐπιδέχονται.

49 Τοῦτο δὲ πάντες παραγγελθῶσιν, ἵνα τοῖς βάνδοις ἑαυτῶν ἐν τῷ ὑποχωρεῖν μάλιστα ἀκολουθῶσιν, ἵνα μὴ, ὅπερ μὴ γένηται, πλανώμενοι αὐτοὶ περιπίπτωσι τῇ παγίδι.

50 Πάντων δὲ τῶν εἰρημένων σοφισμάτων, ὡς ἡγούμεθα, ἡ διὰ τῶν τριβόλων ἀπάτη εὐκολωτέρας ὡς καὶ μᾶλλον λεληθότως ἐν ἑκάστῳ τόπῳ δύναται γίνεσθαι. διὰ τοῦτο οὖν χρὴ πρὸς τοὺς τόπους καὶ τὴν τάξιν ἁρμόζεσθαι.

51 Καὶ ἐὰν δόξῃ σοι συμφέρον τὴν ἔφοδον κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως γενέσθαι, ὡς ἤδη ἡμῖν εἴρηται, ἀφορίσεις ἀπὸ ἑνὸς ἢ καὶ δευτέρου βάνδου. ἢ πρὸς τὸ πόσον τοῦ ὄντος στρατοῦ πλείονας μετὰ ἀρχόντων ἀνδρείων καὶ τολμηρῶν καὶ φρονίμων καὶ στρατιωτῶν χρησίμων. εἰς μὲν τὸ ἴδιον δεξιὸν μέρος, τοῦ τόπου δηλονότι συμπράττοντος. μίαν ἐνέδραν ὀφείλουσαν κατὰ τῆς τῶν ἐχθρῶν ἐγχειρῆσαι παρατάξεως. κατὰ δὲ ἀριστερὸν τὴν ἄλλην ἐνέδραν.

52 Καὶ ἐὰν μὲν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχείρηται ταύτην τὴν ἐγχειρεῖν βουλομένην τῶν ἐχθρῶν ἀναστέλλειν, καὶ μὴ δοῦναι καιρὸν ἐλθεῖν καὶ ταράξαι τὴν παράταξιν. εἰ δὲ μὴ ἐγχειρῆται παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπέρχεσθαι, ἵνα διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου ἢ εἰς τὸ τοῦλδον τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκὸς, ἐκεῖσε εὑρισκόμενον ἐπέλθωσιν, ἢ καὶ τοῖς τῶν ἐχθρῶν νώτοις, ἢ τῷ κέρατι, ἤγουν τῷ κυκλοῦντι μέρει τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως. ἵνα μὴ, ὡς εἰκὸς, καὶ τῶν ἐχθρῶν ἐν δευτέρᾳ τάξει ταττομένων, ἢ καὶ αὐτῶν ἔγκρυμμα ὄπισθεν τῆς ἰδίας αὐτῶν τάξεως ἐχόντων εὑρεθῶσι τά σα ἐγκρύμματα ἐκ τοῦ ἐναντίου ὑπ' αὐτῶν βλαπτόμενα. δεῖ γὰρ καὶ αὐτοὺς τοὺς εἰς ἔγκρυμμα ἀπερχομένους προσκουλκεύειν ἀσφαλῶς, καὶ οὕτως ἁρμόζεσθαι τῇ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσει.

53 Τὸν δὲ καιρὸν τοῦ ἐγκρύμματος ἐπιμελῶς κανονίζειν, καὶ μηδὲ πρὸ πολλοῦ τῆς παρατάξεως ἐγχειρεῖν. ἵνα μὴ ὡς ὀλίγους ἔχουσα ἡ ἐνέδρα ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν βαρῆται, μηδὲ πάλιν ὑστερεῖν, ἵνα μὴ φθάσῃ ἡ συμβολὴ τοῖς παρατάξεως γένεσθαι καὶ ἀνωφελὴς αὐτὴ εὑρεθῇ.

54 Ἀλλὰ πρέπον ἐν τῷ ἅμα μὲν κινεῖν τήν τε παράταξιν καὶ αὐτὰ εἴτε ἓν εἴτε δύο γίνονται ἐγκρύμματα. μᾶλλον δὲ ὀλίγον προκινῆσαι τὴν παράταξιν. ἵνα ἡ μὲν παράταξις διὰ τῶν φανερῶν τόπων ἐρχομένη ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθροὺς ἀντιπερισπᾷ· ἡ δὲ διὰ τῶν ἀφανῶν ὁμοίως περισπᾷ καὶ ἀλλήλους διὰ σκούλκας καὶ σημείου καὶ εἰκασμοῦ κανονίζειν. καὶ τὸν, ὡς εἰκὸς, διὰ συντομίας τοῦ τόπου προλαμβάνοντα ἐμβραδύνειν καὶ ἀναμένειν τὸν ἄλλον, ὥστε ὡς ἐνδέχεται ἴσως τὰς ἀμφοτέρας τήν τε ἐνέδραν ἤγουν τὸ ἔγκρυμμα καὶ τὴν παράταξιν εὑρίσκεσθαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὀλίγον τι τὴν ἐνέδραν μᾶλλον προκρούειν. ἵνα ὅταν ἄρξωνται οἱ ἐχθροὶ ὑπὸ τῆς ἐνέδρας διαταράττεσθαι, τότε ἡ παράταξις ἐγγὺς εὑρισκομένη συμβαλῇ.

55 Διὰ οὖν τοῦτον τὸν τρόπον, ἐὰν οἱ τόποι ἐπιτήδειοί εἰσιν, ἐκ τῶν δύο μερῶν δεῖ σε τὰ ἐγκρύμματα ἐκπέμπειν, μάλιστα ἐὰν πολὺν καὶ μέγαν στρατὸν ἔχῃς. ἵνα τὸ μὲν ἓν ἔγκρυμμα τοὺς ἐπερχομένους ἀναστέλλῃ, τὸ δὲ ἕτερον ἁρμοδίως τοῖς ἐχθροῖς ἐπιχειρῇ.

56 Ἐὰν

belli, vel uno ante die, ad vefperam vel noctu fiant, eo ipfo loco quo bellum exfpectatur, ibique hoftes praeftolari. Ad hoc tempus autem quibusdam ex exercitu muniantur, praecipue autem figniferis, ut fciant fe adfervari: & poft banda denfati ambulent, quemadmodum opportunitas locorum recipit.

49 Hoc omnibus mandandum eft, ut in retrocedendo iterum banda fequantur, ne, quod abfit, quidam palantes, in has pedicas incidant.

50 Ex iis praedictis machinationibus omnibus, quemadmodum nos arbitramur, hae tribulorum machinationes tum facillime tum obfcuriffime fingulis in locis fiunt, ideoque ad locorum naturam acies inftruatur.

51 Si tibi utile videbitur incurfiones adverfus hoftium aciem facere, ad unam & alteram cohortem, vel pro exercitus tui numero plures etiam, praefectofque illorum fortes, atque audaces, prudentes ftrenuofque deliges, eofque ad dextrum latus loci, fi idoneus fuerit, unas infidias contra hoftium copias, & ad laevum itidem alias collocabis.

52 Si ab hoftibus invadantur, hic adparatus hoftium coercendus eft, neque permittendum illud tempus vacuum effe quo fe inftruant. Sin ab hoftibus non invadantur, ex ea parte vel in tuldum hoftium quod ad eam partem locatur, invadant, vel in extremum agmen & tergum hoftium, vel in cornu, id eft, partem ambientem extremas oras aciei hoftium, ut ne hoftes aut fecunda acie inftructa, vel infidiis poft copias illorum collocatis, tuas infidias fuis laedant. Infidias enim tuas in excubiis effe oportet, ut tuto incurfionem hoftium fubftineant, eofque opportune invadant.

53 Infidiarum tempus diligenter advertas, neque longo tempore ante aciem inftructam eas loces, ne quum pauci in infidiis fint, ab hoftibus opprimantur: nec rurfus nimis tardentur, ne conflictatio fi aliquandiu ante incoeperit, inutiles atque inanes infidiae fint.

54 Sed dum univerfa acies procedit, ipfae quoque infidiae five unae five duae fint, adverfus hoftes fe praeparent fed ita, ut paulum ante eas, acies procedat. Ex eo fiet, ut acies per loca expofita ambulans, ad fe aciem hoftium pertrahat, infidiae per latebrofa loca incedentes fimiliter fe attrahant, feque mutuo fpeculando, fignificando, conjectando obfervent, quive priores alteros anteverterint, retardent fe & praeftolentur eos, ut fimul quantum fieri poffit utraeque tum copiae tum infidiae hoftes adoriantur. Infidiae autem paulo nunc anteeant, ut quando hoftes infidiis coeperint commoveri, acies tum prope adducta confligat.

55 Hoc modo, fi loca idonea fuerint, duobus ex lateribus infidiae collocandae funt, fi potiffimum magnum habeas exercitum, ut alterae infidiae incurfantes reprimant, alterae autem hoftes invadant.

56 Si

56 Si quum invaserint minus secunde res illis processerit, vel cum acies tota profligata est, tum illi invadere coeperint, ne sic quidem retrocedant, aut hostes dimittant, neque ad secundam aciem veniant, & cum iis qui se in fugam dederunt, permisceant, sed eminus consistant, illosque a tergo adoriri atque invadere conentur, ut hoc modo a fuga suos retardent.

57 Tutum hoc arbitramur esse, ut qui ad insidias vel ad incursionem a tergo atque a latere alicuius aciei mittuntur, vel ad tuldi custodiam, vel ad celere subsidium alicuius partis adflictae, vel ad tergum aciei custodiendum, sive ad excubias, drungisti magis, id est, simul, confertim, quasi maza, sine ordine instruantur, neque in longam aciem, id est, ad ordinem contubernii aut decuriae aut quincuriae, hic enim adparatus splendidior ac illustrior, fortior atque ordinatior est, & tuto conflictationes in praelio facit, tardior tamen minus flexibilis ad usum est. Haec autem drungisti adparatio, omnia contraria habet, & in insidiis facilius latere potest: minore loco contenta, confestim manus conferere potest: itaque exercitatione ac usu exploranda haec opportune sunt, & quod maxime utile est experiendo teneatur.

58 Sed hoc pro magnitudine exercitus ad hoc emissi, & pro locorum situ fiat: si enim aequales copiae, aut maiores, quam quae in conspectu acies instruitur, ad insidias emittuntur, ut uno e loco exeant, tum in contubernia dividantur: sin pauci emittantur, iique ad diversa loca separentur, tum drungisti sive confertim absque ordine densati ambulent.

59 In iis enim, quemadmodum dixi, differentia quaedam est. Nam quae ordine insidiae struuntur, fortiter & tuto pugnare possunt: illae quae confuse & conferte densantur, ad subsidia celeriter adferenda, & persequutiones vehementesque incursiones ac turbas valent.

60 Hanc igitur idoneam aciem equitum continuatione, quemadmodum praediximus, ad optimam quantum fieri potest formam traduces, si imperita harum rerum fuerit: sin ea satis edocta fuerit, neque mandatis belli tempore, neque ulla alia praeceptione opus erit: ipsa enim instructio atque exercitatio unumquemque docent quid facto potissimum opus sit.

61 Omissiores autem quidam atque imperitiores, hanc aciem ad instruendum variam & multiplicem esse, atque adeo laboriosum existimant. Hi intelligant, athletas & aurigas, aliosque eius generis homines qui ad lusum atque oblectationem se exercent, qui si adsequantur quod cupiunt, mediocrem inde pecuniam colligunt: sin frustrentur, dolore quadam haud ita damnoso adflictantur, multum laboris sudorisque substinere, magnam inediam cibi, magnas vigilias, irrequietam exercitationis molestiam perferre, ut quae adversariis suis offensioni esse possunt, & quae ad suae industriae conservationem valent, cognoscant: quanto maior operosiorque cura cum omni diligentia provisioneque suscipienda est, ut exercitationes bellice

56 Ἐὰν δὲ ἐγχειρῦντες, ὡς εἰκὸς, μὴ ἐπιτύχωσιν ἢ καὶ τροπὴ τῆς παρατάξεως ἐν τοσύτῳ παρακολυθήσῃ, μὴ δὲ ὕτως ἐνδιδόναι ἢ ἀφίειν τὺς ἐχθρὺς, μηδὲ ἐπὶ τὴν δευτέραν τάξιν ἔρχεσθαι, καὶ συναπλέκεσθαι 1 τοῖς φεύγυσιν, ἀλλὰ ἔξωθεν ἀπομένειν καὶ σπυδάζειν αὐτοῖς τῷ νώτῳ τῶν ἐχθρῶν, ἤτοι ὄπισθεν ἐνεδρεύειν καὶ ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐντεῦθεν ἀνακαλεῖσθαι τὴν τῶν ἰδίων φυγήν.

57 Ἀσφαλὲς δὲ ὑπολαμβάνομεν, ἵνα οἱ πρὸς ἔγκρυμμα τὰ πεμπόμενοι εἴτε εἰς ἐπελεύσιν ἀπὸ ὄπισθεν ἢ ἐκπλαγίων τινὸς παρατάξεως. εἴτε εἰς τύλδυ φυλακὴν, εἴτε εἰς ὀξεῖαν βοήθειαν μέρους τινὸς ὡς εἰκὸς βαρυμένυ, εἴτε εἰς νώτυ παρατάξεως φυλακὴν, εἴτε εἰς βίγλαν, ὀλίγοι οἱ τοιῦτοι, ἁρμόδιόν ἐστιν ἵνα μᾶλλον δρυγγιστὶ τάσσωνται ἤγυν ὁμῦ ὡς μάζα ἄνευ ὀρδίνων ὑχὶ δὲ ἐπὶ μακρᾶς παρατάξεως, τυτέστι κατ' ὄρδινον ἀκίας ἢ δεκαρχίας ἢ πενταρχίας. αὕτη γὰρ κομπὴ καὶ ἐξοπλισμένη καὶ ἰσχυροτέρα καὶ εὐτακτοτέρα ἐστὶ, καὶ ἀσφαλῶς τὰς συμβολὰς ἐν ταῖς μάχαις ποιεῖται. βραδεῖα δὲ καὶ δυσμετάθετος ἐστὶ ταῖς χρείαις ἡ δὲ δρυγγιστὶ τασσομένοι τὰ ἐναντία ἔχει καὶ ἐν τῇ ἐνέδραις μᾶλλον εὐκόλως λανθάνει δύναται ὀλίγῳ τόπῳ ἀρκυμένη καὶ συντόμως μετατίθεσθαι πρὸς τὰς χρείας διὸ χρὴ μετὰ γυμνασίας δοκιμάσαι εὐκαίρως, καὶ τὸ ἀναγκαιότερον δι' αὐτῆς τῆς πείρας ἐπιλέξασθαι.

58 Ἁρμόζει δὲ καὶ πρὸς τὸ ποσὸν τῦ στρατῦ τῦ ἐπὶ τύτῳ πεμπομένυ καὶ πρὸς τὰς τῶν τόπων θέσεις. ἐὰν γὰρ ἡ μείζων δύναμις ἢ ἰσόμερος τῆς φανερῶς τασσομένης πέμπεται εἰς ἔγκρυμμα δι' ἑνὸς τόπυ ἐγχειρῆσαι προσδοκῦσα, τότε δέεται κατὰ δεκαρχίαν τάσσεσθαι. εἰ δὲ ὀλίγων οἱ πεμπόμενοι, ἢ κατὰ διαφόρων τόπων, τότε δρυγγιστὶ καὶ ὁμοῦ ἄνευ ὀρδίνων σφιγκτῦς τάσσεσθαι.

59 Ἐν τύτοις γὰρ ἐστὶν ἡ διαφορὰ ὡς εἴρηται ἀμφοτέρων, ὅτι ἡ μὲν ἐν συντάξει γινομένη ἐνέδρα τὸ ἰσχυρῶς καὶ ἀσφαλῶς μάχεσθαι ἔχει, ἡ δὲ δρυγγιστὶ γινομένη, τὸ ὀξέως παρέχειν τὰς βοηθείας καὶ τὰς διώξεις καὶ τὰς ἀθρόας ἐπελεύσεις καὶ ταραχὰς ποιεῖσθαι.

60 Ταύτην οὖν τὴν τάξιν ἐπὶ τῶν καβαλλαρίων ἁρμοδίαν νομίζομεν, ἣν δεῖ σε κατορθῦν διὰ συνεχῦς γυμνασίας, καθ' ὃν εἰρήκαμεν τρόπον, εἴγε μὴ ἐν πείρᾳ ταύτης προγέγονας. ἐὰν γὰρ αὐτὴ δεόντως κατορθωθῇ, ὐδὲ μανδάτων χρεία ἐν καιρῷ πολέμου, οὐδὲ ἄλλης παραγγελίας, αὐτὴ γὰρ ἡ τάξις καὶ γυμνασία ἕκαστον διδάσκει τὰ δέοντα.

61 Ἴσως δέ τινες τῶν ὀκνηροτέρων καὶ ἀσφαλέστερον λογίζονται, ποικίλην τινὰ καὶ πολυειδῆ τὴν τάξιν ταύτην εἶναι, καὶ ἐντεῦθεν ἐπὶ κόπον 2. ὓς εἰδέναι δέον, ὅτι οἱ ἀθληταὶ καὶ ἡνίοχοι καὶ ἄλλοι τινες τῶν εἰς παίγνια καὶ τέρψιν ἀγωνιζομένων, ὧν ἡ μὲν ἐπιτυχία ὀλίγων ἐστὶ χρημάτων εὐπορία, ἡ δὲ ἀστοχία ἀζήμιός ἐστι λύπη. ὗτοι οὖν τοσῦτον μόχθον καὶ κάματον ὑπομένυσι μετὰ νηστείας βρωμάτων καὶ παραφυλακῆς καὶ ἀνενδότυ γυμνασίας. εἰς τὸ δυνηθῆναι μαθεῖν, ποῖα μέν εἰσι τὰ πρὸς βλάβην τῶν ἀντιπάλων γινόμενα, τινὰ δὲ τὰ φυλάττοντα τὴν ἐξ αὐτῶν ἐγχειρυμένην ἐργασίαν. πόσῳ μᾶλλον ἐνταῦθα χρὴ ἀόκνως καὶ πολυτρόπως καὶ σεσοφισμένως τὰς παρατάξεις καὶ γυμνασίας ποιεῖσθαι, ὅπυ τὸ μὲν σφάλμα παρευθὺς, ἢ τὸν θάνατον, ἢ τὴν χείρωνα θανάτυ φυγὴν φέρει,

1 Συναπλέκεσθαι) Scribe, συμπλέκεσθαι. || 2 Ἐντεῦθεν ἐπὶ κόπον) Scribe, ἐ. ἐπίκοπον.

ρει, ἡ δὲ ἐπιτυχία χαρὰν καὶ κέρδος, καὶ ὑπόληψιν ἀγαθὴν, καὶ μνήμην ἔνδοξον ἀληθάργητον.

licae acierumque instruendarum rationes cumprimis teneantur, ubi si qui offensio fuerit, vel mortem statim, vel deteriorem morte fugam adfert, fructus autem ingentem laetitiam, magnas commoditates, existimationem bonam, memoriam nulla oblivione obscurandam habet.

62 Πῶς γὰρ οὐκ ἄτοπον καὶ ἐπιβλαβὲς καὶ ὀλέθριον, ἑνὶ καὶ τῷ αὐτῷ ἁπλῷ τρόπῳ τάττεσθαι καὶ ἐκ τυχόντος σφάλματος κρίσιν τοσούτου πλήθους ἀνδρῶν γίνεσθαι, καὶ μηδὲ ἐπιγινώσκεσθαι τὴν ἁμαρτήσαντα, ἀλλὰ τῷ σφάλματι τοῦ ἑνὸς πάντας ὑπάγεσθαι ὁπόταν οὐδὲ πολλὰ εἰσὶ τάχα τὰ κεφάλαια τὰ ὀφείλοντα γίνεσθαι, ἀλλ᾽ οἱ λογισμοὶ τῶν αἰτιῶν 1 αὐτῶν ἐμήκυναν τὸν λόγον.

62 Absurdum enim, noxium & perniciosum est, uno eodemque modo omnino instrui, & quavis fortuita offensione totius multitudinis hominum periculum existere: neque eum qui peccaverit potius cognosci debere, quam reliquos secum omnes in discrimen pertrahat, quando non multa rerum capita per se agenda sunt, sed adversariorum consilia orationem nostram provexerunt.

63 Τοσαῦτα μὲν οὖν περὶ τῆς καβαλλαρικῆς τάξεως ἡμῖν εἰρήσθω, περὶ δὲ τῆς πεζικῆς καὶ τῆς συμμίκτου ἤδη ἐροῦμεν ἅπερ ἀναγκαῖα κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν γενέσθαι νομίζομεν. περὶ ὧν ἀκριβέστερον ἡμῖν καὶ ἐν ἑτέρῳ λόγῳ προδιώρισται.

63 Atque haec nobis de equestribus & ad mixtis copiis: iam ea dicemus, quae ipso belli tempore opportuna iudicamus, de quibus adcuratius alio loco verba fecimus.

64 Τούτων γὰρ οἱ μέν εἰσι σκουτάτοι λεγόμενοι, οὓς καὶ ὁπλίτας καλοῦμεν. καὶ τοὺς μὲν σκουτάτους ὁρίσεις οὕτως· πρότερον μὲν ποιήσεις τὰς ἀκίας, ἤγουν τοὺς ὀρδίνους τοῦ τάγματος ἑκάστου, τινὲς ἀριστερὰ, καί τινες δεξιὰ τοῦ βάνδου, ἤγουν τοῦ ἄρχοντος τάττονται.

64 Ex iis alii scutati sunt, qui & graves adpellantur. Scutatos igitur ad hunc modum describes: primum instrues contubernia, sive manipulos cohortis uniuscuiusque, quaenam ad dextram, & quae ad laevam praefecti cohortis esse debeant.

65 Καὶ προπορευομένου τοῦ ἄρχοντος ἅμα τῷ βανδοφόρῳ καὶ τῷ βουκινάτωρι καὶ τοῖς λοιποῖς κατὰ συνήθειαν ἐπακολουθοῦσιν ὡς ὡρίσθησαν οἱ λοχαγοί. πρῶτον οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, εἶτα οἱ τοῦ δεξιοῦ.

65 Praecedente praefecto simul cum signifero & buccinatore suo, reliquisque qui illum sequi consueverunt, procedant primo lochagi sive praestites sinistrae partis, deinde dextrae.

66 Γινομένων δὲ αὐτῶν ἐν τῷ τῆς παρατάξεως τόπῳ, ἵσταται ὁ ἄρχων, καὶ μετὰ αὐτὸν ὁ βανδοφόρος, καὶ οἱ πρὸς συνήθειαν. καὶ παρατάσσονται αὐτῷ ἑκατέρωθεν αἱ ἀκίαι ὡς ὡρίσθησαν, πρῶτον ἐν ἀραιοτέρῳ διαστήματι, ἵνα μὴ συντρίβωνται ὑπ᾽ ἀλλήλων ἀπὸ ἑξκαίδεκα τὸ βάθος ἔχουσαι καὶ τοὺς ψιλοὺς ὄπισθεν 2. τὰ δὲ ξίφη τῶν κονταρίων τέως ἄνω βλέποντα, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται ὑπ᾽ αὐτῶν.

66 Ubi in ipso aciei instruendae loco fuerint, consistat praefectus & signifer eius, & qui adsolent, cum eo sint. Instruantur utrimque contubernia quemadmodum a nobis praescriptum est, primum laxiore intervallo, ut ne se mutuo angustiis adfligant, ad sedecim virorum altitudinem, & leves a tergo illorum. Cuspides hastarum sursum spectent, ut ne ab illis impediantur.

67 Ἔμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου περιπατοῦσιν ὁ καμπιδούκτωρ, ἤγουν ὁ τοὺς τόπους ἐρευνῶν, καὶ ὁ μανδάτωρ ὁ μὲν ἐπὶ τοὺς τόπους ὁδηγῶν, ὁ δὲ τὰ μανδάτα γνώμῃ τοῦ ἄρχοντος διδούς.

67 Ante frontem ambulent campiductor, vel qui loca explorant, & mandator, alter qui ad loca deducat, alter qui mandata ex Imperatoris sententia det.

68 Ὅταν δὲ καταστασθῶσιν τὰ τάγματα καθὼς προδιωρισόμεθα εἰς μοίρας, καὶ εἰς μέρη, ἤγουν εἰς τοὺς δρούγγους αὐτῶν, καὶ εἰς τὰς τούρμας, καὶ γένηται ἡ πᾶσα παράταξις τῶν σκουτάτων, τότε παρατάξεις καὶ τοὺς ψιλοὺς λεγομένους κατὰ διαφόρους τόπους.

68 Cohortibus iam in moeras, drungos, id est, cohortes milliarias & turmas adductis, acies universa instruatur, levesque diversis in locis constituantur.

69 Τοὺς μὲν τοξότας ὄπισθεν ἑκάστης ἀκίας πρὸς τὸ μέτρον τῶν ὄντων, τουτέστιν εἰς τοὺς ἑξκαίδεκα σκουτάτους τέσσαρας ψιλοὺς, ἵνα καὶ μέχρι τεσσάρων μεριζομένης τῆς τῶν ὁπλιτῶν, ἤτοι τῶν λεγομένων σκουτάτων ἀκίας εὑρεθῇ εἷς τοξότης ὄπισθεν αὐτῆς. ἐὰν δὲ ἀπαιτῇ, τάξεις αὐτοὺς εἰς τὸ βάθος τῶν ἀκιῶν ἕνα παρ᾽ ἕνα σκουταράτον καὶ τοξότην. ποτὲ δὲ καὶ εἰς τὰς ἀκίας, καὶ εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως, τουτέστιν ἔσωθεν τῶν καβαλλαρίων, πολλάκις δὲ καὶ ἔξωθεν αὐτῶν, ἀπὸ μικροῦ διαστήματος, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουταράτων, εἰς τὸ διεκδικεῖν τοὺς ἐξώτερον ἑστῶτας καβαλλαρίους. τοῦτο δὲ ἐὰν πολλοί εἰσιν οἱ ψιλοί. οἱ δὲ ῥικτάρια ἢ τζικούρια ἤ τι τοιοῦτον ἔχοντες, ἢ ὄπισθεν τῶν ἀκιῶν τῶν σκουταράτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως, καὶ οὐκ ἐν τῷ μέσῳ. οἱ δὲ σφενδοβολισταὶ πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παρατάξεως.

69 Sagittarios a tergo uniuscuiusque contubernii, pro numero eorum, qui in contubernio sunt, locabis: id est, singulis sedecim scutatis quatuor leves, ut in quaternarium numerum divisis scutatis & gravibus unus illis a tergo sagittarius adiungatur: sin usus requirat aciei, in altitudine alternis scutatum & sagittarium constitues, interdum in contubernia & cornua aciei. Interius equitibus conferes, saepe etiam exterius, parvo ab illis spacio, paucis cum scutatis, ut equites exteriores defendant. Si multi fuerint leves, hoc observetur. Qui vel rhictaria vel tzicuria vel tale aliquid gestant, vel a tergo contubernii scutatorum locandi sunt, vel ad summas oras aciei, & non in medio: funditores autem omnino ad summas oras aciei locabis.

70 Εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς πεζικῆς παρατάξεως τάσ-

στε

70 Ad summas oras peditatus, equites con-

sti-

1 τῶν αἰτιῶν) Scribe, τῶν ἐναντίων. || 2 ἀ᾽ ὄπισθεν) Scribe, ἀπὸ ὄπισθεν.

stituantur: maiores autem cohortes cum praefectis suis exterius. Et si multi fuerint equites, id est, plures duodecim millibus, ad decem virorum altitudinem contuberniorum instructio fiat: sin pauciores hoc numero fuerint, ad quinque virorum altitudinem adparentur. Sint vero praeterea a tergo ad subsidium extra currus collocati, ut si qui hostes a tergo nostrorum immineant, repellantur: sin minus, ad latera adiungantur: primo autem ad laevam, ut ne impedimenta sint ubi tempus fuerit, & forma stationis commutanda erit.

71 Equitibus praecipies, ne nimis impetuose ruant in hostes, neque a pedestri acie longius discedant, quamvis profligentes hostes, ut ne insidiis ab hostibus structis, aliquo longo intervallo, reliqua acie nudati, vexentur, nempe pauciores: sed si ab hostibus opprimantur, post aciem confugiant, & currus non transeant: ex equis descendant, & pedibus seipsos defendant.

72 Si aciem instruere vis, non tamen eo ipso die praelium committere, & in equites tuos hostes irruerint, & eos sustinere non possint equites tui, ne ad cornua aciei, & curruum illos praestolentur: quod si fecerint, maiore in medio intervallo opus est, ut commutatis, quod saepe fit, equitibus, non angustia premantur, neque hostium sagittae illos laedant.

73 Haud ignoramus nos complura ex istis in capite de exercitatione recensuisse: sed absurdi nihil est, illa eadem in belli adparatione iis qui in militia sunt repetere. Sic enim antea rem totam pertractavimus, ut omnia quae ad bellum pertinerent, ad exercitationem quoque aptarentur, nisi quod sine ferro tota exercitatio suscipi debet: unde commemorandi harum rerum gratia non verebimur illis similia iterum recensere. Non enim hoc leve admodum esse putandum est, sed cumprimis necessarium.

74 Partes aciei instructae centum aut ducentorum pedum spatio a se mutuo separabis, ut ne in itinere faciendo semet mutuo adfligant. Conflictationis tempore iungantur, & adhaerescant hae partes divisae, & sibi mutuo opem ferant, mediaeque parti, ubi Imperatoris aut alterius delecti Principis bandum locandum est, obtemperent. Medium enim aciei locum propterea os & umblicum antiqui vocaverunt, ut illi ceterae partes obtemperent.

75 Quoniam contrahi & densari cum brevius tum tutius est, quam rarefieri & dilatari, minime initio viarum committendum est ut ad sedecim virorum altitudinem contubernia sive manipuli instruantur, sed ad quatuor virorum altitudinem, ut longe amplior hostibus videatur esse exercitus, & graves laxioresque inambulent. Usus enim aliquis si fuerit, ad octo vel sedecim in itinere facile deducentur & addensabuntur.

76 Si

στεσθαι τοὺς καβαλλαρίους κελεύομεν. τὰ δὲ μείζωνα τάγματα μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἐξωτέρω. καὶ ἐὰν μὲν πολλοί εἰσιν οἱ καβαλλάριοι, τουτέστι πλέον τῶν δώδηκα χιλιάδων, ἀπὸ δέκα τὸ βάθος ἤγουν τὸ πάχος τῆς ἀκίας τὴν παράταξιν γίνεσθαι. εἰ δὲ καὶ ὀλιγότεροι τοῦ μέτρου τούτου, ἀπὸ πέντε εἶναι δὲ ἐκ περισσοῦ τινας ὄπισθεν εἰς ὑποβοηθείαν αὐτῶν ἔξω τῶν ἁμαξῶν, ἵνα ἐὰν μέν τινες τῶν ἐχθρῶν διὰ τοῦ νώτου ἤγουν τῶν ὄπισθεν φανῶσιν ἀποσοβήσωσιν αὐτούς. εἰ δὲ μήγε, προστεθῶσι τοῖς πλαγίοις καὶ αὐτοί. τάσσονται δὲ καὶ αὐτοὶ εἰς τὸ ἀριστερὸν πρότερον διάστημα, ἵνα μὴ ἐμποδίζονται. ὅτε γένηται καὶ καιρὸς καὶ μέλλουσι μετάβαλλεσθαι τὸ σχῆμα τῆς στάσεως αὐτῶν.

71 Τοὺς δὲ καβαλλαρίους παραγγέλλης μὴ καταΤρέχειν τῶν ἐχθρῶν, μηδὲ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως ἐπὶ πολὺ διάστημα. κἂν τάχα καὶ τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, ἵνα μὴ ἐνέδρας ἤγουν ἐγκρύμματος παρ' αὐτῶν γινομένου, ἐάν περ ἀπὸ διαστήματός εἰσι γυμνούμενοι τῆς παρατάξεως ἐπηρεασθῶσιν, ὡς ὀλιγώτεροι. ἀλλὰ καὶ ἐὰν βιασθῶσιν, ὡς εἰκὸς, ὑπὸ τῶν ἐναντίων κατὰ τοῦ νώτου ἤγουν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως προσφεύγωσι, καὶ μὴ παρέρχωνται τὰς ἁμάξας. ἐὰν δὲ μὴ οὕτως ἀντέχωσι, κατέρχεσθαι αὐτοὺς ἐκ τῶν ἵππων, καὶ οὕτως πεζῇ ἑαυτοὺς ἐκδικεῖν.

72 Ἐὰν δὲ βουληθῆς παρατάξεσθαι μὲν τὸν στρατὸν, μὴ συμβάλλειν δὲ τὴν μάχην κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ὁρμήσωσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τῶν καβαλλαρίων, καὶ μὴ βαστάσωσιν αὐτοὺς ἐκεῖνοι, μὴ ἀναμένειν αὐτοὺς εἰς τὰ κέρατα τῆς παρατάξεως καὶ τῶν ἁμαξῶν. ἀλλ' εἰ τοῦτο γένηται, τότε χρεία μείζονος τοῦ ἐν τῷ μέσῳ διαστήματος, ἵνα μεταβαλλομένων, ὡς εἰκὸς, τῶν καβαλλαρίων μὴ στενοχωρηθῶσιν, μηδὲ αἱ τῶν ἐχθρῶν σαγίτται βλάψωσιν αὐτούς.

73 Οὐκ ἀγνοοῦμεν δὲ ὅτι τῶν νῦν εἰρημένων τινὰ καὶ ἐν τῇ περὶ γυμνασίας διατάξει εἰρήκαμεν. ἀλλ' οὐδὲν ἄτοπον καὶ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει προσυπομνῆσαι περὶ αὐτῶν τοὺς ἐντυγχάνοντας. οὕτω γὰρ σκοποῦμεν, ὥστε πάντα τῷ πολέμῳ ἁρμόζοντα καὶ ἐν τῇ γυμνασίᾳ δεῖν ἁρμόζειν, πλὴν μόνου τοῦ ἀσίδηρον γίνεσθαι τὴν ἔκταξιν, καὶ ἄμαχον. ὅθεν καὶ πάλιν τοῖς ὁμοίοις ἐμφιλοχωρῆσαι οὐκ ὀκνήσαμεν ὑπομνήσεων χάριν ἐκείνων. οὐ γὰρ μικρὸν τὸ παρὰ μικρόν.

74 Τάξεις δὲ τὰ μέρη τῆς παρατάξεως ἀπὸ ἑκατὸν ἢ διακοσίων ποδῶν [1] ἀλλήλων διακεκριμένα, ἵνα μὴ στενοχωροῦνται ὑπ' ἀλλήλων ἐν τῷ περιπατεῖν, ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς ἑνοῦνται, καὶ βοηθῶσιν ἑαυτοῖς, καὶ παραγγέλλωνται τῷ μέσῳ μέρει πείθεσθαι, ἔνθα τὸ τοῦ στρατηγοῦ ἤ τινος ἑτέρου τεταγμένου ἄρχοντος βάνδον ὀφείλει τάσσεσθαι. τὸν γὰρ μέσον τόπον τῆς παρατάξεως οἱ ἀρχαῖοι διὰ τοῦτο στόμα ἐκάλεσαν καὶ ὀφθαλμόν. ἵνα αὐτῷ τὰ μέρη πειθώνει.

75 Ἐπειδὴ δὲ τὸ σφίγγεσθαι ἤτοι πυκνοῦσθαι πρὸς τὸ ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι συντομώτερον καὶ ἀσφαλέστερόν ἐστιν, οὐ χρὴ ἀπὸ προοιμίων ἑξκαίδεκα τὸ βάθος τῶν ὀρδίνων ἤτοι τῶν ἀκιῶν τάσσεσθαι, ἀλλὰ ἀπὸ τεσσάρων, ἵνα καὶ κομπωδιστέρα φαίνηται τοῖς πολεμίοις ἡ παράταξις, καὶ ἀνετώτεροι γίνωνται οἱ ὁπλῖται ἐν τῷ περιπατεῖν μάλιστα ἐπὶ διάστημα. ἐὰν γὰρ γένηται χρεία ἢ ἀπὸ ὀκτὼ, ἢ ἀπὸ ἑξκαίδεκα γενέσθαι τὸ βάθος ἐν τῷ περιπατεῖν συντόμως γίνεται καὶ σφίγγεται.

76 Εἰ

1 Ἀπὸ ρ'. ἢς ποδῶν) Scribe, ἀπὸ ρ'. ἢ σ'. π.

76 Εἰ μέν τοι σφιγκτῆς καὶ κοντῆς οὔσης τῆς παρατάξεως χρεῖα γένηται ἐκταθῆναι τὸ μῆκος αὐτῆς, πολλῆς ὥρας δεῖται εἰς τοῦτο, καὶ οὐκ ἔστι χρειῶδες τῶν πολεμίων ἐγγιζόντων ἐκτείνειν τὴν παράταξιν.

77 Οἱ δὲ βανδοφόροι μέχρι μὲν τῆς παρατάξεως καβαλλάριοι μετὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ἐν δὲ τῇ παρατάξει καὶ αὐτοὶ πεζοὶ ὀφείλουσιν ἵστασθαι.

78 Ὥστε ἀνάγκη μηδὲ τῶν ἑξκαίδεκα πλέον τὸ βάθος τῆς ἀκιῶν γίνεσθαι, κἂν ἡ τῶν ἐναντίων βαθυτέρα ἐστὶν, μηδὲ τῶν τεσσάρων ἔλαττον, κἂν εἰ λεπτοτέρα ἐστὶ τῶν ἐναντίων ἡ παράταξις. ὥστε τὸ μὲν πλέον τῆς ἑξκαίδεκα ἄχρηστον, τὸ δὲ ὀλιγώτερον τῆς τεσσάρων ἀσθενές. μέση δὲ τάξις τῆς ὀκτὼ σκουταράτων λεγομένων ἤγουν ὁπλιτῶν ἐστιν.

79 Παραγγείλῃς δὲ ὥστε πᾶσαν ἡσυχίαν γενέσθαι ἐν τῷ στρατῷ. καὶ οἱ ἑκάστης ἀκίας οὐραγοὶ ἐὰν ἕως ψιθυρισμοῦ ἀκούσωσι παρά τινος τῶν μετ' αὐτῶν, μετὰ τῆς ἀστιλιῶν νύσσουσιν αὐτούς· καὶ ἐν ταῖς συμβολαῖς δὲ ἤγουν ἐν τῇ μάχῃ ὠθοῦσι τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν εἰς τὸ μή τινας τῶν ὁπλιτῶν ἐξ ὀλιγωρίας, ὡς εἰκὸς, ἀπομένειν.

80 Μὴ ἐπιτηδεύῃς δὲ ἐπὶ πολὺ διάστημα τοὺς πεζοὺς ὡπλισμένους περιπατεῖν, ἀλλὰ καὶ ἐὰν ἐμβραδύνωσιν οἱ ἀντιτασσόμενοι καὶ χρεῖα τοῦ ἀναμεῖναι τὴν παράταξιν γένηται κατὰ τὸν καιρὸν μὴ ἀναγκάζειν αὐτοὺς ἵστασθαι πολλὰς ὥρας, ἵνα μὴ ὡς βαρεῖαν ὅπλισιν ἔχοντες ἐν τῇ συμβολῇ κεκοπιώμενοι εὑρεθῶσιν, ἀλλὰ παρασκευάζειν αὐτοὺς καθέζεσθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι, καὶ ὅταν ἐκ τοῦ πλησίον ἔλθωσιν τότε ἐγείρειν αὐτοὺς, ἵνα ἄκοποι καὶ ἀσύντριπτοι μένωσιν.

81 Μηδὲ ἐν καιρῷ μάχης ἔμπροσθεν τῆς παρατάξεως περιπατεῖν, πλὴν τῶν τουρμαρχῶν καβαλλαρίων, καὶ μανδατώρων δύο, καὶ καμπιδουκτώρων δύο, μετὰ στράτορος ἑνὸς, καὶ σπαθαρίου ἑνὸς, ὥς μοι καὶ ἔμπροσθεν εἴρηται, καθ' ἕκαστον ἄρχοντα, μέχρις οὗ ἐγγίσωσιν οἱ πολέμιοι. τότε δὲ ἕκαστον ἀσφαλῶς ἐν τῷ ἰδίῳ μέρει ἔρχεσθαι καὶ ἵστασθαι.

82 Ἐὰν δὲ δόξῃ σοι τὸν καραγὸν ἤγουν τὰς ἁμάξας ἀκολουθῆσαι τῇ παρατάξει, τάσσεσθαι αὐτὸ ἀπὸ ἑνὸς τελείου σαγιττοβόλου τῆς παρατάξεως. καὶ συνακολουθεῖν ἐν τάξει τῷ ἰδίῳ μέρει. τοσοῦτον δὲ διάστημα κρατεῖν τὰς ἁμάξας, ὅσον ἡ παράταξις ἔχει, ἵνα μὴ ἔξωθεν γινόμενοι ταύτης ἀβοήθητοι μείνωσιν.

83 Ἑκάστῃ δὲ τῶν ἁμαξῶν κιλικίῳ τὸ ὄπισθεν μέρος σκέπεσθαι, ἵνα καὶ οἱ ἁμαξελάται ἄνω ἱστάμενοι καὶ μαχόμενοι ὡς ἀπὸ προμαχώνων βοηθοῦνται, καὶ οἱ βόες φυλάττονται ἀπὸ τῶν βαλλομένων σαγιττῶν. τὰς δὲ βαλιστοφόρους ἁμάξας, ἤτοι τὰς ἐχούσας τὰς λεγομένας τοξοβολίστρας, καὶ τὰ μαγγανικὰ ἀλακάτια, δι' ὅλου μὲν καταμερίζειν τοῦ διαστήματος, τὰς δὲ πλείονας καὶ χρειώδεις ἐν τοῖς ἄκροις τάσσειν.

84 Τοὺς δὲ ἁμαξελάτας ἀκοντιστὰς δεῖ εἶναι ἢ σφενδοβόλων, ἢ τζικουρίων, ἢ ματζουκίων, ἢ σαγιττῶν. ἔσωθεν δὲ τῶν ἁμαξῶν εὐθέως τὸ λοιπὸν τάσσεσθαι τοῦλδον. ἐφ' ᾧ τὸν μέσον τόπον τῶν ἁμαξῶν καὶ τῆς παρατάξεως εὔκαιρον εἶναι. ἵνα κἂν πρὸς διφαλαγγίαν καιρὸς γένηται μερισθῆναι τοὺς σκουτάρατους βιαζομένων τῶν ἁμαξῶν, εἴτε τοὺς καβαλλαρίους, εἴτε τοὺς πεζοὺς, μὴ ἔχωσιν ἐμπόδισμα, μηδὲ συγχέωνται.

85 Ἐὰν δὲ πολλὴ δύναμις τῶν ἐναντίων ἐκ τῶν ὄπισθεν ταῖς ἁμάξαις ἐνοχλῇ, καὶ οὐκ ἀντέχωσιν οἱ ἁμαξελάται, ἢ, ὡς εἰκὸς, πρὸς διφαλαγγίαν μεριζόμενοι τότε ῥίπτεσθαι ὀλίγας τρι-

76 Si enim addensata iam contractaque acie, in longitudinem producenda ea est, longo ad id conficiendum tempore opus est: & periculosum est hostibus iam cominus adventantibus, aciem in longitudinem producere.

77 Signiferi usque ad instructam aciem equis vehantur cum praefectis suis, in acie autem pedibus consistere debent.

78 Itaque neque plures sedecim virorum altitudine, quamquam hostium acies altior fuerit, instruantur; neque pauciores quatuor, quamquam tenuiores hostium copiae fuerint. Nam plures esse sedecim, inutile est: pauciores quam quatuor esse, imbecillum est: media autem acies quatuor scutatorum sive gravium est.

79 Summum silentium ut in exercitu sit providebis: & contubernii uniuscuiusque ultimani, si susurrum aliquem suorum audiverint, hastilibus hastarum suarum pungant eos, & in conflictationibus sive in praelio ipso anteriores impellant, ut ne quidam ex illis ignavia retardentur.

80 Ne committas ut longum iter pedites graves ambulent, sed si hostes tardaverint & cunctentur, & permanendum aciei nostrae est, ibi tum diu stare eos non permittes, ne gravi armatura pressi in praelio lassati inveniantur: sed sedes illis requietemque parabis, & quando cominus venerint, tum excitabis eos, ut ne lassati ac debilitati maneant.

81 Neque praelii tempore ante aciem ambulent, ulli praeter turmarchas equites, mandatores duos, campiductores duos, cum stratore uno, quemadmodum a nobis praedictum est, donec hostes propius advenerint, tum unusquisque ad suas partes veniat, & ibi consistat.

82 Si caragum, id est, currus sequi oportet aciem, instruatur unius sagittae iactu ab acie, suasque partes ordine sequatur: tantumque intervalli currus obtineant, quantum acies ipsa occupat, ut ne si eminus ab ea absint, omni subsidio destituantur.

83 Vniuscuiusque currus extrema pars cilicio tegatur, ut singuli aurigae alte consistentes & pugnantes quasi ex propugnaculis & pinnis murorum opem ferant: bovesque a coniectis sagittis tuti conserventur. Currus autem balistarios vel sagittarios vel manganicis alacatiis refertos, per universum intervallum divides: complures autem ex illis maxime utiles summis in oris instruas.

84 Aurigas autem vel fundarum vel tzicuriorum vel matzuciorum, vel sagittarum coniectores esse oportet: interius autem reliquum ponatur tuldum: ut medio in loco curruum atque aciei collocentur, quo si aliqua occasio sese offerat, in duplicatam aciem scutati dividantur, sive equites sive pedites, nullum habeant impedimentum, neque confundantur, si aliquando vis ulla curribus inferatur.

85 Si magnae hostium copiae fuerint, & a tergo in currus impetum faciant, & aurigae illis vel in duplicatam aciem separati obsistere nequeant, paucos tribulos sive murices coniicere

cere oportet: quibus coniectis diligenter observandum est, ut ne per eam viam, sed per aliam viam incedant ut offensio omnis tribulorum vitetur.

86 Hoc autem in primis praecipiendum est, ut die belli pedestri & permista acie instructa si multi equites hostium & longe supra nostrum numerum fuerint, & caragus noster nos non sequatur, ne coneris aequo in loco atque exposito aciem instruere, sed in locis asperis, & difficilibus potius, ut limosis, harundinosis, saxosis, inaequalibus, condensis.

87 Curabis etiam ut quae a tergo vel a lateribus incursiones fieri possunt, hae, quemadmodum saepe admonui, excubiis adhibitis provideantur. Quosdam autem scutatos ad extremas oras currum & in medio collocabis, ut hostibus resistant incursionem vel in currus, vel in aciem, vel in equites facientibus.

88 Si hostibus adhuc in castris & in confusione versantibus, bellum inferre & confligere cum illis poteris, magnopere illos laedes.

89 Multos equites in pedestribus praeliis ne admisceas, sed in extremis oris aciei paucos ad tria aut quatuor millia equites loricatos atque idoneos constitues, qui si occasio ulla tulerit, profligatos iam hostes insequantur atque invadant. In pedestri enim exercitu maiorem equitum numerum ponere haud satis tutum est.

90 Si hostes, quum equites sint, pertimescant cum peditibus nostris confligere, multique equites nostri fuerint, pauci autem pedites, equites in anteriore parte collocabis, post autem pedites ad unum aut alterum milliare distantes in acie collocabis, equitibusque mandabis longius hoc intervallo se non separent, aut ab acie pedestri recedant. Quo si ab hostibus premantur, non directe ad aciem pedestrem redeant, sed ad latus se obliquent, & a tergo peditum ad aciem suam perveniant, ne directa declinatione peditum instructa acies dissolvatur.

91 Conflictationis ipsius die pedestres copias, quemadmodum a me praedictum est, longum spacium ultra duorum milliarium intervallum a castris non movebis, ne gravi armatura opprimantur. Quod si hostes praelii conflictationem distulerint, confideant & requiescant donec hostes cominus fuerint.

92 Si aestas fuerit, cassides suas detrahant, ut capita perflentur. Vino abstineant eo omni tempore, ne effervescens caliginem cerebro offundat: sed aquam in curribus gestent, & sigillatim aquam singulis dent, quando ordine in acie consistunt.

93 Ante tempus belli pedestres copias universas uno aliquo die coges in unum locum, quemadmodum equitibus facies; & si noverunt milites mandata legis, idest, mulctas militares, commonefaciendi horum omnium sunt; sin minus, per praefectos singulos in unaquaque

τριβόλους. ἀλλ' ἐὰν ῥίπτωνται, παραφυλάττεσθαι (a) χρὴ τοῦ μὴ δι' αὐτῆς τῆς ὁδοῦ ὑποστρέψαι τὸν στρατὸν, ἀλλὰ δι' ἑτέρας, ἵνα μὴ βλάβη τις ὑπὸ τῶν τριβόλων γένηται αὐτῷ.

86 Καὶ τοῦτό σοι κελεύομεν, ὦ στρατηγὲ, ἵνα κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου τῆς πεζικῆς, ἢ καὶ συμμίκτου παρατάξεως, ἐὰν πολλοί εἰσιν οἱ καβαλλάριοι τῶν ἐναντίων, καὶ ὑπὲρ τὸ ἡμέτερόν ἐστιν τὸ πλῆθος αὐτῶν, καὶ καραγὸν οὐκ ἀκολουθεῖ τοῖς ἡμετέροις, μὴ ἐπιτηδεύῃς εἰς ἴσον καὶ ἐπίπεδον καὶ παρατάσσεσθαι, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τόπους δυσχερεῖς καὶ δυσβάτους, τουτέστιν ἢ ἑλώδεις καὶ παλματώδεις, ἢ πετρώδεις καὶ ἀνωμάλους, ἢ δασεῖς.

87 Φροντίσεις δὲ καὶ τὰς, ὡς εἰκὸς, κατὰ τοῦ νώτου καὶ τῶν πλαγίων ἐπελεύσεις, καθὰ πολλάκις εἰρήκαμεν τὸ ἀσφαλίζεσθαι διὰ βίγλας. ἔχῃς δὲ καὶ ὀλίγους σκουταράτους εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἁμαξιῶν, καὶ εἰς τὸ μέσον αὐτῶν. ἵνα ἐὰν χρεία γένηται, ἐπιβοηθοῦσιν ἐκ τῶν, ὡς εἰκὸς, βουλομένων παρενοχλεῖν ἐχθρῶν ἢ αὐταῖς, ἢ τῇ παρατάξει, καὶ τοῖς καβαλλαρίοις αὐτῆς.

88 Ἐὰν δέ ποτε δυνηθῇς ἀπλικευόντων 1 τῶν πολεμίων καὶ ἐν ἀκαταστάτῳ ὄντων κλέψαι τὸν πόλεμον, καὶ τότε συμβάλλειν αὐτοῖς, πάντως ἂν τὰ μέγιστα βλάψεις αὐτούς.

89 Πολλοὺς δὲ καβαλλαρίους ἐν ταῖς πεζικαῖς μάχαις μὴ βάλλειν, ἀλλ' ὀλίγους κατὰ τῶν ἄκρων τῆς παρατάξεως. ἄχρι τριῶν ἢ τεσσάρων χιλιάδων λωρικάτων, καὶ χρησίμους τοὺς ὀφείλοντας, εἰ καιρὸς γένηται, τοὺς τρεπομένους τῶν ἐναντίων ἐπιτίθεσθαι καὶ διώκειν. τὸ γὰρ τούτου πλέον ἐν συμμέτρῳ πεζικῷ οὐκ ἀσφαλές.

90 Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ καβαλλάριοι ὄντες ἐδειλίασαν πρὸς τὴν πεζικὴν μάχην, καὶ πολλοί εἰσιν οἱ καβαλλάριοι ἡμῶν, ὀλίγοι δὲ οἱ πεζοὶ, τοὺς μὲν καβαλλαρίους τάσσειν εἰς τὰ ἔμπροσθεν μέρη, ὄπισθεν δὲ τὴν πεζικὴν παράταξιν ἐπακολουθεῖν ἐν τάξει ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου μιλίου τῶν καβαλλαρίων. καὶ παραγγείλῃς τοῖς καβαλλαρίοις τοῦ διαστήματος τούτου μὴ ἀφίστασθαι τῆς πεζικῆς παρατάξεως. εἰ δὲ καὶ βαρηθῶσιν ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νώτου τῆς παρατάξεως, ἤγουν ὄπισθεν αὐτῆς προτρέχειν, καὶ μὴ διὰ ὄψεως, ἵνα μὴ διαλύσωσιν αὐτῆς.

91 Ἐν δὲ τῇ ἡμέρᾳ τῆς συμβολῆς μὴ σπουδάζειν τὴν πεζικὴν παράταξιν, ὥς μοι καὶ πρόσθεν εἴρηται, ἐπὶ πολὺ διάστημα κινεῖν περαιτέρω δύο μιλίων ἔξωθεν τοῦ φοσσάτου, ἵνα μὴ τῷ βάρει καὶ ὁπλίσει συντρίβηται, ἀλλ' ἐὰν ὑπερτίθενται οἱ ἐχθροὶ τὴν τοῦ πολέμου συμβολὴν, καθέζεσθαι, καὶ ἀναπαύεσθαι, μέχρις οὗ μέλλωσιν.

92 Εἰ δὲ καιρὸς θέρους ἐστὶν καὶ τὰς κασσίδας αὐτῶν ἐπαίρειν, ἵνα διαπνέωνται αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν. οἴνου δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς μεταλαμβάνειν τοὺς στρατιώτας οὐ χρὴ, ἵνα μὴ ἀναζέων οὗτος σκοτώσῃ αὐτοὺς, ἀλλὰ ὕδωρ ἐν ταῖς ἁμάξαις βαστάζειν, καὶ καθ' ἕνα διδόναι τοῖς δεομένοις ὡς εἰσιν ἐν τῇ παρατάξει αὐτῶν.

93 Πρὸ δὲ τοῦ καιροῦ τοῦ πολέμου δεῖ καὶ αὐτὸν τὸν πεζικὸν στρατὸν ὥσπερ καὶ ἐπὶ τῶν καβαλλαρίων ἐνέγκαι ἐν ἡμέρᾳ μιᾷ ὁμοῦ συνηγμένον. καὶ εἰ μὲν οἴδασιν οἱ στρατιῶται τὰ διὰ τοῦ νόμου μανδάτα, ἤγουν τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια, ὑπομνῆσαι αὐτοῖς ἅπαντα εἰ δὲ μή γε. εἰπεῖν αὐτοῖς διὰ

(a) In Cod. Laur. παραφυλάττεσθαι: atque ita persaepe in verbis ubi duplex τ occurrit; quod & in aliis antiquis Manuscriptis frequenter offendi.

1 Ἀκευόντων) Scribe, ἀπληκευόντων.

διὰ τῶν ἰδικῶν αὐτῶν ἀρχόντων τῶν ἰδίως ἑκάστῳ τάγματι, ἅπερ εἴρηται ἡμῖν ἐν τοῖς ἀνωτέρω κειμένοις, περὶ τῶν τοῖς ἁμαρτάνουσι στρατιώταις κειμένων ἐπιτιμίων ἐν μάχης καιρῷ. καὶ ταῦτα γινώσκοντας οὕτως ἐλθεῖν ἐπὶ τὴν παράταξιν.

94 Οὐκ ἄχρηστον δέ σοι, ὦ στρατηγὲ, ὡς ἐν ἐπιτόμῳ καὶ τὴν τῶν παλαιοτέρων τακτικῶν ὑποδεῖξαι διατύπωσιν, ἣν ἐν τοῖς πεζικοῖς τε καὶ τοῖς συμμίκτοις ἐποιοῦντο στρατεύμασιν, ὅτε μάλιστα καὶ πολλοῦ εὐπόρουν στρατοῦ.

95 Τὴν γὰρ ἅπασαν πεζικὴν στρατιὰν εἰς δέκα ἓξ χιλιάδας καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας ἄνδρας ἐμέτρουν ὡς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου ἐκ πολλῶν τακτικῶν ἀριθμῶν συνηγμένου καὶ ἀρκοῦντος εἰς τελείαν παράταξιν, καὶ δυναμένου διαιρεῖσθαι καὶ καταμερίζεσθαι ἴσως ἀπὸ τοῦ τοσούτου πλήθους μέχρι καὶ ἑνὸς, καὶ τὸ μὲν ὅλον τοῦ στρατοῦ ἐκάλουν τελείαν φάλαγγα.

96 Αὕτη δὲ ἡ φάλαγξ παρ' αὐτοῖς εἰς δύο διαιρεῖται μέρη διχοτομουμένη ἐξ ἴσου ἀπὸ τοῦ μετώπου τῆς φάλαγγος, ἤτοι τῆς παρατάξεως, μέχρι τῆς οὐρᾶς διὰ τοῦ βάθους, ἤτοι τοῦ πάχους τῆς τομῆς διερχομένης. καὶ τὸ μὲν ἥμισυ μέρος δεξιὸν καλεῖται κέρας, καὶ κεφαλὴ, ἐν ᾧ χιλιάδες ὀκτὼ καὶ ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο ἄνδρες εἶναι ὁρίζονται· τὸ δὲ ἕτερον ἥμισυ μέρος ἀριστερὸν λέγεται κέρας, καὶ οὐρὰ, ἐν ᾧ καὶ αὐτὸ κατὰ τὸ ἴσον μέτρον τοῦ δεξιοῦ τάττονται ὁμοίως ὀκτάκις χίλιοι ἑκατὸν ἐνενήκοντα δύο. ἡ δὲ διὰ μέσου γινομένη διχοτομία, ἤγουν ὁ κενὸς τόπος, ὀμφαλὸς καλεῖται καὶ στόμα τῆς φάλαγγος, ἐν ᾧ καὶ ἡ τοῦ στρατηγοῦ γίνεται στάσις, πρὸς τὸ ἐπιβλέπειν τὰ ἐν τῷ πολέμῳ πραττόμενα, καὶ διακυβερνᾷν, ὡς ἐνδέχεται.

97 Αὕτη δὲ ἡ πᾶσα παράταξις ὁπλῖται καλοῦνται, διά τε σκουταρίων τελείων καὶ κονταρίων καὶ σπαθίων καὶ τῶν ἄλλων ὅπλων περιπεφραγμένη, βαρυτέραν ἔχοντες ὅπλισιν τοῦ ὅλου στρατοῦ.

98 Ὄπισθεν δὲ ταύτης τῆς διπλῆς τῶν ὁπλιτῶν παρατάξεως τάσσεται ἡ τῶν ψιλῶν λεγομένων στρατιωτῶν ἐλαφροτέραν ὅπλισιν ἐχόντων τῆς πρώτης παρατάξεως, διὰ τὸ εὐχερῶς ἔνθα βούλονται τρέχειν, ἐν οἷς εἰσι καὶ ἀκοντισταὶ, καὶ τοξόται, καὶ σφενδονισταί. τούτων δὲ ἡ παράταξις εἶναι ὀφείλει ἡμίσεια τὸν ἀριθμὸν τῆς προτέρας παρατάξεως, ἤγουν χιλιάδες ὀκτὼ καὶ ἐνενήκοντα δύο.

99 Ἐφεξῆς δὲ ταύτης ὄπισθεν ἡ τῶν καβαλλαρίων παράταξις τάσσεται καθοπλισμένων, καὶ τούτων δὲ ὁ ἀριθμὸς ἥμισυ πάλιν ἔχει τῆς τῶν λεγομένων ψιλῶν παρατάξεως, ἤτοι τετρακισχιλίους τεσσαράκοντα ἕξ.

100 Καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς εἰς τέσσαρα μέρη ἐποίουν συντάσσοντες ἅμα καὶ τοὺς ὁπλίτας καὶ τοὺς ψιλοὺς, ὡς ἂν χρεία ἀπαιτῇ, εἴτε παρὰ τὰ πλάγια τῶν ὁπλιτῶν τοὺς ψιλοὺς εἰς δύο ἑτέρας παρατάξεις, εἴτε ἔμπροσθεν, ἢ ὡς ἂν ἐδόκει τῷ στρατηγῷ χρήσιμον.

101 Τοὺς δὲ καβαλλαρίους εἰς δύο διεμέριζον. ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἐπὶ νώτου τῶν πεζῶν ἤγουν ὄπισθεν, ἢ εἰς τὰ πλάγια, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεία ἀπήτει. ὁ γὰρ στρατηγὸς οὐχ' ὡς βούληται, ἀλλὰ μᾶλλον ὡς ἀναγκάζεται οὕτως καὶ τάσσει τὸ στράτευμα. πρὸς γὰρ τὸ ἀντιπολέμιον καβαλλαρικὸν. καὶ τὸ ἴδιον στήσει ἵνα εὐρυχωρίαν ἔχοντες μὴ ἐμποδίζωνται πράττειν ὅσα δεῖ ποιεῖν τοὺς καβαλλαρίους εἰς τὴν τῶν πεζῶν βοήθειαν, εἴ τε κατὰ πρόσωπον, εἴτε ἐκ πλαγίου, εἴτε ὄπισθεν κατὰ τοῦ νώτου.

que cohorte sui admoneantur de iis mulctis, quae belli tempore futurae sunt; & haec quum cognoverint, sic ad aciem ipsam veniant.

94 Haud abs re fuerit, brevi tibi antiquae aciei instruendae formam demonstrare, quam in pedestribus, & permixtis copiis usurpabant, quando maxime exercitu magno destituebantur.

95 Vniversas pedestres copias in sedecim millia trecentos octoginta quatuor viros conferebant; quoniam quum hic numerus ex multis milliaribus numeris conficitur, ad perfectam aciem efficiendam satis valet, & a tanta multitudine dividi, partirique usque ad unitatem potest, atque universam aciem perfectam phalangem vocabant.

96 Haec phalanx apud eos in duas aequales partes dividitur, & a fronte phalangis, sive aciei aequaliter usque ad caudam, idest, extremum agmen per universam altitudinem haec aequalis partitio transeat; & dimidia pars, dextrum cornu, & caput adpellatur, in qua octo millia virorum, & centum nonaginta duo viri esse definiuntur; alteram dimidiam partem laevum cornu, & caudam nominant, aequo, & pari numero cum priore contentam, idest, octo mille centum nonaginta duos viros habentem. Medium interstitium, sive inanis ille, ac intermedius locus, umbilicus vocatur, & ostium phalangis, in quo Imperatoris statio est, ad intuendum ea, quae in bello fiunt, & omnia quantum fieri potest diligenter administranda.

97 Vniversa haec acies graves vocantur, qui scutis integris, & hastis, & spathis aliisque armis stipati, graviorem reliquo exercitu armaturam habent.

98 Post hanc duplicem gravium aciem, levium acies instruitur, qui multo expeditiorem, levioremque armaturam gravibus gestant, quia facile, quo volunt percurrere possunt; in quibus iaculatores sunt. Istorum acies dimidia numero esse debet primae aciei, idest, octo millia virorum, & nonaginta duo.

99 Deinceps post hanc equitum, acies armatorum instruatur; horum etiam acies dimidium numeri levium contineat, idest, quatuor millia quadraginta sex.

100 Pedites in quatuor partes instruebant, graves simul, & leves, quemadmodum usus postulat, admiscentes; & ad latera gravium leves in duas partes distribuebant, vel etiam in anteriori parte, quemadmodum Imperatori commodissimum videbatur.

101 Equites in duas distribuebant partes hinc, atque illinc, vel a tergo peditum, & post eos, vel ad latera, & quemadmodum usus exigebat. Imperator enim non quemadmodum vult, sed quemadmodum necessario cogitur, instruit exercitum. Nam adversus hostium equitatum, suum instruet, ut laxum spatium habentes non impediantur agere, quae equites par est ad peditum subsidium, defensionemque facere sive ante, sive ad latus, sive post a tergo constituantur.

102 Melius esset, si leves ante gravium aciem, vel, si id necessitas postularet, ad latus instruerentur. Nam si in medio collocantur, inutilia, atque irrita illorum arma fiunt, qui enim iacula vel sagittas, vel fundas vibrant, in altum emittere coguntur, & ex eo suos magis, quam hostes laedunt. Tela enim per ante stantium capita deferuntur. Funditores autem impedientur, quia iustum spacium ad fundas manibus versandas habere non possunt.

103 Si hostibus plures leves adfuerint, quam nobis, graves praestites ante collocandi a nobis sunt, qui scuta magna, atque oblonga, quos thyreos vocant, ad universi corporis longitudinem tegendam gestent, qui vero ad tergus illorum stant, supra caput anteriorum scuta sua adtollentes sic procedant, donec intra sagittarum, telorumque iactum fuerint; sic enim tecti, atque ut ita loquar, incrustati, nihil mali ab hostium coniectis telis capient.

104 Si hinc, atque illinc nobis levium subsidium fuerit, ii primi antequam conflictatio fiat, sagittas, & tela in hostes coniiciant, vel etiam post inceptam conflictationem ad latera hostium aciei invadentes, tela in eos immittant, ut simul, & ad latera perturbentur, & coram ex adverso labefactentur.

105 Si aliqua munitio adfuerit, ea leves admodum iuvabit; nam ad eam concurrentes, in hostes securius, atque audacius tela coniicient, ut si praecipitium aliquod, aut ripa fluvii, aut collis eminens, aut si quid huius generis munitio fuerit.

106 Inter acies autem intervallum quoddam esse debet, ut si leves omnia tela emiserint priusquam conflictatio esse ceperit, & adhuc cominus hostes magis, ac magis veniunt, quum ordinis quadam conservatione leves redeant, & mediam phalangem pertranseuntes, secure sine offensione ad extremam aciei partem perveniant. Neque enim tutum est, ut circum se per extremas oras aciei obliquent, & sic eo deveniant, ut ne in medio ab hostibus intervenientibus perimantur, neque in arma gravium, densata iam, contractaque acie, incidentes vulnerentur.

107 Alias acies armatas, atque instructas habeas, ut quando leves omnia tela coniecerint, tum alii adparati accedant, & loca illorum expleant.

108 Quando altitudo aciei, usu hoc interdum postulante, ad longitudinem ducitur, & attenuatur, non eousque diducenda acies est, ut universa sine ulla altitudine imbecillis fiat, ne ab hostibus statim circumcludatur; facile enim continget in bello circumdari hostibus, & transitum quoque per medium aperiri, neque anteriore solum ex parte circumveniri eos sed etiam irruptione per medium facta, a tergo illos nostrarum copiarum inveniri, atque adeo magnum damnum hostibus nostris inferre. Hoc autem Imperator diligenter laborabit non modo, ut devitet, sed etiam, ut quaerat tale aliquid adversus hostes moliri.

109 Ne-

102 Κρεῖττον δὲ ποιήσει τις ἐὰν τῶν λεγομένων ψιλῶν τὴν παράταξιν πρώτην τάξῃ τῆς τῶν ὁπλιτῶν παρατάξεως, ἢ χρείας οὕτω καλούσης ἐκ πλαγίων. εἰ γὰρ μέσοι ταγῶσιν, ἀνενέργητα αὐτῶν τὰ ὅπλα γίνεται. οἱ γὰρ ἀκοντίζοντες ἢ τοξεύοντες ἢ σφενδονοῦντες ἀναγκάζονται εἰς ὕψος πέμπειν, καὶ μᾶλλον τοὺς ἰδίους βλάπτουσιν ἢ τοὺς ἐναντίους. καὶ γὰρ τὰ βέλη κατὰ κεφαλῆς ἐνεχθήσονται τῶν ἔμπροσθεν. οἱ δὲ σφενδονοῦντες ἐμποδισθήσονται τὰς χεῖρας αὐτῶν μὴ δυνάμενοι τὴν σφενδόνην ἑλίσσειν.

103 Ἐὰν δὲ οἱ πολεμίοι πλέον ἔχωσι ψιλοὺς ὑπὲρ τοὺς ἡμετέρους, τότε τοὺς ὁπλίτας ἤγουν τοὺς πρωτοστάτας ἔμπροσθεν δεῖ τάσσεσθαι ἔχοντας σκουτάρια μεγάλα ἐπιμήκη, ἅπερ λέγουσι θυρεοὺς, ὥστε σκέπειν ὅλα τὰ σώματα, ἀνδρὸς ἔχοντα μῆκος. οἱ δὲ μετὰ τούτους ὄπισθεν τασσόμενοι καὶ μέχρι τῶν ὀπισθίων ὑπὲρ κεφαλῆς ἄραντες τοὺς θυρεοὺς οὕτως προσερχέσθωσαν, ἕως ἂν ἐντὸς γένωνται τῶν ῥιπτομένων σαγιττῶν ἢ ῥικταρίων οὕτως γὰρ ὡς εἰπεῖν κεραμωθέντες οὐδὲν πάθωσι κακὸν ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων παρὰ τῶν πολεμίων βελῶν.

104 Εἰ δὲ καὶ ἔνθεν κἀκεῖθεν ἡ παρὰ τῶν ψιλῶν βοήθεια πάρεστιν, οὗτοι πρῶτοι, πρὶν ἢ γένηται ἡ συμβολὴ, τὰς σαγίττας, καὶ ῥικτάρια ῥίψωσι κατὰ τῶν πολεμίων. ἢ καὶ μετὰ τὴν συμβολὴν τῆς μάχης ἐκ πλαγίων τῆς τῶν ἐχθρῶν παρατάξεως ἐπιτιθέντες πεμπέτωσαν τὰ βέλη κατὰ αὐτῶν. ἵνα συνελαυνόμενοι καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων θορύβουνται, καὶ ἐλαττοῦνται πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν.

105 Ἐὰν δὲ παράκειται ὀχύρωμα, τοῦτο μᾶλλον τοὺς ψιλοὺς βοηθήσει. βάλλοντες γὰρ τὰ βέλη κατὰ τῶν πολεμίων, καὶ εἰς αὐτὸ κατατρέχοντες, ἀφοβώτεροι γίνωνται. οἷον εἴτε κρημνώδης τόπος, εἴτε ποταμοῦ ὄχθη, ἢ καὶ βουνὸς ὑπερανέχων, ἢ καὶ ἕτερόν ἐστιν ὀχύρωμα.

106 Ὀφείλει δὲ εἶναι διάστημα εἰς τὰς παρατάξεις, ἵνα ἐὰν οὕτως συμβῇ, καὶ οἱ ψιλοὶ ἐκκενώσωσιν τὰ βέλη αὐτῶν, καὶ οὔπω ἐγένετο ἡ συμβολὴ, ἀλλ' ἔτι προάγουσιν οἱ πολέμιοι, τότε ἐπιστρέψουσιν οἱ ψιλοὶ μετὰ εὐταξίας, καὶ διελθόντες μέσην τὴν φάλαγγα ἀταράχως ἐπὶ τὰ ὄπισθεν διασωθῶσιν. οὐ γάρ ἐστιν ἀσφαλὲς κυκλεύειν αὐτοὺς ἔξωθεν τὸ στράτευμα, καὶ οὕτω διέρχεσθαι. ἵνα μὴ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἐρχομένων μέσοι γενόμενοι διαπέσωσιν. οὔτε δὲ πάλιν εἰς τὰ ὅπλα μέσους ἐμπίπτειν. πεπυκνωμένης οὔσης τῆς τάξεως, καὶ οὕτω βιάζεσθαι.

107 Ἑτέρας δὲ τάξεις ἔχειν ἐνόπλους καὶ ἑτοίμους, ἵνα ὅταν οἱ ψιλοὶ τὰ ὅπλα κενώσωσι, τότε ἐκεῖνοι ἀντεισέλθωσιν, καὶ τὴν χρεῖαν ἐκείνων τελέσωσιν.

108 Ἐπειδὴ δὲ τὸ πάχος τῆς παρατάξεως πρὸς τὰς χρεῖας ἐκτεινομένης αὐτῆς ἐπὶ μῆκος συστέλλεται καὶ λεπτύνεται, δέον ἐστὶν μὴ ἐκτείνειν τὴν παράταξιν τοσοῦτον, ὥστε πᾶσαν ἀσθενῆ καὶ χωρὶς βάθους ποιῆσαι, ἤγουν κατὰ τὸ πάχος, φοβούμενον τὰς κυκλώσεις. συμβαίνει γὰρ τοὺς πολεμίους ταχὺ διακόψαι αὐτὴν, καὶ δίοδον ποιῆσαι, καὶ μηκέτι ἀπὸ ἔμπροσθεν μόνον ἐνεργεῖν τὴν κύκλωσιν, ἀλλὰ καὶ διὰ τοῦ μέσου διελθόντας ἀπὸ ὄπισθεν εὑρεθῆναι, καὶ οὕτω ποιῆσαι τὴν βλάβην. τοῦτο δὲ δεῖ τὸν στρατηγὸν μὴ μόνον φυλάττεσθαι ἵνα πάθῃ, ἀλλὰ καὶ ζητεῖν ὅπως τοιοῦτον ποιήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων.

109 Πά-

109 Πάλιν δὲ μὴ οὕτως πυκνῶσαι τὴν παράταξιν εἰς πάχος, ὥστε εὐκόλως κυκλώσεις πάθειν παρὰ τῶν πολεμίου ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς ἐκ πλαγίων. καὶ τοὺς εἰς τὸ ὄπισθεν ἑστῶτας στρατιώτας κατὰ τὸ ἴσον ὁπλίσαι τῶν πρωτοστατῶν. οὗτοι γὰρ καὶ δύνανται τὰς κυκλώσεις μᾶλλον ἀπαντᾷν τῶν πολεμίων.

110 Σοφοῦ δὲ καὶ φρονίμου στρατηγοῦ, τὸ εἰς τοιούτους τόπους παρατάσσεσθαι. ἐὰν ἄρα καὶ ἐπιτύχῃ τοῦ σκοποῦ. ἐν οἷς οὔτε κυκλώσεις. οὔτε ἄλλο τι τοιοῦτον δύναται γίνεσθαι. ὡς ἀνωτέρω ἡμῖν δεδήλωται. πολλὰ γὰρ ἰσχύει φρόνησις στρατηγοῦ ἐν καιρῷ πολέμου ἐφευρίσκουσα τὰ συμφέροντα ὅπερ τῆς ἄνωθεν τοῦ Θεοῦ ῥοπῆς καὶ εὐμενείας δῶρον ἐγὼ καλῶ καὶ ἐπίσταμαι τοῖς ἀξίοις τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν αὐτῶν ἀρετὴν παρεχόμενον.

111 Καί ποτέ τις ἐν καιρῷ μάχης τῶν πολεμίων προτερευόντων ψεῦδος ἐφήμησε, βοήσας. τέθνηκεν ὁ τῶν πολεμίων στρατηγός. ταύτης δὲ τῆς φωνῆς δοθείσης, ἐπειδὴ ὁ καιρὸς ὀξὺς ὢν οὐκ ἐδίδου τάχεος τὸ δέον πᾶσι νοεῖν οἱ μὲν πολέμιοι πόῤῥω τοῦ ἰδίου ὄντες στρατηγοῦ οἱ μὲν ἀπέγνωσαν, οἱ δὲ τοῦ φημίσαντος στρατηγοῦ θάρσος ἀναλαβόντες, ὡς ἀληθοῦς τῆς φήμης, εὐψυχότεροι ἠγωνίζοντο. καὶ οὕτω τῆς σεσοφισμένης φήμης κατισχυσάσης τὴν νίκην ὁ φημίσας ἤρατο. οὕτως ἀγχίνοια ἐπικαιρῶς τῶν πραγμάτων ἐπιλαμβανομένη πολλάκις κατεστρατήγη σε σοφισαμένη τοὺς ἀντιπάλους.

112 Εἴρηται τε τοῖς νεωτέροις περὶ τοῦ μὴ λαμπρὰν φαίνεσθαι τοῖς πολεμίοις τὴν σὴν παράταξιν, ἀλλὰ κρύπτειν τῶν ὅπλον τὴν στίλψιν, ἕως αὐτῆς τῆς διὰ χειρῶν συμβολῆς, διὰ τὴν ἐπικρατοῦσαν τοῖς ἔθνεσι φήμην. Ὀνήσανδρος δὲ καὶ αὐτὸς στρατηγικὸν συντάξας λόγον οὐχ οὕτω λέγειν, δοκεῖν, ἀλλὰ μᾶλλον λαμπρὰν κελεύει τὴν παράταξιν φαίνεσθαι πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

113 Ἐμοὶ δὲ δοκεῖ, ἢ ἀγνοεῖν ἐκεῖνον τότε τὴν τοιαύτην φήμην ὡς νεωτέραν γινομένην, ἢ τὰ μὲν πρὸ τῆς συμβολῆς ἀφεῖναι, κατὰ αὐτὴν δὲ τὴν συμβολὴν καὶ αὐτὸς σὺν τοῖς νεωτέροις καὶ ἡμῖν ὁμοίως παράγγελλει λαμπρὰ τὰ ὅπλα δεικνύειν ἀθρόως. κατάπληξις γὰρ μᾶλλον γίνεται, οὐχ ὅταν μακρόθεν ἐρχομένων λαμπρῶν τῶν ὁπλιτῶν ἡ θέα συνήθης γίνεται, ἀλλ' ὅταν ἡ δοκοῦσα καὶ φαινομένη συγνὴ παράταξις ἀθρόων καὶ παρ' εὐθὺ ἀναδειχθῇ ἐξ ἀπροσδοκήτων λαμπρά. τοῦτο γὰρ μᾶλλον καὶ θείας βοηθείας σημεῖον τάχα ὑπονοήσουσι καθ' ἑαυτῶν οἱ πολέμιοι. χρήσιμον δέ σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ τὸ μὴ πρότερον τὴν σὴν παράταξιν δεικνύειν τοῖς πολεμίοις ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, πρὶν ἂν τὴν ἐκείνων μάθῃς πῶς καὶ ὁποίῳ σχήματι παρετάξατο.

114 Σέ δε χρὴ κατὰ τὸν καιρὸν τῆς μάχης προνοεῖν μᾶλλον τῶν μαχομένων, καθὼς σοι καὶ πρόσθεν ὑπεθέμεθα, ἢ τολμηρότερον ἅλλεσθαι, καὶ ταῖς χερσὶ συμπλέκεσθαι, ὅταν μὴ ἀνάγκης ἐστὶ καιρός. μᾶλλον δὲ τὸ παντελῶς ἀπέχεσθαι διὰ χειρῶν τοῖς πολεμίοις συμπλέκεσθαι, καὶ ἂν ὑπέρβλητον ἀνδρείαν ἐπιδείξῃς. οὐ τοσοῦτον γὰρ ὠφελήσεις

109 Neque vero sic aciem tuam in altitudinem denses, ut facile ab hostibus circumveniatur, sed milites ad latus, atque a tergo stantes aeque, ac praestites armabis, ita enim poterunt hostium circumventioni magis obviam ire.

110 Solertis, prudentisque Imperatoris est, in eiusmodi locis, si id adsequi possit, aciem instruere, in quibus neque circumcludi, neque ullam aliam offensionem belli accipere possint, quemadmodum a nobis supra commemoratum est. Multum enim belli tempore ad utilitates inveniendas prudentia imperatoria valet, quod divinae clementiae, benignitatisque donum ego aio, & arbitror Imperatoribus a Deo dilectis solere dari, ad virtutem suam amplificandam.

111 Quidam olim tempore praelii hostibus iam meliores partes habentibus falsum quoddam, & facetum commentum animo architectabatur, exclamans hostium Imperatorem interfectum esse. Quoniam vero tempus iam instans nequaquam celeriter largiebatur omnibus quid facto opus esset excogitandi, hostes procul ab Imperatore quum essent, & hoc verum existimarent, repente animo concidebant; milites autem praefecti sic exclamantis magis animati robur colligentes, quasi vera iam fama esset, alacriores reddebantur. Hoc rumore sic disperso, victor evasit, qui hunc rumorem iniecerat. Itaque solertia opportunitate rerum capta, persaepe hostes omnes profligat.

112 A recentioribus rei militaris peritis praeceptum est, ut hostibus acies tua instructa minus splendida videatur, sed armorum fulgorem usque ad ipsum belli tempus occultet, propter pervagatam apud alios ea de re famam. Onosander autem in scriptis suis de re militari, contrarium potius praecipere videtur, ut omnino illustris, splendidaque acies nostra hostium aciei videatur.

113 Ac mihi hic videtur ignorare, talem rumorem solere admodum diffundi, ea quae ante praelium gerenda sunt omnia praetermittere, & ipso conflictationis tempore, quemadmodum recentioribus, & mihi quoque videtur, subito, & confertim fulgorem armorum demonstrare; maior enim perturbatio animorum invehitur, quando non eminus venientium armatorum fulgor aciem oculorum perstringit, & consuetum, familiaremque adspectum habet, sed quandoque videbatur, & putabatur acies valde sordida esse, ea subito, & de improviso splendida, atque illustris adparet: hoc enim divini praesidii signum, atque omen hostes capient. Vtile autem tibi fuerit Imperator, ipso belli die aciem tuam, non ante, demonstrare, priusquam illorum copias intellexeris, quomodo & quali cum forma instruantur.

114 Aliorum in praelio dimicantium curam habebis, quemadmodum tibi ante explicuimus, potius quam tu ipse in periculum, aut discrimen turbulentius incurras, ubi nulla necessitatis vis hoc a te postulat: imo vero, omnino a manibus conferendis, & fortitudine tua demonstranda abstinebis. Neque enim ita exercitum adiu-

adiuvabis praelians, ut laedes moriens, quod in manibus conferendis ab omnibus expectatur. Si enim solo rumore falso, quemadmodum ante admonuimus, interfecti Imperatoris, universa natio hostium profligata est, quanto magis vera iam fama, ingens inferetur exercitui tuo, Imperatore interfecto, clades.

115 In tuto igitur collocatus, vide & gere, quae facto opus sunt. Tunc enim maximo Imperator in honore est, quando pro necessitatis celeritate idonee omnia administrat, & securus, quae fieri possunt consilia anticipat.

116 Si quid opus sit, eo ipso tempore oratione milites animandi sunt, & praemiis, quae strenue se gerentibus in regno nostro reposita sunt, excitandi. Admonendi etiam sunt, Dei praesidium nobis adesse, harum rerum signa quaedam etiam adparere, quae nobis divinitus victoriam portenderent. Alia quoque permulta facies, quae hic liber hoc loco non recipit; in fine autem libri, ubi de diversis sententiis collectis agitur, invenies, & cognosces, quae tibi ante bellum, in bello, post bellum, vel dicenda, vel facienda sunt, ut superior hostibus esse possis. Atque haec quidem a nobis, quam paucissimis potuimus de rebus in bello gerendis dicta sint. De bellico igitur adparatu tum equestri, tum pedestri, satis plane, & brevi explicavimus.

CAP. XV.

De obsidione.

1 Deinceps de obsidione, quae ex antiquis, recentioribusque rei militaris scriptoribus delibavimus, demonstrandum tibi est, quae agenda tibi sunt, si vel hostes obsideas, vel ab illis obsessus fueris, ut istorum mediocrem peritiam habeas, qua effici abs te possit, ut, quae hoc loco memorata non sunt, fieri tamen possunt, usu omnia tum locis, tum temporibus idoneis monstrante, horum non omnino rudis videaris.

2 Obsidio igitur fortem requirit animum, celeritatemque mentis, & peritiam militarem, & machinationum multarum copiam praeparatam, firmitatem in obsidenda civitate, castello, aut munitione, & multa cum cautione, ac diligentia firmitatem hanc parari oportet.

3 Dum igitur aliquid ex praedictis obsides, fossatum munitum reddes, vel fossa alta, vel aliqua exaedificatione lapidum, laterum, aut lignorum, vel quemadmodum optime excogitare possis ad teipsum ab hostibus defendendum. Excubias multas, diligentesque habeas iis in locis, ubi suspicio minima sit, ut ne obsessi cives, vel externi hostes subito irrumpentes vel noctu, vel interdiu periculum exercitui

λήσεις τὸ στράτευμα μαχόμενος 1, ὅσον ἀποθανὼν βλάψεις αὐτό. ὅπερ τοῖς συμπλεκομένοις οὐκ ἀπροσδόκητόν ἐστιν. εἰ γὰρ διαφήμης μόνης ψευδοὺς ὡς ἀπὸ μικροῦ ἡμῖν εἴρηται, ὅτι πέπτωκεν ὁ στρατηγὸς, οἱ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἀπώλοντο, πόσῳ μᾶλλον, εἰ τῇ ἀληθείᾳ γένηται. τοῦτο μεγάλη παρακολουθήσει βλάβη τῷ τοῦ πεσόντος ἀληθῶς στρατηγοῦ στρατεύματι.

115 Μᾶλλον δὲ ἐν ἀσφαλείᾳ ὀξέως καὶ βλέπε καὶ πράττε τὰ δέοντα. τότε γὰρ μᾶλλον θαυμάζεται στρατηγὸς, ὅταν κατὰ τὸ ὀξὺ τῆς ἀνάγκης τὰ πρέποντα διοικήσῃ. ὅτε ἐν ἀδείᾳ ὢν τὰ εἰκότα προβουλεύσηται.

116 Εἰ δὲ χρὴ τότε καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ὥραν λόγοις παραθαῤῥύνειν σε τοὺς στρατιώτας, καὶ ἐπαγγελίαις ταῖς ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡμῶν τοῖς ἀριστεύουσιν ἀποκειμέναις, καὶ τὴν ἀπὸ Θεοῦ βοήθειαν παροῦσαν. εἰ δέ τι πλέον, καὶ σημεῖα τινὰ ἐπινοεῖν, καὶ δεικνύειν, καὶ ὑποτίθεσθαι φανέντα καὶ τὴν ἡμετέραν σημαίνοντα νίκην, καὶ ἕτερά τινα ποιεῖν ἅπερ τὸ σύνταγμα οὐκ ἐπιδέχεται νῦν. ἐν δὲ ταῖς συνηγμέναις γνώμαις κατὰ τὸ τέλος τοῦ συντάγματος εὑρίσκων ἀναμάθοις, ὅσα σε δεῖ καὶ πρὸ τοῦ πολέμου καὶ ἐν τῷ πολέμῳ καὶ μετὰ τὸν πόλεμον ἢ λέγειν ἢ πράττειν. καὶ διὰ τούτων καθυπέρτερον τῶν πολεμίων ἀναδείκνυσθαι. τοιαῦτα καὶ περὶ τῶν ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ πράξεων ὡς ἐν συντόμῳ ἡμῖν εἴρηται. ταῦτα μὲν οὖν περὶ τῶν πολεμικῶν παρασκευῶν. ὅσαι τε καβαλλαρικαὶ, καὶ ὅσαι πεζικαὶ, εἰρήσθω ἡμῖν ὡς ἐν συνόψει.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιε΄. [a]

Λέοντος ἐν Χριστῷ βασίλει αἰωνίῳ βασιλέως ῥομαίων περὶ πολιορκίας πόλεων. πῶς δεῖ ταύτας πολιορκεῖν.

1 Ἑξῆς δὲ καὶ περὶ πολιορκίας σοι χρεὼν διατάξασθαι, ὦ στρατηγὲ, ἅπερ ἔκ τε παλαιῶν καὶ νέων ἀνθολογησάμενοι. καὶ ὅσα δεῖ πράττειν ἢ πολιορκοῦντα πολεμίους, ὡς εἰκὸς, ἢ πολιορκούμενον ὑπ᾽ αὐτῶν, ὡς ἂν καὶ τούτων μετρίαν πεῖραν ἔχοις, δι᾽ ἧς δυνήσῃ προσεπινοῆσαι λαβόμενος ἀφορμῆς καὶ ὅσα μὴ ἐνταῦθα μὲν εἴρηται, δυνατὰ δὲ γενέσθαι, τῆς χρείας κατά τε καιροὺς καὶ τόπους διδασκούσης τὰ ἕκαστα.

2 Πολιορκία τοίνυν στρατηγοῦ ἀνδρείαν ἐπιζητεῖ καὶ διάνοιαν ὀξεῖαν καὶ στρατηγικὴν καὶ ἔμφρονα, καὶ παρετοιμασίας μηχανημάτων, ἀσφάλειαν δὲ ἐν τῷ παρακαθῆσθαι ἢ πόλει ἢ φρουρίῳ ἢ ὀχυρώματι, καὶ μετὰ πολλῆς προσοχῆς ταύτην γίνεσθαι τὴν ἀσφάλειαν.

3 Χρὴ οὖν σε, ὦ στρατηγὲ, παρακαθεζόμενον τινὶ τῶν εἰρημένων ἐν ᾧ τόπῳ καθέζῃ φοσσάτον ὀχυρὸν ποιεῖν. ἤτοι ἢ τάφρον βαθεῖαν ἢ ἀπὸ κτισμάτων ἢ λίθων ἢ πλίνθων ἢ ξύλων ἢ ὡς ἐπινοήσεις περιφράσσειν σεαυτὸν ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ βίγλας πολλὰς καὶ ἀκριβεῖς ἔχειν, καὶ μάλιστα εἰς τοὺς ἀνυπονήτους τόπους, ἵνα μὴ πολιορκούμενοι. ἢ οἱ ἔξωθεν ὄντες πολέμιοι ἄφνω ἐπερχόμενοι, ἢ ἐν νυκτὶ ἢ ἐν ἡμέρᾳ κινδύνους τῷ στρα-

1 Τὸ στράζυμα χέμενος] Scribe, τὸ στράτευμα μαχόμενος.

(a) In Cod. Laur. est Cap. XX.

στρατῷ προσάγουσιν. ὅπερ γέγονε πολλάκις ἐπὶ τῶν πολιορκουμένων πόλεων. οἱ γὰρ ἔξωθεν οὐκ οἴδασι τί μελετῶσιν οἱ ἐντός. οἱ δὲ ἔσωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους βλέπουσιν ὅτι ἂν καὶ πράττειν μέλλῃς κατὰ αὐτῶν. διὸ πρέπον σοι τὸ ἴδιον ἀσφαλίζεσθαι στράτευμα.

4 Κρεῖττον δὲ ποιήσεις, ἐὰν καὶ παρὰ τὰς πόρτας, ἢ εἰς τὰ παραπόρτια τῆς πόλεως, ἢ κάστρου, ἢ τὰς διεξόδους ἑτέρου ὀχυρώματος παρακαθίσῃς τινὰς στρατιώτας, οἵτινες τὰς αἰφνιδίους καταδρομὰς τῶν πολεμίων ἀποκωλῦσαι δύνανται, καὶ μάλιστα ἐν ταῖς νυξὶ, χρή σε τὴν τοιαύτην ἔχειν ἀσφάλειαν. τότε γὰρ μᾶλλον αἱ τοιαῦται καταδρομαὶ γίνονται.

5 Ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἐὰν ἐν νυκτὶ ἐπιβάλῃς τὴν πολιορκίαν, φοβερώτερος γενήσῃ τοῖς ἔσωθεν πολιορκουμένοις. οὐ γὰρ δύνανται ὁρᾷν τὰ γινόμενα διὰ τὸ σκότος· καὶ πλέον ταράσσονται, καὶ τὰ φρονήματα αὐτῶν ὑποχαλῶσιν, καὶ πολλὰ δεινὰ κατὰ τὴν νύκτα γίνεσθαι ὑπονοοῦσι κατ' αὐτῶν, ὅσα πολλάκις οὐδ' αὐτὸς ἐπινοεῖς. πᾶν γὰρ τὸ ἐν νυκτὶ γινόμενον, κἂν μικρὸν ἐστι φοβερώτερον γίνεται τοῖς πολιορκουμένοις, διὸ καὶ ταχύτερον ὑποχαλῶσι, καὶ τὴν ὑποταγὴν ἀσπάζονται. εἰ γὰρ ἰσχύσεις ἕνα που ἢ δύο ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβιβάσαι, νομίσουσιν οἱ ἐντὸς πᾶν στράτευμα ἐπὶ τὰ τείχη ἀναβῆναι, καὶ τραπήσονται, καὶ ἔρημα καταλείψουσι τὰ τείχη.

6 Ἐπὶ δὲ τῶν τοιούτων δεῖ τὴν εὐψυχίαν τοῦ στρατηγοῦ καὶ ἀνδρείαν φαίνεσθαι. ἵνα καὶ αὐτὸς τῶν τοιούτων ἐπιπόνων τῆς πολιορκίας ἔργων ἅπτηται χερσὶν οἰκείαις. μᾶλλον γὰρ ὁ στρατὸς ἐν τραπήσεται. καὶ οὐκ ἐστὶ ὅπως ὡς ἐπιτατγόμενοι, ἀλλ' ὡς ἐξ ἴσου φίλῳ συμπονοῦντες ἐπὶ τὰ δυσχερῆ τῶν ἔργων ἐπιδώσωσιν ἑαυτοὺς προθυμότερον.

7 Χρεὼν δέ σε ἀνασκοπῆσαι ἀκριβῶς καὶ τῆς πολιορκίας ἀρχόμενον, πρῶτον μὲν ἐὰν δυνατόν ἐστι στεναχωρεῖν τοὺς ἐντὸς περὶ τὸν ἀναγκαίων εἴσοδον. τουτ' ἐστιν. ἢ περὶ τὸ ὕδωρ, ἢ περὶ τὴν τροφήν. εἰ δὲ ταῦτα ἀφθόνως ἔχουσι, τότε μηχαναῖς κεχρῆσθαι πολεμικαῖς.

8 Καταπλήξεις δὲ αὐτοὺς, ἐὰν τοὺς ἀρίστους τῶν στρατιωτῶν ἢ ἀρχόντων ἐπιλεξάμενος ἡλικίᾳ καὶ θεωρίᾳ τελείους, καὶ ὅπλοις ἀστράπτοντας, τούτους ἐκ τοῦ πλησίον τοῦ τείχους ἢ τοῦ ὀχυρώματος ἐκ παρόδου ὑποδείξῃς τοῖς πολιορκουμένοις. τοὺς δὲ ὑποδεεστέρους 1 μετὰ τῆς ἀποσκευῆς 2 μηκόθεν ἐκτάξεις ἵνα μὴ δύνωνται οἱ πολέμιοι διακρίνειν αὐτοὺς, ἢ ἄνδρα ἢ ἄλογον. οὕτως γὰρ πάντας τοὺς φαινομένους ἄνδρας εἶναι νομίζουσι, καὶ τοιούτους οἵους εἶδον πλησίον ἐλθόντας.

9 Πάντως δὲ χρήσιμόν ἐστιν τὸ πολλοὺς λωρικάτους καὶ καταφράκτους φαίνεσθαι τοῖς πολιορκουμένοις, ἀλλὰ καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας λωρίκια καὶ κασσίδας δι' ἐπιτηδεύσεως δεικνύειν ὡς λωρικάτους καὶ καταφράκτους ἵνα πάντες τοιοῦτοι φαινόμενοι δειλίαν ἐμποιῶσι τοῖς ἔσωθεν.

10 Καὶ τὰ ἄπληκτα δὲ ἀπὸ μήκοθεν ποίει, ἵνα πάντα τὰ ὁρώμενα παρὰ τῶν ἐντὸς στρατιώταις φαίνωνται.

11 Αἱ πρότερον μὲν δηλοποιεῖν τοῖς ἐν τῇ πόλει ἢ τῷ φρουρίῳ, καὶ προβάλλεσθαι εἰς ἐπιζήτησιν

citui inferant, quod ab obsessis civitatibus fieri solet. Nam qui foris obsident, nesciunt quid cives intus obsessi moliantur; ii autem e muro vident, quid alii contra eos suscipiant. Itaque exercitum tuum, quam tutissime potes conservabis.

4 Bene feceris, si iuxta portas, aut portulas minutas civitatis, aut castelli, vel ad vias ceterarum munitionum milites collocaveris, qui repentinas hostium incursiones prohibeant. Noctu autem potissimum eiusmodi praesidia habeas, tum enim incursiones maxime fieri solent.

5 Quod si noctu hanc obsidionem adhibeas, terribilior eris iis, qui intus obsidebuntur: neque enim quum tenebris omnia circumfunduntur, cernunt quid geratur, magisque animo perturbantur, viresque illorum elanguescunt; multaque, & gravia noctu fieri credunt, quae adeo ne tu ipse quidem excogitaveris. Quidquid enim noctu fit, quamquam leve sit, obsessis tamen terribilius videri solet, itaque celerius remittunt, & ad deditionem sciplos tradunt. Si enim poteris efficere, ut unus, atque alter murum conscendat, qui intus sunt putabunt universum exercitum in moeniis esse, atque adeo retrocedent, & destituta moenia relinquent.

6 Iis in rebus alacritas, & strenuitas imperatoria ostendenda est: haec enim laboriosa obsidionis facta, suis manibus suscipienda, gerendaque sunt. Exercitum enim pudor invadet, ut ne iam amplius quasi imperatus, sed sua voluntate, quasi amicus, ad res difficiles, gravesque alacrius suscipiendas se ipse impellat.

7 Qui obsidionem inchoat, adcurate considerabit num rerum necessariarum aditum illis intercludere possit, vel aquam, vel aliquid eius generis: sin istis copiosius abundaverint, tum bellicae machinationes admoveantur.

8 Perterrefacies admodum hostes, si optimos quosque; milites, & praefectos, aetate, atque adspectu liberales, armisque fulgentes, ex aliquo loco prope murum, aut munitionem, iis qui obsessi sunt transeundo demonstres: reliquos, qui magis plebei fuerint, quum ceteris impedimentis eminus locabis, ut ne hostes utrum homines, an iumenta fuerint plane internoscant: ita fiet, ut omnia, quae vident, homines esse existiment, talesque quales cominus euntes armatos vident.

9 In primis enim utile est multos loricatos, & cataphractos videri esse obsessis, eosque qui galeas, & cassides non habent, aliquo artificio efficere, ut loricati, & cataphracti esse videantur, ut omnes, si tales esse putentur magnum timorem obsessis adportent.

10 Castra eminus in longitudinem ponantur, ut omnia, quae videri possunt, ab iis militibus, qui intus sunt cernantur.

11 Primo igitur iis, qui in civitate, aut in castello sunt significandum est, & ad inquisitionem

1 Ὑπὸ δὲ ἑτέρους] Scribe, ὑποδεεστέρους. | 2 Ἀπὸ σκευῆς) Scribe, ἀποσκευῆς.

nem quamdam deditionis proponendum aliquid clemens, ac facile, ut cum iumentis, aut curribus, aut rebus utensilibus acceptis discedant, ut rei propositae aequitate, & salutis spe animi illorum distrahantur, & ad resistendum periculaque obeunda omissiores sint.

12 Statim enim a principio dura, & gravia proponere, minime prudentis Imperatoris est. Nam molestia, & difficultate propositae orationis minorem putabunt laborem, minusque periculum, obsideri; ac propterea una, ac firma mente ad resistendum se praeparent.

13 In longis obsidionibus ante omnia commeatum idoneum, ceteraque necessaria parabis, ut nulla re defectus exercitus, sine ulla angustia, ac perturbatione obsideat.

14 Segregabis etiam ad omnem usum singulorum negotiorum homines ad ea elaboranda idoneos, adsignabisque quis quodque opus suscepturus sit.

15 Vbi semel obsidionem tuam inchoaveris, universum exercitum quotidie ad bellum ne ducas, ut ne omnes fatigentur, sed in diversas partes exercitum divides, adsignabisque, qui & quot horas die elaborabunt; describesque, qui noctu, & qui interdiu in laboribus erunt. Interdiu enim obsessi bello adsiduo successione militum vexandi sunt, noctu autem similiter terroribus quibusdam sunt exagitandi, delectis quibusdam viris ad hoc institutis, quales, & quot ad perterrefaciendos eos excogitare possis.

16 Si exercitum tam magnum habeas, ut noctu etiam in obsidione versari possis, bene feceris, si exercitum tuum in quot tibi commodum videbitur partes dividas, & alii quidem certum noctis tempus dormiant, alii invadant, & qui ante in labore obsidionis versabantur, requiescant; qui dormierunt, ad laborem obsidendi se praeparent, ut alternis tum die, tum nocte sine ulla intermissione illos vexes, ut ne vel minimam quidem requietem obsessi capiant. Itaque nimiis vigiliis, laborumque molestiis pressi, facile adhibitis machinationibus, atque artificiis, vel voluntarie seipsos tradent, vel inviti capientur, si vel parum omissiores fuerint, propter imminentium periculorum adsiduitatem.

17 Ac proditoribus, si qui sunt, in consilio adhibitis, melius, & facilius illos capies, si eos adoriaris ex inopinato aliquo loco, aut modo per proditores demonstrato.

18 In huiusmodi obsidionum vicissitudine, ipse quoque Imperator paululum, & exigue requiescas, ut ad idoneos labores, administrationesque tuas vigiles.

19 Si exercitum tuum fortem adhuc, & strenuum in plures partes diviseris, & unamquamque partem praeparaveris, ut scalas ad muros adhibeant, optime feceris, undique enim quum irruptio in obsessos fiat, in magnam anxietatem, animorumque perturbationem coniiciuntur, tumque potissimum quum praeter scalas alias quoque machinationes adhibueris, ut arietes, testudines, turres, & si quod praeterea obsidionale instrumentum fuerit: si enim simul machinationes adiunxeris, & scalas quoque ad muros adduxeris, omni ex parte, qui intus obsessi sunt solicitabuntur; si enim reliquorum murorum

τησιν τῆς διαλύσεως πράγματα εὐχερῆ, ἤτοι ἢ ἄλογα αὐτῶν, ἢ ἵνα ἅρματα, ἢ ἕτερά τινα τῶν ὑπαρχόντων αὐτοῖς πραγμάτων φορητά. ἵνα τῇ εὐχερείᾳ τῶν προτεινομένων καὶ τῇ ἐλπίδι τῆς σωτηρίας εἰς διχόνοιαν ἔλθωσιν, καὶ χαυνότεροι γένωνται πρὸς ἀντικατάστασιν καὶ κινδύνους.

12 Τὸ γὰρ εὐθέως ἐκ προοιμίων σκληρὰ καὶ βαρέα προτείνειν οὐκ ἔμφρονος κρίνομεν στρατηγοῦ. τῇ γὰρ δυσχερείᾳ καὶ τῷ βάρει τῶν προτεινομένων λόγων ἐλαφρότερον λογίζονται τὸν κίνδυνον οἱ πολιορκούμενοι, καὶ διὰ τοῦτο εἰς ἕνωσιν καὶ ἀπόνοιαν ἔρχονται.

13 Πρὸ πάντων δὲ πρέπον ἐστὶ καὶ μάλιστα ἐν ταῖς μακραῖς πολιορκίαις ἐντρεπίζειν σε τὰ ἐπιτήδεια ἵνα ἀστενοχωρήτως καθέζηται ὁ στρατὸς μηδενὸς λειπόμενος.

14 Ἀφορίσεις δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ἐπὶ ἑκάστῃ χρείᾳ ἰδιαζόντως ὀργάζεσθαι καὶ κάμνειν τοῖς πόνοις ὀφείλοντας, καὶ διορίσαι τις ποίαν χρεῖαν ποιεῖν ὀφείλει.

15 Ὅταν δὲ ἀπάρξῃ τοῦ προβάλλειν εἰς πολιορκίαν, οὐ χρή σε πάντα τὸν στρατὸν καθ' ἑκάστην ἡμέραν ἄγειν εἰς πόλεμον, ἵνα μὴ πάντες ὁμοῦ ἀποκάμωσιν· ἀλλ' εἰς μέρη διάφορα αὐτὸν διαμερίσῃς καὶ ἀφορίσῃς, πόσοι καὶ πόσας ὥρας τῆς ἡμέρας ὀφείλουσι κάμνειν. καὶ διακρίνῃς τίνες οἱ ἐν τῇ νυκτὶ καὶ τίνες οἱ ἐν τῇ ἡμέρᾳ. δεῖ γὰρ καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις ὀχλεῖσθαι τοὺς πολιορκουμένους διὰ πολέμου ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλων, καὶ ἐν ταῖς νυξὶν ὁμοίως διὰ φόβου, ἐπὶ τοῦτο ἀφοριζομένων τινῶν, καὶ τοιούτων διὰ νυκτὸς τοὺς φόβους οἵους καὶ ὅσους ἐπινοήσεις.

16 Εἰ δὲ στρατὸν ἔχῃς πολὺν, ὥστε δύνασθαι καὶ ἐν νυκτὶ τῆς αὐτῆς ἔχεσθαι πολιορκίας, καλῶς ποιήσῃς ἐὰν τοῦτον διέλῃς, εἰς ὅσα συνορᾷς μέρη. καὶ οἱ μὲν αὐτῶν ἐπὶ ὥρας τῆς νυκτὸς ὡρισμένας κοιμῶνται, οἱ δὲ προσβάλλουσιν καὶ πάλιν οἱ καμόντες τῇ προσβολῇ ὑπνοῦσιν, καὶ οἱ πρώην ὑπνώσαντες πολιορκοῦσιν, καὶ τοῦτο ἐκ διαδοχῆς ἀλλήλων καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ ἀνενδότως ποιεῖς. ὥστε μὴ ἐᾶσαι κἂν μικρὰν ἄνεσιν τοὺς πολιορκουμένους λαβεῖν. οὕτως γὰρ ἐκλυόμενοι ὑπό τε τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ καμάτου εὐχερῶς διὰ τῶν προσβαλλομένων καὶ μηχανημάτων καὶ λογισμῶν ἢ ἑαυτοὺς ἐπιδώσωσιν ἐθελουσίως, ἢ καὶ ἄκοντες ἁλωκήσονται μικρὸν ἀμελήσαντες, διὰ τὸ ἀνένδοτον τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς κινδύνων.

17 Ἢ τὸ πολλάκις γινόμενον διὰ προδοτῶν μᾶλλον καὶ εὐχερέστερον αὐτοὺς παραλάβῃς ἀνυπονοήτου τόπου ἢ τρόπου σοι δι' αὐτῶν ὑποδειχθέντος.

18 Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐκ διαδοχῆς πολιορκίαις καὶ αὐτὸς, ὦ στρατηγὲ ὀλίγον χρόνον ἀναπαύου καὶ σύντομον, ἵνα νήφῃς πρὸς τὰ ἁρμόζοντά σοι διατάγματα.

19 Ἐὰν δὲ ἀνδρειότερον διακείμενος κελεύσῃς διαμερισθῆναι εἰς πολλὰ μέρη τὸν στρατὸν, καὶ ἕκαστον μέρος προσφέρειν σκάλας εἰς τὸ τεῖχος, κρεῖττον ποιήσεις, ἐν κύκλῳ γὰρ γινομένης τῆς προβολῆς ὁμοῦ εἰς ἀμηχανίαν καὶ ὀλιγωρίαν οἱ πολιορκούμενοι ἐμπεσοῦνται. μάλιστα ὅταν μετὰ τῶν σκαλῶν καὶ τὰ ἕτερα μηχανήματα προσβάλλῃς, οἷον κριοὺς, ἢ χελώνας, ἢ πύργους, ἢ ἕτερόν τι πολιορκητικὸν ὄργανον. ἐὰν γὰρ ὁμοῦ καὶ τὰ μηχανήματα προσφέρῃς, καὶ τὰς σκάλας εἰς τὸ τεῖχος ἐπιστήσῃς, διὰ πολλῶν μερῶν συνταραχθήσονται οἱ ἐντός. εἴ τε γὰρ ἀμελήσαντες τῶν ἄλλων μερῶν τοῦ τείχους εἰς τὰς προσβαλλομένας μηχα-

μηχανὰς ἀντιμάχονται πάντας, οἱ τὰς σκάλας προσφέροντες μηδενὸς ἀποκωλύοντος βιαίως εὐκόλως ἐπὶ τὸ τεῖχος ἀναβήσονται. κἄν τε διαμερίζουσιν ἑαυτοὺς κατὰ τῶν προσφερόντων τὰς σκάλας, τότε οἱ τὰς μηχανὰς προσάγοντες τῶν ὀργάνων σφοδροτέρας αὐτοῖς ποιήσωσι τὰς ἐπιθέσεις, καὶ οὐ δυνήσονται τὰ ἐπιφερόμενα κακὰ διὰ τῶν ἀμφοτέρον τῶν προσβολῶν ἀποκρούσασθαι.

20 Πολλάκις δὲ ἐπὶ τῆς πολιορκίας οἱ νομιζόμενοι ὀχυρώτατοι καὶ ἀνεπινόητοι πρὸς ἅλωσιν τόποι μᾶλλον ἀφορμάς σοι παρέξουσιν ἁλώσεως. οἱ γὰρ ἐντὸς διὰ τὴν δοκοῦσαν ὀχυρότητα τοὺς τοιούτους τόπους ἀφυλάκτους καταλιμπάνουσιν· σὺ δὲ διὰ τῆς σῆς ἐπινοίας καὶ τῆς ἐπιπόνου ἐργασίας τοὺς τοιούτους τόπους κατανοῶν, τάχα μηχανὴν εὑρήσεις καταλαβεῖν αὐτοὺς ἀφυλάκτους ὄντας, ἢ διὰ σκαλῶν ἀναβαινόντων, ἢ διά τινος βιαίας ἀναβάσεως εὐτόλμων ἀνδρῶν ἐπαγγελίας λαβόντων δωρεῶν καὶ τιμῶν. ἐντεῦθεν γὰρ ἐκ τοῦ ἀπροσδοκήτου θεωρήσαντες οἱ ἐντὸς τοὺς τοιούτους τόπους καταληφθέντας ἀποπαύσονται, καὶ ὅπλα ῥίψαντες ἢ αἰτήσουσι τὴν σωτηρίαν, ἢ κατὰ κράτος διαφθαρήσονται. οἱ γὰρ ἀναβάντες εἰς τὸ τεῖχος διὰ τῆς δυσχερίας ἐκείνης ἢ σαλπίσουσι, καὶ φόβον ἐμποιήσουσι μέγιστον ὁραθέντες, ἢ διαδραμοῦνται μετὰ τὸ εἰσελθεῖν, καὶ τὰς πόρτας ἀνοίξουσιν εἰ τύχοι τοῖς ἔξω στρατιώταις, ἢ διά τινων ἑτέρων ἐπινοιῶν τὴν ἅλωσιν τῆς πόλεως ἢ τοῦ κάστρου διαθήσουσιν.

21 Εἰ δὲ τὸ κάστρον ἢ ἡ πόλις πλῆθος ἔχει λαοῦ, καὶ δύναμιν, καὶ τολμῶσιν ὑπαντιάζοντες ἀμύνασθαι τοὺς εἰσελθόντας, δεῖ αὐτοὺς τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους καταλαβεῖν, ἢ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, καὶ ἐκεῖθεν πολεμοῦντας κακῶσαι τοὺς ἐν τῇ πόλει ἁλόντας.

22 Κηρύξουσι δὲ τότε, ἵνα μηδεὶς κτάνῃ τὸν μὴ ἔχοντα ὅπλον, μόνους δὲ κτείνειν τοὺς τὰ ὅπλα φέροντας. ταύτην δὲ τὴν φωνὴν κηρύττεσθαι τῇ τῶν πολιτῶν διαλέκτῳ· ἕκαστος γὰρ ἀκούσας, καὶ τῆς ἰδίας προνοούμενος σωτηρίας, ἐν τῇ ἀκμῇ τοῦ φόβου ἀποῤῥίψει τὰ ὅπλα, καὶ τῶν ἀντιπολεμούντων ὀλιγουμένων κατὰ κράτος οἱ πολιορκοῦντες νικήσουσιν. οἱ γὰρ πολιορκούμενοι, καὶ οὕτως ἁλισκόμενοι, ὅταν μικρὰν ἐλπίδα τῆς σωτηρίας λάβωσιν οἰκέται λοιπὸν ἀντὶ πολεμίων γίνονται.

23 Εἰ δὲ χρόνος γένηται ἡ πολιορκία καὶ συμβῇ συλλαβεῖν σέ τινας ἔξω τῆς πόλεως. τοὺς μὲν ἀκμάζοντας ταῖς ἡλικίαις νεωτέρους ὡς ἂν βούλῃ κάτεχε. γύναια δὲ καὶ παιδάρια καὶ γέροντας καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους ἀπόπεμπε πρὸς τὴν πόλιν αὐτῶν. οὕτως γὰρ ἡ ἄχρεστος ἡλικία καὶ τὰς τροφὰς δαπανήσει, καὶ τοὺς πολιορκουμένους οὐδὲν ὠφελήσει, μᾶλλον δὲ καὶ βλάψει. ἔτι δὲ καὶ φιλανθρωπίας ὑπόνοιαν δώσεις τοῖς ἐντὸς, ὥστε διαιρεθῆναι τὰ φρονήματα αὐτῶν, καὶ ἀφορμὴν γενέσθαι ἐντεῦθεν τῆς πρός σε ὑποταγῆς αὐτῶν.

24 Ἐπειδὴ δὲ εἴωθεν καὶ θόρυβος γίνεσθαι ἐν ταῖς πολιορκίαις ὑπὸ τῆς κραυγῆς τῶν ἀνθρώπων, ἢ ὑπὸ τοῦ ἤχου τῶν σκουταρίων, ἵνα μὴ βαροῦνται καὶ ἐνοχλοῦνται οἱ τοῦ στρατοῦ πάντες ὁμοῦ, δέον σε ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου μιλίου ποιεῖν αὐτοὺς ἀπληκτεύειν τοῦ ὀχυρώματος, ὁπόθεν οὐκ ἐξακούεται ὁ ἦχος τῶν θορυβούντων τοὺς πολιορκουμένους.

rorum partes negligant, & adversus machinationes se totos conferant, qui scalas adhibent, nemine violenter impediente, facile murum conscendent: sin ad scalas, machinationesque impediendas se diviserint, tum qui obsidionalia instrumenta adhibent, impetuosiores, & vehe-
instrumenta adhibent, impetuosiores, & vehe-
mentiores insultus facient, neque obsessi poterunt utrumque impetum facile declinare.

20 Quae firmissima saepe videntur loca, & ad capiendum difficillima, magna saepe, ut capiantur subsidia adferent. Nam qui obsessi sunt, propter opinionem quamdam firmitatis, ac stabilitatis, huiusmodi loca sine ulla custodia relinquunt. Tu vero solertia tua, laboriosaque industria huiusmodi loca animadvertens, machinationem, & artificium facile invenies ad huiusmodi loca neglecta capienda, vel scalis quibusdam, vel aliqua violenta ascensione, audacibus viris eo pervenientibus, & munerum promissione ad id faciendum protractis. Vbi enim de improviso cernunt talia loca occupata esse, animos iam dimittent, & armis abiectis, vel salutem petent, vel protinus perimentur. Qui enim per has difficultates locorum murum conscenderunt, vel tuba canent, & terrorem maximum obsessis hoc videntibus adferent, vel postquam ingressi sunt descendent, portasque militibus, qui foris sunt aperient, vel aliis quibusdam molitionibus, ut civitas, aut castellum capiatur efficient.

21 Si civitas, aut castellum, magnum numerum virorum habuerit, audeantque illi iis, qui ingressi sunt obviam ire, & occurrere, altiora, atque editiora loca conscendant, vel arcem ipsam civitatis occupent, indeque propugnantes, hos qui ingressi sunt iterum repellant.

22 Proclamabunt statim, ut nemo quemquam arma non habentem interficiat, sed solos eos, qui arma gestant. Hanc autem rem illorum lingua proclamabis: hoc enim audito, unusquisque saluti suae consulens, in ipso terroris, periculique puncto arma abiicient. Horum resistentium numerus quum minuitur, obsessores omnino victores erunt: obsessi autem ad hunc modum intercepti, ubi parvam salutis spem reliquam habeant, supplices obsessorum confestim fiunt.

23 Si diuturna fuerit obsidio, & quosdam extra civitatem ceperis florentes aetate iuvenes, apud te, quemadmodum commodissimum videbitur, retine. Feminas autem, pueros, senes, & infirmos homines ad civitatem iterum remittes. Ita fiet, ut inutilis haec aetas, & alimenta civitatis absumat, & obsessos nihil adiuvet, imo potius laedet, & opinionem humanitatis animis eorum, qui obsidentur, adferes, ut mentes eorum, & sententiae distrahantur, & occasionem aliquam deditionis facilius quaerant.

24 Quemadmodum in omnibus obsidionibus ingens solet esse tumultus tum vociferantium hominum, tum personantium scutorum, ut ne hac re exercitus tuus perturbetur, uno, aut altero milliari ab eo loco castra tuorum ponantur, quo hic sonitus tumultuantium exaudiri non possit.

25 Ne periculose, & inconsiderate irruptiones ullas fieri permittas, ne si aliqui ex tuis occidant, exercitus tuus fracto magis animo sit, & obsessi multo alacriores sint, quod persaepe usu venire videmus: frequenter enim strenuus miles a muliere fortuita, atque imbelli, aut lapide aliquo coniecto, aut testa immissa, aut ligno aliquo delato percussus interimitur.

26 Si parva quaedam castella obsideas, & damnosam, periculosamque invasionem putes esse, & intelligis commeatu eos non egere, contende, ut illos dies, noctesque turbes, ut hac perturbatione, qui obsessi pauci sunt perpetuo fatigentur, universo exercitu nostro adversum illos sine ulla intermissione alternis, & vicissim dimicante.

27 Si aedes in castello ad comburendum idoneae fuerint, sagittis igniferis per multa, & varia loca sparsis, idque potissimum vento ingenti aliquo flante, incendes. Saxa etiam quadrata igne plena, & manganica alacatia, quae saxa emittunt, atque eiiciant adhibebis, & in aedes, quae facile incendium recipiunt coniicies, & dum illi in extinguendo igne occupati sint, scalas tu interea admove, & milites iubeto eas audacter conscendere.

28 Sunt autem in obsidionibus diversa instrumenta obsidionalia, quae tum antiquiores, tum recentiores paulo ante nos excogitarunt, pro loci, temporisque opportunitate. Neque enim nunc tempus est commemorare, quibus machinationibus obsidebis, sed temporis commoditas singula te docebit.

29 Sunt enim arietes, quibus admotis moenia rumpuntur.

30 Sunt & turres ligneae, pellibus, aliaque materia tectae, ut igne minime deflagrent, quae & rotis adductae ad muros, homines ex alto quum iis, qui in muro sunt pugnantes habeant.

31 Testudines quoque ad murum adiunctae fundamenta eius evertunt.

32 Scalae quoque iunctae, vel ad murum adductae, vel erectis trabibus impositae, & rotis cominus applicatae.

33 Cuniculi foris a muro longe absint: intus autem per fundamenta murorum ingressi, & terram etiam intra civitatem perforent, si inaequali loco sita ea sit.

34 Atque ut paucis dicam: aliae sunt machinationes, quae aliis in historiis, imo vero in libris militaribus potius invenies, quemadmodum teguntur, quemadmodum adducuntur, & ad quae loca obsessorum adhibentur.

35 Istarum machinationum adparatus, & praeparationes non solum abs te fiant, sed etiam manganariorum, & idoneorum hominum solertiis, ut & tu quas potes machinationes omnes excogites, & illi artificio suo, & experientiae suae felicitate, tibi opem ferant.

36 Eos qui proditores dicuntur vel civitatis, vel alicuius firmae munitionis, vel viae, quae in hostilem terram fert, accipito benigne; & fidem cum illis, promissaque servatio, si veri erga

25 Μὴ ἐπικινδύνως δὲ ϗ ἀσκόπως προστάσσης ποιεῖσθαι τὰς προσβολὰς, ἵνα μή τινων διαπιπτόντων ϗ οἱ τοῦ στρατοῦ δειλιάσωσιν, καὶ οἱ πολιορκούμενοι προθυμώτεροι γένωνται. τοῦτο γὰρ πολλάκις ἀνέγνωμεν γινόμενον. ϗ ὁ κρείττων τῶν ἄλλων στρατιώτης ὑπὸ γυναικὸς οὕτω τύχοι ϗ ἀσθενοῦς ἢ διὰ λίθου βληθέντος ἢ κεράμου ἢ διὰ ξύλου κατενεχθέντος πληγεὶς ἀπώλετο.

26 Ἐὰν δὲ μικρὰ ὀχυρώματα παρακαθίσοι, ϗ ἐπιζήμιον, ἢ ἐπικίνδυνον νομίζῃς τὴν προσβολὴν, καὶ οἶδας ὅτι οὔτε τῶν ἐπιτηδείων λείπονται, σπούδαζε διὰ θορύβων αὐτοῖς ϗ ἐν ἡμέρᾳ ϗ ἐν νυκτὶ ἐνοχλεῖν. ἵνα τῇ ὀχλήσει ἀποκάμωσιν ὀλίγοι ὄντες πρὸς πλῆθος κατὰ διαδοχὴν ἀνενδότως αὐτοῖς προσβάλλοντος.

27 Εἰ δὲ ϗ οἱ οἶκοί εἰσιν ἐν τῷ φρουρίῳ ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ καῆναι διὰ πυρφόρων σαγιττῶν συνεχῶν διὰ πολλῶν τόπων ἀνέμου μάλιστα σφοδροῦ κινουμένου, πέμπε ϗ ἐμπύριζε, ὕλην πυρὸς προσδεσμῶν τῇ σαγίττῃ διὰ τῶν πετροβόλων μαγγανικῶν τῶν λεγομένων ἀλακατίων, ἢ τετραγώνων τῶν πετρῶν πυρὸς πεπληρωμένων δι' ὕλης, ϗ βαλλομένων κατὰ τῶν εὐεμπρήστων οἴκων. ϗ ἐν ὅσῳ εἰς τὴν τοῦ πυρὸς ἀσχολοῦνται σβέσιν σκάλας εἰς τοὺς ἐπιδεχομένους τόπους ἱστᾶν ϗ δι' αὐτῶν ἀσφαλῶς ἐπιβαίνειν κέλευε.

28 Εἰσὶ δὲ ὡς ἐπίπαν ἐν ταῖς πολιορκίαις εἴδη μηχανημάτων πολιορκητικὰ διάφορα, ὅσα οἵ τε παλαιοὶ στρατηγοὶ ϗ οἱ μικρῷ πρὸ ἡμῶν ἐπενόησαν κατὰ δύναμιν ἕκαστος, ϗ τὴν καλοῦσαν τοῦ καιροῦ ϗ τοῦ τόπου χρεῖαν. οὐ γὰρ νῦν ἐστὶ λέγειν διὰ ποίων ὀργάνων πολιορκήσεις. ἀλλὰ τοῦ καιροῦ ἡ χρεῖα διδάξει σε ἕκαστα.

29 Καὶ γάρ εἰσι ϗ οἱ λεγόμενοι κριοὶ δι' ὧν τὰ τείχη κρουόμενα συνθρίβεται.

30 Εἰσὶ δὲ ϗ πύργοι ἀπὸ ξύλων συγκείμενοι, ϗ διὰ βυρσῶν ἢ ἑτέρας ὕλης ἐπισκεπόμενοι, ὥστε διὰ πυρὸς μὴ φθείρεσθαι. οἵτινες ϗ διὰ τροχῶν τοῖς τείχεσι προσφερόμενοι ἀπὸ ὕψους μάχονται τοῖς ἐν τῷ τείχει.

31 Καὶ χελῶναι δὲ προσφερόμεναι τῷ τείχει ϗ τὰ θεμέλια ἐξορύσσουσαι.

32 Καὶ σκάλαι σύνθετοι ἢ ἐπιτεθεῖσαι τῷ τείχει, ἢ ἐν ὀρθοῖς ξύλοις ἐπικείμεναι, ϗ διὰ τροχῶν προσφερομέναι.

33 Καὶ ὀρύγματα ἔξω μὲν τοῦ τείχους κατὰ γῆν ἀπαρχόμενα, ἐντὸς δὲ διὰ τῶν θεμελίων εἰσερχόμενα, ϗ ἀνατρυποῦντα τὴν γῆν ἔσωθεν τῆς πόλεως, εἴγε ἐν ἐπιπέδῳ τόπῳ τύχῃ ϗ μένῃ.

33 Καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν ἑτέραι μηχαναὶ ὀργάνων, ἅπερ ἔν τε ταῖς ἄλλαις ἱστορίαις, μᾶλλον δὲ ἐν τῷ πλάτει τῶν στρατηγικῶν, ἐρευνῶν εὑρήσεις, ϗ ὅπως κατασκευάζονται, ϗ ὅπως προσάγονται, ϗ ἐν ὁποίοις τόποις τῶν πολιορκουμένων.

35 Τούτων δὲ τῶν μηχανημάτων αἱ παρασκευαὶ καὶ αἱ ἑτοιμασίαι οὐ μόνον παρά σου δύνανται γίνεσθαι, ἀλλὰ καὶ δι' ἐπινοίας τῶν συνόντων σοι μαγγαναρίων ϗ ἐπιτηδείων ἀνδρῶν πρὸς τὰς τοιαύτας κατασκευάς. ἵνα ϗ αὐτὸς ἐπινοῇς τὰ δυνατὰ ϗ ἐνδεχόμενα μηχανήματα, κἀκεῖνοι τοῖς διὰ χειρῶν ἔργοις ϗ ταῖς διὰ τῆς πείρας ἐπινοίαις συμβοηθήσωσίν σοι.

36 Τοὺς δὲ προδότας λεγομένους ἢ πόλεως, ἢ ἄλλου τινὸς ὀχυρώματος ἢ ὁδοῦ τῆς εἰς πολεμίαν εἰσόδου, ϗ ὑποδέχου εὐμενῶς, ϗ τὰς πίστεις πρὸς αὐτοὺς ϗ τὰς ἐπαγγελίας φύλαττε ἐὰν ϗ αὐτοὶ ἀλη-

ἀληθεύωσιν, οὐχὶ δι' αὐτοὺς, ἀλλὰ διὰ τοὺς μέλλοντας καὶ πάλιν σοι τοιαύτας προξενεῖν χάριτας. ὁ γὰρ διδούς τι τῷ προδότῃ μᾶλλον λαμβάνει παρ' αὐτοῦ πλέον παρ' ὃ ἐκείνῳ χαρίζεται. οὐ γὰρ κριτὴς τῆς παρὰ τοῦ προδότου ἀδικησάσης πόλεως ἢ τοῦ ἐχθροῦ ὑπάρχεις ἀλλὰ στρατηγὸς, καὶ διὰ πολλῶν τρόπων ὑπὲρ τοῦ σου λαοῦ λυπεῖν καὶ διαφθείρειν τοὺς πολεμίους σπουδάζων. τὸ γὰρ δοκεῖν τοὺς κακοὺς μὴ εὐεργετεῖν ἐνταῦθα ἀπειρόκαλόν μοι φαίνεται. πάντα γὰρ καλὰ ἐν καιρῷ αὐτῶν. ὁ γὰρ προδότης εἰ καὶ πρὸς τοὺς σοὺς πολεμίους κακὸς γέγονεν, ἀλλ' οὖν πρός σε καὶ τὸν ὅλον σὸν λαὸν ἀγαθὸς ἀπεδείχθη.

37 Ἐὰν δὲ Θεοῦ παρέχοντος τὴν χάριν ὑποταγῇ σοι ἢ πόλις, ἢ φρούριον, ἢ τοι κάστρον, ἢ διὰ φόβον πολιορκίας, ἢ δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, πράως καὶ εὐμενῶς διατέθητι πρὸς αὐτούς. καὶ μήτε πάντοις αὐτοὺς καταβαρήσῃς, μήτε ἀπηνῶς ἐκφοβήσῃς ἢ ἀπειλήσῃς διά τινος τιμωρίας, μήτε ἀδικίαις λυπήσῃς. ἀλλὰ μᾶλλον ἀγαθὸς καὶ ἐπιεικὴς αὐτοῖς γένου, ἵνα καὶ οἱ λοιποὶ ὁρῶντες τὴν σὴν χρηστότητα εἰς τοὺς ὑποταγέντας σοι. μετὰ προθυμίας πρὸς ἔρχονταί σοι, μηδὲν κακὸν ὅπερ ὑπενεγκεῖν οὐ δύνανται παρά σου παθεῖν ἐλπίζοντες.

38 Τοῦτο γὰρ ἴσμεν καὶ Νικηφόρον τὸν ἡμέτερον στρατηγὸν πρὸς τὸ Λαγοβάρδων ἔθνος πεποιηκότα, ὅτε παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν εἰς τὸ ὑποτάξαι αὐτοὺς ἐξαπεστάλη. οὐ μόνον γὰρ διὰ πολέμων ἀκριβῶς ἐτεταγμένων τὸ τοιοῦτον ὑπήγαγε τὸ ἔθνος, ἀλλὰ καὶ ἀγχινοίᾳ χρησάμενος καὶ δικαιοσύνῃ καὶ χρηστότητι, ἐπιεικῶς τε τοῖς προσερχομένοις προσφερόμενος, καὶ τὴν ἐλευθερίαν αὐτοῖς πάσης τε δουλείας καὶ τῶν ἄλλων φορολογιῶν χαριζόμενος.

39 Οὐ γὰρ κέρδους ἕνεκεν ἡ βασιλεία ἡμῶν τὴν ὑποταγὴν τῶν ἀντικαθισταμένων ἐπιζητεῖ, ἀλλὰ δόξης μὲν ἰδίας καὶ τιμῆς, σωτηρίας δὲ καὶ εὐεργεσίας σὺν ἐλευθερίᾳ τῶν ὑπηκόων αὐτῆς.

40 Οὕτως οὖν εὐμενῶς τοῖς προσερχομένοις σοι καὶ ὑποτασσομένοις διακείμενος, δι' αὐτῶν καὶ τοὺς μήπω προσελθόντας οἰκειώσῃ. ἡ γὰρ τεθηριωμένη καὶ ἀπηνὴς καὶ τοὺς ὑποταγμένους εἰς μεταμέλον φέρει. καὶ τὸ μήπω ὑποταγέντας ἀναστέλλει καὶ μᾶλλον προθυμοτέρους ποιεῖ κινδυνεύειν ὑπὲρ τῆς οἰκείας σωτηρίας, ἢ ὑπὸ χεῖρας τοιούτου στρατηγοῦ ἀπηνοῦς ἐμπίπτειν, καὶ ταλαιπωρήσεις πολιορκῶν ἴσως καὶ μηδὲν ἀνύων. εἰ δὲ ἀγαθόν σε μάθωσιν ὄντα, ταχέως ἐνδώσουσι τῇ ὑποταγῇ.

41 Τῆς γὰρ βασιλείας ἡμῶν τὸ εὐμενὲς καὶ χρηστὸν, καὶ εἰρηνικὸν ἀγαπώσης πρὸς τοὺς ὑπηκόους ὁπηνίκα διά σου πρὸς ἡμᾶς προσχωρῆσαι βουληθῇ ἢ πόλις ἢ φρούριον, ἢ ἔθνος τοῖς τῆς ἡμετέρας εὐμενείας σπλάγχνοις σε δεῖ ἀφορᾷν, καὶ τὰς ἡμῶν εὐμενείας καὶ σωτηρίους κελεύσεις περὶ αὐτῶν δέχεσθαι καὶ κρατεῖν.

42 Οὐκ ἄνευ δὲ σκοποῦ νομίζω καὶ τοῦτο ὥστε γινώσκειν σε ἀκριβῶς ὥσπερ τὰς ἡμερινὰς ὥρας, οὕτως καὶ τὰς νυκτερινὰς διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἄστρων καὶ τῆς σελήνης κινήσεων. ἵνα ἐν καιρῷ ὑποσχέσεως ὥρας ἢ παρὰ προδότου προτεινομένης, ἢ παρά σου αὐτοῦ ἐπινοουμένης, ἢ ἐν πολιορκίᾳ, ἢ ἐν ὁδοιπορίᾳ ἀσφαλὴς περὶ τὸ σύνθημα τοῦ καιροῦ ἢ τὸν ὁρισμὸν ὑπάρχῃς. τὸ γὰρ ταχύτερον ἢ βραδύτερον πολλάκις φθάνειν τῆς συνταγῆς ἢ τοῦ ὁρισμοῦ ἄπρακτον ἐποίησε τὸ προκείμενον ἔργον.

erga te fuerint, non sui causa, sed aliorum quos ad te hoc modo invitare possis. Nam, qui proditori aliquid tribuit, plus ab eo accipit, potius quam dat. Neque enim iudex civitatis es, cui iniuria a proditore inferatur, sed Imperator; multis modis ad tuos conservandos, & hostes superandos laborare debes. Inscitum est enim, videri nolle in malos homines tali de causa beneficium conferre. Omnia enim opportuna bona sunt. Proditor autem quamvis erga hostes tuos malus sit, tamen erga te, populumque tuum bonus esse deprehenditur.

37 Si civitas Deo iam propitio tibi subiecta fuerit, aut munitio, aut castellum, vel propter timorem obsidionis, vel alia quavis de causa, mitis, ac benignus erga illos sis, neque stipendiis illos opprimas, neque crudeliter miniteris, aut aliquo supplicio perterrefacias, neque iniuriis ullis vexes, sed bonus potius, benignusque erga illos sis, ut ceteri mansuetudine tua provocati voluntarie se tibi subiiciant, nullum malum, aut incommodum abs te proficisci putantes, quod non sustinere, & perferre commode possint.

38 Hoc enim Nicephorum Imperatorem fecisse novimus, quum adversus Longobardorum nationem mitteretur, ut eam in potestatem nostram redigeret. Non solum enim rebus bellicis apte instructis, ea natio subiecta nobis fuit, verum etiam solerti quadam iustitia, ac comitate adversus omnes usurpata, & libertate illis omnis servitutis, & reliquorum tributorum condonata.

39 Non enim lucri causa regnum (a) nostrum hostium subiectionem quaerit, sed gloriae nostrae, honorisque causa, & salutis, beneficentiaeque, & libertatis subiectorum gratia.

40 Benevolus igitur subiectis, atque imperio tuo parentibus si fueris, alios quoque tibi, ut se subiiciant conciliabis; efferatus enim animus, & crudelis, subiectos tibi in magnam moestitiam, poenitentiamque subiectionis suae adducit, & eos, qui nondum tuo imperio subiecti sunt, alio avocat, & alacriores ad periclitandum de sua salute facit, potius quam in manus tam crudelis Imperatoris veniant; & multum obsidendo laborabis, atque ad extremum nihil proficies. Sin bonum te intellexerint esse, facile se tibi dedent.

41 Rectionis (a) nostrae benignitatem, bonitatem, & pacem, laudabis apud eos, qui per te sub imperium nostrum veniunt, sive civitas, sive castellum, sive natio aliqua fuerit, & in miserationis nostrae viscera intueberis, ut mitia, salutariaque mandata nostra recipiant, atque observent.

42 Non sine causa hoc abs te elaborandum est, ut quemadmodum divina tempora, sic etiam nocturna spatia adgnoscas ex lunae, stellarumque motu, ut ad horae promissae tempus sive a proditore positum, sive a teipso excogitatum vel in obsidione, vel in itinere, certus de pacto, definitoque tempore eo pervenias. Nam vel celerius, vel tardius aliquo pervenire, quam constitutum est, propositum persaepe nostrum intervertit.

(a) Melius his locis *Maiestas nostra* verteretur.

43 Ad obsidionem egressus vel pro proditore, vel pro alia quavis ratione, quos in via offenderis, omnes quibusdam equitibus ad hoc praemissis anticipa, vel per milites tuos hoc facias, ut ne per illos incursio tua incidetur; talia enim bellica negotia subito, & de improviso fiant.

44 Quando enim de improviso adversus hostes ruit exercitus, quamvis exiguus sit, & hostibus longe minor, tamen propter nec opinatam incursionem hostes multo etiam plures perturbat, atque adeo, si pluribus, quam hostes sunt illos invadas, poteris antequam ipsi colligant, in potestatem tuam redigere.

45 Vbi civitatem aut castellum, aut aliquam munitionem ceperis, & exitum belli felicem habueris, ne sis propter res bene gestas, vel infortunatis hominibus gravis, vel illis, qui simul tecum ad bellum profecti sunt. Neque fastu, aut arrogantia efferaris, sed humanus, benignus, ac comis fias; humanus erga captivos, atque infortunatos tum eos, qui nunc sunt, tum eos quoque, qui abs te aut oppugnandi, aut obsidendi sunt; comis erga propinquos, & amicos. Propinquos enim, & amicos, non ad invidiam movebis, sed ad imitationem, & aemulationem rerum gestarum tuarum excitabis. Eos quos obsessurus es, obedientiores tibi, magisque subiectos benignitatis tuae, bonitatisque spe efficies. Haec abs te conservanda sunt, ubi alios invadens obsidere eos cogitas.

46 Si, quod saepe contingit, civitas, aut castellum, aut ulla alia munitio tua ab hostibus obsidenda est, si hoc efficere accessione tua potes, ut illorum consilia, conatusque eleves, Deo gratiae agantur; sin minus, omnibus rebus eos adparabis, atque instrues, qui obsidendi sunt, sive ipse necessitate quadam adfuturus sis, sive alius quispiam e tuis praefectis prudens, & peritus.

47 Primo igitur omnia ad commeatum, necessaria iis, qui obsidione inclusi sunt, praeparabis, quod satisfacere illis omne tempus obsidionis possit. Praeparata iam rerum necessariarum abundantia, proximum est, ut inutilem omnem aetatem, mulieres, senes, debiles, pueros, ante hostium adventum e munitione eiicias, ut reliquis qui robusti habilesque sunt, alimenta sufficiant: tum machinationes quaedam ad depulsionem manganorum saxa coniicientium, ab iis qui obsidentur comparandae sunt.

48 Huiusmodi coniectionibus obiiciuntur cilicia pendentia e pinnis extra muros, vel sarcinae, vel funes contorti, vel pontila, vel ligna prominentia, aut lateribus agger ante pinnas extructus. Arietibus autem telaria, & sacci pleni palea, atque arena opponuntur.

49 Ad testudines harpages praeparandi sunt, id est, ligna magna cuspidata picata, ut vel avertant eas, vel levent & nudent interiores testudinis partes, & in illos ex superiore loco nudatos invadant.

50 Pix adsit, qua nudatae testudines incendun-

43 Ἐξερχόμενος δὲ κατὰ τῆς πολιορκίας, εἴτε διὰ προδότου εἴτε ἄλλως πῶς, ὅσους κατὰ τὴν ὁδὸν ὑπαντήσεις, συλλάμβανε πάντας διά τινων καβαλλαρίων προαποστελλομένων ἐπ᾽ αὐτῷ τούτῳ. ἢ διὰ τῶν μετά σου στρατιωτῶν, ἵνα μὴ δι᾽ αὐτῶν ἐπέλευσις σου μηνυθῇ· τὰ γὰρ τοιαῦτα κατὰ τῶν πολεμίων ἔργα αἰφνιδίως χρὴ γίνεσθαι καὶ ἀνυπονοήτως.

44 Ὅταν γὰρ ἀπροσδοκήτως ἐπελθῇ κατὰ ἐχθρῶν στράτευμα κἂν ὀλιγώτερόν ἐστι τῶν πολεμίων διὰ τὴν ἀνυφώρατον ἐπιδρομὴν ἐκπλήττει τοὺς ἐναντίους. κἂν καὶ κρείττονές εἰσιν ἐκεῖνοι. καὶ ἐκ τούτου διὰ πολλῶν ἐκφοβῶν αὐτοὺς δύνασαι μᾶλλον πρὸ τοῦ θαῤῥῆσαι αὐτοὺς οἰκειώσασθαι εἰς τὸ σὸν βούλημα.

45 Οὕτως οὖν ἐπειδὰν ἢ πόλιν, ἢ κάστρον, ἢ ἄλλο τι ὀχύρωμα παραλάβῃς, καὶ λάβῃ πέρας ὁ πόλεμος, μὴ γένῃ βαρὺς διὰ τὴν εὐπραγίαν ἢ τοῖς δυστυχήσασιν, ἢ τοῖς ἅμα σοι ἐκστρατεύουσιν. μηδὲ τῦφον καὶ ἀπήνειαν περιφέρῃς. ἀλλὰ εὐμενὴς, ὡς εἴρηται καὶ φιλάνθρωπος, καὶ ταπεινόφρων γίνου· φιλάνθρωπος μὲν περὶ τοὺς ἁλωθέντας καὶ δυστυχήσαντας, ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς μέλλοντας ἔτι παρά σου ἢ πολεμεῖσθαι ἢ πολιορκεῖσθαι. ταπεινόφρων δὲ περὶ τοὺς πλησίον καὶ φίλους, τοὺς μὲν γὰρ πλησίον καὶ φίλους οὐ μόνον εἰς φθόνον οὐ κινήσεις, ἀλλὰ καὶ εἰς ζῆλον τῶν ὁμοίων σου κατορθωμάτων διεγειρεῖς, τοὺς δὲ πολιορκεῖσθαι μέλλοντας εὐπειθεῖς μᾶλλον καὶ ὑποταττομένους σοι παρασκευάσεις διὰ τὴν ἐλπιζομένην παρά σου εὐμένειαν καὶ ἀγαθότητα. ταῦτα μὲν παρακελευόμεθά σοι, ὦ στράτηγε, παραφυλάττειν, ὅταν αὐτὸς πολεμίοις ἐπελθὼν πολιορκεῖν τὰ ἐκείνων μέλλῃς.

46 Εἰ δ᾽, ὅπερ πολλάκις συμβαίνει πόλις ἢ κάστρον, ἤ τι ἕτερον ὀχύρωμα ὑπό σε ὑπάρχον μέλλει παρὰ πολεμίων πολιορκεῖσθαι, εἰ μὲν δύνασαι τοὺς ἐπερχομένους ἐπιτηδεῦσαι, καὶ ἄπρακτον αὐτῶν διὰ τῆς σῆς προσβολῆς τὴν βουλὴν ἀποδεῖξαι, τῷ Θεῷ χάρις. εἰ δὲ μήγε, πάντως παρασκευάσεις τοὺς μέλλοντας· πολιορχεῖσθαι. εἴτε αὐτὸς μέλλεις ἐξ ἀνάγκης τινὸς ἐκεῖ παρεῖναι, εἴτε ἕτερός τις τῶν ὑπό σε ἀρχόντων ἀνὴρ ἐλλόγιμος καὶ ἔμπειρος.

47 Πρῶτον μὲν ἁπάντων χρὴ τῶν ἀναγκαίων εἰς ἀποτροφὴν φροντίσαι τῶν ἐγκλειομένων ὅτων οἶδας τὸν ἐχθρὸν ἐξαρκεῖν ἐπὶ τῇ πολιορκίᾳ χρόνον. καὶ εἰ μὲν εὐπορία ἐστὶ τοσαύτης ἀποτροφῆς. ἔπειτοί γε τὴν ἄχρηστον ἡλικίαν ἔκβαλε ἐκ τοῦ ὀχυρώματος πρὸ τῆς τῶν ἐχθρῶν παρουσίας. οἷον γυναῖκας, γέροντας, ἀσθενεῖς, καὶ παιδία, ἵνα τοῖς ἐν δυνάμει οὖσιν ἢ εὑρισκομένοις ἡ δαπάνη ἐξαρκέσῃ. καὶ ἵνα ὁ μέλλων πολιορκεῖσθαι προευτρεπίσῃ μηχανήματα ἀντικείμενα πρὸς τὴν ἀποσοβὴν τῶν πετροβόλων μαγγάνων τῶν ἐχθρῶν.

48 Ἀντίκεινται δὲ ταῖς τοιαύταις βολαῖς κιλίκια κρεμάμενα ἔξωθεν τοῦ τείχους κατὰ τοὺς προμαχῶνας, ἢ σάρκινα, ἢ σχοινία εἰλημμένα, ἢ πόντιλα, ἤτοι ξύλα κρεμάμενα, καὶ πλίνθος δὲ ἐν τοῖς προμαχοῦσιν οἰκοδομουμένη, καὶ πρὸς τοὺς κριοὺς δὲ ἀντίκεινται τυλάρια καὶ σακκία γέμοντα ἄχυρα καὶ ψάμμον.

49 Πρὸς δὲ τὰς χελώνας ἅρπαγες, ἤτοι ξύλα μεγάλα ἔχοντα ξίφη καὶ ἐμπισσώμενα, ὥστε ἢ ἐκστρέψαι αὐτὴν, ἢ ἀναλοτφίσαι καὶ γυμνῶσαι τοὺς ἔσωθεν τῆς χελώνης, καὶ οὕτως κατὰ αὐτῶν ἐγχειρεῖν ἄνωθεν.

50 Ἀλλὰ καὶ πίσσα, δι᾽ ἧς κενουμένης ἐμπρησθήσον-

ωθήσονται, καὶ πῦρ καὶ λίθοι βαρεῖς κατάκεντροι ἀπὸ μαγγάνων ἄφνω χαλώμενοι διὰ σχοινίων ἤτοι ἀλύσεων, καὶ πάλιν ἀνασπώμενοι δι᾽ ἑτέρων ἀντιβαρημάτων.

51 Πρὸς δὲ τοὺς ἐπαγομένους πύργους πυρίβολα εἴδη καὶ πετρόβολοι, ἢ εἰ μὴ τοῦτο ἀντισχῇ, ἀντιπύργους ὁμοίως οἰκοδομεῖν, ἢ διὰ ξύλων, ἢ δι᾽ ἑτέρας ὕλης τοὺς ἔσωθεν τοῦ τείχους. ἄν τις ἐκείνων ἢ ἁπλῶς ὡς ἂν δυνατὸν πρὸς τὸν μηχανὴν τῶν ἔξωθεν ἀντιμηχανᾶσθαι τοὺς ἔσωθεν, καθὼς ἐν τῷ πλάτει μετὰ σχολῆς ἐρευνῶν εὑρήσεις πρὸς ἑκάστην μηχανὴν ἀντεξευρημένα.

52 Ἀναγκαῖον δέ ἐστι τοὺς πύργους τοὺς ἐπιμάχους τοῦ τείχους ἀσκεπεῖς εἶναι ὥστε τοὺς μαχομένους ἀκολύτως ἐκεῖθεν μάχεσθαι, καὶ τὰ μάγγανα εὐκόπως τίθεσθαι καὶ ἐξεργάζεσθαι.

53 Καὶ παραπόρτια δὲ ἐν τοῖς τοιούτοις πύργοις ἐκ πλαγίου στενὰ ἀνοίγεσθαι κατὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους τῶν προσαγομένων μαγγάνων ἐκ τῶν ἐχθρῶν. ἵνα πεζοὶ ἐξερχόμενοι ἐκ τῶν παραπυλῶν, καὶ κατὰ χεῖρα ἁρμοδίως τοῖς σκουταρίοις σκεπόμενοι, καὶ ὑπὸ τῶν ἄνωθεν βοηθούμενοι δύνανται ἀποσοβεῖν τὰ μάγγανα. ἔχειν δὲ ταῦτα πύλας, δι᾽ ὧν δέον ἀσφαλίζεσθαι ἐν καιρῷ, καὶ μὴ μένειν ἠνεωγμένα.

54 Ἀποκρεμᾶν δὲ κατὰ τῶν προμαχώνων ξύλα βαρέα πάνυ, κορμία, καὶ μύλους λιθίνους διὰ σκοινίων. ἵνα ἐὰν προσάψωσι σκάλας εἰς τὰ τείχη κοπτομένων τῶν σχοινίων ἐπιπέσωσιν ἐπάνω τῶν ἀναβαινόντων, καὶ διαφθείρωσιν αὐτούς. τοῦτο δὲ ἐν κύκλῳ τοῦ τείχους γίνεσθαι κελεύομεν, καὶ μηδένα λείπειν προμαχώνων, εἰ δυνατὸν, ὅστις οὐκ ἔχῃ ἢ λίθον βαρύτατον, ἤτοι μύλον, ἢ ξύλον μακρὸν καὶ βαρὺν πάνυ, δυνάμενον συντρίψαι καὶ σκάλαν, καὶ τοὺς ἐπ᾽ αὐτῆς ἀναβαίνοντας.

55 Χρὴ δὲ καὶ καταμερίσαι τὴν βοήθειαν δι᾽ ὅλου τοῦ τείχους, καὶ ἔχειν ἄλλην δύναμιν ἐκ περισσοῦ, ἵνα, τῷ δεομένῳ μέρει, ἐὰν χρεία γένηται, βοηθῇ. καὶ μὴ ἀναγκάζωνται ἐκ καιροῦ ἀνάγκης ἐκ τόπου εἰς τόπον διατρέχειν οἱ πρὸς παραφυλακὴν τοῦ τείχους τεταγμένοι, καὶ ἐκ τούτου γυμνοῦσθαί τινας αὐτοῦ τόπους, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον.

56 Ἐὰν δὲ καὶ διχοστασία ἐστὶ παρά τινων ἐν τῇ πόλει, ἢ τῷ κάστρῳ. δέον ἢ κακείνους εἰρηνεῦσαι καὶ συμμίξαι ἐν ταῖς τοῦ τείχους πεδατούραις τοὺς στρατιώτας. ἐκ τούτου γὰρ οὐδὲ εὐκαιροῦσι στάσιν μελετῆσαι ἢ κατὰ τοῦ κοινοῦ ἢ καθ᾽ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ δοκοῦντες φυλακὴν τῆς πόλεως πιστευθῆναι ἐρυθριῶσιν νεωτερίσαι· ἢ ἐὰν μὴ τοῦτο, πάντως αὐτοὺς προεξαγαγεῖν ἀλλαχοῦ, καὶ μηδὲν ἐξ αὐτῶν ὑφορᾶσθαι παθεῖν στάσεως ἐν τῇ πολιορκίᾳ ἀλλὰ καὶ τὰς προδοσίας ὑφοράσθαι καὶ ἀσφαλίζεσθαι. ὥστε μὴ δύνασθαι τινὰ τοῖς πολεμίοις, ἢ γράφειν, ἢ συντυχεῖν ἐκτὸς βουλῆς τοῦ πεπιστευμένου τὴν πόλιν ἢ τὸ κάστρον.

57 Καὶ τὰς πύλας δὲ τῆς πόλεως πιστοῖς ἀνδράσι παραδοθῆναι, καὶ μηδ᾽ ὅλως θαῤῥῆσαι τινὰς τῶν στρατιωτῶν ἢ πολιτῶν ἐν τοῖς προοιμίοις μάλιστα τῆς πολιορκίας ἐξέρχεσθαι τοῦ τείχους καὶ μάχεσθαι, κἂν συμβῇ πολλοὺς καὶ γενναίους εἰς ἀνδρείαν εἶναι τοὺς ἐγκεκλεισμένους, ἐὰν μήτε καιρὸς γένηται ἢ μάγγανον ἐνοχλοῦν ἐπικινδύνως τῷ τείχει ἀποσοβηθῆναι ἐκ χειρὸς, ἢ τις ἑτέρα χρεία ἀναγ-

duntur, & ignis lapidesque graves acuminati manganis quibusdam e superiore loco vel funibus, vel catenis demissi, & aliis quibusdam ponderibus altero in fine mangani ad sublevandos iterum lapides positis.

51 Ad turres abductas, ignem & saxa eiicientia instrumenta aptabis: sin hoc modo non proficitur, alias turres vel ex lignis, vel ex alia quapiam materia erigere eos qui intus includuntur, adversum eos, qui foris obsident, vel adversus qualcumque illorum machinationes, alias novas contra illos moliri oportet, quemadmodum diligenter pertractanti animo facile factu fuerit.

52 Turres propugnatrices virorum minime rectas esse oportet, ut milites libere ex eo loco pugnare possint, & mangana facilia ponantur & conficiantur.

53 Portulae autem huiusmodi in turribus ad latus angustae, dextram in partem aperiantur, qua hostium mangana emittuntur, ut pedites e portulis exeuntes, & scutis apte se tegentes, superioribus adiuti mangana depellere possint. Habeant portas etiam quas tempore claudant, neque apertae maneant.

54 Ad primas murorum adponantur ligna gravia admodum, trunci, lapides molares, ut funibus, aut catenis haec adpensa in hostes coniiciantur, & opprimant illos. Hoc autem circumcirca murum fiat, neque pinna ulla praetereatur, si fieri possit, quae non lapidem aliquem pergravem molarem habeat, velli-gnum longum & grave, quod perfringere valide poterit tum scalas, tum illos qui eas conscendunt.

55 Haec & huiusmodi aliae graves res per universum murum dividantur, aliasque copias in promtu habeant, ut adflictae parti sicubi opus fuerit succurrant, & ne a loco ad locum murorum custodes excurrant, locaque quaedam nudentur praesidiis, quod valde periculosum est.

56 Si dissensio aliquorum in civitate, aut castello aliquo fuerit, illos pacificare, & in muri pedaturis cum ceteris coniungere oportet: ita fiet ut neque seditionem moliri, vel contra rempublicam, vel contra seipsos possint. Quum enim custodia civitatis illis commendata sit, rebus novis studere erubescunt. Sin hoc fieri nequeat, alio educantur ipsi, & provideatur, ut ne quid seditionis hoc obsidionis tempore per illos concitetur, aut proditionis aliquid suscipiatur, aut hostibus aliquid perscribatur, aut cum illis communicetur, nisi haec consilio, & autoritate senatus fiant, cui custodia & summa rerum hoc tempore obsidionis concredita est.

57 Portulae civitatum fidelibus viris committantur neque initiis obsidionis audeant ulli vel milites, vel cives fidenter extra portas egredi & pugnare, quamvis multi, ac strenui intus obsessi, atque inclusi fuerint, nisi si aliqua occasio fuerit mangani periculose e muro conturbantis servandi, aut alia quaevis necessitas quae ad exeundum urgeat: sed omnes

omnes ex superioribus locis defendant, & non foris percutiantur, aut periclitentur.

58 Si enim tale aliquid fiat; inferiore ex loco viris vel interfectis, vel vulneratis. Reliqua turba animo debilitata facile superari ab inimicis potest.

59 Manifestum est enim quod quamdiu viri servantur, murus integer consistit: illis iam proditis, reliqua turba in periculo est.

60 Si enim propugnaculum aliud habeat, vel munitio, haud absurdum fuerit excubias ibi fortes, & accuratas collocare, noctuque potissimum, cum vel quidam deficere ad hostes studeant, vel insidiae clanculum muris strui possint.

61 Coniectiones sagittarum, aut lapidum, aut telorum, inaniter, & temere e muro saepe fiant: ex eo enim fiet, ut hostes se despici contemnique putent: quasi inertes atque ignavi.

62 Sin ex cisterna aquam habeant potabilem, non ex fonte aliquo iugem, aut ex piscina quotidiana exhaustione minuentem, dividatur aqua omnibus provisione quadam, neque quivis fortuitus potestatem habeat pro arbitratu suo eam absumere.

63 In reliquo commeatu similiter omnia cum moderatione distribuantur, ut & omnibus satis sit, & obsessi firmi fortesque custodiantur.

64 Excubiae diligenter, & accurate custodiantur. Observetur etiam custodia quaedam commeatus, ut ne facile a quovis plebeio decipiatur.

65 Praefectus diligenter adhortatione sua reliquos intus obsessos animet, & alacriores ad pericula laboresque substinendos faciat, donec vel copiis tuis impulsi, vel alia quapiam de causa concitati hostes ab obsidione discedant. Incursiones quoque quantas maximas potest imperator in obsessores faciat, diversisque quantum potest irruptionibus invadat: tumoresque dispergat, alium maximum exercitum adventare: & quaecumque talia perterrefacere hostes possunt.

66 Haec, quae a me commemorata sunt, obsessus faciat, & alia quaedam adversus singulas obsessorum machinationes praeparabit, & ad praedictas hostium machinationes suas adhibens, confestim intelliget quemadmodum adversum singulas machinationes pugnare possit.

67 Non praetermittam hoc loco, quod mihi inquirenti diligenter cognitum, atque inventum est (quamquam hoc tempore minime usitatum frequentatumque sit) quomodo clanculum, & celeriter munitionem aliquam exstruere in hostium finibus imperator possit. Considerandus primum locus aliquis firmus, qui decem, aut duodecim diebus arido ligno circumiici possit, si quando gravis aliqua incursio hostium timetur: deinde si abundantia aliqua lignorum, lapidum, laterum in promtu sit, & si aqua ibi, vel praesto sit, vel parari possit.

68 Parabis artifices idoneos, portas, & mangana murorum, & praesidia idonea peditum

ἀναγκαία ϗ κατεπείγουσα τοῦτο, ἀλλὰ πάντας ἄνωθεν ἀμύνασθαι, ϗ μὴ ἔξωθεν πληγοῦσθαι, ἢ κινδυνεύειν.

58 Εἰ γάρ τι τοιοῦτο γένηται, τῶν δυνατωτέρων ἀνδρῶν ἢ ἀποθνησκόντων ἢ πληγουμένων ὁ λοιπὸς ὄχλος ἐν ὀλιγορίᾳ γίνεται ϗ εὐχέρωτος τοῖς ἐχθροῖς.

59 Φανερὸν γάρ ἐστιν ὅτι ἕως ἂν οἱ ἄνδρες σώζονται ϗ τὸ τεῖχος συνίσταται. ἐκείνων δὲ προδιδομένων τὸ λιπόμενον κινδυνεύει.

60 Ἐὰν δὲ προτείχισμα ἔχει ἕτερον. ἢ ἡ πόλις, ἢ τὸ ὀχύρωμα, οὐκ ἄτοπον βίγλας ἐν αὐτῷ γίνεσθαι ἰσχυρὰς ϗ ἀκριβεῖς ϗ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν ϗ προσφεύγειν τινὲς εἰς τοὺς ἐχθροὺς μελετῶσιν, ϗ ἐπιβουλαὶ λαθραίως κατὰ τοῦ τείχους δύνανται γίνεσθαι.

61 Ἀλλὰ ϗ τὰ ἀκοντίσματα ἢ διὰ τόξων ἢ διὰ λίθων, ἢ διὰ τοξοβολίστρων μὴ ἀκαίρως καὶ μάτην ἐκ τοῦ τείχους ποιεῖν, ϗ ἐκ τούτου εἰς καταφρόνησιν γίνεσθαι αὐτὰ τοῖς ἐναντίοις ὡς μὴ ἐνεργοῦντα.

62 Ἀὰν δὲ ἀπὸ κινστέρνας ἔχωσι τὸ πόσιμον ὕδωρ ϗ οὐκ ἀπὸ πηγῆς ἀδιαλείπτου, ἢ ἀπὸ πλεθροῦ ὀλιγουμένου, τὸ ὕδωρ μέτρῳ τινὶ καὶ διοικήσει γίνεσθαι τὴν διανομὴν, ϗ μὴ ἔχειν ἐπεξουσίως τὸν θέλοντα ὡς ἀρέσκει αὐτῷ δαπανᾷν.

63 Ὁμοίως καὶ ἐπὶ τῆς ἄλλης δαπάνης συμμέτρως ἅπαντα γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἀρκῇ, ϗ εὐσώστους τοὺς πολιορκουμένους φυλάττῃ.

64 Τὰς δὲ βίγλας ἐπιμελῶς κατὰ διαδοχὴν γίνεσθαι ϗ μάλιστα ἐν ταῖς νυξί. ἐν παραφυλακῇ δὲ τηρεῖσθαι ϗ τὴν δαπάνην, εἰς τὸ μὴ εὐκόλως ὑπὸ τῶν τυχόντων διαρπάζεσθαι.

65 Παραινεῖν δὲ συνεχέστερον τὸν κρατοῦντα τοὺς ἐντὸς διὰ λόγων, καὶ προθυμοποιεῖν πρὸς τὴν ὑπομονὴν, ἕως εἴτε διὰ τῆς σῆς δυνάμεως, εἴτε δι' ἑτέρας αἰτίας ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἐχθρῶν. ἐπιδρομὰς δὲ ποιεῖν τὸν στρατηγὸν ὅσον ἡ δύναμις ἀπαντᾷ κατὰ τῶν πολιορκούντων διά τινων διαφόρων προσβολῶν ϗ φήμης ὡς ἑτέρου πλείστου στρατοῦ ἐπερχομένου ϗ ὅσα θροεῖν δύναται τοὺς πολεμίους.

66 Ταῦτα μὲν οὖν πολιορκούμενος ποιήσει ὅσα μοι εἴρηται, ϗ ἕτερα δέ τινα προσεπινοήσει τὰ ἐναντία πρὸς ἕκαστον τῶν παρὰ τοῦ πολιορκοῦντος μηχανωμένων. ϗ παρ' ἡμῶν εἰρημένων ἔμπροσθεν ἀντιτιθεὶς ἐκείνοις τά ἴδια ἐκ τοῦ ἐναντίου. αὐτόθεν γὰρ ἐπινοήσει πῶς δεῖ ἑκάστῳ τῶν ἐπαγομένων ἀντιμάχεσθαι.

67 Οὐ παραλείψω δὲ ϗ ὅπερ μοι ἐρευνῶντι εὕρηται ϗ ἀνέγνωσται, εἰ ϗ μὴ νῦν ἐστι περισπούδαστον, περὶ τοῦ πῶς δυνατὸν λαθραίως διὰ τάχους κτίζειν φρουρίον τὸν βουλόμενον στρατηγὸν ἐν μεθορίῳ πολεμίων ἀλλαχοῦ που λανθάνοντα τοὺς ἐχθρούς. πρότερον μὲν γὰρ δεῖ σε κατασκοπῆσαι τόπον ὀχυρὸν, δυνάμενον διὰ δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν διὰ ξηρᾶς ὕλης περιβληθῆναι ἐν καιρῷ ἐπιφόβου προβολῆς τῶν πολεμίων, ϗ ἐάν εἰσιν ὕλαι πλησίον λίθου, ἢ ξύλου, ἢ πλίνθου ἑτοίμης, ϗ ἐστὶν ὕδωρ, ἢ ἐπινοηθῆναι δυνατόν.

68 Καὶ προπαρασκευάσαι τεχνίτας ἱκανοὺς, ϗ πόρτας. ϗ μάγγανα τείχους, ϗ βοήθειαν ἀρκοῦν-

κοῦσαν πεζῶν ἐνόπλων καὶ γενναίων μετὰ ἀρχόντων φρονίμων καὶ εὐψύχων ἅμα καὶ ἁμαξῶν. ὡς εἰς φοσσάτου τάξιν καὶ ἀσφάλειαν αὐτῶν καὶ δαπάνην τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν. καὶ εἰ καιρός ἐστι θέρους ἐμπρῆσαι τὰς βοσκὰς τὰς πλησίον τοῦ τόπου. εἰ δὲ καῆναι δυσχερεῖς εἰσιν καταδαπανῆσαι αὐτὰς, καὶ διαφημίσαι ὡς ἐν ἑτέρῳ τόπῳ ποιήσεις κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπέλευσιν. καὶ πέμψεις βοήθειαν ἀσφαλῆ κατὰ τοῦ φημιζομένου τόπου, ἵνα ἐκεῖ προσδοκῶντες περισπῶνται οἱ ἐχθροί. καὶ τότε πρὸ μιᾶς ἡμέρας θαῤῥήσει τοῖς ὀφείλουσιν εἰσελθεῖν ἐν τῷ τόπῳ, καί τινα μὲν δῶρα δοῦναι εἰς προτροπὴν αὐτῶν, τινὰ δὲ καὶ ἐπαγέλλεσθαι. καὶ αἰφνίδιον ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τῶν ἐχθρῶν ἀσχολουμένων μετὰ παντὸς τοῦ στρατοῦ ἐπιστῇς τῷ ὡρισμένῳ σοι τόπῳ. καὶ στήσεις βίγλας ἀσφαλεῖς. καὶ οἱ πεζοὶ ἀπληκεύσουσι κύκλῳ τοῦ ὀχυρώματος, καὶ τάφρον βαθυτάτην ποιήσεις, εἰ ἐπιδέχεται ὁ τόπος.

tum armatorum ſtrenuorum, praefectorumque prudentum, ac nobilium: curruum quoque ſubſidia quaſi ad foſſatum inſtruendum, & firmandum: commeatum praeterea trium, aut quatuor menſium, vel ſi opus ſit univerſae aeſtatis: paſtus vicinos, ac finitimos omnes incendens: ſin ad comburendum difficiles fuerint; abſumant univerſos, rumoreſque diſperges, velle te alio in loco incurſionem ad aucrſus hoſtes facere, & praeſidia quaedam ad eum locum de quo rumor eſt mittes, ut ibi te expectando hoſtes vexentur, tumque ſubito ante diem unum animabis eos qui in hanc munitionem ingreſſuri ſunt, & quaedam dona illis ad impellendos eos dabis, quaedam vero etiam praeterea promittes, ac ſubito hoſtibus iam alio in loco occupatis, univerſo cum exercitu ad definita loca pervenies, & excubias tutas collocabis, & pedites circumcirca munitionem inſtrues, & foſſam altiſſimam, ſi id locus admittat, facies.

69 Καὶ εἰ μὲν λίθος ἢ πλίνθος εὑρίσκεται, οἰκοδομῆσαι ξηρὸν δεῖ, καὶ δῆσαι διὰ ξύλων ἀσφαλῶς καὶ συνεχῶς. εἰ δὲ ξύλα μόνον εἰσὶ, δι' αὐτῶν ἀποκλεῖσαι ὀλίγον καὶ ὀχυρὸν τόπον καὶ μὴ μέγαν τέως.

69 Si lapides, aut lateres ibi fuerint, locum aridum exaedificabis, ligniſque tuto, ac aſſidue illigabis: ſin ligna ſolum fuerint, includendus locus lignis eſt firmanduſque.

70 Μετὰ δὲ τὸ ἀποκλεισθῆναι αὐτὸν κατὰ τὸν λεχθέντα τόπον 1, εἰ μὲν ὁρμήσωσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τοῦ τόπου, καὶ οἶδας ὅτι οὐ δύνασαι πρὸς μάχην ἀντέχειν, τότε ἀναχωρήσας πρὸ τῆς παρουσίας αὐτῶν, καταλιπὼν ἔσωθεν τοὺς ἱκανοὺς, καὶ ἀπληκεύσεις πλησίον τοσοῦτον, ὥστε μήτε ἐγγὺς τῶν ἐχθρῶν εἶναι, καὶ ἀναγκασθῆναι πολεμῆσαι. μήτε μήκοθεν τῶν ἐν τῷ ὀχυρώματι, ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ ἐχθροὶ σφοδρῶς ἐπίκεινται τοῖς ἔσωθεν.

70 Vbi hic locus ad praedictum modum incluſus fuerit, hoſteſque eum locum adoriantur, neque illorum impetum ſuſtinere potes, ante adventum hoſtium diſcedes, homines ſatis multos, atque idoneos ibi relinquens: vel prope eum locum caſtra pones, ut neque prope cum ſis, praeliari cum hoſtibus cogaris: neque longius de munitione diſcedas, ut ne opportunitatem hoſtes nacti vehementer incluſos hac munitione invadant.

71 Δώσεις δὲ σημεῖον τοῖς ἐν αὐτῷ, τὶ μὲν ἐν τῇ ἡμέρᾳ, τὶ δὲ ἐν τῇ νυκτὶ ὀφείλουσι ποιεῖν, δι' οὗ φανερὸν ἔσται σοι, ἐν ποίᾳ εἰσὶν οἱ ἀποκλεισθέντες καταστάσει.

71 Signum aliquod illis certum interdum dabis, atque aliud certum noctu, quo cognitum tibi erit quonam in ſtatu ſint.

72 Εἰ δὲ δυνατὸν διὰ πεζικῆς μάχης ἀποσοβηθῆναι τοὺς ἐχθροὺς, ἐὰν ἄρα περίστασις ὡς εἰκὸς συμβῇ τοῖς ἐν τῷ φρουρίῳ, οὐδὲ τοῦτο δεῖ ὑπερτίθεσθαι, ἵνα μὴ ἔσωθεν κινδυνεύωσιν.

72 Si pedeſtri praelio repelli milites poſſunt, ubi aliqua moleſtia incluſos circumſtat, ne hoc quidem praetermittendum eſt, ut ne in aliquod periculum veniant.

73 Ὅταν δὲ ἄδεια γένεται, εὐθέως κατὰ ὀλίγον ἀποτειχίζειν χρὴ τὸ προσποιητὸν οἰκοδόμημα καὶ ἐγχορήγῳ ἰσχυρῷ κτίζειν αὐτὸ καὶ ὀχυροποιεῖν, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἐν αὐτῷ φροντίζειν.

73 Vbi aliqua feceritas iam eſt, paulatim aedificare oportet ſuſceptam munitionem, firmamque eam, ac robuſtam facere: omniumque neceſſariarum rerum curam ſuſcipere.

74 Γίνονται δὲ αἱ τοιαῦται ἐγχειρήσεις ἁρμοδίως κατὰ καβαλλαρικῇ ἔθνους 2, περὶ τὸν ἰούλιον, ἢ αὔγουστον, ἢ σεπτέμβριον μῆνα, ὅταν ἡ βοτάνη εὐκαίρως στηραινομένη καὶ ἔσται 3, καὶ οἱ καβαλλάριοι τῶν ἐχθρῶν στενοῦνται παρακαθίσαι χρόνον ἱκανόν.

74 Huiuſmodi rerum adgreſſiones idonee adverſus equeſtres copias, Iulio, Auguſto, aut Septembri menſe ſuſcipiuntur, quando herba omnis areſacta exuſtaque eſt, equiteſque hoſtium impediantur diu in eo loco conſiſtere.

75 Εἰ δὲ ἀπόρως πρὸς τὸ ὕδωρ ὁ τόπος ἔχει, μηδὲ βρυτοῦ ἐν αὐτῷ ὄντος, μηδ' ἐν ὀρύγματι εὑρισκομένου, δεῖ ἢ πίθους ὀστρακίνους, ἢ βουτία τέλεια προευτρεπίζειν, καὶ γεμίζειν ὕδατος, καὶ κόχλακας ἐν αὐτοῖς ποταμίους ῥίπτειν, εἰς τὸ αὐταρκεῖται μέχρι τοῦ χειμῶνος. καὶ φθάσει καὶ κινστέρνα οἰκοδομηθῆναι, καὶ ὄμβριον ὑποδέξασθαι ὕδωρ.

75 Si defectus hic locus aqua fuerit, neque natura ibi ſit, neque in foſſa ulla inveniatur, vel dolia teſtacea, vel buttia integra parare, atque aqua explere, & cochlaces fluviatiles conüicere, quae illis ad hibernum tempus ſufficiant, ciſternaeque aedificentur ad aquam pluviam excipiendam.

76 Ἵνα δὲ μὴ, ὡς εἰκὸς, ὄζῃ ἀκίνητον μένον τὸ ὕδωρ ἐν τοῖς ἀγγείοις, καὶ δοχεῖα, μικρὰ δέον

76 Vt ne aqua oleat immota ſtans, ſub vaſis receptacula quaedam ponantur, ut paulatim

1 Λεχθέντα τόπον) Scribe, λεχθέντον.
2 Καβαλλαρικοῦ) Scribe, καβαλλαρικοῦ.
3 Καὶ ἔσαι) Scribe, καὶ καίεται.

latim defluens aqua motum capiat: ubi autem completa haec receptacula fuerint, rursus in dolia, & buttia infundantur, ut hoc motu aqua perflata minime corrumpatur.

77 Vtile autem fuerit adseres praeparare crassiores, & in fossa eos coniungere, tum sarpio, pice, stuppa, iuncturas omnes firmare, nodosque idonee aptate, tum ordine quodam cisternas mediocres adparare viginti numero, decem pedum latitudine, altitudine autem octo, aut decem, donec omnes cisternae ad aquam omnem capiendam habiles fuerint. In maioribus enim vasis diutius aqua permanet. Transtra autem quaedam lignea trabesque ad continenda latera cisternarum adhibeantur, ut ne aquae multitudine disrupti asseres discedant, aquaque omnis effundatur.

78 Itaque igitur de hac re nobis dictum sit, ut tempore hoc desiderante huiusmodi adparatum in promtu habeas. De obsidione igitur aliisque rebus haec sint satis.

CAP. XVI.

De incursionibus post bellum.

1 Restat iam ut quae post exitum belli futura sunt, dicamus. Si enim exercitum bene instruxeris, Deo propitio speramus victoriam consequuturam.

2 Ac primum gratiae Domino nostro Iesu Christo agendae, vel ante victoriam belli aliquid pium promittendum, quod promissum post belli exitum faciendum sit.

3 Deinde perscrutaberis, qui se in bello strenue gesserint, illisque idoneos honores habebis, ignavos autem quo par est supplicio constringes.

4 Strenuos viros iis muneribus honorabis: integras armaturas, si quae clarae illustresque fuerint, ac de bellicis spoliis quae commoda sunt, illis dabis, honoribusque pro dignitate ex aequo ac bono unumquemque, ut cohortes milliarias, cohortes, centurias, reliquasque consueras sub dominatum tuum subiectas multitudines. Plebeios milites, qui strenui fuerint, minoribus donis; praefectos autem maioribus honorabis: ita enim fiet, ut maiori fortiorique animo sint qui dimicabunt, si ea quae cupiunt in primis adsequantur.

5 Vbi enim honores & praemia habentur bonis, supplicia & poenae adferuntur malis, ibi bonam spem habebit exercitus: mali enim in formidine peccandi erunt, boni vero ut strenui sint laborabunt.

6 Neque vero solum unicuique singulatim viro honores habebis, sed etiam integras cohortes, cohortes milliarias, ac turmas praemiis decorabis. Res hostium militibus diripiendas dabis, sive adparatus aliquis, sive impedimenta, sive tuldum, sive civitas, sive castellum fuerit: nisi si captivis rebusque direptis aliquid melius ac praeclarius facies.

7 Quid

δέον αὐτῆς παρατίθεσθαι, ἵνα κατὰ ὀλίγον ἀποστάζον τὸ ὕδωρ ἐν αὐτοῖς κίνησιν δέχεται. ἅμα δὲ τοῦ πληροῦσθαι τὰ δοχεῖα πάλιν ἀποκενοῦμεν τοῖς πίθοις ἢ τοῖς βουτ]ίοις τοῦτο. ἵνα διὰ τῆς κινήσεως ταύτης διαπνέεται τὸ ὕδωρ καὶ μὴ ἀφανίζηται.

77 Χρήσιμον δέ ἐστι καὶ τὸ σανίδας προπαρασκευάσαι παχυτέρας, καὶ ἐν κατορύγματι συμπῆξαι αὐτὰς ὡς ἐπὶ σαρπίου, καὶ διὰ πίσσης καὶ στυππίου κατασφαλίσασθαι τὰς ζεύξεις ἤτοι τοὺς ἁρμοὺς αὐτοῦ, καὶ ἐν τάξει ξυλίνης κινστέρνης συμμέτρου κατασκευάσαι, εἴ τε μίαν, εἴ τε πλείους, ἐχούσας εἴκοσι ἐπὶ δέκα πόδας τὸ πλάτος, τὸ δὲ ὕψος ὀκτὼ ἢ δέκα, μέχρις οὗ ἐγχόρηγοι αἱ κινστέρναι γένονται, δῆλον γάρ ἐστιν ὡς ἐν τοῖς μειζοτέροις ἀγγείοις πλέον τὸ ὕδωρ διαμένει. κατόχια δὲ ξύλινα ἐν τῷ μέσῳ τῶν κινστερνῶν οἷον συνδεσμοὺς ὡς τραπεζέα δεῖ βάλλεσθαι καὶ σανίδας παχείας, ἵνα μὴ τῷ πλήθει τοῦ ὕδατος βιαζόμενοι αἱ σανίδες στρέφωνται, καὶ τὸ ὕδωρ ἀπολλύουσιν.

78 Οὕτω μεν οὖν καὶ περὶ τούτου εἰρήσθω ἴσως ποτὲ καιροῦ καλοῦντος ἕξῃς δι' ἑτοίμου καὶ τὴν τοιαύτην διάταξιν. τοσαῦτα μέν σοι καὶ περί τε πολιορκίας καὶ τῶν ἄλλων εἰρήσθω.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιϛ'.(a)

Περὶ τῶν μετὰ τὸν πόλεμον.

1 Ἐφεξῆς δὲ τούτων καὶ ὅσα μετὰ τὴν πολέμου ἔκβασιν δέον γίνεσθαι ῥητέον. καὶ γὰρ ἐὰν καλῶς ἐκτάξῃς τὸ στράτευμα, μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας ἐλπίζομεν καὶ τὴν νίκην παρέσεσθαι.

2 Καὶ πρῶτον μὲν ἀποδώσεις κυρίῳ τῷ Θεῷ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ τὴν εὐχαριστίαν, καὶ εἴτι ἐπηγγείλω πρὸ τῆς νίκης τοῦ πολέμου ἀποδώσει μετὰ τὴν νίκην χαριστήριον, μὴ ἀμελήσῃς ἀποδοῦναι.

3 Καὶ εἶθ' οὕτως ἀνερευνήσεις τοὺς ἀριστεύσαντας ἐν τοῖς τῆς μάχης κινδύνοις, καὶ τούτους ἀνευρίσκων τίμησον αὐτοὺς δωρεαῖς καὶ τιμαῖς τοῖς ἑκάστῳ πρεπούσαις. τοὺς δὲ κακοὺς φανέντα κόλαζε.

4 Τιμήσεις δὲ τοὺς ἀριστεύσαντας δωρεαῖς τοιαύταις, οἷον πανοπλίας ἐπιδώσεις τερπνὰς, καὶ τὰ ἀπὸ τοῦ πολέμου συνηγμένα σκύλα διανεμεῖς αὐτοῖς. τιμήσεις δὲ καὶ εἰς ἀξιώματα κατ' ἀναλογίαν ἁρμοδίως ἕκαστον, οἷον εἰς δρουγγαρίους, εἰς βάνδα, εἰς κενταρχίας, καὶ εἰς τὰς ἄλλας συνήθεις ὑπὸ τὴν σὴν ἐξουσίαν ἀρχοντικὰς προβολάς. τῶν μὲν λιτῶν στρατιωτῶν τοὺς ἀνδραγαθήσαντας εἰς μικροτέρας τιμὰς, τῶν δὲ ἀρχόντων εἰς μείζονας ἀρχάς. οὕτως γὰρ μεγαλόψυχοι καὶ γενναῖοι ἔσονται οἱ ἀγωνιζόμενοι τυγχάνοντες μάλιστα καὶ ὧν ἐπιθυμοῦσιν.

5 Ὅπου δὲ τιμαὶ μὲν καὶ κέρδη ἀποδίδονται τοῖς ἀγαθοῖς, τιμωρίαι δὲ ἐπάγονται τοῖς κακοῖς, ἐνταῦθα καλὰς ἐλπίδας ἔχειν ἐξ ἀνάγκης τὸ στρατόπεδον. οἱ μὲν γὰρ κακοὶ φοβοῦνται ἁμαρτάνειν, οἱ δὲ ἀγαθοὶ σπουδάζουσιν ἀνδραγαθεῖν.

6 Καὶ μὴ μόνον κατὰ ἕνα ἄνδρα τὰς ἀμοιβὰς ἀποδίδου, ἀλλὰ καὶ ὅλον τάγμα, ἢ δροῦγγον, ἢ τοῦρμαν, ἀνδραγαθήσαντας ἐπίτρεπε διαρπάζειν τὰ τῶν πολεμίων τοὺς στρατιώτας, εἴτε ἀποσκευαί εἰσιν, εἴτε τὸ τοῦλδον. εἴτε πόλις, ἢ κάστρον, ἤτι ἕτερον. ἐὰν ἄρα μὴ βούλῃ χρηστότερόν τι περὶ τῶν ἑαλωκότων καὶ πραγμάτων καὶ αἰχμαλώτων βουλεύσασθαι.

7 Καὶ

a) In Cod. Laur. est Cap. XV.

7 Καὶ πῶς γὰρ οὐ δίκαιον τοῖς εἰρημένοις ἀπὸ τῶν πολεμίων σκύλοις τοὺς ἀριστεύσαντας στρατιώτας φιλοτιμεῖσθαι, ὁρῶμεν γὰρ ὅτι καὶ τοὺς κυνηγετικοὺς κύνας οἱ κυνηγοὶ τοῦ θηρευομένου ζώου τῷ αἵματι, καὶ ποτὲ καὶ τοῖς ἐντοσθίοις δελεάζειν ἀναγκαῖον ποιοῦνται, ἵνα προθυμοτέρους καὶ πάλιν εἰς τοὺς ἀγῶνας τῆς θήρας ποιήσωσιν. οὕτως γὰρ μάλιστα, εἰ καὶ μήπω τέλος δέξηται ὁ πόλεμος, προθυμότερος ὁ στρατὸς πρὸς τὰς μάχας γενήσεται.

8 Διαφέρει γὰρ ὁ πόλεμος τῆς μάχης, ὁ μὲν γὰρ πόλεμος ἀπὸ ἀρχῆς καὶ μέχρι τέλους καὶ καταπαύσεως τῶν μαχομένων λέγεται, πολλὰς ἐν ἑαυτῷ μάχας περιέχων. ἡ δὲ μάχη μερικὸς λέγεται πόλεμος, πολλάκις γινομένη ἐν τῷ τοῦ καθ' ὅλου πολέμου καιρῷ, καὶ ἀπογινομένη. οὐ μὴν δὲ πάντοτε τέλος ἐπάγουσα πολέμου, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν καὶ δύο καὶ τρὶς καὶ πολλάκις ἐν ὅλῳ τῷ τοῦ πολέμου καιρῷ τὰς συμβολὰς ποιουμένη.

9 Τὰς δὲ ἁρπαγὰς οὐκ ἐπὶ πάσης μάχης λέγομεν γίνεσθαι, ἀλλὰ ποτὲ μὲν, ποτὲ δὲ οὐ, καθὼς αὐτὸ συμφέρον ἀπαιτήσῃ τοῦ καιροῦ.

10 Καὶ τὰ μὲν αἰχμάλωτα σώματα πιπράσκειν τὸν στρατόν. εἰ δὲ χρημάτων ἐστὶ χρεία, καὶ δαπάνης κοινῆς καὶ μεγάλης, πάντα πρός σε ἀναφέρεσθαι κήρυξον, καὶ πᾶσαν ἐπιθυμίαν καὶ σοῦ αὐτοῦ καὶ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπισωρευομένων χρημάτων χαλίνωσον, καὶ ἀναλογίζου τὴν χρείαν τῶν ἀναγκαίων. καὶ οὕτως δύνασαι τὴν τοῦ κοινοῦ δαπάνην κατὰ τὸ δυνατὸν ἀναλῶσαι, καὶ τοὺς ἐν τῇ μάχῃ ἀγωνισαμένους παραμυθήσασθαι, εἰ μὲν δύνασαι διὰ χρημάτων, εἰ δ' οὐκ ἐπαρκεῖ, διὰ τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων.

11 Τοὺς δὲ αἰχμαλώτους πρὸ τοῦ τελείως καταπαῦσαι τὴν πόλεμον μὴ κτεῖναι, καὶ μάλιστα τοὺς ἐνδόξους καὶ μεγάλους παρὰ τοῖς πολεμίοις ὄντας. ἐνθυμούμενος τὸ ἄδηλον τῆς τύχης, καὶ τοῦ παλίντροπον ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ τῆς νίκης. ἵν' ἔχῃς εἴ γε συμβῇ, ἢ τῶν ὑπὸ σέ τινας κρατηθῆναι, ἢ κάστρου γενέσθαι ἰδίου σου ἅλωσιν, δι' αὐτῶν ἀντικαταλλάττειν καὶ ἀνακαλεῖσθαι τὰ ὡς εἰκὸς συμβαίνοντα ἡττήματα. καὶ ἀντὶ τῶν πολεμίων αἰχμαλώτων ἀναλάβῃς τοὺς φίλους καὶ συμμάχους, εἰ δὲ βούλωνται τοῦτο ποιεῖν οἱ πολέμιοι. τότε δικαίας κατὰ τὸ ἴσον ἀμύνου διαχρώμενος ὡς βούλῃ ἐπὶ λύπῃ τῶν ἐναντίων.

12 Μετὰ δὲ τὰ κατορθώματα καὶ τοὺς ἀγῶνας, ὦ στρατηγὲ, καὶ πρὸς εὐωχίας ἤγουν τραπέζας καὶ ἀρίστους προτρέπου καθίσασθαι τούς τε ἄρχοντας, καὶ τούς σου στρατιώτας τὰ μὲν διά σου αὐτοῦ, τὰ δὲ διὰ τῶν ἀρχόντων, τὰ δὲ διὰ τῶν κοντουβερνίων ἰδίων καὶ μάλιστα ἐκ τῶν κερδηθέντων ἀπὸ τῶν πολεμίων. καὶ οὕτως διὰ πολλῶν ἀριστοποιεῖσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι τοὺς στρατιώτας παρασκεύαζε. ἵνα εἰδότης οἵων ἀξιοῦνται μετὰ τὸ παρελθεῖν τοὺς πολεμίους ἀγῶνας οἱ ἀριστεύοντες, καὶ οἱ νικήσαντες προθυμότεροι γένωνται πρὸς τὸ ὑπομένειν πάντα πρὸ τοῦ νικῆσαι, καὶ πρὸς τοὺς πόνους μᾶλλον ἑτοιμότεροι.

13 Προνοοῦ δὲ μάλιστα καὶ τῆς τῶν νεκρῶν ταφῆς, μήτε καιρὸν, μήτε ὥραν, μήτε τόπον, μήτε φόβον προφασιζόμενος, κἄν τε νικῶν τύχῃς κἄν τε ἡττόμενος, πάντοτε μὲν γὰρ καλὸν καὶ ὅσιον ἡ πρὸς τοὺς τεθνηκότας εὐσέβεια. ἀναγκαῖα δὲ μάλιστα ἡ ἐπὶ τοῖς πίπτουσιν ἐν μάχῃ. καὶ γὰρ καὶ ἐν ἐκείνοις τὸ ὅσιον δείκνυται, καὶ πρὸς τοὺς ζῶντας μεγάλης παραμυθίας ἀπόδειξις. ἕκαστος γὰρ τῶν στρατιωτῶν ὁρῶν τὸ γινόμενον οὕτως ἑαυτὸν νομίσει παθεῖν. εἰ μὲν γὰρ ἀτάφους ἴδῃ κειμένους ἢ παρασυρομένους τοὺς πίπτοντας ἑαυτὸν λογιζόμενος ἐπαχθῶς φέρειν τὴν ὕβριν, καὶ φεύγει τὸ παθεῖν

7 Quid enim causae esse potest, cur non e bellicis spoliis strenui milites praemia haberent; Venatores enim cernimus canes suos venationis suae sanguine inescare, interdum etiam intestinis donare, ut ad persequendas feras alacriores fiant. Ita ante belli exitum si munerabuntur milites, alacrior exercitus ad bellum gerendum fiet.

8 Bellum a pugna differt: bellum enim ab initio usque ad finem, & omnium militum cessationem, multas dicitur in se pugnas continere: pugna autem pars quaedam quasi belli dicitur, quae in universo bello saepe est, saepe abest, quae tamen finem belli non adfert: etenim saepe bis, saepe ter, aut etiam frequentius, pro rerum gerendarum necessitate, in bello confligunt.

9 Insectationes hostium non semper post pugnam, sed interdum fiunt, interdum non, quemadmodum necessitas belli exigit.

10 Quae bello capiuntur vendat exercitus: sin pecuniis aut commeatu opus sit omnia ad te abduci iubebis, tuamque ac reliquorum praefectorum cupiditatem iis pecuniis collectis obstrue, & necessariarum rerum inopiam commemora. Atque ita potes rerum necessariarum ac commeatus inopiam suppeditare, eosque qui in praelio dimicant sublevare: si potes, pecunia: sin minus hoc satis fuerit, honoribus & dignitate.

11 Captivos ante bellum confectum ne interficias, nobilesque in primis ac illustres viros: reputare enim debet ancipitem belli exitum, incertosque casus, conversionemque rerum & victoriae quam habes. Aut si contingat aliquos de tuis, aut castellum aliquod capi, illis commutes & resarcias obiecta damna, & pro hostibus captivis amicos sociosque recuperabis. Sin minus hoc hostes voluerint, ex aequo tum & bono illos ulcisceris, ad vexandos hostes illos pro arbitratu tuo trucidabis.

12 Post res aliquot bene gestas in praelio, ac dimicationes quasdam feliciter cadentes, ad epulas & convivia & lautiora prandia tum praefectos tum milites partim per contubernia, ex iis quae bello capta sunt praeparabis, atque adeo prandeant hilarenturque milites: efficies enim ut qui strenui sunt, sentientes quibus rebus ac laetitiis post victoriam fruentur, alacriores ad omnia ante victoriam sustinenda pericula sint, & ad labores magis promti.

13 De sepeliendis mortuis admodum laborabis, neque tempus, neque occasionem, neque locum, neque timorem causans. Pulcrum enim piumque esse videtur, mortuis sepulturam parare. Necessaria autem cum primis res est iis qui bello cadunt: pietas enim ea in re monstratur, & viventes magnopere hoc facto consolationem capiunt. Quemadmodum in istis fieri videt, unusquisque, ita secum futurum arbitrabitur si in bello occumbat. Si enim insepultos disiectosque esse videat, suum secum statum reputabit, hanc contumeliam mo-

leste feret, & mortem quantum potest in praelio refugiet, ne insepultus abiiciatur. Sin honores mortuis laudesque illis qui occubuerunt proponantur, excitabitur magis ad quaevis pericula discriminaque in bello subeunda.

14 Sin contingat exercitum tuum superari, eos qui in discrimina haec evaserunt, oratione excitabis, & alacres quantum potes illos reddes, & offensionem belli acceptam occultis incursionibus atque insidiis resarcies.

15 Solent enim homines rebus feliciter gestis ad seipsos conservandos negligentiores esse: quando enim victos contemnunt, seipsos negligunt. Atque ita felicitas rei gestae saepe fortunatos magis quam victos & superatos laedit.

16 Tu enim qui offensionem belli accepisti per te ex iis quae perpessus es didicisti teipsum de cetero tutum conservare: ille autem qui rerum prosperitate adfluit, adversam fortunam non sentiens, nulla provisione & cautione utitur ad ea declinanda, quorum nullum adhuc sensum habuit. Scitum est enim hoc sapientis cuiusdam verbum. Timor opportunus, sedula incolumitas est: contemtio importuna, insidiabilis audacia est.

17 Si intermissionem belli feceris vel verbis vel pactis & conventionibus, pacta tua deligenter servabis, neque hostes invades, atque imparatus adversus hostes eris, sed quiesce quasi in pace esses, propter inducias cum hostibus factas, adparatas autem copias quasi ad bellum semper habeto, propter hostium foedifragas & nec opinatas incursiones.

18 Par est autem ut neque improvidus hoc tempore sis, nec rursus aliquid impium praeter inducias Deo teste factas committas, sed circumspectus sis ad hostium dolos atque insidias devitandas: obscurae enim sunt hostium inducias tecum facientium voluntates. Sed tu sic te geras, ut nullam illis iniuriam pietatis causa facias: hostium tamen perfidiam cavebis, ut ne ab illis, propter impios illorum conatus, laedaris.

19 Omnia enim ad Dei vindictam referre, sinceri animi non est. Non confestim enim divina vindicta infertur, sed quando omnium procurator & administrator Deus hoc futurum decernit. Quis enim novit quando iniuriam inferre moliuntur hostes, utrum illi trucidandi sint, tu vero conservandus?

20 Licebit igitur nobis eodem modo res nostras firmo loco stabilire, & impiae molitionis hostium secure periculum facere: ita fiet ut provisione tua mali nihil accipias, hostesque, qui malum inferre student, impietatis teneantur, quasi te expugnare conarentur, sed Deus propter fidem iuduciarum servatam, minime id fieri permitteret.

21 Si quis, sive servus sive liber, nocte aut die, in itinere aut castris, in requiete aut somnio, in balneo aut mensa, aut ullo alio tempore tecum voluerit communicare, ne aversaris illum, sed accerse ad te: qui enim homines

τι τοιῦτον μαχόμενος καὶ ἄταφος καταλειφθῆναι. εἰ δὲ τιμῆς ἀξιοῖτο καὶ μετὰ τὸ πεσεῖν καὶ μνήμης ἀγαθῆς ὁμοίως ταῦτα συνορῶν οὐ παραιτήσεται προθυμότερον ἀγωνίσασθαι.

14 Εἰ δὲ οὕτω συμβῇ ὥστε ἡττηθῆναι τὸ στράτευμα μὴ ἀμέλει τοῦ ἀνακτήσασθαι τοὺς ἀνασωθέντας διὰ λόγων καὶ προθυμοποιῆσαι αὐτοὺς, ἀλλὰ σπούδαζε καὶ ζήτει καιρὸν ὥστε ποτὲ καὶ μᾶλλον ἐπανορθώσασθαι τὴν ἐλάττωσιν διὰ κρυφαίων ἐφόδων ἢ ἐγκρυμμάτων.

15 Εἰώθασι γὰρ πολλάκις οἱ εὐπραγοῦντες ῥαθυμότεροι γίνεσθαι περὶ τὰς φυλακὰς αὐτῶν. καὶ γὰρ ὅταν τῶν ἡττηθέντων καταφρονήσωσι τῶν ἰδίων καταμελοῦσι. καὶ οὕτως πολλάκις τὰ εὐτυχήματα πλέω βλάπτει τοὺς εὐτυχοῦντας παρ' ὃ μᾶλλον οἱ δυστυχήσαντες ἐβλάβησαν.

16 Σὺ μὲν γὰρ πταίσας ἐδιδάχθης ἀφ' ἑαυτοῦ, καὶ ἐφύλαξας ἑαυτὸν πρὸς τὸ μέλλον ἐξ ὧν ἔπαθες. ἐκεῖνος δὲ μηδέπω δυστυχήσας ὡς ἄπειρος τῆς δυστυχίας οὐκ ἔχει πρόνοιαν τοῦ φυλάξεσθαι μὴ παθεῖν ὅσα οὐκ ἔμαθεν. εἴρηκεν γάρ τις που παλαιὸς, ὅτι φόβος εὔκαιρος μετὰ ἐπιμελείας ἀσφάλεια, καταφρόνησις δὲ ἄκαιρος εὐεπιβούλευτος τόλμα.

17 Ἐὰν δὲ ποτὲ ἀνοχὴν τοῦ πολέμου ποιήσῃς διά τινος λόγου καὶ συνθηκῶν ὁμολογηθέντων, σὺ μὲν τὰς οἰκείας φυλάττων συνθήκας μὴ ἐπιτίθει τοῖς ἐναντίοις, ἀφύλακτος δὲ μὴ διαμένῃς. ἀλλ' ἡσύχαζε μὲν πρὸς τοὺς πολεμίους διὰ τὰς σπονδὰς ὡς ἐν εἰρήνῃ, τὸ δὲ ἀσφαλὲς εἰς τὸ μὴ πεσεῖν ἢ παθεῖν τι παρ' αὐτῶν ὡς ἐπὶ πολέμου οὕτως ἔχε καὶ προνόει.

18 Πρέπον γὰρ μήτε ἀφύλακτον ἐν τοιούτῳ καιρῷ σε εἶναι, μήτε πάλιν τι ποιεῖν ἀσεβὲς παρὰ τὰς ἐπὶ Θεῷ μάρτυρι τεθειμένας σπονδὰς, ἀλλ' εἶναι ὕποπτον, ὥστε φυλάττεσθαι τὸ τῶν πολεμίων δολερὸν καὶ ὕπουλον. ἄδηλοι γὰρ αἱ τῶν σπεισαμένων ἤγουν τῶν εἰρηνευσάντων ἐναντίων γνῶμαι. καὶ σὺ μὲν ἔχε τὸ βέβαιον, ὥστε μὴ ἀδικῆσαι διὰ τὸ εὐσεβὲς, τῶν δὲ πολεμίων τὸ ἄπιστον ὑπονοοῦ ὥστε μὴ ἀδικηθῆναι διὰ τὸ ἀσεβές.

19 Τὸ γὰρ πάντα ἀναφέρειν εἰς τὴν ἀπὸ τοῦ Θεοῦ ἐκδίκησιν οὐκ ἔστιν ἀκαιρέου 1 γνώμης. οὐ γὰρ εὐθὺς ἡ θεία δίκη ἐπάγεται· ἀλλ' ὅτε βούλεται ὁ πάντων προνοητής τίς γὰρ οἶδεν εἰ ἅμα τῷ ἀσεβῆσαι τοὺς ἐχθροὺς αὐτοὶ μὲν διολεθοῦσιν, σὺ δὲ περισωθήσῃ;

20 Ἔξεστιν οὖν ἡμῖν μετὰ τῆς τῶν ἡμετέρων πραγμάτων ἀσφαλείας, εἰ οὕτως τύχῃ, πεῖραν λαμβάνειν τῆς τῶν πολεμίων ἀσεβείας. οὕτως γὰρ σὺ μὲν διὰ τὴν σὴν πρόνοιαν οὐδὲν κακὸν πάθῃς, οἱ δὲ κακῶσαι βουλευθέντες ἐχθροὶ, ἀσεβήσουσιν μὲν ὡς πράξαντες τι εἰ ἐδυνήθησαν σε τοῦ Θεοῦ διὰ τὴν πίστιν τῶν ὁμολογηθέντων φυλάξαντος.

21 Πάντα δὲ τὸν βουλόμενον τι ἀπαγγέλλειν σοι καὶ δοῦλον καὶ ἐλεύθερον, καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ἐν ὁδοιπορίᾳ, καὶ ἐν ἀπληκτῷ, καὶ ἀναπαυόμενον καὶ ὑπνοῦντα, καὶ ἐπὶ λουτροῦ, καὶ ἐπὶ τροφῆς, καὶ παντὸς ἑτέρου καιροῦ καὶ τόπου, μὴ ἀποστρέψῃς, ἀλλὰ προσκαλοῦ

1 Ἀκαιρέου) Scribe, ἀκεραίου.

καλοῦ αὐτόν. οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ ἀπρόσιτοι, καὶ τοῖς ὑπηρέταις αὐτῶν κελεύοντες ἀνακόπτειν τοὺς οὕτω προσερχομένους, πολλῶν καὶ μεγάλων εἰκότως διαμαρτάνουσι πραγμάτων. ταῦτά σοι καὶ μετὰ τὸν πόλεμον, καὶ εἴ τι τούτοις παραπλήσιον ἐπινοηθῆναι ἰσχύσεις, παραφυλάττειν διατάττομεθα.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιζʹ. (a)

Λέοντος ἐν Χριστῷ βασιλέως αἰωνίῳ βασιλέως ῥωμαίων, περὶ ἐφόδων ἀδοκήτων.

1 Ἑξῆς δὲ καὶ ὅσα σοι δέον ἐν καιρῷ προσήκοντι γενέσθαι δι' ἐπελεύσεων ἀδοκήτων κατὰ τῆς γῆς τῶν πολεμίων, καὶ ὅπως αὐτὸς κατὰ τῆς ἐπελεύσεως τῶν πολεμίων ἀντιμηχανεύσῃ ἐν τοῖς ἰδίοις, ὅτε μὴ καιρὸς εἰρήνης ἐπικρατεῖ. πρόδηλος δὲ οὐ συνίσταται πόλεμος. διὰ τὴν τοῦ λόγου συμμετρίαν ἐν ὀλίγοις διεξέλθωμεν.

2 Ἀρχαῖός που διδάσκει λόγος ἡμᾶς, ὅνπερ καὶ οἱ μάλιστα συνετώτεροι τῶν στρατηγῶν καὶ πάλαι παρεφυλάξαντο. καὶ νῦν ὡς ἐπίπαν παραφυλάττοντες εὐδοκιμοῦσι καὶ ἀριστεύουσι τὸ δίχα ἰδίας βλάβης τὰς κατὰ τῶν πολεμίων ἐφόδους ἤτοι ἐπιδρομὰς ποιεῖσθαι. τοῦτο δὲ γίνεσθαι δυνατόν ἐστιν, ἐὰν μετὰ σοφίας καὶ στρατηγήματος φρονίμου ἀθρόως αἱ κατὰ τῶν ἐχθρῶν γένωνται ἐπελεύσεις. καὶ γὰρ καὶ πρὸς τὰς ἰσομέτρας δυνάμεις ἐπωφελεῖς εὑρίσκονται αἱ τοιαῦται γινόμεναι καὶ πρὸς τὰς πολὺ τάχα ὑπερβαλλούσας.

3 Διὰ τοῦτο οὖν καὶ πάντοτε καλόν ἐστιν ἁρμοδίας προφάσεις καὶ καιροὺς συμβάλλεσθαι δυναμένους τῷ πράγματι ἐπιτηρεῖν καὶ προκαταλαμβάνειν σε τοὺς ἐχθροὺς, ὦ στρατηγὲ, πρὶν ἢ ἐν ἑτοίμοι τῆς ἀπαντήσεως σου γένωνται, καὶ μάλιστα ἐκείνους ὅσους νομίζεις καὶ πλείονας σου εἶναι καὶ δυνατωτέρους.

4 Δεῖ γὰρ κατὰ τούτων αἰφνιδιασμοῖς μᾶλλον καὶ σοφίσμασι καὶ ἀπάταις, ὡς εἴρηται, κατὰ τὸ δυνατὸν πρότερον ποιεῖσθαι, ἀλλὰ μὴ δημοσίαις ἐγχειρήσεσι, ὥστε ἐντεῦθεν εἰς κινδύνους δυσανακλήτους καὶ ἀφεύκτους ἐμπίπτειν.

5 Καὶ τῶν τοιούτων σοφισμάτων διαφόρων ὄντων δέον σε τούτοις χρήσασθαι ἁρμοδίως καὶ τοῖς καιροῖς, καὶ τοῖς τόποις, καὶ τοῖς προσώποις, καὶ τοῖς πράγμασιν.

6 Καί ποτε μὲν ἀποκρισιαρίων τῶν ἐχθρῶν πρὸς σε ἀποσταλέντων ἁπαλά τε καὶ κολακευτικὰ ῥήματα ἀντιδηλώσας, καὶ μετὰ τιμῆς τοὺς ἀποκρισιαρίους τῶν ἐχθρῶν ἀπολύσας, εὐθέως ἐπακολουθήσεις αὐτοῖς, καὶ ἀδοκήτως ἐπέλθεις.

7 Ποτὲ δὲ ἰδίους πρέσβεις ἤτοι ἀποκρισιαρίους ἀποστείλας μετὰ ῥημάτων ταπεινοτέρων τὴν ἐπέλευσιν ἄφνω ποιήσεις.

8 Ποτὲ δὲ καὶ ἐν αὐτοῖς τοῖς τῶν ἐχθρῶν ἀπλίκτοις· εἴτε ἐν τῇ ἰδίᾳ σοῦ εἰσιν γῇ εἴτε ἐν τῇ πολεμίᾳ συνηγμένοι πολυπραγμονήσῃς τὸ πῶς ἀπλικεύουσι. καὶ ἐὰν εὑρίσκεται πρόφασις ἐν νυκτὶ τῆς σελήνης λαμπούσης πρὸ δύο ἢ τριῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας τὴν κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐγχείρησιν ποιήσεις τοξότας χρησίμους μάλιστα ἔχων. τοιούτων γὰρ χρεῖά ἐστιν ἐν τοῖς τοιούτοις καιροῖς.

9 Ποτὲ δὲ μαθὼν ἐν ταῖς πορείαις ἀσυντάκτους καὶ ἐσκορπισμένους περιπατεῖν τοὺς ἐχθροὺς ἐν τῷ μέσῳ τῆς ὁδοῦ ἐπελεύσῃ καὶ βλάψῃς.

10 Ποτὲ δὲ σχηματισάμενος ἀναχώρησιν ἐξ ὧν διη-

(a) In Cod. Laur. est Cap. XIX.

CAP. XVII.

De incursionibus nec opinatis.

nes reiiciunt, & difficiles accessu sunt, & administris suis praecipiunt ut eos qui accedunt repellant, a magnis saepe arduisque rebus gerendis absunt. Haec tibi post bellum, & si quid aliud utile excogitabis, observanda praecipimus.

1 Deinceps iam quae abs te gerenda sunt, dum nec opinatas incursiones hostilem in terram facis, & quemadmodum hostiles impetus declinare in tua ipsius regione possis, si quando belli tempus subitum ac improvisum fuerit, paucissimis quantum pro hac materia fieri potest, expediam.

2 Antiqua nos oratio hoc docet, quam & prudentissimi imperatores olim servaverunt, nuncque adeo quicumque servant, in rebus gerendis florent, & potiores habent, sine nostra offensione incursiones atque irruptiones in hostilem terram faciendas. Nam adversus pares numero ac viribus copias persaepe hoc valet, atque etiam adversum maiores nonnumquam aliquid efficit.

3 Propterea semper atque ubique idoneas occasiones opportunitatesque temporum, quae adiuvare rem nostram possunt, non praetermittes, sed hostes tuos anticipes priusquam parati ad occursum promtique esse possunt, illos in primis, quos putaveris tum plures, tum fortiores te esse.

4 Improvisis enim incursionibus, dolis molitionibusque hic magis opus est, quemadmodum a me supra dictum est, potius quam apertis ac manifestis praeliis, e quibus in pericula gravissima, ac inevitabilia delapsuri essent.

5 Cum hi doli diversi variique sint, istis uteris idonee pro temporum, locorum, personarum, rerumque opportunitate.

6 Legatis hostium ad te missis, mollem humanamque responsionem illis adhibebis, & benigne atque humaniter dimittes, confestimque illos consequeris, & opinione citius hostes adorieris.

7 Legatos tuos ad hostes mollioribus cum verbis mittens, incursionem subito facies.

8 Interdum etiam hostium castra, sive in tua, sive in hostili terra coacti fuerint, considerabis diligenter, quemadmodum ponantur. Quod si ulla occasio inveniri potest, noctu luna lucente duas aut tres horas ante diem in hostes cum sagittariis bonis ac multis invadas: horum enim maximus usus est his temporibus.

9 Vbi cognoveris in itinere confusos dispersosque hostes ambulare in medio viae, invades in eos laedesque.

10 Interdum discessionem simulans ex iis locis,

cis,

cis, in quibus versabaris, subito conversus in hostes irruptionem facies.

11 Interdum in locis quibusdam occultans teipsum cum militum multitudine, subito hostes invades.

12 Quidam armenta boum atque aliorum animantium exponentes, atque hostes ad horum direptionem invitantes, ubi viderint ad armenta diripienda dissipatos esse, statim in illos invadunt.

13 Apte fiunt incursiones, quando in intervallo hostium fluvius ad transeundum incommodus invenitur. Hoc solent equites potissimum facere: ibi enim pontem conficiunt vel ex trabibus magnis, quemadmodum mos est multos pontes fieri: vel parvis quibusdam navigiis, id est, ratibus: turresque ligneas vel aridorum lapidum, vel ex adgere quodam ad extremas oras pontis excitant, ut quando usus fert, per eum secure transeant, rursumque discedant quando volunt, ut pro imperatoris arbitratu permaneat pons quamdiu ille voluerit, & confligat cum hostibus, vel discedat iterum secure, ponte iam dissoluto.

14 Sed in iis invasionibus incursionibusque in hostilem terram, neque incendendae neque populandae eae partes sunt, per quas iterum rediturus es, ut ne te ipsum hoc pacto adfligas.

15 Huiusmodi etiam pontes fiant in publico praelio, & castra propter tales fluvios ponantur, si altus & minime permeabilis ulla ex parte inveniatur, ut huiusmodi fluvii ripam habeas ex adverso hostium, ut sine ullo impedimento & offensione ipso die praelii aciem educas: fugae autem tempore in castris maneant securi ac ab omni terrore liberi, neque cogantur hostibus iam imminentibus inviti ac festinabundi pontem facere. Ac propterea castra in ripis ex adverso hostium ponant.

16 Nocturnae incursiones ab antiquis imperatoribus excogitatae sunt: e quibus nos tibi haec suggerimus, ut ubi ab hostium castris, unis tantum castris distas, legationem unam atque alteram pacificam ad eos mittas, & spem illis pacis iniiciens, illosque liberos solutosque a timore reddens, de improviso in illos irruas noctu ante diem iter ingressus.

17 Interdum si noctu volueris eos adoriri, dies ante aliquot prope hostium castra ponens quasi ad praelium publicum committendum, si tum simulaveris te timere hostes, neque propinquius audere accedere castris illorum, supinos reddes eos & negligentes, atque adeo noctu invades.

18 Hoc autem Chaganum Abarorum fecisse novimus, Heraclio imperante, quum ad Heracliam Thraciae civitatem Romani equites nollent in fossato tuto cum peditibus castra ponere, sed circumspecte extra castra.

19 Prudenter quoque feceris, si cum strenuos fortesque milites tecum habeas, impuleris

διήγες τόπων ἄφνω ἐπαναςρέψας τοῖς ἐχθροῖς ἐπιπεσεῖς. (a)

11 Ἄλλοτε δὲ ἐν τόποις τισὶ κρύψας ἑαυτὸν μετὰ λαοῦ ςρατιωτῶν, ἄφνω τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐπέλευσιν ἐργάσῃ.

12 Καί τινες δὲ προβαλλόμενοι ἀγέλας ζώων, καὶ ἐντεῦθεν τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν τούτων διαρπαγὴν προτρεψάμενοι, ὡς εἶδον αὐτοὺς ἀτάκτως κατ᾽ αὐτῶν 1 διασκεδασθέντας, ἐπέθεντο αὐτοῖς.

13 Γίνονται δὲ καὶ φανερῶς ἔφοδοι, ὅταν ἐν τῷ μεταξὺ διαςήματι τῶν ἐχθρῶν ποταμὸς εὑρεθῇ δύσβατος. καὶ μάλιςα τοῦτο ποιοῦσιν οἱ καβαλλάριοι. ἐνταῦθα γὰρ συμπηγνύουσι γέφυραν, ἢ διὰ ξύλων μεγάλων, ὥς ἐςιν ἔθος τὰς πολλὰς γεφύρας γίνεσθαι, ἢ διὰ μικρῶν πλοιαρίων, τῶν λεγομένων μονοξύλων. πύργους τε ξυλίνους ἢ ἀπὸ οἰκοδομῆς ἐκ λίθων ξηρῶν, ἢ χώματος ἑκατέρωθεν τῶν ἄκρων τῆς γεφύρας ἐγείρουσιν. ἵνα ὅταν χρεία, δι᾽ αὐτῆς ἀσφαλῶς τὴν διάβασιν ποιήσωσι, καὶ πάλιν ἀναχωρήσωσιν ὅτε βούλονται. ὥςε ἐν τῇ τοῦ ςρατηγοῦ ἀποκεῖσθαι γνώμῃ, ἢ προσμένειν ὅσον ἐμβαςάζει αὐτῷ χρόνον, ἢ συμβάλλειν τοῖς ἐχθροῖς ἀσφαλῶς, ἢ ἀναχωρεῖν ἀβλαβῶς, τῆς γεφύρας παρ᾽ αὐτοῦ καταλυομένης.

14 Ἀλλὰ ἐν ταῖς τοιαύταις ἐγχειρήσεσι καὶ ταῖς εἰσόδοις κατὰ τοῖς τῶν ἐχθρῶν χώρας, οὐ δεῖ σε καὶ ἀφανίζειν τὰς δαπάνας ἐκείνων τῶν χωρίων δι᾽ ὧν μέλλεις ὑποςρέφειν, ἵνα μὴ ἑαυτὸν ςενώσῃς.

15 Τὰς δὲ τοιαύτας γεφύρας γίνεσθαι ἀναγκαῖον νομίζω καὶ ἐν καιρῷ δημοσίας μάχης, καὶ τὰ ἄπλικτα ἐν τοῖς τοιούτοις ποταμοῖς γίνεσθαι, ἐὰν ἄρα δύσβατος εὑρεθῇ ἐν οἵῳ δήποτε μέρει ἵνα τὴν τοῦ τοιούτου ποταμοῦ ὄχθην κατεξαίρετον κατὰ τοῦ μέρους τῶν ἐχθρῶν καταλίπῃς, ὥςε ἀνεμποδίςως καὶ ἀςενοχωρήτως ἐν τῇ ἡμέρᾳ τῆς μάχης τὸν ςρατὸν ἐξάγεσθαι. εἶτα καὶ ἐν καιρῷ τροπῆς ἐν τῷ ἀπλήκτῳ μένειν αὐτοὺς ἀσφαλῶς φυλαττομένους, καὶ μὴ ἀναγκάζεσθαι ἐν αὐτῇ τῇ ὥρᾳ τῶν ἐχθρῶν ἐπικειμένων τὴν διάβασιν τῆς γεφύρας ποιεῖσθαι καὶ μὴ βουλομένους. καὶ διὰ τοῦτον δέον εἰς τὴν ὄχθην τὴν ἐπὶ τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν ἐξ ἐναντίας τὸ ἄπλικτον γίνεσθαι.

16 Νυκτεριναὶ δὲ ἐπελεύσεις διάφοροι παρὰ τῶν παλαιῶν ςρατηγῶν ἐπετηδεύθησαν, ἐξ ὧν σοι καὶ ἡμεῖς ταῦτα ὑποτιθέμεθα, ἵνα ποτὲ μὲν πλησίον τῶν ἐναντίων ἀπλικεύσας, ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἀπλίκτου πρεσβείαν τε μίαν καὶ δευτέραν εἰρηνικὴν δηλώσας, καὶ ἐλπίδας πρὸς εἰρήνην δεδωκὼς τοῖς ἐναντίοις, καὶ ἀμερίμνους ποιήσας ἀδοκήτως αὐτοῖς ἐπέλθῃς πρὸ ἡμέρας ἐν νυκτὶ τὴν ὁδοιπορίαν ποιησάμενος.

17 Ποτὲ δὲ ἐὰν βούλῃ ἐπελθεῖν τοῖς ἐχθροῖς νυκτὸς, ἡμέρας τινὰς παραταξάμενος πλησίον τοῦ ἰδίου ἀπλίκτου ὡς ἐπὶ μάχῃ δημοσίᾳ, καὶ σχηματισάμενος φοβεῖσθαι τοὺς ὑπεναντίους καὶ διὰ τοῦτο μὴ παρεξέρχεσθαι πλέον τοὺς τόπους τοῦ ἰδίου ἀπλίκτου καὶ ἐντεῦθεν αὐτοὺς παραχαυνώσας ἐπέλθῃς ἐν νυκτί.

18 Τοῦτο δὲ γινώσκομεν πεποιηκότα τὸν χαγάνον τῶν ἀβάρων ἐπὶ τὸν χρόνον ἡρακλείου τοῦ βασιλέως περὶ τὴν ἡράκλειαν τῆς θράκης κατὰ τῶν ῥωμαίων καβαλλαρίων μὴ βουλομένων ἐν φοσσάτῳ ἀσφαλῶς μετὰ τῶν πεζῶν ἀπλικεύειν, ἀλλ᾽ ἔξωθεν ἀφυλάκτως.

19 Σοφὸν δὲ ποιήσεις, ὅταν εὐψύχους καὶ ἀνδρείους μετὰ σεαυτοῦ ςρατιώτας ἔχῃς, ἐὰν ὑποθήσῃς

1 Κατὰ τῶν) Scribe, κατ᾽ αὐτῶν.

(a) In Cod. Laur. est Paragraphus XI. decimo postposito.

σῃς τινὶ ὥστε προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰπεῖν ὅτι ἐν δειλίᾳ ἐστὶν ὁ στρατός. εἶτα πρόφασιν ποιήσῃς ὅτι εἰς τὰ ὀπίσω ὑπαναχωρεῖς. καὶ ὀλίγον διάστημα τὸ φοσσάτον ἤγουν τὸ ἄπλικτον μεταστήσας αἰφνίδιον ἐν νυκτὶ ἐπέλθῃς τοῖς ἐναντίοις.

20 Ποιήσεις δὲ νυκτερινὰς ἐπελεύσεις κατὰ ἐχθρῶν ἁρμοδίως ὑπό τε πεζῶν καὶ καβαλλαρίων καὶ τοξοτῶν μάλιστα καὶ ἀκοντιστῶν κατὰ ἐθνῶν πεζῶν δὲ καβαλλαρίων τῶν μὴ ἐν φοσσάτῳ καὶ τάξει ἀπλικευόντων, ἀλλὰ ἀτάκτως καὶ ἀφυλάκτως καὶ διεσπαρμένως σκηνούντων.

21 Καὶ κατὰ τῶν μὴ ἐχόντων τόξα ἢ ἀκόντια ἀπροχείρως, ἀλλὰ ἔκχειρος μᾶλλον τὴν μάχην ποιουμένων. οἱ γὰρ τοῖς τόξοις καὶ ῥικταρίοις καὶ τοῖς ἄλλοις ὅπλοις χρώμενοι, δυσεπιχείρητοι πρὸς τὰς τοιαύτας ἐπελεύσεις γίνονται, εἰ μὴ ἄρα ἀφύλακτοι καὶ διεσπαρμένοι ἀπλικεύωσιν.

22 Νύκτας δὲ ἐπιλέξαι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀπροσδοκήτους ἐφόδους. τουτέστιν, ἢ ὅταν ὁλόνυκτος φαίνῃ ἡ σελήνη, ἢ ὅταν οἶδας ὅτι ἀρκῆσαι τὸ φέγγος αὐτῆς τῷ διαστήματι τῆς ὅλης σου ὁδοιπορίας, ἢ ὅταν ἐστὶν ἀστερόφωτον. ἵνα μὴ ὁ στρατὸς ἐν σκοτίᾳ περιπατῶν συντρίβεται καὶ πλανᾶται.

23 Ἀεὶ δὲ ἔξπληκτον καὶ παρασκευασμένον τὸν στρατὸν κίνει, καὶ μηδὲν περιττὸν ἐπιφερόμενον, καὶ οὕτω κανόνιζε καὶ στοχάζου πρὸς τὰ διαστήματα 1 τὰ ἐν τῷ μέσῳ, ὥστε συμμέτρως περιπατεῖν, ἵνα μὴ συντρίβεται ὁ στρατός. καὶ πρὸ δύο ὡρῶν τῆς ἡμέρας φθάσεις πλησίον, ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου σημείου τοῦ τῶν ἐχθρῶν ἀπλίκτου. καὶ ἐκεῖσε λανθανόντως ἀναπαύσεις τὸν στρατόν. καὶ πρὶν ἢ ἄρξηται αὐγάζειν ἡ ἡμέρα ἐπιτεθῇς τοῖς ἐχθροῖς.

24 Εἰς δὲ τὰς τοιαύτας ὁδοιπορίας, ἵνα ἔχῃς ὁδηγοὺς τοὺς πάνυ ἀκριβῶς εἰδότας τοὺς τόπους εἰς τὸ μὴ πλανᾶσθαι τὸν στρατόν.

25 Παντοίαν δὲ ἡσυχίαν ἐχέτωσαν. καὶ μή τε βούκινον λαλείτω, μηδὲ οἱαδήποτε κραυγὴ γινέσθω. ἀλλὰ ἐάν ἐστι δέον τοῦ μεῖναι τὸν στρατὸν, ὡς εἰκὸς, ἢ τοῦ κινῆσαι, ἢ διὰ συριγμοῦ, ἢ διὰ κτύπου σκουταρίου, ἢ διὰ παραγγέλματος, σημαίνειν τὸ κίνημα ἢ τὴν στάσιν.

26 Ἵνα δὲ μὴ θόρυβος τῶν κτύπων γένηται, μηδ᾽ ἐπὶ πολὺ ἐκτεινομένη ἡ παράταξις πλάνην καὶ ἀνισότητα ποιῇ, καὶ διὰ τοῦτο ἐξ ἀνάγκης κραυγὰς καὶ μανδάτα, ὥστε καὶ εὔγνωστον τοῖς ἐχθροῖς τὴν παρουσίαν τοῦ στρατοῦ γένεσθαι. διὰ τοῦτο χρὴ μὴ ἐπὶ μέτωπον ἤγουν ἐπὶ ἔκταμα πολὺ εἰς πλάτος ἀλλὰ ἐπὶ κέρας, τουτέστιν ἐπὶ ὀρθίαν παρατάξειν, ὡς ἐπὶ ἀκίας καὶ στίχου κατὰ οὐρὰν ἀλλήλων περιπατεῖν, δηλονότι τοῦ βάθους ἤτοι τοῦ πάχους τῆς τάξεως φυλαττομένου.

27 Καὶ ὅταν πλησίον τῶν ἐχθρῶν φθάσῃ ὁ στρατὸς, τότε λεληθότως, καὶ κρυφαίως ἀναπαύε αὐτοὺς, καὶ ὄρθωσον τὴν τάξιν. καὶ ὡς ὁ τόπος ἐπιδέχεται. εἴτε διὰ δύο 2, εἴτε διὰ τριῶν μερῶν τὴν ἐπέλευσιν ποίησον. οὐδὲ γὰρ κατὰ τῶν τεσσάρων μερῶν χρεία. ἵνα μὴ περιλαμβανόμενοι πανταχόθεν οἱ ἐχθροὶ ἐκ περιστάσεως συμφράξωνται, ἀλλ᾽ ἵνα ἔχωσιν ἄδειαν δι᾽ ἑνὸς μέρους οἱ θέλοντες φεύγειν.

28 Καὶ τότε ἐὰν πλῆθος ἔχῃς στρατοῦ τὸ ἐπερχόμενον ἓν ἢ καὶ δεύτερον βούκινον 3 παρασκεύαζε λα-

ris unum atque alterum ad hostes confugere, atque illis narrare magno in timore nostrum esse exercitum: deinde simules te retroire velle, & ad alium locum paulo ab illis longius castra transferas, & subito tum noctu hostes invadas.

20 Nocturnas incursiones in hostes facies peditibus & equitibus, sagittariis & iaculatoribus, si qui pedites aut equites sunt, qui non in fossato castra ponunt, sed sparsim & disiecte cubant extra castra.

21 Has potissimum incursiones in eos facies, qui neque arcus neque iacula habent, sed cominus congredi solent: qui enim arcubus telisque utuntur, minus insidiis istis adpetendi sunt, nisi dissipati fusique castra ponant.

22 Noctes elige tibi ad has nec opinatas incursiones: hoc est, quando noveris lumen totius noctis satisfacere ad universum iter tuum, vel quando stellae lucent, ut ne exercitus in tenebris ambulans, adflictus perturbatusque vagetur.

23 Expeditum paratumque exercitum semper moveto, qui nihil supervacaneum secum gestet. Sic autem pro loci intervallo iter tuum aptabis, ut moderate ambulando exercitus de via lassus non sit, sed duas ante lucem horas uno aut altero signo ab hostium castris absis, atque ibi clam collocabis quietique trades exercitum, ut priusquam dies illucescat, hostes invadas.

24 Ad huiusmodi itinera duces viae habeas, qui accurate viam noverunt, ut ne erret exercitus.

25 Summo in silentio sint, neque buccina personet, neque tumultus quisquam alius fiat. Sed si signo aliquo ad excitandum exercitum opus fuerit, vel sibilo, vel scuti strepitu, vel voce significetur exercitui, quemadmodum vel procedere vel stare oportet.

26 Vt vero strepitus ac stridor nullus sit, nec in longitudinem aliquam producta acies errorem atque inaequalitatem faciat, quae res clamorem & mandata ad gubernandum exercitum multa requirit, & cognitum hostibus copiarum nostrarum adventum facit, propterea ne ad frontem, id est, ad latitudinem multam, sed ad cornu, id est, ad directam aciem, quemadmodum in contubernio & manipulo fit, altitudine copiarum studiose adservata.

27 Vbi prope hostes venerit exercitus, clam atque occulte ad requietem dabis exercitum, & pro loci ratione aciem instrue, deinde per duos aut tres dies incursionem facito, non in omnes partes & quatuor latera exercitus, ne obsessi undique atque interclusi, cogantur in densitatem & contrahantur, sed securitatem habeant, potestatemque una ex parte qua velint aufugiendi.

28 Si multitudinem magnam exercitus tui habeas, una sola aut altera buccina sonet, ut ho-

1 Σιδιαστήματα) Scribe, διαστήματα.
2 Εἴτε διὰ δύο) Scribe, εἶτα διὰ δύο.

3 Γβύκινον) Rescriberem, βύκινον, uti passim toto hoc libro, & pro aevo Leonis. Sed irhi-

hostes te putent parvum habere exercitum, & decipiantur. Sin parvum habeas exercitum, plures buccinae sonent, ut magnam multitudinem hostium venire arbitrentur.

29 Copias quasdam constitues eo tempore ad manus conserendas habiles, quaeque suos iterum redeuntes excipiant.

30 Incursiones in hostes, si equites sint, tuto facias, quasi ad publicam pugnam procederes, ut si progressio tua minus feliciter procedit, sed hostes praesentientes adversum te instruantur, in suscepto praelio quasi imparatus aut dissipatus non supereris.

31 Si hostes pedites fuerint, tui autem equites, certum est vel te hostes laesurum, vel sine offensione discessurum, cum pedites insequi alios equites non possint.

32 Sin equites hostes fuerint, oportebit te ad omnes casus adversos promtum & paratum esse.

33 Si interdiu aut noctu incursio in castra, in impedimenta, in milites iter facientes fuerit, separatas quasdam cohortes ad rerum direptionem habere oportebit, ut ne omnibus hac in re occupatis, incursio ab inimicis fiat & periclitetur.

34 Incursiones maiores & absolutas tu ipse per te facies: poteris etiam per turmarchas ad hanc rem idoneos hoc efficere, qui vicem tuam fortitudine solertiaque sua explere possint.

35 Si ad depopulationem & praedationem hostilis terrae iter sine offensione tua facturus sis, primum idoneum aptumque tempus eligito. Hoc autem idoneum opportunumque tempus erit, quum si vel confligere cum hostibus cogitas, minus habiles ad resistendum tibi reperientur, vel imparatos vel omissos illos invenies, quemadmodum ante admonuimus.

36 Ante omnia irrupturus in hostilem terram, commeatus ac rerum necessariarum exercitui curam geres, vel ut aliqua vectura communi, vel ut a militibus singulis deportentur, vel alia quavis certa via tum hominum tum iumentorum pabulum vehatur, ut ne sua in regione hostibus omnia ad commeatum spectantia vastantibus, in magnas angustias tuus adducatur exercitus.

37 Hostili in regione ne coneris nocturna itinera facere, nisi semel, idque clanculum necessitate impellente, ut hostes lateas, & difficilem aliquem locum munitionis gratia anticipes,

λαλεῖν, ἵνα πρὸς ὀλίγον στρατὸν δοκοῦντες ἔχειν λανθάνονται οἱ πολέμιοι. εἰ δὲ ὀλίγον στρατὸν ἔχῃς, πλείονα βούκινα λαλείτωσαν, ἵνα πλῆθος νομίζωνται τὸ ἐπερχόμενον.

29 Χρὴ δὲ σὲ πάντως δύναμιν τινὰ συνιστᾶν στρατοῦ τὴν μιγνύουσαν χεῖρας κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην ἀλλὰ καὶ εὐκαίρως ἱσταμένην, καὶ ὀφείλουσαν τοὺς ὡς εἰκὸς προστρέχοντας ἐκ τῶν ἰδίων προσδέχεσθαι.

30 Τὰς δὲ κατὰ καβαλλαρίων ἐχθρῶν ἐφόδους μάλιστα ἀσφαλῶς ποιοῦ καὶ ὡς ἐπὶ δημοσίας μάχης. ἵνα ἐὰν τὰ τῆς ἐφόδου μὴ κατὰ σκοπὸν προέλθῃ, ἀλλ' οἱ πολέμιοι προαισθόμενοι ἀντιπαρατάξωνται, μὴ ἐλαττωθῆς ἐν τῇ κινουμένῃ μάχῃ ὡς ἀπαράσκευος καὶ ἀνέτοιμος.

31 Ἐὰν γὰρ πεζοὶ ὦσιν οἱ ἐναντίοι, καβαλλάριοι δὲ οἱ μετὰ σοῦ ἐπερχόμενοι, πρόδηλόν ἐστιν, ὅτι ἢ βλάψεις 1 τοὺς ἐναντίους, ἢ ἀβλαβὴς ἀναχωρήσεις τῶν πεζῶν διώκειν τοὺς καβαλλαρίους οὐ δυναμένων.

32 Εἰ δὲ καβαλλάριοί εἰσιν καὶ οἱ ἐναντίοι χρή σε πρὸς τὰ συμβαίνοντα πολλάκις ἐναντία ἕτοιμον εἶναι καὶ παρασκευασμένον.

33 Εἰ δὲ ἐν νυκτὶ ἔφοδος γένηται κατὰ φοσσάτου, εἴτε ἐν ἡμέρᾳ, ἢ κατὰ ὁδευόντων, ἢ κατὰ τούλδου, δεῖ ἀφωρισμένα τάγματα ἔχειν σε πρὸς διαρπαγὴν τῶν πραγμάτων. ἵνα μὴ εἰς τοῦτο πάντων ἀσχολουμένων, ἐπέλευσις ὑπὸ ἐχθρῶν γένηται, καὶ κινδυνεύσῃ ὁ στρατός.

34 Τὰς δὲ τοιαύτας ἐφόδους τὰς μείζονας μὲν καὶ τελείας δι' ἑαυτοῦ ποιήσῃς. δυνατόν δέ σοι μᾶλλον καὶ διὰ τουρμάρχων τῶν ἐπὶ τοιούτοις πράγμασι χρησίμων αὐτὰς γίνεσθαι. οἵ τινες ἱκανοί εἰσι τὸν σὸν τόπον ἀναπληρῶσαι διὰ τὴν ἀποδεικνυμένην ἐν αὐτοῖς καὶ ἀνδρείαν καὶ ἀγχίνοιαν.

35 Ἐὰν δὲ ἐν τῇ τῶν πολεμίων χώρᾳ εἰσβάλλων ὁδηπορεῖν μέλλεις, ἐκεῖσε καὶ πραιδεύειν 2 βλάβης ἰδίας χωρίς. πρῶτον μὲν ἴδιον καὶ ἁρμόδιον 3 καιρὸν ἐπιλεύσατε. οὗτος δέ ἐστιν ὁ ἀσφαλὴς τῆς ἐγχειρήσεως καιρὸς, ὅτε ἢ συμβαλὼν ἤδη τοῖς ἐχθροῖς μάχῃ ἐκράτησας αὐτῶν, ἢ νομίσας ὅτι οὐκ εἰσὶ δυνατοὶ πρὸς τὴν σὴν δύναμιν, ἢ ὅταν ἀνετοίμοις αὐτοῖς καὶ ἀπαρασκεύοις οὖσιν, αἰφνιδίως ἐπιτεθῆναι μελετήσεις, ὡς ἤδη προείπομεν.

36 Δέον σε πρὸ πάντων. ὦ στρατηγὲ, εἰσβάλλοντα εἰς τὴν πολεμίων γῆν, τῆς ἀποτροφῆς φροντίσαι τοῦ στρατοῦ, καὶ ἢ διὰ βασταγῆς δημοσίας, ἢ δι' αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν, ἢ ἄλλως πῶς ἐπινοήσαι βαστάσαι ἀποτροφὴν καὶ ἀλόγων καὶ ἀνθρώπων, ἵνα μὴ περὶ μέσην τὴν χώραν ἄφνω τῶν ἐχθρῶν, ὡς εἰκὸς ἀφανιζόντων τὰ ἕτοιμα εἴδη στενοχωρηθῇ ὁ στρατός.

37 Μὴ ἐπιτηδεύσεις δὲ νυκτερινὰς ὁδοιπορίας ἐν πολεμίᾳ χώρᾳ ποιεῖσθαι, εἰ μὴ πρὸς ἅπαξ, ἤγουν μίαν καὶ μόνην καὶ, τοῦ λεληθότως. ἴσως χρείας ἀναγκαίας καλούσης εἰς τὸ λαθεῖν τοὺς ἐχθρούς, καὶ τὸ

---

inhibent me magistri Graeci. Suidas. Ἰβύκινον, μυστικὸν, ὄργανον, ἀπὸ ἰβύκου. Hinc, ἰβυκινεῖν, & ἰβυκινίζειν. Etymologici Auctor. Ἰβυκινίσαι, ὅπερ κατὰ μεταφορὰν λέγεται βουκινίσαι. Hesychius. Ἰβυκινῆσαι, ἐπ' εὐφημῆσαι, βοῆσαι. Item, ἰβυκινητὴς, & ἰβυκινάτωρ. Auctor incertus apud Suidam. Κατὰ τὴν συμπλοκὴν τῶν Κελτῶν πρὸς ῥωμαίους ἀναρίθμητον ἦν τὸ τῶν ἰβυκανητῶν καὶ σαλπιγκτῶν πλῆθος. Basilius patritius

A

in Naumachicis. Προσθετέον δὲ τούτοις καὶ τραύλην, καὶ κελευστήν. ἔστι δὲ ὁ μὲν, ἰβυκινάτωρ. ὁ δὲ, ὁ τὸ φλάμουλον κατέχων. Hesychius ab ἰβυ, adverbio Ionico; Suidas ab Ibyco inventore nomen derivat.

1 Βλάψει) Scribe, βλάψεις.
2 Προδεύειν) Scribe, πραιδεύειν.
3 Καὶ ἁρμόδιον) Censeo delenda.

ἢ τόπον δυσχερῆ προκαταλαβεῖν χάριν ὀχυρώματος, ἢ παρελθεῖν ἐν ἑτέρῳ τόπῳ τῶν ἐχθρῶν μὴ γινωσκόντων.

38 Πρότερον δὲ περιεργάσασθαί σε δεῖ καὶ ἐρευνᾷν τὰς ὁδὺς, καὶ οὕτω τὰς ὁδοιπορίας ποιεῖσθαι.

39 Πᾶσαν δὲ πάντως ποιεῖσθαι σπυδὴν, ἵνα τινὰς τῶν τῆς χώρας ζωγρήσῃς, ὅπως ἐξ αὐτῶν τὴν τῶν ἐχθρῶν μάθῃς δύναμιν, καὶ τὰ αὐτῶν βυλεύματα, τί ἄρα σπυδάζυσι ποιῆσαι.

40 Τὰς ἐρωτήσεις δὲ τῶν κρατουμένων διὰ σεαυτῦ ποίει, καὶ μὴ δι' ἑτέρου τινός. καὶ γὰρ πολλάκις ἀναγκαῖά τινα καὶ παρὰ πᾶσαν ὑπόνοιαν διὰ τῶν ἐρωτωμένων ἐφανερώθησαν.

41 Ἀλλὰ μηδὲ τοῖς προσφεύγυσι σοι προχείρως πίστευε, ἀλλὰ τοῖς ἐξ αἰφνιδίυ ἐπιδρομῆς κρατυμένοις. ἐπειδὴ συμβαίνει πεπλασμένα καὶ ἐκ τῶν προσφευγόντων καὶ ἐκ τῶν κρατουμένων λέγεσθαι.

42 Ἀλλὰ μηδὲ τοῖς ἀπὸ ἑνὸς μόνυ λεγομένοις πίστευε ἢ πρόσεχε, ἀλλὰ τῇ ἐκ τῶν πλειόνων συμφωνίᾳ πείθυ, μάλιστα δὲ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόας ἁλισκομένων, ὡς εἴπομεν, ἤπερ τῶν προσφευγόντων.

43 Πρὸς δὲ τοὺς προσφεύγοντας σοι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καί τινα μηνύειν ἐπαγγελλομένυς μυστήρια, ἢ ἐν δεσμοῖς φύλαττε τέως, ἢ ἄλλως πῶς μετ' ἀσφαλείας ἔχε, καὶ πρόλεγε αὐτοῖς δωρεὰς δώσειν ἐὰν δὲ ψεύδωνται ἀπείλει θάνατον.

44 Ἐὰν δὲ συνέστηκεν στρατὸς ἐχθρῶν, καὶ ἔξωθεν ὀχυρωμάτων διάγῃ, μὴ ἐπαφίῃς τῶν στρατιωτῶν τινὰς ἐπὶ ἁρπαγὴν ἢ πραίδαν πραγμάτων, ἀλλὰ πρότερον (a) ἐπέρχυ κατ' αὐτῦ. καὶ εἰ μὲν καλῶς ἐξέλθῃ τὸ τῦ πολέμυ πέρας, μὴ ἀναβάλλυ τὸν καιρὸν, ἀλλ' ἐν ὅσῳ ἐν φόβῳ καὶ ταραχῇ εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ ἐπιτίθυ αὐτοῖς μέχρις τῦ τελέως καταλυθῶσι καὶ σκορπισθῶσιν. ἢ σύμφωνα συμφέροντά σοι γίνωνται ἀσφαλῶς.

45 Ἐὰν δὲ οἱ ἐχθροὶ σύστασιν μὲν ποιήσωσιν, ἀναβάλλονται δὲ συμμίξαι μάχην. τότε σπούδαζε ἡνωμένως καὶ ἀδιασπάστως περιπατεῖν, καὶ τὰ ἐν ποσὶν ἀφανίζειν.

46 Εἰ δὲ διὰ τῆς τοιαύτης ὁδῦ ἡ ὑποστροφή σου ἐλπίζεται γίνεσθαι, καὶ ὐκ εἰσὶν ἄλλαι ὑποτροφαὶ ἢ βοσκαὶ, τότε φείδυ τὰς ἐν ποσὶν, ἤτοι τὸ ἀφανίζειν τὰς δαπάνας. ἐν τῷ ὑποστρέφειν σε, τότε μᾶλλον ἀφάνιζε ταύτας.

47 Ὥστε μὴ ἐν τῇ ἀλλοτρίᾳ γῇ πλανᾶσθαι σε εἰς τὰς ὁδὺς, δέον σημεῖά τινα ἐν ταῖς ὁδοῖς καὶ τοῖς ἀμφιβόλοις τίθεσθαι. ἐὰν μὲν ὕλαι ὦσιν, ἐν τοῖς δένδροις. εἰ δὲ γυμνοὶ οἱ τόποι, διὰ σωρῶν λίθων ἢ ὑπορυγμάτων μικρῶν, διὰ τῶν ἐπιγινώσκοντας δι' αὐτῶν τὺς ὑστερίζοντας ἐκ τῦ στρατῦ μὴ πλανᾶσθαι τὴν ὁδόν.

48 Οὓς δὲ εἰς πραίδαν ἀφορίσεις καὶ ἀποστέλλῃς, παράγγελλε μὴ πάντας εἰς τὴν διαρπαγὴν ἀσχολεῖσθαι, ἀλλὰ διῃρημένυς εἶναι. ἵνα οἱ μὲν αὐτων πραιδεύωσιν. οἱ δὲ πλείυς αὐτῶν συντεταγμένοι ἵστανται εἰς φυλακὴν, ἢ παρακολυθῶσιν, εἴτε κατὰ χωρίυ, εἴτε κατὰ φοσσάτυ ἐχθρῶν, εἴτε κατὰ ἀγγέλης 1, εἴτε κατὰ τύλδυ, ἢ ἑτέρυ τινὸς, ἡ ἐπέλευσις γίνεται.

49 Τῦτο δὲ ποιεῖ καὶ ὅταν ἡνωμένυ ὄντος τοῦ παντὸς στρατῦ πραίδας ἐγχειρήσῃς, εἰς τὸ μὴ πάντας ἐπὶ τῇ ἁρπαγῇ ἀσχολεῖσθαι.

50 Ἀλλ'

pes, vel ut ad alium locum inscientibus hostibus transeas.

38 Primo perscrutandae perlustrandaeque viae sunt, deinde tuto ingrediendae.

39 Omnino elaborandum abs te est, ut quosdam ex hostibus capias, atque ex illis hostium copias consiliaque, & quid agendum suscipiant cognoscas.

40 Ad eos qui capiuntur explorandos & examinandos teipsum adhibebis, neque per alios delectos viros facias. Saepe enim necessaria quaedam praeter opinionem incidunt, & ab iis examinatis proficiscuntur, quae multis patefieri non debent.

41 Iis qui ad te confugiunt ne nimis facile credas, neque iis qui repentina quadam incursione capiuntur: saepe enim tum qui ad te confugiunt, tum qui capiuntur, permulta falsa loquuntur.

42 Neque iis, quae ab uno aliquo dicuntur, sed quae a pluribus memorantur, credas. Eorum autem consensionem potius attendas qui bello capiuntur, quam qui voluntarii ad te confugiunt.

43 Eos qui ab hostibus ad te confugiunt, & secreta atque abdita quaedam se enunciare velle dicunt, in custodia teneas, aut alia tuta ratione apud te serves: & promittas, si vera loquantur, te illos muneraturum: sin mentiantur, mortem minitaberis.

44 Si hostium exercitus cogitur, tuque extra munitionem sis, ne militem ullum ad praedationem direptionemque hostium mittas, sed primo invade illos, & si bene belli exitus processerit, ne differas tempus, sed dum in tumultu timoreque fuerint, impressionem in illos facies, donec omnino disiecti dispersique fuerint, tuque in tuto ac extra periculum fueris.

45 Sin hostes coacti fuerint, praelium tamen ac dimicationem reiecerint, contende iunctis copiis atque adunatis adversum eos prodire, & quae ante pedes sunt omnia vastare.

46 Si per eamdem viam reditio tua erit, neque alimenta aut pastiones ullae sint praeterea, ne tum haec alimenta quae ante pedes sunt populaberis, sed ubi reversus fueris tum potius vastabis.

47 Ut ne aliena in regione erres, in diverticulis & ambiguis viis signa pones: si silvae sint: in arboribus: sin plana expositaque loca, in acervis lapidum: aut suffossionibus quibusdam parvis notabis, ut qui postea sequuntur ex tuis minus aberrent.

48 Quos ad praeliandum segregaveris atque emiseris, praecipe ut ne omnes praedationibus occupentur, sed divisi sint, ut alii praedentur, maior pars illorum instructa ad custodiam, vel sequatur, sive in regionem, sive in castra hostium, sive in armenta, sive in impedimenta incursio ulla fiat.

49 Hoc autem facies quando universis cum copiis ad praeliandum procedis, ut ne omnes simul in praedationibus occupentur.

50 At-

1 Κατὰ ἀγγέλης) Scribe, κατὰ ἀγέλης.

1 (a) Codex Laurentianus una integra charta heic mutilus est.

50 Atque ubi pabulandi tempus fuerit, alii pabulum colligant, alii adparati instructique sequantur, ut ne si omnes se ad pabulum colligendum converterint, & subita quaedam irruptio, aut insidiae fuerint, ipsi imparati sparsique opprimantur, quia se revocare ad ordinem stationemque suam non possunt.

50 Ἀλλ᾽ εἰ καὶ συλλογῆς δαπάνης καιρὸς γένηται, δεῖ τοὺς μὲν συλλέγειν, τοὺς δὲ συντεταγμένους καὶ παρατεταγμένους ἀκολουθεῖν. ὥστε πάντων εἰς ἁρπαγὴν ἢ συλλογὴν τῶν ἐπιτηδείων χρειῶν ἀσχολουμένων, μὴ αἰφνιδιασμόν τινα ἢ ἔγκρυμμα ὑπὸ τῶν ἐναντίων συμβῆ γενέσθαι. εἰ γὰρ συμβῆ τοῦτο μὴ ὄντων αὐτῶν συντεταγμένων, οὐ δυνήσονται ἑαυτοὺς ἀνακαλέσασθαι.

51 Quando repentinas aliquas incursiones vel contra Scythicas nationes, aut alias huiusmodi gentes facturus es, ut omnia magis suspicione careant, condensa loca difficultatesque regionum speculatori alicui prius perlustrandae sunt, itaque acies instruendae, ut sciant omnes quae cohors prima, quae secunda, quae tertia esse debeat: atque ita ex ordine ambulent, si per angustias aliquas transituri sunt, tum etiam ut ne tardius ubi in ordinem adducendi sunt, instruantur.

51 Ὅταν δὲ χρὴ * τοῦ [1] ἀφνιδίου τὰς ἐγχειρήσεις κατά τινων σκυθικῶν ἢ τινων ὁμοίων ἐθνῶν ποιεῖσθαι διὰ τὸ μάλιστα ἀνύποπτον, χρὴ μετὰ σκοποῦ τὰ τῇ δάσῃ καὶ τὰς δυσχωρίας προσέχειν καὶ διερευνᾶσθαι. καὶ οὕτως προορδινεύειν χρὴ τὰ βάνδα, εἰς τὸ εἰδέναι αὐτὰ, ποῖον πρῶτον, καὶ ποῖον δεύτερον, καὶ ποῖον τρίτον, καὶ ἐφεξῆς ὀφείλουσι περιπατεῖν. καὶ μάλιστα ἐὰν διὰ στενῶν τόπων ἔφοδος γίνεται. καὶ ἵνα μὴ συγχέωνται βραδέως, ἐν τῷ διαμερισμῷ συνέρχωνται.

52 Subita incursio aliqua si futura sit, si per duo loca iter commodum fieri potest, in duas partes exercitus dividatur, & alteri parti praesit merarcha, quem antiqui Principem, sive Propraetorem vocabant, qui etiam turmarcha dicitur. Quotcumque enim & qualescumque homines fuerint qui incursionem facturi sunt, duos illos praefectos primum secundumque deliges. Atque altera quidem pars, quemadmodum ante dixi, expedita & sine ullis impedimentis procedat, & postquam ad quindecim vel viginti milliarium intervallum ab aliis abfuerint, per loca incognita atque ex obliquo posita praedari incipiant, quasi ad imperatorem venire vellent. Imperator autem reliquam partem habens, aliunde regionis incipiens irruat & praedetur, atque adeo utrique cominus ad se mutuo venientes, quae in medio posito sunt loca depopulentur, donec ad vesperam unum in locum perveniant. Hoc modo fiet ut tuta incursio in illos fiat, & hostes qui in alteram partem aufugerint, in alteram de improviso incidant: neque convenire unum in locum possint.

52 Ἄφνω γὰρ τῆς ἐπελεύσεως γινομένης, εἰ μὲν διὰ δύο τρόπων ἐπιτήδειόν ἐστι τὴν ἐγχείρησιν ποιήσασθαι, δεῖ τὸν στρατὸν εἰς δύο μερίζεσθαι. καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος λαμβάνειν ἢ τὸν μεράρχην, ὃν οἱ παλαιοὶ ὑποστράτηγον ἔλεγον, ἢ τὸν τουρμάρχην, ἢ ὁποῖοι ἄρχοντες τὴν ἔφοδον ποιοῦνται. δύο πάντως ἄρχοντας πρῶτον καὶ δεύτερον εἰς τὰ δύο μέρη ἕνα καθ᾽ ἕκαστον ἐπιστῆναι. καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος, ὡς εἴρηται, τὸν ἕνα ἄρχοντα ἔξπληκτον ἔχειν, καὶ χωρὶς τούλδου, καὶ προκόπτοντα ὡς ιέ. καὶ κ΄. μιλίων διάστημα διὰ τόπων ἀγνώστων ἐκεῖθεν ἄρχεσθαι τῆς πραῖδας ὥστε ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ ἔρχεσθαι. τὸν στρατηγὸν ἔχοντα τὸ ἄλλο μέρος διὰ τῆς ἑτέρας ἀρχῆς τῶν χωρίων εἰσβάλλειν καὶ πραιδεύειν. καὶ ἀμφοτέρους εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλων ἐρχομένους, καὶ πραιδεύοντας τὰ ἐν μέσῳ χωρία, ἐν ᾧ συμφθάσωσιν εἰς ἑσπέραν, ἐκεῖσε ἐν τῷ ἅμα ἀπλικεύειν. ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἀσφαλῶς ἡ ἐγχείρησις γίνεται, καὶ οἱ διαφεύγοντες τῶν ἐχθρῶν τὸν ἕνα αὐτῶν τῷ ἄλλῳ περιπίπτωσιν ἀδοκήτως, μηδ᾽ ἐπισυναχθῆναι δυνάμενοι.

53 Si una tantum idonea via sit, per quam irruptio in hostes facienda sit, hoc modo exercitus dividatur: Bessis eius, aut eo amplius ab hypostratego, id est, principe sive propraetore strenua atque expedita capiatur, & sub eo quoque suum bandum sit: princeps autem adsumtis reliquis omnium cohortium suarum praefectis, ante reliquos omnes procedat, atque ubi primo in loco constiterit, e copiis suis unam atque alteram cohortem segreget, ut alii praedentur, alii praedatores ab iniuria conservent.

53 Εἰ δὲ μία ἐστὶν ἡ ἐπιτηδεία ὁδὸς δι᾽ ἧς τὴν εἰσβολὴν κατὰ τὴν τῶν ἐχθρῶν δυνατὸν γενέσθαι, χρὴ καὶ οὕτως τὸν στρατὸν διανεμηθῆναι. καὶ τὸ μὲν δίοιρον [2] αὐτοῦ ἢ καὶ τὸ πλέον τούτου ἔξπληκτον καὶ ἐνδύναμον τὸν ὑποστρατηγὸν λαμβάνειν, καὶ μετὰ τοῦ ἰδίου αὐτοῦ ἐν ᾧ αὐτὸς τάσσεται βάνδου ἔμπροσθεν πάντων προηγήσασθαι, ἔχοντα μεθ᾽ ἑαυτοῦ πάντας τοὺς τῶν ταγμάτων αὐτοῦ ἄρχοντας, καὶ ὅταν τῷ πρώτῳ χωρίῳ ἐπιστῆ, πρὸς τὴν αὐτοῦ δύναμιν. ἀφορίζειν, εἴτε ἓν, εἴτε δύο βάνδα, ὥστε τοὺς μὲν πραιδεύειν, τοὺς δὲ φυλάττειν τοὺς πραιδευθέντας.

54 Quamvis spaciosa loca fuerint, ne tamen multas cohortes primis in locis separes: festinante enim a tergo exercitu, nullus locus relinquitur adversus eos se instruendi, & sine ulla mora princeps semper ulterius progrediatur. Similiter reliquis in locis hoc faciat, quamdiu illi cohortes traditae adfuerint. Principem vero ipsum ante omnes alios procedentem, tria aut quatuor banda ad mille virorum numerum secum habeat usque ad perfectum rei hu-

54 Καλὸν δέ ἐστιν ἐν τοῖς πρώτοις χωρίοις μὴ πολλὰ βάνδα ἀφορίζεσθαι, κἂν εἰ μεγάλα συμβαίνῃ τὰ χωρία εἶναι. ἐπιφθάζοντος γὰρ ὄπισθεν τοῦ στρατοῦ οὐ δίδοται καιρὸς ἀντικαταστάσεως τοῖς ἐν αὐτοῖς εὑρισκομένοις. συντόμως τὸν ὑποστράτηγον ἐπὶ τὰ πρόσω τὴν πάροδον ποιούμενον ὁμοίως καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χωρία ἐφεξῆς, τοῦτο ποιεῖν μέχρις ἂν ἐπαρκέσωσιν τὰ παρασὶ διδόμενα [3] αὐτῷ τάγματα. αὐτὸν ὑποστράτηγον ἐξωτέρω πάντων εὑρισκόμενον δεῖ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἄ-

χρι

1 Χρὴ * τοῦ) Puto scrib. χρὴ ἐκ τοῦ.
2 Δίοιρον) Scribe, δίμοιρον.

3 Τὰ παρασὶ διδόμενα) Scribe, τὰ παραδιδόμενα.

χρι χιλίων ἀνδρῶν χρησίμων περὶ αὐτὸν ἔχειν, ἕως τελείας τοῦ πράγματος ἐκβάσεως, ἤγουν τῆς ἐφόδου. ἵνα βίγλα ἀκριβὴς καὶ ἀσφάλεια τοῖς λοιποῖς γένηται.

55 Τούτων οὖν ἐκ τοῦ ὑποστρατήγου γινομένων, δέον σε, ὦ στρατηγὲ, ἢ εἴ τις ἕτερος ὁ τῆς τοιαύτης ἐπελεύσεως τὴν διοίκησιν πεπιστευομένος, ἵνα ἐπακολουθῇς τοῖς κατὰ μέρος πραιδεύουσι, καὶ ἐπισυνάγῃς, καὶ ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν προκόπτῃς ὡς ἐπὶ τὸν ὑποστράτηγον ἢ τὸν τουρμάρχην. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνον τὸ αὐτὸ ποιεῖν, καὶ ἐπισυνάγειν παρερχόμενον τοὺς πραιδεύοντας, καὶ ἐν ᾧ ἂν τόπῳ ἀπαντήσεται ἀλλήλοις ἀπλικεύεται ἅμα καὶ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. διὸ οὐδὲ χρὴ πλέον τῶν ιε. ἢ κ΄. μιλίων χωρισμένας ποιεῖσθαι τὰς τοιαύτας αἰφνιδίους ἐπελεύσεις, ἵνα φθάζητε ἀμφότεροι καὶ τὴν πραῖδαν ποιεῖν, καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅμα ἀπλικεύειν.

56 Ἐν δὲ ταῖς τοιαύταις ἐπιδρομαῖς οὐ χρὴ τοὺς δυναμένους ἀντικαθίστασθαι ἐχθροὺς ζωγρεῖν ἤτοι συλλαμβάνειν, ἀλλὰ πάντας τοὺς παρατυγχάνοντας τοιούτους διαχρῆσθαι, καὶ παρέρχεσθαι, καὶ μὴ εἰς αὐτοὺς ἐμβραδύνειν τοὺς τὴν πάροδον μάλιστα ποιουμένους, καὶ τὸν καιρὸν δαπανᾶσθαι.

57 Ἐὰν δέ ποτε βουληθῇς φρούριον ἤτοι κάστρον ἢ ἄκραν τινὰ παραλαβεῖν, ἢ ἕτερον τόπον, μὴ πρόλεγε τῷ πλήθει, ἄχρις ἂν ἐπὶ τοῦτό που γενόμενος ἐγχειρήσῃς τὸ ἔργον.

58 Ἐὰν δὲ καὶ ἀνάγκη ποτὲ γένηται ὥστε ἐκ παντὸς τρόπου τὴν στρατείαν πλησίον ὀχυρώματος πολεμίων ἢ ἀπλικεῦσαι εἰς τὰς ἐξόδους τοῦ ὀχυρώματος, ἵνα τὰς ὡς εἰκὸς αἰφνιδίας ἐπιδρομὰς ἐναντίων κωλύσῃ. τοῦτο δὲ καὶ ἐν τοῖς στενοῖς τόποις γίνεσθαι ἀναγκαῖον.

59 Πλησίον δὲ ὀχυρώματος ἐχθρῶν, ἢ ὕλης, μὴ ἐπιτηδεύῃς ἀπλικεύειν τὸν στρατόν. εἰ δὲ ἀνάγκη πᾶσα ἐκεῖσε ἀπλικεύειν, ἀκριβῶς τὰς παραφυλακὰς ποίει διὰ τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιθέσεις. καὶ μᾶλλον σπούδαζε, ἵνα ἡπλωμένῳ, ἢ ὑψηλοτέρῳ τόπῳ καὶ ὀχυρωτέρῳ ἀπλικεύσῃς.

60 Ὅταν δὲ εἰς τὴν πολεμίαν γῆν εἰσέρχῃ, τὴν ἀποσκευὴν πᾶσαν ἤτοι τοῦ τούλδου [1] ὄπισθεν ἀκολουθεῖν ποιήσεις· πλησιαζόντων δὲ τῶν ἐχθρῶν ἐν μέσῳ τοῦ στρατοῦ τὸ τοῦδον [2] εἶναι παρασκεύασον [3].

61 Κεχωρισμένην δὲ εἶναι ἀπὸ τῶν ὁπλοφόρων στρατιωτῶν τὴν ἀποσκευὴν καὶ τοὺς αἰχμαλώτους ἐὰν εἰσί. μήποτε πολεμίων ἀθρόως ἐπερχομένων τοῖς ἀγωνιζομένοις ἐμπόδισμα γένηται. μὴ μόνον δὲ ἐν τῇ ὁδοιπορίᾳ τοῦτο φύλαττε, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπλικεύειν.

62 Ἐπὶ δὲ τῆς πολεμίας γῆς τοὺς μινσουράτωρας ἀπροόπτως μὴ ἀποστέλλῃς προλαμβάνειν ἄνευ βοηθείας ἀρκούσης αὐτοῖς, ἀλλὰ μόνον διὰ τῶν αἰχμαλώτων καὶ αὐτομολῶν ἀσφαλῶς ἀνερεύνα τὴν τῶν τόπων ποιότητα.

63 Ὅταν δὲ ὁ στρατὸς ἀπλικεύειν μέλλῃ, μὴ ἀναμεμιγμένως καὶ ἀτάκτως ἐπερχέσθωσαν. ἐν τῷ τοῦ φοσσάτου ἀπλίκτῳ. ἀλλὰ ἐὰν ἐχθροὶ ἐγγίζωσι, καὶ συμπάρεισι πεζοὶ τῷ στρατῷ προτέρας ἁμάξας τιθέτωσαν, καὶ ἐν τάξει τὰ ὀρύγματα ποιείτωσαν πρεπόντως τοῦ τάφρου. οἱ δὲ ἔξπληκτοι, ἤγουν οἱ εὔπληκτοι ἄνευ βάρους περιπατοῦντες πάντες ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος ἕτοιμοι στηκέτωσαν, καὶ τότε τὴν ἀποσκευὴν κατὰ τάξιν εἰσέρχεσθαι καὶ ἀπλικεύειν. καὶ ὅταν ἀπολύσῃς καὶ τὰς βούλας, τότε εἰσερχέ-

huius sive incursionis exitum, ut excubiae ceteris accuratae fiant.

55 Haec a principio si fiant, tu imperator, aut si quis alius incursionis huius administrationem habeat, sequeris eos qui praedantur, & dispersos congregabis, & ulterius ad principem sive turmarcham progredieris. Similiter ille hoc idem faciat, transeundoque colligat dispersos praedatores, atque eodem in loco noctu conveniant & castra ponant. Itaque plus quindecim aut viginti milliaribus a se separati, huiusmodi subitas incursiones ne faciant, ut eodem die & praedam diripiant, & eadem nocte simul castra ponant.

56 In huiusmodi incursionibus hostes obiectos non utile fuerit vivos capere & comprehendere, sed omnes tales vel interficiendi, vel praetereundi sunt, ut ne mora aliqua iter facientibus adferatur, & tempus temere adsumatur.

57 Si castellum aut arcem aut munitionem aliquam capere cogitas, ne illud in vulgus efferas, donec in ipso loco fueris, & negotium ipsum in manus sumseris.

58 Sin necesse fuerit prope munitionem hostium copias tuas transire, vel etiam castra ponere, unum aliquem praefectum cum expeditis viris in ipso transitu collocabis, qui incursiones hostium prohibeat. Hoc quoque etiam in angustiis locorum fieri abs te debet.

59 Prope munitionem hostium aut silvam ne castra ponas. Sin necesse sit tibi habere castra, accurate excubias & custodias propter hostium incursiones adhibebis, & diligentissime providebis, & editiore munitioreque loco castra ponas.

60 Quando hostilem in terram ingrederis, adparatum omnem atque impedimenta a tergo te consequi facies: imminentibus autem hostibus in medio exercitus tui ea procedere facies.

61 Ab armatis militibus impedimenta reliquique adparatus, atque etiam captivi, si qui fuerint, separentur: neque itinere hoc solum fiat, sed etiam quando castra ponas, ne hostibus adversum instructos milites venientibus magno impedimento fiant.

62 Hostili in terra mensuratores incircumspecte ad loca anticipanda sine idoneo praesidio ne mittas, sed per transfugas, qui sponte sua ad te defecerunt, locorum naturam tuto perscrutaberis.

63 Quando exercitus castra positurus est, ne perturbate aut confuse ad castra fossati transeant, sed si hostes immineant, & pedites exercitui nostro adfuerint, currus omnes ex ordine ponant, & fossas undique ad modum valli ducant. Expediti autem milites, id est, qui gravi armatura non utuntur, omnes parvo intervallo ab instructi ab illis distent, tumquo adparatus & impedimenta ex ordine ingrediantur in castra: ubi autem excubias vigiliasque emi-

1 Τοῦ τούλδου) Scribe, τοῦ τοῦλδον.
2 Τοῦδον) Scribe, τοῦλδον.
3 Παρασκεύαστον) Scribe, παρασκεύασον.

emiseris, tunc armati ipsi ex ordine ingrediantur & castra ponant, quemadmodum tibi in cap. de castris ponendis explicuimus.

64 Sin hostes prope non adfuerint, satis erit uno drungo, id est, cohorte milliaria, instructos hanc formam observari, ut ea quemadmodum praediximus consistente, reliqui castra ponant.

65 Hostibus iam imminentibus, atque unum in locum prope congregatis, si munitio aliqua prope fuerit, aut aliqua locorum difficultas, ne equos temere ad pastum emitti sinas, sed & excubias tuto mitte, equos autem intra valli ambitum retine. Effice autem ut manibus suis quod frumenti pabulique est, finitimis in locis congregent, sed ita, ut cum impedimentorum administris omnibus ex partibus armati milites circum illos obambulent, ad subitas hostium incursiones repellendas.

66 Sin uno in loco diutius commoratus fueris, & tempus idoneum locusque similiter ad alimenta opportunus est, hostiumque copiae eminus abfuerint, equi tum ad pastum emittantur, excubiis duabus aut tribus longo intervallo emissis frequenterque commutatis.

67 Si quos ad praedam emiseris, hi soli exeant. Sin quidam ex militibus illis admisti fuerint, propria tua auctoritate mandatum divulgari facies, ut nemo alius praeter eos qui constituti sunt ad praedandum exeat. Post hoc mandatum si quis transgressores fuerint, capiantur, & ad suos ipsorum praefectos mittantur, ut ab illis castigentur, ne si impuniti sint, reliqui eum securitate quadam ad praedandum excurrentes, deserant exercitum, atque adeo in periculo exercitus sic relictus sit.

68 Exquisite diligenterque providebis, ut si vinum aut panis inveniatur, non confestim edant aut bibant, nisi per captivos prius exploraveris, utrumne salubria atque integra sint: quod si ita esse inveneris, tum fruantur illis milites. Sed neque aqua in puteis aut cisternis aut aliis in vasis nisi explorato utantur: saepe enim veneno huiusmodi inficiuntur, & lethalia sunt.

69 Hordeum enim saepe sic veneno imbutum inveniebatur, & cum reliquo pabulo deficerentur, milites ad equos adsportandos, inde pabulantes, equisque adferentes, complures equos perdiderunt.

70 Praecipies etiam exercitui, quemadmodum in capite de itinere faciendo explicuimus, ut si saepe tumultus aliquis aut perturbatio in exercitu fuerit, ne huc illudque exercitus circumcurset & circumferatur, sed illuc ruant omnes ubi tumultus est: ex eo enim fiet ut adversus hostes parati sint, si quid tale contingat, neque confuse inter se aut perturbate misceantur.

71 Excubias quando in hostilem terram immittis, non solum in anteriorem partem emittas, eamque tutam conservabis, sed etiam a ter-

ερχέσθωσαν καὶ αὐτοὶ οἱ ὁπλῖται, κατὰ τάξιν, καὶ ἀπλικευέτωσαν. καθὼς σοι καὶ ἐν τῷ περὶ ἀπλήκτων λόγῳ διεταξάμεθα.

64 Ἐὰν δὲ πλησίον μή εἰσιν ἐχθροὶ, ἀρκεῖ καὶ δι' ἑνὸς δρούγγου τοῦτο γίνεσθαι τὸ σχῆμα. καὶ οὕτως ἐκείνων ἱσταμένων τοὺς λοιποὺς ἀπλικεύειν.

65 Ἐχθρῶν δὲ ἐγγιζόντων, καὶ σύστασιν ποιούντων, ἢ ὀχυρωμάτων πλησίον, ἢ ὕλης, ἢ τόπου δυσχεροῦς, μὴ ἀφίης ὡς ἔτυχε τινὰς βόσκειν τοὺς ἵππους, ἀλλὰ καὶ τὰς βίγλας ἀσφαλῶς πέμπε, δὲ ἔχε μὲν τοὺς ἵππους ἐν τῷ χάρακι. σπουδάζειν δὲ ὥστε ἀπὸ χειρῶν συνάγειν ἐκ τῶν εὑρισκομένων καρπῶν ἐν τοῖς πλησίον χωρίοις, τοῦ τε χόρτου καὶ τῶν κριθῶν τὴν συλλογὴν ποιεῖσθαι οὕτως, ὥστε μετὰ τῶν παλλικαρίων τοῦ τούλδου εὐπλήκτως 1 ἀπὸ ἑκάστου μέρους συνέρχωνται ὡπλισμένοι στρατιῶται ἐν τάξει περιπατοῦντες διὰ τὰς αἰφνιδίους τῶν ἐχθρῶν ἐπελεύσεις.

66 Ἐὰν δὲ χρονίσης τῷ τόπῳ, καὶ ὁ καιρὸς ἐπιτήδειός ἐστι, καὶ ὁ τόπος ὁμοίως πρὸς ἀποτροφὰς, ἐστὶ δὲ καὶ ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ μακρόθεν, τότε δυνατόν ἐστιν βόσκεσθαι τοὺς ἵππους βίγλας διπλῆς καὶ τριπλῆς πολλάκις πεμπομένης (a) ἀπὸ πολλῶν διαστημάτων καὶ ταύτης συχνῶς ἀλλασσομένης.

67 Ἐὰν δέ τινας ἐπὶ πραῖδαν τάξης, οὗτοι μόνοι ἐξερχέσθωσαν. εἰ δέ τινες τῶν στρατιωτῶν ἐπιμιχθῶσιν αὐτοῖς ἰδίᾳ αὐθεντίᾳ ποιήσεις γενέσθαι διαλαλιὰν, ὥστε μηδένα ἕτερον πλὴν τῶν ὡρισμένων ἐξελθεῖν εἰς τὴν πραῖδαν. καὶ τότε μετὰ τὸ μανδάτον τοὺς παρακούοντας συνέχεσθαι καὶ παραπέμπεσθαι τοῖς ἰδίοις αὐτῶν ἄρχουσιν εἰς τὸ σωφρονίζεσθαι, ἵνα μὴ οἱ λοιποὶ λαμβάνοντες ἄδειαν, καὶ εἰς ἁρπαγὴν ἐκτρέχοντες, γυμνώσωσί σε ἀπὸ στρατοῦ, καὶ κινδυνεύσῃ ὅλος ὁ λαός.

68 Ἀκρίβειαν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ἔχε. ἵνα ἐὰν τύχῃ καὶ εὑρεθῇ ἢ οἶνος, ἢ ἄρτος, μὴ τρώγειν αὐτὸν καὶ πίνειν προπετῶς, ἐὰν μὴ πρότερον διὰ τῶν αἰχμαλώτων δοκιμάσῃς αὐτόν. καὶ οὕτως εὑρίσκων ἀπαθῆ καὶ ὑγιῆ, τότε ποιήσεις χρήσασθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. ἀλλὰ μηδὲ τὸ ἐν τοῖς φρέασιν ὕδωρ, ἢ κινστέρναις, ἢ λάκκοις, ἢ ἐν ἄλλοις ἀγγείοις. πολλάκις γὰρ διὰ φαρμάκων ἀφανίζονται. καὶ θανατηφόρα γίνεται.

69 Εὑρέθησαν γάρ ποτε καὶ κριθαὶ οὕτως φαρμακευθεῖσαι, καὶ μὴ ἐχόντων ἄλλοθεν τῶν στρατιωτῶν τοῖς ἀλόγοις ἀποτροφὴν, ἠναγκάσθησαν ἐκεῖθεν αὐτοῖς παραλαβεῖν τροφὴν, καὶ οὐκ ὀλίγοι διὰ τοῦτο ἵπποι ἀπώλλοντο.

70 Παραγγέλλεις δὲ τῷ στρατῷ καθῶς ἐν τῷ περὶ ὁδοιπορίας ἡμῖν εἴρηται λόγῳ, ἵνα ἐὰν ὡς πολλάκις γένηται ταραχὴ εἰς τὸν λαὸν, μὴ ἀλλαχοῦ, ὧδε καὶ ἐκεῖσε τρέχειν αὐτοὺς καὶ περιφέρεσθαι. ἀλλ' ἐκεῖ ὁρμᾶν πάντας, ὅπου ἡ ταραχὴ γέγονεν. ἐκ τούτου γὰρ καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους ἕτοιμοι γίνονται ἐάν τι τοιοῦτον συμβῇ, καὶ οὐ συμφύρονται εἰς ἀλλήλους καὶ συγχέονται.

71 Τὰς δὲ βίγλας ἡνίκα εἰσβάλλεις εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, μὴ μόνον κατὰ τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀποστέλλῃς πάντοτε, καὶ τοῦτο μόνον ἀσφαλίζῃς, ἀλλὰ

---

1 Εὐπλήκτως) Scribe, ἐξπλήκτως. Qua de voce supra a me dictum est. Et mox iterum §. 71. εὐπλήκτους καὶ εὐόπλους. Scribe, ἐξπλήκτους, καὶ εὐόπλους.

(a) Ut superius innuimus mutilus est superioribus Paragraphis codex, usque ad Paragraphum 67.

ἀλλὰ καὶ κατὰ τοῦ νώτου ὄπισθεν εὐπλήκτους καὶ εὐόπλους στρατιώτας ἤγουν ἱκανὴν δύναμιν μετὰ χρησίμου ἄρχοντος. παράταξε τοὺς λεγομένους νωτοφύλακας, ὡς ἀπὸ δέκα μιλίων ἢ ιέ. ἢ ὅσον οἶδας διάστημα, μετὰ βίγλας ἀκριβοῦς, διὰ τοὺς ὡς εἰκὸς ὑποστηρίζοντας I ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἢ δι' ἀῤῥωστίαν, ἢ κατὰ ἑτέραν τινὰ χρέιαν. ὅπως αἰφνιδίως οἱ ἐχθροὶ ἐπιπεσόντες συλλάβωνται αὐτούς.

72 Εἰώθασι γὰρ τότε μάλιστα ποιεῖσθαι τὰς ἐγχειρήσεις οἱ ἐχθροὶ, ὅτε καὶ ἀμερίμνως ὁδεύουσιν οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ ἔμπροσθεν τοῖς ὄπισθεν εὐκόλως βοηθεῖν οὐ δύνανται.

73 Τοῦτο δὲ καὶ ἐν τῇ ἡμετέρᾳ γῇ ἐὰν ποιήσῃς, οὐκ ἀπρεπές ἐστι, διὰ τοὺς ὡς εἰκὸς ῥεμβομένους ὧδε κἀκεῖσε στρατιώτας, καὶ μὴ καλῶς διαγινομένους παρὰ γνώμην τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν. ἐκ τούτου γὰρ γινώσκεις τὶς ἀμελεῖ τῆς τῶν στρατιωτῶν καταστάσεως.

74 Περὶ δὲ στενῶν τόπων καὶ δυσβάτων διαβάσεων ἐν γῇ πολεμίων μεμνήμεθα παρεκελευσάμενοι τῇ σῇ ἐνδοξότητι, ὦ στρατηγὲ, ὅτε τὴν περὶ τῆς ὁδοιπορίας διάταξιν ἐποιούμεθα. διὸ περὶ τῶν αὐτῶν πάλιν διεξελθεῖν ἀπειρόκαλον ἡγούμεθα, ὡς ἐκεῖθεν ἔχοντός σου ἤδε τὴν περὶ τούτων διάγνωσιν, ὥστε μὴ ἀπερισκέπτως καὶ ὡς ἔτυχεν ἀνάγκης χωρὶς ἐπιτηδεύειν εἰς δασεῖς καὶ δυσβάτους καὶ δυσχερεῖς τόπους διαβαίνειν.

75 Εἰ δέ τις τοῦτο ἀνάγκη γενέσθαι κατεπείγει. μετὰ τῆς εἰρημένης, ὡς εἴπομεν ἐν τῷ περὶ ὁδοιπορίας διατάξει, παρατηρήσεως ποιεῖσθαι τὴν τῶν τοιούτων τρόπων πάροδον, μάλιστα ἐν γῇ πολεμίᾳ, καὶ πολεμίων ἐπικειμένων.

76 Ἐὰν δὲ πολέμιοι εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν εἰσβάλλωσιν, σκοπός σοι ἔστω, ὦ στρατηγὲ, μὴ φανερῶς, καὶ ἐκ παρατάξεως αὐτοῖς πολεμεῖν, καὶ μάλιστα ἐν τῇ εἰσόδῳ αὐτῶν. ἐὰν ὑπερέχῃ ἢ καὶ ἰσόμοιρός ἐστιν ἡ δύναμις τοῦ ἐχθροῦ, ἀλλὰ ἐνεδρεύειν μᾶλλον δι' ἐγκρυμμάτων καὶ ἄλλων ἐπιτηδεύσεων, ἢ ἐν ἡμέρᾳ, ἢ ἐν νυκτὶ ἀσφαλῶς καὶ τὰς ὁδοὺς ἐμφράττειν, καὶ προκαταλαμβάνειν ὀχυρώματα ἢ διὰ πεζῶν, ἢ διὰ καβαλλαρίων, ἢ δι' ἀμφοτέρων, καὶ ἀφανίζειν δαπάνας προκειμένας τῶν ἐχθρῶν.

77 Εἰ δὲ βουληθῇς συμβαλεῖν τῷ πολεμίῳ ὅταν μᾶλλον ἐπανέρχεται ἀπὸ τῆς πραῖδας, ἢ ἐξέρχεται τῆς χώρας. τότε γὰρ καὶ εἰς τὴν πραῖδαν περισπᾶται καὶ κοπωμένος ἐστὶν, μάλιστα ἐὰν καὶ τοῖς ἰδίοις ἐγγίζῃ, τότε οὖν σύμβαλλε αὐτῷ εἰ ἄρα βούλῃ συμβάλλειν.

78 Ὁ γὰρ ἐν ἰδίᾳ χώρᾳ διάγων, ἀμελέστερον διάκειται περὶ τὴν μάχην, πολλὰς ἀφορμὰς ἔχων τοῦ σώζεσθαι, καὶ κινδυνεύειν οὐ βουλόμενος. ὁ δὲ τῆς ἀλλοτρίας γῆς ἐπιβαίνων καὶ κατατρέχων, ὅταν ἐν τοιαύτῃ γένηται ἀνάγκῃ, εἰς ἀπόνοιαν τρέπεται, πάντως λογιζόμενος ὅτι ἡ φυγὴ αὐτῷ εἰς κίνδυνον καὶ ἀπώλειαν γίνεται.

79 Χρεὼν δέ σε, ὦ στρατηγὲ, πάντοθε φυλάττειν ἑαυτὸν ἀπαθῆ καὶ ἀπλήγωτον, ἐὰν παντὶ καιρῷ 2 καὶ τόπῳ μάλιστα ἐχθρῶν παρακειμένων. σου γὰρ φυλαττομένου οὔτε πλατύνονται οἱ ἐχθροὶ εἰς βλάβην τῆς χώρας, οὔτε πολιορκίας εὐχερῶς τοῖς ὀχυρώμασιν ἐπάγειν δύνανται. ὑφορῶνται γὰρ καὶ ὑποπτεύουσι τὸν στρατὸν συνιστάναι.

tergo expeditos armatosque milites, id est, idoneas copias aliquo cum honesto praefecto instructas (qui tergistites nominabantur) ad decem vel quidecim milliarium intervallum cum excubiis accuratis collocabis, propter eos qui vel per infirmitatem, vel alia de causa tardantur, & deseruntur ab exercitu, ut ne hoste subito irrumpentes illos intercipiant.

72 Incursiones enim ab hostibus tum fieri consueverunt, quando secure & sine timore transeunt hostes, & qui anteriore in parte sunt, posteriorem partem minus iuvare possunt.

73 Hoc si nostra in regione feceris, haud inutile fuerit, multis praesertim huc illadque palantibus, & praeter praefectorum suorum mentem a statione sua recedentibus: ex eo enim cognosces, qui milites in ordine fuerint, & qui a statione sua recedant.

74 De locorum angustiis, & difficilibus ad transeundum locis, mentionem fecimus in cap. de itinere faciendo, quare de illis iterum verba facere supervacaneum est, cum inde harum rerum potere possis cognitionem, ut ne temere & inconsiderate condensa difficiliaque loca transire coneris.

75 Sin aliqua necessitas impellat, quemadmodum in cap. de itinere faciendo praescripsimus, ea cautio adhibenda est ad ea loca praetergredienda, maxime si in hostili terra fueris, hostesque immineant.

76 Si hostes in terram vestram irruperint, ne coram & aperte cum illis dimices, si vel maiores vel aequales hostium copiae tuis fuerint, sed insidieris potius, structis insidiis, & aliis molitionibus, sive noctu sive interdiu, viasque illorum obstruas, munitionesque anticipes, vel per pedites, vel equites, vel per utrosque, & pabulum in medio hostibus positum populare.

77 Si cum hoste confligere cupis, tum potius facito quando a praedatione redit, quam cum ad praedandum discedit: tum enim in praeda occupatus est, & praeterea labore lassatus: idque potissimum si prope tuos fueris, tum enim cum illis confliges, si quando tibi videbitur confligendum.

78 Qui enim quum ipsius in terra est, negligentior ad pugnandum est, & multas occasiones habet vel ut servetur, vel periclitetur. Qui vero alienam terram invadit & depopulatur, si in tali perturbatione fuerit, in magnis aerumnis est, hoc secum reputans, fugam & tergiversationem non modo periculum, verum etiam internecionem adferre.

79 Teipsum ab omni vulnere offensioneque integrum securumque servabis omni loco & tempore, hostibus potissimum imminentibus. Hoc enim diligenter observato, neque se hostes ad depopulandam regionem nostram facile dissipant, neque facile munitionem aliquam obsidendo oppugnant. Exercitum enim nostrum colligi congregarique unum in locum existimant.

1 Ὑποστηρίζοντας (Scribe, ὑστηρίζοντας.

2 Ἐὰν παντὶ καιρῷ) Scribe, ἐν παντὶ καιρῷ.

80 Quamquam autem constitutum tibi sit minime te velle cum hostibus confligere, adsimulato tamen id te velle facere, & adparanda tibi omnia sunt, opinioque adferenda tuae cum illis dimicationis. Hoc autem illi audientes magis excruciabuntur vexabanturque.

81 Si hostibus vestram in regionem irrumpentibus, locus & situs regionis illorum ad incursionem idoneus est, per alium locum contende magis exercitum ducere, ut hoc modo magis hostes perturbes.

82 Omnino autem, quemadmodum dixi, & situm advertes, & intervalla, ut si incursio nostra cognita hostibus fuerit, & impetum in eos conantur hostes facere, exercitus noster per alias vias securus discedat, ut ne hostes irruentes in conspectum illorum veniant.

83 Tale quidpiam Nicephorus dux noster fecisse memoratur. Nam cum Apulpher Saracenorum dux Cappadociam depopularetur, ipse Tarsum universamque Ciliciam vastabat, & multa damna Saracenis inferebat.

84 Hostibus regionem tuam, si id ita contingat, incursantibus, omnia quae necessaria sunt, ad munitiones, castella, & loca ad capiendum difficilia conferantur: iumenta autem omnia ex ea parte regionis amandentur, ut ne si ab hostibus capiantur, fortiores hostes faciant.

85 Si plebs res bonaque sua ad loca quae munita fortiaque videntur esse, non tamen sunt, abduxerint, providentia tua efficiendum est, ut ad fortiora munitioraque loca traducantur, ubi secura illis rerum suarum custodia erit.

86 Quaecumque natura minus munita sunt vel castella vel alia loca, firmanda iam sunt: & si partem aliquam exercitus sui ad ea oppugnanda hostes reliquerint, occulte ad repellendos ulciscendosque eos quosdam emittes, neque hostes permittas libere pabulari, sed eos qui pabulatum eunt adoriaris, & capias, atque adeo hostes adfliges.

87 Atque haec quidem de incursionibus, sive tu in hostilem terram irruperis, sive hostes tuam invadant, satis nobis dictum sit. Nunc alia quae ad militiam pertinent, explicanda sunt, atque hoc in primis, quemadmodum speculatores in hostilem terram immittere, & quemadmodum hostium speculatores in exercitu nostro clam latentes exquirere possumus.

88 Omnino tibi hostium copiae quantum potes cognoscendae sunt, quanta magnitudine, quantisque viribus sint, atque ita tibi suscipienda administrandaque contra illos omnia sunt. Nam equestrium pedestriumque copiarum formae, locorumque situs, magnam differentiam virium ac roboris in exercitu habent, & infinitum quemdam errorem adferunt iis qui simpliciter atque imperite ista aestimant. Hoc autem, quod dico, verum esse quae sequuntur facile demonstrabunt.

89 Pone autem sexcentos equites in longitudinem, & quingentos in latitudinem instrui, qui numerus continet trecenta millia equitum: unum-

80 Καὶ γὰρ εἴγε μοὶ δοκεῖ σοι συμβάλλειν δημοσίῳ τοῖς ἐχθροῖς, ὅμως οὕτως εὐτρεπίζεσθαί σε δεῖ, καὶ φαίνεσθαι, καὶ ὑπόνοιαν πᾶσι τοῖς τοῦ στρατοῦ παρέχειν, ὡς πάντως συμβάλλειν τοῖς πολεμίοις. τοῦτο γὰρ οἱ ἐναντίοι μανθάνοντες καὶ λυποῦνται καὶ συστέλλονται.

81 Ἐὰν δὲ τῶν ἐναντίων εἰς τὴν ἡμετέραν εἰσβαλλόντων, ὁ τόπος καὶ ἡ θέσις τῆς ἐκείνων χώρας ἐπιτηδεία ἐστὶ πρὸς τὴν ἔφοδον. δι' ἑτέρου τόπου μᾶλλον ἐπιτήδευε πέμπειν στρατὸν ἐν αὐτῇ, ἵνα ἐκ τούτου περισπάσῃς τοὺς ἐχθρούς.

82 Πάντως δὲ καὶ τὴν θέσιν, ὡς εἴρηται, καταινοήσεις, καὶ τὰ διαστήματα, ἵνα εἴπερ γνωσθῇ τοῖς ἐχθροῖς τοῦτο, καὶ ὁρμήσωσι κατὰ τῶν πεμπομένων εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ὁ ἡμέτερος στρατὸς δι' ἑτέρου τόπου ἐξέλθῃ ἀπαθής. ὅπως μὴ ὁρμώντων τῶν ἐχθρῶν ἐκεῖθεν εἰς ὄψιν αὐτῶν περιπέσωσιν.

83 Τοιοῦτον πεποίηκε νικηφόρος ὁ ἡμέτερος στρατηγός. ἀπουλφέρου γὰρ τοῦ τῶν σαρακηνῶν ἀμηρᾶ τὴν καππαδοκίαν καταδραμόντος, αὐτὸς τὴν ταρσὸν καὶ πᾶσαν κιλικίαν κατελῄσατο, πολλὴν σαρακηνοῖς ἐργασάμενος τὴν βλάβην.

84 Ἐχθρῶν τοίνυν τὴν ὑπό σε χώραν εἰ οὕτω συμβῇ κατατρεχόντων, δέον ἐστὶ πάντα τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα. ἐν τοῖς ὀχυρωτέροις κάστροις ἢ τόποις ἀναλώτοις συλλέγειν, φυγαδεύειν δὲ καὶ τὰ ἄλογα τῆς χώρας, ἵνα μὴ μᾶλλον συλλαμβανόμενα ἰσχυροτέρους τοὺς ἐχθροὺς ποιήσωσιν.

85 Ἐὰν δὲ ἢ λαὸς ἢ πράγματα εἰς δοκοῦντα μὲν ὀχυρὸν τόπον, μὴ ὄντα δὲ ἀληθῶς, συνέλθωσιν, πάντως δεῖ αὐτοὺς διὰ τῆς σῆς προνοίας μεθίστασθαι, καὶ εἰς ὀχυρωτέρους ἀπελθεῖν τόποις, ἔνθα καὶ ἄφοβος αὐτοῖς ἡ φυλακὴ γενήσεται.

86 Ὅσα δὲ μὴ κατὰ φύσιν ὀχυρά εἰσιν ἢ κάστρα, ἢ τόποι ἕτεροι, προσφαλίζου αὐτά. καὶ εἴ ποτε οἱ ἐχθροὶ βουληθῶσι παρακαθίσαι αὐτοῖς, μέρος τῆς στρατείας ἀφανῶς εἰς βοήθειαν καὶ ἐκδίκησιν αὐτῶν ἔκπημπε, καὶ μὴ ἔας τοὺς ἐχθροὺς ἀδεῶς τὰς ἔξωθεν δαπάνας συλλέγειν. ἀλλὰ περισκόπει, καὶ τοὺς ἐπὶ συλλογῇ τῶν δαπανημάτων πεμπομένους ἐνέδρευε, καὶ συλλάμβανε, καὶ ἐντεῦθεν στενοχώρει τοὺς ἐχθρούς.

87 Καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐφόδων σου τε πρὸς τὴν πολεμίαν, καὶ τῶν πολεμίων πρὸς τὴν σὴν γινομένων εἴρηται ἡμῖν. χρεὼν δὲ καὶ περὶ τῶν ἄλλων ὅσα χρήσιμα πρὸς στρατηγίαν δοκοῦσι καὶ ἀσφάλειαν διεξελθεῖν. καὶ μάλιστα περὶ τοῦ πῶς δέον κατασκοπεῖν ἐχθροὺς, καὶ ὅπως πάλιν τοὺς ἀπ' ἐκείνων πεμπομένους κατασκόπους κρατεῖν λανθάνειν θέλοντας ἐν τῷ στρατῷ.

88 Δεῖ οὖν σε σκοπεῖν ἀκριβῶς. ὦ στρατηγὲ, τὴν ποσότητα τῆς τῶν ἐναντίων δυνάμεως. πάντως καὶ πρὸς τοῦτο κανονίζειν καὶ διοικεῖν σε τὰ κατ' αὐτῆς. τὰ γὰρ σχήματα τῶν καβαλλαρικῶν τε καὶ πεζικῶν τάξεων, καὶ αἱ τῶν τόπων θέσεις, πολλὴν τῆς ποσότητος τοῦ λαοῦ διαφορὰν ποιοῦνται, καὶ ἂν ὑπέρβλητον εἰσάγουσιν πλάνην τοῖς ἁπλῶς καὶ ἀπείρως κατανοοῦσιν αὐτά. καὶ ὅτι ὃ λέγω 1 ἀληθές ἐστιν, μαρτυρήσει τάχα 2 τῇ θεωρίᾳ ὁ μέλλων λεφθῆναι τρόπος.

89 Ὑπόθου γὰρ ἑξακοσίους καβαλλαρίους εἰς μῆκος ἐπὶ πεντακοσίοις εἰς πλάτος τάσσεσθαι 3, ὃ γίνεται τριάκοντα μυριάδες, ἤγουν τριακόσιαι χιλιά-

1 Λέγων) Scribe, λέγω.
2 Τύχα) Scribe, τάχα.
3 Τὰ σέσεσθαι) Scribe, τάσσεσθαι.

λιάδες καβαλλαρίων. ἑκάστου δὲ ἵππου εἰς τόπον ταττομένου κρατοῦντος πόδας τρεῖς κατὰ πλάτος, γίνονται πόδες χίλιοι ὀκτακόσιοι. καὶ ἑκάστου ἵππου ἐν τῷ βάθει ταττομένου κρατοῦντος πόδας ὀκτὼ, γίνονται πόδες τετρακισχίλιοι ὥστε γίνεσθαι ἐν τετραπλεύρῳ σχήματι ὑπὸ τοῦ μήκους τῶν χιλίων ὀκτακοσίων, καὶ τοῦ βάθους τῶν τετρακισχιλίων ποδῶν. ἑπτακοσίας εἴκοσι μυριάδας πόδας στερεούς. ἡ δὲ περίμετρος μόνης ἐπιφανείας ἔξωθεν διὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν, γίνονται πόδες μύριοι καὶ χίλιοι ἑξακόσιοι καὶ ἐπειδὴ δὲ οἱ ἓξ πόδες ποιοῦσιν ὀργυιὰν μίαν. αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργυιαὶ ποιοῦσι στάδιον ἓν, τὰ δὲ ἑπτὰ καὶ ἥμισυ στάδια ποιοῦσι μίλιον ἓν, συνάγεται ἡ περίμετρος πᾶσα, ἤτοι οἱ μύριοι καὶ χίλιοι, καὶ ἑξακόσιοι πόδες εἰς μίλια δύο ἥμισυ δέκατον ἔγγιστα. ἐν τούτῳ οὖν τῷ διαστήματι καὶ σχήματι χωροῦνται αἱ αἱ τριάκοντα μυριάδες τῶν καβαλλαρίων κατὰ τελείαν πύκνωσιν. εἰ δὲ ἀραιώτεροι ἵστανται ἐκ τῆς πυκνώσεως ἐπιλογίζεσθαι δεῖ τὴν ἐνοῦσαν ἀραιότητα, καὶ οὕτως συμβάλλειν ἐκ τοῦ μεγέθους τοῦ τόπου τὸ πόσον τοῦ λαοῦ.

90 Τάξομεν δὲ τὰς τριάκοντα μυριάδας ἤγουν τὰς τριακοσίας χιλιάδας ἐπὶ ἁπλῆς ἀκίας καὶ ἐκτεταμένης. ἑκάστου δὲ ἵππου εἰς μῆκος ταττομένου τῆς παρατάξεως κρατοῦντος, ὡς εἴρηνται. πόδας τρεῖς, γίνονται πόδες τυριάδες ἐνενήκοντα. οἱ ποιοῦσι διάστημα ἐπ' εὐθείας μίλια διακόσια ἔγγιστα, ταῦτα μὲν, ὡς εἴρηται, κατὰ τελείαν πύκνωσιν. εἰ δὲ διεσκεδασμένοι καὶ ἐσκορπισμένοι κινοῦνται, ὁμολογούμενόν ἐστιν, ὅτι πολλαπλασίονα τοῦ μέτρου τούτου κατέχουσι τόπον, καὶ πλείονες τῶν ἐν τῇ τάξει ἑστώτων τῷ ὀφθαλμῷ ὑποπίπτουσιν. εἰ δὲ ἐν πλαγίῳ τόπῳ καὶ ὑψηλοτέρῳ περιπατοῦσιν, ἔτι πλέον.

91 Διὸ καὶ οἱ βουλόμενοι στρατὸν διὰ κόμπον τινὰ ὑποδεῖξαι, ἢ ἐπὶ λεπτοτέρου βάθους τάσσουσιν αὐτὸν, ἢ κεχυμένον μηκόθεν, ἢ διεσκεδασμένον καὶ διεσπαρμένον. οἱ δὲ παλαιότεροι τῶν τακτικῶν τὴν πεζικὴν τάξιν, ὅταν μέν ἐστι τεταγμένη, τέσσαρας πήχεις ἰσῶσι τὸν ἕνα ἄνδρα κατέχειν. ὅταν δέ ἐστι πεπυκνωμένη, εἰς δύο πήχεις. ὅταν δὲ κατὰ συνασπισμὸν ἐν παρατάξει πῆχυν ἕνα κατέχειν τὸν στρατιώτην, ὥστε καὶ ἐκ τούτου τοῦ μέτρου τὸν ἀκριβῆ σκουλκάτορα ἀναλογίζεσθαι ἀπὸ αὐτοῦ τοῦ μήκους τοῦ τόπου οὐ μόνον τῶν καβαλλαρίων ἀλλὰ καὶ πεζῶν τὸ πλῆθος.

92 Τοσαύτης τοίνυν διαφορᾶς οὔσης εἴς σε τὰς τάξεις καὶ εἰς τὰ σχήματα, οὐ δέον σε, ὦ στρατηγὲ, εἰς ἀπείρους τῶν τοιούτων ἀνθρώπους τὰς σκούλκας, ἤτοι τὰς διὰ τῶν κατασκόπων τῶν σῶν διακρίσεις καταπιστεύειν, ἢ τὰς περὶ τούτων βίγλας. μηδὲ τοῖς παρ' αὐτῶν, ὡς ἔτυχεν, λεγομένοι πιστεύειν. ἀνέκαστον γάρ ἐστιν τοῖς πολλοῖς, καὶ ἀκατανόητον, εἴγε ὑπὲρ τὰς εἴκοσι ἢ τριάκοντα χιλιάδας ἐστὶ, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἐθνῶν, οἵ τινες πολλοὺς ἵππους ἐπισύρονται, διόπερ ἐμπείροις ἀνδράσι τὰ τοιαῦτα χρὴ καταπιστεύειν.

93 Μὴ δὲ προχείρως ἀγωνία ἐπὶ ταῖς λεπταῖς καὶ μακραῖς παρατάξεσι διὰ πλήθους ὑπόνοιαν· εἰ γὰρ μή εἰσιν ἀναλόγως ἔχουσαι τὸ βάθος μέγα, ποσὸν οὐκ ἔχουσιν. τὰς δὲ βαθείας πολυπραγμονείτωσαν οἱ κατάσκοποι, εἰ τὸ τοῦλδον συντέτακται τῇ παρατάξει ὄπισθεν, ἢ μόνοι ὁπλῖται εἰσίν.

94 Τὰ μὲν οὖν περὶ τοῦ ποσοῦ δυνατόν ἐστιν ἀκρι-

unumquemque equum loco suo constitutum habere, quod ad latitudinem spectat, pedes tres. ex quo fiunt pedes mille octingenti: unumquemque quod ad altitudinem spectat habere pedes octo, ex quo fiunt pedum quatuor millia: itaque quadrata in forma propter longitudinem mille octingentorum pedum, & propter latitudinem quatuor mille pedum, septingentae viginti myriades pedum integrorum: ambitus autem externorum pedum circum per latera, undecim millia, sexcenti pedes. Et quando sex pedes faciunt ulnam, centum ulnae faciunt stadium, septem stadia & dimidium faciunt milliare, conficitur ambitus universus undecim millia sexcenti pedes, duo milliaria & sexcenti passus. Hac igitur forma capiuntur trecenta millia hominum, si perfecte addensentur. Sin rariores fuerint, ex densitatis ratione raritatis intervallum reputandum est, atque adeo ex loci spatio multitudinem populi animadvertere.

90 Trecenta haec millia hominum in simplici extentoque contubernio instruemus. Unoquoque equo in longitudinem aciei instructo, fiunt pedum nongenta millia, quae in directum producta, duo millia passuum iuxta perfectae densationis rationem faciunt. Quod si dispersi dissipatique ambulent, multiplicem longe magis hoc loco locum possident: longeque plures videntur esse, cum dispersi sunt, quam si ordinem stationemque suam servarent. Sin in deflexo quodam loco eminentioreque incedant, longe plures esse putantur.

91 Itaque qui ad speciem aliquam pompamque exercitus demonstrant, vel tenuiore cum altitudine instruunt eum, vel eminus fusum dispersumque. Antiquiores autem rei militaris periti pedestrem aciem, quando instructa est, quatuor cubitorum unicuique viro spatium dabant. Ubi densabatur acies, duorum cubitorum spatium tribuebant in perfecta adgregatione militum, ut cubitum unum haberet unusquisque: qua ex mensura unusquisque bonus speculator, & ex spacio loci, facile reputabit non modo equitum, verum etiam peditum numerum.

92 Quum igitur tanta sit differentia in acie instruenda, atque in forma exercitus, minime imperitis excubiis speculatoribusque aut fortuitis quibusdam hominibus fides adhibenda est: minime enim hoc percipi vulgo, comprehendique a plebeiis potest, idque praesertim si supra ducenta aut trecenta millia hominum fuerint. Ethnicae enim nationes, equos suosque arctissime in acie adiungunt. Itaque peritis viris tali in causa credendum est.

93 Ne nimis praecipitanter dimices adversus tenues longasque acies, propter opinionem multitudinis: quamvis enim certa quadam cum proportione non collocatur, neque altitudinem pro numero suo iustam habent, speculatores tamen diligenter altitudinem exquirant, utrum impedimenta omnia a tergo aciei collocata sint, an soli armati ibi constituti fuerint.

94 Res hostium abs te melius cognoscantur,

tur, vel per eos qui ad te profugerunt, vel per hostes qui capti sunt, vel si quis voluerit per angustorum locorum transitum, vel etiam per castra, si contingat illos uno in loco ea ponere.

95 Si hostium fossatum nullum fuerit, in angustioribus locis, pro locorum situ paucos homines ad excubias collocabis: sin in aequabilibus expositisque locis diversas in partes distribuantur, plures ad excubias emittes, tum intervallo locorum distantes, tum continue se mutuo admonentes, noctuque potissimum, quando facile hostis poterit per eum locum quem voluerit clam progredi, & nec opinatam incursionem facere. Praeparabis autem excubias, ut quamvis paucae fuerint, per intervalla tamen locentur, & diversis idoneisque in locis se mutuo frequenter commutent.

96 Bonorum speculatorum hoc officium est, prudentia & vigilantia, loca metusque hostium pernoscere.

97 Hi levi atque expedita armatura utantur, equosque habeant celeres, ut sine offensione aliqua iter faciant. Exploratores autem sive speculatores securius in hostium copiis castrisque versentur, ut populares illorum esse videantur. Excubiae autem fideles sint, & robusta corporis specie, animo alacri atque incitato, armatura splendida etiam reliquis militibus ante eant, ut vel aliqua praeclara strenuaque re gesta domum redeant, vel si ab hostibus capiantur, ab illis tamen in admiratione sint.

98 Praefectum excubiarum vigilantem, prudentem, experientem, & non fortuitum quemvis eligas: neque enim tantum fortitudine, quantum prudentia ac vigilantia in excubiis agendis opus est.

99 Speculatores solos emittes hostibus iam eminus exsistentibus, si volueris vel motus hostium, vel situs viarum, vel locorum munitionem cognoscere.

100 Quando ad capiendos aliquos incursio fit, tum permissos hos exploratores cum excubiis mittes, atque hi quidem antecurrant, expeditioribus locis speculentur, excubiae sequantur, & ducantur ab illis.

101 Excubias temporibus necessarias non unas simplices facies una aliqua ex parte, sed diversas & pro loci situ, idoneoque intervallo inter se positas, ut si hostes aliquos illorum lateant, tamen in alios incidentes cognoscantur. Atque in primis excubiis paucos collocabis, in secundis plures, in tertiis his etiam plures.

102 Excubiis praecipies ut neque sedeant, neque recubent, quemadmodum antea alibi praecepimus, ut ne socordiores in re gerenda peccent. Sessio enim & recubatio, somnum maxime adferunt: qui autem hoc faciunt, vigilare non possunt. Sed neque si per totam noctem se vigilaturos recipiant, illis credas: natura enim quod ad se pertinet semper requirit,

κριβέστερον γινώσκεσθαι διά τε τῶν προσφευγόντων πρὸς ἡμᾶς, ϗ διὰ τῶν κρατουμένων ἐχθρῶν, εἰ βουληθῇ δὲ τὶς ϗ διὰ παρόδου στενωτέρων τόπων, ἔτι 1 δὲ ϗ διὰ τῶν ἀπλήκτων, εἰ συμβῇ αὐτοὺς ἡνωμένως ἀπλικεύειν.

95 Ἐὰν δὲ μή ἐστιν φοσσάτον ἐχθρῶν ἐν μὲν τοῖς στενωτέροις τόποις δι' ὀλίγων καταστατῶν τόπων θήσεις ποίει τὰς σκούλκας, εἰς δὲ τοὺς ὁμαλοὺς ϗ γυμνοὺς τόπους ἐν διαφόροις μέρεσι 2 διὰ πλειόνων ποίει τὰς σκούλκας, ϗ κατὰ συνέχειαν, καὶ ἀπὸ διαστήματος, ϗ μάλιστα εἰς τὰς νύκτας, ὅταν εὐχέρειαν ἔχει ὁ ἐχθρὸς διὰ τοῦ τόπου οὗ ἂν βούλεται λαθεῖν ϗ αἰφνιδιάσαι. προκανονίζων τὰς βίγλας ἐὰν ὀλίγαι εἰσὶ, ϗ διὰ τοῦτο ἀπὸ διαστήματος τὰς βίγλας δεῖ γίνεσθαι, ϗ ἀλλεπαλλήλους ἐν διαφόροις τόποις τοῖς ἐπιτηδείοις ϗ συχνῶς ἀλλάσσεσθαι.

96 Γνῶτι δὲ ὅτι ἴδιον ἁρμοδίων κατασκόπων ἐστὶ, τὸ φρονήσει ϗ ἀγρυπνίᾳ τόπους τε ϗ κινήσεις πολεμίων κατασκοπεῖν.

97 Τοὺς δὲ τοιούτους ἐλαφρᾷ ὁπλίσει χρῆσθαι δέον, ϗ ἵππους ἔχειν ταχεῖς, εἰς τὸ ἀνεμποδίστως ὁδεύειν, ϗ τοὺς μὲν ἐξπλοράτωρας ἤτοι κατασκόπους δῆθεν ἀφεβώτερον συνδιάγειν τοῖς πολεμίοις, ὥστε ὁμογενεῖς αὐτοὺς εἶναι νομίζεσθαι, τοὺς δὲ βιγλάτορας πιστοὺς εἶναι, ϗ εἴδει σώματος ἀνδρείῳ, ϗ ψυχῇ εὐτόλμῳ, ϗ ὁπλίσει λαμπροὺς, ϗ τῶν λοιπῶν στρατιωτῶν διαφέρειν, ὥστε ἢ ποιήσαντάς τι γενναῖον ἔργον ϗ ἀνδρεῖον ἐπανελθεῖν, ἢ ζωγρηθέντας παρὰ τοῖς πολεμίοις θαυμάζεσθαι.

98 Τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς σκούλκας 3 ἄγρυπνον ϗ φρόνιμον ϗ ἔμπειρον ἐπιλέγου, ϗ μὴ τὸν τυχόντα. οὐδὲ γὰρ τοσοῦτον ἀνδρείας, ὅσον φρονήσεως ϗ ἀγρυπνίας δεῖται ἡ τῶν σκουλκατόρων χρεία.

99 Μόνους δὲ τοὺς κατασκόπους ἀπόστελλε μακρόθεν ἔτι τῶν πολεμίων, ἀπαγγελλομένων ἡνίκα μάλιστα βούλῃ μαθεῖν ἢ κίνησιν ἐχθρῶν, ἢ θέσιν ὁδῶν, ἢ τόπων ὀχυρῶσιν 4.

100 Ὅταν δὲ ἐπὶ τῷ κατασχεῖν τινὰς ἢ ἐπιδρομή ἐστι, τότε ἀναμεμιγμένους τόπους μετὰ τῶν σκουλκατόρων πρόσταττε εἶναι, ϗ αὐτοὺς μὲν προεκτρέχειν, ϗ ἐξ ἀπόπτων 5 ἤγουν ὑψηλῶν χωρίων κατασκοπεῖν, τοὺς δὲ σκουλκάτορας ἀκολουθεῖν ἐκείνοις, ϗ ὁδηγεῖσθαι παρ' αὐτῶν.

101 Τὰς δὲ σκούλκας ἢ βίγλας ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καιροῖς μὴ ποίου ἁπλᾶς ἀπὸ ἑνὸς μέρους, ἀλλὰ διαφόρους, ϗ ἀλλεπαλλήλους κατὰ τὴν τοῦ τόπου θέσιν, ϗ ἀπὸ διαστήματος ἱκανοῦ. ἵνα εἰ συμβῇ τοὺς ἐχθροὺς διαλαθεῖν εἰς τοὺς ἄλλους περιπίπτοντες μὴ διαλάθωσι. ϗ τοὺς μὲν ἐν τῇ πρώτῃ βίγλᾳ ὄντας ὀλιγωτέρους ποίου, τοὺς δὲ μετ' ἐκείνους ἐν τῇ δευτέρᾳ πλείους, ϗ τοὺς ἐν τῇ τρίτῃ ἔτι πλείους.

102 Μὴ δὲ καθίζειν, μήτε ἀνακλίνεσθαι τοὺς βιγλεύοντας παράγγελλε, καθάπερ ϗ ἐν ἑτέροις περὶ τούτου σοι παρηγγείλαμεν, ἵνα μὴ ῥαθυμώτερον τοῦ ἔργου αὐτῶν γινομένου ἀπόλωνται. ϗ γὰρ ἡ καθέδρα ϗ ἡ ἀνάκλισις ὕπνον μάλιστα φέρει. ϗ οἱ τοῦτο ποιοῦντες, ἀγρυπνεῖν οὐ δύνανται. ἀλλὰ μὴ δὲ ἐὰν ἐπαγγέλλωνται τινὲς δι' ὅλης τῆς νυκτὸς κρατεῖν, πιστεύῃς αὐτοῖς· ἡ γὰρ φύσις τὸ ἴδιον ἀπι-

1 Ε'''τι) Scribe, εἴτε.
2 Διαφόρωι μέτρεσι) Scribe, διαφόροις μέρεσι.
3 Σκόλκας) Scribe, σκούλκας.
4 Ὀχυρώμασιν) Scribe, ὀχύρωμα, vel ὀχύρωσιν.
5 Ἀπτόντων) Scribe, ἀπτοήτων.

ἐπιζητεῖ, καί σὺ τὴν ἀσφάλειαν διὰ τῆς τῶν βιγλῶν διαδοχῆς ποιεῖσθαι μὴ ἀμελῇς· ἵστασθαι δὲ τοὺς βιγλεύοντας πάντως.

103 Ἡ γὰρ ἐπὶ τῆς γῆς στάσις μαραίνει τὸν ὕπνον καὶ μᾶλλον ἐγρηγόρους τοὺς ἱσταμένους ποιεῖ. ὅταν δὲ χρεία, τότε κοπωθέντας ἀλλάσσεσθαι κατὰ τὰς δεούσας τῆς νυκτὸς διαμερισθείσας αὐτοῖς ὥρας. εἰ γὰρ μὴ φροντήσωσιν ἐπιμελῶς ὅπως ἀγρυπνήσωσι τὴν φύσιν τέως τοῦ ὕπνου χαλινώσοντες, ῥαδίως ἂν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀπολοῦνται.

104 Διὸ χρή σε καταζητεῖν τὰς βίγλας καὶ ὅπως γίνωνται, καὶ πέμπειν τοὺς πιστέρους 1 τῶν ἀρχόντων τοὺς ὀφείλοντας αἰφνιδιάσαι, καὶ ἐπιδεῖν πῶς αὗται γίνονται, καὶ τοὺς ἀμελοῦντας τιμωρεῖσθαι. ὡς αἰτίους μεγάλου κινδύνου τῷ στρατηγῷ γινομένους.

105 Ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὁ ἔμπειρος σκουλκάτωρ δύναται ἀπό τινων σημείων, καὶ πρὸ τοῦ ἰδεῖν αὐτὸν τοὺς πολεμίους, κατανοῆσαι τὸ μέτρον τοῦ πλήθους αὐτῶν ἐκ τῆς τῶν ἵππων αὐτῶν συστάσεως, καὶ ἐκ τῶν ἀπλίκτων αὐτῶν. δύναται δὲ καὶ τὸν χρόνον στοχάσασθαί ποτε διὰ τοῦ τόπου παρελθὼν ἐκ τῆς τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνθρώπων κόπρου.

106 Ἐὰν δὲ φοσσάτων ποιήσῃς, ἤγουν χάρακα, καὶ ἢ τάφρῳ ἢ οἰκοδομήματι ὀχυρώσῃς αὐτὸ, ἤ τινι ἑτέρᾳ ὕλῃ. δόξῃ σοι δὲ ἔσωθεν εἰσαγαγεῖν τοὺς καβαλλαρίους, μὴ πολὺ ἀπὸ διαστημάτων ποιήσῃς τὰς βίγλας, ἵνα μὴ συντρίβωνται ἀκαίρως οἱ ἵπποι.

107 Πάντως δὲ τοὺς πεμπομένους ἐπὶ σκούλκαν παραγγέλλῃς ὥστε ζωγρῆσαί τινα, καὶ ὥσπερ ἐπὶ τῶν κυνηγίων οὕτως σχολάζειν καὶ σπουδάζειν, ὥστε προσκουλκεύειν καὶ ἀσυμφανῶς καὶ ἀγνώστως τοὺς μὲν δι' ὄψεως φαίνεσθαι ὀλίγους ὄντας καὶ ὑποχωρεῖν, ἄλλους δὲ κεκρυμμένους καὶ ἀφανῶς κατακυκλοῦν πρὸς τὴν τῶν τόπων ἐπιτηδειότητα. καὶ ἀλλαχοῦ μὲν δεικνύειν ὄψιν ἐπὶ μόνως ἑτέρωθεν δὲ ἐπέρχεσθαι μετὰ πλειόνων λεληθότως καὶ διαφυκτερεύειν μάλιστα ὅταν μακρόθεν δοκοῦσιν εἶναι οἱ πολέμιοι, ὅταν οὐδὲ ὑπόνοιαν ἔχωσι τούτου τοῦ δράματος.

108 Τὰς δὲ γινομένας βίγλας μὴ μόνον τοὺς ἐναντίους μὴ εἰδέναι καλὸν, ἀλλὰ μηδὲ τοὺς ἰδίους, λανθάνειν δὲ καὶ τὸν σὸν στρατὸν, ἵνα ἐάν τινες ὡς εἰκὸς προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς βουληθῶσιν ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἀδοκήτως ταύταις περιπέσωσιν.

109 Ἐὰν δὲ βουληθῇς κατασκόπους κρατῆσαι τῶν ἐχθρῶν, δέον σε θαῤῥῆσαι τοῖς ἄρχουσι τὸ πρᾶγμα, ἵνα ἕκαστος τοῖς ὑπ' αὐτὸν στρατιώταις καὶ τοῖς λοιποῖς παραγγέλλῃ, ὅτι τυχὸν τῇ ἑξῆς περὶ δευτέραν ἢ τρίτην ὥραν τῆς ἡμέρας κατὰ τὴν πρώτην φωνὴν τοῦ βουκίνου, εἴτε στρατιώτης, εἴτε παῖς ἐστὶν ἕκαστος εἰς τὴν ἰδίαν τένταν ἵνα εἰσέλθῃ, καὶ μηδεὶς τολμήσῃ ἔξωθεν τῆς τέντας εὑρεθῆναι, ἐπεὶ σωφρονίζεται. καὶ μετὰ τὸ πάντας εἰσελθεῖν αὐτοὺς τοὺς ἄρχοντας, μένειν ἔξωθεν τῶν τεντῶν καὶ θεωρεῖν. ἵνα ὅσους ἔξωθεν τῶν τεντῶν εὕρωσιν, αὐτοὶ, κρατήσωσιν αὐτούς. τοὺς δὲ ὡς εἰκὸς εἰσερχομένους εἰς τὰς τέντας, οἱ τῶν κοντουβερνίων συλλαμβάνονται, καὶ κρατήσουσι καὶ παραδώσουσι τῷ ἰδίῳ ἄρχοντι. ἓν γὰρ γίνεται τῶν δύο εἰς τὸν κατάσκοπον, ἢ γὰρ ἔξωθεν ἱστάμενος συνέχεται ὡς μὴ εἰδώς που ἀπελθεῖν. ἢ καὶ ὡς εἰκὸς ἐὰν θαῤῥήσῃ εἰσελθεῖν ἔν τινι τῶν κοντουβερνίων, ὡς ξένος ἐπιγινώσκεται, καὶ παραδίδοται τῷ ἄρχοντι τοῦ κοντουβερνίου.

110 Παν-

rit, & tu quod tutissimum facto est facies. si excubiae alias excubias excipientes noctem transmittant.

103 Pedibus omnino excubiae consistant: haec enim pedum statio somnum depellit. magis vigilantes eos qui stant facit: ubi vero lassari fatigatique sunt, commutentur, opportunis desciptisque horis noctis. Nisi enim diligenter ad vigilandum laboraverint, naturamque a somno refraenaverint, facile ab hostibus trucidentur.

104 Itaque exquirendae vigiliae sunt, fideles praefecti mittendi, qui subito excubias invadant, & pervideant quemadmodum serventur, & negligentes puniantur: quia magnum imperatori sua negligentia inferunt periculum.

105 Prudentes excubiae quibusdam signis priusquam videant hostes animadvertere multitudinem hostium ex equorum collocatione & castris illorum possunt.

106 Si fossatum feceris, aut vallum, & vel fossa circummuniveris illud, vel aliqua alia materia, decretumque est equites intra fossatum deducere, ne longo intervallo ab illis excubias disiunxeris, ut ne importune equi adfligantur.

107 Eis qui ad excubias emittuntur praecipies ut capiant aliquos ex hostibus vivos, si possunt: & quemadmodum in venando, sic conentur & studeant excubias ante agere occulte & clanculum, ut hi quidem qui pauci sunt in conspectum solum veniant, & discedant iterum, alii autem abditi pro locorum commoditate includere eos si possunt, conentur, atque uno in loco se tantum ac si pauci essent demonstrare, alio ex loco cum pluribus clanculum invadere, & pernoctent, maxime quando hostes eminus fuerint, & opinionem alicuius talis facti habuerint.

108 Excubias tuas non modo hostes tui, sed ne milites tui, si fieri possit, adgnoscant, ut si quidam profugere ad hostes tuos voluerint, imprudentes in excubias tuas incidant.

109 Si hostium speculatores capere studes, communicandum cum reliquis praefectis tuis hoc negotium est, ut unusquisque militibus suis reliquisque praecipiat ad horam diei secundam aut tertiam, & ad buccinae primum sonitum, sive miles sive administer sit, singuli ad sua tentoria veniant, nemoque audeat extra tentoria esse, ne supplicio constringatur. Vbi omnes ingressi in tentoria sua fuerint, praefecti foris maneant, & si quos viderint foris, eos comprehendant. Eos vero qui in tentoria ingrediuntur, unumquodque contubernium capiet, & suo praefecto tradet. Vnum enim e duobus necesse est fieri: vel ut foris speculator maneat, & nesciat quo se conferre debeat, vel si ingredi audeat cum aliquo contubernio, quasi hospes cognoscatur, & contubernii praefecto tradatur.

110 O-

1 Τοὺς στερέους) Scribe, τοὺς πιστέρους.

110 Omnes autem qui hoc modo inveniuntur, exquiri atque examinari oportet, sive Romani, sive alienigenae fuerint, atque adeo veritatem ab illis quaeri.

111 Haec res fieri possit in fossatum coacto exercitu vel pedestri vel equestri, vel dispersis divisisque separatim castra ponentibus, vel rursus per cohortes castra habentibus.

112 Aliis quibusdam huiusmodi & similibus signis diversis praedictorum speculatorum comprehensio esse solet, quae necessario efficienda sunt, ut diversa signa praeceptaque adhibeantur. Simul enim hoc modo speculatores hostium tenentur, & milites praefectis suis obedire adsuefiunt, & imperata illorum studiose facere, si vel mediocriter castigentur qui negligentes mandatorum fuerint. Si enim mandatum aliquod detur militibus a praefecto, qui curiosius in hoc inquirit, is speculator hostium deprehenditur, alienus a tessera, & socialis exercitus signo carens.

113 Non abs re fuerit formas & mandata dare militibus quando maxime vacat, ut explorentur milites, atque ad ea custodienda adsuefiant.

114 Si speculatores hostium ceperis, ne uno atque eodem modo illos tractaveris: sed si copias tuas hostium exercitu imbecilliores esse iudicaveris, vel interfice eos, vel firma in custodia detine. Sin armaturam habeas bonam, adparatum idoneum, copias multas, robur iustum firmitatem corporum, obedientem exercitum, strenuos milites, experientiam acrem, omnes copias tuas ordine quodam ad pompam instrues, easque hostium speculatoribus demonstrabis: quod ubi feceris, illos salvos atque integros ad suas remittes. Nam eo quum venerint, quae viderunt omnia commemorabunt. Ac saepe omnium rerum exoptata adfluentia hostes in timorem coniicit, quemadmodum si subsidiis omnibus destituere, magnam illis alacritatem adferret.

115 Quocirca si te meliores multo habere iudicaveris, illos domum abire permittas, ut haec narrantes perturbationem aliquam hostibus invehant. Sin deteriore in loco quam hostes fueris, trucidentur, nec permittantur ad suos redire.

116 Si transfugae aliqui ab hostibus ad te defecerint, & vel tempus incursionis vel viam promittunt se monstraturos, & duces futuros, & modis quibusdam haud cognitis ad exercitum hostium ducturos, ne omnino credas illis, sed ligatos eos duces tecum, promittens illis, si verum dixerint, & ad salutem victoriamque exercitus nostri omnia fecerint, se multa dona muneraque a nobis recepturos: sin mentiantur & deceperint, & in periculum coniicere nostros voluerint, illo ipso tempore ibi in vinculis ab iis qui in periculum venerint trucidandos esse. Nam transfugae fides certissima est, tum hostis ad te, tum tui ad hostem, si minime suiipsius vitae dominus sit, sed potestatem illius

110 Πάντας οὖν τοὺς ὁπωσοῦν κατὰ τοῦτον τὸν τρόπον εὑρισκομένους δεῖ κρατεῖσθαι, εἴτε ῥωμαῖοι δοκοῦσιν εἶναι, εἴτε ἀλλογενεῖς, καὶ ἐξετάζεσθαι, ὥστε ἐκεῖθεν εὑρίσκεσθαι τὴν ἀλήθειαν.

111 Τοῦτο δὲ γίνεται καὶ ἐν φοσσάτῳ συνηγμένου στρατοῦ ἢ πεζικοῦ ἢ καβαλλαρικοῦ ἐπιτηδέως, ὁμοίως δὲ καὶ κατὰ τὸ μέρος μεμερισμένως, ἢ πάλιν κατὰ τάγμα ἀπλικευόντων.

112 Γίνεται δὲ καὶ δι' ἑτέρων τοιούτων καὶ ὁμοίων σημείων διαφόρων ἡ ἐπίγνωσις τῶν εἰρημένων κατασκόπων, ἃ τινα ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐπιτηδεύειν, ὥστε διάφορα σημεῖα ἤτοι παραγγέλματα ποιεῖν. ἅμα γὰρ καὶ οἱ κατάσκοποι τῶν ἐχθρῶν ἐκ τούτων [1] φανεροῦνται, ἅμα δὲ καὶ οἱ στρατιῶται ἐθίζονται πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν, καὶ φυλάττειν ἐπιμελῶς τὰ μανδάτα, ἐὰν μάλιστα μετρίως πως σωφρονίζωνται οἱ ἀμελοῦντες περὶ αὐτά. ἐὰν γὰρ τὸ παράγγελμα δοθῇ παρὰ τοῦ ἄρχοντος τοῖς στρατιώταις, μυστικώτερον καὶ τοῦτο ἀγνοεῖ ὁ κατάσκοπος τοῦ ἐχθροῦ ταχέως εὑρίσκεται ἀλλότριος ὢν τοῦ συνθήματος, καὶ οὐκ ἔχων τὸ σύσημον τοῦ φιλίου στρατοῦ.

113 Οὐκ ἄτοπον δὲ, ἀλλὰ καὶ σχήματα καὶ μανδάτα διδόναι τοῖς στρατιώταις ὅταν μάλιστα ἐν καιρῶσιν. ἵνα καὶ δοκιμασθῶσιν. καὶ ἐν ἔθει γένωνται τοῦ φυλάττειν αὐτά.

114 Ἐὰν δέ ποτε συλλάβῃς κατασκόπους, μὴ κέχρησαι εἰς αὐτοὺς μιᾷ καὶ αὐτῇ γνώμῃ πάντοτε, ἀλλ' ἐὰν μὲν ἀσθενέστερα μᾶλλον τὰ σὰ εἶναι παρὰ τῶν πολεμίων νομίζεις, τότε κτείνειν τούτους, ἢ συνέχειν ἐν ἀσφαλεῖ φρουρᾷ. ἐὰν δὲ καθοπλισμὸν ἔχῃς ἰσχυρὸν καὶ καλὸν, καὶ παρασκευὴν ἱκανὴν, καὶ δύναμιν πολλὴν, καὶ εὐεξίαν, ἤτοι μέγεθος καὶ ῥῶσιν σωμάτων, καὶ πειθήνιον στράτευμα, καὶ ἄρχοντας ἀρίστους καὶ ἀνδρείους, καὶ ἐμπειρίαν μεμελετημένην, στῆσον μὲν τὴν στρατεῖαν ἐν κόσμῳ καὶ καταστάσει πρὸς κόμπον. παράλαβε δὲ τοὺς κατασκόπους, καὶ ταύτην ἐπίδειξον αὐτοῖς. τάχα δὲ, εἰ τοῦτο ποιήσας ἀθόους αὐτοὺς ἀποπέμψεις εἰς τοὺς ἰδίους, οὐκ ἂν ἁμαρτήσῃς. καὶ γὰρ ἀπελθόντες ἅπερ εἶδον. ἀναγγελοῦσι τοῖς ἰδίοις. τὰ μὲν γὰρ πλεονεκτήματα τῶν ἀντιπάλων ἀπαγγελλόμενα πολλάκις ἀναγκάζει φοβεῖσθαι τοὺς ἀκούοντας, τὰ δὲ ἐλαττώματα αὐτῶν θαῤῥεῖν τοὺς ἀντιτεταγμένους παρασκεύασεν.

115 Ὥστε εἰ μὲν ἐλαττώματα ἔχεις, ἀπολέσθωσαν οἱ κατάσκοποι. εἰ δὲ πλεονεκτήματα μᾶλλον ἀπολυθέντες καὶ διηγούμενοι τοῖς ὁμοέθνεσιν εἰς δειλίαν αὐτοὺς περιστήσουσιν.

116 Ἐὰν δὲ πρόσφυγες ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν πρὸς σε παραγένωνται, καὶ ἢ ὥραν τινὰ ἐπιθέσεως, ἢ ὁδὸν ἐπαγγέλλονται ὑποδείξειν, καὶ προπορεύεσθαι, καὶ διὰ σκοπῶν ἀοράτων ἐπὶ τοὺς πολεμίους εἰσαγαγεῖν, μὴ ἁπλῶς πίστευε, ἀλλὰ δήσας αὐτοὺς οὕτως ἄγε, παραγγέλλων αὐτοῖς ὅτι, ἐὰν ἀληθεύσωσιν, καὶ ἐπὶ σωτηρίᾳ καὶ νίκῃ πάντα ποιήσωσι τοῦ στρατεύματος, ὠφελείας καὶ δωρεᾶς καταξιωθήσονται. εἰ δ' ἐξαπατήσωσι καὶ ψεύσωνται εἰς τοὺς ἰδίους ἐπιῤῥίψαι βουλόμενοι τὸ στράτευμα, γινωσκέτωσαν ὅτι παρ' αὐτὸν ἐκεῖνον τὸν καιρὸν ὄντες ἐν δεσμοῖς, ὑπὸ τῶν κινδυνευόντων κατασφαγήσονται. καὶ γὰρ προσφύγου πίστις βεβαιοτάτη, εἴ τε πολεμίου πρός σε, εἴ τε ἀπὸ σου πρὸς τοὺς πολεμίους, τὸ μὲν εἶναι αὐτὸν κύ-

1 Ἐν τούτων) Stribe, ἐκ τούτων.

κύριον τῆς ἰδίας ψυχῆς, ἀλλὰ τοὺς ἡγουμένους αὐτοὺς, ἢ ἐν οἷς προσέφαγον, ἢ ἐξ ὧν ἀπέφυγεν.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιή. (a)

Περὶ μελέτης διαφόρων ἐθνικῶν τε καὶ ῥωμαϊκῶν παραλάξεων.

1 Ἑξῆς δὲ καὶ διαφόρων παραλάξεων μελέτας σοι ὑπαγορεύσω τῶν τε ἄλλων ἐθνικῶν καὶ ὅσαις ἐχρήσαντο κατὰ διαφόρων ἐθνῶν οἱ τῶν ῥωμαϊκῶν στρατευμάτων κατάρξαντες πάλαι στρατηγοὶ, ἵνα ταύτας κατανοήσας, οὐ μόνον αὐτὸς τοῖς αὐτοῖς χρήσῃ στρατηγήμασιν ἐν τῷ δέοντι καιρῷ, ἀλλὰ καὶ ἕτερα πλέω τούτων προεπινοήσῃς. ἀγχινοία γὰρ στρατηγοῦ ὅταν καὶ ἀφορμῆς τινὸς δράξηται πραγμάτων στρατηγικῶν οὐ μέχρις ἐκείνων ἵσταται μόνων, ἀλλὰ καὶ πλέω τούτων προσεφευρίσκειν δύναται.

2 Ἡ μὲν οὖν συνεχὴς γυμνασία τῶν τακτικῶν κινήσεων ὠφέλειαν μὲν πολλὴν τῷ στρατιώτῃ ποιεῖ, κατάδηλος δὲ αὐτὴ εὐχερῶς τοῖς ἐχθροῖς γίνεται διά τε κατασκόπων ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τῶν ὡς εἰκὸς προσφευγόντων εἰς αὐτούς. καὶ διὰ τοῦτο πολλάκις μεθοδευομένη καὶ κατανοουμένη ἄπρακτος εὑρίσκεται.

3 Ἀρκεῖ οὖν ἡ παρ' ὑμῶν 1 ὁρισθεῖσα γυμνασία ἐν τῇ περὶ αὐτῆς ἡμῖν εἰρημένῃ διατάξει ἁπλῆ οὖσα καὶ δι' αὐτῆς πάσῃ τάξει ἁρμοζομένη καὶ μηδέπου βιγλίζεσθαι 2 ποιοῦσα τὴν πᾶσαν παράταξιν.

4 Ἐὰν δὲ τύχῃ καὶ εὐκαιρία πολλὴ πρὸς μείζονα γυμνασίαν καὶ μετεωρισμὸν, δεῖ τότε διαφόρους μὲν τάξεις καὶ γυμνασίας τὰ μέρη, ἤτοι τὰς τούρμας, ἢ δρούγγους, ἢ τὰ βάνδα τῶν κομήτων καθ' ἑαυτὰ ἐπιτηδεύειν, τοῦτ' ἔστι καὶ τὴν λεχθεῖσαν πρὸς τὸ χρειῶδες καὶ ἄλλας οὐκ περιττοῦ, εἰ καὶ οὐκ ἀναγκαίας ἀεὶ, ἀλλ' οὖν ἔν τινι καιρῷ ποτὲ χρησίμους.

5 Ἵνα τῇ ἑκάστῃ τάξει καὶ γυμνασίᾳ γνώρισμα ἴδιον ἐπιτεθῇ, καὶ οἱ μὲν στρατιῶται τὴν διαφορὰν ἑκάστης παραλάξεως γνωρίζουσιν ἐν συνηθείᾳ τῶν κινήσεων γινόμενοι, καὶ μὴ ξενοφωνοῦσιν ὡς οὐκ εἰδότες ὅταν ἀθρόως αὐτοῖς ἀγγέλθη τις παράταξις. μὴ οἴδασι δὲ τὴν μέλλουσαν τάξιν ὑπὸ τοῦ στρατηγοῦ γίνεσθαι κατ' αὐτὸν τὸν τοῦ πολέμου καιρόν.

6 Εἰσὶν οὖν διαφοραὶ τῶν τάξεων τῶν κατὰ σχῆμα γινομένων τρεῖς. ὧν μία ἡ χρειώδης, ᾗ τινι καὶ ῥωμαίοις χρῆσθαι σύνηθες. καὶ εἰ μέν ἐστιν εἴ τις ἀδιακρίτως ἔχουσα τὰ τάγματα, τοῦτ' ἔστιν οὐκ εἰς κούρσωρας ἤτοι προκλάστας καὶ διφένσωρας ἤτοι ἐκδίκους διῃρημένη, ἅ τινα χρὴ ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως τάττειν, καὶ οὐκέτι εἰς τρεῖς ἀλλὰ εἰς δύο μοίρας διαιρεῖν, ἐφ' ᾧ κινούντων τῶν δύο κεράτων ὡς πρὸς κύκλωσιν, καὶ πρὸς ἄλληλα ἐπικλινομένων καὶ ἐμπεριλαμβανόντων εὔκαιρον χωρίον, τὸ μὲν δεξιὸν κέρας ἐξώτερον, τὸ δὲ ἀριστερὸν ἐσώτερον, παρερχόμενον κυκλοειδῶς, τὴν ἐναντίαν ἀλλήλων ἐλαύνωσιν, ὃν τρόπον ἐν τῷ μαρτίῳ μηνὶ ποτὲ οἱ καβαλλάριοι ἔπαιζον.

7 Ἡ δὲ ἄλλη ἐστὶ παράταξις, ὅταν ἐπὶ μιᾶς τάξεως τάσσονται ὑπὸ κούρσωρας καὶ διφένσωρας, διῃρημένας δὲ τὰς μοίρας ἀπὸ σ'. ἢ υ'. πολὺ ἀλλή-

lius habeant, vel ad quos confugit, vel a quibus aufugit. Atque haec quidem de illis nobis dicta sunto.

CAP. XVIII.

De diversarum gentium & Romanorum studio in aciebus instruendis.

1 DEinceps iam de diverso studio acierum instruendarum, quibus aliae nationes, & quibus Romani Imperatores initio utebantur, verba faciemus, ut iis cognitis, non modo si opus sit uti possis, sed alia quaedam praeterea excogites. Solertia enim imperatoria ubi occasionem rerum gerendarum ceperit, non in iis solum quae inventa sunt consistit, sed etiam multo plura ac saepe meliora excogitat.

2 Assidua enim aliqua bellicorum motuum exercitatio, utilitatem permagnam militi adportat: sed ea hostibus facile indicatur, vel per hostium speculatores, vel per transfugas qui ad hostes defecerunt. Itaque saepe alia excogitata bene atque exercitata astutia, irrita nulliusque momenti est.

3 Quae a nobis in capite de exercendis militibus commemorata est exercitatio, ea quoniam simplex est, & ad universam aciem accommodari potest, neque facile efferri hostibus aut divulgari potest, satis esse militibus idonea & accommodata potest.

4 Sin aliqua opportunitas interveniat ad exercitationem agitationemque militum maiorem suscipiendam, diversis formis exercitationibusque turmas, cohortes milliarias, reliquasque cohortes agitabis, tum iis quae ad usum necessariae sunt, tum iis quae supervacaneae sunt: quae quam omni tempore necessariae non sint, interdum tamen utiles esse solent.

5 Vnicuique aciei exercitationique certa quaedam nota adhibeatur, ut qui in quotidiano bellicorum motuum usu milites sunt, uniuscuiusque aciei differentiam cognoscant, neque quasi peregrini aut hospites ignorent, quando aliquid illis agendum praecipitur, quaenam potissimum aciei forma ipso belli tempore ab Imperatore praescribatur.

6 Forma differentiae acierum triplex est, una utilis, qua etiam Romani uti consueverunt. Ea est, quae cohortes suas confuse instructas, & non in proclastas, id est, cursores, aut vindices, id est, defensores divisa est, sed omnes cohortes simul instructas, neque in tres aut in duas partes distributas habet. Qua in parte duobus cornibus, quasi ad circumcludendos alios, satis iustum spatium capientibus, & ad se mutuo iterum reclinantibus, dextrum cornu exterius, sinistrum autem interius orbiculatim contrariam inter se profectionem obambulent. Qua forma mense Martio equites inter ludendum utebatur.

7 Alia forma est, quando in acie cursores & defensores instruuntur: quumque hae partes divisae ducentos aut quadringentos contineant, longo

1 Παρ' ὑμῶν) Scribe, παρ' ἡμῶν.

2 Μήδη που βιγλίζεσθαι) Scribe, μηδὲ πουβλικιδᾶτα. Et mox §. 11. μήτου βικίζεται. Scribe, μὴ πουβλικίζεται. Vide Glossarium nostrum in πουβλικίζειν.

(a) In Cod. Laur. est Cap. XVII.

go intervallo a se distent, & inter movendum velut facto agmine cursores ad insequendos alios exeant, deinde redeant, interdum quidem per opportuna loca eo dilabantur, & simul cum defensoribus adversum hostes procedant, interdum per eadem spacia redeant, & in extremis oris duarum partium iidem adpareant qui ante in illis collocabantur.

8 Alia forma est, quando una quaedam acies instruitur, & media pars in defensores, reliquae partes in cursores conferuntur: deinde excursio quaedam quasi ad insequendos alios fiat, & media pars quasi defensores consequatur, reliquae partes utrimque quasi cursores exeant, tum in redeundo una pars cunctatur, & tardat foris, altera quasi facto agmine cedit ad defensores, & cursus procedente iam ea quae constitit defensores versus, altera in occursum illius currens per unam partem transit, atque hoc modo una pars alteri ex adverso esse invenitur, quum seipsas non pellant.

9 Alia quaedam forma est huic omnino contraria, quae mediam partem cursores habet, reliquas utrimque partes ad defensores confert.

10 Consueta haec Romanis acies adversus omnes nationes utilis & commoda esse videtur quando acies in propugnatores & subsidiarios, id est, cursores & defensores, lateranos, cornistites, tergistites, & insidias dividitur, quemadmodum supra a me commemoratum est.

11 Hae exercitationes sic suscipiendae sunt, ut ne hostibus notae pervagataeque fiant. Prima igitur acies instructa, secundam simul secum aciem non habeat, sed seipsam solam, sine lateranis & cornistitibus, sine tergistitibus & insidiis, quae exercitatio maxime simplex & necessaria videtur: & vice secundae aciei, mediocriter intervallo interiecto, paucos quosdam equites a tergo constitutos habeant, ad quos se recipere discant. Similiter separatim secundam aciem instrues, & paucos ante equites collocabis, ut discat secunda acies eos fugientes idonee recipere.

12 Possunt etiam laterani & cornistites suam quamdam ante bellum habere exercitationem, ut hoc modo universus exercitus omnes ad modus adsuefiat: Iti tamen minime hostibus aut ceteris palam fiant. Hoc fiet, si cornistites, id est, qui dextram in partem ad circumcludendos hostes collocantur, sive dextro cornu clam supponantur, sive a latere aequaliter cum fronte aciei instruantur, ubi occasio cornu transeundi ad includendos hostes est, ad hastam declinantes, deinde universum spatium quantum necessitas postulat inambulantes, directe iterum in acie moveant, & hostium aciem intercludere conentur.

13 Rursus laterani ad sinistram partem instructi, & ad scuta declinantes, & illud quod opus est spacium ambulantes, rursus directe procedant, & conentur cornistitum adverso cornu exaequari.

14 Has tibi Imperator acierum differentias id-

λήλων ἀποδιεστῶσας, καὶ ἐν τῇ κινήσει συνελασίᾳ τῶν κουρσώρων ἐξερχομένων εἰς καταδίωξιν, εἶτα ὑποστρεφόντων, ὅτε μὲν εἰς τὰ διαλείμματα ἤτοι εἰς τὰ εὔκαιρα χωρία αὐτοῖς ἐξελίσσεσθαι, καὶ ἅμα τῶν διφενσώρων χωρεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ποτὲ δὲ ὑποστρέφοντας δι' αὐτῶν τῶν διαστημάτων ἀπέρχεσθαι, καὶ ἐπὶ τὰ ἄκρα τοῦ μέρους φαίνεσθαι τοὺς ἐκ τῶν δύο μερῶν κούρσωρας ἕκαστον ὡς ἐτάχθη.

8 Ἡ δὲ ἑτέρα παράταξίς ἐστιν, ὅταν ἐπὶ μιᾶς παρατάξεως τάσσωνται, καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα εἰς διφένσωρας γίνεται, αἱ δὲ ἑκατέρωθεν αὐτῆς μοῖραι εἰς κούρσωρας εἶτα τῆς ἐλασίας ὡς εἰς ἐπὶ δίωξιν γινομένης, ἡ μὲν μέση μοῖρα ἐν τάξει ἐπακολουθεῖ ὡς διφένσωρας αἱ δὲ ἑκατέροθεν μοῖραι ὡς κούρσορες ἐξέρχονται. εἶτα ἐν τῷ ὑποστρέφειν ἡ μὲν μία μοῖρα μένει, ἤτοι ἐμβραδύνει ἔξω, ἡ δὲ ἄλλη συνελασία ὑποστρέφει ὡς ἐπὶ τοὺς διφένσωρας, καὶ πάλιν κινοῦσι τῆς ἀπομεινάσας ὡς πρὸς τοὺς διφένσωρας. ἡ ἄλλη ὡς εἰς ἀπάντησιν τρέχουσα δι' ἑνὸς μέρους ἐπέρχεται, καὶ τῷ τρόπῳ τούτῳ μία παραμία μοῖρα ἀντιπρόσωποι ἀλλήλων εὑρίσκονται, μὴ ἐγκρούουσαι ἑαυταῖς.

9 Ἔστιν δὲ καὶ ἄλλη ὁμοιότροπος αὐτῆς εἰς τὸ ἐναντίον τασσομένη. τουτέστιν τὴν μὲν μέσην μοῖραν κούρσωρας ἔχουσα, τὰς δὲ ἑκατέρωθεν δύο μοίρας διφένσωρας, ἐν ταῖς εἰρημέναις κινήσεσιν.

10 Ἡ μέντοι συνήθης ῥωμαίοις τάξις καὶ γυμνασία αὕτη πρὸς πᾶν ἔθνος ἐπιτηδεία ἡμῖν φαίνεται. τουτέστιν ὅταν εἰς δύο τάξεις εἰς προμάχους καὶ βοηθοὺς τάσσεται ὑπὸ κούρσωρας, καὶ διφένσωρας καὶ πλαγιοφυλακάς τε καὶ ὑπερκεραστὰς, καὶ ἐνέδρους, καὶ νωτοφύλακας, κατὰ τὸν πρώην λεχθέντα ἡμῖν τρόπον.

11 Χρὴ οὖν ἢ τὰς εἰρημένας διαφορὰς τῶν παρατάξεων ἐθίζειν τὸν στρατὸν, ἵνα μή που βιλίζεται ἡ ἀναγκαιότερα ἢ τῆς πρώτης τάξεως γυμναζομένης, τὴν δευτέραν τάξιν μὴ φέρειν μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνην τὴν πρώτην ἄνευ πλαγιοφυλάκων καὶ ὑπερκεραστῶν δηλονότι καὶ ἐνέδρων καὶ νωτοφυλάκων, ὅπερ πλέον ἡμῖν ἁπλούστερον καὶ ἀναγκαιότερον φαίνεται, ἀλλὰ τότε ἀντὶ τῆς δευτέρας τάξεως ὀλίγους καβαλλαρίους σχηματικῶς ὄπισθεν ἱστᾶν, ἵνα πρὸς τὸ διάστημα ἐκεῖνο ἐθίζονται προσφεύγειν οἱ τῆς πρώτης τάξεως. ὁμοίως δὲ ἰδίᾳ καὶ τὴν δευτέραν τάξιν γυμνάζῃς καὶ ὀλίγους ἐν τάξει τῆς πρώτης τάξεως ποιεῖς ἤτοι προτάσσεις ἵνα ἐθίζηται ἡ δευτέρα ὡσαύτως τοὺς τῆς πρώτης τάξεως καταφεύγοντας εἰς αὐτοὺς δέχεσθαι.

12 Δυνατὸν δὲ ἰδίως καὶ τοὺς πλαγιοφύλακας καὶ τοὺς ὑπερκεραστὰς τὴν ἰδίαν τάξιν καὶ γυμνασίαν πρὸ τοῦ πολέμου ποιεῖν. ἵνα καὶ ἐθίζηται ὁ στρατὸς πρὸς τὰς κινήσεις, καὶ μὴ πουβλικίζωνται εἰς τοὺς ἐχθροὺς αἱ χρειώδεις παρατάξεις, τουτέστιν ἵνα οἱ ὑπερκερασταὶ ἤγουν οἱ ἐπὶ τοῦ δεξιοῦ μέρους πρὸς τὴν κύκλωσιν τῶν πολεμίων ἑστῶτες, εἴτε ὑποτάσσονται λανθανόντως τῷ δεξιῷ κέρατι, εἴτε ἐκ πλαγίου παρατάσσονται ἰσομετώπως, ὅταν καιρὸς, γένηται τῆς ὑπερκεράσεως, ἐπὶ δόρυ κλίναντας αὐτοὺς, εἶτα ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεία διάστημα περιπατοῦντας οὕτως εἰς ὀρθὸν ἀποκαθισαμένους, κινεῖν ἐν τάξει, καὶ σπουδάζειν ὡσανεὶ τὴν τῶν ἐναντίων τάξιν περιλαμβάνειν.

13 Πάλιν δὲ τοὺς πλαγιοφύλακας τοὺς κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τασσομένους ὁμοίως, ἐπὶ σκουτάριον κλίνοντας, εἶτα ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεία διάστημα περιπατοῦντας οὕτως εἰς ὀρθὸν ἀποκαθίστασθαι, καὶ σπεύδειν ὡσανεὶ τῷ ἐναντίῳ κέρατι τῶν ὑπερκεραστῶν ἐξισοῦσθαι.

14 Ταύτας δέ σοι τὰς διαφορὰς τῶν παρατάξεων

ξεων ὑπεσημάναμεν, ὦ στρατηγέ, ἵνα ἐν καιρῷ εὐκαιρίας ἐθίζῃς καὶ ἐν αὐταῖς γυμνάζεσθαι τὸ στράτευμα, καὶ ἔχειν πλείονα ἐμπειρίαν τῆς τῶν πολέμων τακτικῆς, ὥστε καὶ ἔν τισι πολλάκις περιστάσεσι χρήσιμοι σοι εὑρίσκεσθαι ὅταν οὕτως ἡ χρεία καλῇ.

15 Καὶ ἑτέρας δὲ διαφόρους παρατάξεις, καὶ ὅσα δέον πράττειν σε ὑπέρ σε τοῦ οἰκείου στρατοῦ καὶ κατὰ τῶν πολεμίων ὡς ἐν ἐκθέσει διατάξομεν, ὅσας ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν ἐκ τῆς πείρας ῥωμαῖοι ἐν γνώσει παρέλαβον, ἵνα γινώσκῃς ταύτας ἐν τῷ δέοντι μὲν καιρῷ χρῆσθαι ὑπὲρ σεαυτοῦ, ἐνίοτε δὲ τῶν πολεμίων αὐταῖς χρωμένων ὑπὲρ ἑαυτῶν ἀντιμηχανᾶσθαι κατ' αὐτῶν.

16 Ἴσθι οὖν, ὦ στρατηγέ, ὅτι οὐ μόνον σὺ αὐτὸς ὀφείλεις εἶναι σπουδαῖος 1 καὶ φιλῶν τὴν πατρίδα, καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθῆς τῶν χριστιανῶν πίστεως ἕτοιμος, εἰ οὕτως τύχοι, καὶ αὐτὴν τὴν ψυχὴν τιθέναι, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπό σε πάντας ἄρχοντας καὶ τῶν στρατιωτῶν ἅπαν τὸ πλῆθος τοιούτους παρασκευάζειν γίνεσθαι, ἵνα οἱ μένοντες 2 ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ καλοῦ τοιοῦτοι μένωσιν. τοὺς δὲ μὴ ὄντας ὅσον ἔχεις δυνάμεως διὰ τῆς σῆς ἐπιμελείας καὶ σπουδῆς γυμναζομένους μὴ ἀμοιρεῖν τῆς τοιαύτης ἀρετῆς, ἀλλ' εἶναι αὐτοὺς φιλοπάτριδας καὶ εὐπειθεῖς τοῖς ἄρχουσιν ἢ δι' ἀγάπην ἢ διὰ φόβον.

17 Εἶναι δὲ αὐτοὺς καὶ καρτερικοὺς πρὸς τοὺς πόνους, καὶ ὑπομένειν τοὺς ὑπὲρ πατρίδος πολέμους.

18 Καὶ αὐτὸς βουλῇ καὶ στρατηγίᾳ μᾶλλον τὰ πολλὰ τῶν σπουδαζομένων σοι κατόρθου καὶ τάξεως ἐπιμελοῦ ἅμα τῷ ὑπό σε στρατῷ καὶ μὴ θράσους καὶ προπετείας.

19 Καὶ ἐθίζεσθαι πάντες ὁμοῦ οἱ διὰ Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν καὶ ὑπὲρ συγγενῶν καὶ φίλων καὶ πατρίδος καὶ τοῦ ὅλου τῶν χριστιανῶν ἔθνους ἀγωνιζόμενοι εὐκόλως ὑποφέρειν καὶ δίψης ὄχλησιν, καὶ δαπάνης ἔνδειαν, καὶ ψύχους καὶ καύματος ἐπιφοράν, καὶ πρὸς τὰ ἐμπίπτοντα ὡς εἰκὸς δεινὰ γενναίως ἐγκαρτερεῖν. ἔστι γὰρ τῶν ἀποκειμένων μισθῶν ἐκ τε Θεοῦ αὐτοῦ καὶ τῆς ἐξ αὐτοῦ βασιλείας καὶ ἡμῶν παρ' ὑμῶν ἐργασίᾳ καὶ γὰρ καὶ ἡμεῖς διὰ τῆς ὑπὲρ ἡμῶν ἐπιμόνου μερίμνης συγκακοπαθοῦμεν ὑμῖν.

20 Γενοῦ δὲ ἱκανὸς εἴγε τινὰ συμβῇ ἐν καιρῷ λυπηρὰ ἐπὶ πολὺ ταῦτα κρύπτειν ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ γενναίως ἐμμένειν καὶ καρτερεῖν ἐν ταῖς περιστάσεσι, καὶ ταύτας εἰς τὸ ἐναντίον ἀποδεικνύειν μᾶλλον ἤγουν εἰς εὐθυμίαν καὶ ἀπάθειαν.

21 Ἦσαν γάρ τινα τῶν ἐθνῶν, οἷα τὰ περσικὰ φῦλα ποτὲ πρὸς ῥωμαίους μαχόμενα, ἅπερ ὅταν ἐν τοῖς δεινοῖς ἐνέπιπτε, μηδὲ τὴν σωτηρίαν ἣν ηὔχοντο ἑαυτοῖς γενέσθαι προτείνειν θέλοντα, ἀλλὰ καὶ ταύτην παρὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν προτείνεσθαι ἐκδεχόμενα. τοσοῦτον ἐν αὐτοῖς ἡ τῶν δεινῶν καρτερία.

22 Ἵνα δὲ καὶ πάλιν τὰ πρώην 3 εἰρημένα μετρίως ἀνακεφαλαιώσομέν σοι, καθόπλιζε τὸν στρατὸν τοῖς ὅπλοις κατὰ τὸν ἤδη σοι διορισθέντα τύπον, καὶ μάλιστα τοξαρίοις 4 καὶ σαγίτταις πλείοσι. μέγα γὰρ ὅπλον καὶ δραστήριον ἡ τοξεία, καὶ μάλιστα κατὰ τῶν σαρακηνιῶν ἐθνῶν καὶ τούρκων (a), οἷς τὸ πᾶν τῆς νίκης ἐν ἐλπίδι τῆς παρ' αὐτῶν τοξείας κεῖται.

 23 Καὶ

idcirco explicuimus, ut opportuno tempore adsuefiat istis exercitus tuus, & maiorem bellicorum motuum peritiam habeas, ut multis necessariis rebus saepe circumstantibus utilis horum usus interdum inveniatur.

15 Alias autem diversas acierum formas quae abs te ad tui exercitus adparitionem, vel ad hostium expugnationem suscipiendae sunt, tibi explicuimus, quas a diversis nationibus Romani ad usum suum acceperunt, ut eas idoneis temporibus possis ad utilitatem tuam usurpare, interdum etiam hostibus istis utentibus, adversus illorum molitiones aliquid contrarium excogitare.

16 Neque vero tu Imperator solum bonus & amans patriae, & ad propugnandam Christianorum fidem vitam profundere, si ita usus ferat, paratus sis, sed & omnes praefectos tuos & singulos milites sic tractabis, ut qui tales sint hoc in statu permaneant: qui non sint, industria studioque tuo adducti, huiusmodi virtutes non negligant, sed sive amore sive timore impulsi, patriae amantes & praefectis obedientes sint.

17 Sint laborum patientes, & ad bellum pro patria suscipiendum parati.

18 Tu vero hoc eodem cum illis animo sis, & prudentia quadam imperatoria, non temeritate aut audacia res tuas administres, atque aciem militum instruas.

19 Adsuefiant omnes qui propter Christum Iesum Dominum nostrum, & cognatorum, amicorum, patriae, & universae Christianae plebis gratia bellum suscipiunt, facile sitis turbulentiam, famis inediam, frigorum calorumque adpulsus tolerare, & omnes ingravescentes rerum perturbationes aequo animo sustinere: namque est horum laborum officiorumque vestrorum reposita apud Deum merces, & apud nos quoque remuneratio. Quamquam etiam nos vestri caussa soliciti saepe sumus & in vestris aerumnis simul earumdem miseriarum participes sumus.

20 Si aliquid adversum hoc tempore contingat, ita te para, ut ab hostibus occultetur, & in rebus adflictis circumstantibus constanti altoque animo esse videaris, & contrarium potius demonstres, te hilarem vacuumque a cura esse.

21 Quaedam enim nationes, in quibus Persae fuerant, quum adversus Romanos pugnabant, atque in aliquod periculum inciderent, ne salutem quidem quam exoptabant sibiipsis proponere volebant, sed eam ab hostibus propositam accipiebant: tanta erat in illis malorum ac gravium rerum perpessio.

22 Ut vero quae ante demonstrata sunt paucis repetamus, exercitum tuum armis tegas ad formam a me ante descriptam. In primis autem arcubus sagittisque plurimis: magna enim arma atque efficacia sunt sagittae, & praecipue contra Saracenos ac Turcas, quoniam spes omnis victoriae illorum in sagittis ponitur.

 23 Ete-

1 Πουδαῖος) Scribe, σπουδαῖος.
2 Οἱ μένοτες) Scribe, οἱ μὲν ὄντες.
3 Πρώκυ) Scribe, πρώην.
4 Τοξαρίαν) Scribe, τοξαρίοις.

(a) Codex Laur. habet περσῶν.

23 Etenim ad sagittarios illorum feriendos valent, qui nudantur quum sagittas iaciunt. Sed etiam ad equos equitum vulnerandos magnopere valent sagittae a nostris hominibus emissae, multumque damni inimicis inferunt, optimis equis continua sagittarum coniectione trucidatis; qua ex re omnis Saracenorum strenuorum alacritas in bello concidit.

24 Non enim servitute, & militia ulla, sed lucri, & libertatis cupiditate, vel potius praedandi studio, & suae ipsorum fidei, aut infidelitatis potius religione quadam, qua de causa mala patiuntur a nobis, & Deum putantur hostem habere, & offensionem iniectam non posse substinere.

25 Quando ad bellum procedis, extra fossatum firmum, ne castra ponas, si vel intra, vel prope hostilem terram fueris. Quando vero bellum iam instat, fossam undique ducito ad valli formam, reliquaque praesidia omnia adhibeto, ut eo confugere possis, si aliquid adversum in bello cadat.

26 Demonstrabo etiam quemadmodum oratione potero, reliquas in bello acierum instruendarum formas.

27 Est quaedam etiam aciei forma in tres aequales partes in bello divisa, cuius supra mentionem feci, mediam, dextram, & sinistram. In media parte habet quadringentorum, aut quingentorum virorum multitudinem. Altitudo huius aciei nullam certam mensuram habet, sed equites, unaquaque in cohorte tum prima, tum secunda in acie collocantur, & aciei frons aequalis, densataque est. Adparatum, & tuldum a tergo aciei instructae habet. Quod si tempore praelii, qui ita aciem instructam habet, habeat hastatos, in difficilibus, asperisque locis aciem suam instruat, ac sagittariis quamplurimis utatur, ut locorum difficultate dispersi, dissipatique, non facile, aut libere impetus hastarum valere possint.

28 Quod si intelligat adversum nationem bellicosam pugnandum esse, non modo ante diem belli differat, & reiiciat praelium quantum potest, si illos in bello fortiores, valentioresque se esse putet, sed etiam in tuto, firmoque loco secure castra ponat.

29 Ipso quoque die belli, si aestas potissimum fuerit, ipso diei fervore bellum differas, & in ipso vesperae calore cum illo confligas, ut Solis ardore, & temporis ipsius aestu, audacia, ferociaque illorum reprimatur.

30 Huic formae, quam supra descripsimus, opponitur pedestris acies diligenter instructa, & locus aequabilis, atque expositus, propter hastarum impetum, & conflictationem cominus, & consertis manibus habitam, & sine ulla intermissione, quia inutiles cominus coniectiones sagittarii neque hastas, neque scuta habent.

31 Si in praelio commisso depulsio, depressioque fiat, & in fugam convertantur, magnopere ex eo laedentur, nisi subitae conversionis, & invasionis iterum in hostes repellentes artificium habeant.

32 Incursiones autem, & circumventiones per

23 Καὶ γὰρ κατά τε αὐτῶν τῶν τοξοτῶν γυμνουμένων ἐν τῷ βάλλειν τὴν σαγίτταν, ἀλλὰ καὶ κατὰ τῶν ἵππων τῶν καβαλλαρίων, μέγα ἰσχύουσιν αἱ παρὰ τοῦ ἡμετέρου στρατοῦ βαλλομέναι σαγίτται, καὶ πολλὴν τὴν βλάβην τοῖς ἐχθροῖς παρέξουσι, τῶν πολυτιμήτων παρ᾽ αὐτοῖς ἵππων διὰ τῆς συνεχοῦς τοξείας ἀφανιζομένων, καὶ ἐντεῦθεν τοῦ εὐψύχου τῶν εἰς πολέμους ἐξιέναι προθυμουμένων σαρακηνῶν ἀνακοπτομένου.

24 Οὐ γὰρ δουλείᾳ καὶ στρατείᾳ ἐκστρατεύουσι σαρακηνοὶ, ἀλλὰ φιλοκερδίᾳ μᾶλλον καὶ ἐλευθερίᾳ, ἢ τὸ πλέον εἰπεῖν λῃστείᾳ, καὶ τῆς ἑαυτῶν πίστεως, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν ἀπιστίας τῇ δεισιδαιμονίᾳ, ὡς ἐνταῦθα τάχα πάσχοντες παρ᾽ ἡμῶν, καὶ θεὸν ἡγοῦνται πολέμιον ἔχειν, καὶ τὴν ζημίαν μὴ ὑποφέρειν.

25 Καὶ ὅταν μὲν πρὸς πόλεμον κινήσῃς, ἄνευ φοσσάτου μὴ ἀπλικεύῃς ὀχυροῦ, μάλιστα ἢ καὶ πλησίον ἢ ἐντὸς ὑπάρχῃς τῆς πολεμίας, ὅταν δὲ πρὸς τὸν πόλεμον ἐγγίσῃς, τράφον ποίει, καὶ ἄλλην ἀσφάλειαν διὰ χάρακος ὡς δύνασαι ἀκριβῶς διὰ τὴν ἐκ περιστάσεως ἐν καιρῷ μάχης καταφυγεῖν.

26 Ὑποδείξω δέ σοι ἑτέρας καὶ τῶν ἐν μάχῃ παρατάξεων διαφορὰς ὡς ἐν ὀλίγου.

27 Ἔστι μὲν γάρ τις παράταξις μάχης ἐν τρισὶν ἴσοις μέρεσι τασσομένη, ἧς καὶ ἄνω που ἐμνήσθημεν, τουτέστι μέσῳ, καὶ δεξιῷ, καὶ ἀριστερῷ. ἐν δὲ τῷ μέσῳ μέρει ἔχει ἄχρι τετρακοσίων ἢ πεντακοσίων ἀνδρῶν ἐπιλέκτων κατὰ περίοσσιαν, τὰ δὲ βάθη τῆς τοιαύτης τάξεως οὐχ᾽ ὡρισμένῳ μέτρῳ γίνεται, ἀλλὰ μᾶλλον οἱ καβαλλάριοι ἐν ἑκάστῳ τάγματι ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ τάξει τάσσονται, καὶ τὸ μέτωπον τῆς τάξεως ἴσον καὶ πεπυκνωμένον ἐστί. τὴν δὲ ἀποσκευὴν, καὶ τὸ τοῦλδον, ὄπισθεν κατὰ νώτου τῆς παρατάξεως ἔχει, καὶ ἐὰν ἐν καιρῷ μάχης ὁ οὕτως παραταοσόμενος ἔχῃ πολεμίους κονταράτους, εἰς δυσχερεῖς καὶ τραχεῖς τόπους τὴν παράταξιν ὀφείλει τάσσειν, καὶ τόξοις κεχρῆσθαι, ἵνα τῇ δυσκολίᾳ τῶν τόπων διεσπασμένων αὐτῶν οὐκ εὐλύτως καὶ εὐκόλως αἱ ὁρμαὶ τῶν κονταρίων κατὰ αὐτῶν γίνωνται.

28 Καὶ ἐὰν ὁρᾷ ὁ στρατηγὸς, ὅτι πρὸς ἔθνος ἔχει θερμόψυχον, ὀφείλει οὐ μόνον πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου τὰς ὑπερθέσεις καὶ ἀναβολὰς ποιεῖσθαι τῆς μάχης, ἐὰν μάλιστα γνῷ ὅτι ἕτοιμοι εἰσὶ καὶ ἀξιόμαχοι οἱ ἐναντίοι δηλονότι ἐν δυσβάτοις τόποις ἀφόβως ἀπλικεύων.

29 Ἀλλὰ καὶ κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς μάχης ἐν καιρῷ μάλιστα θέρους καὶ περὶ τὴν θερμοτέραν ὥραν τῆς δείλης τότε τὰς συμβολὰς ποιείτω, ἵνα τῇ τοῦ ἡλίου ζέσει καὶ τῷ τοῦ καιροῦ παρασυρμῷ τὸ θρασὺ καὶ θυμῶδες τῶν ἀντιτατττομένων αὐτῷ παύσηται.

30 Ταύτην δὲ τὴν τάξιν ἣν προδιεγράψαμεν ἀντιτάττεται ἁρμοδίως πεζικὴ τάξις ἐπιμελῶς συντεταγμένη, καὶ τόπος ὁμαλὸς καὶ γυμνὸς διὰ τὰς τῶν κονταρίων ὁρμὰς, καὶ ἡ κατὰ χεῖρα καὶ ταχέως συμπλοκὴ χωρὶς ἀναβολῆς, διὰ τὸ ἀχρείους ἐγγὺς τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν γίνεσθαι, καὶ μὴ ἔχειν τοὺς τοξότας κοντάρια ἢ σκουτάρια.

31 Ἐὰν δὲ ἐν τῇ συμπλοκῇ τῆς μάχης καὶ ὤθησις πρὸς αὐτοὺς γένηται, καὶ πρὸς σύντομον φυγὴν ὁρμήσουσι, βλαβήσονται μεγάλα, ἐὰν μὴ γινώσκωσι τὰς αἰφνιδίους ὑποστροφὰς κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς.

32 Ἀλλὰ καὶ ἐπελεύσεις καὶ κυκλώσεις διὰ τῶν ἱππε

ὑπερκεραστῶν κατὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νώτου τῆς παρατάξεως αὐτῶν γινόμεναι βλάψουσι τὰ μέγιστα αὐτοὺς, εἰ μὴ ἄρα ἔχωσιν ἐν τῇ παρατάξει πλαγιοφύλακας ἀξίους μεγάλῃ ἐπελεύσει ἀντικαταστῆναι.

33 Διὰ τοῦτο οὖν, ὡς εἴρηται, χρὴ ἐν ταῖς τοιαύταις μάχαις καὶ παρατάξεσι τόπους ὁμαλοὺς καὶ ἀνακειμένους καὶ ἴσους ἐπιλέγεσθαι μὴ ἔχοντας τέλματα ἢ ὀρύγματα ἢ θάμνους, ἵνα μὴ διασπᾶται ἡ τάξις.

34 Εὐπαρασκεύου δὲ καὶ ἑτοίμου ὄντος καὶ παρατεταγμένου τοῦ στρατοῦ, μὴ ὑπερτίθεσθαι τὴν συμβολήν.

35 Ἐὰν ἄρα καὶ δόξῃ μάχην συγκροῦσαι δημοσίως κατὰ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου. τὰς δὲ συμβολὰς ἤτοι προσκρούσεις ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τὸ μέτρον τῆς σαγίττας, ἴσας καὶ πυκνὰς καταλόγον καὶ συντόμους δεῖ ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ τῇ βραδύτητι τῆς συμπλοκῆς διὰ τῆς συνεχοῦς τοξείας τῶν ἐναντίων πλείονα τὰ βέλη καὶ τοῖς στρατιώταις, καὶ τοῖς ἵπποις ἐμπέσωσιν.

36 Ἐὰν δέ τις ἀνάγκη γένηται, ἵνα ἐν δυσχερεστέρῳ τόπῳ ἡ μάχη γένηται, καλόν ἐστι τοὺς μὲν ἐν πεζικῇ τάξει καταστῆσαι, τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων, καὶ μὴ τὴν πᾶσαν παράταξιν ἐν τοιούτοις ἀνωμάλοις τόποις καβαλλαρίους μόνον ποιοῦντα παρατάσσειν.

37 Αἱ γὰρ τῶν κονταράτων ἐγχειρήσεις κατὰ τῶν τοξοτῶν ὡς εἴπομεν, ἐὰν μὴ ἴσοι καὶ ἀδιάσπαστοι ὦσιν, βλάβην πολλὴν ἐκ τῶν σαγιττῶν ὑφίστανται, καὶ πρὸς τὴν συμβολὴν ἀνακόπτονται, διὸ καὶ ὁμαλωτέρου δέονται τόπου ἐν ταῖς μάχαις οἱ κονταρίοις χρώμενοι.

38 Ἐὰν δὲ κατανοήσῃ ὁ στρατηγὸς, ὅτι οὐκ ἔστιν ἀξιόμαχος ὁ στρατὸς αὐτοῦ πρὸς τοὺς ἐναντίους, οὐ δεῖ αὐτὸν μάχεσθαι πολέμοις δημοσίοις, ἀλλ' ἐφόδοις ἤγουν ἐπελεύσεσι καὶ κλοπαῖς κατὰ τῶν ἐχθρῶν κεχρῆσθαι ἀσφαλῶς καὶ εὐσχημόνως διὰ τόπων ἐπιτηδείων. εἰς τὸ μὴ δηλοῦσθαι ἢ τοῖς ἐναντίοις, ἢ τοῖς ἰδίοις τὸν σκοπὸν δι' ὃν γίνεται ἡ ὑπέρθεσις τῆς δημοσίας ἵνα μὴ ἐκ τούτου τοῖς μὲν πολεμίοις αὐτοῦ, θράσος τῷ δὲ λαῷ αὐτοῦ δειλία γένηται.

39 Τὰς δὲ ἐξελίξεις ἤγουν τὰς ἐπιστροφὰς καὶ ἀναστροφὰς ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι, μὴ δι' ὄψεως ποιεῖσθαι τῶν ἐναντίων, ἀλλὰ διὰ τῶν πλαγίων αὐτῶν ἀναστρέφειν καὶ τοὺς νώτους αὐτῶν ἀπολαμβάνειν. τινὰ γὰρ τῶν ἐθνῶν οἷα καὶ τὰ τῶν περσῶν ποτὲ μὴ βουλόμενα διαλύειν τάξιν αὐτῶν. εὐκόλως τοὺς νώτους αὐτῶν. προδίδωσι τοῖς κατ' αὐτῶν ὑποστρέφουσιν οἱονεὶ φυγομαχοῦντες. ἀλλὰ καὶ οἱ ὑποχωροῦντες καὶ ὑποφεύγοντες αὐτοὺς οὐ βουληθῶσιν ἀντιστρεφόμενοι εἰς ὄψιν τῶν διωκόντων αὐτοὺς ἐλθεῖν βλάπτονται συντεταγμένοις αὐτοῖς περιπίπτοντες.

40 Τὰ μὲν γὰρ τῶν ἐθνῶν οἷον οἱ τοῦρκοι ἐν ταῖς διώξεσιν ἀτάκτως ἐπιτίθενται τοῖς διωκομένοις, ὅθεν καὶ εὐχερέστερον βλάπτονται παρὰ τῶν διωκομένων εὐτάκτως ὑποχωρούντων καὶ ὑποστρεφόντων.

41 Τὰ δὲ πράως καὶ συντεταγμένως διώκουσι. διὸ οὐδὲ χρὴ τοὺς ἀναστρέφοντας κατ' αὐτῶν δι' ὄψεως ἐπιτηδεύειν ἔρχεσθαι, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πλαγίων καὶ κατὰ τοῦ νώτου αὐτῶν ποιεῖσθαι τὴν ἐπέλευσιν, ὥς μοι εἴρηται.

42 Ἐπεὶ δὲ τούρκων ἐμνήσθην, οὐκ ἀδόκιμον κρίνομεν, καὶ ὅπως αὐτοὶ παρατάττονται, καὶ ὅπως

per cornistites a lateribus, atque a tergo factae valde eos laedent, nisi in acie lateranos egregios habeant, qui magnam incursionem repellere possunt.

33 Atque ideo, quemadmodum diximus, in talibus praeliis, & aciebus instruendis, loca aequabilia, exposita, & plana eligenda sunt, quae neque arbusta habeant, ut ne acies dissipetur.

34 Parato iam, instructoque exercitu, & ad praeliandum in die belli converso, ne conflictationem ipsam differas, si tibi decretum est eo die praelium committere.

35 Conflictationes ipsas, vel processus ad confligendum, pro ratione sagittarum aequales, densas, & celeres facere oportet, ut ne tarditate procedendi continuae, & plures sagittarum coniectiones tum milites, tum equos magis vulnerent.

36 Sin aliqua necessitas urgeat, ut difficiliore in loco praelium committatur, haud abs te fuerit quosdam pedestri in acie collocare, quosdam ex equis, ut ne omnes cum equitibus, in hac locorum inaequalitate admisceamus.

37 Hastarum autem adversus sagittas dimicationes, si inaequalia, praeruptaque loca fuerint, magnas offensiones in bello accipiunt, atque ad confligendum impediunt; itaque planis, expositisque locis hastati ad dimicandum egent.

38 Sin se ad bellandum cum hostibus minus habilem esse Imperator intellexerit, non publicis praeliis cum eo conflictari, sed incursionibus, & impressionibus nec opinatis, & locorum opportunitate ad furtivas insidias, & aggressiones hostium utatur; neque causa cur bellum differatur vel suis, vel hostibus patefiat, ut ne ex eo hostes animentur ad praelium, tui a praelio abstrahantur.

39 Revolutiones, idest, conversiones, & reversiones in discessionibus, non manifeste, atque ex adverso hostium fiant, sed ad latus se obliquando convertant, atque iterum a tergo illos intercipiant; quidam enim ex hostibus, ut Persae, quum aciem dissolvere nolint, facile terga sua obiiciunt iis, qui contra eos conversi sunt, & quasi fugiendo pugnant. Nam qui discedunt, & subterfugiunt, si conversi voluerint ex adverso hostium se obiicere illis, magnopere laeduntur, si in illos instructos incidant.

40 Turcae fugientes hostes confuse insequuntur, unde facillime laeduntur, si qui fugae se mandant, sine aciei suae perturbatione faciant, & rursum eadem cum ordinis conservatione in illos iterum invadant.

41 Aliae nationes permultae ordinatae, atque instructae fugientes insequuntur; itaque minime oportet coram, atque ex adverso in illos conversi, sed ad latus, atque a tergo, quemadmodum memoravi, incursionem facere.

42 Quoniam Turcarum mentionem fecimus, haud abs re fuerit universam illorum aciem, & que-

& quemadmodum adversum illos nostra acies instruenda sit, explicare. Hoc enim experientia tenebamus, quum Bulgari induciis violatis Thracum regionem populabantur. Bulgaros enim ultio divina, propter hoc periurium, in Christi Dei nostri, & totius universitatis regis nomine admissum, iusto supplicio coercuit. Nam quum nostrae copiae adversus Saracenos occupatae essent, Turcas divina providentia adversum eos Romanorum vice armavit, classe nostra Istrum transmittente, atque illos adiuvante, & Bulgarorum contra Christianos armatum exercitum tribus praeliis fuderunt, divinitus ad hoc, ut videtur missi, ne Romani Christiani Bulgarorum Christianorum sanguine inquinarentur.

43 Scythicae nationes unam habent aciei, adparatusque formam, quamvis diversorum hominum imperiis subiiciantur, & ad negotia facessenda incitati, pastionibus pecoris vitam transmittunt. Solae autem Bulgarorum, & Turcarum nationes similiter acies suas in bello instruunt, reliquis Scythis longe melius, ac fortius, ordinati, & unius imperio obedientes bella gerunt.

44 Sed quoniam Bulgari pacem in Christo amplectuntur, & fidem in Christo cum Romanis communicant, quoniam Deus illos propter induciarum violatarum periurium ulciscebatur, nolumus ulla consilia imperatoria adhibere, & adversus illos nosmet armare; itaque neque illorum contra nos aciem, neque nostram adversum illos, quum una in fide quasi fratres iungamur, adparationem demonstrare, nuncque potissimum quum iam se nostro Imperio, administrationique, quemadmodum optavimus, submittunt.

45 De Turcarum forma parum, aut nihil a Bulgaris differente iam dicamus. Populosa, ac libera haec natio est, reliquarum rerum, quae sunt in hominibus splendida, minorem curam habentes; in eo solum laborantes, ut in confligendo cum hostibus fortes sint, atque habeantur.

46 Haec igitur natio sub unius dominatu quum sit, graves, acerbasque poenas dat praefectis suis, si ullius delicti teneantur; neque amore, sed timore ab improbitate coercetur, & labores, atque aerumnas omnes strenue perfert; ad calores, & frigora toleranda satis paratur; reliquarum rerum egestatem, quemadmodum reliqui, qui Nomades sunt, idest, pastionibus pecudum se totos tradiderunt, aequo animo perpetiuntur.

47 Laboriosorum admodum genus Turcarum est, & tectum in consiliis, atque occultum, neque sociale, neque fidum, pecuniarum cupiditate inexplebile, iurisiurandi contemnens, foedifragum; donis haud contineri potest, nam pene priusquam dona acceperint, insidias moliuntur, & induciarum violationem.

48 Temporum opportunitatem diligentissime persequuntur, neque manu, & viribus tantum

ὅπως αὐτοῖς ἀντιπαρατάξασθαι δέον, διασαφῆσαι, διὰ μετρίας πείρας ἀναμαθόντες ὅτε συμμάχοις αὐτοῖς ἐχρησάμεθα βουλγάρων τὰς εἰρηνικὰς παραβεβηκότων σπονδὰς, καὶ τὰ τῆς θράκης χωρία καταδραμόντων. οἷς ἡ δίκη ἐπεξελθοῦσα τῆς εἰς Χριστὸν τὸν Θεὸν παροικίας τῶν ὅλων τὸν βασιλέα τάχος ἔφθασεν ἐπιθῆναι τὴν τιμωρίαν. τῶν γὰρ τῶν ἡμετέρων δυνάμεων κατὰ σαρακηνῶν ἀσχολουμένων τούρκους ἡ θεία πρόνοια ἀντὶ ῥωμαίων κατὰ βουλγάρων ἐστράτευσε, πλωΐμου στόλου τοῦ ἡμῶν βασιλείας τὸν ἴστρον αὐτοὺς διαπεράσαντός τε καὶ συμμαχήσαντος, καὶ τὸν κακῶς κατὰ χριστιανῶν ὁπλισθέντα βουλγάρων στρατὸν τρισὶ μάχαις κατὰ κράτος νενικηκότας 1, ὡς ἂν εἰ δημίους ἐξαποστείλασα κατὰ αὐτῶν, ἵνα μὴ ἑκόντες ῥωμαῖοι χριστιανοὶ χριστιανῶν βουλγάρων αἵμασι χραίνοιντο.

43 Τὰ σκυθικὰ τοίνυν ἔθνη μιᾶς εἰσὶν, ὡς εἰπεῖν, ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως, πολύαρχά τε καὶ ἀπράγμονα νομαδικῶς ὡς ἐπίπαν βιοῦντα. μόνα δὲ τὰ τῶν βουλγάρων πρόσετι δὲ καὶ τὰ τῶν τούρκων τῆς ὁμοίας φροντίζουσι τάξεως πολεμικῆς ἰσχυροτέρας τῶν ἄλλων σκυθικῶν ἐθνῶν τὰς κατὰ σύστασιν μάχας ποιούμενά τε καὶ μοναρχούμενα.

44 Ἀλλὰ βουλγάρων τὴν ἐν Χριστῷ εἰρήνην ἀσπαζομένων, καὶ κοινωνούντων τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ῥωμαίοις, μετὰ τὴν ἐκ τῆς παρορκίας πεῖραν οὐχ ἡγούμεθα κατὰ αὐτῶν χεῖρας ὁπλίζειν, ἐπὶ τὸ θεῖον ἤδη τὰ κατὰ ἐκείνων ἀναρτῶντες στρατηγήματα διόπερ οὔτε τὴν αὐτῶν καθ' ἡμῶν παράταξιν, οὔτε τὴν ἡμετέραν κατ' ἐκείνων, ἅτε διὰ τῆς μιᾶς πίστεως ἀδελφῶν ὑπαρχόντων, καὶ ταῖς ἡμετέραις ἥκειν ἐπαγγελλομένων εἰσηγήσεσι, διαγράφειν τέως προθυμούμεθα.

45 Περὶ δὲ τῆς τῶν τούρκων διαθέσεώς τε καὶ παρατάξεως, μικρῷ τῆς βουλγάρων ἢ οὐδὲν διαφερούσης, ἤδη ἐροῦμεν. ὅτι πολύανδρόν ἐστι καὶ ἐλεύθερον τοῦτο τὸ ἔθνος, μελέτην μόνον ποιούμενον, παρὰ τὰς ἄλλας πολυτελείας καὶ τὴν εὐπορίαν τὸ ἀνδρείως διακεῖσθαι πρὸς τοὺς ἰδίους ἐχθρούς.

46 Τοῦτο τοίνυν ὡς μοναρχούμενον, καὶ ἀπεινεῖς καὶ βαρείας τὰς ποινὰς ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις παρ' αὐτῶν ἐκ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ὑφιστάμενον, οὐκ ἀγάπῃ ἀλλὰ φόβῳ κεκρατημένον, τοὺς πόνους καὶ μόχθους γενναίως φέρουσιν. πρὸς δὲ καύματα καὶ πρὸς ψύχος ἀντέχονται, καὶ τῆς λοιπῆς τῶν ἀναγκαίων ἐνδείας νομαδικὸν ὑπάρχον.

47 Περίεργα δέ εἰσι τὰ τῶν τούρκων φῦλα, καὶ κρύπτοντα τὴν βουλὴν αὐτῶν, ἄφιλα δὲ καὶ ἄπιστα ὄντα, καὶ διὰ τῆς ἀπληστίας τῶν χρημάτων κρατούμενα, ὅρκους περιφρονοῦσι, μήτε συνθήκας φυλάττοντα, μήτε δώροις ἀρκούμενα, ἀλλὰ πρὶν τὸ δοθὲν δέξονται ἐπιβουλὴν μελετῶσιν, καὶ ἀνατροπὴν τῶν συνθηκῶν.

48 Καὶ τοὺς ἐπιτηδείους καιροὺς δεινῶς στοχάζονται, καὶ σπουδάζουσιν οὐ τοσοῦτον χειρὶ καὶ δυνάμει

1 Νεκικηκότας) Scribe, νενικηκότος.

νάμει τοὺς ἐχθροὺς καταπολεμήσαι, ὅσον δι' ἀπάτης, καὶ αἰφνιδιασμοῦ, καὶ διὰ τῆς τῶν ἀναγκαίων στενώσεως.

49 Ὁπλίζονται δὲ σπαθίοις, καὶ λωρικίοις, καὶ τόξοις, καὶ κονταρίοις. ὅθεν ἐν ταῖς μάχαις διπλοῦν ἅρμα οἱ πλείονες αὐτῶν ἐπιφέρονται, ἐν τοῖς ὤμοις τὰ κοντάρια ἀναβαστάζοντες, καὶ τὰ τόξα ἐν ταῖς χερσὶ τὴν κατέχοντες, καὶ ἀμφοτέροις κατὰ ἀπαντῶσαν χρεῖαν κεχρημένοι. διωκόμενοι δὲ μᾶλλον προτεροῦσι τοῖς τόξοις.

50 Οὐκ αὐτοὶ δὲ μόνον ὁπλοφοροῦσιν, ἀλλὰ καὶ οἱ ἵπποι τῶν ἐμφανῶν σιδήρῳ ἢ κενδούκλῳ τὰ ἔμπροσθεν μέρη σκέπονται.

51 Πολλὴν δὲ μελέτην καὶ ἄσκησιν ποιοῦνται περὶ τὴν ἐπὶ τῶν ἵππων τοξείαν.

52 Ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἀλόγων ἱππαρίων καὶ φοραδίων 1 (a), ἅμα μὲν πρὸς ἀποτροφὴν καὶ γαλακτοποσίαν, ἅμα δὲ καὶ διὰ πλήθους φαντασίαν.

53 Ἀπλικεύουσι δὲ οὐκ ἐν φοσσάτῳ, ὥσπερ οἱ ῥωμαῖοι, ἀλλὰ μέχρι μὲν τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διεσπαρμένοι κατὰ γένη καὶ φύλας, τοὺς ἵππους βόσκοντες διηνεκῶς ἐν θέρει καὶ χειμῶνι. ἐν δὲ καιρῷ πολέμου τοὺς ἀναγκαίους ἵππους κατέχοντες, καὶ πεδικλοῦντες πλησίον τῶν τουρκικῶν τεντῶν φυλάττουσι μέχρι καιροῦ τῆς παρατάξεως ὑπὸ νύκτα τῆς παρατάξεως ἀπαρχόμενοι.

54 Τὰς δὲ βίγλας αὐτῶν ἀπὸ μακρόθεν ἀλλεπαλλήλους ποιοῦσιν, εἰς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς ὑπομένειν αἰφνιδιασμούς.

55 Ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ' ὡς οἱ ῥωμαῖοι παρατάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν, ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρουγγιστὶ συνάπτοντες ἀλλήλαις τὰς μοίρας μικρὸν ἀπ' ἀλλήλων διϊσταμένας, ὥστε μίαν φαίνεσθαι παράταξιν.

56 Ἔχουσι δὲ ἔξω τῆς παρατάξεως δύναμιν τινὰ ἐκ περισσοῦ, ἣν πρὸς ἔγκρυμμα ἐκπέμπουσιν κατὰ τῶν ἀμελῶς ἀντιτασσομένων αὐτοῖς, ἢ καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ βαρουμένου μέρους φυλάττουσι. τὸ δὲ τοῦλδον αὐτῶν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλησίον ἢ δεξιᾷ, ἢ ἀριστερᾷ τῆς παρατάξεως, ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δευτέρου μιλίου, ἀφιέντες ἐν αὐτῷ καὶ ὀλίγην παραφυλακήν.

57 Πολλάκις δὲ καὶ συζευγνύντες τοὺς περισσοὺς τῶν ἵππων κατὰ νώτου, ἤγουν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως αὐτῶν ποιοῦσιν εἰς φυλακὴν αὐτῆς, καὶ τὰ μὲν βάθη τῶν ἀκιῶν τῆς παρατάξεως ἤγουν τοὺς στίχους ἀορίστως ποιοῦσι, διὰ τὸ παχεῖαν εἶναι τὴν παράταξιν βάθους μᾶλλον φροντίζοντες, καὶ ἴσον ποιοῦσι καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον.

58 Χαίρουσι δὲ μᾶλλον ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις, καὶ ἐνέδραις, καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσιν, καὶ ἀντιστροφαῖς, καὶ ταῖς διεσπαρμέναις τάξεσιν.

59 Ὅταν δὲ τρέψωσι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν πάντα ἐν δευτέρῳ τιθέασιν, καὶ ἀφειδῶς ἐπιτίθενται, οὐδὲν ἕτερον λογιζόμενοι, ἢ τὸ διώκειν. οὐκ ἀρκοῦνται γὰρ ὥσπερ οἱ ῥωμαῖοι, καὶ τὰ ἄλλα ἔθνη, τῇ μετρίᾳ καταδιώξει, καὶ τῇ τῶν χρημάτων ἁρπαγῇ, ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ἐπίκεινται, ἕως ἂν τελείως τὴν τῶν ἐχθρῶν κατάλυσιν ποιήσωνται, πάσῃ μεθόδῳ εἰς τοῦτο κεχρημένοι.

60 Ἐὰν

tum contendunt, quantum dolis, & subitis cursionibus rerum necessariarum interclusione, hostes adoriuntur.

49 Armantur gladiis, hastis, sagittis, galeis. Vnde in praelio duplicia arma complures ex illis gestant; humeris hastas ferunt, & manibus arcum tenent, &, si quando usus poscit, utrisque utuntur; ubi vero alii eos insequuntur, arcu magis valent.

50 Nec vero soli illi arma gestant, sed equi etiam spectatorum virorum cenduclo, aut ferro anteriora tegunt.

51 Multum operae collocant in studio sagittarum ex equis iaciendarum.

52 Bestiarum multitudinem secum habent, equarum, iumentorumque aliorum, tum ad lac bibendum, tum propter opinionem multitudinis.

53 Castra ponunt non in fossato, quemadmodum Romani, sed usque ad belli diem per cognationes, & tribus disperguntur. Equos assidue tum hieme, tum aestate alunt. Belli autem tempore necessarios ad usum equos retinent, & prope Turcica tentoria pedicis iniectis tenent, atque usque ad ipsius praelii tempus conservant.

54 Excubias eminus collocatas habent, sed ita crebras, ut non facile subitis impressionibus opprimi possint.

55 In praelio, ut Romani faciunt, aciem suam in tres partes non dividunt, sed diversis in partibus drungisti simul, & confertim inter se adiuncti, partes ita parum inter se distantes habent, ut una videatur esse acies.

56 Praeter aciem instructam copias quasdam praeterea habent, quas vel ad insidias mittunt adversum eos, qui negligenter in hostili acie illis opponuntur, vel ad subsidium afflictae, oppressaeque partis emittunt. Tuldum autem, idest, impedimenta; a tergo aciei prope vel ad dextram, vel ad sinistram, unius, aut duorum milliarium intervallo habent, & parvam quamdam custodiam militum illi assignant.

57 Saepe autem superfluos equos a tergo post aciem instructam locant, & manipulos confuse, atque inordinate adparant; ut densata, altaque sit permultum laborant, frontem vero aequabilem, densamque faciunt.

58 Vtuntur pugnis eminus habitis, insidiis, circumscriptionibus hostium, simulatis discessionibus, conversionibus, & dispersis aciebus.

59 Vbi hostes in fugam verterint, illud primum laborant, ut omni contentione insequantur, nihil prius habentes, quam persequi hostes. Neque, quemadmodum Romani, reliquaeque nationes, contenti sunt mediocriter illos insequi, & pecunias illorum diripere, sed eousque invadunt, dum omnibus quibus possunt viis hostes protinus deleant.

60 Si

1 Ἀγέλας) Scribe, ἀγέλαι.

(a) Deest in Cod. Laurent.

60 Si qui ex hostibus Turcorum, ad munitionem aliquam confugerint, confestim conantur commeatus inopiam, si quae sit aut virorum, aut iumentorum cognoscere, & ibi in continua obsidione sunt, donec eius inopia hostes opprimant, vel ad aliquam consensionem, aut deditionem illos compulerint; ac primo leviora illis proponunt, adsentientibus deinde graviora imponunt.

61 Hi Turcorum mores hoc solo a Bulgarorum distant, quod hi Christianorum complexi fidem, Romanorum moribus adsuefacti, morum asperitatem, & agrestem vitam simul cum infidelitate abiiciunt.

62 Pastionum inopia maximo impedimento Turcorum exercitui est, quia multitudinem iumentorum secum semper vehunt.

63 Conflictationis tempore pedestris acies magnopere illos laedet, quae adversa equitibus solet esse iis, qui ex equis descendere non solent, neque enim stare pedibus diu possunt, quia equis vehi sunt soliti.

64 Adversus illis locus aequabilis, campestrisque est, & acies equestris, densataque, & sine intermissione illos sequens.

65 Adversae illis sunt manuum concertationes, & incursiones nocturnae, si ita tuto fiant, ut qui invadunt illos unam partem habeant instructam, alteram autem occultam, atque abditam.

66 Hoc vehementer illos vexat, si qui ex illis ad Romanos deficiant. Cognoscunt enim omnes suos inconstantem habere animum, & lucri adpetentes esse, ac ex multis tribubus conflatos, atque adeo cognatorum suorum, & mutuae benevolentiae minorem rationem habere.

67 Quum paululum ad fugiendum retrocesserint, atque hilarentur, multi e nostris statim consequuntur. Itaque moleste admodum ferunt, si quis ab illis deficiat.

68 Quando quis cominus ad pugnandum cum illis accedere voluerit, excubias habeat multas, & crebras exiguo intervallo disiunctas; deinde praeparet, & adversus omnem fortunae impetum provideat, ut si quando hostium fuga fiat, munitionem aliquam ad illos obsidendos paret; & commeatum aliquot dierum habeat tum hominum, tum etiam, si fieri potest, iumentorum, ac in primis aquae adfluentiam habeat, deinde impedimenta sic instruat, quemadmodum in capite de tuldo diximus.

69 Si pedestris acies fuerit in prima potissimum pugna, qui exercitus maxime adsuetus illis fuerit, eum primo instrues, quemadmodum alibi explicuimus; hoc est, ut equites post se instructos habeant.

70 Sin equites fuerint, qui adversum Turcos instruuntur, si ad pugnandum cum illis satis habiles fuerint, ita instrues eos, quemadmodum ante memoravimus, ubi de instruendis illis verba fecimus.

71 Ad latera multos, & strenuos segregabis; ad tergus enim defendendum satis sunt defensores, idest, vindices. Cursores autem plus tri-

60 Ἐὰν δέ τινες τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς ὀχύρωμα καταφεύγωσι, σπουδάζωσι ἀκριβῶς κατανοοῦντες τὴν τῶν ἀναγκαίων ἔνδειαν καὶ τῶν ἵππων καὶ τῶν ἀνδρῶν, καὶ προσκαρτεροῦσιν ἵνα τῇ στενότητι τούτων χειρώσωνται τοὺς ἐχθρούς, ἢ εἰς τὰ ἀρέσκοντα αὐτοῖς σύμφωνα τούτους ἀγάγωσι. πρῶτον μὲν ἐλαφρότερόν τινα ἐπιζητοῦντες, καὶ τότε συντιθεμένων αὐτοῖς τῶν ἐχθρῶν ἕτερα μείζονα προστιθέασιν.

61 Ταῦτα μὲν τὰ τῶν τούρκων ἤθη τοσούτῳ μόνῳ διαφέροντα τῶν βουλγάρων, ὅσῳ τὴν χριστιανῶν οὗτοι ἀσπασάμενοι πίστιν, καὶ τοῖς ῥωμαικοῖς ἐπ᾽ ὀλίγον μετεβάλλοντο ἤθεσι, τότε τὸ ἄγριον καὶ νομαδικὸν τῷ ἀπίστῳ συναποβαλόντες.

62 Ἐναντιοῦνται δὲ πολεμίοις τούρκοις ἔνδεια βοσκῆς διὰ τὸ πλῆθος ὧν ἐπιφέρονται ἀλόγων.

63 Καὶ ἐν καιρῷ δὲ συμβολῆς τάξις πεζικὴ συντεταγμένη μάλιστα αὐτοὺς βλάπτει, ὡς ἐναντία αὐτῶν καβαλλαρίων ὄντων, καὶ μὴ καταβαινόντων ἀπὸ τῶν ἵππων. οὐδὲ γὰρ στῆναι πεζῇ καρτεροῦσιν ὡς συντραφέντες ἐπιχεῖσθαι τοῖς ἵπποις.

64 Ἐναντιοῦται δὲ αὐτοῖς καὶ τόπος ὁμαλὸς καὶ γεγυμνασμένος, καὶ δὲ καὶ τάξις καβαλλαρική, καὶ πεπυκνωμένη, καὶ ἀδιαστάτως αὐτοῖς ἀκολουθοῦσα.

65 Ἐναντιοῦται δὲ καὶ ἐκ χειρὸς συμπλοκὴ μετὰ τῶν ὅπλων, καὶ ἔφοδοι νυκτεριναὶ ἀσφαλῶς γινόμεναι, οἷον ἵνα οἱ μὲν οἱ προσβάλοντες αὐτοῖς ἓν μὲν ἔχωσι μέρος τεταγμένον, τὸ δὲ ἕτερον μέρος ἐγκρυπτόμενον.

66 Λυπεῖ δὲ αὐτοὺς σφόδρα καὶ ὅταν τινὲς ἐξ αὐτῶν προσφύγωσι τοῖς ῥωμαίοις. Γινώσκουσι γὰρ ὅτι ἄστατον ἔχει γνώμην τὸ ἔθνος αὐτῶν, καὶ φιλοκερδεῖς εἰσὶν, καὶ ἐκ πολλῶν φυλῶν συγκείμενοι, καὶ ὅτι διὰ τοῦτο οὐ ποιοῦνται λόγον συγγενῶν, καὶ τῆς εἰς ἀλλήλους ὁμονοίας.

67 Ὀλίγων δὲ τάχα τοῦ προσφυγεῖν ἀπαρχομένων καὶ φιλοφρονουμένων παρ᾽ ἡμῶν, πλῆθος αὐτοῖς ἐπακολουθεῖ. διὸ καὶ βαρέως φέρουσιν ἐπὶ τοῖς ἀπ᾽ αὐτῶν ἀναχωροῦσιν.

68 Ὅταν οὖν βουληθῇ τις πρὸς αὐτοὺς ἐγγίσαι πρὸς μάχην πρό γε πάντων ἔχειν αὐτὸν δέον τὰς βίγλας ἐπιμελῶς καὶ συνεχεῖς ἀπὸ διαστημάτων ὀλίγων, εἶτα μεριμνῆσαι καὶ προευτρεπίσαι τὰ εἰς δευτέραν τύχην τυγχανόντα. ἤγουν μήποτε τροπὴ γένηται τῶν ἀντιπολεμούντων αὐτοῖς, ἵνα καὶ ὀχυρὸν, τόπον κατανοήσῃ ἐν καιρῷ περιστάσεως, καὶ δαπάνην ἐφεύρῃ ὀλίγων ἡμερῶν, εἰ μὲν δυνατόν ἐστι καὶ τῶν ἀλόγων, ἐπὶ παντὸς τῶν ἀνδρῶν, καὶ μάλιστα τὴν τοῦ ὕδατος εὐπορίαν εἶτα καὶ τὸ τοῦλδον διαθήσει ὡς ἐν τῷ περὶ αὐτοῦ κεφαλαίῳ ἡμῖν εἴρηται.

69 Καὶ ἐὰν μὲν σύνεστι πεζικὸς στρατὸς ἐν τῇ πρώτῃ μάλιστα μάχῃ ἐν ὅσῳ ὁ στρατὸς ἐν συνηθείᾳ τοῦ ἔθνους γίνεται ἐκτάξαι αὐτὸν κατὰ τὴν δηλωθέντα ἡμῖν ἐν ἄλλοις τρόπον, τοῦτ᾽ ἔστιν ὥστε ἔχειν τοὺς καβαλλαρίους ὑποτεταγμένους τοῖς πεζοῖς.

70 Εἰ δὲ μόνον καβαλλάριοί εἰσιν οἱ ἀντιτασσόμενοι αὐτοῖς, καὶ ἀξιόμαχοι πρὸς τὴν ἐκείνων δύναμιν, κατὰ τὸν λεχθέντα τρόπον καὶ αὐτὸν ἐν τῷ περὶ τάξεως λόγῳ τάξει αὐτούς.

71 Πλείονας δὲ ἐν τοῖς πλαγίοις ἀφορίσει καὶ χρησίμους. ἐν τῷ νώτῳ γὰρ αὐτῶν ἀρκοῦσιν οἱ λεγόμενοι διφένσορες καβαλλάριοι, ἤτοι οἱ ἔκδικοι.

κοι. τὺς δὲ κούρσωρας, ἤτοι προμάχυς μὴ πλέον τριῶν, ἢ τεσσάρων σαγιττοβόλων τῆς παρατάξεως τῶν διφενσόρων ἐν ταῖς διώξεσι χωρίζεσθαι μηδὲ κατατρέχειν αὐτῶν, πάντως δὲ καὶ σπυδὴν ποιήσεται ἵνα ἐν γυμνῷ καὶ ἴσῳ τόπῳ κατὰ τὸ δυνατὸν αὐτῷ τὴν παράταξιν ἐκτάξῃ, ἔνθα μήτε ὕλαι εἰσὶ δασεῖς, μήτε πάλματα [1], μήτε δὲ κοιλάδες ἐνοχλῦσι, διὰ τὰ παρὰ τῶν τούρκων ἐπινοῦμενα ἐγκρύμματα.

72 Καὶ τὰς βίγλας δὲ ἐκ διαστήματος κατὰ τεσσάρων μερῶν τῆς παρατάξεως ποιήσεις.

73 Ἐὰν δὲ ἐνδέχεται καλὸν ἐστιν ἵνα ἢ δύσβατον ποταμὸν, ἢ πάλματα, λίμνην κατὰ νώτυ τῆς παρατάξεως ἔχῃ, ἵνα ὁ νῶτος ἀσφαλῶς φυλάττηται.

74 Καὶ ἐὰν καλῶς τὰ τῦ πολέμυ ἐξέλθῃ, μήτε κατατρέχειν αὐτῶν ἀπλήστως, μήτε ἀμελῶς διακεῖσθαι, ὐδὲ γὰρ ὡς τὰ λοιπὰ ἔθνη τὴν πρώτην ἡττώμενα μάχην ἀπολέγυσι τῦ πολέμου, ἀλλὰ μέχρις ἂν κατὰ κράτος ταπεινωθῶσιν ἐπιτηδεύυσι διὰ πολλῶν τρόπων κατὰ τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν ἐγχειρεῖν. ἐὰν δὲ σύμμικτός ἐστιν ἡ τάξις, καὶ πλείυς εἰσὶν οἱ πεζοὶ, δέον πρόνοιαν ἐν τοῖς τοιύτοις ποιεῖσθαι τῆς ἀποστροφῆς [2] τῶν ἀλόγων. ὐ γὰρ πάντως συγχωρῦνται οἱ καβαλλάριοι ἐγγιζόντων τῶν ἐχθρῶν χορτάσματα τῶν ἀλόγων συνάγειν.

75 Αὕτη τοίνυν ἡ πολεμική τε καὶ συνήθης τῶν τυρκῶν συνάσκησις διαφέρει βουλγάρων· ὡς εἴρηται κατά τινα μικρὰ, τὰ δ' ἄλλα ἐξομοίωται.

76 Ἡμεῖς δὲ τούτου ἕνεκεν σοι ταύτην ὑπεγράψαμεν. ὐχ' ὡς τύρκοις παρατάσσεσθαι μέλλοντι, ὔτε γὰρ γείτονές εἰσιν ὔτε μὴν πολέμιοι νῦν. ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ὑπήκοοι ῥωμαίοις σπουδάζουσιν ὤνα δάκνυσθαι.

77 Ἀλλ' ἵνα ἔχοις, ὦ στρατηγὲ, εἰδέναι τὰ ἕκαστα τῶν διαφόρων παρατάξεων καὶ στρατηγημάτων, καὶ ἐν καιρῷ τῷ προσήκοντι χρῆσθαι αὐτοῖς συντόμως πρός ὅτι ἂν βυληθῇς, καὶ δοκιμάσῃς τὸ χρήσιμον τοῖς ἐκ πολλῆς γυμνασίας παρά τισιν ἐφευρισκομένοις στρατηγήμασι τε καὶ παρατάξεσιν, ἢ ὅτε καιρὸς ἀπαιτεῖ, καὶ ἀντιστρατεύεσθαι πρὸς αὐτὰ τὸ ἐναντίον διὰ τῆς μελέτης προησκημένος καὶ γυμνασάμενος.

78 Εἰσὶ δέ τινα τῶν ἐθνῶν, οἷον Φράγγοι καὶ λογγίβαρδοι, πάλαι μὲν ἀσεβείᾳ κρατούμενα, νῦν δὲ τὴν ἀληθῆ τῶν χριστιανῶν πίστιν ἀσπαζόμενα, ὧν τὰ μὲν φίλια, τὰ δὲ ὑπήκοα τῇ ἡμῶν ἐκ Θεῦ βασιλείᾳ τυγχάνυσι. καὶ τύτοις δέ εἰσι πολεμικὰ ἰδιώματα, τὰ μὲν ἐκ παραδόσεως, τὰ δὲ καὶ αὐτῇ τῇ συνηθείᾳ σύμφωνα ἅπερ παραθήσωμέν σοι, ὦ στρατηγὲ, ὐ χάριν τῆς αὐτῶν ἐκστρατείας. πῶς γὰρ τῶν εἰρηνευόντων, καὶ συμμάχων καὶ ὁμοθρήσκων, καὶ ὑπηκόων; ἀλλ' ἵνα καὶ ἐκ τῶν τοιύτων ἐθίμων καὶ συστάσεων, καὶ εἴγε δεῖ καὶ ἐκ τῶν τοιούτοις ἐναντίων, εἴ τί σοι δόξει χρήσιμον ἀναλεξάμενος καὶ ζηλώσῃς καὶ ἔχῃς ἐν

tribus, aut quatuor sagittae iactibus in persequendis hostibus a defensoribus ne separentur. Omnino autem elaborabis, ut in planis, expositisque locis quantum potes aciem tuam instruas, ubi neque silvae condensae, neque paludes, neque arbusta perturbare possint, propter insidiarum metum, quas Turci moliri solent.

72 Excubiae intervallo quodam interposito ad partes quatuor aciei collocabuntur.

73 Si fieri possit, fluvium transitu perdifficilem aut paludem, aut lacum, ad tergus aciei in tuto conservandum habeas.

74 Si belli secundus exitus fuerit neque nimis cupide illos opprimas, neque negligenter illos insequaris. Neque enim quemadmodum reliquae nationes faciunt, sic Turci, ubi primo superantur praelio, statim profligati discedunt, sed omnes vias postea quaerunt, quemadmodum hostes suos incursionibus superare, aut fundere possint. Sin permixta acies, pluresque pedites fuerint, provisio quaedam iumentorum pabuli habenda est. Neque enim imminentibus hostibus omnino equites permittuntur pabulari.

75 Haec igitur bellica, consuetaque Turcorum est exercitatio. A Bulgarorum autem forma paucis quibusdam rebus, quemadmodum ante dictum est, differt: reliquis in rebus similis est.

76 Haec nos ad te scripsimus, non quasi adversus Turcos bellum suscepturi, neque enim prope nos sunt, neque hostes nobis nunc sunt, sed se subiectos potius conantur ostendere.

77 Sed ut scias acierum, & instructionum varietatem, & idoneis temporibus opportune illis utaris, sicubi utile, aut commodum iudicaveris, quae multo cum labore, ac studio ab aliis inventae sunt, atque etiam adversum illos alia contraria moliri, atque excogitare possis.

78 Sunt quaedam nationes, ut Galli, & Longobardi, quae olim in infidelitate versabantur, nunc veram Christianorum fidem nobiscum amplexi sunt: e quibus aliae sociales nobis, aliae sub Imperium nostrum subiectae sunt. Atque iis privatae quaedam militares acies, quas partim per manus ab aliis acceperunt, partim bellandi consuetudine invenerunt. Quae omnia non ideo tibi commemorabo, ut bellum illis inferre possis; quomodo enim adversus socios & subiectos, & eiusdem fidei participes, & nobiscum coniunctos homines, bellum susciperemus, sed ut iis cognitis, quae contraria sunt

1 Μήτε πάλματα) Scribe, μήτε πάλτα, sive βάλται. Nam π & β confunduntur, βάλται autem sunt paludes. Apud eumdem hunc Leonem supra. Ἐκλέγου χωρία χρήσιμα, μὴ ὑλώδη, ἤγουν ὕλας, καὶ πηλὰ, καὶ πάλτας ἔχοντα. Hinc βαλτώδης, *Palustris*: Constantinus De Administrando Imperio. Ἡ μὲν βενετία τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἔρημός τις, ἀνίκητος, καὶ βαλτώδης. Idem mendum iterum infra est §. 74. Ἢ δύσβατον ποταμὸν. ἢ πάλματα, ἢ λίμνην. Corrige ad praescriptum, ἢ πάλτην.

2 Ἀποστροφῆς) Scribe, ἀποτροφῆς.

illis, si quid tale usus poscat, adinvenire possis, & adversum quascumque molitiones hostium contrarias illis in promtu habeas.

79 Nam & Sclavi quoque olim erant, quando trans Istrum, quem Danubium adpellamus, habitabant. Hos expugnabant Romani quum pastorum more vitam transegerunt, qui antequam Istrum transirent, sub iugum Romanae ditionis colla submittebant. Istorum mores, atque instituta nullo modo praetermittenda iudicavi, sed omnia tibi percensere proviribus enitar, ut apis instar ex unoquoque, quod optimum, atque utilissimum est delibes.

80 Galli, & Longobardi libertatis rationem plurimi aestimant, sed Longobardi magnam huius virtutis partem amiserunt. Galli autem admodum audaci, infractoque animo sunt, in bello strenui, ac pene temerarii. In magno opprobrio ignaviam, & parvam retrocessionem ponunt, atque eam fugam esse existimant, & facile, ac strenue prae mortis contemtu, tum equites, tum pedites manus cominus conserunt.

81 Quando igitur in equestribus praeliis in aliquas angustias deducuntur, una omnium consensione ex equis descendunt, & pedites se instruunt, & pauci contra plures se armant, aut si id minus possunt, praelio desinunt.

82 Armantur scutis, hastis, spathis brevioribus, quas ex humeris loris quibusdam gestant; quidam autem accinguntur illis.

83 Pedestri praelio admodum laetantur, & vehementibus incursionibus.

84 Instruuntur in praeliis sive pedites, sive equites non aliquo certo, & definito modo, & in acies aut turmas, aut cohortes dividuntur, quemadmodum Romani, sed per tribus & familias, & cognationes, saepe etiam coniurata quadam amicitia. Itaque quidam amicis interfectis saepe in praelio permanentes seipsos in maxima pericula coniecerunt, ut illorum vicem ulciscerentur.

85 Frontem aciei aequalem, & densam in praelio habent.

86 Confligunt equites, & pedites universo cum impetu, & vehementer, ac impetuose ruunt omni timore vacui.

87 Minus obedientes praefectis illorum sunt, & potissimum Galli, ac voluntarie ad certum tempus, etiam antequam a praefectis accersantur, in expeditione sunt. Hoc tempus, si praetereat, & illis diutius manendum sit, hunc temporis tractum moleste ferunt, atque ab expeditione sua discedunt, & domum se conferunt.

88 Improvidi rerum sunt, neque varietatis, incolumitatis, aut aciei instruendae, equestrisque potissimum, ullam rationem habent.

89 Pecuniis facile corrumpuntur, quia lucri admodum cupidi sunt. Huius rei experientia nobis constat, quod quum ex Italia ad res administrandas permulti eo accesserunt, illorum con-

καιρῷ τῷ προσήκοντι γεγυμνασμένον κατὰ τῶν ὁποίων δήποτε σοι ἀντιπαρατατομένων πολεμίων.

79 Καὶ γὰρ καὶ σκλάβοι ἦν ποτὲ ὅτε πέραν κατῴκουν τοῦ ἴστρου, ὃν καὶ δανούβιον καλοῦμεν. οἷς καὶ προσεπολέμουν ῥωμαῖοι ἐπιτιθέμενοι νομαδικῶς καὶ αὐτῶν τότε διαζώντων πρὶν ἢ περαιωθῆναι τὸν ἴστρον, καὶ ὑπὸ τὸν ζυγὸν τῆς ῥωμαικῆς ἐξουσίας τὸν αὐτῶν αὐχένα ὑποκλῖναι. οὐδὲ τούτων δὲ τὰ ἔθιμα πρὸς τὰς μάχας καὶ τὴν ἄλλην συνήθειαν ἄγνωστά σοι καταλείψω, ἀλλ' ὥσπέρ μοι εἴρηται πάντα συλλέξας διαγράψω, καθόσον ἡμῖν ἡ δύναμις ἐγχωρεῖ, ἵνα πανταχόθεν μελίττης δίκην ἐρανίζῃ καὶ συλλέγῃς τὰ χρήσιμα.

80 Φράγγοι τοίνυν καὶ λογίβαρδοι λόγον ἐλευθερίας περὶ πολλοῦ ποιοῦνται. ἀλλ' οἱ μὲν λογίβαρδοι τὸ πλέον τῆς τοιαύτης ἀρετῆς νῦν ἀπώλεσαν. πλὴν καὶ οὗτοι καὶ Φράγγοι καὶ μάλιστα θρασεῖς ἦσαν καὶ ἀκατάπληκτοι, ἐν τοῖς πολέμοις τολμηροί τε καὶ προπετεῖς, εἰς ὄνειδος ἔχοντες τὴν δειλίαν, καὶ τὴν πρὸς μικρὸν ἀναχώρησιν, καὶ ταύτην οἱονεὶ φυγὴν ἡγούμενοι. εὐκόλως δὲ διὰ τοῦτο θανάτου καταφρονοῦσι τὴν κατὰ χεῖρα μάχην σφοδρῶς καὶ καβαλλάριοι καὶ πεζοὶ μαχόμενοι.

81 Ὅταν γὰρ, ὡς εἰκὸς ἐν ταῖς καβαλλαρικαῖς μάχαις στενωθῶσιν, ἐξ ἑνὸς συνθήματος ἀποκαταβαίνουσι τῶν ἵππων αὐτῶν, καὶ πεζῇ παρατάσσονται ὀλίγοι τάχα καὶ πρὸς πλείονας καβαλλαρίους μὴ δειλιῶντες, ἢ ἀπολήγονται τῆς μάχης.

82 Ὁπλίζονται δὲ σκουταρίοις καὶ κονταρίοις, καὶ σπαθίοις κοντωτέροις, ἃ καὶ ἐπὶ τῶν ὤμων αὐτῶν διὰ λωρίων ἀναβαστάζουσιν. ἐνίοτε δέ τινες αὐτῶν καὶ διαζώννυνται αὐτά.

83 Χαίρουσι δὲ μᾶλλον τῇ πεζομαχίᾳ, καὶ ταῖς μετ' ἐλασίας καταδρομαῖς,

84 Τάσσονται δὲ ἐν ταῖς μάχαις ἤτε πεζοὶ ἤτε καβαλλάριοι οὐκ ἐν μέτρῳ τινὶ ὡρισμένῳ καὶ ἐν τάξει, ἢ ἐν μοίραις, ἢ ἐν μέρεσι, καθάπερ ῥωμαῖοι, ἀλλὰ κατὰ φύλας, καὶ τῇ πρὸς ἀλλήλους συγγενείᾳ τε καὶ προσπαθείᾳ, πολλάκις δὲ καὶ συνομοσίᾳ. ὅθεν καὶ ἐν καιρῷ περιστάσεως φίλων ἐν ἀπολειφθέντων συνεκινδύνευσαν αὐτοῖς πολλάκις ἐν τῇ μάχῃ τούτους ἐκδικήσαντες.

85 Ἴσον δὲ τὸ μέτωπον τῆς παρατάξεως αὐτῶν ποιοῦνται καὶ πυκνὸν ἐν ταῖς μάχαις.

86 Τὰς δὲ συμβολὰς ἤτε καβαλλάριοι, ἤτε πεζοὶ σφοδρῶς καὶ ἀκατασχέτως ποιοῦσιν, ὡς μονότονοι, καὶ πάσης δειλίας ἀπεχόμενοι.

87 Ἀπαθεῖς δέ εἰσι πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν, καὶ μάλιστα Φράγγοι, ἐλευθερίας ὥσπερ ἀντιποιούμενοι, καὶ ἑκουσίως ἐφ' ὅσον καιρὸν ὡρίσωσιν, ἢ περὶ τῶν ἀρχόντων ὡρισθῶσιν ἐκστρατεύουσι καὶ μόνον καὶ τούτου παρερχομένου [1], εἰ τύχοι αὐτοὺς ἐπιμένειν, βαρέως φέροντες τὸν παρασυρμὸν τοῦ χρόνου λύουσι τὴν σύνταξιν τοῦ ἐξπεδίτου, καὶ ἀναχωροῦσιν ἐπὶ τοὺς οἴκους αὐτῶν.

88 Ἀπράγμονες δέ εἰσι καὶ πάσης ποικιλίας καὶ ἀσφαλείας ἐκτὸς, καὶ τῆς τοῦ συμφέροντος γνώμης. διὸ καὶ τάξεως περιφρονοῦσι, καὶ μάλιστα τῆς καβαλλαρικῆς.

89 Ὑποφθείρονται δὲ διὰ χρημάτων εὐκόλως φιλοκερδεῖς ὄντες ἐξ ὧν πείρᾳ μαθόντες ἴσμεν, ἀπὸ τῶν ἐξ ἰταλίας ἐνταῦθα πολλάκις παραγινομένων ἐπί τισι τῆς διοικήσεσιν ὡς, τῇ ἐκείνων

1 Παρεχομένου) Scribe, παρερχομένου.

νων ἐπιμιξίᾳ οἶμαι καὶ τούτων βαρβαρωθέντων τε καὶ συνεθισθέντων.

90 Λυπεῖ δὲ αὐτοὺς κακοπάθεια, καὶ συντριβή. ὅσον γὰρ τὰς ψυχὰς τολμηρὰς καὶ θρασεῖς κέκτηνται, τοσοῦτον τὰ σώματα εὐπαθῆ, καὶ ἁπαλὰ, καὶ κόπον εὐκόλως φέρειν οὐ δυνάμενα.

91 Προσέτι δὲ λυπεῖ αὐτοὺς καὶ καῦσος, καὶ ψῦχος, καὶ βροχὴ, καὶ ἔνδεια δαπανημάτων, καὶ μάλιστα οἴνου, ἔτι δὲ καὶ ὑπέρθεσιν πολέμου.

92 Ἐν δὲ τῷ καιρῷ τῆς καβαλλαρικῆς μάχης ἐναντιοῦνται αὐτοῖς τόποι δύσβατοι, καὶ δασεῖς. διὰ τὸ εἰς ὀξείας ἐλασίας ἐπ' εὐθείας μετὰ τῶν κονταρίων αὐτοὺς ἐγγυμνασθῆναι.

93 Ὑπομένουσι δὲ καὶ διὰ ἐγκρυμμάτων βλάβας εὐκόλως κατὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νώτου τῆς ἑαυτῶν παρατάξεως, οὐ γὰρ πάνυ φροντίζουσι βίγλας ἢ τῆς λοιπῆς ἀσφαλείας.

94 Ἐὰν δέ τινες καὶ σχηματίζονται φυγὴν εὐκόλως διαλύονται, καὶ εἰ ἄφνω κατὰ αὐτῶν ἀντιστρέψωσιν, εὐκόλως αὐτοὺς διαφθείρωσι.

95 Πολλάκις δὲ καὶ νυκτεριναὶ ἐπελεύσεις ὑπὸ τοξοτῶν βλάπτουσιν αὐτοὺς, διεσπασμένοι γὰρ ἀπλικεύουσιν.

96 Εἰ δέ τις αὐτοῖς ἐβουλεύθη ποτὲ προσβαλεῖν οὕτως εἰθισμένοις καὶ διακειμένοις, οὐκ ἔχρητο κατὰ αὐτῶν ἐν μάχῃ δημοσίᾳ παρατάξει, καὶ μάλιστα ἐκ προοιμίων, ἀλλ' εὐτάκτως δι' ἐγκρυμμάτων καὶ κλοπῆς κατὰ αὐτῶν προσέβαλεν καὶ διὰ σοφισμάτων ἄλλων στρατηγικῶν, ἢ διὰ ὑπερθέσεως τῆς μάχης διασύρων τὸν καιρὸν ἢ καὶ σύμφωνα εἰρήνης σχηματιζόμενος πρὸς αὐτούς. ἵνα ἢ τῇ τῶν δαπανημάτων ἐπιλείψει, ἢ τῇ τοῦ καύσωνος ἢ καὶ ψύχους τυχὸν ὀχλήσῃ τὸ θράσος αὐτῶν, καὶ τὸ πρόθυμον ἐλαττώσῃ.

97 Ἡ δὲ ὑπέρθεσις καὶ τὰ ἄλλα μάλιστα ἐδύνατο πρὸς αὐτοὺς γενέσθαι τότε, ὅταν εἰς ὀχυρωτέρους καὶ δυσβάτους τόπους ἠπλίκευεν ὁ πολέμιος ἐκείνων στρατὸς, ἔνθα ὡς ἔχοντες κοντάρια κατὰ τοῦ τόπου ἐγχειρεῖν ἐπιτηδείως οὐκ ἐδύναντο.

98 Ἐὰν δὲ διὰ τῶν εἰρημένων οὐκ ἐνήργουν κατὰ αὐτῶν, ἀλλὰ πρὸς μάχην πάντως ἑώρων τότε παρετάσσοντο πρὸς αὐτοὺς, ὡς ἐν τῷ περὶ παρατάξεως ἐδηλώσαμεν κεφαλαίῳ.

99 Καὶ τὰ σκλάβικα δὲ ἔθνη ὁμοδίαιτά τε ἦσαν καὶ ὁμότροπα ἀλλήλοις [1], καὶ ἐλεύθερα, μηδαμῶς δουλοῦσθαι ἢ ἄρχεσθαι πειθόμενα, καὶ μάλιστα ὅτε πέραν τοῦ Δανουβίου κατῴκουν ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ. ὅθεν καὶ ἐνταῦθα περαιωθέντα, καὶ οἱονεὶ βιασθέντα δέξασθαι τὴν δουλείαν οὐχ' ἑτέρῳ ἡδέως πείθεσθαι ἤθελον, ἀλλὰ τρόπον τινὰ ἑαυτοῖς. κρεῖττον γὰρ ἡγοῦντο ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος τῆς αὐτῶν φυλῆς φθείρεσθαι, ἢ τοῖς ῥωμαικοῖς δουλεύειν καὶ ὑποκλίνεσθαι νόμοις. οὐ δὲ τοῦ σωτηρίου βαπτίσματος τὸν ἁγιασμὸν καταδεξάμενα ἄχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων, τοῦτο ὅσον κατὰ αὐτοὺς εἰς ἀρχαίας ἐλευθερίας συνήθειαν διατηροῦνται.

100 Πολύανδρά τε ἦσαν καὶ κακοπαθείας ὑπομένοντα, εὐκόλως δὲ πρὸς καύσωνα, καὶ ψῦχος, καὶ βροχὴν, καὶ σώματος γυμνότητα, καὶ τὴν τῶν δαπανημάτων ἔνδειαν καρτεροῦντα.

101 Ταῦτα δὲ ὁ ἡμέτερος ἐνθείᾳ τῇ λήξει γενόμενος πατὴρ καὶ ῥωμαίων αὐτοκράτωρ Βασίλειος τῶν ἀρχαίων ἐθῶν ἔπεισε μεταστῆναι, καὶ

consuetudine, ac moribus imbuebantur, & ab humanitate ad barbariem, ac cupiditatem pecuniae transierunt.

90 Vexant illos admodum aerumnae, ac miseriae. Quemadmodum enim mentes audaces, strenuasque possident, ita corpora delicata, ac tenera habent, & ad labores sustinendos minus habilia.

91 Calores, frigora, pluviae, commeatus, aut rerum necessariarum inopia, & vini potissimum, dilatio belli, illos excruciant.

92 Equestris praelii tempore adversantur illis loca difficilia, & condensa, quia vehementi incursionis impetu directe cum hastis ruere solent.

93 Damna, & offensiones facile a tergo, aut ad latus ex insidiis substinent, quia excubias, reliquasque huiusmodi molitiones minus curant.

94 Quod si qui fugam simularent, facile illi dissiparentur, & subito in eos iterum conversi, permultum illos laederent.

95 Saepe etiam nocturnae sagittariorum incursiones laedunt illos, quia disperse, & disiecte castra ponunt.

96 Sin quis se ad confligendum cum illis parans iis motibus, atque institutis utatur, haud opus fuerit publica cum illis dimicatione contendere, idque in initiis belli potissimum, sed insidiis, & improvisis incursionibus illos adoriri, vel dilatione praelii tempus eludere, vel pacificationem simulando commeatum illorum absumere, vel caloribus, & frigoribus audaciam illorum, atque alacritatem minuere.

97 Si dilatio, & similia maxime fieri possunt, quando ad munitiora, & difficilia accessu loca hostilis illorum exercitus accedit, ibi tum hastis usi illum locum invadere non possunt.

98 Si ita praedictis modis contra illos nihil proficiatur, sed ad bellum toti spectent, ubi exercitum instruunt, sic instruant quemadmodum in capite de acie instruenda docuimus.

99 Sclavonica natio simili vitae cultu, & moribus, ac Galli utebatur. Libertatis amans, subiici, aut imperio parere noluit, quando trans Danubium sua in regione habitavit: unde hunc in locum traducta, atque aliis vi servire coacta, indigenis suis, & non alienigenis obedire voluit; melius enim putabant ab indigenis suis violari, quam Romanis parere, & sub illorum legibus vivere. Qui autem ex illis sacrosancti Baptismatis fontem receperunt, ii quantum in illis est, ad antiquae libertatis formam eum conservant.

100 Populosa natio est, omnium aerumnarum patiens: calores, frigora, pluvias, nuditatem, commeatus, & rerum necessariarum inopiam facile perfert.

101 Hanc nationem noster divina quadam sorte Imperator Romanus, & pater meus Basilius, a reliquarum gentium feritate traduxit,

1 Ἀλλήλοις) In Checi Codice videtur fuisse, γάλλοις.

& Romano more praefectos illis constituens, & Baptismate sacro illos imbuens, a servitute liberavit, & contra Romanorum hostes pugnare instituit; itaque studiose iis in rebus versatus est, ut Romanos hac re securos faceret, qui saepe antea Sclavorum populationibus infestabantur, & bella multa ab illis illata sustinebant.

102 Erant autem Sclavi ii nescio quomodo hospitibus humani, quam hospitalitatem adhuc studiose retinent.

103 Peregrinis enim benigni, ac mites erant, & illos lubenter, ac humaniter accipiebant, & a loco in locum comiter deducebant, & ab omni noxa, offensioneque integros, & securos conservabant. Itaque si propter negligentiam hospitis peregrinus laedatur, bellum statim contra eum movet. Nam fidei magnam declarationem esse putat, si peregrini vicem ulciscatur.

104 Aliud praeterea non inhumanum hoc apud eos videbatur esse. Captivos enim suos non ad infinitam servitutem obligabant, sed ut captivos potius apud se retinebant, & certum quoddam servitutis tempus praescribebant, ut post hoc tempus expletum, certa quadam mercede data ad suos redire possint, vel si mallent, apud illos liberi, & amici permanerent.

105 Feminae illorum praeter ceteras modestae feruntur. Multae enim virorum suorum mortem tam graviter ferunt, ac si sua esset, & seipsas suffocant; vitam enim viduam, ac solitariam ferre non possunt.

106 Milio ad commeatum utebantur: temperantiam in victu maxime colunt: reliquos agriculturae labores minus perferunt, quia vitae liberaliorem cultum magis diligunt, neque adduci possunt, ut magno cum labore sumtuosas epulas parent, atque eas postea vorent, atque exsorbeant.

107 Armantur parvis hastulis, vel iaculis duobus unusquisque vir: quidam etiam scutis magnis, quos thyreos vocant. Arcubus enim ligneis utuntur, & sagittas habent veneno imbutas, quod efficax admodum est; nisi enim, qui plagam accepit, vel theriacam bibat, vel aliquod aliud salutare praesidium, vel statim plagam omnem praecidat ne latius serpat, universum necesse est corpus pereat. Ad loca praerupta, & accessu difficilia confugere, & ibi commorari gaudent.

108 Quemadmodum in illos Romani incursiones, impetusque faciebant, ante a nobis explicatum est, ubi de nec opinatis incursionibus egimus, ut tu Imperator, quamvis non in illos nunc, sed in similes tamen illorum, aut in alios barbaros incursionem faciens [siquidem id utile tibi videbitur] habeas ad omnem usum in promtu, quasi exercitatum, quod facto opus erit. 109 Quo-

γραικώσας, καὶ ἄρχουσι κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν τύπον ὑποτάξας, καὶ βαπτίσματι τιμήσας, τῆς τε δουλείας ἐλευθέρωσε τῶν ἑαυτῶν ἀρχόντων, καὶ στρατεύεσθαι κατὰ τῶν ῥωμαίοις πολεμούντων ἐθνῶν ἐξεπαίδευσεν, οὕτω πως ἐπιμελῶς περὶ τὰ τοιαῦτα διακείμενος, διὸ καὶ ἀμερίμνους ῥωμαίους ἐκ τῆς πολλάκις ἀπὸ σκλάβων γινομένης ἀνταρσίας ἐποίησε, πολλὰς ὑπ' ἐκείνων ὀχλήσεις καὶ πολέμους τοῖς πάλαι χρόνοις ὑπομείναντας.

102 Ἦσαν δὲ, οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν, τῇ φιλοξενίᾳ κατακόρως χρώμενα τὰ σκλάβων φῦλα, ἣν οὐδὲ νῦν καταλιπεῖν ἐδικαίωσαν, ἀλλ' ἔχουσιν ὁμοίως.

103 Τοῖς γὰρ ἐπιξενουμένοις 1 ἐν αὐτοῖς ἤπιοι καὶ πρᾶοι. ἐγίνοντο φιλοφρονούμενοί τε αὐτὰ καὶ δεξιούμενοι διασώζοντες, καὶ κατὰ διαδοχὴν ἐκ τόπου εἰς τόπον παραπέμποντες, καὶ ἀβλαβεῖς διατηρεῖσθαι, καὶ ἀδιαλείπτους δαπάνας ἀλλήλους παρεγγυώμενοι. ὡς εἴγε διαμέλειαν 2 τοῦ ὑποδεχομένου συμβαίη τὸν ξένον βλαβῆναι, πόλεμον κατὰ ἐκείνου ὁ τοῦτον παραθέμενος ἐκείνῳ, ἀντὶ πίστεως σεβασμίας ἡγούμενος τοῦ ξένου τὴν ἐκδίκησιν.

104 Ἐδόκει δὲ αὐτοῖς καὶ ἕτερον συμπαθέστερον ποτὲ εἶναι. τοὺς γὰρ ἐν αἰχμαλωσίᾳ παρ' αὐτῶν λαμβανομένους οὐκ ἀορίστως, ἕως ἂν βούλωνται πρὸς δουλείαν κατεῖχον, ἀλλὰ μᾶλλον ἐν τῇ γνώμῃ τῶν αἰχμαλώτων ἐποίουν, ὁρίζοντες αὐτοῖς ῥητόν τινα τῆς δουλείας χρόνον, ἵνα μετὰ τοῦτον τὸν ὁρισθέντα χρόνον ἐὰν θέλωσιν ἐν τοῖς ἰδίοις ἀναχωρῆσαι μετά τινος ὡρισμένου μισθοῦ, ἢ ἐὰν βούλονται παρ' αὐτοῖς εἶναι, μένειν ἐλευθέρους καὶ φίλους.

105 Ἐσωφρόνουν δὲ καὶ αἱ θήλειαι αὐτῶν μάλιστα κραταιῶς, ὥστε τὰς πολλὰς αὐτῶν τὴν τῶν ἰδίων ἀνδρῶν τελευτὴν ἰδίαν ἡγεῖσθαι, καὶ ἀποπνίγειν ἑαυτὰς, μὴ δυναμένας φέρειν τὴν ἐγχειρίᾳ 3 ζωήν.

106 Ἐχρῶν τόδε 4 δαπάνῃ κέχρῳ, μάλιστα ἐφίλουν δὲ καὶ ὀλιγαρκείαν, δυσχερῶς φέροντες τοὺς ἄλλους τῆς γεωργίας πόνους, διὰ τὸ ἐλευθεριωτέραν μᾶλλον φιλεῖν αὐτά τὴν διαγωγὴν ποιεῖσθαι καὶ ἄπονον, ἢ σὺν πολλῷ κόπῳ πολυτέλειαν βρωμάτων ἢ χρημάτων ἐπικτήσεσθαι.

107 Ὁπλίζοντο δέ ποτε μικροῖς ἀκοντίοις ἤγουν ῥικταρίοις δυσὶν ἕκαστος ἀνὴρ, τινὲς δὲ καὶ σκουταρίοις μεγάλοις ἐπιμήκεσιν, οἷον θυρεοῖς, ἐκέχρηντο δὲ καὶ τόξοις ξυλίνοις, καὶ σαγίττας εἶχον κεχρισμένας φαρμάκῳ, ὅπέρ ἐστιν ἐνεργητικὸν, ἐὰν μὴ ὁ λαβὼν τὴν πληγὴν ἢ θηριακὴν ποιῇ 5, ἢ καὶ ἕτερον βοήθημα ἀντιφάρμακον, ἢ καὶ παρευθὴ περικόψει τὴν πληγὴν, πρὸς τὸ μὴ διαδραμεῖν. πάντως γὰρ ἂν καὶ τὸ ὅλον σῶμα ἀπόλλυται, καὶ δάσεσι δὲ καὶ δυσβάτοις οἰκεῖν καὶ καταφαγεῖν 6 φιλοῦσιν.

108 Ὅπως δὲ κατὰ αὐτῶν ἐποιοῦντο τὰς ἐπιδρομὰς καὶ ἐφόδους ῥωμαῖοι τότε διηγησάμην ἔμπροσθεν ἐν τῇ περὶ ἀδοκήτων ἐφόδων διατάξει, ἵνα καὶ αὐτὸς, ὦ στρατηγὲ, εἰ καὶ μὴ κατὰ αὐτῶν νῦν ἀλλ' ἢ κατὰ τῶν ὁμοίων αὐτῶν, ἢ κατὰ ἑτέρων βαρβάρων ποιούμενος ἀδοκήτους ἐφόδους, εἴγε ἄρα χρήσιμόν τι ἐκ τῆς διατυπώσεως ἐκείνης εὑρεθῇ, ἔχῃς καὶ τοῦτο ἐξ ἑτοίμου πρὸς τὴν δέουσαν χρείαν ὡς προγεγυμνασμένον. 109 Ἐπεὶ-

1 Τοῖς γὰρ ἐπιξιούμενοι) Scribe, τοῖς γὰρ ἐπιξενουμένοις.
2 Διαμέλειαν) Scribe, δι' ἀμέλειαν.
3 Ἐγχειρίᾳ) Scribe, ἐν χηρίᾳ.

A

4 Ἐχθρῶν τόδε) Scribe, ἐχρῶντο δέ.
5 Ποιῇ) Scribe, πιῇ.
6 Καταφαγεῖν) Scribe, καταφυγεῖν.

109 Ἐπειδὴ δὲ διαφόρων ἐθνικῶν παρατάξεών τε καὶ διαθέσεων ἐμνημονεύσαμεν, φέρε λοιπὸν καὶ τοῦ νῦν ἐνοχλοῦντος τῇ ῥωμαϊκῇ ἡμῶν πολιτείᾳ ἔθνους τῶν σαρακηνῶν ἐπιμνησθῶμεν κατὰ δύναμιν, ὅπως τε ἔχουσι φύσεως, καὶ ὅπως τοῖς τε ὅπλοις ἐν ταῖς ἐκστρατείαις χρῶνται καὶ τοῖς ἐπιτηδεύμασι, καὶ ὡς ἂν εἴη δέον κατ' αὐτῶν ἀνθοπλίζεσθαί τε καὶ ἀντιστρατεύεσθαι, καὶ τὰς ἐκ τούτων ἐγχειρήσεις ποιεῖσθαι.

110 Σαρακηνοὶ μὲν οὖν ἄραβες εἰσὶ τὸ γένος παρὰ τὴν εἴσοδον τῆς εὐδαίμονος ἀραβίας ποτὲ κείμενοι, τῷ χρόνῳ δὲ καὶ πρὸς τὴν συρίαν καὶ παλαιστίνην διασπαρὶν, πρῶτα μὲν οἷον μετοικίας χάριν, ὕστερον δὲ ὅτε τῆς αὐτῶν δεισιδαιμονίας ἐγένετο ἀρχηγὸς μουχόμετ, καὶ ὅπλοις κρατοῦντες τῶν τε εἰρημένων ἐπαρχιῶν, καὶ δὲ καὶ μεσοποταμίας καὶ αἰγύπτου καὶ τῶν ἄλλων χώρων, ἅπερ αὐτοῖς ὁ καιρὸς τῆς ῥωμαϊκῆς ἀπὸ περσῶν χώραν ἔδωκε κατασχεῖν.

111 Εἰ δὲ καὶ περὶ μὲν τὸ θεῖον δοκοῦσιν εὐσεβεῖν, βλασφημίαν δὲ τὴν αὐτῶν δοκοῦσαν εὐσέβειαν ἀποδεικνεῖν τε οἷς 1 χριστὸν μὲν τὸν ἀληθινὸν θεὸν καὶ τοῦ κόσμου σωτῆρα καλεῖν θεὸν οὐκ ἀνέχονται. παντὸς δὲ καὶ κακοῦ ἔργου τὸν θεὸν εἶναι αἴτιον ὑποτίθενται, καὶ πολέμοις χαίρειν λέγουσι τὸν θεὸν τὸν διασκορπίζοντα ἔθνη τὰ τοὺς πολέμους θέλοντα. καὶ τοὺς οἰκείους δὲ νόμους ἀπαραβάτους φυλάττουσι, τὴν σάρκα λιπαίνοντες καὶ τὴν ψυχὴν ἀτιμάζοντες. τῇ οὖν τοιαύτῃ δυσσεβείᾳ διὰ τῆς ἡμῶν εὐσεβείας τε καὶ ὀρθοδόξου πίστεως ἀντιμαχόμενοι, καὶ τοὺς πολιτικοὺς πολλῷ μᾶλλον ἀπαραβάτους διὰ φυλάττοντες κατὰ αὐτῶν ἀντιστρατευώμεθα.

112 Χρῶνται δὲ καμήλοις τοῖς ἀχθοφόροις αὐτῶν ἀντὶ ἁμαξῶν καὶ ὑποζυγίων, ὄνοις καὶ ἡμιόνοις. καὶ κυμβάλοις δὲ καὶ τυμπάνοις ἐν ταῖς παρατάξεσιν, ἐν οἷς τοὺς οἰκείους ἵππους ἐθίζουσι. διὰ δὲ τοιούτων κτύπων καὶ ἤχων τοὺς ἵππους τῶν ἀντιπολεμούντων αὐτοῖς ταράσσοντες τρέπουσιν εἰς φυγήν. ἀλλὰ καὶ τῶν καμήλων ἡ θέα ὁμοίως τοὺς ἀσυνήθεις ἵππους ἐκφοβεῖ καὶ ταράττει, καὶ πρόσω βαίνειν οὐκ ἐᾷ.

113 Τὰς δὲ τοιαύτας τῶν τε καμήλων καὶ τῶν ὑποζυγίων ἀποσκευὰς καὶ εἰς πλῆθος πολλάκις φαντασίαν χρῶνται, μέσον μὲν τοῦ στρατιωτικοῦ πλήθους αὐτοὺς καθιστῶντες, πυκνὰ δὲ φλάμουλα ἄνωθεν αὐτῶν ἐφιστῶντες, ὡς δοκεῖν στρατιωτῶν εἶναι πλῆθος τὸν ἐκείνων ὄχλον.

114 Θερμοὶ δέ εἰσι τὴν κρᾶσιν τοιούτῳ κλίμακι θερμῷ κατοικοῦντες. Χρῶνται δὲ καὶ πεζικῇ στρατείᾳ, αἰθίοψί φασι γυμνοῖς ὅπλων ἔμπροσθεν τῶν καβαλλαρίων παρατατομένοις οἱονεὶ ψιλοῖς. τόξα γὰρ φέροντες καὶ χρώμενοι δυσάντητοι δοκοῦσι τοῖς ἐπερχομένοις.

115 Τοὺς δὲ πεζοὺς αὐτῶν φέρουσιν ἢ ἐφ' ἵππων ἰδίων ὀχουμένους, ἢ ὄπισθεν τῶν καβαλλαρίων καθημένους, ὅτε πλησίον τῆς αὐτῶν χώρας ἐστὶν ἡ ἐκστρατεία αὐτῶν. χρῶνται δὲ ὅπλοις καὶ οἱ καβαλλάριοι τόξοις καὶ σπαθίοις. κονταρίοις καὶ σκουταρίοις καὶ πελέκεσι, καὶ πανοπλίαν γὰρ φοροῦσιν οἷον, λωρίκια καὶ κλιβάνια, καὶ κασσίδας, καὶ ποδόψελλα, καὶ χειρόψελλα, καὶ εἴ τι ἕτερον κατὰ τὸν ῥωμαϊκὸν τρόπον. τὰς δὲ ζώνας αὐτῶν καὶ τοὺς χαλινοὺς καὶ τὰ σπαθία ἀργύρῳ ποικίλλουσι φιλοτιμότερον.

116 Οὔτε

109 Quoniam de diversarum gentium moribus, atque institutis verba fecimus, haud abs re fuerit de Saracenis, qui rempublicam nostram perturbant, nunc aliquid commemorare, qua natura sint, quibus armis in bello utantur, quibus modis nostri adversum eos armandi sunt, & quemadmodum impetus in illos faciendi.

110 Saraceni Arabes sunt genere, ad ingressum felicis Arabiae olim habitantes. Nunc vero genus eorum in Syriam, & Palaestinam dispersum est, primum commorandi causa, deinde ubi superstitionis suae auctor Mahumet fuerat, horum locorum ditionem, & Mesopotamiae, atque AEgypti, reliquorumque, ac finitimorum locorum Imperium armis occupabant, id quod Romanorum cum Persis de Imperii gloria dimicatio, illorum capiendorum occasionem dabat.

111 Erga Deum impii sunt: blasphemiam suam pro pietate ducunt. Christum verum Deum, & mundi servatorem, Deum vocare non sustinent. Omnis mali facinoris Deum esse autorem arbitrantur, & bello delectari dicunt Deum, qui dissipat gentes, quae bella volunt: suas ipsorum leges sanctissime custodiunt: carnem suam pinguefaciunt, & animum dehonestant. Adversus igitur hanc illorum impietatem, pietate, ac religione nostra pugnemus, & divinas, humanasque leges sanctissime custodiamus, atque illos, si possumus, expugnemus.

112 Camelis sarcinariis utuntur pro curribus, & iumentis, asinis, & mulis: & cymbalis in aciebus utuntur, quibus equos suos assuefaciunt: & huiusmodi sonis, ac strepitibus hostium suorum equos perturbant, & in fugam coniiciunt. Sed & Camelorum quoque adspectus equos perterrefacit, & ulterius progredi non patitur.

113 Camelorum, iumentorumque huiusmodi adparitionem saepe, ut multae, & ingentes copiae videantur, in medio exercitu collocant, & crebra flamula illis imponunt, ut illorum turba magna, multitudo hominum esse videatur.

114 Calida corporis constitutione sunt, in tam calida mundi plaga degentes. Pedestres copias dicunt se AEthiopibus sagittariis, qui armis gravibus nudantur, roborare, & ante equites quasi leves collocare. Istis usi, videntur hostibus inexsuperabiles esse.

115 Pedites sui equis vehuntur, post equites sedent ex equo, quando prope regionem suam expeditio est. Utuntur armis etiam equites illorum, sagittis, & spathis, hastis, scutis, & securibus. Armaturam gestant galeas, thoraces, cassides, ocreas aeneas, brachialia, & si quae alia ad Romanorum formam arma sunt. Zonas, & fraena, & gladios, reliquaque huiusmodi argento exornant ambitiosius.

116 Ne-

1 Ἀποδείκνυον τε οἷς) Scribe, ἀποδείκνυον δὲ οἱ.

116 Neque quum persequuntur alios, neque quum ab aliis exagitantur, aciem illorum dissolvatur aliquando, minime ad formam suam revocari facile possunt, sed solum de salute laborant.

117 Audaces sunt si victoriam sperent: sin desperent de victoria, timidi valde sunt. Omnia enim, etiam quaecumque mala sunt, a Deo provenire adserunt. Quod si qua adversa fortuna vexentur, quasi a Deo immissa non repugnant, sed conflictationis offensionem accipientes, omnem contentionem praelii remittunt. Somnolenti sunt, ac propterea nocturna praelia pertimescunt, idque potissimum quando alienam terram incursant. Itaque vel ad munita loca discedunt, ibique tota nocte custodiam habent, vel castra sua, tam diligenter muniunt, ut nocturnis hostium irruptionibus non perturbentur.

118 Quadratam, & oblongam aciem semper instruunt, quae tutissima est, & ad oppugnandum difficillima in hostium irruptionibus.

119 Hac forma utuntur tum in itinere faciendo,' tum in manibus conferendis, & magna exparte Romanos imitantur, tum in aliarum rerum bellicarum formis: & experientia praeliorum exercitati, iisdem modis nos invadunt, quibus a nobis antea profligabantur.

120 In aciebus suis firmi stabilesque facile consistunt, neque cum celeritate hostes invadunt, neque facile ad deponendum praelium iam inceptum pertrahuntur.

121 Consistunt in acie, & perferunt impetum illorum, qui in illos acriter invadunt, modera te: ubi vero relanguescere impetum hostium vident, tum excitati vehementer, ac strenue praeliantur.

122 Hoc non modo in pedestri praelio, sed etiam in navali faciunt: & postquam feriendo & tela coniiciendo hostes exsatiati sunt, scutis simul addensatis ea omnia quum substinent, statim conferri se colligunt, & manus conferere incipiunt: cum quibus prudenter semper, ac circumspecte dimicandum est.

123 Cautione, & constitutione quadam rerum bellicarum longe meliore, ac probatiore ceteris nationibus utuntur, quemadmodum a praefectis nostris ad illos saepe accedentibus universumque rerum statum indagantibus, cognovimus, & ex aliorum narrationibus ad nos delatis audivimus, & a nostro pientissimo patre, qui persaepe adversum illos bellavit, accepimus.

124 Frigus illos, & hiems, & largae pluviae vexant: itaque iis temporibus potius quam serenis adoriendi sunt, quia arcus illorum propter caeli humiditatem languidi sunt, & universum corpus quasi effoetum debilitatur. Eiusmodi enim temporibus a Romanis capti incursionibus, & populationibus, atque interfecti sunt.

125 Se-

116 Οὔτε δὲ διώκοντες, οὔτε διωκόμενοι λύουσι τὴν τάξιν αὐτῶν. εἰ δὲ συμβῇ αὐτὴν λυθῆναι δι' ἑαυτῶν ἀσύστατοι καὶ ἀνεπίστροφοι γινόμενοι μόνῳ τῷ σωθῆναι ἐλαύνουσιν.

117 Θρασεῖς μὲν γάρ εἰσι νικᾶν ἐλπίζοντες, δειλοὶ δὲ λίαν ἀπελπίζοντες τῆς νίκης, ὡς ἀπὸ Θεοῦ γὰρ τὸ πᾶν, εἰ ϗ κακὸν εἴη λέγοντες εἶναι, εἰ συμβῇ αὐτοὺς ἐναντίον τι παθεῖν, ὡς ἀπὸ Θεοῦ ὁριζομένου οὐκ ἀντιπίπτουσιν, ἀλλὰ τῇ προσβολῇ σφαλέντες χαλῶσι τὸν τόνον. ὑπνηλοὶ δὲ εἰσὶ, ϗ διὰ τοῦτο τὰς νυκτομαχίας φοβούμενοι, ϗ τὰ ἐν αὐταῖς ἐπιτηδεύματα, μάλιστα ὅταν ἐν ἀλλοτρίᾳ ἑαυτῶν γῇ κατατρέχουσι διόπερ ἢ εἰς ὀχυροὺς τόπους ἀναχωροῦσι, κἀκεῖ τῆς νυκτὸς ποιοῦνται τὴν φυλακὴν, ἢ περιφράττουσιν ἀσφαλῶς τὸ στρατόπεδον αὐτῶν, ὥστε μὴ ἐπιβουλεύεσθαι ταῖς νυκτερίναις τῶν ἐναντίων προσβολαῖς.

118 Τετράγωνον δὲ ϗ ἐπιμήκη ποιοῦνται τὸν οἰκείαν παράταξιν, ἀσφαλεστέραν, ϗ ῥαδίως λυθῆναι μὴ δυναμένην ἐν ταῖς τῶν ἀντιπαρατατ-τομένων προσβολαῖς.

119 Ταύτῃ δὲ χρῶνται ϗ ἐν ταῖς πορείαις, ϗ ἐν ταῖς συστάσεσι τῆς μάχης, ὡς ἐπὶ τὸ πολὺ δὲ ῥωμαίους μιμοῦνται, καὶ κατὰ τὰ ἄλλα σχήματα τῶν παρατάξεων τῇ πείρᾳ τῶν προσβολῶν οἷον ἐγγεγυμνασμένοι, καὶ ἐξ ὧν ἔπαθον παρὰ ῥωμαίων δρᾶν κατ' αὐτῶν ἐπιτηδεύοντες.

120 Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν εὐμήχανοι ϗ σταθεροὶ, μηδὲ διὰ τάχος προσβολῆς πτούμενοι τοὺς ἐπερχομένους, μήτε διὰ προσποιητὴν ἀναβολὴν ἐκλυόμενοι.

121 Προσμένουσι δὲ τῇ παρατάξει φέροντες ϗ τὰς βολὰς μακροθύμως πρὸς τοὺς θρασέως αὐτοῖς ἐπερχομένους, ϗ ὅταν τὸν τόνον χαλάσαντα ἴδωσι τῶν ἀντιπολεμίων, τότε διαναστάντες εὐτόνως μάχονται.

122 Τοῦτο δὲ ποιοῦσι οὐ μόνον ἐν πεζομαχίᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν ταῖς κατὰ θάλασσαν μάχαις, ἐκ χειρὸς ἀπὸ τῶν πλοίων μαχόμενοι, ϗ μετὰ τὴν τῶν βαλλομένων κατ' αὐτῶν ἀποπλήρωσιν, ἃ συσκόυτα 1 ποιοῦντες καρτεροῦσι δεχόμενοι εὐθέως ἀνίστανται ἀθρόοι, ϗ ἐκ χειρὸς τῆς μάχης ἀπάρχονται, πρὸς οὓς εὐμηχάνως δεῖ προσβάλλειν ἀεί.

123 Χρῶνται δὲ εὐβουλίᾳ ϗ καταστάσει πρὸς τὰς πολεμικὰς μεθόδους τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐθνῶν δοκιμωτερον, ὡς παρά τε τῶν ὑποστρατήγων ἡμῶν πολλάκις αὐτοῖς προσβαλλόντων ἐρευνήσαντες ἀνεμάθομεν, ϗ δὴ ϗ ἐκ τῶν ἀνενεχθέντων διηγήσεων τοῖς πρὸ ἡμῶν βασιλεῦσιν ἀνέγνωμεν, καὶ μάλιστα παρὰ τοῦ ἡμετέρου θειοτάτου πατρὸς πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐκστρατεύσαντος ἀκηκόαμεν.

124 Λυπεῖ δὲ τοῦτο τὸ ἔθνος ψύξις, ϗ χειμῶν, ϗ ὑετῶν ἐπιφοραὶ, διὸ ϗ ἐν τοιούτοις καιροῖς χρὴ τὰς κατ' αὐτῶν συμπλοκὰς ποιεῖσθαι μᾶλλον ἢ ἐν εὐδείας. ϗ γὰρ ϗ τὰ τόξα αὐτῶν ἀσθενῆ διὰ τὸν ὑγρότητα, ϗ τὸ ὅλον τοῦ σώματος αὐτῶν νωθρὸν διὰ τὸ ψύχος εὑρεθήσεται. πολλάκις γὰρ ἐν ταῖς κατὰ τοὺς τοιούτους καιροὺς καταδρομαῖς αὐτῶν ϗ λῃστείαις καταληφθέντες ὑπὸ ῥωμαίων διεφθάρησαν.

125 χαί-

1 A" συσούτα) Scribe, τὰ σύσκουτα. Sic infra Constitut. XIX. §. 15. οἱ ἐναντίοι σύσκουτα ποιήσαντες, ϗ τὰς βολὰς ὁπωσοῦν δεξάμενοι. Iam σύσκουτον est, scutorum condensatio, quae *Scutatio* dicitur Ammiano.

125 Χαίροντες οὖν ταῖς εὐδίαις καὶ ταῖς θερμοτέραις ὥραις τότε συλλέγονται, καὶ μάλιστα θέρους, καὶ κατὰ τὸν Ταρσὸν τῆς Κιλικίας τοῖς ἐγχωρίοις ἐνώμενοι τὴν ἐκστρατείαν ποιοῦνται, τοὺς δὲ ἄλλους καιροὺς μόνοι ἐκ Ταρσοῦ καὶ Ἀδανῶν καὶ τῶν ἄλλων τῆς Κιλικίας πολισμάτων τὰς κατὰ Ῥωμαίων ποιοῦνται καταδρομάς.

126 Χρὴ οὖν αὐτοῖς τό τε προσβάλλειν, καὶ μάλιστα κατὰ τὸν χειμῶνα ἐπὶ πραῖδαν ἐξερχομένοις. τοῦτο δὲ γενήσεται ἐὰν τὰ στρατεύματα παραμείναντα τοῦ πλησίον ἀσυμφανῶς καὶ τὴν ἔξοδον αὐτῶν ἐπισκοπήσαντα τὴν κατ᾽ αὐτῶν προσβολὴν ποιήσονται, οὕτως γὰρ διαφθείρουσιν αὐτοὺς, ἢ ὅταν ὁμοῦ πάντες συνέλθωσιν ἐν πολυπληθίᾳ καὶ κατασκευῇ πολέμου ἐξηρτισμένοι.

127 Σφαλερὸν γὰρ, ὡς πολλάκις ἡμῖν εἴρηται, τὸ πρὸς δημόσιον πόλεμον ἀποκινδυνεύειν τινὰς, κἂν πάνυ δοκῶσι τῶν χειρῶν 1 περιττεύειν τῷ πλήθει, τὸ γὰρ τῆς τύχης ἄδηλον.

128 Συνάγονται δὲ οὐχὶ ἀπὸ καταγραφῆς στρατευόμενοι, ἀλλ᾽ ἕκαστος γνώμῃ ἑκουσίᾳ συντρέχοντες πανοικεί, πλούσιοι μὲν, ὥστε ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους μισθῷ ἀποθανεῖν, πένητες δὲ, ἵνα τι τῆς πραίδας κερδήσωσιν. ἀλλὰ καὶ ὅπλα αὐτοῖς συμφυλέται χορηγοῦσι, καὶ γυναῖκες μάλιστα καὶ ἄνδρες, ὥσπερ διὰ τούτου κοινωνοῦντες αὐτοῖς τῆς ἐκστρατείας, καὶ μισθὸν ἡγούμενοι τὸ καθοπλίσαι στρατιώτας, οἱ ὁπλισθῆναι δι᾽ ἀσθένειαν σώματος μὴ δυνάμενοι καὶ ταῦτα μὲν Σαρακηνοὶ, ἔθνος βάρβαρόν 2 τε, καὶ ἄπιστον.

129 Ῥωμαίους δὲ χρὴ οὐ μόνον ταῦτα, ἐπιτηδεύειν καὶ εὐψύχους τῇ προαιρέσει καὶ στρατιώτας καὶ τοὺς οὔπω στρατευσαμένους συνεκστρατεύειν κατὰ τῶν βλασφημούντων τὸν πάντων βασιλέα Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν, καὶ δι᾽ ἁπάντων ἐνδυναμοῦν τὰ τοὺς ὑπὲρ αὐτοῦ στρατευομένους κατὰ τῶν ἐθνῶν καὶ ὅπλοις, καὶ δώροις, καὶ ταῖς προπεμπτηρίοις εὐχαῖς, ἀλλὰ καὶ πλέον τι τούτων πράττειν, τὸ καί τε τοὺς οἴκους τῶν σὺν προθυμίᾳ καὶ ἀνδρείας στρατευομένων φιλοφρονεῖσθαι, καὶ εἴ τι ἐνδέον τοῖς στρατεύμασιν, ἢ ἵπποι, ἢ ἀναλώματα, ἢ πανοπλίαι, καὶ ταῦτα χορηγεῖν διὰ κοινωνίας καὶ συγκροτήσεως.

130 Εἰ γὰρ οὕτω γένηται, πάντως πολυπλασίων ὑπάρχων ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατὸς, καὶ καλῶς τε καὶ ὡς προσῆκεν καθοπλισμένος, καὶ μάλιστα ὁπόσοι ἐπίλεκτοι δι᾽ ἀνδρείαν καὶ γενναιότητα τυγχάνουσι, μηδὲν τῶν δεόντων ἐν αὐτῷ ὑστερούμενοι, ῥαδίως σὺν Θεῷ τὴν κατὰ τῶν βαρβάρων Σαρακηνῶν ἀναδήσονται 3 νίκην.

131 Εἰ γὰρ τῇ τε ὁπλίσει καὶ μάλιστα τόξοις καὶ βέλεσι πλείστοις, καὶ δὴ καὶ τῷ πλήθει καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ τοῖς προσήκουσι στρατηγήμασί τε καὶ μηχανήμασι πλεονεκτήσομεν Ῥωμαῖοι μάλιστα κατὰ βαρβάρων, καὶ τὴν θείαν ἐπὶ πᾶσιν ἕξομεν συμμαχίαν, καὶ εὐκόλως τὴν κατ᾽ ἐκείνων κατορθώσομεν νίκην.

132 Τοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος διὰ τὴν ὡς εἰκὸς ἐλπιζομένην πραῖδαν, καὶ τὸ μὴ φοβεῖσθαι κινδύνους πολέμου, εὐκόλως εἰς πολυπληθίαν συνάγεται ἀπὸ τῆς ἐντὸς Συρίας καὶ Παλαιστίνης ἁπάσης, καὶ τῶν

125 Serenis igitur calidioribusque anni temporibus oblectati in unum conveniunt, ac aestate potissimum, & in Tarso Ciliciae civitate cum indigenis pacem faciunt: reliquis temporibus ex Tarso, & Adanis, & aliis Ciliciae civitatibus in Romanos incursiones faciunt.

126 Tum igitur adoriendi sunt hiemeque potissimum, quando ad praedam exeunt, hoc fiet, si copiae nostrae occulto aliquo in loco prope clam permaneant, & egressum ad praedationem animadvertant: sic enim vastabunt eos, vel etiam magno cum numero, & bellico adparatu instructi, illos iterum convenientes adoriantur.

127 Periculosum enim est, quemadmodum ante a me commemoratum est, publico in praelio periclitari, quamquam admodum videantur hostes suos superaturi: fortunae enim exitus incertus.

128 Conveniunt ad bellum non arcessiti, aut descriptionibus adsignati, sed ad bellum voluntarie confluunt omnes: divites, ut pro sua ipsorum patria conducti moriantur: pauperes, ut aliquam praedae partem lucrentur. Arma illis indigenae suppeditant: & faeminae potissimum virique hoc modo participes rei bellicae sunt, magni officii loco ponentes, armare eos, qui propter imbecillitatem corporis armare se ipsos non possunt. Atque haec de Saracenis, qui barbari infidelesque sunt, a nobis dicta sunto.

129 Romanos non solum hoc oportet conari, ut alacri animo milites sint, & qui nondum in bello fuerint, adversus eos praelium suscipiant, qui Deum nostrum universitatis regem. Christum blasphemant, & omnino illos quantum possunt iuvent, & prosequantur tum donis, tum armis, tum piis votis, qui adversum gentes bella suscipiunt, sed & plura iis efficere, aedes & familias eorum, qui cum alacritate animique promtitudine ad bellum iverint, beneficiis, ac benevolentia prosequi, & si quid iis, qui in exercitu sunt, aut equis eorum opus fuerit, sive sumtus, sive arma iis suppeditent & liberaliter subministrent.

130 Hoc si fieret, quum longe maiores Romanorum copiae sint, bene atque idonee armatae, delectique propter robur, ac strenuitatem viri, nullaque re necessaria defecti, facile Deum propitium habentes de barbaris Saracenisque victoriam reportabunt.

131 Si enim armatura, sagittisque potissimum, & telis plurimis, & multitudine hominum, & strenuitate, & idoneis consiliis, molitionibus militaribus abundaverimus Romani contra illos, tum divino auxilio tum victoria de illis non destituemur.

132 Haec enim gens propter spem praedae, & quia belli pericula minus timent, ad magnam facile multitudinem congregantur ex omni Syria interiore & Palaestina, & imbecilles,

1 Τῶν χειρῶν) Scribe, τῶν ἐχθρῶν.
2 Βαράρβαρον) Scribe, βάρβαρον.
3 Ἀναδήσονται) Scribe, ἀνακτήσονται.

les, atque imbelles viri propter huiusmodi spem praedarum ad reliquos fortes milites se adgregant.

133 Si vero Christi praesidio adiuti, bene instructi, atque armati, alacriter cum illis pro animae nostrae salute, quasi pro Deo, & cognatis, & reliquis Christianis fratribus dimicantes, nos illis opponamus, magnam in Deo spem habemus, nos nullam offensionem accepturos, sed omnem victoriam reportaturos.

134 Vbi illi praedandi causa Taurum transierint, in ipsis viarum angustiis, quando fatigati admodum revertuntur, & praedam iumentorum, aut aliarum rerum referunt, in excelsis quibusdam locis sagittarii, & funditores collocandi sunt, & cum equitibus dimicandum ita est. Vel si aliter usus ferat, insidiis, aut aliis molitionibus, aut saxis ingentibus devolutis, vel obstructione viarum arboribus obiectis, aut aliis modis a nobis ante commemoratis, aut si quid aliud ad usum idonee invenire potes, adoriendi sunt.

135 Aciem suam non dissolvunt, si quis aut duos, aut tres invaserint eos, donec vel victoria freti insequantur, vel de victoria desperantes fugae se mandaverint. Itaque primo incursio in illos sagittis est facienda. Si enim equi illorum, qui Parii dicuntur, & AEthiopes reliqui sagittarii equites vulnerentur, & feriantur, quum nudi sunt, facile in fugam se conicient: quia equos, quos plurimi faciunt, & per quos se salutem comparare arbitrantur, incolumes custodire magnopere laborant.

136 Equi si pereant sagittis veneno imbutis, simul intereunt, qui vehuntur equis: sin sagittas imbutas esse cognoscant, antequam percutiantur aufugient.

137 Neque enim tantum gloriam nomenque expetunt Saraceni quum ad prelium exeunt, quantum cupiditatis causa, & rerum necessariarum conquirendarum gratia: neque enim agros colere norunt, ut inde pauperes vivant, sed gladio suo ab ineunte aetate, vel vivere, vel mori discunt: unde una de illis victoria multis periculis Romanos liberat: ubi enim viderint eos, qui ad bellum exierunt, nequaquam reverti, sed a suis iam desiderari, non iam audebunt tam incircumspecte ad bellum postea procedere.

138 Cilices Saraceni universum quem habent peditatum, ad utrumque genus praelii parant, tum terrestri per Tauri montis exitum, tum mari per navigia, quae illi Cumbaria

τῶν ἀνάνδρων τάχα διὰ τὰς τοιαύτας ἐλπίδας συνερχομένων ἑκουσίως τοῖς ἐκϛρατεύȣσιν.

133 Εἰ δὲ τῆς τȣ̃ Θεοῦ ἡμῖν συμμαχȣ́σης βοηθείας καλῶς ὁπλισάμενοι ϗ παραταξάμενοι καὶ καλῶς ϗ εὐψύχως προσβάλλοντες αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ὡς ϗ ὑπὲρ Θεοῦ αὐτȣ̃ ϗ συγγενῶν ϗ τῶν ἄλλων χριϛιανῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἀγωνιζόμενοι ἀνενδοιάϛως τὰς εἰς Θεὸν ἐλπίδας ἔχομεν, ȣ̓κ ἀποτευξώμεθα 1 ἀλλὰ ϗ ἐπιτευξώμεθα τῶν κατ' ἐκείνων πάντως νικητηρίων.

134 Δεῖ δέ σε 2, εἴποτε καὶ λῃϛείας χάριν καταδράμωσι τȣ̃ ταύρȣ ἐντὸς ἐπιτηδεύειν αὐτȣ̀ς ϗ ἐν ταῖς ϛεναῖς τȣ̃ ὄρȣς τȣ́τȣ διεξόδοις, ὅταν ὑποϛρέφωσι μάλιϛα κεκωμένοι 3, ἴσως ϗ πραίδας τινὰς ζώων ἢ πραγμάτων ἐπιφερόμενοι. ἐπιβιβάζειν γὰρ δεῖ ἐφ' ὑψηλῶν τινων τόπων τοξότας ϗ σφενδονήτας, ϗ βάλλειν κατ' αὐτῶν, ϗ ȣ̔́τος ποιεῖσθαι, ϗ τὰς διὰ καβαλλαρίων προσβολὰς, ἢ ὡς ἂν χρεία καλέσοι ἢ δι' ἐγκρυμμάτων. ἢ δι' ἑτέρων ἐπιτηδευμάτων, ἢ πέτρων κατὰ κρημνῶν κυλιομένων, ἢ ἀναφραγῆς ὁδοῦ ϗ ἀπὸ δένδρων ϗ ἀδιεξοδεύτȣ γινομένης, ὡς ἄνω που ἡμῖν εἴρηται, ἢ ὡς ἂν δυνατόν σοι, ὦ ϛρατηγὲ, κατὰ τὸν τότε καιρὸν τὴν τȣ̃ πράγματος διάθεσιν κατανοῆσαι.

135 Ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν οὐ λύȣσι τὴν τάξιν κἂν τις ἐπέλθῃ αὐτοῖς ἢ δύο, ἢ τρεῖς, ἄχρις οὗ ἢ θαῤῥήσȣσι κινήσαντες διῶξαι, ἢ δειλιάσȣσι ϗ ὁρμήσȣσι πρὸς φυγήν. διὸ χρὴ βαϛάξαι τὴν ἔφοδον αὐτῶν προτέραν διὰ τοξείας τῆς κατὰ αὐτῶν τȣ̀ς ἔμπροσθέν τε ϗ τȣ̀ς μικρὸν ὄπισθεν ἑϛῶτας βάλλοντες κατὰ αὐτῶν. ȣ̔́τω γὰρ τῶν ἵππων αὐτῶν τοξευομένων, τῶν λεγομένων φαρίων 4, ϗ τῶν αἰθιόπων, ἢ ϗ ἄλλων τοξοτῶν αὐτῶν διὰ τὴν γύμνωσιν πληγȣμένων, ῥαδίως εἰς φυγὴν ὁρμήσȣσι δυοῖν ἕνεκεν, ϗ τȣ̀ς ἵππȣς περισώζειν βȣλόμενοι πολυτίμȣς ὄντας, ϗ ȣ̓κ εὐκόλως πορι ζομένȣς καὶ διὰ τῆς τῶν ἵππων σωτηρίας ϗ αὐτοὶ συμπερισωζόμενοι.

136 Τῶν γὰρ ἵππων ἀπολλυμένων 5 διὰ τῶν βελῶν ϗ μάλιϛα πεφαρμακευμένων συναπόλλυνται ϗ οἱ ἐποχȣ́μενοι αὐτοις, ἢ ϗ γνόντες τοῦ φαρμάκȣ τὴν δύναμιν ϗ πρὸ τȣ̃ βληθῆναι φεύξονται.

137 Οὐ τοσȣ̃τον γὰρ δόξης ὀρεγόμενοι καὶ ὀνόματος ἐκϛρατεύονται οἱ πλεῖϛοι σαρακηνῶν, ὅσον εὐπορίας χάριν ϗ τȣ́των 6 ἐπιτηδείων κέρδȣς, ȣ̓ γὰρ γεωργεῖν οἴδασιν, ἵν' ἐντεῦθεν οἱ πένητες διαζῶσιν, ἀλλ' ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν ϗ μόνῃ ἢ ζῆν ἢ θνήσκειν ἐκνέου παιδεύονται. ὅθεν ἡ ἅπαξ κατ' αὐτῶν νίκη πολλῶν ἐλευθερώσει κινδύνων ῥωμαίȣς, μηκέτι τολμώντων ἀπερισκέπτως ἐξέρχεσθαι τῶν θεομένων τοὺς ἐξελθόντας μὴ ὑποϛρέψαντας, ἀλλὰ θρηνουμένους ὑπὸ τῶν ἰδίων.

138 Δοκεῖ δὲ τοῖς κίλιξι σαρακηνοῖς ὅσον ἔχȣσι πεζικὸν πρὸς ἀμφοτέρȣς ἐκπαιδεύειν τὰς μάχας, πρός τε τὴν κατὰ γῆν διὰ τῆς ἐξόδȣ τῆς διὰ τȣ̃ ταύρȣ ὄρȣς, ϗ τὴν κατὰ θάλατταν διὰ τῶν

---

1 Ἀ'πολοξευόμεθα) Scribe, ἀπολευξόμεθα. Et mox ibidem: ἐπιλευξόμεθα, pro ἐπιλοξευόμεθα.
2 Εἰ δέ σε) Scribe, δεῖ δέ σε.
3 Κεκωμένοι) Scribe, κεκοπωμένοι.
4 Φαρίων) In codice Checi, παρίων, videtur fuisse. Sed male, φάρας, & φαρίον, est equus. Vide Glossarium nostrum.
5 Τῶν γὰρ ἰππωλλυμένων) Scribe, τῶν γὰρ ἵππων ὀλλυμένων.
6 Τȣ́των) Scribe, τȣ̃ τῶν.

A

τῶν παρ' αὐτοῖς πλοίων τῶν λεγομένων κυμβαρίων, καὶ ὅτε μὴ πρὸς τὴν ἤπειρον ἐκστρατεύουσι, διὰ τῆς θαλάττης ἐξέρχονται, πραῖδας τε ποιοῦντες κατὰ τῶν παραθαλασσίων χωρίων, πολλάκις δ' εἰ οὕτω τέχοι 1 καὶ ναυμαχοῦντες, ὅτε δὲ μὴ κατὰ θάλασσαν ἐξέλθωσι διὰ τῆς ἠπείρου κατὰ τῶν ῥωμαικῶν χωρίων ἐκστρατεύουσι.

baria adpellant. Quando autem terra non egrediuntur ad praelium, conscendunt mare ibique praedantur, aut in maritimis locis consident ad praedam quaerendam, alias ad Romanorum agros populandos exeunt.

139 Δεῖ οὖν ἐπιτηρεῖν σε, ὦ στρατηγὲ, διὰ κατασκόπων ἀληθῶν, καὶ μανθάνειν τὰ κατ' αὐτοὺς ἀκριβῶς, καὶ ἑτοιμάζεσθαι σὺν τῷ ἁρμόζοντι στρατῷ, ἵν' ὅταν διὰ θαλάσσης ἐκστρατεύωσιν, αὐτὸς κατὰ γῆν, εἰ δυνατὸν, ἐν τῷ ἰδίᾳ αὐτῶν προσβάλλῃς αὐτοῖς. ὅταν δὲ διὰ τῆς γῆς ἐκστρατεύειν μέλλωσι, μηνύσῃς τῷ κιβυρραιώτῃ τοῦ πλοίμου 2 στρατηγῷ, καὶ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτῶν δρομώνων εἰσπιπτέτω κατὰ τῶν ταρσέων καὶ ἀδανέων χωρίων ὅσα κεῖται κατὰ θάλασσαν. οὐ γὰρ πολυπληθία στρατοῦ τοῖς κίλιξι βαρβάροις ἐστὶν, ἐπείπερ οἱ αὐτοὶ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐκστρατεύονται.

139 Speculatores abs te diligenter emittendi sunt, qui res illorum cognoscant, ut contra eos exercitum idoneum praepares, ut quando e terra continente exeunt, praefecto classis indicetur, qui in Tarsensium, & Adaneorum agros maritimos incurset. Neque enim tam numerosus barbaris Cilicibus exercitus est, ut iidem ad pugnandum terra simul, & mari habiles sint.

140 Τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς ἐκείνων καταπτώσεώς ἐστιν, ἵνα ὁμοῦ καὶ διὰ πλωΐμου στόλου τοῦ ἱκανοῦ καὶ διὰ πεζικοῦ στρατοῦ διὰ τοῦ ταύρου ἅμα καὶ ἑτέροις συστρατηγοῖς τοῖς ἄρχουσι ποιήσῃς τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν καὶ ἐπέλευσιν, καὶ οὕτω τῶν λῃστῶν ἐκείνων καταληΐσῃς τὴν χώραν, οἷον ποτὲ ὁ ἡμέτερος μακαριώτατος πατὴρ καὶ ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις διὰ κελεύσεως αὐτοῦ θείας πεποίηκεν.

140 Ad summam autem, si illos vastare cupis, classe simul maritima, & terrestribus copiis per Taurum simul cum aliis praefectis, & impetus incursionesque adversus illos facies, atque ita praedatorum illorum regionem populaberis, quemadmodum clarissimus, atque amplissimus pater meus Basilius Imperator Romanus fecerat.

141 Τοὺς δὲ πλησιάζοντας τῇ μεσοποταμίᾳ συρίας σαρακηνοὺς δι' ἐπιτηδευμάτων καταπολεμήσεις, οἷς ἐχρήσατο ὁ κατὰ τὸν μικρῷ παρελθόντα καιρὸν τὴν θεοδοσίου πόλιν ὑπ' ἐκείνων κατεχομένην ἀφελόμενος στρατηγὸς, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτὴν ὑποτάξας βασιλείᾳ. Ἐπειδὴ δὲ οἱ ῥωμαικοὶ ἵπποι ἀήθως ἔχοντες πρός τε τὰς καμήλους, καὶ πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὰ τύμπανα ἠχοῦντα καὶ τὰ κύμβαλα πτύρονται καὶ ἀποστρέφονται εἰς τὰ ὀπίσω, ὥστε καὶ εἰς φυγὴν διὰ τοιούτου τρόπου πολλάκις ὁρμᾶν ῥωμαίους, δεῖ ἐθίζεσθαι τοὺς τῶν στρατιωτῶν ἵππους, καὶ μάλιστα τῶν πρωτοστατῶν καὶ τῶν ἀρχόντων, εἴς τε τοὺς κτύπους τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων διὰ τοιαύτης γυμνασίας, καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ συνεῖν καμήλοις καὶ μὴ ξενίζεσθαι τῇ θέᾳ αὐτῶν, εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα, ἅπερ ἂν τις ἐπινοήσοι πρὸς τὰ παρόντα διασκοπούμενος.

141 Qui Mesopotamiae Syriae finitimi Saraceni sunt, iis molitionibus oppugnabis, quibus paulo ante hoc tempus Imperator exercitus ille utebatur, qui Theodosii civitatem ab illis occupatam eripuit, & in nostram potestatem redegit: & quoniam equi Romani minus adsuefacti sunt, vel aspectui camelorum, vel tympanorum cymbalorumque strepitui, exercendi ad ista equi sunt, praefectorum autem, & primariorum virorum potissimum, ut neque adspectum camelorum refugiant, neque sonitum tympanorum cymbalorumque formident. Itaque permulta sunt, quae quis diligenter intuens ad ista excogitare possit.

142 Συνελόντα δὲ εἰπεῖν ἅπαντα τὰ προειρημένα περὶ τῆς τακτικῆς θεωρίας ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλους. ὅσα τε διά τε τὰ ὅπλα, καὶ τὰς ὁπλίσεις, καὶ τὰς γυμνασίας, καὶ τὰς παρατάξεις τὰς πολεμικὰς, καὶ τὰς ἄλλας στρατηγικὰς μεθόδους, εἴρηται ἕνεκεν τοῦ σαρακηνῶν ἔθνους ἡμῖν, καὶ παρηγγέλθη, καὶ διατέτακται. τοῦτο γὰρ καὶ γειτονεῦον τῇ ἡμετέρᾳ πολιτείᾳ, οὐδὲν ἧττον τοῦ πάλαι περσικοῦ ἔθνους τοῖς ἀρχαίοις βασιλεῦσι τὰ νῦν ἡμῖν ἐνοχλεῖ, καὶ παραλυπεῖ τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους τὸ καθεκάστην, οὗ χάριν καὶ τὸν παρόντα τῆς πολεμικῆς διατάξεως ἀνεδεξάμεθα πόνον. εὕρηνται δὲ ἡμῖν πρὸς τοῖς εἰρημένοις καὶ ἕτερα παρατάξεων σχήματα, οἷς χρησάμενος, ὦ στρατηγὲ, κατὰ τοῦ τοιούτου βαρβαρικοῦ ἔθνους εὐδοκιμήσεις, εἰσὶ δὲ ταῦτα.

142 Brevi autem, quaecumque a nobis de adparatu belli, de armis, armatura, exercitationibus, aciebus bellicis, ac reliqua disciplina militari conscripta sunt, ea omnia ad Saracenos oppugnandos recensebantur: haec enim gens finitima nostro imperio, quemadmodum Persae olim fuerant, non minus sub nostrum imperium subiectos homines vexat, atque illi olim fecerunt. Itaque huius libri conscribendi laborem suscepimus, ut nostri adversus illos paratiores instructioresque essent. Aliae vero acierum formae a nobis praeterea adinventae sunt, quibus adversum barbaros usus magnam victoriam comparabis.

143 Ποιήσεις παράταξιν ποικίλην ὡς ἐν τύπῳ εἰπεῖν ἀπὸ ἀνδρῶν δ ἐπιλέκτων. οὕτως πρώτη μὲν ἔσω παράταξις, ἡ λεγομένη πρόμαχος, ἀνδρῶν αφ' καὶ εἰς τρία διαιρήσεις ἴσα μέρη δε-

143 Variam aciem ad hunc modum instrues virorum quatuor millium. Prima sit acies, quae propugnatrix dicitur, virorum mille quingentorum, & in tres partes eam divides,

1 Εἰ οὕτω τέχοι) Scribe, εἰ οὕτω τύχοι. | 2 Πλοίμου) Scribe, πλωΐμου.

des: dextram, finistram, mediam, ut singulae quingentorum virorum sint; ac ita prope se mutuo collocabis, ut una acies esse videatur. Secundam aciem virorum mille facies, eamque in quatuor partes divides, unius sagittae iactu a se mutuo distantes, ut in unaquaque parte ducenti quinquaginta viri post primam aciem collocentur. Quod si primam aciem retrocedere contingat, in vacua interstitii loca recipiantur, atqueadeo una cum illis acies fiant. Nam quatuor partes secundae aciei tria intervalla faciunt, in quae prima acies se recipiens, ad secundam aciem adgregetur. Post hos, tergistites instrues, homines quingentos, quos duas in partes a tergo divides: dextram, & sinistram. Hos a tergo secundae aciei instrues, ac si tertia acies essent, ut unaquaeque pars ducentos quinquaginta viros habeat, ut si quando opportunum sit, & ipsi ad secundam aciem adiuvandam progrediantur, quae iam primam receperat. Has tres acies ad usum separatas, propinquitate coniunctas, ad se mutuo adiuvandas idoneas esse perspeximus. His adiunges cornua prope, & coram prima acie ad dextrum latus cornistites, ad sinistrum lateranos; iique ex ducentis viris conficiantur, ut ad hostium aciem ambiendam cornistites parati sint, & ad hostes, qui circumcludere vos conantur, impediendos, laterani instructi sint. Praeter hos utroque in latere eminus cohortes duas ducentorum virorum collocabis, quas hinc, atque illinc aciei in insidiis collocabis, qui drungisti, & confertim prosiliant, & hostium latera invadant. In tribus autem vacuis spatiis atque intervallis secundae aciei viros centum, aut ducentos collocabis, ut videatur una, iunctaque acies esse. Hi, si quid opus sit, locum dent primae aciei ad haec intervalla se recipienti; sin minus ad fugam incitatos reprimant, & ad suam ipsorum aciem eos impellant, & ad tergistites magnopere: quum illis postea iuncti adiuvabunt: quae res non parvo praesidio est iis, qui in praelio fuerint. Qui restant centum viri, quum Imperatore ipso simul in expeditione procedant, ut si quando adflictae parti succurrendum sit, ii eo missi magnum in bello momentum adferant, & praesentia sua inclinatam partem sublevent. Atque ad hunc modum prima, secunda, tertia acies instructae, militiae nostrae Laterani, Cornistites, Tergistites, & insidiae, & in interstitiis, qui sunt positi, & qui in subsidiis cum Imperatore sunt, quatuor millibus virorum describantur. Imperator medium primae aciei locum obtinebit, instruat, ac provideat, quae facto opus sunt, secumque hoc centum virorum habeat subsidium. Sin maioribus copiis usu sit, ad turmarcham, qui olim Imperator, nunc merarcha, aut turmarcha dicitur, mittere oportet. Turmarcha autem singulis partibus, sive turmis ante poni debet; omni-

ξιὸν. ἀριϛερὸν, μέσον. ὥϛε εἶναι καὶ ταῦτα ἀπὸ ἀνδρῶν φ'. ἔγγιϛα ἀλλήλων τῶν τριῶν τούτων τάξεων παρατεταγμένων, ὡς δοκεῖν μίαν εἶναι τὴν τάξιν τὴν δὲ δευτέραν τάξιν ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν α'. ἣν εἰς τέσσαρα διαιρήσας μέρη ἀπὸ ἑνὸς σαγιττοβόλου ἀλλήλων διϊϛάμενα, ὥϛε εἶναι αὐτὰ ἀπὸ ἀνδρῶν σν'. ὀπίσω τῆς πρώτης παρατάξεως ἱϛαμένων, ὥϛε εἴγε τοῦτο συμβῇ τὴν πρώτην ὑποπιδίσαι τάξιν, ὑποδέχεσθαι αὐτὴν ἐν τοῖς κενοῖς αὐτῶν τῆς διαιρέσεως τόποις, καὶ οἷον μίαν σὺν αὐτοῖς γίνεσθαι παράταξιν. τὰ γὰρ τέσσαρα μέρη τῆς δευτέρας τάξεως τρία, ποιεῖ κενὰ χωρία, εἰς ἅτερ οἱ τῆς πρώτης τάξεως ἐλθόντες συϛήσονται τῇ δευτέρᾳ ἐπὶ ταύταις δὲ ποιήσεις καὶ νωτοφύλακας ἄνδρας φ'. οὓς διαιρήσεις εἰς μέρη δύο κατὰ οὐρὰν ἤτοι δεξιὸν καὶ ἀριϛερὸν, ἵϛασθαι δὲ αὐτοὺς ὀπίσω τῆς δευτέρας παρατάξεως εἰς τρίτην τάξιν, ἔχον τὸ ἕκαϛον μέρος ἀνὰ σν'. ὥϛε καὶ ἐν καιρῷ χρείας αὐτοὺς προερχομένους ἑνοῦσθαι πρὸς βοήθειαν τῇ δευτέρᾳ παρατάξει ὑποδεχομένῃ τὴν πρώτην. ταύτας μέντοι τὰς τρεῖς τάξεις, ἃ καὶ διῃρημένας διὰ τὴν χρείαν ὡρίσαμεν, ἀλλ' οὖν ἡνωμένας τῇ ἐγγύτητι καὶ τοῖς ὑπὲρ ἀλλήλων ἀγωνίσμασι κατανοοῦμεν, διὰ τὸ τοῦ σχήματος εὔθετον. ἐπὶ τούτοις ϛήσεις καὶ τὰ λεγόμενα κέρατα κατὰ χεῖρα 1, καὶ ἔμπροσθεν τῆς πρώτης τάξεως, τοὺς μὲν λεγομένους ὑπερκεραϛὰς κατὰ τὸ δεξιὸν μέρος, τοὺς δὲ πλαγιοφύλακας κατὰ τὸ εὐώνυμον. καὶ ταῦτα ἔϛωσαν ἀπὸ σ'. ἀνδρῶν ὥϛε εἶναι ἑτοίμους εἰς τὸ κυκλῶσαι τὴν ἐπερχομένην τῶν πολεμίων παράταξιν τοὺς ὑπερκεραϛὰς, εἰς δὲ τὸ κωλῦσαι τὴν ἀπ' ἐκείνων κατὰ τῆς σῆς τάξεως κύκλωσιν τοὺς εὐωνύμους πλαγιοφύλακας, ἢ τάχα καὶ αὐτοὺς εἰς κύκλωσιν ἑτοίμους. καὶ πρὸς τούτοις ποιήσεις ἐν ἑκατέρᾳ πλευρᾷ μακρόθεν τάγματα δύο ἀπὸ ἀνδρῶν σ'. ὥϛε εἰς ἐνέδρους γενέσθαι, ἤγουν ἐγκρύμματα ἔνθεν κἀκεῖθεν τῆς σῆς παρατάξεως ἑϛῶτας, ἀθρόως δὲ καὶ τὸ λεγόμενον δρουγγιϛὶ ἐκπηδῶντας, καὶ κατὰ τῶν πλευρῶν τῶν πολεμίων ἐπερχομένους. ἔϛωσαν δὲ καὶ ἐν τοῖς τρισὶ κενοῖς μέρεσι τῆς δευτέρας παρατάξεως ἀπὸ ἀνδρῶν ρ'. ἤγουν ἄνδρες τ'. ὥϛε δοκεῖν συνημμένην εἶναι καὶ αὐτὴν τὴν τάξιν. οὗτοι δὲ, εἰ ἄρα χρεία καλέσοι ὑποχωρῆσαι τοὺς τῆς πρώτης τάξεως, εἰς τὰ εἰρημένα τρία κενὰ ὑποχωρήσουσιν ὀπίσω ὁμοῦ δὲ καὶ ἀναϛέλλουσι τοὺς ὁρμῶντας πρὸς φυγὴν, καὶ ἐπιϛρέψουσι εἰς τὴν οἰκείαν αὐτῶν τάξιν τοῖς νωτοφύλαξιν ἅμα γινόμενοι διὰ τῆς ὀπίσω ὑποχωρήσεως, ὅπερ οὐ μικρὰν ῥοπὴν ποιήσει τοῖς ἀγωνιζομένοις ὠφέλιμον. οἱ δὲ λοιποὶ ρ'. ἄνδρες ἔϛωσαν ἅμα τῷ ϛρατηγῷ μετὰ τῆς ἰδίας αὐτῷ προελεύσεως. ἵνα ὁπόταν συμβῇ χρεία γενέσθαι βοηθῆσαι τινὶ βαρουμένῳ μέρει ἀποϛελλόμενοι ἱκανὴν ῥοπὴν παρέχωσιν αὐτῷ καὶ ἀναψυχὴν διὰ τῆς αὐτῶν ἱκανότητος. καὶ οὕτω μὲν ἡ πᾶσα τε πρώτη καὶ δευτέρα καὶ τρίτη τάξις τῆς παρατάξεως, καὶ δὴ καὶ οἱ πλαγιοφύλακες, καὶ ὑπερκεραϛαὶ, καὶ νωτοφύλακές τε καὶ ἔνεδροι, καὶ οἱ μέσοι τῶν κενῶν τόπων, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐν ὑποβοηθείᾳ μετὰ τοῦ ϛρατηγοῦ τεταγμένοι ἐν ὅλοις δ'. ἀνδράσι πάντες ὁμοῦ πληθέσθωσαν, ὁ δὲ ϛρατηγὸς τὴν μέσην ἐχέτω τάξιν τῆς πρώ-

1 Κατὰ χεῖραν) Observandum χεῖρα, pro χείρ. Sic apud Annam Comnenam Alex. libro 1. καὶ γὰρ τὼ ἄνδρε τούτω καὶ ἄμφω ἤϛην καλὼ καὶ γενναίω, καὶ τά γε εἰς χεῖραν καὶ πεῖραν ἴσω. Nimirum Graeci posteriores quartum casum pro primo ponebant; & talia plura indicamus passim in nostro Glossario.

πρώτης παρατάξεως, καὶ διατάττέτω καὶ ὁράτω τὰ δέοντα, καὶ ταύτην ἐχέτω προσβοήθειαν, εἴπου καὶ δέοι μείζονος δυνάμεως ἐκτέμπων ἅμα τοῦ σὺν αὐτῷ ἑστῶτος τουρμάρχου 1, ἤτοι τοῦ πάλαι μὲν ὑποστρατηγοῦ, νῦν δὲ μεράρχου καλουμένου. καὶ γὰρ καθ' ἕκαστον μέρος ἔμπροσθεν τουρμάρχης ὀφείλει προτάττεσθαι, καὶ ἐπὶ πάντων τούτων ὁ στρατηγός. ἐχέτωσαν δὲ τὰ μέρη καὶ τοὺς ἰδίους δρουγγαρίους, καὶ τοὺς ὑπ' ἐκείνους κόμητας, καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας, κατ' ἀρετὴν ἕκαστον συνεστῶτας καὶ ἰθύνοντας τοὺς στρατιώτας καὶ διεγείροντας πρὸς τὴν προκειμένην μάχην.

omnibus autem praesit Imperator. In singulis turmis drungarii, sive tribuni sint, & comites sub illis, reliquique praefecti, qui regant, gubernentque exercitum, & ad propositum praelium incitent.

144 Τὸ δὲ ποσὸν τῆς πρώτης τάξεως διαιρήσεις, καὶ τὸ μὲν αὐτοῦ ἤγουν τὸ τρίτον μέρος ἀφορίσεις εἰς τοὺς λεγομένους κούρσωρας, ὅσους μάλιστα γινώσκεις ἀνδρείους καὶ εὐτόλμους, τὸ δὲ δίμυρον 2 μέρος τάξεις εἰς τοὺς λεγομένους διφένσορας, ἵνα οἱ μὲν κατὰ πρόσωπον πεμπόμενοι ὡς πρόμαχοι ἐπέλθωσι κατὰ τῶν πολεμίων δρουγγιστί. ὅ ἐστιν ὁμοῦ ἀνεντάξεως 3. καὶ εἰ μὲν τρέψουσιν αὐτούς, ἀκολουθήσουσι καὶ οἱ διφένσωρες, ἤγουν οἱ βοηθοὶ ἔκδικοι, μὴ λύοντες τὴν τάξιν αὐτῶν, ἀλλ' εὐτάκτως περιπατοῦντας 4, εἰ δὲ βαρηθῶσιν οἱ κούρσωρες 5 ἤγουν οἱ λεγόμενοι καὶ προκλάσται, εἶτα ὑποστρέψουσιν, ἵνα ὑποδέχωνται αὐτοὺς οἱ διφένσωρες μετὰ τάξεως, καὶ ἀναστέλλουσι τοὺς πολεμίους. εἰ δέ τι καὶ πλέον καὶ οἱ τῆς δευτέρας τάξεως ὑποβοηθήσουσι, καὶ προσέτι οἱ νωτοφύλακες, καὶ οὕτω διώξουσι τοὺς πολεμίους, ἐκ διαδοχῆς τὴν βοήθειαν παρὰ πολλῶν ὑποδεχόμενοι. οὐ γάρ μοι δοκεῖ ἐν μιᾷ μόνῃ παρατάξει ἀποκινδυνεύειν ἀσφαλές 6. ὁμοῦ γὰρ πονοῦσα ἡ μία ὁμοῦ καὶ φεύγει. ἐνταῦθα δὲ εἰ καὶ ἡ πρώτη πονήσει, ἀλλ' ἡ δευτέρα ἑστῶσα ῥωμαλεώτερον βοητήσει 7. εἰ δὲ καὶ αὐτὴ πονήσει, ἀλλ' ἡ τρίτη ἀπαθῶς ἐπέλθῃ, καὶ οὕτω πρὸς τρεῖς ἀπαθεῖς παρατάξεις ἡ μία τῶν πολεμίων πονοῦσα εὐκαταγώνιστος γίνεται, καὶ ταχέως λυθήσεται, καὶ εἰς φυγὴν ὁρμήσει, συμπνεόντων δηλονότι κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον καὶ τῶν πλαγιοφυλάκων καὶ τῶν ὑπερκεραστῶν.

144 Primae aciei multitudinem ad hunc modum divides. Tertiam partem eius, quos noveris fortes, strenuosque esse, in cursores divides, bessem reliquam in defensores, ut ii se hostibus obiicientes quasi propugnatores, drungisti, idest, confertim sine acie in hostes procurrant. Quod si in fugam illos verterint, sequantur defensores, sive vindices, aciem instructam non deserentes, sed diligenter servantes. Sin premantur cursores, sive proclastae, & retrocesserint, ut cum acie defensores illos excipientes hostes reprimant. Sin quid gravius contingat, secunda acies, & tergitites praeterea opem ferant, atque adeo hostes insequantur, sibi mutuo opem, si quid usus postulet, ferentes. Neque enim mihi tutum videtur esse, omnes una in acie ponere, ne simul pugnantes simul in periculum veniant, & in fugam se coniiciant. Hic autem quamquam prima adflicta sit, secunda tamen firmiter consistit, atque illi opem ferre solet; quod si quid gravius haec quoque patiatur, tertia tamen secure invadat. Atque ita nostrae tres acies firmae adversus unam hostium aciem contendentes, facile eam superare, atque expugnare possunt, & in fugam praecipitare, adiuvantibus ad hanc rem lateranis, & cornistitibus.

145 Μάλιστα τῶν εἰρημένων δ' ἀνδρῶν ἐπιλέκτων ὄντων καὶ διαφερόντων τῇ ἀνδρείᾳ, καὶ τῇ περὶ τοὺς πολέμους ἀρετῇ, ὅπερ ὀφείλει. οὐ γὰρ πρὸς ἀνδραποδώδη στρατὸν ἡμῖν πρόκειται ἡ διάταξις, ἀλλὰ πρὸς ἱκανὸν μεταχειρίσασθαι ὅπλον, καὶ ἐκθύμως ἀγωνίσασθαι.

145 Haec quatuor millia ex delectis, strenuisque viris fiant, & in bello gerendo exercitatis; neque enim de plebeis, ac fortuitis hominibus mentio a nobis facta est, sed de ea acie, quae posset arma gerere, & alacriter dimicare.

146 Τὰς δὲ ἀκίας τῆς τοιαύτης παρατάξεως ποιήσεις ἀπὸ ἀνδρῶν δέκα τὸ βάθος ἤτοι τὸ πάχος αὐτῶν, ὥστε εἶναι καθ' ἑκάστην ἀκίαν ἄρχοντας δύο, τόν τε λεγόμενον λοχαγὸν, ἤγουν δέκαρχον, ἢ πρωτοστάτην, ἢ πρόμαχον, καὶ τὸν οὐραγὸν ὅς ἐστι ἔσχατος τοῦ στίχου, καὶ καλεῖται πεντάρχης, οὓς καὶ μάλιστα ἱκανοὺς εἶναι χρὴ, καὶ ἀνδρείους, καὶ καταφράκτους τοῖς ἁρμόζουσιν ὅπλοις, καὶ οὕτως τοῦ βάθους τῶν ἀκιῶν τεταγμένου, τὸ ἐπὶ μέτωπον ἔκταμα πρὸς πλάτος κατὰ ζυγὸν, ὅσον ἂν ἀπαντήσῃ τάττεσθαι καὶ κατὰ πλευράν.

146 Contubernia huius aciei ad decem virorum altitudinem facies, ut in unaquaque acie duo viri sint, alter lochagus, sive caudanus, sive quintanus: quos strenuos, idoneosque viros esse oportet, & idoneis armis instructos. Atque ad hunc modum altitudine acierum instructa, ad longitudinem, quam transversam altitudini adpellant, quantum numerus, & latera patiuntur, instruat.

147 Ἐπὶ δὲ τῆς νῦν ὑποθέσεως ἡ μὲν πρώτη τάξις, ἥ τις καὶ εἰς τρία μέρη διαιρεθήσεται, καθ' ἑκαστὸν μέρος ἕξει ἀκίας ν'. ἀνὰ ι'. ἐχούσας τὸ βάθος κατὰ στίχον, ἀπὸ τοῦ λοχαγοῦ καὶ πρωτοστάτου ἕως τοῦ ἐσχάτου οὐραγοῦ, ὡς εἶναι τὰς ὅλας ἀκίας τῶν τριῶν μερῶν τῆς πρώτης τάξεως ρν'. ἤτοι ἄνδρας α'. καὶ φ'. ἡ δὲ δευτέρα τάξις ἐχέτω διὰ

147 Quoniam quemadmodum nunc posuimus, prima acies in treis partes dividitur, unaquaeque pars quinquaginta contubernia habet, quae singula decem viros habebunt a lochago, idest, decano, ad ultimanum, ordine locatos, ut universa contubernia primae aciei centum quinquaginta sint, idest, viri mille quin-

1 Ἑστῶτος τυμάργου) Scribe, ἑ. τουρμάρχου.
2 Δίσμυρον) Scribe, δίμοιρον.
3 Ἀνεντάξεως) Scribe, ἄνου τάξεως.
4 Οὑτακτοπεριπατροῦντες] Scribe, εὐτάκτως περιπατοῦντες.
5 Οἱ κούσωρες) Scribe, οἱ κούρσωρες.
6 Ἀσφὲς) Scribe, ἀσφαλές.
7 Βοήσει) Scribe, βοηθήσει.

quingenti. Secunda acies habeat in quatuor illius partibus contubernia vigintiquinque singulis, universis centum contubernia, idest, viros mille. Laterani habeant contubernia viginti, viros ducentos: similiter cornistites contubernia viginti, viros ducentos habeant. Insidiae praeterea hinc, atque illinc aciei contubernia viginti, viros ducentos singulae habeant: universae contubernia quadraginta, viros quadringentos, qui in intervallis inanibus singulis locantur secundae aciei contubernia decem virorum, simul tercentos, & qui praeterea Imperatori adsunt centum viri.

148 Reliquae acies exceptis cursoribus ordine quodam instruantur; laterani, cornistites. Insidiae non semper instructae, sed pro usus ratione interdum drungisti, idest, confertim incurrant, interdum ordinem suum conservent.

149 Eligentur ex iis designatis quatuor millibus virorum, praefecti delecti mille trecenti quadraginta sex, quintani octingenti, decani quadringenti, quinquagenarii octoginta, centuriones quadraginta, comites viginti, drungarii quatuor, turmarchae duo. Ita erunt praefecti maiores tum minores mille trecenti quadraginta sex. Sicque in universo exercitu eligantur ii strenui milites. Summam totius numeri, vel universum reliquum exercitum potius, quod thema dicitur, horum quatuor mille virorum delectorum, armatis equitibus, ac strenuis militibus complebis, quemadmodum tibi ad opportunitatem temporis idoneum videbitur.

150 Atque haec quidem ita nobis describantur, si minor fuerit hostium exercitus, aut si aequalis. Sin longe plures hostium copiae fuerint, ad praedictam formam exercitum duplicabis, totidem pluribus ad exercitum tuum adiectis, ut universa acies octo millium sit, & singulae cohortes aequalem, atque antea numerum habeant. Sin non satis fuerit duplicare, triplicabis exercitum, & duos alios duces adiunges cum militibus delectis, & strenuis, ut fiant universi duodecim millia virorum. Itaque praedicto more universus exercitus describetur, triplicatis unaquaque in acie militibus.

151 Si cum paucis, & strenuis hostibus negotium futurum est, videturque tibi utile esse uno ex exercitu omnes instruere, treis facito acies, singulas quatuor millium, quemadmodum praediximus, vel etiam si pluribus millibus pro ratione copiarum tuarum abundaveris, & prima acie irruentes hostes excipies, & dum ii hac exercentur, si in fugam vertantur, quiescere ceteros facies. Sin minus, tum altera acies a tergo illorum invadens, irruptionem in eos faciet, qua re non parum hostes profligabuntur. Sin ne sic quidem superen-

διὰ τῶν τεσσάρων αὐτῆς μερῶν ἀκίας ἀνὰ ή. καὶ πέντε, τὰς πάσας ἀκίας ρ'. ἀνδρῶν α'. οἱ δὲ πλαγιοφύλακες ἕξουσιν ἀκίας κ'. ἄνδρας σ'. προσέτι δὲ οἱ ἔνεδροι ἤγουν τὰ ἐγκρύμματα ἔνθεν κἀκεῖθεν τῶν δύο μερῶν τῆς παρατάξεως. ἀν' ἀκιῶν κ'. ἀκίας μ'. ἀν ἀνδρῶν σ'. ὁμοῦ δὲ ἄνδρας υ'. καὶ οἱ ἐν τοῖς κενοῖς δι' ἑστῶτες τῆς δευτέρας παρατάξεως, οἵ τινες ὡς εἴρηται καὶ τοὺς φεύγοντας ἀναστέλλουσιν, ἔσονται τὰ τρία μέρη ἀπὸ ἀκιῶν ρ'. ὁμοῦ ἀνδρῶν τ'. καὶ οἱ τῷ στρατηγῷ παρεστῶτες ἄνδρες ρ'.

148 Ἄλλαι μὲν τρεῖς παρατάξεις ἐξῃρημένων τῶν κουρσώρων ὑπὸ ἀκίας ταχθήσονται, τὰ δὲ λοιπὰ τάγματα ἤγουν οἱ πλαγιοφύλακες καὶ ὑπερκερασταὶ, ἤτοι οἱ πρὸς τὴν κύκλωσιν ταγέντες, καὶ δὴ καὶ οἱ ἐκ τῶν ἐγκρυμμάτων, ἤτοι οἱ ἔνεδροι καὶ οἱ λοιποὶ, οὐκ ἀεὶ συντεταγμένοι στήσονται, ἀλλὰ πρὸς τὴν χρείαν ποτὲ μὲν οὕτως δὲ δρουγγιστὶ ἐπελεύσονται, ἢ ὡς ἀπαιτεῖ ἡ τοῦ πολέμου περίστασις.

149 Συναχθήσονται τοίνυν ἀπὸ τῶν οὕτω τεταγμένων δ' χιλιάδων ἀνδρῶν οἱ πάντες ἄρχοντες κατὰ τὴν αὐτῶν τάξιν ἐπίλεκτοι ατμς'. οὕτως πεντάρχαι μὲν ω'. δεκάρχαι δὲ υ'. πεντηκοντάρχαι δὲ οἱ καὶ τριβοῦνοι καλούμενοι π'. κένταρχοι ἤγουν ἑκατοντάρχαι μ'. κόμητες κ'. δρουγγάριοι καὶ χιλιάρχοι δ'. τουρμάρχοι β'. ὁμοίως ἄρχοντες μικροὶ μεγάλοι ατμς'. καὶ οὕτως μὲν ἐπὶ τοῦ ἑνὸς θέματος ἐπιλεγέσθωσαν ἀνδρεῖοι στρατιῶται καὶ πληρούτωσαν τὸ λεγόμενον στρατιωτικὸν θέμα, ἤτοι τῶν δ'. τὸν ἀριθμὸν ἐπιλέκτων, καὶ ἐνόπλων καβαλλαρίων καὶ γυμνασίων ταῖς ἀρεταῖς. τὸ δ' ἄλλο πλῆθος ἐκ τοῦ θέματος εἰς ἑτέρας τάξεις καὶ χρείας καταμεριζέσθω, ὡς ἂν σοι δοκῇ ὦ στρατηγὴ, τὸ λυσιτελοῦν πρὸς τὸν ἑκάστοτε καιρόν.

150 Καὶ ταῦτα μὲν εἴρηται ἐὰν ἄρα ὀλίγος ἐστὶν ὁ τῶν πολεμίων στρατὸς ὑπὲρ τὸν σὸν, ἢ ἴσως 1. εἰ δὲ πολυπληθίᾳ πλεονεκτεῖ ὁ ἐναντίος, τότε κατὰ τὸν ὁρισθέντα σοι τύπον ἐν τῇ προδηλωθείσῃ παρατάξει, ἢ διπλώσεις τὸ στράτευμα ἀπὸ ἑτέρων θεμάτων τῶν στρατηγῶν σου, ὥστε γενέσθαι τὴν πᾶσαν παράταξιν χιλιάδων ή. δηλονότι κατὰ τὸν εἰρημένον τύπον μεριζομένου τοῦ ὅλου στρατοῦ, πλὴν μόνου τοῦ ποσοῦ καθ' ἕκαστον τάγμα τῆς τάξεως προστιθεμένου. εἰ δὲ μὴ διπλῶσαι μόνον ἀρκεῖ, καὶ τριπλώσεις. συντάσσων καὶ ἑτέρους β'. στρατηγοὺς ἅμα τοῖς ὑπ' αὐτοὺς στρατιώταις οὕτως ἐπιλέκτοις καὶ καταφράκτοις, ὥστε δύο καὶ δέκα γενέσθαι χιλιάδας. καὶ οὕτως κατὰ τὸν εἰρημένον ἄνωθεν τύπον διαμερισθήσεται ὅλος ὁ στρατὸς, τριπλωμένων δηλονότι τῶν ἐφ' ἑκάστῃ τάξει στρατιωτῶν κατὰ τὸ ἄνω που ὡρισμένον ποσόν.

151 Καὶ εἰ μὲν πρὸς ὀλίγους καὶ ἀνδρείους πολεμίους ἔχεις τὸν ἀγῶνα καὶ δοκεῖ σοι χρήσιμον, κατὰ ἓν θέμα ἐκτάξας τρεῖς ποιήσεις παρατάξεις ἀνὰ χιλιάδων δ'. κατὰ τὸν ῥηθέντα τύπον, ἢ καὶ πλειόνων χιλιάδων, κατὰ τὸ ποσὸν τῆς τοῦ στρατοῦ εὐπορίας, καὶ τῇ μὲν μιᾷ προσβάλλεις αὐτοῖς, ἢ προσβάλλοντας ὑποδέξῃ αὐτοὺς, καὶ ἐπὶ ταύτῃ ἐκείνων ἀσχολουμένων, εἰ μὲν τραπῶσιν, καὶ οὕτως διώξεις ἀσφαλῶς, εἰ δ' ἀνθιστῶσι, τότε καὶ ἡ ἑτέρα ποιήσεται προσβολὴν ἐξόπισθεν αὐτῶν ἐπελθοῦσα, καὶ οὕτως κατεργασθήσονται οἱ πολέμιοι. εἰ δὲ καὶ πρὸς ταύτην ἀντίσχωσιν, ἀλλ' ἡ τρίτη

1 Ἢ ἴσως) Scribe, ἢ ἴσος.

τρίτη ἐπελθοῦσα ἢ ὄπισθεν ἢ ἐκ πλαγίου, ϗ ἅμα ταῖς ἄλλαις κυκλώσασα τοὺς ἐναντίους πάντως αἱρέσει αὐτούς. οὐ γὰρ ἄσαρκοί εἰσιν οἱ πολέμιοι, κἂν τὸ θράσος αὐτοῖς ὥσπερ χρῶμα περίκειται.

152 Εἰ δὲ πρὸς πλῆθος πολεμίων διαγωνίζεσθαι μέλλεις, τὰς τρεῖς παρατάξεις ἀπὸ τεσσάρων χιλιάδων εἰς μίαν, ὡς εἴρηται, συνάξεις, ϗ τριπλασιάσεις τὸ ποσὸν τῆς προειρημένης ἐκτάξεως, διαμερίζων κατὰ λόγον, ὡς πρόκειται, εἰς τε πρώτην ϗ δευτέραν παράταξιν, ϗ εἰς πλαγιοφύλακας, ϗ εἰς ὑπερκεραστὰς, ϗ εἰς ἐνέδρους, ἤτοι ἐγκρύμματα.

153 Καὶ εἰς τὰ ἄλλα ὡς προείρηται τάγματα 1, καὶ οὕτως μετὰ εὐταξίας ϗ συστάσεως ποιήσεις τὴν προσβολὴν διὰ τῶν λεγομένων κουρσώρων ἤτοι τῶν προμάχων τῆς πρώτης τάξεως, ἢ ϗ τῶν ὑπερκεραστῶν, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεία καλέσει, καθὼς ϗ ἐν τῇ περὶ τοῦ πολέμου διατάξει διωρισάμεθα. εἰ δὲ ϗ ἔτι πλείονές εἰσιν οἱ πολέμιοι, καὶ χρεία πολλῷ πλείονος στρατοῦ, ἔστωσαν ϗ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων στρατηγοὶ πρὸς τὴν τοιαύτην χρείαν ἕτοιμοι. ὁμοίως τῶν οἰκείων στρατῶν ἐπιλλεξάμενοι ϗ διακρίνοντες τοὺς χρησίμους ἀπὸ τῶν ἀχρείων. ὡς ἄχρι τεσσάρων χιλιάδων, ὡς εἴρηται, ἐφ᾽ ἑκάστῳ θέματι, διὰ τὴν νῦν ἐπικρατήσασαν τῶν στρατιωτῶν ἀγυμνασίαν τε ϗ ἀμέλειαν καὶ ὀλιγότητα. καὶ οὗτοι πάντες πλῆθος δοκίμων στρατιωτῶν συλλέξουσι, ϗ παραστήσουσιν ἅμα σοι κατὰ τῶν πολεμίων, ὥστε ϗ ὑπὲρ τὰς τριάκοντα χιλιάδας καταστῆναι τοὺς ὀφείλοντας ἀνδρείως καὶ εὐψύχως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

154 Καὶ ταῦτα μὲν διωρισάμεθα τῇ ὑμῶν ἐνδοξότητι, τάχα οὐδὲ καινόν τι ἢ παρὰ τὴν δόξαν ἔχοντα. ἀλλ᾽ ἐξ ὧν ὡς εἴρηται, τοῖς παλαιοτέροις ἐντυχόντες ἠνθολογήσαμεν, καὶ μετρίαν πεῖραν ἐκεῖθεν συλλέξαντες συμφώνως ἐκείνοις διεταξάμεθα. ϗ ἕτερα δὲ πλεῖστα δυνήσῃ ἐφευρεῖν ἐντεῦθεν λαμβάνων τὰς ἀφορμὰς, ἅπερ, ὡς εἴρηται, οὔτε γράφειν καθ᾽ ἓν δυνατὸν, οὔτε τῷ παρόντι συντάγματι διὰ τὴν συντομίαν ἐντάξαι ἁρμόδιον. ἐξόν δέ σοι φιλοπονοῦντι, καὶ τῷ πλάτει τῶν τακτικῶν ἐμμελετήσαντι, ϗ τοιαῦτα ϗ τούτων ἔτι δραστικώτερα ϗ προσεπινοῆσαι ϗ διαπράξασθαι Θεὸν ἔχοντι βοηθὸν διά τε τῆς εἰς αὐτὸν πίστεως ϗ τῆς εἰς τὴν ἡμετέραν βασιλείαν ἀγάπης καὶ διαθέσεως.

rentur, sed fortiter resistant, tum tertia vel ad latus, vel a tergo invadens, & simul cum aliis hostes circumcludens, funditus delebit, quamvis enim audacia quasi colore aliquo imbuuntur hostes, carne tamen vacui non sunt, ut vulnera illata sentire non possint.

152 Si cum magnis, & ingentibus copiis confiictatio tibi futura est, quatuor millia unam in aciem conferes, & multitudinem copiarum tuarum tres in partes divides, quemadmodum praedixi, in primam, & secundam aciem, in tergistites, & lateranos.

153 In cornistites praeterea, & insidias, reliquasque cohortes, quas supra recitavi, dividas, itaque instructus, atque adparatus prodibis ad confligendum cum cursoribus, idest, proclastis primae aciei, & cornistitibus, si ita usus ferat, quemadmodum in cap. De belli adparatu diximus. Sin plures adhuc hostes fuerint, maiorique exercitu opus sit, reliquae Orientis praefecti suis cum copiis adsint ad huiusmodi usum parati, in quibus delecti viri ab improbis, & ignavis separentur, ut in unoquoque themate, idest, caterva, quatuor millia virorum sint, propter militum nostrorum diligentem hanc ad formam exercitationem, & qui spectati viri, strenuique fuerint, ad exercitum tuum adgregabuntur, & tecum hostes invadent. Hanc ad formam etiam triginta millia hominum instrui in acie possunt, ad fortiter, & strenue inimicos oppugnandos.

154 Haec dignitati tuae iis de rebus commemoravimus, in quibus nihil novum fortasse, aut praeter opinionem tuam invenies, sed quae ex antiquis rei militaris scriptoribus delibavimus, & nostra mediocri experientia percepimus, hunc in librum studiose collegimus, atque in unum adduximus, quibus tu pro tua prudentia, ingenioque, occasione ex iis nostris accepta, alia quoque permulta iis similia invenire poteris, quae neque simul scribi, neque in hunc librum conferri propter longitudinem poterant. Tu vero, qui te totum iis rebus nunc tradidisti, multa iis probatiora, atque efficaciora excogitare, & conficere Deo propitio poteris, si fidem in eum habeas, & rectionem nostram ullo cultu, ac observantia prosequaris.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ ιθ΄ (a)

Λέοντος ἐν Χριστῷ βασιλεῖ αἰωνίῳ βασιλέως ῥωμαίων στρατηγικά. Περὶ ναυμαχίας.

1 ΗΔΗ ϗ περὶ ναυμαχίας διαταξόμεθα. οὐδὲ μὲν ἐν τοῖς παλαιοῖς τακτικοῖς περὶ αὐτῆς κεκανονισμένον εὑρόντες. ἀφ᾽ ὧν δὲ σποράδην ἀνέγνωμεν, ϗ διὰ μετρίας πείρας τοῦ νῦν καιροῦ, παρὰ τῶν πλωίμων στρατηγῶν ἡμῶν ἀνεμάθομεν, τὰ μὲν πεποιηκότων, τὰ δὲ πεπονθότων,

CAP. XIX.

De navali praelio.

1 Restat iam, ut de navali praelio verba faciamus. Nihil autem de iis in antiquis rei militaris scriptoribus traditum invenimus; quae vero sparsim diffusa legimus, & mediocri usu ipsi cognovimus, quaeque praefecti nostri partim aliis inferentes, partim ab aliis acci-

1 Δώγματα) Scribe, τάγματα.
(a) In Codice Laurent. est Cap. XX.

accipientes, nobis explicarunt, & quae occasionem aliquam adferre possunt ad rem bene dromonibus, idest, triremibus gerendam, ea paucis explicabo.

2 Primum autem (nam ad te nunc navarchae verba facienda sunt) rei navalis peritia, ac instructione pollere te oportet, & aeris, ventorum flatus praenoscere, per stellarum adparentium motum, & astrorum signa, tempestivitatum etiam mutationem perfecte cognoscas, ut si perfectus iis in rebus fueris, tutus, & securus ab omnibus maris tempestatibus conserveris.

3 Dromones, idest, triremes fabricandae sunt ad navale praelium idoneae, adversum hostium instructam classem. Itaque perspecto classis illorum adparatu, & universa constitutione, tuam classem omnino sic parabis, ut ad pugnandum cum illis aptissima sit.

4 Triremium confectio, neque admodum crassa sit, ut ne tardae sint ad cursum, neque ad nimiam exilitatem adtenuatae, ne infirma, ac fragilis facile adversarum navium impetu elidatur; sed mediocrem habeat confectionem, ut incitatus, celerque ad cursum sit, & firmus, ac stabilis ad hostes repellendos.

5 Ad triremis confectionem omnia parata habeant, eaque in promtu, & dupla, ut auchenes, remos, scalmos, funes, caria, & transtra illorum, ceratia, & catartia, & quaecumque alia nautica ars ad usum requirit. Habeat praeterea ligna concava, asseres, stuppam, picem, picem liquidam, omniaque instrumenta navalia, & ad fabricandas naves spectantia, unus aliquis vector, ut asciam, terebrum, serram, atque alia eius generis.

6 In prora siphonem ære obtectum de more habeas ad ignem in hostes eiaculandum, & celse supra siphonem pseudopatium ex asseribus confectum, & asseribus circumtectum, in quo viri ad bellandum instructi sint, qui adversum hostes ex prora pugnent, vel in hostilem navem tela, aut alia ad vastandos hostes spectantia iniiciant.

7 Sed & lignea castra, quae in medio catartii sunt, maximis in triremibus asseribus exaedificantur, e quibus milites in mediam hostilem navem coniicient vel lapides molares, vel grave ferrum, ut mazas cuspiditas, quibus vel navem confringent, vel subiectos in nave contundent, vel alia in illos profundent, aut hostium navem incendent, aut hostes ipsos in navi interficient. Vnaquaeque autem triremis oblonga sit, & moderata, duos habens ordines remorum: alium superiorem, alium inferiorem.

8 Ordo unusquisque habeat ad minimum iuga vigintiquinque, in quibus remiges consi-de-

θότων, ἀναλεξάμενοι μικρά τινα ϗ ὅσον ἔμφασιν δοῦναι τοῖς ϗ ἐπὶ θαλάσσης μάχεσθαι διὰ τῶν ποτὲ λεγομένων τριηρῶν, νῦν δὲ δρομόνων καλουμένων, μέλλουσι ἐν ὀλίγοις διορισόμεθα.

2 Πρῶτον μὲν οὖν, ὦ τῆς ναυτικῆς δυνάμεως στρατηγὲ, ἤδη γὰρ ϗ πρός σε τὸν δέον λόγον ποιήσασθαι, τῆς ναυμαχικῆς ἐμπειρίας ϗ τάξεως ἐπιστήμονα σε εἶναι χρεὼν. ϗ τὰς τῶν ἀέρων ϗ τῶν πνευμάτων κινήσεις προσκοπεῖν τε καὶ προειδέναι διὰ τῆς τῶν φαινομένων ἀστέρων ϗ ἐν ἄστροις σημείων πείρας, ϗ τῶν καθ᾽ ἥλιόν τε ϗ σελήνην γινομένων σημασιῶν, ϗ δὴ ϗ τῆς τῶν καιρῶν ἐναλλαγῆς τὴν ἀκρίβειαν ἐπιγινώσκειν, ὡς ἂν ἔχων περὶ ταῦτ᾽ ἐμπείρως ἀσφαλὴς ϗ ἀκίνδυνος ἀπὸ τῶν τῆς θαλάσσης διαφυλάττῃ χειμώνων.

3 Κατασκευασθῆναι δὲ ϗ δρόμωνας δεῖ ἁρμόζοντας πρὸς ναυμαχίαν κατὰ τῶν ἀντιστρατευομένων πλωΐμων πολεμίων, ϗ πρὸς τὴν ἐκείνων διάθεσίν τε ϗ κατάστασιν, ϗ τῶν σῶν ποιήσασθαι τὴν κατασκευὴν δυνατὴν πρὸς ἅπαντα, ἐκείνοις ἀντιμάχεσθαι.

4 Ἡ δὲ τῶν δρομώνων κατασκευὴ μήτε ἄγαν ἔστω παχεῖα, ἵνα μὴ ἀργοὶ γένονται ἐν ταῖς ἐλασίαις μήτε λίαν εἰς λεπτότητα ἐξειργασμένη, ἵνα μὴ ἀσθενὴς οὖσα ϗ σαθρὰ ῥαδίως ὑπὸ τῶν κυμάτων ϗ τῆς τῶν ἐναντίων συναράξεως τε ϗ κρούσεως διαλύεται. ἀλλὰ σύμμετρον ἐχέτω τὴν ἐργασίαν ὁ δρόμων, ἵνα ϗ ἐλαυνόμενος μὴ λίαν ἀργός ἐστιν, ϗ κλυδωνιζόμενος, ἢ παρὰ τῶν ἐχθρῶν συγκρουόμενος ἰσχυρότερος διαμένῃ ϗ ἄρρηκτος.

5 Ἐχέτωσαν δὲ ϗ πάντα τὰ πρὸς ἐξαρτισμὸν δρόμωνος ἀπαράλειπτα ϗ διπλὰ, οἷον αὐχένας, (a) κώπας, σκαρμοὺς, σχοινία, κάροια, ϗ τὰ ἄρμενα δὲ αὐτῶν ϗ κερατάρια, ϗ κατάρτια, καὶ ὁπόσα ἄλλα ἡ ναυτικὴ τέχνη πρὸς χρεῖαν ἀπαιτεῖ. ἐχέτω δὲ ϗ ἐκ περισσοῦ ξύλα τινὰ ἐγκοίλια, ϗ σανίδας, ϗ στυππία, ϗ πίσσαν, ϗ ὑγρόπισσον, ϗ ναυπηγὸν, μετὰ πάντων τῶν ἐργαλείων αὐτοῦ, ἕνα τῶν ἐλαττῶν οἷον σκεπάρνου, τελέτρου 1, πρίονος, ϗ τῶν ὁμοίων.

6 Ἐχέτω δὲ πάντως τὸν σίφωνα κατὰ τὴν πρῶραν ἔμπροσθεν χαλκῷ ἠμφιεσμένον ὡς ἔθος δι᾽ οὗ τὸ ἐσκευασμένων 2 πῦρ κατὰ τῶν ἐναντίων ἀκοντίσοι 3. ϗ ἄνωθεν δὲ τοῦ τοιούτου σίφωνος ψευδοπάτιον ἀπὸ σανίδων, ϗ αὐτὸ περιτετειχισμένον σανίσιν, ἐν ᾧ στήσονται ἄνδρες πολεμισταὶ τοῖς ἐπερχομένοις ἀπὸ τῆς πρώρας τῶν πολεμίων ἀντιμαχόμενοι, ἢ κατὰ τῆς πολεμίας νεὼς ὅλης βάλλοντες δι᾽ ὅσων ἂν ἐπινοήσωσιν ὅπλων.

7 Ἀλλὰ ϗ τὰ λεγόμενα ξυλόκαστρα περὶ τὸ μέσον που τοῦ καταρτίου ἐν τοῖς μεγίστοις δρόμωσιν ἐπιστήσουσι περιτετειχισμένα σανίσιν, ἐξ ὧν ἄνδρες τινὲς τὸ μέσον τῆς πολεμίας νηὸς ἀκοντίσουσιν ἢ λίθους μυλικοὺς, ἢ σίδηρα βαρεῖα, οἷον μάζας ξιφοειδεῖς, δι᾽ ὧν ἢ τὴν ναῦν διατρύψουσιν, ἢ τοὺς ὑποκειμένους συνθλάσουσιν σφοδρῶς καταφερόμενα, ἤ τι ἕτερον ἐπιχύσουσιν ἢ ἐμπρῆσαι δυνάμενον τὴν ναῦν τῶν ἐναντίων, ἢ τοὺς ἐν αὐτῇ πολεμίους θανατῶσαι. ἕκαστος δὲ τῶν δρομώνων εὐμήκης ἔστω, ϗ σύμμετρος, ἔχων μὲν τὰς λεγομένας ἐλασίας δύο, τήν τε κάτω καὶ τὴν ἄνω.

8 Ἑκάστη δὲ ἐχέτω ζυγοὺς τὸ ἐλάχιστον πέντε ϗ εἴκοσι, ἐν οἷς οἱ κωπηλάται καθεσθήσονται. ὡς

1 Τελέτρου) Scribe, τερέτρου.
2 Ἐσκευασμένων) Scribe, ἐσκευασμένον.
3 Ἀκοντίσοι) Scribe, ἀκοντίσαι.

(a) Ab αὐχένας, usque ad καὶ στυππία, Codex Laurentianus hiat.

ὡς εἶναι ζυγοὺς τοὺς ἅπαντας κάτω μὲν εἴκοσι καὶ πέντε, ἄνω δὲ ὁμοίως εἴκοσι καὶ πέντε, ὁμοῦ πεντήκοντα. καθ' ἕνα δὲ αὐτῶν δύο καθεζέσθωσαν οἱ κωπηλατοῦντες, εἷς μὲν δεξιᾷ, εἷς δὲ ἀριστερᾷ. ὡς εἶναι τοὺς ἅπαντας κωπηλάτας ὁμοῦ καὶ τοὺς αὐτοὺς καὶ στρατιώτας τούς τε ἄνω καὶ τοὺς κάτω ἄνδρας ἑκατόν. ἔξω δὲ τούτων τὸν κένταρχον τοῦ δρόμωνος, καὶ τὸν τὸ φλάμουλον κατέχοντα, καὶ τοὺς δύο κυβερνήτας τῶν τοῦ δρόμωνος αὐχένων, οὓς καλοῦσι καὶ πρωτοκαράβους. καὶ εἴ τινα δέον εἰς τὴν τοῦ κεντάρχου ὑπηρεσίαν. τῶν δὲ πρωρέων ἐλατῶν οἱ τελευταῖοι δύο ὁ μὲν ἔσω σιφωνάτωρ, ὁ δὲ ἕτερος ὁ τὰς ἀγκύρας βάλλων κατὰ θάλασσαν. ἔσω δὲ καὶ ὁ πρωρεὺς ἄνω που τῆς πρώρας καθήμενος ἔνοπλος, καὶ ὁ τοῦ ναυάρχου δὲ ἤτοι τοῦ κεντάρχου κράββατος ἐπὶ τῆς πρύμνης γινέσθω, ὁμοῦ μὲν ἀφορισμένον δεικνύων τὸν ἄρχοντα ὁμοῦ δὲ καὶ φυλάττων ἐν καιρῷ συμβολῆς ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων βελῶν παρὰ τῶν ἐναντίων, ἐξ οὗ καὶ τὰ ἕκαστα βλέπων πρὸς τὴν χρείαν ἄγεσθαι κελεύσει ὁ ἄρχων τὸν δρόμωνα.

debunt, unus ad dextram, alter ad finistram, qui tum armati milites, tum remiges funt fuperiores, atque inferiores viri centum; praeter hos triremis centurio, & qui flamulum tenet, & duo gubernatores colli triremis, quos πρωτοκαράβους vocant, & fi quis alius adminifter centurionis eft. Ex iis regibus, qui in puppi funt, extremi duo fint: alter fiphonator, alter, qui anchoram in mare iaciat. Sit & prorета, in fumma parte prorae fedens armatus, & navarchi, ideft, centurionis grabatus in puppe fit, qui fimul feparatum a ceteris notet centurionem effe, fimul praelii tempore illum a coniectis hoftium telis defendat. Quorum loco fingula perluftrans, ad omnem ufum adduci triremem iubebit.

9 Καὶ ἕτεροι δὲ δρόμωνες κατασκευαζέσθωσαν σοι τούτων μείζονες, ἀπὸ διακοσίων χωροῦντες ἀνδρῶν ἢ πλείω τούτων, ἢ ἐλάττω κατὰ τὴν χρείαν τὴν δέουσαν ἐπὶ καιροῦ κατὰ τῶν ἐναντίων ὧν οἱ μὲν πεντήκοντα τὴν κάτω ἐλασίαν ὑπουργήσουσιν, οἱ δὲ ἑκατὸν πεντήκοντα ἄνω ἑστῶτες ἅπαντες ἔνοπλοι μαχήσονται τοῖς πολεμίοις.

9 Aliae triremes iis maiores fiant, ducentos viros, aut plures, vel minores pro opportunitate locorum, temporumque capientes; e quibus quinquaginta in inferiore remorum ordine locabuntur, centum quinquaginta fuperius ftantes, omnes adverfum hoftes armati pugnabunt.

10 Καὶ ἔτι δὲ κατασκευάσεις δρόμωνας ἐλάττους δρομικωτάτους, οἱονεὶ γαλαίας ἢ μονήρεις λεγομένους, ταχινοὺς καὶ ἐλαφρούς, οἷσπερ χρήσῃ ἐν ταῖς βίγλαις καὶ ταῖς ἄλλαις ταχιναῖς χρείαις.

10 Triremes minores fabricabis ad curfum celerrimas unum remorum ordinem habentes, quas galeas vocant, agiles, & expeditas, quibus ad excubias, aliafque celeres caufas uteris.

11 Καὶ ἑτέρας δὲ ναῦς ποιήσεις φορτηγοὺς καὶ ἱππαγωγούς, οἱονεὶ τοῦλδου δίκην, αἵτινες τὴν ἀποσκευὴν ἅπασαν τῶν στρατιωτῶν βαστάσωσιν, ἵνα μὴ δι' αὐτὴν βαρύνωνται οἱ δρόμωνες, καὶ μάλιστα ἐν ἀγῶνος καιρῷ. ὅτε δὲ χρεία μικρᾶς δαπάνης, ἢ ὅπλων, ἢ ἄλλης ὕλης, ἐκεῖθεν ἀναλαμβάνωσι τὰς διοικήσεις.

11 Alias praeterea naves onerarias, & equiferas parabis, quas impedimentorum loco habebis, quae adparatum univerfum militarem geftabunt, ut ne iis rebus triremes aliae graventur, bellique potiffimum tempore. Ubi autem commeatu aut armis, aut alia materia opus eft, inde ad ufum fuum depromant.

12 Τὸν δὲ τῶν δρομώνων ἀριθμόν, καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς στρατιωτῶν, ἀνείκαστόν ἐστι καὶ ἄδηλον διορίσασθαι. ἡ γὰρ κατὰ τὸν καιρὸν χρεία πρὸς τὴν τῶν ἀντιμαχομένων πολεμίων δύναμιν, ὡς ἐὰν ἀπαιτήσῃ καὶ τὸ πλῆθος τῶν δρομώνων. καὶ πάλιν τὸν ἀριθμὸν τοῦ ἐκ αὐτοῖς λαοῦ κατὰ τὸ μέγεθος τῶν πλοίων, καὶ τὴν δέουσαν ἐν αὐτοῖς πολεμικὴν ὅπλισιν οὕτω καὶ ποιήσεις.

12 Triremium fingularum, militumque, qui in illis vehentur, numerum definire facile non eft; temporum enim ipforum opportunitas ad copias hoftium expugnandas, tum triremium numerum, tum militum etiam, omnefque res praeterea ad bellum neceffarias, indicabit.

13 Προσέτι δὲ καὶ τὰ σκευοφόρα καὶ ἱππαγωγὰ πλοῖα τοὺς ἐν αὐτοῖς ἀρκοῦντας ἕξουσιν αὐτὰς [1], οὐδὲ αὐτοὺς ἀνόπλους. ἀλλὰ καὶ τόξα ἔχοντας, καὶ σαγίττας, καὶ ῥικτάρια, καὶ εἴ τι χρειῶδες πρὸς πόλεμον ἕτερον, διὰ τὰς ἀναγκαίας περιστάσεις. ἐπιφερέσθωσαν δὲ καὶ περιττὰ ὅπλα, ποτὲ γὰρ καὶ λειπόντων ὅπλων, ἐκεῖθεν οἱ στρατιῶται πορίσονται. τὰ δὲ τοιαῦτα πλοῖα καὶ ἅρματα ἐχέτωσαν, καὶ μάγγανα, καὶ τὰ ἄλλα ὅπλα πρὸς χρείαν, εἰ τύχοι, μήποτε ἐπιλείπουσι διὰ τὸ ὀλιγωθῆναι αὐτὰ ἐν ταῖς μάχαις. Ἐκτὸς δὲ τῶν στρατιωτῶν ἤτοι τῶν ἄνω ἐλατῶν ὅσοι ἂν ὦσιν ἀπό τε τοῦ κεντάρχου καὶ ἐφεξῆς ἕως τοῦ ἐσχάτου κατάφρακτοι ἔσονται ὅπλα ἔχοντες οἷον σκουτάρια, μέναυλα, τόξα, σαγίττας ἐκ περισσοῦ, σπαθία, ῥικτάρια, λωρίκια, κλιβάνια. εἰ καὶ μὴ ὄπισθεν, ἀλλὰ πάντων ἔμπροσθεν. κασσίδας, χειρόψελα, καὶ μάλιστα οἱ ἔμπροσθεν ἐν τῇ προσβολῇ τῆς μάχης κατὰ χεῖρας συμπλεκόμενοι καὶ ἀγω-

13 Naves onerarias, & equeftres omnia idonea in fe habere oportebit, neque res folum ad navigandum neceffarias, fed etiam arcus, fagittas, iacula, & fi quid praeterea propter res circumftantes ad bellicum ufum pertinet. Adferantur etiam armorum genera permulta, ut defectis faepe militibus arma inde fuppeditentur. Mangana etiam habeant, reliquaque eius generis arma, ne militibus horum defectu offenfiones magnae fiant. Praeter milites autem, & fuperiores remiges, quicumque cum centurione funt, reliquique a primo ad extremum, omnes armati fint, & fcuta, haftas longiores, arcus, fagittas permultas, fpathas, iacula, galeas, thoraces; fi non a tergo, ante fe faltem habeant caffides, brachialia, anterioraque corporis omnis in ipfa dimicatione, & concertatione manuum. Qui autem galeas, aut thoraces non habent, omnia haec

1 Ἔχουσιν αὐτὰς) Scribe, ἕξουσι ναύτας.

haec ex nervis, confecta cum duplicibus cenduclis gestent; & hi a tergo ceterorum locati arcubus utantur, & lapides maniplares, quos cochlaces vocant, in triremibus habeant, quos in hostes coniiciant, ac pro armis utantur; lapides enim arma sunt bona, & certa.

14 Neque vero sic lapides coniiciant, ut omne virium robur in illis consumant, & de cetero otiose consistant, ne hostes scuta addensantes, & impetum horum excipientes, omnes facile lapides absumant; iis finitis, & coniectoribus lapidum fatigatis, conferti exsurgentes spathis, & longis hastis se defendere conentur, & robustiores hoc confecto impetu existimati, & fatigatos milites adorti, facile milites fundant, atque expugnent; ita enim solent barbari facere.

15 Saraceni impetum belli primo excipiunt, ubi hostes iam fatigatos, armisque defectos, aut sagittis, aut lapidibus, aut aliis huiusmodi viderint, tum insultant, & perterrefaciunt hostes, & cominus consertis manibus, spathis, hastisque longioribus fortiter, ac impetuose invadunt.

16 Itaque huiusmodi cavenda sunt, ac provisione opportuna efficiendum est, ut hostes potius damnosa accipiant, quam exercitus noster ullum damnum accipiat. Robur enim militum, & numerus telorum coniiciendorum dimetiendus est, & ab initio ad finem usque belli hostium constitutio diligenter perspicienda, atque adeo pugna instituenda est.

17 Ad haec Imperator providebis, ut res necessarias, commeatumque milites habeant, ut ne iis rebus defecti, vel seditionem faciant, vel nostra in regione municipes, & subiectos sub imperium nostrum vexent, & iniuriis, tyrannideque opprimant, inedia, necessitateque compulsi. Atque, si fieri potest, hostilem celeriter populaberis terram, & omnem illis commeatum inde suppeditabis; praefectisque mandabis, ut nullum sub dominatu tuo militem iniuria adficiat, vel ullum munus ab illo capiat, ne ea quidem, quae consueta munera nominantur. De tua autem dignitate quid dicendum est, qui ne de donis accipiendis cogitare quidem debes? neque donum aliquod ab iis, qui sub te subiecti sunt, sive ditioribus, sive tenuioribus ulla ratione capere.

18 Milites strenuos robustosque & alacres in summa triremis parte potissimum constitue, qui consertis manibus cum hostibus dimicent. Sin quos ex militibus ignaviores esse deprehenderis, eos in inferiorem ordinem remorum depelle, & si quam plagam superiores milites acceperint, eorum loca inferioribus nautis supplebis.

19 Vniuscuiusque militis tui habitus, adfectus, reliquusque mentis vigor cognoscendus est, quemadmodum venatores canis uniuscuiusque

ἀγωνιζόμενοι. οἱ δὲ μὴ ἔχοντες λωρίκια, ἢ κλιβανία, πάντως φορείτωσαν τὰ λεγόμενα νεύρικα. ἅπερ ἀπὸ διπλῶν κενδύκλων γίνεται. καὶ οὗτοι ὄπισθεν τῶν ἄλλων σκεπόμενοι τόξοις χρήσονται, καὶ λίθες δὲ χειροπλήθεις πλείους ἐχέτωσαν ἤτοι κόχλακας ἐν τοῖς δρομωνίοις, ὥσπερ κατὰ τῶν πολεμίων βάλλοντες ἐδὲν ἧττω τῶν ἄλλων ὅπλων ἀνύσεσιν. ὅπλα γάρ εἰσιν οἱ λίθοι εὐπόριστα καὶ ἀνέλλιπη.

14 Μὴ μέντοι οὕτω βαλλέτωσαν τὲς λίθους μόνον, ὥστε τὴν ἀκμὴν τῆς αὐτῶν δυνάμεως ἐν τέτοις ἐκ δαπανῆσαι, καὶ στῆναι τε λοιπε, ἢ καὶ τὰ ὅπλα τὰ βαλλόμενα ἀποκενῶσαι, μήποτε οἱ ἐναντίοι σύσκετα ποιήσαντες, καὶ τὰς βολὰς ὅπωσεν δεξάμενοι, εἶτα τέτων πληρωθέντων, καὶ τῶν βαλλόντων ἀποκαμόντων, ἀθρόοι ἀναστάντες ἀπάρξονται τῆς σπάθαις καὶ τοῖς μὲν αὔλοις 1 ἀμύνασθαι. καὶ ὥσπερ ἀκμαιότεροι τῇ ἀθρόᾳ κινήσει ἀναφανέντες, καὶ τοῖς κεκμηκόσι στρατιώταις ἐπιτιθέντες ἰσχυρότεροι γένωνται, καὶ ῥαδίως αὐτὲς καταπολεμέσωσι. φιλεῖ γὰρ τὰ τοιαῦτα τὸ βάρβαρον.

15 Ὑπομένεσι γὰρ οἱ σαρακηνοὶ τὴν βίαν τῆς προσβολῆς. καὶ ὅταν ἀποκαμόντας ἴδωσι, καὶ τῶν ὅπλων κενωθέντας, ἢ σαγιττῶν, ἢ λίθων, ἢ τινων ἑτέρων, τότε ἀναπηδῶντες ὁμε τε καταπλήττεσι, καὶ τῆς ἐκχειρὸς ἀπὸ σπαθίων καὶ μεναύλων προσβολαῖς εὐρώστως καὶ ἀκμαιότερον ἐπέρχονται.

16 Διὸ φυλάττεσθαι χρὴ τὰ τοιαῦτα, καὶ μετὰ τε δέοντος σκοπε ποιεῖσθαι τὴν προσβολὴν, ἵνα μᾶλλον οἱ πολέμιοι πάθωσι τὰ πρὸς βλάβην γινόμενα, ἢ οἱ ἡμέτεροι στρατιῶται. δεῖ γὰρ αὐτὲς τὴν οἰκείαν ἀκμὴν καὶ τὰς βολὰς φυλάττειν ἀπ' ἀρχῆς ἄχρι τέλες τῆς μάχης, καὶ μετρεῖν τῶν ἐναντίων τὴν διάθεσιν, καὶ ὕτως τὴν μάχην διασκευάζειν.

17 Πρὸς τέτοις φροντίσεις, ὦ στρατηγὲ, καὶ τῆς δεέσης τῶν στρατιωτῶν δαπάνης, ὥστε ἔχειν αὐτὲς τὰ ἀναγκαῖα. ἵνα μὴ τέτων λειπόμενοι ἢ στασιάσωσιν, ἐν τῇ ἰδίᾳ χορᾳ ὄντες τὲς συντελεστάς καὶ ὑπηκόες ἡμῶν τυραννῶσι καὶ ἀδικοῦσι ὑπὸ τῆς πάνης 2 τῶν ἀναγκαίων συνελαυνόμενοι. ἀλλ', εἴγε δυνατὸν, ἐν τάχει τὴν πολεμίαν καταλάβῃς γῆν, καὶ ἐξ αὐτῆς ἅπαντα τὰ ἐπιτήδεια πορίσῃ. παραγγέλλῃς δὲ καὶ τοῖς ἄρχεσι, μηδένα τῶν ὑπ' αὐτοὺς στρατιωτῶν ἀδικεῖν, ἢ τὸ οἱονῦν δῶρον παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, ἢ τὰς λεγομένας συνηθείας. περὶ γὰρ τῆς σῆς ἐνδοξότητος τί χρη λέγειν. ὡς ἐδ' ἐνθυμηθῆναι τι τοιῦτον δέον, μήτι γε διαπράξασθαι, μήτε δῶρον τὸ οἷον δήποτε ἀπὸ μικρε ἢ μεγάλε ἀνθρώπε τε ὑπό σε τελῦντος λαμβάνειν τὸ σύνολον.

18 Τὲς δὲ στρατιώτας ἀνδρείες ἐπιλέγε, καὶ ῥωμαλέες, καὶ εὐπροθύμες. καὶ μάλιστα εἰς τὰ ἄνω τε δρόμωνος τατ]ομένες. οἵ τινες καὶ ἀπὸ χειρὸς τοῖς πολεμίοις συμπλέκονται, εἰ δέ τινας τῶν στρατιωτῶν ἀνάνδρες ἐπιγνῷς, τέτες εἰς τὴν κάτω ἐλασίαν τέως παράπεμπε. καὶ εἰ ποτέ τις πληγεῖ ἢ πέσει τῶν στρατιωτῶν, τὸν ἐκείνε τόπον ἐξ ἀνάγκης ἀναπληρώσῃς.

19 Χρὴ δέ σε πάντως εἰδέναι τὴν ἑκάστε τῶν ὑπό σε στρατιωτῶν ἕξιν καὶ διάθεσιν, καὶ τὴν ἄλλην πρὸς ἀνδρείαν ποιότητα. ὥσπερ οἱ κυνηγέται τῶν κυνῶν

1 Καὶ τοῖς μὲν αὔλοις) Scribe, καὶ τοῖς μεναύλοις. Quid sit μέναυλον. Vide Glossarium nostrum.

2 Τῆς πάνης) Scribe, σῆς σπάτης.

κινεῖν ἑκάστου τὰς ἐπιτηδειότητας ἐπιγινώσκοντες ἔχουσιν εὐκαίρως αὐτοὺς πρὸς ὃ βούλονται.

20 Οὕτως οὖν διαθήσεις ἕκαστα, καθὼς ἂν συνήθης ἀρκοῦντα πρὸς τὴν προκειμένην ἐκστρατείαν τούς τε δρόμωνας καὶ τοὺς ἐν αὐτοῖς στρατιώτας, τά τε ὅπλα καὶ τὰς δαπάνας, καὶ τὴν ἄλλην ἐν ἑτέροις πλοίοις ἀποσκευήν. ἥν τινα οἱονεὶ τοῦλδον ἐν ἀσφαλέσι τόποις σε χρὴ καθιστᾶν, ὅταν καιρὸς ἐλπίζεταί σοι μάχης. καὶ προσέτι, εἴγε χρεία τοιαύτη καλέσοι, ὥστε καὶ ἵππους ἐν τοῖς ἱππαγωγοῖς πλοίοις πρὸς ἐπιῤῥιφὴν κατὰ τῆς πολεμίας ἔχειν τινῶν καβαλλαρίων. καὶ ἁπλῶς πάντα ἐξαρτίσας ὁδοιπορήσεις δεόντως.

21 Καὶ πρῶτον μὲν πρὸ τοῦ ἀποκινῆσαι ἁγιασθήτωσαν ἅπαντα τὰ φλάμουλα τῶν δρομώνων ἑκάστου διὰ θείας τῶν ἱερέων ἱερουργίας καὶ εὐχῆς ἐκτενοῦς πρὸς τὸν τῶν ὅλων θεὸν ὑπὲρ εὐοδώσεως τοῦ στρατοῦ, κατὰ τῶν πολεμίων. ἔπειτα καὶ διαλαλήσης πρὸς ἅπαντα τὸν λαὸν καὶ πρὸς τοὺς ἄρχοντας ἰδίως τὰ δέοντα καὶ ἁρμόζοντα τῷ καιρῷ, καὶ οὕτως προθυμοποιήσας τὸν στρατὸν ἀποκινήσεις αἰσίου πνεύματος συμπνέοντός σοι καὶ μὴ ἐναντίου.

22 Οὐχ ὡς ἔτυχε πάντων τῶν δρομώνων πορευομένων, ἀλλ' ἐπιστήσεις αὐτοῖς ἄρχοντας, ἢ κατὰ πέντε, ἢ κατὰ τρεῖς δρόμωνας ἕνα τὸν λεγόμενον κόμητα, ὅστις ναύαρχος τε καὶ ἡγεμὼν τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομώνων ὑπάρχων φροντίσει προσεχέστερον περὶ πάντων εὐκόλως, καὶ διατάξει πρὸς ἕκαστα.

23 Οἱ δὲ εἰρημένοι ἄρχοντες ὑπό σε τελοῦντες ἀπὸ σοῦ καὶ τὰ παραγγέλματα δέξονται, καὶ τοῖς ὑπ' αὐτοὺς μεταδώσουσι καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοῦ βασιλικοῦ λεγομένου πλωΐμου, ἐπὶ δὲ τῶν θεματικῶν δρομώνων καὶ δρουγγάριοι ἐπιστήσονται, καὶ τουρμάρχαι, καὶ αὐτοὶ τῷ στρατηγῷ ὑποταγήσονται, καὶ τοῖς ἐκείνου παραγγέλμασιν εἴξουσιν.

24 Οὐκ ἀγνοῶ ὅτι περ κατὰ τὴν ὁμοίωσιν τοῦ βασιλικοῦ πλωΐμου καὶ οἱ τῶν ἄλλων θεμάτων πλώϊμοι στρατηγοὶ δρουγγάριοι ἐκαλοῦντο ποτὲ τοῖς ἄνω χρόνοις, καὶ οἱ ὑπ' αὐτοὺς κόμητες μόνον καὶ κένταρχοι. ἀλλὰ νῦν εἰς στρατηγίδα ἡ ἑκάστου τῶν δρουγγαρίων ἀρχὴ ἀναβέβηκεν. καὶ καλουμένη ταῖς στρατηγικαῖς καταμερίζεται τάξεσιν.

25 Γυμνάσεις δὲ διαφόρως τούς τε πλωΐμους στρατιώτας, καὶ αὐτοὺς τοὺς δρόμωνας, ποτὲ μὲν καθ' ἕνα ἕκαστον ἄνδρα, ποτὲ δὲ καὶ κατὰ πλείους. ὥστε ἄν τις ἀλλήλων ἐπέρχεσθαι σπαθίοις καὶ σκουταρίοις χρωμένους. καὶ αὐτοὺς δὲ ὅλους δρόμωνας κατ' ἀλλήλων ὡς ἐπὶ παρατάξεως ἐπερχομένους καὶ ποτὲ δεσμοῦντας, ποτὲ δὲ ἀπολύοντας καὶ διαφόρως κατ' ἀλλήλων προσβάλλοντας. ποτὲ δὲ ἀκοντίοις ὠθοῦντας τὰ πλοῖα τῶν ἐναντίων, ὥστε μὴ πλησιάζοντας δεσμεῖν. οὐ γὰρ ἀεὶ τὸ διὰ καμακῶν σιδηρῶν δεσμεῖν ἀλλήλους τοὺς ἀντιπολεμοῦντας χρήσιμον διὰ τοὺς ἀφύκτους ἀναγκαίους κινδύνους. καὶ ἑτέρως δὲ γυμναζέσθωσαν ὡς ἂν ἐπιβάλλῃ ἡ σὴ ἐνδοξότης τὰς κατὰ τῶν ἀντιπάλων ἐνδεχομένας ἐπινοίας, ὡς ἂν ἐντεῦθεν ἐθίζονται πρὸς τοὺς κτύπους καὶ τὰς βοάς, καὶ τὴν ἄλλην κίνησιν τοῦ πολέμου καὶ μὴ θροῦνται ὡς ἀγυμνάστως καὶ ἀθρόον καὶ παρὰ δόξαν ἐπὶ ταῦτα ἐρχόμενοι.

26 Οὕτως οὖν γυμνασθέντες καὶ διαταχθέντες πλεύσουσιν ἐν τάξει συνηγμένοι τοσοῦτον, ἐφ' ὅσον ἀλλήλοις μὴ ἐμποδίζειν ἔν τε ταῖς ἐλασίαις, καὶ ἐν ταῖς ὡς εἰκὸς κατὰ θάλασσαν ὑπὸ τῶν ἀνέμων βίαις. ἀλλ' οἱονεί τις παράταξις γεγυμνασμένη οὕτω πορευέσθωσαν, καὶ ἐν ταῖς ὁρμησίαις τῶν ἀπλίκτων εὐτάκτως τὸν κατάπλουν ποιήτωσαν. καὶ κα-

que naturam cognitam habentes, ad omnem opportunitatem illis utuntur.

20 Ita igitur institues omnia, quemadmodum ad propositam militiam idonea esse videbuntur, triremes, & milites, arma & commeatum, reliquumque omnem adparatum: quem quasi tuldum in tuto collocabis, ubi praelium speraveris futurum. Quod si necesse fuerit, ut equos aliquos habeas, in navibus equiferis cum equitibus aliquot pones, omniaque ad bellum praeparans idonee iter facias.

21 Et priusquam ad classem procedas, precibus, ac piis votis se mutuo milites Deo commendent, & bonum prosperumque iter adversum hostes precentur. Deinde universam plebem simul, & praefectos seorsim adhortaberis, ut officia sua sedulo industrieque faciant: & omnes quantum fieri potest animabis, & vento secundo flante solves.

22 Temere ac fortuito triremes ne procedant, sed tribus, aut quinque triremibus praefectum unum deliges, quem Comitem adpellabis, qui omnium sub se triremium dux futurus est, & diligenter facileque omnia instrues, quae ad hastas triremesque pertinent.

23 Praefecti, qui sub te sunt abs te mandata accipient, reliquisque qui sub eorum potestate sunt tradent. Atque haec de regia classe. Reliquarum copiarum triremibus drungarii, id est, tribuni & turmarchae praeficientur, qui & ipsi imperatori subiecti erunt, & illius imperatis obtemperabunt.

24 Neque sane ignoro, quod ad similitudinem regiae classis, reliquorum auxiliorum praefecti drungarii antiquis temporibus vocabantur, & qui sub illorum dominatu fuerunt, Comites centurionesque olim vocabantur. Sed nunc drungariorum singulorum dignitas ad nomen imperatorium pervenit, & sic nunc quum adpellatur, in acies imperatorias dividitur.

25 Nautas ipsos, & triremes exercebis interdum sigillatim unumquemque: interdum iunctae complures, ut se mutuo invadant, & gladiis scutisque utantur: integrasque triremes quasi ad aciem instructam adhibebis, interdum inter se mutuo illigatas, interdum solutas, & diversis modis in se mutuo irruentes. Interdum longis hastis naves hostium depellant, ut ne prope accedentes naves committantur, & ingentia ex eo pericula consequantur. Omnibusque modis exerceantur quemadmodum dignitas tua iudicaverit hostes cum illis dimicare velle, ut ad strepitus, clamores, reliquosque motus bellicos adsuefiant, neque confestim perturbentur, aut inscitae & praeter opinionem in haec incurrant.

26 Sic igitur exercitati instructique in acie procedentes navigent: tantum a se mutuo in cursu distent, ut ne se mutuo impediant tum in cursu maritimo, tum in tempestatibus ingravescentibus, & ventorum flatibus. Aciei instructae & exercitatae in morem prodeant, & in adpulsibus ad terram ordinate classem in-struant,

struant, & ad stationem aliquam se applicantes, sine ulla confusione ad littus, ad portum, ad locum portuosum veniant, ut si aliqua tempestas in salo oriatur, minus adflictentur.

27 Venti flatus ex signis astrorum praenoscendus tibi est, & locus ad quem adplicabis eligendus: & nisi aliqua gravis urgeat necessitas, sine aliquo secundo vento aut tranquillitate & tuta spe salutis, in perturbatam aliquam navigationem ne te coniicias sed significationes astrorum quas nautae observarunt, reliquaque quae ad hanc rem idonea sunt observabis, atque ita iter tuum instituеs.

28 In castris ponendis, si ad tuam ipsius adpellis terram, nullumque timorem hostium habes, ordinate ibi requiescant milites, neque die aut nocte indigenarum quemquam laedant, aut iniuriam ullam inferant, aut fruges diripiant, aut agros populentur.

29 Si prope hostilem terram fueris, aut hostes prope adfuturos metuis, excubias eminus habere oportet tum mari tum terra, & vigilantem esse, & ordine instructum, paratumque ad dimicandum: multae enim sunt hostium insidiae: & si terra te invenerint procedentem, vim adferent tibi, si quam possint, & naves incendent: vel per mare noctu aut interdiu irruptionem in te facient, quod si imparatus ab illis paratis inveniare, facile ab illis opprimere: sin paratus fueris, irrita atque inanis omnis illorum irruptio erit.

30 Quoniam vero horum satis iam mentionem feci, age de cetero, quemadmodum irruptiones, atque aciem instructam in dimicatione parabis, paucis explicabo, sicut in terrestribus copiis instruendis antea feceramus.

31 Quando igitur belli tempus imminere tibi videtur, congregatis militibus per acies, & cohortes, legantur illis militares mulctae, quae a nobis antea, quum de terrestribus copiis agebamus, commemoratae sunt; verbisque illos idoneis cohortaberis ad pericula suscipienda, ut partim suppliciorum timore, partim tua cohortatione, atque incitatione strenui, fortesque fiant, & in ipso dimicationis discrimine cominus alacriter manus conserant.

32 Incursionibus, aliisque molitionibus imperatoriis adoriendi potius hostes sunt, quam universa navali classe, vel aliqua eius ingenti quasi turma, nisi aliqua gravis necessitas ad hoc impulerit; neque enim apertam in dimicationem teipsum coniicias. Multa enim fortunae momenta sunt, & casus belli, nec opinati.

33 Propterea sedulo abs te cavendum est, ne ad publicam aciem instruendam, quemadmodum dixi, inciteris. Navibus enim inter se vinctis, perdifficilis, & inevitabilis quaedam praeliandi necessitas imponitur, neque, quod maxime ex usu tuo sit, poteris efficere. Ista igitur cavenda sunt, nisi si fidas tum multitudini triremium, tum armaturae, tum fortitudini, tum alacritati militum, ut hostibus superior sis.

34 Neque enim navium multitudo aut magnitudo bella conficit, nisi milites habeant strenuos, fortes, & ad hostes invadendos alacres, aut,

καταγέτωσαν ἐνορδίνως ἐξορμῶντες πρὸς τὴν ξηρὰν, ἢ εἰς λιμένα πάντως, ἢ εἰς ὕφορμον τόπον, ἐν ᾧ ζάλης συμβαινούσης οὐ κλυδωνισθήσονται.

27 Δεῖ δέ σε καὶ τοῦ ἀνέμου τὴν ἐπιφορὰν προειδέναι διὰ τῶν σημείων κατὰ τὸν καιρόν. καὶ πρὸς ταύτην καὶ τὸν τόπον τῆς ὁρμησίας ἐκλέξασθαι. καὶ εἰ μή τις κατεπείγῃ ἀνάγκη, μὴ ἄνευ πνεύματος αἰσίου καὶ γαλήνης, καὶ ἀσφαλοῦς ἐλπίδος σωτηρίας ἐπιῤῥίπτειν σεαυτὸν εἰς ἀνεπιτήδειον πλοῦν. ἀλλ' ὑφορᾶσθαι καὶ τὰς λεγομένας παρὰ τῶν ναυτικῶν παρασημασίας τῶν ἄστρων, καὶ ὅσα ἄλλα συμφέροντα, καὶ οὕτω ποιεῖσθαι τὴν πορείαν.

28 Ἐν δὲ τοῖς ἀπλήκτοις, εἰ μὲν ἐν τῇ ἰδίᾳ ὁρμεῖς χώρᾳ, καὶ μηδένα φόβον ἔχῃς ἀπὸ τῶν πολεμίων, καὶ οὕτω μετ' εὐταξίας ἀναπαύεσθαι τὸν στρατὸν καὶ ἐν νυκτὶ καὶ ἐν ἡμέρᾳ μηδένα τῶν ἐπιχωρίων βλάπτοντας, ἢ ἀδικοῦντας, ἢ καρποὺς ἁρπάζοντας, ἢ φθείροντα.

29 Εἰ δὲ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ πλησιάζεις, ἢ πολεμίους παρεῖναι που ἐλπίζεις, πάντως χρεών σε καὶ βίγλας ἔχειν μακρόθεν καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν. καὶ ἀγρύπνως διατελεῖν καὶ κατησφαλισμένον καὶ ἕτοιμον εἶναι πρὸς παράταξιν. πολλαὶ γὰρ αἱ τῶν πολεμίων ἐπιβουλαί. καὶ γὰρ ἢ κατὰ γῆς εὑρόντες σε ὁρμοῦντα βιάσονται. εἰ τύχοι δὲ εὐπορήσαντες καὶ τὰς ναῦς ἐμπρήσουσιν. ἢ διὰ θαλάσσης ἀναφανέντες προσβολὴν ποιήσονται νυκτὸς ἢ ἡμέρας. καὶ ἐὰν ἕτοιμος ἐν ἑτοίμοις εὑρεθῇς, προτερήσουσιν οἱ ἐναντίοι κατά σου. εἰ δέ σε ἕτοιμον εὑρήσουσιν, ἄπρακτος αὐτοῖς ἡ ἐπιβουλὴ γενήσεται.

30 Ἐπεὶ δὲ τούτων συμμέτρως ἐμνήσθημέν τε καὶ διεταξάμεθα, φέρε λοιπὸν καὶ ὅπως παρατάξεις, καὶ τὰς προσβολὰς τὰς ἐν ταῖς μάχαις ποιήσεις, ὡς ἐν συνόψει διορισώμεθα. καθ' ὃν τρόπον καὶ ἐν ταῖς κατὰ γῆν πολεμικαῖς προσβολαῖς ἄνω που διεταξάμεθα.

31 Ὅταν τοίνυν ἐλπίζηταί σοι πολέμου καιρὸς, ὦ στρατηγὲ, συνελθόντων τῶν στρατιωτῶν κατὰ τὰς τάξεις ἑκάστην διῃρημένως ὑπαναγνωσθήσεται αὐτοῖς τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια. ἅπερ ἡμῖν ἐν τῷ περὶ τῆς κατὰ γῆν στρατιωτικῆς γυμνασίας εἴρηται. καὶ ἐπιῤῥώσεις αὐτοὺς λόγοις προσήκουσι παρορμῶν καὶ ἐπαλείφων πρὸς τοὺς ἀγῶνας. ἵνα τὸ μὲν διὰ τὸν φόβον τῶν ἐπιτιμίων, τὸ δὲ διὰ τὴν τῆς σῆς ἐνδοξότητος παραίνεσιν. ἀνδρεῖοι, καὶ εὔτολμοι γένωνται, καὶ ἐν τοῖς μέλλουσι πολεμικοῖς κινδύνοις ἐκ χειρὸς ἀγωνιζόμενοι.

32 Χρὴ δέ σε μᾶλλον δι' ἐφόδων μὲν καὶ ἄλλων ἐπιτηδευμάτων τε καὶ στρατηγημάτων μεθοδεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, ἢ δι' ὅλου τοῦ ὑπό σε πλωΐμου στόλου, ἢ διὰ μέρους αὐτοῦ. μὴ μέντοι χωρὶς ἀνάγκης μεγάλης ἐπὶ τοῦτο κατεπειγούσης εἰς δημόσιον πόλεμον σεαυτὸν ἐπιῤῥίπτειν. πολλὰ γὰρ τὰ τῆς λεγομένης τύχης ἀντίῤῥοπα, καὶ τὰ τοῦ πολέμου παράδοξα.

33 Διὰ τοῦτο χρή σε ἀεὶ παραφυλάττεσθαι, καὶ μὴ πρὸς δημοσίας ὡς εἴρηται παρατάξεις ἀποθρασύνεσθαι, μάλιστα ἐν πλοίοις. ὅπου δεσμούντων ἀλλήλους ἄφυκτος ἡ ἐκ χειρὸς γίνεται καὶ βιαία ἡ μάχη, καὶ οὐκ ἔστι δυνατὸν τοῦ συμφέροντος ἐπιλήψεσθαι. καὶ ταῦτα μὲν φυλάττεσθαι, εἰ μὴ ἄρα ταῤῥεῖς καὶ τῷ πλήθει τῶν δρομώνων, καὶ τῇ ἀνδρείᾳ καὶ πλίσει καὶ προθυμίᾳ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρτερος εἶναι τῶν πολεμίων.

34 Οὔτε γὰρ πλῆθος πλοίων, οὔτε μέγεθος κατορθώσει πόλεμον, εἰ μὴ τοὺς ἐν αὐτοῖς πολεμοῦντας ἔχουσιν εὐψύχους καὶ ῥωμαλέους καὶ προθύμους εἰς

εἰς τὴν κατὰ τῶν ἐναντίων ἐγχείρησιν. καὶ πρέπει τούτων εἰ μὴ τὴν θείαν εὐμένειαν καὶ συμμαχίαν ἔχωσι διὰ καθαρότητος βίου καὶ δικαιοσύνης. πρός τε τοὺς συντελεστὰς καὶ πρὸς τοὺς πολεμίους, εἴ τίς ἐστι, τὸ μηδὲν ἀνόσιον ἐν τοῖς αἰχμαλώτοις διαπράττεσθαι 1 ἢ αἰσχρὸν, ἢ ἀφιλάνθρωπον. καὶ τὸ μὴ ἀδικούμενον μὴ ἀδικεῖν, τοὺς δὲ ἀδικοῦντας μετὰ τῆς τοῦ βοηθείας ἀνταμύνεσθαι.

35 Ἐὰν δὲ πάντως ἀπαιτεῖται καὶ μάχης καιρὸς, διατάξεις τοὺς δρόμωνας ποικίλως καὶ διαφόρως, καθὼς ἂν ὅτε καιρὸς καὶ ὁ τόπος ἀπαιτῇ. ὥστε ἐὰν θαῤῥῇς καθυπέρτερος εἶναι τῶν πολεμίων, ὥς μοι εἴρηται, καὶ διὰ τοῦτο πρὸς μάχην συμβαλλεῖν, ὡς ἐλπίζων αἱρήσειν αὐτούς. μὴ ἐν τῇ ἰδίᾳ σου γῇ πλησίον ποιήσῃς τὴν μάχην, ἐν ᾗ ἐλπίζουσιν οἱ στρατιῶται, τὸ δὴ λεγόμενον, καταξυλώσαντες σωθῆναι. ἀλλὰ μᾶλλον πλησίον τῆς τῶν ἐναντίων γῆς. ἵν' αὐτοὶ τὴν σωτηρίαν ἐλπίσαντες ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ τὴν φυγὴν παρὰ τοὺς ἀγῶνας προτιμήσωνται. στρατιώτης γὰρ εἰς δειλίαν ἐν ἀνάγκῃ πολέμου περιπίπτων τὴν σωτηρίαν διὰ τῆς φυγῆς ἐλπίσει, καὶ ταχέως ῥίψει τὰ ὅπλα, καὶ οὐδὲν αὐτῆς προτιμήσεται. ὀλίγοι γὰρ οἱ ἐν καιρῷ παρατάξεως τὸ ἀποθανεῖν ὑπὲρ τοῦ ἀδόξως φυγεῖν προκρίνοντες, εἴ τε ἐν τοῖς βαρβάροις εἴπῃς, εἴ τε ἐν τοῖς ῥωμαίοις.

36 Πρὸ δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας χρή σε βουλεύεσθαι μετὰ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων τί δεῖ πρᾶξαι, καὶ ὅπερ ἀναφανῇ διὰ τῆς κοινῆς γνώμης χρήσιμον, τοῦτο στοιχεῖσαι, καὶ παραγγεῖλαι τοῖς ἄρχουσι τῶν δρομώνων. ὥστε αὐτοὺς εἶναι ἑτοίμους ἐκτελέσαι τὰ βουλευθέντα εἴ γε ἄρα μὴ ἀπαντήσῃ γνώμη ἐναντία ἐκ τῆς φόδου 2 τῶν πολεμίων, ἀλλὰ καὶ τότε ἑτοίμους εἶναι πάντας ἀφορῶντας εἰς τὸν σὸν δρόμωνα, ὥστε ἐξ αὐτοῦ λαβεῖν σημεῖον τί ἂν ἄρα πρᾶξαι δεῖ, καὶ τούτου δοθέντος ὀξέως γενέσθαι τὸ ὑποδειχθέν.

37 Πάντως γὰρ δεῖ σε, ὦ στρατηγὲ, δρόμωνα ἔχειν τὸν ἴδιον ἐξ ἅπαντος τοῦ στρατοῦ ἐπιλέκτους ἔχοντα τοὺς στρατιώτας, μεγέθει, καὶ ἀνδρείᾳ, καὶ ἀρετῇ, καὶ τῇ ἄλλῃ πανοπλίᾳ διέχοντας. καὶ τὸν δρόμονα δὲ μεγέθει καὶ ταχύτητι τῶν ἄλλων ἁπάντων διαφέροντα, ὡς ἅτε κεφαλήν τινα τῆς παρατάξεως ἁπάσης. καὶ καταστῆσαι τὸν τῆς σῆς ἐνδοξότητος τοιοῦτον δρόμωνα, τὸ δὲ λεγόμενον πάμφυλον.

38 Ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ἄλλους ὑπό σε ἄρχοντας, ὅσοι ἔχουσιν ὑπ' αὐτούς τινας δρόμωνας, ἐξ αὐτῶν ἐπιλέξασθαι ἄνδρας, καὶ ἔχειν ἐν τοῖς οἰκείοις, ὥστε καὶ αὐτοὺς διαφέρειν τῶν ἄλλων. καὶ τούτους δὲ πάντας, καὶ τοὺς λοιποὺς πρὸς τὸν σὸν ἀποβλέπειν δρόμωνα, καὶ παρ' αὐτοῦ ῥυθμίζεσθαι κατὰ τὸν τοῦ πολέμου καιρὸν, εἰ μή γε ἄρα ἕτερόν τι παράδοξον τῶν βεβουλευμένων ἀναφανῇ, καὶ δέεται μεθόδου ἑτέρας.

39 Εἶναι δὲ σημεῖον ἱστάμενον ἐν τῷ σῷ δρόμωνι, εἴτε βάνδον, εἴτε φλάμουλον, εἴτε τι ἕτερον εἰς τόπον περίοπτον, ἵνα δι' αὐτοῦ σημαίνοντός σου τί δεῖ πράττειν, εὐθέως ἐπιλαμβάνωνται τοῦ δόξαντος ἔργου οἱ λοιποὶ, εἴ τε συμβάλλειν εἰς πόλεμον χρὴ, εἴ τε ἀναχωρεῖν ἀπὸ πολέμου, εἴ τε ἐξελίσσειν εἰς κύκλωσιν κατὰ τῶν πολεμίων, εἴ τε εἰς βοήθειαν καταπονουμένου μέρους συνδραμεῖν, εἴ τε ἀργῆσαι τὴν ἐλασίαν, εἴ τε ἐπιδοῦναι εἰς τάχος τὴν κίνησιν, εἴ τε ἔγκρυμμα δέον γενέσθαι, εἴ τε ἀπὸ ἐγκρύμματος ἐξελθεῖν, ἢ ἄλλα τινὰ καθ' ἕκαστα ἀπὸ σημείων τοῦ σοῦ δρόμωνος ἅπαντα ὑποδέχεσθαι ἀφορῶντας ὅπως δέον ποιεῖν.

aut, quod maximum, nisi divinum praesidium benevolentiamque habeant, tum puritate, tum integritate vitae conciliatam; & erga municipes hostes iustitiam colas: nihil impium, aut turpe in captivos illorum patres, aut inhumanus sis, quumque, qui nullam tibi iniuriam intulit, ne laedas, qui iniuria te adfecerit cum cum Dei benevolentia repellas.

35 Si omnino praelii tempus id exigat, varie, & diverse triremes instrues pro temporum, locorumque ratione. Itaque, si confidis te esse superiorem hostibus, quemadmodum praedixi, atque ideo cum illis confligere velis, quasi in spem capiendorum hostium veniens, ne in tua ipsius terra praelium committas, in qua sperant milites, iuxta vetus proverbium, si tantum hastas defigant servari, sed prope hostilem terram potius, ut hostes salutem sperantes, sua in terra fugam dimicationi anteponant. Miles enim in formidinem aliquam ipso tempore praelii incidens, & fuga se salutem quaesiturum putans, facile arma abiicit, nihilque fugae praeponit; pauci enim sunt, sive Romanos, sive Barbaros spectes, qui mortem fugae ingloriae, atque inhonestae, tempore praelii anteponunt.

36 Ante belli diem deliberatio quaedam cum praefectis capienda est, quidnam faciendum sit, & quod communi sententia videtur esse optimum illud constituas, & praefectis triremium mandabis, ut ad imperata facienda promti sint. Quod si contraria aliqua sententia ex hostium incursione intervenerit, tum omnes in tuam triremem intueantur, & parati sint ex eo signum aliquod capere, quid facto opus sit: quo signo ostenso, omnes ad illud explendum quod signo ostenditur se parent.

37 Prae ceteris omnibus, triremem habeas eximiam, & delectos in ea milites, magnitudine, strenuitate, crassitudine aliis antecuntem, atque adeo universae aciei caput: tibi talem triremen facias, qualem πάμφυλον nominant.

38 Similiter reliqui sub te praefecti, quicumque sub se triremes habent, viros ex illis optimos eligant, & in suis secum triremibus habeant, ut & illi ceteris praestent. Isti omnes ac reliqui praeterea in tuam intueantur triremem, & ab ea belli tempore regantur, nisi quid aliud interea cadat, quod alia via ad conficiendum egeat.

39 Signum aliquod in tua triremi, sive flamulum, sive aliud quidpiam celso aliquo in loco sit, ut tu eo significare possis, quid facto opus sit: ac ceteri hoc a te propositum negotium suscipiant, sive confligendum in bello sit, sive a bello discedendum, sive in circuitionem hostium evolvendum, sive ad adflictae partis praesidium accurrendum, sive cursum tardare, sive ad celeritatem incitare, sive insidiae faciendae, sive ex insidiis adoriendi sint, sive quae alia signa e triremi tua proficiscuntur, omnia ea intuentes in tuam triremem expleant.

1 Διαπλάττεσθαι) Scribe, διαπράττεσθαι. || 2 Φόδου) Scribe, ἐφόδου.

40 Neque enim eo tempore vel voce vel buccina praecipere possis quae facto opus sunt: quia magnus tumultus, marisque fragor, ceterisque strepitus, & triremium concursus, atque commissio, & quod maximum, clamor hominum praeliantium, illa ut exaudiantur impediet.

41 Signum autem monstrabitur, si directum stet, vel ad dextram aut laevam inclinetur, aut perpetuo agitetur aut elevetur, aut deprimatur, aut omnino detrahetur, aut commutetur, aut caput vertexque eius, ut diversum videatur, vel figuris vel coloribus, ut olim fieri solebat, immutetur. Nam belli tempore confligendi signum habebant, quod φοινικίδα adpellabant. Erat autem camelaucion, hasta longiore elevatum, rubro colore, atque alia quaedam huiusmodi. Sed tutius fortassis sua ipsius manu haec signa demonstrabuntur.

42 Ita tibi sit consuetudo horum signorum exercitata, ut omnes sub te praefecti, cumque triremibus praefecti sunt, certam horum signorum notionem habeant, tum qua de causa fiat unumquodque, & quando quomodoque intelligant, ut istis rebus bene exercitati, usus ipsius tempore parati sint ad cognoscenda & agenda ea quae istis praecipiuntur.

43 Triremium instructionem conflictationis tempore, si quidem tanta adsit necessitas ut necessario manus conferendae sint, aut si victoriam te comparaturum speraveris, quemadmodum loco & tempori idoneum ad hostium adparatum instructionem iudicaveris, ita instrues. Neque enim hoc loco dici potest, quid futurum, aut usu venturum sit.

44 Interdum enim lunabis classem, id est, ad semicirculi formam instrues, aliis triremibus hinc atque illinc quasi cornibus aut manibus collocatis: & in summa fronte potissimum strenui atque alacres constituantur. In ipsius semicirculi ambitu quasi caput dignitas tua consistat, ut omnia perlustres, instruas, & administres, & sicubi praesidio opus est, eo praesidio mittas ad sublevandos eos idonea. Haec lunata forma ad hostes circumcludendos potissimum valet.

45 Interdum frontem classis directam instrues, ut ubi usus ferat in hostium proras irruat, & siphonibus ignem eiicientibus naves illorum incendat.

46 Interdum in diversas tribuantur acies duas aut tres, pro numero triremium quae in classe tua sunt: quumque una cum hostibus dimicaverit, altera in hostes iam iunctos sive ad latus, sive a tergo irruat: ita fiet, ut haec subsidia ad defendendam primam aciem missa, ab hostibus substineri nequeant,

47 Interdum insidiae adparentur. Quum enim vagantur hostes, & in nostros, quos paucos esse vident, invadunt, subito hae intervenientes insidiae & hostium classem perturbantes, omne robur illorum debilitabunt. Interdum vero expeditis & celeribus triremibus confligentibus & fugam postea simulantibus, & hostibus ad insequendum omnibus remis naviganti-

40 Οὐ γὰρ δύναταί τις ἐν τοιούτῳ καιρῷ ἀπὸ φωνῆς ἢ βουκίνου παραγγέλλειν τὰ δέοντα, διά τε τὸν θροῦν καὶ τὸν τάραχον καὶ τὸν τῆς θαλάσσης ἦχον, καὶ τὸν ἄλλον τύπον τῆς τε συγκρούσεως καὶ κωπηλασίας τῶν δρομώνων, καὶ πολλῷ μᾶλλον τῆς βοῆς τῶν πολεμούντων.

41 Τὸ δὲ σημεῖον ὑποσημαινέτω ἢ ὀρθὸν ἱστάμενον, ἢ ἐπὶ δεξιὰ, ἢ ἐπὶ ἀριστερὰ κλινόμενον καὶ ἐπὶ δεξιὰ πάλιν ἢ ἐπ' ἀριστερὰ μεταφερόμενον, ἢ τιναστόμενον, ἢ ὑψούμενον, ἢ ταπεινούμενον, ἢ ὅλως ἀφαιρούμενον, ἢ μετατιθέμενον, ἢ διὰ τῆς ἐν αὐτῷ κεφαλῆς ἄλλο τε ἄλλως φαινομένης ἀλλασσόμενον, ἢ διὰ σχημάτων, ἢ διὰ χρωμάτων. οἷον ποτὲ τοῖς παλαιοῖς ἐπράττετο. ἐν γὰρ πολέμου καιρῷ σημεῖον εἶχον τῆς συμβολῆς αἴροντες τὴν λεγομένην Φοινικίδα. ἦν δὲ τὸ λεγόμενον καμελαύκιον ἐπὶ κονταρίου ὑψούμενον, ἐρυθρὸν τὴν χροιὰν, καὶ ἀλλά τινα ὁμοιοτρόπως ὑποδεικνύμενα. ἀσφαλέστερον δὲ τάχα διὰ τῆς σεαυτοῦ χειρὸς τὰ σημεῖα ὑποδειχθήσεται.

42 Καὶ οὕτως ἔστω σοι ἡ ἐνέργεια, ὦ στρατηγὲ, τῶν τοιούτων σημείων γεγυμνασμένη, ὥστε πάντας τοὺς ὑπό σε ἄρχοντας, ὅσοι δρομώνων ἡγοῦνται, ἔχειν τὴν πεῖραν ἀσφαλῆ τῶν τοιούτων ὑποδειγμάτων, καὶ διά τι γίνεται ἕκαστον, καὶ πότε, καὶ πῶς. καὶ μὴ διασφάλλεσθαι. ἵνα περὶ ταῦτα καλῶς ἐγγυμνασάμενοι ἐν καιρῷ χρείας ἕτοιμοι γένωνται πρὸς τὸ διαγινώσκειν αὐτὰ, καὶ πράττειν τὰ δι' αὐτῶν κελευόμενα.

43 Τὴν δὲ τῶν δρομώνων παράταξιν ἐν καιρῷ προσβολῆς εἴ γε ἄρα, ὡς εἴρηται, τοσαύτη πάρεστιν ἀνάγκη, ἢ κατὰ χεῖρας τὴν νίκην ἐλπίζεις, ποιήσεις καθὼς ἂν συνίδῃς ἁρμόδιον τῷ καιρῷ καὶ τῷ τόπῳ πρὸς τὴν τῶν πολεμίων παρασκευὴν καὶ παράταξιν. οὐ γὰρ νῦν ἐστι λέγειν ἀσφαλῶς περὶ τῶν τότε μελλόντων ἀπαντήσεσθαι.

44 Ποτὲ μὲν μηνοειδῶς οἷον ἡμικυκλίου τάξιν, τοὺς μὲν ἄλλους δρόμωνας ἔνθεν κἀκεῖθεν, οἷον κέρατά τινα ἢ χεῖρας καὶ μάλιστα ἐν τῷ ἄκρῳ προάγοντας τοὺς ἀλκιμωτέρους καὶ μείζονας. ἐν δὲ τῷ κοίλῳ τοῦ ἡμικυκλίου οἱονεί τινα κεφαλὴν τὴν σὴν ἐνδοξότητα, ὥστε πάντα περισκοπεῖν καὶ διατάττειν καὶ διοικεῖν, καὶ εἴπου δεῖ καὶ βοηθείας ἐπικουρεῖν μεθ' ὧν ἂν βούλῃ ἐπὶ τούτῳ εὐκαιρούντων. τὸ δὲ σχῆμα τὸ μηνοειδὲς γινέσθω, ὥστε τοὺς ἐμπίπτοντας πολεμίους ἐντὸς ἀποκλείεσθαι τῆς κυκλώσεως.

45 Ποτὲ δὲ παρατάξεις κατὰ μέτωπον ἐπ' εὐθείας, ὥστε χρείας καλούσης ἐπιτίττειν τοῖς πολεμίοις κατὰ πρῶραν, καὶ διὰ τοῦ πυρὸς τῶν σιφώνων ἐμπρήσειν τὰς ἐκείνων ναῦς.

46 Ποτὲ δὲ καὶ εἰς διαφόρους μερίζεσθαι παρατάξεις, ἤτοι δύο, ἢ τρεῖς κατὰ τὴν ποσότητα τῶν ὑπό σε δρομώνων. καὶ τῆς μιᾶς παρατάξεως συμβαλούσης, ἡ ἄλλη εἰς πεσεῖται κατὰ τῶν πολεμίων ἤδη ἐμπεπλεγμένων, ἢ ὄπισθεν, ἢ κατὰ πλευρὰν, καὶ διὰ τῆς βοηθείας τῆς ἐπελθούσης κατ' αὐτῶν ἀπείπωσιν οἱ πολέμιοι τοῦ τόνου.

47 Ποτὲ δὲ καὶ δι' ἐγκρύμματος. ἀποπλανωμένων γὰρ τῶν πολεμίων καὶ ἐμπιπτόντων ὡς ὀλίγοις ἀναφανὲν ἀθρόως τὸ ἔγκρυμμα καὶ θροῆσαι αὐτοὺς, ἐκλύσει τὸν τόνον τῆς ἐνστάσεως. Ἄλλοτε δὲ δι' ἐλαφρῶν καὶ ταχινῶν δρομώνων συμβαλλόντων αὐτοῖς καὶ προσποιουμένων φυγεῖν. κἀκείνων ἐν τῇ διώξει κοπουμένων, καὶ βιαζομένων μὲν μὴ καταλαμβανόντων δὲ τοὺς φεύγοντας, ἢ καί τινων τῆς συ-

τῆς συνεχείας ἀποτεμνομένων ἕτεροι σου δρόμωνες ἄκοποι καὶ ἀναπεπαυμένοι κατὰ τῶν κατασκόπων ὁρμήσαντες αἱρήσουσιν αὐτούς. ἢ εἰ καὶ τὰ δυνατὰ τῶν ἐχθρῶν πλοῖα παρελθεῖν ἰσχύσας τις τοῖς ἀσθενεστέροις ἐπιτεθῇ. ποτὲ δὲ συμβαλὼν καὶ ἱκανῶς ἐκχειρὸς πολεμήσας ταῖς ἐναντίαις ναυσὶ μέχρι ἄκρας κοπώσεως, ἀποπλήξεις μὲν τοὺς δρόμωνας, ἑτέρους δὲ πάλιν ἐπαφήσεις τοῖς πολεμίοις εὐρώστους τοῖς κεκοπωμένοις καὶ ἐκλυθεῖσι τὸν τόνον ἀπὸ τῆς μάχης, καὶ οὕτως τὴν κατ' αὐτῶν νίκην περιποίησῃ, μάλιστα καὶ τοῦτο γίνεται, ὅταν περιττεύῃς αὐτὸς τῷ πλήθει τῶν δρομώνων ὑπὲρ τοὺς πολεμίους.

48 Ποτὲ δὲ φυγεῖν προσποιούμενος μετὰ δρομώνων ταχινῶν πρὸς δίωξιν ἐκκαλέσῃ τοὺς πολεμίους κατὰ πρύμναν ἔχων αὐτούς. κἀκεῖνοι ὁρμήσαντες διώκειν διαλύσουσι τὴν τάξιν αὐτῶν. καὶ οὕτως ἀνθυποστρέψας τάχος διεσπαρμένοις τοῖς διώκουσι μάλιστα καὶ πλέον ἐκείνων δρόμωνας ἔχων ἐπέλθῃς αὐτοῖς κατὰ πρῷραν καὶ ἢ καθ' ἕνα, ἢ κατὰ δύο ἐπάγων τοὺς σοὺς δρόμωνας τῷ ἑνὶ πλοίῳ τῶν πολεμίων αἱρήσεις τὴν νίκην κατ' αὐτῶν.

49 Προσβάλλειν δὲ πολεμίοις χρεὼν ἐν ναυμαχίᾳ, καὶ ὅταν τύχῃ αὐτοὺς ναυαγῆσαι, καὶ ὅταν ἀπὸ ζάλης διαταραχθέντες ἀτονήσουσιν 1, ἢ ἐν νυκτὶ ἐπελθόντα ἐμπρῆσαι τὰς ἐκείνων ναῦς, ἢ ἐν τῇ χέρσῳ ἀσχολουμένων, ἢ ὡς ἂν ἡ χρεία καλέσοι, καὶ αὐτοὺς ἐπινοήσεις ποιεῖσαι τὰς προσβολάς.

50 Ποικίλης γὰρ οὔσης τῆς τῶν ἀνθρώπων γνώμης, ἀδύνατόν τινα τὰ μέλλοντα ἐμπίπτει 2 ἐν ταῖς τοιαύταις παρατάξεσιν ἢ προγινώσκειν, ἢ προλέγειν ἅπαντα. διὸ οὐδὲ τὰς κατ' αὐτῶν μεθοδεύειν ἀντιπαρατάξεις ἐν τῷ παρόντι λόγῳ δυνατὸν, ἀλλὰ τῆς θείας ἅπαντα ταῦτα προνοίας ἀναρτᾷν, καὶ δέεσθαι τοῦ θεοῦ, ἵνα ἐν τοῖς τοιούτοις ὀξέσι καιροῖς καὶ βουλεύεσθαι δύναταί τις καὶ πράττειν τὰ δέοντα.

51 Πολλὰ δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα τοῖς παλαιοῖς καὶ δὴ καὶ τοῖς νεωτέροις ἐπενοήθη κατὰ τῶν πολεμικῶν πλοίων καὶ τῶν ἐν αὐτοῖς πολεμούντων. οἷον τότε ἐσκευασμένον πῦρ μετὰ βροντῆς καὶ καπνοῦ προπέρου διὰ τῶν σιφώνων πεμπόμενον, καὶ καπνίζον αὐτά.

52 Καὶ τοξοβολίστραι δὲ ἔν τε ταῖς πρύμναις, καὶ ταῖς πρῴραις, καὶ κατὰ τῶν δύο πλευρῶν τοῦ δρόμωνος ἐκπέμπουσαι σαγίττας μικρὰς τὰς λεγομένας μυίας.

53 Καὶ θηρία ἕτεροι ἐπενοήτησαν ἐν χύτραις κεκλεισμένα, καὶ κατὰ τῶν πλοίων τῶν πολεμίων ῥιπτόμενα. οἷον ὄφεις, καὶ ἐχίδνας, καὶ σαύρας, καὶ σκορπίους, καὶ τὰ ὅμοια τούτων ἰοβόλα. ὧν συντριβομένων τὰ θηρία δάκνουσι καὶ συμφθείρουσι διὰ τοῦ ἰοῦ τοὺς πολεμίους ἔσωθεν τῶν πλοίων.

54 Καὶ χύτρας δὲ ἀλλ' οὓς ἀσβέστου πλήρης 3 ὧν ῥιπτομένων καὶ συντριβομένων, ὁ τῆς ἀσβέστου ἀτμὸς συμπνίγει καὶ σκοτίζει τοὺς πολεμίους, καὶ μέγα ἐμπόδιον γίνεται.

55 Καὶ τρίβολοι δὲ σιδηραὶ ῥιπτόμεναι ἐν τοῖς πλοίοις

tibus, & prementibus pene semper, sed numquam intervertentibus eos quos insequuntur, aliae tum triremes recentes & minime antea exercitatae, eos tum nec opinato adoriantur, atque adeo illos capiant: vel si quis instructiores fortioresque hostium naves praetermittat, debiliores & imparatiores capiat. Interdum cominus & consertis manibus cum hoste confligens usquedum obscura nox est, alias a labore vacuas & recentes triremes strenuas ac robustas immittes, quae illorum in praelio ferocitatem omnem comprimant, atque adeo victoriam de illis reportes: hoc potissimum fiet, ubi hostes multitudine atque adparatu navium longe superaveris.

48 Interdum fugam simulans cum triremibus celeribus atque incitatis, ad persequendas naves tuas hostes quodam modo provocabis, puppe tua ad illos conversa. Illi autem ad insequendum concitati, facile aciem instructam dissolvent: itaque tu in illos dispersos dissipatosque irrues, & plures quam illi triremes quum habeas, duas aut tres ad unamquamque illorum triremem separans, de hostibus nullo negocio victoriam reportabis.

49 Navale praelium cum hostibus faciendum est, vel ubi contigerit illos naufragium facere, vel quando tempestate aliqua conturbari elanguerint, vel noctu incendendae illorum naves sunt: vel quando in continentem terram hostes discesserint, vel quemadmodum opportunitas rerum se offert, irruptionem facere oportet.

50 Nam quum magna varietas humanae mentis sit, haud facile est futurus rerum eventus vel praescire aliquem, vel praedicere. Itaque fieri non potest, ut contra omnes classium adparationes aliquid in praesenti tractatione explicetur, sed ad divinam providentiam haec referenda sunt, precandusque Deus est, ut huiusmodi temporibus incidentibus, & deliberent & cogitent & efficiant quae utilissima ac opportunissima sunt.

51 Multae molitiones tum ab antiquioribus tum a recentioribus rei militaris peritis, tum contra naves tum contra nautas ipsos excogitatae sunt: cuius generis sunt, ignis cum tonitru & fumo ignito per siphones emissus, & incendens naves.

52 Sagittarii in puppibus & proris & lateribus duobus sagittas parvas iaciant, quas musculos vocant.

53 Feras venenatas alii in ollas inclusas gestabant, & in hostium naves iniiciebant, ut serpentes, nepas, scorpios, & huius generis mortifera animantia, quae si tangantur, mordent, & veneno suo hostes interficiunt.

54 Ollas calce viva plenas alii iniiciunt, quibus confractis, calcis vivae pulvis dissipatus suffocat & strangulat hostes, & magno ad praeliandum impedimento est.

55 Tribuli, id est, murices ferreae in hostium

1 Αὐτονήσουσιν) Scribe, ἀτονήσουσιν.
2 Ἐνπιπίπτει) Scribe, ἐμπίπτειν.

3 Ἀλλ' οὓς ἀσβέστου πλήρης) Scribe, ἄλλοι ἀσβέστου πλήρεις.

stium navem coniectae non parum vexant illos, & ad dimicationem ingrediendam magnopere impediunt.

56 Nos autem in primis iubemus, ut ignis parati plenae ollae in hostium naves eiiciantur, quibus confractis naves illorum statim incendentur.

57 Vtantur & siphonibus manu coniectis, quae milites post aerea scuta teneant, atque haec cheirosiphona nominantur: haec enim parato igne referta, hostium in faciem coniicient.

58 Tribuli maiores ferreae aut clavi in sphaeris ligneis infixi, & stuppa aliaque materia adiuncta incensi, & in hostes coniecti & in multas variasque navium partes decidentes, naves triremesque incendent.

59 Sed & ad haec extinguenda si milites pedibus usi fuerint, atque in iis occupari permulti laesi pedibus erunt, & ipsum praelii impetum debiliorem facient, & non parvum hostibus erit impedimentum.

60 Quibusdam etiam geraniis, id est, gruibus, aut aliis huiusmodi instrumentis ad sublevanda onera idoneis, quae orbiculate ac scite versantur, aut picem liquidam ignitam, aut alium adparatum, aut materiam aliam in hostiles naves tuis triremibus adiunctas, & mangano aliquo in illos vibrato.

61 Vniversam hostium classem evertes, si latus classis tuae hostium lateri adiunxeris, & hostibus unam in partem, ut solent, ad conferendas manus concurrentibus & triremibus illorum in nostras triremes innixis, invadat eos alia triremis ad latus puppis hostilis, & impulsu vehementi illam conquasset. Triremis autem nostra tum seipsam solvens paulolum retrocedat, ut ne ullo stabilimento hostium triremi sit, & hostilem triremem alia omnibus viribus deprimat, atque adeo ipsis cum viris integram navem evertet. Providendum autem est, ut ne vinculum omnino aequale fiat, sed ad hostilis navis puppim nuda aliquantum latera relaxet, quibus irruens triremis hostium navem usquedum deprimatur invadet.

62 Ad haec praeterea excogitemus, ut ab inferiore remorum ordine, remigibus per foramina hastas longas emittentibus, hostes interficere possint, quod in primis necessarium esse videtur.

63 Sed & aliud hoc magis necessarium est, si quis operas idoneas habeat per inferiores triremis remorum ordines efficere, ut hostium navis aqua compleatur. Sunt & alia quaedam bellica consilia ab antiquioribus in navali praelio excogitata, & plura etiam quae excogitari possunt, quae in praesentia propter longitudinem minime perscribenda sunt: quaedam vero etiam commemorare hoc loco inutile est, ne hostibus divulgentur, & illis adversus nos hostes utantur. Nam hae molitiones bellicae si semel usurpatae fuerint, facile aliquid contra eas suscipi & excogitari ab hostibus potest. Quocirca unum-
quod-

πλοίοις τῶν πολεμίων οὐ μικρὰ λυπήσουσιν αὐτοὺς, καὶ ἐμποδίσωσιν πρὸς τὸν κατὰ τὴν ὥραν ὀφείλοντα ἀγῶνα.

56 Ἡμεῖς δὲ κελεύομεν καὶ πυρὸς ἐσκευασμένου πλήρεις ἀκοντίζεσθαι καὶ χύτρας κατὰ τὴν ὑποδειχθεῖσαν μέθοδον τῆς αὐτῶν σκευασίας. ὧν συντριβομένων ἐμπρησθήσεσθαι ῥαδίως τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων.

57 Χρήσασθαι δὲ καὶ τῇ ἄλλῃ μεθόδῳ τῶν διὰ χειρὸς βαλλομένων μικρῶν σιφώνων ὄπισθεν τῶν σιδηρῶν σκουταρίων παρὰ τῶν στρατιωτῶν κρατουμένων, ἅπερ χειροσίφωνα λέγεται, παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας ἄρτι κατεσκευασμένα. ῥίψουσι γὰρ καὶ αὐτὰ τοῦ ἐσκευασμένου πυρὸς κατὰ τῶν προσώπων τῶν πολεμίων.

58 Καὶ τρίβολοι δὲ μείζονες σιδηραὶ ἢ ἐν σφαιρίοις 1 ξυλίνοις ἧλοι ὀξεῖς ἐμπεπηγμένοι, στυππίοις δὲ καὶ ἑτέρᾳ ὕλῃ ἐνειλημμένῃ ἐμπυρισθέντα καὶ κατὰ τῶν πολεμίων βαλλόμενα, εἶτα πίπτοντα ἐν τοῖς πλοίοις διὰ πολλῶν μερῶν ἐμπρήσουσιν αὐτά.

59 Ἀλλὰ εἰ καὶ διὰ τὸ σβέσαι οἱ πολέμιοι πατήσουσι αὐτῶν φλόγα οἱ πλεῖστοι τοὺς πόδας πληγήσονται κατ᾽ αὐτὴν τὴν ἀκμὴν τοῦ πολέμου, καὶ οὐ μικρὸν ἔσται τοῖς ἐναντίοις ἐμπόδιον.

60 Δυνατὸν δὲ καὶ διά τινων γερανίων λεγομένων, ἢ τινων ὁμοίων ἐπιτηδευμάτων γαμματοειδῶς 2 κύκλῳ περιστρεφομένων, ἢ πίσσαν ὑγρὰν πεπυρωμένην, ἢ σκευὴν, ἤ τινα ἑτέραν ὕλην ἐπιχύσαι τοῖς πολεμικοῖς πλοίοις διὰ τῶν δρομώνων δεσμουμένοις, καὶ τοῦ μαγγάνου στρεφομένου κατ᾽ αὐτῶν.

61 Δυνατὸν δὲ καὶ ἀνατρέψαι ὁλόκληρον τὴν ναῦν τῶν πολεμίων, ἐὰν πλευρὰν παρὰ πλευρὰν δήσας αὐτὴν τῷ δρόμωνι, καὶ τῶν πολεμίων ἐφ᾽ ἓν μέρος ὡς εἰώθασι πρὸς τὴν ἐκχειρὸς μάχην συνδραμόντων καὶ δοκούντων ἐπερείδεσθαι τὴν ἑαυτῶν ναῦν τῷ δρομόνι ἐπέλθῃ μὲν ἕτερος δρόμων κατὰ τὰς πλευρὰς ἐν τῇ πρύμνῃ τῆς πολεμίας καὶ ταύτην ὠθήσει σφοδρῶν τῇ συγκρούσει. καὶ ὁ μὲν δρομῶν δυνηθῇ λύσας ἑαυτὸν τοῦ δεσμοῦ ὑποχωρῆσαι μικρὸν ὥστε μὴ εἶναι ὡς ἔρεισμα τῆς πολεμίας. βαρήσει δὲ ὁ ἕτερος δρόμων πάσῃ δυνάμει πάντως ἀνατρέψαι ἄντανδρον τὴν πολεμίαν ναῦν. δεῖ δὲ κανονίσαι τὸν δεσμὸν μὴ πάντως κατισότητα γένεσθαι. ἀλλὰ μικρὸν ἀφεῖναι γυμνά τινα πλευρὰ κατὰ πρύμναν τῆς πολεμίας δι᾽ ὧν ἐμπεσὼν ὁ δρόμων ὠθήσει πρὸς τὴν ἀνατροπὴν τῶν πολεμίων τὴν ναῦν.

62 Πρὸς τούτοις καὶ τὸ νῦν ἐπινοηθὲν μήτε ἀπὸ τῆς κάτω τοῦ δρόμου σελασίας διὰ τῶν ὀπῶν τῶν κωπίων ἐξαγόμενα μέναυλα κατασφάττειν τοὺς πολεμίους τῶν λίαν μοι ἀναγκαίων δοκεῖ.

63 Ἀλλὰ καὶ ἕτερον τούτων ἀναγκαιότερον εὔγε χειρῶν εὐφυῶν ἐπιτύχοι· τὸ διὰ τῆς κάτωθεν τοῦ δρόμωνος ἐλασίας τῇ ὑποδειχθείσῃ μεθόδῳ, διόπης παρασκευάσαι πλησθῆναι ὕδατος τὴν ναῦν τῶν πολεμίων. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα τοῖς ἀρχαίοις ἐπινοηθέντα ἐν τῷ πλοΐμῳ πολέμῳ ἐπιτηδεύματα, καὶ ἔτι δὲ ἐπινοηθῆναι δυνάμενα. ἅπερ ἐν τῷ παρόντι τεύχει γράφειν διὰ τὴν συντομίαν ἀνοίκειον. τινὰ δὲ καὶ ἀσύμφορον διὰ τὸ μὴ πουβλικίζεσθαι τοῖς πολεμίοις καὶ μᾶλλον ἐκείνους αὐτοῖς χρῆσθαι καθ᾽ ἡ-
μῶν.

1 Ἢ ἐσφαιρίοις) Scribe, ἢ ἐν σφαιρίοις.

2 Γαμματοειδῶς) Scribe, γαμματοειδῶν.

μῶν. τὰ γὰρ στρατηγήματα ἅπαξ καταινοηθέντα, ἀντιστρατηγεῖσθαι καὶ καταμεθοδεύεσθαι παρὰ τῶν πολεμίων δύναται. ἀλλ' ἕκαστον τὸ ἐπινοηθὲν μέχρι τῆς πράξεως ἔχειν ἐν μυστηρίῳ.

64 Ἐν δέ γε τῷ συνειλημμένῳ τῶν τε ἀρχαίων τακτικῶν καὶ στρατηγημάτων βιβλίῳ ζητῶν τις εὑρήσει, καὶ τὰ τούτων πλείονα. οὐ γὰρ δυνατὸν ὡς εἴρηται πρὸς ἕκαστα τὰ ἐμπίπτειν μέλλοντα, διὰ τὸ ἄπειρον αὐτῶν γράφειν τὰ ἱκανά.

65 Πλὴν κεφάλαιον εἰπεῖν, ἔστωσαν οἱ δρόμωνες ἐξωπλισμένοι τελείως ἀπό τε στρατιωτῶν ἀνδρείων καὶ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι δυναμένων, καὶ τῷ τῆς ψυχῆς παραστήματι τολμηρῶν, καὶ πεπαιδευμένων, καὶ γεγυμνασμένων. οὗτοι δὲ ἔστωσαν καθωπλισμένοι ὅπλοις. ὁποίοις καὶ ὁ ἐν τῇ ξηρᾷ στρατιώτης ὁπλισθῆναι διώρισται. δηλονότι καταφράκτως. καὶ οὕτω πάντες οἱ τῆς ἄνω ἐλασίας ὁπλισθήσονται.

66 Πρὸς δὲ τὴν τῶν ἐχθρῶν ποιότητα καὶ ποσότητα τῶν πλοίων, καὶ αὐτὸς, ὦ στρατηγὲ, διασκευάσεις τοὺς δρόμωνας, ὡς ἂν μὴ ἐλάττονα στρατὸν ἔχῃ ὁ ἡμέτερος δρόμων τοῦ πολεμίου, ὅστις μάλιστα εἰς ἰσόπαλον ἐλθεῖν εὐτρεπίζεται μάχην. διὰ τοῦ εἰς ἀλλήλους δεσμοῦ, ἀλλ' εἰ δυνατὸν καὶ πλείονα. ἀμφοτέρων γὰρ ἀνδρείως, εἰ τύχοι, μαχομένων, οἱ πλείονες προτερήσουσιν.

67 Ἐὰν γὰρ συνορᾷς ἔχειν τοὺς πολεμίους πολυανθρώπουμενα πλοῖα καὶ πλείονα στρατὸν ὑποδεχόμενα, οὐ σιώσεις 1 καὶ αὐτοὺς τοὺς σοὺς δρόμωνας ἐν πλήθει. ἐκλέξῃ δὲ ἀπὸ πάντων τοὺς ἀρίστους, καὶ ἐξ αὐτῶν ἐξοπλίσεις τὴν ἀρκοῦσαν δύναμιν διὰ δρομώνων τελείων καὶ ἀλκιμωτάτων. ὥστε εἰ οὕτω τύχοι, ἢ τῶν δύο τὸν στρατὸν εἰς ἕνα ἐμβιβάσῃς. ἢ ἐκ πάντων ἐπιλέξῃ τοὺς ἀρίστους, ὡς εἴρηται. καὶ γενήσονται ἄχρι καὶ διακοσίων στρατιωτῶν, ἢ καὶ πλείω κατὰ δρόμωνα. ὡς ἂν καὶ τῷ πλήθει καὶ τῷ μεγέθει καὶ τῇ εὐψυχίᾳ τῶν τε δρομώνων καὶ τῶν στρατιωτῶν καθυπέρτερος τῶν πολεμικῶν πλοίων γενόμενος σὺν Θεῷ τὴν κατ' αὐτῶν ἐπιλήψῃ νίκην.

68 Δεῖ δέ σε καὶ μικροτέρους ἐξοπλίζειν δρόμωνας καὶ ἐλαφροτέρους τῶν (a) συνηθῶν, ὥστε καὶ διώκοντας καταλαμβάνειν τοὺς πολεμίους, καὶ διωκομένους μὴ καταλαμβάνεσθαι, καὶ τούτους ἔχειν ἐν καιρῷ τῆς ἁρμοζούσης αὐτοῖς χρείας, ὡς δύνασθαι αὐτοὺς, ἢ δρᾶσαι τι κακὸν τοῖς ἐχθροῖς, ἢ μὴ παθεῖν τι κακὸν παρ' αὐτῶν.

69 Μικροὺς δὲ καὶ μεγάλους δρόμωνας κατὰ τὴν ποιότητα τῶν πολεμίων ἐθνῶν κατασκευάσεις. οὐ γὰρ ὁ αὐτός ἐστιν στόλος τῶν πλοίων τῶν τε σαρακηνῶν βαρβάρων, καὶ τῶν λεγομένων βορείων σκυθῶν. οἱ μὲν γὰρ κουμβαρίοις χρῶνται μείζοσι καὶ ἀργοτέροις, οἱ βάρβαροι, οἱ δὲ οἷον ἀκατίοις ἐλάττωσι καὶ ἐλαφροτέροις καὶ ταχινοῖς οἱ σκύθαι. διὰ ποταμῶν γὰρ εἰς τὸν εὔξεινον ἐμπίπτοντες πόντον οὐ δύνανται μείζοσι χρήσασθαι πλοίοις. καὶ ταῦτα μὲν περὶ παρατάξεων εἰρήσθω.

70 Ὅταν δὲ ἀπαλλαγῆναι βούλῃ τῆς μάχης, μηνοειδῶς, ὡς εἴρηται, τὴν παράταξιν τῶν δρομώνων ποιήσεις οὕτως ὑποχωρήσεις, διὰ τὸ ἀσφαλὲς εἶναι τὸ τοιοῦτον σχῆμα ἐν ταῖς τοιαύταις καὶ προόδοις καὶ ὑποχωρήσεσι, ὥς τινες τῶν παλαιῶν μαρτυροῦσι τῷ τρόπῳ τούτῳ χρησάμενοι.

71 Μετὰ δὲ τὴν λύσιν τοῦ πολέμου δέον σε, ὦ λε-

quodque inventum usquedum geritur, occultandum & secreto tenendum est.

64 In aliis libris quae de consiliis factisque imperatoriis scribuntur, permulta quis huiusmodi, atque iis etiam plura inveniet: neque enim fieri potest, ut de omnibus rebus quae cadere in bello possunt verba faciamus, quae ipso genere immensa infinitaque sunt.

65 Ad summam autem sint triremes instructae viris fortibus ac strenuis, qui cominus confertis manibus pugnare possint, & qui alacri incitataque mente sint, & omnes in partes exercitati. Armis autem talibus exerceantur, qualibus quivis terrestri in praelio miles armatur, iique potissimum qui in superiore remorum ordine consistunt.

66 Pro hostium viribus numeroque navium tuam classem Imperator instrues, ut ne minorem numerum navium nos hostium classe habeamus, sed aequalem potius, ut cum hostibus classe iuncta pugnemus, aut maiorem etiam, si fieri potest. Nam si utrique fortiter ac strenue dimicent, qui plures fuerint praevaleant necesse est.

67 Si hostes videris naves omnibus refertas ac ingentes copias habere, exaequabis tu tuas triremes, eodemque numero complebis. Eliges autem ex omnibus optimos quosque, & ex illis satis magnas copias triremibus perfectis ac fortibus conficies, ut duarum triremium milites in unam triremium conferas: vel ex omnibus, ut dixi, optimos eliges, & ducenti milites vel eo plures una in triremi erunt, ut multitudine, viribus, alacritate, hostium classem superes, & victoriam ab illis Deo propitio reportes.

68 Minores instruendae triremes sunt, & vulgatis triremibus expeditiores, ut se insequentes hostes capere possint: sin ab hostibus invadantur, non capiantur tamen. Istasque ad opportunitatem temporis conservent, ut possint vel hostibus malum inferre, vel providere ut nullum malum ab hostibus accipiant.

69 Parvas magnasque triremes pro hostium ratione, contra quos pugnas adparabis. Neque enim Saracenorum & Bosphoriorum Scytharum eadem est classis adparatio: Saraceni enim Cumbariis utuntur maioribus, & ad cursum tardioribus, Scythae autem Acatiis utuntur minoribus, expeditioribus, & celerioribus. Nam per fluvios quosdam in Euxinum pontum prolabuntur, neque maioribus hac de causa uti poterunt. Atque haec a nobis de acie instruenda dicantur.

70 Vbi vero discedere e praelio cogitas, classem tuam lunabis, atque ita discedes: huiusmodi enim forma, quemadmodum antiquiores quidam tradiderunt, tum ad progressiones, tum ad discessiones permultum valet.

71 Bello iam confecto, omnia belli spolia ex

1 Οὐ σιώσεις) Scribe, ἰσώσεις.

(a) Ab ἐλαφροτέρους usque ad finem huius constitutionis nihil legitur in Codice Laurentiano.

ex aequo & bono militibus tuis distribues, & prandia epulasque, & multa convivia adparabis, & eos qui se in bello strenue gesserunt, honoribus praemiisque muneraberis: qui aliquid milite indignum gesserit, supplicio ac poena coerceatur.

72 Multitudo triremium ignavos viros continentium nullius momenti est, ne si adversus paucos quidem ac strenuos dimicandum sit. Neque enim multitudine virorum aut paucitate bellum cernitur, sed alacritate & strenuitate milites veri demonstrantur. Quid enim mali non inferent pauci lupi permagno gregi ovium?

73 Itaque res hostium diligenter abs te perlustrandae sunt, & pro illorum ratione triremium adparatum, militum armaturam, multitudinem illorum & magnitudinem, reliquaque omnia idonee adversus omnes praeparabis.

74 Habeas in promtu parvas triremes & crassas, non ad bellum armatas, sed ad excubias & commeatum ac reliquum usum bellicum: & unius remorum ordinis naves, quas Galeas vocant, easque armis instructas ad omnem belli eventum.

75 Tu vero ipse in omnibus industrius strenuusque sis, & arce sedatusque in omnibus rebus adgrediendis atque instruendis, ut Deo complacitus probatusque fias imperator, & utrimque laborum reportes dignam mercedem, a Deo quidem immortalem, quia eius sortem religionemque propugnas, a nobis vero munera honoresque idoneos, vocationem tuam nullo modo frustrans, sed re & verbo verus imperator sis atque habearis. Et haec de navali praelio pro brevitatis ratione satis dicta sint.

CAP. XX.

Diversarum sententiarum militarium summa.

1 DEinceps post haec praecepta institutionesque, in has sententias diligenter intueberis, quas ex multis & antiquis de re militari libris collegimus, & hic brevitatis causa collocavimus: ex iis enim ad maiorem rei militaris scientiam pervenire poteris: quemadmodum Sapiens Rex proverbiorum conficientissimus dicit: Haec enim si sapiens vir non adsit, sapientiorem tamen te facient.

2 In primis autem aliquod negotium suscepturus, ne te ab iis segreges qui laborem alicuius rei conficiendae suscipiunt, sed & ipse quoque laborabis, & illos quantum potes in opere faciundo promovebis, sive fossas duces, sive eas ductas exaggeres, sive obsidionem, sive armorum adparatum, sive machinationum instructionem adhibeas, sive castella capienda tibi sint, sive aliquod opus publicum atque utile excogitaveris, aut in exercitum aut in civitatem faciendum, hoc primum tuis manibus in-

στρατηγὲ, τὰ ὡς εἰκὸς κερδηθέντα ἀπὸ τῶν πολεμίων λάφυρα ἐξ ἴσου διαμερίζειν τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀριστοποιεῖν καὶ φιλοφρονεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ πανδαισίαν ποιεῖσθαι καὶ εὐωχίας εἰς αὐτοὺς, καὶ τοὺς μὲν ἀριστεύσαντας καὶ δωρεῶν καὶ τιμῶν ἀξιῶσαι, τοὺς δέ τι ἀνάξιον στρατιώτου ποιήσαντας ἐπιτιμῆσαι δεόντως.

72 Ἴσθι δὲ, ὦ στρατηγὲ, ὅτι πλῆθος δρομώνων ἀνάνδρους ἐχόντων στρατιώτας οὐδὲν ἰσχύει, οὐδ' ἂν καὶ πρὸς ὀλίγους μαχήσονται τοὺς ἐναντίους ἀνδρείους καὶ εὐψύχους. οὔτε γὰρ πολυπληθία ἀνδρῶν κατὰ ὀλίγων ἰσχύσει, εἰ μὴ καὶ τῇ προθυμίᾳ καὶ τῇ ὁπλίσει στρατιῶται ἀληθεῖς ἀποδείκνυνται. τί γὰρ οὐκ ἐργάσονται δεινὸν καὶ ὀλίγοι λύκοι πρὸς πολλὰς χιλιάδας ποιμνίου.

73 Διὸ χρή σε ὁρᾷν ἅπαντα μετὰ ἀκριβείας ἁπάσης τὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς διάκεινται, καὶ οὕτως τήν τε τῶν στρατιωτῶν ὅπλισιν, καὶ τὸ πλῆθος αὐτῶν καὶ τὸ μέγεθος, καὶ τὰ ἄλλα ἐπιτηδεύματα ἁρμοδίως κατὰ τῶν ἐναντίων παρασκευάζειν.

74 Ἔχειν δὲ καὶ μικροὺς δρόμωνας δὲ ταχεῖς, οὐ πρὸς πόλεμον ἐξωπλισμένους. ἀλλὰ πρὸς τὰς βίγλας, καὶ τὰ μανδάτα, καὶ τὰς ἄλλας ἀπαντώσας ὁμοίως χρείας. καὶ ἔστι τά τε μονήρια λεγόμενα, καὶ τὰς γαλέας, πλὴν καὶ αὐτοὺς ἐνόπλους, διὰ τὰ τυχηρῶς συμπίπτοντα.

75 Καί σε δὲ αὐτὸν διὰ πάντων εἶναι δεῖ σπουδαῖον καὶ γενναῖον καὶ ἀτάραχον καὶ ὀξὺν ἐν τῇ ἀναγκαίαις μάλιστα τῶν πραγμάτων ἐγχειρήσεσίν τε καὶ πράξεσιν ἵνα καὶ Θεῷ εὐάρεστος, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ ἐκ Θεοῦ βασιλείᾳ εὔχρηστός τε καὶ δόκιμος ἀναφανεὶς στρατηγὸς ἀμφοτέρωθεν κερδήσῃς τὰς ἀξίας τῶν πόνων ἀμοιβὰς, ἐκ Θεοῦ μὲν μισθοὺς ἀθανάτους ὑπὲρ τῆς αὐτοῦ κληρονομίας ἀγωνιζόμενος, ἐξ ἡμῶν δὲ καὶ τιμὰς καὶ δωρεὰς τὰς προσηκούσας, μὴ ψευδόμενος τὴν κλῆσιν, ἀλλ' ἀληθὴς στρατηγὸς καὶ ὢν καὶ καλούμενος, τοσαῦτα καὶ περὶ ναυμαχίας ὡς ἐν συνόψει μὲν μετρίως εἰρήσθω.

ΠΟΛΕΜΙΚΩΝ ΠΑΡΑΣΚΕΥΩΝ ΔΙΑΤΑΞΙΣ κ΄. (a)

Περὶ διαφόρων γνωμικῶν κεφαλαίων·

1 ΜΕτὰ δὲ τὰς εἰρημένας παραγγελίας τε καὶ διατάξεις, ὦ στρατηγὲ, χρεὼν τῇ σῇ ἐνδοξότητι καὶ ταῖς ἤδη ῥηθησομέναις ἐγκρύψαι γνώμαις, ἃς ἐκ πολλῶν παλαιῶν καὶ στρατηγικῶν συνταγμάτων ἀναλεξάμενοι συνόψεως χάριν τῶν εἰρημένων ἐνταῦθα παρατεθείκαμεν. ἐκ τούτων γὰρ καὶ ἐπὶ τὰς μείζονας πράξεις τῆς τακτικῆς θεωρίας ἀναβῆναι δυνήσῃ, κατὰ τὸν σοφὸν παροιμιαστὴν βασιλέα. σοφῷ γὰρ ἀνδρὶ ἀφορμὴ διδομένη σοφώτερον ἀπεργάζεται.

2 Ἐν πρώτοις μὲν ἐγχειρεῖν μέλλων ἀναγκαίων πραγμάτων, ὦ στρατηγὲ, μὴ χώριζε σεαυτὸν τοῦ πλήθους τῶν ἐν τοῖς ἔργοις πονούντων, ἀλλὰ καὶ αὐτὸς ἀπάρχου τῶν τοιούτων ἐγχειρήσεων, καὶ συμπόνει τοῖς ἔργοις κατὰ τὸ δυνατόν σοι, εἴτε τάφρους ὀρύσσεις, εἴτε προσχωννύεις, εἴτε πολιορκίαις ἐπιβάλλεις, εἴτε ὅπλων κατασκευαῖς, εἴτε μηχανημάτων, εἴτε φρουρίων ἁλώσεσι, πρὸς εἴτι ἔργον χρειῶδες ἐπινοήσεις καὶ κοινοφελὲς ἢ πόλει, ἢ στρατεύματι πραχθησόμενον, τούτου χερσὶν 1 ἰδίαις πρῶτος ἀπάρχου. ἐκ τούτου γὰρ ὥσπερ αἰδούμενοι καὶ οἱ

1 Χεσὶν) Scribe, χερσίν.

(a) In Codice Laurent. est Cap. XVIII.

οἱ στρατιῶται θερμότερόν σοι ὑπακούσονται, καὶ τὸ πραττόμενον εὐχερέστερον τελεσθήσεται. εἰ δέ τις καὶ τῶν ἐπιτηδείων σπάνις ἐνοχλήσει, πρῶτος αὐτὸς τῆς ἐγκρατείας τὴν καρτερίαν ἐπίδειξον, ἵνα καὶ τοῖς ὑπὸ χεῖρα κούφην καὶ εὐκολωτέραν τὴν ὑπομονὴν τῆς ἀνάγκης ἐργάσῃ. ἐν δὲ ταῖς κατὰ τὰς μάχας παραβόλοις ἐκχθρὸς συμπλοκαῖς φύλαττε σεαυτὸν, ἵνα τῇ μὲν γνώμῃ καὶ τῇ διατάξει καὶ ταῖς ἄλλαις διευθετήσεσιν ἐν αὐτῷ τῷ ὀξεῖ τοῦ καιροῦ συμπαρῇς μὲν, καὶ τῶν τοιούτων ἀγώνων ἐφάπτῃ, μὴ μέντοι ἀφυλάκτως, οὕτω καὶ ἐπικινδύνως ὅτε μὴ τούτου χρεία καλεῖ διὰ χειρῶν ἐμπλέκῃ τοὺς τοῖς πολεμίοις. οὐ τοσοῦτον γὰρ, ὥς μοι καὶ ἄνω που εἴρηται, συμπλεκόμενος ὡς εἷς τῶν στρατιωτῶν ὠφελήσεις, ὅσον εἴγε συμβῇ τι τοιοῦτον πεσὼν βλάψεις. τὸ γὰρ μέλλον ἀόρατον.

3 Νόμος γινέσθω τοῖς στρατιώταις, ὦ στρατηγὲ, ὁ τρόπος ὁ σὸς, καὶ ἡ περὶ τὰ πρακτέα σπουδή σου. οὕτως γὰρ τῆς τοῦ οἰκείου ἄρχοντος ἀρετῆς ὁ ὑποχείριος μεμνημένος καὶ τὸν Θεὸν θεραπεύσει, καὶ τοῖς κελευομένοις ὑπακούσεται, καὶ ὡς ἀπὸ Θεοῦ ταῦτα δεχόμενος τελέσει.

4 Ὅταν τὸ πλῆθος τῶν στρατιωτῶν ἐπὶ ἕνα τόπον συναχθῇ, τότε δεῖ σε τὰ παρ' αὐτῶν ἁμαρτανόμενα μακροθύμως φέρειν, καὶ μὴ τὰς ἐπεξελεύσεις καὶ κατακρίσεις ἀπαραιτήτους ποιεῖσθαι, ἵνα μὴ ἡ κοινὴ λύπη εἰς σύναρσιν καὶ ἀταξίαν συνάψῃ αὐτοὺς, ἀλλὰ κατ' ὀλίγον μᾶλλον κατὰ τῶν προκαταρξάντων τῶν τοιούτων ἁμαρτημάτων ποιεῖσθαι τὴν παίδευσιν.

5 Νήφειν καὶ ἐγρηγορεῖν καὶ πρὸς τὰ ἄλλα κελεύομέν σοι, ὦ στρατηγὲ, τὸ δὲ πλέον, ὥστε σε εἶναι ἁπλοῦν ἐν τῇ διαγωγῇ, καὶ κοινὸν ἐν τῇ διαίτῃ μετὰ τῶν ὑπό σε στρατιωτῶν. καὶ πατρικήν σε ἔχειν στοργὴν πρὸς αὐτοὺς, μετὰ πραότητος καὶ τὰ πράγματα, καὶ τοὺς λόγους ποιούμενον εἰ μή τις ἀναγκαία χρεία καὶ συμφέρουσα πρὸς τραχύτητά σε καλέσει. χρὴ δὲ καὶ συνεχῶς διὰ σεαυτοῦ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων αὐτοῖς παραινεῖν καὶ διαλέγεσθαι. φροντίσεις δὲ καὶ περὶ τῆς ἀπαθείας αὐτῶν καὶ τῆς ἄλλης διοικήσεως καὶ ἀποτροφῆς. ἐκτὸς γὰρ τούτων οὐ δυνατόν ἐστι κρατῆσαι στρατοῦ κατὰ στάσεως. ἐν δὲ ταῖς δικαίαις ἐπεξελεύσεσι κατὰ τῶν ἁμαρτανόντων δέον σε φοβερὸν εἶναι, καὶ τὰς ἀρχὰς μάλιστα τῶν ἀταξιῶν ἐκκόπτειν, καὶ μὴ ἀναμένειν, ὥστε ἐπὶ μείζονα ταύτας προκόπτειν. καὶ γὰρ στρατηγοῦ προτέρημά ἐστι τὸ ἀκατάπληκτον αὐτὸν τοῖς στρατιώταις φαίνεσθαι καὶ δίκαιον, καὶ τὴν ἀδικίαν ἅπασαν ἀπὸ τῆς ἑαυτοῦ ἐνορίας ἐκκόπτειν. καὶ τοὺς ἀδικοῦντας ἀμύνασθαι καὶ ἀνεπηρεάστους τούς τε στρατιώτας καὶ τοὺς συντελεστὰς ἐν πᾶσι διατηρεῖν.

6 Οὔτε τὸ φιλάνθρωπον ἀκαίρως, οὔτε τὸ ἀπηνὲς ἄξιον ἐστὶ στρατηγοῦ, ἀλλὰ τὸ σταθμίζειν ἐν καιρῷ πάντα, καὶ οὕτως ἐπὶ τοῖς ἁμαρτανομένοις ἐπάγειν τὰς τιμωρίας, ἐπιβλέποντα καὶ τὴν τοῦ πράξαντος διάνοιαν, καὶ τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον, καὶ διὰ ποίου τρόπου ἐπράχθη, καὶ διὰ ποίαν αἰτίαν. καὶ αὐτοῦ τοῦ πράγματος τὴν ποιότητα, καὶ οὕτως ἐπὶ τὰς δεούσας τιμωρίας ἔρχεσθαι.

7 Μέγα προτέρημα στρατηγοῦ τὸ συμμέτρως διαιτᾶσθαι, καὶ ἀγρυπνεῖν, καὶ ἐν τῇ νυξὶ μᾶλλον βουλεύεσθαι τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων. καὶ γὰρ εὐχερῶς ἐν νυκτὶ τελειοῦνται βουλὴ, ὅταν ἡ ψυχὴ ἐκ τῶν ἔξωθεν θορύβων ἠρεμεῖ.

8 Ἄλλα φήμιζε τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἕτερα πράττε,

incipias: nam illi in pudorem coniicientur, nisi in opere diligentes fuerint, & alacrius tibi obtemperabunt, & negotium susceptum facilius conficietur. Sin aliqua commeatus inopia exercitum vexaverit, primus tu temperantiam ac moderationem in victu demonstrato, reliquis militibus leviorem & faciliorem rerum necessariarum perpessionem efficias. Seu in cominus conferendis manibus, a dimicatione teipsum retrahe, ut consilio & descriptione rerum, reliquaque administratione, in ipsa temporis opportunitate exercitum iuvare possis. Neque vero incircumspecte aut periculose, nisi si necessitas vehementer urgeat, cum hostibus conferas manus: non enim tantum, quemadmodum supra dixi, pugnando aciem adiuvabis, quantum cadendo laedes. Quod futurum est autem, incertum est.

3 Mores tui & rerum agendarum studium militibus tuis legis vice sint: ita enim, qui tibi subiecti sunt, imperatoris sui virtutem animo repetentes, Deum colent, imperata facient, & ea quasi divinitus proposita explebunt.

4 Vbi militum magna multitudo unum aliquem in locum convenerit, illorum delicta leniter & sedato animo feras, neque iudicia nimis severa crudeliaque facias, ut ne communis dolor in magnam perturbationem & ordinis confusionem illos coniiciat, sed pedetentim in auctores horum flagitiorum animadvertere oportet.

5 Sobrius ac vigilans sis imperator, tum multis aliis de causis, tum vel maxime, ut in victu simplex, in reliqua vita militibus tuis expositus sis. Paternum geras erga illos adfectum: cum omni lenitate omnia tum facito, tum dicito, nisi necessaria aliqua causa te ad severitatem vocet. De rebus necessariis semper per te apud illos verba facias. Procurabis etiam, ut nulla cura rerum necessariarum solicitentur, aut commeatus aliorumque inopia premantur. Neque enim ordine aliquo contineri possunt, nisi haec necessaria omnia illis ad manum sint. In iustis suppliciis inferendis terribilis aliis sis. Initia & causas tumultuum & seditionum praecidas, neque exspectes dum in maius crescant. Haec enim imperatoria virtus est, constantem & iustum militibus videri, & ex suis finibus iniustitiam omnem expellere, iniurios homines coercere, milites municipesque suos tutos ab aliorum insultibus conservare.

6 Neque humanitas neque severitas importuna, sed digna imperatore sit, & omnia opportune dimetiatur, atque ita supplicia inferat, & agentis animum, tempus, locum, modum rei gerendae, causam, ipsius rei gestae magnitudinem consideret, & pro istarum rerum ratione puniat.

7 Magna imperatoria laus est, temperantem in victu, & vigilantem esse: noctu enim de rebus gravibus magis deliberamus, faciliusque noctu concluditur, quando animus ab omni externo rerum tumultu quiescit.

8 Alia inimicis dicito, alia ipse facito. Res

te, gra-

graves atque secretas cum multis ne communices, sed paucis, iisque fidelioribus amicis tuis. Ita enim hostes decipere, saepe necessarium esse diximus.

9 Tarde ac circumspecte deliberare, & ea quae deliberata constitutaque sunt, aliqua cunctatione aut formidine non reiicere, necessarium cumprimis est; timor enim non solum tuta res non est, sed etiam rebus bonis inventis adversissima est.

10 Neque rebus prosperis efferri nec adversis deiici, firmi animi constantisque est, qui possit tuto ad omnem rerum eventum consilium ex tempore capere.

11 Iisdem adgressionibus hostes semper invadere, quamquam illis saepenumero feliciter usus sis, utile non est: hostes enim quum te adsidue uti iisdem vident, aliquid adversum molientur & excogitabunt, & permulta damna inferent tibi utenti.

12 Consilio & prudentia imperatoria hostes superare potius, quam manu & vi & pugna conserta, tutum mihi videtur esse & utile. Illud enim ex animi sententia, & quemadmodum optimum iudicaveris, procedit, hoc autem semper aliqua cum offensione belli exitum habet.

13 Reiicere bellum aut differre, quoniam fama aliqua mali aut doli aut insidiarum percrebuit, neque iustum neque decorum est: neque contra fama haec omnino contemnenda est, sive de hostibus sive de nostris commemoretur, sed adversum haec omnia potius aliquid moliendum conficiendumque est, priusquam ea in opus aliquod exeant.

14 Animabit milites magnopere, si belli tempore hic rumor differatur, hostes in aliis ociis a nobis victos esse: ita enim fiet ut timidae mentes excitentur, & fortes magis exacuantur. Bonum enim omen est victoriae nomen, & felicitatem eius a Deo capimus.

15 Hostes decipies, si per profugos tuos contraria iis quae facturus es, aut deliberas facere, narraveris: si enim non credant, negligent: sin credant, ab eo tamen quod tu proposuisti aberrabunt, & consilia quae tu susceperis proficient, illorum autem conatus irriti erunt.

16 Infortunia, & si quae alia huiusmodi in exercitu accidunt, occultare, & quae veris contraria sunt militibus divulgare, consilii imperatorii & prudentis viri est, qui deiectos militum animos sublevare possit.

17 Exercitui iam superato robur adferre poteris, si variis modis, spe bona, tum re tum verbo illos pertractes: exprobrare enim & vehementer insultare iis qui iam offensionem acceperunt, animorum debilitationem desperationemque adfert, quae in primis mihi periculosum noxiumque esse videtur.

18 Quando belli tempore a militibus aliquid peccatur, dissimulandum ad tempus & tegendum est; post belli exitum auctores seditionum si cognoscas, poena illos iusta adficias.

19 Mi-

τε, καὶ τὰ περὶ τῶν ἀναγκαίων κρύπτεσθαι δέοντα μὴ πολλοῖς ἀνατίθου, ἀλλ' ὀλίγοις καὶ τοῖς γνησιωτέροις σου μᾶλλον. τὸ γὰρ οὕτως ἐξαπατᾷν τοὺς ἐχθροὺς ἀναγκαῖον ἀπεδείχθη πολλάκις.

9 Τὰ βουλεύεσθαι βραδέως καὶ ἀσφαλῶς καὶ ὅσα δόξει τῇ βουλῇ, μὴ ἀναβάλλεσθαι, τοὺς καιροὺς διά τινα ὄκνον, ἢ δειλίαν ἀναγκαιότατόν ἐστιν. ἡ γὰρ δειλία οὐ μόνον οὐκ ἀσφαλὲς πρᾶγμά ἐστιν, ἀλλὰ καὶ τῆς τοῦ καλοῦ ἐναντιώσεως ἐπίνοια.

10 Ἴσθι ὅτι τὸ μηδὲ ἐπαίρεσθαι ἐν ταῖς εὐτυχίαις μή τε πάλιν καταπίπτειν ἐν ταῖς δυστυχίαις, ἐῤῥωμένου ἐστὶ λογισμοῦ καὶ ψυχῆς ἀνδρείας, καὶ δυναμένης ἀσφαλῶς ἐν τοῖς ἀναγκαίοις πάντοτε πράγμασιν ἐπιβάλλειν.

11 Οὐκ ἀναγκαῖόν ἐστιν, ὡς ἡ πεῖρα δείκνυσι, τὸ ταῖς αὐταῖς ἐγχειρήσεσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν συνεχῶς κεχρῆσθαι κἂν πολλάκις δόξῃς ἐν αὐταῖς εὐτυχεῖν. διὰ γὰρ τῆς συνεχείας προσεπινοοῦντες οἱ ἐχθροὶ τὰ ἐναντία, καὶ κανονίζοντες συμφορὰς πολλάκις προσάγουσι ταῖς τοιαύταις κατ' αὐτῶν ἐπιβολαῖς.

12 Τὸ διὰ βουλῆς μᾶλλον καὶ στρατηγίας κρατεῖν τῶν ἐχθρῶν ἀσφαλὲς ἐμοὶ δοκεῖ καὶ ὠφέλιμον, ἢ τὸ χειρὶ βιάζεσθαι καὶ δυνάμει, καὶ πρὸς τὰς κατὰ πρόσωπον μάχας ἀποκινδυνεύειν. τὸ μὲν γὰρ μεθ' ἑκουσίου γνώμης γίνεται, καὶ ὡς ἂν ὁ προσβαλὼν τὸ συμφέρον γινώσκῃ. τὸ δὲ μετά τινος ζημίας πάντως ἔχειν τὴν ἔκβασιν (*a*).

13 Ὑπερτίθεσθαι ἢ ἀναβάλλεσθαι πρὸς τὰ φημιζόμενα κακὰ ἢ δολερὰ καὶ ἐπίβουλα, οὐ δίκαιον, οὐδὲ πρέπον, οὐδὲ καταφρονεῖν αὐτῶν κἄν τε περὶ τῶν ἐχθρῶν λέγωνται, κἄν τε περὶ ἰδίων. ἀλλὰ μᾶλλον σπουδάζειν σε χρὴ, ὦ στρατηγὲ μηθοδεύειν καὶ καταπαύειν αὐτὰ πρὶν εἰς ἔργον ἔλθωσιν. ὅτε τάχα οὐδὲ ἀναστέλλειν ταῦτα δύνασαι.

14 Ποιήσει θάρσος τοῖς στρατιώταις ἐν καιρῷ πολέμου ἀγγελία ἐρχομένη, ὅτι ἐν ἄλλοις τόποις τοὺς πολεμίους νενικήκαμεν. οὕτως γὰρ καὶ τὰ δειλὰ φρονήματα διαναστήσονται, καὶ τὰ ἀνδρεῖα μᾶλλον θαρσήσουσιν, ἀγαθὸν σύμβολον τὸ τῆς νίκης ὄνομα καὶ τὴν πρᾶξιν ὡς ἐκ Θεοῦ δεξάμενοι.

15 Ἀπατήσεις μᾶλλον τοὺς πολεμίους, ἐὰν διὰ προσφύγων ἀπό σου πρὸς αὐτοὺς ἐναντία φημίσῃς ὧν σοι βουλεύῃ ποιῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν. οἱ γὰρ ἀπιστήσαντες ἀμελήσουσιν, ἢ πιστεύσαντες ἀστοχήσουσιν. καὶ τὰ μὲν σὰ βουλεύματα τελεσθήσονται, τὰ δὲ ἐκείνων ἄπρακτα ἀποβήσονται.

16 Τὸ κρύπτειν τὰ ἀπαγγελλόμενα ἀτυχήματα ὅσα συμβαίνειν εἴωθεν, ὡς εἰκὸς, ἐν πλήθει στρατοῦ καὶ τὰ ἐναντία τῶν ἀληθῶν ποιεῖν ἀπαγγέλλεσθαι, στρατήγημά ἐστιν ἀνδρὸς ἔμφρονος, καὶ ἀνιστᾷν φρονήματα στρατιωτῶν κατὰ πίπτοντα δυναμένου.

17 Ῥώμην ἐντίθησι στρατηγὸς ἡττηθέντι στρατῷ, ἐὰν ποικίλοις τρόποις καὶ ἐλπίσιν ἀγαθαῖς διά τε λόγων καὶ δι' ἔργων μεθοδεύσῃ αὐτούς. τὸ γὰρ κατονειδίζειν καὶ ἐπικεῖσθαι τῶν ἡττωμένων τῷ πλήθει, καὶ διὰ τοῦτον εἰς ἀπόνοιαν αὐτοὺς ἄγειν, σφαλερόν μοι δοκεῖ καὶ λίαν ἐπιβλαβές.

18 Ὅταν ἐν καιρῷ πολέμου παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἁμαρτήματα γίνωνται, δέον προσποιεῖσθαι σε ἄγνοιαν αὐτῶν, καὶ τέως αὐτὰ παρορᾷν. μετὰ δὲ τὸν καιρὸν τῆς τοῦ πολέμου λύσεως τοὺς αἰτίους τῶν στάσεων ὡς ἂν συγγινώσκῃς τὸ δίκαιον ὑπεξέρχου.

19 Συγ-

(*a*) Paragraphus duodecimus in Codice Laurentiano anteit undecimum.

19 Συγκαλύπτειν σοι προσήκει τὰς δειλίας τῶν στρατιωτῶν, καὶ μὴ προχείρως ἐλέγχειν, ἵνα μὴ καταπίπτῃ τὰ φρονήματα αὐτῶν παντελῶς, καὶ ταπεινότεροι ἑαυτῶν ἀποδειχθῶσιν.

20 Κατασκευάσεις ἀθυμίαν τοῖς πολεμίοις, ὅταν ἐν καιρῷ μετὰ τῶν πόλεμον ποιῆσαι δυνηθῇς τὴν ταφὴν ἀφανῶς τῶν ἀπὸ τοῦ σοῦ στρατοῦ πεσόντων. τὰ δὲ σώματα τῶν πεσόντων πολεμίων ἐάσῃς.

21 Ἀκινδύνως φεύξῃ, εἴ ποτε καιρὸς σοι τοιοῦτος γένηται τοὺς πολεμίους λαθεῖν ἐὰν πυρὰ πολλὰ ἀλλαχοῦ ἀνακαύσῃς, καὶ ἐν ἄλλῳ τόπῳ ἡσυχάσῃς. οἱ γὰρ πολέμιοι ἐπὶ τὰ πυρὰ χωρήσαντες ἀπατηθήσονται. καί σὺ τὸ πρακτέον διανύσεις, καθὼς σοι καὶ ἐν ἄλλοις ὑποτιθέμεθα.

22 Ἵνα δὲ διχόνοιαν καὶ ὑπόνοιαν κατασκευάσῃς κατὰ τῶν ἐπισήμων ἀνδρῶν ἐν τοῖς πολεμίοις, ὅταν κατατρέχῃς τὴν πολεμίαν σου χώραν, τὰ ἐκείνων χωρία μὴ ἔμπρηζε, ἀλλὰ καί τινα σημεῖα φιλίας τῆς πρὸς αὐτοὺς ἢ διὰ γραμμάτων, ἢ δι' ἑτέρου τρόπου καταλίμπανε. τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις, καὶ ἐὰν διὰ τῶν κρατουμένων παρά σου αἰχμαλώτων κρυφαίως αὐτοῖς ἐπιτηδεύσῃς δηλοποιεῖν περί τινων ἀποῤῥήτων. εἰ γὰρ πολλάκις τὰ τοιαῦτα γεγονότα φανερὰν ἀπάτην δοκεῖ τοῖς πολεμίοις καὶ δόλον γίνεσθαι, ἀλλ' οὖν εἰς ὑποψίαν καὶ διχόνοιαν τὴν περὶ τῶν ἀνδρῶν ἐκείνων πάντως ἐμπέσωσι.

23 Τρόπον εὐπειθείας ὑποδείξω σοι, ὥστε τοῖς πολιορκουμένοις διὰ βελῶν ἀπὸ τόξου πεμπομένων ἐπιστολὰς ἐκπέμπειν, καὶ δι' αὐτῶν ἐλευθερίαν καὶ ἀπάθειαν αὐτοῖς ἐπαγγέλλεσθαι. τὸ αὐτὸ δὲ ποιήσεις δηλοποιῶν αὐτοῖς καὶ δι' αἰχμαλώτων ἀφέσεως.

24 Οὔτε ταῖς φιλανθρωπίαις τῶν πολεμίων ἐξαπατᾶσθαί σε δέον, οὔτε ἐάν ποτε προσποιοῦνται ἀναχώρησιν δολερὰ γὰρ ἀεὶ τῶν ἐχθρῶν τὰ βουλεύματα, καὶ πρὸς τὸ οἰκεῖον συμφέρον ὁ ἐναντίος τὰ πάντα ἐπινοεῖ, ὥστε τὸ ἐκείνου συμφέρον ἀσύμφορόν σοι ἀποδειχθῆναι, καὶ διὰ τῆς ἐναντίας ἀπάτης ἐμποιήσει σοι βλάβην.

25 Ὑφορᾶσθαι σε προσήκει τὰς διώξεις τὰς ἀγούσας εἰς χωρία ἐπιτήδεια πρὸς ἐγκρύμματα. διὸ καὶ τὸ ἀναχωρεῖν εὐκαίρως τὸν στρατηγὸν, καὶ πάλιν σφοδροτέραν ποιεῖσθαι τὴν ἐπέλευσιν κατὰ τῶν πολεμίων, μάλιστά ἐστι στρατηγικόν.

26 Ὑπόνοια δειλίας ἐστὶν ὄκνος καὶ ὠχρίασις. ὅταν οὖν τοιούτους ἴδῃς τινὰς τῶν στρατιωτῶν, καὶ πρὸ ἐρωτήσεως, χώριζε αὐτοὺς τῆς ἀναγκαίας ἐγχειρήσεως τοῦ πολέμου, καὶ δεόντως αὐτοῖς ἐπίτρεπε τὰ ἁρμόζοντα πράττειν τῷ τοιούτῳ καιρῷ.

27 Ἴσθι λίαν ἀσφαλὲς εἶναι ἐν καιρῷ τάχα φιλίας ἔνθα ἂν ὑπάρχῃς πλησίον πολεμίων στρατοπεδεύων περιβάλλειν φοσσάτον δι' ὀρύγματος, ἢ κτίσματος λίθου, ἢ πλίθου, ἢ χάρακα διὰ ξύλων, καὶ οὕτως πέριξ ὀχυροποιῆσαι τὸν στρατόν. ἐὰν γάρ τι συμβῇ τῶν ἐναντίων, καὶ λέγῃς, ὅτι τοῦτο οὐκ ὑπενόουν, οὐκ ἐστὶ στρατηγικόν.

28 Ὅταν Θεοῦ διδόντος πόλις παρά σου τῶν πολεμίων ἁλίσκεται, ἀνοίγεσθαι συγχώρει τὰς πύλας ὥστε φεύγειν τοὺς πολλοὺς καὶ μὴ χωρεῖν εἰς ἀπόγνωσιν. τὸ αὐτὸ δὲ καὶ φοσσάτου ἁλισκομένου τῶν ἐχθρῶν παρά σου ποιήσεις, ἀναγκαῖα γὰρ εἶναι ταῦτα καὶ ἀκινδυνώτερα πρὸς τὴν τῶν ἁλισκομένων κατακράτησιν.

29 Ὑφόρασιν προδοσίας καὶ ὑπόνοιαν δώσεις τοῖς πολεμίοις κατὰ τῶν προσφευγόντων ἀπό σου πρὸς αὐ-

19 Militum ignavia dissimulanda, non exprobranda est, ne animi illorum concidant admodum, ac quotidie magis magisque debilitentur.

20 Magnam animi perturbationem hostibus tuis iniicies, si post bellum ubi commodissime poteris tuos in praelio cadentes congregaveris, hostium cadavera insepulta iacere permittas, ac securo iterum discedas, si opportunitas talis incidat.

21 Et id clam hostes facere poteris, si ignes multos uno in loco accenderis, & alio in loco ipse requieveris. Hostes enim ad ignes accedent & decipientur, tu vero quod proposuisti efficies.

22 Vt dissensionem & suspicionem inter primarios & optimates belli iniicias, quando agros hostium popularis, illorum agros non vastabis, quaedam cum illis signa amicitiae vel per litteras vel aliis modis ostendes. Hoc idem facies si per captivos, quos ad exercitum suum iterum remittis, occulte illis secreta quaedam narraveris. Haec vero si saepe abs te fiant, quamquam dolus hostibus solum atque illusio fiant, in subspicionem tamen & dubitationem quadam illorum incidit.

23 Deditionem hostium abs te obsessorum facile comparabis, si sagittis litteras adligaveris quas in civitatem aut munitionem iacies, & libertatem illis securitatemque promittas. Hoc idem feceris si per captivos illis libertatem promiseris.

24 Neque hostium humanitate, neque discessionis & fugae simulatione decipiaris: dolosa enim hostium sunt consilia, & ad suam utilitatem hostes omnia excogitant. Itaque utilitas illorum tibi magnae offensioni erit: & dolus illorum, noxa tua erit.

25 Subspiciosum esse debet hostes per ea loca insequi, quae ad insidias capiendas opportuna sunt: quare recedendum celeriter est, & incursio impetuosior facienda est ad tempus: quod consilium imperatorium laudandum in primis est.

26 Suspicionem timoris habet cunctatio & pallor: ubi igitur tales videris milites, a dimicatione praelii illos semoveas, & ad opus aliquod necessarium faciendum amandabis.

27 Castra munire semper tutum est, & amicitiae pacisque tempore. Si prope hostes fueris, fossatum circumducito vel ex lapidibus vel ex lateribus circumvallatum, & ita castra tua in tuto ponas. Si enim aliquid adversum contingat, minus imperatorium erit dicere aliquando, non putaram.

28 Quando sine deditione hostium civitas aliqua aut munitio capiatur, iube aperiri portas ut multi aufugiant, & non in summam animi desperationem cadant. Hoc idem fossato hostium capto praestabis. Necessarium autem hoc est & securum in primis ad captivos retinendos.

29 Subspicionem proditionis & opinionem falsitatis iniicies hostibus de iis, qui abs te ad eos pro-

profugerunt, ut illis vel diffidant, vel interficiant, si litteras ad eos miseris, ut statim post has litteras perlatas hostes invadant, & proditionis tempus inter te & profugos ceteraque probabilia constituta videantur. Hoc pacto fiet, ut in custodia teneantur profugi, vel ut fides illis non habeatur, vel ut ad te iterum redeant.

30 Timiditatem militum tuorum aliqua necessaria & nec opinata incursione hoc modo explorabis, si infirmos & eos qui debiles equos habent iubebis ab aliis separari: timidi enim vel valetudinem, vel equorum imbecillitatem simulabunt, atque adeo ab hac bellica incursione separabuntur. Tales vel ad castelli, vel ad alterius munitionis custodiam, vel ad alios usus securos emittes, ut ne ignavia sua etiam strenuiores milites labefactent. Sin acie iam instructa ad praelium mandaveris, ut qui praestes discedere vult discedat, & qui vult in illius locum ingrediatur, non modo timidos milites cognosces, sed etiam fortes strenuosque scies. Timidi enim initio prodent se priusquam bellum incipiat, fortes autem post bellum inceptum simul periclitari cupient.

31 Temporis opportunitas, nisi aliter necessitas urgeat, abs te conservanda est, atque adeo hostes invadas, ut neque tui commeatu deficiantur, & hostes magis vexentur omni labore, & agris iam depopulatis.

32 Vict s iam hostibus idonea abs te custodia ad tuos defendendos collocanda est: vitandae enim subitae incursiones hostium sunt: non enim quiescunt hostes ullo tempore, sed belli offensionem, occasionem sibi ad res melius, & cautius gerendas accipiunt.

33 Hostium legati, quamvis magnitudine copiarum admodum valeas, abs te minime violandi sunt: sociali enim modo adsunt tibi, & quamquam ab hostibus mittuntur, seipsos tamen quodammodo in manus tuas tradunt. Sanctum & iustum quod est, erga omnes servandum est. Alias enim de sua salute laborantes legati numquam ad te venient, & legationis genus ipsum apud omnes nationes minus usitatum erit.

34 Quando magnis cum copiis civitatem aut castellum obsides, castra tua haud munita custodiis relinquere non oportet, neque solo vallo aut fossis contentum esse, sed & excubias habeas accuratas, & exercitus tuus ad portas civitatis sedeat, propter excursiones quae e portis fiunt, & propter irruptiones quae ab externis locis eo confluunt.

35 Proditores quidam persaepe in exercitu tuo esse timentur. Vt igitur ex iis utilitatem capias percommodum fuerit contraria eorum quae facturus es illis narrare, ut hoc modo deceptis hostibus, facilius & melius consilia tua procedant.

36 Sine ingenti utilitate aut necessitate periculum ingrediendum non est. Qui enim talia suscipiunt pericula, similes hominibus sunt qui auri impostura inescantur, & propter coloris

αὐτὺς, ὥστε αὐτοῖς ἢ ἀπιστεῖν, ἢ ἀποκτείνειν, ἐὰν γράμματα πέμπῃς καὶ ὡς δῆθεν ἐκπεσόντα τῶν διακομιζόντων τοῖς πολεμίοις ἐγχειρισθῶσιν. ἐν οἷς ὡς ἐν τάξει ὑπομιμνήσκεις τοῖς προσφύγοις καιροῦ προδοσίας συντεθειμένυ καὶ πραγμάτων τινῶν πιθανῶν. ἐντεῦθεν γὰρ ἢ κατασχεθήσονται οἱ προσφυγόντες, ἢ ἀπιστηθήσονται, καὶ φοβηθέντες πάλιν ὑποστρέψυσι πρὸς τὰ ἴδια.

30 Καὶ ἕτερον δὲ τὴν τῶν δειλῶν διάκρισιν ἐν τοῖς ἀναγκαίοις καὶ αἰφνιδίοις ἐγχειρήμασι ποιήσεις, ἐὰν τὺς ἀῤῥώστυς ἢ τὺς κεκτημένυς ἵππυς ἀδυνάτυς προστάξεις χωρίζεσθαι. ἰδίως. οἱ γὰρ δειλοὶ ἢ ἀῤῥωστίαν προσποιέμενοι, ἢ τῶν ἵππων ἀσθένειαν, εὐθέως χωρισθήσονται τῶν ἀναγκαίων τῦ πολέμυ ἐγχειρήσεων. τὺς δὲ τοιύτυς ἢ εἰς παραφυλακὴν κάστρυ, ὡς ἄνω πυ εἴρηται ἡμῖν, ἢ εἰς ἄλλων ὀχυρωμάτων, ἢ εἰς ἑτέρας ἀκινδύνυς χρείας διατάξας ἐκπέμψεις, ἵνα μὴ τῇ δειλίᾳ καὶ τὺς ἀνδρείυς μολύνωσιν. εἰ δὲ τῆς παρατάξεως ἱσταμένης πρὸς μάχην παραυτὰ κηρύξεις, ὁ βυλόμενος πρωτοστάτης ὑποχωρείτω, καὶ ὁ βυλόμενος ἀντ' ἐκείνυ εἰσίτω, ὐ μόνον τὺς δειλοὺς τότε νοήσεις, ἀλλὰ καὶ τὺς ἀνδρείυς ἀναμάθῃς. οἱ μὲν γὰρ δειλοὶ καὶ τὸ ἄρχειν προδώσυσιν ὑπὲρ τῦ μὴ κινδυνεύειν, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι μετὰ τὸ ἄρχειν καὶ τὸ συγκινδυνεύειν αἱρήσονται.

31 Ἀκμὴν καιρῦ ἐπιτηρεῖν σε δέον, μὴ παρύσης ἀνάγκης, καὶ οὕτως ἐκστρατεύειν κατὰ τῶν πολεμίων, ἵνα καί συ περὶ τὴν δαπάνην μὴ στενῶσαι, καὶ οἱ πολέμιοι πλέον λυποῦνται τῶν καμάτων αὐτῶν ληϊζομένων.

32 Ἱκανά σε χρὴ φυλακὴν περιποιεῖσθαι καὶ μετὰ τὴν τῶν πολεμίων συ νίκην, καὶ μὴ ἀμελῶς ἔχειν, ἀλλὰ φυλάττεσθαι τὰς αἰφνιδίυς ἐπελεύσεις τῶν ἡττ θέντων. ὐ γὰρ ἠρεμεῖ τὸ ἀντίπαλον ἀεὶ, ἀλλὰ τὴν οἰκεῖαν ἧτταν πολλάκις ἀναμαχήσασθαι προθυμότερον γίνεται.

33 Τῶν ἐναντίων τὺς πρεσβευτὰς ὑβρίζειν οὐ δίκαιον, ὐδ' ἂν πολὺ προέχωμεν τῇ δυνάμει. φιλίας γὰρ τρόπῳ παραγίνονται, καὶ λόγῳ ἀτρέπτῳ ὑπὸ τὰς χρείας ἑαυτὺς τὰς σὰς καταπιστεύυσιν εἰ καὶ παραπολεμίων ἀποστέλλονται. τὰ ὖν ὅσια ἐπὶ ἑκάστῳ καὶ πρέποντα παραφυλακτέον. εἰ μὴ γὰρ τῦτο φυλάττηται, ἀπιστῦντες οἱ πρέσβεις ἑκάστυ ἔθνυς τὴν ἑαυτῶν σωτηρίαν ὐδέποτε πρεσβεύσυσιν, καὶ πολλῶν τῶν ἐκ τῆς πρεσβείας ἀγαθῶν τοῖς ἔθνεσι γινομένων ἑκάστοις ἀποστέρησις ἔσεται.

34 Ὅταν πολλῇ δυνάμει πόλιν ἢ φρυρίον πολιορκῇς, ὐ δεῖ σε ποιεῖν ἀφύλακτον τὴν στρατοπέδειαν, οὐδὲ μόνῳ τῷ χάρακι ἢ ταῖς φύσσαις ἀρκεῖσθαι εἰς ἀσφάλειαν, ἀλλὰ καὶ βίγλας ἔχειν ἀσφαλεῖς, καὶ παρὰ τὰς πόρτας τῆς πόλεως ἐγκαθίζειν, διὰ τὰς ἀπ' αὐτῆς ἐκ τῶν πορτῶν καταδρομὰς, μάλιστα δὲ κατὰ τὰς ἀπὸ τῶν ἔξωθεν ποθὲν ὑφορωμένας προσβολάς.

35 Ὑποπτεύονταί τινες προδόται καὶ παρά σοι πολλάκις ὄντες. ἵνα δὲ καὶ ἐκ τῶν τοιύτων ὠφέλειαν σεαυτῷ περιποιήσῃ, τὰ ἐναντία ὧν βυλεύῃ λέγε πρὸς αὐτοὺς, ὥστε δι' αὐτῶν ἐξαπατωμένων τῶν πολεμίων εὐχερέστερον κατορθῦνται τὰ σὰ βυλεύματα.

36 Ἄνευ ὠφελείας ἢ ἀνάγκης ἐπί τινι πράγματι οὐ δέον παρακινδυνεύειν. οἱ γὰρ τοιύτοις ἐπιχειρῦντες κινδύνοις οὐδὲν διαφέρυσιν ἀνθρώπων τῇ ἀπάτῃ χρυσῦ δελεαζομένων, καὶ διὰ τὸ τὴν εὔχρο-

1 Πρεσβεύυσιν) Scribe, πρεσβεύσυσιν.

γρειαν μόνον ὁρῶν τὴν κτῆσιν αὐτοῦ ἔχειν ἀγωνιζομένων.

37 Γίνου πάντοτε νήφων καὶ ἐγρηγορὼς πρὸς τὰς τῶν πολεμίων ἀντικαταστάσεις, ὥστε μηδὲ τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν ποιεῖσθαι ἀμελείας καιρὸν, μηδὲ πρὸ καιροῦ εἰρήνης βεβαίας γινομένης καταμελήσῃς. ἀλλὰ πάντοτε τὰς τῶν ἐχθρῶν ἐπιβουλὰς φυλάττου, καὶ ἀσφαλῶς κατανόει τὸ τούτων ἄπιστον. μετὰ γὰρ τὸ παθεῖν ἡ μεταμέλεια οὐδεμίαν τίκτει ὠφέλειαν.

38 Ἱκανοὶ μὲν ἴσως καὶ οἱ προσφεύγοντες ἀπὸ τῶν πολεμίων παρασχεῖν σοι πίστιν περὶ τῶν ἐρωτωμένων αὐτοῖς. ἄλλα μᾶλλον ἀσφαλέστερον ἀναμάθοις τὰ παρὰ τῶν ἐξ ἐπιδρομῆς ἀθρόως κρατουμένων λεγόμενα, καὶ γὰρ ὅταν ἀμφότερα τάτε παρὰ τῶν αὐτομόλων, καὶ τὰ παρὰ τῶν αἰχμαλώτων λεγόμενα συμβαλὼν διακρίνῃς, τότε τὸ ἀληθὲς μᾶλλον γνώσῃ περὶ ὧν ἐπιζητεῖς.

39 Οὐδενὶ τρόπῳ, οὐδὲ οἱαδήποτε προφάσει τὸν πρὸς τοὺς πολεμίους ὅρκον παραβήσῃ ποτέ· μέγα γὰρ κακὸν ἐπιορκίας ἔγκλημα. ἐν οἷς γὰρ θεὸς μεσιτεύει, βεβαία [1] χρὴ μένειν τὰ συντιθέμενα. αἰσχύνη γὰρ ῥωμαίοις καὶ μάλιστα χριστιανοῖς, τῶν ἄλλων ἐθνῶν τὰς οἰκείας πίστεις τηρούντων, τούτους ἀπίστους περὶ τὰ συμφωνούμενα ὑπὸ θεῷ μεσίτῃ ἐλέγχεσθαι.

40 Ὑπὸ χάρακος ποτὲ ἢ φοσσάτου περὶ φρουρούμενος, ὅτε καλέσει καιρὸς, μὴ τῷ τοιούτῳ μόνον ὀχυρώματι τὰς ἐλπίδας τῆς σωτηρίας καταπίστευε, ὡς ἑτοίμῳ ὄντι πρὸς παράληψιν, ἀλλὰ μετὰ θεὸν καὶ ἐν τοῖς ὅπλοις ἔχε τὴν πεποίθησιν, καὶ μὴ τούτων ἀμέλει διὰ τὴν ἄλλην φρουρὰν, εἴγε ῥωμαῖος ὑπάρχεις ἀληθής. πρώτη γὰρ σωτηρία καὶ τελευταῖα τῷ ἀληθινῷ στρατιώτῃ ἡ τῶν ὅπλων ἐστὶν ἐπιμέλεια καὶ μεταχείρησις, τὰ δὲ ἄλλα καὶ τοῖς χυδαίοις τῶν ὄχλων ἐπινοεῖται πολλάκις. καὶ γὰρ καὶ τοῖς πάλαι ῥωμαίοις κατ' ἀρχὰς ἀντὶ τειχῶν τῇ ῥώμῃ φόσσαν καὶ τὰ ὅπλα χρηματίζειν λέγεται. καὶ λακεδαιμονίων ποτὲ στρατιώτης ἐρωτώμενος που οἱ τῆς γῆς ὑμῶν ὅροι, λέγεται εἰπεῖν, ὧδε, δείξας τὸ ἐν τῇ χειρὶ κατεχόμενον δόρυ.

41 Παρακελεύου τοίνυν τοῖς στρατιώταις, οὕτως εἶναι παρασκευασμένοις ἀεὶ [2] ὡς καὶ ἐν ἑορτῇ καὶ ἐν ὄμβρῳ, καὶ ἐν νυκτὶ, καὶ ἐν ἡμέρᾳ, καὶ ὅταν ἡ χρεία καλέσῃ, μέλλειν αὐτὸν ἐξιέναι κατὰ τῶν πολεμίων. διὰ τοῦτο γὰρ ἐπὶ τῶν τοιοῦτον καιρὸν οὐδ' ἡμέραν αὐτοὺς δεῖ προλεγεῖν ὡρισμένην. διὰ τὸ ἑτοίμους αὐτοὺς εἶναι διὰ παντός.

42 Νίκης σοι παρὰ Θεοῦ ἐν δημοσίᾳ μάχῃ παρεχομένης, ἐὰν συμβῇ τοὺς ἀντιπάλους ἢ ἐν χάρακι ἢ ἐν ἑτέρῳ ὀχυρῷ τόπῳ καταφυγεῖν, μὴ ἐνδώσεις αὐτοῖς καιρὸν ἀνέσεως, ἀλλὰ τοῦ φόβου νεάζοντος αὐτοῖς ἐπέρχου καὶ ἐπιτίθου, ἵνα μὴ τῇ ἐνδόσει ἀσφαλέστεροι γινόμενοι θαῤῥήσωσι τὴν ἧτταν αὐτῶν ἀναμαχήσασθαι.

43 Ἐάν τινες ἱκέται προσφεύγωσιν ἀπὸ τῶν πολεμίων πρὸς σε, μὴ ὡς ἔτυχε τούτους προσδέχου. πολλάκις γὰρ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν πέμπονται δόλῳ ὡς ἱκέται καί τινων δεόμενοι, καὶ οὕτως τοῖς δεξαμένοις ἐπιβουλεύουσιν.

44 Ὑπο-

ris solum suavitatem aurum hoc possidere vehementer cupiunt.

37 Vigilans & sobrius in omnibus rebus gerendis, & adversus omnes hostium adgressiones sis, ut neque intermissionis belli tempus socordiae tempus putes, neque ante pacis perfectae tempus ullam rem tibi negligendam arbitreris, sed hostium insidias sedulo vitabis, & prudenter illorum perfidiam qualis sit cogitabis: ubi enim malum acceperis, haec sera poenitentia nullum momentum adferre potest.

38 Qui ad te ab hostibus profugerunt, facile tibi hostium consilia nunciare possunt: sed certius cognosces, si qui in incursionibus abs te capti sunt, ad te de hostibus aliquid referant. Quod si quae a transfugis & captivis dicuntur conveniant, veritatem magis eorum quae quaeruntur intelliges.

39 Nullo modo nullave de causa iusiurandum hostibus firmatum violes: magnum enim malum periurii crimen est. In quibus enim rebus Deus intercedit, firma necesse est pacta esse. Ignominia enim magna est Romanis ac Christianis, si quum reliquae nationes iusiurandum fidemque conservent, ii perfidi Deo intercedente ac mediatore deprehendantur.

40 Vallo aut fossato circumseptus, si quando res exigat, ne in sola munitione spem salutis reponas, quasi ad te defendendum idonea, sed secundum Deum armis tuis confidas: neque quamvis tutissimo in loco fueris, cetera arma contemnas, si vere Romanus sis: Prima enim, & extrema vero militi salus erit armorum suorum cura, & conservatio: reliqua omnia prae hoc plebeia, & vulgaria existimanda sunt. Antiquos enim Romanos murorum vice fossam, & arma usurpasse legimus. Et Lacedaemonius miles olim interrogatus, ubi ditionis suae termini essent, dixisse fertur, hic, hastam vibratam manu ostendens.

41 Adhortaberis milites semper, ut ita parati sint, ut omni tempore, sereno, pluvio, noctu, interdiu, ubi usus fert, adversum hostes instruantur: talibus enim temporibus ne horam quidem aliquam constitutam adsignare oportet, ut in promtu omnino sint.

42 Victoria tibi in publico praelio a Deo obiecta, si forte hostes, vel ad vallum, vel ad aliquem munitum locum confugiant, nullum relaxandi tempus illis tribue, sed terrore recente impendente illos adoriaris, ne relaxatione aliqua illis concessa, firmiores & paratiores fiant ad victoriam amissam quantum possunt recuperandam.

43 Si qui servi hostium ab illis ad te confugerint, ne quosvis statim recipias: saepe enim ab hostibus dolo mittuntur quasi servi & ceterarum rerum egentes, atque adeo illis, qui se recipiunt insidiantur.

44 Ca-

1 Βίβαι) Scribe, βέβαια.

2 Post ista, παρεσκευασμένους ἀεὶ typotheta omisit, ὡς ἐν ἑορτῇ, καὶ ἐν ὄβρῳ. Scribe vero, ἐν ὄμβρῳ. Sed nec illud: ἐν ἑορτῇ, istius loci videtur: nam ἑορτὴ καὶ ὄμβρος, non sunt ἀντίθετα, ut ἡμέρα καὶ νύξ.

44 Cavendum sedulo observandumque est ab iis, qui ab hostibus ad obsessas urbes vestras dilabuntur: saepe enim huiusmodi civitates solent incendere, & civibus in restinguenda flamma occupatis, obsessores civitatem melius invadunt.

45 Bello proposito si speraveris te habilem ad oppugnandos hostes esse, illorum in regione praelium committas: hoc enim magis idoneum erit, quam si in tua ipsius regione pugnes, & animos tuorum strenuiores facit: & de sua natione bellum non erit, sed de sua ipsorum salute. Noverunt enim, se, si non strenue, atque alacriter in bello cum hostibus dimicent, in fugam vertendos esse, & de salute sua nullam spem esse posse. At regione in sua contra sperant; nam & fuga salutem quaerere se posse sperant, & ad munitiones venire, quibus serventur: atque adeo quum strenue hostibus resistere non necesse habent, ad fugam securam se convertunt.

46 Vbi belli nulla perturbatio est, non ocio torpescant milites, sed haec agant potius: ocium enim militibus magnarum seditionum, & turbarum causa est.

47 Colendus omnino Deus est. Bellorum autem in exordiis maxime illum veneraberis: si enim illum colueris pure, ac religiose, sicuti fas est, in omnibus periculis, & perturbationibus supplicabis illi quasi amico, & salutem ab illo comparabis.

48 Vigilans imperator, & exercitum suum contentione corporis, & laboribus occupatum tenens, minus omnibus periclitabitur.

49 Milites in praelium educendi non sunt priusquam illorum periculum feceris, sed cognoscendus unusquisque miles est, quam ad rem, & qua in acie sit utilis, itaque instruendus est.

50 Haec sola adversus hostes deliberabimus quae incognita illis sunt, antequam a nobis gerantur: si enim aliquam harum rerum notitiam habeant, facile adversus conatus nostros aliquid molientur.

51 Dolis incursionibus, fame, hostes laedendi vexandique sunt, & crebrioribus adgressionibus insultibusque adoriendi: neque ad commune publicumque praelium evocandi, ubi valere fortunae instabilitas solet, potius quam ulla virtutis constantia.

52 Milites laboribus adsuefacti strenuiores indies fiunt, ociosi autem magis, ac magis debilitantur. Efficiendum igitur est, ut laboribus exercitati sint, quemadmodum tibi alias praescripsimus.

53 Ad omnes vitae partes, praeterquam in bello, incallidum te esse praecipimus. Ibi autem, & in iis te imperatoriis consiliis dolus adiuvat, ubi hostes eo decepturus es.

54 Cognosce, & expende tuas vires, atque hostium diligenter: hoc si feceris imperator, & sin-

44 Ὑπονοεῖν δεῖ καὶ παραφυλάττειν ἀσφαλῶς τοὺς προσρυομένους ταῖς πολιορκουμέναις ἡμῶν πόλεσι παρὰ τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ μὴ παρ᾽ αὐτῶν τινα βλάβην ὑποστῆναι. πολλάκις γὰρ ἐμπρησμοὺς ποιοῦσιν, καὶ τῶν ἔσωθεν ἀνθρώπων περὶ τοὺς ἐμπρησμοὺς ἀσχολουμένων, ἔξωθεν οἱ πολέμιοι ἀδεέστερον ἐπιτίθενται.

45 Μάχης προκειμένης ἐὰν ἄρα δοκιμάζῃς ἀξιόμαχος εἶναι τῶν ἐχθρῶν, ὦ στρατηγὲ, ἐν τῇ ἐκείνων χώρᾳ τὴν μάχην ἐπιτηδεύσεις, τοῦτο γὰρ μᾶλλον ἁρμόδιον ἤπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ, τῶν γὰρ ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ μαχομένων καὶ τὰ φρονήματα μείζονα γίνονται, καὶ ὁ ἀγὼν οὐκ ἔστι ὡς ὑπὲρ τοῦ ἰδίου ἔθνους μόνου πρόκειται αὐτοῖς ὁ τοῦ πολέμου, ἀλλὰ καὶ ὑπὲρ τῆς αὐτῶν σωτηρίας. καὶ γὰρ οἴδασιν ὡς ἐὰν μὴ στεῤῥῶς ἀντικαταστάντες εἰς φυγὴν ἐν τῇ πολεμίᾳ γῇ τραπῶσιν ἀνέλπιστος αὐτοῖς ἡ σωτηρία γίνεται, ὅπερ ἐν τῇ ἰδίᾳ γῇ πολεμούντων αὐτῶν γένεσθαι οὐκ ἀναγκαῖον. καὶ γὰρ καὶ φυγόντες, ἐλπίζουσιν ἀκινδύνως σωθῆναι, καὶ ὀχυρωμάτων ἐπιλαβέσθαι ἐν οἷς σωθήσονται. καὶ διὰ τοῦτο γενναίως ἀντιστῆναι τοῖς πολεμίοις οἱ στρατιῶται μὴ συγχωρούμενοι εἰς φυγὴν ἀκίνδυνον συνωθοῦνται ἐλθεῖν.

46 Ἀεί τι πραττέτωσαν οἱ στρατιῶται ὅταν μὴ ὁ πόλεμος ἐνοχλῇ, καὶ μὴ ἀργείτωσαν. ἡ γὰρ ἀργία στρατιώταις συντρεφομένη ταραχῆς ὑπάρχει γεννετική.

47 Τὸ θεραπεύειν τὸ θεῖον διὰ παντὸς χρεὼν ἐστιν. μάλιστα δὲ τοῦτο θεραπεύσεις, ὦ στρατηγὲ, τῶν πολεμικῶν κινδύνων ἀπάρχεσθαι μέλλων. ἐὰν γὰρ γνησίως τότε τὸν Θεὸν θεραπεύσῃς, τάχα θαῤῥήσεις ἐν τοῖς δεινοῖς ὡς πρὸς φίλον σοι τοῦτον τὰς ἱκεσίας ποιεῖσθαι, καὶ τὴν σωτηρίαν μετὰ παῤῥησίας ἐπιζητεῖν.

48 Ὁ συναγρυπνῶν τῷ στρατεύματι στρατηγὸς, καὶ πλέον πονῶν ἐν τῷ γυμνάζεσθαι τοὺς στρατιώτας ἧττον εἶναι ἀκινδυνεύσει κατὰ τὸν πόλεμον.

49 Στρατιώτας ἐξάγειν ἐπὶ μάχην ἐκείνους οὐ δέον, ὧν μὴ πρότερον εἴληφας τὴν πεῖραν ἱκανὴν ἐπὶ ἀνδρείαν τυγχάνουσαν. ἀλλὰ δεῖ σε γινώσκειν εἰ δυνατὸν ἕκαστον τῶν στρατιωτῶν ἐν ποίῳ πράγματί καὶ ἐν ποίῳ τάγματί ἐστιν ἁρμόδιος, καὶ οὕτως αὐτοὺς διατάττειν.

50 Ταῦτα μόνα καλῶς βουλευσόμεθα κατὰ τῶν πολεμίων, ὅσα πρὶν ἢ πράξομεν ἠγνόησαν ἐκεῖνοι. ἐὰν δὲ τούτων τὴν γνῶσιν λάβωσιν, ταχέως κατὰ τῶν βουλευμάτων ἡμῶν μεθοδεύουσιν.

51 Ἢ δόλοις ἢ ἐπιδρομαῖς, ἢ λιμῷ τοὺς πολεμίους βλάπτειν καλόν ἐστιν, καὶ λυπεῖν αὐτοὺς κατὰ μακρὸν διὰ συχνωτέρων ἐπαγωγῶν καὶ ἐπιτηδεύσεων. οὐχὶ δὲ πάντως ἐπὶ δημόσιον ἐγκαλεῖσθαι πόλεμον, ἔνθα πολλάκις τὸ πλέον ὁρῶμεν τῆς τύχης προτέρημα, ἢ τῆς ἐπιδεικνυμένης ἀνδρείας.

52 Στρατιῶται πρὸς πόνους γυμναζόμενοι προκόπτουσιν εἰς ἀνδρείαν. ἀργοῦντος δὲ νωθροὶ καὶ ἀσθενεῖς μᾶλλον γίνονται. διὸ φροντίσεις μὴ ἀργεῖν αὐτοὺς, ἀλλὰ πρὸς τὰς γυμνασίας πονεῖν, καθὼς σοι καὶ ἐν ἑτέροις διεταξάμεθα.

53 Ἄδολον μὲν ἐν τοῖς ἄλλοις ἅπασι διαζῆν σε παρακελευόμεθα, ἐν δὲ τοῖς κατὰ πόλεμον στρατηγήμασι μόνοις καὶ δόλος ὠφελήσει πολλάκις, ὅταν τοὺς ἐχθροὺς καὶ πολεμίους ἐξαπατᾷν μέλλῃς δι᾽ αὐτοῦ.

54 Γίνωσκε καὶ σύγκρινε τάς τε σὰς δυνάμεις, καὶ τὰς τῶν πολεμίων, ὅπως ἔχωσι. τοῦτο γὰρ ποιῶν

ποιῶν στρατηγὸς, καὶ ἀνακρίνων κατὰ μέρος τάς τε τῶν οἰκείων τὰς τῶν πολεμίων ἀρετὰς, δυσκόλως ἐν τοῖς κατὰ πόλεμον ἔργοις σφαλήσεται.

55 Ἴσθι ἀκριβῶς, ὦ στρατηγὲ, ὅτι ἀνδρεῖα μᾶλλον καὶ τάξις στρατηγικὴ οἴδασιν ἐν πολέμῳ εὐεργετεῖν, ἢ πλῆθος τῶν μαχομένων ἄνανδρον καὶ ἄτακτον.

56 Αἱ τῶν τόπων θέσεις πολλάκις μεγάλα τοὺς μαχομένους ὠφέλησαν, καὶ γὰρ ἐνίοτε καὶ τοὺς ἀσθενεστέρους καλλίονας ἔδειξαν, διὸ χρή σε μάλιστα τοιούτοις τόποις ἁρμόζεσθαι πρὸς μάχην, ἐν οἷς ἂν γινώσκεις τὸν μὲν σὸν στρατὸν προτερῆσαι, τὸν δὲ τῶν πολεμίων ἐλαττωθῆναι.

57 Στρατηγοῦ ἀγχίνοια γενναίους τοὺς στρατιώτας ποιεῖ. ἡ μὲν γὰρ φύσις ὀλίγους ἀνδρείους ἀπογεννᾷ, ἡ δὲ ἐπιμέλεια καὶ γυμνασία μετὰ στρατηγοῦ φρονήσεως γινομένη πολλοὺς χρησίμους ἀποδείκνυσι.

58 Καλόν μοι δοκεῖ δικαίαν εἶναι τὴν ἀρχὴν τοῦ πολέμου. ὁ γὰρ τοῖς ἀδικήσασιν ἀνταμυνόμενος οὗτος δίκαιός ἐστιν καὶ τὴν θείαν ἔχει δικαιοσύνην βοηθόν τε καὶ σύμμαχον κατὰ τῶν ἀδίκων ἐκστρατευόμενος. ὁ δὲ πρῶτος κατάρξας ἀδικίας παρ' αὐτῆς τῆς θείας δίκης ἀφαιρεῖται τὴν νίκην.

59 Ἀσφαλῶς δίωκε τοὺς πολεμίους μετὰ νίκην, ὦ στρατηγὲ, καὶ μὴ διεσπαρμένος ἐπέρχου μάλιστα συντεταγμένοις ἐκείνοις. ὁ γὰρ τοῦτο ποιῶν. τὴν ἑαυτοῦ νίκην τοῖς πολεμίοις προδίδωσι. καὶ γὰρ ἀντιστρέψαντες μετὰ συντάξεως οἱ ἐχθροὶ κατά σου ἀσυντάκτως καὶ διεσπαρμένως διώκοντος, ῥαδίως σου περιγένονται, καὶ πρὸς τὸ ἐναντίον ἀντιπνεύσουσι τὴν κατ' αὐτῶν μάχην.

60 Ἰσχύσεις μᾶλλον, ὦ στρατηγὲ, κατὰ τῶν σῶν πολεμίων, ὅταν ἀφορμὰς [1] πρὸς τὴν ποιότητα τῶν καιρῶν καὶ τῶν τόπων καὶ τῶν ἀντιμαχομένων ἐχθρῶν. καὶ οὕτως πρὸς τὴν ἑκάστου χρείαν ταῖς οἰκείαις τέχναις καὶ μεθόδοις συγκέχρησαι.

61 Οὔτε συνάγειν ὁμοῦ βουλῆς ἕνεκα τὸ στράτευμα πρέπον ἐστὶν, οὔτε συνεχῶς καλεῖν τὸν στρατηγὸν πρὸς ἑαυτὸν ἀργοῦντας καὶ πρὸς μηδὲν ἀσχολουμένους ἕτερον ταῦτα γὰρ ἀκαίρου μελέτης καὶ στάσεως αἴτια τοῖς στρατεύμασι γίνεται.

62 Μεγάλη σύνεσις στρατηγοῦ, ὅταν χρῆται μὲν συμμάχοις μετρίοις εἰς τὴν ἑαυτοῦ χώραν, ἀλλὰ μὴ πλέον τῆς οἰκείας δυνάμεως, τούτους εἰσάγων μάλιστα δυσμενεῖς ποτε τοὺς τοιούτους ἔσεσθαι ἐλπιζομένους, μήποτε συμφρονήσαντες ἀντάρωσι καὶ τῆς χώρας κρατήσωσιν, δι' ἣν εἰς [2] συμμαχίαν ἐκλήθησαν. οἱ γὰρ ἕνεκεν χρημάτων ὑπέρ σου κινδυνεύειν ἑλόμενοι, τάχα καὶ πλειόνων χρημάτων πορισμοῦ ἕνεκεν καὶ κατά σου παρακινδυνεύσουσιν.

63 Ὅταν μὴ τοῖς στρατεύμασι τὰ ἐπιτήδεια καὶ τὰς ἀναγκαίας τροφὰς προευτρεπίσῃς, τότε καὶ πολεμίων χωρὶς ἡττηθήσῃ. ἡ γὰρ σπάνις καὶ ἔνδεια τῆς δαπάνης καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ τοὺς ἵππους ἐκλυθῆναι παρασκευάζει.

64 Ὅταν τοῖς ἰδίοις καβαλλαρίοις θαῤῥῇς καὶ μάλιστα τοῖς μετὰ κονταρίων πολεμοῦσιν τοὺς στενοὺς καὶ ἀνωμάλους τόπους, ἔκφευγε, ἐπιζήτει δὲ τόπους ὁμαλοὺς καὶ ἴσους οὗτοι γάρ εἰσι τοῖς οὕτω παρατασσομένοις ἁρμόδιοι, καὶ ἐνταῦθα συγκρότει τὸν πόλεμον. εἰ δὲ πεζικαῖς θαῤῥεῖς δυνάμεσιν

& singula diligenter fideliterque perlustraveris, aegrae in bellicis rebus superaberis, aut expugnaberis.

55 Fortitudine, ac instructione militari longe maiores res in bello geruntur, quam multitudine militum ignavorum confusa.

56 Locorum situs saepe pugnantes vehementer iuvant, & imbecillioribus victoriam promovent. Itaque iis in locis te ad pugnandum praepares in quibus cognoveris exercitum tuum meliores partes, hostium autem deteriores habiturum.

57 Imperatoris solertia generosos milites reddit: natura enim paucos fortes creat, cura autem, & industria, si imperatoria solertia adiungatur, multos strenuos facit.

58 Bonum mihi videtur esse iustam habere causam bellandi; nam qui iniuriam illatam propulsat, hic iustus est, & divinam iustitiam adiutricem habet, dum iniurios homines repellit. Qui vero primus iniuriam intulerit, divina vindicta, ac iustitia a victoria belli abest.

59 Circumspecte post victoriam hostes insequaris, neque dissipatis copiis tuis illos in acie instructa fugientes persequaris: qui enim hoc facit, victoriam suam hostibus prodit: nam hostes acie instructa conversi in tuos confuse, & disiecte insequentes facile te superabunt, & momenta victoriae ad se transferent.

60 Hostes maxime expugnabis quando in locorum temporumque opportunitates, & hostium pugnantium vires intueris, atque ad omnem usum bellicum consilia conatusque tuos conferas.

61 Neque congregare simul exercitum consilii causa par est: neque idoneum, ut singulos ociosos milites, & nulla in te occupatos ad te voces, atque increpes: haec enim seditionis, & importunarum turbarum causa esset.

62 Magna prudentia imperatoris est, quando iis sociis ad regionem suam defendendam utitur, qui minores, & non plures propriis copiis exsistunt, quosque alias inimicos sibi maxime futuros arbitretur, ne si plures fuerint, & inter se consenserint, eam invadant regionem, & superent, propter quam in societatem tuam adsciti sunt. Qui vero pecuniarum causa pro te periclitari volunt, fortassis maioris summae causa contra te ex contraria parte dimicarent.

63 Quando exercitui commeatum, & res necessarias non praeparas, facile absque hostibus superaberis: egestas enim, & inopia commeatus, tum milites, tum equos etiam contabefacit.

64 Si quando equestribus copiis tuis fretus es, & iis in primis, qui hastati sunt, angusta atque inaequalia loca devita, & loca plana expositaque exquire, haec enim sunt iis qui sic instruuntur idonea, ibique committe praelium. Sin pedestribus copiis fretus sis, inaequa-

1 Ἀφορμὰς) Scribe, ἀφορᾷς.

2 Δι' * εἰς) Scribe, δι' ἣν εἰς.

qnalia, condensa & asperiora loca elige, & in in illis bellum geras.

65 Si de te tuisque copiis adversum hostes aliquid deliberaveris, & consilium tuum hostibus patefactum esse intellexeris, omne consilium tuum, quod intenderas, sive in acie instruenda, sive in aliis praeceptionibus formisque sit, repudiato.

66 Cum plurimis de rebus gerendis delibera: quid tu ipse facturus sis, cum paucis, iisque fidelibus admodum, communica. Quid vero potissimum factu sit, & quod ex omnibus consilium est optimum, apud teipsum solum serva.

67 Vt exercitus integer, ac sine ulla perturbatione sit, vel eo exercitum ducito, ubi commeatus, rerumque necessariarum abundantia est, aut ipsum commeatum, & res necessarias exercitui adportabis.

68 Non per speculatores solum perlustranda via exercitus tui est, sed & tu imperator, si commode, & clam poteris, tuis ipsius oculis omnia loca pervestigabis: neque vias solum, sed etiam hostium adventantium multitudinem, & illorum aciem, ut inde tu instructus possis ad tuorum salutem, & hostium offensionem omnia excogitare.

69 Formidinem militum, ac animorum demissionem ad magnitudinem animi revocabis, & artibus variis, ac modis illos exsuscitabis, interdum oratione, interdum donis sublevabis, & abiectas illorum mentes ad aliquam tranquillitatem, ac strenuitatem eriges.

70 Aliqua etiam sacrorum templorum, atque asylorum religio sit, & conserventur, qui ad ea loca profugerunt: neque tu neque ex tuis quisquam eos, qui ad sacra confugerunt violes. Eos autem, qui tale aliquid patrant, iusto supplicio coercebis.

71 Ab omni negocio domestico, atque iniuria liberam plebem tuam conservabis, quaecumque in exercitu est, & quae exautorata est. Satis enim illis est tributum publicum pendere, nullaque alia re premi. Si castellum aliquod, aut porta, aut pons conficiendus sit, vel via aliqua sternenda, aut aliud quid publicum exstruendum est, neque publicis aerarii expensis absolvi potest, unusquisque tum ex aequo huic operi inserviat, nemoque ab hac re excusetur neque amicitia, neque donis, ut ab officio suo absit, sed iusta, & certa cum proportione unusquisque tum dives, tum pauper pro viribus suis publicum servitium praestet.

72 Militum in bello cadentium, atque eorum potissimum, qui strenue se gerunt, & pro fide Christiania mortui sunt, corpora honeste sepe-

νάμεσιν, ἀνωμάλους καὶ δασεῖς καὶ τραχυτέρους ἐπιλέγου τόπους, καὶ ἐν τούτοις ἐπιτέλει τὴν μάχην.

65 Ὑπὲρ σεαυτοῦ καὶ τοῦ σου λαοῦ ἀντιβουλεύσῃ κατὰ 1 τῶν πολεμίων, καὶ τὴν τοιαύτην βουλὴν ἀκούσῃς προδεδομένην αὐτοῖς, καθόλου τὰ βεβουλευμένα, εἴτε ἐν παρατάξει, εἴτε ἐν ἄλλαις παραγγελίαις, ἢ σχήμασιν, ἐναλλάσσειν ὀφείλεις.

66 Σὺν πλείοσι μὲν περὶ ὧν μέλλεις πράττειν βουλεύου, τί δὲ πράξεις σὺν ὀλίγοις καὶ τούτοις, πιστοῖς τὸ δὲ συμφέρον σου, ἤγουν τὴν πασῶν καλλίονα βουλὴν κατὰ σεαυτὸν ἐπιλεξάμενος κάτεχε.

67 Ἵνα δέ σοι ἡ ἐκστρατεία ἄλυπος διατηρῆται καὶ ἐῤῥωμένη, δέον σε ἢ πρὸς τὰ ἐπιτήδεια τῆς χρείας τὸ στράτευμα ἀπάγειν, ἢ αὐτὰ τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸ στράτευμα μετακομίζειν.

68 Οὐ διὰ σκοπῶν δεῖ μόνον προερευνᾷν τὰς ὁδοὺς, ἀλλὰ καὶ αὐτὸν, εἰ δυνατὸν, τὸν στρατηγὸν λαθραίως τοῖς οἰκείοις ὀφθαλμοῖς μετὰ ἀκριβείας ταύτας κατανοεῖν. καὶ οὐ μόνον τὰς ὁδοὺς, ἀλλ' εἴγε δυνατὸν καὶ τὸ πλῆθος τῶν ἐπερχομένων πολεμίων, καὶ τὴν τάξιν αὐτῶν, ὡς ἂν ἐντεῦθεν διδασκόμενος δύναται καὶ κατ' αὐτῶν καὶ ὑπὲρ ἑαυτοῦ ἀσφαλῶς τὰ ἐνδεχόμενα ἐπινοεῖν καὶ μεθοδεύειν.

69 Ὑψηλῇ διανοίᾳ τὴν ἐμπεπτωκυῖαν ποτὲ δειλίαν τοῖς στρατιώταις ἀνακαλοῦ, καὶ τέχναις διαφόραις εἰς θάρσος τούτους ἐπάναγε, ποτὲ μὲν λόγοις ποτὲ δὲ δώροις ἀνακτώμενος, καὶ πρὸς εὐθυμίαν μεθέλκων τὴν ἀθυμίαν.

70 Καλὸν, ἐν παντὶ καιρῷ τιμᾷν καὶ σέβεσθαι τοὺς ἱεροὺς τοῦ Θεοῦ ναοὺς, μάλιστα δὲ καὶ ἐν τῷ ἀσύλους αὐτοὺς διατηρεῖσθαι εἰς τοὺς ἐν αὐτοῖς προσφεύγοντας διὸ τοῦτο παραφύλαττε, ὦ στρατηγὲ, καὶ μήτε σὺ αὐτὸς, μήτε εἴς τινα ἕτερον καταδέξῃ ἀπὸ θείου ναοῦ ἀποσπᾶσαι τινὰ ἱκέτην καθήμενον, ἕως ἂν τοῦ δικαίου αὐτοῦ ἐπιτύχῃ. τοὺς δέ τι τοιοῦτον τολμῶντας ὡς ἀσεβεῖς κόλαζε, ἵνα μὴ τὰ θεῖα καταφρονῶνται.

71 Ἀγγαρείας ἁπάσης ἰδιωτικῆς καὶ ἀδικίας ἐλεύθερον φύλαττε τὸν ὑπό σε τεταγμένον λαὸν, ὅσοι τοῦ στρατοῦ εἰσι, καὶ ὅσοι τῆς λεγομένης ἐξατωρίας 2, ἀρκεῖ γὰρ αὐτοῖς τελεῖν τούς τε δημοσίους φόρους, καὶ τὰ ἐπικείμενα αὐτοῖς ἀερικὰ, καὶ μηδὲν πλέον καταβαρεῖσθαι. ἐὰν δέῃ 3 καστροκτισία γένηται, ἢ καραβοποιΐα, ἢ γεφύρας ἀνάκτισις, ἢ ὁδοῦ κατάστασις, ἢ ἀνάγκη τις ἑτέρα τῶν δημοσίων διοικήσεων, καὶ οὐκ ἐπαρκεῖ τὸ κατὰ τὸν τόπον δημόσιον διὰ μισθοῦ ταῦτα ἐργάζεσθαι. τότε μετὰ τοῦ δικαίου λόγου καὶ τῆς ἰσότητος ἅπαντες δουλευέτωσαν, καὶ μηδεὶς παρά τινος ἐξκουσευέσθω, μηδὲ διὰ δώρων, μήτε διὰ φιλίαν τῆς τοιαύτης δουλείας ἀπολιμπανέσθω, ἀλλὰ κατὰ ἀλογίαν τῆς 4 δυνάμεως αὐτοῦ ἕκαστος καὶ πλούσιος καὶ πένης τὴν δημοσίαν δουλείαν ἐπιτελείτωσαν.

72 Ἱερά εἰσι τὰ τῶν τελευτώντων ἐν πολέμῳ στρατιωτῶν σώματα, καὶ μάλιστα τῶν ἀριστευσάντων ἐν τῇ ὑπὲρ τῶν χριστιανῶν μάχῃ. καὶ ταῦτα

1 Ἀντιβουλεύσῃ) Scribe, ἄν τι βουλεύσῃ.
2 Ἐξατωρίας) Scribe, ἐξαυτωρέας. Iam ἐξαυτωρέα, est Latinum, *Exautoratio*. Vide Glossarium nostrum.

A

3 Ἐὰν δέῃ) Scribe, ἐὰν δὲ ᾖ.
4 Ἀλογίαν) Scribe, ἀναλογίαν.

ταῦτα χρεὼν ἐκ παντὸς τρόπου τιμᾷν ὁσίως καὶ ταφῆς ἀξιοῦν καὶ μνήμης ἀειμνήστου, ἀλλὰ καὶ τὰ τέκνα τούτων καὶ τὰς γαμετὰς καὶ τοὺς ὅλους οἴκους αὐτῶν δέον τῆς παρά σου προνοίας ἀπολαύειν, ὦ στρατηγὲ, καὶ ἐπιμελείας καὶ ἀντιλήψεως. οὕτως γὰρ οἱ στρατιῶται καὶ εὔψυχοι καὶ πρόθυμοι πρὸς τοὺς πολεμικοὺς κινδύνους γενήσονται, ἐν ἐκείνοις βλέποντες τί αὐτοῖς συμβήσεται μετὰ τὸ τέλος ἐὰν προθύμως ἀριστεύσαντες ἀγωνίζωνται.

73 Παρασκευῆς τῆς ἐν πολέμοις ὀφειλούσης μὴ ἀμέλει, ὦ στρατηγὲ, κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ χειμῶνος. ἵνα τοῦ ἔαρος ἐπιγινομένου ἀνυστερήτως καὶ ἀνεμποδίστως τὴν στρατείαν ἐξάγῃς.

74 Ῥήμασι πειθηνίοις ὁμίλει συνεχῶς τῷ πλήθει τῶν στρατιωτῶν, ὥστε ὁμονοεῖν αὐτοὺς ἐν τῷ καιρῷ τῆς μάχης, καὶ φιλικῶς αὐτοὺς διακεῖσθαι ἐπιτήδευε, ἵνα ἡδέως ὑπὲρ ἀλλήλων συναγωνίζωνται.

75 Ὅταν δημοσίως παρατάξῃς σύμμικτον στρατὸν, ἤγουν πεζῶν ὁμοῦ καὶ καβαλλαρίων, τοὺς μὲν πεζοὺς δέκα τὸ βάθος, ἤγουν ἐπὶ δέκα τὸ πάχος ποιήσεις τοὺς ὀρδίνους. τοὺς δὲ καβαλλαρίους ἐκτάξεις ὥσπερ δύο κέρατα ἔνθεν κἀκεῖθεν πρὸ τῆς παρατάξεως.

76 Στρατιωτῶν γενναίων δοκιμασία γίνεται, ἐὰν ἀγνοούντων αὐτῶν ἀθρόον κτύπον τινὰ, ἤτοι ἦχον μέγα ἢ τυμπάνου, ἢ ἑτέρου τινὸς ἐξαισίου, προσφέρῃς ἀπροσδοκήτως, τό τε γὰρ τοὺς μὴ καταπληττομένους, ἀλλ' ἀτρεμοῦντας πρὸς τὸν ἐξαίσιον κτύπον, ἐκλέγου ὡς σταθεροὺς καὶ ἀνδρείους, ἐξ ὧν καὶ ἄρχοντας καταστήσεις.

77 Κατὰ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου δεῖ μὲν εὐχὰς πρὸς Θεὸν καταβαλέσθαι, καὶ σύμμαχον ἐκεῖνον καλεῖν, μὴ μέντοι τῶν προκειμένων ἀγώνων καταμελεῖν, ἢ τῶν ὀφειλομένων πράξεων καταλιγωρεῖν. σὺν Θεῷ γὰρ δεῖ καὶ τὰς χεῖρας σαλεύειν, καὶ ὡς ὄργανα παρέχειν ὑπηρετοῦντα. οὔτε γὰρ τοξότης ἐὰν μὴ ῥίψῃ τὸ βέλος εὐστοχήσει ποτὲ, οὔτε ὁ μὴ μένων, ἀλλὰ φεύγων, κρατήσει τῶν ἐχθρῶν, οὔτε ὅλως ὁ μὴ πράξεως ἀρξάμενος εὐπραγήσει. ἀλλ' εὔχεσθαι μὲν δεῖ τὴν νίκην λαβεῖν τοῦ πολέμου παρὰ Θεοῦ, ὁμοῦ δὲ καὶ τὰ ὅπλα κατέχειν. καὶ μαχόμενον σύμμαχον ἐπικαλεῖσθαι τὸ θεῖον.

78 Ὑπό τινος συνηθείας πολλάκις ὁ στρατὸς ἀπὸ συμβόλων ἢ σημείων τινῶν εἰς δειλίαν εἴωθε τρέπεσθαι, ἀλλ' εἴποτε τοιοῦτόν τι γένηται ἀναζητήσεις αὐτὸς, καὶ εὑρὼν ἀντιμεταλλάξεις αὐτῶν τὴν διάνοιαν διὰ τῆς σῆς ἀγχινοίας μεθερμηνεύων τὰ σύμβολα ὡς ἐνδέχεται. ἵνα δι' ὧν εἰς δειλίαν κατέπεσον διὰ τούτων εἰς θάρσος αὐτοὺς καὶ ἐλπίδας ἀγαθὰς διαναστήσεις.

79 Νίκης φημιζομένης προθυμότερον πρὸς τὰς μάχας τὸ στράτευμα γίνεται. ἐὰν τοίνυν διὰ μὲν τοιαύτης φήμης θάρσος ἐμποιήσῃς τοῖς στρατιώταις. μετ' εὐψυχίας δὲ καὶ ἀνδρείας ἐπιμελῶς ἐγχειρήσῃς τῆς μάχης, ἔλπιζε σὺν Θεῷ τὴν φημιζομένην νίκην παρέσεσθαι.

80 Τὴν ποτὲ * καιρὸς ὅτε. Σκιπίων Ῥωμαίων ᾑρέθη ἀπὸ ψήφου κοινῆς στρατηγὸς, καὶ ἡλικίας ἦν ἐτῶν τῶν ὀκτωκαίδεκα στρατηγικῶν ἀπαρχόμενος ἔργων. παρευθὺ δὲ τῆς ἀρχῆς ἐκέλευσεν ἀποπέμπεσθαι τοῦ στρατοῦ κραβάττους καὶ τραπέζας καὶ διάφορα ἐκπώματα, καὶ τὰ ἄλλα σκεύη πάντα, πλὴν χύτρας χαλκῆς, καὶ σουβλίου σι-

 δηροῦ.

sepeliantur, eosque bona, atque honesta commendatione mortuos prosequamur. Sed & liberi illorum, & coniuges, universaque familia, tua providentia, ac praesidio alantur. Ita enim milites alacres, atque incitati ad bellica pericula suscipienda erunt, si in illorum excessu e vita cernant, quid postea se, ac suis fiat, si se strenuos in bello gesserint.

73 Ea quae ad bellum pertinent hieme parabis, ut vere ineunte nulla re defectus, aut destitutus praelium inire possis.

74 Oratione blanda, ac benigna milites semper adpellabis, & exhortaberis, ut inter se consentiant, & benevolo animo toto hoc praelii tempore inter se sint, ut alacrius se mutuo defendant.

75 Vbi publicam aliquam aciem, & permistam ex equitatu, & peditatu instruis, peditatum ad decem virorum altitudinem per contubernia instrues, equites autem quasi duo cornua hinc atque illinc peditum collocabis.

76 Spectati milites hoc modo explorantur, si imprudentibus illis, sonus quidam, ac strepitus, vel tympani, vel alterius novae, atque inauditae rei de improviso personet. Eos enim qui intrepidi sunt, neque ad hunc sonitum expavescunt, quasi stabiles fortesque eliges, & praefectos ex illis deliges.

77 Initio belli preces Deo adhibendae sunt, adiutorque invocandus est, ut ne in discrimimina aliqua delabantur, aut aliquid quod facto opus sit praetermittant. Nam Deo propitio, manus admovendae ad res agendas sunt, & quasi instrumenta obedientia, corpora nostra praebenda sunt. Neque enim qui non manet, sed fugit, hostes superabit: neque qui rem non inceptat, fortunatus erit, sed precandum est, ut victoriam belli a Deo consequamur, ut armis nostris utamur, & in pugna adiutorem illum habeamus.

78 Signorum quorumdam, & portentorum spectra, milites in timorem coniiciunt: quae si contingant, exquires, & ipse aliquid, quo possis illorum mentes in contrariam sententiam vertere, & oratione tua aliquo traduces, ut quibus rebus in animi dimissionem inciderunt, iisdem iterum in alacritatem, & spem bonam erigantur.

79 Rumore de victoria iniecto, alacrior ad praelium suscipiendum exercitus erit. Si igitur tali rumore alacritatem militibus attuleris, & fortiter, ac strenue in bellum ingressus fueris, bonam spem habe propitio Deo victoriam adfuturam.

80 Scipio autem olim Romanus communibus suffragiis, quum decem octavum annorum esset, imperator delectus est. Initio autem magistratus sui iussit omnes lectulos, mensas, varia pocula, & reliqua vasa omnia amandari, praeter ollam aeneam, & subulam ferream, & poculum aliis argenteum, aliis li-

 gneum.

80 * Ποτὲ) Restituo, ἦν ποτέ.

gneum. Vt vero nemo lavaret se, aut ullo oleo inungeret, praecepit: & ut omnes obsonium in prandio incoctum, quod ad ignem numquam admovebatur, haberent, in coena autem carnes, aut coctas, aut elixas, & parvo sub tegmine praefectus recubaret. Itaque universum tempus imperii sui transmittens, victoriis, & prudentia imperatoria cum primis illustris habebatur. Astrologiam autem, & portentorum praesensiones, & auguria, & insomniorum divinationes, reliquasque huiusmodi praenotiones, & iudicetiones aliaque omnia quae providentiam solertiamque imperatoriam reprimere possent, repudiavit, atque abdicavit. Hunc si imiteris, consimilem gloriam, similia victoriae trophaea reportabis.

81 Arcus, & sagittae arma sunt parabilia, & ubi usus requirit magnam adferunt utilitatem. Praecipimus igitur tibi, ut mandes omnibus tuis, qui in castellis, vicubus, & aliis locis sub imperium tuum subiectis habitant, atque adeo omnibus, ut, si fieri possit, unusquisque vir, sin minus unaquaeque saltem domus arcum habeat, & sagittas quadraginta, illisque se exerceant, tum in locis planis, atque asperis, tum condensis. Milites enim in bello illis utantur; alii autem suis locis, si quando contingat subita aliqua incursio in illos esse. Nam & in saxis praeruptis, & in angustiis locorum, & condensis in silvis viris stantes, magna damna hostibus sagittas iaciendo inferent, neque audebunt hostes fortiter illos invadere. Itaque huiusmodi saepe loca tuta, & sine aliqua noxa conservantur, hostibus prae timore sagittarum eo accedere formidantibus.

82 Vbi Deus tibi pugnanti victoriam dederit, ut hostes tuos profliges, ne permittas, ut milites dissipata, & disiecta acie, vel arma diripiant, vel adparatum hostium populentur, ut ne conversi hostes damnum inferant iis, qui insequebantur. Superati enim praelio, ne adparatum quidem proprium retinebimus, victores autem tum nostrum, tum hostium arma habebimus.

83 Imperator munera capiens res gravis, ac perniciosa civitati est; nam & milites adtenuati ex eo pauperiores fiunt, & praefecti omnes tum maiores, tum minores, hoc malo latius serpente, minus strenui ad res gerendas redduntur.

84 Speculatores elige firmos, celeres, fideles, industrios, existimationis suae gloriam pecuniis anteponentes. Nam qui tales fuerint, veritatem ad nos referunt. Qui autem levi animo, timidi, pecuniae cupidi sunt, veritatem nobis explicare non possunt. Itaque magnarum offensionum auctores saepe fiunt tum Imperatori, tum universo exercitui.

85 Fa-

δηροῦ. καὶ ποτηρίου, τοῖς ἔχουσι 1 μὲν, ἀργυροῦ. τοῖς δ' ἄλλοις, ξυλίνου μὴ λούεσθαι δέ τινα, μήτε ἀλείφεσθαι μύρον ἐκέλευσε τὸ οἱονοῦν. ἀριστᾶν δὲ ὀρθοὺ ἄπυρον βρῶσιν, δειπνοῦντας δὲ προσφέρεσθαι κρέας ἢ ὀπτὸν, ἢ ἑψητὸν, ἀνακλίνεσθαι δὲ ἐπὶ μικρᾶς σκέπης τοὺς ἄρχοντας. καὶ οὕτως τὸν ὅλον χρόνον τῆς αὐτοῦ στρατηγίας διανύσας, περιβόητος ἐν ταῖς στρατηγίαις καὶ ταῖς νίκαις ἐγένετο. ἀπεσείετο δὲ καὶ ἀστρολογίας, καὶ μαντείας, καὶ τὰς ἀπὸ συμβόλων ἢ σημείων δηλώσεις, καὶ ὀρνεοσκοπίας 2, καὶ δι' ὀνείρων μαντείας, καὶ τὰς ἄλλας τοιαύτας προγνώσεις τε καὶ κρίσεις, καὶ τὰ ἄλλα ὅσα τῆς ὀφειλομένης προνοίας τὸν στρατηγὸν ἀναστέλλουσι. τοῦτον ἐὰν μιμήσῃ, ὦ στρατηγὲ, καὶ αὐτὸς τῆς ὁμοίας δόξης ἐκείνῳ, καὶ τῶν νικητικῶν ἐπιτεύξῃ τροπαίων 3.

81 Τὰ τόξα ὅπλα εἰσὶν εὐπόριστα. ἐν καιρῷ δὲ χρείας μεγάλην ἔχει τὴν ὠφέλειαν. παρακελευόμεθα οὖν σοι διατάξασθαι πᾶσι τοῖς ὑπό σε καὶ κάστροις καὶ χωρίοις καὶ κωμοπόλεσι καὶ ἁπλῶς ἅπασιν, ὥστε εἰ δυνατὸν ἕκαστον ἄνδρα ἴδιον τόξον ἔχειν. εἰ δὲ μή γε κατ' οἶκον ἕνα τόξον καὶ σαγίττας μέχρι τεσσαράκοντα, καὶ γυμνάζεσθαι ἐν αὐτοῖς, καὶ εἰς δυσχωρίας, καὶ εἰς ὁμαλοὺς τόπους, καὶ εἰς κλεισούρας, καὶ εἰς δάση. οἱ μὲν γὰρ στρατιῶται ἐν τοῖς πολέμοις τούτοις χρήσονται, οἱ δὲ λοιποὶ ἐν τοῖς ἰδίοις τόποις, εἰ ἄρα τύχῃ τῶν ἐχθρῶν αἰφνίδιος ἐπιδρομὴ κατ' αὐτῶν καὶ γὰρ καὶ κατὰ πέτρων ἀκροτόμων ἱστάμενοι ἄνδρες καὶ ἐν στενοῖς τόποις καὶ εἰς δάση ὕλης, πολλὴν ἐμποιήσουσι (a) τὴν βλάβην τοῖς ἐχθροῖς τοξεύοντες, καὶ οὐ ταχέως πολλὴν ἐμποιήσουσι τὴν βλαβὴν τοῖς ἐχθροῖς τοξεύοντες, καὶ οὐ θαῤῥήσουσιν αὐτοῖς ἀδεῶς ἐπελθεῖν οἱ πολέμιοι, καὶ ἐντεῦθεν ἀνάλωτα τὰ τοιαῦτα χωρία καὶ ἀβλαβῆ διαφυλαχθήσονται, δεδοικότων τὰς ἐκ τῶν βελῶν πληγὰς τῶν πολεμίων.

82 Ἡνίκα Θεὸς παράσχῃ σοι μαχομένῳ τρέψασθαι τοὺς ἐχθρούς, μὴ ἐάσεις τοὺς στρατιώτας λύσαντας τὴν ταγὴν διαρπάζειν, ἢ τὰ ὅπλα, ἢ τὰ σκεύη τῶν πολεμίων, ἵνα μὴ ἀντιστραφέντες βλάβην ποιήσωσι κατὰ τῶν διωκόντων οἱ διωκόμενοι. ἡττηθέντες μὲν γὰρ οὐδὲ τὰ ἴδια σκεύη κερδήσομεν, νικήσαντες δὲ καὶ τὰ ἡμέτερα κατὰ τῶν πολεμίων 4 ἕξομεν.

83 Στρατηγὸς δωρολήπτης πρᾶγμα δεινὸν καὶ ὀλέθριον τῷ στρατεύματι. δύο γὰρ τὰ μέγιστα ἐντεῦθεν συμβαίνει κακά. καὶ γὰρ καὶ οἱ στρατιῶται λειξουρευόμενοι 5 ἄποροι γίνονται, καὶ οἱ ἄρχοντες ἄνανδροι προχειρίζονται, ἀπὸ τῶν πρώτων ἕως τῶν ἐσχάτων νεμομένου τοῦ τῆς δωροληψίας κακοῦ, ἐξ οὗ στράτευμα κατ' ἐχθρῶν ἀνδραγαθεῖν οὐ δύναται.

84 Τοὺς κατασκόπους ἐπιλέγου σταθεροὺς, καὶ ὀξεῖς, καὶ πιστοὺς, καὶ σπουδαίους, δόξαν μᾶλλον καὶ τιμὴν ἢ χρήματα ἀγαπῶντας. οἱ γὰρ τοιοῦτοι ὄντες μηνύουσι τὴν ἀλήθειαν, οἱ δὲ ἐλαφροὶ τὴν γνώμην, καὶ δειλοὶ, καὶ ὅσοι περὶ τὴν κτῆσιν τῶν χρημάτων σπουδάζουσιν, οὐ δύνανται ἀπαγγέλλειν τὴν ἀλήθειαν. διὸ καὶ κινδύνου πολλάκις αἴτιοι καὶ αὐτῷ τῷ στρατηγῷ καὶ τῷ στρατεύματι γίνονται.

85 Ῥα-

1 Τοὺς ἔχουσι) Scribe, τοῖς ἄρχουσι.
2 Ὀρνο * κοπίας) Scribe, ὀρνιθοσκοπίας.
3 Ἐπι * τροπαίων) Scribe, ἐπιτεύξῃ τ.
4 Κατὰ τῶν πολεμίων) Scribe, καὶ τὰ τῶν π.
5 Λειξουρευόμενοι) Rectius scrib. Λειξουριευόμενοι. Nam, λειξουριεύειν dicebant, quod Latini *Luxuriari*. Male Checus interpretatur, *Adfligere*. Sic Λειξουρία, *Luxuria*. Apud Nicetam in Alexio Angelo, lib. 11. Οὐκ ἔλαττον δὲ καὶ ἡ λειξουρία τῶν περὶ αὐτὸν, καὶ τὸ πρὸς συλλογὴν χρημάτων ἄπληστον τινῶν καὶ ἀκόρεστον. Apud Suidam scribitur, Λειξούρα. Minus recte.

(a) Ab πολλὴν ἐμποιήσουσι paragraphi LXXXI. ad ἄχρηστον γενήσεται paragraphi XCVI. nihil legitur in Cod. Laurent.

85 Ῥᾳδίως οἱ στρατιῶται ἐν τῇ ἐκστρατείαις διὰ δώρων καὶ ἐλπίδων ἀγαθῶν καλλίονες γίνονται. ἐν δὲ καιρῷ εἰρήνης ἢ διὰ φόβου, ἢ διὰ κολάσεως ἐπὶ τοῖς, ὡς εἰκὸς, ἁμαρτανομένοις γινομένης ἀνορθοῦνται.

86 Ἴσθι ὅτι μᾶλλον κατορθώσεις, ὦ στρατηγὲ, λιμῷ καὶ συχναῖς ἐπιδρομαῖς τὴν τῶν πολεμίων δύναμιν καταλύειν, ἢ τοῖς ὅπλοις αὐτὴν πειρώμενος καταστρέφειν.

87 Ἀσφαλῆ καὶ ἰσχυρὰ, καὶ ἀταθῆ ὄντα τὰ ἡμέτερα κατανοῶν, ἐὰν ἐπ' αὐτοῖς κατάσκοπον κρατήσειας ἐν πολέμου καιρῷ, μὴ κατάσχῃς τοῦτον, ἀλλ' ἔασον ὡς ἂν ἀπαγγείλας τοῖς πολεμίοις τὰ περὶ τῆς σῆς καταστάσεως καταπλήξῃ τὰ τούτων φρονήματα. ἐὰν δέ τι παρά σοι γινώσκεις ἀσθενὲς, κόλαζε τοῦτον, ἵνα τῶν πολεμίων ἐξείποι τὰ μυστήρια, καὶ τελευταῖον ἢ διάφθειρε, ἢ ἀσφαλῶς ἀλλαγοῦ τοῦτον ἔκπεμπε.

88 Δυνατὰ γενέσθαι καὶ μεγάλα βουλόμενος, ἐμβράδυνε μικρὸν τῇ βουλῇ ἐρευνῶν τὸ χρήσιμον. ἐπὰν δὲ τὴν πρέπουσαν βεβαιώσῃς γνώμην, ἐπιτέλει ταχέως τὰ βουλευθέντα χωρὶς ἀναβολῆς, μάλιστα ἐν πολέμου καιρῷ, καὶ γὰρ καὶ Ἀλέξανδρόν ποτε τὸν βασιλέα ἐρωτώμενον, πῶς ἐν ὀλίγοις ἔτεσι τοσαῦτα καὶ τηλικαῦτα μεγάλα κατώρθωσε πράγματα, λέγεται εἰπεῖν, ὅτι οὐδὲν δεόμενον τῇ σήμερον ὑπερθέμην εἰς τὴν αὔριον.

89 Ὅταν χρεία σοι γενήσεται συμμάχων, οὐ δεῖ σε τούτους μετὰ τοῦ οἰκείου συμμιγνύειν στρατοῦ, μάλιστα ἑτέρας ὑπάρχοντας πίστεως. ἀλλὰ καὶ τὰ ἄπληκτα αὐτῶν καὶ τὰς ὁδοιπορίας ἰδίᾳ καὶ χωρὶς γίνεσθαι παρασκεύαζε, καὶ παντοίως αὐτῶν ἀπόκρυβε τὰ στρατηγήματα τῆς σῆς παρατάξεως, ἵνα μὴ ταῦτα γινώσκοντες ἐν καιρῷ ἔχθρας εὐμηχανώτεροι γένωνται ἐν ταῖς κατὰ σοῦ πολεμικαῖς συμπλοκαῖς. ἀλλὰ μηδὲ πλείονα στρατὸν ἐπάγου τῶν σῶν δυνάμεων, ἵνα μὴ, καθὼς καὶ ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται, ἢ εὐκόλως παρ' αὐτῶν ἐπιβουλευθῆς, ἢ τῆς σῆς γῆς ἐγκρατεῖς γένωνται.

90 Στρατηγὸς εἰρήνης ἐπιθυμῶν εὐτρεπὴς ἔσω πρὸς τὸν πόλεμον. ἐὰν οὖν βούλει ποιῆσαι τοὺς πολεμίους, καὶ ἀγωνίαν, ἢ εἰρήνην αἰτεῖσθαι παρὰ σοῦ, ἕτοιμον ἀεὶ πρὸς τὸν κατ' αὐτῶν πόλεμον σεαυτὸν ἀποδείκνυε. οὕτως γὰρ δειλιάσωσιν, καὶ τὴν εἰρήνην ἀσπάσονται.

91 Τρυφὴν μηδέποτε φιλήσειας, ὦ στρατηγὲ, μάλιστα δὲ σὺν τῷ στρατῷ διάγων, κοινὸς ὄλεθρος αὕτη καὶ τῷ στρατηγῷ καὶ τῷ στρατεύματι γίνεται.

92 Οὔτε ἐν ταῖς εὐπραγίαις ἐπαίρεσθαί σε χρεὼν, οὔτε ἐν ταῖς δυσπραγίαις καταπίπτειν. οὐδὲ γὰρ δεῖ σε τοιοῦτον τῷ στρατεύματι φαίνεσθαι, ἀλλὰ σταθερὸν ἀεὶ, καὶ πρὸς τὰ τοιαῦτα ἀνεπίγνωστον. τὸ γὰρ ταχέως πρὸς χαρὰν ἐπαίρεσθαι φανερῶς, καὶ πρὸς λύπην πάλιν προδήλως καταπίπτειν, ψυχῆς ἐστιν μαλακῆς καὶ ἀναξίας στρατηγοῦ.

93 Ὑπερβολὴ παντὸς πράγματος οὐκ ἀπόδεκτόν ἐστι, διὸ μήτε λίαν φοβερὸς τοῖς ὑπηκόοις ὑπάρχῃς, ὦ στρατηγὲ, μήτε λίαν ἐπιεικὴς, ἀμφότερα γὰρ ἀκατάλληλα τῷ στρατηγῷ πρὸς τὸ στράτευμα γίνεται. ὁ μὲν γὰρ πολὺς φόβος μῖσος ἀπογεννᾷ, ἡ δὲ πολλὴ ἐπιείκεια καταφρόνησιν ἐργάζεται. ἀρίστη δὲ ἡ τοῦ μέσου διάθεσις, ὥστε συμμετρόν σε εἶναι πρὸς ἀμφότερα, καὶ μήτε τὰς

85 Facile milites in expeditionibus, donis, ac ſpe bona illuſtriores redduntur; pacis tempore vel timore, vel poena eorum, qui deliquerunt, a nefariis factis reprimuntur.

86 Scias te Imperator fame, & frequentibus incurſionibus hoſtes magis laeſurum, quam ſi armis coneris illos opprimere.

87 Si res tuas firmas, robuſtas, & perturbationi minus obnoxias cognoveris, & hoſtium ſpeculatorem aliquem belli tempore ceperis, ne eum apud te retineas, ſed permitte, ut ad ſuos redeat, & univerſas copias tuas, atque adparatum illis oſtendat; ea enim res illorum animos vehementer perturbat. Sin imbecilles tuae fuerint copiae, hunc ita coerceas, ut tibi hoſtium ſecreta conſilia enunciet, & ad extremum, vel illum trucidabis, vel aliquo alio ablegabis.

88 Ea quae geri abs te poſſunt, & magna ſunt, quum proviſa, ac circumſpecta deliberatione, quid maxime ex uſu tuo ſit, ſuſcipias; ubi ſuſceperis, ſine ulla dilatione, quae deliberata ſunt conficias. Nam Alexander aliquando rex, quomodo paucis annis tot, tantaſque res adminiſtraſſet interrogatus, reſpondiſſe fertur, quia nihil, quod hodie faciendum fuit, in proximum diem diſtulerim.

89 Vbi tibi ſocietate opus eſt, eam cum exercitu tuo non miſcebis, tumque minime, ſi fide, ac religione alia ſit, quam tu es, ſed caſtra, atque itinera illorum a tuis longe ſeparabis, & conſilia, conatuſque aciei tuae ab illis quantum potes occulta, ut ne ſi ea cognoverint, ubi inimicitiae inter vos poſtea fuerint, ad confligendum tibi habiliores ſint. Sed neque maiorem ſocietatem adſciſcas, quam tuae ipſius copiae ſunt, ut ne, quemadmodum antea diximus, vel tibi inſidientur, vel locum abs te expugnatum praeripiant.

90 Imperator qui pacem adfectat, ad bellum ſe praeparet. Si enim volueris facere, ut hoſtes abs te aut dimicationis tempus, aut pacem petant, teipſum paratum ad bellum demonſtrato; ita enim timidiores reddentur, & pacem amplectentur.

91 Luxum numquam amabis, tum autem minime, quando cum exercitu es: communis enim clades ea exercitui, & Imperatori eſt.

92 Neque proſperitate rerum elatus ſis, neque adverſus rebus deprimaris. Neque enim mollis, aut fractus exercitui tuo videri debes, ſed conſtans & gravis, & ad omnem fortunam accipiendam fortis. Nam qui facile laetitia geſtit, facile etiam dolore contrahitur, & languidine mentis, effeminataeque hoc magnum argumentum eſt.

93 Quidquid immoderatum eſt, haud probandum eſt. Itaque neque admodum terribilis ſubiectis tuis, neque nimis facilis ſis: utraque enim minus apta Imperatori in exercitu ſunt. Multus enim timor odium ingenerat, magna facilitas contemtum parit. Moderatio igitur quaedam adhibenda eſt, ut in utramque partem moderatus ſis, neque ſupplicia

eia nimis crudeliter, atque iracunde inferas, neque rursus omnia soluta, atque impunita relinquas, ut ne magna in confusione, ac perturbatione rerum exercitus tuus videatur esse.

94 Belli tempore noctu de rebus agendis deliberabimus, interdiu autem deliberata faciemus. Neque enim idem tempus esse debebit consilii, & actionis suscipiendae.

95 Victor terribilis hostibus Imperator censebitur, non qui verbo solum adversus hostes gloriari poterit, sed qui re ipsa firmare, quod verbis dixit poterit.

96 Si quando parvum habes exercitum, & hostium tuorum copiae longe plures sunt, minorem, angustioremque locum capito, & copiis tuis idoneum. Itaque fiet, ut multitudo hostium inutilis fiat, ubi locus multitudinis minus est capax.

97 Inducias, & foedera belli cum hostibus faciens, ne propterea in negligentia aliqua, aut socordia sis, sed maioribus custodiis castra, aut regionem tuam munias. Si enim foedera violare hostes voluerint, praeter indignationem, iramque Dei, perfidiam sibi accerserunt, tu vero, undique munitus, & Dei praesidium habes & fidem conservas, & honesto in loco apud omnes propterea es. Turpe est enim Imperatori dicere, non putaram.

98 Hoc etiam ad imperatoriam laudem magnopere pertinet, reputare tecum, & experientia certa cognoscere, hostium castra quanta sint. Hoc fiet, si teipsum exercueris, ut cognoscas, quantus unusquisque locus, & qualis sit, quotque milites, quemadmodum nobis ante descriptum est, capere possit.

99 Par est autem, quemadmodum hostium copias studeas cognoscere, sic & hostibus minus cognitae tuae sint. Vbi vero multitudinem copiarum tuarum clam hostes esse cupis, militibus praecipies, ut densati ambulent: addensatio enim, & contractio hebetat hostium oculos, & perfecte numerum tuorum comprehendere non sinit. Contra autem, si exiguas copias tuas efficere cupis, ut plures videantur, rariores inambulent & consistant milites, & ampliorem, spatiosioremque locum, quam multitudo illorum requirit, exigant. Vtraque enim horum, si idoneo tempore, locoque fiant, ad decipiendos hostes magnopere valebunt.

100 Si aequales tuae, hostiumque copiae fuerint, ille melius instruit exercitum Imperator sive tu, sive hostis fuerit, qui plurimis ad bellum consiliis, factisque imperatoriis valuerit.

101 Ne patiaris, ut hostes suas copias priusquam tu instruant, sed contende, ut ante illos tuae paratae sint. Si enim prior instruxeris pro arbitratu tuo, iam paratus quidvis suscipias: hostis autem fortasse ne tempus quidem seipsum armandi, iam nunc tuam metuens incursionem, habebit.

102 Si igitur ita te ad confligendum praeparaveris, hostes tuos tuto, ac idonee adorieris, & audaciam copiis tuis adferes, & timorem hostibus iniicies.

103 Maximae tibi curae sint milites sauciati, ut serventur. Si enim eos neglexeris, militum ani-

τὰς ἐπεξελεύσεις τῶν ἁμαρτανομένων μετὰ ἀπονοίας ποιεῖσθαι καὶ ἀμέτρου ὀργῆς, μήπάλιν παντελῶς ἀφιέναι ἀτιμώρητα, ὥστε εἰς ἀναρχίαν δοκεῖν περιΐστασθαί σου τὴν ἀρχήν.

94 Ἐν πολέμου καιρῷ βουλεύου μὲν ἐν νυκτὶ τὸ πρακτέον, τὰ δὲ δόξοντα τῇ βουλῇ ἐπιτέλει μεθ' ἡμέραν. οὐ γὰρ ὁ αὐτὸς ὀφείλει καιρὸς εἶναι βουλῆς τε καὶ παρατάξεως.

95 Νικητὴς καὶ φοβερὸς τοῖς πολεμίοις λογισθήσεται ὁ στρατηγὸς, οὐχ' ὁ τῷ λέγειν μόνον καὶ ἐγκαυχᾶσθαι κατ' αὐτῶν δυνατὸς, ἀλλ' ὁ ταῖς πράξεσιν αὐτοῦ τοὺς λόγους βεβαίους ἀποδεικνύς.

96 Ὅταν ὀλίγον ἔχῃς στράτευμα, τῶν πολεμίων δὲ εἰς πλῆθός ἐστιν, σπεῦδε καταλαβεῖν μικρότερον χωρίον, καὶ στενώτερον, καὶ σύμμετρον τῷ σῷ στρατεύματι. τὸ γὰρ περιττὸν τῶν πολεμίων πλῆθος ἄχρηστον γενήσεται, τοῦ τόπου μὴ ἐπιδεχομένου τὸ πλέον.

97 Συνθήκας καὶ ἀνοχὰς πολέμου πρὸς τοὺς πολεμίους ποιούμενος, μὴ διὰ ταύτας ἐν ἀμελείᾳ διατελῇς, ἀλλὰ μᾶλλον μείζοσι καὶ ἀκριβεστέραις περιλάμβανε ταῖς φυλακαῖς τὸ στρατόπεδον, ἢ τὴν χώραν. ἐὰν γὰρ παρασπονδῆσαι βουληθῶσιν οἱ πολέμιοι. ἐκεῖνοι μὲν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ δυσμενείας καὶ ἀπειλῆς ἕξουσι τὸ ἄπιστον, σὺ δὲ μετὰ τῆς ἀσφαλείας εὑρισκόμενος ἕξεις τὸ πιστὸν μετὰ τῆς τοῦ Θεοῦ βοηθείας. ἀνάξιον γὰρ στρατηγοῦ τὸ λέγειν, τοῦτο οὐ προσεδόκουν.

98 Καὶ τοῦτο δέ σοι ἀναγκαῖον, ὦ στρατηγὲ, πρὸς στρατηγικὴν τελειότητα, τὸ συλλογίζεσθαι καὶ γινώσκειν ἀκριβῶς ἐκ τῆς πείρας τὸ τῶν πολεμίων στρατόπεδον πόσον ἐστίν. τοῦτο δὲ γίνεται. ἐὰν προγυμνασάμενος γινώσκῃς πόσος τόπος, καὶ ποῖος πόσους στρατιώτας ἐπιδέχεσθαι δύναται, καὶ ὡς ἐν ἄλλοις ἡμῖν προδιώρισται.

99 Ἄξιον δέ σοι ὦ στρατηγὲ ὥσπερ τὴν εἰρημένην γνῶσιν τῆς τῶν πολεμίων στρατείας ὀφείλεις ἔχειν, οὕτως καὶ τοὺς πολεμίους λανθάνειν τὸ πλῆθος τῶν σῶν στρατευμάτων. ὅταν δὲ βούλῃ λαθεῖν τοὺς ἐχθροὺς τῆς σῆς δυνάμεως τὸ πλῆθος, πυκνοὺς περιπατεῖν ἢ ἑστάναι παράγγελλε τοὺς στρατιώτας. ἡ γὰρ συνέχεια δὲ σφίγξις σφάλλειν ποιεῖ τὴν ὅρασιν τῶν πολεμίων, καὶ ἀκριβῶς εἰκάζειν τὸν ἀριθμὸν τῆς σῆς δυνάμεως οὐκ ἐᾷ. ὁμοίως καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναντίου, εἰ βούλει παραδεῖξαι τὴν σὴν δύναμιν πολλὴν ὀλίγην οὖσαν, ἀραιοτέρους καὶ περιπατεῖν καὶ ἵστασθαι τοὺς στρατιώτας ποιήσεις, ὡς ἂν καὶ πλείονα τοῦ συμμέτρου τόπον περιλαμβάνωσιν. ἀμφότερα γὰρ ἐν καιρῷ ἰδίῳ γενόμενα, καὶ χρεία χρήσιμα πρὸς ἀπάτην τῶν ἐχθρῶν εὑρίσκεται.

100 Ἴσης καὶ ὁμοίας οὔσης τῆς τε τῶν πολεμίων παρασκευῆς, καὶ τῆς ἡμετέρας, ὁ κάλλιον παρατασσόμενος στρατηγὸς, εἴ τε σὺ, εἴ τε ὁ πολέμιος, μᾶλλον πλεονεκτήσει, περιττὴν ἔχων τῆς δυνάμεως τὴν ἐκ τῶν στρατηγημάτων ἢ τάξεων ἰσχύν.

101 Μὴ πρώτους ἐάσῃς παρά σε τὴν οἰκείαν δύναμιν τοὺς ἐναντίους ἐκτάξαι, ἀλλὰ σπεῦδε πρότερος ἐκείνων τὴν παράταξιν σου διατάξαι. ἐὰν γὰρ πρότερος φθάσῃς παρατάξασθαι, σὺ μὲν ὃ βούλῃ κατ' ἐξουσίαν ὡς ἕτοιμος πράξεις, ὁ δὲ πολέμιος οὐδὲ τοῦ καθοπλισθῆναι τάχα λάβοι καιρὸν τὴν σὴν ταχεῖαν φοβούμενος ἐπέλευσιν.

102 Οὕτως οὖν ἐὰν προεκτάξῃς, καὶ κατὰ τὴν συμβολὴν ἐξ ἑτοίμου τοῖς ἐναντίοις ἐγχειρήσεις ἀσφαλῶς, θάρσος μὲν τῷ σῷ στρατεύματι ἐμποιήσεις, δειλίαν δὲ τοῖς πολεμίοις ἐνθήσεις.

103 Νόμον ἔχε ἀπαράβατον, τὸ πολλὴν ποιεῖσθαι τῶν πληγάτων στρατιωτῶν τὴν πρόνοιαν. ἐὰν

ἐὰν γὰρ ἀμελήσῃς αὐτῶν, τοὺς λοιποὺς στρατιώτας ἐθελοκακοῦντας ἐν ταῖς μάχαις καὶ λυπουμένους εὑρήσεις. καὶ οὐ μόνον τοῦτο, ἀλλὰ καὶ αὐτοὺς τοὺς τραυματισθέντας, καὶ δι' ἐπιμελείας δυναμένους ἀνασωθῆναι, διὰ ῥαθυμίαν ἀπολέσεις.

104 Ὅταν εἰς φυγὴν τρέψῃς τοὺς πολεμίους ἀπέχεσθαι τῆς πραῖδας παράγγελλε τοῖς στρατιώταις, ἵνα μὴ περὶ ταύτην διαπειρομένοις, καὶ ἐν αὐτῇ ἀσχολουμένους, εὑρόντες οἱ πολέμιοι ἐπιβουλεύσουσιν αὐτοῖς, καὶ διαφθείρουσιν. ἀλλ' οἱ μὲν στρατιῶται ἐχέσθωσαν τῆς διώξεως μετὰ ἀσφαλείας, οἱ δὲ περὶ τῇ συλλογῇ τῆς πραῖδας τεταγμένοι, οἵ τινες καὶ τοὺς τραυματίας στρατιώτας ἐν αὐτῇ τῇ μάχῃ ἀνκλέξονται καὶ θεραπεύσουσιν, αὐτοὶ καὶ τὰ τῶν τεθνηκότων πολεμίων σκῦλα συλλέγοντες, καὶ τοῖς δεκάρχαις παραδιδόντες, ὡς καὶ ἐν ἄλλοις ἡμῖν εἴρηται, παραφυλάξουσιν αὐτὰ, ὥστε διαμερισθῆναι ἐξ ἴσου κατὰ τὸν περὶ αὐτῶν ὁρισθέντα τύπον.

105 Ὑποπτεύων στρατηγὸς συχνότερον τὰ τῶν πολεμίων ἐπιτηδεύματα ἀσφαλὴς μοι δοκεῖ κατά τε τὸν πόλεμον καὶ τὴν ἄλλην αὐτοῦ διαγωγὴν ἀναδειχθῆναι.

106 Ἁμάρτημα στρατηγοῦ μέγιστον οἶδα, τὸ μιᾷ μάχῃ φθαρῆναι τὸ πολὺ τοῦ στρατεύματος. ἐὰν γὰρ νουνεχῶς τὴν κατὰ τῶν πολεμίων ποιήσηται παράταξιν. καὶ μετὰ φρονήσεως περιστρέφεται, κἂν συμβῇ τι πταῖσμα περὶ τὸν ἑαυτοῦ στρατὸν, ἢ εὐτάκτως ἀναχωρήσῃ, ἢ ταχέως τὴν ἧτταν ἀναμαχέσηται.

107 Λυπήσει τοὺς πολεμίους ἡ μετὰ εὐταξίας καὶ ἁρμοδία παρὰ σοῦ γινομένη παράταξις, καὶ οὕτως φυλαττομένη ἐν ὅλῳ τῷ τῆς μάχης καιρῷ. μέγιστον γὰρ ἐν παρατάξει κεφάλαιον, καὶ πρὸς σωτηρίαν βέβαιον, τὸ φυλάττειν τοὺς μαχομένους τήν τε τάξιν αὐτῶν καὶ μετὰ τάξυ 1 διαστήματα.

108 Ἥλιον καὶ ἄνεμον καὶ κονιορτὸν ὄπισθεν μὲν ποίει τοῦ σου στρατεύματος, κατὰ πρόσωπον δὲ τῶν πολεμίων, τοῦτο γὰρ πάνυ συμφέρον εὑρήσεις. οἱ γὰρ πολέμιοι τὴν ὅρασιν συσχεθέντες, ἢ τὴν ἀναπνοὴν ἐπεχόμενοι καὶ κρατούμενοι, ἢ παρὰ τοῦ ἀνέμου τυπτόμενοι, ταχεῖαν σοι παραδώσουσι τὴν νίκην.

109 Θρασὺν ὄντα τὸν πολέμιον, στρατηγὲ, εἰς ἄκαιρον προπέτειαν ἐκκάλει καὶ ματαίας κινήσεις, ἐὰν δέ ἐστιν δειλὸς ἐν ταχείαις αὐτὸν ἐπελεύσεσι καὶ συνέχεσι κατάπληττε. δεῖ γάρ σε γινώσκειν τοῦ στρατηγοῦ τῶν πολεμίων τὴν διάθεσιν, καὶ πρὸς ταύτην κεχρῆσθαι τοῖς σοῖς στρατηγήμασιν.

110 Ἱκανὸς ὢν ἐν τῷ λέγειν, ὦ στρατηγὲ, καὶ τοὺς δειλιῶντας πολλάκις εἰς μάχην ἀναστήσεις, καὶ τὰς ἐν τοῖς στρατοπέδοις συμφορὰς εὐκόλως παραμυθήσῃ, καὶ τοὺς ἀνδρείους μᾶλλον ἐπιῤῥώσεις, καὶ πολλῶν ἀγαθῶν διὰ τῆς σῆς ἔμφρονος δημηγορίας τὸν ὑπήκοον στρατὸν ἀναπλήσεις.

111 Νήφειν ὀφείλεις καὶ λίαν ὑπάρχειν ἐγρήγορος, καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων στρατιωτῶν τῶν πολεμικῶν μετέχειν πόνων, ὦ στρατηγὲ, ὀλίγου δὲ τοῦ κέρδους. οὕτως γὰρ καὶ τὴν παρὰ πάντων εὔνοιαν μετὰ δόξης κτήσῃ, καὶ φιλούμενος ὑπ' αὐτῶν συναγωνιζομένους σοι προθύμως ἐν τοῖς κινδύνοις ἕξεις.

112 Ὅταν μετὰ νίκην ἣν ὁ Θεὸς σοι παράσχῃ ἐπιζητῇ ὁ πολέμιος εἰρήνην ἐπωφελῆ, μὴ γίνου ἀκαμπτὴς, ἀλλ' ὑπάκουε τούτῳ, καὶ εἰρήνευε, ἐννοῶν τὸ τῶν πολέμων καὶ τῆς τύχης ἄδηλον.

113 Ὑπο-

animos a praelio abhorrentes, & deiectos efficies: neque id solum, sed etiam, qui diligentia, & cura conservari poterant, negligentia amittes.

104 In fugam iam conversis, hostibus praecipe militibus, ut praeda abstineant, ne dum illi dispersi in praeda colligenda occupati sint, hostes illis insidientur, atque opprimant; sed milites illos in acie instructi tuto insequantur. Qui ad colligendam praedam instructi sunt milites, in praelio fauciatos colligent, & adcurabunt, & cadaverum spolia decanis tradant qui, quemadmodum supra a nobis praescriptum est, diligenter procurabunt, ut ad supradictum modum aequabiliter tribuantur.

105 Qui saepius consilia coniectat Imperator, is ad bellum, & ad paratum bellicum maxime idoneus esse videtur.

106 Maximum Imperatoris peccatum est, uno praelio omnes copia superandas tradere. Si enim prudenter se adversum hostes instruxerit, ita exercitum adparabit, ut si quae offensio ei contingat, vel ordinate discedat, vel facile offensionem belli recuperet.

107 Hostes maxime excruciat ordinate, atque aequabiliter acies instructa, quae sic totum tempus praelii permanet. Caput enim omnium in acie est, & ad salutem firmissimum, ut milites in bello tum aciem, tum intervalla locorum conservent.

108 Solem, & ventum, & pulverem a tergo tuorum habeas, & ex adverso faciei hostium: hoc enim in primis utile est; siquidem hostium oculi vel sole hebetati, vel spiritus pulvere obstructus, vel corpora vento transverberata, facile tibi victoriam concedent.

109 Temerarium hostem tuum ad temeritatem, & motus quosdam inanes evoca: sin timidus fuerit, continuis incursionibus, & nec opinatis illum adoriaris. Imperatori enim hostium natura cognoscenda est, & pro eius ratione consilia factaque tua omnia instituas.

110 Qui ad dicendum instructus Imperator est, timidos multorum animos ad praelium accendit, & calamitatibus acceptis facile suos consolatur, & strenuos viros magis roborat, & multorum bonorum universo exercitui autor est.

111 Sobrius sis & vigilans, & omnium militarium laborum perferentior ceteris militibus. A lucri cupiditate absis; ita enim benevolentiam, & cupiditatem bonam tibi apud omnes comparabis, & quum ab illis diligeris, prompti ad omnes labores suscipiendos erunt.

112 Vbi victoriam tibi Deus dederit, & hostis pacem utilem exoptat, ne nimis durus sis, sed concede hoc illi, & pacem cum illo facias. Cogitare enim debes ancipitem belli exitum, & quotidianam rerum mutationem, atque conversionem.

113 Hoc

1 Καὶ μετὰ τάξυ) Scribe, καὶ τὰ μεταξύ.

113 Hoc autem, quod saepe commemoravi, in primis memoria teneas. Maiorem te curam, provisionemque armorum facere debere, quam aliorum, quae ad arma pertinent. Nam commeatus, ceteraque necessaria, vel ex hostium regionibus suppeditari possunt: sine armis autem, aut etiam iis deficientibus, hostes profligare non potes.

114 Clamosus, & vocalis exercitus, atque ad ovandum idoneus, hostium aciem magnopere perturbabit.

115 Si multitudine arcuum hostes freti sunt, humidius caelum observabis, tum enim languidiores illorum arcus fient. Quod si tum quum hostibus conflixeris, minus de illorum sagittis laborabis.

116 Qui suis rebus gestis praelucet, non qui generis dignitate commendatur, illustris Imperator est, quemadmodum neque aurea hasta utilis ad bellum, sed ferrea, & acuta est.

117 Magna gravitate videberis esse, quando non praesentia solum recte gubernas, sed quae futura etiam sunt prospicis, illaque idonee administras.

118 A voluptatibus se temperare, omnibus est optimum, Imperatori autem praecipue, bellicis vero temporibus in primis necessarium est.

119 Neque anceps praelium, & multam habens varietatem lubenter inchoa, neque eos, qui temere, vel insidiose potius rebus suis usi sunt, & propter fortunam suam in admiratione sunt, imiteris, sed quando bellum futurum est, hostes excipias, quam tutissime poteris; insidiis adversum eos utaris, quemadmodum opportunissimum esse iudicaveris. Fortuna, si semel vicerit, multas iterum offensiones accipit. Ars imperatoria autem, quae consilio, artificioque utitur, persaepe vincit, raro, aut numquam expugnatur.

120 Pecuniae cupidus si fueris, non solum milites tuos perdes, & perniciem ingentem illis adferes, sed hostibus etiam contemtui eris.

121 Circumspecte, magnaque cum industria bellum suscipias. Nam reliquis in rebus, si damnum est, recuperari facile potest: in bello offensio semel accepta perpetuo permanet, mortui enim corrumpuntur.

122 Castrorum loca utrum ne salubria sint, & salutaria, an morbida, & infesta, deligenter considerandum est, & num res necessariae, cuius generis sunt, aqua, lignum, foenum, prope sint: si enim eminus fuerint, perdifficilis erit comparatio, hostibus praesertim imminentibus. Collemque aliquem prope adesse oportes, quem conscensuri sunt, priusquam irruentes hostes eum anticipaverint.

123 Si hostes immineant, & simulaveris te contraria eorum, quae facturus sis facere, non pa-

113 Ὑπομνήσκου ἀεὶ καὶ τῶν πάλαι σοι εἰρημένων παρὰ τῆς ἡμῶν βασιλείας, ὦ στρατηγὲ, ὅτι μᾶλλον τὴν ἐπιμέλειαν τε καὶ πρόνοιαν τῶν ὅπλων χρεωστὴς ποιεῖσθαι, ἤπερ τῶν ἐπιτηδείων περὶ τὰ ὅπλα. οἶδας γὰρ ὅτι τὰ ἐπιτήδεια μὲν οἷον διατροφὰς, καὶ τὰ ἄλλα ἀπὸ τῆς χώρας τῶν πολεμίων πορίζεσθαι δυνατόν ἐστιν. ὅπλων δὲ χωρὶς, ἢ τούτων ἐπιλειπόντων, τοῖς χρήζουσιν οὐ κρατήσεις τῶν δυσμενῶν.

114 Θαρσαλέως ἀναφώνησαν μεγαλόφωνον στράτευμα καὶ ἐπιτήδειον πρὸς ἀλαλαγμὸν, καταπλήξει πάντως τὴν τῶν πολεμίων παράταξιν.

115 Ἐὰν ἐν πλήθει τοξοτῶν οἱ πολέμιοι πεποίθασιν ὑγροτέρους ἀέρας ἐπιτήρει, διὰ τὸ ἁπαλώτερα γίνεσθαι τὰ τόξα. οὕτως γὰρ τὸν πρὸς τοὺς ἐναντίους ποιούμενος συμπλοκὴν εὐκαταφρόνητα αὐτῶν καταστήσεις τὰ βέλη.

116 Ὁ ταῖς οἰκείαις καλλωπιζόμενος πράξεσι στρατηγὸς ἐκεῖνός ἐστιν ἄριστος, ἀλλ' οὐχ ὁ ἀπὸ τοῦ γένους λαμπρὸς, ὥσπερ οὐδὲ χρυσέα λόγχη χρησίμη πρὸς πόλεμον. ἀλλὰ σιδηρέα καὶ ἄχρως ἠκονημένη.

117 Ὑψηλὸς τὴν διάνοιαν λογισθήσῃ, ὅταν οὐ τὰ παρόντα μόνον καὶ προσπίπτοντα διοικῇς ὀρθῶς, ὦ στρατηγὲ, ἀλλ' ὅταν τοῦ μέλλοντος τὴν δέουσαν ποιήσῃ καὶ φροντίδα καὶ πρόνοιαν.

118 Ἡδονῆς κρατεῖν καὶ ἐν παντὶ καιρῷ ἀόριστόν 1 ἐστιν, στρατηγῷ δὲ μάλιστα πολέμου ἐν καιρῷ λίαν ὑπάρχει τοῦτο χρησιμώτατον.

119 Μήτε μάχης ἐπικινδύνου καὶ πολλὴν ἐχούσης ἀδηλίαν ἑκουσίως ἀπάρχου, μήδε τοῖς παραβόλως μᾶλλον δ' ἐπιβούλως χρησαμένοις ποτὲ τοῖς πράγμασι καὶ θαυμασθέντας διὰ τύχην, μηδὲ τούτους ζήλουν καταδέχου, ἀλλ' ὅταν χρεῖα γένεται πολέμου. τοὺς μὲν πολεμίους ὑποδέχου μετ' ἀσφαλείας, ταῖς δὲ οἰκείαις ἐπιβολαῖς ὡς ἂν δοκιμάσῃς εἶναί σοι τὸ χρήσιμον καὶ συμφέρον ἑκάστο τε κέχρησον. τύχη μὲν γὰρ ἅπαξ ἐνίκησε καὶ πολλάκις ἔπταισε. στρατηγία δὲ διαφόροις τέχναις κεχρημένη πολλάκις μὲν ἐνίκησε, πρὸς ἅπαξ δ' ἴσως ἔπταισεν.

120 Ὀλέσας 2 σου τοὺς ὑποχειρίους, ὦ στρατηγὲ, ἐὰν ὑπάρχῃς χρημάτων ἐραστὴς, καὶ οὐ μόνον τοῖς οἰκείοις ὀλέθροις ὑπάρχεις, φιλοχρήματος ὤν. ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις γενήσῃ εὐκαταφρόνητος.

121 Νουνεχῶς ἐπίβαλλε καὶ μετὰ πολλοῖς συζητήσεως τοῖς πολεμικοῖς ἔργοις. ἐν γὰρ τοῖς λοιποῖς πράγμασιν πταίσας τις μετὰ ὀλίγον ἴσως τὸ πταίσμα ἐπανορθώσασθαι δύναται, ἐν δὲ τοῖς κατὰ πόλεμον ἁμαρτήμασιν ἡ βλάβη μένει. οἱ γὰρ τεθνηκότες διεφθάρησαν.

122 Λογίζου καὶ κατανόει τοῦ ἀπλήκτου τὸ χωρίον, ὦ στρατηγὲ, ἐάν ἐστιν ὑγιεινὸν καὶ σωτήριον, ἢ νοσερὸν, καὶ τοῖς οἰκείοις πολέμιον, καὶ αὐτὰς δὲ τὰς ἐπιτηδείους χρείας ὕδωρ καὶ ξύλα καὶ χόρτον, ἐὰν πλησίον εἰσίν. εἰ γὰρ πόρρωθεν εἰσὶν, δυσχερὴς ἐστὶ καὶ ἐπικίνδυνος ἡ τούτων συγκομιδὴ, καὶ μάλιστα πολεμίων ἐπικειμένων. καὶ βουνὸν δέ τινα δέον παρακεῖσθαι. ἵνα εἰ οὕτω τύχῃ ἐπὶ τοῦτον ἀνέλθῃς, πρὸ τοῦ φθάσαντες καταλάβωσιν αὐτὸν οἱ πολέμιοι.

123 Ἐὰν πολέμιοι παράκεινταί σοι, ὦ στρατηγὲ, καὶ προσποιηθῇς πρὸς αὐτοὺς, ἐναντία ὧν ἐλπί-

1 Ἀόριστον) Scribe, ἄριστον.

2 Ὀλέσας) Scribe, ὀλέσεις.

ἐλπίζουσιν οὐ μικρὰ ὠφελήσεις. δόξας γὰρ ἐνίοτε χάρακα πηγνύειν, ἢ ἕτερόν τι κυκλοῦν ὀχύρωμα, καὶ διὰ τοιαύτης δόξης εἰς ὁμοίαν πρᾶξιν τοὺς ἐναντίους παρορμήσας, δύνασαι συντεταγμένος αὐτὸς διασκεδασμένοις ἐκείνοις εἰς τὰ ἐπιτήδεια συντόμως ἐπιπεσεῖν, ἢ ἐὰν καὶ τοῦτο συμβῇ ἐκ τόπων δυσχερῶν ἀκινδύνως ἀπαγάγῃς τὸ στράτευμα.

124 Ὥσπερ ἀγαθὸν παλαιστὴν, οὕτως δεῖ ἐν ταῖς πράξεσι τὸν στρατηγὸν δεικνύειν μὲν ἕτερα, καὶ διὰ τούτου πειρᾶσθαι τοὺς ἐναντίους ἐξαπατᾷν, κεχρῆσθαι δὲ τοῖς ἁρμόζουσι τῷ καιρῷ, καὶ οἷς ἂν τῶν μαχομένων πολεμίων κρατήσεις.

125 Νίκης καὶ ἥττης ἀμφοτέρων ἐν ἀδήλῳ κειμένων ἄριστος καὶ σόφος λογισθήσῃ στρατηγὸς καὶ ἐν πολέμοις καὶ ἐν πάσῃ σου κατ' ἐχθρῶν 1 ἐγχειρήσει, ἐὰν πρὸς δευτέραν τύχην καὶ ἐναντίαν ἔκβασιν ἀποβλέπῃς, καὶ ὡς αὐτῆς παρούσης τὰ δέοντα περὶ αὐτῆς προνοήσῃς γάρ τι συμβῇ ἐναντίον, ἕτοιμος πρὸς τὴν σωτηρίαν εὑρεθήσῃ.

126 Ὁ ἀσφαλὴς στρατηγὸς οὐ μόνον τὰ εἰκότα γένεσθαι ἐν τοῖς κινδύνοις εὐδιάθῃ, ἀλλὰ καὶ τὰ παράδοξα λογιζόμενος τὴν περὶ αὐτῶν ποιήσεται πρόνοιαν.

127 Εἰ δέ τις τῶν περί σε ἀρχόντων πολλὰ πράττων ἀνάξια καὶ φαῦλα εὑρεθῇ, μηδὲ περὶ καὶ μικρῶν τῶν τυχόντων πραγμάτων αὐτῷ καταπιστεύσῃς.

128 Ἴσθι γὰρ ὅτι τοιούτους ὀφείλεις παραβάλλεσθαι ἄρχοντας, οἵ τινες τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν κρείττονες ἔσονται, φιλοῦσι γὰρ ἀεὶ τὰ φρονήματα τῶν ἀρχομένων συνδιατίθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν. οὕτως γὰρ ὁ ἀρχαῖος πληρωθήσεται λόγος, μὴ ἐλάφους ἄρχειν λεόντων, ἀλλὰ λέοντας ἐλάφων.

129 Ῥωμαλέον κατασκευάσεις τὸ στράτευμα, ἐὰν τὸν τῆς ἀνοχῆς τοῦ πολέμου καιρὸν εἰς ἄσκησιν καὶ γυμνασίαν τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων ἀφοσιώσῃ. τότε γὰρ ἐν καιρῷ πολεμικῶν ἀγώνων οὐκ ἔτι 2 μελέτην ἀλλ' ἐπίδειξιν τῆς ἀνδραγαθίας παρασκευάσεις 3.

130 Ἡ μελέτη σοι τῶν ἀναγκαίων πραγμάτων ἠρεμοῦντι γινέσθω, καὶ μὴ πρότερον εἰς ὕπνον τρέπου πρὶν ἂν κατανοήσῃς τι μὲν ἔδει πραχθῆναι, καὶ τοῦτο παρέλιπες. τί δέ εἰς τὴν αὔριον πραχθῆναι καλὸν, καὶ τούτου ταχέως ἀπάρξῃ.

131 Νομισθήσῃ κοῦφος καὶ εὐκαταφρόνητος τοῖς ἐντυγχάνουσιν, ἐὰν προχείρως πιστεύῃς τοῖς ὑπισχνουμένοις σοί τι πράξειν. ἐὰν δὲ ἐξετάζων καὶ γυμνάζων τὸ πρᾶγμα φανῇς αἰδούμενος ἕκαστος τῶν φαύλων τὴν σὴν ἀκρίβειαν καὶ ἀγχίνοιαν, οὐδέν σοι πρὸς ἀπάτην εἰπεῖν τολμήσει, ἀλλὰ καὶ θαυμάσονταί σου τῆς στερρότητος οἱ ὑποχείριοι, καὶ τῆς ἀληθείας οὐκ ἀστοχήσεις.

132 Ἴσθι ὅτι ἡ μετὰ λογισμοῦ κατὰ πόλεμον ἔφοδος ἀσφάλειαν ἔχει πολλήν. οἱ γὰρ ὀξεῖς καὶ προπετεῖς στρατηγοὶ, ὡς ἡ πεῖρα ἔδειξεν, πλεῖστα διαμαρτάνουσι.

133 Καλῶς ποιήσεις ὅταν τὰ σὰ βουλεύματα λανθάνειν θέλεις τοὺς πολεμίους, ἐὰν οὐδὲ τοῖς πολλοῖς τῶν οἰκείων ταῦτα θαῤῥήσῃς. δύσκολον γὰρ κρυβῆναι λαθραίαν βουλὴν πολλοῖς χείλεσι πεπιστευμένην 4.

134 Ὁρ-

parum tibi ipsi proderis. Nam si videaris interdum vel vallum ducere, vel aliam quampiam munitionem exstruere, & tali conatu tuo ad simile factum suscipiendum hostes impellantur, poteris instructus in dissipatos illos, atque operi intentos secure irruere, vel, si id necesse est, ex locis asperis, difficilibusque exercitum educere.

124 Quemadmodum bonum luctatorem, ita bonum Imperatorem par est alia prae se ferre, & aliis modis conari hostes decipere, & iis, quae tempori maxime idonea sunt uti, quibus hostes ipsos superare possis.

125 Quum victoria, & offensio in incerto ponantur, optimus, & prudentissimus Imperator habendus est, qui in bello, & omnibus hostium adgressionibus, ea quae ad offensionem belli, & adversos casus spectant, praeparat, & quasi ea imminerent, omnia in promtu habet. Nam si quid adversum contingas, ad illud iam paratus, meditatusque est.

126 Cautus Imperator non modo, quae verisimiliter accidere possint, sed etiam, quae praeter opinionem incidunt, prospicienda, & propulsanda iudicat.

127 Si quis ex praefectis tuis in rebus maioribus, & gravioribus saepius hallucinatus fuerit, illi ne minimarum quidem rerum administrationem tuto committes.

128 Tales deliges praefectos, qui subiectis suis praestantiores sint. Solet enim subditorum vulgus semper se ad magistratuum suorum mores accommodare: vetus enim verbum ita verum fiet, non cervos leonibus imperare, sed leones cervis.

129 Robustum efficies exercitum, si omne intermissionis belli tempus ad exercitationem, & laborem militarem adsuefacias, nam belli tempore non studium, sed peritiam militarem demonstrabunt.

130 Dum cubitum is, rerum necessariarum cogitatio animum tuum subeat. Neque prius in somnum te tradas, quam repetieris animo, quid sit, quod faciendum fuit, & a te tamen praetermissum est, aut quid crastino die agendum sit, & hoc diligenter facias.

131 Contemtui habeberis, si cuivis promittenti fidem habueris, & surdo deterior esse putaberis. Sin expendas, atque exquiras, quae proponuntur, vilis unusquisque, ac plebeius vir tuam prudentiam, ac solertiam veritus, nihil ad dolum loqui audebit, sed & animi tui constantiam subiecti tui admirabuntur.

132 Bellicae incursiones, quae iudicio susceptae sunt, bonos exitus habere solent. Temerarii autem, & praecipites Imperatores, quemadmodum experientia ipsa indicat, magnas saepe offensiones habent.

133 Si consilia tua clam hostes tuos esse volueris, ne familiaribus quidem multis ea communicabis. AEgre enim occulatur, quod multorum hominum labiis custodiendum creditur.

134 Vni-

1 Κατεχρῶν) Scribe, κατ' ἐχθρῶν.
2 Οὐκ ἔστι) Scribe, οὐκ ἔτι.
3 Παρασκήσεις) Scribe, παρασκήσει.
4 Πεπιστευμένοις) Scribe, πεπιστευμένην.

134 Vniuscuiusque adfectum, motumque animi cognoscas, & ad quid unusquisque maxime idoneus sit, ut unumquemque ordine instruere possis: horum enim ignoratio confusas, atque inaequales facit acies.

135 Imperator bonus, ac similiter malus, exemplum subiectis suis rerum gerendarum est. Te igitur cohortamur, ut militibus tuis bonum te exemplum praebeas, tum ad optima te adsuefaciens, tum quae facienda sunt suscipiens, & iis rebus abstinens, a quibus milites tui omnes abstinere debent.

136 Nobilis res, atque in primis utilis, militaris est scientia; nam sine bello facile hostes vincit. Hanc igitur omni studio cognoscere oportet. Huius disciplina multae adgressiones hostium suscipiendae sunt. Vbi vero haec nihil efficere amplius potest, tum labore corporis, ac dimicatione periclitandum est, & cum hostibus decertandum.

137 Non modo scientia imperatoria, sed etiam actionibus illius, roboreque corporis florere Imperator debet. Veteri enim consuetudine, qui Imperatores futuri fuerant, non modo genus ducebant ab illis gentibus, & familiis, quae strenuitate, & rebus in bello gestis clarae essent, sed omnia alia, atque adeo nomen ipsum victoriae omen habebant.

138 Consilium perutile tibi narrabo, quod olim legeram. Si quando cum hostibus tibi res fuerit longe numero pluribus, neque cum illis propter multitudinem contendere audeas, sed secure discedere vis, observa, si fluvius aliquis vicinus sit, hunc tu alio transferens in hostes derivabis, per eum campum, ubi conflictatio futura est, atque adeo bellum omne irritum facies.

139 Facile reprimet hostium consilium Imperator, & si ipse tum terra, tum mari habeat suo imperio obedientes quosdam: & hostes, qui in continente habitant insulas quasdam, aut maritima quaedam loca oppugnare se velle dicant. Si enim percrebescat te velle illos in continente terra oppugnare, perterrefacies eos, & reprimes a navali classe instituenda.

140 Pium admodum, religiosumque est, communibus in negotiis privatarum inimicitiarum recordationem deponere, neque propter privatam aliquam malevolentiam, rem communem impedire. Sed in republica procuranda, omnia huiusmodi abiicienda sunt, tum quod ad personas, tum quod ad res pertinet, & solum id, quod utile est, intuendum, atque id agendum est: hoc enim saepe neglectum, permagnas offensiones adtulit.

141 Vbi opus fuerit, si artificio utaris, magnum adiumentum ex eo habebis. Si enim solertia aliqua, quae futura sunt provideris, maxime autem ex siderum ortu, haecque praedixeris bonum omen vobis portendere, in rebus vestris agendis magnopere milites animabuntur, quasi de caelo bonum aliquod illis por-

134 Ὁρμὴν ἑκάστου καὶ κίνησιν καὶ ἄρχοντος καὶ στρατιώτου δεῖ σε γινώσκειν, ὦ στρατηγὲ, καὶ εἰς ὁποῖαν ἕκαστος πρᾶξιν ἁρμόδιος ἐστὶν, ἵνα ἕκαστον δεόντως ἐκτάξῃς. ὡς ἔοικε γὰρ, τὸ ἀγνοεῖν ταῦτα ἀνωμάλους ποιεῖται τὰς παρατάξεις.

135 Στρατηγὸς ἀγαθὸς εἰκὼν γίνεται τῶν πρακτέων τοῖς ὑποχειρίοις αὐτοῦ, καὶ ὁ φαῦλος ὁμοίως. σὺ οὖν τῆς ἡμετέρας βασιλείας δεχόμενος τὴν παραίνεσιν, ὦ στρατηγὲ, ἀγαθὴ γενοῦ τοῖς ὑπηκόοις εἰκὼν, καὶ ἄριστα γυμναζόμενος, καὶ ποιῶν ἅπερ δεῖ. ἀπεχόμενος δὲ, ὅσα καὶ τοὺς στρατιώτας καὶ πάντας τοὺς ὑπό σε τεταγμένους ἀπέχεσθαι χρήσιμον.

136 Ἔνδοξόν τι πρᾶγμα καὶ λίαν ὀνήσιμόν ἐστιν ἡ στρατηγικὴ ἐπιστήμη, καὶ γὰρ ἄνευ μάχης πολλάκις νικᾷ τοὺς πολεμίους. ταύτης οὖν ἐπιμελεῖσθαι σε χρὴ, καὶ διὰ ταύτης τὰς ἐγχειρήσεις ἄνευ φανεροῦ πολέμου κατὰ τῶν ἐναντίων ποιεῖσθαι. ὅταν δὲ ἀνάγκη ταύτην μὴ ἐνεργεῖν, τότε διὰ τῆς τῶν σωμάτων ῥώμης παρακινδυνεύειν ἀναγκαῖον, καὶ μάχῃ πρὸς τοὺς πολεμίους διαγωνίζεσθαι.

137 Νεάζειν ὀφείλει ὁ στρατηγὸς καὶ τῇ ῥώμῃ τοῦ σώματος διὰ τῆς στρατηγικῆς τέχνης ὀφείλει θαυμάζεσθαι, ἤγουν τῶν ἐπιτηδευμάτων αὐτῆς 1. ἔθος γάρ ἐστι παλαιὸν, ὥστε τοὺς μέλλοντας στρατηγεῖν, οὐ μόνον ἀπὸ ἔθνους καὶ γένους ἕλκειν τὴν συγγένειαν ἐν ταῖς νίκαις λαμπρυνομένου, ἀλλὰ καὶ τοῖς πᾶσι πράγμασιν ἄχρι καὶ αὐτοῦ τοῦ ὀνόματος εἶναι τῆς νίκης σημαιτικὴν.

138 Χρήσιμόν τι στρατήγημα διηγήσομαι, καὶ τοῦτο ὅπερ ἀναγνοὺς ἀνέμαθων 2. ἵνα ἐάν ποτε συμβῇ σοι μέλλειν πρὸς πολεμίους πλείονά σου δύναμιν ἔχοντας διαγωνίζεσθαι, καὶ βούλει πρὸς αὐτοὺς μὴ συνάψαι πόλεμον, ἀλλὰ ἀκινδύνως ἐπεξελθεῖν, ἐπιτήρησον ἐὰν παράκειται ποταμὸς, καὶ τοῦτον ἐπιστρέψας ἐπάγαγε τοῖς πολεμίοις κατὰ τοῦ πεδίου ἐν ᾧ ἡ παράταξις πρόκειται, καὶ οὕτως τὸν μέλλοντα πόλεμον ἀνενέργετον ποιήσεις.

139 Ῥαδίως ἀναστείλει βουλὴν πολεμίων ὁ στρατηγὸς ἐὰν καὶ αὐτὸς, καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλασσαν κρατῇ ὑποχειρίων τινῶν. καὶ οἱ πολέμιοι δὲ γῆς ἠπείρου κρατοῦντες κατὰ τῶν αὐτοῦ νήσων ἢ ἑτέρων παραλίων τόπων ἐκστρατεύειν βουλεύονται. ἐὰν γὰρ φημίσῃ ὅτι αὐτὸς διὰ τῆς ἠπείρου βούλεται κατ᾽ αὐτῶν στρατεῦσαι, καταπλήξει αὐτοὺς, καὶ ἀναστελεῖ τῆς κατὰ θάλασσαν ἐγχειρήσεως.

140 Ἴσθι εὐσεβὲς εἶναι πρᾶγμα, ὦ στρατηγὲ, καὶ λίαν ὀνήσιμον τὸ ἐν ταῖς ἀναγκαίαις καὶ κοιναῖς χρείαις μηδέποτε ἰδίως μιμνήσκεσθαι ἔχθρας, μηδὲ δι᾽ ὑπόνοιαν ἰδίαν ἐμποδίζεσθαι τὰ δέοντα γίνεσθαι, ἀλλὰ ἐν ταῖς τῶν κοινῶν προνοίαις τὰ τοιαῦτα πάντα κατατίθεσθαι καὶ περὶ προσώπων καὶ πραγμάτων, καὶ πρὸς μόνον τὸ χρήσιμον ἀποβλέπειν, καὶ τοῦτο πράττειν ἡ γὰρ τοιαύτη αἰτία πολλοῖς παρορωμένη μεγάλας βλάβας πολλάκις ἐποίησεν.

141 Σοφιζόμενος, ὦ στρατηγὲ, χρείας οὕτω καλούσης ὠφελήσεις τὰ μέγιστα. ἐὰν γὰρ διά τινος ἐπινοίας προνοήσῃς τὰ μέλλοντα γίνεσθαι, καὶ μάλιστα ἐπὶ ἀστέρων ἐπιτολῆς, καὶ ταῦτα προείπῃς, ὅτι ἐπ᾽ ἀγαθῇ σημασίᾳ μέλλουσι γίνεσθαι. ὑπὲρ τῶν παρά σου ἐγχειρουμένων πραγμάτων ἐπιῤῥωσθήσονται οἱ ὑπό σε στρατιῶται, ὥσπερ

1 Οὐ τῆς) Scribe, αὐτῆς.

2 Ἀνέμα) Scribe, ἀνέμαθον.

ὥσπερ ἀπὸ οὐρανοῦ ἐπιτολήν τινα σημαίνουσαν αὐτοῖς ἀγαθὰ ὑποδεχόμενοι, καὶ θαῤῥαλέοι ἔσονται κατὰ τῶν πολεμίων.

142 Τοὺς παρά σου ἐν ὁμαλῷ καὶ πεδινῷ τόπῳ ποτὲ παραταττομένους πεζοὺς ἐνόπλους πρὸς καβαλλαρίους ἐχθρῶν μηδέποτε ἐάσῃς, κἂν πολλὴν ἀνάγκην ὑπομένωσιν καταλιπόντας τὴν παράταξιν ἐκφυγεῖν. μενόντων γὰρ αὐτῶν πολλαὶ τῆς νίκης ἐλπίδες, φευγόντων δ' ἐρημία σωτηρίας ἐλπὶς, πεζῶν διασκορπισθέντων καὶ ὑπὸ καβαλλαρίων διωκομένων.

143 Ὥσπερ τὸ ζῆν ἡδέως ἐπιθυμητὸν, οὕτως καὶ τῶν κατὰ πόλεμον κινδύνων τοὺς στρατιώτας προθύμως ἀντέχεσθαι χρεὸς ἐστιν. ἐκεῖνοι γάρ εἰσι τοῦ ζῆν ἡδέως οἱ αἴτιοι. τότε γὰρ τὰ κατορθώματα τῶν πολέμιων ἀληθῶς γινώσκεται, ἡνίκα τῇ καρτερίᾳ τῶν πόνων ἐμμένωσιν. ταῦτα δὲ τὸ ζῆν ἡδέως καὶ εἰρηνεύειν ἀπὸ τῶν πολεμίων πορίζουσιν.

144 Ἀπονώτερον διὰ ἐφόδων ἀγρεύσεις καὶ κάστρα ποτὲ καὶ χωρία τῶν πολεμίων διὰ μὲν τῆς ξηρᾶς, ἐὰν σχηματίσῃς τοὺς σοὺς στρατιώτας ὁμοίως τοῖς ἐγχωρίοις. διὰ δὲ θαλάσσης, ἐάν ποτε ναυμαχῶν φθάσῃς τὰ πλοῖα τῶν πολεμίων κρατῆσαι, ἢ ἕτερα ὅμοια ἐκείνων κατασκευάσαι, καὶ τούτοις τοὺς σοὺς στρατιώτας ἐμβιβάσαι, καὶ τῷ γῇ τῶν πολεμίων σὺν αὐταῖς καταπλεῦσαι. οὕτως γὰρ ὡς φιλίαις ταῖς ναυσὶ προσχόντες οἱ ἐναντίοι οὐ φεύξονται, καὶ εὐχερέστερον ἁλωθήσονται.

145 Ὕλην ἀγρυπνίας σοι διηγήσομαι. ἀκριβὴς γὰρ ἂν γένοιτο καὶ πάννυχος παραφυλακὴ, εἴτε φοσσάτου ὑπὸ βίγλας φυλαττομένου, ἐὰν εἴπῃς, ὅτι μέλλω κατὰ διαφόρους ὡς θέλω καιροὺς ἀνάπτειν λαμπτῆρας εἰς τόνδε τὸν περίοπτον τόπον, ἵνα καὶ οἱ φύλακες πρὸς ἕκαστον τῶν παρά σου λαμπτήρων ἀντανέχωσι καὶ δεικνύουσιν ἰδίους λαμπτῆρας. οὕτως γὰρ τὴν ὥραν τῆς σῆς ἀναλάμψεως ἀγνοοῦντες καὶ ἐκδεχόμενοι διὰ παντὸς ἐγρηγορήσουσι, καὶ ἀποσκοπὴν τὰς βίγλας αὐτῶν παρασκευάσουσιν. εἰδὲ τινες ὑστερήσουσιν 1 εὐθέως γνωσθήσονται.

146 Τὸ φυλάττεσθαι τὰς ἐξ ἀπονοίας μάχας τῶν πολεμίων ἐχέφρονός ἐστι στρατηγοῦ. ἡ γὰρ ἀπόνοια τὴν ἀνάγκην ἔχουσαν παροτρύνουσαν θρασυντάτους, καὶ ἀνδρείους τοὺς μαχομένους ποιεῖ. ἀπόνοια δέ ἐστιν, ὅταν τις σωτηρίας ἐλπίδα εὑρεῖν μὴ δυνάμενος ἐνστῇ πρὸς τὸν ἐναντίον, ὥστε ἢ νικῆσαι ἢ ἀποθανεῖν. ἐὰν δὲ στρατοπεδεύσῃς κατέναντι πολεμίων, καὶ ὁ ἄνεμος ἐστι πρὸς αὐτοὺς ἐπερχόμενος, ἔμπρησε τὸν ἀπὸ τῆς γῆς ἀναφυέντα χόρτον ἵνα πρὸς αὐτοὺς ἐπερχόμενον τὸ πῦρ τροπῆς αἴτιον γένηται.

147 Ὅταν μέλλῃς κατὰ χωρίου τινὸς τῶν πολεμίων ἔφοδον ποιεῖσθαι, περὶ τὸ αὐγὸς ἐγκρύμματα διάφορα ἄλλα ἀλλαχοῦ κατάστησον διὰ τῆς νυκτός. οὕτως γὰρ διαφόρως προσβαλὼν, καὶ πλέον θορυβήσῃς, καὶ διεσπαρμένους ἐπισυνάξεις τοὺς ἁλισκομένους. καὶ τοῦτο δέ σοι προστίθημι, ἵνα ἐν ταῖς τοιαύταις κατὰ χώρας ἀδοκήτοις ἐπελεύσεσι τριβόλους σιδηροῦς νυκτὸς διαρίπτῃς ἐν κύκλῳ, τοὺς δὲ πεζοὺς τοῦ σοῦ στρατεύματος προστάξεις στερεὰ ἤτοι ξύλινα ἴχνη ἀντὶ κασυμάτων ἔχειν τὰ ὑποδήματα. οὕτως γὰρ ἐὰν καί τινες βουληθῶσιν ἢ πεζοὶ, ἢ καβαλλάριοι ἀμύνασθαι τοῖς τριβόλοις ἐμπεσόντες κωλυθήσονται, οἱ δὲ πεζοὶ τὸ οἰκεῖον ἔργον ἀνύσουσιν.

portenderetur, quod illi adprobantes, animosiores adversum hostes, ferocioresque erunt.

142 Pedites tuos armatos, & adversum hostium equitatum in plano, campestrique loco structos, ne permittas, quamquam magnas perturbationes substineant, aciem deserentes fugere: quamdium enim permanent, aliqua victoriae spes est, ubi aufugerint, nullus salutis locus reliquus est, dissipatis iam peditibus, & equitibus insequentibus.

143 Quemadmodum vita iucunda expetenda est, sic bellica pericula lubenter a militibus suscipienda sunt: ea enim tranquillam, suavemque vitam adferunt. Tum enim felices belli exitus sperantur, quando patientes, ac tolerantes laborum sunt: haec enim nobis iucundam vitam, pacemque suppeditant.

144 Minore cum labore castra, locaque hostium incursionibus terra populaberis, si milites tuos indigenit illorum locorum similes, ut sint adparaveris. Mari autem, si navale praelium faciens, vel naves hostium compares, vel alias naves in iis persimiles facias, & in iis milites tuos imponas, & ad terram hostium cum illis navigaveris. Ita fiet, ut ad eas quasi ad sociales naves hostes accedant, & facilius capiantur.

145 Materiam tibi nunc, & quasi silvam praeceptorum ostendam, quibus accurate omnia circa te gerantur. Accurata erit nocturna custodia, & excubiae, quae fossatum defendunt, si dixeris, velle te certis, & diversis temporibus faces accendere in excelso quodam, & constituto loco, ut custodes ad unamquamque facem tuam, contra suas faces sustollant, & demonstrent: ita enim fiet, ut tempus, quo facem ostensurus es ignorantes, & adsidue exspectantes, vigilent, & diligenter excubias suas observent. Sin quidam tradent, statim deprehendentur.

146 Desperatorum hominum pugnas devitare, prudentis Imperatoris est. Desperatio enim, necessitate quadam impellente audacissimos, fortissimosque milites facit. Desperatio autem est, quando quis salutis locum nullum inveniens, in hostem ruit, & vel vincere cogitat, vel mori. Si castra posueris contra hostes, & ventus illorum castra versus spirat, incendendae segetes agrorum sunt, ut flamma ad illos perlata, in fugam coniiciantur.

147 Quando in regionem hostium incursionem facturus sis, circa lumen insidias diversas diversis in locis collocato: ita enim diversis locis in illos irruens vehementius conturbabis, & dispersos eos facilius capies. Hoc praeterea tibi praecipiendum est, ut huiusmodi nec opinatis incursionibus tribulos ferreos noctu circum coniicies, & pedites tui ligneos saccos vice corii calceorum habeant. Ita fiet, ut si qui ex hostibus pedites, aut equites, reiicere tribulos voluerint, facile prohibeantur, & pedites tui officium suum faciant.

1 Ὑστερήσωσ.) Scribe, ὑστερήσωσιν

148 Preciosa res est temperantia tum Imperatori, tum exercitui, stuprum contra perniciosum, & foedum, captivarum potissimum. Huius rei testimonium dat Phinees factum, quod in Madianitidem, & Zambre suscepit: unius enim feminae captivae construpratio, victorem exercitum pene delevisset, nisi stetisset Phinees, & utrumque peccatorem transfodisset, & illorum morte Deum placasset. Itaque cessavit plaga, & habitum est ei ad iustitiam.

149 Alacritatem ad pugnam militibus adtuleris, si ipso belli die mane consurgens, insomnium quoddam divinitus tibi immissum esse dicas, quod te ad invadendos hostes incitet, & auxilium quoddam ad pugnandum tibi monstret.

150 Pecunia saepe, sine praelio, victoriam de hostibus reportabis. Vbi alii hostes illis immineant, eos pecunia tua adduces, ut bellum illis inferant, vel enim se mutuo vastabunt, vel altera pars superiores habebit, praelio cum altera dimicans, & multos tamen ex suis amittet. Vtrisque igitur sic imminutis, tu omnium malorum vacuus, illis fortior, robustiorque eris.

151 Si qui aciem tuam tempore praelii perrumpere volunt, transitum illis liberum dato, & ubi transierint, a tergo illos quasi fugitivos adoriaris, & facile capies eos.

152 Vt nullus timor exercitum tuum pervadat per eos, qui aciem deserunt, celeriter illos ex acie tua amoveas, atque ad alios usus transferas.

153 Robur Imperatoris manus in praelio conserentis nihil, aut parum adiuvat, nisi ubi exercitum relanguescentem excitare iterum, & societate periculorum animare studet. Sin in praelio cadat, magna incommoda universo exercitui adferuntur. Consilia autem, & facta imperatoria, si opportune adhibeantur, maxima praesidia universo exercitui adportant.

154 Magnum numerum, & multitudinem militum prae te feres, quando tibi hoc commodum videbitur, iumentis, asinis, & bobus vehantur quidam equites, nam hoc in loco perutile est.

155 Vehementer admodum hostium aciem perturbabis, si copias tuas primo pedetentim quum ordinis quadam conservatione progredi facias, ubi vero intra sagittae iactum fueris, cum cursu, & celeritate ad illos contendas. Ita fiet, ut ab hostium telis, & sagittis non laedaris, & secure irruptione facta cum hostibus confligas.

156 Prudentis hoc est Imperatoris, si quando, quod saepe fiet, tonitru magnum fiat, & copiae ad eius auditum expavescant, quasi malum omen sit, contra adferre hostium caussa hoc fieri, quos Deus attonitos faciens, nos iubet bono animo in illos impetum facere.

157 Hostes in contemtum adduces, si populares illorum, qui in ditione tua sunt, quum in gymnasiis luctantur, inferiores, tuos autem strenuiores effeceris. 158 Vbi

148 Κτῆμα τίμιον ἡ σωφροσύνη καὶ στρατηγῷ καὶ στρατεύματι, ὥσπερ ἡ πορνεία ἐναντίον καὶ ὀλέθριον. καὶ μάλιστα ἐν αἰχμαλώτισι γυναιξὶ γινομένη, καὶ μαρτυρεῖ τὰ κατὰ τὸν Φινεὲς εἰς τὴν μαδιανίτιδα γυναῖκα καὶ τὸν ζαμβρῆ γεγονότα. μιᾶς γὰρ γυναικὸς αἰχμαλώτου πορνεία ὅλον τὸ στρατόπεδον τῶν νενικηκότων μικροῦ διέφθειρεν, εἰ μὴ ἔστη Φινεὲς καὶ ἐκκεντήσας τοὺς ἁμαρτάνοντας καὶ θανατώσας ἐξιλάσατο. καὶ ἐκόπασεν ἡ θραῦσις, καὶ ἐλογίσθη αὐτῷ εἰς δικαιοσύνην.

149 Ῥώμην ἐνθήσεις τοῖς στρατιώταις ἐν ἡμέρᾳ πολέμου, ἐὰν ἐξαναστὰς ἕωθεν ὡς ἀπὸ Θεοῦ σοι ὀφθέντα ὄνειρον ἐπιφημίσῃς, ἢ ὡς ἀπό τινος ἁγίας δυνάμεως προτρεπούσης ἐπελθεῖν κατὰ τῶν πολεμίων καὶ ἐπιφανείς σοι πρὸς συμμαχίαν.

150 Ἀπὸ χρημάτων πολλάκις καὶ ἄνευ πολέμου κατορθώσεις κατὰ πολεμίων σου νίκην, ὅταν ἑτέρων πολεμίων αὐτοῖς που παρακειμένων τούτους χρήμασι πείσας πολεμεῖν τοῖς σοῖς ἐναντίοις ποιήσεις. ἢ γὰρ ἀλλήλους φθέρουσιν, ἢ τὸ ἐν μέρος ἐπικρατήσει, πολλοὺς ἀρίστους ἀποβαλὼν ἐν τῷ κατὰ τὴν μάχην ἀγῶνι. καὶ γὰρ τῶν ἄμφω πολεμίων οὕτως ἐλαττομένων ὁμοῦ ἀπαθὴς αὐτὸς καὶ ἰσχυρότερος ἐκείνων ἀναδειχθήσει.

151 Τοῖς βουλομένοις βιαίως ἐν καιρῷ πολέμου τὴν σὴν παράταξιν διαῤῥῆξαι καὶ διεκθεῖν δίοδον ἑκουσίως πάρεχε, καὶ μετὰ ταῦτα ἐπιστρεψὼν, καὶ ὥσπερ φεύγουσι κατὰ νώτου ἐπιτεθεὶς ῥαδίως καταδιώξεις αὐτούς.

152 Ὥστε μὴ φόβον εἰσάγεσθαι εἰς τὸ στρατόπεδον διά τοὺς ἀκαίρως λειποτακτοῦντας, ταχέως αὐτοὺς καὶ συντόμως ἀποχωρίσας τῆς παρατάξεως ἐν ἑτέραις χρείαις κατάστησον.

153 Ῥώμη στρατηγοῦ χερσὶ μὲν συμπλεκομένου πολλάκις οὐδὲν μέγα ὠφέλησεν, εἰ μὴ ἄρα μικρὸν ἐν δειλίᾳ στρατοῦ ἐπιῤῥῶσαι τούτους βουλομένου διὰ τῆς κοινωνίας τῶν κινδύνων, πεσόντος δὲ τὰ μέγιστα ἔβλαψεν. στρατηγίαι δὲ καὶ ἐπιτηδεύματα, ὅταν σώζηται καὶ διαφυλάττεται ὁ στρατηγὸς, παρ' αὐτοῦ γινόμενα, μεγάλας ὠφελείας ἐν ταῖς μάχαις ἀποτελοῦσιν.

154 Πλήθους φαντασίαν τοῦ σοῦ στρατεύματος ποιήσεις εἴγε τοῦτο βουληθῇς ἐὰν καὶ τοῖς ὑποζυγίοις καὶ τοῖς ὄνοις καὶ ταῖς βουσὶν ἐποχεῖσθαι τινὰς καβαλλαρίους ποιήσῃς. ἐνίοτε γὰρ καὶ τοῦτο ἐπιδεικνύμενον χρήσιμον.

155 Ἱκανῶς καταπλήξεις τοὺς πολεμίους ἐν παρατάξει, ὅταν τοὺς ὁπλίτας τοῦ σοῦ στρατεύματος πρῶτα μὲν κατὰ βῆμα μετὰ εὐταξίας προσάγῃς, ὅταν δὲ ἔσωθεν σαγιττοβόλου γένωνται, τότε δρομαίως μετὰ ὀξύτητος συμπλέκεσθαι ποιήσεις. οὐ γὰρ βλαβήσονται ὑπὸ τῶν τοξευμένων βελῶν, καὶ ἀπαθεῖς 1 προσβαλόντες τρέψουσι τοὺς ἐναντίους.

156 Σοφοῦ στρατηγοῦ ἔργον σοι διηγήσομαι. ποτὲ γὰρ παραταττομένου αὐτοῦ βροντὴ γέγονε βαρεῖα, καὶ τοῦ στρατοῦ αὐτοῦ δὲ δειλιάσαντος 2, ὡς ἐπὶ κακῷ αὐτοῖς συμβόλῳ, ἀντεπήνεγκεν εἰπών. οὐ δι' ἡμᾶς ἡ βροντὴ γέγονεν, ἀλλὰ τοὺς πολεμίους ὁ Θεὸς ὡς ἐχθροὺς ἐμβροντήτους ποιήσας κατ' αὐτῶν ἡμᾶς ἐπάγεσθαι κελεύει.

157 Τοὺς πολεμίους εὐκαταφρονήτους ποιήσεις, ἐὰν τοὺς ἐκ τοῦ γένους αὐτῶν παρά σοι ὄντας ἐν ταῖς παλαίστραις τῶν παιγνίων ἐλάττους, τοὺς δὲ σοὺς ὑπερέχειν παρασκευάσῃς. 158 Ὅτε

1 Ἀπαθέας) Scribe, ἀπαθεῖς. 2 Δε*άσαντος) Scribe, δειλιάσαντος.

158 Ο῞τε βούλῃ κρύψαι τοὺς ἀνῃρημένους ἐν τῇ μάχῃ τοῦ σοῦ στρατεύματος, εἴγε καὶ τοῦτο συμβαίη ποτὲ, ὡς πολλάκις εἴωθε, μετὰ τὴν λύσιν τῆς μάχης μὴ συμπνεῖν 1 ὁμοῦ τὰ κοντουβέρνια παρακελεύου, ἀλλ᾽ ὡς ἔτυχεν ἕκαστον. οὕτως γὰρ οὐ διαγνόντες τοὺς ἀνῃρημένους οὐκ εἰς δειλίαν ἐμπεσοῦνται, ἀλλὰ θαρσήσουσιν.

159 Στρατηγὸς πολεμίων ὥσπερ κεφαλὴ ἐχίδνης οὕτως ἐπὶ τῷ στρατεύματι αὐτοῦ. πᾶσαν οὖν ἐπίνοιαν ποίου, ὥστε αὐτὸν πεσεῖν, ἢ διὰ πλήθους συμπεφραγμένου, καὶ πρὸς αὐτὸν μόνον ὀξέως ἐπιδραμόντος, ἢ διὰ βελῶν πρὸς ἕνα σκοπὸν κατ᾽ αὐτοῦ βληθέντων, ἢ δι᾽ ἑτέρου τινὸς ἐπιτηδεύματος. καὶ γὰρ καὶ τῆς ἐχίδνης ἡ κεφαλὴ συντριβεῖσα τὸ λοιπὸν σῶμα κατέλιπεν ἀνενέργητον.

160 Ε᾽ν πολέμου καιρῷ τοὺς φιλτάτους καὶ συνήθεις καὶ συγγενεῖς πλησίον συντάττειν ἀλλήλων ἀγαθόν ἐστιν. ἡ γὰρ ἀγάπη συγκινδυνεύειν ἀλλήλοις καὶ ἀριστεύειν παρασκευάζει.

161 Ὑπόνοιαν κατασκευάσεις ἐν τοῖς πολεμίοις κατὰ ἀλλήλων, ἐὰν τῶν ἐν τοῖς πολεμίοις ὄντων παρ᾽ αὐτοῖς ἐπισήμων τὰ χωρία καταλίπῃς ἀβλαβῆ δηλονότι κατακαίων τὰ πλησίω χώρα.

162 Στρατὸς μέν ἐστι σοι ἱκανὸς, ὦ στρατηγὲ, καὶ μόνος αὐταρχὴς, ἐπεὶ τοίγε καὶ τοὺς ἀνικάνους πρὸς χρείαν ἐκείνων καὶ δουλίων καὶ πλήθους φαντασίαν ὅτε καλέσει καιρὸς συμπαραλαβεῖν χρήσιμόν ἐστιν ἢ ἐλαττούμενον τοῦ στρατοῦ καὶ διὰ συμμάχων ἀναπληροῦσθαι αὐτὸν ὥστε ἀρκεῖν πρὸς τὸ καταπολεμῆσαι τοὺς ἐναντίους. εἴρηται γὰρ λόγος παλαιὸς. ὅτι ἔνθα μὴ ἐξαρκεῖ ἡ λεοντὴ προσράπτειν δεῖ τὴν ἀλωπήκην.

163 Ε᾽ὰν συμβῇ σοί ποτε ὑποσύνθημα γράψαι τινὶ ἐν χώρᾳ ὄντι τῶν πολεμίων, ἐν ἀκηρώτοις πινακιδίοις ὃ ἂν βούλῃ καταγράψας ἐπικάλυπτε τῷ κηρῷ τὰ γράμματα, καὶ τότε κατὰ τοῦ κηροῦ γράφε τὰ ἀνύποπτα. οὕτως γὰρ ἀνύσεις ἀπὸ συνθήματος τὴν κρυφαίαν σου δήλωσιν.

164 Βουλὴν ποτέ τις προδωσίας ποιήσας, γνωσθεὶς δὲ, καὶ μέλλον ἁλίσκεσθαι 2, τὴν ἐπιβουλὴν τῶν πολεμίων τοῖς ἰδίοις κατεμήνυσεν, καὶ ὅπως δεῖ ταύτην φυλάξασθαι συνεβούλευσεν. ἐμήνυσαν δὲ καὶ οἱ πολέμιοι τούτου μὲν τὴν ἐπιβουλὴν, τὰ δὲ ἔργα τὰ ἐναντία τῆς ἐπιβουλῆς. τίνι πιστεύσῃς μᾶλλον; ἢ πάντως τῷ βουληθέντι προδότῃ καὶ μηνύσαντι, ἀλλὰ μὴ τοῖς λόγοις τῶν πολεμίων; οὗτος γὰρ εἰ καὶ προδότης, ἀλλὰ καὶ ὁμοδίαιτος πάντοτε, καὶ συγγενὴς, καὶ χρήμασιν ἴσως ὑποφθαρεὶς ἃ λαβεῖν οὐκ ἔφθασεν, ἢ λαβὼν ἠθέτησεν, ἐκεῖνοι δὲ φύσει πολέμιοι, καὶ διὰ πάντων ἀλλότριοι.

165 Ἡ δειλία τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ ὄκνου καὶ τῆς ὠχριάσεως δείκνυται. τοὺς οὖν τοιούτους ἀσυμφανῶς χώριζε τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀπόστελλε, ὡς δῆθεν κομίσαντες ἃ ἐπελάθοντο. τοῦτο δὲ ποιήσας παρορμήσῃς λόγοις τοὺς στρατιώτας ὡς τῶν ἀνδραπόδων ἐκείνων ἤδη ἀπηλλαγμένους μόνους τῆς ἀνδραγαθίας ἔχεσθαι, καὶ τῶν τῆς νίκης δωρεῶν ἀξιωθῆναι.

166 Στρατιωτῶν δειλίας διάκρισιν καὶ ἑτέρως σοι ὑποδείξω. τοῦ γὰρ στρατοῦ παντὸς ὁμοῦ ὄντος, ἐὰν κινήσῃς σάλπιγγα, ὡς ὅτι οἱ πολέμιοι συμπλήκονται πρὸς μάχην, ταραχῆς γινομένης οἱ μὲν δειλοὶ φεύξονται, οἱ δὲ ἀνδρεῖοι παρατάξονται.

158 Vbi occultare a ceteris volueris eos qui ex tuis in praelio interfecti sunt, quamvis hoc post belli exitum fiat, ne permittas contubernia simul cibum capere, sed sparsim & fortuito, quemadmodum casus tulerit; itaque non in timorem aliquem cadent, sed animo strenuo fortique erunt.

159 Hostium Imperator quasi caput viperae est in exercitu tuo. Omnem igitur diligentiam adhibebis, ut vel multitudine armatorum in illum solum omni impetu ruente, vel telis omnium in eum quasi in scopum iactis, aut alio quopiam conatu, molitioneque tua cadat, & e medio tollatur. Nam si caput viperae semel comminuatur, reliquum corpus inane, atque inutile est.

160 Belli tempore familiares, amicos, & cognatos, prope inter se collocabis: amor enim mutuus illos ad pericula subeunda animat, & ad res bene gerendas incitat.

161 Suspicionem sui mutuo in hostium aciem iniicies, si nobilissimorum, & praestantissimorum virorum agros incolumes esse permittas, ceteris finitimis locis populatis.

162 Exercitus tibi idoneus, iustusque sit, qui autem ibi ad bellum idonei non sunt, illi ad servitutem, ad multitudinem augendam, ubi usus fueris, adsciscendi sunt, vel iam imminuto exercitu ad integrum numerum explendum recipiendi sunt, ut ad oppugnandos hostes valeant. Vetus enim verbum est, ubi leonina pellis non sufficit, adsuenda vulpina est.

163 Si contingat tibi, ubi iam in hostium regione es, tesseram aliquam scribere, in tabellis sine cera quodcumque volueris exarato, deinde cera, quod scripsisti tegito, & in cera quidvis fortuitum scribito, in quo nulla suspicio esse possit: ita tesseram tuam occulte, quo velis, mittes.

164 Consilium quis proditionis instituens, ubi cognosci rem intelligit, & se manifesto teneri, consilia hostium suis indicat, & quemadmodum vitanda sunt consulit; hostes contra huius insidias ostendunt, facta autem insidiis contraria demonstrant, cui credes magis? Illi certe, qui proditor fuit, & indicavit, potius quam sermoni hostium; hic enim quamvis proditor sit, popularis tamen est, & eiusdem nationis, & pecuniis corruptus fuit, quas vel omnino non accepit, vel ubi acceperit iterum reiecit; illi autem natura inimici, & omnino alieni ab illis sunt.

165 Timiditas militum ex pallore, & tarditate cognoscitur. Tales igitur occulte ab exercitu separa, & aliquo amanda, ut illinc reportent, quae oblivione relicta sunt; hoc ubi feceris, reliquos milites cohortaberis, ut iam ignavis mancipiis illis aliquo ablegatis, illi strenue se gerant, & praemia digna strenuitatis suae reportent.

166 Timiditatis militum tuorum argumenta alia tibi monstrabo. Vniverso exercitu tuo unum in locum coacto, si tuba personueris quasi hostes immineant, in media hac turba timidi statim fugient, strenui se in acie instruent.

1 Συμπνεῖν) Scribe, συνδειπνεῖν.

2 Καὶ μᾶλλον ἁλίσκεσθαι) Scribe, καὶ μέλλον ἁ.

167 Si cum imperitis ad pugnam hostibus tibi dimicatio est, ipse milites habens exercitus, ne statim subito illos adoriaris, sed observandum tempus ad confligendum est, atque defatigandi hostes sunt, qui parum ad labores adsuefacti erant. Sin exercitati hostes fuerint, tui autem milites belli imperiti, subito & sine deliberatione confligendum cum hostibus est: impetus enim illorum ad pugnandum strenuos eos reddet.

168 Opinio quaedam tuae in aliquo loco permansionis hostibus adferetur, si discessurus decipias hostes quasi maneres. Arbores caedes, vel si ibi arbores non sunt, alia quaedam ligna collocabis, illisque scuta quasi armatis viris aptabis, vel si tanta forte necessitas, alia splendida arma. Ita fiet, ut virorum tuorum salutem antiquiorem armis habens, temporibus necessariis sic evadere possis.

169 Omnem rem quam susceperis, non sine iusta causa incipere oportet: sed belli caussam iustam semper esse oportet, neque iustam solum, sed etiam prudenter susceptam. Tum enim propitius Deus magno praesidio in bello erit, & homines alacriores erunt, qui iustam causam defendunt, quum sciant se iniuriae auctores non esse, sed iniurios homines ulcisci.

170 Si iuste bellum inceptaveris, exercitum tuum accurate instrues, & copias tuas quam tutissime poteris educes, & aliquid de victoria melius sperare poteris: quemadmodum gubernator a portu solvens omnia quae facto opus sunt quum praestat, universum navigationis suae exitum Deo commendat.

171 Hanc legem tibi ipsi praescribas, ut in finem motus tui bellici intuearis, atque adeo bellum inchoes. Turpe enim & indecorum est bellum initio movere, deinde rursum domum exercitum re infecta statim reducere: unusquisque enim temeritatem tuam irridebit, hostes autem inconsideratam simplicitatem tuam contemnent, non quasi nolles, sed quasi non posses cum decoro & prudentia res tuas tractare.

172 Quando copias tuas ad bellum educturus es, oportet liberas & solutas a peccato esse, & pia iustaque mente Deum colere, atque adeo ad bellum procedere.

173 Cum omni aciei adparatu, ordine, bellica scientia, iter faciat exercitus tuus, quamquam nondum cum hostibus conflicturus, sed solum iter ingressurus, & multorum dierum viam confecturus es, sive in tua, sive in hostili terra fueris: ita enim adsuefiet exercitus in acie manere, & locum suum conservare, & praefectos suos sequi, & ad omnes nec opinatas incursiones hostium paratus esse.

174 Tu-

167 Ἐὰν πρὸς ἀγυμνάστους μάχης πολεμίους παρατάσσῃ, αὐτὸς δὲ καὶ γεγυμνασμένους ἔχῃς στρατιώτας, οὐ παρευθὺ 1 τὴν μάχην συνάψῃς, ἀλλὰ συντηρεῖν σε δεῖ τὸν χρόνον ἐν τῇ συστάσει, καὶ προεκλύειν τοὺς πολεμίους ὡς ἐπ' ὀλίγον πονεῖν ἐθισμένους, καὶ τότε ἐπιτεθῇς αὐτοῖς. Εἰ δὲ πρὸς τοὺς γυμναστοὺς αὐτὸς ἔχων γεγυμνασμένους μάχης πολεμίους μάχεσθαι μέλλῃς στρατιώτας ἐκ τοῦ εὐθέως καὶ παραχρῆμα τὴν μάχην σύμβαλλε. ἡ γὰρ ἀκμὴ τῶν σῶν στρατιωτῶν γενναίως ἀπομαχήσεται πρὸς τοὺς ἐναντίους.

168 Ὑπόνοιαν ἐπιμονῆς ἐν τοιαύτῃ καιροῦ χρείᾳ δόξεις τοῖς πολεμίοις, εἰ ἄρα μέλλῃς ὑποχωρῶν ὡς μένων ἐξαπατῆσαι αὐτούς, ἐὰν δένδρα περικόψας, ἢ τούτων μὴ ὄντων ἕτερά τινα ξύλα στήσας ἐνδύσῃς αὐτὰ διὰ σκουταρίων, ὡς μίμημα ἀνδρῶν ἐνόπλων, ἢ, ἐὰν τοσαύτη τύχῃ ἀνάγκη, καὶ ἑτέρων ὅπλων λαμπρῶν. οὕτως γὰρ κρείττονα τῆς τῶν ὅπλων ἀπωλείας τὴν τοῦ στρατοῦ σωτηρίαν ἡγησάμενος διὰ τὴν κατεπείγουσαν ἴσως χρείαν ἀκινδύνως ὑποχωρήσεις.

169 Μάλιστα μὲν μετὰ δικαιοσύνης παντὸς ἔργου ἀπάρχεσθαι χρή. πλέον δὲ τῶν ἄλλων τὰς ἀρχὰς χρὴ τοῦ πολέμου δικαίας εἶναι, καὶ μὴ μόνον δικαίας, ἀλλὰ καὶ φρονίμως προάγεσθαι τὸν πόλεμον. καὶ γὰρ τότε καὶ Θεὸς συναγωνίζεται τοῖς στρατεύμασιν εὔμαχος γινόμενος, καὶ οἱ ἄνθρωποι προθυμότεροι γίνονται τοῦ δικαίου προασπίζοντες, καὶ εἰδότες ὡς οὐκ ἄρχουσιν ἀδικίας, ἀλλὰ ἀμύνονται κατὰ τῶν ἀδικούντων.

170 Ἐπὰν δὲ δικαίως ἀπάρχεσθαι τοῦ πολέμου μέλλῃς, ὦ στρατηγέ, χρή σε τὴν στρατείαν διασκευάσαι ἀκριβῶς καὶ μετὰ ἀσφαλείας ταύτην ἐξαγαγεῖν. ἐὰν γὰρ ἀσθενεῖς ὦσιν αἱ πολεμικαὶ κινήσεις, ὅταν τὸ βάρος ἀναλάβωσι τοῦ πολέμου, ταχὺ θλίβονται καὶ ὑστεροῦσιν. ὅθεν ὥσπερ ἀγαθὸς κυβερνήτης ἀπὸ λιμένος ἐξαρτίσας τὸ σκάφος, καὶ πάντα τὰ ἀναγκαῖα περὶ αὐτὸ ποιήσας, τότε ἐπίτρεπε τῷ Θεῷ τὸ πάντης 2 ἐκβάσεως.

171 Νόμος ἐπίθες σεαυτῷ πρὸς τὸ πέρας ἀποβλέπειν τῆς τοῦ πολέμου κινήσεως, καὶ οὕτω ταύτης ἀπάρχεσθαι. φαῦλον γὰρ καὶ σφαλερὸν κίνησιν μὲν ποιήσασθαι πολέμου, αὖθις δὲ ἐπιστραφῆναι τὸ στράτευμα ἕκαστος μὲν γὰρ καταγελάσεται σου τῆς προπετείας, οἱ δὲ ἐχθροὶ καταφρονήσουσι σου τῆς ἀσφαλείας, ὡς οὐχὶ μὴ βουλομένου ἀλλ' οὐ δυναμένου δικαίως καὶ πρεπόντως διαθεῖναι τὰ πράγματα.

172 Ἡνίκα δὲ τὰς δυνάμεις ἐξάγειν μέλλῃς πρὸς πόλεμον, δεῖ μὲν καθαρὰς αὐτὰς ἐξαμαρτήματων εἶναι φροντίσας 3 δὲ διὰ τῶν ἱερέων καθαγνίσαι αὐτὰς δι' εὐλογίας, καὶ οὕτως μετὰ θάρσους ἐπὶ τῆς μάχης ἀποκινῆσαι.

173 Σὺν πάσῃ δὲ τάξει καὶ εὐκοσμίᾳ καὶ τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ δεῖ τὸ στράτον ὁδοιπορεῖν, κἂν μήπω μέλλῃ συμβαλεῖν, ἀλλὰ διὰ μακρᾶς ὁδοῦ πορεύεσθαι, κἂν πολλῶν ἡμερῶν ἀνύειν μέλλῃ ὁδὸν καὶ ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ καὶ ἐν τῇ πολεμίᾳ. οὕτως γὰρ ἐθισθήσεται τὰ στρατεύματα μένειν ἐν τάξει, καὶ συμφυλάττειν τὰ ἴδια τάγματα 4, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἄρχουσιν αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ πρὸς τὰς ἐξαίφνης γινομένας ἐπιβουλὰς ἐν τῇ πολεμίᾳ μὴ ἐν ἀθρόῳ καιρῷ θορυβεῖσθαι.

174 Ἀσ-

1 Στρατιώτας συ, παρευθὺ) Interpungo, & scribo: στρατιώτας, οὐ παρευθύ.
2 Πάντ *) Scribe, πᾶν τῆς.
3 Ἐξαμαρτήτων εἰ καὶ φροντίσεις) Scribo & interpungo: ἐξ ἁμαρτημάτων εἶναι, φροντίσας, &c.
4 Τάγατα) Scribe, τάγματα.

174 Ἀσφαλέστερον δὲ τὸ στράτευμα διαβήσεται τὰς προκειμένας ὁδοὺς, ἐὰν διά τινων ὀλίγων προαποστείλας ἐρευνᾷς τὰς ἔμπροσθεν τρίβους ἤγουν διὰ τῶν καλουμένων τῇ ῥωμαίᾳ γλώσσῃ μινσωρατώρων καὶ ἀντικινσώρων.

175 Ἐὰν γυμνάσῃς στράτευμα συνεχῶς, ἕξεις αὐτοὺς πρὸς τοὺς πόνους ἑτοίμους, καὶ τὴν τάξιν φυλάττοντας, καὶ ῥωμαλέους τὸ σῶμα. ἡ μὲν γὰρ ἀργία ἀνάνδρους, καὶ δειλὰς τὰς ψυχάς. ἡ δὲ γυμνασία καὶ οἱ πόνοι καὶ τὰ σώματα εὔρωστα 1 καὶ τὰς ψυχὰς ἀνδρείας κατασκευάζουσιν. χρεὼν σε οὖν, ὦ στρατηγὲ, πρὸ καιροῦ ὀξέως τοῦ καιροῦ μελετᾷν ἁρμόδια, καὶ τὰ χρήσιμα τότε σκευάζειν, ὅτε οὐ κατεπείγει τῆς παρατάξεως ἡ ἀνάγκη.

176 Ἴσμεν πολλάκις τοὺς θρασυτέρους τῶν στρατιωτῶν ἐκ τοῦ μὴ πείθεσθαι τοῖς ἄρχουσιν ἀπολλυμένους. διὸ τοὺς βουλομένους τοῦ στρατοῦ ἄνευ τῆς σῆς ἢ τοῦ ἄρχοντος αὐτῆς ἐντολῆς ἢ πρὸς πραῖδαν ἀπιέναι, ἢ τῆς παρατάξεως παρεξέρχεσθαι, κόλαζε τούτους διὰ μαστίγων, καὶ ἀναχαίτιζε τῆς ἀταξίας, ὡς αἰτίους τῆς ἑαυτῶν ἀπωλείας.

177 Σοφὸς ἔσται στρατηγὸς φυλαττόμενος ἀπὸ πάντων τῶν μελλόντων παρὰ τῶν πολεμίων γίνεσθαι στρατηγημάτων. γνώσεται δὲ ταῦτα ἐξ ὧν καὶ αὐτὸς καταστρατηγεῖν τοὺς ἐχθροὺς μελετᾷ. οἷς γὰρ αὐτὸς γινώσκει τι δέον κατὰ τῶν πολεμίων ποιεῖν, τούτοις γνώσεται καί τι χρὴ παρὰ τῶν πολεμίων μὴ παθεῖν. αἱ γὰρ ἴδιαι πρὸς τὸ λυπεῖν ἄλλους ἐμπειρίαι καὶ τὰς τῶν ἐναντίων ἐπινοίας καθ' ἑαυτῶν τεκμαίρονται.

178 Ἐάν ποτε λαθεῖν τοὺς πολεμίους βουληθῇς, εἴτε κίνημα ἀπὸ ἀπλίκτου, εἴτε ἄλλην τινὰ πρᾶξιν, μηδενὶ θάῤῥει ἑτέρῳ πλὴν ἑνί τινι τῶν ἀρχόντων. εἰ γὰρ εἰς πολλοὺς διαδραμεῖ τὸ βούλευμα, πάντως ἀπὸ τῶν ἀρχόντων τοῖς ὑποχειρίοις παραδίδοται. οἱ δὲ τοιοῦτοι καιροὶ πολλοὺς εὑρίσκουσι τοὺς δι' ἐλπίδα δώρων προδότας γινομένους τῶν σῶν βουλευμάτων τοῖς πολεμίοις.

179 Βέβαιον μὲν οὐδέν μοι δοκεῖ τῶν ὀνείρων πλάττεσθαι δὲ καὶ πείθειν τοὺς στρατιώτας. ὥστε πιστεύειν τοὺς σοὺς ὀνείρους νίκην ἐπαγγελλομένους, ἐν καιρῷ μάλιστα πολέμου χρήσιμόν ἐστιν καὶ ἀναγκαῖον. δόξαντες γὰρ ὡς ἀπὸ Θεοῦ χρήσιμον τὸν παρά σου ἀφηγουμένον ὄναρ, θαρσαλέως καὶ ἀνεπιστρόφως κατὰ τῶν πολεμίων ἐπιχειρήσουσι, καὶ τῇ προθυμίᾳ τὴν ἀνδρείαν διαπλασιάσουσιν.

180 Ἀπειροκάλως ἐπακολουθεῖν ταῖς τῶν πολεμίων ὑποχωρήσεσι σφαλερὸν ἡγοῦμαι καὶ βλάβης αἴτιον πολλάκις. ἐξεπιτηδὲς γὰρ τοῦτο ποιοῦντες, ἐνίοτε δι' ἐγκρυμμάτων, ἢ δι' ὑποστροφῆς, καὶ ἀσυντάκτοις καὶ διεσκεδασμένοις ἐμπίπτοντες τοῖς διώκουσι μεγάλας ποιήσουσι τὰς βλάβας. ὅταν τοίνυν ὑποφευγόντων τῶν ἐχθρῶν διώκειν μέλλῃς, μὴ λύε τὴν τάξιν τῆς παρατάξεως, μέχρις ἂν τελείαν λάβῃς πληροφορίαν τῆς τῶν διωκομένων ἀνελπίστου σωτηρίας 2.

181 Στρατιωτῶν φρονήματα πρὸς δειλίαν καταπεσόντα ἔχέφρων στρατηγὸς δύναται διεγεῖραι διὰ τῆς οἰκείας ὄψεως, θαρσαλέος αὐτοῖς καὶ περιχαρὴς φαινόμενος, καὶ πρὸς τούτοις καὶ τοῖς λόγοις ἀλείφων καὶ πιθανώτερος γινόμενος, ὥστε συσχηματίσαι τῶν στρατιωτῶν τὰ φρονήματα πρὸς τὸ τοῦ στρατηγοῦ φαινόμενον θάρσος.

182 Τά-

174 Tutius iter faciet exercitus tuus, si paucis quibusdam praemissis viae explorentur, aut per eos, quos Romani mensuratores & anticensores vocant, indagentur.

175 Si exercitum tuum ad laborem adsuefacias, paratos & obedientes eos tibi semper habebis, & aciem servantes, & corpore robustos. Ocium enim languida & infirma facit corpora, timidas effeminatasque mentes reddit: exercitatio autem & labores, corpora strenua ac robusta, mentes viriles atque alacres facit. Ante tempus igitur omnia ad res agendas idonea praeparentur, ut necessariis temporibus omnia in promtu sint.

176 Audaces saepe milites periisse novimus, quia praefectis suis minus obedientes fuerint. Quare si qui milites sine tuo aut praefectorum suorum imperio vel ad praedandum exeunt: vel ad aciem suam in qua sunt transgredi audent, flagris coerceantur, & puniantur abs te, quasi suae ipsorum cladis auctores esse vellent.

177 Prudens is Imperator est qui omnia consilia factaque imperatoria quae hostes moliuntur, declinat. Haec cognoscet ex iis quae ipse adversus hostes facere cogitat, haec provideat diligenter, ne ab hostibus patiatur. Experientiae enim singulorum adversus alios intentatae, aliorum hominum ingenia ad contraria illis excogitanda incitant.

178 Si quid clam hostes facere volueris, vel castra movere, vel aliquid aliud gerere, nulli hoc consilium nisi uni alicui ex praefectis credas: talibus enim temporibus permulti sunt, qui remunerandi cupiditate consilia tua hostibus prodituri sunt.

179 Nullum mihi insomnium videtur esse firmum: persuadendi tamen milites sunt, ut tuis credant insomniis, quae aliquam victoriae spem aut opinionem adferre possunt: videbuntur enim quasi oracula a Deo immissa militum animos in hostes impellere, & fortitudinem corporis alacritate rerum gerendarum exacuere.

180 Hostium conatus inscite persequi, lubricum valde & periculosum est: saepe enim hostes dedita opera multa conantur, vel ut insidiis, vel ut reversionibus, in tuos confusos dissipatosque irruant, & vehementer admodum te laedant. Vbi igitur fugientes hostes insequeris, ne dissolvas aciem donec perfecte cognoveris hostes de salute sua penitus desperare.

181 Militum animos demissos & in timorem prolapsos prudens imperator suo adspectu hilarabit, & vulto laeto, verbis etiam suavibus illorum animos leniet, ut militum animi ad Imperatoris audaciam excitet.

182 Vna

1 Καὶ τὰ σώματα εὐρ*) Scribe, καὶ τὰ σώματα εὔρωστα.

2 Συρίας) Scribe, σωτηρίας.

182 Vna aciei bellicae forma non est, sed multae & diversae, pro varietate armorum, militum, hostium, locorum, temporum. Horum differentias ex ipsis rebus optime cognosces. Non enim quemadmodum volueris, sed quemadmodum necessitas postulaverit, aciem instrues atque armabis tum ante tum retro tum ad latus, & quemadmodum usus tulerit, sic omnia vel constitues vel commutabis.

183 Vbi pedestrem aciem instruxeris, vel gravium, qui scutati sunt, vel levium, cuius generis sagittarii & funditores sunt, & hostes, qui ex adverso pugnant, vel fundis vel arcubus tela coniiciunt, vel scutis maioribus quadratis & oblongis, qui thyrei sunt, aut minoribus seipsos & capita tegant & quasi incrustent, ita fiet ut nihil mali accipiant quotcumque in illos tela coniiciuntur.

184 Exercitu hostium lunato, id est, ad semicirculi speciem instructo (nam haec forma tuta & firma videtur esse, & hostes hinc atque illinc cornua extendens in mediam aciei quasi C litterae cavitatem excipiens circumcludit, & milites vehementius ac robustius ad pugnandum cum illis incitat) si adversus eum copias tuas adparaveris, in tres partes adversum duo cornua hostium collocabis: mediam partem non adversum cavitatem hostium instrues, sed ad subsidium duarum partium pugnantium constitues. Itaque vel illorum lunatus exercitus irritus erit, vel hostis cogetur aciei formam commutare. Sin tu discessum & fugam mediae partis simulaveris, & hostes ad te insequendum provocaveris, non modo acies illorum dissolvetur, sed etiam confuse tuam insequetur. Itaque instructus exercitus tuus reversione quadam subita & conferta illos adoriens, insequentes te in fugam coniiciet.

185 Insidiae omnes vehementiores habent impetus quam exterae incursiones: eae tamen quae a tergo fiunt, longe vehementissimae. Nam huiusmodi insidias aliquando si comparaveris, longe meliores efficacioresque videbis esse iis, quae a latere fiunt.

186 Mandata, praecepta, tesserae, ac alia huius generis, per praefectos tuos, & non per te tradenda militibus sunt. Per te enim hoc velle facere, imperiti hominis atque admodum inscití esset: nam & tempus multum in praecipiendo consumetur, & magnus tumultus erit militum se mutuo interrogantium, & fortassis in commemorandis illis alius interdum aliquid adiiciet, alius detrahet.

187 Boni imperatoris & admiratione digni est, posse potius celeriter aliqua necessitate premente quid maxime opus facto sit deliberare, quam ante necessitatem contingentem de ea

182 Τάξις οὐ μία ἐστὶ πολέμου, ἀλλὰ πολλαὶ καὶ διάφοροι, καὶ παρὰ τοὺς ὁπλισμοὺς, καὶ παρὰ τοὺς στρατευομένους, καὶ παρὰ τοὺς ἀντιπολεμίους, καὶ παρὰ τοὺς τόπους, καὶ παρὰ τοὺς καιρούς. τούτων δὲ τὰς διαφορὰς, ὦ στρατηγὲ, ἐπὶ αὐτῶν τῶν πραγμάτων μαθήσῃ. οὐ γὰρ ὡς βούλει παρατάξεις, ἀλλ' ὡς ἀναγκάζει ποιήσεις τὴν ἔκταξιν καὶ τοῦ στρατοῦ καὶ τῆς ὁπλίσεως, καὶ κατὰ πρόσωπον, καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ ὄπισθεν, καὶ ὡς ἡ χρεία τῶν πραγμάτων ἀπαιτήσει.

183 Ὅταν πεζικὴν στρατείαν παρατάξῃς ἢ ὁπλοφόρων ἀνδρῶν τῶν λεγομένων σκυτάτων, ἢ τῶν ψιλῶν, ἤγουν τοξοτῶν καὶ σφενδονιτῶν, ἀντιπολεμοῦντες δὲ αὐτοῖς τινες βάλωσιν κατ' αὐτῶν ἢ ῥικτάρια, ἢ διασβενδοβόλων 1 καὶ τόξων, δεῖ αὐτοὺς ὑπὸ σκουταρίων τετραγώνων ἐπιμηκῶν τῶν λεγομένων θυρεῶν 2, ἢ ἑτέρων σκουταρίων μεγάλων κεραμῶσαι ἑαυτοὺς ἄνωθεν, καὶ οὕτως προσβάλλειν. καὶ γὰρ κεραμωθέντες καὶ σκεπόμενοι οὐδὲν πάθωσι κακὸν ὑπὸ τῶν πεμπομένων βελῶν κατ' αὐτῶν.

184 Στρατῷ 3 πολεμίων μηνοειδῶς παρατεταγμένῳ (αὕτη γὰρ ἡ παράταξις δοκεῖ τάξιν ἡμικυκλίου γινομένη ἀσφαλὴς εἶναι καὶ ἄτρεπτος. τοὺς γὰρ ἐμπίπτοντας ἀντιπολεμίους ἐν τῷ τοῦ σίγματος κοιλώματι ἐκ τῶν ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τὰς κεραίας ἁπλοῦντες καὶ περικυκλοῦντες ἐναποκλείουσι, καὶ οὕτως δραστικώτερον κατ' αὐτῶν ἀπομάχονται) πρὸς ταύτην οὖν ἀντιπαρατατόμενος τὴν μηνοειδῆ τάξιν εἰς τρία μέρη τὴν σὴν παράταξιν διαιρήσεις. καὶ τοῖς μὲν δυσὶ μέρεσι τῷ τε δεξιῷ καὶ τῷ εὐωνύμῳ ποιήσεις τὴν προσβολὴν κατὰ τῶν δύο κεράτων τῶν πολεμίων, τὸ δὲ μέσον μέρος στήσεις μὴ προσβαλὼν τῇ κοιλότητι, ἀλλ' ἐν ὑποβοηθείᾳ τῶν προσβαλόντων δύο μερῶν ἱστάμενον. οὕτως γὰρ ἢ ἄπρακτος ὁ ἐν κύκλῳ τῶν πολεμίων στρατὸς ἐναπομένῃ, ἢ κἀκεῖνος προσβαλὼν τὴν μηνοειδῆ τάξιν διαλύσει. εἰ δὲ πλασάμενος αὐτὸς ὑποχώρησιν τοῦ μέσου μέρους κινήσεις τοὺς ἐναντίους πρὸς δίωξιν, οὐ μόνον λυθήσεται ἡ παράταξις, ἀλλὰ καὶ ἀσυντάκτως διώκουσαν τὸ σὸν στράτευμα συντεταγμένον δι' ὑποστροφῆς ἀθρόας ἐπιτεθὲν αὐτοῖς καὶ εὑρεθήσονται πάντως οἱ σε διώκοντες διωκόμενοι παρά σου.

185 Ἅπασαν μὲν ἐνέδραν, ἤτοι ἔγκρυμμα ἐπερχόμενον τοῖς πολεμίοις, ἰσχυροτέραν τῶν ἄλλων ἐπιβολῶν ποιεῖται τὴν κατ' αὐτῶν ἐπίθεσιν. μάλιστα δὲ ἡ κατὰ νώτου τῶν πολεμίων. τοιαύτην οὖν ποτὲ ποιήσας καὶ αὐτὸς ἐνέδραν, καὶ ὄπισθεν αὐτῶν ἐπιτεθεὶς, δραστικωτέραν καὶ ἐνεργεστέραν αὐτὴν ὄψῃ γινομένην τῶν ἐκ πλαγίου ἐγκρυμμάτων.

186 Ὑπὸ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τὰ παραγγέλματα πρὸς τὸν στρατὸν δεῖ γίνεσθαι, καὶ τὰ διατάγματα, καὶ τὰ συνθήματα, ἀλλὰ μὴ διὰ τῆς σῆς ἐνδοξότητος, ὦ στρατηγέ. τὸ γὰρ κηρύττειν σε ταῦτα δι' ἑαυτοῦ ἐν ὀξύτητι καιροῦ ἰδιώτου ἐστὶ, καὶ ἀπείρου λίαν τῶν δεόντων. καὶ γὰρ καὶ χρόνος πολὺς ἐν τῷ παραγγέλλειν ἀναλωθήσεται, καὶ θόρυβος ὁμοῦ πάντων ἀλλήλοις ἐρωτώντων. τάχα δὲ καὶ ὁ μὲν προσθήσει τι πλέον τοῦ παραγγέλματος, ὁ δὲ καὶ παραλείψει.

187 Γνώρισμα γνησίου στρατηγοῦ καὶ θαυμάζεσθαι ἀξίου τὸ τῆς ἀνάγκης ἐπικειμένης ὀξέως νοεῖν τὰ δέοντα μᾶλλον, ἤπερ τὸ πρὸ τῆς ἀνάγκης περὶ τούτων βουλεύσασθαι, οὐ γὰρ δυνατὸν προβουλεύεσθαι, εἰ καὶ

1 Διασβενδοβόλων) Scribe, διὰ σφενδοβόλων.
2 Θυρῶν) Scribe, θυρεῶν.
3 Ἀ'τραπῷ) Scribe, στρατῷ.

ἃ δὲ τὰ μάλιστα δέον, ὅσα μέλλει γίνεσθαι ἡ τοῦ πολέμου ἐπικειμένη περίστασις.

188 Ὅταν ἐν παρατάξει μάλιστα ἡλίου ἀνταυγάζοντος προσβάλῃς πρὸ τοῦ συμπλακῆναι τὴν μάχην, κέλευε τοὺς στρατιώτας ἄνω ἔχειν τὰ ὅπλα καὶ ἀκάλυπτα, ξίφη τε δὲ τὰ σιδηρᾶ σκουτάρια στίλβοντα, καὶ τῶν κονταρίων, τὰς λόγχας. οὕτως γὰρ λαμπρὰ παρὰ τοῖς πολεμίοις φαινόμενα, κατάπληξιν ποιήσει. ὅταν δὲ εἰς χεῖρας ἤδη συμπλέκεσθαι μέλλεις μετὰ ἀλαλάγμου σφοδροῦ ἤγουν μεγάλης φωνῆς καὶ δρόμου πατάσσοντας τὰ ὅπλα οὕτω τὴν προσβολὴν πρὸς τοὺς πολεμίους ἀπάρχεσθαι.

189 Ὑπὸ τῶν πολεμίων διὰ πλῆθος αὐτῶν καβαλλαρίων πλεονεκτούμενος τραχέα χωρία ἐκλέγου, καὶ στενὰ, καὶ παρόρια, ἐν οἷς οὐ δυνατὸν τοὺς ἵππους τῶν ἐναντίων διώκειν κατὰ δύναμιν. ὅπερ καὶ προσκοπεῖν 1 σε χρὴ πρὸς δευτέραν τύχην ἀεὶ βλέποντα. τοῦτο γάρ ἐστιν ἐχέφρονος μάλιστα στρατηγοῦ.

190 Συμφέρον μᾶλλον γίνωσκε εἶναι, τὸ ἐν ταῖς μάχαις ἐνίστασθαι, καὶ κινδυνεύειν ἀνδρείως τὴν παράταξιν μαχομένην, ἢ φυγόντας διώκεσθαι, ἐν γὰρ τῇ ἐνστάσει μᾶλλον τὴν σωτηρίαν ἐλπίζειν χρεὼν, ἀλλὰ μὴ τοῖς ἐχθροῖς τὰ νῶτα διδόντας πιστεύειν τοῦ σώζεσθαι.

191 Τῆς μάχης σὺν Θεῷ τὴν νίκην σοι χαρισαμένης, ὦ στρατηγὲ, δέον σε φιλοφρονεῖσθαι τοὺς στρατιώτας τοῖς τῶν πολεμίων λαφύροις, εἴτε ὅπλα εἰσὶν, εἴτε ἵπποι, εἴτε ἕτερά τινα ἤδη. καὶ εὐωχίας καὶ τραπέζας αὐτοῖς παρασκευάζειν. καὶ τοὺς μὲν ἀνδρείως ἀγωνισαμένους κατὰ τάξιν προβιβάσαι, καὶ δώροις τιμῆσαι. τοὺς δὲ δειλοὺς καὶ ἀχρήστους ἀναφανέντας, ἢ λειποταξίας πεποιηκότας, τοὺς μὲν κόλαζε δεόντως, τοὺς δὲ ὀνείδιζε μέχρις αἰσχύνης. οὕτως γὰρ καὶ τοὺς δειλοὺς ἀναῤῥώσεις καὶ διεγερεῖς, καὶ τοὺς ἀνδρείους εὐτολμωτέρους καὶ εὐθαρσεῖς πρὸς τὰς ἐπιούσας μάχας παρασκευάσεις.

192 Ὅταν κατὰ πολεμίων τρόπαιον στήσῃς, ὦ στρατηγὲ, τότε κατὰ τοὺς ἤδη παρὰ τῶν βασιλέων τεθέντας νόμους τῶν ὡς εἰκὸς, εὑρισκομένων σκύλων τὸν διαμερισμὸν οὕτως ποιήσεις, ὥστε τὸ πέμπτον μέρος ἀφορίσῃς τοῦ μέρει τοῦ δημοσίου, τὸ δὲ λοιπὸν ἐξ ἴσης μοίρας. οἵ τε ἄρχοντες καὶ οἱ ἀρχόμενοι μεριζέσθωσαν. ἐπείπερ κοινοὺς καὶ τοὺς ἀγῶνας ἐν τοῖς κινδύνοις ἀναδέχονται. εἰ δέ τινες εὑρεθῶσιν ἐκ τῶν ἀρχόντων, ἢ προμάχων τῆς παρατάξεως, ἤ τις ἕτερος τῶν στρατιωτῶν διαφόρως ἀνδρισάμενοι, τότε ἐκ τοῦ εἰρημένου μέρους τοῦ δημοσίου ἄδειαν ἔξεις φιλοτιμεῖσθαι αὐτοὺς ἐφ' ὅσον ἡ χρεία καὶ τὸ δίκαιον ἀπαιτεῖ κατὰ δὲ τὴν μερίδα τοῦ ἐν τῷ πολέμῳ εὑρισκομένου καὶ οἱ ἐν τῷ τούλδῳ καταλειπόμενοι λήψονται φύλακες.

193 Στρατοῦ συμμίκτου πεζῶν καὶ καβαλλαρίων παράταξις οἷον θώρακι ἔοικεν, ἀντὶ μὲν χειρῶν ἔχουσα τοὺς ψιλοὺς ἤγουν τοξότας δὲ ἀκοντιστὰς καὶ σφενδονήτας, ἀντὶ δὲ ποδῶν τοὺς καβαλλαρίους. ἀντὶ δὲ κεφαλῆς ἐν μέσῳ τῶν χειρῶν σε τὸν στρατηγόν. ἀντὶ δὲ τοῦ ἄλλου σώματος τοὺς ὁπλίτας ἤγουν τοὺς σκουτάτους, τοὺς καὶ τὴν πανοπλίαν φοροῦντας. διὰ τοῦτο ἐν πᾶσι χρεωστεῖς καὶ αὐτοῖς προνοεῖν τῆς ἑαυτοῦ ἀσφαλείας καὶ τοῦ στρατοῦ ὥσπερ κεφαλὴ, κἀκεῖνοι τῆς σῆς φυλακῆς καὶ σωτηρίας.

194 Καὶ ταῦτα δὲ χρειώδη ἐν καιρῷ αὐτῶν. ὥστε

ea deliberare. Neque enim deliberare ante potest quis de omnibus, quae belli imminens casus adferre solet.

188 Quando in acie sole contra lucente cum hostibus conflicturus es priusquam praelium committatur iube milites sursum arma, nudos gladios, ferrea scuta & illustria, & hastarum cuspides tollere: haec enim si admodum fulgeant, in aliquam perturbationem hostes conicient. Quando vero iam manus conserturus es, magno cum clamore vocis, & armorum contra hostes contendant, itaque praelium cum hostibus ineant.

189 Multitudine equitum hostibus si inferior fueris, aspera loca & angusta & montosa elige, per quae loca hostium equi copias vestras persequi nequeant: hoc enim in adversos casus intuendo considerare diligenter oportebit, quod prudentis imperatoris maxime proprium est.

190 Magis utile putes esse, ut acies in praelio stet & periclitetur, quam ut fugiat & exagitetur. Nam dum stat, victoria potius speranda est; dum terga vertit, ne spes quidem ulla reliqua esse potest.

191 Deo tibi victoriam largiente, hostium spoliis, sive equi sive arma sint, aut alia eius generis, milites munerandi sunt, & conviviis epulisque accipiendi: iique, qui strenue se gesserunt, pro dignitate sua provehendi, & donis cohonestandi sunt: timidi autem & ignavi & aciem deserentes, vel gravi poena coercendi, vel summa cum ignominia repellendi. Atque adeo fractos animo atque debilitatos eriges & excitabis, fortes autem & strenuos ad subeunda pericula animabis.

192 Quando de hostibus trophaeum collocas, ex legibus nostris spolia ad hunc modum distribues. Quintam partem pro communi aerario separabis: reliquae quatuor partes inter praefectos & subiectos, quoniam aequales labores in bello ceperunt, ex aequo dividantur. Quod si quidam ex praefectis aut praestitibus, aut alius quis ex militibus strenue praeter ceteros se gesserit in praelio, tum ex hac parte, quae communi aerario tribuitur, secure illi aliquod munus defer, quod iustum tibi aequumque videbitur. Similem etiam qui ad impedimenta custodienda separati sunt portionem habeant, ac illi qui in reliqua militia fuerunt.

193 Exercitus ex equitatu & peditatu mistus corpori similis est, qui manuum vice habet leves, id est, sagittarios, iaculatores, & funditores. Pedum instar, equites. Capitis autem, te, qui praecipuus ex omnibus es. Reliquorum membrorum instar, graves, id est, scutatos, qui integram armaturam gestant. Itaque tu, quasi caput, magnam curam habere debes, tum tui ipsius, tum totius etiam corporis: illique similiter tum tui, tum sui ipsorum quoque curam gerant.

194 Vtile autem hoc in primis bello est, si exer-

1 Προκοπεῖν) Scribe, προσκοπεῖν.

exercitum magnum certis de causis minorem videri cupis, ut contubernia inter se iungas, & in unam Camardam, quam vocant, duo contubernia conferas, & arma prope inter se poni iubeas. Quando parvum habes exercitum, unum contubernium in duo divides, aut etiam plura, si ita usus ferat, atque adeo maior numerus esse videberis, ut ne propter paucitatem contemtui hostibus sis. Celeriter autem ab uno loco in alium castra movebis, ut hostium vim ita cognoscens cum illis praelio dimices.

195 Fictis & simulatis irruptionibus milites adsuefacti, facilius & strenuius veras sustinebunt: ut praesidii parte altera contra alteram dedita a nobis opera constituta, aut proditione, insidiis, clamoribus, strepitu, transfugis, incursionibus, & aliis huiusmodi simulatis & fictis exercitati, a veris certaminibus, si quando incidant, non abhorrebunt.

196 Navalis classis hoc memorabile consilium putari debet. Quando ad loca arenosa & minime portuosa classem tuam navalis praelii tempore adplicaturus es, saccos multos arena complebis, & funibus eos quot satis esse videbuntur ex unaquaque triremi propendere faciens, quasi ferreae anchorae essent, & ubi hunc quasi portum tibi confeceris, ex eo loco noctu progressus, constitutam incursionem facere poteris.

197 Loca sicca atque arida transiturus, aquam quantam potes tecum perfer: noctuque a vespera ad mane iter facito: diem autem totum somno requietique dato: ita fiet, ut minus iumenta sitiant, & satis idonea tibi aquae copia sit.

198 Auspiciis exercitus olim ceterisque huiusmodi divinationibus animum & fidem adhibebat: sternutante autem quodam, milites statim demisso animo erant, quasi malo omine quodam obiecto; quod imperator animadvertens. Minime mirum, inquit, est, si ex tot circumstantibus unus sternutet. Hoc dictum cum risu omnes exceperunt. Risus autem victoriae signum est. Itaque prudens imperator hoc omen convertens, militum animos magnopere excitavit.

199 Vide quo die anni aut mensis victoriam aliquam reportasti, & eodem die iterum, si ita usus ferat, bellum suscipias, ut alacriores milites sint, & meliore cum spe praelium ineant, & putent Deo propitio hostes eodem die se in fugam iterum versuros. Et de loco in quo quis vicit, similiter statuendum est.

200 Nihil te quod nunc dico perturbet. Veros & strenuus Imperator cognoscitur, quando non quod in rem suam est quaerit: sed quod ex usu publico militum est illud spectat: nam cum salute publica suam quoque salutem procurat. Vbi enim pastor gregi suo diligenter prospicit, is compendium ex eo habet: sin gregem negligit, non modo verus pastor non habebitur, sed grege neglecto damnum sibi ipse accersit.

201 Si hostibus classis fuerit, tu cum copiis tuis instructus lunatam classem adpares, & paululum retrocedere in medio videaris: id enim non

ὥστε ἐὰν στρατὸν ἔχων πλείονα βούλει αὐτὸν διά τινα χρείαν ὀλίγον ὑποδεῖξαι τοῖς πολεμίοις, κοινοποιήσῃς τὰ κουτουβέρνια, καὶ εἰς μίαν καμάρδαν λεγομένην ποιήσεις ἀναπαύεσθαι, καὶ τὰ ὅπλα δὲ ἐπάλληλα θεῖναι κελεύσεις. ὅταν δὲ ὀλίγον ἔχῃς στρατὸν, τὸ ἓν κουτουβέρνιον διαμερίσεις εἰς δύο ἢ καὶ πλείονα κατὰ στρατιώτην, καὶ οὕτως πλῆθος φανεῖται, ἵνα μὴ διὰ τὴν ὀλιγότητα καταφρονηθεὶς, ταχέως δὲ τοῦ ἀπλίκτου μετάστας, εἰς ἕτερον ἀπελεύσῃ. καὶ οὕτως τοὺς πολεμίους καταμαθὼν τὸν πόλεμον συνάψῃς.

195 Ἀπὸ τῶν πεπλασμένως γινομένων κατ' αὐτῶν προσβολῶν οἱ στρατιῶται ἐθιζόμενοι ἀκατάπληκτοι γίνονται πρὸς τὰ ἀληθῆ, οἷον ψευδοβοηθείας μέρους τινὸς ἐπελθούσης κατὰ ἑτέρου πάλιν ψευδοπροδοσίας, ἢ ψευδοεγκρύμματα, ἢ ψευδοκτύπων καὶ ἤχων, ἢ ψευδοαυτομόλων, ἢ ψευδοεφόδων. οὕτως γὰρ ἐθιοθήσονται, καὶ οὐκ ἐκπλαγήσονται ἐξαίφνης τούτων καὶ ἀληθῶς γινομένων.

196 Ἱστορήσω σοι καὶ ναυτικοῦ στόλου στρατήγημα. ὅταν γὰρ εἰς ἀλιμένους καὶ ψαμμώδεις τόπους τὴν ἀπόβασιν μέλλῃς ἐν καιρῷ ναυτικῆς στρατηγίας, εἰ οὕτω τύχοι, ποιήσασθαι, σάκκους πολλοὺς πληρώσας ἄμμου, καὶ τοῖς σχοινίοις προσδήσας ἀπὸ ἑκάστου δρόμωνος ἐκκρεμάσεις τοὺς ἀρκοῦντας οἱονεὶ σιδηρᾶς ἀγκύρας, καὶ οὕτως τὸ λεγόμενον πελαγολιμένα ποιήσας εὐκόλως κατὰ τῶν τόπων νυκτὸς ἐξελθὼν τὴν βεβουλευμένην σοι καταδρομὴν ποιήσεις.

197 Τόπους ἀνύδρους μέλλων ποτὲ διαβαίνειν, ὕδωρ μὲν ὅσον δυνατὸν συνεπάγου. νύκτωρ δὲ ποίει τὴν ὁδοιπορίαν ἀπὸ ἑσπέρας ἕως πρωῒ, τὴν δὲ ἡμέραν καθεύδειν προτρέπου ἀντὶ τῆς νυκτός. οὕτως γὰρ ἧττον διψήσουσι τὰ ζῶα, καὶ αὐταρχὴς σοι γενήσεται ἡ τοῦ ὕδατος χρεία.

198 Οἰωνιστικοῖς λόγοις προσέκειτο στρατὸς καὶ σημείοις. πταρμοῦ δὲ γινομένου παρά τινος ἠθύμουν οἱ στρατιῶται ὡς ἐπὶ χαλεπῷ οἰωνίσματι, εἶτα εἶπεν ὁ στρατηγὸς, οὐ θαυμαστὸν εἰ τοσούτων περιεστώτων εἷς ἔπταρεν. καὶ τούτου λεχθέντος, γέλως ἐγένετο. ἔστι δὲ ὁ γέλως σωτηρίας δηλωτικὸς σημαντικός. καὶ οὕτως ἐχέφρων στρατηγὸς τὸ οἰώνισμα ἐναλλάξας θαῤῥεῖν τοὺς στρατιώτας παρεσκεύασεν.

199 Ὅρα σοι ἵνα ἐὰν ἐν ἡμέρᾳ τινὶ τοῦ ἐνιαυτοῦ ἢ μηνὸς γέγονε νίκη, μέλλεις δὲ πρὸς πόλεμον συμβάλλειν, εἴγε δυνατόν σοι ἐν αὐτῇ τῇ ἡμέρᾳ. καὶ αὖθις τῆς μάχης ἀπάρξασθαι ἐπιτήδευσον, ὥστε εὐθαρσεῖς εἶναι τοὺς στρατιώτας. καὶ μετὰ ἀγαθῆς ἐλπίδος, ὡς κατ' αὐτὴν ἑορτὴν τῆς νίκης καὶ αὖθις δυναμένους ἔχειν τοὺς προσβαλόντας τὴν θείαν βοήθειαν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐπὶ τόπου ἐν ᾧ νενίκηκας ποτέ.

200 Θροείτω δέ σε μηδὲν ὃ μέλλω λέγειν. ὅτι στρατηγὸς ἀληθὴς καὶ ἄριστος τότε γινώσκεται, ὅταν μὴ τὸ δοκοῦν αὐτῷ ἴδιον συμφέρον ἐργάζεται μόνον ἀλλὰ καὶ τὰ κοινὰ καὶ συμφέροντα τοῖς ὑποχειρίοις πραγματεύηται. οὕτως γὰρ μετὰ τοῦ κοινῇ συμφέροντος καὶ τοῦ ἰδίου τεύξεται. ὅταν γὰρ ὁ ποιμὴν τῆς ποίμνης ἐπιμελεῖται, τῆς ἑαυτοῦ ὠφελείας παραίτιος γίνεται. εἰ δὲ ταύτης καταμελήσοι, οὐ μόνον ποιμὴν ἀληθὴς οὐ λογίζεται, ἀλλὰ καὶ τὴν ποίμνην ζημιούμενος τῆς ἐξ αὐτῆς ὠφελείας στερηθήσεται.

201 Πολεμίου ποτὲ ναυτικοῦ στόλου μετὰ οἰκείας δυνάμεως ναυτικῆς ὑποχωρῶν στρατηγὸς μηνοειδῆ παράταξιν ποιούμενος ὑποστρεφέτω πλέων κατὰ πρύ-

πρύμναν, ϗ οὕτως ἀποχωρίζεσθαι τῶν πολεμίων βουλευέσθω. ϗ γὰρ οὐ φεύγων ἀλλὰ φυγομαχῶν ἑτοίμους ἕξει τὰς ναῦς, ϗ αὖθις ἐπελθεῖν τοῖς πολεμίοις κατὰ πρῶραν. εἴγε ϗ τούτου χρεία γένηται, τὰς πρώρας ἔχων πρὸς αὐτούς. ϗ γὰρ οὐδὲ θαρσήσουσιν ἐν τῷ κοιλώματι εἰσελθεῖν τὴν κύκλωσιν ὑφορώμενοι.

202 Νίκης σοι παρὰ Θεοῦ διδομένης, μὴ σφαλερῶς ϗ ἀκρατῶς δίωκε τοὺς πολεμίους. ἀλλὰ φυλάττου τὰς ὑποστροφὰς αὐτῶν. ἡ γὰρ ἀκρατὴς δίωξις διαλύουσα τὴν τάξιν ἐπιβουλεύτους ποιήσει τοὺς διώκοντας.

203 Συνεχῶς διέρχου διὰ στενῶν τόπων, ϗ μάλιστα, ἀναχωρῶν ἀπὸ τῆς πολεμίας τοὺς εὐρώστους ϗ ῥωμαλέους τῶν στρατιωτῶν ὄπισθεν ἐν τῇ οὐραγίᾳ τάσσε. ἵνα ϗ τοὺς ἐπερχομένους πολεμίους ἀμύνωνται ὄπισθεν, ϗ μηδεὶς φεύγῃ ἔμπροσθεν μὴ τολμῶν παρελθεῖν τὴν σὴν ἐνδοξότητα παρατεταγμένην ϗ δι' ἀμφοτέρων τηρεῖται ἡ τάξις ἀσφαλὴς καὶ ἄῤῥηκτος.

204 Ἵνα ῥώμην κατὰ τῶν πολεμίων ἐνθήσῃς τῷ στρατεύματι παράγγελλε αὐτοὺς, ἵνα εἰ μὲν βοῶντες ἐπέρχονται αὐτοῖς οἱ πολέμιοι ἐν τῇ συμβολῇ τῆς μάχης δέχωνται αὐτοῖς μετὰ σιωπῆς. ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι 1 μετὰ σιωπῆς ἐπέρχονται, τότε μετὰ βοῆς ϗ κραυγῆς οἱ σοὶ ἀντεξελαύνουσι κατ' αὐτῶν.

205 Ὅταν ἀπορῇς ἐξ ὁπλίσεως τῶν στρατιωτῶν τοῖς εὐπόροις μὲν μὴ στρατευομένοις δὲ κέλευε, ἐὰν μὴ βούλωνται στρατεύεσθαι, παρέχειν ἕκαστον ἵππον ἀντὶ ἑαυτοῦ ϗ ἄνδρα. ϗ οὕτως οἵ τε πένητες ἀνδρεῖοι ὁπλισθήσονται, οἵ τε πλούσιοι ϗ ἄνανδροι δουλεύσουσι κατ' ἰσότητα τῶν στρατευομένων.

206 Ἅμα τοῖς καβαλλαρίοις ϗ πεζικὴν ἐπιφερόμενος στρατιὰν συνεποχεῖσθαι αὐτὴν ἐν τοῖς ἵπποις πολλάκις κέλευε δηλονότι ἐλαφρὴν ὅπλισιν, ὥσπερ δέον ἔχοντας, ϗ τοῖς ποσὶν ὀξέως τρέχειν δυναμένους. οἵτινες ἐν ἐπικαίροις τόποις εὔροστοι καταπηδήσαντες ἀπὸ τῶν ἵππων τόπους ὑψηλοὺς καταλήψονται, ϗ σφενδόναις χρήσονται, ϗ τόξοις, ϗ ἑτέροις ὅπλοις, ἢ ϗ πρὸς ἄλλο τι τῶν ἐμπιπτόντων ἀνδρίσωνται,

207 Βεβαίως ἐπιστάμενος ἄνδρα τινὰ πολλάκις ἀριστεύσαντα, ἐξαιτούμενον δὲ περί τινος σωτηρίας ἢ ἑαυτοῦ, ἢ φίλου, ἢ συγγενοῦς. χρεὼν σε, ὦ στρατηγὲ, ἀντὶ πολλῶν ϗ μεγάλων παρασχεῖν αὐτῷ δυστυχίαν φίλου ἐπανορθώσασθαι. καὶ ἐν αὐτῷ γὰρ τὸ ὅσιον ποιήσεις, ϗ ἑτέροις ἐπαλείψεις ἀριστεύειν ἐπ' ἐλπίδι τοιαύτης ἀνταποδώσεως.

208 Ἄρχοντος ἀγαθοῦ τεκμήρια ϗ ἀρετῆς ἀπόδειξις, ὅταν ἐθελουσίῳ γνώμῃ πείθωνται αὐτῷ οἱ ὑποχείριοι, ϗ ἐν τοῖς προσπίπτουσι πόνοις παραμένειν ἐθέλουσιν. οἱ γὰρ ἀνάγκῃ ϗ βίᾳ ὑποταττόμενοι τοῖς ἀνάξια στρατηγοῦ πρὸς αὐτοὺς πράττουσιν, ἐπίβουλοι μᾶλλον, ἀλλ' οὐ φίλοι, καὶ φυγάδες, ἀλλ' οὐ συγκινδυνεύοντες ὀφθήσονται.

209. Στρατηγῷ ἀγαθῷ μηδὲν ἕτερον ἐπιτήδευμα δέον ἐπαινεῖν, ἀλλ' ἢ δύο ταύτας. τὴν μὲν γεωργικὴν, ὡς τρέφουσαν τοὺς στρατιώτας, τὴν δὲ πολεμικὴν, ὡς ἐκδικοῦσαν ϗ φυλάττουσαν τοὺς τρέφοντας γεωργούς. διὸ μᾶλλον ϗ τούτων τῶν ἐπιτηδευμάτων ἐπιμελεῖσθαί σε χρὴ παρὰ τὰ ἕτερα πάντα. ἐκεῖνα μὲν γάρ εἰσι ταχα καὶ περιττὰ, ταῦτα δὲ ϗ ἀναγκαιότατα ϗ σωτήρια.

210 Ἵνα δὲ ϗ ἐνδοξότερος ϗ αἰδέσιμος ἀναδάκνυ-

non omnino ad fugiendum, sed post fugam ad pugnandum potius valet; & paratas habebis naves, ut rursum proratim, si id necessitas postulet, illos invadas. Neque enim audebunt in cavitatem loci ingredi, nimirum id timentes ne circumcludantur ab hostibus.

202 Victoria tibi a Deo concessa, ne statim turbulente & confuse illos insequaris, sed inter insequendum ne conversi te rursus adoriantur providebis. Nam effusa & intemperans insectatio, opportunos ad offensionem facit eos, qui insequuntur.

203 Circumspecte loca angusta transibis. Quod si ab hostibus discesseris, robustos ac strenuos milites a tergo in extremo agmine, quam οὐραγίαν vocant, collocabis, ut incursantes hostes possint repellere: & nemo in anteriorem partem fugiat, ubi tu instructus eris. Itaque utrimque exercitus firmus ac munitus erit.

204 Vt robur exercitui inferas praecipe, ut si hostes cum clamore contra tuos veniant, tui statim cum silentio & taciturnitate praecedant: sin illi silentes ac taciti ambulaverint, tum clamore ac stridore armorum tui illos invadant.

205 Vbi armatura eges, iis divitibus, non qui in praelio sunt, sed qui a praelio absunt, praecipe; ut si nolint ad arma venire, virum pro se equumque mittant: ita quidem fiet ut pauperes strenui armentur, divites ignavi ex aequo ac ceteri qui in bello sunt, bello inserviant.

206 Mixtum ex peditibus & equitibus si exercitum habeas, leves equis persaepe vehi iubebis, ut opportunis in locis agiles atque expediti de equis desilientes, excelsa altaque loca anticipent, & fundis, sagittis, reliquisque armis utantur, ut ad omnem hostium occursum parati sint.

207 Si quis, qui strenue se in exercitu gessit, aliquid abs te contendat, vel de salute sua vel cognati, ne difficilis in pernegando sis, sed pro rebus illius gestis, hoc illi de salute amici aut sua condones: nam & pium factum hoc erit, & alios talis remunerationis spe ad res bene gerendas excitabis.

208 Boni praefecti indicium & magna virtutis significatio est, si subiecti milites voluntario animo illi obtemperent, & si labores sponte sua subierint, & in illis duraverint. Nam qui necessitate & vi subiiciuntur, qui indigne se ac contra quam praefectum par est gerunt, illi insidiatores, non amici, perfugae, non periclitantes, existimari debent.

209 Imperatori bono nulla studia ita laudanda ac provehenda sunt, ac agricultura & militia: altera quae rempublicam & milites alit, altera quae rempublicam defendit, & agricolas laborantes conservat. Itaque tanto magis hae ceteris sunt artibus proponendae, quanto illae interdum supervacaneae esse cernuntur: hae semper salutares sunt & necessariae.

210 Vt suscipiendus & honoratus ab omnibus

1 Ἐὰν δὲ ἐκεῖνοι) Adde, σιωπῶντες. Necessario id sensus exigit.

bus habeare, communem utilitatem rei privatae, quemadmodum supra praecepimus, antepone. Bonus enim imperator est, non qui bene suam ipsius vitam degit, sed qui subiectis suis auctor salutis est. Imperator enim non ideo a nobis deligitur ut sibi soli provideat, sed ut ceteri qui sub imperio eius sunt, melius vitam traducant. Nam ideo ad militiam eunt omnes, ut sibi melius sit: & imperatoribus ideo obediunt, ut ad salutem viam illis muniat.

211 Exercitus universi labes est, immodestiae & luxui deditus imperator. Modestia enim & ordinis cum temperantia conservatio, militibus in primis utilis est. Nihil enim ad vitae cultum in bello aliud adferendum est, quam quod necessarium est: luxum autem neque bellum neque pax sobria admittit. Quid enim causae est cur non turpissimum sit virum ex equo cauponari? Omne enim robur illius corrumpitur, & damnum non mediocre infertur. Itaque praefectos omnino industrios viros esse oportet, iusteque imperantes, & in re militari potissimum. Subitum enim tempus & subitae res in bello gestae esse solent: idque praecipue in navali praelio cernitur, quia navibus tota dimicatio transigenda est.

212 Si bellum tibi cum exercitu futurum est e multis regionibus collecto, ne praestoleris donec in unum locum congregentur, sed dispersi adhuc abs te vel sua in regione, vel aliis in locis antequam simul cogantur, adoriendi sunt. Nuncque adeo cum ex AEgypto, Syria, Cilicia, Barbari adversus Romanas copias se instruant, navali classe ac navarchis Cyprus occupanda, & priusquam barbarica classis in unum coeat, satis iusta & commoda classe nostra ea dispersa adhuc invadenda est: vel priusquam e regione sua exeant, classis illorum si fieri potest incendenda est.

213 Exercitus tui universi corporis quasi medicum te arbitror esse: itaque quasi causae morborum ab exercitu per te abigendae sunt, ocium, luxus, sumtus, intemperantia, divinationes, auspicia, auguria, insomnia, quae omnia abs te verae pietatis cultore contemnenda sunt, nisi ad victoriae simulationem interdum illis abutaris. Neque enim par est ut ad victoriae salutis spem eiusmodi signa imperatores quaerant, sed cautione provisioneque sua ad omnes res suscipiendas quantum possunt utantur. Sed & lucri cupiditas eiicienda quantum potest ex exercitu est: multa enim per hanc cupiditatem detrimenta in militiam importari tum ex antiquis tum ex recentioribus scriptoribus cognovimus. Divinationibus autem & insomniis quidam freti decepti sunt, & salutem suam misere prodiderunt.

214 Liberos tuos & nobilium virorum militumque filios tecum in expeditione habeas: hoc enim illos longe prudentiores reddet, si cognitionem simul & experientiam rei militaris atque imperatoriae habeant. Ludus enim necessa-

δέικνυσαι, μᾶλλον τοῦ σου συμφέροντος τὸ κοινῇ συμφέρον προτίμα, ὡς καὶ ἄνω που 1 ἡμῖν εἴρηται. καὶ γὰρ ἀγαθὸς στρατηγός ἐστιν, οὐκ ἐὰν τὸν ἑαυτοῦ βίον καλῶς διεξάγῃ, ἀλλ' ἐὰν καὶ ὧν ἄρχει τούτοις σωτηρίας αἴτιος γίνεται· στρατηγὸς γὰρ προχειρίζεται παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας, οὐχ ἵνα ἑαυτοῦ καλῶς ἐπιμεληθῇ μόνον, ἀλλ' ἵνα καὶ οἱ ἐπιμελούμενοι παρ' αὐτοῦ καλῶς διεξάγωνται. καὶ γὰρ καὶ στρατεύονται πάντες, ἵνα ὁ βίος αὐτοῖς βέλτιον ὑπάρχῃ. καὶ στρατηγοὺς δέχονται τούτου αὐτοῦ ἕνεκα, ἵνα πρὸς τὰ καλὰ καὶ σωτήρια ἡγεμόνες αὐτοῖς ὑπάρχουσιν.

211 Λύμη στρατοῦ τρυφητὴς στρατηγὸς, καὶ ἄτακτος. ἡ γὰρ εὐταξία, καὶ ἡ μετὰ σωφροσύνης ἐγκράτεια, μάλιστά ἐστιν τοῖς στρατευομένοις χρήσιμος. χρὴ γὰρ μηδὲν ἄλλο ἐπιφέρεσθαι πρὸς χρέιαν βρώσεως ἢ τῆς ἄλλης διαίτης πλὴν τῶν ἀναγκαίων. τρυφὴν γὰρ οὔτε πόλεμος, οὔτε εἰρήνη δέχεται σωφρονοῦσα, πῶς γὰρ οὐκ αἰσχρὸν ἄνδρα ἐπὶ ἵππου καπελεύειν; διαφθέιρεται γὰρ ἡ δύναμις καὶ βλάβη οὐ μικρὰ γίνεται. διὸ πανταχοῦ μὲν τοὺς ἄρχοντας ἀκριβεῖς εἶναι δεῖ καὶ δικαίους ἄρχειν, μάλιστα δὲ ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς. ὀξεῖς δὲ οἱ καιροὶ, καὶ ὀξεῖς αἱ πράξεις ὀφείλουσι καὶ ἐπὶ παντὸς πολέμου, μάλιστα δὲ τοῦ κατὰ θάλασσαν διὰ ναυμαχίας εἰς μάχην συνισταμένου.

212 Ἐὰν πολεμῇς πρὸς ἀνθρώπους ἐκ πολλῶν τόπων συλλεγομένους, ὦ στρατηγὲ, δέον σε μὴ περιμένειν ἕως εἰς ἓν συναχθῶσιν. ἀλλ' ἐστὶ ἐπαρμένοις 2 αὐτοῖς, ἢ κατὰ τὴν τῆς ἰδίας χώρας ἕκαστον, ἢ εἰς ἑτέρους τόπους, πρὶν ἢ συνέλθωσιν ἐπιχειρεῖν. καὶ νῦν δὲ τοῖς ἐξ Αἰγύπτου καὶ Συρίας καὶ Κιλικίας ἀθροιζομένοις Βαρβάροις πρὸς τὴν κατὰ ῥωμαίων ἐκστρατέιαν δέον τοῖς πλωίμοις στρατηγοῖς σὺν τῷ ναυτικῷ στόλῳ τὴν κύπρον καταλαβόντας, πρὸ τοῦ συναφθῆναι τὰς βαρβαρικὰς ναῦς, ἀποστεῖλαι κατ' αὐτῶν πλώϊμον δύναμιν ἱκανὴν καταγωνίσασθαι τὴν βαρβαρικὴν ναυμαχίαν ἐστὶ διῃρημένην 3, ἢ τὰς ναῦς ἐκέινων ἐμπρῆσαι πρὸ τοῦ ἀποπλεῦσαι τῆς ἰδίας.

213 Ὑπολαμβάνω σε ἰατρὸν οἱονεὶ μεγάλου σώματος τοῦ στρατεύματος. καὶ χρή σε ὥσπερ τῆς νόσου τὰς αἰτίας ἐξελαύνειν τοῦ στρατοῦ, οἷον ἀργίαν, τρυφὴν, πολυτέλειαν, ἀσωτίαν, ἀλλὰ καὶ μαντέιας καὶ σύμβολα, καὶ οἰωνισμοὺς, καὶ ὀνείρους. μάλιστα εὐσεβῆ τυγχάνοντα περὶ τὸ θεῖον παρορᾷν σε χρὴ, εἰ μή τις ἀνάγκη καὶ τούτων παρεῖναι προσποίησιν 4. οὐ γὰρ προσήκει ταῦτα στρατηγῷ. οὐδὲ πρὸς νίκην καὶ σωτηρίαν διὰ προνοίας ἰδίας σημεῖα κρίνειν, ἀλλὰ προνοεῖν ἀσφαλῶς, καὶ πρὸς τὰ προκείμενα μετὰ ἀγχινοίας καὶ πείρας τὰς ἑαυτοῦ πράξεις διεξάγειν. πάντων δὲ μάλιστα τὴν πορνέιαν ἐξορίζειν χρεὼν τοῦ στρατεύματος. ταύτην γὰρ τὰ μέγιστα κακὰ ἐπάγειν καὶ ἐν ταῖς παλαιαῖς ἱστορίαις καὶ ἐν ταῖς καιναῖς τοῖς στρατεύμασιν ἀνεμάθομεν. ἀλλὰ καὶ σημείοις τινὲς καὶ ὀνείροις πεποιθότες πολλάκις ἐψεύσθησαν καὶ ἀπώλοντο τῆς ἐκείνων κρίσεως ἀστοχήσαντες.

214 Συνεστρατεύειν μετὰ σεαυτοῦ τούς τε σοὺς υἱοὺς καὶ τῶν ἐπισήμων ἐπ' ἀνδρείᾳ ἀρχόντων ἢ στρατιωτῶν οὐκ ἀδόκιμον, ἀλλὰ καὶ τρόπον ἡγοῦμαι θέας ἕνεκα καὶ πείρας στρατιωτικῶν ἔργων καὶ ἡγεμονικῶν. ἀναγκαῖον γὰρ διδασκαλεῖον ἀναγκαίων μαθημάτων

---

1 Καὶ ἄνω τοῦ) Scribe, καὶ ἄνω που.
2 Ἐστὶ ἐπαρμένοις) Scribe, ἔτι ἐσπαρμένοις.
3 Ἐστὶ διῃρημένην) Scribe, ἔτι δ.
4 Πρὸς πίνησιν) Scribe, προσποίησιν.

των ὁ πόλεμος. διὸ ϗ τὺς ἀκμάζοντας ϗ φίλων καὶ οἰκείων παῖδας ὥσπερ εὐγενεῖς σκύλακας, ὦ στρατηγὲ, συνεκστρατεύειν σε χρὴ ϗ συνεθίζειν ἀνέχεσθαι, ϗ τολμᾷν ϗ νεκρῶν ἁπτομένυς ϗ πληγὰς θεωμένυς, ϗ ἐν τοῖς ἐναγωνίοις βοαῖς ϗ τοῖς ἀλαλάγμασιν κατὰ τὰ πρῶτα τῆς μάχης γινομένοις παραλυγχάνοντας ἵστασθαι, ἵνα πρὸς τὰ πολεμικὰ ἔργα ϗ πάθη ἐκ νέυ συνεθιζόμενοι ϗ ἀριστεύειν ἐν αὐτοῖς μάθωσιν.

215 Ῥωμαλέον ϗ ἄριστον ἀναδείξει σε στρατηγὸν ἡ τῆς τόλμης ὀξύτης, ϗ τὸ βύλευμα τὸ χρηστὸν, ϗ ὁ τῶν φίλων εὐπρόθυμος συναγωνισμὸς, ϗ τὸ θαῤῥεῖν ἐν τοῖς κινδύνοις τῦ πολέμυ, ϗ τὸ χρῆσθαι τῷ τε σαθηρῷ λογισμῷ ϗ ἀκαταπλήκτῳ. ταῦτα γὰρ στεῤῥῦ στρατηγῦ ϗ φιλοτίμυ. ἵνα ϗ αὐτὸς ἐν καιρῷ ἐξ ἑαυτῦ παρέχῃ τὰ δέοντα, καὶ διὰ τῆς αὐτῦ ἀγαθῆς γνώμης ϗ φιλίας συναγωνιστὰς ἔχῃ ὡς φίλυς οἰκείυς, ϗ συγκινδυνεύοντας αὐτῷ ἐν ἅπασι τὺς στρατιώτας.

216 Ὥσπερ κυνηγέτης ἀγαθὸς τέχνῃ τὺς λύκυς μετερχόμενος ἢ τὰς ἀλώπεκας ἀγρεύει, ὕτως ϗ αὐτὸς τὺς ἀπὸ τῶν πολεμίων κατασκόπυς διὰ τέχνης ἀνευρήσεις. ἐὰν γὰρ ἔξωθεν τῦ σου χάρακος φύλακας τάξῃς, εἶτα ἐπιλαβέσθαι τῦ πλησίον ἑκάστῳ κελεύσῃς, ϗ μὴ ἀφιῆναι ἕως ἂν εἴπῃ ϗ τὸν ἄρχοντα, ϗ τὸ τάγμα, ϗ τὸ κοντυβέρνιον ὅθεν ἐστὶν, ἢ ἕτερον σύνθημα. τὺς δὲ ταῦτα λέγειν μὴ δυναμένυς ἐξετάσεις, ϗ ὕτως ἀνευρήσεις τὺς κατασκόπυς.

217 Μέγα πρᾶγμα ϗ ἀναγκαῖον δημηγορῶν μετὰ φρονήσεως στρατηγός; πλείονα γὰρ πολλάκις ἐκ τῆς διὰ λόγων ὁμιλίας, ἤπερ ἐκ τῆς ὅπλων τὴν ἀνδρείαν παρασκευάσει τῷ στρατεύματι. καὶ μάλιστα προστιθεὶς τῷ λόγῳ, ὅτι πρὸς ἀντιπάλυς ἐστὶ μάχεσθαι σάρκα ϗ αἷμα ἔχοντας, ϗ τὰ ἀνθρώπων πάσχοντας ϗ αὐτύς.

218 Ἀναγκαῖόν σοι, ὦ στρατηγὲ, ὅταν χεῖρας συμμίξωσι πρὸς μάχην κατὰ τῶν πολεμίων οἱ στρατιῶται, παρατρέχοντα βοᾷν. ἔτι ἅπαξ προσβάλωμεν τοῖς πολεμίοις, ϗ νικήσομεν ϗ πάλιν ὁμοίως ἔτι ἅπαξ προσβάλωμεν ϗ νικήσομεν, ϗ τρίτον δὲ τῦτο ποιῆσαι παριππεύοντα. ὕτως γὰρ νίκην ὡς ἀληθῶς ἐκ τῆς προθυμίας ποιήσεις ἐφεξῆς ϗ συνεχῶς τὰς τρεῖς προσβολὰς ποιύμενος. τῦτο δὲ ποιήσεις, ὅταν μετὰ τῆς τῦ Θεῦ βοηθείας ὁρᾷς ὅτι κατὰ τὴν πρώτην συμβολὴν προτερεῖς κατὰ τῶν πολεμίων.

219 Ἵνα δὲ μνήμων θαυμαζόμενος ϗ τοῖς ἀντιπολεμίοις εἶναι δόξῃς, καὶ διὰ τῦτο φοβερὸς, ἐάν σοι πρέσβεις ἀποστείλωσι, δέον σε ἀνερωτῆσαι περὶ αὐτῶν, ἐάν ποτε ἐπρεσβεύσαντο, καὶ ὑπὲρ τινων πραγμάτων, ϗ μετὰ τινων προσώπων, καὶ ἐν ποίῳ καιρῷ, ϗ ἐν ποίῳ τόπῳ. ἔτι δὲ ϗ περὶ τῆς προκειμένης πρεσβείας προμελετῆσαι δεῖ, ϗ εἴ τι ὅμοιον ἐπράχθη ποτὲ ἢ παρὰ σου ἢ παρ' ἑτέρῳ ἔθνει. ἵνα ἐν ταῖς ἐρωτήσεσιν ϗ συντυχίαις ἐκπλήσσῃς αὐτὺς ὡς πάνυ μνημονικὸς καὶ πολύπειρος.

220 Οὗ ἕνεκα ἢ τόπον ποτὲ ἢ πόλεων ἐκπέμπειν μέλλεις ναυτικὸν στόλον, κρύπτειν σε δεῖ ϗ τὺς τόπυς ϗ τὰς πόλεις, ὥστε μηδένα προγνῶναι, τῦ μέλ-

sarius, disciplinae necessariae bellum est. Itaque florentes iam aetate amicorum familiariumque tuorum liberos quasi generosos catulos tecum in expeditione habeas, ut discant tolerare laborem, audaciores esse, cadavera mortuorum tangere, plagas videre, & clamores bellicos perferre, & in initio praelii bellico tumultui interesse, ut ad omnia negocia bellica ab ineunte aetate adsuefacti strenui esse debent.

215 Fortem ac prudentem imperatorem te indicabunt, opportuna audacia, & bonum consilium, & amicorum alacris laborum susceptio, & in periculis obeundis confidentia, & in rebus gerendis firmitas animi atque constantia. Haec enim strenui ducis ac nobilis sunt, ut & ipse opportuno tempore quod optimum factu sit facias, & consilii tui benevolentiaeque adiutores, & omnibus in rebus voluntarios defensores habeas.

216 Quoniam venator bonus lupos & vulpes artificio venatur, sic & tu hostium speculatores solertia capies. Si enim extra vallum tuum custodias locaveris, deinde iusseris ut unumquemque ignotum teneant, & interrogent, neque dimittant priusquam praefecti nomen & contubernii, unde sit, & tesseram eius contubernii commemoraverit, & eos qui haec facere nequiverint, exploraveris qui nam sint, facile speculatores illorum invenies.

217 Imperator qui eloquentiam cum prudentia coniunxerit, quid in exercitu praestare non potest? Maiora enim saepe diserta cohortatione efficiet, quam viribus suis & plus verbis quam robore milites ad strenuitatem incitabit, idque maxime si persuadeat cum hostibus sibi rem esse, qui ex carne & sanguine, quemadmodum ceteri homines, constituti sint, quique omnia humana facile pati possunt.

118 Vtile tibi cumprimis erit, imperator, ubi manus conferunt cum hostibus milites tui, praetergrediendo milites iis verbis adpellare: Semel tantum conflige cum hostibus, & vincemus; atque item similiter semel: Iterum cum hoste conflige, & vincemus. Tertio autem obequitando hoc faciat. Itaque magnum momentum ad victoriam adferes, si alacriter & adsidue hos tres impetus milites faciant, & hostes animose invadant. Hoc abs te faciendum est quando primum belli ingressum Deo propitio bene vides procedere.

219 Vt vero propter multarum rerum memoriam ab hostibus in admiratione habearis, & propterea ab illis timearis, si ad te legati missi fuerit, interrogabis eos numquid ante legatione usi fuerint, & quibus de causis, quibus cum hominibus, quo loco, quo tempore. Legatione item proposita providendum animo est, num quae similis fuerit, vel apud te, vel aliam quamvis nationem, ut interrogationibus & sermone tuo videaris multarum rerum memor & peritus esse.

220 Ad quae loca vel civitates classem emissurus es nemini indicare oportet, sed occultandae animo civitates sunt, ut nemo de classis iti-

1 Εἰ ϗ δόξῃς) Scribe, εἶναι δόξῃς.

itinere quidquam praesentiat. Mandatum autem quoddam litteris conscribes, quod ubi scriptum fuerit obsignabis, & Navarcho trades, praecipiesque illi, ut ubi mare ingressus fuerit, sigillum aperiat, & cognoscat quo iturus sit. Ita clam hostes quo volueris pervenies.

221 Leges militares atque imperatoriae si custodiantur, victores duces honoratos & memorabiles faciunt, & regibus laetitiam oblectationemque adferunt, & ad deditionem pacemque hostes cogunt, & ab omnibus perturbationibus subiectos nostros liberant, imo vero multorum bonorum atque salutarium causae sunt, & Dei erga illos benevolentiam augent, & ad laudandum Deum omnes homines pios impellunt. Has igitur leges quasi maximas, omnium bonorum secundum Deum conservatrices, & communis salutis prospicientissimas, omni diligentia atque observantia coles, & ente omnia divinas leges, veraque illius praecepta quibus pietas continetur, summo studio & perpetuo sequaris: ita enim optimum imperium fiet, & Deo univeesitatis regi dominoque nostro Iesu Christo, & nobis qui per illum regnamus, complacitus eris.

μέλλει γίνεσθαι ὁ κατάπλους. ἔνταλμα δὲ γράψας τοῦτο σφραγισάμενος ἀσφαλῶς ἐπίδος τῷ καθισταμένῳ παρά σου ναυάρχῳ, ἵνα κατὰ τὸ πέλαγος ἐξελθὼν, τότε λύσῃ τὴν σφραγίδα, καὶ μάθῃ ποῦ μέλλει πορεύεσθαι. οὕτως γὰρ ποιήσας λάθῃς τοὺς πολεμίους.

221 Νόμοι στρατηγικοὶ φυλαττόμενοι καὶ τοὺς στρατηγοὺς νικηφόρους καὶ ἐνδόξους καὶ δὴ καὶ ἀειμνήστους ἀποτελοῦσιν, καὶ τοῖς βασιλεύουσι χαρᾶς καὶ εὐφροσύνης αἴτιοι γίνονται, καὶ πρὸς εἰρήνην καὶ ὑποταγὴν τοὺς πολεμίους καταναγκάζουσι, καὶ κακῶν ἐλευθερίας παντὶ τῷ ὑπηκόῳ γινόμενοι, μᾶλλον δὲ καὶ αγαθῶν εὐπορίαν προξενοῦντες αὐτοῖς τὴν εἰς Θεὸν εὐχαριστίαν ἔξουσι καὶ πρὸς δοξολογίαν αὐτοῦ πᾶσαν εὐσεβῆ ψυχὴν διεγείρουσι. τούτους οὖν, ὦ στρατηγὲ, καθάπερ σωτῆρας μετὰ Θεὸν καὶ εὐεργέτας τοὺς στρατηγικοὺς νόμους διὰ παντὸς περιφύλαττε. καὶ πρόγε τούτων τοὺς θείους καὶ παναληθεῖς νόμους, δι' ὧν ἡ εὐσέβεια κρατύνεται 1, περίθαλπε, καὶ ἀνενδοιάστως τούτοις ὑπάκουε. ἐκ τούτων γὰρ ἀρίστη ἀρχὴ γένοιτο, καὶ εὐάρεστος ὀφθήσῃ στρατηγὸς αὐτῷ τε τῷ Θεῷ τῶν ὅλων καὶ βασιλεῖ καὶ κυρίῳ ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστῷ, καὶ ἡμῖν τοῖς δι' αὐτοῦ βασιλεύουσιν.

Argumentum libri in Epilogo.

1 VT igitur omnia quam brevissime a nobis universo hoc libro conclusa, summatim repetamus, hoc in primis Dignitati tuae praecipimus, ut qua de causa imperatores, quantum potes efficias, ut omnes qui sub imperio tuo sunt, vitam quam maxime tranquillam & securam degant.

2 Ac primum quidquid dicturus facturusve es, a Deo principium habeat, nihilque sine illius commemoratione ac deprecatione agatur.

3 Cur enim non principium omnium rerum agendarum a Deo capiendum sit, cum Deus pater noster factor & inspector dictorum factorumque omnium, iudex cogitationum omnium notionumque cordis, nullaque creatura abdita coram eo sit, sed omnia nudata & explicata ante oculos eius sint, quemadmodum divinissimus Paulus loquitur? Itaque praeter sententiam eius nihil a nobis agendum est.

4 Cognatio enim quaedam a uobis cum illo est, talisque adfectus qualis erga patrem esse debet: nam illius munere in lucem adspectumque venimus, pro illo & vivere & mori debemus, benignitate illius alimur, in ipso vivimus, movemur & sumus tantum illi obedimus, quantum subiecti praefecto, servi Domino, magistratus Regi; omnes illius sumus, qui omnium habet imperium: nobis per illum omnia subiecta sunt, tum animata, tum inanima, nos vero illum colimus: universa bestiatum natura a nobis gubernatur, nos vero ab illo pascimur principe pastorum, qui nostra causa nostram naturam induit.

5 Nemo autem qui mente depravata perditaque non est, Deum esse negare potest. Omnia

Ὑπόθεσις ἐπιλόγου.

1 ΩΣ ἐν συνόψει δὲ τὰ προειρημένα ἡμῖν ἅπαντα οἷον ἀνακεφαλαιωσάμενοι ἐνταῦθα παρακελευόμεθα καὶ ὑποτιθέμεθα τῇ σῇ ἐνδοξότητι. ἐξ ὧν, ὡς εἴρηται, καὶ αὐτὸς στρατηγὸς ἀναδειχθεὶς ἀγαθὸς, καὶ βίον ἀκινδυνότατόν τε καὶ ἀλυπώτατον τοῖς ὑπό σε ἀρχομένοις περιποιήσῃ.

2 Καὶ πρῶτον μὲν πᾶν ὅπερ μέλλεις ἢ λέγειν, ἢ πράττειν ἀπὸ Θεοῦ λάμβανε τὴν ἀρχὴν, καὶ μηδὲν ἄνευ τῆς ἐκείνου μνήμης τε καὶ ἐντεύξεως μήτε λόγου ἄρξῃ μήτε πράξεως.

3 Οὕτω γὰρ ἐγὼ κρίνω χρεὼν εἶναι ἀπὸ Θεοῦ λαμβάνειν ἅπαντα τὴν ἀρχὴν καὶ γὰρ ὁ Θεὸς πατὴρ ἡμῶν καὶ ποιητὴς καὶ ἐπόπτης καὶ τῶν λόγων ἡμῶν καὶ τῶν πραξέων, καὶ κριτικός ἐστιν ἐνθυμήσεων καὶ ἐννοιῶν καρδίας, καὶ οὐκ εστιν κτίσις ἀφανὴς ἐνώπιον αὐτοῦ. πάντα δὲ γυμνὰ καὶ τετραχηλισμένα τοῖς ὀφθαλμοῖς αὐτοῦ κατὰ τὸν θεολογικώτατον Παῦλον; διὸ οὐδὲν τῆς αὐτοῦ γνώμης χωρὶς πράττειν ὀφείλομεν.

4 Ἕπεται γάρ τις ἡμῖν οἱονεὶ συγγένεια πρὸς αὐτὸν καὶ σχέσις, ὡς οἷα γένοιτο παισὶ πρὸς πατέρα. καὶ γὰρ παρ' αὐτοῦ εἰς φῶς καὶ βίον ἔλθομεν, καὶ ὑπὲρ αὐτοῦ καὶ ζῆν καὶ θνήσκειν ὀφείλομεν. ἐπὶ δώροις γὰρ τοῖς ἐκείνου τρεφόμεθα, καὶ ἐν αὐτῷ ζῶμεν καὶ κινούμεθα καὶ ἐσμέν. καὶ τοσοῦτον αὐτῷ πειθόμεθα, ὅσον ἰδιῶται ἄρχοντι, καὶ δεσπότῃ ἀγαθῷ δοῦλοι, καὶ ἄρχοντες βασιλεῖ. καὶ πάντες αὐτοῦ ἐσμὲν, ὡς κατὰ πάντων κεκτημένου τὸ κράτος. καὶ ἡμῖν μὲν ἐξ ἐκείνου δεδούλωται πάντα τὰ ἔμψυχα. καὶ τὰ ἄψυχα. ἡμεῖς δὲ αὐτὸν θεραπεύομεν. καὶ ἡ μὲν ἄλογος πᾶσα ἀγέλη ὑφ' ἡμῶν ποιμαινομένη ἄγεται, ἡμεῖς δὲ ὑπὸ τοῦ Θεοῦ ποιμαινόμεθα τοῦ καλοῦ ποιμένος, καὶ δι' ἡμᾶς φιλανθρώπως φορέσαντος τὸ ἡμέτερον.

5 Καὶ οὐδεὶς ἔξαρνος ποτὲ γένοιτο ὅτι ἐστὶ Θεὸς, εἰ μὴ καὶ τὴν ψυχὴν διεφθαρμένος ὑπάρχει.

1 Ἀκρατύνεται) Scribe, κρατύνεται.

χει. μετὰ γὰρ 1 τὰ πάντα Θεῦ, ϗ αὐτὸς ἐκ μὴ ὄντων ταῦτα παρήγαγεν, ϗ πάντα πληροῖ, ϗ πάντα διαπράττει, ϗ προνοεῖται, ϗ διοικεῖ.

6 Ἔλεγχος δὲ τῆς ἀληθείας τὰ ποιήματα αὐτῦ· ὐρανὸς, καὶ τὰ ἐν αὐτῷ· γῆ, καὶ τὰ ὅσα ἐν αὐτῇ· ϗ μέντοι ϗ θάλασσα, ϗ τὰ ἐν ἐκείνῃ ἅπαντα, ϗ ὅσα ἐν αὐτοῖς ὠφέλιμα, μαρτύρια τῆς ἐκ Θεῦ εἰς ἡμᾶς κηδεμονίας τε καὶ προνοίας ἀναδείκνυται.

7 Καὶ αὐτὸς ϗ βασιλεῖς καθιστᾷ· ϗ γάρ φησι, δι' ἐμῦ βασιλεῖς βασιλεύυσι, ϗ ςρατηγὸς δι' αὐτῦ προχειρίζεται, ὁ πάσης ἀρχῆς ἐξυσίας καὶ ἀγωγῆς αὐτός ἐςιν αἴτιος. διὸ ϗ χρὴ μὴ πρότερόν τινα τὴν ἀρχὴν ὑποδύεσθαι, πρὶν ἢ διὰ τῆς εὐχῆς ϗ ἐντεύξεως πρὸς αὐτὸν ὥσπερ ἑαυτὸν ἀφιερώσει τῷ Θεῷ, ϗ τῇ ἐκείνυ προνοίᾳ τὴν ἑαυτοῦ διοίκησιν καταπιςεύσει.

8 Διὰ τῦτο δεῖ σε πάντα τὰ εἰς Θεῦ θεραπείαν, ὦ ςρατηγὲ, πρὸ τῶν ἄλλων ἁπάντων ἐπιτηδεύειν ϗ διαφυλάττειν, ἐξαιρέτως τὴν εἰς τὺς ἱερεῖς τε ϗ ἀρχιερεῖς αὐτῦ. τιμὴν ϗ θεραπείαν. ϗ τὺς ἁγίυς αὐτῦ ναὺς ὥςε ἀσύλυς εἶναι, ϗ μὴ αὐτῶν ἀναρπάζεσθαι τὺς ἐν αὐτοῖς καταφεύγοντας ἄνευ διαγνώσεως τῆς ἡμετέρας βασιλείας.

Legis aspiremus, ut per illum in quo omnia mus, & iustitiam erga omnes, etiam inimicos,

9 Καὶ τὰ ἱερὰ δὲ τῶν μοναχῶν ἀσκητήρια, καὶ τὺς ἐν αὐτοῖς τὴν παρθενείαν ἀσκῦντας, ἀβλαβῆ ϗ ἀβίαςα ϗ σεμνὰ διατηρεῖσθαι. ϗ ἁπλῶς εἰπεῖν, ὅσα τῷ Θεῷ ἀνάκειται παραφυλάττειν ἀνεπηρέαςα, ϗ τίμια, ϗ αἰδέσιμα ὡς ἅγια πάντα ϗ τῷ ἁγίῳ Θεῷ ἀνακείμενα.

10 Καὶ μηδένα βεβηλῶν ἢ τυραννικῶν χεῖρας ἐπαίρειν κατ' αὐτῶν, ἢ ἄλλως ἀποθρασύνεσθαι, μήτε σεαυτὸν, μήτε ἄλλον τινὰ τῶν ὑπὸ τὴν σὴν ἐξυσίαν οἱανδήποτέ τινα πεπιςευμένον ἀρχὴν, ἢ ςρατιωτικὴν, ἢ πολεμικήν. ἀλλ' εἶναι αὐτὺς ὡς κτῆμα τῦ Θεῦ πάσης βλάβης ϗ ἐπηρείας ἐλευθέρυς.

11 Καὶ μάλιςα τὺς ἀρχιερεῖς ὡς πατέρας καὶ ποιμένας τῶν ἀνθρωπίνων ψυχῶν, ὅσαι τε ἀρχόντων, ϗ ὅσαι ἀρχομένων. ϗ τὰ πρὸς Θεὸν ἡμῖν μεσιτεύοντας. τύτυς διὰ πάσης ἄγειν τιμῆς καὶ αἰδῦς, ϗ μηδὲν ἐφ' ὕβρει τύτων καταδέχεσθαι.

12 Καὶ γὰρ τὰ εἰς αὐτὺς γινόμενα εἰς τὸν Θεὸν ἀναφέρεται, παρ' ὗ ϗ τὴν ἀρχιερωσύνην εἰλήφασι, δι' ἧς ϗ τὸ ποιμαίνειν τὰς ψυχὰς, καὶ τὰ πρὸς Θεὸν αὐταῖς μεσιτεύειν ἀνεδέξαντο. οἱ γὰρ ἱερεῖς ὥσπερ ψυχή τις διεσπαρμένη ϗ ζωογονοῦσα ὅλον τὸ σῶμα τῦ χριςιανικῦ λαῦ ϗ ἀρχόντων ϗ ἀρχομένων καθέςηκεν ὗν ϗ ἡγεμόνα τὸν βασιλέα τῶν ἁπάντων Θεὸν κεκτημένη, ϗ ἀπ' αὐτῦ τὰς τῦ ὅλυ σώματος διοικήσεις διαπορθμεύυσα ϗ κυβερνῶσα ϗ περιάγυσα.

13 Οὕτως ὗν περὶ Θεὸν εὐσεβῶς καὶ ὀρθοδόξως ϗ περὶ τὺς ἐκείνυ θεράποντας διακείμενος, ἐπιμελῦ μετὰ τὺς θείυς τῆς πίςεως νόμυς ϗ τὺς βασιλικὺς διαφυλάττεσθαι νόμυς ἀπαραβάτυς. ὥστε ποιεῖν σε κρίμα ϗ δικαιοσύνην ἐν μέσῳ τῆς γῆς σου,

14 Ἐπιμελῦ δὲ ϗ τῶν ςρατηγικῶν ἔργων, καὶ τῶν πολεμικῶν ὅπλων. ὐχ' ἵνα ἀδικήσῃς, ἢ ἀδίκῃ

mnia, enim Dei plena sunt, qui ea quae non sunt eduxit ut essent, qui omnia complet, omnia agit, omnia providet, & administrat.

6 Opera manuum eius quae ab illo facta sunt, caelum, & quae caelo continentur, terra, & quae terra continentur, mare & quae mari continentur, veritatem factoris indicant, & certa testimonia dant divinae erga nos benevolentiae & providentiae.

7 Ipse reges designat: dicit enim; per me reges regnant, Imperatores ab eo eliguntur, qui omnis potestatis atque imperii auctor est. Itaque nemo imperium aut magistratum in se recipiat, priusquam prece & supplicatione seipsum quasi Deo consecraverit, & illius providentiae voluntatem suam subiecerit.

8 Quae igitur ad Dei cultum pertinent, in primis observanda & constituenda sunt, ut qui spiritus est, in spiritu & veritate ab omnibus colatur: & quae fidei vitaeque praecepta reliquit, ea precibus impetremus ut faciamus, quae divinis litteris imperat ut agamus, & fide in illum, amore ac dilectione omnium in Christo Iesu renatorum, ad Christum perfectionem Deo complacita sunt, nos quoque Deo placeamus aequitatemque teneamus.

9 Religione in Deum non modo cognita, verumetiam culta, & honoribus regi secundum Deum delatis, qui gladium a Deo sibi commendatum non temere gestat.

10 Et profanorum vel tyrannicorum nemo manus eis inferat; aut aliter audeat neque tu ipse, neque alius quisquam eorum, qui sub tua potestate sunt, qualicumque praefectura ei credita fuerit, sive militaris, sive bellica; sed sint ipsi, ut Dei possessio, ab omni noxa & laesione liberi.

11 Et maxime Pontifices, tamquam Patres & pastores humanarum animarum, tam principum, quam subditorum, & ii, qui apud Deum pro nobis intercedunt. Hos omni honore & reverentia prosequi oportet, & eorum nihil iniuria & contumelia adficere.

12 Etenim quae in eos fiunt, in Deum referuntur, a quo & Pontificatum accepere; per quem & regere animas, & pro ipsis apud Deum intercedere, obtinuerunt. Sacerdotes enim veluti anima quaedam diffusa & vivificans universum Christiani populi cum principum tum subditorum corpus, ducem regem omnium Deum possidet, & ab ipso totius corporis procurationem moderatur, gubernat, atque circumagit.

13 Deinde sacerdotibus Dei, qui, quantum in se est, pascere debent gregem Christi, aliqua in veneratione habitis, atque adeo divinis fidei legibus summa observantia omnique animi inductione ab omnibus observatis, Regias leges minime transgrediamini, ut iustitia & iudicium in medio terrae nostrae fiat.

14 Militarem laborem & arma bellica sic accurabis, non ut iniuriam alicui inferas, aut iniu-

1 Μετὰ γὰρ) Scribe, μεςὰ γάρ.

iniustum bellum moveas, aut praedationes & iniquas adversus integros homines incursiones facias, sed ut religiose vivens, & cum hostibus etiam, quantum in te est, pacem habens, ita pie & Deo complacite vitam transigas, ut ad iniuriosorum hominum vim depellendam arma abs te sumantur.

15 Si enim vitam religiosam ac piam degas, & iusta de causa bellum moveas, Deum iustum in omni bellandi ratione adiutorem habebis.

16 Si enim quis certo statuat non se iniuriam alicui inferre, sed iniuria adfectum esse, & ad bellum necessario suscipiendum, ad depellendam iniuriam provocatum esse, is omnino credere debet iusto bello bonum finem a Deo imponi, iniusto autem contrarium.

17 Quemadmodum enim qui iniurius est, non potest, non iniquitatis suae poenam a Deo iusto reportare: sic is qui iniuriam propulsat, fieri haud potest quin a Deo victoriam adsequatur: Dominus enim iustus iudex est, & cum iustitia pertractat omnia.

18 Huius rei gratia arma abs te exercenda sunt, reliquaque militaris industria huc conferenda est.

19 Belli ipsius tempore hostium tuorum natura & constitutio diligenter abs te cognoscatur, utrum illorum copiae primo congressu impetuosiores ardentioresque sint, an patientes plagarum & telorum initio, postea autem ad praelium dimicationemque vehementiores existant.

20 Bellum etiam ipsum cognoscendum est, numquid breve, propter celeritatem dimicandi, & propter commeatus pecuniaeque inopiam, an potius impetu animorum & incitatione celere existat & vehemens.

21 Talibus in bellis pro hostium natura & conatu, & pro universis illorum copiis, exercitum tuum adparabis, vel ad fortitudinem celeritatemque illorum, vel contra ad audaciam timoremque, iras & supplicia, studia gloriae & ignaviam teipsum comparabis, ut huiusmodi adfectiones animi sive in tuo exercitu, sive in hostium copiis sint, vel augere vel minuere possis.

22 Praecepta autem tua potissimum, simulatio praedictionum, cultus divinus, disertae cohortationis tuae opportune per tempus adhibeantur, ut mentes omnium oratione permotae, voluntariae in hoc statu adfectuque consistant, neque necessitate inviti ad dimicandum pertrahantur. Qui enim milites minus ad pugnandum parati sunt, iidem confusionem ordinis & perturbationem in praelio adferunt.

23 Antequam igitur pericula subeunt milites, animi illorum ita pertractandi sunt, ut ad omnem impetum substinendum alacres sint: hostium autem mentes perturbandae sunt, & in formidinem, mollitiem, desperationemque coniiciendae, atque adeo tum adoriendi hostes, & sine ulla dilatione invadendi. Nulla enim

κου πολέμου κατάρξης, ἢ λῃστείας τινὰς καὶ ἀδίκους κατὰ τῶν οὐδὲν ἠδικηκότων ἐπιδρομὰς ποιήσης, ἀλλ' ἵνα σὺν εὐσεβείᾳ ζῶν, ἀλλὰ καὶ τοῖς πολεμίοις, ὅσον τὸ ἐπί σοι, εἰρηνεύων, καὶ οὕτως εὐσεβῶς καὶ θεαρέστως 1 πολιτευόμενος, ἔχῃς τὰ ὅπλα πρὸς ἄμυναν τῶν ἀδικούντων πολεμίων.

15 Ἡ γὰρ εὐσεβής σου ζωὴ ταῦτα παραλαβοῦσα εὖ, οἶδ' ὅτι καὶ Θεὸν αὐτὸν μετὰ τῆς δικαιοσύνης ἕξει συνεκστρατεύοντα.

16 Καὶ ἡ πίστις τοῦ μὴ ἀδικεῖν ἀλλ' ἀδικεῖσθαι στρατηγὸν καὶ ἡγεμόνα τὸ θεῖον ἕξει. καὶ ἀνάγκη πιστεύειν, ὅτι δικαίῳ πολέμῳ ἀπὸ Θεοῦ ὀφείλεται τὸ τέλος ἀγαθὸν, ὥσπερ τῷ ἀδίκῳ τὸ ἐναντίον.

17 Ὥσπερ γὰρ τὸν ἀδικοῦντα ἀδυνατὸν μὴ παθεῖν ποτε τὴν τῆς ἀδικίας ποινὴν παρά γε Θεῷ κριτῇ, οὕτως ἀδύνατον καὶ τὸν τὴν ἀδικίαν ἀμυνόμενον, καὶ ἀντιπολεμοῦντα, μὴ τῆς παρὰ Θεοῦ νίκης ἐπιτυχεῖν. ὁ γὰρ θεὸς κριτὴς δίκαιος, καὶ σὺν δίκῃ ἐξάγει τὰ σύμπαντα.

18 Τούτων τοίνυν χάριν ἀσκεῖν σε δεῖ ὅπλων καὶ γυμνασίας καὶ τῆς ἄλλης στρατηγικῆς ἐπιμελείας.

19 Εἰδέναι δέ σε ἐπὶ τούτοις βούλομαι, ὅτι δεῖ σε ἐν πολέμου καιρῷ τῶν τε ἀντιπολεμούντων τὴν φύσιν γινώσκειν καὶ τὴν ἄλλην κατάστασιν. καὶ δὴ καὶ τὸ ἐκείνων στράτευμα πότερον ὀξύτατόν ἐστιν πρὸς τὰς ἐπιχειρήσεις, καὶ πρὸς τὰς πρώτας ὁρμὰς δραστικὸν, ἢ πρὸς μακρόθυμα καὶ χρονοτριβῆ ἔργα μᾶλλον ἐγγεγύμνασται.

20 Χρὴ δέ σε διαγινώσκειν καὶ αὐτὸν τὸν πόλεμον, πότερον πολυχρόνιός ἐστιν, καὶ διά τινος δαπάνης χρημάτων, ἢ μᾶλλον ὀξύτητι ῥώμης ὀλιγοχρόνιος καὶ ἐπιχειρητικός.

21 Ἐν δὲ τοῖς τοιούτοις πολέμοις ἀντιπαρασκευάζου πρὸς τὰς τῶν ἐναντίων ψυχὰς, καὶ πρὸς τὸ ὅλον αὐτῶν στράτευμα, ἤτοι πρὸς ἀνδρείας καὶ ὀξύτητας, ἢ καὶ πρὸς τὰ τούτων ἐναντία, ἤγουν φόβους καὶ θράση καὶ ὀργὰς καὶ τιμωρίας καὶ φιλοτιμίας καὶ ῥαθυμίας, ὥστε τὰ τοιαῦτα πάθη τῶν τε σῶν στρατευμάτων ἢ καὶ τῶν πολεμίων δύνασθαί σε καὶ αὔξειν καὶ ταπεινοῦν.

22 Καὶ μάλιστα τὰ παρά σοι διὰ παραγγελμάτων ἐντέχνων καὶ προσποιήσεως προγνωστικῆς καὶ τῆς περὶ τὸ θεῖον ἐπιμελείας, καὶ τῆς διὰ λόγων δημηγορίας. ταῦτα δὲ παραφυλάττειν ὥστε γίνεσθαι ἐν τῷ χρόνῳ καθ' ὃν αἱ ψυχαὶ ὑπὸ τοῦ λόγου κινηθεῖσαι διαμένειν δύνανται διὰ τῆς μνήμης πρὸς τὴν διάθεσιν τῆς κινήσεως. ἀλλὰ μὴ παρὰ τὰς ἀνάγκας αὐτὰς, ὅτε πρὸς τὸ διαμάχεσθαι παρασκευάζονται. συμβαίνει γὰρ ἀπαρασκεύους διαγωνιζομένους τοὺς στρατιώτας ἀτάκτως ἔχειν πρὸς τὸν τῆς μάχης κίνδυνον.

23 Χρὴ οὖν πρὸ τῶν κινδύνων μεθαρμόζειν τὰς ψυχὰς τῶν στρατιωτῶν πρὸς τὰς παρούσας δόξας χρησίμως, ἀλλὰ καὶ τὰς τῶν ἀντιπολεμίων ψυχὰς κατὰ δουλοῦν ἐντέχνως εἴς τε φόβους καὶ ῥαθυμίας καὶ μαλακίας, καὶ τότε ἐπιτίθεσθαι αὐτοῖς, καὶ ἄνευ παντὸς ὄκνου διαμάχεσθαι. μηδαμῶς δὲ ἄλλως δυνατόν σε περιγενέσθαι τῶν ἐναν-

1 Καὶ θεαρ*) Puto scribend. καὶ θεαρέστως.

αντίων, εἰ μὴ πρότερον εἰς ἀνάγκας αὐτοὺς περιστήσεις.

24 Μηδὲ ἄγειν εἰς τοιούτους κινδύνους, ἐξ ὧν βελτίονες μᾶλλον ἔσονται, οἱ ἐχθροὶ παρ' ὃ βούλονται.

25 Εἰ δὲ πίστεις εἰσὶ καὶ ὁμολογίαι, ταύτας χρή σε φυλάττειν ἀπαραβάτους.

26 Ἐν δὲ ταῖς τῶν πραγμάτων ἐκβάσεσι δέον σε μήτε εὐτυχοῦντα καὶ τῆς τῶν πολεμίων ἀτυχίας κρατοῦντα μεγαφρονεῖν διαπράξασθαι, μηδὲ πρὸς τὰ καθεργασθέντα ἐναπομένοντα τῶν πόνων ἀμελεῖν, ἀλλ' εἰς τὰ μακρόθεν καὶ ἔμπροσθεν ἀποβλέπειν, καὶ βουλεύεσθαί τι χρὴ ποιεῖν. μήτε δὴ δυστυχῶν φανερὸς γίνου ὡς καταπεπληγμένος μήτε τοῖς στρατιώταις μήτε τοῖς πολεμίοις.

27 Ἀλλὰ μηδὲ πρὸς τοὺς πολέμους 1 διάλυε, ἐν οἷς καιροῖς δυνατὸς ὑπάρχεις κατ' αὐτῶν ἀντέχειν καὶ καταγωνίσασθαι, εἰ μὴ βεβαίαν εἰρήνην καὶ ἐπωφελῆ οἱ ἐναντίοι αἰτήσονται. μεγάλαι γὰρ ἐλαττώσεις πολλάκις ἐκ τοῦ τοιούτου τρόπου γίνονται.

28 Χρεὼν δέ σε καὶ τὸ στράτευμα εἰς πόλεμον ἐξάγειν μὴ ἀτελὲς διὰ τὸ πλῆθος, μηδὲ τῶν συνεργῶν τέχνων καὶ πραγμάτων ἀπολειπόμενον, μηδ' ἄλλην μηδεμίαν ἔχον ἐλάττωσιν, ἐξ οὗ μάλιστα τρόπου οἱ κακοὶ στρατηγοὶ διαβάλλονται.

29 Χρὴ δέ σε σπουδαῖον ἀναφανῆναι, καὶ μάλιστα ἐν τῇ διοικητικῇ προνοίᾳ τῶν στρατευμάτων.

30 Καὶ τὰς δαπάνας εἰς τὸ δυνατὸν ὀλίγας καὶ συνεσταλμένας κελεύειν, καὶ τὰ ἄλλα τὰ κοινὰ διασώζειν ἐμπείρως.

31 Καὶ ἐπὶ τούτοις μελετᾷν σε μετὰ πόνου τὰ δέοντα ἔν τε τοῖς ἀρχαίοις καὶ τοῖς νέοις, ὥστε ἱστορικὸν εἶναι πάντων τῶν κατὰ πόλεμον, καὶ ἔμπειρον παλαιῶν στρατηγημάτων ὅσα ἀξιάγαστα γεγόνασιν.

32 Καὶ εἴ τις ἐπαγγέλλεταί σοι περὶ στρατηγίας τι εἰπεῖν ἢ τεχνίτης, ἢ ἰδιώτης, πάντων ἄκουε, καὶ γίνου τῶν λεγομένων κριτής.

33 Συμβουλεύεσθαι δέ σε χρὴ μετὰ γερόντων ἅμα ἐμπείρων γενομένων τῶν κατὰ πόλεμον ἔργων, καὶ ἀξιώμασι διαπρεπόντων, καὶ μετὰ εὐνοίας ἐν τοῖς πράγμασι, περὶ ὧν ἡ σοῦ βουλὴ, διακειμένων.

34 Δεῖ δέ σε ἐν τοῖς κινδύνοις τῆς μάχης μὴ ἐκ χειρὸς μάχεσθαι, ἀλλὰ φυλακὴν ἔχειν περὶ σεαυτὸν, καὶ ἑρμηνέα γίνεσθαι τοῦ στρατοῦ κατὰ τὴν ὥραν τῆς μάχης πρὸς τὴν κατεπείγουσαν χρείαν.

35 Ὀξέως ποιητικόν τε εἶναι στρατηγημάτων, καὶ ἀγχίνουν ἐν ταῖς ἐπιχειρήσεσιν ὑπάρχειν, καὶ ὅταν αὐτὸς ἐπιτίθεσθαι βούλει τοῖς πολεμίοις, καὶ ὅταν ἐπιβουλεύεσθαι μέλλῃς παρὰ τῶν πολεμίων.

36 Ἔσο δὲ καὶ ἐν τοῖς αἰφνιδίοις φόβοις εὔπορος, καὶ πρὸς τὰς τῶν πολεμίων κακουργίας δεινὸς προϊδεῖν, καὶ τὸ μέλλον προστοχάσασθαι.

37 Εἶναι δέ σε χρὴ καὶ πρὸς τὰ συνθήματα, ὅσα κατὰ τῶν πολεμίων ἐπινοήσεις, σύντονον καὶ ἐπιμελέστατον, συνέσει τε καὶ φύσει καὶ ἐπιμελείᾳ διαφέροντα τῶν ὑπό σε ἀρχόντων.

38 Καὶ

enim alia ratione hostes sperabis, nisi in aliquas angustias illos prius deducas.

24 Neque in huiusmodi pericula hostes impellantur, in quibus, ut in desperatis rebus solent, meliores, quam illorum natura fert, & impetuosiores sint.

25 Sin induciae foederaque sint, nullo modo abs te violentur.

26 Ex rerum eventu si prospera tibi omnia & secunda sint, & hostium victoriae potitus fueris, ne nimis animo efferaris: neque in rebus gerendis ita tardus sis, ut post initia negociorum confecta circumspicias, & deliberes, quid deinceps agendum sit: nec rursus si adversae res ingravescant, stupidus & attonitus vel tuis vel hostibus videaris.

27 Sed neque iis temporibus cede hostibus ubi poteris illis resistere, & incursiones illorum propellere, nisi pacem hostes utilem ex te petant: magnae enim rerum offensiones huiusmodi ex causis oriuntur.

28 Exercitus tuus ad bellum educendus est, multitudinem iustam habens, ceteris armis bellicis minime defectus, nullaque alia re ad bellum necessaria destitutus: quibus in rebus mali imperatores facillime reprehensiones habent.

29 Industrius admodum debes esse, praecipue autem in iis administrandis quae ad procurationem rei bellicae pertinent.

30 Sumtus quam minimos & frugales admittes, & rem communem diligenter adservabis: deinde quae facto opus sunt, omnia accures.

31 Itaque historias antiquorum & recentiorum diligenter cognoscas, & omnium factorum consiliorumque imperatoriorum, quae digna cognitione sunt, rationem teneas.

32 Quod si quis vel artifex vel plebeius aliquid prae se ferat dicturum quod ad rem militarem atque imperatoriam pertinet, illum admitte lubenter, & eorum quae loquitur iudex sis.

33 Consilium tibi cum senibus capiendum est, & iis qui rei bellicae periti sunt, & qui aliqua dignitate ac nobilitate praelucent, & qui cum benevolentia consilium fidele in rebus gerendis dare possunt.

34 In periculis bellicis numquam dimices, aut manus conferas, sed cautionem tuiipsius diligentem habeas, & universo exercitui praescribas, quid gerendum in universa dimicatione sit.

35 Consiliorum & factorum imperatoriorum excogitator sis, & in adgressionibus tuis solers existas, tum quando hostes invasurus, tum quando ab illis invadendus es.

36 Ad repellendas hostium incursiones habilis, ad machinationes hostibus inferendas gravis, & ad id quod futurum est animo anticipandum solers.

37 Ad tesseras quasdam contra hostes excogitandas diligens & adsiduus, prudentia, ingenio, industria ceteris omnibus praefectis antecedens.

38 Cor-

1 Πολέμους) Scribe, πολεμίους.

38 Corpore robuſtus, & ad omnem armaturam utendam habilis atque expeditus: forma decora ac liberali, omni armorum conſtructione decorus atque illuſtris, aetate florens, corpore atque animo ſtrenuus.

39 Abſtinens pecuniae, continens voluptatum omnium, laborioſus ad res tolerandas, fortis ad pericula ſubſtinenda, intrepidus ad diſcrimina ſubeunda, ad iuſtas res perſequendas alacris, magnanimus in rebus cum militibus obeundis, gerendis, magna in exiſtimatione exſiſtens, non propter generis nobilitatem, civitatem aut rempublicam ab aliis adminiſtratam, ſed ſua virtute, & in omni uſu bellico diligenti ſedulitate gloriam ſibi comparans benevolentia ac animi promtitudine: ceteros omnes in ſingulis negociis ſuſcipiendis ſuperans, & perinde ac de privatis rebus negocium eſſet, publicos labores tolerans.

40 Diſertus praeterea & eloquens ſis, & certiſſimis rationibus in re vera utens, niſi ubi interdum ad excitandos militum animos, & ad mentes illorum praeſenti rerum opportunitati aptandas, mentiri interdum & fictam orationem adhibere oporteat, quo melius in contrariam ſententiam traducantur.

41 Erga illos qui in bello ceciderunt, & erga bonos viros potiſſimum, magnificus, liberalis, & munificus ſis, & honores illis tum beando, tum memorabili ſepultura adficiendo habebis.

42 Aegrotos quam diligentiſſime ſanari curabis, erga pauperes de tuo liberalis, gloriae non nimis expetens, & liberalis tum in privatis tum in communibus hominum conſuetudinibus.

43 Neque contentioſus, neque curioſus, neque loquax. Veſtitu, habitu, inceſſu moderatus; invidiam ex omnibus rebus ſumme devita, neque militibus ſtrenue rem aliquam gerentibus ea te mordeat, ſed laudes eos potius & imiteris, & adiuves ad honeſta omnia ſuſcipienda.

44 Vnumquemque Imperatorem par eſt adverſus ullam nationem bellum ſuſcipientem, cogitare, & cognoſcere, quaenam forma aciei illorum ſit, & quibus potiſſimum artificiis, machinationibuſque in bello utuntur.

45 Sin navali claſſi praeficiatur, provideat, ut ne claſſis aliquibus ſali tempeſtatibus iactetur, & aſtrorum, aeriſque motus obſervet. Vltima agmina claſſis, aut aciei ordinate ad ſe colligat, ne locorum importunitate, aut tempeſtate maritima, aut hoſtibus oppreſſa pereant.

46 Cognoſcendum tibi praeterea eſt, quibus modis praelia committuntur, vel in acie ad frontem inſtructa, vel ex dolo quadam circuitione, vel loca occupando munitiora, vel regionem incurſione diripiendo, vel ligna caedendo, vel fruges populando, vel aedes incendendo, vel agros vaſtando, vel captivos abducendo, vel aquas illorum detrahendo, vel inſidiis adoriendo, bella cum hoſtibus geruntur.

47 Com-

38 Καὶ τῷ σώματι δὲ ῥωμαλέον καὶ πρὸς πᾶσαν ὅπλισιν, ὥστε χρῆσθαι αὐτῇ δυνατῶς καὶ ἀνεμποδίστως. καὶ εὐπρεπῆ δὲ ἐντεῦθεν γίνεσθαι τὴν ἰδέαν. καὶ κατασκευάσθαι τῇ πανευχίᾳ τῶν ὅπλων καλῶς καὶ εὐπρεπῶς καὶ ἀπόνως, ὡς γενναίων τὴν ἡλικίαν, καὶ τὴν ψυχὴν καὶ τὸ σῶμα εὔρωστον.

39 Εἶναι δέ σε μάλιστα καὶ ἐγκρατῆ χρημάτων καὶ ἡδονῶν ἁπασῶν, φιλόπονον δὲ πρὸς τὰς καρτερίας, ἀνδρεῖον δὲ πρὸς τοὺς κινδύνους, καὶ μὴ ταρασσόμενον ἐν τοῖς ἀγῶσιν, φιλότιμον περὶ τὰς πράξεις τὰς μετὰ δικαιοσύνης, μεγαλόψυχον δὲ ἐν τοῖς ἔργοις τοῖς πρὸς τοὺς στρατιώτας, ἀξίωμα ἔχοντα ἀντὶ πόλεως καὶ γένους καὶ πολιτείας εὐνομουμένης τὴν οἰκεῖαν ἀρετήν, καὶ τὸ προέχειν ἁπάντων ἐν τῇ κατὰ πόλεμον ἐμπειρίᾳ, εὐνοίᾳ τε καὶ φιλοτιμίᾳ ἐν τοῖς παροῦσιν ἀεὶ πράγμασιν τοὺς ἄλλους νικῶντα, καὶ ὡς ὑπὲρ ἰδίων πραγμάτων τοὺς κοινοὺς κινδύνους ἀναδεχόμενον.

40 Προσέτι δὲ δημηγορικόν σε εἶναι χρὴ, καὶ ἀγωνιστὴν, καὶ τοῖς ἀληθεστάτοις τῶν λόγων χρώμενον περὶ τὴν ἀλήθειαν. πλὴν ὅσον συμφέρειν ὑδὲ ἐπιψεύδεσθαι, ὥστε εἰς ἄλλο ἦθος μεταστῆσαι καὶ κινῆσαι τὰς τῶν ἀκουόντων ψυχὰς χρήσιμον, καὶ βελτίους ποιῆσαι πρὸς τὸν παρόντα καιρόν.

41 Περὶ δὲ τοὺς ἐν τῇ μάχαις ἀποθνήσκοντας μεγαλοπρεπὴς γίνου, καὶ φιλότιμος, καὶ τιμητικὸς, μάλιστα περὶ τοὺς ἀγαθοὺς ἄνδρας, δόξαν αὐτοῖς διὰ τοῦ μακαρισμοῦ καὶ τῆς ἐντίμου ταφῆς περιποιούμενος.

42 Τῶν νοσούντων θεραπευτικὸς, περὶ τοὺς ἀπόρους εὔπορος ἐκ τῶν ἰδίων ἀφιλόδοξος δὲ καὶ ἐλευθέριος ἐν ταῖς ἰδίαι καὶ ἐν ταῖς κοινῇ συνερχομέναις ὁμιλίαις,

43 Μὴ δύσερις ὑπάρχης μὴ δὲ πολυπράγμων, μὴ δὲ πολύλογος, τῇ δὲ ἐσθῆτι μέτριος, καὶ τῷ σχήματι, καὶ τῷ βαδίσματι. καὶ μᾶλλον τῶν ἄλλων τὸ ἀνεπίφθονον παραφύλαττε, ὥστε μὴ δάκνεσθαι τῷ φθόνῳ περὶ τοὺς σου στρατηγούς τι κατορθοῦντας. ἀλλὰ ζηλοῦν μᾶλλον καὶ μιμεῖσθαι καὶ συναγωνίζεσθαι τοῖς στρατευμένοις πρὸς ἅπαντα τὰ συμφέροντα.

44 Τῷ δὲ ἀγαθῷ στρατηγῷ χρεὼς ἐστιν πρὸς πᾶν ἔθνος ἁρμοζομένῳ διαφόρους πρὸς ἕκαστον τὰς στρατηγίας ἐπινοεῖσθαι.

45 Εἰ δήποτε καὶ ναυαρχίας ἐπιστήσεται, ἀκύμαντον τὴν τοῦ στόλου τάξιν διαφυλάξει, ἐμπείρως ἔχων τῆς τοῦ ἀέρος φορᾶς, καὶ τὰς οὐραγίας 1 δὲ, ἤτοι τοὺς ὀπισθοφύλακας εὐτάκτως συνάγειν, ἵνα μὴ ὑπὸ τόπου, ἢ ὑπὸ ζάλης θαλαττίας, ἢ ὑπὸ πολεμίων ἀναγκαζόμενοι φθείροιντο.

46 Δεῖ δέ σε γινώσκειν, ὦ στρατηγὲ, καὶ ἐξ ὅσων τρόπων αἱ μάχαι συνάπτονται. ἢ γὰρ ἐκ παρατάξεως κατὰ πρόσωπον, ἢ ἐκ παραλογισμοῦ κατὰ μέθοδον, ἢ τόπων ἀποστηρίσκοντας ὀχυρῶν, ἢ χώραν ἐξ ἐφόδου φθείροντας, ἢ δενδροτομίας, ἢ σιτοφθορίας, ἢ δώματα ἐμπρήζοντας, ἢ λελαθοῦντας, ἢ αἰχμαλωτίζοντας, ἢ ὑδάτων ἀποστεροῦντας, ἢ ἐξ ἐνέδρας ἐπερχομένους.

47 Συ-

1 Καὶ τὰς οὐρανίας) Scribe, τὰς οὐραγίας.

47 Συνάπτονται δὲ αἱ μάχαι ἐκ τούτων, ὅταν αἰφνιδίως ἐπιστῇ στράτευμα στρατεύματι, καὶ ποταμὸν διαβαίνοντι τῷ πολεμίῳ συνάπτειν, καὶ ὡς στενοὺς τόπους ἐξ εὐρυχωρίας μεταλλασσομένῳ, καὶ ἀπὸ στενῶν τόπων εἰς εὐρυχωρίαν καθισταμένῳ, καὶ μήπω συντεταγμένῳ. καὶ ὅταν μεταλλαγῇ 1 ἄθρόα τοῦ στρατοῦντος τῶν πολεμίων γένηται, καὶ ὅταν ἐν τόποις κατακλεισθῶσι δυσδιεξοδεύτοις, καὶ ὅταν τῶν ἀναγκαίων ἀπορήσωσιν, καὶ ὅταν εἰς νόσον τὸ στράτευμα τῶν ἐναντίων ἐμπέσῃ, καὶ ὅταν ὑπὸ χειμῶνος παραλόγως ἐνοχληθῶσιν ἢ ἐναπολειφθῶσι χειμῶνι καὶ ὅταν ἀπὸ τῶν ἡμερινῶν πόνων τὰ σώματα κατάκοποι γενόμενοι ἄσιτοί εἰσι καὶ νηστεύοντες. ἢ πορείας μακρὰς ἐμπεσούσης καὶ κόπος τῶν ἀλόγων καὶ ἀνδρῶν γένηται. ἢ ὅταν ἄγρυπνοι γένωνται διά τινας αἰτίας. ἐν δὲ τοῖς ναυτικοῖς μάχαι συνάπτονται. ἢ ὅταν οἱ πολέμιοι ναυαγήσωσιν, ἢ ὅταν ὑπὸ χειμῶνος ταλαιπωρηθῶσιν.

48 Δεῖ δὲ εἰδέναι τὰ τοιαῦτα τὸν στρατηγὸν, καὶ τὰ ἐκ τούτων ἐναντία γινόμενα, προσέτι δὲ καὶ τοὺς καταμερισμοὺς τοῦ στρατοῦ, καὶ τὰς παρατάξεις, καὶ τὰς παραγωγὰς τῶν τάξεων, ἵνα δι' ὀλίγων πείθωνται. εἰδέναι δὲ καὶ τὰ εἴδη τῶν παραγγελμάτων.

49 Καὶ πρὸς μὲν τὰς ἀπηριθμημένας ἁπάσης τῆς μάχης ἐπιβολὰς νουνεχῶς ἐπιβάλλειν σε παρακελευόμεθα, ὦ στρατηγὲ, καθόσον ἐπινοήσεις ἐνδέχεσθαι τὰς ἐγχειρήσεις, φυλάττεσθαι δὲ ἀπ' αὐτῶν τὰς τῶν πολεμίων ἐπιθέσεις. καὶ πρὸς πάντα τὰ τοιαῦτα εἰ οὕτω τύχοι ἐμπίπτοντά σε φεύγειν τὰς ἐγχειρήσεις ἃ γὰρ ἑτέροις δράσεις, δι' αὐτῶν τὰ ὅμοια πάθοις πάλιν ὑφ' ἑτέρων δι' αὐτῶν 2, εἰ μὴ λίαν ὀξέως καὶ νουνεχῶς ἐπιβάλῃς τοῖς ἐμπίπτουσι καὶ ἀντιτιθῇς ταῖς ἀνάγκαις τὰ δέοντα.

50 Ἐν δὲ τούτοις τοῖς χρόνοις τοῦ ἐνιαυτοῦ δέον σε τὰς ἐκστρατείας ποιεῖσθαι, ὅταν εἰσὶν οἱ καρποί.

51 Ἐν δὲ ταῖς στάσεσι τῶν παρατάξεων τὰ ἐναντία πνεύματα κατὰ νώτου ποιεῖσθαι, καὶ τὸν ἥλιον δὲ ὡσαύτως κατὰ τὰς πολεμικὰς ἀγωνίας ἐν ὄψει τῶν ἐναντίων ποιεῖν.

52 Εἶναι δέ σε δεῖ μεγαλόφωνον ἐν τοῖς παραγγέλμασιν, καὶ εὐθαρσὲς, καὶ ἐμμελὲς ἔχειν τὸ φθέγμα.

53 Συνεργοῦσι δὲ τῇ φύσει τοῦ πολέμου αὗται αἱ τέχναι, οἷον ὁπλιτικὴ λογιστικὴ ἀρχιτεκτονικὴ 3, ἀστρονομικὴ, ἱερατικὴ, ἰατρική.

54 Ἔργα δὲ τῆς ὁπλιτικῆς, ὥστε περιφράττειν τὰ σώματα ὅπλοις συμμέτροις καὶ ἁρμόζουσι καὶ ἰσχυροῖς καὶ ἀκριβῶς εἰργασμένοις, καὶ εὐπρέπειαν παρέχουσι τῶν φερόντων αὐτὰ σωμάτων. ἐκλέξασθαι δὲ δεῖ καὶ τὰ σώματα, ὅσα πρὸς πανοπλίαν ἁρμόζουσιν.

55 Δεῖ δέ σε ὑποδεικνύναι τοῖς στρατιώταις οἵας καὶ ὅσας εἶναι χρὴ τῶν ὅπλων τὰς χρήσεις, καὶ τὰς μελέτας τούτων, καὶ πάσας τὰς ἀγωνίας πρὸς πᾶσαν συσκευὴν καὶ γυμνασίαν πρὸς τὰς μάχας.

56 Φροντίζειν δὲ καὶ τιμῶν καὶ οὐσιῶν καὶ εὐπορίας. ἐξ ὧν αἱ κτήσεις τῶν ὅπλων καὶ αἱ δαπάναι αἱ περὶ τὰ σώματα ἀρκοῦσαι ἔσονται. ταῦτα μὲν τὰ ὁπλιτικά.

47 Committuntur etiam gladii in bello, quando subito invadit exercitus exercitum, & fluvium transeuntem hostem adoritur, & e spaciosis locis in angustum compellit, & ex angustis locis in spaciosiora hostem nondum instructum educit, & quando commutatio subita est eius, qui hostes vicerat, & quando in locis includuntur ad exeundum difficilibus, & quando rebus necessariis destituuntur, & quando in aliquam offensionem valetudinis hostium copiae cadunt, quando adventante hieme graviter perturbantur, aut ipsa in hieme defecti necessariis sunt, quando diurnis laboribus lassati, inedia cibi, potionisque vexantur; vel si iter magnum contingat, tum homines, tum iumenta lassentur, vel quando nimis vigiles certis de causis sunt, vel quando praelium navale illis accidit, vel quando hostes naufragium fecerint, vel quando hieme excruciantur.

48 Haec omnia, horumque contraria Imperator cognoscat. Divisiones praeterea exercitus, deductiones acierum, ut facile obtemperent, genera quoque mandatorum cognoscant.

49 Praeter has praedictas omnes belli irruptiones, prudenter, ut hostes adoriaris praecipimus, quantum subitae rerum adgressiones prudentiam admittere possunt. Hostium autem incursiones quantum potes devites, & omnia huiusmodi, quae incidere possunt, propulses. Quae enim in hostes inferre cogites, eadem saepe numero ab illis patieris, & aliis quoque quibusdam molitionibus ab hostibus invaderis, nisi caute, & prudenter circumspicias, & quae facto opus sunt illis opponas.

50 Iis anni temporibus excursio facienda, quando fruges sunt.

51 In acie instruenda solem a tergo, & ventum habeas, & in hostium oculis utrumque collocabis.

52 Vocalis in mandandis rebus eris, animosus, concinnam habens vocem.

53 Naturam belli artes ipsae adiuvant, cuius generis sunt disciplinae armandi, rationum subducendarum, acierum instruendarum, architecturae, astrorum, medicinae.

54 Disciplina armandi hoc in se continet, ut corpora armis moderatis, idoneis, firmis, exquisite confectis tegantur. Eligenda huiusmodi corpora sunt, quae ad arma capienda idonea sunt.

55 Quantus, qualisque armorum usus esse debeat, demonstrandum militibus est, horumque exercitationes, & contentiones ad omnem necessitatem, & adparitionem praelii ostendendae sunt.

56 Cura etiam sit honorum, dignitatum, & abundantiae pecuniarum, quibus arma, reliquaeque expensae necessariae adhibendae suppeditentur. Et de armatura hactenus.

1 Ὅταν μελλαγῇ) Scribe, ὅταν μεταλλαγῇ.
2 Ὑφ' ἑτέρων δι' αὐτῶν) Postrema illa, δι' αὐτῶν, male repetita censeo, & delenda.

3 Λογιστικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ] Scribe una voce amplius, λογιστικὴ, τακτικὴ, ἀρχιτεκτονικὴ, Patet ex sequentibus.

57 Disciplinae rationis subducendae munus erit, exercitum in contubernia, acies, turmas, drungos, cohortes, quincurias, decurias, centurias, reliquasque partes, atque acies dividere, atque ex iis omnibus eos separare, & quot castra custodiant, qui & quot minores natu, & provectiores, quique claudi sunt, aut propter aegritudinem languentes, quique ad civilem Magistratum, & ad rem publicam gerendam delecti sunt; corpora praeterea florentia a languidis secernere, & horum quoque rationem habere tum magnitudinis, tum parvitatis corporum; praefectus provecta aetate homines constituere, stationem tum quod ad longitudinem, tum quod ad altitudinem spectat collocare; quali cum numero, & quibus cum partibus unaquaeque pars ad necessarios motus belli constituatur. Haec omnia huius disciplinae sunt.

58 Disciplina acierum instruendarum haec in se habet: formas acierum demonstrare, quibus aut invadas alios, aut ab aliis invadere, & quae ad hostium impetum excipiendum valent, & quae ad impressionem in hostes faciendam maximum momentum habent, quemadmodum singula fiant, qualem armaturam adversus hostem fabricare, quemadmodum acies moveri debeant, quo loco, temporeque utendum. Atque haec de aciebus instruendis.

59 Architecturae est castrorum formas describere, quemadmodum fossa, aut vallo obsepienda sunt; interiora loca apte, distributeque seiungere, exitus aperire, maximi exercitus intervalla, minimi autem angustias tenere, ubi utrorumvis aliquis usus fuerit, loca eligere, quae hostium insidiis minime adpetantur, quaeque in reversionibus, disiunctionibusque idonea esse possunt.

60 Huius artis praeterea sunt, muros civitatum, aut munitionum ab hostium machinationibus integros servare, aut aquarum inundationes ab illis repellere, arma ad muros defendendos parare, ut manganica, toxobolistras, & reliqua huius generis, quaecumque vel ad muros defendendos, vel oppugnandos spectare solent, atque haec de architectura.

61 Astronomiae est tempestivitates anni praedicere, in quibus frigorum, & calorum commutationes fiunt, aut imbrium, & aquarum pluviarum proluvies, vel ventorum ingentium flatus, e quibus magni exercitus in summa saepe discrimina venerunt; diei, noctisque partes ita commode dividere, ut requietis, ac incursionis tempora facillime cognoscantur, quibus non observatis, universae copiarum summae saepe in rebus adgrediendis irritae, atque inanes fuerunt; terrae motus, reliquorumque signorum, & portentorum eventus praemonstrare, illaque ad nostros milites animandos transferre. Sed de astrologia satis.

62 Sacrarum rerum scientiae est, bene divinis

57 Λογιστικῆς δὲ ἔργον ἐστὶν, ὥστε μερίζειν τὸ στράτευμα κατὰ κοντουβέρνια, ϗ τάξεις ϗ τούρμας, ϗ δρούγους, ϗ βάνδα, ϗ κενταρχίας τε, ϗ δεκαρχίας, ϗ πενταρχίας, ϗ τοὺς ἄλλους ἀριθμοὺς ϗ ὅλας παρατάξεις, καὶ πάντων τούτων ποιεῖσθαι διαίρεσιν. τίνες ϗ ὅσοι τὰ καστραφυλάζουσιν ϗ τινες ϗ ὅσοι νέοι ἢ γέροντές εἰσιν, ἢ ἀνάπηροι τὰ μέλη, ἢ διὰ νόσου ἀδύνατοι, ϗ ὅσοι τῆς πολιτικῆς ἀρχῆς, ἢ περὶ τὰ δημόσια πράγματα τεταγμένοι. ταῦτα λογιστικῆς εἰσι. διακρίναι δὲ ϗ ἐπιλέξασθαι τὸ λοιπὸν τὰ ἀκμάζοντα σώματα πάσης τῆς στρατιᾶς, καὶ τούτων τὸν μερισμὸν, ὁπόσοι εἰσὶ κατά γε μέγεθος ϗ σμικρότητα. ϗ ὅπως ἄρχοντας ἐπὶ τούτοις μεγάλους τὰς ἡλικίας δεῖ ποιεῖσθαι, ϗ πῶς τὰ περὶ τὴν στάσιν ἔν τε τῷ μήκει καὶ τῷ βάθει γινόμενοι ταχθήσονται, καὶ ἐν ποίοις ἀριθμοῖς ἕκαστα τῶν μερῶν ϗ τοῦ καταταγήσονται πρὸς τὰς ἐν ταῖς χρείαις ἀναγκαίαις κινήσεις. ϗ ταῦτα μὲν τῆς λογιστικῆς.

58 Τῆς δὲ τακτικῆς ἔργον ἐστὶν, ὥστε τὰ σχήματα τῶν ταγμάτων δεῖξαι. ἐν οἷς ἢ ἐγχειρεῖσθαι συμβαίνει. ϗ ποῖα χρήσιμα πρὸς τὸ ὑποδέχεσθαι πολεμίων ἐπιφοράς. ϗ ποῖα πρὸς τὸ ἐπέρχεσθαι ἢ ἀμύνασθαι πέφυκεν. ϗ μετὰ ποίου τρόπου γίνονται ἕκαστα. ϗ ποίας ὁπλίσεις δεῖ ποιεῖσθαι κατὰ τῶν ἐναντίων. ϗ πῶς μετακινεῖσθαι τὰς τάξεις δυνατὸν, ϗ ἔν τινι τόπῳ, ϗ ποτὲ χρηστέον. ταῦτα μὲν ϗ τῆς τακτικῆς.

59 Τῆς δὲ ἀρχιτεκτονικῆς ἐστιν τὰ τῶν στρατοπέδων καὶ φοσσάτων σχήματα ἤτοι τῶν ἀπλήκτων, πῶς δεῖ ταῦτα περιλαβεῖν διὰ φοσσάτου ἢ χάρακος, ϗ τὸν ἔσωθεν τόπον διαμερίσαι συμμέτρως, ϗ ποιῆσαι διεξόδους τὰς ἁρμοζούσας, ϗ τὸ δεῖξαι διαστήματα μεγίστου στρατοπέδου διὰ τοῦ νίκους ϗ ἐλαχίστης πάλιν διὰ συστολῆς, ὅτε καιρὸς τῆς ἑκάστου χρείας ἐστὶν ἐκλέγεσθαι δὲ ϗ τόπους ὅσοι μὴ ἐν ἐπιβουλευτοί εἰσι τοῖς πολεμίοις, ϗ ὅσοι ἐν ἀπαλλάκτοι. ἐν ταῖς ὑποστροφαῖς ϗ ταῖς ἀναζεύξεσιν.

60 Προσέτι δὲ μηχανικῆς ἐστι τειχίσματα πόλεων ἢ ἄλλων φρουρίων πρὸς τὰς τῶν πολεμίων μηχανὰς ἀκαταγώνιστα κατασκευάσαι, καὶ ὑπὸ ὑδάτων ἂν ἐπαγωγῆς ἀνάλωτα. ϗ περὶ τὰ τέχη δὲ κατασκευὰς ποιῆσαι ϗ παρασκευάσαι ὅπλισιν. οἷον τὰ λεγόμενα μαγγανικὰ, ϗ τοξοβολίστρας, ϗ τὰ ἅμα ὅλα ὅπλα ὅσα πρὸς τειχομαχίαν ἀντίκειται, ϗ ἑτέρας δὲ 1 πρὸς τειχομαχίας ἐπιτήδεια. ταῦτα μὲν ϗ τῆς ἀρχιτεκτονικῆς.

61 Τῆς δὲ ἀστρονομίας ἐστὶν, τοὺς καιροὺς τοῦ ἐνιαυτοῦ προλέγειν, ἐν οἷς χειμώνων ϗ καυμάτων μεταβολαὶ γίνονται, ἢ ὑδάτων ὀμβρίων μεταφοραὶ, ἢ πνευμάτων ἐξαισίων κινήσεις, ἐξ ὧν στρατεύματα πολλάκις εἰς μεγίστους κινδύνους ἐνέπεσον. ϗ περὶ τὰ μέρη δὲ τῆς ἡμέρας ϗ τῆς νυκτὸς ἀκριβῶς διαιρεῖν τοὺς καιροὺς πρὸς τὰς ὥρας τῶν ἐπιθέσεων, ϗ πρὸς τὰς ἀναπαύσεις ἐν αἷς ἀσοχοῦνται 2 πολλάκις ἄχρηστον τὴν δύναμίν τινες ἀπεργάζονται. περί τε σεισμῶν ϗ τῶν ἄλλων σημείων τὰ μέλλοντα δηλοποιεῖν, ἢ ϗ πρὸς τὸ συμφέρον, τὰς ἐπιφανείας ἐν τέχνων μεταρυθμίζειν. πάντα ταῦτα τῆς ἀστρολογίας ἐστίν.

62 Τῆς δὲ ἱερατικῆς ἐστιν τὸ, καλῶς τὰ θεῖα χρη-

1 Καὶ ἑτέρας δὲ) Scribe, καὶ ἑτέρα δέ. || 2 Ἀσοχοῦνται] Scribe, ἀσοχοῦντες.

χρῆσθαι, καὶ ταῦτα ἐπιτελεῖν ἀδιαλείπτως τὰ στρατεύματα εὐσεβῶς τε καὶ θεαρέστως κατὰ τὸν παραδοθέντα θεσμὸν ἄνωθεν τοῖς εὐσεβοῦσι χριστιανοῖς, διά τε ἱερολογιῶν, καὶ ἱερουργιῶν καὶ τῶν ἄλλων εὐχῶν καὶ δεήσεων πρὸς τὸν Θεὸν ἐκτενῶς γινομένων, καὶ πρὸς τὴν πανάχραντον αὐτοῦ μητέρα καὶ θεοτόκον, καὶ τοὺς ἁγίους αὐτοῦ θεράποντας. ἐξ ὧν ἱλεοῦται τὸ θεῖον, καὶ διὰ τὴν πίστιν τῆς σωτηρίας αἱ ψυχαὶ τῶν στρατιωτῶν εὐρωστότεροι πρὸς τοὺς κινδύνους παρασκευάζονται.

vinis uti, & his inceſſanter operari exercitu pie, & ita ut Deo placeant, iuxta legem piis Chriſtianis ſuperius traditam, per ſacros ſermones, & ſacrificia, & alias orationes, & preces ad Deum adſidue, & ad eius intemeratam matrem, & Deiparam, & ſanctos eius famulos, factas, quibus propitiatur Deus, & per fidem ſalutis animae militum firmiores ad pericula ſubeunda parantur.

63 Τῆς δὲ ἰατρικῆς ἐστι, περὶ τὰ ἕλκη τὰ ἐκ τῶν τραυμάτων γινόμενα, καὶ περὶ τὰς πληγὰς ὅσαι ἀπὸ λίθων ἢ ἀπὸ βελῶν ἢ ἄλλου τινὸς ὅπλου γίνονται, τούτων πάντων φάρμακα ἔχειν θεραπευτικὴν, καὶ ἐπιστήμην ἰατρικήν. ἀλλ᾽ ὅσα νοσήματα κοινὰ συμβαίνειν εἴωθε διαψύχει 1, καὶ καύματα, καὶ πόνους, καὶ ὑδάτων μεταβολὰς, καὶ τόπων θέσεις, καὶ ἀέρων κράσεις, καὶ σωμάτων ἀθεραπευσίαν, καὶ τροφῶν ἀταξίαν, οἷον καρπῶν νέων. καὶ τῶν ὁμοίων τούτων πάντων ἡ ἰατρική ἐστι θεραπευτική.

63 Medicina, ulcera, quae ex vulneribus orta ſunt, vel plagas, quae lapidibus, aut telis, aut aliis huiuſmodi rebus infliguntur, ſanat, & pharmaca iis parata habet: aegritudines, quae ex calore, aut frigore, labore, aquarum mutatione, locorum ſitu, aeris temperie, corporis curandi negligentia alimentorum improbitate, novarum frugum, & fructuum ceterorumque huius generis inſalubritate oriuntur, arte ſua pellit.

64 Προσέτι τῆς λογιστικῆς εἰσι διοικήσεως, καί τὰ ἀναλώματα τῶν στρατιωτῶν, καὶ ὅσα ἀπὸ λαφύρων συναθροίζονται ἢ ἄλλοθεν συνάγματα χρημάτων, καὶ πάλιν που ἀναλίσκεται. εἴτε ὅπλων καὶ μηχανημάτων κατασκευὰς, καὶ εἰς ἑτέρας χρείας ὡς εἰκὸς ἑκάστης ἐκστρατείας, τούτων πάντων μὴ εὐκρινεῖα καὶ οἱ λόγοι τῆς λογιστικῆς εἰσι μεθόδου.

64 Ad artem rationis ſubducendae praeterea pertinent, ſumtus militum, ſumma ſpoliorum, pecuniarum accumulatio, & quemadmodum iterum in armorum, machinationumque adparatum, & in alios militiae uſus conſumantur: horum omnium diiudicatio, ratioque ad artem hanc ſpectat.

65 Τέχναι μὲν οὖν τοσαῦται πρός τε κατασκευὴν καὶ σωτηρίαν στρατεύματος. καὶ τεχνῖται δὲ τούτων οἱ ἐπιστημόνως αὐτὰς μεταχειριζόμενοι.

65 Ad adparatum igitur, ſalutemque exercitus conſtituendam hae artes, atque iis artibus inſtructi homines perneceſſarii ſunt. In armorum ratione elaborant, qui armorum conficiendorum periti ſunt.

66 Τὴν μὲν οὖν ὁπλιτικὴν οἱ περὶ τὴν τῶν ὅπλων ἐργασίαν πονοῦσι τεχνῖται, τὴν δὲ λογιστικὴν γραμμάτων καὶ ψήφων ἔμπειροι ἄνδρες, τὴν δὲ τακτικὴν σύ τε αὐτὸς, ὦ στρατηγὲ, καὶ ὅσοι ὑπό σε τεταγμένοι ἄρχοντες.

66 In ratione ſubducenda, literarum, & ſummarum faciendarum periti homines. In acierum inſtruendarum ratione tu, Imperator, atque alii, qui ſub te praefecti conſtituti ſunt.

67 Τὴν δὲ ἀρχιτεκτονικὴν οἱ τέκτονες καὶ μηχανικῆς, καὶ ἐκ πολλοῦ πρὸς τὴν τοιαύτην γυμνασίαν ἔμπειροι. τὴν δὲ ἀστρονομίαν οἱ περὶ τὰ μετέωρα σχολάζονται, σοφίᾳ τε καὶ ἐπιστήμῃ τῆς τῶν ἀστέρων ψηφοφορίας διαφέρονται, περί τε τὸν πτολεμαίου κανόνα, καὶ περὶ τὴν αὐτοῦ λεγομένην τετράβιβλον, καὶ περὶ ἕτερά τινα τῶν χαλδαικῶν παρασημειώσεων 2. προσέτι δὲ καὶ τὴν τοῦ ἀράτου 3 περὶ τῶν φαινομένων διαγόρευσιν.... ἰωάννου τοῦ λυδοῦ καθημερινήν τε καὶ μηνιαῖαν παρατήρησιν. τὰ δὲ τῆς γενεθλιαλογίας ὅσου ἐν τοῖς εἰρημένοις παρέσπαρται, ὡς ἀπόβλητα τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἡ ἡμετέρα ἀποτρέπεται βασιλεία καὶ ταῦτα μὲν τῆς ἀστρονομίας.

67 In architectonica, qui architecti, & mechanici ſunt, & longo tempore in uſu harum rerum verſati ſunt. In aſtrorum ratione, qui caeleſtia corpora ſcrutati ſunt, quique in aſtrorum ortu, atque obitu, converſionibus planetarum, operam ſuam collocant, qui Ptolemaeum diligenter cognoſcunt, & Chaldaicas quaſdam obſervationes, Arati φαινόμενα, Ioannis Lydi diurnam, menſtruamque obſervationem tenent. Genethlialogias autem, quae iis in libris ſparſae ſunt, & ab Eccleſia Dei reiiciuntur, nos noſtro quoque regno expellimus.

68 Τὴν δὲ ἱερατικὴν, ἱερεῖς καθαροὶ, σεμνοὶ τὸν βίον, καὶ τρόπον, καὶ καθηγιασμένοι τέλεσι οὐργή-

68 Iuxta ſacrorum autem ſcientiam, ſacerdotes puri, & graves vita, & moribus, & ſanctifi-

1 Διαψύχει) Scribe, διὰ ψύχη.

2 Παρασείσεων] Scribe, παρασημειώσεων.

3 Τοῦ ἀοράτου) Scribe, τοῦ ἀράτου. Porro Checi Codex hic citat etiam Ioannis Lydi *Diurnam, menſtruamque obſervationem*. Intelligit vero eo nomine Nigidii Figuli, de tonitruum per ſingulos menſes, & dies ſignificatione librum, quem Lydus hic e Latina lingua in Graecam tranſtulit. Exſtat ipſum opus in Bibliotheca Palatina, ubi nos ante quinquennium, quum illic ageremus inter peregrinandum, deſcripſimus, & edendum dedi-

A mus *Iano Rutgerſio*, praeſtantiſſimi ingenii, & multarum literarum iuveni. Meminit huius Lydi Suidas. Ἰωάννης Φιλαδελφὸς Λυδός. οὗτος ἔγραψε περὶ μηνῶν βιβλίον ά. καὶ περὶ διασημειῶν ἕτερον, καὶ ἄλλων τινῶν ὑποθέσεων μαθηματικῶν. προσομιλεῖ δὲ ταῦτα Γαβριήλῳ τινὶ ὑπάρχῳ. Vixit autem circa Iuſtiniani tempora, uti nos docet Theophylactus Simocatta, lib. VII. capit. XVI. Τινὸς δὲ σημαντικὸν ἡ τούτων ἐνδημία καθέστηκεν, εἰπεῖν ἐθάῤῥησεν ὁ Λυδὸς τῶν ἄλλων λίαν νεώτερος καθεστὼς, ὃς κατὰ τοὺς χρόνους ἐγνωρίζετο Ἰουστινιανοῦ τοῦ αὐτοκράτορος.

ctificati ſacrificiis, & ipſi proprii muneris finem Deo obferent; ſicuti & nos, quae paulo ſuperius diximus recapitulantes imperatoriae huius noſtrae praefecturae finem, omnium bonorum datori Deo conſecramus.

69 Leges igitur imperatoriae, ac militares a noſtro regno tibi, militibuſque, qui ſub imperio tuo ſunt, hae praeſcriptae ſint, quae abs te adſidue cuſtodiantur, & ad eas ſervandas omni ſtudio, ac labore enitaris; magna enim, & praeclara hinc adiumenta reportabis. Quando enim conſilia, factaque imperatoria ad aciem tuam firmandam excogitaveris, ſi illis iisdem hoſtes utantur, facile horum peritus contraria uſurpare potes.

70 Haec autem pro ratione ingenii noſtri partim uſu bellico, partim ex ſcriptoribus antiquis collecta, ad communem utilitatem hunc in librum contulimus, neque curioſam aliquam verborum inanitatem conquirentes, ſed verbis tantum communibus, planiſque uſi, militarem dicendi formam potiſſimum ſequuti ſumus.

71 Quaecumque autem alia, vel ad tempus belli gerendi, vel alterius alicuius adparatus adverſum ullas nationes, & Saracenos potiſſimum, quorum gratia hic liber a me, ut ante dixi, conſcriptus eſt, ſuſcepti caput pertinent, ea, quamqam hoc libro contenta non ſunt, in iis tamen, ſi quis ſe exerceat, uſu aliquo belli, & naturae rerum perſcrutatione facile ea, quae deſiderantur colligere, comprehendereque poterit. Neque enim fieri poteſt, ut ego aut quiſquam alius quantocumque ingenio, eruditioneque ſit, omnia complectatur, quaecumque induſtria, ac ſolertia humana excogitantur, aut viam doceas, qua haec caveantur, quae infinita, atque immenſa genere, rebuſque circumſtantibus ſunt.

72 Neque enim ſimiliter, eodemque modo hoſtium conſilia, factaque imperatoria ab illis ſuſcipiuntur; itaque ne haec quidem, quae ad uſum ſemper neceſſaria ſunt, indicare quis poteſt; ſed quum neque una mente omnes Imperatores ſunt, ſed magnae varietates rerum ab hoſtibus ſuſceptarum ſunt, diverſae etiam rerum adgreſſiones ad eos moliendae ſunt. Aſtuta enim, & ſolers humana natura quum ſit, multa excogitare, multa moliri nec opinata poteſt.

73 Vnde par eſt te, Imperator, ſupplici mente ſemper Deo preces adhibere, & in omnibus auctori ſalutis, pro iis, quae maxime ſalutaria ſunt, ſupplicare.

οὐργήσωσιν καὶ αὐτοὶ τὸ τέλος τῆς οἰκείας ἐνεργεία τῷ Θεῷ ἀναστήσουσιν, ὥσπερεὶ καὶ ἡμεῖς τὰ πρώην ἡμῖν εἰρημένα ἀνακεφαλαιωσάμενοι τὸ τέλος τῆς στρατηγικῆς ἡμῶν ταύτης ἀφηγήσεως τῷ πάντων ἀγαθῶν δοτῆρι Θεῷ ἀνατίθομεν.

69 Νόμοι μὲν οὖν στρατηγικοὶ καὶ τύποι τοσοῦτον παρὰ τῆς ἡμετέρας βασιλείας σοί τε αὐτῷ, καὶ τῷ ὑπό σε στρατεύματί τε καὶ πολιτεύματι διὰ πείρας ἐγγεγυμνασμένοι ἔστωσάν τε καὶ φυλαττέσθωσαν, ὦ στρατηγὲ, καὶ χρή σε τοῖς ἐν ταῦθα ἐγγεγραμμένοις μετὰ προσοχῆς τε καὶ νήψεως πλείστης ἐμμελετᾷν. μεγάλα γὰρ κερδήσεις ἐκ τοῦ βιβλίου τούτου, καὶ λίαν ὠφέλιμα, ὅταν γὰρ ἐν αὐτῷ ἀκριβῶς στρατηγήματά τε καὶ διατάγματα ὑπὲρ σοῦ κατανοήσεις. τό τε ἄρα καὶ εἴποτε τοῖς αὐτοῖς οἱ πολέμιοι χρήσονται, ῥαδίως τὰ ἐναντία τούτων κατὰ ἐκείνων ἐπινοήσεις.

70 Ταῦτα γὰρ κατὰ τὸ δυνατὸν ἔκ τε τῆς τῶν πόλεων 1 πείρας, ὡς εἴρηται, καὶ ἐκ τῶν εἰρημένων παρὰ τῶν ἀρχαίων. εἰς κοινὴν ὠφέλειαν προτεθείκαμεν. οὔτε κάλλους λέξεως φροντίσαντες, ὡς ἐν ἀρχῇ που ἡμῖν εἴρηται τοῦ συντάγματος οὔτε τῆς ἄλλης ἐμπερι ργου, συντάξεως. ἀλλ' ἢ μόνον δὲ ἁπλαῖς καὶ κοιναῖς χρησάμενοι ταῖς λέξεσι, καὶ ὁποίαις μᾶλλον ἡ στρατιωτικὴ συνήθεια χρῆσθαι εἴωθεν.

71 Ὅσα δὲ κεφάλαια ἕτερα τὰ ὡς εἰκὸς ἁπάντων τὰ ἐν ἑκάστῳ πολέμου καιρῷ ἢ τινὸς ἐκείνου παρασκευῆς καὶ μάλιστα ἐν τῷ νῦν ἡμῖν ἐνοχλοῦντι σαρακηνῶν ἔθνει. δι' ὅπερ, ὡς εἴρηταί που ἡμῖν καὶ τὸ παρὸν συντέτακται βιβλίον. εἰ καὶ μὴ πάντα συλλαβεῖν ἐδυνήθημεν, ἀλλ' ἔκτε τῶν γεγραμμένων. ἔκτε τῆς προλαβούσης πείρας. καὶ αὐτῆς δὲ τῆς τῶν πραγμάτων φύσεως στοχάζεσθαί σε δέον. καὶ ὡς δυνατὸν ἁρμόζεσθαι τοῖς ἀναφυομένοις· οὐ γὰρ οἶμαι δύνατον. οὔτε ἡμᾶς οὔτε τίνα ἕτερον ἅπαντα γράφειν. ἢ πρὸς ἅπαντα τὰ μέλλοντα ἀναφύεσθαι. ὥς τε παραφυλάττεσθαι ἁπαντῶν ἀπείρων ὄντων τῷ μέτρῳ τῶν ἐμπιπτουσῶν ἑκάστοτε διαφόρων περιστάσεων.

72 Οὔτε γὰρ ὡς αὔτως ἀεὶ οὔτε ὁμοίως ὑπὸ τῶν ἐναντίων τὰ ἐκείνων ἐγχειροῦνται στρατηγήματα. διὸ οὐδὲ δύναταί τις τεκμήρασθαι τὰ μέλλοντα ἀναγκαῖα προσχρῆσιν ἑκάστοτε. ἀλλ' οὐδὲ μιᾷ γνώμῃ στρατηγοῦνται. ἀλλὰ ποικίλης οὔσης τῆς παρὰ τῶν ἐναντίων ἐγχειρήσεως 2, καὶ διάφοροι οἱ τρόποι τῶν ἀντεγχειρήσεων ὀφείλουσι γίνεσθαι· πανοῦργος γὰρ καὶ ακατάληπτος ἡ ἀνθρωπία φύσις ὑπάρχουσα. πολλὰ καὶ βουλεύσεται καὶ ἐγχειρεῖν παρ' ἐλπίδας δύναται.

73 Ὅθεν καὶ ἁρμοδίως καὶ καταχρέως δέον ἀεί σε, ὦ στρατηγὲ, τῇ πρὸς Θεὸν δεήσει σχολάζειν καὶ τὰς αὐτοῦ ἐντολὰς φυλάττειν· ἵνα δι' αὐτοῦ δύνασαι καὶ κατ' ἐχθρῶν 3 πίζεσθαι. καὶ αὐτὸς ἀβλαβὴς ἅμα τοῖς ὑπὸ σὲ φερισώζεσθαι καὶ τὴν ἐν Χριστῷ τῷ ἀληθινῷ Θεῷ καὶ βασιλεῖ τοῦ παντὸς αἰωνίῳ, σωτηρίαν καὶ νίκην ἄνωθεν ὑποδέχεσθαι, ᾧ ἡ δόξα καὶ τὸ κράτος εἰς τοὺς αἰῶνας, ἀμήν.

FINIS.

1 Τῶν πόλεων] Scribe, τῶν πολέμων.
2 Ἐγχειρήτως) Scribe, ἐγχειρήσεως.
3 Τῶ ιχρ...) Scribe, τῶν ἐχθρῶν.

CON-

CONSTANTINI PORPHYROGENNETAE IMPERATORIS OPERA

IN QVIBVS

TACTICA

NVNC PRIMVM PRODEVNT.

IOANNES MEVRSIVS

Collegit, coniunxit, edidit.

VIRO

VIRO NOB. ET AMPLISS.

IOANNI
AB. OLDENBARNEVELT

EQUITI TEMPELII RODERISAE, ET ALIBI. DOMINO HOLL. ET VVESVERÌ ADVOC. ARCHIVORVM, PRAEF. MAGNI SIGILLI, CVST. REIPVBLICAE, NESTORI MVSARVM PATRONO, PIETATE, VIRTVTE, PRVDENTIA MAXIMO MEO MAECENATI.

IOANNES MEVRSIVS
LIBENS MERITO
DO DICO CONSECRO.

ERTIVM hoc est, quod tibi offero, Vir Nob. & Ampl. nam quum bene mihi facere numquam desinas, me quoque aequum est observantiae, & gratitudinis, monumentum identidem tibi aliquod sistere. Parvum quidem illud semper, sed quemadmodum magna facere ipse soles, ita benigne interpretando magna quoque mea facis; & in rebus quamvis exiguis animum potius offerentis, quam manus, aestimas. Offero autem Constantinum Imperatorem, cuius scripta sedulo a me conquisita, & sub uno fasce edita, tibi consecro. Nec pudebit Imperatorem tua quodammodo in clientela nuncupari, quem patronum nostra Resp. confitetur. Certe nec Invidia ipsa, si maxime velit, merita tua, eorumque magnitudinem, aut negare, aut in dubium vocare, umquam audebit. Veras tibi laudes dicam, nec per adulationem fictas; quinimmo testes omnes capio, quotquot rerum nostri temporis sunt periti; qui me nil omnino fingere adsentientur. Virtutis igitur tuae Genio Constantinum istum consecro, quem nulli magis convenire, aut rectius dedicari posse, existimavi. Nam si partem De Administrando Imperio *consideremus, quis te neget Reip. administrandae adeo peritum esse, ut vel peritissimi quique discere aliquid a te possint. Si adspiciamus* Tactica, *tu in toga quid sit faciendum in sago tam exacte etiam tenes, ac si omnem illic aetatem exegisses. Et quam saepe ad bella sua te Resp. ablegavit, ut consilio arma regeres, & prudentia belli aleam, valde incertam, constitueres? Adde, quod quem in toga animum ad Remp. attulisti, prius in sago ostendisti, quum pro patria laborante ultroneus miles, cum selectis e Delphensi civitate, ad Harlemum liberandum, acriter ab Hispano obsessum, arma gessisti. Quod si* Themata; *quis Reip. omnes partes rectius novit?* Si Novellas; *nemo te uno Iuris magis est consultus. Iam si Auctorem intueamur: Principem Romani Imperii tibi togae principi offero, cuius in Remp. merita nulla aetas aut tacebit, aut sat digne praedicabit. Nam quid memorem, quanto tu animo hanc Remp. quam Leicestrius, & auxilia, e Britannia advocata, ereptum ibant, defendisti? oppressa a defensoribus suis illa erat,*

nisi

nisi maxima cum virtute, ac constantia, tu in primis adseruisses. Ex illo tempore, ad hunc usque belli finem, nihil sine consiliis tuis usquam gestum est; adeo ut, quicquid usquam gestum, consiliis tuis, illis longe prudentissimis, aequi rerum aestimatores imputandum potissimum esse fateantur. Dein post bellum quadraginta amplius annorum, quum bellandi lassus hostis pacem peteret, Reip. quoque nostrae si non necessariam omnino, tamen multo utilissimam, ut via ad illam induciis prius duodecim annorum sterneretur, es adnisus, & effecisti. Post hoc, neque sic secura satis Respublica, etsi positis iam armis, videbatur; nisi urbes, aeris alieni nomine olim Angliae oppignoratae, liberarentur: itaque, ut in omnes partes excubare semper soles, auctor Foederatis fuisti, uti ad animum rem vocarent; neque ante conquiescendum tibi putasti, quam, quod praeclare suadebas, persuaderes. Quibus beneficiis tuis pretium suum tum demum Resp. ponet, quum laudandi occasio erit, gratiae referendae non erit. Optabat sibi decem Nestoras Agamemnon; utinam decem Barneveldios Ordines Foederati haberent. hoc bonorum civium votum est, quibus certum, Remp. totam tuis potissimum consiliis niti, quorum prudentiam orbis Christiani Principes, in legationibus pluribus, a Rep. tibi impositis, varie experti, & admirati, collaudarunt. Ter te oratorem vidit in Anglia sua Elizabetha; semel Iacobus, qui equestri dignitate cohonestatum esse voluit; semel item in Gallia sua Henricus Magnus. Ac toties legatus, etiam saepius fuisses, nisi, qui Reip. causa quidvis cuperes, plus te domi illi prodesse, quam foris, posse censuisse. Inter haec omnia, ut solet fere magna fortuna magnae invidiae obnoxia esse, quid non tibi perpetiendum saepe fuit? quae non scommata, quae calumniae, aut quae maledicta populi, suo iudicio res obiectas aestimantis? contra quae tu omnino immotus, conscientiam integerrimam, & ab ista inconcussam semper constantiam, opposuisti; dum tu nempe recte faceres, odii pariter & gratiae securus. Quamobrem vere tibi profecto hoc elogium, quamlibet ringente Invidia, aut Calumnia, apud posteritatem dabo; non maiorem in toga seculum hoc, non antiqua habuisse. In hoc desino, teque rogo, Reip. nostrae columen, uti Constantinum istum benigne accipias, meque tui observantissimum amare pergas. Lugduni Bat. ad diem XXV. *August.* CIↃ IↃ CXVII.

BENIGNE LECTOR.

SEptimus iam agitur annus quum primus edidi Constantini Porphyrogennetae librum *De Administrando Imperio*. Idque Opus quum thesauri instar merito a viris doctis habeatur, visum fuit editionem renovare; quae ut tanto ornatior prodiret, in animum induxi adiicere cetera Imperatoris eiusdem scripta, quae iam ante separatim edita. Collegi itaque, & dispersos veluti artus unum corpus esse feci. Tum, ne quid desiderares, *Tactica* addidi; quae in hunc diem nondum vulgata penes me adservabantur, ex Bibliotheca Palatina olim descripta. In quibus illud tantum optem, ut nancisci codicem integrum licuisset. Sed contenti tamen erimus, quando aliud non datur, donec aliquis, hac in re me fortunatior, ex Bibliotheca quapiam alia integrum proferat. Interim fruere, ac voluntatem nostram lauda, tam propensam ad Remp. Litterariam adiuvandam. Ad proximas nundinas, volente Deo, varia tibi sum daturus, & in iis, *De Saltationibus veterum*.

Idem

Idem Latine.

SCientias, arithmeticam, musicam, astronomiam, geometriam, & omnium principem philosophiam, quae iam longo tempore ob incuriam, & inscitiam Imperatorum perierant, sua industria instauravit, conquisitis qui in quovis genere excellerent, ac constitutis doctoribus, studiosisque receptis, & conductis; quo factum est, ut exigui temporis decursu barbarie profligata urbs denuo litteris floruerit.

Idem Latine.

ERat Constantinus religiosus erga Deum, & studiis litterarum deditus; quod ex scriptis, & epistolis eius adparet: quae licet ad artem oratoriam perpolita non sint, tamen Rhetoricis ornamentis, & figuris quibusdam variegantur. Operam quoque rhythmis, & omnis generis versibus, dedit; quod in iis scriptis cernitur, quibus obitum coniugis suae deploravit. Ipsius etiam philosophiae curam habuit, quae pene in oblivionem venerat, aliarumque disciplinarum; quas doctoribus ordinatis iam deficientes resuscitavit.

Idem Latine.

DIsciplinas, arithmeticam, musicam, astronomiam, geometriam, & universam simpliciter philosophiam, quae multis annis superiorum Imperatorum inscitia negligentiaque perierant, studio suo restituit.

GEORGII CEDRENI
De Constantino Porphyrogenneta Imp. Elogium.

ΤΑ'ς ἐπιστήμας, ἀριθμητικὴν, μουσικὴν, ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν, καὶ τὴν ἐν πᾶσιν ἔξοχον φιλοσοφίαν, ἐκ μακροῦ χρόνου ἀμελείᾳ καὶ ἀμαθίᾳ τῶν κρατούντων ἀπολωλυίας, οἰκείᾳ σπουδῇ ἀνεκτήσατο, τοὺς ἐφ' ἑκάστῃ τούτων ἀρίστους τε καὶ δοκίμους ἀναζητήσας καὶ εὑρὼν, καὶ διδασκάλους ἐπιστήσας, καὶ τοὺς σπουδαίους ἀποδεχόμενός τε καὶ συγκροτῶν. διὸ καὶ τὴν ἀλογίαν ἀπελάσας οὐκ ἐν μακρῷ τῷ χρόνῳ ἐπὶ τὸ λογικώτερον μετερρύθμισε τὸ πολίτευμα.

IOANNES ZONARAS
De eodem Annal. III.

Η'Ν Κωνσταντῖνος τὰ πρὸς θεὸν εὐσεβὴς, καὶ λόγοις προσκείμενος. ὡς ἔστι καταμαθεῖν ἐκ συγγραμμάτων αὐτοῦ, ἀλλὰ μέντοι καὶ ἐξ ἐπιστολῶν, ἃ κἂν μὴ πρὸς τέχνην ἠκρίβωντο ῥητορικὴν, ἀλλά γε σχήμασι ταύτης, καί τισιν ἰδέαις, ποικίλλονται. ἐδίδου δὲ καὶ ῥυθμοῖς ἑαυτὸν, καὶ μέτροις παντοδαποῖς. γνοίη δέ τις τοῦτο ἐξ ὧν ἐπὶ θανούσῃ αὐτῷ τῇ κοινωνῷ τοῦ βίου ἐμμέτρως ἐθρήνησεν. ἐπεμελήθη δὲ καὶ τῆς φιλοσοφίας αὐτῆς, ἐπιλελησμένης ἤδη σχεδὸν, ἀλλὰ μέντοι καὶ τῶν ἐπιστημῶν διδασκάλους ἐπιστήσας, καὶ ἀναζωπυρήσας ἐκλειπούσας αὐτάς.

THEODORVS METOCHITA
De eodem Historiae Romanae Lib. II.

ΤΑ'ς ἐπιστήμας, ἀριθμητικὴν, μουσικὴν, ἀστρονομίαν, γεωμετρίαν, καὶ πᾶσαν ἁπλῶς φιλοσοφίαν, ἐκ μακροῦ χρόνου τῇ ἀμαθείᾳ καὶ ἀμελείᾳ τῶν κρατούντων ἀπολωλυίας, οἰκείᾳ σπουδῇ ἀνεκτήσατο.

SYLLABVS OPERIS.

DE ADMINISTRANDO IMPERIO. Ioannes Meursius primus edidit.
TACTICA. Ioannes Meursius primus edidit.
THEMATVM Lib. I. Bonaventura Vulcanius primus edidit.
THEMATVM Lib. II. Federicus Morellus primus edidit.
NOVELLAE CONSTITVTIONES XIII. Ioannes Leunclavius primus edidit.
NOVELLAE IV. Carolus Labbaeus meliores auctioresque edidit.

BENIGNE LECTOR.

COmpellabo te hic in limine, sed paucis. Accipe Constantinum hunc, & pro beneficio, si non gratiam, certe favorem redde. Nihil praeter istum peto; neque magis in proclivi quidquam tibi dare. Scias autem unde habeam. Descripsi ante quatuor amplius annos ex Codice, qui est in Bibliotheca Palatina, & Ioannis Baptistae Egnatii olim fuisse perhibetur. Sed neque dissimulandum hic censeo, quam multum hoc ipso nomine debeam viro amplifs. Georgio Lingelshemio Serenifs. Electoris Consiliario, qui ut in litteras, ac litteratos omnes, & in me privatim egregie adfectus est, omnem illam instructissimam Bibliothecam pro arbitrio tractandi veniam mihi a Principe suo impetravit. Quin accessit huc quoque comitas V. C. Iani Gruteri, eius praefecti, per quem liber mihi quotidie ad eam accessus patuit. Quo beneficio adeo me quidem uterque sibi devinxit, ut publice id hic profitendum existimaverim. Ago igitur gratias, quam possum maximas: quas tu quoque agas licet: si quidem operis huius editione gratiam a te ullam ego inivi. Hoc volebam nescius ne esses. Vale, &, quisquis es,

AEternitatem cogita.

CON-

CONSTANTINI
DE
ADMINISTRANDO IMPERIO
LIBER
AD
ROMANVM PORPHYROGENITVM
FILIVM.

CONSTANTINI

CHRISTI AETERNI REGIS GRATIA

Imperatoris Romanorum, ad Romanum filium a Deo coronatum, & Porphyrogenitum Imperatorem.

PROOEMIUM.

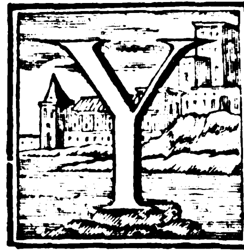

FILIUS sapiens laetificat patrem, & pater prolis amans in filio prudente delectatur. Dominus quippe est, qui mentem indit quando loquendum est, & aurem ad audiendum impertit. Penes ipsum sapientiae thesaurus reconditur, & ab illo omne donum perfectum emanat. Reges in throno collocat, universique dominatum ipsis elargitur. Nunc ergo autem praebe, fili, & hac imbutus doctrina sapiens apud prudentes eris, & apud sapientes prudens censeberis. Benedicent tibi populi, & beatum praedicabunt multae gentes. Disce quae prae omnibus scitu opus sunt, & prudenter Imperii gubernacula accipe. De praesentibus tecum cogita, futura edisce, ut una cum recto consilio experientiam colligas, & praeclare res magnas adgredi valebis. Ecce doctrinam tibi propono; ut ex eius experientia, & notitia ad optima consilia adsuefactus, in publicae utilitatis rebus ne aberres. Primum quidem tradam quae gens in qua re prodesse Romanis possit, in qua obesse: item qualiter, & quomodo singulae se habeant, & a qua gente possint, & bello impeti, & subiugari. Deinde vero de inexplebili insatiabilique earum animo, ac de iniquis earumdem postulatis. Sub haec de aliarum quoque gentium discrimine, origine, vivendi instituto, de situ, de conditione terrae, quam incolunt; insuper de circuitu, & mensura terrae, ac de iis, quae vario tempore inter Romanos diversasque gentes acciderint: deinde de iis quae penes nos, imo etiam in universo Romano Imperio certis temporibus innovata sunt. Haec mecum ex sapientiae legibus considerata, tibi dilecto filio meo nota facere decrevi, ut singulorum discrimen adprime teneas, sciasque qua ratione istae, vel tractandae, sive conciliandae, vel debellandae, ac repellendae sint. Te quippe, ut magnanimum reformidabunt; & abs te velut ab igne fugient. Labia eorum fraenabuntur, verbisque tuis veluti telis confodientur. Ipsis adspectu terribilis eris; & a conspectu tuo tremor invadet illos, Deusque omnipotens te proteget, ac creator tuus te prudentia instruet, gressus tuos

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΕΝ ΧΡΙΣΤΩι ΒΑΣΙΛΕΙ

Αἰωνίῳ βασιλέως Ῥωμαίων πρὸς τὸν ἴδιον υἱὸν Ῥωμανὸν τὸν θεοστεφῆ καὶ Πορφυρογέννητον Βασιλέα.

ΥΙΟ'Σ σοφὸς εὐφραίνει πατέρα, καὶ πατὴρ φιλόστοργος ἐπὶ υἱῷ τέρπεται φρονίμῳ. Κύριος γὰρ δίδωσι νοῦν ἡνίκα δεῖ εἰπεῖν, καὶ προστίθησιν οὖς τοῦ ἀκούειν. παρ' αὐτῷ θησαυρὸς σοφίας. καὶ ἐξ αὐτοῦ δίδοται πᾶν δώρημα τέλειον, καθιστᾷ βασιλεῖς ἐπὶ θρόνου, καὶ κυρίαν τοῦ παντὸς δίδωσιν αὐτοῖς. νῦν οὖν ἄκουσον μου υἱὲ, καὶ τήν δε μεμαθεκὼς τὴν διδαχὴν, ἔσῃ σοφὸς παρὰ φρονίμοις, καὶ φρόνιμος παρὰ σοφοῖς λογισθήσῃ. εὐλογήσουσί σε οἱ λαοὶ, καὶ μακαριοῦσί σε πλήθη ἐθνῶν. διδάχθητι ἃ χρή σε πρὸ πάντων εἰδέναι, καὶ νουνεχῶς τῶν τῆς βασιλείας οἰάκων ἀντιλαβοῦ περὶ τῶν ἐνεστώτων μελέτησον, καὶ περὶ τῶν μελλόντων διδάχθητι, ἵνα πεῖραν μετὰ εὐβουλείας 1 ἀθροίσης, καὶ μεγαλεπέβουλος 2 ἔσῃ περὶ τὰ πράγματα. ἰδοὺ ἐκτίθημί σοι διδασκαλίας 3, ὥστε τῇ ἐκ ταύτης πείρᾳ καὶ γνώσει συνετισθέντι 4 περὶ τὰς βελτίστας βουλὰς καὶ τῷ τὸ κοινῇ συμφέρον μὴ διαμαρτάνειν. πρῶτα μὲν, ποῖον ἔθνος, κατὰ τί μὲν ὠφελῆσαι δύναται Ῥωμαίους κατὰ τί δὲ βλάψαι. καὶ ποιὸν, καὶ πῶς ἕκαστον τούτων, καὶ παρὰ ποίου δύναται ἔθνους, καὶ πολεμεῖσθαι, καὶ ὑποτάσσεσθαι. ἔπειτα, περὶ τῆς ἀπλείστου 5, καὶ ἀκορέστου αὐτῶν γνώμης, καὶ ὧν παραλόγως ἐξαιτοῦνται λαμβάνειν. εἶθ' οὕτως καὶ περὶ διαφορᾶς ἑτέρων ἐθνῶν, γενεαλογίας τῶν ἐθνῶν 6, καὶ βίου διαγωγῆς, καὶ θέσεως καὶ κράσεως τῆς κατοικουμένης παρ' αὐτῶν γῆς καὶ περιηγήσεως αὐτῆς, καὶ σταδιασμοῦ πρὸς τούτοις, καὶ περὶ τῶν ἔν τινι καιρῷ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ διαφόρων ἐθνῶν συμβεβηκότων, καὶ μετὰ ταῦτα, ὅσα ἐν τῇ καθ' ἡμᾶς πολιτείᾳ, ἀλλὰ καὶ ἐν πάσῃ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ κατά τινας χρόνους ἐκαινοτομήθη, ταῦτα ἐσοφισάμην κατ' ἐμαυτὸν, καὶ εἶπα γνωστά σοι ποιῆσαι τῷ ἠγαπημένῳ μου υἱῷ, ἵν' ἔχῃς εἰδέναι τὴν ἑκάστου τούτων διαφορὰν· καὶ πῶς, ἢ μεταχειρίζεσθαι ταῦτα καὶ οἰκειοῦσθαι· ἢ πολεμεῖν, καὶ ἀντιτάσσεσθαι 7. πτοηθήσονται γάρ σε ὡς μεγαλοφυῆ, καὶ ὡς ἀπὸ πυρὸς φεύξονται ἀπὸ σοῦ. φιμωθήσονται τὰ χείλη αὐτῶν, καὶ ὡς ὑπὸ βελῶν τοῖς σοῖς κατατρωθήσονται ῥήμασιν. ὀφθήσῃ αὐτοῖς φοβερὸς, καὶ ἀπὸ προσώπου σου τρόμος λάψεται 8 αὐτοὺς, καὶ σου ὁ παντοκράτωρ ὑπερασπιεῖ. καὶ συνετιεῖ σε ὁ πλάσας σε. κατευθυνεῖ σου τὰ διαβήματα. καὶ ἑδράσει σε ἐπὶ βάσιν ἀσάλευτον. ὁ θρόνος σου, ὡς ὁ ἥλιος ἐναντίον αὐτοῦ. καὶ οἱ ὀφθαλμοὶ αὐτοῦ ἔσονται

---

1 Μετὰ εὐβουλέιας) Scribendum, εὐβουλίας.
2 Καὶ μεγαλεπίβουλος) Lege, καὶ μεγαλεπίβολος.
3 Διδασκαλίας) Scribe, διδασκαλίαν.
4 Συνετισθέντι) Scribe, συνετισθέντα.

A

5 Α'πλείστου) Scribe, ἀπλήστου.
6 Γενεαλογίας τῶν ἐθνῶν) Scribe, γενεαλογίας τε ἐθνῶν,
7 Καὶ ἀντετάσεσθαι) Scribe, καὶ ἀντιτάσσεσθαι.
8 Λάψεται) Scribe, λήψεται.

ται βλέποντες ἐπί σε. καὶ οὐδὲν οὐ μὴ ἅψηταί σου τῶν χαλεπῶν, καθότι αὐτός σε ἐξελέξατο, ϗ ἀπὸ μήτρας ἀφώρισεν, ϗ τὴν αὐτοῦ βασιλείαν ὡς ἀγαθῷ ὑπὲρ πάντας σοι ἔδωκε, καὶ τέθεικε ὡς σκοπὴν 1 ἐπὶ βουνοῦ, ϗ ὡς χρυσοῦν ἀνδριάντα ἐφ' ὑψηλοῦ, ϗ ὡς πόλιν ἐπ' ὄρους ἀνύψωσεν, ὥστε δωροφορεῖσθαι ὑπ' ἐθνῶν ϗ προσκυνεῖσθαι ὑπὸ τῶν κατοικούντων τὴν γῆν. ἀλλὰ σὺ κύριε ὁ Θεὸς μου, οὗ ἡ βασιλεία ἀνώλεθρος καὶ αἰώνιος. εἴης κατευοδῶν τὸν διὰ σου ἐξ ἐμοῦ γεννηθέντα, ϗ ἔστω ἡ ἐπισκοπὴ τοῦ προσώπου σου ἐπ' αὐτὸν, καὶ τὸ οὖς ἐπικλινέσθω ταῖς τούτου δεήσεσιν. σκεπασάτω αὐτὸν ἡ χείρ σου, ϗ βασιλευέτω ἕνεκεν ἀληθείας. ϗ ὁδηγήσῃ 2 αὐτὸν ἡ δεξιά σου. κατευθυνθείησαν αἱ ὁδοὶ αὐτοῦ ἐνώπιόν σου τοῦ φυλάξασθαι τὰ δικαιώματά σου πρὸ προσώπου αὐτοῦ. πεσοῦνται πολέμιοι, ϗ λείξουσι χοῦν οἱ ἔχθροι αὐτοῦ. κατασκιασθείη τὸ στέλεχος τοῦ γένους αὐτοῦ πολυγενείας 3 φύλλοις, καὶ ἡ σκιὰ τοῦ καρποῦ αὐτοῦ ἐπικαλύψαι ὄρη βασίλεια. ὅτι διὰ σου βασιλεύουσι βασιλεῖς δοξάζοντές σε εἰς τὸν αἰῶνα.

tuos diriget, atque in baſi immobili conſtituet. Thronus tuus quaſi ſol erit coram ipſo, oculi eius te reſpicient, neque te res adverſae contingent, quoniam ipſe te elegit, & ab utero matris ſegregavit, imperiumque ſuum tibi tamquam ceteris praecellenti tradidit, poſuitque te quaſi ſpeculam in colle, ac veluti auream ſtatuam in excelſo, & veluti urbem in monte te exaltavit; ut munera tibi ferant gentes, & adorent te habitatores terrae. Sed tu Domine Deus meus, cuius regnum incorruptibile, & aeternum eſt, eum in via dirige, qui per te ex me natus eſt, ipſi vultus tui praeſentia colluceat, & auris tua ad preces eius inclinetur. Protegat eum manus tua, regnet propter veritatem, deducat eum dextera tua, & dirigantur viae eius in conſpectu tuo, ut cuſtodiat iuſtificationes tuas, coram eo procident hoſtes, & inimici eius terram lingent. Adumbretur ſtirps eius foecundae ſobolis foliis, & umbra fructus eius montes regios operiat, quia per te reges regnant, te celebrantes in ſaecula.

ΚΕΦ. α'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν, καὶ πρὸς πόσα συμβάλλονται μετὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων εἰρηνεύοντες.

Ἄκουσον τοίνυν υἱὲ, ἅ μοι δοκεῖ σε μὴ ἀγνοεῖν ϗ νοήμων γενοῦ, ἵνα κτήσῃ κυβέρνησιν. φημὶ γὰρ ϗ τοῖς ἄλλοις ἅπασιν εἶναι καλὸν τῶν ὑποτεταγμένων τὴν μάθησιν, διαφερόντως δέ σοι τῷ ὑπὲρ τῆς πάντων σωτηρίας ὀφείλοντι διαμεριμνᾶν, ϗ τὴν κοσμικὴν ὁλκάδα πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾶν. εἰ δὲ σαφεῖ καὶ κατημαξευμένῳ λόγῳ, ϗ οἷον εἰκῇ ῥέοντι πεζῷ καὶ ἁπλοϊκῷ πρὸς τὴν τῶν προκειμένων ἐχρησάμην δήλωσιν μηδὲν θαυμάσῃς υἱέ. οὐ γὰρ ἐπίδειξιν καλλιγραφίας, ἢ φράσεως ἠττικισμένης, ϗ τὸ διηρμένον διογκούσης, καὶ ὑψηλὸν 4 ποιῆσαι ἐσπούδασα. ἀλλὰ μᾶλλον διὰ κοινῆς ϗ καθωμιλημένης ἀπαγγελείας 5 διδάξαι σε ἔσπευσα, ἅπερ οἴομαι δεῖν σε μὴ ἀγνοεῖν, ϗ ἃ τὴν ἐκ μακρᾶς ἐμπειρίας σύνεσίν τε ϗ φρόνησιν εὐμερῶς σοι δύναται προξενεῖν. ὑπολαμβάνω γὰρ κατὰ πολὺ συμφέρειν ἀεὶ τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, εἰρήνην ἐθέλειν ἔχειν μετὰ τοῦ ἔθνους τῶν Πατζινακιτῶν, καὶ φιλικὰς πρὸς αὐτοὺς ποιεῖσθαι συνθήκας τε ϗ σπονδὰς, ϗ ἀποστέλλειν καθ' ἕκαστον χρόνον ἐντεῦθεν πρὸς αὐτοὺς ἀποκρισιάριον μετὰ ξενίων 6 ἁρμοζόντων ϗ πρὸς τὸ ἔθνος ἐπιτηδείων. ϗ ἀναλαμβάνεσθαι ἐκεῖθεν ὁμήρους, ἤτοι ὄψιδας 7 ϗ ἀποκρισιάριον. οἵ τινες ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ ταύτῃ πόλει μετὰ τοῦ καθυπουργοῦντος εἰς ταῦτα συνελεύσονται ϗ βασιλικῶν εὐεργεσιῶν καὶ φιλοτιμιῶν τῶν ἐπαξίων πάντων τοῦ βασιλεύοντος ἀπολαύσουσιν, ὅτι γειτνιάζει τὸ τοιοῦτον ἔθνος τῶν Πατζινακιτῶν τῷ

CAP. I.

De Patzinacitis, & quantum proſunt Imperatori Romano, ſi pacem cum ipſis habeat.

Audi ergo, fili, quae tibi non ignoranda exiſtimo, & intelligens eſto, ut rectam gubernandi rationem adſequaris. Siquidem, vel ſubditis omnibus opportunam eſſe ſcientiam dico, praecipue vero tibi, qui omnium ſaluti proſpicere, ac mundi navem regere, & gubernare debeas. Quod ſi perſpicuo, trito, atque, ut par eſt, fluido, pedeſtri, ac ſimplici loquendi genere utar, ad ea quae propoſui declaranda, ne mirere, fili. Non enim recte ſcribendi, neque Atticae dictionis turgidae, ac ſublimis ſpecimen edere in animo habui; ſed potius communi, ac familiari ſermone ea enuntiare deſtinavi, quae non ignota tibi eſſe debere putavi, quaeque diuturno uſu, & experimento, intelligentiam tibi, ac prudentiam facile conciliare poſſint. Arbitror autem e re Imperatoris Romanorum eſſe, ut cum Patzinacitis pacem ſemper agat, amice cum illis paciſcatur, & foedera ineat, ſingulis annis Apocriſiarium cum donis genti competentibus ad illos mittat; inde vero obſides recipiat, & Apocriſiarium, qui in urbem hanc a Deo ſervatam cum adminiſtro convenient, ac condignis omnibus beneficiis honoribuſque ab Imperatore adficientur. Haec quippe Patzinacitarum gens parti Cherſonis finitima eſt, & niſi amice nobiſcum ſentiat, in Cherſonem impreſſionem,

1 Σκέπων) Lege, σκοπήν.
2 Ὁδήγησαι) Scribe, ὁδηγήσῃ.
3 Πολυγενείας) Scribe, πολυγονίας.
4 Καὶ ὑψηλὸν) Scribe, ϗ ὑψηλοῦ.
5 Ἀπαγγελείας) Lege, ἀπαγγελίας.
6 Ἀποκρισιάριον μετὰ ξενίων) Nicetas in Man. Comnen. lib. VI. Πέμψας ἀποκρισιαρίους πρὸς βασιλέα πάλιν περὶ εἰρήνης διαλέγεται. Videndum eſt Gloſſarium noſtrum Graeco-barbarum.

A

7 Ἤτοι ὄψιδας) ὄψις eſt purum putum Latinum, *Obſes*. Anonymus De bello ſacro:

Νὰ στέκετε μετὰ τιμῆς ὄψιδα εἰς τὸ κάστρο.

Occurrit quoque apud Nicetam in Iſaacio lib. II.

& excursiones facere valet, ipsamque Chersonem, & Regiones infestare, ac depopulari.

CAP. II.

De Patzinacitis, & Russis.

RVssis Patzinacitae vicini sunt, & contermini: quare nisi pacem invicem corant Russiam saepe, depraedantur, ingentique damno adficiunt. Ideo Russi operam dant, ut pacem cum Patzinacitis habeant. Ab ipsis enim boves, equos, & oves, comparant, atque horum ope facilius suavisque vitam agunt: nullum quippe horum animalium in Russia nascitur. Sed neque ad bella, quae extra fines geruntur, ire omnino Russi possunt, nisi cum Patzinacitis pacem servent: quoniam, dum illi extra fines adscendunt, ipsi irrumpentes possunt terram eorum pessundare, & devastare. Ideoque Russi summopere satagunt ne damnum ab ista gente sibi importetur: & quia strenua illa, & admodum bellicosa est, eam sibi ad belli consortium, & auxilium pellicere curant, uti simul, & eius inimicitiam devitent, & auxilio fruantur. Neque possunt item Russi Imperatricem hanc Romanorum urbem, sive belli, sive commercii causa petere, nisi pacem cum Patzinacitis colant. Nam ubi cum navibus Russi ad loca fluminis praerupta devenerint, quum non ultra procedere queant, nisi naviculas suas flumine eductas humeris impositas transferant, tunc temporis illos Patzinacitae invadunt, & facile quia duplici labori ferendo pares non sunt, in fugam vertunt, & interficiunt.

CAP. III.

De Patzinacitis, & Turcis,

TVrcarum gens memoratos Patzinacitas magnopere reformidat, quia frequenter in praeliis ab iis devicti, & ad internecionem fere caesi sunt. Ideoque Turcis Patzinacitae semper formidolosi sunt, ab iisque coercentur,

CAP.

μέρη τῆς Χερσῶνος, ϗ εἰ μὴ φιλίως ἔχωσι πρὸς ἡμᾶς, δύνανται κατὰ τῆς Χερσῶνος ἐξέρχεσθαι, καὶ κυρσεύειν 1 καὶ ληΐζεσθαι αὐτήν τε τὴν Χερσῶνα ϗ τὰ λεγόμενα Κλήματα 2.

ΚΕΦ. β'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν, ϗ τῶν Ῥῶς.

ΟΤι ϗ τοῖς Ῥῶς οἱ Πατζινακῖται γείτονες ϗ ὅμοροι καθεστήκασι, ϗ πολλάκις ὅταν μὴ πρὸς ἀλλήλους εἰρηνεύωσι πραιδεύουσι τὴν Ῥωσίαν 3, ϗ ἱκανῶς αὐτὴν παραβλάπτουσι ϗ λυμαίνονται. ὅτι ϗ οἱ Ῥῶς διὰ σπουδῆς ἔχουσιν εἰρήνην ἔχειν μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν. ἀγοράζουσι γὰρ ἐξ αὐτῶν βόας, ϗ ἵππους, ϗ πρόβατα, ϗ ἐκ τούτων εὐμαρέστερον διασῶσι καὶ τρυφερότερον. ἐπεὶ μηδὲν τῶν προειρημένων ζώων ἐν τῇ Ῥωσίᾳ καθέστηκεν. ἀλλ' οὐδὲ πρὸς ὑπερορίους πολέμους ἀπέρχεσθαι δύνανται ὅλως οἱ Ῥῶς, εἰ μὴ μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν εἰρηνεύοντες, διότι δύνανται ἐν τῷ ἐκείνους τῶν οἰκείων ὑποχωρεῖν, αὐτοὶ ἐπερχόμενοι τὰ ἐκείνων ἀφανίζειν τε ϗ λυμαίνεσθαι. διὸ μᾶλλον ἀεὶ σπουδὴν οἱ Ῥῶς τίθενται διά τε τὸ μὴ παραβλάπτεσθαι παρ' αὐτῶν, καὶ διὰ τὸ ἰσχυρὸν εἶναι τὸ τοιοῦτον ἔθνος συμμαχίαν παρ' αὐτῶν λαμβάνειν, καὶ ἔχειν αὐτοὺς εἰς βοήθειαν, ὡς ἂν ϗ τῆς ἔχθρας αὐτῶν ἀπαλλάττωνται, ϗ τῆς βοηθείας καταπολαύοιεν 4. ὅτι οὐδὲ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν ταύτην τῶν Ῥωμαίων πόλιν οἱ Ῥῶς παραγίνεσθαι δύνανται, εἰ μὴ μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν εἰρηνεύοντες, οὔτε πολέμου χάριν, οὔτε πραγματείας, ἐπειδὴ ἐν τῷ μετὰ τῶν πλοίων εἰς τοὺς φραγμοὺς τῶν ποταμοῦ γίνεσθαι τοὺς Ῥῶς. ϗ μὴ δύνασθαι διελθεῖν, εἰ μὴ ἐξαγάγωσι τοῦ ποταμοῦ τὰ πλοῖα αὐτῶν, ϗ ἐπὶ τῶν ὤμων βαστάζοντες διαβήσωσιν. ἐπιτίθενται τότε αὐτοῖς οἱ τοῦ τοιούτου ἔθνους τῶν Πατζινακιτῶν, ϗ ῥᾳδίως, ἅτε πρὸς δύο πόνους ἀντέχειν μὴ δύνανται, τροποῦνται καὶ κατασφάζονται.

ΚΕΦ. γ'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν ϗ Τούρκων.

ΟΤι ϗ τὸ τῶν Τούρκων γένος μεγάλως πτοεῖται καὶ δέδιε τοὺς εἰρημένους Πατζινακίτας, διὰ τὸ πολλάκις ἡττηθῆναι παρ' αὐτῶν, ϗ τελείως σχεδὸν παραδοθῆναι ἀφανισμῷ. ϗ διὰ τοῦτο ἀεὶ φοβεροὶ τοῖς Τούρκοις οἱ Πατζινακῖται νομίζονται, ϗ συστέλλονται ὑπ' αὐτῶν,

ΚΕΦ.

---

1 Καὶ κυρσεύειν) κυρσεύειν, est *cursare*. Excursiones facere. Praedari. Codinus. Ὁ πρωτοστράτωρ ἐστὶ ϗ δηφένσωρ τῶν κυρσευόντων. Postea: ἀπὸ δὲ τῶν κυρσευομένων πάντα τὰ ποικίλα, ἃ ὀνομάζονται φυτίλια, ἔθος ἐστὶ λαμβάνειν τὸν πρωτοστράτορα.

2 Καὶ τὰ λεγομένα κλήματα) Interpretatus sum τὰ κλίματα, *Pagos*. Nescio satis, an recte. Alius divinet melius hoc loco. Occurrit iterum eadem notione haec infra cap. x. & xi. (a)

A

3 Πραιδεύουσιν τὴν ῥωσίαν) πραιδεύειν est *praedari*. Etymologici Auct. ληΐζω, τὸ πραιδεύω. Corruptum est apud Hesychium, Constantinum in Tacticis, & Cantacuzenum adversus Saracenos Apolog. 1. Vide Glossarium nostrum.

4 Καὶ τῆς βοηθείας καταπολάβοιεν) Scribe, ϗ τῆς βοηθείας καταπολαύοιεν.

(a) Ipse crediderim relinquendam etiam in Latina interpretatione vocem *Climata*; nam illud τὰ λεγόμενα satis indicat Κλίματα esse nomen proprium, & quod locum a loco distinguat; ut in Gallia *Les Landes*; in agro Florentino *Le Campora*. Interpres, cuius Latina interpretatione iustis de causis utimur, Regiones vertit, sed nescio an satis apte.

ΚΕΦ. δ'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν, καὶ Ῥῶς, καὶ Τούρκων.

Ὅτι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν εἰρηνεύοντος, οὔτε Ῥῶς πολέμου νόμῳ κατὰ τῆς Ῥωμαίων ἐπικρατείας, οὔτε οἱ Τοῦρκοι δύνανται ἐπελθεῖν. ἀλλ' οὔτε ὑπὲρ τῆς εἰρήνης μεγάλα καὶ ὑπέρογκα χρήματά τε καὶ πράγματα παρὰ τῶν Ῥωμαίων δύνανται ἀπαιτεῖν, δεδιότες τὴν διὰ τοῦ τοιούτου ἔθνους παρὰ τοῦ βασιλέως κατ' αὐτῶν ἰσχύν. ἐν τῷ ἐκείνους κατὰ Ῥωμαίων ἐκστρατεύεσθαι οἱ Πατζινακῖται, καὶ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα φιλίᾳ συνδούμενοι, καὶ παρ' ἐκείνου διὰ γραμμάτων καὶ δώρων ἀναπειθόμενοι, δύνανται ῥᾳδίως κατὰ τῆς χώρας τῶν τε Ῥῶς καὶ Τούρκων ἐπέρχεσθαι, καὶ ἐξανδραποδίζεσθαι τὰ τούτων γύναια, καὶ παιδάρια, καὶ ληΐζεσθαι τὴν χώραν αὐτῶν.

ΚΕΦ. ε'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν, καὶ Βουλγάρων.

Ὅτι καὶ τοῖς Βουλγάροις φοβερώτερος ἂν εἶναι δόξειεν ὁ τῶν Ῥωμαίων βασιλεὺς, καὶ ἀνάγκην ἡσυχίας ἐπιτιθέναι τούτοις δύναται, ἐκ τοῦ μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν εἰρηνεύειν· ἐπειδὴ καὶ πρὸς αὐτοὺς τοὺς Βουλγάρους οἱ εἰρημένοι Πατζινακῖται πλησιάζουσι· καὶ ἡνίκα βουληθῶσι, ἢ δι' οἰκεῖον κέρδος, ἢ τῇ πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων χάριτι, εὐχερῶς δύνανται κατὰ Βουλγαρίας ἐκστρατεύειν, καὶ ἀπὸ τοῦ περιόντος πλήθους καὶ τῆς ἰσχύος αὐτῶν, ὑπερνικᾶν αὐτοὺς καὶ ἡττᾶν. διὰ τοῦτο καὶ οἱ Βούλγαροι ἀγῶνα καὶ σπουδὴν διηνεκῶς ἔχουσι τοῦ εἰρηνεύειν καὶ ὁμονοεῖν μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν. ἐκ τοῦ γὰρ πολλάκις ὑπ' αὐτῶν καταπολεμηθῆναι καὶ πραιδευθῆναι, τῇ πείρᾳ ἐγνώκασι καλὸν καὶ συμφέρον εἶναι τὸ εἰρηνεύειν ἀεὶ πρὸς αὐτούς.

ΚΕΦ. ς'.

Περὶ τῶν Πατζινακιτῶν, καὶ Χερσωνιτῶν·

Ὅτι καὶ ἕτερος λαὸς τῶν τοιούτων Πατζινακιτῶν τῷ μέρει τῆς Χερσῶνος παράκεινται, οἵ τινες καὶ πραγματεύονται μετὰ τῶν Χερσωνιτῶν, καὶ ποιοῦσι τὰς δουλείας αὐτῶν καὶ τοῦ βασιλέως, εἴς τε τὴν Ῥωσίαν, καὶ Χασαρίαν, καὶ τὴν Ζιχίαν, καὶ εἰς πάντα τὰ ἐκεῖθεν μέρη, δῆλον ὅτι λαμβάνοντες παρὰ τῶν Χερσωνιτῶν τὸν προσυμπεφωνημένον μισθὸν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης διακονίας. κατὰ τὸ ἀνῆκον τῆς δουλείας καὶ τοῦ κόπου αὐτῶν, οἷον βλαττία 1, πράνδια 2, χαρέρια 3, σήμεντα 4, πέπεριν 5, δερμάτια ἀληθινὰ 6 πάρδικα, καὶ

CAP. IV.

De Patzinaticis, Russis, & Turcis.

SI pacem cum Patzinacitis habeat Romanorum Imperator, imperium Romanum, neneque Turcae infestare possunt: neque item possunt a Romanis pro redimenda pace magnam pecuniarum vim exigere, Imperatorem huiusce gentis subsidiis, ac potentia nixum pertimescentes. Dum enim illi in bellum contra Romanos proficiscuntur, Patzinacitae, sive amicitia cum Imperatore devincti, sive litteris eius, atque muneribus pellecti, facile Turcarum Russorumque terram invadere, ac uxores liberosque illorum in servitutem agere, regionemque devastare possunt.

CAP. V.

De Patzinacitis, & Bulgaris.

BVlgaris quoque formidabilior Romanorum Imperator videbitur, ipsosque ad pacem & quietem adigere valet, si sit faedere cum Patzinacitis iunctus. Siquidem memorati Patzinacitae Bulgaris etiam finitimi sunt: & arbitratu suo, sive proprii quaestus causa, sive ad ineundam cum Romano Imperatore gratiam, Bulgariam nullo negotio invadere possunt, ac multitudine, roboreque suo ipsos devincere, & profligare. Quapropter Bulgari magnam pacis, ac concordiae cum Patzinacitis servandae curam, sollicitudinemque gerunt. Nam frequenter ab iis debellati, atque vastati, experimento didicerunt, quantum sibi conferat pacate dum illis semper agere.

CAP. VI.

De Patzinacitis, & Chersonitis.

PAtzinacitarum gens altera Chersonis parti contermina est, quae etiam cum Chersonitis negotiationem exercet, & tam ipsis, quam Imperatori ministerium praebent in Russia, Chazaria, Zichia, atque in omnibus istic positis regionibus, pactam videlicet mercedem a Chersonitis accipientes, de qua pro tali ministerio mutuo convenerant, pro ratione susceptae operae. & laboris. Eiusmodi porro merces exportant, Blattas, Prandea, Pannos rariores, Segmenta, Piper, Pelles Pardorum

1 Οἷον βλαττία) Actuarius βλαττίον βυζάντιον, ὀξὺ τῆς ῥινὸς τῆς πορφύρας. Anna Comnena lib. III. Τὰ ἑκατὸν βλαττία ἐσάλησαν διὰ τοῦ πρωτοπροέδρου κωνσταντίνου. Saepe occurrit apud Cedrenum, Codinum, & Nicetam.

2 Πράνδια) Glossae Isidori. *Prandeum, genus Zonarum*. Monachus Sangallensis de Carolo Magno lib. II. *Tenuissimas illas pelliculas, vel tenuiores brandeas extrahere caepissent*. Reperitur quoque apud Landulphum Sagacem in Iustiniano, & Sigebertum in Chronico.

A

3 Χαρέρια) Lego, χειρέρια, suntque Armillae. In Gloss. Latino Graecis vocantur περιχέρια.

4 Σήμεντα) σήγμεντον, mere Latinum est, *Segmentum*: ita iudicat eruditissimus amicus noster, Petrus Scriverius, cui adsentior.

5 Πεπεριν) In hac voce haeret mihi aqua. An *Bebrum* intelligit? fortasis. Amplio tamen.

6 Δερμάτια ἀληθινὰ) Graeci posteriores ἀληθινὸν ponunt pro purpureo, Balsamon ad conc.

dorum purpureas, ceterasque rerum species, quas exquirunt, prout inter Chersonitas singulos, & Patzinacitas pactum fuit. Liberi enim, & quasi sui iuris quum sint Patzinacitae, operam sine mercede nullam praebent.

καὶ ἕτερα εἴδη τὰ ὑπ' αὐτῶν ἐπιζητούμενα, καθὼς ἂν ἕκαστος Χερσωνίτης ἕκαστον Πατζινακίτην πείσῃ συμφωνῶν, ἢ πεισθῇ. ἐλεύθεροι γὰρ ὄντες, καὶ οἷον αὐτόνομοι, οἱ τοιοῦτοι Πατζινακῖται οὐδεμίαν δουλείαν ἄνευ μισθοῦ ποιοῦσι ποτέ.

CAP. VII.

De Caesarianis missis a Chersone in Patzinaciam.

ΚΕΦ. ζ'.

Περὶ τῶν ἀποστελλομένων βασιλικῶν ἀπὸ Χερσῶνος ἐν Πατζινακίᾳ.

QVum itaque talis ministerii caussa Caesarianus quispiam in Chersonem venerit, statim in Patzinaciam mittat, ac obsides, itinerisque duces petat oportet: qui quum venerint, obsides in castro Chersonis sub custodia relinquere, ipse vero cum itineris ducibus in Patzinaciam se conferre debet, ut iussa exsequatur. Patzinacitae autem, utpote insatiabiles, eorumque, quae rara apud ipsos, percupidi, munera ab illis bene multa exposcere non erubescunt; obsides quidem tum suo, tum uxorum nomine; itineris vero duces, pro suscepto sui equorumque labore. Postea quum Caesarianus in ipsorum regionem ingressus est, Imperatoris munera expetunt. Deinde quum homines ipsorum accipiunt pro uxoribus, & parentibus exigunt. Denique qui redeuntem in Chersonem comitantur; pro labore tum a se, tum ab equis suscepto mercedem sibi postulant.

ΟΤι ἡνίκα περάσῃ βασιλικὸς εἰς Χερσῶνα ἕνεκα τῆς τοιαύτης διακονίας, ὀφείλει εὐθὺς ἀποστέλλειν εἰς Πατζινακίαν, καὶ ἐπιζητεῖν ὄψιδας παρ' αὐτῶν καὶ διασώστας 1, καὶ ἐρχομένων αὐτῶν, τοὺς μὲν ὄψιδας εἰς τὸ κάστρον Χερσῶνος κρατουμένους καταλιμπάνειν, αὐτὸς δὲ μετὰ τῶν διασωστῶν πρὸς Πατζινακίαν ἀπέρχεσθαι, καὶ τὰ ἐντεταλμένα ἐπιτελεῖν. οἱ δὲ τοιοῦτοι Πατζινακῖται ἄπληστοι ὄντες, καὶ τῶν παρ' αὐτοῖς σπανίων ὀξεῖς ἐπιθυμηταὶ, ἀναιδῶς ἐπιζητοῦσι ξενάλια ἱκανά 2. οἱ μὲν ὄψιδες, ἀλλὰ μὲν λόγῳ αὐτῶν, καὶ ἄλλα λόγῳ τῶν αὐτῶν γυναικῶν. οἱ δὲ ἀποσῶσται τὰ μὲν ὑπὲρ τοῦ κόπου αὐτῶν, τὰ δὲ ὑπὲρ τοῦ κόπου τῶν ἀλόγων αὐτῶν. εἶτα εἰσερχομένου τοῦ βασιλικοῦ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν ζητοῦσι πρότερον τὰ τοῦ βασιλέως δῶρα, καὶ πάλιν ὅντε χωρήσουσι τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν 3 ζητοῦσι, τὰ τῶν γυναικῶν αὐτῶν καὶ τῶν γονέων αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ὅσοι ἐν τῷ ἀποσώζειν αὐτὸν ὑποστρέφοντα πρὸς Χερσῶνα κατέλθωσι μετὰ αὐτοῦ, ζητοῦσι παρ' αὐτοῦ ῥογευθῆναι, διὰ τὸν κόπον αὐτῶν τε καὶ τῶν ἀλόγων αὐτῶν.

CAP. VIII.

De Caesarianis ab Vrbe a Deo custodita missis in Patzinaciam cum chelandiis per Danubium, Danaprim, & Danastrim flumina.

ΚΕΦ. η'.

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς θεοφυλάκτου πόλεως ἀποστελλομένων βασιλικῶν μετὰ Χελανδίων 4, διά τε τοῦ Δανουβίου, καὶ Δάναπρι, καὶ Δάναστρι ποταμοῦ ἐν Πατζινακίᾳ.

BVlgariam versus in partibus Danapri, & Danastri, reliquorumque illic fluviorum Patzinacitae quoque sedes habent: ac Caesarianus hinc cum chelandiis missus, non necesse habet Chersonem adire, sed potest illic nullo negotio, celeriterque Patzinacitas invenire: quos conveniens Caesarianus dum ipse in chelandiis manet servans, & custodiens res Imperatoris, ipsis per famulum adventum renuntiat. Tum illi ipsum adeunt, qui advenientibus obsides e suis offert, ab iisque vicissim accipit, quos in chelandiis retinet, atque inde

ΟΤι καὶ εἰς τὸ μέρος τῆς Βουλγαρίας καθέξεται λαὸς τῶν Πατζινακιτῶν ἐπὶ τὸ μέρος τοῦ Δάναπρι καὶ τοῦ Δάναστρι, καὶ τῶν ἑτέρων τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν. καὶ βασιλικοῦ ἀποστελλομένου ἐντεῦθεν μετὰ χελανδίων δύναται καὶ χωρὶς τοῦ εἰς Χερσῶνα ἀπελθεῖν, ἐνταῦθα συντόμως καὶ ταχέως εὑρίσκειν τοὺς αὐτοὺς Πατζινακίτας· οὓς καὶ εὑρὼν μηνύει διὰ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὁ βασιλικὸς ἐντὸς τῶν χελανδίων μένων, καὶ μεθ' ἑαυτοῦ τὰ βασιλικὰ ἐπιφερόμενος καὶ φυλάττων ἐν τοῖς χελανδίοις πράγματα. καὶ κατέρχονται πρὸς αὐτόν. καὶ ὅτε κατέλθωσι, δίδωσι πρὸς αὐτοὺς ὁ βασιλικὸς ἀνθρώ-

---

conc. ἀμφιέννυνται δὲ καὶ ἀληθινὰ ὑποδήματα, καὶ καβαλλικεύει μετὰ ἀληθινοῦ σελοχαλλίνου κατὰ τοὺς βασιλεῖς. Trebellius in Claudio dicit, *Chlamydes veri luminis*. Illic videndus V. C. Isaacius Casaubonus.

1 Καὶ διασώστας) Graeci recentiores διασώζειν, pro ὁδηγεῖν dixerunt. Gregorius Nyssenus de Eunt. Hierosol. Α'μήχανον γὰρ γυναικὶ τοσαύτην ὁδὸν διαδραμεῖν εἰ μὴ τὸν διασώζοντα ἔχοι. Hinc διασώστης hic apud Constantinum, & Luitprandum in Legat. *Sicque nimis, ut res poscebat, turbatus*, διασώστῃ, id est, *ductori meo, quinquaginta aureorum res pretio dedi*. Et occurrit illic bis terve. A Noster etiam ἀποσώστην infra vocat.

2 Ξενάλια ἱκανά) ξενάλιον, quod veteres Graeci ξένιον dicebant. Hinc ξεναλίζειν. Dona hospitalia dare. Male Suidas interpretatur, συναθροίζειν.

3 Τοὺς ἀνθρώπους αὐτῶν) Noviter, ἄνθρωπος pro famulo. Sic cap. sequenti. Οὓς καὶ εὑρὼν μηνύει διὰ ἀνθρώπου αὐτοῦ ὁ βασιλικὸς ἐντὸς τῶν χελανδίων μένων. Item Gallis quoque est, *Homme*.

4 Μετὰ χελανδίων) Cedrenus. Α'πέστειλεν ἐπὶ ἀγχίαλλον χελάνδια βχ'. βορρᾶ δὲ πνεύσαντος ἀπώλεσαν πλὴν ὀλίγων. Vide Glossarium nostrum.

θρώπους αὐτοῦ ὄψιδας, καὶ λαμβάνει καὶ αὐτὸς ἀπὸ τῶν τοιούτων Πατζινακιτῶν ἑτέρους ὄψιδας, καὶ κρατεῖ αὐτοὺς εἰς τὰ χελάνδια, καὶ τότε συμφωνεῖ μετ' αὐτῶν· καὶ ὅτε ποιήσουσιν οἱ Πατζινακῖται πρὸς τὸν βασιλικὸν τοὺς ὅρκους κατὰ τὰ ζάκανα αὐτῶν 1, ἐπιδίδωσιν αὐτοῖς τὰς βασιλικὰς δωρεάς, καὶ ἀναλαμβάνεται φίλους ἐξ αὐτῶν ὅσους βούλεται, καὶ ὑποστρέφει. οὕτω δὲ χρὴ συμφωνεῖν μετὰ αὐτῶν ὥστε ὅπου ἂν χρεωποιηθῇ αὐτοὺς ὁ βασιλεύς, ποιήσωσι δουλείαν, εἴτε εἰς τοὺς Ῥῶς, εἴτε εἰς τοὺς Βουλγάρους, εἴτε καὶ εἰς τοὺς Τούρκους. εἰσὶ γὰρ δυνατοὶ τοῦ πάντας τούτους πολεμεῖν, καὶ πολλάκις κατ' αὐτῶν ἐλθόντες φοβεροὶ νῦν καθεστήκασιν. καὶ τοῦτο δῆλον καὶ ἐν τεῦθεν ἐστίν. τοῦ γὰρ Κληρικοῦ Γαβριὴλ 2 ποτὲ πρὸς τοὺς Τούρκους ἀποσταλέντος ἀπὸ κελεύσεως βασιλικῆς, καὶ πρὸς αὐτοὺς εἰπόντος, ὅτι ὁ βασιλεὺς δηλοποιεῖ ὑμᾶς ἀπελθεῖν καὶ ἀποδιῶξαι τοὺς Πατζινακίτας ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτῶν, καὶ καθεστῆναι ὑμᾶς. ὑμεῖς γὰρ καὶ πρότερον ἐκεῖσε ἐκαθέζεσθε. πρὸς τὸ εἶναι πλησίον τῆς βασιλείας μου. καὶ ὅτε θέλω ἀποστέλλω, καὶ ἐν τάχει εὑρίσκω ὑμᾶς. πάντες οἱ ἄρχοντες τῶν Τούρκων μιᾷ φωνῇ ἐξεβόησαν, ὅτι ἡμεῖς μετὰ τοὺς Πατζινακίτας ἑαυτοὺς οὐ βάλλομεν, οὐ γὰρ δυνάμεθα πολεμεῖν πρὸς αὐτούς, ὅτι καὶ χόρα μεγάλη, καὶ λαὸς πολύς, καὶ κακὰ παιδία εἰσί 3. καὶ τοῦ λοιποῦ τὸν λόγον τοῦτον πρὸς ἡμᾶς μὴ εἴπῃς. οὐ γὰρ ἀγαπῶμεν αὐτόν. ὅτι καὶ οἱ Πατζινακῖται ἐκεῖθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ μετὰ τὸ ἔαρ διέρχονται, καὶ ἀεὶ ἐκεῖσε καλλοκαιρίζουσι 4.

inde cum iis paciscitur. Quum autem Patzinacitae Caesariano pro lege, & consuetudine ipsorum sese iuramento obstrixerint, tum ille ipsis Imperatoria munera elargitur, & amicos ex illis quotquot voluerit accipit, atque ita revertitur. Sic vero cum illis ineunda faedera, ut ex pacto teneantur operam praebere ubicumque usus postulaverit, sive adversus Russos, sive contra Bulgaros, vel Turcas. Siquidem hos omnes bello adoriri possunt, ac saepe contra illos profecti, iam ipsis sunt perquam formidabiles: quod vel hoc uno exemplo palam erit. Quum aliquando Gabriel Clericus iussu Imperatoris ad Turcas legatus esset, sicque ipsos compellaret: Vrbis Imperator denuntiat, ut admoto exercitu Patzinacitas sedibus pellatis, eorumque regionem obtineatis; nam istic olim habitastis; ut Imperio meo finitimi sitis, & mittere quum velim, quam celeriter vos inveniam; omnes Turcarum principes uno ore clamarunt: Non Patzinacitis bellum non inferimus, neque enim illis oppugnandis pares sumus: siquidem illorum regio perampla, infinita populi multitudo, & admodum pugnaces sunt. Ne igitur nobis in posterum tam ingrata verba facias: adde quod Patzinacitae elapso vere ab ulterioribus Danapris partibus venientes, traiectoque flumine, istic semper aestatem transigant.

ΚΕΦ. Θ'.

Περὶ τῶν ἀπὸ τῆς Ῥωσίας ἐρχομένων Ῥῶς μετὰ τῶν μονοξύλων ἐν Κωνσταντινουπόλει.

Ὅτι τὰ ἀπὸ τῆς ἔξω Ῥωσίας μονόξυλα κατερχόμενα ἐν Κωνσταντινουπόλει εἰσὶ μὲν ἀπὸ τοῦ Νεμογαρδᾶς, ἐν ᾧ Σφενδοσθλάβος ὁ υἱὸς Ἴγγωρ 5 τοῦ ἄρχοντος Ῥωσίας ἐκαθέζετο. εἰσὶ δὲ καὶ ἀπὸ τὸ κάστρον τὸ Μιλινίσκαν, καὶ ἀπὸ Τελιούτζαν καὶ Τζερνιγώγαν, καὶ ἀπὸ τοῦ Βουσεγραδέ. ταῦτα οὖν ἅπαντα διὰ τοῦ ποταμοῦ κατάρχονται 6 Δανάπρεως, καὶ ἐπισυνάγονται ἐπὶ τὸ κάστρον τὸ Κιοάβα 7, τὸ ἐπονομαζόμενον Σαμβατάς. οἱ δὲ Σκλάβοι οἱ πακτιῶται αὐτῶν 8, οἱ Κριβηταιηνοὶ λεγόμενοι, καὶ οἱ Λενζανῆνοι, καὶ οἱ λοιποὶ Σκλαβίνιοι,

CAP. IX.

De Russis e Russia Constantinopolim in lintribus venientibus.

Lintres ab ulteriore Russia Constantinopolim adpellentes, a Nemogarda proficiscuntur, ubi Sphendosthlabus Ingor Russiae principis filius habitabat. Sunt etiam a Castro Milinisca, Teliutza, Tzernigoga, & Busegrade. Haec itaque omnia secundo Danapri flumine descendunt, coeuntque ad castrum Cioaba, cui cognomen Sambatas. Sclavi autem ipsorum tributarii, Cribetaceni dicti, & Lenzaneni, necnon ceteri Sclavinii, in montibus suis monoxyla, sive lintres, hiemis tempore

---

1 Κατὰ τὰ ζάκανα αὐτῶν) Suidas, δατὸν, παρὰ ῥωμαίοις σημασία τῆς ἡμέρας καὶ τοῦ καιροῦ, ὅτε τις ἢ ἐκ πόλεως, ἢ ἐκ τινὸς τόπου ἀποσταλῇ. οἱ δὲ ζάκανον.

2 Τοῦ γὰρ κληρικοῦ γαβριὴλ) Huius Gabrielis non aliter fit mentio in Historia Byzantina.

3 Καὶ κακὰ παιδία εἰσί) Sic ille de Cretensibus.

Κρῆτες ἀεὶ ψεῦσται, κακὰ παιδία, γαστέρες ἀργαί.

4 Καὶ ἀεὶ ἐκεῖσε καλλοκαιρίζουσι) καλλοκαίριον est aestas. Sic ipse hic noster alibi infra. Ἔχει δὲ τὸ τοιοῦτον κάστρον κύκλον αὐτοῦ ὄρη ὑψηλὰ, ὥστε μόνῳ τῷ καλλοκαιρίῳ βλέπειν τὸν ἥλιον. Hodie καλλοκέρη dicunt. Corona pretiosa. καλλοκέρη *AEstas*. θέρος. Gadarus De vulpe & lupo.

Χειμόνα δὲν ἐδύνετον, οὐδὲ τὸ καλλοκέρη.

A Hinc καλλοκαιρίζειν hoc loco, AEstatem transigere.

5 Σφενδοσθλάβος ὁ υἱὸς Ἴγγωρ) Suidas, ἴγγωρ, ἐθνικόν. Apud Zonaram scribitur, ἴγκηρ, in vita Michaelis, & Theodorae. Sphendosthlabi autem mentio pluries apud Cedrenum & Zonaram.

6 Κατάρχονται) Scribe, κατέρχονται.

7 Ἐπὶ τὸ κάστρον κιόαβα) Infra scribitur, κιόβα.

8 Οἱ πακτιῶται αὐτῶν) Vox alibi non lecta, πακτιώτης. Constantinus noster utitur etiam alio loco. Καὶ λοιπῶν σκλάβων, οἵτινές εἰσι

B πακτιῶται τῶν ῥῶς. Nihil aliud significat quam *Foederatum*, & *Tributarium*. Hinc quoque πακτιωτικός. Infra. κατέρχονται εἰς τὸ Βιτελζέβη, ὅπερ ἐστὶ πακτιωτικὸν κάστρον τῶν ῥῶς. (a)

(a) Num ita adpellati sunt, quod pactis conventis foederati sunt, & tributarii effecti?

pore caedunt, ipsosque in aptam formam concinnatos postquam sudo & sereno aere soluta glacies est, in proximas paludes deducunt. Postquam autem illos in Danaprim fluvium immiserunt, inde eodem flumine Cioba se conferunt, deinde monoxyla extrahunt atque suspendunt, Russisque venundant. Russi vero has tantum scaphulas emunt, ex veteribusque solutis, remos, scalmos, & reliquum adparatum conficiunt, easque omnibus ad usum instruunt. Tum mense Iunio per flumen Danaprim navigantes ad Bitetzebe castrum sibi tributarium descendunt. Illic per duos tresve dies congregati, postquam omnia monoxyla convenerunt, postea movent ac per memoratum fluvium Danaprim descendunt. Ac primo quidem ad primum locum fluminis praeruptum veniunt, qui Essupe cognominatur, quod Russorum, Sclavorumque lingua valet, NON DORMIRE. Ita vero locus praedictus angustus est, ut Tzycanisterii latitudinem non superet; in medio autem praerupta ac praealta saxa sunt, quae eminus insularum speciem praeferant. Ad haec igitur adlidens & intumescens aqua, deindeque cum magno strepitu praeceps acta, metum incutit. Quapropter illac transire Russi non audent, sed haud procul exscensu facto, eductis hominibus, rebusque ceteris in lintre relictis, pedibus nudis vadum tentant, ne ad saxum aliquod offendant. Dum autem id faciunt, alii proram, alii medium naviculae, ceteri puppim contis impellunt: atque cum hac summa cautela & sollicitudine, hanc primam munitionem per angulum & ripam fluminis transgrediuntur.

βίνιοι, εἰς τὰ ὄρη αὐτῶν κόπτουσι τὰ μονόξυλα 1 ἐν τῷ τοῦ χειμῶνος καιρῷ. καὶ καταρτήσαντες αὐτῶν, τοῦ καιροῦ ἀνοιγομένου, ἡνίκα διαλυθῇ ὁ παγετὸς 2, εἰς τὰς πλησίον οὔσας λίμνας εἰσάγουσιν αὐτά. καὶ ἐπειδὴ ἐκεῖνα εἰσβάλλουσιν εἰς ποταμὸν τὸν δάναπριν, ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε οὗτοι εἰς τὸν αὐτὸν ποταμὸν εἰσέρχονται καὶ ἀπέρχονται εἰς τὸν Κιόβα 3, καὶ σύρουσιν εἰς τὴν ἐξάρτησιν, καὶ ἀπεμπολοῦσιν αὐτὰ εἰς τοὺς Ῥῶς. οἱ δὲ Ῥῶς σκαφίδια καὶ μόνα ταῦτα ἀγοράζοντες, τὰ παλαιὰ αὐτῶν μονόξυλα καταλύοντες, ἐξ αὐτῶν βάλλουσι καὶ πέλλας 4 καὶ σκαρμοὺς 5 εἰς αὐτὰ, καὶ λοιπὰς χρέιας, ἐξοπλίζουσιν αὐτά. καὶ ἰουνίου μηνὸς διὰ τοῦ ποταμοῦ Δανάπρεως ἀποκινοῦντες κατέρχονται εἰς τὸ Βιτετζέβη, ὅπέρ ἐστι πακτιωτικὸν κάστρον τῶν Ῥῶς, καὶ συναθροιζόμενοι ἐκεῖσε μέχρι δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, ἡνίκα ἂν ἅπαντα ἀποσυναχθῶσι τὰ μονόξυλα, τότε ἀποκινοῦσι καὶ κατέρχονται διὰ τοῦ εἰρημένου Δανάπρεως ποταμοῦ. καὶ πρῶτον μὲν ἔρχονται εἰς τὸν πρῶτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον ἐσσουπῆ. ὃ ἑρμηνεύονται Ῥωσιστὶ, καὶ Σκλαβινιστὶ, μὴ κοιμᾶσθαι. ὁ δὲ τούτου φραγμὸς τοσοῦτόν ἐστι στενὸς, ὅσον τὸ πλάτος τοῦ Τζυκανιστηρίου 6, μέσον δὲ αὐτοῦ πέτραι εἰσὶ ῥιζημαῖαι ὑψηλαὶ νησίων δίκην ἀποφαινόμεναι. πρὸς αὐτὰς οὖν ἐρχόμενον τὸ ὕδωρ, καὶ πλημμυροῦν, κἀκεῖθεν ἀποκρημνιζόμενον πρὸς τὸ κάτω μέρος, ἦχον μέγαν καὶ φόβον ἀποτελεῖ. καὶ διὰ τοῦτο μέσον αὐτῶν οὐ τολμῶσιν οἱ Ῥῶς διελθεῖν, ἀλλὰ πλησίον σκαλώσαντες 7, καὶ τοὺς μὲν ἀνθρώπους ἐκβαλόντες εἰς τὴν ξηρὰν, τὰ δὲ λοιπὰ πράγματα ἐάσαντες εἰς τὰ μονόξυλα, εἶθ' οὕτω γυμνοὶ τοῖς ποσὶν αὐτῶν ψηλαφοῦντες ἵνα μή τινι λίθῳ προσκρούσωσιν. τοῦτο δὲ ποιοῦσιν οἱ μὲν πλῶρα 8, οἱ δὲ μέσον, οἱ δὲ καὶ εἰς τὴν πρύμναν 9 μετὰ κονταρίων κοντοβευόμενοι 10, καὶ μετὰ τοιαύτης ἁπάσης ἀκριβείας διέρχονται τὸν τοιοῦτον πρῶτον φραγμὸν, διὰ τῆς γωνίας καὶ τῆς ὄχθας τοῦ ποταμοῦ.

Ἡνί-

---

1 Κόπτουσι τὰ μονόξυλα) Leo Constitut. XVII. Ἔστιν ἔθος πολλὰς γεφύρας γίνεσθαι ἢ διὰ μικρῶν πλοιαρίων τῶν λεγομένων μονοξύλων.

2 Τοῦ καιροῦ ἀνοιγομένου, ἡνίκα λυθῇ ὁ παγετὸς) Veteribus hieme maria claudebantur, vere aperiebantur. Theodoretus de provid. Serm. I. Τοῦ μὲν γὰρ χειμῶνος λήγοντος, καὶ τοῦ ἔαρος ὑπολάμποντος, ἡνίκα πλείους τῶν ἀνθρώπων οἱ περὶ τὴν ἐργασίαν πόνοι, ὁδοιπορίαι τε καὶ ἐκδημίαι, καὶ ἀπὸ λιμένων ἀναγωγαὶ, καὶ θάλαττα ἐστορεσμένη, καὶ τῆς χειμερινῆς ἀπηλλαγμένη τραχύτητος, &c. Hieronymus in Epistol. ad Eustochium. *Tandemque exacta hieme, aperto mari, redeuntibus ad ecclesias suas episcopis, & ipsa voto cum eis ac desiderio navigavit.* Claudebantur vero maria apud Graecos quidem sub occasum Pleiadum. Hesiodus lib. II.

Εἰ δέ σε ναυτιλίας δυσπεμφέλου ἵμερος αἱρεῖ,
Εὖτ' ἂν πληϊάδες σθένος ὄβριμον ὠρίωνος
Φεύγουσαι πίπτωσιν ἐς ἠεροειδέα πόντον
Δὴ τότε παντοίων ἀνέμων θύουσιν ἀῆται,
Καὶ τότε μηκέτι νῆας ἔχειν ἐνὶ οἴνοπι πόντῳ.

Et quae sequuntur. Dicebaturque nautis id tempus πανδυσία. Proclus ad illum locum: καὶ οἵ γε ναυτικοὶ πανδυσίαν καλοῦσι τοῦτον τὸν καιρόν. Aperiebanturque Bacchanalibus. Patet ex Theophrasto in Charactere ἀδολεσχίας. καὶ τὴν θάλατταν ἐκ διονυσίων πλώϊμον εἶναι. Et

A tunc Dianae sacerdotes rudem carinam deae dedicabant, & commeatus primitias libabant. Apuleius Miles. XI. ex persona Dianae: *Diem, qui dies ex ista nocte nascetur, aeterna mihi nuncupavit religio: quo sedatis hibernis tempestatibus, & lenitis maris procellosis fluctibus, navigabili iam pelago, rudem dedicantes carinam primitias commeatus mei libant sacerdotes.* Apud Romanos claudebantur III. Id. Novembr. & aperiebantur VI. Id. Mart. Ve-

B getius De re milit. lib. IV. cap. XXXIX. *Ex die igitur* III. *Id. Novembr. usque in diem* VI. *Id. Mart. maria clauduntur.* Et dies aperiendi itidem festus erat, solemnique certamine, & publico spectaculo celebrari solebat, ut discimus ex eodem Vegetio ibidem.

3 Εἰσέρχονται εἰς τὸν κιόβα) Scribe, εἰς τὸ κιόβα. Supra κιοάβα indigitatur. Καὶ ἐπισυνάγονται ἐπὶ τὸ κάστρον τὸ κιοάβα.

4 Καὶ πέλλας) Non temere πέλλα occurrit

C inter instrumenta navalia. Observandum itaque.

5 Καὶ σκαρμοὺς) σκαρμὸς, pro σκαλμός. Sic κόρπος, pro κόλπος, & talia: quae adnotamus suo loco in Glossario nostro.

6 Ὅσον τὸ πλάτος τοῦ τζυκανιστηρίου) Tzycanisterium locus Constantinopoli erat pilae ludo destinatus. Cedrenus. Καὶ μέρους μὲν ἐν

τῷ

Ἡνίκα δὲ διέλθωσι τὸν τοιοῦτον φραγμὸν, πάλιν ἀπὸ τῆς ξηρᾶς ἀναλαμβανόμενοι τοὺς λοιποὺς ἀποπλέουσι καὶ κατέρχονται εἰς τὸν ἕτερον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν, οὐλβορσί· Σκλαβινιστὶ δὲ Ὀστροβουνίπραχ· ὅπερ ἑρμηνεύεται τὸ νησίον τοῦ φραγμοῦ. ἔστι κἀκεῖνος ὅμοιος τῷ πρώτῳ, χαλεπός τε καὶ δυσδιέξοδος. καὶ πάλιν ἐκβαλόντες τὸν λαὸν διαβιβάζουσι τὰ μονόξυλα καθὼς καὶ πρότερον. ὁμοίως διέρχονται καὶ τὸν τρίτον φραγμὸν τὸν λεγόμενον γελανδρί. ὃ ἑρμηνεύεται Σκλαβινιστὶ, ἦχος φραγμοῦ. εἶθ' οὕτω τὸν τέταρτον φραγμὸν, τὸν μέγαν, τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν, ἀειφάρ· Σκλαβινιστὶ δὲ, νεασήτ. διότι φωλεύουσιν οἱ πελεκάνοι εἰς τὰ λιθάρια τοῦ φραγμοῦ. ἐκ τούτῳ οὖν τῷ φραγμῷ σκαλώνουσιν ἅπαντα εἰς τὴν γῆν ὀρθόπλωρα 1. καὶ ἐξέρχονται οἱ ὡρισμένοι ἄνδρες φυλάττειν τὴν βίγλαν 2 μετ' αὐτῶν, καὶ ἀπέρχονται. καὶ τὰς βίγλας οὗτοι διὰ τοὺς Πατζινακίτας ἀγρύπνως φυλάττουσιν. οἱ δὲ λοιποὶ τὰ πράγματα ἅπερ ἔχουσιν εἰς τὰ μονόξυλα ἀναλαβόμενοι, τὰ ψυχάρια μετὰ τῶν αλύσεων 3 διὰ τοῦ ξηροῦ αὐτὰ διαβιβάζουσι, μίλια ἓξ 4, ἕως ἂν διέλθωσι τὸν φραγμόν. εἶθ' οὕτως οἱ μὲν σύροντες, οἱ δὲ καὶ εἰς τοὺς ὤμους βαστάζοντες τὰ αὐτῶν μονόξυλα, εἰς τὸ τοῦ φραγμοῦ ἐκεῖθεν μέρος διαβιβάζουσι. καὶ οὕτως ῥίπτοντες αὐτὰ εἰς τὸν ποταμόν, καὶ τὰ πετζιμέντα 5 αὐτῶν ἐμβλησκόμενοι εἰσέρχονται, καὶ αὖθις ἐναποπλέουσιν. ἀπερχόμενοι δὲ εἰς τὸν πέμπτον φραγμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ῥωσιστὶ μὲν βαρουφόρος. Σκλαβινιστὶ δὲ, βουλνηπράχ. διότι μεγάλην λίμνην ἀποτελεῖ. πάλιν εἰς τὰς τοῦ ποταμοῦ γωνίας τὰ αὐτῶν μονόξυλα διαβιβάσαντες καθὼς καὶ εἰς τὸν πρῶτον φραγμὸν καὶ εἰς τὸν δεύτερον, καταλαμβάνουσι τὸν ἕκτον φραγμὸν, λεγόμενον μὲν Ῥωσιστὶ, λεάντι. Σκλαβινιστὶ δὲ, βερούτζη. ὅ ἐστι βράσμα νεροῦ 6. καὶ

Superato hoc loco fluminis praerupto, reductis iis quos exposuerant cursum navigationis repetunt, & ad alium locum praeruptum descendunt, qui Russis Vlborsi, Sclavis Ostrobuniprach dicitur, significatque INSULAM LOCI PRAERUPTI. Hic porro priori similis est & haud facile transitum permittit. Rursus itaque eductis hominibus monoxyla, ut ante dictum est, traducunt. Parique modo tertium locum praeruptum transmittunt, nuncupatum Gelandri, quem Sclavice SONUM LOCI PRAERUPTI interpretantur. Similique ratione quartam munitionem maiorem, quam Russi Aiphar, Sclavi Neaset nuncupant: quoniam in saxis munitionis Pelicani nidificant. Ad has itaque fauces rectis proris adpellunt: virique ad hoc destinati ad excubias servandas cum ipsis exscendunt, abeuntque. Excubias autem pervigiles hi agunt propter Patzinacitas: ceteri vero, eductis ex lintre rebus suis, mancipia catenis constricta per terram ducunt, ad sex millia passuum, donec locum praeruptum pertransierint: deinde lintres hi quidem trahentes, alii gestantes humeris, ultra locum praeruptum deportant, coniectisque in flumen monoxylis, impedimenta & sarcinas reponunt, ipsique demum ingrediuntur, & navigare pergunt. At ubi ad quintum locum fluminis praeruptum devenerunt, quem Russi Baruphorum, Sclavi Bulneprach, quod paludem magnam efficiat, denominant, rursum pro more ad fluminis angulos navigia traducunt, ut in primo & secundo loco praerupto fecerant, & ad sextum perveniunt, a Russis Leanti, a Sclavis Berutze nominatum, quasi dicas AQUAE SCATURIGO: quo etiam loco praerupto pari ratione supera-

τῷ ἱππικῷ προβαλόντος, ἑτέρου δὲ κατὰ τὰ ἐξκούβιτα, τοῦ δὲ λοιποῦ κατὰ τὸ τζυκανιστήριον. Itaque emendandus est Codinus in Orig. Constantinop. Ὁ μὲν εἷς ἤρχετο ἀπὸ τοῦ τζυκανιστηρίου, καὶ τῶν μεγάλων, καὶ τῆς ἀκροπόλεως. Male hodie editur, ἀπὸ τούτζη κανιστηρίου. Videndum est Glossarium nostrum.

7 Ἀλλὰ πλησίον σκαλώσαντες) σκαλώνειν est *adpellere, exscendere*. Sic apud Nicetam in Isaacio Angelo lib. I. Τὸ γὰρ Σικελικὸν ναυτικὸν εἴ ποτε κατὰ χέρσον προὔκυψεν, ἢ ἐσκάλωσεν, εὐθὺς τοῖς βέλεσιν ὡς ὕδατος σταγόσιν πάντοθεν καταντλούμενον, ὡς κέλυφος σχαλῶναι τὰ τῶν νηῶν ὑπέτρεχε καταστρώματα. Et ἀποσκαλώνειν, *discedere*. Occurrit infra apud hunc nostrum.

8 Οἱ μὲν πλῶρα) Scribe, οἱ μὲν πρῶραν.

9 Οἱ δὲ καὶ εἰς τὴν προίμναν) Scribe, πρύμναν.

10 Κοντοβευόμενοι) Scribe, κοντοβολούμενοι: vel certe, κοντευόμενοι. Nam κοντεύειν, est, propter incedere, adpropinquare. Glossae Graecobarbare: ὁ πλησίον βαίνων. ὅπου ἔρχεται σιμά. ὅπου κοντεύει. Iterum alibi, παραθαλάσσιος, ὅπου κοντεύει τῆς θαλάσσης. Occurrit illic pluries.

1 Ὀρθόπλωρα) Scribe, ὀρθόπρωρα. Nisi malimus confundi inter se λ & ρ. Ergo supra πλῶραν quoque, non πρῶραν erit scribendum. Sic καλδηνάριος, pro καρδηνάλιος. Balsamon ad Nomocan. Photii Tit. VIII. cap. I. Ἔδει δὲ τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ ὡς καλδηναρίους πατριαρχικοῦ

A σκέπεσθαι μετὰ τῆς χρυσῆς τιάρας. Et exstat Dissertatio, quam una cum Nilo vulgarunt viri docti, cuius haec inscriptio: ἀρχὴ διαλέξεως τινὸς γραικοῦ καὶ καλδηναρίων τινῶν ἀπὸ πρεσβετέρας ῥώμης.

2 Φυλάττειν τὴν βίγλαν) βίγλα, Latinum *Vigilia*. Etymologici Auctor. Φρυκτωρία ἐστὶν ἡ παρ' ἡμῖν λεγομένη βίγλα. Hinc βιγλάτωρ, βιγλεύειν, βιγλιατικὸν, βιγλίζειν, de quibus in Glossario nostro.

B 3 Τὰ ψυχάρια μετὰ τῶν ἁλύσεων) ψυχάριον, pro servo recentioribus Graecis ponitur. Constantinus Porphyrogenneta Novell. v. Ὑπὲρ ἀπολωλότος ψυχαρίου, καὶ ἐν τῷ αὐτῷ θέματι εὑρεθέντος, παρέχει ὁ δεσπότης νόμισμα ἕν. Anonymus de arte Persica. Ἡ θλίψις σημαίνει ἰουδαίους, ψυχάρια, μαύρους, καὶ λοιπούς.

4 Μίλια ἓξ) μίλια, sunt *Millia*, sive *Milliaria*. Suidas. Μίλιον, μέτρον γῆς. Simeon Metaphrastes in vita S. Theclae. Ὄρος τοῦ-

C το χρηματίζει καλαμῶν ἑνὶ μιλίῳ ἀπὸ τῆς πόλεως.

5 Καὶ τὰ πετζιμέντα) πετζιμέντον e Latino est *impedimentum*. Hactenus nusquam alibi mihi lectum.

6 Ὅ ἐστι βράσμα νεροῦ) νερὸν, Aqua. Glossae Graecobarbare. Ὕδωρ ἀθροιστὸν, καὶ συλλεκτόν· νερὸν σωρευμένον, καὶ συναγόμενον. Hinc apud Myrepsum: νερὸν καμπούσης. νερὸν τῆς ζωῆς. Et composita: νεροκάρδαμα, νεροσέλινα. In quorum expli-

to, ad ſeptimum navigant, qui Ruſſorum lingua Strubun, Sclavorum autem Napreſi, vocatur, id eſt, EXIGUUS LOCUS PRAERUPTUS. Tranſeuntque ad traiectum Crarii, ubi e Ruſſia Cherſonitae, & in Cherſonem Patzinacitae traiiciunt: qui traiectus Hippodromi latitudinem habet; altitudinem vero ab inferiori parte quantum oculi perſpicere poſſunt, quantumque iactus ſagittae pertingere poteſt. Quamobrem eum in locum deſcendunt Patzinacitae ac cum Ruſſis manus conſerunt.

Hoc autem tranſmiſſo loco, ad ſancti Gregorii inſulam adpellunt, ubi propter ingentem quercum ſacrificia obeunt, viventeſque aves immolant. Circum autem ſagittas defigunt, alii vero panes, & carnes, aut alia prout cuique ſuppetit, id enim in more habent. Sortes item mittunt de avibus; num edere, an occidere, an vivas illas dimittere debeant. Ab hac vero Inſula Patzinacitam Ruſſi nullo modo metuunt, donec ad fluvium Selinam devenerint. Iſtinc porro moventes, quatuor diebus navigant, donec ad paludem fluminis hoſtium perveniant, ubi Sancti AEtherii inſula cernitur quam in inſulam poſtquam adpulerint, ibi duos treſve dies in quiete tranſigunt; ac rurſus monoxyla neceſſariis, ſi qua deſunt, inſtruunt; puta, velis, malis, clavis, quae ſecum deferunt. At quandoquidem fluminis huius oſtium haec palus eſt, ut diximus, & porrigit ſe uſque ad mare, ad quod etiam inſula Sancti AEtherii ſita eſt, inde ad Danaprim fluvium concedunt, quo cum ſalvi pervenerint, quieſcere ſolent. Inde exſcenſu facto profecti, ſi tempus faveat, Album fluvium petunt: & illic ſimiliter refecti rurſum moventes, Selinam ſe conferunt, ad Danubii fluminis, ut vocant, Paracladium. Donec vero Selinam fluvium traiecerint, a latere currunt Patzinacitae: & ſi, ut ſaepe evenit, mare monoxyla ad terram proiecerit, omnes exſcendunt, ut coniunctim Patzinacitis obſiſtere valeant. Selinum fluvium praetergreſſi neminem formidant: ſed ubi Bulgariam attigerunt, in Danubii oſtium ingrediuntur. A Danubio Conopam traiiciunt, inde Conſtantiam ad flumen Varnas, a Varnis ad flumen Ditzinam proficiſcuntur, quae omnia ad Bulgariam regionem pertinent. A Ditzina fluvio Meſembriae terram petunt. Atque hunc in modum huc uſque difficilis illa, aerumnarum ac metus plena navigatio abſolvitur. Hiberna vero & aſpera Ruſ-

καὶ διαβαίνουσι καὶ αὐτὸν ὁμοίως· καὶ ἀπὸ τούτου ἀποπλέουσι καὶ πρὸς τὸν ἕβδομον φραγμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον Ῥωσιστὶ μὲν, στρούβουν. Σκλαβινιστὶ δὲ, ναπρεζή. ὃ ἑρμηνεύεται μικρὸς φραγμός. καὶ διαβαίνονται εἰς τὸ λεγόμενον πέραμα τοῦ κραρίου 1. ἐν ᾧ διαπερῶσιν ἀπὸ Ῥωσίας οἱ Χερσωνῖται. καὶ οἱ Πατζινακῖται ἐπὶ Χερσῶνα, ἔχον τὸ αὐτὸ πέραμα, τὸ μὲν πλάτος ὅσον τοῦ ἱπποδρομίου, τὸ δὲ ὕψος ἀποκάτω ἕως ὅτου παρακύπτουσιν οἱ ὀφθαλμοι, ὅσον καὶ φθάνειν σαγίτταν 2 τοῦ τοξεύοντος ἔνθεν ἐκεῖσε. ὅθεν καὶ εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον κατέρχονται οἱ Πατζινακῖται, καὶ πολεμοῦσι τοὺς Ῥῶς.

Μετὰ δὲ τὸ διελθεῖν τὸν τοιοῦτον τόπον τὴν νῆσον τὴν ἐπιλεγομένην ὁ ἅγιος Γρηγόριος καταλαμβάνουσιν. ἐν ᾗ νήσῳ καὶ τὰς θυσίας αὐτῶν ἐπιτελοῦσι, διὰ τὸ ἐκεῖσε ἵστασθαι παμμεγέθη δρῦν. καὶ θύουσι πετεινοὺς ζῶντας, πηγνύουσι δὲ καὶ σαγίττας γυρόθεν, ἄλλοι δὲ καὶ ψωμία καὶ κρέατα, καὶ ἐξ ὧν ἔχει ἕκαστος, ὡς τὸ ἔθος αὐτῶν ἐπικρατεῖ· ῥίπτουσι δὲ καὶ σκαφία 3 περὶ τῶν πετεινῶν, εἴτε καὶ φαγεῖν, εἴτε καὶ σφάξαι αὐτοὺς, εἴτε καὶ ζῶντας ἐάσειν. ἀπὸ δὲ τοῦ νησίου τούτου Πατζινακίτην οἱ Ῥῶς φοβοῦνται, ἕως ἂν φθάσωσιν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν σελινάν. εἶθ' οὕτως ἀποκινοῦντες ἐξ αὐτοῦ, μέχρι τεσσάρων ἡμερῶν ἀποπλέουσιν, ἕως οὗ καταλάβωσιν εἰς τὴν λίμνην τοῦ ποταμοῦ στόμιον οὖσαν. ἐν ᾗ ἐστὶ καὶ ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Ἐθαιρίου 4. καταλαβόντες οὖν οὗτοι τὴν τοιαύτην νῆσον, προσαναπαύουσιν ἑαυτοὺς ἐκεῖσε ἕως δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν, καὶ πάλιν τὰ ἑαυτῶν μονοξυλα εἰς ὅσας ἂν λείπονται χρείας περιποιοῦνται, τά τε ἄρμενα καὶ τὰ κατάρτια, καὶ τὰ αὐχένια ἅπερ ἐπιφέρονται. ἐπὶ δὲ τὸ στόμιον τοῦ τοιούτου ποταμοῦ ἐστιν ἡ τοιαύτη λίμνη καθὼς εἴρηται καὶ κρατεῖ μεχρὶ τῆς θαλάσσης, καὶ πρὸς τὴν θάλασσαν κεῖται ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου Αἰθερίου, ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπέρχονται πρὸς τὸν Δάναπριν πόταμον, καὶ διασωθέντες ἐκεῖσε πάλιν ἀναπαύονται, ἡνίκα δὲ γένηται καιρὸς ἐπιτήδειος 5, ἀποσκαλώσαντες 6 ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον ἄσπρον 7. καὶ ὁμοίως κἀκεῖσε ἀναπαυσάμενοι πάλιν ἀποκινοῦντες ἔρχονται εἰς τὸν σελινὰν, εἰς τὸ τοῦ δανουβίου ποταμοῦ λεγόμενον παρακλάδιον 8. καὶ ἕως τοῦ διέλθωσι τὸν Σελινὰν ποταμὸν παρατρέχουσιν αὐτοῖς οἱ Πατζινακῖται καὶ ἐὰν πολλάκις ἡ θάλασσα μονόξυλα εἰς τὴν γῆν ἀποῤῥίψῃ, σκαλώνουσιν ὅλα ἵνα τοῖς Πατζινακίταις ἀντιπαραταχθῶσιν ὁμοῦ, ἀπὸ δὲ τὸν Σελινὰν οὐ φοβοῦνται τινὰ, ἀλλὰ τὴν τῆς Βουλγαρίας γῆν ἐνδυσάμενοι, εἰς τὸ Δανουβίου στόμιον ἔρχονται· ἀπὸ δὲ τοῦ Δανουβίου καταλαμβάνουσιν εἰς τὸν Κωνωπὰν, καὶ ἀπὸ τοῦ Κωνοπᾶ εἰς Κωνσταντίαν εἰς τὸν ποταμὸν Βάρνας, καὶ ἀπὸ Βάρνας ἔρχονται εἰς τὸν ποταμὸν τὴν Διτζίναν, ἅπερ πάντα εἰσὶ γῆς

---

plicatione valde hallucinatur Fuchſius, ut oſtendimus in noſtro Gloſſario.

1 Καὶ διαβαίνοντες εἰς τὸ λεγόμενον πέραμα τοῦ κραβίου) Scribe, καὶ διαβαίνονται.

2 Ὅσον καὶ φθάνειν σαγίτταν) σαγίττα, Latinum, *Sagitta*. Achmes cap. CCXLIX. Ἐὰν ἴδῃ τις ὅτι συνάγει βέλη, ἤτοι σαγίτας, κατὰ ἀνθρώπων θάνατον μελετήσει. Paſſim apud auctores poſterioris aevi occurrit.

3 Ῥίπτουσι δὲ καὶ σκαρφία) Quid ſibi hoc velit, non ſatis capio. Amplius inquirendum eſt.

4 Ἐν ᾗ ἐστι καὶ ἡ νῆσος τοῦ ἁγίου ἐθαιρίου) Scribe, αἰθερίου. Sic rectius infra.

A

B

5 Ταρὸς ἐπιτήδειος) Scribe, καιρὸς ἐπιτήδειος.

6 Ἀποσκαλώσαντες) ἀποσκαλώνειν quid ſit ſupra dixi.

7 Εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπιλεγόμενον ἄσπρον) ἄσπρον, Album. Faſti Siculi. Φορέσας στιχάριν ἄσπρον παραγαῦδιν. Gloſſae Graeco-Latinae. ἀσπρότης, *Candor*. Plura in Gloſſario noſtro adnotamus, illic videnda.

8 Τὸ τοῦ δανουβίου ποταμοῦ λεγόμενον παρακλάδιον) Nihil aliud eſt παρακλάδιον, quam quod *Divergium* dixit Siculus Flaccus de condit. agror. & Auctores De Limit.

γῆς τῆς Βουλγαρίας. ἀπὸ δὲ τῆς Διτζίνας εἰς τὰ τῆς Μεσημβρίας μέρη καταλαμβάνουσι, καὶ οὕτω μέχρι τούτων ὁ πολυώδυνος αὐτῶν καὶ περίφοβος, δυσδιέξοδός τε καὶ χαλεπὸς ἀποπεραίνεται πλοῦς. ἡ δὲ χειμέριος τῶν αὐτῶν Ῥῶς καὶ σκληρὰ διαγωγή ἐστιν αὕτη. ἡνίκα ὁ Νοέμβριος μὴν εἰσέλθῃ, εὐθέως οἱ αὐτῶν ἄρχοντες ἐξέρχονται μετὰ πάντων τῶν Ῥῶς ἀπὸ τὸν Κίαβον, καὶ ἀπέρχονται εἰς τὰ πολίδια 1, ἃ λέγεται Γύρα, ἤγουν εἰς τὰς Σκλαβινίας τῶν τε Βερβιάνων, καὶ τῶν Δρουγουβιτῶν καὶ Κριβιτζῶν, καὶ τῶν Σερβίων, καὶ λοιπῶν Σκλάβων, ὧν τινές εἰσι πακτιῶται τῶν Ῥῶς. δι' ὅλου δὲ τοῦ χειμῶνος ἐκεῖσε διατρεφόμενοι, πάλιν ἀπὸ μηνὸς Ἀπριλλίου διαλυομένου τοῦ πάγους τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ κατέρχονται πρὸς τὸν Κίαβον. καὶ εἶθ' οὕτως ἀπολαμβάνονται τὰ αὐτῶν μονόξυλα καθὼς προείρηται, καὶ ἐξοπλίζονται, καὶ πρὸς Ῥωμανίαν κατέρχονται, ὅτι οἱ Οὖζοι δύνανται τοῖς Πατζινακίταις πολεμεῖν.

Russorum vivendi ratio haec est. Ineunte Novembri mense, quam primum eorum principes cum universa Russorum gente egrediuntur Ciabo, & in oppida proficiscuntur, quae Gyrá adpellantur, aut in Sclavica loca Berbianorum, Drungubitarum, Cribitzarum, Serviorum, reliquorumque Sclavorum, qui Russis tributarii sunt. Illic vero peracta tota hieme, rursum Aprili mense soluta glacie Danapris fluvii, Ciabum descendunt. Deinde receptis, uti supradictum est, monoxylis, iisdemque probe instructis Romaniam descendunt, quoniam Vzi Patzinacitas bello infestare possunt.

ΚΕΦ. ι.

Περὶ τῆς Χαζαρίας, πῶς δεῖ πολεμεῖσθαι, καὶ παρὰ τίνων.

ὍΤΙ οἱ Οὖζοι δύνανται πολεμεῖν τοὺς Χαζάρους ὡς αὐτοῖς πλησιάζοντες. ὁμοίως καὶ ὁ ἐξουσιοκράτωρ Ἀλανίας. ὅτι τὰ ἐννέα κλίματα τῆς Χαζαρίας τῇ Ἀλανίᾳ παράκεινται. καὶ δύνανται ὁ Ἀλανὸς εἰ ἄρα καὶ βούλεται ταῦτα πραιδεύειν 2, καὶ μεγάλην βλάβην, καὶ ἔνδειαν ἐντεῦθεν τοῖς Χαζάροις ποιεῖν, ἐκ γὰρ τῶν ἐννέα κλιμάτων τούτων ἡ πᾶσα ζωὴ καὶ ἀφθονία τῆς Χαζαρίας καθέστηκεν.

CAP. X.

De Chazaria, quomodo, & quorum opera eam bello impetere oporteat.

CHazaris bellum inferre Vzi possunt, utpote contermini. Sic etiam princeps Alaniae quia novem Chazariae Regiones Alaniae adiacent: possuntque Alani, si velint, illos depraedari, magnumque inde Chazaris damnum importare, atque eos rerum penuria premere. Ex illis quippe novem Regionibus Chazaris omnia ad victum necessaria suppeditantur.

ΚΕΦ. ια.

Περὶ τοῦ κάστρου Χερσῶνος, καὶ τοῦ κάστρου Βοσπόρου.

ὍΤΙ τοῦ ἐξουσιοκράτορος Ἀλανίας μετὰ τῶν Χαζάρων μὴ εἰρηνεύοντος, ἀλλὰ μᾶλλον προτιμοτέραν τιθεμένου τὴν φιλίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. ἐὰν οἱ Χάζαροι οὐ βούλωνται τὴν πρὸς τὸν βασιλέα φιλίαν καὶ εἰρήνην τηρεῖν, δύναται μεγάλως αὐτοὺς κακοῦν, τὰς δὲ ὁδοὺς ἐνεδρεύων, καὶ ἀφυλάκτως αὐτοῖς ἐπιτιθέμενος ἐν τῷ διέρχεσθαι πρός τε τὸ σάρκελ, καὶ τὰ κλίματα, καὶ τὴν Χερσῶνα. καὶ εἰ ποιήσεται σπουδὴν ὁ τοιοῦτος ἐξουσιοκράτωρ τοῦ κωλύειν αὐτούς, μεγάλης καὶ βαθείας εἰρήνης μετέσχουσιν ἥτε Χερσὼν καὶ τὰ κλίματα. φοβούμενοι γὰρ οἱ Χάζαροι τὴν τῶν Ἀλανῶν ἐπίθεσιν, καὶ μὴ εὑρίσκοντες ἄδειαν μετὰ φοσσάτου 3 ἐπιτίθεσθαι τῇ Χερσῶνι καὶ τοῖς κλίμασιν, ὡς μὴ πρὸς ἀμφοτέρους ἐν ταυτῷ πολεμεῖν ἐξισχύοντες, εἰρηνεύειν ἀναγκασθήσονται.

CAP. XI.

De castro Chersone, & de castro Bosporo.

ALaniae principe cum Chazaris pacem non habente, sed Imperatoris Romani amicitiam potiorem ducente, si illi in amicitia, & pace perseverare nolint, potest ille ingenti Chazaros damno adficere, in viis excubando, & ex improviso illo adgrediendo, dum ad Sarcel, & ad Regiones, Chersonemque proficiscuntur. Quod si princeps ille operam ponat, ut illis aditum prohibeat, alta sane pax erit in Chersone, & in Regionibus. Chazari quippe Alanorum irruptiones reformidantes: neque facultate data, Chersonem, & Regiones cum exercitu invadendi, quia simul, utrisque bellum inferre nequeant, in pace degere cogentur.

ΚΕΦ. ιβ'.

Περὶ τῆς μαύρης Βουλγαρίας, καὶ Χαζαρίας.

ὍΤΙ καὶ μαύρη λεγομένη Βουλγαρία 4 δύναται τοῖς Χαζάροις πολεμεῖν.

CAP. XII.

De nigra Bulgaria, & Chazaria.

BVlgaria, quam nigram vocant, potest Chazaros bello infestare.

1 Εἰς τὰ πολύδια) Scribe, πολύδρια.

2 Πραιδεύειν) Etymologici auctor. ληΐζω, τὸ πραιδεύω, Restituenda haec vox est Hesychio, Constantino in Tacticis, & Cantacuzeno adversus Saracenos Apolog. 1. Vide Glossarium nostrum.

3 Μετὰ φοσσάτου) Basilius De exerc. Grammat. Φοσσάτον, ὁ στρατός. Sic Latini quoque A recentiores *fossatum* dicunt. Occurrit passim

4 Ἡ μαύρη λεγομένη βουλγαρία) Corona pretiosa. Μαῦρον. *Nigrum*. Μελαν. Alexius Rharturus Doctr. III. Ὁ ἥλιος θέλει γένει φησὶν ὡσὰν σακὴ τρίχινο μαβρὸς, καὶ ἡ σελήνη ὡσὰν αἷμα. Nicetas in Manual. Comnen. lib. VII. Τῆς λευκῆς θέας ἀναχωρῶν, τῷ δὲ μαύρῳ προσεγγίζων σχήματι, εὐπρεπέιας καὶ οὕτως εἴχετο.

CAP. XIII.

De gentibus, quae Turcis finitimae sunt.

TVrcis hae gentes conterminae sunt. Ad Occidentem Francia, ad Septentrionem Patzinaticae, & ad Meridiem magna Moravia, sive Sphendoploci regio, quae omnino a Turcis vastata est, & ab ipsis iam obtinetur. Chrobati vero ad montes Turcis adiacent. Possunt autem Patzinacitae Turcas bello impetere, depopulari, magnamque praedam agere, ipsosque ingenti damno adficere, quemadmodum in eo, quod de Patzinacitis instituimus capite declaratum est. Intende, o fili, sermonibus meis oculos mentis tuae, ac praecepta mea considera, atque opportune poteris, divitias prudentiae, quasi ex paternis thesauris proferre, magnamque prudentiam exhibere. Scito itaque borealibus omnibus populis, quasi a natura insitam esse divitiarum cupidinem insatiabilem; quamobrem omnia quaerunt, omnia expetunt, neque concupiscentiam termino ullo circumscriptam habent; sed plura semper cupiunt, ac pro exigua opera maximam mercedem referri postulant. Ideoque importunas illorum petitiones, ac impudentes postulationes, suasione, ac prudenti excusatione subvertere, atque inhibere oportet; quae quidem quantum usu, & experimento percepi, ut compendio dicam, huiusmodi futurae sunt. Si quando sive Chazari, sive Turcae, sive Russi, sive aliae quaepiam Boreales, & Scythicae gentes, ut plerumque accidit, imperiales vestes, coronas, aut stolas, cuiusdam praebiti ministerii causa, sibi transmitti postulent, ita te excusatum oportet. Huiusmodi stolae, & coronae, quae nos camelaucia vocamus, neque hominum opera confecta, neque humana industria excogitata sunt. Sed, ut ab historia veteri in libris arcanis scriptum reperimus; quando Deus Constantinum illum Magnum Imperatorem effecit, qui primus Christianorum imperium tenuit, illi per Angelum tales stolas, & coronas, quas nos camelaucia vocamus, misit, iussitque ea deponere in magna sancta Dei Ecclesia, quae de nomine sapientiae Dei enhypostatae, sancta Sophia adpellatur; nec quotidie illa uti praecepit, sed tan-

ΚΕΦ. ιγʹ.

Περὶ τῶν πλησιαζόντων ἐθνῶν τοῖς Τέρκοις.

ΟʹΤΙ τοῖς Τέρκοις τὰ τοιαῦτα ἔθνη παράκεινται. πρὸς μὲν τὸ δυτικώτερον μέρος αὐτῶν, ἡ Φραγγία. πρὸς δὲ τὸ βορειότερον, οἱ Πατζινακῖται. ϗ πρὸς τὸ μεσημβρινὸν μέρος, ἡ μεγάλη Μοραβία, ἤτοι ἡ χώρα τοῦ Σφενδοπλούκου. ἥτις ϗ παντελῶς ἠφανίσθη παρὰ τῶν τοιούτων Τέρκων, ϗ παρ' αὐτῶν κατεσχέθη. οἱ δὲ Χρωβάτοι πρὸς τὰ ὄρη τοῖς Τέρκοις παράκεινται. ὅτι δύνανται καὶ οἱ Πατζινακῖται τοῖς Τέρκοις ἐπιτίθεσθαι, ϗ μεγάλως πραιδεύειν καὶ παραβλάπτειν αὐτούς. καθὼς ϗ ἐν τῷ περὶ Πατζινακιτῶν κεφαλαίῳ προείρηται. ἐπίστησον υἱὲ, διανοίας ὄμμα τῆς σῆς λόγοις ἐμοῖς, ϗ γνῶθι ἃ σοι ἐντέλλομαι, ϗ ἕξεις ἐν καιρῷ ὡς ἐκ πατρικῶν θησαυρῶν προφέρειν πλοῦτον φρονήσεως, ϗ ἐπιδείκνυσθαι χῦμα συνέσεως. ἴσθι οὖν ὅτι τοῖς βορείοις ἅπασι γένεσι φύσις ὥσπερ καθέστηκεν, τὸ ἐν χρήμασι λίχνον ϗ ἄπληστον ϗ μηδέποτε κορεννύμενον, ὅθεν πάντα ἐπιζητεῖ, ϗ πάντων ἐφίεται, ϗ οὐκ ἔχει τὰς ἐπιθυμίας ὅρῳ περιγραφομένας, ἀλλ' ἀεὶ τοῦ πλείονος ἐπιθυμεῖ, καὶ ἀντὶ μικρᾶς ὠφελείας μεγάλα κέρδη προσπορίζεσθαι βούλεται. διὸ δεῖ τὰς τούτων ἀκαίρους αἰτήσεις ϗ παῤῥησιαστικὰς ἀξιώσεις διὰ λόγων πειθανῶν. ϗ φρονίμων, ϗ συνετῶν ἀπολογιῶν ἀνατρέπειν ϗ ἀνακρούεσθαι. αἵ τινες ὅσον ἀπὸ τῆς πείρας ἡμεῖς καταλαβεῖν ἠδυνήθημεν, ὡς ἐν τύπῳ περιλαβεῖν, τοιαῦταί τινες ἔσονται. εἰ ἀξιώσουσι ποτὲ ϗ αἰτήσονται, εἴτε Χάζαροι, εἴτε Τέρκοι, εἴτε ϗ Ῥῶς, ἢ ἕτερόν τι ἔθνος τῶν βορειῶν ϗ σκυθικῶν, οἷα πολλὰ συμβαίνει ἐκ τῶν βασιλείων ἐσθήταν, ἢ στεμμάτων 1, ἢ στολῶν, ἕνεκά τινος δουλείας ϗ ὑπουργίας αὐτῶν ἀποσταλῆναι αὐτοῖς, οὕτω χρή σε ἀπολογίσασθαι. ὅτι αἱ τοιαῦται στολαὶ καὶ τὰ στέμματα, ἃ παρ' ἡμῶν καμελαύκια ὀνομάζεσθαι 2, οὔτε παρὰ ἀνθρώπον κατεσκευάσθησαν, οὔτε ἐξ ἀνθρωπίνων τεχνῶν ἐπενοήθησαν, ἢ ἐξεργάσθησαν, ἀλλ' ὡς ἀπὸ παλαιᾶς ἱστορίας ἐν ἀποῤῥήτοις λόγοις γεγραμμένον εὑρίσκομεν, ἡνίκα ὁ Θεὸς βασιλέαν ἐποίησε 3 Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον τὸν Μέγαν τὸν πρῶτον χριστιανὸν βασιλεύσαντα, δι' ἀγγέλου αὐτῷ τὰς τοιαύτας στολὰς ἐξαπέστειλε, καὶ τὰ στέμματα, ἃ παρ' ἡμῶν καμελαύκια λέγετε. ϗ διορίσατο αὐτῷ θῆναι ταῦτα ἐν τῇ μεγάλῃ τοῦ Θεοῦ ἁγίᾳ ἐκκλησίᾳ ἥ τις ἐπ' ὀνόματι αὐτῆς ἐνυποστάτου

---

1 Ηʹ στεμμάτων) στέμμα, pro corona dixerunt, aut diademate. Codinus. Οʹπερ καλεῖται νῦν στέμμα, ὠνομάζετο πάλαι διάδημα. Frequens est apud Scriptores posteriores.

2 Αʹ παρ' ἡμῶν καμελαύκια ὀνομάζεται) Scribe, ἃ παρ' ὑμῶν. Ita statim infra. Καὶ τὰ στέμματα, ἅπερ ὑμεῖς καμελαύκια λέγετε. Hesychius. Τιάρα, λόφος τῆς περικεφαλαίας περιθέμενος κεφαλῇ. Achmes cap. CCXIX. Τὸ καμηλαύχιον ἐπὶ βασιλέως εἰς τὴν αὐγοῦσταν καὶ εἰς τέκνον κρίνεται. Apud Bedam de Tabernac. lib. III. cap. VIII. perperam est, quod hodie editur: *Super caput autem gestat pileum in modum parvuli calamaci*. Scribendum enim, *calamauci*.

3 Ηʹνίκα ὁ θεὸς βασιλέαν ἐποίησεν) Graeci recentiores accusativos singulares pro rectis ponunt. Hinc βασιλέα hoc loco pro, βασιλεύς. Sic ἄνδρα, pro ἀνήρ. Anonymus de bello sacro.

> Εʹβρεν ἐκεῖ τὸν μισὲρ τζᾶν τὸν ἄνδραν τῆς ἐκείνων.

Sic γυναῖκα, pro γυνή. Corona pretiosa. Ηʹ γυναῖκα ὁποῦ θεωρεῖ καθ' ἡμερινόν, Item, εἰκόνα pro, εἰκών. Glossae Graecobarb. Αʹβιλύκη εἰκόνα. Vnde *Icona*, similiter dixit Metellus in Quirinal.

His confinia iuncta
Discernuntur icona,
Quae fert saxea saccum
Distentum satis, aeque
Saxi pondere durum.

ςᾶτυ σοφίας Θεῦ ἁγία σοφία κατονομάζε̃), ϗ μὴ καθ' ἑκάςlω αὐτὰ ἀμφιέννυσθαι, ἀλλ' ὅτε δημοτελὴς καὶ μεγάλη τυγχάνη δεσποτικὴ ἑορτή. διὸ δὴ Θεῦ προςάγματι ταῦτα ἀπέθετο, ἃ τινα ϗ ἄνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης 1 ἐν τῷ θυσιαςηρίῳ 2 τῦ αὐτῦ ναῦ ἀποκρέμμαται, ϗ εἰς κόσμον τῆς ἐκκλησίας καθέςηκε. τὰ δὲ λοιπὰ ἱμάτια ϗ σαγία 3 βασιλικὰ τῆς ἱερᾶς ταύτης τραπέζης ἄνωθεν ἐπίκειν) ἐφαπλέμενα. ἡνίκα δὲ καταλάβη τοῦ κυρίυ ἡμῶν ϗ Θεῦ Ἰησῦ Χριςῦ ἑορτή, ἀναλαμβάνεται τὰ ἐκ τοιέτων ςολῶν ϗ ςεμμάτων τὰ πρὸς τὸν καιρὸν ἐπιτήδεια ϗ ἁρμόζοντα ὁ πατριάρχης, ϗ ἀποςέλλει πρὸς τὸν βασιλέα, ϗ ἀμφιέννυται αὐτὰ ἐκεῖνος ὡς ὑπηρέτης Θεῦ ϗ διάκονος ἐν τῇ προελεύσει 4, ϗ μόνον. ϗ πάλιν μετὰ τὴν χρείαν ἀντιςρέφει αὐτὰ πρὸς τὴν ἐκκλησίαν, ϗ ἀπόκεινται ἐν αὐτῇ, ἀλλὰ ϗ κατάρα τῦ ἁγίυ ϗ μεγάλυ Κωνςαντίνυ ἐςὶν ἐν τῇ ἁγίᾳ ταύτῃ τραπέζῃ τῆς τῦ Θεῦ ἐκκλησίας ἐγγεγραμμένη, καθὼς αὐτῷ ὁ Θεὸς διὰ τῦ ἀγγέλυ διορίσατο. ἵνα ἐὰν βυληθῇ βασιλεὺς διά τινα χρέιαν ἢ περίςασιν, ἢ ἐπιθυμίαν ἄκαιρον ἐξ αὐτῶν ἐπᾶραι, ϗ ἢ αὐτὸς καταχρήσασθαι, ἢ ἑτέροις χαρίσασθαι, ὡς πολέμιος ϗ τῶν τῦ Θεῦ προςαγμάτων ἐχθρὸς ἀναθεματίζεσθαι, ϗ τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται 5. εἰ δὲ ϗ αὐτὸς ἕτερα ὅμοια καμεῖν βυληθῇ, ἵνα ϗ αὐτὰ ἡ τῦ Θεῦ ἐκκλησία ἀναλαμβάνεται, τῶν ἀρχιερέων πάντων εἰς ταῦτα παῤῥησιαζομένων, ϗ τῆς συκλήτυ 6. ϗ μὴ ἔχειν ἐξυσίαν μήτε τὸν βασιλέα, μήτε τὸν πατριάρχlω, μήτε ἕτερόν τινα τὰς τοιαύτας ἀναλαμβάνεσθαι ςολὰς, ἢ τὰ ςέμματα, ἀπὸ τῆς ἁγίας τῦ Θεῦ ἐκκλησίας· καὶ φόβος μέγας ἐπήρτηται τοῖς βυλομένοις ἀνατρέπειν τι τῶν τοιέτων θείων διατάξεων. εἷς γάρ τις τῶν βασιλέων, Λέων ὀνόματι 7, ὃς καὶ ἀπὸ Χαζαρίας γυναῖκα ἠγάγετο, ἀβύλῳ τόλμῃ χρησάμενος ἓν τῶν τοιέτων ἀνελάβετο ςεμμάτων δεσποτικῆς μὴ παρύσης ἑορτῆς, ϗ δίχα γνώμης τῦ πατριάρχυ, τῦτο περιεβάλλετο. ϗ εὐθέως

tantum in publico, & magno Dominico festo [a]; quare ex iussu Dei haec deposita, & supra sacram mensam in altari ipsius templi suspensa manent, & in ornatu Ecclesiae deputata sunt. Reliqua autem indumenta, & saga imperialia, supra hanc sacram mensam extensa iacent. Quum porro Domini, & Dei nostri Iesu Christi festum inciderit, ex huiusmodi stolis, & coronis ea accipiuntur a Patriarcha, quae tum opportuna, & convenientia sunt, qui ea ad Imperatorem mittit, isque illis tamquam minister Dei in processu tantum induitur, atque rursum postquam illis est usus, ea remittit in Ecclesiam, ubi reponuntur de more. Quinetiam sancti, & magni Constantini in Dei Ecclesiae sacra mensa maledictio scripta est, ut ipsi per Angelum Deus mandavit. Vt, si quis Imperator pro quacumque necessitate, aut rerum conditione, sive ex intempestiva cupidine, ex iis quaedam auferat, ac sive ipse iis utatur, aut aliis praebere audeat, quasi hostis, & Dei iussorum inimicus, anathemate feriatur, & ab Ecclesia expellatur. Si vero ipse quoque alia illis similia efficere velit, ipsa quoque Dei Ecclesia recipiat, libera voce petentibus Episcopis omnibus, & Senatu; neque vel Imperatori, vel Patriarchae, vel cuiquam hominum facultas sit rerum huiusmodi quampiam ex sancta Dei Ecclesia exportare, sive stolae eae sint, sive coronae. Sane iis, qui ex huiusmodi Dei mandatis quodquam evertere velit, magna impendet formido. Nam quidam Imperator, Leo is vocabatur, qui etiam ex Chazaria uxorem duxerat, quum inconsulto ausu quodpiam ex hisce stemmatibus abstulisset, etsi Dominico non occurrente festo, atque ad id praeter Patriarchae voluntatem hunc sibi ornatum imposuit, ac subito carbone in faciem erumpente, magnis inde cruciatus doloribus misere periit, ac

1 Ἄνωθεν τῆς ἁγίας τραπέζης) In Templis A Graecorum τὸ βῆμα, quod vocabant, duo habebat altaria: alterum maius, alterum minus. Illud in medio situm ἁγία τράπεζα, hoc ad sinistrum πρόθεσις adpellabatur, ut didicimus ex Simeone Archiepiscopo Thessalonicensi, lib. de Templ. Sacerdot. & Mystag. Maioris meminit hic Constantinus, & Cedrenus De offic. Ἦν μὲν οὖν πάλαι συνήθεια, κατὰ τὸν τοιοῦτον ἑσπερινὸν εἰσέρχεσθαι τὸν βασιλέα εἰς τὸ ἅγιον βῆμα, ϗ θυμιᾷν τὴν ἁγίαν τράπεζαν. Vtrumque complectitur Ioannes Episcopus Citr. in Resp. Ὁπότε ἀναφέρε̃) εἰς τὸν ἄμβωνα πρὸς ἀνάγνωσιν ϗ τῶν ἁγίων δώρων ἔν τε τῇ εἰς τὴν ἁγίαν τράπεζαν εἰσόδῳ, ϗ ἐν τῇ εἰς τὴν πρόθεσιν ἐπανόδῳ.

2 Ἐν τῷ θυσιαςηρίῳ) Constantinus θυσιαςήριον vocat, quod alias βῆμα, & ἱερατεῖον.

3 Τὰ δὲ λοιπὰ ἱμάτια σαγία βασιλικά) Scr. ἱμάτια ϗ σαγία.

4 Ἐν τῇ προελεύσει) Codinus. Καὶ διερχομένυ τοῦ βασιλέως εἰς προέλευσιν τῶν ἁγίων, ἠτήντησεν αὐτῷ ἑκάςε, αὐτῶν λόγον συμπαθείας τοῦ μὴ φοβηθῆναι. Balsamon ad Concil, Διὰ γὰρ τοῦτο ϗ ἐν ταῖς ὁπυδήποτε γινομέναις προελεύσεσιν αὐτοῦ, ϗ ἐν ταῖς θείαις τούτων ἱεροτελεσείαις, διὰ βασιλικοῦ λώρυ τὴν κεφαλὴν καλύπτε̃). Cedrenus. Συνήθυς δὲ προελεύσεως γενομένης κατὰ ἡμέραν τῆς πεντηκοςῆς ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίυ μωκίου, &c. Ita corrigendum monui in Glossario meo, ubi plura de processionibus his Ecclesiasticis.

5 Ἀναθεματίζεσθαι, ϗ τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττεται) Scribe, ἀναθεματίζε̃), καὶ τῆς ἐκκλησίας ἀποκηρύττε̃).

6 Καὶ τῆς συκλήτυ) Scribendum, συγκλήτυ.

7 Εἷς γάρ τις τῶν βασιλέων, Λέων ὀνόματι] B Glycas in Annal. *Copronymum, eius ex coniuge Chazara filius Leo quinque annis imperavit: religiosus, ac pius quidem ille ab initio, verum ubi coronam Ecclesiae donatam gestasset, carbunculi morbo vexatus, ardenti febre tamdem extinguitur.* Sed de coronae huius dedicatione dissidium est. Noster hic Constantinus Magno adscribit, Cedrenus Heraclio, Zonaras Mauritio. Non facile concilio. Certe pro Constantino stat etiam Nicetas in Andronico Comneno, lib. 11. Τινὸς τῶν νεωκόρων C τὸ τοῦ μεγάλυ κωνςαντίνυ ςέφος, ὅπερ ἄνωθεν ἀπῃώρητο τραπέζης τῆς μυςικῆς, κατενεγκόντος διὰ κλίμακος, ϗ τῇ τοῦ ἰσαακίυ κεφαλῇ ἐφαρμόσαντος.

(a) Graecanicam fabulam haec redolere videntur.

ac sibi ante tempus mortem maturavit. Atque ex subitanea illa huiusmodi audaciae ultione, is exinde mos inductus est, ut Imperator coronam accepturus iuret, & profiteatur se nihil mandatis, & consuetudinibus antiquis huiusmodi adversum, adgressurum, aut cogitaturum esse; atque ita a Patriarcha coronetur, & statutae solemnitati congruentia peragat, & absolvat.

Ita quoque de Graeco igne, qui per Siphones emittitur, curam habeas, & solicitudinem oportet, ut, si quando hunc petere audeant, ut a nobis plerumque petierunt huiusmodi eos verbis repellere, & amandare possis; istud quoque per Angelum, magno, & primo Christiano Imperatori sancto Constantino ostensum est, qui monita, & praecepta gravia ea de re ab eodem Angelo accepit, (quod a maioribus certo testimonio edicimus) ut apud solos Christianos, & in imperatoria tantum urbe paretur, non alibi; neque ad aliam quamcumque gentem transmittatur, vel tradatur. Quamobrem magnus idem Imperator, ut hac de re successorum fidem obstringeret, in sacra Dei Ecclesiae mensa diras inscribi curavit, ut qui ex huiusmodi igne aliis gentibus dare praesumserit, ne Christianus quidem vocetur, neque dignitate aliqua, vel Magistratu dignus habeatur, sed & si quem teneat, ab illo deiiciatur, & in saecula saeculorum anathemate feriatur, & traducatur, sive Imperator, sive Patriarcha, sive alius quispiam, sive princeps, sive subditus fuerit, qui tale praeceptum violare adgressus fuerit: omnesque zelo, & timore Dei instructos hortatus est, ut talem hominem tamquam hostem publicum, magnique huius praecepti transgressorem de medio tolli satagant, statimque dira morte adficiant. Accidit autem aliquando (malitiam semper locum inveniente) aliquem e ducibus nostris acceptis, gentilibus quorumdam muneribus quamplurimis, hunc ipsis ignem tradidisse: at Deo hoc scelus inultum non relinquente quum sanctam Dei Ecclesiam ingressurus esset, ignis caelitus delapsus ipsum devoravit, & absumsit. Hinc metus, tremorque magnus animos omnium invasit, & iam inde nemo, vel Imperator, vel Princeps vel privatus,

θέως ἄνθρακα ἐπὶ τοῦ μετώπου ἐκβαλών. καὶ ταῖς ἐκ τούτου ὀδύναις κατατρυχόμενος, κακὴν κακῶς ἀπεῤῥήξε τὸ ζῆν 1, καὶ πρὸ καιροῦ τὸν θάνατον ἐπεσπάσατο. καὶ τοῦ τοιούτου συντόμως ἐκδικηθέντος τολμήματος ἔκτοτε τύπος ἐγένετο, ὥστε ἐν τῷ μέλλειν στέφεσθαι τὸν βασιλέα πρότερον ὀμνύειν καὶ ἀσφαλίζεσθαι, ὅτι οὐδὲν ἐναντίον τῶν προστεταγμένων, καὶ ἐκ παλαιοῦ φυλαττομένων τολμήσῃ ποιήσειν, ἢ ἐννοήσασθαι, καὶ οὕτως ὑπὸ τοῦ πατριάρχου στέφεσθαι, καὶ τὰ ἁρμόζοντα τῇ καθεστώσῃ ἑορτῇ ἐπιτελεῖν τε καὶ διαπράττεσθαι.

Ὡσαύτως χρὴ σε καὶ περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρὸς 2 τοῦ διὰ τῶν σιφόνων ἐκφερομένου μεριμνᾷν τε καὶ μελετᾷν, ὡς εἴπερ ποτὲ τολμήσωσί τινες καὶ αὐτὸ ἐπιζητῆται, καθὼς καὶ παρ' ἡμῶν πολλάκις ἐζήτεσαν, τοιούτοις αὐτοὺς ἔχοις ἀποκρούεσθαι καὶ ἀποπέμπεσθαι ῥήμασι, ὅτι καὶ αὐτὸ δι' ἀγγέλου τῷ μεγάλῳ καὶ πρώτῳ βασιλεῖ χριστιανῶν 3 ἁγίῳ Κωνσταντίνῳ 4 ἐφανερώθη καὶ ἐδιδάχθη. παραγγελίας δὲ μεγάλας καὶ περὶ τούτου παρὰ τοῦ αὐτοῦ ἀγγέλου ἐδέξατο, ὡς παρὰ πατέρων καὶ πάππων πιστωθέντες πληροφορεύμεθα, ἵνα ἐν μόνοις τοῖς χριστιανοῖς καὶ τῇ ὑπ' αὐτῶν βασιλευομένῃ πόλει κατασκευάζηται, ἀλλαχοῦ δὲ μηδαμῶς. μήτε εἰς ἕτερον ἔθνος τὸ οἷον δήποτε παραπέμπηται, μήτε διδάσκηται. ὅθεν καὶ τοῖς μετὰ αὐτὸν ὁ μέγας οὗτος βασιλεὺς ἐξασφαλιζόμενος περὶ τούτου, ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ τῆς τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίας ἀρὰς ἐγγραφῆναι πεποίηκεν, ἵνα ὁ ἐκ τοῦ τοιούτου πυρὸς εἰς ἕτερον ἔθνος δοῦναι τολμήσας, μήτε χριστιανὸς ὀνομάζηται, μήτε ἀξίας τινὸς ἢ ἀρχῆς ἀξιοῦται. ἀλλ' εἴ τινα καὶ ἔχων τύχῃ, καὶ ἀπὸ ταύτης ἐκβάλληται, καὶ εἰς αἰῶνα αἰώνων ἀναθεματίζηται καὶ παραδειγματίζηται, εἴτε βασιλεὺς, εἴτε πατριάρχης, εἴτε τις ἄλλος οἷος οὖν ἄνθρωπος, εἴτε ἄρχων, εἴτε ἀρχόμενος τυγχάνοι, ὁ τὴν τοιαύτην ἐντολὴν παραβαίνειν πειρώμενος. καὶ προυτρέψατο πάντας τοὺς ζῆλον καὶ φόβον Θεοῦ ἔχοντας ὡς κοινὸν ἐχθρὸν καὶ παραβάτην τῆς μεγάλης ταύτης ἐντολῆς τὸν τοιοῦτον ἐπιχειροῦντα ποιεῖν 5 ἀναιρεῖν σπουδάζειν καὶ ἔκτος 6 τῷ χαλεπῷ παραπέμπεσθαι θανάτῳ. συνέβη δὲ ποτὲ τῆς κακίας ἀεὶ χώραν εὑρισκούσης, τινὰ τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν, δῶρα παρά τινων ἐθνικῶν πάμπολλα εἰληφότα, μεταδοῦναι αὐτοῖς ἐκ τοῦ τοιούτου πυρὸς, καὶ μὴ ἀνεχομένου τοῦ Θεοῦ ἀνεκδίκητον καταλιπεῖν τὴν παράβασιν, ἐν τῷ μέλλειν αὐτὸν ἐν τῇ ἁγίᾳ τοῦ Θεοῦ εἰσιέναι ἐκκλησίᾳ, πῦρ ἐκ τοῦ οὐρανοῦ κατελθὸν τοῦτον κατέφαγε, καὶ ἀνήλωσεν. καὶ ἀπὸ τότε φόβος μέγας καὶ τρόμος ἐν ταῖς

---

1 Κακὴν κακῶς ἀπεῤῥήξατο ζεῖν) Scribe, κακὴν κακῶς ἀπεῤῥήξατο ζωήν. A

2 Περὶ τοῦ ὑγροῦ πυρός) Nicetas in Isaacio Angelo, lib. 1. Ἐνίετο ταῖς οἰκίαις τῶν δυστήνων προποντίων τὸ ὑγρὸν πῦρ, ὃ τοῖς στέγουσιν ἐφυπνοῦν σκεύεσι, κατὰ τὰς ἀστραπὰς ἐξαίφνης προΐησι τὰ ἐξάλματα, καὶ πιμπρᾶ καθ' ὧν διεκπίμπτον ἀφίεται. Primus autem ignem hunc, eiusque usum, Constantinopolitanos docuit Callinicus B quidam in Ilio advena, temporibus Constantini Pogonati. Narrat infra hic noster sub finem cap. XLVIII.

3 Πρώτῳ βασιλεῖ χριστιανῶν) Scribe, πρώτῳ βασιλεῖ χριστιανῷ.

4 Ἁγίῳ κωνσταντίνῳ] Sic supra, καὶ κατάρα τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου κωνσταντίνου ἐστίν. Balsamon de privileg. Patriarch. Παρὰ τοῦ ἁγίου ἰσαποστόλου μεγάλου κωνσταντίνου ἄρτι πρώτως ὀρθοδοξήσαντος. Et certe inter divos relatus fuit cum matre Helena Constantinus, dicatusque ei dies festus XXI. Maii, ut videre est ex Menologio Graecorum, & Man. Comneni Constitut. de Feriis, cuius haec verba. Ἡ ή τοῦ μαΐου, διὰ τὴν μνήμην τοῦ εὐαγγελιστοῦ Ἰωάννου τοῦ θεολόγου· ἡ ί, διὰ τὴν τοῦ ἀποστόλου σίμωνος τοῦ ζηλωτοῦ. ἡ κά, διὰ τὴν μνήμην τῶν ἁγίων καὶ ἰσαποστόλων μεγάλων βασιλέων, κωνσταντίνου καὶ ἑλένης.

5 Τὸν τοιοῦτον ἐπιχειροῦντα ποιεῖν) Scribe, τὸν τοῦτο ἐ. ποιεῖν.

6 Καὶ ἔκτος] Scribe, καὶ εὐθύς.

ἐν ταῖς ἁπάντων ἐνετέθη ψυχαῖς, καὶ οὐκέτι οὐδεὶς τοῦ λοιποῦ, οὔτε βασιλεὺς, οὔτε ἄρχων, οὔτε ἰδιώτης, οὔτε στρατηγὸς, οὔτε οἷος οὖν ὅλως ἄνθρωπος κατετόλμησε τὶ τοιοῦτον ἐνθυμηθῆναι, μήτι γε καὶ ἔργῳ ἐπιχειρῆσαι ποιῆσαι, ἢ διαπράξασθαι.

Ἀλλά γε δὴ μετάβηθι, καὶ πρὸς ἕτερον εἶδος αἰτήσεως παραλόγου καὶ ἀπρεποῦς εὐπρεπεῖς καὶ ἁρμόζοντας λόγους ἀναζήτει, καὶ ἀναμάνθανε. εἰ γάρ ποτε ἔθνος τὶ ἀπὸ τῶν ἀπίστων τούτων καὶ ἀτίμων βορείων γενῶν αἰτήσεται συμπενθεριάσαι μετὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καὶ ἢ θυγατέρα αὐτοῦ εἰς νύμφην λαβεῖν, ἢ ἐπιδοῦναι οἰκείαν θυγατέρα, ἢ γυναῖκα χρηματίσαι βασιλέως, ἢ βασιλέως υἱοῦ, χρῆσαι τοιούτοις ῥήμασι, καὶ τὴν τοιαύτην αὐτῶν παράλογον ἀποκρούσασθαι αἴτησιν, λέγονται 1. ὅτι καὶ περὶ ταύτης τῆς ὑποθέσεως παραγγελία καὶ διάταξις φοβερὰ καὶ ἀπαραποίητος τοῦ μεγάλου καὶ ἁγίου Κωνσταντίνου ἐναπογέγραπται ἐν τῇ ἱερᾷ τραπέζῃ τῆς καθολικῆς τῶν χριστιανῶν ἐκκλησίας τῆς ἁγίας σοφίας, τοῦ μηδέποτε βασιλέα Ῥωμαίων συμπενθεριάσαι μετὰ ἔθνους παρηλλαγμένοις καὶ ξένοις ἤθεσι χρωμένου τῆς ῥωμαικῆς καταστάσεως, μάλιστα δὲ ἀλλοπίστου καὶ ἀβαπτίστου, εἰ μὴ μετὰ μόνων τῶν Φράγγων. τούτους γὰρ μόνους ὑπεξείλετο ὁ μέγας ἐκεῖνος ἀνὴρ Κωνσταντῖνος ἅγιος ὅτι καὶ αὐτὸς τὴν γένεσιν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἔσχε μερῶν 2. ὡς συγγενείας καὶ ἐπιμιξίας πολλῆς τυγχανούσης Φράγγοις τε καὶ Ῥωμαίοις. καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τούτων μόνων προσετρέψατο συνιστᾶν γαμικὰ συναλλάγια τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων, διὰ τὴν ἄνωθεν τῶν μερῶν ἐκείνων καὶ γενῶν περιφάνειαν καὶ εὐγένειαν. μετὰ ἄλλου δὲ τοῦ οἵου δήποτε ἔθνους μὴ δυναμένους τοῦτο ποιεῖν, ἀλλ᾽ ὁ τοῦτο ποιῆσαι τολμήσας, ἵνα ὡς παραβάτης πατρικῶν εἰσηγήσεων, καὶ βασιλείων θεσμῶν, ἀλλότριος κρίνοιτο τῶν χριστιανῶν καταλόγων, καὶ τῷ ἀναθέματι παραδίδοιτο ὁ δὲ προμνημονευθεὶς Λέων ἐκεῖνος ὁ βασιλεὺς, ὃ καὶ τὸ στέμμα, καθὼς ἀνωτέρω προείρηται, παρανόμως καὶ τολμηρῶς ἀπὸ τῆς ἐκκλησίας δίχα γνώμης τοῦ τότε πατριαρχοῦντος λαβὼν καὶ περιθέμενος, καὶ τὴν δίκην συντόμως δοὺς ἀξίαν τῆς αὐτοῦ πονηρᾶς ἐγχειρήσεως, ἐτόλμησε καὶ τὴν τοιαύτην ἐντολὴν τοῦ ἁγίου βασιλέως ἐκείνου, εἴ τις, ὡς ἤδη δεδήλωται 3, ἐν τῇ ἁγίᾳ τραπέζῃ ἀναγεγραμμένη καθέστηκε, παρὰ φαῦλον θέσθαι, καὶ ὡς μηδὲν λογίσασθαι, καὶ ὡς ἅπαξ ἔξω τοῦ θείου φόβου καὶ τῶν ἐντολῶν αὐτοῦ πεποίηκεν ἑαυτὸν, συνεστήσατο καὶ μετὰ τοῦ Χαγάνου Χαζαρίας γαμικὸν συναλλάγιον, καὶ τὴν θυγατέρα αὐτοῦ εἰς γυναῖκα ἐδέξατο, καὶ μέγα ἐκ τούτου ὄνειδος καὶ τῇ Ῥωμαίων ἀρχῇ καὶ ἑαυτῷ προσετρίψατο, ὡς τὰ προγονικὰ παραγγέλματα ἀκυρώσας, καὶ παρ᾽ οὐδὲν λογισάμενος, πλὴν οὐδὲ ὀρθόδοξος χριστιανὸς ἦν ἐκεῖνος, ἀλλ᾽ αἱρετικὸς καὶ εἰκονομάχος. διὸ χάριν τῶν τοιούτων αὐτοῦ παρανόμων ἀσεβημάτων ἐν τῇ τοῦ Θεοῦ ἐκκλησίᾳ διηνεκῶς ἀποκηρύττεται, καὶ ἀναθεματίζεται, ὡς καὶ τῆς τοῦ Θεοῦ, καὶ τῆς τοῦ ἁγίου καὶ μεγάλου βασιλέως

tus, vel militiae Praefectus, vel alius quispiam mortalium, quid simile in animum inducere, multo minus rem adgredi, aut perficere ausus est.

Verum ad aliam petitionis speciem transeas, sane irrationabilem, & indecoram, ac congruentem, honestamque responsionem excogites, & edifcas. Si enim umquam natio quaedam ex infidelibus, & inhonoratis borealibus adfinitatem cum Romano Imperatore contrahere voluerit, & vel filiam eius sponsam accipere, vel suam illi elocare, ita ut vel Imperatoris, vel filii eius uxor sit: huiusmodi te verbis absurdam hanc petitionem propulsare oportet. Hac item de re interdictum, ac terribilis, immutabilisque constitutio a Magno, & sancto Constantino in sacra mensa Catholicae Christianorum Ecclesiae sanctae Sophiae descripta est, ne umquam Imperator Romanus adfinitatem contrahat cum gente, quae peregrinis, & a Romano statu alienis moribus utatur, maximeque si alienae fidei, & baptizata non sit, Francis tantum exceptis: hos quippe solos excepit magnus ille, & sanctus Constantinus: quia illis ex partibus originem duxerat: cognatio enim, & commercia magna erant inter Francos, & Romanos. Ideoque quum iis solis matrimonia inire Romanis Imperatoribus permisit propter antiquam gentium, nationumque illarum claritatem, nobilitatemque; cum alia vero quacumque natione id agere vetuit, ita ut etiam, si quis id facere ausus fuerit, tamquam paternarum traditionum, imperialiumque legum transgressor, Christianorum catalogo alienus censeatur dirisque devoveatur. Certe supra memoratus Leo Imperator, qui coronam, ut iam diximus, improbe ac temere, absque Patriarchae consensu ex Ecclesia accepit, sibique imposuit, ac condignas subito sceleris poenas dedit, ausus item hoc sancti illius Imperatoris praeceptum, quod ut iam declaratum est, in sacra mensa descriptum erat vilipendere, & pro nihilo habere: ubi semel Dei, legumque divinarum metum omnem excusserat, quum Chazariae Chagano matrimonialem contractum instituit, filiamque ipsius uxorem accepit, cum magno tam suo, quam Imperii Romani opprobrio, quod avita praecepta violasset, ac pro nihilo habuisset; praeterquam quod ne Christianus quidem orthodoxus esset, sed haereticus, & imaginum hostis; ideo, harum scilicet impietatum causa, in sancta Dei Ecclesia adsidue excommunicatur, & anathemate damnatur; utpote, qui Dei, & sancti magni Imperatoris Constantini constitutionem violaverit, & everterit. Quomodo enim

---

1 Χρῆσαι τοιούτοις ῥήμασι καὶ τὴν τοιαύτην αὐτῶν παράλογον ἀποκρούσασθαι αἴτησιν, λέγονται] Scribe, χρή σέ τοιούτοις ῥ. κ. τ. τ. α. π. α. αἴτησιν λέγοντα.

2 Ὅτι καὶ αὐτὸς τὴν γένεσιν ἀπὸ τῶν τοιούτων ἔσχε μερῶν) Ergo in Galliis natus est Constantinus Magnus. Sed dissentiunt Historici. Cedrenus Daciam terram eius natalem facit. Ἐγέννησεν (ὁ κωνστάντιος) ἐξ ἑλένης τῆς πρώτης A αὐτοῦ γυναικὸς κωνσταντῖνον τὸν μέγαν καὶ ἅγιον περὶ τὴν τῆς δακίας πόλιν. Nicephorus Callistus apud Drepanum Nicomediae natum tradit, lib. VII. cap. XVIII. Panegyrista Britanniae adsignare videtur, quum inquit: *O fortunata, & nunc omnibus beatior terris Britannia, quae Constantinum Caesarem prima vidisti.*

3 Εἴ τις, ὡς ἤδη δεδήλωται) Scribe, ἥ τις, ὡς ἤδη δεδήλωται.

enim fas esse possit, Christianos cum infidelibus matrimonia inire, adfinitatesque contrahere, id Canone prohibente, & universa Ecclesia indignum illud, & a Christiano statu alienum esse arbitrante? Aut quis ex conspicuis, generosis, & sapientibus Imperatoribus Romanis rem huiusmodi admisit? Quod si reponant: cur Dominus Romanus Imperator, cum Bulgaris adfinitate iunctus est, neptemque propriam domino Petro Bulgaro elocavit? ita respondendum est: quia Dominus Romanus Imperator vir indoctus, & illiteratus erat, neque in regia educatus fuerat, neque a principio Romanis legibus, & moribus obsequutus, neque ex Imperatorio, & nobili genere ortus; ideo audacius, & liberius multa peragebat, atque in hac re neque prohibenti Ecclesiae morigerus fuit, neque magni Constantini decreto obtemperavit, sed pro lubito, & arbitratu suo, honesti ignarus, honestum, & bonum respuens, paternasque traditiones vilipendens, id aggredi ausus est; hoc tantum usus rationabili obtentu; isto nempe modo ingentem captivorum Christianorum multitudinem liberari: Christianos item esse Bulgaros, & eiusdem fidei: praeterea neque vere principis, & legitimi Imperatoris filiam esse, sed tertii postremi, atque subiecti, qui nullam in rebus Imperii potestatem haberet. Sed nihil referebat sive remotiore, sive propinquiore cognatione ad Imperatoriam stirpem illa accederet; nec referebat item summam hinc publicis rebus utilitatem obvenire, aut ultimum esse patrem, nec quidquam fere potestatis habere, quandoquidem contra Ecclesiasticae traditionis Canonem, ac magni, sanctique Constantini decretum id agebat; nam multis, dum superstes esset, idem Dominus Romanus contumeliis oneratus est, & calumniae, atque odio obnoxius fuit, cum apud senatum, tum apud plebis multitudinem, & ipsam Ecclesiam, quod tamdem odium in apertum prorupit; ita ut etiam mortuus vilipendatur, traducatur, & contemnatur, quod rem indecoram, ac illustri Romanorum Imperio indignam inceptaverit. Singulae namque gentes, quum diversos mores, diversas item leges, & constitutiones habeant, ea retinere debent, quae sibi propria sunt, & ab ipsa gente pro conditione proprii status consortia inire. Quemadmodum enim singula animalia cum iis, quae eiusdem sunt generis commiscentur; sic & singulas gentes non ex alienigenis, neque ex diversae linguae nationibus, sed contribulibus, & eiusdem linguae connubia iungere consentaneum est. Inde quippe mutua concordia, & amabilis consuetudo, atque convictus oriri solet: mores autem

λέως Κωνσταντίνου διατάξεως παραβάτης καὶ ἀνατροπεύς. πῶς γάρ ἐστι τῶν ἐνδεχομένων, χριστιανοὺς μετὰ ἀπίστων γαμικὰς κοινωνίας ποιεῖν καὶ συμπενθεριάζειν, τοῦ κανόνος τοῦτο κωλύοντος, καὶ τῆς ἐκκλησίας ἁπάσης ἀλλότριον αὐτῷ λογιζομένης, καὶ ἔξω τῆς χριστιανικῆς καταστάσεως. ἢ τίς τῶν ἐγκρίτων 1 καὶ εὐγενῶν καὶ σοφῶν βασιλέων Ῥωμαίων κατεδέξατο; εἰ δὲ ἀντείποσιν, πῶς ὁ κύριος Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ Βουλγάρων συνεπενθερίασεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκγόνην δέδωκεν τῷ κυρίῳ Πέτρῳ τῷ Βουλγάρῳ 2, δεῖ ἀπολογήσασθαι, ὅτι ὁ κύριος Ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς ἰδιώτης καὶ ἀγράμματος ἄνθρωπος ἦν, καὶ οὔτε τῶν ἄνωθεν ἐν βασιλείοις τετραμμένων οὔτε τῶν παρηκολουθηκότων ἐξ ἀρχῆς τοῖς Ῥωμαικοῖς ἐθισμοῖς, οὔτε ἀπὸ γένους βασιλείου καὶ εὐγενοῦς, καὶ διὰ τοῦτο αὐθαδέστερον καὶ ἐξουσιαστικώτερον τὰ πολλὰ κατεπράττετο, καὶ ἐν τούτῳ οὔτε τῇ ἐκκλησίᾳ ἀπαγορευούσῃ ὑπήκουσεν, οὔτε τῇ ἐντολῇ καὶ διαταγῇ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου κατηκολούθησεν, ἀλλ' ἐκ γνώμης αὐθάδους καὶ αὐτοβούλου καὶ τῶν καλῶν ἀμαθοῦς, καὶ μὴ βουλομένης ἕπεσθαι τῷ πρέπον τι καὶ καλῷ μηδὲ ταῖς πατροπαραδότοις τυχεῖν διατάξεσι τοῦτο ποιῆσαι τετόλμηκεν. ταύτην μόνην εὔλογον δηλονότι προβαλλόμενος πρόφασιν τοσοῦτον πλῆθος αἰχμαλώτων χριστιάνων διὰ τῆς τοιαύτης πράξεως ἀναῤῥύεσθαι, καὶ τὸ χριστιανοὺς εἶναι καὶ τοὺς Βουλγάρους ὁμοπίστους ἡμῶν. ἄλλως τε καὶ ὅτι οὐδὲ αὐτοκράτορος καὶ ἐνθέσμου βασιλέως θυγάτηρ ἡ ἐκδιδομένη ἐτύγχανεν, ἀλλὰ τρίτου, καὶ ἐσχάτου, καὶ ἔτι ὑποχειρίου 3. καὶ μηδεμίαν ἐξουσίαν ἐν τοῖς τῆς ἀρχῆς μετέχοντος πράγμασι. καὶ οὐδὲν διέφερε τὸ τοιοῦτον τοῦ καὶ ἄλλην τινὰ τῶν βασιλικῶν συγγενίδων τῶν ποῤῥωτέρω τε καὶ ἐγγὺς τῆς βασιλείας εὐγενείας τυγχανουσῶν, καὶ διά τινα κοινωφελῆ δουλείαν καὶ τοῦ ἐσχάτου καὶ μηδὲν σχεδὸν ἐξουσιάζοντος. ἐπεὶ ἔξω τοῦ κανόνος καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς παραδόσεως, καὶ τὴν τοῦ μεγάλου ἁγίου βασιλέως Κωνσταντίνου διαταγῆς τε καὶ ἐντολῆς τοῦτο πεποίηκεν. πολλὰ καὶ ζῶν ὀνειδίσθη ὁ προρηθεὶς κύριος Ῥωμανὸς, καὶ διεβλήθη, καὶ ἐμισήθη παρά τε τῆς συγκλήτου βουλῆς, καὶ τοῦ δήμου παντὸς, καὶ τῆς ἐκκλησίας αὐτῆς, ὡς καὶ τὸ μῖσος ἐπὶ τοῦ τέλους γενέσθαι καταφανὲς, καὶ μετὰ θάνατον ὁμοίως ἐξουθενεῖται, καὶ διαβάλλεται, καὶ ὑπὸ καταγνώμην τίθεται καὶ οὗτος, ἀνάξιον πρᾶγμα καὶ ἀπρεπὲς εἰς τὴν εὐγενῆ πολιτείαν Ῥωμαίων καινοτομήσας. ἕκαστον γὰρ ἔθνος διάφορα ἔχον ἔθη, καὶ διαλλάττοντας νόμους τε καὶ θεσμοὺς, ὀφείλει τὰ οἰκεῖα κρατεῖν, καὶ ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ ἔθνους τὰς πρὸς ἀνάκρισιν βίου κοινωνίας ποιεῖσθαι καὶ ἐνεργεῖν. ὥσπερ γὰρ ἕκαστον ζῶον μετὰ τῶν ὁμογενῶν τὰς μίξεις ἐργάζεται, οὕτω καὶ ἕκαστον ἔθνος οὐκ ἐξ ἀλλοφύλων καὶ ἀλλογλώσσων, ἀλλ' ἐκ τῶν ὁμογενῶν τε καὶ ὁμοφώνων τὰ συνικέσια 4 τῶν γάμων ποιεῖσθαι καθέστηκε δίκαιον. ἐντεῦθεν γὰρ καὶ ἡ πρὸς ἀλλήλους ὁμοφροσύνη καὶ συνομιλία, καὶ προσφιλὴς συνδια-

1 Ἐγκρίτων) Scribe, ἐκκρίτων.

2 Ὁ κύριος ῥωμανὸς ὁ βασιλεὺς μετὰ βουλγάρων συνεπενθερίασεν, καὶ τὴν ἰδίαν ἐκγόνην δέδωκε τῷ κυρίῳ πέτρῳ τῷ βουλγάρῳ) Romanus pace cum Petro Bulgaro Simeonis Fil. inita, neptem ei suam e Christophoro filio Mariam collocat. Videndi Cedrenus, & Zonaras.

3 Ἄλλως τε καὶ ὅτι οὐδὲ αὐτοκράτορος καὶ ἐνθέσμου βασιλέως θυγάτηρ ἡ ἐκδιδομένη ἐτύγχανεν, A ἀλλὰ τρίτου, καὶ ἐσχάτου, καὶ ἔτι ὑποχειρίου) Recte: nam primus erat Constantinus, quo veluti in ordinem redacto per Romanum Lacapenum, qui Imperium invaserat, Christophorus hic, cuius filia Bulgaro nuptum data est, vere tertius adpellatur, utpote maximus filiorum Romani. Res nota ex Historiae Byzantinae Scriptoribus.

4 Τὰ συνικέσια) Scribe, τὰ συνοικέσια.

διατριβὴ ϗ συμβίωσις περιγίνεσθαι πέφυκε 1, τὰ δὲ ἀλλότρια ἔθη ϗ διαλλάττοντα νόμιμα ἀπεχθείας μᾶλλον, καὶ προσκρούσεις, ϗ μίση 2, ϗ στάσεις εἴωθεν ἀπογεννᾷν, ἅπερ οὐ φιλίας ϗ κοινωνίας, ἀλλ' ἔχθρας ϗ διαστάσεις φιλεῖ ἀπεργάζεσθαι 3. ϗ ὅτι μὴ δεῖ τὰ κακῶς παρά τινων ἐξ ἀμαθείας ἢ αὐθαδείας καταπραχθέντα τοὺς ἐννόμως ἄρχειν βουλομένους 4 μιμεῖσθαι τε ϗ ζηλοῦν, ἀλλὰ τῶν ἐν νόμοις καὶ δικαίως 5 βεβασιλευκότων τὰς ἀοιδίμους πράξεις ἔχειν ὡς εἰκόνας ἀγαθὰς εἰς παράδειγμα προκειμένας μιμήσεως, ϗ κατ' ἐκείνας πειρᾶσθαι ϗ αὐτὸν ἀπευθύνειν πάντα τὰ παρ' αὐτοῦ ἐνεργούμενα, ἐπεὶ ϗ τὸ διὰ τὰς τοιαύτας αὐτοβούλους πράξεις αὐτοῦ ἐπελθὸν αὐτῷ τέλος, φημὶ δὲ τῷ κυρῷ Ῥωμανῷ, ἱκανὸν ἐστι πρὸς σωφρονισμὸς παράδειγμα τῷ βουλομένῳ τὰ κακῶς παρ' ἐκείνου πραχθέντας ζηλοῦν. ῥεὼν δὲ 6 μετὰ τῶν ἄλλων καὶ ταῦτα σε γινώσκειν, υἱὲ πολυέραστε, ἅτε τῆς τούτων γνώσεως μεγάλως σοι συμβαλλέσθαι δυναμένης, ϗ θαυμαστότερον ἀποδεῖξαι. τὰ δέ ἐστι περὶ διαφορᾶς πάλιν ἑτέρων ἐθνῶν, γενεαλογίας τε αὐτῶν ἐθῶν ϗ βίου διαγωγῆς, ϗ θέσεως ϗ κράσεως τῆς παρ' αὐτῶν κατοικουμένης, γῆς ϗ περιηγήσεως αὐτῆς, ϗ σταδιασμοῦ 7, καθὼς ἑξῆς πλατύτερον διερμηνεύσεται 8.

autem diversi, & diversae leges, inimicitias potius, discordiam, odia, & seditiones gignere solent: quae non amicitias, aut communionem, sed inimicitias, ac divortia efficere consueverunt. Neque illos, qui legitime imperare volunt, ea, quae perperam a quibusdam sive ex inscitia, sive ex adrogantia peracta sunt imitari oportet, sed illorum, qui secundum leges, & ius imperaverunt, laudabilia gesta veluti bonas imagines ad sequendum propositas habere, curareque, ut ad eam omnia facta sua dirigant: siquidem, vel is, qui ipsum dominum Romanum propter illa ex libito perpetrata, oppressit exitus ad exemplum iis, qui improbas eius actiones imitari velint satis, superque est. Haec porro te, carissime fili, una cum aliis scire opus est, quorum notitia magno tibi usui esse, & admirabiliorem te praebere possit. Haec vero, quae sequuntur, de discrimine aliarum gentium pertractant, de genealogia earum, de moribus, & vivendi instituto, de situ, & temperie regionum, quas inhabitant, item de finibus, & dimensionibus earum, ut in sequentibus latius explicabitur.

ΚΕΦ. ιδ'.

Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ Μουχούμετ.

Γενεαλογεῖται ὁ δυσσεβὴς ϗ ἀκάθαρτος Μουχούμετ, ὃν λέγουσιν οἱ σαρακηνοὶ προφήτην αὐτῶν εἶναι ἐκ φυλῆς γενικωτάτης Ἰσμαὴλ υἱοῦ Ἀβραὰμ καταγόμενον. ζηναρὸς γὰρ ὁ τοῦ Ἰσμαὴλ ἀπόγονος 9 πατὴρ αὐτῶν ἀναγορεύεται πάντων. οὗτος οὖν γεννᾷ υἱοὺς δύο, Μούνδαρον ϗ Ῥαβείαν 10. ὁ δὲ Μούνδαρος τίκτει Κούσαρον 11, ϗ Κάϊσον 12, ϗ Θυμίμην 13, ϗ Ἄσανδον 14, ϗ ἄλλους τινὰς ὁμωνύμους 15. οἱ ϗ τὴν Μαδιανίτην ἔρημον κληρωσάμενοι ἐκτηνοτρόφουν ἐν σκηναῖς κατοικοῦντες. εἰσὶ δὲ καὶ ἐνδότεροι τούτων οὐκ ἐκ τῆς φυλῆς αὐτῶν,

CAP. XIV.

De genealogia Mahometis.

IAM ad genealogiam improbi, & impuri Mahomethis veniantur, quem Prophetam esse suum dicunt Saraceni, ex amplissima tribu Ismaelis, Abrahami filii deductum. Zenarus enim Ismaelis pronepos ipsorum omnium pater dicitur. Hic igitur filios duos suscepit: Mundarum, & Rhabeam; Mundarus autem Cusarum genuit Caisum, item Thymimen, Asandum, & alios eiusdem nominis, qui sane Madianiticam solitudinem sortiri pastores agebant in tentoriis habitantes. Interiores vero par-

1 Περιήνεσθαι πέφοικε] Scribe, περιγίνεσθαι πεφίληκε.

2 Καὶ μήσει) Scribe, καὶ μίση.

3 Φιλεῖν ἀπεργάζεται] Scribe, φίλων ἀπεργάζεται.

4 Ἄρχην βουλομένους) Scribe, ἄρχειν βουλομ.

5 Ἐννόμοις καὶ δικαίως] Scribe, ἐννόμως ϗ δικαίως.

6 Ῥεὼν δὲ] Scribe, χρέων δέ.

7 Καὶ σταδιασμοῦ) Scribe, ϗ σταδισμοῦ.

8 Διερμήνευται] Scribe, διερμηνεύσεται.

9 Ζήναρος γὰρ ὁ τοῦ ἰσμαὴλ ἀπόγονος) Scribe, νήζαρος, sive νίζαρος. Ita constanter id nomen tradunt Anastasius, Theophanes, Cedrenus, Landulphus Sagax, & Anonymus in Saracenicis. Corrigendus vero per occasionem Cedrenus. Νίζαρος γὰρ ὁ τοῦ ἰσμαὴλ ἀπόγονος πατὴρ πάντων αὐτῶν ἀναγορεύεται) Perperam hodie editur, ἀπόγονος περὶ πάντων. Scriptum fuerunt πὴρ, hinc nobis περὶ fecerunt imperiti librarii.

10 Μούνδαρον καὶ ῥαβείαν) Anastasius Bibliothecarius. *Hic gignit filios duos: Mundarum scilicet, & Rhabiam*. Et Cedrenus. Οὗτος οὖν γεννᾷ υἱοὺς δύο, μούδαρον ϗ ῥαβίαν. Anonymus in Saracenicis, Theophanes, & Cyrillus in epitome Chronica Arabiam, non Rhabiam indigetant. Qui autem omnibus *Mundarus* est, is Cedreno *Mudarus* dicitur, & Landulpho Sagaci *Mubdar*.

11 Ὁ δὲ μούνδαρος τίκτει κούσαρον) Ita alii quoque nominant, sed apud Theophanem scribitur κούρασον. Apud Landulphum Sagacem, *Iliez*.

12 Καὶ κάϊσον] Ita apud Theophanem etiam. Cedrenus vero, & Anonymus in Saracenis adpellant κάϊτον. Landulphus Sagax, *Ziason*.

13 Καὶ θυμίμην) Cedrenus, ϗ θεμίνην. Anonymus in Saracenicis. Καὶ θεμίμην. Theophanes. Καὶ τεμίμην. Anastasius *Theominem* adpellat, ut & Landulphus Sagax.

14 Καὶ ἄσανδον) Qui *Asandus* Constantino nostro est, is Cedreno *Assadus*, Theophani, Anastasio, & Anonymo *Asadus*. Landulpho, *Asydus*.

15 Καὶ ἄλλους τινὰς ὁμωνύμους) Lego, ϗ ἄλλους τινὰς ἀνωνύμως, praeeuntibus ad emendationem Cedreno, & Anonymo, Theophanes dixit: ϗ ἄλλους ἀγνώστους. Landulphus, *Et alios ignotos*.

tes occupant non ex eadem tribu, sed ex Iectanis, qui Homeritae dicuntur, idest, Amanitae. Isto autem modo narratur. Quum pauper, & orphanus esset Mahomet, mulieri cuidam diviti, & consanguineae, cui nomen Chadiga operam suam locavit, ad camelos agendos, negotiandumque cum alienigenis in AEgypto, & Palaestina. Deinde paulatim confidentior evadens, mulieris, quae vidua erat gratiam captans, eam duxit uxorem. Palaestinam autem quum frequentaret, ac cum Iudaeis, & Christianis viveret, sermones aliquot, & solutiones scripturae investigavit. Quum autem comitiali morbo laboraret, hinc dolor ingens uxori, quod illustris, & opulenta quum esset tali nupsisset viro, non solum egeno, sed etiam epileptico, quam, ut placaret, dicebat; se Angeli nomine Gabrielis terribilem visionem videre, cuius spectaculum quum ferre non posset, deficere se, ac humi decidere. Huic vero fides habita est, falsum testimonium addente Ariano quodam Monachi nomen ementiente, turpis lucri gratia. Sic decepta muliere, contribulibusque suis Prophetam ipsum esse depraedicante; hoc callidum mendacium ad Phylarchum quemdam nomine Bubacharum emanavit. Quum porro mulier obiens, haeredem ipsum instituisset, conspicuus admodum, charus fuit, nefariusque error eius, atque haeresis in partes AEthribi propagata est: docebatque amens hic impostor credulos quosque, quod si quis aut inimicum occideret, aut ab eo

ἀλλὰ τοῦ ἰεκτᾶν 1, οἱ λεγόμενοι ὁμηρῖται, τουτέστιν ἀμανῖται. ἀναδέκνυται δὲ οὕτως. ἀπόρου ὄντος αὐτοῦ τοῦ Μουχούμετ καὶ ὀρφανοῦ, ἔδοξεν αὐτῷ μισθοδοτήσεσθαι γυναικί τινι πλουσίᾳ καὶ συγγενεῖ αὐτοῦ καλουμένῃ Χαδίγα 2, πρὸς τὸ καμηλεύειν καὶ πραγματεύεσθαι ἐν Αἰγύπτῳ μετὰ τῶν ἀλλοφύλων, καὶ ἐν παλαιστίνῃ. εἶτα κατὰ μικρὸν παῤῥησιασάμενος καὶ ὑπελθὼν τῇ γυναικὶ χήρᾳ οὔσῃ, λαμβάνει αὐτὴν εἰς γυναῖκα. καὶ δὴ ἐπιχωριάζων ἐν παλαιστίνῃ, καὶ συναναστρεφόμενος ἰουδαίοις τε καὶ χριστιανοῖς, ἐθηρᾶτο λόγους καὶ γραφικὰς λύσεις τινάς. ἔχων δὲ τὸ πάθος τῆς ἐπιληψίας ἐλυπεῖτο σφόδρα ἡ γυνὴ αὐτοῦ ὡς περιφανὴς καὶ πλουσία, καὶ τῷ τοιούτῳ ἀνδρὶ συναφθεῖσα οὐ μόνον ἀπόρῳ, ἀλλὰ καὶ ἐπιληπτικῷ, ἣν καὶ τροπωσάμενος φάσκων, ὅτι φοβερὰν ὀπτασίαν ἀγγέλου θεωρῶ Γαβριὴλ ὀνόματι, καὶ μὴ ὑποφέρων αὐτοῦ τὴν θέαν ὀλιγωρῶ, καὶ πίπτω, ἐπιστεύθη, συμψευδομαρτυροῦντος αὐτῷ ἀρειανοῦ τινος μοναχοῦ 3 ψευδωνύμου διεσχοκέρδειαν 4. καὶ οὕτως ἡ γυνὴ πλανηθεῖσα, καὶ ἄλλαις γυναιξὶν ὁμοφύλαις κηρύξασα προφήτην αὐτὸν εἶναι, προῆλθε τὸ ψεῦδος τῆς ἀπάτης καὶ εἰς ἄνδρα φύλαρχον 5 τοὔνομα βουβάχαρ 6. ἡ οὖν γυνὴ θανοῦσα, καὶ τοῦτον διάδοχον καὶ κληρονόμον καταλείψασα 7 τῆς ἑαυτῆς, ἐγένετο περιφανὴς καὶ ἄγαν ὑπερούσιος, καὶ κατέσχεν ἡ πονηρὰ πλάνη 8 τε καὶ αἵρεσις αὐτοῦ τὰ μέρη τοῦ Αἰθρήβου, καὶ ἐδίδαξεν οὗτος ὁ παράφρων 9 καὶ πεφαινακισμένος τοὺς αὐτῷ πειθομένους, ὅτι φονεύων ἐχθρὸν, ἢ ὑπὸ ἐχθροῦ φονευόμενος, εἰς τὸν παράδεισον εἰσέρχεται, καὶ ἄλλα ὅσα φλυαρεῖ. προσεύχονται δὲ καὶ εἰς τὸ τῆς ἀφροδίτης ἄστρον 10; ὃ καλοῦσι κουβάρ,

---

1 Ἀλλὰ τοῦ ἰεκτὰν) Landulphus lib. XVIII. *Non sunt de tribu ipsorum, sed ex Gethani, videlicet hi, qui vocantur Amonitae.*

2 Καλουμένη χαδίγα) Historia Longobardica. *Quaedam autem matrona nomine Cadigam, quae praeerat cuidam provinciae*, &c. Cedrenus. Εἰσῆλθε πρός τινα γυναῖκα πλουσίαν συγγενίδα αὐτοῦ ὀνόματι χαδιχᾶ. Anonymus, Συγγενίδα αὐτοῦ οὖσαν, καλουμένην χαδδιγῆ. In Landulpho scribitur, *Eadiga*.

3 Ἀρειανοῦ τινὸς μοναχοῦ) Eiectus fuerat hic Monachus Constantinopoli e Monasterio Callistrati. Anonymus in Saracenicis. Ἐπιστεύθη δὲ, συνεπιμαρτυροῦντος αὐτῷ μοναχοῦ τινὸς ἀρειανοῦ ψευδωνύμου, διὰ τὴν κακοπιστίαν αὐτοῦ ἐξοριοθέντος ἀπὸ κωνσταντινουπόλεως ἐκ τῆς μονῆς τοῦ καλλιστράτου μετὰ αἰσχύνης. Nomen ei Sergius fuit, ut tradit Historia Longobardica. *Fuit quidam Monachus, qui Mahometum instruxit, nomine Sergius, qui in errorem Nestorii incidens, dum a Monachis fuisset expulsus, in Arabiam venit, & Mahometo adhaesit.* Itaque corrigendus est Monachus Altissiodorensis in Chronico: *Lex autem eorum, quam diabolo dictante ministerio Sergii Monachi, & apostatae, ac haeretici, Mahumetus Saracenis dedit Arabice scriptam, a gladio coepit, per gladium tenetur, & in gladio terminabitur.* Editur hodie *Selgi Monachi*.

4 Διεσχροκέρδειαν) Scribe, δι᾽ αἰσχροκέρδειαν.

5 Εἰς ἄνδρα φίλαρχον) Scribe, εἰς ἄνδρα φύλαρχον.

6 Τοὔνομα βουβάχαρ] Non uno modo scribitur hoc nomen. Anonymus in Saracenicis. Ἀπὸ δὲ τοῦ αἰθρίβου προῆλθεν ὁ λόγος τῆς πλάνης ταύτης, καὶ εἰς ἄνδρα φύλαρχον, τοὔνομα βουβάχαν. Theophani βουβέκερ, Anastasio, & Cedreno ἀβουβάχαρ dicitur. Landulpho *Eububezer* est.

7 Καταλήψασα] Scribe, καταλείψασα.

8 Καὶ κατέσχεν ἡ πονηρὰ πλάτη) Obtinuit AEthribi partes Mahomet annos XXIX. Theophanes. Καὶ ἐκράτησεν ἡ αἵρεσις αὐτοῦ τὰ μέρη τῆς αἰθρίβου διὰ πολέμου τὸ ἔσχατον, πρώην μὲν κρυπτῶς ἔτη δέκα, καὶ διὰ πολέμου ὁμοίως δέκα, καὶ φανερῶς ἐννέα. Totidem pene verbis Cedrenus.

9 Καὶ ἐδίδαξαν οὗτος ὁ παράφρων) Theophanes. Ἐδίδαξεν δὲ τοὺς ἑαυτοῦ ὑπηκόους, ὅτι ὁ ἀποκτείνων ἐχθρὸν, ἢ ἀπὸ ἐχθροῦ ἀποκτεινόμενος, εἰς παράδεισον εἰσέρχεται.

10 Προσεύχονται δὲ καὶ εἰς τὸ τῆς ἀφροδίτης ἄστρον) Veneris effigiem in magno lapide positam colunt, credentes in eo Abraham cum Agar coiisse, aut camelum ei adligasse, quum Isaac sacrificatus esset. Anonymus in Saracenicis. Ἐν ᾧ φασι κεῖσθαι λίθον μέγαν, ἐκτύπωμα τῆς ἀφροδίτης ἔχοντα. τιμᾶσθαι δὲ τοῦτον, ὡς ἐπάνωθεν αὐτοῦ τῇ ἄγαρ ὁμιλήσαντος τοῦ ἀβραάμ· ἢ ὡς αὐτῷ τὴν κάμηλον προσδήσαντος, ὅτε τὸν ἰσαὰκ ἔμελλε θύειν. Euthymius Zygabenus Panopliae tit. XXVIII. Καὶ λέγομεν πρὸς αὐτούς· πῶς οὖν καὶ ὑμεῖς προστρίβεσθε τῷ λίθῳ τοῦ βραχθὰν, καὶ φιλεῖτε τοῦτον; καί τινες μὲν αὐτῶν φασὶ, διότι ἐπάνω αὐτοῦ συνουσίασε τῇ ἄγαρ ὁ ἀβραάμ. ἄλλοι δὲ, ὅτι προσέδησεν αὐτῷ τὴν κάμηλον, μέλλων θῦσαι τὸν ἰσαάκ.

κυβάρ 1, ϗ ἀναφωνοῦσιν ἐν τῇ προσευχῇ αὐτῶν οὕτως. ἀλλὰ ὐὰ κυβάρ 2, ὅ ἐστιν, ὁ Θεὸς ἡ ἀφροδίτη 3. τὸν γὰρ Θεὸν ἀλλὰ προσονομάζουσι 4. τὸ δὲ οὐὰ ἀντὶ τοῦ ϗ συνδέσμου τιθέασι 5. ϗ τὸ κουβάρ καλοῦσι τὸ ἄστρον. ϗ λέγουσιν οὕτως· ἀλλὰ οὐὰ κουβάρ.

eo occideretur, in Paradisum ingressurus esset, & alias multas huiusmodi nugas. Veneris quoque sidus invocant, quod Cubar adpellant, & inter orandum ita clamant: ALLA OVA CVBAR, idest, DEVS ET VENVS, Deum enim ALLA vocant. OVA vero pro coniunctione, ET ponunt. CVBAR, sidus denotat. Et ita dicunt: ALLA OVA CVBAR.

ΚΕΦ. ιε.

Περὶ τοῦ γένους τοῦ τῶν Φατεμιτῶν.

ΙΣτέον ὅτι ἡ Φατὴμ θυγάτηρ ἦν τοῦ Μουχούμετ ϗ ἀπ᾽ ἐκείνης γεννῶνται οἱ Φατεμῖται. οὐκ εἰσὶ δὲ οὗτοι ἐκ τοῦ Φατέμη ἀπὸ τῆς λιβύης χώρας, ἀλλὰ κατοικοῦσι πρὸς τὰ βορειότερα μέρη τοῦ Μέκε 6 βαθύτερα τάφου τοῦ Μουχοῦμετ. εἰσὶ δὲ ἔθνος Ἀραβικὸν πρὸς πολέμους ϗ μάχας ἀκριβῶς ἐξησκημένον. μετὰ γὰρ τοῦ τοιούτου γένους ἐπολέμησεν ὁ Μουχούμετ, ϗ πολλὰς πόλεις ϗ χώρας ἐπόρθησε ϗ καθυπέταξεν. εἰσὶ γὰρ ἀνδριωμένοι ϗ πολεμισταί. ὅτι εἰ εὑρεθῶσι μέχρι μιᾶς χιλιάδος εἰς φοσάτον, τὸ τοιοῦτον φοσάτον ἀήττητον ϗ ἀκαταμάχητον γίνεται. οὐ καβαλλικεύουσι δὲ ἵππους 7, ἀλλὰ καμήλους. ἐν δὲ τῷ καιρῷ τοῦ πολέμου οὐκ ἐνδύονται θώρακας, οὔτε κλιβάνια, ἀλλὰ περιβόλαια ῥοδωτὰ 8, ϗ ἔχουσι δόρατα μακρὰ, ϗ ἀσπίδας ἀνδρομήκεις, ϗ τόξα ξύλινα παμμεγέθη σχεδὸν μὴ δυνάμενα τείνεσθαι παρ᾽ ὀλίγων ἀνδρῶν.

CAP. XV.

De genere Phatemitarum.

SCiendum est Phatem filiam fuisse Mahometis, & ab illa Phatemitas originem ducere: non autem a Phateme, quae Lybiae regio est: siquidem boreales partes Mecae ultra sepulchrum Mahometis ipsi incolunt. Est autem gens Arabica, conserendo praelio, & bello admodum exercitata. Nam horum ope bellum gessit Mahomet, multasque urbes, regiones vastavit, atque subegit; sunt enim robusti, & bellatores: ita ut, si vel mille in castris agant, huiusmodi castra inexspugnabilia, & insuperabilia sint. Non equis vehuntur, sed camelis: & belli tempore non loricas, vel clibania induunt, sed amicula corrugata: habentque hastas oblongas, & scuta, quae totum hominem obtegant, arcusque ligneos praegrandes, quos, qui minoris staturae sunt vix tendere valeant.

1 Οἱ καλοῦσι κυβάρ) Anonymus in Saracenicis. Καὶ τὴν παρ᾽ ἕλλησιν ἀφροδίτην λεγομένην προσκυνοῦντες, ἣν δὲ καὶ κυβὰρ, τῇ ἑαυτῶν κακεμφάτῳ ἐπωνομάσαντο γλώσσῃ, ὅπερ ἐστὶ μεγάλη. Et sic Cedrenus. Sed χαβὰρ, non κυβὰρ scribitur apud Euthymium, loco iam citato, ut & in Catechesi Saracenorum.

2 Ἀλλὰ οὐὰ κυβάρ) Plenius apud Cedrenum. Ἔχει δὲ ἡ λέξις τῆς μυσαρᾶς αὐτῶν καὶ παμβεβήλου προσευχῆς οὕτως. ἀλλὰ, ἀλλὰ, οὐὰ κυβὰρ, ἀλλά. Totidem verbis Anonymus in Saracenicis.

3 Οἱ θεὸς ἡ ἀφροδίτη) Scribe, ὁ θεὸς καὶ ἀφροδίτη. Nam infra statim dicit: τὸ δὲ οὐὰ ἀντὶ τοῦ ϗ συνδέσμου τιθέασι.

4 Τὸν γὰρ θεὸν ἀλλὰ προσονομάζουσι) Cedrenus. Καὶ τὸ μὲν, ἀλλὰ, ἀλλὰ ἑρμηνεύεται ὁ θεὸς, ὁ θεός. Eadem Anonymus.

5 Τὸ δὲ οὐὰ ἀντὶ τοῦ ΚΑΙ συνδέσμου τιθέασι) Plane aliter explicat Anonymus in Saracenicis. Καὶ τὸ μὲν ἀλλὰ, ἀλλὰ ἑρμηνεύεται ὁ θεὸς, ὁ θεὸς, τὸ δὲ οὐὰ, μείζων. Eodem modo Cedrenus.

6 Πρὸς τὰ βορειοτέρα μέρη τοῦ μέκε) Μέκε, sive μάκε, aut μάκεχ, vel βάκχε quoque, locus erat, in quo domum orationis ab Abrahamo, & Ismaele structam Mahomet fabulatur. Catechesis Saracenorum. Ἀναθεματίζω τὴν μυθοποιΐαν τοῦ μωάμεδ, ἐν ᾗ φησι γενήσεσθαι τῷ θεῷ οἶκον προσευχῆς παρὰ τοῦ ἀβραὰμ ϗ τοῦ

A ἰσμαὴλ εἰς τὸ βάκχε, ἤτοι τὸ μάκε, ἢ μάκεχ. ὃν ὀνομάζει προσκυνητήριον τοῦ παρατηρήματος. ϗ προστάσσει, ὅπου ἂν ὦσι ϗ εὔχονται, στρέφωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς τὸ μέρος ἐκεῖνο. Erant autem illic septem lapides, qui a Saracenis iaciebantur contra Christianos. Eadem Catechesis alibi. Ἀναθεματίζω ϗ αὐτὸ τὸ μέκε, ϗ τὴν περιοχὴν αὐτοῦ πᾶσαν, καὶ τοὺς παρὰ τῶν σαρακηνῶν ἐκεῖ ῥιπτομένους ἑπτὰ λίθους κατὰ τῶν χριστιανῶν. Historia Longobardica. *Semel autem per singulos annos caussa recognitionis ad*
B *domum Dei, quae est in Mecha ire praecipiuntur, & ibi adorare, eamque inconsutilibus tegumentis circumire, & lapides per media foramina pro diabolo lapidando iactare. Quam domum dicunt Adam construxisse, omnibusque filiis eius, & Abrahami, & Ismaeli locum orationis fuisse. Demum Mahometum eam domum sibi, cunctisque gentibus suis tradidisse adfirmant.* Landulphus Sagax adpellat, *locum blasphemiae*, lib. XXII.

7 Οὐ καβαλλικεύουσι δὲ ἵππους) καβαλλικεύειν
C est *equitare*, quod *caballicare* quoque dixerunt Latini aevi posterioris. Cyrillus in Lexico. Ἐποχούμενος, βασταζόμενος, καβαλλικεύων. Balsamon ad Conc. Καὶ καβαλλικεύει μετὰ ἀληθινοῦ σελοχαλινοῦ. Achmes, capit. CCXXXV. Ἐκαβαλλίκευσε βόρδωνα εὖ βαίνοντα.

8 Περιβόλαια ῥοδωτά) Puto scribendum, περιβόλαια ῥυτιδωτά.

CAP. XVI.

Ex canone, quem vaticinando ex astris posuit Stephanus Mathematicus de Saracenorum expeditione, & quo anno ab orbe fuerit, & quo Romanorum Imperatore.

EGressi sunt Saraceni die tertia mensis Septembris inditionis decimae anno Heraclii duodecimo mundi 6130. vaticinatio autem ex astris haec de ipsis Saracenis facta fuit die tertia mensis Septembris, feria quinta. Hoc ipso tempore primus Arabum princeps fuit Muhamet, quem ipsi Muhumet adpellant, qui & propheta eorum exstitit: imperium Arabum tenuit annos novem.

ΚΕΦ. ιϛ'.

Ἐκ τοῦ κανόνος ὃν ἐθεμάτισεν Στέφανος ὁ μαθηματικὸς 1 περὶ τῆς τῶν σαρακηνῶν ἐξόδȣ. ἐν ποίῳ χρόνῳ τῆς τȣ̃ κόσμȣ συϛάσεως ἐγένετο. ϗ τίς ἦν τότε ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων.

ΕʼΞῆλθον οἱ Σαρακηνοὶ μηνὶ σεπτεμβρίῳ τρίτῃ ἰνδικτιῶνος δεκάτης, εἰς τὸ δωδέκατον ἔτος Ἡρακλείȣ. ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμȣ ϛρλ'. 2, 3 τὸ δὲ θεμάτιον τῶν αὐτῶν Σαρακηνῶν ἐγένετο εἰς μῆνα σεπτέμβριον τρίτην, ἡμέρᾳ πέμπτῃ. εἰς τοὺς αὐτοὺς χρόνους πρῶτος ἀρχηγὸς τῶν ἀράβων Μȣάμεθ, ὃν οἱ Ἄραβες καλȣ̃σι Μȣχȣ́μετ, ὁ καὶ προφέτης αὐτῶν χρηματίσας ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀράβων ἔτη ἐννέα.

CAP. XVII.

Ex Chronico B. Theophanis.

HOC ipso anno, ideft, 6139. vita functus est Mahomet Saracenorum princeps, & pseudopropheta, postquam in sui locum Abubacharum, qui etiam Butactor nuncupatur, cognatum suum constituisset. Hebraei autem errore ducti initio adventus eius, eum quem ipsi exspectabant, Christum esse arbitrabantur; ita ut etiam quidam ex optimatibus eorum ad eius partes accederent, cultumque eius amplecterentur, relicta Moysis, qui Deum viderat, religione. Quum autem vidisset eum e camelo comedentem, cognoverunt non esse eum, quem putaverant. Docebant autem ipsum nefaria contra Christianos, & cum eo conversabantur. Hi sunt, qui illi auctores fuerunt, ut partes quasdam legis acciperet, nempe circumcisionem, & alia quaedam, quae observant Saraceni. Primus igitur Abubachar sequutus ipsum est, & prophetam praedicavit, quamobrem ipsum sibi successorem reliquit. Secta porro eius partes AEthribi occupavit: primo quidem occulte serpens annis decem, postremo quum belli tumultu annis pariter decem, ac demum publice annos novem. Subditos vero suos edocuit, eum, qui vel hostem occidisset, vel ab hoste occisus esset, nullo obice in Paradisum introire. Paradisum autem dicebat locum esse carnalis cibi, & potus, atque mulierum coitus: fluvium autem vini, mellis, & lactis, ibi manare,

ΚΕΦ. ιζ'.

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ τοῦ Μακαρίȣ Θεοφάνȣς.

ΤΟύτῳ τῷ ἔτει, ἤγȣν ϛρλθ'. ἀπεβίω Μȣάμεθ ὁ τῶν σαρακηνῶν ἀρχηγὸς ϗ ψευδοπροφήτης, προχειρισάμενος ἀντ' αὐτȣ̃ ἀβȣβάχαρον τὸν ϗ Βȣτάκτωρα συγγενῆ αὐτοῦ. οἱ δὲ πεπλανημένοι ἑβραῖοι ἐν ἀρχῇ τῆς παρȣσίας αὐτȣ̃ ἐνόμισαν εἶναι τὸν παρ' αὐτοῖς προσδοκούμενον Χριϛὸν, ὡς καί τινας τῶν πρȣχόντων αὐτῶν προσελθεῖν αὐτῷ καὶ δέξασθαι τὴν αὐτοῦ θρησκείαν, καὶ καταλιπεῖν τὴν τοῦ θεόπτȣ μωσέως. θεωρήσαντες δὲ αὐτὸν ἀπὸ καμήλȣ ἐσθίοντα, ἔγνωσαν ὅτι ȣ̓κ ἐϛὶν ὃν ἐνόμισαν. ἐδίδασκον δὲ αὐτὸν ἀθέμιτα κατὰ τῶν χριϛιανῶν, ϗ διῆγον σὺν αὐτῷ. οὗτοί εἰσιν οἱ διδάσκοντες αὐτὸν παραδέχεσθαι μέρη τινὰ τȣ̃ νόμȣ, τήν τε περιτομὴν, ϗ ἄλλα τινὰ, ἅπερ παραφυλάττονται οἱ σαρακηνοί. πρῶτος ȣ̓̃ν ἀβȣβάχαρ ἐκολȣ́θησεν αὐτὸν, ϗ προφήτην ἐκήρυξε, διὸ ϗ διάδοχον αὐτὸν κατέλιπεν. ἐκράτησεν δὲ ἡ αἵρεσις αὐτȣ̃ τὰ μέρη τῆς Αἰθρίβȣ, πρώην μὴν ἐν κρυπτῷ ἔτη δέκα. τὸ δὲ ἔσχατον διὰ πολέμȣ ὁμοίως ἔτη δέκα, καὶ φανερῶς ἔτη ἐννέα. ἐδίδαξε δὲ τȣ̀ς ἑαυτȣ̃ ὑπηκόȣς, ὅτι ὁ ἀποκτείνας ἐχθρὸν, ἢ ὑπὸ ἐχθροῦ ἀποκτεινόμενος ἀκωλύτως εἰς τὸν παράδεισον εἰσέρχεται. τὸν δὲ παράδεισον σαρκικῆς βρώσεως καὶ πόσεως 4 ϗ μίξεως γυναικῶν ἔλεγεν, ποταμὸν δὲ οἴνȣ ϗ μέλιτος ϗ γάλακτος καταρρεῖν, καὶ γυναικῶν τὴν ὅρασιν ἀσύγκριτον, ȣ̓ τῶν παρόντων, ἀλλ' ἄλλων, ϗ τὴν μίξιν πολυχρόνιον ἔφασκεν ϗ διακριτικὴν ἡδονήν. ϗ ἄλλα τινὰ ἀσωτίας καὶ μω-

---

1 Ἐκ τοῦ κανόνος ὃν ἐθεμάτισεν ϛέφανος ὁ μαθηματικός) Stephanus hic Mathematicus Alexandrinus erat, qui petita ex astris divinandi ratione praedixit potentiam eorum, ac dominationem validam futuram per annos CCCLX. inde alios LVI. eam turbis, tumultibus, ac calamitatibus divexandam esse: ita ut universum eorum tempus annorum tantum CCCLXV. esset. Videndus Cedrenus.

2 Ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛρλ.] Cedrenus. Τῷ ιβ'. ἔτει, ἤγουν τῷ ϛρλα. ἀπὸ κτίσεως κόσμου, μηνὶ σεπτεμβρίῳ τρίτῃ.

A

3 Νῦν δέ ἐϛι ϛωό ἰνδικτιῶνος δεκάτης πέμπτης) Aut numeri heic vitiati sunt, aut caput hoc insiticium est, neque a nostro Constantino; quippe ad quem ab Heraclio usque anni tantum computantur plus minus trecenti. Atqui hic inveniuntur anni 740. ab eius imperio, ideft, plures 400. post Constantinum nostrum. Ergo manifestus error, & alterutrum verum, quod censemus.

4 Τὸν δὲ παράδεισον σαρκικῆς βρώσεως καὶ πόσεως] Landulphus Sagax lib. XVIII. & Cedrenus.

μωρίας ἔμπλεα. συμπαθεῖν τε ἀλλήλοις, κ̀ βοηθεῖν ἀδικουμένοις.

nare, mulierumque speciem incomparabilem, non quales nunc sunt, sed aliarum; diuturnum coitum dicebat, & voluptatem singularem: itemque alia nonnulla luxuriae, & amentiae plenissima. Condolere item mutuo iussit, & iniuria adfectis opem ferre.

ΚΕΦ. ιη'.

Δεύτερος ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων Ἀβουβάχαρ ἔτη γ'.

Οὗτος ὁ Βουβάχαρ πρῶτος λαμβάνει τὴν πόλιν Γάζαν κ̀ πᾶσαν αὐτῆς τὴν περίχωρον. τελευτᾷ δὲ ὁ αὐτὸς Ἀβουβάχαρ ἀμηρεύσας ἔτη τρία 1 κ̀ παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν Οὔμαρ 2, κ̀ κρατεῖ τῶν Ἀράβων ἔτη δώδεκα 3.

CAP. XVIII.

Secundus Arabum princeps Abubachar annis tribus.

HIC Abubachar primus cepit urbem Gazam, & universamque adiacentem regionem. Diem autem obiit idem Abubachar, quum imperasset annis tribus, & hunc excepit Vmar, qui Arabum principatum obtinuit annis duodecim.

ΚΕΦ. ιθ'.

Τρίτος ἀρχηγὸς Ἀράβων Οὔμαρ.

Ὁ Αὐτὸς οὖν Οὔμαρ ἀπεστράτευσε κατὰ τῆς παλαιστίνης 4, κ̀ παρακαθίσας ἐν αὐτῇ ἐπολιόρκησε τὴν Ἱερουσαλὴμ διετῆ χρόνον 5, κ̀ παρέλαβεν αὐτὴν δόλῳ. Σωφρόνιος γὰρ ὁ Ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος 6 θείῳ κινούμενος ζήλῳ, κ̀ ἀγχινοίᾳ διαπρέπων, λόγον ἔλαβε παρ' αὐτοῦ ὑπὲρ τῶν ἐκκλησιῶν τῆς πάσης παλαιστίνης ἀσφαλέστατον. ὥστε ἀκαθαιρέτους μεῖναι τὰς ἐκκλησίας καὶ ἀπορθήτους. τοῦτον ἰδὼν ὁ Σωφρόνιος ἔφη. ἐπ' ἀληθείας τοῦτό ἐστι τὸ βδέλυγμα τῆς ἐρημώσεως τὸ ῥηθὲν διὰ Δανιὴλ τοῦ προφήτου, ἑστὼς ἐν τόπῳ ἁγίῳ. οὗτος τὸν ναὸν ἐζήτησε τῶν Ἰουδαίων, ὃν ᾠκοδόμησε Σολομὼν, πρὸς τὸ ποιῆσαι αὐτὸν προσκυνητήριον τῆς αὐτοῦ βλασφημίας. κ̀ ἔστιν ἕως τῆς σήμερον.

CAP. XIX.

Tertius Arabum princeps Vmar.

IPse igitur Vmar expeditionem fecit in Palaestinam, ibique considens Ierosolymam biennio obsedit, doloque cepit. Sophronius vero Ierosolymorum Episcopus divino permotus zelo, & perspicacitate praestans, fidem ab illo accepit, eamque certissimam de conservandis totius Palaestinae Ecclesiis, ita ut nec diruerentur, nec vastarentur. Hunc quum videret Sophronius, dixit: haec profecto est abominatio desolationis, stans in loco sancto praedicta a Daniele Propheta. Hic templum Iudaeorum quaesivit a Salomone exstructum, ut blasphemiae suae adorandae locum efficeret, qui hodieque superest.

ΚΕΦ. κ'.

Τέταρτος ἀρχηγὸς Ἀράβων Οὐθμάν.

Οὗτος λαμβάνει τὴν Ἀφρικὴν πολέμῳ, καὶ στοιχήσας 7 φόρους μετὰ τῶν Ἄφρων ὑπέστρεψεν. τούτου στρατηγὸς χρηματίζει Μαβίας 8 ὁ παραλύσας τὸν Κολοσσὸν Ῥόδου, κ̀ πορθήσας κύπρον τὴν νῆσον 9, κ̀ πάσας τὰς πόλεις αὐτῆς. οὗτος παρα-

CAP. XX.

Quartus Arabum princeps Vthman.

HIC bello Africam expugnavit, & pactione tributi cum Afris inita reversus est. Eius militiae praefectus Mabias dictus, Colossum Rhodium destruxit, Cypro insula cum universis eius urbibus devastata. Hic insuper Ara-

---

1 Τελευτᾷ δὲ ὁ αὐτὸς ἀβουβάχαρ ἀμηρεύσας ἔτη τρία) Cedrenus variat. Ἀβουβάχαρ τελευτᾷ ἀμηρεύσας ἔτη δύο ἥμισυ. Landulphus sibi non constat, nam prius dixit: *Anno* xxii. *Imperii Heraclii Ebubezer dux Arabum habetur, qui principatus est annis duobus, & dimidio.* Sic Anastasius quoque. Theophanes biennium ei tantum adsignat.

2 Καὶ παραλαμβάνει τὴν ἀρχὴν οὔμαρ) Ita Cedreno quoque dicitur. Anastasio, & Theophani: *Hamarus*, Landulpho est, *Haumarus*.

3 Καὶ κρατεῖ τῶν ἀράβων ἔτη ιβ'.) Hoc verum est; nam regnare incepit anno Heraclii xxiv. qui ab eo tempore vii. adhuc annos vixit, quibus adde iv. menses Constantini, & vi. Heraclonae, cum quatuor insequentibus annis Constantis, habebis xii. hos quos statuit Constantinus. Nam obiit Vmar anno Constantis iv. ut testatur Landulphus.

4 Ἀπεστράτευσε κατὰ τῆς παλαιστίνης) Accidit id anno Heraclii xxvi. Auctores Cedrenus, & Landulphus. Scribendum vero, ἐπεστράτευσε.

5 Ἐπολιόρκησε τὴν ἱερουσαλὴμ διετῆ χρόνον) Landulphus lib. xviii. *Aciem direxit Humar contra Palaestinam, & obsidens sanctam civitatem biennii tempore cepit eam.*

6 Σωφρόνιος γὰρ ὁ ἱεροσολύμων ἐπίσκοπος] Videndi Landulphus, & Cedrenus.

7 Καὶ συχήσας) Scribe, κ̀ στοιχήσας.

8 Τούτου στρατηγὸς χρηματίζει μαβίας) Landulpho dicitur, *Muhavias*.

9 Ὁ παραλύσας τὸν κολοσσὸν ῥόδου, κ̀ πορθήσας κύπρον τὴν νῆσον) Confundit seriem temporum, nam Cypri occupatio Colossi eversionem praecessit annis v. Nam Othomanis anno iii. idest Constantis vii. Mabias in

Aradum inſulam cepit, eiuſque urbem incendit, & inſulam in hodiernum uſque diem habitatoribus deſertam reddit. Hic inſula Rhodo capta, Coloſſum eius ſuſtulit, poſt mille trecentos ſexaginta annos, quam erectus fuerat, quem Iudaeus quidam mercator Edeſſenus quum emiſſet nongentos camelos ære ipſius oneravit. Hic quoque Mabias contra Conſtantinopolim caſtra poſuit, ac Epheſum, Halicarnaſſum, Smyrnam, & reliquas Ioniae urbes devaſtavit. Arabum item quintus princeps fuit poſt Vthmanis obitum, imperavitque annos viginti quatuor.

παραλαμβάνει ϗ νῆσον τὴν ἄραδον 1, καὶ τὴν πόλιν αὐτῆς ἐνέπρησεν, καὶ τὴν νῆσον ἀοίκητον κατέστησεν ἕως τοῦ νῦν. οὗτος τὴν νῆσον Ῥόδον καταλαβὼν καθεῖλε τὸν ἑαυτῆς Κολοσσὸν μετὰ χίλια τξ΄. ἔτη τῆς αὐτοῦ ἱδρύσεως 2, ὃν Ἰουδαῖός τις ἔμπορος ὠνησάμενος ἐδεσηνὸς τριάκοντα χιλιάδας καμήλους ἐφόρτησεν 3 αὐτοῦ τὸν χαλκόν. οὗτος ὁ Μαβίας ἐπεστράτευσε ϗ κατὰ Κωνσταντινουπόλεως, ϗ ἐλυμήνατο τήν τε Ἔφεσον, ϗ Ἁλικαρνασσὸν, ϗ σμύρναν, ϗ τὰς λοιπὰς πόλεις ἰωνίας. δς καὶ γέγονεν τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς πέμπτος μετὰ τὴν Οὐθμὰν τελευτὴν 4 ἔτη εἴκοσι δύο.

CAP. XXI.

Ex Chronico Theophanis: anno ab orbe condito 6171.

Sciendum eſt, paulo ante obitum Maviae, quinti Arabum principis, Mardaitas in Libanum ingreſſos, & a Nigro monte uſque ad ſanctam urbem occupaſſe; omneſque Libani ſpeculas cepiſſe, multoſque ſervos & indigenas ad illos confugiſſe, ita ut exiguo tempore ad multa millia aucti ſint. Re comperta Mavias eiuſque conſiliarii, timore magno perculſi ſunt, miſitque ipſe legatos ad Imperatorem Conſtantinum pacis expetendae gratia. Qua de cauſa ab Imperatore Conſtantino Pogonato, orthodoxo filio, mittitur Ioannes, cognomento Pitzecaudes. Is cum in Syriam adveniſſet, perhonorifice a Mavia exceptus eſt, & de pace inter utroſque convenit, per ſcriptam pactionem iureiurando confirmatam, Agarenos ex pacto Imperatori quotannis daturos eſſe auri libras ter mille, captivos octingentos, & equos generoſos quinquaginta. Tum diviſus fuit Arabum principatus duas in partes ſic: AEthribum quidem Ale, AEgyptum vero, Palaeſtinam, & Damaſcum, Mavias ſub ditione habuit. AEthribi autem incolae cum filiis Ale contra Maviam bellum moverunt. Mavias inſtructo adverſum exercitu, praelium conſeruit ad flumen Euphratem, victaque pars Ale fuit, AEthribumque Mavias cum tota Syria cepit.

ΚΕΦ. κα΄.

Ἐκ τοῦ χρονικοῦ Θεοφάνους· ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ςροά.

Ἰστέον ὅτι πρὸς τῇ τελευτῇ Μαβίου τῶν Ἀράβων πέμπτου ἀρχηγοῦ εἰσῆλθον οἱ Μαρδαῖται εἰς τὸν Λίβανον 5, ϗ ἐκράτησαν ἀπὸ τοῦ Μαύρου ὄρους ἕως τῆς ἁγίας πόλεως· ϗ χειρώσαντο τὰς τοῦ Λιβάνου περιωπάς· ϗ πολλοὶ δοῦλοι ϗ αὐτόχθονες πρὸς αὐτοὺς κατέφυγον· ὥστε δι᾽ ὀλίγου χρόνου εἰς πολλὰς χιλιάδας γενέσθαι. ϗ τοῦτο μαθὼν Μαβίας ϗ οἱ σύμβουλοι αὐτοῦ, ἐφοβήθησαν σφόδρα, ϗ ἀποστέλλει πρέσβεις πρὸς τὸν αὐτοκράτορα Κονσταντῖνον ζητῶν εἰρήνην. επὶ ταύτῃ τῇ προφάσει πέμπεται παρὰ τοῦ βασιλέως Κωνσταντίνου τοῦ ὀρθοδόξου υἱοῦ, τοῦ Πωγωνάτου 6, Ἰωάννης ὁ ἐπίκλην Πιτζηκαύδης 7. τούτου δὲ καταλαβόντος ἐν Συρίᾳ, Μαβίας ἐδέξατο αὐτὸν 8 μετὰ μεγάλης τιμῆς, ϗ συνεφωνήθη πρὸς ἀμφοτέρους ἔγγραφον γενέσθαι εἰρήνης μεθ᾽ ὅρκου λόγον ἐπὶ συμφώνου ἐτησίου πάκτου, παρέχεσθαι τῷ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖ παρὰ τῶν Ἀγαρηνῶν χρυσίου χιλιάδας τρεῖς 9, καὶ ἄνδρας αἰχμαλώτους ω΄. 10 ϗ ἵππους εὐγενεῖς ν΄. ἐπὶ τούτῳ διῃρέθη ἡ τῶν Ἀράβων ἀρχὴ εἰς μέρη δύο. ϗ εἰς μὲν τὴν Αἴθριβον ἐκράτησε τὴν ἀρχὴν ὁ Ἄλης. τὴν δὲ Αἴγυπτον καὶ Παλαιστίνην καὶ Δαμασκὸν ἐκράτει ὁ Μαβίας. καὶ οἱ μὲν τὴν Αἴθριβον οἰκοῦντες μετὰ τῶν υἱῶν τοῦ Ἄλη ἐστράτευσαν κατὰ τοῦ Μαβίου. ὁ δὲ Μαβίας ἀνθωπλίσατο κατ᾽ αὐτῶν, ϗ συνῆψε πόλεμον παρὰ τὸν ποταμὸν Εὐφράτην, ϗ ἡττήθη τὸ μέρος Ἄλη, ϗ παρέλαβεν ὁ Μα-

---

in Cyprum expeditionem fecit cum navibus mille ſeptingentis, occupavitque Conſtantiam, & totam Inſulam. Anno denique Conſtantis XII. qui erat Othmanis VIII. everſus eſt Coloſſus. A

1 Οὗτος παραλαμβάνει ϗ νῆσον τὴν ἄραδον) Anno Conſtantis VIII. Othmanis IV. Et hoc ipſo anno Romae Martinus Papa Concilium celebravit contra Monotheletas.

2 Καθεῖλε τὸν ἑαυτῆς κολοσσὸν μετὰ ατξ΄. ἔτη τῆς αὐτοῦ ἱδρύσεως) Landulphus lib. XIX. *Imperii Conſtantis Muhavias Rhodum rediens deſtruxit Coloſſum eius poſt mille trecentos ſexaginta ſtabilitatis ipſius annos*. Cedrenus ponit annos CIↃ. CCC. LXV. B

3 Ὃν ἰουδαῖος τις ἔμπορος ὠνησάμενος ἐδεσηνὸς τριάκοντα χιλιάδας καμήλους ἐφόρτησεν) Landulphus, & Cedrenus tantum de nongentis camelis narrant.

4 Μετὰ τὴν οὐθμὰν τελευτήν] Landulpho *Hoaman* dicitur.

5 Εἰσῆλθον οἱ Μαρδαῖται εἰς τὸν Λίβανον) Circa annum nimirum VIII. & IX. Conſtantini Pogonati.

6 Τοῦ ὀρθοδόξου υἱοῦ Πωγωνάτου) Corrigo, τοῦ ὀ. τοῦ Πωγωνάτου. Nam haec acciderunt non ſub Pogonati filio, ſed ſub ipſo Pogonato.

7 Ἰωάννης ὁ ἐπίκλην Πιτζηκάδης) Scribe, Πιτζεκαύδης, ex Cedreno, & Landulpho.

8 Μαβίας ἐδέξατο αὐτὸν) Ita reſtitui. In Manuſcripto erat, μανίας.

9 Χρυσίου χιλιάδας τρεῖς) Conſentit Landulphus: ſed Cedrenus excedit. Καὶ ποιεῖ ἐγγράφως εἰρήνην μετὰ τῶν σαρακηνῶν, ἐτησίως παρέχειν αὐτοὺς πρὸς τοὺς ῥωμαίους χρυσίου χιλιάδας δέκα.

10 Καὶ αἰχμαλώτους ω΄.) Non conſentiunt Hiſtorici. Cedrenus captivos tantum centum commemorat. Landulphus tantum quinquaginta: de equis vero idem dicunt.

ὁ Μαβίας τὴν Αἴθριβον καὶ πᾶσαν τὴν γῆν Συρίας, ἐκράτησε δὲ ἡ αὐτοῦ γενεὰ ἔτη ϛ.

Καὶ μετ' αὐτὸν ἐξῆλθον οἱ λεγόμενοι Μαυροφόροι ἀπὸ Περσίδος, οἱ κρατοῦντες ἕως τῆς σήμερον, καὶ ἐπολέμησαν τὴν γενεὰν τοῦ Μαβίου, καὶ ἠφάνισαν αὐτήν. ἔσφαξαν δὲ καὶ Μαρουὰμ τὴν κεφαλὴν αὐτῶν. ὑπελείφθησαν δὲ ὀλίγοι τοῦ Μαβίου, καὶ ἐδιώχθησαν παρὰ τῶν Μαυροφόρων ἕως τῆς Ἀφρικῆς μετὰ καὶ ἑνὸς ἐκγόνου τοῦ Μαβίου. ὁ δὲ αὐτὸς ἔκγονος τοῦ Μαβίου μετ' ὀλίγων τινῶν διεπέρασεν εἰς τὴν Ἱσπανίαν ἐν ταῖς ἡμέραις Ἰουστινιανοῦ τοῦ Ῥινοτμήτου, οὐχὶ δὲ τοῦ Πωγωνάτου. τοῦτο δὲ παρὰ τοῖς ἡμετέροις ἱστορικοῖς οὐ γέγραπται. ἀφ' οὗ γὰρ περιελήφθη ἡ μεγάλη Ῥώμη παρὰ τῶν Γότθων, ἤρξατο ἀκρωτηριάζεσθαι τὰ Ῥωμαϊκὰ πράγματα, καὶ οὐδεὶς τῶν ἱστορικῶν τῶν τῆς Ἱσπανίας μερῶν ἐποιήσατο μνείαν, οὔτε τῆς γενεᾶς τοῦ Μαβίου· ἔχει δὲ τοῦ Μακαρίου Θεοφάνους ἡ ἱστορία οὕτως· ἀπεβίω οὖν ὁ Μαβίας ὁ τῶν Σαρακηνῶν ἀρχηγὸς, γεγονὼς στρατηγὸς ἔτη κϛ'. ἀμηρεύσας δὲ ἔτη κδ'. καὶ ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀράβων Ἰζὴδ ὁ υἱὸς αὐτοῦ [1] ἔτη ϛ'. τούτου τελευτήσαντος ἐταράχθησαν οἱ Ἄραβες τῆς Αἰθρίβου, καὶ διεγερθέντες κατέστησαν ἑαυτοῖς ἀρχηγὸν Ἀβδελὰν τὸν υἱὸν Ζουβέρ. τοῦτο ἀκούσαντες οἱ τὴν Φοινίκην καὶ Παλαιστίνην καὶ Δαμασκὸν κατοικοῦντες Ἀγαρηνοὶ ἔρχονται πρὸς Οὐσὰν Ἀμηρὰν Παλαιστίνης καὶ προβάλλονται Μαρουὰμ, καὶ ἰσῶσιν αὐτὸν ἀρχηγὸν, καὶ κρατεῖ τῆς ἀρχῆς μῆνας θ'. τούτου δὲ τελευτήσαντος Ἀβιμέλεχ ὁ υἱὸς αὐτοῦ διαδέχεται τὴν ἀρχὴν, καὶ κρατεῖ ἔτη κβ', καὶ μῆνας ϛ'. καὶ χειροῦται τοὺς τυράννους, καὶ ἀποκτείνει τὸν Ἀβδελὰν υἱὸν Ζουβὲρ καὶ διάδοχον. ἐν τούτοις τελευτᾷ Κωνσταντῖνος ὁ βασιλεὺς ὁ υἱὸς τοῦ Πωγωνάτου, κρατήσας τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν ἔτη ιζ'. καὶ ἐβασίλευσεν ἀντ' αὐτοῦ Ἰουστινιανὸς ὁ υἱὸς αὐτοῦ. ἰστέον ὅτι ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς Μαβίας, πέμπτος ἀπὸ τοῦ Μουάμεθ, ἐκράτησε τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀράβων, οὐκ ἐκ τοῦ γένους ὢν τοῦ Μουάμεθ, ἀλλ' ἐξ ἑτέρας φυλῆς. καὶ πρῶτον μὲν ἐχειροτονήθη στρατηγὸς καὶ ναύαρχος παρὰ Οὐθμὰν ἀρχηγοῦ τῶν Ἀράβων, καὶ ἀπεστάλη κατὰ τῆς Ῥωμαίων πολιτείας μετὰ χειρὸς ἰσχυρᾶς καὶ καταφράκτων νεῶν ασ'. καὶ εἰσῆλθεν ἕως τῆς Ῥόδου, κἀκεῖθεν ἐξοπλισάμενος ἀνῆλθεν ἕως Κωνσταντινουπόλεως, καὶ διατρίψας χρόνον ἱκανὸν, ἤτοι ἔτη ζ'· ληϊσάμενός τε τὰ ἔξω τοῦ Βυζαντίου ὑπέστρεψεν ἄπρακτος. ἐλθὼν δὲ ἐν τῇ Ῥόδῳ καθεῖλε τὸν Κολοσσὸν τὸν ἐν αὐτῇ ἱστάμενον. ἄγαλμα δὲ ἦν τοῦ ἡλίου χαλκοῦ κεχρυσωμένον ἀπὸ κεφαλῆς ἕως ποδῶν, ἔχων ὕψος πήχεις π'. καὶ πλάτος ἀναλόγως τοῦ ὕψους. καθὼς μαρτυρεῖ τὸ ἐπίγραμμα τὸ πρὸς τὴν βάσιν τῶν ποδῶν αὐτοῦ γεγραμμένον, ἔχον οὕτως·

Τὸν ἐν Ῥόδῳ κολοσσὸν ὀκτάκις δέκα
Λάχης ἐποίει πηχέων ὁ Λίνδιος.

Ἔλαβε δὲ τὸν χαλκὸν αὐτοῦ καὶ διεπέρασεν ἐν τῇ Συρίᾳ, καὶ ἔστησεν αὐτὸν εἰς ἀγορὰν παντὶ τῷ βουλομένῳ· ὠνήσατο δὲ αὐτὸν Ἑβραῖος ὁ [2] Ἐμισηνὸς ἐπιφορτώσας αὐτὸν ἀπὸ θαλάσσης καμήλους ἐννακοσίας καὶ ὀγδοήκοντα.

Τελευτήσαντος οὖν τοῦ Οὐθμὰν διεδέξατο τὴν τῶν Ἀράβων ἀρχὴν ὁ Μαβίας. ἐκράτησε δὲ τῆς ἁγίας πόλεως καὶ τῶν τῆς Παλαιστίνης μερῶν, τήν τε Δαμασκὸν, καὶ Ἀντιόχειαν, καὶ πάσας τὰς τῆς Αἰγύπτου

pit. Eius porro posteritas annos septuaginta imperavit.

Postmodum vero ex Perside egressi sunt Maurophori, ut vocant, qui etiam hodie imperant, bellumque Maviae posteritati intulerunt, ipsamque deleverunt, caeso Maruam ipsorum capite. Pauci autem ex gente Maviae residui fuerunt, quos una cum unico Maviae nepote in Africam usque insequuti sunt Maurophori. Ille porro nepos Maviae cum paucis adseclis in Hispaniam traiecit, temporibus Iustiniani Rhinotmeti, non vero Pogonati. Id vero ab historicis nostris scripto consignatum non est. Ex quo enim a Gotthis capta magna Roma fuit, Romanorum res labefactari & minui ceperunt: nec quispiam historicorum Hispaniae mentionem fecit, neque Maviae posteros memoravit. Beati autem Theophanis historia sic habet. Extinctus itaque est Mavias Saracenorum princeps, postquam exercitum duxerat annis viginti sex & Ameras fuerat annis viginti quatuor. Arabumque Imperium tenuit filius eius Izid annos 6. Quo mortuo tumultuati sunt Arabes AEthribi, atque insurgentes Ducem sibi constituerunt Abdelam, filium Zuber. Quibus auditis ii, qui Phoenicem, Palaestinam & Damascum incolunt Agareni, veniunt ad Vsam Palaestinae Ameram, ac Maruam promovent, in exercitusque ducem cooptant, qui imperium tenuit mensibus novem. Illo autem defuncto, Abimelech filius eius imperium excipit, & obtinet annis viginti duobus, mensibus sex. Hic tyrannos capit, & occipit Abdelam, Zuberis filium & successorem. Inter haec moritur Constantinus Imperator, * filius Pogonati, postquam Romanorum Imperium tenuerat annis decem & septem, cui Iustinianus filius successit. Sciendum autem Maviam Arabum principem, qui a Mahomete quintus imperium tenuit, non ex genere Mahometis fuisse, sed ex alia tribu. Et primo quidem Dux exercitus & classis praefectus constitutus ab Vthmano Arabum principe, missus fuerat contra Romanos cum praevalida manu, & cataphractis navibus mille ducentis: & penetravit usque Rhodum; indeque cum copiarum adparatu Constantinopolim usque progressus est, ubi multo tempore, septem videlicet annis moratus, omni circa Constantinopolim agro devastato, re infecta reversus est. Rhodum autem quum venisset, Colossum illic stantem sustulit. Erat vero statua solis aenea deaurata a capite usque ad pedes, altitudine cubitorum 80. & latitudine congruenti, ut testificatur epigramma ad basim pedum eius descriptum, quod sic habet;

Rhodo colossum bis quater cubitis decem
Superbientem Lindius fecit Laches.

AEs autem, ex quo confectus erat, abstulit, transportavitque in Syriam, & cuilibet venale proposuit. Emit vero illud Ebraeus quidam Emesenus, qui a mari advehendum imposuit camelis nongentis & octoginta.

Mortuo igitur Vthmane, Arabum principatum suscepit Mavias; ac sub imperio suo habuit

1 Ἰζὴδ ὁ υἱὸς αὐτοῦ) Cedreno, Ἐζὴδ; Landulpho *Gizid* scribitur.

2 Ἑβραῖος ὁ μησινὸς) Scribo, i. Ἐμισηνὸς, vel Ἐδεσσηνός.

buit ſanctam Vrbem, Palaeſtinae partes, Damaſum, Antiochiam, & omnes AEgypti urbs. Alim vero qui Mahometis filiam Phatimen uxorem duxerat, tenuit AEthribum & Arabiam Petraeam univerſam. His itaque diebus de Syriae imperio mutuo diſceptantes Alim & Mavias, in apertum bellum proruperunt, atroxque praelium ad Euphratem conſeruerunt; durante conflictu, ac multis hinc inde cadentibus, ex utraque Agarenorum parte conclamarunt eſt. Quare mutuam in caedem ruimus, genuſque noſtrum ex hominibus tollitur? Verum duo ſenes deligantur ex utraque parte, & is principatum obtineat, quem ipſi alteri praetulerint. Placuit conſilium Alim & Maviae, detractoſque de manibus annulos duobus ſenibus dederunt; quod quidem apud Agarenos principatus ſignum eſt, poteſtatemque ſuam ſenum duorum voluntati commiſerunt, ſacramento prius edito, ſe quemcumque ſenes deligerent, pro Domino ac principe omnium Saracenorum habituros. Senibuſque ambobus in medium caſtrorum progreſſis, & in ſpatio inter duas acies interpoſito conſiſtentibus; qui a partibus Alim ſtabat ſenex, vir pius a Saracenis habebatur ex illorum numero, quos ipſi Cades adpellant, hoc eſt, fideles & ſanctos. Maviae autem ſenex habitu tantum pietatem praeferebat; cetero doloſus contumaxque, malitiaque mortalibus omnibus ſuperior: qui Alemi ſenem ita compellavit: Tu, inquit, prior ſententiam dicito, utpote prudens, pius ac me multis annis provectior. Reſpondit ſenex Alemi: Vt Alim principatu deieci, cum annulum manu eius extractum, digito meo circumdedi; ita eiicio Alemi annulum e digito meo, atque una ipſum e principatu. Cui reponet ſenex Maviae: ut Maviam in principatum introduxi, cum annulum eius digito meo inſerui; ita annulum Maviae in digitum eius induco. Et tunc ab invicem diſceſſerunt. Adſumit igitur Mavias Syriae principatum, quod Amiraei omnes iuraſſent ſenum ſe dictis obſequuturus eſſe. Alim igitur cum ſuis & tota cognatione in AEthribi partes abſceſſit, ibique diem obiit ſupremum.

Poſt mortem Alim filii eius conſilium patris pro nugis & deliramentis habentes, bellum moverunt contra Maviam, atrocique conſerto praelio, ſuperati in fugam ſe dederunt: miſitque Mavias, qui eos internecione delerent. Exinde vero totum Arabum imperium Maviae ceſſit. Sciendum autem eſt hunc Maviam nepotem fuiſſe Maſalman, qui adverſus Conſtantinopolim exercitum duxit; cuiuſque rogatu Saracenorum Sacellum in praetorio Imperatoris ſtructum eſt. Hic vero non erat princeps Arabum, ſed Suleeman; Maſalmas vero ducis exercitus partes obtinebat. Suleeman autem claſſem contra Conſtatinopolim du-

πτου πόλεις. ὁ δὲ Ἀλὴμ ὃς ἦν γαμβρὸς τοῦ Μουάμεθ ἐπὶ θυγατρὶ τῇ καλουμένῃ Φατιμὲ ἐκράτησε τῆς Αἰθρίβου, καὶ πάσης τῆς τραχείας Ἀραβίας. ἐν ταύταις οὖν ταῖς ἡμέραις διεγέρθησαν πρὸς πόλεμον κατ᾽ ἀλλήλων ὅ, τε Ἀλὴμ καὶ ὁ Μαβίας, ἐρίζοντες περὶ τῆς ἀρχῆς, τίς αὐτῶν κυριεύσει πάσης Συρίας. συνήχθησαν δὲ παρὰ τὸν Εὐφράτην ποταμὸν, καὶ συνάπτουσι πόλεμον ἰσχυρὸν μετ᾽ ἀλλήλων. τοῦ δὲ πολέμου κρατοῦντος, καὶ πολλῶν ἐξ ἀμφοτέρων πιπτόντων. ἔκραξαν τὰ πλήθη τῶν Ἀγαρηνῶν ἀμφοτέρων τῶν δύο μερῶν, τίνι τρόπῳ σφάζομεν καὶ σφαζόμεθα, καὶ ἀφανίζεται τὸ γένος ἡμῶν ἐκ τῆς τῶν ἀνθρώπων βιοτῆς; ἀλλὰ χωρισθήτωσαν δύο γέροντες ἐξ ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, καὶ ὃν ἂν προκρίνωσιν ἐχέτω τὴν ἀρχήν. ὁ δὲ Ἀλὴμ καὶ ὁ Μαβίας ἠρέσκεσαν ἐπὶ τῷ λόγῳ αὐτῶν· καὶ ἐκβάλλοντες ἐκ τῶν χειρῶν τοὺς ἑαυτῶν δακτυλίους δεδώκασι τοῖς δυσὶ γέρουσι, ὅπερ ἐστὶ σημεῖον τῆς ἀρχῆς τῶν Ἀγαρηνῶν, καὶ παρέσχον τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν εἰς τὴν θέλησιν τῶν δύο γερόντων, τὸ πρᾶγμα ἔνορκον ποιησάμενοι, καὶ τοῦτο στοιχίσαντες 1 ἵνα ὃν ἂν προκρίνωσιν οἱ γέροντες, ἐκεῖνος ἔσται κύριος καὶ ἀρχηγὸς πάντων τῶν Σαρακηνῶν. καὶ εἰσελθόντων τῶν δύο γερόντων ἀνὰ μέσον τῆς παρεμβολῆς τοῦ πολέμου τῶν δύο μερῶν, καὶ σταθέντων ἐν μεταιχμίῳ τοῦ στρατοπέδου ἀντιπροσώπου, τοῦ μὲν Ἀλὴμ ὁ γέρων ὑπῆρχε κατὰ τὸ τῶν Σαρακηνῶν ἔθνος εὐλαβὴς, οἵους ἐκεῖνοι λέγουσι Καδεῖς 2, τουτέστι πιστοὺς καὶ ἡγιασμένους. ὁ δὲ τοῦ Μαβίου γέρων ἐν σχήματι μόνῳ ἦν εὐλαβὴς, τὰ δ᾽ ἄλλα δολερὸς καὶ αὐθάδης, καὶ πονηρίᾳ πάντας ὑπερβάλλων ἀνθρώπους. εἶπε δὲ ὁ τοῦ Μαβίου γέρων πρὸς τὸν γέροντα τοῦ Ἀλὴμ, ὅτι σὺ πρῶτος εἶπε ὅπερ βούλῃ ὥστε φρόνιμος 3 καὶ εὐλαβὴς, καὶ μακρὰ τοῖς ἐμοῖς χρόνοις ὑπερβαλλόμενος. καὶ ἀπεκρίθη ὁ γέρων τοῦ Ἀλὴμ τοῦτο, ὅτι ἐξέβαλον τὸν Ἀλὴμ ἐκ τῆς ἀρχῆς, ὡς ἐξήγαγον τὸν δακτύλιον αὐτοῦ ἐκ τῆς χειρὸς αὐτοῦ, καὶ εἰσήγαγον εἰς τὸν ἐμὸν δάκτυλον 4, ἐκβάλλω καὶ τὸν δακτύλιον τοῦ Ἀλὴμ ἐκ τοῦ δακτύλου μου, συνεκβαλὼν αὐτὸν καὶ τῆς ἀρχῆς αὐτοῦ. καὶ ἀνταπεκρίθη ὁ τοῦ Μαβίου γέρων· ὡς ὅτι εἰσήγαγον τὸν Μαβίαν εἰς τὴν ἀρχὴν, ὥσπερ εἰσήγαγον τῶν δακτύλιον αὐτοῦ εἰς τὸν δάκτυλόν μου, εἰσαγάγω καὶ τὸν δακτύλιον τοῦ Μαβίου εἰς τὸν δάκτυλον αὐτοῦ· καὶ τότε διεχωρίσθησαν ἀπ᾽ ἀλλήλων. παραλαμβάνει οὖν ὁ Μαβίας τὴν ἐξουσίαν Συρίας, ἐπειδὴ ὀμωμόκεσαν ἀλλήλοις οἱ Ἀμηραῖοι πάντες, ὡς ὅ, τι ἂν εἴπωσιν οἱ γέροντες, ἵνα ἐπώμεθα εἰς τοὺς λόγους αὐτῶν. ὁ γοῦν Ἀλὴμ παραλαβὼν τὸν λαὸν αὐτοῦ ἀπῆλθεν εἰς τὰ μέρη Αἰθρίβου μετὰ πάσης τῆς συγγενείας αὐτοῦ, κἀκεῖσε τελευτᾷ τὸν βίον.

Μετὰ δὲ τὸν θάνατον τοῦ Ἀλὴμ, λῆρον ἡγησάμενοι οἱ τούτου υἱοὶ τὴν τοῦ πατρὸς αὐτῶν βουλὴν, ἐπανέστησαν κατὰ τοῦ Μαβίου, καὶ συνῆψαν πόλεμον ἰσχυρὸν μετὰ τοῦ Μαβίου, καὶ ἡττηθέντες ἔφυγον ἀπὸ τοῦ προσώπου αὐτοῦ, καὶ ἀποστείλας Μαβίας ἀπέκτεινεν ἅπαντας καὶ ἔκτοτε ἦλθε πᾶσα ἡ ἀρχὴ τῶν Ἀράβων εἰς τὸν Μαβίαν. ἰστέον δὲ ὅτι οὗτος ὁ Μαβίας ἔκγονος ἦν τοῦ Σοφιάμ. ἔκγονος δὲ τοῦ

1 Στηχίσαντες) Scribo, στοιχίσαντες.

2 Οἵους ἐκεῖνοι λέγουσι καδῆς) Chronicon Conſtantinopolitanum. Καταστήσας τῇ μεγαλοπόλει φύλακας, καὶ καδῆν, καὶ πᾶν τῆς διοικήσεως. Malaxus in Hiſtor. Patriarch. Καὶ τῆς ὥρας εὐγῆκε καδδῆς, καὶ σκλάβος ἀπάνω τοῦ.

A

3 Ὡς ἔστε φρόνιμος) Scribo, ὥστε φρόνιμος.

4 Εἰς τὴν ἐμὸν δακτύλιον) Scribo, εἰς τὸν ἐμὸν δάκτυλον. Et mox quoque: ἐκ τοῦ δακτύλου μου. Iterum infra: εἰς τὸν δάκτυλόν μου. Deinde. εἰς τὸν δάκτυλον αὐτοῦ.

τοῦ Μαβίου ὑπῆρχεν ὁ Μάσαλμας, ὁ κατὰ Κωνσταντινούπολιν ἐκστρατεύσας, οὗτινος καὶ δι' αἰτήσεως ἐκτίσθη τὸ τῶν Σαρακηνῶν μαγίσδιον ἐν τῷ βασιλικῷ πραιτωρίῳ 1. οὐκ ἦν δὲ οὗτος ἀρχηγὸς τῶν Ἀράβων, ἀλλὰ Συλεημὰν ὑπῆρχεν ὁ ἀρχηγὸς τῶν Σαρακηνῶν, ὁ δὲ Μάσαλμας ἐν τάξει στρατηγοῦ ἐχρημάτιζεν. ἦλθε δὲ Συλεημὰν μετὰ τοῦ στόλου αὐτοῦ κατὰ Κωνσταντινούπολιν. ὁ δὲ Μάσαλμας διὰ ξηρᾶς, καὶ διεπέρασεν ἐν Λαμψάκῳ ἐπὶ τὰ μέρη τῆς Θρᾴκης, ἄγων μεθ' ἑαυτοῦ στρατιώτας χιλιάδας π'. καὶ διὰ τῆς τοῦ Θεοῦ προνοίας δὲ, ὅ τε στόλος Συλεημὰν τοῦ ἀρχηγοῦ τῶν Ἀράβων, καὶ ὁ πεζὸς στρατὸς τοῦ Μασάλμα ὑπέστρεψαν ἅπαντας μετ' αἰσχύνης, ἡττηθέντες καὶ καταπολεμηθέντες παρά τε τοῦ στόλου καὶ τῶν στρατιωτῶν τῶν βασιλέως· καὶ εἰρήνευσεν ἡ καθ' ἡμᾶς πολιτεία ἐπὶ μήκιστον χρόνον, στρατηγούσης καὶ περιεπούσης τῆς δεσποίνης ἡμῶν καὶ ἀειπαρθένου Μαρίας τῆς Θεοτόκου τὴν δὲ τὴν πόλιν· ἧς καὶ τὴν ἄχραντον καὶ ἁγίαν εἰκόνα καὶ αὐτὸς ὁ Σουλεημὰν ᾐδέσθη καὶ ἐνετράπη, καὶ τοῦ ἵππου κατέπεσεν.

duxit: Masalmas terrestri itinere venit, & Lampsaco in partes Thraciae traiecit, ducens secum militum millia octoginta: Deique providentia & classis Suleemanis Arabum principis, & exercitus Masalmae pedestris a classe & militibus Imperatoris superati ac debellati, cum pudore ac dedecore redierunt: Imperiumque nostrum diuturno tempore pacem habuit, ductu & praesidio Dominae nostrae & semper Virginis Mariae Deiparae hanc urbem protegentis: cuius inviolatam & sanctam imaginem, ipse etiam Suleeman reveritus & confusus, equo decidit.

ΚΕΦ. κβ'.

Ἐκ τοῦ χρονογράφου τοῦ μακαρίου Θεοφάνους περὶ τῶν αὐτῶν. καὶ περὶ Μαβίου, καὶ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ, ὅπως διεπέρασεν ἐν Ἱσπανίᾳ. Ῥωμαίων βασιλεὺς Ἰουστῖνος ὁ Ῥινότμητος.

Αὕτη ἐστὶν ἀρχὴ τῆς βασιλείας αὐτοῦ, καὶ μετὰ ταῦτα ἐξεβλήθη ὑπὸ Λεοντίου, καὶ πάλιν ἀντεισῆλθεν ἐκβαλὼν τὸν Λεόντιον καὶ Ἀψίμαρον, καὶ ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἐν τῷ ἱπποδρομίῳ θριαμβεύσας καὶ ἀποκτείνας 2. τούτῳ τῷ ἔτει ἀποστέλλει Ἀβιμέλεχ πρὸς Ἰουστινιανὸν βεβαιῶσαι τὴν εἰρήνην οὕτως· ἵνα ὁ βασιλεὺς παύσῃ τὸ τῶν Μαρδαϊτῶν τάγμα ἐκ τοῦ Λιβάνου καὶ διακωλύσῃ τὰς ἐπιδρομὰς αὐτῶν, καὶ Ἀβιμέλεχ δώσῃ τοῖς Ῥωμαίοις καθ' ἑκάστην νομίσματα χίλια, καὶ ἵππον εὐγενῆ ἕνα 3, καὶ Αἰθίοπα δοῦλον ἕνα, καὶ ἵνα ἔχωσι κοινὰ κατὰ τὸ ἴσον τοὺς φόρους τῆς Κύπρου καὶ Ἀρμενίας καὶ Ἰβηρίας. καὶ ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς Παῦλον τὸν Μαγιστριανὸν 4 πρὸς Ἀβιμέλεχ ἀσφαλίσασθαι τὰ στοιχηθέντα 5, καὶ γέγονεν ἔγγραφος ἀσφάλεια μετὰ

CAP. XXII.

Excerptum ex Beato Theophane Chronographo de iisdem: ac de Mabia, deque eius prosapia, & quomodo in Hispaniam traiecerit. Iustinus Rhinotmetus Romanorum Imperator.

HOC imperii eius initium est: postea vero a Leontio deiectus fuit; ac deinde iterum restitutus, deiectis Leontio & Apsimaro, quem utrumque in Hippodromum triumphans duxit, & occidit. Hoc ipso anno mittit Abimelech ad Iustinianum legatos, qui hac conditione firmam pacem stabilirent: Ut Imperator Mardaitarum legionem in Libano Monte compesceret, excursionesque illorum prohiberet; Abimelech vero quotidie Romanis daret nomismata mille, & equum generosum unum, AEthiopemque servum unum, essentque Cypri, Armeniae & Iberiae vectigalia communia. Misitque Imperator ad Abimelech Paulum Magistrianum, qui pacta firmaret: quae quidem

1 Μαγίσδιον ἐν τῷ βασιλικῷ πραιτωρίῳ) Corrigo, μασγίδιον. Edessenus Monachus in Elencho Agareni. Εἰ μὲν ὑπάρχεις ἐγγὺς μασγιδίου, λαβὼν μανδήλιον καὶ ἅπλωσον ἔμπροσθέν σου εὐχόμενος, ἵνα μὴ μιανθῇ τὸ πρόσωπόν σου ἀπὸ τοῦ χοῦς τοῦ μασγιδίου. Occurrit illic pluries. Apud Malaxum in Histor. patriarch. perperam ἰσμαγίδιον scribitur. Τὴν δὲ ἐκκλησίαν τῶν Φράγγων τὴν ἔκαμεν ἰσμαγίδιον. Idem est μετζίτιον apud Theodosium Zygomalam in epist. Ἱμαρέτιον καὶ μετζίτιον ναοὶ ἀγαρηνῶν εἰσίν.

2 Ἐκβαλὼν τὸν λεόντιον καὶ ἀψήμαρον, καὶ ἀμφοτέρους αὐτοῦ ἐν ἱπποδρομίᾳ θριαμβεύσας, καὶ ἀποκτείνας) Occidit non in Hippodromo, ubi triumphavit, sed in Cynegio. Corrigendus vero per occasionem est Landulphus lib. xx. Hist. misc. *Porro Absimarum atque Leontium vinctos catenis per totam urbem pompis fecit dehonestari. Quumque ludi equestres agerentur, ipseque in solio resideret, ducti sunt publice tracti, & proiecti proni ad pedes eius. Quorum ille colla usque ad solutionem primi baii calcavit.* Mendosum est, quod editur: *primi bravii.* Cedrenus, e quo omnia illa verbo pene tenus desumta sunt: Τὸν δὲ ἀψίμαρον καὶ τὸν λεόντιον πομπεύσας, δεδεμένους ἐν τῇ πόλει ἱππικοῦ γενομένου ἤγαγεν, καὶ ἔρριψεν εἰς τοὺς πόδας αὐτοῦ. πατήσαντος δὲ εἰς τοὺς τραχήλους αὐτῶν ἄχρις ἀπολύσεως τοῦ πρώτου βαΐου, ἐπεβόα ὁ δῆμος. Iam βάϊον erat donum ab imperatore aut patriarcha dari solitum. Balsamon. Μετὰ τῶν ἄλλων ἐσέμνυνε καὶ ἐτήσιοι ῥόγαι ποτὲ, καὶ βαΐων φιλοτιμήματα. Palladius De Mon. AEgypt. Βάϊα ὀλίγα παρὰ τοῦ πρεσβυτέρου αἰτησάμενος τοῖς ζώοις ζώνας εἰργάσατο.

3 Νομίσματα χίλια, καὶ ἵππον εὐγενῆ ἕνα) Cedrenus & Landulphus etiam servum addunt.

4 Καὶ ἔπεμψεν ὁ βασιλεὺς παῦλον τὸν μαγιστριανὸν) Corrigo Landulphum: *Et direxit imperator Paulum magistrianum ad Abimelech ad confirmandum ea, quae placita fuerant.* Male editur: *Paulum magistrum.* Glossae B. Germani: *Agens in rebus.* μαγιστριανός. Malchus in Byzanticis. Προπέμπει τῶν ἱππέων τῶν βασιλικῶν τινὰ, οὓς μαγιστριανοὺς καλοῦσι. Plura in Glossario nostro.

5 Ἀσφαλίσασθαι τὰ στειχυθέντα) Scribo, ἀ. τὰ στοιχηθέντα.

dem adhibitis testibus scripto firmata fuere: magistrianus muneribus exornatus domum rediit. Missi itaque sunt ab Imperatore, qui Mardaitarum duodecim millia sedibus abduxerunt; quae res Romanam potentiam minuit & labefecit. Omnes enim terrae, quarum arces nunc obtinent Arabes a Mopsuestia usque ad quartam Armeniam ob Mardaitarum incursionem invalidae & desertae erant: quibus inhibitis atrocissima mala Orientale Imperium ab Arabibus ad hoc usque tempus perpessum est. Eodem autem anno Armeniam ingressus Imperator, illic Mardaitas Libani suscepit, aeneo muro destructo. Pacem quoque cum Bulgaris firmatam dissolvit, iis perturbatis quae pater recte atque prudenter sanxerat. Imperante ipso adhuc Abimelech, Arabes admotis in Africam copiis eam subegerunt, & ex suo exercitu praesidium in ea posuerunt. Eodem vero tempore Iustinianum Romano Imperio deiecit Leontius, eoque in Chersonem relegato, imperium tenuit. Tiberio Apsimaro Leontii successore Imperium obtinente, mortuus est Abimelech Arabum princeps, post quem filius Valid imperavit annos novem.

Eodem ipso anno in imperium restitutus est Iustinianus: quod cum negligenter ac supine administraret, Agareni universam Africam subiugarunt. Tunc Maviae nepos cum exiguis copiis in Hispaniam traiecit, collectisque consanguineis omnibus Hispaniam ad hanc usque diem occupavit. Quamobrem Agareni Hispaniam incolentes Maviatae vocantur; ab his vero prognati sunt Agareni, qui Cretam incolunt. Quum enim Michael Balbus Romanorum Imperium teneret, ac Thomae rebellio ad usque triennium perseveraret, tum Imperatore instantibus negotiis vacante, Agareni Hispaniae incolae occasionem nacti, valida instructa classe, a Siciliae partibus initium facientes, Cycladas omnes insulas vastarunt, & in Cretam adpellentes opportunam & praesidiis vacuam invenientes, nemine obsistente illam ditionis suae fecerunt, & ad hoc usque tempus occupant. Valid autem excipit Suleeman, & triennio imperat. Hoc principe Masalmas dux Suleemani terrestres copias, Vmarus vero classem contra urbem duxerunt, Deoque opitulante re infecta cum dedecore reversi sunt. Suleemanum excipit Vmar, qui Arabum principatum annis duobus tenuit. Vmaro succedit Azed, & quadriennio regnat: huic Isam, qui annis novemdecim imperium tenet. Hoc defuncto Maruam annis sex principatum gessit.

τὰ μαρτύρων. καὶ φιλοτιμηθεὶς ὁ μαγιστριανὸς ὑπέστρεψε. καὶ πέμψας ὁ βασιλεὺς προσελάβετο τοὺς Μαρδαΐτας χιλιάδας ιβ΄. τὴν Ῥωμαϊκὴν δυναστείαν ἀκρωτηριάσας. πᾶσαι γὰρ νῦν αἱ οἰκούμεναι παρὰ τῶν Ἀράβων εἰς τὰς ἀκροπόλεις ἀπὸ Μομψουεστίας, καὶ ἕως τετάρτης Ἀρμενίας ἀνίσχυροι καὶ ἀοίκηται ἐτύγχανον διὰ τὴν ἔφοδον τῶν Μαρδαϊτῶν· ὧν παρασταλέντων πάνδεινα κακὰ πέπονθεν ἡ Ῥωμανία ὑπὸ τῶν Ἀράβων μέχρι τοῦ νῦν. τῷ δ' αὐτῷ ἔτει εἰσελθὼν ὁ βασιλεὺς εἰς Ἀρμενίαν ἐκεῖ ἐδέξατο τοὺς ἐν τῷ Λιβάνῳ Μαρδαΐτας χάλκεον τεῖχος διαλύσας· παρέλυσε δὲ καὶ τὴν μετὰ τῶν Βουλγάρων παγιωθεῖσαν εἰρήνην, διαταράξας τοὺς ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐνορδίνως γεγονότας τύπους 1. ἔτι κρατοῦντος τοῦ Ἀβιμέλεχ ἐπεστράτευσαν οἱ Ἄραβες τῇ Ἀφρικῇ καὶ ταύτην παρέλαβον, καὶ ἐκ τοῦ οἰκείου στρατοῦ ταξατίωνα ἐν αὐτῇ κατέστησαν 2. Λεόντιος δὲ ἐν τῷ τότε χρόνῳ ἐκβαλὼν τὸν Ἰουστινιανὸν τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, καὶ ἐξορίσας αὐτὸς ἐν Χερσῶνι τῆς βασιλείας ἐκράτησεν. Ἀψιμάρου δὲ τοῦ Τιβερίου τὸν Λεόντιον διαδεξαμένου τῆς βασιλείας, καὶ τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα κρατήσαντος, τέθνεκεν Ἀβιμέλεχ ὁ τῶν Ἀράβων ἀρχηγὸς, καὶ ἐκράτησεν Οὐαλὶδ 3 ὁ υἱὸς αὐτοῦ ἔτη ἐννέα.

Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει πάλιν ὑπέστρεψεν Ἰουστινιανὸς εἰς τὴν βασιλείαν, καὶ ῥαθύμως καὶ ἀμελῶς ταύτην διακυβερνῶν, τῆς Ἀφρικῆς ἐπεκράτησαν ὁλοσχερῶς οἱ Ἀγαρηνοί. τότε ὁ τοῦ Μαβίου ἔγγονος μετ' ὀλιγοστοῦ τινὸς λαοῦ διεπέρασεν ἐν Ἱσπανίᾳ. καὶ ἐπισυνάξας πάντας τοὺς ἐκ τοῦ γένους αὐτοῦ ἐκράτησε τῆς Ἱσπανίας μέχρι τῆς σήμερον. ὅθεν οἱ τὴν Ἱσπανίαν κατοικοῦντες Ἀγαρηνοὶ Μαβιᾶται κατονομάζονται. τούτων ἀπόγονοι τυγχάνουσιν οἱ τὴν Κρήτην οἰκοῦντες Ἀγαρηνοί· ὅτε γὰρ Μιχαὴλ ὁ Τραυλὸς τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς ἐπεκράτησε, καὶ ἡ τοῦ Θωμᾶ ἀνταρσία ἐγένετο μέχρι τριετοῦς χρόνου 4 ἐπικρατήσασα, τότε τοῦ βασιλέως ἀσχολουμένου ἐπὶ τοῖς συμβεβηκόσι πράγμασι, εὑρόντες διορίαν οἱ τὴν Ἱσπανίαν οἰκοῦντες Ἀγαρηνοὶ, στόλον ἱκανὸν ἐξαρτύσαντες καὶ ἀρξάμενοι ἀπὸ τῶν τῆς Σικελίας μερῶν, πάσας τὰς Κυκλάδας νήσους ἠρήμωσαν, καὶ ἐλθόντες ἐν Κρήτῃ, καὶ ταύτην εὔκαιρον καὶ ἀνημμένην εὑρόντες, μηδενὸς ἀντερομένου ἢ μαχομένου, ταύτην παρέλαβον, καὶ διακρατοῦσιν ἕως τῆς σήμερον. τὸν δὲ Οὐαλὶδ δεδέχεται ὁ Σουλεημὰν, καὶ κρατεῖ ἔτη τρία. ἐπὶ τούτῳ ἐπεστράτευσε Μάσαλμας ὁ στρατηγὸς Βουλεημὰν μετὰ στρατοῦ διὰ ξηρᾶς, Οὔμαρος δὲ διὰ θαλάττης, καὶ τῇ τοῦ Θεοῦ συνεργείᾳ ἄπρακτοι μετ' αἰσχύνης ὑπέστρεψαν. τὸν δὲ Σουλεημὰν διαδέχεται Οὔμαρ, καὶ κρατεῖ τῆς τῶν Ἀράβων ἀρχῆς ἔτη δύο. τὸν δὲ Οὔμαρ διαδέχεται Ἀζὴδ, καὶ κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ἐπὶ ἐνιαυτοὺς τέσσαρας. τοῦτον δὲ διαδέχεται Ἴσάμ,

---

1 Τοὺς ὑπὸ τοῦ οἰκείου πατρὸς ἐνορδίνως γεγονότας τύπους) Vox posterioris aevi est, ἐνόρδινος, ac semi-latina. Hermenopulus lib. 1. tit. 111. Ὁ καταλιπὼν τὸν αἱρετὸν καὶ ἐνάγων ἐνορδίνως ὑποπίπτει τῇ ποινῇ τῆς δίκης.

2 Καὶ ἐκ τοῦ ἰδίου στρατοῦ ταξατίωνα ἐκεῖ κατέστησεν) ταξατίων est *Praesidium*. Cedrenus. Τοὺς ἐχθροὺς τρέψας ἐδίωξε, καὶ ἅπαντα τῆς ἀφρικῆς τὰ κάστρα ἠλευθέρωσε, καὶ καταλιπὼν ταξατίωνα ἴδιον, τῷ βασιλεῖ ταῦτα ἐδήλωσε.

3 Καὶ ἐκράτησεν οὐαλὶδ) Cedreno: Ἀλιθί. Landulpho *Vlid* dicitur.

A

4 Καὶ ἡ τοῦ Θωμᾶ ἀνταρσία ἐγένετο μέχρι τριετοῦς χρόνου) Notissima historia Thomae imperium adfectantis, quam fuse describunt Cedrenus, & Zonaras. In eum Iambos scripsit Ignatius Metropolitanus Nicaeae. Suidas. Ἰγνάτιος, διάκονος καὶ σκευοφύλαξ τῆς μεγάλης ἐκκλησίας κωνσταντινουπόλεως, καὶ γεγονὼς μητροπολίτης νικαίας γραμματικός. ἔγραψε βίους ταρασίου καὶ νικηφόρου τῶν ἁγίων καὶ μακαρίων πατριαρχῶν. ἐπιτυμβίους ἐλέγους, ἐπιστολαὶ, ἰάμβους εἰς Θωμᾶν τὸν ἀντάρτην, ἅπερ ὀνομάζουσι τὰ κατὰ Θωμᾶ, καὶ ἄλλα πολλά.

σαμ, κ̀ κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ἔτη ιϑ'. τούτου τελευθήσαντος κρατεῖ τῆς ἀρχῆς Μαρέαμ ἔτη ἕξ. Μαρέαμ δὲ τελευτήσαντος Α'βδελάς τις τῆς Α'ράβων ἀρχῆς κύριος γίνεται, κ̀ κρατεῖ ἔτη κά. τούτου τελευτήσαντος, Μαδὶς ἀρχηγὸς Α'ράβων γίνεται, κ̀ κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ἔτη ἐννέα. τούτου παρελθόντος, Α'ρὼν τις τῶν Α'ράβων ἀρχῆς κύριος γίνεται, κ̀ κρατεῖ τῆς ἀρχῆς ἔτη κγ'. ἐν τούτῳ τῷ χρόνῳ, ἤγουν τῆς τῶν Ρ'ωμαίων ἀρχῆς * Εἰρήνης κ̀ Κώνσταντος, ἔτος ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛσπη'. τῷ δ' αὐτῷ ἔτει Α'αρὼν ὁ τῶν Α'ράβων ἀρχηγὸς τέθνηκεν εἰς τὴν ἐνδοτέραν Περσίδα τὴν καλουμένην Χωρασάν. κ̀ διεδέξατο τὴν ἀρχὴν Μωάμεθ ὁ υἱὸς αὐτοῦ, ἀφυὴς κατὰ πάντα κ̀ ἀσυνάρτιστος ὑπάρχων· πρὸς ὃν Α'βδελλὰς ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ στασιάσας ἐκ τῆς αὐτῆς χώρας τοῦ Χωρασὰν ἅμα τῶν πατρικαῖς δυνάμεσιν ἐμφυλίου πολέμου γέγονεν αἴτιος. κἀντεῦθεν οἱ κατὰ τὴν Συρίαν, κ̀ Αἴγυπτον, καὶ Λιβύην εἰς διαφόρους κατατμηθέντες ἀρχὰς, τάτε δημόσια πράγματα, κ̀ ἀλλήλους κατέστρεψαν, σφαγαῖς κ̀ ἁρπαγαῖς, κ̀ παντοίαις ἀτοπίαις, πρός τε ἑαυτοὺς κ̀ τοὺς ὑπ' αὐτοὺς Χριστιανοὺς συγκεχυμένοι. ἔνθα δὴ κ̀ αἱ κατὰ τὴν ἁγίαν Χριστοῦ τοῦ Θεοῦ ἡμῶν πόλεως ἐκκλησίαι ἠρήμωνται, τά τε μοναστήρια τῶν δύο μεγάλων Λαυρῶν 1, τοῦ ἐν ἁγίοις Χαρίτωνος 2 καὶ Κυριακοῦ 3, κ̀ τοῦ ἁγίου Σάβα 4, κ̀ τὰ λοιπὰ κοινόβια τῶν ἁγίων Εὐθυμίου 5 κ̀ Θεοδοσίου 6. ἐπεκράτησε δὲ τῆς τοιαύτης ἀναρχίας ἡ κατ' ἀλλήλων κ̀ ἡμῶν μιαιφονία ἔτη πέντε. Ε'ως ὧδε ἐκανόνισε τοὺς χρόνους τῶν Α'ράβων ὁ ἐν ἁγίοις Θεοφάνης, ὁ τὴν μονὴν συστήσας τοῦ καλουμένου μεγάλου ἀγροῦ, μηθρόθειος τυγχάνων τοῦ μεγάλου κ̀ εὐσεβοῦς κ̀ χριστιανικωτάτου βασιλέως Κωνσταντίνου υἱοῦ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως, ἐγγόνου δὲ Βασιλείου τοῦ ἐκ Μακεδονίας. τοῦ ἐν μακαρίᾳ τῇ μνήμῃ τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ρ'ωμαίων βασιλείας κρατήσαντος.

fit. Mortuo Maruam imperium Arabum excipit Abdelas quidam, qui annis viginti uno regnavit. Post cuius obitum Arabum principatum capessit Madis, & regnat annos novem. Hunc excepit Aaron, qui Arabicae ditionis imperium annos viginti tres occupavit. Hoc tempore, videlicet imperantibus Irene & Constantino, anno ab orbe condito 6288. eodem ipso anno Aaron Arabum princeps in interiore Persia, Chorasan nuncupata mortuus est: imperiumque suscepit Mahomet filius eius, iners & ineptus omnino, contra quem Abdelas eius frater seditione mota, ex eadem regione Chorasan cum paternis viribus erumpens, civilis belli auctor fuit. Atque inde Syriae, AEgypti & Libyae populi in varios principatus divisi, rem publicam & sese mutuo caedibus, rapinis, omnisque generis flagitiis pessumdederunt, quum in se invicem, tum in subditos Christianos confuse desaevientes. Hinc sane etiam templa circa urbem sanctam Christi Dei nostri, vastata & desolata sunt: Monasteria item utriusque magnae Laurae SS. Charitonis & Cyriaci ac Sancti Sabae, ceteraque coenobia SS. Euthymii & Theodosii. Huiusmodi porro tumultus ac mutuae caedes inter se & nobis illatae annis quinque perdurarunt. Hucusque Arabum tempora in ordinem digessit Sanctus Theophanes, qui Monasterium Magni Agri dictum constituit; ipseque avunculus magni, pii, & Christianissimi Imperatoris Constantini, Leonis sapientissimi optimique Imperatoris filii, Basilii autem Macedonis nepotis, cuius memoria ob praeclare administratum Romanorum Imperium celebratur.

ΚΕΦ. κγ'.

Περὶ Ι'βηρίας, κ̀ Ι'σπανίας.

Ι'βερίαι δύο 7. ἡ μὲν πρὸς ταῖς Η'ρακλείαις στήλαις, ἀπὸ Ι'βηρος ποταμοῦ, οὗ μέμνηται Α'πολλόδωρος 8 ἐν τῇ περὶ γῆς β'. „ Ε'ντὸς δὲ „ Πυρήνης Ι'βηρ τ' ἐστὶ μέγας ποταμὸς φερόμενος „ ἐνδοτέρω. „ ταύτην δὲ εἰς πολλὰ φασιν ἔθνη διαιρεῖσθαι, καθάπερ Η'ρόδοτος ἐν τῇ δεκάτῃ τῆς καθ' Η'ρακλέα γέγραφεν ἱστορίᾳ, οὕτω. „ Τὸ δὲ „ Ι'βηρικὸν γένος τοῦτο, ὅπερ φημὶ οἰκεῖν τὰ πα„ράλια τοῦ διάπλου, διώρισται ὀνόμασιν, ἓν γέ„νος ἐὸν κατὰ φῦλα. πρῶτον μὲν οἱ ἐπὶ τοῖς „ ἐσ-

CAP. XXIII.

De Iberia & Hispania.

Iberiae, duae sunt. Altera circa columnas Herculeas, ab Ibero flumine sic dicta, cuius Apollodorus libro secundo Descriptionis terrae meminit: *Intra Pyrenaeos est Iberus magnus fluvius, qui in interiores fertur regiones.* Hanc in multas gentes divisam perhibet Herodotus libro suae Historiae decimo quam de Hercule consignavit, his verbis. *Gens haec Iberica, quam dico maritima traiecti habitare, quamvis una gens sit, diversis tamen nominibus,*

1 Τά τε μοναστήρια τῶν δύο μεγάλων λαυρῶν) Λαῦραι sunt *Monasteria*. Evagrius libro I. capit. XXI. Καὶ εὐαγῆ δείμασθαι φροντιστήρια, κ̀ τὰς καλουμένας λαύρας.

2 Τοῦ ἐν ἁγίοις χαρίτωνος) Vixit hic Charito temporibus imperatoris Aureliani. Celebrabatur a Graecis eius memoria XXVIII. Septembris. In Anthologio Arcudii. Αὐτὸς δὲ τὸ σπήλαιον ἐκκλησίαν ποιήσας, κ̀ πλῆθος μοναχῶν συναγαγὼν, εἰς μονὴν ἀποκατέστησεν.

3 Καὶ κυριακοῦ) Hic sub Theodosio maiore Corinthi natus patre presbytero eius ecclesiae, anno aetatis XVIII. lector fuit, & deinde aliquandiu praefectus laurae Charitonis. A Dies ei festus XXIX. Vide Anthologium Arcudii.

4 Καὶ τοῦ ἁγίου σάβα) Vixit sub Theodosio iuniore. Festus ei dies V. Decembris.

5 Εὐθυμίου) Vixit sub Traiano. Dies ei consecratus XX. Ianuarii.

6 Καὶ θεοδοσίου) Celebratur eius memoria die XII. Ianuarii.

7 Ι'βηρίαι δύο) Duo haec capita XXIII. & XXIV. quia nimis corrupta, malui ab interpretatione eorum abstinere.

8 Οὗ μέμνηται ἀπὸ λόδιο) Legendum censeo, οὗ μέμνηται ἀπολλώνιος.

bus, secundum tribus, distincta est. Primum quidem, qui ultimi versus occasum habitant, Cynetes adpellantur. Ab his versus aquilonem tendenti, occurrunt Gletes; tunc Tartessii, deinde Elbysinii, post hos Mastieni, tum Calpiani, denique etiam Rhodanus. Artemidorus vero libro secundo Geographicorum, ita divisam refert: *A Pyrenaeis montibus, usque ad mediterranea, quae sunt apud Gades, communi nomine Iberia & Spania nuncupatur. A Romanis in duas provincias divisa est: prima se extendit universa a Pyrenaeis montibus, usque ad novam Carthaginem & fontes fluminis Baetis; secunda autem provincia occupat, quod superest ad Gades & Lusitaniam usque.* Dicitur & Iberites. Parthenius in Leucadiis: *Navigabit in littore Iberita* (id est, *Iberico.*) Altera vero Iberia apud Persas sita est. Gens ipsa Iberes vocatur, uti, Pieres, Byezeres. Dionysius.

Prope columnas magnanimorum gens Iberorum.

Et Aristophanes in Triphalete:

Vt cognoverunt Iberas illos, qui Aristarchi antiquitus.

Et rursum.

Iberas quos publico ludo exhibes, curriculo mihi auxilio fuisse.

Et Artemidorus libro secundo operis Geographici: *Grammatica Italorum utuntur, qui ad mare habitant Iberis.* A genitivo Ἴβηρος deducitur femininum Ἰβηρίς. Menander in Aspide ait: Ἑλληνὶς, οὐκ Ἰβηρίς. *Graeca est, non Iberica.* Dicitur quoque Ibericus. Dionysius:

Pontus quidem primus Ibericus incipientibus. Divisa autem fuit Iberia in duas Provincias, nunc autem in tres, ut Marcianus in eius Periplo perhibet: *Primum quidem Iberia in duas provincias divisa erat, at nunc in tres; in Hispaniam Baeticam, Hispaniam Lusitaniam, & Tarrhaconesiam.* A genitivo Ἴβηρος casum rectum deducit Apollonius *Iberus*, uti a phylacis phylacus. In denominativis, inquit, casus recti a genitivis formantur. Iber quidem duas syllabas similes nominativo, quod ad accentum in penultima, & in simplici forma & in composito habet. Simplex quidem est martyr martyris, hic martyrus: Charops Charopis, hic Charopus, veluti: *Charopique Regis.* Troezen Troezenis, hic Troezenus, ut *Troezeni filius;* similiter quoque Iber Iberis, hic Iberus: unde apud Quadratum libro quinto Romanae Chiliadis dativus *Iberis* hisce verbis:

Cum Liguribus simul & Iberis belligerantes. Idem Abro in denominativis tradit. Et apud Cratinum in Malthacis *Iberus hircina barba* adpellatur. Dicuntur Iberes aquam potare apud Athenaeum libro secundo Dipnosophistarum hisce verbis: *Philarchus libro septimo ait, Iberos omnes aquam potare; etiamsi ditissimi hominum sint: argenti quippe & auri plurimum possident; semel vero in die tantum cibum eos sumere parsimoniae causa, ait, ac vestitu uti splendidissimo.*

„ ἐσχάτοις οἰκοῦντες τὰ πρὸς δυσμέων Κύνητες ὀ„ νομάζονται, ἀπ᾽ ἐκείνων δὲ ἤδη πρὸς βορέαν „ ἰόντι Γλῆτες, μετὰ δὲ Ταρτήσιοι, μετὰ δὲ Ἐλβυσί„ νιοι, μετὰ δὲ Μαστιηνοὶ, μετὰ δὲ Καλπιανοὶ, ἔ„ πειτα δὲ ἤδη ὁ Ῥόδανος. „ Ἀρτεμίδωρος δὲ ἐν τῇ β᾽. τῶν γεωγραφουμένων οὕτω διαιρεῖσθαι φησίν. „ Ἀπὸ δὲ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν. ἕως τῶν κα„ τὰ Γάδειρα τόπων ἐνδοτέρω, ἡ συνωνύμως Ἰβη„ ρία τε καὶ Σπανία καλεῖται διήρηται δὲ ὑπὸ „ Ῥωμαίων εἰς δύο ἐπαρχίας. (πρώτη μὲν ἐπαρ„ χία) διατείνουσα ἀπὸ τῶν Πυρηναίων ὀρῶν ἅπα„ σα μέχρι τῆς Καινῆς Καρχηδόνος, καὶ τῶν τοῦ „ Βαίτιος πηγῶν, τῆς δὲ δευτέρας ἐπαρχίας τὰ „ μέχρι Γαδείρων καὶ Λυσιτανίας. „ λέγεται δὲ καὶ Ἰβηρίτης. Παρθένιος ἐν Λευκαδίαις. „ Ἰβηρί„ τῃ πλεύσειεν αἰγιαλῷ. „ Ἡ δὲ ἑτέρα Ἰβηρία πρὸς Πέρσας ἐστὶ, τὸ ἔθνος Ἴβηρες. ὡς Πίερες. Βύζηρες, Διονύσιος·

„ Ἀγχοῦ στηλάων μεγαθύμων ἔθνος Ἰβήρων.

Καὶ Ἀριστοφάνης Τριφάλητι.

„ Μανθάνοντες τοὺς Ἴβηρας τοὺς Ἀριστάρχου πά„ λαι.

Καὶ,

„ Τοὺς Ἴβηρας οὓς χορηγεῖς μοι βοηθῆσαι δρό„ μῳ.

Καὶ Ἀρτημίδωρος ἐν δευτέρῳ τῶν γεωγραφουμένων. „ Γραμματικῇ δὲ χρῶνται τῇ τῶν Ἰταλῶν „ οἱ παρὰ θάλατταν οἰκοῦντες τῶν Ἰβήρων. „ καὶ ἀπὸ τοῦ Ἴβηρος γενικῆς, Ἰβηρὶς, τὸ θηλυκόν. Ἑλληνὶς, οὐκ Ἰβηρὶς, Μένανδρος Ἀσπίδι. λέγεται καὶ Ἰβηρικός. Διονύσιος.

„ Πόντος μὲν πρώτιστος Ἰβηρικὸς ἀρχομένοισι. Διῃρεῖτο δὲ Ἰβηρία εἰς δύο, νῦν δὲ εἰς τρία, ὡς Μαρκιανος ἐν περίπλῳ αὐτῆς. „ Πρότερον μὲν „ οὖν ἡ Ἰβηρία εἰς δύο διῃρεῖτο ὑπὸ Ῥωμαίων, „ νυνὶ δὲ εἰς τρία, Βαιτικὴν Σπανίαν, καὶ Σπα„ νίαν, καὶ Ταῤῥακωνησίαν. „ ἀπὸ τῆς γενικῆς Ἴβηρος εὐθεῖαν (παράγει) Ἀπολλώνιος, ὡς τοῦ φύλακος, ὁ φύλακος. ἐν τοῖς παρωνύμοις, φησὶν, ἀπὸ γενικῶν εὐθεῖαι παράγονται. τὸ μὲν Ἴβηρ δύο συλλαβὰς, ὁμοίως τῇ εὐθείᾳ, κατὰ τὸν τόνον παροξυνόμενον, καὶ ἢ ἐν ἁπλῷ σχήματι, ἢ ἐν συνθέτῳ. ἁπλοῦν μὲν οὖν μάρτυρ μάρτυρος, ὁ μάρτυρος· χάροψ χάροπος, ὁ χάροπος· Χαρόποιο τ᾽ ἄνακτος· τροίζην τροίζηνος, ὁ Τροίζηνος. υἱος Τροιζήνοιο. Ἴβηρ Ἴβηρος, ὁ Ἴβηρος. ἀφ᾽ οὗ παρὰ Κουαδράτῳ ἐν Ῥωμαϊκῆς χιλιάδος ε. ἐστὶν Ἰβήροισιν, οὕτως.

„ Καί τοι Λίγυσι θ᾽ ἅμα καὶ Ἰβήροισι πολε„ μέοντες.

Τὸ αὐτὸ καὶ Ἄβρων ἐν παρωνύμοις φησί· καὶ αὐτὸς Ἴβηρος τραγωπώγων ἐν μαλθακοῖς εἴρηται Κρατίνου. λέγονται οἱ Ἴβηρες ὑδροποτεῖν, ὡς Ἀθηναῖος ἐν Δειπνοσοφιστῶν β᾽. οὕτω. „ Φίλαρχος „ μὲν ἐν τῇ ζ. καὶ τοὺς Ἴβηράς φησιν ὑδροποτεῖν 1 „ πάντας, καίτοι πλουσιωτάτους πάντων ἀνθρώπων τυγχάνοντας. κέκτηνται γὰρ ἄργυρον καὶ χρυσὸν πλεῖστον. μονοσιτεῖν τε αὐτοὺς ἀεὶ λέγει διὰ μικρολογίας, ἐσθῆτάς τε φορεῖν πολυτελεστάτας.

CAP. ΚΕΦ.

---

1 Καὶ τοὺς Ἴβηράς φασιν ὑδροποτεῖν) Eustathius ad Dionysium. Ὑδροποτεῖν δὲ λέγονται οἱ Ἴβηρες, καὶ μονοσιτεῖν, καὶ πολυτελεῖ ἐσθῆτι χρῆσθαι.

ΚΕΦ. κδʹ.

Περὶ Ἱσπανίας.

ΠΟθεν εἴρηται Ἱσπανία; ἀπὸ Ἱσπάνου γίγαντος οὕτω καλουμένου. Ἱσπανίαι δύο τῆς Ἰταλίας ἐπαρχίαι. ἡ μὲν μεγάλη, ἡ δὲ μικρά. ταύτης ἐμνήσθη Χάραξ ἐν ι. χρονικῶν. „ Ἐν Ἱσπανίᾳ τῇ μικρᾷ τῇ ἔξω Λυσιτανῶν πάλιν ἀποστάντων ἐπέμφθη ὑπὸ Ῥωμαίων στρατηγὸς ἐπ' αὐτῆς Κύϊντος, ὁ αὐτὸς ὁμοῦ περὶ τῶν δύο „ Κύϊντος ὁ τῶν Ῥωμαίων πολέμαρχος ἐν ἀμφοτέραις ταῖς Ἱσπανίαις· ἡττόμενος δὲ ὑπὸ Οὐριάθου σπονδὰς πρὸς αὐτὴν ἐποιήσατο. „ ταύτην κεκλῆσθαί φησιν Ἰβηρίαν ἐν Ἑλληνικῶν ϛʹ. τὴν „ δὲ Ἱσπανίαν Ἕλληνες τὰ πρῶτα Ἰβηρίαν ἐκάλουν, οὔπω ξύμπαντος τοῦ ἔθνους τὴν προσηγορίαν μεμαθηκότες· ἀλλ' ἀπὸ μέρους τῆς γῆς, „ ὅ ἐστι πρὸς ποταμὸν Ἴβηρα, καὶ ἀπ' ἐκείνου ὀνομάζονται τὴν πᾶσαν οὕτω καλοῦντες. ὕστερον δέ „ φασιν αὐτὴν μετακεκλῆσθαι Πανίαν.

CAP. XXIV.

De Hispania.

VNde dicitur Hispania? Ab Hispano huius nominis gigante. Hispaniae duae Italiae Provinciae; una quidem magna, alia vero parva. Huius meminit Charax lib. x. Chronicorum: *In Hispaniam minorem exteriorem, Lusitanis rursum deficientibus, a Romanis exercitus Dux missus est Quintus, qui simul in duabus Hispaniis belli praefecturam gereret. Is autem a Viriatho superatus, foedus cum illo iniit.* Hanc vocari ait Iberiam (idem Charax) libro tertio rerum Hellenicarum: *Hispaniam vero Graeci primum Iberiam nuncupabant, quum nondum totius gentis nomen edidicissent; sed a tractu regionis Ibero flumini adiacente, totam terram Iberiam nuncuparunt. Postremo autem aiunt illam Paniam adpellatam esse.*

ΚΕΦ. κεʹ.

Ἐκ τῆς ἱστορίας τοῦ ὁσίου Θεοφάνους τῆς Σιγριανῆς.

ΤΟύτῳ τῷ ἔτει Οὐαλεντινιανὸς οὐ μόνον Βρετανίαν, καὶ Γαλλίαν καὶ Ἱσπανίαν ἀνασώσασθαι οὐκ ἴσχυεν, ἀλλὰ καὶ τὴν Ἑσπέριον Λιβύην, τὴν τῶν Ἄφρων καλουμένην χώραν προσαπώλεσε, τρόπῳ τοιῷδε. δύο στρατηγοὶ ἦσαν, Ἀέτιος, καὶ Βονιφάτιος, οὓς Θεοδόσιος κατὰ αἴτησιν Οὐαλεντινιανοῦ εἰς Ῥώμην ἀπέστειλε. Βονιφατίου δὲ τὴν ἀρχὴν τῆς Ἑσπερίου Λιβύης λαβόντος, φθονήσας ὁ Ἀέτιος, διαβολὴν ποιεῖται κατ' αὐτοῦ, ὡς ἀνταρσίαν μελετῶντος, καὶ τῆς Λιβύης κρατῆσαι σπεύδοντος. καὶ ταῦτα μὲν πρὸς Πλακιδίαν ἔλεγε τὴν τοῦ Οὐαλεντινιανοῦ μητέρα. γράφει δὲ καὶ Βονιφατίῳ, ὅτι ἐὰν παραπεμφθῇς παραγενέσθαι μὴ θελήσῃς· διεβλήθης γὰρ, καὶ δόλῳ σε οἱ βασιλεῖς βούλονται χειρώσασθαι. ταῦτα δεξάμενος Βονιφάτιος, καὶ ὡς γνησίῳ φίλῳ Ἀετίῳ πιστεύσας, μεταπεμφθεὶς οὐ παρεγένετο. τότε οἱ βασιλεῖς ὡς εὐνούστατον τὸν Ἀέτιον ἀπεδέξαντο. ἦσαν δὲ τῷ τότε Γότθοι καὶ ἔθνη πολλά τε, καὶ μέγιστα μέχρι τοῦ Δανουβίου ἐν τοῖς Ὑπερβορείοις τόποις κατῳκισμένα. τούτων δὲ ἀξιολογώτερά εἰσι Γότθοι, Γήπεδες, καὶ Οὐανδῆλοι, ἐν ὀνόμασι μόνον καὶ οὐδενὶ ἑτέρῳ διαλλάττοντες, μιᾷ διαλέκτῳ κεχρημένοι· πάντες δὲ τῆς Ἀρείου ὑπάρχουσι κακοπιστίας. οὗτοι ἐπ' Ἀρκαδίου καὶ Ὁνωρίου τὸν Δανούβιον διαβάντες ἐν τῇ τῶν Ῥωμαίων γῇ κατῳκίσθησαν. καὶ οἱ μὲν Γήπεδες, ἐξ ὧν ὕστερον διῃρέθησαν Λογγίβαρδοι καὶ Ἄβαρες, τὰ περὶ Σιγγιδῶνα καὶ Σερμεῖον χωρία ᾤκησαν. οἱ δὲ Ἰσίγοτθοι μετὰ Ἀλαρίχου 1 τὴν Ῥώμην πορθήσαντες εἰς Γαλλίας ἐχώρησαν καὶ τῶν ἐκεῖ ἐκράτησαν. Γότθοι δὲ Παννωνίαν ἔχοντες πρῶτον, ἔπειτα ιθʹ. ἔτει τῆς βασιλείας Θεοδοσίου τοῦ νέου ἐπιτρέψαντος, τὰ τῆς Θρᾴκης χωρία ᾤκησαν. καὶ ἐπὶ νηʹ. χρόνους ἐν τῇ Θρᾴκῃ διατρίψαντες 2, Θευδερίχου ἡγεμονεύοντος αὐτῶν πατρικίου καὶ ὑπάτου, Ζήνωνος αὐτοῖς ἐπιτρέψαντος τῆς Ἑσπερίου Λιβύης βασιλείας ἐκρά-

CAP. XXV.

Ex Historia Sancti Theophanis Singrianae.

HOC anno Valentinianus non modo Britanniam, Galliam & Hispaniam servare non valuit; quinetiam Libyam Occidentalem quae Afrorum dicitur regio, amisit hoc pacto, Duces erant duo Aetius & Bonifacius: quos petente Valentiniano Romam miserat Theodosius. Bonifacio autem, qui Occidentalis Libyae praefecturam acceperat, invidens Aetius, calumniatur eum, quod rebellare, & Libyam occupare meditaretur. Et haec quidem Palcidiae dixit matri Valentiniani. Bonifacio autem litteris significavit, ne evocatus veniret: criminis enim calumniam passus es, & te Imperatores dolis comprehendere moliuntur. His acceptis Bonifacius Aetio tamquam sincero amico fidem habens, accitus non venit. Tum vero ceu fidum & benevolum Imperatores habuerunt Aetium. Eodem autem tempori Gotthi & aliae multae ac copiosae gentes in Hyperboreis locis usque ad Danubium habitabant; quarum praecipue erant Gotthi, Gepedes & Vandali, nullo alio, quam nominum adpellatione a se invicem discretae, & ubique una communi lingua utentes: omnes alioqui pravas Arii sectantur opiniones. Hi sub Arcadio & Honorio, transmisso Danubio in Romanorum terra sedes posuerunt. Et Gepedes quidem, ex quibus postea Longobardi & Avares segregati sunt, regionem Singidoni & Sirmo proximam coluerunt. Wisigotthi autem cum Alarico postquam Romam devastarunt, in Gallias profecti, eas sibi subegerunt. Gotthi vero, qui primo in Pannonia consederant, deinde anno Theodosii Iunioris decimonono, Thraciae agros incoluere, eodem Augusto ita permittente: inque Thracia quinquaginta & octo

1 Οἱ δὲ ἠσίγοτθοι μετ' ἀλάριχον) Scribe, οἱ δὲ οὐισίγοτθοι μετ' ἀλαρίχου.

2 Διατρίψαντος) Scribe, διατρίψαντες.

cto annis commemorati, Theuderico duce, Patricio & Consule, Zenone ipsis permittente Occidentalis Libyae regum occuparunt. Vandali autem adiunctis sibi Alanis & Germanis, qui nunc Franci adpellantur, traiecto Rheno flumine, duce Godisclo in Hispania, quae ab Oceano Occidentali prima Europae regio est, sedem posuerunt. Bonifacius autem Romanorum Imperatorum metu, e Libya in Hispaniam traiiciens ad Vandalos se recepit. Quumque iam obiisset Gogidisclus, ipsius filius Gottharum & Gezerichum principatum tenentes offendit: hos pluribus hortatus Libyam Occidentalem in tres partes se divisurum promisit, ut unusquisque secum tertiam partem obtineret: cunctique simul adversarium omnem quisquis ille foret, ulciscerentur. Hoc pacto foedere, Vandali freto transmisso, Libyam occuparunt ab Oceano Tripolim usque, quae est iuxta Cyrenem. Wisigotthi autem e Gallia moventes Hispaniam occuparunt.

Senatores porro quidam Romani amici Bonifacii, falsam Aetii criminationem Placidiae patefecerunt, producta Aetii ad Bonifacium epistola, quam ipsis Bonifacius miserat. Hac re perculsa Placidia Aetium quidem nullatenus laesit: ad Bonifacium vero litteras cum iureiurando misit, quae officium suaderent. Defuncto autem Gotthario, Gezerichus factus est Vandalorum Imperator. Bonifacius accepta fide contra Vandalos exercitum movit, numerosissimis copiis Roma & Byzantio, duce Aspare missis. Inita cum Gezericho pugna Romanorum exercitus superatus est. Atque ita cum Aspare Romam veniens Bonifacius, rei veritate probata, conceptam de se suspicionem diluit. Africa vero Vandalis subdita mansit. Tunc etiam Marcianus, qui sub Aspare militem agebat domesticum, & postea imperium nactus, vivus a Gezericho captus est.

Sciendum est, tres Amerumnes in universa Syria esse, id est, in Arabum principatu, quorum quidem primus residet in Bagdad, estque ex Muamethi sive Muchumeti progenie; secundus sedet in Africa & est ex prosapia Alim & Phatemae filiae Muameth, sive Muchumet, unde etiam Phatemitae vocantur; tertius vero in Hispania sedes habet, & a Mavia originem ducit. Nec ignorandum est, a principio quum Saraceni totum Syriae imperium obtinerent, Amerumnem in Bagdad resedisse. Imperabat vero Persiae universae, Africae, Aegypto & Arabiae Felici; & Ameradias magnas, sive Praeturas habuit hasce: Prima Ameradia erat Persia sive Chorossan; secunda erat,

κράτησαν. οἱ δὲ Οὐανδῆλοι Ἀλανοὺς ἑταιρισάμενοι 1, καὶ Γερμανοὺς, τοὺς νῦν καλουμένους Φράγγους, διαβάντες τὸν Ῥῆνον ποταμὸν 2, ἡγούμενον ἔχοντες Γογίδισκλον 3, κατῴκησαν ἐν Ἱσπανίᾳ πρώτῃ οὔσῃ χώρᾳ τῆς Εὐρώπης ἀπὸ τοῦ Ἑσπερίου Ὠκεανοῦ. Βονιφάτιος δὲ φοβηθεὶς τοὺς τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖς, περάσας ἀπὸ Λιβύης εἰς Ἱσπανίαν πρὸς τοὺς Οὐανδήλους ἦλθε· καὶ εὑρὼν τὸν μὲν Γογίδισκλον τελευτήσαντα, τοὺς δὲ ἐκείνου παῖδας Γότθαρόν 4 τε καὶ Γηζέριχον τὴν ἀρχὴν διέποντας, τούτους προτρεψάμενος τὴν Ἑσπέριον Λιβύην εἰς τρία μέρη διελεῖν ὑπέσχετο. ἐφ' ᾧ ἕκαστον τοῦ τρίτου μέρους ἄρχειν σὺν αὐτῷ, κοινῇ δὲ ἀμύνεσθαι τὸν οἷον δήποτε πολέμιον. ἐπὶ ταύταις ταῖς ὁμολογίαις Οὐανδῆλοι τὸν πορθμὸν διαβάντες, τὴν Λιβύην κατῴκησαν ἀπὸ τοῦ Ὠκεανοῦ μέχρι Τριπόλεως τῆς κατὰ Κυρήνην. οἱ δὲ Ἰσίγοτθοι 5 ἀναστάντες ἀπὸ Γαλλίας ἐκράτησαν καὶ τὴν Ἱσπανίαν.

Τινὲς δὲ τῆς συγκλήτου Ῥωμαίων φίλοι Βονιφατίου τὴν τοῦ Ἀετίου ψευδοκατηγορίαν ἀνήγγειλον τῇ Πλακιδίᾳ, ἐμφανῆ ποιήσαντες, καὶ τὴν πρὸς Βονιφάτιον Ἀετίου ἐπιστολὴν, τοῦ Βονιφατίου ταύτην αὐτοῖς ἀποστείλαντος. ἡ δὲ Πλακιδία ἐκπλαγεῖσα, τὸν μὲν Ἀέτιον οὐδὲν ἠδίκησε, Βονιφατίῳ δὲ λόγον προτρεπτικὸν μεθ' ὅρκων ἀπέστειλε. τοῦ δὲ Γοτθαρίου τελευτήσαντος, Γηζέριχος τῶν Οὐανδήλων γέγονεν αὐτοκράτωρ. Βονιφάτιος δὲ τὸν λόγον δεξάμενος, τῶν Οὐανδήλων κατεστράτευσε, στρατοῦ μεγάλου ἐλθόντος αὐτῷ ἀπό τε Ῥώμης καὶ τοῦ Βυζαντίου, στρατηγοῦντος Ἄσπαρος. πολέμου δὲ κροτηθέντος πρὸς Γηζέριχον, ἡττήθη ὁ τῶν Ῥωμαίων στρατός. καὶ οὕτω Βονιφάτιος μετὰ Ἄσπαρος εἰς Ῥώμην ἐλθὼν, τὴν ὑποψίαν διέλυσεν ἀποδείξας τὴν ἀλήθειαν. ἡ δὲ Ἀφρικὴ ὑπὸ Οὐανδήλοις γέγονε. τότε καὶ Μαρκιανὸς στρατιώτης ὢν, καὶ δουλεύων τῷ Ἄσπαρι, ζῶν συνειλήφθη 6 ὑπὸ Γηζερίχου, ὁ μετὰ ταῦτα βασιλεύσας [a].

Ἰστέον ὅτι τρεῖς Ἀμερυμνεῖς εἰσιν ἐν ὅλῃ τῇ Συρίᾳ 7, ἤγουν ἐν τῇ τῶν Ἀράβων ἀρχῇ. ὧν ὁ μὲν πρῶτος καθέζεται ἐν τῷ Βαγδάδ. ἔστι δὲ ἐκ τῆς τοῦ Μουάμεθ γενεᾶς, ἤτοι τοῦ Μουχούμετ. ὁ δὲ β'. καθέζεται ἐν Ἀφρικῇ, καί ἐστιν ἐκ τῆς τοῦ Ἀλὴμ γενεᾶς, καὶ Φατιμὲ τῆς θυγατρὸς Μουάμεθ, ἤτοι τοῦ Μουχούμετ· ἐξ οὗ καὶ Φατιμῖται ὀνομάζονται. ὁ δὲ τρίτος 8 καθέζεται ἐν Ἱσπανίᾳ. ἔστι δὲ ἀπὸ τῆς γενεᾶς τοῦ Μαβίου. Ἰστέον ὅτι ἐν τῷ κατ' ἀρχὰς ἐν τῷ κυριεῦσαι τοὺς Σαρακηνοὺς πάσης τῆς Συρίας ἐκαθέσθη Ἀμερουμνὴς 9 ἐν τῷ Βαγδάδ. ἐδέσποζε δὲ πάσης τῆς Περσίας, καὶ τῆς Ἀφρικῆς, καὶ τῆς Αἰγύπτου, καὶ τῆς Εὐδαίμονος Ἀραβίας. καὶ εἶχεν Ἀμηραδίας μεγάλας ἤτοι στρατηγίδας ταύτας. πρώτην Ἀμηραδίαν τὴν Περσίαν, ἤγουν τὸ Χωροσὰν, δευτέραν Ἀμηραδίαν τὴν Ἀφρικὴν, τρίτην Ἀμηραδίαν τὴν Αἴγυπτον, τετάρτην Ἀμηραδίαν τὴν Φιλιστὴμ, ἤτοι τὸ Ῥάμβλε, πέμπτην Ἀμη-

1 Ἑτερισάμενοι) Scribe, ἑταιρισάμενοι.

2 Τὸν νῖνον ποταμὸν) Scribe, τὸν ῥῖνον π. sive, τῶν ῥῆνον ποταμόν.

3 Ἡγούμενον γογίδισκλον) Scribe, ἡγουμένου γο. Quem vero γογίδισκλον Constantinus, eum *Modogisclum* adpellat Histor. Miscell. lib. XIV.

4 Γότθαρον) Guntharum adpellat Historia Misc.

5 Οἱ δὲ ἰσίγοτθοι) Scribo, οἱ δὲ οὐισίγοτθοι.

6 Συνειλήφθη) Ita restitui, In Manuscripto erat συνελείφθη.

(a) An non legendum τοῦ μετὰ ταῦτα βασιλεύσαντος;

A

7 Τρεῖς ἀμερουμνεῖς εἰσιν ἐν ὅλῃ τῇ συρίᾳ) Scribo, τρεῖς ἀμερμουμνεῖς. Sic infra correctus habetur. Cedrenus. Προσελθόντες τῷ ἑαυτῶν ἄρχοντι ἀπόχαψ, ἀμερμουμνῆν οἶδε τοῦτον ἡ ἐγχώριος γλῶσσα καλεῖν. Zonaras Annal. III Τῷ σφετέρῳ προστάσιν ἀρχηγῷ, ὃν αὐτοὶ καλοῦσιν ἀμερμουμνῆν.

8 Ὁ δὲ τρίτος) Nulla hic mentio secundi. An festinans librarius omiserit? Censeo.

9 Ἐκαθέσθη ἀμερουμνὴς) Etiam hic scribo, ἀμερμουμνής.

Α'μηραδίαν τὴν Δαμασκὸν, ἕκτlu Α'μηραδίαν τὸ Χέμψ, ἤτοι τὸ Ε'μεσα, ἑβδόμlu Α'μηραδίαν τὸ Χάλεπ, ὀγδόην Α'μηραδίαν τὴν Α'ντιόχειαν, ἐννάτlu Α'μηραδίαν τὸ Χαρὰν, δεκάτην Α'μηραδίαν Ε'μετ, ἑνδεκάτlu Α'μηραδίαν τὴν Ε'σιβὴ, δωδεκάτlu Α'μηραδίαν τὸ Μόσελ, τρισδεκάτην Α'μηραδίαν τὸ Τικρίτ. τ̃ δὲ Α'φρικῆς ἀποσπασθείσης ἀπὸ τ̃ τοῦ Α'μερμυμνῆ ἐν τῷ Βαγδὰδ ἐξουσίας, καὶ ἰδιοκρατησάσης, καὶ Α'μερᾶν ἴδιον ἀναγορευσάσης 1 γέγονε, καθὼς καὶ πρωτῆρχε, πρώτη Α'μηραδία ἡ Περσία, δευτέρα ἡ Αἴγυπτος, καὶ καθεξῆς αἱ λοιπαὶ καθὼς προείρηται. ἀρτίως δὲ πάλιν τοῦ Α'μερμυμνῆ τοῦ ἐν τῷ Βαγδὰδ ἀδυνατήσαντος γέγονεν ἰδιόρυθμος ὁ τ̃ Περσίας Α'μηρᾶς, ἤγουν τὸ Χωρασάν· καὶ ἀπεκάλεσεν ἑαυτὸν Α'μερμυμνὴν, φορῶν καὶ τὸ κυρὰν 2 διὰ πινακιδίων εἰς τ̃ τράχηλον αὐτοῦ δίκlu μανιακίου 3, λέγει δὲ αὐτὸν εἶναι ἀπὸ τῆς γενεᾶς τοῦ Α'λὴμ. ὁ δὲ Α'μηρᾶς τ̃ Εὐδαίμονος Α'ραβίας ὑπῆρχεν ἀεὶ καὶ πάντοτε ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Α'μηρᾶ Αἰγύπτου. γέγονε δὲ καὶ αὐτὸς ἰδιόρυθμος, καὶ ἀπεκάλεσε καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν Α'μερμυμνήν. λέγει δὲ καὶ αὐτὸς ἑαυτὸν εἶναι ἐκ τ̃ τοῦ Α'λὴμ γενεᾶς.

erat, Africa; tertia, AEgyptus; quarta, Philistim, sive Rhamble; quinta, Damascus; sexta, Chemps, sive Emessa; septima, Chalep; octava, Antiochia; nona, Charan; decima, Emet; undecima, Esibe; duodecima, Musel; decimatertia, Ameradia, Ticrit. Africa vero ab Amerumnis Bagdadensis potestate avulsa, sui iuris facta, & proprium sibi Ameram constituente, prima Ameradia, quemadmodum solebat, fuit Persia; secunda, AEgyptus; & reliquae deinceps, ut supra dictum est. Nuper vero quum Amermumnes Bagdadensis viribus impar esset, Ameras Persiae sive Chorasan sui iuris & potestatis factus est, sesque Amermumnem adpellavit, gestans Alcoranum e collo per tabellas instar torquis pendentem: deque genere Alim oriundum se dicit. Ameras autem Arabiae Felicis sub potestate Amerae AEgypti semper fuit. Verum hic quoque suae ditionis effectus, Amermumnem sese nuncupat, atque ad Alim originem refert.

ΚΕΦ. κϛʹ.

Ἡ γενεαλογία τοῦ περιβλέπτου ῥηγὸς Οὔγωνος.

Ἰστέον ὅτι ὁ ῥὴξ Ἰταλίας ὁ μέγας Λωθάριος, ὁ πάππος τοῦ περιβλέπτου ῥηγὸς Οὔγωνος 4, ἀπὸ τ̃ γενεᾶς μεγάλου Καρούλου κατήγετο, περὶ οὗ πολὺς ἔπαινος ἐγκώμιά τε καὶ διηγήματα, καὶ περὶ πολέμους ἀνδραγαθήματα. οὗτος οὖν Κάρουλος ἦν μονοκράτωρ πάντων τ̃ ῥηγάτων 5. ἐβασίλευσε δὲ εἰς τὴν μεγάλlu Φραγγίαν. ἐν δὲ ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐδεὶς τῶν ὑπολοίπων ῥηγῶν ἐτόλμησε ῥῆγα ἑαυτὸν καλέσαι 6, ἀλλὰ πάντες ὑπῆρχον ὑπόσπονδοι αὐτοῦ· ὅσις χρήματα ἱκανὰ καὶ πλοῦτον ἄφθονον ἐν Παλαιστίνῃ ἀποστέλλας ἐδείματο μοναστήρια πάμπολλα. ὁ τοίνυν Λωθάριος οὗτος ἀναλαβόμενος τὰ ἑαυτοῦ στρατεύματα κατὰ Ρ'ώμης ἐκστρατεύσας ἀπὸ πολέμου ταύτlu ἐκράτησε, καὶ ἐστέφθη παρὰ τοῦ τότε Πάπα· καὶ ἡνίκα ὑπέστρεφεν

CAP. XXVI.

Genealogia conspicui Regis Hugonis.

Sciendum est, Italiae magnum Lotharium, conspicui regis Hugonis avum a Carolo magno originem ducere, qui a bellica fortitudine atque gestis admodum celebratur. Hic itaque Carolus unus omnibus regnis imperabat. Regnavit autem in magna Francia; ipsoque regnante, nemo alius sese regem adpellare ausus est; sed foedus cum eo omnes pepigerant. Ille autem multis opibus, ingentique pecuniarum vi in Palaestinam transmissis Monasteria quamplurima excitavit. Lotharius igitur iste, admotis exercitibus, adversus Romam expeditionem suscepit, quam bello subiecit: atque ab eo, qui tum sedebat, Pontifice coronatus est. Quum autem in ditionem suam, Papiam

1 Α'ναγορέυσασα) Scribo, ἀναγορευσάσης.

2 Φορῶν καὶ τὸ κυράν) Κυρὰν est Coranus, sive Alcoranus Mahometistarum. Κυράνιον adpellat Edessenus Monachus in Elencho Agareni. Ο'σις οὐ κλίνει τὴν καθέδρα τοῦ, εἶτα τὸ στόμα τοῦ, εἰς παράδεισην οὐκ εἰσέρχεται, καθὼς διαλαμβάνη τὸ κυράνιόν σου. Ioannes Cantacuzenus adversus Maohometem Orat. 1. Ε'πειτα συνεγράψατο βιβλίον, θείων προσαγμάτων συναγωγὴν καλέσας αὐτὸ, ἀῤῥαβιςὶ δὲ ὀνομαζόμενον κοῤῥάν. Demetrius Cydonius interpres Richardi ἀλκοράνον plenius scribit. Α'νόσιον καὶ ψεύδους γέμοντα, ὡς ἂν ἐκ τοῦ θεοῦ στόματος ὑπηγορευμένον συνέθηκε νόμον, ὃν δὴ· καὶ νόμον ἀλκοράνον ὠνόμασεν, δηλαδὴ τῶν θείων προσαγμάτων ἀναγωγήν. (a)

3 Δίκlu μανιακίου) Μανιάκιον, *Monile* est, aut *Torques* Hesychius. Πέταλα, περιτραχήλια, μανιάκια, περιδέραια. Iacobus Diaconus in vita S. Pelagiae. καὶ πολλὴ φαντασία τῶν παίδων καὶ τῶν κορασίων τῶν μετ' αὐτῆς φορούντων ἱματισ-

A μὸν πολυτελῆ, καὶ μανιάκια χρυσᾶ περὶ τοὺς τραχήλους αὐτῶν,

4 Τοῦ περιβλέπτου ῥηγὸς οὔγωνος) Ρ'ὴξ, *Rex*. Nicetas in Man. Comneno lib. 1. Τὸν ὑψηλόφρονα ῥῆγα καὶ σύστολον παραλαμβάνειν. Codinus: Ο' μέγας λογοθέτης διατάττει τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποστελλόμενα προςάγματα καὶ χρυσοβούλλια πρός τε ῥῆγας, σουλτάνους, καὶ τοπάρχας.

5 Πάντων τ̃ ῥηγάτων) Vt a δὺξ, δουκάτον, ita a ῥὴξ, ῥηγάτον formarunt posteriores Graeci. Synodus Florentina: εἰς ὅλους τοὺς τόπους, καὶ εἰς ὅλα τὰ ῥηγάτα τῶν χριστιανῶν ὅπως ἔλθωσι πάντες.

B 6 Ε'ν δὲ ταῖς ἡμέραις αὐτοῦ οὐδεὶς τῶν ὑπολοίπων ῥηγῶν ἐτόλμησε ῥῆγα ἑαυτὸν καλέσαι) Hinc illa Suidae: ῥὴξ, ῥῆγος, ὁ τῶν Φράγγων ἀρχηγός. Manasses in Annal.

Ἦν δὲ τῶν Φράγγων φύλαρχος ὁ Κάρουλος ἐκεῖνος,

Ρ'ῆγας τοὺς σφῶν κατάρχοντας οἴδασι Φράγγοι λέγειν.

(a) *Al* articulus est Arabicus, *Coran* nomen ipsum.

piam scilicet, reverteretur, in urbem Placentiam triginta a Papia milliaribus distitam pervenit, ibique diem obiit. Filium vero habuit Adelbertum nomine, qui uxorem duxit magnam Bertam, & ex ea Hugonem regem, cuius supra mentionem fecimus, suscepit. Lothario autem Magno fatis functo, Ludovicus consanguineus Ludovici e Magna Francia profectus Papiam occupavit non coronatus. Postea Veronam se contulit; quae urbs centum viginti milliaribus Papia distat; quo quum venisset, insurgentes contra illum cives captum oculis orbarunt. Tunc regnum adiit Berengarius, Berengárii, qui nunc in vivis est avus, Romamque ingressus coronatus est. Hinc populi multi Rodulphum in Burgundia versantem, hisce verbis evocant; Huc accede, & occiso Berengario, regnum tibi trademus. Hic ex Burgundia movit, versusque Papiam concessit: divisoque populo, pars Berengarium sequebatur, residua vero pars Rodulpho haerebat: collatisque signis, primo Berengarius vicit; praelioque rursus inito, victor fuit Rodulphus, Berengariique exercitus in fugam actus est. Ipse autem Berengarius, a suis desertus, se mortuum simulavit, mediusque inter cadavera collapsus, pelle cervina, quam ferebat, se contegens & operiens, pedem extra protensum habuit. Accedens autem quidam ex Rodulphi militibus, pedem eius venabulo feriit: ac immotus ille mansit; quumque ipsum absque ullo motu miles cerneret, pro mortuo habuit ac reliquit. Rodulphi vero exercitus hunc Berengarium esse ignorabat. Praelium autem cum cessasset, surrexit Berengarius, solusque Palatium suum adiit; iterumque regno potitus, armis contra Rodulphum sumtis, eum superavit. Posthaec autem pacto foedere, regnum inter se diviserunt; ita ut pars una uni, altera alteri cederet. Rodulphus tamen sub consilio & potestate Berengarii manebat. Venere postea ex Burgundia Papiam tres Marchiones, ut principes exturbarent, Hugo nimirum Taliapherni, Boso, & Hugo Bosonis frater, rex ille nobilissimus, cuius antea mentionem fecimus. Is porro magna stipatus multitudine accessit: quo comperto Berengarius, bellum instruxit, atque in occursum eius venit, interceptoque commeatu, famem exercitui eius intulit, interdixitque suis ne quempiam occiderent; sed quemcumque caperent, naso & duabus auriculis mutilarent, sicque dimitterent; id vero factum est. Qua re conspecta tres memorati duces, nudis pedibus, divina Evangelia prae manibus tenentes Berengarium adierunt, veniam petentes, iurantesque, se numquam

φεν εἰς τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν, ἤγουν εἰς Παπίαν, κατήντησεν εἰς τὸ κάστρον Πλαζέντα, τὸ ὂν ἀπὸ τριάκοντα μιλίων τῆς Παπίας. κἀκεῖσε μὲν οὗτος τελευτᾷ. ἔτεκε δὲ υἱὸν ὀνόματι Ἀδέλβερτον, ὃς ἔγημε γυναῖκα τὴν μεγάλην Βέρταν, καὶ ἐξ αὐτῆς τὸν προῤῥηθέντα ῥῆγα τὸν Οὔγωνα ἔτεκε. μετὰ δὲ τὸ τελευτῆσαι τὸν μέγαν Λωθάριον, Λοδόϊκος ὁ ἴδιος τοῦ Λοδοΐκου ἀπὸ τῆς μεγάλης Φραγγίας ἐλθὼν ἐκράτησε τὴν Παπίαν. καὶ ἦν μὲν ἄστεπτος. ὕστερον δὲ ἦλθεν εἰς Βερῶναν, εἰς τὸ κάστρον τὸ ὂν ἀπὸ ρκ΄. μιλίων τῆς Παπίας, καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ ἐκεῖσε ἐπανέστησαν αὐτῷ οἱ τοῦ αὐτοῦ κάστρου, καὶ κρατήσαντες ἐτύφλωσαν. καὶ τότε ἐκράτησε Βεριγγέριος ὁ πάππος τοῦ νυνὶ Βεριγγέρι· καὶ εἰσελθὼν ἐν Ῥώμῃ ἐστέφθη· καὶ μετὰ τοῦτο ἐδελοποίησε λαὸς πολὺς τῷ Ῥοδούλφῳ εἰς Βεργωνίαν ὄντι· λέγοντες ὅτι ἐλθὲ ἐνταῦθα, καὶ παραδίδομέν σοι τὸ ῥηγάτον, καὶ ἀποκτενοῦμεν τὸν Βεριγγέριον. ὁ δὲ ἦλθε ἀπὸ Βεργωνίαν πρὸς τὰ μέρη τῆς Παπίας. καὶ ὁ μὲν ἥμισυς λαὸς ἦν μετὰ τοῦ Βεριγγέρη, ὁ δὲ λοιπὸς μετὰ τοῦ Ῥοδούλφου. καὶ πολεμήσαντες, ἐνίκησεν ὁ Βεριγγέρης τὴν πρῶτον πόλεμον, καὶ πάλιν πολεμήσαντες, ἐνίκησεν ὁ Ῥοδοῦλφος. καὶ ἔφυγεν ὁ λαὸς τοῦ Βεριγγέρη, καὶ μόνος καταλειφθεὶς ὁ Βεριγγέρην, ἐποίησεν ἑαυτὸν ὡς τεθνεῶτα, καὶ ἔπεσε μέσον τῶν τεθνεώτων, σκεπάσας αὐτὸν μετὰ τῆς δορκᾶς αὐτοῦ, τὸν δὲ πόδα αὐτοῦ εἶχεν ἔξω. ἐλθὼν δὲ εἷς ἐκ τῶν στρατιωτῶν τοῦ Ῥοδούλφου, δέδωκεν αὐτῷ μετὰ μεναύλου 1 εἰς τὸν πόδα· αὐτὸς δὲ τὸ σύνολον οὐκ ἐσαλεύθη· τοῦ δὲ μὴ σαλευθέντος, ἀφίησιν αὐτὸν ὡς δῆθεν νεκρὸν ὄντα· ἠγνόει δὲ ὁ τοῦ Ῥοδούλφου λαὸς ὅτι ὁ Βεριγγέρης ἐστὶ, καὶ παύσαντος τοῦ πολέμου ἠγέρθη ὁ Βεριγγέρης, καὶ ἦλθεν εἰς τὸ παλάτιον αὐτοῦ μόνος, καὶ πάλιν ἐκράτησε τῆς βασιλείας, καὶ ἐπολέμησε τὸν Ῥοδοῦλφον, καὶ ἐνίκησεν αὐτόν. μετὰ δὲ τοῦτο συνεβιβάσθησαν εἰς ἀλλήλους, καὶ ἐμερίσθησαν τὴν χώραν εἰς δύο. καὶ ὁ μὲν εἷς ἀνελάβετο τὸ ἓν μέρος τῆς χώρας· ὁ δὲ ἕτερος τὸ ἕτερον. ἐν δὲ ὁ Ῥοδοῦλφος ὑπὸ τὴν βουλὴν καὶ ἐξουσίαν τοῦ Βεριγγέρη· καὶ μετὰ τοῦτο ἦλθον ἀπὸ Βεργωνίαν τρεῖς μαρκέσιοι 2 πρὸς Παπίαν τοῦ ἐκδιῶξαι τοὺς κρατοῦντας καὶ κρατῆσαι αὐτοί 3· ἦσαν δὲ οὗτοι, Οὔγων ὁ Ταλιαφέρνου, καὶ Βόζων, καὶ Οὔγων ὁ ἀδελφὸς τοῦ Βόζου, ὁ προρηθεὶς εὐγενέστατος ῥήξ. ἦλθε δὲ μετὰ λαοῦ ἱκανοῦ. καὶ μαθὼν ὁ Βεριγγέρης, ἡτοιμάσθη, καὶ ἀπῆλθεν εἰς συνάντησιν αὐτοῦ πρὸς πόλεμον, καὶ παρακαθίσας ἐστενοχώρησεν αὐτοὺς ἀπὸ λιμοῦ, καὶ ὥρισε τὸν λαὸν αὐτοῦ μὴ φονεύειν τινὰ, ἀλλ' ὅπου ἂν κρατήσωσι τινὰ ἐξ αὐτῶν κόπτωσι τὴν ῥίνα αὐτοῦ καὶ τὰ δύο ὠτία, καὶ ἀπολύωσιν· ὃ δὴ καὶ ἐποίουν. θεασάμενοι οὖν τοῦτο προρηθεῖσαι τρεῖς κεφαλαὶ, ἄραντες ἀνυπόδετοι τὰ θεῖα εὐαγγέλια εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἦλθον πρὸς τὸν Βεριγγέριον, αἰτούμενοι συγχώρησιν, καὶ

1 Δέδωκεν αὐτῷ μετὰ μενκύλου) Μένκυλον, pro βένκυλον, est Latinorum *Venabulum*. Leo in Tacticis: μέναυλον, εἶδός ἐστιν ἀκοντίου. Scholiastes Nicandri in Theriacis. Αἰγανέη τὸ ἀκόντιον, ἀπὸ μέρους τοῦ αἰγέου ἱμάντος, ὃν ἐξαγκυλώμενοι βαλοῦσι. λέγουσι δὲ τὸν μέναυλον τὸν ἀναιροῦντα τοὺς θῆρας.

2 Τρεῖς μαρκέσιοι) Μαρκέσιος, *Marchio*. Ex Italico *Marchese*. Nicetas in Man. Comneno lib. VII. Ἐπὶ τούτους γε μὲν τὸν μόντης Φηράντης

A

μαρκέσιον, εὐγενείᾳ καὶ εὐτεκνίᾳ κομῶντα καὶ μέγα δυνάμενον. Occurrit apud illum pluries. Dignitatem tradit Gregoras libro VII. Ἡ δὲ τοῦ μαρκεσίου τάξις οὐ τῶν ἐπισήμων ἐστὶ παρὰ λατίνοις, ἀλλ' ὅπερ ἐν τοῖς στρατεύμασιν ὁ τὴν βασιλικὴν κατέχων σημαίαν, τοῦτο παρὰ λατίνοις μαρκέσιος.

3 Τοῦ ἐκδιάξαι τοὺς κρατᾶσαι αὐτοὶ) Locus corruptus.

καὶ ὀμνύοντες 1 τοῦ μηκέτι ἐλθεῖν ἐνθάδε μέχρι τέλους ζωῆς αὐτοῦ, καὶ τότε εἴασεν αὐτοὺς ἀπελθεῖν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. ὕστερον δὲ τοῦ Βεριγγέρη ἀπελθόντος εἰς Βερόναν, ἀπέκτεινεν αὐτὸν Φαλάμβερτος ὁ σύντεκνος αὐτοῦ 2, καὶ τότε ἐκράτησεν ὅλον τὸ ῥηγάτον Ῥόδουλφος· καὶ μετὰ τοῦτο ἐμήνυσεν ὁ λαὸς τῆς χώρας ὅλης εἰς Βεργωνίαν τῷ Οὔγωνι τῷ προῤῥηθέντι ῥηγὶ, λέγοντες ὅτι ἐλθὲ καὶ παραδίδομέν σοι τὴν χώραν. καὶ ἐλθόντος αὐτοῦ, ἐπῆρον αὐτὸν ὁ λαὸς, καὶ ἀπήγαγον εἰς τὸ παλάτιον, καὶ ἀπεκατέστησαν αὐτὸν ῥῆγα. τῷ δὲ Ῥοδούλφῳ εἶπον, ὅτι ἄπελθε μετὰ τοῦ πλούτου σου, θέλῃς εἰς τὴν χώραν σου, θέλῃς ἀλλαχοῦ. ὁ δὲ ἀπῆλθεν εἰς Βεργωνίαν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ, καὶ κατεῖχεν ἐκεῖσε λαὸν ἱκανόν. καὶ τελευτήσαντος αὐτοῦ, ἀπῆλθεν Οὔγων ὁ προῤῥηθεὶς ῥὴξ εἰς Βεργωνίαν, καὶ τὴν γυναῖκα τοῦ Ῥοδούλφου, ἥτις καὶ Βέρτα ὀνομάζετο, ἔλαβεν εἰς γυναῖκα. τὴν δὲ θυγατέρα αὐτῆς ὀνόματι Ἀδέλησαν, δέδωκε Λωθαρίῳ τῷ υἱῷ αὐτοῦ, τῷ νυνὶ ὄντι Ἰταλίας ῥηγί. ἡ δὲ ἀνελθοῦσα ἐν Κωνσταντινουπόλει, καὶ συναφθεῖσα Ῥωμανῷ τῷ πορφυρογεννήτῳ υἱῷ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου, ἤτοι ἡ θυγάτηρ τοῦ αὐτοῦ περιβλέπτου ῥηγὸς Οὔγωνος, ἣ ὀνομάζετο Βέρτα, κατὰ τὸ ὄνομα τῆς μάμμης αὐτῆς τῆς μεγάλης Βέρτας. ἥ τις μετὰ θάνατον τοῦ Ἀδελβέρτου ἀνδρὸς αὐτῆς ἐβασίλευσεν ἔτη * μετωνομάσθη δὲ Εὐδοκία. κατὰ τὸ ὄνομα τῆς τε μάμμης, καὶ ἀδελφῆς Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου.

quam illo superstite isthuc venturos esse. Tunc sivit eos liberos in regionem redire. Deinde vero quum Veronam abiisset Berengarius, a Phalamberto compatre suo occisus est; & tunc toto regno potitus est Rodulphus. Sub haec universae regionis populus praefatum regem Hugonem ex Burgundia accersivit, oblato regionis suae principatu, si accederet: quumque venisset, sustulit eum populus, & in palatium abduxit, regemque constituit: Rodulpho vero edixerunt, ut sive in regionem suam, sive quocumque vellet sublatis opibus suis abiret. Is in Burgundiam regionem suam se contulit, ibique satis amplae multitudini imperavit. Mortuo Rodulpho, memoratus rex Hugo Burgundiam adiit, ac Rodulphi uxorem Bertam nomine matrimonio sibi copulavit, eius vero filiam Adelesam nuptui dedit Lothario filio suo, qui nunc Italiae rex est. Filia vero conspicui regis Hugonis Constantinopolim profecta, Romano Porphyrogenito Constantini Christi amantis Imperatoris filio locata est. Haec autem filia conspicui regis Hugonis Berta vocabatur, de aviae suae magnae Bertae cognomine, quae post Adelberti mariti sui obitum, regno praefuit annis *. Illius vero nomen in Eudociam mutatum est, de nomine aviae, & sororis Constantini Christi amantis Imperatoris.

ΚΕΦ. κζ.

Περὶ τοῦ θέματος Λογουβαρδίας, καὶ τῶν ἐν αὐτῇ πριγκιπάτων καὶ ἀρχοντιῶν.

Ἰστέον ὅτι ἐν τοῖς παλαιοῖς χρόνοις κατεκρατεῖτο ἡ πᾶσα ἐξουσία τῆς Ἰταλίας, ἥτε Νεάπολις 3, καὶ Καπύη, καὶ ἡ Βενεβενδὸς, τότε Σαλερῆνον, καὶ ἡ Ἀμάλφη, καὶ Γαϊτὴ 4, καὶ πᾶσα ἡ Λογουβαρδία, παρὰ τῶν Ῥωμαίων δηλονότι βασιλευομένων τῆς Ῥώμης. μετὰ δὲ τὸ ἀνελθεῖν τὸ βασίλειον ἐν Κωνσταντινουπόλει, διεμερίσθησαν ταῦτα πάντα εἰς ἀρχὰς δύο. ἐξ οὗ καὶ παρὰ τοῦ βασιλεύοντος ἐν Κωνσταντινουπόλει ἀπεστέλλοντο πατρίκιοι δύο· καὶ ὁ μὲν εἷς πατρίκιος ἐκράτει τὴν Σικελίαν καὶ τὴν Καλαβρίαν, καὶ τὴν Νεάπολιν, καὶ Ἀμάλφην. ὁ δὲ ἕτερος πατρίκιος ἐκαθέζετο εἰς Βενεβενδὸν, καὶ ἐκράτει τὴν Παπίαν, καὶ τὴν Κάπυαν, καὶ τὰ λοιπὰ πάντα· καὶ ἐτέλουν καθέτος τῷ βασιλεῖ τὰ νενομισμένα τῷ δημοσίῳ. αὗται δὲ πᾶσαι αἱ προῤῥηθεῖσαι χῶραι κατῳκοῦντο

CAP. XXVII.

De Longobardiae Themate, eiusque principatibus, ac ducatibus.

Sciendum est, antiquis temporibus omnem Italiae ditionem, Neapolim, Capuam, Beneventum, Salernum, Amalphim, Gaietam, & universam Longobardiam, Romanis Romae imperantibus subditam fuisse. Post translatam vero Constantinopolim Imperii sedem, haec omnia in duos principatus divisa sunt. Ex eo tempore ab Imperatore Constantinopolitano missi sunt Patricii duo, quorum alter Siciliam, Calabriam, Neapolim, & Amalphim administrabat; alter vero Beneventi residebat, imperabatque Papiae, Capuae, & reliquis omnibus: qui ambo quotannis Imperatoris fisco adsignatam pecuniam pendebant. Hae porro omnes, quas supra recensui regiones a Romanis habitabantur. Temporibus autem Imperatricis Irenes,

1 Ἄραντες ἀνυπόδετοι τὰ θεῖα εὐαγγέλια εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἦλθον πρὸς τὸν Βεριγγέριον, αἰτούμενοι συγχώρησιν, καὶ ὀμνύοντες) Observandus mos iurandi per sacrosancta Evangelia. Harmenopulus lib. I. tit. VII. Ὁ ἐκ δικαστικῆς ψήφου, ἢ ἐξ αἰτήσεως τοῦ ἀντιδίκου, ὅρκον ἐπέχων ἐπ' ἐκκλησίας, τῶν ἀχράντων ἁπτόμενος εὐαγγελίων, ἐπιορκεῖν δὲ μετὰ ταῦτα ἐλεγχθεὶς, γλωσσοκοπείσθω. Menander de legat. Παραχρῆμα οὖν ὁ τῆς συγγηδόνος πόλεως τὴν ἀρχιερωσύνην διέπων τὰς θεσπεσίας βίβλους αὐτῷ διὰ τῶν ἐν μέσῳ τὰς ἀγγελίας διακομιζόντων ἐνεχείρισε, καὶ ὃς δολερώτατά πως ἐπικρυψάμενος τὸν νοῦν, ἀνίσταταί τε ἐκ τῆς καθέδρας, καὶ σὺν φόβῳ δῆθεν πολλῷ καὶ σεβάσματι ταῦτα προσποιησάμενος δέχε- A σθαι. καὶ προσκυνήσας προθυμότατα, ὄμνυμι κατὰ τοῦ λαλήσαντος τὰ ἐν ταῖς ἁγίαις διφθέραις ῥήματα θεοῦ, μηδὲν εἰρημένων παρ' αὐτοῦ διαψεύσασθαι. Cantacuzenus Histor. lib. I. cap. XV. *Per sacra Evangelia, & venerandas sanctorum imagines fideliter iurare iubes.*

2 Ὁ σύντεκνος αὐτοῦ) Euchologium. Εἶτα ἀλλάσσουσιν οἱ παράνυμφοι, ἤγουν οἱ κοινῶς· λεγόμενοι σύντεκνοι, τὰ δακτυλίδια τῶν νεονύμφων. Cabasilas in Quaest. Οὐ δύναται τοῦ συντέκνου αὐτοῦ, θυγατέρα αὐταδελφὴν οὖσαν ἀναδεξιμαίαν B αὐτοῦ, ἀγάγεσθαι νύμφην υἱῷ αὐτοῦ.

3 Εἴτε νεάπολις) Scribe, ἥτε νεάπολις.

4 Καὶ γαϊπή) Scribe, καὶ γαΐτη: sive, γαήτη, *Caieta*.

nes, missus Patricius Narses, & Beneventum & Papiam administrabat; Romam vero Papa Zacharias Atheniensis. Accidit autem ut in Papiae partibus bella gererentur, Narsesque Patricius fisco adsignatas ex pacto pecunias in exercitus usum impenderet; & ordinarius ab illo reditus non tantum non mittebatur, sed contra se, potius illinc pecunias sibi missum iri, sperare significabat, quippe quum omnes reditus belli ingruentibus impendisset, ac proinde non hinc aliquid esse quaerendum. His auditis Imperatrix Irene, ira accensa, fusum illi, & colum misit, hisce verbis ad ipsum scribens: *Accipe haec, quae tibi conveniunt; vere enim te aequius iudicavimus, quam armis tamquam virum uti, ac pro Romanis pugnare.* Quibus intellectis Narses Patricius, rescripsit Imperatrici hoc modo: *Postquam vere me rectius, & filum torquere videtur tibi, veluti feminam, telam me ordiri nosse scias, quam numquam Romani detexant.* Tunc autem temporis Longobardi Pannoniam incolebant, quae nunc Turcarum sedes est, & missis ad eos fructibus omnis generis Patricius, isthaec ipsis significavit: *Venite huc, & videbitis, pro vetere verbo, terram mel & lac fluentem, & qua, ut puto, neque Deus meliorem habet: & si vobis placuerit, hanc inhabitabitis, ut in perpetuum faustis me precationibus, ac benedictionibus prosequamini.* His vero auditis, persuasi Longobardi cum familiis Beneventum venerunt. Cives autem Beneventani quum intra urbem illos admittere nollent, extra eam prope murum ad flumen habitarunt, aedificata urbe parva, quae CIVITA NOVA, id est, nova civitas adpellatur, exstatque etiam hodie. Intrabant vero etiam urbem, & Ecclesiam, doloque superiores facti habitatoribus omnibus, eos universos occiderunt, urbemque occuparunt; gladiis enim intra fustes occultatis, Ecclesiam ingressi, pugna excitata, universos, ut supra dictum est, interemerunt. Et inde excursione in omnem ditionem Thematis Longobardiae, & Calabriae facta, subiecerunt eam usque ad Papiam, excepta Hydrunte, Callipoli, Rusiano, Neapoli, Gaieta, Surrento, & Amalphae. Prima vero urbs antiqua & magna erat Capua, secunda Neapolis, tertia Beneventum, quarta Gaieta, quinta Amalphe. Salernum autem habitatum fuit a Sicardo quum principatus dividerent Longobardi. Et sunt in hodiernum usque diem, quae septima Inditio est, anni a condito mundo

το παρὰ τῶν Ῥωμαίων. ἐν δὲ τοῖς καιροῖς * Εἰρήνης τῆς βασιλίδος 1 ἀποςαλεὶς ὁ πατρίκιος Ναρσῆς ἐκράτει τὴν Βενεβενδὸν ϗ τὴν Παπίαν· ϗ * Ζαχαρίας ὁ πάπας Ἀθηναῖος ἐκράτει τὴν Ῥώμην. συνέβη δὲ πολέμους γενέσθαι εἰς τὰ τῆς Παπίας μέρη, καὶ ἐξοδίασεν ὁ πατρίκιος Ναρσῆς εἰς τὸν ςρατὸν τὰ εἰσκομιζόμενα πάκτα 2 τῷ δημοσίῳ, καὶ οὐκ ἀπεςάλη ἡ κατὰ τόπον εἰσκομιδὴ παρ' αὐτοῦ· ὁ δὲ Ναρσῆς ἀντεμήνυσεν, ὅτι ἀπὸ τῶν αὐτόθι μᾶλλον ἐλπίζω μοι ἀποςαλῆναι χρήματα, ἐπειδὴ πᾶσαν τὴν ἀπὸ τῶν ὧδε εἰσκομιζομένην εἰσκομιδὴν εἰς τοὺς ἀνακύψαντας πολέμους κατηνάλωσα, ϗ μᾶλλον ὑμεῖς ἀπὸ τῶν ὧδε ζητεῖτε εἰσκομιδάς; ταῦτα ἀκούσασα ἡ βασίλισσα * Εἰρήνη, ϗ ὀργισθεῖσα, ἀπέςειλεν αὐτῷ ἄτρακτον ϗ ἠλακάτην γράψασα πρὸς αὐτόν. ὅτι λάβε ταῦτα, ἃ καὶ ἁρμόζει σοι. νήθειν σε γὰρ μᾶλλον ἐκρίναμεν δίκαιον, ἢ μετὰ ὅπλων ὡς ἄνδρα διεκδικεῖν ϗ διευθύνειν ϗ ὑπερπολεμεῖν Ῥωμαίων. ταῦτα ἀκούσας ὁ πατρίκιος Ναρσῆς, ἀντέγραψε πρὸς τὴν βασιλίδα. ὅτι ἐπεὶ οὕτω παρ' ὑμῖν ἐνομίσθη νήθειν καὶ κλώθειν καθάπερ γυνὴ, κλῶσαι ἔχω νήματα μετὰ τῆς ἀτράκτου καὶ ἠλακάτης, ἵνα μέχρις ἂν ζῶσιν οἱ Ῥωμαῖοι μὴ δυνηθῶσιν ἐξυφᾶναι ταῦτα. οἱ δὲ Λογουβάρδοι τῷ τότε καιρῷ κατῴκουν εἰς Πανωνίαν 3, ἔνθα ἀρτίως οἰκοῦσιν οἱ Τοῦρκοι, ϗ ἀποςείλας ὁ πατρίκιος Ναρσῆς πρὸς αὐτοὺς ὀπώρας παντοίας 4 ἐδελοποίησεν αὐτοῖς, ὅτι δεῦτε ἐνταῦθα, ϗ θεάσασθε γῆν ῥέουσαν κατὰ τὸ εἰρημένον μέλι ϗ γάλα, ἧς, ὡς οἶμαι, ὁ Θεὸς κρείττονα οὐκ ἔχει. ϗ εἰ ἐςὶν ὑμῖν ἀρεςὸν κατοικήσατε ἐν αὐτῇ, ὅπως εἰς αἰῶνα αἰῶνος μακαρίζετέ με· ταῦτα δὲ ἀκούσαντες οἱ Λογουβάρδοι ϗ πεισθέντες, ἀναλαβόμενοι τὰς φαμιλίας αὐτῶν, ἦλθον εἰς Βενεβενδόν. οἱ δὲ τοῦ κάςρου Βενεβενδοῦ οὐκ εἴασαν αὐτοὺς ἔνδον τοῦ κάςρου εἰσελθεῖν, ᾤκησαν δὲ ἔξωθεν τοῦ κάςρου πλησίον τοῦ τείχους εἰς τὸν ποταμὸν, οἰκοδομήσαντες ἐκεῖσε κάςρον μικρὸν, ἐξ οὗ ϗ ὀνομάζεται Τζιβιτανόβα, τουτέςι νεόκαςρον· ὃ ϗ μέχρι τῆς σήμερον συνίςαται. εἰσήρχοντο δὲ ϗ ἔνδοθεν τοῦ κάςρου ϗ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ, ϗ διὰ μηχανῆς κυριεύσαντες τοὺς οἰκήτορας τοῦ κάςρου Βενεβενδοῦ, ἀνεῖλον πάντας, ϗ κατέσχον τὸ κάςρον. ἔσωθεν γὰρ διὰ τῶν ῥάβδων αὐτῶν σπαθία βαςάζοντες, ϗ ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ὑποτρόπον ποιήσαντες ἐπὶ τὸ αὐτὸ μάχην, πάντας, ὡς εἴρηται, ἀπέκτειναν· καὶ ἔκτοτε ἐκςρατεύσαντες πᾶσαν τὴν γῆν ἐκείνην, ὑπέταξαν τοῦ τε θέματος Λογουβαρδίας καὶ Καλαβρίας, ϗ ἕως Παπίας, ἄνευ τῆς Ὑδρεντοῦ, ϗ Καλλιπόλεως. ϗ τοῦ Ῥουσιάνου, καὶ τῆς Νεαπόλεως, ϗ τῆς Γαΐτης, ϗ Συρεντοῦ, ϗ Ἀμάλφης. πρῶτον δὲ κάςρον ὑπῆρχεν ἀρχαῖον ϗ μέγα ἡ Κά-

---

1 Ἐν δὲ τοῖς καιροῖς εἰρήνης τῆς βασιλίδος) Error est oscitanter exscribentis librarii, nam Sophia tunc Augusta fuit, non Irene, ut & Papa Ioannes III. non Zacharias. Est confusio cc. circiter annorum.

2 Τὰ εἰσκομιζόμενα πάκτα) Πάκτον, *Pactum.* Tributum. Cedrenus. Τῷ δ' αὐτῷ ἔτει ἐξήτησαν οἱ βούλγαροι πάκτα διὰ κάςρα.

3 Οἱ δὲ λογοβάρδοι τῷ τότε καιρῷ κατῴκουν εἰς παννωνίαν) Habitarunt in Pannonia Longobardi annos XLII. nempe ab anno Christi DXXVI. ad DLXVIII. Vide Diaconum de Gest. Longob. lib. II. cap. VII.

4 Καὶ ἀποςείλας ὁ πατρίκιος ναρσῆς πρὸς αὐ- A τοὺς ὀπώρας, παντοίας) Diaconus De Gestis Longob. lib. II. cap. V. *Itaque odio, metuque exagitatus* [*Narses*] *in Neapolitanam civitatem secedens, legatos mox ad Longobardorum gentem dirigit, mandans ut paupertina Pannoniae rura desererent, & ad Italiam cunctis refertam divitiis possidendam venirent. Simulque multimoda pomorum genera, aliarumque rerum species, quorum Italia ferax est, mittit, quatenus eorum ad veniendum animos posset illicere.* Anastasius in Ioanne III. *Tunc egressus Narses de Roma venit Campaniam: & scripsit genti Longobardorum, ut venirent, & possiderent Italiam.*

ἡ Κάπυα, δευτέρα ἡ Νεάπολις, τρίτη ἡ Βενεβενδὸς, τετάρτη ἡ Γαϊτὴ πέμπτη, ἡ Ἀμάλφη. τὸ δὲ Σαλερινὸν ᾠκίσθη ἐπὶ τοῦ Σικάρδου, ὅτε διεμέρισαν οἱ Λογούβαρδοι τὰ πριγκιπάτα 1. εἰσὶ δὲ μέχρι τῆς σήμερον, ἥτις ἐστὶν Ἰνδικτιὼν ἑβδόμη, ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛυνζ΄. ἀφ' οὗ ἐμερίσθη ἡ Λογουβαρδία ἔτη σ΄. ὑπῆρχον δὲ ἀδελφοὶ δύο, ὁ Σίκων, καὶ ὁ Σίκαρδος, καὶ ὁ μὲν Σίκων ἐκράτησε τὸν Βενεβενδὸν, καὶ τὰ μέρη τοῦ Βάρεως, καὶ τοῦ * Σιπενδοῦ. ὁ δὲ Σίκαρδος τὸ Σαλερινὸν, καὶ τὴν Κάπυαν, καὶ τὰ μέρη τῆς Καλαβρίας· ἡ δὲ Νεάπολις ἦν ἀρχαῖον πραιτώριον τῶν κατερχομένων πατρικίων, καὶ ὁ κρατῶν τὴν Νεάπολιν κατεῖχε καὶ τὴν Σικελίαν, καὶ ἡνίκα κατέλαβεν ὁ πατρίκιος ἐν Νεαπόλει, ἀπήρχετο ὁ δοὺξ Νεαπόλεως ἐν Σικελίᾳ. ἡ δὲ Κάπυα ἦν πόλις ὑπερμεγέθης, καὶ ἑάλω ὑπὸ τῶν Οὐανδήλων, ἤτοι τῶν Ἀφρικῶν, καὶ κατέλυσαν αὐτήν. ἐρημοκάστρου δὲ οὔσης ᾤκουν ἐν αὐτῇ Λογούβαρδοι, καὶ πάλιν * τῶν Ἀφρικῶν ἐπερχομένων 2 κατ' αὐτῶν ᾠκοδόμησεν ὁ ἐπίσκοπος Λανδοῦλφος κάστρον εἰς τὴν γέφυραν τοῦ ποταμοῦ, καὶ ἐπωνόμασεν αὐτὸ * Καπαντὴν, καὶ νῦν οὖσαν. ἀφ' οὗ δὲ ἐκτίσθη ἡ αὐτὴ Κάπυα εἰσὶν ἔτη ογ΄. ἡ δὲ Νεάπολις, καὶ ἡ Ἀμάλφη. καὶ ἡ Συρεντὸς, ὑπῆρχον ἀεὶ ὑπὸ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων. ἰστέον ὅτι μαστρομήλης 3 ἑρμηνεύεται τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ κατεπάνω τοῦ στρατοῦ 4. ἰστέον ὅτι πρὸ τοῦ περάσαι τοὺς Βενετίκους, καὶ οἰκῆσαι εἰς τὰ νησία εἰς ἃ νῦν οἰκοῦσιν, ἐκαλοῦντο * Ἐνετικοὶ 5, καὶ κατῴκουν εἰς τὴν ξηρὰν εἰς αὐτὰ τὰ κάστρα. κάστρον Κόγκορδα, κάστρον * Ἰουστινιάνα, κάστρον τοῦ Νούνου, καὶ ἕτερα πλεῖστα κάστρα. ἰστέον ὅτι περασάντων τῶν νῦν καλουμένων Βενετίκων, πρῶτον δὲ * Ἐνετικῶν, ἔκτισαν ἐν πρώτοις 6 κάστρον ὀχυρὸν, ἐν ᾧ καὶ σήμερον καθέζεται ὁ δοὺξ Βενετίας, ἔχον κύκλωθεν θάλασσαν ὡσεὶ μιλίων ἕξ· εἰς ἣν καὶ εἰσέρχονται ποταμοὶ κζ΄. ὑπάρχουσι δὲ καὶ νῆσοι κατ' ἀνατολὰς τοῦ αὐτοῦ. ἔκτισαν δὲ καὶ ἐν ταῖς αὐταῖς νήσοις οἱ νῦν Βενέτικοι καλούμενοι κάστρα κάστρον * Κογράδων, ἐν ᾧ καὶ μητρόπολις 7 ἐστὶ μεγάλη, καὶ πολλὰ λείψανα ἁγίων ἐν ταύτῃ ἀπόκεινται· κάστρον Ῥιβαλεντὴς, κάστρον Λουλιανὸν, κάστρον Ἄψανον. κάστρον Ῥωματινὰ, κάστρον Λικεντζία, κάστρον Πίνεται, ὅπερ λέγεται Στρόβιλος, κάστρον Βινίολα, κάστρον Βόες, ἐν ᾧ ὑπάρχει ναὸς τοῦ ἁγίου ἀποστόλου Πέτρου, κάστρον Ἠλιτουάλβα, κάστρον Αἰτουμανκέρσες, κάστρον Βρόνιον, κάστρον Μαδαμαῦκον, κάστρον Ἥβολα, κάστρον Πριστῆνα, κάστρον Κλουγία, κάστρον Βροῦνδον, κάστρον Φοσαῶν, κάστρον Λαυριτῶν. ἰστέον ὅτι καὶ εἰσὶν ἕτεραι νῆσοι ἐν τῇ αὐτῶν χώρᾳ Βενετίας. ἰστέον ὅτι καὶ ἐν τῇ στερεᾷ εἰς τὸ μέρος τῆς Ἰταλίας ὑπάρχουσι κάστρα τῶν Βενετίκων, ἃ τινά εἰσι ταῦτα. κάστρον Κάπρε, κάστρον Νεόκαστρον, κάστρον Φινὲς, κάστρον Αἴκυλον, κάστρον Ἀειμάνας, ἐμπόριον μέγα Τορτζελῶν, κάστρον Μουρὰν. κάστρον Ῥίβαντον. ὃ ἑρμηνεύεται τόπος ὑψηλότατος, ἐν ᾧ καθέζεται ὁ δοὺξ Βενετίας· κάστρον Καβερτζέντζης. ἰστέον ὅτι καὶ ἐμπόριά εἰσὶ, καὶ καστέλλια.

do 6457. (Christi 949.) a divisa Longobardia anni 200. Erant autem fratres duo, Sico, atque Sicardus. Et Sico quidem Benevento imperabat, ac Bareos, & Sipendi partibus. Sicardus vero Salernum, Capuam, & partes Calabriae possidebat. At Neapolis antiquum praetorium erat Patriciorum qui mittebantur; & qui Neapoli imperabat, imperabat & Siciliae: quumque Patricius Neapolim adpelleret, Dux Neapoleos in Siciliam abibat. Capua vero erat urbs ingens, captaque est a Vandalis, sive Afris, & vastata: atque ita desolata quum iaceret, inhabitarunt eam Longobardi. Et mox Afris rursum ingruentibus, Landulphus Episcopus ad pontem fluminis urbem aedificavit, quam Capantem nuncupavit; quae quidem etiamnum superest. Ex quo autem haec Capua constructa fuit, anni sunt 73. Ceterum Neapolis, Amalphe, & Surentum Romano Imperatori semper paruerunt. Sciendum, quod Magister militum Romanorum lingua significat, Praefectum exercitus. Sciendum, quod Veneti antequam traiicerent, inhabitarentque insulas, quas nunc inhabitant, Henetici nuncupabantur, & incolebant in continenti has urbes, Concordiam, Iustiniana, Nunum, & reliquas plerasque. Sciendum Venetos nunc adpellatos, qui olim Henetici dicebantur, quum traiecissent, munitam inprimis urbem condidisse, in qua hodie habitat Dux Venetiarum, mari undique cinctam spatio circiter sex milliarium, quod influunt flumina XXVII. Sunt etiam insulae versus Orientem urbis, in quibus Veneti nunc adpellati oppida aedificarunt, puta Cogradum, ubi Metropolis magna est, in qua multae Sanctorum reliquiae depositae iacent: Rhibalenses, Lulianum, Apsanum, Rhomatina, Licentia, Pinetae, sive Strobilus, Biniola, Boes, ubi templum sancti Petri Apostoli; Elitualba, Litumancerses, Bronium, Madamaucum, Hebola, Pristena, Clugia, Brundum, Phosaon, Lauriton. Sciendum etiam alias esse insulas in Venetorum regione. Sciendum etiam in terra firma Italiae regione etiam urbes Venetorum has existere, videlicet Capre, Neocastrum, Phines, Aeculum, Aimanas, magnum emporium Tortzelorum, Muran, Rhibantum, quod significat locum valde excelsum; in quo residet Dux Venetiarum, & Cabertzentza. Sciendum etiam emporia esse, & castella.

1 Τὰ πριγκηπάτα) Πριγκιπάτον, *Principatus*. Anonymus de bello sacro.

2 Τὴν ἀφρικὴν ἐπερχομένην) Scribo, τῶν ἀφρικῶν ἐπερχομένων.

3 Ὁ μαστρομήλης) Vox alibi non lecta, purum Latinum est, *Miles*. Μάστρο, *Magister*. Occurrit apud Iosephum in epistola ad Zygomalam: καὶ εὐχαρίστησα πολλὰ τὸν θεὸν, πῶς ἔγινεν ἡ ἐδικότης με τὸν μάστρο γεώργιον.

4 Κατεπάνω τοῦ στρατοῦ) Κατεπάνω, & κατεπάνος: item καπιτάνιος, promiscue scripserunt, pro Italico, *Capitaneo*. Ioannes Curopalates in Michaele Paphlagone: παγκρατίου δὲ τοῦ ἐξουσιαστοῦ ἀβασγίας σφοδρῶς ἐπικειμένου τῷ A κατεπάνῳ ἰβηρίας. Hinc κατεπανίκιον, ipsum munus: ut, ἀρχοντίκιον, στρατηλατίκιον, & talia. Nicetas in Manuele Comn. lib. 11. Ἐστὶ δὲ τὸ δε κατεπανίκιον τῆς ὀγγρίας οὐ τὸ ἐλάχιστον, ἀλλ' ἱκανῶς πολυάνθρωπον. Ita corrigendum censeo. Hodie editur κατεπανοίκιον.

5 Ἐκαλοῦντο αἰτίκιοι) Scribe, ἐκαλοῦντο ἐνετικοί. Et postea: πρῶτον δὲ ἐνετικῶν, non αἰτικίων. Eustathius ad Dionys. Τὴν δὲ ῥηθεῖσαν ἐνετίαν νῦν μὲν βενετίαν φασίν. Arrianus. Καὶ τῇ ἐπιχωρίῳ γλώττῃ βενετοὶ εἰς τοῦτο ἔτι ἀντὶ ἐνετῶν κλήζονται.

6 Ἔκτισεν ἐν πρώτοις) Scribe, ἔκτισθαι ἐν π.

7 Μητρόπολις) Scribe, ἀκρόπολις.

CAP. XXVIII.

Narratio, quomodo conditae fuerint, quae nunc Venetiae nuncupantur.

VEnetiae olim quidem erant locus quiſpiam deſertus, non habitatus, & paluſtris: qui autem nunc Veneti adpellantur, Franci erant ab Aquileia, & ceteris Franciae locis, & inhabitabant terram, quae e regione Venetiarum eſt. Quum autem veniſſet Attila Abarum rex, ac univerſam Franciam depopulatus eſſet, ac perdidiſſet, Franci omnes Aquileiam cum reliquis Franciae urbibus deſerere coeperunt, & ad Venetiarum inſulas habitatoribus vacuas venerunt, & tuguria illic fecerunt ob Attilae regis metum. Hic autem Attila rex quum terram omnem devaſtaſſet, & Romam uſque, atque in Calabriam veniſſet, Venetiaſque longe reliquiſſet, inventa ſecuritate qui in inſulas Venetiarum confugerant, & tamquam timore depoſito omnes commorari ibi ſtatuerunt, & commorati ſunt in hodiernum uſque diem. Poſtquam vero Attila receſſiſſet, multis poſt annis venit rurſum rex Pipinus, qui Papiam tunc, & cetera regna tenebat. Habebat enim tres fratres Pipinus, qui Franciae omni, & Sclavoniae imperabant. Quum autem contra Venetos proficiſceretur rex Pipinus, ingentem militum multitudinem ſecum ducens, caſtrametatus eſt in continenti ex altera parte traiectus inſularum Venetarum, in loco, cui nomen Aibolas. Videntes autem Veneti regem Pipinum contra ſe cum exercitu adventantem, & cum equis adpulſurum eſſe ad inſulam Madamauci, quae continenti propinqua eſt, antennis iactis omnem traiectum muniverunt. Quum igitur videret Pipini exercitus nihil ſe efficere poſſe, quandoquidem traiectus alibi nullus eſſet, obſederunt eos in continenti per ſemeſtre, quotidie manum conſerentes. Et Veneti quidem naves ſuas ingreſſi poſt antennas, quas iecerant ſe tuebantur: Rex vero Pipinus cum ſuo exercitu ſtabat in littore, quem Veneti cum ſagittis, & miſſilibus oppugnabant, ne in inſulam traiiceret. Deſperans igitur rex Pipinus, ita Venetos compellavit: Subditi mei eſtis, ſiquidem a mea terra, & ditione huc veniſtis: at illi reſponderunt: Romanorum Imperatori ſubeſſe volumus, non tibi. Tandem vero crebris moleſtiis fatigati Veneti pacem cum Pipino rege vel inviti fecerunt, & tributa plurima promiſerunt. Ex illo vero tempore ſingulis annis minutum fuit tributum, quod etiam hodie obtinet; ſolvunt enim Veneti quotannis Italiae, ſive Papiae regnum tenenti divaria argenti non ſignati libras triginta ſex. Atque hoc modo bellum inter Francos & Venetos ceſſavit. Quum vero fugere Venetias popu-

ΚΕΦ. κή.

Διήγησις πῶς κατῳκίσθη ἡ νῦν καλουμένη Βενετία.

ΙʼΣτέον ὅτι ἡ βενετία τὸ μὲν παλαιὸν ἦν τόπος ἔρημός τις ἀοίκητος καὶ βαλτώδης. οἱ δὲ νῦν καλούμενοι Βενέτικοι ὑπῆρχον Φράγγοι ἀπὸ Ἀκυηλεγίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἑτέρων τόπων τῆς Φραγγίας· καὶ κατῴκουν εἰς τὴν ξηρὰν ἀντικρὺ τῆς Βενετίας. τοῦ δὲ Ἀτίλα τοῦ βασιλέως τῶν Ἀβάρων ἐλθόντος, καὶ πάσας τὰς Φραγγίας καταληϊσαμένου, καὶ ἀφανίσαντος, ἤρξαντο φεύγειν μὲν πάντες οἱ Φράγγοι ἀπὸ Ἀκυηλεγίας, καὶ ἀπὸ τῶν ἑτέρων τῆς Φραγγίας κάστρων· ἔρχεσθαι δὲ πρὸς τὰς ἀοικήτους νήσους τῆς Βενετίας, καὶ ποιεῖν ἐκεῖσε καλλίβια, διὰ τὸν τοῦ βασιλέως Ἀτίλα φόβον. αὐτοῦ οὖν τοῦ βασιλέως Ἀτίλα ληϊσαμένου πᾶσαν τὴν χώραν τῆς ξηρᾶς, καὶ μέχρι Ῥώμης καὶ Καλαβρίας ἐλθόντος, καὶ τὴν Βενετίαν μακρόθεν καταλιπόντος, ἄδειαν εὑρόντες οἱ προσπεφευγότες ἐν ταῖς νήσοις τῆς Βενετίας, καὶ οἷον τὴν δειλίαν ἀποσεισάμενοι, ἅπαντες ἐβουλεύσαντο τοῦ κατοικῆσαι ἐκεῖσε, ὅπερ καὶ ἐποίησαν, κατοικήσαντες ἐκεῖσε μέχρι τῆς σήμερον. μετὰ δὲ τὸ ἀναχωρῆσαι τὸν Ἀτίλαν, μετὰ χρόνους πολλοὺς πάλιν παρεγένετο Πιπῖνος ὁ ῥὴξ, ὃς ἦρχε τότε τῆς τε Παπίας καὶ ἑτέρων ῥηγάτων. εἶχε γὰρ οὗτος ὁ Πιπῖνος ἀδελφοὺς τρεῖς, οἵτινες ἦρχον πασῶν τῶν Φραγγιῶν, καὶ Σκλαβινιῶν. τοῦ δὲ ῥηγὸς Πιπίνου ἐλθόντος κατὰ τῶν Βενετίκων μετὰ δυνάμεως καὶ λαοῦ πολλοῦ, παρεκάθισε διὰ τῆς ξηρᾶς ἐκεῖθεν τοῦ περάματος τῶν νήσων τῆς Βενετίας, εἰς τόπον λεγόμενον * Ἀειβόλας. οἱ οὖν Βενέτικοι ἰδόντες τὸν ῥῆγα Πιπῖνον μετὰ τῆς ἑαυτοῦ δυνάμεως κατ' αὐτῶν ἐπερχόμενον, καὶ μέλλοντα μετὰ τῶν ἵππων ἀποπλεῦσαι πρὸς τὴν νῆσον τοῦ Μαδαμαύκου· ἐστὶ γὰρ αὕτη ἡ νῆσος πλησίον τῆς ξηρᾶς· βαλόντες κεράτάρια 1 ἅπαν τὸ πέραμα ἐναπέφραξαν. εἰς ἀμηχανίαν οὖν ἐλθὼν ὁ τοῦ ῥηγὸς Πιπίνου λαός· οὐδὲ γὰρ ἦν δυνατὸν αὐτοὺς ἀλλαχοῦ περάσαι· παρεκάθισαν αὐτοῖς διὰ τῆς ξηρᾶς μῆνας ἓξ πολεμοῦντες καθ' ἑκάστην ἡμέραν μετ' αὐτῶν. καὶ οἱ μὲν Βενέτικοι εἰσήρχοντο εἰς τὰ πλοῖα αὐτῶν, καὶ ἵσταντο ὄπισθεν τῶν παρ' αὐτῶν ῥιφέντων κεραταρίων. ὁ δὲ ῥὴξ Πιπῖνος ἵστατο μετὰ τοῦ λαοῦ ἐν τῷ αἰγιαλῷ. καὶ οἱ μὲν Βενέτικοι μετὰ τοξέας 2 καὶ ῥιπταρίων ἐπολέμουν, μὴ ἐῶντες αὐτοὺς πρὸς τὴν νῆσον διαπεράσαι. ἀπορήσας οὖν ὁ ῥὴξ Πιπῖνος εἶπε πρὸς τοὺς Βενετίκους· ὅτι ὑπὸ τὴν ἐμὴν χεῖρα καὶ πρόνοιαν γίνεσθε, ἐπειδὴ ἀπὸ τῆς ἐμῆς χώρας καὶ ἐξουσίας ἐστέ. οἱ δὲ Βενέτικοι ἀντέλεγον αὐτῷ· ὅτι ἡμεῖς δοῦλοι θέλομεν εἶναι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καὶ οὐχί σου. ἐπὶ πολὺ δὲ βιασθέντες οἱ Βενέτικοι ἀπὸ τῆς γεγονυίας ὀχλήσεως πρὸς αὐτοὺς ἐποιήσαντο εἰρηνικὰς σπονδὰς πρὸς τὸν ῥῆγα Πιπῖνον, τοῦ παρέχειν αὐτῷ πλεῖστα πάκτα. ἐκ τότε δὲ καθ' ἕκαστον χρόνον ἠλάττωτο τὸ πάκτον, ὅπερ καὶ μέχρι τῆς σήμερον διασώζεται· τελοῦσι γὰρ οἱ Βενέτικοι τῷ κατέχοντι τὸ ῥηγάτον Ἰταλίας, ἤτοι Παπίας, διβάρια 3 ἀσίμιν λίτρας λς'. καθ' ἕκαστον χρόνον. καὶ τούτῳ τῷ τρόπῳ ἐπαυ-

---

1 Βαλόντες κερατάρια) Sic poſtea: καὶ ἵσταντο ὄπισθεν τῶν παρ' αὐτῶν ῥιφέντων κεραταρίων. Vox non temere obvia alibi: κερατάριον. Videtur eſſe chela, quae in fluvium aut mare excurrens vim verticum, fluctuumque frangit, atque inhibet.

A

2 Μετὰ τοξέας καὶ ῥιπταρίων) ῥιπτάριον, Miſſile, Iaculum. Oppiani Scholiaſt. Halieut. lib. 1. Αἰγανέα, εἶδος ῥιπταρίου.

3 Διβάρια) Vox alibi mihi non lecta, neque intellecta. Inveſtigandum amplius cenſeo.

παυσεν ὁ μεταξὺ Φράγγων, ϗ Βενετίκων πόλεμος. ὅτε δὲ ἤρξατο ἀποφεύγειν ὁ λαὸς πρὸς Βενετίαν ϗ ἀποσυνάγεσθαι, ὥστε πολλοὺς γίνεσθαι, ἀνηγόρευσαν ἑαυτοῖς δοῦκα τὸν εὐγενείᾳ τῶν ἄλλων διαφέροντα. ἐγεγόνει δὲ ὁ πρῶτος δοὺξ ἐν αὐτοῖς πρινὴ ἐλθεῖν 1 κατ᾽ αὐτῶν ὁ ῥὴξ Πιπῖνος· ἦν δὲ τῷ τότε καιρῷ τὸ δουκᾶτον εἰς τόπον λεγόμενον Τζιβιτὰ νόβα, ὅπερ ἑρμηνεύεται νεόκαστρον. διὰ δὲ τὸ εἶναι τὸ προειρημένον νησίον 2 πλησίον τῆς ξηρᾶς, κοινῇ βουλῇ μετέθηκαν τὸ δουκᾶτον εἰς ἕτερον νησίον, ἐν ᾧ καὶ νῦν ἐστὶ σήμερον, διὰ τὸ εἶναι μηκόθεν τῆς ξηρᾶς, ὅσον βλέπει τὶς ἄνδρα ἵππῳ ἐφεζόμενον.

pulus coepisset, ibique congregari, adeo ut ingens esset multitudo, Ducem sibi crearunt, qui nobilitate ceteros antecelleret; factusque iam fuit primus Dux inter ipsos antequam contra eos arma sumeret rex Pipinus. Erat tunc temporis Ducatus in loco, qui dicebatur *Città nova*, quod interpretantur, Civitas nova. Quum autem praedicta insula proxima continenti esset, de communi consilio Ducatum in aliam insulam transtulerunt, ubi etiamnum est; propterea quod tam longe a continente distet, quam quis hominem equo insidentem videre possit.

ΚΕΦ. κθ΄.

Περὶ τῆς Δελματίας, ϗ τῶν ἐν αὐτῇ παρακειμένων ἐθνῶν.

ΟΤΙ Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς πάνυ τῆς χώρας Δελματίας ἠράσθη, διὸ ϗ ἀπὸ τῆς Ῥώμης λαὸν ἀγαγὼν μετὰ τὰς φαμηλίας αὐτῶν ἐν τῇ αὐτῇ τῆς Δελματίας χώρᾳ τούτους κατεσκήνωσεν. οἳ ϗ Ῥωμάνοι προσηγορεύθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετῳκισθῆναι, ϗ ταύτην μέχρι τῆς σήμερον τὴν ἐπωνυμίαν ἐναποφέρονται. οὗτος οὖν ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ϗ τὸ τοῦ Ἀσπαλάθου κάστρον ᾠκοδόμησε, ϗ ἐν αὐτῷ παλάτια ἐδείματο λόγου, ϗ γραφῆς ἁπάσης ἐπέκεινα, ὧν ϗ μέχρι τῆς σήμερον τῆς παλαιᾶς εὐδαιμονίας λείψανα φέρονται, κᾂν ὁ πολὺς χρόνος αὐτὰ κατηνάλωσεν. ἀλλὰ καὶ τὸ κάστρον Διόκλεια, τὸ νῦν παρὰ τῶν Διοκλητιανῶν κατεχόμενον, ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ᾠκοδόμησεν, ὅθεν ϗ τὴν ἐπωνυμίαν Διοκλητιανοὶ καλεῖσθαι, οἱ τῆς ἐκείνης χώρας ἐναπειλήφασιν. ἡ δὲ ϗ τῶν αὐτῶν Ῥωμάνων διακράτησις ἦν μέχρι τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ· οἳ ϗ ποτὲ θελήσαντες τὸν ποταμὸν διαπεράσαι, ϗ καταμαθεῖν τίνες κατοικοῦσιν ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ, διαπεράσαντες εὗρον ἔθνη Σκλαβινικὰ ἄοπλα ὄντα· ἅ τινα ϗ Ἄβαροι ἐκαλοῦντο. ϗ οὔτε οὗτοι ἤλπιζον ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ κατοικεῖν τινὰς, οὔτε ἐκεῖνοι ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ. διὰ οὖν τὸ ἀόπλους εὑρεῖν αὐτοὺς τοὺς Ἀβάρους οἱ Ῥωμάνοι, ϗ πρὸς πόλεμον ἀπαρασκευάστους, ϗ καταπολεμήσαντες ἀνελάβοντο πραῖδαν, ϗ αἰχμαλωσίαν, ϗ ἀνεχώρησαν. ϗ ἔκτοτε ποιήσαντες ἀλλάγια δύο οἱ Ῥωμάνοι ἀπὸ πάσχα ἕως πάσχα τὸν λαὸν αὐτῶν ἐνήλλασσον, ὥστε τῷ μεγάλῳ ϗ ἁγίῳ Σαββάτῳ ἀλλήλοις συναντᾷν, τοὺς μὲν ἀποστρεφομένους ἀπὸ τοῦ παραμονίμου, τοὺς δὲ εἰς τὴν τοιαύτην δουλείαν ἀπερχομένους. καὶ γὰρ πλησίον τῆς θαλάσσης ὑπὸ τὸ αὐτὸ κάστρον, κάστρον ἐστὶ τὸ ἐπιλεγόμενον Σαλῶνα, μέγεθος ἔχον τὸ ἥμισυ Κωνσταντινουπόλεως, ἐν ᾧ πάντες οἱ Ῥωμάνοι συνήγοντο ϗ καθωπλίζοντο, ϗ προσαπεκίνουν ἐκ τοῦ ἐκεῖσε, ϗ πρὸς τὴν κλεισοῦραν 3 ἀπήρχοντο τὴν ἀπὸ τοῦ αὐτοῦ κάστρου ὑπάρχουσαν μίλια τέσσαρα. ἥτις ϗ μέχρι τοῦ νῦν καλεῖται Κλεῖσα, διὰ τὸ συγκλείειν τοὺς διερχομένους ἐκεῖθεν. ϗ ἐκ τῶν ἐκεῖσε ἀπήρχοντο πρὸς τὸν ποταμόν. τὸ οὖν τοιοῦτον ἀλλάγιον ἐπὶ πολλοῖς γινόμενον χρόνοις, οἱ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ Σκλάβοι, οἱ καὶ Ἄβαροι καλούμενοι, καθ᾽ ἑαυτοὺς ἐσκόπησαν λέγοντες. ὅτι οὗτοι οἱ Ῥωμάνοι,

CAP. XXIX.

De Dalmatia, & populis ei adiacentibus.

Diocletianus Imperator summopere Dalmatiam amavit; quare etiam populi Romani colonias eo deduxit; populique illi Romani quoque nuncupati sunt, quippe qui Roma illuc commigrassent; manetque iis cognomen istud ad hodiernum usque diem. Laudatus itaque Imperator Diocletianus urbem illic Aspalathum condidit, & in ea Palatia omni descriptione maiora exstruxit, quorum etiamnum reliquiae supersunt veteris magnitudinis testes, quamvis diuturnitate temporum ea consumta sint. Enimvero urbem quoque Diocleam, quam nunc Diocletiani incolunt, aedificavit idem Imperator: unde etiam Diocletianorum cognomen nacti sunt eius regionis incolae. Istorum autem Romanorum protendebantur termini ad flumen Danubium usque; quod quum aliquando transmisissent discendi gratia quinam trans Danubium habitent, invenerunt Sclavinos, qui & Abari nuncupati, gentem inermem. Neque vero hi trans flumen habitare aliquos, neque cis flumen isti arbitrabantur. Quia autem inermes, atque ad bellum imparatos Abaros comperiebant Romani, debellantes eos praedam inde, & captivos abducentes recesserunt. Et ex eo tempore permutationes duas instituentes Romani a Pascha ad Pascha suos permutabant, ita ut magno, sanctoque Sabbato obviam sibi fierent, & qui a mansionis suae loco discederent, & qui in hanc servitutem succederent. Etenim prope mare sub hac ipsa urbe urbs est Salona nuncupata, dimidium habens eius magnitudinis, quam Constantinopolis: in ea congregati omnes Romani arma sumebant, indeque discedentes ad clausuram pergebant quatuor millia passuum ab ipsa urbe Salona distantem, quae in hodiernum usque diem Clissa nuncupatur, quod illac praetereuntes quasi concludat, atque inde ad flumen proficiscebantur. Hac igitur permutatione multis annis facta, Sclavi, qui trans flumen habitabant, qui & Abari dicti, re considerata, dixerunt inter sese; Romani hi ex quo primum traiecerunt, praedamque nacti sunt, numquam traiicere desinent;

1 Πρινὴ ἐλθεῖν) Scribe, πρινὴ ἐ.

2 Τὸ προειρημένον σημεῖον) Scribe, τ. προειρημένον νησίον.

3 Πρὸς τὴν κλεισοῦραν) κλεισοῦρα, sive κλεισοῦρα. *Clusura*. Vox passim obvia. Vide Glossar. nostrum.

ſinent; itaque aliquid contra machinemur. Hoc igitur conſilio Sclavi, ſive Abari, quum Romani aliquando flumen tranſmiſiſſent, poſitis inſidiis illos adorti oppugnarunt, viceruntque; ac ſumtis eorum armis, vexillis, & reliquis ſignis bellicis, traiecto praedicti Sclavi flumine ad clauſuram venere: quos ubi viderunt Romani, qui illic excubias agebant, conſpectis vexillis, & armatura gentilium ſuorum, gentiles eos eſſe ſuos arbitrati, quum ad clauſuram praefati Sclavi acceſſiſſent, tranſitum illis permiſerunt. Sed intromiſſi Romanos oppido expulerunt, necnon etiam laudatam urbem Salonam occuparunt: ibique ſedibus poſitis, paulatim ex eo tempore incipientes praedari, Romanos in campis, & in locis editioribus habitantes deleverunt, eorumque loca invaſerunt. Ceteri vero Romani in ore maritimae oppidis ſervati ſunt, eaque etiamnum tenent, & ſunt iſta: Rhauſium, Aſpalathum, Tetrangurium, Diadora, Arbe, Becla, & Opſara: eorumque habitatores in hodiernum uſque diem Romani nuncupantur.

Ab Imperio autem Heraclii Romanorum imperatoris, uti, cum de Croatis, & Serviis agemus dicturi ſumus, univerſa Dalmatia, necnon finitimae illi gentes, Croati, Servii, Zachlumitae, Terbuniotae, Canalitae, Diocletiani, ac Arentani, qui & Pagani nuncupati ſunt, ditioni Romanae ſe ſubtraxerunt; quippe quum Romanum Imperium per imperantium tunc temporis ignaviam, atque ſocordiam, maxime Michaelis Amorienſis Balbi, tantum non exſpiraſſet, qui Dalmatiae oppida incolebant, ſui iuris facti, neque Romano imperatori, neque cuiquam alteri ſubiecti. Itidem conterminae illis gentes, Croati, Servii, Zachlumitae, Terbuniotae, Canalitae, Diocletiani, & Pagani, excuſſis Romani imperii habenis, liberi, ſuiſque non alienis legibus uſi ſunt. Principes vero, ut aiunt, hae gentes non habent, praeter Zupanos ſenes, quemadmodum etiam reliqui Sclavorum populi. Plurimi etiam ex his Sclavis non baptizabantur, imo diu baptiſmi expertes manſerunt. Imperante autem piiſſimo Imperatore Baſilio legatos miſerunt petitum, ut qui ex ipſis baptizati nondum eſſent, baptizarentur, eſſentque veluti ab origine Imperio Romano ſubiecti. Horum precibus auditis beatus ille, praeclaruſque Imperator Caeſarianum una cum ſacerdotibus miſit, omneſque illos, qui in praedictis gentibus nondum baptizati erant, baptizavit; baptizatis autem ipſis, tunc principes eis deſignavit, quos, vellent, eligerentque, e ſtirpe quam maxime diligerent, ac amarent. Atque ex eo tempore in hodiernum uſque diem principes ipſis ex eadem ſtirpe, & non aliunde eliguntur. Pagani autem, qui, & Aren-

μάνοι, ἐπεὶ ἐπέρασαν καὶ εὗρον πραῖδαν, ἀπὸ τοῦ νῦν καθ' ἡμῶν οὐ παύσονται διαπερῶντες· καὶ διὰ τοῦτο μηχανησόμεθα κατ' αὐτῶν. οὕτως οὖν οἱ Σκλάβοι οἱ Ἄβαροι βουλευσάμενοι, καὶ διαπερασάντων ποτὲ τῶν Ῥωμάνων, ποιήσαντες οὗτοι ἐγκρύμματα, καὶ πολεμήσαντες ἐνίκησαν αὐτούς. καὶ ἀναλαβόμενοι τάτε ὅπλα αὐτῶν καὶ τὰ φλάμουλα 1, καὶ τὰ λοιπὰ πολεμικὰ σημεῖα, διαπεράσαντες οἱ προειρημένοι Σκλάβοι τὸν ποταμὸν ἦλθον εἰς τὴν κλεισοῦραν. οὓς καὶ ἰδόντες οἱ ἐκεῖσε ὄντες Ῥωμάνοι, θεασάμενοι δὲ τὰ φλάμουλα, καὶ τὴν ἐξόπλισιν τῶν ὁμοφύλων αὐτῶν, τοὺς αὐτῶν ὁμοφύλους εἶναι νομίσαντες, ἡνίκα κατέλαβον οἱ Σκλάβοι οἱ προῤῥηθέντες εἰς τὴν κλεισοῦραν, παρεχώρησαν αὐτοῖς διελθεῖν. διελθόντες δὲ εὐθὺς τοὺς Ῥωμάνους οὗτοι ἐξήλασαν, καὶ τὴν Σαλῶνα τὸ προειρημένον κάστρον ἐκράτησαν. καὶ κατοικήσαντες ἐκεῖσε ἔκτοτε κατὰ μικρὸν ἀρξάμενοι πραιδεύειν, τοὺς Ῥωμάνους τοὺς εἰς τοὺς κάμπους καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα μέρη κατοικοῦντας ἠφάνισαν, καὶ τοὺς τόπους αὐτῶν κατεκράτησαν. οἱ δὲ λοιποὶ Ῥωμάνοι εἰς τὰ τῆς παραλίας κάστρα διεσώθησαν, καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατοῦσιν αὐτά. ἅ τινα εἰσὶ τάδε κάστρα. τὸ Ῥαοῦσιν, τὸ Ἀσπάλαθον, τὸ Τετραγγούριν, τὰ Διάδωρα, ἡ Ἄρβη, ἡ Βέκλα, καὶ τὰ Ὄψαρα· ὧν τινων καὶ οἰκήτορες μέχρι τοῦ νῦν Ῥωμάνοι καλοῦνται.

Ὅτι ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καθ' ὃν μέλλει τρόπον ῥηθήσεσθαι ἐν τῇ τῶν Χρωβάτων, καὶ Σέρβλων συγγραφῇ, πᾶσα ἡ Δελματία, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν ἔθνη, οἷον Χρωβάτοι, Σέρβλοι, Ζαχλοῦμοι 2, Τερβουνιῶται, Καναλεῖται, Διοκλητιανοὶ, καὶ Ἀρεντανοὶ, καὶ οἱ Παγάνοι 3 προσαγορευόμενοι. τῆς δὲ τῶν Ῥωμαίων βασιλείας διὰ τὴν τοῦ τότε κρατέντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς τὸ μηδὲν παράπαν μικροῦ δεῖν ἐναπονευσάσης, καὶ μάλιστα δὲ ἐπὶ Μιχαὴλ τοῦ Ἀμορίου τοῦ Τραυλοῦ, οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αὐτοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μήτε ἑτέρῳ τινὶ ὑποκείμενοι· ἀλλὰ καὶ τὰ ἐκεῖσε ἔθνη, οἵ τε Χρωβάτοι, καὶ Σέρβλοι, καὶ Ζαχλουμεῖται, Τερβουνιῶται, καὶ Καναλεῖται, καὶ Διοκλητιανοὶ, καὶ οἱ Παγάνοι, τῆς τῶν Ῥωμαίων βασιλείας ἀφηνιάσαντες 4 γεγόνασιν ἰδιόρυθμοι καὶ αὐτοκέφαλοι, τινὶ μὴ ὑποκείμενοι. ἄρχοντας δὲ ὥς φασι ταῦτα τὰ ἔθνη μὴ ἔχειν, πλὴν ζουπάνους 5 γέροντας, καθὼς καὶ αἱ λοιπαὶ Σκλαβίνιαι ἔχουσι τύπον. ἀλλὰ οἱ πλείονες τῶν τοιούτων Σκλάβων οὐδὲ ἐβαπτίζοντο, ἀλλὰ μέχρι πολλοῦ ἔμενον ἀβάπτιστοι. ἐπὶ δὲ βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως ἀπέστειλαν ἀποκρισιαρίους ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες αὐτὸν τοὺς ἐξ αὐτῶν ἀβαπτίστους βαπτισθῆναι, καὶ εἶναι ὥστε ἐξ ἀρχῆς ὑποτεταγμένους τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων· ὧν τινων εἰσακούσας ὁ μακάριος ἐκεῖνος, καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς, ἐξαπέστειλε βασιλικὸν μετὰ καὶ ἱερέων, καὶ ἐβάπτισεν αὐτοὺς πάντας τοὺς τῶν προῤῥηθέντων ἐθνῶν ἀβαπτίστους τυγχάνοντας· καὶ μετὰ τὸ βαπτισθῆναι αὐτοὺς, τότε προεβάλετο εἰς αὐτοὺς ἄρχοντας, οὓς ἐκεῖνοι ἤθελον καὶ προέκρινον, ἀπὸ γενεᾶς ἧς ἐκεῖνοι ἠγάπων καὶ ἔστεργον. καὶ ἐκ τότε μέχρι τοῦ

1 Καὶ τὰ φλάμουλα) Φλάμουλον. *Flammulum*. Vexillum. Suidas. Σαύριον, εἶδος σημαίας, ἢ φλαμούλου. Occurrit paſſim, maxime apud Nicetam.

2 Ζαχλοῦμοι) Cedreno, ζαχλοῦβοι.

3 Καὶ ὑπαγανοὶ) Scribe, καὶ οἱ παγανοί.

4 Σαφηνιάσαντες) Scribe, ἀφηνιάσαντες.

5 Πλὴν ζουπάνους) Guilielmus Tyrius De bello ſacro lib. xx. cap. IV. de his ipſis Serviis. A *Magiſtratus habent, quos Suppanos vocant, & domino Imperatori aliquando ſerviunt*. Anna Comnena lib. VIII. Καὶ εἰς ὁμήρους λαβὼν τούς τε συγγενεῖς καὶ ἐκκρίτους τῶν ζουπάνων. Nicetas in Iſaacio Angelo lib. III. Ἀλλὰ καὶ τοῦ τῶν Σέρβων ζουπάνου κακουργοῦντος, καὶ τὰ σκόπια φθείροντος, κατ' ἐκείνου ἐξώρμησε. Hinc ζουπανία, & ἀρχιζουπάνος. Vide Gloſſarium noſtrum.

τοῦ νῦν ἐκ τῶν αὐτῶν γενεῶν γίνονται ἄρχοντες εἰς αὐτοὺς, καὶ οὐκ ἐξ ἑτέρας. οἱ δὲ Παγάνοι, οἱ καὶ τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ Ἀρεντανοὶ 1 καλούμενοι, εἰς δυσβάτους τόπους καὶ κρημνώδεις κατελείφθησαν ἀβάπτιστοι. καὶ γὰρ Παγάνοι κατὰ τὴν τῶν Σκλάβων γλῶσσαν ἀβάπτιστοι ἑρμηνεύονται. μετὰ δὲ τοῦτο καὶ αὐτοὶ ἀποστείλαντες εἰς τὸν αὐτὸν ἀοίδιμον βασιλέα ἐξητήσαντο βαπτισθῆναι καὶ αὐτοί· καὶ ἀποστείλας ἐβάπτισε καὶ αὐτούς. ἐπεὶ δὲ, ὡς προέφημεν, διὰ τὴν τῶν κρατούντων νωθρότητα καὶ ἀφέλειαν εἰς κατόπιν τὰ τῶν Ῥωμαίων ἦλθον πράγματα, καὶ οἱ τὰ τῆς Δελματίας κάστρα οἰκοῦντες γεγόνασιν αὐτοκέφαλοι, μήτε τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, μήτε ἄλλῳ τινὶ ὑποκείμενοι. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἐπὶ τῆς βασιλείας Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως ἐλθόντων Σαρακηνῶν ἀπὸ Ἀφρικῆς τοῦ τε Σολδανοῦ καὶ τοῦ Σάβα, καὶ τοῦ Κλαφοῦς 2 μετὰ καραβίων λϛ'. κατέλαβον ἐν Δελματίᾳ, καὶ ἐπόρθησαν τὸ κάστρον τὰ Βούτοβα 3, καὶ τὸ κάστρον τὴν Ῥῶσαν, καὶ τὸ κάστρον τὰ Δεκάτερα 4 τὸ κάτω. καὶ ἦλθον καὶ εἰς τὸ κάστρον Ῥαουσίου, καὶ παρεκάθισαν αὐτῷ μῆνας δέκα πέντε. τότε βιασθέντες οἱ Ῥαουσαῖοι ἐδηλοποίησαν Βασιλείῳ τῷ ἀειμνήστῳ βασιλεῖ Ῥωμαίων, λέγοντες αὐτῷ οὕτως· ἐλέησον ἡμᾶς, καὶ μὴ ἐάσῃς ἀπωλέσθαι παρὰ τῶν ἀρνητῶν τοῦ Χριστοῦ. ὁ δὲ βασιλεὺς σπλαγχνισθεὶς ἀπέστειλε τὸν πατρίκιον Νικήταν δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ Ὀρύφας, μετὰ χελανδίων ἑκατόν. οἱ δὲ Σαρακηνοὶ μαθόντες τὴν μετὰ τοῦ στόλου ἄφιξιν τοῦ πατρικίου δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου, ἔφυγον καταλιπόντες τὸ κάστρον Ῥαουσίου, καὶ ἀντεπέρασαν ἐν Λογουβαρδίᾳ, καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρεως, τοῦτο ἐπόρθησαν. τότε ὁ Σολδανὸς κτίσας ἐκεῖσε παλάτια κατεκράτησε πᾶσαν Λογουβαρδίαν μέχρι Ῥώμης ἔτη τεσσαράκοντα. ὁ οὖν βασιλεὺς διὰ τὴν αἰτίαν ταύτην ἀπέστειλε πρός τε τὸν Λοδόηχον τὸν ῥῆγα Φραγγίας 5, 6, καὶ τὸν Πάπα Ῥώμης, ἵνα συνεπαμύνωνται τῷ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντι στρατῷ. οἱ δὲ ὑπείξαντες τῇ τοῦ βασιλέως αἰτήσει, ὅ, τε ῥὴξ καὶ ὁ πάπας, ἦλθον ἀμφότεροι μετὰ δυνάμεως πολλῆς, καὶ ἑνωθέντες τὸ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντι στρατῷ, ἅμα τῷ Χρωβάτῳ, τῷ Σέρβλῳ, καὶ Ζαχλούμῳ, καὶ Τερβουνιώταις, καὶ Καναλίταις, καὶ Ῥαουσίοις, μετὰ πάντων τῶν ἀπὸ τῶν Δελματίας κάστρων· οὗτοι γὰρ πάντες βασιλικῇ κελεύσει παρῆσαν· καὶ περασάντων ἐν Λογουβαρδίᾳ ἐκάθησαν τὸ κάστρον Βάρεως, καὶ ἐπόρθησαν αὐτό.

Ἰστέον ὅτι τοὺς Χρωβάτους καὶ τοὺς λοιποὺς Σκλαβάρχοντας, οἱ τοῦ κάστρου Ῥαουσίου οἰκήτορες μετὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν καραβίων διεπέρασαν ἐν Λογουβαρδίᾳ. καὶ τὸ μὲν κάστρον Βάρεως, καὶ τὴν χώραν, καὶ τὴν αἰχμαλωσίαν πᾶσαν ἀνελάβετο ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων· τὸν δὲ Σολδανὸν, καὶ τοὺς λοιποὺς Σαρακηνοὺς, ἀνελάβετο Λοδόηχος ὁ ῥὴξ Φραγγίας, καὶ ἀπήγαγεν αὐτοὺς ἐν τῷ κάστρῳ Καπύης, καὶ ἐν τῷ κάστρῳ Βενεβενδοῦ 7. καὶ οὐδεὶς αὐτὸν εἶδε γελῶντα. εἶπε δὲ ὁ ῥὴξ, ὅτι οἵ τις μοι τὸν Σολδανὸν μετὰ ἀληθείας ἀναγγείλῃ ἢ ὑποδείξῃ γελῶντα, δώσω αὐτῷ χρήματα πολλά· καὶ μετὰ τοῦτο εἶδε τὶς αὐτὸν γελῶντα, καὶ τῷ ῥηγὶ Λοδοήχῳ ἀπήγγειλεν. ὁ δὲ προσκαλεσάμενος

Arentani Romanorum lingua nuncupati sunt, in locis inaccessis, atque praeruptis baptismi expertes relinquebantur. Pagani quippe Sclavorum lingua non baptizati dicuntur. Deinceps vero etiam hi, missis ad eumdem praeclarum Imperatorem legatis, petierunt baptizari; misit itaque, & baptizavit. Deinde vero, ut antea dixi, per imperantium ignaviam, atque socordiam retro lapsae sunt res Romanorum, ac incolae oppidorum Dalmatiae sui iuris facti, neque Romano Imperatori, neque cuiquam alteri paruerunt. Post aliquod vero temporis, praeclaro illo, ac semper memorando Basilio fraena imperii moderante, venientes ab Africa Saracenicum Soldano, Salba, & Calphone, navibusque XXXVI. adplicuerunt in Dalmatia, atque urbes Butoba, Rosa, & inferius Decatera expugnarunt; inde adversus Ragusium profecti eam urbem obsidione cinctam quindecim tenuere menses. Tum Ragusini cives in angustias adducti, Basilio semper memorando Romanorum Imperatori id significarunt, hisce verbis: Miserere nostri, neque nos permittas ab infidelibus pessumdari: eaque re Imperator motus Nicetam Patricium mittit Drungarium rei navalis, Orypham cognominatum, cum Chelandiis centum. At Saraceni ubi adfuturum mox cum classe Patricium rei navalis Drungarium resciverunt, ab obsidione Ragusinae urbis discesserunt, & in Longobardiam traiicientes urbem Barium obsidione cinxerunt, expugnaruntque. Tunc Soldanus exstructis ibi Palatiis Longobardiam omnem Romam usque annos quadraginta tenuit. Hac itaque de causa Imperator ad Ludovicum Franciae regem, & ad Papam Romanum, legatos misit petitum, ut exercitui a se misso auxilium ferant: qui uterque petitioni eius obsequentes cum magna manu iungunt se copiis ipsius una cum Chrobatis, Serviis, Zachlumis, Terbuniotis, Canalitis, & Ragusinis, cunctisque Dalmatiae oppidorum incolis (nam hi omnes ex imperatoris mandato aderant) qui in Longobardiam traiicientes urbem Barin obsederunt, expugnaruntque.

Sciendum autem est, quod Chrobatos, reliquosque Sclavorum principes, Ragusini cives suis navibus in Longobardiam transmiserint. Et urbem quidem Barim, totamque regionem, ac praedam universam sibi habuit Imperator Romanorum: Soldanum vero cum ceteris Saracenis Rex Franciae Ludovicus, & Capuam, ac Beneventum ipsos abduxit. Et Soldanum quidem nemo umquam ridentem videbat; itaque multas ei pecunias Rex pollicetur, qui vere ridentem ipsum aut ostendisset, aut nuntiasset. Evenit autem postea, ut quidam ridentem Soldanum videret. qui Regi Ludovico significavit. Ille accersitum Soldanum

1 Ἀρεντανοὶ) Cedreno sunt Ῥεντανοί.

2 Καὶ τοῦ κλαφοῦς) Cedrenus: Ἄρχοντας ἐπιστήσαντες τόν τε Σολδάνον, καὶ σάβαν, καὶ τὸν καλφοῦς.

3 Τὰ βούγοβα) Cedreno βούταμα. Constantino lib. de Them. Occid. βούτοβα.

4 Δεκάτερα) Cedreno δεκάταρα.

5 Ἀπέστειλε πρός τε τὸν λοδόηχον τὸν δοῦκα Φραγγίας) Cedreno δολίχος scribitur, ut infra quoque apud hunc nostrum, δελόηχος.

6 Τὸν δοῦκα Φραγγίας) Scribe, τὸν ῥῆγα Φραγγίας. Estque idem error infra iterum commissus. Rectius postea paulo δολόηχος ὁ ῥὴξ Φραγγίας. Et rursum. ὅ τε ῥὴξ καὶ ὁ πάπας.

7 Ἐν τῷ κάστρῳ βενεβενδοῦ) Cedrenus Capuam abductum tradit.

num interrogavit, quamobrem risisset? isque respondit. Currum cernebam, & vertentes in eo rotas, & huius rei gratia risum edidi; nam ego quoque aliquando caput fui, nunc autem infra omnes sum, & potest me Deus rursum exaltare, atque ex illo tempore ad mensam illum suam Ludovicus adhibuit. Principes vero Capuae, & Beneventi ventitabant ad Soldanum interrogantes eum de medicina, ac cura equorum, aliisque rebus, uti senem, & multo usu peritum. Ille autem vafer admodum, & versutus quum esset, dixit ipsis: Est, quod communicatum vobis velim, sed vereor ne per vos Regi innotescat, & ego in periculum vitae incidam, qui quum iureiurando se obstrinxissent, fidentior factus dixit iis: Rex vos omnes in magnam Franciam transportare statuit, & si non creditis, expectate paulisper, donec plenam vobis fidem faciam, discedensque dixit Ludovico: Principes huius loci improbi sunt, neque tu dominari huic regioni valebis, nisi potentioribus, qui tibi obsistunt, e medio sublatis. Sed primores urbis in vincula coniectos in tuam regionem mitte, & tunc pro arbitrio ceteri sese submittent. Quum autem persuasisset ipsi consilio suo obsequi, isque iam catenas ferreas faciendas decrevisset iis ablegandis, adiit Soldanus principes, inquiens, adhuc vos non creditis regem vos exterminaturum, & omnino ex hominibus eruendam memoriam vestri. At si omnino certiores rei fieri vultis, abite, & videte, quid ubique fabri mandato regis conficiant; & nisi circa catenas, ac vincula occupatos inveneritis, tunc me omnia falsa dixisse vobis iudicate: sin autem vera dixero, curae vobis sit propria salus, mihique, qui utilia vobis, & salutaria consilia dederim, beneficium reddite. Persuasi vero principes Soldani verbis, compedibus, & vinculis conspectis, omnino id, quod erat crediderunt, atque ex eo tempore de tollendo Rege Ludovico consilium ceperunt. Rex autem horum omnium ignarus venatum egreditur; quumque reverteretur, principes ipsius loci urbe occupata, intrare eum minime permiserunt. Rex itaque Ludovicus insurgentes contra se principes videns ad sua regreditur. Principes vero Soldano dixere, quid tibi vis faciamus pro eo, quod nos servaveris; ille vero dimitti ad suos voluit, eoque facto in Africam profectus in propriam regionem se recepit. Pristinae autem malitiae minime oblitus, exercitu collecto cum magna manu ad obsidendas, capiendasque urbes Capuam, ac Beneventum venit. Capuani vero, ac Beneventani legatos in Franciam ad Regem Ludovicum mittunt, uti suppetias ipsis adversus Soldanum, & Afros ferret. At Rex Ludovicus his cognitis, & quomodo egisset Soldanus, Principibus persuadens Regem compeditos in Franciam mittere voluisse, sic ipsis respondit: poenitet quidem me etiam eorum, quae antea vobis praestiti, quum vos ab hostibus servarim, pro quo beneficio mala mihi reposuistis, & quemadmodum eiectus ipse a vobis

μενος τὸν Σολδανὸν ἠρώτησεν αὐτὸν ποίῳ τρόπῳ ἐγέλασεν. ὁ δὲ εἶπεν· ἅμαξαν εἶδον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τροχοὺς κυλιομένους, καὶ τούτου χάριν ἐγέλασα, ὅτι καὶ ἐγὼ ποτὲ κεφαλὴ ἤμην, καὶ ἀρτίως εἰμὶ ὑποκάτω πάντων, καὶ πάλιν δύναται ὁ Θεὸς ὑψῶσαί με. καὶ ἀπὸ τότε προσεκαλεῖτο αὐτὸν ὁ Λοδόηχος εἰς τὴν τράπεζαν αὐτοῦ, καὶ συνήσθιεν αὐτῷ. οἱ δὲ ἄρχοντες τῆς Καπύης καὶ Βενεβενδοῦ ἤρχοντο πρὸς τὸν Σολδανὸν ἐρωτῶντες αὐτὸν περὶ ἰατρειῶν καὶ θεραπείας ἀλόγων. καὶ λοιπῶν ὑποθέσεων, ὡς γέροντα καὶ πεπειραμένον. ὁ δὲ Σολδανὸς πανοῦργος ὢν 1 καὶ σκολιὸς, εἶπε πρὸς αὐτοὺς, ὅτι πρᾶγμα θέλω εἰπεῖν πρὸς ὑμᾶς, καὶ δέδοικα τῶν μὴ παρ' ὑμῶν κατάδηλον γενέσθαι πρὸς τὸν ῥῆγα, καὶ ἀπολέσω τὴν ἐμαυτοῦ ζωήν· οἱ δὲ ὤμοσαν αὐτῷ, καὶ θαῤῥήσας εἶπε πρὸς αὐτούς· ὅτι ὁ ῥὴξ ἐξορίσαι θέλει πάντας ὑμᾶς ἐν τῇ μεγάλῃ Φραγγίᾳ, καὶ ἐὰν ἀπιστῆτε ἐκδέξασθε μικρὸν, κἀγὼ πληροφορῶ ὑμᾶς. καὶ ἀπελθὼν εἶπε πρὸς τὸν Λοδόηχον· ὅτι οἱ ἄρχοντες τοῦ τόπου κακοί εἰσι, καὶ σὺ οὐ δύνασαι κυριεῦσαι τὴν χώραν ταύτην, ἐὰν μὴ ἀφανίσῃς τοὺς δυνατοὺς τοὺς ἀντιπίπτοντάς σοι· ἀλλὰ δέσμευσον τοὺς πρώτους τοῦ κάστρου, καὶ ἀπόστειλον αὐτοὺς εἰς τὴν χώραν σου, καὶ τότε ὡς θέλῃς οἱ λοιποὶ ὑποταγήσονταί σοι, καὶ ὅτε παρέπεισεν αὐτὸν ἵνα πληρώσῃ τὴν βουλὴν αὐτοῦ, καὶ ὥρισε γενέσθαι ἁλύσεις σιδηρᾶς εἰς τὸ ἐξορίσαι αὐτούς· ἀπῆλθεν ὁ Σολδανὸς, καὶ εἶπε πρὸς τοὺς ἄρχοντας, ὅτι ἀκμὴν, οὐ πιστεύετε, ὅτι ὁ ῥὴξ ἐξορίστους ὑμᾶς ποιεῖ, καὶ παντελῶς ἐξ ἀνθρώπων γίνεται τὸ μνημόσυνον ὑμῶν· ὅμως εἰ θέλετε τελείως πληροφορηθῆναι, ἀπελθόντες θεάσασθε τὶ ἄρα ἐργάζονται πάντες οἱ χαλκεῖς τῇ προστάξει τοῦ ῥηγός· καὶ εἰ οὐχ εὕρητε αὐτοὺς ἐργαζομένους τὰς ἁλύσεις καὶ τὰ δεσμὰ, γινώσκετε ὅτι πάντα τὰ παρ' ἐμοῦ λαλούμενα ὑμῖν ἐστὶ ψευδῆ· εἰ δὲ ἀληθεύω, φροντίσατε τὴν σωτηρίαν ὑμῶν, καὶ ἐμὲ εὐεργετήσατε τὸν τὰ χρηστὰ καὶ σώτηρια ὑμῖν βουλευσάμενον. οἱ δὲ ἄρχοντες πεισθέντες τῷ τοῦ Σολδανοῦ λόγῳ, θεασάμενοι δὲ καὶ τὰς ἁλύσεις καὶ τὰ δεσμὰ, τελείαν πληροφορίαν ἔλαβον, καὶ ἔκτοτε ἐμελέτων τὴν ἀπώλειαν τοῦ ῥηγὸς Λοδοήχου. ὁ δὲ ῥὴξ ταῦτα πάντα ἀγνοῶν ἐξῆλθε πρὸς τὸ κυνηγῆσαι· ὑποστρέψαντος δὲ, οἱ τούτου ἄρχοντες ἐκράτησαν τὸ κάστρον, μὴ ἐάσαντες αὐτὸν εἰσελθεῖν. ὁ δὲ ῥὴξ Λοδόηχος τὴν τῶν ἀρχόντων ἤνστασιν θεασάμενος, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψεν. οἱ δὲ ἄρχοντες εἶπον πρὸς τὸν Σολδανόν· τί ἄρα θέλεις ἡμᾶς ποιῆσαί σοι περὶ τῆς γενομένης εἰς ἡμᾶς παρὰ σοῦ σωτηρίας, ὁ δὲ ᾐτήσατο ἐν τῇ ἰδίᾳ χώρᾳ ἀπολύσαι αὐτόν· καὶ τούτου γενομένου ἀπῆλθεν ἐν Α'φρικῇ εἰς τὴν ἰδίαν αὐτοῦ χώραν. μὴ ἐπιλαθόμενος δὲ τῆς ἀρχαίας αὐτοῦ κακίας ἐστρατοπέδευσε, καὶ ἦλθε μετὰ δυνάμεως ἐν Καπύῃ, καὶ ἐν βενεβένδῳ πρὸς τὸ πολιορκῆσαι, καὶ ὑποτάξαι αὐτούς· οἱ δὲ τὰ τοιαῦτα κάστρα κρατοῦντες ἀπέστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν ῥῆγα Λοδόηχον ἐν Φραγγίᾳ, ἵνα ἐλθὼν συνεπαμήνηται αὐτοῖς κατὰ τοῦ Σολδανοῦ καὶ τῶν Α'φρικῶν. ὁ δὲ ῥὴξ Λοδόηχος ταῦτα μαθὼν, καὶ ὅνπερ ἐποίησε τρόπον ὁ Σολδανὸς πείσας καὶ τοὺς ἄρχοντας, ὅτι δεσμίους μέλλει ὑμᾶς ὁ ῥὴξ ἐν Φραγγίᾳ ἐξορίσαι, ἀντεδήλωσεν αὐτοῖς, ὅτι καὶ ἅπερ ἐποίησα πρότερον

1 Πανοῦργος ἦν) Scribe, π. ὢν.

τερον εἰς ὑμᾶς μεταμεμέλημαι, ὅτι ἔσωσα ὑμᾶς ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν ὑμῶν, καὶ ἀνταπηδώκατέ μοι πονηρὰ ἀντὶ ἀγαθῶν· καὶ καθὼς ἐδιώχθην 1 παρ' ὑμῶν, ἀρτίως χαίρω ἐπὶ τῇ ἀπωλείᾳ ὑμῶν. τότε ἀπορήσαντες ἀπὸ τοῦ ῥηγὸς Λοδοΐχου ἀπέστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων τοῦ δοῦναι αὐτοῖς βοήθειαν, καὶ λυτρώσασθαι τοῦ τοιούτου κινδύνου. ὁ δὲ βασιλεὺς ὑπέσχετο βοηθῆσαι αὐτοῖς. τοῦ δὲ ἀποκρισιαρίου ἀπὸ τῆς πόλεως ὑποστρέψαντος, καὶ ἀγαθὰς ἀγγελίας τοῖς πέμψασιν αὐτὸν ἀποκομίζοντος, περὶ τῆς τοῦ βασιλέως συμμαχίας, μήπω τούτου ἀποσωθέντος ἐν τῷ κάστρῳ, ἐκρατήθη παρὰ τῶν βιγλῶν τοῦ Σολδανοῦ· προεγνώκει γὰρ ὁ Σολδανὸς τὴν γεγονυίαν ἀποστολὴν πρὸς ἱκεσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, καὶ ἐπύκτευσε τοῦτον ἀποκρισιάριον αὐτῶν κρατῆσαι, ὅπερ καὶ γέγονε. κρατηθέντος δὲ αὐτοῦ ἔμαθε τὴν ἀποτελεσθεῖσαν παρ' αὐτοῦ δουλείαν, καὶ ὅτι δι' ὀλίγων ἡμερῶν καταλαμβάνει ἡ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων 2 βοήθεια. ὁ δὲ Σολδανὸς εἶπε τῷ αὐτῷ ἀποκρισιαρίῳ. ὅτι εἰ ποιήσεις ὅπερ σοι εἴπω, ἐλευθερίας καὶ δωρεῶν μεγίστων ἀξιωθήσῃ, εἰ δὲ μή, πονηρῷ θανάτῳ τὴν ζωὴν ἀπολέσεις. τοῦ δὲ ὑποσχομένου ἐκπληρῶσαι τὰ κελευόμενα αὐτῷ, εἶπεν ὁ Σολδανὸς πρὸς αὐτόν· ὅτι κελεύω στῆναί σε πλησίον τοῦ τείχους, καὶ προσκαλέσασθαι τοὺς ἀποστείλαντάς σε, καὶ εἰπεῖν πρὸς αὐτούς· ἐγὼ μὲν τὴν δουλείαν ἣν ὤφειλον ποιῆσαι πεποίηκα, καὶ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων περὶ ὑμῶν ἐδυσώπησα· πλὴν οὖν γινώσκετε, ὅτι εἰς κενὸν ἐγένετο ἡ ὁδός μου 3, καὶ ὁ βασιλεὺς παμφαῦλον ἔθηκε τὴν παρ' ὑμῶν γεγονυῖαν ἱκεσίαν, καὶ ἀπὸ τοῦ βασιλέως μὴ ἐλπίζετε βοήθειαν. τοῦ δὲ ὑποσχομένου ταῦτα μετὰ χαρᾶς ἐκπληρῶσαι. ἤγαγον αὐτὸν πλησίον τοῦ κάστρου, καὶ ἐν οὐδενὶ θέμενος τὰ παρὰ τοῦ Σολδανοῦ ῥηθέντα πάντα, μήτε τὰς ἀπειλὰς αὐτοῦ φοβηθεὶς, μήτε ταῖς ὑποσχέσεσιν αὐτοῦ πεισθεὶς, ἀλλὰ τὸν τοῦ Θεοῦ φόβον ἐν τῇ καρδίᾳ αὐτοῦ θέμενος διελογίσατο ἐν ἑαυτῷ ὅτι συμφέρον ἐστὶν ἐμὲ μόνον ἀποθανεῖν, καὶ μὴ τοιαύτας ψυχὰς διὰ λόγου παγιδεῦσαι καὶ προδοῦναι εἰς θάνατον· καὶ δὴ πλησίον τοῦ τείχους αὐτοῦ γενομένου, καὶ πάντας τοὺς ἄρχοντας προσκαλεσαμένου, εἶπε πρὸς τοὺς ἐξουσιάσαντας τοῦ τοιούτου κάστρου. ἐγὼ μὲν κύριοί μου τὴν διακονίαν μου ἐξεπλήρωσα, καὶ τὰ παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων δηλωθέντα ὑμῖν ἀπαγγελῶ· πλὴν ὁρκίζω ὑμᾶς εἰς τὸν υἱὸν τοῦ Θεοῦ καὶ εἰς τὴν σωτηρίαν παντὸς τοῦ κάστρου, καὶ αὐτῶν τῶν ψυχῶν ὑμῶν, ἵνα ἀντὶ ἐμοῦ εὐεργετήσητε τὰ τέκνα μου, καὶ τὴν ἐλπίζουσαν ἀπολαβεῖν μεσύμβιόν μου· ὡς γὰρ ποιήσητε μετὰ αὐτῶν, παρὰ τοῦ δικαίου καὶ μισθαποδότου ἀγαθοῦ Θεοῦ μέλλοντος κρῖναι ζῶντας καὶ νεκροὺς τὴν μισθὸν ἀπολήψεσθε. καὶ ταῦτα εἰπὼν παρεθάῤῥυνεν αὐτοὺς λέγων· Ἐγὼ μὲν ἀπὸ τοῦ Σολδανοῦ ἀπολοῦμαι, καὶ περὶ τὴν ζωὴν κινδυνεύω· ὑμεῖς δὲ στῆτε 4 ἑδραῖοι, καὶ μὴ δειλανδρήσητε. ἀλλ' ὑπομείνατε μικρὸν, καὶ εἰς ὀλίγον ἡμερῶν φθάσει ἡ ἀποσταλεῖσα ὑμῖν σωτηρία παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. Ταῦτα δὲ αὐτοῦ εἰπόντος, οἱ κατέχωντες αὐτὸν οἰκεῖοι τοῦ Σολδανοῦ

vobis fui, ita nunc de vestro exitio gaudeo. Tunc ad summam angustiam redacti, a Rege Ludovico ad Romanorum Imperatorem legatos mittunt petitum, ut ipsis opitularetur, atque ab eiusmodi periculo eos liberaret. Pollicetur opem Imperator, sed legato ab urbe Constantinopolitana redeunte, atque laeta suis nuntia adferente de auxilio ab Imperatore mittendo, prius quam in urbem se recipere posset, a Soldani excubiis captus fuit. Praesciverat quippe ille legationem factam ad Imperatorem Romanum, & omni studio incubuit, ut legatum caperet, quod & factum fuit. Comprehenso autem legato, intellexit, quo defunctus fuerat officio, & post paucos dies auxilia Romani Imperatoris adfutura: dicit itaque ei Soldanus, quod si quae dixero feceris, libertate, & maximis muneribus cohonestaberis; sin autem, mala morte peribis. Quumque legatus facturum se mandata pollicitus esset, dixit ei Soldanus: iubeo te proxime muros sistere, ac eos, qui te miserunt advocare, ipsisque dicere: ego quidem, quod vobis officium debui, praestiti, Imperatoremque Romanum pro vobis oravi; verum notum vobis volo, frustra mihi susceptam hanc profectionem fuisse, & supplicationem vestram Imperator reiecit, neque est, quod opem ab illo ullam exspectetis. Legato autem haec se exsequuturum cum laetitia promittente, ad urbem eum duxerunt. At spretis omnibus, quae Soldanus dixerat, neque minis eius territus, neque pollicitationibus persuasus, sed Dei timorem in pectore gestans, haec in animo cogitavit. Satius est, unum me mori, quam tot animas verbo compediri, & ad mortem prodi. Et sane quum proxime muros esset, omnesque principes advocasset, ita urbis primates adloquutus est. Ego quidem, Domini mei, officio meo defunctus sum, & quae significari vobis Romanorum Imperator iussit nuntiabo; at obtestor vos per filium Dei, urbisque vestrae universae, & animarum vestrarum salutem, uti pro me benefaciatis liberis meis, & quae me amplecti sperat, coniugi; quemadmodum enim illis feceritis, ita a iusto, & bonorum remuneratore Deo, qui iudicaturus est vivos, & mortuos, mercedem recipietis. Et haec loquutus animo illos bono esse iussit, inquiens: ego profecto de vita periclitor, & a Soldano interficiar; vos autem resistite fortiter, neque timete, sed exspectate paulisper; post paucos quippe dies aderunt auxilia ab Imperatore Romanorum vobis missa. Legatus vero quum haec verba pronuntiasset, Soldani milites, qui eum deduxerant, auditis, quae praeter exspectationem loquutus erat, dentibus super eum stridebant, ac procurrentes certatim ipsum interficiunt. Eo autem occiso, Soldanus validissimum Imperatoris exercitum, qui adventabat metuens, ad sua regreditur. Et ex illo tempore in hodiernum usque diem Capuani, ac Be-

1 Ἐδιώχθη) Scribe, ἐδιώχθην.

2 Ἀπέστειλαν πρέσβεις πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων) Nempe Basilium. Videndus Cedrenus.

A

3 Εἰς καινὸν ἐγένετο ἡ ὁδός μου) Scribe, εἰς κενόν.

4 Ὑμᾶς δὲ στᾶται) Scribe, ὑμᾶς δὲ στῆτε.

neventani sub potestate Romani Imperatoris degunt, ipsique, propter ingens hoc in illos collatum beneficium, plene subiecti serviunt.

δανῦ παρὰ προσδοκίαν τὰ παρ' αὐτοῦ λαληθέντα ἀκύσαντες, ἔβρυξαν ἐπ' αὐτὸν τὺς ὀδόντας, ϗ εἰς τοῦ ἑτέρυ προέτρεχον, τίς ἄρα τῆς αὐτοῦ σφαγῆς γένοιτο αὐτυργός. τοῦ δὲ παρ' αὐτῶν ἀναιρεθέντος, πτοηθεὶς ὁ Σολδανὸς τὴν τοῦ βασιλέως ἐρχομένην δυναςείαν, ὑπέςρεψεν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. κ) ἔκτοτε ϗ μέχρι τοῦ νῦν κ) οἱ τῆς Καπύης κ) οἱ τοῦ Βενεβενδῦ εἰσιν ὑπὸ τὴν ἐξυσίαν τῶν Ῥωμαίων εἰς τελείαν δούλωσιν καὶ ὑποταγὴν διὰ τὴν εἰς αὐτὺς γενομένην μεγάλην ταύτην εὐεργεσίαν.

Vrbs Rausium non adpellatur Rausium Graeca lingua, sed quia in locis praeruptis posita est; praecipitium Graece vocatur Λαῦ, unde inhabitantes nuncupati sunt Lausaei, idest, praecipitium insidentes. Communis vero usus, qui saepe literarum commutatione nomina corrumpit, commutato nomine Rausaeos adpellavit. Atque hi ipsi Rausaei olim tenuerunt urbem Epidaurum nuncupatam; at postea quum reliquae urbes expugnatae essent a Sclavis, qui in hoc Themate sunt, haec etiam urbs ab ipsis capta fuit, & civium alii quidem interfecti fuere, alii vero in vinculis abducti. Qui autem fuga salutem invenire potuerunt, loca praerupta inhabitarunt. Vbi nunc urbs est, primo exiguam illam aedificantes, & postea iterum maiorem, mox rursum, & quartum paulatim aucta multitudine pomoeria protulerunt. Ex iis autem, qui aliunde demigrarunt Ragusium, hi sunt: Gregorius, Arsaphius, Victorinus, Vitalius, Valentinus Archidiaconus, Banentinus pater Protospatharii Stephani. Ex quo autem cives Salonitani Rausium demigrarunt, anni sunt D. in hunc usque diem, Indictione VII. anni 6457. (Christi 949.) ceterum in eadem urbe depositus fuit Sanctus Pancratius in AEde Sancti Stephani, quae est in media urbe. Aspalathi urbem, quae parvum palatium significat, Imperator Diocletianus condidit; habuit illam, ut domum propriam, aulamque ibi exstruxit, & palatia, quorum pleraque perierunt; quae autem etiamnum supersunt valde pauca sunt, ex quibus Episcopium urbis, & templum Sancti Domni, ubi ille ipse Sanctus depositus fuit, quod cubiculum erat eiusdem Imperatoris Diocletiani. Subter illo sunt rotundi fornices, olim custodiae, in qua Sanctos immaniter a se cruciatos compingebat. In eadem vero urbe depositus etiam fuit Sanctus Anastasius. Murus autem huius urbis, neque ex latere est, neque ex enchorego, sed ex lapidibus quadratis, unius, & saepe duarum ulnarum longitudine, & unius latitudine, qui coagmentati inter se sunt, vinctique ferro in plumbum liquefactum impacto. In eadem autem urbe erectae etiam visuntur columnae complures, super quas cosmitae, ubi idem Imperator Diocletianus aedificaturus erat rotundos fornices, totamque urbem tecturus, & palatia sibi exstructurus, omnesque urbis aedes supra istos rotundos fornices, gemina, aut tri-

Ὅτι τὸ κάςρον τοῦ Ῥαυσίυ ὑ καλεῖται Ῥαύση τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ, ἀλλ' ἐπεὶ ἐπάνω τῶν κρημνῶν ἵςαται, λέγεται Ῥωμαϊςὶ ὁ κρημνὸς Λαῦ· ἐκλήθησαν δὲ ἐκ τύτυ Λαυσαῖοι, ἤγουν οἱ καθεζόμενοι εἰς τὸν κρημνόν. ἡ δὲ κοινὴ συνήθεια ἡ πολλάκις μεταφθείρυσα τὰ ὀνόματα τῇ ἐναλλαγῇ τῶν γραμμάτων, μεταβαλοῦσα τὴν κλῆσιν, Ῥαυσαίυς τύτυς ἐκάλεσεν. οἱ δὲ αὐτοὶ Ῥαυσαῖοι τὸ παλαιὸν ἐκράτυν τὸ κάςρον τὸ ἐπιλεγόμενον Πίταυρα· κ) ἐπειδὴ ἡνίκα τὰ λοιπὰ ἐκρατήθησαν κάςρα παρὰ τῶν Σκλάβων τῶν ὄντων ἐν τῷ θέματι, ἐκρατήθη κ) τὸ τοιοῦτον κάςρον. κ) οἱ μὴν ἐσφάγησαν, οἱ δὲ ἠχμαλωτίσθησαν· οἱ δὲ δυνηθέντες ἐκφυγεῖν κ) διασωθῆναι, εἰς τὺς ὑποκρήμνυς τόπυς κατῴκησαν. ἐν ᾧ ἐςὶν ἀρτίως τὸ κάςρον, οἰκοδομήσαντος αὐτὸ πρότερον μικρὸν, κ) πάλιν μετὰ ταῦτα μεῖζων· κ) μετὰ τῦτο πάλιν τὸ τεῖχος αὐτῦ αὐξήσαντες μέχρι δ' ἔχαν τὸ κάςρον 1 διὰ τὸ πλατύνεσθαι αὐτὺς κατ' ὀλίγον κ) πληθύνεσθαι. ἐκ δὲ τῶν μετοικησάντων εἰς τὸ Ῥαύσιον εἰσὶν ὗτοι· Γρηγόριος, Ἀρσάφιος, Βικτωρῖνος, Βιτάλιος, Βαλεντῖνος ὁ ἀρχιδιάκων, * Βαυέντῖνος ὁ πατὴρ τοῦ Πρωτοσπαθαρίυ Στεφάνυ. ἀφ' ὗ δὲ ἀπὸ Σαλῶνα μετῴκησαν εἰς Ῥαύσιον, εἰσὶν ἔτε φ'. μέχρι τῆς σήμερον, ἥτις ἰνδικτιῶνος ἑβδόμης ἔτους ςυνζ' ἐν δὲ τῷ αὐτῷ κάςρῳ κεῖται ὁ ἅγιος Παγκράτιος ἐν τῷ ναῷ τοῦ ἁγίυ Στεφάνυ τῷ ὄντι μέσον τοῦ αὐτῦ κάςρυ. ὅτι τοῦ Ἀσπαλάθυ κάςρον, ὅπερ παλάτιον μικρὸν ἑρμηνεύεται, ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς τῦτο ἔκτισεν. εἶχε δὲ αὐτὸ ὡς ἴδιον οἶκον, κ) αὐλὴν οἰκοδομήσας ἔνδοθεν κ) παλάτια, ἐξ ὧν τὰ πλείονα κατελύθησαν. σώζεται δὲ μέχρι τοῦ νῦν ὀλίγα, ἐξ ὧν ἐςι τὸ ἐπισκοπεῖον τῦ κάςρυ, κ) ὁ ναὸς τοῦ ἁγίυ Δόμνυ, ἐν ᾧ κατάκειται ὁ αὐτὸς ἅγιος Δόμνος, ὅπερ ἦν κοιτῶν τοῦ αὐτοῦ βασιλέως Διοκλητιανῦ. ὑποκάτω δὲ αὐτῦ ὑπάρχυσιν εἰληματικαὶ 2 καμάραι, αἵ τινες ὑπῆρχον φυλακαὶ ἐν αἷς τὺς παρ' αὐτῦ βασανιζομένυς ἁγίυς ἐναπέκλειεν ἀπηνῶς 3. ἀπόκειται δὲ κ) ἐν αὐτῷ τῷ κάςρῳ καὶ ὁ ἅγιος Ἀναςάσιος. ὅτι τὸ τεῖχος τῦ τοιούτυ κάςρυ ὔτε ἀπὸ βησάλων 4 ἐςὶν ἐκτισμένον, οὔτε ἀπὸ ἐγχωρήγυ 5, ἀλλ' ἀπὸ λίθων τετραπεδίκων ἐχόντων εἰς μῆκος ἀνὰ ὀργυιᾶς ά. πολλάκις κ) ἀνὰ δύο, κ) τὸ πλάτος ἀνὰ ὀργυιᾶς μιᾶς, οἵ τινές εἰσι συνερμοσμένοι κ) συνδεδεμένοι εἰς ἀλλήλυς μετὰ σιδήρου ἐν μολίβδῳ ἐγχυλιασμένων. ἵςανται δὲ καὶ εἰς τὸ τοιῦτον κάςρον κ) κίονες πυκνοὶ ἔχοντες ἐπάνω κοσμίτας 6· ἐν οἷς ἔμελλεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς Διοκλητιανὸς εἰληματικὰς

1 Μέχρι δ' ἔχει τὸ κάςρον) Locus corruptus. A

2 Ἡλιματικαί) Scribe, εἰλημματικαί. Sic paulo post: Ἐν αἷς ἔμελλον ὁ αὐτὸς βασιλεὺς διοκλητιανὸς εἰλημματικὰς ἐγεῖραι λαμάρας.

3 Ἀπενῶς) Scribe, ἀπηνῶς.

4 Ἀπὸ βησάλων) Glossae: βήσαλον. Later coctus.

5 Ἀπὸ ἐγχορήγυ) Vox haec non satis intellecta. Exstat quoque apud Codinum in Orig Constantinop. Ἐποίησε δὲ κ) γάβυς ἐγχορήγυς ἐπὶ πᾶσαν τὴν πόλιν.

6 Χοσμίτας) Neque haec vox alibi mihi lecta, eiusque significatio non intellecta.

τικὰς ἐγεῖραι καμάρας, καὶ σκεπάσαι τὸ κάστρον ὅλον, καὶ ποιῆσαι τὰ παλάτια αὐτοῦ, καὶ πάντα τὰ οἰκήματα τοῦ κάστρου ἐπάνω τῶν εἰλημάτων ἐκείνων διόροφα, καὶ τριόροφα, ὥστε μὴ ὀλίγον ἐκ τοῦ αὐτοῦ κάστρου ἐσκέπασε. τοῦ δὲ τοιούτου κάστρου τὸ τεῖχος οὔτε περίπατον ἔχει, οὔτε προμαχῶνας, ἀλλὰ τοίχους μόνους, ὑψηλοὺς, καὶ τοξικὰς φωταγωγούς. ὅτι τὸ κάστρον τὸ Τετραγγούριν μικρόν ἐστι νησίον ἐν τῇ θαλάσσῃ, ἔχον καὶ τράχελον ἕως τῆς γῆς στενώτατον δίκην γεφυρίου, ἐν ᾧ διέρχονται οἱ κατοικοῦντες εἰς τὸ αὐτὸ κάστρον· Τετραγγούριν δὲ καλεῖται, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν μικρὸν δίκην ἀγγουρίου. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ κάστρῳ ἀπόκειται ὁ ἅγιος μάρτυρ Λαυρέντιος ὁ ἀρχιδιάκων. ὅτι τὸ κάστρον τῶν Δεκατέρων ἑρμηνεύεται τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ ἐστενωμένον καὶ πεπληγμένον, διότι εἰσέρχεται ἡ θάλασσα ὥσπερ γλῶσσα ἐστενωμένη μέχρι τῶν δεκαπέντε καὶ εἴκοσι μιλίων, καὶ εἰς τὸ τῆς θαλάσσης συμπλήρωμα ἐστὶ τὸ κάστρον. ἔχει δὲ τὸ τοιοῦτον κάστρον κύκλον αὐτοῦ ὄρη ὑψηλὰ, ὥστε μόνῳ τῷ καλλοκαιρίῳ βλέπειν τὸν ἥλιον διὰ τὸ μεσουρανεῖν, τῷ δὲ χειμῶνι οὐδαμῶς. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ κάστρῳ κεῖται ὁ ἅγιος Τρύφων ἀκεραίως 1 πᾶσαν νόσον ἰώμενος, μάλιστα τοὺς ὑπὸ πνευμάτων ἀκαθάρτων τυραννουμένους· ὁ δὲ ναὸς αὐτοῦ ἐστιν εἰλημματικός. ὅτι τὸ κάστρον τῶν Διαδώρων καλεῖται τῇ Ῥωμαίων διαλέκτῳ ἰὰμ ἔρατ 2· ὅπερ ἑρμηνεύεται, ἀπάρτι ἦτον 3· δηλονότι ὅτε ἡ Ῥώμη ἐκτίσθη προεκτισμένον ἦν τὸ τοιοῦτον κάστρον· ἔστι δὲ τὸ κάστρον μέγα. ἡ δὲ κοινὴ συνήθεια καλεῖ αὐτὸ Διάδωρα. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ κάστρῳ κεῖται ἐν σαρκὶ ἡ ἁγία Ἀναστασία ἡ παρθένος, θυγάτηρ γεγονυῖα Εὐσταθίου τοῦ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον βασιλεύσαντος· καὶ ὁ ἅγιος Χρυσόγονος μοναχὸς καὶ μάρτυς, καὶ ἡ ἁγία ἅλυσις αὐτοῦ. ὁ δὲ ναὸς τῆς ἁγίας Ἀναστασίας ἐστὶ δρομικὸς, ὅμοιος τῷ Χαλκοπρατίων ναῷ 4, μετὰ κιόνων πρασίνων καὶ λευκῶν, ὅλος εἰκονισμένος ἐξ ὑλογραφίας 5 ἀρχαίας· ὁ δὲ πάτος αὐτοῦ ἐστιν ἀπὸ συγκοπῆς θαυμαστῆς. ἔστι δὲ καὶ ἕτερος ναὸς πλησίον αὐτοῦ εἰλημματικὸς, ἡ ἁγία Τριάς· καὶ ἐπάνω τοῦ ναοῦ αὐτοῦ πάλιν ἕτερος ναὸς δίκην κατηχουμένων, καὶ αὐτὸς εἰλημματικὸς, εἰς ὃν καὶ ἀνέρχονται διὰ κοχλέας. ὅτι εἰσὶ νησία ὑπὸ τὴν ἐπικράτειαν τῆς Δελματίας μέχρι Βενεβένδου πυκνὰ καὶ πάμπολλα, ὥστε μηδέποτε φοβεῖσθαι κλύδωνα ἐκεῖσε τὰ πλοῖα. ἐξ αὐτῶν τῶν νησίων ἐστὶ τὸ κάστρον ἡ Βέκλα, καὶ εἰς ἕτερον νησίον ἡ Ἄρβη, καὶ εἰς ἕτερον νησίον ἡ Ὄψαρα, καὶ εἰς ἕτερον νησίον τὸ Λουμβρικάτον, ἅτινα κατοικοῦνται μέχρι τοῦ νῦν· τὰ δὲ λοιπά εἰσι ἀοίκητα ἔχοντα ἐρημόκαστρα, ὧν τὰ ὀνόματά εἰσιν οὕτω· Καταυτρεβενὼ, Πιζοὺχ, Σελβὼ, Σκερδὰ, Ἀλωὴπ. Σκιρδάκισσα, Πυρότιμα, Μελετὰ, Ἐστιουνὴζ· καὶ ἕτερα πάμπολλα ὧν τὰ ὀνόματα οὐ νοοῦνται. τὰ δὲ λοιπὰ κάστρα τὰ ὄντα εἰς τὴν ξηρὰν τοῦ θέματος, καὶ κρατηθέντα παρὰ τῶν εἰρημένων Σκλάβων ἀοίκητα καὶ ἔρημα ἵστανται μηδενὸς κατοικοῦντος ἐν αὐτοῖς.

triplici concameratione, ita ut non exiguam urbis partem cooperiret. Moenia autem huius urbis ambulacrum non habent, neque propugnacula, sed sublimes tantum muri sunt, in quibus fenestrae ad emittenda iacula. Vrbs Tetrangurium parva quaedam in Mari insula est, angustissima cervice, ponticuli instar, ad terram usque porrecta, qua ad oppidum transeunt incolae. Tetrangurium autem urbs illa vocatur, quod parva sit veluti cucumer. In eadem vero urbe depositus fuit Sanctus Martyr Laurentius Archidiaconus. Vrbs Decatera lingua Romanorum significat angustatum, & percussum, quoniam Mare ingreditur, tamquam lingua coangustata, ad quindecim, imo etiam ad viginti usque millia passuum, estque urbs illa sita ad Maris complementum. Habet vero circum se urbs illa montes altos, ita ut aestate tantum Solem videat, quod tunc in medio Caeli sit, hieme vero numquam. In hac autem urbe depositus fuit Sanctus Tryphon, qui omnes omnino aegrotos sanat, maxime eos, qui ab impuris spiritibus vexantur, templum vero ipsius rotundum est. Diadora urbs Romanorum lingua est IAM ERAT, videlicet, quod ante Romam haec condita fuerit; est autem urbs haec magna, & vulgariter Diadora nuncupatur. In eadem vero urbe sepultum est corpus Sanctae Anastasiae virginis filiae Eustathii, qui illo tempore regnabat; item Sanctus Chrysogonus Monachus, & Martyr, cuius & sacra catena illic adservatur. Templum autem Sanctae Anastasiae oblongum est, simile illi, quod in Chalcopratiis est, & columnas habet prasinas, atque albas, totumque ornatum est figuris pictura vetusta elaboratis; pavimentum vero ipsius mirifice ex opere tessellato confectum. Iuxta autem illud est aliud quoque Templum rotundum Sanctae Trinitatis, & supra illud rursum aliud instar Catechumenorum, itidem rotundum, in quod cochlea ascenditur. Insulae parvae sunt Dalmatiae subiacentes Beneventum usque frequentes, plurimaeque, ita ut tempestatem illic naves numquam timeant. Ex illarum una est urbs Becla, ex alia Arbe, ex alia Opsara, ex alia rursum Lumbricatum, quae omnes in hodiernum usque diem habitantur; reliquae vero habitatoribus vacuae desertas urbes habent, quarum haec sunt nomina: Catautrebeno, Pizuch, Selbo, Serda, Aloep, Scirdacissa, Pyrotima, Meleta, Estiunez, & aliae complures, quarum nomina ignorantur. Reliquae vero urbes, quae in continente Thematis sunt, & a Sclavis praedictis captae fuerant, desertae sunt, & incolas nullos habent.

1 Ἀκαιρέως) Scribe, ἀκεραίως.

2 Ἴαμ ἔρα) Scribe, ἰὰμ ἔρατ.

3 Ἀπάρτι εἶτον) Scribe, ἀ. ἦτον. Iam ἦτον, pro ἦν barbarum est. Occurrit saepe apud Anonymum De bello sacro, & Demetrium Zenum in Batrachom.

4 Ὅμοιος τῷ χαλκοπρατίων ναῷ) Chalcopratiorum templum, quum antea Iudaeorum synagoga esset, B. Mariae dedicavit Theodosius. Cedrenus: Τότε καὶ τὴν τῶν χαλκοπρατίων ἐκκλησίαν τῇ θεοτόκῳ ἀνήγειρε, συναγωγὴν ἰουδαίων πρότερον οὖσαν.

5 Ἐξ ἡλιγραφίας) Scribe, ἐκ ξυλογραφίας.

CAP. XXX.

De Themate Dalmatiae narratio.

SI pulcrum quid omnibus est cognitio, igitur nos quoque rerum notitiam comprehendentes non longe ab eo aberimus. Vnde partim haec, partim alia relatu digna ad posteros transmittemus, ut duplex inde bonum sequatur. Quamobrem de Dalmatia scire cupientibus, quomodo a Sclavicis nationibus capta fuerit, hinc discere licet. Sed primo situs eius narrandus est. Antiquitus igitur Dalmatia incipiebat a confiniis Dyrrachii, sive ab Antibari, & ad Istriae montes usque pertingebat; in latitudine vero ad Danubium flumen se extendebat, eratque omnis ille finitimus tractus sub Romanorum potestate, & praestantissimum Thema omnium Occidentalium habebatur. Ceterum a Sclavis occupata fuit hoc modo. Prope Aspalathum urbs Salona est a Diocletiano Imperatore condita, quemadmodum & Aspalathus, ubi palatium item eius erat. Salonam vero magnates incolebant, & magna populi multitudo. Atque haec urbs Dalmatiae totius caput erat. Congregabantur itaque quotannis ex reliquis Dalmatiae urbibus equites, & mittebantur Salona usque ad mille ad flumen Danubium, ut ibi excubias contra Abares agerent. Ad illam enim Danubii partem Abares tunc commorabantur, ubi hodie Turcae degunt, Nomadum instar viventes Venientes autem quotannis Dalmatae, quum saepe illic iumenta, hominesque viderent, traiicere illis aliquando visum fuit, & investigare quinam ibi degerent. Quum itaque traiecissent, Abarum feminas, & pueros solos invenerunt, viris, & iuvenibus ad expeditionem bellicam profectis; unde subito ingruentes omnes ceperunt, nulloque accepto damno reversi sunt, praeda hac Salonam abducta. Abares autem ex bellica expeditione reversi, re cognita, consternati quidem erant; at unde vulnus hoc ipsis inflictum esset, ignorabant, quamobrem observandum sibi tempus statuunt, & ab eo omnia discenda. Postquam igitur pro more rursum missi sunt Salona praesidiarii, & alii essent a primis, idem consilium, & ipsi ceperunt, traieceruntque contra Abares. Incidentes vero in illos non sparsos, ut antea, sed collectos, non solum nihil effecerunt, sed omnium gravissima passi sunt; quippe partim caesi, partim capti fuere, neque quisquam fuit, qui e manibus illorum evaderet. Percontati vero quinam, & unde essent, intellectoque ab ipsis se mala supra commemorata perpessos esse, insuper de loci qualitate inquirentes, quasi ex auditu amore accensi, in vinculis eos tenuerunt, vestibus eorum sumtis, equisque conscensis, flammula, & reliqua signa, quae secum adtulerant, tollentes more exercitus, Salonam petierunt. Cognito igitur tempore, quo a Danubio redire soliti erant praesidiarii, quod erat magnum Sabbatum, etiam eodem die venerunt. Multitudo autem omnis, quum urbi adpropinquaret, sese occultavit; mille vero, qui equos, & vestes Dalmatarum suma-

ΚΕΦ. λʹ.

Διήγησις περὶ τοῦ θέματος Δελματίας.

ΕἸ πᾶσιν ἡ γνῶσις καλὸν, καὶ ἡμεῖς ἄρα τῶν πραγμάτων τὴν γνῶσιν καταλαμβανόντες οὐ πόῤῥω τούτου γινώμεθα. ὅθεν καὶ πᾶσι φανερὰ ποιοῦμεν τῶν μεθ' ἡμᾶς πῆ μὲν τούτων τὴν δήλωσιν, πῆ δὲ ἑτέρων τινῶν ἀξιολόγων, ἵνα διπλοῦν ἐπανακολουθῇ τὸ καλόν. τοῖς οὖν καὶ τῆς Δελματίας τὴν παράληψιν ζητοῦσιν, ὅπως εἰλήφθη παρὰ τῶν Σκλαβικῶν ἐθνῶν, ἐντεῦθεν ἐστὶ μαθεῖν· ἀλλὰ πρότερον τὴν θέσιν αὐτῆς διηγητέον. ἐκ παλαιοῦ μὲν τοίνυν ἡ Δελματία τὴν ἀρχὴν μέν εἶχεν ἀπὸ τῶν συνόρων Δυῤῥαχίου, ἤγουν ἀπὸ Ἀντιβάρεως· καὶ παρετείνετο μὲν μέχρι τῶν τῆς Ἰστρίας ὀρῶν, ἐπλατύνετο δὲ μέχρι τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ· ἦν δὲ ἅπασα τοιαύτη ἡ περίχωρος ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων ἀρχὴν, καὶ ἐνδοξότερον τῶν ἄλλων Ἑσπερίων θεμάτων τὸ τοιοῦτον θέμα ἐτύγχανε· πλὴν παρελήφθη παρὰ τῶν Σκλαβινικῶν ἐθνῶν τρόπῳ τοιῷδε. κάστρον ἐστὶ πλησίον Ἀσπαλάθου, ὃ Σαλῶνα λέγεται, ἔργον Διοκλητιανοῦ βασιλέως, ἀλλ' ἡ μὲν Ἀσπάλαθος καὶ αὐτὴ παρὰ Διοκλητιανοῦ ἐκτίσθη, καὶ τὰ αὐτοῦ βασιλικὰ ἐκεῖσε ἐτύγχανον. εἰς δὲ Σαλῶναν κατῴκουν οἱ μεγιστᾶνες αὐτοῦ, καὶ τῶν ὄχλων ἱκανοί. ὑπῆρχε δὲ τὸ τοιοῦτον κάστρον κεφαλὴ πάσης τῆς Δελματίας. ἠθροίζοντο οὖν ἀνὰ πᾶν ἔτος ἐκ τῶν λοιπῶν κάστρων τῆς Δελματίας στρατιῶται ἔφιπποι, καὶ ἀπεστέλλοντο ἀπὸ τῆς Σαλῶνος μέχρι τῶν χιλίων, καὶ ἐφύλαττον εἰς τὸν Δανούβιον ποταμὸν ἕνεκα τῶν Ἀβάρων· οἱ γὰρ Ἄβαρες ἐκεῖθεν τοῦ Δανουβίου ποταμοῦ τὰς διατριβὰς ἐποιοῦντο, ἔνθα ἀρτίως εἰσὶν οἱ Τοῦρκοι, νομάδα βίον ζῶντες. ἀπερχόμενοι δὲ οἱ Δελματίας κατ' ἔτος ἔβλεπον πολλάκις ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ τάτε κτήνη καὶ τοὺς ἀνθρώπους. ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς κατά τινα χρόνον διαπεράσαι καὶ ἐρευνῆσαι, τίνες εἰσὶν οἱ ἐκεῖσε τὴν δίαιταν ἔχοντες. περάσαντες οὖν εὗρον τὰς γυναῖκας τῶν Ἀβάρων, καὶ τὰ παιδία μόνα, τοὺς ἄνδρας δὲ καὶ τὴν ἀκμάζουσαν ἡλικίαν ἐν ταξειδίῳ. ἄφνω οὖν ἐπιπεσόντες ᾐχμαλώτευσαν αὐτοὺς καὶ ὑπέστρεψαν ἀταλαιπώρως, ἀποκομίσαντες τὴν τοιαύτην πραῖδαν εἰς Σαλῶνα. ὡς οὖν ὑπέστρεψαν οἱ Ἄβαρες ἐκ τοῦ ταξειδίου, καὶ τὸ γενόμενον ἀφ' ὧν ἔπαθον ἔμαθον, ἐταράχθησαν μὲν, ἠγνόουν δὲ ὁπόθεν αὐτοῖς ἡ τοιαύτη πληγὴ προσεγένετο· ἔδοξεν οὖν αὐτοῖς παραφυλάξαι τὸν καιρὸν, καὶ μαθεῖν τὸ πᾶν ἐξ αὐτοῦ. ἐπεὶ οὖν κατὰ τὸ σύνηθες αὖθις οἱ ταξεῶται ἀπεστάλησαν ἀπὸ Σαλῶνος, ἦσαν δὲ οὐκ ἐκεῖνοι ἀλλ' ἕτεροι, ταῦτα ἐκείνοις καὶ οὗτοι κατὰ βουλὰς ἔθεντο. διεπέρασαν οὖν κατ' αὐτῶν· ἐντυχόντες δὲ αὐτοῖς συνεγμένοις ὁμοῦ, οὐχ ὡς τὸ πρότερον ἐσκορπισμένοις, οὐ μόνον οὐδὲν οὐκ ἐποίησαν, ἀλλὰ καὶ τὰ πάντων δεινότατα ἔπαθον. οἱ μὲν γὰρ αὐτῶν ἐσφάγησαν. οἱ δὲ λοιποὶ ἐχειρώθησαν ζῶντες, καὶ οὐδεὶς ἐκείνων τῶν χειρῶν ἐξέφυγεν ἐξετάσαντες δὲ αὐτοὺς τίνες καὶ ὅθεν εἰσὶ, καὶ ἀναμαθόντες ὅτι ἐξ αὐτῶν ἔπαθον τὴν εἰρημένην πληγήν· ἔτι δὲ καὶ περὶ τῆς ποιότητος τοῦ τόπου αὐτῶν ἐρευνήσαντες, καὶ ὥσπερ ἐξ ἀκοῆς ἐρασθέντες, ἐκράτησαν τοὺς ζῶντας δεσμίους καὶ ἐνεδύσαντο τὰ ἱμάτια αὐτῶν καθὰ ἐκεῖνοι. καὶ δὴ τοὺς ἵππους ἀναβάντες, ἐπὶ χεῖρας τάτε φλάμουλα καὶ τὰ λοιπὰ σημεῖα, ἃ ἐπεφέροντο

ροντο μετ' αὐτῶν, ἀπῆραν πάντες φοσσατικῶς, καὶ κατὰ τῆς Σαλῶνος ὥρμησαν. ὡς οὖν καὶ τὸν καιρὸν ἔμαθον ζητήσαντες καθ' ὃν οἱ ταξεῶται ἐκ τοῦ Δανουβίου ὑπέστρεφον· ἦν δὲ τὸ μέγα καὶ ἅγιον Σάββατον· ἦλθον καὶ κατὰ τὴν αὐτὴν ἡμέραν. καὶ τὸ μὲν πλῆθος ὅδε δῆτα πλησίον ἐγένοντο τοῦ φοσσάτου ἀπεκρύβη· μέχρι δὲ τῶν χιλίων, οἵτινες τοὺς τε ἵππους καὶ τὰς στολὰς εἰς ἀπάτην ἐκέκτηντο τῶν Δελματινῶν, ἐξήλασαν ἀναγνωρίσαντες δὲ οἱ τοῦ κάστρου τότε σημεῖα καὶ τὴν ἀμφίασιν αὐτῶν, ἀλλὰ καὶ τὴν ἡμέραν ὡς ἔθους ὄντος αὐτοῖς τοῦ ὑποστρέφειν ἐν αὐτῇ, ἤνοιξαν τὰς πόρτας 1, καὶ ὑπεδέξαντο αὐτοὺς μετὰ περιχαρίας. ἐκεῖνοι δὲ ἅμα τῷ εἰσελθεῖν τάς τε πόρτας ἐκράτησαν, καὶ δῆλον διὰ σημείου τὴν πρᾶξιν τῷ φοσσάτῳ πεποιηκότες συνεπεδράμεν, καὶ συνεισελθεῖν παρεσκεύασαν. κατέσφαξαν οὖν πάντας τοὺς τῆς πόλεως, καὶ ἔκτοτε κατεκράτησαν πᾶσαν τὴν χώραν Δελματίας καὶ κατεσκήνωσαν ἐν αὐτῇ. μόνα δὲ τὰ πρὸς θάλασσαν πολίχνια οὐ συνέδωκαν αὐτοῖς, ἀλλὰ κατείχοντο παρὰ τῶν Ῥωμαίων, διὰ τὸ εἶναι τὸν πόρον τῆς ζωῆς αὐτῶν ἐκ τῆς θαλάσσης. ἰδόντες οὖν οἱ Ἄβαρεις καλλίστην οὖσαν τὴν τοιαύτην γῆν, κατεσκήνωσαν ἐν αὐτῇ. οἱ δὲ Χρωβάτοι κατῴκουν τηνικαῦτα ἐκεῖθεν Βαγιβαρείας, ἔνθα εἰσὶν ἀρτίως οἱ Βελοχρωβάτοι. μία δὲ γενεὰ διαχωρισθεῖσα ἐξ αὐτῶν, ἤγουν ἀδελφοὶ πέντε, ὅ τε Κλουκὰς, καὶ ὁ Λόβελος, καὶ ὁ Κοσέντζης, καὶ ὁ Μουχλώ. καὶ ὁ Χρώβατος· καὶ ἀδελφαὶ δύο, ἡ Τοῦγα καὶ ἡ Βοῦγα, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν ἦλθον εἰς Δελματίαν, καὶ εὗρον τοὺς Ἄβαρεις κατέχοντας τὴν τοιαύτην γῆν. ἐπί τινας οὖν χρόνους πολεμοῦντες ἀλλήλοις ὑπερίσχυσαν οἱ Χρωβάτοι· καὶ τοὺς μὲν τῶν Ἀβάρων 2 κατέσφαξαν, τοὺς δὲ λοιποὺς ὑποταγῆναι κατηνάγκασαν. ἔκτοτε οὖν κατεκρατήθη ἡ τοιαύτη χώρα παρὰ τῶν Χρωβάτων· καὶ εἰσὶν ἀκμὴν ἐν Χρωβατίᾳ ἐκ τοὺς τῶν Ἀβάρων, καὶ γινώσκονται Ἄβαρες ὄντες. οἱ δὲ λοιποὶ Χρωβάτοι ἔμειναν πρὸς Φραγγίαν, καὶ λέγονται ἀρτίως Βελοχρωβάτοι, ἤγουν ἄσπροι Χρωβάτοι, ἔχοντες τὸν ἴδιον ἄρχοντα. ὑπόκεινται δὲ Ὤτῳ τῷ Μεγάλῳ ῥηγὶ Φραγγίας τῆς καὶ Σαξίας, καὶ ἀβάπτιστοι τυγχάνουσι, συμπενθερίας μετὰ τοὺς Τούρκους καὶ ἀγάπας ἔχοντες. ἀπὸ δὲ Χρωβάτων τῶν ἐλθόντων ἐν Δελματίᾳ διεχωρίσθη μέρος τι, καὶ ἐκράτησε τὸ Ἰλλυρικὸν, καὶ τὴν Παννονίαν· εἶχον δὲ καὶ αὐτοὶ ἄρχοντα αὐτεξούσιον διαπεμπόμενον καὶ μόνον πρὸς τὸν ἄρχοντα Χρωβατίας κατὰ φιλίαν. μέχρι δὲ χρόνων τινῶν ὑπετάσσοντο καὶ οἱ ἐν Δελματίᾳ ὄντες Χρωβάτοι τοῖς Φράγγοις, καθὼς καὶ πρότερον ἐν τῇ χώρᾳ αὐτῶν· τοσοῦτον δὲ ἐσκληρύνοντο οἱ Φράγγοι πρὸς αὐτοὺς, ὅτι τὰ ὑπομάζια τῶν Χρωβάτων φονεύοντες προσέρριπτον αὐτὰ σκύλαξι. μὴ δυνάμενοι δὲ οἱ Χρωβάτοι ταῦτα παρὰ τῶν Φράγγων ὑφίστασθαι, διέστησαν ἀπ' αὐτῶν φονεύσαντες, καὶ οὓς εἶχον ἄρχοντας ἐξ αὐτῶν ὅθεν ἐστράτευσαν κατ' αὐτῶν ἀπὸ Φραγγίας φοσσάτον μέγα, καὶ ἐπὶ ἑπτὰ χρόνους πολεμήσαντες ἀλλήλοις ὀψὲ καὶ μόγις ὑπερίσχυσαν οἱ Χρωβάτοι, καὶ ἀνεῖλον τοὺς Φράγγους πάντας, καὶ τὸν ἄρχοντα αὐτῶν Κοτζίλιν καλούμενον. ἔκτοτε δὲ μείναντες αὐτοδέσποτοι καὶ αὐτόνομοι, ἐξητήσαντο τὸ ἅγιον βάπτισμα παρὰ τοῦ Ῥώμης· καὶ ἀπεστάλησαν ἐπίσκοποι, καὶ ἐβάπτισαν αὐτοὺς, ἐπὶ Πορίνου τῶν ἄρχοντος αὐτῶν διεαὐτό-

sumserant, ut fallerent, ulterius perrexerunt. Oppidani cognitis signis suis, & vestitu praeterea die, quo redire ipsis solenne, portis apertis, gratulabundi eos exceperunt. Illi vero statim ac intrassent, portas occupant, & signo reliquis, qui in insidiis erant, dato, accurrere, ac ingredi iubent. Interfecerunt itaque omnes cives, & ex eo tempore Dalmatiam universam occuparunt, sedemque illic suam collocarunt, exceptis oppidulis Mari adiacentibus, quae sese ipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant, eo quod ex Mari victitarent. Videntes itaque Abares pulcerrimam esse hanc terram, sedes illic posuerunt. Chrobati vero tunc habitabant ultra Bagibaream, ubi nunc sunt Belochrobati. Vna autem generatio, nempe quinque fratres: Clucas, Lobelus, Cosentzes, Muchlo, Chrobatus, duaeque sorores, Tuga, & Buga, una cum suis populis discedens ab ipsis in Dalmatiam venit, ubi Abares incolas invenerunt, belloque per annos aliquot inter eos gesto vicerunt Chrobati; Abarumque alios quidem interfecerunt, alios vero parere sibi coegerunt, atque ex illo tempore a Chrobatis possessa haec regio fuit, suntque etiamnum in Chrobatia Abarum reliquiae, & Abares esse cognoscuntur. Ceteri vero Chrobati versus Franciam commorabantur, & adpellantur hodie Belochrobati, sive Chrobati albi, qui proprio principi subiecti sunt. Parent autem Othoni Magno Regi Franciae, quae & Saxonia, baptismique expertes adfinitatem cum Turcis, & amicitiam contrahunt. At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars quaedam secessit, & Illyricum, atque Pannoniam occupavit; habebantque etiam ipsi principem supremum, qui ad Chrobatiae tantum principem amicitiae ergo legationem mittebat. Per aliquot vero annos etiam Dalmatiam incolentes Chrobati Francis subiiciebantur, quemadmodum & antea dum in ipsorum terra degerent. Tanta autem in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes canibus obiicerent. Quae res quum intolerabilis Chrobatis esset, facto dissidio, principes quos ex ipsis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit e Francia, & post septem annorum bellum aegre tamdem superiores facti Chrobati, omnes Francos, eorumque Principem Cotzilin e medio sustulerunt. Et exinde liberi, ac sui iuris facti sacrum Baptisma a Romano Pontifice petierunt, missique Episcopi ipsos baptizarunt, principatum tenente Porino. Divisa autem est eorum regio in Zupanias XI. quarum nomina Chlebiana, Tzenzena, Emota, Pleba, Pesenta, Parathalassia, Brebera, Nona, Tzena, Sidraga, Nina, ipsorumque Banus tenet Cribasam, Litzam, & Gutzecam. Et quidem praedicta Chrobatia cum reliquis Sclabiniis, ita sita est. Dioclea porro propinqua est Dyrrachii oppidis Elisso, Helcynio, & Antibari, extenditurque Decatera usque, montana autem Serviae finitima sunt.

1 Ἤνοιξαν τὰς πόρτας) πόρτα, purum putum Latinum est *Porta*. Occurrit passim apud Scriptores Graecos aevi posterioris.

2 Ἐκ τοὺς τῶν ἀβάρων) Locus corruptus.

ſunt. A Decateris vero incipit Terbuniae principatus, porrigitque ſe Rauſium uſque, at verſus montana Serviae adiacet. A Rauſio Zachlumorum principatus initium habet, & protenditur ad Orontium flumen uſque; oraque maritima Paganis, montana, quae ad Septentrionem, Chrobatis, quae in fronte, Serviae contermina eſt. Ab Orontio flumine Pagania incipit, & porrigitur uſque ad Zentinam flumen, & Zupanias tres habet: Raſtotzam, Mocrum, ac Dalen; & quidem duae Zupaniae: Raſtotza, ac Mocrum, ad Mare ſitae ſunt, & ſagenas habent: Daleni vero Zupania procul Mari ſita eſt, & eius incolae ex agricultura vivunt. Habet quoque Pagani in propinquo inſulas quatuor, nimirum Meletam, Curcuram, Bartzum, & Pharum, omnes pulcerrimas, fertiliſſimaſque; oppida item deſerta, & paludes multas, in quibus habitant, & iumenta alunt, unde victum parant. A Zentina autem fluvio Chrobatia incipit, extenditurque verſus Mare ad Iſtriae uſque confinia, ſive Albunum urbem; verſus montana aliquatenus etiam ſuper Iſtriae Thema excurrit, ac verſus Tzentina, & Chlebena Serviae regionem attingit, Servia autem in fronte habet ceteras omnes regiones; ad Septentrionem quidem Chrobatiae propinqua eſt, ad meridiem vero Bulgariae. Ex quo vero dicti iam Sclavi inhabitarunt, finitima Dalmatiae omnia occuparunt, urbeſque Romanorum inſulas colebant, ex iiſque vivebant; at quum quotidie a Paganis captivi abducerentur, & exterminarentur, inſulas deſeruerunt, continentem colere volentes, verum a Chrobatis prohibebantur, quum nondum illis tributa penderent: nam ea, quae hodie Sclavis pendunt, tunc Praetori exhibebant. Sed quum vitam tolerare non poſſent, ad Baſilium illum praeclarum Imperatorem acceſſerunt, eumque res a nobis commemoratas edocuerunt: is itaque Imperator auctor fuit, ut ea omnia, quae Praetori ſolvebant, Sclavis darent pacis cauſa, & Praetori exiguum aliquid penderent, ad oſtendendam dumtaxat Romanis Imperatoribus, & ipſorum Praetori debitam ſubiectionem, ac ſervitutem. Atque ex illo tempore omnes iſtae urbes Sclavorum tributariae pacta ipſis ſolvunt; Aſpalathus quidem urbs nomiſmata ducenta; Tetrangurium nomiſmata centum; Diadora centum, & decem; Oſpare centum; Arbe centum; Becla centum: ita ut univerſim eſſent nomiſmata ſeptingenta, & decem, excepto vino, & ceteris ſpeciebus diverſis, quas praeter praedictam nomiſmatum ſummam exhibebant. Ceterum Raguſium urbs medium iacet inter has duas regiones, nimirum inter Zachlumorum regionem, Terbuniamque, & habent Raguſini cives in utraque hac regione etiam vineas ſuas, penduntque Zachlumorum quidem principi nomiſmata triginta ſex; Terbuniae vero principi totidem.

μερίσθη οὖν ἡ χώρα αὐτῶν εἰς Ζουπανίας ιά. ἤγουν ἡ Χλεβίανα, ἡ Τζεντζίνα, τὰ Ἤμοτα, ἡ Πλέβα, ἡ Πεσέντα, ἡ Παραθαλασσία, ἡ Βρεβέρα, ἡ Νόνα, ἡ Τνήνα, ἡ Σίδραγα, ἡ Νίνα· καὶ ὁ Βοάνος αὐτῶν 1 κρατεῖ τὴν Κρίβασαν, τὴν Λίτζαν, καὶ τὴν Γουτζηκᾶ. καὶ ἡ μὲν εἰρημένη Χρωβατία, ἀλλὰ καὶ οἱ λοιποὶ Σκλαβίνιοι διάκεινται οὕτως· ἡ δὲ Διόκληα πλησιάζει πρὸς τὰ καστέλια τῶν Δυραχίου, ἤγουν πρὸς τὸν Ἔλισσον, καὶ πρὸς τὸν Ἐλκύνιον, καὶ τὴν Ἀντίβαριν, καὶ ἔρχεται μέχρι τῶν Δεκατέρων· πρὸς τὰ ὀρεινὰ δὲ πλησιάζει τῇ Σερβλίᾳ. ἀπὸ δὲ τῶν κάστρου τῶν Δεκατέρων ἄρχεται ἡ ἀρχοντία Τερβουνίας, καὶ παρεκτείνεται μέχρι τῶν Ῥαυσίου, πρὸς δὲ τὰ ὀρεινὰ αὐτῆς πλησιάζει τῇ Σερβίᾳ. ἀπὸ δὲ τῶν Ῥαουσίου ἄρχεται ἡ ἀρχοντία τῶν Ζαχλούμων καὶ παρεκτείνεται μέχρι τῶν Ὀροντίου ποταμοῦ· καὶ πρὸς μὲν τὴν παραθαλασσίαν πλησιάζει τοῖς Παγανοῖς, πρὸς δὲ τὰ ὀρεινὰ εἰς ἄρκτον μὲν πλησιάζει τοῖς Χρρωβάτοις, εἰς κεφαλὴν δὲ τῇ Σερβλίᾳ. ἀπὸ δὲ τοῦ Ὀροντίου ποταμοῦ ἄρχεται ἡ Παγανία, καὶ παρεκτείνεται μέχρι τοῦ ποταμοῦ τῆς Ζεντίνας, τρεῖς ἔχουσα Ζουπανίας, τὴν Ῥαστώτζαν 2, καὶ τὸ Μοκρὸν, καὶ τὸ Δαλέν. καὶ αἱ μὲν δύο Ζουπανίαι, ἤγουν ἡ Ῥάστωτζα, καὶ ἡ τοῦ Μοκροῦ, πρόσκεινται τῇ θαλάσσῃ· αἵτινες καὶ σαγίνας ἔχουσιν· ἡ δὲ τοῦ Δαλενοῦ μήκοθεν ἐστὶ τῆς θαλάσσης, καὶ ἐκ τῆς ἐργασίας ζῶσι τῆς γῆς. πλησιάζουσι δὲ αὐτοῖς νῆσοι τέσσαρες, τὰ Μέλετα, τὰ Κούρκουρα, ἡ Βάρτζω, καὶ ὁ Φάρος, κάλλισται καὶ εὐφορώταται, ἐρημόκαστρα ἔχουσαι καὶ ἐλῶνας πολλούς· οἰκοῦσι δὲ ἐν αὐταῖς καὶ ἔχουσι τὰ κτήνη αὐτῶν, καὶ ἐξ αὐτῶν ζῶσιν. ἀπὸ δὲ τῆς Ζεντίνας τοῦ ποταμοῦ ἄρχεται ἡ χώρα τῆς Χρωβατίας, καὶ παρεκτείνεται πρὸς μὲν τὴν παραθαλασσίαν μέχρι τῶν συνόρων Ἰστρίας, ἤγουν τοῦ κάστρου Ἀλβούνου· πρὸς δὲ τὰ ὀρεινὰ καὶ ὑπέρκειται μέχρι τινὸς τῷ θέματι Ἰστρίας, πλησιάζει δὲ πρὸς τὴν Τζέντινα καὶ τὴν Χλέβενα τῇ χώρᾳ Σερβλίας. ἡ γὰρ χώρα Σερβλίας εἰς κεφαλὴν μέν ἐστι πασῶν τῶν λοιπῶν χωρῶν, πρὸς ἄρκτον δὲ πλησιάζει τῇ Χρωβατίᾳ, πρὸς μεσεμβρίαν δὲ τῇ Βουλγαρίᾳ. ἀφ' οὗ δὲ κατεσκήνωσαν οἱ εἰρημένοι Σκλάβοι, κατεκράτησαν πᾶσαν τὴν περίχωρον Δελματίας. ἐργάζοντο δὲ τὰ κάστρα τῶν Ῥωμαίων τὰς νήσους, καὶ ἔζων ἐξ αὐτῶν. ὑπὸ δὲ τῶν Παγανῶν καθ' ἑκάστην ἐπαιχμαλωτιζόμενοι καὶ ἀφανιζόμενοι, κατέλιπον τὰς τοιαύτας νήσους βουλόμενοι εἰς τὴν ἔπειρον ἐργάζεσθαι. ἐκωλύοντο δὲ παρὰ τῶν Χρωβάτων, οὔπω γὰρ ἐτέλουν αὐτοῖς φόρους, ἀλλὰ πάντα ἅπερ ἀρτίως παρέχουσι τοῖς Σκλάβοις, τῷ στρατηγῷ ταῦτα παρεῖχον. ἀδυνάτως δὲ ἔχοντες τοῦ ζῆν, προσῆλθον Βασιλείῳ τῷ ἀοιδίμῳ βασιλεῖ, ἀναδιδάξαντες τὰ εἰρημένα πάντα. ὁ οὖν ἀοίδιμος ἐκεῖνος βασιλεὺς Βασίλειος προετρέψατο πάντα τὰ διδόμενα τῷ στρατηγῷ δίδοσθαι παρ' αὐτῶν τοῖς Σκλάβοις, καὶ εἰρηνικοῖς ζῆν μετ' αὐτῶν, καὶ βραχύ τι δίδοσθαι τῷ στρατηγῷ, ἵνα μόνον δείκνυται ἡ πρὸς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων, καὶ πρὸς τὸν στρατηγὸν αὐτῶν ὑποταγὴ καὶ δούλωσις. καὶ ἔκτοτε ἐγένοντο πάντα τὰ τοιαῦτα κάστρα ὑπόφορα τῶν Σκλάβων, καὶ τελοῦσιν αὐτοῖς πάκτα, τὸ μὲν κάστρον ὁ Ἀσπάλαθος νομίσματα σ'. τὸ κάστρον τὸ Τετραγγούριν νομίσματα ρ'. τὸ κάστρον τὰ Διάδωρα ρί. τὸ κάστρον τὰ Ὄψαρα ρ'. τὸ κάστρον

1 Καὶ ὁ βοάνος αὐτῶν) Dignitatis nomen eſt βοάνος. Sic infra iterum occurrit: Τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μυροσθλάβου ἄρξαντος ἔτη τέσσαρα, καὶ ὑπὸ τοῦ Πριβουνίου βοάνου ἀναιρεθέντος.

2 Τὴν ῥαστώτζαν) Mox ſcribitur, ἀραστώτζα.

κάστρον ἡ Ἄρβη ρ'. τὸ κάστρον ἡ Βέκλα ρ'. ὡς ὁμȣ̃ ιι'. ψι. ἐκτὸς οἴνȣ ϗ ἡτέρων διαφόρων εἰδῶν· ταῦτα γὰρ πλέιονα εἰσὶν ὑπὲρ τὰ νομίσματα. τὸ δὲ κάστρον τὸ Ῥαύσιον μέσον τῶν δύο χωρῶν πρόσκειται, τῶν τε Ζαχλȣ́μων, καὶ τῆς Τερβουνίας· ἔχȣσι δὲ ϗ τȣ̀ς ἀμπελῶνας αὐτῶν εἰς ἀμφοτέρας τας χώρας, ϗ τελȣ̃σι πρὸς μὲν τὸν ἄρχοντα τῶν Ζαχλȣ́μων ιι. λς'. πρὸς δὲ τὸν ἄρχοντα Τερβȣνίας νονό λς'.

ΚΕΦ. λά.

Περὶ τῶν Χρωβάτων, καὶ ἧς νῦν οἰκȣ̃σι χώρας.

ΟʹΤι οἱ Χρωβάτοι οἱ εἰς τὰ Δελματίας νῦν κατοικοῦντες μέρη, ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Χρωβάτων ϗ τῶν ἄσπρων ἐπονομαζομένων κατάγονται· οἵ τινες Τȣρκίας μὲν ἐκεῖθεν, Φραγγίας δὲ πλησίον κατοικȣ̃σι, ϗ συνορȣ̃σι Σκλάβοις τοῖς ἀβαπτίστοις Σέρβλοις. τὸ δὲ Χρωβάτοι τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἑρμηνεύεται, τȣτέστι, οἱ τὴν πολλὴν χώραν κατέχοντες. οἱ δὲ αὐτοὶ Χρωβάτοι εἰς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων Ἡράκλειον πρόσφυγες παρεγένοντο πρὸ τȣ̃ τοὺς Σέρβλȣς προσφυγεῖν εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα Ἡράκλειον, κατὰ τὸν καιρὸν ὃν οἱ Ἄβαρεις πολεμήσαντες ἀπὸ ἐκεῖσε τȣ̀ς Ῥωμάνȣς ἐναπεδίωξαν· ȣ̀ς ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν, ἐκεῖσε κατεσκήνωσε, διὸ ϗ Ῥωμάνοι ἐκλήθησαν διὰ τὸ ἀπὸ Ῥώμης μετοίκȣς αὐτοὺς γενέσθαι ἐν ταῖς τοιαύταις χώραις, ἤγȣν τῆς νῦν καλȣμένης Χρωβατίας ϗ Σερβλίας. παρὰ δὲ τῶν Ἀβάρων ἐκδιωχθέντες οἱ αὐτοὶ Ῥωμάνοι ἐν ταῖς ἡμεραις τȣ̃ αὐτοῦ βασιλέως Ῥωμαίων Ἡρακλέιȣ, αἱ τȣ́των ἔρημοι καθεστήκασι χῶραι. προστάξει ȣ̃ν τῶν βασιλέως Ἡρακλέιȣ οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι καταπολεμήσαντες, καὶ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ȣ̀ς Ἀβάρȣς ἐκδιώξαντες, Ἡρακλέιȣ τοῦ βασιλέως κελεύσει ἐν τῇ αὐτῇ τῶν Ἀβάρων χώρᾳ, εἰς ἣν νῦν οἰκȣ̃σι, κατεσκήνωσαν. εἶχον δὲ οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι τῷ τότε καιρῷ ἄρχοντα τὸν πατέρα τȣ̃ Πоργά ὁ δὲ βασιλεὺς Ἡράκλειος ἀποστείλας ϗ ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν ἱερεῖς, ϗ ἐξ αὐτῶν ποιήσας ἀρχιεπίσκοπον, καὶ ἐπίσκοπον, καὶ πρεσβυτέρȣς, ϗ διακόνȣς, τοὺς Χρωβάτȣς ἐβάπτισε· εἶχον δὲ τῷ τότε καιρῷ οἱ τοιȣ̃τοι Χρωβάτοι ἄρχοντα τὸν Πоργά. ὅτι ἡ τοιαύτη χώρα εἰς ἣν οἱ Χρωβάτοι κατεσκηνώθησαν ἐξ ἀρχῆς ὑπὸ τὴν ἐξȣσίαν ἦν τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων, ἐξ ȣ̃ ϗ παλάτια ϗ Ἱππоδρόμια τοῦ βασιλέως Διοκλητιανȣ̃ ἐν τῇ τῶν αὐτῶν Χρωβάτων χώρᾳ μέχρι τȣ̃ νῦν περισώζονται εἰς τὸ κάστρον Σαλώνας, πλησίον τȣ̃ κάστρȣ Ἀσπαλάθȣ. ὅτι ȣ̃τοι οἱ βαπτισμένοι Χρωβάτοι ἔξωθεν τῆς ἰδίας αὐτῶν χώρας πολεμεῖν ἀλλοτρίοις ȣ̓ βούλονται· χρησμὸν γάρ τινα ϗ ὁρισμὸν ἔλαβον παρὰ τȣ̃ Πάπα Ῥώμης τȣ̃ ἐπὶ τȣ̃ Ἡρακλέιȣ τȣ̃ βασιλέως Ῥωμαίων ἀποστείλαντος ἱερεῖς ϗ τȣ́τȣς βαπτίσαντος. ϗ γὰρ ȣ̃τοι οἱ Χρωβάτοι, μετὰ τὸ αὐτοὺς βαπτισθῆναι, συνθήκας ϗ ἰδιόχειρα ἐποιήσαντο, ϗ πρὸς τὸν ἅγιον Πέτρον τὸν Ἀπόστολον ὅρκȣς βεβαίȣς καὶ ἀσφαλεῖς, ἵνα μηδέποτε εἰς ἀλλοτρίαν χώραν ἀπέλθωσι, ϗ πολεμήσωσιν, ἀλλὰ μᾶλλον εἰρηνεύειν μετὰ πάντων τῶν βȣλομένων, λαβόντες ϗ παρὰ τȣ̃ αὐτȣ̃ Πάπα Ῥώμης εὐχὴν τοιάνδε· ὡς εἴτινες ἄλλοι ἐθνικοὶ μετὰ τῆς τῶν αὐτῶν Χρωβάτων χώρας ἐπέλθωσι, καὶ πόλεμον ἐπενέγκωσιν, ἵνα ὁ τῶν Χρωβάτων Θεὸς προσπολεμεῖ ϗ προΐσταται, ϗ νίκας, αὐτοῖς Πέτρος ὁ τοῦ Χριστοῦ μαθητὴς προξενεῖ. μετὰ δὲ χρόνȣς πολλοὺς ἐν ταῖς ἡμέραις Τερπημέρη τȣ̃ ἄρχοντος, τȣ̃ πατρὸς τȣ̃ ἄρχοντος Κρασημέρη, ἐλθὼν ἀπὸ Φραγγίας τῆς μεταξὺ Χρωβατίας καὶ Βενετίας ἀνήρ τις τῶν πάνυ μὲν

CAP. XXXI.

De Chrobatis, & terra, quam nunc habitat.

CHrobati, qui Dalmatiae partes nunc inhabitant, a Chrobatis baptismi expertibus, qui, & albi adpellantur originem ducunt; qui sane ultra Durciam prope Franciam incolunt, & Sclavis contermini sunt non baptizatis Serviis. Chrobati autem dicuntur lingua Sclavorum, id est, terram multam possidentes. Atque hi ipsi Chrobati ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugerant, ante quam Servii confugissent ad eumdem Imperatorem Heraclium; quo tempore Abares armis inde Romanos eiecerant; quos Roma abductos Diocletianus Imperator illic habitare fecerat, unde, & Romani nuncupati sunt, quod Roma venientes sedes posuissent in illis regionibus, nempe Chrobatia, & Servia, uti nunc vocantur. Pulsis vero Romanis illis ab Abaribus, tempore eiusdem Romanorum Imperatoris Heraclii, desolata eorum regio iacuit, quapropter iussu huius Imperatoris iidem Chrobati armis adreptis Abares ex illis locis expulerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent, sedes collocarunt. Erat autem Chrobatis illis tunc temporis princeps Porgae pater, Heracliusque Imperator Roma per legatum sacerdotibus accersitis, constitutoque ex ipsis Archiepiscopo, Episcopo, Presbyteris & Diaconis, Chrobatos baptizavit. Et tunc quidem temporis Chrobatorum princeps erat Porga. Regio autem haec quam incoluerunt Chrobati, ab initio sub potestate erat Romanorum Imperatoris; unde etiam in hodiernum usque diem Palatia, ac Hippodromus Diocletiani Imperatoris supersunt in Regione Chrobatorum, in urbe Salona, quae est proxima urbi Aspalatho. Hi autem Chrobati baptizati extra limites propriae terrae non libenter aliis bellum inferunt, idque quia oraculum quoddam sive statutum acceperunt a Romano Pontifice, qui sub Heraclio Romanorum Imperatore sacerdotes misit, eosque baptizavit. Chrobati siquidem post acceptum baptismum pepigerunt, & chirographis propriis datis sancto Petro Apostolo iuraverunt, numquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volentibus, & imprecationem vicissim a Romano Pontifice acceperunt; ut si quando aliae gentes ipsorum Chrobatorum terram invaderent, belloque infestarent, pro iis pugnaret, vindexque esset eorum Deus, victoriam conciliante Petro Christi discipulo. Multis vero annis elapsis in diebus principis Terpemere, qui pater fuit principis Crasemere, e Francia, quae inter Chrobatiam, & Venetiam media est, veniens vir quidam Martinus nomine, maxime quidem pius, sed habitu seculari; quem iidem quoque Chrobati miracula fecisse plurima dicunt; hic porro vir pius

pius imbecillus admodum, & pedibus mutilatus, ita ut a quatuor baiulis quocumque vellet deferretur, illud ſanctiſſimi Pontificis mandatum Chrobatis ad ultimum vitae finem ſervandum eſſe itidem ſanxit, eadem etiam illis, quae antea Pontifex, imprecatus. Quapropter neque ſagenae ipſorum Chrobatorum, neque condurae, unquam ad aliquem bello infeſtandum abeunt, niſi ſi quis eos adoriatur. Sed huiuſmodi navigiis Chrobati, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiſcuntur, oppidatim circumeuntes Paganiam, & ſinum Dalmatiae Venetias uſque. Chrobatiae autem princeps ab initio, id eſt, ab Heraclii Imperatoris temporibus, Romano Imperatori, non Bulgariae principi, ſubditus erat. Neque Bulgarus cum Chrobatis bellum geſſit, praeter Michaelem Boroſen Bulgariae principem, qui ſumtis armis, bellum ipſis intulit, ſed quum nihil efficeret, muneribus datis, & acceptis, pacem fecit. Neque Chrobati unquam Bulgaris tributum dederunt, ſed alteri alteros ſaepe amicitiae ergo donis cohoneſtarunt. Baptizatae vero Chrobatiae urbes habitatae iſtae ſunt, Nona, Belogradum, Belitzin, Scordona, Chlebena, Stolpum, Tenen, Cori, Claboca. Exhibetque equitum ſexaginta millia, peditum centum millia; & ſagenas octoginta, conduras centum; & ſagenae quidem quadraginta viros habent; condurae vero viginti, nempe quae maiores; nam minores decem viros tantum habent. Atque haec quidem Chrobatiae potentia, & copiae fuerunt uſque ad principatum Craſemere; quo mortuo, cum Miroſthlabus filius, poſtquam quadriennium genti praefuiſſet, a Pribunia Bano interfectus eſſet, plurimis obortis diſſidiis, ac factionibus equitum peditumque numerus valde imminutus eſt, item ſagenarum, ac condurarum. Et ſagenas quidem nunc triginta habet, conduras magnas, parvaſque, & equitatum peditatumque. Magna autem Chrobatia, quae etiam Alba cognominatur, in hodiernum uſque diem ſine baptiſmo eſt, quemadmodum, & finitimi Servii: equitem peditemque non habet tam numeroſum, quam baptizata Chrobatia; quippe frequentibus incurſionibus infeſtata Francorum, Turcarum, Patzinacitatum: neque ſagenas, neque conduras item, aut navigia ad mercaturam habet, utpote a mari remota; a quo quidem triginta dierum itinere diſtat. Mare autem, a quo totidem dierum itinere diſtat, illud eſt, quod Nigrum adpellatur.

μὲν εὐλαβῶν 1, Μαρτῖνος ὀνόματι, σχῆμα δὲ κοσμικὸν περιβεβλημένος, ὃ καὶ λέγουσιν οἱ αὐτοὶ Χρωβάτοι θαύματα ἱκανὰ ποιῆσαι· ἀσθενὴς δὲ ὢν ὁ τοιοῦτος εὐλαβὴς 2 ἀνὴρ, καὶ τοὺς πόδας ἠκρωτηριασμένος, ὥστε ὑπὸ τεσσάρων καὶ βαστάζεσθαι καὶ περιφέρεσθαι ὅπου δ' ἂν καὶ βούληται, τὴν τοιαύτην τοῦ ἁγιωτάτου Πάπα ἐντολὴν τοῖς αὐτοῖς Χρωβάτοις διατηρεῖν μέχρι τέλους ζωῆς αὐτῶν ἐπεθέσπισεν· ἐπευξάμενος δὲ καὶ αὐτὸς αὐτοῖς τὴν ὁμοίαν τοῦ Πάπα εὐχήν. διὰ τοῦτο οὔτε αἱ σαγῆναι τῶν τοιούτων Χρωβάτων, οὔτε αἱ κοντοῦραι, οὐδέποτε κατά τινος πρὸς πόλεμον ἀπέρχονται, εἰ μὴ ἄρα τὶς κατ' αὐτῶν ἐπέλθοι. πλὴν διὰ τῶν τοιούτων πλοίων ἀπέρχονται οἱ βουλόμενοι τῶν Χρωβάτων διοικεῖν ἐμπόρια, ἀπὸ κάστρου εἰς κάστρον περιερχόμενοι, τήν τε Παγανίαν, καὶ τὸν κόλπον τῆς Δελματίας, καὶ μέχρι Βενετίας. ὅτι ὁ ἄρχων Χρωβατίας ἐξ ἀρχῆς, ἤγουν ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως, δουλικῶς ἐστιν ὑποτεταγμένος τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων, καὶ οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη. ἀλλ' οὐδὲ Βούλγαρος ἀπῆλθε πρὸς πόλεμον κατὰ τῶν Χρωβάτον, εἰ μὴ Μιχαὴλ ὁ ἄρχων Βουλγαρίας ὁ Βορώσης 3, ἀπελθὼν καὶ πολεμήσας αὐτοῖς, καὶ μηδὲν ἀνύσαι δυνηθεὶς, εἰρήνευσε μετ' αὐτῶν ξενιάσας τοὺς Χρωβάτους καὶ ξενιασθεὶς παρὰ τῶν Χρωβάτων. ἀλλ' οὐδὲ πώποτε οἱ Χρωβάτοι οὗτοι τοῖς Βουλγάροις πάκτον δεδώκασιν. εἰ μὴ πολλάκις ἀμφότεροι ξένιά τινα πρὸς ἀλλήλους παρέσχον φιλοφρονήσεως ἕνεκα. ὅτι ἡ βαπτισμένη Χρωβατία εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα· ἡ Νόνα, τὸ Βελόγραδον, τὸ Βελίτζαν. τὸ Σκόρδονα, τὸ Χλεβένα, τὸ Στόλπον, τὸ Τενὴν, τὸ Κόρι, τὸ ἐλαβώνα. ὅτι ἡ βαπτισμένη Χρωβατία ἐκβάλλει καβαλλαρικὸν 4 ἕως τῶν ξʹ. χιλιάδων πεζικὸν δὲ ἕος χιλιάδας ρʹ. καὶ σαγήνας μέχρι τῶν πʹ. καὶ κοντούρας μέχρι τῶν ρʹ. καὶ αἱ μὲν σαγῆναι ἔχουσιν ἀνὰ ἀνδρῶν μʹ. αἱ δὲ κονδοῦραι, ἀνὰ ἀνδρῶν κʹ. αἱ δὲ μικρότεραι κονδοῦραι ἀνὰ ἀνδρῶν ιʹ. ὅτι τὴν πολλὴν ταύτην δύναμιν καὶ τὸ τοῦ λαοῦ πλῆθος εἶχεν ἡ Χρωβατία μέχρι τοῦ ἄρχοντος Χρασημέρη. κἀκείνου μὲν τελευτήσαντος, τοῦ δὲ υἱοῦ αὐτοῦ Μυροσθλάβου ἄρξαντος ἔτη τέσσαρα, καὶ ὑπὸ τοῦ Πριβουνίου Βοεάνου ἀναιρεθέντος, καὶ διχονοιῶν καὶ πολλῶν διχοστασιῶν εἰς τὴν χώραν γενομένων, ἠλάττωται καὶ τὸ καβαλλαρικὸν, καὶ τὸ πεζικὸν καὶ αἱ σαγῆναι, καὶ κονδοῦραι τῆς ἐξουσίας τῶν Κρωβάτων. ἀρτίως δὲ ἔχει σαγήνας λʹ. κονδούρας μεγάλας καὶ μικρὰς, καὶ καβαλλαρικὸν, καὶ πεζικὸν 5. ὅτι ἡ μεγάλη Χρωβατία καὶ ἡ ἄσπρη ἐπονομαζομένη ἀβάπτιστος τυγχάνει μέχρι τῆς σήμερον, καθὼς καὶ οἱ πλησιάζοντες αὐτὴν Σέρβλοι. ὀλιγότερον καβαλλαρικὸν ἐκβάλλουσιν ὁμοίως καὶ πεζικὸν παρὰ τὴν βαπτισμένην Χρωβατίαν ὡς συνεχέστερον πραιδευόμενοι παρά τε τῶν Φράγγων, καὶ Τούρκων, καὶ Πατζινακιτῶν. ἀλλ' οὐδὲ σαγήνας κέκτηται, οὔτε κονδούρας, οὔτε ἐμπορευτικὰ πλοῖα, ὡς μήκοθεν οὔσης τῆς θαλάσσης. ἀπὸ γὰρ τῶν ἐκεῖσε μέχρι τῆς θαλάσσης ὁδὸς ἐστιν ἡμερῶν λʹ. ἡ δὲ θάλασσα εἰς ἣν διὰ τῶν ἡμερῶν λʹ. κατέρχονται, ἐστὶν ἡ λεγομένη Σκοτεινή.

CAP. ΚΕΦ.

1 Τῶν πάνυ εὐλαβῶν) Scribe, τῶν πάνυ εὐσεβῶν.

2 Ὁ τοιοῦτος εὐλαβὴς) Iterum ſcribe, εὐσεβής.

3 Μιχαὴλ ὁ Βορώσης) Infra ſcribitur, Βορίσης.

4 Ἐκβάλλειν καβαλλαρικὸν) Καβαλλαρικὸν, ſubſtantive, pro *equitatu*. Adiective ponit Nicetas in Ioanne Comneno. Διὰ μὲν ὀχυρότη- A τα ταυτησὶ τῆς πόλεως, καὶ τὸ ἔνδον καβαλλαρικὸν στράτευμα. Occurrit quoque apud Cedrenum, & Zonaram. Hinc: Καβαλλαρίκιον, *Equile*. Codinus: Ἄγειν τε καὶ φέρειν ἐν τῇ αὐλῇ, καὶ ἐφίζειν, πεζεύειν δ' αὖ εἰς τὸ καβαλλαρίκιον.

5 Κονδούρας μεγάλας καὶ μικρὰς καὶ καβαλλαρικὸν, καὶ πεζικὸν) Cenſeo deeſſe numerum condurarum, & equitatus, peditatuſque.

ΚΕΦ. λβ'.

Περὶ τῶν Σέρβλων, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

ΙΣτέον ὅτι οἱ Σέρβλοι ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων, τῶν καὶ ἄσπρων ἐπονομαζομένων, κατάγονται, τῶν τῆς Τουρκίας ἐκεῖθεν κατοικούντων εἰς τὸν παρ' αὐτοῖς Βόϊκι τόπον ἐπονομαζόμενον, ἐν οἷς πλησιάζει καὶ ἡ Φραγγία, ὁμοίως καὶ ἡ μεγάλη Χρωβατία ἡ ἀβάπτιστος, ἡ καὶ ἄσπρη προσαγορευομένη· ἐκεῖσε οὖν καὶ οὗτοι οἱ Σέρβλοι τὸ ἀπ' ἀρχῆς κατῴκουν. δύο δὲ ἀδελφῶν τὴν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας ἐκ τοῦ πατρὸς διαδεξαμένων, ὁ εἷς αὐτῶν τὸ τοῦ λαοῦ ἀναλαβόμενος ἥμισυ εἰς Ἡράκλειον τὸν βασιλέα Ῥωμαίων προσέφυγεν, ὃν καὶ προσδεξάμενος ὁ αὐτὸς Ἡράκλειος βασιλεὺς, παρέσχε τόπον εἰς κατασκήνωσιν ἐν τῷ θέματι Θεσσαλονίκης τὰ Σέρβλια, ἃ ἔκτοτε τὴν τοιαύτην προσηγορίαν παρείληφε. Σέρβλοι δὲ τῇ τῶν Ῥωμαίων διαλέκτῳ δοῦλοι προσαγορεύονται· ὅθεν καὶ Σέρβουλα ἡ κοινὴ συνήθεια τὰ δουλικῶς φησὶν ὑποδήματα καὶ Τζερβουλιανοὺς τοὺς τὰ εὐτελῆ καὶ πενιχρὰ ὑποδήματα φοροῦντας. ταύτην δὲ τὴν ἐπωνυμίαν ἔσχον οἱ Σέρβλοι διὰ τὸ δοῦλοι γενέσθαι τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων. μετὰ δὲ χρόνον τινὰ ἔδοξε τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους εἰς τὰ ἴδια ἀπελθεῖν, καὶ τούτους ἀπέστειλεν ὁ βασιλεύς· ὅτε δὲ διεπέρασαν τὸν Δάνουβιν ποταμὸν μετάμελοι γενόμενοι, ἐμήνυσαν Ἡρακλείῳ τῷ βασιλεῖ διὰ τοῦ στρατηγοῦ τοῦ τότε τὸ Βελόγραδον κρατοῦντος δοῦναι αὐτοῖς ἑτέραν γῆν εἰς κατασκήνωσιν. καὶ ἐπειδὴ ἡ νῦν Σηρβλία καὶ Παγανία, καὶ ἡ ὀνομαζομένη Ζαχλούμων χώρα 1, καὶ Τερβουνία, καὶ ἡ τῶν Καναλιτῶν, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ὑπῆρχον, ἐγένοντο δὲ αἱ τοιαῦται χῶραι ἔρημαι παρὰ τῶν Ἀβάρων· ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε γὰρ Ῥωμάνους τοὺς νῦν Δελματίαν καὶ τὸ Δυράχιον οἰκοῦντας ἀπέλασαν· καὶ κατεσκήνωσεν ὁ βασιλεὺς τοὺς αὐτοὺς Σέρβλους καὶ ταῖς τοιαύταις χώραις· καὶ ἦσαν τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων ὑποτασσόμενοι· οὓς ὁ βασιλεὺς, πρεσβύτας ἀπὸ Ῥώμης ἀγαγὼν 2 ἐβάπτισε, καὶ διδάξας αὐτοὺς τὰ τῆς εὐσεβείας τελεῖν καλῶς, αὐτοῖς τῶν Χριστιανῶν πίστιν ἐξέθετο, ἐπεὶ δὲ ἡ Βουλγαρία ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν ἦν τῶν Ῥωμαίων· αὐτοῦ οὖν ἄρχοντος τοῦ Σέρβλου τοῦ εἰς τὸν βασιλέα προσφυγόντος τελευτήσαντος, κατὰ διαδοχὴν ἦρξεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ· καὶ πάλιν ὁ ἔγγων 3· καὶ οὕτως ἐκ τῆς γενεᾶς αὐτοῦ οἱ καθεξῆς ἄρχοντες· μετὰ δὲ χρόνους τινὰς ἐγεννήθη ἐξ αὐτῶν ὁ Βοισέσθλαβος, καὶ ἐξ αὐτοῦ ὁ Ῥοδόσθλαβος, καὶ ἀπ' ἐκείνου ὁ Προσηγόης, καὶ ἐξ ἐκείνου ὁ Βλαστήμερος, καὶ μέχρις αὐτοῦ τοῦ Βλαστημέρου μετὰ τῶν Σέρβλων εἰρηνικῶς διετέλουν οἱ Βούλγαροι ὡς γείτονες καὶ συνοροῖται ἀγαπῶντες ἀλλήλους, ἔχοντες δὲ δούλωσιν καὶ ὑποταγὴν εἰς τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων, καὶ εὐεργετούμενοι παρ' αὐτῶν. ἐπὶ δὲ τῆς ἀρχῆς τοῦ αὐτοῦ Βλαστημέρου ἦλθεν μετὰ πολέμου Πρεσιὰμ ὁ ἄρχων Βουλγαρίας κατὰ τῶν Σέρβλων θέλων αὐτοὺς ὑποτάξαι ἀλλ' ἐπὶ τριετίαν πολεμήσας, οὐ μόνον οὐδὲν ἤνυσεν, ἀλλὰ καὶ λαὸν αὐτοῦ πλεῖστον ἀπώλεσε μετὰ δὲ τὸν θάνατον Βλαστημέρου τοῦ ἄρχοντος

CAP. XXXII.

De Serviis, & de regione, quam nunc ipsi incolunt.

SCiendum est, Servios oriundos esse a Serviis non baptizatis, qui etiam Albi cognominantur, & ulteriora Turciae incolunt in loco ab illis Boici nuncupato, cui finitima Francia est, uti & magna Chrobatia baptismi expers, quae etiam Alba cognominatur. Illic igitur initio Servii hi habitabant. Principatu autem Serviae a patre ad duos fratres devoluto, alter sumpta populi parte dimidia ad Romanorum Imperatorem Heraclium confugit, qui & excepto locum ad inhabitandum dedit in Thessalonicae Themate, qui ex eo tempore Servia nuncupatur. Serbli autem Romanorum lingua SERVI dicuntur; unde Serbula vulgo servorum calceamenta adpellantur; & Serbulianos illos vocamus, qui ita viliter, ac pauperum in modum sunt calceati. Servii autem inde sic cognominati sunt, quod Romanorum Imperatori servirent. Aliquanto vero post, visum est Serviis in terram suam redire, & dimisit quoque illos Imperator; sed cum traiecissent Danubium flumen, poenitentia ducti, per Praetorem, qui tunc temporis Belegradum administrabat, ab Heraclio Imperatore petierunt, aliam sibi terram ad inhabitandum adsignare vellet. Quumque ea quae nunc Servia dicitur, & Pagania, quaeque Zachlumorum terra vocatur, item Terbunia, & Canalitarum regio, quae Imperatoris Romanorum ditionis erant, propter Abarum excursiones desertae essent, expulsis inde Romanis, qui nunc Dalmatiam, atque Dyrrachium incolunt, regiones illas Serviis habitandas Imperator dedit, cui etiam subiecti erant, a quo etiam baptizati fuere per presbyteros Roma accersitos, & pietatis opera edocti antiqua fide accepta. Quum autem sub Romanorum potestate esset Bulgaria, Servorum principe, qui ad Imperatorem confugerat, vita functo, filius ipsius successit, mox nepos, & sic omnes, qui ab eo descenderunt; ex quibus post annos aliquot fuit Boisestlabus, a quo Rodosthlabus, a quo Prosegoes, a quo Blastemerus, ad cuius usque tempora pacem cum Bulgaris habuerunt Servii, utpote vicini, ac confines inter sese amantes, servientes Romani Imperatoribus, & ab ipsis beneficiis ornati. Sed principatum tenente laudato Blastemero arma contra Servios movit Bulgariae princeps Presiam, subiicere sibi ipsos cupiens: verum post trium annorum bellum, non solum nihil effecit, sed plurimos e suis amisit. Post mortem autem Blastemeri, regionem inter se partiti principatum Serviae exceperunt tres eius filii Montimerus, Stroemerus, & Goinicus. Hos adgressus est Michael Borises Bulgariae princeps, stragem, quam pater Presiam

1 Κλούμων χώρα) Scribe, ζαχλούμον χ.
2 Πρεσβύτας ἀπὸ ῥώμης ἀγαγών) Πρεσβύτας vocat hic, τοὺς πρεσβυτέρους.
3 Καὶ πάλιν ὁ ἔγγων) Ἔγγων, pro ἔγγονος, ut διάκων, πάτρων, pro διάκονος, πάτρωνος.

passus erat, vindicare cupiens; sed eum bellantem adeo adstrixerunt Servii, ut filium eius Blastemerum in vinculis abducerent, una cum machinis grandibus duodecim. Tunc filii casu permotus Borises, quamlibet invitus, pacem cum Serviis fecit. In Bulgariam vero rediturus, & Serviorum in itinere insidias timens, Muntimeri principis filios, Borena, & Stephanum, viae duces petiit, qui & indemnem usque ad Rase deduxerunt, & ingentia ab eo munera beneficii huius nomine acceperunt, vicissim donantes xeniorum vice duo mancipia, duos falcones, duos canes, & pelles nonaginta, quod Bulgari pactum esse dicunt. Paulo autem post tres fratres Serviae principes contra se mutuo arma sumserunt, superiorque factus unus ipsorum Muntimerus; qui cum vellet solus principatum tenere, captos duos in Bulgariam transmisit, solum Petrum, fratris Goinici filium, apud se retinens, & sedulam eius curam gerens: qui fugiens in Chrobatiam venit; sed de eo paulo post dicetur. Stroemerus vero frater, cuius supra mentionem fecimus, in Bulgaria filium habebat Clonimerum, cui uxorem Bulgaram dedit Borises, ex qua Tzeesthlabum in Bulgaria suscepit. At Muntimerus utroque fratre expulso, principatu potitus, filios tres genuit, Pribesthlabum, Branum, & Stephanum: eique mortuo successit maximus natu Pribesthlabus. Anno igitur sequente Chrobatia egressus Goinici filius Petrus, cuius supra mentionem fecimus, patruelem Pribesthlabum cum duobus eius fratribus principatu deiicit, atque ipse eum capessit: illi vero fuga sibi consulentes in Chrobatiam abeunt. Triennio autem post Branus, motis contra Petrum armis, victus captusque, oculis ab eo privatus est. Biennio vero post e Bulgaria fugiens quoque Clonimerus Tzeesthlabi pater, movet etiam ipse, urbemque Serviae Dominica cum exercitu ingreditur principatus occupandi causa: quem armis superatum Petrus occidit, & principatum rexit alios viginti annos, imperante beatissimo sanctoque Imperatore Leone, cui subiectus erat. Pacem quoque habuit cum Symeone Bulgariae principe, cuius etiam filium in baptismo suscepit. Post imperium autem Domini Leonis, Dyrrachii tunc praefectus, Protospatharius Leo Rhabduchus, postea magister, & Logotheta cursus publici factus, in Paganiam, quae tunc temporis a Serviae principe occupata erat, venit, sermonem consiliumque instituturus cum laudato Petro principe de aliquo negotio: invidia autem ob hanc rem motus Michael Zachlumorum princeps, Symeoni Bulgarorum principi significat: Romanum

διεδέξαντο τὸν ἀρχὴν τῆς Σερβλίας οἱ τρεῖς υἱοὶ αὐτοῦ, ὁ Μουντιμῆρος καὶ ὁ Στροήμερος, καὶ ὁ Γοΐνικος, μεριζάμενοι τὴν χώραν. ἐπὶ τούτων παρεγένετο ὁ τῆς Βουλγαρίας ἄρχων Μιχαὴλ ὁ Βορίσης θέλων ἐκδικῆσαι τὴν ἧτταν Πρεσιὰμ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ. καὶ πολεμήσας εἰς τοσοῦτον αὐτὸν ἐττόνησαν οἱ Σέρβλοι ὥστε καὶ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Βλαστήμερον ἐκράτησαν δέσμιον μετὰ καὶ βολιάδων δώδεκα μεγάλων, τότε δὲ τῇ τοῦ υἱοῦ θλίψει καὶ μὴ θέλων ὁ Βορίσης εἰρήνευσε μετὰ τῶν Σέρβλων. μέλλων δὲ ὑποστρέφειν ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ φοβηθεὶς μήποτε ἐνεδρεύσωσιν αὐτὸν οἱ Σέρβλοι καθ' ὁδοῦ, ἐπεζήτησεν εἰς διάσωσιν αὐτοῦ τὰ τοῦ ἄρχοντος Μουντιμήρου παιδία τὸν Βόρενα καὶ τὸν Στέφανον· οἱ καὶ διέσωσαν αὐτὸν ἀβλαβῆ μέχρι τῶν συνόρων ἕως τῆς Ῥάσης. καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης χάριτος δέδωκεν αὐτοῖς Μιχαὴλ ὁ Βορίσης δωρεὰς μεγάλας. καὶ ἐκεῖνοι ἀντέδωκαν αὐτῷ χάριν ξενίων ψυχάρια δύο 1, φαλκώνια δύο 2, σκυλλία δύο, καὶ γούνας ἐννενήκοντα 3. ὅπερ λέγουσιν οἱ Βούλγαροι εἶναι πάκτον μετὰ μικρὸν δὲ ἐγένοντο κατ' ἀλλήλων οἱ τρεῖς ἀδελφοὶ οἱ ἄρχοντες Σερβλίας. καὶ γενόμενος ἐπικρατέστερος ὁ εἷς αὐτῶν ὁ Μουντίμηρος, καὶ θέλων μόνος τὴν ἀρχὴν ἐπέχειν, κρατήσας παρέδωκε τοὺς δύο ἐν Βουλγαρίᾳ, μόνον τὸ παιδίον τοῦ ἑνός ἀδελφοῦ Γοϊνίκου Πέτρον ὀνόματι παρ' ἑαυτῷ κρατήσας καὶ ἐπιμελούμενος, ὅστις καὶ φυγὼν ἦλθεν εἰς Χρωβατίαν, περὶ οὗ μετ' ὀλίγον ῥηθήσεται. οἱ δὲ προῤῥηθεὶς ἀδελφὸς ἐν Βουλγαρίᾳ Στροήμερος εἶχεν υἱὸν τὸν Κλονίμηρον, ᾧ καὶ γυναῖκα παρέσχεν ὁ Βορίσης Βουλγάραν, ἐξ αὐτοῦ γεννᾶται ἐν Βουλγαρίᾳ Τζεεσθλάβος ὁ δὲ Μουντίμηρος τοὺς δύο ἀδελφοὺς διώξας, καὶ τὴν ἀρχὴν δεξάμενος, γεννᾷ υἱοὺς τρεῖς, τὴν Πριβέσθλαβον, καὶ τὸν Βράνον, καὶ τὸν Στέφανον· καὶ μετὰ τὸν αὐτοῦ θάνατον διαδέχεται αὐτὸν ὁ πρῶτος υἱὸς ὁ Πριβέσθλαβος. μετὰ οὖν χρόνον ἕνα ἐξελθὼν ἀπὸ Χρωβατίας ὁ προειρημένος Πέτρος ὁ υἱὸς τοῦ Γοϊνίκου, διώκει ἀπὸ τῆς ἀρχῆς τὸν ἐξάδελφον αὐτοῦ Πριβέσθλαβον μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν, κἀκεῖνος τὴν ἀρχὴν διαδέχεται. ἐκεῖνοι δὲ φυγοντες εἰσέρχονται ἐν Χρωβατίᾳ μετὰ δὲ χρόνους τρεῖς ἐλθὼν ὁ Βράνος πρὸς τὸ πολεμῆσαι τὸν Πέτρον καὶ ἡττηθεὶς, καὶ κρατηθεὶς παρ' αὐτοῦ, ἐτυφλώθη. μετὰ δὲ χρόνους δύο φυγὼν καὶ Κλονίμηρος ἀπὸ Βουλγαρίας ὁ πατὴρ τοῦ Τζεεσθλάβου καταλαμβάνει καὶ αὐτὸς, καὶ εἰσέρχεται εἰς ἓν κάστρον τῆς Σερβλίας τὴν Δοστινίκαν μετὰ λαοῦ, πρὸς τὸ παραλαβεῖν τὴν ἀρχήν τοῦτον οὖν πολεμήσας ὁ Πέτρος ἀπέκτεινε, καὶ ἐκράτησεν ἕτερα ἔτη κ'. ἄρξας ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ μακαριωτάτου καὶ ἁγίου βασιλέως, ἔχων ὑποταγὴν καὶ δούλωσιν πρὸς αὐτὸν. εἰρήνευσε δὲ καὶ καὶ μετὰ Συμεὼν τοῦ ἄρχοντος Βουλγαρίας, ὅστε καὶ σύντεκνον αὐτὸν ἐποίησε. μετὰ δὲ τὸν καιρὸν, ὃν αὐτὸς ὁ κύριος Λέων ἐβασίλευσε, παρεγένετο ὁ τότε εἰς τὸ Δυράχιον στρατηγῶν, ὁ Λέων

1 Ψυχάρια δύο) Ψυχάριον. Servulus. Anonymus de Arte Persica. Ἡ θλίψις σημαίνει ἰουδαίους, ψυχάρια, μαύρους, καὶ λοιπούς.

2 Φαλκώνια δύο) Φάλκων, & Φαλκώνιον, *Falco*. Suidas. Φάλκων, ὄνομα καὶ εἶδος ἱέρακος.

3 Καὶ γούνας ἐννενήκοντα] Γοῦνα. *Guna*. Vestis pellicea Moschopulus: σισύρα, ἡ γοῦνα. Scholiastes Lycophronus: σισύρα, τὸ ἐκ δέρματος ἔντριχον, ὅπερ καὶ γοῦναν καλοῦσιν. Cineheardus in epist. ad Lullum: *Orarum, & Coculam, & gunam brevem nostro more consutam*. Item Guitbertus ad eumdem: *Gunam de pellibus lutrarum factam tuae fraternitati misi*. Corrigendus est locus in Conc. I. Salisburgensi: *In pileis fuffurraturas non habeant, nisi forte de nigro cenlato, vel panno, aut nigra pelle, ac aguna*. Hodie editur: *a. n. pelle aguna*. Plura in Glossario nostro.

Λέων 1 ὁ Ῥαβδοῦχος, ὁ μετὰ τοῦτο μάγιστρος τιμηθεὶς 2 καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου 3, εἰς Παγανίαν * τότε παρὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας διακρατουμένην, πρὸς τῷ βουλευθῆναι καὶ συντυχεῖν τῷ αὐτῷ ἄρχοντι Πέτρῳ περί τινος δουλώσεως καὶ ὑποθέσεως. ζηλοτυπήσας δὲ πρὸς τοῦτο Μιχαὴλ ὁ ἄρχων τῶν Ζαχλούμων, ἐμήνυσε Συμεὼν τῷ Βουλγάρων ἄρχοντι, ὅτι ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων δεξιοῦται διὰ δώρων τὸν ἄρχοντα Πέτρον πρὸς τὸ συνεπαρεῖν τοὺς Τούρκους καὶ ἐπελθεῖν κατὰ Βουλγαρίας. ἐγένετο δὲ καὶ κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον καὶ πόλεμος εἰς Ἀχελῶν 4 μεταξὺ τῶν Ῥωμαίων καὶ τῶν Βουλγάρων. ἐμμανεὶς οὖν γενόμενος ἐν τούτῳ ὁ Συμεὼν κατὰ τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας Πέτρου ἀπέστειλε τὸν Σιγρίτζη Θεόδωρον, καὶ τὸν Μαρμαὴν ἐκεῖνον, μετὰ φοσσάτου ἔχοντες καὶ ἀρχοντόπουλον Παῦλον 5 τὸν υἱὸν Βράνου, ὃν Πέτρος ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐτύφλωσε. δόλῳ οὖν ἐπελθόντες οἱ Βούλγαροι πρὸς τὸν ἄρχοντα Σερβλίας, καὶ συντεκνίαν μετ' αὐτοῦ ποιησάμενοι, καὶ ὅρκῳ βεβαιώσαντες μὴ παθεῖν τί παρ' αὐτῶν ἐναντίον, ἐπάτησαν αὐτὸν ἐξελθεῖν πρὸς αὐτοὺς, ὃν καὶ παραυτὰ δεσμήσαντες εἰσήγαγον ἐν Βουλγαρίᾳ, καὶ ἀποθνήσκει ἐν φυλακῇ. εἰσῆλθε δὲ ἀντ' αὐτοῦ Παῦλος ὁ υἱὸς Βράνου, καὶ ἐκράτησεν ἔτη τρία. ὁ δὲ βασιλεὺς ὁ κύρης Ῥωμανὸς ἔχων ἀρχοντόπουλον ἐν τῇ πόλει Ζαχαρίαν τὸν υἱὸν Περιβεοσθλάβου τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας, ἀπέστειλε πρὸς τὸ γενέσθαι ἄρχοντα ἐν Σερβλίᾳ· ἀλλὰ ἀπελθὼν καὶ πολεμήσας ἡττήθη παρὰ τοῦ Παύλου, κρατήσας γὰρ αὐτὸν παρέδωκε τοῖς Βουλγάροις, καὶ ἐκρατεῖτο δέσμιος. εἶτα μετὰ χρόνους τρεῖς, τοῦ Παύλου ἐναντιωθέντος τοῖς Βουλγάροις, ἀπέστειλε τὸν Ζαχαρίαν τὸν πρότερον παρὰ τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντα, καὶ διώξας τὸν Παῦλον ἐκάτησεν αὐτὸς τὴν ἀρχὴν τῶν Σέρβλων· ὅστις παραυτὰ τῶν εὐεργεσιῶν τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων ἐπιμνησθεὶς ἐγένετο κατὰ τῶν Βουλγάρων, μηδ' ὅλως θελήσας ὑποταγῆναι αὐτοῖς, ἀλλ' ὑπὸ τοῦ βασιλέως μᾶλλον Ῥωμαίων δεσπόζεσθαι· ὥστε καὶ τοῦ Συμεὼν φοσσάτον κατ' αὐτοῦ ἀποστείλαντος διὰ τοῦ Μαρμαὴμ, καὶ τοῦ Σιγρίτζη Θεοδώρου, ὧν καὶ τὰς κεφαλὰς, καὶ ἅρματα ἐκ τοῦ πολέμου ἀπέστειλε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἐπινίκια· ἔτι γὰρ μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ Βουλγάρων μάχη ἦν· οὐδέποτε δὲ ἐπαύσατο, καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄρχοντες ἀπέστελλον πρὸς τοὺς βασιλεῖς Ῥωμαίων, καὶ ὑποτασσόμενος καὶ δουλεύων αὐτοῖς. πάλιν δὲ ἀπέστειλεν ἕτερον φοσσάτον ὁ Συμεὼν διὰ τοῦ Κνήνου καὶ τοῦ Ἡμνήκου καὶ τοῦ Ἠτζβόκλια κατὰ τοῦ ἄρχοντος Ζαχαρίου, συναποστείλας μετ' αὐτῶν καὶ Τζεέσθλαβον, τότε

manum Imperatorem Petrum principem muneribus colere, quo Turcarum copiis adiutus Bulgariam invadat: erat quippe id temporis bellum inter Romanos, & Bulgaros ad Acheloum. Furens itaque quodammodo hoc nomine Symeon contra Serviae principem Petrum, mittit cum exercitu Theodorum Sigritzen, & Marmaen, una cum Paulo Brani principis filio, quem Petrus Serviae princeps excaecaverat. Dolo igitur Bulgari principem Serviae adgressi, & prole in sacro lavacro suscepta, & dato iuramento, nihil eum mali ab ipsis passurum, per fraudem exire persuasum, & in vincula e vestigio coniectum, in Bulgariam abduxerunt, ubi & in carcere vitam cum morte commutavit; in eius autem locum successit Paulus Brani filius, qui principatum triennio tenuit. Dominus vero Romanus Imperator secum habens Pribesthlabi Serbliae principis filium Zachariam, misit eum ut principatum Serviae occuparet: sed illum venientem praelio superavit Paulus, captumque Bulgaris tradidit in vinculis adservandum. Deinde elapso trium annorum spatio, Paulo Bulgaris hoste facto, Zachariam misit, quem Dominus Romanus Imperator antea miserat; isque, Paulo deiecto, Serviorum principatum occupat, & illico memor beneficiorum quae a Romano Imperatore acceperat, Bulgaris se opposuit, malens potius Romano Imperio subesse, quam Bulgaris. Quare cum exercitum contra ipsum misisset Symeon sub praefectis Marmaem, & Theodoro Sigritze, capita eorum, atque arma Imperatori Romano misit, victoriae partae signa; adhuc enim bellum inter Bulgaros, & Romanos erat: nec unquam subiici Romano Imperatori, & parere desinebat, quemadmodum & priores principes, mittere ad ipsos soliti erant. Symeone vero iterum novas copias mittente contra Zachariam principem sub praefectis Cneno, Hemneco, ac Etzboclia, & misso simul Tzeesthlabo, metuens tunc sibi Zacharias, in Chrobatiam proprofugit. Bulgari autem Zupanis significarunt ut se convenirent, & principem Tzeesthlabum exciperent: iuramentoque deceptos, atque ad primum pagum abductos protinus in vincula coniicientes Serviam invaserunt, populumque omnem a minimo ad maximum in Bulgariam abduxerunt: quidam vero profugi in Chrobatiam se receperunt, mansitque re-

1 Ὁ ϑ' α λέων) Non possum divinare, quid sibi velit compendium hoc scribendi, itaque in versione mea asteriscum eius loco posui. Occurrit autem pluries in hoc nostro.

2 Ὁ μετὰ τοῦτο μάγιστρος τιμηθεὶς) Evagrius lib. III. cap. XXIX. Πρῶτα μὲν Λογγῖνον Ζήνωνος ἀδελφὸν τὴν τοῦ μαγίστρου ἀρχὴν διέποντα, ὃν ἡγεμόνα τῶν ἐν τῇ αὐλῇ τάξεων οἱ πρόσθεν ἐκάλουν, ἀνὰ τὴν ἐνεγκαμένην ἐκπέμπει. Sed de Magistri dignitate vide Glossarium nostrum.

3 Καὶ λογοθέτης τοῦ δρόμου) Codinus de Offic. Ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, εἶχε μὲν πάλαι καὶ οὗτος ὑπερησίαν ἡμῖν ἀνεπίγνωστον, νῦν δὲ οὐδεμίαν. Erant vero Logothetae in Imperio Orientali

A varii; de quibus agimus in Glossario nostro.

4 Πόλεμος ἀχελῶν) Quid hoc sit, non intelligo. Alius investiget, si potest. Malo ingenue confiteri, quam inepte aliquid proferre.

5 Ἔχοντες καὶ ἀρχοντόπουλον παῦλον) Milites e primaria nobilitate selecti, & virtute praestantes, ἀρχοντόπουλοι dicebantur. Anna Comnena lib. VII. Ὁ δὲ βασιλεὺς εἰς τὸ Βουλγαρόφυγον διατρίβων, μέρος τοῦ στρατοῦ ἱκανὸν ἐκλεξάμενος, λογάδας ἅπαντας, καὶ αὐτοὺς τοὺς ἀρχοντοπούλους λεγομένους, κατὰ τῶν Σκυθῶν ἔπεμψεν.
B Sed simpliciter ita dicebantur τῶν ἀρχόντων filii; eaque notione hic ponitur.

gio desolata. Porro circa illud etiam tempus Chrobatiam cum Alogobotur armata manu ingressi Bulgari, omnes a Chrobatis interfecti sunt. Et post septem annos fuga deserens Bulgaros Tzeesthlabus cum aliis quatuor Preslabo in Serviam venit. Non invenit autem in ea regione praeter viros quinquaginta, sine uxoribus, liberisque, venatione victitantes: cum his regionem obtinens, per nuntios tutelam, & auxilium ab Imperatore Romanorum petiit, promittens obedientiam eius iussibus se praestiturum, qualem & ante ipsum principes Romano Imperatori exhibebant. Atque ex eo tempore multis illum beneficiis adfecit Imperator Romanorum, ita ut Servii, qui a Symeone dissipari in Chrobatia, Bulgaria, aliisque regionibus commorabantur, re audita ad ipsum undique gregatim convenirent: quin & in urbem Constantinopolitanam plurimi, & Bulgaria fugientes venerunt, quos vestibus ceterisque beneficiis ornatos Imperator Romanorum ad Tzeesthlabum misit; qui magnificis Romani Imperatoris largitionibus regione constituta, & ad pristinam incolarum frequentiam reducta, totum se Romano Imperio subiecit; quippe ipsius Imperatoris auxilio, frequentibusque eius beneficiis regione illa constituta, princeps quoque illic confirmatus est. Ceterum Serviae princeps ab initio, id est, ab imperio Heraclii usque, Romanorum Imperatori suberat, non Bulgarorum principi; suntque in Baptizata Servia oppida, quae habitantur, Destinicum, Tzernabuscee, Megyterus, Dresnec, Lesnec, Salenes; in agro vero Bosonae Catera & Desnec.

ὁ μὲν Ζαχαρίας φοβηθεὶς φεύγει ἐν Χρωβατίᾳ· οἱ δὲ Βούλγαροι μηνύσαντες τοῖς Ζουπάνοις ἐλθεῖν πρὸς αὐτοὺς καὶ παραλαβεῖν ἄρχοντα τὸν Τζεέσθλαβον, καὶ δι' ὅρκου τούτους ἀπατήσαντες καὶ ἐξαγαγόντες μέχρι τοῦ πρώτου χωρίου, καὶ παραυτὰ δεσμήσαντες αὐτοὺς, εἰσῆλθον ἐν Σερβλίᾳ, καὶ συνεπῆραν τὸν ἅπαντα λαὸν ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου, καὶ εἰσήγαγον ἕως Βουλγαρίας· τινὲς δὲ ἀποδράσαντες εἰσῆλθον καὶ ἐν Κρωβατίᾳ, καὶ ἔμεινεν ἡ χώρα ἠρημωμένη. κατὰ τὸν καιρὸν οὖν ἐκεῖνον εἰσῆλθον οἱ αὐτοὶ Βούλγαροι εἰς Χρωβατίαν μετὰ τοῦ Ἀλογοβότουρ τοῦ πολεμῆσαι, καὶ ἐσφάγησαν πάντες ἐκεῖσε παρὰ τῶν Χρωβάτων. μετὰ δὲ χρόνους ἑπτὰ ἀπὸ τῶν Βουλγάρων φυγὼν ὁ Τζεέσθλαβος μετὰ καὶ ἑτέρων τεσσάρων ἀπὸ Πρεσθλάβου, εἰσῆλθεν ἐν Σερβλίᾳ· οὐχ εὗρε δὲ εἰς τὴν χώραν εἰ μὴ πεντήκοντα μόνους ἄνδρας μήτε γυναῖκας ἔχοντας μήτε παιδία, ἀλλὰ κυνηγοῦντας καὶ διατρεφομένους. μετὰ τούτων κρατήσας τὴν χώραν, ἐμήνυσε πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων, τὴν ἐξ αὐτοῦ ἀντίληψιν καὶ βοήθειαν ἐπιζητῶν, ὑπισχνούμενος δουλεύειν καὶ ὑπείκειν τῇ προστάξει αὐτοῦ, καθὼς καὶ οἱ πρὸ αὐτοῦ ἄρχοντες. καὶ ἔκτοτε οὐ διέλιπεν ὁ βασιλεὺς Ῥωμαίων εὐεργετῶν αὐτὸν, ὥστε καὶ εἰς Χρωβατίαν καὶ Βουλγαρίαν καὶ ἐν ταῖς λοιπαῖς χώραις διάγοντες Σέρβλοι, οὓς ὁ Συμεὼν διεσκόρπισε, τοῦτο ἀκούσαντες συνήχθησαν εἰς αὐτόν. ἀλλὰ καὶ ἐν τῇ πόλει πολλοὶ ἀπὸ Βουλγαρίας φυγόντες εἰσῆλθον· ἐν τῇ ἐνδύσας καὶ εὐεργετήσας ὁ βασιλεὺς τῶν Ῥωμαίων, ἀπέστειλε πρὸς τὸν Τζεέσθλαβον, καὶ ἀπὸ τῶν πλουσίων δωρεῶν τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων συστησάμενος καὶ ἐνοικήσας τὴν χώραν ὡς τὸ πρότερον, ἐστὶν ὑποτεταγμένος δουλοπρεπῶς τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων· καὶ διὰ τῆς τοῦ βασιλέως συνδρομῆς καὶ τῶν πολλῶν αὐτοῦ εὐεργεσιῶν τὴν τοιαύτην χώραν συστήσας καὶ ἄρχων ἐν αὐτῇ βεβαιωθείς. ὅτι ὁ ἄρχων Σερβλίας ἐξ ἀρχῆς, ἤγουν ἀπὸ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως δουλικῶς ἐστὶν ὑποτεταγμένος τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ, καὶ οὐδέποτε τῷ ἄρχοντι Βουλγαρίας καθυπετάγη. ὅτι ἐν τῇ βαπτισμένῃ Σερβλίᾳ εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα. τὸ Δεστίνικον 1, τὸ Τζερναβουσκέη, τὸ Μεγυρέτους, τὸ Δρεσνεήκ, τὸ Λεσνήκ, τὸ Σαλίνες· καὶ εἰς τὸ χωρίον Βόσωνα τὸ Κάτερα, καὶ τὸ Δεσνήκ.

CAP. XXXIII.

De Zachlumis, & ea, quam nunc incolunt, regione.

ZAchlumorum terrae Romani primum dominabantur; illi nimitum Romani, quos Diocletianus Imperator Roma eo veluti in coloniam deduxit; quemadmodum & in Chrobatorum historia de iis dictum est. Romanorum igitur Imperatori prius parebat Zachlumorum regio, sed ab Abaribus postea subiugata, & in vinculis abductis ipsius incolis tota haec regio deserta fuit. Qui vero nunc illic habitant Zachlumi, Servii sunt, ab illo principe, qui ad Heraclium Romanorum Imperatorem confugit: & Zachlumi dicti sunt, a monte Chlumo nuncupato; & alias Sclavorum dialecto Zachlumi dicuntur ii, qui post collem habitant; quandoquidem magnus inibi collis est, in cuius vertice urbes duae sunt; Bona, & Chlum; retro autem hunc collem flumen Bona nuncupatum devehitur, quod

ΚΕΦ. λγʹ.

Περὶ τῶν Ζαχλούμων, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

ΟΤι ἡ τῶν Ζαχλούμων χώρα παρὰ τῶν Ῥωμάνων πρότερον ἐκρατεῖτο. Ῥωμάνων δέ φημι οὓς ἀπὸ Ῥώμης Διοκλητιανὸς ὁ βασιλεὺς μετῴκισε, καθὼς καὶ εἰς τὴν τῶν Χρωβάτων ἱστορίαν εἴρηται περὶ αὐτῶν. ὑπὸ βασιλεῖ δὲ Ῥωμαίων ἡ τῶν Ζαχλούμων αὕτη χώρα ὑπῆρχεν, ἀλλὰ παρὰ τῶν Ἀβάρων αἰχμαλωτισθεῖσα ἥτε χώρα καὶ ὁ ταύτης λαὸς, τὸ παράπαν ἠρήμωται. οἱ δὲ νῦν ἐκεῖσε οἰκοῦντες Ζαχλοῦμοι Σέρβλοι τυγχάνουσιν, ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄρχοντος τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων Ἡράκλειον προσφυγόντος. Ζαχλοῦμοι δὲ ὠνομάσθησαν ἀπὸ ὄρους οὕτω καλουμένου Χλούμου. καὶ ἄλλως δὲ παρὰ τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἑρμηνεύεται τὸ Ζαχλοῦμοι, ἤγουν ὀπίσω τοῦ βουνοῦ, ἐπειδὴ ἐν τῷ τοιούτῳ χωρίῳ βουνός ἐστι μέγας, ἔχων ἄνωθεν αὐτοῦ δύο κάστρα, τὸ Βόνα, καὶ τὸ Χλούμ. ὄπισθεν δὲ τοῦ τοιούτου βουνοῦ διέρχεται ποταμὸς καλούμενος Βόνα, ὃ ἑρμηνεύεται καλὸν

1 Τὸ δεστίνικον) Supra scribitur, τὰ δοστίνικα.

καλόν. ὅτι ἡ γενεὰ τοῦ ἀνθυπάτου καὶ πατρικίου Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ τοῦ Βουσεβούτζη τοῦ ἄρχοντος τῶν Ζαχλούμων ἦλθεν ἀπὸ τῶν κατοικούντων ἀβαπτίστων εἰς τὸν ποταμὸν Βίσλας, τὸν ἐπονομαζόμενον 1 Διτζίκη, καὶ ᾤκησεν εἰς τὸν ποταμὸν τὸν ἐπονομαζόμενον Ζαχλοῦμα. ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ τῶν Ζαχλούμων εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα, τὸ Σταγνὸν, τὸ Μοκρισκὶκ, τὸ Ἰοσλὴ, τὸ Γαλουμαήνικ, τὸ Δοβρισκίκ.

quod Graecis καλὸν significat. Venit autem posteritas Proconsulis, & Patricii Michaelis Busebutze Zachlumorum principis filii, a non baptizatis accolis fluminis Bislas, quod & Ditzice cognominatur, habitavitque ad flumen Zachluma nuncupatum; suntque in Zachlumorum territorio urbes habitatae, Stagnum, Mocriscic, Iosle, Galumanic, & Dobriscic.

ΚΕΦ. λδ'.

Περὶ τῶν Τερβουνιατῶν, καὶ τῶν Καναλιτῶν, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

Ὅτι ἡ τῶν Τερβουνιατῶν καὶ τῶν Καναλιτῶν χώρα μία ὑπάρχει, ἀπὸ δὲ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων οἱ ἐκεῖσε κατάγονται, οἱ ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄρχοντος οἰκοῦντες, τοῦ εἰς τὸν βασιλέα Ἡράκλειον προσφυγόντος ἀπὸ τῆς ἀβαπτίστου Σερβλίας μέχρι τοῦ ἄρχοντος Σερβλίας τοῦ Βλαστημέρου. οὗτος οὖν ὁ ἄρχων Βλαστήμερος τῇ ἰδίᾳ θυγατρὶ δέδωκεν ἄνδρα Κραΐναν τὸν υἱὸν Βελάη τοῦ Ζουπάνου Τερβουνίας. θέλων οὗτος τὸν ἴδιον γαμβρὸν δοξάσαι, ὠνόμασεν αὐτὸν ἄρχοντα, ποιήσας αὐτὸν αὐτεξούσιον. ἐξ ἐκείνου δὲ ὁ Φαλιμέρης ἐγεννήθη, καὶ ἀπ' ἐκείνου ὁ Τζουτζημέρης. ἦσαν δὲ οἱ τῆς Τερβουνίας ἄρχοντες ἀεὶ ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ ἄρχοντος Σηρβλίας. Τερβουνία δὲ τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἑρμηνεύεται ἰσχυρὸς τόπος. ἡ γὰρ τοιαύτη χώρα ὀχυρώματα ἔχει πολλά· ὅτι ἐστὶ καὶ ἑτέρα χώρα 2 ὑπὸ ταύτην τὴν χώραν Τερβουνίας, Καναλὴ προσαγορευομένη. τὸ δὲ Καναλὴ ἑρμηνεύεται τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἁμαξιά· ἐπειδὴ, διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον ἐπίπεδον, πάσας αὐτῶν τὰς δουλείας διὰ ἁμαξῶν ἐκτελοῦσιν. ὅτι ἐν τῷ χωρίῳ Τερβουνίας, καὶ τοῦ Καναλὴ, εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα, ἡ Τερβουνία, τὸ Ὁρμὸς, τὰ Ῥίσενα, τὸ Λουκάβετε, τὸ Ζετλήβη.

CAP. XXXIV.

De Terbuniatis, & Canalitis, eorumque regione, quam nunc incolunt.

TErbuniatarum, Canalitarumque eadem regio est; incolae vero a non baptizatis Serviis descendunt, qui illic habitarunt ab eo usque principe qui a Servia non baptizata ad Heraclium Imperatorem confugit, usque ad Blastemerum Serviorum principem, qui filiae suae maritum dedit Crainan, Belae Terbuniae Zupani filium, eumque honoris ergo principem adpellavit, & ut sui iuris esset effecit; atque ex illo Phalimeres natus est, ex quo Tzutzemeres, Terbuniae vero principes semper Serviae principi parebant; & regio ipsa lingua Sclavorum *locum munitum* significat; quandoquidem multae in ea munitiones sunt; estque sub ea alia adhuc regio, quae Canale nuncupatur; Canale vero *Viam plaustri* Sclavorum idiomate significat; nam propter loci planitiem servitutes omnes plaustris praestant. Habet autem tam Terbunia, quam Canale, oppida quae habitantur, haec; Terbuniam, Hormium, Rhisena, Lucabetel, & Zetlebe.

ΚΕΦ. λέ.

Περὶ τῶν Διοκλητιανῶν, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

Ὅτι ἡ Διόκληα χώρα καὶ αὐτὴ πρότερον παρὰ τῶν Ῥωμάνων ἐκρατεῖτο, οὓς ἀπὸ Ῥώμης μετῴκησεν ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς, καθὼς καὶ εἰς τὴν περὶ τῶν Χρωβάτων ἱστορίαν εἴρηται. ὑπὸ δὲ τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ὑπῆρχε. παρὰ δὲ τῶν Ἀβάρων καὶ αὐτὴ ἡ χώρα αἰχμαλωτισθεῖσα ἠρήμωται, καὶ πάλιν ἐπὶ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως ἐνῳκίσθη, καθὼς καὶ ἡ Χρωβατία, καὶ ἡ Σερβλία. καὶ ἡ τῶν Ζαχλούμων, καὶ ἡ Τερβουνία, καὶ τοῦ Καναλή. Διόκληα δὲ ὀνομάζεται ἀπὸ τοῦ ἐν τῇ τοιαύτῃ χώρᾳ κάστρου, ὅπερ ἔκτισεν ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανός· νυνὶ δέ ἐστιν ἐρημόκαστρον, μέχρι τοῦ νῦν ὀνομαζόμενον Διόκληα. ὅτι ἐν τῇ χώρᾳ Διοκλέας εἰσὶ μεγάλα κάστρα οἰκούμενα, τὸ Γράδεται, τὸ Νουγράδε, τὸ Λοντοδόκλα.

CAP. XXXV.

De Diocletianis, & ea, quam nunc incolunt, regione.

ETiam Dioclea regio primitus occupata erat a Romanis, quos illuc Roma transtuletat Diocletianus Imperator; quemadmodum & in Chrobatorum historia dictum est; & Romanorum Imperatori erat subiecta; sed ab Abaribus haec quoque regio subiugata, ac vastata fuit; & sub Heraclii Imperatoris temporibus habitari iterum coepit, quemadmodum Chrobatia, Servia, Zachlumorum terra, Terbunia, & Canale. Dioclea autem nuncupata est illa regio ab urbe ibi condita a Diocletiano Imperatore, quae nunc habitatoribus vacua, in hodiernam usque diem Dioclea adpellatur; suntque in ea regione urbes habitatae magnae, Gradetae, Nugrade, & Lontodocla.

ΚΕΦ. CAP.

1 Τοὺς ἐπονομαζουμένους) Scribe, τὸν ἐπονομαζόμενον.

2 Ἔστι καὶ ἑτέρα χωρία) Scribe, ἔστι καὶ ἑτέρα χώρα.

CAP. XXXVI.

De Paganis, qui & Arentani adpellantur, & de ea, quam nunc habitant, regione.

REgio etiam illa, quam nunc Pagani incolunt, primitus a Romanis tenebatur, quibus Roma deductis Imperator Diocletianus in Dalmatia sedes adsignavit. Et oriundi sunt etiam ipsi Pagani a Serviis non baptizatis, ab eo scilicet principe, qui ad Heraclium Imperatorem confugit. Capta vero itidem ab Abaribus, & vastata haec regio, sub Heraclio Imperatore rursum incolis frequentari coepit. Pagani autem dicuntur, quod baptismum non accepissent eo tempore, quo Servii omnes baptizati erant. Etenim Pagani Sclavorum lingua, baptismi expertes dicuntur; Romanorum vero dialecto regio eorum Arenta nuncupatur; unde ipsi a Romanis Arentani adpellantur. Habet Pagania urbes habitatas, Mocrum, Berullia, Ostroc, & Labinetza; possident item Arentani insulas magnas, unam quae Curcra, sive Cicer dicitur, in qua habetur, & urbs; alteram, quae Meleta, sive Malozeatae; cuius in Actis Apostolorum Sanctus Lucas meminit Melitem eam adpellans; ubi & vipera divi Pauli digitum mordens, ab eo excussa igne conflagravit; tertiam insulam magnam, quae Phara dicitur; quartam, quae Bratzes. Sed & aliae praeterea insulae sunt, quae ad Paganos non pertinent, puta Choara, Ies, & Lastobon.

ΚΕΦ. λϛ'.

Περὶ τῶν Παγανῶν, τῶν καὶ Ἀρεντανῶν καλουμένων, καὶ ἧς νῦν οἰκοῦσι χώρας.

ΟΤι ἡ χώρα εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσιν οἱ Παγανοὶ καὶ αὕτη πρότερον παρὰ τῶν Ῥωμαίων ἐκρατεῖτο, οὓς ἀπὸ Ῥώμης βασιλεὺς Διοκλητιανὸς μετοικίσας ἐν Δελματίᾳ ἐνῴκισε. οἱ δὲ αὐτοὶ Παγανοὶ ἀπὸ τῶν ἀβαπτίστων Σέρβλων κατάγονται, ἐξ ἐκείνου τοῦ ἄρχοντος τοῦ πρὸς τὸν βασιλέα Ἡράκλειον προσφυγόντος. παρὰ δὲ τῶν Ἀβάρων καὶ αὐτὴ ἡ χώρα αἰχμαλωτισθεῖσα ἠρήμωται, καὶ πάλιν ἐπὶ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως ἐνῳκίσθη. Παγανοὶ δὲ καλοῦνται, διὰ τὸ μὴ καταδέξασθαι αὐτοὺς τῷ τότε καιρῷ βαπτισθῆναι, ὅτε καὶ πάντες σοὶ Σέρβλοι ἐβαπτίσθησαν· καὶ γὰρ Παγανοὶ τῇ τῶν Σκλάβων διαλέκτῳ ἀβάπτιστοι ἑρμηνεύονται· τῇ τῶν Ῥωμαίων δὲ διαλέκτῳ ἡ χώρα αὐτῶν Ἀρέντα καλεῖται, ἐξ οὗ κἀκεῖνοι παρὰ τῶν αὐτῶν Ῥωμαίων Ἀρεντάνοι καλοῦνται. ὅτι ἐν Παγανίᾳ εἰσὶ κάστρα οἰκούμενα, τὸ Μόκρον, τὸ Βερούλλια, τὸ Ὄστροκ, καὶ ἡ Λαβίνετζα. κρατοῦσι δὲ καὶ ταύτας τὰς νήσους· νῆσος μηγάλη ἡ Κούρκρα, ἤτοι τὸ Κίκερ, ἐν ᾗ ἐστὶ καὶ κάστρον νῆσος. ἑτέρα μεγάλη τὰ Μέλετα, ἤτοι τὸ Μαλοζεάται· ἧς ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων [1] ὁ ἅγιος Λουκᾶς μέμνηται, Μελίτην ταύτην προσαγορεύων· ἐν ᾗ καὶ ἔχις τὸν ἅγιον Παῦλον ἀπὸ τοῦ δακτύλου προσήψατο, ἣν καὶ τῷ πυρὶ ὁ ἅγιος Παῦλος κατέφλεξε. νῆσος ἑτέρα μεγάλη τὸ Φάρα. νῆσος ἑτέρα μεγάλη ὁ Βράτζης. εἰσὶ δὲ καὶ ἕτεραι νῆσοι αἱ μὴ κρατούμεναι παρὰ τῶν αὐτῶν Παγανῶν· νῆσος τὰ Χόαρα, νῆσος Ἴης, νῆσος τὸ Λάστοβον.

CAP. XXXVII.

De Patzinacitarum gente.

SCiendum est, Patzinacitas a principio ad Atel, & Geech flumina habitasse, iisque conterminos fuisse populos illos, qui Mazari, atque Vzi cognominantur. Ante annos vero quinquaginta ii qui Vzi nuncupantur cum Chazaris conspirantes, & coniunctis armis Patzinacitas adgressi, superiores facti sedibus eos suis expulerunt, illasque tenuere in hodiernum usque diem Vzi. At Patzinacitae, qui fuga evaserant, circumeuntes quaerebant ubinam sedes suas collocarent; venientesque in terram quam nunc incolunt, inventis illic Turcis incolis, debellatos eiecerunt sedesque ipsi suas ibi posuerunt, tenentque iam hodie annum quinquagesimum quintum, uti dictum est. Et Patzinacia quidem universa in Themata octo dividitur; quae magnos quoque principes totidem habet; Themata autem isthaec sunt. Primum est Errem; secundum Tzur; tertium Gyla; quartum Culpee; quintum Charoboe; sa-

ΚΕΦ. λζ'.

Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Πατζινακιτῶν.

ΙΣτέον ὅτι οἱ Πατζινακῖται [2] τὸ ἀπ' ἀρχῆς εἰς τὸν ποταμὸν Ἀτὴλ τὴν αὐτῶν εἶχον κατοίκησιν· ὁμοίως δὲ καὶ εἰς τὸν ποταμὸν Γεὴχ, ἔχοντες τούς τε Μαζάρους συνοροῦντας, καὶ τοὺς ἐπονομαζομένους Οὒζ. πρὸ ἐτῶν δὲ πεντήκοντα οἱ λεγόμενοι Οὒζ μετὰ τῶν Χαζάρων ὁμονοήσαντες, καὶ πόλεμον συμβαλόντες πρὸς τοὺς Πατζινακίτας, ὑπερίσχυσαν, καὶ ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας αὐτοὺς ἐξεδίωξαν, καὶ κατέσχον αὐτὴν μέχρι τῆς σήμερον οἱ λεγόμενοι Οὐξοί. οἱ δὲ Πατζινακῖται φυγόντες περιήρχοντο ἀναψηλαφῶντες τόπον εἰς τὴν αὐτῶν κατασκήνωσιν καταλαβόντες δὲ τὴν σήμερον παρ' αὐτῶν κρατουμένην γῆν, καὶ εὑρόντες τοὺς Τούρκους οἰκοῦντας ἐν αὐτῇ, πολέμου τρόπῳ τούτους νικήσαντες καὶ ἐκβαλόντες ἐξεδίωξαν αὐτοὺς, καὶ κατεσκήνωσαν ἐν αὐτῇ, καὶ δεσπόζουσι τῆς τοιαύτης χώρας, ὡς εἴρηται, μέχρι τῆς σήμερον ἔτη πεντήκοντα πέντε. ἰστέον ὅτι πᾶσα ἡ Πατζινακία εἰς θέματα ὀκτὼ διαιρεῖται, ἔχουσα καὶ μεγάλους ἄρχοντας τοσούτους. τὰ δὲ θέματά εἰσι ταῦτα. ὄνομα τοῦ πρώτου θέματος

---

1 Ἐν ταῖς πράξεσι τῶν ἀποστόλων) cap. XXVIII.
2 Οἱ πατζινακῖται) Iidem erant πατζινακῖται, & πατζινάκαι. His devictis diem festum in victoriae memoriam instituit Ioan. Comnenus, eumque τὴν τῶν πατζινάκων τελετὴν adpellavit. Nicetas in eius vita: Τοιαύτην νίκην

A

περιφανῆ κατὰ σκυθῶν ὁ Ἰωάννης ἀράμενος, καὶ μέγιστον στήσας τρόπαιον, τὰς εὐχὰς τῷ θεῷ ἀποδίδωσι, τὴν τῶν πατζινάκων λεγομένην εἰς ἡμᾶς τελετὴν εἰς ἀναμνηστήρια προστάξας τῶν πεπραγμένων, καὶ χαριστήρια.

τος Ἡρτήμ 1· τοῦ δευτέρου Τζοὺρ· τοῦ τρίτου Γύλα· τοῦ τετάρτου Κουλπέη· τοῦ πέμπτου Χαροβόη· τοῦ ἕκτου Ταλμάτ. τοῦ ἑβδόμου Χοπόν, τοῦ ὀγδόου Τζοπόν. κατὰ δὲ τὸν καιρὸν ὃν ἀπὸ τῶν ἰδίων τόπων οἱ Πατζινακῖται ἐξεδιώχθησαν, εἶχον ἄρχοντας εἰς μὲν τὸ θέμα Ἡρτὴμ τὸν Μαΐτζαν, εἰς δὲ τὸ Τζοὺρ τὸν Κούελ. εἰς δὲ τὸ Γύλα τὸν Κουρκοῦταν, εἰς δὲ τὸ Κουλπέη τὸν Ἰπαὸν, εἰς δὲ τὸ Χαροβόη τὸν Καΐδουμ, εἰς δὲ τὸ θέμα Ταλμὰτ τὸν Κώσταν. εἰς τὸ Χοποὺν τὸν Γιαζὴ, εἰς δὲ τὸ θέμα Τζοπὸν τὸν Βατάν. μετὰ δὲ θάνατον αὐτῶν διεδέξαντο τὰς ἀρχὰς, οἱ τούτων ἐξάδελφοι· νόμος γὰρ ἐν αὐτοῖς καὶ τύπος ἐκράτησε παλαιὸς, μὴ ἔχειν ἐξουσίαν πρὸς παῖδας ἢ ἀδελφοὺς αὐτῶν μεταπέμπειν τὰ ἀξιώματα, ἀλλ' ἀρκεῖσθαι μόνον τοῖς κεκτημένοις τὸ καὶ μέχρι ζωῆς ἄρχειν αὐτούς· μετὰ δὲ θάνατον προχειρίζεσθαι ἢ ἐξάδελφον αὐτῶν, ἢ ἐξαδέλφων παῖδας, πρὸς τὸ μὴ καθ' ὅλου εἰς ἓν μέρος γενεᾶς διατρέχειν τὸ ἀξίωμα, ἀλλὰ καὶ εἰς τοὺς ἐκπλαγίους καὶ κληρονομεῖν καὶ ἀπεκδέχεσθαι τὴν τιμήν ἀπό ξένης δὲ γενεᾶς οὐχ ὑπεισέρχεταί τις καὶ γίνεται ἄρχων. τὰ δὲ ὀκτὼ θέματα διαιροῦνται εἰς τεσσαράκοντα μέρη. καὶ ἔχουσι καὶ ἐλάττονας ἄρχοντας. ἰστέον ὅτι αἱ τέσσαρες τῶν Πατζινακιτῶν γενεαὶ, ἤγουν τὸ θέμα Κουαρτζιτζοὺρ, καὶ τὸ θέμα Συρουκαλπέη, καὶ τὸ θέμα Βοροτάλματ, καὶ τὸ θέμα Βουλατζοσπὸν, κεῖνται πέρα τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ, πρὸς τὰ ἀνατολικώτερα καὶ βορειότερα μέρη ἐναποβλέποντα πρός τε Οὐζίαν, καὶ Χαζαρίαν, καὶ Ἀλανίαν, καὶ τὴν Χερσῶνα, καὶ τὰ λοιπὰ κλίματα. αἱ δὲ ἄλλαι τέσσαρες γενεαὶ κεῖνται ἔνθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ, πρὸς τὰ δυτικώτερα καὶ ἀρκτικώτερα μέρη τουτέστι, τὸ θέμα Γιαζιχοπὸν πλησιάζον τῇ Βουλγαρίᾳ, τὸ δὲ θέμα τοῦ κάτω Γύλα πλησιάζει τῇ Τουρκίᾳ, τὸ δὲ θέμα Χαροβόη πλησιάζει τῇ Ῥωσίᾳ, τὸ δὲ θέμα Ἰαβδιερτὶμ πλησιάζει τοῖς ὑποφόροις χωρίοις χώρας τῆς Ῥωσίας, τοῖς τε Οὐλτίνοις, καὶ Δερβενίνοις, καὶ Λενζενίνοις, καὶ τοῖς λοιποῖς Σκλάβοις. ἀπῴκισται δὲ ἡ Πατζινακία ἐκ μὲν Οὐζίας καὶ Χαζαρίας ὁδὸν ἡμερῶν πέντε, ἐκ δὲ Ἀλανίας ἡμερῶν ἓξ, ἀπὸ δὲ Μορδίας 2 ὁδὸν ἡμερῶν δέκα ἀπὸ δὲ Ῥωσίας ὁδὸν ἡμέρας μιᾶς, ἀπὸ δὲ Τουρκίας ὁδὸν ἡμερῶν τεσσάρων, ἀπὸ δὲ Βουλγαρίας ὁδὸν ἡμέρας ἥμισυ, καὶ εἰς Χερσῶνα μέν ἐστιν ἔγγιστα, εἰς δὲ τὸν Βόσπορον πλησιέστερον.

ſextum Talmat; ſeptimum Chopon; octavum Tzopon. Quo autem tempore ſuis eiecti ſedibus Patzinacitae fuerunt, principes erant, in Themate quidem Ertem Maitzans, in Tzur Cuel, in Gyla Curcutan, in Gulpee Ipaon, in Charoboe Caidum, in Talmat Coſtan, in Chopon Giaze, in Tzopon Batan. His autem mortuis in principatus ſucceſſerunt eorum patrueles; ſiquidem lex illis, & antiqua conſuetudo eſt, dignitates ad filios, aut fratres non tranſmittere; ſed contenti principes eſſe debent, quoad vivunt, principatum tenere; poſt mortem vero, vel patrueles, vel eorum filii promoventur, ne ſemper in eadem proſapiae parte dignitas conſiſtat, ſed ut ad collaterales quoque ea haereditate deferatur; alterius vero proſapiae qui ſit, nullus in principatum ſuccedit. Haec porro octo Themata in partes diſtribuuntur quadraginta, quae ſingulae habent principes minores. Et quatuor quidem Patzinacitarum nationes, ſive Themata, nimirum Cuartzizur, Syrucalpee, Borotalmat, & Bulatzoſpon, ultra Danaprim flumen ſitae ſunt, Orizontem, Septentrionemque ſpectantes verſus Vziam, Chazariam, Alaniam, Cherſonem, & ceteras Regiones: reliquae vero quatuor nationes poſitae ſunt cis Danaprim flumen, ad partes Occidentis, Septentrioniſque; nimirum Thema Giazichopon Bulgariae finitimum eſt; inferius Thema Gylae Turciae proximum eſt: Charoboe Thema Ruſſiae adiacet; Iabdiertim vero Thema conterminum eſt tributariis pagis Ruſſiae regionis, puta Vltinis, Derbleninis, Lenzeninis, reliquiſque Sclavis. Diſtat autem Patzinacia ab Vzia, & Chazaria itinere dierum quinque, ab Alania dierum ſex, a Mordia dierum decem, a Ruſſia unius diei, a Turcia dierum quatuor, a Bulgaria dimidii unius diei; propinqua eſt Cherſoni, ſed magis etiam Boſporo.

Ἰστέον ὅτι κατὰ τὸν καιρὸν ὃν οἱ Πατζινακῖται ἀπὸ τῆς ἰδίας χώρας ἐξεδιώχθησαν, θελήσει τινὲς ἐξ αὐτῶν καὶ οἰκείᾳ γνώμῃ ἐναπέμειναν ἐκεῖσε, καὶ τοῖς λεγομένοις Οὔζοις συνῴκησαν· καὶ μέχρι τοῦ νῦν εἰσὶν ἐν αὐτοῖς, ἔχοντες τοιαῦτα γνωρίσματα ὥστε διαχωρίζεσθαι αὐτοῖς καὶ νοεῖσθαι τίνες τε ἦσαν, καὶ πῶς αὐτοὺς ἀποσπασθῆναι τοῦ ἰδίων συνέβη· τὰ γὰρ ἱμάτια αὐτῶν εἰσι κόντουρα μέχρι γονάτων, καὶ τὰ μανίκια ἀπὸ τῶν βραχιόνων ἀποκεκομμένα, ὡς δῆθεν ἐκ τούτου δεικνύντες, ὅτι ἀπὸ τῶν ἰδίων καὶ ὁμοφύλων ἀπεκόπησαν. ἰστέον ὅτι ἔνθεν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ πρὸς τὸ ἀποβλέπον μέρος τὴν Βουλγαρίαν εἰς τὰ περάματα τοῦ αὐτοῦ ποταμοῦ εἰσὶν ἐρημόκαστρα κάστρον πρῶτον, τὸ ὀνομασθὲν παρὰ τῶν Πατζινακιτῶν Ἄσπρον, διὰ τὸ τοὺς λίθους αὐτοῦ φαίνεσθαι καταλεύκους. κάστρον δεύτερον, τὸ Τουγγάται. κάστρον τρίτον, τὸ Κρακνακάται. κάστρον τέταρτον, τὸ Σαλμακάται. κάστρον πέμπτον. τὸ Σακακάται. κάστρον ἕκτον, Γιαιουκάται. ἐν αὐτοῖς δὲ τοῖς τῶν παλαιο-

Sciendum eſt, quo tempore expulſi ſua regione Patzinacitae fuere, nonnullos eorum ſponte ſua illic manſiſſe, & Vzis cohabitaſſe; ſuntque inter eos etiam nunc, ea habentes indicia, ut facile diſcerni poſſint, cognoſcique quales ſint, & quomodo avelli a ſuis contigerit; ſiquidem utuntur veſtibus decurtatis, & ad genua tantum pertingentibus, & manicis abſciſſis; ea videlicet re innuentes, a gentilibus ſe ſuis eſſe diremtos. Vltra vero Danaprim flumen, qua parte Bulgariam ſpectat, ad eiuſdem fluminis traiectus urbes deſertae ſunt; prima urbs quae Patzinacitis Aſpron ſive Alba dicitur, quod e ſaxo albicante conſtructa ſit; ſecunda Tungatae; tertia Cracnacatae; quarta Salmacatae; quinta Sacacatae, ſexta Giaiucatae. Inveniuntur autem inter urbium collapſarum fabricas Ecelesiarum indicia quaedam, & Cruces ex lapide tophino exculptae; unde quaſi per traditionem cre-

1 Ὄνομα τοῦ πρώτου θέματος ἡρτήμ) Omnia haec themata pagina ſequenti compoſitis nominibus inſigniuntur, exceptis Gyla, & Caroboe.

2 Ἀπὸ δὲ μοδίας) Scribe, ἀπὸ δὲ μηδίας.

credunt nonnulli, olim illic sedes habuisse Romanos. Porro Cancar quoque adpellantur Patzinacitae, non omnes quidem, sed trium tantum Thematum incolae, nimirum Thematis Iabdierti, Cuartzitzur, & Chabuxingyla; tamquam qui ceteris fortiores, nobilioresque sunt; nam hoc vox ipsa Cancar significat.

CAP. XXXVIII.

De Turcarum gentis genealogia, & unde ea gens originem ducat.

TVrcarum gens olim prope Chazariam habitabat, in loco, cui cognomen Lebedias a primo ipsorum Boebodo; qui nomine quidem Lebedias adpellabatur; dignitate vero, quemadmodum reliqui eius successores, Boebodus vocabatur. In hoc igitur loco, nimirum in praedicta Lebedia fluit amnis Chidmas, qui etiam Chingylus cognominatur. Et quidem tunc temporis non Turcae, sed Sabartoeasphali quadam de causa dicebantur: erantque gentes eorum septem, & principem vel indigenam, vel alienigenam habuerunt numquam; sed erant inter ipsos Boebodi quidam, quorum primus is, cuius supra mentionem fecimus, Lebedias. Habitarunt autem cum Chazaris annos tres, omnibus eorum in bellis adiutores: Chaganusque Chazariae princeps primo Turcarum Boebodo Lebediae, fortitudinis eorum, ac commiliti causa, uxorem dedit Chazaram nobilem, motus fortitudinis eius fama, & generis splendore, ut ex ea prolem tolleret: & tamen casu factum est, ut ex Chazara illa liberos non susciperet Lebedias. Patzinacitae vero, qui Cancar olim cognominabantur (nam hoc nomen Cancar apud ipsos nobilitatem, ac fortitudinem significat) armis contra Chazaros sumtis victi, terram suam deserere, & Turcarum regionem incolere coacti fuere. Bello autem inter Turcas, & Patzinacitas tunc temporis Cancar cognominatos, exorto, Turcarum exercitus devictus fuit, atque in partes duas divisus; & earum una quidem Orientem versus partem Persidis incoluit; & hi etiam in hodiernum diem de veteri Turcarum cognomine Sabartoeasphali nuncupantur: altera vero pars Occidentem versus sedes posuit cum Boebodo suo, ac Duce Lebedia in locis Atelcusu nuncupatis, quae nunc Patzinacitarum gens incolit. Paulo vero post Chaganus ille Chazariae princeps per legatos petiit a Turcis, ut ad se Chelandiam mittant primum eorum Boebodum: itaque ad Chaganum Chazariae profectus Lebedias interrogavit, quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus: ideo se eum vocasse, ut, quandoquidem nobilis, prudens, strenuus, primusque Turcarum esset, gentis suae principem faceret, eo pacto, ut sibi subesset: at ille respon-

λαιοκάστρων κτίσμασιν εὑρίσκονται καὶ ἐκκλησιῶν γνωρίσματά τινα, καὶ σταυροὶ λαξευτοὶ εἰς λίθους πορίνους 1· ὅθεν καὶ τινὲς παράδοσιν ἔχουσιν, ὡς Ῥωμαῖοι ποτὲ τὰς κατοικίας εἶχον ἐκεῖσε. ἰστέον ὅτι Κάγγαρ ὀνομάζονται οἱ Πατζινακῖται, ἀλλ' οὐχὶ πάντες, πλὴν ὁ τῶν τριῶν θεμάτων λαὸς, τοῦ Ἰαβδιηρτί, καὶ τοῦ Κουαρτζιτζοὺρ, καὶ τοῦ Χαβουξιγγυλὰ, ὡς ἀνδρειότεροι καὶ εὐγενέστεροι τῶν λοιπῶν· τοῦτο γὰρ δηλοῖ ἡ τοῦ Κάγγαρ προσηγορία.

ΚΕΦ. λή.

Περὶ τῆς γενεαλογίας τοῦ ἔθνους τῶν Τούρκων, καὶ ὅθεν κατάγονται.

ΟΤΙ τὸ τῶν Τούρκων ἔθνος πλησίον τῆς Χαζαρίας τὸ παλαιὸν τὴν κατοίκησιν ἐποιεῖτο εἰς τὸν τόπον τὸν ἐπονομαζόμενον Λεβεδία ἀπὸ τῆς τοῦ πρώτου Βοεβόδου αὐτῶν ἐπωνυμίας, ὅστις Βοέβοδος τὸ μὲν τῆς κλήσεως ὄνομα Λεβεδίας προσαγορεύετο, τὸ δὲ τῆς ἀξίας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ μετ' αὐτὸν, Βοέβοδος ἐκαλεῖτο 2. ἐν τούτῳ οὖν τῷ τόπῳ τῷ προῤῥηθέντι Λεβεδίᾳ, ποταμὸς ἐστὶ ῥέων Χιδμᾶς, ὁ καὶ Χιγγυλοὺς ἐπονομαζόμενος. οὐκ ἐλέγοντο δὲ τῷ τότε χρόνῳ Τοῦρκοι. ἀλλὰ Σαβαρτοιάσφαλοι ἔκ τινος αἰτίας ἐπονομάζοντο. καὶ οἱ μὲν Τοῦρκοι γενεαὶ ὑπῆρχον ἑπτὰ, ἄρχοντα δὲ εἰς αὐτοὺς εἴτε ἴδιον εἴτε ἀλλότριον ποτὲ οὐκ ἐκτήσαντο, ἀλλ' ὑπῆρχον ἐν αὐτοῖς Βοέβοδοί τινες, ὧν πρῶτος Βοέβοδος ἦν ὁ προῤῥηθεὶς Λεβεδίας. συνῴκησαν δὲ μετὰ τῶν Χαζάρων ἐνιαυτοὺς τρεῖς, συμμαχοῦντες τοῖς Χαζάροις ἐν πᾶσι τοῖς αὐτῶν πολέμοις. ὁ δὲ Χαγάνος ἄρχων Χαζαρίας διὰ τὴν αὐτῶν ἀνδρείαν καὶ συμμαχίαν, τῷ πρώτῳ Βοεβόδῳ τῶν Τούρκων Λεβεδίᾳ ἐπονομαζομένῳ γυναῖκα δέδωκε πρὸς γάμον Χαζάραν εὐγενῆ, διὰ τὸ τῆς ἀνδρείας αὐτοῦ περίφημον, καὶ τὸ τοῦ γένους περιφανὲς, ὅπως ἐξ αὐτοῦ τεκνώσῃ· ὁ δὲ Λεβεδίας ἐκεῖνος ἔκ τινος τύχης μετὰ τῆς αὐτῆς Χαζάρου οὐκ ἐπαιδοποίησεν. οἱ δὲ Πατζινακῖται, οἱ πρότερον Κάγγαρ ἐπονομαζόμενοι· τοῦτο γὰρ τὸ Κάγγαρ ὄνομα ἐπ' εὐγενείᾳ καὶ ἀνδρείᾳ ἐλέγετο παρ' αὐτοῖς· πρὸς Χαζάρους οὖν οὗτοι κινήσαντες πόλεμον, καὶ ἡττηθέντες, τὴν οἰκείαν γῆν καταλεῖψαι, καὶ τὴν τῶν Τούρκων κατοικῆσαι κατηναγκάσθησαν. ἀνὰ μεταξὺ δὲ τῶν Τούρκων συναφθέντος πολέμου καὶ τῶν Πατζινακιτῶν. τῶν τηνικαῦτα Κάγγαρ ἐπονομαζομένων, τὸ τῶν Τούρκων φοσσάτον ἡττήθη καὶ εἰς δύο διῃρέθη μέρη· καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος πρὸς ἀνατολὴν εἰς τὸ τῆς Περσίδος μέρος κατῴκησεν, οἳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν κατὰ τὴν τῶν Τούρκων ἀρχαίαν ἐπωνυμίαν καλοῦνται Σαβαρτοιάσφαλοι· τὸ δὲ ἕτερον μέρος εἰς τὸ δυτικὸν κατῴκησε μέρος, ἅμα καὶ τῷ βοεβόδῳ αὐτῶν καὶ ἀρχηγῷ Λεβεδίᾳ, εἰς τόπους τοὺς ἐπονομαζομένους Ἀτελκούζου, ἐν οἷς τόποις τὸ νῦν τῶν Πατζινακιτῶν ἔθνος κατοικεῖ. ὀλίγου δὲ χρόνου διαδραμόντος ὁ Χαγάνος ἐκεῖνος ἄρχων Χαζαρίας τοῖς Τούρκοις ἐμήνυσε τοῦ πρὸς αὐτὸν ἀποσταλῆναι Χελάνδια τὸν πρῶτον αὐτῶν Βοέβοδον. ὁ Λεβεδίας τοίνυν πρὸς τὸν Χαγάνον Χαζαρίας ἀφικόμενος ἀνηρώτα τὴν αἰτίαν δι' ἣν ἐλθεῖν πρὸς

1 Πορίνας) Scribe, πωρίτας.

2 Τὸ δὲ τῆς ἀξίας, ὡς καὶ οἱ λοιποὶ μετὰ αὐτὸν, βοέβοδος ἐκαλεῖτο) Vestigia huius vocis dignitatem denotantis remanent manifesta in nomine *Vaivoda*.

πρὸς αὐτὸν μετεπέμψατο, ὁ δὲ Χαγάνος εἶπε πρὸς αὐτόν· ὅτι διὰ τοῦτό σε προσεκαλεσάμεθα, ἵνα ἐπειδὴ εὐγενὴς καὶ φρόνιμος καὶ ἠνδρειωμένος ὑπάρχεις, καὶ πρῶτος τῶν Τούρκων, ἄρχοντά σε τοῦ ἔθνους σου προβαλώμεθα, καὶ ἵνα ὑπείκῃς τῷ λόγῳ καὶ τῇ προστάξει ἡμῶν ὁ δὲ ἀποκριθεὶς πρὸς τὸν Χαγάνον ἀντέφησεν, ὅτι τὴν περὶ ἐμέ σου σχέσιν τε καὶ προαίρεσιν μεγάλως ἐναποδέχομαι, καὶ τὴν Εὐχαριστίαν ὁμολογῶ σοι προσήκουσαν ἐπεὶ δὲ ἀδυνάτως ἔχω πρὸς τὴν τοιαύτην ἀρχὴν, ὑπακοῦσαι οὐ δύναμαι, ἀλλὰ μᾶλλον ἐστὶν ἕτερος ἀπ' ἐμοῦ Βοέβοδος, λεγόμενος Σαλμούτζης 1, καὶ υἱὸν κεκτημένος ὀνόματι Ἀρπαδὴν ἐκ τούτων μᾶλλον εἴτε ἐκεῖνος Σαλμούτζης, εἴτε ὁ υἱὸς αὐτοῦ Ἀρπαδὴς, ἵνα γένηται ἄρχων, καὶ ἐστὶν ὑπὸ τοῦ λόγου ὑμῶν, ἐν τούτῳ οὖν τῷ λόγῳ ἀρεσθεὶς ὁ Χαγάνος ἐκεῖνος, δέδωκεν ἀνθρώπους αὐτοῦ μετ' αὐτοῦ, καὶ εἰς τοὺς Τούρκους ἀπέστειλεν, οἳ καὶ συλλαλήσαντες περὶ τούτου μετὰ τῶν Τούρκων, μᾶλλον οἱ Τοῦρκοι τὸν Ἀρπαδὴν γενέσθαι προέκριναν ἄρχοντα, ἤπερ Σαλμούτζη τὸν αὐτοῦ πατέρα, ὡς ἀξιολογώτερον ὄντα καὶ περισπούδαστον ἔν τε φρονήσει καὶ βουλῇ καὶ ἀνδρείᾳ. καὶ ἱκανὸν πρὸς τὴν τοιαύτην ἀρχήν· ὃν καὶ ἄρχοντα κατὰ τὸ τῶν Χαζάρων ἔθος καὶ ζάκανον πεποιήκασι σικώσαντες 2 αὐτὸν εἰς σκουτάριον 3. πρὸ δὲ τοῦ Ἀρπαδῆ τούτου ἄρχοντα ἕτερον οἱ Τοῦρκοι οὐκ ἐκτήσαντο πώποτε· ἐξ οὗ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐκ τῆς τούτου γενεᾶς ἄρχων Τουρκίας καθίσταται. μετὰ δέ τινας χρόνους τοῖς Τούρκοις ἐπιπεσόντες οἱ Πατζινακῖται κατεδίωξαν αὐτοὺς μετὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν Ἀρπαδῆ. οἱ οὖν Τοῦρκοι τραπέντες καὶ πρὸς κατοίκησιν γῆν ἐπιζητοῦντες, ἐλθόντες ἀπεδίωξαν οὗτοι τοὺς τὴν μεγάλην Μοραβίαν κατοικοῦντας, καὶ εἰς τὴν γῆν αὐτῶν κατεσκήνωσαν, εἰς ἣν νῦν οἱ Τοῦρκοι μέχρι τῆς σήμερον κατοικοῦσι· καὶ ἔκτοτε πόλεμον οἱ Τοῦρκοι μετὰ τῶν Πατζινακιτῶν οὐκ ἐποίησαν. εἰς δὲ τὸ κατασκηνῶσαν, τὸ προρηθὲν ἔθνος τῶν Τούρκων πρὸς τὴν ἀνατολὴν εἰς τὰ τῆς Περσίδος μέρη μέχρι τοῦ νῦν πραγματευτὰς ἀποστέλλουσιν οὗτοι οἱ πρὸς τὸ δυτικὸν μέρος οἰκοῦντες προειρημένοι Τοῦρκοι, καὶ βλέπουσιν αὐτοὺς, καὶ ἀποκρίσεις παρ' αὐτῶν πρὸς αὐτοὺς πολλάκις ἀποκομίζουσιν. ὅτι ὁ τῶν Πατζινακιτῶν τόπος, ἐν ᾧ τῷ τότε καιρῷ κατῴκησαν οἱ Τοῦρκοι, καλεῖται κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν τῶν ἐκεῖσε ὄντων ποταμῶν· οἱ δὲ ποταμοί εἰσιν οὗτοι· ποταμὸς πρῶτος ὁ καλούμενος Βαρούχ· ποταμὸς δεύτερος ὁ καλούμενος Κουβοῦ· ποταμὸς τρίτος ὁ καλούμενος Τροῦλλος· ποταμὸς τέταρτος ὁ καλούμενος Βροῦτος· ποταμὸς πέμπτος ὁ καλούμενος Σέρετος.

spondit: adfectum tuum erga me, & voluntatem exosculor, gratiasque dignas dico, quando vero tali principatui non sufficio, parere non possum; sed est alter a me Boebodos, Salmutzes nomine, qui & filium habet Arpaden nuncupatum; horum sive ipse Salmutzes, sive filius eius Arpades princeps fiat, tibique subiiciatur. Placuit itaque haec oratio Chagano, virosque cum ipso ad Turcas misit, qui ubi cum iis sermonem communicassent, visum potius illis fuit Arpadem principem constituere, quam patrem Salmutzen, utpote digniorem, & prudentia, consilio, ac fortitudine insignem, talique principatui parem, quem etiam solenni Chazarorum more, ac consuetudine in scuto erectum principem fecerunt. Et ante hunc Arpadem Turcae principem alium nullum umquam habuerunt; ex cuius etiam posteris ad hunc usque diem princeps Turciae constituitur. Post aliquot vero annos Turcas invadentes Patzinacitae, eos cum principe Arpade persequuti sunt. Turcae itaque profligati fugientes, & terram ad sedes collocandas quaerentes, magnam Moraviam ingressi, incolas eius expulerunt, ibique sedes suas posuerunt, tenentque etiam in hodiernum usque diem, & ex eo tempore bellum cum Patzinacitis Turcae non habuerunt. Ad Turcas vero Orientem versus in Persidis partibus habitantes, quorum supra mentionem fecimus, negotiatores suos mittunt etiamnum ii, qui Occidentem incolunt praedicti Turcae, invisuntque illos, & responsa saepe ab ipsis per hos accipiunt. Ceterum Patzinacitarum locus, quem tunc inhabitabant Turcae, a fluviis, qui illic sunt, cognominatur; flumina autem isthaec sunt, primus fluvius Baruch adpellatur; secundus Cubu; tertius Trullus; quartus Brutus; quintus denique Seretus nuncupatur.

ΚΕΦ. λθ'.

Περὶ τοῦ ἔθνους τῶν Καβάρων.

Ἰστέον ὅτι οἱ λεγόμενοι Κάβαροι 4 ἀπὸ τῆς τῶν Χαζάρων γενεᾶς ὑπῆρχον· καὶ δὴ συμβᾶσάν τινα παρ' αὐτῶν ἀποστασίαν γενέσθαι πρὸς τὴν ἀρχὴν αὐτῶν, καὶ πολέμου ἐμφυλίου καθισταντος, ἡ πρώ-

CAP. XXXIX.

De Cabarorum gente.

CAbari a Chazarorum gente descendunt. Facta autem inter eos secessione, belloque orto civili, prior pars vicit; quippe victi, pars occisi sunt, pars fugientes ad Tur-cas

1 Σαλμούτζης) Scribe, Ἀλμούτζης, ut infra.

2 Συκώσαντες) Scribe, σικώσαντες. Nam σικόνειν Graecis posterioris aevi est *Ferre, Portare*. Glossae Graecobarbarae. Σκευοφόρος, φορτηγὸς, ὁποῦ βαστᾶ τὰ ἀγκεῖα, ὁποῦ σικόνει τὸ γομάριν. Et occurrit ibidem pluries.

3 Εἰς σκουτάριον) Σκουτάριον est Latinum *Scutum*. Glossae Graeco-Latinae: Σκουτάριον, *Cetra*. Suidas: θυρεὸς, ὅπλον, τὸ παρ' ἡμῖν σκουτάριον. Occurrit passim. Observandus porro hic ritus, scuto impositum tollendi principem designatum. Ammianus lib. xx. de Iuliano a Gallicanis militibus principe renuntiato. *Impositusque scuto pedestri, & sublatius eminens, populo silente, Augustus renuntiatus iubebatur diadema proferre*. Zonaras in Iustiniano. Καὶ ἐπὶ ἀσπίδος αὐτὸν μετάρσιον ἄραντες, ἀναγορεύουσι βασιλέα. Ergo communis hic mos Romanis pariter, & Barbaris. Vide V. Clariss. Petri Pithaei Advers. lib. II. cap. VI.

4 Οἱ λεγόμενον κάβαροι) Vbique sine κ. scribendum hanc vocem censeo,

cas in Patzinacitarum terram se contulerunt, ibique sedes posuerunt, contractaque mutua amicitia Cabari adpellati sunt; unde & Chazarorum linguam ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eamdem dialectum, aliaque item Turcarum lingua utuntur. Quia vero fortitudine bellica, & strenuitate octo aliis gentibus praestabant, iisque in praeliis antecellebant, primum in tribubus locum obtinuerunt; unusque in illis tribus Cabarorum populis princeps est, ad hodiernum usque diem.

C A P. XL.

De Cabaris, & Turcis.

PRima a Chazaris avulsa haec Cabarorum gens est, quam dixi: secunda Nece; tertia Megere; quarta Curtugermati; quinta Tariani; sexta Genach; septima Care; octava Case. Atque sic connexi inter se Cabari cum Turcis Patzinacitarum terram incoluerunt. Postea vero a Leone illo Christi amante, ac praeclaro Imperatore accersiti traiecerunt, bellumque Symeoni inferentes, victo eo, fugatoque Persthlabum usque pervenerunt, & quum in urbe Mundraga eum inclusissent, domum redierunt, quo tempore Liuntica Arpadae filium principem habebant. Postquam autem iterum cum Romanorum Imperatore pacem Symeon fecisset, & opportunitatem nactus esset, ad Patzinacitas legatos misit, & foedus cum iis iniit ad oppugnandos, delendosque Turcas. Quumque ab bellicam expeditionem abiissent Turcae, contra eos Patzinacitae cum Symeone profecti, familias ipsorum omnino perdiderunt, hinc misere pulsis, qui ad regionis istius custodiam relicti erant. Itaque reversi Turcae regionem suam desertam, vastatamque invenientes, in ea terra, quam ad hodiernum diem usque incolunt, sedes posuerunt; in ea nimirum regione, quam a fluminibus cognominatam esse supra diximus. Locus autem, quem primitus Turcae occupabant, a fluvio interlabente nuncupatur Etel, & Cuzu, in quo nunc Patzinacitae commorantur, a quibus sane pulsi Turcae, & profugientes, sedes posuerunt illic, ubi nunc habitant. In hoc autem loco antiqua quaedam monimenta supersunt, inter quae pons Traiani Imperatoris ad initia Turciae, & Belegrada, quae trium dierum itinere ab ipso Ponte distat, ubi turris est sancti, ac magni Constantini Imperatoris, & rursus ad cursum fluminis exstat Sirmium, quod Belegrada abest duorum dierum itinere: inde magna Moravia Baptismo carens, quam Turcae devastarunt, cuiusque princeps olim fuit Sphendoplocus. Atque haec quidem iuxta Istrum flumen monumenta sunt, & cognomina. Ulteriora vero, quae omnia Turcis habitantur, cognomina nunc habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses est; alterum

ἡ πρώτη ἀρχὴ αὐτῶν ὑπερίσχυσε· καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἀπεσφάγησαν, οἱ δὲ ἐξέφυγον, καὶ ἦλθον καὶ κατεσκήνωσαν μετὰ τῶν Τȣ́ρκων εἰς τὴν τῶν Πατζινακιτῶν γῆν, ϗ ἀλλήλοις συνεφιλιώθησαν, καὶ Καβάροι τινὲς ὠνομάσθησαν. ὅθεν καὶ τὴν τῶν Χαζάρων γλῶσσαν αὐτοῖς τοῖς Τούρκοις ἐδίδαξαν, καὶ μέχρι τȣ̃ νῦν τὴν αὐτὴν διάλεκτον ἔχȣσιν· ἔχȣσι δὲ τὴν τῶν Τȣ́ρκων ἑτέραν γλῶτταν. διὰ δὲ τὸ εἰς τȣ̀ς πολέμȣς ἰσχυρωτέρȣς ϗ ἀνδρειοτέρȣς δείκνυσθαι τῶν ὀκτὼ γενεῶν, καὶ προεξάρχειν, τοῦ πολέμȣ προεκρίθησαν πρῶται γενεαί· εἷς δέ ἐστιν ἄρχων ἐν αὐτοῖς, ἤγουν ἐν ταῖς τρισὶ γενεαῖς τῶν Καβάρων, ὅστις καὶ μέχρι τῆς σήμερόν ἐστι.

Κ Ε Φ. μ΄.

Περὶ τῶν γενεῶν τῶν Καβάρων, καὶ Τȣ́ρκων.

ΠΡώτη ἡ παρὰ τῶν Χαζάρων ἀποσπασθεῖσα αὕτη ἡ προῤῥηθεῖσα τῶν Καβάρων γενεὰ, δευτέρα τȣ̃ Νέκη τρίτη τȣ̃ Μεγέρη, τετάρτη τȣ̃ Κȣρτυγερμάτȣ, πέμπτη τοῦ Ταριάνȣ, ἕκτη Γενὰχ, ἑβδόμη Καρὴ, ὀγδόη Κασή. ϗ ȣ̔́τως ἀλλήλοις συναφθέντες μετὰ τῶν Τούρκων οἱ Κάβαροι εἰς τὴν τῶν Πατζινακιτῶν κατῴκησαν γῆν· μετὰ δὲ ταῦτα παρὰ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστȣ ϗ ἀοιδίμȣ βασιλέως προσκληθέντες διεπέρασαν, ϗ τὸν Συμεὼν πολεμήσαντες κατὰ κράτος αὐτὸν ἥττησαν· καὶ ἐξελάσαντες μέχρι τῆς Πρεσθλάβȣ διῆλθον ἀποκλείσαντες αὐτὸν εἰς τὸ κάστρον τὸ λεγόμενον Μȣνδράγα, καὶ εἰς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέστρεψαν· τῷ δὲ τότε καιρῷ τὸν Λιούντινα τὸν υἱὸν τοῦ Ἀρπαδὴ εἶχων ἄρχοντα. μετὰ δὲ τὸ πάλιν τὸν Συμεὼν μετὰ τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων εἰρηνεύεσθαι, ϗ λαβεῖν ἄδειαν, διεπέμψατο πρὸς τȣ̀ς Πατζινακίτας, καὶ μετ' αὐτῶν ὡμοφώνησε τοῦ καταπολεμῆσαι καὶ ἀφανίσαι τȣ̀ς Τȣ́ρκȣς. ϗ ὅτε οἱ Τȣ̃ρκοι πρὸς ταξείδιον ἀπῆλθον, οἱ Πατζινακῖται μετὰ τȣ̃ Συμεὼν ἦλθον κατὰ τῶν Τȣ́ρκων, ϗ τὰς αὐτῶν φαμηλίας παντελῶς ἐξεφάνισαν, καὶ τȣ̀ς εἰς φύλαξιν τῆς χώρας αὐτῶν Τούρκȣς ἀπεκεῖσε κακινκακῶς ἀπεδίωξαν· οἱ δὲ Τȣ̃ρκοι ὑποστρέψαντες, ϗ τὴν χώραν αὐτῶν ȣ̔́τως εὑρόντες ἔρημον ϗ κατηφανισμένην, κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν ϗ σήμερον κατοικȣ̃σι, τὴν ἐπονομαζομένην κατὰ τὴν ἀνωτέρω 1 ὡς εἴρηται τῶν ποταμῶν ἐπωνυμίαν. ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ πρότερον οἱ Τȣ̃ρκοι ὑπῆρχον, ὀνομάζεται κατὰ τὴν ἐπωνυμίαν τοῦ ἐκεῖσε διερχομένȣ ποταμȣ̃ Ἐτὲλ καὶ Κȣζȣ̀, ἐν ᾧ ἀρτίως οἱ Πατζινακῖται κατοικȣ̃σιν· οἱ δὲ Τȣ̃ρκοι παρὰ τῶν Πατζινακιτῶν διωχθέντες ἦλθον ϗ κατεσκήνωσαν εἰς τὴν γῆν εἰς ἣν νῦν οἰκȣ̃σιν. ἐν αὐτῷ δὲ τῷ τόπῳ παλαιά τινά ἐστι γνωρίσματα· ϗ πρῶτον μέν ἐστιν ἡ τȣ̃ βασιλέως Τραϊανȣ̃ γέφυρα κατὰ τὴν τῆς Τουρκίας ἀρχήν. ἔπειτα δὲ ϗ Βελάγραδα ἀπὸ τριῶν ἡμερῶν τῆς αὐτῆς γεφύρας, ἐν ᾗ ϗ ὁ πύργος ἐστὶ τȣ̃ ἁγίου ϗ μεγάλȣ Κωνσταντίνȣ τȣ̃ βασιλέως· καὶ πάλιν κατὰ τὴν τȣ̃ ποταμοῦ ἐκδρομήν ἐστι τὸ Σέρμιον ἐκεῖνο τὸ λεγόμενον, ἀπὸ τῆς Βελεγράδας ὁδὸν ἔχον ἡμερῶν δύο· ϗ ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε ἡ μεγάλη Μοραβία, ἡ ἀβάπτιστος, ἣν ϗ ἐξήλειψαν οἱ Τȣ̃ρκοι, ἧς ἦρχε τὸ πρότερον ὁ Σφενδοπλόκος. ταῦτα μὲν τὰ κατὰ τὸν Ἴστρον ποταμὸν γνωρίσ-

1 Καὶ τὴν ἀνωτέρω) Scribe, κατὰ τὴν ἀ.

ρίσματά τε καὶ ἐπωνυμίαι· τὰ δὲ ἀνώτερα τούτων, ἐν ᾧ ἐςὶν ἡ πᾶσα τῆς Τυρκίας κατασκήνωσις, ἀρτίως ὀνομάζουσι κατὰ τὰς τούτων ἐκεῖσε ῥεόντων ποταμῶν ἐπωνυμίας. οἱ δὲ ποταμοὶ εἰσὶν οὗτοι· ποταμὸς πρῶτος ὁ Τιμήσης· ποταμὸς δεύτερος Τούτης· ποταμὸς γ'. ὁ Μορήσης. δ'. ὁ Χρίσος· καὶ πάλιν ἕτερος ποταμὸς ἡ Τίτζα. πλησιάζουσι δὲ τοῖς Τούρκοις πρὸς μὲν τὸ ἀνατολικὸν μέρος οἱ Βούλγαροι, ἐν ᾧ καὶ διαχωρίζει αὐτοὺς ὁ Ἴςρος, ὁ καὶ Δανούβιος λεγόμενος ποταμός· πρὸς δὲ τὸ βόρειον οἱ Πατζινακῖται πρὸς δὲ τὸ δυτικώτερον οἱ Φράγγοι· πρὸς δὲ τὸ μεσημβρινὸν οἱ Χρώβατοι. αἱ δὲ ὀκτὼ γενεαὶ τῶν Τούρκων αὗται πρὸς τοὺς οἰκείους ἄρχοντας οὐχ ὑπακούουσιν, ἀλλ' ὁμόνοιαν ἔχουσιν εἰς τοὺς ποταμοὺς, εἰς οἷον μέρος προβάλλει πόλεμος συναγωνίζεσθαι μετὰ πάσης φροντίδος τε καὶ σπουδῆς. ἔχουσι δὲ κεφαλὴν πρώτην τὸν ἄρχοντα ἀπὸ τῆς γενεᾶς τοῦ Ἀρπαδῆ κατὰ ἀκολουθίαν, καὶ δύο ἑτέρους, τόν τε Γυλᾶν, καὶ τὸν Καρχᾶν, οἵ τινες ἔχουσι τάξιν κριτοῦ· ἔχει δὲ ἑκάςη γενεὰ ἄρχοντα. ἰςέον ὅτι ὁ Γυλᾶς καὶ ὁ Καρχᾶν οὐκ εἰσὶν ὀνόματα κύρια, ἀλλὰ ἀξιώματα· ἰςέων ὅτι ὁ Ἀρπαδῆς ὁ μέγας Τουρκίας ἄρχων ἐποίησε δ'. υἱοὺς, πρῶτον τὸν Ταρκατζοῦν, δεύτερον τὸν Ἰέλεχ, τρίτον τὸν Ἰουτοτζᾶν, τέταρτον τὸν Ζαλτάν. ἰςέον ὅτι ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ Ἀρπαδῆ ὁ Ταρκατζᾶς, ἐποίησεν υἱὸν τον Τεβέλη· ὁ δὲ δεύτερος υἱὸς ὁ Ἰέλεχ ἐποίησεν υἱὸν τὸν Ἐζέλεχ· ὁ δὲ τρίτος υἱὸς ὁ Ἰουτοτζᾶς ἐποίησεν υἱὸν τὸν Φαλίτζιν τὸν νυνὶ ἄρχοντα· ὁ δὲ τέταρτος υἱὸς Ζαλτᾶς ἐποίησεν υἱὸν Ταξίν. ἰςέον ὅτε πάντες οἱ υἱοὶ τοῦ Ἀρπαδῆ ἐτελεύτησαν· οἱ δὲ ἔγγονοι αὐτοῦ ὅτε Φαλῆς καὶ Τασῆς, καὶ ὁ ἐξάδελφος αὐτῶν ὁ Τάξις ζῶσιν. ἰςέον ὅτι ἐτελεύτησεν ὁ Τεβέλης, καὶ ἐςὶν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Τερματζοῦς, ὁ ἀρτίως ἀνελθὼν φίλος μετὰ τοῦ Βουλτζοῦ τοῦ τρίτου ἄρχοντος καὶ Καρχᾶ Τουρκίας. ἰςέον ὅτι ὁ Βουλτζοῦς ὁ Χαρχᾶς υἱός ἐςι τοῦ Καλὴ τοῦ Καρχᾶ· καὶ ὅτι τὸ μὲν Καλή ἐςιν ὄνομα κύριον, τὸ δὲ Καρχᾶς ἐςιν ἀξίωμα, ὥσπερ καὶ τὸ Γυλᾶς, ὃ ἐςι μεῖζον τοῦ Καρχᾶ.

terum Tutes; tertium Morefes; quartum Crifus; quintum Titza. Confines autem Turcis funt Orientem verfus Bulgari, ubi eos Ifter fluvius, qui & Danubius dicitur, feparat; Septentrionem verfus Patzinacitae; ad Occidentem Franci; ad Meridiem Chrobati. Octo vero hae Turcarum gentes principibus fuis fubiectae non funt, fed fingulae, pro fluminibus, quibus diftinguuntur, mutuo inter fe contractu ftatuerunt quamcumque partem bello infeftari contigerit, ei communiter omni ftudio, & cura fuppetias ferre. Habent autem primum Ducem exercitus principem e profapia Arpade, cum quo duo alii Hylas, & Carcan, qui iudicum vicem obtinent. Et habet unaquaeque gens peculiarem principem: funtque Gylas, & Carcoan non nomina propria, fed dignitates. Sciendum vero Arpadem magnum Turciae principem filios genuiffe quatuor, quorum primus Tarcatzus; fecundus Ielech; tertius Iutotzas; quartus Zaltan. Rurfus Arpade primogenitus Tarcatzus filium habuit Tebele; alter Ielech filium genuit Ezelech; tertius Iutotzas filium fufcepit Phalitzin, qui nunc principatum tenet; quartus Zaltas filium habuit Taxin. Et omnes quidem Arpade filii mortui funt, fuperftitibus tantum eorum nepotibus Phale, & Tafe cum patrueli eorum Taxi; Tebelefque moriens filium reliquit Termatzum, qui nuper in gratiam rediit cum Bultzo tertio principe, & Carcha Turciae. Bultzus autem hic Carchas, filius eft Cale Carcha; eftque Cale nomen proprium, cum Carchas fit dignitas; quemadmodum & Gylas quae tamen maior eft, quam Carchas.

ΚΕΦ. μά.

Περὶ τῆς χώρας τῆς Μωραβίας.

Ἰςέον ὅτι ὁ Μωραβίας ἄρχων ὁ Σφενδοπλόκος ἀνδρεῖος καὶ φοβερὸς εἰς τὰ πλησιάζοντα αὐτῷ ἔθνη γέγονεν· ἔσχε δὲ ὁ αὐτὸς Σφενδοπλόκος τρεῖς υἱοὺς, καὶ τελευτῶν διεῖλεν εἰς τρία μέρη τὴν ἑαυτοῦ χώραν, καὶ τοῖς τρισὶν υἱοῖς αὐτοῦ ἀνὰ μιᾶς μερίδος κατέλιπε, τὸν πρῶτον καταλείψας ἄρχοντα μέγαν, τοὺς δὲ ἑτέρους δύο τοῦ εἶναι ὑπὸ τὸν λόγον τοῦ πρώτου υἱοῦ· παρήνεσε δὲ αὐτοὺς τοῦ μὴ εἰς διάςασιν καὶ κατ' ἀλλήλων γενέσθαι, παράδειγμα αὐτοῖς τοιοῦτον ὑποδείξας· ῥάβδους γὰρ τρεῖς ἐνεγκὼν καὶ συνδήσας δέδωκε τῷ πρώτῳ υἱῷ τοῦ ταύτας κλάσαι· τοῦ δὲ μὴ ἰσχύσαντος, πάλιν δέδωκε τῷ ἑτέρῳ, ὡσαύτως καὶ τῷ τρίτῳ· καὶ εἶθ' οὕτω διαιρῶν τὰς τρεῖς ῥάβδους δέδωκε τοῖς τρισὶ πρὸς μίαν· οἱ δὲ λαβόντες καὶ κελευσθέντες ταύτας κλάσαι, εὐθέως αὐτὰς κατέκλασαν. καὶ διὰ τοιούτου ὑποδείγματος παρήνεσεν αὐτοὺς εἰπών· ὅτι εἰ μὲν διαμένετε ἐν ὁμοψυχίᾳ καὶ ἀγάπῃ ἀδιαίρετοι, ἀκαταγώνιςοι παρὰ τῶν ἐναντίων, καὶ ἀνάλωτοι γενήσεσθε· εἰ δὲ ἐν ὑμῖν γένηται ἔρις καὶ φιλονεικία, καὶ διαχωρισθῆτε εἰς τρεῖς ἀρχὰς, μὴ ὑποκείμενοι τῷ πρώτῳ ἀδελφῷ, καὶ ὑπ' ἀλλήλων ἀφανισθήσεσθε, καὶ ὑπὸ τῶν πλησιαζόντων ὑμῖν ἐχθρῶν παντελῶς ἐξολοθρευ-

CAP. XLI.

De Moraviae regione.

Moraviae princeps Sphendoplocus fortis, terribilifque populis finitimis fuit, filiofque habuit tres, & fatis concedens, regionem fuam in tres partes divifit, filiifque fingulis fuam portionem tradidit: maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos fub eius poteftate conftituens. Hortatus vero eft eos, ne inter fe mutuo dirimerentur, hoc exemplo: Virgis tribus adlatis, ubi colligaffet eas, primogenito confringendas tradidit; quumque ille id facere nequiret, fecundo in manum dedit, & mox tertio, deinde diffolutas fingulatim divifit tribus, qui acceptas frangere iuffi, fine ullo id negotio confeftim fecerunt. Quo facto, exemplo per occafionem hanc adrepto, ita eos admonens dixit: fi in concordia, & amore manferitis coniuncti; numquam vos hoftes veftri fuperabunt, neque captivos abducent; fi vero per contentionem, ambitionemque principatum in tres partes dividetis, maximo fratri obedire recufantes, & a vobis ipfis vaftabimini, & a finitimis hoftibus funditus delebimini. Poft huius autem Sphendoploci mortem, anno uno in pace exacto, orto dein-

deinde dissidio, & bello civili, invadentes Turcae, funditus eos exstirparunt, regionemque eorum occuparunt, quam in hodiernum usque diem incolunt; quaeque supererat multitudo, dissipata confugit ad finitimas gentes, nimirum ad Bulgaros, Turcas, Crobatos, & ad reliquas nationes.

θρευθήσεσθε μετὰ δὲ τὴν τελευτὴν τοῦ αὐτοῦ Σφενδοπλόκυ ἕνα χρόνον ἐν εἰρήνῃ διατελέσαντες, ἔριδος κ̀ στάσεως ἐν αὐτοῖς ἐμπεσούσης, κ̀ πρὸς ἀλλήλυς ἐμφύλιον πόλεμον ποιήσαντες, ἐλθόντες οἱ Τοῦρκοι τούτυς παντελῶς ἐξωλόθρευσαν, καὶ ἐκράτησαν τὴν αὐτῶν χώραν εἰς ἣν καὶ ἀρτίως οἰκοῦσι· κ̀ οἱ ὑπολειφθέντες τοῦ λαοῦ διεσκορπίσθησαν προσφυγόντες εἰς τὰ παρακείμενα ἔθνη, εἴς τε τὺς Βυλγάρυς, κ̀ Τύρκυς. κ̀ Χρωβάτυς, κ̀ εἰς τὰ λοιπὰ ἔθνη.

CAP. XLII.

Descriptio tractus a Thessalonica usque ad flumen Danubium, & urbem Belegrada, Turciaeque, & Patzinaciae usque ad Chazarorum urbem Sarcel, & Russiam, & Necropylas, quae sunt ad Pontum, prope Danaprim flumen; Chersonis item, atque Bospori, ubi climatum, seu Regionum urbes sunt, deinde usque ad paludem Maeotidem, quae ob magnitudinem Mare adpellatur, & ad urbem Matarcha dictam. Praeterea etiam Zichiae, Papagiae, Cazachiae, & Alaniae, & Abasgiae, usque ad Soteriopolim.

ΚΕΦ. μβ'.

Γεωγραφία ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ Δανύβεως ποταμοῦ, καὶ τοῦ κάστρυ Βελεγράδας, Τυρκίας τε κ̀ Πατζινακίας, μέχρι τοῦ Χαζαρικῦ κάστρυ Σάρκελ, τῆς Ῥωσίας, κ̀ μέχρι τῶν Νεκροπυλῶν, τῶν ὄντων εἰς τὴν τῦ Πόντυ θάλασσαν, πλησίον τῦ Δανάπρεως ποταμῦ, κ̀ Χερσῶνος ὁμῦ κ̀ Βοσπόρυ, ἐν οἷς τὰ κάστρα τῶν κλιμάτων εἰσίν· εἶτα μέχρι λίμνης Μαιώτιδος, τῆς κ̀ θαλάσσης διὰ τὸ μέγεθος καλυμένης· κ̀ μέχρι τοῦ κάστρυ τοῦ Μάταρχα λεγομένυ· πρὸς τούτοις δὲ κ̀ Ζιχίας, κ̀ Παπαγίας, κ̀ Χαζαχίας, κ̀ Ἀλανίας, κ̀ Ἀβασγίας, κ̀ μέχρι τοῦ κάστρυ Σωτηρίυ πόλεως.

A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada, octo dierum iter est, si quis non festinanter, sed interquiescens proficiscatur. Et habitant quidem trans Danubium flumen Turcae in terra Moravia, atque etiam ulterius inter Danubium, & Sabam fluvios. Ab inferioribus vero partibus Danubii ex opposito Distrae procurrit Patzinacia, eaque extenditur ad Sarcel usque, quod Chazarorum oppidum est, in quo praesidiarii sunt, singulis annis permutari soliti. Significat autem Sarcel apud ipsos ALBVM HOSPITIVM, quod aedificatum est a Petrona cognomine Camatero Spatharocandidato, Chazaris id a Theophilo Imperatore petentibus. Chaganus enim iste, & Chazariae Pechus missis ad eumdem Imperatorem legatis, construi sibi oppidum Sacel petierunt; quorum petitionibus Imperator obsecundans Petronam Spatharocandidatum, cuius supra mentionem fecimus, misit cum chelandiis Imperialibus navigiis, & insuper chelandia Capitanei Paphlagoniae. Atque hic Petronas Chersona adpellens, chelandia illic invenit, populoque navigiis onerariis imposito ad Tanaidis fluvii locum quemdam discessit, urbem illic conditurus. Quum vero eo loci lapides non essent structurae idonei, caminis quibusdam factis, & latere in illis cocto, calceque ex minutissima quadam fluvii glarea concinnata, urbem aedificavit. Vrbe itaque Sarcel condita, Petronas hic Spatharocandidatus ad Theophilum Imperatorem accedens

Ἰστέον ὅτι ἀπὸ Θεσσαλονίκης μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δανούβεως, ἐν ᾧ τὸ κάστρον ἐστὶ τὸ Βελέγραδα ἐπονομαζόμενον, ἐστὶν ὁδὸς ἡμερῶν ὀκτὼ, εἰ κ̀ μὴ διὰ τάχυς τὶς, ἀλλὰ μετὰ ἀναπαύσεως πορεύηται κ̀ κατοικοῦσι μὲν οἱ Τῦρκοι πέραθεν τῦ Δανύβεως ποταμῦ εἰς τὴν τῆς Μωραβίας γῆν, ἀλλὰ κ̀ ἔνθεν μέσον τῦ Δανύβεως κ̀ τῦ Σάβα ποταμῦ· ἀπὸ δὲ κάτωθεν τῶν μερῶν Δανούβεως ποταμῦ τῆς Δίστρας ἀντίπερα ἡ Πατζινακία παρέρχεται, κ̀ κατακρατεῖ ἡ κατοικία αὐτῶν μέχρι τῦ Σάρκελ τῦ τῶν Χαζάρων κάστρυ, ἐν ᾧ ταξεῶται καθέζονται τὰ κατὰ χρόνον ἐναλλασσόμενοι. ἑρμηνεύεται δὲ παρὰ αὐτοῖς τὸ Σάρκελ Ἄσπρον Ὀσπίτιον 1· ὅπερ ἐκτίσθη παρὰ Σπαθαρικανδιδάτυ 2 Πετρωνᾶ, τῦ ἐπονομαζομένυ Καματηρῦ, τὸν βασιλέα Θεόφιλον πρὸς τὸ κτισθῆναι αὐτοῖς τὸ κάστρον τῦτο τῶν Χαζάρων αἰτησαμένων. ὁ γὰρ Χαγάνος ἐκεῖνος, ὁ κ̀ Πὲχ Χαζαρίας, εἰς τὸν αὐτὸν βασιλέα Θεόφιλον πρέσβεις ἀποστείλαντες κτισθῆναι αὐτοῖς τὸ κάστρον τὸ Σάρκελ ἠτήσαντο· οἷς ὁ βασιλεὺς, τῇ τούτων αἰτήσει πεισθεὶς, τὸν προῤῥηθέντα Σπαθαροκανδιδάτον Πετρωνᾶν μετὰ χελανδίων βασιλικῶν πλωΐμων ἀπέστειλε, κ̀ χελάνδια τῦ Κατεπάνω Παφλαγονίας. καὶ δὴ ὁ αὐτὸς Πετρωνᾶς τὴν Χερσῶνα καταλαβὼν, τὰ μὲν χελάνδια εὗρεν ἐν Χερσῶνι, τὸν δὲ λαὸν εἰσαγαγὼν εἰς καματερὰ καράβια 3, ἀπῆλθεν ἐν τῷ τόπῳ τῦ Ταναΐδος ποταμῦ, ἐν ᾧ κ̀ τὸ κάστρον ἔμελλε κτίσαι· κ̀ ἐπειδὴ ὁ τόπος λίθυς οὐκ εἶχε πρὸς κτίσιν τῦ κάστρυ ἐπιτηδείυς, καμίνιά τινα ποιησάμενος 4, κ̀ βήσαλον ἐν αὐτοῖς ἐγκαύσας, μετ' αὐτῶν τὴν τῦ κάστρυ κτίσιν ἐποιήσατο,

---

1 Ἄσπρον ὀσπίτιον) Ὀσπίτιον, est Latinum *Hospitium*. Suidas: οἰκία, τὸ ὀσπήτιον. Passim occurrit.

2 Παρὰ σπαθαροκανδιδάτυ) Σπαθαροκανδιδᾶτος dicebatur, qui *Spatharius*, & *Candidatus* erat. Gregorius Dialogus in epist. ad Leonem Isaurum. Τὰ γράμματα τῆς ὑμετέρας θεοφρυρήτυ βασιλείας κ̀ ἀδελφότητος ἐδεξάμεθα διὰ αὐ- A γυσταλίυ σπαθαροκανδιδάτυ. Occurrit passim apud Cedrenum, Zonaram, & Ioannem Curopalatem.

3 Εἰς καματερὰ καράβια) Quid est illud? καματερά. Inquiramus.

4 Καὶ μίνιά τινα ποιησάμενος) Scribe, καμινιά τινα.

το, ἐκ μικρῶν τινῶν τῶν ἐκ τοῦ ποταμοῦ καχλιδίων ἄσβεστον ἐργασάμενος. οὗτος οὖν ὁ προῤῥηθεὶς Σπαθαροκανδιδάτος Πετρωνᾶς μετὰ τὸ κτίσαι τὸ κάστρον τὸ Σάρκελ πρὸς τὸν βασιλέα Θεόφιλον εἰσελθὼν εἶπεν αὐτῷ, ὅτι εἰ θέλῃς ὅλως τὸ τῆς Χερσῶνος κάστρον καὶ τοὺς ἐν αὐτῇ τόπους κυρίως ἐξουσιάσαι, καὶ τούτους μὴ τῆς σῆς ἐκτὸς γενέσθαι χειρὸς 1, προβάλλου στρατηγὸν ἴδιον, καὶ μὴ τοῖς ἐκείνων καταπιστεύσῃς πρωτεύουσί τε καὶ ἄρχουσι· μέχρι γὰρ Θεοφίλου τοῦ βασιλέως οὐκ ἦν στρατηγὸς ἀπὸ τῶν ἐντεῦθεν ἀποστελλόμενος, ἀλλ' ἦν ὁ τὰ πάντα διοικῶν, ὁ λεγόμενος Πρωτεύων, μετὰ τῶν ἐπονομαζομένων Πατέρων τῆς πόλεως. τοῦ οὖν βασιλέως Θεοφίλου πρὸς ταῦτα βουλευσαμένου τὸν ὀδεῖνα ἐξαποστεῖλαι στρατηγὸν ἢ τὸν ὀδεῖνα, ὕστερον ἀποστεῖλαι προέκρινε τὸν προῤῥηθέντα Σπαθαροκανδιδάτον Πετρωνᾶν ὡς ἔμπειρον τοῦ τόπου γενόμενον, καὶ τῶν πραγμάτων οὐκ ἀνεπιστήμονα· ὃν θ' τιμήσας προεβάλλετο στρατηγὸν καὶ εἰς Χερσῶνα ἐξαπέστειλεν, ὁρίσας τὸν τότε πρωτεύοντα καὶ πάντας ὑπείκειν αὐτῷ· ἐξ οὗ καὶ μέχρι τῆς σήμερον ἐπεκράτησεν ἀπὸ τῶν ἐντεῦθεν εἰς Χερσῶνα προβάλλεσθαι στρατηγούς. ἀλλ' αὕτη μὲν ἡ κάστρου Σάρκελ κτίσις καθέστηκεν. ἀπὸ δὲ τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ μέχρι τοῦ προῤῥηθέντος κάστρου τοῦ Σάρκελ ὁδός ἐστιν ἡμερῶν ξ'. μέσον δὲ τῆς τοιαύτης γῆς ποταμοὶ μέν εἰσι πολλοί· δύο δὲ μέγιστοι ἐξ αὐτῶν, ὅ, τε Δάναστρις καὶ ὁ Δάναπρις. εἰσὶ δὲ ἕτεροι ποταμοὶ, ὅ, τε λεγόμενος Συγγοὺλ, καὶ ὁ Ὕβυλ, ὁ Ἀλματαὶ, καὶ ὁ Κούφις, καὶ ὁ Βογοῦ, καὶ ἕτεροι πολλοί. εἰς δὲ τὰ ὑψηλότερα τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ μέρη κατοικοῦσιν οἱ Ῥῶς· δι' οὗ ποταμοῦ ἀποπλέοντες πρὸς Ῥωμαίους ποιοῦνται τὴν ἄφιξιν. ἡ δὲ Πατζινακία πᾶσαν τὴν γῆν τῆς τε Ῥωσίας καὶ Βοσπόρου κατακρατεῖ, καὶ μέχρι Χερσῶνος, καὶ ἕως τὸ Σαρὰτ, Βουρὰτ, καὶ τῶν λ'. μερῶν. τὸ δὲ τῆς παραλίας τῆς θαλάσσης ἀπὸ τοῦ Δανούβεως ποταμοῦ διάστημα μέχρι τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ εἰσὶ μίλια ρκ'. ἀπὸ δὲ τοῦ Δανάστρεως ποταμοῦ μέχρι τοῦ ποταμοῦ Δανάπρεως εἰσὶ μιλία π'. ὁ χρυσοῦς λεγόμενος αἰγιαλός. ἀπὸ τὸ στόμιον ποταμοῦ τοῦ Δανάπρεως εἰσὶ τὰ Ἀδαρὰ, καὶ ἐκεῖσε κόλπος ἐστὶ μέγας, ὁ λεγόμενος τὰ Νεκρόπυλα, ἐν ᾧ τις διελθεῖν ἀδυνατεῖ παντελῶς. καὶ ἀπὸ μὲν τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ μέχρι Χερσῶνός εἰσι μιλία τ'. ἐν τῷ μέσῳ δὲ λίμναι καὶ λιμένες εἰσὶν, ἐν αἷς Χερσονῖται τὸ ἅλας ἐργάζονται. ἀπὸ δὲ Χερσῶνος μέχρι Βοσπόρου εἰσὶ τὰ κάστρα τῶν κλιμάτων, τὸ δὲ διάστημα μίλια τ'. καὶ ἀπὸ Βοσπόρου τὸ τῆς Μαιώτιδος λίμνης στόμιον ἐστὶν, ἥτις καὶ θάλασσα διὰ τὸ μέγεθος παρὰ πάντων ὀνομάζεται· εἰς δὲ τὴν αὐτὴν Μαιώτιδα θάλασσαν εἰσρέουσι ποταμοὶ πολλοὶ καὶ μεγάλοι, πρὸς τὸ ἀρκτῷον αὐτῆς μέρος ὁ Δάναπρις ποταμὸς, ἐξ οὗ καὶ οἱ Ῥῶς διέρχονται πρός τε τὴν μαύρην Βουλγαρίαν, καὶ Χαζαρίαν, καὶ Συρίαν. ὁ δὲ αὐτὸς κόλπος· τῆς Μαιώτιδος ἔρχεται ἀντικρὺ τῶν Νεκροπύλων τῶν ὄντων πλησίον τοῦ Δανάπρεως ποταμοῦ ὡς ἀπὸ μιλίων δ'. καὶ μίσγεται, ἐν ᾧ καὶ σοῦδαν οἱ παλαιοὶ ποιησάμενοι 2 διεβίβασαν τὴν θάλασσαν μέσον ἀποκλήσαντες πᾶσαν τὴν Χερσῶνος γῆν, καὶ τῶν κλιμά-

dens dixit: si plene Chersonis urbi, & locis circumpositis dominari cupis, & sub potestate tua ea tenere, proprium illic praetorem constitue, neque Protevontibus eorum, aut Principibus confide. Ad Theophilum enim Imperatorem usque non illuc praetor hinc mittebatur, sed omnia administrabat iis, qui Protevon dicebatur, quum urbis patribus, ut vocabant. Deliberante igitur Theophilo, quemnam illuc praetorem missurus esset, tamdem visum est Petronam illum, cuius supra meminimus, Spatharocandidatum illuc destinare, utpote loci gnarum, rerumque non imperitum, quem & Protospatharii honore adficiens praetorem in Chersona misit, protevonte eius temporis, ceterisque parere illi iussis, atque exinde in hunc usque diem obtinuit, ut hinc praetores isthuc mittantur. Et hoc quidem modo urbs Sarcel condita fuit. A Danubio autem flumine ad urbem laudatam Sarcel usque iter est dierum sexaginta; interiacent vero complures fluvii, quorum maximi duo, nimirum Danastris, & Danapris; reliqui sunt Syngul, Hybul, Almatae, Cuphis, Bogu, aliique quamplurimi. Et superiores Danapreos fluminis partes Russi accolunt, per quod navigantes ad Romanos proficiscuntur. Patzinacia autem Russiam universam, & Bosporum complectitur usque Chersonem, & usque Sarat, Burat, & triginta partes. Maritima vero hora a Danubio flumine ad Danaprim usque continet milliaria centum viginti. Danastris a Danapri distat milliaria octoginta; illudque aureum littus adpellatur. Ab ostio fluminis Danapreos Adara occurrunt, ibique magnus sinus est, qui Necropyla nuncupatur, quem plane transire nemo potest. Et a Danapri Chersonem usque milliaria sunt trecenta, & in medio paludes, ac portus, in quibus salem Chersonitae conficiunt. A Chersone ad Bosporum climatum urbes sunt, distantque milliaria trecenta; & a Bosporo paludis Maeotidis ostium est, quae & Mare ab omnibus propter magnitudinem nuncupatur; influuntque in illam fluvii multi, magnique. Ad Septentrionem habet Danaprim fluvium, ex quo Russi proficiscuntur in nigram Bulgariam, Chazariam, & Syriam. Atque ille ipse Maeotidis sinus pertingit e regione Necropylarum usque, quae a Danapri absunt milliaria circiter quatuor, ibique miscetur, ubi veteres Mare traiiciebant ducta fossa per mediam Chersonem, Regiones, & Bospori terram, quae mille, aut amplius milliaria occupabat; sed temporis tractu ea obruta in silvam densam conversa est, & duas tantum vias habet, per quas in Chersonem, Bosporum, & regiones Patzinacitae proficiscuntur. Ad Orientaliorem vero Maeotidis paludis partem fluvii quamplurimi eam ingrediuntur, ut Tanais, qui a Sarcel venit, & Choracul, in quo oxiani piscis captura est, itemque alii fluvii, nimirum Bal, Burlic, Chader, atque alii complures. Sed est & Maeotidis

1 Τῆς γῆς αὐτὸς γενέσθαι χειρὸς) Scribe, τῆς σῆς ἐκτὸς γ. χ.

2 Ἐν ᾧ καὶ σοῦδαν οἱ παλαιοὶ ποιησάμενοι) σοῦδα, est Fossa, & male in Glossario meo id ne-

tidis paludis ostium, quod Burlic cognominatur, & in Pontum defluit, ubi Bosporus est, cui opposita urbs Tamatarcha nuncupata; praedictum autem ostium est traiectu octodecim milliarium, & in medio octodecim milliarium insula magna, & depressa est, quae Atech nuncupatur. A Tamatarcha octodecim, aut viginti milliaribus fluvius est Vcruch adpellatus, qui Zichiam, & Tamatarcha separat. Ab Vcruch usque Nicopsin flumen, in quo etiam urbs eiusdem nominis habetur, Zichia est, ad spatium milliarium trecentorum; supra Zichiam Papagia regio iacet; supra Papagiam Casachia; supra Casachiam mons Caucasus; supra montem Caucasum Alania regio. Zichiae autem ora maritima insulas habet, unam magnam, & tres parvas, intra quas & aliae sunt insulae a Zichis cultae, habitataeque, puta Turganerch, & Tzarbagani, & praeterea alia quaedam, & ad portum fluminis alia, & ad Pteleas alia, in quam Alanis invadentibus Zichi confugiunt. Quae vero Mari adiacet regio a complemento Zichiae, sive Nicopsis fluvii, usque ad urbem Soteriopolim, Abasgia est, suntque milliaria trecenta.

μάτων, ϗ τὴν Βοσπόρου γῆν κρατοῦσαν μέχρι ἀ. μιλίων ἢ ϗ πλειόνων τινῶν· ἐκ δὲ τῶν πολλῶν ἐτῶν καθεχώσθη ἡ αὐτὴ σοῦδα, ϗ εἰς δάσος ἐγένετο πολὺ, ϗ οὐκ εἰσιν ἐν αὐτῷ πλὴν δύο ὁδοὶ, ἐν αἷς οἱ Πατζινακῖται διέρχονται πρός τε Χερσῶνα ϗ Βόσπορον ϗ τὰ κλίματα. εἰς δὲ τὸ ἀνατολικώτερον μέρος τῆς Μαιώτιδος λίμνης εἰσέρχονται πολλοί τινες ποταμοὶ, ὅ, τε Τάναις ποταμὸς, ὁ ἀπὸ τὸ κάστρον Σάρκελ ἐρχόμενος, ϗ τὸ Χοράκουλ, ἐν ᾧ ϗ τὸ Βερζήτικον ἁλιεύεται. εἰσὶ δὲ ϗ ἕτεροι ποταμοὶ, ὁ Βαλ, ϗ ὁ Βουρλὶκ, ὁ Χαδὴρ, ϗ ἄλλοι πλεῖστοι ποταμοί. ἐκ δὲ τῆς Μαιώτιδος λίμνης ἐξέρχεται στόμιον τὸ Βουρλὶκ ἐπονομαζόμενον, ϗ πρὸς τὴν τοῦ Πόντου θάλασσαν καταρεῖ, ἐν ᾧ ἐστὶν ὁ Βόσπορος· ἀντικρὺ δὲ τῆς Βοσπόρου τὸ Ταμάταρχα λεγόμενον κάστρον ἐστί· τὸ δὲ διάστημα τοῦ περάματος τοῦ τοιούτου στομίου ἐστὶ μίλια ιή. ἐν δὲ τῷ μέσῳ τῶν αὐτῶν ιή. μιλίων ἐστὶ νησίον μέγα χαμηλὸν τὸ λεγόμενον Ἀτέχ. ἀπὸ τὸ Ταμάταρχα ἐστὶ ποταμὸς ἀπὸ μιλίων ιή. ἢ ϗ κ'. λεγόμενος Οὐκρὺχ, ὁ διαχωρίζων τὴν Ζιχίαν, καὶ τὸ Ταμάταρχα. ἀπὸ δὲ τοῦ Οὐκρὺχ μέχρι τοῦ Νικόψεως ποταμοῦ, ἐν ᾧ ϗ κάστρον ἐστὶν ὁμώνυμον τῷ ποταμῷ, ἐστὶν ἡ χώρα τῆς Ζιχίας· τὸ δὲ διάστημα ἐστὶ μίλια τ'. ἄνωθεν τῆς Ζιχίας ἐστὶν ἡ χώρα ἡ λεγομένη Παπαγία, ϗ ἄνωθεν τῆς Παπαγίας χώρας ἐστὶν ἡ χώρα ἡ λεγομένη Κασαχία· ἄνωθεν δὲ τῆς Κασαχίας ὄρη τὰ Καυκάσια εἰσὶ, καὶ τῶν ὀρέων ἄνωθέν ἐστιν ἡ χώρα τῆς Ἀλανίας. ἡ δὲ τῆς Ζιχίας παράλιος ἔχει νησία. τὸ μέγα νησίον, ϗ τὰ τρία νησία· ἔνδοθεν δὲ τούτων εἰσὶ ϗ ἕτερα νησία τὰ ἐπινοηθέντα, ϗ παρὰ τῶν Ζιχῶν κτισθέντα. τό, τε Τουργανὴρχ, ϗ τὸ Τζαρβαγάνι, ϗ ἕτερον νησίον, ϗ εἰς τὸν τοῦ ποταμοῦ λιμένα ἕτερον νησίον, ϗ εἰς τὰς Πτελέας ἕτερον ἐν ᾧ ἐν ταῖς τῶν Ἀλανῶν ἐπιδρομαῖς οἱ Ζιχοὶ καταφεύγουσι. τὸ δὲ παραθαλάσσιον ἀπὸ τῆς συμπληρώσεως τῆς Ζιχίας, ἤτοι Νικόψεως ποταμοῦ, ἐστὶν ἡ τῆς Ἀβασγίας χώρα, μέχρι τοῦ κάστρου Σωτηριουπόλεως· εἰσὶ δὲ μίλια τ'.

CAP. XLIII.

De regione Taro.

SED de Septentrionalibus quidem Scythis satis nunc diximus, fili dilecte: eritque haec cognitio omnino tibi utilis suo tempore: oportet vero neque ea quae ad Orientem sunt ignorare, quo pacto excusso semel Romanorum iugo, iterum mox sub illud venerint. Nam primus Cricoricius ille princeps Taronis, Romanorum se Imperatori submisit; sed ab initio fidei dubiae visus est, verbo quidem Imperatoris amicitiam colens, re vero ipsa Saracenorum principi gratificans, & ducem se aliquoties praebens copiis e Syria contra Themata Romano Imperatori subiecta venientibus, cunctaque Romanis secreto cogitata adversus hostes Saracenos in Syria denuntiabat; atque de iis, quae apud vos contingebant, semper Amermumnem clam per litteras certiorem faciebat; quumque res Romanas curare videri vellet, inventus est Saracenis magis favere. Ceterum dona semper Leoni illi praeclaro Imperatori mittebat, quae Barbaris illis pretiosa censentur, recipiebatque ab eodem Imperatore & plura praestantiora. Et saepe per litteras invitatus, ut ad urbem Regiam veniret, Im-

ΚΕΦ. μγ'.

Περὶ τῆς χώρας τοῦ Ταρῶν.

ΑΛλὰ μὲν περὶ τῶν βορέων Σκυθῶν ἱκανῶς σοι δεδήλωται, τέκνον ποθούμενον, ὧν ἡ γνῶσις ἐπωφελής τε ϗ εὔχρηστος ἐν καιρῷ σοι πάντως γενήσεται. δεῖ δέ σε μηδὲ τὰ πρὸς ἀνίσχοντα ἥλιον ἀγνοεῖν ὅθεν ὑπήκοα πάλιν τοῖς Ῥωμαίοις ἐγένετο, ἀφ' οὗ τὸ πρῶτον τῆς τούτων ἐπικρατείας ἐξέπεσον. πρῶτος γὰρ ὁ Κρικορίκιος ἐκεῖνος τοῦ Ταρῶν ἄρχων πρὸς τὸν βασιλέα Ῥωμαίων ἑαυτὸν ὑπέκλινε ϗ ὑπέταξεν· ἀλλ' ἐξ ἀρχῆς μὲν ἐπαμφοτερίζων ἐφαίνετο, ϗ λόγῳ μὲν τὴν τοῦ βασιλέως φιλίαν προσεποιεῖτο τιμᾷν, ἔργῳ δὲ τῷ τῶν Σαρακηνῶν κατάρχοντι τὰ καθ' ἡδονὴν διεπράττετο ϗ διαφόρως ἡγεμὼν ἐχρημάτισε τῶν ἀπὸ Συρίας ἐξερχομένων φοσσάτων κατὰ τῶν ὑπηκόων θεμάτων τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων· ϗ πάντα τὰ τοῖς Ῥωμαίοις ἐν ἀπορρήτῳ μελετώμενα κατὰ τῶν ἀντιπάλων Σαρακηνῶν πρὸς Συρίαν ἀνεμήνυε, ϗ λάθρα περὶ τῶν παρ' ὑμῖν συμβαινόντων ἀεὶ πρὸς τὸν Ἀμερμουμνὴν διὰ γραμμάτων ἐδηλοποίει· ϗ δοκεῖν μὲν ἐβούλετο τὰ τῶν Ῥωμαίων φρονῶν, εὑρίσκετο δὲ μᾶλλον τὰ τῶν Σαρακηνῶν προκρίνων τε ϗ φρονῶν. πλὴν ἀπέστελλεν ἀεὶ δῶρα, ἅπερ τοῖς ἐκεῖσε Βαρβάροις δοκεῖ τι μία πρὸς τὸν ἐν βασιλεῦσιν ἀοίδιμον Λέοντα, ϗ ἀντελάμβανε

id negavi. Hic idem in Tacticis. Ὤρυσσε ἔξωθεν σοῦδαν πλάτος μὲν ποδῶν ε'. ἢ ϗ ς'. βάθος δὲ ποδῶν ζ'. καὶ η'. Neque quidquam est mutandum. Leo Tit. xv. Περιβαλοῦ σοῦδαν βαθεῖαν. Ergo apud Nicetam. Σοῦδαν ποιεῖν, & διαταφρεύειν, eadem censenda sunt. Hinc σουδάτον, idem quod φοσσάτον.

βανε πλείονά τε καὶ κρείττονα παρὰ τοῦ εὐσεβοῦς βασιλεύοντος. ὃς καὶ πολλάκις αὐτῷ προυτρέψατο διὰ γραμμάτων πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελθεῖν καὶ τὸν βασιλέα θεάσασθαι, καὶ τῶν παρ' αὐτοῦ φιλοφρονήσεων καὶ τιμῶν μετασχεῖν. ὁ δὲ δεδοικὼς μὴ πρὸς λύπην καὶ σκάνδαλον τοῦ Ἀμερμουμνῆ γένηται τοῦτο, προφάσεις ἐπλάττετο, καὶ τὸ μὴ δύνασθαι ἑαυτοῦ χώραν ἔρημον τῆς ἐξ αὐτοῦ βοηθείας καταλιπεῖν, ἵνα μὴ ὑπὸ Σαρακηνῶν καταληϊσθῇ, μάτην ἐσκέπτετο. ὁ δὲ αὐτὸς ἄρχων τοῦ Ταρὼν κρατήσας ἐν πολέμῳ ποτὲ τοῦ Ἀρκάϊκα τοὺς παῖδας, ἤγουν Κρικορίκη τοῦ πατρικίου τοῦ πατρὸς τοῦ θ' Ἀσωτίου τοὺς ἐξαδέλφους, εἶχε παρ' ἑαυτῷ δεσμίους, περὶ ὧν καὶ Συμβάτιος ὁ τότε ἄρχων τῶν ἀρχόντων τὸν αὐτὸν μακαριώτατον βασιλέα διὰ γραμμάτων ἠξίωσε τοῦ ἀποστεῖλαι πρὸς τὸν Ταρωνίτην ἀναλαβέσθαι σπουδάσαι τοὺς οἰκείους ἀνεψιοὺς, οἵτινες ἦσαν υἱοὶ τοῦ εἰρημένου Ἀρκάϊκα, ἵνα μὴ πρὸς τὸν Ἀμερμουμνῆν ἀποσταλῶσι· συγγενὴς γὰρ ἦν τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων Γρηγόριος ὁ πατρίκιος. ἐπακούσας δὲ τῆς τοιαύτης τοῦ Συμβατίου ἀξιώσεως Λέων ὁ μακαριώτατος βασιλεὺς, τὸν Σινούτην ἐκεῖνον τὸν εὐνοῦχον ἀπέστειλε Χαρτουλάριον τηνικαῦτα τοῦ ὀξέως δρόμου τυγχάνοντα 1, πρός τε τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρὼν τῆς τοιαύτης ἕνεκα ὑποθέσεως, καὶ πρὸς τὸν Ἀδρανασὴρ τὸν Κουροπαλάτην 2 Ἰβηρίας διά τινας ἑτέρας ὑποθέσεις, δοὺς αὐτῷ καὶ πρὸς ἀμφοτέρους ξενάλια τὰ ἁρμόζοντα. διαβληθέντος δὲ τοῦ εἰρημένου Σινούτου παρὰ Θεοδώρου τοῦ τῶν Ἀρμενίων ἑρμηνευτοῦ 3 πρὸς τὸν εἰρημένον ἀοίδιμον βασιλέα, ἐξαπεστάλη βασιλικὸς ἀντ' αὐτοῦ ὁ θ' Κωνσταντῖνος καὶ δομέστικος τῆς ὑπουργίας ὁ τοῦ Λίβος, ὁ νῦν ἀνθύπατος πατρίκιος καὶ μέγας ἑταιρειάρχης 4, ἐνταλματικῶς ὁρισθεὶς τοῦ ἀναλαβέσθαι τὰ πρὸς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρὼν τὸν Κρικορίκιον ἀποσταλέντα ξενάλια, καὶ αὐτὸς μὲν πρὸς τὸ Ταρὼν εἰσελθεῖν, τὸν δὲ Σινούτην προτρέψασθαι πρὸς τὸν Ἀδρανασὴρ τὸν Κουροπαλάτην Ἰβηρίας κατὰ τὰ ἐνταλθέντα αὐτῷ ἀπελθεῖν. καταλαβὼν δὲ τὸ Ταρὼν ὁ εἰρημένος θ' καὶ ἀποδιδοὺς Κρικορικίῳ τὰ πρὸς αὐτὸν ἀποσταλέντα τοῦ βασιλέως δῶρα καὶ γράμματα, ἀνελάβετο τὸν νόθον τοῦ Ταρωνίτου υἱὸν, ὡς Ἀσώτιος ὠνομάζετο, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν πρὸς τὴν βασιλεύουσαν· ὃν ὁ βασιλεὺς τῇ τοῦ θ' τιμήσας ἀξίᾳ, καὶ ἱκανῶς φιλοφρονησάμενος, πρὸς τὸν ἴδιον πατέρα διὰ τοῦ αὐτοῦ θ' ἀπέστειλεν. ἀναλαβόμενος οὖν ὁ αὐτὸς 5 Κωνσταντῖνος ἐκεῖνος Ἀπογάνεμ τὸν ἀδελφὸν τοῦ Κρικορικίου τοῦ ἄρχοντος τοῦ Ταρὼν, εἰσήγαγε πρὸς τὸν μακάριον βασιλέα, μετὰ καὶ τῶν δύο υἱῶν Ἀρκάϊκα· ὃν καὶ τῇ τοῦ θ' ἀξίᾳ τιμή-

Imperatoremque inviseret, benevolentiam, & honorem reportaturus, metuens ne cum dolore, & offensa Amermumne id fieret, causas inanes praetexebat, non posse se terram suam opis suae egentem relinquere, ne a Saracenis vastaretur. Quumque idem Taronis princeps in bello cepisset filios Arcaicae, Cricoricii, Patricii Protospatharii Asotii patris patrueles, in vinculis eos apud se detinuit. Pro quibus etiam Symbatius, tunc principum princeps, beatissimum eumdem Imperatorem per litteras rogavit, uti ad Taronitem mitteret, nuntiaretque: recipere se velle patrueles suos, Arcaicae memorati filios; ne ad Amermumnem mitterentur: siquidem Symbatii principum principis propinquus erat Gregorius Patricius. Et Leo quidem ille beatissimus Imperator, huic Symbatii petitioni morem gerens, Sinutem illum Eunuchum, qui tunc temporis Chartularius cursus publici erat, misit & ad Taronis principem, huius negotii causa, & ad Adranaser Iberiae Curopalatem, alterius cuiusdam negotii causa, datis eidem muneribus deferendis utrique convenientibus. At Sinutem praedictum cum calumniis apud eumdem praeclarum Imperatorem traduxisset Theodorus Armeniorum interpres, in locum eius Caesarianus subrogatus est Protospatharius Constantinus, & Domesticus inferiorum Ministrorum Aulae Constantinopolitanae, Libis filius, nunc Proconsul, Patricius, & magnus Hetaeriarcha, quum mandatis, ut ad Taronis principem Cricoricium quum muneribus ipse iret: Sinutem vero ad Adranaser Iberiae Curopalatem proficisci iuberet, prout imperatum illi erat. Taronem autem quum adpulisset laudatus Protospatharius, traditis Cricoricio, ab Imperatore illi missis muneribus, & litteris, Asotium notum Taronitae filium acceptum in urbem Constantinopolitanam duxit, eumque Imperator Protospatharii dignitate, & multis praeterea beneficiis auctum ad patrem per eumdem Protospatharium remisit. Quumque Apoganem Cricoricii Taronis principis fratrem idem Constantinus accepisset, una cum duobus Arcaicae filiis ad beatum Imperatorem abduxit, qui Protospatharii dignitate donatum, & ceteroquin benigne habitum, rursum domum ad fratrem per eumdem Constantinum remisit. Postea autem ille ipse Constantinus, tempore multo in Chaldia exacto, Taronem ire iussus est, abductoque principe Taronis Cricoricio in urbem Constantinopolim venire, quemadmodum etiam fecit. Cricoricius autem urbem a Deo custoditam ingressus, & Magister Taronisque Praetor factus, habitandam accepit domum Barbari cognominatam, quae nunc est Basilii Accubitoris.

1 Χαρτουλάριον τηνικαῦτα τοῦ ὀξέως δρόμου τυγχάνοντα) De Chartulario vide quae in Glossario nostro.

2 Τὴν κουροπαλάτην) De Curopalata itidem videndum Glossarium nostrum.

3 Τοῦ τῶν ἀρμενίων ἑρμηνευτοῦ) Exterarum linguarum interpretes δραγουμάνοι, & δραγούμενοι, dicebantur. Codinus. Ὁ μέγας διερμηνευτὴς πρῶτός ἐστι τῶν ἑρμηνέων, οὓς κοινῶς ὀνομάζουσι δραγουμένους. Malaxus in Histor. patriarch. A Μόνον εἶχε δραγουμάνον ὁποῦ ὡμίλει. Hinc, δραγουμανίζειν, interpretem agere. Nicetas in Man. Comneno lib. IV. Αἰχμάλωτος, καὶ τοῖς ἐκ τῆς διαλέκτου ταύτης τῷ βασιλεῖ ἐντυγχάνουσι δραγουμανίζων τηνικαῦτα γενόμενος.

4 Καὶ μέγας ἑταιρειάρχης) Vide Glossarium nostrum. Est vero locus hic corruptus.

5 Ἀναλόμενος οὖν αὐτοῦ) Scribe, ἀναλαβόμενος οὖν ὁ.

ris. Decretumque ei eſt annuum ſtipendium auri librarum decem, & totidem miliariſiorum, ita ut in univerſum librae eſſent viginti. Atque ad tempus aliquod in urbe verſatus ab eodem Protoſpathario Conſtantino in terram ſuam incolumis reductus eſt. Poſtea Apoganem quoque ad beatum Imperatorem rurſus acceſſit, & ad Patriciatum ab eo promotus eſt, permiſſumque ei fuit uxorem ſumere dicti Conſtantini filiam, atque ea occaſione aedes quaeſivit, adſignataque etiam ipſi Barbari domus fuit ſine aurea bulla. Et benevole ab Imperatore habitus, terram ſuam repetiit mox rediturus, & nuptias conſummaturus: at domum quum rediiſſet paucis poſt diebus vita defunctus eſt. Frater vero eius Cricoricius per litteras petiit, uti in urbem venire ſibi, acceptoque ab Imperatore ſtipendio commorare illiç aliquandiu liceret; utque hanc in rem aedes fratri prius deſtinatae ſibi ad habitandum concederentur; & ſane id a beato Imperatore impetravit, quum quia non ita pridem ſeſe ſubieciſſet, tum ut alios quoque Orientis principes ad ſimilem Romanis ſemet ſubmittendi zelum provocaret; ſed donationem hanc ſcripta bulla aurea non confirmavit. Poſt annos vero multos beato Imperatore Romano principatus Romanorum ſceptra tenente, ille ipſe Cricoricius oſtendit in domo Barbari habitare ſe non poſſe, & pro ea petiit vel ſuburbanum in Celtzene, vel Patzati, vel aliud quodcumque Imperator iuſſerit; ut, facta Agarenorum in regionem ſuam excurſione, conſanguineos ſuos facultateſque tranſmittere illuc poſſet. Imperator autem rerum non admodum peritus, & Taronitem illas Barbari aedes a beato Leone cum bulla aurea habere credens, ſuburbanum ei Gregorae in Celtzene dedit, ſine aurea bulla etiam ipſe; domum vero viciſſim accepit. Poſt haec ad eumdem Imperatorem ſcripſit Tornices Taronitae nepos ex fratre, Apoganem illius filius, hunc in modum: Barbari aedes beatiſſimus Leo patri meo dono dedit, poſt cuius obitum cum impubes, & orphanus eſſem, patruus meus pro auctoritate illas tenuit, ſemper mihi promittens, domum paternam, ubi maturam aetatem attigiſſem, me recepturum: at nunc, ut intelligo, tuae eam maieſtati dedit, accepto vice illius ſuburbano Gregorae in Celtzene. Ab hac vero Imperiali munificentia invidia adverſus Taronitem accenſi ſunt Cacicius princeps Baſparacaca, Adranaſet Curopalates Iberiae, & Aſoticius principum princeps; qui obmurmurantes Imperatori ſcripſerunt; quid cauſae eſſet, cur Taronites ſolus Imperiali ſtipendio frueretur,

μήσας ὁ βασιλεὺς, καὶ φιλοφρόνως πολλάκις δεξιωσάμενος ἀπέσειλεν αὖϑις διὰ τοῦ αὐτοῦ Κωνσαντίνου εἰς τὴν οἰκείαν χώραν, καὶ πρὸς τὴν ἴδιον ἀδελφόν. μετὰ δὲ ταῦτα ἐν Χαλδίᾳ ὁ εἰρημένος Κονσαντῖνος ἐπὶ χρόνον ἱκανὸν διατρίψας, ἐπετράπη διὰ κελεύσεως εἰσελϑεῖν ἐν τῷ Ταρὼν, καὶ ἀναλαβέσϑαι Κρικορίκιον τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρὼν, καὶ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν εἰσελϑεῖν, ὃ καὶ ἐποίησεν. εἰσελϑόντος δὲ τοῦ αὐτοῦ Κρικορικίου ἐν τῇ ϑεοφυλάκτῳ πόλει, καὶ τῇ τοῦ μαγίσρου καὶ σρατηγοῦ Ταρὼν ἀξίᾳ τιμηϑέντος, ἐδόϑη αὐτῷ καὶ οἶκος εἰς κατοικίαν ὁ τοῦ Βαρβάρου λεγόμενος, ὁ νῦν βασιλέως τοῦ παρακοιμωμένου 1 οἶκος. ἐτιμήϑη δὲ καὶ ἐτησίῳ ῥόγᾳ 2, χρυσίου μὲν δέκα λίτρας, καὶ μιλιαρισίων 3 ἑτέρας δέκα λίτρας, ὥσε εἶναι τὸ πᾶν λίτρας εἴκοσι. καὶ ἐπὶ χρόνον ἐν τῇ βασιλευούσῃ ἐπιτρίψας, καὶ διὰ τοῦ αὐτοῦ Κωνσαντίνου πάλιν πρὸς τὴν οἰκείαν διεσώϑη χώραν. μετὰ δὲ ταῦτα πάλιν εἰσῆλϑε καὶ Ἀπογάνεμ πρὸς τὸν μακάριον βασιλέα, καὶ προεβιβάσϑη παρ' αὐτοῦ εἰς τὴν πατρικιότητα 4. ἐπετράπη δὲ καὶ εἰς γυναῖκα λαβεῖν τοῦ εἰρημένου Κωνσαντίνου ϑυγατέρα, καὶ ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προφάσει καὶ οἶκον ἐπεζήτησε, καὶ ἔλαβε καὶ αὐτὸς τὸν τοῦ Βαρβάρου οἶκον χρυσοβουλλίου χωρίς 5. καὶ φιλοφρονηϑεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως, τῷ τότε μὲν πρὸς τὴν ἰδίαν χώραν ὑπέςρεψε πρὸς τὸ πάλιν εἰσελϑεῖν, καὶ τὰ τοῦ γάμου ἀπαρτίσασϑαι. ἅμα δὲ τῷ εἰς τὴν οἰκείαν χώραν διασωϑῆναι μετ' ὀλίγας ἡμέρας τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο. ὁ δὲ τούτου ἀδελφὸς Κρικορίκιος διὰ γραμμάτων αὐτοῦ ἐξῃτήσατο εἰσέρχεσϑαι εἰς τὴν βασιλεύουσαν, καὶ παρὰ τῶν χειρῶν τοῦ ἁγίου βασιλέως λαμβάνειν τὴν διδομένην ῥόγαν αὐτοῦ, καὶ ἐπὶ χρόνον τινὰ ἐν τῇ ϑεοφυλάκτῳ διατρίβειν πόλει· καὶ ἐπὶ τούτῳ τὸν τῷ οἰκείῳ ἀδελφῷ προχωρισϑέντα οἶκον εἰς κατοίκησιν λαβεῖν ἠξίου, ὃν καὶ ἐπιδέδωκεν αὐτῷ ὁ μακάριος βασιλεὺς, διά τε τὸ νεωςὶ ὑποταγῆναι, καὶ διὰ τὸ καὶ ἄλλους ἄρχοντας τῆς ἀνατολῆς πρὸς τὸν ὅμοιον ζῆλον τῆς πρὸς Ῥωμαίους ὑποταγῆς ἐκκαλέσασϑαι· ἔγγραφον δὲ χρυσοβούλλιον δωρεὰν τοῦ τοιούτου οἴκου πρὸς αὐτὸν οὐκ ἐποίησε. μετὰ δὲ χρόνους ἱκανοὺς, Ῥωμανοῦ τοῦ μακαρίου βασιλέως τῶν σκήπτρων τῆς βασιλείας Ῥωμαίων ἐπειλημμένου, ἀνήγαγεν ὁ αὐτὸς Κρικορίκιος μὴ ἰσχύειν κρατεῖν τὸν τοῦ Βαρβάρου οἶκον, ἀλλ' ἠξίου λαβεῖν ἀντ' αὐτοῦ προάσειον ἐν Κελτζηνῇ, εἴτε τοῦ Πατζάτου, εἴτε ἄλλον οἷον κελεύοι ὁ βασιλεύς· ἵνα (ὅτε ἐπιδρομὴ τῶν Ἀγαρηνῶν κατὰ τῆς χώρας αὐτοῦ γένηται), ἀποςέλλειν ἐκεῖσε ἔχῃ τὴν οἰκείαν συγγένειαν καὶ ὑπόςασιν· ὁ δὲ βασιλεὺς τὴν ἀκριβῆ γνῶσιν τῶν πραγμάτων μὴ κεκτημένος, ἐλπίζων δὲ ἀπὸ βασιλικοῦ χρυσοβουλλίου τοῦ μακαρίου Λέοντος ἔχειν τὸν Ταρωνίτην τὸν τοῦ Βαρβάρου οἶκον, δέδωκεν αὐτῷ τὸ προάσειον τοῦ Γρηγορᾶ ἐν Κελτζηνῇ, καὶ τὸν οἶκον δῆϑεν ἀντέλαβε, χρυσοβούλλιον

---

1 Βασιλέως τοῦ παρακοιμωμένου) Nicetas in Ioanne Comneno. Ὃν καὶ τοῦ παρακοιμωμένου τετίμηκεν ἀξιώματι. Sed in aula Conſtantinop. duo erant hoc nomine: unus, τῆς σφενδόνης: alter, τοῦ κοιτῶνος dicebatur. Vide Gloſſarium noſtrum.

2 Ἐτιμήϑη δὲ ἐτησίῳ ῥόγᾳ) Suidas. Ῥόγα. ἡ τῶν βασιλέων εὐσέβεια, καὶ ἡ φιλοτιμία. Cedrenus. Τὴν συνήϑη διανομὴν τὰς ῥόγας κελεύσαντα γενέσϑαι τῶν σρατευμάτων.

3 Καὶ μιλιαρισίων) Suidas. Μιλιαρίσιον, τὸ τοῦ νομίσματος δέκατον.

4 Εἰς τὴν πατρικιότητα) Iuſtinianus Nov. XXXVIII. Καὶ τὴν τῶν μεγίςων ἀξιωμάτων κλῆσιν πατρικιότητός τε, καὶ ὑπατείας. Manaſſes in Annal. Τὴν τῆς πατρικιότητος καταπλουτῶν ἀξίαν.

5 Χρυσοβουλλίου χωρὶς) Bullae quadruplices erant, aureae, argenteae, aereae, & plumbeae. Plene tractamus in Gloſſario noſtro in κηρόβουλον.

λιον δὲ οὐδὲ αὐτὸς πρὸς αὐτὸν ἐπὶ τῷ προαστείῳ ἐποίησατο. μετὰ δὲ ταῦτα ἔγραψε πρὸς τὸν αὐτὸν βασιλέα ὁ Τορνίκης ὁ τοῦ Ταρωνίτου ἀνεψιὸς, ὁ τοῦ Ἀπογάνεμ ἐκείνου υἱὸς, ὅτι τὸν οἶκον τοῦ Βαρβάρου ὁ μακαριώτατος βασιλεὺς Λέων τῷ ἐμῷ πατρὶ ἐδωρήσατο· μετὰ δὲ τὸν τοῦ πατρός μου θάνατον, διὰ τὸ ἔτι ἀνήλικον καὶ ὀρφανὸν τυγχάνειν ἐμὲ, κατ' ἐξουσίαν ὁ θεῖός μου τὸν τοῦτον οἶκον κατεκράτησεν, ἀεὶ καθυπισχνούμενός μοι, ὅταν εἰς τὸν τέλειον τῆς ἡλικίας ἔλθω χρόνον, ἀπολαβεῖν τὸν οἶκον τὸν πατρικόν· καὶ νῦν, ὡς ἔμαθον, δέδωκε τὸν τοιοῦτον οἶκον ὁ ἐμὸς θεῖος τῇ βασιλείᾳ σου, καὶ ἔλαβεν εἰς ἀντισήκωσιν αὐτοῦ τὸ προάστειον τοῦ Γρηγορᾶ ἐν Κελτζηνῇ. ἀπὸ δὲ τῶν τοιούτων βασιλικῶν φιλοτιμιῶν τῶν πρὸς τὸν ἄρχοντα τοῦ Ταρὼν φθόνος ὑπεφύη καὶ ἐβλάστησε πρὸς αὐτὸν παρά τε τοῦ Κακικίου τοῦ ἄρχοντος Βασπαρακακὰ, καὶ Ἀδρανασὴρ τοῦ Κυροπαλάτη Ἰβηρίας καὶ Ἀσωτικίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων· οἵ τινες ἔγραψαν πρὸς τὸν βασιλέα διαγογγύζοντες, δι' ἣν αἰτίαν ὁ Ταρωνίτης μόνος ῥόγας ἀπολαύει βασιλικῆς, αὐτῶν ἁπάντων λαμβανόντων οὐδέν. τίνα γὰρ, ἔλεγον, περισσοτέραν δουλείαν ἡμῶν ποιεῖται, ἢ τί πλέον ἡμῶν τοὺς Ῥωμαίους ἐπωφελεῖ; ὅθεν χρὴ ἢ καὶ ἡμᾶς ὡς ἐκεῖνον ῥογεύεσθαι 1, ἢ μηδ' ἐκεῖνον ἐντὸς τῆς τοιαύτης τυγχάνειν δωρεᾶς. ὁ δὲ μακάριος Ῥωμανὸς ἀντέγραψε πρὸς αὐτοὺς, μὴ παρ' αὐτοῦ τὴν ἐπὶ τῷ Ταρωνίτῃ γίνεσθαι ῥόγαν, ἵν' ἐπ' αὐτῷ κεῖται καὶ ἡ ταύτης νῦν ἐκκοπὴ, ἀλλὰ παρὰ τοῦ μακαρίου βασιλέως· καὶ μὴ δίκαιον εἶναι τὰ τῶν προβεβασιλευκότων παρὰ τῶν ὕστερον ἀνατρέπεσθαι. ἔγραψε δ' ὅμως πρὸς τὸν αὐτὸν Ταρωνίτην, δηλοποιῶν αὐτῷ τὴν τῶν εἰρημένων ἀνδρῶν λύπην καὶ σκάνδαλον. ὁ δὲ ἀνήγαγε, μήτε χρυσὸν μήτε ἄργυρον παρέχειν δύνασθαι· ὑπισχνεῖτο δὲ ἔξωθεν τῶν κατὰ τύπον ἀποστελλομένων ξενίων διδόναι ἱμάτια καὶ χαλκώματα μέχρι τῶν δέκα λιτρῶν συντιμώμενα· ἃ καὶ δέδωκε μέχρι τριῶν ἢ τεσσάρων ἐνιαυτῶν. μετὰ δὲ ταῦτα ἀνήγαγε μὴ δύνασθαι παρέχειν τὸ τοιοῦτον πάκτον· τὴν δὲ ῥόγαν ἢ προῖκα λαμβάνειν ἠξίου, καθὼς ἐπὶ τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως Λέοντος, ἢ ἐκκοπῆναι αὐτήν· ὅθεν διὰ τὸ μὴ εἰς σκάνδαλον εἶναι τοῦ Κακικίου, καὶ τοῦ Κυροπαλάτου, καὶ τῶν λοιπῶν ἐξέκοψε ταύτην ὁ εἰρημένος μακαριώτατος βασιλεὺς Ῥωμανός. παραμυθούμενος δὲ ὥσπερ αὐτὸν, μετὰ ταῦτα τὸν τούτου υἱὸν Ἀσώτιον ἐν τῇ πόλει παραγεγονότα εἰς πατρικίους ἐτίμησε, καὶ φιλοφρονησάμενος αὐτάρκως πρὸς τὰ ἴδια ἐξαπέστειλε, τοῦ δὲ μαγίστρου τοῦ Κρικορικίου τὸν βίον ἀπολιπόντος, ἀνήγαγε Τορνίκιος ὁ τοῦ Ἀπογάνεμ υἱὸς ἔρωτα ἔχειν ἐγκάρδιον εἰσελθεῖν, καὶ τὸν βασιλέα θεάσασθαι. ἐφ' ᾧ τὸν πρωτοσπαθάριον Κρινίτην καὶ ἑρμηνευτὴν ὁ βασιλεὺς ἐξαπέστειλεν, ὃς καὶ εἰσήγαγεν ἐν τῇ πόλει τὸν εἰρημένον Τορνίκιον, καὶ προήγαγε τὸν αὐτὸν Τορνίκιον ὁ βασιλεὺς εἰς τὴν τῶν πατρικίων τιμήν. προετείνετο δὲ δικαιολογίας ἐπὶ τῷ τοῦ Βαρβάρου οἴκῳ· καὶ ἀκούσας ὅτι προάστειον λαβὼν ὁ θεῖος αὐτοῦ ἐν τῇ Κελτζηνῇ τὴν τούτου παρεχώρησεν ἐξουσίαν, ἔλεγε μὴ δύνασθαι τὸν θεῖον αὐτοῦ ἐπὶ τῇ πατρικῇ κληρονομίᾳ αὐτοῦ ποιεῖσθαι ἀνταλλαγὴν, καὶ ἠξίου ἢ τὸν οἶκον λαβεῖν, ἢ τὸ προάστειον. εἰ δὲ μὴ καὶ ἀμφότερα προσεχώρει τῷ βασιλεῖ, πρὸς τὸ

tur, ipsis omnibus nihil accipientibus. Nam, inquiebant, qua in re plus ille servitii praestat, aut Romanis utilior nobis est? Vnde oportet aut nos quoque stipendium, non secus, atque ipsum accipere; aut neque ipsum tali dono frui. Sed rescripsit beatus Romanus, illud Taronitae stipendium non a se esse, sed ab Imperatore defuncto, ideoque nec in sua potestate esse id rescindere: neque iustum esse priorum Imperatorum acta a posterioribus aboleri. Taronitae nihilominus per litteras significavit dictorum virorum dolorem, & offensam; ille vero respondit, neque aurum, neque argentum dare se posse; promisit vero praeter munera ex more mitti solita in vestibus & aere ad decem librarum aestimationem, deditque tres aut quatuor annos. Postea autem neque hoc se tributum exsolvere posse ostendit; stipendium vero, sive dotem postulabat; quemadmodum sub beatissimo Imperatore Leone erat, aut hoc etiam aboleri volebat; quapropter etiam ne offendiculum esset Cacicio, & Curopalatae, reliquisque, beatissimus, quem dixi, Imperator Romanus hoc etiam abolevit. Eiusque rei ergo, velut in solamen, postea filium eius Asotium, in urbem quum venisset, patricium creavit, multoque in honore aliquandiu habitum in terram suam remisit. Mortuo autem Magistro Cricoricio, Tornicius Apoganem filius desiderium ingens prae se tulit urbem & Imperatorem videndi: quamobrem Protospatharium Criniten & interpretem illuc misit Imperator, qui eum in urbem abduceret, abductumque Patricii honore auxit. Praetendebat autem ius in domum Barbari, intelligensque accepto suburbano in Celtzene patruum suum hanc tradidisse, paternam hereditatem suam permutare eum potuisse negabat, volebatque aut domum accipere, aut suburbanum: nisi utraque Imperatori cederent, ne ea patrueles ipsius obtinerent. Itaque & suburbanum Imperator accepit, quippe mortuo iam sene Taronite; neque domum pro eo vicariam dedit, quum nulla super iis, ut dictum est supra, aurea bulla confecta esset. Postea vero in urbem Regiam venit Pancratius maximus filiorum magistri illius Cricoricii Taronitae, evectusque est ab Imperatore ad Patriciorum dignitatem, creatusque praetor Taronis: quumque uxorem etiam cuperet ex sanguine Imperiali accipere, data ei soror est Theophylacti Magistri: & consummatis nuptiis testamentum fecit, in quo instituit, ut si liberi ex eo matrimonio nascerentur, universam ipsius regionem in hereditatem paternam haberent; eoque nomine petiit ab Imperatore dari sibi suburbanum Gregorae, ut in eo Patricia eius uxor commoraretur, qua defuncta iterum ad Maiestatem suam rediret. Et huic quoque petitioni Imperator adnuit, ingentique munificentia eum complexus, quum uxore ad terram suam remisit. Magistri vero Cricoricii filii, tam ipse Pancratius Patricius, quam Asotius Patricius, molestiam exhibebant, atque vim non exiguam infe-

1 Ὡς ἐκεῖνον ῥογεύεσθαι) Codinus. Εἰς δούλευσιν ὑπὲρ ὧν ἐρρόγευθε. Achmes cap. CCLI. Τὸν στρατὸν αὐτοῦ ἕκαστος ἐρρόγευσε διπλῆν ῥόγαν τὸν ἕνα χρόνον.

inserebant patrueli suo Tornicio Patricio: qui rem non ferens scripsit Imperatori, ut mitteret hominem fidum, qui terram suam acciperet, se vero, uxoremque, & filium ad eum perduceret. Misitque Imperator Protospatharium Crinitem, & interpretem; qui, uti petierat, exciperet ipsum, & in urbem a Deo custoditam abduceret. Quum vero illuc adpulisset Crinites, eum iam mortuum invenit, sed testamento ante mortem cavisse, ut tota ipsius terra Romanorum Imperatori pareret, uxorque cum filio ad Imperatorem se conferret; cui quidem advenienti dedit Imperator ad habitandum Protospatharii Michaelis, qui olim fuit Chaldiae Commerciarius, & Psomathei Monasterium. Rursumque missus ab Imperatore est dictus Crinites, ut terram Apoganem, quae Tornicii Patricii pars erat, acciperet: & contra miserunt Taronitae filii, defuncti patrueles, Vlnutem offerentes; ut ipsis patruelis sui terram retinere liceret; neque enim vitam omnino tolerare se posse aiebant, si patruelis sui terram veluti propriam Imperator teneret. Et petitioni quidem illorum pro bonitate sua Imperator morem gerens, omnem eis patruelis eorum Apoganem terram concessit, ipse vero Vlnutem accepit, cum universo tractu finitimo. Ceterum tota Taronis regio in duo divisa erat, & dimidium quidem Cricoricii Magistri filii tenuerunt, dimidium vero filii Apoganem Patricii, horum patrueles.

τὸ μὴ ἔχειν αὐτὰ τὰς ἐξαδέλφας αὐτοῦ. τούτου ἕνεκεν ὁ βασιλεὺς, ἐπεὶ δὲ ὁ γέρων ὁ Ταρωνίτης ἐτύγχανεν ἀποθανὼν, ἀνελάβετο τὸ προάστειον· δὲ οὐδὲ τὸν οἶκον ἀντέδωκεν, ἐπεὶ μηδὲ χρυσοβούλλιον, καθὼς ἀνωτέρω προείρηται, ἐπί τινι τούτων ἐξετέθη· μετὰ δὲ ταῦτα εἰσῆλθε πρὸς τὴν βασιλεύουσαν Παγκράτιος ἐκεῖνος ὁ πρῶτος υἱὸς τοῦ Μαγίστρου ἐκείνου Κρικορικίου τοῦ Ταρωνίτου, καὶ προεβιβάσθη παρὰ τοῦ βασιλέως εἰς τὸ τῶν πατρικίων ἀξίωμα, καὶ γέγονε καὶ στρατηγὸς τοῦ Ταρών· ᾐτήσατο δὲ γυναῖκα λαβεῖν ἀπὸ τῶν βασιλικῶν συγγενίδων, καὶ δέδωκεν αὐτῷ ὁ βασιλεὺς τὴν τοῦ μαγίστρου Θεοφυλάκτου ἀδελφὴν εἰς γυναῖκα, καὶ μετὰ τὸν γάμον διαθήκας ἐξέθετο, ἐν αἷς ἐδήλου, ὅτι ἐὰν μοὶ γένωνται παῖδες ἀπὸ τῆς τοιαύτης γυναικὸς, ἵνα ἔχωσι τὴν ἅπασάν μου χώραν εἰς κλῆρον προγονικὸν 1· δὲ ἐπὶ τούτῳ ᾐτήσατο βασιλέα δοθῆναι αὐτῷ τὸ προάστειον τοῦ Γρηγορᾶ, πρὸς τὸ ἐν αὐτῷ τὴν πατρικίαν τὴν τούτου γυναῖκα καθέζεσθαι· μετὰ δὲ τὴν τοιαύτης ὑποβίωσιν εἶναι πάλιν τὸ τοιοῦτον προάστειον τῆς βασιλείας αὐτοῦ. καὶ ἐπένευσε καὶ πρὸς τοῦτο ὁ βασιλεὺς, δὲ πολλαῖς φιλοτιμίαις αὐτὸν δεξιωσάμενος, μετὰ τῆς ἰδίας γυναικὸς ἐξαπέστειλεν εἰς τὴν χώραν αὐτοῦ οἱ δὲ υἱοὶ τοῦ μαγίστρου Κρικορικίου, ὅ, τε αὐτὸς Παγκράτιος ὁ πατρίκιος, καὶ Ἀσώτιος ὁ πατρίκιος, μεγάλως παρελύπουν καὶ ἐβιάζοντο τὸν οἰκεῖον αὐτῶν ἐξάδελφον Τορνίκιον πατρίκιον· ὃς μὴ ὑποφέρων τὴν ἀπὸ τούτων ἐπίθεσιν, ἔγραψε πρὸς τὸν βασιλέα ἀποστεῖλαι πιστὸν ἄνθρωπον, καὶ παραλαβεῖν τὴν χώραν αὐτοῦ αὐτὸν δὲ καὶ τὴν γυναῖκα καὶ τὸ παιδίον αὐτῶν πρὸς τὸν βασιλέα εἰσαγαγεῖν, ὁ δὲ βασιλεὺς ἀπέστειλε τὸν πρωτοσπαθάριον Κρινίτην καὶ ἑρμηνέα, πρὸς τὸ κατὰ τὴν ἀξίωσιν αὐτοῦ ἀναλαβέσθαι καὶ εἰσαγαγεῖν αὐτὸν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει. ὅτε δὲ τὴν τοιαύτην χώραν ὁ Κρινίτης κατέλαβεν, εὗρεν αὐτὸν ἤδη τὸν βίον ἀπολιπόντα, διαταξάμενον πρὸ τῆς τελευτῆς εἶναι πᾶσαν τὴν χώραν αὐτοῦ ὑποκειμένην τῷ βασιλεῖ Ῥωμαίων· τὴν δὲ γυναῖκα, καὶ τὸ παιδίον αὐτοῦ εἰσελθεῖν πρὸς τὸν βασιλέα· ᾗ καὶ δέδωκεν ὁ βασιλεὺς εἰς κατοίκησιν εἰσελθούσης τοῦ πρωτοσπαθαρίου Μιχαὴλ τοῦ ποτὲ γεγονότος Κομμερκιαρίου Χαλδίας 2, καὶ τοῦ Ψωμαθέως τὴν μονήν. καὶ πάλιν ἀπεστάλη ὁ εἰρημένος Κρινίτης παρὰ τοῦ βασιλέως πρὸς τὸ παραλαβεῖν τὴν χώραν τοῦ Ἀπογάνεμ, ἤτοι τὸ μέρος τοῦ πατρικίου Τορνικίου. ἀνταπέστειλαν δὲ ἐκεῖθεν τοῦ Ταρωνίτου υἱοὶ οἱ τοῦ ἀποθανόντος ἐξάδελφοι, ἀξιοῦντες δοῦναι τὸ Οὐλνούτην, καὶ ἔχειν τὴν χώραν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτῶν· μὴ γὰρ δύνασθαι ὅλως αὐτοὺς ζῆν, εἰ τὴν τοῦ ἐξαδέλφου αὐτῶν χώραν ὡς οἰκείαν κατάσχῃ ὁ βασιλεύς. οἰκείᾳ δὲ ἀγαθότητι ὑπείξας ὁ βασιλεὺς τὴν αἴτησιν αὐτῶν ἐξεπλήρωσε, καὶ δέδωκεν αὐτοῖς μὲν τὴν χώραν τοῦ Ἀπογάνεμ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτῶν, αὐτὸς δὲ ἀνελάβετο τὸ Οὐλνούτην μετὰ πάσης τῆς περιχώρου αὐτοῦ. ἡ δὲ ὅλη τοῦ Ταρὼν χώρα εἰς δύο διανεμηθεῖσα ἐτύγχανε· δὲ τὸ μὲν ἥμισυ οἱ τοῦ μαγίστρου Κρικορικίου εἶχον υἱοὶ, τὸ δὲ ἥμισυ τοῦ Ἀπογάνεμ τοῦ πατρικίου, οἱ τούτων ἐξάδελφοι.

CAP. XLIV.

De terra Apachunes, oppidoque Mantzieiert, & Percri, & Chliat, & Chaliat, & Arzes, & Tibe, & Chet, & Salamas, & Tzermatzu.

Ante Asotium principum principem, Symbatii item principum principis patrem, quem capitis supplicio adfecit Persidis Ameras Aposatas, quique duos filios habuit, Asotium nimirum, qui post ipsum fuit principum prin-

ΚΕΦ. μδʹ.

Περὶ τῆς χώρας τῆς Ἀπαχουνῆς, καὶ τοῦ Κάστρου τοῦ Μαντζικίερτ, καὶ τοῦ Περκρὶ, καὶ τοῦ Χλιὰτ, καὶ τοῦ Χαλιὰτ, καὶ τοῦ Ἄρζες, καὶ τοῦ Τιβῆ, καὶ τοῦ Χὲρτ, καὶ τοῦ Σαλαμᾶς, δὲ τοῦ Τζερματζοῦ.

Ιστέον ὅτι πρὸ τοῦ Ἀσωτίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων τοῦ πατρὸς τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, ὃν ἀπεκεφάλισεν ὁ Ἀμηρᾶς Περσίδος ὁ Ἀποσάτας, ὃς καὶ ἐποίησε δύο υἱούς· τόν τε Ἀσώτιον τὸν μετ' αὐτὸν γενόμενον ἄρχον-

1 Εἰς σκλῆρον προγονικὸν) Scribe, εἰς κλῆρον π.

2 Κομμερκιαρίου χαλδίας) Marcus patriarcha Alexandrinus Quaest. Can. XXIV. Ἀκινδύνως γίνεται ἱερεὺς ἢ διάκονος καβαλλάκης, ἢ κομμερκιάριος. Apomasar in Mysteriis. Ζητητέον παρὰ μεγιστάνων, εὐόχων, γραμματικῶν, κομμερκιαρίων.

ἄρχοντα τῶν ἀρχόντων, καὶ Ἀπασάκιον τὸν μετὰ ταῦτα μάγιστρον τιμηθέντα· τὰ τρία ταῦτα κάστρα, τό, τε Περκρὶ, καὶ τὸ Χαλιὰτ, καὶ τὸ Ἄρσες, ὑπὸ τὴν τῆς Περσίδος 1 ἐπικράτειαν ἐτύγχανον. ὅτι ὁ ἄρχων ἐκαθέζετο τῶν ἀρχόντων εἰς τὴν μεγάλην Ἀρμενίαν, εἰς τὸ κάστρον τὸ Κάρς, καὶ ἐπεῖχε καὶ τὰ τρία τὰ προγεγραμμένα κάστρα, τό, τε Περκρὶ, τὸ Χαλιὰτ, καὶ τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ Τιβὴ, καὶ τὸ Χὲρτ, καὶ τὸ Σαλαμάς. ὅτι Ἀπελκὰρτ ἐκράτει τὸ Μαντζικίερτ, καὶ ἦν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων τοῦ πατρὸς τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων. δέδωκε δὲ αὐτῷ Ἀπελβὰρτ ὁ αὐτὸς Ἀσώτιος ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων, καὶ τὸ κάστρον τὸ Χλιὰτ, καὶ τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ Περκρί· ὁ γὰρ προῤῥηθεὶς Ἀσώτιος ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων, ὁ πατὴρ τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, κατεῖχε πάσας τὰς τῆς ἀνατολῆς χώρας. τελευτήσαντος δὲ Ἀπελβὰρτ, κατέσχε τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ ὁ ἴδιος υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ἀβελχαμὶτ, τοῦ δὲ Ἀβελχαμὶτ τελευτήσαντος, ἐκράτησε τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ὁ πρῶτος υἱὸς αὐτῶν Ἀποσεβάτας. τοῦ δὲ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων παρὰ τοῦ Ἀποσάτα τοῦ Ἀμερᾶ Περσίδος ἀναιρεθέντος, ἐκράτησεν αὐθεντῶς καὶ κυρίως ὡς δεσπότης καὶ αὐτοκέφαλος τό, τε κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα, καὶ τὰς χώρας, ὅς τις καὶ ὑπετάγη τῷ βασιλεῖ μετὰ τῶν ἑτέρων δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ τοῦ Ἀπολεσφύετ καὶ τοῦ Ἀποσέλμη. διὰ τὸ διαφόρως καταπολεμηθῆναι τά τε κάστρα, καὶ πραιδευθῆναι, καὶ ἀφανισθῆναι, καὶ τὰς χώρας αὐτῶν παρὰ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν, παρέχοντες τὸν βασιλέα Ῥωμαίων καὶ πάκτα ὑπὲρ τῶν κάστρων καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν. ἀπὸ δὲ τοῦ προῤῥηθέντος Ἀσωτίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, τοῦ πατρὸς μὲν τοῦ Συμβατίου, πάππου δὲ τοῦ δευτέρου Ἀσωτίου, καὶ τοῦ μαγίστρου Ἀπασακίου 2, μέχρι ζωῆς τοῦ δευτέρου Ἀσωτίου ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, ὑπῆρχον τὰ τοιαῦτα τρία κάστρα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων, καὶ ἐλάμβανεν ἐξ αὐτῶν πάκτα ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων. ἀλλὰ καὶ τὸ κάστρον τοῦ Μαντζικίερτ, μετὰ τῆς χώρας τοῦ Ἀπαχυνῆς, καὶ τοῦ Χαρκὰ, καὶ τοῦ Κορὴ, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν καὶ ἐπικράτειαν τοῦ αὐτοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων ὑπῆρχεν, ἕως ὅτου Ἀποσεβατὰς ὁ Ἀμηρᾶς τοῦ Μαντζικίερτ μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ τοῦτε Ἀπολεσφύετ καὶ τοῦ Ἀποσέλμη ὑπετάγησαν τῷ βασιλεῖ, διδόντες καὶ πάκτα ὑπέρ τε τῶν κάστρον καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν· ἐπεὶ ὁ ἄρχων τῶν ἀρχόντων δοῦλος τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων τυγχάνει, ὡς παρ' αὐτοῦ προβαλλόμενος, καὶ τὸ τοιοῦτον δεχόμενος ἀξίωμα· δηλονότι καὶ τὰ ὑπ' αὐτοῦ δεσποζόμενα κάστρα, καὶ πολιτεῖαι, καὶ χωρία, τοῦ βασιλέως τῶν Ῥωμαίων τυγχάνουσιν. ὅτι τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων τῆς μεγάλης Ἀρμενίας κρατηθέντος παρὰ τοῦ Ἀποσάτα τοῦ Ἀμηρᾶ Περσίδος, καὶ ἀποκεφαλισθέντος παρ' αὐτοῦ, ἐκράτησεν ὁ Ἀποσεβατὰς ὁ καθεζόμενος εἰς τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, τὸ κάστρον τὸ Χαλιὰτ, καὶ τὸ κάστρον τὸ Περκρὶ, καὶ τὴν πολιτείαν τοῦ Ἄρζες ὅτι ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀποσεβατὰ ὁ Ἀπολεσφύετ, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ, καὶ ὁ πρόγονος ὁ Ἀχμὲτ, ἐκράτησαν τὸ κάστρον τὸ Χλιάτ. καὶ τὸ κάστρον τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ κάστρον τὸ Ἀλτζίκε· καὶ αὐτοὶ ὑπετάγησαν τῷ Ῥω-

princeps, & Apasacium, qui postea Magistr honore auctus fuit: hae tres urbes, Percri, Chaliat, & Arses sub Persidis dominio erant. Principum princeps residebat in magna Armenia in urbe Cars, tenebatque tres, quas dixi, urbes, Percri, Chaliat, Arzes, & Tibe, & Chert, & Salamas. Apelcar tenebat Mantziciert, eratque subiectus principum principi Symbatii patri: deditque Apelbart idem Asotius principum princeps urbes Chliat, Arzes, & Percri; nam laudatus Asotius principum princeps, pater Symbatii item principum principis, omnes Orientis terras possidebat. Fatis functo autem Apelbart, successit ei Abelchamit filius, & huic eius filius primogenitus Aposebatas. At Symbatio principum principe ab Aposata Persidis Amera interfecto, solus quasi dominus supremus suique iuris tenuit Mantziciert, reliquasque urbes & terras: subiectique fuerunt Romanorum Imperatori & ipse & duo fratres eius Apolesphuet, & Aposelme, quod saepenumero urbes eorum terraeque bello infestarentur, vastarenturque a Domestico Scholarum, tributa quoque harum nomine pendentes. Ab Asotio autem praedicto principum principe, Symbatii patre, Asotii vero secundi, & Apasacii Magistri avo, usque ad secundum Asotium principum principem, tres istae urbes sub potestate erant principis principum, isque ex iis tributa accipiebat. Similiter Mantziciert, cum terra Apachunes, & Charca, & Core sub eiusdem principum principis potestate erat, ad id usque tempus, quo Ameras Mantziciert Aposebatas una cum duobus fratribus Apolesphuet, & Aposelme, Imperatori se submiserunt, tributa quoque solventes pro urbibus suis, & terris; quandoquidem principum princeps Romano Imperatori parebat, veluti ab eo designatus, dignitatemque eiusmodi adeptus: nec ipse tantum, sed urbes omnes quibus dominabatur, item respublicae, ac terrae Romano Imperatori suberant. Symbatio principum principe magnae Armeniae capto ab Aposata Persidis Amera, & capite mulctato, Aposebatas qui in urbe Mantziciert regiam posuerat, obtinuit quoque urbes Chaliat, & Percri, cum republica Arzes. Secundus Aposebatae frater Apolesphuet, eiusque patruelis, & privignus Achmet tenuerunt urbes Chliat, Arzes, & Altzice; & ipsi se submiserunt Romano Imperatori, & illi parebant, pendebantque tributa pro urbibus terrisque suis, quemadmodum & frater Aposebatas. Tertius Aposebatae, & Apolesphuet frater Aposelmes possidebat urbem Tzermatzu cum terris eo pertinentibus; & ipse quoque Romano Imperatori subiectus erat; pendebatque tributa; quemadmodum & frater ipsius Aposebatas, necnon alter eiusdem frater Apolesphuet. Defuncto Aposebata, urbem Mantziciert cum territorio, & ditione universa tenuit filius eius Abderachim; cui fatis functo Apolesphuet successit, secundus Aposebatae frater, patruus Abderachim: huic quoque defun-

1 Καὶ τὴν τῆς περσίδος) Scribe, κατὰ τὴν τῆς π.

2 Τοῦ μαγίστρου ἀπασικίου) Supra ἀπασάκιον scribitur.

functo tertius frater Apoſelmes in principatu Mantziciert, & reliquarum, quas diximus, regionum ſucceſſit. Apoſebatas filios habuit Abderachim, & Apelmuze: Apoleſphuet habuit privignum, & patruelem Achmet: filios quippe non habuit; ſed Achmet privignum, & patruelem adoptavit. Apoſelmes filium habuit Apelbart, qui nunc temporis Mantziciert poſſidet. Apoſebatas autem moriens Abderachim filium Ameram reliquit; alter vero ipſius filius Apelmuze puer admodum erat, itaque a patris fratriſque ditione repulſus eſt. Apoſebatas primus frater ſedem habebat in urbe Mantziciert, poſſidebatque, ut dictum eſt, terras Apacunes, Dore, & Charca, tributaque pro iis Romano Imperatori exhibebat. Hoc defuncto tenuit filius eius Abderachim, & tributa eadem pendebat propter infantiam extremam, ut dictum eſt, fratris Apelmuze. Mortuo Abderachim, Apelmuze fratre contemto, veluti puero, Mantziciert, eiuſque territorium in poteſtatem devenit praedicti Apoleſphuet, qui ſecundus Apoſebatae frater, patruus Abderachim, & ſpreti ob infantiam Apelmuze. Apoleſphuet defuncto, urbem Mantziciert cum praedictis locis obtinuit tertius Apoſebatae frater Apoſelmes. Achmet autem, quem diximus, patruelis, & privignus Apoleſphuet, eo conſcio, ac volente poſſedit Chliat, Arzes, & Percri. Apoleſphuet enim, cum filium nullum haberet, ut diximus, hunc Achmet patruelem, & privignum omnium ſuae ditionis urbium, regionumque heredem reliquit. Poſt Apoſelme obitum, filius eius Apelbart poſſedit Mantziciert, cum omni territorio. Achmet vero tenuit tres urbes illas Chliat, Arzes, & Altzice; ſubdituſque etiam ipſe erat Imperatori, ut ſupra dictum eſt, praebens ei tributa tam pro ſe, quam pro patruo Apoleſphuet. Interfectus autem fuit fraude doloque Apelbart, qui & tres urbes eius, nimirum Chliat, Arzes, & Altzice invaſit, quas repetere Imperator debet, ut ſuas. Et quidem omnes hae urbes terraeque, quarum mentionem fecimus, numquam ſub Perſidis aut Amermumne poteſtate fuerunt; ſed imperante Domino Leone parebant Symbatio principum principi, quemadmodum ſupra dictum eſt; inde vero ad tres praedictos fratres Ameradas pervenerunt, Apoſebata nempe, Apoleſphuet, & Apoſelme; illorumque temporibus ſubiectae factae ſunt, ac tributariae Romanis Imperatoribus. Tres autem hae urbes, Chliat, Arzes, & Percri, ſi Imperatori pareant, Perſicus exercitus in Romaniam excurrere non poteſt, quum mediae ſint inter eam, & Armeniam, & veluti ſepes, atque caſtra exercituum.

Ῥωμαίων βασιλεῖ, καὶ ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ, καὶ παρεῖχον καὶ πάκτα, καθὼς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Ἀποσεβατὰς ὑπέρ τε τῶν κάστρων καὶ τῶν χωρίων αὐτῶν. ὅτι ὁ τρίτος ἀδελφὸς τοῦ Ἀποσεβατᾶ, καὶ τοῦ Ἀπολεσφούετ, ὁ Ἀποσέλμης ἐκράτει τὸ κάστρον τοῦ Τζερματζοῦ μετὰ καὶ τῶν χωρίων αὐτοῦ, καὶ αὐτὸς ὑπετάγη τῷ τῶν Ῥωμαίων βασιλεῖ, καὶ ἐδίδου πάκτα, καθὼς καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ Ἀποσεβατὰς, καὶ ὁ β'. ἀδελφὸς αὐτοῦ ὁ Ἀπολεσφούετ. ὅτι τοῦ Ἀποσεβατᾶ τελευτήσαντος ἐκράτησε τὸ Μαντζικίερτ μετὰ τῶν χωρίων αὐτοῦ, καὶ τῆς ἐπικρατείας αὐτοῦ πάσης, ὁ Ἀβδηραχὲμ ὁ υἱὸς τοῦ Ἀποσεβατᾶ. τελευτήσαντος τοῦ Ἀβδηραχὲμ, ἐκράτησεν ὁ Ἀπολεσφούετ, ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀποσεβατᾶ, θεῖος δὲ τοῦ Ἀβδηραχὲμ, τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, καὶ πάσας τὰς προῤῥηθείσας χώρας· καὶ αὐτοῦ τελευτήσαντος, ἐκράτησεν ὁ τρίτος ἀδελφὸς, ἤγουν τοῦ Ἀποσεβατᾶ καὶ τοῦ Ἀπολεσφούετ, ὁ Ἀποσέλμης, τό, τε Μαντζικίερτ, καὶ πάσας τὰς προῤῥηθείσας χώρας. ὅτι ὁ Ἀποσεβατὰς εἶχεν υἱὸν τὸν Ἀβδηραχὲμ, καὶ τὸν Ἀπελμουζέ. ὅτι ὁ Ἀπολεσφούετ εἶχε πρόγονον καὶ ἀνεψιὸν τὸν Ἀχάμετ· υἱὸν γὰρ οὐκ εἶχεν, ἀλλὰ τὸν Ἀχάμετ τὸν πρόγονον καὶ ἀνεψιὸν αὐτοῦ εἶχεν ἀντὶ υἱοῦ. ὅτι ὁ Ἀποσέλμης εἶχεν υἱὸν τὸν Ἀπελβάρτ, τὸν ἀρτίως κρατοῦντα τὸ Μαντζικίερτ. ὅτι ἀποθανόντος τοῦ Ἀποσεβατᾶ κατέλιπε τὸν Ἀβδηραχὲμ τὸν υἱὸν αὐτοῦ Ἀμηρᾶν· ὁ δὲ ἕτερος υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ἀπελμουζὲ ἦν νήπιος πάνυ, διὸ καὶ κατεφρονήθη ἐλθεῖν πρὸς τὴν τοῦ πατρὸς καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ ἐξουσίαν. ὅτι ὁ Ἀποσεβατὰς ὁ πρῶτος ἀδελφὸς ἐκαθέζετο εἰς τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, καὶ ἐκράτει καθὼς εἴρηται ταύτας τὰς χώρας, τό, τε Ἀπαχουνῆς, καὶ τὸ Κορὴ καὶ τὸ Χάρκα, καὶ ἐδίδου τὰ ὑπὲρ αὐτῶν πάκτα τῷ Ῥωμαίων βασιλεῖ· καὶ τούτου τελευτήσαντος, ἐκράτησεν ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ἀβδηραχὲμ, καὶ ἐδίδου, καὶ αὐτὸς τὰ προῤῥηθέντα πάκτα, διὰ τὸ εἶναι, καθὼς προείρηται νήπιον παντελῶς τὸν ἀδελφὸν αὐτοῦ τὸν Ἀπελμουζέ. ὅτι τοῦ Ἀβδηραχὲμ τελευτήσαντος, καὶ τοῦ ἀδελφοῦ αὐτοῦ Ἀπελμουζὲ ὡς νηπίου καταφρονηθέντος, ἐκράτησε τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῷ προῤῥηθείσας χώρας, ὁ δεύτερος ἀδελφὸς τοῦ Ἀποσεβατᾶ, ὁ προῤῥηθεὶς Ἀπολεσφούετ, θεῖος δὲ τοῦ Ἀβδηραχὲμ, καὶ τοῦ διὰ τὴν νηπιότητα καταφρονηθέντος ἀδελφοῦ αὐτοῦ τοῦ Ἀπελμουζέ. ὅτι τοῦ Ἀπολεσφούετ τελευτήσαντος, ἐκράτησεν ὁ τρίτος ἀδελφὸς τοῦ Ἀποσεβατᾶ, ἤγουν ὁ Ἀποσέλμης, τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ, μετὰ τῶν χωρίων τῶν προῤῥηθέντων. ὁ δὲ προῤῥηθεὶς Ἀχάμετ, ὁ καὶ ἀνεψιὸς καὶ πρόγονος τοῦ Ἀπολεσφούετ, ἐκράτει εἰδήσει καὶ βουλήσει τοῦ Ἀπολεσφούετ, τό, τε Χλιὰτ, καὶ τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ Περκρί· καὶ γὰρ ὁ Ἀπολεσφούετ υἱὸν μὴ ἔχων, καθὼς προείρηται, τοῦτον τὸν Ἀχάμετ τόν τε ἀνεψιὸν καὶ πρόγονον αὐτοῦ εἶχε κληρονόμον πάσης αὐτοῦ ὑποστάσεως, καὶ τῶν κάστρων, καὶ τῶν χωρίων αὐτοῦ. ὅτι τελευτήσαντος τοῦ Ἀποσέλμη ἐκράτησε τὸ κάστρον τὸ Μαντζικίερτ ὁ υἱὸς αὐτοῦ ὁ Ἀπελβάρτ, μετὰ καὶ τῆς περιχώρου αὐτοῦ. ὁ δὲ Ἀχάμετ ἐκράτησε τὰ τρία κάστρα, τό, τε κάστρον τὸ Χλιὰτ, τὸ κάστρον τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ κάστρον τὸ Ἀλτζίκε. ὅτι καὶ αὐτὸς ὁ Ἀχάμετ δοῦλος ἐν τοῦ βασιλέως καθὰ καὶ προείρηται, παρέχων καὶ τὰ ὑπὲρ αὐτοῦ, καὶ τὰ ὑπὲρ τοῦ θείου αὐτοῦ τοῦ Ἀπολεσφούετ πάκτα. ὁ δὲ Ἀπελβάρτ μετὰ δόλου καὶ χλεύης αὐτὸν ἔσφαξε, καὶ ἀνελάβετο τὰ τρία αὐτοῦ κάστρα, τό, τε κάστρον τὸ Χλιὰτ, καὶ τὸ κάστρον ὁ Ἄρζες, καὶ τὸ κάστρον τὸ Ἀλτζίκε· καὶ ταῦτα ὀφείλει ὁ βασιλεὺς ἀναλαβέσθαι, ὡς ἴδια αὐτοῦ τυγχάνοντα. ὅτι ταῦτα πάντα τὰ προῤῥηθέντα κάστρα, καὶ αἱ προῤῥηθεῖσαι χῶραι, οὐδέποτε γεγόνασιν ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῆς Περσίδος, ἢ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Ἀμερμουμνῆ, ἀλλ' ὑπῆρχον, καθὼς εἴρηται, ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ κυροῦ Λέοντος βασιλέως, ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τοῦ Συμβατίου τοῦ ἄρχοντος τῶν ἀρχόντων· καὶ μετὰ ταῦτα ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν τριῶν ἀδελφῶν τῶν προῤῥηθέντων Ἀμηράδων, τοῦτε Ἀποσεβατᾶ,

καὶ

καὶ τοῦ Ἀπολεσφὲτ, καὶ τοῦ Ἀποσέλμη· καὶ ἐν ταῖς ἡμέραις αὐτῶν καὶ ἐδουλώθησαν καὶ ἐπακτώθησαν 1, καὶ ἐγένοντο ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν βασιλέων Ῥωμαίων. ὅτι τὰ τρία ταῦτα κάστρα, τό, τε Χλίατ, καὶ τὸ Ἄρζες, καὶ τὸ Περκρὶ εἰ κρατεῖ ὁ βασιλεύς, Περσικὸν φοσσάτον κατὰ Ῥωμανίας ἐξελθεῖν οὐ δύναται· ἐπειδὴ μέσον τυγχάνουσι τῆς τε Ῥωμανίας καὶ Ἀρμενίας, καὶ εἰσὶ φραγμὸς καὶ ἄπληκτα 2 τῶν φοσσάτων.

ΚΕΦ. με.

Περὶ τῶν Ἰβήρων.

Ἰστέον ὅτι ἑαυτοὺς σεμνύνοντες οἱ Ἴβηρες, ἤγουν οἱ τοῦ Κουροπαλάτου, λέγουσιν ἑαυτοὺς κατάγεσθαι ἀπὸ τῆς γυναικὸς Οὐρίου, τῆς παρὰ τοῦ Δαβὶδ τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως μοιχευθείσης· ἐκ γὰρ τῶν ἐξ αὐτῆς τεχθέντων παίδων τῷ Δαβὶδ ἑαυτοὺς λέγουσι κατάγεσθαι, καὶ συγγενεῖς εἶναι Δαβὶδ τοῦ προφήτου καὶ βασιλέως· καὶ ὡς ἐκ τούτου καὶ τῆς ὑπεραγίας Θεοτόκου, διὰ τὸ ἐκ τοῦ σπέρματος Δαβὶδ ταύτην κατάγεσθαι, διὰ τοῦτο καὶ οἱ μεγιστᾶνες τῶν Ἰβήρων ἀκωλύτως τὰς συγγενίδας αὐτῶν πρὸς γάμον ἄγουσι, τὴν παλαιὰν οἰόμενοι φυλάττειν νομοθεσίαν· ἐξ Ἱερουσαλὴμ τε λέγουσιν εἶναι τὴν γέννησιν αὐτῶν, καὶ ἐκ τῶν ἐκεῖσε κατ' ὄναρ μετελθεῖν, καὶ κατοικῆσαι πρὸς τὰ μέρη Περσίδος, ἤγουν εἰς τὴν χώραν εἰς ἣν νῦν οἰκοῦσιν. οἱ δὲ χρηματισθέντες καὶ ἐξελθόντες ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ ὑπῆρχον ὅ, τε Δαβὶδ ἐκεῖνος, καὶ ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ Σπανδιάτης· ὅστις Σπανδιάτης ἦν ἐκ Θεοῦ λαβὼν χάρισμα, ὡς αὐτοὶ φάσκουσι, τοῦ μὴ ἐν πολέμῳ ἅπτεσθαι αὐτοῦ ξίφος εἰς οἷον δήποτε μέλος τοῦ σώματος αὐτοῦ, ἄνευ τῆς καρδίας: ἣν καὶ διά τινος περισκεπάσματος ἐν τοῖς πολέμοις περιεφέρετο. διὰ τοῦτο καὶ ἐπτοοῦντο τοῦτο ἐδεδίεσαν οἱ Πέρσαι· ὁ δὲ νενίκηκε αὐτούς, καὶ αὐτῶν κατεκράτησε, καὶ τοὺς συγγενεῖς ἐνοίκησεν Ἴβηρας εἰς τὰς δυσκολίας τὰς νῦν παρ' αὐτῶν κρατουμένας· ἐξ ὧν κατ' ὀλίγον ἐπλατύνθησαν καὶ ηὐξήνθησαν, καὶ εἰς μέγα ἔθνος ἐγένοντο. εἶθ' οὕτω τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου κατὰ Περσίδος ἐκστρατεύσαντος, ἡνώθησαν καὶ συνετάξεύσαν αὐτῷ, καὶ ἔκτοτε ὑπέταξαν τῷ φόβῳ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων μᾶλλον, ἤπερ τῇ ἑαυτῶν ἰσχύι καὶ δυνάμει, πόλεις καὶ χώρας ἱκανὰς τῶν Περσῶν. ἅπαξ γὰρ τοῦ βασιλέως Ἡρακλείου τοὺς Πέρσας τροπωσαμένου, καὶ εἰς τὸ μηκέτι εἶναι τὴν τούτων ἀρχὴν παραστήσαντος, εὐάλωτοι καὶ εὐχείρωτοι οὐ μόνον τοῖς Ἴβηρσιν, ἀλλὰ καὶ τοῖς Σαρακηνοῖς οἱ Πέρσαι γεγόνασι διὰ δὲ τὸ κατάγεσθαι αὐτούς, ὡς αὐτοὶ λέγουσιν, ἐκ τῆς Ἱερουσαλὴμ, διὰ τὸ μεγάλην πίστιν ἔχουσιν ἐν αὐτοῖς, καὶ ἐν τῷ τάφῳ τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, καὶ κατά τινας καιροὺς ἀφθόνως ἀποστέλλουσι χρήματα τῷ Πατριάρχῃ τῆς ἁγίας πόλεως, καὶ τοῖς ἐκεῖσε Χριστιανοῖς. ὁ δὲ προῤῥηθεὶς Δαβὶδ, ὁ τοῦ Σπανδιάτου ἀδελφὸς, ἐγέννησεν υἱὸν τὸν Παγκράτιον, καὶ ὁ Παγκράτιος ἐγέννησεν υἱὸν τὸν Ἀσώτιον, καὶ ὁ Ἀσώτιος ἐγέννησεν υἱὸν τὸν Ἀδρανασὴ, τὸν καὶ Κουροπαλάτην τιμηθέντα παρὰ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως Ῥωμαίων. ὁ δὲ

CAP. XLV.

De Iberibus.

Iberes Curopalatae gloriantes originem se ducere dicunt ab uxore Vriae, quam rex, & Propheta David adulteravit, siquidem ex liberis natis descendere credi volunt, cognatique esse regis ac Prophetae Davidis, ac propterea etiam sanctissimae Deiparae, quod ex semine Davidis ea oriunda sit. Eapropter etiam Iberum magnates inter eos sine ullo impedimento cognatas ducunt, veterem se legem observare existimantes: & Ierosolymis nationem suam ortum trahere dicunt, atque inde in somnis monitos migrasse, sedemque posuisse in partibus Persidis, quas etiam in hodiernum usque diem incolunt. Qui autem Ierosolymis excesserunt, David ille erat, & frater ipsius Spandiates; qui quidem Spandiates, ut ipsi narrant, gratiam a Deo accepit, ut gladio vulnerari in bello nullum ipsius membrum posset, excepto corde, quod etiam in praeliis armatura quadam muniebat: unde & terribilis Persis erat, quos devicit, debellavitque, cognatosque Iberes in locis difficilibus, quae nunc etiam temporis occupant, collocavit; ubi paulatim multiplicati auctique sunt, & in magnam gentem evaserunt. Deinde ita Heraclio Imperatore cum armis contra Persidem proficiscente, icto foedere cum eo militarunt; ex eoque tempore metu magis Heraclii Romanorum Imperatoris, quam suis viribus, ac armis, multas urbes terrasque Persarum subiugarunt. Semel enim victi ac profligati ab Heraclio Imperatore Persae, eorumque principatu deleto, facile non ab Iberibus tantum, sed & a Saracenis vinci in posterum potuerunt. Quia vero, uti dicunt, Ierosolymis originem ducunt, multumque fidei illis praestant, & sepulcro Domini nostri Iesu Christi, & temporibus quibusdam ubertim pecunias mittunt urbis sanctae Patriarchae, quique in illa degunt Christianis. David autem ille, quem dixi, Spandiatae frater, filium genuit Pancratium; iste Asotium habuit; Asotius vero genuit Adranase, qui Curopalatae dignitate auctus fuit a Leone Christi amante Romanorum Imperatore. At Spandiates frater praedicti Davidis sine ullis liberis decessit. Ex quo autem Ierosolymis migrarunt in terram quam nunc incolunt, anni sunt quadringenti, vel quingenti hodie, quae est Indictio

---

1 Καὶ ἐπακτώθησαν) πακτεῦν, & πακτώνειν. Pacisci. Glossae veteres Latino-Graecae, Pepigit. Συνέθετο, συνετάξατο, καὶ ἐπάκτωσεν. Nicetas in Andronico Comneno lib. II. Οὕτως ἐξέπεμπεν, οὐκ ὠνίους ταύτας τοῖς βουλομένοις προβάλλων, καὶ τοῖς ἐκ τριόδων πακτώνων, ἀλλὰ δῶρον τὰς ἀρχαιρεσίας καὶ ἐπιλογάδην παρεχόμενος. Hoc loco πακτεῦν est, Tributum imponere. Tributarium facere.

A

2 Καὶ ἄπληκτα) Sic lib. I. Them. I. Τά τε τῶν βασιλέων ἄπληκτα διευθετοῦντες, καὶ τὰς ὁδοὺς εὐκαθαίροντες. Et in Basilicis Eclog. LVIII. Titulus est: περὶ μιλάτων, ἤτοι ἀπλήκτων, καὶ τινες οὐχ' ὑπόκεινται αὐτοῖς. Item in Strategico Onosandri cap. IX. Περὶ τοῦ συνεχῶς ὑπαλλάσσειν τὰ ἄπληκτα.

ctio decima; a condito vero mundo 6460. Constantino, & Romano Christi amantibus ac Porphyrogenitis Imperatoribus. Christi autem amans Leo ille Porphyrogenitus, ac praeclarus Imperator audiens Phasianes Ecclesias a Saracenis invadentibus in castra conversas esse, Lalaconem Patricium, & Armeniacorum Praetorem misit, una cum Praetoribus Coloniae, Mesopotamiae, Chaldiaeque, qui huiusmodi castra everterunt, Ecclesias liberarunt, totamque Phasianem, quam tunc temporis Saraceni tenebant, devastarunt. Postea rursum Catacalum Magistrum, & Scholarum Domesticum misit, qui cum urbem Theodosiopolim invasisset, omnem circum regionem populatus, & Phasianes terra urbibusque vicinis similiter perditis, magno Saracenis hac re vulnere inflicto, domum rediit. Imperante vero Domino Romano Ioannes Curcuas Magister contra Tibium urbem proficiscens in transitu omnem Phasianes regionem, utpote Saracenorum ditioni subditam vastavit, quemadmodum & ea ipsa de causa ante eum Ioannis istius frater Theophilus Patricius, cum Chaldiae Praetor esset. Quamdiu enim res cum Theodosiopolitanis esset, in Phasianes regione nullus locus illaesus constitit, ne ad urbem quidem Abnicium usque; Iberesque amicitiam semper colebant cum Theodosiopolitanis, Abniciotis, Mantziciertanis, & universa denique Perside: sed in Phasiane nihil terrae possidebant. Dominus autem Leo, & Dominus Romanus Imperatores, Imperatrixque nostra saepenumero Cetzeum urbem recipere, & praesidiarios imponere studuerunt, ne amplius inde Theodosiopoli commeatus suppeditaretur: adfirmantes Curopalatae eiusque fratribus, simul ac capta foret Theodosiopolis, illam se reddituros: sed Iberes hoc facere non substinuerunt amore Theodosiopolitanorum, ne eorum urbes vastaretur, Imperatorique Romano, & Imperatrici responderunt; si hoc fecerimus, opprobrium erimus vicinis nostris, Magistro, & principi Abasgiae, Basparacanitae, & gubernatoribus Armeniae: dicere item possent, infidos Imperatori Iberas esse, nimirum Curopalatem, ac eius fratres, neque illis confidere, ideoque hanc ab illis urbem cepisse; quin potius mittat Imperator Turmarcham aut Caesarianum aliquem, qui in urbe Cetzeo resideat, & observet. Rescriptum autem receperunt in formam mandati; quid proderit, si Turmarcha, aut Caesarianus mittatur? qui si veniant, cum decem aut duodecim ad summum viris intrare

ὁ δὲ Σπανδιάτης ὁ ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Δαβὶδ ἐτελεύτησεν ἄτεκνος. ἀπὸ δὲ τῆς Ἱερουσαλὴμ μετοικήσεως αὐτῶν εἰς τὴν νῦν οἰκουμένην παρ' αὐτῶν χώραν, ἔτη υ. ἢ καὶ φ'. μέχρι τῆς σήμερον. ἥτις ἐστὶν ἰνδικτιῶν ι. 1 ἔτη ἀπὸ κτίσεως κόσμου ϛυξ'. ἐπὶ τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου καὶ Ῥωμανοῦ τῶν φιλοχρίστων καὶ πορφυρογεννήτων βασιλέως Ῥωμαίων. ἰστέον ὅτι ὁ φιλόχριστος καὶ πορφυρογέννητος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς Λέων ἀκούσας ὅτι εἰς τὸν τόπον τὸν λεγόμενον Φασιανὴν ἐλθόντες οἱ Σαρακηνοὶ τὰς ἐκεῖσε ἐκκλησίας ἐποίησαν κάστρα, ἀπέστειλε τὸν πατρίκιον καὶ στρατηγὸν τῶν Ἀρμενιακῶν τὸν Λαλάκωνα, μετὰ τοῦ στρατηγοῦ Κωλωνείας, καὶ τοῦ στρατηγοῦ Μεσοποταμίας, καὶ τοῦ στρατηγοῦ Χαλδίας, καὶ κατέστρεψαν τὰ τοιαῦτα κάστρα, τὰς ἐκκλησίας ἐλευθερώσαντες, ληϊσάμενοι καὶ πᾶσαν τὴν Φασιανὴν τῷ τότε καιρῷ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κρατουμένην. καὶ εἶθ' οὕτω πάλιν ἀπέστειλε τὸν μάγιστρον Καταkαλὸν καὶ δομέστικον τῶν σχολῶν· ὃς ἐλθὼν ἐν τῷ κάστρῳ Θεοδοσιουπόλεως, καὶ τὰ πέριξ αὐτῆς ληϊσάμενος, καὶ τὴν χώραν τῆς Φασιανῆς, καὶ τὰ περὶ αὐτὴν κάστρα τῷ ὁμοίῳ ὀλέθρῳ παραδοὺς ὑπέστρεψε, μεγάλην πληγὴν ἐν τούτῳ δοὺς τοῖς Σαρακηνοῖς. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας κυροῦ Ῥωμανοῦ βασιλέως ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ Κουρκούας 2 ἀπερχόμενος κατὰ τοῦ κάστρου Τιβίου εἰς τὴν δίοδον αὐτοῦ ἠφάνισε τὴν πᾶσαν χώραν τῆς Φασιανῆς ὡς ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν κρατουμένην. ἀλλὰ καὶ ὁ πατρίκιος Θεόφιλος ὁ ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος μαγίστρου Ἰωάννου τοῦ πρῶτον αὐτοῦ στρατηγεύοντος ἐν Χαλδίᾳ, ἐπραίδευσε τὴν τοιαύτην χώραν τῆς Φασιανῆς, ὡς καὶ τότε τῶν Σαρακηνῶν δεσποζομένην. μέχρι γὰρ τοῦ γεγονέναι τὸν λόγον μετὰ τοὺς Θεοδοσιουπολίτας, εἰς τὴν χώραν τῆς Φασιανῆς 3 χωρίον οὐ συνέστη, οὐδὲ εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ἀβνίκου· καὶ οἱ Ἴβηρες πάντοτε εἶχον ἀγάπην καὶ φιλίαν μετὰ τῶν Θεοδοσιουπολιτῶν, καὶ τῶν Ἀβνιωτῶν, καὶ μετὰ τῶν Μαντζικιερτῶν, μετὰ πᾶσαν τὴν Περσίδα, ἀλλ' ἐν Φασιανῇ οὐδέποτε ἐπεκτήσαντο χωρία ὅτι πολλάκις ὁ κύρης Λέων ὁ βασιλεὺς, καὶ ὁ κύρης Ῥωμανὸς, καὶ αὐτὴ ἡ βασίλισσα ἡμῶν ἐπεζήτησε τὸ κάστρον τὸ Κετζέον τοῦ ἀναλαβέσθαι αὐτὸ, καὶ εἰσαγαγεῖν ταξάτους 4, πρὸς τὸ μὴ ἐκεῖθεν σιταρχεῖσθαι τὴν Θεοδοσιούπολιν, ἐξασφαλιζόμενοι πρός τε τὸν Κουροπαλάτην καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, τοῦ μετὰ τὸ παραληφθῆναι τὴν Θεοδοσιούπολιν ἀναλαβέσθαι αὐτοὺς τὸ τοιοῦτον κάστρον. ἀλλ' οὐκ ἠνέσχοντο οἱ Ἴβηρες τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀγάπην τῶν Θεοδοσιουπολιτῶν, καὶ διὰ τὸ μὴ πορθηθῆναι τὸ κάστρον Θεοδοσιούπολιν· ἀλλ' ἀντεδήλωσαν τὴν κύρην Ῥωμανὸν καὶ τὴν βασίλισσαν ἡμῶν, λέγοντες· ὅτι εἰ τοῦτο ποιήσομεν, ἀτιμίαν ἔχομεν γενέσθαι εἰς τοὺς γείτονας ἡμῶν. οἷον εἰς τὸν μάγιστρον καὶ εἰς τὸν ἐξουσιαστὴν Ἀβασγίας, καὶ εἰς τὸν Βασπαρακανίτην, καὶ εἰς

1 Ἥτις ἐστὶν ἰνδικτιῶν δεκάτη) Suid. ἴνδικτος, καὶ ἰνδικτιῶν λέγεται. Nicetas in Alexio Man. F. Καθ' ἡμέραν ἑβδόμην, δευτέρου τοῦ μαΐου μηνὸς, τῆς πεντεκαιδεκάτης ἰνδικτιῶνος.

2 Ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ὁ κουρκούας) Huius res gestas descripsit Manuel Protospatharius lib. VIII. qui non exstant. Cedrenus testis est: Οὕτω δὲ βουλητὸν τὰς ἐκείνου (Ἰωάννου κουρκούα) μαθεῖν ἀριστείας, ζητησάτω τὴν πονηθεῖσαν βίβλον παρά τινος μανουὴλ τοῦ πρωτοσπαθαρίου καὶ κριτοῦ (ἐν ὀκτὼ γὰρ βίβλοις ἱκανῶς τὰ τούτου ἀνδραγαθήματα συνεγράψατο) καὶ ἐξ αὐτῆς εἴσεται οἷος ἦν ὁ ἀνὴρ τὰ πολεμικά. Atque exstarent hi libri, sine dubio valde illustrarent eius temporis Historiam.

3 Τὴν χώραν αὐτῆς Φασιανῆς) Scribe, τὴν χώραν τῆς Φασιανῆς.

4 Καὶ εἰσαγαγεῖν ταξάτους) ταξάτοι, *Taxati*, sunt praesidiarii. Landulphus Sagax Hist. Misc. lib. XX. *Anno tertio imperii Leontii acie Arabes in Africam mota hanc obtinuerunt, & ex proprio exercitu taxatos in ea quosdam constituerunt.*

καὶ εἰς τοὺς ὑπερεξάρχοντας τῶν Ἀρμενίων· καὶ εἰπεῖν ἔχουσιν ὅτι ὁ βασιλεὺς ἀπίστους ἔχει τοὺς Ἴβηρας, τόν τε Κουροπαλάτην, καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ, καὶ οὐ πιστεύει αὐτοῖς, καὶ διὰ τοῦτο ἀνελάβετο τὸ κάστρον ἐξ αὐτῶν· ἀλλὰ μᾶλλον ἂς ἀποστείλῃ 1 ὁ βασιλεὺς τουρμάρχην 2 ἢ βασιλικόν τινα, καὶ ἂς καθέζηται εἰς κάστρον τοῦ Κετζέου, καὶ ἂς θεωρεῖ. καὶ ἐδέξατο διὰ κελεύσεως, ὅτι τί ὄφελες, ἢ τουρμάρχην, ἢ βασιλικὸν ἀποστεῖλαι· πάντως ἐὰν εἰσέλθῃ εἴτη τουρμάρχης, εἴτε βασιλικὸς, μετὰ δέκα ἢ δώδεκα ἀνθρώπων ἔχει εἰσελθεῖν, καὶ καθέζεσθαι ἔχει εἰς τὸ ἄπληκτον, ὃ παρ' ὑμῖν λάβῃ· καὶ ἐπεὶ πολλαὶ εἰσὶν ὁδοὶ αἱ εἰσάγουσαι εἰς τὸ κάστρον Θεοδοσιουπόλεως, οὐ δύναται ἀπὸ τοῦ κάστρου βλέπειν τὰ εἰσερχόμενα καρβάνια 3 εἰς τὸ κάστρον Θεοδοσιουπόλεως· δύνανται γὰρ εἰσέρχεσθαι καρβάνια ἐν Θεοδοσιουπόλει, τῇ νυκτὶ ἐκείνων μηδὲν νοούντων. ἀλλ' οὖν διὰ τὸ μὴ θέλειν τοὺς Ἴβηρας προθεθῆναι τὴν Θεοδοσιούπολιν, ἀλλὰ μᾶλλον σιταρχεῖσθαι, τούτου ἕνεκα οὐχ ὑπήκουσαν καὶ δέδωκαν τὸ κάστρον τὸ Κετζέων· καί τοι καὶ ὅρκον ἔγγραφον δεχόμενοι, τοῦ μετὰ τὸ παραληφθῆναι τὴν Θεοδοσιούπολιν ὑποστραφῆναι αὐτοῖς τὸ τοιοῦτον κάστρον· ὅτι οὐδέποτε ἐβουλήθησαν οἱ Ἴβηρες πραιδεῦσαι ἢ αἰχμαλωτίσαι τὰ πέριξ τοῦ κάστρου Θεοδοσιουπόλεως, ἢ τὰ χωρία αὐτοῦ, ἢ εἰς τὸ κάστρον τοῦ Ἀβνίκου, ἢ τὰ περὶ αὐτὸ χωρία, ἢ εἰς τὸ κάστρον Μαντζικίερτ, καὶ εἰς τὴν αὐτοῦ ἐπικράτειαν. ὅτι καθὼς ἐνίσταται ὁ Κουροπαλάτης περὶ τῶν χωρίων τῆς Φασιανῆς ἐπιζητῶν ὅλην τὴν Φασιανὴν καὶ τὸ κάστρον τοῦ Ἀβνίκου, προφασιζόμενος χρυσοβούλλια ἔχειν τοῦ μακαρίου βασιλέως τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ, καὶ τῆς ἡμετέρας βασιλείας· ὧν καὶ τὰ ἴσα πρὸς ἡμᾶς ἀπέστειλε διὰ τοῦ Ζουρβανέλη πρωτοσπαθαρίου τοῦ Ἀζάτου αὐτοῦ 4· ταῦτα ἐπισκεψάμενοι, εὕρομεν αὐτὸν μηδεμίαν βοήθειαν ἔχοντα· τὸ μὲν γὰρ χρυσοβούλλιον τοῦ πενθεροῦ ἡμῶν περιέχει ὑποσχέσθαι τὸν αὐτὸν Κουροπαλάτην, ὡς δι' ὅρκου ἐβεβαίωσεν αὐτὸν οἰκείᾳ χειρὶ ἐγγραψάμενος, τοῦ διαμεῖναι ἐν τῇ πίστει τῆς ἡμετέρας βασιλείας· καὶ τοῖς μὲν ἐχθροῖς ἡμῶν ἀντιμάχεσθαι, τοῖς δὲ φίλοις ὑπερασπίζεσθαι, καὶ τὴν ἀνατολὴν ὑπόσπονδον ποιῆσαι τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν, καὶ κάστρα χαράσσεσθαι, καὶ μεγάλα πρὸς θεράπειαν ἡμῶν ἔργα ποιήσασθαι· καὶ ὑπεσχέθη αὐτοῖς παρὰ τοῦ πενθεροῦ ἡμῶν, ἵνα ἐὰν φυλάξῃ τὴν τοιαύτην πίστιν, δούλωσιν, καὶ εὐγνωμοσύνην, διαμένῃ ἀμετασάλευτος καὶ αὐτὸς καὶ οἱ τοῦ γένους αὐτοῦ ἐν τῇ τούτου ἀρχῇ καὶ ἐξουσίᾳ, καὶ οὐ μεταστήσει τὰ ὅρια τῶν τόπων αὐτοῦ· ἀλλὰ κατὰ τῶν πρώην βασιλέων τὰ σύμφωνα στέρξῃ, καὶ περαιτέρω μὴ ὑπερβήσεται· καὶ ὅτι οὐδὲ κωλύσει αὐτὸν καταστρέψαι τὴν Θεοδοσιούπολιν καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα τῶν ἐχθρῶν, κἄν τε διὰ τοῦ αὐτοῦ μόνου πολιορκηθήσονται, κἄν τε δι' αὐτοῦ τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν. ταῦτα μὲν τὰ κεφάλαια περιέχουσι τὰ χρυσοβούλλια, ἐξ ὧν οὐδεμίαν βοήθειαν ὁ Κουροπαλάτης ἔχει. τὸ μὲν γὰρ τοῦ πενθεροῦ ἡμῶν διαγορεύει, ὅτι οὐ παρασαλεύομεν αὐτὸν ἐκ τῶν παλαιῶν ὁρίων τῆς χώρας αὐτοῦ

re poterunt, & residere in diversorio quod vos iis adsignaveritis. Et quandoquidem multae viae sunt, quibus Theodosiopolim intrare licet, fieri non potest, ut ab urbe prospiciantur carvania Theodosiopolim ingredientia, quae noctu intrare possunt, illis nihil tale cogitantibus. Iberes itaque, quia vastari Theodosiopolim nollent, sed potius commeatus suppeditari, non obedierunt, neque urbem Cetzeum tradiderunt: licet iuramentum scriptum acceperint, capta Theodosiopoli se hanc urbem recepturos esse. Nullo enim modo voluerunt Iberes loca Theodosiopoli circumiacientia vastari aut diripi, ut neque urbs Abnicum, & Mantzicierт, earumque territoria. Instabat quoque Curopalates de regione Phasianes, eam tutam cum urbe Abnico postulans, praetendensque aureas se bullas habere a beato Imperatore domino Romano, & a nostra maiestate; quarum item exemplaria ad nos misit per Zurbanelen Protospatharium Azutum suum: quibus consideratis nihil haec iuvare ipsum comperimus. Aurea enim bulla soceri mei continet; spondere Curopalatem, ut ipse scripto etiam propria manu iuramento confirmavit, in fide se Imperii nostri mansurum, amicos quoque & hostes eosdem habiturum, Orientem nobis subiecturum, urbes expugnaturum, & res pro nobis magnas gesturum; socerum autem meum respondere, si fidem servet, si servitutem officiaque haec praestet, & ipsum & eius posteros principatum, & auctoritatem hanc perpetuo habituros, dum ne ditionis suae fines umquam transferat, sed priorum Imperatorum conventis adquiescat, neque ea transgrediatur, aut Theodosiopoleos eversionem impediat, aut aliarum urbium hostilium, sive ab ipso solo eae obsideantur, sive ab exercitu nostro. Atque haec quidem aurearum bullarum summa erant capita; quae Curopalatae prodesse nihil possunt: nam quae soceri nostri est, ea sancit, ne antiquis ditionis suae terminis eum dimoveamus; quodque Theodosiopolim & reliquas hostium urbes, vel solus, si possit, vel cum nostris militibus obsidebit subiugabitque, sed dominium ad proprietatem non retinebit. Nostrae autem summa est, ut Agarenorum quaecumque loca vel ipse, vel adfinis ipsius Magister Adranase suis copiis subiicere sibi poterit, vel ab hoc usque die subiecerit, eorum & dominium & proprietatem habeat. Et quandoquidem neque suis copiis Theodosiopolim expugnavit, neque Abnicum, neque Mastatum, non debet ea possidere, utpote quae cis Erax flumen sint, sive Phasidem: tum etiam quia Abnicum ad hodiernum usque diem sui iuris fuerit, proprioque domino parens, & Ameran proprium habens, nostris saepenumero illud populantibus. Verum etiam Protospatharius Ioan-

1 Ἂς ἀποστείλῃ) ἂς, pro ἵνα. Passim occurrit apud Scriptores, quos nobis exhibet in suo Turco-Graecia Vir doctissimus Martinus Crusius.

2 Τουρμάρχην) τουρμάρχης. *Turmae praefectus*. Occurrit passim.

3 Τὰ εἰσερχόμενα καρβάνια) καρβάνιον est Turcicum, *Caruana*. Significat autem ea vox multitudinem mercatorum, aliorumque peregrinantium, qui simul iter instituunt, ut tanto tutius commeent.

4 Τοῦ ἀζάτου αὐτοῦ) ἀζάτος, vox nondum alibi mihi lecta, neque intellecta. Inquirendum est.

Ioannes, praetorque Arrhabonites, & Theophilus Patricius paulo ante Theodosiopoleos praetor, reliquique praetores, praedam inde magnam, & captivorum multitudinem abduxerunt, incensis pagis eius; quod numquam a Curopalate factum est. Hisque ita a nobis deletis venerunt Iberes, eaque ceperunt, urbem exinde tenere conati. Ameras vero crebro compellatus a Theophilo Patricio & Praetore, nullam sibi vitae spem esse videns, Imperio se nostro submisit, & filium obsidem dedit. Mastatum vero Theodosiopolitanorum erat; quumque Ioannes Magistor Theodosiopolim per septem menses obsideret, neque expugnare valeret, misso milite Mastatum cepit, introducto illuc Protospathario Petrona Boila, qui tunc temporis Nicopoleos Capitaneus erat. At Pancratius Magister, qui una cum Ioanne ante Theodosiopolim ordines duxerat, successurus, urbem illam dari sibi ab eo petiit, scripto iuramento adfirmans, sibi perpetuo eam se adservaturum, neque ullo pacto Saracenis traditurum. Pancratius autem laudatus quia erat Christianus, & Imperii nostri subditus, fides iuramento ipsius habita est, eique urbs concredita; at ille eam rursus Theodosiopolitanis restituit. Quumque Theodosiopolis capta esset, venientes Iberes eam tenuerunt; itaque neque urbis Mastati, neque Abnici repetendae facultatem habent. Sed postquam Curopalates fidus & integer servus ac amicus noster est, ad ipsius postulationem, fiat terminus Phasianes Erax fluvius, sive Phasis: & sinistras partes Illyrium versus Iberes teneant, dextrae vero versus Theodosiopolim tam urbes quam agri nostri Imperii sint, flumine scilicet utrasque disterminante, quemadmodum etiam beatae memoriae Ioannes Curcuas, quum viveret, interrogatus expedire pronuntiavit, ut flumen pro termino esset. Nam stricto iure nulla potestas Curopalatae competit, neque in citeriora fluminis, neque in ulteriora: siquidem omnis ille Theodosiopolitanorum tractus a nostro milite ferro igneque vastatus est, neque umquam sine eo Iberes egressi Theodosiopolim populati sunt, sed mutuam perpetuo amicitiam colentes negotia inter se exercebant: & verbo quidem deleri Theodosiopolim volebant, re tamen ipsa nullo modo cupiebant, ut ea caperetur. Sed nostra maiestas, ut dictum est, propter adfectum in Curopalatem, terminum intermedium esse voluit fluvium Erax, sive Phasin, qua quidem possessione contenti esse, neque quidquam amplius petere debent.

τοῦ, καὶ ὅτι ἐὰν δυνεθῇ, εἴ τε καὶ μόνος, εἴ τε καὶ μετὰ τοῦ στρατοπέδου ἡμῶν, πολιορκήσει καὶ καταστρέψει τὴν Θεοδοσιούπολιν, καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα τῶν ἐχθρῶν· οὐχὶ δὲ κατασχεῖν αὐτὰ εἰς τελείαν δεσποτείαν καὶ κυριότητα. τὸ δὲ τῆς βασιλείας ἡμῶν περιέχει, ἵνα ὅσους ἂν τόπους δυνηθῇ καὶ αὐτὸς, καὶ ὁ ἀνεψιὸς αὐτοῦ ὁ μάγιστρος Ἀδρανασὴ, ἐξ οἰκείας δυνάμεως καθυποτάξαι τῶν Ἀγαρηνῶν, ἢ ἀπὸ τοῦ νῦν καθυποτάξει, κατέχῃ ἐπὶ δεσποτείᾳ καὶ κυριότητι. καὶ ἐπεὶ οὔτε ἐξ οἰκείας δυνάμεως τὴν Θεοδοσιούπολιν κατεστρέψατο, οὔτε τὸ Ἀβνίκον, οὔτε τὸ Μαστάτον, οὐκ ὀφείλῃ ταῦτα κατέχειν ὡς ὄντα ἔνθεν τοῦ Ἔραξ ποταμοῦ, ἤτοι τοῦ Φάσιδος. διότι τὸ μὲν κάστρον τοῦ Ἀβνίκου μέχρι τοῦ νῦν ἦν αὐτεξούσιον καὶ αὐτοδέσποτον, ἔχον ἴδιον Ἀμηρὰν, καὶ πολλάκις ὁ λαὸς τῆς βασιλείας ἡμῶν ἐπραίδευσεν αὐτό· ἀλλὰ καὶ ὁ πρωτοσπαθάριος Ἰωάννης καὶ στρατηγὸς ὁ Ἀῤῥαβωνίτης, καὶ ὁ πατρίκιος Θεόφιλος καὶ ἀρτίως στρατηγὸς Θεοδοσιουπόλεως, καὶ οἱ λοιποὶ στρατηγοὶ, μεγάλην πραῖδαν καὶ αἰχμαλωσίαν εἰς αὐτὸ ἠργάσαντο, κατακαύσαντες τὰ χωρία αὐτοῦ μηδέποτε τοῦ Κουροπαλάτου πραιδεύσαντος αὐτό. καὶ ἡνίκα ἠφανίσθησαν τὰ τούτου χωρία παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν, ἐπεισῆλθον οἱ Ἴβηρες, καὶ κατεκράτησαν αὐτὰ, πειρώμενοι ἐκ τούτου τὸ κάστρον κρατῆσαι. ὁ δὲ Ἀμηρᾶς πολλάκις μηνυθεὶς παρὰ τοῦ πατρικίου Θεοφίλου καὶ στρατηγοῦ, καὶ ἰδὼν ὅτι οὐδαμῶς ἔχει ἐλπίδα ζωῆς, ὑπετάγη, καὶ κατένευσε δοῦλος γενέσθαι τῆς βασιλείας ἡμῶν, δοὺς τὸν υἱὸν αὐτοῦ ὄψιδα. τὸ δὲ Μαστάτον ὑπῆρχε τῶν Θεοδοσιουπολιτῶν. καὶ ἡνίκα ὁ μάγιστρος Ἰωάννης ἐπολιόρκησε τὴν Θεοδοσιούπολιν ἑπτὰ μῆνας, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι παραλαβεῖν αὐτὴν, ἀποστείλας λαὸν παρέλαβε τὸ αὐτὸ κάστρον τὸ Μαστάτον· καὶ εἰσήγαγεν ἐν αὐτῷ τὸν πρωτοσπαθάριον Πετρωνᾶν τὸν Βόϊλαν, τὸν τότε ὄντα κατεπάνω Νικοπόλεως ὁ δὲ μάγιστρος Παγκράτιος συνταξιδεύσας τῷ αὐτῷ Μαγίστρῳ ἐν Θεοδοσιουπόλει, ἡνίκα ἔμελλεν ἀναχωρεῖν, παρεκάλεσεν ἵνα δώσῃ αὐτῷ τὸ τοιοῦτον κάστρον, ποιήσας ἔγγραφον ὅρκον πρὸς αὐτὸν, τοῦ ἐπικρατεῖν αὐτὸ, καὶ μηδέποτε τοῦτο τοῖς Σαρακηνοῖς ἐπιδοῦναι. καὶ διὰ τὸ εἶναι αὐτὸν καὶ Χριστιανὸν καὶ δοῦλον τῆς βασιλείας ἡμῶν, πιστεύσας τῷ ὅρκῳ αὐτοῦ δέδωκεν αὐτὸ τῷ εἰρημένῳ Παγκρατίῳ. ὁ δὲ πάλιν ἀπεχαρίσατο αὐτὸ τοῖς Θεοδοσιουπολίταις. καὶ ἡνίκα παρελήφθη ἡ Θεοδοσιούπολις, ἐπεισελθόντες οἱ Ἴβηρες ἐκράτησαν αὐτό. διότι οὔτε τοῦ τοιούτου κάστρου τοῦ Μαστάτου, οὔτε τοῦ Ἀβνίκου ἔχουσιν ἐξουσίαν ἐπιζητεῖν. ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Κουροπαλάτης πιστὸς καὶ ὀρθὸς δοῦλος καὶ φίλος ἡμῶν ἐστὶ, διὰ τὴν αὐτοῦ παράκλησιν, ἵνα γένηται σύνοραν τῆς Φασιανῆς ὁ ποταμὸς ὁ Ἔραξ, ἤτοι ὁ Φάσις· καὶ τὰ μὲν ἀριστερὰ μέρη τὰ πρὸς τὴν Ἰλλυρίαν κατέχωσιν οἱ Ἴβηρες, τὰ δὲ δεξιὰ ὅσα εἰσὶ πρὸς τὴν Θεοδοσιούπολιν, κἄν τε κάστρα κἄν τε χωρία εἰσὶν, ὦσιν ὑπὸ τὴν βασιλείαν ἡμῶν, τοῦ ποταμοῦ δηλονότι σύνορον ἀμφοτέρων ὑπάρχοντος, καθὼς καὶ ζῶν ὁ μακάριος Ἰωάννης Κουρκούας περὶ τούτου ἐρωτηθεὶς ἐξεῖπε συμφέρον εἶναι τὸν ποταμὸν σύνορον. τὸ μὲν γὰρ ἀκριβὲς δίκαιον οὐδεμίαν ἐξουσίαν παρέχει τῷ Κουροπαλάτῃ, εἴτε εἰς τὰ ἔνθεν τοῦ ποταμοῦ, εἴ τε εἰς τὰ ἐκεῖθεν διακράτησιν ἔχειν· διότι τὰ τοιαῦτα πάντα χωρία τῶν Θεοδοσιουπολιτῶν τὰ στρατεύματα τῆς βασιλείας ἡμῶν ἠχμαλώτισαν, καὶ ἐπυρπόλησαν, καὶ οὐδέποτε χωρὶς ἡμετέρου λαοῦ Ἴβηρες ἐξῆλθον καὶ ἐπραίδευσαν Θεοδοσιούπολιν, ἀλλ' ἀεὶ φίλους εἶχον αὐτοὺς, καὶ ἐπραγματεύοντο μετ' αὐτῶν καὶ τῷ μὲν στόματι ἤθελον πορθηθῆναι τὴν Θεοδοσιούπολιν, τῇ δὲ καρδίᾳ οὐδαμῶς ἐβούλοντο παραληφθῆναι αὐτήν. ἀλλ' ἡ βασιλεία ἡμῶν, ὡς εἴρηται, διὰ τὴν πρὸς τὸν Κουροπαλάτην ἀγάπην, ἠθέλησε γενέσθαι τὸν ποταμὸν τὸν Ἔραξ, ἤτοι τὸν Φάσιν 1, σύνορον ἀμφοτέρων, καὶ ὀφείλουσιν ἀρκεῖσθαι εἰς τὴν τοιαύτην διακράτησιν, καὶ μηδὲν πλέον ἐπιζητεῖν.

ΚΕΦ.

1 Τὸν ἔραξ, ἤτοι τὸν Φάσιν) Scribe, τὸν ἔραξ, ἤτοι τ. φ. Sic supra semel iterumque scribitur.

ΚΕΦ. μϛ'.

Περὶ τῆς γενεαλογίας τῶν Ἰβήρων, καὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου.

ΙΣτέον ὅτι ὁ Παγκράτιος, καὶ ὁ Δαβὶδ, καὶ ὁ Μάμπαλις, ὃ ἑρμηνεύεται πανάγιος, ὑπῆρχον υἱοὶ τοῦ μεγάλου Συμβατίου τοῦ Ἴβηρος. καὶ ἔλαχε τὸ Ἀδρανούτζη εἰς κληρονομίαν τῷ Παγκρατίῳ. τῷ δὲ Δαβὶδ ἔλαχεν ἑτέρα χώρα 1. ὁ δὲ Παγκράτιος ἐποίησεν υἱοὺς τρεῖς, τὸν Ἀδρανασὲρ, τὸν Κουρκένιον, καὶ τὸν Πατρίκιον Ἀσώτιον, τὸν καὶ Κισκάσην, καὶ διεμέρισεν αὐτοῖς τὴν χώραν αὐτοῦ. καὶ ἔλαχε τὸ Ἀδρανούτζη τῷ υἱῷ τοῦ αὐτοῦ Κουρκενίῳ κἀκείνου τελευτήσαντος ἀτέκνου, εἴασεν αὐτὸ τῷ ἀδελφῷ αὐτοῦ Ἀσωτίῳ τῷ καὶ Κισκάσῃ. ὁ δὲ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ καὶ Κισκάσης ἐπῆρε γαμβρὸν εἰς θυγατέρα αὐτοῦ τὸν Κουρκένην ἐκεῖνον τὸν μάγιστρον, ὅστις δυναστεύσας ἀφείλετο ἐκ τοῦ πενθεροῦ αὐτοῦ Ἀσωτίου τὸ Ἀδρανούτζη κατὰ τυραννίδα καὶ δέδωκεν αὐτῷ εἰς ἀντιστήκωσιν τό, τε Τυρόκαστρον, καὶ τὴν ποταμίαν τοῦ Ἀτζαρὰ, τὴν οὖσαν σύνορον τῆς Ῥωμανίας εἰς Κώλωριν. εἶχε δὲ γυναῖκα ὁ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ καὶ Κισκάσης τὴν ἀδελφὴν τοῦ μαγίστρου Γεωργίου καὶ ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας. καὶ ὅτε ἐγένοντο κατ' ἀλλήλων ὅ, τε μάγιστρος Κουρκένιος, καὶ ὁ μάγιστρος Γεώργιος καὶ ἐξουσιαστὴς Ἀβασγίας, διὰ τὸ συναγωνίζεσθαι τὸν πατρίκιον Ἀζώτιον τοῦ ἐξουσιαστοῦ Ἀβασγίας, δυνηθεὶς ὁ Κουρκένιος ἀφείλετο καὶ τὴν ἀντιστήκωσιν ἣν δέδωκεν αὐτῷ ὑπὲρ τοῦ Ἀδρανουτζίου, καὶ ἐδίωξεν αὐτὸν, καὶ ἀπῆλθεν εἰς Ἀβασγίαν. τελευτήσαντος δὲ τοῦ μαγίστρου Κουρκενίου, κατελείφθη 2 τὸ Ἀδρανούτζη τῇ γυναικὶ αὐτοῦ τῇ τοῦ πατρικίου Ἀσωτίου τοῦ Κισκάση θυγατρὶ, ὡς πατρικὸν αὐτῆς. ὅτε τε διεμέριζον τὴν χώραν τοῦ μαγίστρου Κουρκενίου μεθ' ὅπλων. ὅ, τε Ἀσώτιος ὁ Κουροπαλάτης, καὶ ὁ μάγιστρος Γεώργιος ὁ ἐξουσιαστὴς Ἀβασγίας, καὶ ὁ μάγιστρος Παγκράτιος ὁ ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Κουροπαλάτου, ἦλθον εἰς συμβίβασιν, καὶ ἐπῆρεν ἕκαστος τὸ πλησιάζον αὐτῷ. τὸ δὲ Ἀδρανούτζιν ἐπλησίαζε τῷ Συμβατίῳ τῷ τοῦ προῤῥηθέντος Δαβὶδ υἱῷ· τότε ἐκράτησαν πάντες τὴν γυναῖκα τοῦ μαγίστρου Κουρκενίου, ἤγουν τὴν θυγατέρα τοῦ πατρικίου Ἀσωτίου τοῦ καὶ Κισκάση, λέγοντες ὅτι σὺ γυνὴ οὖσα οὐ δύνασαι κρατεῖν τὸ κάστρον· τότε δέδωκεν ὁ Συμβάτιος εἰς συνάντησιν τοῦ κάστρου χωρία τῇ γυναικὶ, καὶ ἀνελάβετο τὸ τοιοῦτο κάστρον τὸ Ἀδρανούτζιν. ἰστέον ὅτι ἡ συγγένεια τῶν τοιούτων Ἰβήρων τοῦτο ἔχει τὸν τρόπον· τοῦ Δαβὶδ ἡ μήτηρ, καὶ τοῦ Ἀδρανασὴ τοῦ Κουροπαλάτου, τοῦ πατρὸς τοῦ ἀρτίως Ἀσωτίου τοῦ Κουροπαλάτου, ὑπῆρχον δύο ἀδελφῶν παιδία, ἤγουν ἐξαδέλφαι. εἶχε δὲ Συμβάτιος ὁ τοῦ Δαβὶδ υἱὸς γυναῖκα τὴν θυγατέρα τοῦ μαγίστρου Παγκρατίου τοῦ πατρὸς τοῦ Ἀδρανασὴ τοῦ ἀρτίως μαγίστρου· καὶ τελευτησάσης ἔλαβεν ὁ Ἀδρανασὴ τὴν ἀδελφὴν τοῦ Συμβατίου τοῦ υἱοῦ τοῦ Δαβίδ. ὅτι τὸ κάστρον τὸ Ἀδρανούτζιν ὀχυρόν ἐστι πάνυ, ἔχει δὲ καὶ ῥαπάτιν μέγα 3 ὡς

CAP. XLVI.

De Iberum genealogia, & oppido Adranutzio.

SCiendum est Pancratium, Davidem, & Mampalim, quod *sanctissimum* significat, filios fuisse magni Symbatii Iberis. Et Adranutze quidem in hereditatem Pancratio cessit, Davidi vero alia regio. Habuit autem Pancratius filios tres, Adranaser, Curcenium, & Asotium Patricium, qui etiam Ciscases nuncupatur: divisitque ipsis terras suas, & Adranutze Curcenii hereditas fuit; qui sine liberis cum decederet, fratri Asotio, qui & Ciscase id reliquit. At Asotius Patricius, qui & Ciscases, generum sibi adscivit Curcenium illum Magistrum, qui principatu accepto, socero Asotio Adranutze per vim ademit, & compensationis vicem dedit Tyrocastrum, terramque quam Atzara flumen adluit, confinem Romaniae ad Colorin. Vxor autem Asotio huic Patricio, sive Ciscase, soror fuit Georgii Magistri, & Abasgiae principis. Quumque dissiderent inter se Curcenius Magister, & Georgius Magister, & Abasgiae princeps, quia Asotii Patricii partibus faveret Abasgiae princeps, potentia ac viribus antecellens Curcenius eripuit etiam quod pro Adranutzio ei dederat, expulitque, & in Abasgiam profectus est. Mortuo vero Curcenio Magistro Adranutzium accepit uxor eius, Asotii Patricii, sive Ciscase filia tamquam patrimonium. At quum Asotius Curopalates, Georgius Magister Abasgiae princeps, & Pancratius Magister, iam dicti Curopalatae frater Curcenii terram armis dividerent, re inter se composita, unusquisque propinquas sibi partes cepit. Adranutzium vero Symbatio propinquum erat, Davidis, quem antea diximus, filio: itaque omnes comprehensa Curcenii Magistri uxore, Asotii Patricii, sive Ciscase filia, dixerunt ei: Tu, cum mulier sis, habere illam urbem non potes: deditque ei Symbatius, pro illa pagos quosdam, atque ita Adranutzium ipse accepit. Et Iberum quidem horum cognatio ita habet. Mater Davidis, & Adranase Curopalatae patris Asotii pridem Curopalatae, duorum fratrum filiae erant. Symbatius autem Davidis filius uxorem habuit filiam Pancratii Magistri, qui pater Adranase pridem Magistri; eaque defuncta Adranase sororem accepit Symbatii Davidis filii. Adranutzium vero munitum valde est, habetque vallum magnum instar magnae urbis: & negotia Trapezuntis, Iberiae, & Abasgiae, totiusque Armeniae & Syriae illic agitantur, unde capit magnum vectigal. Territorium vero urbis Adranutzii, sive Arzen, amplum & fertile, estque clavis Iberiae, Abasgiae & Mischiorum. Beatus autem Imperator

1 Τῷ δὲ Δαβὶδ ἔλαχεν ἑτέρα χώρα) Censeo hic desiderari, quae de hereditate Mampalis.

2 Κατελείφθη) Scribe, κατελείφθη.

3 Ἔχει δὲ καὶ ῥαπάτην μέγα) Scribe, ῥαπάτιν, pro ῥαπάτιον: ita enim mos scribere recentioribus Graecis. Ipsa autem dictio, quid significet, ingenue fateor me ignorare. Verti *territorium*. Alius divinet rectius, qui potest.

tor dominus Romanus misit Constantem Patricium, & Drungarium rei navalis, qui tunc temporis Protospatharius, & Manclabita erat, deditque ei vestem Magistri, ut Curcenium Iberem Magistrum crearet; qui quidem Constans Patricius, reique navalis Drungarius cum Nicomediam usque progressus esset, accessit Agapius Monachus Cymenae filius, qui tunc temporis in urbe sancta fuerat voti causa, transiensque Iberiam Adranutzium venit. Erat autem Asotio Patricio, sive Ciscase, odium adversus generum Curcenium; itaque Agapio Monacho dixit: Adiuro te per Deum, & per virtutem honorandae, ac vivificae Crucis, ut in urbem abeas, Imperatorique nunties, aliquem ad me mittat, urbemque hanc meam accipiat, & in potestate sua habeat. Agapius autem Monacus in urbem veniens Imperatori narravit, quaecumque ipsi Asotius Patricius, qui & Ciscases, dixisset. Quumque Constans, quem diximus, Patricius, & rei navalis Drungarius Nicomediae esset, ad praefatum Magistri Curcenii Iberis negotium deputatus, ex mandato Imperatoris litteras accepit a Patricio Symeone Asecretis, quarum haec summa; iubet te sanctus noster Imperator, relictis rebus omnibus ad Asotium Patricium, sive Ciscasen e vestigio abire, & urbem Adranutzium ab eo accipere, quandoquidem per Agapium Monachum sacrae Imperatoris maiestati significavit, uti aliquem e suis fidum mittat, & Adranutzium urbem ipsius accipiat; ubi autem in Chaldiam veneris, adiunge tibi principes utiles, quos fortes fidosque cognoveris, urbemque ingredere & cape. Quum Constans Patricius, & rei navalis Drungarius, in Chaldiam profectus, ibique strenuis turmae praefectus principibusque, & militibus adsumtis trecentis, in Iberiam venisset, detinuit eum beatae memoriae David, Asotii pridem Curopalatae frater, interrogans, quonam ab Imperatore, & cuius rei causa missus, tantam secum multitudinem traheret. Timebant enim propter mortem Adranase Curopalatae, ne Curcenius ea dignitate ab Imperatore ornaretur, quandoquidem inter Adranase Curopalatae filios, post patris eorum obitum, & eorum pa-

ὡς χωρόπολιν 1· καὶ αἱ πραγματεῖαι τῆς τε Τραπεζοῦντος, καὶ τῆς Ἰβηρίας, καὶ Ἀβασγίας καὶ ἀπὸ πάσης τῆς χώρας τῆς Ἀρμενίας, καὶ τῆς Συρίας, ἐκεῖσε ἀφικνοῦνται. ἔχει δὲ καὶ κομμέρκιον 2 ἐκ τῶν τοιούτων πραγματειῶν ἄπειρον· ἡ δὲ χώρα τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, ἤτοι τὸ Ἀρζὴν, ἐστὶ καὶ πολλὴ καὶ εὔφορος, καὶ ὑπάρχει κλειδὶν τῆς τε Ἰβηρίας, καὶ Ἀβασγίας, καὶ τῶν * Μισχιῶν 3. ὅτι ὁ μακάριος βασιλεὺς ὁ κύρης Ῥωμανὸς ἀπέστειλε τὸν πατρίκιον Κώνσταντα καὶ δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου, τῷ τότε καιρῷ πρωτοσπαθάριον καὶ μαγγλαβίτου τυγχάνοντος δεδωκὼς καὶ ἱμάτιον μαγιστράτου 4 πρὸς τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον τὸν Ἴβηρα μάγιστρον μετὰ δὲ τὸ ἐξελθεῖν τὸν πατρίκιον Κώνσταντα καὶ δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου μέχρι Νικομηδείας, εἰσῆλθεν ὁ μοναχὸς Ἀγάπιος ὁ τοῦ Κυμινᾶ, ὃς ἦν τῷ τότε χρόνῳ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν εὐχῆς ἕνεκα 5. καὶ διερχομένου αὐτοῦ τὴν Ἰβηρίαν, κατήντησεν εἰς τὸ κάστρον τὸ Ἀδρανούτζιν, καὶ εἶχεν ὁ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ καὶ Κισκάσης καλούμενος ἔχθραν μετὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Κουρκένη, καὶ ἐλάλησεν εἰς τὸν μοναχὸν Ἀγάπιον, ὅτι ἐνορκῶσε εἰς τὸν Θεὸν καὶ εἰς τὴν δύναμιν τοῦ τιμίου καὶ ζωοποιοῦ σταυροῦ, ἵνα ἀπέλθῃς ἐν τῇ πόλει καὶ εἴπῃς τὸν βασιλέα, ἵνα ἀποστείλῃ, καὶ παραλάβῃ τὸ κάστρον μου, καὶ ἔχῃ ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν αὐτοῦ. ὁ δὲ μοναχὸς Ἀγάπιος εἰσελθὼν ἐν τῇ πόλει, διηγήσατο τὸν βασιλέα ὅσα ἐλάλησε πρὸς αὐτὸν ὁ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ καὶ Κισκάσης. τοῦ δὲ προῤῥηθέντος πατρικίου Κώνσταντος καὶ δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου ἐν Νικομηδείᾳ τυγχάνοντος διὰ τὴν προῤῥηθεῖσαν τῆς προβολῆς τοῦ μαγίστρου τοῦ Κουρκένη Ἴβηρος ὑπόθησιν, ἐκπροστάξεως τοῦ βασιλέως ἔλαβε τὸ πιττάκιον τοῦ πατρικίου Συμεὼν τοῦ ἀσηκρῆτις 6, ὡς ὅτι κελεύει ὁ βασιλεὺς ἡμῶν ὁ ἅγιος καταλιπεῖν σε πάσας σου τὰς δουλείας, καὶ ἀπελθεῖν ἐν συντομίᾳ πρὸς τὸν πατρίκιον Ἀσώτιον τὸν καὶ Κισκάσην λεγόμενον, καὶ παραλαβεῖν τὸ κάστρον αὐτοῦ τὸ Ἀδρανούτζιν, ἐπειδὴ διὰ τοῦ μοναχοῦ ἀγαπίου ἐδηλοποίησε τὸν βασιλέα ἡμῶν τὸν ἅγιον τοῦ ἀποστεῖλαι πιστὸν ἄνθρωπον, καὶ οἰκεῖον, τοῦ παραλαβεῖν τὸ κάστρον αὐτοῦ τὸ Ἀδρανούτζιν· καὶ ἀπερχομένου σου ἐν Χαλδίᾳ ἀναλαβοῦ ἄρχοντας χρησίμους 7, οὓς ἐπίστασαι εἶναι ἠνδρειωμένους καὶ πιστοὺς, καὶ εἴσελθε καὶ κράτησον τὸ τοιοῦτον κάστρον· τοῦ δὲ πατρικίου Κώνσταντος καὶ δρουγ-

1 Μέγα ὡς χωρόπολιν) Scribe, χωρόπουλον, sive χωριόπουλον. Glossae Graecobarbarae. Ἀγρίδιον, κωμάριον, χωρίον, χωριόπουλον.

2 Ἔχει δὲ καὶ κομμέρκιον) κομμέρκιον est *Commercium*. Hinc κομμερκιάριος, *Commerciarius*. De quo supra. In diplomate Andronici iunioris, apud Phranzen lib. III. capit. XXIV. Διδῶσιν χάριν κομμερκίου εἰς ποσότητα νουμισμάτων ἑκατὸν νουμίσματα δύο. Scribebant etiam κουμέρκιον, Laonicus Chalcocondyles Hist. lib. VI Καὶ περὶ τῶν κουμερκίων αὐτῶν ὅπως συγκαταθῇ ὁ βασιλεὺς συγκατένευσαν οἱ ἰανούιοι. Et Anna Comnen. Alexiad. lib. VI. Ὑπὲρ κουμερκίου, ἢ ἑτέρας τινὸς εἰσπράξεως τῷ δημοσίῳ εἰσκομιζομένης.

3 Καὶ τῶν μισχιῶν) Scribe, καὶ τῶν μοσχιῶν, Vide Strabonem lib. XI.

4 Ἱμάτιον μαγιστράτου) μαγιστράτον. *Magistratus*, id est Magistri dignitas: quomodo δουκάτον, πριγκιπάτον, δομεστικάτον, & talia. Occurrit mox iterum, ἐξαιτούμενον τὸ κουροπαλατίκιν, ἢ τὸ μαγιστράτον. De veste autem Magistri, quae ea fuerit, ignoramus. Neque eam Codinus commemorat usquam, quum tamen de ceterarum dignitatem habitu, atque insignibus satis accurate agat.

5 Ὃς ἦν τῷ τότε χρόνῳ εἰς τὴν ἁγίαν πόλιν εὐχῆς ἕνεκα) τὴν ἁγίαν πόλιν, intelligit Ierosolyma, quo pius olim populus devotionis ergo frequenter commeabat. Et exstat epistola Gregorii Nysseni: περὶ τῶν ἀπιόντων εἰς ἱεροσόλυμα.

6 Συμεὼν τοῦ ἀσηκρητῆς) ἀσηκρητῆς, Latinum, *A secretis*. Suidas, Γραμματεὺς, νοτάριος, τὸν τῶν ἀποῤῥήτων γραμματέα ἀσηκρητῆς καλοῦσι τὸ ἀξίωμα ῥωμαῖοι.

7 Ἄρχοντας χρησίμους) ἄρχοντες, hic sunt milites selecti, qui etiam ἀρχοντόπουλοι dicebantur, ut supra docui.

δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου ἀπελθόντος ἐν Χαλδίᾳ, ϗ ἀναλαβομένου τουρμάρχας χρησίμους ϗ ἄρχοντας, ϗ λαὸν μέχρι τ΄. εἰσῆλθεν ἐν Ἰβηρίᾳ, καὶ ἐκράτησεν αὐτὸν ὁ μακάριος Δαβὶδ ὁ ἀδελφὸς Ἀσωτίου τοῦ ἀρτίως Κουροπαλάτου, λέγων αὐτόν. τοῦ ἀπεστάλης παρὰ τοῦ βασιλέως, καί τινα δουλείαν ὀφείλεις ἐκτελέσαι, ὅτι τοσοῦτον λαὸν ἐπιφέρῃ μετὰ σεαυτοῦ; ἐσκέπτετο γὰρ διὰ τοῦτο ἀποθανεῖν Ἀδρανασὲ, τὸν καὶ Κουροπαλάτην· ὅτι μήπως ὁ βασιλεὺς τὸν Κουρκένιον ὀφείλῃ τιμῆσαι Κουροπαλάτην, ἐπειδὴ ἀνὰ μεταξὺ τοῦ οἱ Ἀδρανασὲ τοῦ Κουροπαλάτου παῖδες τοῦ πατρὸς αὐτῶν τελευτήσαντος φιλονεικείας τινὰς ἔσχον μετὰ τοῦ ἐξαδέλφου αὐτῶν, διὰ τὸ ϗ τὸν πρῶτον ἄνθρωπον ἀποστεῖλαι μετὰ μεγάλου κανισκίου 1 τὸν Κουρκένιον πρὸς τὸν βασιλέα, ἐξαιτούμενον τὸ Κουροπαλατίκιν 2, ἢ τὸ μαγιστράτον, ὑπέλαβον οἱ τέσσαρες ἀδελφοὶ, ἤγουν τοῦ Ἀδρανασὲ τοῦ Κουροπαλάτου οἱ παῖδες, ὅτι διὰ τὸ ποιῆσαι τὸν Κουρκένιον Κουροπαλάτην ἀπέρχεται ἐκεῖσε, ὁ δὲ πατρίκιος Κώνστας ἀπελογήσατο, ὅτι διὰ τὸ μέλλειν με τιμῆσαι τὸν Κουρκένιον μάγιστρον ἐπιφέρομαι καὶ τὸν τοσοῦτον λαόν· καὶ ἀποχαιρετίσας αὐτὸν ὅτι ἀπέρχομαι εἰς τὸν Δαβὶδ τὸν μάγιστρον· εἶχε δὲ ὁ αὐτὸς πατρίκιος Κώνστας καὶ πρὸς τὸν Δαβὶδ κέλευσιν ἀπὸ τοῦ βασιλέως, ϗ ξένια. καὶ ἀπελθόντος τοῦ αὐτοῦ πατρικίου Κώνσταντος εἰς τὴν χώραν τοῦ Κουρκενίου ἐτίμησεν αὐτὸν μάγιστρον· ϗ εἰσῆλθεν εἰς τὸ κάστρον τοῦ πατρικίου Ἀσωτίου, τοῦ ϗ Κισκάση, εἰς τὸ Ἀδρανούτζιν, ϗ δέδωκεν αὐτῷ τὴν πρὸς αὐτὸν τοῦ βασιλέως κέλευσιν, οὐ περὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου περιέχουσάν τι, ἀλλὰ περὶ ἑτέρων ὑποθέσεων. εἶπε δὲ πρὸς αὐτὸν ὁ πατρίκιος Κώνστας, ὅτι κἂν μὲν ἡ κέλευσις οὐδὲν περιέχει περὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, ἀλλ' οὖν τοῦ μοναχοῦ Ἀγαπίου πρὸς τὸν βασιλέα εἰσελθόντος, ϗ ἀναγγείλαντος αὐτὸν ὅσα ϗ παρήγγειλας αὐτὸν περὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, διὰ τοῦτο ϗ ἀπέστειλέ με ὅπως παραλάβω τὸ κάστρον, ϗ εἰσαγάγω ἐν αὐτῷ ὅνπερ περιφέρομαι λαόν. καὶ ἐπειδὴ, καθὰ προείρηται, εἶχεν ἔχθραν ὁ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ ϗ Κισκάσης μετὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ τοῦ Κουρκένη, προεθυμήθη δοῦναι τὸ κάστρον αὐτοῦ μᾶλλον τὸν βασιλέα. ὁ δὲ πατρίκιος Κώνστας εἶχε παρ' ἑαυτῷ φλάμουλα, ϗ ἐπιδέδωκε τῷ πατρικίῳ Ἀσωτίῳ τῷ ϗ Κισκάσῃ· ὁ δὲ λαβὼν αὐτὸ εἰς κοντάριον περιέθηκε, καὶ ἐπιδέδωκε τῷ πατρικίῳ Κώνσταντι εἰπὼν, ὅτι ἐπίστησον αὐτὸ ἄνωθεν εἰς τὸ τεῖχος, ἵνα γνῶσι πάντες τοῦ βασιλέως εἶναι ἀπὸ τῆς σήμερον ἡμέρας τὸ τοιοῦτον κάστρον. ϗ τοῦτο ποιήσας ὁ πατρίκιος Κώνστας, καὶ τὸ φλάμουλον ἐπιστήσας ἄνωθεν τοῦ τείχους, καὶ τοὺς βασιλεῖς τῶν Ῥωμαίων κατὰ τὸ εἰωθὸς εὐφημίσας, πᾶσιν ἐγένετο γνωστὸν, ὅτι τὸ κάστρον τὸ Ἀδρανούτζιν ἀπεχαρίσατο

patruelem contentiones ortae essent, & quia primum famulum cum ingenti munere ad Imperatorem Curcenius misisset, ad Curopalatae aut Magistri honorem petendum, quatuor fratres, Adranasae Curopalatae filii, suspicabantur ideo eum illuc venire, ut Curcenium Curopalatem facerent. At Constans Patricius excusavit, dicens: Curcenium sibi Magistrum creandum, eaque de causa cum tanto comitatu venire: atque ab illo discedentem iturum ad Davidem, Magistrum; quippe laudatus Constans Patricius habebat etiam ad Davidem mandata ab Imperatore, ac munera. Itaque abiens ad Curcenium praedictus Patricius Constans, Magistri honorem ei contulit: ingressusque Patricii Asotii sive Ciscase, urbem Adranutzium, dedit illi quae mandata ab Imperatore habebat, non de Adranutzio, sed de aliis quibusdam rebus. Dixit autem ei Constans Patricius, quamvis de Adranutzio quidem nihil mandatum hoc con ineat, tamen quia Agapius Monachus Imperatorem conveniens retulit ea, quae ei de Adranutzio praecepisti, ideo me misit uti urbem acciperem, & hos, quos adduco, illi imponerem. Quumque, ut antea dictum est, inter Asotium Patricium, sive Ciscasen, eiusque generum Curcenium inimicitiae essent, urbem suam Imperatori dare maluit. Habebat autem ad manum Constans Patricius flammula, eaque Patricio Asotio, sive Ciscase dedit, qui ea accipiens conto circumposuit, & Constanti Patricio dedit, ut in muris ea collocaret, ut omnibus constaret ex illo die urbem illam ad Imperatorem pertinere. Quod ubi Constans Patricius fecisset, flammulumque in muro posuisset, Romanorumque Imperatores pro more faustis acclamationibus prosequutus esset, omnibus innotuit Patricium Asotium, sive Ciscasen Imperatori urbem Adranutzium donasse. Magnus vero David terram suam Imperatori non dabat, quamvis finitima esset regioni Acampse & Murgule. Constans itaque Patricius binas ad Imperatores epistolas rerum suarum successum referentes misit, quarum una de Curcenio erat, quem Magistrum creasset, & quomodo is eum honorem accepisset, Imperatoremque faustis acclamationibus persequutus esset: altera de Adranutzio narrabat, & quomodo illuc ab Asotio Patricio, sive Ciscase accepisset; magnum item dissidium, magnaque odia exercere inter sese Asotium Patricium, & generum eius Curcenium Magistrum: item ut auxilia mitteret Imperator, quae urbi ei praesidio essent: veniretque cum iis, si fieri posset, Scholarum Domesticus.

1 Μεγάλου κανισκίου) *κανίσκιον*, pro *sportula*, & *honorario* accipiunt Graeci recentiores. Glossae Graecobarbarae. Ἀδωροδόκητος, ὁποῦ δὲν λαμβάνει δῶρα. ὁποῦ δὲν δέχεται κανίσκια. Balsamon ad Can. Apost. IV. Τὰ ἐπὶ ταῖς μνήμαις τῶν ἁγίων καὶ τῶν κατοιχομένων προσφερόμενα, καὶ κανίσκια λεγόμενα, διὰ πολυειδῶν ὀπωρῶν κοσμούμενα τῷ θυσιαστηρίῳ προσφέρονται. Apud Nicetam *κανίστριον* scribitur in Alexio Angelo lib. III. Καὶ ταῦτα παραδοὺς τοῖς πρὸς αἷμον ἀπάξουσιν ὁμοφύλων μετὰ καὶ μοί- A ρας αἰχμαλώτων ῥωμαίων ὥσπερ κανίστρειον ϗ ἀπόδοσμα τῷ ἄρχοντι τῆς ζαγορᾶς Ἰωάννῃ. Inde quoque *κανισκεύειν*, Donare. Glossae Graecobarbarae. Ἀπὸ τοὺς ὁποίους μηδένας ἔδωκε δέκατον. ὁμοῦ δὲν κανισκεύουν.

2 Τὸ κουροπαλατίκιν) *κουροπαλατίκιον*: sive, *κουροπαλατίκιν*, utroque enim modo scribebat, ut omnia talia. Curopalatae munus significat. Ea forma *ἀρχοντίκιον*, *διακονίκιον*, *πατασίκιον*, & plura ipsius generis.

cus. Haec quum viderent Iberes, Magister Curcenius & Magister David Asotii Curopalatae frater, Imperatori scripserunt hunc in modum: Si maiestas tua hoc permittit, & in terram nostram veniat, obsequium omne deferentes cum Saracenis nos iungemus, quandoquidem praelia cum Romanis gerere cogimur, & per vim coacti contra Adranutzium, eiusque territorium, & ipsam adeo Romaniam exercitum ducere debemus. His intellectis cum per litteras praedictorum principum, tum per homines ab ipsis missos, veritus ne viribus cum Saracenis coniunctis Persiae copias contra Romaniam educerent, Constanti Protospathario Manclabitae de urbe hac eiusque ditione accipienda scripsisse se negabat, sed propria id imprudentia, ut ita dicam, eum fecisse. Et haec quidem dicebat Imperator omnino eos delinire cupiens; mandatumque ipse Constantinus Protospatharius & Manclabita accepit cum conviciis, & minis, cuiusnam iussu hoc fecisset; quin potius urbe exiret, & Asotium defuncti Adranase Curopalatae filium, secum adsumeret, atque in urbem abduceret, ut dignitate paterna Curopalatae augeretur. Haec ubi accepisset Patricius Constans Asotium Patricium, sive Ciscasen in urbe sua Adranutzio reliquit, adeoque egressus ad Davidem magnum profectus, cui mandata, quae ad ipsum habebat, exposuit; & revertens in Iberiam venit, ubi congregatos super ea ipsa re Magistrum Curcenium, Magistrumque Davidem Asotii Curopalatae fratrem invenit. Coeperuntque contendere, & conviciari Constanti Patricio, veluti homini versipelli & maligno, quod consilium suum de Adranutzio occupando ipsis non aperuisset, & quod non significasset id Imperatori expedire. Sese quoque rem ad Imperatorem retulisse, & comperisse, nihil illi de ea constare, sed ipsum hoc sua sponte fecisse in gratiam Patricii Asotii sive Ciscase. Constans vero Patricius ea pro sua defensione respondit quae necessaria videbantur, & Asotium Adranase Curopalatae filium adsumtum in urbem duxit, ubi ab Imperatore Curopalatae dignitatem accepit. Scias autem etiam ea, quae temporibus quibusdam inter Romanos & varias gentes acciderunt, nam aequum est, fili carissime, haec te meminisse, ut in similibus casibus facilis tibi correctio sit ex praescientia.

σατο ὁ πατρίκιος Ἀσώτιος ὁ καὶ Κισκάσης τὸν βασιλέα. ὃν Δαβὶδ ὁ μέγας τὴν ἑαυτοῦ χώραν οὐκ ἐδίδου τὸν βασιλέα, κἂν τάχα συνορῇ τὴν τούρμαν τοῦ Ἀκαμψὴ 1, καὶ τοῦ Μουργούλη. Οὖν πατρίκιος Κώνσας ἀνήγαγε πρὸς τὸν βασιλέα ἐξαποσείλας δύο ἀναφοράς· τὴν μὲν μίαν περιέχουσαν, ὅπως ἐτίμησε τὸν Κουρκένιον μάγιστρον, καὶ ὅπως ὁ Κουρκένιος ἀπεδέξατο τὸ μαγιστράτον, καὶ εὐφήμησε τὸν βασιλέα. τὴν δὲ ἑτέραν περιέχουσαν περὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, καὶ ὅπως τοῦτο παρέλαβε παρὰ τοῦ πατρικίου Ἀσωτίου τοῦ καὶ Κισκάση· καὶ ὅτι μεγάλην διαφορὰν καὶ ἔχθραν ἔχουσι πρὸς ἀλλήλους, ὅ, τε πατρίκιος Ἀσώτιος μετὰ τοῦ γαμβροῦ αὐτοῦ μαγίστρου Κουρκενίου· καὶ ἵνα ἀποστείλῃ ὁ βασιλεὺς βοήθειαν τοῦ ταξατεῦσαι τὸ τοιοῦτον κάστρον· καὶ ὅτι εἰ ἐνδέχεται ἔλθῃ καὶ ὁ δομέστικος τῶν σχολῶν. ταῦτα ἰδόντες οἱ Ἴβηρες, ὅ, τε μάγιστρος Κουρκένιος, καὶ ὁ μάγιστρος Δαβὶδ, καὶ ὁ ἀδελφὸς τοῦ Κουροπαλάτου Ἀσωτίου, ἔγραψαν πρὸς τὸν βασιλέα· ὅτι εἰ τοῦτο καταδέξηται ἡ βασιλεία σου, καὶ εἰσέλθῃ μέσον τῆς χώρας ἡμῶν, ἐξερχόμεθα τῆς δουλώσεως τῆς βασιλείας σου, καὶ γινόμεθα μετὰ τῶν Σαρακηνῶν· ἐπειδὴ ἔχειν ἔχομεν μετὰ τῶν Ῥωμαίων μάχας καὶ πολέμια, καὶ βιαζόμενοι κινῆσαι ἔχομεν φοσσάτον κατά τε τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, καὶ τῆς χώρας αὐτῶν, καὶ αὐτῆς τῆς Ῥωμανίας. ταῦτα καὶ διὰ τῶν γραμμάτων τῶν προῤῥηθέντων ἀρχόντων ἀναμαθὼν, καὶ παρὰ τῶν ἀποσταλέντων παρ' αὐτῶν ἀνθρώπων ἀκηκοὼς, καὶ πτοηθεὶς μήπως γένωνται μετὰ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἐξαγάγωσι τὰ τῆς Περσίας φοσσάτα κατὰ Ῥωμανίας, ἠρνήσατο λέγων ὅτι οὐκ ἔγραψα τὸν πρωτοσπαθάριον Κώνσαντα τὸν Μαγγλαβίτην περὶ τοῦ τοιούτου κάστρου καὶ τῆς χώρας αὐτοῦ τοῦ παραλαβεῖν αὐτήν. ἀλλ' ἐξ οἰκείας ὡς εἰπεῖν ἀφροσύνης τοῦτο ἐποίησε. καὶ ταῦτα εἶπεν ὁ βασιλεὺς τελείως ἀποθεραπεῦσαι τούτους βουλόμενος· καὶ ἐδέξατο ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος Κώνσας καὶ Μαγγλαβίτης κέλευσιν μετὰ ὕβρεων καὶ ἀπειλῶν περιέχουσαν, τίς διωρίσατό σοι τοῦτο ποιῆσαι; ἀλλὰ μᾶλλον ἔξελθε ἐκ τοῦ κάστρου, καὶ ἀναλαβοῦ Ἀσώτιον τὸν υἱὸν τοῦ τετελευτηκότος Ἀδρανασὲ τοῦ Κουροπαλάτου, καὶ εἰσάγαγε αὐτὸν ἐνταῦθα, ὅπως τιμήσομεν αὐτὸν τὴν τοῦ πατρὸς αὐτοῦ ἀξίαν τοῦ Κουροπαλάτου. ταῦτα δεξάμενος ὁ πατρίκιος Κώνσας κατέλιπε τὸν πατρίκιον Ἀσώτιον τὸν καὶ Κισκάσην εἰς τὸ ἑαυτοῦ κάστρον τὸ Ἀδρανούτζιν, κἀκεῖνος ἐξελθὼν ἀπῄει πρὸς τὸν Δαβὶδ τὸν μέγαν, καὶ ἐπιδέδωκεν αὐτῷ ἣν περιεῖχε πρὸς αὐτὸν κέλευσιν, καὶ ὑπέστρεψε, καὶ εἰσῆλθεν εἰς Ἰβηρίαν, καὶ εὗρεν ἐπὶ τὸ αὐτὸ συνηθροισμένους τόν τε μάγιστρον Κουρκένιον, καὶ τὸν μάγιστρον Δαβὶδ τὸν ἀδελφὸν Ἀσωτίου τοῦ Κουροπαλάτου· καὶ ἤρξαντο φιλονεικεῖν καὶ κατονειδίζειν τὸν πατρίκιον Κώνσαντα, λέγοντες, ὅτι κρυπτὸς ἄνθρωπος καὶ κακὸς τυγχάνεις, ὅτι οὐκ ἐφανέρωσας ἡμᾶς περὶ τοῦ κάστρου Ἀδρανουτζίου, ὅτι μέλλεις τοῦτο κρατῆσαι, καὶ ὅτι συμφέρει τοῦτο κρατεῖσθαι παρὰ τοῦ βασιλέως· ἡμεῖς γὰρ καὶ περὶ τῆς τοιαύτης ὑποθέσεως ἀνηγάγομεν πρὸς τὸν βασιλέα, καὶ ἐδεξάμεθα μηδαμῶς γινώσκειν τὸν βασιλέα περὶ τῆς ὑποθέσεως ταύτης· ἀλλά σε τοῦτο ποιῆσαι διὰ τὴν ἀγάπην τοῦ πατρικίου Ἀσωτίου τοῦ καὶ Κισκάση. ὁ δὲ πατρίκιος Κώνσας προσαπολογησάμενος τούτοις τὰ εἰκότα, ἀνελάβετο Ἀσώτιον τὸν υἱὸν Ἀδρανασῆ τοῦ Κουροπαλάτου, καὶ εἰσήγαγεν αὐτὸν ἐν τῇ πόλει, καὶ ἐτιμήθη παρὰ τοῦ βασιλέως Κουροπαλάτης. ἴσθι δὲ καὶ περὶ τῶν ἔν τισι καιροῖς μεταξὺ Ῥωμαίων καὶ διαφόρων ἐθνῶν συμβεβηκότων· ἄξιον γὰρ, φίλτατε υἱὲ, μηδὴ τὴν περὶ τούτων μνήμην διαφυγεῖν σε, ἵν' ἐν ὁμοίοις καιροῖς, τῶν αὐτῶν προσπιπτόντων, εἴη σοι εὐχερὴς ἡ ἐπανόρθωσις διὰ τῆς προγνώσεως.

ΚΕΦ.

1 Κἂν τάχα συνορῇ τὴν τοῦρμαν τοῦ ἀκαμψὴ) τοῦρμα, pro τόρμα, ut λούρικον, λώρικον φουσσάτον, φοσσάτον, & talia. Est autem hic non *Turma*, sed *Regio*. Eustathius ad Iliad. lib. xx. Νομοὶ ἐγχωρίως λέγονται, καθά τις ἂν εἴποι ῥεγεῶνες. ἢ τόρμαι, ἢ ἐνόριαι.

ΚΕΦ. μζ.

Περὶ τῆς τῶν Κυπρίων μεταναστάσεως ἔχει ἡ ἱστορία τάδε.

ΤΗς νήσου ἁλωθείσης ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν, καὶ ἑπτὰ ἔτεσιν ἀοικήτου μενάσης, καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἰωάννου μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πρὸς τὴν βασιλεύουσαν καταλαβόντος, ἐγένετο οἰκονομία παρὰ τοῦ βασιλέως Ἰουστινιανοῦ ἐν τῇ ἁγίᾳ ἕκτῃ συνόδῳ, τοῦ τὴν Κύζικον παραλαβεῖν μετὰ τῶν ἐπισκόπων αὐτοῦ καὶ τοῦ λαοῦ τῆς νήσου, καὶ ποιεῖσθαι τὰς χειροτονίας ἡνίκα ἂν λείψῃ ἐπίσκοπος, πρὸς τὸ μὴ διαπεσεῖν τὴν αὐθεντίαν καὶ τὰ δίκαια τῆς Κύπρου. καὶ γὰρ καὶ αὐτὸς ὁ Ἰουστινιανὸς βασιλεὺς Κύπριος ἦν, καθὼς καὶ παρὰ τῶν παλαιῶν Κυπρίων ὁ λόγος μέχρι τῆς σήμερον ἐπεκράτησεν· ὥστε καὶ ὡρίσθη ἐν τῇ ἁγίᾳ ἕκτῃ συνόδῳ χειροτονεῖν τὸν ἀρχιεπίσκοπον Κύπρου τὸν τῆς Κυζίκου πρόεδρον, καθὼς ἐν τῷ λθ'. κεφαλαίῳ τῆς αὐτῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου ἀναγέγραπται. μετὰ δὲ ἑπτὰ ἔτη θελήσει Θεοῦ ἐκινήθη ὁ βασιλεὺς πάλιν οἰκῆσαι τὴν Κύπρον, καὶ ἀπέστειλε πρὸς τὸν Ἀμερμουμνὴν τοῦ Βαγδὰδ τρεῖς τῶν ἐνδόξων Κυπρίων, αὐτόχθονας τῆς αὐτῆς νήσου τυγχάνοντας, τοὺς λεγομένους Φαγγουμεῖς, μετὰ καὶ βασιλικοῦ τινὸς ἀγχίνου τε καὶ ἐνδόξου γράψας τῷ Ἀμερμουμνῇ, ἵνα τὸν ἐν Συρίᾳ ὄντα λαὸν τῆς νήσου Κύπρου ἀπολύσῃ εἰς τὸν ἴδιον τόπον. καὶ ὑπακούσας ὁ Ἀμερμουμνὴς τῇ τοῦ βασιλέως γραφῇ, ἀπέστειλε κατὰ πάσης τῆς Συρίας ἐνδόξους Σαρακηνοὺς καὶ ἐπεσώρευσε πάντας τοὺς Κυπρίους, καὶ διεπέρασεν εἰς τὸν ἴδιον τόπον. ἀπέστειλε δὲ καὶ ὁ βασιλεὺς βασιλικὸν, καὶ διεπέρασε καὶ τοὺς ἐν Ῥωμανίᾳ οἰκήσαντας, ἤγουν ἔν τε τῇ Κυζίκῳ καὶ τῷ Κιβυρραιωτῶν, καὶ τῷ Θρακησίῳ, καὶ ἐνῳκίσθη ἡ νῆσος.

CAP. XLVII.

De Cypriorum migratione Historia ita habet.

INsula a Saracenis capta, & per septem annos habitatoribus vacua, ac Ioanne Archiepiscopo cum suo populo Constantinopoli commorante, curavit Iustinianus Imperator in sancta sexta Synodo, ut Cyzicum cum Episcopis suis, & cum populo suo occuparet, & ordinationes faceret, quum deficeret Episcopus, ne auctoritas, & iura Cypri interciderent. Siquidem ipse Iustinianus Imperator Cyprius erat, quemadmodum a maioribus Cypriis traditum accepimus; ita ut etiam a sancta sexta Synodo constitutum sit, ut ordinaretur Cyzici Praesul ab Archiepiscopo Cypri veluti in eiusdem sextae Synodi capite trigesimo nono descriptum est. Septennio vero post, Deo ita volente, animum induxit Imperator iterum Cyprum habitatoribus frequentem facere, misitque ad Amermumnen Bagdad tres e primatibus Cypriis indigenas, Phangumes dictos, cum quodam Caesariano prudenti, & claro scribens ei, uti Cyprios in Syria agentes ad terram suam dimitteret. Et Amermumnes petitioni Imperatoris satisfaciens per totam Syriam claros Saracenos misit, qui Cyprios omnes undique coactos in terram suam traiicere curarent. Praeterea Caesarianum quoque Imperator misit ad traiiciendum eos, qui habitarent, vel in Romana, vel Cyzici, vel inter Cibyrrhaeotas, vel in Thracesio; atque ita habitari iterum insula coepta est.

ΚΕΦ. μη.

Κεφάλαιον λθ'. τῆς ἁγίας ἕκτης συνόδου, τῆς ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ μεγάλου παλατίου γενομένης.

ΤΟῦ ἀδελφοῦ καὶ συλλειτουργοῦ ἡμῶν Ἰωάννου τοῦ τῆς Κυπρίου νήσου προέδρου 1, ἅμα τῷ οἰκείῳ λαῷ ἐπὶ τὴν Ἑλλήσποντον 2 ἐπαρχίαν, διά τε τὰς βαρβαρικὰς ἐφόδους, διά τε τὸ τῆς ἐθνικῆς ἐλευθερωθῆναι δουλείας, καὶ καθαρῶς τοῖς σκήπτροις τοῦ Χριστιανικωτάτου κράτους ὑποταγῆναι, τῆς εἰρημένης μεταναστάντος νήσου, προνοίᾳ τοῦ φιλανθρώπου Θεοῦ, καὶ μόχθῳ τοῦ φιλοχρίστου καὶ εὐσεβοῦς ἡμῶν βασιλέως· συνορῶμεν, ὥστε ἀκαινοτόμητα διαφυλαχθῆναι 3 τὰ παρὰ τῶν ἐν Ἐφέσῳ τὸ πρότερον συνελθόντων θεοφόρων πατέρων τῷ θρόνῳ τοῦ προγεγραμμένου ἀνδρὸς παρασχεθέντα προνόμια· ὥστε τὴν νέαν Ἰουστινιανούπολιν 4 τὸ δίκαιον ἔχειν τῆς Κωνσταντινέων πόλεως, καὶ τὸν ἐπ' αὐτῇ καθιστάμενον θεοφιλέστατον ἐπίσκοπον, πάν-

CAP. XLVIII.

Caput XXXIX. sanctae sextae Synodi, in Trullo magni palatii habitae.

QVum frater, & comminister noster Ioannes, insulae Cypri Praesul, una cum populo suo, & propter Barbarorum incursiones, & ut a gentilium servitute liberaretur, ac soli Christianissimi Imperii sceptro subiiceretur, e dicta insula in Hellesponticam Provinciam migraverit; benigni Dei providentia, & labore Christum amantis, ac pii Imperatoris nostri, statuimus, ut quae olim, & Patribus divino numine adflatis Ephesinae Synodi, viri supra scripti sedi tributa sunt privilegia, ab omni innovatione libera conserventur; utque nova Iustinianopolis ius habeat Constantiensium civitatis; quique in illa constitutus est Dei amantissimus Episcopus, praesit omni-

1 Τοῦ τῆς κυπρίου νήσου προέδρου) Quid πρόεδρος abunde docui in Glossario meo. Illic vide, si tanti est.

2 Ἐπὶ τὴν ἐλίσπονδον) Scribe, ἐ. τ. ἑλλησπόντιον.

3 Διαχθῆναι) Scribe, διαφυλαχθῆναι.

4 Τὴν νέαν ἰουστινιανόπολιν) Cyprus, νέα ἰουστινιανόπολις, & δευτέρα ἰουστινιάνη dicebatur. Erant vero Iustinianopoles, sive Iustinianae tres. Prima Achris, secunda Cyprus, tertia Chalcedon. Codinus: Ἀλλὰ δὲ καὶ τοῦ ἀρχιεπισκόπου πρώτης ἰουστινιανῆς, ἀχρίδος, καὶ πάσης βουλγαρίας. ἐπεὶ δευτέρα ἰουστινιανή ἐστιν ἡ κύπρος, καὶ τρίτη ἡ καρχηδών.

A

omnibus Hellespontiacae provinciae Episcopis; & a suis Episcopis antiqua consuetudine ordinetur. Consuetudines enim, quae sunt in unaquaque Ecclesia, divini etiam nostri Patres servandas statuerunt, Cyzicenorum civitatis Episcopo praedictae Iustinianopoleos Praesuli subiectos existente, ad imitationem reliquorum omnium Episcoporum, qui subsunt praedicto Dei amantissimo Praesuli Ioanni, a quo quum usus postulaverit, etiam ipsius Cyzicenorum civitatis Episcopus ordinabitur Postquam vero ea quae ad gentes pertinent studiose tibi ordinavimus, & supra exposuimus, aequum est non solum eorum quae in nostra republica, sed quoque in universo Romanorum Imperio diversis temporibus innovata sunt, certam te cognitionem habere: ut rerum magis propinquarum, & domesticarum notitia ceteris tibi magis inhaerens, amabiliorem subditis te reddat. Sciendum itaque sub Constantino Constantii filio Pogonato Callinicum quemdam ab urbe Heliopoleos ad Romanos profugisse, qui Graecum ignem siphonibus emitti solitum paravit; quo quidem igne incensa apud Cyzicum Saracenorum classe, victoriam Romani reportarunt.

πάντων προεδρεύειν τῶν τῆς Ἑλλησποντίων ἐπαρχίας, ϗ ὑπὸ τοῦ οἰκείων ἐπισκόπων χειροτονεῖσθαι κατὰ τὴν ἀρχαίαν συνήθειαν. τὰ γὰρ ἐν ἑκάστῃ ἐκκλησίᾳ ἔθη, ϗ οἱ θεοφόροι ἡμῶν πατέρες παραφυλάττεσθαι διεγνώκασι, τοῦ τῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπισκόπου ὑποκειμένου τῷ προέδρῳ τῆς εἰρημένης Ἰουστινιανουπόλεως, μιμήσει τῶν λοιπῶν ἁπάντων ἐπισκόπων, τῶν ὑπὸ τὸν λεχθέντα θεοφιλέστατον πρόεδρον Ἰωάννην· ἀφ᾽ οὗ χρείας καλούσης ϗ ὁ τῆς αὐτῆς Κυζικηνῶν πόλεως ἐπίσκοπος χειροτονηθήσεται. Ἐπεὶ δὲ καὶ τὰ περὶ ἐθνῶν οὕτως ἀκριβῶς σοι διετυπώσαμεν, ϗ προεξεθέμεθα, δίκαιον μὴ μόνον περὶ τοῦ ἐν τῇ καθ᾽ ἡμᾶς πολιτείᾳ, ἀλλὰ ϗ περὶ πάσης τῆς τῶν Ῥωμαίων ἀρχῆς κατά τινας χρόνους καινοτομηθέντων σαφῆ κεκτῆσθαί σε τὴν εἴδησιν· ὡς ἂν ἡ περὶ τῶν ἐγγυτέρω τε οἰκείων γνῶσις πλέον τῆς ἄλλων ἐν σοὶ διαμένουσα, ποθεινότερον ἀναδείξῃ πρὸς τὸ ὑπήκοον. ἰστέον ὅτι ἐπὶ Κωνσταντίνου υἱοῦ Κωνσταντίου τοῦ τε Πωγωνάτου καλουμένου, Καλλίνικός τις ἀπὸ Ἡλιουπόλεως 1 Ῥωμαίοις προσφυγὼν, τὸ διὰ τῶν σιφόνων ἐκφερόμενον πῦρ ὑγρὸν κατεσκεύασε, δι᾽ οὗ ϗ τὸν τῶν Σαρακηνῶν στόλον ἐν Κυζίκῳ Ῥωμαῖοι καταφλέξαντες, τὴν νίκην ἤραντο.

CAP. XLIX.

Qui scire volet, quomodo Patrensi Ecclesiae subiecti fuerint Sclavi, hinc discat.

ROmani Imperii sceptra Nicephorus tenebat; & hi in Peloponnesi Themate quum essent defectionem cogitantes, primo quidem vicinorum Graecorum aedes vastabant, praedaeque ac direptioni exponebant; deinde etiam in Patrenses cives irruentes, praedia eorum muris proxima evertebant, urbemque obsidione cingebant, adiuti ab Afris, & Saracenis. Idque cum aliquandiu durasset, iamque rerum necessariarum, maxime aquae, & ciborum penuria oppidanos premere coepisset, consilium ineunt de paciscendo, & indemnitate accepta urbe illis subiicienda. Quum autem eius temporis Praetor esset in arce Thematis in urbe Corintho, sperarentque eum adfuturum, & Sclavinios oppugnaturum, quia scilicet prius ipse a principibus admonitus fuerat de ipsorum excursione, visum fuit oppidanis speculatorem prius mittere ad Orientaliores montium partes exploraturum an praetor adesset, speculatori signum dantes; ut, si venientem praetorem videret, in reditu flammulum inclinaret, unde adventum eius cognoscerent; sin autem, rectum teneret, ne de cetero adfuturum eum sperarent. Quum itaque abiisset speculator, & non adesse praetorem intelligeret, rediit cum flammulo erecto. Deo vero ita volente propter intercessionem Sancti Andreae Apostoli accidit, ut equo cespi-

ΚΕΦ. μθ΄.

Ὁ ζητῶν ὅπως τῇ τῶν Πατρῶν ἐκκλησίᾳ οἱ Σκλαβοὶ δουλεύειν ϗ ὑποκεῖσθαι ἐτάχθησαν, ἐκ τῆς παρούσης μανθανέτω γραφῆς.

ΝΙκηφόρος τὰ τῶν Ῥωμαίων σκῆπτρα ἐκράτει, ϗ οὗτοι ἐν τῷ θέματι ὄντες Πελοποννήσου ἀπόστασιν ἐννοήσαντες, πρῶτον μὲν τὰς τῶν γειτόνων οἰκίας τῶν Γραικῶν ἐξεπόρθουν, ϗ εἰς ἁρπαγὴν ἐτίθεντο· ἔπειτα δὲ καὶ κατὰ τῶν οἰκητόρων τῆς τῶν Πατρῶν ὁρμήσαντες πόλεως, τὰ πρὸ τοῦ τείχους πεδία κατεστρέφοντο, ϗ ταύτην ἐπολιόρκουν, μεθ᾽ ἑαυτῶν ἔχοντες ϗ Ἀφρικοὺς ϗ Σαρακηνούς. ἐπεὶ δὲ χρόνος ἱκανὸς διῆλθε, ϗ σπάνις τῶν ἀναγκαίων τοῖς ἔνδοθεν τοῦ τείχους γίνεσθαι ἤρξατο, ὕδατός τε ϗ τροφῶν, βουλὴν βουλεύονται εἰς συμβιβάσεις τε ἐλθεῖν, καὶ λόγους ἀπαθείας λαβεῖν, ϗ τηνικαῦτα τὴν πόλιν ὑποτάξαι αὐτοῖς. ἐπεὶ οὖν ὁ τηνικαῦτα στρατηγὸς ὑπῆρχε πρὸς τὴν ἄκραν τοῦ θέματος ἐν κάστρῳ Κορίνθου, ϗ προσδοκία ἦν τοῦ παραγενέσθαι αὐτὸν, ϗ καταπολεμῆσαι τὸ ἔθνος τῶν Σκλαβινῶν, ὡς ϗ πρώην καταμηνυθέντος αὐτοῦ περὶ τῆς καταδρομῆς αὐτῶν παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἐβουλεύσαντο οἱ τοῦ κάστρου οἰκήτορες, πρότερον ἀποσταλῆναι σκοπὸν εἰς τὰ ἀνατολικώτερα τῶν ὀρέων, ϗ ἀποσκοπεῦσαι ϗ γνῶναι εἰ ἄρα παραγίνεται ὁ στρατηγὸς, παραγγείλαντες ϗ σημεῖον δεδωκότες τῷ ἀπεσταλμένῳ, ἵνα εἰ μὲν ἴδοι ἐρχόμενον τὸν στρατηγὸν, ἐν τῇ ὑποστροφῇ αὐτοῦ κλίνῃ τὸ φλάμουλον, ὅπως γνῶσι τὴν ἔλευσιν τοῦ στρατηγοῦ εἰ δὲ μήγε, κατέχειν ὀρθὸν τὸ φλάμουλον, πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτοὺς προσδοκίαν τοῦ λοιποῦ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγόν 2. τοῦ οὖν σκοποῦ ἀπελθόντος, ϗ μαθόν-

1 Καλλίνικός τις ἀπὸ ἰλίου πόλεως) Scribe, ἀπὸ ἡλιουπόλεως. Cedrenus: τότε καλλίνικος ἀρχιτέκτων ἀπὸ ἡλιουπόλεως αἰγύπτου προσφυγὼν τοῖς ῥωμαίοις τὰ τῶν ἀράβων σκάφη κατήπρησεν ἐν κυζίκῳ, σύμψυχα καταποντίσας αὐτά. αὐτὸς οὖν ἐστιν ὁ τὸ θαλάσσιον πῦρ ἐφευρών. Videndus quoque Zonaras Annal. 11.

2 Καὶ μὴ παραγίνεσθαι τὸν στρατεγὸν) Deest ἰδόντες, aut tale aliquid.

θόντος μὴ παραγίνεσθαι τὸν στρατηγὸν, ὑπέστρεψεν ὀρθὸν κατέχων τὸ φλάμουλον· καὶ δὴ τοῦ Θεοῦ εὐδοκήσαντος διὰ πρεσβειῶν τοῦ ἁγίου Ἀποστόλου Ἀνδρέου, τοῦ ἵππου ὀλισθήσαντος, καὶ τοῦ ἐπιβάτου ὑποπεπτωκότος, ἔκλινε τὸ φλάμουλον, καὶ οἱ τοῦ κάστρου οἰκήτορες ἰδόντες τὸ γεγονὸς σημεῖον, καὶ νομίσαντες ἐξ ἅπαντος παραγίνεσθαι τὸν στρατηγὸν, ἤνοιξαν τὰς πύλας τοῦ κάστρου, καὶ ἐξῆλθον θαρσαλέοι κατὰ τῶν Σκλαβηνῶν, καὶ εἶδον τὸν πρωτόκλητον Ἀπόστολον ὀφθαλμοφανῶς, ἵππῳ ἐπικαθήμενον καὶ δρόμῳ ἐπερχόμενον κατὰ τῶν Βαρβάρων. καὶ δὴ τρέψας τούτους κατὰ κράτος, καὶ διασκορπίσας, καὶ ἀπελάσας πόῤῥω τοῦ κάστρου φυγάδας ἐποίησεν. οἱ δὲ βάρβαροι ἰδόντες καὶ καταπλαγέντες ἔκθαμβοι γεγονότες ἐπὶ τῇ κατ' αὐτῶν κραταιᾷ ἐπελεύσει τοῦ ἀηττήτου καὶ ἀκαταγωνίστου ὁπλίτου καὶ στρατηγοῦ καὶ ταξιάρχου καὶ τροπαιούχου καὶ νικηφόρου πρωτοκλήτου ἀποστόλου Ἀνδρέου, ἐταράχθησαν, ἐσαλεύθησαν, τρόμος ἐπελάβετο αὐτοὺς, καὶ προσέφυγον εἰς τὸν πάνσεπτον ναὸν αὐτοῦ. τοῦ οὖν στρατηγοῦ μετὰ τὸ τρόπαιον ἐν τῇ τρίτῃ ἡμέρᾳ καταλαβόντος, καὶ τὴν νίκην τοῦ ἀποστόλου μαθόντος, κατεμήνυσε τῷ βασιλεῖ Νικηφόρῳ τήν τε ἔφοδον τῶν Σκλαβηνῶν, καὶ τὴν προνομὴν, καὶ αἰχμαλωσίαν, καὶ ἀφανισμὸν, καὶ τὴν λεηλασίαν, καὶ τἄλλα δεινὰ ὅσα καταδραμόντες ἐποίησαν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀχαΐας· ἔτι δὲ καὶ τὴν πολυήμερον πολιορκίαν, καὶ τὴν κατὰ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου διηνεκῆ ἐπίθεσιν, ὡσαύτως καὶ τὴν ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν καὶ τρόπαιον, καὶ τὴν κατὰ κράτος νίκην τὴν γενομένην παρὰ τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ὡς ὀφθαλμοφανῶς ὠράθη ἐπιτρέχων καὶ διώκων τοὺς πολεμίους κατὰ νῶτον, καὶ τροπούμενος αὐτοὺς, ὥστε καὶ αὐτοὺς τοὺς βαρβάρους αἰσθέσθαι τὴν τοῦ ἀποστόλου πρὸς ἡμᾶς ἐπισκοπὴν καὶ συμμαχίαν· καὶ διὰ τοῦτο προσφυγεῖν αὐτοὺς εἰς τὸν σεβάσμιον αὐτοῦ ναόν. ὁ δὲ βασιλεὺς ταῦτα ἀναμαθὼν, παρεκελεύσατο οὕτως. ἐπεὶ καὶ τὸ τρόπαιον καὶ ἡ κατὰ κράτος νίκη παρὰ τοῦ Ἀποστόλου γέγονεν, ὀφειλόμενον καθέστηκε πᾶσαν τὴν ἐκστρατείαν τῶν πολεμίων καὶ τὰ λάφυρα καὶ τὰ σκῦλα αὐτῷ ἀποδοθῆναι. καὶ διωρίσατο αὐτούς τε τοὺς πολεμίους μετὰ πάσης τῆς φαμιλίας καὶ συγγενείας καὶ πάντων τῶν προσηκόντων αὐτοῖς, ἔτι δὲ καὶ πασης τῆς ὑπάρξεως αὐτῶν, ἀφορισθῆναι εἰς τὸν ναὸν τοῦ ἀποστόλου ἐν τῇ μητροπόλει Πατρῶν, ἐν ᾗ ὁ πρωτόκλητος καὶ μαθητὴς τοῦ Χριστοῦ τὸν τῆς ἀθλήσεως διήνυσεν ἀγῶνα· δεδωκὼς περὶ αὐτῶν καὶ σιγίλλιον 1 ἐν τῇ αὐτῇ μητροπόλει. Ταῦτα οἱ πρεσβύτεροι καὶ ἀρχαιότεροι ἀνήγγειλαν παραδόντες ἀγράφως χρόνῳ τε καὶ βίῳ τοῖς ὕστερον, ὅπως ἂν κατὰ τὸν προφήτην γνῷ γενεὰ ἡ ἐρχομένη τὸ γεγονὸς θαῦμα διὰ πρεσβειῶν τοῦ Ἀποστόλου, καὶ ἀναστήσονται καὶ ἀπαγγελοῦσιν αὐτὸ τοῖς υἱοῖς αὐτῶν, ἵνα μὴ ἐπιλάθωνται τῶν εὐεργεσιῶν, ὧν ἐποίησεν ὁ Θεὸς διὰ πρεσβειῶν τοῦ Ἀποστόλου ἤκτοτε δὲ οἱ ἀφορισθέντες Σκλαβηνοὶ ἐν τῇ μητροπόλει καὶ τοὺς στρατηγοὺς καὶ τοὺς βασιλικοὺς, καὶ πάντας τοὺς ἐξ ἐθνῶν ἀποστελλομένους πρέσβεις ὡς ὁμήρους διατρέφουσιν, ἔχοντες ἰδίους καὶ τραπεζοποιοὺς καὶ μαγείρους καὶ πάντας τοὺς παρασκευάζοντας τὰ τῆς τραπέζης βρώματα, τῆς μητροπόλεως εἰς ταῦτα μηδὲν καινοτομουμένης, ἀλλ' αὐτοὶ οἱ Σκλαβηνοὶ ἀπὸ διανομῆς καὶ συνδοσίας τῆς ὁμάδος αὐτῶν ἐπισυνάγουσι τὰς τοιαύτας χρείας. ἐποίησε δὲ καὶ σιγίλλιον Λέων ὁ ἀείμνηστος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς, λεπτομερῶς περιέχων τὸ τί ὀφείλουσι παρέχειν οἱ αὐτοὶ ἐναπογραφόμενοι τῷ μητροπολίτῃ, καὶ μὴ ἀπαργυρίζεσθαι παρ' αὐτοῦ, ἢ ἄλλως πως κατ' ἐπίνοιαν ἄδικον ζημιοῦσθαι αὐτούς.

pitante excussus vector flammulum inclinaret; quod videntes oppidani, veluti signo dato, existimantes omnino praetorem venisse, portis urbis apertis contra Sclavinios strenue egressi sunt, videruntque clare Apostolum primo vocatum equo insidentem, & in Barbaros ruentem, quos terga vertere, ac dispersos in fugam se dare procul ab urbe coegit. Nam conspecto invicto bellatore contra se irruente, Barbari perculsi tam vehementi impetu insuperabilis Ducis, ac victoris primi vocati Apostoli Andraee, necnon supra modum ab eodem perterriti trepidantes ad venerandam eius aedem confugerunt. Praetor autem cum triduo post advenisset, & Apostoli victoriam intellexisset, Nicephoro Imperatori significavit incursionem Sclaviniorum, item direptionem, captivorum numerum, vastationem, praedam, & quaecumque alia mala Achaiae in partibus intulissent; item diuturnam obsidionem, continuamque oppidanorum oppressionem, deinde Apostoli inspectionem, auxilium, tropaeum, & integram victoriam; utque sub oculis hominum visus esset hostes invadere, eosque persequi, & in fugam convertere, adeo ut ipsi etiam Barbari eius vires, & suppetias nobis praestitas persentiscerent, ideoque ad sacram eius aedem confugerent. His cognitis Imperator iussit, postquam ab Apostolo victoria contigisset, eique hostium expeditio imputari deberet, omnia ei spolia donari; & statuit ipsos quoque hostes cum omni familia, & cognatione, ac propinquis universis, facultatibusque, adtribui templo Apostoli, quod in Patrarum metropoli est, ubi primo vocatus Christique discipulus pugnam hanc pugnasset; & sigillum super hac re in metropoli illa dedit. Atque haec quidem antiqui posteris suis sine scripto tradiderunt, ut secundum Prophetam generatio ventura sciret miraculum factum intercessione Apostoli, narraretque filiis suis uti ne oblivisceretur beneficiorum quae Deus per ipsius intercessionem contulisset. Ex illo autem tempore Sclavinii, qui metropoli destinati fuere, praetores, Caesarianos, & quoscumque gentium legatos veluti obsides alunt, habentes structores suos; coquosque, & quicumque cibos adparant, metropoli quidem nihil innovante, sed ipsis Sclaviniis ex divisione, & contributione universitatis suae res huiusmodi necessarias colligentibus. Dedit vero etiam sigillum Leo semper memorandus, ac praeclarus Imperator singillatim complectens, quid hi adscriptitii Metropolitano praestare debeant; quod quidem neque ipse adaerare, neque quavis alia iniusta ratione damno eos adficere possit.

CAP.

1 Δεδωκὼς περὶ αὐτῶν καὶ σιγίλιον) Σιγίλιον, sive σιγίλλιον est *Sigillum*. Moschopulus: Σιγίλλιον, λατινικῶς ἡ σφραγίς. Ponitur & pro litteris sigillo signatis, ut hoc loco. Methodius in epistola ad Zigomalam: τὰ γὰρ παλίαι διὰ χρυσοβούλλων καὶ σιγιλλίων καλῶς διακριθέντα τε καὶ τυπωθέντα πρωτοπαπαδίκια ἀποσπᾶσαι πειρᾶται.

CAP. L.

De Peloponnesi Thematis Sclavis, Milengis, Ezeritis, eorumque quae solvunt tributis. Item de habitatoribus urbis Maines, & eorum quae pendet tributis.

SCiendum est Thematis Peloponnesi Sclavos temporibus Imperatoris Theophili, eiusque filii Michaelis desciscentes, imperium excussisse, & suo libitu viventes direptiones, captivitates, praedas, incendia, ac furta exercuisse. Imperante vero Michaele Theophili filio missus fuit Protospatharius Theoctistus cognomento Broeeniorum, Praetor ad Thema Peloponnesi cum magna manu Thracum, Macedonum, ceterorumque Thematum Occidentalium, ad eos debellandos, subiugandosque. Et omnes quidem Sclavos, reliquosque Thematis Peloponnesi nondum subiectos vicit, ac subiugavit. Soli vero Ezeritae, & Milengi relinquebantur sub Lacedaemonia, & Elos. Ac quandoquidem mons illic magnus est, & valde altus, Pentadactylus nomine, qui cervicis instar longe se in mare porrigit, propter loci difficultatem ad latera eius sedes posuerunt hinc Milengi, inde Ezeritae. Et praedictus quidem Protospatharius Theoctistus Peloponnesi Praetor quum subiugare illos potuisset, imposuit Milengis quidem nomismata sexaginta; Ezeritis vero nomismata trecenta; quae ipso Praetore solvebantur, ut etiamnum constans fama est inter incolas. Imperante vero Domino Romano Ioannes Protospatharius eiusdem Thematis Praetor ad Imperatorem per litteras retulit Milengos, & Ezeritas defecisse, neque aut Praetori, aut Imperiali mandato obedientiam ultra exhibere; sed quasi liberi, ac sui iuris essent, neque principem a Praetore accipere, neque cum eo ad bellum proficisci, aut officium denique ullum fiscale praestare velle. Dum autem hae litterae in itinere essent, contigit, ut Peloponnesi Praetor destinaretur Protospatharius Crinites Arotras; quumque allatae essent Protospatharii Ioannis, & Peloponnesi Praetoris litterae, & coram Imperatore Romano lectae, intellectumque esset praedictos Sclavos defecisse, & Imperialibus mandatis, aut aegre, aut omnino non parere, iniunctum eidem Protospathario Crinitae fuit, ut quandoquidem descivissent, atque ad inobedientiam devenissent, arma contra eos sumeret, oppugnaret, subiugaret, exstirparetque. Bellum igitur auspicatus mense Martio, fru-

ΚΕΦ. ν'.

Περὶ τῶν ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου Σκλάβων, τῶν τε Μιληγγῶν καὶ Ἐζεριτῶν, καὶ περὶ τῶν τελουμένων παρ' αὐτῶν πάκτων. ὁμοίως καὶ περὶ τῶν οἰκητόρων τοῦ κάστρου τοῦ Μαΐνης, καὶ τῶν παρ' αὐτῶν τελουμένων πάκτων.

ἼΣτέον ὅτι οἱ τοῦ θέματος Πελοποννήσου Σκλάβοι ἐν ταῖς ἡμέραις τοῦ βασιλέως Θεοφίλου καὶ τοῦ υἱοῦ αὐτοῦ Μιχαὴλ ἀποστατήσαντες γεγόνασιν ἰδιόρυθμοι, ληϊλασίας καὶ ἀνδραποδισμοὺς καὶ πραίδας καὶ ἐμπρησμοὺς καὶ κλοπὰς ἐργαζόμενοι. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου ἀπεστάλη ὁ ϑ' Θεόκτιστος, οὗ τὸ ἐπίκλην 1 ὁ τῶν Βροιενίων, στρατηγὸς ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου μετὰ δυνάμεως καὶ ἰσχύος πολλῆς, ἤγουν Θρακῶν καὶ Μακεδόνων, καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων 2, τοῦ πολεμῆσαι καὶ καθυποτάξαι αὐτούς. καὶ πάντας μὲν τοὺς Σκλάβους καὶ λοιποὺς ἀνυποτάκτους τοῦ θέματος Πελοποννήσου ὑπέταξε καὶ ἐχειρώσατο· μόνοι δὲ οἱ Ἐζερῖται καὶ οἱ Μιληγγοὶ κατελείφθησαν ὑπὸ τὴν Λακεδαιμονίαν καὶ τὸ Ἕλος. καὶ ἐπειδὴ ὄρος ἐστὶν ἐκεῖσε μέγα καὶ ὑψηλότατον, καλούμενον Πενταδάκτυλος, καὶ εἰσέρχεται ὥσπερ τράχηλος εἰς τὴν θάλασσαν ἕως πολλοῦ διαστήματος· διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον δύσκολον, κατῴκησαν εἰς τὰς πλευρὰς τοῦ αὐτοῦ ὄρους, ἐν μὲν τῷ ἑνὶ μέρει οἱ Μιληγγοὶ, ἐν δὲ τῷ ἑτέρῳ οἱ Ἐζερῖται. καὶ ὁ μὲν προῤῥηθεὶς ϑ' Θεόκτιστος καὶ στρατηγὸς Πελοποννήσου δυνηθεὶς καὶ τούτους καθυποτάξαι, ἐπέθετο τοῖς μὲν Μιληγγοῖς νξ'. τοῖς δὲ Ἐζερίταις νομίσματα τ'. ἅ τινα καὶ ἐτέλουν αὐτοῦ στρατηγοῦντος, καθὼς παρὰ τῶν ἐντοπίων διασώζεται μέχρι τῆς σήμερον ἡ τοιαύτη φήμη. Ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ τοῦ βασιλέως, στρατηγῶν ὁ ϑ' Ἰωάννης ὁ πρωτεύων εἰς τῷ αὐτῷ θέματι, ἀνήγαγε πρὸς τὸν αὐτὸν κύριν Ῥωμανὸν περί τε τῶν Μιληγγῶν καὶ τῶν Ἐζεριτῶν, ὅτι ἀποστατήσαντες οὐ πείθονται οὔτε τῷ στρατηγῷ, οὔτε βασιλικῇ κελεύσει ὑπήκουσιν, ἀλλ' εἰσὶν ὥσπερ αὐτόνομοι καὶ αὐτοδέσποτοι· καὶ οὔτε παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχονται ἄρχοντα, οὔτε συνταξιδεύειν αὐτῷ ὑπήκουσιν, οὔτε ἄλλην τοῦ δημοσίου δουλείαν ἐκτελεῖν πείθονται. καὶ μέχρι τοῦ ἀνελθεῖν τὴν ἀναφορὰν αὐτοῦ, συνέβη προβληθῆναι τὸν ϑ' Κρινίτην τὸν Ἀροτρὰν στρατηγὸν ἐν Πελοποννήσῳ· τῆς δὲ ἀναφορᾶς τοῦ ϑ' Ἰωάννου καὶ στρατηγοῦ Πελοποννήσου τοῦ πρωτεύοντος καταλαβούσης, καὶ κατ' ἐνώπιον τοῦ βασιλέως τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ ἀναγνωσθείσης, καὶ πε-

---

1 Οὗ τὸ ἐπίκλην) Locus mutilus, & desideratur cognomen Theoctisti, quem patricium, ac Logothetam cursus faciunt Cedrenus, & Zonaras.

2 Καὶ τῶν λοιπῶν δυτικῶν θεμάτων) Quid thema sit abunde docui in Glossario meo. Erant vero themata, alia orientalia, alia occidentalia, & de iis tractavit duobus libris Constantinus, quorum priorem edidit V. clariss. Bonaventura Vulcanius; alterum Fed. Morellus, cui praeclara quaedam Graecorum

A scriptorum monimenta debitura est posteritas. Praeerant iis duo domestici. Codinus: καὶ οἱ δομέστικοι τῶν τε ἀνατολικῶν καὶ δυτικῶν θεμάτων φροντισταὶ ὡσαύτως καὶ ἐπιμεληταὶ τῶν ἐκεῖσε πραγμάτων. Et corrigendus idem est alio loco. Τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν θεμάτων, ταῦτα ὡσαύτως. τὰ τοῦ δομεστίκου τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων πάντα, ἔτι δὲ καὶ τὸ δικανίκιον αὐτοῦ, ὅμοια τοῖς τῶν πρὸ αὐτοῦ. Manifesto excidit initio vox, δυτικῶν, scribendumque, τοῦ δομεστίκου τῶν δυτικῶν θεμάτων.

περιεχύσης τὴν ἀποστασίαν τῶν προῤῥηθέντων Σκλάβων, καὶ πρὸς τὰς βασιλικὰς προστάξεις δυσπάθειαν, ἢ μᾶλλον ἀπέθειαν, ἐδέξατο ὁ αὐτὸς ϑ΄ Κρινίτης. ἵνα ἐπεὶ εἰς τοσαύτην ἤλασαν ἀποστασίαν καὶ ἀπέθειαν ἐγκρατεύσῃ κατ᾽ αὐτῶν, καὶ καταπολεμήσῃ καὶ ὑποτάξῃ καὶ ἐξολοθρεύσῃ αὐτούς. ἀρξάμενος οὖν πολεμεῖν αὐτοὺς ἀπὸ μηνὸς Μαρτίου, καὶ κατακαύσας τὰ θέρη αὐτῶν, καὶ ληϊσάμενος πᾶσαν τὴν γῆν αὐτῶν, ἔσχεν αὐτοὺς ἀνθισταμένους καὶ ἀντέχοντας μέχρι μηνὸς Νοεμβρίου· ἀπὸ τότε δὲ ἰδόντες τὴν ἑαυτῶν ἐξολόθρευσιν, ᾐτήσαντο λόγον τοῦ ὑποταγῆναι αὐτοῖς, καὶ τυχεῖν συμπαθείας ὑπὲρ ὧν πρώην ἐπλημμέλησαν. ὁ οὖν προῤῥηθεὶς ϑ΄ καὶ στρατηγὸς ὁ Κρινίτης ἐξέθετο αὐτοῖς πάκτα πλείονα ὧν ἐτέλουν, τοῖς μὲν Μιλεγγοῖς ἀπὸ τῶν ξ΄. u. ὧν πρότερον ἐτέλουν u φμ΄. ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάκτον αὐτῶν u χ΄. τοῖς δὲ Ἐζερίταις ἀπὸ τῶν τ΄. ν°ν° ὧν πρότερον ἐτέλουν, ἕτερα ν°ν° τ΄. ὡς εἶναι τὸ πᾶν πάκτον αὐτῶν ν°ν° χ΄, ἅτινα καὶ ἀπήτησε καὶ εἰσεκόμισεν ὁ αὐτὸς ϑ΄ Κρινίτης ἐν τῷ θεοφυλάκτῳ κοιτῶνι. τοῦ δὲ ϑ΄ Κρινίτου, ἐν τῷ θέματι μετατεθέντος Ἑλλάδος 1, καὶ τοῦ ϑ΄ Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη προβληθέντος στρατηγοῦ ἐν Πελοποννήσῳ, καὶ τῆς ἀταξίας γενομένης καὶ στάσεως παρὰ αὐτοῦ τοῦ ϑ΄ Βάρδα τοῦ Πλατυπόδη, καὶ τῶν ὁμοφρόνων αὐτοῦ ϑ΄ ϑ΄ καὶ ἀρχόντων, καὶ τὸν ϑ΄ Λέοντα τὸν Ἀγέλαστον ἀποδιωξάντων ἀπὸ τοῦ θέματος, καὶ εὐθέως γενομένης καὶ τῆς τῶν Σκλαβησιανῶν ἐπιθέσεως κατὰ τοῦ αὐτοῦ θέματος, ἀπέστειλαι οἱ αὐτοὶ Σκλάβοι, οἵ τε Μιληγγοὶ, καὶ οἱ Ἐζερῖται πρὸς τὸν κύριν Ῥωμανὸν τὸν βασιλέα, ἐξαιτούμενοι καὶ παρακαλοῦντες τοῦ συμπαθηθῆναι αὐτοῖς τὰς προσθήκας τῶν πάκτων, καὶ τελεῖν αὐτοὺς καθὼς καὶ πρότερον ἐτέλουν. ἐπεὶ δὲ καθὼς προείρηται, εἰσῆλθον οἱ Σκλαβησιανοὶ ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου 2, δεδιὼς ὁ βασιλεὺς ἵνα μὴ καὶ αὐτοὶ προστεθέντες τοῖς Σκλάβοις παντελῆ ἐξολόθρευσιν τοῦ αὐτοῦ θέματος ἐργάσωνται, ἐποίησεν αὐτοῖς χρυσοβούλλιον ἵνα τελῶσι τὰ πάκτα ὡς καὶ πρότερον, τοὺς μὲν Μιληγγοὺς ξ΄ u. τοὺς δὲ Ἐζερίτας ν°ν° τ΄. αὕτη οὖν ἐστὶν ἡ αἰτία τῆς προσθήκης καὶ τῆς ἐκκοπῆς τῶν πάκτων τῶν Μιληγγῶν καὶ τῶν Ἐζεριτῶν. ἰστέον ὅτι οἱ τοῦ κάστρου Μαΐνης οἰκήτορες οὐκ εἰσὶν ἀπὸ τῆς γενεᾶς τῶν προῤῥηθέντων Σκλάβων, ἀλλ᾽ ἐκ τῶν παλαιοτέρων Ῥωμαίων, οἳ καὶ μέχρι τοῦ νῦν παρὰ τῶν ἐντοπίων Ἕλληνες προσαγορεύονται, διὰ τὸ ἐν τοῖς προπαλαιοῖς χρόνοις εἰδωλολάτρας εἶναι καὶ προσκυνητὰς τῶν εἰδώλων κατὰ τοὺς παλαιοὺς Ἕλληνας. οἵτινες ἐπὶ τῆς βασιλείας τοῦ ἀοιδίμου Βασιλείου βαπτισθέντες Χριστιανοὶ γεγόνασιν. ὁ δὲ τόπος ἐν ᾧ οἰκοῦσιν ἐστὶν ἄνυδρος καὶ ἀπρόσοδος, ἐλαιοφόρος δέ· ὅθεν καὶ τὴν παραμυθίαν ἔχουσι. διάκειται δὲ ὁ τοιοῦτος τόπος εἰς ἄκραν τοῦ Μαλαίου, ἤγουν ἐκεῖθεν τοῦ Ἐζεροῦ πρὸς τὴν παραθαλασσίαν. διὰ δὲ τὸ τελείως ὑποτεταγμένους εἶναι αὐτοὺς, καὶ ἄρχοντα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ δέχεσθαι, καὶ πειθαρχεῖν καὶ ὑπείκειν ταῖς τοῦ στρατηγοῦ προστάξεσι, παρέχουσι πά-

frugibus exustis, & agris eorum omnibus vastatis, repugnantes habuit usque ad mensem Novembrem; sed ex eo perniciem suam videntes, de subiectione convenire voluerunt, & praeteritorum delictorum veniam postularunt. Itaque praedictus Protospatharius Crinites, & Praetor tributa illis graviora imposuit, Milengis quidem ad sexaginta nomismata, quae antea solvebant, alia quingenta & quadraginta, ita ut universum ipsorum tributum esset nomismatum sexcentorum; Ezeritis vero supra trecenta nomismata pristina alia trecenta, ut essent sexcenta; quae exegit quoque idem Protospatharius Crinites, intulitque in sacrum cubiculum. Protospathario autem Crinite in Graeciae Thema transposito, quum in Peloponneso successisset Protospatharius Bardas Platypus, & turbae, ac factio exortae essent inter ipsum Protospatharium Bardam Platypodem, aliosque eius partis Protospatharios, atque Principes, qui Protospatharium Leonem Agelastum Themate expulerant, protinus in Thema illud Sclabesianis irruentibus, miserunt illi ipsi Sclavi, Milengi, & Ezeritae ad dominum Romanum Imperatorem, commiserationem petentes super auctis tributis, permitterenturque ea pendere qualia pridem pependerant. Imperator autem ob Sclabesianorum adventum veritus ne Sclavis coniuncti omnino eum Themate Peloponnesi exuerent, auream illis bullam dedit, ut tributa tantum solverent quemadmodum primitus solebant, Milengi scilicet nomismata sexaginta; Ezeritae vero nomismata trecenta. Atque haec quidem causa fuit aucti, imminutique rursus Milengorum, & Ezeritarum tributi. Sciendum vero est habitatores urbis Maines a praedictis Sclavis originem non ducere, sed ab antiquioribus Romanis; qui in hodiernum usque diem ab incolis Graeci adpellantur, quod priscis temporibus idololatrae fuerint, ac idolorum cultores, veterum Graecorum ritu; qui quidem rempublicam Romanam administrante praeclaro illo Imperatore Basilio, cum baptismo Christianam fidem amplexi sunt. Locus vero, quem habitant, aquarum expers est, & inaccessus, sed olivifer, quo se consolantur. Iacet autem hic locus in Melea promontorio ultra Ezerum versus oram maritimam. Et quandoquidem plane subiecti sunt, principemque a praetore accipiunt, cuius mandatis obtemperant, ex antiquissimo tempore tributum solvunt nomismata quadringenta. Cappadociae praetura olim turma erat praeturae Anatolicorum. Cephalleniae praetura, sive insula, turma olim erat praeturae Longobardiae, sed in praeturam erecta fuit sub Christi amante Imperatore Leone. Calabriae praetura ducatus olim erat praeturae Siciliae. Charsiani praetura turma antiquitus erat Armeniacorum praeturae. Sub Leone autem Christi amante Imperatore a Themate Buccellariorum in Cappadocum Thema translata fue-

1 Ἐν τῷ θέματι ἑλλάδος) Hoc thema quintum erat inter occidentalia. Describit Constantinus lib. 11.

2 Ἐν τῷ θέματι πελοποννήσου) Hoc inter occidentalia sexto loco ponit, describitque Constantinus libro proxime citato.

fuerunt haec banda, vicariatus Baretas, Balbadonos, Asponas, & Acarcus; ex Themate vero Anatolicorum in Thema Cappadocum isthaec quidem banda translata sunt, nimirum vicariatus Eudociadis, sancti Agapeti, & Aphraziae; factaque sunt septem haec banda, nempe Buccellariorum quatuor, & Anatolicorum tria, turma una, quae nunc Commata nuncupatur. Porro sub eodem Christi amantissimo Imperatore Leone a Themate Buccellariorum in Charsiani Thema translata sunt haec banda, vicariatus Myriocephali, venerandae Crucis, & Berinopoleos; factaque ex iis fuit turma, quae nunc temporis Saniana adpellatur. Ab Armeniacorum vero Themate in Charsiani Thema haec banda translata sunt; puta vicariatus Comodromi, & vicariatus Tabiae; adiectique fuere praedictae Charsiani turmae. E Cappadocum autem Thémate in Charsiani itidem Thema translata fuere haec banda; universa nempe turma Chases, Vicariatus Nyssae cum Caesarea, Chozani vero Thema olim erat sub Saracenis, quemadmodum & Asmosati. Chanzit vero, & Romanopolis clusurae erant Melitiniatorum. Et a monte Phatilano, quae ulterius iacent, sub Saracenis erant; Teces vero sub Manuele. At Camacha turma propugnaculum Coloniae erat, sicuti Celtzines turma ad Chaldiam pertinebat; sed Mesopotamia tunc temporis Thema non erat; at Leo ille Christi amans, & praeclarus Imperator Manuelem illum securitate verbo data e Tece eductum in urbem Protospatharium creavit. Erant autem huic Manueli quatuor filii, nimirum Pancratucas, Iachnucas, Mudaphar, & Ioannes; & Pancratucan quidem Imperator Hicanatum creavit, & deinde praetorem Buccellariorum; Iach-

κτον ἐκ παλαιοτάτου χρόνου ιιύ. ἰστέον ὅτι ἡ τῆς Καππαδοκίας στρατηγὶς τὸ παλαιὸν τοῦρμα ἦν τοῦ τῶν Ἀνατολικῶν στρατηγίδος, ἰστέον ὅτι ἡ Κεφαληνίας στρατηγὶς, ἤγουν τὰ νησία, τοῦρμα ἦν τὸ παλαιὸν τοῦ στρατηγίδος Λογουβαρδίας· ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου γέγονε στρατηγίς. ἰστέον ὅτι ἡ Καλαβρίας στρατηγὶς δουκάτον ἦν τὸ παλαιὸν 1 τοῦ στρατηγίδος Σικελίας. ἰστέον ὅτι ἡ τοῦ Χαρσιανοῦ στρατηγὶς, τοῦρμα ἦν τὸ παλαιὸν τοῦ τῶν Ἀρμενιάκων στρατηγίδος. ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Βουκελλαρίων 2 3 εἰς τὸ Καππαδοκῶν θέμα 4 μετετέθησαν ταῦτα τὰ βάνδα 5· ἤτοι ἡ τοποτηρησία Βάρετας, ἡ τοποτηρησία Βαλβαδῶνος, ἡ τοποτηρησία Ἄσπονας, καὶ ἡ τοποτηρεσία Ἀκαρκοῦς· καὶ ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Ἀνατολικῶν 6 εἰς τὸ Καππαδοκῶν θέμα μετετέθησαν ταῦτα τὰ βάνδα· ἤτοι ἡ τοποτηρησία τοῦ Εὐδοκιάδος, ἡ τοποτηρησία τοῦ ἁγίου Ἀγαπητοῦ, ἡ τοποτηρησία Ἀφραζέας, καὶ ἐγένοντο ταῦτα τὰ ἑπτὰ βάνδα, ἤτοι τὰ τῶν Βουκελλαρίων τέσσαρα, καὶ τρία τῶν Ἀνατολικῶν, τοῦρμα μία, ἡ νῦν τὰ Κόμματα λεγομένη. ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Βουκελλαρίων εἰς τὸ θέμα Χαρσιανοῦ 7 μετετέθησαν ταῦτα τὰ βάνδα· ἤτοι ἡ τοποτηρησία τοῦ Μυριοκεφάλου, ἡ τοποτηρησία τοῦ τιμίου Σταυροῦ, καὶ ἡ τοποτηρησία Βερινουπόλεως· καὶ ἐγένετο τοῦρμα ἡ νῦν Σανιάνα λεγομένη. καὶ ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν 8 εἰς τὸ τοῦ Χαρσιανοῦ θέμα μετετέθησαν ταῦτα τὰ βάνδα· ἤτοι ἡ τοῦ Κομοδρόμου τοποτηρησία 9, ἡ τοποτηρησία Ταβίας· καὶ εἰς τὴν τοῦρμαν τοῦ Χαρσιανοῦ τὴν εἰρημένην προσετέθησαν. ἀπὸ δὲ τοῦ Καππαδοκῶν εἰς τὸ τοῦ Χαρσιανοῦ θέμα ταῦτα τὰ βάνδα μετετέθησαν· ἤτοι ἡ τοῦρμα Κασῆς ἐξ ὁλοκλήρου, καὶ ἡ τοποτηρησία Νύσσης 10 μετὰ τοῦ Καισαρείας. ἰστέον ὅτι τοῖς παρελθοῦσι χρόνοις τὸ τοῦ Χοζάνου θέμα 11 ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἦν, ὁμοίως καὶ τὸ

---

1 Δουκάτον ἦν τὸ πολλαιὸν) Δουκάτον, *Ducatus*. Praefectura. Constantinus de Them. lib 1. Εἰς ἐπαρχίας διῃρέθησαν, καὶ ἡγεμονίας, καὶ δουκάτα.

2 Ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν βουκελλαρίων) Hoc thema inter orientalia septimum erat. Vide Constant. lib. 1.

3 Τῶν βουκελλαρίων) Rationem nominis tradidit Constantinus his verbis: τὸ θέμα τῶν βουκελλαρίων οὐκ ἀπὸ τόπου τινὸς τὴν προσηγορίαν ἐκτήσατο, οὔτε μὴν ἀπὸ ἔθνους οὕτω καλουμένου, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν τοῖς στρατιώταις, καὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐπιφέρεσθαι, βουκελλάριος γὰρ κατὰ ῥωμαίων διάλεκτον ὁ φύλαξ τοῦ ἄρτου καλεῖται.

4 Εἰς τὸ καππαδοκῶν θέμα) Intelligendum de Cappadocia minore. Constantinus libro 1. Them. 11. Μικρὰ δὲ καππαδοκία, ἡ νῦν χρηματίζουσα εἰς θέμα, ἥ τις ὅμορος ἐστι λυκαονίας, καὶ διαβαίνει μέχρις αὐτῆς καισαρείας, πλατύνεται δὲ ἕως ἀρχῆς τῶν βουκελλαρίων, καταλήγει δὲ πρὸς ἀνατολὰς μέχρις αὐτῆς ῥοδεντοῦ καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ καλουμένου λύλου, καὶ αὐτῆς σποδενδοῦ, τὰ δὲ ἐπέκεινα, τῆς κιλικίας εἰσὶ μέρη, ὧν ἀπαρχεται ἡ ταρσὸς, καὶ ἡ μόμψου ἐστία, καὶ ἄδανα.

5 Μετετέθησαν ταῦτα τὰ βάνδα) Βάνδον hic est Italicum, *Banda*. Locus, Pars. Alias pro vexillo ponitur. Etymologici Auctor: σημαίας ἰταλοὶ τὰ σίγνα καὶ τὰ λεγόμενα βάνδα καλοῦσι, τὰ ἐν ταῖς τάξεσιν ἐπίσημα.

6 Ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν ἀνατολικῶν) Hoc primo loco describit Constantinus lib. 1.

7 Εἰς τὸ θέμα χαρσιανοῦ) Charsianum dicebatur mediterranea Cappadociae pars a Charsio quodam praeside, qui bello adversus Persas gesto clarus erat. Constantinus libro 1. Them. 11. Ἐπὶ δὲ τῶν ἄνω χρόνων εἴτε ἰουστινιανοῦ, εἴ τε ἄλλων τινῶν τῶν βασιλέων, τμηθείσης τῆς καππαδοκίας εἰς τρία μέρη, τὸ μὲν μεσόγαιον ἐκκλήθη χαρσιανὸν, ἀπὸ χαρσίου τινὸς ἄρχοντος τῷ τότε καιρῷ παρευδοκιμήσαντος ἐν τῷ πρὸς πέρσας πολέμῳ,

8 Ἀπὸ τοῦ θέματος τῶν ἀρμενιακῶν) Haec erat inferior Cappadocia. Constantinus. Τὸ δὲ κάτω [τῆς καππαδοκίας] καὶ πρὸς θάλασσαν, ἐκλήθη ἀρμενιακὸν, διὰ τὸ εἶναι τὸ πλησιόχωρον τῶν ἀρμενίων.

9 Ἡ τοῦ κομοδρόμου τοποτηρησία) Κομοδρόμος est Faber. Anonymus de passione Domini. Καὶ ὅτε φθάσωσιν εἰς τὸν τόπον, ἐλθὼν ὁ κομοδρόμος ἂς σταυρώσῃ αὐτόν. Glossae Graecobarbarae, Ἄκμων, σίδηρον ἐφ' ᾧ ὁ χαλκεὺς χαλκεύει, ἤγουν ἀκμόνιον ὅπου κομοδρομεύει ὁ κομοδρόμος.

10 Ἡ τοποτηρησία νίσης) Scribe, ἡ τ. νύσσης.

11 Τὸ τοῦ χοζάνου θέμα) Quod hic χοζάνου

καὶ τὸ τοῦ Ἀσμοσάτου θέμα καὶ αὐτὸ ὑπὸ τῶν Σαρακηνῶν ἦν. τὸ δὲ Χανζὶτ, καὶ ἡ Ῥωμανόπολις, κλεισοῦρα τῶν Μελιτινιατῶν ὑπῆρχον. καὶ ἀπὸ τοῦ ὄρους τοῦ Φατιλάνου πάντα τὰ ἐκεῖθεν τῶν Σαρακηνῶν ὑπῆρχε· τὸ δὲ Τεκὴς ἦν τοῦ Μανουήλ. ἡ δὲ Κάμαχα ἡ τοῦρμα ἄκρα Κολωνίας ἦν· ἡ δὲ τῆς Κελτζινῆς τοῦρμα ὑπὸ τὴν Χαλδίαν ἦν, ἡ δὲ Μεσοποταμία τῷ τότε καιρῷ θέμα οὐκ ἦν 1. Λέων δὲ ὁ φιλόχριστος καὶ ἀοίδιμος βασιλεὺς τὸν Μανουὴλ ἐκεῖνον ἀπὸ τοῦ Τεκῆς μετὰ λόγου ἐξήγαγε, καὶ ἐν τῇ πόλει αὐτὸν εἰσήγαγε, καὶ [illegible] πεποίηκεν. ἔχει δὲ ὁ αὐτὸς Μανουὴλ υἱοὺς τέσσαρας, τὸν Παγκρατούκαν, τὸν Ἰαχνούκαν, τὸν Μουδάφαρ, καὶ τὸν Ἰωάννην 2. καὶ τὸν μὴν Παγκρατούκαν ὁ βασιλεὺς Ἱκανάτον πεποίηκε 3, καὶ μετὰ τοῦτο στρατηγὸν εἰς τοὺς Βουκκελλαρίους· τὸν δὲ Ἰαχνούκαν εἰς Νικόπολιν στρατηγὸν ἐποίησε· τὸν δὲ Μουδάφαρ καὶ τὸν Ἰωάννην ἐν Τραπεζοῦντι δέδωκε γῆν βασιλικὴν, ἅπαντας ἀξιώμασι τιμήσας, καὶ δοὺς αὐτοῖς εὐεργεσίας πολλάς. καὶ ἐποίησε θέμα τὴν Μεσοποταμίαν, καὶ τὸν Ὀρέστην ἐκεῖνον τὸν Χαρσιανίτην στρατηγὸν προεβάλετο, καὶ τότε δέδωκε τὴν τῆς Καμάχας τοῦρμαν ὑπὸ τὸ θέμα εἶναι τῆς Μεσοποταμίας. εἶθ' οὕτω καὶ τὴν Κελτζινῆς τοῦρμαν ὑπὸ τὸ θέμα καὶ αὐτὴν τῆς Μεσοποταμίας ἐποίησεν. ἀρτίως δὲ ταῦτα πάντα γεγονότα ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν τῶν Ῥωμαίων εἰς τὸ Μεσοποταμίας θέμα ἐπὶ Ῥωμανοῦ δεσπότου προσετέθη ἤτε Ῥωμανόπολις καὶ τὸ Χανζίτ. ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου ἡ Λάρισσα τοῦρμα τῆς Σεβαστείας ἦν· τὸ δὲ Κυμβαλαιὸς ἦν τοῦρμα τοῦ Χαρσιανοῦ· τὸ δὲ Συμπόσιον ἦν ἐρημία πρὸς τὰ μέρη τῆς Λυκανδοῦ παρακείμενον· καὶ ἐπὶ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου Εὐστάθιος ὁ τοῦ Ἀργυροῦ ἀπὸ τῆς ἐξορίας ἀνακληθεὶς εἰς τὸ Χαρσιανὸν στρατηγὸς ἐχωρίσθη· ὁ δὲ Μελίας εἰς τὴν Μελιτηνὴν ἔτι πρόσφυγος ἦν, καὶ ὁ Βαασάκιος μετὰ τῶν δύο ἀδελφῶν αὐτοῦ τοῦ τε Κρικορίκη καὶ τοῦ Παζουνῆ, ἀλλὰ καὶ ὁ Ἰσμαὴλ ὁ Ἀρμένιος ἐκεῖνος, οἵτινες καὶ πρὸς αὐτὸν καὶ τὸν προρρηθέντα Ἀργυρὸν ἔγραψαν διὰ τοῦ χρυσοβούλλου λόγον λαβεῖν καὶ ἐξελθεῖν· καὶ τὸν μὲν Βαασάκιον καὶ τοὺς ἀδελφοὺς αὐτοῦ εἰς Λάρισσαν καθεσθῆναι, καὶ ὀνομασθῆναι μὲν τὸν Βαασάκιον Λαρίσσης κλεισουριάρχην, ὅπερ καὶ γέγονε· τὸν δὲ Ἰσμαὴλ κλεισουριάρχην εἰς τὸ Συμπόσιον, ὃ καὶ γέγονε· τὸν δὲ Μελίαν εἰς Εὐφράτιαν εἰς τὰ Τρυπία εἰς τὴν ἐρημίαν γενέσθαι τουρμάρχην, ὅπερ καὶ ἐγένετο. ἐξελθόντων δὲ τῶν Μελιτινιατῶν, καὶ τὸν Ἰσμαὴλ ἐκεῖνον ἀνελόντων, ἔμεινε τὸ Συμπόσιον ἔρημον· τοῦ δὲ Βαασακίου ὅτι προδοσίαν μελετᾷ 4 διαβληθέντος καὶ ἐξορισθέντος, πάλιν ὑπὸ τῆς Σεβαστείας ἡ Λάρισσα τοῦρμα ἐγένετο, στρατηγοῦ προβληθέντος ἐκεῖσε τοῦ Ἀργυροῦ Λέοντος τοῦ υἱοῦ Εὐσταθίου, τοῦ μετὰ ταῦτα μαγίστρου γεγονότος καὶ δομεστίκου τῶν Σχολῶν. ὁ δὲ Μελίας εἰς Εὐ-

Iachnucam praetura Nicopoleos donavit; Mudaphar vero, & Ioanni Imperialem terram in Trapezunte dedit, dignitatibus omnibus omnes & beneficiis multis cohonestans. Et Mesopotamiam in Thema redegit, ac Oresten illum Charsianitem praetorem designavit, turmasque Camachae, & Celtzines tunc temporis sub Themate Mesopotamiae constituit. Haec omnia autem quum nuper sub dominio sint Romanorum, Romano Imperante ad Mesopotamiae Thema additae quoque fuerunt Romanopolis, & Chanzit. Sub Leone autem Christi amante Imperatore Larissa Sebastiae turma erat, ut Cymbalaeus Charsiani: at Symposium desertum erat ad Lycandi partes situm. Imperante autem eodem Christi amante Leone Eustathius Argyri ab exilio revocatus Charsiani praetor factus est: Melias vero adhuc in Melitene exulabat. Et Baasacius cum duobus fratribus Circorice, ac Pazune, item Ismael ille Armenius, & ad illum simul, & ad Argyrum, quem diximus, scripserunt, ut per bullam auream data sibi securitate exirent, & Baasacius quidem cum fratribus Larissae sedes poneret, vocareturque Baasacius Larissae Clisuriarcha; quod etiam factum est; Ismael autem Symposii Clisuriarcha; Melias vero Euphratiae, Trypiorum, & deserti turmarcha foret; id quod factum est. Melitiniatis vero excursionem facientibus, Ismaeleque sublato, Symposium desertum mansit; & Baasacio proditionis accusato, ideoque relegato, iterum Sebastiae turma facta est Larissa, praetorque illuc missus fuit Leo Argyri Eustathii filius, qui Magister postea, & Scholarum Domesticus creatus fuit. At Melias, qui Euphratiam habitabat, Constantino Charsiani duce designato, hinc discessit, & Lycandum urbem antiquam occupavit, quam cum exaedificasset, muniissetque, sedem ipse ibi posuit, illaque ab Imperatore Christi amante Leone Clusurae nomen accepit. Deinde Lycando in Tzamandi montem commigravit, ibique urbem, quae in hodiernum usque diem exstat, condidit, & similiter Clusura nuncupata est. Tenuit vero etiam Symposium, fecitque Turmarchatum. Constantino autem Christi amantissimo imperante una cum matre sua Zoe, tunc primum Lycandus praetura facta est, primusque eius praetor adpellatus est Melias Patricius, tunc temporis illic Clisuriarcham agens, qui postea quoque propter insignem in Romanorum Imperatorem fidem, & plurima, ac praeclara in Saracenos edita facinora, Magistri honore ornatus est. Quod ad Abaram turmam adtinet, ea sub Sebastiae Themate erat; imperante vero Romano Clusura

---

ζάνον est, Constantinus γοιζάνον scribit lib. 1. Them. VIII.

1 Ἡ δὲ μεσοποταμία τῷ τότε καιρῷ θέμα οὐκ ἦν) Vide Constant. lib. 1. Them. IX.

2 Τὸν παγκρατούκαν, τὸν ἰαχνούκαν, τὸν μουδάφαρ, καὶ τὸν Ἰωάννην) Constantinus libro 1. Them. IX. tres fratres commemorat Pancratucam, Pucrican, & Tautucam.

3 Ἱκανάτον πεποίηκε) Id est, τοῦ ἱκανάτου A ἄρχοντα. Nam ἱκανάτον erat cohortis nomen. Cedrenus: ἦρχε δὲ τοῦ μὲν τάγματος ἐξκουβίτων ἰωάννης ὁ γράψων, ἀνὴρ πολεμικὸς, καὶ πολλάκις ἐν μάχαις ἀνδραγαθήσας. τοῦ δὲ ἱκανάτου ὀλβιανὸς ὁ μαρούλης, ἀνὴρ δεδοκιμασμένος. Vide Glossarium nostrum.

4 Ὅτι προσοδίαν μελετᾷ) Scribe, ὅτι προδοσίαν μελετᾷ.

sura facta est. Statutum autem antiquitus fuit, ut Capitaneus Mardaitarum Attaliae ab Imperatore designaretur; unde etiam a Leone beatissimo Imperatore designatus fuit Stauracius, cognomento Platys, qui aliquandiu quidem illic egit, sed tributa non recte ordinavit. Quum enim Eustathius Protospatharius, & Asecretis in Cybirrhaeotarum Thema Vicarius missus esset, aemulatio quaedam, & contentio inter ipsos exorta est; quippe Stauracius Platys Hemerio Patricio, & Logothetae cursus publici confidens, utpote quo intercedente Imperatori conciliatus erat, Eustathio Vicario se opposuit, atque omnino ei contrarium se praebuit, ubi praeter decorum committentem, aut praecipientem aliquid videbat. Vicissim Eustathius Vicarius male erga Stauracium adfectus multas adversus ipsum fraudes machinabatur, & quaerelas contra eum producebat, in Cibyrrhaeotarum Themate duos praetores esse non posse, se videlicet, & Stauracium Mardaitarum Capitaneum; quippe quum alia ipse iuberet, statueretque, alia Mardaitarum Capitaneus facere vellet, & quasi sui iuris esset ea, quae ipsi viderentur amenter peragere. Produxit item alia quaedam mendacia, & multas contra eum fraudes excogitavit; quaedam probabiliter quidem, quaedam vero per calumniam amenter confingens. Atque haec quidem Hemerio Patricio, & Logothetae cursus publici confisus scribebat. Et is sane tunc temporis Eustathio magis, quam Stauracio favebat, etsi postea inimici ambo infestissimi fuerint. Eiusmodi igitur Eustathii relatione accepta Imperator, & Hemerii Patricii petitione persuasus, Capitanei istius dignitatem Protospathario Eustathio Vicario dedit. Sed ad superos elato beato illo Imperatore, Alexander eius frater Imperio potitus ferme omnes a fratre Imperatore defuncto honoribus auctos in ordinem redegit, hominum malignorum pravis consiliis persuasus; & sic Eustathio, quem diximus, honorem non itidem prorogavit, sed alium ipsi substituit. Nam Protospatharius Chase ille a Saracenis genus ducens, & re ipsa eorum quoque sententiam, mores, ac cultum retinens, Damiani Patricii servus, plurimum tunc gratia valebat apud Alexandrum Imperatorem, quemadmodum & Protospatharius Nicetas eius frater, qui etiam Cibyrrhaeotarum praetor ab eodem Imperatore factus fuit. Hic igitur Nicetas praedicti Chase frater Imperatorem compellavit, oportere sibi, ut amico veteri beneficium conferri, esse autem unum, quod ab eius maiestate peteret, in quo exaudiri deberet: Imperatore vero ambigente, interroganteque quidnam illud esset, & pollicente ipsum id, quidquid tamdem esset, impetraturum esse, respondit; ut filius meus Capitaneus Mardaitarum Attaliae creetur; eiusque petitioni satisfaciens Imperator, Abercium Spatharocandidatum Nicetae Protospatharii filium, in processu introductum in Triclinium Aureum Mardaitarum Attaliae Capitaneum designavit; quemadmodum

Εὐφράτειαν καθεζόμενος, ὁ πότε προεβλήθη Κωνσταντῖνος ὁ δοὺξ εἰς τὸ Χαρσιανὸν, κατῆλθεν οὗτος ὁ προῤῥηθεὶς Μελίας, καὶ τὸ παλαιὸν κάστρον τὴν Λυκανδὸν ἐκράτησε, καὶ ἔκτισεν αὐτὸ, καὶ ὀχυροποίησε, καὶ ἐκεῖσε ἐκαθέσθη, καὶ ὠνομάσθη παρὰ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου βασιλέως κλεισοῦρα. καὶ μετὰ τοῦτο διεπέρασεν ἀπὸ Λυκανδοῦ εἰς τὸ ὄρος τῆς Τζαμανδοῦ, κἀκεῖσε τὸ νῦν ὂν κάστρον ἔκτισε· καὶ ὡσαύτως κἀκεῖνο κλεισοῦρα ἐκαλεῖτο. ἐκράτησε δὲ καὶ τὰ Συμπόσιον ποιήσας αὐτὸ τουρμαρχάτον. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου τοῦτο πρῶτον, συνούσης αὐτῷ καὶ Ζωῆς τῆς μητρὸς αὐτοῦ, γέγονεν ἡ Λυκανδὸς στρατηγὶς, καὶ πρῶτος Λυκανδοῦ στρατηγὸς ὠνομάσθη ὁ πατρίκιος Μελίας, δηλονότι τῷ τότε καιρῷ αὐτοῦ κλεισουριάρχου ἐν Λυκανδῷ τυγχάνοντος. ὁ δὲ αὐτὸς Μελίας διά τε τὴν συνοῦσαν αὐτῷ πρὸς τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων πίστιν, καὶ τὰς πολλὰς καὶ ἀπείρους αὐτοῦ κατὰ Σαρακηνῶν ἀνδραγαθίας, μετέπειτα μάγιστρος ἐτιμήθη. ἰστέον ὅτι ἡ Ἄβαρα τοῦρμα ἦν ὑπὸ τὰ θέμα Σεβαστείας· ἐπὶ δὲ Ῥωμανοῦ δεσπότου γέγονε κλεισοῦρα. ἰστέον ὅτι τύπος ἐκράτησε παλαιὸς, τὸν κατεπάνω Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας παρὰ τοῦ βασιλέως δηλονότι προβάλλεσθαι. διὸ καὶ παρὰ Λέοντος τοῦ μακαριωτάτου βασιλέως κατεπάνω προεβλήθη Σταυράκιος ὁ Πλατὺς ἐπονομαζόμενος· ὃς χρόνους μὲν διέτρεψεν ἱκανοὺς, οὐχὶ καλῶς δὲ καὶ τὰ τέλη διέθηκε. τοῦ γὰρ τοῦ Εὐσταθίου καὶ Ἀσηκρῆτις ἐν τῷ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν θέματι ἐκ προσώπου ἀποσταλέντος, φθόνοι τινὲς ἀνὰ μεταξὺ τούτων καὶ μάχαι γεγόνασιν· ὅτε γὰρ Σταυράκιος ὁ Πλατὺς εἰς τὸν πατρίκιον Ἡμέριον καὶ Λογοθέτην τοῦ δρόμου θαῤῥῶν, ὡς ἅτε παρ' αὐτοῦ εἰς τὸν βασιλέα μεσιτευθεὶς, τῷ ἐκ προσώπου Εὐσταθίῳ ἀντέπιπτε, καὶ μάλιστα ἐναντίως εἶχεν, ἐν οἷς αὐτὸν ἑώρα ἔξω τοῦ δέοντός τι διαπραττόμενον ἢ καὶ προστάττοντα. ὅτε δὲ πάλιν ὁ ἐκ προσώπου Εὐστάθιος πρὸς τὸν Σταυράκιον διέκειτο ἐχθρωδῶς, καὶ πολλὰς κατ' αὐτῷ ἐπιθέσεις καὶ μηχανὰς ἐπλάττετο. ὅθεν αἰτίας ὁ προῤῥηθεὶς Εὐστάθιος κατὰ τοῦ Σταυρακίου ἀνήγαγεν, ὡς τὸ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν θέμα δύο στρατηγοὺς ἔχειν οὐ δύναται, δηλονότι ἐμὲ καὶ τὸν Σταυράκιον τὸν κατεπάνω Μαρδαϊτῶν· ἄλλα γὰρ ἐμοῦ προστάττοντος καὶ διοικεῖν ἐθέλοντος, ἄλλα ποιεῖν ὁ κατεπάνω Μαρδαϊτῶν βούλεται. καὶ αὐτεξούσιος ὢν τὰ αὐτῷ δοκοῦντα μανικῶς διαπράττεται. ἀνήγαγε δὲ καὶ ἄλλας ψευδολογίας τινὰς, καὶ πολλὰς μηχανὰς κατ' αὐτοῦ συνεῤῥάψατο, τὰς μὲν πιθανῶς συνθεὶς, τὰς δὲ συκοφαντικῶς τε καὶ μανικῶς ἀναπλασάμενος. καὶ οὗτος δηλονότι τῷ πατρικίῳ Ἡμερίῳ καὶ Λογοθέτῃ τοῦ δρόμου θαῤῥῶν ταῦτα ἔγραψεν. ἐπὶ δὲ τῷ τότε καιρῷ φίλος Εὐσταθίου μᾶλλον ἦν ὁ Πατρίκιος Ἡμέριος, ἤπερ Σταυρακίου, κἂν ὕστερον ἔχθραν θέντες ἀμφότεροι ἔχθρας ἀνάμεστοι καὶ μανίας πλήρεις γεγόνασι. τὴν οὖν τοιαύτην ἀναφορὰν Εὐσταθίου δεξάμενος ὁ βασιλεὺς, καὶ τῇ αἰτήσει τοῦ πατρικίου Ἡμηρίου πεισθεὶς, δέδωκε τὴν τοῦ τοιούτου κατεπάνω ἐξουσίαν τῷ τοῦ Εὐσταθίῳ τῷ ἐκ προσώπου. τῷ δὲ μακαρίῳ βασιλεῖ τὸν βίον ἀπὸ τῶν κάτω πρὸς τὰ ἄνω μετηλλαχότος, Ἀλέξανδρος ὁ ἀδελφὸς αὐτοῦ τῆς αὐτοκράτορος ἀρχῆς ἐγκρατὴς γεγονὼς, ὡς πάντας 1 τοὺς ὑπὸ τοῦ

1 Οὓς πάντας) Scribo, ὡς π.

τοῦ μακαρίου βασιλέως καὶ ἀδελφοῦ αὐτοῦ προκληθέντας ἔν τισιν ἀρχαῖς διεδέξατο, χαιρεκάκοις καὶ κακοβούλοις ἀνδράσι πεισθεὶς, οὕτω δὴ καὶ τὸν προῤῥηθέντα Εὐστάθιον διεδέξατο, καὶ ἀντ' αὐτοῦ πεποίηκεν ἕτερον. ὁ γὰρ Χασὲ ἐκεῖνος ὁ ἐκ Σαρακηνῶν τῷ γένει ὁρμώμενος, Σαρακηνὸς δὲ τῷ ὄντι τῇ γνώμῃ καὶ τῷ τρόπῳ καὶ τῇ λατρείᾳ διατελῶν, ὁ τοῦ πατρικίου Δαμιανοῦ δοῦλος, ἐπεὶ πολλὴν παῤῥησίαν εἶχε τῷ τότε καιρῷ, ὁ δ' οὗτος Χασὲ πρὸς τὸν κύριν Ἀλέξανδρον τὸν βασιλέα, ὡσαύτως καὶ ὁ δ' Νικήτας ὁ ἀδελφὸς τοῦ Χασὲ, ὁ καὶ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν στρατηγὸς γεγονὼς παρὰ τοῦ αὐτοῦ κυροῦ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως. ὁ Νικήτας οὖν οὗτος ὁ ἀδελφὸς τοῦ προῤῥηθέντος Χασὲ τὸν βασιλέα ἠτήσατο, ὅτι ὡς ἀρχαῖόν σου φίλον εὐεργετεῖν με πρέπον ἐστὶν, ἓν δὲ πρὸς τὴν βασιλείαν σου αἴτημα ἔχω, καὶ δίκαιόν ἐστιν εἰσακοῦσαί μου. τοῦ δὲ βασιλέως διαπορουμένου καὶ ἀντερωτῶντος, τί ἂν εἴη τοῦτο τὸ αἴτημα καὶ ὅπερ ἐὰν ἐστὶν ὑπακοῦσαι ὑποσχομένου, ὁ προῤῥηθεὶς Νικήτας ἠτήσατο· ὅτι, τὸν υἱόν μου αἰτοῦμαι ἵνα ποιήσῃ ἡ βασιλεία σου κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας· οὗ τινος ὁ βασιλεὺς τῇ αἰτήσει πεισθεὶς, ἐπὶ προελεύσεως ἀναγαγὼν ἐπὶ τοῦ Χρυσοτρικλίνου 1 τὸν υἱὸν τοῦ δ' Νικήτα τὸν Σπαθαροκανδιδᾶτον Ἀβέρκιον, προεβάλετο αὐτὸν κατεπάνω τῶν Μαρδαϊτῶν Ἀτταλίας, καθὼς καὶ ὁ μακάριος Λέων ὁ βασιλεὺς πρότερον Σταυράκιον τὸν Πλατὺν ἐπονομαζόμενον. καὶ ὁ ἐξ ἀρχῆθεν παλαιὸς ἔχων τύπος, καθὼς ἐν ἀρχαῖς εἴρηται ὑπὸ τοῦ βασιλέως προβάλλεσθαι τὸν κατεπάνω Μαρδαϊτῶν. ἰστέον ὅτι ἐπὶ βασιλέως τοῦ Θεοφίλου παρακοιμώμενος γέγονε Σχολαστίκιος Ὀστιάριος. ἐπὶ δὲ Μιχαὴλ υἱοῦ Θεοφίλου παρακοιμώμενος Δαμιανὸς πατρίκιος· καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ γέγονε παρακοιμώμενος Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεύς. Ἐπὶ δὲ τοῦ Βασιλείου φιλοχρίστου δεσπότου παρακοιμώμενος οὐ γέγονε δι' ὅλης αὐτοῦ τῆς βασιλείας. ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου παρακοιμώμενος γέγονε Σαμωνᾶς ὁ πατρίκιος· καὶ μετὰ τοῦτον ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ βασιλέως γέγονε Κωνσταντῖνος ὁ πατρίκιος. ἐπὶ δὲ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως γέγονε παρακοιμώμενος πατρίκιος Βαρβάτος. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου γέγονε πάλιν Κωνσταντῖνος πατρίκιος ὁ προῤῥηθεὶς ἐπὶ Λέοντος δεσπότου. Ἐπὶ δὲ Ῥωμανοῦ δεσπότου Θεοφάνης πατρίκιος. ἐπὶ δὲ Κωνσταντίνου τὸ δεύτερον γέγονε Βασίλειος πατρίκιος. Ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀειμνήστου βασιλέως ἦν ὁ Κτενὰς ἐκεῖνος γέρων κληρικὸς πάνυ πλούσιος, ὅστις ἦν καὶ δομέστικος εἰς τὴν νέαν ἐκκλησίαν 2· ὑπῆρχε δὲ τεχνίτης εἰς τὸ ᾆσμα, οἷος τῷ τότε καιρῷ ἕτερος οὐκ ἦν. ὁ δὲ αὐτὸς Κτενὰς τὸν πατρίκιον Σαμωνᾶν ἐδυσώπησε τῷ τότε καιρῷ παρακοιμωμένου αὐτοῦ ὄντος μεσιτεῦσαι αὐτὸν εἰς τὸν βασιλέα τοῦ γενέσθαι δ', καὶ φορεῖν ἐπικούτζουλον 3, καὶ προέρχεσθαι εἰς τὸν Λαυσιακὸν 4, καὶ

dum antea beatus Leo Imperator Stauracium Platyn cognominatum. Et eo quidem ritu, ut initio dixi, antiquitus, ab Imperatore Mardaitarum Capitaneus designabatur. Sciendum autem sub Theophilo Imperatore Accubitorem fuisse Scholasticium Ostiarium, & sub Michaele eius filio Damianum Patricium, & post eum sub eodem Basilium, qui postea Christi amans Imperator fuit. Sed sub Basilio Christi amante Imperatore quoad usque regnavit nullus fuit Accubitor; verum imperante Leone, iterum hac dignitate ornatus est Samonas Patricius, & post eum sub eodem Imperatore Constantinus Patricius. Alexandro autem imperium tenente, Accubitor creatus fuit Barbatus Patricius; & sub Constantino Christi amante Imperatore rursus Constantinus Patricius fuit, cuius antea mentionem feci sub domino Leone. Sub Romano Imperatore hunc honorem tenuit Theophanes Patricius; sub Constantino autem iterum Basilius Patricius. Sub Imperatore illo Christi amantissimo, & perpetua memoria digno Leone Ctenas ille vixit, clericus aetate gravis, & omnino dives, novae Ecclesiae Domesticus, qui canendo omnes sui temporis antecellebat. Hic Samonae Patricio, qui tunc temporis Accubitor erat, persuasit, uti pro se apud Imperatorem intercederet, ut Protospatharius fieret, & camasum ferret, ac in Lausiacum progrederetur, sederetque veluti Protospatharius, rogamque acciperet libram unam, se huius rei causa Imperatori daturum libras quadraginta. At Imperator recusabat, dicens fieri non posse, & maiestate sua indignum, clericum fieri Protospatharium. Quod quum ex Samona Patricio idem ille Ctenas intellexisset, ad quadraginta libras inaurium par unum adiecit libris decem aestimatum; & mensulam caelatam ex argento non signato inauratam, & sculptam, cuius item pretium erat decem librarum. Persuasus Imperator Samonae Patricii, & Accubitoris precibus, libras illas auri quadraginta, & inaurium par accepit, & mensulam caelatam ex argento non signato inauratam; quod totum Ctenae donum sexaginta librarum erat, fecitque eum Protospatharium, & rogam dedit librae unius. Vixit autem hic Ctenas post acceptum Protospatharii honorem annos duos, & tunc obiit, quum singulis annis unius librae rogam accepisset.

---

1 Εἰσαγαγὼν ἐπὶ τοῦ χρυσοτρικλίνου) Aureum palatii triclinium hoc aedificavit Iustinianus. Suidas in eius vita. Οὗτος κτίζει καὶ τὸν ἐν τῷ παλατίῳ χρυσὸν τρίκλινον.

2 Ὅστις ἦν καὶ δομέστικος εἰς τὴν νέαν ἐκκλησίαν) De domesticis vide quae in Glossario nostro.

3 Καὶ φορεῖν κούτζουλον) Scribe, καὶ φ. ἐπικούτζουλον. Est autem ἐπικούτζουλον, Camasus. Psellus in Grammat.

Κάμασον, τοὐπικούτζουλον. κέπφος, εἶδος ὀρνέου.

4 Καὶ προέρχεσθαι εἰς τὸν λαυσιακὸν) Erat palatium, quod Lausi dicebatur. Plene describi- A tur in Chronico Constantinop. quod ἀνέκδοτον habeo. Τὰ δὲ τοῦ λαύσου, οἶκος ἦν λαύσου πατρικίου καὶ πραιποσίτου, ὅστις ἀρχὰς καὶ πολλὰς δόξας διήνυσεν ἐν τοῖς χρόνοις ἀρκαδίου τοῦ υἱοῦ θεοδοσίου τοῦ μεγάλου, ἐκόσμησε δὲ αὐτὸν διὰ μεγάλων καὶ πολυτελῶν μικρῶν κιόνων καὶ μαρμάρων. οὗτος δὲ ὁ οἶκος ἐκ τῶν δώδεκα τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου ὑπῆρχεν, ἐν ᾧ καὶ ἀετοὶ λίθινοι, καὶ φιάλαι, καὶ βαθμοὶ, καὶ βωμοὶ τετράγωνοι εἰς διακόσμησιν τῆς πόλεως ἵσταντο μέχρι τῆς σήμερον. Meminit eius quoque Cedrenus: ἐχρημάτισε δὲ τὰ πλείω καὶ ἐν τῷ λαυσιακῷ καθημένος τρικλίνῳ.

καὶ καθέζεσθαι ὡς θ', καὶ ῥογεύεσθαι αὐτὸν λίτραν μίαν, καὶ ὑπὲρ τῆς τοιαύτης ἀντιλήψεως δοῦναι τῷ βασιλεῖ λίτρας τεσσαράκοντα. ὁ δὲ βασιλεὺς οὐκ ἠνέσχετο τοῦτο ποιῆσαι 1, λέγων 2 τῶν ἀδυνάτων τυγχάνειν, καὶ εἰς μεγάλην ἀδοξίαν τῆς βασιλείας μου κληρικὸν γενέσθαι θ'. ἀκούσας δὲ ὁ αὐτὸς Κτενὰς παρὰ τοῦ πατρικίου Σαμωνᾶ ταῦτα, προσέθηκεν εἰς τὰς τεσσαράκοντα λίτρας καὶ σχολαρίκια 3 ζυγὴν μίαν ἐκτιμηθεῖσαν λίτρας δέκα καὶ τραπεζίου ἀσίμιν ἔνζοδον διάχρυσον ἀνάγλυφον ἐκτιμηθὲν καὶ αὐτὸ λίτρας δέκα, καὶ δυσωπηθεὶς ὁ βασιλεὺς τῇ παρακλήσει τοῦ πατρικίου Σαμωνα καὶ παρακοιμωμένου, ἀνελάβετο τὰς τεσσαράκοντα τοῦ χρυσίου λίτρας καὶ τὴν ζυγὴν τὰ σχολαρίκια, καὶ τοῦ τραπεζίου τοῦ ἀνάγλυφον καὶ διάχρυσον ἀσίμιν, ὡς γενέσθαι τὸ πᾶν δόμα τοῦ αὐτοῦ Κτενᾶ λίτρας ἑξήκοντα. τότε ἐποίησεν αὐτὸν ὁ βασιλεὺς θ' καὶ ἐρογεύθη τῷ καιρῷ ἐκείνῳ λίτραν μίαν. ἔζησε δὲ ὁ αὐτὸς Κτενὰς μετὰ τὸ τιμηθῆναι αὐτὸν θ' ἔτη δύο, καὶ ἐτελεύτησεν· ἐρογεύθη δὲ τὰ δύο ἔτη ἀνὰ λίτραν μίαν.

CAP. LI.

De Imperiali dromonio, quomodo factum sit, & de Protocarabis eius, item de Protospathario phialae.

SCiendum est, quod usque ad tempora Leonis praeclari, sapientissimique Imperatoris dromonium Imperiale, quo veheretur Imperator, nullum erat; sed agrarium tantum russaeum; praeterquam sub Basilio Christi amante Imperatore; quippe idem Imperator, quum ad Prusae thermas, ac rursum ad Rhegii pontem videndum abiret, quem exstrui ipse iusserat, dromonium conscendit, quod alterum dromonium sequebatur; remiges vero, qui in eo, ex Imperiali agrario erant, & ex nautis Stenitis. Ab antiquo enim in Steno chelandia Imperialia navigationi instructa decem erant. Quum vero beatae memoriae Imperator, plerumque ad Pegana migraret, quod ea palatia ab eo aedificata essent, similiter in Hebdomum, in Hieriam, & in Bryantem, agra-

ΚΕΦ. να΄.

Περὶ τοῦ τίνι τρόπῳ γέγονε τὸ βασιλικὸν δρομώνιον· καὶ περὶ τῶν ἀκαράβων τοῦ αὐτοῦ δρομωνίου· καὶ ὅσα περὶ τοῦ θ' τῆς φιάλης.

Ι'Στέον ὅτι μέχρι τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως οὐκ ἦν βασιλικὸν δρομώνιον ἐν ᾧ εἰσήρχετο ὁ βασιλεὺς, ἀλλ' εἰς ῥούσιον ἀγράριον 4 εἰσήρχετο πλὴν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ Φιλοχρίστου δεσπότου, ὅτε ἐπῆλθεν ὁ αὐτὸς βασιλεὺς εἰς τὰ θέρμα τῆς Προύσης, καὶ πάλιν ὅτε ἀπῆλθε θεάσασθαι τὸ γεφύριον τοῦ Ῥηγίου, δηλονότι τῇ κελεύσει αὐτοῦ καὶ προνοίᾳ κτιζόμενον, εἰς δρομώνιον εἰσῆλθε, καὶ ἕτερον δρομώνιον ἠκολούθει ὄπισθεν. οἱ δὲ ἐν αὐτῷ εἰσελθόντες ἐλάται ὑπῆρχον ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ ἀγραρίου, καὶ ἀπὸ τῶν Στενιτῶν πλωΐμων. τὸ γὰρ παλαιὸν εἶχε τὸ Στενὸν 5 χελάνδια βασιλικὰ πλωΐμα μέχρι τῶν δέκα. ἐπεὶ δὲ ὁ μακάριος βασιλεὺς ὅλα τὰ πλείονα αὐτοῦ μεταστασίματα εἰς τὰς Πηγὰς 6 ἐποίει, διὰ τὸ καὶ ὑπ' αὐτοῦ κτισθῆναι τὰ τοιαῦτα παλάτια, ὁμοίως καὶ εἰς τὸ Ἕβδομον 7 καὶ εἰς τὴν Ἱερίαν

---

1 Τοῦτον ποιῆσαι) Scribe, τοῦτο π.

2 Λέγειν) Scribe, λέγων.

3 Σχολαρίκια) Σχολαρίκια, Inaures. Moscopulus: ἐνώτια, κόσμος γυναικεῖος, ἤγουν τα σχολαρίκια. Apud Achmetem σχουλλαρίκια scribitur. In Turco-Graecia Crusii, σκουλλαρίγια.

4 Εἰς ῥούσιον ἀγράριον) ῥούσιον, est *Russum*. Achmes cap. XLVIII. Καὶ ἐάν ἐστι ῥούσιον, ἡ γυνὴ τῆς χαρᾶς ἔσται. Iam vero ἀγράριον, est navigii genus. Occurrit quoque apud Annam Comnen. libro VII. Καὶ ναῦς κατασκευάσας πολλὰς πρὸς ἓξ καὶ τεσσαράκοντα ἀγράρια σκεπαστὰ, προσώρμιζε ταῖς κλυζομέναις.

5 Τὸ γὰρ παλαιὸν εἶχε τὸ στενόν) Stenum traiectus erat Constantinopoli. Suidas in Heraclio. Καὶ συναγαγὼν ὁ ὕπαρχος καὶ συζεύξας πλοῖα εἰς τὸν πορθμὸν τοῦ καλουμένου στενοῦ, διέβη κατὰ τὰς ἀκτὰς τοῦ καλουμένου κόλπου Φειδαλίας. Habebat autem Practorem suum, ad cuius solius forum pertinebant Iudaei, donec id mutavit Man. Comnenus. Balsamon. Συνεθείας οὔσης, τοὺς ἰουδαίους δικάζεσθαι παρὰ μόνῳ τῷ στρατηγῷ τοῦ στενοῦ, ὁ κραταιὸς καὶ ἅγιος ἡμῶν βασιλεὺς (μανουὴλ κομνηνὸς) διωρίσατο, παρὰ παντὶ δικαστηρίῳ κατὰ νόμους δικάζεσθαι. καὶ ἡ συνήθεια ἐλογίσθη ὡς οὐδὲν, ὡς μὴ στηριχθεῖσα νομίμως.

6 Εἰς τὰς πηγάς) Chronicon Constantinopolit. Τὴν δὲ πηγὴν ἔκτισεν ἰουστινιανὸς ὁ μέγας. ἐξερχόμενος γὰρ εἰς τὸ κυνηγῆσαι περὶ τὴν θράκην, εἶδε πλῆθος λαοῦ ἐκεῖθεν ἐξερχόμενον, ὄντος εὐκτηρίου μικροῦ, καὶ ἑνὸς μοναχοῦ καθεζομένου, καὶ ἠρώτησεν ὁ βασιλεὺς τί ἐστιν. ὁ δὲ στρατηγὸς ὁ μάγιστρος καὶ φύλαξ τῶν βασιλικῶν χρημάτων ἔφη αὐτῷ, ὅτι ἡ πηγὴ τῶν ἰαμάτων ἐστί· τὸ δὲ θαυμάσας ὁ βασιλεὺς ἔκτισεν αὐτὴν ἀπὸ τῆς περιττευσάσης ὕλης τῆς μεγάλης ἐκκλησίας. ὑπὸ σεισμοῦ δὲ συμπτωθείσης, τελέως ἀνήγειρεν αὐτὴν εἰρήνη ἀθηναία σὺν τῷ υἱῷ αὐτῆς κωνσταντίνῳ ἐπεὶ πρότερον σξ'. χρόνους ἦν οὕτως. Erat illic etiam templum Deiparae, quod collapsum restituit Basilius Macedo. Cedrenus. Καὶ τὸν ἐν τῇ πηγῇ δὲ τῆς θεοτόκου ναὸν, τὸ ἀρχαῖον ἀποβαλλόντα κάλλος, ἀνενεύσατο.

7 Καὶ εἰς τὸ ἕβδομον) Templum hoc Constantinopolit. Theodorus Anagnosta lib. II. Καὶ ἐπὶ ἀττικοῦ πατριάρχου εἰσηνέχθη ἐν κωνσταντίνου πόλει τὰ λείψανα τοῦ ἁγίου σαμουὴλ, καὶ ἀπετέθησαν ἐν τῷ προφητείῳ αὐτοῦ πλησίον τοῦ ἑβδόμου. Occurrit quoque apud Cedrenum, & Zonaram. Victor Tununnensis in Chronico. *Septimum* adpellat Latine. *Zenon a Leone Aug. F. in Septimo contra consuetudinem coronatur*, Et emendandus est Landulphus Sagax Histor. Miscellan. lib. XVII. *Cunctis convenientibus apad Septimum, tunc Patriarcha Cyriacus a tyranno de orthodoxa fide, & ut sine perturbatione servaret Ecclesiam, extorsit professionem*. Perperam editur hodie, *apud Septi-*

Ῥεγίαν 1, ϗ εἰς τὴν Βρύαν 2, εἰσήρχετο εἰς τὸ ἀγράριον κατὰ τὸν παλαιὸν τύπον. ὅτε δὲ εἰς μακρότερον ἀπήει πρόκηνσον 3, οἷον εἰς τὰ θέρμα τῆς Πρύσης, ϗ εἰς ἐπιτήρησιν τῆς Ῥηγίου τῆς γεφύρας, εἰσῄει καθὼς προείρηται εἰς δρομώνιον, ϗ ἠκολούθει ἕτερον δρομώνιον, διότι οἱ πλέονας ἄρχοντας εἰσέρχεσθαι μετὰ τοῦ βασιλέως, καὶ τοὺς ὑπολοίπους εἰς τὸ δεύτερον δρομώνιον. ὁ δὲ ἀοίδιμ@ ϗ σοφώτατ@ Λέων ὁ βασιλεὺς φιλοτιμώτερόν πως πρὸς τοὺς μαγίστρους ϗ πατρικίους ϗ οἰκείους συγκλητικοὺς διακείμεν@, ϗ θέλων ἀεὶ τοῦτο συγχαίρεσθαι, λογισάμεν@ μὴ ἐπαρκεῖν εἰς ὑποδοχὴν πλειόνων ἀρχόντων τὸ ἀγράριον, ἐποίησε δρομώνιον, ϗ δὴ ἀπαύστως εἰσήρχετο ἐν αὐτῷ ὁπουδὰν ἐβούλετο ἀπελθεῖν, συνήρχοντο δὲ μετὰ αὐτοῦ οἵους ἂν ἐβούλετο τῶν ἀρχόντων, ἀπό τε μαγίστρων ϗ πατρικίων· κατὰ τύπον γὰρ ἐν τῷ ἀγραρίῳ οὐδεὶς ἕτερ@ εἰσήρχετο μετὰ τοῦ βασιλέως, εἰ μὴ ὁ δρουγγάρι@ τῆς βίγλης, ϗ ὁ δρουγγάρι@ τοῦ πλωΐμου, ϗ ὁ λογοθέτης τοῦ δρόμου, ϗ ὁ Ἑταιρειάρχης, ϗ ὁ μυστικὸς 4, ϗ ὁ τῶν δεήσεων 5, ϗ ὅτε παρῆν ἐν τῇ πόλει ϗ ὁ δομέστικ@ τῶν σχολῶν, ϗ ὁ παρακοιμώμεν@, ϗ ὁ πρωτοβεστιάρι@, ϗ ἐκ τῶν κοιτωνιτῶν οὓς ἂν ἐκέλευσεν 6 ὁ βασιλεύς· δι' ὃν τὸν τρόπον τοῦτον ἐποίησε Λέων ὁ ἀοίδιμ@ ϗ σοφώτατ@ βασιλεὺς τὸ δρομώνιον, καὶ μετά τινα καιρὸν ἐποίησε ϗ ἕτερον δρομώνιον, ὃ ϗ δεύτερον προσηγορεύθη, ϗ ἀκολούθως ὠνομάσθη. ϗ γὰρ εἰς μακρόκενσα ἀπήει ὁ μακάρι@, οὗτ@ βασιλεύς· οἷον εἰς Νικομήδειαν, εἰς τὸν Ὄλυμπον, εἰς τὰ Πύθια· ϗ διὰ τοῦτο ἐπετηδεύσατο τὰ δύο δρομώνια εἰς ὑπηρεσίαν ϗ ἀνάπαυσιν αὐτῷ τε ϗ τῶν ἀρχόντων αὐτοῦ. πολλάκις γὰρ ἐξερχομένου αὐτοῦ εἰς τὰ πλησίον πρόκενσα, τὴν μίαν οὐσίαν κατελίμπανεν εἰς τὸν Ἱππόδρομον πρὸς φύλαξιν τοῦ παλατίου, διὰ τὸ τάγμα τοῦ ἀριθμοῦ 7 κατὰ τὸν ἐπικρατήσαντα παλαιὸν τύπον μετὰ τοῦ δομεστίκου τῶν σχολῶν ταξιδεύειν, ϗ ἐναπομένοντες εἰς τὸν Ἱππόδρομον συνεξιοῦσι κατὰ τόπον τοῖς βασιλεῦσιν εἰς τὰ πρόκενσα. ὅτι ἐξ ἀρχῆς καὶ ἄνωθεν βασιλικὸν ὀφφίκιον ἦν τῷ πρωτοσπαθαρίῳ τῆς φιάλης 8· οὗτ@ δὲ ὁ πρωτοσπαθάριος τῆς φιά-

agrarium de more prisco ingrediebatur; at quum longiorem aliquam profectionem susciperet, veluti ad Prusae thermas, & ad Rhegii pontem videndum, dromonium, ut antea dictum est, conscendebat; sequebaturque alterum dromonium, in quo reliquus comitatus esset, quum in priori una cum Imperatore essent plerique Principes. Sed Leo ille praeclarus, ac sapientissimus Imperator benignius erga Magistros, Patricios, & Consiliarios suos adfectus, gratificarique eis hac in re cupiens, quum ad plerosque principes excipiendos non sufficere agrarium videret, dromonium fieri curavit, eoque semper usus est quocumque demum proficisci vellet, & comitabantur e Principibus, Magistris, Patriciis, quoscumque vellet. In agrario enim ritu solito nemini cum eo esse licebat, nisi Drungario excubiarum, Drungario rei navalis, Logothetae cursus publici, Hetaeriarchae, Mystico, Magistro libellorum supplicum, Domestico Scholarum, si in urbe esset, Accubitori, Protovestiario, & e Cubiculariis, quos Imperator iussisset. Hac itaque de causa Leo ille praeclarus, ac sapientissimus Imperator dromonium fecit; & aliquanto post alterum quoque dromonium fieri curavit, quod secundum adpellatum semper nomen retinuit. Saepe enim Imperator hic longiora itinera instituebat, veluti Nicomediam, aut Olympum versus, & Pythia; quamobrem etiam haec dromonia paravit in suum, ac principum suorum usum, ac commodum. Frequenter vero quum non ita longe profecturus esset, partem unam in Hippodromo relinquebat ad palatii custodiam, quia ibi iam ex antiquo more Numeri cohors cum Scholarum Domestico in praesidio agere solebant; quumque in Hippodromo manerent ritu solito, una cum Imperatoribus in processum pergebant. Primitus vero etiam Imperiale officium gerebat Phialae Protospatharius, habebatque sub sua potestate remiges omnes agrario-

---

ptimium. Exstruxit autem id Constantinus Magnus in honorem Ioannis Theologi. Chronic. Constantinop. Τὸ δὲ ἕβδομον ὁ δρομικὸς ναὸς ἐκτίσθη παρὰ τοῦ μεγάλου κωνσταντίνου εἰς ὄνομα τοῦ ἁγίου Ἰωάννου τοῦ θεολόγου.

1 Καὶ εἰς τὴν εἰρίαν.) Scribe, ϗ εἰς τὰ ἠρία Suidas in Herac. Πυθόμεν@ δὲ ἀποθανεῖν, ἐν τοῖς εἰς τὰ ἠρία παλατίοις διέτριβε. Cedrenus. Ἐδομήσατο δὲ ϗ τὰ ἐν ταῖς πηγαῖς παλάτια, ϗ τὰ ἐν τοῖς ἠρίοις ἐκαλλωπίσατο.

2 Καὶ εἰς τὴν βροΐαν) De Broea nihil mihi lectum. Fortassis corruptus est locus.

3 Εἰς μακρότερον ἀπήει πρόκενσον) πρόκενσον, est *Processus*. Profectio. Ioannes Curopalates in Romano Lacapeno. Προκένσου δὲ γινομένου ἐν τῷ τριβουναλίῳ, αἰφνίδιον οἱ βασιλεῖς εἰς τὸ παλάτιον ὑποστρέφουσιν. Quod autem hic μακρότερον πρόκενσον, infra una voce μακρόκενσον, adpellat.

4 Καὶ ὁ μυστικὸς) Codinus. Ἡ τοῦ μυστικοῦ ὑπερησία νοεῖται καὶ ἀπ' αὐτοῦ τοῦ ὀνόματ@. Achmes Onirocritic. cap. XIV. Μυστικὸς ἔσται τῷ Φαραῷ, καὶ πρῶτ@ τῶν ἀποκρύφων μυστηρίων αὐτοῦ.

A

5 Καὶ ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων) Codinus. Ὁ ἐπὶ τῶν δεήσεων ἀπέρχεται εἰς τὸν βασιλέα ὑπὲρ τὸν ἀδικουμένων. Nicetas in Alexio Man. F. Εἰς τὸ τοῦ ἐπὶ τῶν δεήσεων ὀφφίκιον ἀναβιβάς.

6 Καὶ ἀβεστιάρι@, ϗ ἐκ τῶν κοιτωνιτῶν οὓς ἂν ἐκέλευσεν) Quis ἀβεστιάρι@ fuerit, & qui κοιτωνίται, abunde explicavi in Glossario meo. Illic vide.

7 Διὰ τὸ τάγμα τοῦ ἀριθμοῦ) Zonaras Annal. III. Εἶτα τριβοῦνον ἀριθμοῦ τῆς ὑπερορίας ἀνακληθέντα ἐποίησεν.

B

8 Τῆς φιάλης) Hanc exstruxit Iustinianus Rhinotmetus, demolitus prius aedem deiparae Metropolitanam, quae illic erat. Cedrenus. Πλησίον δὲ τοῦ παλατίου βουλόμεν@ βάθρα τῶν βενέτων ϗ φιάλην κτίσαι, εἰς τὸ τελεῖσθαι ἐκεῖ τὸ σαξιμοδέξιμον, ἐπεὶ ναὸς ἦν τῆς ὑπεραγίας θεοτόκου τῶν μητροπολιτῶν, ἀπῄτει καλλίνικον τὸν πατριάρχην ποιῆσαι εὐχὴν, ἵνα καταλύσῃ τὴν τοιαύτην ἐκκλησίαν. Et mox. Τοῦτο ἀκούσαντες, κατέλυσαν τὴν ἐκκλησίαν, καὶ ἐποίησαν τὴν φιάλην. Landulphus Hist. Miscell. lib. XIX.

riorum Imperatoris tam russaeorum, quam nigrorum, exceptis iis, quae ad Augustam pertinebant; ista enim sive russaea, sive nigra, sub ipsius mensae Domestico erant. Sed quum sub Leone praeclaro illo, ac sapientissimo Imperatore dromonia primum conficerentur, Imperiali iussu, eorum etiam remiges Protospatharii Phialae arbitrio subiecti fuere; isque quotidie ex veteri consuetudine sub vesperam descendens, considebat in Phiala, unde & Protospatharii Phialae nomen accepit, ac inter agrariorum, dromoniorumque remiges sibi subiectos lites iudicabat, atque ius dicebat, administrabatque; & si quid praeter decorum commisisse aliquem comperisset, aut iniuriam cuipiam fecisse, vel officium suum deseruisse, eum flagris acriter excipiebat. Et, ut dictum est, omnes remiges dromoniorum, agrariorumque Imperialium, tam russaeorum, quam nigrorum, sub potestate erant, ac cura Protospatharii Phialae, sed Augustae agraria, sive russaea, sive nigra ad mensae ipsius Domesticum pertinebant; ita tamen, ut ille muneris sui rationem non Augustae redderet, sed Imperatori. Sub Leone autem praeclaro illo, ac sapientissimo Imperatore Phialae Protospatharius erat Ioannes cognomento Thalasson, post quem Podaron, cui successit Leo Armenius, Arsenii Protospatharii, & Manclabitae pater. Hi vero, nempe Protospatharius, Podaron, & Leo Armenius Protelatae fuerunt Nasar Patricii, & rei navalis Drungarii; & sub Basilio Christi amantissimo Imperatore a re navali translati, Protelatae agrarii Imperatorii effecti sunt; sub Leone vero praeclaro, sapientissimoque Imperatore, quum dromonia is fecisset, propter eorum fortitudinem, reique maritimae peritiam, Protocarabi facti sunt; quum autem belli necessitas urgeret, utriusque dromonii remiges, cum duobus primi dromonii Protocarabis in chelandia Imperator introduxit, data iis armatura multiplici, & necessaria, ut sunt scuta, pelles cervinae, clibana pulcerrima, & alia, quibus adscitis Eustathius Patricius, reique navalis Drungarius cum classe Imperatoria contra hostes profectus est. Fecitque totum hoc Imperator, quia Eustathius Patricius, reique navalis Drungarius bellum cum hostibus gerere cogitabat; & interea vice illorum dromonium Imperiale gubernabat Michael ille senex, ac peritissimus omnium illius aevi Protelatarum. Qui autem dromonia agitabant, usque dum Imperatoris remiges venirent, Stenitae erant Steni incolae. Quum vero ex bellica expeditione redirent, pristina iterum officia praestabant. Et tunc honoris ergo Imperator Protospathario Podaroni, propter

τῆς φιάλης ἐπεκράτει καὶ εἶχεν ὑπ' αὐτὸν πάντας τοὺς ἐλάτας τῶν βασιλικῶν ἀγραρίων ῥουσίων τε καὶ μαύρων, ἄνευ τῶν ἀγραρίων τῆς αὐγούστης· τὰ γὰρ ἀγράρια τῆς αὐγούστης τά τε ῥούσια καὶ μαῦρα ἐπεκράτει καὶ ἐξουσίαζεν ὁ τῆς τραπέζης τῆς αὐγούστης. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως, καινουργηθέντα τὰ δρομώνια 1 κελεύσει βασιλικῇ εἶχεν ὁ αὐτὸς πρωτοσπαθάριος τῆς φιάλης, καὶ τῶν τοιούτων δρομωνίων τοὺς ἐλάτας ὑπὸ τὴν ἑαυτοῦ ἐξουσίαν. ὁ οὖν προῤῥηθεὶς πρωτοσπαθάριος τῆς φιάλης καθ' ἑκάστην ἡμέραν καὶ καθ' ἑκάστην δείλην ἀπὸ παλαιοῦ τύπου κατήρχετο καὶ ἐκαθέζετο ἐν τῇ φιάλῃ· διὰ τοῦτο γὰρ καὶ ἐλέγετο πρωτοσπαθάριος τῆς φιάλης· καὶ τὰς ἀνὰ μεταξὺ δίκας τῶν ἐλατῶν τῶν τε ἀγραρίων καὶ τῶν δρομωνίων τῶν παρ' αὐτοῦ ἐξουσιαζομένων ἔκρινε, καὶ κατὰ τὸ δίκαιον ἐδίκασέ τε καὶ ἐδιοίκει· καὶ ἡνίκα παρὰ τὸ δέον εὕρισκέ τινα ἢ ἐργαζόμενον ἤ τινα ἀδικοῦντα, ἢ εἰς τὴν ἰδίαν δουλείαν βαγεύοντα 2, τοῦτον διὰ μαγκλαβίων 3 σφοδρῶν ὑπεξήρχετο. καὶ καθ' ὃν εἴρηται τρόπον πάντες οἱ τῶν δρομωνίων ἐλάται, καὶ οἱ τῶν τοῦ βασιλέως ἀγραρίων, τῶν ῥουσίων καὶ τὸν μαύρων, ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ θεωρίαν ὑπῆρχον τοῦ πρωτοσπαθαρίου τῆς φιάλης τὰ δὲ τῆς αὐγούστης ἀγράρια τά τε ῥούσια καὶ μαῦρα ὑπὸ τὴν χεῖρα καὶ τὴν ἐφορίαν ὑπῆρχον τοῦ τῆς τραπέζης τῆς αὐγούστης, δηλονότι τὸν λόγον τῶν ἀγραρίων τούτων ποιοῦντος τοῦ τῆς τραπέζης, οὐχὶ πρὸς τὴν αὐγοῦσαν, ἀλλὰ πρὸς τὸν βασιλέα. ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως ἦν πρωτοσπαθάριος τῆς φιάλης ὁ Ἰωάννης, οὗ τὸ ἐπίκλην ὁ Θαλάσσον, καὶ μετ' αὐτὸν γέγονεν ὁ πρωτοσπαθάριος Ποδάρων, καὶ μετ' ἐκεῖνον ὁ πρωτοσπαθάριος Λέων ὁ Ἀρμένης, ὁ τοῦ πρωτοσπαθαρίου Ἀρσηνίου καὶ Μαγκλαβίτου πατήρ. οὗτοι δὲ οὖν, τε ὁ πρωτοσπαθάριος Ποδάρων, καὶ ὁ Λέων ὁ Ἀρμένης πρωτελάται γεγόνασι τοῦ πατρικίου Νάσαρ καὶ δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου· καὶ ἐπὶ Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου ἀνῆξαν ἀπὸ τοῦ πλωΐμου καὶ γεγόνασι πρωτελάται τοῦ ἀγραρίου τοῦ βασιλέως· ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως ἡνίκα καὶ τὰ δρομώνια ἐποίησε, διὰ τὴν ἀνδρείαν αὐτῶν, καὶ τὴν ἐμπειρίαν τῆς θαλάσσης, ἐποίησεν αὐτοὺς πρωτοκαράβους 4· καὶ περιστάσεως γενομένης, εἰσήγαγεν ὁ βασιλεὺς τῶν δύο δρομωνίων τοὺς ἐλάτας μετὰ τῶν δύο πρωτοκαράβων τοῦ πρώτου δρομωνίου εἰς χελάνδια πλώϊμα, δοὺς αὐτοῖς ἐξόπλισιν πολλὴν καὶ ἀναγκαίαν, οἷον σκουτάρια, δόρκας, κλιβάνια κάλλιστα, καὶ ἄλλα ὅσα ἐπιδέονται πλώϊμοι στρατιῶται ἐπιφέρεσθαι· καὶ ἀνελάβετο αὐτοὺς ὁ πατρίκιος Εὐστάθιος καὶ δρουγγάριος τοῦ πλωΐμου μετὰ

1 Κενυργηθέντα τὰ δρομώνια) Scribe, καινουργηθέντα τὰ δρομώνια. Nam καινούργιον dicebant *Novum*, recentiores Graeci. Corona pretiosa, καινούργιος, *Novus*. Καινός. Glossae Graecobarbarae Καινὰ, νοστὰ, καινούργια.

2 Βαγεύοντα) Theodorus Prodromus in Lexico. Βαγεύει, πλανητεύει. Rufus in Leg. Mil. Εἴ τις τολμήσῃ βαγεῦσαι ὑπὲρ τὸν χρόνον τοῦ κομμεάτου, τῆς στρατείας ἐκβληθήσεται.

A

3 Διὰ μαγκλαβίων) Codinus. Κρέμαται δὲ ἐπὶ ζώνης ἑκάστου τούτων λῶροι οὓς καλοῦσι μαγκλατία.

4 Ἐποίησεν αὐτοὺς πρωτοκαράβους) Zonaras in Constantino Duca. Προωκονόμητο δ' αὐτοῖς, μὴ εἶναι τὴν βασιλικὴν τριήρη ἐκεῖ, καὶ τοὺς ἐκείνου οἰακοστρόφους, οὓς πρωτοκαράβους ἡ δημώδης λέγει φωνή.

τὰ τοῦ βασιλικοῦ στόλου, καὶ ἀπήει κατὰ τῶν ἐναντίων. τοῦτο δὲ ὅλον ἐποίησεν ὁ βασιλεὺς διὰ τὸ ἀποβλέπειν τὸν πατρίκιον Εὐστάθιον καὶ δρουγγάριον τοῦ πλωΐμου πρὸς πόλεμον τῶν ἐναντίων, καὶ ἀντ' ἐκείνων ἐκυβέρνα τὸ βασιλικὸν δρομώνιον Μιχαὴλ ὁ γέρων καὶ συνετὸς ἐκεῖνος ὄντων αὐτῶν τῷ τότε καιρῷ πρωτελατῶν. οἱ δὲ ἐλαύνοντες εἰς τὰ δρομώνια ἕως τῆς ἐλεύσεως τῶν βασιλικῶν ἐλατῶν ὑπῆρχον Στενῖται ἐκ τῶν οὐσιῶν τοῦ Στενοῦ. ὅτε δὲ ὑπέστρεψαν ἐκ τοῦ ταξιδίου, πάλιν ἦσαν εἰς τὴν ἰδίαν δουλείαν καθὼς καὶ προυπῆρχον· τότε οἱονεὶ φιλοτιμούμενος 1 ὁ βασιλεὺς τὸν πρωτοσπαθάριον Ποδάρωνα διὰ τὸ ἀνδραγαθῆσαι αὐτὸν καὶ εὐδοκιμῆσαι ὑπὲρ πάντας εἰς τὸν πόλεμον καὶ μαρτυρηθῆναι καὶ παρὰ τοῦ πατρικίου Εὐσταθίου καὶ δρουγγαρίου τοῦ πλωΐμου 2 ἕτερον τοιοῦτον μὴ εἶναι εἰς τὸ πλώϊμον ἐπί τε ἀνδρείᾳ καὶ διεγέρσει καὶ ταῖς λοιπαῖς ἀρεταῖς, καὶ μάλιστα τῇ πρὸς τὸν βασιλέα εὐνοίᾳ καὶ ὀρθῇ πίστει, δέδωκεν αὐτῷ καὶ τὴν ἐξουσίαν τοῦ πρωτοσπαθαρίου τῆς Φιάλης. διά τε τὸ εἶναι αὐτὸν ἀγράμματον, προστάξει τοῦ βασιλέως κατήρχετο κριτὴς ἀπὸ τοῦ Ἱπποδρόμου, καὶ συνεκαθέζετο μετὰ αὐτοῦ ἐν τῇ Φιάλῃ καὶ ἔκρινε τοὺς ἐλάτας· τὰ δὲ αὐγουστιακὰ ἀγράρια, καθὼς προείρηται, ἐπεκράτει ὁ τῆς τραπέζης τῆς αὐγούστης. μετὰ τοῦτο δὲ προεβάλετο ὁ βασιλεὺς τόν τε Ποδάρωνα, καὶ τὸν Λέοντα τὸν Ἀρμένιον τοποτηρητὰς τοῦ βασιλικοῦ πλοΐμου· πρωτοκαράβους δὲ τοῦ δρομωνίου αὐτοῦ προεβάλετο τὸν Μιχαὴλ ἐκεῖνον τὸν γέροντα πρωτελάτην τῷ τότε καιρῷ δρομωνίου τυγχάνοντα, δευτεροελάτην δὲ γεγονότα τοῦ ἀγραρίου Βασιλείου τοῦ φιλοχρίστου δεσπότου, καὶ τὸν ἕτερον Μιχαὴλ, τὸν τὸ ἐπίκλην Βαρκαλᾶς, ὅστις ἦν πρότερον εἰς τὸ πλώϊμον πρωτελάτης τοῦ δρουγγαρίου Εὐσταθίου καὶ πατρικίου, ὅτε ἐπέρασε τοὺς Τούρκους, καὶ κατεπολέμησε τὸν Συμεὼν τὸν ἄρχοντα Βουλγαρίας. οὗτος οὖν ὁ Συμεὼν ὁ ἄρχων Βουλγαρίας μαθὼν τὴν τοῦ πλωΐμου πρὸς τὸν ποταμὸν ἄφιξιν, καὶ ὅτι μέλλει τὸ πλώϊμον τοὺς Τούρκους κατ' αὐτοῦ περάσαι, ἐποίησε λέσας 3, ἤτοι πλοκὰς ἰσχυρὰς πάνυ καὶ στερεμνίους, ὥστε μὴ δύνασθαι τοὺς Τούρκους ἀντιπερᾶν, δι' ἣν ἐπίνοιαν καὶ ἐκωλύθησαν οἱ Τοῦρκοι τὸ πρῶτον περάσαι. ὁ οὖν προῤῥηθεὶς Μιχαὴλ ὁ Βαρκαλᾶς μετὰ καὶ ἄλλων δύο πλωΐμων ἀναλαβόμενοι τὰ σκουτάρια καὶ σπαθία αὐτῶν, ἀνδρείῳ καὶ ῥωμαλέῳ ὁρμήματι ἐκπηδήσαντες τοῦ χελανδίου, κατέκοψαν τὰς λέσας ἤτοι τοὺς πλοκοὺς. καὶ ἤνοιξαν τὸν πόρον Τούρκοις. τοῦτον οὖν τὸν Βαρκαλᾶν οἱ Τοῦρκοι ἰδόντες, καὶ τὸ ἀνδρεῖον αὐτοῦ ὑπερθαυμάσαντες, ὅτι μόνος τῶν δύο προπορευόμενος πλωΐμων πρῶτος κατέκοψε τὸν πλοκὸν, θαυμάσαντες εἶπον· ὅτι τοῦτον ἔπρεπεν ὀνομάζεσθαι πατρίκιον, καὶ εἶναι κεφαλὴν τοῦ πλωΐμου. τὴν οὖν τοῦ Βαρκαλοῦ ἀνδρειότητα ἀκούσας ὁ βασιλεὺς, ἐποίησεν αὐτὸν δευτεροελάτην εἰς τὸ δρομώνιον βασιλικόν. εἶθ' οὕτω τοῦ Ποδάρωνος καὶ τοῦ Λέοντος γενομένων τοποτηρητῶν, προεβλήθη ὁ Μιχαὴλ ὁ γέρων, καὶ οὗτος ὁ Βαρκαλᾶς πρω-

pter rem praeclarissime gestam prae omnibus in bello, & quia Eustathius Patricius, reique navalis Drungarius hoc illi testimonium perhibuerat, non esse alium in tota classe maiore fortitudine, vigilantia, & aliis virtutibus, maxime vero amore, ac fide in Imperatorem, potestatem Protospatharii Philae contulit. Quumque illiteratus esset, iussu Imperatoris ex Hippodromo iudex veniebat, qui cum eo in Phiala sedebat, & remiges iudicabat. At Augustae agraria, ut dictum est, mensae Augustae Domesticus curabat. Postea autem Imperator Podaronem, & Leonem Armenium classis suae Vicarios designavit; Protocarabos vero dromonii sui fecit Michaelem illum senem, qui tunc temporis Protelates dromonii erat, & ante in agrario Christi amantissimi Imperatoris Basilii Deuteroelates, & Michaelem alterum, Barcalan cognominatum, qui ante Protelates in classe erat sub Eustathio Patricio, & Drungario, quum contra Turcas proficisceretur, & Symeonem Bulgariae principem debellaret. Qui Symeon Bulgariae princeps cognito in flumen deductam esse classem, & Turcas contra se transmissuram, funes fecit, sive catenas firmas, ac duras admodum, quibus impediret, quominus in ulteriorem ripam Turcae excendere possent; atque ita primum Turcae exscensu cohibiti sunt. Quod quum ita esset, Michael, quem dixi, Barcalas, & cum eo duo alii nautae classiarii adsumtis scutis, & gladiis viriliter plane, ac fortiter chelandio exilientes, funes, sive catenas discinderunt, & transitum Turcis aperuerunt. Turcae itaque, ubi factum hoc egregium Barcalae vidissent, nimirum eum solum duobus nautis classiariis praeeuntem primum catenas discidisse, cum summa admiratione dixerunt, hunc dignum esse, qui Patricius fieret, & rei navali praeficeretur; quamobrem etiam Imperator, Barcalae fortitudine ad ipsius aures delata, dromonii sui Deuteroelatem creavit. Mox vero, Podarone, & Leone vicariis constitutis, Michael ille senex, & hic Barcalas, Protocarabi dromonii facti sunt. Et praedictus quidem Leo Armenius Protospatharii, & Manclabitae Arsenii defuncti pater, diem obiit quum rei navalis vicarius esset; Podaron vero Protospatharius quodam elapso tempore praetor creatus est Thematis Cibyrrhaeotarum, qui quum vicarius factus esset, Phialae Protospatharius creatus est Protospatharius Theophylactus Bimbilides, consobrinus Protospatharii Ioannis Thalassonis cognominati, perseveravitque aliquot annis ineuntis Imperii Christi amantissimi Domini Constantini Porphyrogeniti. Hoc igitur mortuo, quia iam aetate confectus esset Michael ille senex, quem dixi, & Protocarabi munus plurimos annos sustinuisset, dignitate Protospatharii ornatus est, factusque Phialae Protospatharius, & quum Imperator dromonii Phia-

1 Οἰωνὶ φιλοτιμούμενος) Scribe, οἱονεὶ φ.

2 Καὶ δρουγγαρίου τοῦ πολέμου) Scribe, κ. δ. τοῦ πλοΐμου.

3 Ἐποίησε λέσας) Ioannes Curopalates in Michaele Calaphate. Σχοινὰς ἐκ λύγων ἔχων καὶ πεπλεγμένας, βοείαις βύρσαις ἄνωθεν ἐσκεπασμένας, καὶ τροχοὺς ἐχούσας ὑπὸ τὰς τῶν βασταζόντων κιόνων βάσεις, λέσας τὰς τοιαύτας ὀνομάζουσι, &c.

Phialam ingrederetur, atque in processu, sive alio iret, egregius ille senex, & ob rei navalis peritiam semper memorandus, stabat in medio dromonii, remiges exhortans, uti alacrius remis incumberent, simul etiam Protocarabos docens, quomodo pro ratione, ac vi ventorum navem Imperatoris dirigerent. Eo defuncto propter pueritiam Imperatoris, & fatuitatem Constantini Patricii, & Accubitoris, Protocarabus factus est Michaelis illius memorati senis gener, Theodotus, tunc temporis Protelates, diversis temporibus creatus Candidatus, Strator, Spatharius, Spatharocandidatus, & postea Protospatharius, atque Phialae Protospatharius. Neque enim ab antiqua consuetudine Protocarabus Imperatoris fiebat Protospatharius, aut Spatharocandidatus; sed vel Candidatus, vel Strator, vel saepe etiam Spatharius. Sub Leone autem praeclaro illo, ac sapientissimo Imperatore solus hic Michael Spatharius primo, mox item Spatharocandidatus factus est. Igitur, ut dixi, propter Imperatoris pueritiam, & Constantini Patricii, Adcubitorisque fatuitatem, Protocarabi Spatharocandidati facti sunt, & hic Michael Protospatharius. Quum autem in palatium venisset Dominus Romanus Imperator, & Imperio nescio, quo pacto potitus esset, Theodotum propter benevolentiam erga Dominum Constantinum Christi amantissimum Imperatorem, non solum in ordinem redegit, sed caesum, tonsumque perpetuo exilio damnavit, in quo etiam mortuus est, relicto Protocarabi munere Constantino illi Loricato, qui cum ipso erat, quia per metum bene erga ipsum adfectus esset, & Constantini Imperatoris amicitiam eiurasset, syngrapha ad id data, quam sua manu subsignaverat; quem initio quidem Spatharocandidatum creavit, mox autem Principem Protocarabum, deinde Protospatharium Phialae, & paulo post Protospatharii honore auxit. Et hic quidem per Ioannem Clericum, qui Deo permittente Rector fuit, domino Romano Imperatori defuncto suggessit, Protospatharium Theophylactum, & mensae Augustae Domesticum quandoquidem ad partes Imperatoris, & matris ipsius tutandas pronus erat, necessario ex ipso adfectu dominorum suorum rebus advigilare; itaque nihil opus esse, agrariorum Phialae populum sub duabus potestatibus dirimi, & posse mensae Augustae Domesticum studio dictum erga Imperatorem, & Augustam, agrariotas suos Augustales fallere, ac saepe etiam dromoniorum remiges, & seditionem aliquam contra maiestatem tuam molientur. Haec quum dixisset, persuadet primum scelesto illi, & versipelli Rectori, atque per eum Imperatori; quippe facile levis, & imprudens animus ad quidlibet fraudulenter dictum fallitur, everititurque. Vbi persuasisset itaque, Augustalium Agrariorum potestas illi collata est; ex eoque tempore obtinuit, ut Imperatoris dromonii Protocarabus in omnes reliquorum dromoniorum Imperialium, Augustaliumque agrariorum remiges ius haberet, essetque Phialae Pro-

πρωτοκάραβοι τοῦ δρομωνίου. ὅτι ὁ πορρηθεὶς Λέων ὁ Ἀρμένης ὁ πατὴρ τοῦ α′ Ἀρσενίου καὶ Μαγλαβίτου τοῦ τελευτήσαντος τελευτᾷ τοποτηρητὴς ὢν εἰς τὸ πλώϊμον· ὁ δὲ α′ ὁ Ποδάρων μετά τινας χρόνους προεβλήθη στρατηγὸς ἐν τῷ θέματι τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν· ὅτι τοῦ Ποδάρωνος γεγονότος τοποτηρητοῦ προεβλήθη α′ τῆς φιάλης ὁ κ′. Θεοφύλακτος ὁ Βιμβιλίδης ἀνεψιὸς τυγχάνων τοῦ α′ Ἰωάννου, ὁ τὸ ἐπίκλην Θαλάσσων, καὶ διήρκεσεν ἐν ἔτεσι τισὶ τῆς πρώτης αὐτοκρατορίας Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου καὶ φιλοχρίστου δεσπότου. τούτου οὖν τελευτήσαντος διὰ τὸ ὑπεργηρᾶσαι τὸν προῤῥηθέντα Μιχαὴλ τὸν γέροντα, καὶ εἰς πολλῶν ἐτῶν περιόδους διατρίψαι ἐν τῇ τοῦ προτοκαράβου ὑπουργίᾳ, ἐτιμήθη τῇ τοῦ α′ ἀξίᾳ καὶ προεβλήθη καὶ α′ τῆς φιάλης. καὶ εἰσερχομένου τοῦ βασιλέως ἐν τῇ φιάλῃ ἐν τῷ δρομωνίῳ, καὶ ἀπιόντος εἴτε ἐν προκένσῳ, εἴτε ἀλλαχοῦ, ἵστατο ὁ καλὸς ἐκεῖνος γέρων καὶ ἀείμνηστος κατὰ τὴν τῆς θαλάσσης ἐμπειρίαν μέσον τοῦ δρομωνίου, προθυμοποιῶν καὶ προτρεπόμενος τοὺς τοῦ δρομωνίου ἐλάτας γενναιότερον καὶ ἀνδρειότερον ἐλαύνειν τε καὶ κωπηλατεῖν, ἅμα δὲ καὶ τοῖς τότε πρωτοκαράβοις ὑποτιθέμενος, κατὰ τὴν δυσκασίαν καὶ πνεῦσιν τῶν ἀνέμων τὴν βασιλικὴν ναῦν πηδαλιουχεῖν τε καὶ κυβερνᾷν. τούτου οὖν τελεοτήσαντος, διὰ τὸ νήπιον τυγχάνειν τὸν βασιλέα. καὶ τὸ ἀδιάκριτον τοῦ πατρικίου Κωνσταντίνου καὶ παρακοιμωμένου, γέγονεν ὁ Θεόδοτος ἐκεῖνος πρωτοκαραβος, τῷ τότε καιρῷ πρωτελάτης ὤν, τιμηθεὶς κατὰ διαφόρους καιροὺς κανδιδᾶτος, στράτωρ, σπαθάριος, σπαθαροκανδιδᾶτος, καὶ μετὰ ταῦτα α′ καὶ α′ τῆς φιάλης. δς ἦν γαμβρὸς τοῦ προῤῥηθέντος Μιχαὴλ τοῦ γέροντος. οὐδὲ γὰρ ἀπὸ παλαιοῦ τύπου ποτὲ ἐγεγόνει ἢ ἐτιμήθη πρωτοκάραβος τοῦ βασιλέος α′ ἀλλ' οὐδὲ σπαθαροκανδιδᾶτος, ἀλλ' ἢ κανδιδᾶτος, ἢ στράτωρ, ἢ τὸ πολὺ σπαθάριος. ἐπὶ δὲ Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου βασιλέως οὗτος μόνος ὁ Μιχαὴλ ἐτιμήθη σπαθάριος, καὶ μετὰ ταῦτα σπαθαροκανδιδᾶτος. διὰ δὲ τὸ νήπιον τυγχάνειν τὸν βασιλέα, καθὼς εἴρηται, καὶ τὸ ἀδιάκριτον τοῦ πατρικίου Κωνσταντίνου παρακοιμωμένου, γεγόνασιν οἱ πρωτοκάραβοι σπαθαροκανδιδᾶτοι, καὶ οὗτος ὁ Μιχαὴλ α′. τοῦ δὲ βασιλέως τοῦ κυροῦ Ῥωμανοῦ ἀνελθόντος ἐν τῷ παλατίῳ, καὶ τῆς βασιλείας, οὐκ οἶδ' 1 ὅπως εἰπεῖν ἐγκρατοῦς γενομένου, τὸν μὲν Θεόδοτον διὰ τὴν πρὸς Κωνσταντῖνον τὸν φιλόχριστον δεσπότην καὶ βασιλέα εὔνοιαν, οὐ μόνον διεδέξατο 2, ἀλλὰ καὶ τὴν διὰ δαρμοῦ, καὶ κουρᾶς ὑπεξῆλθε τιμωρίαν, καὶ ἐν διηνεκεῖ παρέπεμπεν ἐξορίᾳ, ἐν ᾗ καὶ τῷ τέλει τοῦ βίου ἐχρήσατο, ἐάσας τὸν σὺν αὐτῷ πρωτοκάραβον Κωνσταντῖνον ἐκεῖνον τὸν Λωρικάτον, διὰ τὸ διὰ φόβου εὐνοικῶς διακεῖσθαι πρὸς αὐτὸν, καὶ ὅρκῳ ἰδιοχείρῳ ἐξαρνησάμενον τὴν πρὸς τὸν βασιλέα Κωνσταντῖνον εὔνοιαν καὶ ἀγάπην· ὃν πρῶτον μὲν σπαθαροκανδιδᾶτον ἐτίμησε, καὶ πρῶτον πρωτοκάραβον ποιήσας, καὶ α′ τῆς φιάλης προβαλλόμενος, μετὰ ὀλί-

1 Οὐκ οἶδε) Scribe, οὐκ οἶδα.

2 Οὐ μόνον διεδέξατο) Scr. οὐ μ. οὐ διεδέξατο.

ὀλίγον καὶ ϑ´ ἐτίμησεν. οὗτος οὖν δι' ὑπομνήσεως τοῦ Κληρικοῦ Ἰωάννου καὶ κατὰ συγχώρησιν θεοῦ ῥαίκτωρος γεγονότος 1, ὑπέθετο τῷ μακαρίτῃ βασιλεῖ τῷ κυρῷ Ῥωμανῷ, ὅτι ϑ´ Θεοφύλακτος καὶ τῆς τραπέζης τῆς αὐγούστης, ἐπεὶ προβολὴ καὶ ἀντίληψις τῆς μητρὸς τοῦ βασιλέως τυγχάνει καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, ἀνάγκη καὶ πρὸς τοὺς ἰδίους δεσπότας καὶ εὐεργέτας προσπαθεῖν. καὶ τίς ἡ χρεία τὸν λαὸν τῶν ἀγραρίων τῆς φιάλης ἐν δυσὶν ἐξουσίαις διαιρεῖσθαι; δύναται γὰρ ὁ τῆς τραπέζης τῆς αὐγούστης, τῇ πρὸς τὸν βασιλέα καὶ τὴν αὐγούστην εὐνοίᾳ κρατούμενος, ἐξαπατῆσαι τοὺς ὑπ' αὐτοῦ κρατουμένους αὐγουστιατικοὺς ἀγραριώτας, πολλάκις δὲ καὶ τοὺς τῶν δρομονίων ἐλάτας, καὶ μελετήσωσι τινὰ ἐπανάστασιν κατὰ τῆς βασιλείας σου. Ταῦτα εἰπὼν πείθει ὁ κακὸν ἐκεῖνον καὶ σκολιὸν ῥαίκτωρα, καὶ δι' αὐτοῦ τὸν βασιλέα· εὔκολον γὰρ ἡ κουφότης καὶ ἀδιάκριτος γνώμη πρὸς ἅπαν τὸ κακούργως λεγόμενον καὶ ὑποτιθέμενον ἀποπλανᾶσθαι καὶ ἐκκυλίεσθαι. καὶ εἰπὼν πείθει, καὶ πείσας δίδοται αὐτῷ καὶ ἡ τῶν αὐγουστιατικῶν ἀγραρίων ἐξουσία· καὶ ἔκτοτε ἐπεκράτησε τὸ τὸν πρωτοκάραβον 2 τοῦ βασιλικοῦ δρομωνίου ἐπέχειν καὶ ἐξουσιάζειν πάντας τοὺς ἐλάτας τῶν τε δρομωνίων βασιλικῶν τε καὶ αὐγουστιατικῶν ἀγραρίων, καὶ εἶναι καὶ ϑ´ τῆς φιάλης. ἰστέον ὅτι ἐπὶ Λέοντος τοῦ ἀειμνήστου καὶ φιλοχρίστου βασιλέως ἐγένετο ἀπὸ τῶν τῆς δύσεως θεμάτων λογαρίου ἀπαίτησις διὰ τοῦ ϑ´ Λέοντος καὶ γεγονότος στρατηγοῦ τοῦ Τζικάνη ἐκ τῶν αἱρομένων μὴ ταξιδεύειν. ἰστέον ὅτι καὶ πάλιν ἐπὶ τοῦ αὐτοῦ φιλοχρίστου καὶ ἀειμνήστου Λέοντος ἐγένετο ἀπὸ τῶν τῆς δύσεως θεμάτων λογαρίου ἀπαίτησις διὰ τοῦ μαγίστρου Ἰωάννου τοῦ Ἐλαδᾶ, τῷ τότε πατρικίου αὐτοῦ ὄντος. ἰστέον ὅτι καὶ πάλιν ἐπὶ Ῥωμανοῦ δεσπότου, βουληθέντος ταξιδεῦσαι τοὺς Πελοποννησίους ἐν Λογουβαρδίᾳ, τοῦ ϑ´ τοῦ Ἰωάννου πρωτεύοντος ἐν Πελοποννήσῳ τότε στρατηγοῦντος, ᾑρετίσαντο οἱ αὐτοὶ Πελοποννήσιοι μὴ ταξιδεῦσαι, ἀλλὰ δοῦναι ἱππάρια χίλια ἐστρωμένα καὶ χαλινωμένα, καὶ λογάριον κεντηνάριον ἕν· ἅπερ μετὰ πολλῆς προθυμίας παρέσχον.

Protospatharius. Sub Leone vero semper memorando, & Christi amantissimo Imperatore ab Occidentis Thematibus tributi exactio facta est per Leonem Protospatharium, & Tzicane praetorem ex iis, qui castra sequi nollent. Et rursum sub eodem Imperatore Leone alia tributi exactio facta est ab Occiduis Thematibus per Magistrum Ioannem Elada tunc temporis Patricium. Sub Imperatore autem Romano rursus quum Peloponnesios ad expeditionem bellicam in Longobardiam mittere vellet, Praetore, & Protevonte tunc temporis in Peloponneso Ioanne Protospathario, maluerunt Peloponnesii, ut immunes essent, equos mille dare cum stratis, & fraenis, & summam centenarii unius; quod quidem libentissime praestiterunt.

ΚΕΦ. νβ´.

Ἡ γενομένη ἀπαίτησις τῶν ἱππαρίων ἐν τῷ θέματι Πελοποννήσου ἐπὶ Ῥωμανοῦ δεσπότου, καθὼς προείρηται.

Ὁ Μητροπολίτης Κορίνθου ἱππάρια τέσσαρα· ὁ μετροπολίτης Πατρῶν ἱππάρια τέσσαρα· οἱ ἐπίσκοποι πάντες τοῦ θέματος ἀνὰ ἱππάρια δύο· οἱ ϑ´ ἀνὰ ἱππάρια τρία. οἱ σπαθαροκανδιδᾶτοι ἀνὰ ἱππάρια δύο· οἱ σπαθάριοι, οἱ στράτωρες ἀνὰ ἱππαρία ἑνός. τὰ βασιλικὰ καὶ πατριαρχικὰ μοναστήρια ἀνὰ ἱππάρια δύο. τὰ τῶν ἀρχιεπισκόπων, μητροπόλεων καὶ ἐπισκόπων μοναστήρια ἀνὰ ἱππάρια δύο· τὰ ἄπορα μοναστήρια σὺν δύο ἱππάριον ἕν. οἱ δὲ ἔχοντες βασιλικὰ ἀξιώματα, πλώϊμοι, κογχυλευταὶ, χαρτοποιοὶ, ἱππάρια οὐ δεδώκασιν. ἰστέον ὅτι καὶ πᾶς ὁ στρατὸς Πελοποννήσου ἀπῃτήθησαν ὑπὲρ τοῦδε τοῦ ταξιδίου ἀνὰ ν ε. οἱ δὲ παντελῶς ἄποροι σὺν δύο ν ε. ἐξ ὧν συνέστη καὶ τὸ ποῤῥηθὲν διὰ χαράγματος 3 κεντηνάριον ἕν.

CAP. LII.

Exactio equorum, quae facta in Themate Peloponnesi sub Romano Imperatore, uti dictum est.

COrinthi metropolitanus exhibebat equos quatuor: Patrum metropolitanus equos totidem; Episcopi singuli Thematis equos duos; Protospatharii equos tres; Spatharocandidati duos; Spatharii, Stratoresque equum unum. Monasteria Imperialia, & Patriarchalia equos duos; Archiepiscoporum item Monasteria, Metropolitanorum, & Episcoporum equos duos; indigentiora Monasteria, quae essent, bina equum unum. Qui muneribus imperialibus fungebantur, nautae classiarii, chonchyliarii, & chartarum confectores immunes erant. Praeterea omnes Peloponnesi milites nomismata quinque pro immunitate a militia solvebant; at, qui pauperiores omnino, bini nomismata quinque pendebant. Vnde constitit illud, de quo dixi monetae centenarium unum.

1 Ῥαίκτωρος γεγονότος) Suidas, Ῥαίκτωρ, εἶδος ἀξιώματος. Cedrenus. Ἰωάννην τινὰ ἀγύρτην, καὶ μηδενὸς ἄξιον λόγου, λατάρης τούτῳ ἐπώνυμον, ῥαίκτωρα πεποίηκεν.

2 Ἐπεκράτησε τὸ τῶν πρωτοκαράβων) Scribe, ἐ. τ. τὸν πρωτοκάραβον.

3 Διὰ χαράγματος) χάραγμα, Recentioribus Graecis est *Moneta*, *Pecunia*. Achmes Onirocrit. cap. CCXX. Εὑρήσει πλοῦτον διὰ χαράγματος, ἀνάλογον τοῦ πλήθους. Iterum capit. CCXXVIII. Εὑρήσει πλοῦτον διὰ χαράγματος, κατὰ τὴν δασύτητα καὶ τὴν πῆξιν αὐτῆς. Codinus in Orig. Καὶ ὁρῶντος τὰ κτίσματα, ἐφάνη αὐτῷ εὐνοῦχος ὡραῖος εἰρηκὼς αὐτῷ, τί λυπῇ περὶ χαράγματος. Anna Comnena lib. VIII. Εἰς τοὔδαφος κατέστρωσε παντοίου εἴδους χρημάτων καὶ ἀμφίων, χαραγματός τε χρυσίου, καὶ ἀργύρου, καὶ τῆς κατωτέρας ὕλης.

CAP. LIII.

De Castro Chersonis historia.

IMperante Romae Diocletiano, apud Chersonitas vero Principe, ac Protevonte Themisto Themisti Sauromatae filio, Criscon Bosporianus Ori filius collecta Sarmatarum ad Maeotidam paludem habitantium manu adversus Romanos arma movit, quumque ad Lazorum terram pervenisset, bello infestatis incolis ad Halyn usque flumen progressus est. Diocletianus vero, ubi rescivit Laziam, Ponticamque vastari, exercitum contra Sarmatas misit sub duce Constante tribuno, qui quum ad Halyn flumen pervenisset una cum exercitu, illi substitit, & Sarmatas traiicere prohibuit. Quum autem opponere se illis non posset Constans, excogitavit alio quodam modo pellendos esse Sarmatas; nimirum Bosporianos, ac Maeotidae paludis finitimos accolas adversus ipsos concitandos, qui familias eorum everterent, ut his auditis Sauromatae domum reverti cogerentur. Et haec quidem Imperatori significat, ut mitteret ad Chersonitas, eosque tamquam vicinos ad bellum contra Sarmatas capessendum incitaret, ut eversas ipsorum familias Sarmata audiens, quam ocyssime ab armis discederet. Quod quum ad Diocletianum Imperatorem delatum esset, confestim ad Chersonitas misit, ut auxiliarentur sibi petens, & Bosporianorum, Sarmatarumque familias delerent, ac subiugarent. Chersonitae vero, qui tunc temporis Protevontem habebant Chrestum Papiae filium, Imperatoris petitione benigne audita, de capienda Sauromatarum urbe Bosporo, ac occupandis Maeotidis paludis oppidis consilium ceperunt, collectaque a finitimis oppidis manu, fabricatis curribus bellicis, impositisque chirobolistris, ad Bosporianorum urbem adcesserunt, positisque insidiis noctu pauci pugna inita, & muro oppugnato, a mane ad horam usque tertiam fugae signum dederunt, relictis in curribus chirobolistris. Bosporiani itaque rati propter paucitatem victos fugere Chersonitas, fidentiores facti ad persequendos egressi sunt. At Chersonitae pedetentim fugientes chirobolistris suis insequentes Bosporianos conficiebant; surgentesque illi, qui in insidiis, eosque circumdantes, ad unum omnes Bosporianos occiderunt, atque ita regressi Bosporum ceperunt, cunctaque, quae ad Maeotidam paludem oppida, Sarmatarumque familias, & Bospori consederunt, nemine de reliquo interfecto, nisi qui in armis deprehensus fuisset. Atque hoc quidem modo Bosporo potiti eam servarunt. Diebus vero aliquot elapsis Chrestus Papiae filius Sarmatarum uxoribus dixit; nihil opus est nos bellum vobiscum gerere, sed Sauromato Romanorum terram vastante, iussum nobis fuit a Romanorum Imperatore, ut tamquam eius subditi arma contra vos sumeremus, & vos debellaremus. Si igitur in urbe vestra vivere velitis, agite ad dominum vestrum Sauromatum legatos mittamus, ut pacem cum Romanis faciat praesentibus nostris legatis, atque illinc discedat,

ΚΕΦ. νγ'.

Ἱστορία περὶ τοῦ κάστρου Χερσῶνος.

Βασιλεύοντος Διοκλητιανοῦ ἐν Ῥώμῃ, ἐν δὲ τῇ Χερσωνιτῶν στεφανηφοροῦντος καὶ πρωτεύοντος Θεμιστοῦ, τοῦ Θεμιστοῦ Σαυρομάτου, ὁ ἐκ τῶν Βοσποριανῶν Κρίσκων, Ὄρου δὲ παῖς γενόμενος συναθροίσας Σαρμάτας τὴν Μαιώτιδα λίμνην οἰκοῦντας, ἐστρατοπεδεύσατο κατὰ Ῥωμαίων, καὶ καταλαβὼν τὴν τῶν Λαζῶν χώραν, καὶ πολεμήσας τοὺς ἐκεῖσε, φθάνει καὶ ἕως τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ. μαθὼν δὲ τοῦτο ὁ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς πορθεῖσθαι τὴν τῶν Λαζῶν χώραν. καὶ τὴν Ποντικήν, ἀπέστειλεν ἐκεῖσε στρατὸν ἀντιπαρατάξασθαι Σαρμάταις βουλόμενος. ἦν δὲ ἔξαρχος τοῦ στρατοῦ Κώνστας τριβοῦνος· καὶ καταλαβὼν τὸν Ἅλυν ὁ Κώνστας σὺν τῷ στρατῷ, καθέστη ἐκεῖσε κωλύων Σαρμάτας ἀντιπεράσαι τὸν Ἅλυν. καὶ μὴ δυναμένου αὐτοῦ ἀντιπαρατάξασθαι αὐτοῖς, ἐβουλεύετο καθ' ἑαυτὸν ὁ Κώνστας, μηδαμῶς ἄλλως δύνασθαι τοὺς Σαρμάτας ἐκδιῶξαι, εἰ μή τι γε ἐκ τῶν πλησιοχώρων τῆς Βοσποριανῶν καὶ τῆς Μαιώτιδος λίμνης τινὰς κατ' αὐτῶν ἐκπεμφθῆναι εἰς πόλεμον, καὶ τὰς τούτων φαμιλίας ἐκπορθεῖσθαι, ὅπως ταῦτα ἀκούσας ὁ Σαυρόματος ὑποστρέψῃ ἐκ τοῦ πολέμου καὶ ταῦτα μηνύσῃ τῷ βασιλεῖ, ἐφ' ᾧτε ἀπέστειλε κατὰ τῶν Χερσωνιτῶν, καὶ τούτους διήγειρε κατὰ τῶν Σαρμάτων ὡς πλησιοχώρων αὐτῶν ὄντων, καὶ πολεμῆσαι τὰς αὐτῶν φαμιλίας, πρὸς τὸ τὸν Σαυρομάταν ἀκούσαντα τὸ τάχος ὑποστρέψαι ἐκ τοῦ πολέμου. ὁ δὲ βασιλεὺς Διοκλητιανὸς ταῦτα ἀκούσας, ἀπέστειλεν εὐθέως κατὰ τῶν Χερσωνιτῶν προτρεπόμενος συμμαχῆσαι αὐτῷ, καὶ ἀπελθόντες τὴν Βοσποριανῶν καὶ Σαρματῶν χώραν ἐκπορθῆσαι, καὶ τὰς τούτων φαμιλίας αἰχμαλωτίσαι. στεφανηφοροῦντος δὲ τότε καὶ πρωτεύοντος τῆς Κερσονιτῶν χώρας Χρήστου τοῦ Παπίου, οἱ Χερσωνῖται τοῖς τοῦ βασιλέως ῥήμασιν ἀσμένως ὑπακούσαντες, ἐμηχανῶντο λοιπὸν ποίῳ τρόπῳ δυνηθεῖεν τήν τε τοῦ Σαυρομάτου πόλιν Βόσπορον καὶ τὰ τῆς Μαιώτιδος καστέλλια παραλαβεῖν· καὶ συναθροίσαντες τοὺς τῶν πλησιοχώρων καστελλίων ἄνδρας, καὶ κατασκευάσαντες ἅρματα πολεμικά, καὶ ἐνθέντες ἐν αὐτοῖς τὰς λεγομένας χειροβολίστρας, παρεγένοντο κατὰ τὴν Βοσποριανῶν πόλιν· καὶ ποιήσαντες ἐγκρύμματα διὰ τῆς νυκτὸς ὀλιγιστοὶ προσῆψαν τὸν πόλεμον τῇ πόλει, καὶ τειχομαχήσαντες ἀπὸ ὄρθρου ἕως ὥρας τρίτης ἐτεκμήραντο τοῦ φυγεῖν, μὴ προσδέξαντες τὰς ἐν τοῖς ἅρμασι κατεσκευασμένας χειροβολίστρας· καὶ δὴ τῶν ἐν τῇ Βοσπόρῳ νομισάντων ὡς δι' ὀλιγότητα ἡττημένους φεύγειν τοὺς Χερσωνίτας, καταθαρρήσαντες ἑαυτῶν, ἐξῆσαν πρὸς δίωξιν αὐτῶν. οἱ δὲ Χερσωνῖται ἠρέμα φησὶ φεύγοντες, ταῖς χειροβολίστραις τοὺς διώκοντας ἀνήλισκον Βοσποριανούς, ἀναστάντες δὲ καὶ οἱ ἐνεδρεύοντες Χερσωνῖται, καὶ περικυκλώσαντες τοὺς Βοσποριανούς. πάντας αὐτοὺς κατέσφαξαν καὶ ὑποστρέψαντες κατέλαβον τὴν Βόσπορον, ὁμοίως δὲ καὶ τὰ πρὸς τὴν Μαιώτιδα λίμνην καστέλλια, καὶ πάσας τὰς φαμιλίας τῶν Σαυροματῶν, καὶ ἐκαθέζοντο ἐν τῇ Βοσπόρῳ μηδένα τοῦ λοιποῦ κατασφάζοντες, πλὴν τῶν πολεμησάντων. καὶ ἐχόμενοι τὴν Βόσπορον ἐφύλαττον αὐτήν. ἡμερῶν δὲ τινῶν διαγενομένων, λέγει Χρῆστος ὁ τοῦ Παπίου ταῖς τῶν Σαυροματῶν γυναιξίν, ὅτι ἡμᾶς οὐκ ἔχομεν χρείαν ὑμᾶς πολεμεῖν, ἀλλ' ἐπειδὴ ὁ Σαυρόματος ἀπῆλθε τὴν

θε τὴν τῶν Ῥωμαίων χώραν πορθῆσαι, τούτου χάριν προτραπέντες ἡμεῖς παρὰ τοῦ βασιλέως Ῥωμαίων, ὡς ὑπήκοοι αὐτοῦ ὄντες, ἐπολεμήσαμεν ὑμᾶς. ἐὰν οὖν θέλητε ζῆσαι ἐν τῇ πόλει ὑμῶν, δεῦτε ἀποστέλλωμεν πρέσβεις πρὸς τὸν κύριον ὑμῶν Σαυρόματον. ἐφ' ᾧτε αὐτὸν ποιῆσαι εἰρήνην μετὰ τῶν Ῥωμαίων ἐπ' ὄψεσι τῶν πρέσβεων ἡμῶν, καὶ ἀναχωρῆσαι τῶν ἐκεῖσε, καὶ ἡμεῖς ἀφίημεν ὑμᾶς, καὶ ἀπερχόμεθα ἐν τῇ πόλει ἡμῶν. οὕτω μέντοι προπέμποντος Σαυρομάτου ἐνταῦθα τοὺς πρέσβεις ἡμῶν, καὶ μετὰ τῶν ἰδίων ἀνθρώπων μηνύων ἡμῖν τὰ τῆς εἰρήνης, καὶ οὕτως ἀφιῶμεν ὑμᾶς, καὶ ἀναχωροῦμεν· εἰ δὲ καὶ δοκιμάσῃ Σαυρόματος δόλῳ τινὶ ἔρχεσθαι, ὡς νομίζον ἡμᾶς ἐνταῦθα συγκλεῖσαι καὶ πολεμῆσαι, καὶ γνῶμεν τοῦτο διὰ τῶν σκυλκατόρων 1 ἡμῶν, πάντας ὑμᾶς ἀπὸ μικροῦ ἕως μεγάλου κατασφάξομεν, καὶ οὕτως ἀναχωροῦμεν τῶν ἐντεῦθεν καὶ τί τὸ λοιπὸν Σαυρομάτῳ ὄφελος τῆς φαμιλίας αὐτοῦ πάσης καὶ τῆς πόλεως ἀπολλυμένης; αἱ δὲ γυναῖκες Σαυρομάτου ταῦτα ἀκούσασαι, σπουδαίως τοῦτο γενέσθαι παρεσκεύασαν· καὶ δὴ ἀποστέλλουσιν οἱ Χερσωνῖται μετὰ Βοσποριανῶν καὶ ἰδίους πέντε πρέσβεις πρὸς Σαυρόματον, μηνύοντες αὐτῷ τὰ γενόμενα καὶ λεχθέντα, καὶ δὲ τῶν πρέσβεων καταλαβόντων τὸν Σαυρόματον κατὰ τοὺς τοῦ Ἅλυος ποταμοῦ τόπους, ἀνήγγειλαν αὐτῷ πάντα τὰ γενόμενα κατὰ τῶν Βοσποριανῶν παρὰ τῶν Χερσωνιτῶν. ὁ δὲ ἐν πολλῇ στενώσει γενόμενος, ὡς δῆθεν φησὶ βουλόμενος τοὺς τῶν Χερσωνιτῶν πρέσβεις ἐκ τῆς ὁδοιπορίας ἀναπαῦσαι, λέγει αὐτοῖς· ἐπειδὴ κοπώμενοι ἐστὲ, θέλω ὑμᾶς ὀλίγας ἡμέρας ἀναπαῆναι, καὶ εἶθ' οὕτω πάντα τὰ ὑφ' ὑμῶν λεχθέντα ποιήσω· ἐντεῦθεν ἀπέλθετε πρὸς τοὺς Ῥώμης, καὶ μάθετε παρ' αὐτῶν, καὶ πείθεσθε, ὅτι ἀληθεύω ὑμῖν, καὶ μὴ ψεύδομαι. τῶν δὲ Χερσωνιτῶν ἀπελθόντων πρὸς Κώνσταντα μετὰ καὶ πρέσβεων τοῦ Σαυρομάτου, ἐπύθοντο τὰ μεταξὺ αὐτῶν γενόμενα, ἀνήγγειλαν δὲ τῷ Κώνσταντι καὶ πάντα τὰ ὑπ' αὐτῶν κατὰ τῶν Βοσποριανῶν καὶ τὴν Μαιώτιδα λίμνην γενόμενα· καὶ τὸ, πῶς τὰς φαμιλίας Σαυρομάτου παρέλαβον, καὶ ὅτι τῇ ἀνάγκῃ ταύτῃ εἰς εἰρήνην ἦλθεν ὁ Σαυρόματος. ἀκούσας δὲ ταῦτα ὁ Κώνστας πάνυ ἐλυπήθη, καὶ λέγει τοῖς Χερσωνίταις· καὶ τί μοι τὸ ὄφελος λοιπὸν τῆς ὑμετέρας συμμαχίας, ἀφ' ἧς ἐγὼ ἐποίησα πάκτα δοῦναι αὐτοῖς χρυσίον τοσοῦτον; λέγουσιν αὐτῷ οἱ Χερσωνῖται· μὴ λυπηθῇς δέσποτα, καὶ, ἐὰν θέλῃς, ἡμεῖς ἀναλύομεν τὸ περὶ τῆς δόσεως πάκτον. λέγει αὐτοῖς ὁ Κώνστας, καὶ πῶς δυνατόν; λέγουσιν αὐτῷ οἱ Χερσωνῖται· δήλωσον καὶ αὐτὸς τῷ Σαυρομάτῳ ὅτι τὰ μὲν ἤδη μεταξὺ ἡμῶν γενόμενα πάκτα κεκράτηνται· ἐπεὶ οὖν τῇ αἰτίᾳ τῇ σῇ κἀγὼ ἀναλώματα καὶ ζημίας πολλὰς ἐποίησα σὺν τῷ στρατῷ ἀπὸ Ῥώμης ἕως ὧδε, δός μοι καὶ σὺ ταῦτα, κἀγώ σοι ἀποδίδωμι τὰς φαμιλίας σου πάσας, καὶ τὴν πόλιν σου. περιχαρὴς δὲ γενόμενος ὁ Κώνστας ἐμήνυσε ταῦτα τῷ Σαυρομάτῳ· ὁ δὲ Σαυρόματος ἀκούσας καὶ λυπηθεὶς σφόδρα, μηνύει τῷ Κώνσταντι λέγων· ὅτι οὐ θέλω δοῦναι τί ποτ' οὖν, οὐδὲ λαβεῖν· ἀλλὰ μόνον ἀπόστειλόν μοι τοὺς Χερσωνίτας, ἵνα τῶν ἐντεῦθεν ἀναχωρήσω· λέγουσιν οἱ Χερσωνῖται τῷ Κώνσταντι, μὴ ἀπολύσῃς ἡμᾶς ἕως ἂν πάντας τοὺς αἰχμαλώτους ἀπολάβῃς. τότε μηνύει ὁ Κώνστας τῷ

dat, vosque a nobis in urbem nostram redituris dimittamini. Et Sauromato legatos nostros remittente cum suis, qui de pace significent, dimittemus vos, ac discedemus. Sed si voluerit Sauromatus dolo aliquo circumventos hic concludere, belloque infestare, nosque id per excubitores nostros cognoverimus, omnes vos a maximo ad minimum trucidabimus, atque ita hinc abibimus; neque quidquam porro Sauromato id proderit, familia omni, & urbe amissa. His auditis, Sauromati uxores serio rem fieri curarunt, miseruntque Chersonitae cum Bosporianis legatos quoque e suis quinque, qui rem ei totam exponerent; quumque iuxta Halyn flumen ad Sauromatum venissent, quaecumque adversus Bosporianos gesta essent a Chersonitis, annuntiarunt. Ille vero animi anxius veluti reficere Chersonitarum legatos ab itinere fessos cupiens, dixit ipsis: quum fatigatis sitis, volo quiescere vos paucos dies, & deinde quaecumque dixistis effecta reddam. Hinc autem discedite ad Romanos, ab iisque discite, & persuadete vobis, veracem me esse, neque mentiri. Chersonitae vero ad Constantem profecti cum Sauromati legatis, de iis, quae inter ipsos gesta sunt interrogantur, nuntiantque Constanti omnia, quae cum Bosporianis, & Maeotidis paludis accolis egissent, & quo pacto Sauromati familias cepissent, isque hac necessitate compulsus ad pacem veniret. Quibus auditis Constans admodum contristatus inquit Chersonitis: quid mihi prodest de reliquo auxilium vestrum quandoquidem pepigi me ipsis tantum auri daturum; respondent ei Chersonitae: noli contristari, Domine, nam si vis, dissolvemus pactum de pendenda pecunia, eoque interrogante, qua id ratione fieri posset? dicunt ei Chersonitae; significaret Sauromato, etiam inter se pacta exstare; quandoquidem ipsius causa expensas fecisset, damnaque multa passus esset, exercitu Roma eo usque perducto, itaque illa solveret, ipse vero familias cuncta, urbemque suam reciperet. Laetus hac re Constans consilium sequutus Sauromato haec denuntiat; quibus auditis Sauromatus animo contristatus respondit: neque dare se quidquam, neque accipere item velle; mitteret tantum Chersonitas, ut ipse inde discederet. Inquiunt Constanti Chersonitae, ne dimittas nos, antequam captivos omnes acceperis. Tum Constans, Sauromato renuntiavit, sibi captivos omnes mitteret, tum se Chersonitas dimissurum promittens; quae ubi audisset Sauromatus, omnes captivos quotquot essent, vel invitus dimisit. Quos quum accepisset Constans, duobus Chersonitarum legatis apud se retentis, ceteros ad Sauromatum misit; isque ad illorum adventum e Lazorum regione quosdam una cum suis destinavit, quibus Bosporus, familiaeque traderentur; ipse vero cum exercitu iter ordinate instituebat, ut Chersonitae familias confestim traderent, & postea recederent. Chersonitae vero legatis suis

1 Διὰ τῶν σκυλκατόρων) σκυλκατόρων, pro ἐξκυλκάτορες, *Exploratores*. Occurrit quoque apud Leonem constitut. XVII.

suis in urbe Bosporo receptis, intellectoque quid inter Constantem, & Sauromatum actum esset, Bosporum, & Maeotidis paludis oppida, familiasque omnes illaesas tradiderunt viris a Sauromato missis. Constans autem, ubi ex Romani Imperii locis discessisset Sauromatus, ipse quoque Romam contendit, omniaque a Chersonitis acta Imperatori indicavit, adductis item duobus legatis, quos quum vidisset Imperator, benigne exceptis gratias maximas egit, inquiens ipsis: quid vultis vobis, & Civitati vestrae dem pro tali benevolentia, & auxilio? Illi vero Imperatori responderunt, nihil aliud, Domine, petimus, nisi ut liberi, ac immunes simus a tributo; Imperator autem, quam libenter eorum petitioni obsecundans, liberos, ac immunes a tributo fecit, multisque praeterea muneribus cohonestatos ad Chersonitas remisit, veluti veros, ac fideles Imperii Romani subditos. At Constans magnifice ipse quoque ab Imperatore Diocletiano exceptus, veluti re contra Sauromatas praeclare gesta, & illustris, clarusque factus, paulo post in Imperium Romanum successit, Diocletiano Nicomediam secedente. Constante autem mortuo Imperator fuit filius eius Constantinus. Qui quum Byzantium venisset, Scytharumque nonnulli rebellarent, revocatis in memoriam, quae a patre Constante audivisset de benevolentia, & auxilio Chersonitarum, legatos illis misit, postulans, ut contra Scythas arma caperent, ac rebellatores subiugarent. Princeps autem, ac protector Chersonitarum tunc temporis erat Diogenes Diogenis filius, & libenter mandato Chersonitae obedientes omni studio curribus bellicis cum chirobolistris instructis ad Istrum flumen profecti traiecerunt, ac contra hostem tendentes eum superatum in fugam converterunt. Quibus cognitis Imperator domum eos redire iussit, Protevontibus autem Byzantium vocatis gratias maximas egit, dixitque ipsis: quandoquidem etiam nunc benigne pro nobis laborastis, quemadmodum & pro piis maioribus divinitatis nostrae, ecce etiam nos datam vobis libertatem, & a tributo immunitatem, per regiones Romani Imperii confirmamus; praeterea damus quoque statuam auream cum chlamyde Imperatoria, fibulatura, & corona aurea, ad ornatum vestrae urbis; item syngrapham nostram super libertate, & immunitate tam vestra, quam nautarum vestrorum; insuper propter benevolentiae vestrae sinceritatem annulos quoque damus aureos, in quibus expressa maiestatis nostrae imago, ut iis relationibus vestris, supplicationibusque signatis, quas per occasionem missuri estis, vestros nuntios dignoscere inde possimus. Praeterea damus quoque singulis annis nervum, & lignum tenue, ferrum, & oleum, ad balistarum vestrarum confectionem; item in alimenta annonas mille, ut sitis balistarii; quas annonas, & cetera consueta quotannis vobis mittemus in Chersonem. Chersonitae vero annonis huiusmodi acceptis, inter se, liberosque suos

τῷ Σαυρομάτῳ λέγων, ὅτι ἀπόστειλόν μοι πάντας οὓς ἂν ἔχεις αἰχμαλώτους, καὶ ἀπολύω τοὺς Χερσωνίτας. ὁ δὲ Σαυρόματος ταῦτα ἀκούσας, ἄκων καὶ μὴ βουλόμενος ἀπέλυσεν ἅπαντας οὓς ἂν εἶχεν αἰχμαλώτους ἕως ἑνός. ἀπολαβὼν οὖν ὁ Κώνστας ἅπαντας τοὺς πραιδευθέντας, δύο τῶν Χερσωνιτῶν πρέσβεις κατασχὼν παρ' ἑαυτῷ τοὺς ἄλλους ἀπέστειλε πρὸς τὸν Σαυρόματον· ὅστις Σαυρόματος παραλαβὼν αὐτοὺς, προαπέστειλεν ἐκ τῆς τῶν Λαζῶν χώρας μετὰ καὶ τῶν ἰδίων ἀνθρώπων πρὸς τὸ παραδοῦναι αὐτοῖς τήν τε Βόσπορον καὶ τὰς φαμιλίας αὐτῶν. αὐτὸς δὲ Σαυρόματος τὴν πορείαν μετὰ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ ἐν καταστάσει ἐποιεῖτο, πρὸς τὸ ἀθρόους 1 τοὺς Χερσωνίτας παραδοῦναι τὰς φαμιλίας καὶ ἀναχωρῆσαι, οἱ δὲ Χερσωνῖται τοὺς οἰκείους πρέσβεις ὑποδεξάμενοι ἐν τῷ Βοσπόρῳ, καὶ μεμαθηκότες τὰ γενόμενα ἅπαντα ὑπὸ Κώνσταντος καὶ τοῦ Σαυρομάτου, παρέδωκαν τοῦ Σαυρομάτου ἀνθρώπῳ τήν τε Βόσπορον καὶ τὰ τῆς Μαιώτιδος καστέλλια, καὶ τὰς φαμιλίας πάσας ἀβλαβεῖς, καὶ κατέλαβον ἐν εἰρήνῃ τὴν Χερσονιτῶν. ὁ δὲ Κώνστας ἀναχωρήσαντος τοῦ Σαυρομάτου ἐκ τῶν Ῥωμαϊκῶν τόπων, καὶ αὐτὸς ἀνέζευξεν ἐπὶ τὴν Ῥώμην, καὶ ἀνήγγειλε πάντα τῷ βασιλεῖ τὰ ὑπὸ τῶν Χερσωνιτῶν γενόμενα, προσαγαγὼν καὶ τοὺς δύο αὐτῶν πρέσβεις, οὕς τινας ἰδὼν ὁ βασιλεὺς καὶ φιλοφρόνως ἀποδεξάμενος, καὶ τὰ μέγιστα εὐχαριστήσας εἶπεν αὐτοῖς· τί θέλετε παράσχω ὑμῖν τε καὶ τῇ πόλει ὑμῶν ὑπὲρ τῆς τοιαύτης εὐνοίας τε καὶ συμμαχίας; οἱ δὲ εἶπον τῷ βασιλεῖ. ὅτι ἡμεῖς δέσποτα οὐδὲν ἕτερον θέλομεν, εἰ μή τί γε τοῦτο μόνον αἰτοῦμεν, ἐφ' ᾧτε δεξιὰς ἐλευθερίας καὶ ἀτελείας παρασχέσθαι ἡμῖν ὑπὸ τοῦ κράτους ὑμῶν. ὁ δὲ βασιλεὺς ἀσμένως ὑποκύψας τῇ αἰτήσει αὐτῶν, ἀφθόνως παρέσχεν αὐτοῖς τὰς τοιαύτας τῆς ἐλευθερίας καὶ ἀτελείας δεξιὰς, ἀποστείλας αὐτοὺς μετὰ καὶ δώρων κατὰ τὴν τῶν Χερσωνιτῶν, ὡς γνησίους ὄντας αὐτοὺς ὑπηκόους τῆς Ῥωμαίων βασιλείας. ὁ δὲ Κώνστας μεγάλως καὶ αὐτὸς ὑποδεχθεὶς παρὰ τοῦ βασιλέως Διοκλητιανοῦ ὡς ἀνδρείως παραταξάμενος κατὰ τὸν τῶν Σαυρομάτων πόλεμον, καὶ περιφανὴς καὶ ἔνδοξος γενόμενος, μετ' ὀλίγον τινὰ χρόνον τῆς Ῥωμαίων ἀνεδέχθη βασιλείας, Διοκλητιανοῦ ἐπὶ τὴν Νικομήδειαν ἐπαναγάγοντος. Κώνσταντος δὲ τελευτήσαντος ἐν Ῥώμῃ ἐβασίλευσε Κωνσταντῖνος ὁ υἱὸς αὐτοῦ· καὶ ἐρχομένου αὐτοῦ ἐπὶ τὸ Βυζάντιον, ἀντιστάσεως αὐτῷ ὑπὸ τινῶν ἐν τῇ Σκυθίᾳ γενομένης, ὑπεμνήσθη τὸ ὑπὸ τοῦ πατρὸς αὐτοῦ Κώνσταντος λεχθὲν περὶ τῆς τῶν Χερσωνιτῶν εὐνοίας τε καὶ συμμαχίας, καὶ ἀπέστειλε κατὰ τὴν τῶν Χερσωνιτῶν πρέσβεις, ἐφ' ᾧτε ἐλθεῖν κατὰ τὴν τῶν Σκυθῶν χώραν, καὶ μαχήσασθαι τοῖς ἀνθεστηκόσιν αὐτῷ. στεφανηφοροῦντος δὲ τότε καὶ πρωτεύοντος τῆς Χερσωνιτῶν Διογένους τοῦ Διογένους, οἱ Χερσονῖται τὴν κέλευσιν ἀσμένως πειθαρχήσαντες, πάσῃ σπουδῇ κατασκευάσαντες τά τε πολεμικὰ ἅρματα, καὶ τὰς χειροβολίστρας, καταλαμβάνουσι τὸν Ἴστρον ποταμὸν, καὶ τοῦτον περάσαντες ἀντεπαρατάξαντο τοῖς ἀνθεστηκόσι, καὶ ἐτροπώσαντο αὐτούς. μαθὼν δὲ ὁ βασιλεὺς τὴν ὑπ' αὐτῶν γενομένην τροπὴν, ἐκέλευσεν αὐτοὺς κατὰ τὴν ἐνεγκαμένην ἀπιέναι τοὺς δὲ τούτων πρωτεύοντας προσκαλεσάμενος κατὰ τοῦ Βυζαντίου, καὶ εὐχαριστήσας τὰ μέγιστα, ἔφη αὐτοῖς Ἐπειδὴ καὶ νῦν εὐνοϊκῶς ὑπὲρ

1 Ἀθροίλους) Mendum est.

περὶ ἡμῶν ἐκάμετε, καθὼς καὶ ἐπὶ τῶν εὐσεβῶν ριγόνων τῆς ἡμετέρας θειότητος, ἰδοὺ καὶ ἡμεῖς ἐπικυροῦντες τὰς ἤδη ἐπ' ἐλευθερίᾳ καὶ ἀτελείᾳ δοθείσας ὑμῖν ἐν τῇ Ῥωμαίων ἐκ τῆς ἡμετέρας βασιλείας δεξιὰς, παρέχομεν ὑμῖν καὶ ἡμεῖς ἀνδρίαντα χρυσοῦν μετὰ καὶ χλαμύδος βασιλικῆς, καὶ φιβλατούρας 1, καὶ στέφανον χρυσοῦν, πρὸς εὐπρέπειαν τῆς ὑμετέρας πόλεως, μετὰ καὶ ἐγγράφου ἡμῶν ἐλευθερίας καὶ ἀτελείας ὑμῶν τε καὶ τῶν πλοΐμων ὑμῶν· καὶ πρὸς τὴν γνησιότητα τῆς ὑμῶν εὐνοίας δίδομεν ὑμῖν καὶ δακτυλίους χρυσοῦς ἐκτυποῦντας τὰς ἡμετέρας εὐσεβεῖς εἰκόνας, δι' ὧν τὰς κατὰ καιρὸν μελλούσας ἀποστέλλεσθαι ἡμῖν παρ' ὑμῶν ἀναφοράς τε καὶ δεήσεις, σφραγίζοντες ταύτας γνωρίμους ἡμῖν ἀποδεικνύετε τοὺς ἑαυτῶν πρέσβεις πρὸς ἐπὶ τούτοις δὲ παρέχομεν ὑμῖν καθ' ἕκαστον ἔτος νεῦρόν τε καὶ κάναβον, σίδηρόν τε καὶ ἔλαιον, ὑπὲρ κατασκευῆς τῶν βαλιστρῶν ὑμῶν. καὶ δίδομεν ὑμῖν πρὸς ἀποτροφὴν ὑμῶν χιλίας ἀννόνας, ἐφ' ᾧτε εἶναι ὑμᾶς βαλισταρίους λεγόμενον, ὡς τὰς τοιαύτας σιτήσεις τε καὶ συνηθείας πάσας καθ' ἕκαστον ἔτος τῶν ἐντεῦθεν μέλλομεν ὑμῖν ἀποστέλλειν κατὰ τὴν Χερσωνιτῶν. οἱ δὲ Χερσωνῖται τὰς τοιαύτας εἰληφότες ἀννόνας, εἰς ἑαυτούς τε καὶ τὰ τούτων τέκνα διαμερίσαντες τὸν ἀριθμόν συνεστήσαντο. διὰ τὸ καὶ ἕως τοῦ νῦν τὰ τούτων τέκνα κατὰ τῶν γονέων τῆς στρατείας συμπλήρωσιν 2 ἐν τῷ ἀριθμῷ καταττάσσονται. ἐφοδίοις δὲ καὶ δώροις πλείστοις τότε τιμηθέντων ὑπὸ τοῦ θεοφιλοῦς βασιλέως Κωνσταντίνου, τοῦ τε Διογένους καὶ τῶν σὺν αὐτῷ, κατέλαβον τὴν Χερσωνιτῶν ἀποκομίσαντες καὶ τὰς θείας φιλοτιμίας. μετὰ δὲ χρόνους τινὰς τοῦ ταῦτα γεγονέναι, Σαυρόματος ὁ ἔγγονος Σαυρομάτου τοῦ * Κρισκορόνου τοῦ πολεμήσαντος τὴν Λαζικὴν, συναθροίσας πόλεμον ἐκ τῆς Μαιώτιδος λιμνης ἐπανέστη τοῖς Χερσωνίταις, βουλόμενός φησι τὴν τῆς αἰχμαλωσίας ὕβριν τοῦ οἰκείου πάππου ἐκδικῆσαι τὴν παρ' αὐτῶν ἐπὶ Διοκλητιανοῦ τοῦ βασιλέως γενομένην. μαθόντες δὲ τοῦτο οἱ Χερσωνῖται, στεφανηφοροῦντος τότε καὶ πρωτεύοντος τῆς Χερσῶνος Βύσκου τοῦ Συπολίχου, ἀντιπαραταξάμενοι καὶ αὐτοὶ ὑπήντησαν τῷ Σαυρομάτῳ ἔξω ἐν τοῖς τοῦ λεγομένου Καφᾶ τόποις, καὶ πολεμήσαντες μετὰ αὐτοῦ, τοῦ Θεοῦ τοῖς Χερσωνίταις βοηθοῦντος, ἐνίκησαν τὸν Σαυρόματον καὶ ἐδίωξαν. θήσαντες καὶ ὁροθεσίας ἐν τῷ αὐτῷ λεγομένῳ Καφᾷ ἐν ᾧ τόπῳ πολεμήσαντες τὸν Σαυρόματον ἐνίκησαν. ἐν ᾧ καὶ ὅρκους ἐπετέλεσεν ὁ αὐτὸς Σαυρόματος καὶ οἱ σὺν αὐτῷ ὑπολειφθέντες, τοῦ μηκέτι αὐτοὺς 3 χάριν πολέμου ὑπερβαίνειν τὰς μεταξὺ αὐτῶν τεθείσας ὁροθεσίας, ἀλλ' ἕκαστον αὐτῶν τοὺς ἰδίους ἔχειν τόπους πρὸς τὰς τεθείσας ὁροθεσίας. καὶ οὕτως ἀνεχώρησεν ἐπὶ τὴν Βόσπορον ὁ Σαυρόματος, καὶ οἱ Χερσωνῖται εἰς τὰ ἴδια. καὶ δὴ τούτων οὕτω γενομένων, πάλιν μετὰ χρόνους τινὰς ἕτερος Σαυρόματος ἀναστὰς καὶ σὺν αὐτῷ πλῆθος ἀνδρῶν ἐκ τῆς Μαιώτιδος λίμνης παρετάξατο πόλεμον κατὰ τῶν Χερσωνιτῶν, καὶ παρελθὼν τὰς μεθ' ὅρκου τεθείσας ὁροθεσίας ἐν τῷ Καφᾷ ὑπὸ τοῦ πρώτου γενομένου Σαυρομάτου, τοῦ μηδένα ποτὲ ἐπιχειρῆσαι τῶν Βοσποριανῶν πολέμου χάριν ταύτας ὑπερβῆναι. οὗτος ὁ Σαυρόματος ὑπερέβη, ὡς οἷα βουλόμενος τὴν

suos divisione facta numerum constituerunt; propterea usque ad hodiernam diem ipsorum filii ad patrum suorum in exercitu complementum in numero militum recensentur. Atque hoc pacto tunc temporis Diogenes, & qui cum ipso commeatu, ac muneribus a Constantino Dei amantissimo Imperatore instructi, in terram suam reversi sunt, divinos honores secum ferentes. Annis vero aliquot post Sauromatus Sauromati Criscoroni, qui Lazicam bello infestaverat, nepos, collecto ad Maeotidem paludem milite contra Chersonitas movit; iniuriam, ut inquiebat, captivitatis avi sui, quae Diocletiano imperante accidit, ulturus. Qua re intellecta Chersonitae, qui principem, ac protevontem tunc temporis habebant Byscum Supolichi filium, armis quoque ipsi sumtis obviam ei facti sunt in locis Capha nuncupatis, initoque praelio, Deo opitulante, Chersonitae superiores facti Sauromatum in fugam converterunt, limitemque in eodem loco Capha nominato, ubi victoria potiti sunt, contra Sauromatum posuerunt, in quo etiam Sauromatus, & qui cum ipso a praelio superstites erant, numquam se eum cum armis transgressuros esse iurarunt; sed propria utrosque, adsignataque sibi secundum praesti tos terminos loca habitaturos esse. Atque ita Bosporum Sauromatus, Chersonitae terram suam repetierunt. Hisque ita gestis, rursus post aliquot annos alius Sauromatus cum militum manu ad Maeotidem paludem collecta surgens bellum contra Chersonitas cepit, limitesque cum iureiurando in Capha a primo Sauromato positos, ut nemo belli contra Chersonitas gratia illos praetergrederetur, transgressus est, tamquam ablatam sibi per vim terram vindicaturus, recepturusque. Habebant autem principem, ac protevontem tunc temporis Chersonitae Pharnacum Pharnaci filium, armis quoque ipsi contra Sauromatum sumtis, & obviam sibi mutuo facti in praedictis Capha locis, in montibus utrique constiterunt. Sauromatus vero, & corporis magnitudine, & militum multitudine fretus insolenter Chersonitis insultabat; at Pharnacus statura exiguus prae Sauromato, eiusque copias considerans, consilio cum suis inito statuit, ne infinita multitudo periret, singulari certamine cum Sauromato pugnare; reque constituta militibus Sauromati nuntiat Pharnacus, non opus esse, ut tanta multitudo pereat, neque sponte illos sua, sed Sauromati impulsu ad bellum venisse; mallent itaque ipsi auctores esse, ut ad singulare certamen descenderet, & si Deo opitulante eum vicero, vos domum incolumes repetetis, ipse vero, ac eiusdem urbs mihi subiicientur, & e contrario si ipse me superaverit, vos etiam ita domum redibitis, & ipse terram meam occupabit. Haec res quum grata Sauromatis esset, Sauromato singulare certamen inire cum Pharnaco suaserunt. Sauromatus itaque cognito exi-

1 Καὶ φιβλατούρας) φιβλατούραν dixit Constantinus, quod φιβλατούριον Suidas, qui interpretatur περιβόλαιον περσικόν.

2 Συμπληρῶσιν) Scribe, συμπλήρωσιν.
3 Μηκέτι αὐτοῖς) Scribe, μ. αὐτούς.

exiguae staturae Pharnacum esse, magnitudine sua, viribusque, & armis, quibus utebatur fretus, conditionem laetus accepit. Pharnacus autem pugnaturus militibus suis dixit: ubi cum bono Deo singulare certamen ingressus fuero, Sauromatumque tergo vobis obversum, facie vero suis videbitis, ego autem faciem vobis, tergum hostibus obvertero, uno ore omnes clamabitis A A, neque hunc clamorem iterabitis. Quum itaque in campum ad singulare certamen uterque venissent, interque se depugnarent, Pharnacusque Sauromati, & Sauromatus Pharnaci partibus obversus esset, uno ore Pharnaci miles exclamavit A A; quo clamore audito Sauromatus convertit se, ut videret quisnam esset hic clamor ad certamen compositus, qui in Pharnaci exercitu sublatus; dumque se converteret, diducta paululum cassidis lamina, e vestigio conto eum Pharnacus percussit, & occidit. Quum autem Sauromatus cecidisset, equo descendens Pharnacus caput ei amputavit; victorque exsistens Maeotidis paludis quidem populum dimisit, Bosporianos vero in vinculis detinens, capta eorum terra limites in Cybernico supra Chersonitas statuit, quadraginta tantum milliarium terram ipsis relinquens, manentque isti limites in hodiernum usque diem, quum priores illi, quos dixi, in Capha sint. Paucis vero Bosporianorum apud se retentis, agriculturae causa, Pharnacus reliquos omnes misericordia ductus ad sua redire permisit; qui reversi pro beneficio tali, benevolentiaque statuam ei in Bosporo posuerunt. Atque ex eo tempore in posterum Sauromatae Bospori imperium amiserunt. His ita gestis, principatum apud Chersonitas tenente, ac Protevonte Lamacho, apud Bosporianos vero regnante Asandro, male omnino adversus Chersonitas adfecti Bosporiani quum quiescere nequaquam possent, semperque aliquo modo captivitates suas ulcisci studerent, quum intellexissent filiam Lamacho unicam esse Gyciam, filiosque haberet Asander, adfinitatem contrahere meditati sunt, ut hoc nimirum pacto libere in Chersonitarum terram ingressi vindictam sumerent. Mittunt itaque legatos ad Chersonitas suasuros, quandoquidem vera amicitia inter ipsos esset, eamque sine dolo colerent, adfinitatem secum contraherent, & vel Lamachi principis ipsorum filiam Asandri domini sui filio darent, vel eum apud se acciperent; sic enim cognitum iri, fidem inter ipsos constitutam esse, herili filio suo apud eos commorante. Responderunt vero Chersonitae, filiam se ipsis dare non posse, quod si autem aliquem ex Asandri Regis sui filiis dare generum vellent, accepturos esse, illa quidem conditione, ut qui venturus esset, reditum ad Bosporianos tentare numquam posset invisendi, compellandique patris sui causa: si id nihilominus tentaverit, ipsa hora moriatur. Hoc pacto dimissi legati, domumque reversi, quum quid actum

τὴν μετὰ βίας αὐτῷ ἀφαιρεθεῖσαν γῆν ἐκδικῆσαι καὶ ἀπολαβεῖν. καὶ δὴ ἐν τοῖς τότε καιροῖς στεφανηφοροῦντος καὶ πρωτεύοντος τῆς Χερσωνιτῶν Φαρνάκου τοῦ Φαρνάκου, ἀντιπαρετάξαντο καὶ οἱ Χερσωνῖται τῷ Σαυρομάτῳ, καὶ ἀπαντήσαντες ἀλλήλοις ἐν τοῖς τοῦ προειρημένου Καφᾶ τόποις, ἔστησαν ἑκάτερα τὰ μέρη ἐν τοῖς ὄρεσιν. ὁ δὲ Σαυρόματος ὢν μέγας τὴν ἡλικίαν ἐθάῤῥησεν ἑαυτῷ, καὶ ἐμεγαλαύχει, κατὰ τῶν Χερσωνιτῶν φοιαλτόμενος 1, θαῤῥῶν ἅμα καὶ ἐπὶ τῷ ἀπείρῳ πλήθει τῷ μετ' αὐτοῦ ὄντι· ὁ δὲ Φάρνακος μικρὸς ἦν τῇ ἡλικίᾳ κατὰ τὸν Σαυρόματον, καὶ ἰδὼν τὸ πλῆθος τοῦ Σαυρομάτου, ἐσκέψατο μετὰ τοῦ ἰδίου στρατοῦ, ἐφ' ᾧτε μονομαχῆσαι αὐτὸν μετὰ τοῦ Σαυρομάτου, καὶ μὴ ἄπειρον πλῆθος ἀπολέσθαι. καὶ δὴ σκέψεως τοιαύτης γενομένης, δηλοῖ ὁ Φάρνακος τῷ πλήθει Σαυρομάτου λέγων, ὅτι τίς χρεία ἐστὶ τοσούτου ὄχλου γενέσθαι ἀπώλειαν; οὐ γὰρ ὑμεῖς οἰκείᾳ προαιρέσει πρὸς τὸν πόλεμον ἐτράπητε, ἀλλὰ Σαυρόματος ὑμᾶς προετρέψατο· θελήσατε οὖν τοῦτον παρακαλέσαι τοῦ μονομαχῆσαι μετ' ἐμοῦ καὶ ἐὰν διὰ τοῦ Θεοῦ δυνηθῶ αὐτὸν, ὑμεῖς ἀναχωρεῖτε εἰς τὰ ἴδια ἀβλαβῶς καὶ αὐτὸς καὶ ἡ πόλις αὐτοῦ ὑπέπεσάν μοι. εἰ δὲ καὶ δυνηθῇ με αὐτὸς, καὶ οὕτως ὑμεῖς ἀναχωρεῖτε εἰς τὰ ἴδια, καὶ αὐτὸς ἐπέβη ἐν τοῖς ἐμοῖς ὁ δὲ ὄχλος τῶν Σαυροματῶν ἡδέως τοῦτο ἀποδεξάμενος προετρέψατο τὸν Σαυρόματον μονομαχῆσαι μετὰ τοῦ Φαρνάκου. ὁ οὖν Σαυρόματος μαθὼν μικρὸν πάνυ ὄντα τῇ ἡλικίᾳ τὸν Φάρνακον, ἑαυτὸν δὲ ὑπερμεγέθη, ἐχάρη ἐπὶ τούτῳ πεποιθὼς τῇ οἰκείᾳ δυνάμει, καὶ οἷς ἐκέχρητο ὅπλοις κατατεθωρακισμένος. καὶ τούτων οὕτω δοξάντων, λέγει ὁ Φάρνακος τῷ ἰδίῳ στρατῷ· ὅτι ὅταν κατέλθω διὰ τοῦ Θεοῦ εἰς τοὺ μονομαχῆσαι, καὶ ἴδετε ὅτι ὁ Σαυρόματος τὰ νῶτα αὐτοῦ εἶχε πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὴν ὄψιν πρὸς τοὺς ἰδίους, ἐγὼ δὲ τὴν ὄψιν μου πρὸς ὑμᾶς, καὶ τὰ νῶτά μου πρὸς τοὺς ἐναντίους, ἅπαντες ὑμεῖς βάλλετε μίαν κραυγὴν, καὶ μόνον λέγοντες τὸ ᾶ ᾶ. καὶ μὴ δευτερώσητε ἐπὶ τῇ κραυγῇ. καὶ δὴ κατελθόντων αὐτῶν ἀμφοτέρων ἐν τῷ πεδίῳ πρὸς τὴν μονομαχίαν, καὶ τρακτευόντων ἑαυτοὺς, καὶ τοῦ Φαρνάκου γενομένου εἰς τὸ τοῦ Σαυρομάτου μέρος, καὶ Σαυρομάτου εἰς τὸ τοῦ Φαρνάκου, ἔδωκεν ὁ τοῦ Φαρνάκου στρατὸς μίαν φωνὴν τὸ ᾶ ᾶ. ὁ δὲ Σαυρόματος τῆς τοιαύτης φωνῆς ἀκούσας, περιεστράφη ἰδεῖν ἐναγώνιος τίς ἡ γενομένη κραυγή· ἐν δὲ τῷ περιστρέψαι τὸν Σαυρόματον τὴν ἑαυτοῦ ὄψιν εἰς τὰ ὀπίσω, διηνοίχθη μικρὸν τὸ τοῦ κασιδίου αὐτοῦ πέταλον 2, καὶ εὐθέως ἐπιδραμὼν ὁ Φάρνακος ἔδωκε τῷ κόντῳ τὸν Σαυρόματον, καὶ ἀνεῖλεν αὐτόν. πεσόντος δὲ τοῦ Σαυρομάτου, κατελθὼν ὁ Φάρνακος τοῦ ἵππου ἀπεκεφάλισεν αὐτόν· καὶ γενόμενος ἐγκρατὴς τοῦ πολέμου, τὸ μὲν πλῆθος τῆς Μαιώτιδος ἀπέλυσε, τοὺς δὲ τῆς Βοσπόρου αἰχμαλώτους λαβὼν, καὶ τὴν γῆν αὐτῶν ἀφελόμενος, ἐν Κυβερνικῷ ἄνω τῆς τῶν Χερσωνιτῶν ὁροθεσίας ἔστησεν, ἄχρι τεσσαράκοντα καὶ μόνον μιλίων γῆν αὐτοῖς ἐάσας· αἵ τινες ὁροθεσίαι μέχρι τοῦ νῦν διαμένουσιν, αἱ δὲ εἰρημέναι πρῶται ὁροθεσίαι ἐν Καφᾷ εἰσὶν ἀποκείμεναι. ὀλίγους δέ τινας κατασχὼν παρ' ἑαυτῷ τῶν Βοσποριανῶν ὁ Φάρνακος γεωργῶν ἕνεκα, τοὺς ἄλλους ἅπαντας οἴκτου ἀξιώσας, ἀπέλυσε

1 Φοιαλτόμενος) Scribe. Φρυαλτόμενος.

2 Τὸ τοῦ κασιδίου αὐτοῦ πέταλον) κασίδιον, *Cassis*. Mauricius Strateg. 11. Κασίδια ἔχοντα τουφία μίκρα. Vide Glossarium doctissimi amici nostri Nic. Rigaltii.

λυτε κατὰ τῶν Βοσποριανῶν ἀπελθεῖν· οἵ τινες ἀπολυθέντες ὑπὸ τοῦ Φαρνάκου ὑπὲρ τῆς τοιαύτης εὐεργεσίας καὶ φιλανθρωπίας αὐτοῦ τῆς εἰς αὐτοὺς γενομένης, στήλην αὐτῷ ἤγειραν ἐν τῷ Βοσπόρῳ. ἔκτοτε οὖν λοιπὸν ἡ τῶν Σαυρομάτων ἐν τῷ Βοσπόρῳ βασιλεία κατελύθη. τούτων δὲ οὕτω γενομένων, Λαμάχου στεφανηφοροῦντος καὶ πρωτεύοντος τῆς τῶν Χερσωνιτῶν, Ἀσάνδρου δὲ τῆς Βοσποριανῶν βασιλεύοντος, κακίᾳ πολλῇ μεμεστωμένοι οἱ Βοσποριανοὶ κατὰ τῶν Χερσωνιτῶν, καὶ μηδαμῶς δυνάμενοι τῇ πονηρίᾳ ἠρεμεῖν, ἔσπευδον ἀεὶ τρόπῳ τινὶ τὴν ἀνταμοιβὴν τῶν αἰχμαλωσιῶν τοῖς Χερσωνίταις ἀποδοῦναι· καὶ δὴ μεμαθηκότες ἔχειν θυγατέρα μονογενῆ τὴν Γυκίαν, ἔχοντος δὲ καὶ τοῦ Ἀσάνδρου υἱοὺς, ἐμηχανῶντο ἐπιγαμβρίαν ποιήσασθαι, ὅπως διὰ τούτου ἀδεῶς ἐπιβαίνοντες τῇ Χερσωνιτῶν ἀμύνασθαι. καὶ δὴ ἀποστέλλουσι πρέσβεις κατὰ τὴν Χερσωνιτῶν παρακαλοῦντες, ἐὰν οἴδαμεν ὅτι ἀγάπη ἀληθὴς μεταξὺ ἡμῶν ἐστὶ, καὶ ἀδόλως πρὸς ἀλλήλους ἔχομεν, ἐπιγαμβρεύσομεν ἑαυτοῖς· καὶ δότε ἡμῖν εἰς νύμφην τὴν θυγατέρα Λαμάχου τοῦ πρώτου ὑμῶν, ἕνεκεν τοῦ υἱοῦ Ἀσάνδρου τοῦ κυρίου ἡμῶν, ἢ λάβετε αὐτὸν αὐτόθι εἰς γαμβρὸν, καὶ οἴδαμεν ὅτι πιστὰ ἔχομεν εἰς ἀλλήλους, τοῦ υἱοῦ τοῦ βασιλεύοντος μεθ' ὑμῶν. λέγουσιν αὐτοῖς οἱ Χερσωνῖται, ὅτι ἡμεῖς πρὸς ὑμᾶς θυγατέρα ἡμῶν δοῦναι οὐκ ἀνεχόμεθα· εἰ δὲ ἐκ τῶν υἱῶν Ἀσάνδρου τοῦ βασιλέως ὑμῶν θέλετε δοῦναι ἡμῖν εἰς γαμβρὸν, δεχόμεθα· οὕτω μέντοι μὴ δυναμένου ἔτι τοῦ υἱοῦ Ἀσάνδρου τοῦ ἀρχομένου πρὸς ἡμᾶς ἐπιγαμβρεύσασθαι, καιρῷ ποτὲ ἢ χρόνῳ πειραθῆναι τοῦ ὑποστρέψαι κατὰ τὴν τῶν Βοσποριανῶν, χάριν ἐπισκέψεως ἢ προσηγορίας τοῦ οἰκείου πατρός. εἰ δὲ τοῦτο βούλει πάντως ὅτι τῇ ὥρᾳ ἀποθνήσκει. τῶν δὲ πρέσβεων ἀπολυθέντων καὶ καταλαβόντων τῶν Βοσποριανῶν, καὶ ταῦτα ἀναγγελλόντων, ἀπέστειλε πάλιν ὁ Ἄσανδρος πρέσβεις λέγων τοῖς Χερσωνίταις· ὅτι ἐὰν ἀληθῶς λέγετε, καὶ πιστοποιεῖτέ με, ὅτι Λάμαχος ἀνέχεται ζεῦξαι τὴν θυγατέρα αὐτοῦ τῷ μειζοτέρῳ μου υἱῷ, ἀποστελῶ ὑμῖν αὐτὸν ἐκεῖνον αὐτόθι ἐπιγαμβρεύσασθαι. ἦν δὲ Λάμαχος τοῖς τότε καιροῖς, ὡς λόγος, πλούτῳ πολλῷ κωμῶν ὄντε χρυσίῳ καὶ ἀργυρίῳ, παισί τε καὶ παιδίσκαις, καὶ ἀλόγοις διαφόροις, καὶ κτήμασι πολλοῖς, καὶ τέσσαρσι δὲ ῥεγεῶσι τὸν οἶκον αὐτοῦ ἐπικρατεῖν ἐν πλάτει καὶ μήκει, ἕως κάτω τῶν λεγομένων Σουσῶν, ἐν οἷς καὶ ἰδίαν πύλην εἶχεν ἐν τῷ τείχει, καὶ τέσσαρας πυλαιῶνας μεγάλους εἰς τὴν εἴσοδον καὶ τὴν ἔξοδον, σὺν ἑτέροις δὲ παραπυλίοις σεμνοῖς· ὥστε εἰσερχομένων τῶν ἀλόγων αὐτοῦ ἐν τῇ πόλει ἑκάστην ἀγέλην 1 ζώων, ἵππων τε καὶ φορβάδων, βοῶν τε καὶ δαμάλεων, προβάτων τε καὶ ὄνων, καὶ δι' ἰδίας πύλας εἰσιέναι, καὶ εἰς ἰδίαν στάσιν ἀπιέναι. παρεκάλεσαν οὖν οἱ Χερσωνῖται τὸν Λάμαχον, ἐφ' ᾧτε ἐπιγαμβρεύσεσθαι αὐτὸν τὸν τοῦ Ἀσάνδρου υἱὸν. τοῦ δὲ Λαμάχου ἐπινεύσαντος τῇ παρακλήσει αὐτῶν, ἦλθεν ὁ τοῦ Ἀσάνδρου υἱὸς ἐν τῇ Χερσῶνι, καὶ ἔγημε τὴν γυναῖκα. καὶ διετοῦς μικροῦ χρόνου διαγενομένου, ἐτελεύτησεν ὁ Λάμαχος· ἡ γὰρ μήτηρ τῆς Γυκίας προτελευτήσασα ἦν. ἡ οὖν Γυκία μετὰ τὴν τοῦ ἐνιαυτοῦ περαίωσιν τῆς τοῦ πατρὸς ταφῆς, τῆς ἐνιαυσιαίας ἡμέρας ἐνστάσης, τὴν μνήμην θέλουσα φαιδρῦναι τοῦ ἰδίου πατρὸς, στεφανηφοροῦντος τότε καὶ πρωτεύ-

actum esset significassent, iterum ad Chersonitas Asander misit inquiens: quod si verum dicerent, atque bona fide agerent, Lamachusque filio maiori suo filiam uxorem dare vellet, eum se illuc missurum esse. Erat autem illis temporibus Lamachus, ut ferebatur, dives admodum auro, & argento, famulis, & ancillis, equis, ac fundis, quamplurimis, & in quatuor regionibus domum habebat in latitudine, & longitudine usque infra Susa, quae dicebatur, ubi etiam in muro propriam ianuam habebat, & quatuor portas magnas ad introitum, & exitum cum aliis ostiolis splendidis; ita ut pecoribus eius in urbem venientibus singuli armentorum greges, equorumque, & equarum, boumque, & bucularum, oviumque, & asinorum, suas quique per portas introirent, & ad proprium stabulum discederent. Adhortati igitur Lamachum sunt Chersonitae, ut Asandri filium generum adsciseeret; quibus quum ille adnuisset, Asandri filius Chersonem venit, Gyciamque duxit. Et exiguo biennii tempore elapso Lamachus diem obiit; quum iam Gyciae mater antea mortua esset. Gycia autem finito anno a sepulto patre, annuo die instante, memoriamque patris sui celebrare cupiens, principatum tenente, ac Protevonte tunc temporis in Chersone Zetho Zethonis filio, primores urbis hortata est, ne iniuriam suam putarent, si & ipsi, & populus universus ab ea acciperent vinum, panes, oleum, carnes, aves, pisces, & si quae alia ad epulum necessaria, ut diem memoriae Lamachi sacrum cives universi cum uxoribus, ac liberis, omnique familia publica laetitia celebrem agerent cum choreis in propria regione singuli, ac feriatum haberent; promisitque civibus cum iuramento, quotannis dum viveret, haec se omnia ad celebrandum diem in Lamachi memoriam iis suppeditaturam. Haec quum ita iureiurando ab ipsa firmata essent, maritus eius Asandri filius dolum animo occultum versans, & proditionis tempus quaerens, quae a Gycia dicta, iuramentoque firmata essent audiens, admiratus laudavit eam, quod iuramento stabilivisset, veluti praeclare erga parentes adfectam, adiiciens gaudere se quoque, & libare itidem velle. Quumque memoriae dies, & epulum praeteriisset, Bosporianis per famulum suum indicavit; invenisse se, quo pacto sine labore Chersonem capere possent; mitterent itaque per intervalla decem, aut duodecim iuvenes praestantes praeter caraborum remiges, qui veluti xenia ipsi ferrent; qui autem adpellent carabi in tali loco manebunt, ego vero equos mittam, quibus iuvenes, ac munera missa in urbem vehantur. Quumque per biennium hoc modo diversis temporibus in urbem Bosporiani cum xeniis venissent, ne fraus a civibus adgnosceretur, adducebat eos Asandri filius pedestri itinere ex loco constituto, & rursus post aliquot dies coram omnibus eos sub vesperam dimittebat ad campestria, quasi iam tardius esset, qui egressi ad tria usque milliaria tenebris iam den-

1 Εκάστην ἀγγέλλην] Scribe, ἑ. ἀγέλην.

densis redibant, & Limonem intrabant, unde carabo Susa devehebantur, ubi per portam minorem, quam in muro habebat, in domum ab eo recipiebantur, nemine conscio, praeter tres tantum famulos Bosporianos fidos; quorum unus ad locum statutum pergebat, & recedere carabos nuntiabat; alter vero in Limonem Bosporianos reducebat; tertius denique Limone Susa carabo eos advehebat, & in Lamachi domum introducebat. Vtebatur praeterea his ad alimenta deferenda illis, qui in locis abditis erant, ipsa quoque Gycia dolum ignorante. Expectabat autem, ut diximus, anniversario die Lamachi memoriae sacro, urbe tota epulante, ac somno sopita, ipse cum Bosporianis, atque domesticis suis de nocte surgere, urbemque incendere, & omnes occidere. Quumque biennii tempore in Gyciae domo congregati essent Bosporiani ducenti, instaretque iam celebranda Lamachi memoria, accidit, ut puella Gyciae cubicularia, quae ei gratissima erat, propter offensam ab oculis eius removeretur, secluderetur que. Locus vero in quo concludebatur, subter quoque Bosporianos habebat, qui illic alebantur. Puella autem sedente, & filum torquente, contigit, ut fusi verticillus decidens in foramen profundum prope parietem devolveretur; quumque surgeret tollendi causa, in foramen delapsum videt, unde quum extrahere propter profunditatem non posset, unum e pavimento prope parietem laterem extraere coacta fuit; eoque facto per foramen in inferiore aedium parte absconditam illic hominum multitudinem videt. Quos quum vidisset, laterem in locum suum solerter reposuit, ne ab iis, qui infra erant deprehenderetur, misitque clanculum puellarum aliquam ad Dominam suam, quam venire ad se hortabatur, necessarium aliquid audituram, visuramque. Gycia vero, Deo impellente, puellam adiit; solaque ad eam ingressa, quum ianuam clausisset, ad pedes eius provoluta puella, potes, inquit, o, Domina, inutilem ancillam tractare pro arbitrio, attamen ostendam tibi rem novam, & inopinatam; quod quum secure facere eam Gycia iussisset, ad parietem adductae, sublatoque solerter latere, dixit: ecce, o Domina, per foramen hoc absconditam inferius Bosporianorum multitudinem vides. Gycia quum eos vidisset, re tali consternata, non frustra, inquit, hoc consilium susceptum est, sciscitaturque puellam, quomodo id comperisset; cui omnino Domina, respondit puella: quippe per Dei voluntatem fuso excidens verticillus in hoc foramen devolutus est, quem quum extrahere inde nequirem, laterem avellere coacta fui, atque tunc eos vidi. Illa vero puellam solerter reponere laterem loco suo iussit; eamque amplexata benigne cum osculo, nihil, inquit, metuas filia, condonatum tibi crimen est; siquidem voluit te peccare Deus, ut dolum hunc nobis manifestum faceret. Vide igitur, quantum potes, uti totam hanc rem clam alios habeas, neque cuiquam quid-

τεύοντος τῆς Χερσῶνος Ζήθυ, τῦ Ζήθονος, παρεκάλεσε τοῖς πρῦχυσι τῆς πόλεως ἐφ' ᾧτε ἄνευ ὕβρεως ἀναχθῆναι αὐτὺς τοῦ λαβεῖν παρ' αὐτῆς σὺν παντί τῷ δήμῳ οἶ νόντε καὶ ἄρτυς καὶ ἔλαιον, κρέα τε καὶ ὄρνεα καὶ ὄψα, καὶ εἴ τι ἕτερον πρὸς τὴν τῆς εὐφρασίας 1 χρείαν, πρὸς τὸ τὴν ἡμέραν τῆς μνήμης τοῦ Λαμάχυ ἅπαντας τὺς πολίτας σὺν γυναιξὶ καὶ τέκνοις καὶ πάσῃ τῇ φαμηλίᾳ αὐτῶν εὐφρανθῆναι καὶ ἀγάλλεσθαι ἕκαστον ἐν τῷ ἰδίῳ ῥεγεῶνι, καὶ δημοσίᾳ χορεύειν, καὶ ἔργυ τινὸς τὸ σύνολον μὴ ἅψασθαι· συνταξαμένη τοῖς πολίταις ἐν ὅρκῳ, ἐφ' ᾧτε ἅπαντα τὸν χρόνον τῆς ζωῆς αὐτῆς ὕτω τὰ τῆς εὐφρασίας καθ' ἕκαστον χρόνον διδόναι αὐτοῖς ἐν τῇ αὐτῇ τοῦ Λαμάκυ μνήμῃ. τύτων δὲ ὕτω γενομένων ἐν ὅρκῳ ὑπ' αὐτῆς παγιωθέντων, ὁ ταύτης ἀνὴρ ὁ τῦ Ἀσάνδρυ υἱὸς ἔχων ἐν κρυπτῷ τὸν δόλον, καὶ ἐπιζητῶν καιρὸς προδοσίας, ἀκύσας ταῦτα τα παρὰ τῆς Γυκίας λεχθέντα, καὶ ἐν ὅρκῳ παγιωθέντα, ἐθαύμασε καὶ ἐπήνεσε τὴν Γυκίαν ἐπὶ τῇ ἐνόρκῳ συντάξει, ὡς γνησίως περὶ τὺς γονεῖς ἔχυσαν· συνθέμενος δὲ καὶ αὐτὸς φησὶ χαίρειν καὶ σπένδειν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ συντάξει. καὶ μετὰ τῦτο παρελθύσης τῆς μνήμης καὶ τῆς εὐφρασίας, δηλοῖ τοῖς ἐν Βοσπόρῳ δι' οἰκείυ παιδὸς λέγων αὐτοῖς· ὅτι εὗρον μέθοδον δι' ἧς ἀκόπως τὴν Χερσῶνα μέλλομεν παραλαβεῖν· ὑμεῖς ὖν ἐκ διαλειμμάτων ἀποστέλλετέ μοι δέκα ἢ δώδεκα νεωτέρυς χρησίμυς ἐκτὸς τῶν ἐν τῷ καράβῳ ἐλαυνόντων, ὡς δῆθεν ξένιά μοι πέμποντες· ἐν συμβόλῳ δὲ παραβαλλόντων τῶν ἐρχομένων καράβων ὑμῶν καὶ ἐκεῖ μενόντων. ἐμοῦ δὲ πέμποντος καὶ δι' ἵππων φέροντος τὺς ἐρχομένυς νεωτέρυς ἐν τῇ πόλει, καὶ τὰ πεμπόμενα. καὶ δὴ τῷ τρόπῳ τύτῳ ἐπὶ διετῆ χρόνον ἐκ τοῦ κατὰ μέρος ἐρχομένων τῶν Βοσποριανῶν μετὰ τῶν ξενίων, πρὸς τὸ μὴ γνωσθῆναι τῇ πόλει τὸν δόλον, ἔφερε μὲν αὐτὺς πεζικῶς ἐκ τῦ συμβόλου ὁ τυ Ἀσάνδρυ υἱὸς, καὶ μετὰ ἡμέρας τινὰς πάλιν ἐπὶ πάντων πρὸς ἑσπέραν ἀπέλυεν αὐτύς φησιν ἐπὶ τὰ ἔξω, ὡς δῆθεν βραδέστερον διὰ τὴν ὥραν. οἱ δὲ ἐξερχόμενοι ἐκ τῆς χώρας ἄχρι τριῶν μιλίων, σκοτιᾶς βαθείας γενομένης ὑπέστρεφον καὶ ἤρχοντο ἐν τῷ λεγομένῳ λίμνῳ 2 καὶ ἐκεῖθεν διὰ καράβυ ἔφερεν αὐτὺς ἐν ταῖς Σώσαις, καὶ διὰ τῦ παραπυλίυ, ὃ εἶχεν ἐν τῷ τείχει, εἰσέφερεν αὐτὺς ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῦ μηδενὸς εἰδότος, εἰ μή τί γε τρεῖς τῶν παίδων αὐτῦ τῶν Βοσποριανῶν καὶ μόνων πιστῶν αὐτῦ ὄντων· ἑνὸς μὲν τῦ ἐν συμβόλῳ ἀπερχομένυ, καὶ μηνύοντος ἀναχωρεῖ τὺς καράβυς· ἄλλυ δὲ, τῦ ὑποστρέφοντος τὺς Βοσποριανὺς καὶ φέροντος ἐν λιμῶνι· ἑτέρυ δὲ, τοῦ ἐκ λιμῶνος μετὰ καράβυ ἀποκομίζοντος ἐν ταῖς Σώσαις, καὶ ἀποκαθιστῶντος ἐν τῷ τῦ Λαμάχου οἴκῳ, καὶ δι' ὧν ἀπέτρεφεν αὐτὺς ἐν ταῖς ἀποθήκαις αὐτῦ, μήτε τῆς Γυκίας εἰδύσης τὸν δόλον· προσδοκῶν καθὰ εἴρηται, κατὰ τὴν ἐνιαυσίαν ἡμέραν τῆς τῦ Λαμάχυ μνήμης, τῆς πόλεως πάσης εὐφραινομένης τε καὶ ἀποκοιμωμένης, αὐτὸν τὴν νύκτα ἐπαναστῆναι μετὰ τῶν Βοσποριανῶν τε καὶ οἰκείων, καὶ ἐμπρῆσαι τὴν πόλιν, καὶ πάντας κατασφάξαι· συναχθέντων δὲ ἐν τῷ διετεῖ χρόνῳ ἐν τῷ τῆς Γυκίας οἴκῳ ἄχρι σʹ. Βοσποριανῶν, καὶ τῆς μνήμης τῦ Λαμάχυ ἤδη λοιπὸν ἐγγιζύσης, ἐγένετο παιδίσκην τῆς Γυκίας κυβικυλαρέαν πάνυ αὐ-

1 Τὰ τῆς ἀφρασίας) Scribe, τὰ τῆς εὐφρασίας.

2 Ἐν τῷ λεγομένῳ λίμνῳ) infra semel, iterumque scribitur, λιμῶνι.

νυ αὐτῇ οὖσαν προσφιλέστατον πλαίσασαν ἀπὸ ὄψεως αὐτῆς γενέσθαι, καὶ ἀποκλεισθῆναι αὐτήν. ἐν ᾧ δὲ οἴκῳ ἀπεκλείσθη ἡ παιδίσκη, ὑποκάτωθεν αὐτοῦ ἦσαν οἱ Βοσποριανοὶ ἀποτρεφόμενοι. τῆς δὲ παιδίσκης καθεζομένης, καὶ νηθούσης τὸ λίνον, ἐγένετο τὸ σφοντύλιν τοῦ ἀτράκτου πεσεῖν, καὶ κυλισθὲν εἰσελθεῖν εἰς βαθυτάτην ὀπὴν πρὸς τὸν τοῖχον. ἡ δὲ ἀναστᾶσα πρὸς τὸ ἐπᾶραι αὐτὸ, ὁρᾷ αὐτὸ ἐν βαθυτάτῃ ὀπῇ ὄν. καὶ μὴ δυναμένης αὐτῆς ἐκσπάσαι αὐτὸ διὰ τὸ βάθος, ἠναγκάσθη ἐκ τοῦ πάτου πρὸς τὸν τοῖχον ἀνασπᾶσαι ἕνα βήσαλον πρὸς τὸ τοῦτο ἐπᾶραι. καὶ ὁρᾷ διὰ τῆς ὀπῆς κάτω ἐν τῷ ὑπογέῳ οἴκῳ τὸ πλῆθος τῶν ὄντων ἀνδρῶν. καὶ ἰδοῦσα, εὐφυῶς πάλιν ἀπέθετο ἐν τῷ τόπῳ τὸ βήσαλον πρὸς τὸ μὴ γνωσθῆναι τοῖς κάτω· καὶ λαθραίως ἀποστείλασα μίαν τῶν παίδων προσεκαλεῖτο τὴν κυρίαν αὐτῆς τοῦ ἐλθεῖν πρὸς αὐτὴν ὀφείλουσάν τι ἀναγκαῖον ἀκοῦσαι καὶ ἰδεῖν. ἡ δὲ Γυκία ὑπὸ τοῦ Θεοῦ κατανυγεῖσα ἀπῆλθε πρὸς τὴν παιδίσκην· καὶ εἰσελθούσης αὐτῆς κατὰ μόνας ἐν τῷ οἰκήματι, καὶ κλεισάσης τὴν θύραν, πεσοῦσα ἡ παιδίσκη πρὸς τοὺς πόδας αὐτῆς εἶπε, δέσποινα, ἐξουσίαν ἔχεις ἐπὶ τὴν ἀχρέαν σου δούλην 1· πλὴν βούλομαι τῇ κυρίᾳ μου ξένον τι καὶ παράδοξον πρᾶγμα δεῖξαι· ἡ δὲ Γυκία εἶπεν αὐτῇ, ἀφόβως εἰπὲ, δεῖξον, καὶ τί τὸ τοιοῦτον. ἡ δὲ παιδίσκη ἀπαγαγοῦσα αὐτὴν πρὸς τὸν τοῖχον, καὶ εὐφυῶς ἐπάρασα τὸ βήσαλον, λέγει αὐτῇ· ὁρᾷς διὰ τῆς ὀπῆς, δέσποινα, τὸν κάτω κρυπτόμενον ὄχλον τῶν Βοσποριανῶν. ἡ δὲ Γυκία ἰδοῦσα, καὶ ἐκπλαγεῖσα ἐπὶ τῷ πράγματι, ἔφη. οὐκ ἀργὸν τὸ σκέμμα τοῦτο, καὶ λέγει τῇ παιδίσκῃ, πῶς εὗρες τὸ πρᾶγμα τοῦτο; ἡ δὲ παιδίσκη λέγει, πάντως δέσποινα· ὅτι ἐκ θελήματος Θεοῦ ἔπεσε τὸ σφοντύλιν ἐκ τοῦ ἀτράκτου μου, καὶ κυλισθὲν εἰσῆλθεν ἐν τῇ ὀπῇ ταύτῃ, καὶ μὴ δυναμένης μου ἐπᾶραι αὐτὸ ἠναγκάσθην, τὸ βήσαλον ἀνασπᾶσαι, καὶ τότε εἶδον αὐτούς. ἡ δὲ ἐκέλευσε τῇ παιδίσκῃ ἀποθέσθαι τὸ βήσαλον εὐφυῶς ἐν τῷ τόπῳ αὐτοῦ· καὶ ἐπιλαβομένη αὐτῆς καὶ περιπλακεῖσα κατεφίλησε γνησίως, καὶ εἶπεν αὐτῇ· μηδὲν πτοηθῇς τέκνον, συγκεχώρηταί σου τὸ πταῖσμα, ὁ γὰρ Θεὸς ἠθέλησέ σε πταῖσαι, ἵνα τὸν δόλον ἡμῖν φανερώσῃ· βλέπε οὖν ὅσῃ δυνάμει φυλάξαι τὸ πρᾶγμα, καὶ μὴ τολμήσῃς τινὶ τὸ σύνολον τοῦτο θαῤῥῆσαι· καὶ λοιπὸν εἶχεν αὐτὴν δι' ὅλου μεθ' ἑαυτῆς πλέον τοῦ πρώτου ὡς πιστὴν αὐτὴν οὖσαν. καὶ προσκαλεσαμένη ἡ Γυκία δύο τινὰς τῶν συγγενῶν αὐτῆς πιστοὺς αὐτῇ ὄντας πάνυ λέγει αὐτοῖς ἐν τοῖς ἰδιάζουσιν. ἀπελθόντες, συνάγετε καθ' ἑαυτοὺς ἐν μυστηρίῳ τοὺς πρωτεύοντας καὶ εὐγενεῖς τῆς πόλεως, καὶ ἐκλεξάτωσαν τρεῖς ἄνδρας πιστοὺς δυναμένους φυλάξαι μυστήριον καὶ πρᾶγμα ποιῆσαι. καὶ πιστοποιήσουσιν αὐτοὺς οἱ πάντες ἐνόρκως πρὸς τὸ καὶ αὐτοὺς ἐμὲ πληροφορῆσαι, ἐν οἷς μέλλω ἐπερωτᾷν αὐτοὺς, καὶ ἀποστειλάτωσαν αὐτοὺς πρός με ἐν μυστηρίῳ, καὶ ἔχω αὐτοῖς ἀναγκαῖόν τι καὶ ὠφέλιμον τῇ πόλει θαῤῥῆσαι, μόνον διὰ τάχους ποιήσατε ὃ λέγω ὑμῖν. ἀπελθόντων δὲ τῶν συγγενῶν αὐτῆς, καὶ ἐν μυστηρίῳ ταῦτα τοῖς πρωτεύουσιν εἰρηκότων, εὐθέως ἐξελέξαντο τρεῖς ἄνδρας, οὓς ᾔδεσαν αὐτοὶ πιστοὺς εἶναι καὶ πιστοποιήσαντες αὐτοὺς πάντες ἐν ὅρκῳ ὅτι εἴ τι συνθῶνται τῇ Γυκίᾳ εἴτε ποιῆσαι, εἴτε δοῦναι, μὴ ἀκυρῶσαι τοὺς λόγους αὐτῶν, ἀλλ' εἰς πέρας ἀγαγεῖν

quidquam concredas; sumsitque eam ex eo tempore secum, habuitque benignius, quam umquam antea, quia fidelem experta esset. Accitis autem Gycia duobus e consanguineis, quibus maxime fidebat, inquit eis, seorsim abite, & congregate apud vos clanculum primores, & nobiles urbis, iique eligant viros tres fidos, arcanum qui custodire, & rem gerere possint, & quibus sacramento se omnes obstringent, ut plenam mihi fidem faciant in iis, de quibus ipsos interrogatura sum. Mittant vero illos ad me clanculum; habeo enim necessarium aliquid, urbique huic utile, quod ipsis committam; tantum maturate id, quod vobis dico. Discedentibus igitur hoc pacto eius consanguineis, quum illi haec clam ad primates retulissent, e vestigio tres viros elegerunt, quos fidos esse cognoverant, fide ipsis cum iuramento data, ratum se habituros, effecturosque quidquid cum Gycia acturi essent. Hi ubi clam ad Gyciam venissent, illa eos excepit, interrogavitque; ecquid promittere cum iuramento possent facturos se quidquid commisisset? illis vero adfirmantibus se omnia pro voto eius facturos esse, respondet Gycia: fidem date in urbe me, si moriar, sepeliendam esse, & arcanum meum narrabo vobis, neque grave est, quod postulo. Quod quum audirent, libenter cum iureiurando promiserunt in urbe se eam, si moreretur sepulturos, neque extra moenia educturos, Itaque persuasa sacramento Gycia, nunc, inquit, arcanum vobis, quod habeo, aperiam: Ecce, maritus meus ex ingenito adversus urbem hanc odio, atque invidia per dolum Bosporianos aliquot in domum meam introductos cum armis usque ad ducentos nutrit, me inscia; verum rem hanc nunc Deus per occasionem mihi manifestam fecit. Hoc autem ille consilium agitat, ut ubi in patris mei memoriam urbi ego epulum dedero, vosque epulati dormitum iveritis, ipse de nocte cum Bosporianis, atque domesticis surgat, aedibus vestris ignem immittat, vosque omnes contrucidet. Et ecce, instat nunc dies anniversarius memoriae patris mei, oportetque me vobis ex iuramento dare pro more meo, quae ad epulum necessaria, & omnia praestare parata sum. Velitis itaque omnes laeti accurrere, postulareque, & accipere omnia libenter, ne ullo ille pacto intelligat nos rem rescivisse, & subito intestinum aliquod bellum oriatur. Igitur publice, uti mos est, epulum celebrate, sed cum modo, & choreas in plateis agite; unusquisque vero in aedibus vestris adparet ligna, sarcinas, ac taedas solidas, ut me epulum, ac choreas detrectante, ad quietem vos abire existimet. Me vero citius solito detrectante, ac fores meas obserari iubente, vos confestim cum multo silentio per famulos, & ancillas vestras ex omnibus undecumque aedibus adferentes ligna, sarcinas, taedasque, ad ianuas meas, & vestibula adponite, imo circum totam domum, & oleum lignis infundite, quo citius flammam concipiant. Quum autem ego egressa fuero, vobisque dixero, ocius

1 Ἐξουσίαν ἔχεις τὴν ἀχρέαν σου δούλην) Locus mutilus.

ocius ignem iniicite; ac cum armis circumsistite, ut quos per fenestram exsilientes videbitis interficiatis. Abite igitur, & arcanum hoc narrate, cunctaque quae iussi adparate. Cives vero ubi rem intellexissent a tribus his viris, quam citissime omnia peragebant ex mandato Gyciae. Quum itaque instaret dies memoriae sacer, & Gycia laeta ad cives urbis mitteret, hortareturque, ut acciperent ad epulum, quae pertinerent, accurrit etiam maritus eius, & plus vini solito dari iussit. Cives autem libenter omnia accipientes, epulabantur uti iussi erant, & per totam diem choreas agitabant; sed ingruente vespera, quasi epuli longioris pertaesi domum se suam quieturi receperunt. Epulabantur autem per omnes passim aedes; Gycia vero in suis largiter potare domesticos suos iubens, ut ebrii facti citius cubitum discederent, puellis tantum cubiculariis sobrietate indicta, & ipsa quoque a vino abstinebat. Nam poculo purpureo invento puellae cubiculariae, quae negotii conscia erat, id dedit, iussitque in eo aquam sibi miscere, quod cum maritus eius videret, aquam illam bibere non suspicabatur. Vbi autem iam vespera venisset, civesque, uti iam dictum est, epulandi satietas cepisset, Gycia ad maritum inquit, postquam epulati sumus, age etiam nos cubitum eamus; quem ille sermonem libens audivit; & somno se dedit, neque enim iniicere ipse hoc poterat, ne uxori dolo suspicandi causam praeberet. Mandat itaque Gycia ianuas omnes, ac ostiola obserari, & adferri sibi pro more claves, quod ubi factum esset, fidae cubiculariae doli gnarae in aurem dixit: abi cum reliquis cubiculariis, & solerter aufer omnia ornamenta mea, aurumque, & quidquid utile in sinu adsportare potestis, ac vos parate: ut, quum iussero, me sequamini. At illae quidem, mandatis morem gerentes, paratae erant; maritus autem eius quum cubitum se dedisset, paulisper dormiturus, ut ocius mox surgere rursum posset ad urbem ex insidiis opprimendam, Gycia dormire distulit quoad familia tota somnum cepisset; quumque maritum vino obrutum dormire videret, obserato tacite cubiculo eum inclusit, discedensque cum cubiculariis suis placide egressa foribus, quum eas clausisset, statim cives, quam citissime undique domum incendere iussit. Igne vero iniecto, & domo incensa, sicubi quispiam eorum, qui intus erant prosiliret, a civibus occidebatur. Atque ita domum, cum omnibus, qui in ea inclusi erant, solo tenus exusta, Chersonitarum urbem ab insidiatoribus Bosporianis Deus servavit. Gycia autem quum domum, quae conflagraverat, restaurare cives vellent, non permisit; quin potius sordes, ac stercora omnes illuc congregare iussit, ut tota iis obrueretur, utpote in qua positae urbi insidiae fuissent; unde & in hunc usque diem Lamachi specula, locus ille adpellatur. His igitur omnibus sic gestis, videntes Chersonitae infinitam Gyciae post Deum in

γεῖν τὰ ὑπ' αὐτῶν συνταττόμενα αὐτῇ. τούτων δὲ πρὸς τὴν Γυκίαν ἐν μυστηρίῳ ἀπελθόντων, ἐδέξατο αὐτοὺς καὶ λέγει αὐτοῖς· δύνασθέ με ἐν ὅρκῳ πληροφορῆσαι περὶ ὧν μέλλω ἐπερωτᾷν ὑμᾶς, ὅτι ποιεῖτε ταῦτα; οἱ δὲ εἶπον αὐτῇ, ναὶ κυρία, ἑτοίμως ἔχομεν περὶ ὧν μέλλεις ἡμῖν ἐπιζητεῖν πληροφορῆσαί σε, ὅτι εἰς πέρας ἄγωνται οἱ λόγοι σου. τότε λέγει αὐτοῖς ἡ Γυκία, πληροφορήσατέ με 1, ὅτι ἂν ἀποθάνω ἐν μέσῳ τῆς πόλεώς με θάπτετε, καὶ λέγω ὑμῖν τὸ μυστήριόν μου. ἰδοὺ γαρ ὑμῖν τί ποτε οὐκ ἐπιζητῶ. οἱ δὲ ἄνδρες ἀκούσαντες τοῦτο μετὰ πάσης προθυμίας ἐπληροφόρησαν αὐτὴν ἐν ὅρκῳ λέγοντες, ὅτι ἐὰν τελευτήσῃς ἐν μέσῳ τῆς πόλεώς σε θάψομεν, καὶ οὐκ ἐξάξομέν σε ἔξω τῶν τειχῶν. ἡ δὲ Γυκία πεισθεῖσα τοῖς ὅρκοις αὐτῶν, λέγει αὐτοῖς. ἐφ' οἷς ἐπληροφορήσατέ με, κἀγὼ λοιπὸν ἐμφαίνω ὑμῖν τὸ μυστήριόν μου· ἰδοὺ εἰδέναι ὑμᾶς θέλω, ὅτι ὁ ἀνήρ μου τὸ ἔμφυτον κακὸν τῆς πόλεως αὐτοῦ ἔχων τὸ τοῦ δόλου καὶ φθόνου καθ' ἡμῶν, ὄχλον ἐκ τοῦ κατὰ μέρος Βοσποριανῶν ἐν κρυφῇ εἰσαγαγὼν ἐν τῷ οἴκῳ μου ἄχρι σ'. ψυχῶν ἐνόπλων διατρέφει, ἐμοῦ μὴ εἰδυίας τὸ πρᾶγμα· ἀλλ' ὁ Θεὸς νῦν διὰ προφάσεως ἐφανέρωσέ μοι αὐτό· αὐτὸς οὖν ταύτην ἔχει τὴν σκέψιν, ἐφ' ᾧτε, φησὶν, εἰς τὴν μνήμην τοῦ πατρός μου διδούσης μου τὴν εὐφρασίαν τῇ πόλει, καὶ εὐφρανθέντων ὑμῶν ἀποκοιμωμένων, αὐτὸν τὴν νύκτα ἐπαναστῆναι, μετὰ τῶν συνόντων αὐτῷ Βοσποριανῶν τε καὶ οἰκείων, καὶ βαλεῖν ἐμπρησμὸν ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν, καὶ κατασφάξαι πάντας ὑμᾶς· ἰδοὺ λοιπὸν, φθάνει καὶ ἡ μνήμη τοῦ πατρός μου· καὶ δέον μέν ἐστι πρὸς τὸν ὅρκον μου δοῦναι ὑμῖν κατὰ τὸ ἔθος μου τὰ τῆς εὐφρασίας, πάντα γὰρ ἑτοίμως ἔχω· θελήσατε οὖν πάντες προυδραμεῖν χαίροντες καὶ ζητῆσαι καὶ λαβεῖν πάντα προθύμως, πρὸς τὸ μήπω νοῆσαι αὐτὴν ὅτι ἐγνώκαμεν τὸ πρᾶγμα, καὶ ἄφνω ἐμφύλιος πόλεμος γένηται· θελήσατε οὖν καὶ δημοσίως κατὰ τὸ ἔθος εὐφραίνεσθαι, συμμέτρως δὲ, καὶ χορεύειν ἐν ταῖς πλατείαις. ἑτοιμάσατε δὲ ἕκαστος ἐν τοῖς οἴκοις ὑμῶν ξύλα τε, καὶ φορτία, καὶ δᾳδας στεγνὰς, πρὸς τὸ μεσοποιούντων ἡμῶν τὰς εὐφρασίας καὶ τοὺς χοροὺς δόξασθαι πρὸς ἀνάπαυσιν ὑμῶν ἀπιέναι· καὶ ἐμοῦ δὲ ταχέστερον μεσοποιησάσης, καὶ κελευούσης ἀσφαλισθῆναι τοὺς πυλαιῶνάς μου, ὑμεῖς εὐθέως ἐν ἡσυχίᾳ πολλῇ σὺν παισὶ καὶ παιδίσκαις ὑμῶν πανοικὶ παρενεγκόντες τὰ ξύλα, καὶ φορτία, καὶ δᾳδας παράθετε ταῦτα ἐν τοῖς πυλαιῶσί μου, καὶ παραπυλίοις, καὶ κύκλῳ τῆς οἰκίας πάσης, ἐπιχέαντες καὶ ἔλαιον τοῖς ξύλοις πρὸς τὸ τάχιον ἀφθῆναι καὶ ἡνίκα ἐξέλθω ἐγὼ, καὶ εἴπω ὑμῖν, εὐθέως λάβετε τὴν πυράν. καὶ ὑμεῖς δὲ ἐν ὅπλοις παρεστήκετε κύκλῳ τῆς οἰκίας, ἵνα ὅπου τινὰς θεωρήσητε ἐκπηδῶντας ἐκ τοῦ οἴκου διὰ θυρίδος τούτους κατασφάζητε· ἀπελθόντες οὖν τὸ μυστήριον τοῦτο λαλήσατε, καὶ ἑτοιμάσατε πάντα ἃ εἶπον ὑμῖν. οἱ δὲ πολῖται ταῦτα ἀκούσαντες ἀπὸ τῶν τριῶν ἀνδρῶν ἐποίησαν παντα ἐν συντομίᾳ κατὰ τὸν λόγον τῆς Γυκίας. ἐνστάσης δὲ τῆς μνημοσύνου ἡμέρας, ὡς δῆθεν χαιρομένη ἡ Γυκία μετεπέμψατο τοὺς τῆς πόλεως ἄνδρας προτρεπομένη τοῦ λαβεῖν αὐτοὺς τὰ τῆς εὐφρασίας συνέτρεχε δὲ καὶ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἐπὶ τοῦτο, καὶ παρεκάλει πλεῖστον οἶνον δοθῆναι αὐτοῖς ἐπὶ τῇ εὐφρασίᾳ. οἱ δὲ πολῖται ἀσμένως πάντα δεξάμενοι εὐφραίνοντο καθὼς παρηγγέλθησαν, καὶ ἐχό-

1 Πληροφορήσατε μή) Scribe, πληροφορήσατέ με.

ἐχόρευον τὴν πᾶσαν ἡμέραν· φθασάσης δὲ τῆς ἑσπέρας, ἤρξαντο μισοποιεῖν οἱ πολῖται καὶ ἀπιέναι ἐν τοῖς οἴκοις αὐτῶν εἰς τὸ ἀναπαῆναι, ηὐφραίνοντο δὲ πανοικὶ καὶ ἡ Γυκία ἐν τῷ οἴκῳ αὐτῆς, προτρεπομένη πάντας τοὺς αὐτῆς ἀδεῶς πίνειν, πρὸς τὸ μεθυσθέντας αὐτοὺς τάχιον κοιμηθῆναι, μόνον ταῖς κουβικουλαρέαις αὐτῆς παρέγγειλε τοῦ νήφειν, καὶ ἑαυτὴ τοῦ οἴνου ἐφύλαττεν. εὑροῦσα γὰρ ποτήριον πορφυροῦν δέδωκε τῇ κουβικουλαρέᾳ αὐτῆς τῇ το πρᾶγμα εἰδούσῃ, καὶ παρήγγειλεν αὐτῇ ἐν αὐτῷ αὐτὴν κιρνᾷν σὺν ὕδατι. ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς θεωρῶν τὸ πορφυροῦν ποτήριον οὐχ ὑπενόει σὺν ὕδατι αὐτὴν πίνειν. τῆς δὲ ἑσπέρας φθασάσης, καὶ τῶν πολιτῶν ὡς ἤδη εἶπον μισοποιησάντων, λέγει τῷ ἀνδρὶ αὐτῆς ἡ Γυκία, οὐ φρανθέντων ἡμῶν δεῦρο λοιπὸν ἀναπαυθῶμεν καὶ ἡμεῖς· ὁ δὴ ὁ ἀνὴρ αὐτῆς ἀκούσας μᾶλλον ἐχάρη, καὶ ἔπεσε τοῦ κοιμηθῆναι· οὐ γὰρ ἠδύνατο ἀφ' ἑαυτοῦ εἰπεῖν τοῦτο μήπως ὑπόνοιαν δῷ τῇ γυναικὶ περὶ οὗ ἐβουλεύετο δόλου. κελεύει οὖν ἡ Γυκία ἀσφαλισθῆναι τοὺς πυλαιῶνας καὶ πάντα τὰ παραθύρια, καὶ ἠνεχθῆναι αὐτῇ τὰς κλεῖς κατὰ τὸ ἔθος. καὶ τούτου γινομένου λέγει ἐν τῷ λεληθότι τῇ πιστῇ αὐτῆς κουβικουλαρέᾳ τῇ τὸν δόλον εἰδυίῃ ὅτι θέλησον σὺν ταῖς λοιπαῖς κουβικουλαρέαις εὐφυῶς ἐπᾶραι πάντα τὰ κόσμιά μου, καὶ εἴ τι χρήσιμον δύνασθε ἐγκολπίσασθαι 1, καὶ ἑτοιμάσατε ἑαυτὰς, ἵνα ὅταν εἴπω ὑμῖν, ἀκολουθήσατέ μοι. αἱ δὲ ποιήσασαι κατὰ τὴν κέλευσιν αὐτῆς ἦσαν ἕτοιμαι. τοῦ δὲ ἀνδρὸς αὐτῆς δῆθεν ἀνακλιθέντος τοῦ ἐκ συντόμου κοιμηθῆναι διὰ τάχους αὐτὸν πάλιν ἀναστῆναι πρὸς ἐπιβουλὴν τῆς πόλεως· ἡ δὲ Γυκία παρέσυρε τοῦ καθευδῆσαι ἕως ἂν πᾶσα ἡ φαμιλία αὐτῶν ἐκοιμήθη· ὁ δὲ ἀνὴρ αὐτῆς ἐκ τοῦ πολλοῦ πότου ἀφύπνωσεν. ἡ δὲ Γυκία ἰδοῦσα τοῦτον κοιμηθέντα, εὐφυῶς τὸν κοιτῶνα τῷ κλειδίῳ ἠσφαλίσατο ἀποκλείσασα τὸν ἄνδρα, καὶ κατελθοῦσα ἐκ τοῦ οἴκου σὺν ταῖς κουβικουλαρέαις αὐτῆς, ἐξελθοῦσα τῶν παραπυλίων ἡσύχως, καὶ κλείσασα, εὐθέως ἐπέτρεψε τοῖς τῆς πόλεως διὰ τάχους ἐμβληθῆναι τὸ πῦρ κύκλῳ τοῦ οἴκου. βληθέντος δὲ τοῦ πυρὸς, καὶ τοῦ οἴκου ἀναφθέντος, εἴπου τις τῶν ἔσωθεν ὄντων ἐκπηδῆσαι ἐδυνήθη, ἢ ἑαυτὸν ῥίψαι, ὑπὸ τῶν πολιτῶν κατεσφάγη. τοῦ δὲ οἴκου παντὸς καὶ τῶν ἐν αὐτῷ ἕως ἐδάφους καταφλεχθέντων, διέσωσεν ὁ Θεὸς τὴν Χερσωνιτῶν πόλιν ἐκ τῶν ἐπιβούλων Βοσποριανῶν· ἡ δὲ Γυκία βουλομένων τῶν πολιτῶν τὴν καταφλεχθεῖσαν αὐτῆς οἰκίαν ὀρύξαι, καὶ καθᾶραι τὸν τόπον πρὸς οἰκοδομὴν οὐκ εἴασεν· ἀλλὰ μᾶλλον ἐπέτρεψε πάσῃ πόλει φέρειν ἕκαστον αὐτῶν καὶ ἐκχέειν αὐτόθι τὴν πᾶσαν αὐτῶν κοπρίαν, πρὸς τὸ ἐν αὐτοῖς καταχωσθῆναι τὴν πᾶσαν αὐτῆς οἴκησιν, ὡς πρὸς ἐπιβουλὴν τῆς πόλεως γινομένην· διὸ καὶ ἐκλήθη ὁ τόπος Λαμάχου σκοπὴ ἕως τῆς σήμερον. τούτων οὖν ἁπάντων γινομένων, ἰδόντες οἱ Χερσωνῖται τὴν τοιαύτην ἄπειρον ὑπὸ τῆς Γυκίας εἰς αὐτοὺς μετὰ Θεὸν γενομένην εὐεργεσίαν, καὶ ὅτι οὐδενὸς τῶν αὐτῆς τὸ σύνολον ἐφείσατο ἀλλὰ τὴν σωτηρίαν τὴν πόλεως προετιμήσατο, ὑπὲρ τῆς τοιαύτης μισθαποδοσίας δύο χαλκοῦς ἀνδριάντας πρὸς τιμὴν αὐτῆς ἐν τῇ πλατείᾳ τῆς πόλεως ἀνήγειραν, νεάζουσαν αὐτὴν τῇ ἡλικίᾳ δεικνύοντες, καθ' ὃν καιρὸν ἦν τότε συμβαίνουσα, ἐν τούτοις δεικνύοντες καὶ τὴν αὐτῆς ἄφατον εὐεργεσίαν καὶ στοργὴν περὶ τοὺς πολίτας, ὅτι

in ipsos beneficientiam, quae omnibus rebus suis salutem urbis potiorem habuerat, grati animi ergo duas ex aere statuas in honorem eius in platea urbis posuerunt, iuvenculam aetate repraesentantes quum haec acciderent, ostendentesque hac re ineffabilem eius beneficentiam, amoremque erga cives, quae in iuvenili aetate constituta ita prudens fuerit, ut patriam suam post Deum conservaverit. Ac in una quidem compositam eam, ornatamque effinxerunt, & mariti insidias civibus patefacientem; in altera vero, certantis habitu, insidiasque adversus cives vindicantis eam repraesentarunt: in basi autem totam beneficii ab ea civibus post Deum praestiti historiam inscripserunt. Et si quis honesti amantior haberi cupit, basin illam quandoque purgat, ut legi possit, ad renovandam rei gestae memoriam, & ostendendas Bosporianorum insidias. Aliquot vero annis post principatum Chersonitarum tenente, ac Protevonte Stratophilo Philomusi filio, quum prudentissima omnino Gycia esset, & experiri Chersonitas vellet, ac scire, an, quod cum iuramento promiserant, facturi, ipsamque in medio urbis sepulturi essent, communicato cum puellis suis consilio, veluti tristitia ex rebus quibusdam concepta mortuam se simulavit, & curato eius funere puellae civibus indicant obiisse Dominam suam, itaque locum sepulturae adsignarent. Chersonitae vero intellecta Gyciae morte, quum inter se deliberassent, neglecto iuramento, quo in media urbe sepeliendam promiserant, extra urbem eam extulerunt, ut illic sepelirent. Quumque iam depositus esset ad monumentum lectulus, erigens se, civesque omnes circumspiciens; haeccine, inquit, vestra cum iuramento data fides? ita in omnibus veraces estis? Heu in posterum ei, qui civi Chersonitae crediderit. At Chersonitae deceptos se ab illa videntes, erubescentes supra modum, quod fidem datam non observassent, rogarunt uti taceret, & delicti huius veniam daret, neque ulterius exprobraret; atque iterato sacramento se obstrinxerunt, in media urbe, non extra eam, sepulcrum daturos, quod & fecerunt. Nam adhuc viventi, quem ipsa locum tumulo elegisset, eum dederunt, statuamque ex aere alteram erexerunt, quam inauratam iuxta sepulcrum collocaverunt, ut pleniorem fidem facerent. Sciendum vero est extra urbem Tamatarcha multos esse fontes, qui bibentibus ulcera in summo ore excitent: sic quoque in Zichia ad locum, qui Page dicitur, versus Papagiam, ubi Zichi habitant, novem fontes sunt, qui ulcera in summo ore faciant: sed non eumdem colorem habet novem horum fontium oleum; nam hoc rubrum est, illud flavum, istud subnigrum. In Zichia, in loco qui Papagi dicitur, cui vicinum est, quod Sapaxi adpellatur, id est, pulvis, scaturigo est, quae ulcera in summo ore excitet; extatque altera etiam ibidem scaturigo eiusdem efficaciae in agro nuncupato Chamuch, qui a Chamuch

1 Ἐγκαλοπίσασθαι) Scribe, ἐγκολπίσασθαι.

much auctore suo nomen habet. Distant vero loca haec a mari spatio, quod uno quis die proprio equo conficere posset. In Derzenes quoque Themate, prope pagum Sapicii dictum, & alterum Episcopi nuncupatum, itidem fons est ulcus excitans, ut & in Themate Tziliapert in loco, qui est pagi Srechiabarax. Sciendum vero, quod si aliquando Chersonitae rebellionem tentent, aut Imperatoris se iussis opponant, omnia eorum carabia, quaecumque invenientur, cum oneribus in urbem introduci debent; nautae vero, vectoresque Chersonitae in carcerem, & in vincula coniici, atque inde tres Caesariani ablegari debent, unus versus oram maritimam Thematis Armeniacorum, alter versus Paphlagoniae, tertius versus Buccellariorum, qui Chersonitica carabia omnia comprehendant, & ea quidem simul cum oneribus in urbem abducant, homines vero vinctos in publicis carceribus concludant, ac de iis, & quomodo ceperint, referant. Praeterea praedicti Caesariani prohibeant, ne Paphlagonicae, Buccellaricae, ac Ponticae naves in Chersonem traiiciant cum frumento, vino, aut aliis denique rebus necessariis. Deinde rescindet quoque praetor decem libras, quae e fisco Chersonitis penduntur, & alias duas, quae ex pacto dantur, & tunc Chersone discedens in aliam se urbem conferet, illicque commorabitur. Chersonitae enim, nisi in Romania praesidia agant, coriaque, ac ceram vendant, quorum commercia cum Patzinacitis habent; item nisi ab Aminso, Paphlagonia, Buccellariis, atque ab iis, qui Armeniacis obiacent, commeatum advehant, vitam tolerare nequeunt.

ὅτι καὶ ἐν ἡλικίᾳ νέα οὖσα οὕτως ἐφρόνησε τὴν ἰδίαν πατρίδα μετὰ Θεὸν περισῶσαι. ἐν μὲν γὰρ τῇ μιᾷ στήλῃ σωφρόνως αὐτὴν κεκαλλωπισμένην στήσαντες, καὶ τὰ τῆς ἐπιβουλῆς τοῦ οἰκείου ἀνδρὸς τοῖς πολίταις ἐμφαίνουσαν· ἐν δὲ τῇ ἑτέρᾳ ἐναγώνιον αὐτὴν καὶ ἐπαμυνομένην κατὰ τῶν τῆς πόλεως ἐπιβούλων ἀποδεικνύοντες· ἐν οἷς καὶ ἐπέγραψαν ἐν τῇ τοῦ ἀνδριάντος αὐτῆς βάσει, ἅπασαν τὴν ὑπ' αὐτῆς μετὰ Θεὸν γινομένην τοῖς πολίταις εὐεργεσίαν. εἴπερ μέλλει τὶς εἶναι φιλόκαλος, τῆς αὐτῆς συνεχῶς κατὰ καιρὸν τὴν βάσιν ἀποσμήχει, πρὸς τὴν τῶν ἐν αὐτῇ γινομένων ἀναγνωσίν τε καὶ ὑπόμνησιν τῆς ὑπ' αὐτῆς γινομένων, ἔλεγχον δὲ τῆς ἐπιβούλων Βοσποριανῶν. μετὰ δὲ χρόνους τινὰς στεφανηφοροῦντος καὶ πρωτεύοντος τῶν Χερσωνιτῶν Στρατοφίλου τοῦ Φιλομούσου, πάνυ σοφωτάτη οὖσα ἡ Γυκία, καὶ θέλουσα δοκιμάσαι τοὺς Χερσωνίτας, καὶ γνῶναι εἰ ἄρα ἀληθῶς μέλλωσι τὴν τοῦ ὅρκου ὑπόσχεσιν ἐκπληροῦν, καὶ θάπτειν αὐτὴν ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, συλλογισαμένη μετὰ τῶν παιδίσκων αὐτῆς, ἐποίησεν ἑαυτὴν τινὰ ἀηδιζομένην καὶ ἀποθανοῦσαν· καὶ κηδεύσασαι αὐτὴν αἱ παιδίσκαι, ἐμήνυσαν τοῖς πολίταις λέγουσαι, ὅτι ἡ κυρία ἡμῶν ἐτελεύτησε, καὶ ἐν ποίῳ τόπῳ μέλλει θάπτεσθαι, ὑποδείξατε ἡμῖν. οἱ δὲ Χερσωνῖται ἀκούσαντες ὅτι τέθνηκεν ἡ Γυκία, σκεψάμενοι καθ' ἑαυτοὺς, οὐκ ἔτι τὸ ἱκανὸν τοῦ ὅρκου ἔσπευσαν ποιῆσαι ὥστε ἐν μέσῳ τῆς πόλεως αὐτὴν ταφῆναι, ἀλλὰ ἄραντες αὐτὴν ἐξένεγκαν ἔξω τῆς πόλεως αὐτὴν ταφῆναι. ἀποτεθέντος δὲ τοῦ κραβάτου πρὸς τὸ μνῆμα ἀνακαθίσασα ἡ Γυκία, καὶ περιβλεψαμένη πάντας τοὺς πολίτας, λέγει. αὕτη ὑμῶν ἐστὶν ἡ μετὰ ὅρκου ὑπόσχεσις; οὕτως ἀληθεύετε περὶ πάντων; ἀβάλα 1 λοιπὸν τῷ πιστεύοντι Χερσωνίτῃ πολίτῃ. οἱ δὲ Χερσωνῖται ἰδόντες τὴν ὑπ' αὐτῆς γινομένην αὐτῶν χλεύην, αἰσχυνθέντες μεγάλως ἐπὶ τῷ γεγονότι τῆς παραβάσεως πράγματι, παρεκάλουν αὐτὴν πολλὰ τοῦ ἡσυχάσαι, καὶ παραχωρῆσαι αὐτοῖς τὸ πταῖσμα, καὶ μὴ ἐπὶ πλεῖον ὀνειδίζειν αὐτοῖς. λοιπὸν δευτέροις ὅρκοις αὐτὴν ἐπιστώσαντο, ὥστε μηκέτι ἔξω τῆς πόλεως θάψαι αὐτὴν, ἀλλ' ἐν μέσῳ τῆς πόλεως, ὃ δὴ καὶ ἐποίησαν. καὶ γὰρ αὐτῆς ζώσης ἔτι ἐν ᾧ τόπῳ ᾑρετίσατο τὴν σορὸν αὐτῆς ἐστήσαντο, καὶ ἀνδριάντα χαλκὸν καὶ ἕτερον ἤγειραν, καὶ τοῦτον χρυσώσαντες ἔστησαν πρὸς τῇ ταφῇ αὐτῆς πρὸς περισσοτέραν πίστωσιν. Ἰστέον ὅτι ἔξω τοῦ κάστρου Ταμάταρχα 2 πολλαὶ πηγαὶ ὑπάρχουσι ἄφθαν ἀναδίδουσαι. ἰστέον ὅτι ἐν Ζηχίᾳ πρὸς τὸν τόπον τῆς Πάγης τῆς οὔσης πρὸς τὸ μέρος τῆς Παπαγίας, ἐν ᾧ κατοικοῦσι Ζηχοὶ ἐννέα πηγαὶ εἰσὶν ἄφθαν ἀναδίδουσαι· πλὴν οὐχ ὁμοχροοῦσι 3 τῶν ἐννέα πηγῶν τὰ ἤλαια, ἀλλὰ τὰ μὲν ἐξ αὐτῶν εἰσὶν ἐρυθρὰ, τὰ δὲ ξανθὰ, τὰ δὲ μελανώτερα. ἰστέον ὅτι ἐν Ζηχίᾳ ἐν τῷ τόπῳ τῷ καλουμένῳ Πάπαγι, ἐν ᾧ καὶ πλησίον ἐστὶ χωρίον ἐπονομαζόμενον Σαπαξὶ, ὃ ἑρμηνεύεται Κονιορτὸς, ἐστὶν ἐκεῖσε βρύσις ἄφθαν ἀναδίδουσα. ἰστέον ὅτι καὶ ἑτέρα βρύσις ἐστὶν ἐκεῖσε ἄφθαν ἀναδίδουσα ἐν τῷ χωρίῳ τῷ καλουμένῳ Χαμοὺχ. τὸ δὲ Χαμοὺχ ἐστιν ὄνομα τοῦ συστησαμένου ἀρχαίου ἀνδρὸς τὸ χωρίον· τὸ οὖν χωρίον ἐκεῖνο διὰ τοῦτο ἐκλήθη Χαμοὺχ ἀπέχουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι τόποι ἀπὸ τῆς θαλάσσης ὁδὸν ἰδιοκαβάλλου ἡμέρας μιᾶς. ἰστέον ὅτι ἐν τῷ θέματι Δηρζηνῆς, πλησίον τοῦ χωρίου τοῦ Σαπικίου, καὶ τοῦ χωρίου τοῦ ὀνομαζομένου Ἐπισκοπίου, ἐστὶ πηγὴ ἄφθαν ἀναδίδουσα. ἰστέον ὅτι ἐν τῷ θέματι τοῦ Τζιλιάπερτ ὑπὸ τὸ χωρίον τὸ Σρεχιαβαρὰξ ἐστὶν ἐκεῖσε πηγὴ ἄφθαν ἀναδίδουσα. ἰστέον ὅτι εἰ ἀντάρωσι ποτὲ οἱ τοῦ κάστρου Χερσῶνος ἢ ἐναντία τῶν βασιλικῶν κελεύσεων βουληθῶσι διαπράξασθαι, ὀφείλουσι τηνικαῦτα ὅσα εὑρεθῶσιν ἐν τῇ πόλει Χερσωνιτικὰ καράβια μετὰ τοῦ γόμου 4 αὐτῶν εἰσκομίζεσθαι. οἱ δὲ ναῦται καὶ ἐπιβάται Χερσωνῖται, ἵνα δεσμεύωνται καὶ ἐναποκλείωνται εἰς τὰ ἐργαλεῖα, εἶθ' οὕτως ὀφείλουσιν ἀποσταλῆναι τρεῖς βασιλικοί· εἷς μὲν ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ θέματος τῶν Ἀρμενιακῶν, ἕτερος δὲ ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ θέματος Παφλαγονίας, καὶ ἄλλος ἐν τῇ παραλίᾳ τοῦ θέματος τῶν Βουκελλαρίων, ἵνα πάντα τὰ Χερσωνιτικὰ καράβια κρατῶσι, καὶ τὸν μὲν γόμον καὶ τὰ καράβια εἰσκομίζωσι, τοὺς δὲ ἀνθρώπους δεσμεύωσι καὶ ἐναποκλείωσιν εἰς δημοσίους φυλακὰς, καὶ ἀναγάγωσι περὶ τούτων καὶ ὡς ἂν δέξωνται πρὸς τούτοις, ἵνα οἱ τοιοῦτοι Βασιλικοὶ κωλύωσι καὶ τὰ Παφλαγονικὰ καὶ Βουκελλαρικὰ πλοῖα, καὶ πλαγιτικὰ τοῦ Πόντου τοῦ μὴ διαπερᾶν ἐν Χερσῶνι μετὰ σίτου, ἢ οἴνου, ἢ οἵας δήποτε χρείας, ἢ πράγματος. εἶθ' οὕτως ὀφείλει δέξασθαι καὶ ὁ στρατηγὸς τοῦ κόψαι καὶ τὰς δέκα λίτρας τὰς διδομένας ἀπὸ τοῦ δημοσίου εἰς τὸ κάστρον Χερσῶνος, καὶ τὰς δύο τοῦ πάκτου, καὶ τηνικαῦτα ἀναχωρῆσαι ἀπὸ Χερσῶνος τὸν στρατηγὸν, καὶ ἀπελθεῖν ἐν ἑτέρῳ κάστρῳ, καὶ καθεστῆναι ἐκεῖσε. ὅτι ἐὰν οὐ ταξιδεύσωσιν οἱ Χερσωνῖται εἰς Ῥωμανίαν, καὶ πιπράσκωσι τὰ βυρσάρια, καὶ τὰ κηρία, ἅπερ ἀπὸ τῶν Πατζινακιτῶν πραγματεύονται, οὐ δύνανται ζῆσαι. ὅτι ἐὰν μὴ ἀπὸ Ἀμινσοῦ καὶ ἀπὸ Παφλαγονίας, καὶ τῶν Βουκελλαρίων, καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων τῶν Ἀρμενιακῶν περάσωσι γεννήματα, οὐ δύνανται ζῆσαι οἱ Χερσωνῖται.

CON-

1 Ἀβάλα) Vox non intellecta.
2 Τὰ μάταρχα) Scribe, ταμάταρχα.
3 Ὁμοχροοῦσι) Scribe, ὁμοχροοῦσι.
4 Μετὰ τοῦ γάμου) Scribe, μ. τ. γόμου.

CONSTANTINI D. G. IMPERATORIS

AD ROMANVM FILIVM A DEO CORONATVM, ET PORPHYROGENITVM, IMPERATOREM (a)

PROOEMIVM.

Filius ſapiens exhilarat patrem, & pater pro adfectu ſuo naturali in filio prudente ſe oblectat. Dat enim ei mentem Deus, quando loqui oportet, & addit aurem ad audiendum. Apud ipſum theſaurus ſapientiae eſt, & ex ipſo datur omne donum perfectum: conſtituit reges in throno, & dat illis dominium univerſi. Nunc igitur audi me, fili, & hanc doctrinam quum bene imbiberis, ſapiens apud prudentes, & apud ſapientes prudens cenſeberis. Benedicent tibi populi, & beatum praedicabunt multae gentes. Diſce quae te ſcire ante omnia oporteat, & prudenter imperii gubernacula ſuſcipe. Praeſentia bene expende, & futura diſce, ut experientiam cum conſilii rectitudine colligas, & praeclare res magnas adgredieris. Ecce, expono tibi doctrinam, uti eius uſu, & cognitione peritus, circa ea, quae conſulto optima, & publice utilia ſunt, ne erres. Primum, quae gens in qua re adiuvare Romanos poſſit, aut laedere: item qualis, ac quomodo unaquaeque, & a quibus poſſit bello infeſtari, atque ſubiugari. Deinde de inſatiabili ipſarum avaritia, & quae praeter rationem accipere poſtulent. Poſtea etiam de aliarum gentium differentia, origine, vita, ſitu, conſtitutione terrae ipſis habitatae, circumductione, ſeditionis motu, & quae quoque tempore inter Romanos, diverſaſque gentes acciderint, & deinceps quae ſub noſtro, adeoque univerſo Romano Imperio illic innovata ſint, haec ex me ipſo didici, & dixi nota velle facere tibi dilecto meo filio, ut ſingularum differentiam ſcire poſſis, & quomodo tractandae, conciliandaeque, aut debellandae, & repellendae. Verebuntur enim te ut magnificum, & fugient veluti ignem. Compeſcentur labra, & verbis tuis veluti ſagittis vulnerabuntur. Videberis ipſis terribilis, & a conſpectu tuo tremor illos corripiet, & Deus omnipotens te proteget. Inſtruet te Creator tuus; diriget greſſus tuos, & collocabit te in baſi inconcuſſa. Thronus tuus quaſi ſol erit coram ipſo, & oculi eius erunt ſuper te. Neque te res adverſae tangent, quoniam ipſe te elegit, & ab utero matris deſtinavit, imperiumque tamquam virtute ceteris praeſtanti dedit, & poſuit veluti ſpeculam in colle, veluti auream ſtatuam in excelſo, & veluti urbem in monte te exaltavit, ut munera tibi ferant gentes, & adorent habitatores terrae. Sed tu Domine Deus, cuius regnum incorruptibile, & aeternum, proſperam redde viam ei, quem per tuam gratiam genui, & ſit ſuper eum facies tua, & auris tua ad eius preces inclinetur. Protegat eum manus tua, & regnet propter veritatem. Ducat eum dextera tua, & dirigantur viae eius in conſpectu tuo, ut ante oculos cuſtodiat iuſtificationes tuas. Cadent hoſtes, & terram lingent inimici eius. Adumbretur ſtirps eius fecundae ſobolis foliis, & umbra fructus eius occultet montes regios: nam per te regnant reges, glorificantes te in aeternum.

CAP. I.

De Patzinacitis, & quantum proſunt Imperatori Romano pacati.

Audi igitur, fili, quae tibi non ignoranda exiſtimo, & intelligens fias, ut adipiſcaris gubernationem. Honeſtam enim dico omnibus ſubditis eſſe ſcientiam, in primis vero tibi, qui debes de omnium ſalute eſſe ſolicitus, & hanc mundi navem regere. Si vero perſpicuo, ac pervulgato ſermone, fluido, pedeſtri, & ſimplici uſu fuero ad ea, quae propoſui declaranda, ne mirare, fili. Non enim recte ſcribendi, aut dictionis Atticae turgeſcentis, atque ſublimis ſpecimen edere curae mihi fuit; ſed magis communi, atque familiari denuntiatione docere feſtinavi, quae tibi ſcienda putavi, & quae longo rerum uſu ſapientiam, atque prudentiam facile parare poſſunt. Arbitror autem multum ſemper conferre Imperatori Romanorum, ut pacem habere velit cum Patzinacitis, & amicitiae cum illis foedera paciſci, & quotannis Apocriſiarium ad illos mittere cum donis genti convenientibus; inde vero recipere obſides, & Apocriſiarium, qui in urbem a Deo ſervatam cum adminiſtro convenient, & beneficiis, atque honoribus condignis ab Imperatore adficientur. Vicina enim eſt haec gens Patzinacitarum parti Cherſonis, &, niſi amica nobis ſit, excurſiones facere, & depopulari poſſit, ipſamque Cherſonem, & qui dicuntur *Pagi*.

CAP.

(a) Nequid Meurſianum in hac editione deſideretur, qualemcumque *Meurſii* Latinam interpretationem, qua Conſtantini Porphyrogeniti librum *De Adminiſtrando Imperio* donavit, heic ſubiiciendam cenſuimus.

CAP. II.

De Patzinacitis, & Russis.

RVssis Patzinacitae vicini sunt, & contermini, ac saepe, nisi pacem habeant, Russiam depopulantur, damnoque satis magno adficiunt. Itaque Russi operam dant, ut pacem cum Patzinacitis colant. Emunt enim ab ipsis boves, equos, oves, & hoc modo facilius, molliusque vitam tolerant, siquidem nihil horum animalium Russia habet. Sed neque ad bella, quae extra fines geruntur, ire omnino Russi possunt, nisi cum Patzinacitis pacem habeant, quoniam, dum illi absunt, facile isti supervenientes possunt terram ipsorum perdere, & devastare. Quapropter magis curant Russi ne damnum ab illis patiantur, & quia valida ea gens est, malunt ut auxilium illinc accipiant; uti simul & ab inimicitia ipsorum liberentur, & auxilio fruantur. Neque ad Imperatricem hanc Romanorum urbem venire Russi possunt, sive belli, sive commercii caussa, nisi pacatis Patzinacitis. Nam, dum in fluminum munimentis Russi sunt cum navibus, neque transire possunt, nisi e flumine navigia educant, & humeris imposita ferant, invadunt illos, qui de gente Patzinacitarum sunt, & facile, cum duplici labori pares non sint, in fugam vertunt, atque occidunt.

CAP. III.

De Patzinacitis, & Turcis.

TVrcarum gens magnopere metuit dictos Patzinacitas, propterea quod saepe in praeliis inferiores facti, & pene ad internecionem caesi sint. Et haec est causa ne semper formidabiles Turcis Patzinacitae existimentur, ab iisque coerceantur.

CAP. IV.

De Patzinacitis, Russis, & Turcis.

SI pacem cum Patzinacitis habeat Romanus Imperator neque bello infestare imperium Romanum Russi, neque Turcae invadere, aut magnas pecunias fastuose pacis nomine exigere possunt, metuentes Romanorum per hanc gentem adversus ipsos vim, & potentiam. Dum enim hi in bellum contra Romanos proficiscuntur, Patzinacitae partim amicitiae nexu Imperatori devincti, partim litteris eius, & muneribus persuasi, facile Turcorum, Russorumque terram invadere, uxoresque eorum, ac liberos in servitutem redigere, regionemque depopulari possunt.

CAP. V.

De Patzinaticis, & Bulgaris.

ETiam Bulgaris formidabilior esse Romanorum Imperator videbitur, & silentii necessitatem imponere ipsis potest, si pacem cum Patzinacitis coluerit. Siquidem & hi illis vicini sunt; &, cum velint, sive domestici quaestus caussa, sive in gratiam imperatoris Romani, facile Bulgariam invadere possunt, quandoque multitudine, ac potentia superant, vivere ipsos, ac profligare. Hac de caussa etiam Bulgari omnibus modis operam dant, ut pacatis, ac concordibus Patzinacitis utantur, usu docti, propter debellationes, vastationesque plurimas, pulcrum, atque utile esse pacem cum illis perpetuam habere.

CAP. VI.

De Patzinacitis, & Chersonitis.

ALia quoque gens Patzinacitarum parti Chersonis adiacet, quae cum Chersonitis negotiantur, ministeriumque praestant & ipsis, & imperatori in Russia, Chasaria, Zichia, & in omnibus exinde partibus, accepta videlicet a Chersonitis mercede, quam pro eiusmodi ministerio pacti sunt, pro ratione operae, & laboris; ut sunt Blatia, Zonae, Armillae, Segmenta, Piper, Pelles Pardorum verae, ceteraeque species, quae ab ipsis quaeruntur, prout Chersonita quisque cum Patzinacita convenerit. Liberi enim, & quasi sui iuris quum sint hi Patzinacitae, nullum umquam ministerium praestant sine mercede.

CAP. VII.

De imperialibus missis a Chersone in Patzinaciam.

QVum imperialis quispiam in Chersonem venerit ministerii huius causa, statim in Patzinaciam mittere, & obsides ac itineris duces petere debet: qui quum venerint, obsides quidem in castro Chersonis custoditos relinquet, ipse vero cum itineris ducibus in Patzinaciam discedet, ut mandata perficiat. Patzinacitae vero isti quum insatiabiles, eorumque, quae rara apud ipsos, acres exactores sint, dona satis multa petere non erubescunt; obsides quidem cum suo, tum uxorum nomine, at duces propter laborem, quem & ipsi, & ipsorum equi pertulerunt. Deinde, cum imperialis terram ipsorum ingressus est, prius munera imperatoris petunt: rursum, quum homines ipsorum accipiunt, petunt pro uxoribus, & parentibus ipsorum: sed & qui redeuntem in Chersonem deduxerint satisfieri sibi postulant propter laborem tam suum, quam equorum suorum.

CAP. VIII.

De imperialibus ab urbe a Deo custodita missis in Patzinaciam chelandis per Danubium, Danaprim, & Danastrim fluvium.

VErsus Bulgariam quoque habitat gens Patzinacitarum in partibus Danapri, & Danastri, reliquorumque illic fluviorum. Et imperiali hinc misso cum chelandiis potest etiam absque Chersonitis discedere, & illic facile, ac cele-

celeriter Patzinacitas invenire. Illis inventis denunciat illis Imperialis per famulum, ipse in chelandiis manens, secumque adferens & servans in chelandiis res imperatoris. Et veniunt ad ipsum, atque ille advenientibus obsides dat e suis, & vicissim ab ipsis accipit, quos in chelandiis detinet, atque inde cum illis paciscitur. Quum autem Patzinacitae hi iuramentum imperiali secundum ritus ipsorum praestiterint, dat illis munera imperatoria, & amicos ex illis recipit quot voluerit, atque ita revertitur. Ita autem pacisci cum iis oportet, ut cum imperatori obstricti erunt operam praestent adversum Russos, Bulgaros, & Turcas. Nam omnibus his bellum inferre possunt, & quum saepe contra illos profecti sint formidabiles nunc existunt. Atque hoc vel inde etiam clarum est, quum enim aliquando Gabriel Clericus mandato imperatoris ad Turcas missus esset; diceretque ipsis: Iubet vos imperator abire, & sedibus suis Patzinacitas expellete, ut ipsi illas insideatis: nam & olim illic habitastis, ut propinqui mihi sitis, & mittere cum velim quam celeriter vos inveniam: omnes Turcarum principes uno ore exclamarunt. Nos cum Patzinacitis pedem non conferimus, siquidem bellum cum ipsis gerere non valemus; nam regio eorum magna, multitudo infinita est, & mali pueri sunt. Itaque ne in posterum sermonem hunc nobis ingratum habeas. Adde quod Patzinacitae vere finito ab ulterioribus Danapris partibus venientes flumine transmisso illic semper aestatem transigant.

CAP. IX.

De Russis a Russia Constantinopolim in lintribus venientibus.

Lintres ab ulteriore Russia Constantinopolim venientes sunt quidem a Nemogarda, ubi Sphendostlabus Ingor Russiae principis filius habitabat. Sunt vero etiam a castro Milinisca, Teliutza, Tzernigoga, & Busegarde. Atque hi omnes per flumen Danaprim descendunt, congreganturque apud castrum Cioaba, cui cognomen Sambatas. Sclavi autem ipsorum foederati, Cribetaeeni dicti, & Lenzaneni, & reliqui Sclavini, in montibus ipsorum tempore hyberno lintres caedunt eosque perfectos cum tempore aperto soluta est glacies in proximas paludes deducunt. Et quum in flumen Danaprim immittunt, inde eodem flumine deveniunt Cioaba, & detrahunt, suspenduntque, ac Russis vendunt. Russi vero has tantum scaphulas ementes, veteres suas dissolventes, ex iis pellas, & scalmos, reliquaque necessaria in has coniiciunt, & armis instruunt. Et mense Iunio descendunt versus Bitetzebe, castrum Russis foederatum. Illic congregati duos tres dies, donec omnes inde lintres abduxerint, movent, & per flumen iam dictum descendunt. Ac primum quidem veniunt ad primam munitionem, quae Essupe cognominatur, quod Russorum, Sclavorumque lingua valet, NON DORMIRE. Adeo autem angusta haec est, ut Tzycanisterii altitudinem

A non superet, in medio vero saxa sunt periculosa, & excelsa, insularum instar eminus prae se ferentia. Ad has igitur adlidens unda, & exuberans, atque inde deorsum praecipitata cum magno sonitu metum facit. Itaque propter per illa transire Russi non audent, sed propter applicantes, hominesque in terram exponentes, reliquas autem res in lintribus relinquentes, pedibus nudis vadum tentant, ne ad saxum aliquod offendant: Dum vero hoc faciunt, hi proram, illi medium, isti pup-

B pim contis impellunt, atque cum summa eiusmodi cautela primam hanc munitionem transgrediuntur per angulum, & ripam fluminis. Transgressi e terra quos exposuerant recipiunt, deveniuntque ad alteram munitionem, quae Russis Vlborsi, Sclavis Ostrobuniprach dicitur, significatque INSVLAM MVNITIONIS. Haec priori similis est, & haud facile transitum permittit, itaque rursum hominibus expositis lintres traducunt, ut antea. Eodem modo tertiam transmittunt, quae Gelandri

C dicitur, & Sclavice est SONVS MVNITIONIS. Itidem in quarta agunt, magna, & quam Russi Aiphar, Sclavi Neaset nuncupant, eo quod in saxis munitionis nidos faciant pelecani. Hic rectis proris adpellunt, virique destinati ad excubias servandas cum ipsis exscendunt, abeuntque. Excubias autem pervigiles agunt propter Patzinacitas. Ceteri autem rebus suis in lintres receptis, servos catenatos per terram ducunt ad sex millia passuum usque dum munitionem transierint: deinde lintres hi quidem

D trahentes, illi in humeris portantes, ultra munitionem transferunt; itaque in flumen cum impedimentis, ac sarcinis iniecta ingrediuntur rursum, & oram solvunt. At quum ad quintam pervenerint, quam Russi Baruphorum, Sclavi Bulnebrach adpellant, eo quod paludem magnam efficiat, rursum in fluminis angulos lintres transferentes sex tam consequuntur a Russis Leanti, a Sclavis Berontze nominatam, quasi dicas: AQVAE SCATVRIGO. Hanc itidem praetermittunt, atque inde ad

E septimam navigant, quae Strubus lingua Russorum, Sclavorum Napreze indigetatur, id est; PARVA MVNITIO. Et transeunt ad traiectum Crarii, ubi e Russia Chersonitae, & in Chersonem Patzinacitae traiiciunt, traiectu isto habente latitudinem praeter propter Hippodromi, altitudinem vero, ab inferiori parte ad illum locum, ubi despiciunt amici, quantum sagittae iactus pertingere possit: unde etiam eo loci descendunt Patzinacitae, & bellum Russis inferunt. Postquam autem hunc locum trans-

F miserint, S. Gregorii insulam adpellunt, ubi sacra faciunt propter vaegrandem illic quercum, & aves vivas immolant. Circum vero sagittas alii defigunt, alii panes, & carnes, vel quidquid habent, ex gentis suae ritu. Mittunt quoque sortem super avibus, an edere illas, an occidere, an vivas dimittere debeant. Ab hac insula Patzinacitam Russi metuunt donec ad flumen Selinam pervenerint. Inde moventes quatuor dies navigant, quoad paludem, fluminis ostium, consequantur. Illic insula est S. AEtherii. Huc ubi adpulerint, duos tres dies quiescunt, & lintribus

A si quae necessaria comparant, puta vela, malos, clavos. At quandoquidem fluminis huius ostium haec palus est, ut diximus, & porrigit se usque ad mare, ad quod insula S. AEtherii sita est, ex illis partib. ad Danaprim fluvium abscedunt, quo quum salvi pervenerint, quiescunt. Inde solventes quum tempus opportunum est, veniunt ad Album fluvium; & illic similiter refecti rursum moventes Selinam proficiscuntur ad Danubii, ut vocant, Paracladium. Et quoad Selinam transierint, a latere illis currunt Patzinacitae: & si, saepe lintrem mare ad terram adpellant, universi exscendunt, ut coniunctim se Patzinacitis opponere possint. Selinam praetergressi neminem timent, sed Bulgaria terra potiti ad ostium Danubii accedunt. A Danubio Conopam, inde Constantiam ad flumen Varnas, inde ad Ditzinam flumen veniunt, quae omnia sunt terrae Bulgariae: a Ditzina ad partes meridionales perveniunt. Atque hunc in modum huc usque difficilis illa, aerumnarumque, ac metus plena navigatio absolvitur: hiberna vero, & aspera vivendi Russorum ratio haec est: Ineunte Novembri statim eorum principes exeunt cum universa gente a citato flumine, & in oppida discedunt, quae Gyra dicuntur; aut in Sclavicas urbes Berbianorum, Drungubitarum, Cribitzarum, Serviorum, reliquorumque Sclavorum, qui Russis foederati. Illic hieme exacta, rursum Aprili mense soluta glacie Danapris fluvii Ciabum regrediuntur: deinde receptis, ut dictum est, lintribus, atque probe instructis, Romaniam versus descendunt, quia Vzi Patzinacitas bello infestare possint.

CAP. X.

De Chazaria, quomodo bello infestari eam oporteat, & a quibus.

CHazaris bellum inferre Vzi possunt, quippe finitimi: sic etiam princeps Alaniae, quia novem Chazariae pagi Alaniae adiacent, & potest Alanus, si velit, eos devastare, magnoque inde damno Chazaros adficere: ex his enim novem pagis omnis illis victus, & copia procedit.

CAP. XI.

De castro Chersone, & Bosporo.

ALaniae principe cum Chazaris pacem non habente, sed Imperatoris Romani amicitiam potiorem ducente, si illi amicitiam, & pacem servare nolint, adfligere eos vehementer potest, vias insidendo, & invadendo euntes ad Sarcel ad pagos, & Chersonem. Si quoque operam det iste princeps, ut illos prohibeat, magna atque alta pax est inter Chersonem, & pagos. Metuentes enim Alanorum impressionem Chazari, neque facultatem invadendi cum exercitu Chersonem, & pagos invenientes, ut qui simul utrisque bellum inferre nequeant, in pace se continere cogentur.

CAP. XII.

De nigra Bulgaria, & Chazaria.

ETiam nigra, quae dicitur Bulgaria, bello infestare Chazaros potest.

CAP. XIII.

De gentibus, quae Turcis propinquae sunt.

TVrcis hae gentes adiacent. Ad occidentem Francia; ad septentrionem Patzinacitae; & ad meridiem magna Moravia; sive Sphendopluci regio, quae omnino a Turcis vastata est, & infessa. Chrobati vero ad montes adiacent. Possunt autem Turcas etiam Patzinacitae invadere, depopularique, & magno damno adficere, quemadmodum dictum est capite De Patzinacitis. Intende, o fili, mentis tuae oculos meis sermonibus, & nosce ea, quae tibi iniungo: Et poteris, quum usus erit; tamquam ex paternis thesauris proferre uberem sapientiam, variamque prudentiam. Scias itaque borealibus populis universis quasi a natura insitam esse pecuniarum cupiditatem insatiabilem; unde omnia quaerunt, omnia expetunt, neque concupiscentiam termino ullo circumscriptam habent; sed plura semper desiderant, & pro exiguo quod praestiterunt commodo magna lucra adquirere postulant. Oportet itaque importunas illorum licentias, ipsasque petitiones verbis suadis, & prudentibus excusationibus subvertere, atque inhibere: quae quidem quantum usu, atque experientia doctus sum, ut summatim complectar, erunt tales: Si aliquando sive Turcae, sive Russi, sive aliae quaepiam gentes boreales, ac Scythicae, ut saepe accidit, ex imperialibus vestibus, stemmatibus, aut stolis, pro opera, atque ministerio mitti sibi postulabunt, ita te excusare oportet. Hae tales stolae, & stemmata, quae nos camelaucia adpellamus, neque ab hominibus parata, neque industria humana excogitata, aut perfecta sunt; sed, ut ab antiqua historia in libris arcanis scriptum invenimus, quum Deus imperatorem fecit Constantinum illum Magnum, qui primus Christianus imperium tenuit, per angelum ea illi misit, iussitque reponere in magna sancta Dei Ecclesia, quae de nomine sapientiae Dei subsistentiam habentis sancta Sophia adpellatur: nec quotidie quoque illa uti edixit, sed tantum in publico, & magno Dominico festo: quapropter sane ex Dei mandato reposita, & supra sacram mensam in sacrario eiusdem templi suspensa sunt, ecclesiaeque ornamento existunt. Reliqua aut vestimenta imperialia supra hanc sacram mensam expansa iacent. Quum vero Domini nostri, & Dei Iesu Christi festum est, sumit ex iis tempori convenientia Patriarcha, mittitque ad imperatorem, isque ea induit tamquam Dei minister, idque tantum in processu: & post usum remittit ad Ecclesiam, ubi reponuntur. Sed etiam execratio sancti, ac Magni Constantini in hac Dei Ecclesiae sacra mensa praescripta est, uti ipsi per ange-

angelum Deus praescripsit. Hac, si quis Imperator quacumque necessitate, quocumque casu, aut intempestiva cupiditate impulsus, tollere ex iis quaedam, & abuti aut ipse, aut aliis praebere velit, tamquam hostis, Deique mandatorum inimicus, devovetur, & ab Ecclesia excommunicatur. Si vero similia alia facere ipse velit, ut ea quoque Dei Ecclesia accipiat, libera voce petentibus praesulibus omnibus, & senatu: neque vel imperatori, vel patriarchae, vel cuiquam mortalium licere, ut haec huiusmodi a sancta Dei Ecclesia auferat: quin etiam divina haec mandata transgredientibus metus non exiguus impendet. Quidam enim ex imperatoribus, Leo nomine, qui etiam a Chazaria uxorem duxit, inconsulta audacia usus horum stemmatum aliquod extra festum Dominicum sumsit, atque id praeter patriarchae voluntatem circumdedit; & e vestigio carbone in facie eius erumpente, magnisque inde doloribus adflictus, malam vitam male finivit, & ante tempus mortem acceleravit. Atque hac audacia ita breviter vindicata receptum exinde fuit, ut imperator coronam accepturus prius sacramento caveat, nihil se mandatis his ab antiquo servatis contrarium umquam aut ausurum, aut excogitaturum: atque ita a Patriarcha coronatur, & statutae solennitati congrua peragit. Similiter de Graeco igne, qui per siphones effertur, solicitum te esse oportet; ut, quando petere etiam hunc audebunt, quemadmodum a nobis saepe petierunt, his eos verbis repellere, & remittere possis: eumdem quoque magno, ac primo Christiano imperatori Constantinopolitano per angelum ostensum fuisse, atque ab eo illum didicisse; qui vehementer itidem interdixerit, ut a maioribus persuasi plane credimus, ne ab aliis nisi Christianis, idque in imperatrice urbe, paretur: neque etiam ad aliam gentem transferatur, doceaturve. Nec alia de causa magnus iste Imperator successoribus de hoc cavens in sacra mensa Ecclesiae Dei diras praescribi curavit, ut qui ex hoc tali igne gentibus aliis dare ausus fuerit, neque Christianus nominetur, neque honore aliquo, aut magistratu dignus habeatur: sed & si quem teneat, ab illo deiiciatur aliis in exemplum, execrationi item in perpetuum subiaceat, sive imperator, sive patriarcha, sive alius quispiam, aut princeps, aut subditus fuerit, qui praeceptum hoc transgredi tentaverit; omnesque, qui zelum & timorem Dei habent, exhortatus est, uti hunc talem tamquam hostem publicum e medio tollant, & dura morte adficiant. Accidit autem aliquando (malitia semper locum inveniente) aliquem e militiae nostrae ducibus, donis a gentilibus quibusdam acceptis quam plurimis, ipsis ex hoc igne distribuisse; atque is, Deo transgressionem hanc impunitam dimittere nequeunte, quum templum ingressurus esset, ab igne caelitus lapso devoratus est, ac consumtus. Et ab illo tempore metus ingens, & horror mentibus omnium inhaesit, neque in posterum umquam quisquam vel imperator, vel magistratus, vel privatus, vel militiae praefectus, vel alius aliquis mortalium, in animum inducere, multo minus rem ipsam adgredi, atque perficere ausus fuit. Sed transi sane, & ad aliam petitionem, quae rationem aut decorum non habet, decoros convenientesque sermones quaere, atque edisce. Si enim umquam gens quaepiam ex infidelibus, & inhonoratis borealibus adfinitatem contrahere cum Romano imperatore voluerit, & vel filiam eius sponsam accipere, vel suam illi elocare, vel imperatoris, aut eius filii uxorem capere, huiusmodi te verbis indecoram hanc petitionem propulsare oportet. Etiam hac de re interdictum, constitutionemque horrendam, immutabilemque a Magno, & sancto Constantino scriptam esse in sacra mensa Catholicae Christianorum Ecclesiae sanctae Sophiae, ne umquam imperator Romanus adfinitatem contrahat cum gente, quae peregrinis, & a Romano statu diversis moribus utatur, maxime quae fidei alterius, & baptizata non sit, exceptis dumtaxat Francis: hos enim solos excepit magnus ille vir sanctus Constantinus; cum quod ex illis partibus ipse oriundus, tum quod propinquitas isti genti, & commercia magna essent cum Romanis. Quapropter etiam cum his solis valere contractus matrimoniales permisit propter partium illarum, gentiumque splendorem, ac nobilitatem, quam iam adnotavi: cum alio autem quocumque populo omnino prohibuit. Quod vero si quis facere ausus fuerit, tamquam patriarum constitutionum, imperialiumque legum transgressor, & inter Christianos censeri indignus, diris devoveatur. At Leo imperator, cuius supra meminimus, qui etiam stemma, ut diximus, praeter legem, ac temere absque consensu Patriarchae sumsit, & circumdedit, poenasque confestim pravo suo incepto dignas dedit, hoc quoque praeceptum sancti illius imperatoris, quod in sacra mensa praescriptum esse retulimus, contemnere & pro nihilo habere ausus fuit. Atque uti semel timorem omnem Dei, & legum excussit, cum Chazariae Chagano matrimonialem contractum instituit, filiamque ipsius uxorem accepit, cum magno tam suo quam Romani imperii opprobrio, propter infirmata, & neglecta maiorum edicta, praeterquamquod neque orthodoxus Christianus esset, sed haereticus, & imaginum hostis. Quocirca propter has tales eius impietates semper in Ecclesia Dei excommunicatur, & anathema pronunciatur, tamquam qui sancti magni imperatoris Constantini constitutionem transgressus fuerit, & everterit. Quomodo enim licet Christianis matrimonia iure, adfinitatesque contrahere cum infidelibus, Canone id prohibente, & universa Ecclesia sese, statuque Christiano indignum arbitrante? aut quis ex praestantibus, generosis, sapientibusque imperatoribus Romanorum admisit? Si autem inferant: quo pacto igitur Dominus Romanus imperator cum Bulgaris adfinitatem contraxit, neptemque propriam domino Petro Bulgaro elocavit? excusandum est; hominem indoctum, & illitteratum fuisse, neque in palatio educatum, neque Romanarum consuetudinum ab initio peritum, neque illustri imperatorum genere natum, ac pro-

propterea contumaciorem, licentiosioremque in multis exstitisse, neque Ecclesiae interdicenti paruisse, aut praecepto, constitutionique magni Constantini obsequutum fuisse; sed animo obstinato, suumque tantum consilium sequente, & honesti ignaro, ac decorum, pulcrumque quod esset sequi nolente: item, constitutiones maiorum reiiciente, hoc ipsum facere ausum esse, hanc solam rationabilem vid. causam proferens tantam multitudinem captivorum Christianorum hac re liberari; Christianos item esse Bulgaros, & eiusdem fidei: praeterea neque absoluti principis, aut legitimi imperatoris filiam esse, quae nuptui daretur; sed tertii, ac postremi, atque subiecti; quique nullam in rebus imperii potestatem haberet. Sed nihil discriminis erat inter hanc, & aliam quamcumque imperatoris propinquam, quocumque tamdem gradu eum contingeret; nec referebat summam in commune inde utilitatem provenire, aut ultimum esse patrem, nec quidquam fere potestatis habere, quandoquidem contra ecclesiasticae traditionis canonem, ac magni, sanctique Constantini ordinationem & praeceptum fecit. Multum etiam opprobrii vivus adhuc tulit, & calumniae, atque odio obnoxius fuit, cum apud senatum, tum populum quoque universum, & Ecclesiam, quod tamdem etiam palam factum est; & mortuus contemnitur, traducitur, ac reprehenditur, quod rem indecoram, ac illustri Romanorum imperio indignam inceptaverit. Vnaquaeque enim gens, quum diversos habeat mores, diversas item leges, ac statuta, retinere sua, & ad publicum examen vitae communionem instituere debet. Vt enim singula animalia cum iis, quae sui generis sunt rem habent, sic gentes quoque non cum alienigenis, & diversa lingua utentibus, sed cum sui generis, & sermonis hominibus nuptias facere aequum, & iustum est. Inde nimirum mutua concordia, & amabilis conversatio, ac convictus existit: mores vero diversi, & diversa statuta, offensas potius, odiaque, & seditiones gignere solent, quae non amicitias, aut communiones, sed inimicitias, ac divortia efficere amant. Neque decet ea, quae male a quibusdam ex imperitia, aut contumacia facta sunt, hos, qui legitime imperare volunt, imitari decet; sed illorum, qui iuste imperaverunt, laudabiles actiones veluti bonas imagines ad sequendum propositas habere, idque operam dare, ut ad eas omnia sua facta dirigat; quandoquidem qui illum, dominum Romanum dico, exitus oppressit propter tales sui tantum consilii actiones, exemplum sufficiens sit ad compescendum eum, qui male ipsius facta imitari velit. Necesse vero est, fili charissime, post alia haec quoque te scire, quorum scientia magno esse usui, & admirabiliorem te reddere possit. Ea autem sunt: differentia aliarum gentium, earumque genealogia, vivendi ratio, situs, ac constitutio terrae, quam inhabitant, item descriptio, ac dimensio, ut in sequentibus latius explicabitur.

CAP. XIV.

De genealogia Mahometis.

Tradatur nunc genealogia impii, atque impuri Mahometis, quem Saraceni dicunt prophetam suum esse, ex amplissima tribu Ismaelis, Abrahami filio deductum. Zenarus enim Ismaelis pronepos ipsorum omnium pater dicitur. Hic filios genuit duos, Mundarum, & Rhabeam: Mundarus autem Cusarum, Caisum, Thymimen, Asandon, & alios eiusdem nominis, qui Madianiticam eremum sortiti pecudes alebant in tentoriis habitantes. Interiores vero etiam his sunt non ex eadem tribu, sed ex Iectanis, qui Homeritae dicuntur, id est, Amanitae. Demonstratur autem hoc modo. Quum pauper, & orphanus esset Mahomet, visum ei fuit operam suam locare mulieri opulentae consanguineae, cui nomen Chadiga, ad camelos agendos, negotiandumque cum alienigenis in AEgypto, & Palaestina. Inde paulo post confidentior ubi mulierem viduam blanditiis demulsisset uxorem eam accipit. Palaestinam autem quum frequentaret, & cum Iudaeis, ac Christianis viveret, sermones aliquot, & solutiones scripturae investigavit. Quum vero morbo laboraret comitiali, indoluit valde uxor ipsius, quod illustris, & opulenta quum esset tali nupsisset viro, non solum egeno, sed epileptico: hanc ut placaret, dixit; terribilem se videre visionem Gabrielis angeli, quam quum ferre non posset, deficere, atque concidere: persuasitque, falsum ei testimonium perhibente. Arriano quodam monacho nomen mentiente turpis lucri causa. Atque hoc modo decepta muliere, tribulibusque suis prophetam ipsum esse depraedicante, mendacium fraudis ad Bubacharum, virum ambitiosum, processit Mulier itaque mortua quum heredem ipsum instituisset, illustris admodum, charusque fuit, eiusque fraus perversa, & heresis AEthrebi partes obtinuit. Et docuit amens hic impostor credentes, quod si quis aut inimicum occiderat, aut ab eo occideretur, paradisum ingrederetur, & alias nugas. Adorant quoque veneris sidus, quod Cubar adpellant, & inter orandum ita exclamant: Alla ova cubar; id est, Devs et venvs. Deum enim Alla vocant. Ova vero pro coniunctivo et ponunt. Cubar sidus denotat. Itaque dicunt; Alla ova cubar.

CAP. XV.

De genere Phaemitarum.

Sciendum est Phatem filiam fuisse Mahometis, & ab illa Phatemitae genus ducunt. Non autem sunt a Phateme, quae Libyae regio est, sed inhabitant borealiores partes Mece ultra sepulcrum Mahometis. Est vero gens Arabica, bellorum, ac praeliorum valde perita; nam cum his bella sua gessit Mahomet, urbesque multas vastavit, ac subegit; sunt enim periti, & bellatores: adeo ut si mil-

si milleni tantum in exercitu sint, ille insuperabilis, & inexpugnabilis existat. Non insident equis vero, sed camelis; & belli tempore loricas non induunt, neque clibana, sed amicula corrugata; habentque hastas oblongas, scutaque, quae totum hominem obtegant, & arcus ligneos vaegrandes, quos qui brevis staturae sint tendere non possint. A

CAP. XVI.

Excerptum canonis, quem posuit Stephanus Mathematicus de Saracenorum exitu, quo tempore fuerit, & quo Romanorum Imperatore. B

EGressi sunt Saraceni mense Septembri tertia die indictionis decimae anno Heraclii 12. mundi 6130. Nunc autem est 6870. indictionis decimae quintae; ita ut ab illo tempore ad hunc usque diem sint anni 740. Thema vero Saracenorum erat mense Septembri tertio, die quinto. Circa eadem tempora primus Arabum princeps, & propheta Mahomet imperium tenuit annos novem. C

CAP. XVII.

Ex Chronico B. Theophanis.

HOC ipso anno, id est, 6139. mortuus est Mahomet Saracenorum princeps, & pseudopropheta, promoto in locum suum Abubacharo, qui etiam Butactor dictus, consanguineo. Ebraei autem initio adventus ipsius decepti Christum esse arbitrabantur, quem ipsi exspectabant, adeo ut & quidam e primoribus ad eius partes transirent, cultumque eius amplecterentur, relicto illo, quem Moses praescripserat, qui Deum viderat. Quum vero e camelo edentem vidissent, cognoverunt non esse illum, quem arbitrati erant. Docebant autem ipsum nefanda adversus Christianos, & cum eo conversabantur. Hi sunt, qui docuerunt illum recipere partes quasdam legis, videlicet circumcisionem, & alia quaedam, quae observant Saraceni. Primus igitur eum sequutus est Abubachar, & prophetam praedicavit, quocirca & successorem reliquerat. Obtinuit vero haec ipsius secta partes AEthrebi: prius quidem clam annis decem, postremum per bellum annos similiter decem, & palam annos novem. Docuit autem subditos suos, eum, qui hostem vel occidisset, vel ab hoste occisus esset, sine ulla prohibitione in paradisum introire. Paradisum vero esse locum esus carnalis, ac potus, & coitus cum feminis; atque flumen e vino, melle & lacte, mulierumque visionem incomparabilem non praesentium, sed aliorum. Coitum quoque diuturnum dicebat; & voluptatem singularem: item alia quaedam luxuriae, ac stultitiae plena. Condolere etiam sibi mutuo, & iniuria adfectis opem ferre.

CAP. XVIII.

Secundus Arabum princeps Abubachar.

HIC Abubachar primus cepit urbem Gazam, & universam regionem circumiacentem. Moritur autem quum praefuisset annos tres, principatumque adsumit Vmar, & Arabib. imperat annos XII.

CAP. XIX.

Tertius Arabum princeps Vmar.

HIC ipse igitur Vmar exercitum duxit in Palaestinam, ibique considens obsedit Ierosolyma per biennium, & cepit dolo. Sophronius enim Ierosolymorum episcopus divino motus zelo, & prudentia excellens, sermonem ab eo certissimum accepit super Ecclesiis universae Palaestinae, nempe non esse tollendas, aut vastandas. Hunc quum vidisset Sophronius, dixit: Profecto haec est abominatio desolationis, de qua loquutus est Propheta Daniel: Stans in loco sancto. Hic templum Iudaeorum quaesivit a Salomone exstructum, ut faceret locum adorandae suae blasphemiae; estque hodie.

CAP. XX.

Quartus Arabum princeps Othman.

HIC bello expugnat Africam, tributaque ab Afris pactus rediit. Eius militiae praefectus celebratur Mabias, qui Colossum Rhodi demolitus est, insulamque Cyprum, & quae in ea urbes, vastavit. Praeterea Aradum quoque insulam cepit, eiusque urbem incendit, & insulam in hodiernum usque diem habitatoribus desertam fecit. Rhodum quum cepisset Colossum eius sustulit, quum mille trecentos sexaginta annos stetisset; quem Iudaeus quidam mercator Edessenus quum emisset triginta millia camelorum aere ipsius oneravit. Hic Mabias exercitum quoque duxit contra Constantinopolim, & clade magna adfecit Ephesum, Halycarnassum, Smyrnam, & reliquas Ioniae urbes; Arabum item quintus princeps fuit post Othmanis mortem, regnavitque annos viginti duos.

CAP. XXI.

Excerptum e Chronico Theophanis. Annus a condito mundo 6171.

SCiendum quod circa mortem Mabiae, quinti Arabum principis Mardaitae ingressi sunt Libanum, & possederunt a nigro monte usque ad sanctam urbem; omnesque Libani speculas ceperunt; & multi servi, atque indigenae ad illos confugerunt, adeo ut exiguo tempore multa essent millia. Hoc ubi rescivit Mabias, eiusque consiliarii, timore magno perculsi fuerunt. Mittit autem legatos ad imperatorem Constantinum petitum pacem.

cem. Hac occasione mittitur ab orthodoxo imperatore Constantino filio Pogonati Ioannes cognomento Pitzecaudes. Is quum in Syriam adpulisset, magno cum honore a Mabia exceptus fuit, & de pace inter utrosque convenit scripto iure iurando firmato, Agarenos ex pacto Romanorum Imperatori daturos, quotannis auri libras ter mille, captivos nongentos, & equos nobiliores quinquaginta. Interea Arabum principatus in duas partes divisus est; & AEthribum quidem Ale, AEgyptum vero, Palestinam, & Damascum Mabias tenuit. AEthribi autem incolae cum filiis Ale contra Mabiam arma moverunt; at Mabias opposuit se illis, & acie cum illis decertavit apud flumen Euphratem, victaque fuit pars Ale, & AEthribum Mabias, atque universam Syriam cepit, obtinuitque eius posteritas annos octoginta quinque. Post hunc e Perside venerunt Maurophori, qui etiam hodie possident; bellumque Mabiae posteris intulerunt, deleveruntque, caeso Maruam ipsorum capite. Pauci autem e gente Mabiae reliqui fuerunt, quos una cum nepote Mabiae in Africam usque Maurophori persequuti sunt. Nepos vero ille Mabiae cum paucis quibusdam in Hispaniam traiecit temporibus Iustiniani Rhinotmeti non Pogonati. Sed hoc ab historicis nostris in scripta relatum non est. Ex quo enim capta a Gotthis magna Roma fuit, res Romanorum mutilari ceperunt: neque quisquam historicorum Hispaniae partium mentionem fecit, neque posterorum Mabiae; Beati vero Theophanis historia sic habet: Mortuus itaque est Mabias Saracenorum princeps, quum exercitum duxisset annos XXVI. & amiras fuisset XXIV. tenuitque Arabiam filius eius Izid annos VI. Eo mortuo, commoti fuerunt Arabes AEthribi, & insurgentes ducem sibi constituerunt Abdelam, filium Zuber. Hoc quum audivissent, qui Phoenicen, Palaestinam, ac Damascum inhabitant Agareni veniunt ad Usan Palaestinae Ameram, & Maruam exercitus praefectum designant, statuuntque, atque is praefuit menses novem. Eo defuncto in imperium successit filius eius Abimelech, tenuitque annos XXII. menses VI. Hic tyrannos profligat, & occidit Abdelam filium Zuber, ac successorem. His temporibus moritur Constantinus imperator Pogonati F. anno imperii XVII. eique filius Iustinianus successit. Sciendum autem Mabiam Arabum principem a Mahomete V. sed ex alia tribu, primo quidem militiae, & navibus ab Othmane Arabum principe praefectum fuisse, missumque contra Romanos cum multa manu, & cataphractis mille ducentis. Incursionem vero fecit Rhodum usque, ubi quum ad praelium se instruxisset, Constantinopolim usque progressus est, ubi tempore satis multo transacto, septem videlicet annos, terraque circa Byzantium vastata re infecta reversus est. Rhodum autem quum venisset colossum illic stantem substulit. Erat vero statua solis aenea deaurata a capite usque ad pedes, alta cubitos LXXX. & lata proportione, ut testatur inscriptio, quae in basi:

Rhodo colossum bis quater cubitis decem
Superbientem Lindius fecit Laches.

AEs vero eius sumsit, transportavitque in Syriam, & cuilibet venale proposuit. Emit autem Ebraeus Emessenus, & a mari portandum imposuit camelis triginta millibus octoginta. Mortuo igitur Othmane Arabum principatum suscepit Mabias, tenuitque urbem sanctam, Palaestinae partes, Damascum, Antiochiam, & omnes AEgypti urbes. Alem autem, qui Mahometis filiam Phatime uxorem duxerat, tenuit AEthribum, & Arabiam petraeam universam. Circa haec tempora arma contra se mutuo sumserunt Alem, & Mabias, de universae Syriae imperio contendentes. Convenerunt vero apud flumen Euphratem, & praelium atrox conferunt: durante vero conflictu, & multis hinc inde cadentibus, utriusque partis populus exclamavit: quid ita occidimur, genusque nostrum e rebus humanis tollitur? quin potius duo senes eligantur utrimque, quemque ipsi praetulerint penes illum principatus esto. Consenserunt Alem, & Mabias, annulosque de manibus ablatos duobus senibus dederunt, quod signum est principatus apud Agarenos, & potestatem suam senum duorum voluntati commiserunt, Sacramento sese obstringentes, decernentesque, quemcumque senes eligerent, illum dominum, ac principem fore omnium Saracenorum. Et senibus his in medium progressis aciei utrimque obversae, is, qui Alem partes acturus, vir pius erat, instar illorum, quos Cades adpellant Saraceni, hoc est, fideles ac sanctos. Mabiae autem senex pietatem prae se habitu solo ferebat, cetera dolosus, contumaxque, & malitia mortales omnes excellens. Is itaque collegam compellans: tu, inquit, sententiam prior dicito: quippe qui prudens, piusque, & annis me multo maior: Ille respondit: Eieci Alem ex principatu, quum annulum ab eis manu ablatum meo digito circumdedi; & eiicio Alem annulum e digito meo, atque una ipsum e principatu. Cui vicissim senex Mabiae. Ut Mabiam in principatum introduxi, quum annulum eius meo digito induxi: ita annulum rursum Mabiae in digitum eius reduco: & sic discesserunt. Adsumit igitur Mabias Syriae principatum, quum Amiraei omnes iurasent mutuo senum se dicto obsequuturos. Alem autem cum suis in AEthribi partes abscessit, ibique vitam finivit. Eo vero mortuo, filii voluntatem patris flocci facientes contra Mabiam arma sumserunt, & praelio cum eo vehementi decertaverunt, superatique a facie eius fugerunt. Mabias autem misit, qui omnes occiderent: atque ex eo tempore omnis Arabiae principatus in Mabiam devolutus est. Sciendum vero Mabiam hunc nepotem fuisse Sophiami, Mabiaeque nepos erat Masalmas, qui adversus Constantinopolim exercitum duxit, cuiusque rogatu Saracenorum sacellum exstructum est in praetorio Imperatoris. Hic vero non erat princeps Arabum; sed Suleeman, cuius ille exercitui praeerat. Suleeman autem classe contra Constantinopolim, Masalmas vero terrestri itinere profectus est, traiecitque Lampsacum in partes Thraciae, ducens secum militum

tum millia octoginta, Deique providentia, & classis Soleemanis, & pedestris Masalmae exercitus rediit cum dedecore, superatus, debellatusque a classe, & militibus Imperatoris: & pacem habuit imperium nostrum quam longissimo tempore, militante pro nobis, & hanc urbem tutante Domina nostra semper virgine Maria, cuius inviolabilem imaginem ipse etiam Suleeman equo descendens veneratus est.

CAP. XXII.

Ex Beato Macario Chronographo, de iisdem: ac de Mabia, eiusque prosapia: item quomodo in Hispaniam traiecerit Iustinus Rhinotmetus Romanorum Imperator.

HOc ipsius imperii principium est, & postea a Leontio deiectus fuit, moxque iterum restitutus, deiectis Leontio, Apsimaroque, quem utrumque in Hippodromo in triumphum egit, occiditque. Eo ipso anno 6108 Abimelech ad Iustinianum legatos mittit, pacem firmam facturos hoc pacto. Vt imperator legionem Mardaitarum Libano monti impositam compescat, excursionesque eorum prohibeat: Abimelech vero daret Romanis quotidie numismata mille, & equum generosum unum; essentque vectigalia communia Cypri, Armeniae, & Iberiae. Misitque imperator Paulum magistrianum, qui quae decreta erant, scripto, ac testibus confirmaret, isque muneribus adfectus, domum rediit. Missi itaque sunt ab imperatore, qui Mardaitas abduxerunt usque ad duodecim millia, quae res Romanam potentiam mutilavit Omnes enim terrae, quarum arces habitant Arabes, a Mopsi ara usque ad quartam Armeniam propter Mardaitarum incursionem invalidae, & inhabitabiles fuerunt: quibus inhibitis gravissima mala hactenus ab Arabibus Romania perpessa est. Eo ipso vero anno Armeniam ingressus imperator illic Mardaitas Libani suscepit, aheneo muro dissoluto. Pacem quoque cum Bulgaris fregit, perturbatis quae pater recte, atque ordine sanxerat. Principatum tenente Abimelech, in Africam Arabes expeditionem fecerunt, eamque ceperunt, & ex suo exercitu praesidium imposuerunt. Tunc temporis vero Iustinianum Romanorum imperio deiiciebat Leontius, relegatoque in Chersonem imperium tenuit. Apsimaro autem Tiberio Leontii successore imperante mortuus est Abimelech Arabum princeps, post quem filius Valid principatum obtinuit annos novem. Eo ipso anno in imperium restitutus est Iustinianus, cui quum negligenter, ac supine praeesset, Agareni Africam universam subiugarunt. Tunc Mabiae nepos cum exiguo exercitu in Hispaniam traiecit, collectisque consanguineis omnibus eam tenuit in hodiernum usque diem: unde Agareni Hispaniam incolentes Mabiatae adpellantur, & ab his prognati sunt, qui Cretam inhabitant. Quum enim Michael Balbus Romanis imperaret, & Thoma per tres annos rebellante, rerum aliarum negligentior esset longius se distare comperientes Agareni Hispaniae incolae classe satis magna comparata, a Siciliae partibus initium facientes, Cycladas omnes vastarunt; & in Cretam adpellentes, eamque opportunam invenientes, nemine se opponente ceperunt, atque etiamnum possident. Valid vero succedit Suleeman, regnavitque per triennium. Sub hoc Masalmas eius militiae praefectus terra, Vmarus vero mari copias adversum nos duxerunt, Deique auxilio re infecta cum dedecore regressi sunt. Suleeman succedit Vmar, & regnat biennium: huic Azed, regnatque quadriennium: illi Isam, qui annos novemdecim. Isto defuncto principatum gessit Maruam annos sex: post cuius obitum Abdelus quidam Arabum dominus fit, eosque rexit annos viginti unum. Succedit illi Mades, & regnat annos novem: post illum Aaron quispiam viginti tres. Circa hoc tempus imperantibus Irene, & Constante, anno a mundo condito 6288. Arabum princeps in interiore Persia obiit propter Chorasan, quae adpellatur, principatumque suscepit filius Mahomet homo ineptus omnino, ac inhabilis, contra quem seditione mota frater Abdelas ex eadem regione Chorasan paternis copiis adiutus intestinum bellum concitavit. Atque inde Syriae, AEgypti, & Libyae incolae, in varios principatus divisi, cum publica negotia, tum seipsos caedibus, ac rapinis, omnisque generis flagitiis everterunt, inter sese, & Christianos, qui sub ipsis, confusi. Hinc sane etiam urbis sanctae Christi Dei nostri Ecclesiae vastatae sunt, monasteriaque duarum ingentium laurarum SS. Charitonis, & Cyriaci, ac S. Sabae, ceteraque coenobia SS. Euthymii, & Theodosii; duraveruntque confusionis huius mutua latrocinia annos quinque. Huc usque Arabum tempora digessit S. Epiphanius, qui magni agri monasterium constituit, avunculus magni, pii, & christianissimi imperatoris Constantini, Leonis sapientissimi, optimique F. vero Basilii Macedonis nepotis, qui post administratam rem Romanam beatam sui memoriam reliquit.

CAP. XXIII.

* * * * *

CAP. XXIV.

* * * * *

CAP. XXV.

Ex historia S. Theophanis Sigriana.

HOc anno Valentinianus non solum Britanniam, Galliam, & Hispaniam servare non potuit, sed Hesperiam quoque Libyam insuper amisit, hoc modo: Duo erant praetores Aetius, & Bonifacius: quos petente Valentiniano Romam miserat Theodosius: Bonifacio autem Hesperiae Libyae praefecturam sumente, invidia motus, Aetius eum traduxit

duxit, veluti rebellare, & Libyam occupare molientem. Et haec quidem Placidiae dixit matri Valentiniani. Bonifacio vero per litteras significat, uti vocatus ne se sistat, traductum enim esse per calumniam, & Imperatores eum dolo circumvenire velle. His acceptis Bonifacius, & Aetio tamquam sincero amico fidem habens, vocatus non venit. Tunc Imperatores quam benignissime Aetium exceperunt. Erant vero tum temporis Gothi, & aliae multae, magnaeque gentes ad Danubium usque in locis Hyperboreis habitantes; inter quas praecipui Gothi, Gepides, & Vandali, nomine tantum, non lingua differentes, omnes perversam Arrii doctrinam sequentes. Hi sub Arcadio, & Honorio Danubium transgressi in Romanorum terra sedes posuerunt. Et Gepides quidem, ex quibus postea Longobardi, atque Abares per secessionem oriundi sunt, Singidonis, & Sirmii circumiacentia habitarunt: at Visigothi cum Alaricho Romam vastantes in Gallias profecti, eas debellarunt: Gothi vero Pannoniam insidentes primo anno Theodosii iunioris decimonono in Thraciae regiones sedem transtulerunt, ibique LVIII. annos commorati duce Theudericho patricio, & consule Zenone, sed qui desciverat, Hesperiae Libyae imperium occuparunt; Vandali autem adiunctis sibi Alanis, Germanisque, quos nunc Francos adpellamus, Rhenum flumen transeuntes, duce Gogidisclo Hispaniam tenuerunt, quae prima Europae regio est ab Oceano Hesperio. Bonifacius autem Romanorum imperatores metuens, e Lybia in Hispaniam traiiciens, ad Vandalos accessit: & Gongidisclum quidem diem obiisse inveniens, filios vero eius Gotharum, & Gezerichum imperium administrantes, hortatus ut Hesperiam Libyam in tres partes dividerent pollicitationibus induxit, ut singuli tertiam partem regerent cum ipso, communiter vero contra quemvis hostem alter alterum defenderent. Hoc pacto Vandali freto transmisso Libyam habitarunt ab Oceano Tripolin usque, quae est ex adverso Cyrines. Isigothi autem moventes Gallias occuparunt, & Hispaniam. Quidam vero e senatoribus Romanis amici Bonifacii falsam Aetii accusationem Placidiae significarunt, ostensa Aetii ad Bonifacium epistola, quam ipsis Bonifacius miserat. Hac re perculsa Placidia Aetium quidem nulla in re laesit; ad Bonifacium vero litteras cum iureiurando mittit, quibus redire eum hortabatur. Gotharo autem mortuo Geserichus Vandalorum factus est Imperator. Et Bonifacius acceptis litteris contra Vandalos arma sumit, magno ipsi exercitu veniente Roma, & Byzantio, ducente Aspare. Praelio autem contra Gezerichum initio superatus est Romanorum exercitus. Atque ita cum Aspare Romam veniens Bonifacius, veritate ostensa, suspicione se liberavit. Africa vero sub Vandalorum potestate fuit. Tunc etiam Marcianus miles, Aspari serviens, qui postea imperium nactus est, vivus a Gezericho captus fuit. Sciendum esse tres Amerumnes in universa Syria, id est, in Arabum principatu; quorum primus in Africa sedet, estque ex prosapia Alem, & Phateme filiae Muameth, sive Muchumet; a quo etiam Phatemitae adpellantur. Tertius vero a Mabia originem trahens in Hispania habitat. Sciendum, quod inter initia, cum toti Syriae dominarentur Saraceni, Amerumnes in Bagdad resederit. Imperabat vero Persiae universae, Africae, AEgypto, & Arabiae Felici; & Ameradias magnas, sive praeturas, habuit hasce: Prima erat Persia, sive Chorosan: secunda, AEgyptus: tertia, Africa: quarta, Philistiem, sive Rhamble: quinta, Damascus: sexta, Chemps, sive Emessa: septima, Chalep: octava, Antiochia: nona, Charan: decima, Emet: undecima, Esipe: duodecima, Musel: decimatertia, Ticrit. Africa vero ab Amerumnis Bagdadensis potestate avulsa, & sui iuris facta, propriumque Ameram designante, fuit, quemadmodum antea solebat, prima Ameradia Persia: secunda AEgyptus: & deinde ceterae: uti iam dictum est. Nuper vero propter impotentiam Amermumnae Bagdadensis suae ditionis factus est Ameras Persiae, sive Chorasan, adpellavitque se Amermumnen, gestans Alcoranum per tabellas e collo instar torquis, & de genere Alem semet oriundum dicit. Ameras autem Arabiae Felicis semper sub potestate Amerae AEgypti fuit, & vero hic quoque sui iuris factus est, & Amermumnem sese nominat, atque ad Alem originem refert.

C A P. XXVI.

Genealogia spectabilis Hugonis.

Sciendum est Italiae regem magnum Lotharium spectabilis regis Hugonis avum a Carolo Magno genus ducere, cuius laus, encomia, fama magna, & belli praeclare gesta. Hic igitur Carolus omnibus regnis solus praeerat, sedem vero imperii in magna Francia posuit, neque ipso regnante quisquam alius regem se adpellare ausus fuit, sed foedus cum eo omnes pepigerant, missa autem in Palaestinam, immensa pecunia monasteria illic plurima aedificari curavit. Lotharius vero hic collecta magna militum manu adversus Romam profectus bello illam subiugavit, quumque Papiam ad sua reverteretur in urbe Placentia, triginta a Papia milliaribus, diem obiit, relicto filio Adelberto, qui uxorem duxit magnam Bertam, & ex ea filium sustulit Hugonem, de quo iam dictum est. Mortuo vero magno Lothario, Ludovicus germanus Ludovici e magna Francia proficiscens Papiam tenuit non coronatus. Postea Veronam profectus est, quae urbs Placentia abest cxx. milliaria, quo quum venisset; insurgentes contra illum urbani captum oculis spoliarunt. Et tunc regnum tenuit Berengarius, eius qui nunc est avus, Romamque veniens coronatus est. Postea multi cives Rodulpho in Burgundia existenti nuntiarunt, uti ad ipsos veniret, quippe regnum se ipsi tradituros, Berengariumque occisuros. Venit itaque e Burgundia in territorium Papiense,

piense, divisusque populus, pars ad ipsum transiit, pars Berengario adhaesit; initoque praelio, primo conflictu Berengarius vicit, altero Rodulphus: quique Berengarium sequebantur in fugam acti sunt, ipse vero Berengarius a suis desertus mortuum se simulavit, interque mediam stragem collapsus pelle se sua texit pede extra portenso. Quidam vero ex Rodulphi militibus veniens, pedem eius venabulo percussit, quumque nihil omnino moveri illum videret, discessit: Rodulphi vero milites Berengarium esse ignorabant. Praelio autem cessante, surrexit Berengarius, solusque palatium suum petiit, & rursum, regno potitus armis contra Rodulphum sumtis eum superavit. Posthaec habito conventu regionem bifariam diviserunt, parsque una uni, altera alteri cessit: Rodulphus sub consilio, & potestate Berengarii erat. Deinde e Burgundia Papiam possessores expulsuri venerunt tres Marchiones, Hugo Taliapherni, Bozo, & Hugo Buzi frater rex nobilissimus, cuius antea mentionem fecimus. Venit autem cum multitudine satis magna. Quod ubi rescivit Berengarius, parans sese in bellum contra ipsum processit, & vias omnes insidens fame pressit, suisque interdixit, ne quemquam occiderent, sed ubi caperent quemcumque naribus auribusque mutilatum dimitterent: id quod factum fuit. Illo conspecto tres isti, quos nominavi, duces discalceati sumtis in manus Evangeliis ad Berengarium iverunt, veniam petentes, iurantesque numquam eo vivo se illuc reversuros esse, & sic ad sua illos abire permisit. Deinde vero quum Veronam abiisset Berengarius, occidit eum compater ipsius Phalambertus, & tunc regnum universum ad Rhodulphum pervenit. Postea regionis totius populus dicto regi Hugoni in Burgundia significavit, uti ad ipsos veniret, se regionem illi tradituros; quumque venisset, sustulit eum populus, & in palatium abducens regem constituit, Rodulpho cum opibus suis, sive in terram suam, sive quocumque alio ire vellet, dimisso; qui in terram suam Burgundiam discessit, populumque ibi satis multum rexit. Eo mortuo in Burgundiam profectus est rex Hugo, & Rodulphi uxorem Bertam sibi iunxit, filiam vero eius Adelesam dedit Lothario filio, nunc Italiae regi. Filia vero ipsius spectabilis regis Hugonis Constantinop. delata, & Romano Porphyrogenneto Constantini Christum amantis domini F. collocata est. Adpellabatur autem Berta de aviae magnae Bertae nomine, quae post Adelberti coniugis obitum regno praefuit annos * & pro Berta Eudocia vocata fuit de nomine aviae, & sororis Constantini domini Christum amantis.

CAP. XXVII.

De Longobardiae themate, eiusque principatibus, ac ducatibus.

ANtiquis temporibus omnis Italiae ditio, Neapolis, Capua, Beneventum, Salernum, Amalphe, Caieta, & universa Longobardia tenebatur a Romanis Romae imperantibus. Postquam vero Constantinopolim translata fuit imperii sedes, omnia haec in duos principatus divisa sunt. Ex eo tempore missa sunt ab imperatore Constantinop. patricii duo, quorum unus Siciliae, Calabriae, Neapoli, & Amalphae praeerat; alter vero Benevento, Capuae, Papiae cum reliquis; & tributa quotannis fisco Imperatoris pendebant, omnesque hac, quas dixi, regiones habitabantur a Romanis. Temporibus autem imperatricis Irenes missus patricius Narses tenebat Beneventum, & Papiam, Romam autem papa Zacharias Atheniensis. Accidit vero ut bella gererentur in partibus Papiae, & Narses patricius pecunias fisco ex pacto solvendas in milites erogaret; neque ordinarius ab illo reditus non tantum non mittebatur, sed contra se potius illinc pecunias sibi missum iri sperare significabat, quippe quum omnes reditus bellis ingruentibus impendisset, ac proinde non hinc aliquid esse quaerendum. His auditis imperatrix Irene, iraque accensa, fusum illi, & colum misit cum litteris, quibus scribebat: Accipe haec, quae tibi conveniunt: nere enim te aequius iudicavimus, quam armis tamquam virum uti, ac pro Romanis pugnare. Quibus intellectis Narses patricius rescripsit: postquam nere me rectius, & filum torquere videtur tibi veluti feminam, telam me ordiri nosse scias, quam numquam Romani detexant. Tunc autem temporis Longobardi Pannoniam inhabitabant, nunc Turcarum sedem, & missis ad eos omne genus fructibus significavit ipsis illuc uti venirent, visuros esse, pro vetere verbo, terram melle, & lacte abundantem, & qua neque Deum habere meliorem existimaret: hanc, si ipsis placeret, inhabitaturos esse, in perpetuum faustis illum propterea precationibus, ac benedictionibus prosequuturos. His auditis, persuasi Longobardi cum familiis Beneventum venerunt; quumque intra urbem illos admittere cives nollent, extra eam prope murum ad flumen habitarunt, aedificata urbe parva, quae CITTA' NOVA, id est, nova civitas adpellatur, extatque etiam hodie. Intrabant vero etiam urbem, & ecclesiam, doloque superiores, facti habitatoribus omnibus occisis, urbem tenuerunt; gladiis enim intra fustes occultatis ecclesiam ingressi pugna excitata universos interemerunt. Et inde excursione in omnem ditionem facta subiecerunt eam themati Longobardiae, & Calabriae, usque Papiam, excepta Hydrunte, Callipoli, Rusiano, Neapoli, Caieta, Surrento, & Amalphe. Prima vero urbs antiqua, & magna erat Capua, secunda Neapolis, tertia Beneventum, quarta Caieta, quinta Amalphe. Salernum autem habitatum fuit a Sicardo, quum principatus dividerent Longobardi. Et sunt in hodiernum usque diem, quae septima indictio est, anni a condito mundo 6457. a divisa vero Longobardia 200. Erant autem fratres duo, Sico, atque Sicardus. Et Sico quidem possidebat Beneventum, partesque Bareos, & Sipendi. Sicardus vero Salernum, Capuam, & partes Calabriae. At Neapolis anti-

antiquum praetorium erat patriciorum, qui mittebantur; & illum qui tenebat, idem in potestate Siciliam quoque habebat. Quumque patricius Neapolim adpelleret, dux Neapoleos in Siciliam abibat. Capua vero erat urbs ingens, captaque est a Vandalis, sive Afris, & vastata: atque ita desolata quum iaceret, inhabitarunt eam Longobardi. Et mox Afris rursum ingruentibus, Landulphus episcopus in ponte fluminis urbem aedificavit, quam Capantem dixit, etiam hodie exstantem. Ex quo autem haec Capua exstructa est, anni sunt 73. Neapolis vero, Amalphe, & Surrentum, ad Romanorum imperatorem semper pertinuerunt. Sciendum, quod Mastromeles Romanorum lingua significat, Praefectum exercitus. Sciendum quod Veneti antequam traiicerent, inhabitarentque insulas, quas nunc inhabitant, AEticii adpellabantur, & incolebant in continenti has urbes Concordiam, Iustiniana, Nunum, & reliquas plerasque. Sciendum Venetos, qui olim AEticii adpellati, quum traiecissent, munitam inprimis urbem condidisse, in qua hodie habitat dux Venetiarum, mari undique cinctam spatio circiter sex milliarium, in quod ingrediuntur flumina XXVII. Sunt etiam insulae versus orientem urbis, in quibus oppida aedificarunt, puta Cogradum, ubi arx magna est, in qua multae sanctorum reliquiae. Rhibalenses, Iulianum, Apsanum, Rhomatina. Licentia, Pinetae, sive Strobilus, Biniola, Boes, ubi templum S. Petri Apostoli, Elitualba, Litumancerses, Bronium, Madaucum, Hebola, Pristena, Clugia, Brudum, Phosaon, Lauriton. Sciendum etiam alias esse insulas in Venetorum regione. Sciendum etiam in terra firma Italiae etiam urbes Venetorum has existere, Capre, Neocastrum, Phines, AEculum, Aimanas, magnum emporium Tortzelorum. Muran, Rhibantum, quod significat locum valde excelsum, in quo residet dux Venetiarum, & Carbentzentza. Sciendum etiam emporia esse, & castella.

CAP. XXVIII.

Narratio quomodo conditae fuerint, quae nunc Venetiae adpellantur.

Venetiae olim quidem erant locus quispiam desertus, non habitatus, & palustris; qui vero nunc Veneti adpellantur, Franci erant ab Aquileia, & ceteris Franciae locis; & inhabitabant terram, quae e regione Venetiarum. Veniente autem Avarum rege Attila, & Franciam universam depopulante, ac perdente, Franci Aquileiam cum reliquis Franciae urbibus deserere coeperunt, & ad Venetiarum insulas habitatoribus vacuas venerunt, & tuguria illic fecerunt, metu Attilae regis. Qui quum terram omnem vastasset, & Romam usque, atque in Calabriam venisset, Venetiasque longe reliquisset, inventa securitate, qui illuc confugissent, timore deposito commorari ibi statuerunt, & commorati sunt in hunc usque diem. Postquam vero Attila recessisset mul-

A tis post annis venit rex Pipinus, qui Papiam tunc, & cetera regna tenebat. Habebat enim tres fratres, qui Franciae omni, & Sclavoniae imperabant. Quum autem contra Venetos cum multa manu proficisceretur, castrametatus est in continenti ex altera parte traiectus Venetiarum, in loco, cui nomen Aibolas. Hoc videntes Veneti, & cum equis appulsurum esse ad insulam Damauci, quae propinqua continenti, cornibus iactis omnem traiectum muniverunt. Quum igitur efficere

B nihil posset Pipini exercitus, quandoquidem traiectus alibi nullus, obsederunt eos in continenti per semestre, quotidie manum conserentes. Et Veneti quidem naves suas ingressi post cornua, quae iecerant, se tuebantur; rex vero Pipinus cum suis stabat in littore, quem Veneti cum sagittis, & missilibus oppugnabant, ne in insulam traiiceret. Desperans igitur ita eos compellavit: subditi mei estis, siquidem a mea terra, & ditione huc venistis; at illi responderunt: Ro-

C manorum imperatori subesse volumus, non tibi. Tandem vero crebris interpellationibus fatigati pacem cum eo fecerunt, & tributa plurima promiserunt. Ex illo vero tempore singulis annis minutum fuit tributum, id quod etiam hodie obtinet; solvunt enim Veneti quotannis Italiae, sive Papiae regnum tenuenti divaria argenti non signati libras triginta sex. Atque hoc modo bellum inter Francos, & Venetos cessavit. Quum vero fugere Venetias populus coepisset, ibique

D congregari, adeo ut ingens esset multitudo, ducem sibi crearunt, qui nobilitate ceteros antecelleret, factusque iam fuit primus dux inter ipsos, antequam contra eos arma sumeret rex Pipinus. Erat vero tunc temporis ducatus in loco, qui dicebatur *Civita Nova*: quum vero is locus nimium prope continentem esset, de communi consilio in aliam insulam transtulerunt, ubi etiamnum est, tam longe a continente, quam quis hominem equo insidentem videre possit.

E

CAP. XXIX.

De Dalmatia, & eius populis.

Diocletianus Imperator valde Dalmatiam amavit, unde etiam populi Romani colonias eo deduxit, & Romanis quoque populo illi nomen inditum fuit, quippe qui Roma illuc commigrassent; manetque iis cognomen istud etiam hodie. Hic autem imperator ur-

F bem illic Aspalathum condidit, & in ea palatia omni descriptione maiora, quorum etiamnum reliquiae supersunt veteris magnitudinis testes, quantumvis longi ea temporis iniquitas in nihilum redegerit. Sed & Dioclia urbem exstruxit, quam nunc quoque Diocletiani tenent, nomen inde sortiti. Istorum vero Romanorum termini extendebantur ad flumen usque Danubium; quod quum aliquando transmisissent, invenerunt Sclavinos, qui & Avari dicti, gentem inermem. Neque vero hi trans flumen habitare aliquos, neque cis flumen isti existimabant. Quia aut inermes

mes, atque ad bellum imparatos Avaros comperiebant Romani, debellantes eos, praedam inde, & captivos abducentes recesserunt. Et ex eo tempore permutationes duas instituentes Romani a Pascha ad Pascha suos permutabant, ita ut magno sabbatho obviam sibi fierent, & qui a mansionis suae loco discederent, & qui in hanc servitutem succederent. Etenim prope mare sub hac ipsa urbe urbs est Salona, dimidium habens eius magnitudinis, quam Constantinopolis. In ea congregati Romani arma sumebant, & inde proficiscebantur ad Clusuram quatuor millia passuum distantem, quae in hunc usque diem Clusa adpellatur, quod illac transeuntes quasi concludat, atque inde abibant ad flumen. Haec igitur permutatio quum multos annos obtinuisset, qui trans flumen habitabant Sclavi, sive Avari, re considerata dixerunt inter sese; Romani hi ubi traiecerunt, praedamque invenerunt, numquam traiicere desinent; itaque aliquid contra machinemur. Hoc igitur consilio, quum Romani aliquando traiecissent, positis insidiis illos adorti oppugnarunt, viceruntque, & sumtis eorum armis, flammulis, & reliquis signis bellicis, transmisso flumine venerunt ad Clusuram: quos quum vidissent Romani, qui in praesidio, conspectis flammulis, & armatura gentilium suorum, gentiles eos esse suos arbitrati, quum ad Clusuram praedicti Sclavi venissent, transitum illis permiserunt. Sed intromissi statim Romanos expulerunt, & Salonam quoque urbem antea nobis dictam occupaverunt: ibique sedibus positis paulatim incipientes praedari Romanos in campis, & editioribus locis habitantes deleverunt, eorumque loca tenuerunt: Reliqui autem Romani in orae maritimae oppidis servati sunt, eaque etiamnum tenent, & sunt ista: Rausin, Aspalathum, Tetranguria, Diadora, Arbe, Becla, & Opsara: eorumque habitatores in hodiernum usque diem Romani adpellantur. Ab imperio autem imperatoris Heraclii, ut dicemus quum de Croatis, & Serviis agemus, quum Romanum imperium per imperantium ignaviam, atque socordiam maxime Michaelis Amoriensis Balbi tantum non expirasset, qui Dalmatiae oppida habitabant, sui iuris exstiterunt, neque Romano imperatori, neque cuiquam alteri subiecti. Itidem finitimae illis gentes Croati, Servii, Zachlumitae Tarbuniotae, Diocletiani, & Hypagani, excussis Romani imperii habenis liberi, suisque, non alienis legibus usi fuerunt. Principes vero, ut vocant, hae gentes non habent; tantum Zupanos senes, quomodo etiam reliqui Sclavorum populi. Plurimi etiam e Sclavis his non baptizabantur, & diu baptismi expertes manebant. Imperante vero piissimo imperatore Basilio legatos miserunt petitum, ut qui ex ipsis baptizati nondum essent baptizarentur, essentque veluti ab initio subditi imperii Romani. Exaudiit illos beatus, venerandusque imperator, & comitatensem misit cum sacerdotibus omnesque, qui in nominatis gentibus nondum baptizati erant, baptizavit, & post baptismum principes ipsis ex istis desi-

A gnavit, quos vellent, eligerentque, e stirpe quam maxime amarent. Atque ex illo tempore in hodiernum usque diem principes ipsis non aliunde leguntur. Pagani vero, qui Romanorum lingua Arentani adpellantur in locis inaccessis, atque praeruptis baptismi expertes relinquebantur. Paganus etenim Sclavorum sermone dicitur, qui non est baptizatus. Postea autem etiam hi mittentes ad eumdem imperatorem baptizari petierunt; misit itaque, & baptizavit. Deinde, ut antea dixi, per imperantium ignaviam, atque socordiam retro lapsae sunt res Romanorum, B factique Dalmatae sui iuris, neque Romano imperatori, neque cuiquam alteri paruerunt. Post aliquod tempus, hoc ipso Basilio imperium tenente, venientes ab Africa Saraceni cum Soldano, Saba, & Calphone, navibusque XXXVI. adplicuerunt in Dalmatia, coeperuntque urbes Bugoba, Rosa, & inferius Decatera: inde Ragusini Basilio semper memorando imperatori id significarunt, rogantes uti misericordia tactus ipsis subveniret, C neque permitteret ab infidelibus pessundari: motusque ea re imperator, Nicetam patricium mittit Drungarium rei navalis, Orypham cognominatum, cum chelandiis centum. At Saraceni ubi adfuturum mox cum classe patricium rei navalis Drungarium resciverunt, ab obsidione discesserunt, & in Longobardiam traiicientes urbem Barin obsederunt, expugnaruntque. Tunc Soldanus structis ibi palatiis Longobardiam omnem Romam usque annos quadraginta tenuit. Qua de causa im- D perator ad Ludovicum Franciae regem, & Papam Romanum, legatos misit, ut exercitui a se misso auxilium ferant: qui uterque petitioni eius obsequentes cum magna manu iungunt se copiis ipsius una cum Chrobato, Servio, cum Zachlumo, Terbuniotis, Canalitis, & Ragusinis cunctisque Dalmatiae oppidorum incolis [nam hi omnes ex imperatoris mandato aderant] & Barin obsident, capiuntque. Sciendum vero, quod Chrobatos, reliquosque Sclavorum principes, Ragusini suis E navibus in Longobardiam transmiserint. Et urbem quidem Barin, totamque regionem, ac praedam universam sibi habuit imperator Romanorum: Soldanum autem cum ceteris Saracenis rex Franciae Ludovicus, & Beneventum abduxit. Et Soldanum quidem nemo umquam ridentem videbat; itaque multas ei pecunias promittit, qui ridentem ipsum, aut ostendisset, aut nuntiasset. Evenit autem postea, ut quidam ridentem videret, qui Regi Ludovico significavit. Ille vocato ad se Soldano F rogavit quamobrem risisset? isque respondit: Currum videbam, & vertentes in eo rotas, & haec mihi causa risus; nam ego quoque aliquando caput fui, nunc autem infra omnes sum; & potest me Deus rursum exaltare. Atque ex illo tempore ad mensam illum suam Ludovicus adhibuit. Principes vero Capuae, & Beneventi accedebant ad Soldanum interrogantes eum de medicina, ac cura equorum, aliisque rebus, uti senem, & multo usu peritum. Ille autem vafer admodum, & versutus erat, dixitque ipsis: Est quod communica-

nicatum vobis velim, sed vereor ne per vos regi innotescat, & ego in periculum vitae incidam: qui cum iureiurando se obstrinxissent, fidentior factus dixit iis. Rex vos omnes in magnam Franciam transportare statuit, & si non creditis exspectate paulisper, donec plenam vobis fidem faciam, discedensque dixit Ludovico: Principes tui improbi sunt, neque tu regere regionem hanc poteris, nisi potentioribus e medio sublatis, qui tibi obsistunt. Sed primores urbis in vincula coniectos in tuam terram mitte, & tunc pro arbitrio ceteri sese submittent. Quum autem persuasisset ipsi consilio suo obsequi, isque iam catenas ferreas faciendas decrevisset iis ablegandis, abiit Soldanus, & dixit principibus; adhuc vos non creditis principem vos exterminaturum, & omnino ex hominibus eruendam memoriam vestri; sed si plenam omnino fidem vobis fieri vultis, abite, & videte, quid ubique fabri conficiant mandato regis; & nisi circa catenas, ac vincula occupatos inveneritis, tunc me falsa dixisse iudicate; si autem vera dixero, cogitate de salute vestra, mihique, qui utilia vobis, & salutaria consilia dederim, beneficium reddite. At principes Soldani verbis persuasi, compedibus, & vinculis conspectis, omnino id quod erat credentes, ex eo tempore de tollendo rege Ludovico consilium coeperunt. Rex autem horum omnium ignarus venatum egressus est, quumque reverteretur, principes ipsius urbe occupata intrare eum non permiserunt: itaque insurgentes contra se principes videns ad sua regressus est. Principes vero dixerunt Soldano: quid nos tibi facere vis pro eo, quod nos servaveris: ille vero dimitti ad suos voluit, eoque facto in Africam discessit. Pristinae vero malitiae non oblitus, exercitu collecto venit cum magna manu contra Capuam, & Beneventum, ut illas obsideret, caperetque. Oppidani autem legatos in Franciam ad regem Ludovicum miserunt, ut suppetias ipsis ferret contra Soldanum, & Afros. At rex Ludovicus his cognitis, & quomodo egisset Soldanus, principibus persuadens regem compeditos in Galliam mittere voluisse, respondit ipsis: poenitere se etiam eorum, quae antea ipsis fecisset, quum illos ab hostibus servasset, pro quo beneficio mala ipsi reposuerant; & quemadmodum eiectus ipse ab his fuerat, ita se nunc in eorum exilio laetari. In hac rerum difficultate a rege Ludovico ad Romanorum imperatorem miserunt auxilia postulantes, & ab eiusmodi periculo liberationem. Promisit opem imperator. Legato vero ab urbe redeunte, & laeta suis nuntia adferente de auxilio ab Imperatore mittendo, antequam in urbem venire possit a Soldani excubiis captus fuit. Praesciverat enim ille legationem factam ad imperatorem Romanum, & omni studio incubuit, ut legatum caperet, quod etiam factum fuit. Ipso autem capto intellexit, quo defunctus officio fuerit, & post paucos dies adfutura auxilia Romanorum imperatoris; dicit itaque ei: quod si quae voluero feceris, libertate, & maximis donis cohonestaberis; sin autem, mala morte morieris. Quumque facturum se mandata recepisset, dixit ei Soldanus: Iubebo te sisti prope muros, ut advoces eos, qui te miserunt, ipsisque dicas: Equidem quod vobis officium debui, praestiti, imperatoremque Romanum pro vobis oravi, verum noscatis, frustra mihi susceptam hanc profectionem fuisse, & supplicationem vestram imperator reiecit, neque est quod opem ab illo ullam expecteris. Eo vero cum laetitia promittente se haec exequuturum, ad urbem ipsum duxerunt: at spretis, quae Soldanus dixisset omnibus, neque minis eius territus, neque pollicitationibus persuasus, sed Dei timorem in pectore gestans apud se cogitavit: Satius esse unum se mori, quam tot animas verbo compediri, & ad mortem prodi. Quumque principes omnes advocasset, ita urbis primates adloquutus est. Ego quidem, Domini mei, officio meo defunctus sum, & quae significari vobis Romanorum imperator iussit nuntiabo: sed obtestor vos per filium Dei, urbisque vestrae universae, & animarum vestrarum salutem, uti pro me beneficiatis liberis meis, & quae me amplecti sperat, coniugi; uti enim illis feceritis, ita a iusto, & bonum remunerante Deo, qui iudicaturus est vivos, & mortuos, mercedem recipietis. Et haec loquutus animo illos bono esse iussit, dicens: Ego quidem de vita periclitor, & a Soldano occidar; vos autem resistite fortiter, neque timete, sed exspectate paulisper, quippe cis paucos dies aderunt auxilia ab imperatore Romanorum vobis missa. Ad haec verba, qui deduxerant eum milites Soldani, quum praeter expectationem, quae dixisset audirent, dentibusque super ipsum striderent, procurrentes certatim ipsum interfecerunt. Eoque occiso Soldanus potentem imperatoris exercitum, qui adventabat metuens, ad sua regressus est. Et ex illo tempore in hunc usque diem sub potestate sunt Romani imperatoris, ipsique plene subiecti serviunt propter ingens hoc in illos collatum beneficium. Vrbs Rhagusium non adpellatur Rhagusium dialecto Romanorum, sed quia in locis praeruptis sita est, adpellatur praecipitium Lau, unde inhabitantes Lausini; id est praecipitium insidentes. Communis vero usus, qui saepe litterarum commutatione nomina corrumpit, commutato nomine Rhagusinos adpellavit. Atque hi ipsi Rhagusini olim tenuerunt urbem Pitaura, & postea quum reliquae urbes expugnatae a Sclavis essent, qui in hoc themate, haec quoque urbs capta fuit; & civium hi quidem interfecti, hi in vinculis abducti. Qui vero fuga salutem invenire potuerunt, loca praerupta inhabitarunt, ubi nunc oppidum est, primo exiguum illud aedificantes, & postea iterum augustius, mox rursum, & quartum pomeria protulerunt brevi temporis spatio propter incrementum, & multitudinem. Ex iis vero, qui Rhagusium habitarunt, hi sunt: Gregorius, Arsaphius, Victorinus, Vitalius, Valentinus archidiaconus, Baventinus pater S. Stephani. Ex quo autem Salona transiit Rhagusium anni sunt D. in hunc usque diem indictione VII. ann. ∞ ∞ ∞ ∞ ∞ CCCCLVII. in

in eadem vero urbe situs est S. Pancratius in aede S. Stephani, quae est in media urbe. Aspalathi urbem, quae parvum palatium significat, Imperator Diocletianus exstruxit, habuitque illam, ut domum propriam, aulamque ibi aedificavit, & palatia, quorum pleraque perierunt; quae autem etiamnum supersunt, valde pauca sunt, ex quibus Episcopium urbis, & templum S. Domni, ubi ille ipse sanctus sepultus est, quod cubiculum erat eiusdem imperatoris Diocletiani. Subter sunt rotundi fornices, olim custodiae, in quas sanctos immaniter a se cruciatos compingebat. Ibidem etiam situs est sanctus Anastasius. Vrbs autem haec neque e latere est, neque ex enchorego, sed ex lapidibus quadratis ulnarum saepe duarum longitudine, & unius latitudine, qui compaginati inter se, vinctique ferro in plumbum liquefactum impacto. In ea urbe stant etiam columnae complures, super quas cosmitae, in quibus idem ille imperator Diocletianus aedificaturus erat rotundos fornices, totumque oppidum tecturus, & palatia sibi exstructurus; omnesque urbis aedes, quae supra istos fornices, gemina, aut triplici concameratione, ut non exiguam partem cooperuerit. Moenia autem urbis ambulacrum non habent, neque propugnacula, sed e simplici muro sunt, in quo fenestrae ad emittenda iacula. Vrbs Tetrangurium parva quaedam in mari insula est, angustissima cervice, ponticuli instar ad terram usque porrecta, quia parva sit veluti cucumer. Ibi sepulcrum est sancti Laurentii archidiaconi. Vrbs Decatera lingua Romanorum, sonat angustatum, & percussum, quoniam mare ingreditur, tamquam lingua coangustata, ad quindecim, & viginti usque millia passuum, estque quasi maris complementum. Habet vero circum se montes altos, ut aestate tantum solem videat, quod tunc in medio coeli sit, hieme vero numquam. Hic sepultus est S. Tryphon, quoslibet simpliciter aegrotos sanans, maxime eos, qui ab impuris spiritibus vexantur; templum autem rotundum est. Diadora urbs Romanorum lingua est IAM ERAT, videlicet quod ante Romam haec condita fuerit, estque magna, & vulgariter Diadora adpellatur. Ibi secundum carnem sepulta est S. Anastasia filia Eusthathii tunc regis; item sanctus Chrysogonus monachus, & martyr, cuius & sacra catena illic adservatur. Sanctae vero Anastasiae templum cursuale est, simile illi, quod in Chalcopratiis, & columnas habet prasinas, atque albas, sculptura vetusta, pavimentum mirifice tessellatum. Iuxta aliud quoque templum rotundum sanctae Trinitatis, & supra illud rursum aliud instar Catechumenorum, itidem rotundum, in quod cochlea adscenditur. Insulae parvae sunt Dalmatiae subiacentes Beneventum usque frequentes plurimaeque, ita ut tempestatem illic naves non timeant. Ex illarum una est urbs Becla, ex alia Arbe, ex alia Opsara, ex alia rursum Lumbricatum, quae omnes in hodiernum usque diem inhabitantur; reliquae habitatoribus vacuae desertas urbes habent, quarum haec sunt nomina: Catautrebeno, Pisuch, Selbo, Suerda, Aloep, Scirdacissa, Pyrotima, Meleta, Estiunez, & aliae complures, quarum nomina ignorantur. Reliquae vero, quae in thematis continente a Sclavis iam dictis tenentur, desertae sunt, & incolas nullos habent.

CAP. XXX.

De themate Dalmatiae.

SI pulcrum quid omnibus est cognitio, nos quoque igitur rerum notitiam comprehendentes, non longe ab eo aberimus. Vnde partim haec, partim alia relatu digna ad posteros transmittemus, ut duplex inde bonum sequatur. Quamobrem de Dalmatia scire cupientibus, quomodo a Sclavicis nationibus capta fuerit, hinc discere licet. Sed primo situs eius narrandus est. Antiquitus igitur Dalmatia incipiebat a confiniis Dyrrachii, sive ab Antibari, & ad Istriae montes pertingebat, in latitudine vero ad Danubium flumen se extendebat; eratque omnis ille finitimus tractus sub Romanorum potestate, & praestantissimum thema omnium occidentalium habebatur; sed ad Sclavos pervenit hoc modo. Prope Aspalathum urbs Salona est a Diocletiano imperatore condita, quemadmodum & Aspalathus, ubi palatium item eius erat: Salonam vero magnates habitabant, & qui de populo opulentiores. Atque haec urbs Dalmatiae totius caput erat. Congregabantur autem ex reliquis Dalmatiae urbibus quotannis equites mille, mittebanturque Salonam, ut Danubium contra Abares tuerentur. Ad illam enim Danubii partem Abares tunc agebant, ubi hodie Nomadum instar Turcae degunt. Venientes autem quotannis Dalmatae quum saepe illic iumenta, hominesque viderent, traiicere illis aliquando visum fuit, & investigare quinam ibi degerent. Quum itaque traiecissent, Abarum feminas, & pueros solos invenerunt, viris, iuvenibusque in praesidio se continentibus; unde subito ingruentes omnes coeperunt, nulloque accepto damno reversi sunt, praeda hac Salonam abducta. Abares autem e praesidio redeuntes re cognita consternati quidem erant: at unde vulnus hoc ipsis inflictum ignorabant, quamobrem observandum sibi tempus statuunt, & ab eo omnia discenda. Postquam igitur pro more rursum missi Salona praesidiarii alii essent, idem consilium coeperunt, traieceruntque. Incidentes vero in illos non sparsos, ut antea, sed collectos, non solum nihil effecerunt, sed multo gravissima passi sunt, partim caesi, partim capti, neque quisquam erat, qui e manibus illorum evaderet. Percontati vero quinam, & unde essent, intellectoque ab ipsis se mala supra commemorata perpessos esse, insuper de loci qualitate inquirentes, quasi ex auditu amore accensi, in vinculis eos tenuerunt, vestibusque eorum sumtis, equisque conscensis, flammula, & reliqua signa, quae secum attulerant, tollentes de more exercitus, Salonam petierunt. Cognito igitur tempore, quo a Danubio redire

soliti

soliti praesidiarii, quod erat magnum sabbatum, etiam eodem die venerunt. Multitudo autem omnis, quum urbi appropinquaret, sese occultavit; mille vero, qui equos, & vestes Dalmatarum sumserant, ut fallerent, ulterius perrexerunt. Oppidani, cognitis signis suis, & vestitu, praeterea die, quo redire ipsis solenne, portis apertis gratulabundi eos exceperunt. Illi vero simul intrassent, portas occupant, & signo reliquis dato, qui in insidiis, accurrere iubent; interfeceruntque omnes, & ex eo tempore Dalmatiam universam tenuerunt, sedemque illic suam collocarunt, exceptis oppidulis ad mare adiacentibus, quae sese ipsis non tradiderunt, sed in Romanorum potestate permanebant, eo quod ex mari victitarent. Abares itaque pulcerrimam esse hanc terram videntes, sedes illic posuerunt: Chrobati vero tunc habitabant ultra Bagibaream, ubi nunc sunt Belochrobati. Vna vero generatio, nempe quinque fratres. Clucas, Lobelus, Cosentzes, Muchlo, Chrobatus, duaeque sorores, Tuga, & Buga, una cum suis discedens ab ipsis in Dalmatiam venit, ubi Abares incolas invenerunt; belloque per annos aliquot inter se gesto, vicerunt Chrobati, Abarumque hos occiderunt, illos parere sibi coegerunt; atque ex illo tempore a Chrobatis possessa haec regio fuit, suntque etiamnum in Chrobatia Abarum reliquiae, & Abares esse cognoscuntur. Ceteri vero Chrobati versus Franciam commorabantur, & adpellantur hodie Belochrobati, sive Chrobati albi, proprio principi subiecti. Parent autem Othoni Magno, regi Franciae, quae & Saxonia; baptismique expertes adfinitatem cum Turcis, & amicitiam contrahunt. At a Chrobatis, qui in Dalmatiam venerunt, pars secessit, & Illyricum tenuit, atque Pannoniam; habebantque etiam ipsi principem supremum, qui ad Chrobatiae tantum principem amicitiae ergo legationem mittebat. Ad aliquot vero annos usque etiam Dalmatiae Chrobati Francis subiiciebantur, quemadmodum & antea in ipsorum terra. Tanta autem in eos crudelitate utebantur Franci, ut lactentes adhuc eorum pueros occidentes canibus obiicerent. Quae res quum intolerabilis Chrobatis esset, facto dissidio, principes quos ex ipsis habebant, interemerunt, unde magnus contra eos exercitus movit e Francia, & post septem annorum bellum aegre tandem superiores facti Chrobati, omnes, eorumque principem Cotzilin e medio sustulerunt. Et exinde liberi, ac sui iuris sacrum baptisma a pontifice Romano petierunt, missique episcopi ipsos baptizarunt, principatum tenente Porino. Divisa autem est eorum regio in Zupanias XI. quarum nomina Chlebiana, Tzentzena, Emo[illegible]a, Pleba, Pesenta, Parathalassia, Brebera, Nona, Tnena, Sidraga, Nina; ipsorumque Boanus tenet Cribasam, Litzam, & Gouzeca. Et Chrobatia, quae quidem dicitur cum reliquis Sclabiniis, ita sita est: Dioclia vero propinqua est Dyrrachii oppidis Elisso, Helcynio, Antibari, extenditurque usque Decatera; montana autem Serbliae finitima sunt. A Decateris vero incipit Terbuniae principatus, porrigitque se Rhagusium usque, at versus montana Serbliae adiacet. A Rhagusio Zachlumorum principatus initium habet, & ad Orontium flumen tendit; oraque maritima paganis, montana, quae ad Septentrionem Chrobatis, quae in fronte Serbliae contermina est. Ab Orontio Pagania incipit, procurritque ad Zentinam flumen, & Zupanias tres habet, Arastotzam, Mocrum, Dalen: & duae quidem, Arastotza, ac Mocrus, ad mare sitae sunt, & ex agricultura vivunt, habentque in propinquo insulas quatuor. Meleta, Curcura, Bartzo, & Pharus omnes pulcerrimas, fertilissimasque; oppida item deserta, & paludes multas, in quibus habitant, & iumenta alunt, unde vitam tolerant. A Zentina autem fluvio Chrobatia incipit, extenditurque versus mare ad Istriae usque confinia, sive Albunum urbem, versus montana aliquatenus etiam supra Istriae thema excurrit, versus Tzentina, & Chlebena Serbliae regionem attingit. Serblia autem in fronte habet ceteras omnes regiones, in Septentrione Chrobatiam, in meridie Bulgariam. Ex quo vero dicti iam Sclabi inhabitarunt, finitima Dalmatiae omnia tenuerunt, urbesque Romanorum insulas colebant, ex iisque vivebant; at quum quotidie a Paganis captivi abducerentur, perderenturque, illas deseruerunt, continentem colere volentes; verum a Chrobatis prohibebantur, quum nondum illis tributa penderent, verum ea quae hodie pendunt praetori suo exhibebant. Sed quum vitam tolerare non possent ad Basilium venerandum imperatorem accesserunt, eumque res a nobis commemoratas edocuerunt, isque auctor fuit, ut quae praetori solvebant, ea Sclavis darent pacis causa, & praetori exiguum aliquid penderent, ad ostendendam dumtaxat Romanis imperatoribus, illique debitam subiectionem, ac servitutem. Atque ex illo tempore omnes istae urbes Sclavorum tributariae pacta solvunt, Aspalathus quidem solidos ducentos, Tetrangurin centum, Diadora centum & decem, Opsara centum. Arbe centum, Becla centum; ita ut universim essent librae septingentae & decem, excepto vino, & ceteris speciebus diversis, quas praeter pecuniam exhibebant. Ragusium vero medium iacet inter Zachluma, Terbuniamque; & habent oppidani in utraque regione etiam vineas suas, penduntque Zachlumorum quidem principi II. triginta sex; Terbuniae vero totidem solidos.

CAP. XXXI.

De Chrobatis, & terra, quam nunc habitant.

CHrobati, qui Dalmatiae partes nunc incolunt, a Chrobatis albis, baptismoque expertibus originem ducunt, qui ultra Turciam prope Franciam habitant, & Sclavis contermini sunt non baptizatis Serblis, qui Chrobati dicuntur lingua Sclavorum; id est: terram multam possidentes. Atque hi ipsi Chrobati ad Romanorum imperatorem Hera-

raclium confugerant ante Serblos, quo tempore Abares armis inde Romanos eiecerant; quos Roma abductos Diocletianus imperator illic habitare fecerat, unde & Romani dicti sunt, quod Roma venientes sedes posuissent in illis regionibus, nempe Chrobatia, & Serblia. Pulsis vero iis ab Abaribus in diebus eiusdem imperatoris Heraclii, desolata eorum regio iacuit, quapropter eius iussu iidem Chrobati armis abreptis Abares ex illis locis expulerunt, & in ipsorum terra, quam etiam hodie tenent, sedes collocarunt. Erat autem illis tunc temporis princeps Porgae pater, Heracliusque imperator Roma per legatum sacerdotibus accersitis, constitutoque ex ipsis archiepiscopo, presbyteris, & diaconis, Chrobatos baptizavit. Et tunc quidem principem habebant Porgam. Terra vero haec, quam incoluerunt Chrobati, ab initio sub potestate erat Romanorum imperatoris, unde etiam illic in hodiernum usque tempus palatia, ac circi Diocletiani supersunt in urbe Salona, & prope Aspalathum. Neque cupiunt Chrobati hi baptizati aliis bellum inferre, idque quia legem definitam habent a pontifice Romano, qui sub Heraclio imperatore sacerdotes misit, eosque baptizavit. Post acceptum enim baptismum pepigerunt, & chirographis propriis datis Sancto Petro Apostolo iuraverunt, numquam se alienam terram armis invasuros, sed pacem habituros cum omnibus volentibus, & imprecationem vicissim a pontifice acceperunt; ut si quando aliae gentes ipsos invaderent, belloque infestarent, pro iis pugnaret, vindexque esset eorum deus, victoriam conciliante Petro Christi discipulo. Multis vero annis post in diebus principis Terpemere, qui pater Crasemere, e Francia, quae inter Chrobatiam, & Venetias media, veniens vir quidam maxime pius Martinus nomine, habitu seculari, quem iidem quoque Chrobati miracula fecisse plurima dicunt, imbecillus admodum, & pedibus mutilatus, ita ut a quatuor baiulis quocumque vellet deferretur, illud sanctissimi pontificis mandatum Chrobatis ad ultimum vitae finem servandum esse itidem sanxit, eadem etiam illis, quae antea pontifex fuerat, imprecatus. Quapropter neque sagenae ipsorum, neque conturae, umquam ad bellum abeunt, nisi si quis eos adoriatur. Sed huiusmodi navigiis, qui mercatus frequentant, ad emporia proficiscuntur, oppidatim circumeuntes paganiam, & sinum Dalmatiae Venetias usque; nam Chrobatiae princeps ab initio, id est, ab Heraclii temporibus, Romano imperatori, non Bulgariae principi subditus erat. Neque Bulgarus cum Chrobatis bellum gessit, praeter Michaelem Borosen, qui sumtis armis, quum nihil efficeret, muneribus datis, & acceptis, pacem fecit. Neque Chrobati umquam Bulgaris tributum dederunt, sed alteri alteros saepe amicitiae ergo donis cohonestarunt. Baptizatae vero Chrobatiae urbes habitatae istae sunt; Nona, Beligradum, Belitzin, Schordona, Chlebena, Stolpum, Tenen, Cori, Claboca. Exhibetque equitum sexaginta, peditum centum millia; & sagenas octoginta, conduras centum; quarum illae quadraginta viros habent, hae viginti, nempe quae maiores; nam minores tantum decem. Atque haec quidem potentia eius, & copiae fuerunt usque ad principatum Crasemere; quo mortuo, quum Myrosthlabus filius, postquam quadriennium genti praefuisset, a Pribunio Boeano interfectus esset, plurimis tunc obortis dissidiis, ac factionibus, equitum, peditumque numerus valde imminutus est, item sagenarum, ac condurarum. Et sagenas quidem nunc vix triginta habet, conduras magnas, parvasque, & equitatum, peditatumque. Magna autem Chrobatia, quae etiam Alba cognominatur, in hodiernum usque diem sine baptismo est, ut & finitimi Serbli; equitem, peditemque non habet tam numerosum, quam baptizata Chrobatia, quippe frequentibus incursionibus infestata Francorum, Turcarum, Patzinacitarum; neque conduras item, aut navigia ad mercaturam, utpote a mari remota; a quo triginta dierum itinere distat; estque illud, quod Obscurum adpellatur.

CAP. XXXII.

De Serblis, & eorum regione.

SErbli oriundi sunt a Serblis non baptizatis, qui etiam Albi cognominantur, & ulteriora Turciae incolunt loco ab illis Boici dicto, cui finitima Francia est, ubi & magna Chrobatia baptismi expers, & Alba quoque nuncupata. Illic igitur initio Serbli hi habitabant. Principatu vero ad duos fratres devoluto, alter sumta populi parte dimidia ad Romanorum imperatorem Heraclium confugit, qui & excepto sedem dedit in Thessalonicae themate, quod ex eo Serblia nomen tenuit. Serbli enim Romanorum lingua SERVI dicuntur, & Serbula vulgo servorum calceamenta, Serbulianique ita viliter, ac pauperum in modum calceati. Serbli autem cognominati sunt, quod Romano imperatori servirent. Aliquanto vero post visum iis est in terram suam redire, & dimisit quoque illos imperator; traiecto vero Danubio poenitentia ducti, per Belegradi praetorem ab Heraclio petierunt, aliam sibi terram adsignare vellet. Quumque ea, quae nunc Serblia dicitur, & Pagania, quaeque Zachlumorum terra vocatur, item Terbunia, & Canalitarum regio, quae Romanae ditionis erant, propter Abarum excursiones desertae essent, expulsis inde Romanis nunc Dalmatiae, & Dyrrachii incolis, regiones illas ipsis habitandas imperator dedit, cui etiam parebant, ab eo baptizati per presbyteros Roma accersitos, & pietatis opera edocti antiqua fide accepta. Quum autem sub Romanorum potestate esset Bulgaria, Serblorum principe, qui ad imperatorem confugerat vita defuncto, filius successit, mox nepos, & sic omnes, qui ab eo descenderent; e quibus post annos aliquot fuit Boisestiabus, a quo Rodosthlabus, a quo Prosegoes, a quo Blastemerus, ad cuius usque tempora pacem cum Bulgaris habuerunt Serbli, quemad-

admodum vicini, ac confines inter sese amantes, servientes Romanis, & ab ipsis beneficiis ornati. Sed principatum tenente Blastemero arma contra eum movit Bulgariae princeps Presiam, subiicere sibi Serblos cupiens; verum post trium annorum bellum, non solum nihil effecit, sed plurimos e suis amisit. Post mortem Blastemeri, regionem inter se partiti, principatum exceperunt tres eius filii Muntimerus, Stroimerus, & Goinicus. Hos adgressus est Michael Borises, stragem, quam pater Presiam passus erat, vindicare certus; sed eum bellantem adeo adflixerunt Serbli, ut filium eius Blastemerum in vinculis abducerent, una cum machinis grandibus duodecim. Tunc filii casu permotus Borises, quamlibet invitus, pacem cum Serblis fecit. In Bulgariam vero rediturus, & Serblorum in itinere insidias timens, Montimeri principis filios, Borena, & Stephanum, viae duces petiit, qui & indemnem ad confinia Rhazen usque deduxerunt, & ingentia ab eo munera beneficii huius nomine acceperunt, vicissim donantes xeniorum vice duos servulos, duos falcones, duos canes, & pelles nonaginta; quod Bulgari pactum esse dicunt. Paulo autem post tres fratres Serbliae principes contra se mutuo arma sumserunt, superiorque factus unus ipsorum Muntimerus, solus principatum tenere quum vellet, duos in Bulgariam transmisit, solum Petrum, fratris Goinici filium, apud se retinens, & sedulam eius curam gerens; qui fugiens, in Chrobatiam venit, & de quo paulo post dicetur. Stroemerus vero frater, quem antea nominavimus, in Bulgaria filium habebat Clonimerum, cui uxorem Bulgaram dedit Borizes, e qua Tzeesthlabum sustulit. At Muntimerus utrumque fratrem persequens, & principatu potitus, filios tres genuit, Pribesthlabum, Branum, Stephanum; eique mortuo successit maximus natu Pribesthlabus. Anno igitur post Chrobatia egressus Goinici filius Petrus, de quo diximus, patruelem Pribesthlabum cum fratribus duobus principatu deiicit, atque ipse eum capessit; illi vero fuga sibi consulentes in Chrobatiam abeunt. Triennio post Branus, motis contra Petrum armis, victus, captusque, oculis ab eo privatus est; biennio vero post e Bulgaria fugiens quoque Clonimerus Tzeesthlabi pater, movet etiam ipse, urbemque Serbliae Dostinica cum aliqua manu ingreditur principatus causa; quem armis superatum Petrus occidit, & rexit alios viginti annos, imperante beatissimo sanctoque, imperatore Leone, cui subiectus erat. Pacem quoque habuit cum Bulgariae principe Simeone, cui etiam filium in baptismo suscepit. Post imperium domini Leonis, Dyrrachii tunc praefectus Leo lictor, postea Magister, & Logotheta cursus publici factus, in Paganiam, quae Serbliae tunc principis erat, venit, sermonem, consiliumque institutus cum Petro principe de aliqua subiectione; qua de causa aemulus Zachlumorum princeps Michael, Simeoni Bulgaro significat, Romanum imperatorem hoc agere, ut muneribus Petrum principem ad se pertrahat,

A quo Turcarum copiis adiutus Bulgariam invadat; erat quippe id temporis bellum inter Romanos, & Bulgaros. Furens igitur quodammodo hoc nomine Simeon contra Serbliae principem Petrum mittit cum exercitu Theodorum Sigritzen, & Marmaen, una cum Brano Pauli principis filio, quem Petrus excaecaverat. Quapropter dolo Serbliae principem adgressi Bulgari, & prole in sacro lavacro suscepta, & dato iuramento, nihil eum mali ab ipsis passurum, per fraudem exire per-

B suasum, & in vincula e vestigio coniectum, in Bulgariam abduxerunt, ubi & in carcere vitam cum morte commutavit, succedente in eius locum Paulo Brani F. qui principatum triennio tenuit. Dominus vero Romanus imperator secum habens Pribesthlabi Serbliae principis filium Zachariam, misit eum ut principatum conquireret; sed illum venientem praelio superavit Paulus, captumque Bulgaris tradidit in vinculis adservandum. Deinde elapso trium annorum spatio, Paulo

C Bulgaris hoste facto, Zachariam misit, quem dominus Romanus imperator antea miserat, isque, Paulo deiecto, Serblos rexit, & illico beneficiorum memor Bulgaris se opposuit, Romanorum imperio subesse malens, quam ipsorum. Quumque exercitum contra ipsum misisset Simeon sub praefectis Marmaem, Sigritze, & Diodoro, capita eorum, armaque imperatori Romano misit, victoriae partae signa. Quamvis autem Bulgaris bellum adhuc cum Romanis esset, non propterea tamen

D subiicii illi, & parere desinebat, quemadmodum priores principes mittere ad ipsos soliti. Simeone vero iterum novas copias mittente contra Zachariam principem sub Cneno, Etzboclia, & Tzeesthlabo, metuens sibi Zacharias, in Chrobatiam fugit. Et Bulgari re Zupanis significata ad se venire eos iusserunt, & principatum adripere Tzeesthlabum; iuramentoque deceptos, atque ad primum praedium abductos protinus in vincula coniicientes Serbliam invaserunt, populumque

E omnem a minimo ad maximum in Bulgariam abduxerunt, mansitque regio desolata. Porro circa illud etiam tempus Chrobatiam cum Alogobotur armata manu ingressi Bulgari, omnes a Chrobatis interfecti sunt. Et post septem annos fuga deserens Bulgaros Tzeesthlabus cum aliis quatuor Presthlabo in Serbliam venit. Non invenit autem in tota regione praeter viros quinquaginta, sine uxoribus, liberisque, venatione victitantes; cum his regionem obtinens, per

F nuntios tutelam, & auxilium ab imperatore Romanorum petiit, obedientiam promittens, qualem ante ipsum principes praestiterunt. Atque is multis illum ex eo tempore beneficiis adfecit, ita ut Serbli, qui a Simeone dissipati in Chrobatia, Bulgaria, aliisque regionibus commorabantur, re audita ad Ipsum undique gregatim convenirent. Quin & in urbem multi e Bulgaria fugientes venerunt, quos vestibus, ceterisque beneficiis ornatos imperator ad Tzeesthlabum misit; qui magnificis eius legationibus regione constituta, & ad pristinam incolarum frequentiam reducta totum

tum se Romano imperio subiecit, imperatoris auxilio, frequentibusque in terram illam beneficiis, princeps quoque illic confirmatus. Serbliae princeps ab initio, id est; a temporibus Heraclii usque, Romanorum imperatori suberat, non Bulgarorum principi; suntque in baptizata Serblia oppida, quae habitantur, Destinicum, Tzernabuscen, Megyretus. Dresneem, Lesnec, Salemes; in agro vero Bosonae Catera, & Desnec.

C A P. XXXIII.

De Zachlumis, & ea, quam nunc habitant, regione.

ZAchlumorum terra a Romanis primum tenebatur; illis autem Romanis dico, quos Roma imperator Diocletianus eo veluti in coloniam duxit; quemadmodum & in Chrobatorum historia de iis dictum est. Romanorum igitur imperatori prius parebant hi Zachlumi, sed ab Abaribus subiugati, & in vinculis abducti postea tota regio deserta fuit. Qui vero nunc illic habitant, Serbli sunt, ab illo principe, qui ad Heraclium imperatorem confugit; & Zachlumi dicti sunt a monte Chlumo; vel, Sclavorum lingua, quasi post montem habitantes; quandoquidem magnus inibi mons est, in cuius summo urbes duae sunt; Bona, & Chlum; retro montem vero flumen est Bona, quod Graecis *καλὸν* significat. Venit autem posteritas proconsulis, & patricii Michaelis Busebutze Zachlumorum principis filii, a non baptizatis accolis fluminis Bislas, quod & Ditzice cognominatur, habitavitque ad flumen Zachluma; suntque in Zachlumorum territorio urbes habitatae, Stagnum Mocriscic, Iosle, Galumaenic, & Dobriscic.

C A P. XXXIV.

De Terbuniatis, & Canalitis, eorumque terra, quam nunc inhabitant.

TErbuniatarum, Canalitarumque eadem terra est; incolae vero a non baptizatis Serblis descendunt, qui illic habitarunt ab eo usque principe, qui a Serblia non baptizata ad Heraclium confugit, usque ad Blastemerum principem, qui filiae suae maritum dedit Crainan, Belae Terbuniae Zupani filium, eumque honoris ergo principem adpellavit, & sui iuris fecit; atque ex illo Phalimeres natus est, ex quo Tzutzemeres. Terbuniae vero principes semper Serbliae principi parebant; & regio ipsa lingua Sclavorum *locum munitum* significat; quandoquidem multae in ea munitiones sunt: estque sub ea alia adhuc regio, quae Canale dicitur, & *Viam plaustri* Serblorum idiomate designat: nam propter planitiem servitutes omnes plaustris praestant. Habet autem tam Terbunia, quam Canale, oppida, quae habitantur haec: Terbuniam, Hormum, Rhisena, Lucabete, & Zetlebe.

C A P. XXXV.

De Diocletianis, eorumque regione.

ETiam Dioclea regio primitus tenebatur a Romanis, quos illuc Roma transtulerat Diocletianus imperator, ut & in Chrobatorum historia dictum est; & Romanorum imperio erat subiecta. Sed ab Abaribus haec quoque subiugata, ac vastata, sub Heraclii temporibus habitari iterum coepit, quemadmodum Chrobatia, Serblia, Zachlumorum terra, Terbunia, & Canale. Nomen autem habet ab urbe ibi exstructa a Diocletiano, quae nunc habitatoribus vacua, in hodiernum usque diem Dioclea adpellatur; suntque in ea regione urbes habitatae magnae, Gradetae, quae nunc Grade, & Lontodocla.

C A P. XXXVI.

De Paganis, Arentanisque, & illorum terra.

PAganorum quoque terra initio possessa a Romanis fuit, quibus Roma migrare iussis imperator Diocletianus in Dalmatia sedes adsignavit. Et oriundi sunt ipsi etiam a Serblis non baptizatis, ab eo scilicet principe, qui ad Heraclium se contulit. Capta vero itidem ab Abaribus, & vastata haec regio, sub Heraclio rursum incolis frequentari coepit. Pagani autem vocantur, quod baptismum non accepissent eo tempore, quo Sclavi omnes baptizati erant; ita enim Sclavorum lingua nuncupantur quicumque baptismi expertes: Romanorum vero dialecto regio illa Arenta adpellatur, & incolae Arentani; habetque Pagania urbes habitatas, Mocrum, Berullia, Ostroc, & Labinetza; item insulas magnas, unam quae Curcra, sive Cicer dicitur, in qua oppidum; alteram, quae Meleta, sive Malozeatae; cuius in Actis Apostolorum D. Lucas meminit, Melitem eam nominans; ubi & serpens D. Pauli digitum mordens ab eo excussus igne conflagravit; tertiam, quae Phara; quartam, quae Bratzes. Sed & aliae praeterea insulae sunt, quae ad Paganos non pertinent, puta Choara, Ies, & Lastobon.

C A P. XXXVII.

De Patzinacitarum gente.

PAtzinacitae a principio ad Atel, & Geech flumina habitabant, erantque iis contermini Mazari, & qui Vzi cognominantur. Ante annos vero quinquaginta ii, qui Vzi dicuntur cum Chazaris conspirantes, & coniunctis armis Patzinacitas adgressi superiores facti sedibus eos suis expulerunt, illasque tenuerunt in hodiernum usque diem Vzi. At Patzinacitae, qui fuga evaserant, circumeuntes quaerebant ubinam sedes suas collocarent; venientesque in terram, quam nunc habitant, inventis illic Turcis debellatos eiecerunt, se-

desque ipsi suas ibi posuerunt, tenentque iam hodie annum quinquagesimum quintum, uti dictum est. Et Patzinacia quidem universa in themata octo dividitur; quae magnos quoque principes habent. Primum est Ertem; secundum Tzur; tertium Gyla; quartum Culpee; quintum Charoboe; sextum Talmat; septimum Chopon; octavum Tzopon. Quo autem tempore suis eiecti sedibus Patzinacitae fuerunt, principes erant in Ertem Maitzan, in Tzur Cuel, in Gyla Curcutan, in Culpee Ipaon, in Charoboe Caidum, in Talmat Costan, in Chopon Giaze, in Tzopon Batan. His mortuis in principatus successerunt eorum patrueles; nam mos illis, lexque vetus est, dignitates ad filios, aut fratres non transmittere; sed contenti principes esse debent, quod quoad vivant, principatum tenent, post mortem autem, vel patrueles, vel eorum filii promoventur, ne semper in eadem prosapiae parte dignitas consistat, sed ut ad collaterales quoque ea hereditate deferatur; alterius vero prosapiae qui sit, nullus in principatum succedit. Atque octo haec themata in partes distribuuntur quadraginta, quae singulae habent principes minores. Et quatuor quidem Patzinacitarum nationes; id est, themata Cuatzitzur, Syrucalpee, Borotalmat, & Bulatzospon, ad Danaprin flumen sitae sunt, orientem, septentrionemque spectantes versus Vziam, Chazariam, Alaniam, Chersonem, & reliqua climata; reliquae vero quatuor cis Danaprim iacent, ad partes orientis, occidentisque; id est, thema Giazichopon Bulgariae finitimum est, inferior Gyla Turciae, Charoboe Russiae, Iabdiertim regionibus Russiae tributariis, Vltinis, Derbleninis, Lenzeninis, reliquisque Sclavis. Distat autem Patzinacia ab Vzia, & Chazaria itinere dierum quinque, ab Alania sex, a Modia decem, a Russia unum, a Turcia quatuor, a Bulgaria dimidium; propinqua est Chersone, sed magis adhuc Bosporo. Quo vero tempore expulsi sua regione Patzinacitae sunt, nonnulli eorum sponte sua illic manentes Vzis cohabitarunt, suntque inter eos etiam nunc, ea habentes indicia, ut facile discerni possint, cognoscique quales sint, & quomodo avelli a suis contigerit; nam utuntur vestibus curtis, & ad genua tantum pertingentibus, & a brachiis abscissis; ea videlicet re innuentes, a gentilibus se suis esse diremptos. Et ultra Danubium quidem, qua parte Bulgariam spectat, ad fluminis traiectus urbes desertae sunt; prima quae a Patzinacitis Aspron, sive Alba dicitur, quod e saxo albicante structa; secunda, Tungatae; tertia Cracnacatae; quarta Salmacatae; quinta Sacaratae; sexta Giavicatae. Inveniuntur autem inter urbium collapsarum fabricas ecclesiarum indicia, & cruces e lapide pyrite exsculptae; unde quasi per traditionem credunt nonnulli olim illic habitasse Romanos. Porro Cancar quoque adpellantur Patzinacitae, non omnes quidem, sed trium tantum thematum incolae, nempe Diaudierti, Cuartzitzur, & Chabuxin gyla; tamquam qui ceteris fortiores, nobilioresque; nam haec vox Cancar designat.

A B C D E F

CAP. XXXVIII.

De Turcarum gente, & unde ea originem ducat.

TVrcae olim prope Chazariam habitabant in loco, cui cognomen Lebedias a primo ipsorum Boebodo, qui nomine Lebedias a dignitate, quemadmodum reliqui eius successores, Boebodus vocabatur. In hoc igitur loco fluvius est Chidmas, qui etiam Chingylus cognominatur. Et non tunc Turcae, sed Sabart aeasphali quadam de causa dicebantur: erantque gentes eorum septem, & principem, vel indigenam, vel alienigenam habuerunt numquam; sed erant inter ipsos Boebodi quidam, quorum primus is, quem diximus, Lebedias. Habitarunt autem cum Chazaris annos tres, omnibus eorum in bellis adiutores; Chaganusque Chazariae princeps primo Turcarum Boebodo Lebediae uxorem dedit Chazaram nobilem, motus fortitudinis fama, & generis splendore, ut ex eo prolem tolleret; quod tamen casu quidem factum non fuit. Patzinacitae vero, qui Cancar a nobilitate, & fortitudine cognominabantur, armis contra Chazaros sumtis victi, terram suam deserere, & Turcarum habitare coacti sunt. Bello autem inter Turcas, & Patzinacitas Cancar cognominatos superatus Turcarum exercitus in duas partes divisus est; & earum una quidem orientem versus Persidem incoluit, adpellaturque etiamnum de veteri Turcarum nomine Sabartoeasphali; altera versus occidentem sedes posuit cum Boebodo suo Lebedia in locis Atelcusu dictis, quae nunc Patzinacitae tenent. Paulo vero post Chazariae princeps Chaganus per legatos mitti sibi a primo Turcarum Boebodo chelandia petiit; itaque ad eum profectus Lebedias interrogavit, quae ipsius vocandi causa esset? cui Chaganus; ideo se eum vocasse, ut quandoquidem nobilis, prudens, peritus, primusque Turcarum esset, gentis suae principem faceret, cum lege, uti sibi subesset; at ille respondit: Adfectum tuum erga me, & voluntatem exosculor, gratiasque dignas dico; quando vero tali principatui non sufficio, parere non possum; sed est alter a me Boebodus, Almitzes nomine, & filium habens Arpaden; horum sive ipse Almutzes, sive filius eius Arpades princeps fiat, tibique subiiciatur. Placuit oratio Chagano, virosque cum ipso ad Turcas misit, qui ubi cum iis sermonem communicassent, visum potius illis fuit Arpadem mittere, quam patrem Almutzen, utpote digniorem, & prudentia, consilio, ac fortitudine insignem, talique principatui parem; quem etiam solemni Chazarorum more in scuto impositum principem fecerunt. Et ante hunc Arpadem Turcae principem alium nullum umquam habuerunt, ex cuius etiam posteris ad hunc usque diem princeps ipsis constituitur. Post aliquot vero annos Turcas invadentes Patzinacitae eos cum principe Arpade persequuti sunt; qui fugientes, & domicilium quaerentes,

tes, magnam Moraviam ingressi, incolas eius eiecerunt, ibique sedes suas posuerunt, tenentque etiam hodie; & ex eo tempore bellum cum Patzinacitis Turcae non habuerunt. Ad Turcas vero orientem versus in Persidis partibus habitantes negotiatores suos mittunt etiamnum ii, qui occidentem incolunt praedicti Turcae, invisuntque illos, & responsa saepe ab ipsis per hos accipiunt. Patzinacitarum porro locus, quem tunc inhabitabant Turcae, a fluviis, qui illic sunt cognominatur; primusque istorum est, qui Baruch adpellatur; secundus Cubu; tertius Trullus; quartus Brutus; quintus Seretus.

CAP. XXXIX.

De Cabarorum gente.

CAbari a Chazarorum gente descendunt. Facta autem inter eos secessione, belloque orto civili, prior pars vicit; quique victi pars occisi sunt, pars fugientes ad Turcas, Patzinacitasque se contulerunt, & in eorum terra sedes posuerunt, contractaque mutuo amicitia Barbari adpellati sunt, & Chazarorum linguam ipsos Turcas docuerunt, habentque etiam hodie eamdem dialectum. Quia vero fortitudo in prioribus, & virtus maior, quam in ceteris octo gentibus, praestare in bello iudicatae sunt, unusque in illis tribus Cabarorum populis princeps est ad hodiernum usque diem.

CAP. XL.

De Cabaris, & Turcis.

PRima a Chazaris avulsa haec Cabarorum gens est, quam dixi; secunda Nece; tertia Megere; quarta Curtugermati; quinta Tariani; sexta Genach; septima Care; octava Case. Atque sic connexi inter se Cabari cum Turcis Patzinacitarum terram incoluerunt. Postea vero a Leone pio, & venerando imperatore vocati traiecerunt, bellumque Simeoni inferentes, victo, fugatoque, Presthlabum usque pervenerunt; & quum urbi Mundraga eum inclusissent, domum redierunt, quo tempore Liuntica Arpadae filium principem habebant. Postquam autem iterum cum Romanorum imperatore pacem Simeon fecisset, commeatumque accepisset, ad Patzinacitas legatos misit, & foedus cum iis iniit ad oppugnandos, delendosque Turcas. Quumque ad praesidium abiissent Turcae, contra eos Patzinacitae cum Simeone profecti, familias ipsorum omnino perdiderunt, longe pulsis, qui ad regionis istius custodiam relicti erant. Itaque reversi Turcae terram suam desertam, vastatamque invenientes, ibi, ubi hodie sunt, sedem posuerunt, in regione, quam a fluminibus cognominatum supra commemoravi. Locus autem, quem primitus Turcae tenebant, a fluvio interlabente nuncupatur Etel, & Cuzu, in quo nunc Patzinacitae commorantur, a quibus pulsi Turcae, & profugientes sedes posuerunt illic, ubi nunc ha-

A bitant; suntque ibi loci antiqua quaedam monimenta, inter quae pons Traiani ad initia Turciae, & Belegrada, quae triduo inde distat, turrisque sancti, ac magni Constantini; & rursus ad ostium fluminis Sirmium, quod Belegrada abest itinere bidui; inde magna Moravia baptismo carens, quam Turcae deseruerunt, cuiusque princeps olim Sphendonoplocus. Atque haec quidem iuxta Istrum monumenta sunt, & cognomina; ulteriora vero, quae omnia Turcis habitantur, cognomina iam B habent a fluminibus transcurrentibus. Eorum primum Timeses est; alterum Crisus; tertium Titza. Confines autem Turcis sunt ad orientem Bulgari, separante eos Istro, qui & Danubius; ad septentrionem Patzinacitae; ad occidentem Franci, ad meridiem Chrobati. Octo vero hae Turcarum gentes principibus suis subiecti non sunt, sed singulae, pro fluminibus, quibus distinguuntur, mutuo inter se contractu statuerunt quamcumque partem bello infestari contigerit, ei com- C muniter omni studio, ac cura suppetias ferre. Primusque inter ipsos est princeps e prosapia Arpade, cum quo duo alii Gylas, & Carchan, qui iudicum vicem obtinent. Et habet unaquaeque gens peculiarem principem, suntque Gylas, & Carchan, non nomina propria, sed dignitates. Sciendum vero Arpadem magnum Turciae principem filios genuisse quatuor; quorum primus Turcatzus; secundus Ielech; tertius Iutotzas; quartus Zaltan. Rursus Arpade primogeni- D tus Turcatzus filium habuit Tebele; alter Ielech * tertius Iutotzas, Phalitzin, qui nunc principatum tenet; quartus Zaltas Taxin. Et omnes quidem Arpade filii mortui sunt, superstitibus tantum eorum nepotibus Phale, & Tase, cum patrueli Taxi; Tebelesque moriens filium reliquit Termatzum, qui nunc in gratiam rediit cum Bultzo tertio principe, & Carcha Turciae. Bultzus autem hic Carchas, filius est Cale Carcha; estque Cale nomen proprium, quum Carchas sit di- E gnitas; quemadmodum, & Gylas, quae tamen maior est, quam Charcas.

CAP. XLI.

De Moraviae regione.

MOraviae princeps Sphendoplocus fortis, terribilisque populis finitimis fuit, filiosque habuit tres, & fatis concedens, terram suam in tres partes divisit, filiisque tra- F didit; maximum natu principem magnum faciens, reliquos vero duos sub eius potestate constituens. Hortatus vero est ne inter se mutuo dirimerentur, hoc exemplo; Virgis tribus adlatis, ubi colligasset eas, primogenito confringendas tradidit; quumque ille id facere non posset, secundo in manum dedit, & mox tertio; deinde dissolutas singulatim divisit tribus, qui acceptas frangere iussi, sine ullo id negotio confestim fecerunt. Quo facto exemplo per occasionem hanc abrepto, ita eos admonens dixit: Si in concordia, & amore manseritis inseparati, numquam vos

hostes vestri superabunt, neque captivos abducent; si vero per contentionem, ambitionemque principatum dividetis, maximo fratri obedire recusantes, & a vobis ipsis vastabimini, & a finitimis hostibus funditus delebimini. Post Sphendoploci autem mortem, anno uno in pace exacto, orto dissidio, & bello civili, invadentes Turcae, planissime eos exstirparunt, terramque tenuerunt, quam etiam nunc incolunt; quaeque supererat multitudo, dissipata confugit ad finitimos Bulgaros, Turcas, Chrobatos, & reliquas gentes.

CAP. XLII.

Descriptio tractus a Thessalonica usque ad flumen Danubium, urbem Belegrada; Turciaeque, & Patzinaciae, usque ad Chazarorum urbem Sarcel, & Russiam, & Necropylas, quae sunt ad Hellespontum, prope Danaprim, Chersona, una cum Bosporo, in qua climatum urbes sunt; deinde usque ad paludem Maeotidem, quae ob magnitudinem mare adpellatur; & ad urbem Matarcha dictam. Praeterea etiam Zichiae, Papagiae, Cazachiae, Alaniae, & Abasgiae, usque ad Soteropolim.

A Thessalonica usque ad Danubium flumen, in quo urbs Belegrada, octidui iter est, si quis non festinanter, sed interquiescens proficiscatur. Et habitant quidem trans Danubium Turcae in terra Moravia, & quidem ulterius inter Danubium, & Sabam fluvios, intra vero partes Danubii trans Distram praeterit Patzinacia, eaque extenditur Sarcel usque, quod Chazarorum oppidum est, in quo praesidiarii sunt singulis annis permutari soliti. Significat autem Sarcel apud ipsos ALBVM HOSPITIVM; aedificatumque est a Petrona Camatero Spatharocandidato, Chazaris id a Theophilo imperatore petentibus. Chaganus enim iste, & Chazariae Pech, missis ad eumdem imperatorem legatis, exstrui sibi Sarcel petierunt; quibus ille obsecundans Petronam Spatharocandidatum, quem dixi, misit cum imperialibus chelandiis, & iis, quae erant capitanei Paphlagoniae. Atque hic Petronas Chersona adpellens chelandia illic invenit, populoque carabis imposito, ad Tanaidis fluvii locum quemdam discessit, urbem illic conditurus. Quum vero lapides non essent structurae idonei, caminis quibusdam factis, & latere in illis cocto, calceque ex parvis fluvii conchulis concinnata, urbem aedificavit. Ea condita, Petronas hic Spatharocandidatus Theophilum imperatorem accedens dixit: si plene Chersoni dominari cupis, & sub potestate eam tua tenere, proprium illic praetorem constitue, neque proceribus eorum, aut principibus confide. Ad Theophilum enim usque non illuc praetor hinc mittebatur, sed omnia administrabat is, qui primas dicebatur, cum urbis patribus. Deliberante igitur Theophilo, quemnam illuc praetorem missurus esset, tamdem visum est Petronam hunc Spatharocandidatum illuc destinare, quippe loci gnarum, rerumque non imperitum; quem & honore adficiens praetorem in Chersona misit, primate eius temporis, ceterisque parere illi iussis; atque exinde in hunc usque diem obtinuit, ut hinc praetores isthuc mittantur. Et hoc quidem modo Sarcel conditum; a Danubio vero Sarcel usque iter est dierum sexaginta. Interiacent vero fluvii, quorum maximi duo, Danastris, & Danapris; reliqui sunt Syngul, Hybul, Almatae, Cuphis, Bogu, aliique multi. Et superiores Danapreos partes Russi accolunt, per quem navigantes ad Romanos proficiscuntur. Patzinacia autem Russiam universam, & Bosporum complectitur usque Chersonem Sarat, Burat, & triginta partes. Maritima vero ora a Danapri distat miliaria cxx. Danastris a Danapri, quod aureum littus dicitur, LXXX. A Danapreos ostio Adara occurrunt, ibique magnus sinus est, qui Necropyla dicitur, quem plane transire nemini possibile. Et a Danapri Chersonem usque milliaria sunt ccc. & in medio paludes, ac portus, in quibus salem Chersonitae conficiunt. A Chersone ad Bosporum climatum urbes sunt, distantque milliaria ccc. & a Bosporo paludis Maeotidis ostium est, quae, & mare ab omnibus propter magnitudinem vocatus; influuntque in illam fluvii multi, magnique. Ad Septentrionem habet Danaprim, ex quo Russi proficiscuntur in nigram Bulgariam, Chazariam, & Syriam. Atque ille ipse Maeotidis sinus pertingit usque Necropyla, quae a Danapri absunt circiter milliaria II. ibique miscetur. Veteres autem mare traiiciebant ducta fossa per mediam Chersonem, Climata, & Bosporum, ad mille amplius milliaria; sed temporis tractu ea obruta in silvam densam conversa est, & duas tantum vias habet, per quas in Chersonem, Bosporum, & Climata Patzinacitae proficiscuntur. Ad orientaliorem vero Maeotidis paludis partem fluvii aliquam multi eam ingrediuntur, ut Tanais, qui a Sarcel venit, & Choracul, in quo Bersetici captura est; item alii plures; Bal, Burlic, Chader, ceterique. Sed est, & Maeotidis paludis ostium, quod Burlic cognominatur, & in Pontum defluit; ubi Bosporus est, cui opposita urbs Tamatarche, traiectu octodecim milliarium, in medio insula magna, & depressa est, quae Atech adpellatur. A Tamatarcha XVIII. aut XX. milliaribus Vruch fluvius est. Zichian, & Tamatarcha separans. Ab Vruch usque ad Nicopsin flumen, in quo etiam urbs eiusdem nominis Zichia est, ad spatium milliarium cc. supra Zichiam Papagia iacet; supra Papagiam Casachia; supra Casachiam mons Caucasus; supra Caucasum Alania. Zichiae autem ora maritima insulas habet unam magnam, & tres parvas; intra quas, & aliae sunt a Zichis cultae, habitataeque, ut sunt Turganerch, & Tzarbagani, & praeterea alia quaedam, & ad portum fluminis alia, & ad Vlmos alia, in quam Alanis invadentibus Zichi confugiunt. Quae vero mari adiacet regio a Zichia, sive Nicopsi fluvio, usque ad Soteropolin, Abasgia est; suntque milliaria ccc.

CAP.

CAP. XLIII.

De regione Taro.

SED de septentrionalibus quidem Scythis satis nunc diximus, fili dilecte; eritque haec cognitio omnino tibi utilis suo tempore: oportet vero, neque ea, quae ad orientem sunt ignorare, quo pacto excusso semel Romanorum iugo, iterum mox sub illud venerint. Nam primus Cricoricius ille princeps Taronis, Romanorum se Imperatori submisit; sed ab initio fidei dubius visus est, verbo quidem Imperatoris amicitiam colens, re vero ipsa Saracenorum principi gratificans, & ducem se aliquoties praebens copiis e Syria contra themata Romanis subiecta venientibus, cunctaque Romanis secreto cogitata adversus hostes Saracenos in Syriam denuntiabat; atque ea, quae ad nos pertinerent clam indicans, quum ad Amermumnem palam per litteras omnia deferret; quumque res Romanas curare videri vellet, inventus est Saracenis magis favere. Praeterea dona semper venerabili imperatori Leoni mittebat, quae Barbaris illis pretiosa censentur, recipiebatque ab eo, & plura & praestantiora. Et saepe per litteras invitatus, ut ad urbem veniret, imperatoremque inviseret, benevolentiam, & honorem reportaturus, metuens ne cum dolore, & offensa Amermumne id fieret, causas praetexebat, non posse se terram suam opis suae egentem relinquere, ne a Saracenis vastaretur. Quumque in bello cepisset filios Arcaicae, Cricoricii patricii Asotii patris patrueles, in vinculis eos apud se detinuit. Pro quibus etiam Symbatius, tunc principum princeps, beatissimum eumdem imperatorem per litteras rogavit, uti ad Taronitem mitteret, nuntiaretque: recipere se velle patrueles suos, Arcaicae, quem diximus, filios; ne ad Amermumnem mitterentur: siquidem Symbatii principum principis propinquus erat Cricoricius patricius. Et Leo quidem, huic Symbatii petitioni morem gerens, Sinutem illum Eunuchum misit, tunc Chartularium celeris cursus, & ad Taronis principem, huius negotii causa, & ad Adranases Iberiae Curopalaten, alia illic peracturus, addens etiam munera utrique convenientia. At Sinutem hunc quum calumniis apud imperatorem traduxisset, Theodorus Armeniorum interpres, in locum eius de comitatu imperiali subrogatus est Constantinus, Libis ministerii domesticus, nunc proconsul, patricius, & magnus Hetaeriarcha, cum mandatis, ut ad Taronis principem cum muneribus ipse iret; Sinutem vero, ad Adranaser Iberiae Curopalaten, proficisci iuberet, prout imperatum illi erat. Taronem vero quum adpulisset, quem dixi * traditis Cricoricio imperatoris muneribus, & litteris, Asotium nothum, Taronitae filium, acceptum in urbem duxit, eumque imperator * dignitate, & multis praeterea beneficiis auctum, ad patrem per eumdem remisit. Quumque Apoganem Cricoricii, Taronitae principis filium, idem Constantinus accepisset, una cum duobus Arcaicae filiis, ad beatum imperatorem abduxit, qui * honore adfectum, & ceteroquin benigne habitum, domum ad fratrem per eumdem Constantinum remisit. Postea ille ipse Constantinus, tempore aliquam multo in Chaldia exacto, Taronem ire iussus est, abductoque principe Taronis Cricoricio in urbem venire, quemadmodum etiam fecit. Cricoricius autem urbem ingressus, & magister Taronisque praetor factus, habitandam accepit domum Barbari, quae nunc est Basilii Accubitoris; decretumque ei honorarii vicem est annuum stipendium auri librarum decem, & totidem miliarisiorum, ita ut in universum librae essent viginti. Atque ad tempus aliquod in urbe versatus, ab eodem Constantino in terram suam incolumis reductus est. Postea Apoganem quoque, beatum imperatorem accessit, & ad patriciatum ab eo promotus est, persuasusque uxorem sumere dicti Constantini filiam, ea occasione aedes quaesivit, adsignataque etiam ipsi Barbari domus fuit sine aurea bulla. Et benevolo ab imperatore habitus, terram suam repetiit mox rediturus, & nuptias consummaturus; at simul domum rediisset paucis post diebus vita defunctus est. Frater vero eius Cricoricius per litteras petiit, uti in urbem venire sibi, acceptoque ab imperatore stipendio commorari, illic aliquandiu liceret, utque hanc in rem aedes fratri prius destinatae ad habitationem concederentur; & sane obtinuit, cum quia non ita pridem sese subiecisset, tum ut alios quoque orientis principes ad similem Romanis semet submittendi zelum provocaret, sed donationem hanc scripta bulla aurea non confirmavit. Post annos vero multos, Romano imperium tenente, ille ipse Cricoricius ostendit in domo Barbari habitare se non posse, & pro ea petiit, vel suburbanum in Celtzene, vel Patzati, vel aliam quamcumque imperator iusserit; ut, facta Agarenorum in terram suam excursione, consanguineos suos facultatesque transmittere illuc posset. Imperator autem rerum non admodum peritus, & Taronitem illas Barbari aedes a beato Leone cum bulla aurea habere credens, suburbanum ei Gregorae in Celtzene dedit, sine aurea bulla etiam ipse. Post haec ad eumdem imperatorem scripsit Tornices Taronitae patruelis, Apoganem istius filius, hunc in modum: Barbari aedes beatissimus imperator Leo patri meo donavit, post cuius obitum, quum orphanus, & impubes essem, patruus meus pro auctoritate illas tenuit, semper promittens eas me recepturum, ubi maturam aetatem attigissem; at nunc, ut intelligo, tuae eas maiestati dedit, accepto in compensationem suburbano Gregorae in Celtzene. Ab hac vero imperiali munificentia invidia, adversus Taronitem accensi sunt, Cicius princeps Basparacaca, Adranaser Curopalates Iberiae, & Asoticius principum princeps; qui obmurmurantes imperatori scripserunt; quid causae esset, cur Taronites solus imperiali stipendia frueretur, ipsis omnibus nihil accipientibus. Nam inquiebant, qua in re plus ille servitii praestat, aut Romanis utilior nobis

bis est? Vnde oportet aut nos quoque stipendium, non secus, atque ipse, accipere; aut neque ipsum tali dono frui. Sed rescripsit beatus Romanus, illud Taronitae stipendium non a se esse, sed ab imperatore defuncto, ideoque nec in sua potestate id rescindere; neque iustum esse priorum imperatorum acta a posterioribus aboleri. Nihilominus Taronitae per litteras significavit dictorum virorum dolorem, & offensam: at ille declaravit, neque aurum, neque argentum dare se posse; promisit vero praeter munera ex more mitti solita in vestibus, & aere ad decem librarum aestimationem, deditque tres quatuor annos. Postea neque hoc se tributum exsolvere posse ostendit, stipendium vero, sive dotem postulabat, quemadmodum sub beatissimo imperatore Leone erat, aut aboleri volebat, quapropter etiam ne offendiculum esset Cicio, & Iberiae Curopalatae, reliquisque, beatissimus, quem dixi, imperator Romanus revocavit. Eiusque rei ergo, velut in solamen, filium Asotium in urbem quum venisset, patricium creavit, multoque in honore aliquandiu habitum ad suos remisit. Mortuo vero Magistro Cricoricio, Tornicius Apoganem filius desiderium ingens praesetulit urbem, & imperatorem videndi; quamobrem * Criniten, & interpretem illuc misit imperator, qui eum in urbem abduceret, abductumque patricii honore ornavit. Praetendebat autem ius in domum Barbari, intelligensque accepto suburbano in Celtzene patruum suum hanc tradidisse, paternam hereditatem suam permutare eum potuisse negabat, volebatque aut domum accipere, aut suburbanum; nisi si utraque imperatori cederent, non habentibus ea patruelibus ipsius. Itaque & suburbanum imperator accepit, quippe mortuo iam sene Taronite; neque domum pro eo vicariam dedit, quum nulla super ea, ut dictum est supra, aurea bulla confecta esset. Postea in urbem venit Pancratius maximus, filiorum magistri illius Cricoricii Taronitae, evectusque est ab imperatore ad patricii dignitatem, creatusque praetor Taronis; quumque uxorem etiam cuperet e sanguine imperiali, data ei soror est Theophylacti magistri; & consummatis nuptiis testamentum fecit, in quo instituit; ut, si liberi ex eo matrimonio nascerentur, universae flexuae terrae hereditatem haberent: eoque nomine petiit ab imperatore dari sibi suburbanum Gregorii, in quo patricia eius uxor commoraretur, qua defuncta iterum ad maiestatem suam rediret. Et adnuit petitioni huic imperator, ingentique munificentia complexus, cum uxore ad terram suam remisit. Magistri vero, Cricoricii filii, tam ipse hic Pancratius, quam Asotius patricius, dolorem, & vim non exiguam inferebant patrueli suo Tornicio patricio; qui rem non ferens scripsit imperatori, ut mitteret hominum fidum, qui terram suam acciperet, se vero, uxoremque, & filium ad eum perduceret. Misitque imperator * Crinitem, & interpretem; qui, uti petierat, exciperet ipsum, & in urbem abduceret. Quum vero illuc adpulisset Crinites iam mortuum invenit, sed testamento ante mortem cavisse, ut tota ipsius terra Romanorum imperatori pareret, uxorque cum filio ad imperatorem se conferret, qui advenienti habitandum dedit * Michaelis olim Chaldiae commerciarii, & Psomathei monasterium. Rursumque missus ab imperatore est dictus Crinites, ut terram Apoganem, quae Tornicii patricii pars erat, acciperet; & contra miserunt Taronitae filii, defuncti patrueles, Vlnutem offerentes, ut ipsis patruelis sui terram retinere liceret; neque enim vitam omnino tolerare se posse, si illam veluti propriam imperator teneat. Et petitioni quidem illorum pro bonitate sua imperator satisfaciens, omnem eis patruelis sui Apoganem terram concessit, ipse vero Vlnutem accepit cum universo tractu finitimo. Tota autem Taronis regio in duo divisa erat, & dimidium quidem Cricoricii, magistri filii, tenuerunt; dimidium filii Apoganem patricii, horum patrueles.

CAP. XLIV.

De terra Apachunes, oppidoque Mansiciert, & Parcri, & Chliat, & Chaliat, & Arses, & Tibe, & Chert, & Salamas, & Tzermatzu.

ANte Azotium principum principem, Symbatii patrem, quem capitis supplicio adfecit Persidis Ameras Aposatas, quique duos habuit filios; Asotium, qui ei successit, & Apasacium postea Magistri honore auctum: tres hae urbes, Percri, Chaliat, & Arses, ad Persidem pertinebant. Principum princeps aulam habebat in magna Armeniae urbe Carz, tenebatque tres, quas dixi urbes, Percri, Chaliat, Arses, & Tibi, & Chert, & Salamas. Apelcart tenebat Mansiciert, eratque subiectus principum principi Symbatii patri: deditque Apelcart, idem Asotius principum urbes Chliat, Arzes, & Percri; nam omnes ille orientis terras possidebat. Mortuo vero Apelcart, successit Abelchamit, & huic filius primogenitus Aposebatas. At Symbatio ab Amera Persidis interfecto, solus, quasi dominus supremus, suique iuris tenuit Mansiciert, reliquasque urbes, & terras; subiectique fuerunt Romanorum imperatori, & ipse, & duo fratres eius Apolesphuet, & Aposelme, quia saepenumero urbes eorum, terraeque bello infestarentur, vastarenturque a domestico Scholarum, tributa quoque harum nomine pendentes. Ab Asotio vero praedicto principum principe, Symbatii patre, Asotii secundi, & Apasacii Magistri avo, usque ad secundum Asotium, tres istae urbes sub potestate erant principis principum, isque ex iis tributa accipiebat. Similiter Mansiciert, quum terra Apacunes, & Charca, & Chore, ad id usque tempus, quo Ameras Manziciert, Aposebatas una cum duobus fratribus Apolesphuet Aposelme, imperatori se submiserunt, tributa quoque solventes pro urbibus suis, & terris; postquam principum princeps Romano imperatori parebat, veluti ab eo designatus, dignitatemque eiusmodi adeptus; nec ipse tantum,

tum, sed urbes omnes, quibus dominabatur, item respublicae, ac terrae. Symbatio principum magnae Armeniae principe capto ab Aposebata Amera Persidis, & capite mulctato, Aposebatas, qui in urbe Manziciert regiam posuerat, obtinuit quoque urbes Chaliat, & Percri, cum republ. Arzes. Secundus Aposebatae frater Apolesphuet, eiusque patruelis, & privignus Achmet tenuerunt Chliat, Arzes, & Altzice; subditi etiam ipsi Romano imperio, & tributa pro urbibus, terrisque suis dantes, quemadmodum frater Aposebatas. Tertius Aposebatae, & Apolesphuet frater Aposelmes possidebat urbem Tzermatzu cum terris eo pertinentibus, & ipse quoque Romano imperio subiectus tributa persolvit non minus, quam fratres Aposebatas, & Apolesphuet. Defuncto Aposebata urbem Manziciert cum territorio, & ditione universa tenuit filius eius Abderachim; cui Apolesphuet successit, secundus Aposebatae filius, patruus Abderachim; huic tertius Aposelmes. Aposebatas filios habuit Abderachim, & Apelmuze; Apolesphuet privignum, & patruelem Achmet. Aposelme filius fuit Apelcart, qui nunc Manziciert tenet. Aposebatas autem moriens, Abderachim filium Ameram reliquit; alter vero Apelmuze puer admodum erat, itaque ad patris, fratrisque ditionem accedere contemsit. Aposebatas primus frater sedem habebat in urbe Manziciert, possidebatque, ut dictum est, terras Apachunes, Cori, & Charca, tributaque pro iis Romano imperatori exhibebat. Hoc defuncto tenuit filius eius Abderachim, & tributa eadem pendebat propter infantiam extremam, ut dictum est, fratris Apelmuze. Mortuo Abderachim, Apelmuze fratre contemto, veluti puero, Manziciert, eiusque territorium in potestatem devenit praedicti Apolesphuet, qui secundus Aposebatae frater, patruus Abderachim, & spreti ob infantiam Apelmuze. Eo defuncto tenuit tertius Aposebatae frater Aposelmes. Achmet autem, quem diximus, patruelis, & privignus Apolesphuet, eo conscio, ac volente possedit Chliat, Arzes, & Percri. Apolesphuet enim, quum filium nullum haberet, ut diximus, hunc Achmet patruelem, ac privignum omnium suae ditionis urbium, regionumque heredem reliquit. Post Aposelme obitum, filius eius Apelcart tenuit Manziciert, cum omni territorio. Achmet vero, tres urbes illas Chliat, Arzes, & Altzice, subditusque etiam erat imperatori, ut dictum est, praebens ei tributa, tam pro se, quam pro patruo Apolesphuet. Interfectus autem fuit fraude, doloque Apelcart, qui & urbes eius invasit, quas repetere imperator debet ut suas. Et quidem omnes hae urbes, terraeque, quarum meminimus, numquam sub Persidis, aut Amermumne potestate fuerunt; sed imperante domino Leone parebant Symbatio principum principi, inde ad tres fratres Ameradas pervenerunt, Aposebata nempe, Apolesphuet, & Aposelme; illorumque temporibus subiugatae a Romanis sunt, & tributariae factae. Tres autem hae urbes, Chliat, Arzes, & Percri, si imperatori pareant, Persicus exercitus in Romaniam excurrere non potest, quum mediae sint inter eam, & Armeniam, ac veluti saepes, ac mansio exercituum.

CAP. XLV.

De Iberibus.

Iberes, Curopalatae gloriantes, originem se ducere dicunt ab uxore Vriae, quam rex, & propheta David adulteravit; & ex liberis inde natis descendere credi volunt, cognatique esse regis, ac prophetae Davidis, & sanctissimae quoque ea ex re Deiparae, quae ex semine Davidis oriunda. Ea propter etiam magnates inter eos licenter cognatas suas ducunt, veterem se legem observare existimantes; & ex Ierosolymis nationem suam ortum trahere dicunt, atque inde visione monitos migrasse, sedemque posuisse in partibus Persidis, quas nunc tenent. Qui autem Ierosolymis excesserunt, David ille erat, & frater eius Spandiates, quem hanc a Deo gratiam accepisse narrant, ut vulnerari in bello nullum ipsius membrum posset, excepto corde, quod etiam in praeliis armatura quadam muniebat; unde & terribilis Persis erat, quos devicit, subiugavitque, cognatosque Iberes in locis difficilibus, quae nunc tenent, collocavit; ubi multiplicati, auctique sunt, & in magnam gentem evaserunt. Deinde ita Heraclio imperatore cum armis contra Persidem proficiscente, iuncto foedere cum eo militarunt, ex eoque tempore metu magis Heraclii, quam suis viribus, multas urbes, terrasque Persarum subiugarunt. Semel enim profligati ab Heraclio Persae, eorumque principatu deleto, facile non ab Iberibus tantum, sed & a Saracenis vinci in posterum potuerunt. Quia vero, uti dicunt, Ierosolymis originem ducunt, multumque & illis tribuunt, & sepulcro domini nostri Iesu Christi, temporibus quibusdam ubertim pecunias mittunt urbis sanctae patriarchae, quique in illa degunt Christianis. David autem ille, quem dixi, Spandiatae frater, filium genuit Pancratium, iste Asotium, iste Adranaze, cui Curopalatae dignitatem honoris ergo contulit Christianus imperator Leo. At Spandiates improles decessit. Ex quo vero Ierosolymis migrarunt in terram, quam nunc habitant, anni sunt quadringenti quingenti hodie, quae est indictio decima, a mundi autem creatione 6460., Constantino, & Romano piis, ac porphyrogenitis imperatoribus. Pius autem porphyrogenitus, & venerandus imperator Leo audiens Phasianes ecclesias a Saracenis invadentibus urbes esse factas, Lalaconem patricium, & Armeniacorum praetorem misit, una cum praetoribus Coloniae, Mesopotamiae, Chaldiaeque, qui has urbes everterunt, ecclesias liberarunt, totamque Phasianem, quam tunc Saraceni tenebant, vastarunt. Postea rursum Catacalum domesticum, & scholarum magistrum misit, qui quum urbem Theodosiopolin invasisset, omnem circum regionem populatus, & Phasianes terra, urbibusque vicinis similiter perditis, magno

Sara-

Saracenis hac re vulnere inflicto, domum rediit. Imperante vero domino Romano, Ioannes Curcuas magister contra Tibium urbem proficiscens in transitu omnem Phasianes regionem veluti Saracenicam vastavit, quemadmodum & ea ipsa de causa ante eum Ioannis istius frater, Theophilus patricius, quum Chaldiae praetor esset. Quamdiu enim res cum Theodosiopolitis esset, in Phasianes regione nihil illaesum constitit, ne ad urbem quidem Abnicum usque; Iberesque amicitiam omnino colebant cum Theodosiopolitis, Abniciolis, Manziciertanis, & universa denique Perside; sed in Phasiane nihil terrae possidebant. Leo autem, & Romanus imperatores, imperatrixque nostra saepenumero Cetzeum urbem recipere, & praesidiarios imponere studuerunt, ne amplius inde Theodosiopolis commeatui dominarètur: adfirmantes Curopalatae, eiusque fratribus, simul ac capta foret Theodosiopolis, illam se recepturos; sed Iberes hoc facere non substinuerunt amore Theodosiopolitanorum, ne eorum urbs exscinderetur, imperatorique, & imperatrici responderunt; si hoc fecerimus, opprobrium erimus vicinis nostris, Magistro, & praefecto Abasgiae, Basparacanitae, & gubernatoribus Armeniae: dicere item possent, infidos imperatori Iberas esse, Curopalatemque, & eius fratres, neque se illis confidere, ideoque hanc ab illis urbem cepisse; quum potius mittat Turmarcham, aut aliquem de comitatu suo, qui in urbe Cetzeo resideat, & inspectionem habeat. Rescriptum autem fuit; quid proderit, si Turmarcha, aut de comitatu nostro aliquis mittatur? qui si veniant, cum decem aut duodecim ad summum viris intrare poterunt, & residere in loco, quem vos iis adsignaveritis. Et quandoquidem multae viae sunt, quibus Theodosiopolin intrare licet, non est possibile ab urbe prospicere carbania Theodosiopolin ingredientia, quae noctu intrare possunt illis nihil tale cogitantibus. Iberes itaque, quia vastari Theodosiopolin nollent, sed magis commeatui dominari, non obedierunt, neque urbem Cetzeum tradiderunt: sed vera, & iuramentum scriptum sumserunt, capta Theodosiopoli, urbem hanc se ipsis interversuros. Nullo enim modo volebant loca Theodosiopoli circumiacentia praedationibus, aut vinculis obnoxia esse, ut neque urbes Abnicum, & Manziciert, earumve territoria. Instabat quoque Curopalates de regione Phasianes, eam totam cum urbe Abnico postulans, praetendensque aureas se bullas habere a beato imperatore domino Romano, & nostra maiestate; quarum item exemplaria ad nos misit per Zurbanelen * azatum suum; quibus consideratis nil haec iuvare ipsum comperimus. Aurea enim bulla avi mei continet, prodere Curopalatem, scriptoque etiam propria manu iuramento confirmare, in fide se imperii nostri mansurum, amicos quoque, & hostes eosdem habiturum, orientem nobis subiecturum, urbes expugnaturum, & res pro nobis magnas gesturum; socerum autem meum respondere, si fidem servet, officiaque haec praestet, & ipsum, & posteros dignitatem hanc perpetuam habituros, ditionis suae fines numquam migret, sed priorum imperatorum conventis adquiescat, neque ea transgrediatur, aut Theodosiopoleos eversionem impediat, aut aliarum urbium hostilium, sive ab ipso solo eae obsideantur, sive ab exercitu nostro. Atque haec quidem aurearum bullarum summa erant capita, quae Curopalatae prodesse nihil possunt: nam quae soceri nostri est, ea sancit, ne antiquis ditionis suae terminis eum dimoveamus; quodque Theodosiopolin, & reliquas hostium urbes, vel solus, si possit, vel cum nostris militibus obsidebit, & exscindet, sed dominium, ac proprietatem non retinebit. Nostrae autem summa est, ut Agarenorum quaecumque loca vel ipse, vel adfinis ipsius Magister Adranase, suis copiis subiicere sibi poterit, vel ab hoc usque die subiecerit, eorum & dominium, & proprietatem habeat. Et quandoquidem neque suis copiis Theodosiopolin expugnavit, neque Abnicum, neque Mastatum, non debeat ea possidere, utpote quae cis Erax flumen sint, sive Phasidem: tum etiam quia Abnicum hactenus sui iuris fuerit, proprioque domino parens, & Ameran proprium habens, nostris saepenumero illud populantibus. Verum etiam * Ioannes, praetorque Arrhabonites, & Theophilus patricius paulo ante Theodosiopoleos praetor, reliquique, praedam inde magnam, & captivorum multitudinem abduxerunt, incensis praediis eius antequam id Curopalates fecisset. Hisque ita a nobis deletis venerunt Iberes, eaque ceperunt, urbem exinde tenere conati. Ameras vero crebro compellatus a Theophilo patricio, & praetore, nullam sibi vitae spem esse videns, imperio se nostro submisit, & filium obsidem dedit. Mastatum vero Theodosiopolitanorum erat, quumque Ioannes magister Theodosiopolin per septem menses obsideret, neque expugnare valeret, misso milite istud cepit, introducto illic * Petrona Boila, qui tunc Nicopoli praeerat. At Pancratius magister, qui cum Ioanne ante Theodosiopolin ordines duxerat, secessurus, urbem illam dari sibi ab eo petiit, scripto iuramento adfirmans, sibi perpetuo se adservaturum, neque ullo pacto Saracenis traditurum; isque, quia Christianus esset Pancratius, & imperii nostri subditus, iuramento fidens eam tradidit, at ille Theodosiopolitanis restituit, quorum urbe capta venientes Iberes eam tenuerunt, itaque neque Mastati, neque Abnici potestatem petere possunt. Sed postquam Curopalates fidus, & integer servus, ac amicus noster est, propter eius postulationem, fiat terminus Phasianes Erax fluvius, sive Phasis: & sinistras partes Illyrium versus Iberes teneant, dextrae vero versus Theodosiopolin, tam urbes, quam agri nostri imperii sint, flumine scilicet utrasque disterminante, quemadmodum etiam beatae memoriae Ioannes Curcuas, quum viveret, interrogatus expedire pronuntiavit. Nam stricto iure nulla potestas Curopalatae competit, neque in citeriora fluminis, neque in ulteriora: siquidem omnis ille Theodosiopolitanorum tractus a nostro milite ferro igneque vastatus est, neque umquam sine eo Iberes egressi

gressi Theodosiopolin populati sunt, sed amico semper eo usi negotia inter se exercuerunt: & verbo quidem deleri Theodosiopolin volebant, re tamen ipsa nullo modo. Sed nostra maiestas, ut dictum est, propter adfectum in Curopalaten, terminum intermedium esse voluit fluvium Erax, sive Phasin; qua possessione contenti esse, neque quidquam amplius petere debebant.

CAP. XLVI.

De Iberum genealogia, & oppido Adranutzio.

SCiendum est Pancratium, Davidem, & Mampalim, quod *omnino sanctum* significat, filios fuisse magni Symbatii Iberis. Et Adranutze quidem in hereditatem Pancratio cessit, Davidi vero alia regio. Habuit autem Pancratius filios tres, Adranaser, Curcenium, & Asotium patricium, qui etiam Ciscases: divisitque ipsis terras suas, & Adranutze Curcenii hereditas fuit; qui sine liberis quum decederet, fratri Asotio Ciscase id reliquit. At Asotius patricius, qui, & Ciscases, generum sibi adscivit Curcenium illum magistrum, qui principatu accepto socero Asotio Adranutze per vim ademit, & compensationis vice dedit Tyrocastrum, terramque, quam Atzara flumen adluit confinem Romaniae ad Colorin. Vxor autem Asotio huic patricio, sive Ciscase, soror fuit Georgii magistri, & Abasgiae domini. Quumque diffiderent inter se Curcenius magister, & Georgius magister dominusque Abasgiae, quia Asotii patricii partibus faveret Abasgiae dominus, potentia, ac viribus antecellens Curcenius eripuit etiam, quod pro Adranutzio ei dederat, expulitque, & in Abasgiam profectus est. Mortuo vero Curcenio magistro, Adranutzium accepit uxor eius Asotii patricii, sive Ciscase filia, tamquam patrimonium. At quum Asotius Curopalates, Georgius magister, Abasgiae dominus, & Pancratius magister, iam dicti Curopalatae frater, Curcenii terram armis dividerent, re inter se composita, unusquisque propinquas sibi partes cepit. Adranutzium vero Symbatio, propinquum erat Davidis, quem autem diximus, filio; itaque omnes comprehensa Curcenii magistri uxore, Asotii patricii, sive Ciscase filia, dixerunt ei: Tu, quum mulier sis, habere illam urbem non potes: deditque ei Symbatius pro illa proedia quaedam, atque ita Adranutzium ipse accepit. Et Iberum quidem horum cognatio ita habet. Mater Davidis, & Adranase Curopalatae, patris Asotii pridem Curopalatae, duorum fratrum filiae erant. Symbatius autem, Davidis filius, uxorem habuit filiam Pancratii magistri, qui pater Adranase pridem magistri, eaque defuncta Adranase, sororem accepit Symbatii, Davidis filii *** Adranutzium vero munitum valde est, habetque territorium magnum instar regionis: & negotia Trapezuntis, Iberiae, Abasgiae, totiusque Armeniae, & Syriae illic agitantur, unde commercium illi ingens est. Terra vero eius, sive Arzen, multa, & ferti-

A lis, estque clavis Iberiae, Abasgiae, & Mischiorum, & beatus quidem imperator dominus Romanus misit Constantem patricium, & Drungarium rei navalis, qui tunc temporis * & manclabita erat, deditque ei vestem magistri, ut Curcenium Iberem magistrum crearet; qui quum Nicomediam usque progressus esset, accessit Agapius monachus, Cymene F. qui tunc in urbe sancta fuerat voti causa, transiensque Iberiam Adranutzium venit. Erat autem Asotio patricio, sive Ciscase odium adversus generum Curcenium: itaque
B Agapio monacho dixit: Adiuro te per Deum, & in virtute honorandae, ac vivificae crucis, ut in urbem abeas, imperatorique nunties, aliquem ad me mittat, urbemque hanc meam accipiat, & in potestate sua habeat. Agapius autem monachus in urbem veniens imperatori narravit quaecumque ipsi Asotius patricius dixisset. Quumque Constans, quem diximus, patricius, & rei navalis Drungarius Nicomediae esset, ex mandato imperatoris litteras ac-
C cepit a patricio Simeone A secretis, quorum haec summa: Iubet te imperator, relictis rebus omnibus ad Asotium patricium abire, & urbem Adranutzium ab eo accipere, quandoquidem per Agapium monachum sacrae imperatoris maiestati significavit, uti aliquem e suis fidum mittat, & Adranutzium accipiat; ubi autem in Chaldiam veneris, adiunge tibi principes utiles, quos fortes, fidosque cognoveris, urbemque ingredere, & cape. Quumque Constans patricius, & rei navalis Drun-
D garius, strenuis turmae praefectis, principibusque, & militibus adsumtis trecentis, in Chaldiam proficiscens, in Iberiam venisset, detinuit eum beatae memoriae David, Asotii pridem, Curopalatae frater, interrogans, quonam ab imperatore, & cuius rei causa missus, tantam secum multitudinem traheret. Putabant enim propter mortem Adranase, Curopalatae Curcenium ea dignitate ab Imperatore non esse ornandum, quandoquidem inter Adranase, Curopalatae filios, & patruelem eo-
E rum contentiones ortae essent, & quia primum famulum cum ingenti munere ad Imperatorem Curcenius misisset * ad Curopalatae, aut Magistri honorem petendum, quatuor fratres, Adranase, Curopalatae filii, suspicabantur, ideo eum illuc venire, ut Curcenium Curopalatem faceret. At Constans patricius excusavit, dicens: Curcenium sibi magistrum esse creandum, eaque de causa cum tanto comitatu venire: atque ab illo discedentem iturum ad Davidem magistrum, quip-
F pe ad quem mandata ab Imperatore, & munera haberet. Itaque abiens ad Curcenium, magistri honorem ei contulit; ingressusque est patricii Asotii, sive Ciscase urbem Adranutzium, deditque illi, quae mandata ab Imperatore habebat, non de Adranutzio, sed aliis quibusdam rebus. Dixit autem ei Constans patricius, quamvis de Adranutzio quidem nihil mandatum hoc continet, tamen quia Agapius monachus Imperatorem accedens retulit ea, quae tibi de Adranutzio significavi, ideo me misit uti urbem acciperem, & hos, quos abduco, illi imponerem. Quumque, ut

antea

antea dictum est, inter Asotium patricium, A sive Ciscasen, eiusque generum Curcenium odium esset, urbem Imperatori dare maluit. Habebat autem ad manum Constans flammula, eaque Asotio dedit, qui ea accipiens conto circumposuit, & Constantino patricio dedit, ut in muris collocaret, unde omnibus constaret, ex illo die urbem illam ad Imperatorem pertinere. Quod ubi Constantinus patricius fecisset, flammulumque in muro posuisset, Romanorumque imperatores pro more faustis acclamationibus prosequutus esset, omnibus B innotuit, Asotium Ciscasen patricium Imperatori urbem Adranutzium donasse. Magnus vero David terram suam imperatori non dabat, quamvis collimitantem versus Acampse, & Murgule. At Constantinus patricius binas ad imperatorem litteras rerum suarum successum referentes misit, quarum unae de Curcenio erant, quem magistrum creasset, & quomodo is eum honorem accepisset, imperatoremque faustis acclamationibus prosequutus esset: alterae de Adranutzio narrabant, & quomo- C do illud ab Asotio Ciscase patricio sumsisset; magnum item dissidium, magnaque odia exercere inter sese Asotium patricium, & generum eius Curcenium magistrum: item ut auxilia mittat imperator, quae urbi ei praesidio imponantur; veniretque iis si fieri posset, scholarum domesticus. Haec quum viderent Iberes, Magister Curcenius, & Magister David Asotii, Curopalatae frater, imperatori scripserunt hunc in modum: Si maiestas tua hoc permittit, & in terram nostram veniat, ob- D sequium omne deferentes cum Saracenis nos iungemus, quandoquidem praeliis cum Romanis gerendis pares sumus, & per vim coacti contra Adranutzium, eiusque territorium, & ipsam adeo Romaniam exercitum ducere possumus. His intellectis, cum per litteras, tum per homines ab ipsis missos, veritus ne viribus cum Saracenis coniunctis Persiae copias contra Romaniam educerent, Constantino * manclabitae de urbe hac, eiusque ditione accipienda scripsisse se negabat, sed propria id E imprudentia eum fecisse. Et haec quidem dicebat imperator omnino eos delenire cupiens, mandatumque Constantinus * manclabita accepit cum conviciis, & minis, cuiusnam iussu hoc fecisset; quin potius urbe exiret, & Asotium defuncti Adranase, Curopalatae filium abduceret, dignitate paterna Curopalatae ornandum. Haec ubi accepisset patricius Constantinus, Asotium Ciscasen patricium Adranutzii, in urbe sua reliquit, adeoque egressus ad Davidem magnum profectus, cui F mandata, quae ad ipsum habebat, exposuit; & revertens in Iberiam venit, ubi congregatos super ea ipsa re magistrum Curcenium, magistrumque Davidem Asotii, Curopalatae fratrem, invenit; ceperuntque contendere, & conviciari Constantino patricio, veluti homini versipelli, & maligno, quod consilium suum de Adranutzio occupando ipsis non aperuisset, quod tamen imperatori nullo modo expediret. Sese quoque rem ad imperatorem retulisse, & comperisse, nihil illi de ea constare, sed ipsum hoc sua sponte fecisse in gratiam patricii Asotii Ciscase. Constantinus vero patricius iis, quae videbantur excusationi productis, Asotium Adranase, Curopalatae filium adsumtum in urbem duxit, ubi ab imperatore Curopalates factus est. Scias autem etiam ea, quae temporibus quibusdam inter Romanos, & varias gentes acciderunt; nam aequum est, fili charissime, haec te meminisse, ut per occasionem in similibus casibus facilis tibi correctio sit ex praescientia.

CAP. XLVII.

De Cypriorum migratione. Historia ita habet.

INsula a Saracenis capta, & per septem annos habitatoribus vacua, ac Ioanne archiepiscopo cum suo populo Constantinopoli commorante, ordinavit Iustinianus imperator in sancta sexta synodo, ut Cyzicum, eiusque episcopos cum incolis occuparet, & designationes faceret, ne deficiente episcopo, auctoritas, & iura Cypri interciderent. Siquidem ipse Iustinianus imperator Cyprius erat, quemadmodum a maioribus traditum accipimus: ut etiam a sancta sexta synodo constitutum designare eum, qui Cyzici sit, archiepiscopum Cypri praesul existat; veluti scriptum eiusdem capite CCCIX. Septennio vero post, Deo ita volente, animum induxit imperator, iterum Cyprum habitatoribus frequentem facere, misitque ad Amermumnem Bagdad tres e primatibus Cypriorum indigenas, Phangumes dictos, cum comitatensi aliquo prudenti, & claro scribens ei, uti Cyprios in Syria agentes ad terram suam dimitteret. Et Amermumnes petitioni Imperatoris satisfaciens per totam Syriam claros Saracenos misit, qui Cyprios omnes, undique coactos, in patriam traiicere curarent. Praeterea comitatensem quoque imperator misit ad eos, qui habitarent vel in Romania, vel Cyzici, vel inter Cibyrrhaeotas, aut in Thracesio; atque ita habitari iterum insula coepta est.

CAP. XLVIII.

Caput 39. sanctae sextae synodi, in trullo magni palatii habitae.

QVum frater, & collega noster Ioannes insulae Cypri praeses, una cum populo suo, & propter Barbarorum incursiones, & ut a gentium servitute liberaretur, ac soli christianissimi imperii sceptro subiiceretur, e dicta insula migraverit benigni Dei providentia, & labore Christum amantis, ac pii imperatoris nostri, statuimus, ut, quae olim a sanctis patribus Ephesinae synodi viri suprascripti sedi tributa sunt privilegia, ab omni innovatione libera conserventur; utque nova Iustinianopolis ius habeat Constantinopoleos; quique in illa constitutus est potentissimus episcopus toti praesit Hellesponti provinciae, & a suis episcopis antiqua consuetudine ordinetur. Nam cuiusque ecclesiae instituta sancti patres nostri observanda statuerunt, ut Cyzi-

A Cyzicenae urbis episcopus subsit praesidi nominatae Iustinianopoleos ad exemplum omnium episcoporum, qui iam dicto sanctissimo praesidi Ioanni subiiciuntur: a quo quum usus exigat, ipse quoque Cyzicenae urbis episcopus ordinabitur. Postquam vero ea, quae ad gentes pertinent studiose tibi ordinavimus, & praeexposuimus, aequum est non solum eorum, quae in nostra rep. sed quoque universo Romanorum imperio diversis temporibus innovata sunt, certam te cognitionem habere; ut rerum magis propinquarum, & domesticarum notitia ceteris tibi magis inhaerens, amabiliorem subditis reddat. Sciendum itaque sub Constantino Constantii F. Pogonato, Callinicum quemdam ab urbe Ilio ad Romanos venisse, qui Graecum ignem siphonibus emitti solitum paravit, cuius usu incensa apud Cyzicum Saracenorum classe victoriam Romani reportarunt.

CAP. XLIX.

Qui scire volet, quomodo Patrensi ecclesiae subiecti fuerint Sclavi, hinc discat.

ROmani imperii sceptra Nicephorus tenebat; & in Peloponnesi themate quum essent defectionem cogitantes, primo quidem vicinorum Graecorum aedes vastabant, praedaeque, ac direptioni exponebant; deinde etiam in Patrenses irruentes pomeria eorum exscindebant, urbemque obsidebant, adiuti ab Africanis, & Saracenis. Idque quum aliquandiu durasset, iamque rerum necessariarum, maxime aquae, & ciborum penuria oppidanos premere cepisset, consilium ineunt de paciscendo, & indemnitate accepta sese illis subiiciendo. Quum autem eius temporis praetor esset in arce thematis, quae Corinthi, sperarentque eum adfuturum, & Sclabinos oppugnaturum, quemadmodum antea illis nuntiaverat de ipsorum ad principes excursione, visum fuit oppidanis speculatorem prius mittere ad orientaliores montium partes exploraturum, an praetor adesset, hoc misso signum dantes; ut, si venientem praetorem videret, in reditu flammulum inclinaret, unde adventum eius cognoscerent: sin autem, rectum teneret, ne de cetero adfuturum eum sperarent. Quum itaque abiisset speculator, & non adesse praetorem videret, rediit cum flammulo erecto. Deo vero ita volente propter intercessionem S. Andreae Apostoli accidit, ut equo lapsante excusus vector flammulum inclinaret; quod videntes oppidani, veluti signo dato, existimantes omnino praetorem venisse, portis urbis apertis contra Sclabinos strenue egressi sunt, videruntque clare Apostolum primo vocatum equo insidentem, & in Barbaros ruentem, quos terga vertere, ac palantes in fugam se dare procul ab urbe coegit. Nam conspecto invicto bellatore, perculsi tam vehementi eius impetu, & supra modum territi ad venerandam eius aedem confugerunt. Praetor autem quum triduo post advenisset, & Apostoli victoriam intellexisset, Nicephoro imperatori significavit incursionem Sclabinorum, item direptionem, captivorum numerum, vastationem, praedam, & quaecumque alia mala Achaiae in partibus intulissent; item diuturnam obsidionem, continuamque oppidanorum oppressionem; deinde Apostoli inspectionem, auxilium, victoriam, & trophaeum; utque sub oculis hominum visus sit hostes invadere, eosque persequi, ac in fugam convertere, adeo ut ipsi etiam Barbari eius vires, & suppetias persentiscerent, ideoque ad sacram eius aedem confugerent. His cognitis imperator iussit, postquam ab Apostolo victoria contigisset, eique hostium expeditio imputari deberet, omnia ei spolia donari; & statuit ipsos quoque hostes cum omni familia, & cognatione, ac propinquis universis, facultatibusque, adtribui templo Apostoli, quod in Patrarum metropoli, ubi primo vocatus, Christique discipulus, pugnam hanc pugnasset, & sigillum super hac re in metropoli illa dedit. Atque haec quidem antiqui posteris suis sine scripto tradiderunt, ut secundum prophetam posteritas sciret, miraculum factum intercessione Apostoli, narraretque filiis suis, uti ne obliviscerentur beneficiorum, quae Deus per ipsum contulisset. Ex illo vero tempore Sclabini, qui metropoli destinati, praetores, comitatenses, & quoscumque gentium legatos, veluti obsides alunt, habentes mensarios suos, coquosque, & quicumque cibos adparant, metropoli quidem nihil innovante, sed ipsis Sclabinis ex divisione, ac contributione universitatis suae res huiusmodi necessarias colligentibus. Dedit vero etiam sigillum Leo semper memorandus, & celebrandus imperator, singillatim complectens, quid hi adscriptitii Metropolitano praestare debeant; quos neque adaerare ipsi, aut quovis alio commento damno adficere possit.

CAP. L.

De Peloponnesi thematis Sclabis, Milengis, Ezeritis, eorumque quae solvunt tributis. Item de habitatoribus urbis Maines, & eorum tributis.

SCiendum est thematis Peloponnesi Sclavos temporibus imperatoris Theophili, eiusque filii Michaelis desciscentes imperium excussisse, & suo libitu viventes direptiones, captivitates, praedas, incendia, ac furta exercuisse. Imperante vero Michaele, Theophili F missus fuit Theoctistus cognomento * Broenniorum praetor ad thema Peloponnesi cum magna manu Thracum, Macedonum, ceterorumque thematum occidentalium, ad eos debellandos, subiugandosque. Et omnes quidem Sclavos, reliquosque thematis Peloponnesi, nondum subiectos vicit, ac subiugavit. Soli vero Ezeritae, & Milengi relinquebantur sub Lacedaemonia, & Elos. Ac quandoquidem mons illic magnus est, & valde altus. Pentadactylus nomine, qui cervicis instar longe se in mare porrigit, propter loci difficultatem ad latera eius sedes posuerunt, hinc Milengi, inde Ezeritae. Et praedictus quidem Theoctistus * Peloponnesi praetor, quum subiugare illos

illos potuisset, imposuit Milengis quidem libras LX. Ezeritis vero numismata CCC. quae ipso praetore solvebantur, ut etiamnum constans fama est inter incolas. Imperante vero domino Romano Ioannes * eius thematis praetor ad Imperatorem per litteras retulit Milengos, & Ezeritas defecisse, neque aut praetori, aut imperiali mandato obedientiam ultra exhibere; sed quasi liberi, ac sui iuris essent, neque principem a praetore accipere, neque praesidium cum eo agere, aut officium denique ullum aliud fiscale praestare velle. Dum autem hae litterae in itinere essent, contigit, ut Peloponnesi praetor destinaretur * Crinites Arotras; quumque adlatae essent, ac coram imperatore domino Romano lectae, intellectumque esset Sclabos defecisse, & imperialibus mandatis, aut aegre, aut omnino non parere, iniunctum eidem * Crinitae fuit, ut, quandoquidem descivissent, atque ad inobedientiam devenissent, arma contra eos sumeret, subiugaret, exstirparetque. Bellum igitur auspicatus mense Martio, frugibus exustis, & agris omnibus vastatis, repugnantes habuit usque ad Novembrem; sed ex eo perniciem suam videntes, de subiectione convenire voluerunt, & praeteritorum delictorum veniam postularunt. Itaque quem antea dixi * Crinites, & praetor tributa illis graviora imposuit, Milengis quidem ad LX. libras, quas antea solvebant, alias DXL., ita ut universum ipsorum tributum esset librarum DC. Ezeritis vero supra CCC numismata pristina alia CCC. ut essent DC. quae exegit quoque idem * Crinites, intulitque in sacrum thesaurum. Illo autem in Graeciae themate transposito, quum in Peloponneso successisset * Bardas Platypus, & turbae, ac factio exorta esset inter ipsum * Bardam Platypodem, quique partes eius tenebant * * principes, & eos, qui Leonem Agelastum themate expulerunt, protinus in thema illud Sclabesianis venientibus, miserunt illi ipsi Sclabi, Milengique, & Ezeritae, ad dominum Romanum imperatorem, commiserationem petentes super auctis tributis, permitterenturque ea pendere, qualia pridem pependerant. Imperator autem horum adventu veritus ne Sclavis coniuncti, omnino eum themate isto exuerent, auream illis bullam dedit, ut tributa tantum solverent, quemadmodum primitus solebant, Milengi scilicet libras LX. Ezeritae vero numismata CCC. Atque haec quidem causa aucti, imminutique rursus Milengorum, & Ezeritarum tributi. Sciendum vero habitatores urbis Maines a praedictis Sclavis originem non ducere, sed ab antiquioribus Romanis, qui etiam hodie ab incolis Graeci adpellantur, quia priscis temporibus idola adoraverint, veterum Graecorum ritu, & cum baptismo Christianam fidem amplexi sunt sub imperio Basilii. Locus vero, quem habitant, aquarum expers est, & inaccessus, sed olivifer, quo se consolantur. Iacet autem in Malea promontorio ultra Ezerum versus oram maritimam. Et quandoquidem plane subiecti sunt, principemque a praetore accipiunt, cui parent, antiquissimi temporis tributum solvunt libras CCCC. Cappadociae praetoria, olim turma erat praetoriae orientalium. Cephaleniae praetoriae, sive insulae, turma olim erat praetoriae Longobardiae, sed praetoria facta est sub pio domino Leone. Calabriae praetoria ducatus erat praeturae Siciliae. Sub Leone a Buccellariis in Cappadocum thema translata sunt haec banda, vicariatus Baretas, Balbadonos, Asponas, & Acarcus: ex orientalibus vero vicariatus Eudociadis, S. Agapeti, & Aphraziae; factaque sunt septem haec banda, nempe Buccellariorum quatuor, & orientalium tria, turma una, quae nunc Commata dicitur. Porro sub eodem Leone e Buccellariis in Charsiani thema translata haec banda sunt, vicariatus Myriocephali, venerandae crucis, & Berinopoleos; factaque ex iis fuit turma una, quae nunc Saniana dicitur; & ab Armeniacis in Charsiani thema translatus est vicariatus aurifabri Tabiae, adiectusque turmae Charsiani. E Cappadocibus autem in Charsiani itidem thema translata fuerunt haec banda; universa nempe turma Cases, & vicariatus Nisae cum Caesarea. Chozani vero thema olim erat sub Saracenis, quemadmodum & Asmosati: sed Chanzit, & Romanopolis clusurae erant Meletianitarum. Et a monte Phatilano, quae ulterius iacent, sub Saracenis sunt, Teces vero sub Manuele. At Camacha turma promontorium Coloniae erat, sicuti Celtzines turma ad Chaldiam pertinebat; sed Mesopotamia tunc temporis thema non erat: at Leo pius, & venerandus imperator, Manuelem illum verbis persuasum e Teces eduxit in urbem, & * fecit; quumque filios haberet quatuor, Pancratucan, Iachnucan, Mudaphar, & Ioannem; Pancratucan quidem Hicanatum creavit, & deinde praetorem Buccellariorum; Iachnucan, praetura Nicopoleos donavit, Mudaphar vero, & Ioanni imperialem terram Trapezunti dedit, & dignitatibus omnes, & beneficiis multis cohonestans. Et Mesopotamiam in thema redegit, ac Oresten illum Charsianitem praetorem designavit, turmasque Camachae, & Celtzines ei subiecit. Haec omnia autem quum pridem sub dominio essent Romanorum, Romano imperatore ad Mesopotamiae thema additae quoque sunt Romanopolis, & Chanzit. Sub Leone vero Larissa, Sebastiae turma erat, ut Cymbalaeus Charsiani: at Symposium desertum erat ad Lycandi partes situm, & imperante Leone, Eustathius Argyri ab exilio revocatus, Charsiani praetor factus est, Melias autem adhuc in Melitene exsulabat. Et Baasacius cum duobus fratribus Cricorice, ac Pazune, item Ismael Armenius, ad illum simul, & ad Argyrum, quem diximus, scripserunt, uti bulla aurea persuaderi sibi permitterent, atque exirent, & Baasacius quidem cum fratribus Larissae sedes poneret, vocareturque eius clusuriarcha, sicuti Ismael Symposii; Melias vero Euphratiae, Trypiorum, & deserti turmarcha foret, id quod factum est. Meletianis vero excursionem facientibus, Ismaeleque sublato, Symposium desertum mansit: & Baasacio proditionis accusato, ideoque relegato, iterum Sebastiae turma facta est Larissa, praetorque illuc missus fuit Leo Argyrus, Eustathii

thii F. qui magister postea, & scholarum domesticus. At Melias, qui Euphratiam habitabat, Constantino Charsiani duce designato, Lycandum urbem antiquam discessit, quam quum exaedificasset, munivissetque, sedem ipse ibi posuit, illaque ab imperatore pientissimo Leone clusurae nomen accepit. Deinde Lycando in Tzamandi montem commigravit, ibique urbem condidit, quae etiam hodie exstat, & similiter clusura adpellata est. Tenuit vero etiam Symposium, fecitque turmarchatum. B Constantino autem imperante, quum mater illi Zoe adesset, tunc primum Lycandus praetoria facta est, primusque eius praetor adpellatus Melias patricius, tunc temporis illic clusuriarcham agens, qui postea quoque propter insignem in Romanorum imperatorem fidem, & praeclara in Saracenos edita facinora, magistri honore ornatus est. Quod ad Abaram turmam attinet, ea sub Sebastiae themate erat; imperante vero Romano clusura facta est. Et statutum antiquitus fuit, ut praefectus Mardaitarum Attaliae ab imperatore C designaretur, unde etiam a Leone designatus fuit Stauracius, cognomento Platys, qui aliquamdiu quidem illic egit, sed tributa non recte ordinavit. Quum enim * Eustathius, Ecprosopi F. Asecretis in Cibyrrhaeotarum thema mitteretur, aemulatio quaedam, & contentio inter ipsos exorta est: quippe Stauracius Platys, Hemerio patricio, & Logothetae cursus confidens, utpote quo intercedente imperatori conciliatus erat, Eustathio D Ecprosopi F. se opposuit, atque omnino ei contrarium se praebuit, ubi praeter decorum committentem aliquid videbat. Vicissim Eustathius male erga Stauracium adfectus, multas adversus ipsum fraudes machinabatur, & querelas contra eum producebat, in Cibyrrhaeotarum themate duos praetores esse non posse, se, & Stauracium Mardaitarum praefectum; quippe quum alia ipse iuberet, statueretque, alia Mardaitarum praefectus facere vellet, & sui iuris cum sit ea, quae ipsi viderentur peragere. E Produxit item alia quaedam mendacia, & multas contra eum fraudes excogitavit, quaedam probabiliter, quaedam per calumniam confingens. Atque haec quidem Hemerio patricio, & cursus Logothetae confisus scribebat. Sed is tunc temporis Eustathio magis, quam Stauracio favebat, etsi postea inimici ambo infestissimi fuerint. Eiusmodi igitur Eustathii relatione accepta imperator, & Hemerii patricii petitione persuasus, praefecti istius dignitatem, Eustathio Ecprosopi F. dedit. F Sed mortuo illo beatae memoriae imperatore, Alexander eius frater imperio potitus, qui omnes a fratre defuncto honoribus auctos continuavit, hominum malignorum pravis consiliis persuasus, Eustathio, quem dixi, honorem non itidem prorogavit, sed alium ipsi substituit. Nam Chase ille a Saracenis genus ducens, & re ipsa eorum quoque sententiam, mores, ac cultum retinens, Damiani patricii servus, plurimum tunc gratia valebat apud Alexandrum imperatorem, quemadmodum & * Nicetas eius frater, qui etiam Cibyrrhaeotarum praetor ab eodem

A factus fuit. Hic igitur Nicetas, dicti Chase frater, imperatorem compellavit, oportere sibi, ut amico veteri beneficium conferri, esse autem unum, quod ab eius maiestate peteret, in quo exaudiri deberet: imperatore vero ambigente, interroganteque quidnam illud esset, respondit; ut filio meo praefectura Mardaitarum Attaliae detur: eiusque petitioni satisfaciens imperator, Abercium Spatharocandidatum * Nicetae filium in processione introductum in triclinium aureum Mardaitarum, Attaliae praefectum designavit; B quemadmodum antea Leo Stauracium Platyn. Et sic quidem, ut initio dixi, antiquitus ab imperatore Mardaitarum praefectus designabatur. Sciendum autem sub Theophilo imperatore Accubitorem fuisse Scholasticium Vestiarium, & sub Michaele eius filio, Damianum patricium, & post eum sub eodem Basilium, qui postea imperator. Eo vero imperante nullus fuit, sed sub Leone iterum hac dignitate ornatus est Samonas patricius, cui sub eodem successit Constantinus patricius. C Alexandro imperium tenente Barbatus patricius; & sub Constantino rursum Constantinus patricius fuit, cuius antea memini sub domino Leone; sub Romano Theophanes patricius hunc honorem tenuit, sub Constantino autem iterum Basilius patricius. Sub pientissimo, & perpetua memoria digno, imperatore Leone, Ctenas ille vixit, clericus aetate gravis, & omnino dives, novae ecclesiae domesticus, qui canendo omnes sui temporis antecellebat: hic Samonae patricio, D qui tunc Accubitor erat, persuasit, uti pro se apud imperatorem intercederet, qui * fieret, & camasum ferret, ac in Lausiacum progrederetur, sederetque veluti * rogamque acciperet libram unam, se huius rei causa imperatori daturum libras quadraginta. At imperator recusabat, impossibile dicens, & maiestate sua indignum, clericum fieri * Quod quum ex Samona patricio idem ille Ctenas intellexisset, ad quadraginta libras inaurium par unum adiecit libris decem aestimatum. E Persuasus itaque imperator Samonae patricii, & Accubitoris precibus, libras illas quadraginta, & inaurium par accepit, & mensulam artificiose caelatam ex argento inaurato, quod totum Ctenae donum sexaginta librarum erat, fecitque eum * & rogam dedit librae unius. Vixit autem Ctenas post acceptum honorem hunc annos duos, & tunc obiit, quo biennio expendit ad libras mille.

C A P. LI.

F *De imperiali dromone, quomodo factum sit, & protocarabis eius: item quid sit de * phialae.*

Usque ad tempora Leonis venerandi, sapientissimique imperatoris dromonium imperiale, quo veheretur imperator, nullum erat; sed agrarium tantum russum. Primus autem Basilius, quum ad Prusae thermas, aut Rhegii pontem videndum abiret, quem extrui ipse iusserat, dromonium conscendit, quod alterum sequebatur; remiges vero, qui in

in eo, ex agrario imperatoris erant, & nautis Stenitis. Ab antiquo enim in Steno chelandia imperialia navigationi instructa decem erant. Quum vero beatae memoriae imperator plerumque ad fontes migraret, quod etiam ibi palatia eiusmodi aedificasset, qualia in Hebdomo, Iria, & Broea, agrarium ingrediebatur de more prisco: at quum longiorem aliquam profectionem susciperet, veluti ad Prusae thermas, aut pontis Rhegii lustrationem, dromonium, ut antea dictum est, conscendebat; sequebaturque alterum, in quo reliquus comitatus esset, quum in priori una cum imperatore essent plerique principes; sed venerandus, sapientissimusque imperator Leo benignius erga magistros, patricios, & consiliarios suos adfectus, gratificarique eis hac in re cupiens, quum ad plerosque principes excipiendos non sufficere agrarium videret, dromonium fieri curavit, eoque semper usus est, quocumque demum proficisci vellet; & comitabantur e principibus, magistris, patriciis, quoscumque vellet. In agrario enim cum eo nemini esse licebat, nisi drungariis excubiarum, reique navalis, Logothetae cursus, hetaeriarchae, mystico libellorum supplicum magistro, domestico scholarum, si in urbe esset, accubitori, vestiario, & e cubiculariis quos imperator iussisset. Hac itaque de causa dromonium Leo fecit; & aliquanto post alterum quoque, quod secundum adpellatum semper nomen retinuit. Saepe enim imperator hic longiora itinera instituebat, veluti Nicomediam, aut Olympum versus, & Pythia; quamobrem etiam duo haec dromonia paravit in suum, & principum suorum usum. Frequenter vero, quum non ita longe profecturus esset, partem unam in Hippodromo relinquebat ad palatii custodiam, quia ibi iam ab antiquo Numeri cohors cum scholarum domestico in praesidio agere solebat; in Hippodromo maneret, una cum imperatoribus in publicum procedebant. Primitus vero etiam imperiale officium gerebat * Phialae, habebatque sub sua potestate remiges omnes agrariorum imperatoris tam russorum, quam nigrorum, exceptis iis, quae ad Augustam pertinebant; ista enim sive russa, sive nigra, sub ipsius mensae domestico erant. Sed quum sub Leone dromonia primitus conficerentur imperatoris iussu ipsa cum remigibus * phialae arbitrio subiecta fuerunt; isque quotidie sub vesperam descendens, considebat in phiala, unde & nomen accepit, ac inter agrariorum, dromoniorumque remiges lites iudicabat, atque ius dicebat, administrabatque; & si quid praeter decorum commisisse aliquem comperisset, aut iniuriam cuipiam fecisse, vel officium suum deseruisse, eum flagris acriter excipiebat. Itaque, ut dictum est, omnes remiges dromoniorum, agrariorumque imperialium, tam russorum, quam nigrorum, sub manu erant * phialae; sed Augustae agraria ad mensae suae domesticum pertinebant, ita tamen, ut ille muneris sui rationem non Augustae redderet, sed imperatori. Functus autem hoc officio sub Leone fuit Ioannes Thalasson, post quem Podaron, cui successit

A Leo Armenius. Primi remigum fuerunt Nasar patricii, & navalis drungarii, & sub Basilio pientissimo imperatore a drungario ad imperatoris agrarium transierunt; sub Leone vero, quum dromonia is fecisset, propter fortitudinem, reique maritimae peritiam, protocarabi facti sunt; quumque periculum aliquod esset, utriusque dromonii remiges, cum duobus primi dromonii protocarabis in chelandia imperator introduxit, data iis armatura multiplici, & necessaria; ut sunt scuta,
B pelles, clibana pulcerrima, & quae alia navales milites opus habent; quibus adscitis Eustathius patricius, reique navalis drungarius cum classe imperatoria contra hostes profectus est. Fecitque totum hoc imperator, quia is bellum spectabat, quum interea illorum vicem cum remigum primis imperiale dromonium gubernaret senex ille, prudensque Michael. Qui autem dromonia agitabant, usque dum imperatoris remiges venirent, Stenitae erant. Quum vero ex praesidio redirent, pristina
C iterum officia praestabant. Et tunc honoris ergo Imperator * Podaroni, propter rem praeclarissime gestam, & Eustathium patricium, drungariumque, qui hoc illi testimonium perhibuerat, non esse alium in tota classe maiore fortitudine, vigilantia, aut fide in Imperatorem, potestatem * phialae contulit. Quumque illiteratus esset, iussu Imperatoris ex Hippodromo iudex veniebat, qui cum eo in phiala sedebat, & remiges iudicabat. At Augustae agraria, ut dictum est, mensae Au-
D gustae domesticus curabat. Postea autem Podaronem, & Leonem Armenium navium suarum Imperator vicarios designavit, primicarabos vero dromonii sui fecit Michaelem illum senem, qui tunc remigum dromonii princeps, sed secundas tenebat in agrario piissimi domini Basilii, & Michaelem alterum, Barcalan cognominatum, qui antea remigum princeps erat sub Eustathio patricio, & drungario, quum contra Turcas proficisceretur, & Simeonem Bulgariae principem debellaret.
E Qui Simeon cognito in flumen deductam esse classem, & Turcas contra se transmissuram, lesas fecit, sive catenas firmas, ac duras admodum, quibus impediret, quominus in ulteriorem ripam exscendere possent. Quod quum ita esset, Michael, quem dixi Barcalas, & cum eo duo alii socii navales, adsumtis scutis, & gladiis, viriliter plane, ac fortiter chelandio exsilientes, lesas, sive catenas dissciderunt, & transitum Turcis aperuerunt. Qui ubi factum hoc cum summa admiratio-
F ne vidissent, dixerunt hunc dignum esse, qui patricius fieret, & rei navali praeficeretur; quamobrem etiam imperator, re ad eius aures delata, dromonii sui remigum secundicerium statuit. Mox vero, Podarone, & Leone vicariis constitutis, Michael ille senex, & hic Barcalas, dromonii remigum principes facti sunt. Et praedictus quidem Leo Armenius, * Arsacii, & manclabitae defuncti pater, diem obiit, quum rei navalis vicarius esset. Podaron vero praetor creatus est thematis Cibyrrhaeotarum; qui quum vicarius factus esset, phialae praefectus est * Theophylactus

lactus Bimbilides, Ioannes Thalassonis consobrinus, perseveravitque aliquot annis ineuntis imperii domini Constantini Porphyrogennetae. Hoc igitur mortuo, quia iam aetate confectus esset Michael, quem dixi, & primicarabi munus plurimos annos substinuisset, dignitate * ornatus est, factusque * phialae, & imperatore dromonii phialam ingresso, atque in processu, sive alibi eunte, egregius ille senex, & ob rei navalis peritiam semper memorandus, stabat in medio dromonii, remiges exhortans, uti alacrius, remis incumberent, B simul etiam primicarabos docens, quomodo pro ratione, ac vi ventorum navem imperatoris dirigerent. Eo defuncto, propter pueritiam Imperatoris, & fatuitatem Constantini patricii, & Accubitoris, primicarabus factus est eius gener Theodotus, tunc remigum princeps, diversis temporibus creatus candidatus, strator, spatharius, spatharocandidatus, & postea * atque * phialae. Neque enim ab antiqua consuetudine primicarabus imperatoris fiebat * aut spatharocandidatus; sed vel C candidatus, vel strator, vel saepe etiam spatharius. Sub Leone vero venerando, ac sapientissimo Imperatore solus hic Michael spatharius primo, mox item spatharocandidatus factus est. Igitur, ut dixi, propter imperatoris pueritiam, & Constantini patricii, Accubitorisque fatuitatem, primicarabi spatharocandidati facti sunt, & hic Michael *. Quum autem in palatium venisset dominus Romanus imperator, & imperio, nescio quo pacto potitus esset, Theodoto propter benevolentiam D erga Constantinum honorem non modo non prorogavit, sed caesum, tonsumque perpetuo exilio damnavit, in quo etiam mortuus est, relicto primicarabi munere Constantino illi Loricato, qui cum ipso erat, quia per metum bene erga ipsum adfectus esset, & Constantini imperatoris amicitiam eiurasset, syngrapha ad id data, quam sua manu subsignaverat; quem initio quidem spatharocandidatum creavit, mox autem primicarabum principem, deinde * phialae, & paulo post *. Et E hic quidem per Ioannem Clericum, qui Deo permittente Rector fuit, domino Romano imperatori defuncto suggessit, * Theophylactum, & mensae Augustae domesticum, in defensione ipsius Imperatoris, atque matris suae necessario erga dominos, & benefactores suos adfectu inclinare, itaque nil opus esse, agrariorum phialae populum sub duabus potestatibus dirimi; & posse mensae Augustae domesticum studio ductum erga Imperatorem, & Augustam, agrariotas suos Augustales fal- F lere, saepe vero etiam dromoniorum remiges, & seditionem aliquam moliri. Haec quum dixisset, persuadet primum scelesto illi, & versipelli Rectori, atque per eum imperatori; quippe facile levis, & imprudens animus ad quidlibet fraudulente dictum fallitur evertiturque. Vbi persuasisset itaque, Augustalium agrariorum potestas illi collata fuit, ex eoque obtinuit, ut imperatoris dromonii primicarabus in omnes reliquorum dromoniorum, Augustaliumque agrariorum remiges ius haberet, essetque * phialae. Sub Leone vero

A pio, & semper memorando Imperatore semel, atque iterum ab Occidentis thematibus copiarum exactio facta est per * Leonem, & Tzicane praetorem ex iis, qui in praesidiis agere nollent. Sub domino autem Romano, quum Peloponnesios in Longobardia praesidiarios collocare vellet, praetore, & primas tenente in Peloponneso * Ioanne, maluerunt Peloponnesii, ut immunes essent, equos mille dare cum stratis, & frenis; ac rationibus centenarium unum inferre, idque libentissime praestiterunt.

CAP. LII.

Exactio equorum, quae facta in themate Peloponnesi sub domino Romano, uti dictum est.

Corinthi metropolitanus exhibebat equos IV. Patrarum totidem, episcopi thematis singuli II. * III. Spatharocandidati Spatharii stratoresque I. Monasteria imperialia, & patriarchalia II. Archiepiscoporum, Metropolitanorum, episcoporumque itidem II. Indigentiora, quae essent, bina I. Honorati, navales, conchyleutae, & chartarum confectores immunes erant. Praetera omnes Peloponnesi milites libras quinque solvebant; at qui pauperiores omnino, bini V. Vnde constitit illud, de quo dixi, monetae centenarium unum.

CAP. LIII.

De castro Chersonis historia.

Imperante Romae Diocletiano, apud Chersonitas vero principatum tenente Themisto Themisti Sarmatae F. Criscon Bosporianus Ori F. collecta Sarmatarum ad Maeotidam paludem habitantium manu adversus Romanos arma movit, quumque ad Lazorum terram pervenisset, bello infestatis incolis ad Halyn usque flumen progressus est. Diocletianus vero cognito, Laziam, Ponticamque vastari, exercitum contra Sarmatas misit sub duce Constante tribuno, qui quum ad Halyn pervenisset, illic substitit, & Sarmatas traiicere prohibuit. Quum autem opponere se illis non posset, cogitavit alio quodam modo pellendos esse, & Bosporianos, ac Maeotidae paludis finitimis accolis adversus ipsos concitandos, qui familias eorum everterent; quibus auditis domum reverti, & imperatori ea significare Sarmata cogeretur; misitque ad Chersonitas, eosque tamquam vicinos ad bellum contra Sarmatas capessendum incitavit, ut ea re audita Sarmata, quam ocyssime ab armis discederet. Quod quum ad Diocletianum imperatorem delatum esset, confestim ad Chersonitas misit, ut auxiliarentur sibi petens, & Bosporianorum, Sarmatarumque familias delerent, ac subiugarent. Chersonitae vero, qui principem tunc habebant Chrestum Papiae F. imperatoris petitione benigne audita, de capiendis Bospori, ac Maeotidis paludis oppidis consilium coeperunt, collectaque a finitimis oppidis manu, fabri-

fabricatis curribus bellicis, impositisque balistis, ad Bosporianorum urbem accesserunt, positisque insidiis noctu pauci pugna inita, & muro oppugnato a mane ad horam usque tertiam fugae signum dederunt, relictis in curribus chirobolistris. Bosporiani itaque rati propter paucitatem victos fugere Chersonitas, fidentiores facti ad persequendos egressi sunt. At Chersonitae pedetentim fugientes chirobolistris suis insequentes Bosporianos conficiebant; surgentesque illi, qui in insidiis, eosque circumdantes, ad unum omnes occiderunt, atque ita regressi Bosporum coeperunt, cunctasque, quae ad Maeotidam paludem urbes, Sarmatarumque familias, & Bospori consederunt, nemine interfecto, nisi, qui in armis deprehensus fuisset. Atque hoc quidem modo Bosporo potiti eam servarunt. Diebus vero aliquot elapsis Chrestus Papiae F. Sarmatarum uxoribus dixit, nihil opus est nos bellum vobiscum gerere, sed Sauromato Romanorum terram vastante, quum subditi Imperatoris essemus, arma contra vos sumere animum induximus. Si igitur in urbe vestra vivere velitis, agite ad dominum vestrum Sauromatum legatos mittamus, ut pacem cum Romanis faciat, datis utrinque obsidibus, vosque a nobis in urbem nostram redituris dimittamini. Et Sauromato legatos nostros remittente cum suis, qui de pace significent, dimittemus vos, ac discedemus. Sed si existimaverit dolo aliquo circumventos hic concludere, belloque infestare, nosque id per exploratores nostros cognoverimus, omnes vos a maximo ad minimum trucidabimus, atque ita hinc abibimus; neque quidquam porro Sauromato id proderit, familia omni, & urbe amissa. His auditis Sauromati uxores serio rem fieri curarunt, miseruntque Chersonitae cum Bosporianis legatos, quoque e suis quinque, qui rem ei totam exponerent, quumque iuxta Halyn flumen ad illum venissent, quaecumque adversus Bosporianos gesta essent annuntiarunt. Ille vero animi anxius veluti reficere Chersonitarum legatos ab itinere fessos cupiens, dixit ipsis; quum fatigati sitis, volo quiescere vos paucos dies, & deinde quaecumque dixistis effecta reddam. Hinc autem discedite ad Romanos, ab iisque discite, & persuadete vobis, veracem me esse, neque mentiri. Chersonitae vero ad Constantem profecti cum Sauromati legatis, quae inter ipsos gesta essent retulerunt, nuntiaruntque omnia, quae cum Bosporianis, & Meotidis paludis accolis egissent, & quo pacto Sauromati familias coepissent, isque hac necessitate compulsus ad pacem veniret. Quibus auditis Constans tristior, inquit Chersonitis; quid mihi prodest auxilium nostrum, quo effeci, ut tributum tantum auri penderent? illi vero securum esse iubent, si vellet, dissoluturos sese tributum occidentis; eoque interrogante, qua id ratione fieri posset? dicunt: significaret Sauromato, etiam inter se pacta exstare, quandoquidem ipsius caussa expensas fecisset, damnaque multa passus esset, exercitu Roma eo usque perducto; itaque illa solveret, ipse vero familias cunctas, urbemque reciperet. Laetus hac re Constans consilium sequutus Sauromato haec denuntiat, qui ubi audivisset animo contristatus respondit, neque dare se quidquam, neque accipere item velle; mitteret tantum Chersonitas, atque ille inde discederet. Sed auctores Constanti Chersonitae fuerunt, ne eos dimitteret, antequam captivos omnes accepisset, quod quum ei indicasset, omnes quotquot essent Sauromatus vel invitus dimisit. Quos quum accepisset Constans, duobus Chersonitarum legatis apud se retentis, ceteros ad Sauromatum misit, isque ad illorum adventum e Lazorum regione quosdam una cum suis destinavit, quibus Bosporus familiaeque traderentur, ipse vero cum sua gente iter ordinare instituebat. Chersonitae vero legatis suis receptis, intellectoque, quid inter Constantem, & Sauromatum actum esset, Bosporum, Maeotidisque urbes, & familias omnes illaesas reliquerunt, & pace domum redierunt. Constans autem, ubi ex Romani imperii locis discessisset Sauromatus, ipse quoque Romam contendit, omniaque a Chersonitis acta imperatori indicavit, abductis item duobus legatis, quos quum vidisset imperator benigne exceptis gratias maximas pro benevolentia, & auxilio egit; ac petere quodcumque vellent eius rei ergo iussis, quum illud unum postularent, ut liberi essent, atque immunes a tributo, libenter id concessit, multisque muneribus cohonestatos ad Chersonitas remisit, veluti veros, ac fideles imperii Romani subditos. At Constans magnifice ipse quoque ab Imperatore susceptus, veluti re contra Sarmatas praeclare gesta, & illustris, clarusque factus, paulo post in imperium successit, Diocletiano Nicomediam secedente, eoque mortuo imperator fuit filius eius Constantinus. Qui quum Byzantium venisset, Scythaeque rebellarent, revocatis in memoriam, quae a patre Constante audivisset, de benevolentia, & auxilio Chersonitarum, legatos illis misit, postulans, ut contra Scythas arma caperent. Principatum autem tunc inter illos tenebat Diogenes Diogenis F. & libenter mandato obedientes omni studio curribus bellicis cum chirobolistris adparatis ad Istrum flumen profecti traiecerunt, ac contra hostem tendentes eum in fugam converterunt. Quibus cognitis Imperator domum eos redire iussit, primatibus, aut Byzantium vocatis gratias maximas egit, dixitque ipsis. Quando etiam nunc benigne pro nobis laborastis, quemadmodum & pro maioribus nostris, ecce etiam nos datam vobis libertatem, & a tributo immunitatem confirmamus, praeterea damus quoque statuam auream cum chlamyde imperatoria, fibulatura, & corona aurea ad ornatum vestrae urbis; item syngrapham nostram super libertate, & immunitate, tam vestra, quam nautarum vestrorum; insuper propter benevolentiae sinceritatem anulos quoque damus aureos, in quibus expressa maiestatis nostrae imago, ut iis relationibus vestris, supplicationibusque signatis, quas per occasionem missuri estis, earum nuntios dignoscere inde possimus. Nec his contenti, damus quoque singulis annis nervum,

vum, canabim, ferrum, & oleum ad balistarum vestrarum confectionem; item in alimenta annonas mille, quas vobis hinc domum missuri sumus. Chersonitae vero annonis huiusmodi acceptis, inter se liberosque suos divisione facta numerum constituerunt, qui etiam hodie apud illos obtinet. Atque hoc pacto Diogenes, & qui cum ipso, commeatu, ac donis ab Imperatore Constantino instructi, in terram suam reversi sunt. Annis vero aliquot post, Sauromatus Sauromati Criscoroni F. qui Lazicam bello infestaverat, nepos, collecto ad Maeotidem paludem milite contra Chersonitas movit, iniuriam, ut inquiebat, avi sui captivi ulturus; qua re intellecta Chersonitae, qui principem tunc habebant Byscum Supolichi F. armis quoque ipsi sumtis obviam ei facti sunt in locis Capha nominatis, initoque praelio, deo opitulante, superiores facti Sauromatum in fugam converterunt, limitemque illic, ubi victoria potiti sunt, posuerunt, in quo Sauromatus, quique cum ipso a praelio superstites, numquam se eum cum armis transgressuros esse iurarunt; sed propria unumquemque ipsorum loca ibi habiturum. Atque ita Bosporum Sauromatus, Chersonitae terram suam repetierunt. Hisque ita gestis, rursus post aliquot annos alius Sauromatus cum militum manu ad Maeotidam paludem surgens bellum contra Chersonitas cepit, limitesque cum iureiurando in Capha positos transgressus, tamquam ablatam sibi per vim terram vindicaturus, recepturusque. Habebant autem principem tunc Chersonitae Pharnacum Pharnaci F. exercituque adversus Sauromatum ducto, obviam sibi mutuo facti in montibus utrique constiterunt. Sauromatus vero, & corporis magnitudine, & militum multitudine fretus insolenter Chersonitis insultabat; at Pharnacus statura exiguus prae Sauromato eiusque copias considerans, consilio cum suis inito statuit, ne infiniti perirent, singulari certamine cum Sauromato pugnare; reque constituta militibus eius nuntiat, non opus esse, ut tanta multitudo pereat, neque sponte illos sua, sed Sauromati impulsu ad bellum venisse; mallent itaque ipsi auctores esse, ad singulare certamen descenderet, illisque domum repetentibus victus in victoris potestatem veniret. Haec res quum grata Saurmatis esset, Sauromato singulare certamen inire suaserunt, qui cognito exiguae staturae Pharnacum esse, magnitudine sua, viribusque, & armis fretus, conditionem laetus accepit. Pharnacus autem pugnaturus militibus suis dixit, ubi cum bono deo certamen ingressus fuero, Sauromatumque tergo vobis obversum, facie vero suis videbitis, ego autem faciem vobis, tergum hostibus obvertero, uno ore omnes clamabitis AA, neque hunc clamorem iterabitis. Quum itaque in campum uterque venissent, interque se depugnarent, Pharnacusque Sauromati, & Sauromatus Pharnaci partibus obversus esset, uno ore Pharnaci miles exclamavit AA: quo audito Sauromatus convertit se, ut videret quisnam hic clamor esset, qui in Pharnaci exercitu sublatus; dumque se converteret, diducta paulalum cassidis lamina conto eum Pharnacus percussit, & occidit. Quum autem Sauromatus cecidisset, equo descendens Pharnacus caput ei amputavit; victorque exsistens Maeotidis quidem populum dimisit, Bosporianos vero in vinculis detinens, capta eorum terra limites in Cybernico supra Chersonitas statuit, quadraginta tantum milliarium terram ipsis relinquens manentque isti limites in hodiernum usque diem, quum priores illi, quos dixi, in Capha sint. Paucis vero Bosporianorum apud se retentis agriculturae causa, Pharnacus reliquos omnes misericordia ductus ad sua redire permisit; qui reversi pro beneficio tali, benevolentiaque statuam ei in Bosporo posuerunt. Atque ex eo tempore in posterum Saurmatae Bospori imperium amiserunt. His ita gestis, principatum apud Chersonitas tenente Lamacho, apud Bosporianos vero regnante Asandro, male adversus Chersonitas adfecti, Bosporiani quum quiescere nequaquam possent, semperque aliquo modo captivitates suas ulcisci studerent, ubi intellexissent filiam Lamacho unicam esse Gyciam, filiosque haberet Asander, adfinitatem contrahere conati sunt, ut hoc nimirum pacto libere in Chersonitarum terram ingressi vindictam sumerent. Mittunt itaque legatos ad Chersonitas suasuros, quandoquidem amicitia inter ipsos esset, eamque sine dolo colerent, adfinitatem secum contraherent, & vel Lamachi filiam Asandri domini sui filio darent, vel eum apud se acciperent; neque enim dubium habere, quin fides inter ipsos constituta esset, herili filio suo apud eos commorante. Responderunt vero Chersonitae, filiam se ipsis dare non posse, quod si autem aliquem ex Asandri regis sui filiis dare generum vellent, accepturos esse, illa quidem conditione, ut qui venturus sit, reditum ad Bosporianos tentare numquam possit invisendi, compellandive patris sui causa, nec in ipsa mortis hora. Hoc pacto dimissi legati, domumque reversi, quum quid actum esset significassent, iterum ad Chersonitas Asander misit; quod si verum dicerent, atque bona fide agerent, Lamachusque filio maiori suo filiam uxorem dare vellet, cum se illuc missurum esse. Erat autem illis temporibus Lamachus, ut ferebatur, dives admodum auro, & argento, famulis, & ancillis, equis, ac fundis quamplurimis, & in quatuor regionibus domum habebat in latitudine, & longitudine usque infra Susa, quae dicerentur, ubi etiam in muro propriam portam cum quatuor praeter ceteras portis magnis, ac splendidis in introitum, & exitum; ita ut pecoribus eius in urbem venientibus, singuli armentorum greges, equorumque, & equarum, boumque, & vaccarum, oviumque, & asinorum, suas quique per portas introirent, & ad proprium stabulum discederent. Adhortati igitur Lamachum sunt Chersonitae, ut Asandri filium generum adsciscceret; quibus quum ille adnuisset, Asandri filius Chersonem venit, Gyciamque duxit. Et exiguo biennii tempore elapso Lamachus diem obiit, quum iam Gy-

ciae mater antea mortua esset. Gycia autem finito anno a sepulto patre, annuo die instante, memoriamque patris sui celebrare cupiens, coronam, & principatum Chersonis tenente iam Zetho Zethonis F. primores urbis hortata est, ne iniuriam suam putarent, si & ipsi, & populus universus, ab ea acciperent vinum, panes, oleum, carnes, aves, pisces, & si qua alia ad epulum necessaria, ut diem memoriae Lamachi sacrum cives cuncti cum uxoribus, ac liberis, omnique familia publica laetitia celebrem agerent, & feriatum haberent; promisitque cum iuramento quotannis, dum viveret haec se omnia in Lamachi memoriam iis suppeditaturam. Haec quum ita facta essent, maritus eius Asandri F. dolum animo occultum versans, & proditionis tempus quaerens, quae a Gycia dicta iuramentoque firmata essent audiens, admiratus laudavit eam veluti praeclare erga parentes adfectam, adiiciens gaudere se quoque, & libare itidem velle. Quumque memoriae dies, & epulum praeteriisset, Bosporianis per puerum suum indicavit; invenisse se, quo pacto sine labore Chersonem capere posset; mitterent itaque per intervalla decem, aut duodecim iuvenes praestantes, praeter caraborum remiges, qui veluti xenia ipsi ferrent; qui autem adpellent carabi illic manebunt, ego vero equos mittam, quibus iuvenes cum muneribus missis in urbem vehantur. Quumque per biennium hoc modo in urbem Bosporiani cum xeniis venissent, ne fraus adgnosceretur, post aliquot dies serius eos sub vesperam Asandri filius dimittebat; qui egressi ad tria usque milliaria tenebris iam densis redibant, & Limonem intrabant, unde carabo Susa devehebantur, ubi per portam minorem, quam in muro habebat, in domum ab eo recipiebantur, nemine conscio, praeter tres tantum pueros Bosporianos fidos; quorum unus recedere carabos nuntiabat; alter in Limonem Bosporianos reducebat; tertius Limone Susa carabo eos advehebat, & in Lamachi domum introducebat. Vtebatur praeterea his ad alimenta illis deferenda, ipsa quoque Gycia dolum ignorante. Statuerat autem, ut diximus, anniversario die Lamachi memoriae sacro, urbe tota epulante, ipse cum Bosporianis, atque domesticis suis, de nocte surgere, urbemque incendere, & omnes occidere. Quumque biennii tempore in Gyciae domo congregati essent Bosporiani cc. instaretque iam celebranda Lamachi memoria, accidit, ut puella Gyciae cubicularia, quae ei gratissima, propter offensam ab oculis eius removeretur, secluderetur que. Locus vero in quo concludebatur, subter quoque Bosporianos habebat, qui illic alebantur. Puella autem sedente, & colum tractante, contigit ut fusi verticillus decidens in foramen profundum prope parietem devolveretur; quumque surgeret tollendi causa, in foramen delapsum videt, unde cum extrahere propter profunditatem non posset, unum e pavimento laterem extrahere coacta est; eoque facto in inferiore aedium parte absconditam illic hominum multitudinem videt. Quos quum

A vidisset, laterem in locum suum solerter reposuit, ne ab iis, qui infra erant, deprehenderetur, misitque clanculum puellarum aliquam ad dominam suam, quam venire ad se hortabatur, necessarium aliquid audituram visuramque. Gycia vero Deo impellente puellam accessit; solaque ad eam ingressa, quum ianuam clausisset, ad pedes eius provoluta puella, potes, inquit, o domina, inutilem ancillam tractare pro arbitrio, tamen ostendam tibi rem novam, & inopinatam; quod quum secure facere eam Gycia iussisset, ad pariе-

B tem abductae, sublatoque solerter latere, dixit; ecce, o domina, per foramen hoc absconditam inferius Bosporianorum multitudinem. Gycia quum eos vidisset, re tali consternata, non frustra, inquit, hoc consilium susceptum est; cui, omnino domina, respondit puella. Quippe per Dei voluntatem fuso excidens verticillus in hoc foramen devolutus est, quem cum extrahere inde nequirem, laterem avellere coacta fui, atque tunc eos

C vidi. Illa vero puellam reponere laterem loco suo iussit; eamque amplexata benigne cum osculo, nihil, inquit, metuas filia, condona tum tibi crimen est; siquidem voluit te peccare Deus, ut dolum hunc nobis manifestum faceres. Vide igitur, quantum potes, uti totam hanc rem clam alios habeas, neque cuiquam quidquam concredas; sumsitque eam ex eo tempore secum, habuitque benignius, quam umquam antea, quia fidelem experta esset. Accitis autem duobus e consanguineis,

D quibus maxime fidebat, abite, inquit, & congregate apud vos clanculum primores, & nobiles urbis, iique eligerant viros tres fidos, arcanum qui custodire, & rem gerere possint, quibus sacramento se omnes obstringent, ut plenam mihi fidem faciant in iis, quae ipsos introgatura. Mittant vero illos ad me clanculum, habeo enim necessarium aliquid, urbique huic utile, quod ipsis committam; tantum maturate id, quod vobis dico. Discedentibus igitur hoc pacto eius consanguineis;

E quum illi haec clam ad primates retulissent, e vestigio tres viros elegerunt, quos fidos esse cognoverant, fide ipsis cum iuramento data, ratum se habituros effecturosque quidquid cum Gycia acturi essent. Hi ubi clam ad Gyciam venissent, illa eos excepit, interrogavitque; ecquid promittere certo possent facturos se quidquid commisisset; illis vero adfirmantibus, ergo, inquit, fidem date in urbe me, si moriar, a vobis sepeliendam esse, & arcanum meum narrabo; neque grave est, quod po-

F stulo. Quod quum audirent, libenter cum iureiurando promiserunt in urbe se eam, si moreretur, sepulturos, neque extra moenia educturos. Ita persuasa sacramento Gycia, nunc, inquit, arcanum vobis, quod habeo, aperiam. Ecce: maritus meus ex ingenito adversum urbem hanc odio, atque invidia, per dolum Bosporianos aliquot clam in domum meam introductos cum armis usque ad ducentos tulit, quam rem nunc per occasionem Deus mihi manifestam fecit. Hoc autem ille consilium agitat, ut ubi in patris mei memoriam urbi ego epulum dedero, vosque epu-

epulati cubitum iveritis, ipse de nocte cum Bosporianis, atque domesticis surgat, aedibus vestris ignem immittat, vosque omnes contrucidet. Et ecce, instat nunc dies anniversarius memoriae patris mei, oportetque me vobis ex iuramento dare pro more meo, quae ad epulum necessaria, & omnia praestare parata sum. Velitis itaque omnes laeti accurrere, postulareque, & accipere omnia libenter, ne ullo ille pacto intelligat nos rem rescivisse, & subito intestinum aliquod bellum oriatur. Igitur publice, uti mos est, epulum celebrate, sed cum modo; & choreas in plateis agite; unusquisque vero in aedibus vestris adparate ligna, sarcinas, ac faces solidas, ut me epulum, ac choreas detrectante, ad quietem vos abire existimet. Me vero citius solito detrectante, ac fores meas obserari iubente, vos confestim cum multo silentio per famulos, & ancillas vestras ex omnibus undecumque aedibus adferentes ligna, sarcinas, facesque, ad ianuas meas, & vestibula adponite, immo circum totam domum, & oleum lignis infundite, quo citius flammam concipiant. Quum autem ego egressa fuero, vobisque dixero, ocius ignem iniicite, ac cum armis circumsistite, ut quos per fenestram exsilientes videbitis interficiatis. Abite igitur, & arcanum hoc narrate, cunctaque quae iussi adparate. Cives vero ubi rem intellexissent a tribus his viris, quam citissime omnia peragebant ex mandato Gyciae. Quum itaque instaret dies memoriae sacer, & Gycia laeta cives ad urbes mitteret, hortareturque, ut acciperent ad epulum, quae pertinerent, accurrit etiam maritus eius, & plus vini solito dari iussit. Cives autem libenter omnia accipientes epulabantur uti iussi erant, & per totum diem choreas agitabant; sed ingruente vespera, quasi epuli longioris pertaesi domum se suam quieturi receperunt. Epulabantur autem per omnes passim aedes. Gycia vero in suis largiter potare domesticos suos iubens, ut ebrii facti citius cubitum discederent, puellis tantum cubiculariis sobrietate indicta; & ipsa quoque a vino abstinebat. Nam poculo purpureo invento, puellae id dedit, quae negotii conscia erat, iussitque in eo aquam sibi miscere; quod quum maritus eius videret, aquam illam bibere non subspicabatur. Vbi autem iam vespera venisset, civesque, uti iam dictum est, epulandi satias cepisset, Gycia ad maritum inquit, postquam epulati sumus, age etiam nos cubitum eamus; quem ille sermonem libens audivit, & somno se dedit; neque enim iniicere ipse hoc poterat, ne uxori de dolo subspicandi causam praeberet. Mandat itaque Gycia ianuas omnes, ac vestibula obserari; quod ubi factum esset, fidae cubiculariae doli gnarae in aurem dixit: abi cum reliquis cubiculariis, & solerter aufer omnia ornamenta mea, aurumque, & quidquid utile in sinu absportare potestis, ac vos parate; ut, quum iussero, me sequamini. Atque illae quidem mandatis morem gerentes, paratae erant; maritus autem eius quum cubitum se dedisset, paulisper dormiturus, ut ocius mox surgere rursum posset, ad urbem ex insidiis opprimendam, Gycia dormire distulit, quoad familia tota somnum cepisset; quumque maritum vino obrutum dormire videret, obserato tacite cubiculo eum inclusit, discedensque cum cubiculariis suis placide egressa foribus quum eas clausisset, statim cives quam citissime undique domum incendere iussit. Igne vero iniecto, & domo incensa, sicubi quispiam eorum, qui intus erant prosiliret, a civibus occidebatur. Atque ita domo, cum omnibus, qui in eam inclusi, solo tenus exusta, Chersonitarum urbem ab insidiatoribus Bosporianis Deus servavit. Gycia autem, quum domum, quae conflagraverat, restaurare cives vellent, non permisit; quin potius sordes, ac stercora omnes illuc congerere iussit, ut tota iis obrueretur, utpote in qua positae urbi insidiae fuissent; unde & in hunc usque diem Lamachi specula adpellatur. His igitur omnibus sic gestis, videntes Chersonitae infinitam Gyciae post Deum in ipsos beneficentiam, quae omnibus rebus suis salutem urbis potiorem habuerat, gratitudinis ergo duas ex aere statuas in honorem eius in platea posuerunt, iuvenculam aetate repraesentantes, quum haec acciderent, ostendentesque ineffabilem eius beneficientiam, amoremque erga cives, quae in iuvenili aetate constituta ita prudens fuerit, ut patriam suam post Deum conservaverit. Ac in una quidem compositam eam, ornatamque effinxerunt, & mariti insidias civibus patefacientem, in altera vero, certantis habitu, insidiasque adversus cives vindicantis; in basi autem totam beneficii historiam inscripserunt. Et si quis honesti amantior haberi cupit, basin illam quandoque purgat, ut legi possit, ad renovandam rei gestae memoriam, & ostendendas Bosporianorum insidias. Aliquot vero annis post coronam, ac principatum Chersonitarum tenente Stratophilo Philomusi F. quum prudentissima omnino Gycia esset, & experiri Chersonitas vellet, ac scire, an, quod cum iuramento promiserant, facturi essent, ipsamque in medio urbis sepelirent, communicato cum puellis suis consilio, veluti tristitia ex rebus quibusdam concepta, mortuam se simulavit, & curato eius funere puellae civibus indicant obiisse dominam suam, itaque locum sepulturae adsignarent. Chersonitae vero intellecta Gyciae morte, quum inter se deliberassent, neglecto iuramento, quo in media urbe sepeliendam promiserant, extra urbem eam extulerunt, ut illic sepelirent. Quumque iam depositus esset ad monumentum lectulus erigens se, civesque omnes, circumspiciens; haeccine, inquit, vestra cum iureiurando data fides? ita in omnibus veraces estis? 'abala in posterum ei, qui civi Chersonitae crediderit. At Chersonitae deceptos se ab illa videntes, erubescentes supra modum, quod fidem datam migrassent, rogarunt uti taceret, & delicti huius veniam daret, neque ulterius exprobraret; atque iterato sacramento se obstrinxerunt, in media urbe, non extra eam sepulcrum daturos, quod & fecerunt. Nam adhuc viventi, quem ipsa locum tumulo elegisset, eum dederunt, statuamque ex aere alteram erexerunt, quam inaura-

tam iuxta sepulcrum collocaverunt, ut pleniorem fidem facerent. Sciendum vero extra urbem Tamatarcha multos esse fontes, qui bibentibus ulcera in summo ore excitent; sic quoque in Zichia ad locum, qui Page dicitur, versus Papagiam, ubi Zichi habitant, novem fontes sunt, cui ulcera faciant; sed non eumdem colorem habet novem horum fontium oleum; nam hoc rubrum est, illud flavum, istud subnigrum. In Zichia, in loco, qui Papagi dicitur, qui vicinum est, quod Zapaxi adpellatur, id est, pulvis, scaturigo est, quae ulcera reddit; exstatque altera eiusdem efficaciae in agro Chamuch, qui a Chamuch auctore suo nomen habet. Distant vero loca haec a mari spatio, quod uno quis die proprio equo conficere posset. In Derzenes quoque themate, prope agrum Tasapii, & Episcopii, itidem fons est ulcus excitans, ut & in themathe Tziliapert in loco, qui est agri Srechiabarax. Quod si autem Chersonitae rebellionem tentent, aut imperatoris se iussis opponant, omnia eorum carabia, quaecumque invenientur, cum oneribus in urbem introduci debent; nautae vero, vectoresque Chersonitae in carcerem, & vincula coniici, atque inde tres e comitatu imperatoris ablegari, unus versus oram maritimam thematis Armeniacorum, alter versus Paphlagoniae, tertius versus Buccellariorum, qui Chersonitica carabia omnia comprehendant, & ea quidem simul cum oneribus in urbem abducant, homines vero vinctos in publicis carceribus concludant, ac dimittant, prout ipsis videbitur. Praeterea prohibeant, ne Paphlagonicae, Buccellaricae, ac Ponticae naves in Chersonem traiiciant cum frumento, vino, aut aliis denique rebus necessariis. Deinde rescindet quoque praetor decem libras, quae e fisco Chersonitis penduntur, & alias duas, quae ex pacto dantur, & tunc Chersone discedens in aliam se urbem conferet, illicque commorabitur; Chersonitae enim, nisi in Romania praesidia agant, coriaque, ac favos vendant, quorum commercia cum Patzinacitis habent; item nisi ab Aminso, Paphlagona, Buccellariis, obiacentibusque Armeniacis, quae illic proveniunt res advehantur, vitam tolerare non possunt.

A

B

FINIS.

CON-

CONSTANTINI
PORPHYROGENNETAE
IMP.
LIBER TACTICVS
TERRA MARIQVE PVGNANTIVM ORDINATIONEM CONTINENS.

IOANNES MEVRSIVS

E Codice Bibliothecae Palatinae primum edidit.

IOANNES LAMIVS

E Codice Veronensi V. Cl. Scipionis Maffeii mancum mutilumque restituit; & Latinam suam interpretationem nunc addidit.

LI-

LIBER TACTICVS

Quomodo debent qui terra, marique pugnant, bellum gerere,

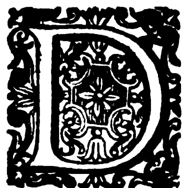
QVEM CONSCRIPSIT

CONSTANTINVS

IMPERATOR, ROMANI F.

De armorum adparatu.

Debes, o Imperator, curam gerere de armis, & quibusdam aliis, quae ad perfectionem conferunt pedestris & equestris exercitus; ut ea non desint, & in promtu sint, ubi illis opus fuerit. Id vero age, & collige per te ipse arma, & per tibi subditos Praefectos, minores & maiores; ut exstent huiusmodi arma, & reliqua, ad armaturam & ministerium exercitus, qui tibi paret: veluti, arcus cum suis vaginis: sagittas cum pharetris: gladios acutos & subactos: scuta parva & altera magna, quae thyrei dicuntur: alia scuta peditum aliis iterum minora, & alia ferrea rotunda subacta, hastas parvas ulnarum octo. Antiquitus vero Romani, & Macedones hastas habebant, usque ad sexdecim ulnas, quas modo usus non exposcit, eo quod graves admodum & longae sint. Quilibet enim suis viribus apta arma gestare debet; quoniam illud & accommodum & utile est. Colligas vero pariter tela, tricuria, & alia tricuria ancipitia, quae ex una parte sint veluti gladius, ex altera vero ut mucro hastilis. Sint vero cum vaginis coriaceis, & balteis. Compara insuper & parazonia, machaeras magnas & ancipites: loricas quae usque ad talos retrahantur loris & crimeliis: habeant vero loricae pelliceas thecas; & si fieri potest sint loricae totae hamatae; si minus vero sint quaedam ex ipsis etiam ex cratibus, vel ex coriis bubulis siccis: vestes, quae loricis superinduantur, & pallia: clibania ferrea, vel ex alia materia, ut dictum est: cassides tria: podopsella & chiropsella ferrea vel ex cratibus, vel ex alia materia propter eos, qui collaria non habent hamata ferrea, ligata intus cum centunculo, & extra ex lino, nervea quae sint a centunculis duplis, & ipsa pro loricis: iis vero qui non habent centuncula ferrea spatiosa, quae vestiant militem cum armis, solenaria cum parvis sagittis, & cum ipsarum pharetris: fundas magnas, selopungia magna, pyrecbola & hyscas; lorosocca pedicla selinaea ferrea, cum carphiis suis, sublia, rhinia, metopia equorum, pectoralia equorum, vel ferrea, vel ex centunculis. Flamulas pariter

ΒΙΒΛΙΟΝ ΤΑΚΤΙΚΟΝ

Πῶς ὀφείλυσιν οἱ κατὰ γῆν τε, ϗ κατὰ θάλατταν μαχόμενοι πολεμᾶν,

ΟΠΕΡ ΣΥΝΕΓΡΑΨΕ

ΚΟΝΣΤΑΝΤΙΝΟΣ

ΒΑΣΙΛΕΥΣ, Ο ΤΟΥ ΡΩΜΑΝΟΥ ΥΙΟΣ.

Περὶ ἑτοιμασίας ὅπλων.

Ὀφείλεις ϛρατηγὲ φροντίσαι περὶ ὅπλων, ϗ περὶ ἄλλων τινῶν, τ̃ συντελύντων 1 τῷ τε πεζικῷ ϛρατῷ, ϗ ἱππαζομένῳ. τῦ εἶναι αὐτὰ ἀδιάλειπτα καὶ ἕτοιμα, ὅταν χρεία γένηται αὐτῶν. τῦτο δὲ ποίει καὶ σύναγε τὰ ὅπλα διὰ σεαυτῦ, ϗ διὰ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων 2 μικρῶν τε ϗ μεγάλων. ἵνα ὦσι τὰ τοιαῦτα ὅπλα ϗ τὰ λοιπὰ πρὸς ἐξόπλισιν καὶ ὑπηρεσίαν τῦ ὑπό σε ϛρατῦ 3. οἷον τοξάρια μετὰ θηκαρίων αὐτῶν. σαγίτας μετὰ κυκύρων. σπαθία ἠκονημένα ϗ σεσαμιωμένα. σκυτάρια μικρὰ καὶ ἕτερα μεγάλα, ἅπερ λέγονται θυρεοί. ἕτερα σκυτάρια τῶν πεζῶν μικρότερα πάλιν τῶν ἄλλων. ϗ ἕτερα σιδηρᾶ ϛρογγύλα σεσαμιωμένα. κοντάρια μικρὰ ὀκτάπηχα. τὸ δὲ παλαιὸν οἱ ῥωμαῖοι, ϗ οἱ μακεδόνες εἶχον κοντάρια μέχρι πηχῶν δέκα ἕξ. ἅπερ ἄρτι ἡ χρεία ὐκ ἀπαιτεῖ, διὰ τὸ εἶναι πολὺ βαρέα ϗ μακρά. ἕκαστος γὰρ πρὸς τὴν δύναμιν αὐτῦ ὀφείλει βαϛάζειν καὶ ἅρματα. ἐπειδὴ ἐκεῖνό ἐϛι ϗ σύμμετρον ϗ χρήσιμον. ἵνα δὲ συνάγης ὁμοίως μιττάρια, τρικύρια, καὶ ἕτερα τρικύρια διϛόμα. ἅπερ εἰσὶν εἰς μὲν τὸ ἓν μέρος, ὡς σπαθίον· εἰς δὲ τὰ ἕτερον, ὡς ξιφάριον κονταρίυ. ἔϛωσαν δὲ μετὰ θηκαρίων δερματίνων καὶ βασαγίων. ἔτι δὲ σύναγε ϗ παραμήρια. μαχαίρας μεγάλας ϗ διϛόμυς. λωρίκια μέχρις ἀϛραγάλων ἀνασυρόμενα, διὰ λωρίων καὶ κριμελίων. ἐχέτωσαν δὲ τὰ λωρίκια, θηκάρια δερμάτινα. ϗ εἰ μὲν δυνατὸν, ἔϛωσαν ὅλα τὰ λωρίκια ἀλυσιδοτά. εἰ δὲ μὴ, ἔϛωσαν τινὰ ἐξ αὐτῶν ϗ κεράτινα 4, ἢ ἀπὸ δερμάτων ξηρῶν βυβαλικῶν. ἐπιλώρικα ϗ ἱμάτια. κλιβάνια σιδηρά. ἢ καὶ ἀπὸ ἄλλης ὕλης ὡς εἴρηται. κασίδας τρία. ποδόψελλα 5 ϗ χειρόψελλα σιδηρὰ, ἢ κεράτινα. ἢ ἐξ ἄλλης ὕλης διὰ τὺς μὴ ἔχοντας περιτραχήλια ἀλυσιδοτὰ σιδηρᾶ ἐνδεδεμένα ἔσωθεν μετὰ κενδύκλυ. ϗ ἔξωθεν ἀπὸ λινῦ νευρικὰ τὰ ἀπὸ κενδύκλων διπλῶν γινόμενα, ϗ αὐτὰ ἀντιλωρικίων. τοῖς δὲ μὴ ἔχυσι σιδηρᾶ κένδυκλα εὐρύχωρα ἐνδύοντα τ̃ ϛρατιώτην μετὰ τῶν ἁρμάτων. σωληνάρια μετὰ μικρῶν σαγιττῶν, ϗ τῶν κυκύρων αὐτῶν. σφενδόβολα μεγάλα, σελοπύγγια μεγάλα. πυρέκβολα καὶ ὕσκας. λωρόσοκκα πέδικλα σελιναῖα σιδηρᾶ, μετὰ καρφίων αὐτῶν. συβλιὰ, ῥινία, μετώπια ἱππαρίων. ϛηθάρια ἱππαρίων 6, ἢ σιδηρᾶ,

1 Συντριῦντα) Scrib. συντελῦντα.
2 Ὑπὸ * ἀρχόντων) Scrib. ὑπό συ ἀρχόντων.
3 Ὑπὸ * ϛρατῦ) Scrib. ὑπὸ συ ϛρατῦ.
4 Κεράτινα) Scrib. κράτινα. Sic statim ait, ποδόψελλα σιδηρᾶ, ἢ κράτινα. Vide Glossarium nostrum in Κράτης.

A

5 Ποδόξελλα) Scrib. ποδόψελλα.
6 Στηθάρια ἱππαρίων) Censeo male repetita ab oscitante librario ex regula antecedente, itaque delenda.

δυρῶ, ἢ ἀπὸ κενδύκλων. ὁμοίως φλάμυλα μεγάλα. φλαμουλίσκια τῶν κονταρίων. βάνδα ἔχοντα διαφόρους χρόας. βύκινα μικρὰ καὶ μεγάλα, δρέπανα, ἀξινάρια, φαλκίδια, πελέκια 1, σκέπτρα, τριβόλια ἀποδεδεμένα μετὰ σφηκωμάτων, εἰς ἡλάρια ἀποδεδεμένα μετὰ σφηκωμάτων, καὶ περιπατεῖν. ἁμάξας, ῥιάφρας 2 πρὸς τὸ βαστάζειν εὐκόλως ταῦτα πάντα καὶ περιπατεῖν. σύναγε δὲ καὶ πριόνια, καὶ χειρόμυλα, ὀρύγια, σφῦρας, πτυάρια, κοφίνους, καὶ λίκια, καὶ ἄλλο εἴ τι ἂν δυνηθῇς ἐπινοῆσαι πρὸς φύλαξιν ἔξω γύρωθεν καὶ περιφραγὴν τοῦ φοσσάτου. πλὴν ἔσω καὶ ἐκεῖνο ἐλαφρότερον πρὸς εὐκόλως βαστάζεσθαι. ἔχε δὲ καὶ ἑτέρας ἁμάξας ἐχούσας τοξοβολίστρας μαγγανικὰ ἀλακάτια, εἰς τὰ δύο μέρη στρεφόμενα. τοξοβολίστρας, ἐμπείρους, μαγγαναρίους. λεπτουργάς, χαλκεῖς μετὰ τῶν ἐργαλείων αὐτῶν. ἑτέρας ἁμάξας λόγῳ ἁρμάτων. ἑτέρας ἁμάξας τὰς βασταζούσας τροφὰς, καὶ τὰ ἐμπεριστοῦ ἅρματα, ὅσα ἡ χρεία ἀπαιτεῖ. ἔχε δὲ καὶ βορδόνια, καὶ ἱππάρια, καὶ αὐτὰ σαγμάρια πρὸς τὸ βαστάζειν τὰς εἰρημένας χρείας. ἔχε δὲ καὶ τὰ λοιπὰ πάντα, ὅσα ἡ συνήθεια τοῦ φοσσάτου ἀπαιτεῖ. πρὸς δὲ καστροπολέμους ἔχε μαγγανικὰ διάφορα, καὶ σκάλας ξυλίνας συμβαλτὰς, καὶ ἄλλα μηχανικὰ ἔργα ὅσα ἐπινοήσεις. πρὸς δὲ ποταμοὺς καὶ λίμνας ἔχε καὶ πλοῖα 3 μικρά. ἢ καὶ ἀπὸ βυρσαρίων 4 ἢ καὶ μονόξυλα. ἑτοίμασον δὲ καὶ τένδας καὶ ἀτεγέας ἤγουν ἀσκεπεῖς καὶ διὰ βρυχὰς 5, καὶ καύματα. οἱ δὲ πλευστικοὶ στρατηγοὶ ἐχέτωσαν καὶ τὰ χελάνδια 6 αὐτῶν ἐξωπλισμένα πρὸς πόλεμον. καὶ ἕτερα πλοῖα μεγάλα, μετὰ πάσης τῆς χρείας. καὶ τῆς ἐξοπλίσεως αὐτῶν. πρὸς τὸ διαπερᾶν 7 ἵππους καὶ ἄλλα πάλιν πρὸς τὸ βαστάζειν τὰς χρείας, καὶ τὰ ἅρματα 8. ἀπὸ δὲ πάντων ἀνωτέρω εἰρημένων ἁρμάτων καὶ τῶν λοιπῶν, ἅ τινα καὶ ὀφείλουσι τὰ μὲν παρά σου, τὰ δὲ παρὰ τῶν ἀρχόντων συνάγεσθαι, τὰ δὲ καὶ τῶν στρατιωτῶν, τὰ μὲν ἅρματα οἷον σπαθία κοντάρια καὶ τὰ λοιπὰ ἔχε εἰς τὸ ἀμύνεσθαι τοὺς πολεμίους. τὰ δὲ ἄλλα οἷον λωρίκια 9. ἐπιλωρίκια κλιβάνια καὶ ὅσα τοιαῦτα, ἔχε εἰς φύλαξιν καὶ ὀχυρότητα τῶν τοιούτων. τὰ δὲ λοιπὰ εἰς τὴν ἄλλην αὐτῶν χρείαν καὶ ὑπηρεσίαν. κατεξαίρετον δὲ ἔχε ἐπιμελῶς. εἰς τὰ πολεμικὰ ἅρματα πρὸς τὸ εἶναι πάντα ἠκονημένα καὶ λάμπειν αὐτὰ πρὸς φόβον τῶν πολεμίων. ταῦτα πάντα προευτρέπισον 10 πρὸς τὸ εἶναι ἕτοιμα, ὅταν γένηται χρεία αὐτῶν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους κατὰ τῶν πολεμίων ἵνα μὴ συνάγῃς τότε καὶ ἑτοιμάζῃς αὐτὰ, ὅταν παρατάσσειν ὀφείλεις. ταῦτα δὲ ἢ παντὼς προετοίμαζε καὶ τὰ ἄλλα, ὅσα κατὰ λήθην ἡμεῖς ἀφήκαμεν. εἰ δὲ καὶ πλέον τί πρὸς ταῦτα ἐπινοήσεις, τῷ θεῷ χάρις ἔσω, καὶ τῇ σῇ φρονήσει. πρὸ πάντων δὲ καὶ μετὰ πάντων ἔχε φόβον θεοῦ, καὶ νοῦν ταχὺν, καὶ γνώμην σπουδαίαν ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ καὶ πράγματι πρὸς πάντα παρακελευόμεθά σοι ἕτοιμον εἶναι. περὶ μὲν οὖν τῆς ἑτοιμασίας τῶν ἁρμάτων, ὑπεθήκαμέν σοι στρατηγὲ καθόσον ἀρτίως ἐμνημονεύσαμεν. περὶ δὲ τῆς πεζικῆς 11 καὶ τῆς μικτῆς

riter magnas; flamulas parvas hastilium: bandas discolores: buccinas parvas & magnas: falces, ascias, falces parvas, secures, scipiones, tribolia deligata cum sphecomatis, in clariis currus leves ad facile ferendum haec omnia, & ambulandum. Collige vero & prionia, & chiromyla, orygia, sphyras, ptuaria, cophinos, & licia, & omne aliud, quod excogitare possis ad custodiam exteriorem in gyro & munitionem castrorum. Verumtamen sit & illud levius ut facilius feratur: habe vero & alios currus habentes toxobolistras, manganica alacatia, quae in duas partes vertantur, toxobolistras, peritos, manganarios, lepturgas, fabros cum suis instrumentis; alios carros ratione armorum; alios carros ferentes victualia, & amplius currus quoscumque usus exigit. Habe vero etiam burdones, & equos, & sagmaria ad ferenda necessaria praedicta. Habe autem & reliqua omnia, quae consuetudo castrorum exposcit. Ad castrorum vero adgressiones habe manganica varia, & scalas ligneas commissas, & alia instrumenta mechanica, quaecumque excogitabis. Ad fluvios vero & paludes habe & navigia parva, vel ex corio, vel ex ligno tantum fabricata. Para etiam tendas & utegias, hoc est, detectas, & propter pluvias, & aestus. Praefecti vero navigationis habeant etiam chelandia sua armata ad bellum; & alias naves magnas, cum omni re necessaria, & armatura sua ad transmittendum equos; & alia rursus ad ferenda necessaria & arma. Ex omnibus vero superius dictis armis & reliquis, quorum quaedam a te, quaedam vero a Praefectis, comparari debent; & ex eis, quae militum sunt, arma quidem habe veluti gladios, hastilia, & reliqua ad debellandos hostes; alia vero, veluti loricas, epiloricia, clibania, & quaecumque huiusmodi, habe ad custodiam talium, & munimentum. Reliqua vero in alium ipsorum usum & ministerium. Praecipue vero cura diligenter ut habeas arma bellica omnia acuta & subacta, ac fulgida, ad hostes terrore percellendos. Haec omnia cura ut parata sint, quum iis opus fuerit illis, qui adversus hostes pugnant, ne colligas tunc & praepares ipsa, quum aciem instruere debes. Haec vero omnino praepara, & alia quaecumque ex oblivione praeterivimus. Si vero & aliquid amplius praeter haec excogitaveris, Deo & prudentiae tuae gratia habeatur. Ante omnia vero, & in omnibus Dei timorem, & mentem celerem, & sententiam bonam omni tempore, & loco, & negotio ad omnia iubemus tibi esse parata. De adparatu igitur armorum, subgessimus tibi, Imperator, quaecumque sufficienter edisseruimus. De pedestri vero, & mista equitum constructione dicamus posterius. Nunc vero quomo-

1 Πριέκια) Scrib. πελέκια.

2 Ῥιαφρὰς) Scrib. ἐλαφράς. Sic linea antepenultima pro ῥιαφρότερον iterum scribendum puto ἐλαφρότερον.

3 Ποιᾶ) Scrib. πλοῖα.

4 Βαρσαρίων) Scrib. βαρκαρίων.

5 Ἀσκεπεῖς καὶ διαβροχὰς) Scrib. εἰς σκέπας, καὶ διὰ βροχάς.

A

6 Χριάνδια) Scrib. χελάνδια.

7 Διὰ πάραν) Scrib. διαπερᾶν.

8 Χρεί * καὶ τὰ ἅρματα) Scrib. χρείας καὶ τὰ ἅ.

9 Οἱ * ἱλωρίκια) Scrib. οἱονεὶ λωρίκια.

10 Προσευτρέπισον) Scrib. προευτρέπισον.

11 Τῆς τραπεζικῆς) Scrib. τῆς τε πεζικῆς.

modo equitum quemlibet armabis, & tempore exercitationis, & tempore belli, & qualia necessario arma portare debet.

OPortet armari milites per proprios Praefectos, & praeparare tempori idonea, si hibernandum sit, & ubi castrametandum. Debent enim undique procurare omnia quibuscumque acies opus habet, ut & Praefecti omnes & communes milites ipsa habeant, unusquisque pro mensura & virtute sua, & maxime praefecti a turmarcha, praecipue vero tu, Imperator, & progressus tuus. Convenit vero ut unusquisque vir talem armaturam habeat: loricas perfectas usque ad talos cum thecis suis. Vt vero hae attollantur loris & crimeliis, habeant vero etiam cassides ferreas, subactas, fulgidas, undique habentes supra in vertice, cristas parvas, hoc est, dibelia. Habeat vero quilibet ipsorum & arcus iuxta proprias vires quales possunt, magis vero molliores. Thecae vero ipsorum sint latae; ut quando congruit, capere valeant arcus repletos. habeant vero etiam chordas superfluas in thecis suis: cucura idonea cum sagittis & tegumentis, quae ad triginta vel ad quadraginta sagittas capiant. Gestent in cingulis arcuum rhinia & sublia. Teneant vero etiam hastilia equestria, quae habeant lora, in medio. Cum flamulis vero & gladios pendentes ex humeris eorum, & alia parazonia subspensa ex cingulis ipsorum. Quicumque vero iuniores ire pedibus non didicerunt, habeant hastilia cum scutis perfectis. Si vero & chiromanica ferrea, quae dicuntur chiropsella, possideant quidam, id multum est utile. Habeant etiam parva tuphia, hoc est, dibellia in posterioribus equorum, & in armis eorum supra loricas flamulas parvas. Quatenus enim est armatus miles, eatenus habet ipse alacritatem, & timorem adversarii. Si fieri potest vero habeant & clibania splendida ac fulgentia, & podopsella, & pternisteras. Ita etiam epilorica, ut quando opus fuerit, induant ipsa super clibania. Oportet autem cogere omnes iuniores Romanos, quotquot adhuc quadraginta annos non excesserunt, toxopharetra ferrea, sive iaculari probe noverint, sive non. Etenim eo quod omnino modo iaculatio negligatur, multos nunc errores Romani committunt. Habeant vero quisque & duo hastilia, ut si forte uno non collimaverit, aliud habeat. Imperitiores vero habeant arcus simpliciores; quoniam & quod ignorant, temporis tractu discunt idipsum; quae est res utilis. Si vero fieri potest, habeat unusquisque rhiptaria duo ut, ubi convenit, iaciat facile adversus hostes. Et equitem ita armabis, equi vero eximii & Praefectorum, & reliquorum electorum, habeant prometopia, & pecto-

κτῆς τῶν καβαλλαρίων συντάξεως εἴπωμεν ὕστερον. νῦν δὲ πῶς ἂν ἐξοπλίσῃς ἕνα ἕκαστον καβαλλάριον στρατιώτην, καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς γυμνασίας, καὶ τὸ τέλειον 1 εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, καὶ ποῖα ἐξ ἀναγκαίου ἅρματα ὀφείλει βαστάζειν.

ΔΕΙ ἐξοπλισθῆναι τοὺς στρατιώτας, διὰ τῶν ἰδίων ἀρχόντων καὶ ἑτοιμάζειν τὰ ἐπιτήδεια πρὸς τὸν καιρὸν ἄν τε παραχειμάσαι μέλλῃ, ποῦ τὸ φοσσάτον ἄν τε ταξιδεῦσαι. ὀφείλουσι γὰρ πάντοτε εὐτρεπίζειν τὰ πρὸς τὴν χρείαν τοῦ ταξειδίου πρὸς τὸ ἔχειν αὐτὰ 2 πάντας καὶ τοὺς ἄρχοντας, καὶ τοὺς κοινοὺς στρατιώτας. ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ μέτρον καὶ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ μάλιστα τοὺς ἄρχοντας ἀπὸ τοῦ τουρμάρχου. κατεξαίρετον δὲ, σὲ, στρατηγὲ, καὶ τὴν προέλευσιν 3 σου. ἁρμόζει δὲ ἕνα ἕκαστον ἄνδρα ἔχειν ἐξόπλισιν τοιαύτην. λωρίκια τέλεια 4 μέχρι τοῦ ἀστραγάλου 5 μετὰ τῶν θηκαρίων αὐτῶν. ἵνα δὲ ἀνασύρωνται ταῦτα διὰ λωρίων καὶ κρικελίων ἐχέτωσαν δὲ καὶ κασίδας σιδερᾶς σεσαλμιωμένας λαμπρὰς πάντοτε ἐχούσας ἄνω εἰς τὰς κορυφὰς, τουφία μικρά. ἤγουν διβέλια. ἐχέτωσαν δὲ ἕκαστος αὐτῶν καὶ τοξάρια πρὸς τὴν οἰκείαν ἰσχὺν οἷα δύνανται. μᾶλλον δὲ ἁπαλώτερα. τὰ δὲ θηκάρια αὐτῶν ἔστωσαν πλατέα. ἵνα ὅπου ἁρμόζει δύνανται χωρεῖν τὰ τοξάρια γεγεμισμένα. ἐχέτωσαν δὲ καὶ χόρδας ἐκ περισσοῦ εἰς τὰ θηκάρια αὐτῶν. κούκουρα μετὰ σαγιτῶν καὶ σκεπασμάτων ἐπιτήδεια. χωροῦντα ἀπὸ τριάκοντα ἢ καὶ τεσσαράκοντα σαγιτῶν. βασταζέτωσαν εἰς τὰ ζωνάρια τῶν τοξαρίων, ῥινία καὶ σουβλία. κρατείτωσαν δὲ, καὶ κοντάρια καβαλλαρικὰ ἔχοντα λώρια εἰς τὴν μέσην. μετὰ φλαμούλων δὲ καὶ σπαθία κρεμάμενα εἰς τοὺς ὤμους, αὐτῶν, καὶ ἕτερα παραμήρια κρεμάμενα εἰς τὰς ζώσεις αὐτῶν. ὅσοι δὲ πεζεύειν νεώτεροι οὐκ ἔμαθον, ἐχέτωσαν κοντάρια μετὰ σκουταρίων τελείων 6. ἂν δὲ καὶ χειρομάνικα σιδηρὰ τὰ λεγόμενα χειρόψελλα κτήσωνται τίνες, πολύ ἐστι χρήσιμον. ἐχέτωσαν δὲ καὶ μικρὰ τουφία ἤγουν διβέλλια 7 εἰς τὰς ὀπισθελίνας τῶν ἱππαρίων καὶ εἰς τοὺς ὤμους αὐτῶν ἐπάνω τῶν λωρικίων φλάμουλα μικρά. καθόσον γάρ ἐστι καθοπλισμένος ὁ στρατιώτης, κατὰ τοσοῦτον γίνεται καὶ εἰς αὐτὸν προθυμία, καὶ εἰς τοὺς ἐναντίους δειλία. ἂν δύνωνται δὲ ἐχέτωσαν, καὶ κλιβάνια στιλπνὰ καὶ λαμπρὰ, καὶ ποδόψελλα, καὶ πτερνιστῆρας. ὡσαύτως καὶ ἐπιλώρικα, ἵνα ὅταν γένηται χρεία, ἐνδύονται αὐτὰ ἐπάνω τῶν κλιβανίων· δεῖ δὲ ἀναγκάζεσθαι πάντας τοὺς νεωτέρους ῥωμαίους, ὅσοι οὐκέτι διέβησαν τὰ τεσσαράκοντα ἔτη, φορεῖν τὰ τοξοφαρέτρα 8. κἄν τε καλῶς οἴδασι τοξεύειν, κἄν τε μή. καὶ γὰρ διὰ τὸ παντελῶς 9 ἀμεληθῆναι τὴν τοξείαν νῦν εἰς τοὺς ῥωμαίους τὰ πολλὰ νῦν γίνονται σφάλματα. ἐχέτωσαν δὲ ἕκαστος καὶ κοντάρια δύο. ἵνα τοῦ ἑνὸς τύχον ἀστοχοῦντος, ἔχῃ τὸ ἄλλο. οἱ δὲ ἀπειρότεροι ἐχέτωσαν ἁπλώτερα τοξάρια. ἐπειδὴ καὶ ὃ οὐκ οἴδασιν, ἀλλὰ διὰ τοῦ χρόνου μανθάνουσιν αὐτό. ὅπερ ἐστὶ πρᾶγμα χρήσιμον· εἰ δὲ δυνατὸν, ἐχέτω εἰς ἕκαστος καὶ ῥιπτάρια δύο, ἵνα ὅπου ἁρμόζει ῥιπταρίζῃ εὐκόλως κατὰ τῶν πολεμίων. καὶ τὸν μὲν καβαλλάριον 10 στρα-

1 Τρί{ν) Scrib. τελέαν.
2 Αὐτάς) Scrib. αὐτά.
3 Καὶ τὴν προρίευσιν) Scrib. κατὰ τὴν προέλευσιν.
4 Τρί{α) Scrib. τέλ{α.
5 Α᾽ςρατάγων) Scrib. ἀςραγάλων.

A

6 Τρί{ων) Scrib. τελέων.
7 Διβάλλια) Scrib. διβέλλια.
8 Τοξοφαρώτερα) Scrib. τοξοφάρετρα.
9 Παντριῶς) Scrib. παντελῶς.
10 Καὶ τὸν μετὰ καβαλλάριον) Scrib. καὶ τὸν μὲν κ.

στρατιώτην οὕτως ἐξοπλίσαις. τὰ δὲ ἱππάρια ἐξαιρέτως καὶ τῶν ἀρχόντων καὶ τῶν λοιπῶν ἐπιλέκτων, ἐχέτωσαν προμετώπια καὶ στηθάρια ἢ σιδηρᾶ, ἢ ἀπὸ κενδύκλων ἢ νευρικὰ, ἵνα σκέπωνται τὰ στήθη καὶ οἱ τράχηλοι αὐτῶν. ἀ δυνατὸν 1 δὲ σκεπέσθωσαν καὶ αἱ κοιλίαι αὐτῶν. διὰ μικρῶν ἀποκρεμασμάτων ἀπὸ τῶν ἀφελίτρων τῆς σέλας. ἀπὸ μεγάλων γὰρ κινδύνων ταῦτα διασώζουσι πολλάκις τὰ ἱππάρια, καὶ δι' αὐτῶν τοὺς καβαλικεύοντας αὐτά. ταῦτα δὲ ὀφέλουσιν ἔχειν κατεξαίρετον, οἱ παρατασσόμενοι εἰς τὸν πόλεμον ἔμπροσθεν. ἐχέτωσαν δὲ καὶ σέλλαι, ἐπισέλλια δασέα, καὶ τὰ χαλινάρια δὲ αὐτῶν ἔστωσαν δασέα καὶ ἰσχυρά. εἰς δὲ τὰς σέλλας. ἔστωσαν αἱ δύο σκάλαι σιδηραῖ, καὶ λωρόσοκον καὶ πέδικλον καὶ σελοπούγγιον. πολλάκις γὰρ ἂν γένηται χρεία, χωρεῖ τὸ τοιοῦτον σελοπούγγιον τριῶν ἢ τεσσάρων ἡμερῶν δαπάνην. ἐχέτωσαν δὲ καὶ τουφία εἰς τὰς ὄπισθεν λίνας, τέσσαρα. καὶ εἰς τὸ κορυφάριον τοῦ ἱππαρίου, τουφίον, καὶ εἰς τὸ ὑπογένειον ὁμοίως. ἁρμόζει δὲ καὶ τὸν καβαλλάριον στρατιώτην ἔχειν τρικούριον δίστομον. πλὴν τὸ ἓν στόμα αὐτοῦ ἔστω ὡς σπαθίον ἐπίμακρον, καὶ τὸ ἄλλο ὡς ξιφάριον κονταρίου μακρὸν καὶ ὀξύ. κρεμάσθω καὶ τὸ τοιοῦτον τρικούριον μετὰ θηκαρίου δερματίνου εἰς τὴν σέλαν. τὰ δὲ ἱμάτια τῶν στρατιωτῶν κἄν τε λινὰ ὦσι, κἄν τε ῥάσα, κἄν τε ἄλλα τινὰ, πρέπει εἶναι πλατέα, ἵνα μὴ ἐμποδίζωνται εἰς τὸ καβαλικεύειν, ἀλλὰ σκέπωνται μᾶλλον τὰ γόνατα αὐτῶν διὰ τούτων, καὶ φαίνωνται εὔμορφοι. δεῖ δὲ καὶ κένδυκλα ἔχειν αὐτοὺς πολυπλατέα, ἔχοντα καὶ μανίκια. πλατέα, ἵνα ἂν συμβῇ γενέσθαι βροχὴν ἢ ὑγρότερον τὸν ἀέρα, ἕως ὅτι εἰσὶν ἐξωπλισμένοι οἱ στρατιῶται, καὶ φοροῦσι τὰ ζωνάρια, καὶ τὰ τοξάρια αὐτῶν, ἵνα ἐνδύωνται τὰ κένδυκλα ἐπάνω τῶν λωρικίων, καὶ τῶν τοξαρίων, καὶ σκέπωσι τὰ ἅρματα αὐτῶν, καὶ μὴ ἐμποδίζωνται εἰς τὸ μεταχειρίσασθαι τοξάρια, εἴτε τὰ σκουτάρια αὐτῶν. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλον τρόπον χρήσιμα τὰ κένδυκλα, εἰς τὰς βίγλας. σκέπουσι γὰρ τὰ λωρίκια, καὶ οὐ βλέπουσιν ἀπὸ μακρόθεν αὐτὰ οἱ πολέμιοι. ἀπαντῶσι δὲ καὶ πρὸς τὰς σαγίτας. προστάσσομεν δὲ ἵνα ἕκαστον τουρμένιον ἔχῃ τὰ δρέπανα, καὶ ἀξινάρια, διὰ τὸ ἐξ ἀναγκαίου εἶναι τὴν χρείαν αὐτῶν. οἱ δὲ ἄρχοντες, καὶ οἱ στρατιῶται, καὶ οἱ δυνατώτεροι τῶν θεματικῶν βάνδων, ἀναγκάζωνται τὸ ἔχειν δούλους, ἢ ἐλευθέρους 2, πρὸς τὸ δουλεύειν αὐτοῖς, καὶ εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου ἀπομένειν εἰς τὸ τοῦλδον, καὶ φυλάττειν τὰ πράγματα αὐτῶν. ἁρμόζει δὲ καὶ εἰς τὸν καιρὸν τῆς ῥόγας, καὶ τοῦ ἀδνουμίου, ἀδνουμιάζεσθαι, καὶ ἀπογράφεσθαι, καὶ τοὺς τοιούτους παῖδας, καὶ ἀναζητεῖσθαι καὶ τὰ ἅρματα τῶν στρατιωτῶν. διὰ τοῦτο καὶ ἁρμόζει παῖδας ἔχειν εἰς τὸ δουλεύειν αὐτοὺς, ἵνα μὴ ἀναγκάζωνται εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου καταλιμπάνειν ἐξ αὐτῶν 3 τῶν στρατιωτῶν εἰς τὸ τοῦλδον, καὶ ἐκ τούτων γίνωνται ὀλίγοι οἱ κοπιῶντες εἰς τὸν πόλεμον. ἂν δέ τινες διὰ πτωχείαν οὐ δύνωνται ἔχειν παῖδας εἰς δουλείαν αὐτῶν, ἁρμόζει ἐξ ἀναγκαίου εἰς τοὺς κατωτέρω στρατιώτας, ἵνα σὺν τρεῖς ἢ τέσσαρες, ἔχωσιν ἕνα παῖδα τὸν ὀφείλοντα δουλεύειν αὐτοῖς. τὸν ὅμοιον δὲ τρόπον ἁρμόζει γίνεσθαι καὶ εἰς τὰ σαγμάρια, καὶ σὺν τρεῖς ἢ σὺν τέσσαρες τῶν κατωτέρω στρατιωτῶν ἔχειν σαγμάριον ἕν. διὰ τὰ λωρίκια, καὶ τὰς τένδας αὐτῶν. ὀφείλουσι δὲ καὶ αἱ κεφα-

pectoralia vel ferrea, vel ex centunculis aut nervis, ut eorum pectora & colla tegantur: si possibile autem est tegantur etiam ipsorum ventres quibusdam parvis apocecrasmatis a sellae aphelctris. A magnis enim periculis haec equos saepe servant, & eos, qui iis inequitant. Haec vero debent habere praecipue, qui ad bellum in fronte constituuntur. Habeant vero etiam sellae hirsuta tegmina, & earum habenae sint hirtae & fortes. In sellis vero sint duae scalae ferreae, & lorosoccum, & pediclum, & selopungium. Saepe enim eorum erit usus. Capit vero huiusmodi selopungion trium vel quatuor dierum sumtum. Habeant etiam tuphia in linis posterioribus quatuor; & in vertice equi tuphium, & pariter in maxillis. Convenit vero quoque equitem habere tricurion anceps. Verumtamen acies una sit sicut gladius longus, & alia ut mucro hastae longa & acuta. Pendeat vero & huiusmodi tricurion cum theca pellicea de sella. Vestimenta autem militum etsi linea sint, vel rasa, vel alia quaedam, decet esse lata, ne sint ad equitandum impedimento, sed per haec potius genua ipsorum tegantur, & formosi adpareant. Oportet vero ut ipsi habeant & centuncula multum lata, lata manubria habentia, ut si contingat fieri pluviam & aerem humidiorem, adhuc milites armati sint, & ferant zonas, & arcus suos; ut induant centuncula super loricas, & arcus, & tegant arma sua, & non impediantur quum capiunt arcus, sive scuta sua. Sunt vero & alio modo utilia centuncula ad vigilias: tegunt enim loricas, & non vident eas a longe hostes: obstant vero etiam sagittis. Iubemus vero ut quilibet Turmenius habeat falces, & dolabras, quum necessarius sit earum usus. Praefecti vero, & milites, & potentiores thematicorum bandorum, compelluntur habere servos vel liberos ut serviant sibi, & belli tempore remaneant in tuldo, & res eorum custodiant. Convenit etiam tempore rogae, & adnumii, adnumerare & censere etiam huiusmodi pueros, & requirere etiam militum arma. Propterea etiam convenit pueros habere qui serviant, ne cogantur tempore belli relinquere ex ipsis militibus in tuldo; & ideo pauci sint qui in bello laborent. Si vero quidam propter paupertatem non possint habere pueros in servitium suum, convenit necessario inferioribus militibus, ut terni vel quaterni habeant puerum, qui ipsis serviat. Eodem modo opus est fieri circa sagmaria, ut scilicet terni vel quaterni inferiorum militum habeant sagmarium unum, propter loricas & tendas ipsorum. Debent vero & capita bandorum cuiuslibet ordinis eodem colore esse; & flamulas cuiuslibet turmae vel drungi, proprios colores habere: ne immutetur una flamula & sola in turma vel drungo: sed uniuscuiusque turmae, & uniuscuiusque drungi flamulae eiusdem coloris sint: convenit autem id, ut quilibet ordo suum bandum facile cognoscat; sed vicissim propria signa habere capita bandorum, quae cognoscantur a mili-

1 Ἀδυνατὸν) Scrib. εἰ δυνατόν.
2 Ῥιευθέρες) Scrib. ἐλευθέρους.
3 Ἐξ αὐτοὺς) Scrib. ἐξ αὐτῶν.

militibus, & bandis. Ea vero, quae Turmarcharum ſunt, alternis variata eſſe oportet & manifeſta, ut eminus cognoſcantur a ſuo populo. Iubemus vero tibi, o Imperator, & arma, quae abundent, geſtare; praecipue vero arcus & ſagittas, ut ſi in bello defecerint, ex ipſis ſuppleantur. Debent vero etiam milites, praeter bubulas thecas, quae habent in loricis, habere & alias thecas leves, pelliceas, ut tempore belli, vel tempore curſus, geſtent opiſthocurbia in lateribus equorum. Et ſi ſaepe contigerit converſio & fuga, quod Deus avertat, & per unum diem non poſſit Imperator invenire eos, qui habent neceſſaria, ne habeant nudas loricas, & volentes & nolentes milites portent ipſa continuo, & laborent non habentes unde ipſa ſumant. Si quando vero hibernaturus ſit Imperator, & in aliquo loco ſine hieme otiari debeat, Praefecti cuiuslibet tagmatis in populo deſcriptionem faciant, quot equis, qua ſpecie, quibus armis unuſquiſque miles opus habeat. Et ſi regio haec ſuppeditare non poterit ut ea milites emant; ipſa tu, Imperator, feres in locum ab aliquibus negotiatoribus, ut exercitus ea invenire, & emere poſſit, & regionis incolas non laedat, & milites iis non careant quibus opus habent. Quum vero equitem armaverimus, dicamus adhuc & de neceſſaria pedeſtris militiae armatura.

φαλαὶ τῶν βάνδων ἑκάστου τάγματος ὁμοχρόοι γίνεσθαι. καὶ τὰ φλάμουλα ἑκάστης τούρμας ἢ δρούγγου, ἰδίας χρόας ἔχειν. ὥστε μὴ παραλάσσειν ἓν καὶ μόνον φλάμουλον εἰς τὴν τοῦρμαν, ἢ εἰς τὸν δρούγγον. ἀλλὰ μιᾶς ἑκάστης τούρμας, καὶ ἑνὸς ἑκάστου δρούγγου τὰ φλάμουλα ὁμόχροα εἶναι. διὰ δὲ τοῦ γνωρίζειν εὐκόλως ἕκαστον τάγμα τὸ ἴδιον βάνδον, ἁρμόζει 1. ἀλλὰ παραλάσσων τὰ ἴδια σημάδια ἔχειν τὰς κεφαλὰς τῶν βάνδων γνωριζόμενα εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ εἰς τὰ βάνδα. τὰ δὲ τῶν τουρμαρχῶν δεῖ παρηλλαγμένα εἶναι καὶ φανερὰ, ἵνα ἀπὸ μακρόθεν γνωρίζωνται, εἰς τὸν ἴδιον λαόν. κελεύομέν σοι δὲ στρατηγὲ, καὶ ἅρματα βαστάζειν ἐκ περισσοῦ. ἐξαιρέτως τοξάρια καὶ σαγίτας, ἵνα ἐὰν λείψωσιν 2 εἰς τὸν πόλεμον, γένηται ἀναπλήρωσις ἐξ αὐτῶν. ὀφείλουσι δὲ καὶ οἱ στρατιῶται ἔξωθεν τῶν βοϊνῶν θηκαρίων ἅπερ ἔχουσιν εἰς τὰ λωρίκια, ἔχειν καὶ ἕτερα θηκάρια ἐλαφρὰ, δερμάτινα, ἵνα ἢ ἐν καιρῷ πολέμου, ἢ ἐν καιρῷ κούρσου, βαστάζωσιν ὀπισθοκουρβίων εἰς τὰ λαγγόνια 3 τῶν ἱππαρίων. καὶ ἂν συμβῇ πολλάκις τροπὴ ὃ παραπευχόμεθα, καὶ πρὸς μίαν ἡμέραν οὐ δυνηθῇ ὁ στρατηγὸς εὑρεῖν τοὺς ἔχοντας χρείας, ἵνα μὴ ὦσι γυμνὰ τὰ λωρίκια, καὶ θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες 4 οἱ στρατιῶται φορῶσιν αὐτὰ διηνεκῶς, καὶ κοπιῶσι μὴ ἔχοντες ποῦ βάλλειν 5 αὐτά. ἂν δὲ μέλλῃ παραχειμάσαι πού ὁ στρατηγὸς καὶ χωρὶς χειμῶνος ἀργῆσαι εἰς τόπον ἵνα οἱ ἄρχοντες ἑκάστου τάγματος ποιῶσι καταγραφὴν εἰς τὸν λαὸν, τὸ πόσων ἱππαρίων, καὶ ποίου εἴδους, καὶ ποίου ἅρματος εἷς ἕκαστος στρατιώτης ἔχει χρείαν. καὶ ἂν οὐκ ἔχει ἡ χώρα πρὸς τὸ χορηγῆσαι ταῦτα εἰς ἀγορὰν τοῖς στρατιώταις, ἵνα φέρῃς αὐτά σὺ στρατηγὲ εἰς τὸν τόπον ἀπὸ πραγματευτῶν τινῶν, πρὸς τὸ εὑρίσκειν αὐτὰ τὸν στρατὸν εἰς ἀγορὰν, καὶ μήτε τοὺς ἐντόποι 6 βλάπτεσθαι, μήτε τοὺς στρατιώτας ὑστερεῖσθαι εἰς ἃ χρήζουσιν 7. ἐπεὶ δὲ τὸν καβαλλάριον στρατιώτην ἐξωπλίσαμεν, εἴπωμεν ἀπάρτι καὶ περὶ τῆς δεούσης ἐξοπλίσεως τοῦ πεζοῦ στρατιώτου.

ARma peditem ſcutatum ita ut habeat enſem, haſtam, ſcutum; quandoquidem neceſſarium eſt ad longum iter, illud, quod dicitur thyreos; ſin minus, rotundum, perfectum. Scuta vero ſint eiuſdem coloris, vel cuiuslibet partis, hoc eſt, ſiniſtrae partis, ut habeat eumdem colorem, & dextrae iterum alium, & mediae partis alium; vel unius cuiuſque ordinis ut habeant ſcuta eiuſdem coloris, ut dictum eſt. Habeat vero pedes & caſſidem habentem ſupra in vertice parvum tuphium. Habeant vero ipſi etiam ſphendobola tricuria ancipitia; & una acies ſit veluti enſis longus; alia vero ut mucro haſtilis; & portentur huiuſmodi tricuria cum thecis pelliceis: vel alia tricuria habentia unam aciem ad caedendum, aliam vero rotundam: & alia tricuria ancipitia in ordine ſecurium. Electi vero ordinis habeant loricas, ſi fieri poteſt, omnes; ſin minus, duo; vel primi ordinis: & in lorica flammuliſcia parva. Habeant vero & chiromanica, ideſt, chiropſella ferrea, & lignea, & podopſella, hoc eſt, chalcotuba. Haec debent

ΕΞόπλισον τὸν πεζὸν σκουτατάτον ὥστε ἔχειν σπαθίον, κοντάριον, σκουτάριον. ὅταν μὲν ἡ χρεία ἐπὶ μάκρον μέγα 8 ὅπερ λέγεται θυρεός. εἰ δὴ μὴ, στρογγύλον. τέλειον 9. τὰ δὲ σκουτάρια ἔστωσαν ὁμόχροα, ἢ ἑνὸς ἑκάστου μέρους. ἤγουν τοῦ ἀριστεροῦ μέρους. ἵνα ἔχωσι μίαν χρόαν. καὶ τοῦ δεξιοῦ πάλιν ἄλλην. καὶ τοῦ μέσου μέρους ἄλλην. ἢ ἑνὸς ἑκάστου τάγματος, ἵνα ὦσιν ὁμόχροα ὡς εἴρηται τὰ σκουτάρια. ἐχέτω δὲ ὁ πεζὸς καὶ κασίδαν ἔχουσαν ἄνω εἰς τὴν κορυφὴν, καὶ τουφίον μικρόν. ἔχειν δὲ αὐτοὺς καὶ σφενδοβόλα τρικούρια δίστομα. τὸ μὲν ἓν στόμα, ὡς σπαθίον ἐπίμακρον. τὸ δ᾽ ἄλλο, ὡς κονταρίου ξιφάριον. ἀναβασταζόμενα τὰ τοιαῦτα τρικούρια μετὰ θηκαρίων δερματίνων. ἢ ἕτερα τρικούρια ἔχοντα. τὸ μὲν ἓν στόμα, ἵνα κόπτῃ. τὸ δὲ ἄλλο, στρογγύλον. καὶ ἕτερα τρικούρια δίστομα εἰς τάξιν πελεκίων 10. οἱ δὲ ἐπίλεκτοι τοῦ ὀρδίνου ἐχέτωσαν λωρίκια, εἰ μὲν δυνατὸν, ὅλοι. εἰ δὲ μὴ, οἱ δύο, οἱ πρῶτοι τοῦ ὀρδίνου, καὶ εἰς τοὺς τοῦ λωρικίου 11, φλαμουλίσκια μικρά. ἐχέτωσαν δὲ καὶ χειρομάνικα, ἤγουν χειρόψελλα σιδηρᾶ, καὶ ξύλινα, καὶ ποδόψελλα, ἤγουν χαλκότουβα. ταῦτα ὀφείλουσιν ἔχειν ἐξαιρέτως, οἱ εἰς τὰς κεφαλὰς, καὶ εἰς

1 Α᾽ρμόζει) Deeſſe aliquid poſt hanc vocem cenſeo. A

2 Λήψωσιν) Scrib. λείψωσιν.

3 Εἰς τὰ λαγγόνια) Scrib. εἰς τὰ λαγόνια.

4 Θρίοντες καὶ μὴ θρίοντες) Scrib. θέλοντες καὶ μὴ θέλοντες.

5 Βαλλεῖν) Scrib. λαβεῖν.

6 Ε᾽ντοποίους) Scrib. ἐντοπίους.

7 Α᾽χρήζουσιν) Scrib. ἃ χρήζουσιν.

8 Ε᾽πίμακρον μετὰ) Scrib. ἐ. μέγα.

9 Τρίειον) Scrib. τέλειον.

10 Περεκίων) Scrib. πελεκίων.

11 Καὶ εἰς τοὺς τοῦ λωρικίου) Locus mutilus.

εἰς τὰς οὐρὰς τῶν ὀρδίνων ἱστάμενοι. καὶ τοὺς μὲν σκουταράτους οὕτως ἐξόπλισον. οἱ δὲ ψιλοὶ ἐχέτωσαν τοξοφάρετρα ἀναβασταζόμενα εἰς τοὺς ὤμους αὐτῶν ἔχοντα κούκουρα μεγάλα χωροῦντα ἀπὸ τριάκοντα ἢ τεσσαράκοντα σαγιτῶν καὶ κουκούρων μικρῶν. αὗται γὰρ αἱ σαγίται, καὶ εἰς πολὺ διάστημα ῥίπτονται διὰ τῶν τοξαρίων, καὶ τοῖς ἐχθροῖς οὐ χρησιμεύουσιν. οἱ δὲ ἄπειροι πρὸς τοξείαν οἱ μὴ ἔχοντες ῥιπτάρια, ἐχέτωσαν ῥιπτάρια. ὡσαύτως ἐχέτωσαν οἱ ψιλοὶ καὶ σκουτάρια μικρὰ στρογγύλα, σφενδοβόλα τρικούρια ὅμοια τῶν κονταράτων, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. ἀναβασταζόμενα εἰς θηκάρια δερμάτινα. τὰ δὲ ἱμάτια τῶν πεζῶν πάντων ἔστωσαν κοντὰ, μέχρι τῶν γονάτων αὐτῶν. ἐχέτωσαν δὲ εἰ δυνατὸν 1 τὸ ἐπιλώρικα. τὰ δὲ ὑποδήματα αὐτῶν μὴ ἐχέτωσαν ἔμπροσθεν αὐτῶν ὀξείας μύτας. καλὸν δέ ἐστιν ἵνα καὶ διὰ μικρῶν καρφίων ὀλίγων καθηλῶνται. πρὸς τὸ ὑπουργεῖν περισσοτοῦ 2 χρήσιμα γὰρ εἰσὶ ταῦτα, καὶ ἐξαιρέτως εἰς τὰς ὁδοιπορίας. τὰς κουρὰς δὲ αὐτῶν γίνεσθαι κοντὰς, καὶ μὴ ἔχειν αὐτοὺς μακρὰς τρίχας. χρήσιμον γάρ ἐστι καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς στρατιώτας, ἔνδυσον 3 καὶ ἐξόπλισον οὕτω. πρὸς δὲ τὸ βαστάζειν τὰς χρείας αὐτῶν, καὶ ἅμα πρὸς τὸ εἶναι ἀσφάλειαν καὶ φύλαξιν τῶν τοιούτων πεζῶν, ποίησον ἁμάξας ἐλαφρὰς καὶ γοργάς. κατὰ δεκαρχίαν. ἤγουν κατὰ κοντουβέρνιον μίαν καὶ μὴ πλέον. ἂν γὰρ ὦσι περισσότεραι κατὰ ἓν ἕκαστον κοντουβέρνιον αἱ ἅμαξαι, ἀργοῦσι καὶ περισσότεροι στρατιῶται περικοπτόμενοι εἰς αὐτάς. βασταζέτω δὲ μία ἑκάστη ἅμαξα χειρὸς μυλον, ἀξίνην. πέλεκυν, σκέπαρνον, πρίονα, ὀρύγια δύο σφύρα, πτυάρια δύο, κώφινον, κιλίκιον, φαλκίδιον, τρικούρια, βαρδούκια, ματζούκια. γίνεται γὰρ ἴσως καὶ τούτων χρεία τοῖς στρατιώταις. τριβόλια ἀποδεδεμένα μετὰ λεπτῶν σφηκωμάτων εἰς ἡλάριον σιδηροῦν, διὰ τὸ εὐκόλως συνάγεσθαι αὐτά. ἔχε δὲ καὶ μαγγαναρίους, καὶ λεπτουργοὺς, καὶ χαλκεῖς, καὶ στῆσον αὐτοῖς ἄρχοντα ἴδιον. ἔχε δὲ ἑτέρας ἁμάξας βασταζούσας τὸ ἁρμαμέντον. τὰ δὲ κοντουβέρνια διὰ τοῦτο ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων στρατιωτῶν ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν ἁρμόζει γίνεσθαι μὴ μόνοι οἱ παλαιοὶ παρατασσόμενοι ὦσιν ἀδύνατοι διὰ τὸ γῆρας, μήτε μόνοι οἱ νεώτεροι ὄντες, εὑρίσκονται ἄτακτοι, ὡς μὴ ἔχοντες πεῖραν. οὕτως ὀφείλουσι χωρίζεσθαι τὰ βάνδα ἀπὸ ἀνδρῶν τριακοσίων. ἂν δὲ πολὺν ἔχῃς στρατὸν, ἐχέτω τὸ βάνδον ἄνδρας τετρακοσίους. ἂν δὲ ὀλίγος ὑπάρχῃ ὁ στρατὸς, ἐχέτο τὸ βάνδον ἄνδρας διακοσίους. πλὴν μήτε πλέον τῶν τετρακοσίων ἀνδρῶν, παραχωρήσῃ ἔχειν τὸ βάνδον, μήτε πάλιν ἔλαττον 4 τῶν διακοσίων. κἂν ὀλίγος ὑπάρχει κατὰ πολὺ ὁ στρατός. κάλλιον δέ ἐστι τὸ μέσον. ἤγουν ἓν ἔχῃ τὸ βάνδον, ὡς εἴπομεν, ἄνδρας τριακοσίους. τὰ δὲ βάνδα ταῦτα ὀφείλεις συνάξαι, καὶ ποιῆσαι εἰς δρούγγους, καὶ ἐπιστῆσαι αὐτοῖς, καὶ δρουγγαρίους, χρησίμους, ἀνδρίους, φρονίμους καὶ εὐτάκτους, εἰ δυνατὸν 5, καὶ εὐγενεῖς, καὶ εὐπόρους. τοὺς δὲ δρούγγους τούτους πάλιν σύναξον 6 καὶ ποίησον εἰς τούρμας τρεῖς 7. καὶ ἐπίστησον αὐτοῖς μετὰ προτροπῆς τῆς βασιλείας ἡμῶν τουρμάρχας φρονίμους ὁμοίως καὶ εὐτάκτους, εὐαρέτους τε ἐμπείρους. εἰ δυνατὸν μαθόντας καὶ γράμματα, κατ' ἐξαίρετον

bent habere praecipue qui ſtant in capitibus & caudis ordinum. Et qui ſcuta geſtare debent, ita armato. Levis vero armaturae milites habeant toxopharetra quae geſtentur in humeris ipſorum, & habeant cucura magna capacia triginta vel quadraginta ſagittarum, & cucurorum parvorum. Hae enim ſagittae & in magnum intervallum arcubus iaciuntur, & hoſtibus inutiles ſunt. Imperiti vero iaculandi qui non habent rhiptaria, habeant rhiptaria. Ita habeant levis armaturae milites & ſcuta parva rotunda, ſphendobola, tricuria ſimilia haſtilibus, ut ſuperius dictum eſt, quae geſtentur in thecis pelliceis. Veſtimenta vero peditum omnium ſint conta uſque ad ipſorum genua: habeant vero ſi fieri poteſt epiloricam. Calcei vero ipſorum non habeant anterius acutas mytas. Bene vero eſt ſi & parvis carphiis paucis figantur; ut amplius ſerviant. Vtiles enim ſunt hi, & praecipue in itineribus. Curae vero eorum ſint contae, & non habeant ipſi longos pilos; utile enim eſt. Et pedites milites ita veſti, & arma. Ad geſtanda vero neceſſaria eorum, & ſimul ut ſecuri & cuſtoditi ſint huiuſmodi pedites, fac currus leves, & gargas iuxta decarchiam, hoc eſt iuxta contubernium unum, & non amplius. Si enim ſint ſuperflui pro quolibet contubernio currus, ceſſant & ſuperflui milites qui praeciduntur in ipſos. Ferat vero quilibet currus manus mylon, aſciam, ſecurim, ſceparnon, ſerram, orygia duo, ſphyra, ptuaria duo, cophinum, cilicium, falcem, tricuria, bardicia, matzucia. Eſt enim fere & horum uſus militibus. Tribolia devincta levibus ſphecomatis cum helario ferreo, ut ea facilius colligantur. Habe vero & manganarios, & lepturgos, & fabros ferrarios, & ſtatue eis proprium Praefectum. Habe autem alios currus armamentum portantes. Contubernia vero propter hoc ex veteribus & novis militibus, ut ſuperius diximus, eſſe decet; ne ſoli veteres ordinati, ſint ob ſenectutem invalidi, neque ſoli iuniores ſi ſint, inveniantur inordinati, utpote experientiam non habentes. Ita debent dividi banda virorum trecentorum. Si vero magnum habeas exercitum, bandum habeat viros quadringentos. Si autem exiguus ſit exercitus, bandum habeat viros ducentos. Verumtamen neque plus quadringentis viris bandum habere permittas, neque pariter minus ducentis, ſi exiguus eſt generaliter exercitus, ſatius vero eſt medium, hoc eſt, unum habeat bandum, ut diximus, viros trecentos. Haec vero banda debes congregare, & efficere Drungos, & praeficere ipſis etiam Drungarios utiles, fortes, prudentes, & bene compoſitos, & ſi fieri poteſt, nobiles & locupletes. Hos vero Drungos iterum congrega, & tres turmas effice; & praefice eis cum Maieſtatis noſtrae permiſſione Turmarchas prudentes ſimiliter & bene compoſitos, virtute praeditos & expertos, &, ſi fieri poteſt, qui litteras didicerint; & praecipue qui me-diam

1 Α'δυνατὸν) Scrib. εἰ δυνατὸν.
2 Περισσοτὸν) Scrib. περισσότερον.
3 Ε'νδυλον) Scrib. ἔνδυσον.
4 Ρ'ίαττον) Scrib. ἔλαττον.
5 Α'δυνατὸν) Scrib. εἰ δυνατόν.
6 Σύναξιν) Scrib. σύναξον.
7 Εἰς τοὺς μαστρεῖς) Scrib. εἰς τούρμας τρεῖς.

diam turmam habiturus est, qui, si imperator defecerit, locum eius, & potestatem omnem retinere & implere debet. Ita necessarium est dividere exercitum in tres turmas, hoc est in tres partes, in mediam, in sinistram, & in dextram. Non debet vero, neque bandum, quod retinet Comes, plus, ut dictum est, quadringentis viris habere, neque Drungus plus tribus millibus. Si vero ampliorem habeas exercitum, bene est si retro aciem secundam aciem facias, ut sit ipsa in primae auxilium. Vt vero facias & plagiophylaces, & insidias; similiter ut facias & hypercerastas ad ipsos hostes circumdandos. Neque vero turmis neque Drungis additio fiat; quandoquidem si habeant multitudinem ampliorem, ut diximus, fiunt magna, & explicantur in multitudinem & audire non possunt, neque facile iussa facessere, & ex hoc fit confusio. Suadeo tibi & utile aliud: ne facias banda omnia aequalia, ne hostes quot banda habeas metiantur; & ex hoc computent & inveniant quantitatem universi exercitus: quod quidem saepe magnas labes conciliat. Propterea bene est si facias banda minora, & maiora. Propterea & utile persaepe est si in quolibet ordine duo banda misceas, & facias e contra stare bandum unum tempore quo pugna committitur. Quum enim magna adpareant hostibus timorem incutiunt. Convenit vero capere ab unoquoque bando propter necessaria mandata & mandatores vigiles & perspicaces, & prudentes, loquentesque si fieri potest diversis linguis; similiter debent separari & dividi buccinatores & samiatores, & qui arcus & sagittas fabricant, & reliqui, quicumque iuxta consuetudinem in castrorum usus operantur. Separa vero etiam quosdam qui debent colligere quae ex rebus deperditis inveniuntur & reddere ipsarum dominis. Vt de tuldo equitum diximus, ut eligas praefectum qui debeat absolute imperare; ita & in tuldo peditum convenit separare quosdam, qui debeant praeesse curribus, & triboliis, & aliis machinis, & facere custodiam & securitatem exercitus, & castra ambire ac circumdare. Postquam vero in tres partes exercitum diviserimus, sit in unaquaque parte qui praeesse debeat, sint vero signa in curruum bobus uniuscuiusque partis, ut ex colore signi manifesti sint. Populi recte & pedestris aciei meminimus; decet enim etiam pedites dividere & scribere, Praefectosque minores & maiores; & constituere ipsos, & declarare adpellationes eorum; & hoc, quomodo de ipsis adsumsimus ex antiquis Tacticis; & illud, quomodo recentiores pariter transmiserunt ad nos constructionem & constitutionem suam. Antiqui enim multitudinem magnam habentes exercituum, tagmata scutariorum ex sexdecim ordinibus faciebant, hoc est ex viris ducentis quinquaginta sex, utpote habente quolibet ordine viros sexdecim. Faciebant vero hoc tagma quadrangulare; quando vero habebant facere phalangem, habebat eorum

τον τὸν μέλλοντα ἔχειν τὴν μέσην τούρμαν, ὅστις καὶ στρατηγὸς ἂν λείψη 1, τὸν τόπον αὐτοῦ καὶ τὴν ἐξουσίαν πᾶσαν ἐπέχειν ὀφείλει καὶ ἀναπληροῦν. οὕτως ἐστὶν ἀναγκαῖον χωρίζεσθαι τὸν στρατηγὸν 2 εἰς τούρμας τρεῖς, ἤγουν εἰς τρία μέρη, εἰς μέσον, εἰς ἀριστερὸν, καὶ εἰς δεξιόν. οὐκ ὀφείλει δὲ οὔτε βάνδον ὅπερ ἐπέχει κόμης πλέον ὡς εἴρηται τῶν τετρακοσίων ἀνδρῶν ἔχειν, οὔτε δροῦγγος πλέον τῶν τρισχιλίων· ἂν δὲ περισσότερον ἔχῃς στρατὸν, καλὸν ἐστὶν, ἵνα ὄπισθεν τῆς παραταγῆς, δευτέραν ποιήσῃς παραταγὴν, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὴν εἰς βοήθειαν τῆς πρώτης. ἵνα δὲ ποιήσῃς καὶ πλαγιοφύλακας καὶ ἐγκρύμματα. ὁμοίως ἵνα ποιήσῃς καὶ ὑπερκεραστὰς πρὸς τὸ κυκλῶσαι αὐτοὺς πολεμίους. μήτε δὲ εἰς τούρμας, μήτε εἰς τοὺς δρούγγους γένηται προσθήκη. ἐπειδὴ ἂν ἔχωσι πλῆθος περισσότερον ὡς εἴπομεν, γίνονται μεγάλα, καὶ ἐξαπλοῦνται εἰς τὸ πολὺ, καὶ οὐ δύνανται ἀκούειν· οὐδὲ ποιεῖν εὐκόλως τὰ παραγγέλματα, καὶ ἐκ τούτου γίνεται σύγχυσις. παραινέσω σοι καὶ ἄλλο χρήσιμον, μὴ ποιῇς τὰ βάνδα ὅλα ἴσα. ἵνα μὴ μετρῶσιν οἱ ἐχθροὶ τὸ πόσα βάνδα ἔχεις· καὶ ἐκ τούτου ψηφίζωσι καὶ εὑρίσκωσι τὴν ποσότητα τοῦ στρατοῦ ὅλου ὅπερ προξενεῖ πολλάκις μεγάλας βλάβας. διὰ τοῦτο τὸ καλόν ἐστιν, ἵνα ποιῇς καὶ μικρότερα βάνδα, καὶ μεγαλώτερα. διὰ καὶ χρήσιμον πολλάκις ἐστὶν, ἵνα καθέκαστον τάγμα μίσδῃς δύο βάνδα, καὶ ποιῇς ἀνταγίνεσθαι βάνδον ἓν, εἰς τὸν καιρὸν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου. μεγάλα γὰρ φαινόμενα ποιοῦσι φόβον εἰς τοὺς πολεμίους. ἁρμόζει δὲ χωρισθῆναι ἀπὸ ἑκάστου βάνδου διὰ τὰ ἐξαναγκαίου μανδάτα, καὶ μανδάτορας ἀγρύπνους καὶ γοργοὺς 3, καὶ φρονίμους, καὶ λαλοῦντας ἂν ἐνδέχηται καὶ διαφόρους γλώσσας ὁμοίως ὀφείλουσιν ἀφορίζεσθαι καὶ χωρίζεσθαι, καὶ βουκινάτορες, καὶ σαμιάτορες 4. τοξοποιοὶ, σαγιτοποιοὶ, καὶ οἱ λαιποὶ, ὅσοι κατὰ συνήθειαν εἰς τὰς τοῦ φοσσάτου χρείας ἐνεργοῦσι. χώρισον δὲ καὶ τινὰς τοὺς ὀφείλοντας συνάγειν τὰ εὑρισκόμενα ἐκ τῶν ἀπολλυμένων, καὶ ἀποδιδόναι τοῖς κυρίοις αὐτῶν, ὥσπερ δὲ ἐπὶ τοῦ τούλδου τῶν καβαλλαρίων εἴπομεν, ἵνα χωρίσῃς τὸν ὀφείλοντα αὐτοκρατεῖν ἄρχοντα οὕτω καὶ ἐπὶ τοῦ τούλδου τῶν πεζῶν ἁρμόζει ἀφορίζεσθαι τινὰς, οἵτινες ὀφείλουσι κρατεῖν τὰς ἁμάξας καὶ ποιεῖν διὰ τῶν τριβολίων, καὶ τῶν ἄλλων μηχανῶν τὴν φύλαξιν καὶ ἀσφάλειαν τοῦ στρατοῦ, καὶ περιορίζειν καὶ περικυκλοῦν τὸ στράτευμα· ἐπεὶ δὲ εἰς τρία μέρη ἐχωρίσαμεν τὸν στρατὸν, ἔστω κατὰ ἓν μέρος ὁ ὀφείλων ἄρχειν, εἷς πρῶτος. ἔστωσαν δὲ σημάδια εἰς τὰ τῶν ἁμαξῶν βοΐδια ἑνὸς ἑκάστου μέρους πρὸς τὸ εἶναι φανερὰ ἐκ τῆς χρόας τοῦ σημαδίου. λαοῦ καλῶς δὲ καὶ τῆς πεζικῆς παρατάξεως ἐμνήσθημεν. ἁρμόζει γὰρ καὶ τοὺς πεζοὺς διαχωρίσαι καὶ γράψαι τούς τε ἄρχοντας μικρούς τε καὶ μεγάλους, καὶ καταστῆσαι αὐτοὺς καὶ δηλῶσαι τὰς ὀνομασίας αὐτῶν, καὶ τὸ, πῶς περὶ αὐτῶν παρελάβομεν ἐκ τῶν παλαιῶν τακτικῶν, καὶ τὸ, πῶς οἱ νεώτεροι πάλιν παρεπέμψαν εἰς ἡμᾶς τὴν σύνταξιν, καὶ τὴν κατάστασιν αὐτῶν. οἱ γὰρ ἀρχαῖοι πλῆθος πολὺ ἔχοντες στρατευμάτων τὰ τάγματα τῶν σκουταρίων ἀπὸ δέκα ἓξ ὀρδίνων ἐποίουν, ἤγουν ἀπὸ ἀνδρῶν διακοσίων πεντήκοντα ἕξ. ὡς ἔχοντος ἑνὸς ἑκάστου ὀρδίνου ἄνδρας

1 Λήψη) Scrib. λείψη. Sed totus locus interpunctione quoque iuvandus, hunc in modum. Ὅστις καὶ, στρατηγὸς ἂν λείψη, τὸν τόπον αὐτοῦ, &c.

2 Στρατηγὸν) Scrib. στρατόν.

3 Ἀγρύπτους καὶ γουργοὺς) Scrib. ἀγρύπνους καὶ γοργούς.

4 Σαμιώτερες) Scrib. σαμιάτωρες.

δρας δέκα ἕξ. ἐποίουν δὲ τὸ τοιοῦτο τάγμα τετράγωνον, ὅτε δὲ εἶχον ποιῆσαι φάλαγγα, εἶχεν ἡ φάλαγξ αὐτῶν πεζοὺς ἄνδρας δςς'. καὶ ἐποίουν κεφαλὴν εἰς αὐτοὺς, καὶ ἔλεγον μὲν τὴν κεφαλὴν, στρατηγόν; τὴν δὲ φάλαγγα, στρατηγίαν. ἡ δὲ τελεία παράταξις αὐτῶν εἶχε τάγματα ξδ'. ἔχοντα ὀρδίνους ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν ακά. γινομένους ἄνδρας χιλιάδας δέκα ἓξ καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα. εἶχε δὲ καὶ ψιλοὺς ἤγουν τοξότας καὶ ῥιπταριστὰς, καὶ σφενδοβολιστὰς τοὺς ἡμίσεις τῶν σκουταράτων ἄνδρας ὀκτακισχιλίους ἑκατὸν ἐννενήκοντα δύο. Ἵσταντο δὲ καὶ καβαλλάριοι ἀνάμικτοι μετὰ τῶν πεζῶν δςς'. καὶ ἡ κεφαλὴ αὐτῶν ἐλέγετο στρατηγός; τοσούτους ἐποίουν σκουταράτους, καὶ ψιλοὺς, καὶ καβαλλαρίους. καὶ τοὺς μὲν σκουταράτους παρέταττον εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν, καὶ ἐποίουν αὐτὴν εἰς τέσσαρα μέρη ἐξ ἰσότητος, εἰς δεξιόν. εἰς ἀριστερὸν, καὶ εἰς μέσον δεξιὸν, καὶ εἰς μέσον ἀριστερόν. τοὺς δὲ ψιλοὺς ἤγουν τοξότας καὶ ῥιπταριστὰς, καὶ σφενδοβολιστὰς, διὰ τὸ εἶναι γοργοὺς καὶ ἐλαφροὺς παρέτασσον ἰδίως, ἢ ἔμπροσθεν τὸ διῶξαι τοὺς ἐχθροὺς, ἂν τραπῶσιν, ἢ εἰς τὰ πλάγια ἢ ὀπίσω τῆς πρώτης παραταγῆς. ἢ ὡς εἶχεν ἀπαιτεῖν ἡ χρεία. καὶ περὶ τούτων δὲ εἴπομεν, ὅταν ἔλθωμεν εἰς τὸν τόπον αὐτῶν. τοὺς δὲ καβαλλαρίους χωρίζοντες εἰς δύο μέρη, παρέταττον αὐτοὺς εἰς τὰ πλάγια τῆς παραταγῆς τῶν πεζῶν, καὶ ἐκπηδᾷν ἠνάγκαζον ταχέως κατὰ τῶν πολεμίων. ἀλλὰ ταῦτα μὲν ἐποίουν οἱ παλαιοὶ, καὶ παρέταττον οὕτως ἔχοντες ὡς φαίνεται πλῆθος ἄπειρον καὶ πεζῶν καὶ καβαλλαρίων. ἡμᾶς δὲ ἄρτι οὐ πρέπει λέγειν λεπτομερῶς περὶ τούτων, οὐδὲ τὰς ὀνομασίας τῶν τότε παραταγῶν καὶ τῶν ἱσταμένων εἰς αὐτὰς ἀρχόντων, διὰ τὸ εἶναι ἀρτίως ἄχρηστα, καὶ ἀνενέργητα, καὶ μὴ δὲ γνωρίζεσθαι αὐτὰ παρά τινος στρατηγοῦ ἢ στρατιώτου. διὰ τοῦτο ἵνα μὴ ἀκαίρως καταδαπανῶμεν τὸν καιρὸν, εἴπωμεν ἄρτι περὶ τῶν χρησίμων καὶ γνωρίμων. ὀλίγου γὰρ ὄντος ἄρτι τοῦ στρατοῦ, καὶ μὴ ἔχοντος ἴσον τὸ μέτρον πρὸς τὸν τότε στρατὸν, οὐκ ἔστιν εὔκολον ὁρίσαι καὶ εἰπεῖν, τὸ πόσους ἄνδρας ὀφείλει ἔχειν τὸ τάγμα· οὔτε ἐν τοῖς καβαλλαρίοις, οὔτε ἐν τοῖς πεζοῖς. ἵνα μὴ ἢ περισσότεροι ὄντες τῶν διακοσίων πεντήκοντα καὶ ἓξ ἀνδρῶν ἀπομένωσιν ἄργοι οἱ περισσεύοντες, ἢ ἐμβαίνοντες ἀκαίρως εἰς ἄλλα τάγματα καὶ γινόμενοι προσθήκη εἰς αὐτὰ, εὑρεθῶσιν ἂν ὠφελεῖς ὡς ἀτάκτους, καὶ μὴ ἔχοντες ἴδιον τόπον. διὰ τοῦτο ἁρμόζει τὰ τάγματα ποιεῖν πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ κατὰ τὴν ἡμέραν εὑρισκομένου λαοῦ. καὶ ὀφείλει ἕκαστον τάγμα ἴδιον βάνδον ἔχειν, καὶ κόμητα ἔχειν φρόνιμον, καὶ ἄνδρειον, δυνάμενον πολεμεῖν μετὰ τῆς ἰδίας χειρός. καὶ οἱ μὲν ὀρδίνοι τῶν πεζῶν ἑνὸς ἑκάστου τάγματος ἐχέτωσαν εἰς τὸν πόλεμον ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν εἰς βάθος. ἡ δὲ παραταγὴ ἔστω πρὸς τὸ μέτρον τοῦ στρατοῦ τοῦ εὑρισκομένου· ἡ δὲ τοιαύτη παραταγὴ κἂν ὅσα ἔχῃ τάγματα, κἂν ὅσους ὀρδίνους, ὀφείλει χωρίζεσθαι ἐξ ἰσότητος εἰς τέσσαρα μέρη, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται. ἤγουν εἰς δεξιὸν, οὗ ἄρχει ὁ δεξιὸς τουρμάρχης καὶ εἰς ἀριστερὸν, οὗ ἄρχει ὁ ἀριστερὸς τουρμάρχης, καὶ εἰς τὰ ἄλλα δύο μέσα μέρη ὁμοίως εἰς ἅπερ ἵσταται, καὶ τὸ βάνδον τοῦ στρατηγοῦ. ἁρμόζει δὲ ἵνα κατὰ περίσσεια αὐτῆς παραταγῆς φυλάττῃς ὄπισθεν διὰ βοήθειαν ὀλίγους καὶ σκουταράτους καὶ ψιλοὺς ἔχοντας ἄρχοντα ἴδιον. ἢ καὶ σὺ στρατηγὲ, ἵνα ποιῇς τότε ἄρχοντας εἰς αὐτοὺς τῶν ἂν γένηται χρεία εἰς τὰς ἄκρας τῆς παραταγῆς ἔξωθεν τῶν καβαλλαρίων, ἢ εἰς τὰς ἁμάξας, ἢ εἰς τοὺς ἑτέρους τόπους, ὀφείλουσι συντρέχειν ἐκεῖ μετὰ τοῦ ἰδίου ἄρχοντος, καὶ βοη-

eorum phalanx pedites quater mille ſexcentos nonaginta; & faciebant caput in ipſis, & dicebant quidem caput, Praetorem; Phalangem vero, Praeturam; perfecta vero acies eorum habebat tagmata ſexaginta quatuor habentia ordines ſexdecim virorum mille viginti unius, qui ſunt viri ſexdecim mille, & trecentos octoginta. Habebant etiam milites levis armaturae, hoc eſt ſagittarios, & rhiptariſtas, & funditores, dimidium ſcutariorum octo millia centum nonaginta duo. Erant vero etiam equites non permiſti cum peditibus, quatuor millia ſexcenti nonaginta, & caput ipſorum dicebatur Praetor: tot faciebant ſcutarios, & levis armaturae, & equites; & ſcutarios quidem ordinabant in prima acie, & faciebant ipſam in quatuor partes aequales, in dextram, in ſiniſtram, in mediam dextram, & in mediam ſiniſtram. Levis vero armaturae milites, hoc eſt, ſagittarios, & iaculatores, & funditores, eo quod eſſent celeres & leves ordinabant ſeorſim, vel ante ut inſequerentur hoſtes, ſi terga darent; vel ad latera, vel pone primam aciem; vel quomodo opus exigebat. De his vero dicemus, quum ad eorum locum deveneri-mus. Equites autem dividentes in duas partes, ordinabant ipſos ad latera pedeſtris aciei, & procedere cogebant velociter contra hoſtes. Sed haec quidem veteres faciebant, & ita ordinabant, quum haberent, ut liquet, multitudinem infinitam peditum, & equitum. Nos vero non decet adhuc ſcrupuloſius dicere de his, neque adpellationes illorum acierum, & Praefectorum qui iis praeerant, eo quod modo inutilia ſint, & exſequutioni non mandentur, nec ab ullo duce aut milite cognoſcantur. Propterea ne importune tempus inſumamus, dicamus modo de utilibus & notis. Parvus enim quum modo exercitus ſit, nec habeat aequalem menſuram cum illius temporis exercitu, non eſt facile definire & dicere, quot viros debebat habere tagma, neque in equitibus, neque in peditibus; ut plures quum eſſent ducentis quinquaginta ſex viris, remanerent otioſi qui ſuperfluerent, vel invadentes importune in alia tagmata, & additamentum iis facti, inveniant eos ut inordinatos, & proprium locum non habentes. Propterea convenit tagmata facere iuxta multitudinem populi, qui in dies reperitur. Et debet quodlibet tagma ſuum bandum habere, & Comitem habere prudentem, & fortem, & qui poſſit ſua dextra pugnare. Et ordines quidem peditum uniuſcuiuſque tagmatis habeant ad bellum ſexdecim viros in profundum: acies vero ſit iuxta menſuram exercitus praeſentis. Talis vero acies, & quot habeat tagmata, & quot ordines, debet dividi aequaliter in quatuor partes, ſicut ſuperius dictum eſt; hoc eſt, in dextram, cui praeeſt dexter Turmarcha; & in ſiniſtram, cui imperat ſiniſter Turmarcha, & in alias duas medias partes ſimiliter, in quibus ſtat etiam bandum Imperatoris. Convenit vero ut iuxta copiam ipſius aciei cuſtodias retro propter auxilium paucos ſcutarios, & milites levis armaturae habentes proprium Praefectum; vel & tu, Imperator, ut facias tunc Praefectos in ipſis, quibus quidem opus fuerit in extremis partibus aciei extra equites, vel

vel in curribus, & in aliis locis: debent concurrere ibi cum proprio Praefecto, & opem ferre. Verumtamen ſi habeas plus XXIV. millibus peditum, tunc divide aciem, ut diximus, in quatuor partes; ſi vero pauciores ſint pedites viginti quatuor millibus, neque ipſam in quatuor partes, ſed in tres. In media parte conſtituatur Imperatoris bandum; cui debent obedire alia banda. Verumtamen ſi ſunt pedites plures vigintiquatuor millibus, & fiat acies in quatuor partes, ut dictum eſt, divide primum mediam partem vigintiquatuor millium, & ſepara ipſos in milites levis armaturae; illos vero divide unumquemque partis militum, ut alios ſiniſtrae partis, & alios dextrae; & alios iterum mediae, & alios currus ſi & habeant portantes millium coctum, & paxamadion, & arcus ſuperfluos. Habe vero & equos loco ſagmariorum, vel aſinos, ſi fieri poteſt ſecundum quodlibet contubernium; ſin minus; unum in duo contubernia; ut ſi veniat tale tempus ipſos pedites dividendi, & curruum ut praecipiant & teneant locum, ferant huiuſmodi ſagmaria octo vel decem dierum impenſam, & ſequantur, donec adſequantur eos carri lentius incedentes. Exiſtimo vero utile eſſe commemorare breviter, antiquam armaturam peditum & equitum, ſicuti AElianus & reliqui, qui Tactica ſcripſerunt, tradunt. Antiquitus enim pedeſtrem aciem in duas armaturas faciebant Imperatores. Vnam quidem cataphractam, alteram non cataphractam armabant; & ipſum quidem equitem undique cataphractum, & equum ipſius; equitem vero armabant loricis & clibaniis vel ferreis, vel ex cratibus implexis, & parameriis. Equorum vero tegebant capita prometopidiis, & colla clibaniis, vel loricis, vel alia materia. Hi vero omnes equites, cataphracti, & non cataphracti; alii quidem habebant ſcuta, alii menaula. Quique cataphracti erant, prope ibant, & manibus cum hoſtibus pugnabant; alii vero eminus iaculabantur ut dictum eſt, tela vel recta & e regione in hoſtes, vel gyro circumeumtes, quos vocabant hippocontiſtas. Illi vero arcubus iaculabantur, & hos dicebant hippotoxotas. Quidam vero ex ipſis levia haſtilia habebant, & unum aut duo quum ieciſſent, tunc veniebant ad manus, & pugnabant, vel cum levibus haſtilibus, quae ſuperfuerant; vel cum gladiis ſuis, & hos dicebant velites. Alii vero iterum ex ipſis geſtabant ſecures parvas habentes undique veluti dentes acutos, qui dicebantur phallarii. Ita armabant antiqui, quatenus breviter dici poteſt. Pedites vero in tres partes dividebant, & hos quidem dicebant Armatos, illos vero Peltaſtas; alios autem levis armaturae milites. Armatorum aciem faciebant graviſſimam praeter omnes milites, ſicuti Alexander Macedo faciebat; etenim ſcuta rotunda & magna, & parameria, & loricas, & clibania, & caſſides, & manicelia, & chalcotuba, & haſtilia longiora ha-

ϗ βοηθεῖν· πλὴν ἂν μὲν ἔχῃς πλέον τῶν κδʹ. χιλιάδων πεζῶν τότε χώριζε τὴν παραταγὴν ὡς εἴπομεν εἰς τέσσαρα μέρη. ἂν δὲ ὀλιγώτεροι ὦσιν οἱ πεζοὶ τῶν κδʹ. χιλιάδων, μὴ τὴν αὐτὴν εἰς τέσσαρα μέρη, ἀλλ᾽ εἰς τρία. εἰς δὲ τὸ μέσον μέρος ϛηκέτω τοῦ ϛρατηγοῦ τὸ βάνδον. ᾧ τινι ὀφείλουσιν ὑπακούειν ϗ τὰ λοιπὰ βάνδα. πλὴν εἰ μὲν εἰσὶν οἱ πεζοὶ πλείονες τῶν κδʹ. χιλιάδων, ϗ γένηται ἡ παραταγὴ εἰς τέσσαρα μέρη ὡς εἴρηται χώρισον πρῶτον τὸ ἥμισυ μέρος τῶν κδʹ. χιλιάδων. καὶ ἀφόρισον αὐτοὺς εἰς ψιλούς. ἐκείνους δὲ χώριζε ἕνα ἕκαϛον μέρους τῶν ϛρατιωτῶν, οἷον ἄλλους τοῦ ἀριϛέρου μέρους, ϗ ἄλλους τοῦ δεξιοῦ. ϗ ἄλλους πάλιν τοῦ μέσου, ϗ ἄλλας ἁμάξας, ἢ ϗ εἴχωσι βαϛάζοντας κέγχρον ἕψητον ϗ παξαμάδιον, ϗ τοξάρια εἰς περιοσοῦ. ἔχε δὲ ϗ ἱππάρια λόγῳ σαγμαρίων ἢ ὄνικα. εἰ μὲν ἐνδέχεται κατὰ ἓν ἕκαϛον κοντουβέρνιον, εἰ δὲ μὴ, εἰς τὰ δύο κοντουβέρνια ἕν. ἵνα ἐὰν ἔλθῃ τοιοῦτος καιρὸς τοῦ χωρισθῆναι αὐτοὺς πεζοὺς, ϗ τῶν ἁμάξων πρὸς τὸ προλαβεῖν ϗ κρατῆσαι τόπον, βαϛάζωσι τὰ τοιαῦτα σαγμάρια ὀκτὼ ἢ καὶ δέκα ἡμερῶν δαπάνην, ϗ ἀκολουθῶσιν ἕως οὗ φθάσωσιν αἱ ἅμαξαι ἀργότερον περιπατοῦσαι. (a)ὑπολαμβάνω δὲ χρήσιμον εἶναι ϗ τὸ μνημονεῦσαι εἰς ὀλίγον, περὶ τῆς ἀρχαίας ἐξοπλίσεως τῶν πεζῶν, ϗ τῶν καβαλλαρίων καθὼς Αἰλιανὸς, ϗ οἱ λοιποὶ οἱ γράψαντες τὰ τακτικὰ λέγουσι. τὸ παλαιὸν γὰρ τὴν καβαλλαρικὴν παράταξιν εἰς δύο ἐξοπλίσεις ἐποίουν οἱ ϛρατηγοί. τὴν μὲν μίαν κατάφρακτον. τὴν δὲ ἄλλην, οὐ κατάφρακτον ἐξώπλιζον δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καβαλλάριον πάντοθεν αὐτὸν, καὶ τὸ ἱππάριον αὐτοῦ. τὸν δὲ καβαλλάριον ἐξώπλιζον λωρικίοις 1, ϗ κλιβανίοις ἢ σιδηροῖς, ἢ ἀπὸ κεράτων πεπλεγμένοις, ϗ παραμηρίοις. τὰ δὲ ἱππάρια κατέσκεπον τὰς μὲν κεφαλὰς αὐτῶν διὰ προμετοπιδίων, ϗ τοὺς τραχήλους αὐτῶν διὰ κλιβανίων ἢ λωρικίων, ἢ ἄλλης ὕλης. οὗτοι δὲ πάντες οἱ καβαλλάριοι, οἱ κατάφρακτοι, ϗ οἱ μὴ κατάφρακτοι. οἱ μὲν εἶχον σκουτάρια, οἱ δὲ μέναυλα. οἵ τινες τε κατάφρακτοι ὄντες, ἐγγὺς ἤρχοντο ϗ ἀπὸ χειρῶν ἐμάχοντο πρὸς τοὺς πολεμίους. ἄλλοι δὲ ἀπὸ μακρόθεν ἔρριπτον ὡς εἴρηται τὰ ῥιπτάρια ἢ ὀρθὰ ἐχόμενοι πρὸς τοὺς πολεμίους, ἢ κύκλῳ περιτρέχοντες οὓς ἔλεγον ἱπποκοντιϛάς. οἱ δὲ ἔρριπτον μετὰ τῶν τοξαρίων, οὓς ἔλεγον ἱπποτοξότας. τινὲς δ᾽ ἐξ αὐτῶν εἶχον ἐλαφρὰ κοντάρια, καὶ μίαν ἢ δύο ῥίψαντες, ϗ τότε ἤρχοντο εἰς χεῖρας ϗ ἐπολέμουν 2, ἢ μετὰ τῶν ἐναπομεινάντων ἐλαφρῶν κονταρίων, ἢ μετὰ τῶν σπαθίων αὐτῶν, καὶ τούτους ἔλεγον ἐλαφρούς. ἄλλοι δὲ πάλιν ἐξ αὐτῶν ἐβαϛάζον πελέκια μικρὰ ἔχοντα πάντοθεν ὡς ὀδόντα ὀξέα κεκλημένα φαλλαρίους. οὕτως ἐξώπλιζον οἱ παλαιοὶ, ὅσον εἰπεῖν ἐν συντόμῳ. τούς τε πεζοὺς εἰς τρία ἐχώριζον, ϗ τοὺς μὲν ἔλεγον ὁπλίτας, τοὺς δὲ πελταϛάς. τοὺς δὲ ψιλοὺς, ϗ τὴν μὲν ἐξόπλισιν τῶν ὁπλιτῶν ἐποίουν βαρυτάτην παρὰ πάντας τοὺς πεζοὺς καθὼς Ἀλέξανδρος ὁ τῶν Μακεδόνων ἐποίει, ϗ γὰρ σκουτάρια ϛρογγύλα ϗ μεγάλα ϗ παραμήρια, ϗ λωρίκια, ϗ κλιβάνια, ϗ κασίδια, ϗ μανικέλια, ϗ χαλκότουβα, ϗ κοντάρια μακρότερα εἶχον. εἶχον δὲ ϗ σκουτάρια μακεδονικὰ, χαλ-

1 Ἐξώπλισον δὲ τὸν μὲν κατάφρακτον καβαλλάριον πάντοθεν ἀρσόν τε ϗ τὸ ἱππάριον αὐτοῦ. τὸν ϗ καβαλλάριον ἐξώπλιζον λωρικίοις) Legendum censeo in fine. Τὸν δὲ μὴ κατάφρακτον καβαλλάριον ἐξώπλισον λ.

2 Καὶ ἐμπολέμουν) Scrib. ἐπολέμουν.

(a) Hinc Codex mutilus Meurſianus exordiebatur.

ἁπλότερα. τὸ δὲ μέτρον αὐτῶν ἦν σπιθαμῶν τριῶν. εἶχον δὲ καὶ κοντάρια, οὐ μικρότερα παρὰ τὰς ὀκτὼ πήχεις. τὸ δὲ μακρότερον κοντάριον ἦν, ὅσον δύναται ἀνὴρ κρατεῖν, καὶ κινεῖν εὐκόλως αὐτό. ἡ δὲ Μακεδονικὴ παραταγὴ διὰ τοῦτο ἀναπάντητος ἦν χαλκᾶ στρογγύλα καὶ μεγάλα οὐ πολὺ βαθέα ἀλλ' τοῖς πολεμίοις, διὰ τὴν κατασκευὴν τῆς τάξεως αὐτῆς. ἵστατο γὰρ ὁ πεζὸς ἐξωπλισμένος εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου. ἦν δὲ πυκνὴ ἡ παραταγή, ὥστε εἰς ἕκαστος πεζὸς ἐκράτει τόπον ὅπου ἔστηκε πήχεων δύο, καὶ ἐβάσταζε τὴν σάρισαν τὸ μακρὸν κοντάριον, ὅπερ τινὲς ἔλεγον εἶναι πήχεων δέκα ἕξ, τῇ δ' ἀληθείᾳ, πήχεων δεκατεσσάρων, καὶ τέσσαρες μὲν πήχεις ἦσαν, εἰς τὸ κράτημα, καὶ εἰς τὸ ὀπίσω μέρος. οἱ δὲ λοιποί, οὕτως ἐξωπλίζοντο. εἰς δὲ τοὺς ψιλοὺς ἐλαφροτάτην παρὰ πάντας ἐξόπλισιν ἐποίουν. οὔτε γὰρ κλιβάνια, οὔτε λωρίκια, οὔτε πεδόψελλα [1], ἢ χειρόψελλα, ἢ θυρεούς, καὶ σκουτάρια βαρέα εἶχον. ἀλλὰ διὰ τῶν ἀπὸ μακρόθεν ῥιπτομένων ἐπολέμουν, οἷον ἢ τοξεύοντες, ἢ ῥιπταρίζοντες, ἢ λίθους ῥίπτοντες τοὺς μὲν ἀπὸ χειρός, τοὺς δὲ διὰ σφενδοβόλων. στολὰς δὲ εἶχον οἱ τοιοῦτοι ψιλοὶ ἰσχυρὰς καὶ πηκτάς, ἀντὶ κλιβανικίων, καὶ λωρικίων, καὶ τῶν λοιπῶν. οἱ δὲ πελτασταί, εἶχον ἐξόπλισιν βαρυτέραν μὲν τῶν ψιλῶν, ἐλαφροτέραν δὲ τῶν ὁπλιτῶν. εἶχον δὲ καὶ σκουτάρια μικρά, καὶ κοντάρια μικρότερα πολύ, παρὰ τὰς παλαιὰς σαρίσας, αἵ τινες ἦσαν τῆς Μακεδονικῆς ἐξοπλίσεως. τοσαῦτα καὶ τῆς ἐξοπλίσεως ἑνὸς ἑκάστου στρατιώτου καὶ ἐκ τῶν παλαιῶν, καὶ ἐκ τῶν νεωτέρων τακτικῶν διεταξάμεθα ἵνα γινώσκῃς αὐτὰ καὶ ἐκλέγῃς τὸ χρήσιμον.

ra habebant. Habebant vero etiam scuta Macedonica aerea, rotunda, & magna, non multum crassa, sed simpliciora. Mensura eorum erat trium palmorum. Habebant vero hastilia non minora octo cubitis. Hasta vero longior erat, quantam vir tenere potest, & movere faciliter. Acies autem Macedonica propterea erat inaccessa ab anteriore parte hostibus, propter ipsius aciei constitutionem. Stabat enim pedes armatus tempore belli; erat vero densa acies, ut unusquisque pedes teneret locum, ubi stabat, duorum cubitorum; & gestabat sarissam longam hastam, quam quidam dicebant esse cubitorum sexdecim, reipsa tamen, cubitorum quatuordecim; & quatuor quidem cubiti erant in parte qua tenebatur, & in posteriore. Reliqui vero, ita armabantur. Levis armaturae militum, levissimam praeter cunctas armaturam faciebant. Neque enim clibania, neque loricas, neque podopsella, vel chiropsella, vel thureos, & scuta gravia habebant, sed iis, quae eminus iaciebantur, pugnabant, veluti vel arcu iacientes, vel iaculantes, vel lapides vibrantes, hos quidem manu, illos vero fundis. Vestes vero habebant huiusmodi levis armaturae milites fortes & compactas, pro clibaniis & loricis, & reliquis. Peltastae autem habebant armaturam graviorem quam levis armaturae milites, leviorem vero quam armati. Habebant autem & scuta parva, & hastas multo minores quam antiquae sarissae, quae erant Macedonicae armaturae. Talia & tanta de armatura uniuscuiusque militis & ex antiquis, & ex recentioribus Tacticis recensuimus, ut cognoscas ipsa, & quod est utile eligas.

Εἴπομεν ἄρτι συντόμως στρατηγέ, καὶ τὸ πῶς ὀφείλουσι γυμνάζεσθαι πρὸ τοῦ πολέμου καβαλλάριοι, καὶ οἱ πεζοί. ἁρμόζει γὰρ ἵνα ποιῇς συνεθίζεσθαι πρὸς τοὺς κινδύνους τοῦ πολέμου διὰ τῶν κινδύνων τῆς γυμνασίας. οἱ γὰρ κίνδυνοι οὓς ὑπομένομεν [2] ἐθέλοντες ποιοῦσιν ἡμᾶς συνεθίζεσθαι, πρὸς τοὺς κινδύνους τοὺς παρερχομένους καὶ μὴ θελόντων ἡμῶν. καὶ ἰδοὺ ἐστὶν ἄνθρωπος ἀγύμναστος εἰς πρᾶγμα εὑρίσκεται παντελῶς ἀμαθής. διὰ τοῦτο εἰς καιρὸν χειμῶνος, ἢ εἰς ἄλλον καιρὸν ὅτε ἐστὶν ἀνοχὴ τοῦ πολέμου καὶ οὐκ ἀπέρχεται ὁ στρατὸς εἰς τὴν πολεμίαν γῆν ὀφείλεις γυμνάζειν αὐτόν, καὶ ποιεῖν τοὺς στρατιώτας πολεμικούς, καὶ συνεθίζειν πρὸς τοὺς πόνους, καὶ μὴ ἀφιέναι αὐτοὺς ἀργεῖν, καὶ ῥαθυμεῖν. ἡ γὰρ ἀργία χαῦνα καὶ ἀσθενῆ ποιεῖ τὰ σώματα, ἡ δὲ ῥαθυμία δειλὰς καὶ ἀνάνδρους ποιεῖ τὰς ψυχάς. καὶ ὅταν πολὺν χρόνον ἀργήσῃ ὁ λαὸς ἐκ τοῦ κόπου, καὶ πάλιν ἔλθῃ εἰς αὐτόν, οὔτε ἀποδέχεται τὸν κόπον, οὔτε καρτερεῖ ἐπὶ πολύ. ἀλλὰ παραυτίκα φεύγει πρὸ τοῦ λαβεῖν πεῖραν τοῦ κόπου ὃν ἔχει ὁ πόλεμος. ἂν δὲ ὀλίγον γεύσεται τοῦ τοιούτου κόπου, ἀναχωρεῖ ταχέως, μὴ δυνάμενος ὑπομένειν τοὺς πόνους, καὶ κινδύνους· διὰ τοῦτο καλὸν ἐγὼ λέγω στρατηγόν, τὸν διατασσόμενον τοῖς στρατιώταις χρήσιμα ἔργα. τότε ὅτε οὐκ ἀντεπάγουσιν οἱ κόποι καὶ αἱ ἀνάγκαι τοῦ πολέμου. γύμναζε δὲ τὸν στρατηγόν, διὰ τοιούτου τρόπου καὶ ἐπιτηδευμάτων. καὶ πρῶτον μὲν τοὺς σκουτάτους ἕνα ἕκαστον στρα-

Dicamus adhuc via compendiaria, o Imperator, & quomodo debeant exerceri equites & pedites ante bellum. Opus est enim ut eos facias adsuescere belli periculis ipsa in periculis exercitatione. Pericula enim, quae volentes substinemus, faciunt nos adsuescere periculis, quae nobis nolentibus accidunt. Et ecce homo inexercitatus in re, omnino imperitus reperitur. Propterea hiemis tempore, vel alio, quum a bello cessatur, & non abit exercitus in hostilem terram, debes exercere ipsum, & facere milites belligeros, & adsuefacere ad labores, & non sinere eos esse otiosos, & pigros. Otium enim mollia & infirma facit corpora; pigritia autem timidos & ignavos animos reddit. Et quum populus longo tempore cessat a labore, & iterum ad ipsum redit, neque recipit laborem, neque multum durat; sed statim fugit antequam experientiam laboris, quem bellum habet, capiat. Si vero tantisper gustet huiusmodi laborem, recedit subito, quum labores & pericula substinere non possit. Propterea bonum ego dico Imperatorem, qui utilia opera militibus imperat, tunc quando non instant labores & necessitates belli. Exerce vero exercitum huiusmodi ratione & studiis; & primum scutatos, unumquemque militem peditem ferentem sua arma eiice ex metallo, & exer-

1 Ποδόξελα) Scrib. ποδόψελλα. De hac voce, ut & aliis Graecobarbaris, quae passim in his Tacticis occurrunt, vide, si tanti, est Glossarium nostrum. Ego nihil omnino hic repetam.

2 Ὑπομένουσιν) Scrib. ὑπομένομεν.

exerce ipsos in iaciendo eminus rhiptarium, & salibam, vel securim. Levis autem armaturae milites exerce tali modo. Statue hastam sublimem ex intervallo & exerce ipsos iaculatione celeri; & iaciendo eminus rhiptarium & sphendobolum. Exerce autem ipsos & ambulationibus & cursibus, & in aequalibus locis, & in difficilibus & asperis. Equitem vero exerce in iaculando celeriter. Iaculari enim celeriter veluti sagittam, & tendere & secernere fortiter, necessarium est & utile, tum peditibus, tum equitibus. Deinde exerce equites & in iaculando pedites ex distantia celeriter, sive hastam, sive aliquod aliud telum; sed & iaculando celeriter insidentes equo currenti. Vt vero iaculentur ante & retro, a dextris & a sinistris, exerce ipsos & in insiliendo in equos, & in iaculando celeriter super equo currente, ut dictum est, & iaculando tacite * * * * * & mittendo arcum plenum in vaginam suam, & in aliam vaginam minorem, ad hoc ipsum factam, ut capiat arcum plenum; & in sumenda hasta, quam in humero suo portat. Exerce autem ipsos & ad habendum arcus plenos in vaginis, & tenendum hastas, & celeriter reponendum ipsas in humeris suis. Ad sumendum pariter arcus, exerce eos, & ad agitandum invicem duos viros, & recedendum, & iterum agitandum & exercendum iuxta formam paracontarii. Bonum vero est ut quidam militum hactenus ambulent in propria regione; & exerceantur & studeant facere ipsa super equis suis. Ex hoc vero neque in via impediuntur, neque equi ipsorum conteruntur. Si vero contingat morari castra in loco, ubi congregatur omnis exercitus opportuno tempore, non debent cessare milites, sed magis adsuescere, ut dictum est, labori, & actioni, & exerceri interdum unumquemque ad invicem, ut diximus. Interdum vero in acie ad invicem: & iterum interdum debent facere arma, & numquam decet eos otiari. Otium enim non tantum pigros & imbelles milites facit, sed & seditiones quasdam otiosi, & res contrarias meditantur. Si vero exerceantur ad voluntarios & electos labores, facile adsuescunt etiam involuntariis: discunt vero obedire celeriter, quum quaedam eis imperantur. Et non solum unumquemque militem exercere debes, ut superius dictum est, sed & universum exercitum, ut adsuefacias ad cognoscendum quemlibet locum ipsius, & stare in ipso; & ut de visu, & de nomine cognoscant se invicem, & consuetudinem invicem habeant; & unusquisque miles cognoscat sub quo Praefecto sit, & in quo bando, & quot viri sint ante ipsum. Debet vero cognoscere imperator, & celeria iussa, quae fiunt cum ordine a Praefectis, hoc est, Ecstases sive in latitudinem, sive in longitudinem aciei densari debeant. Tantum vero quum dixerimus de exercitatione Imperatoris, dicamus insuper & definiamus de punitionibus Imperatorum. Poena eius est, ut duplum praebeat, si miles in domum suam dimittatur, diebus opportunitatis,

στρατιώτην πεζὸν φοροῦντα τὰ ἅρματα αὐτοῦ ἔκβαλε μετάλλου, καὶ γύμναζε αὐτοὺς εἰς τὸ ῥίψαι ἀπὸ μακρόθεν ῥιπτάριον καὶ σαλίβαν ἢ τζικούριον. τοὺς δὲ ψιλοὺς γύμναζε οὕτω. στῆσον κοντάριον ὑψηλὸν ἀπὸ διαστήματος, καὶ γύμναζε αὐτοὺς εἰς τοξέαν σύντομον. καὶ εἰς τὸ ῥίπτειν ἀπὸ μακρόθεν ῥιπτάριον καὶ σφενδοβόλον. γύμναζε δὲ αὐτοὺς καὶ εἰς πηδήματα, καὶ εἰς δρόμους, καὶ εἰς ὁμαλοὺς τόπους, καὶ εἰς δυσκόλους, καὶ εἰς τραχεῖς. τὸν δὲ καβαλλάριον γύμναζε εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως. τὸ γὰρ ταχέως τοξεύειν οἱονεὶ τὴν σαγίταν, καὶ τινάσσεσθαι καὶ κρίνειν ἰσχυρῶς ἀναγκαῖόν ἐστι καὶ χρήσιμον, καὶ εἰς τοὺς πεζοὺς, καὶ εἰς τοὺς καβαλλαρίους. ἐπί δὲ γύμνασον τοὺς καβαλλαρίους, καὶ εἰς τὸ τοξεύειν πεζοὺς ἀπὸ διαστήματος συντόμως, εἴτε κοντάριον, εἴτε εἰς ἄλλό τι σημάδιον, ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ἐπάνω ἱππαρίου τρέχοντος. ἵνα δὲ τοξεύωσιν ἔμπροσθεν, καὶ ὄπισθεν δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, γύμνασον αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ πηδᾷν εἰς ἱππάρια, καὶ εἰς τὸ τοξεύειν συντόμως ὑπάνω ἱππαρίου τρέχοντος καθὼς εἴρηται, καὶ ῥίπτειν συγηρα * * * * * βάλλειντε τοξάριον γεγεμισμένον εἰς τὴν θήκην αὐτοῦ, καὶ εἰς ἄλλην θήκην μικροτέραν ἐπὶ τοῦτο αὐτὸ γινομένην πρὸς τὸ χωρεῖν γεγεμισμένον τὸ τοξάριον, καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι τοῦ κονταρίου, ὅπερ βαστάζεται εἰς τὸν ὦμον αὐτοῦ· γύμνασον δὲ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἔχειν τὰ τοξάρια γεγεμισμένα εἰς τὰς θήκας, καὶ κρατεῖν μὲν τὰ κοντάρια, καὶ συντόμως τίθεσθαι αὐτὰ εἰς τοὺς ὤμους αὐτῶν. ἐπιλαμβάνεσθαι δὲ καὶ τῶν τοξαρίων ὁμοίως δὲ γύμναζε αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ἐπελαύνειν εἰς ἀλλήλους ἄνδρας δύο καὶ ὑποχωρεῖν, καὶ πάλιν ἐπελαύνειν καὶ γυμνάζεσθαι κατὰ τὸν τύπον τοῦ παρακονταρίου. καλὸν δέ ἐστιν ἵνα τινες τῶν στρατιωτῶν ἕως ἔτι περιπατοῦσιν εἰς τὴν ἰδίαν χώραν καὶ γυμνάζωνται. καὶ ἐπιτηδεύωσι ποιεῖν αὐτὰ ἐπάνω τῶν ἱππαρίων αὐτῶν. ἐκ τούτου δὲ οὔτε εἰς τὴν ὁδὸν ἐμποδίζονται, οὔτε τὰ ἱππάρια αὐτῶν συντρίβονται. ἂν δὲ συμβῇ χρονίσαι τὸ στράτευμα εἰς τὸν τόπον, ὅπου συνάγεται εἰς τὸν ἐπιτήδειον καιρὸν ὅλος ὁ στρατὸς, οὐκ ὀφείλουσιν ἀργεῖν οἱ στρατιῶται, ἀλλὰ μᾶλλον ἐθίζεσθαι ὡς εἴρηται κοπιᾷν καὶ ἐνεργεῖν, καὶ γυμνάζεσθαι ἄλλοτε ἕνα ἕκαστον πρὸς ἀλλήλους ὡς εἴπομεν. ἄλλοτε δὲ εἰς παραταγὴν πρὸς ἀλλήλους. ἄλλοτε πάλιν ὀφείλουσι ποιεῖν ἅρματα καὶ οὐδέποτε ἁρμόζει ἀργεῖν αὐτούς. ἡ γὰρ ἀργία οὐ μόνον νωθροὺς καὶ ἀνάνδρους ποιεῖ τοὺς στρατιώτας ἄλλα καὶ στάσεις τινὰς ἀργοῦντες, καὶ πράγματα ἐναντία μελετῶσι. γυμναζόμενοι δὲ πρὸς τοὺς ἑκουσίους καὶ αὐτοθελημάτους κόπους, συνεθίζονται εὐκόλως, καὶ πρὸς τοὺς ἀβουλήτους. παιδεύονται δὲ ὑπακούειν ταχέως, καὶ πρὸς τὰ παραγγελλόμενα αὐτοῖς. καὶ οὐ μόνον κατὰ ἕνα ἕκαστον στρατιώτην ὀφείλεις γυμνάζειν αὐτοὺς ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, ἀλλὰ καὶ τὸν στρατὸν ὅλον ἵνα συνεθίσῃς τοῦ γινώσκειν ἕκαστον τὸν τόπον αὐτοῦ, καὶ ἵστασθαι ἐν αὐτῷ. ἵνα δὲ ἀπὸ τῆς ὄψεως καὶ ἀπὸ τῶν ὀνομάτων γνωρίζωσιν ἀλλήλους, καὶ συνήθεις παρ᾽ ἀλλήλους γινέσθωσαν· καὶ γινωσκέτω εἷς ἕκαστος στρατιώτης ὑπὸ ποῖον ἄρχοντα ἐστὶ, καὶ εἰς ποῖον βάνδον, καὶ πόσοι ἄνδρες εἰσὶν ἔμπροσθεν αὐτοῦ. ὀφείλει δὲ γινώσκειν ὁ στρατηγὸς 1, καὶ τὰ ταχέα παραγγέλματα τὰ γινόμενα μετὰ τάξεως παρὰ τῶν ἀρχόντων, ἤγουν τὰς ἐκστάσεις, εἴτε εἰς πλάτος, εἴτε εἰς μῆκος τῆς παραταγῆς ὀφειλομένας πυκνωθῆναι. τοσαῦτο δὲ εἰπόν-

1 Στρατηγὸς) Scrib. στρατός.

πόντες περὶ τῆς γυμνασίας τοῦ στρατηγοῦ, εἴπομεν ἄρτι καὶ διορισώμεθα. καὶ περὶ τῶν ἐπιτιμίων τῶν στρατηγῶν. αὐτῷ τὴν ζημίαν, ἵνα εἰς τὸ διπλοῦν παρέχῃ αὐτὴν ἂν ἀπολυθῇ στρατιώτης εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ, εἰς ἡμέρας εὐκαιρίας, ὅτε οὐκ ἔστι ταξείδιον, καὶ περιφρονήσῃ, καὶ οὐκ ἐπικτήσεται τὰ ἅρματα αὐτοῦ, καὶ οὐκ ἀναγκάσῃ αὐτὸν, ὁ δέκαρχος 1 ἵνα κτήσηται αὐτά. φανερώσῃ δὲ τοῦτο καὶ πρὸς τὸν ἄρχοντα αὐτοῦ τυπτέσθω, καὶ ὁ δέκαρχος καὶ ὁ στρατιώτης. 2 * ν οὐχ ὑπακούσῃ τις τῷ δεκάρχοντι, τυπτέσθω κατὰ τοὺς νόμους. * ν ζημιώσῃ τις στρατιώτην ἢ δημοσιάριον ἵνα ἀντιστρέφῃ αὐτὰ εἰς τὸ διπλοῦν. * ν χαμάζῃ ποῦ ὁ στρατιώτης, καὶ ὡς ἔτι διαβαίνῃ ὁ ἄρχων ἢ ὁ στρατιώτης, ζημιώσῃ δημοσιάριον, καὶ οὐκ ἀποδώσῃ αὐτῷ μετὰ προαιρέσεως τὴν ζημίαν παρεχέτω αὐτὴν εἰς τὸ διπλοῦν. * ν τολμήσῃ τις εἰς καιρὸν πολέμου χωρὶς ἀπολύσεως τοῦ στρατοῦ ἀπολύσαι στρατιώτην, ἀπαιτείσθω νομίσματα τριάκοντα. εἰς καιρὸν δὲ παραδεχέτω. ὀφάλε 3 ὁ στρατιώτης δύο ἢ τρεῖς μῆνας ποιεῖν εἰς τὸν οἶκον αὐτοῦ. εἰς καιρὸν δὲ εἰρήνης πρὸς τὸ διάστημα αὐτοῦ, λαμβανέτω καὶ τὸν καιρὸν τῆς ἀπολύσεως ὁ στρατιώτης. ἂν καταπιστευθῇ τὶς πόλιν ἢ κάστρον εἰς παραφυλακὴν καὶ προδώσῃ αὐτό. ἢ χωρὶς κινδύνου πρὸς τὴν ζωὴν ἀναχωρήτῃ ἐξ αὐτοῦ δυνάμενος ἐκδικῆσαι αὐτό. κεφαλικῇ τιμωρίᾳ ὑποκείσθω. ταῦτα δὲ ἐπιτίμια εἰς καιρὸν γυμνασίας συνηγμένων τῶν στρατιωτῶν καὶ εἰς ἄλλον δήποτε καιρὸν ὀφείλουσιν ἀναγινώσκεσθαι ἔμπροσθεν αὐτῶν, πρὸς τὸ γινώσκειν αὐτὰ καὶ τοὺς στρατιώτας, καὶ τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν. ἁρμόζει δὲ προστεθῆναι αὐτοῖς καὶ τὰ λοιπὰ ἐπιτίμια, ὅσα ὀφείλουσιν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου ἐξαναγκαίου φυλάττεσθαι. ἅπερ καὶ ἀναγινώσκονται ἀφ' ἧς συντάξουσι τὰ συντάγματα. εἰσὶ δὲ ταῦτα. * ν στρατιώτης εἰς καιρὸν παρατάξεως καὶ πολέμου καταλίπῃ τὸ βάνδον ἢ τὴν τάξιν αὐτοῦ. καὶ ἢ φύγῃ ἢ προπεδήσῃ ἀπὸ τοῦ τόπου αὐτοῦ, κἂν πέσῃ ἐχθρὸς 4, καὶ ἐπάρῃ τὰ ἅρματα αὐτοῦ, ἢ καταδράμῃ εἰς ἐπιδίωξιν αὐτῶν ἐχθρῶν. ἢ ἐμβῇ εἰς τοῦλδον, ἢ εἰς φοσσᾶτον ἐχθρῶν, κελεύομεν ἵνα τιμωρηθῇ κεφαλικῶς. καὶ πάντα ὅσα κερδήσει ἐκεῖθεν, ἵνα ἐπαίρωνται ἐξ αὐτοῦ, καὶ διδῶνται εἰς κοινότητα τοῦ τάγματος, διὰ τὸ παραλῦσαι αὐτὸν τὴν σύνταξιν, καὶ ἐπιβουλεῦσαι τοῖς ἑταίροις αὐτοῦ. * ν εἰς καιρὸν δημοσίας παραταγῆς ἢ συμβολῆς πολέμου γένηται. τροπὴ χωρὶς εὐλόγου τινὸς καὶ φανερᾶς αἰτίας, κελεύομεν ἵνα οἱ στρατιῶται τοῦ φυγόντος πρῶτον τάγματος, καὶ καταλιπόντος τὸ μέρος αὐτῶν εἰς ὃ ἐτάγησαν, χωρίζωνται τῶν δέκα εἷς. καὶ κατατοξεύωνται ὑπὸ τῶν λοιπῶν ταγμάτων, ὡς καταλύσαντες τὴν τάξιν, καὶ αἴτιοι τῆς τροπῆς γενόμενοι. ἂν δὲ συμβῇ τινὰς ἐξ αὐτῶν πληγωθῆναι εἰς αὐτὴν τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, ἐκεῖνοι ἔστωσαν ἐλευθέροι 5 ἀπὸ τῆς τοιαύτης ποινῆς. * ν ἐπάρωσιν οἱ ἐχθροὶ βάνδον χωρὶς εὐλόγου τινὸς καὶ φανερᾶς προφάσεως, κελεύομεν ἵνα οἱ φυλάσσοντες τὸ βάνδον τύπτωνται, καὶ γίνωνται ἔσχατοι παντελῶς 6 παρακάτω πάντων τῶν ὑποχειρίων αὐτῶν. ἂν δὲ συμβῇ τινὰς ἐξ αὐτῶν πολεμοῦντας πληγωθῆναι, οἱ τοιοῦτοι ἔστωσαν ἐλεύθεροι 7 τούτου τοῦ ἐπιτιμίου. * ν φοσσάτου ὄντος γένηται τροπὴ μέρους τινὸς, ἢ παρατα-

tis, quando non est taxidium, & contemnat, & non possideat arma sua, & non cogat ipsum decurionem ut ea possideat. Manifestabit vero hoc, & apud suum Praefectum verberetur & decurio, & miles. Si quis non obediat decurioni, verberetur iuxta leges. Mulctet quis militem vel demosiarium, ut convertat ipsum in duplum. Si hibernet aliquando miles, & pertranseat adhuc praefectus vel miles, puniat demosiarium, & non reddet ei cum proposito multam, praebeat ipsam duplam. Si audeat quis tempore belli sine missione exercitus, dimittere militem, exigat nomismata triginta: in tempore vero accipiat: debet miles duos vel tres menses facere in domo sua: tempore vero pacis iuxta ipsius spatium, accipiat & tempus dimissionis miles. Si cui urbs vel castrum credita fuerit in custodiam, & tradat eam, vel sine periculo vitae recedat ex ea, quum possit ipsam defendere, capitali supplicio subiaceat. Hae vero poenae tempore exercitationis congregatis militibus, vel alio aliquo tempore coram ipsis legi debent, ut a militibus & praefectis ipsorum cognoscantur. Congruit vero ut ipsis addantur & reliquae poenae, quaecumque debent tempore belli necessario servari; quae & leguntur ex quo syntagmata concinnabunt. Sunt autem hae: si miles tempore instruendae aciei & belli deserat bandum & ordinem suum, vel fugiat, vel progrediatur de loco suo, etsi cadat hostis, & eius arma tollat, vel excurrat ad persequendos ipsos hostes, & ingrediatur in tuldum vel fossatum hostium, iubemus ut capitaliter puniatur. Et ea quaecumque inde lucratus fuerit, tollantur ab ipso, & dentur in commune aciei seu ordini, & quod ipse aciem dissolverit, & insidiatus fuerit amicis suis. Si tempore publicae aciei, & commissionis pugnae, fiat conversio sine rationabili aliqua, & manifesta causa, iubemus ut militum tagmatis quod primum fugerit, & partem suam in qua ordinati fuerant reliquerit, unus ex decem separetur, & sagittis configatur a reliquis tagmatis, ut ii qui ordinem dissolverint, & caussa conversionis fuerint. Si vero contingat quosdam ipsorum vulnerari in ipsa pugnae commissione, illi liberi sint ab poena huiusmodi. Si tollant hostes bandum sine rationabili aliquo & manifesto praetextu, iubemus ut qui custodiunt bandum verberentur, & sint ultimi omnium, & infra omnes subiectos suos. Si vero contingat quosdam ex ipsis pugnantes vulnerari, tales liberi sint ab hac punitione. Si fossatum quum sit, fiat conversio alicuius partis, & unius aciei, & qui conversi fuerint non accurrant neque ad auxiliatores qui retro sequuntur, neque ad ipsum exercitum, iubemus huiusmodi verberari, ut suos proprios amicos aspernantes. Si proiiciat miles sua arma in bello, iubemus verberari, ut eum qui seipsum nudaverit, & hostes armaverit. Si im-

1 Δέκταρχος) Scrib. δέκαρχος.
2 Vbicumque asteriscum positum vides, puto integrum locum esse, si restituatur, ἐάν.
3 Φάλε) Scrib. ὀφάλῃ.
4 Α*ν πέση ἐχθρὸς) Scrib. ἂν ἐπέσῃ ἐ.
5 Ῥιεύθεροι) Scrib. ἐλεύθεροι.
6 Παντριῶς) Scrib. παντελῶς,
7 Ῥιεύθεροι) Scrib. ἐλεύθεροι.

impedient milites, vel excuſaverit ut non eant tempore foſſati, vel & dimiſſus veniat, & vocet eum ad proprium ſervitium, ut aliquem ſuorum militum, verberetur, & multetur, imperator quidem libra una auri, turmarcha vero numiſmatis triginta ſex: drungarius autem viginti quatuor: comes vero & reliqui decem numiſmatis. Haec vero de huiuſmodi poenis quum definierimus, praecipiemus adhuc & quomodo oportet iter facere & univerſum exercitum, & aliquam eius partem; & in noſtra regione & in hoſtili, & quali conſtitutione.

ταγῆς μιᾶς, ϗ οἱ τραπέντες οὔτε πρὸς τοὺς ἀκολυθ.ῦντας ὀπίσω βοηθοὺς προσδράμωσιν. οὔτε εἰς αὐτὸ τὸ στράτευμα κελεύομεν τύπτεσθαι τοὺς τοιούτους ὡς περιφρονήσαντες τριῶν ἰδίων φιλῶν. 1 * ν ῥίψῃ στρατιώτης τὰ οἰκέια ἄρματα εἰς τὸν πόλεμον κελεύομεν τύπτεσθαι αὐτόν. ὡς γυμνώσαντα ἑαυτὸν, καὶ τοὺς ἐχθροὺς ἐξοπλίσαντα. * ν παρεμποδίσῃ τοὺς στρατιώτας ἢ ἐξκουσεύσῃ πρὸς τὸ μὴ ἐλθεῖν 2 αὐτὸν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ φοσσάτου. ἢ ϗ ἀφεὶς ἔλθῃ 3 ἀνερωτήσῃ αὐτὸν εἰς ἰδίαν δουλέιαν ὥστις αὐτοῦ στρατιωτῶν τυπτέσθω, ϗ ζημιούσθω, στρατηγὸς μὲν χρισίου λίτραν μίαν; τουρμάρχης δὲ νομίσματα τριάκοντα ἕξ. δρουγγάριος δὲ νομίσματα εἴκοσι τέσσαρα, κόμης δὲ ϗ οἱ λοιποὶ, νομίσματα δέκα. ταῦτα ϗ περὶ τῶν τοιούτων ἐπιτιμίων διοριζάμενοι διαταξόμεθα ἀπάρτι ϗ ὅπως ἁρμόζει ὁδοποιεῖν, ϗ τὸν στρατὸν ὅλον ϗ μέρος ἐξ αὐτοῦ· ϗ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, ϗ εἰς τὴν πολεμίαν, ϗ μετὰ ποίας καταστάσεως.

QVum ambulas, Imperator, cum exercitu, ſi in noſtro ſolo iter facis, praecipe militibus ne praedentur, neque manus iniiciant. Multitudo exercitus ſi licentiam ſumat faciendi quod poteſt, ſaeve omnia invadit, & vaſtat avide, quum aliquid utile ante ſe videt, atque ita noſtros ſaepenumero hoſtes reddit. Quando vero ingreſſurus es in regionem hoſtium, ne moreris deſidens cum exercitu in noſtra regione. Etenim conſumis proprios fructus, & punis magis noſtros, quam hoſtes; ſed cito intra in hoſtilem terram, & praecipue ſi in fertilem hoſtium terram ingreſſurus es, quaeque ſaepe habet alimenta. Quando vero non times hoſtes, ne in uno loco multum exercitum collige, ne opportunitate uſi milites, ſeditiones & tumultus meditentur. Si vero opus ſit multum exercitum congregare in uno eodemque loco, veluti propter adnumium, vel propter aliam neceſſariam cauſam, debes celeriter diſſipare ipſos, & ſi ſint uno in loco, uſque eos exerce, & fac eos curam habere, & praeparare ſua arma, ſicuti de exercitio diximus; & ne ſinas eos otiari. Otium enim contrarias commentationes in ipſis gignit. Si vero exſpectas bellum, fac ut exercitus procedat cum ordine; ſive ſinguli drungi, & ſingulae turmae iter faciant, ſive acies univerſa. Procedere enim exercitum cum ordine, non tantum in regione hoſtium, ſed etiam in noſtra, ſecuriores milites facit, & praeexercet ipſos. Debes vero adſuefacere unumquemque drungum, ut eius impedimenta, & ſagmaria, & res, & homines, ſeu famuli, ipſius pone eum ſequantur cum flammulis ſuis, & nam miſceantur cum alio drungo, vel tuldo. Quando enim per noſtram terram proficiſcuntur, & neque prope ſunt hoſtes, neque ſperant venturos, bene eſt procedere ſingulum drungum, & turmam ſingulam, & non congregare univerſum exercitum in uno loco, ne facile incidant in peſtiferos morbos, & ne anguſtentur in paſcuis equorum; & quia non poteſt intentiones hoſtium diſcere univerſa exercitus multitudo, ſi in uno loco congregata ſit. Quum vero hoſtes adpropinquaverint, ſex, aut ſe-

ΟΤαν περιπατῇς στρατηγὲ μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰ μὲν ἐν τῇ ἡμετέρᾳ περιπατεῖς παράγγελλε τοῖς στρατιώταις ἵνα μήτε πραιδεύωσι μήτε βάλωσι τὴν χεῖρα. τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ ἂν λάβῃ ἐξουσίαν ἵνα ποιῇ ὃ δύναται ἀνηλεῶς ἐμβαίνει εἰς πάντα. καὶ δελεάζεται εἰς πλεονεξίαν, ὅταν βλέπῃ ἔμπροσθεν αὐτοῦ μένην τὴν χρέιαν, καὶ ἐκ τούτου ποιεῖ πολεμίους πολλάκις τοὺς ἡμετέρους. ὅταν δὲ μέλλῃς εἰσελθεῖν εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων, μὴ χρονίζῃς καθεζόμενος, μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν. ϗ γὰρ καταδαπανᾷς τοὺς ἰδίους καρποὺς, ϗ ζημιοῖς μᾶλλον τοὺς ἡμετέρους παρὰ τοὺς πολεμίους, ἀλλὰ ταχέως εἰσέρχου εἰς τὴν πολεμίαν, καὶ ἐξαιρέτως εἰ μέλλεις εἰσελθεῖν εἰς λιπαρὰν γῆν τῶν πολεμίων. ϗ πολλάκις ἔχουσαν τροφάς. ὅτε δὲ οὐκ ἔχεις φόβον τῶν πολεμίων, μὴ συνάγῃς στρατὸν πολὺν εἰς ἕνα τόπον. ἵνα μὴ εὐκαιροῦντες οἱ στρατιῶται, μελετῶσι στάσεις καὶ ταραχάς. ἂν δὲ γένηται χρέια ἵνα συναχθῇ στρατὸς πολὺς, εἰς ἕνα τόπον, οἷον δι' ἀδνούμιον, ἢ δι' ἄλλην ἀναγκαίαν αἰτίαν, ὀφέιλεις ϗ συντόμως σκορπίζειν αὐτοὺς, ἢ ἂν ὦσιν εἰς ἕνα τόπον, τέως κἂν γύμναζε αὐτοὺς, ϗ ποιεῖ τούτους ἐπιμελεῖσθαι ϗ ἑτοιμάζειν εἰς τὰ ἅρματα αὐτῶν, καθὼς εἰς τὸ περὶ γυμνασίας εἴπομεν. ϗ μὴ ἀφίῃς αὐτοὺς ἀργεῖν. ἡ γὰρ ἀργία ἐναντίας μελέτας εἰς αὐτοὺς ποιεῖ. ἂν δὲ προσδοκᾷς πόλεμον, ποίησον τὸν στρατὸν ἵνα περιπατῇ, μετὰ συντάξεως. κἄν τε εἷς εἷς δροῦγγος ϗ μία μία τοῦρμα περιπατῇ. κἄν τε ὅλη παραταγή. τὸ γὰρ μετὰ συντάξεως περιπατεῖν τὸν στρατὸν, οὐ μόνον εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων, ἀλλὰ ϗ εἰς τὴν ἡμετέραν ἀσφαλεστέρους ποιεῖ τοὺς στρατιώτας. ϗ προγυμνάζει αὐτούς. ὀφέιλει δὲ συνεθίζειν ἕνα ἕκαστον δροῦγγον, ἵνα ἡ ἀποσκευὴ αὐτοῦ, οἷον τὰ σαγμάρια, ϗ τὰ πράγματα, ϗ οἱ ἄνθρωποι αὐτοῦ ἀκολουθῶν ὄπισθεν αὐτοῦ μετὰ τῶν φλαμούλων αὐτῶν, ϗ μὴ μίσγωνται εἰς ἄλλον δροῦγγον ἢ τοῦλδον. ὅταν γὰρ εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν περιπατῶσι, ϗ οὔτε ἐγγὺς εἰσὶν οἱ πολέμιοι, οὔτε ἐλπίζονται ἵνα ἐλθῶσι 4, καλὸν ἐστὶν τὸ περιπατεῖν δροῦγγον ἕνα ἕνα, ϗ τοῦρμαν μίαν μίαν, ϗ μὴ συνάγειν τὸν στρατὸν ὅλον εἰς ἕνα τόπον, διὰ τὸ μὴ περιπίπτειν αὐτοὺς εὐκόλως εἰς λοιμικὰς νόσους, ϗ διὰ τὸ μὴ στενοχωρεῖσθαι αὐτοὺς εἰς τοὺς ποηφαγίας τῶν ἵππον, τουτέστιν εἰς τὰς βοσκάς. ϗ διὰ τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς κατασκόπους τῶν

1 Etiam illic duobus locis aſteriſco ſignatis deeſſe tantum exiſtimo, ἐάν.
2 Ρ'ιθεῖν) Scrib. ἐλθεῖν.
3 Ρ'ίθῃ) Scrib. ἔλθῃ.
4 Οὔτε ῥιπίζονται ἵνα ῥίθωσι) Scrib. οὔτε ἐλπίζονται ἵνα ἔλθωσι.

τῶν ἐχθρῶν μανθάνειν τὸ πλῆθος ἅπαν τοῦ στρατοῦ, ἂν ὑπάρχῃ συναγμένον εἰς ἕνα τόπον. ὅταν δὲ πλησιάσωσιν οἱ ἐχθροὶ ὡς ἀπὸ ἓξ ἢ ἑπτὰ ἡμερῶν, ἢ καὶ δέκα, ὀφείλεις συνάγειν τὸν στρατὸν ὅλον, καὶ ἐν τῷ ἅμα ἀπληκεύειν. ἂν δὲ εὑρίσκηται εἰς τόπους ἡ ὁδὸς οὓς * * σὺ γινώσκεις, οὔτε ἄλλος ἐκ τοῦ στρατοῦ, καὶ οὐκ ἔχεις ἐντοπίους τινὰς δουκάτορας, ἀπόστειλον τοὺς μινσουράτορας, ἵνα προλαμβάνωσι πρὸ μιᾶς ἡμέρας, εἰ οὐκ ἔστι φόβος ἐχθροῦ, οἱ μινσουράτορες γὰρ ὀφείλουσι χωρίζειν τὸ ἄπληκτον ὅπου μέλλεις ἀπλικεύσαι, καὶ διδόναι τόπον ἑκάστῳ τάγματι, ὅσος ἁρμόζει αὐτῷ εἰς ἄπληκτον. τὰ ὅμοια δὲ ἵνα ποιῶσι καὶ προλαμβάνωσι, καὶ οἱ ὀφείλοντες τὸ ὕδωρ καὶ τὴν βόσκην καταμανθάνειν. εἰ δὲ μέλλεις περιπατῆσαι εἰς τόπους τραχεῖς, ἢ κρεμνώδεις καὶ δυσκόλους, ἢ ἔχοντας δάση, προετίμαζε πλῆθος στρατοῦ, καὶ ἀπόστελλε ἔμπροσθεν, πρὸς τὸ ὁμαλίσαι τὴν ὁδὸν, ὅσον δύνανται, ἵνα μὴ συντρίβωνται εἰς τὰς δυσκολίας τὰ ἱππάρια. οἱ δὲ τεταγμένοι εἰς τοῦτο, οὐκ ὀφείλουσιν ὑποκεῖσθαι ἢ βίγλῃ ἢ ἄλλῃ τινὶ δουλείᾳ. ὅταν δὲ περιπατῇ ὁ στρατὸς, ὀφείλεις περιπατεῖν ἔμπροσθεν σὺ πάντων ὦ στρατηγὲ, καὶ διὰ τιμὴν, ἵνα ὡς στρατηγὸς περιπατῇς ἔμπροσθεν τοῦ στρατοῦ, καὶ διὰ τὸ βλέπειν σε καὶ αὐτοὺς ἔμπροσθεν, καὶ φοβεῖσθαι τὰ ἐπιτίμια, καὶ μὴ ποιεῖν ἐναντίον τι· περιπατείτο δὲ μετὰ σοῦ ἡ προσέλευσις 1 σοῦ πᾶσα, καὶ τὸ βάνδον σοῦ. ὀπίσω δὲ πάντων περιπατείτωσαν τὰ σαγμάρια καὶ οἱ ἄνθρωποι σοῦ. ἵνα δὲ περιπατῇ πρὸς τὸ σχῆμα τοῦτο καὶ εἷς ἕκαστος τουρμάρχης, καὶ εἷς ἕκαστος δρουγγάριος, καὶ φυλάττει τὴν ὁμοίαν τάξιν, κἂν τε ἐν τῷ ἅμα περιπατῶσι, κἂν τε χωρίς. ὅτι δὲ μέλλεις διαβῆναι ποταμὸν, ἢ ἄλλους τόπους, οὓς οὔτε σὺ γινώσκεις, οὔτε ἄλλος ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἵνα προλαμβάνοντες οἱ ὀφείλοντες καταμανθάνειν τὸ ὕδωρ, καὶ τὴν βόσκην, δοκιμάζωσι πρῶτον τοὺς τόπους. καὶ τότε ὑποστρέφωσι καὶ ἀναγγέλλωσί σοι, καὶ σὺ ἵνα ἀποστέλλεις ἄρχοντας ἐπιτηδείους. καὶ φυλάττῃς ἔνθα μέλλων διαβῆναι ὁ στρατός. εἰ δὲ εἰσὶν οἱ τόποι κατὰ πολὺ δύσκολοι, καὶ ἐπικίνδυνοι, ὀφείλεις καὶ σὺ στρατηγὲ ἀπέρχεσθαι εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους, καὶ παρίστασθαι ἐκεῖ ἕως πάντες ἀβλαβῶς διαβῶσι. τοῦτο γὰρ καὶ ὁ ἡμέτερος πατὴρ καὶ βασιλεὺς ἐποίησεν, ὅτε κατὰ γερμανικίας ἐποίη 2 συρίᾳ ἐταξειδεύσαμεν. ἀπῆλθε γὰρ αὐτὸς ἐκεῖνος εἰς τὸν ποταμὸν τὸν λεγόμενον παράδεισον, καὶ παρεστάθη εἰς τὸ μέσον τοῦ ποταμοῦ, ἔχων φανοὺς καὶ λαμπάδας, ἕως ὅτου ὁ λαὸς αὐτοῦ πᾶς ἀβλαβῶς διέβη τὸν πόταμον. πολλάκις δὲ καὶ στρατιώτας τινὰς κινδυνεύοντας εἰς τὸν τοιοῦτον ποταμὸν ἁπλώσας τὴν ἰδίαν ἐκεῖνος χεῖρα καὶ κρατήσας αὐτοὺς, διέσωσε. τοῦτο ὀφείλεις, καὶ αὐτὸς σὺ ποιεῖν, καὶ προλαμβάνειν καὶ ἀπέρχεσθαι εἰς τοὺς πολὺ δυσκόλους τόπους. καὶ εἰς τοὺς ποταμούς. κἂν ἄρα μὴ πλησιάζωσιν οἱ πολέμιοι εἰς τοὺς τόπους ἐκείνους. ἂν δὲ πλησιάζωσι τό τε σε μὲν ἁρμόζει εἶναι εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν, ἕκαστος δὲ ἄρχων ὀφείλει παρίστασθαι ἐκεῖ, ἕως ἂν πάντες οἱ ὑπ' αὐτὸν στρατιῶται ἀβλαβῶς διαβῶσαι. ἵνα μὴ σπουδάζοντες πάντες προλαβεῖν ἄλλος τὸν ἄλλον, ἀτακτῶσι καὶ συντρίβωνται τότε καὶ βλάβαι τινὲς ἴσως γίγνωνται. ὅταν δὲ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν ὁ στρατὸς διαβαίνῃ, παράγγελλε τοῖς στρατιώταις, ἵνα φείδωνται, καὶ ἀποφεύγωσι τοὺς γεωργηθέντας τόπους, καὶ μὴ διαβαίνωσι μέσον αὐτῶν. οἷον εἴτε χω-

septem, aut decem dierum itinere, debes colligere cunctum exercitum, ut simul omnes castrametentur. Si vero inveniatur via in locis, quos non cognoscis, neque alius est ex exercitu, & non habes indigenas aliquos duces, mitte castrametatores, qui una die praecedant, si non est timor hostium. Castrametatores enim debent dividere castra, in quibus castrametaturus es, & adsignare locum cuilibet tagmati, quantus ipsi aptetur in castris. Similia vero faciant & praeoccupent etiam ii, qui debent ediscere ubi sit aqua & pascua. Si vero profecturus es in locis asperis, vel praecipitibus, & difficilibus, & silvis, vepribusque densis, praepara multitudinem exercitus, & praemitte ad aequandam viam quoad fieri potest, ne equi in iis difficultatibus conterantur. Qui vero ad hoc ordinati sunt, non debent subiacere excubiis, vel alii cuidam servitio. Quando vero procedit exercitus, tu debes omnes anteire, o Imperator, etiam propter honorem, ut enim Imperator proficisceris ante exercitum; & ut videant te ante ipsos, & timeant punitionem, & aliquid contrarium non faciant. Proficiscatur vero tecum tuus omnis progressus, & bandum tuum. Pone omnes vero, eant sagmaria & famuli tui. Eat vero hoc modo unusquisque turmarcha, & unusquisque drungarius, & similem ordinem servet, sive una omnes procedant, sive separatim. Quum vero transiturus es fluvium, vel alios locos, quos neque tu cognoscis, neque alius ex exercitu, praecedant qui debent explorare aquam, & pascua, & examinent primum locos· & tunc revertantur & nuntient tibi, & tu mittas praefectos idoneos, & observes qua exercitus transiturus est. Si vero sunt loci ut plurimum difficiles, & periculosi, debes & tu ipse, imperator, te conferre in illos locos, & consistere ibi donec omnes sine offensa transierint, id enim & noster pater & imperator fecit, quando contra Germanicias in Syria aciem instruximus. Abiit enim ille ipse ad fluvium, qui dicitur Paradisus, & stetit in medio fluminis, habens faces & lampadas, donec omnis eius populus illaesus flumen transisset. Saepe vero & milites quosdam periclitantes in huiusmodi fluvio extendens propriam ille manum, & tenens eos, servavit. Hoc debes & tu ipse facere, & praecedere, & abire in valde difficiles locos, & in fluvios; modo non adpropinquent hostes illis locis. Si vero adpropinquant, tunc decet te esse in proprio ordine; quilibet vero praefectus debet stare ibi, donec omnes qui sub ipso sunt milites transeant; ne festinantes omnes praecedere alius alium, turbentur, & conterantur, & laesiones quaedam forte fiant. Quando vero in nostra regione exercitus pertransit, iube militibus ut parcant, & fugiant locos cultos, & non eant per medium ipsorum, sive campi sint, sive vineae, sive horti. Debent enim servari nostri loci illaesi iuxta traditam tibi legem a nobis. Et si possibile est, iter faciat ubique exercitus per incultos locos. Si te vero constringat necessi-

1 Προρίευσις) Scrib. προέλευσις.

2 Ἐποίη) Scrib. ἐπὶ τῇ.

tas pertransire etiam per loca culta, iubeas Praefecto uniuscuiusque tagmatis stare, & observare, ne huiusmodi loca diripiantur, & vastentur, donec populus transierit; & tunc debet tradere ita nec vastatos locos Praefecto, qui post eum venit, & ita recedere. Similia vero faciat etiam ille, & unusquisque Praefectus idem, donec universus exercitus transierit. Ita enim custoditur, & tuus, & Praefectorum, & exercitus bonus ordo, & agricola illaesus servatur. Quando vero adpropinquat & exspectatur bellum, & quando exercitus ingressurus est difficilem viam, & habentibus laborem excitentur iuxta viam, qua adhuc exercitus progreditur, ferae bestiae, vel ab anteriore parte occurrant ipsis, veta illis ne has insequantur. Fit enim tumultus & clamor, & equi eorum sine necessitate fatigantur. Quando vero tempus est pacis, & nulla necessitas speratur: tunc utiles militibus venationes sunt. Si vero exiguum exercitum habeas, & exercitia facturus sis cum hostibus, ne eas cum huiusmodi exercitu in locos habitatos, neque in nostram terram, neque in hostilem, ne te videant speculatores, & nuntient hostibus paucitatem exercitus tui, Sed in alios locos obscuros festina transire; & haec fac quando per nostram regionem cum exercitu transeas. Quando vero per hostilem incedis, debes depraedari ipsam, & incendere, & caedere arbores. Quantum enim res & fructus hostium deles, tantum facis hostes pauciores, & bellum infirmius. Si vero multum temporis castrametaturus es in terra hostili, illa ure, & destrue in regione, quibus noscis exercitum opus non habiturum. Necessaria vero, & quaecumque vides esse utilia exercitui, serva in eius sumtus. Quum autem habueris in eodem loco collectum cunctum exercitum, neque in nostra regione desidens moraberis, neque in alia subiecta & vectigali nobis. Consumes enim nostros fructus, & damno adficies plus contribules, quam hostes. Sed praemitte vigilem, si non habes timorem de nostra regione ab adversariis, ex qua movens in hostilem ingredere. Etenim si hostilis regio dives sit, & fructus habeat, alimenta invenire potes, & copiam multam. Si vero non est huiusmodi hostilis regio, nostram quidem regionem, & nobis subiectam non devastabis; in hostilem vero ingrediens, & si non est ita laeta & locuples, tamen invenire poteris multa in exercitus tui usum. Verumtamen non dimittes milites in hostilem terram ita ut inordinate exeant in cursum. Saepe enim insidias patiuntur ab hostibus, & magna damna substinent. Quando autem procedis cum exercitu per nostram regionem, cura ut veniant Pragmateutae, & ferant necessaria ad emendum in exercitum, & terrestria & marina quando per maritimam oram vadis; si utique periculum ab hostibus non habeant huiusmodi Pragmateutae. Quando vero progressurus es cum exercitu per

ράφια εἰσὶν, εἴτε ἀμπελῶνες, εἴτε κῆποι. ὀφείλυσι γὰρ φυλάττεσθαι οἱ ἡμέτεροι τόποι ἀζήμιοι κατὰ τὸ παραδαθέντα σοι τόπον 1 παρ' ἡμῶν. καὶ εἰ μὲν δύνατον, ἵνα διαβαίνη πάντοτε ὁ στρατὸς εἰς ἀγεωργήτυς τόπυς. ἂν δὲ κατεπείγη σὲ ἀνάγκη διαβῆναι, καὶ εἰς τόπυς γεωργυμένυς, ἵνα παραγγείλης ἑνὸς ἑκάστυ τάγματος ἄρχοντα ἵστασθαι καὶ φυλάττειν, πρὸς τὸ μὴ πραιδευθῆναι τὺς τοιύτυς τόπυς, ἕως ἂν ὁ λαὸς διαβῆ, καὶ τότε ὀφείλει παραδιδόναι ὕτως ἀπραιδεύτυς 2 τὺς τόπυς τῷ ἐρχομένῳ ὀπίσω αὐτῦ ἄρχοντι, καὶ ὕτως ἀναχωρεῖν· τὰ ὅμοια δὲ ποιείτω καὶ ἐκεῖνος, καὶ εἷς ἕκαστος ἄρχων τὸ αὐτὸ ἕως ὗ ὁ στρατὸς ὅλος διαβῆ. ἐκ τύτυ γὰρ φυλάττεται καὶ ἡ σὴ καὶ ἡ τῶν ἀρχόντων, καὶ ἡ τῦ στρατῦ εὐταξία, καὶ ὁ γεωργὸς ἀβλαβὴς διατηρεῖται. ὅταν δὲ πλησιάζη καὶ προσδοκᾶται πόλεμος ἢ ὅταν μέλλη διαβῆναι ὁ στρατὸς δύσκολον ὁδὸν, καὶ ἔχυσιν κόπον ἂν ἐγερθῶσι κατὰ τὴν ὁδὸν ὡς ἐστὶ (a) περιπατεῖ ὁ στρατὸς ἄγρια ζῶα, ἢ καὶ ἀπὸ ἔμπροσθεν ἂν ὑπαντήσωσιν αὐτοῖς κώλυσον αὐτὺς, ἵνα μὴ διώκωσι ταῦτα. γίνεται γὰρ θόρυβος καὶ κραυγὴ, ἀλλὰ καὶ τὰ ἱππάρια αὐτῶν, καὶ χωρὶς ἀνάγκης συντρίβονται. ὅταν δὲ ὑπάρχη καιρὸς εἰρήνης, καὶ ὐδεμία ἀνάγκη ἐλπίζεται 3, τότε εἰσὶ χρήσιμα τὰ κυνηγία εἰς τὺς στρατιώτας. ἂν δὲ ὀλίγον στρατὸν ἔχης, καὶ μέλλης ποιεῖν ἐπιτηδεύματα μετὰ τῶν πολεμίων, μὴ διαβαίνης μετὰ τῦ τοιύτυ στρατῦ εἰς τόπυς οἰκυμένυς, μήτε εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν, μήτε εἰς τὴν τῶν πολεμίων, ἵνα μὴ σὲ ἴδωσι κατάσκοποι, καὶ ἀναγγείλωσι τοῖς πολεμίοις, τὴν ὀλιγότητα τῦ στρατῦ σῦ. ἀλλὰ εἰς ἄλλυς τόπυς ἀφανεῖς σπύδαζε διαβαίνειν. καὶ ταῦτα μὲν ποίει, ὅταν εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν μετὰ τῦ στρατῦ διαβαίνης. ὅταν δὲ εἰς τὴν πολεμίαν περιπατῆς, ὀφείλεις πραιδεύειν αὐτὴν καὶ καίειν, καὶ κατακόπτειν τὰ δένδρα. ὅσον γὰρ τὰ πράγματα καὶ τὺς κάρπυς ἀφανίζεις τῶν πολεμίων, τοσῦτον ποιεῖς καὶ τὺς πολεμίυς ὀλιγωτέρυς, καὶ τὸν πόλεμον ἀσθενέστερον. ἂν δὲ μέλλης πολὺν χρόνον εἶναι ἀπλικευόμενος εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, ἐκεῖνα καῦσον, καὶ ἀφάνισον τῆς χώρας ἅπερ οἶδας, ὅτι οὐκ ἔχει ὁ στρατὸς χρείαν αὐτῶν. τὰ δὲ ἀναγκαῖα καὶ ὅσα οἶδας τῆς χρείας τῦ στρατῦ, φύλαττε εἰς δαπάνην αὐτῦς· ὅταν δ' ἔχης ἐν τῷ ἅμα ὅλον σοῦ τὸν στρατὸν, μήτε εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν καθεζόμενος χρονίζης, μήτε εἰς ἄλλην χώραν ὑπήκοον καὶ ὑποτελῆ 4 ἡμῶν ὖσαν. καταδαπανᾶς γὰρ τοὺς ἡμετέρυς κάρπυς, καὶ ζημιοῖς πλέον τὺς ὁμοφύλους παρὰ τὺς πολεμίυς. ἀλλὰ μετάπιπτε γοργὸν, ἂν ὐκ ἔχεις φόβον περὶ τῆς ἡμετέρας χώρας παρὰ τῶν ἐναντίων ἀφ' ἧς ἀποκινήσεις καὶ ἔμβαινε εἰς τὴν πολεμίαν. καὶ γὰρ ἂν ὑπάρχη ἡ πολεμία πλυσία, καὶ ἔχη κάρπυς, εὑρεῖν ἔχεις τροφὰς, καὶ εὐπορίαν πολλήν. εἰ δὲ 5 ὐκ ἔστι τοιαύτη ἡ πολεμία, τὴν μὲν ἡμετέραν χώραν καὶ τὴν ὑπηκοὴν ἡμῶν, τέως ὐκ ἐρημώσεις. εἰς δὲ τὴν πολεμίαν εἰσερχόμενοι κἂν ὐκ ὑπάρχει τοιαύτη λιπαρὰ, καὶ πλυσία 6, ὅμως εὑρεῖν ἔχεις πολλὰ εἰς χρείαν τῦ στρατῦ σῦ. πλὴν μὴ ἀφίης τὺς στρατιώτας εἰς τὴν πολεμίαν γῆν; ἵνα ἀτάκτως ἐκβαίνωσιν εἰς κῦρσα. πολλάκις γὰρ ἐπιβυλεύονται παρὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ μεγάλας ὑπομένυσι βλάβας. ὅταν δὲ περιπατῆς μετὰ τοῦ στρα-

1 Παραδοθέντα σοι τόπον) Scrib. π. σοι τύπον.
2 Ἀπαραιδεύτας) Scrib. ἀπραιδεύτυς.
3 Ῥιπίζεται) Scrib. ἐλπίζεται.
4 Ὑποτριῆ) Scrib. ὑποτελῆ.
5 Ἡ δὲ) Scrib. εἰ δέ.
6 Πολυσία) Scrib. πλυσία.
(a) Num ἦν ἔτι.

στρατοῦ, εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, φρόντιζε ἵνα ἔρχωνται πραγματευταὶ καὶ φέρωσι χρείας πρὸς ἀγορὰν εἰς τὸν στρατὸν, καὶ τῆς ξηρᾶς, καὶ τῆς θαλάσσης ὅταν εἰς παραθαλασσίαν περιπατῇς. εἰ ἄρα καὶ οὐκ ἔχουσι κίνδυνον ἀπὸ τῶν πολεμίων οἱ τοιοῦτοι πραγματευταί. ὅταν δὲ μέλλῃς διαβαίνειν μετὰ τοῦ στρατοῦ εἰς ὀρεινοὺς τόπους, καὶ στενοὺς, καὶ δύσκολον χώραν, ἀναγκαῖόν ἐστιν, ἵνα προπέμπῃς μέρος ἐκ τοῦ στρατεύματος, καὶ κρατῇς τὰ ὑπερβασίδια, καὶ τὰς κλεισούρας. πρὸς τὸ μὴ προλαβεῖν τοὺς πολεμίους, καὶ σταθῆναι εἰς τὰ ἄκρα, καὶ εἰς τὰ στενώματα, καὶ ἢ κωλύσωσι σὲ πάντως, ἵνα διαβῇς, ἢ κίνδυνος εἰς τὸν στρατὸν σοῦ γένηται. τὸ δ᾽ αὐτὸ ἵνα ποιῇς, καὶ ὅταν ἔχῃς φόβον καὶ ὑποπτεύῃς ἐλθεῖν [1] καὶ κρατῇς τὰ στενώματα, καὶ ἢ κωλύῃς αὐτοὺς τελείως ἀπὸ τοῦ μὴ εἰσελθεῖν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν, ἢ καταπολεμῇς αὐτοὺς εἰς τὰ τοιαῦτα στενώματα. ἂν δὲ μέλλῃς ὑπάγειν μακρὰν ὁδὸν καὶ περιπατεῖν πολλὰς ἡμέρας, καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, καὶ εἰς τὴν πολεμίαν, ἵνα συνεθίζειν τὰ στρατεύματα, ὅπως περιπατῶσι συντάξει, καὶ φυλάττειν τοὺς ὀρδίνους τῆς συντάξεως αὐτῶν, καὶ ἀκολουθεῖν τοῖς ἄρχουσι αὐτῶν. ἵνα καὶ εἰς τὴν πολεμίαν εἴπερ ἔλθωσι [2] πολέμιοι, μὴ θορυβῆται ὁ στρατός. καὶ τρέχωσιν ἄλλοι πρὸς ἄλλους. καὶ παραλάβωσι τὴν σύνταξιν αὐτῶν. ἐκ τούτου γὰρ οὐ μόνον οὐδὲν δύνανται βοηθεῖν ἀλλήλοις. ἀλλὰ καὶ πολλὰ κακὰ πάσχωσιν, οὐ μόνον δ᾽ ἑαυτῶν, ἀλλὰ καὶ διὰ τῶν πολεμίων. ἂν δὲ σύνταξῃς αὐτοὺς τοῦ περιπατεῖν μετὰ τάξεως εἰσὶ καὶ εἰς τὴν ὁδὸν ἐπιδέξιοι, καὶ εἰς τὸν πόλεμον ἕτοιμοι, ἔχοντες καὶ σημάδιον τι, καὶ βλέποντες παραλλήλους, τὴν δὲ ὁδὸν τοῦ στρατοῦ ἵνα ποιῇς ὀλίγην. καὶ εἰς τοιούτους τόπους διαβίβαζε τὰς παραταγάς. εἰς οὓς οὐ συντρίβονται καὶ στενοχωροῦνται. ὀφείλουσι γὰρ ἔχειν πλάτος πρὸς τὸ δύνασθαι ἐξαπλωθῆναι τὰς πλευρὰς αὐτῶν εἰς μῆκος. καὶ γένηται τὸ μέτωπον αὐτῶν περισσότερον. τοῦτο γὰρ μεγάλα βλάπτει τὸ περιπατεῖν τὰς παραταγὰς εἰς στενοὺς τόπους, εἰς οὓς οὐ δύνανται ἁπλῶσαι τὰς παραταγὰς αὐτῶν. καὶ ἀνενέργητοι γίνονται, ἂν ἄρα καὶ φανῶσιν ἐξαίφνης πολέμιοι. καὶ γὰρ ἀπαντήσωσι εὐκόλως αὐτοὺς κυκλώσαντες τρέπουσιν. ὥσπερ ποιοῦσιν εἰς τὸν πόλεμον οἱ ὑπερκερασταὶ, κυκλοῦντες τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων. καὶ πάλιν ἂν ἐπιπέσωσιν ἐκ πλαγίου εἰς τὴν μέσην αὐτῶν, ταχέως διακόπτουσι τὴν ὁδόν. καὶ γὰρ ἂν ἐπιστραφῇ τὴν ὁδὸν ταύτην ὁ στρατὸς ὃς ἔτι περιπατεῖ πρὸς τὸ παρατάξαι καὶ πολεμῆσαι πρὸς τοὺς ἐλθόντας [3] ἐκ πλαγίου, οὐκ ἔχει πάχος ἡ παραταγὴ, καὶ ἐστὶν ἀδύνατος. εἰ δὲ ὄπισθεν φανῶσιν οἱ ἐχθροὶ, φανερὰ γίνεται ὁμοίως [4] ἡ κατάλυσις, ὥσπερ εἴπομεν. καὶ ἂν ἀπαντήσωσιν ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν ἐχθροὶ, οὕτω γίνεται. συμβαίνει δὲ καὶ ἂν θελίωσι [5] παραβοηθῆσαι τινὲς, οὐ δύνανται ἐνεργῆσαι τι. βραδύνουσι γὰρ οἱ ἔμπροσθεν ἕως οὗ στραφῶσι πρὸς βοήθειαν τῶν ὄπισθεν. ὅταν δὲ περιπατῇ συνεσφιγμένος καὶ τετράγωνος ὁ στρατὸς, ἢ ἵνα ἔχῃ τὸ πάχος ὀλίγῳ περισσότερον, πλὴν ἵνα μὲν ἔχῃ πολὺ περισσότερον, ἀλλὰ σύμμετρον εὐμετακίνητός ἐστι πάντοτε καὶ ἀσφαλής. ἐπειδὴ ὅτε περιπατῇ ἡ παραταγὴ εἰς στενοὺς τόπους, καὶ οὐ χωρεῖται, ἀλλὰ λεπτυνθῇ πολὺ καὶ ὥσπερ ῥαδίσῃ [6] ἐμπίπτουσι πολλάκις καὶ εἰς ἀμφιβα-

per loca montana, & angusta, & difficilem regionem, necesse est ut praemittas partem exercitus, & teneas adscensus & verrucas, & claustra: ne praeoccupent ea hostes, & consistant in culminibus, & angustiis, & vel prohibeant te omnino ne transeas, vel periculum tuo exercitui existat. Et idem facias etiam quando times & subspicaris eos venturos, & tenes angustias, & vel prohibes ipsos omnino ab ingressu in nostram regionem, vel oppugnas ipsos in huiusmodi angustiis. Si vero longam viam profecturus es, & ambulaturus multos dies, & in nostra, & hostili regione, adsuescat exercitus iter facere cum ordine, & servare ordines constitutionis suae, & sequi suos Praefectos; & in hostili, ut si veniant hostes, non turbetur exercitus; & currant alii ad alios, & eorum syntaxin adsumant. Ex hoc enim non solum nihil sibi invicem auxiliari possunt, sed & multa mala patiuntur non solum a seipsis, sed etiam ab hostibus. Si vero composueris eos ad ambulandum cum ordine, sunt vero & ad iter dextri, & ad bellum parati, habentes & signum aliquod, & videntes se invicem; iter exercitus faciat exiguum, & in huiusmodi locis confirma acies, in quibus non conteruntur, & angustantur. Debent enim habere latitudinem, ut possint explicari eorum latera in longitudinem, & stat frons eorum amplior. Multum enim nocet iter acierum per angusta loca, in quibus non possunt explicare acies suas; & otiosi remanent, si extempore hostes adpareant. Etenim occurrent facile, & eos circumdantes vertuntur; ut faciunt in bello hypercerastae circumdantes extremum aciei hostilis. Et iterum si incidant ex obliquo in medium ipsorum, cito viam perrumpunt. Etenim si revertatur per hanc viam exercitus, qui adhuc vadit ad se ordinandum & pugnandum contra venientes ex obliquo, non habet crassitiem acies, & sine ulla potentia remanet. Si vero retro adpareant hostes, manifesta fit pariter dissolutio, ut diximus. Et si obviam fiant ex anteriore parte hostes ita fit. Accidit vero quod etsi quidam auxiliari velint non possint benefacere aliquantum. Tardant enim qui in anteriori parte sunt, donec convertantur ad auxilium eorum, qui retro sunt. Quando vero procedit convolutus & quadrangularis exercitus vel ut habeat crassitiem paulo, vel multo ampliorem, sed commensuratam, facile mobilis est undique & securus. Quoniam quum procedit acies per angustos locos, & non capitur, sed multum tenuatur, & facile incidunt saepe in amphibalias. Contingit vero ut qui anteeunt descendant e montanis & excelsis locis in plana; & contemplantur eos, qui pone veniunt, & putant esse hostes, & movent saepe contra ipsos, parum vero deest, quin quidam invicem ad manus non veniant. Universum autem tuldum, ministri exercitus, & sagmaria, & universus commeatus, debent incede-

1 Ρ῾ιθεῖν) Scrib. ἐλθεῖν.
2 Εἴθωσι) Scrib. ἔλθωσι.
3 Εἰθόντας) Scrib. ἐλθόντας.
4 Ὡ῾ς) Censco abundare, & male repetitum a fine verbi praecedentis, ὁμοίως.
5 Θρίωσι) Scrib θέλωσι.
6 Ρ῾αδίσῃ) Scrib. ῥαδίως.

cedere in medio acierum. Si vero & a posteriore parte timeas hostes, fac & custodes, qui retro sunt, fortes, non secus ac qui antecedunt in fronte aciei. Vt sit similis potentia ante & retro, propter ea quae saepe accidunt. Mitte vero & equites quosdam scrutaturos viam, praesertim quum iter facis per loca deserta silvas habentia hinc & illinc, colles vel montes. Insident enim ibi saepe insidiae hostium, & latent, & res frangunt. Etenim planos locos oculi omnium circumspicientes facile scrutentur; quoniam interdiu vident saepe pulverem, & deprehendunt advenientes hostes; & noctu iterum vident, & intelligunt pariter esse hostes. Et tu nisi festinas pugnam committere, interdiu tantum iter fac cum exercitu: si vero festinas & vis occupare celerius, iter fac etiam noctu; modo id tutum esse cognoscas. Et ante tempus pugnae remisse & lente ingredere. Vbi vero in hostium conspectum deveneris, illico committe pugnam cum ipsis, antequam recte acies eorum instruatur. Propterea convenit committere statim pugnam, ut primum te hostes viderint. Quoniam antequam praelium misceatur, eius cogitatio in timorem fert etiam fortes, & eorum virtutem consumit. Angustos vero & difficiles locos, & multum spatium tenentes in regione hostili, transeundi, pedites praecipue, difficultatem non habent. Pariter de his dicamus post haec. Non permittimus ut equites transeant per hostium regionem, praecipue aestate, sine speculatione, & ut occupent, sine necessitate. Tunc enim densa densiora fiunt. Si vero est locus qui teneat usque ad unum milliare, & possint etiam pedites ibi iter facere, fieri potest ut & equites pedibus eant secure per ipsum. Angustos vero & difficiles locos illos dico, qui habent unam solam viam. Si vero sint aliae viae, & possint intelligi, sine impedimento est transitus. Si vero transierit exercitus in angustos locos, & iterum velit reverti per eosdem locos, in quibus silvae densae sunt, & occupant breve intervallum huiusmodi loca, in tempore quo transiturus est exercitus per eosdem, caedas silvas, & explanes, & mundes ipsos quoad fieri potest. Si vero angusti sint & praerupti & non possint explanari praemitte pedites, & tene, ut superius diximus, huiusmodi loca; relinque vero in editioribus eorum partibus auxilium sufficiens, cum securitate custodiendi; vel forte tene huiusmodi loca etiam per equites donec revertatur exercitus, vel facito etiam duo in locis magis timendis, ut scilicet, & silvas caedas, & ea mundes, & relinquas auxilium cuius capacia sunt. Qui vero pervadunt vel cum tuldo, vel cum preda per angusta loca, sive pedites sint, sive equites, debent in duas acies dividi, & pedibus ire; ita ut una acies eat per unam planitiem, alia vero per aliam, & per medium eat tuldum, vel praeda. Huiusmodi vero duae acies incedant in cornu, hoc est unum cornu, quod est aciei supremum, ambu-

βαλίας. συμβαίνει δὲ τοὺς περιπατοῦντας ἔμπροσθεν ἵνα καταβῶσιν ἀπὸ ὀρεινῶν καὶ ὑψηλῶν τόπων, εἰς ἐπίπεδα. καὶ θεωροῦσι τοὺς ὀπίσω ἐρχομένους, καὶ νομίζουσιν ὅτι εἰσὶ πολέμιοι, καὶ ὁρμῶσι πολλάκις πρὸς αὐτούς τινες δὲ παρ' ὀλίγον. καὶ εἰς χεῖρας ἦλθον πρὸς ἀλλήλους. τὸ δὲ τοῦλδον ὅλον οἱ ὑπουργοὶ τοῦ στρατοῦ, καὶ τὰ σαγμάρια καὶ ἡ ἀποσκευὴ πᾶσα, ὀφείλουσι περιπατεῖν εἰς τὴν μέσην τῶν παραταγῶν, ἂν δὲ καὶ ἀπὸ τῶν ὄπισθεν ὑποπτεύῃς πολεμίους, ποίησον καὶ τὰς ὀπισθοφύλακας ἰσχυροὺς ὁμοίως τῶν περιπατούντων ἔμπροσθεν, εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. ἵνα ὑπάρχῃ ὁμοία δύναμις καὶ ἔμπροσθεν, καὶ ὄπισθεν, διὰ τὰ πολλάκις συμβαίνοντα. ἵνα δ' ἀποστείλῃς καὶ καβαλλαρίους τινὰς τοὺς μέλλοντας ἐρευνῆσαι τὴν ὁδὸν κατεξαίρετον ὅταν περιπατῇς 1 εἰς τόπους ἐρήμους ἔχοντας δάσην καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν βουνοὺς ἢ ὄρη. καθέζονται γὰρ ἐκεῖ πολλάκις ἐγκρύμματα πολεμίων. καὶ λανθάνουσι καὶ συντρίβουσι τὰ πράγματα. καὶ γὰρ τοὺς πεδινοὺς τόπους οἱ ὀφθαλμοὶ πάντων περιβλέποντες, εὐκόλως ἐρευνῶσιν. ἐπειδὴ τὴν ἡμέραν θεωροῦσι πολλάκις κονιορτὸν, καὶ νοοῦσιν ὅτι ἔρχονται πολέμιοι. καὶ τὴν νύκτα πάλιν βλέπουσι, καὶ νοοῦσιν ὅτι εἰσὶ πολέμιοι ὁμοίως. καὶ σὺ εἰ μὲν οὐ σπουδάζεις ποιῆσαι πόλεμον, περιπάτει μετὰ τοῦ στρατοῦ τὴν ἡμέραν μόνον. εἰ δὲ σπουδάζεις καὶ θέλεις 2 φθάσαι συντομώτερον, περιπάτει καὶ τὴν νύκτα, ἂν ἄρα καὶ γινώσκῃς, ὅτι ἐστὶν ἀσφαλές. καὶ πρὸ μὲν τοῦ καιροῦ καὶ τῆς μάχης μετ' ἀφέσεως καὶ ἀργίας περιπάτει. ἀφ' οὗ δὲ ἐμφανισθῇς εἰς τοὺς πολεμίους παραυτίκα σύμβαλε πόλεμον πρὸς αὐτοὺς, πλὴν καλῶς παρατάξαι πρῶτον. διὰ τοῦτο δὲ ἁρμόζει συμβαλλεῖν παραυτίκα τὸν πόλεμον ἀφ' ἧς ἂν ἴδωσί σε οἱ πολέμιοι, ἐπειδὴ πρὸ τοῦ μίξαι τὸν πόλεμον ἡ περὶ αὐτοῦ μέριμνα εἰς δειλίας φέρει καὶ τοὺς ἄνδρους, καὶ δαπανᾷ τὴν δύναμιν αὐτῶν. τοὺς δὲ στενοὺς καὶ δυσκόλους τόπους καὶ πολὺ διάστημα κρατοῦντας εἰς χώραν τῶν πολεμίων οἱ πεζοὶ καλεξαίρετον διαβαίνειν οὐκ ἔχουσι δυσκολίαν. ὅμως περὶ τούτου εἴπωμεν μετὰ ταῦτα. οὐκ ἐπιτρέπομεν δὲ ἵνα διαβαίνωσιν οἱ καβαλλάριοι εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων. ἐξαιρέτως εἰς τὸ θέρος ἄσκοπα καὶ ὡς φθάσουσι χωρὶς ἀνάγκης. τότε γὰρ τὰ δάση δασύτερα γίνονται. εἰ δ' ἐστὶ τόπος ὃς ἵνα κρατῇ ὀλίγον ἄχρις ἑνὸς μιλίου, καὶ δύνανται καὶ πεζοὶ διαβαίνειν ἐκεῖ, δυνατόν ἐστιν ἵνα καὶ καβαλλάριοι πεζεύωσι μετ' ἀσφαλείας εἰς αὐτόν. στενοὺς δὲ καὶ δυσκόλους τόπους ἐκείνους λέγω, τοὺς ἔχοντας μίαν μόνην ὁδόν. ἂν δὲ ὦσι καὶ ἄλλαι ὁδοὶ, καὶ δύνωνται ἐπινοηθῆναι, γίνεται ἀνεμπόδιστος ἡ διάβασις. ἂν δὲ διαβῇ ὁ στρατὸς εἰς στενοὺς τόπους, καὶ πάλιν μέλλῃ ὑποστρέφειν διὰ τῶν αὐτῶν τόπων, οἱ μὲν ἔχουσι δάση καὶ κρατοῦσιν ὀλίγον διάστημα, οἱ τοιοῦτοι τόποι ἵνα εἰς τὸν καιρὸν ὅτε μέλλει διαβῆναι ὁ στρατὸς εἰς αὐτοὺς, κόπτῃς τὰ δάση καὶ πλατύνῃς, καὶ καθαρίζῃς αὐτοὺς κατὰ τὸ ἐνδεχόμενον. εἰ δὲ στενοὶ εἰσὶ καὶ κρημνώδεις, καὶ οὐ δύνανται πλατύνεσθαι, προαπόστελλε πεζοὺς καὶ κράτει, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, τοὺς τοιούτους τόπους, καταλίμπανε δὲ καὶ εἰς τὰ ὑψηλότερα αὐτῶν, βοήθειαν τὴν ἀρκοῦσαν, μετ' ἀσφαλείας φυλάττειν. ἢ τυχὸν κράτει τοὺς τοιούτους τόπους, καὶ διὰ καβαλλαρίων μέχρι τῆς ὑποστροφῆς τοῦ στρατοῦ, ἢ ποίει καὶ τὰ δύο εἰς τοὺς ἐπιφοβωτέρους τόπους. ἤγουν ἵνα καὶ τὰ δάση κόπτῃς

1 Περιπετῶς) Scrib. περιπατῆς.

2 Θρίεις) Scrib. θέλεις.

τῆς 1 καὶ καθαρίζῃς αὐτά. καὶ ἵνα καταλιμπάνῃς βοήθειαν ὅσην ἐνδέχεται οἱ δὲ διάγοντες, ἢ μετὰ τοῦλδου ἢ μετὰ πραίδας εἰς στενοὺς τόπους. κἄν τε πεζοὶ ὦσι, κἄν τε καβαλλάριοι, ὀφείλουσι γίνεσθαι εἰς δύο παραταγάς. καὶ περιπατεῖν πεζῇ. καὶ ἡ μὲν μία παραταγὴ, ἵνα περιπατῇ εἰς τὸ ἓν πλάτος. ἡ δὲ ἄλλη, εἰς τὸ ἄλλο, καὶ μέσον ἵνα περιπατῇ τὸ τοῦλδον ἢ ἡ πραῖδα. αἱ δὲ τοιαῦται δύο παραταγαὶ περιπατείτωσαν ἐπὶ κέρας, ἤγουν τὸ ἓν κέρατον 2 ὅπερ ἐστὶ τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς, ἵνα περιπατῇ ἔμπροσθεν ὡς μέτωπον. τὸ δ' ἄλλο, ἵνα ἀκολουθῇ ὄπισθεν ὡς οὐρά. καὶ οὕτως ἵνα ὑπάρχῃ ἡ παραταγὴ εἰς μῆκος ὀρθία καὶ στενή. τὸ ἴδιον μέτωπον ἔχουσα βάθος, καὶ τοὺς πρώτους τῶν ἱσταμένων εἰς βάθος αὐτῆς ὀρδίνων ἔχουσα περιπατοῦντας εἰς πλάγιον. καὶ ἡ μὲν περιπατοῦσα δεξιὰ παραταγὴ, ἵνα ἔχῃ περιπατοῦντας εἰς τὸ δέξιον πλάγιον, πρὸς τὸ φυλάττειν τὸ ἔξω μέρος. ἡ δὲ περιπατοῦσα ἀριστερὰ, ἵνα ἔχῃ περιπατοῦντας αὐτοὺς εἰς τὸ ἀριστερὸν πλάγιον πρὸς τὸ φυλάττειν ὁμοίως τὸ ἔξω μέρος. οὕτω γὰρ καὶ λαγχάνῃ ἐπειδὴ ὅταν μὲν περιπατῇ τὸ ἀριστερὸν κέρατον τῆς παραταγῆς ἔμπροσθεν λαγχάνει περιπατεῖν τοὺς πρώτους τῶν ὀρδίνων εἰς τὸ δεξιὸν πλάγιον. ὅταν δὲ τὸ δεξιὸν λαγχάνῃ περιπατεῖν αὐτοὺς εἰς τὸ ἀριστερὸν πλάγιον· τοῦτο δὲ ὀφείλουσι ποιεῖν, ὅταν ἔχωσι τὸ τοῦλδον ἢ τὴν πραῖδαν ὡς εἴρηται πλὴν εἰ μὲν εἰσὶ πεζοὶ, εὐκολώτερα διαβαίνωσι τὰ δάση, καὶ τοὺς δυσκόλους καὶ στενοὺς τόπους. ἂν δὲ καβαλλάριοι, ἵνα καταβαίνωσι καὶ ποιῶσιν ὡς εἴπομεν. καὶ ἔχωσι μέσον τὸ τοῦλδον, ἢ τὴν πραῖδαν. καὶ οὕτως ἵνα διαβαίνωσι πεζοί· καὶ εἰς τοὺς τοιούτους τόπους εἰς καιρὸν θέρους οἱ διαβαίνοντες μετὰ τούλδου ἢ πραίδας, οὐ μόνον ὀφείλουσι ποιεῖν οὕτως ὡς ὀρθίως εἴπομεν. ἀλλὰ καὶ σὺ στρατηγὲ ἵνα ἔχῃς καὶ ἄλλους ἐπὶ τοῦτο αὐτὸ ἐλαφροὺς, καὶ μηδὲν βάρος βαστάζοντες. τοὺς καλλίονας 3 καὶ περισσοτέρους, καὶ ποιῇς αὐτοὺς ἀκολουθεῖν ἐκ περισσοῦ, ἔξωθεν τῶν δύο παραταγῶν εἰς τὰ τέσσαρα μέρη. ὡς ὁ τόπος παραδέχεται. κατεξαίρετον καὶ, ἵνα χωρίζῃς ὀπίσω τοὺς κρείττονας. οὕτω γὰρ δύναται τις πάντοτε καὶ εἰς χειμῶνα καὶ εἰς θέρους τοὺς δυσκόλους. καὶ τραχεῖς τόπους, εὐκόλως διαβαίνειν. διὰ τοῦτο ἁρμόζει ἀκολουθεῖν ἐκ περισσοῦ τινὰς εἰς τὰ τέσσαρα μέρη ἔξωθεν τῶν δύο παραταγῶν, ἵνα ἀποδιώκωσι τοὺς ἐχθρούς. ἂν ἄρα καὶ ἐπέλθωσι πρὸς τὸ μὴ ἐμφύραι ἤγουν συγχύσαι καὶ ταράξαι τὰς τοιαύτας δύο παραταγάς. ὀφείλουσι γὰρ περιπατεῖν ἀδιάκοποι καὶ ἀτάραχοι. φυλάττουσι γὰρ τὸ τοῦλδον καὶ τὴν πραῖδαν. οὐ δύνανται δὲ οἱ παραταττόμενοι αὐτὰς δύο παραταγὰς φυλάττειν καὶ τὸ τοῦλδον καὶ τὴν πραῖδαν μετὰ τάξεως. καὶ ἀπαντᾶν καὶ πρὸς τοὺς ἐπερχομένους ἐχθρούς. τὰ δὲ ἱππάρια τῶν ἀποκαταβαινόντων καὶ πεζευόντων στρατιωτῶν, μὴ ἔχῃς πλησίον αὐτῶν. ἂν ἄρα καὶ ἄλλοι πεζοὶ στρατιῶται τὸ σύνολον ὦσιν, ἀλλὰ ποίησον μετὰ τὸ περιπατεῖν εἰς τὸ μέσον μετὰ ἀσφαλείας, ἵνα μὴ γένηται ἴσως δειλία εἰς τοὺς ἀποκαταβαίνοντας ἐξ αὐτῶν στρατιώτας. καὶ εὕρωσιν ἑξετοίμου τὰ ἱππάρια αὐτῶν, καὶ καβαλικεύσωσι, καὶ καταλίπωσι τὰς παραταγὰς, ὅπερ ἐστὶν εἰς μεγάλην βλάβην. ἂν δ' ἔχῃ ὁ στρατὸς αἰχμαλωσίαν ἢ πραῖδαν· καὶ μέλλωσιν ἐπιτηδεύειν οἱ ἐχθροὶ κατ' αὐτῶν, ἵνα τὰ μὲν ἄλλα ποιῇς καθὼς εἴρη-

bulet ante ut frons: aliud vero pone sequatur ut cauda; atque ita sit acies in longitudinem recta & angusta propriam frontem habens profundum, & primos eorum qui stant in profundo eius ordinum euntes in transversum. Et dextra acies procedens habeat euntem in dextro latere, ad partem exteriorem custodiendam. Procedens autem sinistra habeat ipsos euntes in dextro latere, ad exteriorem partem similiter custodiendam. Ita enim sortiatur, quum ambulaverit sinistrum cornu aciei ante sortitur ambulare primos ordinum in dextro latere; quando vero dextrum sortiatur, ambulare ipsos in sinistro latere. Hoc vero debent facere, quando habeant tuldum vel praedam, ut dictum est; verumtamen si sunt pedites facilius transierint silvas, & difficiles & angustos locos; si vero sunt equites, descendent, & facient, ut diximus; & habeant medium tuldum vel praedam, & ita transeant pedites. Et in huiusmodi locis tempore aestivo procedentes cum tuldo vel praeda non solum debent facere ita ut hucusque diximus. Sed & tu, Imperator, habeas & alios ad hoc ipsum leves, & nullum pondus gestantes, calones & superfluos, & facias ipsos consequi ex abundanti, extra duos acies, in quatuor partes, ut locus capax est. Et potissimum divides retro praestantiores. Ita enim potest quis ubique & tempore hiberno & aestivo difficilia & aspera loca facile transire. Propterea opus est ut sequantur ex abundanti quidam in quatuor partes divisi extra duas acies, ut hostes persequantur; si utique superveniant ad ἐμφύρας, hoc est confundendum & turbandum huiusmodi duas acies. Debent enim incedere a labore immunes, & tranquilli; custodiunt enim tuldum & praedam. Non possunt vero ordinati custodire ipsas duas acies, & tuldum & praedam cum ordine, & occurrere hostibus supervenientibus. Equos vero eorum, qui descendunt, & pedibus eunt, militum, ne habeas prope ipsos; si & alii pedites milites simul sint; sed fac ut eant in medio cum securitate, ne forte timor occupet milites qui ex eis descenderunt; & inveniant paratos suos equos, & inequitent, & relinquant acies: quod maximi nocumenti est. Si vero exercitus habeat captivos & praedam, & hostes contra ipsos incursuri sint, alia quidem facias ut dictum est; captivos vero ligatos habeas vel in unam, vel in duas partes, quando accedunt hostes. Verumtamen eant extra aciem, ita ut custodiantur, & veluti scutis protegatur ab eis acies. Parcent enim hostes captivis suis, neque sagittas vibrant, neque iaculantur in aciem. Si vero & hoc fecerint, delent magis suos proprios captivos, & non milites. Si vero teneatur in angustiis exercitus, & incidat in necessitatem & desperatam calamitatem, & non possit sine periculo transire, tunc satius est ut consentiat hostibus, & praedae partem, vel to-

1 Ἤγουν ἵνα καὶ τὰ δάση κόπτῃς) Puto transposita esse verba, legendumque: ἤγουν τὰ δάση, ἵνα καὶ κόπτῃς.

2 Τὸ ἓν κράτον) Scrib. τὸ ἓν κέρατον. Vtitur hac voce infra pluries.

3 Καλλίονας) Scrib. κάλωνας. Κάλωνες sunt *Calones*.

totam concedat, ut revertatur, & non periclitetur propter ipsam; sed transeat magis illaesus. Si vero nolint hostes ita convenire de praeda, tunc caedat exercitus captivos ut videant hostes, & ex tunc vel permaneat in ipsorum regione, & laedat ipsos immodice, hoc est, sine misericordia, vel ut potest servet seipsum cum suo ordine, & curam habeat eius exitus ad propriam terram. Et scopum habeas, o Imperator, omnimodis ad huiusmodi, praecipue in ea quae multum intervallum tenent ad procurandum, & cogendum, ut tempus ibi teras, praecipue aestivum, propter silvas ampliores, & maxime quando tumultuantur hostes. Etenim primum debent persequi hostes, ne amplius adpareant; vel si sint editiores loci in huiusmodi angustiis, praemittas & teneas ipsos, ut superius dictum est, & tunc transeat exercitus. Et haec quidem de via equitum. Quoad pedites vero, quum iter faciunt in angustis locis, separes equites, & post eos & ante ut excubias agant; & extra excubias nemo peditum adpareat. Aplecta vero proxima facias ne fatigentur pedites gradientes per magnum spatium. Anaxae vero cum peditibus eant, sicuti vadunt partes aciei, sive ordinis; sive cum parataxi ad locum. Verumtamen non incedant confusae, & mistae, sed primum dextri cornu, & postea sinistri; deinde medii sinistri, & medii dextri. Si vero prope sint hostes, decet scutatos unumquemque gestare sua arma, & ambulare, ut sint ad pugnam parati, & ipsa in curribus non relinquant. Tempore vero quo pugnam subspicaris, non debent iter facere arma, neque mista, & ut praevenient, neque pariter divisa; sed ita ambulent, ut ordinantur in acie, quo si opus sit ut ordinentur, inveniantur parati ad hoc. Si vero hostium equites multi sunt, quum exercitui adpropinquant, ne saepe varies aplecta. Ne quotidie ambules quum praelium initurus es, sed ante duos vel tres dies praeveni & abi in locum ubi pugna committi debet, & castrametare ibi cum securitate. Si vero iturus es in aliquam hostium regionem cum pedestri exercitu, & transire debes in silvas & difficilia angustaque loca; & si pugnaturus es cum hostibus in huiusmodi difficultatibus, ne habeas multos equites, neque currus, neque multum tuldum, neque arma multa & gravia; veluti loricas, & cassides & clibania, & aliquid huiusmodi; sed scuta tantum habeant scutati grandiora, hastilia parva & non equestria. Habeant vero & spathas & secures. Levis autem armaturae milites habeant scuta parva, & leviora, toxopharetra, rhiptaria, menaulia parva, secures, & si quid aliud huiusmodi leve est & utile. Ascias vero decet habere plures, & gestare etiam in sagmariis propter usus. Pedestrem vero aciem scutatorum ne explicatam facias in fronte, ubi instrues ad pugnam, in aequalibus & nudis locis; sed profunditas sit a duobus viris, vel a quatuor, iuxta exercitus quantitatem, vel iuxta necessita-

εἴρηται. τοὺς δὲ αἰχμαλώτους ἔχῃς δεδεμένους, ἢ εἰς τὸ ἓν μέρος ἢ εἰς τὰ δύο, ὅπου ἐπέρχονται οἱ ἐχθροί. πλὴν ἵνα περιπατῶσι παρέξω τῆς παραταγῆς πρὸς τὸ φυλάττεσθαι, καὶ ὦσαν εἰσκουτεύεσθαι. ὑπ' αὐτῶν τὴν παραταγήν. φειδόμενοι γὰρ οἱ ἐχθροὶ διὰ τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν, οὔτε τοξεύουσιν, οὔτε ῥιπταρίζουσιν εἰς τὴν παραταγήν. ἂν δὲ καὶ ποιήσωσι τοῦτο, ἀφανίζουσι μᾶλλον τοὺς ἰδίους αὐτῶν αἰχμαλώτους, καὶ οὐχὶ τοὺς στρατιώτας. ἂν δὲ κρατηθῇ εἰς τὰ στενώματα ὁ στρατὸς, καὶ ἐμπέσῃ εἰς ἀνάγκην καὶ περίστασιν ἀνέλπιστον 1, καὶ οὐ δύναται χωρὶς κινδύνου διαβῆναι, τότε κρεῖττον ἐστὶν ἵνα συμφωνῇ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ ἢ μέρος τῆς πραίδας, ἢ καὶ ὅλην αὐτὴν ἵνα ἀντιστρέφῃ, καὶ μὴ κινδυνεύῃ δι' αὐτήν. ἀλλὰ διαβαίνῃ μᾶλλον ἀβλαβῶς. ἂν δὲ οὐ θέλωσιν οἱ ἐχθροὶ συμβιβασθῆναι οὕτως περὶ τῆς πραίδας, τότε ἵνα φονεύῃ ὁ στρατὸς τοὺς αἰχμαλώτους ὡς ἔτι βλέπουσιν οἱ ἐχθροί. καὶ ἀπὸ τότε ἢ ἵνα ἐπιμένῃ εἰς τὴν χώραν αὐτῶν καὶ καταβλάπτῃ αὐτοὺς ἀφειδῶς ἤγουν ἀνελεῶς. ἢ ὡς δύναται ἵνα περισώζῃ ἑαυτὸν μετὰ συντάξεως, καὶ φροντίζῃ περὶ τῆς ἐξελεύσεως αὐτοῦ, πρὸς τὴν ἰδίαν γῆν. καὶ ἔχε σκοπὸν ὦ στρατηγὲ παντὶ τρόπῳ εἰς τὰ τοιαῦτα. κατεξαίρετον εἰς τὰ κρατοῦντα πολὺ διάστημα, πρὸς τὸ μὴ ἐπιτηδεύειν καὶ βιάζεσθαι, ἵνα διαβιβάζῃς ἐκεῖ τὸν καιρὸν ἐξαιρέτως εἰς τὸν καιρὸν τοῦ θέρους, διὰ τὰ περισσότερα δάση. καὶ μάλιστα ὅτε εὐοχλοῦσιν οἱ ἐχθροί. καὶ γὰρ πρῶτον ὀφείλουσι διώκεσθαι οἱ πολέμιοι πρὸς τὸ μὴ φαίνεσθαι αὐτούς. ἢ ἂν ὦσιν ὑψηλότεροι τόποι εἰς τὰ τοιαῦτα στενώματα, ἵνα προαποστέλλῃς καὶ κρατῇς αὐτοὺς, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται, καὶ τότε διαβαίνῃ ὁ στρατός. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τῆς ὁδοῦ τῶν καβαλλαρίων. πρὸς δὲ τοὺς πεζοὺς, ὅταν περιπατῶσιν εἰς στενοὺς τόπους, ἵνα ἀφορίζῃς καβαλλαρίους καὶ ὄπισθεν αὐτῶν καὶ ἔμπροσθεν πρὸς τὸ εἶναι βίγλας. καὶ παρέξω τῆς βίγλης, ἵνα μηδεὶς ἐκ τῶν πεζῶν φαίνηται. τὰ δὲ ἄπληκτα, ἵνα ποιῇς ἐγγύτερα πρὸς τὸ μὴ κοπιᾶν τοὺς πεζοὺς περιπατοῦντας πολὺ διάστημα. αἱ δὲ μετὰ τῶν πεζῶν ἄναξαι ἵνα περιπατῶσι καθὼς περιπατοῦσι τὰ μέρη τῆς παραταγῆς. εἰ δὲ ὀρδίνου 2 εἴτε μετὰ παρατάξεως πρὸς τὸν τόπον. πλὴν ἵνα μὴ περιπατῶσι πεφυρμέναι καὶ ἀναμεμιγμένως. ἀλλὰ πρῶτον τοῦ δεξιοῦ κέρατος, καὶ κατόπισθεν τοῦ ἀριστεροῦ. εἶτα τοῦ μέσου ἀριστεροῦ. καὶ τότε τοῦ μέσου δεξιοῦ. ἂν δὲ ὦσιν οἱ ἐχθροὶ πλησίον ἁρμόζει τοὺς σκουταράτους ἕνα ἕκαστον βαστάζειν τὰ ἅρματα αὐτοῦ, καὶ περιπατεῖν. πρὸς τὸ εἶναι εἰς τὸν πόλεμον ἑτοίμους. καὶ μὴ καταλιμπάνειν αὐτὰ εἰς τὰς ἁμάξας. εἰς δὲ τὸν καιρὸν ὅταν ὑποπτεύῃς πολεμίαν, οὐκ ὀφείλουσιν περιπατεῖν τὰ ἅρματα. οὔτε ἀναμεμιγμένα καὶ ὡς φθάσουσιν, οὔτε πάλιν διακεκομμένα. ἀλλὰ οὕτως ἵνα περιπατῶσιν ὡς παρατάσσονται εἰς τὴν παραταγήν. ἵνα ἂν γένηται χρεία τοῦ παρατάξαι, εὑρεθῶσιν ἕτοιμοι εἰς τοῦτο. ἂν δὲ πολλοὶ ὦσιν οἱ καβαλλάριοι τῶν πολεμίων, ὅταν πλησιάζωσιν εἰς τὸν στρατὸν, μὴ ἐναλλάσσῃς πυκνὰ 3 τὰ ἄπληκτα. μὴ δὲ περιπατῇς καθ' ἡμέραν ὅτε μέλλει γένεσθαι ὁ πόλεμος, ἀλλὰ πρὸ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, προλάμβανε καὶ ἀπέρχου εἰς τόπον ὅπου μέλλει γίνεσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, καὶ ἀπλήκευε ἐκεῖ μετ' ἀσφαλείας. ἂν δὲ μέλλῃς ἐπέρχεσθαι κατά τινος χώρας ἐχθρῶν μετὰ πεζικοῦ στρατοῦ, καὶ διαβαίνειν εἰς δά-

1 Ἀνείπιστον) Scrib. ἀνέλπιστον.
2 Εἴτε ὀρδίνου) Excidit vox restituenda, ac scribendum. εἴτε μετ' ὀρδίνου.
3 Πυλνὰ) Scrib. πυκνά.

δάση καὶ δυσκόλους καὶ στενοὺς τόπους. ἢ ἂν μέλλῃς καὶ εἰς τὰς τοιαύτας δυσκολίας πολεμεῖν τοὺς ἐχθροὺς, μὴ ἔχε πολλοὺς καβαλλαρίους μηδὲ ἁμάξας, μηδὲ τοῦλδον πολὺ, μηδὲ ἅρματα πολλὰ καὶ βαρέα. οἷον λωρίκια καὶ κασίδας, καὶ κλιβάνια, ἤ τι τοιοῦτον. ἀλλὰ σκουτάρια μόνα ἐχέτωσαν οἱ σκουταράτοι μεγαλώτερα, κοντάρια μικρὰ καὶ μὴ καβαλλαρικὰ, ἐχέτωσαν δὲ καὶ σπαθία καὶ τζικούρια. οἱ δὲ ψιλοὶ, ἐχέτωσαν σκουτάρια μικρὰ καὶ ἐλαφρότερα, τοξοφάρετρα, ῥιπτάρια, μεναύλια μικρὰ, τζικούρια, καὶ εἴ τι ἄλλο τοιοῦτον ἐλαφρόν ἐστι καὶ χρήσιμον. ἀξινάρια δὲ ἁρμόζει περισσὰ ἔχειν καὶ βαστάζειν καὶ εἰς τὰ σαγμάρια διὰ τὰς χρείας. τὴν δὲ πεζικὴν παραταγὴν τῶν σκουταράτων, μὴ ποιῇς ἡπλωμένην ὡς μέτωπον, ὡς παρατάσσεις εἰς πόλεμον, ἐν τοῖς ὁμαλοῖς, καὶ γυμνοῖς τόποις. ἀλλ' ἵνα βάθος ἀπὸ δύο ἀνδρῶν, ἢ ἀπὸ τεσσάρων, πρὸς τὸ ποσὸν τοῦ στρατοῦ, ἢ ὡς ἀπαντᾷ ἡ χρεία. ὀφείλουσι δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα τέσσαρα μέρη περιπατεῖν ἐπὶ κέρας. καὶ τὸ ἓν κέρατον, ὅ ἐστι τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς, ἔμπροσθεν ἔχειν ὡς μέτωπον, καὶ τὸ ἄλλο ὄπισθεν, ὡς οὐράν. καὶ οὕτως εἶναι αὐτὰ εἰς μῆκος ὀρθία καὶ στενά. τὸ ἴδιον μέτωπον ἔχοντα βάθος, καὶ τοὺς πρώτους τῶν ἱσταμένων εἰς βάθος ὀρδίνων, ἔχοντα περιπατοῦντας εἰς πλάγιον ὡς ἀνωτέρω λεπτομερῶς εἴπομεν. δεῖ δὲ αὐτὰ τέσσαρα μέρη, κινεῖν καὶ περιπατεῖν τοσοῦτον ἀπέχοντα ἀπαλλήλων, ὅσον ῥίπτει τις λιθάριον. ἂν δὲ ἔχῃς καὶ καβαλλαρίους ἢ τοῦλδον, ἵνα περιπατῇ τὸ τοῦλδον ὄπισθεν τῶν πεζῶν. ὀπίσω δὲ τοῦ τούλδου καβαλλάριοι, καὶ πάλιν ὀπίσω τῶν καβαλλαρίων, ἵνα περιπατῶσιν ὀλίγοι ψιλοὶ σκουταράτοι ὀπισθοφύλακες. διὰ τὰς γινομένας πολλάκις ἐκ τῶν ὄπισθεν ἀνελπίστους 1 ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. οἱ δὲ ψιλοὶ, οἱ μὲν ὀφείλουσιν ἐκ τῆς παραταγῆς ἔμπροσθεν ἄχρις ἑνὸς μιλίου μετὰ ὀλίγων καβαλλαρίων. οἱ δὲ περιπατεῖν ἐκ πλαγίων ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, πρὸς τὸ βιγλίζειν αὐτοὺς καὶ καταμανθάνειν, μήποτε ἐγκρύμματα ὦσιν ἀνδρῶν ἐχθρῶν, ἢ δένδρα ἱστάμενα πεπριονισμένα τοὺς κορμοὺς καὶ ὀλίγον μόνον κρατοῦντα, ἅπερ προωθοῦσιν οἱ ἐχθροὶ μετὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν, καὶ πίπτουσιν εἰς τὰς ὁδοὺς καὶ φράσσουσι τὰ στενώματα, καὶ οὓς ἔχουσιν αἰφνιδιάζειν, εἰς ἀγῶνα ἐμβάλλουσι. ταῦτα ἁρμόζει προερευνᾷν καὶ καταμανθάνειν ψιλοὺς ὡς εἴρηται 2 στρατιώτας. καὶ ὀλίγους καβαλλαρίους. οἵτινες ὀφείλουσιν ἀποδιώκειν τοὺς ἔχοντας ἐγκρύμματα ἐχθρούς. καὶ οὕτως ἵνα διαβαίνῃ ἡ παραταγή. πλὴν ὅπου μὲν εἰσὶν ἀραιότεροι τόποι, ἵνα προλαμβάνωσιν οἱ καβαλλάριοι καὶ βιγλίζωσι ὅπου δὲ δάση καὶ δυσκολίαι, ἵνα προλαμβάνωσιν οἱ πεζοὶ, μὴ ποιῇς δὲ τοὺς ψιλοὺς ὅλους εἰς μίαν παραταγὴν ὡς καὶ τοὺς σκουταράτους, ἀλλὰ μίσγε δύο, τρεῖς ἢ τέσσαρας ψιλοὺς ἀριστεροὺς ἔχοντας καὶ τὰ σκουτάρια αὐτῶν. ἵνα ἂν γένηται χρεία σκουτεύσωσι καὶ ῥιπταρίσωσιν οἱ αὐτοί. ἀφόριζε δὲ μετ' αὐτῶν καὶ ἕνα τοξότην, ὅν τινα καὶ αὐτοὶ ἵνα παραφυλάττωσι. οὕτως ἵνα ποιῇς τοὺς ψιλοὺς ὀλίγους. οὐ δὲ γὰρ ὀφείλουσι περιπατεῖν οἱ ψιλοὶ πάντες ἐν ταὐτῷ ἅμα. ἀλλ' ὀλίγοι, καθὼς μίσγεις αὐτούς. καὶ σκορπιστοὶ τρεῖς τυχὸν ἢ τέσσαρες μετὰ ἑνὸς τοξότου ἐκεῖ. καὶ τρεῖς πάλιν ἢ τέσσαρες, μετὰ καὶ ἑνὸς τοξότου ἐνταῦθα καὶ οἱ λοιποὶ ὁμοίως. οἱ μὲν ἔμπροσθεν, οἱ δὲ ὄπισθεν. ἵνα καὶ τὰ ὀπίσθια ἀλλήλων φυλάττωσι. καὶ ἐὰν εὕρωσιν ἔμπροσθεν ἐχθρούς.

sitatem. Debent vero & huiusmodi quatuor partes ambulare in cornu. Et cornu unum, quod est summum aciei, ante habere ut frontem, & alterum retro, ut caudam; & ita esse illa in longitudine recta & angusta, propriam frontem habentia profunditatem, & primos stantium in profunditate ordinum, habentia vadentes in obliquum, ut superius distincte diximus. Oportet vero & ipsas quatuor partes movere & ambulare in tanta invicem distantia, quantum iacit quis lapidem. Si vero habeas etiam equites vel tuldum, eat tuldum post pedites; post vero tuldum equites, & iterum post equites eant pauci levis armaturae milites scutati, posteriorum partium custodes, propter hostium incursiones quae nec exspectatae retro saepenumero fiunt. Velites autem alii debent antecedere ex acie milliari uno cum paucis equitibus, alii vero ambulare ex obliquo hinc & hinc ad excubias agendas, & perdiscendum an forte hostium insidiae lateant; vel sint arbores stantes, sed recisae truncos, quae tantisper solum subsistunt, & ab hostibus suis manibus propelluntur; & cadunt in vias, & sepiunt angustias, & extempore in certamen iniiciunt. Haec convenit praescrutari & ediscere levis armaturae milites, ut dictum est, & paucos equites, qui debent persequi equites insidias molientes. Et ita pertranseat acies. Verumtamen ubi sunt editiores loci, praecedant equites & invigilent; ubi vero densa, & difficultates, praecedant pedites. Ne facias vero velites omnes in unam aciem, ut etiam scutatos, sed misce duos, tres, vel quatuor velites sinistros scuta sua habentes; ut iidem, quum opus sit, scutis protegant, & iaculentur. Separa vero cum ipsis unum etiam sagittarium, quem & ipsi custodiant, ita ut facias velites paucos; neque enim debent iter facere velites omnes simul, sed pauci, quemadmodum eos misces, & divisi tres forte, vel quatuor, cum sagittario uno ibi: & tres iterum vel quatuor cum sagittario uno heic, & ceteri similiter, hi quidem ante, illi vero retro; ut posteriora invicem custodiant; &, si anterius hostes invenerint, & loci difficultatem, ut ingrediantur occulte, qui retro sunt, in locos editiores, & veniant post hostes; decet enim velites semper studere, ut editiores locos contra hostes praeoccupent, & teneant. Iube vero velitibus, ne plus ab acie separentur, quam possint audire vocem illius, vel tubae, ne ipsi auxilio nudentur, & ab hostibus adfligantur. Sed, sicut superius diximus, quatuor partes in cornu ambulent, habentes cornu aciei unum ante ut frontem, & aliud retro, ut caudam; & ita sint illae in longitudine rectae & angustae. Si occurrat angustus locus, & non possint iter facere aequales quatuor partes, facias duas partes in duplicem phalangem, hoc est, pervadant primum duae partes aequales. Una acies in longitudinem, ut dictum est, recta & angusta, heinc in unum latus; & una, illhinc in aliud latus; & aliae duae iterum retro similiter.

1 Α'νατίστους) Scrib. ἀνελπίστους. ‖ 2 Ω'ς ἄρηται) Scrib. ὡς εἴρηται.

ter. Si vero locus ne duas quidem partes capit, transeant singulae partes una post aliam, ut una acies in longitudinem, ut diximus, recta & angusta. Velites vero, ut dictum est, praecedant ubique. Postquam vero transierint angustias, fiant iterum in quatuor partes, ut erant, & progrediantur similiter in longitudinem recti & angusti, habentes cornu aciei unum ante tamquam frontem, & aliud retro, ut caudam. Si vero adpareat multitudo hostium ex transverso, quatuor partes rectae & angustae procedunt habentes frontem cornu aciei suae, & habentes frontem eius profunditatem, ex qua parte adparuerint hostes ex transverso. Et vel contra dextrum, vel contra sinistrum reperiatur parata acies adversus hostes, nihil aliud facere debet huiusmodi pars, quam facies suas contra ipsos convertere. Propterea si a sinistra parte adpareant hostes, convertant qui sunt sinistrae partis facies suas ad hostes, & stent cum ordine; & veniant etiam aliae tres partes, & instruatur cum ea quaelibet pars, & explicetur, extendaturque frons aciei. Si vero a dextra parte adpareant, simili modo facias. Si vero adpareant ab anteriori parte, e regione partium, quae per medium ambulant, vel unius, vel duarum, sicut sors tulerit, ambulent ad locum; quandoquidem & huiusmodi partes, quae per medium ambulant, rectae & angustae incedunt cornu aciei suae habentes pro fronte, & frontem eiusdem habentes profunditatem, debent anteriora duo cornua aciei ipsorum duarum mediarum partium, declinare ad dexteras partes, & huiusmodi duo cornua aciei eant in latera heinc & heinc. Frons vero ipsorum ponatur adversus hostes, & inveniantur eaedem duae partes respicientes ad hostes. Veniant vero etiam aliae duae partes & instruantur similiter, & explicetur, & extendatur frons aciei. Et si locus patitur, decet coordinatos velites & equites ire contra hostes. & eos circumdare. Si vero locus non patitur, ut una ordinati ipsi adveniant, debent ordines scutatorum in huiusmodi angustiis habere profunditatem, & esse rari; ut facile per arbores pervadant, & quando opus sit iterum densentur. Si vero neque ita facere permittuntur, convenit ut acies stet, & velites dimittantur in hostes; & ex iis qui prope sunt pauci scutati & equites eis opem ferant. Praecipe vero ne dum adhuc ambulant, si fiat clamor, velut hostium adparentium, misceantur & confundantur omnes, & currant in illam partem, ubi clamor futurus est. Sed scutati ambulent in ordine suo; velites vero pariter stent in suis locis. Illi autem soli velites concurrant & auxilientur, qui ambulant in illam partem, in qua clamor futurus est, & non veniant in latera, qui anterius procedunt; vel iterum qui ambulant in lateribus, veniant in anteriorem partem sine iussu capitis; sed unaquaeque pars velitum, quum fit clamor adclamat ibi, qua incedit; si vero

θροὺς, καὶ δυσκολίαν τόπου, ἵνα ἐμβαίνωσι κρύφα οἱ ὄπισθεν, εἰς ὑψηλοτέρους τόπους. καὶ ἔρχωνται ὀπίσω τῶν ἐχθρῶν. ὥσπερ ἁρμόζει τοὺς ψιλοὺς ἀεὶ σπουδάζειν, ἵνα τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους κατὰ τῶν ἐχθρῶν προλαμβάνωσι καὶ κρατῶσι. παράγγελλον δὲ καὶ τοὺς ψιλοὺς, μὴ χωρίζεσθαι πλέον ἀπὸ τῆς παραταγῆς. ἀλλὰ τοσοῦτον ὅσον δύναται ἀκούειν φωνὴν ἐκείνου ἢ σάλπιγγος πρὸς τὸ μὴ γυμνωθῆναι αὐτοὺς βοηθείας, καὶ καταπονηθῆναι παρὰ τῶν ἐχθρῶν. ἀλλὰ καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἵνα τὰ τέσσαρα μέρη περιπατῶσι ἐπὶ κέρας. ἔχοντα τὸ ἓν κέρατον τῆς παραταγῆς ἔμπροσθεν ὡς μέτωπον, καὶ τὸ ἄλλο ὄπισθεν ὡς οὐρά. καὶ οὕτως εἶναι αὐτὰ εἰς μῆκος ὀρθία καὶ στενά, ἂν εὑρεθῇ στενὸς τόπος, καὶ μὴ δύνωνται περιπατεῖν ἴσα τὰ τέσσαρα μέρη, ἵνα ποιῇς τὰ δύο μέρη εἰς διφαλαγγίαν, καὶ τὰ ἄλλα δύο πάλιν εἰς διφαλαγγίαν. ἤγουν ἵνα διαβῶσι πρῶτον τὰ δύο μέρη ἴσα. μία παραταγὴ εἰς μῆκος ὡς εἴρηται ὀρθία καὶ στενὴ ἔνθεν εἰς τὸ ἓν πλάγιον. καὶ μία ἐκεῖθεν εἰς τὸ ἄλλο πλάγιον. καὶ αἱ ἄλλαι δύο πάλιν κατόπισθεν ὁμοίως. ἐὰν δὲ οὐ χωροῦσιν οὐδὲ τὰ δύο μέρη, ἵνα διαβῇ ἓν ἕκαστον μέρος κατόπισθεν τοῦ ἄλλου, ὡς μία παραταγὴ εἰς μῆκος ὡς εἴπομεν ὀρθία καὶ στενή. οἱ δὲ ψιλοὶ ὡς εἴρηται, ἵνα προλαμβάνωσι πάντοτε. μετὰ δὲ τὸ διαβῆναι τὸν στενὸν τόπον, ἵνα γίνωνται πάλιν εἰς τέσσαρα μέρη ὡς ἦσαν. καὶ περιπατῶσιν ὁμοίως εἰς μῆκος ὀρθία καὶ στενά, ἔχοντα τὸ ἓν κέρατον τῆς παραταγῆς ἔμπροσθεν ὡς μέτωπον, καὶ τὸ ἄλλο ὄπισθεν ὡς οὐράν. ἂν δὲ φανῇ πλῆθος ἐχθρῶν ἀπὸ πλαγίου, ἐπεὶ καὶ τὰ τέσσαρα μέρη ὀρθία καὶ στενὰ περιπατοῦσι τὸ κέρατον τῆς παραταγῆς αὐτῶν ἔχοντα μέτωπον, καὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ἔχοντα βάθος, κατὰ οἷον μέρος ἂν φανῶσιν ἐχθροὶ ἀπὸ πλαγίου, κἄν τε κατὰ τοῦ δεξιοῦ, κἄν τε κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ εὑρίσκεται ἕτοιμος παραταγὴ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τὸ τοιοῦτον μέρος οὐδὲν ἄλλο ὀφείλοντες ποιεῖν. πλὴν ἵνα στρέψωσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς αὐτούς. διὰ τοῦτο ἂν μὲν κατὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους φανῶσιν οἱ ἐχθροί· ἵνα στρέφωσι οἱ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους τὰ πρόσωπα αὐτῶν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς καὶ στήκωσι μετὰ τάξεως. καὶ ἔρχωνται καὶ τὰ ἄλλα τρία μέρη καὶ παρατάσσωνται μετ' αὐτοῦ ἕκαστον μέρος εἰς τὸν ἴδιον τόπον καὶ ἁπλῶται, καὶ ἐκτείνηται τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. ἐὰν δὲ κατὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους φανῶσιν, ἵνα ποιήσῃς τὸν ὅμοιον τρόπον. ἐὰν δὲ φανῶσιν ἀπὸ ἔμπροσθεν κατέναντι τῶν μερῶν τῶν περιπατούντων μέσον ἢ τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δύο καθὼς ἂν τύχῃ ἵνα περιπατῶσι πρὸς τὸν τόπον. ἐπεὶ καὶ τὰ τοιαῦτα μέρη τὰ εἰς τὸ μέσον περιπατοῦντα ὀρθία καὶ στενὰ περιπατοῦσι τὸ κέρατον τῆς παραταγῆς αὐτῶν ἔχοντα μέτωπον, καὶ τὸ μέτωπον αὐτῆς ἔχοντα βάθος, ὀφείλουσι τὰ ἔμπροσθεν δύο κέρατα τῆς παραταγῆς τῶν αὐτῶν δύο μέσων μερῶν, κλῖναι πρὸς τὰ δεξιὰ μέρη, καὶ τὰ μὲν τοιαῦτα τὰ δύο κέρατα τῆς παραταγῆς ἔρχωνται εἰς τὰ πλάγια ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν. τὸ δὲ μέτωπον αὐτῶν τίθηται πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ εὑρίσκωνται τὰ αὐτὰ δύο μέρη ἀποβλέποντα πρὸς τοὺς πολεμίους. ἔρχωνται δὲ καὶ τὰ ἄλλα δύο μέρη καὶ παρατάσσωνται ὁμοίως, καὶ ἁπλῶται καὶ ἐκτείνηται τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. καὶ ἂν μὲν παρέχῃ ὁ τόπος, ἁρμόζει συντεταγμένους τοὺς ψιλοὺς καὶ καβαλλαρίους [1] ἐπέρχεσθαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ περικυκλοῦν αὐτούς. ἐὰν δὲ ὁ τόπος οὐ χωρεῖ συντεταγμέ-

[1] Ψιλοὺς καὶ βαλλαρίους) Scrib. ψ. καὶ καβαλλαρίους.

μένους αὐτοὺς ἐπέρχεσθαι, ὀφείλουσιν οἱ ὀρδῖνοι τῶν σκουταράτων εἰς τὰ τοιαῦτα στενώματα ἔχειν βάθος καὶ εἶναι ἀραιοί. ἵνα καὶ εἰς τὰ δένδρα εὐκόλως διαβαίνωσι. καὶ ὅταν γένηται χρεία πάλιν ἵνα πυκνῶνται. εἰ δὲ οὐδὲ οὕτως χωροῦνται, ἁρμόζει ἵνα ἡ μὲν παραταγὴ στήκῃ, οἱ δὲ ψιλοὶ ἀπολύωνται εἰς τοὺς ἐχθρούς. καὶ ἐκ τῶν ὄντων ἐγγὺς αὐτῶν. ἵνα ὀλίγοι σκουτάρατοι καὶ καβαλλάριοι ἐπιβοηθῶσιν αὐτοῖς. ποίησον δὲ παραγγελίαν ἵνα ὡς ἔτι περιπατοῦσιν. ἂν γένηται κραυγὴ ὡς φαινομένων πολεμίων, μὴ φύρωνται καὶ συγχέωνται οἱ ὅλοι καὶ τρέχωσιν εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ὅπου μέλλει γίνεσθαι ἡ κραυγή. ἀλλὰ οἱ μὲν σκουτάρατοι, ἵνα περιπατῶσιν εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν. οἱ δὲ ψιλοὶ καὶ αὐτοὶ ὁμοίως ἵνα στήκωσιν εἰς τοὺς τόπους αὐτῶν. ἐκεῖνοι δὲ μόνοι οἱ ψιλοὶ ἵνα συντρέχωσι καὶ ἐπιβοηθῶσιν οἱ περιπατοῦντες εἰς ἐκεῖνο τὸ μέρος ἔνθα ἔχει γίνεσθαι ἡ κραυγὴ, καὶ μὴ ἔρχωνται εἰς τὰ πλάγια οἱ περιπατοῦντες ἔμπροσθεν. ἢ πάλιν οἱ περιπατοῦντες εἰς τὰ πλάγια, ἔρχωνται εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος χωρὶς προτάξεως τῆς κεφαλῆς. ἀλλὰ ἓν ἕκαστον μέρος τῶν ψιλῶν ὅταν γένηται κραυγὴ, ἵνα ἐπιβοηθῇ ἐκεῖ ἔνθα περιπατεῖ. εἰ δὲ συμβῇ καταβοηθῆναι αὐτοὺς ψιλοὺς ὑπὸ τῶν πολεμίων, ἵνα τρέχωσιν εἰς τὴν παραταγὴν τῶν σκουταράτων, καὶ μὴ βιάζωνται παρὰ τῶν ἐχθρῶν. οὕτω δύνανται γίνεσθαι μετ' ἀσφαλείας καὶ ἁρμοδίως αἱ ὁδοιπορίαι τῶν πεζῶν. ἂν εἰς τοὺς δασυτέρους καὶ δυσκόλους τόπους ὡς εἴπομεν γίνηται ἡ παραταγὴ ἐπὶ κέρας ἔχουσα τὸ ἓν κέρας, ὅ ἐστι τὸ ἄκρον αὐτῆς μέτωπον ἔμπροσθεν, καὶ τὸ ἄλλο ὄπισθεν οὐρά. καὶ ἔστιν εἰς μῆκος ὀρθία καὶ στενή. εἰς μέν τοι τοὺς ἀραιοτέρους, ἂν ἔχῃ ἅπλωμα τὸ μέτωπον αὐτῆς, καὶ ὦσιν οἱ ὀρδῖνοι ταύτης ἀραιοτέροι ἢ παχύτεροι· γίνωσκε δὲ ὅτι εἰς τὰ δάση οἱ εὐκόλως ῥίπτοντες μετὰ τῆς χειρὸς αὐτῶν ἢ ῥιπτάρια ἢ μέναυλα, πλέον ὠφελοῦσι παρὰ τοὺς τοξότας, καὶ τοὺς σφενδοβολιστάς. διὰ τοῦτο πρέπει γυμνάζεσθαι τοὺς πολλοὺς τῶν σφενδοβολιστῶν, εἰς τὸ ῥίπτειν ῥιπτάρια καὶ μέναυλα. οἱ δὲ τοξόται ὠφελοῦσιν ὀπίσω τῆς παραταγῆς μᾶλλον παρατασσόμενοι καὶ εἰς τραχεῖς καὶ εἰς κρημνώδεις καὶ εἰς στενοὺς τόπους καὶ γυμνούς. οἱ δὲ ῥιπταράτοι, ὠφελοῦσι καὶ ἔξωθεν τῆς παραταγῆς καὶ ἐξαίρετον εἰς τὰ δάση. ταῦτα ὀφείλεις φυλάττειν ὅταν περιπατῇς. πλὴν πρὸ τοῦ ἀπληκεῦσαι πάντας καὶ ὀχυρωθῆναι διὰ φοσσάτου, καὶ ἐξελθεῖν καὶ τὰς βίγλας, μηδέποτε παραλύῃς τὴν παραταγήν. εἰ δὲ πεζικὸν ἔχεις στρατὸν, εἰ δὲ καβαλλαρικὸν ὀφείλουσι δὲ πάντες γνωρίζειν τὴν φωνὴν τῆς σάλπιγγος. καὶ ὅτε ἀκούσουσιν αὐτῆς, ἵστασθαι. καὶ πάλιν τὴν φωνὴν τοῦ βουκίνου τοῦ κινήματος, καὶ τότε κινεῖσθαι. οὕτως εἰπόντες περὶ ὁδοιπορίας στρατοῦ, διαταξώμεθα ἄρτι καὶ περὶ τοῦ τούλδου.

vero contingat contra ipsos velites clamari ab hostibus, currant in aciem scutatorum, & non compellantur ab hostibus. Ita possunt fieri cum securitate & concinne itinera peditum. Si vero in densioribus & difficilibus locis, ut diximus, sit acies in cornu habens cornu unum, quod est extrema eius frons anterior, & aliud posterius cauda. Et est in longum recta & angusta; in rarioribus vero, si explicata sit frons eius & sint ordines huius rariores vel crassiores. Cognosce vero quod qui facile iaculantur in densis manu sua vel rhiptaria, vel menaula, plus iuvant, quam sagittarii & funditores. Propterea decet exercere multos ex funditoribus iaculando rhiptaria & menaula. Sagittarii vero iuvant magis in posteriori aciei parte ordinati & in asperis, & in praecipitibus, & in angustis locis, & nudis. Iaculatores vero iuvant & extra aciem, praecipue in densis. Haec debes servare quum iter facis. Verumtamen antequam castrameteris cum omni exercitu, & muniri vallo, & exire vigiles oportet, ne forte dissolvas aciem. At si pedestrem habes exercitum, vel si equestrem, debent omnes cognoscere vocem tubae; & quando audient ipsam, stare; & pariter vocem buccinae motionem indicentis, & tunc moveri. Ita quum dixerimus de itinere exercitus, praecepta demus insuper etiam de tuldo.

Ἁρμόζει σε ἐξ ἀναγκαίου καὶ περὶ τοῦ τούλδου φροντίζειν, καὶ μὴ ἀφιέναι αὐτὸ ὡς φθάσει. ἀλλ' ἀσφαλίζεσθαι, ἔνθα ἂν ἀπομένῃ. μὴ δὲ πάλιν ἀπρονόητον φέρειν αὐτὸ εἰς τὸν πόλεμον. διότι συμβαίνει εἶναι εἰς τὸ τοῦλδον καὶ παλικάρια τῶν στρατιωτῶν ἅτερ ἔχουσι 1 περὶ πολλοῦ. καὶ παιδία καὶ συγγενεῖς αὐτῶν, καὶ εἰ οὐκ ἔχουσιν ἀσφάλειαν εἰς τὸ τοῦλδον ἵνα ἔχωσιν ἀμεριμνίαν οἱ στρατιῶται περισπῶνται διὰ τοὺς ἰδίους αὐτῶν, καὶ οὐκ ἔρχονται ἐξ ὅλης ψυχῆς εἰς τὸν πόλεμον. ἀλλὰ γίνωνται εἰς δύο αἱ ψυχαὶ αὐτῶν, καὶ τὸ ἥμισυ αὐτῶν, εἰς τοὺς ἰδίους οἴκους ὑπάρχῃ. ὁ γὰρ φρόνιμος ἀνὴρ σπουδάζει ἵνα μήτε ἐκεῖνος βλαβῇ, καὶ κερδήσῃ μᾶλλον τὰ τοῦ ἐχθροῦ. ἂν δὲ ὑποπτεύῃ βλάβην ἢ τελείως 2 φιλεῖ τὸν πόλεμον, ἢ γίνεται ὀκνηρότερος πρὸς αὐτόν. διὰ τοῦτο πρὸ πάντων οὐ συμβουλεύομεν ὅταν σύρωμεν τὸ τοῦλδον, καὶ προσδοκᾶται δημοσία συμβουλὴ πολέμου. εἴτε εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν, εἴτε εἰς τὴν πολεμίαν, ἵνα ἀκολουθῇ εἰς τὸ τοῦλδον πλῆθος παλικαρίων τῶν δουλευόντων τοῖς ἄρχουσι, καὶ τοῖς στρατιώταις. ἀλλὰ τοσοῦτοι ἵνα ἀκολουθῶσιν, ὅσοι εἰσὶ δυνατώτεροι, καὶ ἀρκοῦσι εἰς τὰ κοντουβέρνια πρὸς τὸ δουλεύειν καὶ διοι-

Decet te necessario & de tuldo cogitare, & non dimittere ipsum, quomodocumque fuerit, sed securum reddere, ubi quidem permaneas. Nec vero iterum imprudens ferre ipsum in pugnam, propterea quod contingit esse in tuldo adolescentes militum, quos habent ad abundantiam, & pueros & cognatos eorum, & si non habent securitatem in tuldo, ut sine cura eorum milites sint, hi attrahuntur a suis, & non eunt toto animo in bellum. Sed dividantur in duo animae eorum, & dimidium ipsorum in propriis domibus sit. Prudens enim vir studet ne ille laedatur, & lucratur magis ea quae hostium sunt. Si vero suspicetur damnum vel lucrum, amat pugnam, vel fit pigrior ad eam. Propterea ante omnia consilium non damus ut distrahatur tuldum, sed exspectetur publicum consilium belli, sive in nostra terra, sive in hostili, ut sequantur in tuldum multitudo adolescentum Praefectis inservientium, & militibus. Sed tot sequantur quot sunt potentiores, & sufficiunt in contuberniis ad serviendum & ministrandum brutis

1 Ἀτέρχουσι) Scrib. ἅπερ ἔχουσι.

2 Τριέως) Scrib. τελείως.

tis eorum, hoc est pro qualitate & mensura populi; & multitudine equorum, quos habent. Etenim non expedit multos focos, & intempestivam impensam, & distractionem fieri. Huiusmodi vero pellicaria tempore belli dimitte cum pedestri exercitu, si habes pedites, & cum Praefectis, quos relinquis in peditibus, sive in nostra terra, sive in terra hostili bellum geratur. Debent enim esse cum securitate in fossato, sicuti in tractatu de Aplictis diximus. Sagmaria vero, & reliqua impedimenta, & syrta relinque cum tuldo. Etenim in cursu, & aliis incursionibus habent milites secum syrta, usque vero ad ipsam forte diem pugnae, facientes in ipsis in gyro multam securitatem. In ipsa vero commissione pugnae non expedit habere syrta prope aciem, sed relinquantur in fossato. Fit enim saepe tumultus ab ipsis, eo quod pugnent ipsa ad invicem detenta a parvis pueris, vel aliter tumultu facto, intereunt eorum multi, eo quod teneantur a parvis adolescentibus. Si vero habeas pedestrem exercitum, exspectatur pugna, vel in nostra regione, vel in confinibus nostrae regionis, & hostium; & si proxima est pugna, & mora non fit, tunc superfluum & inutile tuldum, & animalia superflua, & operas, & alias species, quorum nullus est usus tempore belli, relinquas in loco munito, ubi inveniuntur pabula & aquae sufficientes, quasi a triginta vel quinquaginta milliaribus. Separa vero & quosdam notos, & non malos & viles homines, & statue eos in medio intervallo tuldi & pugnae, & fac ipsos in distantias, & ostende eos Praefecto tuldi. Decet enim tuldum habere proprium Praefectum; quoniam debent hi donec pugna descendat, significare iis, qui in tuldo sunt; sive permaneant in loco ubi sunt; sive transeant in alium locum; sive veniant in exercitum. Quando vero movent a tuldo ad pugnam milites debent gestare in syrtis, vel tendas parvas, vel saga dupla, ut habeant quo tendam aliudque tegant; si opus sit. Gestent vero & sumtum vel paxamadii, hoc est, mazae; vel pisti, hoc est milii decorticati, levis usque ad viginti vel triginta libras; & tunc castrametentur ad fossatum ubicumque sit, quum movent ad pugnam. Hoc vero fossatum, quum castrametatur exercitus, quando pugnaturus sit, debet munire gyrum vel lateribus, vel saxis, & esse munitum. Et si uno tantum die debet esse ibi exercitus, debet unumquodque bandum reponere foenum & paleam in fossato pro una die; ut si contingat exercitum in fugam verti, & regrediatur festinanter in fossatum, ut ibi maneat, habeant nutrimentum unius diei animalia eorum, & non compellantur in huiusmodi tumultu vel pascere, vel foenum colligere; vel circumire regiones propter necessaria, hostibus instantibus. Etenim nisi habeant in fossato unius diei alimentum pro suis equis, ut dictum est, ibi non

διοικεῖν τὰ ἄλογα αὐτῶν. ἤγουν πρὸς τὴν ποιότητα ϗ τὸ μέτρον τοῦ λαοῦ. ϗ πρὸς τὸ πλῆθος τῶν ἵππων ὧν ἔχουσι. ϗ γὰρ οὐ συμφέρει πολλοὺς φουσοὺς ϗ ἄκαιρον δαπάνην ϗ περισπασμὸν γίνεσθαι. τὰ δὲ τοιαῦτα πελλικάρια εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, ἵνα ἀφίῃς μετὰ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ. ἂν ἄρα καὶ ἔχῃς πεζοὺς, ϗ μετὰ τῶν ἀρχόντων ὧν καταλιμπάνεις εἰς τοὺς πεζοὺς, κἄν τε εἰς τὴν ἡμέτεραν γῆν, κἄν τε εἰς γῆν πολεμίαν ὁ πόλεμος γίνηται. ὀφείλουσι γὰρ εἶναι μετ' ἀσφαλείας εἰς τὸ φοσσάτον. καθὼς εἰς τὸ περὶ ἀπλήκτων εἴπομεν. ϗ τὰ σαγμάρια δὲ καὶ τὴν λοιπὴν ἀποσκευὴν ϗ τὰ συρτὰ, ἵνα καταλιμπάνῃς μετὰ τοῦ τούλδου. ϗ γὰρ εἰς μὲν τὰ κοῦρσα, καὶ τὰς ἄλλας ἐπιδρομὰς, ἔχουσιν οἱ στρατιῶται τὰ συρτὰ μετ' αὐτῶν. μέχρι ϗ αὐτῆς τυχὸν τῆς ἡμέρας του πολέμου, ποιοῦντες εἰς αὐτὰ γύρωθεν πολλὴν ἀσφαλείαν. εἰς αὐτὴν δὲ τὴν συμβολὴν οὐ συμφέρει ἔχειν συρτὰ ἐγγὺς τῆς παρατάξεως. ἀλλ' ἵνα καταλιμπάνωνται εἰς τὸ φοσσάτον. γίνεται γὰρ πολλάκις ταραχὴ ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ μαχέσθαι αὐτὰ πρὸς ἄλληλα κρατούμενα ὑπὸ παιδίων μικρῶν ἢ ἄλλως ταραχῆς γενομένης. ἀπολλύονται πολλὰ ἐξ αὐτῶν διὰ τὸ κρατεῖσθαι αὐτὰ ὡς εἴρηται ὑπὸ μικρῶν παλικαρίων. ἂν δ' ἔχῃς πεζικὸν στρατὸν μὲν προσδοκᾶται ἡ μάχη. ἢ εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, ἢ εἰς τὰ σύνορα τῆς ἡμετέρας χώρας, ϗ τῶν πολεμίων, ϗ ἀπάρτι ἐγγύς ἐστι καὶ ὁ πόλεμος ϗ ἀναμονὴ οὐ γίνεται, τότε τὸ περισσότερον ϗ ἄχρηστον τοῦλδον. ϗ τὰ περισσὰ ἄλογα ϗ ἐργαλεῖα, καὶ ἕτερα εἴδη ὧν οὐκ ἔστι χρεία εἰς τὴν ἡμέραν 1 τοῦ πολέμου, ἵνα καταλιμπάνῃς εἰς ὀχυρὸν τόπον ὅπου εὑρίσκονται βοσκαὶ ϗ ὕδατα ἀρκοῦντα ὡς ἀπὸ τριάκοντα καὶ πεντήκοντα μιλίων. ἀφόριζε δὲ καί τινας γνωριζομένους. ϗ μὴ πονηροὺς ϗ χυδαίους ἀνθρώπους. ϗ στῆσον αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον διάστημα τοῦ τούλδου ϗ τοῦ πολέμου, καὶ ποίησον αὐτοὺς εἰς διαστατὰ 2, ϗ ὑπόδειξον αὐτοὺς τῷ ἄρχοντι τοῦ τούλδου· ἁρμόζει γὰρ ἔχειν τὸ τοῦλδον ἴδιον ἄρχοντα. ἐπειδὴ ὀφείλουσιν οὗτοι ἕως ὁ πόλεμος ἀποβῆναι, μηνύσαι πρὸς τοὺς ὄντας εἰς τὸ τοῦλδον. κἄν τε ἵνα περιμένωσιν εἰς τὸν τόπον ὅπου εἰσὶ, κἄν τε ἵνα μεταπέσωσιν εἰς ἄλλον τόπον. εἴτε δὲ ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὸν στρατόν. ὅτε δὲ ἀποκινοῦσιν ἀπὸ τοῦ τούλδου πρὸς τὸν πόλεμον οἱ στρατιῶται ὀφείλουσι βαστάζειν εἰς τὰ συρτὰ ἢ τένδας μικρὰς, ἢ σαγία διπλᾶ, πρὸς τὸ ἔχειν τὸ εἰς τένδαν καὶ τὸ ἄλλο σκεπάζεσθαι, ἂν γένηται χρεία. ἵνα δὲ βαστάζωσι ϗ δαπάνην, ἢ παξαμαδίου τουτέστι μάζας 3, ἢ πίστου. τουτέστι κέγχρου ἐκλελεπισμένου, ἐλαφροῦ μέχρις εἴκοσι ϗ τριάκοντα λίτρας. ϗ τότε ἵνα ἀπληκεύωσι πρὸς τὸ φοσσάτον ὅπου ἂν γίνηται. ὅταν ἀποκινήσωσι πρὸς τὸν πόλεμον. τοῦτο δὲ τὸ φοσσάτον ὅπου ἀπληκεύει ὁ στρατὸς, ὅταν μέλλῃ πολεμῆσαι, ὀφείλει πολεμίζεσθαι γύρον· ἢ μετὰ πλίνθων, ἢ μετὰ λιθαρίων. καὶ γίνεσθαι ὀχυρόν 4. ϗ εἰ πρὸς μίαν μόνην ἡμέραν μέλλει ὁ στρατὸς εἶναι ἐκεῖ. ϗ ὀφείλει δὲ ἓν ἕκαστον βάνδον ἀποτιθέναι χόρτον ἢ ἄχυρον εἰς τὸ φοσσάτον μιᾶς ἡμέρας. ἵνα ἂν συμβῇ τραπῆναι τὸν στρατὸν 5, ϗ ὑποστρέψῃ μετὰ σπουδῆς εἰς τὸ φοσσάτον τοῦ μεῖναι ἐκεῖ, ἔχωσι τροφὴν μιᾶς ἡμέρας εἰς τὰ ἄλογα αὐτῶν, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται εἰς τὴν τοιαύτην ταραχὴν ἢ βόσκειν ἢ χορ-

---

1 Ἡμετέραν) Scrib. ἡμέραν.
2 Διαςατὰ) In Leone est δίςρατα.
1 Τὔτε ςιμάζας) Scrib. τυτέςι μάζας.
4 Ὀχυρὸν) Scrib. ὀχυρόν.
5 Τὸν ςρὸν) Scrib. τὸν ςρατόν.

χορτολόγιον ποιεῖν, ἢ γυρεύειν εἰς χωρία διὰ δαπάνας ἐπικειμένων τῶν ἐχθρῶν. ϗ γὰρ ἂν μὴ ἔχωσιν εἰς τὸ φοσσάτον μιᾶς ἡμέρας τροφὴν εἰς τοὺς ἵππους αὐτῶν, ὡς εἴρηται, ἀναγκάζονται ἵνα μὴ σταθῶσιν ἐκεῖ. ἀλλ' ἵνα διαβῶσιν ἕως οὗ εὕρωσιν τροφὴν εἰς τοὺς ἵππους, ϗ ἀπὸ τοῦ κόπου ἐκλύωνται. ἂν δὲ παραδιαβαίνωσι τὸ φοσσάτον ὑποστρέφοντες ἀπὸ τοῦ πολέμου, ϗ οὐκ ἔχωσι χρείαν ἢ τροφῆς ἢ ἄλλου τινὸς, ἵνα ἀφορίσῃς τινὰς τοῦ κρατεῖν τὸν χόρτον, ϗ οὕτως περιπατεῖν ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, διὰ τοὺς ἐλπιζομένους ὀπίσω ἐπέρχεσθαι πολεμίους. ὅταν δὲ περιπατῇ ὁ στρατὸς, καὶ ὦσι πλησίον οἱ πολέμιοι, καλὸν ἐστὶν ἵνα μέσον πηριπατῇ τὸ τοῦλδον, πρὸς τὸ μὴ εἶναι ἀφύλακτον, ϗ ἐπηράζεσθαι παρὰ τῶν ἐχθρῶν. ὁ δὲ στρατὸς, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, οὐκ ὀφείλει περιπατεῖν μεμιγμένος μετὰ τοῦ τούλδου, ἀλλὰ χωρὶς ἵνα περιπατῇ τὸ τοῦλδον. ἤγουν ἑνὸς ἑκάστου τάγματος τοῦλδον ὄπισθεν τοῦ ἰδίου λαοῦ, χωρὶς τὸ ταῦλδον, ϗ χωρὶς οἱ στρατιῶται ἀνενόχλητοι καὶ ἐλαφροί· ἁρμόζει δὲ ἄρχοντα ἴδιον ἔχειν τὸ τοῦλδον, ἵνα ὑπάρχῃ μετ' αὐτοῦ καθὼς εἴπομεν· ϗ διατάσσηται αὐτὸ, ϗ ποιῇ αὐτὸ περιπατεῖν οὕτως. ἂν μὲν ὑποστρέφῃς ἀπὸ τῆς χώρας τῶν πολεμίων, ἵνα περιπατῇ ἔμπροσθεν τῆς παραταγῆς τὸ τοῦλδον. ἂν δὲ ἐμβαίνῃς εἰς τὴν πολεμίαν, ἵνα περιπατῇ ὀπίσω· ἂν δὲ ἔχῃς φόβον, ἀπὸ τοῦ ἑνὸς πλαγίου, ἵνα περιπατῇ τὸ τοῦλδον εἰς τὸ ἄλλο πλάγιον. ἂν δὲ ἔχῃς φόβον ἐξ ὅλων τῶν μερῶν, ἵνα περιπατῇ ἔσωθεν τῆς φάλαγγος. ταῦτα εἴπομεν ἐν συντόμῳ ϗ περὶ τοῦ τούλδου, εἴτε ἅμαξαι βαστάζουσιν αὐτὸ, ϗ περιπατοῦσι μετὰ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ· εἴτε σαγμάρια καὶ περιπατοῦσι μετὰ τῶν καβαλλαρίων. κἄντε ἀμφότερα βαστάζωσιν αὐτὸ ϗ ἅμαξαι, ϗ σαγμάρια. ἀκόλουθον δ' ἐστὶν εἰπεῖν ἑξῆς καὶ περὶ τῶν ἀπλήκτων.

consistere coguntur; & progredi donec inveniant alimentum pro equis, & labore fatigari. Si vero transgrediantur fossatum revertentes a pugna, & opus non habeant alimento vel alio aliquo, selige quosdam ad foenum continendum, & ita in anteriora procedant; propter eos, qui sperant retro superventuros hostes. Quando vero iter faciat exercitus, & hostes prope sint, bene est si medium incedit tuldum, ne sit incustoditum, & laedatur ab hostibus. Exercitus vero, ut superius diximus, non debet ingredi mixtus cum tuldo, sed tuldum seorsim procedat, hoc est, uniuscuiusque tagmatis tuldum post suum populum, seorsim tuldum, & seorsim milites, minime tumultuantes & leves. Decet enim Praefectum proprium habere tuldum, ut sit cum ipso sicut diximus; & ordinet ipsum, & faciat ita ipsum incedere. Et si revertaris ex regione hostium, ante aciem tuldum procedat. Si vero ingrediaris in hostilem terram, ambulet retro. Si autem metuas ex uno latere, incedat tuldum ex alio. Si vero timorem habeas ab omnibus partibus, incedat extra phalangem. Haec de tuldo breviter diximus, sive currus ipsum portent, & incedant cum pedestri exercitu; sive sagmaria & incedant cum equitibus; sive utraque ferant ipsum & currus & sagmaria. Consectarium est ut deinceps dicamus de aplictis, seu castris.

ΔΕῖ σε ὦ στρατηγὲ 1 τὰ ἄπληκτα μετ' ἀσφαλείας ποιεῖν. ϗ εἰ μὲν ἐνδέχεται, ἵνα ἀπληκεύῃ 2 ὁ στρατὸς εἰς ἀραιοτέρους τόπους, εἰ δὲ οὐ χωρεῖται ἀπληκεύωσιν ἀμελῶς, ἀλλὰ σφικτὰ ϗ ὀχυρά. ὀφείλουσι δὲ ἐκφεύγειν τοὺς τόπους ἐκείνους, ὅσοι ἔχουσιν αὐτῶν ὑψηλοτέρους τόπους. ἵνα μὴ ἐξαίφνης οἱ ἐχθροὶ προλάβωσι ϗ κρατήσωσιν αὐτοὺς ϗ βλάψωσι τὸ φοσσάτον. ὅταν δὲ ἀπληκεύσῃς εἰς τὴν χώραν τῶν ἐχθρῶν, ποίησον γύρωθεν σοῦδαν βαθεῖαν, ϗ πρὸς μίαν μόνην ἡμέραν, ὡς εἴρηται. ἂν ἀπλεκεύῃς ἐκεῖ. εἰς τοῦτο πότε οὐ μὴ μετανοήσῃς. ἐπειδὴ ἀσφαλές ἐστι πρὸς τὰς αἰφνιδίους ϗ ἀνελπίστους μεταβολὰς τῶν ἐχθρῶν. κἂν τάχα δὲ ϗ νομίζῃς, ὅτι μακράν εἰσιν οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ σὺ οὕτω ποίησον φυλακτὰς εἰς τὸ ἄπληκτον ὡς ἐγγὺς ὄντων αὐτῶν. ἔνθα δὲ φόβον ἐχθρῶν οὐκ ἔχεις, ϗ μέλλεις ἀπληκεύσαι ϗ χρονίσαι ἐκεῖ πρὸ τοῦ πραιδεῦσαι ϗ ἀφανίσαι τὴν χώραν τῶν πολεμίων ἐκλέγου τόπους χρησίμους εἰς ἄπληκτον. ἵνα μὴ ἔχωσι δάση ϗ πηλὰ ϗ βάνδας, ϗ ὕδατα σεσημμένα. οἱ γὰρ τοιοῦτοι τόποι, ἔχουσι δυσωδίας, ϗ εἰσὶ νοσώδεις, ϗ ποιοῦσιν εἰς τὸν στρατὸν λοιμικὰ, ϗ ἄλλα νοσήματα. ϗ ἐκ τούτου οὐ μόνον ὀλιγοῦται ὁ στρατὸς, ἀλλὰ γίνεται καὶ ἀσθενής. χρήσιμον δέ ἐστιν εἰς σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ τὸ μὴ ποιεῖν χρόνον πολὺν εἰς τὸ ἄπληκτον. ἂν ἄρα μὴ χειμάζῃ ὁ στρατὸς ἐκεῖ, ϗ διὰ τὸν καιρὸν ἔχῃ τὰ ἄπληκτα κατησφαλισμένα ὡς οἰκήματα. τὸ γὰρ χρονίζειν εἰς τὸ ἄπληκτον χωρὶς τοῦ χειμαδίου εἰς βλάβην ἐστὶ τοῦ στρατοῦ. ἐπειδὴ αἱ κοπρίαι ϗ τῶν

OPortet, o Imperator, aplecta secura facere, & si fieri potest castrameteris in rarioribus locis. Si vero fieri non potest, castrametentur temere, sed convoluta & munita. Debent vero effugere locos illos, qui locos habent se editiores; ne extempore hostes praeveniant, & teneant ipsos, & fossatum laedant. Quando vero in hostium regione castrametaris, fac in gyro sudam profundam, & unius tantum diei, ut dictum est; si vero castrameteris ibi, non umquam te poenitebit, quoniam securum est ad omnes improvisas, & inexspectatas hostium mutationes. Si vero forte putes procul esse hostes tu nihilominus ita fac custodes in aplecto, quasi proximi ipsi sint. Vbi vero non habeas timorem hostium, & castrametaturus sis, & moraturus ibi antequam depraederis & deleas regionem hostium, elige locos utiles ad castra ponenda; ne habeant densa, & luta, & bandas, & aquas putrefactas. Huiusmodi enim loci habent foetores, & sunt insalubres; & faciunt in exercitu pestilentias, & alios morbos. Et ex hoc non solum minuitur exercitus, sed fit etiam infirmus. Vtile vero est ad salutem exercitus non multum temporis terere in aplicto. Si vero illic hibernet exercitus, per illud tempus habeat castra bene confirmata, ut domicilia. Permanere enim in castris sine hibernatione noxium est exercitui; quoniam stercora hominum & animalium

1 Εἰ ὦ στρατηγὲς) Scrib. δεῖ ὦ στρατηγὲ σε. ‖ 2 Ἵνα πληκεύῃ) Scrib. ἵν' ἀπληκεύῃ.

lium posita multum temporis in iisdem locis vapores emittunt, & aerem insalubrem faciunt. Quando vero hibernat exercitus, exerce, ut superius dictum est, milites, & redde ipsos bellicos, ut laboribus adsuescant, ne otientur, neve pigrescant. Quando vero habeat securitatem ab hostibus, ne cura solum salubres castrametationes in exercitu; sed aliquas necessitates, & negotia multa, & varia. Praecipue quando tempus est ut congregetur totus exercitus; tunc enim congruit permanere in castris. Curam habe etiam de pragmateutis, ne damno adficiantur & vexentur, & ita non ferant res in castra. Si vero timor est in his ab hostibus, debes illa confirmare; & vel fossas facere, vel sudam fodere, vel tribulos proiicere, vel fabricare cum lignis, & lapidibus, & circumsepire ipsa. Si vero plaustra sunt, statues illa circum castra, quod multum tutum est; vel caede arbores, & circumvallent ipsa; vel cum huiusmodi arboribus, vel cum lignis magnis, sive rara, sive densa sint, quatenus potes. Habe vero & vigilias exterius; congruit enim, ut habeant securitatem castra, si non sunt in terra nostra; vel si non fit propter exercitium exercitus, vel propter aliam quamdam necessitatem imperatoris motio. Praecipue vero curam habe de iis, qui habent regiones proximas populis Romanae terrae, & subiectis nostro imperio, ne laedantur a militibus, & praecipue de agricolis. Videntur enim esse duo haec studia multum necessaria ad constitutionem & confirmationem gentis, agricultura, & ars militaris. Agricultura etenim nutrit, & auget milites: ars militaris vero vindicat, & custodit agricolas. Alia vero studia horum secunda mihi videntur. Propterea necessarium est curam gerere de ipsis, & undequaque curare ea quae ipsos adtinent; ut milites non iniuste, sed iuste accipientes alimonias ipsorum, dormiant & quiescant; & agricolae non laesi ab ipsis praemittant ipsos cum voto congruenti. Quando vero adpropinquant hostes, & exspectatur bellum, praecedas sane, & castrameteris, & sis in fossato, & exspectes ibi inimicos; congruit ut cures illic & recondas foenum, vel paleam, vel hordeum pro equis, unius, vel duorum dierum, sicut in opere de itinere diximus. Et iterum si velis transire in alia castra, ad aciem disponendam exinde adversus hostes, necessarium est, ut foenum, & paleam unius saltem diei portet exercitus, & recondat ea ibi. Quoniam contingit ut non concedatur ab inimicis, ut pueri, qui serviunt militibus, exeant in illa die, & foenum colligant, vel animalia in pascua immittant; si vero & multum adpropinquent pascuis, non est malum aliquod, si dum iter facit exercitus, congreget quisque foenum, quod debet recondere in fossato; etenim ex quo castrametatus fueris, non permittitur saepe pueris militum exire ex fossato, & foenum colligere; & maxime quando sunt numerosiores equites hostium. Conducit enim saepe saepius speculari contraria, & praemunire futura, & posterius non resipiscere; sed

ἀνθρώπων καὶ τῶν ἀλόγων κείμενα πολὺν χρόνον εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους, ἀναπέμπουσιν ἀτμοὺς, καὶ ποιοῦσι νοσώδη τὸν ἀέρα. ὅταν δὲ παραχειμάζῃ τοῦ ὁ στρατὸς, γύμναζε ὡς ἀνωτέρω εἴρηται τὰ στρατεύματα, καὶ ποίει αὐτὰ πολεμικά. ἵνα συνεθίζωνται πρὸς τοὺς πόνους, καὶ μήτε ἀργῶσι, μήτε ῥαθυμῶσιν. ὅταν δὲ ἔχῃ ἄδειαν ἀπὸ τῶν πολεμίων, μὴ φροντίζῃς μόνον διὰ ὑγιεινὰ ἄπληκτα εἰς τὸν στρατόν. ἀλλὰ καὶ διὰ χρείας τινὰς, καὶ πραγματείας πολλάς, καὶ διαφόρους, κατεξαίρετον εἰς τὸν καιρὸν ὅταν συνάγηται 1 ὅλος ὁ στρατός. τότε γὰρ ἁρμόζει καὶ χρονίζειν εἰς τὸ ἄπληκτον. φρόντιζε δὲ διὰ τοὺς πραγματευτὰς, ἵνα μὴ ἀδικῶνται καὶ θλίβωνται, καὶ οὐ φέρωσι πραγματείας εἰς τὸ ἄπληκτον. εἰ δ' ἐστὶ φόβος εἰς τοῦτο ἀπὸ τῶν πολεμίων, ὀφείλεις ἀσφαλίζεσθαι αὐτό. καὶ ἢ ὀρύγματα ποιεῖν, ἢ κάλους πῆσαι ἢ σοῦδαν ὀρύσσειν, ἢ τριβόλια ῥίπτειν, ἢ κτίζειν μετὰ ξύλων ἢ λιθαρίων, καὶ περιφράσσειν αὐτό. εἰ δέ εἰσιν ἅμαξαι, καὶ στῆσαι αὐτὰς γύρωθεν τοῦ ἀπλήκτου πολύ ἐστιν ὀχυρόν. ἢ κόψον δένδρα, καὶ σαβαρῶσιν αὐτὸ, ἢ μετὰ τῶν τοιούτων δένδρων, ἢ μετὰ ξύλων μεγάλων, εἴτε ἀραιὰ εἴτε πυκνὰ ὡς ἅπαντα ἡ δύναμίς σου, εἰ καὶ ὡς δύνασαι ἐπινοῆσαι. ἔχε δὲ καὶ βίγλας ἔξωθεν. ἁρμόζει γὰρ ἵνα ἔχῃ ἀσφάλειαν τὸ ἄπληκτον, εἰ ἄρα οὐκ ἔστιν εἰς γῆν ἡμετέραν. ἢ εἰ οὐ γίνεται διὰ γυμνασίαν τοῦ στρατοῦ, ἢ δι' ἄλλην τινὰ χρείαν, ἡ τοῦ στρατηγοῦ 2 κίνησις. ἐξαιρέτως δὲ φρόντισον περὶ τῶν ἐχόντων χώρας πλησίον τῆς ῥωμαϊκῆς γῆς ἐθνικῶν, καὶ ὑποκειμένων τῇ βασιλείᾳ ἡμῶν, ἵνα μὴ ἀδικῶνται παρὰ τῶν στρατιωτῶν, καὶ μάλιστα οἱ γεωργοί. δοκῶ γὰρ ὅτι τὰ δύο ταῦτα ἐπιτηδεύματα εἰσὶν ἀναγκαῖα πολὺ πρὸ σύστασιν ἔθνους καὶ διαμονὴν, ἡ γεωργικὴ στρατιωτική. ἡ μὲν γὰρ γεωργικὴ τρέφει καὶ αὔξει τοὺς στρατιώτας. ἡ στρατιωτικὴ δὲ ἐκδικεῖ καὶ περιφυλάττει τοὺς γεωργούς. τὰ δὲ ἄλλα ἐπιτηδεύματα δεύτερά μοι φαίνεται πρὸς ταῦτα. διὰ τοῦτο ἀναγκαῖόν ἐστι τὸ ἔχειν ἐπιμέλειαν εἰς αὐτούς. καὶ πάντοτε φροντίζειν τὰ ὑπὲρ αὐτῶν, ἵνα καὶ οἱ στρατιῶται μὴ ἀδίκως, ἀλλὰ δικαίως ἀναλαμβανόμενοι τὰς τροφὰς αὐτῶν, κατευδῶνται καὶ ἀνδραγαθῶσι. καὶ οἱ γεώργοι μὴ ἀδικούμενοι παρ' αὐτῶν προπέμπωσιν αὐτοὺς μετὰ εὐχῆς τῆς ἁρμοζούσης. ὅταν δὲ πλησιάζωσιν οἱ πολέμιοι καὶ προσδοκᾶται πόλεμος, ἂν προλάβῃς καὶ ἀπληκεύσῃς, καὶ ὑπάρχῃς εἰς φοσσάτον. καὶ ἀναμένῃς ἐκεῖ τοὺς ἐχθρούς· ἁρμόζει, ἵνα εὐτρεπίζῃς ἐκεῖ καὶ ἀποτιθῇς χόρτον ἢ ἄχυρον, ἢ κριθὴν εἰς τοὺς ἵππους μιᾶς ἢ δύο ἡμερῶν. καθὼς εἰς τὸ περὶ ὁδοιπορίας προείπομεν. καὶ πάλιν ἂν θέλῃς μεταπεσεῖν εἰς ἄλλο ἄπληκτον πρὸς τὸ παρατάξαι ἀπεκεῖ πρὸς τοὺς πολεμίους, ἀναγκαῖόν ἐστιν ἵνα χόρτον καὶ ἄχυρον κἂν μιᾶς ἡμέρας βαστάζῃ ὁ στρατὸς, καὶ ἀποθήσει αὐτὸ ἐκεῖ. ἐπειδὴ συμβαίνει καὶ οὐ συγχωροῦνται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν οἱ δουλεύοντες παῖδες τοῖς στρατιώταις ἐξελθεῖν ἐν ἐκείνῃ τῇ ἡμέρᾳ καὶ χορτολογῆσαι ἢ ἐμβαλεῖν τὰ ἄλογα εἰς βοσκήν. ἂν δὲ καὶ πολὺ πλησιάζωσιν εἰς βοσκὴν, οὐκ ἐστὶ κακόν τι, ἵνα ὡς ἔτι περιπατεῖ ὁ στρατὸς συνάγῃ ἕκαστος χόρτον ὃν ὀφείλει ἀποθήσειν εἰς τὸ φοσσάτον. καὶ γὰρ ἀφ' οὗ ἀπληκεύσῃς οὐ συγχοροῦνται πολλάκις οἱ παῖδες τῶν στρατιωτῶν ἐξελθεῖν ἐκ τοῦ φοσσάτου καὶ χορτολογῆσαι. καὶ μάλιστα ὅταν ὦσι περισσότεροι οἱ καβαλλάριοι τῶν ἐχθρῶν, συμφέρει γὰρ πολλάκις

1 Συνάγκηται) Scrib. συνάγηται.

2 Τοῦ στρατηγοῦ) Scrib. τοῦ στρατοῦ.

λάκις σκοπεῖν καὶ τὰ ἐναντία καὶ προασφαλίζεσθαι τὰ μέλλοντα, καὶ ὕστερον μὴ μετανοεῖν. ἀλλὰ ἔχειν τροφὰς ὀλίγων ἡμερῶν, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ εἰς τὰ ἄλογα, καὶ φοσσάτα ὀχυρὰ ποιεῖν. εἰς ἐπιτηδείους τόπους ὅπου εἴτε ποταμὸς διαβαίνει, εἴτε δύσκολος τόπος ἐστίν· εἴτε ἄλλό τι ὀχύρωμα, δύνατόν ἐστιν ἀσφαλείαν ἔχειν ἐξ αὐτοῦ τὸ φοσσάτον, εἰς καιρὸν ἀνάγκης. ὅπου δέ ἐστιν ἐπίφοβον ἄπληκτον, εἴτε πεζικοῦ στρατοῦ εἴτε καβαλλαρικοῦ, ἢ καὶ τῶν δύο. ἂν ἔχῃς ἁμάξας, ποιεῖ αὐτὰς γύρωθεν εἰς τὸ ἄπληκτον, καὶ κτίσον κύκλῳ τοῦ ἀπλήκτου. ἂν ἔχῃ ὁ τόπος ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, καὶ ὄρυσσε ἔξωθεν σοῦδαν πλάτος μὲν ποδῶν πέντε, ἢ καὶ ἕξ. βάθος δὲ ποδῶν ἑπτὰ ἢ καὶ ὀκτώ. καὶ ἵνα ἀπόπτῃ τὸ χῶμα τοῦ ὀρύγματος εἰς τὴν ἔσω ὄψιν. ἔξωθεν δὲ τῆς σούδας, ῥίπτε τριβόλια. ἢ καὶ ὄρυσσε λάκκους μικροὺς, πῆσσον πάλους ἔξωθεν αὐτῶν· τούτους δὲ γινωσκέτω ὁ στρατὸς, διὰ τὸ μὴ ἀγνοοῦντας βλάπτεσθαι ἐξ αὐτῶν· ἐχέτω δὲ τὸ περίφραγμα τοῦ φοσσάτου πύλας τέσσαρας τὰς μεγαλωτέρας, καὶ δημοσίας. παραπόρτια δὲ μικρὰ περισσότερα. μία δὲ ἑκάστη πύλη ἐχέτω ἄρχοντα τὸν ἀπληκεύοντα πλησίον αὐτῆς πρὸς τὸ φυλάττειν αὐτήν. ἔσωθεν δὲ τῆς σούδης ἐγγὺς εἰς τὰς ἁμάξας, ἵνα στήκωσι τένδαι τῶν ψιλῶν. οἷον τῶν ῥιπταριστῶν τῶν τοξοτῶν. πλὴν ἵνα μὴ στήκωσι διπλαῖ, ἀλλὰ εἰς ὀρδῖνος μόνον. καὶ ἀπὸ τῶν τοιούτων τῶν τενδῶν, ἵνα καταλίπῃς τόπον ἄργον ὡς τριακοσίων, ἢ τετρακοσίων ποδῶν. καὶ τότε ἵνα στάθωσιν αἱ λοιπαὶ τένδαι εἰς τὰ κατατόπια αὐτῶν, διὰ τοῦτο γὰρ ὀφείλει εἶναι μέσον τόπος ἀργὸς, ἵνα εἰς τοξείας τῶν ἐχθρῶν, μὴ κρούωσιν αἱ σαγίται εἰς τὰς τένδας, ἀλλὰ πίπτωσιν εἰς τὸν ἀργὸν τόπον. εἰς δὲ τὴν μέσην τοῦ φοσσάτου ὀφείλει εἶναι διὰ σταυροῦ ὁδὸς πλατεῖα, τεσσαράκοντα ἢ καὶ πεντήκοντα ποδῶν τὸ πλάτος. καὶ ἡ τοιαύτη ὁδὸς, ἵνα ὑπάγῃ ὀρθία εἰς τὰς τέσσαρας πύλας τὰς δημοσίας. ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς ὁδοῦ, ἵνα στήκωσιν αἱ τένδαι ὀρδίνου· καὶ ἀπέχωσιν ἀπ' ἀλλήλων ὀλίγον. καὶ μέσον αὐτῶν, ἵνα ὦσιν ὡς ῥύμαι. ἕκαστος δὲ τουρμάρχης, ἵνα ἀπλεκεύῃ μέσον τοῦ ἰδίου λαοῦ. σὺ δὲ στρατηγὲ ἀπληκεύε εἰς ἓν μέρος, καὶ μὴ μέσον τῆς πλατείας ὁδοῦ· ἵνα μὴ ἐμποδίσῃς καὶ τὴν μέσην εἰς τὸ διαβαίνειν τὸν λαὸν, καὶ πάλιν ἔχῃς ὄχλησιν ἐξ αὐτῶν. οἱ δὲ καβαλλάριοι ἂν γένηται καιρὸς ἵνα ἐμβῶσιν εἰς τὸ φοσσάτον, ὀφείλουσιν ἀπληκεύειν μέσον τοῦ φοσσάτου, καὶ μὴ εἰς τὰς ἄκρας. οἱ δὲ χρησιμώτεροι τῶν κομητῶν μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν, ἀφοριζέσθωσαν εἰς τὰς πύλας τοῦ φοσσάτου, πρὸς τὸ μὴ ἐμβαίνειν τινὰ εἰς αὐτὸ ἢ ἐμβαίνειν παρὰ γνώμην τοῦ στρατοῦ. ἀφ' ἧς δοθῶσιν αἱ μίνσαι τὴν ἑσπερίαν· ἕως οὗ πάλιν δοθῇ τὸ σημεῖον. ὅταν δὲ ὦσιν οἱ καβαλλάριοι ἔσωθεν τοῦ φοσσάτου, ὀφείλουσιν αἱ βίγλαι τῆς νυκτὸς μετ' ἀσφαλείας πολλῆς γίνεσθαι. ἕκαστος δὲ τουρμάρχης ἀφοριζέτω ἴδιον μανδάτωρα, πρὸς τὸ παραμένειν αὐτὸν εἰς τὴν κόρτην τοῦ στρατηγοῦ. ὁμοίως δὲ καὶ οἱ δρουγγάριοι καὶ οἱ κόμητες ἐχέτωσαν παραμονὰς, εἰς τὴν τένδαν τοῦ τουρμάρχου, πρὸς τὸ μανθάνειν δι' αὐτῶν συντόμως τὰ παραγγελλόμενα. ἔχε δὲ ἐγγὺς σεαυτοῦ, καὶ βουκινάτορας μικρῶν βυκίνων καὶ μεγάλων. καὶ ὅτε λαλῆσαι τὸ βούκινον ὅπερ ἔχεις κατὰ συνήθειαν πρὸς τὴν ἑσπέραν, τότε ἀφιέτωσαν ὁ λαὸς τὰ ἔργα αὐτῶν, καὶ δειπνείτωσαν. εἶτα ψαλλάτωσαν τὸ τρισάγιον. ἀφόρισον δὲ καὶ ἀνθρώπους σοῦ πιστοὺς πρὸς τὸ καταμανθάνειν τὰς βίγλας, καὶ παραγγέλλειν πάντας ἵνα ἔχωσι σιγήν. ὥστε μὴ δὲ μεγάλως κράζειν τινὰ τὸν

habere alimonias paucorum dierum & pro militibus, & pro animalibus, & fossata munita facere. In idoneis locis, ubi sive fluvius traiicit, sive difficilis locus est, sive aliud fastigium; fieri potest ut fossatum securitatem habeat & ipso tempore necessitatis. Ubi vero suspecta sunt castra sive pedestris exercitus, sive equestris, sive utriusque, si habes plaustra, dispone ea in gyrum in castris, & strue circum castra, si habeat locus, ut superius diximus, & fode extra sudam latitudinis quinque pedum, vel sex, profunditatis vero septem, aut octo; & ut respiciat agger fossae in adspectum interiorem. Extra vero sudam proiice tribulos, sive fode lacus parvos, & fige palos extra ipsos; hos vero cognoscat exercitus, ne ignorantes ab ipsis laedantur. Habeat vero circumseptio fossati quatuor portas maiores, & publicas, & adiacentes portas parvas, & plurimas. Unaquaeque vero porta habeat praefectum castrametantem prope ipsam, ad custodiendam ipsam. Extra vero sudam prope plaustra, stent tendae velitum sagittariorum; verumtamen ne stent duplices, sed unus ordo solum. Et ab huiusmodi tendis relinquas locum vacuum trecentorum, vel quadringentorum pedum; & tunc stent reliquae tendae in partibus posterioribus. Propter hoc enim debet esse in medio locus vacuus, ne in iaculatione inimicorum pulsent sagittae tendas; sed cadant in loco vacuo. In medio vero fossato debet esse in modum crucis via lata quadraginta, vel quinquaginta pedes latitudine, & huiusmodi via ducat recta ad quatuor portas publicas. In via hinc, & illinc stent tendae ordinis, & ab invicem distent parumper, & in medio ipsarum sint veluti semitae. Quilibet vero turmarcha castra habeat in medio proprii populi. Tu vero, Imperator, castrameteris in una parte, & non in medio viae latae, ne impedias in medio quominus populus transeat, & ne pariter habeas turbationem ab ipsis. Equites vero, si tempus fuerit ingrediendi in fossatum, debent castrametari in medio fossati, & non in extremis. Utiliores vero Comitum cum populo ipsorum separentur in portas fossati, ne quis ingrediatur in ipsum, vel ingrediatur praeter sententiam exercitus. Ex quo dentur mensae vespere, donec iterum detur signum. Quando vero sunt equites extra fossatum debent esse excubiae nocturnae cum multa securitate. Quilibet vero turmarcha separet proprium mandatorem, ut permaneat in cohorte imperatoris. Pariter vero Drungarii & Comites habeant stationes in tenda turmarchae, ut discant per ipsas breviter ea, quae praecipiuntur. Habe vero prope te ipsum buccinatores parvarum tubarum, & magnarum; & quando tuba canitur, quod fieri solet ad vesperam, tunc dimittat populus opera sua, & coenet. Postea canant trisagium. Separa vero homines tibi fideles, ut ediscant excubias; & adnuntient omnibus ut servent silentium, ne vehementer clament aliquem sodalem vel amicum suum. Multa enim ex silentio bona, ut & multa ex tumultu noxia. Et speculatores hostium latentes in fossato saepe deprehensi sunt ex silentio, & detenti. Prohibe

be vero etiam saltationes, praecipue quae fiunt vespere, & quodcumque aliud ludicrum fit in fossato. Faciunt enim huiusmodi ludicra tumultus & confusiones & labores inutiles in exercitu. Si vero transiturus es ex castris in alia castra, occupa, & castrametare in locis munitis, fugiens ea quae non sunt huiusmodi propter quaedam damna ex hostibus. Et si, quando transis, velis latere hostes, ne cogaris ab ipsis ad ineundum praelium: accende faces multas in castris si sis illic; & ita secede. Videntes enim hostes faces, illi quidem sperant te in castris esse; tu vero & facis voluntatem tuam, & transis. Hoc vero novimus fecisse etiam Nicephorum nostrum imperatorem, quando missus fuit a nobis in Syriam cum magno exercitu. Quum enim Syriam percurrisset, & adprehendisset multos captivos, & praedam multam, & adhuc esset in media Syria, volens illinc movere ex castris suis, fecit hoc ita; & accendit multas faces, & latuit Eunuchum Alpapher, qui erat caput fossati Saracenorum, & erat prope ipsum. Et hac industria latuit, & pervasit sine ullo damno cum captivis Saracenis, & alia praeda quamcumque habebat. In expeditione vero contra Bulgaros, & aliud excogitavit idem imperator utile in custodiam castrorum, quod latere non debet. Erat enim leve ad ferendum, & necessarium ad custodiendum. Huiusmodi vero erat. Canonia duo lignea quum cepisset longa tribus palmis paulo plus, commiscuit ipsa, & fecit labdaraeam. Aliud rursus canonium longum palmis quinque, vel sex, tamquam menaulum miscuit cum labdaraea, & fecit tricurium, & statuit fortiter. In fine autem longioris canonii, quod erat ut menaulum, posuit ensem magnum & crassum eminens a tricurio palmos duos paulo plus. Divulgavit vero in exercitu, & universi talia fecerunt, & exportarunt, & quando quidem voluit contraxit ipsa. Quando vero alio modo voluit, fixerunt in terra, & statuerunt. Et habuit ipsa in munimen castrorum propter eos, qui nostros equites insequebantur. Inciderant enim in menaula illa tam illi, quam eorum equi, & nihil facere potuerant. Erant enim tricuria talia loco sudae in fossato, quae facillime fixerunt, & contraxerunt, & exportarunt. Et quando praecedenter saepe saepius vallum facere exercitus non potuit, habuerunt ipsa in securitatem. Dicuntur vero tribolia. Vbi vero moturus sis secure ex castris, congruit spargere sub vesperam in exercitum mandata discessionis. Et rursus mane die ipsa discessionis sonent buccinae primum; & tunc moveas, & exeant separatim praefecti; postea scutati; & posterius plaustra sint, & si quid aliud trahit exercitus in servitium suum. Tribolia vero necessaria sunt in castris. Si enim inveniatur locus saxosus, vel tarda hora sit, & non possint fodere; si bene ponant tribolia, aeque haec secura reddunt castra, ac vallum, & nihil differunt. Novimus vero, differentes situs & figuras castrorum tradidisse Veteres. Bona vero est triangularis castrorum forma, & in longum protensa, ut

ἑταῖρον καὶ φίλον αὐτοῦ. πολλὰ γὰρ ἐκ τῆς σιγῆς καλά. ὥσπερ καὶ πλεῖστα ἐκ τοῦ θορύβου βλαβερά. καὶ κατάσκοποι πολεμίων λανθάνοντες εἰς τὸ φοσσάτον ἐνοήθησαν πολλάκις, ἐκ τῆς σιγῆς καὶ ἐκρατήθησαν. κώλυε δὲ καὶ τὰ ὀρχήματα, κατεξαίρετον τὰ γινόμενα τὰς ἑσπέρας. καὶ εἶτα ἄλλο παίγνιον γίνεται εἰς τὸ φοσσάτον. ποιοῦσι γὰρ τὰ τοιαῦτα παίγνια θορύβους καὶ ἀταξίας, καὶ κόπους ἀνωφελεῖς εἰς τὸν στρατόν. εἰ δὲ μέλλεις μεταπεσεῖν ἀπὸ ἀπλήκτου εἰς ἄλλο ἄπληκτον, πρὸς τὸ λαβεῖν καὶ ἀπληκεῦσαι εἰς τόπους ὀχυροὺς, καὶ φεύγεις τοὺς μὴ ὄντας τοιούτους διὰ τινὰς βλάβας ἐκ τῶν πολεμίων. καὶ ὅτε δὲ μεταπίπτεις βούλει λαθεῖν τοὺς πολεμίους, διὰ τὸ μὴ ἀναγκασθῆναι παρ' αὐτῶν εἰς τὸ ποιῆσαι πόλεμον. ἅψον λαμπρὰ πολλὰ εἰς τὸ ἄπληκτον, ὑπάρχεις ἔνθα. καὶ οὕτως ἀναχώρει ἐὰ βλέποντες γὰρ οἱ πολέμιοι τὰ λαμπρὰ, ἐκεῖνοι μὲν ἐλπίζουσιν ὅτι εἰς τὸ ἄπληκτον ὑπάρχεις. σὺ δὲ ποιεῖς τὸ θέλημά σου καὶ μεταπίπτεις. τοῦτο δὲ γινώσκομεν ὅτι ἐποίησε καὶ Νικηφόρος ὁ ἡμέτερος στρατηγὸς ὅτε ἀπεστάλη παρ' ἡμῶν κατὰ τὴν Συρίαν, μετὰ δυνάμεως πολλῆς. κουρσεύσας γὰρ τὴν Συρίαν καὶ κρατήσας αἰχμαλωσίαν καὶ πραῖδαν πολλὴν καὶ ὡς ἔτι ἦν εἰς τὴν μέσην τῆς Συρίας θέλων μεταχινῆσαι ἐκ τοῦ ἀπλήκτου αὐτοῦ, ἐποίησε τοῦτο οὕτω, καὶ ἧψε λαμπρὰ πολλὰ, καὶ (a) ἔλαθε τὸν εὐνοῦχον τὸν ἀλπαφὲρ, ὅστις ἦν κεφαλὴ τοῦ τῶν Σαρακηνῶν φοσσάτου, καὶ ἦν ἐγγὺς αὐτοῦ. διὰ δὲ τοῦ τοιούτου ἐπιτηδεύματος ἔλαθε. καὶ διέσωσεν ἀβλαβῶς τὴν αἰχμαλωσίαν τῶν Σαρακηνῶν, καὶ τὴν ἄλλην πραῖδαν ὅσην εἶχεν. εἰς δὲ τὸ ταξείδιον τὰ κατὰ τῶν Βουλγάρων, καὶ ἄλλο ἐπινόησεν ὁ αὐτὸς στρατηγὸς, χρήσιμον εἰς φύλαξιν ἀπλήκτου, ὅπερ ἁρμόζει ἵνα μὴ λάθῃ. ἦν γὰρ ἐλαφρὸν εἰς τὸ βαστάζεσθαι, καὶ ἀναγκαῖον εἰς τὸ φυλάξαι. τοιοῦτον δὲ ἦν. κανόνια δύο ξύλινα λαβὼν, ἔχοντα ἀπὸ τριῶν σπιθαμῶν, ὀλίγῳ πλέον, συνέμιξεν αὐτὰ καὶ ἐποίησε λαβδαραίαν. ἄλλο δὲ πάλιν κανόνιον ἔχον σπιθαμῶν πέντε ἢ καὶ ἓξ, ὥσπερ μέναυλον ἐπέθηκεν, εἰς τὴν μίξιν τῆς λαβδαραίας. καὶ ἐποίησε τρισκέλιον καὶ ἔστηκεν ἰσχυρὰ εἰς δὲ τὴν ἄκραν τοῦ μακροτέρου κανονίου, ὅπερ ἦν ὡς μέναυλον, ἔβαλε ξιφάριον μέγα καὶ παχὺ, ἐξέχον ἀπὸ τοῦ τρισκελίου σπιθαμὰς δύο ἢ καὶ ὀλίγῳ πλέον. διελάλησε δὲ εἰς τὸν στρατὸν, καὶ ἐποίησαν ὅλοι τοιαῦτα, καὶ ἐβάσταζον. καὶ ὅτε μὲν ἤθελε, συνέστελλεν αὐτά. ὅτε δὲ ἀλλοτρόπως ἐβούλετο, ἐπήσσοντο εἰς τὴν γῆν, καὶ ἵσταντο. καὶ εἶχεν αὐτὰ εἰς ὀχύρωμα τοῦ ἀπλήκτου παρὰ τοὺς κατὰ τῶν ἡμετέρων καβαλλαρίων ἐλαύνοντας. ἐλάμβανον γὰρ εἰς τὰ μέναυλα ἐκεῖνα, καὶ ἐκεῖνοι καὶ τὰ ἱππάρια αὐτῶν, καὶ οὐδὲν ἐδύναντο ποιῆσαι. ἦσαν γὰρ τὰ τρισκέλια ταῦτα ἀντὶ σούδης εἰς τὸ φοσσάτον, ἅπερ καὶ ἐπήσσοντο εὐκόλως, καὶ συνεστέλλοντο καὶ ἐβαστάζοντο. καὶ ὅτε πολλάκις οὐ κατέφθανεν ὁ στρατὸς ποιῆσαι ὄρυγμα. εἶχον αὐτὰ εἰς ἀσφάλειαν. λέγονται δὲ τριβόλια. ὅτε δὲ μέλλῃς μετακινεῖν μετάδειας ἐκ τοῦ ἀπλήκτου, ἁρμόζει δίδοσθαι ἀφ' ἑσπέρας εἰς τὸν στρατὸν μανδάτα τοῦ κινήματος. καὶ πάλιν τὴν αὐγὴν εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ κινήματος, ἵνα κρούωσι τὰ βουκινὰ πρῶτον, καὶ τότε ἀποκινῇς· καὶ ἵνα ἐξέρχονται καλαξίαν οἱ ἄρχοντες. εἶτα οἱ σκουτάρατοι, καὶ ὕστερον οἱ ἅμαξαι ἂν ὦσι. καὶ εἴ τι ἄλλο σύρει ὁ στρατὸς εἰς ὑπηρεσίαν αὐτοῦ. τὰ δὲ τριβόλια εἰσὶν ἀναγκαῖα, εἰς τὰ ἄπληκτα· καὶ γὰρ ἂν εὑρέθῃ τόπος πετρώδης, ἢ γένηται βραδεῖα ἡ ὥρα καὶ οὐ δυνηθῶσιν ὀρύξαι, ἂν δὲ θῶσι καλῶς τὰ τριβόλια,

(a) Hucusque *Meursius* edidit ex Codice suo mutilo & imperfecto.

λια, τὴν αὐτὴν ἀσφάλειαν ποιοῦσιν εἰς τὸ ἄπληκτον, ἣν ἂν ποιεῖ καὶ τὸ ὄρυγμα, καὶ οὐδὲν διαφέρει. εἴδαμεν δὲ ὅτι διαφόρους θέσεις καὶ σχήματα ἀπλήκτων παρέδωκαν οἱ ἀρχαῖοι. καλὸν δὲ ἐστιν ἀπλήκτου σχῆμα, τὸ τετράγωνον καὶ ἐπὶ μακρὸν, ὡς εὔτακτον καὶ ἀναγκαῖον. ἂν δὲ γένηται χρεία ἵνα δείξῃς, ὅτι ἔχεις πλῆθος στρατοῦ, ἐκλέγου τὰ πλάγια, καὶ ποιεῖ ἐπὶ ὕψος τὰ ἄπληκτα. περισσότερον γὰρ δεικνύουσι τὸν στρατὸν παρὰ τοὺς ἴσους καὶ ἐγκειμένους τόπους, ἂν ἔχωσι μάλιστα καὶ τὰς ἀναγκαιοτέρας χρείας. ἐπιλέγου δὲ εἰς ἄπληκτα τόπους ὑγιεινοὺς καὶ μὴ ποιοῦντας νόσους. καὶ μὴ ποιῇς πολὺν χρόνον εἰς ἓν ἄπληκτον, μὴ διὰ τοὺς καθαροὺς ἀέρας καὶ τὰς χρείας. ἂν ἄρα μὴ κατεπείγῃ τις ἀνάγκη· ἀλλὰ καὶ οἱ ἄνθρωποι πρὸς χρείαν αὐτῶν ἔξωθεν τοῦ φοσσάτου ὀφείλουσιν ἐκβαίνειν διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι δυσωδίαν. ἐξαιρέτως ἂν ἐπιμένῃ τὸ φοσσάτον, εἰς ἕνα τόπον διὰ χρείαν τινά. εἰ δὲ θέλεις ἀπληκεῦσαι εἰς ποταμὸν, καὶ ἔχεις φόβον ἀπὸ τῶν πολεμίων, εἰ μέν ἐστι μικρὸς ὁ ποταμὸς, καὶ δύναται εὐκόλως διαπερᾶσθαι, ἁρμόζει ἀπληκεῦσαι τὸ φοσσάτον ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, καὶ ὁ ποταμὸς ἵνα περιπλέῃ μέσον πρὸς τὸ ἔχειν τὸ ὕδωρ ἑτοίμως τὸν στρατὸν εἰς τὰς χρείας αὐτῶν. εἰ δέ ἐστι τραχὺς ὁ ποταμὸς καὶ μέγας, οὕτως ἀπλήκευε, ἵνα ἔχῃς αὐτὸν εἰς πλάγιον πρὸς ὀχύρωμα τοῦ στρατοῦ. εἴδε παρατρέχει εἰς τὸ ἄπληκτον ποταμὸς σύμμετρος, μὴ σύρωσι τὰ ἱππάρια εἰς τὸν ποταμὸν εἰς τὸ ἄνω μέρος αὐτοῦ, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ κάτω. ἐπειδὴ ταράσσουσι τὸν ποταμὸν μετὰ τῶν ποδῶν αὐτῶν, καὶ ποιοῦσι τὸ ὕδωρ θολερὸν καὶ ἄχρηστον, εἰ δ' ἐστὶν ὀλίγος ὁ ποταμὸς, ὀφείλουσι ποτίζεσθαι τὰ ἱππάρια εἰς ἀγγεῖα, καὶ μὴ ἀπολύεσθαι εἰς τὸν ποταμὸν ἵνα μὴ ταράσσωσιν αὐτόν. πλησίον δὲ βουνοῦ εἰς ὃ δύνανται ἀναβῆναι οἱ ἐχθροὶ, μὴ ἀναβαίνῃς. ἵνα μὴ κατατοξεύωσιν ἐκεῖθεν τοὺς ὄντας, εἰς τὸ φοσσάτον. εἰ δὲ οὐκ εἰσὶν ἐγγὺς οἱ πολέμιοι, ἀλλὰ μακρὰν ἀπὸ πολλῶν ἡμερῶν ὁδοῦ μὴ ἐπιτηδεύσῃς ἵνα γίνωνται τὰ ἄπληκτα ἐγγὺς ὕδατος· κατεξαίρετον τῶν καβαλλαρίων. ἐπειδὴ καὶ τὰ ἄλογα καὶ οἱ ἄνθρωποι συνεθίζουσι τὴν πολυποσίαν. καὶ ἂν λείψῃ ὕδωρ μὴ δυνάμενοι καρτερεῖν, ὀλιγωροῦσιν. οὐδὲ τοὺς πεζοὺς πρέπει ἀπληκεύειν μετὰ τῶν καβαλλαρίων πρὸ τοῦ πλησιάσαι τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸ φοσσάτον. ἀλλ' ἵνα ἀπληκεύωσιν ἔξω πλησίον τοῦ φοσσάτου πρὸς τὸ μὴ δὲ στενοχωρεῖσθαι αὐτοὺς, μὴ δὲ φαίνεσθαι ὀλίγους τοῖς κατασκόποις. δοκίμαζε δὲ πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν εἰς πόσον τόπον χωροῦνται οἱ πεζοὶ, καὶ πῶς μέλλουσιν ἀπληκεύειν μετὰ τῶν καβαλλαρίων. εἰ δὲ πλησιάζουσιν οἱ ἐχθροὶ, ὀφείλουσιν ἑνοῦσθαι οἱ καβαλλάριοι καὶ οἱ πεζοὶ, καὶ ἐντωσαμα ἀπληκεύειν εἰς τοὺς ἀφωρισμένους αὐτοῖς τόπους. εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου ἁρμόζει σε εἰς ὀχυροὺς τόπους τὰ ἄπληκτα ποιεῖν. καὶ φροντίζειν οὐ μόνον περὶ τῆς τροφῆς τῶν ἀνθρώπων ἡμερῶν ὀλίγων. ἀλλ' εἰ δυνατὸν καὶ τῶν ἀλόγων, διὰ τὸ ἄδηλον τοῦ πολέμου. καὶ τοῦτο δὲ σκόπει καὶ ἐπιμελοῦ, ἵνα δύνασαι ἐκδικεῖν τὸ ὕδωρ ὅπερ ἔχεις, εἰς τὸ ἄπληκτον. ὅπως μὴ κόψωσι καὶ κρατήσωσιν αὐτὸ οἱ πολέμιοι. ἐνδέχεται γὰρ ἵνα γένηται καιρὸς τοιοῦτος, ὅπως καὶ ἐκεῖνοι ἔχωσι χρείαν ὕδατος. καὶ εἰ μὲν ἐστι κάμπος εἰς ὃν μέλλει γίνεσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, σπούδαζε ἵνα ἔχῃς ὀπίσω ἢ ποταμὸν ἢ λίμνην, ἢ ἄλλο τοιοῦτον ὀχύρωμα. καὶ τὸ μὲν ἄπληκτον ὅπου καταλιμπάνεις τὸ τοῦλδον, ἀσφάλιζε καὶ ποίει ὀχυρὸν καὶ καταλίμπανε καὶ στρατὸν εἰς αὐτὸ τὸν ἀρκοῦντα, ἵνα μὴ ὁ τῶν πολεμίων στρατη-

ut bene constituta, & necessaria. Si vero sit opus, ostendas te habere magnum exercitum; elige latera, & fac in loco excelso castra. Numerosiorem enim ostendunt exercitum, quam faciant loca aequa, & iacentia; etsi haec habeant utilitates magis necessarias. Elige vero pro castris loca salubria, & morbos non producentia; & ne sis multum temporis in iisdem castris; & nisi propter purum aerem, & indigentias, nisi urgeat aliqua necessitas. Sed & homines ad suas necessitates extra fossatum debent exire, ne foetor producatur. Praecipue si permaneat fossatum in uno loco propter aliquam necessitatem. Si vero vis statuere castra in fluvio, & metuis hostes; siquidem est parvus fluvius, & facillime transmeari potest, decet castrametari hinc & illinc, & fluvius fluat medius, ut paratas habeat aquas exercitus in usus suos. Si vero est asper fluvius, & magnus; ita castrameteris, ut habeas ipsum ad latus ad munitionem exercitus. Si vero praetercurrat in castris fluvius mediocris; ne ducant equos in fluvii superiorem partem; sed potius in inferiorem; quoniam turbant fluvium pedibus suis, & faciunt aquam turbidam, & inutilem. Si vero est parvus fluvius, debent potare equos in vasis & non dimittere in fluvium, ne turbent ipsum. Prope vero collem, in quem possint ascendere hostes, ne ascendas, ne tela iaciant illinc in eos, qui sunt in fossato. Si vero non propinqui sunt hostes, sed longe multos dies viae, ne studeas ut fiant castra prope aquam; praecipue equitum; quoniam animalia, & homines immodicae potationi adsuescunt. Et si deficiat aqua non valentes tolerare, parvipendunt. Neque pedites convenit castrametari cum equitibus, antequam hostes adpropinquent ad fossatum; sed castra habeant extra, prope fossatum, ne ipsi angustentur, nec retro adpareant pauci speculatoribus. Proba vero ante paucos dies quantum loci occupent pedites, & quomodo habituri sint castra cum equitibus. Si vero adpropinquant hostes, debent uniri equites, & pedites, & una castrametari in locis separatis ab ipsis. Tempore praelii autem convenit te in munitis locis castra statuere, & curam habere, non solum de alimonia hominum paucorum dierum; sed, si possibile est, etiam animalium, eo quod incertus sit exitus praelii. Hoc autem animadverte, & cura, ut possis defendere aquam quam habes in castris, ne caedant, & adprehendant ipsam hostes; solent enim tempore huiusmodi, & ipsi habere opus aqua. Et si quidem campus est in quo futura sit pugnae commissio, cura ut habeas retro, vel fluvium, vel stagnum, vel aliud huiusmodi munimen; & castra ubi relinquis tuldum stabilias, & munita reddas, & in illis sufficientem exercitum relinque, ne hostium imperator insidietur contra huiusmodi castra, & adprehendat tuldum. Plaustra vero habe tecum, & sequantur cum ordine. Si vero locus difficilis est, & asper, plaustra quidem & iumenta & reliquum tuldum relinque in fossato, cum paucis plaustrorum ductoribus in custodiam. Statue vero prope fossatum in idoneo loco. Si etenim loca difficilia sint, praeci-

cipue quando hostes sunt equites, sufficit ad munimen aciei difficultas loci. Si enim sequantur plaustra in huiusmodi locis, non solum nihil prosunt aciei, sed magnam habent difficultatem ad transeundum de loco in locum. Cogita vero etiam aliquid de bubus, qui plaustra trahunt; ne quando sequuntur phalangem, si plaustra ducere opus est, turbentur tumultu hostium sagittas proiicientium, & confusionem faciant, & aciem perturbent; sed pedicis impedias tunc, vel ipsos adliges, ut & si a sagittis, ut dictum est, occupentur non turbent pedites; propterea neque congruit ut propius disponantur plaustra. Si vero opus est ut auxilieris loco ab hostibus perturbato, vel si velis praeoccupare celerius, & non adsequuntur plaustra; aliud tuldum & fossatum relinque in munito loco; suscipe vero pedites. Ne vero cunctentur necessaria, debent deferri sumtus huiusmodi peditum, vel in sagmariis, vel in equis in hoc ipsum seiunctis, simul vero debent exportare tribolia; & ita incedes cum exercitu. Tunc enim si castrametandi tempus fuerit, fac sudam ut congruit, & pone etiam tribolia; & vel conde extra sudam, vel statue ligna, & circumdent ipsam: & fit huiusmodi munimen in fossato, quale solet esse, si sint plaustra, & stent in gyro horum castrorum. Si vero contingat, ut habeas numerosiores equites, & paucos pedites, & fiat ita a consilio, ut permaneat tuldum in fossato, non convenit, omnes pedites stare intra fossatum, sed nonnulli custodiant extra; nonnulli vero stent ante portas, & sudam fossati, ordinati. Vt si contingat converti equites, & non habent pedites, excipiant ipsos. Stantes hi ante portas, ut dictum est, ordinati ipsis securitatem praestent vel ad revertendum contra hostes, vel ad introeundum ordinatim in fossatum, & praecipue, ne Praefecti agminum, qui sub te sunt, angustentur in portis, & periclitentur; scrutentur in populo, tempore hibernationis quantis equis, & quibus armis opus habent milites qui ipsis subditi sunt; & adnuncient tibi de his turmarchae, & tu rursus fac ut parentur talia opportuno tempore, & haec suscipere ipsa milites. Curam habe vero praecipue iaculationis, & fac, ut milites si possibile est exportent iacula in habitationes suas & iaculatione exerceantur. Negligentia enim huiusmodi iaculationis multum, ut & superius diximus, damnum intulit in universum Romanorum exercitum. Et quum tanta de castris dixerimus consequens est adhuc praecipere, ut debes praeparari ante unum vel duos, vel plures saepe dies ad praelium: & quae congruit facere, & quae effugere convenit, & quae rursus Praefectis militibusque praecipere debes.

τηγὸς ἐπιβουλεύσῃ κατὰ τοῦ τοιούτου ἀπλήκτου καὶ κρατήσῃ τὸ τοῦλδον· τὰς δὲ ἁμάξας ἔχε μετὰ σοῦ καὶ ἀκολουθείτωσαν μετὰ τάξεως. εἰ δ' ἐστὶν ὁ τόπος δύσκολος καὶ τραχὺς, τὰς μὲν ἅμαξας καὶ τὰ σαγμάρια, καὶ τὸ λοιπὸν τοῦλδον καταλίμπανε εἰς τὸ φοσσάτον μετὰ ὀλίγων ἁμαξηλατῶν εἰς παραφυλακήν. παρατάσσε δὲ πλησίον τοῦ φοσσάτου εἰς ἐπιτήδειον τόπον. ἂν γὰρ ὦσιν οἱ τόποι δύσκολοι κατεξαίρετον ὅτε εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ καβαλλάριοι, ἀρκεῖ εἰς ὀχύρωμα τῆς παραταγῆς, ἡ δυσκολία τοῦ τόπου. ἂν γὰρ ἀκολουθῶσιν αἱ ἁμάξαι εἰς τοὺς τοιούτους τόπους, οὐ μόνον οὐδὲν ὀφειλοῦσι τὴν παραταγὴν, ἀλλὰ καὶ μεγάλην ἔχουσι δυσκολίαν εἰς τὸ μετατεσεῖν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον. ἐπινόησον δέ τι εἰς τὰ βοΐδια τὰ σύροντα τὰς ἁμάξας, ἵνα ὅταν ἀκολουθῶσι τῇ παραταγῇ ἂν γένηται χρεία τοῦ ἀναμεῖναι τὰς ἁμάξας, μὴ ταράσσωνται ὑπὸ τοῦ θορύβου τῶν πολεμίων τῶν ῥιπτομένων σαγιττῶν, καὶ ποιῶσιν ἀταξίαν, καὶ ἐνοχλῶσι τὴν παραταγήν. ἀλλὰ ἵνα πεδικλώσῃς τότε ἢ δήσῃς αὐτά. ἵνα καὶ μετὰ σαγιττῶν ὡς εἴρηται ἂν λαμβάνωσι, μὴ ταράσσωσι τοὺς πεζούς. διὸ οὐδὲ ἁρμόζει ἵνα πολὺ ἐγγὺς παρατάσσωνται αἱ ἁμάξαι. ἂν δὲ γίνηται χρεία ἵνα βοηθήσῃς τόπῳ ἐνοχλουμένῳ ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. ἢ ἂν θέλῃς προλαβεῖν σὺ ταχύτερον, καὶ οὐ φθάσουσιν αἱ ἁμάξαι, τὸ μὲν ἄλλο τοῦλδον, καὶ τὸ φοσσάτον, καταλίμπανε εἰς ὀχυρὸν τόπον; ἀναλάμβανε δὲ τοὺς πεζούς. διὰ δὲ τὸ μὴ βραδῦναι τὰς χρείας, ὀφείλει βαστάζεσθαι ἡ δαπάνη τῶν τοιούτων πεζῶν, ἢ εἰς σαγμάρια, ἢ εἰς ἱππάρια. ἐπὶ τοῦτο αὐτὸ ἀφοριζόμενα. ἐν τῷ αὐτῷ δὲ ὀφείλουσι βαστάζεσθαι τὰ τριβόλια. καὶ οὕτως ἀπάρχου μετὰ τοῦ στρατοῦ· τότε γὰρ καὶ ἀπλήκτου καιρὸς ἂν γένηται, ποίησον τὴν σοῦδαν ὡς ἁρμόζει. καὶ θὲς καὶ τριβόλια. καὶ ἢ κτίσον ἔσωθεν τῆς σούδης, ἢ στῆσον ξύλα καὶ σταύρωσον αὐτήν. καὶ γίνεται τοιαύτη ἀσφάλεια εἰς τὸ φοσσάτον, οἵα εἶχε γενέσθαι εἴπερ ἦσαν ἅμαξαι καὶ ἵσταντο γύρωθεν τούτου ἀπλήκτου. εἰ δὲ συμβῇ, ἵνα ἔχῃς περισσοτέρους καβαλλαρίους, καὶ ὀλίγους πεζούς. καὶ γένηται οὕτως ἀπὸ βουλῆς ἵνα ἀπομένῃ τὸ τοῦλδον εἰς τὸ φοσσάτον, οὐκ ὀφείλει ὅλους τοὺς πεζοὺς ἵστασθαι ἔσωθεν τοῦ φοσσάτου. ἀλλά τινες μὲν, ἵνα παραφυλάττωσιν ἔξω. τινὲς δὲ, ἵνα στήκωσιν ἔμπροσθεν τῶν πορτῶν, καὶ τῆς σούδης τοῦ φοσσάτου παρατεταγμένοι. ἵνα εἰ συμβῇ τραπῆναι τοὺς καβαλλαρίους, καὶ οὐκ ἔχουσι πεζοὺς, ἵνα δέχωνται αὐτοὺς, ἱστάμενοι οὗτοι ἔμπροσθεν τῶν πορτῶν ὡς εἴρηται παρατεταγμένοι διδῶσιν αὐτοῖς ἄδειαν πρὸς τὸ ἢ ἀντιστραφῆναι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἢ μετὰ τάξεως ἐμβαίνειν εἰς τὸ φοσσάτον, καὶ μὴ στενοχωρεῖσθαι εἰς τὰς πύλας, καὶ κινδυνεύειν παράγγελλε τοὺς ἄρχοντας τῶν ὑπό σε ταγμάτων, ἵνα ἐρευνῶσιν εἰς τὸν λαὸν, ἐν τῷ καιρῷ τοῦ χειμαδίου τὸ πόσων ἱππαρίων καὶ ποίων ἁρμάτων ἔχουσι χρείαν. οἱ ὑπ' αὐτοὺς στρατιῶται, καὶ ἀναγγέλλωσί σοι περὶ τούτων οἱ τουρμάρχαι, καὶ σὺ ποιῇς πάλιν ἑτοιμάζεσθαι ταῦτα εἰς τὸν δέοντα καιρὸν, καὶ ἐπιλαμβάνεσθαι αὐτὰ τοὺς στρατιώτας. ἐπιμελήθητι δὲ κατεξαίρετον τῆς τοξείας, καὶ οὕτως ποίησον ἵνα καὶ οἱ στρατιῶται εἰ δυνατὸν βαστάζωσιν τοξάρια, εἰς τοὺς οἴκους αὐτῶν, καὶ γυμνάζωνται εἰς τὴν τοξείαν. ἡ γὰρ ἀμέλεια τῆς τοιαύτης τοξείας, πολλὴν, ὡς καὶ ἀνωτέρω εἴπομεν, βλάβην ἐποίησεν εἰς ὅλον τὸν ῥωμαϊκὸν στρατόν. τοσαῦτα καὶ περὶ ἀπλήκτων εἰπόντας, ἀκόλουθόν ἐστιν ἀρτίως, διατάξασθαι καὶ τὸ, πῶς ὀφείλεις προετοιμάζεσθαι πρὸ μιᾶς ἢ καὶ δύο, ἢ καὶ πλειόνων πολλάκις ἡμερῶν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ὅσα ἁρμόζει ποιεῖν, καὶ ὅσα ἁρμόζει ἀποφεύγειν, καὶ ὅσα πάλιν ὀφείλεις παραγγέλλειν τοῖς ἄρχουσι καὶ τοῖς στρατιώταις.

Οταν

ΟΤαν καιρὸν πολέμου ἐλπίζῃς, καὶ ἐπισυνάξῃς τὸν προγυμνασθέντα ἀτάρτι στρατὸν ὦ στρατηγὲ, καλόν ἐστιν ἵνα μὴ ὅλον τὸ στράτευμα ἐν σῶμα ποιήσῃς μίαν παραταγήν. καὶ μάλιστα ἂν ἐστι πολύς. τὸ γὰρ ἄκαιρον πλῆθος, ποιεῖ σύγχυσιν καὶ ἀταξίαν εἰς τὴν παραταγὴν, καὶ οὐ δύναται ἡ τοιαύτη παραταγὴ διὰ τὸ μέγεθος αὐτῆς, καὶ τὸ πλῆθος τοῦ λαοῦ ὑπακούειν καλῶς πρὸς τὰ κελευόμενα: ἀλλὰ χώρισον τὸν περισσὸν στρατὸν καὶ ποίησον * * * παραταγήν. ὅταν γὰρ μέλλῃ γενέσθαι δημόσιος πόλεμος καβαλλαρίων, καὶ παρατάξῃ τις ὅλον τὸν στρατὸν ὅσον ἔχει μίαν παραταγὴν κατὰ πρόσωπον τῶν πολεμίων, καὶ οὐκ ἀποβλέπῃ καὶ πρὸς τὰ ἐναντία, οἷον ἂν τροπῇ ἂν δυστυχήσῃ * * * ἵνα καὶ δ' ἄλλης παραταγῆς ἐπιτηδεύηται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἐγὼ δοκῶ ὅτι ὁ τοιοῦτος ἀνὴρ ἄπειρός ἐστι καὶ φανερῶς ῥίπτει ἑαυτὸν εἰς κίνδυνον. καὶ γὰρ οὐ τὸ πλῆθος τῶν ἀνδρῶν, οὐδὲ καταθρασύτης, οὐδὲ ἡ ἁπλῆ συμβολὴ τοῦ πολέμου χωρίζουσι ποῖοι τρέπονται καὶ ποῖοι νικῶσιν, ὡς νομίζουσί τινες τῶν * * * ἀλλὰ μετὰ Θεὸν, διὰ τέχνης καὶ φρονημάτων στρατηγικῶν * * * ἔστι καὶ προθυμία τοῦ στρατοῦ, κατορθοῦται ὁ πόλεμος, διὰ τῶν φρονημάτων καὶ ἐπιτηδευμάτων τοῦ στρατηγοῦ, οἷον ἂν εὑρήσῃ καιρὸν ἐπιτήδειον ἡμέραν. ἢ νύκτα, ἢ χειμῶνα ἢ * * * ἢ πάλιν τόπους εἰς ἐγκρύμματα ἢ στενώματα, ἢ ἀναιφνίδια * * τοὺς ἐχθρούς. ἢ ἂν ἄλλους ἐπινοήσῃ τόπους καὶ ἀπατήσηται ἐχθροὺς πρὸς τὸ ποιῆσαι τὴν νίκην κατ' αὐτῶν, χωρὶς δημοσίου πολέμου. τοῦτο γάρ ἐστι πολὺ ἀναγκαῖον καὶ μεγάλη σωτηρία, ἵνα διὰ τῆς σῆς συνέσεως στρατηγὲ καὶ ἀνδρίας καὶ φρονήσεως, καὶ τέχνης νικᾷς τοὺς ἐχθρούς. ἀλλὰ ταῦτα μὲν, διὰ τῶν φρονημάτων καὶ στρατηγημάτων· νικήσῃς δ' ἂν πάλιν αὐτοὺς, καὶ διὰ τῆς στρατηγικῆς ἐπιστήμης καὶ πείρας, εἰ μετὰ τάξεως, ὡς πρέπει διαμερίσεις τὸν στρατὸν, ἢ ἑνώσεις αὐτοὺς, μετὰ ποικιλίας καὶ ἀσφαλείας, καὶ παρατάξεις μετὰ εὐταξίας πολεμικῆς. καὶ οὕτως ἐπιχειρήσεις ποιεῖν τὸν πόλεμον· καὶ μὴ μόνον φύγῃς τοὺς δόλους καὶ τὰ ἐπιτηδεύματα τῶν ἐχθρῶν σου· ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ἐπιτηδεύσῃς καὶ σὺ κατ' αὐτῶν· καὶ γὰρ * * * * στρατηγοὶ τοῦτο εἶπον χρήσιμον τὴν εὐταξίαν. καὶ διὰ τοῦτο εἰς τούρμας, καὶ εἰς δρούγγους καὶ εἰς κόμητας καὶ εἰς τοὺς κεντάρχους καὶ εἰς ἄλλα μέρη πρὸς τὴν οὖσαν χρείαν ἐχώρισαν τὸν ὅλον στρατὸν καὶ οὕτω παρετάσσοντο. οὐ γὰρ πρέπον ἐστὶν εἰς μίαν μόνην παραταγὴν, ἵνα ποιήσῃς τὸν στρατόν. καὶ ἀπὸ ἑνὸς μόνου πολέμου * * * * * * ἢ νικήσωσι τοσαῦται χιλιάδες καβαλλαρίων. ἀλλὰ καὶ δευτέραν πολλάκις καὶ τρίτην κατόπισθεν παραταγὴν, ἵνα ποιῇς κατεξαίρετον ὅταν ἔχῃς πλῆθος στρατοῦ. καὶ γὰρ ἂν παρατάξῃς οὕτως, ποιήσεις καὶ τὰς συμβολὰς τοῦ πολέμου, κατὰ ἄλλον καὶ ἄλλον τρόπον, καὶ ὡς βλέπεις ὅτι ἀπαιτεῖ ἡ χρεία. πολλὰ γὰρ ὑπολαμβάνομεν ἐναντία γίνεσθαι, ὅτε εἰς μίαν παραταγὴν τὸν ὅλον στρατόν τις ποιήσει. κατεξαίρετον τοὺς ἔχοντας κοντάρια. συμβαίνει γὰρ ὅτε ἐστὶ πλῆθος στρατοῦ, εἰς μίαν παραταγήν. ἵνα ὑπάγῃ εἰς πολὺ μῆκος ἐξανάγκης ἡ τοιαύτη παραταγὴ, εἶτα εὑρίσκονται τόποι δύσκολοι, καὶ οὐ δύνανται ὑπακούειν * * * τὰ κελευόμενα παρὰ τοῦ στρατηγοῦ, διὰ τὸ εἶναι μακρὰ, μὴ δὲ * * * * πρὸς ἄλληλα τὰ μέρη αὐτῶν. διὰ τοῦτο καὶ πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου ἐστὶν εὐκολοπαράλυτος διὰ τὸ εἶναι ἄτακτος * * * * * φυρομένη. εἰ δὲ καὶ οἱ πολέμιοι ἁπλώσουσιν εἰς τὸ πλάγιον

QVum tempus pugnae speras, & congregaveris praeexercitatum confestim exercitum, o Imperator, bonum est, ne universum exercitum simul facias unam aciem, & praecipue si multus est. Inopportuna enim multitudo, facit confusionem, & inordinationem in acie; & non potest huiusmodi acies propter magnitudinem suam, & multitudinem populi, bene audire ea, quae praecipiuntur; sed separa numerosum exercitum, & fac * * * aciem. Quando enim futurum est publicum praelium equitum, & ordinet aliquis universum exercitum, quantum habet, in unam aciem adversus faciem hostium, & non respiciat etiam ad contraria velut si terga dederit, si calamitatem acceperit * * * ut & altera acies instituatur adversus hostes, existimo huiusmodi virum inexpertum esse & manifeste proiicere seipsum in periculum. Non enim multitudo virorum neque audacia, neque simplex commissio praelii dividunt vel qui convertuntur, vel qui vincunt, ut existimant nonnulli * * * sed post Deum per artem, & prudentias imperatorias * * * Est autem promtitudo exercitus. Recte perficitur praelium per prudentia consilia, & studia Imperatoris, velut si invenerit tempus opportunum, diem, vel noctem, vel hiemem, vel * * * vel rursus loca in insidiis, vel angustiis, vel in repentinis * * inimicos vel si alia animadverterit loca, & deceperit hostes ad victoriam comparandam contra ipsos sine publico praelio. Hoc enim valde necessarium est, & magna salus, ut per tuam intelligentiam, Imperator, & fortitudinem, & prudentiam, & artem, vincas hostes. Sed haec quidem per Imperatorum providentias & strategemata. Viceris autem rursus ipsos & per imperatoriam scientiam, & experientiam, si cum ordine, ut decet, divides exercitum, vel unies ipsos cum varietate, & securitate, & instrues cum bono ordine bellico. Et ita praelium inire adgredieris; & non solum servos fugies, & studia hostium tuorum; sed magis tu contra ipsos studeas. Etenim * * * Imperatori hoc utile esse dixerunt, bonum ordinem. Et propterea in turmas, & in drungos, & in comites, & in centarchos, & in alias partes ad praesentem necessitatem diviserunt totum exercitum, & ita instruebantur. Non enim decet, ut in unam tantum aciem facias exercitum, & ex uno tantum praelio, * * * * * * vel vicerint tot millia equitum. Sed & secundam saepe, & tertiam retrorsum aciem, facias praecipue, quando habes multitudinem exercitus. Etenim si disposueris ita, feceris & congressiones praelii secundum alium & alium morem, & ut vides exigere necessitatem. Multa enim arbitramur contraria esse quando in una acie universum exercitum aliquis congregabit, praecipue eos, qui contos gestant. Accidit enim quando est multitudo exercitus in una acie, ut necessario in multam longitudinem producatur huiusmodi acies: postea difficilia loca inveniuntur & non possunt audire * * * ea quae praecipiuntur ab Imperatore eo quod longinqua sint, non vero * * * ad invicem partes ipsorum. Propter hoc & ante

ante praelii commissionem est faciliter dissolubilis propterea quod est inordinatus * * * * Si vero & hostes se pandunt ad latus * *. * aciei ipsorum, ad circumdandam nostram aciem, & non habet ipsa praesidium a tergo & a lateribus, necessario repente fugit. Sed & in ipsa congressione praelii, quando magna acies est, quum aliquis ex iis, qui a tergo sunt, adspicere nequeat ipsam, saepe nonnulli ex ordinibus etiam cum bandis occulte revertuntur, & speculantur ipsos, & reliqui etiam secedunt, & fit res miseranda. Convertuntur enim illi, & fugiunt, & nullum est impedimentum fugae eorum, neque invenitur tunc temporis qui congregaturus sit eos, & revocaturus ipsos; quamvis forsan & existimaverint vincere eos qui in una acie sunt. Et quando constiterit praelium incumbunt hostibus & facile vertunt ipsos in fugam. Et quando fit conversio, & adsectatur, & persequitur acies inordinata, si contingat converti eos, qui fugiunt, contra persequentes ipsos, vel aliae copiae ab insidiis repente adpareant, necessarium omnino est, ut persequentes fugiant, eo quod non habeant ullum, ut dictum est, qui a tergo praesto sit. Vnum tantum bonum arbitror esse ordinare omnes in una acie, quia adparet a longe hostibus magna, & ampla acies. Sed & ipsum usque ad speculationem habet lucrum. Habet vero etiam aliud bonum una, & magna acies, facere circulum ab una parte, & claudere hostes, si fecerit aliquis hoc, ut decet, & cum arte. Facere vero duplices acies, ut sit in subsidium ipsius primae aciei secunda, facit habere multa eximia, & necessaria, quantum humana ratione fieri potest. Primum quia ii, qui sunt in prima acie, habentes retrorsum secundam aciem custodientem ipsos, cum maiori alacritate pugnant; pariter vero & extrema, velut dextra, & sinistra aciei, quae custodiuntur per laterum custodes, pugnant intrepide adversus eos qui antestant. Quod vero amplius est, secunda acie retro exsistente, qui fugere volunt saepe a prima acie, non convertuntur ut plurimum, metuentes eos qui retro stant. Hoc enim utilitatem magnam facit in bello. Sed etiam quando accidit ut in fugam vertatur prima acies, effugit ad secundam, & firmatur ab ipsa, & se convertit rursus contra hostes. Et quando persequitur hostes prima acies, secure & cum alacritate facit persequutionem. Etenim dum adhuc fugiunt hostes, si convertantur sicut saepe fieri adsolet, vel si veniant extempore aliunde hostes, omnis secunda acies & congregat, & custodit eos, qui in prima acie sunt. Et si contra ipsos hostes eam persequentes convertit non possit, invenitur secunda acies prompta, & pugnat faciliter, & in fugam vertit hostes, quamvis forsan omnino prima acies conversa sit. Quoniam acies hostium, ut habet confundere cum prima * * * acie quamvis forsan & converterit ipsam; sed confunditur, & dissolvitur. Secunda vero nostra acies stat cum ordine, & vincit aciem hostium, inveniens ipsam inordinatam, & persequitur ipsam: sed & hoc magis necessarium in primis: quia non solum quando est ex aequali exer-

* * * παραταγῆς αὐτῶν πρὸς τὸ κυκλῶσαι τὴν ἡμετέραν παραταγὴν, καὶ οὐκ ἔχει αὐτὴ βοήθειαν, ἐκ τῶν ὀπίσω καὶ ἐκ τῶν πλαγίων, ἐξ ἀνάγκης φεύγει ἐξαίφνης. ἀλλὰ καὶ εἰς τὴν αὐτὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, ὅταν ὑπάρχῃ μεγάλη παραταγὴ, διὰ τὸ μὴ δύνασθαι ἐπιβλέπειν αὐτὴν τινὰ ἐκ τῶν ὀπίσω. πολλάκις τινὲς τῶν ταγμάτων μετὰ καὶ τῶν βάνδων κρύφα στρέφονται καὶ θεωροῦσιν αὐτοὺς, καὶ οἱ λοιποὶ καὶ ἀναχωροῦσι. καὶ γίνεται δὲ πρᾶγμα ἐλεεινόν. στρέφουσι γὰρ ἐκεῖνοι καὶ φεύγουσι, καὶ οὐδεμία γίνεται ἀνακοπὴ τῆς φυγῆς αὐτῶν. οὐδὲ εὑρίσκεται τοὺς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ὁ μέλλων ἐπισυνάγειν, καὶ ἀνακαλεῖσθαι αὐτούς. κἂν τάχα δὲ καὶ νομίσωσιν ὅτι νικῶσιν οἱ ὄντες εἰς μίαν παραταγήν. καὶ ὡς ἔτι συνεστήκοι ὁ πόλεμος ἐπικεῖνται τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ἅπερ τι τρέπουσιν αὐτοὺς πάντως. καὶ ὅταν γένηται ἡ τροπὴ καὶ παρακολουθεῖ καὶ διώκει ἡ παραταγὴ ἄτακτος ἂν συμβῇ ἀναστραφῆναι τοὺς φεύγοντας κατὰ τῶν διωκόντων αὐτὰς, ἢ ἄλλην δύναμιν ἀπὸ ἐγκρύμματος αἰφνιδίως φανῆναι, ἀνάγκη πᾶσά ἐστιν ἵνα οἱ διώκοντες φύγωσι, διὰ τὸ μὴ ἔχειν τινὰ, ὡς εἴρηται ὀπίσω εἰς βοήθειαν. ἓν μόνον ἀγαθὸν νομίζω ἔχειν τὸ παρατάσσεσθαι πάντας εἰς μίαν παραταγὴν, ὅτι φαίνεται ἀπὸ μακρόθεν τοῖς ἐχθροῖς μεγάλη καὶ ἔξογκος ἡ παραταγή. ἀλλὰ καὶ αὐτὸ μέχρι τῆς θεωρίας ἔχει τὸ κέρδος. ἔχει δὲ καὶ ἄλλο καλὸν ἡ μία καὶ μεγάλη παραταγὴ, τὸ ποιεῖν κύκλωσιν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς μέρους, καὶ ἀποκλείειν τοὺς πολεμίους: ἂν ἄρα ποιήσῃ τὶς αὐτὸ ὡς πρέπει καὶ μετὰ τέχνης, τὸ δὲ ποιεῖν δίπλας τὰς παραταγὰς πρὸς τὸ εἶναι εἰς ὑποβοήθειαν αὐτῆς πρώτης παραταγῆς. τὴν δευτέραν πολλὰ ποιεῖ ἔχειν τὰ ἐξαίρετα καὶ ἀναγκαῖα, τέως ὅσον αὐτὰ ἀνθρώπινον λογισμόν· πρῶτον μὲν ὅτι οἱ ὄντες εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν, ἔχοντες ὄπισθεν αὐτῶν τὴν δευτέραν φυλάττουσαν αὐτοὺς, μετὰ περισσοτέρας προθυμίας πολεμοῦσι, ὁμοῖ δὲ καὶ τὰ ἄκρα οἷον τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ τῆς παραταγῆς φυλαττόμενα διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων πολεμοῦσιν ἀφόβως πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν. τὸ δὲ πλέον ὅτι τῆς δευτέρας παραταγῆς ὀπίσω οὔσης οἱ θέλοντες φυγεῖν, πολλάκις ἀπὸ τῆς πρώτης παραταγῆς οὐ τρέπονται, ὡς ἔτυχε, φοβούμενοι τοὺς ὀπίσω. τοῦτο γὰρ καὶ ὀφέλειαν μεγάλην ποιεῖ, εἰς τὸν πόλεμον. ἀλλὰ καὶ ὅταν τραπῇ κατὰ σύμβημα ἡ πρώτη παραταγὴ καταφεύγει εἰς τὴν δευτέραν· καὶ ἐνδυναμοῦται παρ' αὐτῆς, καὶ ἀντιστρέφει πάλιν πρὸς τοὺς ἐχθρούς· καὶ ὅταν διώκῃ τοὺς ἐχθροὺς ἡ πρώτη παραταγὴ, ἀσφαλῶς, καὶ μετὰ προθυμίας ποιεῖ τὴν δίωξιν· καὶ γὰρ ὡς ἔτι φεύγουσιν οἱ ἐχθροὶ ἂν ἀντιστραφῶσι καθὼς πολλάκις γίνηται. ἢ ἂν ἔλθωσιν ἐξαίφνης ἄλλοθεν ἐχθροὶ, ἅπαντα ἡ δευτέρα παραταγὴ, καὶ συνάγει καὶ φυλάττει τοὺς τῆς πρώτης παραταγῆς. καὶ ἂν οὐ δύνηται ἀντιστραφῆναι κατὰ τῶν διωκόντων αὐτὴν πολεμίων, εὑρίσκεται ἡ δευτέρα παραταγὴ ἕτοιμος καὶ πολεμεῖ, εὐκόλως, καὶ τρέπει τοὺς πολεμίους, κἂν τάχα παντελῶς ἡ πρώτη παραταγὴ τραπῇ. ἐπειδὴ ἡ παραταγὴ τῶν ἐχθρῶν ὡς ἔχει συγχέεσαι μετὰ τῆς πρώτης * * * παραταγῆς κἂν τάχα καὶ στρέψῃ αὐτήν. ἀλλὰ φύρεται καὶ παραλύεται. ἡ δὲ δευτέρα ἡμετέρα παραταγὴ ἵσταται μετὰ τάξεως, καὶ νικᾷ τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων, εὑρίσκουσα αὐτὴν ἀτάκτον, καὶ διώκει αὐτήν. ἀλλὰ καὶ τὸ ἀναγκαιότερον παρὰ πάντα. ὅτι οὐ μόνον ὅτε ἐστὶν ἐξ ἴσου ἡ δύναμις τῶν πολεμίων, καὶ ἡ ἡμετέρα ἁρμόδιον ἐστὶ τὸ εἶναι εἰς δύο παραταγὰς κεχωρισμένον τὸν στρατόν. ἀλλὰ

ἀλλὰ καὶ περισσοτέρα ἂν ὑπάρχῃ ἡ δύναμις τῶν πολεμίων. καὶ τότε γὰρ μεγάλην ὠφέλειαν ἔχομεν ἐκ τοῦ ἔχειν δευτέρας παραταγάς. ἂν δὲ λέγῃ τις, τί ὄφελός ἐστι τῆς δευτέρας παραταγῆς, πάντως γὰρ τρεπομένης τῆς πρώτης τραπήσεται εὐκόλως καὶ ἡ δευτέρα. εἴπομεν πρὸς αὐτὸν, ὅτι ἂν γένωνται δύο παραταγαὶ, καὶ ὑπάρχῃ οὕτως ἐπικινδύνον καὶ ἐπισφαλὲς τὸ πρᾶγμα, τίνα ἐλπίδα τὶς λάβῃ, ὅταν ὑπάρχῃ μία μόνη παραταγὴ καὶ τραπῇ καὶ ἐκείνη, καὶ οὐκ ἔχῃ ἄλλην παραταγὴν ἵνα βοηθήσῃ, καὶ ἀνακαλέσηται αὐτήν. ἂν δὲ λέγῃ τὶς πάλιν ὡς ὅταν χωρίσῃς τὸν στρατὸν εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν παραταγὴν ἀσθενέστερα καὶ ἀδυνατώτερα εὑρίσκεται, δεῖ ἐννοεῖν ὁ τοιοῦτος, ὅτι οὐ χωρίζομεν τὸν στρατὸν, καὶ ἐκβάλλομεν τὸ ἥμισυ αὐτοῦ ἀπὸ τοῦ πολέμου ἀλλὰ τὸ σχῆμα αὐτοῦ ἐναλλάσσομεν· πάντως γὰρ ἂν οὐκ ἠλλάξαμεν τὸ σχῆμα, οὐκ ἐποιήσαμεν τὸν στρατὸν εἰς δύο παραταγὰς, ἀλλὰ ἦν μία παραταγὴ μακρὰ ἔμελλεν εἶναι καὶ λεπτὴ χωριζομένη δὲ εἰς δύο παραταγὰς, γίνεται σύμμετρος καὶ ὀχυρωτέρα διὰ τὸ εἶναι τὴν μίαν ἔμπροσθεν, καὶ τὴν ἄλλην ὄπισθεν ἐγγὺς ἀλλήλων· καλὸν γάρ ἐστιν ὁ καβαλλαρικὸς στρατὸς, ἵνα εἰς διάφορα μέρη χωρίζηται, εἴτε πολύς ἐστιν, εἴτε σύμμετρος. ὀφείλεις γὰρ ὦ στρατηγὲ κατὰ λόγον παρατάσσειν, καὶ κατάστασιν ὅσην ἐνδέχεται ποιεῖν εἰς τὰς παραταγάς. κατεξαίρετον ὅτε πολεμεῖς πρὸς ἔθνη ἔχοντα τάξιν καὶ τέχνην πολέμου. ὅτε δὲ γινώσκεις ὅτι περισσότεροι εἰσὶν οἱ πολέμιοι, τότε ἂν δύνασαι ἢ ποιῇς φανερῶς τὸν πόλεμον. πρέπει γὰρ ἵνα πρῶτον ἀναμανθάνῃς τὴν δύναμιν τῶν πολεμίων. καὶ οὕτως ἔπειτα ποιεῖς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου. εἰ δὲ ἔχεις καβαλλαρικὸν στρατὸν, ἵνα ποιῇς τὴν παραταγὴν τοῦ πολέμου ὡς ἔχομεν μετὰ ταῦτα δηλῶσαι. ὅταν περὶ τῶν πεζῶν λέγωμεν, καὶ τῶν ὄντων σὺν αὐτοῖς καβαλλαρίων. εἰ δὲ ἔχεις καβαλλαρικὸν μόνον στρατὸν, καὶ ἔστι καὶ πρὸς καβαλλαρίους ὁ πόλεμος, χώρισον τὸν στρατὸν εἰς τρεῖς μόνον καβαλλαρικὰς παραταγάς. καὶ τὴν μὲν πρώτην ποίησον ἐξ ἴσου εἰς τρία μέρη. ἐχέτω δὲ ἕκαστον μέρος ἀπὸ τριῶν δρούγγων, καὶ εἰς τὸ μέσον μέρος στηκέσθω ἡ μετά σε δευτέρα κεφαλή. εἰς δὲ τὰ ἄλλα δύο μέρη ἤγουν εἰς τὸ δέξιον καὶ τὸ ἀριστερὸν στηκέσθωσαν οἱ ἄρχοντες τῶν μερῶν μέσον τοῦ λαοῦ αὐτῶν. ταῦτα δὲ τὰ τρία μέρη στῆσον ἀπὸ κουρσατόρων οὓς ἔλεγον τὸ παλαιὸν δεφένσορας, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἀποτεταγμένους εἰς τὰ κοῦρση μετὰ τῶν δεφενσόρων. οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ὑποδεχόμενοι τοὺς ἐλαύνοντας εἰς τὸ κοῦρσον, καὶ ἐκδικοῦντας αὐτούς. ὀφείλει δὲ μία ἑκάστη παραταγὴ ἐκ τῶν τριῶν τούτων τὸ τρίτον μέρος ἔχειν προκουρσάτορας. οἱ δὲ αὐτοὶ, ἔστωσαν καὶ τοξόται· τὰ δὲ δύο μέρη, δεφένσωρες, παράταξον δὲ εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν οὕτως. εἰς μὲν τὸ ἀριστερὸν μέρος ὅπου γίνονται, ἴσαι αἱ κυκλώσεις τῶν πολεμίων. στῆσον δύο ἢ τρία βάνδα πρὸς τὸ εἶναι πλαγιοφύλακας. πλὴν ἵνα στήκωσιν * * * * μετώπου τῆς παραταγῆς. εἰς δὲ τὸ δεξιὸν μέρος, στῆσον ἓν ἢ δύο βάνδα, τοξότας τοὺς λεγομένους ὑπερκεραστὰς, ἵνα ὦσιν ἕτοιμοι πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, καὶ τὴν μὲν πρώτην παραταγὴν ἵνα παρατάξῃς οὕτως· τὴν δὲ δευτέραν τὴν λεγομένην βοηθὸν ποίησον οὕτω. χώρισον τὸ τρίτον μέρος ὅλου τοῦ στρατοῦ, καὶ ἀφόρισον αὐτὸ εἰς τὴν δευτέραν παραταγὴν, καὶ ποίησον αὐτὸ εἰς τέσσαρα μέρη· ἵνα δὲ περιπατῶσι τὰ τοιαῦτα τέσσαρα μέρη ἀπέχοντα ἓν ἕκαστον μέρος ἀπὸ τοῦ ἄλλου

exercitus hostium, & nostra, congruum est esse in duas acies divisum exercitum. Sed & maior si sit exercitus hostium, & tunc enim magnam utilitatem habemus eo quod secundas acies habeamus. Si vero dicat aliquis, quae utilitas sit secundae aciei, omnino enim conversa prima, convertetur facillime etiam secunda? Dicimus ad ipsum, quod si fiant duae acies, & sit ita periculosum & instabile negotium, aliquam spem aliquis capit, magis quam quando est una tantum acies, & conversa est etiam illa, & non habeat aliam aciem, ut auxilietur & revocet eam. Si vero dicat aliquis iterum, quod quando diviseris exercitum in primam, & secundam aciem, infirmior, & impotentior invenitur, oportet eum cogitare, quod non seiungimus exercitum, & expellimus dimidium eius a praelio; sed figuram illius immutamus. Omnino enim si non commutavimus figuram, non fecimus exercitum in duas acies; sed erat una acies, longa futura, & tenuis. Divisa vero in duas acies, est moderata, & munitior, eo quod altera stet ante, & altera retrorsum prope ad invicem. Bene enim est, equestrem exercitum, in differentes partes dividere, sive magnus sit, sive moderatus. Debes enim, o Imperator, secundum rationem ordinare, & constitutionem facere quantum potes in aciebus; praecipue quando pugnas contra nationes habentes ordinem, & artem bellicam. Quando vero cognoscis numerosiores esse hostes, tunc si potes, facias manifeste praelium. Decet enim, ut primum rescissas exercitum hostium; & ita deinde facias commissionem praelii. Si vero habes equestrem exercitum, facias aciem praelii, ut habemus posthac declarare, quando de peditibus dicemus, & de equitibus qui cum iis sunt. Si vero habes equestrem solum exercitum, & est etiam adversus equites praelium, divide exercitum in tres solum equestres acies, & primam quidem fac aequaliter in tres partes. Habeat vero quaelibet pars tres drungos, & in medio partis statuatur secundum caput post te. In aliis vero duabus partibus, videlicet in dextra & sinistra statuantur praefecti partium in medio populi sui. Has vero tres partes statue ex cursoribus, quos antiquitus defensores adpellabant; eo quod ipsi ordinati sint in cursu cum defensoribus. Hi vero sunt qui suscipiunt insequentes in cursu, & ulciscuntur ipsos. Debet vero unaquaeque acies ex his tribus tertiam partem habere praecursores. Iidem vero, stent sagittarii. Duae vero partes, defensores; ordina autem in prima acie ita. In sinistra parte ubi sunt aequales circumvolutiones hostium statue duo vel tria banda, ut sint laterum custodes. Verumtamen ita statuant * * * * frontis aciei. In dextra vero parte statue unum vel duo banda sagittarios, qui hyperceraſtae adpellantur, ut sint parati ad circumdandos hostes; & primam quidem aciem ordines ita. Secundam vero, quae adpellatur adiutrix, fac ita. Divide tertiam partem totius exercitus, & segrega ipsam in secundam aciem, & fac ipsam in quatuor partes, ambulent vero huiusmodi quatuor partes distantes unaquaeque ab alia in latus quasi unum iactum sagittae. Fac vero huiusmodi partes

tes ancipites; ut & qui anteſtant in fronte ſint potentes, & armati; ut ex iis qui retro ſtant, ſi invertantur hoſtes, convertantur adverſus eos ii qui retro ambulant, & inveniantur parati etiam ante. Sed & hinc & illinc poſt ſecundam aciem unum iactum ſagittae ordina ab uno bando, ut ſint poſterioris partis cuſtodes, velut in tertia acie. In ſeparationibus autem ſecundae aciei, videlicet in tribus intervallis quatuor partium, ſtatuas ſecundum quodlibet intervallum unius bandi, & ut adprehendatur totum huiuſmodi bandum habeat craſſitudinem bandi, vel ex duobus equitibus, vel univerſim ex quatuor, ſi habes praecipue magnum exercitum. Propterea vero habe primas acies ad bandum in intervallis ſecundae aciei, ut & populus unitus inveniatur undique, & acies, conſervetur ambulationi aequalis, & non habeat laxationes, & ambulent alii ante, & alii retro. Sed & ſi convertatur prima acies haec tria banda quae ambulant in intervallis ſecundae aciei, ut convolvantur, & declinent retro, & faciant loca, excipiant quidem converſos, reprimant vero eos qui volunt diſpergi; una vero & ſtatuant talia banda cum poſterioris partis cuſtodibus in tertia acie, & inſequantur ſaepe hoſtes qui ſuperveniunt ex iis, qui retro ſtant ad turbandam ſecundam aciem, & cuſtodiant ipſam indiſſolubilem. Et talia quidem fac, ſi habes multum exercitum. Si vero mediocrem, ut quinque millia uſque ad decem, vel duodecim, ne feceris ſecundam aciem in quatuor partes, ut diximus; ſed in duas tantum ad habendam in medio ſeiunctionem, ut ipſos aufugientes ſuſcipiat. Si vero minorem quinque millibus habes exercitum, tunc ſecundam aciem unam partem ſolum facias. Debes vero & tria, vel quatuor banda hinc atque illinc ex acie dividere ad inſidias ut hi ex ipſis circumdent inſidias hoſtium contra ſiniſtram partem tuae aciei, illi vero faciant inſidias, & incurſiones contra dextram partem hoſtium, ſi ſint loca congruentia. Cognoſce enim quod factae incurſiones contra latera aciei hoſtium & poſt ipſos, & ſi bene adgnoſcuntur, in opportunum tempus, plus efficiunt propter commiſſiones illorum, qui in anteriori parte ſunt. Quoniam quamvis pauciores ſint hoſtes, circumdati extempore vel a lateribus, vel a poſteriori parte, quam maxime laeduntur. Non enim poſſunt facile ſervari quicumque convertuntur ex ipſis. Et quamvis aequales ſint, ſive numeroſiores tuo exercitu in certamen magnum & timorem incurrunt, ſperantes multitudinem eſſe magnam multitudinem eos qui fecerunt incurſionem contra ipſos. Attende vero hoc, quod non decet ſine neceſſitate parvum exercitum manifeſte in praelium iniicere cum multitudine hoſtium, qui in ordine ſunt. Si vero neceſſarium ſit, ne propterea conturbes univerſum exercitum manifeſte ab iis, qui in anteriori parte ſunt, quamvis forſan numeroſior ſit exercitus tuus; ſed a poſteriori parte hoſtium, & a lateribus, ut ſuperveniant ipſis. Periculoſa enim eſt pugna, quae aperte fit ab iis, qui in anteriori parte ſunt cum quacumque gente fiat, niſi habes populum ex lateribus, & a

tergo

ἄλλυ εἰς πλάγιον, ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλυ. ποίησον δὲ τὰ τοιαῦτα μέρη δίϛομα. ἵνα καὶ οἱ ἔμπροσθεν, εἰς τὸ μέτωπον ὦσι δυνατοὶ καὶ ἐξωπλισμένοι. ἵνα καὶ ἐκ τῶν ὀπίσω, ἂν ἐπιϛρέφωνται οἱ ἐχθροὶ ἀντιϛρέφωντο πρὸς αὐτὺς οἱ περιπατῦντες ὀπίσω, καὶ εὑρίσκωνται ἕτοιμοι καὶ ἔμπροσθεν. ἀλλὰ καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν ὄπισθεν τῆς δευτέρας παραταγῆς ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλυ παράταξον ἀπὸ ἑνὸς βάνδυ ἵνα ὦσιν ὀπισθοφύλακες, οἷον εἰς τρίτην παραταγήν. εἰς δὲ τὰ χωρίσματα τῆς δευτέρας παραταγῆς, ἤγυν εἰς τὰ τρία διάχωρα τῶν τεσσάρων μερῶν. ἵνα ϛήσῃς κατὰ ἓν ἕκαϛον διάχωρον ἑνὸς βάνδυ, καὶ ἵνα κρατῇ ὅλον τὸ τοιῦτον βάνδον. ἐχέτω τὸ πάχος τοῦ βάνδυ ἢ ἀπὸ δύο καβαλλαρίων ἢ τὸ καθόλυ ἀπὸ τεσσάρων· ἂν ἔχῃς μάλιϛα πολὺν ϛρατόν. διὰ τῦτο δὲ ἔχε τὰς πρώτας παραταγὰς πρὸς τὸ βάνδον εἰς διάχωρα τῆς δευτέρας παραταγῆς, ἵνα καὶ ὁ λαὸς ἡνωμένοι εὑρίσκωνται πάντοτε καὶ ἡ παραταγὴ ὡς συγκρατῆ τῇ περιπατῇ ἴσα. καὶ μὴ ἔχῃ ἀραιώματα καὶ περιπατῶσιν ἄλλοι ἔμπροσθεν, καὶ ἄλλοι ὄπισθεν. ἀλλὰ καὶ ἂν τραπῇ ἡ πρώτη παραταγὴ ταῦτα τὰ τρία βάνδα τὰ περιπατῦντα εἰς τὰ διάχωρα τῆς δευτέρας παραταγῆς ἵνα σὺν σφίγγωνται καὶ ὑποχωρῦσιν ὀπίσω, καὶ ποιῶσι τόπυς, ἀποδέχωνται μὲν τὺς τρεπομένυς. ἀναϛέλλωσι δὲ τὺς θέλοντας σκορπίζεσθαι. ἅμα δὲ καὶ ἵνα συϛήκωσι τὰ τοιαῦτα βάνδα μετὰ τῶν ὀπισθοφυλάκων εἰς τρίτην παραταγὴν, καὶ ἀποδιώκωσι πολλάκις τὺς ἐπερχομένυς ἐκ τῶν ὀπίσω ἐχθρὺς πρὸς τὸ ταράξαι τὴν δευτέραν παραταγὴν, καὶ φυλάσσωσιν αὐτὴν ἀδιάλυτον. καὶ ταῦτα μὲν ποίησον, ἂν ἔχῃς πολὺν ϛρατὸν· εἰ δὲ σύμμετρον οἷον ἀπὸ τῶν πέντε χιλιάδων ἕως τῶν δέκα ἢ τῶν δώδεκα, μὴ ποιήσῃς τὴν δευτέραν παραταγὴν εἰς τέσσαρα μέρη ὡς εἴπομεν. ἀλλ᾽ εἰς δύο μόνον, πρὸς τὸ ἔχειν ἐν μέσον χώρισμα, διὰ τὸ ὑποδέχεσθαι αὐτὺς καταφεύγοντας. εἰ δὲ ὀλιγώτερον τῶν πέντε χιλιάδων ἔχῃς ϛρατὸν, τότε τὴν δευτέραν παραταγὴν ἓν μέρος μόνον ποίησον· ὀφείλεις δὲ καὶ τρία ἢ τέσσαρα βάνδα ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς παραταγῆς ἀφορίσαι εἰς ἐγκρύματα, ἵνα οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν κυκλώσωσι τὰ ἐγκρύματα τῶν ἐχθρῶν κατὰ τοῦ ἀριϛερῦ μέρυς τῆς παραταγῆς σῦ. οἱ δὲ ὁ ἵνα ποιῶσῃ ἐγκρύματα καὶ ἐπιδρομὰς κατὰ τῦ δεξιῦ μέρυς τῶν ἐχθρῶν, ἂν ἄρα καὶ ὦσιν οἱ τόποι ἁρμόδιοι· γίνωσκε γὰρ ὅτι αἱ γινόμεναι ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν πλαγίων τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐξοπίσω αὐτῶν. καὶ ἂν γίνωνται καλῶς εἰς ἐπιτήδειον καιρὸν, πλέον ἐνεργῦσι παρὰ τὰς γινομένας τῶν ἔμπροσθεν συμβολάς. ἐπειδὴ κἂν τε ὀλιγώτεροι ὦσιν οἱ ἐχθροὶ κυκλυμένοι ἐξαίφνης ἢ ἀπὸ τῶν πλαγίων ἢ ἀπὸ τῶν ὄπισθεν, μεγάλως βλάπτονται. ὐ γὰρ δύνανται εὐκόλως σώζεσθαι ὅσοι τραπῶσιν ἐξ αὐτῶν. κἂν τε ἴσοι ὦσιν ἄν τε περισσότεροι τῦ ϛρατῦ σῦ εἰς ἀγῶνα μέγαν καὶ φόβον ἐμβαίνυσιν, ἐλπίζοντες ὅτι πλῆθος εἰσὶ πολὺ οἱ ποιήσαντες τὴν ἐπιδρομὴν κατ᾽ αὐτῶν. πρόσεχε δὲ τῦτο, ὅτι οὐ πρέπει χωρὶς ἀνάγκης, ἵνα ὀλίγον ϛρατὸν βάλῃς φανερῶς εἰς πόλεμον πρὸς πλῆθος πολεμίων μετὰ συντάξεως ὄντων. ἂν δὲ γένηται ἀνάγκη πρὸς τῦτο μὴ ταράττῃς ὅλον ϛρατὸν φανερῶς ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν κἂν τάχα περισσότερος ὑπάρχῃ ὁ ϛρατὸς σῦ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ ὀπίσω τῶν ἐχθρῶν καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων, ἵνα ἐπιπίπτωσιν αὐτοῖς. καὶ γὰρ ἐκίνδυνόν ἐϛιν ἡ γινομένη μάχη φανερῶς ἀπὸ τῶν ἔμπροσθεν πρὸς οἷον ἔθνος γένηται. ἢ μὴ ἔχεις λαὸν ἐκ τῶν πλαγίων, καὶ ἀπὸ ὄπισθεν τῶν πο-

λε-

λεμίων, κἂν τάχα ὀλιγότερόν σοι στρατὸν ἔχωσιν· οὕτως ἐν συντόμῳ κελεύομέν σοι, ἵνα πάντα τὰ καβαλλαρικὰ τάγματα εἰς πρώτην καὶ εἰς δευτέραν παραταγὴν καταστήσης εἰς καιρὸν πολέμου· κατεξαίρετον ὅταν ἔχης καὶ πολὺν στρατὸν, καὶ ἵνα χωρίσης ὡς εἴπομεν εἰς προκουρσάτορας ἤγουν τοὺς ἔμπροσθεν τῆς παραταγῆς πρῶτοι, παρὰ τοὺς ἄλλους ἐλαύνοντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ εἰς δεφένσωρας. ἤγουν τοὺς ἱσταμένους ἀπὸ συντάξεως, καὶ μέλλοντας ὑποδέχεσθαι τοὺς ἐλαύνοντας πρώτους κατὰ τῶν ἐχθρῶν. κἂν ἄρα μὴ διώξωσιν αὐτοὺς τελείως, ἀλλ' ὑποστρέψωσιν. ἔτι δὲ ἵνα ἀφορίσης εἰς πλέον φύλακας, καὶ εἰς ὑπερκεραστάς. οἱ δὲ ὑπερκερασταὶ εἰσὶν οἱ ἱστάμενοι ἕτοιμοι πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς ἐχθρούς. ἔτι δὲ ἵνα ἀφορίσης καὶ εἰς ἐγκρύμματα· ἀλλὰ καὶ εἰς βοηθοὺς, ἤγουν τοὺς ὀπίσω παρατεταγμένους. καὶ κωλύοντας τοὺς θέλοντας φεύγειν καὶ καταλιμπάνειν τὴν τάξιν αὐτῶν. ἵνα δὲ ἀφορίσης καὶ εἰς ὀπισθοφύλακας, οἵ τινές εἰσιν εἰς φυλακὴν τοῦ ὅλου στρατοῦ ὀπίσω ἀκολουθοῦντες. ἐὰν δὲ πολὺν ἔχωσι στρατὸν οἱ πολέμιοι, καὶ δύνανται τοιαύτας διπλᾶς παραταγὰς ποιεῖν δύο ἢ τρεῖς καὶ περισσοτέρας. ἵνα ἢ χωρισθῇ πρὸς αὐτοὺς ἡ δύναμις τῶν ἐχθρῶν, καὶ γένωνται ἀδύνατοι αἱ παραταγαὶ αὐτῶν, καὶ συμβάλλωσι πόλεμον ἐν ταὐτῷ ἅμα πρὸς αὐτῶν σῶν παραταγῶν, ἤρκει μὲν καθὼς διετάξαντο οἱ ἀρχαῖοι, ἵνα ἔχῃ ἓν ἕκαστον τάγμα τέσσαρας μόνους καβαλλαρίους. ἐπειδὴ τὸ πλέον τούτων ἀργὸν καὶ ἀνωφελές ἐστιν ἐπὶ τῶν καβαλλαρίων. οὐ γὰρ δύνανται οἱ καβαλλάριοι ὡς ἐπὶ τῆς πεζικῆς παραταγῆς προωθεῖν οἱ ἔμπροσθεν τοὺς ὄπισθεν, ὅπερ ποιεῖ τὸ πάχος τῆς παραταγῆς, καὶ εἰς τοὺς πεζοὺς καὶ τοὺς θέλοντας ἔμπροσθεν προωθουμένους εἰς τὰ ὀπίσω ποιεῖν τὴν ὁρμὴν πρὸς τοὺς πολεμίους. τὰ δὲ ἱππάρια οὐ δύνανται προωθεῖν τὰ ἔμπροσθεν αὐτῶν, ὡς οἱ πεζοί. οὐδὲ βοήθεια γίνεται ἐκ τοῦ περισσοτέρου πάχους τῆς παραταγῆς, ἀπὸ τῶν ὀπίσω εἰς τοὺς ἔμπροσθεν, οἷον τοὺς ἱσταμένους εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. εἴτε κονταράτοι εἴτε τοξόται εἰσί. καὶ γὰρ ἂν ἔχῃ τὸ πάχος τῆς παραταγῆς ἐπέκεινα τῶν τεσσάρων καβαλλαρίων κονταράτους φθάνει ἔμπροσθεν μετὰ τοῦ κονταρίου. ὁ δὲ τοξότης πάλιν ὁ ἱστάμενος ὀπίσω τῶν καβαλλαρίων, ἀναγκάζεται διὰ τοὺς ἱσταμένους ἔμπροσθεν αὐτῶν, ἵνα τοξεύῃ εἰς ὕψος, καὶ διὰ τὸ οὐδὲν ἐνεργοῦσιν αἱ σαγίται αὐτῶν. ἤρκει γοῦν ὡς εἴπομεν τὸ πάχος τῶν τεσσάρων καβαλλαρίων. ἀλλ' ἐπεὶ δὴ οἱ ἀνδρειότεροι στρατιῶται ὀλιγώτεροι κατὰ τὰ τάγματα εὑρίσκονται ἐκεῖνοι γὰρ εὑρίσκονται ἀνδρεῖοι μόνοι οἱ ἱστάμενοι, καὶ πολεμοῦντες· ἁρμόζει ἵνα πρὸς τὴν δύναμιν τῶν ταγμάτων ποιῇς τὸ πάχος τῆς παραταγῆς αὐτῶν. ἤγουν εἰς τὰ ἀνδρειότερα τάγματα τὰ καὶ ἱστάμενα μέσον τοῦ ἀριστεροῦ καὶ τοῦ δεξιοῦ, εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν ἵνα ποιῇς τὸ πάχος τῆς παραταγῆς ἀπὸ ἑπτὰ καβαλλαρίων, καὶ ἑνὸς παιδὸς ὑπουργοῦ αὐτῶν· εἰς δὲ τὴν ἀριστερὰν παραταγὴν ἔνθα ὀφείλουσιν ἵστασθαι οἱ ὄντες δεύτεροι εἰς ἀνδρείαν ἀπ' ἐκείνων τῶν ἱσταμένων εἰς τὴν μέσην ἵνα ποιήσῃς ὁμοίως τὸ πάχος ἀπὸ καβαλλαρίων ἑπτά. εἰς δὲ τὴν δεξιὰν παραταγὴν ἔνθα ὀφείλουσιν ἄνδρες ἵστασθαι ἰσοδύναμοι τῆς ἀριστερᾶς, ἵνα ποιήσῃς τὸ πάχος ἐπὶ καβαλλαρίων ἑπτά. τὰ δὲ λοιπὰ καὶ ὑποδεέστερα τάγματα, ἵνα ποιῇς τὸ πάχος ἀπὸ ὀκτὼ ἢ δέκα καβαλλαρίων ἐὰν δὲ συμβῇ, ἵνα στήσῃς εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων τούτων ταγμάτων. ἵνα ποιήσῃς τὸ πάχος ἀπὸ ὀκτὼ ἢ δέκα καβαλλαρίων. διότι ὑποδεέστερά εἰσιν ὡς εἴρη-

tergo hostium, quamvis forte minorem tuo exercitum habeant, ita breviter praecipimus tibi, omnes equestres ordines in prima & secunda acie constituas tempore praelii. Praecipue quando habeas magnum exercitum, & dividas, ut diximus, in praecursores eos videlicet qui primi in anteriori aciei parte sunt praeter alios agitantes contra hostes, & in defensores, videlicet in eos, qui stant ab constructione, & suscepturi sunt eos, qui primi insequuntur hostes; etsi non persequuti fuerint ipsos perfecte, sed revertantur. Insuper vero diviseris in plures custodes, & in hyperceraſtas. Hypercerastae vero sunt, qui stant parati ad circumdandos hostes. Insuper vero diviseris etiam in insidias, & etiam in adiutores, videlicet eos qui retro ordinati sunt, & prohibent, eos qui volunt fugere, & derelinquere ordinem suum. Diviseris vero etiam in posterioris partis custodes, qui sunt in custodiam totius exercitus retrorsum sequentes. Si vero magnum habent exercitum hostes, & potes tales acies duplices facere, duas, vel tres, vel plures numerosiores, vel dividatur contra ipsos exercitus hostium, & impotentes fiant acies ipsorum, & committant praelium simul contra tuas ipsas acies, suffecerit, sicut ordinabant antiqui, ut habeat unusquisque ordo quatuor solos equites. Quoniam amplius his otiosum, & inutile est in equitibus. Non enim possunt equites, ut in pedestri acie ii, qui in anteriori parte sunt, propellere eos, qui in posteriori, quod facit crassitudo aciei, & in peditibus, & in volentibus in anteriorem partem propulsis in posteriori facere impetum adversus hostes. Equi vero non possunt propellere eos, qui ante eos sunt, ut pedites; neque auxilium est ex numerosiori crassitudine aciei ab iis qui retro sunt, contra eos qui ante, ut stantes in fronte aciei; sive hastati, sive sagittarii sint. Etenim si habeat crassitudo aciei plusquam quatuor equites hastatos, occupat in anteriori parte cum hasta. Sagittarius vero rursus stans retro equites cogitur per eos qui stant ante ipsos, ut iaculetur in sublime, propter quod nihil efficiunt sagittae ipsorum. Sufficiebat igitur, ut diximus, crassitudo quatuor equitum. Sed quoniam fortiores milites pauciores secundum ordines inveniuntur, illi enim inveniuntur fortes soli, qui stant, & pugnant, congruit, ut ad potentiam ordinum facias crassitudinem aciei ipsorum. Videlicet in fortioribus ordinibus, qui stant in medio sinistri & dextri in prima acie, facias crassitudinem aciei ex septem equitibus, & uno puero famulo eorum. In sinistra vero acie ubi debent stare, qui in fortitudine secundas obtinent ab illis, qui stant in medio, facias similiter crassitudinem ex septem equitibus. In dextra vero acie ubi debent viri stare aequalis potentiae cum sinistra, facias crassitudinem ex septem equitibus. In reliquis vero inferioribus ordinibus feceris crassitudinem ex octo vel decem equitibus: si vero contingat, ut statuas in prima acie ex his inferioribus ordinibus, feceris crassitudinem ex octo, vel decem equitibus; propterea quod inferiores sunt, ut dictum est; & invalidi sunt huiusmodi ordines, qui stant in

in secunda acie, qui sunt electi, ut habeant crassitudinem ex quinque equitum turmis, & ex quinque ministris in armis suis, & habeat unaquaeque decuria decem homines. Hi vero ordinent ita ut dictum fuit, & constituant congruenter praecursores, etiam in insidiis. Praecursores vero sunt, qui movent adversus hostes primum prae aliis. Non decet vero, plus quam ex octo, vel ad summum decem viris facere crassitudinem aciei; si impotentes, & pusillanimes sunt ordines: neque rursus minorem quinque equitibus iuvat habere crassitudinem aciei, velut si etiam sint electi ordines, ut ita congruat dividi ordines, & fieri etiam crassitudinem in aciebus, prout diximus. Neque vero longitudo acierum, velut extensio, & facies earum fit multum parva. Propterea vero non debent acies omnes habere crassitudinem ex decem equitibus. Sed aliae plus, aliae minus, ne breviter, & facile a speculatoribus hostium mensuretur universus exercitus. Etenim si habeant ex decem equitibus ordines, facile metieris totum exercitum ex iis solis, qui in anteriori parte sunt in fronte aciei, quod non est necessarium, ut discant hostes; hoc est, quantum exercitum habeas. Ex quo vero constitueris primam aciem, & diviseris eam in tres partes, & ordinaveris in ea populum, quantum diximus, tunc ex abundanti exercitu constitueris etiam secundam. Debes vero etiam contubernia militum ex veteribus, & novis facere propter multitudinem veterum militum, & novorum; ut neque veteres soli exsistentes impotentes sint; neque novi iterum inordinati inveniantur, ut inexperti. Aciem vero arma ita. Id quod stat in anteriori parte in fronte primae aciei, & illud quod ab illo stat secundum; sed etiam iterum id, quod stat in posteriori parte post omnes in cauda ordinis, feceris hastatos; cum reliqua vero ipsos arma. Reliqui autem omnes, qui stant in medio eorum, quicumque iaculari didicerunt stent sine hastilibus. Non enim potest eques circumducere, ut decet arcum suum supra equum, si adprehendat dextra sua manu, & hastam, & arcum. Si vero exerceatur miles ita, ut quando iaculetur dimittat ingeniose scutum retro in tergum suum utile etiam hoc mihi videtur. Seiunge, vero etiam sagittarios, & eos, qui Desspotati adpellantur. Hi vero sunt, qui debent curam gerere de iis, qui in praelio milites capiunt. Et seiunge secundum quodlibet bandum octo, vel decem viros ex eo ordine, agiles, & terribiles, qui arma gestare non debent; sed ambulent, quasi unius pedis distantia post ordinem, & si percutiantur aliqui in congressione praelii periculose; & si cadant ex equis suis, & non possint praeliari, colligant, & defendant ipsos, ne conculcentur ab secunda acie, & aspernentur ob plagas, & moriantur. Hi autem capiant a regio custode, qui servant ipsos pro quolibet milite servato ab ipsis nummum unum. Debent vero iidem ex quo conversi fuerint hostes, & pervadat secunda acies, tunc colligere arma, quae

εἴρηται. ϗ ἀδύνατα τὰ τοιαῦτα τάγματα τὰ ἱστάμενα εἰς τὴν δευτέραν παραταγὴν τὰ ὄντα ἐπίλεκτα, ἵνα ἔχωσι τὸ πάχος ἀπὸ πέντε καβαλλαρίων στρατημάτων, καὶ ἀπὸ πέντε ὑπουργῶν εἰς τὰ ἅρματα αὐτῶν, πρὸς τὸ ἔχειν μίαν ἑκάστην δεκαρχίαν ἄνδρας δέκα. οὗτοι δὲ ἵνα παρατάξωσιν οὕτως ὡς εἴρηται, ϗ ἵνα καταστῆσι ἁρμοδίως προκουρσάτορας, ϗ εἰς ἐγκρύματα, οἱ δὲ προκουρσάτωρες εἰσὶν οἱ ἐλαύνοντες κατὰ τῶν ἐχθρῶν πρῶτον παρὰ τοὺς ἄλλους. οὐ πρέπει δὲ ἵνα πλέον τῶν ὀκτὼ ἢ τὸ πολὺ δέκα ἀνδρῶν ποιῇ τὸ πάχος τῆς παραταγῆς. ϗ εἰ αδύνατα εἰσὶ πολὺ ϗ ἄνανδρα τὰ τάγματα. οὐδὲ πάλιν ὀλιγωτέρον τῶν πέντε καβαλλαρίων ὀφείλει ἔχειν τὸ πάχος τῆς παραταγῆς. οἷα ἂν ϗ ὦσιν ἐπίλεκτα τὰ τάγματα. ὥστε οὕτως ἁρμόζει χωρίζεσθαι τὰ τάγματα ϗ γίνεσθαι ϗ τὸ πάχος τῶν παραταγῶν, καθὼς εἴπομεν. καὶ μηδὲ τὸ μῆκος τῶν παραταγῶν οἷον τὸ ἅπλωμα καὶ τὸ μέτωπον αὐτῶν γίνεσθαι ὀλίγον πολύ. Διὰ τοῦτο δὲ καὶ οὐκ ὀφείλουσιν ἔχειν αἱ παραταγαὶ ὅλαι ἀπὸ δέκα καβαλλαρίων τὸ πάχος, ἀλλὰ ἄλλαι πλέον, ἄλλαι ὀλιγώτερον, διὰ τὸ μὴ συντόμως ϗ εὐκόλως ὑπὸ τῶν κατασκόπων τῶν ἐχθρῶν. μετρεῖσθαι ὅλον τὸν στρατόν. ϗ γὰρ ἂν ἔχωσιν ἀπὸ δέκα καβαλλαρίων οἱ ὄρδινοι εὐκόλως μετριώσεις θρίει τὸν στρατὸν ὅλον, ἐκ μόνων τῶν ἱσταμένων ἔμπροσθεν, εἰς τὸ μέτοπον τῆς παραταγῆς, ὅπερ οὐκ ἔνι δέον μανθάνειν τοὺς ἐχθροὺς, τοῦτ᾽ ἔστι, τὸ πόσον στρατὸν ἔχεις ἀφ᾽ ἧς γὰρ καταστήσεις τὴν πρώτην παραταγὴν, ϗ ποιήσεις αὐτὴν εἰς τρία μέρη, καὶ τάξεις εἰς αὐτὴν λαὸν, ὅσον εἴπομεν. τότε ἐκ τοῦ περιττεύοντος στρατοῦ, ἵνα καταστήσῃς ϗ τὴν δευτέραν. ὀφείλεις δὲ ϗ τὰ κοντοβέρνια τῶν στρατιωτῶν, ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων ποιεῖν πρὸς τὸ πλῆθος τῶν παλαιῶν στρατιωτῶν ϗ τῶν νέων. ἵνα μήτε οἱ παλαιοὶ μόνοι ὄντες ἀδύνατοι ὦσι. μήτε οἱ νεοὶ πάλιν μόνοι ἄτακτοι εὑρίσκωνται. ὡς ἄπειροι. τὴν δὲ παραταγὴν ἐξόπλισον οὕτω. τὸ μὲν ἱστάμενον ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον τῆς πρώτης παραταγῆς, ϗ τὸν ἱστάμενον ἀπ᾽ ἐκείνου τὸν δεύτερον. ἀλλὰ ϗ τὸν ἱστάμενον πάλιν ὀπίσω πάντων εἰς τὴν οὐρὰν τοῦ ὀρδίνου ἵνα ποιήσῃς κονταράτους. μετὰ τῆς λοιπῆς αὐτῶν ἐξόπλισε. οἱ δὲ λοιποὶ πάντες οἱ ἱστάμενοι μέσον αὐτῶν ὅσοι ἔμαθον τοξεύειν στηκέτωσαν χωρὶς κονταρίων. οὐ γὰρ δύναται ὁ καβαλλάριος περιάγειν ὡς πρέπει τὸ τοξάριον αὐτοῦ ἐπάνω τοῦ ἱππαρίου, ἂν κρατῇ εἰς τὴν ἀριστέραν αὐτοῦ χεῖρα, ϗ τὸ κοντάριον καὶ τὸ τόξον. ἂν δὲ γυμνασθῇ ὁ στρατιώτης οὕτως ἵνα ὅταν τοξεύῃ ἀπολύῃ εὐφυῶς τὸ σκουτάριον ὀπίσω εἰς τὴν ῥάχην αὐτοῦ, χρήσιμον ϗ τοῦτο μοι καταφαίνεται. χώρισον δὲ ϗ τοξότας εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν, ϗ τοὺς λεγομένους δεσποτάτους. οὗτοι δὲ εἰσὶν οἱ ὀφείλοντες ἐπιμελεῖσθαι τοὺς λαμβάνοντας εἰς τὸν πόλεμον στρατιωτῶν. καὶ ἀφορίσῃς κατὰ τὸ ἕκαστον βάνδον ὀκτὼ ἢ δέκα ἄνδρας ἐκ τοῦ αὐτοῦ τάγματος ἐλαφροὺς ϗ γοργούς. οἵ τινες οὐκ ὀφείλουσι βαστάζειν ἅρματα. ἀλλ᾽ ἵνα περιπατῶσιν ὡς ἀπὸ ἑκαστῶν ποδῶν ὀπίσω τοῦ τάγματος. κἂν πληγῶσι τινὲς εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου ἐπικινδύνως. ϗ ἂν πέσωσιν ἀπὸ τῶν ἱππαρίων αὐτῶν, ϗ οὐ δύνωνται πολεμεῖν, ἵνα ἀναλέγωνται ϗ περιποιῶνται αὐτοὺς πρὸς τὸ μὴ καταπατεῖσθαι ὑπὸ τῆς δευτέρας παραταγῆς, ϗ ὀλιγορεῖν ὑπὸ τῶν πληγῶν, ϗ ἀποθνήσκειν. ἵνα δὲ λαμβάνωσιν ἀπὸ τοῦ βασιλικοῦ φύλακος οἱ διασώ-

σώζοντες αὐτοὺς κατὰ ἕνα ἕκαστον στρατιώτην διασωζόμενον παρ' αὐτῶν νόμισμα ἕν, ὀφείλουσι δὲ οἱ αὐτοὶ ἀφ' οὗ τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ διαβῇ ϗ ἡ δευτέρα παραταγή. τότε συνάγειν τὰ εὑρισκόμενα ἅρματα εἰς τὸν τόπον. ἔνθα ἐγένετο ἡ πρώτη συμβολὴ τοῦ πολέμου, ϗ μετὰ τὸ λυθῆναι τελείως τὸν πόλεμον. ἵνα φέρωσιν αὐτὰ εἰς τοὺς δεκάρχους τοῦ τάγματος αὐτῶν. ἤγουν εἰς τοὺς ἱσταμένους ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. καὶ ἵνα λαμβάνωσι ϗ αὐτοὶ ὑπὲρ τούτου παρὰ τῶν δεκάρχων, μότραν τινὰ εἰς παραμυθίαν αὐτῶν. τοῦτο γὰρ κελεύομεν ἵνα ἔχωσιν οἱ δέκαρχοι οἱ ϗ πρωτοστάται εἰς τοὺς πολέμους ὅταν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ προνόμιον δίκαιον, καθότι πλέον τῶν λοιπῶν ἀναγκάζονται εἰς τὴν πρώτην συμβολὴν τοῦ πολέμου. γίνεται δὲ ϗ ἄλλο ἀγαθὸν ἐκ τούτου. οὐκ ἀποκαταβαίνουσι τινὲς στρατιῶται διὰ τὸ ἐπαρεῖν ἅρματα τῶν πιπτόντων ἐχθρῶν εἰς τὸν πόλεμον, καὶ παραλύουσι τὴν παραταγήν. πρὸς δὲ τὸ ἀναβαίνειν εὐκόλως εἰς τὰ παρίππια ϗ τοὺς δεποτάτους, ϗ τοὺς λαμβάνοντας εἰς τὸν πόλεμον, ϗ πίπτον ἀπὸ τῶν ἱππαρίων στρατιώτας, ὀφείλουσιν οἱ δεποτάτοι τὰς δύο σκάλας τῆς σέλας, εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος ἔχειν, τὴν μὲν μίαν εἰς τὸ ἐμπροσθοκουρβίον, τὴν δὲ ἄλλην, εἰς τὸ ὀπισθοκούρβιον. ἵνα ὅταν μέλλωσιν οἱ δύο καβαλικεύειν, ϗ ὁ δεποτάτος, ϗ ὁ ἔχων τὴν πληγήν. ὁ μὲν εἷς διὰ τῆς ἔμπροσθεν σκάλας. ὁ δὲ ἄλλος, διὰ τῆς ὀπίσω καβαλικεύωσιν. ἀναγκαῖον δ' ἐστὶν ἵνα ϗ οἱ δεπότατοι βαστάζωσιν ϗ εἰς τὰς ἀσκοδαύλας ὕδωρ διὰ τοὺς πολλάκις λειποθυμοῦντας ἐκ τῶν ἐχόντων πληγάς· εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου φλάμουλα τὰ κοντάρια μὴ ἐχέτωσαν, ϗ ὅσον εἰσὶ κομπόφανα τὰ φλάμουλα, τοσοῦτόν εἰσιν ἄχρηστα εἰς τὸν πόλεμον. ἂν γὰρ ἐπιχειρήσῃ τις ἢ μετὰ ῥιπταρίου ῥίψαι, ἢ τοξεῦσαι, οὐ συγχωρεῖ τὸ φλάμουλον. ἵνα ὑπάγῃ ἐξ ὀρθοῦ ἢ εἰς μάκρον, ἢ ἐπιτύχῃ τὸ ῥιπτόμενον. ἂν δὲ γένηται καιρὸς τοξείας, παρεμποδίζῃ τὸ φλάμουλον τοὺς ὄπισθεν τοξεύοντας. ἀλλὰ ϗ εἰς τὰς ἐξελασίας, καὶ εἰς τὸ ἐπιστρέψαι εἰς πλάγιον δεξιὰ, ἢ ἀριστερὰ, ϗ ὡς ἐπιφεύγουσιν εἰς τὸ ἀντιστραφῆναι ἐξοπίσω ἐμποδίζουσι τὰ φλάμουλα. Διὰ τοῦτο οὐ πρέπει ἔχειν αὐτὰ εἰς τοὺς πολέμους. ἀλλὰ διὰ τὸ φαίνεσθαι ἀπὸ μακρόθεν κομπόφανον τὴν παραταγὴν, ἵνα ὡς τὰ φλάμουλα εἰς τὰ κοντάρια ἕως οὗ φανῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ μιλίου ἑνός. ἀπὸ τότε γοῦν, ἵνα συστέλλωσιν αὐτὰ ϗ σαγῶσιν εἰς τὰς θήκας. ἵνα δὲ ἀφορίσῃς ἀπὸ μὲν τῶν ἰσχυρῶν ϗ δυνατῶν ταγμάτων κατὰ τάγμα ἄνδρας δέκα ἀπὸ δὲ τῶν ἄλλων τῶν ὑποδεεστέρων κατὰ τοῦρμαν ἄνδρας ὀκτὼ ἢ δώδεκα· πλὴν ἀγρύπνους ϗ διεγηγερμένους, ϗ γοργοὺς, οἵ τινες, ϗ πρὸ τοῦ πολέμου ϗ εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον, ἵνα ἐκβαίνωσιν ἀπὸ τοῦ κατὰ τοὔπιον αὐτῶν τόπον τινὰ, ϗ βιγλίζωσιν ἕως τῆς τελειώσεως τοῦ πολέμου, πρὸς τὸ μὴ γενέσθαι ἀπὸ ἐγκρύμματος ἐπιδρομὴν, ἢ δόλον ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰς παραταγὰς ἡμῶν. ὅσοι δέ εἰσιν οἱ βιγλάτωρες τοσοῦτοι ὀφείλουσιν εἶναι ϗ οἱ μινσουράτορες. ϗ ἵνα προλαμβάνωσι καὶ μετρῶσι τὰ ἄπληκτα, καὶ προμανθάνωσι τὰς ὁδοὺς, ϗ ὁδηγοῦσι πρὸς τὰ ἄπληκτα τὸν στρατόν. ϗ περὶ μὲν τούτων ἀρκοῦσι ταῦτα. καθὼς δὲ ἀνωτέρω εἴπομεν ἵνα ποιῇς τὴν πρώτην παραταγὴν εἰς τρία μέρη, ὀφείλεις στρατηγὲ ποιεῖν τὰ τοιαῦτα τρία μέρη τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα περιπατῶσι πλησίον ἀλλήλων, καὶ μὴ ὑπάρχῃ χώρι-

quae inveniuntur in loco, ubi facta fuerit prima congressio praelii, & postquam praelium tamdem dissolutum est, ferant ipsa ad decuriones ordinis sui: videlicet ad eos, qui in anteriori parte sunt in fronte aciei. Et capiant etiam ipsi ultra hoc a decurionibus motram aliquam in consolationem suam. Hoc enim iubemus, ut habeant decuriones, & praefecti in praeliis, quando convertuntur hostes privilegium iustum, ut illi, qui plusquam reliqui coguntur in prima commissione praelii. Fit vero etiam aliud bonum ex hoc. Non descendunt aliqui milites, ut substollant arma hostium, qui cadunt in praelio, & non dissolvunt aciem. Vt vero adscendant facile in parippia etiam deputati, & ii, qui capiunt in praelio, cadentes ab equis milites, debent deputati duas scalas sellae in sinistra parte habere, unam quidem in emprosthocurbio; aliam vero in opisthocurbio; ut quando duo equitaturi sint, & deputatus, & qui habet plagam, hic quidem per scalam, quae ante est; alter vero per scalam, quae retro est, equum adscendant. Necessarium vero est, ut deputati ferant in ascodaulis aquam propter eos, qui deficiunt ex iis, qui habent plagas. Tempore vero praelii flamula hastae non habeant, & quanto sunt magnificentiora flamula, tanto sunt inutiliora in praelio. Si enim adgressus fuerit aliquis, vel cum rhictario iacere, vel iaculari, non concedit flamulum, ut eat ex recto, vel in longum, vel collimet, quod proiicitur. Si vero est tempus iaculationis impedit flamulum eos, qui in posteriori parte iaculantur; sed & in exagitationibus, & in convertendo se in latus dextrum, vel sinistrum, velut adhuc fugiant in convertendo retrorsum sic impediunt flamula. Propterea non decet habere ea in praeliis; sed eo quod adpareat de longinquo magnifica acies, sint flamula in hastis, quousque adpareant hostes ab uno milliari. Ex tunc igitur contrahant ipsa, & involvant in thecis. Separes vero a fortibus, & potentibus ordinibus secundum ordines viros decem, ab aliis autem deterioribus secundum turmam viros octo, vel duodecim, verumtamen vigiles, & excitatos, & agiles, qui & ante praelium, & in ipso praelio exeant ex posteriori parte ipsorum in locum aliquem, & vigilent usque ad perfectionem praelii, ne fiat ex insidiis incursio, vel dolus ab hostibus in aciebus nostris. Quot vero sunt vigiles, tot debent esse etiam mensuratores, & ut praeoccupent, & metiantur castra, & praediscant vias, & ducant ad castra exercitum. Et de his haec quidem sufficiunt; quod vero superius diximus, ut facias primam aciem in tres partes, debes, o Imperator, facere huiusmodi tres partes primae aciei, ut ambulent prope ad invicem, & ne sit separatio in medio illarum, neque planities unius partis distet ab invicem * * * * sed ita ambulent tantum, ut non discindat aliud alterum, & confringantur in ambulando. Ne vero pariter adpareant divisae partes ab invicem. Laterum vero custodes stent prope aciem ne adpropinquent hostes. Quan-

Quando vero adpropinquent, tunc laterum custodes sinistrae partis excedant in latus, quasi unum iactum sagittae, & non amplius. Praecipue si habeat plus longitudinis acies hostium. Pariter vero hypercerastas, eos videlicet, qui debent circumdare hostes, feceris in dextra parte. Partes vero secundae aciei, distent ab invicem in latera quasi unum iactum sagittae, & non amplius. Debet vero ambulare secunda acies post primam, donec non sint longe hostes, ut ab uno milliari, vel & amplius secundum situm loci quantum non adpareat sequentem secundam aciem ab hostibus, ne studia aliqua contra ipsam, & insidias parent. Quando vero hostes adpropinquent, & non praeveniant confestim, & si non videant secundam aciem constituere propriam aciem studere adversus ipsam, tunc debet in conspicuo esse etiam ipsa, & adpropinquare in primam aciem, usque ad quatuor sagittarum iactus. Et ex tunc, ut primam intueatur, & ad illam ambulet. Non enim debeat secunda longe esse multum a primo tempore commissionis praelii, ne auxilio destitutam ipsam derelinquat. Neque rursus congruit multum prope ipsam esse, ne commisceatur cum prima in congressionibus praelii. Praecipue quando excitatus fuerit pulvis, & antequam dissoluti fuerint hostes a prima, inveniatur etiam secunda, quae congrediatur. Ordines vero pone extremos secundae aciei hinc, atque illinc ordinari congruit, ut uno iactu sagittae distent pone eos, qui dicuntur extremi secundae aciei ad custodienda ea, quae sunt in posteriori parte ipsius, & ita sequi. Banda vero eorum, qui cum ordinibus sunt, sint longiora, & leviora; banda vero drungariorum maiora, & mutata adversus illa drungariorum, qui sunt sub ipsis. Bandum vero secundi capitis exsistentis ab Imperatore, differentiam habeat circa banda turmarcharum, sicut & bandum Imperatoris debet esse varium, & insignius prae aliis omnibus, & in universo exercitu notum, ut & si infortunium contingat, respiciant ad ipsum, & facile congregentur praefecti, & milites omnium vero bandorum, quae stant * * * * * * in partibus acierum congruit, ut unumquodque bandum separes in quindecim, vel & viginti viros ex iis, qui stant circum in ipsis locis militum, ad custodiendum, bene in facie ordinatum. Maiores praefecti debent habere securitatem aciei, ne propter temeritatem, & audaciam cadant in ipsis praeliis. Et propterea oriatur timiditas in militibus. Si vero contingat cadere aliquem ex minoribus praefectis, non auditur in aliis facile mors eius. Verumtamen in solis viris ordinis eius. Si vero occidat aliquis ex illustribus auditur mors eius in universis, & in multitudine iniicit metum in universum exercitum. Propterea decens est, o Imperator, ut secundum caput, quod pendet a te, & turmarchae, usque quo sunt acies hostium ab uno sagittae iactu, vel duobus, stent cum bandis in fronte aciei, & adspiciant, & coaptent aciem. Quando vero futura est belli congressio, tunc for-

χώρισμα μέσον αὐτῶν, μηδὲ πλάξ τοῦ ἑνὸς μέρους, ἀπέλη ἀπὸ τοῦ ἀλλ * * * ἀλλ' οὕτως ἵνα περιπατῶσιν ὅσον ἵνα μὴ κατακρούῃ ἄλλο τὸ ἄλλο, καὶ συντρίβωνται εἰς τὸ περιπατεῖν, μὴ δὲ πάλιν ἵνα φαίνωνται κεχωρισμένα τὰ μέρη ἀπ' ἀλλήλων. οἱ δὲ πλαγιοφύλακες ἔστωσαν ἐγγὺς τῆς παραταγῆς, ὡς οὐ πλησιάσωσιν οἱ ἐχθροί. ὅταν δὲ πλησιάσωσι, τότε οἱ πλαγιοφύλακες τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ἵνα παρεκβαίνωσιν εἰς τὸ πλάγιον ὡς ἀπὸ σαγιτοβόλου, καὶ μὴ πλέον· κατεξαίρετον ἂν ἔχῃ πλέον εἰς μῆκος ἡ παραταγὴ τῶν πολεμίων. ὁμοίως δὲ καὶ τοὺς ὑπερκεραστὰς ἤγουν τοὺς ὀφείλοντας κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, ἵνα ποιήσῃς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος. τὰ δὲ μέρη τῆς δευτέρας παραταγῆς, ἵνα ἀπέχωσιν ἀπ' ἀλλήλων, εἰς τὰ πλάγια, ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλου. ὀφείλει δὲ περιπατεῖν δευτέρα παραταγὴ κατόπισθεν τῆς πρώτης, ἕως οὗ εἰσὶ μακρὰν οἱ πολέμιοι, ὡς ἀπὸ ἑνὸς μιλίου ἢ καὶ πλέον πρὸς τὴν θέσιν τοῦ τόπου ὅσον μὴ φαίνεσθαι ἀκολουθοῦσαν τὴν δευτέραν παραταγὴν παρὰ τῶν πολεμίων, ὅπως μὴ ἐπιτηδεύματα τινὰ πρὸς αὐτὴν καὶ ἐπιβουλὰς ποιήσωσιν. ὅταν δὲ οἱ ἐχθροὶ πλησιάζωσι καὶ οὐ συμφθάνωσιν ἀπάρτι καὶ ἂν ἴδωσι τὴν δευτέραν παραταγὴν καταστῆσαι τὴν ἰδίαν παραταγὴν, ἐπιτηδεύσασθαι πρὸς αὐτὴν, τότε ὀφείλει φαίνεσθαι καὶ αὕτη καὶ πλησιάζειν εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν ἕως τεττάρων σαγιτοβόλων. καὶ ἀποτότε, ἵνα βλέπῃ τὴν πρώτην. καὶ πρὸς ἐκείνην ἵνα περιπατῇ. οὐ δὲ γὰρ ὀφείλῃ ἡ δευτέρα μακρὰν εἶναι πολὺ τῆς πρώτης, ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ἵνα μὴ ἀβοήθητον αὐτὴν καταλίπῃ. οὐδὲ πάλιν ἁρμόζει πολὺ ἐγγὺς αὐτὴν εἶναι. ἵνα μὴ συναμιχθῇ μετὰ τῆς πρώτης εἰς τὰς συμβολὰς τοῦ πολέμου. κατεξαίρετον ὅταν ἐγερθῇ κονιορτὸς, καὶ πρὸ τοῦ διαλυθῆναι τοὺς πολεμίους ἀπὸ τῆς πρώτης, εὑρεθῇ καὶ ἡ δευτέρα συμβάλλουσα. τὰ δὲ τάγματα κατόπισθεν τῶν ἄκρων τῆς δευτέρας παραταγῆς ἔνθεν, καὶ ἐκεῖσε παραταοσόμενα, ἁρμόζει ὡς ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλου ἀπέχειν, ἐξοπίσω τῶν εἰρημένων ἄκρων τῆς δευτέρας παραταγῆς πρὸς τὸ φυλάσσειν τὰ ὀπίσω μέρη αὐτῆς. καὶ οὕτως ἀκολουθεῖν. τὰ δὲ βάνδα τῶν μετὰ ταγμάτων εἶναι μακρότερα, καὶ ἐλαφρότερα, τὰ δὲ τῶν δρουγγαρίων μεγαλώτερα καὶ παρηλλαγμένα πρὸς τὰ τῶν δρουγγαρίων τῶν ὄντων ὑπ' αὐτούς. τὸ δὲ βάνδον τῆς δευτέρας κεφαλῆς τῆς οὔσης ἀπὸ τοῦ στρατηγοῦ, διαφορὰν ἐχέτω παρὰ τὰ βάνδα τῶν τουρμαρχῶν, ὥσπερ καὶ τὸ τοῦ στρατηγοῦ βάνδον ὀφείλει εἶναι παρηλλαγμένον, καὶ ἐπισημότερον παρὰ τὰ ἄλλα πάντα, καὶ εἰς ὅλον τὸν στρατὸν γνώριμον, ἵνα καὶ δυστυχία ἂν συμβῇ, βλέπωσι πρὸς αὐτὸ, καὶ εὐκόλως συνάγωνται εἴτε ἄρχοντες καὶ οἱ στρατιῶται, πάντων δὲ τῶν βάνδων ἱσταμένων * * * * * * εἰς τὰ μέρη τῶν παραταγῶν ἁρμόζει, ἵνα, ἓν ἕκαστον τῶν βάνδων ἀφορίζῃς εἰς δέκα πέντε ἢ καὶ εἴκοσιν ἄνδρας. ἐκ τῶν ἱσταμένων γύρωθεν. εἰς αὐτὰ στρατιωτῶν, πρὸς τὸ φυλάττειν, καλῶς κατόπιν εὔτακτον μεγαλώτεροι ἄρχοντες. ὀφείλουσιν ἔχειν ἀσφάλειαν αἱ παραταγαὶ ἵνα μὴ κατὰ προπέτειαν, ἢ θρασύτητα πίπτωσιν, εἰς τοὺς αὐτοὺς πολέμους. καὶ ἐκ τούτου γίνηται δειλία εἰς τοὺς στρατιώτας. ὥστε ἂν συμβῇ πεσεῖν τινὰ ἀπὸ τῶν μικροτέρων ἀρχόντων, οὐκ ἀκούεται εἰς ἄλλους εὐκόλως ὁ θάνατος αὐτοῦ, πλὴν εἰς μόνους τοὺς ἄνδρας τοῦ τάγματος αὐτοῦ. ἂν δὲ, πέσῃ τις ἐκ τῶν ἐμφανῶν, ἀκούε-

κύεται ὁ θάνατος αὐτοῦ εἰς ὅλους καὶ εἰς πολλοὺς, ἐμβάλλει δειλίαν εἰς ὅλον τὸν στρατόν. Διὸ πρέπον ἐστὶν ὦ στρατηγὲ, ἵνα ἡ δευτέρα κεφαλὴ ἡ οὖσα ἀπὸ σοῦ καὶ οἱ τουρμάρχαι, ἕως οὗ μὲν ἐστὶν ἡ παραταγὴ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλου ἢ δύο, στήκωσι μετὰ τῶν βάνδων εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. καὶ ἐπιβλέπωσι καὶ συναρμόζωσι τὴν παραταγήν. ὅτε δὲ μέλλει γίνεσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, τότε ἵνα οἱ ἀνδρειότεροι ἄνθρωποι αὐτῶν παρατάσσωνται εἰς τὸ πλάγιον αὐτῶν, καὶ ἐμβαίνωσι καὶ ἔμπροσθεν αὐτῶν, καὶ σκέπωσιν αὐτοὺς, καὶ οἱ τοιοῦτοι ἄνθρωποι αὐτῶν μᾶλλον ἵνα πολεμῶσι μετὰ τῶν χειρῶν αὐτῶν. σὺ δὲ ὀφείλεις ἕως οὗ γένηται ὁ καιρὸς τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου συντάσσειν καὶ ἐπιβλέπειν τὰς παραταγὰς, καὶ καταστήκειν πρὸς τὴν ἀποκίνησιν καὶ κατάστασιν τῶν ἐχθρῶν. ὅταν δὲ γένηται συμβολὴ, ὀφείλεις ἔρχεσθαι εἰς τὸ ἴδιον τὸ σὸν τάγμα, ὅπερ ἐστὶν εἰς τὸ μέσον τῆς δευτέρας παραταγῆς. τοῦτο γὰρ τὸ τάγμα τὸ σὸν, οὐ πρὸς τὸ πολεμῆσαι παρατάσσεται ἀλλὰ πρὸς τὸ ἐπιβλέπειν καὶ κανονίζειν τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν παραταγήν. οὐ συμβουλεύομαι δὲ ἵνα λαλῶσι πολλὰ βούκινα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου· ἐπειδὴ βλάπτει διὸ γίνεται ἐκ τούτου θόρυβος καὶ σύγχυσις. καὶ οὐδὲ τὰ παραγγελλόμενα δύνανται ἐξακούεσθαι, καλῶς εἰς τὸν στρατόν. ἀλλ' ἂν εὑρεθῇ τόπος ὁμαλὸς, ἀρκεῖ τὸ βούκινον τοῦ μέσου μέρους, εἰς τὴν πρώτην παραταγήν: καὶ ἄλλο βούκινον πάλιν ὁμοίως τοῦ μέσου μέρους, εἰς τὴν δευτέραν, παραταγήν. εἰ δ' ἐστὶν ὁ τόπος τραχὺς, ἢ ἐγερθῇ ἄνεμος μέγας, ἢ ἂν διαβαίνῃ ποταμὸς ἐκεῖ μέγας, καὶ ποιῇ κτύπον τὸ ὕδωρ· καὶ ὅταν παραγγέλλῃ ὁ μανδάτωρ ἐμποδίζειν τὴν φωνὴν αὐτῶν, εἰς τὸ ἀκούεσθαι καθαρῶς εἰς τὸν πόλεμον. τότε οὐκ ἔστιν αὐτὸν τι λαλεῖν πρὸς τὰ λοιπὰ μέρη, πρὸς ἕνα βούκινον, ἀλλὰ λαλεῖν εἰς ὅλην τὴν παραταγὴν βούκινα τινά. ὅσον γὰρ γίνεται ἡσυχία, τοσοῦτον καὶ οἱ νέοι στρατιῶται ἀτάραχοι γίνονται. καὶ τὰ ἄλογα ἄπτυρτά ἐστι. καὶ ἡ παραταγὴ φόβον οὐ μικρὸν ποιεῖ εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ τὰ παραγγέλματα εὐκόλως ἀγνοοῦνται. διὰ οὐ πρέπει φωνὴν ἀκαίρως εἶναι δήποτε τὸ συνολλεῖς φέρεσθαι εἰς τὴν παραταγὴν, ἀφῆς κινήσει πρὸς τὸν πόλεμον, ἀλλ' ἅμα τῷ ἐξελθεῖν ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου τὸν στρατὸν, ἐχέτω πᾶσαν ἡσυχίαν, καὶ μηδεὶς λαλείτω ἀκαίρως τί. τοῦτο γὰρ οὐ μόνον ἀτάραχον φυλάσσει τὸν στρατὸν, ἀλλὰ ποιεῖ καὶ τὸν λαὸν καὶ ποιεῖ ὡς βλέπωσι μετὰ προσοχῆς τὰ βάνδα τῶν ἀρχόντων. τὸ δὲ πῶς ἵνα γένηται ἡ παρεμβολὴ τοῦ πολέμου, αὐτὸ ἐκεῖνο τὸ πρᾶγμα, ἑρμηνεύῃ; ὅτε ἔλθῃς εἰς τὰ μέρη ἐκεῖνα, καὶ ἴδῃς τὴν πρέπουσαν σφίγξιν τῶν παραταγῶν σοῦ, καὶ ἴδῃς καὶ τοὺς ἐχθροὺς τὸ πῶς εἰσι παρατεταγμένοι. πλὴν ὀφείλει ὁ στρατηγὸς ὅταν μὲν ἀποκινῇ πρὸς τὸν πόλεμον λέγειν μεγάλῃ τῇ φωνῇ, ὁ στρατὸς νικᾷ. ὅταν δὲ ἔλθῃ εἰς χεῖρας καὶ ἄρξωνται πολεμεῖν, τότε οὐκ ἔστιν ἄτοπόν τι ἂν ὠρύονται, καὶ βάλλωσι φωνὰς, κατεξαίρετον οἱ ὀπίσω ἱστάμενοι πρὸς τὸ βαλεῖν δειλίαν, εἰς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ διεγεῖραι τοὺς ἡμετέρους στρατιώτας. ὅταν δὲ μέλλῃ γενέσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, φαίνεταί μοι ἁρμόδιον ἵνα ἐπιλέξηται ἡ κεφαλὴ τοῦ στρατοῦ, εἰ δυνατὸν, ἐξ αὐτῶν ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν ἢ τῶν ἀρχόντων ἄνδρας δυναμένους λαλεῖν πρὸς τὸν στρατὸν καὶ ἀπὸ λόγου διεγείρειν αὐτοὺς, καὶ προθυμοποιεῖν, εἰς τὸν πόλεμον. Διὰ τοῦτο γάρ ἐστι κάλλιον ἵνα ἐξ αὐτῶν

fortiores viri ipsorum ordinentur in latus ipsorum, & descendant etiam ante ipsos, & observent ipsos, & huiusmodi viri ipsorum magis praelientur cum manibus suis. Tu vero debes, donec sit tempus commissionis praelii instruere, & inspicere acies, & constituere adversus fugam, & constitutionem hostium. Quando vero fit congressio, debes venire in tuum proprium ordinem, quod est in medio secundae aciei. Hic enim tuus ordo non ad pugnandum ordinatum, sed ad aspiciendum, & dirigendum primam, & secundam aciem. Non consulo autem, ut clament multae buccinae tempore praelii; quoniam nocet, eo quod ex hoc oriatur tumultus, & confusio; & neque ea, quae praecipiuntur possunt audiri bene in exercitu. Sed si inveniatur locus planus, sufficit buccina mediae partis in prima acie; & alia buccina iterum pariter in media parte in secunda acie, & si vero est locus asper; & excitatus eventus multus, vel si pertranseat fluvius illic magnus, & aqua fragorem faciat, & quando praecipiat mandator, impedire vocem ipsorum, ut audiatur pure in praelio; tunc aliquid ipse loqui non debet ad reliquas partes ad unam buccinam; sed canere in universa acie buccinas aliquas; quantum enim est quies, tantum & novi milites quieti sunt, & animalia imperturbata sunt, & acies timorem non parvum iniicit in hostes, & ea quae praecipiuntur facile ignorantur. Propterea non decet vocem intempestive qualemcumque in universum ferri in aciem ex quo moveris ad praelium; sed eodem tempore, quo exit ex castris exercitum habeat omnem quietem; & nemo loquatur intempestive quidque. Hoc enim non solum quietum custodit exercitum, sed facit & populum, & facit ut videant cum attentione banda praefectorum. Hoc vero quomodo fiat congressio praelii illud ipsum opus interpretetur. Quando veneris in illas partes, & videas decentem involutionem acierum tuarum, & videas etiam hostes quomodo sint ordinati, verumtamen debet Imperator quandoquidem movet ad praelium dicere magna voce exercitus vincit. Quum autem veniunt ad manus, & coeperint praeliari, tunc non est absurdum, si rugiant, & iaciant voces, praecipue ii, qui in posteriori parte sunt ad metum in hostes iniiciendum, & excitandos nostros milites. Quando vero futura est praelii commissio, mihi congruum videtur, ut eligat caput exercitus, si fieri potest ex illis ipsis militibus, vel praefectis viros potentes adloqui exercitum, & ex sermone excitare ipsos, & promtos reddere ad praelium. Propterea enim est optimum, ut ex illis ipsis militibus, vel praefectis sint ita tales viri, eo quod facilius obediat eis exercitus cognoscens, quia & ipsi operantur cum ipsis in praelio, propterea quod ipsi perpessuri sunt, patiuntur & illi, & non dicunt ipsis verbum unum. Tempore vero praelii stant extra etiam speculatores. Debent vero huiusmodi viri excitare exercitum ad pugnam, & irritare ipsum, exponentes ipsis stipendium a Deo, & beneficia ab Imperatore. Sed

Sed & victorias aliquas quas vicit adversus hostes Imperator, etiam illi debent tunc commemorare ipsis; hoc enim amplius ipsos excitat, & quod pro Deo est pugnandum, & pro amore erga ipsos, & pro universa natione nostra; amplius vero pro nostris fratribus eiusdem fidei, & pro uxoribus, & filiis, & pro omni nostra patria, & quod aeterna est memoria illorum, qui viriliter operantur in praeliis, & pro libertate fratrum nostrorum Christianorum, & quod adversus inimicos Dei est nobis praelium; & quod Deum amicum nos habemus, qui potestatem habet dandi quando vult victoriam praelii. Illi vero, quum infideles sint, inimicum habent ipsum. Talia debent dicere ad populum, & alia his similia quaecumque possunt excogitare, ad admonitionem hortatoriam in praelium. Plus enim valet ad excitandos animos huiusmodi sermo, quam multitudo pecuniarum. Quoniam vero possunt hostes invadere nostrum exercitum quantus est ex numero bandorum, necessarium esse dicimus, ut adversus unumquemque ordinem duo similia banda, unum quidem authenticum Comitis; alterum vero Centurionis, & ferant duo usque ad diem praelii; adparet enim ex multis bandis esse magnum exercitum nostrum. Ipso vero die praelii, debent ferre, & exaltare sola authentica banda; quoniam si sint multa banda confundunt populum, & non possunt agnoscere ipsa proprii milites. Ante vero aliquot dies commissionis praelii, quando & populum in praeceptis praeexerceri decet, & quando congruit unamquamque turmam quomodo vult moveri in praelium, debent praefecti uniuscuiusque turmae congregare proprium populum, & exercitare, ut custodiat mandata; & promulgare ipsis congruentia, velut quod praeter rationem fiunt a veteribus, & novis Imperatoribus exercitationes militum, & acies, quae secundum artem sunt, & movere recta, & in circulos, & in alias formas; etenim silvestria animalia, velut cervi, & lepores, vel aliud, quodcumque minorum animalium persequimur, non respiciunt recta solum, ut occupabunt; sed etiam respiciunt ad firmitatem, & impetum illorum, qui se persequuntur; & ita fugiunt: & ubi illa ita faciunt, quomodo non decet homines, qui prudentiam habent, & pro magnis rebus certant cum attentione & persequi, & fugere in praelio. Non enim debent viri esse, ut aqua, ut hic irruat, illic retrocedat, & parum propulerimus hostes, & illi propulerint nos, non debemus agitare, & ducere immensuratos, & ex hoc periclitari; sed omnia magis sustinere ad hoc omni modo, & omni artificio vincere hostes. Non enim hoc est aequale persequi parum hostem, & dimittere ipsum. Neque hoc est rursus ad breve tempus fugere, & iterum se convertere; sed & victoriam, & fugam finis praelii ostendit. Et ad illud respicere etiam nos decet, & certare. Haec & alia his similia debent promulgare turmarchae, & publice ad omnem exercitum, & seorsim unusquisque ad sibi subiectos. Tu vero, Imperator, ex quo fecerit quilibet turmarcha seorsim exercitium in populo

τῶν ἐκείνων τῶν στρατιωτῶν ἢ τῶν ἀρχόντων, ὦσιν οὕτως οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες, διότι εὐκολωτέρως πείθεσθαι αὐτοῖς ὁ στρατός, γινώσκοντες ὅτι καὶ αὐτοὶ ἐνεργοῦσι μετ' αὐτῶν εἰς τὸν πόλεμον. διότι ὅπερ μέλλουσι παθεῖν αὐτοὶ, πάσχουσι καὶ ἐκεῖνοι, καὶ οὐ λέγουσι πρὸς αὐτοὺς λόγον μόνον. εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου ἵστανται παρέξω καὶ θεωροί. ὀφείλουσι δὲ οἱ τοιοῦτοι ἄνδρες ἐρεθίζειν τὸν στρατὸν εἰς τὸν πόλεμον. καὶ διεγείρειν αὐτὸν, διηγούμενοι αὐτοῖς τὸν μισθὸν τὸ παρὰ θεοῦ, καὶ τὰς ἐκ τοῦ βασιλέως εὐεργεσίας. ἀλλὰ καὶ νίκας τινὰς, ἃς ἐνίκησε κατὰ πολέμους ὁ στρατηγὸς, κἀκείνας ὀφείλουσι τότε ἀναμιμνήσκειν αὐτούς. τοῦτο γὰρ ἐπιπλέον αὐτοὺς ἐγείρει, καὶ ὅτι ὑπὲρ τοῦ θεοῦ ἐστὶν τὸ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ τῆς εἰς αὐτοὺς ἀγάπης, καὶ ὑπὲρ ὅλου τοῦ ἔθνους ἡμῶν. πλέον δὲ ὑπὲρ τῶν ἡμετέρων ἀδελφῶν τῶν ὁμοπίστων καὶ ὑπὲρ τῶν γυναικῶν καὶ τέκνων, καὶ ὑπὲρ πάσης ἡμῶν τῆς πατρίδος καὶ ὅτι αἰωνία ἐστὶν, ἡ μνήμη τῶν ἀνδραγαθούντων εἰς τοὺς πολεμίους, ὑπὲρ τῆς ἐλευθερίας τῶν ἀδελφῶν ἡμῶν τῶν χριστιανῶν. καὶ ὅτι πρὸς τοὺς ἐχθροὺς τοῦ θεοῦ ἐστιν ἡμῖν ὁ πόλεμος, καὶ ὅτι ἡμεῖς μὲν ἔχοντες τὸν θεὸν φίλον, τὸν ἔχοντα δύναμιν τοῦ δώσειν ὅπου βούλεται τὴν νίκην, τοῦ πολέμου. ἐκεῖνοι δὲ ἄπιστοι ὄντες, ἐχθρὸν ἔχουσιν αὐτόν. ταῦτα, ὀφείλουσι λέγειν πρὸς τὸν λαὸν καὶ ἄλλα ὅμοια τούτοις, ὅσα δύνανται ἐπινοῆσαι πρὸς νουθεσίαν προτρεπτικὴν εἰς πόλεμον. περισσότερον γὰρ ἰσχύει διεγεῖραι ψυχὰς λόγος τοιοῦτος, παρὰ πλῆθος χρημάτων. ἐπειδὴ δὲ δύνανται οἱ ἐχθροὶ κατασοχάσασθαι τὸ ἡμέτερον στρατὸν, πόσος ἐστὶν ἀπὸ τοῦ ἀριθμοῦ τῶν βάνδων. ἀναγκαῖον εἶναι λογιζόμεθα ἵνα κατὰ ἓν ἕκαστον τάγμα δύο ὅμοια βάνδα. ἓν μὲν, τὸ αὐθεντικὸν τοῦ κόμητος, ἄλλο δὲ τοῦ, κεντάρχου, καὶ ἵνα βαστάζωνται τὰ δύο μέχρι τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου φαίνεται. γὰρ ἐκ τῶν πολλῶν βάνδων ὅτι ἐστὶ καὶ πολὺς ὁ στρατὸς ἡμῶν. εἰς αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου, ὀφείλουσι βαστάζεσθαι καὶ ὑψοῦσθαι μόνα τὰ αὐθεντικὰ βάνδα. ἐπειδὴ ἂν ὦσι πολλὰ βάνδα, ἐμφύρουσι τὸν λαὸν, καὶ οὐ δύνανται γνωρίζειν αὐτὰ, οἱ ἴδιοι στρατιῶται. πρὸ δὲ ἡμερῶν τινῶν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ὅτε πρέπει τὸν λαὸν καὶ προγυμνασθῆναι εἰς τὰ παραγγέλματα, ὅτε ἁρμόζει μίαν ἑκάστην τοῦρμαν τὸ πῶς θέλει κινεῖσθαι εἰς τὸν πόλεμον ὀφείλουσιν οἱ ἄρχοντες μιᾶς ἑκάστης τούρμας συνάξαι τὸν ἴδιον λαὸν, καὶ προγυμνασθῆναι εἰς τὸ φυλάττειν τὰ παραγγέλματα, καὶ διαλαλῆσαι πρὸς αὐτοὺς τὰ ἁρμόδια, οἷον ὅτι οὐ παραλόγως γίνονται ὑπὸ τῶν παλαιῶν καὶ νεῶν στρατηγῶν αἱ γυμνασίαι τῶν στρατιωτῶν, καὶ αἱ κατὰ τέχνην παραταγαί. καὶ τὸ κινεῖσθαι ὀρθὰ, καὶ εἰς κύκλους, καὶ εἰς ἄλλα σχήματα. καὶ γὰρ τὰ ἄγρια ζῶα, οἷον ἔλαφοι καὶ λαγωοὶ ἢ ἄλλο τί ποτε τῶν μικροτέρων ζώων διωκόμεθα, οὐ βλέπουσιν ὀρθὰ μόνον, ὡς φθάσουσιν, ἀλλὰ καὶ βλέπουσιν πρὸς τὸν τόνον καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν διωκόντων αὐτά· καὶ οὕτω φεύγουσι· καὶ ὅπου ἐκεῖνα οὕτω ποιοῦσι, πῶς οὐ πρέπει τοὺς ἀνθρώπους φρόνησιν ἔχοντας, καὶ ὑπὲρ μεγάλων πραγμάτων ἀγωνιζομένους, μετὰ προσοχῆς καὶ διώκειν, καὶ φεύγειν εἰς τὸν πόλεμον. οὐ δὲ γὰρ ὀφείλουσιν οἱ ἄνδρες εἶναι ὥσπερ ὕδωρ, ἵνα ἔνθα ὁρμήσει, ἐκεῖ καὶ ὑπάγῃ, καὶ ὀλίγον τι πότε προώσωμεν τοὺς ἐχθροὺς, ἢ ἐκεῖνοι ἂν προώσωσιν ἡμᾶς, οὐκ ὀφείλομεν ἐλαύνεσθαι καὶ ὑπάγειν ἀμέτρους, καὶ ἐκ τούτου κινδυνεύειν. ἀλλὰ πάντα μᾶλλον ὑπομένειν πρὸς

πρὸς τοῦτο παντὸς τρόπου, καὶ πάσης μηχανῆς νικᾶν τοὺς ἐχθρούς. οὐ δὲ γὰρ τοῦτο ἐστὶν ἰχνηλεία, τὸ διῶξαι πρὸς ὀλίγον τὸν ἐχθρὸν, ϗ ἀφεῖναι αὐτόν. οὐδὲ τοῦτο ἐστὶ πάλιν τροπὴ τὸ προσολίγον φυγεῖν ϗ πάλιν στραφῆναι. ἀλλὰ καὶ τὴν νίκην, καὶ τὴν τροπὴν, τὸ τέλος τοῦ πολέμου δεικνύει. ϗ πρὸς ἐκεῖνο βλέπειν ϗ ἡμᾶς πρέπει ϗ ἀγωνίζεσθαι. ταῦτα ϗ ἄλλα ὅμοια τούτοις ὀφείλουσι διαλαλεῖν, οἱ τουρμάρχαι, ϗ κοινῶς πρὸς πάντον τὸν στρατὸν. καὶ ἰδίως ἕκαστος πρὸς τοὺς ὑποχειρίους αὐτοῦ. σὺ δὲ στρατηγὲ ἀφοῦ ποιήσει εἰς ἕκαστος τουρμάρχης, ἰδίως γυμνασίαν εἰς τὸν λαὸν αὐτοῦ, ϗ διὰ λάλιαν ὡς εἴπομεν ὀφείλεις μίαν ἢ τὸ πολὺ δεύτεραν, παρατάξαι ὅλον τὸν στρατὸν, ϗ καταστῆσαι αὐτοὺς. ϗ ἀπὸ λόγου ϗ ἀπὸ ἔργου, πρὸς τὸ εἶναι ἑτοίμους, ϗ ἐμπείρους πάντοτε, εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ πολέμου. παράγγειλον δὲ τοὺς τῆς πρώτης παραταγῆς ἄρχοντας, ἤγουν τοὺς τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, καὶ τοὺς τοῦ δεξίου, ἵνα βλέπωσι πρὸς τὸ μέσον μέρος, ϗ πείθωνται αὐτῷ, ϗ ἰσάζωσι πρὸς αὐτό. καὶ ἐν τωάμα ποιῶσι, τὴν συμβολὴν, πρὸς τοὺς ἐχθρούς, εἰς γὰρ τὸ μέσον μέρος ὀφείλει στήκειν ἡ δευτέρα κεφαλή. γινομένης δὲ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ἂν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, ὀφείλουσιν οἱ προκουρσάτορες προτρέχοντες, ἐκ τῆς παραταγῆς. κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὅταν φύγωσιν, ἐλάσια διώκειν, ὡς τοῦ φοσσάτου αὐτῶν. οἱ δὲ δεφένσωρες αὐτῶν οἱ ἀκολουθοῦντες ὀπίσω μετὰ συντάξεως πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν. ἂν ἄρα καὶ τραπῶσι, ὀφείλουσιν ἀκολουθεῖν μετὰ συντάξεως, ϗ μὴ ἀπομένειν, ἵνα ἀντιστραφῶσιν οἱ ἐχθροὶ ὡς ἔτι φεύγουσι, καὶ οὐ δυνηθῶσι βαστάσαι αὐτοὺς οἱ προκουρσάτωρες, καταφεύγωσιν εἰς τοὺς δεφένσωρας ἔχοντες ἐγγὺς αὐτοὺς, καὶ πάλιν, ἵνα συσταθῶσι. ἂν δὲ συμβῇ εἰς αὐτὴν τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, ἢ τραπῆναι ἢ ἓν μέρος ἢ τὰ τρία. παράγγειλον τοὺς προκουρσάτωρας, ἵνα ὑποχωρῶσιν ὡς πρὸς τὴν δευτέραν παραταγὴν, ὡς ἄχρι ἑνὸς ἢ δύο σαγιτοβόλων. ϗ πάλιν ἵνα ἀντιστρέφωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν πάλιν εἰς τὰς ὑποχωρήσεις ταύτας ϗ εἰς ἀντιστρέμματα, ἵνα λέγωνται αἱ ἁρμόδιοι φωναὶ, ϗ τὰ παραγγέλματα, ἅπερ ἀνωτέρω εἴπομεν. ϗ ἂν μὴ δυνηθῶσιν, οἱ προκουρσάτορες τρέψαι τοὺς ἐχθροὺς ἵνα διώκωσιν αὐτούς. εἰ δὲ μὴ ἵνα ὑποχωρῶσι, καὶ πάλιν ἀντιστρέφωνται μίαν ἢ δευτέραν δοκιμάζοντες, ϗ οὐκ ἰσχύουσι τρέψαι αὐτούς τότε ἐπιφθανούσης τῆς δευτέρας παραταγῆς, ἵνα καταφεύγωσιν εἰς αὐτήν. ϗ διαβαίνωσιν εἰς τὰ χωρίσματα αὐτῆς. ϗ ἵνα γυρίζωνται ὀπίσω αὐτῆς, εἰς τὸν εὔκαιρον τόπον, κατὰ μέσον τῆς δευτέρας παραταγῆς καὶ τῆς τρίτης. πλὴν μετὰ συστάσεως ἵνα γυρίζωνται, πρὸς τὸ μὴ ἐμφῦραι τινὰ τὸν τόπον, ϗ τὴν τάξιν αὐτοῦ. καὶ ἵνα συνεπαίρωσι τὴν δευτέραν παραταγὴν, ϗ ἐπέρχωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν. πλὴν ἵνα ὦσι πυκνοὶ ϗ ἐσφιγμένοι, ϗ ἂν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ, ἵνα ἐπακολουθῶσιν αὐτοῖς ταχέως. παράγγειλον δὲ ϗ τοὺς πλαγιοφύλακας ἵνα ἂν εὑρεθῇ μακροτέρα ἡ ἄκρα τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων, κλίνωσιν ἐπὶ σκουτάριον, ϗ ἁπλώσωσι κατὰ τὰ ἴσα αὐτῶν πρὸς τὸ μὴ κυκλωθῆναι παρ' αὐτῶν, τὸ ἡμέτερον μέρος. ἂν δ' εὑρεθῇ κοντοτέρα ἡ ἄκρα τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων, ἵνα σπουδάζωσιν οἱ πλαγιοφύλακες ἐπικλείνεσθαι καὶ ποιεῖν ὡς σίγμα ϗ περιλαμβάνειν ὀπίσω τοὺς πολεμίους πρὶν φθάσει τὸ ἀριστερὸν μέρος συμβαλεῖν εἰς τὸν πόλεμον. οἷον ὅταν ἀπάρτι

pulo suo, & promulgationem, ut diximus, per unam proclamationem, vel ad summum duas, debes ordinare universum exercitum, & constituere ipsos, & sermone, & opere, ut sint promti, & experti omnino in certaminibus praelii. Praecipe vero primae aciei Praefectis, videlicet eis, qui in sinistra parte sunt, & qui in dextra, ut respiciant ad mediam partem, & obediant ipsi, & aequentur ipsi, & una faciant congressionem adversus hostes. In media vero parte debet stare secundum caput. Facta vero commissione praelii, si convertantur hostes, debent Praecursores praecurrentes ex acie adversus hostes, quando fugiant, agitationes persequi ex fossato illorum. Defensores vero eorum, qui sequuntur in posteriori parte cum ordine ad defensionem eorum, si convertantur debent sequi cum ordine, & non exspectare, ut convertantur hostes, dum adhuc fugiunt, & non possint ferre ipsos, praecursores confugiant ad defensores quos habent apud se, & rursus consistant. Si vero contingat in ipsa praelii commissione verti, sive unam partem, sive tres, praecipe praecursoribus, ut secedant ad secundam aciem, usque ad unum, vel duos sagittae iactus; & rursus convertantur adversus hostes, iterum in his secessionibus, & conversionibus, ut dicantur congruentes voces, & praecepta; quae superius diximus. Et nisi possint praecursores convertere hostes, persequantur ipsos. Si vero non secedant, & rursus convertantur, unam, vel secundam probantes, & non potuerint convertere ipsos; tunc superveniente secunda acie, confugiant in ipsam, & conscendant in separationes ipsius, & non circumambulent in posteriori parte ipsius in opportuno loco versus medium secundae, & tertiae aciei; verumtamen cum ordine circumambulent, ne turbet aliquis locum, & ordinem ipsius. Et adtollant secundam aciem, & superveniant adversus hostes. Verumtamen sint densi, & constricti; ut, si convertantur hostes, insequantur ipsos celeriter. Praecipue vero etiam laterum custodes, si inveniatur longior extremitas aciei hostium, declinent ad scutum, & pandant secundum aequalia ipsorum, ne circumdetur ab eis nostra pars. Si vero inveniatur * * * * * extrema acies hostium, curent laterum custodes inclinari, & facere ut sigma, & amplecti in posteriori parte hostes, priusquam praevenerit sinistra pars congredi in praelio. Velut quando confestim futura sit vox congressionis praelii. Si vero est aequale laterum custodibus extremum aciei hostium, sint in proprio ordine, defensores, & committant praelium in unum cum sinistra parte adversus hostes. Praecipe vero etiam hypercerastis, ut donec venerint hostes, quasi duos sagittae iactus, vel tres ab acie, persequantur occulte dextrum cornu; videlicet extremitatem dextram aciei. Supra autem diximus, ut duo banda sint hypercerastae, qui debent persequi eos, qui in uno ordine sunt coordinati, habentes in facie anterius decuriones, vel pentarchos. Etenim, siquidem habeat decem

cem craffitudo aciei, funt in anteriori parte in fronte decuriones; fi vero habeat quinque, funt in anteriori parte in facie pentarchae. Sufficit enim ex folis quinque craffitudo, fi fint neceffarii. Alterius vero ordinis fequantur abfque ordine denfi, & fimul in pofteriori parte eorum. Banda vero ferre non debent recta; fed inclinare capita eorum, donec neceffitas fit, ut adpareant ipfa. Quoniam fi viderint primum ipfa hoftes, ftuduerint contra eos, qui ea tenent. Si vero inveniatur longior fummitas aciei hoftium, praecipe, ut currant, & ambulent; ut inclinent fupra haftam, & commorentur parum in extrema tenentium dextra parte, ut pateant illi ufque ad dimidium fagittae iactum, quum fit longior acies ipforum, quam acies hoftium. Vel fi denfentur adverfus eos, & adhuc circumfepiant ipfos, ut nuncient exitum. Et poftquam duo ordines funt hypercerastae, ut fuperius diximus, quorum unus ambulat in anteriori parte, ut diximus; alter vero in pofteriori parte abfque ordine denfus, & fimul ut exfiliat ex tempore huiufmodi ordo ambulans in pofteriori parte, & veniat poft hoftes cum expulfione celeri. Et fi convertantur hoftes, non infequatur fugientes, fed confeftim moveatur cum alio ordine, & veniat poft reliquos hoftes, qui non fugiunt, fed ftant. Si vero eft longius extremum aciei hoftium, ftatim debent exire hypercerastae, & facere, & excipere ipfos. Si vero eft aequale, ut pateant parum hypercerastae, & excedant ab eo in latus, tunc, ut diximus, impetum faciant adverfus ipfos. Verumtamen quando egrediuntur hypercerastae, ad explicandum, fi hoftes, qui eis e regione ftant, fimiliter pandere voluerint, convenit, ut ftatim infequantur adverfus eos, dum adhuc funt initabiles. Tunc enim quando defcendunt hoftes, qui hypercerastis exadverfo funt, ut dictum fuit, ad explicandum, neceffarium eft, ut & dextra loca ipforum nuda fint, & conftructio ipforum non fit involuta, fed rara, & diffoluta. Hos vero circulos non folum antefignani dextrae partis, fed etiam hypercerastae debent dirigere, & dimetiri. Neque morentur multum ad faciendum circulum, fed etiam praefectus dextrae partis, quamvis turmarchae fit, vel etiam alius quilibet, debet etiam ille fimiliter dirigere, & dimetiri circulum; ut, quando hypercerastae hunc facere adgreffi fuerint, & hoftes tumultuari inceperint, tunc antevertat & ipfe cum dextra parte. Praecipe vero & praefecto ipfi dextrae partis, ut aciem fuam longiorem faciat, quam aciem hoftium, fi poffit. Si vero nequeat aequet, cum ipfa, & inveniatur * * * * * * * * * * * *

* * * * directiones, ex tali hypercerastae facere * * * * * * * * * * * * * * *

Cognofce vero, quod propterea hypercerastae neceffarii funt, quod & in nudis locis fuas acies facere poffunt, & propter aliam fecuritatem. Praecipe vero etiam fecundae aciei ftare in media parte, in qua debes ftare tu, o Imperator * * * * * * * * * * *

& dimetiatur, ut inveniatur tempore commiffio-

μέλλη γίνεσθαι ἡ φωνὴ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου. εἰ δ' ἐστὶν ἴσον τῶν πλαγιοφυλάκων τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων, ἵνα ὦσιν εἰς τὴν ἰδίαν τάξιν ὡς δεφένσωρες, καὶ συμβάλωσι πόλεμον ἐντωάμα μετὰ τοῦ ἀριστεροῦ μέρους πρὸς τοὺς ἐχθρούς. παράγγειλον δὲ καὶ τοὺς ὑπερκεραστὰς, ἵνα ἕως οὗ ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ, ὡς ἀπὸ δύο σαγιτοβόλων ἢ τριῶν τῆς παραταγῆς, παρακολουθῶσι κρύφα τῷ δεξιῷ κέρατι, ἤγουν τῷ ἄκρῳ τῷ δεξιῷ τῆς παραταγῆς. ἐπὶ δὲ δύο βάνδα εἴπομεν ἵνα ὦσιν ὑπερκερασταὶ, ὀφείλουσι παρακολουθεῖν, οἱ μὲν τοῦ ἑνὸς τάγματος, συντεταγμένοι, ἔχοντες εἰς τὸ μέτωπον ἔμπροσθεν, τοὺς δεκάρχους, ἢ τοὺς πεντάρχους. καὶ γὰρ ἐὰν μὲν ἔχῃ δέκα τὸ πάχος τῆς παραταγῆς, εἰσὶν ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον οἱ δέκαρχοι. εἰ δὲ ἔχῃ πέντε, εἰσὶν ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον οἱ πένταρχοι· ἀρκοῦσι γὰρ ἀπὸ πέντε μόνων τὸ πάχος ἂν ὦσι χρήσιμοι. τοῦ δὲ ἄλλου τάγματος, ἵνα ἀκολουθῶσι χωρὶς συντάξεως πυκνοί. καὶ ἐντωάμα ὄπισθεν αὐτῶν. τὰ δὲ βάνδα οὐκ ὀφείλουσι βαστάζειν ὀρθά. ἀλλὰ ἐπικλίνειν τὰς κεφαλὰς αὐτῶν, ἕως οὗ γένηται χρεία φαίνεσθαι αὐτά. ἐπεὶ δὴ ἂν ἴδωσι πρῶτον αὐτὰ οἱ ἐχθροὶ ἐπιτηδεύωσι πρὸς τοὺς κρατοῦντας αὐτά. εἰ δὲ εὑρεθῇ μακρότερον τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων παράγγειλον τρέχειν καὶ περιπατεῖν. ἵνα κλίνωσιν ἐπὶ κοντάριον, καὶ ἐμβραδύνωσιν ὀλίγον τὰ ἄκρα τῶν κρατούντων τοῦ δεξιοῦ μέρους, ἵνα ἁπλώνωσιν ἐκεῖνοι ὡς ἄχρι ἡμίσεως σαγιτοβόλου, διὰ τὸ γενέσθαι μακρότερον τὴν παραταγὴν αὐτῶν παρὰ τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων. ἢ ἂν πυκνεύωσι κατ' αὐτῶν, καὶ ὡς ἔτι περικυκλοῦσιν αὐτοὺς ἵνα ἀναγγέλλωσι τὸ ἔξελθε. καὶ ἐπειδὴ δύο τάγματα εἰσὶν οἱ ὑπερκερασταὶ ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν καὶ τὸ μὲν ἓν περιπατεῖ ἔμπροσθεν μετὰ συντάξεως, τὸ δ' ἄλλο ὄπισθεν χωρὶς συντάξεως, πυκνὸν καὶ ἐντωάμα ἵνα ἐκπηδᾷ ἐξαίφνης τὸ τοιοῦτον τάγμα τὸ περιπατοῦν ὄπισθεν. καὶ ἔρχηται ὀπίσω τῶν ἐχθρῶν μετὰ ἐλασίας ταχείας. καὶ ἂν τραπῶσιν οἱ τοιοῦτοι ἐχθροὶ, μὴ ἐπιδιωκέτω τοὺς φεύγοντας. ἀλλὰ παραυτίκα ἐνούσθω μετὰ τοῦ ἄλλου τάγματος, καὶ ἐρχέσθω ὀπίσω τῶν λοιπῶν ἐχθρῶν, τῶν μὴ φευγόντων, ἀλλὰ ἱσταμένων. εἰ δ' ἐστὶ κοντότερον τὸ ἄκρον τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων παραυτὰ ὀφείλουσιν ἐξέρχεσθαι οἱ ὑπερκερασταὶ, καὶ ποιεῖν ὡς σίγμα, καὶ περιλαμβάνειν αὐτούς. εἰ δ' ἐστὶν ἴσον, ἵνα ἁπλώσωσιν ὀλίγον οἱ ὑπερκερασταὶ, καὶ παρεκβῶσιν αὐτὸ εἰς τὸ πλάγιον. καὶ τότε, ὡς εἴπομεν ὁρμήσωσι κατ' αὐτῶν. πλὴν ὅταν παρεκβαίνωσιν οἱ ὑπερκερασταὶ εἰς τὸ ἁπλῶσαι, ἂν θελήσωσιν οἱ κατέναντι αὐτῶν ἐχθροὶ ὁμοίως ἁπλῶσαι, ἁρμόζει ἵνα παραυτίκα ἐλαύνωσι κατ' αὐτῶν. ὡς ἔτι εἰσὶν ἀκατάστατοι. τότε γὰρ ὅταν παρεκβαίνωσιν οἱ κατέναντι τῶν ὑπερκεραστῶν ἐχθροὶ, ὡς εἴρηται πρὸς τὸ ἁπλῶσαι, ἀνάγκη ἐστὶν, ἵνα καὶ τὰ δεξία αὐτῶν γυμνὰ ὦσι, καὶ ἡ σύνταξις αὐτῶν. ἵνα μὴ ὑπάρχῃ σφιγκτή. ἀλλ' ἀραιὰ καὶ διαλελυμένη. ταύτας δὲ τὰς κυκλώσεις οὐ μόνον οἱ πρόμαχοι τοῦ δεξιοῦ μέρους οἱ ὑπερκερασταὶ ὀφείλουσι κανονίζειν. καὶ καταμετρῆσαι, ἵνα μήτε βραδύνωσι πολὺ πρὸς τὸ ποιῆσαι τὴν κύκλωσιν. μήτε πάλιν ταχύνωσιν. ἀλλὰ καὶ ὁ ἄρχων τοῦ δεξιοῦ μέρους κἂν τε τουρμάρχης ὑπάρχῃ, κἂν τε ἕτερός τις, ὀφείλει καὶ ἐκεῖνος ὁμοίως κανονίζειν καὶ καταμετρεῖν τὴν κύκλωσιν. ἵνα ὅταν ἐγχειρήσωσι ποιεῖν αὐτὴν οἱ ὑπερκερασταὶ, καὶ ἄρξωνται θορυβεῖσθαι οἱ πολέμιοι,

λέμιοι, τότε φθάνῃ καὶ αὐτὸς μετὰ τοῦ δεξιοῦ μέρους παράγγειλον δὲ καὶ τῷ ἄρχοντι αὐτῷ τοῦ δεξιοῦ μέρους, ἵνα εἰ μὲν δύναται ποιεῖν τὴν παραταγὴν αὐτοῦ μακροτέραν, παρὰ τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων. εἰ δὲ οὐ δύναται κἂν ἵνα ἰσάζῃ μετ' αὐτῆς καὶ εὑρεθῇ * * * * * * * * * * * * νωνίαι ἐκ τοῦ τοιούτου οἱ ὑπερκεράσται ποιεῖν * * * * * * * γίνωσκε δὲ, ὅτι διὰ τοῦτο εἰσὶν ἀναγκαῖοι οἱ ὑπερκερασταὶ, ὅτι καὶ εἰς γυμνοὺς τόπους δύνανται ποιεῖν τὰς παραταγὰς αὐτῶν, καὶ δι' ἑτέρας ἀσφαλείας. παράγγελλον δὲ καὶ τῇ δευτέρᾳ παραταγῇ ἱστάναι εἰς μέσον μέρος, εἰς ὃ ὀφείλεις ἵστασθαι σὺ στρατηγοῦ * * * * * * ζηται, καὶ καταμετρῇ. ἵνα εὑρεθῇ ἐν τῷ καιρῷ τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ὡς ἀπὸ τριῶν, ἢ τεσσάρων σαγιτοβόλων τῆς πρώτης παραταγῆς. ἵνα ἂν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἀκολουθῇ αὐτῇ μετὰ τῆς τάξεως, ὡς ἔκδικος καὶ βοηθός. καὶ μὴ ἀπομένῃ. ἂν δὲ ἀπομένῃ κἂν ἓν τάγμα ἐκ τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα ὑποδέχηται ἕκαστος τὸ καταφεύγον μέρος αὐτῆς. καὶ ἑνουμένη μετὰ τῆς πρώτης παραταγῆς, ἐπέρχηται μετὰ συντάξεως κατὰ τῶν ἐχθρῶν. καὶ μὴ παραμένῃ, μήδ' ἐπιδιώκῃ ἀτάκτως τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα φυλάττηται συντεταγμένη. μέχρις οὗ πλήρης ὁ πόλεμος τελειωθῇ, καὶ ὑποστρέψῃ πάλιν εἰς τὸ φοσσάτον. ἂν δὲ φαίνηται ἀμφίβολος ἡ μάχη τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα ὑποδέχηται ἐκεῖν ἀντιδιώξις, ἁρμόζει ἵνα ἀναμένῃ δευτέρα παραταγὴ, καὶ θεωρῇ τὸ τέλος τοῦ πράγματος. πλὴν ἵνα βάλλῃ δεύτερον ἢ τρίτον φωνὰς, καὶ ὠρυάται πρὸς τὸ ποιῆσαι δειλίαν εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ προθυμίαν ἡμετέρους. μὴ σπουδάζετω δὲ * * * * * * παραταγὴ πρὸς τὸ μίσγεσθαι μετὰ τῆς πρώτης παραταγῆς. οὕτως ὡς φθάσει χωρὶς αἰτίας τινὸς ἢ πλησιάζει πολὺ πρὸς αὐτὴν, ἵνα μὴ γένηται φύρματι ἢ τροπὴ παράλογος. εἰς τὴν * * * * βολὴν τοῦ πολέμου. ἂν δὲ τραπῇ καὶ ἡ δευτέρα παραταγὴ ἐρχομένη μέχρι τῶν ὀπισθοφυλάκων. ἤγουν τῆς τρίτης παραταγῆς, ὀφείλει σπουδάζειν ἵνα πάλιν συστάθῇ. ἂν δὲ ἀπὸ ἐγκρύματος ἐκ τῶν ὀπίσω μηνυθῇ ἐπιδρομὴ ἐχθρῶν. ἂν μὲν ὀλίγοι ὦσιν οἱ μηνυόμενοι, καὶ ἀρκῇ ἡ τρίτη παραταγὴ πρὸς αὐτούς. ἵνα ἐκπέμπηται κατ' αὐτῶν. εἰ δὲ οὐκ ἀρκῇ πρὸς αὐτοὺς ἡ τρίτη παραταγὴ, τότε καθώς ἐστιν ἡ σύνταξις ὅλη ἵνα γυρίζηται, καὶ στρέφωνται τὰ πρόσωπα αὐτῶν, πρὸς τοὺς ὀπίσω ἐρχομένους ἐχθρούς. ὁμοίως δὲ ἵνα γυρίζηται καὶ τὸ βάνδον μετὰ τοῦ ἄρχοντος πλὴν ἵνα στήκωσιν οἱ ὅλοι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους, καὶ γίνωνται ἔμπροσθεν * τοῦ πολέμου καὶ * * * * * * * τρέπωνται κατ' αὐτῶν οἱ * * * * προκουρσάτορες εἴτε ἓν, εἴτε δύο βάνδα εὑρεθῶσι. κἂν δὲ πολλοὶ ὦσιν οἱ ἀγγελλόμενοι ὅτι ἔρχονται ὀπίσω, τότε παράγγελλε ὅτι μετάλλαξον, καὶ ἔρχον οἱ ἔμπροσθεν ὄπισθεν, καὶ οἱ ὀπίσω ἔμπροσθεν κατὰ τάγμα καὶ γίνεται ἡ μία μέτωπον, ταύτας τὰς παραγγελίας ποίησον πρὸ δύο ἡμέρας τοῦ πολέμου. ὥστε γινώσκειν τοὺς στρατιώτας τὰ ἁρμόζοντα. εἰς γὰρ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου οὐ δύνανται καὶ ταῦτα μανθάνειν οἱ μὴ ἔχοντες πεῖραν αὐτῶν. πλὴν ἐκεῖνα μόνα μανθάνουσι μετὰ σπουδῆς. ὅσα ἐστὶ σύντομα παραγγέλματα. ταῦτα δὲ ἂν παραγγέλ-

sionis praelii, quasi tres, vel quatuor sagittae iactus a prima acie. Vt, si convertantur hostes, sequatur ipsa cum ordine, ut ultrix, & auxiliatrix, & non permaneat. Si vero permaneat unus ordo ex prima acie; excipiat unusquisque fugientem partem eius, & unita cum prima acie superveniat cum ordine adversus hostes; & non permaneat, neque persequatur, inordinate hostes; sed magis custodiatur coordinata, donec plenum praelium perficiatur, & convertatur rursus in fossatum. Si vero adpareat dubia pugna primae aciei, ut illic ex adverso persequutio excipiatur, congruit ut exspectet secunda acies, & negotii finem contempletur, priusquam emittat secundam, vel tertiam vocem, & ululet ad terrorem hostibus iniiciendum, & nostris alacritatem. Ne curet vero * * * * * * * * * * acies ut misceatur cum prima acie, utcumque sine aliqua causa, vel adpropinquet multum ad ipsam ne fiat confusio aliqua, vel conversio praeter rationem. In * * * * * * * congressione praelii; si vero convertatur secunda acies veniens usque ad laterum custodes, videlicet tertiae aciei, debet curare, ut rursus stet. Si vero ab insidiis ex iis, qui in posteriori parte sunt, indicetur incursio hostium; si quidem pauci sint ii, qui indicantur, & sufficiat tertia acies adversus eos, emittatur contra ipsos, Nisi vero sufficiat adversus eos tertia acies, tunc, ut est, constructio universa gyret, & convertantur facies eorum contra hostes, qui a posteriori parte veniunt. Pariter vero gyret etiam bandum cum praefecto, verumtamen stent omnes in propriis locis, & sint in anteriori parte * * * * * * * * * * * * * * * * * praelii, & * * * * * * * * convertantur contra eos * * * * * praecursores, sive unum, sive duo banda inveniantur. Quamvis autem multi sint, qui nunciantur venire in posteriori parte, tunc praecipe, ut commutentur, & veniant, qui in anteriori parte sunt in posteriorem, & qui in posteriori in anteriorem, secundum ordinem, & fiat una frons. Haec praecepta facias ante duos dies praelii, ut agnoscant milites congruentia; tempore enim pugnae non possunt haec discere, quum illorum experientiam non habeant. Verumtamen illa sola discent cum studio, quae sunt brevia praecepta. Haec vero, si praeceperis militibus ante multos dies praelii, obliviscuntur ipsorum. Propterea paucos ante dies pugnae, ut dictum est, convenit fieri praeparationes. Praecipe vero generaliter omnibus, ut si fiat conversio in prima acie non confidant praeterire secundam aciem, & fugere perfecte a tergo eius, ne vita periclitetur, sive ab hostibus, sive a capite exercitus, ut morte dignus, nisi tanta, ut dictum fuit, necessitas sit *

Congruit etiam ab insidiis committere praelium * * * * * aciei hostium, debent praecipere * * * * * qui mittuntur in insidias, ut ante alia omnia vigilias dimittant, & de hostibus diligenter ediscant, ne veniant extempore in occursum cum eis, quum

quum non habeant ipſi inſidias a latere, vel ab iis, qui ſunt in poſteriori parte aciei ipſorum. Saepe enim etiam hoſtes ſtabiliuntur in duas acies, & niſi fiant cum diligentia incurſiones noſtrarum inſidiarum, adverſus primam eorum aciem * inſidias * * * * * * * * * * * * * ſubiectas, non debes facere inſidias * * * * * * * * primae eorum aciei; ſed magis * * * * * ipſius. Sive ab una parte ſuperveniant hoſtes, ſive ex duabus partibus fiant inſidiae adverſus hoſtes, ut dictum fuit: videlicet adverſus extremitatem aciei eorum. Debent vero, qui ſunt in inſidiis obſervare hoſtes, ut ſciant quando committendum eſt praelium adverſus hoſtes, & ad hoc ne praeoccupent ipſi multum noſtram aciem, neque iterum morentur. Sed quando duos, vel tres ſagittae iactus diſtant acies noſtrae, & acies hoſtium, tunc ſuperveniant adverſus eos, qui ſunt in inſidiis. Haec vero omnia docebit non exercitatio, ſed probatio, & periculum; quae omnia praecipue credere, & debes ipſis, & unicuique turmarchae mandare debes ipſa, ſive haec omnia ſcribens ipſi dare; ut ille etiam quomodo proprium populum conſtituere debet agnoſcat. Debet enim unuſquiſque turmarcha tertiam partem populi ſui facere praecurſores, eos videlicet, qui praecurrunt ex acie adverſus hoſtes quando fugiant; & ſtatuere ipſos hinc, atque illinc in reliquo ipſius populo. Alias vero duas partes, quae ſunt in medio, facere defenſores, eos ſcilicet qui ſequuntur poſt curſores cum ordine ad vindictam eorum; ſi etiam convertantur * * * * * * * * * * * * * * & haſtae vero militum non habeant flamula tempore commiſſionis praelii. Sed decet haec efferre, & mittere in thecas ſuas. Si vero audeant hoſtes ab uno milliari ad praelium, habeant ipſa in haſtis * * * * * * * * * * * * * banda vero comitum debent eſſe minora, & banda drungariorum maiora, & immutare. Similiter vero haſtae ipſorum ſint diverſae ab aliis, ut ſuperius dictum fuit * tempore vero congreſſionis praelii, ex quo fit vox in exercitu, *vince*, debent mittere voces, & ululare, & reboare qui in poſteriori parte ſunt, & alacriores reddere ad invicem eos, qui in anteriori parte ſunt * * * * * * * * * turmarcha debet ſtare in medio aciei ſuae, videlicet in medio defenſorum, qui ambulant cum ordine poſt praecurſores ad vindicandos ipſos, ſi convertantur. Drungarii autem ſtent hinc, atque illinc in medio in bandis praecurſorum in anteriori parte diſcurrentium adverſus hoſtes. Multae vero tubae tempore praelii ne ſonent; ſufficit tantum una turmarchae.

Quo

γέλλης τȣς ςρατιώτας πρὸ πολλῶν ἡμερῶν τοῦ πολέμȣ, ἐπιλανθάνονται αὐτῶν. Διὰ τȣ̃το πρὸ ὀλίγων ἡμερῶν τȣ̃ πολέμȣ ὡς εἴρηται, ἁρμόζει γίνεσθαι τὰς παρασκευάς. παράγγελλε δὲ ϗ καθόλȣ πᾶσιν. ἵνα ἂν γένηται τροπὴ εἰς τὴν πρώτην παραταγὴν, μὴ θαῤῥῶσιν ἂν τȣ̃ παραβῆναι τὴν δευτέραν παραταγὴν, ϗ φυγεῖν τελέως ὀπίσω αὐτῆς. ἵνα μὴ εἰς τὴν ζωὴν αὐτȣ̃ κινδυνεύσῃ, εἴτε παρὰ τῶν ἐχθρῶν, εἴτε παρὰ τῆς κεφαλῆς τȣ̃ ςρατȣ̃, ὡς ἄξιος θανάτȣ. εἰ μὴ ἄρα τοσαύτη ὡς εἴρηται ἀνάγκη γένηται * ἁρμόζει δὲ ἀπὸ ἐγκρύμματος συμβάλλειν πόλεμον * * * τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν, ὀφείλȣσι παράγγελ * * * οἱ πεμπόμενοι εἰς τὸ ἔγκρυμμα, ἵνα πρὸ παντὸς ἄλλου ἀπολύωσι βίγλας, ϗ μανθάνωσιν ἀκριβῶς περὶ τῶν πολεμίων, πρὸς τὸ μὴ ἐλθεῖν ἐξαίφνης εἰς ἀπάντησιν μετ' αὐτῶν, πρὸς τὸ μὴ ἔχειν αὐτȣ̀ς ἐγκρύματα ἀπὸ πλαγίȣ, ἢ ἐκ τῶν ὀπίσω τῆς παραταγῆς αὐτῶν πολλάκις γὰρ ϗ οἱ ἐχθροὶ ῥίζονται εἰς δύο παραταγάς. καὶ εἰ ȣ̓ γίνονται μετὰ ἀκριβείας ἐπιδρομαὶ τῶν ἡμετέρων ἐγκρυμμάτων κατὰ τῆς πρώτης αὐτῶν παραταγῆς * * * * * * * * * * * * * * * * * ἐγκρύματα * * * * * * * * * * * * ταγὰς, ȣ̓κ ὀφείλεις ποιεῖν ἔγκρυμμα * * * * * * * * * πρώτης αὐτῶν παραταγῆς, ἀλλὰ μᾶλλον * * * * * * * * αὐτȣ̃. ἄντε ἐκ τοῦ ἑνὸς μέρȣς ἐπέρχονται οἱ πολέμιοι, ἄντε ἐκ τῶν δύο μέρη ποιῆσαι ἐγκρύματα κατὰ τῶν πολεμίων ὡς εἴρηται. ἤγȣν κατὰ τȣ̃ ἄκρȣ τῆς παραταγῆς αὐτῶν. ὀφείλȣσι δὲ οἱ ὄντες εἰς τὸ ἔγκρυμμα ςοχάζεσθαι τȣ̀ς ἐχθρȣ̀ς τὸ πότε, ἵνα συμβάλλωσι πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν. δὲ τὸ, μήτε προλαμβάνειν αὐτȣ̀ς πολὺ παρὰ τὴν ἡμετέραν παραταγὴν, μήτε πάλιν βραδύνειν. ἀλλὰ ὅτε ὡς ἀπὸ δυῶν ἢ τριῶν σαγιτοβόλων γίνονται αἱ παραταγαὶ ἡμῶν ϗ τῶν πολεμίων, τότε ἐπέρχεσθαι κατ' αὐτῶν τȣ̀ς ὄντας εἰς τὸ ἔγκρυμα. ταῦτα δὲ πάντα ȣ̓ δασήει ἡ γυμνασία ἀλλὰ ἡ δοκιμὴ καὶ ἡ πεῖρα. ἅπερ πάντα ὀφείλεις παραγγέλλειν δὲ θαῤῥεῖν, αὐτȣ̀ς ϗ ἑκάςῳ τȣρμάρχῃ ὀφείλεις προςάττειν αὐτὰ ἢ ἐγγράφως δȣ̃ναι αὐτῷ ταῦτα πάντα. ἵνα γινώσκῃ καὶ αὐτὸς πῶς δεῖ καθιςᾶν τὸν ἴδιον λαόν. ὀφείλει γὰρ εἷς ἕκαστος τȣρμάρχης τὸ τρίτον μέρος τοῦ λαοῦ αὐτοῦ ποιῆσαι προκȣρσάτορας, τοὺς προεκτρέχοντας ἐκ τῆς παραταγῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ὅταν φύγωσι, ϗ ςῆσαι αὐτȣ̀ς ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, εἰς τὸν λοιπὸν αὐτȣ̃ λαόν. τὰ δὲ ἄλλα δύο μέρη τὰ ὄντα μέσον ποιῆσαι δεφένσωρας. τȣ̀ς ἀκολȣθȣ̃ντας ὀπίσω τῶν κȣρσατόρων μετὰ συντάξεως πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν, ἂν ἄρα καὶ τραπῶσιν * αἱ τὰ κοντάρια δὲ τῶν ςρατιωτῶν μὴ ἐχέτωσαν φλάμȣλα εἰς τὸν καιρὸν τῆς συμβολῆς τȣ̃ πολέμου. ἀλλ' ἁρμόζει ἐπαίρειν ταῦτα καὶ βάλλειν εἰς τὰς θήκας αὐτῶν. εἰ δὲ θράσωσιν οἱ ἐχθροὶ ἀπὸ ἑνὸς μιλίȣ πρὸς τὰ τȣ̃ πολέμȣ, ἐχέτωσαν αὐτὰ εἰς τὰ κοντάρια * τὰ δὲ βάνδα τῶν κομήτων ὀφείλȣσι μικρότερα εἶναι καὶ τῶν δρȣγγαρίων μεγαλώτερα, ϗ παραλλάσσειν. ὁμοίως δὲ ϗ τὰ κοντάρια αὐτῶν ἔςω παραλλαγμένα πρὸς τὰ ἄλλα ὡς εἴρηται πρότερον * * * * * * * * * * * * * * * * εἰς δὲ τὸν καιρὸν τῆς συμβολῆς τȣ̃ πολέμȣ ἀφ' ȣ̃ γένεται ἡ φωνὴ τȣ̃ ςρατȣ̃ νικᾶ, ὀφείλȣσι βάλλειν φωνὰς δὲ ὠρύεσθαι, ϗ παραφρύνειν οἱ ὀπίσω ϗ προθυμοποιεῖν καὶ ἀλλήλȣς καὶ τȣ̀ς ἔμπροσθεν * * * * * * ὁ τȣρμάρχης ὀφείλει ἵςασθαι μέσον τῆς παραταγῆς αὐτȣ̃.

αὐτοῦ. ἤγουν μέσον τῶν δεφενσώρων, τῶν περιπατούντων μετὰ συντάξεως ὄπισθεν τῶν προκουρσατόρων πρὸς ἐκδίκησαι αὐτῶν ἂν ἄρα καὶ τραπῶσι, οἱ δὲ δρουγγάριοι, ἵνα στήκωσιν ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν μέσον εἰς τὰ βάνδα τῶν προκουρσατόρων τῶν κατατρεχούτων ἔμπροσθεν τῆς παραταγῆς κατὰ τῶν ἐχθρῶν. πολλὰ δὲ βούκινα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου μὴ λαλῶσιν ἀρκεῖ δὲ μόνον τοῦ τουρμάρχου.

Κατὰ τὸν καιρὸν ὅταν μέλλης παρατάξαι πρὸς πόλεμον ἵνα πέμπης μανδάτορας καὶ προερευνὰς τοὺς τόπους τοὺς ὄντας μέσον τῆς σῆς παραταγῆς, καὶ τῶν ἐχθρῶν εἰς οὓς μέλλει γενέσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, ἵνα μὴ ὦσι λάκκοι, ἢ ὀρύγματα, ἢ πηλὰ, ἢ δόλοι τινὲς μελετώμενοι παρὰ τῶν ἐχθρῶν. καὶ ἂν εὑρεθῇ τοιοῦτόν τι, ἵνα ἀναμένῃ ἡ ἡμετέρα παραταγὴ ἕως οὗ διαβῶσιν οἱ ἐχθροί. καὶ τότε ἵνα ἀπαντήσῃς αὐτοὺς εἰς τὸν καθαρὸν τόπον.

Τὸ δὲ βάνδον τοῦ τουρμάρχου μόνον ὡς εἴπομεν ἵνα ὑπάρχῃ παρηλλαγμένον, παρὰ τὰ ἄλλα βάνδα τῶν ὑποχειρίων αὐτοῦ. πρὸς τὸ γνωρίζεσθαι εὐκόλως πάντας τοὺς ὑπ᾽ αὐτοῦ βανδοφόρους.

Ὅταν δὲ μέλλῃ ἀποκινῆσαι τὸ τοιοῦτον βάνδον τοῦ τουρμάρχου, ὀφείλει ποιεῖν σημάδιά τινα παρηλλαγμένα πρὸς τὸ χωρίζειν αὐτὸ παρὰ τὰ λοιπά. καὶ εἶναι γνώριμον, οἷον ἵνα στήκῃ ἢ ἄνω εἰς τὸ ἐμπροσθοκούρβιον τῆς σέλας. ἢ κάτω εἰς τὸ λωρίον τῆς σκάλας. ἢ δεξιὰ ἢ ἀριστερὰ πυκνὰ ὡς κλίνειν καὶ πάλιν ἐγείρειν τὴν κεφαλὴν αὐτοῦ. ἢ ἵνα τινάσσηται πυκνὰ ὀρθὰ πρὸς τὸ γνωρίζεσθαι, καὶ εἰς τὸ μὴ σύγχυσιν εὐκόλως ὑπὸ τῶν λοιπῶν γίνεσθαι.

Οὐκ ὀφείλουσι δὲ πάντος τοῦ τουρμάρχου τὰ βάνδα ἓν σημεῖον ἔχειν, ἀλλὰ μιᾶς ἑκάστης τούρμας βάνδα, ἵνα ἔχωσι παρελλαγμένα τὰ σημεῖα αὐτῶν. καὶ ἵνα συνεθίζωσι τοὺς στρατιώτας οἱ τουρμάρχοι, διὰ τῆς προγυμνασίας τοῦ γνωρίζειν τὰ τοιαῦτα σημεῖα * * * * * λοῦνται γὰρ ἐκ τούτου τὰ λοιπὰ βάνδα, τὰ ὄντα ὑπὸ ἕνα ἕκαστον τουρμάρχην. ἐπειδὴ βλέπουσι πρὸς τὸ βάνδον τοῦ τουρμάρχου, καὶ συντόμως συνάγουσι, καὶ ἰσχυροποιοῦσι τὸν λαὸν αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ αὐτοὶ ἐκεῖνοι οἱ στρατιῶται τῶν τοιούτων βάνδων γνωρίζουσι τὸ βάνδον τοῦ τουρμάρχου, καὶ εὐκόλως εὑρίσκουσι δι᾽ αὐτοῦ καὶ τὰ ἄλλα βάνδα, ὡς ἔτι πλανῶνται πολλάκις.

Ἁρμόζει δὲ πάντοτε εἰς ὅλους τοὺς πολέμους. ἂν συμβῇ τὸν στρατιώτην ἀποχωρισθῆναι μακρὰν ἀπὸ τοῦ βάνδου αὐτοῦ. ἵνα σπουδάζει πάντι τρόπῳ τοῦ ἑνωθῆναι αὐτῷ. Διαμένει γὰρ ἐκ τούτου ἄφυρτος ἡ παραταγὴ, ὅπερ ἐστὶν εἰς σωτηρίαν τοῦ στρατοῦ.

Ἂν δὲ συμβῇ εἶναί τινας ἐν τῷ στρατῷ ὁμοφύλους τῶν πολεμίων ἁρμόζει πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου χωρίζειν αὐτούς. καὶ εἰς ἄλλους τόπους μετά τινος προφάσεως προαπολύειν αὐτούς.

Καὶ τοῖς μὲν τουρμάρχαις πρόσταξον ἵνα ποιῶσι, ταῦτα ἅπερ εἴπομεν, ἀλλὰ καὶ ἑνὶ ἑκάστῳ δρουγγαρίῳ καὶ κόμητι μετὰ τῶν τουρμαρχῶν παρακέλευε καὶ πρόσταττε, ἵνα ἐκ παντὸς ποιῶσι τὸν στρατὸν τοῦ πράττειν αὐτοὺς τὰ ἁρμόζοντα.

Πρέπει ἓν ἕκαστον βάνδον εἴτε εἰς φοσσάτον εἴτε ὅπου δήποτε ἀπληκεύει. ἵνα ψάλλῃ πρωῒ εἰς τὸν ὄρθρον, πρὸ παντὸς ἄλλου πράγματος. καὶ πάλιν ὁμοίως τὴν ἑσπέραν, ἀφ᾽ οὗ γένηται ὁ δεῖπνος τὸ τρισάγιον καὶ τὰ λοιπὰ κατὰ τὴν συνήθειαν.

* ἃ δὲ κοντουβέρνια ἤγουν τοὺς ὀρδίνους, ἵνα προστάξῃ γίνεσθαι ἀπὸ παλαιῶν καὶ νέων στρατιωτῶν * * * * * * τὸ πρῶτον καὶ τὸ δεύτερον ὄρδινον, καὶ τὸ ὀπίσω καὶ τὸν ἔμπροσθεν, ἔχε τῆς παραταγῆς κονταράτους, τὸν δὲ τρίτον καὶ τὸν τέταρτον * * * * * * * τοὺς δὲ ὄντας εἰς τὸ μέσον, ἵνα

Quo tempore ad praelium ordinaturus es, mandatores, & indagatores mittas in loca, quae sunt in medio tuae aciei, & hostium, in quibus belli commissio futura est, ne sint fossae, vel meatus, vel coenum, vel doli aliqui excogitati ab hostibus. Et si huiusmodi aliquid inveniatur, permaneat tertia acies donec pertranseant hostes, & tunc illis obviam ieris in mundo loco.

Bandum vero turmarchae solum, ut diximus, sit varium ab aliis bandis eorum, qui illi subiecti sunt; ut omnes bandophori, qui sub eo sunt, facile dignoscantur.

Quando vero moturum sit huiusmodi bandum turmarchae, debet facere signa aliqua varia ad separanda ipsa ab reliquis; & ut cognoscatur; veluti statuat vel sursum in emprosthocurbio sellae, vel deorsum in loco scalae, vel dextrorsum, vel sinistrorsum dense ut declinet, & iterum excitet caput suum, vel ut extendantur densa recta, ut cognoscantur, & ut confusio non facile a reliquis fiat.

Non debent vero cuiuslibet turmarchae banda unum signum habere; sed uniuscuiusque turmae banda, habeant variata signa sua, & turmarchae milites adsuefaciant per praeexercitationem ad cognoscendum huiusmodi signa * * * * * * * * etenim ex hoc reliqua banda, quae sunt sub unoquoque turmarcha. Quoniam intuentur bandum turmarchae, & cito colligunt, & fortificant populum suum. Sed etiam illi ipsi milites talium bandorum cognoscunt bandum turmarchae, facile inveniunt per ipsum etiam alia banda, dum adhuc saepe errent.

Congruit vero omnino in universis praeliis, si contingat militem secedere longe a bando suo, curare omni ratione, ut ipsi uniaris. Permanet enim ex hoc inconfusa acies, quod est in salutem exercitus.

Si vero contingat esse aliquos in exercitu eiusdem generis cum hostibus, congruit paucos dies ante praelium seiungere ipsos, & in alia loca sub praetextu aliquo praemittere eos.

Et turmarchis quidem impera, ut haec, quae diximus faciant; sed etiam unicuique drungario, & comiti cum turmarchis suade, & impera, ut ex omni faciant exercitum, ut faciant ipsi, quae congruunt.

Convenit unumquodque bandum, sive in fossato, sive ubicumque castrametatur, ut psallat mane diluculo ante alia omnia; & iterum similiter vespere ex quo fiat ex coena, trisagium, & reliqua secundum consuetudinem.

Contubernia igitur, videlicet ordines, praecipias fieri ex veteribus, & novis militibus * * * * * * primum, & secundum ordinem, & in eo, qui in posteriori parte est, & qui in anteriori habet hastatos, tertium vero, & quartum * * * * * * * * eos vero, qui in me-

in medio sunt, facias, prout necessitas postulat * phlamula hastarum tempore praelii ne habe in hastis, impediunt enim etiam hastae * * * * * & sagittas, quas iaciunt sagittarii * ut unusquisque ordo sex, vel octo ex inferioribus * * * * * ad opem ferendam eis, qui plagas in praelio accipiunt, eosque in fossatum ferendos * vero deligi etiam duos speculatores, & vigilatores utiles insomnes, & fortes, & duos mandatores * * * * separaveris ex iis, qui stant in ordinibus aciei duos viros, & ipsos utiles, ut custodiant bandum tempore praelii * idoneum, & litteris eruditum unum militem, & seiunge ipsum, ut tempore praelii circumeat exercitum * * * * * * alacres reddat ipsos per sermonem, prout superius diximus * * * * * * * * * * * * * * * * * * in magnis ordinibus duplicia banda facere, ut ante praelium, unum quidem habeat praefectus ordinis, aliud vero * * * * centurio. Die vero praelii re * * * * duo, sed solum illud praefecti * congruit, ut die praelii ferat unusquisque miles in sella sua aquam in ascodaulo, & panem biscoctum * * * * in sellopungio, & farinam, unam, vel duas libras, ut habeant tempore necessitatis in consolationem suam. Sed & alius, si langueat, ut possint consolari, etiam illum * tempore vero praelii agnoscant milites, neminem ex eis quemquam ex interfectis hostibus exsuere debere, donec perfectum sit praelium. Hoc vero etiam tu adsidue ipsis praecipe.

ποιῆς ὡς ἀπαιτῆ ἡ χρεία * τὰ φλάμουλα τῶν κονταρίων εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου μὴ ἔχε εἰς τὰ κοντάρια, ἐμποδίζουσι γὰρ καὶ τὰ κοντάρια τῶν * * * * * καὶ τὰς σαγίτας ἃς ῥίπτουσιν οἱ τοξόται * ἵνα καθέκαστον τάγμα ἓξ ἢ ὀκτὼ ἐκ τῶν ὑποδεεστέρων * * * * ουσιν εἰς τὸ περιποιεῖσθαι τοὺς λαμβάνοντας πληγὰς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ φέρειν αὐτοὺς εἰς τὸ φοσσάτον * δὲ ἐπιλέγεσθαι καὶ δύο κατασκόπους ἢ βιγλάτορας χρησίμους καὶ ἀγρύπνους, καὶ ἀνδρείους. καὶ δύο μανδάτορας * * * * φορίσης καὶ ἐκ τῶν ἱσταμένων εἰς τοὺς ὀρδίνους τῆς παραταγῆς ἄνδρας δύο, καὶ αὐτοὺς χρησίμους, πρὸς τὸ φυλάττειν βάνδον, εἰς καιρὸν πολέμου * ἐπιτήδειον καὶ μαθόντα γράμματα ἕνα στρατιώτην, καὶ ἀφόριζε αὐτὸν ἵνα εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου περιτρέχῃ τὸν στρατὸν . . * * * * προθυμοποιῇ αὐτοὺς διὰ λόγου καθὼς προείπομεν * * * * * * * * * * * * * * λουσιν εἰς τὰ μεγάλα τάγματα, διπλᾶ βάνδα ποιεῖν, ἵνα πρὸ τοῦ πολέμου τὸ μὲν ἓν, ἔχῃ ἄρχων τοῦ τάγματος, τὸ δὲ ἄλλο * * * * ωτος ἑκατοντάρχης. εἰς δὲ τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου, μὴ βά * * * * τὰ δύο, ἀλλὰ μόνον τὸ τοῦ ἄρχοντος * * * * * * * * * * * * * * * * * * ἁρμόζει εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου βαστάζειν ἕνα ἕκαστον στρατιώτην εἰς τὰς σέλλας αὐτῶν ὕδωρ εἰς ἀσκοδαύλαν, καὶ παξα * * * * άτιον εἰς τὸ σελοτούγγειον καὶ ἄλευρον, μίαν ἢ δύο λίτρας, πρὸς τὸ ἔχειν εἰς καιρὸν ἀνάγκης εἰς παραμύθιαν αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἄλλος ἂν ὀλιγωρήσῃ, ἵνα δύνωνται παραμυθεῖσθαι καὶ ἐκεῖνον * * * * * * * * * * * * * * * * * εἰς δὲ τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, ἵνα γινώσκωσιν οἱ στρατιῶται, ὅτι οὐκ ὀφείλει τις ἐξ αὐτῶν ἐκδύειν τινὰ ἐκ τῶν φονευομένων ἐχθρῶν εἰς τὸν πόλεμον, ἕως οὗ τελέως ὁ πόλεμος γένηται τοῦτο δὲ καὶ σὺ παράγγελλε αὐτοῖς συνεχῶς.

NON debent milites misceri cum tuldo, praecipue quando hostes persequuntur; sed bandum in anteriori parte privatim ambulet; tuldum vero in posteriori; vel ut necessitas postulet, prout in capite de tuldo diximus. Haec vero & tu, o Imperator, unicuique comiti, & drungario, sed etiam turmarchae seorsim debes praecipere, ut ea praenoscant, & debes efficere, ut & ipsi haec agant * idonea vero tempora elige ad pugnas, & primum quidem occasiones fuge, unde te hostes laedere possunt; sive per huiusmodi occasiones stude tu adversus hostes. Praeter omnia decet te, o Imperator, mittere densas vigilias in quatuor loci partes, in quo futura est acies, & cogitatas ab hostibus insidias investigare, fugere vero dispersas, & inordinatas persequutiones.

ΟΥ'Κ ὀφείλουσιν οἱ στρατιῶται μίσγεσθαι μετὰ τοῦ τούλδου ἐξαιρέτως, ὅταν προσδοκῶνται ἐχθροί. ἀλλὰ τὸ μὲν βάνδον ἵνα περιπατῇ ἔμπροσθεν ἰδίως. τὸ δὲ τοῦλδον ὄπισθεν. ἢ καὶ ὡς ἀπαιτῇ ἡ χρεία, καθὼς εἰς τὰ περὶ τοῦ τούλδου εἴπομεν. ταῦτα δὲ καὶ σὺ στρατηγὲ ἑνὶ ἑκάστῳ κόμητι καὶ δρουγγαρίῳ ἀλλὰ καὶ τουρμάρχῳ ἰδίᾳ καὶ ἰδίᾳ ὀφείλεις παραγγέλλειν. ἵνα προγινώσκωσιν αὐτά. καὶ ὀφείλεις ποιεῖν, ἵνα καὶ αὐτοὶ πράττωσι ταῦτα * ἐπιτηδείους δὲ καιροὺς ἐκλέγου εἰς τοὺς πολέμους, καὶ πρῶτον μὲν φεῦγε τὰς ἀφορμάς. ὅθεν σε δύνανται βλάπτειν οἱ ἐχθροί. εἶτα διὰ τῶν τοιούτων ἀφορμῶν, ἐπιτηδεύου σὺ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. πρὸ πάντων ἁρμόζει σε ὦ στρατηγέ. πέμπειν σε βίγλας πυκνὰς, εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ τόπου. εἰς ὃν μέλλει γίνεσθαι ἡ παράταξις καὶ τὰ μελετώμενα ἐγρύμματα παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἀνερευνᾷν. φεύγειν δὲ τὰς ἐσκορπισμένας καὶ ἀτάκτους διώξεις.

ΟΥ'Κ ἐπιτρέπομεν ὦ στρατηγὲ σεαυτὸν ἀπελθεῖν εἰς κοῦρσον. πράττειν πρῶτον εἰς τὸν πόλεμον ἢ κατὰ προπέτειαν ποιεῖν ἄλλο τι, ἀλλὰ ταῦτα ποιείσωσαν οἱ ἁρμόδιοι ἄρχοντες. ἂν γὰρ γένηται ἐκ τῶν ἄλλων ἀρχόντων παράπτωματι ἢ ἀστοχία ἐστὶν ἐλπὶς σύντομος ἵνα, διορθωθῇ. ἂν δὲ ὁ πρῶτος τοῦ στρατοῦ πέσῃ, γίνεται τὸ πταῖσμα ἐκείνου εἰς τὸν στρατὸν, ἀφορμὴ καταφρονήσεως καὶ ἀναρχίας. φρόνιμος δὲ καὶ καλὸς στρατηγὸς ἐκεῖνός ἐστιν, ὅπως πραγμονῶν τὰ τῶν ἔχθρων πρὸ τοῦ πολέμου. καὶ εἰς ὑποθέσεις ἔνθα μάθει, ὅτι εἰσὶ δύνατοι. ἐκεῖ ἵνα φυλάττηται, ἵνα δηλονότι ἐκφύγῃ. ὅπου δὲ μάθῃ ὑστεροῦσιν εἰς ἐκεῖνα, μᾶλλον ἵνα ἐμβάληται πρὸς αὐτούς. οἷον ἔχει ὁ ἐχθρὸς περισσοτέρους καβαλλαρίους παρ' ὅσων ἁρμόζει σε ἀφανίζειν τὰς βοσκὰς, ὅπως μὴ ἔχωσι δαπάνην τὰ ἱππάρια αὐτῶν. ἂν δὲ ἄνδρας ἔχῃ περισσοτέρους παρὰ σὲ, ἀφάνισον ὁμοίως τὰς τροφάς. ἂν δὲ ἔχῃ λαὸν ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν, καὶ συστήκῃ ἐξ αὐτῶν, κλέπτε αὐτοὺς μετὰ δώρων, καὶ χαριστικῶν ὑπο * * * ἂν δὲ ἔχωσιν αὐτοὶ διχόνοιαν πρὸς ἀλλήλους, καὶ σὺ σπούδαζε ἵνα δεξιωθῇς καὶ κλέψῃς τοὺς πρώτους αὐτῶν καὶ πολέμα τὸ ἔθνος μετὰ κονταρίων. σπούδαζε ἵνα ποιεῖς πόλεμον εἰς δυσκολίας. ἂν δὲ ὦσι τοξόται οἱ ἐχθροὶ, σπούδαζε πολεμεῖν αὐτοῖς εἰς κάμπους, καὶ ἔρχεσθαι μετ' αὐτῶν εἰς χεῖρας. ἂν περιπατῶσιν ἢ ἀπληκεύωσιν ἀφυλάκτως, ὀφείλεις ἐνεδρεύειν αὐτοὺς ἀνελπίστως. εἰς νύκτα ἢ εἰς ἡμέραν. ἂν μάχωνται οἱ ἐχθροὶ μετὰ θρασύτητος καὶ ἀταξίας. καὶ ὦσιν ἄπειροι πρὸς τὸ κακοπαθεῖν, σχηματίζου σὺ πρὸς τὸ ποιῆσαι σὸν πόλεμον, ἀναβάλλου δὲ καὶ παράσυρε τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, ὡς στρέψωσι τὰ θράση αὐτῶν. καὶ ἐνδειλιάσουσι. καὶ ὅταν ὀκνήσωσι, τότε ποίησον τὴν συμβολὴν πρὸς αὐτούς. ἂν δὲ ἔχωσιν οἱ ἐχθροὶ πεζοὺς περισσοτέρους παρὰ σὲ, σπούδαζε πολεμεῖν αὐτοῖς εἰς ὁμαλοὺς τόπους, καὶ μὴ ποιεῖν τὴν συμβολὴν ἀπὸ τῶν ἐγγύ. ἀλλ' ἀπὸ μακρόθεν διὰ ῥιπταρίων. τὰ γὰρ πολέμια * * * * ακυνηγίων εἰσὶ, καὶ ὥσπερ εἰς ἐκεῖνα διὰ κατασκοπῶν καὶ ἐγκρυμμάτων. καὶ ἀπὸ τοῦ κυκλῶσαι τὸ θηρίον, καὶ ἀπὸ τοῦ ποιῆσαι τοιαύτας τέχνας κρατοῦνται τὰ θηρία μᾶλλον ἢ ἀπὸ τοῦ ἔχειν δύναμιν πολλήν. οὕτως ἁρμόζει ποιεῖν καὶ εἰς τοὺς πολέμους ἄντε πρὸς πολλοὺς, ἄντε πρὸς ὀλίγους γίνωνται. ὁ γὰρ μὴ ἐπιτηδευόμενος εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἀλλὰ φανερῶς πολεμῶν εἰς πρόσωπα, καὶ χειρὶ βιαζόμενος αὐτοὺς, ὅταν καὶ νικήσῃ, μετὰ ζημίας νικᾷ. πίπτει γὰρ καὶ ἐκ τοῦ λαοῦ αὐτοῦ πλῆθος πολύ. ὅπερ οὐκ ἔστι τῶν φρονίμων, ἵνα * * * ἀνάγκης μεγάλης ποιῶμεν νίκην μετὰ ζημιάς * * σοι τούτοις παρακελευόμεθά σοι ὦ στρατηγέ. ὅσα ὀφείλεις ποιεῖν πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου. ὅτε καὶ ἀνάγκη σε κατεπείγει, ἵνα ἐξέλθῃς εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ἐχθρῶν.

NON permittimus, o Imperator, te ipsum proficisci in cursum, agere primum in praelio, vel temere aliud quidquam facere; sed talia congruentes praefecti fecerint. Si enim delictum aliquod, vel erratum ab aliis praefectis fiat, subita spes est, quod emendetur. Si vero primarius in exercitu in errorem inciderit, lapsus illius in exercitu occasio contemtus est, & rebellionis. Prudens vero, & bonus Imperator ille est, qui ante praelium, hostium negotia curiose vestigans, & pargumentis heic discit, an sint potentes, ut illic custodiatur, ut nimirum effugiat; ubi vero discat, quod illis destituuntur, magis irrumpat adversus ipsos; velut an habeat hostis numerosiores equites; quot conveniat te demoliri pascua, ne habeant victum equi ipsorum. Si vero viros habeant numerosiores, quam tu, demolire similiter alimonias. Si vero habeat populum ex differentibus nationibus, & consistant ex ipsis, falle eos donis, & muneribus sub * * * * Si vero habeant ipsi ad invicem dissensionem, & tu cura, ut compelles, & fallas primos ipsorum: si praelietur gens cum hastilibus; cura ut praelium committas in asperis locis. Si vero sint sagittarii hostes, stude ut praelieris ipsis in campis, & cum ipsis congrediaris. Si vero ambulent, vel castrametentur incustodite, illis insidiari debes inexspectate noctu, vel interdiu. Si pugnent hostes cum temeritate, & confusione, & inexperti sint ad obdurandum in adversis, finge tu te praelium initurum; differ vero, & omitte congressionem praelii, ut convertantur temeritates eorum, & cedant, & quando cunctati fuerint, tunc fac congressionem adversus eos. Si vero habeant hostes numerosiores pedites, quam tu, stude ut pugnes cum ipsis in planis locis, & ne facias congressionem cominus; sed eminus per iaculatores. Bellica siquidem instar venationum sunt; & sicut in illis per speculatores, & insidias, & circumdando feram, & huiusmodi artibus ferae prehenduntur magis, quam habendo multam gentem; ita etiam in praeliis facere consentaneum est, sive contra multos, sive adversus paucos fiant. Qui enim non molitur idonea contra hostes, sed palam praeliatur in facie, & manu subigit ipsos, etsi vicerit, cum damno vincit. Cadit enim ex populo eius ingens multitudo, quod neutiquam prudentium est, ut * * * * necessitate magno cum detrimento victoriam comparemus * * * tibi his, o Imperator, praecepimus quaecumque debes facere ante diem praelii, quando te urget necessitas, ut in praelium exeas adversus hostes.

ΕΓΩ' πρὸς τοὺς τουρμάρχας πρίαμος ἢ καὶ δύο ἡμερῶν τοῦ πολέμου, ἵνα ἁγιάσωσι τὰ βάνδα. καὶ οὕτως, ἵνα δηλῶσιν αὐτὰ τοῖς βανδοφόροις τῶν ταγμάτων. ὀφείλουσι δὲ καὶ οἱ ἄρχοντες ἑνὸς ἑκάστου τάγματος προκαταστῆσαι τὰ κοντουβέρνια καὶ ἀναπληρῶσαι τοὺς λείποντας ἄνδρας. σὺ δὲ ἀπόστειλον βίγλας καὶ κατασκόπους, καὶ σπουδάσαι πολυπραγμονῆσαι τὰ τῶν ἐχθρῶν, τὸ πῶς κινοῦνται καὶ περιπατοῦσι, καὶ ποσὸν ἔχουσι πλῆ-

EGO ad turmarchas unum, vel duos dies ante praelium praecipio, ut sanctificent banda, & ita ostendant ipsa bandophoris ordinum. Debent vero etiam praefecti uniuscuiusque ordinis ante constituere contubernia, & implere deficientes viros. Tu autem vigilias, & speculatores mitte, & cura, & curiose, & diligenter investiga res hostium; quomodo moventur, & ambulant, & quantam habent multitu-

titudinem, quomodo ordinant; & tu etiam conſtitue acies tuas, ne repente ſurgant, & in pugna conſiſtere in anteceſſum non poſſis. Compone vero * * * * * exercitum: drungum, & ſingillatim turmam, & non univerſum exercitum in uno loco, & ipſis decentia loquere, vel ipſe tu ore tuo, vel per praefectos ipſorum; ex. gr. memores eos facias victoriae, & quomodo eam anteacto tempore adepti fuerunt in praeliis. Ita alacres reddas ipſos; poſtea promitte beneficia, & dona a noſtra maieſtate; & quod multam habebunt a Deo retributionem propter benevolentiam, quam habent erga maieſtatem noſtram. Poſtea memoraveris ipſis etiam mandata, ut & reliqua praecepta, prout ſuperius diximus; ut ab * * * * ipſo, & a praefectis ipſorum ſuſcepit unuſquiſque ordo * * * * * * * Si vero hoſtium nonnulli ſuperati fuerint in vigiliis, vel ad * * * * * * ſi quidem adparent multi, & fortes ex contemplatione, & in * * * * * armati; hos ne manifeſtaveris in exercitu; ſed * * * * * ipſos ſecreto in alium locum. Si vero conficis, & crucias * * * * profugas oſtende dedita opera in univerſo exercitu. Quicumque vero detenti fuerint tranſmitte ipſos nudos per totum foſſatum, & ſubiice talibus vinculis, ut deprecentur milites, ne interficiant eos; & ut dicant alios ſermones dignos * * * * * * * ut milites coniectent etiam reliquos hoſtes ita eſſe infelices. Quando vero adpropinquaverint hoſtes * * * * & publicum praelium exſpectatur, praecipe praefectis ordinum, ne illis diebus faciant minas * * * * * * * in milites, ſi quis ex ipſis fecerit confuſionem. Debent enim praefecti cuſtodire omni modo, ut * * * * vexent, tunc militem. Sed etiam in quibuſcumque ſuſpicio eſt, quia * * * * * coguntur ſtudere, ut conſolentur ipſos, & commutent * * * * * * tribulationem ipſorum in gaudium. Si vero a tribulatione non liberentur, ſed anxii perſiſtunt ſeiunge ipſos aliquatenus, & mitte cum iuſto praetextu in alium locum uſque ad exitum pugnae; ne ipſi confugiant ad hoſtes, & aliquid dicant, quod ipſos adgnoſcere non convenit. Quoquot vero ſunt eiuſdem generis ex hoſtibus in foſſato, ſepara ipſos ante * * * * * * * * * ante diximus; neque enim conducit, ut trahas ipſos in praelium adverſus ſuos. Quando vero commiſſurus es praelium, congruit intueri, & circa calamitatem, & contra adverſitates praemuniri, & praecipue, ut ſaepe diximus, congreges alimonias paucorum dierum pro militibus, & pro equis, & facias caſtra fortiora * * * * * opportuna loca, ubi aquam tempore neceſſitatis vindicare potes. Ne autem negligas guſtum exercitus; etenim * * * * * * * eſt in tua poteſtate, ut, quando volueris, proferas exercitum, & fiat praelii commiſſio. Omnino fieri debet, & guſtus exercitus hora, qua velis, & noveris * * * * * * conducere. Si vero conſpicias magis eſſe in poteſtatem ipſorum hoſtium, quando velint ſupervenire ipſi adverſus te, tunc fac commiſſionem, & incer-

πλῆθος, πῶς παρατάσσουσι. καὶ κατάστησον καὶ σὺ τὰς παραταγὰς σου. ὅπως μὴ αἰφνιδιάσωσι, καὶ οὐ φθάσῃς εἰς μάχην σταθῆναι. σύνταξον δὲ εἰς * * * * τὸν στρατόν. ἕνα ἕνα δρούγγον, καὶ μίαν μίαν τοῦρμαν. καὶ μὴ ὅλον τὸν στρατὸν εἰς ἕνα τόπον. καὶ διαλάλησον αὐτοῖς τὰ πρέποντα ἢ αὐτὸς σὺ διὰ στόματος, ἢ διὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν. οἷον ἀνάμνησον αὐτοὺς περὶ τῆς νίκης. καὶ τὸ πῶς προγενεστέρως ἐπίτυχον εἰς πολέμους. οὕτω προθυμοποίησον αὐτούς. εἶτα ποίησον ὑπόσχεσιν εὐεργεσιῶν καὶ δωρεῶν ἐκ τῆς ἡμετέρας βασιλείας. καὶ ὅτι πολὺν ἔχουσι καὶ μισθὸν ἐκ τοῦ θεοῦ. ὑπερευνοίας ἧς ἔχουσι πρὸς τὴν αὐθεντείαν τὴν ἡμετέραν. ἔπειδ' ὑπόμνησον αὐτοὺς καὶ τὰ μανδάτα, ὡς τὰς λοιπὰς παραγγελίας, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν. ὡς παρα * * * * αὐτοῦ καὶ παρὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν ἔλαβεν ἓν ἕκαστον τάγμα * * * * ἂν δέ τινες τῶν ἐχθρῶν κρατηθῶσιν εἰς βίγλας ἢ πρὸς * * * * * εἰ μὲν φαίνονται μεγάλοι καὶ ἰσχυροὶ ἀπὸ θεωρίας, καὶ εἰς * * * * ἐξοπλισμένοι, τούτους μὴ φανερώσῃς εἰς τὸν στρατόν. ἀλλὰ * * αὐτοὺς κρύφα εἰς ἄλλον τόπον. εἴδ' εὐτελεῖς καὶ ταλαιπωρο * * * τοὺς μὲν προσφεύγοντας, δεῖξον ἐπίτηδες εἰς ὅλον τὸν στρατόν. ὅσοι δ' ἂν κρατηθῶσι, διάβασον αὐτοὺς γυμνοὺς εἰς ὅλον τὸ φοσσάτον, καὶ ὑπόθες τοῖς τοιούτοις δεσμίοις, ἵνα παρακαλῶσι τοὺς στρατιώτας, τοῦ μὴ φονευθῆναι. καὶ ἵνα λέγωσι καὶ ἄλλους λόγους ἀξίους ἐλέ * * * * πρὸς τὸ στοχάζεσθαι ἐξ αὐτῶν τοὺς στρατιώτας, ὅτι καὶ οἱ λοιποὶ ἐχθροὶ οὕτως εἰσὶν ἐλεεινοί. ὅταν δὲ πλησιάσωσιν οἱ ἐχθροὶ * * * * * προσδοκᾶται δημόσιος πόλεμος, παράγγειλον τοῖς ἄρχουσι τῶν ταγμάτων, ἵνα μὴ ποιῶσιν εἰς ἐκείνας τὰς ἡμέρας ἀπείλης * * *. δαρμοὺς εἰς τοὺς στρατιώτας. ἂν ἄρα καὶ ποιήσῃ τι ἐξ αὐτῶν ἀταξίαν, ὀφείλουσι γὰρ οἱ ἄρχοντες φυλάττεσθαι, πάντι τρόπῳ, πρὸς τὸ * * * κακῶσαι τότε στρατιώτην. ἀλλὰ καὶ εἰς ὅσους ἐστὶν ὑποψία ὅτι * * * * θλίβονται σπουδάζειν παραμυθεῖσθαι αὐτοὺς, καὶ μεταβάλλειν * * * * θλίψιν αὐτῶν εἰς χαράν. εἰ δὲ οὐ μεταβάλλονται ἀπὸ τῆς θλίψεως, ἀλλ' ἐπιμένουσι θλιβόμενοι, χώρισον αὐτοὺς πρὸς ὀλίγον πέμψον μετὰ εὐλόγου προφάσεως εἰς ἄλλον τόπον, μέχρι τέλους τοῦ πολέμου, διὰ τὸ μὴ προσφυγεῖν αὐτοὺς εἰς τοὺς πολεμίους, καὶ εἰπεῖν τι ὅπερ οὐ πρέπει γινώσκειν ἐκείνους. ὅσοι δέ εἰσιν ὁμόφυλοι τῶν πολεμίων εἰς τὸ φοσσάτον, χώριζε αὐτοὺς πρὸ ἡ * * * * * * * * προείπομεν. οὐδὲ γὰρ συμφέρει ἵνα σύρῃς αὐτοὺς, εἰς πόλεμον κατὰ τῶν ἰδίων αὐτῶν ὅταν δὲ μέλλῃς συμβάλλειν πόλεμον, ἁρμόζει σκοπεῖν καὶ περὶ ἀποτυχίας, καὶ τὰς ἐκεῖθεν ἐναντιώσεις προασφαλίζεσθαι. ἐξαιρέτως ὡς πολλάκις εἴπομεν, ἵνα συνάγῃς τροφὰς ἡμερῶν ὀλίγων, εἰς τοὺς στρατιώτας, καὶ εἰς τὰ ἱππάρια, καὶ ἵνα ποιῇς καὶ τὰ ἄπληκτα ὀχυρώτερα * * * * * ἐπιτηδείους τόπους ὅπου δύνασαι ἐκδικεῖν τὸ ὕδωρ εἰς καιρὸν ἀνάγκης. μὴ ἀμελήσῃς δὲ τοῦ γεύματος τοῦ στρατοῦ. καὶ γὰρ * * * * ἐστὶν εἰς τὴν σὴν ἐξουσίαν, ἵνα ὅτε θελήσεις ἐκβάλῃς τὸν στρατον, καὶ γένηται ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, γενέσθαι ἔχει πάντως, καὶ τὸ γεῦμα τοῦ στρατοῦ εἰς ὥραν οἵαν θέλεις καὶ οἶδας * * * συμφέρει. εἰ δὲ συνορᾷς μᾶλλον, ὅτι εἰς τὴν ἐξουσίαν αὐτῶν ἐναντίων ἐστὶν, ὅταν ἐπέλθωσιν ἐκεῖνοι κατὰ σοῦ, τότε ποίησον τὴν συμβολήν. καὶ ἐστὶν ἄδηλον τὸ πότε γενήσεται ὁ πόλεμος.

cer- ἵνα

ἵνα ἑπομένωσι κ̀ ἐκλυθῶσιν. ἁρμόζει σοι δὲ ἵνα μὴ μόνον εἰς τοὺς ἄλλους καιροὺς ἀλλὰ κ̀ εἰς αὐτὸν τὸν ἐγγὺς τοῦ πολέμου μὴ ἀμελήσῃς τοῦ βουλεύεσθαι. τότε γὰρ ἐξαιρέτως σύναξον τοὺς ὑπὸ σὲ τουρμάρχους, κ̀ ἄλλον ὃν τινα γινώσκεις φρόνιμον καὶ ἱκανὸν εἰς τὴν μέλλουσαν γενέσθαι βουλὴν κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. καὶ οὕτως ἵνα βουλεύσῃ τὰ περὶ τοῦ πολέμου. καταμάνθανε δὲ ἀκριβῶς, καὶ τὸν τόπον, ὅπου μέλλει γενέσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου. προπαράγγειλον δὲ καὶ τοῖς ἄρχουσιν ἵνα τὴν νύκτα τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου ὅτε δώσει τὸ πρῶτον βύκινον ποιήσωσι τοὺς στρατιώτας ἐκβαλεῖν εἰς τὸν ποταμὸν τὰ ἱππάρια αὐτῶν, ἵνα μὴ τυχὸν ἀμελήσωσιν εἰς τὸ ποτίσαι. κ̀ ὅταν ἔλθοι ὁ καιρὸς τῆς παραταγῆς λείπωσιν εἰς τάξιν αὐτῶν ἀπερχόμενοι εἰς τὸν ποτόν. παράγγειλον δὲ κ̀ τοῦτο καθὼς προείπομεν. ἵνα καὶ εἷς ἕκαστος στρατιώτης ὅταν ἀποκινῇ πρὸς τὴν παραταγὴν ἔχῃ εἰς τὸ σελοπούγγιον αὐτοῦ μίαν ἢ δύο λίτρας ἄρτου ἢ ἀλεύρου, ἢ κέγχρου ἑψητοῦ, ἢ παξιμάτας, ἢ κρέας * * ἵνα δὲ ἔχωσι καὶ ἀσκοδαύλας μικράς, εἰς τὰς ἀργαβίας αὐτῶν γεμούσας ὕδατος κ̀ μὴ οἴνου. πολλάκις γὰρ * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * *
πάλιν παρασύρεται πόλεμος μέχρι τῆς ἑσπέρας * * * * * * * * ἐστὶν ἵνα βαστάζωσι δαπάνην. ἵνα μὴ διὰ τὴν * * * * * * * * ἐμποδιάζωσιν εἰς τὸ ἔργον ὅπερ μέλλουσι ποιῆσαι * * * * * * πόλεμον πρὸς δυνατὸν ἔθνος. κ̀ ἐκ τῆς φήμης τοῦ * * * * * * * * ἐστιν εἰς δειλίαν ὁ στρατὸς, μὴ σπουδάσῃς ἀπ' ἀρχῆς, ἵνα * * * δημόσιον πόλεμον πρὸς αὐτούς. ἀλλὰ πρῶτον, ἐπιτηδε * * * * * * ἀσφαλείας, πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου. ἵνα μετὰ * * * καὶ χρησίμων ἀνδρῶν, κρύφα ἐπιπίπτῃς ὀλίγοις ἐξ αὐτῶν * * * * * φονεύσῃς τινὰς ἐξ αὐτῶν, ἢ κρατήσῃς ζῶντας. τοῦτο γὰρ * * * τὴν δειλίαν τοῦ στρατοῦ. κ̀ ποιεῖ μᾶλλον προθυμοτέρους * * * * * μικρὸν, γίνονται τολμηρότεροι πρὸς τοὺς ἐχθρούς, ἐπι * * * * * * * ζουσιν, ὅτι ἀπὸ δυνάμεως ἐφονεύθησαν τινὲς ἐξ αὐτῶν * * * * * τήθησαν. ἂν δὲ αἰφνιδιάσωσι σε οἱ ἐχθροὶ, κ̀ βλέπῃς * * * * * ὁ τόπος ἐστὶν ἀνεπιτήδειος ὡς δασὺς καὶ δύσκολος· ἢ ὁ * * * * * * ἐστὶν ἀσύμφορος. οἷον πολὺς χείμων. ἢ καῦμα πολὺ, μὴ * * * * τηδεύσῃς, ἵνα συμβάλῃς πρὸς αὐτοὺς πόλεμον, ἢ εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, ἢ εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον. ἀλλὰ σπούδαζε μᾶλλον ἵνα σωρεύσῃς τὸν στρατόν σου κ̀ κρατῇς ἴδιον τόπον εἰς ἄπληκτον. κ̀ * * * * βάλλου τὸν πόλεμον ἕως οὗ εὕρῃς τόπον κ̀ καιρὸν ἐπιτήδειον, κ̀ ὡς κἂν οὐ θέλῃς μὴ ποιήσῃς πόλεμον. τοῦτο γὰρ ποιῶν, οὐ φεύγε τὸν ἐχθρὸν ἀλλὰ ἐκφεύγεις τὸν ἀνεπιτήδειον, κ̀ ἀσύμφορον τόπον. εἰ δὲ δώσει ὁ θεὸς νίκην καὶ τραπῶσιν οἱ πολέμιοι, παράγγελλε τοῖς στρατιώταις, ἵνα μὴ ἐκδύωσι τοὺς νεκροὺς τῶν πολεμίων, καὶ ἐπαίρωσι τὰ ἅρματα αὐτῶν. ἐπειδὴ τὸ συνάγειν ἅρματα εἰς τὸν πόλεμον, ἢ ἐμβαίνειν εἰς τὸ τοῦλδον, ἢ εἰς τὸ φοσσάτον τῶν πολεμίων πρὸ τοῦ τελειωθῆναι πλήρη τὸν πόλεμον, πρᾶγμα ἐστὶν * * * κ̀ ἐπικίνδυνον διὰ τοῦτο ὀφείλεις προπαραγγέλλειν, ἵνα τοιοῦτον * * * * μὴ ποιῶσιν οἱ στρατιῶται. πολλοὶ γὰρ νικήσαντες οὐ μόνον * * * * * ἐκ

certum est quando fuerit pugna, ut exspectent & dimittantur. Convenit tibi autem, ut non solum aliis temporibus, sed etiam ipso tempore pugnae proximo non negligas consulere. Tunc enim praecipue congrega turmarchas, qui sub te sunt, & alium aliquem, quem cognoscis prudentem, & idoneum ad futurum consilium illo tempore, & ita de bello delibera. Perdiscas vero diligenter etiam locum, ubi praelii commissio futura est. Praecipe vero etiam praefectis, ut nocte diei praelii, quando primum signum dabit buccina, curent ut milites immittant in fluvium equos suos, ne forte negligant eos potare, & quando venerit tempus aciei relinquant in ordine ipsorum abeuntes ad potum. Praecipe vero hoc etiam, prout diximus, ut unusquisque miles quando movet ad aciem, habeat in sellopungio suo unam, vel duas libras panis, vel farinae, vel milii cocti, vel panis biscocti, vel carnem * * * * & habeant etiam ascodaulas parvas in otio suo plenas aqua, & non vino; saepe enim
* * * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * iterum producitur praelium usque ad vesperam * * * * * * est ut ferant sumtum, re per * * * * * impediant opus quorum facturi sunt * * * * * praelium contra potentem nationem, & ex fama * * * * * * est in timore exercitus, ne curaveris a principio, ut * * * publicum praelium adversus ipsos. Sed primum stude * * * * * * securitatis ante diem praelii, ut cum * * * & utilium virorum, latenter supervenias cum paucis ex ipsis * * * * * interfeceris aliquos ex ipsis, vel viventes adprehenderis hoc enim * * * timorem exercitus, & eo magis alacriores reddit * * * * * parum fiunt audaciores adversus hostes, in * * * * * * * * quod ex potentia incolumes servati fuerunt nonnulli ex ipsis * * * * * * * Si vero repente surrexerint adversus te hostes, & videas * * * * * * locus est incommodus, ut densus, & difficilis, vel * * * * inutilis, velut frigus multum, vel calor multus ne tu * * * * curaveris, ut committas praelium adversus ipsos, vel illo loco, vel eo tempore; sed cura potius, ut congreges exercitum tuum, & proprium locum capias in castris; & * * * * differ praelium donec invenias locum, & tempus opportunum, ut quamvis nolis non facias praelium. Hoc enim faciens, non fugis hostem, sed effugis inopportunum, & inutilem locum. Si vero victoriam dabit Deus, & conculcentur hostes, praecipe militibus, ne exsuant cadavera hostium, & ipsorum arma tollant; quoniam congregare arma in praelio, vel ingredi in tuldum, vel in fossatum hostium antequam praelium plene perficiatur, negotium est * * * & periculorum. Propterea praecipere debes, ut tale * * * * non faciant milites. Multi enim quum vicissent non solum * * * * * * * * ex hoc, & fugati fuerunt, sed etiam perierunt, & dissipati sunt inter animalia, & impedimenta, & repente invaserunt eos hostes, & periclitati fue-

fuerunt. Vt vero diximus superius, congruit, praecipue quando adpropinquant hostes, & praelium exspectatur, si est * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * * * *
illic foenum, & palea pro animalibus unius diei * * * * * vel ab illis castris, si moveat exercitus, & * * * * * * * * in alio loco ad ordinandum exinde. Necessarium * * * * * portare foenum, vel paleam unius diei, & recondere * * * * * * * in factis castris aequaliter enim non permittitur * * * * * * * * * famulis, qui militibus serviunt; ut in illa * * * * die exeant, & foenum colligant, & animalia in pascua emittant. Si vero multum adpropinquaverint hostes, malum aliquod non est, ut superius diximus, si colligat unusquisque miles foenum * * * * ambulat, & recondet ipsum in castris. Ex quo enim castrametati fuerint, saepe servi exire, & foenum colligere non permittuntur, praecipue, si numerosiores equites hostes habeant. Haec sunt, o Imperator, quae debes praecipere, & ordinare ante diem praelii; haec vero facias ipse. Et hortamur te ad haec, ut ipsa etiam praefecti, qui tibi subiecti sunt, edifcant, & milites. Hucusque vero diximus, & quaecumque te facere congruit, vel custodire cum exercitu, qui sub te est, ipsa die commissionis praelii * * * * * * * * * * * * * * * *
debet praeter omnia exercitus die praelii purus esse ab adfectibus. Fiant vero preces, & nocte ante diem praelii, & psalmodiae, & ectinae a presbyteris; & communicet universus exercitus, & ita moveat ad praelium. Possunt enim etiam ex hoc alacriores fieri, quoniam Deum auxiliatorem habere confidunt, & Mariam ipsius matrem. Tu vero Imperator non multum debes laborare in die praelii, ne multo labore confectus necessariorum obliviscaris. Sed neque eo, quod curis angaris, debes ambulare segnis, & tristis; sed magis iucundus, & cum fiducia pertransire hac, atque illac in acie, & excitare omnes per sermones. Adversus hostes vero ne praelieris manibus tuis; hoc enim exercitus potius est, quam Imperatoris. Sed debes magis disponere, & facere congruentia, & stare * * * * * possis intueri eos, qui in praelio sedulo agunt, eos qui forsan negligunt, & alacres reddere insuper * * * singulos, & incitare, & auxiliari per * * * & posterioris partis custodes, in qua parte cognoveris auxilium esse praebendum. Verumtamen, si contra sagittarios habeas * * * * fuge difficilia loca, & rara * * * * * neque umquam illic praelium feceris, ne * * * iaculationem ab altitudine. Sed sive in latibulum * * * * * facit acies tuas, vel descende tamdem in tutum * * * * locum, & nudum, & ordina illic, sed neque * * * * aciem hostium primum concesseris praelium * * * * * propriam tuam aciem ostendas primum hostibus priusquam illorum acies perdiscas, & excogitatas * * * * ab ipsis insidias curiose investigabis * * * * * loca in quibus praelium campestre facturus es, qui & nudi sint * * * * * * non

* * * * * ἐκ τούτου καὶ ἐτράπησαν, ἀλλὰ καὶ ἀπώλοντο. ἐσκορπίασθαι, εἰς τὰ ἄλογα, καὶ εἰς τὰ πράγματα, καὶ αἰφνιδίασαν αὐτοὺς οἱ ἐχθροὶ, καὶ ἐκινδύνευσαν. καθὼς δὲ προείπομεν, ἁρμόζει κατεξαίρετο ὅταν πλησιάζωσι οἱ ἐχθροὶ, καὶ προσδοκᾶται ὁ πόλεμος, εἴ ἐστι * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
ἐκεῖ χορτὸν ἢ ἄχυρον εἰς τὰ ἄλογα μιᾶς ἡμέρας * * * * ἢ ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου ἐκείνου ἂν κινήσῃ ὁ στρατὸς, καὶ * * * * * * * εἰς ἄλλον τόπον, πρὸς τὸ παρατάξαι ἀπεκεῖ. ἀναγκαι * * * * * βαστάζειν χόρτον ἢ ἄχυρον μιᾶς ἡμέρας, καὶ ἀποτιθέναι * * * * * * * τὸ γινόμενον ἄπληκτον ἴσως γὰρ οὐ συγχωρεῖται παρὰ * * * * * ρῶν δουλεύοντες παῖδες τοῖς στρατιώταις, ἵνα εἰς αὐτὴν * * * * ἡμέραν ἐξέλθωσι καὶ χορτολογήσωσιν ἢ ἐκβάλλωσι τὰ ἄλογα εἰς βοσκήν. ἂν δὲ πολὺ πλησιάζωσιν οἱ ἐχθροὶ, οὐκ ἐστὶ κακὸν τὶ ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἵνα συνάγῃ εἷς ἕκαστος στρατιώτης χόρτον * * * τι περιπατεῖ, καὶ ἀποθήσει αὐτὸν εἰς τὸ ἄπληκτον, ἀφ' ἧς γὰρ ἀπληκεύσωσιν, οὐ συγχωροῦνται πολλάκις οἱ παῖδες ἐξελθεῖν καὶ χορτολογῆσαι. ἐξαιρέτως ἂν ἔχωσιν οἱ ἐχθροὶ περισσοτέρους καβαλλαρίους. ταῦτά εἰσιν, ὦ στρατηγὲ, ἅπερ ὀφείλεις διατάττεσθαι πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου. τὰ δὲ ποιεῖν αὐτὸς σύ. καὶ παρακελευόμεθα σοι ταῦτα, πρὸς τὸ, μαθεῖν αὐτὰ καὶ τοὺς ὑπό σε ἄρχοντας, καὶ στρατιώτας. ἄρτι δ' ἵνα εἴπωμεν, καὶ ὅσα σὲ ἁρμόζει ποιεῖν, ἢ παραφυλάττεσθαι μετὰ τοῦ ὑπὸ σὲ στρατοῦ εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου * * * * * * * * * * * *
φείλει πρὸ παντὸς ὁ στρατὸς εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου καθαρὸς εἶναι, πρὸ τῶν παθῶν. ἵνα δὲ γένηται καὶ εὐχὴ τὴν νύκτα πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου, καὶ ψαλμωδίαι καὶ ἐκτίναι παρὰ τῶν πρεσβυτέρων. καὶ ἵνα κοινωνήσῃ ὁ στρατὸς ὅλος, καὶ οὕτως ἀποκινήσῃ πρὸς τὸν πόλεμον, δύνανται γὰρ καὶ ἐκ τούτου γενέσθαι προθυμότεροι, ἐπειδὴ θαῤῥοῦσιν ὅτι ἔχουσι τὸν Θεὸν βοηθὸν, καὶ τὴν αὐτοῦ μαριὰ τὴν θεοτόκον. σὺ δὲ στρατηγὲ, οὐκ ὀφείλεις κοπιᾶν πολλὰ εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου. ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ πολλοῦ κόπου συντριβόμενος ἐπιλανθάνεσαι τῶν ἀναγκαίων. ἀλλ' οὐδὲ ἀπὸ τοῦ ἔχειν φροντίσας ὀφείλεις περιπατεῖν ῥάθυμος καὶ στυγνός. ἀλλὰ μᾶλλον, ἀνθηρὸς, καὶ μετὰ θάῤῥους διαβαίνειν ἄνω καὶ κάτω, εἰς τὴν παραταγὴν, καὶ προθυμοποιεῖν ἅπαντας διὰ λόγων, πρὸς τοὺς ἐναντίους δὲ μὴ πολεμῇς μετὰ τῶν χειρῶν σου. τοῦτο γὰρ στρατιώτου μᾶλλόν ἐστιν οὐχὶ στρατηγοῦ. ἀλλ' ὀφείλεις μᾶλλον διατάσσεσθαι καὶ ποιεῖν τὰ ἁρμόζοντα, καὶ ἱστάσαι * * * * * * * * * * δύνασαι βλέπειν καὶ τοὺς σπουδάζοντας εἰς τὸν πόλεμον, τοὺς τυχὸν ἀμελοῦντας, καὶ προθυμοποιεῖν ἐπιπλέον * * * * * ἕκαστον, καὶ διεγείρειν, καὶ παραβοηθεῖν, διὰ τῶν * * * καὶ τῶν ὀπισθοφυλάκων. εἰς οἷον μέρος νοήσεις * * * δοθῆναι βοήθεια. πλὴν ἂν πρὸς τοξότας ἔχῃς τὸν * * * * φεῦγε τοὺς δυσκόλους τόπους, καὶ τὰς ποδαραίας * * * * δύνασαι, μηδέποτε ποιήσῃς ἐκεῖ πόλεμον. ἵνα μὴ * * * τὴν τοξείαν ἀπὸ ὕψους. ἀλλὰ εἴτε εἰς τὴν κρυφὴν τοὺς * * * * * ποιεῖ τὰς παραταγὰς σου, ἢ κατάβαινε τελέως εἰς ὁμα * * * * τόπον, καὶ γυμνὸν, καὶ παράτασσε ἐκεῖ. ἀλλὰ μὴ δὲ * * * * παραταγὴν πολεμίων πρῶτον ἐνδώ-

ἐνθώσεις πόλεμον * * * * τὴν ἰδικὴν σου παραταγὴν δείξῃς πρῶτον τοῖς πολε * * * πρὶν ἂν καταμάθῃς τὰς παραταγὰς αὐτῶν, ϗ τὰ μελετω * * * * τυχὸν παρ' αὐτῶν ἐγκρύμματα πολυπραγμονήσῃς. αἱ * * * * οἱ τόποι πρὸς οὓς μέλλεις ποιῆσαι πόλεμον πεδιόν οἱ ὦτι ϗ γυμνοὶ * * * * οὐ δύνασαι κρύπτειν ἐν αὐτοῖς εὐκόλως τὴν δευτέραν παραταγὴν, πρὸς τὸ καταμανθάνειν αὐτὴν τοὺς πολεμίους, ὅτε ἀποκινεῖς ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου πρὸς τὸν πόλεμον ποίησον τὴν δευτέραν παραταγὴν ἵνα ἀκολουθῇ ἐγγὺς τῆς πρώτης, ὥστε φαίνεσθαι τὰς δύο, ὡς μίαν. ὅταν δὲ ἔλθῃς ἀπὸ ἑνὸς μισίου τῆς παραταγῆς τῶν πολεμίων, τότε ποίησον τὴν δευτέραν παραταγὴν ὀλίγον ὀλίγον ἀργότερα περιπατεῖν ϗ χωρισθῆναι ἀπὸ τῆς πρώτης παραταγῆς τοσοῦτον διάστημα, ὅσον προείπομεν, ϗ καταστάθῆναι αὐτὴν εἰς τὸ ἴδιον σχῆμα, ϗ γενέσθαι δευτέραν παραταγήν. ἐκ τούτου γὰρ οὐ καταμανθάνουσιν ἀπὸ μακρόθεν οἱ πολέμιοι τὴν συνταξίν σου. σκεπ * * * * τὰς ὑποχωρήσεις ϗ τὰς φυγὰς τῶν ἐχθρῶν, ϗ μὴ διώκῃς * * * * ἀκράτητα, διὰ τὰ γινόμενα παρ' αὐτῶν ἐπιτηδεύματα ἀλλὰ δίωκε μετὰ συντάξεως, ἕως οὗ λάβῃς πληροφορίαν, ὅτι μετ' ἀσφαλείας ἐστὶν ἡ νίκη. ἂν δὲ μηνυθῇ, ὅτι ἔρχονται οἱ ἐχθροὶ, κατὰ τῆς πρώτης παραταγῆς, ϗ οὐκ ἔχῃς πῶς ἢ διὰ τῶν πλαγιοφυλάκων, ἢ διὰ τῶν πεμπομένων εἰς ἐγκρύμματα βοηθῆν αὐτῇ. τότε ἁρμόζει ἵνα ἐκ τῶν βάνδων τῶν ὄντων εἰς τὰ ἄκρα * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * *
* * * * ἵνα μεταστήσῃς ὡς εἴρηται βάνδον ἀπὸ * * * * παραταγῆς εἰς τὴν πρώτην. εἰ δὲ ἐκ τῶν δύο μερῶν * * * * ἵνα ϗ σὺ ἐκ τῶν δύο μερῶν τῆς δευτέρας παραταγῆς * * * * σῃς ὁμοίως εἰς τὴν πρώτην βάνδαν εἰς βοήθειαν αὐτῆς. * * * * ὄπισθεν τῆς δευτέρας παραταγῆς μάθῃς, ὅτι ἔρχονται οἱ * * * * ϗ οὐκ ἀρκοῦσιν οἱ ὀπισθοφύλακες πρὸς αὐτοὺς, ἵνα τὰ * * * * ποιήσεις, ϗ βάνδα ἐκ τῶν ὄντων ἐκ τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς * * * * πρώτης. χωρίσῃς εἴτε ἀπὸ ἑνὸς μέρους, εἴτε ἀπὸ δύο καθὼς * * * σεις ὅτι ἔρχονται οἱ ἐχθροὶ, καὶ οἱ λοιποὶ ἵνα ὦσιν ἀπερίσπα * * * * πρὸς βοήθειαν τῆς πρώτης παραταγῆς. εἰδ' ἔστι πολὺς ὁ στρατὸς * * ἐχθρῶν, καὶ ἀπὸ πλήθους ἀλόγων, ἢ ἀνδρῶν φαίνεται * * * * ῥόγκος, μὴ παρατάξῃς σὺ τὸν στρατὸν σου εἰς ὑψηλὸν τόπον * * * * μὴ ἴδῃ ἀπὸ μακρόθεν τὸ πλῆθος αὐτῶν, ὁ στρατὸς ϗ δειλιάσῃ, ἀλλὰ μᾶλλον εἰς χαμηλοτέρους τόπους παράταξε, καὶ εἰς ἀποκρυφοτέρους. ὁπόθεν οὐδὲν δύνανται κατοπτεύειν τοὺς ἐχθροὺς, οὐδὲ πάλιν βλέπεσθαι παρ' αὐτῶν. ὅτε δὲ πλησιάσουσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ ἔλθωσιν ἢ ἀπὸ ἑνὸς ἢ ἀπὸ ἡμίσεως μιλίου, τότε φέρε τὸν στρατὸν εἰς χαμηλὸν τόπον, ἵνα πρὶν ἴδωσιν αὐτοὺς ἀπὸ μακρόθεν, καὶ δειλιάσουσι, γένηται ἡ συμβολή. εἰ δὲ τόπον τοιοῦτον χαμηλὸν οὐχ' εὑρίσκεις, ἀλλὰ ϗ μακρόθεν βλέπει ὁ στρατὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ φαίνονται ἐκεῖνο, ὡς εἴρηται πλῆθος πολὺ, πρόλεγε τῷ στρατῷ εἰς αὐτὴν τὴν παράταξιν, τι ἀλόγων ἢ τούλδων πλῆθός ἐστι τὸ φαινόμενον. εἰ δὲ καὶ ἀνθρώπων ἐστὶ, τί εἰσι τὰ ἑκατὸν πρόβατα εἰς ἕνα λύκον. ϗ ἄλλα ὅσα ἁρμόζουσιν ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ ὑποθέσει. ϗ οὕτω προθυμο-

non potes abſcondere in illis facile ſecundam aciem, eo quod ipſam hoſtes perdiſcant. Quando moves a caſtris ad praelium fac, ut ſecunda acies ſequatur prope primam, ut hae duae, una tantum adpareant. Quando vero veneris unum milliare ab acie hoſtium, tunc facias ſecundam aciem paullo tardius ambulare, & ſeparari a prima acie tanto intervallo, quantum ſupra diximus, & conſtituas ipſam in propria figura, & facias ſecundam aciem. Ex hoc enim non perdiſcunt a longe hoſtes ordinem tuum. Intuere * * * * * ſeparationes, & fugas hoſtium, & ne perſequaris * * * * immodici propter ſtudia, quae ab ipſis fiunt; ſed perſequaris cum ordine donec certior factus fueris, quando cum ſecuritate eſt victoria. Si vero hoſtes venire indicatur adverſus primam aciem, & non habeas quomodo vel per laterum cuſtodes, vel per eos, qui in inſidias miſſi fuerunt, ipſi auxilieris; tunc congruit, ut ex bandis, quae ſunt in extremitatibus * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
conſtituas, ut dictum eſt, bandum ab * * * * * aciei in primam. Si vero ex duabus partibus * * * * & tu ex duabus partibus ſecundae aciei * * * * tuae in prima banda in auxilium ipſius * * * * in poſteriori parte ſecundae aciei intelligas, quod veniunt * * * * & non ſufficiunt poſterioris partis cuſtodes adverſus eos, ut * * * * * feceris, & banda ex iis, qui ſunt in extremitate aciei * * * * primae ſeparaveris ſive ab una parte, ſive a duabus, prout * * * * venire hoſtes, & reliqui ſint immobiles * * * * ad auxilium primae aciei. Si vero hoſtium exercitus multus eſt, & a multitudine animalium, vel virorum adparet * * * * * rhoncus, ne ordines tuum exercitum in alto loco * * * * ne videat a longe ipſius multitudinem exercitus, & timeat; ſed potius in humilioribus, & magis reconditis; in poſteriori parte neque poſſunt reſpicere hoſtes, neque iterum ab ipſis adſpici. Quando vero adpropinquaverunt hoſtes, & venerint vel ab uno, vel a dimidio milliari tunc duc exercitum in humilem locum, ut prius quam viderint ipſos a longe, & terreantur, fiat commiſſio. Si vero locum huiuſmodi humilem non invenias, ſed etiam a longe videat exercitus hoſtes, & adpareat illi, ut dictum eſt, ingens multitudo, dic exercitui, in ipſo ordine, multitudinem, quae adparet, eſſe animalium, vel tuldorum. Si vero & virorum eſt: Quid ſunt centum oves uni lupo? Et alia quaecumque huiuſmodi argumento conveniunt. Et ita alacres reddit ipſos, ne timeant. Si vero potueris, & antequam hoſtes ordinent, committere praelium adverſus ipſos donec ſint inconſtantes pluſquam ipſos laedere potueris. Convenit vero ante praelium, dum adhuc inſtruis exercitum, ut habeas unum, vel duo banda, quae ſtent in anteriori parte aciei, ut ab uno, vel duobus milliaribus, ne habeant facultatem hoſtes, ut ante praelium reſpiciant coordinationem tuam, & ſtudeant adver-

versus ipsam. Si vero pedestris exercitus non est, debes facere * sustollat arma quaecumque potest, sive arcus, sive * * * * * * fundas, & dividuntur in totam * * * * * in interiorem partem fossae. Separa vero etiam banda * * * * * * hunc decet vigilare, & custodire portas * * * * * & relinque etiam praefectum necessarium in ipso tuldo * * * ne forte habeas in ordinatione; etenim si inveniantur * * * * * * * facile rapiunt ipsa hostes. Si vero forte circa * * * * * * tuum superveniant insperato hostes, & non occupaveris * * * * * * * * & facere securitatem in tuldo, tunc fere etiam * * * * ipsum in dextram partem in latus secundae aciei; & seiunge in custodiam ipsius unum, vel duo banda, ex quibus * * * * secundum abundantiam. Si vero non prius reposuerunt foenum, congruit * * * * ipsa die praelii ex quo moverint milites ad aciem, ut exeant famuli * * militum, & praefectorum in parte aciei totius exercitus. Permaneant vero cum ipsis ex acie etiam parvi vigilatores, & ita congregent sufficientia foena per quot horas praelium fit. Ordina vero, ut statuant banda in altioribus, & differentibus locis propter eos, qui foenum colligunt, & ne fiant signa aliqua. Vbi vero contrarium contingat ex praelio in exercitu, & revocationis signum dabit tuba, ut ipsa consuevit, secedant cursim pueri, qui foenum colligunt, & recondant in castris, ne excludantur extra ipsa. Huiusmodi vero foeni collectio necesse est ut fiat, eo quod sit obscurus praelii exitus. Si enim sit infortunium habentes milites alimoniam, & sibi ipsis, & equis, cito iterum alacres redduntur, & excitantur, ut iterum praelientur, & vincant. Si vero hoc non fecerint, saltem, eo quod adhuc validi sunt, quum equi ipsorum habeant alimoniam, secedunt cum ordine antequam numerentur amplius & viri, & equi * * * * * * * * * * * * * * * * quod fit. Si vero alimonia haudquaquam promta est, ex quo enim convertuntur * fieri potest. Fames enim, & timor * * * * * * * * * sed & pro animalibus convenit recondere alimentum * * * * * * * dierum; si vero fieri potest, & amplius, praecipue si * * * * * * * prope castra, si vero in prima die * * * * * * * congressionis praelii fit finis ipsius ad nos * * * * * * * nobis vero inutile videtur illis diebus * * * * * * * iterum publicum praelium. (a)

θυμοποίει αὐτὰς εἰς τὸ μὴ δειλιᾷν. ἂν δὲ δυνηθῇς ϗ πρὸ τῦ παρατάξαι τὰς πολεμίυς συμβαλεῖν πόλεμον πρὸς αὐτὰς ἕως ἔτι εἰσὶν ἀσύςατοι, πλέον ἰσχύσῃς αὐτὰς βλάψαι. ἁρμόζει δὲ ἵνα πρὸ τοῦ πολέμυ ὡς ἔτι συντάσσῃς τὸν ςρατὸν, ἔχῃς ἓν ἢ ϗ δύο βάνδα ἰσάμῳα ἔμπροσθεν τῆς παραταγῆς, ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ ϗ δύο μιλίων. ἵνα μὴ ἔχωσιν ἄδειαν οἱ ἐχθροὶ. πρὸ τῦ πολέμυ κατασκοπεῖν τὴν σύνταξίν συ καὶ ἐπιτηδεύεσθαι κατ' αὐτῆς. εἰ δὲ πεζικὸς ὐκ ἔςι ςρατὸς, ὀφείλῃς ποιεῖν τὰς * ἐπαίρῃ ἄρματα οἷα δυναται, εἴτε τοξάρια, εἴτε * * * * * * * σφενδοφόλα ϗ διαμερίζωνται εἰς ὅλην τὴν * * * * εἰς τὸ ἔσω μέρος τῦ ὀρύγματος. ἀφόριζε δὲ ϗ βάν * * * * τῦτον τὸ ὀφέλον βιγλίζειν, καὶ φυλάττειν τὰς πύλας * * * * * * * * καὶ καταλίμπανε ϗ ἄρχοντα χρήσιμον εἰς αὐτὸ τῦλδον * * * * * * * μὴ δὲ πότε ἔχε ἐπὶ παρατάξεως, καὶ γὰρ ἂν εὑρεθῇ * * * * εὐκόλως ἁρπάζυσιν αὐτὸ οἱ ἐχθροί. ἂν δὲ τυχὸν περὶ * * * * * συ ἐπέλθωσιν ἀνελπίςως οἱ ἐχθροὶ, ϗ οὐ συμφθάνῃς * * * * σαι καὶ ποιῆσαι ἀσφάλειαν εἰς τὸ τῦλδον, τότε φέρον ϗ * * * * αὐτὸ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος εἰς πλάγιον τῆς δευτέρας παραταγῆς. ϗ ἀφόρισον εἰς φύλαξιν αὐτοῦ ἓν ἢ δύο βάνδα, ἐξ ὧν ἑ * * * * * κατὰ περίςασιν. εἰ δὲ ὐ προαπέθηκαν χόρτον, ἁρμόζει * * * * εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τῦ πολέμυ ἀφῆς ἀποκινήσυσι οἱ ςρατιῶται πρὸς τὴν παραταγὴν, ἵνα ἐκβαίνωσι τὰ παλικάρι * * * * τῶν ςρατιωτῶν, ϗ ἀρχόντων εἰς τὸ μέρος τῆς παραταγῆς, ὅλυ ςρατῦ. ἵνα δὲ ἀπομένωσι μετ' αὐτῶν, ἐκ τῆς παραταγῆς, ϗ βιγλάτορες ὀλίγοι, ϗ ὕτως ἵνα συνάγωσι τὰ ἀρκῦντα χορτάρια ὅσας ὥρας ὁ πόλεμος γίνεται. πρόςαξον δὲ ἵνα ςαθῶσι βάνδα εἰς ὑψηλοτέρυς ϗ διαφόρυς τόπυς, διὰ τὰς χορτολογῦντας καὶ ἵνα γένωνται καὶ σημάδιά τινα ὅπως ἂν συμβῇ τὸ ἐναντίον ἐκ τῦ πολέμυ εἰς τὸν ςρατὸν, καὶ δώσει τὸν ἀνακλητικὸν βύκινον ὡς ἔχυσιν ἔθος παρ' αὐτὰ, ἵνα ἀναχωρῶσι μετὰ δρόμυ τὰ χορτολογῦντα παλικάρια, καὶ ἀποσώζωνται εἰς τὸ ἄπληκτον πρὸς τὸ μὴ ἀποκλεισθῆναι αὐτὰ ἔξω. τὸ δὲ τοιῦτον χορτολόγιον ἐξ ἀναγκαίυ ἐςὶν ἵνα γένηται. διὰ τὸ εἶναι ἄδηλον πῶς ἀποβήσεται ὁ πόλεμος. ϗ γὰρ ἂν γένηται δυςυχία, ἔχοντες οἱ ςρατιῶται τροφὴν, ϗ εἰς ἑαυτὰς, καὶ εἰς τὰς ἵππυς, ταχέως πάλιν προθυμοποιῦνται, ϗ διεγείρονται, πρὸς τὸ πολεμῆσαι πάλιν, ϗ νικῆσαι. εἰ δὲ τῦτο ὐ ποιήσυσιν, ἀλλὰ τέως, ὡς ἔτι εἰσὶν ἐν δυνάμει τὰ ἱππάρια αὐτῶν, διὰ τὸ ἔχειν τροφὴν, ἀναχωρῦσι μετὰ συντάξεως, πρὸ τῦ καταραθυμῆσαι ἐπιπλέον ϗ τὰς ἀνθρώπυς ϗ τὰ ἱππάρια ἀδυνατη * * * ὅπερ γίνεται. εἰ ὐκ ἔςιν ἐξετοίμη τροφὴ ἀφ' ὐ γὰρ τραπ * δύναται γενέσθαι. οἱ γὰρ λιμοὶ καὶ ὁ φόβος * * * * * * * * * ἀλλὰ καὶ εἰς τὰ ἄλογα πρέπει ἀποτιθέναι τροφὴν * * * * * * ἡμερῶν, εἰ δυνατὸν δὲ ϗ πλέον ἐξαιρέτως, εἴπερ * * * * ος ϗ πλησίον τῦ ἀπλήκτυ. εἰ δὲ εἰς τὴν πρώτην ἡμέραν * * * βολῆς τοῦ πολέμου γένηται τὸ τέλος αὐτῦ πρὸς ἡμᾶς * * * * * ἡμῖν δὲ ἀσύμφορον φαίνεται τὸ εἰς αὐτὰς τὰς ἡμέρας * * * * πάλιν δημόσιον πόλεμον τὰς τραπέντας ἀπὸ δημοσίυ

(a) Quum Graecus contextus tot lacunis hiet, satius duximus Latinam interpretationem prorsus omittere, quam eam inutiliter ac supervacanee, ita mancam, & interruptam, adponere.

μοσίου * * * * * διὰ τοῦτο δὲ συμβουλεύομεν σοι στρατηγὲ, ἵνα ἀφ' ἧς γένηται * * * * εἰς τὸ μέτρον στρατὸν ἐπιτηδεύσῃς πάλιν πρὸς τὸ ποι * * * * * τοῦτο γὰρ εἰς πάντας δυσκολόν ἐστι καὶ πολὺ ἀραία γίνεται * * * * πάντες, νικήσωσι παρ' αὐτὰ πάλιν εἰς τὰς αὐτὰς ἡμέρας * * * * * καὶ κατὰ τοὺς ῥωμαίους τοῦτο ἀνοικεῖον ἐστιν. ὥστε καὶ σφάλμα * * * * * ύηται εἰς τὸν πόλεμον, καὶ ἐλπίσῃ ὁ στρατηγὸς ἵνα εἰς τὸν δεύτερον πόλεμον διορθώσηται αὐτὸ, καὶ πάθῃ, καὶ ὁ στρατὸς τὸ σφάλμα, ὅμως οὐκ * * * * * χονται πάλιν μετὰ προαιρέσεως εἰς τὸν πόλεμον τὸν δημόσιον. τὴν γὰρ πρώτην τροπὴν οὔτε λογίζονται, οὔτε ἐκ τοῦ θεοῦ ἐγένετο εἰς αὐτήν. ἐκ τούτου ἐμβαίνει εἰς αὐτὴν πᾶσα δειλία. διὰ τοῦτο σπουδάζειν χρεὶ, ἵνα ἀφοῦ * * δημοσία τροπὴ, μὴ ἐπιτηδεύσῃς χωρὶς ἀνάγκης καὶ περιστάσεως, ποιῆσαι παρ' αὐτὰ δημόσιον πόλεμον. ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα καιρὸς κοπῇς καὶ σπουδάζῃς ὅπως μετὰ δόλου καὶ ἀπάτης αἰφνιδιάσῃς καὶ φυγομαχήσῃς τὸ λεγόμενον, ἕως οὗ ἐκβῇ * δειλία ἐκείνη ἀπὸ τοῦ στρατοῦ. καὶ θαῤῥήσει πάλιν πρὸς τὸ ποιῆσαι συμβολὴν πολέμου, δι' αἰτίας τινὰς, αἵ τινες πολλάκις εὐλόγους συμβαίνουσι. πλὴν γραφεῖν αὐτὰς, οὐκ ἔστιν * * κολον. ἀφ' οὗ ἐκβῇ ἡ δειλία ἐκ τοῦ στρατοῦ καὶ θαῤῥήσει, ἵνα ποιήσῃς μίαν πόλεμον, ἁρμόζει ἵνα τὴν μὲν πρώτην παραταγὴν ὡς κατακρυβεῖσαν ποιήσῃς δευτέραν τὴν δὲ δευτέραν πρώτην. πλὴν ἵνα ἔχῃ καὶ τὰ ἐπίλεκτα τάγματα, ἅπερ ἦσαν εἰς τὴν πρώτην. ἐπειδὴ μικροτέρα ἐστὶν ἡ δευτέρα παρὰ τὴν πρώτην, καὶ μόνη οὐκ ἀρκεῖ. ὅτε δὲ γένηται τροπὴ εἰς τὸν στρατόν σου, ὁ δὲ ἐμβραδύνειν ὀφείλεις ἀσκόπως εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον. εἰ ἄρα οὐκ ἐλπίζεις ποθὲν συμμαχίαν ἢ βοήθειαν τινὰ, ἢ οὐ γίνεται ἀπόκρισις * ποιῇς εὐκόλως φανερὰν εἰς τὸ φοσάτον * * * * * * * * ἵνα παραύτικα γένηται ὅπερ ἔχουσι μηνύσαι οἱ * * * * βάλλου. ἀλλὰ ποίησον αὐτὸ μετ' ἀσφαλείας. ἢ * * * * δι' ὅρκων. εἰ δ' ἐστὶ πρὸς βλάβην καὶ γίνεται διὰ ἴσω * * * * * τὸ καταχαυνωθῆναι τὸν στρατὸν, οὐ τὰ μηνυθέντα σοι * * * ἐχθρῶν, ἀλλὰ μᾶλλον σκληρότερα. ἵνα ἐκ τούτου κιν * * * εἰς ὀργὴν κατ' αὐτῶν. καὶ ἀπελπίσαι τὰ λεγόμενα παρὰ * * * ἀγωνιστῆται ὑπὸ τῆς ἀνάγκης ἰσχυροτέρως πρὸς αὐ * * * * καὶ ὑπακύῃ σοι πλέον ἀπὸ τότε. διὰ τοῦτο δὲ συμφέρει * * βραδύνειν εἰς τὸν πόλεμον ἐκεῖνον ἀφ' οὗ γένηται ἡ τροπὴ * * * καὶ οἱ ἐχθροὶ ἂν μηνύσωσι τι καὶ δύναται γενέσθαι, ἵνα διὰ * * * ποιῇς αὐτό. ἐπειδὴ ὅσον βραδύνεις, τοσοῦτον γίνονται καὶ οἱ στρατιῶται δειλότεροι. καὶ οἱ νικήσαντες τολμηρότεροι. ἁρμόζει * * * * * * * * * στρατηγὲ πρὸ τοῦ κατὰ ἐραθυμῆσαι τελείως τὸν στρατὸν * * * * νέσῃς αὐτοὺς διὰ τῶν ἀρχόντων τῶν ταγμάτων, καὶ τῶν δεκάρχων καὶ τῶν πεντεκοντάρχων. καὶ εἴπῃς πρὸς αὐτοὺς ὅτι ἄρτι καιρὸς οὐκ ἔστιν εἰς τὸ δειλιάσαι. ἀλλὰ μᾶλλον εἰς τὸ ὁρμῆσαι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὸ γενόμενον παρά τινων σφάλμα διορθώσασθαι ἀνδρείως. ταῦτα καὶ τὰ ὅμοια ἁρμόζει σε πρὸς τὸν στρατὸν διαλαλῆσαι. καὶ εἰ μέν ἐστιν ἐλπὶς ἵνα μετὰ δημοσίου πολέμου * * θώσῃς τὴν πρώτην τροπὴν, ἵνα ποιήσῃς εἰς τὰς παραταγὰς τὴν μέθοδον ἐκείνην ἣν προείπομεν. εἰ δὲ οὐκ ἐνδέχεται γενέσθαι * * δημόσιον πόλεμον. τότε συμφέρει ἀποτελμῆσαι σε εἰς κινδύνους. καὶ εἰ μὲν εἰσὶ πεζοὶ οἱ νικήσαντες ἐχθροὶ, ἵνα σπουδα * * * μετὰ τῶν ἱππαρίων τοῦ μεταστῆναι ἀπὸ τοῦ τόπου ἐκεῖνο φοσάτον, μετὰ συντάξεως καὶ ἀσφαλείας, καὶ μὴ ἀναμένῃς * * * εἰσὶ καβαλλάριοι οἱ ἐχθροὶ, ἵνα καταφρονήσῃς τῶν περισσῶν βαρυτέρων ἀλόγων καὶ πραγμάτων. καὶ ἵνα ἀφίῃς ὀλίγους καβαλλαρίους, τὸν δὲ λοιπὸν ὅλον στρατὸν. ἵνα ποιήσῃς πεζὸν εἰς * * * παρατάξεις, ἢ εἰς ἓν τετράγωνον πλινθίου σχῆμα. λέγεται πλινθίον, ὅταν διὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν ποιήσῃ τέσσαρας παραταγὰς τετραγώνους πλὴν αἱ πλευραὶ ἵνα ἐπέχωσιν ἐξίσου ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἔχωσι καὶ λαὸν ἐξίσου, ὅσους δὲ ἔχει τὸ μῆκος * * * * * * * * * * * * * καὶ οἱ τοξόται πάλιν ἐξώτερα, καὶ οὕτω * * * * * * * * * * μετ' ἀσφαλείας, τὴν μετάστασιν καὶ ἀναχώρησιν τοῦ * * * δὲ ἂν ἔλθῃ καλῶς ὁ πόλεμος πρὸς ἡμᾶς, καὶ τοῦ θεοῦ * * * * * * ἄρχηται γίνεσθαι ἡ νίκη, οὐκ ὀφείλομεν ἀρκεῖσθαι εἰς τὴν * * μόνην. οὐ δὲ φαίνεσθαι ὅτι ἀπειρίαν ἔχομεν τοῦ καλοῦ * * * εὕρομεν καιρὸν, οὐ γινώσκομεν πῶς ὀφείλομεν διοικῆσαι αὐτὸν * * * * * ομεν ἀκαίρως ἀκοῦσαι ἢ παραδέχεσθαι τὸ νίκα, καὶ μὴ ὑπὲρ * * * ἐκ τούτου ἵνα ἐνδιδῶμεν, καὶ φέρωμεν εἰς ἑαυτοὺς περισσοτέρους * * * * καὶ ποιήσομεν ἄδηλον τὴν ἔκβασιν τοῦ πολέμου ἀλλ' ἄρα * * * * ἵνα περιμένωμεν μέχρι τελείας καταλύσεως τοῦ ἐχθροῦ * * * * * * εἰς ὀχυρώμια καταφύγῃ ὀφείλομεν σπουδάζειν ἢ ἀποδύναμεν ἀπὸ τοῦ κρατῆσαι τὰ λείποντα εἴδη εἰς τοὺς ἀνθρώπους ἢ εἰς τὰ ἄλογα τοῦ λαοῦ αὐτοῦ διὰ παρακαθίσμου αὐτοῦ στενοχωροῦμεν. ἐν δὲ τελείως καταλυθῇ ἢ ἵνα ποιήσομεν μετ' αὐτοῦ πρὸς ὠφέλειαν ἡμῶν. καὶ οὐ πρέπει καταχαυνοῦσθαι ἡμῶν, ἐὰν ὀλίγον τρέπωμεν τὸν ἐχθρόν. οὐδὲ ἀφ' ἧς ὑπομένομεν τόπου τὸν κόπον καὶ κίνδυνον ἀπὸ τοῦ πολέμου, ὀφείλομεν ἀμελεῖν τῆς συμπληρώσεως τοῦ πράγματος διὰ τὸ μὴ κρατερῆσαι ὀλίγον. ἐπειδὴ καὶ εἰς τὸ κινή * * * ἂν κοπωθῇς πολλὰ εἰς τὰ ἀμηλήσῃς καὶ οὐ σφάξεις τὸν χοῖ * * * ἢ τὸν ἔλαφον ἢ ἁπλῶς ἄλλο ζῶον, τὸ παρ' ὀλίγον ἐκεῖνος * * * οὐδὲν ἀφ' οὗ δὲ σὺν θεῷ νικήσομεν, οὐκ ὀφείλουσιν οἱ στρατιῶται περιφρονεῖν τὴν σύνταξιν αὐτῶν, καὶ ἀτάκτως διώκειν. ἀλλὰ στρατηγὸς μετὰ ἐπιστήμης καὶ προσοχῆς ἵνα σκοπῇ τὰ δέοντα * * * οὐκ ἀρκεῖ γὰρ δύναμις μόνη εἰς ἀσφάλειαν ἰδίαν, ἢ εἰς βλάβην τῶν ἐχθρῶν. ἀλλὰ μετὰ τὴν τοῦ θεοῦ βοήθεια, καὶ ἡ τοῦ στρατηγοῦ * * * οἴκησις, πρώτη καὶ ἀναγκαία ἐστί. διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶν, ἵνα καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς καὶ πρὸς τοὺς τόπους ἁρμοδίως ποιῇς. καὶ ἂν διακρίνῃς ὅτι συμφέρει ποιῆσαι πόλεμον δημόσιον, ἵνα σκοπεύσῃς καὶ τόπον ὁμαλὸν, καὶ ἐπιτήδειον διὰ τοὺς κονταράτους· ἵνα προερευνήσῃς οὐ μόνον τὰ δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ καὶ τὰ ὀπίσω μέρη· ἀλλὰ καὶ ἀπὸ δύο καὶ τριῶν ἡμερῶν τῆς παραταγῆς. ἕως οὗ τελειωθῇ ὁ πόλεμος· ἵνα δὲ ψηλαφᾷς καὶ τοὺς παρακειμένους * εἴπομεν, ἵνα ἐξέρχωνται ταχὺ πρωὶ ταχὺ * * * * * * ἀπὸ δύο καὶ τριῶν μιλίων εἰς τὰ τέσσαρα μέρη τοῦ τόπου * * * * * μέλλει γενέσθαι ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου, καὶ ὀφειλ * * * * * * * λεσθαι αἱ βίγλαι, μὴ μόνον ἀποβλέπωσι πρὸς * * * * τῶν ἐχθρῶν καὶ μηνύωσιν. ἀλλὰ καὶ πρὸς τοὺς θέλοντας * * * * * * * * εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα βλέπωσι καὶ κρατῶσιν αὐτούς. ἐκ τούτου * * * * εὐκόλως κωλύουσι καὶ τοὺς ἀποφεύγοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ * * * * * * * * ἂν προσφεύγωσι τινὰς εἰς ἡμᾶς ἀπὸ τῶν πολεμίων * * * * ζωσι πράγματα τινὰ, ὑποδέχονται αὐτοὺς αἱ βίγλαι * * λείας, πρὸς τὸ μὴ ἐπηρεασθῆναι αὐτοὺς, παρά τινων κακῶν ἀνθρώπων. τοῦτο δὲ ἀεὶ ὀφείλεις παραφυλάττειν εἰς τοὺς * *

* * * * * * φεύγοντας μετά τινων πραγμάτων τῇ ἡμετέρᾳ πολιτέᾳ * * * * * ἐπηρεάζεσθαι αὐτοὺς παρὰ τινάς. ἐπειδὴ ἀναγκαῖόν ἐςι ϗ δι * * οἱ δὲ βιγλεύοντες εἰς τὰ ἔμπροσθεν μέρη τῆς παραταγῆς περιπατείτωσαν τὴν ἰδίαν παραταγήν. ϗ ἂν εὑρεθῶσιν ἢ ὀρύγματα, ἢ ἂν δόλος ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἵνα ἀνας έλλωσι τὴν παραταγὴν πρὸς τὸ μὴ περιπίπτειν εἰς αὐτὰ ὡς οὐκ ἐλπίζουσιν. εἰς γὰρ τοὺς τόπους ϗ τοὺς καιροὺς ὅπου πρόκειται ἀνάγκη. οὐ μόνον ὀφείλουσι μόνα * * βίγλαι γίνεσθαι, ἀλλὰ ϗ διπλαὶ εἰς τοὺς αὐτοὺς τόπους· ἵνα ἂν λάθωσι τὴν μίαν βίγλαν οἱ ἐχθροὶ τὴν ἑτέραν μὴ λάθωσιν. εἰδ' ἐςι ἕτοιμος ἡ παραταγὴ, ϗ ὁ τόπος ἐπιτήδειος, μὴ ἀναμένης τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου. ἵνα μὴ καταςοχάζωνται τὴν παραταγήν σου, καὶ πρὸς αὐτὴν ἐπιτηδεύωνται καὶ ἐκεῖνοι, ἀλλὰ μετ' ἀσφαλείας ἀποκίνει ϗ ἐπίπιπτε αὐτοῖς. εἰ δὲ ἔχει ἀρ * * * ϗ ὑπέρθεσιν ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου διά τινας εὐλογοῦσαι, * * * ἀναγκαῖόν ἐςιν ἵνα τὴν δευτέραν παραταγήν σου, κρύπτης * * * * εἰς τὰ εὑρισκόμενα δάση, ἢ εἰς τοὺς χαμηλοτέρους ϗ ἀποκρύφους τόπους, ἵνα μὴ βλέπωσιν αὐτὴν ἀπὸ μακρόθεν οἱ ἐχθροί. κἂν ποιῶσιν ἐγκρύμματα ϗ ἐπιβουλὰς, ϗ ἄλλας τινὰς τέχνας πρὸς αὐτήν. τὰς δὲ βίγλας ἁρμόζει σε ὀχυρὰς ποιεῖν ϗ χωρίζει * * * * τοὺς βιγλίζοντας. ἵνα οἱ μὲν φυλάσσωσι γρηγοροῦντες, οἱ δὲ * * * μῶνται. καὶ οὕτως ἐναλλάσσοντες ἀλλήλους, ἵνα βιγλίζωσι· μὴ * * * * * * * * * * * * ἁρμόζει ἵνα ϗ ὀρθοὶ ἱςάμενοι βιγλίζωσι. ϗ γὰρ * * * * τὶς ἢ πέσῃ, ὥσπερ μωραίνεται καὶ ἔρχεται εἰς * * * * ςήκη ὀρθὸς, ἔχῃ ϗ γρήγορον τὴν διάνοιαν αὐτ * * * * * * δέ σοι τὸ παραμυθεῖσθαι ἀπὸ τοῦ πολέμου τοὺς * * * * * * * εἰς αὐτόν, ϗ τὸ θάπτειν ὁμοίως τοὺς ἀποθνήσκοντας * * * * * ϗ μακαρίζειν αὐτοὺς διηνεκῶς, ὡς ὑπὲρ τῆς πί * * * * * * * μων, καὶ ὑπὲρ τῶν χριςιανῶν ἀποθανόντας. τοῦτο γὰρ * * * * ὸν ἐςι καὶ προθυμίαν εἰς τοὺς ζῶντας ποιεῖ. ἂν δὲ ϗ * * * * * α ϗ γυναῖκας ἔχωσιν οἱ ἀποθανόντες· ϗ ὑπάρχῃ * * * * ρὸν ὅτι πρόθυμος ἀγωνιζόμενοι ἀπέθανον, πρέπει * * * * * τα παραμυθεῖσθαι ὡς ἁρμόζει. εὑρίσκομεν δὲ ὅτι ϗ ῥωμαῖοι ἅπαντες ϗ οἱ ἐθνικοὶ βλέποντες μακρόθεν τὰς παραταγὰς ἀλλέλων, οἵαν θεωροῦσιν ὅτι φαίνεται ςυγνοτέρα, ἐκείνην λέγουσιν ἵνα εὐτυχήσῃ μᾶλλον εἰς τὸν πόλεμον, παρὰ * * * ἔχουσαν ἅρματα λαμπρότερα. κἂν τάχα ψευδὲς ὑπάρχῃ * * * * * * αἶον τοῦτο, ἐπειδὴ πρῶτον ἡ τοῦ θεοῦ κρίσις, εἰ τὰ ἡ διατάξις τοῦ ςρατηγοῦ, ϗ ἡ προθυμία τοῦ ςρατοῦ, ποιοῦσι τοῦ πολέμου τὴν νίκην ϗ τὴν τροπήν. ὅμως διὰ τοὺς ςοχάζει μένους τὰ τοιαῦτα πρέπει ἵνα εἶμεν πρόκεινται δάση ἢ ἀποκρύφοι καὶ χαμηλοὶ τόποι, ἀποκρύπτηται ἐκεῖ ὁ ςρατηγὸς, ϗ μὴ φαίνηται ἀπὸ μακρόθεν τοῖς πολεμίοις ἕως οὗ ἔλθωσιν ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο μιλίων. οὐδὲ γὰρ συμφέρει φαίνεσθαι αὐτοὺς μακρόθεν, ἵνα * * * * πρὸς τὴν σύνταξιν αὐτῶν ποιῶσιν ἐπιτηδεύματα ϗ ἐπιβουλὰς οἱ ἐχθροί. εἰ δ' ἐςὶν ὁ τόπος γυμνὸς ϗ ἀὴρ καθαρὸς, τότε μὴ παραχώρει τῷ ςρατῷ, ἵνα βάλλωσι πρώϊμα τὰς κασίδας. ἀλλ' εἰς τὰς χεῖρας αὐτῶν, ἵνα κρατῶσι ταύτας, ἕως οὗ πλησιάσωσι οἱ ἐχθροί. τὰ δὲ σκουτάρια μικρὰ ὄντα βαςαζέτωσαν ὁ ςρατὸς καὶ ἔμπροσθεν εἰς τὰ ςήθη. καὶ σκεπέτωσαν δι' αὐτῶν ϗ τὰ λωρίκια, ϗ τὰς κασίδας αὐτῶν. εἰ δ' ἐςι τὰ σκουτάρια σιδηρὰ καὶ λαμ* * σι βαςαζέτωσαν αὐτὰ ὄπισθεν εἰς τοὺς ὠμοπλάτους αὐτῶν. ἵνα * * * * * * * * * * * * τῶν κονταρίων αὐτῶν * * * * * * * * λάμπειν μακρόθεν ἅρμα, οἷον δήποτε, ϗ γὰρ ἂν κρυπτω* * * * * τὰ ἅρματα ϗ φαίνηται μακρόθεν ἡ παρα* * * δειλία εἰς τοὺς ἐχθροὺς καὶ πρὸ τοῦ πολέμου ἀπὸ τοῦ τοιούτου τοῦ σημείου αὐτῶν. ὀφείλεις ὦ ςρατηγὲ καὶ τὰ ἐγκρύμματα * * * * * * * * * πόλεμον κατὰ λόγον ποιεῖν ἐξαιρέτους τὰ γὰρ ἐγκρύμματα ἂν γίνωνται εἰς ἐπιτηδείους ποιοῦσι, ϗ διαφόρως ὀλίγοι * * * * * * * * ματος, μεγάλας δυνάμεις κατέλυσαν. ὥςε οὐδὲ * * * * συνέφθασε ποιῆσαι συμβολὴν πολέμου. τινὲς * * * * * εὑρόντες τόπους ἐπιτηδείους, εἰς ἐγκρύμματα. οἷον ἢ * * * ἢ κοιλάδα, ἢ βουνὸν μέγαν, ἢ φάραγγας, ἢ ὄρη κρατ * * * τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν πρὸς τὸ λαθεῖν αὐτοὺς ϗ μὴ * * * * ἀπὸ μακρόθεν τὸ ἔγκρυμμα. οὕτως * * * εὑρόντες τόπους * * * δείους ϗ ἐκ τοῦ ὄπισω ἐξαίφνης ἐπιπεσόντες τοῖς ἐχθροῖς * * * πρὸ τοῦ γενέσθαι συμβολὴν πολέμου, ἐτάραξαν καὶ ἔτρεψαν αὐτούς. ἄλλοι δὲ πάλιν οὐκ ἐποίησαν τὸ ἔγκρυμμα πλησίον τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν. διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἐπιτήδειον τόπον. ἀλλ' ἐποίησαν αὐτὸ ἀπὸ πλαγίου τῶν ἐχθρῶν μέσον τῆς ἰδίας παραταγῆς ϗ τῆς τῶν ἐχθρῶν. ἢ ϗ ὄπισθεν τῆς ἰδίας παραταγῆς ἐποίησαν αὐτὸ, ἢ ἐκ πλαγίου ϗ τὴν μεγαλοτέραν δύναμιν, ἐκάθισαν εἰς τὰ ἐγκρύμματα. τὴν δὲ ὀλιγωτέραν ἐποίησαν ἐν σχήματι παραταγῆς ἔμπροσθεν. ἄλλοι δὲ μέρος τοῦ ςρατοῦ ἐποίησαν εἰς ἐγκρύμματα. καὶ οὗτος πλέον μέρος. ἀλλὰ τὸ ὀλιγώτερον. τῆς δὲ συμβολῆς γινομένης ὥρμησεν ἡ παραταγὴ ἑκουσίως εἰς φυγήν. διώκοι * * * τῶν ἐχθρῶν αὐτήν. ἀτάκτως ἀφῆς διέβησαν τὸν τόπον ἔνθα ἦν τὸ ἔγκρυμμα, ἐκπηδήσαντες οἱ τοῦ ἐγκρύμματος εὑρέθησαν ὀπίσω τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ἀντιςράφησαν ϗ οἱ φυγόντες πρὸς τὸ σημεῖον, ὅπερ εἶχον εἰς ἀλλήλους. ϗ ἀπέκλεισαν μέσοι τοὺς ἐχθρούς. τοῦτο δὲ τὸ πλέον εἰς τὰ φορειότερα ἔθνη γίνε * * * οἷον εἰς τούρκους, ϗ πατζινάκους ϗ τοὺς ὁμοίους αὐτοῖς, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰ ἄτακτα. ἂν δὲ ὀρύξῃ τις ὄρυγμα ἵνα * ϗ χώματι πρὸς τὸ φαίνεσθαι τὴν ὄψιν * * * * * * * δὲ καὶ τὸ χῶμα, ὅπερ ἔχει ἐκβαλεῖν ἐκ τοῦ ὀρύγματος * * * κ ἀφήσει κεῖσθαι αὐτὸ, εἰ διὰ τὸ μὴ ἔχειν ἴσο * * * * * εἰς δὲ τὸ μέσον τοῦ ὀρύγματος, ἵνα ἀφήσῃ τοὺς * * * υορύκτους ὡς γεφύρας πρὸς τὸ διαβῆναι τὸν ςρατὸν * * * πλὴν ἵνα ὦσι σημάδια εἰς τοὺς τοιούτους τόπους ϗ γνωρι * * * * * * ςρατὸς αὐτοῦ. πλησίον δὲ τοῦ ὀρύγματος ἔνθεν ϗ ἐκεῖθεν * * * νσῃ ἐγκρύμματα εἰς τόπους ἀφανεῖς καὶ τοὺς λοιποὺς, ἵνα * * * ἔμπροσθεν τοῦ ὀρύγματος. εἶτα ὅταν γένηται συμβολὴ τοῦ πολέμου, ἵνα τραπῶσιν ἑκουσίως οἱ ἱςάμενοι εἰς τὴν παρα * * * ϗ αὐτοὶ μὲν ἵνα διαβῶσιν εἰς τοὺς ἀνορύκτους τόπους καὶ γνωρίζουσι καὶ περάσωσιν ἐπ' ἐκεῖνο τὸ ὄρυγμα ἀκινδύνως. οἱ ϗ ἐχθροὶ ἀκράτητα διώκοντες, ἵνα ἐμπέσωσιν εἰς αὐτό. ϗ τότε ἵνα ἐξέλθωσιν ἐξαίφνης οἱ ὄντες εἰς τὸ ἔγκρυφα. εἶτα ἵνα ἀντι * * * καὶ οἱ φεύγοντες. ἂν ποιήσῃ τις οὕτως, ἀπολέσει τοὺς πλείονας τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ. ἄλλοι μὲν γὰρ ἐκ τῶν ὄντων ἐχθρῶν ἵνα ἐμπέσωσιν εἰς τὸ ὄρυγμα. ἄλλοι δὲ ἵνα τραπῶσι, ὅταν ἴδωσιν ἀνελπίςως ἐκείνους πεσόντας· ἂν ἄρα ϗ οὐ προνο * * * τὸ ἐπιτήδευμα παρὰ τῶν ἐχθρῶν. οὐ δὲ καταμηνυθῇ αὐτοὺς, διὰ πρὸς φύγων τινῶν. γίνεται δὲ καὶ εἰς πάλμα ἂν δυνηθῇ τις εὑρεῖν εἰς αὐτὸ δύο ἢ τρεῖς τόπους ςερεοὺς πρὸς τὸ διαβῆναι τὸν * * * * * * ατὸν

* * * ατὸν αὐτοῦ, ἢ θήσει ξύλα. καὶ ποιήσῃ γεφύρας. ἂν δὲ πήξῃ * * * πάλους καὶ ποιήσῃ τὸν ὅμοιον τρόπον, καὶ ἀφήσῃ ἢ δύο ἢ τρεῖς * * * τον τῶν δύο πάλων ἃς ἵνα γνωρίζῃ ὁ στρατὸς αὐτοῦ εἶτα ἔμπροσθεν τῶν πάλων ἐκείνων ἵνα παρατάξῃ καὶ ὅταν γένηται συμβολὴ τοῦ πολέμου ἵνα σχηματισθῇ ἡ παραταγὴ, ὅτι φεύγει καὶ ἐκείνη μὲν ἵνα διαβῇ εἰς τὰς ὁδοὺς ἃς γνωρίζει. οἵδε ἐχθροὶ ἐρχόμενοι ὄπισθεν ἵνα περιπέσωσιν εἰς τοὺς πάλους· καὶ τότε ἐκπηδήσωσιν ἐξαίφνης οἱ ἔχοντες τὸ ἔγκρυμμα ἐκπλα * * * ἀντιστραφῶσι δὲ καὶ οἱ φεύγοντες ἂν οὕτω ποιήσωσι ἀπο * * * σουσι κατακράτος τοὺς ἐχθρούς. γίνεται δὲ καὶ τοιοῦτος δόλος. καὶ τὰ * * * * * * * * * * * * * * * * τὶς τριβόλια * * * * * * * * * * * * * * * * τὸ συνάγεσθαι πάλιν εὐκόλως αὐτὰ ἀφῇς * * * * * * * αὐτῶν. ἵνα δὲ ῥίψῃ αὐτὰ εἰς πλάτας μὲν ποδῶν * * * * * * μάκρος δὲ ὅσον κρατεῖ ἡ παραταγή. μέσον δὲ * * * * * * * * τριβολίων, ἵνα ἀφήσῃ τέσσαρας ἢ πέντε ὁδοὺς * * * * * τριακοσίων ποδῶν τὸ πλάτος. καὶ ἵνα στήσῃ εἰς αὐτὰς * * * * * μεγάλους. ἢ κοντάρια ἔχοντα κεφαλὰς παρηλλαγμε * * * συνάξῃ χῶμα. καὶ ποιήσῃ ὡς τυμβία. ἢ ἵνα συνάξῃ * * * * καὶ ποιήσῃ σωρούς. ἢ ἵνα ποιήσῃ ἀλλά τινὰ σημα * * * τὸ γνωρίζειν αὐτὰ τὸν στρατὸν αὐτοῦ, πλὴν οὐ μόνον εἰς τὸ ἔμπροσθεν οἷον εἰς τὸ μέτωπον τῶν τριβολίων εἰς τὸ μακ* * * αὐτῶν ἵνα ποιήσῃ τὰ τοιαῦτα σημάδια. ἀλλὰ καὶ εἰς * * * αὐτῶν. ἔνθεν κἀκεῖθεν εἰς τὰς ὁδοὺς ὅπου μέλλει διαβ * * * ὁ στρατός. ἵνα δὲ ἀφοριθῶσι καὶ καβαλλάριοι πρὸς τὸ * * * τὰ σημάδια ἐκεῖνα, ἀφ' οὗ διαβῇ ὁ στρατὸς καὶ τῆς * * * τοῦ πολέμου γινομένης, ἵνα σχηματίσωνται τροπὴν, καὶ ἀφ' οὗ διαβ * * * εἰς τὰς ὁδοὺς ἐκείνας, ὅπου εἰσὶ τὰ σημάδια, ἵνα κατα * * * παρ' αὐτὰ τὰ σημάδια, ὑπὸ τῶν καβαλλαρίων. εἶτα ἵνα ἐξερ * * * τὰ ἐγκρύμματα ἔνθεν κἀκεῖθεν ὑπὸ δύο πλαγίων ἀντιστρέφονται δὲ καὶ οἱ φεύγοντες καὶ εὑρίσκωσι τοὺς ἐχθροὺς περιπεσόντας εἰς τὰ τριβόλια, καὶ οὐ δυναμένους οὔτε ἔμπροσθεν ὑπάγει οὔτε ὄπισθεν δύναται δὲ οὕτως κατὰ τῶν ὁμοίον τρόπον καὶ χωρὶς τριβολίων, ἂν ὀρύξῃ τις στρογγύλα ὀρύγματα ἅπερ * * * οἱ παλαιοὶ ἱπποκλάσας. ἵνα δὲ ἔχωσιν ἀπὸ ἑνὸς * * * τὸ πλάτος καὶ βάθος ἀπὸ δύο ἢ καὶ τριῶν, καὶ ἐμπήξεις * * * πάλους ὀξεῖς, μὴ ἔσωσαν δὲ τὰ ὀρύγματα ὀρδίνου ἀλλὰ διεσπαρμένα, ἀπέχοντα ἀπ' ἀλλήλων, ἀπὸ τριῶν πο * * * εἰς τὰ τέσσαρα μέρη. ἵνα δὲ γένωνται εἰς πλάτος μὲν, ἐκαι * * * πεντήκοντα ποδῶν. εἰς μῆκος δὲ, ὅσον κρατεῖ ἡ παραταγὴ, ἄφες δὲ ὁδοὺς τέσσαρας ἢ πέντε ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. ἂν ὀφείλει γνωρίζειν ὁ στρατὸς, καὶ τούτου γινομένου ἂν μὲν ἡ πρ * * * παραταγὴ ἔμπροσθεν τῶν ὀρυγμάτων παρατάσσηται, ἁρμ * * * ἵνα στήκῃ ὡς ἀπὸ μιλίου ἑνὸς ἔμπροσθεν τῶν τοιούτων ὀρυγμάτων * τῶν ὄντων εἰς τὰς ὁδοὺς ὅπου μέλλει δια * * * ἵνα ἂν γένηται χρεία, διαβαίνωσι καὶ οἱ τρεπό * * * * τῆς πρώτης παραταγῆς, εἰς τὰ τοιαῦτα διαχωρὶς * * * * * * * * δευτέρα παραταγὴ πάλιν ἂν γένηται τοιαύτη * * * * * μήσωσι κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ἵνα διαβῇ εὐκόλως * * * * ταῦτα διαχωρίσματα. καὶ ἂν ἐμποδίσως ἐπιπέσῃ τῆς * * * * * ἂν δὲ ἡ παραταγὴ ὅλη καὶ ἡ πρώτη, καὶ ἡ δευτέρα ὀπίσω τῶν ὀρυγμάτων διατάξῃ, ἁρμόζει ἵνα στήκῃ ὄπισθεν αὐ * * * * * ἀπὸ τριῶν σαγιτοβόλων. καὶ ὅταν ἢ παραδιαβῶσιν * * * * νοὶ τὰ ὀρύγματα. ἢ εἰς αὐτὰ ἐμβῶσιν, τότε ἵνα ἅπαντα * * * * ἀπὸ τοῦ ἔμπροσθεν ὁ στρατὸς, πρὸς τὸ ἐμπεσεῖν τὰ * * * * άρια τῶν ἐχθρῶν εἰς τὰ ὀρύγματα, καὶ ἀφανισθῆναι, ἄλλα τότε ὅτε ἡ ὅλη παραταγὴ μέλλει σταθῆναι ὀπίσω τῶν ὀρυγμάτων, οὐ πρέπει ποιεῖν πλατέα πολὺ τὰ διαχωρίσματα, πρὸς τὸ μὴ διαβαίνειν ἀκινδύνως εἰς αὐτὰ πολλοὺς ἐκ τῶν ἐχθρῶν καὶ πολεμεῖν· τὰ δὲ τοιαῦτα ἐπιτηδεύματα ὦ στρατηγὲ ὀφείλεις ποιεῖν κρύφα, καὶ δι' ὀλίγων καὶ πιστῶν ἀνθρώπων. ἵνα δὲ ποιῇς αὐτὰ ἢ εἰς αὐτὴν τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου πρὸς τὰς δειλινὰς ὥρας, ἢ εἰς τὴν νύκτα. εἰς ἐκεῖνον δὲ τὸν τόπον, ἵνα γίνωνται ταῦτα, εἰς ὃν ὁ πόλεμος προσδοκᾶται. καὶ ἐκεῖ ἵνα ἀναμένῃς τοὺς ἐχθρούς. ταῦτα δὲ πρὸ ὀλίγης ὥρας ὅτε μέλλεις πολεμῆσαι, θάρρει πρὸς τὴν στρατόν. κατεξαίρετον δὲ, πρὸς τοὺς βανδοφόρους, ἵνα γινώσκοντες τὸ ἐπιτήδευμα ἀκολουθῶσιν ὄπισθεν τῶν βάνδων σφιγκτοίως ἐπιδέχεται τὸ διάχωρον τὸ πλάτος τῶν ὁδῶν παράγγειλον ἵνα βάνδον τῷ βάνδῳ ἀκολουθῇ, καὶ ὄπισθεν τοῦ ἑνὸς βάνδου, ἵνα περιπατῇ τὸ ἄλλο. πρὸς τὸ διάχωρον ὡς εἴρηται, καὶ τὸ πλάτος τῆς ὁδοῦ, ἵνα μὴ σπουδάζωσιν ὅλα τὰ βάνδα τοῦ διαβαίνειν ὁμοῦ ἅμα, καὶ ἐμπίπτωσιν εἰς τὰ ὀρύγματα. τοῦτο δὲ πάντες παραγγελθήτωσαν, ἵνα ὅτε ὑποχωροῦσιν, ἀκολουθῶσι τοῖς βάνδοις αὐτῶν πρὸς τὸ μὴ πλανᾶσθαι αὐτάς. καὶ ἐκεῖ ἐμπίπτειν εἰς τὰ ὀρύγματα. ἐκ πάντων δὲ τῶν ἐπιτηδευμάτων * λανθάνειν. διὰ τοῦτο πρέπει ἵνα πρὸς τὸ * * * καὶ τὴν παράταξιν. καὶ ἂν φανῇσοι συμφέρον * * * * * * κατὰ τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν, ὡς ἀνωτέρω * * * ὀφείλεις ἀφορίσαι ἀπὸ ἑνὸς ἢ καὶ ἀπὸ δύο βα * * * * * περισσοτέρους πρὸς τὴν ποσότητα τοῦ στρατοῦ * * * * καὶ δοῦναι καὶ ἄρχοντας εἰς αὐτοὺς ἀνδρείους, καὶ * * * * καὶ φρονίμους, μετὰ καὶ στρατιωτῶν χρησίμων. καὶ ἵνα * * * * εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἂν συνεργῇ καὶ ὁ τόπος ἔγκρυμμα * * * ὀφείλον ἐπιπεσεῖν τῇ παραταγῇ τῶν ἐχθρῶν εἰς * * * στερὸν μέρος. ἵνα ποιήσῃς ἄλλο ἔγκρυμμα. καὶ ἂν * * * * γένηται καὶ παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἔγκρυμμα, καὶ θελήσῃ * * * τῇ ἡμετέρᾳ παραταγὴ ἵνα κωλυθῇ παρὰ τοῦ ἡμ * * * * * * * * * ἐγκρύμματος τοῦ ὄντος εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος καὶ μὴ λαβ* * * * * * * * * τοῦ ταράξαι παραταγὴν ἡμῶν. ἵνα ἀπέρχηται τὸ τοιοῦτο ἡμῶν ἔγκρυμμα, διὰ τοῦ μέρους ἐκείνου. ἢ εἰς τὸ τοῦλδον τῶν * * * ἂν ἄρα καὶ εὑρεθῇ ἐκεῖ ἢ κατὰ τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν ἐκ * * * * * * * * * * * * * * * * * * *

τοῦ ὀπίσω μέρους. ἢ ἂν ἀπέλθῃ κατὰ τοῦ κέρατος τῶν ἐχθρῶν τοῦ ἄκρου, λέγω τῆς παραταγῆς αὐτῶν, καὶ βλάψωσι τὰ σὰ ἐγκρύμματα. ἁρμόζει γὰρ ἵνα καὶ αὐτοὶ ἐπερχόμενοι εἰς τὸ ἔγκρυμμα προβιγλίζωσι μετ' ἀσφαλείας. καὶ οὕτω καταστῆσαι πρὸς τὸ ἐπιπεσεῖν τοῖς ἐχθροῖς. τὸν δὲ καιρὸν τοῦ ἐγκρύμματος ὀφείλουσιν ἐπιμελῶς καταστοχάζεσθαι· καὶ μήτε πολὺ πρὸ τῆς παραταγῆς ποιεῖν

vel si adversus extremum cornu hostium proficiscatur, aciem inquam ipsorum, etiam tuas insidias laedant; congruit enim, ut & ipsi supervenientes praevigilent in insidiis cum securitate, & ita constitue ad irruendum in hostes. Tempus vero insidiarum debent accurate coniectare, & neque multo ante aciem congressionem facere adversus hostes, ne quum pauci

pauci sint in insidiis, labore saepe conficiantur, neve iterum hostes praevenerint insidias, & inutiles inveniantur. Sed decet, ut simul moveant, acies, & insidiae. Sive unae sint, sive duo. Magis vero parumper praemoveat acies ut eat acies per aperta loca, & illic hostes circumveniat. Debent vero dirigi ad invicem, & acies, & insidiae, & per vigilias, & per signa * * * * * * * * * * * Praeoccupans ex brevitate loci cunctetur, & circa alium ut inveniat * * * * adversus hostes, & insidias, & * * * * Quinimmo ante insidias * * * hostes, ordinari ab insidiis * * * prope acies, committe pugnam cum eis * * * * * * si loca sint opportuna, congruit, ut ex duabus partibus insidias mittas, praecipue, si multum & magnum habes exercitum, ut unae insidiae reprimant supervenientes; aliae vero congruenter irruant in hostes. Si vero pugnantes insidiae cum hostibus finem non adsequantur, vel dum adhuc illae pugnant, terga dederit acies nostra, non cedant insidiae, & dimittant hostibus nostris, neque veniant ad secundam aciem, & commisceantur cum fugientibus; sed debent magis permanere extra huiusmodi insidias, & studere a posteriori parte hostium, & studere, & insidiari, & supervenire adversus ipsos, & ex hoc propriae aciei conversionem revocare. Hoc vero tutum esse arbitramur, ut qui in insidias mittuntur, vel ad irruendum in aciem, vel in posteriori parte, vel a lateribus, vel ut custodiant tuldum, vel ut parti alicui sub hostibus laboranti auxilium quam celerrime adferant, sive ut custodiant ea quae sunt in posteriori parte aciei, vel in vigiliam ut mittantur pauci, consentaneum est, ut qui in haec omnia mittuntur sint in unum, ut massa absque ordine. Neque enim ordines habere debent profunditatem vel decuriae, vel pentarchiae, extensionem magnam, & faciem in acie ipsorum; quoniam acies, quae his instruitur, magnifica est, & fortior, & bene ordinatior, & secure facit commissiones in praeliis; iners vero est, & tarda, & difficilis transire tempore necessitatis. Quae vero acies sine coordinatione est, in unum ut massa, & si insidias fecerit facillime latere possunt, quum ei exiguus locus sufficiat, & ad necessaria facile transit. Propterea debes exercitium & periculum facere, & quod ex hac experientia maxime necessarium inveneris, illud tibi elige. Congruit vero, ut etiam ad quantitatem respicias exercitus, qui in insidias mittitur, & ad situs locorum. Quamvis enim mittas in insidias vel numerosiorem tuum exercitum, vel dimidium, & ab uno loco sis irrupturus in hostes, tunc consentaneum est, ut huiusmodi insidias coordines, in ordines secundum decuriam. Si vero pauci sint, qui in insidias mittuntur, vel si mittantur in differentia loca, tunc debet absque ordine & constructione in unum, ut massa convoluta ordinari; in hoc enim commutantur, ut dictum est hac duae insidiae quia quae habent ordines & decurias insidiae, faciunt cum securitate fortiora. Quae vero absque ordine sunt convolutae ut massa, celerrime & auxiliari, & persequi possunt & repente hostibus supervenire,

ποιεῖν συμβολὴν πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἵνα μὴ ὡς ἔχον ὀλίγους τὸ ἔγκρυμμα καταπονηθῇ πολλάκις, μήτε πάλιν ἐχθροὺς. καὶ οὐ φθάσει τὸ ἔγκρυμμα. καὶ εὑρέθη ἀνωφελές. ἀλλὰ πρέπει ἵνα παρακινῶσιν ἐντωάμα ἡ παραταγὴ καὶ τὰ ἐγκρύμματα. εἴτε ἓν ἔγκρυμμα εἴτε δύο γίνονται. μᾶλλον δὲ ὀλίγον ἵνα προκινήσῃ ἡ παραταγὴ πρὸς τὸ ἔρχεσθαι τὴν μὲν παραταγὴν διὰ τῶν φανερῶν τόπων, καὶ περισπᾷν ἐκεῖθεν τοὺς ἐχθρούς. ὀφείλουσι δὲ κανονίζειν ἀλλήλους καὶ ἡ παραταγὴ, καὶ τὰ ἐγκρύμματα, καὶ διὰ βίγλης καὶ διὰ σημαδίων. * * * * * * * * * προλάμβανων ἐκ τῆς συντομίας τοῦ τόπου, ἵνα ἐμβραδύνῃ, καὶ περὶ μὲν τὸν ἄλλον πρὸς τὸ εὑρίσκεσθαι * * * κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ τὰ ἐγκρύμματα, καὶ τοὺς * * * * μᾶλλον δὲ ὀλίγον τι, ἵνα πρὸ τὸ ἔγκρυμμα, ἵνα * * * ξωνται οἱ ἐχθροὶ παρατάσσεσθαι ὑπὸ τοῦ ἐγκρύμματος * * * ἐγγὺς ἡ παραταγὴ συμβάλλε πρὸς αὐτοὺς * * * * * ἂν ὦσιν οἱ τόποι ἐπιτήδειοι ἁρμόζει ἵνα ἐκ τῶν δύο μερῶν πέμπῃς τὰ ἐγκρύμματα. ἐξαιρέτως ἂν ἔχῃς πολὺν καὶ μέγαν στρατὸν, ἵνα τὸ μὲν ἓν ἔγκρυμμα ἀναστέλλῃ τοὺς ἐπερχομένους. τὸ δὲ ἄλλο, ἵνα ἐπιπίπτῃ ἁρμοδίως τοὺς ἐχθρούς. ἂν δὲ πολεμοῦντα τὰ ἐγκρύμματα πρὸς τοὺς ἐχθροὺς οὐκ ἐπιτύχωσιν. ἢ ὡς ἔτι πολεμοῦσιν ἐκεῖνα ἂν τραπῇ ἡ παραταγὴ ἡμῶν, μὴ ἐνδιδῶσι τὰ ἐγκρύμματα, καὶ ἀφίωσι τοῖς ἐχθροῖς ἡμῶν, μή δε ἔρχωνται πρὸς τὴν δευτέραν παραταγὴν, καὶ συναναμίσγωνται μετὰ τῶν φυγόντων. ἀλλ' ὀφείλουσι μᾶλλον ἀπομένειν ἐξώθεν τὰ τοιαῦτα ἐγκρύμματα. καὶ σπουδάζειν ἀπὸ τοῦ ὀπίσω μέρους τῶν ἐχθρῶν. καὶ σπουδάζειν καὶ ἐνεδρεύειν καὶ ἐπέρχεσθαι κατ' αὐτῶν. καὶ ἐκ τούτου ἀνακαλεῖσθαι τὴν τροπὴν τῆς ἰδίας παραταγῆς, ὑπολαμβάνομεν δὲ ὅτι ἀσφαλές ἐστι τοῦτο, ἵνα οἱ πεμπόμενοι εἰς ἐγκρύμματα ἢ εἰς τὸ ἐπιπεσεῖν παραταγήν. ἢ ἐξοπίσω, ἢ ἐκ πλαγίων, ἢ εἰς τὸ φυλάξαι τοῦλδον. ἢ εἰς τὸ βοηθῆσαι ταχέως μέρει τινὶ καταπονουμένῳ ὑπὸ τῶν πολεμίων. εἴτε φυλάξαι ὀπισθια παραταγῆς, ἢ εἰς βίγλαν ἂν πεμφθῶσι ὀλίγοι ἁρμόδιόν ἐστιν ἵνα οἱ πεμπόμενοι εἰς ταύτα πάντα, εἰσὶν ἐντωάμα ὡς μάζα χωρὶς συντάξεως. οὐδὲ γὰρ ὀφείλουσιν ὀρδίνους ἔχειν εἰς βάθος ἢ δεκαρχίας ἢ πενταρχίας ἅπλωμα μέγα καὶ μέτωπον εἰς τὴν παραταγὴν αὐτῶν. ἐπειδὴ ἡ ἔχουσα ταῦτα παραταγὴ, κομπόφανος μέν ἐστι καὶ ἰσχυροτέρα καὶ εὐτακτοτέρα, καὶ ἀσφαλῶς ποιεῖ τὰς συμβολὰς εἰς τοὺς πολεμίους. ἀργὴ δέ ἐστι καὶ βραδεῖα, καὶ δύσκολος μεταπίπτειν εἰς τὸν καιρὸν τῆς χρείας. ἡ δὲ οὖσα χωρὶς συντάξεως παραταγὴ ἐντωάμα ὡς μάζα, καὶ ἐγκρύμματα ἂν ποιήσῃ εὐκόλως δύνανται λανθάνειν. ἀρκουμένη εἰς ὀλίγον τόπον, καὶ πρὸς τὰς χρείας εὐκόλως μεταπίπτει. διὰ τοῦτο ὀφείλεις ποιεῖν γυμνασίαν καὶ δοκιμήν. καὶ ὅπερ ἔχεις εὑρεῖν ἐξ αὐτῆς τῆς πείρας ἀναγκαιότατον. ἐκεῖνο ἐπιλέγου σοι. ἁρμόζει δὲ ἵνα ἐπιβλέπῃς καὶ τὴν ποσότητα τοῦ στρατοῦ πεμπομένου εἰς τὸ ἔγκρυμμα, καὶ πρὸς τὰς θέσεις τῶν τόπων· κἂν γὰρ πέμπεις εἰς ἔγκρυμμα ἢ τὴν περισσοτέραν σου δύναμιν ἢ τὴν ἡμίσυαν, καὶ μέλλεις ἀπὸ ἑνὸς τόπου ἐπιπεσεῖν τοὺς πολεμίους, τότε ἁρμόζει ἵνα συντάξῃς τὸ τοιοῦτον ἔγκρυμμα, εἰς ὀρδίνους κατὰ δεκαρχίαν. ἂν δὲ ὦσιν ὀλίγοι οἱ πεμπόμενοι εἰς τὸ ἔγκρυμμα, ἢ πέμπωνται εἰς διαφόρους τόπους. τότε ὀφείλουσι χωρὶς ὀρδίνου καὶ συντάξεως ἐντωάμα ὡς μάζα σφιγκτὴ παρατάσσεσθαι. εἰς τοῦτο γὰρ παραλλάσσουσιν ὡς εἴρηται τὰ δύο ἐγκρύμματα. ὅτι τὸ μὲν ἔχον ὀρδίνους καὶ δεκαρχίας ἔγκρυμμα

nire, ποιεῖ

ποιεῖ μετὰ ἀσφαλείας ἰσχυρότερα· τὸ δὲ ὂν χωρὶς συντάξεως σφιγκτὸν ὡς μάζα, δύναται ταχέως καὶ βοηθεῖν καὶ διώκειν, καὶ ἐπιπίπτειν ἐξαίφνης τοῖς ἐχθροῖς, καὶ ποιεῖν ταραχὰς εἰς αὐτούς. αὕτη ἐστὶν ἡ σύνταξις ἁρμοδία εἰς τοὺς καβαλλαρίους. ἣν ἁρμόσει σε ἵνα κατορθώσῃς διὰ πυκνῆς γυμνασίας, κατὰ τὸν τόπον, ὡς εἴπομεν. ἂν ἄρα καὶ πρὸ τούτου οὐκ ἔλαβες πεῖραν αὐτῆς. ἂν οὖν κατορθωθῇ αὕτη ὡς πρέπει οὐδὲ μανδάτων ἐστὶ χρεία εἰς καιρὸν πολέμου, οὐ δὲ ἄλλης παραγγελίας. αὕτη γὰρ ἡ σύνταξις διδάσκει καὶ ἡ γυμνασία ἕνα ἕκαστον τὰ δέοντα. ἴσως δέ τινες τῶν ὀκνηροτέρων καὶ ἀσφαλεστέρων νομίζουσιν ὅτι ἡ σύνταξις αὕτη ἔχει ποικιλίας καὶ δυσκολίας καὶ κόπους. οἵ τινες ὀφείλουσι γινώσκειν εἰ παλαιστρῖται καὶ δρομεῖς καὶ ἡνίοχοι, καὶ ἄλλοί τινες τῶν ἀγωνιζομένων εἰς παίγνια τοσοῦτον ὑπομένουσι κόπον, καὶ νηστεύουσι ἀπὸ βρωμάτων, καὶ παραφυλάττονται αὐτά. καὶ διηνεκῶς γυμνάζωνται πρὸς τὸ δυνηθῆναι μαθεῖν αὐτοὺς ποῖα μέν εἰσι τὰ πρὸς βλάβην τῶν ἀντιδίκων γινώμενα. ποῖα δὲ τὰ κωλύοντα τὴν παρ' ἐκείνων γινομένην βλάβην κατ' αὐτῶν, πῶς οὐ πρέπει μᾶλλον ὧδε ἀόκνως καὶ πολυτρόπως καὶ μετὰ ἐπιτηδεύσεως τὰς παραταγὰς καὶ γυμνασίας ποιεῖν. καίτοι οἱ δρομεῖς, καὶ ἡνίοχοι καὶ οἱ λοιποὶ ἂν νικήσωσι, λαμβάνουσιν ὀλίγα χρήματα. ἂν δὲ λειφθῶσιν, ἔχουσι λύπην ἀζήμιον. εἰς δὲ τὸν πόλεμον, τὸ μὲν σφάλμα παρ' αὐτὰ ἢ θάνατον φέρει ἢ φυγὴν θανάτου χείρονα. ἡ δὲ ἐπιτυχία ἔχει χαρὰν καὶ κέρδος, καὶ ὑπόληψιν ἀγαθήν. καὶ μνήμην εὔδοξον καὶ αἰωνίαν. πῶς γὰρ οὐκ ἔστι κακὸν καὶ ἐπιβλαβὲς καὶ χαλεπὸν τὸ ποιεῖν ἓν εἶδος παραταγῆς, καὶ οὕτως ἁπλῶς παρατάττεσθαι.

Ἐκ τούτων δὲ τῶν πεζῶν, οἱ μέν εἰσι σκουτάρατοι, οὓς καὶ ὁπλίτας καλοῦμεν. οἱ δὲ ψιλοὶ οὓς τοξότας καὶ ῥιπταριστάς. καὶ τοὺς μὲν σκουταράτους ποίησον οὕτω. πρῶτον μὲν στῆσον ἑνὸς ἑκάστου τάγματος τοὺς ὀρδίνους, καὶ ὅρισον τίνες ἀριστερὰ, καὶ τίνες δεξιὰ τοῦ βάνδου, ἤγουν τοῦ ἄρχοντος, ὀφείλουσι παρατάττεσθαι καὶ ἵνα περιπατῇ ἔμπροσθεν ὁ ἄρχων μετὰ τοῦ βανδοφόρου καὶ τοῦ βουκινάτορος, καὶ τῶν λοιπῶν οὓς ἔχει κατὰ συνήθειαν, καὶ κατόπισθεν ἵνα ἀκολουθῶσιν ὡς ἐχωρίσθησαν οἱ ὀρδῖνοι πρώτης οἱ τοῦ ἀριστεροῦ εἰς τὰ οἱ τοῦ δεξιοῦ. ὅταν δὲ ἀπέλθωσιν εἰς τὸν τόπον ὅπου μένουσι παρατάξαι, ἵσταται ὁ ἄρχων, καὶ ὄπισθεν αὐτοῦ ὁ βανδοφόρος, καὶ οἱ ἄλλοι οἱ ἔχοντες συνήθειαν ἵστασθαι ἐκεῖ, καὶ παρατάσσονται εἰς τὰ δύο μέρη αὐτοῦ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν οἱ ὀρδῖνοι. ὡς ἐχωρίσθησαν, παρατάσσονται δὲ πρῶτον ἀραιότερα, ἵνα μὴ συντρίβωνται ἀπ' ἀλλήλων. ἔχουσι δὲ καὶ οἱ ὀρδῖνοι πάχος ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν. ἔχουσι δὲ καὶ τοὺς ψιλοὺς ὄπισθεν. τὰ δὲ ξιφάρια τῶν κονταρίων αὐτῶν, ἵνα βλέπωσιν ἄνω πρὸς τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι παρ' αὐτῶν. ἔμπροσθεν δὲ τοῦ μετώπου τῆς παραταγῆς αὐτῶν περιπατεῖ ὁ ἐρευνῶν τοὺς τόπους διὰ τὸ ὁδηγεῖν τὸν λαὸν καὶ τὸν μανδάτορα πρὸς τὸ διακομίζειν τὰ μανδάτα ἀπὸ τοῦ ἄρχοντος εἰς τὸν λαόν. ὅταν δὲ καταστάθωσι τὰ πράγματα καθὼς διω * σαμεθα, καὶ γένηται πᾶσα ἡ παραταγὴ τῶν σκουταράτων. τότε ἵνα παρατάξῃς καὶ τοὺς ψιλοὺς κατ' ἄλλο καὶ ἄλλο σχῆμα. τοὺς μὲν τοξότας ὄπισθεν ἑνὸς ἑκάστου ὀρδίνου πρὸς τὸ πλῆθος τῶν τοξοτῶν. ἤγουν εἰς τοὺς δέκα ἓξ σκουταράτους, ἵνα στήσῃς τέσσαρας τοξότας. πρὸς τὸ εἶναι κατὰ τέσσαρας σκουταράτους τοξότην ἕνα. ἂν δὲ καὶ πρὸς τοὺς τέσσαρας ὀρδίνους εἰ χωρισθῇ ὁ εἷς ὀρδῖνος τῶν σκουταράτων, εὑρεθῇ εἷς τοξό-

nire, & tumultus facere in ipsis. Haec est coordinatio congrua in equis, quam necesse erit ut dirigas adsidua exercitatione secundum locum, prout diximus, si & antea non fecisti periculum ipsius. Si igitur directa sit haec ut decet, neque mandatis opus est tempore praelii, neque alio praecepto; haec enim constructio docet, & exercitatio unumquemque ea quae necessaria sunt. Forte vero nonnulli pigriorum, & securiorum hanc instructionem varietates & difficultates, & molestias habere existiment; qui cognoscere debent, an palaestritae, & cursores, & aurigae, aliique nonnulli eorum, qui certant in ludis, tantam sustineant molestiam, & a cibis ieiunent, & ipsa custodiant, & adsidue exerceantur, ut ii discere possint quae sunt, quae adversarios laedant; quae vero prohibeant detrimentum ab illis adversus eos excogitatum: & quomodo non decet hoc modo gnaviter, & callide, & cum studio acies & exercitationes facere? Et sane si cursores, & aurigae & reliqui vicerint, paucas pecunias accipiunt; si vero victi fuerint, impunem habent tristitiam. In praelio vero error propter haec, vel mortem fert, vel fugam morte peiorem; victoria vero gaudium habet & lucrum, & bonam opinionem, & memoriam gloriosam & aeternam. Quomodo enim malum non est & noxium, & difficile unam formam aciei facere, & ita simpliciter ordinare?

Ex his vero peditibus alii sunt scutati, quos etiam armatos vocamus; alii vero velites, quos sagittarios & iaculatores. Et scutatos quidem ita statue. Primum statue uniuscuiusque tagmatis ordines, & colloca nonnullos a sinistris, aliosque a dextris bandi, videlicet praefecti, debent ordinari, ut ambulet in anteriori parte praefectus cum bandophoro, & tubicine, & reliquis, quos habet secundum consuetudinem, & in posteriori parte sequantur, ut seiuncti fuerunt ordines primae qui in sinistra parte sunt in dextram. Quando vero recesserint in loco, ubi manent ordinationes, stet praefectus, & post eum bandophorus, & alii, quibus illic stare mos est, & ordinentur in duas partes eius hinc atque illinc ordines, ut seiuncti fuerunt. Ordinantur vero primum rarius, ne conterantur ab invicem. Habent vero etiam ordines crassitudinem sexdecim virorum. Habent vero velites in posteriori parte. Mucrones autem hastarum eorum videant superius, ne impediantur ab ipsis. In anteriori vero parte frontis aciei ipsorum ambulet, qui loca scrutatur, ut ducat populum, & mandator, ut ea quae a Praefecto mandantur perferat in populum. Quando vero constituantur res, prout * & fiat omnis acies scutatorum: tunc ordines etiam velites singillatim. Sagittarios quidem in posteriori parte uniuscuiusque ordinis ad multitudinem sagittariorum, videlicet inter sexdecim scutatos statuas quatuor sagittarios, ut sit secundum quatuor scutatos una iaculatio. Si vero ad quatuor ordines separetur unus ordo scutatorum, inveniatur una iaculatio post ipsos. Si

Si vero opus fuerit, ſtatuas unum iuxta unum, ſcutatum in ordine, & ſagittarium. Si vero dimoveas ſagittarios & ipſos ordines, velut ſi ſtatuas in anteriori parte in fronte, & in poſteriori in acie ſcutatos, & in medio ſtatuas ſagittarios, & ſtatuas ipſos etiam in cornibus aciei, videlicet in extremis eius cum equitibus abeuntes ex ipſis aliquantum, cum paucis ſcutatis, ut defendant equites qui extra ſtant. Hoc vero fac ſi multi ſint ſagittarii. Qui vero tela ferunt, vel ſecures, vel aliud quidquam huiuſmodi, ſtatuantur poſt ordines ſcutatorum, vel in extremis aciei, & non in medio. Funditores vero ſtatuantur omnino in extremis aciei. In extremis vero pedeſtris aciei ſtatuantur equites. Maiores vero ordines collocentur extra cum praefectis, & ſi ſint plures * * * * * duodecim milliaribus equites, ſit craſſitudo ordinis aciei ex duodecim equitibus. Si vero pauciores ſint duodecim milliaribus, ſit craſſitudo ordinis ex quinque equitibus. Debent vero eſſe plures quam illi qui in poſteriori parte ſunt. Ad auxilium ipſorum extra plauſtra * * * * ſi hoſtium aliqui adpareant, ab iis qui retro ſunt prohibebuntur. Ne vero ipſi etiam cum iis qui ambulant in lateribus miſceantur; ii vero qui ambulant in poſteriori parte ex abundantia in auxilium, ordinentur primum rarius, ne ipſi impediantur, quando neceſſe ſit, & ipſi figuram ſitus ipſorum commutare velint, veluti quando convertere ſe volunt, & venire in caudam qui anteſtant in fronte, ut ſit pars illa caudae frons; & pars frontis cauda; ſi ab iis, qui in poſteriori parte ſunt, hoſtes venerint, praecipe equitibus, ut quamvis celeriter convertantur hoſtes, non currant contra eos; neque multum a pedeſtri acie ſeparentur, ne forte inſidias ſtruxerint hoſtes, & laedant eos, ut pauciores. Si & ex iis, qui in poſteriori parte ſunt compellantur ab hoſtibus; praecipe eis, ut profugiant in poſteriorem partem aciei, & non pertranſeant plauſtra, quae debent eſſe in poſteriori parte aciei pedeſtris ad cuſtodiam ipſorum. Si vero neque ita poſſint congredi, deſcendant pedites, & perſequantur ipſos. Si vero exercitum ordinare volueris, ne praelieris autem ipſa die, & illi non portarunt eos, ne praelieris autem ipſa die, & illi non portarunt eos, ne exſpectent ipſos ii qui ſtant in extremis aciei. Sed congruit magis retroire eos, & in medium venire aciei peditum, & plauſtrorum. Verumtamen ſi hoc fiat, haudquaquam neceſſe eſt, ut amplior locus ſit opportunus, & vacuus in medio, ne circumeuntes equites anguſtentur, neve ipſos laedant ſagittae hoſtium. Scimus horum vero, quae commemoramus, etiam in capite de Exercitatione multa dixiſſe. Sed malum aliquod non eſt iterum commonefacere de his hic in diſpoſitione praelii. Quoniam omnia quae fieri congruit in praelio, etiam in exercitatione fieri conſentaneum eſt. Verumtamen hoc ſolum praeſtantius habet exercitatio, quod ſine pugna, & ferro fit; non enim mucrones tunc habent haſtae. Propterea & iterum ſimilia dicere non omittemus, ut illa in memoriam revocemus. Non enim parum eſt commemorare etiam

τοξότης ὄπισθεν αὐτῶν. ἂν δὲ ἀπαιτῇ ἵνα στήσῃς ἕνα παρ' ἕνα, εἰς τὸν ὄρδινον σκουταράτον καὶ τοξότην. ἂν δὲ ἀναστήσῃς τοὺς τοξότας καὶ αὐτοὺς ὀρδίνους, οἷον ἵνα στήσῃς ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον. καὶ ὄπισθεν εἰς τὴν παραταγὴν σκουταράτους, καὶ μέσον ἵνα στήσῃς τοὺς τοξότας, καὶ ἵνα στήσῃς αὐτοὺς καὶ εἰς τὰ κέρατα τῆς παραταγῆς, ἤγουν εἰς τὰ ἄκρα αὐτῆς μετὰ τῶν καβαλλαρίων ἀπέρχοντας ἐξ αὐτῶν ὀλίγον, μετὰ καὶ ὀλίγων σκουταράτων πρὸς τὸ ἐκδικεῖν τοὺς παρέξω ἱσταμένους καβαλλαρίους. τοῦτο δὲ ποίησον ἂν ὦσι πολλοὶ οἱ τοξόται. οἱ δὲ βαστάζοντες τὰ ῥιπτάρια, ἢ τζικούρια ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον, στηκέτωσαν ὀπίσω τῶν ὀρδίνων τῶν σκουταράτων, ἢ εἰς τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς, καὶ οὐκ εἰς τὸ μέσον. οἱ δὲ σφενδοβολισταὶ στηκέτωσαν πάντως εἰς τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς. εἰς δὲ τὰ ἄκρα τῆς πεζικῆς παραταγῆς στηκέτωσαν οἱ καβαλλάριοι. τὰ δὲ μεγαλώτερα τάγματα στηκέτωσαν παρέξω μετὰ τῶν ἀρχόντων. καὶ ἂν μὲν ὦσι πλεῖ * * * τῶν δώδεκα χιλιάδων οἱ καβαλλάριοι, ἐχέτω τὸ πάχος τοῦ ὀρδίνου τῆς παραταγῆς, ἀπὸ δώδεκα καβαλλαρίων. ἂν δὲ ὦσι ὀλιγώτεροι τῶν δώδεκα χιλιάδων, ἐχέτω τὸ πάχος τοῦ ὀρδίνου ἀπὸ πέντε καβαλλαρίων. ὀφείλουσι δὲ εἶναι περισσοῦ τῶν ὄπισθεν. εἰς ὑποβοήθειαν αὐτῶν ἔξω τῶν ἁμαξῶν * * * ἂν φανῶσι τινὲς ἐχθροὶ, ἐκ τῶν ὀπίσω κωλύσωσιν αὐτούς. εἰ δὲ μὴ ἵνα μιχθῶσι καὶ αὐτοί· μετὰ τῶν περιπατούντων, εἰς τὰ πλάγια. οὗτοι δὲ οἱ περιπατοῦντες ἐκ περισσοῦ ὄπισθεν εἰς ὑποβοήθειαν παρατάσσεσθωσαν πρῶτον ἀραιότερα, πρὸς τὸ μὴ ἐμποδίζεσθαι αὐτούς. ὅτε γένηται χρεία, καὶ θέλωσι μεταλλάξαι τὸ σχῆμα τῆς στάσεως αὐτῶν, οἷον ὅταν θέλωσι στραφῆναι καὶ ἐλθεῖν εἰς τὴν οὐρὰν οἱ στήκοντες ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον πρὸς τὸ γενέσθαι τὸ μέρος ἐκεῖνο τῆς οὐρᾶς μέτωπον, καὶ τὸ τοῦ μετώπου μέρος οὐράν· ἂν ἔλθωσιν ἐκ τῶν ὀπίσω οἱ ἐχθροὶ, παράγγειλον δὲ τοῖς καβαλλαρίοις, ἵνα κᾂν τάχα καὶ τραπῶσι οἱ ἐχθροὶ, μὴ κατατρέχωσιν αὐτοὺς, μηδὲ χωρίζωνται πολὺ ἀπὸ τῆς πεζικῆς παραταγῆς. μή ποτε ἔχωσιν ἔγκρυμμα οἱ ἐχθροὶ, καὶ ἐπηρεάσωσιν αὐτοὺς ὡς ὀλιγωτέρους. ἂν δὲ καὶ ἐκ τῶν ὀπίσω βιασθῶσιν ὑπὸ τῶν πολεμίων, παράγγειλον αὐτοῖς, ἵνα προσφύγωσιν ὄπισθεν τῆς παραταγῆς. καὶ μὴ παραδιαβαίνωσι τὰς ἁμάξας τὰς ὀφειλούσας εἶναι ὀπίσω τῆς παραταγῆς τῶν πεζῶν πρὸς φύλαξιν αὐτῶν. ἂν δὲ οὐδ' οὕτω δύνωνται ἀπαντῆσαι, ἵνα ἀποκαταβαίνωσι καὶ πεζοὶ καὶ ἐκδικῶσιν ἑαυτούς. ἂν δὲ θελήσῃς παρατάξαι μὲν τὸν στρατὸν, μὴ πολεμῆσαι δὲ εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ ἐκεῖνοι οὐ βαστάσουσι αὐτοὺς, μὴ ἀναμένωσιν αὐτοὺς οἱ ἱστάμενοι εἰς τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς. ἀλλ' ἁρμόζει μᾶλλον ὀπισθοποδεῖν αὐτοὺς, καὶ ἔρχεσθαι μέσον τῆς τῶν πεζῶν παραταγῆς, καὶ τῆς τῶν ἁμάξων. πλὴν ἂν γένηται τοῦτο, οὐ χρεία ἐστὶν ἵνα ὑπάρχῃ περισσότερος τόπος εὔκαιρος καὶ ἀργὸς εἰς τὸ μέσον. ἵνα γυριζόμενοι οἱ καβαλλάριοι, μὴ στενοχωρηθῶσι, μηδὲ βλάψωσιν αὐτοὺς αἱ σαγίτται τῶν ἐχθρῶν. οἴδαμεν δὲ ὅτι ἐκ τούτων ὧν λέγομεν πολλὰ εἴπομεν καὶ ἐν τῇ περὶ γυμνασίας διατάξει. ἀλλ' οὐκ ἔστι τι κακὸν τὸ ὑπομνῆσαι πάλιν περὶ τῶν αὐτῶν. καὶ ὧδε εἰς τὴν διάταξιν τοῦ πολέμου. ἐπειδὴ πάντα τὰ ἁρμόζοντα γίνεσθαι εἰς τὸν πόλεμον, ἁρμόζουσι γίνεσθαι καὶ εἰς τὴν γυμνασίαν· πλὴν τοῦτο μόνον ἔχει περισσότερον ἡ γυμνασία ὅτι χωρὶς μάχης καὶ σιδήρου γίνεται. οὐ γὰρ ἔχουσι τότε ξιφάρια τὰ κοντάρια. διὰ τοῦτο καὶ πάλιν τὰ ὅμοια οὐκ ὀκνήσομεν εἰπεῖν, πρὸς τὸ ὑπομνῆσαι περὶ ἐκείνων. οὐ γάρ ἐστι μικρὸν τὸ ὑπομνῆ-

μνῆσαι καὶ ὀλίγον τι, ἐξ ὧν προείπομεν. τὰ δὲ μέρη τῆς παραταγῆς ὅταν περιπατῶσιν, ὀφείλουσιν ἀπέχειν ἀπ' ἀλλήλων ἀπὸ ἑκατὸν ἢ ἀπὸ διακοσίων ποδῶν. πρὸς τὸ μὴ στενοχωρεῖσθαι ὑπ' ἀλλήλων. εἰς δὲ τὸν καιρὸν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, ὀφείλουσιν ἑνοῦσθαι καὶ βοηθεῖν ἀλλήλοις, καὶ ἵνα παραγγέλλωνται ὑπακούειν τῷ μέρει τῷ ὄντι εἰς τὴν μέσην ὅπου τὸ βάνδον τοῦ στρατηγοῦ, ἢ ἄλλου τινὸς ἄρχοντος ὀφείλει εἶναι. διὰ τοῦτο γὰρ οἱ ἀρχαῖοι τὸν μέσον τόπον τῆς παραταγῆς ὠνόμασαν καὶ ὀμφαλὸν, ἵνα πείθωνται αὐτῷ τὰ λοιπὰ μέρη. οὐ πρέπει δὲ ποιεῖν ἐξ ἀρχῆς τὸ πάχος τῶν ὀρδίνων, ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν, ἀλλ' ἀπὸ τεσσάρων, ἵνα καὶ ἡ παραταγὴ κομπόφανος φαίνηται τοῖς πολεμίοις. καὶ οἱ σκουτάρατοι ὅταν περιπατῶσιν ἐξαιρέτως περισσότερον τόπον, ἔχωσιν ἄδειαν. διὰ τοῦτο δὲ οὐ πρέπει γίνεσθαι τὸ πάχος τῶν ὀρδίνων ἀπὸ δέκα ἓξ ἀνδρῶν. διότι τὸ σφίγγεσθαι καὶ πυκνοῦσθαι συντομώτερον ἐστὶ καὶ ἀσφαλέστερον, παρὰ τὸ ἀραιοῦσθαι καὶ πλατύνεσθαι. καὶ γὰρ ὡς ἐστὶ περιπατοῦσιν ἂν ὑπάρχῃ τὸ πάχος τῆς παραταγῆς ἀπὸ τεσσάρων ἀνδρῶν. καὶ γένηται χρεία ἵνα γένωνται οἱ ὀρδίνοι ἀπὸ ὀκτὼ ἀνδρῶν, ἢ ἀπὸ δέκα ἓξ τὸ πάχος, συντόμως γίνεται τοῦτο καὶ σφίγγονται. εἰ δὲ ἐστὶν ἡ παραταγὴ, καὶ γένηται χρεία ἵνα ἀραιωθῇ καὶ ἁπλωθῇ εἰς μάκρος πολλῆς ὥρας ἐστὶ τοῦτο. καὶ οὐκ ἐστὶ χρειῶδες τὸ ἐκτείνειν τὴν παραταγὴν εἰς μάκρος, ὅταν πλησιάζωσιν οἱ πολέμιοι. οἱ δὲ βανδοφόροι μέχρι μὲν τῆς παραταγῆς ἔστωσαν καβαλλάριοι μετὰ τῶν αὐτῶν ἀρχόντων. εἰς δὲ τὴν παραταγὴν ὀφείλουσι καὶ αὐτοὶ πεζοὶ ἵστασθαι. ὥστε ἀνάγκη ἐστὶ τὸ πάχος τῶν ὀρδίνων, μὴ ἔχει πλέον τῶν δέκα ἓξ ἀνδρῶν. κἂν τάχα καὶ ἡ τῶν πολεμίων παραταγὴ ὑπάρχῃ λεπτοτέρα. ἐπειδὴ τὸ μὲν πλέον τῶν δέκα ἓξ ἀνδρῶν ἐστὶν ἄχρηστον· τὸ δὲ ὀλιγώτερον πάλιν τῶν τεσσάρων ἀνδρῶν, ἐστὶν ἀδύνατον. μέση δὲ τάξις ἐστὶ τῶν ὀκτὼ σκουταράτων παράγγειλον δὲ γενέσθαι πᾶσαν ἡσυχίαν τὸν στρατὸν, καὶ οἱ περιπατοῦντες εἰς ἕνα ἕκαστον ὄρδινον εἰς τὴν οὐράν. ἂν ἀκούσωσιν ὡς ἄχρι ψιθυρισμοῦ παρά τινος τῶν περιπατούντων ἐκεῖ, ἵνα μετὰ τῶν κονταροξύλων κεντῶσιν αὐτούς. καὶ εἰς τὰς συμβολὰς τοῦ πολέμου, ὀφείλουσι προωθεῖν τοὺς ἔμπροσθεν αὐτῶν πρὸς τὸ μὴ ἀπομένειν τινὰς ἐκ τῶν σκουταράτων ἀπὸ δειλίας. ἐπιτηδεύου δὲ ἵνα περιπατῶσιν οἱ πεζοὶ πολὺν τόπον μετὰ τῶν ἁρμάτων αὐτῶν. ἀλλὰ καὶ ἂν βραδύνωσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ γένηται χρεία τοῦ ἀναμεῖναι τὴν παραταγὴν μὴ ἀναγκάσῃς αὐτοὺς εἰς τὸν καιρὸν ἐκεῖνον ἵστασθαι πολλὰς ὥρας. ἵνα μὴ ὡς ἔχοντες βαρεῖαν ἐξόπλισιν, εὑρέθωσιν ἀπὸ κόπου εἰς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου. ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ποιῇς αὐτοὺς καθέζεσθαι καὶ ἀναπαύεσθαι. καὶ ὅταν ἔλθωσιν οἱ ἐχθροὶ ἐγγὺς, τότε ἵνα ἀγείρεις αὐτοὺς καὶ εὑρίσκωνται χωρὶς κόπου καὶ συντριβῆς εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου· μὴ περιπατείτω δέ τις ἔμπροσθεν, πλὴν οἱ τουρμάρχαι καβαλλάριοι, καὶ μανδάτορες δύο, καὶ ὁδηγοὶ δύο, καὶ στρατιώτης εἷς, καὶ σπαθάριος εἷς. καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν. καὶ οὗτοι δὲ ὀφείλουσι περιπατεῖν κατὰ ἕνα ἕκαστον ἄρχοντα ἕως οὗ πλησιάσωσιν οἱ πολέμιοι. τότε δ' ἵνα ὑπάγῃ εἰς ἕκαστος ἀσφαλῶς, εἰς τὸ ἴδιον μέρος, καὶ στήκῃ ἐκεῖ. ἂν δὲ θέλῃς ἵνα ἀκολουθήσωσιν αἱ ἅμαξαι εἰς τὴν παραταγὴν παράταξον αὐτὰς ἀπὸ ἑνὸς τελείου σαγιτοβόλου, ὄπισθεν τῆς παραταγῆς, καὶ συνακολουθείτωσαν ὄπισθεν μετὰ τάξεως. αἱ μὲν ἁμάξαι τοῦ ἀριστεροῦ μέρους ὀπίσω αὐτοῦ ἀριστερά. αἱ δὲ τοῦ δεξιοῦ ὁμοίως ὀπίσω αὐτοῦ δεξιά. αἱ δὲ τοῦ

μέσου

etiam breve aliquid eorum quae ante diximus. Partes vero aciei, quando ambulant, ab invicem diſtare debent centum, vel ducentis pedibus, ne anguſtentur ab invicem. Tempore vero congreſſionis praelii, debent uniri, & ſibi ad invicem auxiliari, & eis iubeant obedire parti quae eſt in medio, ubi bandum imperatoris, vel alterius cuiuſque praefecti eſſe debet. Propterea enim veteres medium locum aciei umbilicum dixerunt, ut ei reliquae partes obediant. Non decet vero facere in principio craſſitudinem ordinum ſexdecim virorum, ſed quatuor, ut acies magnifica hoſtibus videatur, & ſcutati quando ambulant, praecipue in ampliori loco, habeant ſecuritatem. Propterea vero non decet eſſe craſſitudinem ordinum ex ſexdecim viris, eo quod conſtringi & condenſari facilius eſt, & ſecurius, quam rareſcere & dilatari. Etenim ut decet ambulant, ſi ſit craſſitudo aciei ex quatuor viris, & opus ſit ut fiant ordines ex octo viris, vel ex ſexdecim craſſitudo, facile fit hoc, & conſtringuntur. Si vero eſt acies, & neceſſe eſt ut rareſcat, & extendatur in longitudinem, multi temporis hoc negocium eſt, & non eſt utile producere aciem in longitudinem, quando adpropinquant hoſtes. Bandophori vero aciei ſint equites cum ſuis praefectis. In acie vero debent etiam ipſi pedites ſtare. Vbi neceſſitas eſt, craſſitudo ordinum non habet amplius ſexdecim viris, quamvis forſan acies hoſtium minor ſit; quoniam amplius ſexdecim viris inutile eſt; minus iterum quatuor viris, infirmum. Media vero ordinatio eſt octo ſcutatorum. Praecipe vero ut ſervetur generale ſilentium in exercitu, & qui ambulant in unoquoque ordine in cauda, ſi audierint vel ſuſurrum ab aliquo illorum, qui ambulant illic, ligneis haſtilibus fodiant ipſos: & in congreſſionibus praelii, debent praeponere eos in anteriori parte ipſorum, ne permaneant aliqui ſcutatorum ex timiditate. Cura vero, ut ambulent pedites multum locum cum armis ſuis. Sed & ſi cunctentur hoſtes, & opus ſit, ut acies exſpectet, haud coegeris eos tunc temporis ut ſtent multis horis, ne armaturam aegre ferentes in commiſſione praelii laſſi inveniantur. Sed magis ipſos ſedere & quieſcere facias, & quando hoſtes prope venerint, tunc congrega ipſos, & ſine moleſtia & laſſitudine inveniantur tempore praelii. Haud vero quiſquam ambulet in anteriori parte, praeterquam turmarchae, equites, & mandatores duo, & ductores duo, & miles unus, & ſpatharius unus, prout ſuperius diximus; & hi ambulare debent ſecundum unumquemque praefectum donec adpropinquaverint hoſtes. Tunc vero unuſquiſque ſecure in propriam partem progrediatur, & ibi ſtet: Si vero velis ut plauſtra ſequantur in acie, ordina ipſa iuſto ſagittae iactu poſt aciem, & una ſequantur in poſteriori parte cum ordine; plauſtra ſiniſtrae partis in poſteriori parte eius ſiniſtrorſum; dextrae vero, ſimiliter in eius poſteriori parte dextrorſum; Quae vero media ſunt, iterum poſt ipſam. Tantum vero locum debent occupare plauſtra, quantum habet acies, ne ſint extra ipſam, & deſtituta remaneant. Vniuſcuiuſ-

que

que vero plaustri congruit tegi posteriorem partem cilicio, ut & plaustrorum ductores stantes supra plaustra, & praeliantes a propugnantibus habeant auxilium, & boves custodiantur ab iis qui sagittas iaciunt. Quaecumque vero plaustra toxobolistras, & manganica, & alacatia, ferunt, dividas in universam aciem plaustrorum. Numerosiora vero, & quaecumque necessario velis, ambulent in extremis. Plaustrorum vero ductores congruit ut habeant periculum funditorum, vel sint sagittarii, vel experientiam habeant matzuciorum, vel securium, vel sagittarum. Extra vero plaustra circa ipsa ambulet reliquum tuldum: verumtamen medius locus plaustrorum & aciei sit vacuus, & opportunus, ut si plaustra ab hostibus impellantur, & velint dividi in duas phalanges scutati, sive equites, impedimentum non habeant. Ne vero commisceantur, & confundantur. Separentur vero ad alam ita. Si habet crassitudo aciei viros sexdecim, venientibus ex posteriori parte hostibus, octo convertantur ad eos; octo vero ad eos, qui in anteriori parte sunt, respiciant. Vel iterum si habeat crassitudo aciei octo viros, quatuor quidem convertantur ad hostes, qui in posteriori parte sunt; quatuor vero ad eos qui antestant. Si vero multus exercitus hostium, qui in posteriori parte sunt, turbet plaustra, & non occurrant plaustrorum ductores, veluti si separandi sint in alam, tunc aliqua tribolia congruit proiicere: verumtamen si proiiciantur cavere debet exercitus, ne revertatur per eamdem viam, sed per aliam, ne ipsi a triboliis laedantur. Et hoc tibi iubemus, o Imperator, ut ipsa die qua praelium facturus es, habeas vel pedestrem exercitum solum, vel pedestrem & equestrem. Si multi sint equites hostium, & numerosiores nostris, & nostrum exercitum plaustra non sequantur, ne studeas ordinari in aequali & campestri loco; sed potius in iniquis, difficilibus, & saxosis, & asperis, & habentibus * * * & densa. Curam habe vero etiam earum incursionum, quae sunt in posteriori parte, & a lateribus, prout saepius supra diximus; & securitatem habeas per vigilias. Habeas vero etiam paucos scutatos in extremis plaustrorum, & in medio ipsorum * * * hostes, vel plaustra, vel aciem & equites ipsos, hi auxilientur. Si vero possis, dum adhuc castrametantur hostes, & non sunt dispositi ad adspiciendum praelium, fac congressionem praelii adversus eos, & quam maxime ipsos laeseris; multos vero equites in pedestres pugnas non miseris; sed paucos in extrema aciei, & utiles, usque ad tres, vel quatuor loricatos; qui si in fugam vertantur hostes, persequi debent eos. Si enim numerosiores equites mittas in mediocrem pedestrem exercitum, haud tutum est. Hostes vero quum equites sunt timent in pedestri praelio; & si multi sunt equites nostri, pauci vero pedites, ordina equites in anterioribus partibus; in posterioribus vero sequatur pedestris acies ordinatim, quasi unum vel duo milliaria procul ab equitibus; & praecipe equitibus, ne plusquam unum, vel duo milliaria morentur procul a pedestri acie.

μέσου μέρους, πάλιν ὀπίσω αὐτοῦ· τοσοῦτον δὲ τόπον ὀφείλουσι κρατεῖν αἱ ἁμάξαι ὅσον ἔχη ἡ παραταγὴ, ἵνα μὴ ὦσιν ἔξωθεν αὐτῆς, καὶ ἀπομείνωσιν ἀβοήθητοι. μία δὲ ἑκάστη ἅμαξα ἁρμόζει σκέπεσθαι τὸ ὀπίσω μέρος, μετὰ κιλικίου. ἵνα καὶ οἱ ἁμαξηλάται ἱστάμενοι ἐπάνω τῶν ἁμάξων, καὶ πολεμοῦντες ὡς ἀπὸ προμαχώνων, ἔχωσι βοήθειαν, καὶ τὰ βοΐδια φυλάττωνται ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων σαγιτῶν. ὅσαι δὲ ἁμάξαι τὰς τοξοβολίστρας καὶ τὰ μαγγανικὰ καὶ τὰ ἀλακάτια ἵνα διαμερίζῃς αὐτὰς εἰς ὅλην τὴν παραταγὴν τῶν ἁμαξῶν. αἱ δὲ περισσότεραι, καὶ ὅσας ἐξ ἀναγκαίου χρήζεις, ἵνα περιπατῶσιν εἰς τὰς ἄκρας. τοὺς δὲ ἁμαξηλάτας ἁρμόζει πεῖραν ἔχειν σφενδοβόλων. ἢ εἶναι ῥιπταριστάς. ἢ πεῖραν ἔχειν ματζουκίων, ἢ τζικουρίων. ἢ σαγιττῶν. ἔσωθεν δὲ τῶν ἁμαξῶν παρ' αὐτὰ ἵνα περιπατῇ τὸ λοιπὸν τοῦλδον· πλὴν ὁ μέσος τόπος τῶν ἁμαξῶν καὶ τῆς παραταγῆς ἔσω ἀργὸς, καὶ εὔκαιρος ἵνα ἂν βιάζωνται αἱ ἅμαξαι παρὰ τῶν πολεμίων, καὶ θελήσωσι χωρισθῆναι πρὸς διφαλαγγίαν οἱ σκουτάρατοι εἴτε οἱ καβαλλάριοι, εἴτε οἱ πεζοὶ, μὴ ἔχουσι ἐμπόδισμα. μηδὲ ἀναμίσγωνται καὶ φύρωνται. χωρίζωνται δὲ πρὸς διφαλαγγίαν οὕτως. οἷον ἔχει τὸ πάχος τῆς παραταγῆς ἄνδρας δέκα ἕξ. καὶ ἐρχομένων ἐκ τῶν ὀπίσω πολεμίων οἱ ὀκτὼ τρέφωνται πρὸς αὐτοὺς, καὶ οἱ ὀκτὼ βλέπωσι πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν. ἢ πάλιν ἵνα ἔχῃ τὸ πάχος τῆς παραταγῆς, ὀκτὼ ἄνδρας. καὶ οἱ μὲν τέσσαρες, ἵνα στραφῶσι πρὸς τοὺς ὀπίσω ἐχθρούς. οἱ δὲ τέσσαρες, ἵνα βλέπωσι πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν. ἵνα ἂν ᾖ ἡ τῶν ὀπίσω πολλὴ δύναμις τῶν ἐχθρῶν ἐνοχλῇ τὰς ἁμάξας, καὶ οὐκ ἀπαντῶσιν οἱ ἁμαξηλάται οἷον ἔχοντες χωρισθῆναι εἰς διφαλαγγίαν, τότε ἁρμόζει ῥίπτεσθαι ὀλίγα τριβόλια. πλὴν ἂν ῥίπτωνται ὀφείλει παραφυλάττεσθαι ὁ στρατὸς, τὸ μὴ ὑποστρέψαι διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ. ἀλλὰ δι' ἄλλης, πρὸς τὸ μὴ βλαβῆναι αὐτοὺς ὑπὸ τῶν τριβολίων. καὶ τοῦτο σοι κελεύομεν ὦ στρατηγὲ, ἵνα εἰς τὴν ἡμέραν ὅτε μέλλεις ποιῆσαι τὸν πόλεμον καὶ ἔχῃς ἢ πεζικὸν στρατὸν μόνον, ἢ πεζικὸν καὶ καβαλλαρικόν. ἂν ὦσι πολλοὶ οἱ καβαλλάριοι τῶν ἐχθρῶν, καὶ περισσότεροι παρὰ τοὺς ἡμετέρους, καὶ οὐκ ἀκολουθῶσι τῷ ἡμετέρῳ στρατῷ αἱ ἅμαξαι, μὴ ἐπιτηδεύῃς παρατάσσεσθαι, εἰς ἴσον καὶ πεδινὸν τόπον. ἀλλὰ μᾶλλον εἰς παλματώδεις καὶ δυσκόλους καὶ πετρώδεις καὶ τραχεῖς, καὶ ἔχοντας * * * καὶ δάση. ἵνα δὲ φροντίσῃς, καὶ διὰ τὰς γινομένας ἐκ τῶν ὀπίσω, καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων ἐπιδρομὰς, καθὼς πολλάκις προείπομεν. καὶ ἔχῃς ἀσφάλειαν διὰ βιγλῶν. ἔχῃ δὲ καὶ ὀλίγους σκουταράτους, εἰς τὰ ἄκρα τῶν ἁμαξῶν, καὶ εἰς τὴν μέσην αὐτῶν. ἵνα γὰρ παρ' * * * χλῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἢ τὰς ἁμάξας, ἢ τὴν παραταγὴν καὶ τοὺς καβαλλαρίους αὐτοὺς, ἐπιβοηθῶσιν οὗτοι· ἂν δὲ ποτὲ δυνηθῇς, ὡς ἔτι ἀπληκεύουσιν οἱ πολέμιοι, καὶ εἰ εἰσὶν ἀκατάστατοι βλέψαι τὸν πόλεμον, καὶ ποιῆσαι συμβολὴν πρὸς αὐτοὺς, μεγάλως αὐτοὺς βλάψεις· πολλοὺς δὲ καὶ καβαλλαρίους εἰς τὰς πεζικὰς μάχας μὴ βάλῃς. ἀλλ' ὀλίγους εἰς τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς καὶ χρησίμους, ἄχρι τριῶν ἤτε τεσσάρων λωρικάτων, τοὺς ὀφείλοντας ἂν τραπῶσιν οἱ ἐχθροὶ διώκειν αὐτούς. ἂν γὰρ βάλῃς περισσοτέρους καβαλλαρίους εἰς σύμμετρον πεζικὸν, οὐκ ἔστιν ἀσφαλές. εἰ δὲ οἱ ἐχθροὶ καβαλλάριοι ὄντες ἐδειλίασαν πρὸς τὸν πεζικὸν πόλεμον, καὶ εἰ εἰσὶ πολλοὶ οἱ ἡμέτεροι καβαλλάριοι, ὀλίγοι δὲ οἱ πεζοὶ, παράταξον τοὺς μὲν καβαλλαρίους εἰς τὰ ἔμπροσθεν μέρη, ὄπισθεν δὲ ἀκολουθείτω ἡ πεζικὴ

κὴ παραταγὴ μετὰ τάξεως, ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο μιλιῶν τῶν καβαλλαρίων. καὶ παράγγελλον τοῖς καβαλλαρίοις, ἵνα πλέον τοῦ ἑνὸς ἢ τῶν δύο μιλίων τούτων μὴ μακρύνωσιν ἀπὸ τῆς πεζικῆς παραταγῆς. ἂν δὲ καταπονηθῶσιν οἱ καβαλλάριοι ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν, ἵνα διὰ τῶν πλαγίων προστρέχωσιν ὀπίσω τῆς πεζικῆς παραταγῆς, καὶ μὴ ἔμπροσθεν, ἵνα μὴ παραλύσωσι αὐτήν. εἰς δὲ τὴν ἡμέραν τῆς συμβολῆς τοῦ πολέμου, καθὼς ἀνωτέρω εἴρηται, μὴ περιπατῇ ἡ πεζικὴ παραταγὴ, ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου πλέον τῶν δύο μιλίων, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ βάρους τῶν ἁρμάτων ταλαιπορῆται, καὶ ἀναβάλλωνται· θέλοντες παρασύρειν τὸν καιρὸν, ὀφείλουσιν οἱ πεζοὶ ἐκβάλλειν καὶ τὰς κασίδας αὐτῶν. ἵνα λαμβάνωσιν ἄνεμον αἱ κεφαλαὶ αὐτῶν. εἰς δὲ τὸν τοιοῦτον καιρὸν τοῦ θέρους καὶ τοῦ πολέμου, μὴ πινέτωσαν οἶνον οἱ στρατιῶται, ἵνα μὴ ἀναζέσῃ καὶ βλάψῃ τούτους. ἀλλὰ πρέπει βαστάζειν ὕδωρ εἰς τὰς ἁμάξας, καὶ καθ' ἓν ἕκαστον διδόναι τοῖς θέλουσι, καθὼς εἴσιν ἐν τῇ παραταγῇ αὐτῶν. πρέπει δὲ ἵνα πρὸ τοῦ καιροῦ τοῦ πολέμου συντάξῃς ὅλον τὸν πεζικὸν στρατὸν εἰς μίαν παραταγὴν ὥσπερ καὶ τοὺς καβαλλαρίους εἴπομεν. καὶ εἰ μὴ οἴδασι τὰ στρατιωτικὰ ἐπιτίμια τί πάσχουσιν οἱ πταίοντες, ἵνα ὑπομνήσῃς αὐτοὺς πάντα. εἰ δὲ μὴ, ἵνα εἴπῃς αὐτὰ πρὸς ἓν ἕκαστον τάγμα ἰδίως καὶ ἰδίως, διὰ τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν ἅπερ ἀνωτέρω εἴπομεν ἐπιτίμια, περὶ τῶν πάντων στρατιωτῶν εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου, καὶ ἀφότου μάθωσι ταῦτα, τότε ἵνα ἔλθωσιν εἰς τὴν παραταγήν. οὐκ ἔνι δὲ ἄχρηστον ἵνα ἐν συντόμῳ ὑποδείξομέν σοι καὶ τῶν παλαιοτέρων στρατηγῶν τὴν σύνταξιν, ἣν ἐποίουν εἰς τὰ πεζικὰ στρατεύματα, καὶ εἰς τὰ μικτά. οἷον καὶ πεζικὰ καὶ καβαλλαρικά. ἐξαιρέτως ὅτε εἶχον καὶ πολὺν στρατόν· οἷον γὰρ τὸ πεζικὸν ἐποίουν δέκα ἓξ χιλιάδας, καὶ τριακοσίους ὀγδοήκοντα τέσσαρας ἄνδρας. ὡς τοῦ ἀριθμοῦ τούτου δυναμένου χωρίζεσθαι εἰς δύο ἴσα ἀπὸ τοῦ τοσούτου πλήθους, μέχρι δὲ ἑνὸς ἀνδρός· καὶ ὅλον τὸ τοιοῦτον πεζικὸν, ἔλεγον τελείαν φάλαγγα, ταύτην δὲ τὴν φάλαγγα, ἐκεῖνοι ἐχώριζον ἐξ ἴσου, εἰς πάχος ἀπὸ τοῦ μετώπου μέχρι τῆς οὐρᾶς εἰς δύο. καὶ τὸ μὲν ἥμισυ μέρος, ἔλεγον ἀριστερὸν κέρας, καὶ οὐρὰν, καὶ εἰς αὐτὸν ἦσαν χιλιάδες ὀκτὼ καὶ ἕκατον ἐννενηκονταδύο ἄνδρες. τὸ δὲ διαμέσον χώρισμα, ἤγουν ὁ ἀρχὸς, καὶ ὁ εὔκαιρος τόπος, λέγεται ὄμφαλος, καὶ στόμα τῆς φάλαγγος. ἔνθα ὁ στρατηγὸς ἵσταται, πρὸς τὸ βλέπειν τὰ γινόμενα εἰς τὸν πόλεμον καὶ κυβερνᾶν ὡς ἐνδέχεται. ὅλη δὲ αὐτὴ ἡ παραταγὴ λέγονται σκουταράτοι ἐξωπλισμένοι διὰ κονταρίων καὶ σκουταρίων τελείων, καὶ σπαθίων καὶ τῶν ἄλλων ἁρμάτων, ἔχοντες καὶ βαρυτέραν ἐξόπλισιν, παρὰ τὸν στρατὸν ὅλον. ὄπισθεν δὲ ταύτης τῆς φάλαγγος τῶν σκουταράτων τῆς χωρισθείσης εἰς δύο ἵσταται ἡ παραταγὴ τῶν ψιλῶν, οἵτινες ἔχουσιν ἐλαφροτέραν ἐξόπλισιν, καὶ παρὰ τὴν πρώτην παραταγὴν, διὰ τὸ τρέχειν εὐκόλως ὅπου βούλονται. εἴσι δὲ οὗτοι τοι οἱ ψιλοὶ ῥιπταρισταὶ καὶ τοξόται καὶ σφενδοβολισταί. ὀφείλει δὲ εἶναι ὁ ἀριθμὸς τῶν ψιλῶν τὸ ἥμισυ τῶν σκουταράτων. ἤγουν χιλιάδες ὀκτὼ ἄνδρες ἐννενηκονταδύο, ὀπίσω ἡ παραταγὴ τῶν καβαλλαρίων ἐξωπλισμένη. εἴσι δὲ πάλιν οἱ τοιοῦτοι καβαλλάριοι τὸ ἥμισυ τῶν ψιλῶν. ἤγουν χιλιάδες τέσσαρες ἄνδρες ἐννενηκονταέξ, καὶ τοὺς μὲν πεζοὺς ἐποίουν εἰς τέσσαρα μέρη, συντάσσοντες ἐντωάμα καὶ τοὺς σκουταράτους, καὶ τοὺς πεζοὺς, ὡς εἶχεν ἀπαιτεῖν ἡ οὖσα χρεία· καὶ παρατάσσοντες τοὺς ψιλοὺς, εἴτε εἰς τὰ πλάγια τῶν σκουταρά-

acie. Si vero equites superentur ab hostibus, per latera adcurrant in posteriori parte pedestris aciei, & non in anteriori, ne dissolvant ipsam. Die autem commissionis praelii, ut superius dictum est, ne ambulet pedestris acies procul a castris plus duobus milliaribus, ne armorum pondere defatigetur, & morentur; volentes tempus protrahere, debent pedites exsuere cassides suas, ut ventum captent capita eorum. Huiusmodi vero tempore aestatis, & praelii, ne vinum bibant milites, ne ebulliat, & laedat ipsos; sed aquam ferre congruum est in plaustris, & singillatim dare iis qui voluerint, prout sunt in acie ipsorum. Decet vero ut ante tempus praelii universum pedestrem exercitum instruas in unam aciem, sicut etiam de equitibus diximus; & si quidem haud noscant militares poenas, quid patiantur qui peccant, illis omnia commemorabis; sin minus, eas dicas unicuique ordini seorsim per praefectum ipsorum, quas superius diximus poenas, de omnibus militibus tempore praelii; & ex quo haec didicerint, tunc venerint in aciem. Inutile non est, ut breviter tibi ostendamus etiam antiquiorum Imperatorum coordinationem, quam in pedestribus exercitibus, & in mixtis, videlicet pedestribus & equestribus, faciebant; praecipue quando magnum exercitum habebant. Etenim pedestrem faciebant sexdecim millia & trecentos octoginta quatuor viros, eo quod hic numerus posset dividi in duos aequales ex tanta multitudine, usque ad unum virum: & universum huiusmodi pedestrem exercitum, dicebant perfectam phalangem; hanc vero phalangem illi dividebant ex aequali in crassitudine a fronte usque ad caudam in duas partes. Et dimidiam quidem partem dicebant sinistrum cornu, & caudam, & in ipso erant octo millia centum nonaginta duo viri. Intermedia vero divisio, videlicet princeps & opportunus locus, dicitur umbilicus, & os phalangis. Hic stat imperator, ut ea quae fiunt in praelio intueatur, & gubernet, ut necesse est. Vniversa vero acies, dicuntur scutati armati hastis & perfectis scutis, & ensibus, & aliis armis, qui etiam graviorem armaturam habent quam universus exercitus. In posteriori vero parte huiusmodi phalangis scutatorum in duas partes divisae stat acies velitum, qui habent leviorem armaturam quam prima acies, ut facile quo volunt vertantur. Sunt vero hi velites, iaculatores, & sagittarii, & funditores. Numerus vero velitum debet esse dimidium scutatorum, videlicet, octo millia nonaginta duo viri in posteriori parte acies equitum armata. Sunt vero iterum tales equites dimidium, scilicet quater mille nonaginta sex viri; & equites faciebant in quatuor partes, ordinantes in unum etiam scutatos, & pedites, ut praesens necessitas exigebat; & ordinantes velites, sive in lateribus scutatorum, in duas acies separantes ipsos, sive in anteriori parte, vel prout Imperatori utile esse videbatur. Equites vero dividebant in duas partes hinc atque illinc, vel in posteriori parte peditum, vel in lateribus, ut necessitas exposcebat. Imperator e-

nim non ordinat exercitum ut vult, sed ut necesse est; quoniam adversus equestrem hostium exercitum debet statuere etiam proprium, ut habeant amplitudinem, & non impediantur facere quodcumque congruit ut equites faciant in auxilium peditum. Statuas vero equites, sive ab anteriori parte, sive a posteriori, sive ex latere. Melius vero fecerit, si quis peditum aciem statuat ante scutatos, & si necessitas postulet statuat ipsos in lateribus. Quoniam si statuantur in medio, sunt eorum arma inutilia. Iaculatores enim, vel sagittarii, vel funditores sublime iacere coguntur, & magis suos laedunt, quam hostes. Cadunt enim sagittae supra caput eorum qui stant ante eos; impediuntur vero etiam manus funditorum, qui fundam circumagere non possunt. Si vero hostes plures habeant velites, quam nos, tunc ordinari congruit ante eos scutatos, quibus scuta sunt magna super parva quae hominis longitudinem habeant, & totum corpus tegere possint, quae thyreos dicunt. Huiusmodi scuta gestent, & commisceant ad invicem; & ea teneant ante se, qui stant in anteriori parte in fronte aciei. Qui vero stant in posteriori parte ipsorum tollant propria scuta, ut capita eorum, qui stant ante ipsos, tegant, ne ab arcu, vel ab iaculo, vel a lapide hostium laedantur. Postea ii qui retro stant, imitentur etiam ipsi similiter eos qui in anteriori parte sunt. Habeant in excelso scuta sua, & faciant veluti tectum, & ita veniant ad hostes, donec sint extra iactum telorum, quae iaciuntur. Ita enim tegulati, nullum malum pati habent ab sagittis, quae ab hostibus vibrantur. Si vero hinc atque illinc velites sint, tales, antequam praelii commissio fiat, missilia & sagittas debent iacere adversus hostes. Et ex quo fiat congressio irruentes velites ex lateribus aciei hostium iaciant sagittas adversus eos, ut vexentur hostes etiam a lateribus a velitibus, & teneantur, & distrahantur etiam ad illos, & diminuantur adversus eos, qui in anteriori parte sunt. Si vero adiaceat munimen, hoc velitibus auxilietur. Emittentes enim sagittas adversus hostes, & confugientes in ipsum, imperterriti fiunt, sive praeruptus locus est, sive fluminis ripa, sive altus collis, vel aliud quodcumque munimen. Debet vero esse raritas in aciebus, ut si insumserint velites sagittas suas, antequam praelii commissio fiat, tunc ordinatim convertantur, & quieti pertranseant in mediam phalangem, & ab iis, qui in posteriori parte sunt, serventur. Non enim tutum est circumire eos extra exercitum, & ita pertransire, ne venientes hostes claudant ipsos in medio; neque iterum congruit ut velites, quando pertransire ex posteriori parte velint, ingrediantur in medium aciei, ubi adhuc densa est, & impellant. Et propterea decet ut diximus raritatem esse in aciebus, ut velites ad eos qui in posteriori parte sunt pertranseant. Debes vero habere alias acies armatas & promtas, ut quando consumserint velites sagittas suas, tunc ingrediantur ipsi contra, & suppleant necessitatem velitum illorum. Postea vero quando * * *

ράτων, εἰς δύο παραταγὰς χωρίζοντες αὐτοὺς, εἴτε ἔμπροσθεν, ἢ ὡς ἐφαίνετο τῷ στρατηγῷ ὅτι ἐστι χρήσιμον· τοὺς δὲ καβαλλαρίους ἐχώριζον εἰς δύο ἔνθεν κἀκεῖθεν, ἢ ὄπισθεν τῶν πεζῶν, ἢ εἰς τὰ πλάγια, ἢ ὡς εἶχεν ἀπαιτεῖν ἡ χρεία. ὁ γὰρ στρατηγὸς οὐ παρατάσσει τὸν στρατὸν ὡς θέλει, ἀλλ' ὡς ἀναγκάζεται. ἐπειδὴ πρὸς τὸ καβαλλαρικὸν τῶν πολεμίων ὀφείλει στῆσαι καὶ τὸ ἴδιον. ἵνα ἔχωσιν εὐρυχωρίαν, καὶ μὴ ἐμποδίζωνται ποιεῖν εἰς ὅσον ἁρμόζει τοὺς καβαλλαρίους, εἰς βοήθειαν τῶν πεζῶν. ἵνα δὲ στήσῃς τοὺς καβαλλαρίους εἴτε ἀπὸ ἔμπροσθεν, εἴτε ἐκ τῶν ὄπισθεν, εἴτε ἐκ πλαγίου. κάλλιον δ' ἵνα ποιήσῃ τις, ἂν στήσῃ τὴν παραταγὴν τῶν πεζῶν, ἔμπροσθεν τῶν σκουταράτων, ἢ ἂν ἀπαιτῇ ἡ χρεία, ἵνα στήσῃ αὐτοὺς εἰς τὰ πλάγια. ἐπειδὴ ἂν σταθῶσιν εἰς τὸ μέσον, γίνονται ἅρματα αὐτῶν ἀνενέργητα· οἱ γὰρ ῥιπταρίζοντες ἢ τοξεύοντες ἢ σφενδοβολοῦντες ἀναγκάζουσι ῥίπτειν εἰς ὕψος. καὶ βλάπτουσι μᾶλλον τοὺς ἰδίους παρὰ τοὺς πολεμίους. πίπτουσι γὰρ τὰ βέλη ἐπάνω τῆς κεφαλῆς τῶν ἱσταμένων ἔμπροσθεν αὐτῶν. ἐμποδίζονται δὲ καὶ αἱ χεῖρες τῶν σφενδοβολούντων μὴ δυνάμεναι γυρίζειν τὸ σφενδοβόλον. ἂν δὲ ἔχωσιν οἱ πολέμιοι πλείονας ψιλοὺς παρὰ τοὺς ἡμετέρους. τότε ἁρμόζει παρατάσσεσθαι ἔμπροσθεν τοὺς σκουταράτους, ἔχοντας σκουτάρια μεγάλα ἐπὶ μικρὰ, ἔχοντα μῆκος ἀνδρὸς, καὶ δυνάμενα σκέπειν ὅλον τὸ σῶμα. ἅπερ λέγουσι θυρεούς· τοιαῦτα σκουτάρια ἵνα βαστάζωσι καὶ συμμίσγωσι πρὸς ἄλληλα, καὶ κρατῶσιν αὐτὰ ἔμπροσθεν αὐτῶν οἱ ἱστάμενοι ἔμπροσθεν εἰς τὸν μέτωπον τῆς παραταγῆς. οἱ δὲ ἱστάμενοι ὄπισθεν αὐτῶν, εἰ ἄραντες τὰ ἴδια σκουτάρια ἵνα σκέπωσι τὰς κεφαλὰς τῶν ἔμπροσθεν αὐτῶν. πρὸς τὸ μὴ λαμβάνειν αὐτὰ ἀπὸ τόξου, ἢ ἀπὸ ῥιπταρίου ἢ ἀπὸ λίθου τῶν πολεμίων. εἶτα καὶ οἱ ὄπισθεν ἐκείνων μιμούμενοι καὶ αὐτοὶ ὁμοίως τοὺς ἔμπροσθεν. ἵνα ἔχωσιν εἰς ὕψος τὰ σκουτάρια αὐτῶν καὶ ποιῶσιν ὡς στέγος, καὶ οὕτως ἵνα ἔρχωνται πρὸς τοὺς πολεμίους. ἄχρις ἂν γένωνται ἔσωθεν τῶν ῥιπτομένων τῶν ἢ τῶν ῥιπταρίων. οὕτω γὰρ κεραμωθέντες, οὐδὲν ἔχουσι παθεῖν κακὸν ἀπὸ τῶν ῥιπτομένων βελῶν παρὰ τῶν πολεμίων. ἂν δὲ ὦσι ψιλοὶ καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, ὀφείλουσιν οἱ τοιοῦτοι πρὶν γένηται ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου ῥίψαι καὶ ῥιπτάρια καὶ σαγίτας κατὰ τῶν πολεμίων. ἢ καὶ ἀφ' ἧς γένηται ἡ συμβολὴ, ἐπιπεσόντες οἱ ψιλοὶ ἐκ πλαγίων τῆς παραταγῆς τῶν ἐχθρῶν, ῥιπτέτωσαν τὰ βέλη κατ' αὐτῶν, πρὸς τὸ συνελαύνεσθαι τοὺς ἐχθροὺς καὶ ἀπὸ τῶν πλαγίων παρὰ τῶν ψιλῶν. καὶ θορυβεῖσθαι καὶ περισπᾶσθαι, καὶ πρὸς ἐκείνους, καὶ ὀλιγοῦσθαι πρὸς τοὺς ἔμπροσθεν. ἂν δὲ παράκειται ὀχύρωμα τοῦτο πλέον ἵνα βοηθήσῃ τοὺς ψιλούς. ῥίπτοντες γὰρ τὰ βέλη κατὰ τῶν πολεμίων καὶ καταφεύγοντες εἰς αὐτὸ, γίνονται ἀφοβώτεροι. οἷον εἴτε κρημνώδης ἐστὶν ὁ τόπος. εἴτε ποταμοῦ ὄχθη. εἴτε βουνὸς ὑψηλὸς ἢ ἄλλο τι ὀχύρωμα. ὀφείλει δὲ εἶναι ἀραίωμα εἰς τὰς παραταγάς. ἵνα ἂν πληρώσωσιν οἱ ψιλοὶ τὰ βέλη αὐτῶν, πρὸ τοῦ γενέσθαι τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, τότε ἐπιστρέψωσι μετὰ συντάξεως καὶ διαβῶσιν ἀτάραχος εἰς μέσην τὴν φάλαγγα, καὶ διασωθῶσιν ἐκ τῶν ὀπίσω. οὐ γάρ ἐστιν ἀσφαλὲς τὸ περιγυρεύειν αὐτοὺς ἔξωθεν τὸ στράτευμα. καὶ οὕτως διαβαίνειν ἵνα μὴ ἐρχόμενοι οἱ ἐχθροὶ ἀποκλείσωσιν αὐτοὺς εἰς τὸ μέσον, οὔτε πάλιν ἁρμόζει τοὺς ψιλοὺς ὅταν βούλωνται διαβαίνειν ὀπίσω, ἐμβαίνειν μέσον εἰς τὴν παραταγὴν ὡς ἔτι ἐστὶ πυκνὴ, καὶ βιάζεσθαι. καὶ διὰ τοῦτο πρέπον ἐστὶν ὡς

εἴπομεν ἀραίωμα εἶναι εἰς τὰς παραταγὰς, πρὸς τὸ διαβαίνειν ψιλοὺς ἐπὶ τοὺς ὄπισθεν. ὀφέλεις δὲ ἔχειν ἑτέρας παραταγὰς ἐξωπλισμένας, καὶ ἑτοίμους, ἵνα ὅταν πληρώσωσι οἱ ψιλοὶ τὰ βέλη αὐτῶν, τότε ἐμβῶσιν αὐτοὶ ἀντίστοιχοι, καὶ ἀναπληρώσωσι τὴν χρείαν τῶν ψιλῶν ἐκείνων. ἐπεὶ δὲ ὅτε ἀπαιτεῖ ἡ χρεία καὶ ἐστὶ φόβος * * * * * * * * παρὰ τῶν πολεμίων κυκλωθῶμεν, χωρίζομεν τὸν ἐν * * * * * * * * εἰς δύο ἢ καὶ εἰς τέσσαρα καὶ πλέον. καὶ ἐκτείνομεν εἰς μῆκος τὴν παραταγήν. καὶ γίνεται μὲν ἄπλωμα περισσότερον εἰς τὸ * * * αὐτῆς. λεπτύνεται δὲ τὸ πάχος αὐτῆς. ἁρμόζει ἵνα μὴ ἁπλώσῃς εἰς μάκρος τοσοῦτον τὴν ὅλην, καὶ χωρὶς πάχους. συμβαίνει γὰρ ἐκ τούτου ἵνα κόψωσιν οἱ πολέμιοι αὐτὴν μέσον γοργὸν, καὶ ποιήσωσιν ὁδόν. καὶ τότε οὐ μὴ ἐνεργῇ ἀπὸ ἔμπροσθεν μόνον ἡ κύκλωσις. ἀλλὰ καὶ εἰς τὸ ἔμπροσθεν τῆς παραταγῆς διαβάντες, εὑρεθῆναι ἔχουσι ἐκ τῶν ὀπίσω καὶ οὕτω ποιήσουσι τὴν βλάβην· τοῦτο δὲ ἁρμόζει φυλάττεσθαι τὸν στρατὸν μὴ μόνον, ἵνα μὴ πάθῃ, ἀλλὰ καὶ μᾶλλον ψηλαφᾷν, ἵνα ποιήσῃ κατὰ τῶν πολεμίων. πάλιν δὲ μὴ πυκνώσῃς οὕτω τὴν παραταγὴν εἰς πάχος, ὥστε κυκλωθῆναι εὐκόλως παρὰ τῶν πολεμίων. ἀλλὰ μᾶλλον καὶ τοὺς ἱσταμένους ὀπίσω στρατιώτας ἐξόπλισον κατὰ τὰ ἴσα τῶν ἱσταμένων ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς. δύνανται γὰρ οὗτοι μᾶλλον ἀπαντᾶν τὰς κυκλώσεις τῶν πολεμίων. φρονίμου δὲ ἐστὶ στρατηγοῦ, τὸ παρατάσσεσθαι εἰς τοιούτους τόπους. ἂν ἄρα καὶ εὕρῃ τοιούτους, εἰς οὓς οὔτε κυκλῶσαι, οὔτε ἄλλό τι τοιοῦτον δύναται γίνεσθαι, ὡς ἀνωτέρω εἴρηται. πολλὰ γὰρ ἰσχύει δέησις στρατηγοῦ εἰς καιρὸν πολέμου ἐπινοῆσαι τὰ συμφέροντα. τὴν δὲ τοιαύτην φρόνησιν δῶρον ἐγὼ λέγω τοῦ θεοῦ, διδόμενον τοῖς ἀξίοις, διὰ τὴν ἀρετὴν αὐτῶν· καὶ γάρ τις στρατηγὸς εἰς καιρὸν πολέμου * * * πολεμίων ὑπερισχυόντων, ἐφήμισε ψεῦσμα βαλὼν φωνὴν * * * ἀπέθανεν ὁ στρατηγὸς τῶν πολεμίων. ὡς δὲ ἠκούσθη ἡ τοιαύτη φωνή. ἐπειδὴ * * * * ὁ πόλεμος καὶ οὐκ * * * * * * * * * * πάντες οἱ πολέμιοι * ἦσαν ἀπὸ μακρόθεν * * * * * * * * * * * * * * * ὁ δὲ στρατὸς τοῦ * * μίσαντος τὸ ψεῦσμα στρατηγοῦ νομίζοντες, ὅτι ἀλη* * * ἐστὶν ἡ φήμη ἠγωνίζοντο προθυμότερον· καὶ οὕτως ὑπερ * * * πλαστὴ φήμη καὶ ἐνίκησεν αὐτοὺς ὀφημίσας. εἶπον * * * * * * * * * ἵνα μὴ φαίνηται λαμπρὰ ἡ παραταγή σου. ἀλλὰ καὶ * * * ψῃς τὴν στίλψιν τῶν ἁρμάτων ἕως οὗ ἔλθῃς εἰς * * * * * * * * γένηται ἡ συμβολὴ τοῦ πολέμου. ὁ δὲ ὀνόσαρος * * * * * στρατηγικὸν ὅλον, οὐ λέγει οὕτως. ἀλλὰ μᾶλλον κελεύει * * * * λαμπρὰ ἡ παραταγὴ ἡμῶν πρὸς φόβον τῶν * * * * * ἐγὼ δὲ δοκῶ, ὅτι ἠγνόει ἐκεῖνος τότε τὴν τοιαύτην φή * * * ἀνωτέρω εἴπομεν. διότι μετὰ ταῦτα ἐγένετο. ἢ ὅτι * * * πρὸ τῆς συμβολῆς τοῦ καιροῦ τοῦ πολέμου ἀφῆκεν ὁ αὐτὸς νόσανδρος. τὰ δὲ γινόμενα εἰς αὐτὴν τὴν συμβολὴν παραγγέλλει καθὼς καὶ οἱ νεώτεροι καὶ ἡμεῖς. ἵνα λαμπρὰ φαίνωνται ἐξαίφνης τὰ ἅρματα τοῖς πολεμίοις· γίνεται γὰρ μᾶλλον εἰς αὐτοὺς φόβος καὶ δειλία, οὐχὶ ὅταν φαίνηται ἀπὸ μακρόθεν ἡ παραταγὴ λαμπρά. ἐπισυνεθίζουσι πρὸς τὴν θεωρίαν αὐτῆς. ἀλλὰ μᾶλλον, ἡ φαινομένη στυγνὴ παραταγὴ φανῇ ἐξαίφνης ἀπροσδοκήτως λαμπρά. τοῦτο γὰρ ὑπονοοῦσιν οἱ πολέμιοι, ὅτι τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας ἴσως ἐστὶ κατ' αὐτῶν σημεῖον· χρήσιμον δέ σοι καὶ τοῦτο ὦ στρατηγὲ, τὸ μὴ δεικνύειν πρῶτον τοῖς πολεμίοις τὴν παραταγήν σου, εἰς ἡμέραν πολέμου, πρὶν μάθῃς πῶς καὶ μετὰ ποίου σχήματος παρέταξεν ἡ παραταγὴ ἐκείνων. σὲ δὲ πρέπει εἰς τὸν καιρὸν τοῦ πολέμου προνοεῖσθαι μᾶλλον τῶν πολεμούντων καθὼς καὶ ἀνωτέρω ὑπεθήκαμέν σοι παρὰ τὸ πηδᾶν τολμηρὸν καὶ πολεμεῖν μετὰ τῶν χειρῶν σου πρὸς τοὺς ἐχθρούς. ἐκ τούτου γὰρ καὶ πολλὴν μᾶλλον ἵνα δείξῃς ἀνδρίαν. ἐπειδὴ οὐ τοσοῦτον ὠφελήσεις τὸ στράτευμα πολεμῶν. ὅσον ἀποθανὼν βλάψεις αὐτό. ὅτε γὰρ ἀπὸ φήμης μό-

do * * * ab hostibus circumcludamur, separamus in * * * * * * * in duas & in quatuor partes, & amplius, & extendimus in longitudinem aciem, & fit explicatio amplior * * * illius; minuitur vero crassitudo ipsius; sed congruit, ne in longitudinem extendas totam hanc, & absque crassitudine. Contingit enim ex hoc, ut caedant hostes ipsam in medio celeriter, & viam faciant, & tunc non agatur ab iis solum, qui in anteriori parte sunt, circuitus; sed illi etiam qui per anteriorem partem pertranseunt inveniri debent ab iis qui in posteriori parte sunt, & ita facient laesionem. Hoc vero congruit, custodire scilicet exercitum, non solum ne patiatur; sed etiam magis perscrutari ut faciat adversus hostes. Iterum vero non condensaveris ita aciem in crassitudinem, ut facile ab hostibus circumdetur: sed magis etiam milites qui in posteriori parte sunt arma aeque, ac illos, qui in anteriori parte stant in fronte aciei. Possunt enim hi magis hostium circuitionibus occurrere. Sapientis vero Imperatoris est ordinare aciem in huiusmodi locis, si utique tales invenerit, in quibus neque circuitiones, neque aliud quidquam huiusmodi, fieri potest, ut superius dictum est. Multum enim valet Imperatoris indigentia tempore praelii ad excogitanda conducibilia. Huiusmodi vero prudentiam, donum ego dico Dei, quod dignis datur propter virtutem ipsorum. Quis enim miles tempore praelii * Ea vero quae sunt in ipsa commissione praelii monet, prout & recentiores & nos, ut splendida adpareant ex improviso arma hostibus. Nascitur enim magis in ipsis timor, & metus: nam quando adpareat a longe acies lucida, adsuescunt speculationi ipsius; sed magis dum adparet, tristis acies videatur ex tempore & inexpectate lucida. Hoc enim subspicantur hostes, quod forte sit signum divini contra se auxilii. Vtile vero hoc etiam tibi, o Imperator, non ostendere hostibus aciem tuam die praelii, antequam didiceris quomodo & qua figura ordinata fuerit acies illorum. Te vero decet tempore praelii providere praeliantibus, ut & superius tibi consilium dedimus, quam audacem exsilire, & praeliari manibus tuis adversus hostes. Ex hoc enim multo maiorem ostendes strenuitatem. Quoniam non tantum iuvabis exercitum praelians, quantum ipsi nocebis moriens. Vbi enim ex solo falso rumore, ut prae-

praediximus, quod mortuus sit Imperator perduntur eius gentis milites; quomodo si vere contigerit hoc, magnum detrimentum in exercitu non sit mortuo Imperatore? Propterea magis cum securitate * * * * * * * *

μόνης ψευδῆς, ὡς προείπομεν, ὅτι ἀπέθανεν ὁ στρατηγὸς ἀπώλοντο οἱ τοῦ ἔθνους αὐτοῦ, πῶς ἂν ἀληθῶς συμβῇ τοῦτο οὐ μὴ γένηται μεγάλη βλάβη εἰς τὸ στράτευμα τοῦ ἀποθανόντος στρατηγοῦ; διὰ τοῦτο μᾶλλον μετ' ἀσφαλείας * * * * καὶ πράττε τὰ δέοντα * * * * * * * *

ὅτε εἰς τὸ κατεπεῖγον τῆς ἀνάγκης * * τὰ πρέποντα παρὰ τὸ ἕνα * * * προβουλεύεσθαι τὰ ἁρμόζοντα. ἂν ἐνδέχηται δὲ τότε καὶ εἰς * τὴν ὥραν τῆς ἀνάγκης, ὀφείλει διεγείρειν καὶ προθυμοποιεῖν τοὺς στρατιώτας. καὶ λέγειν πρὸς αὐτοὺς ὑποθέμενος καὶ ἀπὸ τῆς βασιλείας ἡμῶν. ἂν λαμβάνουσιν οἱ ἀνδραγαθοῦντες, καὶ δεῖκ * * * * * * * * ὅτι καὶ ἡ βοήθεια τοῦ θεοῦ μεθ' ἡμῶν ἐστίν. ἀλλὰ καὶ βρο * * * * σημεῖον ἂν γένηται, ἵνα πληροφορῇς αὐτούς, ὅτι τὴν ἡμετέραν νίκην προμηνύουσι. καὶ ἄλλα τινὰ ἵνα ποιῇς, ἅπερ * * * * * χεται λέγειν ἀρτίως. εἰς δὲ τὸ τέλος τοῦ βιβλίου, ὅπου * * * * * * * * * * * * * * *

* * * * * invenias quaecumque tibi & facere & dicere consentaneum est, & ante praelium, & in praelio; ex quo contigerit praelium & vincere ex ipsis hostes. Haec breviter diximus de iis, quae in ipso praelio facere debes, & de bellicis armaturis, & quomodo decet parari ad praelium & pedestres acies & equestres.

τὰς γνώμας ἐκεῖ, ἵνα εὕρῃς ὅσα σοι ἁρμόζει καὶ λέγειν, καὶ ποιεῖν, καὶ πρὸ τοῦ πολέμου, καὶ εἰς τὸν πόλεμον. ἀφ' οὗ διαβῇ ὁ πόλεμος, καὶ νικᾶν ἐξ αὐτῶν τοὺς πολεμίους. ταῦτα εἴπομεν συντόμως, περὶ ὧν ὀφείλεις ποιεῖν εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον, καὶ περὶ τῶν πολεμικῶν ἐξοπλίσεων, καὶ τὸ πῶς πρέπει ἑτοιμάζεσθαι πρὸς τὸν πόλεμον, καὶ τὰ πεζικὰ καὶ τὰ καβαλλαρικά.

QVia tibi congruit, o Imperator, praecipi etiam de obsidione, ex veteribus, & recentioribus decerpsimus, quaecumque debes facere obpugnans castrum, ut exiguam horum etiam habeas experientiam; ex ipsis vero tu quoque occasionem capias, & excogites etiam tu alia, quae modo non dicimus, possunt vero fieri. Necessitas enim, & in tempore & in locis omnia docet. Debet vero in obsidionibus esse primum Imperatoris strenuitas, & celeris mens, & militaris, & prudens, postea machinarum adparatus, & in munimento securitas, sive maiorem urbem obsideas, sive parvam, sive aliquod castellum, & cum magno studio hanc securitatem facias. Congruit autem, si obsideas, ex iis quae diximus, primum castra munita in loco, quem obsides, facere; videlicet sudam profundam, vel ex aedificiis, vel ex lapidibus, vel ex tegulis, vel ex lignis, vel quodcumque observare potes, quod possit circumsepire fossatum ab hostibus. Secundo habe etiam vigilias multas, & diligentes, & praecipue in locis ubi subspicio est, ne qui contra te praelientur extra tempus * * * * * * * * * * * * * extempore per noctem, & immittunt periculum in exercitum, vel etiam per diem, quod & saepius evenit in obsidionibus * * * extra exsistens, non nosti quid meditentur qui intra urbem sunt, vel in tempore, vel in munimento. Illi vero a muro vident quid adversus eos facturus sis. Propterea decet te facere securitatem in exercitu * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *
* * * & praecipue habere debes securitatem, tunc enim magis fiunt huiusmodi incursiones. Sed si feceris noctis tempore obsidionem formidabilior fieri debes in eos qui intra castrum sunt; tunc enim quae a te fiunt intueri non possunt propter tenebras, & quod plus est, turbantur, & metuunt, & tunc mala multa contra eos fieri subspicantur, quanta saepe neque tu ipse cogitaveris. Omne enim quod nocte

ΟΤΙ ἁρμόζει ὦ στρατηγὲ, διατάξασθαί σοι καὶ περὶ καστροπολέμου, ἅπερ ἐκ τῶν παλαιῶν καὶ ἐκ τῶν νέων ἀνελεξάμεθα ὅσα ὀφείλεις ποιεῖν ὅταν πολεμῇς κάστρον. πρὸς τὸ ἔχειν σε καὶ τούτων ὀλίγην πεῖραν. ἐξ αὐτῶν δὲ, ἵνα λάβῃς καὶ σὺ ἀφορμὴν, καὶ ἐπινοήσῃς, καὶ σὺ ἄλλα, ὅσα ἀρτίως οὐκ εἴπομεν, δύνανται δὲ γίνεσθαι. ἡ γὰρ χρεία καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς, καὶ πρὸς τοὺς τόπους διδάσκει πάντα, ὀφείλει δὲ εἰς τὸν καστροπόλεμον, εἶναι, πρῶτον ἀνδρία στρατηγοῦ, καὶ νοῦς ταχὺς καὶ στρατηγικὸς, καὶ φρόνιμος. ἔπειτα καὶ παρετοιμασίαι μηχανημάτων, καὶ ἀσφάλεια εἰς τὸν παραφραγισμόν. εἴτε πόλιν παρακάθησαι μείζονα, εἴτε μικρὰν εἴτε ὀχύρωμά τι· καὶ μετὰ πολλῆς ἐπιμελείας ποιεῖς ταύτην τὴν ἀσφάλειαν. ἁρμόζει δὲ ὅτι ἂν παρακάθηται ἐξ ὧν εἴπομεν, πρῶτον τὸ ἄπληκτον ὀχυρὸν, εἰς τὸν τόπον εἰς ὃν κάθησαι ποιεῖς· ἤγουν σοῦδαν βαθεῖαν, ἢ ἀπὸ κτισμάτων, ἢ ἀπὸ λιθῶν, ἢ ἀπὸ πλίνθων, ἢ ἀπὸ ξύλων, ἢ ὡς ἔχεις ἐπινοῆσαι, ὅτι δύνασαι περιφράξαι τὸ φοσσάτον ἀπὸ τῶν πολεμίων· δεύτερον ἔχε καὶ βιγλὰς πολλὰς, καὶ ἀκριβεῖς, καὶ μάλιστα εἰς τόπους ἔνθα οὐκ ἔστιν ὑπόψια, ἵνα μὴ οἱ πολεμουμένοι παρά σου ἐσωθεν τοῦ καίρου * * * * * * * * * * * * * ἐξαίφνης τὴν νύκτα. καὶ ἐπάγωσι κίνδυνον εἰς τὸν στρατὸν, ἢ καὶ τὴν ἡμέραν, ὃ καὶ πολλάκις γέγονεν εἰς παρακαθισμοὺς * * * ἔξωθεν ὑπάρχων, οὐκ οἶδας τό, τι μελετῶσιν οἱ ἔνδον τῆς πόλεως ἢ τοῦ καίρου, ἢ τοῦ φρουρίου. ἐκεῖνοι δὲ ἀπὸ τοῦ τείχους ὁρῶσιν, ὅτι μέλλεις ποιεῖν κατ' αὐτῶν. διὰ τοῦτο πρέπει σε, ἵνα ποιεῖς ἀσφάλειαν εἰς τὸ στράτευμα κάλλιον * * * * * * * * ποιήσεις εἰ καὶ πλέσιον, τῶν πυλῶν ἢ τῶν παραπορτίων τῆς πόλεως τοιχὸν ἢ τοῦ κάστρου ἢ καὶ εἰς τὰ ἔμβασι * * * * * * * * * * ὀχυρώματος, καθίσῃς στρατιώτας τινὰς τοὺς δυναμίους * * * τὰς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. καὶ κατεξαίρετον ἔχειν τὴν ἀσφάλειαν ὀφείλεις. τότε γὰρ μᾶλλον γίνονται αἱ τοιαῦται ἐπιδρομαί. ἀλλά συ ἂν ποιήσῃς εἰς νύκτα τὸν καστροπόλεμον, φοβερώτερος ἔχεις γενέσθαι, εἰς τοὺς ἔσωθεν τοῦ κάστρου οὐ γὰρ ἔχουσι δυνατὸν τότε τὰ γινόμενα βλέπειν τὰ παρά σου, διὰ τὸ σκότος, καὶ τὸ πλέον ταράσσονται καὶ δειλιῶσι καὶ ὑποπτεύουσιν ὅτι πολλὰ κακὰ γίνονται τότε κατ' αὐτῶν, ὅσα πολλάκις οὐδὲ συ ἐπινοεῖς· πᾶν γὰρ τὸ γινόμενον εἰς

εἰς νύκτα κἂν μικρὸν ὑπάρχῃ περισσότερον ποιεῖ φόβον εἰς τοὺς πολεμουμένους ἔσωθεν ὀχυρώματος. διὸ καὶ ταχύτερον ὑποχαλῶσι καὶ ὑποτάσσονται. καὶ γὰρ ἂν ἰσχύσῃς ἕνα ἢ δύο εἰς τὸ τεῖχος ἀναβιβάσαι, νομίζουσιν οἱ ὄντες ἔσωθεν, ὅτι ὅλος ὁ στρατὸς ἀνέβη εἰς τὰ τείχη. εἰς ταῦτα δὲ ἁρμόζει φαίνεσθαι τὴν ἀνδρίαν καὶ τόλμαν τοῦ στρατηγοῦ. ἵνα καὶ αὐτὸς ἐκεῖνος ἐνεργῇ μετὰ τῶν ἰδίων χειρῶν, εἰς τὰ ἔχοντα κόπον εἰς τὰ τοῦ καστροπολέμου. ἐρεθίζει γὰρ ἐκ τούτου καὶ τὸν στρατὸν καὶ γίνονται πρὸς τὰ τοιαῦτα ἔργα προθυμότεροι· οὐ γὰρ τοσοῦτον σπουδάζουσιν ἐνεργεῖν οἱ ὑποχείριοι ἀπειλούμενοι παρὰ τῶν ἀρχόντων αὐτῶν, ὡς ἐντρέπονται καὶ αἰσχύνονται βλέποντες τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν κοπιῶντας ταῖς ἰδίαις χερσί. τοῦτο δὲ ὀφείλεις στρατηγὲ καὶ εἰς ἅπερ θέλεις ἵνα συντόμως ἐνεργῶνται τὸ πρῶτον ἄρχεσθαι κοπιᾶν μετὰ τῶν χειρῶν σου, καὶ * * * αὐτὰ * πρῶτον * * * * * * * * * * * *

noctc fit, quamvis parvum fit, maiorem incutit timorem iis, qui bello vexantur intra munimen. Propter quod etiam celerius submittuntur & subiiciuntur. Etenim si feceris ut unus vel duo murum adscendant, qui intra sunt totum exercitum muros conscendere arbitrantur. [In his vero congruit ut strenuitas & audacia Imperatoris adpareat, ut & ipsemet propriis manibus operetur in iis, quae laborem habent, quoad obsidiones. Excitat enim hoc exercitum, & ad huiusmodi opera alacriores redduntur. Non enim tantum efficere curant subditi, quibus minantur praefecti, ut confunduntur & reverentur intuentes praefectos suos laborantes propriis manibus. Hoc vero debes, Imperator, & in iis, quae vis ut cito efficiantur, primum incipere laborare manibus tuis *

* * * * * * * * * * * * * * * * * * ἢ εἰς τὸ ὕδωρ, ἢ εἰς τὴν τροφήν· ἂν δὲ ταῦτα πολλὰ ἔχωσι * * * * * ἵνα ποιῇς μηχανὰς πολεμικάς. ἐκφοβήσῃς δὲ τοὺς ἔσωθεν * * * ἂν ἐπιλέξῃς ἐκ τῶν στρατιωτῶν, ἢ ἐκ τῶν ἀρχόντων τοὺς καλοὺς καὶ εἰς ἡλικίαν, καὶ εἰς θεωρίαν, καὶ οὐδὲν ἔχουσιν ἀηδίαν καὶ * * * χουσιν ἅρματα λαμπρότερα. καὶ τούτους ἐγγὺς τοῦ τείχους ἢ τοῦ ὀχυρώματος ὥσπερ διαβαίνων, ὑποδείξῃς τοῖς ἔσωθεν τοῖς πολεμουμένοις· τοὺς δὲ ὑποδεεστέρους, ἵνα παρατάξῃς ἀπὸ μακρόθεν μετὰ τοῦ τούλδου, πρὸς τὸ μὴ δύνασθαι τοὺς πολ * * * * * * καὶ ἵππον. ἂν γὰρ ποιήσῃς οὕτως, νομίσουσιν ὅτι παν * * * * νόμενοι ἄνδρες εἰσὶ οἱ καὶ τοιοῦτοι οἵους εἶδον ἐγγὺς τοῦτο * * * χρήσιμον δέ ἐστι τὸ φαίνεσθαι εἰς τοὺς ἔσωθεν, ὅτι ἔχεις πολλοὺς καταφράκτους, καὶ λωρικάτους. δύνασαι δὲ πάντως καὶ τοὺς μὴ ἔχοντας λωρίκια ἢ κασίδας ποιεῖν διὰ ἐπιτήδευμα, ἵνα φαίνωνται ὡς κατάφρακτοι καὶ ὡς λωρικάτοι. καὶ γὰρ οἱ μὴ ἔχοντες λωρίκια ἂν φορῶσιν ἐπανωκλίβανα, φαίνονται μακρόθεν ὡς λωρικάτοι. καὶ ἂν φαίνωνται πάντες οὓς ἔχεις εἰς τὸν σὸν στρατὸν, τοιοῦτοι ποιοῦσι δειλίαν εἰς τοὺς ἐντὸς τοῦ κάστρου τυχὸν, ἢ τοῦ ὀχυρώματος. ὀφείλεις δὲ καὶ τὰ ἄπληκτα ἀπὸ μακρόθεν ποιεῖν, ἵνα πάντα τὰ βλεπόμενα εἰς τὸ φοσσάτον σου, παρ' ἐκείνων, φαίνωνται αὐτοῖς ὡς στρατιῶται. πρότερον δὲ ἵνα μηνύσῃς τοῖς ἐντὸς τοῦ κάστρου, καὶ ἐπιζητήσῃς παρ' αὐτῶν πράγματα, ἅπερ οὐκ εἰσὶ βαρέα τούτοις. ἀλλ' εὐκόλως δώσουσι αὐτά. ἐπιζήτησον οὖν πρώτους ἐξ αὐτῶν, καὶ ποίησον καὶ ὑπόσχεσιν αὐτοῖς ὡς ἂν λάβω ταῦτα ἀναχωρήσω παραυτίκα μετὰ τοῦ φοσσάτου. ἀφεὶς τὸ κάστρον ἀπολέμητον. διὰ τοῦτο δὲ ὀφείλεις πρῶτον ἐπιζητῆσαι πράγματά τινα εὔκολα, ἵνα ἔλθωσιν ἐκ τούτου τινὲς εἰς διχόνοιαν. τινὲς γὰρ ἐξ ἐκείνων ὁρῶντες ὅτι εἰσὶν εὔκολα τὰ ζητούμενα κατανεύουσι πρὸς τὸ δοῦναι αὐτά. τινὲς δὲ οὐ κατανεύουσι. καὶ ἐκ τῆς τοιαύτης διχονοίας, καὶ ἐκ τοῦ ἐλπίζειν ὅτι ἀπάρτι εἰς λόγους ἤλθομεν, καὶ οὐ μὴ πολεμηθῶμεν, γίνονται χαυνότεροι πρὸς τὸ ἀντιστα * * * ἐξ αὐτῶν βαρέα καὶ μεγάλα. τοῦτο οὖν δοκοῦμεν εἶναι φρονίμου στρατήγου. ἐπειδὴ * οὐν κρατηθῇ τὸ κάστρον, ἢ τὸ * * * * * * εὑρίσκοντες ἐκεῖνα βαρύτερα γίνονται οἱ ὅλοι μία ψυχὴ, καὶ ἔρχονται εἰς ἀπόγνωσιν. ἵνα πέσωσιν οἱ πάντες εἰς αἷμα. πρὸ πάντων δὲ ἁρμόζει ἵνα εἰς τοὺς χρονίους καὶ μακροὺς καστροπολέμους ἑτοιμάζῃς τὰς χρείας εἰς τὸν στρατὸν, πρὸς τὸ ἔσεσθαι αὐτοὺς ἀφροντίστους, καὶ μηδενὸς λείπεσθαι. χωρίσῃς δὲ καὶ τοὺς ἀνθρώπους τοὺς ὀφείλοντας κάμνειν καὶ ἐνεργεῖν εἰς μίαν ἑκάστην χρείαν. καὶ ὁρίσῃς τό τις ὀφείλει ποιεῖν ταύτην τὴν χρείαν. καί τις ἐκείνην, καί τις τὴν ἄλλην, καὶ τὰς λοιπὰς ὁμοίως. ὅταν δὲ ποιήσῃς ἀργοὺν

* utile est ut iis, qui intra sunt, multos cataphractos, & loricatos habere videaris. Potes vero omnino per studium facere, ut ii, qui non habent loricas & cassides, adpareant cataphracti & loricati. Qui enim loricas non habent, si gestent supra clibana, a longe adparent ut loricati. Et si videantur omnes, quos habes in tuo exercitu, tales, timorem incutiunt iis, qui sunt intra murum castri, vel oppidi. Debes vero etiam castra longe facere, ut omnia quae ab illis conspiciuntur in fossato tuo, ipsis tamquam milites videantur. Prius vero significes iis, qui intra castrum sunt, & ab ipsis res exquiras, quae his gravia non sunt; sed facile dabunt. Exquisiveris igitur a primariis ipsorum, & promitte ipsis, statim ac haec accepero, secedam statim cum fossato; relinquens castrum sine obpugnatione. Propterea vero debes primum requirere res aliquas faciles, ut veniant ex hoc nonnulli in dissensionem. Aliqui enim illorum videntes facilia esse ea, quae poscuntur, ut dentur adnuunt; nonnulli vero non adnuunt; & ex huiusmodi dissensione, & ex eo quod sperent statim nos ad colloquium venturos esse, & non praeliaturos, laxiores redduntur * * * hoc prudentis Imperatoris esse non existimamus * inveniences illa graviora, fiunt universi una anima, & veniunt in desperationem & cadunt omnes in sanguine. Ante omnia vero congruit, ut in diuturnis, & longis castrorum obsidionibus praepares necessaria in exercitu, ut ii sint securi, & nemo relinquatur. Separaveris vero etiam homines, qui debent laborare & operari in unaquaque necessitate. Et definias quid quisque debet facere, quis hanc rem, quis illam, & quis aliam, & reliquas similiter. Quando ve-

ro obsidionis initium feceris, & quotidie universum exercitum ne ducas ad praelium, ne omnes una die debilitentur; sed separa talem in differentes partes, & seiunge, quot die praeliari debent, & quot horas diei; & determina iterum eos qui debent praeliari nocte, & qui die. Consentaneum enim est, ut ii qui intra obpugnantur habeant tota die turbationem a praelio, & tota nocte habeant iterum timores. Verumtamen fiant commutationes in exercitu ut ipsi sufficere possint & per totum diem, & per totam noctem. Debes enim idcirco separare aliquos, ut faciant per noctes timores in eos, quos, & qualescumque excogitaveris. Si vero habeas exercitum magnum, ut nocte non possis dissolvere praelium, benefacies, si separaveris huiusmodi exercitum in partes quotquot conspicis, ut alii ex ipsis dormiant horas noctis quot praeceperis; & alii laborent, & iterum qui laboraverunt in praelio, dormiant, & qui dormierunt primum, praelientur; & sint commutationes in exercitu. Et hoc facias adsidue nocte, & die, ne concedatur iis, qui in posteriori parte praelio vexantur, brevem quidem quietem accipere. Deficientes enim ita a vigiliis & turbatione praelii, facile vel manus dabunt, & negligentes parumper superabuntur, & si nolint ne relinquant universum praelium, vel facilius per proditores traditos accipies ipsos, quod saepe convenit. Proditores enim tibi ostendent vel locum non excogitatum, vel modum. In huiusmodi vero obsidionibus, ubi facit commutationes exercitus, & non fit omnino interstitium praelii, requiesce etiam tu, Imperator, exiguam horam & brevem, ut iterum sis vigilans in iis, quae congruit ut abs te fiant. Si vero praeceperis dividi in multas partes exercitum, & unumquemque ferre scalas ad murum, optime feceris; etenim simul facto praelio, irruere debent in egestatem & timorem qui intra sunt. Praecipue quando in muro cum scalis feras etiam alias machinas, velut arietes, vel testudines, vel turres, vel aliud aliquid huiusmodi. Si enim simul & machinas feras ad murum, & scalas, & a multis partibus statuas in ipso, conturbantur qui sunt intus, & vel negligunt habere custodiam & diligentiam in reliquis muri partibus, & congregantur in locis, ubi praeliantur machinae; & ex hoc securitatem habent, qui habent scalas, & murum conscendunt: vel iterum dividuntur qui intra castrum sunt ad eos, qui ferunt scalas ad murum, & inveniunt securitatem qui habent machinas, & vehementius praelium faciunt adversus murum. Non enim poterunt repellere qui intra murum sunt mala, quae inferuntur & ab illis, qui scalas ferunt ad murum, & ab iis, qui habent machinas. Saepe vero in obsidione munita loca, & in quibus non habent suspicionem interni ne capiantur, ex illa parte castrum dabit magis occasiones ad capiendum ipsum. Quoniam ii, qui intra sunt * * * relinquunt incustodita huiusmodi loca propter munitionem eorum. Tu vero per tuam intelligentiam & curam in laboribus contra ipsos huiusmodi locos debes invenire fere aliquam machinam ad tenendos ipsos

ἀρχὴν τοῦ καστροπολέμου, μὴ φέρῃς καθημέραν ὅλον τὸν στρατὸν εἰς τὸν πόλεμον, ἵνα μὴ πάντες ἀπὸ μιᾶς ἀτονήσωσιν. ἀλλὰ χώρισον τὸν τοιοῦτον εἰς διάφορα μέρη, καὶ ἀφόρισον τὸ, πόσοι ὀφείλουσι πολεμίζειν τὴν ἡμέραν, καὶ πόσας ὥρας τῆς ἡμέρας, καὶ χωρίσον πάλιν τίνας μὲν ὀφείλουσι πολεμεῖν τὴν νύκτα, τίνας δὲ τὴν ἡμέραν. ἁρμόζει γὰρ ἵνα οἱ πολεμούμενοι ἔσωθεν, ἔχωσι καὶ ὅλην τὴν ἡμέραν ὄχλησιν ἀπὸ πολέμου, καὶ ὅλην τὴν νύκτα ἔχωσιν πάλιν φόβους, πλὴν ἵνα γίνωνται ἀλλάγια εἰς τὸν στρατὸν πρὸς τὸ ἐξαρκεῖν αὐτοὺς, καὶ δι' ὅλης τῆς ἡμέρας, καὶ δι' ὅλης τῆς νυκτός. ὀφείλεις γὰρ ἐπὶ τοῦτ' αὐτὸ ἀφορίσαι τινὰς, ἵνα ποιῶσι τὰς νύκτας φόβους εἰς αὐτοὺς οἵους καὶ ὅσους ἐπινοήσεις. ἂν δ' ἔχῃς στρατὸν πολὺν πρὸς τὸ δύνασθαί σε μὴ τὴν νύκτα παραλύειν τὸν πόλεμον, καλῶς ποιήσεις, ἂν χωρίσῃς τὸν τοιοῦτον στρατὸν εἰς μέρη, ὅσα συνορᾷς. ἵνα ἄλλοι ἐξ αὐτῶν κοιμῶνται ὥρας τῆς νυκτὸς, ὅσας ἂν προστάξῃς. καὶ ἄλλοι κοπωθῶσι, καὶ πάλιν οἱ κοπωθέντες εἰς τὸν πόλεμον, ἵνα κοιμῶνται, καὶ οἱ κοιμηθέντες πρῶται, ἵνα πολεμῶσι. καὶ ἵνα ὦσιν ἀλλάγια εἰς τὸν στρατόν· καὶ ποιῇς τοῦτο διηνεκῶς νύκτα καὶ ἡμέραν· πρὸς τὸ μὴ συγχωρῆσαι τοὺς ὄπισθεν πολεμουμένους. μηδὲ κἂν ὀλίγην ἄνεσιν λαβεῖν· ἐκλυόμενοι γὰρ οὕτως ἀπὸ τῆς ἀγρυπνίας καὶ τῆς συνοχῆς τοῦ πολέμου εὐκόλως ἢ χεῖρας δώσουσιν ἢ ἀμελήσαντες ὀλίγον τὶ κρατηθῆναι μέλλουσι, καὶ μὴ θέλοντες ἐκ τοῦ μὴ διαλίπειν τὸ σύνολον πόλεμον, ἢ εὐκολωτέρως μᾶλλον, διὰ τῶν προδοτῶν ἵνα παραλάβῃς αὐτοὺς, ὅπερ πολλάκις γίνεται. οἱ γὰρ προδόται ἵνα σοι ὑποδείξωσι ἢ τόπον ἀνυπονόητον, ἢ τρόπον. εἰς δὲ τοὺς τοιούτους καστροπολέμους ὅπου ποιεῖ ἀλλάγια ὁ στρατὸς καὶ οὐ γίνεται τὸ σύνολον διάλειμμα τοῦ πολέμου, ἀναπαύου καί συ στρατηγὲ ὀλίγην ὥραν καὶ σύντομον, ἵνα πάλιν ὑπάρχῃς γρήγορος εἰς τὰ περὶ σοῦ ἁρμόζοντα διατάγματα γίνεσθαι· ἂν δὲ πρόσταξις διαχωρισθῆναι εἰς πολλὰ μέρη τὸν στρατὸν, καὶ ἓν ἕκαστον φέρειν κλίμακας, ἤτοι σκάλας, εἰς τὸ τεῖχος κάλλιον ποιήσεις, γύρωθεν γὰρ ἐντωάμα γινομένου τοῦ πολέμου ἐμπεσεῖν ἔχουσιν εἰς ἀπορίαν καὶ δειλίαν οἱ ἔσωθεν. κατεξαίρετον ὅταν εἰς τὸ τεῖχος μετὰ τῶν ἄλλων σκαλῶν φέρῃς καὶ τὰ ἄλλα μηχανήματα. οἷον κριοὺς, ἢ χελώνας, ἢ πύργους, ἢ ἄλλο τι τοιοῦτον. ἂν γὰρ ἐντωάμα καὶ τὰ μηχανήματα φέρῃς εἰς τὸ τεῖχος, καὶ τὰς κλίμακας ἀπὸ πολλῶν μερῶν στήσῃς εἰς αὐτὸ, συνταράσσονται οἱ ὄντες ἔσωθεν καὶ ἢ ἀμελοῦσι τοῦ ἔχειν φυλακὴν καὶ ἀκρίβειαν εἰς τὰ λοιπὰ μέρη τοῦ τείχους, καὶ συνάγονται εἰς τοὺς τόπους ὅπου πολεμοῦσι τὰ μηχανήματα. καὶ ἐκ τούτου ἔχουσιν ἄδειαν οἱ ἔχοντες τὰς σκάλας, καὶ ἀναβαίνουσιν εἰς τὸ τεῖχος. ἢ πάλιν διαμερίζονται οἱ ἔνδον τοῦ κάστρου πρὸς τοὺς φέροντας τὰς σκάλας εἰς τὸ τεῖχος, καὶ εὑρίσκουσιν ἄδειαν οἱ ἔχοντες τὰ μηχανήματα, καὶ ποιοῦσι σφοδρότερον τὸν πόλεμον κατὰ τοῦ τείχους. οὐ γὰρ δυνήσονται οἱ ἐντὸς τοῦ τείχους τὰ ἐπιφερόμενα ἀποδιῶξαι κακὰ, καὶ παρὰ τῶν φερόντων τὰς κλίμακας εἰς τὸ τεῖχος. καὶ παρὰ τῶν ἐχόντων τὰ μηχανήματα· πολλάκις δὲ εἰς τὸν καστροπόλεμον οἱ ὀχυροὶ τόποι, καὶ εἰς οὓς οὐκ ἔχουσιν ὑποψίαν οἱ ἔσωθεν, ἵνα κρατηθῇ ἐξ ἐκείνου τοῦ μέρους τὸ κάστρον ἐνδιδόασι μᾶλλον ἀφορμὰς πρὸς τὸ παραλαβεῖν αὐτό. ἐπειδὴ, οἱ μὲν ἔσωθεν * * * λιμπάνουσιν ἀφυλάκτους τοὺς τοιούτους τόπους, διὰ τὴν ὀχυρότητα αὐτῶν. σὺ δὲ διὰ τῆς σῆς ἐπινοίας καὶ τῆς ἐπὶ πόνους σου φροντίδος κατ' αὐτῶν τοὺς τοιούτους τόπους, εὑρεῖν ἔχεις ἴσως τινὰ μηχανὴν εἰς τὸ κρατῆσαι αὐτοὺς ἀφυλάκτους ὄντας. ἢ γὰρ κλί-

κλίμακας ἵνα στήσῃς εἰς αὐτοὺς, ἢ ἄλλην τινὰ ἀνάβασιν ἐπινοήσεις καὶ ποιήσεις ὑπόσχεσιν δωρεῶν καὶ τιμῶν πρὸς τολμηροὺς ἄνδρας, οἱ ἀναβήσονται * * * κρατήσουσιν αὐτούς. τοῦτο δ' ἂν ἴδωσιν οἱ ἔσωθεν, ὅτι ἀπροσδοκήτως ἐκρατήθησαν οἱ ὀχυροὶ τόποι. παραυτίκα ἂν παύσουσι, καὶ ἢ τὰ ἅρματα αὐτῶν ἵνα ῥίψωσι καὶ ἐπιζητήσωσι λόγον ζωῆς ἢ πάντες ἵνα φανῶσιν, οἱ γὰρ ἀναβάντες εἰς τὸ τεῖχος διὰ τῶν δυσκόλων καὶ ὀχυρῶν τόπων ἐκείνων, ἢ θόρυβον ποιήσουσι, καὶ ἐμβαλοῦσι φόβον μέγαν εἰς τοὺς ἔσωθεν τοῦ κάστρου ἢ ἵνα διαδράμωσι καὶ ἀνοίξωσι τὰς πύλας, καὶ ἐμβῶσιν οἱ ὄντες ἔξωθεν. ἢ δι' ἄλλης τινὸς ἐπινοίας, ἵνα ποιήσωσι τὸ κρατηθῆναι τὴν πόλιν. ἂν δὲ ἡ πόλις τυχὸν ἢ τὸ κάστρον ἔχῃ πλῆθος λαοῦ καὶ δύναμιν καὶ τολμήσωσιν ἀντιστάθῆναι καὶ ἀμύνασθαι τοὺς ἐμβάντας ἔσωθεν, ἁρμόζει ἵνα ἐκεῖνοι οἱ ἐμβάντες κρατήσωσι καὶ τοὺς ὑψηλοτέρους τόπους. ἢ τὰ ἄκρα τῆς πόλεως, καὶ ἀπὸ ὕψους πολεμοῦντες, ἵνα κακώσωσι τοὺς πολεμίους. ὀφείλουσι δὲ διαλαλῆσαι τότε, ἵνα μηδεὶς φονεύσῃ τὸν μὴ βαστάζοντα ἅρματα. ἡ δὲ τοιαύτη φωνὴ διαλαληθήτω εἰς τὸ κάστρον, κατὰ τὴν γλῶσσαν τῶν πολεμίων τὴν φωνὴν ταύτην ἐπικειμένου τοῦ φόβου καὶ προνοούμενος τῆς οἰκείας σωτηρίας, ῥίπτει τὰ ἅρματα αὐτοῦ. καὶ ἐκ τούτου ὀλιγοῦνται οἱ πολέμιοι, καὶ νικῶσι κατὰ κράτος οἱ πολεμοῦντες τὸ κάστρον. ἐπειδὴ οἱ πολεμούμενοι, καὶ οὕτως ἀπάρτι κρατούμενοι ὅταν ὀλίγην ἐλπίδα λάβωσι τῆς σωτηρίας αὐτῶν, ἱκετεύουσι μᾶλλον ἀντὶ τοῦ πολεμεῖν καὶ παρακαλοῦσιν. ἂν δὲ γένηται χρόνιος ὁ παρακαθισμὸς τοῦ κάστρου, καὶ συμβῇ, ἵνα κρατήσας τινὰς ἐξώθεν τῆς πόλεως, τοὺς μὲν νεωτέρους ἐξ αὐτῶν, ὡς ἂν βούλει κράτει· γυναῖκας δὲ καὶ παιδία καὶ γέροντας, καὶ ἀσθενεῖς ἀνθρώπους καὶ ἀχρήστους ἀπόλυε πάλιν. ἵνα ἐμβῶσιν εἰς τὸ κάστρον· ἐπειδὴ καταδαπανῶσι τὰς τροφὰς αὐτοῦ, καὶ οὐ μόνον οὐδὲν ὠφελοῦσι τοὺς ἔσωθεν, ἀλλὰ καὶ βλάπτουσιν. ἐκ τούτου δ' ἵνα νομίσωσι καὶ οἱ ἔσωθεν τοῦ κάστρου, ὡς ὅτι ὑπάρχεις φιλάνθρωπος, ἐκ τοῦ ἀπολῦσαι σε τοὺς γέροντας, καὶ τὰ παιδία, καὶ τὰς γυναῖκας, γίνεται διχόνοια εἰς αὐτούς. καὶ λαμβάνουσιν ἀφορμὴν πρὸς τὸ ὑποταγῆναι σοι. ἐπειδὴ καὶ θόρυβος γίνεται πάντοτε εἰς τοὺς καστροπολέμους ὑπὸ τῆς κραυγῆς τῶν ἀνθρώπων, καὶ τοῦ κτύπου τῶν σκουταρίων. ὀφείλεις δὲ ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο μιλίων τοῦ κάστρου ποιεῖν τὸ ἄπληκτον. ὅπου οὐ φθάνει ἀκούεσθαι ὁ θόρυβος τοῦ καστροπολέμου, ὥστε μὴ ἐνοχλεῖσθαι ὑπὸ τοῦ τοιούτου θορύβου ὅλον σου τὸν στρατόν· μὴ προστάσσῃς δὲ ἐπικινδύνως καὶ ἀσκόπως ποιεῖν τὸν στρατὸν τὰς προσβολὰς καὶ εἰς τὸ τεῖχος. ἵνα μὴ ἐκ τούτου πίπτωσι τινὲς εἰς τὸν πόλεμον, καὶ γένηται καὶ εἰς τὸν λοιπὸν στρατὸν δειλία. καὶ εἰς τοὺς ἔσω τοῦ κάστρου προθυμία. τοῦτο γὰρ πολλάκις ἀνέγνωμεν, ὅτι * * * ὁ καλλίων στρατιώτης, ἔλαβε παρὰ γυναικὸς ἀσθενοῦς * * * διὰ λίθου ἢ κεράμου, ἢ διὰ ξύλου τρῶσιν, καὶ ἀπέθανεν. εἰ δὲ παρακάθησαι μικρὰ ὀχυρώματα, καὶ συνορᾷς ὅτι τὸ ποιῆσαι πόλεμον εἰς αὐτὰ ἐπιζήμιον ἐστὶν, ἢ ἐπικίνδυνον. καὶ οἶδας ὡς οὐ λείπονται τροφῶν, χώρισον τὸν στρατὸν εἰς ἀλλάγια, ἵνα ἀπὸ τῆς ἐνοχλήσεως ἀποκάμνωσιν. ὀλίγοι γὰρ ὄντες οὐ * * * ἐξαρκέσωσι πρὸς πολλοὺς ἔχοντας ἀλλάγια διηνεκῶς αὐτὰς ἐνοχλοῦντας. εἰ δὲ εἰσὶν οἶκοι ἔσωθεν τοῦ ὀχυρώματος ἐπιτήδειοι πρὸς τὸ καῆναι διὰ πυκνῶν σαγιτῶν, ἂν ἔχωσι λαμπρὸν αἱ σαγίται, ὀφείλεις ὅταν φυσήσῃ πολὺς ἄνεμος προσδῆσαι εἰς σαγίτας ὕλην πυρός. καὶ ῥίψαι αὐτὰς διὰ πόλλων τόπων ἔσωθεν τοῦ ὀχυρώματος.

ipsos qui incustoditi sunt, vel alium aliquem adscensum excogitabis, & donorum promissionem facies audacibus viris, qui adscendent * * adprehendent eos. Hoc vero si noverint interni, quod inopinato capta fuerint munita loca, confestim utique quiescent, & vel arma sua proiicient, vel rationem vitae requirent, vel omnes adparebunt. Qui enim adscenderunt murum per illa difficilia & munita loca, vel terrorem facient, vel incutient timorem magnum iis, qui intra castrum sunt, vel discurrent, & aperient portas, & ingredientur qui extra sunt, vel per aliam quampiam excogitationem fecerint ut urbs teneatur. Si vero urbs forte, vel castrum, habeat multitudinem populi, & potentiam, & ausi fuerint obstare, & ulcisci eos qui intus ingressi fuerunt; congruit, ut illi, qui ingrediuntur teneant altiora loca, vel extrema urbis, & ab altitudine praeliantes damnum ferant hostibus. Debent vero promulgare tunc, ut nemo vocet eum qui arma non fert. Huiusmodi vero vox promulgetur in castro secundum linguam hostium, hanc vocem subsequente timore, qui propriam salutem curat arma sua proiicit, & ex hoc despiciuntur hostes, & vincunt secundum potentiam qui obpugnant castrum. Quoniam qui praelio vexantur, ita confestim capti, quando spem exiguam capiunt salutis suae, supplicant magis quam pugnant, & obsecrant. Si vero diuturna fiat obsidio castri, & contingat ut aliquos extra urbem capias, ex iis iuniores, ut vis tene; mulieres vero, & pueros, & senes, & infirmos, & homines, & inutiles dimitte iterum ut ingrediantur in castrum; quoniam consumunt alimonias ipsorum, & non solum nihil prosunt iis, qui extra sunt; sed & nocent. Ex hoc vero existimaverint etiam ii, qui intra castrum sunt, te esse humanum, eo quod dimiseris senes, & pueros, & mulieres, oritur dissensio in ipsis, & capiunt occasionem, ut tibi subiiciantur. Quando vero tumultus est undequaque in obpugnationibus ex clamore hominum, & fragore scutorum, debes unum vel duo milliaria procul a castro castrametari, unde non possit audiri tumultus obsidionis, ne totus exercitus tuus ab huiusmodi tumultu conturbetur. Ne praecipias vero periculose & inconsiderate, ut exercitus faciat adgressiones in muro, ne ex hoc cadant aliqui in praelio, & in reliquo exercitu timor oriatur, & iis, qui intra castrum sunt, alacritas. Hoc enim saepius legimus, quod * * * * melior miles accepit a muliere infirma * * * * vel lapide, vel tegula, vel ligno vulnus, & obiit. Si vero obsideas parva munimina, & conspicias, quod facere praelium in ipsis damnosum, & periculosum est; & noscas, quod alimoniis non deficiunt; divide exercitum, in commutationes, ut a turbatione defatigentur. Pauci enim exsistentes * * * sufficient multis habentibus commutationes adsidue ipsas turbantes. Si vero sunt domus intra oppidum aptae ut comburantur per ignitas sagittas, si habeant splendorem sagittae, quando sufflabit multus ventus, debes adligare sagittis materiam igneam, & proiicere ipsas per multa loca in castellum; & incendere ipsum; vel

vel iterum fac, ut lapides habeant materiam igneam, & proiice ipsos per manganica, vel tetraraea in illas domos, quae facile ardere possunt; & dum adhuc circumcurrunt qui intra sunt ad extinguendum ignem, praecipe exercitui, ut statuat scalas in excipientibus locis, & secure per ipsas adscendat. Sunt vero undique in castris machinae bellicae differentes, quaecumque veteres Imperatores, & qui paulo ante nos fuerunt, excogitavere; unusquisque secundum potentiam suam & secundum requirentem in tempore, & loco necessitatem. Non enim possumus dicere perfecte quod vel per has machinas, vel per illas, forsan obpugnabis castrum; sed temporis necessitas te omnia docebit. Sunt enim, qui arietes dicuntur, qui pulsant muros & confringunt; sunt vero turres, quae ex lignis fiunt, ita ut ab igne non comburantur. Hae vero turres, quae cum rotis feruntur, prope murum obpugnant ab excelso eos qui sunt in ipso. Testudines vero, quae feruntur in murum, effodiunt fundamenta ipsius; sunt vero scalae subaltae, & vel adplicant eas supra in muro, vel imminent rectis lignis, & cum rotis admoventur muro. Fiunt vero etiam fossae in terra quae incipiunt extra murum, & ingrediuntur intra per fundamenta, & perforant terram intra urbem. Si etiam iaceat talis urbs in commodo loco, simpliciter dicendae sunt etiam aliae machinae, quas in aliis historiis invenies. Sunt vero praecipue & in iis Scriptoribus, qui de re militari late egerunt; & investigans invenies & quomodo fiunt, & quomodo admoventur muro, & in quibus locis muri. Hae vero machinae non solum a te fieri & parari possunt; sed etiam per excogitationem fabrorum machinarum qui tecum sunt, & virorum studiosorum in huiusmodi operibus; & tu excogites possibilia, & consequentes dies; & illi iterum per intelligentiam quam habent tibi coadiuvent. Si vero ad te venerint proditores tradentes tibi vel urbem, vel aliud aliquod castellum, vel viam inducentem te in hostilem regionem, ipsos benigne excipe; & si vera ipsi loquantur, serva iuramenta, quae tu debes facere ipsis, & promissiones, non propter eos; sed ut tibi iterum alia quaedam huiusmodi sint tradituri. Qui enim dat aliquid proditori, accipit plusquam dedit. Non enim congruum est te iudicare an proditor bonam faciat rem, vel malam. Quoniam neque iudex es ipsius, neque vis vindicare iniuria adfectam ab ipso urbem, neque hostem. Sed Imperator potius es, & debes curare multis modis, ut opprimas, & interficias hostes. Qui enim loquitur in huiusmodi subpositione, non esse iustum malis benefacere, expers esse mihi videtur boni. Quoniam proditor etiam si erga hostes adfuerit malus; erga te vero & tuum omnem populum bonus adparuit. Si vero cooperante Deo urbem, vel castrum subieceris; sive propter timorem ne teneatur a bello, sive propter aliam aliquam causam, in eos, qui capti fuerunt, clemens & misericors esse debes, & neque in pactis degraves ipsos; neque minas & timores, & supplicia in quosdam induxeris; neque iniustitias, & oppressiones

ματος, καὶ ἐμπυρίσαι αὐτό. ἢ πάλιν ποίησον λίθους ἵνα ἔχωσιν ὕλην πυρὸς, καὶ ῥίψον αὐτοὺς διὰ τῶν μαγγανικῶν ἢ τῶν τετραραιῶν, εἰς τοὺς οἴκους ἐκείνους τοὺς δυναμένους εὐκόλως ἐξάψαι· καὶ ὡς ἔτι περισπῶνται οἱ ἔσωθεν ὄντες εἰς τὸ σβέσαι τὸ πῦρ, πρόσταξον τῷ στρατῷ στῆσαι σκάλας εἰς τοὺς ἐπιδεχομένους τόπους, καὶ ἀσφαλῶς δι' αὐτῶν ἀναβαίνειν. εἰσὶ δὲ πάντοτε εἰς τοὺς καστροπολέμους μηχανήματα πολεμικὰ, διάφορα ὅσα οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ, καὶ οἱ γενόμενοι ὀλίγον πρὸ ἡμῶν ἐπενόησαν. ἕκαστος κατὰ τὴν δύναμιν αὐτοῦ, καὶ κατὰ τὴν ἀπαιτοῦσαν πρὸς τὸν καιρὸν, καὶ τὸν τόπον χρείαν. οὐ γὰρ δυνάμεθα λέγειν ἀρτίως ὅ τι, διὰ τούτων τῶν μηχανημάτων, ἢ δι' ἐκείνων τυχὸν ἵνα πολεμήσῃς τὸ κάστρον. ἀλλ' ἡ χρεία τοῦ καιροῦ, ἵνα σὲ διδάξῃ πάντα. εἰσὶ γὰρ καὶ οἱ λεγόμενοι κριοὶ, οἵ τινες κρούουσι τὰ τείχη καὶ συντρίβουσιν. εἰσὶ δὲ πύργοι ὑπὸ ξυλῶν γινόμενοι, πρὸς τὸ μὴ καίειν αὐτοὺς πῦρ. οἱ δὲ τοιοῦτοι πύργοι φερόμενοι μετὰ τροχῶν ἐγγὺς τοῦ τείχους πολεμοῦσιν ἀπὸ ὕψους τοὺς ἱσταμένους εἰς αὐτό. καὶ χελῶναι δὲ προσφερόμεναι εἰς τὸ τεῖχος ἐξορύσσουσι τὰ θεμέλια αὐτοῦ. εἰσὶ δὲ σκάλαι συβαλταὶ καὶ ἢ ἀκουμβίζουσιν αὐτὰς ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος ἢ ἐπικεῖνται εἰς ὀρθὰ ξύλα. καὶ μετὰ τροχῶν προσφερῶνται εἰς τὸ τεῖχος. γίνονται δὲ καὶ ὀρύγματα εἰς τὴν γῆν, ἀρχομένα ἔξωθεν τοῦ τείχους, καὶ ἐμβαίνοντα ἔσωθεν διὰ τῶν θεμελίων, καὶ ἀνατρυπῶντα τὴν γῆν ἔσωθεν τῆς πόλεως· ἂν ἄρα καὶ κεῖται ἡ τοιαύτη πόλις εἰς ἐπιτήδειον τόπον. καὶ ἁπλῶς εἰπεῖν εἰσὶ, καὶ ἄλλα μηχανήματα, ἅπερ καὶ εἰς τὰς ἄλλας ἱστορίας εὑρήσεις. εἰσὶ δὲ καὶ ἐξαίρετον, καὶ εἰς τὸ πλάτος τῶν στρατιωτικῶν, καὶ ἀνερευνῶν εὑρήσεις, καὶ τὸ πῶς γίνονται, καὶ τὸ πῶς προσφέρονται εἰς τὸ τεῖχος. καὶ τὸ, εἰς ποίους τόπους τοῦ τείχους. ταῦτα δὲ τὰ μηχανήματα οὐ μόνον παρά σου δύνανται γίνεσθαι καὶ ἑτοιμάζεσθαι. ἀλλὰ καὶ δι' ἐπινοίας τῶν ὄντων μετὰ σοῦ μαγγαναρίων, καὶ ἐπιτηδείων ἀνδρῶν, πρὸς τὰ τοιαῦτα τὰ ἔργα, ἵνα καί συ ἐπινοῇς τὰ δύνατα καὶ ἐνδεχόμενα ἤματα, κἀκεῖνοι πάλιν διὰ τοῦ ἔργου τῶν ἰδίων χειρῶν, καὶ δι' ἐπινοίας, ἣν ἔχουσιν ἐκ τῆς πείρας, συμβοηθῶσι σοι. ἂν δὲ ἔλθωσιν εἰς σὲ προδόται προδιδόντες σοὶ ἢ πόλιν ἢ ἄλλό τι ὀχύρωμα. ἢ ὁδὸν εἰσάγουσαν σὲ εἰς τὴν πολεμίαν, προσδέχου αὐτοὺς εὐμενῶς· καὶ ἂν ἀληθεύωσι καὶ αὐτοὶ, φύλαττε τοὺς ὅρκους, καὶ σὺ οὓς ἔχεις ποιῆσαι πρὸς αὐτοὺς, καὶ τὰς ὑποσχέσεις οὐχὶ δι' αὐτούς. ἀλλὰ διὰ τοὺς μέλλοντας. καὶ πάλιν προδιδόναι σοι ἀλλά τινα τοιαῦτα. ὁ γὰρ διδούς τι τῷ προδότῃ λαμβάνῃ πλέον παρ' ὃ ἔδωκεν· οὐ γὰρ ἁρμόζει σὲ κρίνειν τὸν προδότην εἴτε καλὸν πρᾶγμα ποιεῖ, εἴτε κακόν· ἐπειδὴ οὐδὲ ὑπάρχεις κριτὴς αὐτοῦ, οὐδὲ θέλεις ἐκδικεῖν ἀδικουμένην παρ' αὐτοῦ πόλιν. ἢ τὸν ἐχθρόν. ἀλλὰ στρατηγὸς μᾶλλον ὑπάρχεις, καὶ ὀφείλεις σπουδάζειν διὰ πολλῶν, ἵνα θλίβῃς καὶ φονεύῃς τοὺς πολεμίους. ὁ γὰρ λέγων εἰς τὴν ὑπόθεσιν ταύτην, ὅτι τοὺς κακοὺς οὐ δέον ἐστὶν εὐεργετεῖν, ἄπειρος ἐστὶν ἐμοὶ δοκεῖ τοῦ καλοῦ. ἐπειδὴ ὁ προδότης καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς εἰ παρεγένετο κακός. ἀλλ' εἰς σὲ, καὶ τὸν σὸν ἅπαντα λαὸν καλὸς ἐφάνη. ἂν δὲ συνεργοῦντος τοῦ θεοῦ ὑποτάξῃς πόλιν ἢ κάστρον, εἴτε διὰ φόβον, ἵνα μὴ κρατηθῇ ἀπὸ πολέμου. εἴτε δι' ἄλλην τινὰ αἰτίαν, ὀφείλεις εἰς τοὺς κρατηθέντας διατεθῆναι μετὰ πραότητος καὶ συμπαθείας. καὶ μήτε εἰς πάκτα καταβαρύνῃς αὐτοὺς, μήτε ἀπειλὰς καὶ φόβους, καὶ τιμωρίας τισὶν ἐπαγάγοις. μήτε ἀδικίας καὶ θλίψεις ποιήσης

σης αὐτοῖς. ἀλλὰ μᾶλλον γίνου πρὸς τούτους ἀγαθὸς ϗ πρᾶος. ἵνα δὲ οἱ λοιποὶ βλέποντες τὴν σὴν ἀγαθότητα, ἣν ἐπεδείξης πρὸς τοὺς ὑποταγέντας σοι, προσέρχωνται σοι κἀκεῖνοι μετὰ προθυμίας, μὴ ἐλπίζοντές τι κακὸν παθεῖν παρά σου. ὅπερ οὐκ ἂν ὑπομείνωσι· τοῦτο γὰρ οἴδαμεν, ὅτι ϗ νικηφόρος στρατηγὸς ἡμέτερος ποιήσας ἐνίκησεν ὅτε παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν ὑπέταξεν αὐτοὺς, ϗ πολλάκις ἀκρίβειαν ἔδειξεν εἰς τὰς παραταγὰς τῶν τοιούτων πολέμων. ἀλλὰ ϗ μετὰ φρονήσεως ϗ δικαιοσύνης ϗ πραότητος προσδεχόμενος τοὺς προσερχομένους αὐτῷ ἡμερότητος, καὶ ἀπὸ πάσης δουλείας ϗ ἀπὸ παντὸς πάκτου ἐλευθερῶν αὐτούς. οὐ γὰρ διὰ κέρδος ἐπιζητεῖ ἡ βασιλεία ἡμετέρα τῶν ἀνθεστηκότων ἡμῖν. ἀλλὰ διὰ δόξαν καὶ τιμήν. καὶ διὰ σωτηρίαν ϗ ἐλευθερίαν, καὶ εὐεργεσίαν αὐτῶν ὑποκειμένων ἡμῖν. ἂν ἔχῃς τοιαύτην συμπάθειαν εἰς τοὺς προσερχομένους ϗ ὑποτασσομένους σοι, ὑποτάξαι ἔχεις δι' αὐτῶν ϗ τοὺς λοιποὺς τοὺς μὴ ὑποταγέντας σοι. ἐπειδὴ ἂν ὑπάρχῃ τις ἄγριος ϗ ἀνελεήμων ποιεῖ ϗ τοὺς ὑποτεταγμένους μετανοεῖν οὕτως ὡς ὑπετάγη, ϗ τοὺς μὴ ὑποταγέντας, ἀναπείθει πλέον μὴ ὑποταγῆναι. ϗ ποιεῖ μᾶλλον αὐτοὺς προθυμοτέρους ἵνα κινδυνεύσωσιν ὑπὲρ τῆς σωτηρίας αὐτῶν, παρὰ τὸ ἐμπεσεῖν εἰς χεῖρας οὕτως ἀνελεήμονος ϗ ἀγρίου στρατηγοῦ. καὶ ἐκ τούτου ἴσως ταλαιπωρεῖς πολεμῶν κάστρον, καὶ οὐδὲν ἀνύεις. ἂν δὲ μάθωσιν οἱ ἔσωθεν τοῦ κάστρου, ὅτι ἀγαθὸς ὑπάρχεις, ἐνδώσουσι ταχέως πρὸς τὴν ὑποταγήν. ἐπεὶ γὰρ ἡ βασιλεία ἡμῶν ἀγαπᾷ τὴν συμπάθειαν, ϗ τὴν φιλανθρωπίαν, καὶ τὴν εἰρήνην, πρὸς τοὺς ὑπηκόους αὐτῆς. ὅταν θελήσῃ ἢ πόλις ἢ ἔθνος προσελθεῖν εἰς τὴν βασιλείαν ἡμῶν, ἁρμόζει σοι γράφειν πρὸς ἡμᾶς, ϗ δέχεσθαι περὶ αὐτῶν φιλανθρώπους κελεύσεις. νομίζω δὲ ϗ τοῦτο ὅτι ἁρμόδιόν ἐστι τὸ γινώσκειν σε ἀκριβὲς ὥσπερ τὰς ὥρας τῆς ἡμέρας, οὕτω ϗ τὰς ὥρας τῆς νυκτὸς, ἀπὸ τῆς κινήσεως τῶν ἄστρων ϗ τῆς σελήνης. ἵνα ϗ προδότης, ἂν ὑπόσχηται πρὸς σὲ ὅτι τὴν δεῖνα ὥραν ἵνα εὑρεθῇς εἰς τὴν πόλιν ἢ ἵνα διαβῇς τὴν δεῖνα ὁδόν. καί συ πάλιν ἀνεπινοήσῃς ἀπὸ σαυτοῦ ὥραν τινὰ τῆς νυκτὸς, πρὸς τὸ εὑρεθῆναι εἰς αὐτὴν ἕτοιμος, ἵνα μὴ σφάλῃς. τὸ γὰρ φθάνειν βραδύτερον ἢ ταχύτερον, παρὰ τὴν συνταγὴν ἄπρακτον ποιεῖ πολλάκις τὴν δουλείαν. ἐξερχόμενος δὲ πρὸς τὸ παραλαβεῖν κάστρον, εἴτε διὰ προδότου, εἴτε δι' ἄλλου τινὸς τρόπου, προαπόστελλε καβαλλαρίους, ἵνα ὅσους ἀπαντήσουσι κατὰ τὴν ὁδὸν, κρατῶσιν αὐτούς. ἢ ϗ οἱ μετά σου περιπατοῦντες στρατιῶται, οὓς ἀπαντήσωσι κατὰ τὴν ὁδὸν, ὀφείλουσι κρατεῖν αὐτοὺς, ἵνα μηνυθῇ παρ' αὐτῶν ἡ ἐπιδρομή σου. τὰ γὰρ τοιαῦτα ἔργα κατὰ τῶν πολεμίων, ἐξαίφνης ἁρμόζει γίνεσθαι ϗ ἀνυπονόητα. ἐπειδὴ ὅταν ἀπροσδοκήτως ἐπέλθῃ στράτευμα κατὰ πολεμίων, ἐκφοβεῖ αὐτοὺς, διὰ τὴν ἀφώρατον ἐπιδρομὴν, εἰ ϗ τάχα ὀλιγώτερον ὑπάρχει παρὰ τοὺς ἐχθροὺς, ϗ χείρονός εἰσιν αὐτῶν. καὶ γὰρ διὰ τὸ ἀνέλπιστον ἐκφοβεῖς αὐτοὺς διὰ πολλῶν, ϗ δύνασαι πρὸ τοῦ ἀποφοβηθῆναι αὐτοὺς καὶ λαβεῖν θάρρος, ὑποτάξαι αὐτοὺς οὕτως. ὅταν παραλάβῃς ἢ πόλιν, ἢ κάστρον ἢ ὀχύρωμά τι, ϗ λάβῃ τέλος ὁ πόλεμος, μὴ γίνου βαρὺς διὰ τὴν εὐτυχίαν, ἢ εἰς τοὺς κρατηθέντας παρά σου, ἢ εἰς τὸν στρατὸν τὸν ὄντα μετά σου. μηδ' ἔχῃς κενοδοξίαν, ϗ ἀνελεημοσύνην. ἀλλὰ γίνου μᾶλλον συμπαθὴς ὡς εἴρηται, ϗ φιλάνθρωπος, ϗ ταπεινός. ϗ φιλάνθρωπος μὲν γίνου πρὸς τοὺς κρατηθέντας * * ὡς δὲ ϗ πρὸς τοὺς λοιποὺς τοὺς μέλλοντας παρα

nes in eos agitaveris; sed magis in hos bonus & clemens esto; ut reliqui etiam bonitatem tuam intuentes, quam erga tibi subiectos ostenderis, ad te illi etiam celeriter adveniant, malum aliquod a te passuros haudquaquam metuentes, quod non exspectant. Novimus enim, Nicephorum Imperatorem nostrum hoc facientem, vicisse, quando Maiestati nostrae subiecit ipsos; & saepe diligentiam ostendit in acie huiusmodi praeliorum; sed etiam cum prudentia, & iustitia, & clementia excipiebat ad eum cum mansuetudine advenientes, & ab omni servitute, & ab omni pacto liberans ipsos. Non enim id propter lucrum requirit nostra Maiestas a nostris adversariis; sed propter gloriam & honorem, & propter salutem & libertatem, & beneficium illorum, qui nobis subiiciuntur. Si huiusmodi misericordiam habueris erga eos, qui ad te adveniunt, & tibi subiiciuntur, subiicere poteris per ipsos reliquos etiam, qui tibi se non subiecerunt. Quoniam, si quis est ferox, & immisericors, facit ut qui subiecti fuerunt animadvertant quomodo eos subiecerit, & eos, qui non subiecti fuerunt, solicitant ut potius de propria salute periclitentur, quam incidant in manus tam immitis & ferocis Imperatoris; & ex hoc forte adfligeris obsidens castrum, & nihil perficis. Si vero ii, qui intra castrum sunt, te bonum esse intellexerint, quanto ocius ad subiectionem inclinabunt. Postquam enim Maiestas nostra diligit misericordiam, & humanitatem, & pacem erga subiectos suos, quando volueris, ut vel urbs, vel gens in regnum nostrum adveniat, congruum tibi est ad nos scribere, & humanas ex ipsis excipere admonitiones. Existimo vero hoc consentaneum etiam esse, te diligenter adgnoscere, ut horas diei, ita & horas noctis, ex motu astrorum, & lunae; ut si proditor tibi significet quod aliqua hora inveniaris in urbe, vel ut pertranseas aliquam viam, tu iterum excogites ex te ipso horam aliquam noctis, ut in ipsa promtus inveniaris, ne erres. Pervenire enim tardius, vel celerius praeter ordinem, frustratam saepe reddit servitutem. Egrediens vero ad accipiendum castrum, vel per proditorem, vel alia aliqua ratione, praemitte equites ut quicumque occurrent in via, teneant ipsos; vel etiam milites, qui tecum ambulant, eos, qui in via occurrent, debent tenere, ne incursio tua per eos indicetur. Huiusmodi enim opera adversus hostes extempore fieri congruit, & immediata; quoniam quando ex improviso superveniat exercitus adversus hostes, tenet ipsos, per improvisam incursionem, si & forte minor est, quam hostes, & peius est ipsis; etenim propter desperationem tenes ipsos per multa, & potes antequam ipsi fugiant, & audaciam capiant, ita eos subiicere. Quando acceperis, vel urbem, vel castrum, vel castellum aliquod, & bellum finiatur, ne sis gravis propter fortunam, vel in eos, qui a te capti fuerunt, vel in exercitum, qui tecum est; neque habeas inanem gloriam, & immisericordiam; sed magis misericors esto, ut dictum est, & humanus, & humilis. Et humanus quidem erga eos, qui capti fuerunt * * * * * * * *

* * * πολεμεῖσθαι. καὶ γὰρ ἂν ὑπάρχῃς συμπαθὴς πρὸς τοὺς κρατηθέντας * * * ἔχεις καὶ τοὺς λοιποὺς πειθομένους καὶ ὑποτασσομένους σοι. ταπεινὸς δὲ γενοῦ πρὸς τοὺς φίλους, καὶ συνταξιδεύου τὰς * * * * γὰρ τοιοῦτος φανῇς πρὸς αὐτούς, οὐ μόνον οὐ κινήσ * * * κατά σου. ἀλλὰ μᾶλλον διεγείρεις ἂν καὶ πρὸς * * * τὰ σὰ κατορθώματα. ταῦτα μὲν ὦ στρατηγὲ * * * * μετά σοι φυλάττειν, ὅτε σὺ ἀπερχόμενος κατὰ πο * * * μέλλεις πολεμεῖν τὰς ἐκείνων πόλεις. ἢ καστέλια τινὰ * * * αὐτῶν ὀχυρώματα.

HActenus utique diximus quaecumque facere necesse est quando adversus hostes nostrum castrum obpugnatur. Si vero contingat, ut ex iis urbibus, vel praesidiis, quae tenes, praelium insurgat * * * * * * * *

ut reponas tanta alimenta, eiice ex eo castello, mulieres, infantes, senes, infirmos, ut sufficiat alimonia iis, qui valentes sunt, & possunt praeliari. Qui vero est intra castellum praeparet machinas ad occurrendum & excipiendum petras manganicorum hostium, quae obstent; & excipiant ipsas cilicia pendentia in propugnaculis extra murum, vel sarcina, vel funiculi uncti, vel * * laxyla pendentia. Sed & si laterem fabricet in propugnaculis, resistit petris machinarum. Arietibus vero resistunt tellaria, & sacci pleni palea, vel arena. Testudinibus autem sunt contraria ligna longa habentia harpagines, quae infiguntur in testudine ut evertant ipsam, vel gravent supra, & dimittant nudos eos qui intra sunt, & ita iacere sit desuper a muro adversus ipsos. Sit vero machina ante testudinem, & pix ebulliens fundatur a muro, & incendat ipsam. Pariter vero & lapides graves magni habentes puncta densa, quae debent demitti e muro ex tempore a manganis, vel per funiculos, vel per catenas. Huiusmodi vero funiculi, & catenae habeant in extremis aequilibria. Adversus turres vero, quae admoventur muro, habeant strepta cum splendore, & syphonia, & chirosyphonia, & manganica. Si vero haec non occurrant, fiant aequales turres, vel ex lignis, vel ex alia materia contra illos; vel simpliciter ut fieri potest, adversus machinam illorum, qui extra sunt, machinentur qui intra sunt. Sicut etiam in latitudine, scrutans cum diligentia, invenire habes contra unamquamque machinam ex adverso. Necesse autem est, ut aliam machinam turres quando praeliantur, e muro ii, qui intra sunt, non tecti sint, ne impediantur pugnantes ab iis qui sunt illic, & ut ponantur in ipsis facile mangana, & operentur. Debent vero etiam paraportia angusta, in lateribus talium turrium aperiri a dextra parte manganicorum hostium, ut pedites ex paraportiis descendant, & scutis suis tegantur. Accurrant vero etiam ii, qui stant desuper in muro, & persequantur mangana hostium. Talia vero paraportia habeant portas ad tuenda ipsa quando congruum est, & ne sint * * * Decet vero etiam suspendere in propugnaculis ligna gravia trunca, & petras molares ut si stent hostes * * * * in muris, & adscendant, incidantur funiculi, & cadant super adscendentes ligna, & muri, & interficiant ipsos.

ΑΠάρτι δὲ εἴπομεν ἄν, καὶ ὅσα δεῖ ποιεῖν, ὅταν παρὰ τῶν ἐχθρῶν ἡμέτερον πολεμῆται κάστρον. ἂν γὰρ συμβῇ, ἵνα ἐξ ὧν σὺ κρατεῖς πόλεων ἢ φρουρίων πόλεμος ἐπέλθῃ * * * δύνασαι τοὺς ὑπερχομένους ἐχθροὺς δι' ἐπιτήδευμα * * * ἀπράκτους ποιῆσαι τῷ θεῷ χάρις. εἰ δὲ μή, ἂν συμβῇ ἀνάγκη, ἵνα σὺ αὐτὸς ὑπάρχῃς εἰς τὸ κάστρον τὸ μέλλον πολεμεῖσθαι. εἴτε ἄλλος τις ἐκ τῶν ὑπὸ χεῖρα σοι φρόνιμος καὶ ἱκανός, καὶ ἔμπειρος, ὀφείλεις κατὰ πρῶτον ἑτοιμάσαι τροφ * * * * * * * τῶν ἀποκειμένων ἔσωθεν ἀρκούσας χρόνον τοσοῦτον, ὅσον οἱ * * * * * ἀπορίας, ἵνα ἀποθῇς τοσαύτας τροφάς, ἔκβαλον ἐξ αὐτοῦ ὀχυρώματος τὰς γυναῖκας. τὰ παιδία, τοὺς γέροντας τοὺς ἀσθενεῖς. ἵνα ἀρκέσῃ ἡ τροφὴ εἰς τοὺς ὄντας ἐν δυνάμει, καὶ ἰσχύοντας πολεμεῖν. ἵνα δὲ ὁ ὢν ἔσωθεν ὀχυρώματος προετοιμάσῃ καὶ μηχανήματα πρὸς τὸ ἀπαντᾶν καὶ δέχεσθαι τὰς πέτρας τῶν μαγγανικῶν τῶν ἐχθρῶν. ἅπερ ἀπαντῶσι καὶ δέχωνται αὐτὰς κιλίκια κρεμάμενα εἰς τοὺς προμαχῶνας ἔξωθεν τοῦ τείχους ἢ σάρκινα, ἢ σχοινία ἠλειμμένα, ἢ * * πόντι λαξύλα κρεμάμενα. ἀλλὰ καὶ πλίνθον ἂν κτίσῃ εἰς τοὺς προμαχῶνας, ἔστιν ἀπάντημα πρὸς τὰς πέτρας τῶν μαγγανικῶν. πρὸς δὲ τοὺς κριοὺς ἀπαντῶσι τελλάρια καὶ σάκια γέμοντα ἀχύρου καὶ ἄμμου. πρὸς δὲ τὰς χελώνας εἰσὶν ἐναντία ξύλα μακρὰ ἔχοντα ἁρπάγια ἐμπεπαρμένα εἰς τὴν χελώνην πρὸς τό, ἢ ἐκστρέψαι αὐτήν, ἢ σηκῶσαι ἄνω. καὶ ἀφήσειν γυμνοὺς τοὺς ὄντας ἔσωθεν αὐτῆς. καὶ οὕτω ῥίπτειν κατ' αὐτῶν ἄνωθεν ἀπὸ τοῦ τείχους. ἔστω δὲ μηχάνημα πρὸ τὴν χελώνην. καὶ πίσσα βεβρασμένη, ἵνα χυθῇ ἀπὸ τοῦ τείχους καὶ ἐμπυρίσῃ αὐτήν. ὁμοίως δὲ καὶ λιθάρια βαρέα μεγα * * * ἔχοντα κεντρία πυκνὰ ἅπερ ὀφείλουσι χαλᾶσθαι ὑπὸ τοῦ τείχους ἐξαίφνης ὑπὸ μαγγάνων ἢ διὰ σχοινίων ἢ δι' ἁλύσεων. τὰ δὲ τοιαῦτα σχοινία καὶ αἱ ἁλύσεις ἵνα ἔχωσι εἰς τὰς ἄκρας· ἀλλὰ πάλιν ἀντιβαρημάτων. πρὸς δὲ τοὺς προσφερομένους πύργους εἰς τὸ τεῖχος, ἵνα ὦσι στρεπτὰ μετὰ λαμπροῦ καὶ συφώνια, καὶ χειροσύφωνα, καὶ μαγγανικά. εἰ δὲ ταῦτα οὐκ ἀπαντῶσιν, ἵνα γίνωνται ἀντίστηκοι πύργοι, ἢ διὰ ξύλων, ἢ δι' ἄλλης ὕλης, κατέναντι ἐκείνων. ἢ ἁπλῶς ὡς ἐστὶ δύνατον πρὸς τὴν μηχανὴν τῶν ἔξωθεν, ἵνα ἀντιμηχανῶνται οἱ ἔσωθεν. καθὼς καὶ εἰς τὸ πλάτος ἐρευνῶν μετὰ ἀκριβείας, εὑρεῖν ἔχεις πρὸς μίαν ἑκάστην μηχανὴν ἄλλο πάλιν ἀντιμηχάνημα· ἀναγκαῖον δ' ἐστίν, ἵνα οἱ πύργοι ὅθεν πολεμοῦσιν ἀπὸ τοῦ τείχους οἱ ἔσωθεν, εἰσὶν ἀσκέπαστοι πρὸς τὸ μὴ κωλύεσθαι τοὺς πολεμοῦντας ἀπὸ τῶν ἐκεῖσε. καὶ πρὸς τὸ τίθεσθαι εἰς αὐτοὺς εὐκόλως τὰ μάγγανα, καὶ κάμνεσθαι αὐτά. ὀφείλουσι δὲ καὶ παραπόρτια στενὰ εἰς τὰ πλάγια τῶν τοιούτων πύργων ἀνοίγεσθαι, πρὸς τὸ δεξιὸν μέρος τῶν μαγγανικῶν τῶν ἐχθρῶν, ἵνα ἐκβαίνωσι πεζοὶ ἐκ τῶν παραπορτίων, καὶ σκέπωνται μετὰ τῶν σκουταρίων αὐτῶν. βοηθῶνται δὲ καὶ παρὰ τῶν ἱσταμένων ἐπάνω εἰς τὸ τεῖχος, καὶ ἀποδιώκωσι τὰ μάγγανα τῶν ἐχθρῶν. τὰ δὲ τοιαῦτα παραπόρτια ἐχέτωσαν πύλας πρὸς τὸ ἀσφαλίζεσθαι αὐτά, ὅταν ἁρμόζει καὶ μὴ εἶναι ἀνυικτά. πρέπει δὲ καὶ ἀποκρεμᾶν εἰς τοὺς προμαχῶνας ξύλα βαρέα κορμία· καὶ λίθους μυλικούς. ἵνα ἂν στήσωσιν οἱ ἐχθροὶ * * * εἰς τὰ τείχη,

χῃ, καὶ ἀναβαίνωσι κόπτωνται τὰ σχοινία καὶ ἐπιπίπτωσιν ἐπάνω τῶν ἀναβαινόντων τὰ ξύλα, καὶ οἱ τεῖχοι, καὶ φονεύωσιν αὐτούς. τοῦτο δὲ γύρωθεν τοῦ τείχους κελεύομεν γίνεσθαι. καὶ μηδένα προμαχῶνα ἀπομένειν, ἂν ὑπάρχῃ δυνατὸν, ὅστις οὐκ ἔχει ἢ ξύλον βαρύτατον μυλικὸν, ἢ ξύλον μακρὸν, καὶ βαρὺ κατὰ πολὺ δυνάμενον κατακλᾶσαι καὶ τὴν σκάλαν, καὶ τοὺς ἀναβαίνοντας εἰς αὐτήν. πρέπει δὲ τὴν δύναμιν ὅλην καταμερίσαι εἰς ὅλον τὸ τεῖχος, καὶ ἔχειν καὶ ἄλλην δύναμιν ἐκπερισσοῦ. ἵνα ὅπου γένηται χρεία βοηθῇ· καὶ μὴ ἀναγκάζωνται εἰς καιρὸν ἀνάγκης τρέχειν ἀπὸ τόπου εἰς τόπον, οἱ φυλάσσοντες τὸ τεῖχος. καὶ ἀφιέναι τινὰς τόπους τοῦ τείχους γυμνοὺς, ὅπερ ἐστὶν ἐπικίνδυνον. ἂν δὲ καὶ διχόνοια ᾖ παρά τινων εἰς τὴν πόλιν, πρέπει τούτους εἰρηνεῦσαι καὶ συμμίξαι μετὰ τῶν στρατιωτῶν, εἰς τὴν παραμονὴν, καὶ εἰς τὴν παραφυλάκην τοῦ τείχους. ἐκ τούτου γὰρ οὐδὲ εὐκαιροῦσι μελετῆσαι στάσιν ἢ κατὰ τοῦ κοινοῦ τῆς πόλεως, ἢ κατ' ἀλλήλων. ἀλλὰ καὶ ἀφότου καταπιστευθῶσι παραφυλακὴν τῆς πόλεως, ἐντρέπονται ποιῆσαι στάσιν τινὰ καὶ ἀταξίαν. εἰ δὲ τοῦτο οὐ γίνεται ἔκβαλον τοὺς τοιούτους στασιώδεις, καὶ ταραχοποιοὺς ἐκ τῆς πόλεως, καὶ ἀπόστειλον εἰς ἄλλον τόπον, πρὸ τοῦ ἐλθεῖν τοὺς ἐχθροὺς, πρὸς τὸ μὴ ἔχειν ὑποψίαν, ἵνα πάθῃς στάσιν ἐξ αὐτῶν εἰς τὴν πόλιν. ἁρμόζει δὲ καὶ τὰς προδοσίας ὑφορᾶσθαι καὶ ἀσφαλίζεσθαι, πρὸς τὸ μὴ δύνασθαί τινα ἢ γράφειν τοῖς πολεμίοις, ἢ συντυγχάνειν αὐτοῖς, χωρὶς βουλῆς τοῦ κρατοῦντος τὴν πόλιν. καὶ τὰς πύλας δὲ τῆς πόλεως, πιστοὶ ἄνδρες ὀφείλουσι παραλαμβάνειν. εἰ δὲ ἴσως καὶ πολλοὶ καὶ ἀνδρεῖοι εἰσὶν οἱ ὄντες ἔσωθεν τῆς πόλεως. ἀλλὰ μὴ ὅλως θαῤῥείτωσάν τινες ἐξ αὐτῶν, ἢ ἐκ τῶν στρατιωτῶν ἢ ἐκ τῶν λοιπῶν ἐξαιρέτως εἰς τὰς ἀρχὰς τοῦ παρακαθισμοῦ ἐκβαίνειν ἔξω τοῦ τείχους καὶ πολεμεῖν· χωρὶς εἰ μὴ γένηται ἀνάγκη κατεπείγουσα. ἤγουν ἢ ἵνα κρούῃ τὸ τεῖχος μάγγανον ἐπικινδύνως, καὶ ἵνα πρέπῃ ἀποδιωχθῆναι αὐτὸ ἀπὸ χειρός. ἢ ἂν γένηται ἄλλη τις χρεία ἀναγκαία. ἀλλὰ πάντες ὀφείλουσιν ἀπὸ τοῦ τείχους ἄνωθεν πολεμεῖν, καὶ μὴ ἐκβαίνειν ἔξω τινὰς, καὶ πληγοῦσθαι ἢ κινδυνεύειν. ἐπειδὴ ἂν γένηται τοιοῦτόν τι καὶ πληγωθῶσι τινὲς ἐκ τῶν δυνατοτέρων ἀνδρῶν, ἢ ἀποθάνωσι, τὸ λοιπὸν πλῆθος εἰς δειλίαν ἔρχεται, καὶ εὔκολα κρατεῖται ὑπὸ τῶν ἐχθρῶν. καὶ γὰρ φανερόν ἐστι ὅτι ὅτε ποῦ οἱ ἄνδρες σώζονται, συνίσταται καὶ τὸ τεῖχος. ὅτε δὲ ἐκεῖνοι προδοθῶσι καὶ τὸ τεῖχος κινδυνεύει. ἂν δ' ἔχῃ ἄλλο ἔμπροσθεν ἡ πόλις, οὐκ ἔστιν ἄτοπον * * * * * * * εἰς αὐτὸν βίγλας ἰσχυρὰς καὶ ἀκριβεῖς, κατεξαίρετον εἰς τὰς νυκτὰς, ὅτε καὶ προσφεύγειν τινὲς εἰς τοὺς ἐχθροὺς μελετῶσι καὶ ἐπιβουλεύονται κατὰ τοῦ τείχους, μὴ ῥιπτέτωσαν δὲ ἀκαίρως ἀπὸ τοῦ τείχους σαγίτας, ἢ λίθους μετὰ τοξοβολίστρας. γίνονται γὰρ εἰς καταφρόνησιν τοῖς ἐχθροῖς, ὡς μὴ ἐνεργοῦντα. ἃ δὲ ἔχουσιν οἱ ἔσω τοῦ ὀχυρώματος ἀπὸ κινστέρνας τὸ ὕδωρ ὃ πίνουσι, καὶ οὐκ ἔχουσιν αὐτὸ ἀδιάλειπτον ἢ ἀπὸ βρύσεως ἢ πηγαδίου, ἁρμόζει ἵνα γένηται μέτρῳ ἡ διανομὴ αὐτοῦ πρὸς ἕνα ἕκαστον. καὶ μὴ ἔχῃ ἐξουσίαν ὁ θέλων ὡς ἀρέσκει αὐτῷ δαπανᾷν τὸ ὕδωρ. ὁμοίως καὶ εἰς τὴν λοιπὴν δαπανὴν συμμέτρως πάντα ὀφείλουσι γίνεσθαι, ἵνα καὶ ἀρκῇ καὶ ὑγιεῖς φυλάττῃ τοὺς ἔσωθεν τοῦ κάστρου. αἱ δὲ βίγλαι ὀφείλουσιν ἀλλάγια εἶναι, καὶ ἐπιμελῶς γίνεσθαι, ἐξαιρέτως τὰς νύκτας. ὀφείλει δὲ καὶ ἡ τροφὴ τῶν ἔσωθεν τῆς πόλεως ἐν φυλακῇ εἶναι, καὶ μὴ ἁρπάζεσθαι ὑπὸ τῶν προστυχόντων. ἵνα δὲ καὶ ὁ κρατῶν τὴν πόλιν ἢ τὸ κάστρον παραινῇ πυκνότερον διὰ λόγων τοὺς ἔσω-

ipsos. Hoc vero circa murum fieri iubemus, & nullum propugnaculum imminere, si possibile sit, quod non habeat, vel lignum gravissimum molarem, vel lignum parvum & grave, adeo ut satis abunde frangere possit & scalam, & adscendentes ipsam. Decet vero etiam universum exercitum partiri in toto muro, & habere alium exercitum superfluum, ut ubi necesse sit auxilietur; & ne cogantur tempore necessitatis currere a loco in locum qui murum custodiunt, & dimittere aliqua muri loca nuda, & vacua, quod periculosum est. Si vero dissensio ab aliquibus in urbe fit, decet hos custodiri, & commisceri cum militibus ad stabilitatem, & custodiam muri. Ex hoc enim neque vacant meditandae seditioni, contra commune urbis, vel contra se invicem; sed ex quo commissa eis fuit custodia urbis, avertuntur a faciendo seditionem aliquam & tumultum. Si vero hoc non fiat, tales seditiosos & tumultuantes ex urbe eiice, & in alium locum mitte antequam veniant hostes, ne te ex illis seditionem in urbe pati suspicentur. Congruit vero & proditionem suspectam habere, & muniri, ne aliquis vel hostibus scribere possit, vel conversari cum iis, absque consilio illius qui urbem tenet. Portas vero urbis fideles viri debent accipere; si forte multi & fortes sunt qui intra urbem exstant. Sed universim non audeant aliqui ex ipsis, vel ex militibus, vel ex reliquis, praecipue in principio obsidionis egredi extra murum, & praeliari absque eo quod urgeat necessitas; videlicet si manganum murum pulset cum periculo, & necesse sit repelli ipsum manu, vel si necessitas alia quaecumque urgens sit; sed omnes debent desuper a muro praeliari, & non exire extra aliqui, & sauciari, vel periclitari. Quoniam si tale aliquid fiat, & aliqui ex potentioribus viris saucientur, vel occidant, reliqua multitudo in timorem venit, & facile superatur ab hostibus. Manifestum enim est, quod, ubi serventur viri, constat etiam murus; quando vero illi prodantur, etiam murus periclitatur. Si vero in conspectu aliud habeat urbs, haudquequam absurdum est * * * * * * * in ipsum vigilias munitas & diligentes, praecipue noctis tempore, quando aliqui ad hostes profugere meditantur, & insidiae parantur contra murum. Ne emittant vero inopportune a muro sagittas vel lapides arcu; ab hostibus enim despiciuntur, ut non efficaces. Si vero ii, qui intra castellum sunt, habent a cisternis aquam, quam bibunt, & ipsam adsiduam non habent, vel a scaturigine, vel a fonte: congruit ut ad mensuram unicuique distribuatur; & non liceat volenti, uti lubet, consumere aquam. Similiter in reliquo sumtu ad mensuram omnia fieri debent, ut & sufficiant, & sanos servent eos, qui intra castrum sunt. Vigiliae vero debent commutari, & diligenter fieri, praecipue noctis tempore. Debet & alimentum illorum, qui intra urbem sunt, esse in custodia, & non rapi a quibuscumque. Ille vero etiam, qui urbem regit vel castrum, admoneat saepe saepius per sermones eos, qui intra sunt, & ala-

lacres reddat ipsos, ut permaneant donec sive per potentiam ipsorum, sive per aliam caussam, tempus secessus hostium sit. Oportet vero ut Imperator incursiones faciat quam maxime potest adversus eos, qui obsident urbem, murum, vel castellum, & divulget aliam multitudinem exercitus supervenire in auxilium, & alia quaecumque possunt terrere hostes. Haec omnia fecerit, qui obpugnatur intra urbem, vel castrum, vel castellum. Excogitabit vero alia etiam quaecumque contraria sunt adversus machinas, quae facit ille, qui ea obsidet.

σωθεν ὄντας, ϗ προθυμοποιεῖν αὐτοὺς πρὸς τὸ ὑπομένειν, ἕως οὗ εἴτε διὰ τῆς δυνάμεως αὐτῶν, εἴτε δι' ἄλλης αἰτίας ὁ καιρὸς τῆς ἀναχωρήσεως τῶν ἐχθρῶν γένηται. δεῖ δὲ τὸν στρατηγὸν ἐπιδρομὰς ποιεῖν ὅσον ἀπαντᾷ ἡ δύναμις αὐτοὺς κατὰ τῶν παρακαθημένων τὴν πόλιν τυχὸν, ἢ τὸ ὀχύρωμα. ϗ φημίζειν, ὅτι ϗ ἄλλο πλῆθος στρατοῦ ἐπέρχεται εἰς βοήθειαν, ϗ ἄλλα ὅσα δύνανται ἐκφοβεῖν τοὺς πολεμίους. ταῦτα πάντα ποιήσει ὁ πολεμούμενος ἔσωθεν πόλεως ἢ κάστρου ἢ ὀχυρώματος. ἐπινοήσει δὲ ϗ ἄλλα τινὰ, ὅσα εἰσὶν ἐναντία πρὸς τὰ μηχανήματα ἅπερ ποιεῖ ὁ παρακαθήμενος αὐτά.

MOdo vero quomodo clam celeriter fabricari potest munimen in confinibus hostium dicamus. Primum igitur congruit exercere locum munitum, qui possit per decem vel duodecim dies, per aridam materiam circumcludi, & per paucos viros custodiri, quando in ipsum venerint hostes * * * * * * * * * * * *

ΑΡτι δ' εἴπωμεν ϗ πῶς ἐστι δυνατὸν κτίζειν λάθρα διὰ τάχους ὀχύρωμα εἰς σύνορα πολεμίων. πρῶτον οὖν ἁρμόζει ϗ ἀσκῆσαι τόπον ὀχυρὸν, δυνάμενον, διὰ δέκα ἢ δώδεκα ἡμερῶν, διὰ ξηρᾶς ὕλης περικλεισθῆναι, ϗ δι' ὀλίγων ἀνδρῶν φυλαχθῆναι, ὅταν ἔλθωσιν εἰς αὐτὸν πολέμιοι. ϗ * * * ὀφείλεις κατασκοπῆσαι εἰ ἐστὶν ἐγγὺς λιθάριον, ἢ γῆ * * * * πρὸς τὸ κόψαι πλίνθον. ἢ εἰ ἔστι ξύλον, ἢ ὕδωρ, ἢ ἂν δύνασαι ἐπινοῆσαι εὑρεῖν ὕδωρ. ταῦτα δὲ πρῶτον ἵνα κατασκοπήσῃς, εἶτα προετοιμάσῃς τεχνίτας ἱκανούς· καὶ πόρτας μαγγανικὰ * * * * τοῦ τείχους. ϗ πεζοὺς εἰς τοὺς ἄρ * * * * ϗ ἔχοντα τὰ ἅρματα αὐτῶν φρονίμων ϗ τολμηρῶν. ἵνα δὲ προετοιμάσῃς ϗ ἁμάξας εἰς τάξιν φοσσάτου πρὸς ἀσφάλειαν τῶν ὄντων * * * * * * * * * ἀλλὰ ϗ δαπάνην τριῶν ἢ τεσσάρων μηνῶν. εἰ δ' ἐστὶ καιρὸς θέρους, ἵνα ἐμπυρίσῃς τὰς βοσκὰς, τὰς οὔσας πλησίον τοῦ τοιούτου τόπου. εἰδ' οὐκ ἔστι θέρος, ἀλλὰ εἰσὶ χλωραὶ βοσκαὶ, καὶ ἔστι δύσκολον τὸ καῆναι αὐτὰς, ἵνα καταπατήσωσι ταύτας τὰ ἄλογα τοῦ στρατοῦ ϗ τὰ κτήνη. ϗ ἵνα διαφημίσῃς ἄλλον τόπον, ὅτι μέλλεις ἐκεῖ ἐπελθεῖν κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ϗ πέμψεις εἰς τὸν τοιοῦτον τόπον, ὃν μέλλεις φημίσειν, βοήθειαν δυνατὴν ϗ ἀσφαλὴν, διὰ τὸ προσδοκᾷν σε τοὺς ἐχθροὺς εἰς τὸν τόπον ἐκεῖνον, καὶ περισπᾶσθαι αὐτοὺς ἐκεῖ. καὶ τότε ἵνα θαῤῥήσῃς πρὸ μιᾶς ἡμέρας τὴν ὑπόσχησιν πρὸς τοὺς μέλλοντας εἰσελθεῖν εἰς τὸν τόπον, ὅπου ὀφείλει κτισθῆναι τὸ ὀχύρωμα. ϗ ἵνα δώσεις αὐτοῖς δῶρα τινὰ πρὸς τὸ ποιῆσαι εἰς αὐτοὺς προθυμίαν περισσοτέραν, καὶ ποιήσῃς ὑπόσχησιν πρὸς αὐτοὺς, ὡς * * * * ἄλλα μέλλουσι λαβεῖν. ϗ ὡς ἔτι προσδοκοῦσιν οἱ ἐχθροὶ εἰς τὸν ἄλλον τόπον, ἵνα ἀπέλθῃς ἐξαίφνης σὺ μετὰ πάντος τοῦ στρατοῦ, εἰς τὸν τόπον ὃν μέλλει κτισθῆναι τὸ ὀχύρωμα, ϗ στήσῃς ἐκεῖ βίγλας μετ' ἀσφαλείας. ϗ ἀπληκεύσωσι, καὶ οἱ πεζοὶ γύρωθεν τοῦ ὀχυρώματος. ποιήσῃς δὲ καὶ σοῦδαν βαθυτάτην. ἂν ἄρα καὶ παραδέχηται ὁ τόπος. ϗ ἂν εὑρίσκηται λιθάριον ἢ πλίνθος, πρέπει ἵνα ποιήσῃς τὸ κτίσμα ξηρὸν, ϗ ἵνα ποιήσεις καὶ δέσεις ἀπὸ ξύλων εἰς αὐτὸ πυκνὰς καὶ ἀσφαλεῖς. εἰδ' εὑρίσκονται εἰς τὸν τόπον ξύλα μόνα περίκλεισον διὰ τῶν τοιούτων ξύλων ὀλίγων ϗ ὀχυρὸν τόπον, ϗ μὴ πολὺν, πρὸς τὸ παρόν. μετὰ δὲ τὸ περικλεισθῆναι τὸν τοιοῦτον τόπον διὰ ξύλων, ἂν μὲν ὁρμήσωσιν οἱ ἐχθροὶ κατὰ τοῦ κτιζομένου τόπου, ϗ οἶδας ὅτι οὐ δύνασαι ἀπαντῆσαι πρὸς αὐτοὺς, ἵνα καταλύπῃς ἔσωθεν τοῦ κτίσματος ἐκείνου τοὺς ἀρκοῦντας. καί συ ἵνα χωρίσῃς μετὰ τοῦ στρατοῦ προσελθεῖν ἐκεῖ τοὺς ἐχθρούς. ϗ ἵνα ἀπληκεύσῃς ἐγγὺς τοῦ περικλείσματος ἐκείνου τοσοῦτον, ὥστε μήτε εἶναι σε πλήσιον τῶν ἐχθρῶν, ϗ ἀναγκασθῆναι σε παρ' αὐτῶν, ἵνα πολεμήσῃς. μήτε πάλιν ἀπὸ μακρόθεν εἶναι σε τῶν ὄντων εἰς τὸ ὀχύρωμα, ἵνα μὴ ἔχοντες ἄδειαν οἱ ἐχθροὶ ἐπίκεινται σφοδρὰ ϗ ἀναγκάζωσιν αὐτούς· ἵνα δὲ δώσεις σημάδιον τοῖς οὖσιν εἰς τὸ ὀχύρωμα τό, τι μὲν

si vero aestatis tempus est, incendes pascua, quae sunt circa huiusmodi locum. Si vero aestas non est, sed viridia sunt pabula, & difficile est incendere ipsa, haec conculcent animalia exercitus & iumenta; & divulgaveris alium locum, in quem superventurus es adversus hostes, & mittes in huiusmodi locum, quem promulgaturus, es auxilium potens & securum, ut persequaris in illo loco hostes, & eos illic circumdes; & tunc audeas ante unum diem promissionem facere iis, qui ingressuri sunt in locum, ubi fabricari debet munimen; & dabis ipsis dona aliqua, ut faciant in ipsis maiorem alacritatem, & feceris promissionem ipsis, ut * * * * sed capturi sunt, & ut adhuc exspectent hostes in alio loco, abeas ex improviso tu cum omni exercitu in locum, in quo fabricandum est munimen, & statuas illic vigilias cum securitate, & castrametabuntur etiam pedites in gyro muniminis. Feceris vero etiam fossam profundissimam, si utique locus capax sit; & si inveniatur lapis & later, decet ut facias aedificium aridum & facias coagmentationes ex lignis in ipso densas, & securas. Si vero inveniantur in loco ligna sola, conclude talibus lignis parvis etiam munitum locum, & non multum in praesens. Postquam vero concluseris huiusmodi locum lignis, si moverint hostes adversus exstructum locum, & noveris te adversus eos occurrere non posse, relinquas intra aedificium illud sufficientes; & tu permittas cum exercitu advenire illuc hostes, & castrameteris prope illud vallum tantum, ut neque sis proxime hostes, & ab illis cogaris pugnare; neque iterum sis procul ab iis, qui sunt in munimine, ne securitatem habentes hostes vehementer insistant, & ipsis vim faciant. Dabis vero signum iis, qui sunt in munimine quid debent facere die, quid vero nocte, ut ab eo discas in qua consti-

μὲν ὀφείλουσι ποίαν τὴν ἡμέραν τι δὲ τὴν νύκτα, πρὸς τὸ μανθάνειν σε ἐξ αὐτοῦ, εἰς ποίαν κατάστασίν εἰσιν οἱ ἀποκλεισθέντες, ἵνα πρὸς αὐτὸ συνδάσῃς καὶ βοηθεῖν. ἂν δὲ ἔλθωσι εἰς περίστασιν οἱ ὄντες ἔσωθεν τοῦ ὀχυρώματος, καὶ ὑπάρχῃ δυνατὸν, ἵνα διὰ πεζικοῦ πολέμου ἀποδιωχθῶσιν οἱ ἐχθροὶ, οὐ πρέπει πρὸς τοῦτο βραδύνειν καὶ ποιεῖν ὑπέρθεσιν. ἵνα μὴ οἱ ἔσωθεν τοῦ ὀχυρώματος κινδυνεύωσι· ὅτε δὲ γίνεται ἄδεια ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν εἰς τὸ ὀχύρωμα, ἁρμόζει παραυτίκα περιτειχίζειν αὐτὸ κατ' ὀλίγον· καὶ συγχώρησον ὀχυρὸν κτίζειν, καὶ τὰς ἀναγκαίας χρείας εἰς αὐτὸ φροντίζειν. κτίζεται δὲ τὸ τοιοῦτον ὀχύρωμα πρὸς Ἰούλιον, ἢ Αὔγουστον ἢ Σεπτέβριον μῆνα. εἰ ἄρα εἰσὶν οἱ ἐχθροὶ καβαλλαρικὸν ἔθνος, τότε γὰρ καὶ ἡ βοσκὴ ξηραινομένη εὐκόλως καίεται, καὶ οἱ καβαλλάριοι στενοχωροῦνται παρακαθίσαι χρόνον πολύν. εἰ δ' ἔχῃ ἀπορίαν πρὸς τὸ ὕδωρ ὁ τόπος, καὶ οὔτε βρυτὸν ὕδωρ ἐστὶν εἰς αὐτόν. οὔτε ἂν ὀρύξῃς εὑρίσκεται. τότε ἵνα προετοιμάσῃς πιθάρια ὀστράκινα, ἢ βουτία μεγάλα, καὶ γεμίσῃς αὐτὰ ὕδωρ καὶ ῥίπτῃς ἔσωθεν αὐτῶν κοχλάκια ἀπὸ ποταμοῦ, πρὸς τὸ μὴ ὄζειν τὸ ὕδωρ. ἀλλ' ἀρκεῖν αὐτὸ μέχρι τοῦ χειμῶνος, ἕως οὗ κινστέρνα κτισθῇ. καὶ δέξηται ἀπὸ βροχῆς ὕδωρ. διὰ δὲ τὸ μὴ ὄζειν τὸ ὕδωρ, εἰ ἔστιν εἰς τὰ ἀγγεῖα ἀκίνητον, ἁρμόζει παρατίθεσθαι εἰς τὰ εἰρημένα πιθάρια καὶ βουτία, ἄλλα μικρὰ, ἵνα βαστάζῃ ὀλίγον τὸ ὕδωρ εἰς αὐτὰ, καὶ ἐκ τούτου κινῆται, καὶ μὴ ὄζῃ. ἅμα δὲ τῷ γεμισθῆναι τὰ δοχεῖα ὀφείλουσι κενοῦσθαι πάλιν εἰς τὰ πιθάρια, καὶ εἰς τὰ βουτία, ἵνα διὰ τῆς κενώσεως ταύτης μὴ ὄζῃ τὸ ὕδωρ καὶ ἀφανίζεται· χρήσιμον δέ ἐστι καὶ τὸ ὄξος εἰς τὰ ὄζοντα ὕδατα, διαλύει γὰρ τὴν ὀσμὴν εὐκόλως αὐτῶν. δεῖ δὲ προετοιμάσαι καὶ σανίδας παχυτέρας καὶ ὀρύξαι εἰς τὴν γῆν, καὶ συναρμόσαι αὐτὰς ἐκεῖ ὡς ἐπισαρπίου, καὶ μετὰ πίσσης καὶ σαρπίου καλαφατίσαι τοὺς ἁρμοὺς αὐτῶν. καὶ βαλεῖν καὶ γαμμάτια εἰς αὐτοὺς, καὶ οὕτω κατασφαλίσασθαι αὐτοὺς, καὶ ἐν τάξει ξύλινης κινστέρνας συμμέτρου ποιῆσαι, εἴτε μίαν εἴτε περισσοτέρας κινστέρνας. ἔσω δὲ τὸ μέγεθος αὐτῶν δέκα μὲν ποδῶν τὸ πλάτος εἴκοσι δὲ τὸ μῆκος. τὸ δὲ ὕψος, ὀκτὼ ἢ δέκα πρὸς τὸ * * * * * * ἕως οὗ γένωνται ἐγχόρηγοι κινστέρναι. καὶ γὰρ εἰς τὰ μεγαλώτερα ἀγγεῖα πλέον διαμένει τὸ ὕδωρ. ἁρμόζει δὲ βάλλεσθαι εἰς τὸ μέσον τῶν κινστερνῶν ξύλα, ὡς τραπε * * * * κρατοῦντα καὶ φυλάσσοντα ἅπερ λέγονται κατόχια, καὶ σανίδας παχείας, ἵνα μὴ ὑπὸ τοῦ πλήθους τοῦ ὕδατος βιαζόμεναι αἱ σανίδες ἀπολύωσι τὸ ὕδωρ. τοσαῦτα μὲν περὶ καστροπολέμου καὶ τῶν ἄλλων. ἄρτι δ' εἴπωμεν καὶ ὅσα ὀφείλουσι γίνεσθαι ἀφότου ἡ ἔκβασις γένηται τοῦ πολέμου.

Εἰ παρατάξῃς καλῶς τὸν στρατὸν μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας, ἐλπίζομεν ἵνα καὶ ἡ νίκη γένηται· ὀφείλεις πρῶτον μὲν ἀποδοῦναι κυρίῳ τῷ θεῷ ἡμῶν τὴν εὐχαριστίαν. εἰ δὲ καὶ πρὸ τῆς νίκης τοῦ πολέμου ὑπόσχῃς, ἵνα μετὰ τὸ νικῆσαι ποιῆσαί τι χαριστήριον, μὴ ἀμελήσῃς ἀποδοῦναι αὐτό. εἶτα ἐρεύνησον τίνες εἰσὶν οἱ ἀνδραγαθήσαντες εἰς αὐτὸν τὸν πόλεμον. καὶ εὑρὼν δὸς αὐτοῖς δωρεὰς καὶ τιμὰς τὰς πρεπούσας ἑνὶ ἑκάστῳ αὐτῶν. τοὺς δὲ φανέντας κακοὺς εἰς τὸν πόλεμον τιμώρει καὶ κόλαζε. τοὺς μέν τοι ἀνδραγαθήσαντας τίμα διὰ τοιούτων δωρεῶν, οἷον ἐπιδώσεις ἅρματα ἕνα ἕκαστον πρὸς τὸ μέτρον αὐτοῦ· εἰ δρούγγους· εἰ βάνδας· εἰ κενταρχίας, καὶ εἰ τὰς λοιπὰς προβολὰς, τὰς

οὔσας

stitutione sunt ii, qui inclusi sunt, ut ex hoc cures etiam auxiliari. Si vero sint in necessitate, qui sunt intra munimen, & possibile sit, ut per pedestre praelium in fugam vertantur hostes, non decet ad hoc tardare, & differre, ne ii, qui intra munimen sunt, periclitentur. Quando vero est securitas ab hostibus in munimine, confestim congruit circumvallare ipsum parumper; & concede ut munimen condant, & necessarios usus in ipso curent. AEdificatur vero tale munimen mense Iulio, vel Augusto, vel Septembri, si utique sunt hostes equestris gens; tunc enim pascua arida facile incenduntur, & equites multum tempus adsidere coguntur. Si vero locus inopiam aquae habeat, & neque scatens aqua est in ipso, neque si effodias invenitur, tunc praeparabis vasa testea, vel dolia magna, & implebis ipsa aqua, & mittes intra ipsam cochleas fluviales, ne oleat aqua, sed sufficiat usque ad hiemem, donec cisterna struatur, & a pluvia aquam accipiat. Ne vero oleat aqua, si est in vasis immota, congruum est adponere dictis vasis & doliis alia parva vasa, ut ferant paucam aquam in ipsis; & ex hoc moveatur, & non oleat. Simul vero ac implenda sunt receptacula, debent evacuari iterum in vasis, & in doliis, ut per hanc evacuationem non oleat aqua, & non corrumpatur. Vtile vero est etiam acetum in olentibus aquis; dissolvit enim facile odorem ipsarum. Oportet vero praeparare tabulas crassiores, & fodere in terra, & coagmentare eas illic, ut episarpii, & cum pice & sarpio calafatare compagines ipsarum, & mittere etiam clavos in ipsis, & eas roborare, & in ordine ligneae cisternae mediocris, facere vel unam vel plures cisternas. Sit vero magnitudo ipsarum decem pedum latitudine, viginti vero longitudine, altitudine vero octo, vel decem * * * * * * donec sufficientes cisternae sint. Etenim in maioribus vasis amplius permanet aqua. Consentaneum autem est mittere in medias cisternas ligna, ut * * * * * tenentia & custodientia, quae dicuntur *κατόχια*, & tabulas crassas, ne a multitudine aquae impulsae tabulae aquam emittant. Hactenus quidem de castrorum obpugnationibus & aliis rebus. Modo dicamus quaecumque fieri debent donec exitus praelii sit.

Si ordinaveris bene exercitum cum divino auxilio speramus victoriam futuram esse. Debes primum Domino Deo nostro gratias agere. Si vero ante praelii victoriam promiseris vincendo te donum aliquod praestiturum; ne neglexeris tribuere ipsum. Postea scrutare qui viriliter egerunt in ipso praelio, & inveniens da ipsis dona, & honores unicuique ipsorum convenientes. Eos vero, qui mali in praelio adparuerunt, plectas & punias. Eos, qui strenue operati fuerint, honora huiusmodi donis; exempli gratia, dabis arma unicuique prout ipsi congruit, vel drungos, vel banda, vel centarchias, vel gradus primatus, qui

sunt

sunt in tua potestate. Eos vero ex simplicibus militibus, qui fortiter dimicaverunt, honorabis minoribus honoribus; Praefectos vero maioribus. Ita enim fiunt magnanimi & fortes ii, qui pugnant. Praecipue quando fortes honores & lucra adsequuntur; mali vero poenas & supplicia. Illic debet habere Imperator spes bonas; quoniam mali timent ne cadant; boni vero student viriliter agere. Tu vero non solum unumquemque virum honoribus & donis prosequaris; sed etiam integrum ordinem, vel drungos, vel turmam, quae viriliter egerit. Permitte strenuis militibus ut rapiant res hostium, sive arma sint, sive tuldum, sive urbs, sive castrum, sive aliquid aliud, si non vis misericorditer agere super devictos milites, sive captivos, & super arma, & res ipsorum. Et quomodo enim non iustum est contendere milites, qui strenue dimicaverunt, de rebus, quae captae fuerunt in praelio? Videmus enim etiam venatores, canes, qui venantur, incitare sanguine, & interaneis capti animalis, bene facientes, ut alacriores reddantur in certaminibus venationis. Ita etiam milites, si bellum finem non ceperit, sed capiant ab iis, qui in hoc bello capti fuerunt, excitantur, & alacriores redduntur ad pugnas. Aliud enim est bellum, & aliud pugna. Bellum siquidem est quando aliqui pugnare incipiunt ad invicem, quo usque ad finem quiescant. Hoc enim a principio usque ad finem dicitur bellum. Et habet bellum pugnas multas. Etenim donec dimittantur perfecte qui obpugnantur, interdum pugnant, & interdum separantur. Pugna vero est quae fit saepe in opportunitate; fit vero, & iterum solvitur, velut quum miscentur, & faciunt pugnam, vel unam, vel secundo, vel tertio, & iterum dividuntur. Finem vero belli non facit pugna omnino. Non dicimus vero, prout etiam superius diximus, quod in omnibus pugnis necesse sit fieri huiusmodi rapinas; sed interdum fiant; interdum vero non fiant; prout conducit tempori. Facta vero rapina, captiva quidem * * * * * exercitus. Si vero expeditionis magna necessitas sit in exercitu, & sumtum communem facias, divulga in omnes, ut ferant ad te omnia quaecumque ceperunt in bello. Et animadvertens tu etiam usum rerum, quae tibi necessariae erunt in locis in quae es profecturus, fraena tu quoque cupiditatem tuam. Sed etiam omnium Praefectorum, qui tibi subiecti sunt, similiter fraena cupiditates ab huiusmodi rebus, ut neque tu, neque aliquis Praefectorum capiat ex ipsis quidquam. Et si ita feceris, & congregaveris omnia, proficisci poteris communi sumtu, & eos, qui in praelio dimicaverunt, remunerari iis, quae in praelio capta fuerunt, si non sufficiat hortari eos per honores & dignitates. Captivos autem, qui prehensi fuerunt, donec perfecte cessaverit praelium, non interficias, praecipue clariores & gloriosiores. Debes enim praelii fines animadvertere, qui saepe sunt quales non speramus; ut, si contingat capi aliquos ex nostris subditis, vel castrum nostrum tollant hostes, facias commutationes; & dabis captivos, & capies res tuas. Si vero

οῦσας ὑπὸ τὴν ἐξουσίαν σου· καὶ τοὺς μὲν ἀνδραγαθήσαντας ἀπὸ τῶν λιτῶν στρατιωτῶν, ἵνα τιμήσῃς εἰς μικροτέρας τιμάς· τοὺς δὲ ἀπὸ τῶν ἀρχόντων, εἰς μεγαλοτέρας. οὕτω γὰρ γίνονται μεγαλόψυχοι καὶ ἀνδρεῖοι οἱ ἀγωνιζόμενοι. ἐξαιρέτως ὅτι ἐπιτυγχάνουσι τιμὰς καὶ κέρδη. οἱ δὲ κακοὶ κολάσεις καὶ τιμωρίας. ἐκεῖ ὀφείλει ἔχειν ὁ στρατηγὸς, ἐλπίδας ἀγαθάς. ἐπειδὴ οἱ μὲν κακοὶ φοβοῦνται πταίειν, οἱ δὲ καλοὶ, σπουδάζουσι ἀνδραγαθεῖν. σὺ δὲ μὴ μόνον κατὰ ἕνα ἄνδρα ποιῇς τὰς τιμὰς καὶ τὰς δωρεάς. ἀλλὰ καὶ τάγμα ἀκέραιον, ἢ δροῦγγος, ἢ τοῦρμα ἀνδραγαθήσῃ, ἐπίτρεπε τοὺς ἀνδραγαθήσαντας στρατιώτας, ἵνα ἁρπάζωσι τὰ τῶν πολεμίων. εἴτε ἅρματά εἰσιν, εἴτε τοῦλδον, εἴτε πόλις, εἴτε κάστρον, εἴτε ἄλλο τι, εἰ οὐ θέλεις ποιῆσαι συμπάθειάν τινα εἰς τοὺς κρατηθέντας στρατιώτας, ἢ αἰχμαλώτους, καὶ εἰς τὰ ἅρματα καὶ πράγματα αὐτῶν, καὶ πῶς γὰρ οὐκ ἔστι δίκαιον φιλοτιμεῖσθαι τοὺς ἀνδραγαθήσαντας στρατιώτας ἀπὸ τῶν πραγμάτων τῶν κρατηθέντων εἰς τὸν πόλεμον; ὁρῶμεν γὰρ ὅτι καὶ οἱ κυνηγοὶ τὰ κυνηγοῦντα σκυλάκια ἐρεθίζουσιν εἰς τὸ αἷμα, καὶ εἰς τὰ ἐντόσθια τοῦ κρατουμένου ζώου, καλῶς ποιοῦντες ἵνα γένωνται προθυμότεροι εἰς τοὺς ἀγῶνας τοῦ κυνηγίου, οὕτω καὶ οἱ στρατιῶται, εἰ οὐ δέξεται τέλος ὁ πόλεμος, ἀλλὰ λάβωσιν ἀπὸ τῶν κρατηθέντων εἰς τὸν τοιοῦτον πόλεμον, ἐρεθίζονται καὶ γίνονται προθυμότεροι εἰς τὰς μάχας. ἄλλο δέ ἐστι πόλεμος, καὶ ἄλλο μάχη. πόλεμος μέν ἐστιν, ὅταν ἄρξωνταί τινες μάχεσθαι πρὸς ἀλλήλους ἕως οὗ τελείως παύσουσι. τοῦτο γὰρ ἀπ' ἀρχῆς, ἕως ἔξω, λέγεται πόλεμος. καὶ ἔχει ὁ πόλεμος μάχας πολλάς. καὶ γὰρ ἕως οὗ διαλυθῶσι τελείως οἱ μαχόμενοι, ἄλλο τε μάχονται, καὶ ἄλλοτε χωρίζονται. μάχη δέ ἐστιν ἡ γενομένη πολλάκις εἰς τὸν καιρὸν γινομένη, καὶ πάλιν ἀπογινομένη. οἷον μίσγουσι καὶ ποιοῦσι μάχην, καὶ μίαν, καὶ δεύτερον, καὶ τρίτον, καὶ πάλιν χωρίζονται. τέλος δὲ τοῦ πολέμου οὐ ποιεῖ ἡ μάχη πάντοτε. οὐ λέγομεν δὲ καθὼς ἀνωτέρω εἴπομεν, ὅτι εἰς πᾶσαν μάχην δεῖ γίνεσθαι τὰς τοιαύτας ἁρπαγάς· ἀλλ' ἄλλοτε μὲν, γίνωνται. ἄλλοτε δὲ, ἵνα μὴ γίνωνται, καθὼς συμφέρει πρὸς τὸν καιρόν· γινομένης δὲ τῆς ἁρπαγῆς, τὰ μὲν αἰχμάλωτα ἵνα πωλ * * * * ὁ στρατός. εἰ δ' ἔστι χρεία ἐξόδου μεγάλης εἰς τὸν στρατὸν καὶ δαπάνην κοινῆς διαλάλησον εἰς πάντας, ἵνα φέρωσιν εἰς σὲ πάντα ὅσα ἐκράτησαν εἰς τὸν πόλεμον. καὶ ἐνθυμούμενος τὴν χρείαν τῶν ἀναγκαίων εἰς ἃ μέλλεις ἐξοδιάσαι αὐτὰς χαλίνωσον καί συ τὴν ἐπιθυμίαν σοῦ. ἀλλὰ καὶ τῶν ὑπό σε ἀρχόντων πάντων ὁμοίως τὰς ἐπιθυμίας χαλίνωσον. ὁμοίως ἀπὸ τῶν τοιούτων ἐπισωρευομένων πραγμάτων· ἵνα μήτε σὺ, μήτε τις τῶν ἀρχόντων λαβῇ ἐξ αὐτῶν τι· καὶ ἂν ποιήσῃς οὕτως καὶ συνάξῃς πάντα, ἐξοδιάσαι ἔχεις δυνατὸν, καὶ εἰς τὴν τοῦ κοινοῦ δαπάνην καὶ τοὺς εἰς τὸν πόλεμον ἀγωνισαμένους πραγματήσασθαι διὰ τῶν κρατηθέντων εἰς τὸν πόλεμον. εἰ δὲ οὐκ ἀρκοῦσι παραμυθῆσαι αὐτοὺς, διὰ τιμῶν καὶ ἀξιωμάτων. τοὺς δὲ κρατηθέντας αἰχμαλώτους ἕως οὗ τελείως καταπαύσει ὁ πόλεμος μὴ φονεύῃς. ἐξαιρέτως τοὺς ἐμφανεστέρους αὐτῶν καὶ ἐνδοξοτέρους. ὀφείλεις γὰρ ἐνθυμεῖσθαι τὰ τέλη τοῦ πολέμου τὰ γινόμενα πολλάκις ὡς οὐκ ἐλπίζομεν. ἵνα ἂν συμβῇ κρατηθῆναί τινας ἐκ τῶν ὑποχείρων. ἢ κάστρον ἡμέτερον ἐπάρωσιν οἱ ἐχθροὶ, ποιήσῃς ἀλλάγια, καὶ δώσεις τοὺς αἰχμαλώτους καὶ ἐπάρῃς τὰ σά. εἰ δὲ οὐ θέλουσιν οἱ πολέμιοι ποιῆσαι ἀλλάγια, τότε δικαίως ἀμύνου τοὺς αἰχμαλώτους αὐτῶν ἐξίσου, ὡς

ὡς ποιοῦσιν ἐκεῖνοι, εἰς τοὺς ἡμετέρους, καὶ φόνευε αὐτοὺς ὡς θέλεις. ἵνα ἐκ τούτου λυπῇς τοὺς ἐχθρούς. μετὰ δὲ τὸ γενέσθαι τὰ κατορθώματα, καὶ διαβῆναι τοὺς ἀγῶνας ὦ στρατηγὲ προτρέπου γίνεσθαι τράπεζας καὶ ἄριστα εἰς τοὺς ἄρχοντας, καὶ εἰς τοὺς στρατιώτας. καὶ τὰ μὲν, ἵνα ποιῇς συ αὐτός. τὰ δὲ οἱ ἄρχοντες, τὰ δὲ κοντουβέρνια παρ' ἰδίως καὶ ἐξαιρέτως· ἐκ τῶν κρατηθέντων ἀπὸ τῶν πολεμίων, ἵνα γίνωνται αἱ τοιαῦται τράπεζαι. ἵνα γινώσκοντες οἱ ἀνδραγαθοῦντες καὶ νικήσαντες τὸ, ποίας ἔχουσι μετὰ τὸ διαβῆναι τοὺς ἀγῶνας τοῦ πολέμου μεταβολὰς, καὶ ἀναπαύσεις γίνονται προθυμότεροι, πρὸς τὸ ὑπομένειν πάντα πρὸ τοῦ νικῆσαι προνοοῦ δὲ ἐξαίρετον, ἵνα καὶ οἱ ἀποθνήσκοντες εἰς τὸν πόλεμον μὴ βλάπτωνται. ἄντε νικήσης, ἄντε τραπῇς. καὶ μὴ προφασίζου μήτε καιρὸν, μήτε ὥραν, μήτε τόπον, μήτε φόβον. πάντοτε μὲν γὰρ καλὸν ἐστὶ καὶ πρέπον τὸ ποιεῖν πρόνοιαν εἰς τοὺς ἀποθνήσκοντας. ἀναγκαῖόν ἐστιν ἐξαιρέτως εἰς τοὺς ἐν πολέμῳ πίπτοντας, γίνεται γὰρ καὶ εἰς τοὺς ἀποθανόντας τὸ πρέπον, καὶ εἰς τοὺς ζῶντας ἐστὶ τοῦτο μεγάλη παραμυθία. ἕκαστος γὰρ ἐκ τῶν στρατιωτῶν ὡς βλέπει, ὅτι διοικοῦνται οἱ ἀποθανόντες εἰς τὸν πόλεμον, οὕτω νομίζει παθεῖν καὶ ἐκεῖνος. καὶ ἂν μὲν ἴδη ὅτι κεῖνται ἄταφοι καὶ τρώγονται ὑπὸ τῶν θηρίων, βαρέως ἔχει πρὸς τοῦτο καὶ φεύγει ἵνα μὴ πάθῃς καὶ αὐτὸς τοιοῦτον τί· καὶ ἀπομείνῃ ἄταφος. εἰ δὲ βλέπουσιν οἱ στρατιῶται ὅτι γίνηται τιμὴ εἰς τοὺς ἀποθανόντας εἰς τὸν πόλεμον. καὶ ἀξιοῦνται μνήμης ἀγαθῆς γίνονται προθυμότεροι εἰς τὸ ἀγωνίζεσθαι. εἰ δὲ συμβῇ τραπῆναι τὸ στράτευμα, μὴ ἀμελῇς πρὸς τὸ παραμυθήσασθαι καὶ διεγεῖραι, καὶ προθυμοποιῆσαι ἀπὸ λόγου τοὺς διασωθέντας, καὶ σπούδαζε καὶ ψηλάφα καιρὸν εἰς τὸ διορθώσασθαι τὴν τροπὴν διὰ κρύπτειν καὶ λαθραίας ἐπιδρομῆς. ἢ διὰ ἐγκρυμμάτων. ἐπειδὴ ἔθος ἔχουσιν οἱ νικῶντες, ἵνα γίνωνται ῥαθυμότεροι πρὸς τὰς βίγλας, καὶ πρὸς τὰς φυλακὰς αὐτῶν. ὅταν γὰρ καταφρονήσωσι τῶν τραπέντων ἀμελοῦσιν εἰς τὰ ἴδια. καὶ οὕτω πολλάκις ἡ νίκη πλέον βλάπτει τοὺς νικήσαντας, παρὸ ἔβλαψε τοὺς τραπέντας. σὺ μὲν γὰρ πταίσας ἐπιδάχθης ἐκ τοῦ πταίσματός σου, καὶ ἐφύλαξας σεαυτὸν, ἵνα μὴ καὶ πάλιν πάθῃς ἅπερ ἔπαθες. ὁ δὲ ἐχθρὸς μηδέποτε τραπεὶς μηδὲ δυστυχήσας ἄπειρός ἐστι τῆς τροπῆς, καὶ τῆς δυστυχίας, καὶ οὐ ποιεῖται πρόνοιαν, ἵνα μὴ πάθῃ, ἅπερ οὐκ ἔμαθεν. ἂν δὲ ποιήσῃς πότε ἀνοχὴν τοῦ πολέμου καὶ * * * ης λόγον καὶ ποιήσῃς σύμφωνα, σὺ μὲν φύλαττε τὰ σύμφωνά σου, καὶ μὴ ἐπέλθῃς κατὰ τῶν πολεμίων, ἀφύλακτος δὲ μὴ ὑπάρχῃς. ἀλλὰ πρὸς τοὺς πολεμίους διὰ τὰ σύμφωνα, ἔχῃ ἡσυχίαν ὡς ἐν εἰρήνῃ, καὶ μηδὲν ποιῇς προνοοῦ δὲ καὶ σπούδαζε ἔχειν τὸ ἀσφαλὲς ὡς ἐπὶ πολέμου, πρὸς τὸ μὴ παθεῖν τι παρ' αὐτῶν. πρέπει γὰρ ἵνα μήτε ἀφύλακτος ὑπάρχῃς εἰς τοιοῦτον καιρὸν, μήτε πάλιν παραγαίνῃς τὰς συνθήκας καὶ συμφωνίας εἰς ἅπερ προεβάλλου μάρτυρα τὸν θεόν. ἀλλ' ἵνα ἔχῃς πρὸς τοὺς πολεμίους ὑποψίαν πρὸς τὸ φυλάττειν καὶ τοὺς δόλους, καὶ τὰς ὑτουλίας αὐτῶν. ἄδηλοι γάρ εἰσι αἱ γνῶμαι τῶν εἰρηνευσάντων πολεμίων. εἴτε να φυλάξωσι τὴν εἰρήνην εἴτε μή. καὶ σὺ μὲν ἔχε βεβαῖον τὸ μὴ ἀδικῆσαι αὐτοὺς καὶ μὴ παραβῇς μηδὲν ὧν συνέθου, διὰ τὴν πίστιν τὴν εἰς θεὸν καὶ εὐσέβειαν σοῦ. τῶν δὲ πολεμίων ὑπονοοῦ τὸ ἄπιστον· ἵνα μὴ ἀθετησάντων ἐκείνων τοὺς ὅρκους, σὺ ζημιωθῇς. μηδὲ γὰρ εἰς μόνην ὀφείλεις θαῤῥεῖν τὴν ἐκδίκησιν τοῦ θεοῦ. ὡς ἂν παραβῶσιν, ἵνα ἀμύνηται αὐτούς.

τοῦτο

ro commutationes facere nolint hostes, tunc iure optimo vindictam sume de captivis eorum aeque ac faciunt illi de nostris, & eos interfice ut vis, quo ita dolore adficias hostes. Postquam vero officia impleveris, & certamina transierint, o Imperator, hortare, ut fiant mensae, & praecipue in praefectis, & in militibus, & alias facias tu ipse, alias vero praefecti, alias vero contubernia apud suos; & praecipue ex iis, quae hostibus capta fuerunt, fiant huiusmodi mensae, ut adgnoscentes qui viriliter agunt, & vicerunt, quales habent transactis certaminibus praelii mutationes, & requies, alacriores fiant ad sufferenda omnia antequam vincant. Provideas vero praecipue, ut & qui moriuntur in bello non laedantur, sive viceris, sive in fugam versus fueris. Et ne praetende occasionem, neque horam, neque locum, neque timorem. Vndique enim pulcrum est & decens providere iis, qui occidunt. Necessarium enim est, praecipue erga eos, qui cadunt in bello; etenim & mortuis decens, & viventibus hoc magnum solamen est; unusquisque enim ex militibus, ut videt disponi de morientibus in bello, ita & ille se passurum arbitratur. Et hos si videat iacere insepultos, & a bestiis comedi, hoc aegre fert, & fugit, ne ipse etiam tale aliquid patiatur, & insepultus remaneat. Si vero milites viderint, honorem tribui iis, qui in bello occidunt, & bona memoria dignos haberi, ad pugnandum alacriores redduntur. Si vero exercitum superari contingat, ne negligas consolari, & excitare, & alacres reddere sermone eos, qui servati fuerunt, & stude, & tracta tempus ut dirigas conversionem, vel per absconditam & occultam incursionem, vel per insidias. Quoniam ea est vincentibus consuetudo, ut segniores ad vigilias & custodias suas reddantur; quando enim despexerint eos, qui fugati fuerunt, propria negligunt; & ita saepe victoria plus laedit vincentes quam noceat victis. Tu enim si cadas offensus ex lapsu tuo, custodias te ipsum, ne iterum quae passus es patiaris. Hostis vero nondum victus neque infelix redditus, fugae & infelicitatis imperitus est, & non providet ne patiatur ea, quae non didicit. Si vero aliquando praelii intermissionem feceris, & * * * sermonem, & foedera ferieris, tu serva foedera tua, & ne supervenias adversus hostes; incustoditus vero ne sis; sed erga hostes propter foedera habeas quietem, ut in pace, & nihil facias. Provide vero, & cura, ut munitus sis quemadmodum in praelio, ne aliquid ab ipsis patiaris. Decet enim, ut neque incustoditus sis tali tempore, neque iterum transgrediaris pactiones, & foedera, in quibus praemisisti testem Deum; sed habeas suspicionem de hostibus, ut caveas a dolos, & insidias ipsorum. Obscurae enim sunt sententiae hostium, qui pacem habent an pacem servaturi sint, necne. Et tu quidem firmum habe non laedere ipsos, & nihil eorum, quae pactus es, transgrediatur, propter fidem in Deum, & pietatem tuam. Hostium vero suspectam habe infidelitatem; ne contemnentibus illis iuramenta ipse damno adficiaris. Neque enim in sola debes Dei ultione confidere; ut si transgrediantur, ulciscatur

tur

tur eos. Hoc enim prudentis mentis non est. Sed cave, ne ab illis aliquid patiaris. Non enim propterea venit ultio Dei; sed quando vult ille solus omnium provisor. Quis enim novit an delendi sint hostes, dum transeunt alae eorum, & tu incolumis evadas? Propterea primum munire res nostras debemus, & tunc ad Dei ultionem respicere si quid illi transgressi fuerint. Hominem vero tibi omnia nunciare volentem, & servum & liberum, & nocte, & die, & in via & in castris, & quando dormias, & quando ad balneum eas, & quando comedas, & uno verbo omni hora & omni loco, ne permittas tibi aliquid renunciare volentem; sed magis advoca ipsum. Qui enim differunt, & dicunt, cras, vel alia aliqua die; & qui expectant, ut aliquis veniat ad eos, & praecipiunt hominibus suis, ne permittant aliquos venire ad eos, si utique velint consentire ipsis in aliquo, multis & magnis frustrantur rebus. Haec debes servare postquam praeterierit praelium, & aliud quod his simile possis excogitare.

Dicamus vero deinceps & quaecumque fieri consentaneum est decenti tempore per incursionem inexspectatam adversus terram hostium. Sed etiam quomodo iterum e contra machinas statues, & facies, si adversus terram nostram hostes venire contingat. Quando pacis tempus non est, manifestum vero non constat bellum, vetus sermo est, quem & sapientiores & plures Imperatores servarunt; & etiam modo servantes ipsum, viriliter agunt. Docet vero nos huiusmodi sermo, ut sine nostro detrimento adversus hostes incursiones faciamus. Hoc vero fieri potest si arte, & Imperatoris prudentia fiant ex improviso incursiones adversus hostes. Etenim quando etiam nos aequalem exercitum habemus; aut etiam maiorem exercitum si habeant hostes, quam nos, utiles sunt occultae & improvisae incursiones adversus hostes. Propterea bonum est semper ut observes congruentes praetextus, & occasiones iuvantes in re, & praevenias hostes antequam excitentur ut tibi occurrant. Illos hostes potissimum praeoccupa, quos numerosiores, & fortiores te esse existimas. Decet enim adversus tales hostes primum repentinas & artes, & fraudes quoad fieri potest agitare. Neque facias ante hoc publica praelia, ne ex hoc incidas in pericula, quae non aeque possis effugere, & * * * non possis iterum componi. Verumtamen quoniam tibi multa sunt talia studia adversus hostes, decet, ut quomodo temporibus, locis, personis, & rebus conducit, ita facias. Et alias quidem apocrisiariis ab hostibus ad te missis, e contra dicas molles sermones, adsentatorios, & dimitte cum honore apocrisiarios illorum, & confestim insequere eos, & superveni ex improviso adversus hostes. Alias vero mitte tu seorsim tuos apocrisiarios, & indica illis sermones humiliores, & supervenias etiam tu ex improviso adversus eos. Alias vero curiose investiga quomodo castrametentur hostes, sive in

τοῦτο γὰρ οὐκ ἔστι φρονίμου γνώμης. ἀλλ' ἔχε ἀκρίβειαν πρὸς τὸ μὴ παθεῖν τι παρ' αὐτῶν. οὐδὲ γὰρ ἔρχεται παρ' αὐτὰ ἡ ἐκδίκησις τοῦ θεοῦ. ἀλλ' ὅταν θέλει ἐκεῖνος μόνος ὁ πάντων προνοηθής. τίς γὰρ εἶδεν ἂν ἀφανισθῶσιν οἱ ἐχθροὶ ἅμα τῷ παραβῆναι τοὺς λόχους αὐτῶν καί συ περισωθῇς. διὰ τοῦτο ὀφέλομεν πρῶτον ἐξασφαλίζεσθαι τὰ πράγματα ἡμῶν. καὶ τότε βλέπειν πρὸς τὴν ἐκδίκησιν τοῦ θεοῦ, εἴ τι παραβῶσιν ἐκεῖνοι. πάντα δὲ ἄνθρωπον τὸν θέλοντα ἀναγγεῖλαι σοι τι καὶ δοῦλον, καὶ ἐλεύθερον· καὶ εἰς νύκτα καὶ εἰς ἡμέραν· καὶ εἰς τὴν ὁδὸν, καὶ εἰς τὸ ἄπληκτον· καὶ ὡς ἔτι ὑπνώττεις, καὶ ὅταν ὑπάρῃς εἰς λουτρὰν, καὶ ὅταν τρώγῃς. καὶ ἁπλῶς, εἰς πᾶσαν ὥραν καὶ πάντα τόπον μὴ ἀποτρέψῃς τὸν θέλοντά σοι ἀναγγεῖλαι τί. ἀλλὰ μᾶλλον προσκαλοῦ αὐτόν. οἱ γὰρ ἀναβαλλόμενοι καὶ λέγοντες ὅτι αὔριον, ἢ τὴν ἄλλην, ἢ τὴν δεῖνα ἡμέραν, ἵνα μοίσμου τύχῃς. καὶ οἱ μὴ καταδηχόμενοι ἵνα ἔλθῃ τὶς πρὸς αὐτοὺς, καὶ παραγγέλλοντες τοῖς ἀνθρωποῖς αὐτῶν, ἵνα μὴ παραχωρῶσί τινας ἔρχεσθαι πρὸς αὐτούς. ἂν ἄρα καὶ θέλωσι συντυχεῖν αὐτοῖς τι, πολλῶν καὶ μεγάλων ἀποτυγχάνουσι πραγμάτων. ταῦτα ὀφείλεις φυλάττειν μετὰ τὸ διαβῆναι τὸν πόλεμον, καὶ ἄλλο ὅτι δυνηθῇς ἐπινοῆσαι ὅμοιον αὐτῶν.

Εἴπωμεν δὲ ἑξῆς καὶ ὅσα ἁρμόζει γίνεσθαι εἰς καιρὸν τὸν πρέποντα δι' ἐπιδρομῆς ἀπροσδοκήτου κατὰ τῆς γῆς τῶν πολεμίων. ἀλλὰ καὶ τὸ, πῶς πάλιν ἵνα ἀντιμηχανήσῃ καὶ πράξῃς εἰ συμβῇ ἐλθεῖν πολεμίους κατὰ τῆς ἡμετέρας γῆς. ὅτε οὐκ ἔστι μὲν καιρὸς εἰρήνης, φανερὸς δὲ οὐ συνίσταται πόλεμος, ἀρχαῖός ἐστι λόγος, ὅν τινα καὶ φρονιμώτεροι ἐκ τῶν στρατηγῶν καὶ πλεοὶ ἐφύλαξαν. ἀλλὰ καὶ ἄρτι φυλάττοντες αὐτὸν ἀνδραγαθοῦσι. διδάσκει δὲ ἡμᾶς ὁ τοιοῦτος λόγος, ἵνα χωρὶς ἡμετέρας βλάβης ποιῶμεν τὰς κατὰ τῶν πολεμίων ἐπιδρομάς. τοῦτο δὲ δύναται γίνεσθαι, ἂν μετὰ τέχνης καὶ στρατηγήματος φρονίμου γίνωνται ἐξαίφνης αἱ κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἐπιδρομαί. καὶ γὰρ ὅταν ἔχωμεν ἐξίσου δύναμιν καὶ ἡμεῖς καὶ περισσοτέραν δὲ δύναμιν ἂν ἔχωσι οἱ ἐχθροὶ τῆς ἡμετέρας. ὠφέλιμοι εἰσὶν αἱ λαθραῖαι καὶ ἀπροσδόκητοι ἐπιδρομαὶ κατὰ τῶν ἐχθρῶν. διὰ τοῦτο καλόν ἐστιν ἀεὶ, ἵνα ἐπιτηρῇς ἁρμοδίας προφάσεις καὶ καιρὸς συνεργοῦντας εἰς τὸ πρᾶγμα, καὶ προλαμβάνῃς τοὺς ἐχθροὺς πρὶν ἑτοιμασθῶσι ἵνα σοι ἀπαντήσωσι· ἐξαιρέτως ἐκείνους τοὺς ἐχθροὺς προλάμβανε, ὅσους νομίζεις ὅτι εἰσὶ περισσότεροι καὶ δυνατώτεροί σου. πρέπει γὰρ κατὰ τῶν τοιούτων ἐχθρῶν ποιεῖν πρῶτον αἰφνιδιασμοὺς καὶ τέχνας, καὶ ἀπάτας ὅσον δυνατόν· μηδὲ ποιῇς πρὸ τούτου δημοσίους πολέμους· ἵνα μὴ ἐκ τούτου ἐμπέσῃς εἰς κινδύνους οὓς, οὐκ ἂν δυνηθῇς ἴσως διαφυγεῖν, καὶ ὃ * * * οὐ μὴ δυνηθῇς πάλιν συσταθῆναι. πλὴν ἐπειδή σοι πολλὰ τὰ τοιαύτα ἐπιτηδεύματα κατὰ τῶν ἐχθρῶν, πρέπει ἵνα ὡς ἁρμόζει καὶ πρὸς τοὺς καιροὺς, καὶ πρὸς τοὺς τόπους, καὶ πρὸς τὰ πρόσωπα, καὶ πρὸς τὰ πράγματα, οὕτω ποιῇς. καὶ ἄλλοτε μὲν ἀποκρισιαρίων τῶν ἐχθρῶν πρός σε ἀποσταλέντων ἀντιμήνυσον μετ' αὐτῶν ἁπαλοὺς λόγους καὶ κολακευτικούς. καὶ ἀπόλυσον μετὰ τιμῆς τοὺς ἀποκρισιαρίους αὐτῶν. καὶ παραύτικα ἀκολούθησον αὐτοῖς, καὶ ἔπελθε ἀπροσδοκήτως κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ἄλλοτε δὲ πέμψον σὺ ἰδικοὺς σου ἀποκρισιαρίους καὶ μήνυσον αὐτοῖς λόγους ταπεινοτέρους. καὶ ἔπελθε καί συ ἐξαίφνης κατ' αὐτῶν. ἄλλοτε δὲ πολυπραγμόνησον πῶς ἀπληκεύουσι οἱ ἐχθροί, κἄν τε εἰς τὴν ἡμετέραν

τέραν ὦσι γῆν, ἐάν τε εἰς τὴν αὐτῶν συνηγμένοι· καὶ ἂν εὕρῃς πρόφασιν, ἵνα ποιήσῃς εἰς νύκτα τὴν ἐπιδρομὴν κατ' αὐτῶν ὅταν λάμπῃ ἡ σελήνη. ποίησον δὲ αὐτὴν πρὸ δύο ἢ τριῶν ὡρῶν τῆς ἡμέρας. πλὴν ἔχε τοξότας χρησίμους. χρεία γάρ ἐστιν αὐτῶν εἰς τοιούτους καιρούς. ἄλλοτε δὲ ἂν μάθῃς ὅτι ἀσύντακτοι καὶ ἐσκορπισμένοι περιπατοῦσιν ἐπίπεσον αὐτοῖς εἰς τὸ μέσον τῆς ὁδοῦ, καὶ βλάψον αὐτούς. ἄλλοτε δὲ, κρύψον σεαυτὸν μετὰ τῶν στρατιωτῶν εἰς τόπους τινὰς, καὶ ἐξαίφνης ἄπελθε κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ἄλλοτε δὲ ποίησον σχῆμα ὅτι ἀναχωρεῖς ἐκ τῶν τόπων εἰς οὓς ὑπάρχεις, καὶ ἐξαίφνης στράφηθι καὶ ἐπίπεσον τοῖς ἐχθροῖς. ἄλλοτε δὲ πρoέβαλλον ἀγέλας κτηνῶν καὶ ὅτε εἶδον τοὺς ἐχθροὺς ὅτι ἐσκορπίσθησαν ἀτάκτως εἰς ἁρπαγὴν τῶν τοιούτων κτηνῶν, τότε ἔπεσον αὐτοῖς. γίνονται δὲ καὶ φανερῶς ἐπιδρομαὶ, ὅταν μέσον τῶν δύο φοσσάτων τοῦ ἡμετέρου καὶ τῶν ἐχθρῶν εὑρεθῇ ποταμὸς δύσκολος εἰς τὸ περᾶσαι αὐτόν· ἐξαιρέτως δὲ τοῦτο ποιοῦσιν οἱ καβαλλαρίοι. ποιοῦσι γὰρ εἰς ποταμὸν γέφυραν, ἢ διὰ ξύλων μεγάλων καθὼς ἐστὶν ἔθος γίνεσθαι τὰς πολλὰς γεφύρας, ἢ διὰ πλοίων μικρῶν τῶν λεγομένων μονοξύλων, καὶ ἐγείρουσι πύργους, εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς γεφύρας καὶ ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τοῦ ποταμοῦ. εἰσὶ δὲ οἱ πύργοι ἢ ξύλινοι, ἢ κτιστοὶ μετὰ ξηρῶν λίθων ἢ μετὰ χώματος πρὸς τὸ διαβῆναι τὸν στρατὸν τὴν γέφυραν μετὰ ἀσφαλείας, καὶ πάλιν ἀναχωρῆσαι ὅταν θέλωσιν. ὥστε ἀνακεῖσθαι εἰς τὴν γνώμην τοῦ στρατοῦ ἢ περιμένειν ἀφότου διαβῇ τὴν γέφυραν ὅσον χρόνον ἐμβαστάζει αὐτῷ. ἢ ποιεῖν συμβολὴν πολέμου πρὸς τοὺς ἐχθροὺς μετ' ἀσφαλείας. καὶ ἀναχωρεῖν ἀβλαβῶς καὶ καταλύειν τὴν γέφυραν. ἀλλὰ καὶ εἰς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς ὅταν ἐμβαίνῃς κατὰ τῆς χώρας τῶν ἐχθρῶν, οὐκ ὀφείλεις καίειν καὶ ἀφανίζειν τὰς τροφὰς τῶν χωρίων ἐκείνων, δι' ὧν μέλλεις ὑποστρέφειν, ἵνα μὴ στενοχωρῇς τὸν στρατόν σου. νομίζω δὲ ὅτι ἀναγκαῖόν ἐστιν ἵνα γίνωνται αἱ τοιαῦται γέφυραι καὶ εἰς καιρὸν δημοσίου πολέμου. τότε γὰρ, ὅτε μέλλει γίνεσθαι δημόσιος πόλεμος, ἁρμόζει ἵνα καὶ τὰ ἄπληκτα εἰς τοιούτους ποταμοὺς γίνεσθαι. ἂν ἄρα καὶ εὑρεθῇ ὁ πόταμος δύσκολος κἂν εἰς ἓν μέρος. ὀφείλεις τὴν ὄχθην ἐκείνην, ὅπου ἐστὶν ἡ δυσκολία καταλιμπάνειν πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν, διὰ τὸ ἔχειν αὐτὴν ὀχύρωμα. ἡ δὲ γέφυρα διὰ τοῦτο ὀφείλει γίνεσθαι, διὰ τὸ ἐκκαίειν τὸν στρατὸν, εἰς τὴν ἡμέραν τοῦ πολέμου ἀνεμποδίς * * * καὶ ἀστενοχωρήτως. ἀλλὰ καὶ τροπὴ ἂν συμβῇ, ἵνα ἐμβαίνωσιν εἰς τὸ ἄπληκτον. καὶ φυλάττωνται, ἐν αὐτῷ μετ' ἀσφαλείας, καὶ μὴ ἀναγκάζωνται εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην ἐπικειμένων τῶν ἐχθρῶν, διαβαίνειν τὴν γέφυραν, καὶ μὴ θέλοντες. διὰ τοῦτο γὰρ ἁρμόζει γίνεσθαι τὸ ἄπληκτον εἰς τὴν δύσκολον ὄχθην τὴν οὖσαν ἐναντία πρὸς τὸ μέρος τῶν ἐχθρῶν. νυκτερινὰς δὲ ἐπιδρομὰς ἐπενόησαν οἱ στρατηγοί. ἐξ ὧν καὶ ἡμεῖς ὑποθήσομέν σοι ἵνα ἀπληκεύσῃς πλησίον τῶν ἐχθρῶν ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἀπλήκτου, καὶ ἀποστείλῃς πρὸς αὐτὸν ἀποκρισιαρίους καὶ μίαν καὶ δεύτερον περὶ εἰρήνης. καὶ δώῃς τοῖς ἐχθροῖς ἐλπίδας εἰρήνης. καὶ ποιήσῃς αὐτοὺς ἀμερίμνους. καὶ τότε ἵνα περιπατήσῃς τὴν νύκτα καὶ ἐπιπέσῃς αὐτοῖς ἀπροσδοκήτως πρὶν γένηται ἡμέρα. ἄλλοτε δὲ εἰ θέλεις ἐπιπεσεῖν τὴν νύκτα τοῖς ἐχθροῖς, παράταξον ὀλίγας ἡμέρας ἐγγὺς τοῦ ἀπλήκτου, ὡς πρὸς δημόσιον πόλεμον· καὶ ἵνα ποιήσῃς σχῆμα, ὅτι φοβούμενος τοὺς ἐχθροὺς, διὰ τοῦτο οὐ παρεκβαίνεις πλέον τοὺς τόπους τοῦ ἀπλήκτου. καὶ ἐκ τούτου ἵνα παραχαυνώσῃς αὐτοὺς, καὶ ἐπιπέσῃς αὐτοῖς τὴν νύ-

in nostra terra sint, sive in sua, congregati; & si opportunitatem invenias, facias nocte incursionem adversus eos, quando splendet luna. Fac vero ipsam duas, vel tres horas ante diem. Verumtamen habe sagittarios necessarios. Vsus enim ipsorum est in huiusmodi opportunitatibus. Alias vero, si intellexeris inordinatos, & dispersos ambulare, incurre in eos in media via, & laede ipsos. Alias vero simula te discessurum e locis in quibus es, & inopinanter convertere, & irrue in hostes. Alias autem praemitte greges iumentorum, & quando vidisti hostes inordinate in rapinam talium iumentorum dispersos esse, tunc irrue in ipsos. Fiunt vero etiam manifeste incursiones quando in medio duorum fossatorum, nostri, & hostium, fluvius invenitur transitu difficilis. Praecipue vero hoc faciunt equites. Faciunt enim in fluvio pontem, vel lignis magnis, ut mos est multos pontes facere, vel navigiis parvis, quae monoxyla dicuntur, & excitant turres in duobus extremis fluvii hinc atque illinc. Sunt vero turres, vel ligneae, vel ex siccis lapidibus exstructae, vel ex terrae congestu, ut exercitus pontem cum securitate pertranseat, & iterum quando volunt dividantur, ut exercitus in animo habet, sive ut circumstet donec pertranseat pontem quanto tempore conferat ipsi, vel ut praelium secure cum hostibus ineat, & secedat illaesus, & destruat pontem. Sed etiam in huiusmodi congressionibus, quando in regionem hostium ingrederis, non debes urere, & destruere alimenta illorum locorum, per quae reversurus es, ne in angustiis exercitum tuum constituas. Necessarium autem esse existimo fieri huiusmodi pontes tempore etiam publici praelii. Tunc enim quando futurum est publicum praelium congruit, ut & aplecta fiant in talibus fluminibus. Si utique difficilis fluvius inveniatur, quamvis in una parte; debes illam ripam ubi est difficultas relinquere a parte hostium, ut ipsa habeat munimen. Pons vero propterea fieri debet non solum ut transeat exercitus die praelii sine impedimento & angustia; sed etiam si terga dare contingat, ingrediantur in castra, & in ipsis cum securitate custodiantur; ne illa hora ab imminentibus hostibus cogantur pontem pertransire etiam inviti. Propterea enim castrametari consentaneum est in difficili ripa quae parti hostium adversa sit. Nocturnas vero incursiones excogitent Imperatores, ex quibus etiam nos te admonebimus eam, ut castrameteris prope hostes unius castrametationis intervallo, & ad ipsos mittas nuntios semel & iterum de pace; & da hostibus spes pacis, & ipsos securos facias, & tunc ambulabis nocte, & irrues in ipsos ex improviso priusquam fiat dies. Alias vero si nocte velis irruere in hostes, instrue aciem paucos dies ante prope castra, ut ad publicum praelium, & simula a te hostes timeri, & propterea non praetergredi amplius loca castrorum, & ita ipsos expandes & irrues in eos ipsa nocte. Hoc vero novi fecisse ductorem Avarorum sub Imperatore Heraclio adversus equites Romanos in Heraclea, quae est in eodem loco. Noluerunt enim Romani castrametari cum securitate intra fossa-

fossatum cum peditibus; sed potius extra incustodite. Prudenter vero egeris, quando habeas tecum audaces & strenuos milites, si feceris aliquem transfugere ad hostes, & illis dicere, in metu esse exercitum; sive praetendes, te retrorsum secessurum, & non procul castra statues, & ex tempore nocte irrues in hostes. Feceris vero nocturnas incursiones adversus hostes apte, si habeas pedites, & equites, & sagittarios, & praecipue iaculatores; & invadas hostes pedites, & equites, qui cum acie in fossato sunt castrametati, sed inordinate, & incustodite, & disperse; & si invadas hostes, qui non habent iacula in promtu; sed cominus manibus praeliantur. Qui enim arcus, & sagittas habent, & alia arma, difficile oppugnantur huiusmodi incursionibus, nisi castrametentur incustoditi, & dispersi. Noctes vero elige ad tales insperatas incursiones; vel quando tota nocte splendet luna, quando tot horas esse in nocte vides, quot sufficiant in via, quam ingressurus es, donec prope hostes veneris; vel quando astrorum splendor est, ne in tenebris ambulans exercitus adfligatur, & in errorem inducatur. Agilis vero, & promtus movet undique exercitus in incursionibus, si nihil superfluum ferat; & ad viam, quam es ambulaturus donec prope hostes veneris, tali hora moveat; & ita dirige, & intende, ut commensurate ambulet exercitus; scilicet, neque segnis nimis, neque iterum velox, ne conterantur; & ut duas horas ante diem occupes fere uno vel duobus milliaribus a castris hostium, & illic secreto exercitum quiescere iubeas; & antequam oriri incipiat aurora, irrue in hostes. Habe vero viarum duces in huiusmodi viis, qui loca diligenter adgnoscant, ne erret exercitus. Omnem vero quietem habeat exercitus, & neque tuba canat, neque alius quicumque rumor quoquomodo fiat; sed si congruat, ut stet exercitus, sive ut moveat, signum fiat vel per sibilum, vel per fragorem scuti, vel per nuncium, ut moveat, sive ut stet. Ne fiant vero rumores & tumultus ex iis, neque in multum extensa acies faciat inaequalitatem, & alii ambulent in anteriori parte, alii vero in posteriori; nam ex hoc clamores & mandata fiunt, & advenire exercitum hostes adgnoscunt. Consentaneum enim est, ne acies extensionem habeat in latitudine, & lata sit facies ipsius; sed potius ambulet in ordine in posteriori parte in longitudine ad invicem recta, & angusta in cornu: videlicet habens unum cornu suum extremum in anteriori parte, ut faciem; & aliud sequatur in posteriori, ut cauda; & ipsius crassitudo custodiatur. Et quando prope hostes exercitus pervenerit, tunc ipsos secreto fac quiescere, & dirige aciem; & ut recipit locus, sive per duos, sive tres dies, irrue in hostes. Neque enim necesse est, ut a quatuor partibus irruas in eos, ne undequaque concludantur ab acie ordinata; & induant arma, & stent in occursu; sed potius securitatem habeant per unam partem qui fugere volunt: & tunc si habeas multitudinem exercitus, fac ut buccina una, vel duo so-

κτα· τοῦτο δὲ οἶδα ὅτι ἐποίησε καὶ ὁ λοχαγὸς τῶν ἀβάρων ἐπὶ τοῦ βασιλέως ἡρακλείου, κατὰ ῥωμαίων καβαλλαρίων εἰς ἡράκλειαν ὄσαν ἐντωάμα· οὐκ ἤθελον γὰρ οἱ ῥωμαῖοι ἀπληκεύειν μετ' ἀσφαλείας ἔσωθεν τοῦ φοσσάτου μετὰ τῶν πεζικῶν. ἀλλὰ μᾶλλον ἔξωθεν ἀφύλακτα. φρόνιμον δὲ ποιήσεις, ὅταν ἔχῃς μετά σου τολμηροὺς καὶ ἀνδρείους στρατιώτας. ἂν ποιήσῃς τινὰ προσφυγεῖν τοῖς ἐχθροῖς, καὶ εἰπεῖν αὐτοῖς, ὅτι εἰς δειλίαν ἐστὶν ὁ στρατός. εἶτα ποιήσῃς πρόφασιν ὅτι εἰς τὰ ὀπίσω ὑπαναχωρεῖς, καὶ ὀλίγον διάστημα τὸ ἄπληκτον μεταστήσεις· καὶ ἐξαίφνης εἰς νύκτα ἐπιπέσῃς τοῖς πολεμίοις. ποιήσεις δὲ νυκτερινὰς ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν ἐχθρῶν ἁρμοδίως ἂν ἔχῃς πεζοὺς καὶ καβαλλαρίους καὶ τοξότας· ἐξαιρέτως καὶ ῥιπταριστὰς, καὶ ἐπέλθῃς κατὰ ἐχθρῶν πεζῶν καὶ καβαλλαρίων τῶν ἀπληκευόντων εἰς φοσσάτον μετὰ τάξεως. ἀλλὰ ἄτακτα καὶ ἀφύλακτα καὶ σκορπιστά. καὶ ἂν ἐπέλθῃς κατὰ τῶν μὴ ἐχόντων ἐχθρῶν ἢ ῥιπτάρια ἐξετοίμου. ἀλλὰ πολεμούντων ἐγγὺς μετὰ χειρῶν. οἱ γὰρ ἔχοντες τοξάρια καὶ ῥιπτάρια, καὶ τὰ ἄλλα ἅρματα, δυσκολοπολέμητοι γίνονται εἰς τὰς τοιαύτας ἐπιδρομάς. εἰ οὐκ ἀπληκεύουσιν ἀφύλακτοι καὶ σκορπιστοί. νύκτας δὲ ἐπίλεξαι πρὸς τὰς τοιαύτας ἀνελπίστους ἐπιδρομάς. ἢ ὅταν ὅλην τὴν νύκτα φαίνῃ ἡ σελήνη, ὅταν τοσαύτας ὥρας ἐκ τῆς νυκτὸς, ὅσας οἶδας, ὅτι ἀρκοῦσιν εἰς τὴν ὁδὸν ἣν μέλλεις περιπατῆσαι, ἕως οὗ ἔλθῃς ἐγγὺς τῶν ἐχθρῶν. ἢ ὅταν ὑπάρχῃ ἀστροφεγγία, ἵνα μὴ περιπατῶν ὁ στρατὸς σκοτινῶς, συντρίβηται καὶ πλανᾶται. ἐλαφρὸν δὲ καὶ ἕτοιμον ἀποκινεῖ πάντοτε τὸν στρατὸν εἰς τὰς ἐπιδρομάς· καὶ μηδὲν βαστάζῃ περισσὸν καὶ πρὸς τὴν ὁδὸν ἣν μέλλεις περιπατῆσαι ἕως οὗ ἔλθῃς ἐγγὺς τῶν ἐχθρῶν, τοιαύτην ὥραν ἀποκινεῖ, καὶ οὕτω κανόνιζε καὶ στοχάζου ἵνα συμμέτρως περιπατῇ ὁ στρατὸς, οἷον μήτε ἀργὰ πολὺ, μήτε πάλιν γοργὸν, ἵνα μὴ συντρίβωνται, καὶ ἵνα πρὸ δύο ὡρῶν τῆς ἡμέρας φθάσῃς ἐγγὺς ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο μιλίων τοῦ ἀπλήκτου τῶν ἐχθρῶν, καὶ ἐκεῖ κρύφα ἀναπαύσῃς τὸν στρατόν· καὶ πρὶν ἄρξηται γίνεσθαι ἡ αὐγὴ, ἵνα ἐπιπέσῃς τοῖς ἐχθροῖς. ἔχε δὲ ὁδηγοὺς εἰς τὰς τοιαύτας ὁδοὺς τοὺς γινώσκοντας ἀκριβῶς τοὺς τόπους πρὸς τὸ μὴ πλανᾶσθαι τὸν στρατόν. ἐχέτω δὲ ὁ στρατὸς πᾶσαν ἡσυχίαν, καὶ μήτε βούκινον λαλείτω, μήτε οἵα δήποτε κραυγὴ γινέσθω. ἀλλ' ἂν ἁρμόζει ἵνα σταθῇ ὁ στρατὸς, ἢ ἵνα κινήσῃ, γινέσθω σημάδιον, ἢ διὰ συρίσμου, ἢ διὰ κτύπου σκουταρίου, ἢ διὰ παραγγέλματος, ἵνα κινῇ, ἢ ἵνα στήκῃ. μὴ γίνωνται δὲ κτύποι καὶ θόρυβοι ἐξ αὐτῶν· μήδε ἁπλουμένη εἰς πολὺ ἡ παραταγὴ ποιῇ ἀνισότητα. καὶ ἄλλοι περιπατῶσιν ἔμπροσθεν. καὶ ἄλλοι ὄπισθεν· καὶ ἐκ τούτου γίνονται κραυγαὶ καὶ μανδάτα, καὶ νοοῦσιν οἱ ἐχθροὶ, ὅτι ἔρχεται ὁ στρατός. ἁρμόζει γὰρ ἵνα μὴ ἔχῃ ἡ παραταγὴ ἔκταμα, εἰς πλάτος, καὶ ὑπάρχῃ πλατὺ τὸ μέτωπον αὐτῆς. ἀλλὰ μᾶλλον, ἵνα περιπατῇ ὡς ἐπὶ ὀρδίνου κατόπισθεν εἰς μάκρος ἀλλήλων, ὀρθία καὶ στενὴ ἐπὶ κέρας. ἤγουν ἔχουσα τὸ ἓν κέρατον αὐτῆς, ὃ ἐστι τὸ ἄκρον, ἔκπροσθεν ὡς μέτωπον. καὶ τὸ ἄλλο ἵνα ἀκολουθῇ ὄπισθεν ὡς οὐρά. καὶ φυλάσσηται καὶ τὸ πάχος αὐτῆς. καὶ ὅταν φθάσῃ ὁ στρατὸς, ἐγγὺς τῶν ἐχθρῶν. τότε ἀνάπαυσον αὐτοὺς κρύφα καὶ ὤρθωσον τὴν παραταγήν. καὶ ὡς ἐπιδέχεται ὁ τόπος, εἴτε διὰ δύο ἢ τριῶν ἡμερῶν, ἐπίπεσον τοῖς ἐχθροῖς. οὐδὲ γάρ ἐστι χρεία ἵνα ἀπὸ τῶν τεσσάρων μερῶν ἐπιπέσῃς αὐτοῖς. ἵνα μὴ ἀποκλεισθῶσι πάντοθεν καὶ ὑπὸ τῆς παραστάσεως, ἐνδύσονται τὰ ἅρματα, καὶ σταθῶσι

θῶσι πρὸς ἀπάντησιν. ἀλλὰ μᾶλλον ἐχέτωσαν ἄδειαν δι' ἑνὸς μέρους οἱ θέλοντες φεύγειν. καὶ τότε ἂν μὲν ἔχῃς πλῆθος στρατοῦ, ποίησον ἵνα λαλῇ βούκινον ἓν, ἢ δύο, διὰ τὸ νομίζειν τοὺς πολεμίους ὅτι πρὸς ὀλίγον στρατὸν ἔχουσι τὸν πόλεμον. εἶθ' ἔχεις ὀλίγον στρατὸν, λαλείτωσαν βούκινα περισσότερον, ἵνα νομίζωσιν ὅτι πλῆθος στρατοῦ ἐστι τὸ ἐπερχόμενον. ἁρμόζει δὲ σοι ἵνα συστήσῃς δύναμιν στρατοῦ εἴ τις ὀφείλει μίσγειν χεῖρας, καὶ πολεμεῖν, κατὰ τὴν ὥραν ἐκείνην. ἀλλὰ καὶ ἄλλη δύναμις συντεταγμένη, ἵνα στήκῃ παριδίως εὔκαιρος, καὶ μὴ μιγνύῃ χεῖρας πρὸς τοὺς πολεμίους. ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ὑποδέχηται τοὺς διωκομένους παρὰ τῶν πολεμίων ἐκ τοῦ στρατοῦ σου καὶ προσφεύγοντας εἰς αὐτήν. ἂν δὲ βούλῃ ποιεῖν ἐπιδρομὰς κατὰ τῶν καβαλλαρίων ἐχθρῶν, ὀφείλει μετ' ἀσφαλείας, ποιεῖν αὐτὰς, καὶ ὡς ἐπὶ δημοσίου πολέμου. ἵνα ἂν ἄρα καὶ οὐκ ἀποβῇ ἡ ἐπιδρομὴ ὡς θέλεις. ἀλλὰ προνοήσωσιν οἱ ἐχθροὶ καὶ ἀντιπαρατάξωνται, μὴ εὑρεθῇς ἀνέτοιμος. καὶ γὰρ ἂν μὲν ὦσι πεζοὶ οἱ ἐχθροὶ, οἱ ὄντες δὲ μετὰ σοῦ εἰς τὴν ἐπιδρομὴν καβαλλάριοι, φοβερόν ἐστι πάντων. ὅτι ἢ ἵνα βλάψωσι τοὺς ἐχθροὺς ἢ ἵνα τέως σὺ ἀβλαβὴς ἀναχωρήσῃς. οἱ γὰρ πεζοὶ, οὐ δύνανται διώκειν τοὺς καβαλλαρίους. εἰ δέ εἰσιν οἱ ἐχθροὶ καβαλλάριοι, πρέπει ἵνα πρὸς τὰ συμβαίνοντα πολλάκις ἐναντία ὑπάρχῃς ἕτοιμος. εἰ δὲ ποιήσεις ἐπιδρομὴν κατὰ φοσσάτου εἰς νύκτα ἢ εἰς ἡμέραν, ἢ κατὰ στρατοῦ περιπατοῦντος, ἢ κατὰ τούλδου, πρέπει ἵνα ἔχεις ἀφορισμένα τάγματα πρὸς ἁρπαγὴν τῶν πραγμάτων, ἵνα μὴ δραμῶσι ὅλοι εἰς τὰ πράγματα, καὶ ἐπέλθωσιν οἱ ἐχθροὶ καὶ κινδυνεύσῃ ὁ στρατός. τὰς δὲ τοιαύτας ἐπιδρομὰς, τὰς μὲν μεγαλωτέρας καὶ τελείας, ποίει σὺ αὐτός. Δύνασαι δὲ καὶ διὰ τουρμάρχων τῶν ὄντων εἰς τὰ τοιαῦτα πράγματα χρησίμων ποιεῖν αὐτὰς, οἵ τινες ἱκανοί εἰσι τὸν τόπον σου ἀναπληρῶσαι διὰ τὴν ἀνδρίαν καὶ τὴν φρόνησιν αὐτῶν. εἰ δὲ ἐμβαίνων εἰς τὴν χώραν τῶν πολεμίων μέλλεις περιπατεῖν ἐκεῖ καὶ πραιδεύειν χωρὶς βλάβης τοῦ στρατοῦ τοῦ σοῦ. τότε μὲν ἐπιλέγου καιρὸν ἁρμόδιον. ἁρμόδιος δὲ πρὸς τοῦτο καὶ ἀσφαλής ἐστιν, ὅτε ἢ ποιήσεις ἀπάρτι πόλεμον πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, καὶ νικήσεις αὐτούς. ἢ νοήσεις ὅτι οὐκ ἀπαντῶσι πρὸς τὴν δύναμίν σου. ἢ ὅτε μελετήσεις ἐπιπεσεῖν αὐτοῖς ἐξαίφνης. ὡς ἔτι εἰσὶν ἀνέτοιμοι καθὼς προείπομεν. καὶ δεῖ σε πρὸ πάντων ὦ στρατηγὲ ἐμβαίνοντα εἰς τὴν πολεμίαν γῆν φροντίσαι τῆς τροφῆς τοῦ στρατοῦ. καὶ ἢ διὰ βασταγῆς δημοσίας οἷον ἵνα ἔχῃς ἁμάξας καὶ ἵππους τοῦ δημοσίου βαστάζοντας τροφὴν, ἢ δι' αὐτῶν τῶν στρατιωτῶν, ἢ καὶ ἄλλως ὡς δύνασαι, ἵνα ἐπινοήσῃς τοῦ βαστάσαι τροφαὶ, καὶ ἵππων καὶ ἀνδρῶν. ὥστε μὴ ἀφανίσαι τοὺς ἐχθροὺς τὰ ἕτοιμα εἴδη. καὶ ἐξαίφνης εἰς τὸ μέσον τῆς χώρας αὐτῶν στενοχωρηθῇ ὁ στρατός. μὴ ἐπιτηδεύσῃς περιπατεῖν τὴν νύκτα εἰς τὴν χώραν πολεμίων, πλὴν μίαν μόνην ἵνα ποιήσῃς αὐτό. καὶ τότε κρύφα ὅτε ἀναγκαία τις χρεία κατεπείγει, εἰς τὸ λαθεῖν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ προλαβεῖν τόπον, καὶ κρατῆσαι δύσκολον δι' ὀχύρωμα. ἢ ὅτε μέλλεις διαβῆναι καὶ ἀπελθεῖν εἰς ἄλλον τόπον μὴ γινωσκόντων τῶν ἐχθρῶν. πρῶτον δὲ πρέπει ἵνα ἐρευνᾷς τὰς ὁδοὺς, καὶ οὕτω περιπατῇς. πᾶσαν δὲ ποίησον σπουδὴν, ἵνα κρατήσῃς τινὰς ζῶντας ἐκ τῆς χώρας, πρὸς τὸ μαθεῖν ἐξ αὐτῶν τὴν δύναμιν τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰς βουλὰς αὐτῶν,

net, ut adversus parvum exercitum habere praelium hostes existiment. Si vero parvum habes exercitum, plures canant buccinae, ut multitudinem exercitus supervenire arbitrentur. Congruit vero tibi, ut statuas partem exercitus, quae manus conserere debet, & praeliari in illa hora. Sed etiam alia pars coordinata stet seorsim, opportune, & non conserat manus cum hostibus; sed potius suscipiat eos, quos hostes persequuntur, & qui profugiunt ad ipsam. Si vero incursiones facere velit adversus equites hostium, ipsas cum securitate facere debet, & ut in publico praelio. Quod si non contigerit incursio, ut vis; sed praesenserint hostes, & contra ordinati fuerint, ne inveniaris imparatus. Etenim, si sint pedites hostes, qui vero tecum sunt in incursione equites, in primis hoc terribile est; quia si laesi fuerint hostes, interea tu incolumis secesseris. Pedites enim non possunt persequi equites. Si vero hostes equites sunt, decet ut paratus sis ad ea, quae contingunt saepe contraria. Si vero incursionem feceris contra fossatum, nocte, vel die, vel adversus ambulantem exercitum, vel adversus tuldum, decet ut separatos ordines habeas ad rapinam rerum, ne omnes ad res currant, & superveniant hostes, & periclitetur exercitus. Tales vero incursiones maiores, & perfectas, fac tu ipse. Potes vero etiam per Turmarchas, qui in huiusmodi rebus utiles sunt, facere ipsas, qui locum tuum implere satis idonei sunt strenuitate, & 'prudentia sua. Si vero in hostium regionem ingrediens illic ambulaturus es, & praedaturus, absque detrimento exercitus tui, tunc elige tempus opportunum. Opportunum vero ad hoc, & securum est, quando vel feceris posthac praelium adversus hostes, & eos viceris; vel eos adversus exercitum tuum non occurrere intellexeris; vel quando in eos ex improviso inruere meditaberis, quod adhuc imparati sint, prout praediximus. Et oportet te ante omnia, o Imperator, incedentem in hostili terra curam habere alimentorum exercitus, & sive per gestamen publicum, si habeas plaustra, & equos publicos, qui ferant alimoniam, vel per ipsos milites; vel etiam aliter, ut potes, excogitabis de ferendis alimoniis equis, & viris; ita ut non destruant hostes species paratas, & ex tempore in medio regionis ipsorum angustetur exercitus. Non studueris ambulare nocte in regione hostium; verumtamen semel ad summum id feceris; & tunc secreto, quando urgens aliqua necessitas impellit, ut lateas hostes, & praeoccupes locum, & teneas difficilem propter munimen. Vel quando transiturus es, & in alium locum abiturus non adgnoscentibus hostibus, primum decet, ut vias scruteris, & ita ambules. Omnem vero impendes diligentiam, ut aliquos vivos ex regione capias, ut ab illis intelligas potentiam hostium, & ipsorum consilia, quidve facere student. Interrogationes vero illis, qui capti fuerunt, tu ipse facere debes, & non per alium quemquam. Quoniam saepe necessariae aliquae res, & quas aliqui animadvertere non potuerunt, per eos, qui interro-

gan-

gantur, adparuerunt. Profugientibus vero haudquaquam facile fidem adhibeas. Sed potius fidem habe iis, qui per improvisam incursionem capti fuerunt; quoniam contingit, & profugientes, & captos saepe commenta dicere. Pariter iis, quae ab uno tantum dicuntur, ne attende, neque credito; sed illa, quae dicuntur a pluribus, excipe. Praecipue vero ea, quae ab iis dicuntur, qui ex improviso per incursionem capti fuerunt, ut diximus, excipe plus quam ea, quae a profugis proferuntur. Eos vero, qui ab hostibus ad te profugiunt, & aliqua secreta se indicaturos pollicentur, vel vinculis solve, & praefer illis te, si vera loquantur, dona daturum; si vero falsa dicent, eis mortem minitare. Si autem quoquo modo hostium exercitus consistat, & extra munimina exsistat, ne quos milites ad rapinam mittas, vel ad praedam rerum; sed potius adversus illum insidentem exercitum superveni. Quamvis enim bonus praelii exitus succedat, ne tempus perdas, & dicas, quod iterum eos obpugnabo; sed ut adhuc in timore, & tumultu sunt, obpugna eos, donec perfecte evertantur, & disperdantur, vel ad commodum tuum secure foedera feriant. Si vero consistant hostes, differant vero praelium inire, tunc stude ambulare simul, & non disperse; & destrue alimonias, & pabula, nisi iterum per eadem loca sis reversurus. Si vero per eamdem viam reversionem tuam futuram esse speres, & aliae alimoniae, vel pabula non subpetant; tunc illis demoliendis abstine; in regressu autem tuo, demolire. Ne autem in aliena terra erres, decet, ut in difficilibus viis, & dubiis itineribus, signa facias in arboribus, si tamen locus arbores habet; si vero nudus est, lapidum acervos fac, vel fossas parvas in terra, ut eas inveniant praetereuntes de exercitu, & non errent in via. Praecipe vero eis, quos ad praedam separaveris, & miseris, ut non omnes in ipsam animum intendant; sed divisi sint, & nonnulli ipsorum praedentur; numerosiores vero stent cum ordine, & custodiant eos, vel insequantur * * * * * * * coordinati, sive adversus regionem, sive adversus fossatum hostium, sive adversus gregem iumentorum, sive adversus tuldum, sive adversus aliud quidquam incursio fiat. Hoc vero fac, & quando universus exercitus in unum est, & praedam facere incepturi sunt. Sed si etiam sumtum colligere velint; alios quidem congregare consentaneum est, alios vero sequi, ne omnibus ad praedam intentis, vel ad collectionem necessariorum, repente tumultum, vel insidias ab hostibus fieri contingat. Quod si evenerit, ut plerique de exercitu coordinati non sint, constare haudquaquam possint. Quando vero ex improviso adversus aliquos Sclavos, vel adversus similes gentes incedere velis, decet, ut omnino sine subspicione, & cum speculatione, densa, & difficultates scruteris, & ita banda praeordines, ut ipsi adgnoscant quomodo primo, quomodo secundo, & quomodo tertio, & quomodo deinceps, in posteriori parte debeant ambulare, & de reliquis similiter. Praecipue, si transitus exercitus fiat per angusta loca;

τῶν, τὸ τὶ σπουδάζουσι ποιῆσαι. τὰς ἐρωτήσεις δὲ τῶν κρατουμένων, σὺ αὐτὸς ὀφείλεις ποιεῖν, καὶ οὐ δι' ἄλλου τινός. ἐπειδὴ πολλάκις ἀναγκαῖά τινα πράγματα, καὶ ἅπερ οὐκ ἠδύναντο ἐπινοῆσαι τινὲς, ἐφανερώθησαν διὰ τῶν ἐρωτωμένων. τοὺς δὲ προσφεύγοντας, εὐκόλως μὴ πίστευε. ἀλλὰ πίστευε πλέον τοὺς κρατουμένους ἀπὸ αἰφνιδίου ἐπιδρομῆς. ἐπειδὴ συμβαίνει καὶ τοὺς προσφεύγοντας καὶ τοὺς κρατουμένους λέγειν πολλάκις πλάσματα. ὅμως τὰ λεγόμενα παρ' ἑνὸς μόνου, μὴ πρόσεχε μηδὲ πιστεύε. ἀλλ' ἐκεῖνα προσδέχου τὰ λεγόμενα. ἐξαιρέτως δὲ τὰ λεγόμενα παρὰ τῶν κρατουμένων ἐξαίφνης ἀπὸ ἐπιδρομῆς, ὡς εἴπομεν, παραδέχου πλέον παρὰ τὰ λεγόμενα ὑπὸ τῶν προσφύγων. τοὺς δὲ προσφεύγοντας σοι ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑπισχνουμένους μηνύειν τινὰ μυστήρια ἢ ἀδεσμοῖς, καὶ πρόλεγε αὐτοῖς, ὅτι ἂν ἀληθεύσωσιν ἵνα δῶς αὐτοῖς δωρεάς. ἂν δὲ ψεύδωνται, ἀπείλει αὐτοῖς θάνατον. ἂν δὲ συστήκη πως ὁ στρατὸς τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑπάρχη ἔξωθεν ὀχυρωμάτων, μὴ ἀπολύσῃς τινὰς τῶν στρατιωτῶν εἰς ἁρπαγὴν, ἢ εἰς πραῖδαν πραγμάτων. ἀλλὰ πρῶτον ἐπέρχου κατὰ τοῦ ἐπισταμένου στρατοῦ ἐκείνου. κἂν μὲν ἀποβῇ καλὸν τὸ τέλος τοῦ πολέμου, μὴ ἀφήσῃς τὸν καιρὸν, καὶ εἴπῃς ὅτι πάλιν ἵνα πολεμήσω αὐτούς. ἀλλ' ὡς ἔτι εἰσὶν εἰς φόβον καὶ ταραχὴν, πολέμει αὐτοὺς, ἕως οὗ τελείως καταλυθῶσι, καὶ σκορπισθῶσιν, ἢ ποιήσωσι σύμφωνα μετὰ ἀσφαλείας πρὸς τὸ συμφέρον σου. ἂν δὲ συστήκωσι μὲν οἱ ἐχθροὶ, ἀναβάλλονται δὲ πρὸς τὸ συνάξαι πόλεμον. τότε σπούδαζε περιπατεῖν ὁντωάμα καὶ μὴ σκορπιστὰ, καὶ ἀφάνιζε τὰς τροφὰς καὶ τὰς βοσκὰς, εἰ οὐ μέλλεις ὑποστρέψαι πάλιν διὰ τῶν αὐτῶν τόπων. ἂν δὲ ἐλπίζῃς ἵνα γένηται διὰ τῆς αὐτῆς ὁδοῦ ἡ ὑποστροφή σου, καὶ οὐκ εἰσὶν ἄλλαι τροφαὶ ἢ βοσκαί. τότε φείδου ἀφανίζειν αὐτάς. εἰς δὲ τὴν ὑποστροφήν σου ἀφάνιζε. Διὰ δὲ τὸ μὴ πλανᾶσθαι εἰς τὴν ἀλλοτρίαν γῆν, πρέπει ἵνα εἰς τὰ δισοδιά, καὶ εἰς τὰς ἀμφιβόλους ὁδοὺς ποιῇς σημάδια εἰς τὰ δένδρα, εἴπερ ἔχει ὁ τόπος. εἰ δ' ἔστι γυμνὸς, ποίει σωροὺς λιθαρίων, ἢ ὀρύγματα μικρὰ εἰς τὴν γῆν, διὰ τὸ εὑρίσκειν αὐτὰ τοὺς παραπομένοντας ἐκ τοῦ στρατοῦ, καὶ μὴ πλανᾶσθαι εἰς τὴν ὁδόν. παράγγελε δὲ ὅσους ἂν εἰς πραῖδαν ἀφορίσῃς, καὶ ἀποστείλῃς, ἵνα μὴ σπουδάζωσιν ἅπαντες εἰς αὐτήν. ἀλλ' ὦσι κεχωρισμένοι, καὶ οἱ μὲν ἐξ αὐτῶν ἵνα πραιδεύωσιν. οἱ δὲ περισσότεροι, ἵνα στήκωσι μετὰ συνάξεως, καὶ φυλάττωσιν αὐτούς. ἢ ἵνα παρακολουθῶσιν ὁ * * * * * συντεταγμένοι. εἴτε κατὰ χωρίου, εἴτε κατὰ φοσσάτου ἐχθρῶν, εἴτε κατ' ἀγγέλης κτηνῶν, εἴτε κατὰ τούλδου, εἴτε κατά τινος ἑτέρου ἡ ἐπιδρομὴ γίνεται. τοῦτο δὲ ποίει, καὶ ὅτε ἐστὶν ὁ στρατὸς ὅλος ὁντωάμα, καὶ μέλλουσιν ἄρχεσθαι ποιεῖν τὴν πραῖδαν. οὐ γὰρ ὀφείλουσι πάντες περισπᾶσθαι εἰς τὴν πραῖδαν. ἀλλὰ καὶ δαπάνην ἂν θέλωσι συνάξαι, ἁρμόζει ἄλλους μὲν συνάγειν, ἄλλους δὲ ἀκολουθεῖν. ἵνα μὴ περικοπτομένων πάντων εἰς τὴν πραῖδαν, ἢ εἰς τὴν σύναξιν τῶν χρειωδῶν, συμβῇ γενέσθαι αἰφνιδιασμόν, ἢ ἔγκρυμα παρὰ τῶν ἐχθρῶν· ὅπερ ἂν συμβῇ, καὶ οὐκ ὦσιν οἱ περισσότεροι ἐκ τοῦ στρατοῦ συντεταγμένοι οὐ μὴ δυνηθῶσι στασθῆναι. ὅτε δὲ ἐξαίφνης κατά τινων σκλαβῶν, ἢ καὶ τῶν ὁμοίων ἐθνῶν θέλεις ἐπελθεῖν, πρέπει διὰ τὸ παντελῶς ἀνύποπτον μετὰ σκοποῦ τὰ δάση καὶ τὰς δυσκολίας ἐρευνᾶν, καὶ οὕτω προορδινεύειν τὰ βάν-

βάνδα, εἰς τὸ γινώσκειν αὐτοὺς τὸ ποῖον πρῶτον; καὶ ποῖον δεύτερον; καὶ ποῖον τρίτον, καὶ ποῖον ὀπίσω πάλιν ὀφείλουσι περιπατεῖν, καὶ τοὺς λοιποὺς ὁμοίως. κατεξαίρετον ἂν γίνηται ἡ διάβασις τοῦ στρατοῦ εἰς στενοὺς τόπους, πλὴν μὴ γίνηται σύγχυσις εἰς αὐτοὺς, καὶ σκορπίζωνται εἰς τὰς ὁδούς. βραδύνουσι γὰρ ἐκ τούτου πάλιν, πρὸς τὸ ἑνωθῆναι. ἀλλὰ ἐξαίφνης γινομένης τῆς ἐπιδρομῆς, εἰ μὲν ἐστὶν ἐπιτήδιον, ἵνα γένηται ἡ πραῖδα διὰ δύο τόπων, πρέπει τὸν στρατὸν εἰς δύο χωρίζεσθαι, καὶ τὸ μὲν ἓν μέρος ἔχειν τὸν τουρμάρχην, ἢ ἁπλῶς ἄλλον ἄρχοντα. οἷος ἂν ποιῇ τὴν ἐπιδρομήν. ἵνα δὲ ἔχῃ αὐτὸ ἐλαφρὸν, καὶ χωρὶς τούλδου. τὸ δὲ ἄλλο μέρος, ἵνα ἔχῃ ὁ στρατηγός. καὶ ὁ μὲν ἔχων τὸ ἓν μέρος τοῦ στρατοῦ ὡς εἴρηται, ἵνα προκόπτῃ ὡς ἄχρι δεκαπέντε ἢ εἴκοσι μιλίων, δι' ἀποκρύφων τόπων, καὶ ἐκ πλαγίου, καὶ πλησιάζῃ τὰ χωρία τὰ ὄντα πρὸς τὸ μέρος τοῦ στρατηγοῦ. καὶ ἄρχηται ἀπεκεῖ ποιεῖν τὴν πραῖδαν. ὁ δὲ στρατηγὸς ἔχων τὸ ἄλλο μέρος, ἵνα ἐμβαίνῃ ἀπὸ τῆς ἄλλης ἀρχῆς τῶν εἰρημένων χωρίων, καὶ ἀμφότεροι ἐρχόμενοι εἰς ἀπαντὴν ἀλλήλων, καὶ πραιδεύοντες τὰ ὄντα μέσον αὐτῶν χωρία ὅπου ἂν ἑνωθῶσι τῆς ἑσπέρας, ἐκεῖ ἑντωάμα ἵνα ἀπληκεύωσιν. ἐκ τούτου γὰρ καὶ ἡ πραῖδα μετ' ἀσφαλείας γίνεται, καὶ οἱ φεύγοντες ἐκ τῶν ἐχθρῶν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς ἐξ αὐτῶν ἐμπίπτουσιν ἀπροσδοκήτως εἰς τὸν ἄλλον, οὐδ' ἐπισυναχθῆναι δυνάμενοι. εἰ δ' ἐστὶ μία ἡ ἐπιτηδεία ὁδὸς, δι' ἣν δύναται γενέσθαι ἡ ἐπιδρομὴ κατὰ τῶν ἐχθρῶν, πρέπει καὶ οὕτω χωρισθῆναι τὸν στρατόν, καὶ τὰς μὲν δύο μοίρας αὐτοῦ, ἢ καὶ πλέον τῶν δύο μοιρῶν, ἵνα ἔχῃ, ὁ μεράρχης ἐλαφρὸν, ὡς εἴπομεν, καὶ χωρὶς τούλδου, ἵνα ἔχῃ καὶ τὸ βάνδον αὐτοῦ, καὶ πάντας τοὺς ἄρχοντας τῶν ταγμάτων, καὶ περιπατήσῃ ἔμπροσθεν. καὶ ὅταν περιπατήσῃ ἔμπροσθεν, καὶ ὅταν φθάσῃ εἰς τὸ πρῶτον χωρίον, ἵνα ἀφορίσῃ, εἴτε ἓν, εἴτε δύο βάνδα, πρὸς τὴν δύναμιν αὐτοῦ. ἵνα ἄλλοι μὲν ἐξ αὐτῶν ἐξέλθωσιν, ἄλλοι δὲ φυλάττωσι τοὺς πραιδεύοντας. καλόν ἐστιν ἵνα εἰς τὰ πρῶτα χωρία μὴ ἀφορίζωνται πολλὰ βάνδα. εἰ καὶ μεγάλα εἰσὶ τὰ χωρία. ἐπιφθάνει γὰρ κατόπισθεν ὁ στρατηγὸς, καὶ οὐ συμφθάνουσι τὰ τοιαῦτα βάνδα, συντόμως ἀποσυνάγεσθαι καὶ ἀποκαθίστασθαι καὶ ὁρμᾶν εἰς τοὺς ἔμπροσθεν, καταλαμβάνοντος γὰρ τοῦ στρατηγοῦ κατόπισθεν ὀφείλει, ὁ μεράρχης συντόμως ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν ὁρμᾶν, καὶ ἀφορίζειν ὁμοίως βάνδα. καὶ σκορπίζειν καὶ εἰς τὰ λοιπὰ χωρία. ἕως οὗ ἐπαρκέσει ὁ λαὸς τῶν ταγμάτων ὧν ἔχει.

loca; ne confusio fiat inter eos, & dispergantur in viis. Cunctantur enim ex hoc iterum ad movendum. Sed ex improviso incursione facta, siquidem opportunum est, ut fiat praeda a duobus locis, decet in duas partes separari exercitum, & unam quidem partem habere turmarcham, vel simpliciter alium Praefectum, qui incursionem faciat; habeat vero ipsam agilem, & sine tuldo. Aliam vero partem teneat Imperator. Et ille, qui unam exercitus partem habet, prout dictum est, procedat per quindecim, vel viginti milliaria, per abscondita loca, & ex obliquo, & adpropinquet ad loca, quae sunt a parte Imperatoris, & hinc praedari incipiat. Imperator vero aliam partem tenens ab alio dictorum locorum principio ingrediatur, & utrique sibi ad invicem occurrentes, & quae sunt in medio ipsorum loca depraedantes, ubi vespere uniuntur, illic una castrametentur. Ex hoc & praeda cum securitate fit, & qui fugiunt ex hostibus ab una illarum partium, repente incidunt in aliam, quum non possint congregari. Si vero una tantum est commoda via, per quam incursio adversus hostes fieri potest, decet ita etiam dividi exercitum, & duas partes eius, vel etiam amplius duabus partibus, habeat Merarcha agilem, ut diximus, & sine tuldo. Habeat etiam bandum eius, & omnes Praefectos ordinum, & ambulet in anteriori parte; & quando ambulaverit in anteriori parte, & quando primum locum occupaverit, separet sive unum, sive duo banda ad partem suam; ut alii quidem ex ipsis exeant; alii vero eos, qui praedantur, custodiant. Bonum est, ut in primis locis multa banda non separentur, quamvis etiam magna sint loca. Occupat enim in posteriori parte Imperator, & una non occupant talia banda celeriter congregari, & componi, & movere ad eos, qui in anteriori parte sunt. Occupante enim Imperatore posteriorem partem, debet Merarcha celeriter ad anteriorem partem movere, & similiter banda separare, & distribuere in reliquis locis, donec sufficiet populus ordinum, quos habet.

Αὐτὸς δὲ ὁ μεράρχης ἐχέτω τρία ἢ τέσσαρα βάνδα μετ' αὐτοῦ, ἄχρι χιλίων ἀνδρῶν χρησίμων. καὶ περιπατείτω ἐξώτερον πάντων, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὸν βίγλαν καὶ ἀσφάλειαν, καὶ εἰς τοὺς λοιποὺς ἕως τοῦ τέλους τῆς πραῖδας. ταῦτα ποιείτω ὁ μεράρχης. σὺ δὲ στρατηγὲ, ἢ ἄλλος ὅστις ἐστὶν ὁ ποιῶν τὴν πρόνοιαν τῆς ἐπιδρομῆς, ἵνα ἀκολουθῇς τοῖς πραιδεύουσι, καὶ ἐπισυνάγῃς αὐτοὺς καὶ προκόπτῃς ἐπὶ τὰ ἔμπροσθεν, ὡς πρὸς τὸν μεράρχην, ἢ τὸν τουρμάρχην, οἷος καὶ ἐστιν ἐξ αὐτῶν ὁ περιπατῶν ἔμπροσθεν. ὁμοίως δὲ καὶ ἐκεῖνος, τὸ αὐτὸ ἵνα ποιῇ, καὶ περιπατῶν ἵνα ἐπισυνάγῃ τοὺς πραιδεύοντας, καὶ εἰς οἷον ἂν τόπον ἀπαντήσητε ἀλλήλοις, ἀπληκεύετε ἑντωάμα εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν, καὶ μὴ ἀπληκεύσῃ ὁ εἷς ἀλλαχοῦ, καὶ ὁ ἄλλος ἀλλαχοῦ, κἂν μίαν ἡμέραν. ἀλλὰ καθημέραν ὡς εἴρηται, ἑντωάμα ἀπληκεύετε. Διὰ τοῦτο γὰρ οὐδὲ πρέπει πλέον τῶν δέκα πέντε ἢ

Ipse vero Merarcha habeat tria, seu quatuor banda usque ad mille utiles viros; & ambulet exterius omnibus, ut ipse in vigiliam, & securitatem sit etiam reliquis usque ad finem praedae. Haec faciat Merarcha. Tu vero, o Imperator, vel alius quicumque incursionis curam habet, praedatores sequaris, & congrega ipsos, & procede in anteriori parte, veluti ad Merarcham, vel Turmatcham, qualis est, qui ex ipsis in anteriori parte ambulat. Similiter vero etiam ille hoc ipsum faciat, & ámbulans congreget praedatores, & in quo loco ad invicem occurritis, simul illa die castrametemini, & non castrametabitur alter alibi, alter vero alibi quamvis una die; sed quotidie, ut dictum est, simul castrametemini. Propterea enim neque decet vos plus quam in quindecim, vel viginti milliaria separari, & face-

facere tales repentinas incursiones, ut utrique una occupent, & praedam faciant, & ipsa die una castrametentur. In talibus vero incursionibus non decet, ut eos, qui hostibus obsistere possunt, capiant vivos; sed omnes, quos tales invenerint, interficiant, & transeant. Non enim cunctari in his debent ambulantes, & tempus insumere. Si vero castrum vel promontorium, vel alium locum capere volueris, ne praedicito exercitui, donec ad locum veneris, & opus fueris adgressus. Si vero necessarium sit, ut omni ratione vel castrametetur exercitus prope munimen hostium, vel inde pertranseat; congruit tibi, ut Praefectos cum velitibus, & nihil ferentibus, statuas in exitibus muniminis, ut ipsi repentinas hostium incursiones prohibeant. Hoc vero in angustis locis fieri debet. Prope vero munimen hostium, vel densa, non castrametetur exercitus. Si vero necessarium sit, ut illic castrametetur, diligenter cave hostium incursiones; & cura potius, ut in altiori, & munito loco castrameteris. Quando vero in hostilem terram ingrederis, fac ut omne tuldum retro sequatur. Quando autem hostes adpropinquant, fac ipsum esse in medio exercitus. Verumtamen etiam tuldum, si captivi quoque exsistant, ab exercitu separandum est, ne ex improviso irruant hostes, & fiat impedimentum in militibus, inter tuldum, ut dictum est, & inter captivos. Hoc vero tibi servandum est, non solum quando ambulas, verum etiam quando castrametaris.

QVando vero in hostili terra exsistis, ne mittas inconsulte mensuratores, ut praecedant sine auxilio illis sufficiente; sed tantum per captivos, & profugos situm locorum in quibus castrametaturus es, diligenter scruteris. Quando vero exercitus est castrametaturus, ne veniant promiscue, & inordinate in castrum fossati; sed si adpropinquaverint hostes, & habeas etiam pedites in primo exercitu, plaustra cadant, & fossae sudae fiant in ordine, ut decet. Qui vero sine sarcina ambulant, ii scilicet, qui nihil grave habent, in promtu esse debent, exiguo intervallo a castris distantes; & tunc ordine tuldum ingrediatur, & castrametetur. Et quando etiam vigilias dimiseris, tunc ingrediantur etiam ipsi scutati cum ordine, & castrametentur, prout in capite de castris tibi praecepimus. Si vero hostes prope non sint, satis est drungo, si stet prout diximus, & multitudo castrametetur. Si vero adpropinquent hostes castris, & consistant; vel si munimina, vel densa prope sint; ne permittas, ut aliquod pabulum praeoccupent equi; sed vigilias cum securitate mitte, & habe equos in castris. Cura vero, ut ex fructibus, qui in propinquis castrorum campis inveniuntur, colligant manibus pueri militum, foenum, & hordeum. Verumtamen egrediantur ex unaquaq; parte cum huiusmodi pueris velites armati ordine incedentes propter repentinas hostium incursiones. Si vero in loco cunctaberis, & locus, & tempus commodum est ali-

τε ἢ εἴκοσι μιλιῶν χωρίζεσθαι ὑμᾶς. καὶ ποιεῖν τὰς τοιαύτας αἰφνιδίους ἐπιδρομάς. διὰ τὸ συμφθάνειν ἀμφοτέρους, καὶ τὴν πραῖδαν ποιεῖν, καὶ εἰς τὴν αὐτὴν ἡμέραν ἅμα ἀπληκεύειν. εἰς δὲ τὰς τοιαύτας ἐπιδρομὰς, οὐ πρέπει τοὺς δυναμένους ἀνθίστασθαι ἐχθροὺς, κρατεῖν ζῶντας. ἀλλὰ πάντας τοὺς εὑρισκομένους τοιούτους φονεύειν καὶ διαβαίνειν. οὐδὲ γὰρ ὀφείλουσι βραδύνειν εἰς αὐτοὺς οἱ περιπατοῦντες, καὶ δαπανᾷν τὸν καιρόν. εἰ δὲ θελήσεις ποτὲ καστρὸν, ἢ ἄκραν, ἢ ἄλλον τόπον παραλαβεῖν, μὴ προλέγῃς τῷ στρατῷ ἕως οὗ ἀπέλθῃς εἰς τὸν τόπον, καὶ ἐγχειρήσῃς τῷ ἔργῳ. εἰ δὲ γένηται ἀνάγκη ἵνα ἐκ παντὸς τρόπου ἢ ἀπληκεύῃ ὁ στρατὸς πλησίον ὀχυρώματος. πολεμίων. ἢ διαβῇ ἐκεῖ. ἁρμόζει σοι ἵνα ἐκ τῶν ἀρχόντων μετὰ καὶ ἀνδρῶν ἐλαφρῶν, καὶ μηδὲν βασταζόντων, στήσῃς εἰς τὰ ἐκβασίδια τοῦ ὀχυρώματος, πρὸς τὸ κωλύειν αὐτοὺς τὰς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς τῶν πολεμίων. τοῦτο δὲ ὀφείλει γίνεσθαι καὶ εἰς τοὺς στενοὺς τόπους. πλησίον δὲ ὀχυρώματος ἐχθρῶν, ἢ δάσους, μὴ ἀπληκεύῃ ὁ στρατός. εἰ δὲ γένηται ἀνάγκη ἵνα ἀπληκεύσῃ ἐκεῖ, ποίησον τὰς παραφυλακὰς μετ᾽ ἀκριβείας, διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. καὶ σπούδαζε μᾶλλον, ἵνα εἰς ὑψηλότερον καὶ ὠχυρωμένον τόπον ἀπληκεύῃς. ὅταν δὲ ἐμβαίνῃς εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, ποίησον τὸ τοῦλδον ὅλον, ἵνα ἀκολουθῇ ὀπίσω. ὅταν δὲ πλησιάζωσι οἱ ἐχθροὶ, ποίησον αὐτὸ εἶναι εἰς τὸ μέσον τοῦ στρατοῦ. πλὴν ὀφείλει, καὶ τὸ τοῦλδον, καὶ αἰχμάλωτοι ἂν ὦσι, χωρὶς εἶναι ἀπὸ τοῦ στρατοῦ, ἵνα μὴ ἐξαίφνης ἐπιπέσωσι πολέμιοι, καὶ γένηται ἐμπόδισμα εἰς τοὺς στρατιώτας, τὸ τοῦλδον, ὡς εἴρηται, καὶ οἱ αἰχμάλωτοι. τοῦτο δὲ ὀφείλεις φυλάττειν οὐ μόνον ὅταν περιπατῇς, ἀλλὰ καὶ ὅταν ἀπληκεύῃς.

ΟΤαν δὲ ὑπάρχῃς εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, μὴ ἀποστέλλῃς ἀσκόπως τοὺς μινσουράτορας, ἵνα προλαμβάνωσι χωρὶς βοηθείας ἀρκούσης αὐτοῖς, ἀλλὰ ἐρεύνα μόνον ἀσφαλῶς διὰ τῶν αἰχμαλώτων, καὶ προσφύγων τὴν ποιότητα τῶν τόπων, εἰς οὓς μέλλεις ἀπληκεύειν. ὅτε δὲ μέλλει ἀπληκεύειν ὁ στρατὸς, μὴ ἔρχονται, καὶ ἀνάμικτα καὶ ἄτακτα, εἰς τὸ ἄπληκτον τοῦ φοσσάτου, ἀλλ᾽ ἂν πλησιάζωσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ ἔχῃς καὶ πεζικὸν εἰς τὸν στρατὸν πρῶτον, ἵνα πίπτωσιν αἱ ἅμαξαι. καὶ γίνωνται τὰ ὀρύγματα τῆς σούδης ἐν τάξει ὡς πρέπει. οἱ δὲ περιπατοῦντες ἐκπλήκτως. ἤγουν οἱ μὴ ἔχοντές τι βάρος, ὀφείλουσιν ἵστασθαι ἕτοιμοι, ὡς ἀπὸ ὀλίγου διαστήματος ἀπὸ τοῦ ἀπλήκτου. καὶ τότε ἵνα ἐμβαίνῃ κατὰ τάξιν τὸ τοῦλδον καὶ ἀπληκεύῃ. καὶ ὅτε ἀπολύσεις καὶ τὰς βίγλας, τότε ἵνα ἐμβαίνωσι καὶ αὐτοὶ οἱ σκουτάρατοι, κατὰ τάξιν, καὶ ἀπληκεύωσι, καθὼς καὶ εἰς τὸ περὶ ἀπλήκτων διεταξάμεθά σοι. εἰ δ᾽ οὐκ εἰσὶ πλησίον ἐχθροὶ, ἀρκεῖ καὶ εἰς δροῦγγον, ἵνα στήκῃ, ὡς εἴπομεν, καὶ οἱ πολλοὶ ἵνα ἀπληκεύωσιν. ἂν δὲ πλησιάζωσιν ἐχθροὶ εἰς ἄπληκτον, καὶ ποιῶσι σύστασιν. ἢ ἂν ὦσιν ὀχυρώματα πλησία, ἢ δάση, μὴ ἀφίῃς, ὡς φθάσει, τινὰ βόσκειν τὰ ἱππάρια, ἀλλὰ καὶ τὰς βίγλας μετ᾽ ἀσφαλείας πέμπτε, καὶ ἔχε μὲν τὰ ἱππάρια εἰς τὸ ἄπληκτον. σπούδαζε δὲ, ἵνα ἐκ τῶν εὑρισκομένων καρπῶν εἰς τὰ πλησίον τοῦ ἀπλήκτου χωρία, συνάγωσιν ἀπὸ χειρῶν τὰ παλικάρια τῶν στρατιωτῶν τὸν χόρτον, καὶ τὴν κριθήν. πλὴν ἵνα ἐκβαίνωσι μετὰ ἑνὸς ἑκάστου μέρους μετὰ τῶν τοιούτων παλικαρίων στρατιῶται ἐλαφροὶ ἐξωπλισμένοι περι-

περιπατοῦντες μετὰ τάξεως, διὰ τὰς αἰφνιδίους ἐπιδρομὰς τῶν ἐχθρῶν. εἰ δὲ χρονίσεις εἰς τὸν τόπον, καὶ ἐστὶ καὶ ὁ τόπος, καὶ ὁ καιρὸς ἐπιτήδειος εἰς τὰς τροφάς, ἔστι δὲ καὶ ἡ δύναμις τῶν, ἐχθρῶν ἀπὸ μακρόθεν. τότε δυνατόν ἐστιν βόσκεσθαι τὰ ἱππάρια, πλὴν ἵνα πέμπωνται ἀπὸ μακρόθεν διπλαῖ, πολλάκις δὲ καὶ τριπλαῖ, ἵνα ἀλλάσσωνται πυκναὶ, αἱ τοιαῦται βίγλαι. εἰ δὲ χωρίσεις τινὰς ἵνα ἐξέλθωσιν εἰς πραῖδαν, μόνοι ὀφείλουσιν ἐξέρχεσθαι οἱ ὁρισθέντες. ἂν δὲ μιχθῶσι μετ' αὐτῶν τινες τῶν στρατιωτῶν μετὰ ἰδίου θελήματος, διαλάλησον ἵνα μηδεὶς ἄλλος ἐξέλθῃ εἰς τὴν πραῖδαν, πλὴν μόνοι οὓς ὥρισας. καὶ τότε ἀφοῦ διαλαλήσεις ὅσα παρανοείσουσιν, ἵνα κρατῶνται καὶ πέμπωνται πρὸς τοὺς ἄρχοντας αὐτῶν, πρὸς τὸ τύπτεσθαι παρ' αὐτῶν. ἵνα μὴ λαμβάνοντες οἱ λοιποὶ ἄδειαν, καὶ ἐκτρέχοντες εἰς παῖδαν, καταλίπωσί σε γυμνὸν, μὴ ἔχοντα στρατὸν, καὶ κινδυνεύσῃ ὅλος ὁ λαός. ἀκρίβειαν δὲ καὶ ἀσφάλειαν ἔχε, ἵνα ἂν τύχῃ καὶ ἐρευθῇ ἢ οἶνος, ἢ ψωμὸς, μὴ τρώγωσιν ἢ πίνωσιν αὐτὸν παραυτίκα οἱ στρατιῶται. μηδὲ τὸ ὕδωρ τὸ εἰς τὰ φρέατα, ἢ εἰς τὰς κινστέρνας, ἢ εἰς λάκκους, ἢ εἰς ἄλλα ἀγγεῖα τινά. δοκίμαζε δὲ πρῶτον αὐτὰ διὰ τῶν αἰχμαλώτων. καὶ τότε πινέτωσαν ἢ τρωγέτωσαν αὐτά. ἐπεὶ καὶ τὰ φρέατα πολλάκις φαρμακεύονται, καὶ ποιοῦσι θανάτους. εὑρέθησαν καὶ γὰρ καὶ κριθάρια πότε οὕτω φαρμακευθέντα, καὶ μὴ ἔχοντες οἱ στρατιῶται ἄλλοθεν θρέψαι τὰ ἄλογα, ἠναγκάσθησαν ἐκ τῶν τοιούτων κριθαρίων παραβαλεῖν, καὶ ἀπώλοντο ἱππάρια οὐκ ὀλίγα, παράγγελλον δὲ τῷ στρατῷ καθὼς εἰς τὸ περὶ ὁδοιπορίας εἴπομεν, ἵνα ἂν γένηται ταραχὴ εἰς τὸν λαὸν, μὴ τρέχωσιν ὡς δὲ καὶ ἐκεῖ καὶ περιφέρωνται. ἀλλὰ πάντες, ἵνα ὑπάγωσιν ἐκεῖ, ἔνθα γέγονεν ἡ ταραχή. ἐκ τούτου γὰρ γίνονται ἕτοιμοι, καὶ πρὸς τοὺς ἐχθροὺς, ἂν συμβῇ τι τοιοῦτον. καὶ οὐκ ἐμφύρονται καὶ ἀναμίσγωνται ὡς φθάσουσιν. ἅμα δὲ τῷ ἐμβῆναι σε εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, μὴ μόνον εἰς τὸ ἔμπροσθεν μέρος ἀπολύῃς πάντοθεν τὰς βίγλας, καὶ ποιῇς ἐκεῖ μόνον τὴν ἀσφάλειαν. ἀλλὰ καὶ ὄπισθεν παράταξε δύναμιν ἱκανήν. στρατιώτας καλοεξοπλίστους, καὶ ἐλαφροὺς, μηδὲν βαστάζοντας πλὴν τὰ ἅρματα αὐτῶν, μετὰ τοῦ χρησίμου ἄρχοντος, τοὺς λεγομένους ὀπισθοφυλακάς. παράταξε δὲ αὐτοὺς ὄπισθεν, ὡς εἴρηται, ὡς ἀπὸ δέκα, ἢ δεκαπέντε μιλίων, ἢ ὅσον οἶδας διάστημα. ἔστω δὲ εἰς αὐτοὺς καὶ βίγλα ἀκριβής. διὰ τοῦτο δὲ, ἵνα παρατάξῃς αὐτοὺς ὀπίσω, διὰ τοὺς πολλάκις παραπέμποντας ἐκ τοῦ στρατοῦ, ἢ διὰ νόσον, ἢ διὰ χρείαν ἑτέραν τινά. ἵνα μὴ ἐπιπεσόντες οἱ ἐχθροὶ ἐξαίφνης κρατήσωσιν αὐτούς. τότε γὰρ ἔχουσιν ἔθος ἐξαιρέτως οἱ ἐχθροὶ ἐπιπίπτειν, ὅταν περιπατῶσιν ἀμέριμνοι οἱ στρατιῶται, καὶ οὐ δύνανται βοηθεῖν εὐκόλως οἱ ἐχθροὶ ἐξοπίσω. τοῦτο καὶ εἰς τὴν ἡμετέραν γῆν ἂν ποιήσῃς, καὶ παρατάξῃς ὀπισθοφύλακας ἐκ τὸ ὀπίσω μέρος, διὰ τοὺς ἐκνεύοντας πολλάκις. ὡς δὲ καὶ ἔχῃς στρατιώτας παρὰ γνώμην τοῦ ἄρχοντος αὐτῶν, οὐκ ἔστιν ἀπρεπές. γινώσκει γὰρ ἐκ τούτου καὶ τὸ, τὶς ἀμελεῖ εἰς τὴν κατάστασιν τῶν στρατιωτῶν. περὶ δὲ τῆς διαβάσεως τῶν στενῶν καὶ δυσκόλων τόπων, εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, μεμνήμεθα στρατηγὲ, ὅτι εἰς τὸ περὶ ὁδοιπορίας διεταξάμεθά σοι. ἔχεις γὰρ ἐκεῖθεν τὴν περὶ τούτων γνῶσιν, ἵνα μὴ ἀσκόπως, καὶ ὡς φθάσεις διαβαίνῃς χωρὶς ἀνάγκης εἰς δάση, καὶ εἰς. δυσκόλους τόπους. ἂν δὲ κα-

alimoniis; est vero procul exercitus hostium; tunc equi pasci possunt; verumtamen mittantur a longe binae, saepe vero ternae, ut mutentur frequenter tales vigiliae. Si vero aliquos in praedam exire permiseris, soli debent exire, qui separati fuere. Si autem aliqui milites cum ipsis sponte commisceantur, promulga, ut nemo alius exeat ad praedam, praeter eos tantum, quos selegeris. Et tunc promulgaveris, ut quicumque transgressi fuerunt prehendantur, & ad praefectos suos mittantur, ut verbera patiantur; ne reliqui securitatem capientes, & ad praedam currentes, te nudum derelinquant non habentem exercitum, & omnis populus periclitetur. Cura vero, & cave, ne, si forte vinum, & panis inveniatur, eum confestim milites, vel comedant, vel bibant; neque aquam, quae est in puteis, vel in cisternis, vel in foveis, vel in aliis quibusdam receptaculis. Proba vero ipsa primum per captivos, & tunc ea bibant, vel comedant. Quoniam etiam putei saepenumero veneno inficiuntur, & mortem inferunt. Inventa enim sunt etiam hordea aliquando ita veneno infecta, & quum milites non haberent, quomodo aliunde alerent animalia, ex his hordeis accipere coacti sunt, & perierunt equi non pauci. Praecipe vero exercitui, prout in capite de itinere diximus, ut, si tumultus fiat in populo, non currant, ut illac circumferantur; sed omnes eo progrediantur, ubi fuit tumultus; ex hoc enim etiam adversus hostes alacres redduntur, si tale aliquid contigerit, & non confunduntur, neque commiscentur, ut praeveniant. Simul vero ac in hostilem terram ingressus fueris non solum in anteriori parte undique vigilias mittas, & illic solum securitatem facias; sed etiam in posteriori sufficientes copias dispone, milites bene armatos, & velites nihil praeter arma sua gestantes, cum utili praefecto, qui opisthophylaces dicuntur. Ordina vero eos in posteriori parte, ut dictum est, decem, vel quindecim milliaribus, vel quanto noveris optimum esse intervallo. Sint vero etiam in ipsis diligentes vigiliae. Eos vero in posteriori parte statuas, propter illos, qui saepe ab exercitu mittuntur, vel propter morbum, vel propter aliam quampiam necessitatem, ne irruentes hostes ex improviso teneant eos. Tunc enim hostibus irruere mos est, quando sine solicitudine ambulant milites, & iis facile auxilio esse non possunt milites, qui in posteriori parte sunt. Hoc etiam in terra nostra feceris, & opisthophylaces in posteriori parte dispusueris propter eos, qui saepe declinant; ut vero etiam habeas milites iuxta sententiam praefecti ipsorum, non indecens est. Ex hoc enim, quis in ordinatione militum segniter agat, adgnoscit. Verum quoad transitum per angusta, & difficilia loca in terra hostium; recordamur, o Imperator, quod tibi in capite de itinere praecepimus, & quomodo pertranseas praecipue in terram hostilem, quando imminent hostes. Si vero incedant hostes in regione nostra, cave ne cum eis palam praelieris, & cum acie; praecipue quando in regionem nostram ingrediuntur, quamvis etiam, vel

vel aequalem, vel ampliorem exercitum habeant, quam tu; sed potius insidias agites, vel alia studia, aut nocte, aut die cum securitate; & praeoccupa, & tene vias, & munimina, vel per pedites, vel per equites, vel per utrosque, & destruas etiam impensas, quantas in promtu hostes inveniunt. Si vero adversus eos praeliari velis, tunc praeliare, quando a praeda revertuntur, vel quando e regione nostra egrediuntur. Tunc enim, & in praedam circumaguntur, & sunt labore confecti, praecipue si ad regionem suam adpropinquent non respiciunt ad praelium; quoniam multas occasiones habent, quibus salventur, & nolunt periclitari. Qui vero in hostili terra exsistit, & ipsam praedatur, quando in huiusmodi incidat necessitatem, in desperationem venit, animadvertens, quod si fugio, quomodo salver non habeo, sed periclitor, & pereo. Te vero decet, Imperator, undique servare te ipsum incolumem, & illaesum omni tempore, & loco; praecipue quando imminent hostes. Te enim servato hostes in regione haudquaquam dilatantur, & ipsam laedunt; neque castrum, vel munimen facile possunt exstruere. Etenim ne adsit Imperator subspicantur. Nolis vero inire publicum praelium adversus hostes, sed pariter ita paratum esse consentaneum est, & per universum exercitum, te cum eis esse pugnaturum, simulare. Hoc enim hostes intelligentes, franguntur, & minuuntur. Hostibus vero in regionem nostram ingredientibus, si locus, & situs regionis eorum commodus est, ut in eam exercitus noster ingrediatur, mitte ab alio loco exercitum ad eam; ut ex hoc eos circumflectas. Verumtamen etiam situm regionis hostium considera, & intervalla, ut si hostes exercitum nostrum regionem suam petiisse intellexerint, adversus eum convertantur, & incolumis exercitus noster per alium locum inde exeat, & non occurrat hostibus quando egreditur. Tale facinus etiam Nicephorus Imperator noster adgressus fuit. Quum enim Apylphes Amera Saracenorum praedaretur Cappadociam, ille ad Tharsum, & omnem Ciliciam cucurrit, & damnum magnum Saracenis intulit. Congruum autem est, ut, quando hostes regionem nostram populantur, omnia, quae magis necessaria sunt in fortiora castra, & loca munita, & inexpugnabilia ponas, ne ea hostes capiant, & ipsi fortiores evadant. Si vero vel populi, vel res congregentur in loco, quem munitum esse existimant, revera autem munitum non est, decet, ut provideas, & eos in munitioribus locis constituas, ubi sine metu serventur. Quaecumque vero vel castra, vel loca munita non sunt, praemunias ipsa; & si ea hostes obsidere voluerint, partem exercitus secreto in auxilium, & ultionem ipsorum mitte; & ne hostibus permittas, ut sine metu impensas, quae extra sunt, congregent; sed circumspice, & iis, qui ab hostibus mittuntur ad impensas congregandas, insidiare, & eos cape; & ex hoc hostes in angustias redige. Hactenus de incursionibus, quae a te adversus hostilem regionem fiunt, & iterum ab hostibus adversus nostram.

De-

δὲ κατεπείγη πρὸς τοῦτο ἀνάγκη. ἵνα ποιῇς καθὼς εἰς τὸ περὶ ὁδοιπορίας διεταξάμεθα, καὶ οὕτως ἵνα διαβαίνης, ἐξαιρέτως εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, ὅτε ἐπίκεινται ἐχθροί. ἂν δὲ πατῶσι πολέμιοι εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, ἔχε σκοπὸν, ἵνα μὴ πολεμήσης αὐτοῖς φανερῶς, καὶ μετὰ παρατάξεως. ἐξαιρέτως ὅταν ἐμβαίνωσιν εἰς τὴν χώραν ἡμῶν. ἂν ἄρα καὶ ἔχωσιν ἢ ἴσην ἢ περισσοτέραν δύναμιν παρὰ σέ. ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ποιῇς ἐγκρύματα. καὶ ἄλλα ἐπιτηδεύματα, ἢ εἰς νύκτα, ἢ εἰς ἡμέραν μετ' ἀσφαλείας. καὶ ἵνα προλαμβάνης, καὶ κρατῇς τὰς ὁδοὺς, καὶ τὰ ὀχυρώματα, ἢ διὰ πεζῶν, ἢ διὰ καβαλλαρίων, ἢ καὶ διὰ τῶν δύο, καὶ ἀφανίζης, καὶ τὰς δαπάνας, ὅσας εὑρίσκουσιν ἑξετοίμου οἱ ἐχθροί. εἰ δὲ τέλεις ποιῆσαι πόλεμον πρὸς αὐτοὺς, τότε πολέμησον, ὅτε ὑποστρέφουσιν ἀπὸ τῆς πραῖδας. ἢ ὅτε ἐκβαίνουσιν ἀπὸ τῆς χώρας ἡμῶν. τότε γὰρ περισπῶνται καὶ εἰς τὴν πραίδαν, καὶ εἰσὶ κεκοπωμένοι, ἐξαιρέτως ἂν πλησιάζωσι καὶ πρὸς τὴν χώραν αὐτοῦ, ἀμελεῖ πρὸς πόλεμον. ἐπειδὴ ἔχει πολλὰς ἀφορμὰς πρὸς τὸ σωθῆναι. καὶ οὐ θέλει κινδυνεύειν. ὁ δὲ ὢν εἰς τὴν πολεμίαν γῆν, καὶ πραιδεύων αὐτὴν, ὅταν ἐμπεσῇ εἰς τοιαύτην τὴν ἀνάγκην, ἔρχεται εἰς ἀπόγνωσιν, ἐνθυμούμενος ὅτι ἂν φύγω, οὐκ ἔχω ποῦ σωθῆναι, ἀλλὰ κινδυνεύω καὶ ἀπόλλυμαι. σὲ δὲ πρέπει, στρατηγὲ, πάντοτε φυλάττειν σεαυτὸν ἀβλαβῆς, καὶ ἀπλήγωτον ἐν παντὶ καιρῷ καὶ τόπῳ. ἐξαιρέτως ὅτε παράκεινται ἐχθροί. σοῦ γὰρ φυλαττομένου, οὔτε πλατύνονται οἱ ἐχθροὶ εἰς τὴν χώραν, καὶ βλάπτουσιν αὐτὴν, οὔτε κάστρον, ἢ ὀχύρωμα δύνανται ποιεῖν εὐκόλως. ὑφορῶνται γὰρ ὅτι συστήκει ὁ στρατηγός. γὰρ καὶ οὐ θέλεις ποιῆσαι δημόσιον πόλεμον πρὸς τοὺς ἐχθρούς. ἀλλ' ὅμως οὕτω σοι ἁρμόζει ἑτοιμάζεσθαι, καὶ ὑποψίαν διδόναι εἰς ὅλον τὸν στρατὸν, ὅτι μέλλεις πολεμῆσαι αὐτοῖς. μανθάνοντες γὰρ τοῦτο οἱ ἐχθροὶ θλίβονται, καὶ συστέλλονται. ἐχθρῶν δὲ ἐμβαινόντων εἰς τὴν ἡμετέραν χώραν, εἰ ἐστὶν ὁ τόπος, καὶ ἡ θέσις τῆς ἐκείνων χώρας ἐπιτηδεία πρὸς τὸ ἐμβῆναι εἰς αὐτὴν ἡμέτερον στρατὸν πέμψον δι' ἄλλου τόπου στρατὸν πρὸς αὐτήν. ἵνα ἐκ τούτου περιστάσῃς αὐτούς. πλὴν κατανόησον καὶ τὴν θέσιν τῆς χώρας τῶν ἐχθρῶν, καὶ τὰ διαστήματα. ἵνα ἂν μάθωσιν οἱ ἐχθροὶ ὅτι εἰσῆλθε στρατὸς ἡμέτερος εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, ὁρμήσωσι κατ' αὐτοῦ, καὶ ἐξέλθῃ ἀβλαβὴς δι' ἄλλον τόπον ὁ στρατὸς ὁ ἡμέτερος ἐκεῖθεν, καὶ μὴ συναντήσῃ τοῖς ἐχθροῖς ὅταν ἐκβαίνῃ. τοιοῦτον ἐποίησε καὶ νικεφόρος ὁ ἡμέτερος στρατηγός. τοῦ γὰρ ἀπυλφὲ τοῦ ἀμηρᾶ τῶν Σαρακηνῶν πραιδεύσαντος τὴν καππαδοκίαν, ἐκεῖνος τὴν ταρσὸν, καὶ πᾶσαν τὴν κιλικίαν ἐκούρσευε, καὶ πολλὴν ἐποίησε βλαβὴν εἰς τοὺς Σαρακηνούς. ἁρμόζει δὲ ὅταν πραιδεύωσιν οἱ ἐχθροὶ τὴν ἡμετέραν χώραν, ἵνα συνάγωνται πάντα τὰ ἀναγκαιότερα πράγματα εἰς τὰ ὀχυρώτερα κάστρα, καὶ εἰς τόπους ὀχυροὺς, καὶ ἀπολεμήτους, μὴ κρατεῖν αὐτὰ τοὺς ἐχθροὺς, καὶ γίνεσθαι αὐτοὺς ἰσχυροτέρους. ἂν δὲ ἢ λαοὶ, ἢ πράγματα συναχθῶσιν εἰς τὸν τόπον ὃν νομίζουσιν ὅτι ἐστὶν ὀχυρὸς, οὐκ ἔστι δὲ ὀχυρὸς τῇ ἀληθείᾳ, πρέπει ἵνα ποιήσῃς πρόνοιαν, καὶ μεταστήσῃς αὐτοὺς εἰς ὀχυρωτέρους τόπους, ὅπου ἂν φυλαχθῶσιν ἀφόβως. ὅσα δὲ οὐκ εἰσὶν ὀχυρὰ ἢ κάστρα, ἢ τόποι, προασφαλίζου αὐτά. καὶ ἂν θελήσωσιν οἱ ἐχθροὶ παρακαθίσαι αὐτὰ, πέμπε μέρος ἐκ τοῦ στρατοῦ κρύφα εἰς βοήθειαν, καὶ ἐκδίκησιν αὐτῶν. καὶ μὴ ἀφίης τοῖς ἐχθροῖς, ἵνα συνάγω-

νάγωσιν ἀφόβως τὰς ἔξωθεν δαπάνας, ἀλλὰ περισκόπει, καὶ ἐνέδρευε τοὺς πεμπομένους ἐκ τῶν ἐχθρῶν συνάξαι δαπάνας, καὶ κράτει αὐτούς, καὶ ἐκ τούτου στενοχώρει τοὺς ἐχθρούς. καὶ ταῦτα μὲν περὶ ἐπιδρομῶν γινομένων παρὰ σοῦ πρὸς τὴν πολεμίαν χώραν. καὶ πάλιν παρὰ τῶν πολεμίων τὴν ἡμετέραν.

ΠΡέπει δὲ εἰπεῖν καὶ περὶ τῶν λοιπῶν, ὅσα εἰσὶ χρήσιμα πρὸς στρατηγίαν καὶ ἀσφάλειαν. ἐξαιρέτως δὲ, πῶς ἁρμόζει κατασκοπεῖν τοὺς ἐχθροὺς, καὶ πῶς κρατεῖν τοὺς παρ' ἐκείνων πεμπομένους κατασκόπους. καὶ θέλοντας λανθάνειν τὸν στρατόν. πρέπει γοῦν σκοπεῖν, πόσον λαὸν ἔχουσιν οἱ ἐχθροὶ, καὶ πρὸς τοῦτο ἵνα κανονίζῃς καὶ διοικῇς τὰ κατ' αὐτῶν. τὰ σχήματα γὰρ τῶν καβαλλαρικῶν καὶ πεζικῶν παραταγῶν, καὶ αἱ θέσεις τῶν τόπων πλανῶσι πολλάκις τοὺς ἔχοντας ἀπειρίαν πρὸς τὸ κατανοῆσαι πλῆθος στρατοῦ, καὶ ὅτι ἀληθές ἐστιν ὃ λέγω, θὲς, ὅτι στήκουσιν ἑξακόσιοι καβαλλάριοι εἰς μῆκος. ἵνα ἔχῃ τὸ πάχος αὐτῶν, ἅμα πεντακοσίους. καὶ γίνονται τριάκοντα μυριάδες. ἤγουν τριακόσιαι χιλιάδες καβαλλαρίων, ἑνὸς δὲ ἑκάστου ἱππαρίου, εἰς τὸν τόπον, ὅπου στήκει κρατοῦντος πόδας τρεῖς εἰς πλάτος, γίνονται πόδες χίλιοι ὀκτακόσιοι, καὶ ἑνὸς ἑκάστου ἱππαρίου κρατοῦντος εἰς μῆκος πόδας ὀκτὼ, γίνονται πόδες τέσσαρες χιλιάδες. καὶ γίνονται εἰς τετράπλευρον σχῆμα, ὑπὸ τοῦ μήκους τῶν χιλίων ὀκτακοσίων ποδῶν. καὶ τοῦ πλάτους, τῶν τετρακισχιλίων ποδῶν, πόδες ἑπτακόσιαι μυριάδες. ὁ δὲ γῦρος αὐτῶν ἔξωθεν διὰ τῶν τεσσάρων πλευρῶν, γίνονται πόδες χιλιάδες ἕνδεκα καὶ ἑξακόσιοι. καὶ ἐπεὶ οἱ ἓξ πόδες ποιοῦσι ὀργυὰν μίαν. αἱ δὲ ἑκατὸν ὀργεαὶ ποιοῦσι στάδιον ἕν. τὰ δὲ ἑπτὰ καὶ ἥμισυ στάδια, ποιοῦσι μίλιον ἕν, συνάγεται ὁ γῦρος ὅλος οἱ μυρίοι καὶ χίλιοι ἑξακόσιοι πόδες εἰς μίλια δύο, ἥμισυ καὶ δέκατον ἐγγύς. καὶ ἔσωθεν τοῦ γύρου τῶν δύο ἡμίσυ μιλίων, καὶ τοῦ δεκάτου, χωροῦνται αἱ τριάκοντα μυριάδες τῶν καβαλλαρίων, ἂν ἔχωσι τελείαν πύκνωσιν. ἂν δὲ στήκωσιν ἀραιότεροι, ἁρμόζει ἵνα ἀπὸ τῆς πυκνώσεως νοῇς τὴν ἀραιότητα. καὶ οὕτως εὑρίσκῃς ἀπὸ τοῦ μεγέθους τοῦ τόπου ὅπου στήκουσι, καὶ τὸ ποσὸν τοῦ λαοῦ. τάξομεν δὲ καὶ τὰς τριάκοντα μυριάδες. ἤγουν τὰς τριακοσίας χιλιάδας ἐπὶ μοναχοῦ ὀρδίνου ὄντος εἰς μῆκος. καὶ στήκοντος ἑνὸς ἑκάστου ἱππαρίου εἰς μάκρον τῆς παραταγῆς καὶ κρατοῦντος, ὡς εἴρηται πόδας τρεῖς. καὶ γίνονται πόδες μυριάδες ἐννενήκοντα. οἵτινες κρατοῦσι τόπους εἰς ὀρθίαν, μιλία διακόσια ἐγγύς. ταῦτα μὲν ἂν ἔχωσι τέλειαν πύκνωσιν οἱ καβαλλάριοι. ἂν δὲ περιπατῶσιν ἐσκορπισμένοι ὁμολογουμένως πλέον πολὺ τοῦ τόπου τούτου κρατοῦσι. καὶ εἰς τοὺς βλέποντας αὐτοὺς φαίνονται περισσότεροι παρὰ τοὺς ἱσταμένους μετὰ τάξεως· εἰ δὲ εἰς πλάγιον καὶ ὑψηλότερον τόπον περιπατοῦσι φαίνονται ἐπιπλέον. διὸ καὶ οἱ θέλοντες, ἵνα φανῇ πολὺς ὁ στρατὸς αὐτῶν, ἢ παρατάσσουσιν αὐτὸν εἰς μάκρος, καὶ ἔχει λεπτότερον τὸ πάχος, ἢ δὲ δεικνύουσιν αὐτὸ ἀπὸ μακρόθεν ἀνάμικτον, ἢ καὶ ἐσκορπισμένον ἐξ οὗ οὐδὲ τοὺς στρατιώτας, οὐδὲ τὸν λοιπὸν λαὸν δύναταί τις διακρίναι. οἱ δὲ παλαιότεροι τακτικοὶ εἰς τὴν πεζικὴν παραταγὴν. ποιοῦσι τὸν ἕνα ἄνδρα, καὶ κρατεῖ πήχεις τέσσαρας. ὅτε δὲ ἐστι πυκνὴ ἡ παραταγὴ κρατεῖ πήχεις * * * * ὅτε δὲ ποιήσουσι συνασπισμὸν εἰς τὴν παραταγὴν οἱ πεζοὶ, κρατεῖ ὁ στρατιώτης πῆχυ ἕνα. καὶ ὀφείλει ὁ ἀκριβὴς κατάσκοπος ἐκ τοῦ μέτρου τούτου τῶν πηχῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ μήκους τοῦ τόπου, εἰς ὃν ἐστιν ὁ στρατὸς, νοεῖν καὶ τὸ πλῆθος.

DEcet vero dicere etiam de reliquis, quaecumque militari gubernationi conducunt, & securitati. Praecipue vero, quomodo congruit in hostes animum intendere, & speculatores capere, qui ab illis mittuntur, & latere volunt exercitum. Speculari igitur decet quantum populum habent hostes, & ex hoc dirige, & dispone quaecumq; sunt contra eos. Formae enim equestrium, & pedestrium acierum, & situs locorum saepe eos fallunt, qui intelligendae multitudinis exercitus inexperti sunt: & verum esse quod dico ita cognosce: statue, quod sexcenti equites in longitudine, ut habeat crassitudo ipsorum simul quingentos; & fiunt triginta myriades, videlicet triginta millia equitum. Vnoquoque equo in loco, ubi stat, tres pedes in latitudine occupante, fiunt pedes mille octingenti, & unoquoque equo tenente in longitudine octo pedes, fiunt pedes quatuor millia, & fit quadrupla forma ex longitudine octingentorum pedum, & latitudine quatuor millium pedum, pedes septies decies centies mille; gyrus autem ipsorum extra per quatuor latera, fit per undecim mille sexcentos pedes, & postea sex pedes faciunt orgiam unam. Centum vero orgiae unum stadium componunt. Septem autem stadia, & dimidium, faciunt unum milliare; universus vero gyrus colligitur undecies mille sexcenti decem cum dimidio pedes in duo milliaria, dimidium quoque & decimum. Et intra gyrum duorum dimidiorum milliarium, & decimi, capiuntur terdecies centies mille equitum, si perfectam habeant densitatem. Si vero rariores statuantur, congruit ut a densitate intelligas raritatem, & ita invenias a magnitudine loci, ubi stant, etiam quantus est populus. Ordinabimus vero etiam terdecies centies mille; videlicet tercenties mille in ordine solitario, qui est in longitudine. Et stante unoquoque equo in longitudine aciei, & tenente, ut dictum est, tres pedes, fiunt pedes nonagies decies mille, qui loca tenent in directione milliaria ducenta circiter. Haec, si habeant perfectam densitatem equi. Si vero dispersi ambulent, sine controversia magis in hoc loco explicantur, & iis ipsis, qui intuentur, numerosiores adparent, quam ii, qui cum ordine stant. Si vero in latere, & in altiori loco ambulent, magis adparent. Propterea, qui volunt, ut magnus sui ipsorum exercitus videatur, vel ordinant ipsum in longitudine, & tenuiorem habet crassitudinem; vel ipsum a longe promiscuum ostendunt, vel dispersum, quo neque milites, neque populum quis possit diiudicare. Vetustiores vero ordines in pedestri acie faciebant unum virum quatuor cubitos tenere. Quando vero acies densa est, tenet cubitos * * * * Quando vero protectionem mutuo faciunt pedites in acie, unum cubitum miles occupat. Et diligens speculator ex hac cubitorum mensura, & a longitudine loci, in quo exstat exercitus, intelligere debet & equitum, & peditum multitudinem.

Tanta varietate & in aciebus, & in figuris exsistente; non decet tibi, o Imperator, ut ad vigilandum, & speculandum viros mittas inexpertos, vel iis, quae dicuntur ab ipsis, fidem habeas. Multi enim animo complecti, & excogitare non possunt, an plusquam viginti, vel plusquam triginta milliarium exstet mensura loci, in quo est exercitus. Praecipue in gentibus, qui multos equos trahunt. Propterea peritis viris talia committere decet. Quando vero longas, & tenues acies esse compertum habeas, ne propterea anxius sis, ingentem multitudinem esse animadvertens. Etenim quoad longitudinem, si magnam crassitudinem non habent, multitudinem non habent. Eas vero acies, quae crassitudinem habent, diligenter investigare debent speculatores, sive tuldum sit cum acie in posterioti parte propter multitudinem, sive dumtaxat milites sunt. Et de multitudine hostium diligentius per profugas, vel per hostes, qui capiuntur, potes intelligere. Si quis vero, hostium discere velit multitudinem, & quot sunt, quando per angusta loca pertranseunt; si metiatur eos aliquis speculator, & castra illorum, reperit quot utique sunt, & simul castrametantur. In angustioribus vero locis, in quibus hostium fossatum est, per paucos viros vigilias statuere debes, & locorum situs explorare. In planis vero, & nudis locis in differentibus partibus ipsas facere debes per plures viros; & frequentes sint, & ab invicem etiam distent; praecipue noctu, quando hostis facile latere potest per locum, in quo, si repente inruere velit, & utique praeviae vigiliae sint, animum intendit, & dirigit eas. Propterea frequentes esse debent, & in variis, & commodis locis, & etiam ab invicem distare, & saepe mutari. Agnosce vero, quod exploratoribus propositum esse debet cum providentia, & vigilantia speculari loca, & motus hostium. Commodum etiam est, ut levem gestent armaturam, & agiles equos, ut sine impedimento iter faciant. Et quidem speculatores intrepide commorentur cum hostibus, & ut eiusdem ipsorum generis existimentur. Vigilatores vero debent esse fideles, & ex speculatione strenui. Debent vero habere etiam audacem animum, & pulcram armaturam, & meliores, quam reliqui milites, adparere, ut si quod facinus patraverint, & in fugam conversi fuerint, vel si vivi ab hostibus capti fuerint, ab ipsis honore adficiantur. Praefectum vero vigiliae ne elige quemcumque occupaveris; sed vigilantem, & callidum, & prudentem. Neque enim tantum strenuitate opus est in vigilatoribus, quantum prudentia, & vigilantia. Solos vero speculatores mitte ubi adhuc longe sunt hostes; praecipue quando vel hostium motum intelligere velis, vel loci munimen, vel quomodo iacent viae. Quando vero incursionem facis, antequam aliquos capias, tunc praecipe, ut sint promiscui speculatores, ut praecurrant, & speculentur ab altis locis. Vigilatores vero sequantur speculatores, & ab ipsis ducantur in via. Vigilias autem subspectis temporibus ne facias simplices, & ab una parte dumtaxat, sed duplices, & triplices, & frequentes, & in variis

θος τῶν καβαλλαρίων, καὶ πεζῶν. τοσαύτης ποικιλίας οὔσης, καὶ εἰς τὰς παραταγὰς, καὶ εἰς τὰ σχήματα. οὐ πρέπει σοι δὲ στρατηγὲ ἵνα πέμπῃς πρὸς τὸ βιγλίσαι καὶ κατασκοπῆσαι ἀνθρώπους, ἔχοντας ἀπειρίαν. ἢ ἵνα πιστεύῃς τὰ λεγόμενα παρ' αὐτῶν. οἱ πολλοὶ γὰρ οὐ δύνανται εἰκάσαι ἢ κατανοῆσαι εἴτε πλέον τῶν εἴκοσιν, εἴτε πλέον τῶν τριάκοντα χιλιάδων ἐστὶ τὸ μέτρον τοῦ τόπου, εἰς ὃν ἐστιν ὁ στρατός. ἐξαιρέτως ἐπὶ τῶν ἐθνῶν, οἵτινες πολλὰ ἱππάρια σύρουσι. Διὸ πρέπει ἐμπείροις ἀνδράσι καταπιστεύειν τὰ τοιαῦτα. ὅταν δὲ ἴδῃς μακρὰς καὶ λεπτὰς παραταγὰς, μὴ ἀγωνιᾷς παρ' αὐτὰ, ὅτι εἰσὶ πλῆθος πολὺ λογιζόμενος. καὶ γὰρ πρὸς τὸ μῆκος εἰ οὐκ ἔχουσι μέγα καὶ τὸ πάχος, πλῆθος οὐκ ἔχουσι. τὰς δὲ ἐχούσας πάχος παραταγὰς ὀφείλουσι πολυπραγμονεῖν οἱ κατάσκοποι, εἴτε τοῦλδον ἐστὶ μετὰ τῆς παραταγῆς ὄπισθεν διὰ τὸ πλῆθος, εἴτε μόνον στρατιῶταί εἰσι. καὶ περὶ μὲν τοῦ πλήθους τῶν πολεμίων, δύνασαι ἀκριβέστερον καθαμανθάνειν διὰ τῶν προσφύγων, καὶ διὰ τῶν κρατουμένων ἐχθρῶν. ἂν δὲ θέλῃ τις μανθάνειν τὸ πλῆθος τῶν πολεμίων, πόσοι εἰσὶν, ὅταν διαβαίνωσιν εἰς στενοὺς τόπους, ἂν παραμετρῇ αὐτοὺς τις ἐκ τῶν κατασκόπων, καὶ τὸν ἄπληκτον αὐτῶν, εὑρίσκει πόσοι ἄρα εἰσὶ καὶ ἀπληκεύουσιν ἐντωάμα. εἰς δὲ τοὺς στενοτέρους τόπους, εἰς οὓς ἐστι φοσσάτον ἐχθρῶν, ὀφείλεις δι' ὀλίγων ἀνδρῶν ποιεῖν τὰς βίγλας, καὶ κατασκοπεύειν πρὸς τὰς θέσεις τῶν τόπων. εἰς δὲ τοὺς ὁμαλοὺς καὶ γυμνοὺς τόπους, εἰς διάφορα μέρη, ὀφείλεις ποιεῖν αὐτὰς διὰ περισσοτέρων ἀνδρῶν, καὶ ἵνα ὦσι πυκναὶ, καὶ ἀπέχωσι δὲ ἀπ' ἀλλήλων· ἐξαιρέτως εἰς τὰς νύκτας, ὅτε ἔχει εὐκολίαν ὁ ἐχθρὸς· λαθεῖν διὰ τοῦ τόπου, οὗ ἂν θέλῃ αἰφνιδιάσαι, ἂν ἄρα καὶ ὦσιν ὀλίγαι αἱ βίγλαι, προσοχάζεται δὲ, καὶ προκανονίζει αὐτάς. Διὰ τοῦτο ὀφείλουσιν εἶναι πυκναὶ, καὶ εἰς διαφόρους τόπους τοὺς ἐπιτηδείους, καὶ ἀπέχειν καὶ ἀπ' ἀλλήλων, καὶ ἀλλάσσεσθαι πυκνά. Γίνωσκε δὲ ὅτι ὀφείλουσιν ἔχειν ἐπιτήδιοι κατάσκοποι, τὸ μετὰ φρονήσεως καὶ ἀγρυπνίας κατασκοπεῖν τοὺς τόπους, καὶ τὰς κινήσεις τῶν πολεμίων. συμφέρει δὲ καὶ ἐξόπλισιν ἔχειν ἐλαφρὰν, καὶ ἱππάρια γοργὰ, πρὸς τὸ ὁδεύειν ἀνεμποδίστως. καὶ οἱ μὲν κατάσκοποι ἀφοβώτερον συνδιάγουσι μετὰ τῶν πολεμίων, καὶ λογίζονται ὡς ὁμόφυλοι αὐτῶν. οἱ δὲ βιγλάτορες ὀφείλουσιν εἶναι πιστοὶ, καὶ ἀπὸ τῆς θεωρίας ἀνδρεῖοι. ὀφείλουσι δὲ ἔχειν καὶ ψυχὴν τολμηρὰν, καὶ ἐξόπλισιν καλὴν, καὶ φαίνεσθαι κρείττονας παρὰ τοὺς λοιποὺς στρατιώτας, ἵνα ἢ ποιήσωσι τὶ ἀνδραγάθημα, καὶ ὑποστρέψωσιν, ἢ ἂν κρατηθῶσι ζῶντες παρὰ τῶν πολεμίων, ἵνα θαυμάζωνται παρ' αὐτῶν. τὸν δὲ ἄρχοντα τῆς βίγλης μὴ ἐπιλέγου οἷον φθάσεις. ἀλλ' ἄγρυπνον, καὶ ἔμπειρον, καὶ φρόνιμον. οὐδὲ γὰρ τοσοῦτόν ἐστι χρεία ἀνδρίας εἰς τοὺς βιγλάτορας, ὅσον φρονήσεως, καὶ ἀγρυπνίας. μόνους δὲ τοὺς κατασκόπους ἀπόστελλε ὡς ἔτι εἰσὶ μακρὰν οἱ πολέμιοι, ὅταν ἐξαιρέτως θέλῃς μαθεῖν ἢ κίνησιν ἐχθρῶν, ἢ ὀχυρότητα τόπου, ἢ πῶς κεῖνται ὁδοί. ὅτε δὲ ποιεῖς ἐπιδρομὴν, πρὸ τὸ κρατῆσαι τινῶν, τότε πρόσταττε, ἵνα ὦσιν ἀνάμικτοι οἱ κατάσκοποι, ἵνα προεκτρέχωσι, καὶ κατασκοπῶσιν ἀπὸ ὑψηλῶν τόπων. οἱ δὲ βιγλάτορες, ἵνα ἀκολουθῶσι τοῖς κατασκόποις, καὶ ὁδηγῶνται, παρ' αὐτῶν. τὰς δὲ βίγλας εἰς τοὺς ἐπιφόβους καιροὺς, μὴ ποιῇς μοναπλᾶς, καὶ ἀπὸ ἑνὸς μέρους. ἀλλὰ καὶ διπλᾶς, καὶ τριπλᾶς, καὶ πυλ-

πυκνάς. καὶ εἰς διαφόρους τόπους ἢ θέσιν τοῦ τόπου. καὶ ἵνα ἀπέχωσι πολὺ ἀπ' ἀλλήλων. ἵνα ἂν λάθωσι οἱ ἐχθροὶ τὴν μίαν βίγλαν, τὰς ἄλλας, μὴ λάθωσι. καὶ οἱ μὲν εἰς τὴν πρώτην βίγλαν ὄντες, ἔστωσαν ὀλιγώτεροι. οἱ δὲ εἰς τὴν δευτέραν περισσότεροι. καὶ εἰς τὴν τρίτην ἔτι περισσότεροι. παράγγελλε δὲ τοὺς βιγλίζοντας, ἵνα μὴ καθίζωσι, μήτε πίπτωσι. καθὼς καὶ ἄλλοτε παρηγγέλθη σοι περὶ τούτου. γίνονται γὰρ ἐκ τούτου ῥαθυμώτεροι, καὶ ἀπόλυνται. ἐπειδὴ καὶ ἂν καθίσῃ τὶς καὶ εἰς ὕπνον ἔρχεται, καὶ ἂν πέσῃ. καὶ οἱ τοῦτο ποιοῦντες, οὐ δύνανται ἀγρυπνεῖν. ἀλλὰ κἂν ὑπόσχωνταί τινὲς, ἵνα ὅλην τὴν νύκτα κρατῶσι βίγλαν, μὴ πιστεύῃς αὐτοῖς. ἡ γὰρ φύσις ὕπνον ζητεῖ. καὶ σὺ μὴ ἀμελῇς ἐναλλάσσειν τὰς βίγλας, καὶ ποιεῖν τὴν ἀσφάλειαν. οἱ δὲ βιγλίζοντες, ὀφείλουσιν ἐκ παντὸς ἵστασθαι. ἡ γὰρ στάσις μακρύνει τοὺς ὕπνους. καὶ μᾶλλον ποιεῖ ἐγρηγορεῖναι τοὺς στήκοντας. ὅταν δὲ κοπωθῶσι, καὶ χρεία γένηται ἵνα ἀλλαγῶσι, τότε ὀφείλουσιν ἐναλλάσσεσθαι κατὰ τὰς ἁρμοζούσας ὥρας τῆς νυκτὸς, καὶ περισσείσας αὐτοῖς. καὶ γὰρ εἰ οὐ φροντίσουσιν ἐπιμελῶς, πῶς ἔχουσιν ἀγρυπνῆσαι, καὶ χαλινώσουσι τὴν φύσιν τέως ἀπὸ τοῦ ὕπνου, εὐκόλως ἔχουσιν ἀπολέσαι τούτους οἱ ἐχθροί. διὸ ἁρμόζει ἐρευνᾷν τὰς βίγλας, καὶ πῶς γίνονται. πέμπε δὲ καὶ τοὺς πιστοτέρους ἐκ τῶν ἀρχόντων, πρὸς τὸ αἰφνιδιᾶσαι τοὺς βιγλεύοντας, καὶ ἰδεῖν πῶν γίνονται αἱ βίγλαι, καὶ ὅσοι εὑρίσκονται, ὅτι ἀμελοῦσιν, ὀφείλουσι τύπτεσθαι, ὡς γινόμενοι εἰς τὸν στρατὸν αἴτι * * * μεγάλου κινδύνου. ὑπολαμβάνω δὲ ὅτι ὁ ἔμπειρος βιγλάτωρ δύναται ἀπὸ σημαδίων τινῶν, οἷον ἀπὸ τῆς στάσεως τῶν ἱππαρίων αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τῶν ἀπλήκτων αὐτῶν, καὶ ἀπὸ τοῦ προϊδεῖν τοὺς πολεμίους, κατανοῆσαι αὐτὸν ὁπόσος ἐστί. δύναται δὲ στοχάζεσθαι πότε διέβησαν εἰς τὸν τόπον, ἀπὸ τῆς κόπρου τῶν ἱππαρίων, καὶ τῶν ἀνθρώπων, καὶ ἀπὸ τῶν καταπατημάτων τῶν ἱππαρίων. εἰ δὲ ποιήσεις ἄπληκτον, καὶ ἢ σοῦδαν ποιήσεις εἰς αὐτὸ, ἢ κτίσεις γύρωθεν, ἢ μετ' ἄλλης ὕλης ὀχυρώσῃς αὐτὸ, καὶ δόξει σοι ἵνα εἰσαγάγῃς ἔσωθεν τοῦ τοιούτου ἀπλήκτου τοὺς καβαλλαρίους, μὴ ποιήσῃς πολὺ ἀπὸ μακρόθεν τὰς βίγλας, ἵνα μὴ συντρίβωνται ἀκαίρως ἱππάρια τῶν βιγλατόρων. εἰ δὲ ἔξω τῆς σούδης ἀπληκεύουσι τὰ ἱππάρια, ἢ οἱ καβαλλάριοι, γινέσθωσαν ἐπιμελῶς αἱ βίγλαι. παράγγειλον δὲ τοὺς πεμπομένους εἰς βίγλαν, ἵνα κρατήσωσι τινὰ ζῶντα, καὶ ὥσπερ εἰς τὰ κυνήγια, οὕτως ἵνα σπουδάζωσιν, ὥστε βιγλίζειν ἀφανῶς, καὶ ἀγνώστως. καὶ ἄλλοι μὲν ἐκ τῶν βιγλατόρων ἵνα φαίνωνται, καὶ ὑποδεικνύωσιν αὐτοὺς ὀλίγους ὄντας, ὑποχωρῶσιν. ἄλλοι δὲ λάθρα, καὶ κρυφίως ἵνα περιγυρεύωσι πρὸς τὴν ἐπιτηδειότητα τῶν τόπων, καὶ εἰς ἄλλον μὲν τόπον, ἵνα φαίνωνται ὅτι στήκουσι πάντοτε. ἀπ' ἄλλου δὲ τόπου, ἵνα περιέρχωνται λάθρα μετὰ περισσοτέρου λαοῦ. ἵνα δὲ καὶ νυκτερεύωσιν ἐξαιρέτως, ὅτε εἰσὶ μακρόθεν οἱ πολέμιοι, καὶ οὐδὲ ἔχουσιν ὑποψίαν ὅτι μέλλουσι πλησιάσειν ἐκεῖ βιγλάτορες τὴν νύκτα. τὰς δὲ γινομένας βίγλας, καλὸν, ἵνα μήτε οἱ ἐχθροὶ, μήτε οἱ ἡμέτεροι γινώσκωσι. Δεῖ γὰρ λανθάνειν καὶ τὸν σὸν στρατόν. ἵνα ἂν θελήσωσι τίνες ἐκ τοῦ στρατοῦ προσφυγεῖν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, ἐμπέσωσιν ὡς οὐκ ἐλπίζουσιν εἰς τὰς βίγλας. εἰ δὲ θελήσεις κρατῆσαι κατασκόπους τῶν ἐχθρῶν, θάῤῥησον πρὸς τοὺς ἄρχοντας τὸ πρᾶγμα, ἵνα τις ἐξ αὐτῶν παραγγείλῃ τοῖς ὑποχειρίοις αὐτοῦ στρατιώταις, ὅτι

riis locis, vel in positura loci, & valde ab invicem distent; ut si hostes unam vigiliam lateant, alias non lateant. Et qui in prima vigilia sunt pauciores sunto; qui vero in secunda plures, & in tertia adhuc plures. Praecipe vero vigilatoribus ne sedeant, neve cadant, prout etiam alias de hoc sibi praeceptum fuit. Fiunt enim ex hoc segniores, & pereunt. Quoniam si quis sederit, & somno corripiatur, & cadat; etiam, qui hoc faciunt vigilare non possunt. Sed quamvis nonnulli se tota nocte vigilaturos polliceantur, ne eis fidem adhibeas; natura enim somnum quaerit, & tu vigilias commutare, & securitatem facere ne negligito. Ii vero, qui vigilant, omnino stare debent; statio enim elongat somnos, & magis facit vigilare stantes. Quando vero labore deficiant, & necesse sit, ut commutentur, tunc secundum congruentes noctis horas, & ipsis superfluas commutandi sunt. Etenim nisi considerate providerint quomodo illis vigilandum est, & naturam perfecte a somno fraenent; facile hos interficere possunt hostes. Propterea vigilias scrutari consentaneum est, etiam quomodo fiant. Mitte vero fideles Praefectos, ut repente deprehendant vigiles, & quomodo vigiliae fiunt adgnoscant, & quotquot inveniuntur, qui negligant, verberandi sunt, ut ii, qui fuerint in exercitu magni periculi causa. Arbitror vero, callidum vigilatorem posse ex signis nonnullis, veluti ab statione equitum ipsorum; & a castris ipsorum, & a prospiciendo hostem, intelligere ipsum quantus est. Potest vero coniectare, quando transierunt in locum, ab stercore equitum, & hominum, & a pressis vestigiis equorum. Si vero castra feceris, & vel sudam facies in ipsis, vel circum fabricabis, vel cum alia materia ipsa munies, & si intra talia castra equos congregare optimum duxeris, ne longius statuas vigilias, ne intempestive vigilatorum equi conterantur. Si vero extra sudam equi castrametentur, vel equites, adsiduae vigiliae sint. Praecipe vero iis, qui in vigiliam mittuntur, ut capiant aliquem vivum, & sicut in venationibus, ita curent, ut vigilent clam, & incognite. Et alii quidem ex vigilatoribus, ut videantur, & se paucos esse praemonstrent, discedant; alii vero clam, & secreto circumambulent ad opportunitatem locorum, & in alio quidem loco fore ut stent videantur; ab alio vero loco secreto cum numerosiori populo circumveniant. Pernoctentur vero potissimum, quando procul sunt hostes, & neque illic nocte vigilatores adpropinquaturos esse subspicantur. Vigilias vero, quae fiunt, bonum est, ut neque hostes, neque nostri, adgnoscant. Oportet enim latere etiam tuum exercitum; ut si qui ab exercitu ad hostes profugere voluerint, ut, quod non sperant, in vigilias incidant. Si vero hostium exploratores capere volueris, rem Praefectis committe, ut aliquis illorum sibi subiectis militibus praecipiat, ut postero die ante secundam forte, vel tertiam diei horam, quando prima buccina canet, sive miles, sive servus sit, unusquisque in tendam suam ingrediatur, & nemo extra tendam audeat inveniri; si autem inveniatur, verberetur. Ita Praefecti militi-

litibus praecipere debent; & ex quo omnes in tendas ingressi sint, exstent Praefecti soli extra tendas, & speculentur, & quoscumque extra tendas invenerint, illi ipsi hos capiant. Si vero speculatores in tendas ingredi contingat, aspice universos, quando in ipsas ingrediuntur, & teneant tales speculatores contubernia, & eos Praefecto suo tradant. Etenim ex duobus unum fit. Vel explorator stat extra tendas, & in angustias redigitur, ita ut abducatur, & teneatur ut loci ignarus; vel si in tendam contubernii ingrediatur, ab ipsis ut peregrinus adgnoscitur, & similiter capitur, & praefecto traditur. Consentaneum enim est, ut omnes teneantur, qui ita, ut diximus, quomodocumque deprehenduntur, sive Romani sint, sive alienigenae; & inquiratur ab eis, & veritas inveniatur. Hoc vero fit de industria, & ita speculatores detinentur, & in fossato quando congregatus est totus exercitus pedestris, sive equestris; & quando iterum est divisus in partes; & quando castrametatur seorsim tagma, & tagma. Adgnoscuntur vero speculatores etiam per alia multa talia, & similia signa, quibus studere potes; & facere multa signa, & praecepta. Moderate etiam utique verbera patiantur ii, qui ipsa negligunt. Si enim militibus a Praefecto praecipiatur secreto, & non sit manifestum praeceptum, ut ipsum intelligat etiam speculator hostis, & Erotomus, utpote qui non adgnoscat signum exercitus, quod praceperint militibus Praefecti. Non est malum aliquod, ut etiam aliae figurae, & praecepta dentur militibus; praecipue quando opportunitatem habent, ut probent eos, & ipsis servandis adsuefaciant. Si vero aliquando speculatores ceperis, ne feceris omnino eadem in speculatores; sed siquidem minus potentem esse noveris exercitum tuum, quam hostes, tunc speculatores interfice, vel ipsos custoditos cum securitate detine. Si vero universus exercitus fortem habet armaturam, & pulcram, & alacritatem multam, & potentiam; & si electum exercitum habeas viros magnos, & sanos, & obedientes, & tibi subiectos; & probatos strenuosque Praefectos; & omnes calliditatem habeant, & ipsam meditentur, opportune statue exercitum, ut decens est cum ordinatione, ut ipsi ingens multitudo esse videatur. Adsume autem speculatores, & ipsis exercitum ostende, & tunc si liberos dissolveris, atque dimiseris eos ad domesticos, non laberis. Etenim quando perveniunt ad eos nunciare habent ea, quae viderunt. Et omnino audita hostium praesentia, velut potentia ipsorum, & armatura, & experientia, timorem incutit audientibus. Defectus iterum ipsorum auditi, audaces reddunt hostes. Propterea si defectus habeas, interfice speculatores; si vero, ut diximus, potentiam maiorem habeas, & arma, dimitte ipsos. Quae enim viderunt propriis suis gentibus enarrant. Si qui vero ab hostibus ad te profugerint, & se tibi, vel horam aliquam, vel viam, ut irruas in hostes, demonstraturos polliceantur, & ambulaturos ante te dicant, & clam ducturos ad hostes, ne ipsis fidem habeas simpliciter, ut fieri adsolet. Sed liga eos, & ita ambulent. Et ostende

ὅτι αὔριον πρὸς δευτέραν τυχὸν, ἢ τρίτην ὥραν
τῆς ἡμέρας, ὅτε λαλήσει τὸ πρῶτον βούκινον, εἴτε
στρατιώτης ἐστὶν, εἴτε ὑπουργὸς, ἵνα ἐμβῇ εἰς
ἕκαστος εἰς τὴν τένδαν αὐτοῦ. καὶ μηδεὶς τολ-
μήσῃ ἔξω τῆς τένδας εὑρεθῆναι. εἰ γὰρ εὑρεθῇ,
ἵνα τύπτηται. οὕτως ὀφείλουσι παραγγεῖλαι οἱ ἄρ-
χοντες τοῖς στρατιώταις, καὶ ἀφότου ἐμβῶσιν οἱ
ὅλοι εἰς τὰς τένδας, ἵνα ὦσιν οἱ ἄρχοντες μόνοι
ἔξω τῶν τενδῶν, καὶ θεωρῶσι, καὶ ὅσους ἂν εὕρωσιν
ἔξω τῶν τενδῶν, αὐτοὶ ἐκεῖνοι ἵνα κρατήσωσι τού-
τους. εἰ δὲ συμβῇ κατασκόπους εἰσελθεῖν εἰς τὰς
τένδας, βλέπε τοὺς ὅλους ὅτε ἐμβαίνουσιν εἰς αὐ-
τὰς, ἵνα κρατήσωσι τοὺς τοιούτους κατασκόπους
τὰ κοντουβέρνια, καὶ παραδῶσιν αὐτοὺς τῷ ἄρχον-
τι αὐτῶν. καὶ γὰρ ἐκ τῶν δύο ἓν γίνεται. τὸν
κατάσκοπον ἢ στήκει ἔξωθεν τῶν τενδῶν, καὶ
στενοχωρεῖται, μὴ γινώσκων τόπους, ἵνα ὑπάγῃ
καὶ κρατεῖται. ἢ ἂν ἐμβῇ εἰς τένδαν κοντουβερ-
νίου, γνωρίζεται παρ' αὐτῶν ὡς ξένος, καὶ κρα-
τεῖται ὁμοίως καὶ παραδίδοται τῷ ἄρχοντι. ἁρ-
μόζει γὰρ ἵνα κρατῶνται πάντες οἱ ὁπωσοῦν εὑ-
ρισκόμενοι οὕτως ὡς εἴπομεν, εἴτε ῥωμαῖοί εἰσιν,
εἴτε ἀλλογενεῖς. καὶ ἵνα ἐξετάζωνται καὶ εὑρίσκηται
ἡ ἀλήθεια. τοῦτο δὲ γίνεται ἐπιτηδείως, καὶ κρα-
τοῦνται οὕτως οἱ κατάσκοποι. καὶ εἰς φοσσάτον ὅτε
ἐστὶ συνηγμένος ὅλος ὁ πεζικὸς στρατὸς, ἢ ὁ
καβαλλαρικός. καὶ ὅτε ἐστὶ πάλιν κεχωρισμένος
εἰς μέρη. καὶ ὅτε ἀπληκεύει παρὰ μίαν τάγμα
τάγμα. γνωρίζονται δὲ οἱ κατάσκοποι, καὶ δι'
ἄλλων τοιούτων καὶ ὁμοίων σημείων πολλῶν, ἅπερ
δύνατόν ἐστιν ἵνα ἐπιτηδεύῃς, καὶ ποιῇς πολλὰ ση-
μεῖα καὶ παραγγέλματα, ἂν ἄρα συμμέτρως καὶ
τύπτωνται οἱ ἀμελοῦντες εἰς αὐτά. ἂν γὰρ πα-
ραγγελθῶσιν οἱ στρατιῶται παρὰ τοῦ ἄρχοντος
ἐκ μυστηρίῳ καὶ οὐ γίνηται φανερὸν τὸ παράγ-
γελμα, ἵνα μάθῃ αὐτὸ, καὶ ὁ κατάσκοπος τοῦ
ἐχθροῦ, καὶ ἐρωτώμενος, ὡς μὴ γινώσκων τὸ ση-
μεῖον τοῦ στρατοῦ ὅπερ παρηγγέλθησης ἐκ τῶν ἀρ-
χόντων οἱ στρατιῶται. οὐκ ἔστι δὲ κακόν τι ἵνα
καὶ ἄλλα σχήματα καὶ παραγγέλματα διδῶνται
εἰς τοὺς στρατιώτας. ἐξαιρέτως ὅταν εὐκαιρῶσι
πρὸς τὸ δοκιμάζεσθαι αὐτοὺς καὶ συνεθίζεσθαι τὸ
φυλάττειν αὐτά. ἂν δὲ κρατήσῃς ποτὲ κατασκό-
πους, μὴ ποιήσῃς πάντοτε εἰς τοὺς κατασκόπους τὰ
αὐτά. ἀλλ' ἂν μὲν οἶδας, ὅτι ὁ στρατὸς σοῦ
ἀδυνατώτερός ἐστι παρὰ τοὺς πολεμίους, τότε
φόνευε τοὺς κατασκόπους, ἢ κράτει αὐτοὺς εἰς
φύλακας μετ' ἀσφαλείας. εἰ δὲ ἔχει ὅσδος στρα-
τὸς ἐξόπλισιν ἰσχυρὰν, καὶ καλὴν, καὶ παρετοιμα-
σίαν πολλὴν, καὶ δύναμιν, καὶ ἂν ἔχῃς στρατὸν ἐ-
πίλεκτον ἄνδρας μεγάλους, καὶ ὑγιεῖς, καὶ πειθομέ-
νους, καὶ ὑποτασσομένους σοι, καὶ ἄρχοντας δοκίμους,
καὶ ἀνδρείους. καὶ ἔχωσι πάντες ἐμπειρίαν, καὶ ἐμε-
λέτησαν αὐτὴν, ἀπὸ χρόνου στῆσον τὸν στρατὸν,
ὡς πρέπει μετὰ καταστάσεως, πρὸς τὸ φανῆναι
αὐτοὺς, ὅτι ἐστι πλῆθος πολύ. ἔπαρον δὲ τοὺς
κατασκόπους, καὶ δεῖξον αὐτοῖς τὸν στρατὸν, καὶ
τότε ἂν ἀθωώσῃς καὶ ἀπολύσῃς τούτους εἰς τοὺς οἰ-
κείους, οὐ μὴ πταίσεις. καὶ γὰρ, ὅταν ἀπέλθωσιν
εἰς ἐκείνους, ἀναγγεῖλαι ἔχουσιν ἅπερ εἶδον. καὶ
πάντως ἀκουόμενα τῶν ἐχθρῶν τὰ προτερήματα,
οἷον ἡ δύναμις αὐτῶν, καὶ ἡ ἐξόπλισις, καὶ ἡ πεῖ-
ρα φέρει εἰς φόβον τοὺς ἀκούοντας. τὰ δ' ἐλατ-
τώματα αὐτῶν πάλιν ἀκουόμενα, ποιοῦσι θάῤῥος
τοὺς πολεμίους. διὰ τοῦτο ἂν μὲν ἔχῃς ἐλαττώ-
ματα, φόνευε τοὺς κατασκόπους. εἰ δ' ἔχεις, ὡς
εἴπομεν μᾶλλον δύναμιν πολλὴν, καὶ ἐξόπλισιν,
ἀπό-

ἀπόλυε αὐτούς. Διηγοῦνται γὰρ εἶδον πρὸς τοὺς ἰδίους αὐτῶν, καὶ ἐμβάλλουσιν αὐτοὺς εἰς δειλίαν. ἂν δὲ προσφύγωσί τινες ἀπὸ τῶν ἐχθρῶν, καὶ ὑπισχνῶνται δεῖξαι σοι ἢ ὥραν τινὰ, ἢ ὁδὸν πρὸς τὸ ἐπιπεσεῖν σε τοῖς ἐχθροῖς, καὶ λέγωσιν, ἵνα περιπατῶσιν ἔμπροσθέν σου, καὶ εἰσάγωσί σε κρύφα εἰς τοὺς πολεμίους, μὴ πιστεύῃς αὐτοῖς ἁπλῶς, καὶ ὡς ἔτυχεν. ἀλλὰ δῆσον αὐτοὺς, καὶ οὕτω περιπατείσωσαν. καὶ δεῖξον αὐτοῖς, ὡς ἂν μὲν ἀληθεύωσι, καὶ ποιήσωσιν ὅλα πρὸς σωτηρίαν, καὶ νίκην τοῦ στρατοῦ, ἵνα ὀφεληθῶσι, λάβωσι καὶ δωρεάς. ἂν δὲ ψεύσωνται, θέλοντες ἐπιῤῥίψαι τὸν στρατὸν σοῦ εἰς τοὺς πολεμίους, ἵνα γινώσκωσιν, ὅτι παρ' αὐτὰ εἰς τὴν ὥραν ἐκείνην ἔτι εἰσὶν εἰς τὰ δεσμὰ κατασφάξουσιν αὐτοὺς οἱ κινδυνεύοντες. ἐκ τούτου γὰρ ὀφείλεις ἔχειν βεβαίαν πληροφορίαν εἰς τὸν προσφυγόντα, ἐκ τοῦ μὴ ἔχειν ἐξουσίαν τῆς ζωῆς αὐτοῦ. ἀλλά σε μᾶλλον ἔχειν τὴν τοιαύτην ἐξουσίαν τὸν κρατοῦντα αὐτόν. ἀλλὰ περὶ μὲν τούτων ἀρκεῖ τοσαῦτα.

de ipſis, quod ſi quidem vera loquuti fuerint, & quaecumque fieri debent ad ſalutem, & victoriam exercitus effecerint, dona accipient; Si vero falſa retulerint, exercitum tuum in hoſtes iniicere volentes, adgnoſcant, quod propter haec in illa hora, ut adhuc in vinculis ſunt, a periclitantibus necabuntur. Ex hoc enim compertum habere debes in profugientem, ne vitae ſuae libertatem habeat; ſed tu potius eum tenens talem habeas libertatem. Sed de his ſatis hactenus.

ΙΝΑ σοι εἴπομεν ἄρτι καὶ μελέτας διαφόρων παραταγῶν τῶν ἄλλων ἐθνικῶν, καὶ ὅσα ἐποίησαν εἰς διάφορα ἔθνη οἱ παλαιοὶ στρατηγοὶ τῶν ῥωμαικῶν στρατευμάτων, ἵνα κατανοήσῃς αὐτάς, καὶ μὴ μόνον ποιῇς εἰς τὸν ἁρμόζοντα καιρόν, ἀλλὰ καὶ ἄλλα περιττότερα τούτων, ἵνα ἐπινοήσῃς. Φρόνησις γὰρ στρατηγοῦ ὅταν λάβῃ καὶ ἀφορμὴν πραγμάτων στρατηγικῶν, οὐ στήκει μέχρι τούτων. ἀλλὰ καὶ περιττότερα εὑρίσκειν δύναται. ἡ μὲν οὖν πυκνὴ γυμνασία ποιεῖ ὠφέλειαν πολλὴν εἰς τὸν στρατόν. μανθάνουσι δὲ αὐτὴν εὐκόλως οἱ ἐχθροὶ, καὶ διὰ τῶν κατασκόπων αὐτῶν, καὶ διὰ τῶν προσφευγόντων εἰς αὐτούς, καὶ διὰ τοῦτο κατανοοῦσι τὴν τοιαύτην γυμνασίαν, καὶ ἐπιτηδεύονται πολλάκις πρὸς αὐτήν, καὶ εὑρίσκονται ἀνενέργητοι. ἀρκεῖ δὲ πάντως ἡ γυμνασία ἣν ὡρίσαμεν ἀνωτέρω εἰς τὴν περὶ αὐτῆς διάταξιν. διότι ἁπλῆ ἐστι καὶ ἐπιτηδεία πρὸς πᾶσαν παράταξιν. καὶ οὐδὲ ποιεῖ φανερὰν ὅλην σου τὴν παράταξιν. εἰ δὲ γένηται εὐκαιρία πολλὴ πρὸς μεγαλωτέραν γυμνασίαν, καὶ μετεωρισμήν, πρέπει τότε ἵνα ἐπιτηδεύωσι διαφόρους παρατάξεις, καὶ γυμνασίας ἰδίως οἱ τοῦρμαι, καὶ ἰδίως οἱ δροῦγγοι, καὶ τὰ βάνδα τῶν κωμητῶν. ἤγουν καὶ ἰδίως ἐκείνην τὴν γυμνασίαν, ὅτι ἔχει χρείαν, καὶ ἄλλας ἐκ περιττοῦ. κἂν τάχα δὲ οὐκ ἔχομεν πάντοτε χρείαν αὐτῶν τοιούτων γυμνασιῶν, ὅσαι εἰσὶν ἐκ περιττοῦ. ἀλλὰ εἴς τινα καιρὸν ποτὲ γίνεται αὐτῶν χρεία, καὶ ἵνα ἔχῃ μία ἑκάστη παράταξις, καὶ γυμνάσια γνώρισμα ἴδιον, καὶ ἵνα γνωρίζωσιν οἱ στρατιῶται, τὸ, εἰς τί παραλλάττει μία ἑκάστη παράταξις, καὶ συνεθίζωνται πρὸς αὐτὰς, καὶ συμφωνῶσιν, ἀλλὰ μὴ ξενοφωνῶσιν, ὅταν ἀκούσωσιν ἐξαίφνης διὰ παραταγὴν ἐχθρῶν, ὅτι ἐστὶν οὕτως, ἢ ἄλλως. ἀλλὰ τὰς παραταγὰς πάσας, ὅσας καὶ πῶς ὀφείλουσι γίνεσθαι, καὶ τὰ σχήματα αὐτῶν, ἵνα γινώσκωσι. τὸ δὲ ποίαν παραταγὴν θέλει ποιῆσαι ὁ στρατηγὸς εἰς αὐτὴν τὴν ὥραν τοῦ πολέμου, μὴ γινωσκέτωσαν. εἰσὶ δὲ τρία σχήματα τῶν παραταγῶν. καὶ μία μὲν ἐστὶ παραταγὴ, ἡ ἔχουσα ἀνάμικτα τὰ τάγματα, καὶ μὴ ἔχουσα αὐτὰ κεχωρισμένα εἰς προκουρσάτωρας, τοὺς προεκτρέχοντας ἔμπροσθεν, καὶ ἐπιπίπτοντας τοῖς ἐχθροῖς. καὶ εἰς δεφένσωρας τοὺς μετὰ συντάξεως ὄπισθεν ἐρχομένους πρὸς ἐκδίκησιν αὐτῶν, ἂν ἄρα καὶ συμβῇ τραπῆναι αὐτούς. Διὰ τοῦτο πρέπει παρατάττειν εἰς μίαν παραταγὴν, τὰ τοιαῦτα τάγματα, καὶ χωρίζειν αὐτοὺς εἰς δύο μοίρας, ἀλλ' οὐκ εἰς τρεῖς. ἵνα κινῶσι τὰ δύο ἄκρα τῆς παραταγῆς, ὡς πρὸς τὸ ποιῆσαι κύκλωσιν. καὶ ἵνα ἐπικλίνωσι πρὸς ἄλληλα, καὶ περι-

DIximus adhuc differentium acierum aliorum populorum meditationes, & quaecumque veteres Romanorum exercituum Imperatores in variis populis fecerunt, ut ipſa conſideres, & non ſolum congruo tempore exerceas; verum etiam alia plura his animadvertas. Prudentia enim Imperatoris, quando militarium rerum occaſionem adripit, non conſiſtit hucuſque; ſed plura invenire poteſt. Frequens igitur exercitatio multum iuvat exercitum. Eam vero facile hoſtes intelligunt, & per ſpeculatores ſuos, & per eos, qui profugiunt ad ipſos. Et propterea huiuſmodi exercitationem excogitant, & ipſi ſaepe ſtudent, & inutiles reperiuntur. Satis autem prorſus eſt exercitatio, de qua ſuperius in Capite de ipſa diſſeruimus. Propter quod ſimplex eſt ſtudium ad omnem ordinationem. Si vero maioris exercitationis, & ſublimioris neceſſitas eſt; tunc decet, ut differentibus ordinationibus ſtudeant, & exercitationibus, ſeorſim turmae, & ſeorſim drungi, & banda Comitum. Videlicet ſeorſim illam exercitationem, quia habet utilitatem, & alias ex abundanti. Quamvis vero forſan omnino harum talium exercitationum neceſſitatem non habeamus, quae ſunt ex abundanti; aliquando tamen ipſarum neceſſitas eſt, & habeat unaquaecque ordinatio, & exercitatio proprium ſignum, ut dignoſcant milites in quo unaquaeque ordinatio commutetur, & ipſis adſueſcant, & conſonent, non vero diſſonent, quando ex improviſo propter aciem hoſtium eſſe ita, vel aliter, audierint. Sed acies omnes quaſcumque, & quomodo fieri debent, & ipſarum figuras adgnoſcant; qualem vero Imperator ipſa hora praelii componere velit ignorent. Sunt vero tres acierum figurae; & una quidem eſt acies, quae promiſcuos habet ordines, & eos diviſos non habet in praecurſores, qui in anteriori parte praecurrunt, & irruunt in hoſtes; & in defenſores, qui cum ordine in poſteriori parte veniunt ad ultionem ipſorum, ſi utique eos terga dare contingat. Propterea in una acie tales ordines componi decet, & eos in duas partes ſeparare, non autem in tres. Moveant duo extrema aciei, ut ad faciendum circulum, & ad invicem inclinent, & vacuum, & opportunum locum praeoccupent. Et extremum ſane dextrae partis aciei exterius progrediatur. Extremum vero ſini-

sinistrae partis interius ingrediatur, & faciant, ut circulum, & contraria mutuo insequantur, prout * * * * * aliquando equites mense Martio in confusionibus * * * * Alia vero acies est, quando omnes in una ordinatione componantur, & in praecursores, & defensores dividantur. Habeant vero partes divisas ducentis, vel trecentis viris constantes, & multum in lateribus ab invicem distantes, ut in medio ipsarum sint divisiones, & loca vacua, & commoda. Et praecursores quidem stent in duobus extremis aciei hinc, atque illinc. Defensores vero in medio; & quando proficiscuntur, praecursores exeant agitatione magna in persequutionem ipsorum; postea revertantur aliunde in divisiones, quae sunt in medio aciei, scilicet in vacua, & commoda loca, ut cum ordine circumeant, & tollant simul defensores, & una cum eis * * * * veniant adversus hostes. Aliunde vero revertentes transeant in divisiones aciei, & abeant, & stent iterum in duobus extremis aciei, prout a principio ordinati fuerunt. Altera vero acies * * * * * * quando omnes in una ordinatione disponuntur, & in tres partes dividuntur, mediam quidem partem tenent defensores, qui in posteriori parte cum coordinatione sequuntur, prout dictum est; duas vero partes hinc, atque illinc occupant praecursores, qui adversus hostes praecurrunt agitatione, ut ad persequutionem hostium. Media quidem pars cum ordine insequatur, ut defensores; duae vero, quae heic, atque illic est, praecurrant, ut praecursores. Et quando convertuntur, una pars * * * * extra. Alia vero cum impetu convertitur, ut ad defensores, & iterum pars quidem exterior movet, ut ad defensores, alia vero veniens primum ad defensores currit, ut ad occursum eius, & supervenit adversus hostes * * * * partis, sive dextrae, sive sinistrae. Et ita in unaquaque parte praehabeant contraria ad invicem, & congrediantur. Est vero etiam alia acies similis huic. Illa vero in media parte praecursores habet; duos vero motus, defensores hinc, atque illinc. Acies vero, & exercitatio, quam habent Romani in consuetudine, nobis opportuna videtur contra omnem gentem, quando in duos ordines instituatur in praecursores, & defensores, & laterum custodes, & hypercerastas, qui sunt in extremis aciei ad circumdandos hostes, & in insidias, & in posterioris partis custodes, prout primum diximus. Consentaneum autem est, ut universis huiusmodi aciebus exercitus adsuescat, & in quo unaquaeque commutatur intelligat. Propterea vero debet omnibus dictis aciebus adsuescere, ne magis necessaria acies adpareat hostibus; vel decet, ut exercitata prima acie non feras etiam secundam cum ipsa; sed solummodo exerceas primam absque laterum custodibus, & hypercerastis, & insidiis, & posterioris partis custodibus. Hoc enim mihi necessarium esse videtur; verumtamen contra secundam aciem statues aliquos equites post primam, ut ii, qui in prima acie sunt ad intervallum equitum, qui illic sunt, adsuescant profugere ad eos,

περιλαμβάνωσιν ἀργὸν, καὶ εὔκαιρον τόπον. καὶ ἡ μὲν ἄκρα τοῦ δεξιοῦ μέρους τῆς παραταγῆς ἵνα ὑπαγῇ ἐξώτερα. ἡ δὲ ἄκρα τοῦ ἀριστεροῦ μέρους, ἵνα ἐμβαίνῃ ἐσώτερα. καὶ ποιῶσι ὡς κύκλον, καὶ ἐλαύνωσιν ἐναντία ἀλλήλων, καθὼς * * * ἤζον ποτὲ οἱ καβαλλάριοι μαρτίου μηνὸς ἐν τοῖς παραχέοις * * * ἡ δὲ ἄλλη παραταγή ἐστιν ὅταν συντάσσωνται ὅλοι εἰς μίαν παράταξιν, καὶ ὦσιν εἰς προκουρσάτωρας, καὶ εἰς δεφένσωρας. ἔχωσι δὲ μοίρας κεχωρισμένας, ἐχούσας ἀπὸ διακοσίων, ἢ τετρακοσίων ἀνδρῶν, καὶ ἀπεχούσας πολὺ εἰς τὰ πλάγια ἀπαλλήλων, πρὸς τὸ εἶναι μέσον αὐτῶν χωρίσματα, καὶ τόπους ἀργοὺς, καὶ εὐκαίρους. καὶ οἱ μὲν προκουρσάτωρες, ἵνα στήκωσιν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς παραταγῆς, ἔνθεν, καὶ ἐκεῖθεν. οἱ δὲ δεφένσωρες εἰς τὸ μέσον. καὶ ὅταν ἀποκινήσωσιν, ἵνα οἱ προκουρσάτωρες ἐξέρχωνται ἐλασίᾳ εἰς καταδίωξιν αὐτῶν. εἶτα ἵνα ὑποστρέφωσι, καὶ ἄλλοτε μὲν εἰς τὰ χωρίσματα τὰ ὄντα μέσον τῆς παραταγῆς ἤγουν εἰς τοὺς ἀργοὺς, καὶ εὐκαίρους τόπους, ἵνα γυρίζωνται μετὰ τῆς τάξεως, καὶ ἵνα συνεπαίρωσι καὶ τοὺς δεφένσωρας, καὶ ἅμα αὐτ * * * ἵνα ἔρχωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν. ἄλλοτε δὲ ὑποστρέφοντες, ἵνα διαβαίνωσιν εἰς τὰ χωρίσματα τῆς παρατάξεως, καὶ ἀπέρχωνται, καὶ στήκωσι πάλιν εἰς τὰ δύο ἄκρα τῆς παραταγῆς, καθὼς ἀπ' ἀρχῆς παρετάχθησαν. ἡ δὲ ἄλλη παραταγὴ * * * ὅταν παρατάσσωνται πάντες εἰς μίαν παράταξην, καὶ γίνονται εἰς τρεῖς μοίρας, καὶ ἡ μὲν μέση μοῖρα, γίνεται εἰς δεφένσωρας τοὺς ἀκολουθοῦντας ὀπίσω μετὰ συντάξεως, ὡς εἴρηται. αἱ δὲ δύο μοῖραι ἔνθεν καὶ, ἐκεῖθεν γίνονται εἰς προκουρσάτορας τοὺς προεκτρέχοντας κατὰ τῶν ἐχθρῶν εἶτα γινομένης ἐλασίας, ὡς πρὸς ἐπιδίωξιν τῶν ἐχθρῶν. ἡ μὲν μέση μοῖρα συντάξεως ἐπακολουθῇ, ὡς δεφένσωρες. αἱ δὲ δύο ἡ ἔνθεν, καὶ ἐκεῖθεν προτρέχωσιν ὡς προκουρσάτορες. καὶ ὅταν ὑποστρέφωσιν, ἡ μὲν μία μοῖρα Φραδύ * * * ἔξω. ἡ δὲ ἄλλη, ἐλάσια ὑποστρέφει, ὡς πρὸς τοὺς δεφένσωρας, καὶ πάλιν ἡ μὲν ἔξω μοῖρα ἀποκινεῖ ὡς πρὸς τοὺς δεφένσωρας, ἡ δὲ ἄλλη ἐλθοῦσα πρῶτον εἰς τοὺς δεφένσωρας τρέχει ὡς πρὸς ἀπάντησιν αὐτῆς, καὶ ἐπέρχηται κατὰ τῶν πολεμίων * * * μέρους εἴτε τοῦ δεξιοῦ, εἴτε τοῦ ἀριστεροῦ. καὶ οὕτω παρὰ μία μία μοῖρα προέχουσιν ἐναντία ἀλλήλων, καὶ οὐ συγκρούουσι. ἔστι δὲ καὶ ἄλλη παραταγὴ ὁμοία αὐτῆς. ἀλλὰ ἐκείνη ἔχει τὴν μέσην μοῖραν προκουρσάτορας, τὰς δὲ δύο κινήσεις, δεφένσωρας ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν. ἡ δὲ παραταγὴ καὶ ἡ γυμνασία ἣν ἔχουσι ῥωμαῖοι, κατὰ συνήθειαν, φαίνεται ἡμῖν ἐπιτήδεια, πρὸς πᾶν ἔθνος, ὅταν εἰς δύο τάξεις τάσσηται εἰς προκουρσάτορας, καὶ δεφένσωρας, καὶ πλαγιοφύλακας, καὶ εἰς ὑπερκεραστὰς τοὺς εἰς τὰ ἄκρα τῆς παραταγῆς ὄντας, πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, καὶ εἰς ἐγκρύμματα, καὶ εἰς ὀπισθοφύλακας, καθὼς πρώην εἴπαμεν. ἁρμόζει δὲ, ἵνα συνηθίζηται ὁ στρατὸς, πρὸς ὅλας τὰς τοιαύτας παραταγὰς, καὶ μανθάνῃ τὸ, εἰς τὶ παραλλάσσει μία ἑκάστη. Διὰ τοῦτο δὲ ὀφείλει συνεθίζεσθαι πρὸς ὅλας τὰς εἰρημένας παραταγὰς, διὰ τὸ μὴ γίνεσθαι φανερὰν εἰς τοὺς ἐχθροὺς, τὴν ἀναγκαιοτέραν παραταγὴν, ἢ πρέπει, ἵνα γυμναζομένης τῆς πρώτης παραταγῆς, μὴ φέρῃς καὶ τὴν δευτέραν μετ' αὐτῆς, ἀλλὰ μόνην ἵνα γυμνάζῃς τὴν πρώτην χωρὶς πλαγιοφυλάκων, καὶ ὑπερκεραστῶν, καὶ ἐγκρυμμάτων, καὶ ὀπισθοφυλάκων. τοῦτο γὰρ ἀναγκαιότερον ἡμῖν φαίνεται. πλὴν ἀντὶ τῆς δευ-

τῆς δευτέρας παραταγῆς, ἵνα στήσῃς ὀλίγους καβαλλαρίους, ὄπισθεν τῆς πρώτης, ἵνα συνεθίζωνται οἱ τῆς πρώτης παραταγῆς, πρὸς τὸ διάστημα ἐκείνων τῶν καβαλλαρίων, τοῦ προσφεύγειν πρὸς αὐτοὺς, ὡς δῆθεν πρὸς τὴν δευτέραν παραταγήν. ὁμοίως δὲ ἵνα γυμνάζῃς παρὰ μίαν, καὶ τὴν δευτέραν παραταγὴν, καὶ ἵνα ποιῇς ὀλίγους καβαλλαρίους ἔμπροσθεν ὡς δῆθεν εἰς τάξιν τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα συνεθίζωνται καὶ οἱ τῆς πρώτης παραταγῆς ὁμοίως δέχεσθαι τοὺς καταφεύγοντας εἰς αὐτὴν ἀπὸ τῆς πρώτης παραταγῆς. Δυνατὸν δέ ἐστι ἵνα οἱ πλαγιοφύλακες, καὶ οἱ ὑπερκεράσται ποιῶσι τὴν ἰδίαν τάξιν, καὶ γυμνασίαν πρὸ τοῦ πολέμου, ἵνα καὶ ὁ στρατὸς συνεθίζηται πρὸς τὰ σχήματα καὶ τὴν τάξιν τῶν παραταγῶν, καὶ εἰς τοὺς ἐχθροὺς μὴ γίνωνται φανεραὶ αἱ παραταγαὶ, ὧν ἔχομεν χρείαν. οἱ γὰρ ὑπερκερασταὶ, οἱ εἰς τὸ δεξιὸν μέρος ἱστάμενοι πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, ὀφείλουσι εἴτε ὀπίσω, εἴτε τοῦ δεξιοῦ κέρατος, ἤγουν τοῦ ἄκρου τῆς παραταγῆς, παρατάσσεσθαι, καὶ ἔχειν ἴσον τὸ μέτωπον αὐτοῦ, ὅταν γένηται καιρὸς τοῦ ὑπερκερατίσαι αὐτοὺς, καὶ περικυκλῶσαι τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων. πλὴν πρῶτον ἵνα κλίνωσιν ἐπὶ σκουτάριον, καὶ ὑπάγωσι δεξιότερα τόπον, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεία. καὶ οὕτως ἵνα στρέφωνται πάλιν ὡς ἦσαν, καὶ ποιῶσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς πολεμίους, καὶ ἀποκινῶσι μετὰ συντάξεως, καὶ σπουδάζωσι πρὸς τὸ ἀποκλεῖσαι ἔσω, καὶ περιλαβεῖν τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων. πάλιν δὲ οἱ πλαγιοφύλακες οἱ εἰς τὸ ἀριστερὸν μέρος, ὁμοίως ἵνα κλίνωσιν ἐπὶ σκουτάριον, καὶ ὑπάγωσι καὶ ἀριστερώτερα τόπον, ὅσον ἀπαιτεῖ ἡ χρεία, καὶ οὕτως ἵνα στρέφωνται πάλιν ὡς ἦσαν, καὶ ποιῶσι τὰ πρόσωπα αὐτῶν ὡς πρὸς τοὺς πολεμίους. καὶ σπουδάζωσιν ἐξισάζειν πρὸς τοὺς ὑπερκεραστὰς τῶν πολεμίων. ταύτας δὲ παραταγὰς, καὶ τὸ εἰς τί παραλλάσσειν μία ἑκάστη, εἴπομέν σοι στρατηγὲ, ἵνα εἰς καιρὸν εὐκαιρίας συνηθίζῃς τὸν στρατὸν πρὸς τὸ γυμνάζεσθαι καὶ εἰς αὐτὰς, καὶ ἔχειν περισσοτέραν ἐμπειρίαν αὐτῆς τακτικῆς τῶν πολεμίων. πολλάκις γὰρ καὶ εἰς τὰς περιστάσεις ἔχομεν χρείαν τῶν τοιούτων παραταγῶν, ὅταν ἀπαιτῇ οὕτως ἡ χρεία, καὶ ἄλλας διαφορὰς παραταγὰς, καὶ ὅσας ἁρμόζει ποιεῖν ὑπὲρ τοῦ ἰδίου στρατοῦ * * * * * τῶν πολεμίων, ἵνα σοι διαταξόμεθα ὅσα ἀπὸ διαφόρων ἐθνῶν οἱ ῥωμαῖοι ἐκ τῆς πείρας ἔμαθον, εἰς τὸ γινώσκειν αὐτὰ, καὶ ποιεῖν ὑπὲρ σαυτοῦ εἰς καιρὸν ἁρμόζοντα. πολλάκις δὲ καὶ οἱ πολέμιοι ἂν ποιῶσιν αὐτὰς, ἵνα δύνασαι ἀντιμηχανᾶσθαι κατ᾽ αὐτῶν. γίνωσκε δὲ στρατηγὲ, ὅτι οὐ μόνον συ ὀφείλεις ἀγαπᾶν τὴν πατρίδα σου, καὶ εἶναι σπουδαῖος, καὶ ὑπὲρ τῆς ὀρθοδόξου χριστιανῶν πίστεως ἵνα τιθῇς τὴν ψυχήν σου. ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπὸ σε ἄρχοντας πάντας, καὶ τὸ πλῆθος ἁπάντων στρατιωτῶν, πλουσίους τε, καὶ πένητας, δούλους καὶ ἐλευθέρους, μικροὺς, καὶ μεγάλους οὕτως ἐκδιδάξεις, καὶ προθυμοποιήσεις, καὶ διὰ λόγων, καὶ δι᾽ ἔργων, καὶ διὰ ὑποθέσεως παρασκευάσεις αὐτοὺς ἅπαντας τοιούτους εἶναι, διὰ τῆς σῆς ἐπιμελείας, καὶ τῆς εἰρήνης. ἐκ τούτου, ὡς εἴρηται, παράσυρε τὸν καιρὸν, ἵνα ἢ λέψις γένηται χειρῶν εἰς αὐτοὺς, ἢ ἐνοχλήσῃ αὐτοὺς καῦμα ἢ ψύξις. καὶ ὀλιγῶσι τὴν προθυμίαν αὐτῶν. ἡ δὲ ἀναβολὴ, καὶ ἀργία τοῦ πολέμου, καὶ τὰ ἄλλα ἐξεραίτως τότε ἐδύναντο γίνεσθαι εἰς αὐτοὺς, ὅταν οἱ πολεμοῦντες αὐτοῖς εἰς ὀχυρωτέρους καὶ δυσκόλους τόπους ἠπλήκευον. κον-

eos, ut scilicet ad secundam aciem. Pariter vero exerceas singillatim unam, & secundam aciem, & paucos equites in anteriori parte constituas, in ordine scilicet primae aciei, ut etiam ii, qui in prima acie sunt, similiter capiendis iis, qui a prima acie confugiunt ad eam, adsuescant. Possunt vero etiam equites, & hypercerastae proprium ordinem, & exercitationem facere ante praelium, ut etiam exercitus figuris, & ordinationi acierum consuescat. Et hostibus non adpareant acies, quamvis necessitatem habeamus. Hypercerastae enim, qui in dextra parte stant, ut hostes circumdent, debent, sive in posteriori parte, sive in dextro cornu, videlicet in extremo aciei, ordinari, & habere aequalem frontem suam, quando tempus sit τοῦ ὑπερκερατίσαι αὐτοὺς, & aciem hostium circumdent. Verumtamen primum declinent in scutum, & in dexteriorem locum progrediantur, quantum necessitas requirit. Et ita iterum revertantur, ut erant, & facies suas componant, ut ad hostes, & cum ordine progrediantur, & curent, ut intus declinent, & aciem hostium praeoccupent. Iterum vero laterum custodes, qui in sinistra parte sunt, pariter in scutum declinent, & in sinisteriorem locum progrediantur, quantum necessitas postulat, & ita denuo revertantur, ut erant; & facies suas, quasi contra hostes, componant, & adaequare studeant hypercerastas hostium. De his vero aciebus, in quo unaquaeque commutatur, tibi diximus, o Imperator, ut tempore opportuno exercitum adsuefacias, ut exerceatur etiam in ipsis, & maius ipsius ordinationis habeat periculum. Saepe enim in circumstantiis necessitatem habemus huiusmodi acierum, quando ita exponit necessitas, & alias differentes acies, & quascumque fieri congruum est a proprio exercitu * * * * * * hostium. Tibi declarabimus quaecumque a variis gentibus Romani experientia didicerunt, ut ipsa adgnoscas, & congruo tempore pro te ipso exerceas. Saepe vero etiam si hostes ipsas faciant, e contra moliri potes adversus eos. Adgnosce vero, o Imperator, quod non solum ipse patriam tuam diligere debes, & probus esse, & pro orthodoxa Christianorum fide ponere animam tuam; sed etiam praefectos omnes, qui tibi subiecti sunt, & omnium militum multitudinem, divitesque, & pauperes, servos, & liberos, parvos, & magnos ita docebis, & alacres reddes, & per sermones, & per opera, & per consilium eos omnes ita esse dispones per tuam diligentiam, & pacem. Ex hoc, ut dictum est, distrahe tempus, ut vel manuum defectus sit in eis, vel turbet eos aestus, vel frigus, & alacritatem suam negligant. Dilatio vero & otium praelii, & alia praecipue tunc esse poterant in ipsis, quando cum ipsis praeliantes in munitioribus, & difficilibus locis castrametati fuerant. Quum enim hastati essent, qui Franci, & Langobardi dicuntur, in huiusmodi locis opportune operari non poterant. Si vero quis studia quaecumque diximus agitaverit, & non operabitur adversus eos; sed necessaria sit publi-

blica acies, tunc constitues adversus eos, ut in capite de ordinatione diximus.

κονταράτοι γὰρ ὄντες οἱ εἰρημένοι Φράγγοι, καὶ λαγγόβαρδοι, οὐκ ἐδύναντο εἰς τοὺς τοιούτους τόπους ἐνεργεῖν ἐπιτηδείως. ἂν δὲ ποιήσῃ τις τὰ ἐπιτηδεύματα ὅσα εἴπομεν, καὶ οὐκ ἐνεργήσει κατ' αὐτῶν. ἀλλὰ γένηται χρεία δημοσίας παραταγῆς, τότε ἵνα παρατάξῃς πρὸς αὐτοὺς ὡς εἴπομεν εἰς τὸ περὶ παρατάξεως.

SClavicae vero gentes similes erant ad invicem, & eosdem mores, & sententias habebant; diligebant vero libertatem, & ab eis impetrari non poterat, ut alicui servirent, vel alicuius imperium paterentur; praecipue quando trans Danubium habitabant in propria regione. Ex quo autem in interiorem partem transierunt, ipsis vim intulerunt, ut alicui peregrino subiicerent, & persuaderi non potuerunt; sed subiecerunt se sibi ipsis, & Principem habuerunt ex tribu sua, ne Romanis servirent, neque sanctum Baptisma acceperunt usque ad nostra tempora. Propterea vero haec agebant, ut priscam libertatem suam pro virili portione custodirent. Erant vero hae Sclavicae gentes populosae, & calamitates subferentes, & facile aestum, & frigus, & pluviam, & corporis nuditatem, & necessariorum defectum tolerantes. Has vero gentes Pater noster, & Rex, Imperator Romanorum Basilius, veteres mores dimittere persuasit, & subiici, & propriis Principibus inservire, sed subiectos esse magis Romanis Principibus secundum Romanam formam, & baptissari. Docebat vero eos instruere adversus hostiles gentes Romanos. Ille enim curam habebat de iis. Propterea vero Romanos securos effecit a coniuratione, quae saepe a Sclavis excitabatur, & hoc ab antiquo saepe, multos tumultus, & pugnas ab eis * * * * * * * Erant vero tales Sclavicae gentes hospitales * * * * * & adhuc sunt. Si enim ad eos hospites advenirent mites, & placidi, erga illos idem ostendebant, & ipsis charistia faciebant, & amplexabantur, & eos servabant a loco, vel locum praeoccupantes, vel ex alio, & ad invicem promissiones faciebant, ut * * * illaesus servaretur, & ne eum sumtus deficeret. Si vero contingeret, ut laederetur hospes ob incuriam eius, qui exceperat; bellum adversus illum movebat ille, qui huiusmodi hospitem ei tradiderat. Etenim aeque, ac fidem in Deum hospitis ultionem existimabant. Faciebant vero etiam aliud magis laudabilem eorum adfectum ostendens. Captivos enim quoscumque capiebant, non omnino servos habebant, sed certum terminum, & tempus eligebant, veluti. Usque ad tale tempus vos servos habeamus. Quando vero huiusmodi tempus adveniebat captivorum arbitrio negotium relinquebant, ut quidquid libuisset, facerent, vel stipendium accipere, & in propria abire, vel cum eis degere, ex tunc non ut servi, sed ut liberi, & amici. Mulieres vero eorum sobrietatem multam habebant praeter naturam. Multae enim illarum mortem propriorum virorum, propriam mortem existimabant, & ex quo illi naturae concesserant, se ipsas subfocabant vitam sufferre non valentes Castaneas comedebant * * * praecipue fidelem, & diligebant paucorum dominatum, & alios agricolarum labores aversabantur, & magis pauca cum libertate amabant, quam multa habere cum

ΚΑΙ τὰ σκλαβικὰ δὲ ἔθνη, ὅμοια ἦσαν πρὸς ἄλληλα. καὶ τὰ αὐτὰ ἔθη καὶ τὰς γνώμας εἶχον. ἠγάπων δὲ καὶ τὴν ἐλευθερίαν, καὶ οὐκ ἐπείθοντο δουλωθῆναι εἴς τινα, ἢ ἐξουσιάζεσθαι παρά τινος. ἐξαιρέτως ὅτε κατῴκουν πέραν τοῦ Δανουβίου, εἰς τὴν ἰδίαν χώραν. ἀφοῦ δὲ ἐπέρασαν εἰς τὸ ἔνδοθεν μέρος, ἐβίασαν αὐτὰ, ἵνα ὑποταγῶσιν εἴς τινα ξένον, καὶ οὐκ ἐπείσθησαν. ἀλλ' ὑπετάγησαν αὐτοὶ ἑαυτοῖς, καὶ εἶχον ἄρχοντα ἀπὸ τῆς φυλῆς αὐτῶν, παρὰ τὸ οὐ δουλωθῆναι εἰς τοὺς ῥωμαίους, οὐδὲ τὸ ἅγιον βάπτισμα κατεδέξαντο μέχρι τῶν ἡμετέρων χρόνων. Διὰ τοῦτο δὲ ἐποίουν ταῦτα, διὰ τὸ φυλάττειν ὅσον τὸ κατ' αὐτοὺς τὴν ἀρχαίαν ἐλευθερίαν αὐτῶν. ἦσαν δὲ ταῦτα τὰ σκλαβικὰ ἔθνη καὶ πολύανδρα, καὶ ὑπομένοντα τὰς κακοπαθείας, καὶ καρτεροῦντα εὐκόλως πρὸς καῦμα, καὶ ψύξιν, καὶ βροχὴν, καὶ πρὸς γυμνότητα σώματος, καὶ πρὸς. τὴν λεῖψιν τῶν χρειωδῶν. ταῦτα δὲ ἔθνη ὁ ἡμέτερος πατὴρ, καὶ βασιλεὺς αὐτοκράτωρ ῥωμαίων βασίλειος ἔπεισεν ἀφεῖναι τὰ ἀρχαῖα ἔθη αὐτῶν, καὶ ὑποτάσσεσθαι, καὶ δουλεύειν τοῖς ἰδίοις ἄρχουσιν. ἀλλ' ὑποταγῆναι μᾶλλον εἰς ἄρχοντας ῥωμαίους κατὰ τὸν ῥωμαικὸν τύπον, καὶ βαπτισθῆναι. ἐπαίδευε δὲ αὐτοὺς καὶ εἰς τὸ ταξεδεύειν κατὰ τῶν πολεμίων ἐθνῶν τοὺς ῥωμαίους. ἐκεῖνος γὰρ ἐπιμέλειαν εἶχε πρὸς αὐτοὺς. Διὸ δὲ ἐποίησε τοὺς ῥωμαίους ἀμερίμνους, ἀπὸ τῆς γινομένης πολλάκις ἀπὸ σκλαβῶν ἀνταρσίας, καὶ τοῦτο παλαιὸν πολλάκις, πολλὰς ὀχλήσεις καὶ πολέμους παρ' αὐτῶν * * * μενον. ἦσαν δὲ καὶ τὰ τοιαῦτα σκλαβικὰ ἔθνη φιλόξενα * * * * * καὶ ἀρτίως εἰσί. εἰ γὰρ προσῆλθον αὐτοῖς ξένοι πρᾳοὶ καὶ ἥμεροι, ἐδείκνυντο τὸ πρὸς ἐκείνους, καὶ ἐποίουν χαριστικὰς, καὶ δεξιοῦντο, καὶ διέσωζον αὐτοὺς ἀπὸ τοῦ τόπου εἰ τόπον παραλαμβάνοντες ἢ ἐξ ἄλλου. καὶ ἐποίουν παραγγελίας εἰς ἀλλήλους, ἵνα * * * * * ἀβλαβὴς διαφυλαχθῇ. καὶ μὴ λείψῃ αὐτὸν δαπάνη. εἰ δὲ συνέβη καὶ ἐβλάβη ὁ ξένος δι' ἀμέλειαν αὐτοῦ ὑποδεχομένου αὐτὸν, ἐκίνει πόλεμον κατ' ἐκείνου ὁ παραδοὺς αὐτῷ τὸν τοιοῦτον ξένον. καὶ γὰρ ἀντὶ πίστεως εἰς τὸν Θεὸν ἡγοῦντο τὴν ἐκδίκησιν τοῦ ξένου. ἐποίουν δὲ καὶ ἄλλο συμπαθέστερον. τοὺς γὰρ αἰχμαλώτους ὅσους ἐκράτουν, οὐκ εἶχον πάντοτε δούλους. ἀλλ' ἔλεγον προθεσμίαν καὶ χρόνον. οἷον ἕως τοῦ δεῖνος καιροῦ, ἵνα ἔχωμεν ὑμᾶς δούλους. ὅτε δὲ ἦλθεν ὁ τοιοῦτος καιρὸς ἀνετίθουν τὸ πρᾶγμα εἰς τὴν γνώμην τῶν αἰχμαλώτων, ἵνα οἷον ἂν βουληθῶσι ποιήσωσι. εἴτε τὸ λαβεῖν μισθὸν καὶ ἀπελθεῖν εἰς τὰ ἴδια, εἴτε τὸ μετ' αὐτῶν διάγειν, οὐχ ὡς δούλους ἔκτοτε ἀλλ' ὡς ἐλευθέρους καὶ φίλους. αἱ δὲ γυναῖκες αὐτῶν ὑπὲρ φύσιν εἶχον σωφροσύνην πολλήν. πολλαὶ γὰρ ἐξ αὐτῶν τὸν θάνατον τῶν ἰδίων ἀνδρῶν ἴδιον θάνατον ἡγοῦντο. καὶ ἀφῆς ἐκεῖνοι ἀπέθνησκον, ἔπνιγον ἑαυτὰς μὴ δυνάμεναι ὑπομένειν τὸ ζῆν, μετὰ καρύας ἔτρωγον * * * ἔθνη ἐξαιρέτως, πιστόν. καὶ ἠγάπων τὴν ὀλιγαρχίαν. καὶ ἀπεστρέφοντο τοὺς ἄλλους κόπους τῶν γεωργῶν. καὶ ἀπεδέχοντο ὀλίγα, μετὰ ἐλευθερίας, παρὰ τὸ ἔχειν πολλὰ μετὰ πολλοῦ κόπου. εἶχον δὲ καὶ ἐξόπλισιν εἰς ἕκαστος αὐτῶν ῥιπτάρια

ρια μικρὰ δύο, καὶ τοξάρια ξύλινα σαγίτας μετὰ φαρμάκου. ὅπερ φονεύει, καὶ οὐ * * * ὁ πληγωθεὶς ἢ θηριακὴν, ἢ ἄλλο τι ἀντιφάρμακον. ἢ εἰ * * * * κόψει παρ' αὐτὰ γύρωθεν τὸν πληγωθέντα τόπον, ὥστε μὴ διαδραμεῖν τὸ φάρμακον εἰς ὅλον αὐτοῦ τὸ σῶμα. ἀγαπῶσι δὲ τὰ τοιαῦτα ἔθνη, τὸ κατοικεῖν εἰς δάση, καὶ εἰς δυσκόλους τόπους, καὶ καταφεύγειν εἰς αὐτά. τὸ δὲ πῶς ἐποίουν τότε οἱ ῥωμαῖοι τὰς ἐπιδρομὰς κατ' αὐτῶν, διηγησάμεθα ἀνωτέρω εἰς τὸ περὶ ἐπιδρομῶν ἀπροσδοκήτων. ἵνα καί συ στρατηγὲ οὐ καὶ ἄρτι τάχα κατὰ τῶν σκλαβικῶν ἐθνῶν οὐ ταξειδεύεις, ἀλλὰ ποιεῖς ἐπιδρομὰς κατ' ἄλλων τινῶν πολεμίων, ἂν εὕρῃς χρήσιμόν τι ἐξ ἐκείνης τῆς διατάξεως, ἧς προείπομεν, ἵνα ἔχῃς καὶ τοῦτο * * πρὸς τὴν ἁρμόζουσαν χρείαν.

re cum magno labore. Armaturam vero habebant unusquisque ipsorum duo parva iacula, & arcus ligneos, sagittas cum veneno, quod interficit, & non * * * qui sauciatus est, vel theriacam, vel aliud quod antipharmacum, vel si * * * caedet praeter ipsa sauciatum locum in gyro, ne percurrat venenum in totum eius corpus. Diligunt vero tales gentes habitationem in densitatibus, & in difficilibus locis, & confugiunt in ea. Quomodo vero Romani adversus eos incursiones excogitabant, superius declaravimus in Capite de improvisis incursionibus, ut tu etiam Imperator non modo fortassis adversus Sclavicas gentes aciem instruas, sed incursiones facias contra alios aliquos hostes, si ex ea ordinatione, de qua diximus, aliquod utile comperies; ut habeas, & hoc * * ad congruentem necessitatem.

Ἐπεὶ δὲ καὶ εἴπομεν διαφόρους παραταγὰς τῶν ἐθνῶν, καὶ ἤθη αὐτῶν, εἴπωμεν· ἄρτι καὶ περὶ τοῦ ἐνοχλοῦντος τανῦν ἔθνους τῶν Σαρακηνῶν τῇ ῥωμαϊκῇ πολιτείᾳ. εἴπομεν δὲ περὶ αὐτῶν ὡς ἔχομεν δυνάμεως, τὸ ποίαν ἔχουσιν φύσιν, καὶ ποῖα ἐπιτηδεύματα, καὶ ποῖα βαστάζουσιν ἅρματα εἰς τὸ ταξείδιον, καὶ πῶς πρέπει ἀντεξοπλίζεσθαι καὶ ἀντιστρατεύεσθαι κατ' αὐτῶν, καὶ τὰς μάχας ποιεῖν. οἱ Σαρακηνοὶ Ἀραβῖται εἰσὶ τὸ γένος, καὶ τὸ πρῶτον κατῴκουν εἰς τὴν ἀρχὴν τῆς Ἀραβίας. ὕστερον δὲ, καὶ εἰς τὴν Συρίαν καὶ εἰς τὴν Παλαιστίνην ἐσκορπίσθησαν, ὅτε ἐγένετο ἀρχηγὸς τῆς κακοπιστίας αὐτῶν ὁ Μαχοῦμετ, καὶ ὑπέταξεν ἀπὸ πολέμου τὴν Παλαιστίνην, καὶ τὴν Συρίαν, καὶ τὴν Αἴγυπτον, καὶ τὰς ἄλλας χώρας ἃς εἶχον πρῶτον οἱ ῥωμαῖοι. ἀφῆς δὲ ἐρημώθησαν ἀπὸ τῶν περσῶν, αἱ τοιαῦται χῶραι, ἐκρατήθησαν παρὰ τῶν Σαρακηνῶν. δοκοῦσι γὰρ οἱ Σαρακηνοὶ, ὅτι εὐσέβειαν ἔχουσι πρὸς τὸν θεόν. βλασφημία δέ ἐστι, καὶ ἀσέβεια αὐτῶν, ὅτι τὸν Χριστὸν τὸν ἀληθηνὸν καὶ τοῦ κόσμου σωτῆρα οὐκ ὀνομάζουσι θεόν. λέγουσι δὲ καὶ ὅτι ὁ θεὸς τὰ κακὰ ὅλα ποιεῖ, καὶ ἀγαπᾷ τοὺς πολέμους. καὶ οὐκ οἴδασιν, ὅτι ἐκεῖνος μᾶλλον διασκορπίζει τὰ ἔθνη τὰ θέλοντα τοὺς πολέμους. φυλάττουσι δὲ οἱ Σαρακηνοὶ καὶ τοὺς νόμους αὐτῶν ἀπαραβάτους· καὶ τὴν μὲν σάρκα τρέφουσι καὶ παχύνουσι, τὴν δὲ ψυχὴν ἀτιμάζουσι. καὶ πρὸς τὴν τοιαύτην κακοπιστίαν ἡμεῖς διὰ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως ἀντιμαχόμενοι, καὶ τοὺς ἡμετέρους νόμους ἀπαραβάτους φυλάττοντες, ταξειδεύομεν καὶ ἀντιστρατευόμεθα κατ' αὐτῶν. ἔχουσι δὲ οἱ Σαρακηνοὶ καμήλους εἰς τὰς ὑπηρεσίας αὐτῶν, καὶ ἀντὶ ἁμαξῶν, ἔχουσι ὄνους καὶ βόρδωνας. ἔχουσι δὲ καὶ τύμπανα, καὶ κύμβαλα εἰς τὰς παρατάξας, καὶ συνεθίζουσι τὰ ἱππάρια αὐτῶν πρὸς αὐτά. οἱ δὲ κτύποι τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων ταράσσουσι τὰ ἱππάρια τῶν πολεμούντων αὐτοῖς, καὶ τρέπουσιν αὐτοὺς εἰς φύγην. ὁμοίως δὲ καὶ ἡ θεωρία τῶν καμήλων ποιεῖ φόβον εἰς τὰ * * * * ἱππάρια, καὶ οὐκ ἀφίησι πλησιάσαι αὐτοῖς. τὰς δὲ καμήλους τὰς βασταζούσας τὰ πράγματα αὐτῶν ποιοῦσι μέσον τῶν πολεμιστῶν. καὶ ἐπάνω τῶν καμήλων ἱστῶσι φλάμουλα πυκνὰ, διὰ τὸ φαίνεσθαι, ὅτι πλῆθος ἔχουσι πολεμιστῶν. ἔχουσι δὲ καὶ θερμὴν κράσιν, διότι κατοικοῦσιν εἰς θερμὸν τόπον, καὶ ἔχουσι καὶ πεζικὸν στρατὸν ἀτρίποδας. καὶ οἱ τοιοῦτοι πεζοὶ ἅρματα οὐ φέρουσιν. ἀλλὰ παρατάσσονται ἔμπροσθεν τῶν καβαλλαρίων, καὶ εἰσὶν ὡς ψιλοὶ, τοξάρια μόνα βαστάζοντες. καὶ φαίνονται δυσκόλα πάντη τοι πρὸς τοὺς ἐπερχομένους κατ' αὐ-

Quoniam vero diximus differentes acies gentium, & mores ipsorum, modo dicamus de Saracenorum gente, quae Romanam Rempublicam turbat. Dicimus vero de eis, prout possumus, qualem habent naturam, & cuius generis studia, & qualia arma in ordinatione gestant, & quomodo e contra castrametari, & obsistere decet adversus eos, & pugnare. Saraceni Arabes sunt genus, & primum habitabant in principatu Arabiae; postea vero in Syriam, & in Palaestinam dispersi sunt, quando Princeps malae ipsorum fidei Mahomet fuit, & Palaestinam, & Syriam, & AEgyptum, aliasque regiones, quae prius sub Romanorum ditione erant, bello subegit. Ex quo autem a Persis huiusmodi regiones vastatae fuerunt, a Saracenis captae sunt. Saraceni enim pietatem in Deum habere videntur. Blasphemia vero, & impietas ipsorum est, quando Christum verum Deum, & mundi servatorem, non adpellant Deum. Dicunt vero etiam Deum mala omnia facere, & bella diligere, & ab illo potius gentes bella volentes dispergi ignorant. Servant vero Saraceni etiam leges suas perpetuum, & corpus utique alunt & pinguefaciunt, animam vero despiciunt. Et contra huiusmodi eorum malam fidem nos propter orthodoxam fidem pugnantes, & nostras leges perpetuo servantes, aciem instruimus, & militamus adversus eos. Habent vero Saraceni camelos in ministeriis suis, & pro plaustris habent asinos, & burdones. Habent vero etiam tympana, & cymbala in aciebus, & equos suos iis adsuefaciunt. Fragores vero tympanorum, & cymbalorum conturbant equos illorum, qui obpugnant eos, & eos in fugam convertunt. Pariter vero etiam camelorum spectaculum timorem incutit * * * * * equis, & ad eos adpropinquare non permittunt. Camelos autem, qui ferunt res eorum, statuunt in medio praeliantium, & super camelis statuunt flamula multa, ut praeliantium multitudinem habere videantur. Habent vero etiam calidum temperamentum, propterea quod locum calidum inhabitant; & habent pedestrem exercitum ἀτρίποδας, & tales pedites arma non ferunt; sed ante equites ordinantur, & sunt, ut velites solos arcus gestantes; & videntur difficilia omni-

omnino iis qui invadunt eos. Trahunt vero tales pedites in aciebus Saraceni super propria animalia equitantes, vel sedentes post equites, quando est proxima regioni ipsorum acies. Equites vero Saracenorum talem habent armaturam, arcus, spathas, scuta, hastas, secures. Gestant vero etiam loricas, & clibania, & cassides, & podopsella, & chiropsella, & si quid aliud est secundum Romanam armaturam. In zonis vero suis, & in fraenis, & in spathis, adhibent argentum, & faciunt in ipsis varietates; neque vero si quem persequantur, neque si quis eos persequatur, dissolvunt aciem suam. Si vero contingat, ut dissolverint, ex tunc fiunt instabiles, & si fugiant, converti non possunt; sed dumtaxat impellunt, ut salventur. Quoniam quando sperant se victoriam relaturos, audaciam habent; quando vero victoriam desperant, magnus eos timor invadit. Propterea quod etiam mala dicunt a Deo venire. Et si eos aliquod adversum pati contingat, non e contra cadunt, ex tunc; sed eodem tempore quo faciunt commissionem si spe frustrentur, perdunt propter hoc alacritatem suam. Malum enim quod discere habent, sperant a Deo esse definitum: valde enim dormiunt, & propterea nocturna praelia metuunt, & studia, quae nocte fiunt. Praecipue quando in peregrinam regionem excurrunt. Propterea vel in munita loca descendunt, & illic custodiam statuunt, vel cum securitate castra sua circumsepiunt, ne illis hostes noctu insidientur. Faciunt vero aciem suam tetragonam longam, ut maiorem securitatem habentem, & quam impossibile sit ut hostes dissolvant in praeliis. Hanc vero figuram ita tetragonam, & longam habent, & quando ambulant, & quando praeliantur. Saepe vero etiam in aliis acierum figuris Romanos imitantur. Ea enim ex experientia in iis, quae a Romanis passi sunt, didicerunt; & iis iterum student adversus eos. In suis vero aciebus sunt malorum artifices, & stabiles, neque iterum si dies protrahantur, & praelium cesset, deficiunt, & negligunt. Forti vero animo sunt in acie, & cum magnanimitate plagas substinent illorum, qui contra eos cum audacia veniunt. Et quando multam alacritatem, & impetum noscunt praeliantium, quod cessit modo & laxatus est, tunc excitantur extemplo simul, & manibus pugnare incipiunt. Hoc vero faciunt non solum quando in terra pugnant, sed etiam quando in mari praeliantur, pugnantes a navibus suis manibus * * * etenim in maritimis pugnis faciunt *συσκέτους* & excipiunt tela, quae contra eos proiiciuntur. Et quando iam ea expleta esse adgnoscunt extemplo simul excitantur, & manibus praeliari incipiunt. Propterea decet, ut cum machina multa, & pulcra, facias omnino commissionem praelii. Deliberant vero bene, & ad bellica studia constitutionem habent, & in hoc praeter alias gentes sunt spectati, prout scrutantes saepe didicimus a nostris Imperatoribus, qui per se ipsi bellum egerant. Sed etiam relationes de ipsis legimus praedecessoribus Imperatoribus factas. Praecipue vero audivimus de ipsis etiam beatissimum pa-

αὐτῶν· σύρουσι δὲ τοὺς τοιούτους πεζοὺς εἰς τὰ ταξείδια οἱ Σαρακηνοὶ καβαλλικεύοντας ἰδία ἄλογα ἢ καθημένους ὄπισθεν τῶν καβαλλαρίων, ὅτε ἐστὶ πλησίον τῆς χώρας αὐτῶν τὸ ταξείδιον. οἱ δὲ καβαλλάριοι τῶν Σαρακηνῶν ἔχουσιν ἐξόπλισιν τοιαύτην, τόξα, σπαθία, σκουτάρια, κοντάρια, πελέκια. φέρουσι δὲ καὶ λωρίκια, καὶ κλιβάνια, καὶ κασίδια, καὶ ποδόψελλα καὶ χειρόψελλα, καὶ εἴτι ἄλλο κατὰ τὴν ῥωμαϊκὴν ἐξόπλισιν. εἰς δὲ τὰ ζωνάρια αὐτῶν, καὶ εἰς τὰ χαλινάρια, καὶ εἰς τὰ σπαθία, βάλλουσιν ἄργυρον, καὶ ποιοῦσι εἰς αὐτὰ ποικιλίας. οὔτε δὲ διώκοντες, οὔτε διωκόμενοι παραλύουσι τὴν τάξιν αὐτῶν· εἰδὲ συμβῇ ἵνα παραλύσωσιν ἀπὸ τότε γίνονται ἀσύστατοι· καὶ ἂν φεύγωσιν οὐ δύνανται ἐπιστραφῆναι. ἀλλ᾽ ἐλαύνωσι μόνον εἰς τὸ σωθῆναι. ἐπειδὴ ὅταν δὲ ἐλπίζωσιν ὅτι νικῶσιν, ἔχουσι θάῤῥος. ὅταν δὲ ἀπελπίσωσι τὴν νίκην, ἐμβαίνει εἰς αὐτοὺς δειλία πολλή. διότι καὶ τὰ κακὰ λέγουσιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἔρχονται. καὶ ἂν συμβῇ ἵνα παθῶσι τι ἐναντίον, οὐκ ἀντιπίπτουσιν ἀπὸ τότε. ἀλλ᾽ ἅμα τῷ ποιῆσαι τὴν προσβολὴν ἐὰν ἀποτύχωσιν, ἀπολλύουσι παρ᾽ αὐτὰ τὴν προθυμίαν αὐτῶν· τὸ γὰρ κακὸν ὅπερ ἔχουσι μαθεῖν, ἐλπίζουσιν, ὅτι ἀπὸ τοῦ θεοῦ ἐστιν ὡρισμένον. κοιμῶνται δὲ πολλὰ καὶ διὰ τοῦτο φοβοῦνται τοὺς νυκτοπολέμους, καὶ τὰ γινόμενα τὰς νύκτας ἐπιτηδεύματα. ἐξαιρέτως ὅταν κουρσεύσωσιν εἰς ξένην χώραν. διὰ τοῦτο ἢ ἀναβαίνουσιν εἰς ὀχυροὺς τόπους, καὶ ποιοῦσιν ἐκεῖ τὴν φύλαξιν, ἢ περιφράσσουσι μετὰ ἀσφαλείας τὸ ἄπληκτον αὐτῶν, πρὸς τὸ μὴ ἐπιβουλευθῆναι, τὰς νύκτας παρὰ τῶν ἐχθρῶν. ποιοῦσι δὲ τὴν παραταγὴν αὐτῶν τετράγωνον ἐπίμακρον, ὡς ἔχουσαν ἀσφάλειαν περισσοτέραν, καὶ μὴ δυναμένην εὐκόλως παραλυθῆναι ὑπὸ τῶν πολεμίων εἰς τὰς συμβολάς. τοῦτο δὲ τὸ σχῆμα οὕτω τετράγωνον καὶ ἐπίμακρον ἔχουσι, καὶ ὅταν περιπατῶσι, καὶ ὅταν πολεμῶσι. μιμοῦνται δὲ πολλάκις τοὺς ῥωμαίους, καὶ εἰς τὰ ἄλλα σχήματα τῶν παραταγῶν. ἔμαθον γὰρ αὐτὰ ἀπὸ τῆς πείρας ἐξ ὧν ἔπαθον ἀπὸ τῶν ῥωμαίων. καὶ πάλιν ἐπιτηδεύουσιν αὐτὰ κατ᾽ αὐτῶν. εἰς δὲ τὰς παραταγὰς αὐτῶν εἰσὶ κακομήχανοι καὶ σταθεροί. οὔτε πάλιν ἂν παρασύρωνται αἱ ἡμέραι, καὶ ἀργῇ ὁ πόλεμος, χαυνίζουσι, καὶ ἀμελοῦσι, καρτεροῦσι δὲ εἰς τὴν παραταγὴν, καὶ ὑπομένουσι μετὰ μακροθυμίας τὰς πληγὰς τῶν ἐρχομένων πρὸς αὐτοὺς, μετὰ θάῤῥους. καὶ ὅταν ἴδωσι τὴν πολλὴν προθυμίαν καὶ τὴν ὁρμὴν τῶν πολεμούντων, ὅτι ἐνέδωκεν ἀπάρτι καὶ ἐχαυνώθη, τότε ἐγείρονται ἐξαίφνης ἐντωάμα, καὶ ἄρχονται πολεμεῖν ἀπὸ χειρῶν. ποιοῦσι δὲ τοῦτο οὐ μόνον, ὅταν μάχωνται εἰς τὴν ξηρὰν, ἀλλὰ καὶ ὅταν μάχωνται κατὰ θάλασσαν μαχόμενοι ἀπὸ τῶν πλοίων αὐτῶν μετὰ χειρ * * * καὶ γὰρ εἰς τὰ πολέμια τῆς θαλάσσης ποιοῦσι συσκούτους. καὶ δέχονται τὰ ῥιπτάρια τὰ ῥιπτόμενα κατ᾽ αὐτῶν. καὶ ὅταν ἴδωσιν ὅτι ἀπάρτι ἐπληρώθησαν, τότε ἐγείρονται ἐξαίφνης ἐντωάμα, καὶ ἄρχονται πολεμεῖν ἀπὸ χειρῶν. διὰ τοῦτο πρέπει ἵνα μετὰ μηχανῆς πολλῆς καὶ καὶ καλῆς ποιῇς πάντοτε τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου. βουλεύονται δὲ καλῶς καὶ ἔχουσι κατάστασιν πρὸς τὰ πολεμικὰ ἐπιτηδεύματα· καί εἰσιν εἰς τοῦτο παρὰ τὰ ἄλλα δοκιμώτεροι ἔθνη· καθὼς ἐρευνήσαντες πολλάκις ἐμάθομεν, παρὰ τῶν ἡμετέρων στρατηγῶν τῶν καὶ πολεμήσαντων ταύτων. ἀλλὰ καὶ ἀναφορὰς περὶ αὐτῶν ἀνέγνωμεν, πρὸς τοὺς προήμους βασιλεῖς γενομένας. ἐξαιρέτως δὲ ἠκούσαμεν περὶ αὐτῶν, καὶ παρὰ τοῦ μακαριωτάτου πατρὸς ἡμῶν. ἐκεῖνος γὰρ πολλάκις * * * ξέδευσε κατ᾽

κατ' αὐτῶν. στενοχωρεῖ δὲ καὶ λυπεῖ τοῦτο τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν ψυχρότης, καὶ χειμὼν, καὶ βροχαί. διότι καὶ εἰς ταιούτους καιροὺς ἁρμόζει πολεμεῖν αὐτοῖς μᾶλλον παρὰ τὰς εὐδίας, καὶ γὰρ καὶ τὰ τοξάρια αὐτῶν βρεχόμενα ἀδυνατοῦσι. καὶ ἐκεῖνοι αὐτοὶ γίνονται νωθροὶ διὰ τὴν ψυχρότητα. εἰς γὰρ τοὺς τοιούτους καιροὺς ἐποίησαν πολλάκις ῥωμαῖοι ἐπιδρομὰς καὶ * * * κατ' αὐτῶν, καὶ ἐκράτησαν, καὶ ἐφόνευσαν αὐτούς. χαίρουσι δὲ καὶ εἰς τὰς εὐδίας καὶ εἰς τὰ καύματα· καὶ μάλιστα εἰς τὸ * * * καὶ τότε συνήγοντο καὶ εἰς τὴν ταρσὸν ἑνούμενοι τοῖς * * * καὶ ἐταξείδευον κατὰ ῥωμαίων. εἰς δὲ τοὺς ἄλλους καιροὺς οἷον τὸ φθινόπωρον. τὸν χειμῶνα, καὶ τὸ ἔαρ οἱ ὄντες μόνοι εἰς ταρσὸν, καὶ εἰς ἄνδιαναν, καὶ εἰς τὰ ἄλλα κάστρα τῆς κιλικίας ἐποίουν κοῦρσα κατὰ ῥωμαίων. πρέπει δὲ τότε πολεμεῖν αὐτοῖς ἐξαιρέτως τὸν χειμῶνα, ὅταν ἐξέλθωσιν εἰς πραῖδαν. πλὴν ἵνα παραμένη πῶς ὁ ἡμέτερος στρατὸς κρύφα ἵνα κατασκοπήσωσι πῶς ἐμβαίνουσι, καὶ τότε ἵνα ποιήση προ * * * κατ' αὐτῶν. οὕτω γὰρ ὅταν ἐκβαίνωσιν εἰς πραῖδαν * * * ἵνα βλάψη καὶ φονεύη αὐτοὺς ὁ ἡμέτερος στρατὸς παρὸ, ὅταν συναχθῶσιν, ὡς πρὸς δημόσιον πόλεμον πρὸς τοὺς ἡμετέρους· ἔχει γὰρ ἀποτυχίας ὡς προείπομεν πολλάκις ὁ δημόσιος πόλεμος, καὶ τὸ ποιεῖν τινας τοιοῦτον πόλεμον κἂν τάχα νομίσωσιν ὅτι περισσότερον πλῆθος ἔχουσι παρὰ τοὺς ἐχθροὺς ἐπικίνδυνόν ἐστιν. ἄδηλον γάρ ἐστι τὸ τέλος τοῦ πολέμου. τινὲς ἵνα νικήσωσιν * * ἄγονται δὲ ἀπὸ καταγραφῆς οἱ Σαρακηνοὶ, ὡς στρατευόμενοι. ἀλλὰ εἷς ἕκαστος ἀπὸ ἰδίας προαιρέσεως συνάγονται πανοικί. οἱ μὲν γὰρ πλούσιοι διὰ τοῦτο συνάγονται, ἐλπίζοντες, ὅτι ἂν ἀποθάνωσιν ὑπὲρ τοῦ ἔθνους αὐτῶν ἔχουσι μίσθον. οἱ δὲ πτωχοὶ, διὰ τὸ κερδῆσαι τι ἀπὸ τῆς πραῖδας. οἱ δὲ δι' ἀσθένειαν μὴ δυνάμενοι ταξειδεῦσαι, ἄνδρες ὁμοῦ δὲ, καὶ αἱ γυναῖκες, ὅτι ἐκεῖνοι διὰ τοῦ τρόπου τούτου ἔχουσι κοινωνίαν εἰς τὸ ταξείδιον· καὶ ἐλπίζοντες, ὅτι ἔχουσι μίσθον, ἂν ἐξοπλίσωσι στρατιώτην. καὶ ταῦτα μὲν ποιοῦσι οἱ Σαρακηνοὶ, ἔθνος ὄντες βάρβαρον, καὶ ἄπιστον. τοῖς δὲ ῥωμαίοις πρέπει ἵνα μὴ μόνον ταῦτα ἐπιτηδεύωσι, ὡς τολμηροὶ ὄντες ἀπὸ προαιρέσεως, ἀλλὰ καὶ οἱ μὴ ταξειδεύσαντες ἄχρι τοῦ νῦν ὀφείλουσιν ἀπάρτι ταξειδεύειν κατὰ τοῦ ἔθνους τούτου τῶν Σαρακηνῶν τῶν βλασφημούντων τὸν βασιλέα πάντων Χριστὸν τὸν Θεὸν ἡμῶν. ἁρμόζει δὲ ῥωμαίοις ἵνα καὶ ἅρματα, καὶ δῶρα καὶ εὐχὰς διδῶσι τοῖς ταξειδεύουσιν ὑπὲρ αὐτῶν κατὰ τῶν ἐχθρῶν καὶ διὰ πάντων, ἵνα ἐνδυναμῶσιν αὐτούς· καὶ ἂν λείπωσί τινα εἰς τὸν στρατὸν ἢ ἱππάρια, ἢ ἔξοδοι, ἢ ἅρματα, ἵνα ποιῶσι συνδόσια οἱ μὴ ταξειδεύοντες, καὶ χορηγῶσιν αὐτά. ἀλλὰ καὶ οἱ στρατιῶται μετὰ προθυμίας καὶ ἀνδρίας ὀφείλουσι ταξειδεύειν· ἐπειδὴ οἱ οἶκοι τῶν τοιούτων εὐεργετοῦνται. ἂν οὖν γένηται οὕτω πάντως κατὰ πολὺ πλείων ἐστὶν ὁ στρατὸς τῶν ῥωμαίων· καὶ εἰσὶ καὶ ἐξωπλισμένοι ὡς πρέπει. ἐξαιρέτως ὅσοι εἰσὶν ἐπίλεκτοι διὰ τὴν ἀνδρίαν αὐτῶν. ἂν οὐδὲ λείπωνται εἰς τὰ δέοντα ἵνα ἔχωσιν εὐκόλως εἰς τὸν πόλεμον. σὺν Θεῷ ποιοῦσι τὴν κατὰ τῶν Σαρακηνῶν νίκην. ἂν γὰρ ἔχωμεν οἱ ῥωμαῖοι ἐξόπλισιν περισσοτέραν, κατεξαίρετον τοξάρια καὶ σαγίτας, καὶ ὑπάρχωμεν περισσότεροι καὶ ἀνδρειότεροι, καὶ ποιοῦμεν τὰ ἁρμόζοντα στρατηγήματα καὶ μηχανήματα. καὶ ἔχωμεν μετὰ πάντων τοὺς τοῦ Θεοῦ συνεργίαν, εὐκόλως ἵνα κατορθώσωμεν τὴν κατ' αὐτῶν νίκην. τοῦτο γὰρ τὸ ἔθνος τῶν Σαρακηνῶν διὰ τὸ ἐλπίζειν πολλάκις, ἵνα ποιήση πραῖ-

patrem nostrum. Ille enim saepe * * * arma movit contra eos. Angit vero & tristem reddit hanc gentem Saracenorum, frigus, & hiems, & pluvia; propterea in huiusmodi temporibus congruit pugnare cum ipsis magis quam sereno tempore; arcus enim eorum madefacti invalidi sunt. Et illi ipsi imbelles fiunt propter frigus. Huiusmodi enim temporibus saepe Romani incursiones fecerunt * * * adversus eos, & vicerunt, & interfecerunt eos * * * audent vero in serenitatibus, & caloribus; & potissimum in * * * & tunc in Tarso uniti convenerunt, & adversus Romanos moverunt. Aliis vero temporibus, velut autumno, hieme, & vere, qui soli sunt in Tarso, & in Andiana, & in aliis castris Ciliciae, adversus Romanos incursiones faciebant. Decet vero tunc pugnare cum eis, potissimum hieme, quando exeunt in praedam; verumtamen exspectet aliquo modo noster exercitus secreto, ut speculetur quomodo ingrediuntur, & tunc fecerit * * * contra eos. Ita enim quando egrediuntur ad praedam * * * ut laedat & interficiat eos noster exercitus, quam quando congregati sunt, ut ad publicum praelium, adversus nostros. Voti enim compos non fit, ut supra saepe diximus, publicum praelium, & quamvis forsan, se maiorem multitudinem quam hostes habere existimaverint, periculosum est. Praelii enim exitus incertus est. Aliqui ut vicerint * * congregantur vero ex descriptione Saraceni, ut militantes. Sed unusquisque sponte congregantur cum tota familia. Divites enim propterea congregantur, se, si occiderint pro populo suo, mercedem habituros sperantes. Pauperes vero, ut aliquid de praeda lucrentur. Qui vero propter infirmitatem in acie stare non possunt viri simul & mulieres, quia illi hac ratione habent communionem in acie, sperant se mercedem relaturos, si armaverint militem. Et haec quidem faciunt Saraceni, quum gens sint barbara, & infidelis. Romanos vero decet, ut non solum his studeant, utpote qui sponte audaces sunt; sed qui nondum hactenus militarunt, militare amodo debent contra gentem hanc Saracenorum, qui blasphemant Regem omnium Christum Deum nostrum. Congruit vero Romanis, ut & arma & dona, & vota dent iis, qui ordinantur ab eis contra hostes, & per omnia confirment eos, & si deficiunt aliqua in exercitu, vel equi, vel expeditiones, vel arma, faciant *συνδόσια* ii qui non militant, & suppeditent ea. Sed etiam milites cum alacritate, & strenuitate militare debent; quoniam domus talium beneficiis adficiuntur. Si igitur ita fiat omnino, ut plurimum maior est exercitus Romanorum, & sunt armati ut decet, potissimum quicumque electi sunt propter strenuitatem suam, si neque desint iis necessaria, & facile se habeant in bello, Deo favente, victoriam referunt contra Saracenos. Si enim habeamus Romani maiorem armaturam, praecipue arcus & sagittas, & plures simus, & strenuiores, & congruentia strategemata agitemus, & machinas, & cum omnibus Dei auxilium habeamus, facillime victoriam contra eos adsequemur. Haec enim gens Sara-

racenorum, quum saepe se praedam facturam speret, & quum pericula non timeat, multitudinem ingentem facile congregat ex interiori Syria, & ex omni Palaestina. Veniunt enim sponte propter praedam & ignavi cum arcubus. Si vero cum Dei auxilio bene armati fuerimus, & audacter aciem instruxerimus & adversus eos intrepide venerimus pro salute animarum nostrarum, ut certantes pro Deo & parentibus nostris, firmas spes habeamus in Deum quod spe non frustrabimur, sed potius faciemus & * * * contra eos. Congruit vero, o Imperator, si cucurrerint Saraceni citra montem Taurum, ut studeas adversus eos in angustis claustris montis, praecipue quando revertantur, & fatigati sint, habentes forte & praedas, vel iumentorum, vel rerum. Tunc enim debes facere ut adscendant in alta loca & sagittarii & funditores, ut iaculentur contra eos. Et ita facias per equites commissiones adversus eos, sive prout postulare habet necessitas, sive per insidias, sive per alia studia; exempli gratia devolves petram in praecipitia, vel vias arboribus occludes, & ipsas minime obvias feceris, ut praediximus, vel pro ut tunc excogitare potes iuxta illud tempus. In aciebus vero suis non dissolvunt constructionem si forte supervenerint nonnulli adversus eos, donec vel confiderint se victoriam relaturos, & persequi inceperint, vel formidine correpti fuerint, & fugere inceperint. Propterea decet, ut ubi primum incursiones fecerint, ut feras eos propter iaculationes. Debent enim iaculari adversus eos ii qui stant in anteriori parte, & ii qui stant parumper in posteriori. Et si iaculis petantur Pharii ipsorum & Atzipadae, vel ex aliis ipsis sagittariis vulnerentur eo quod nudi sint, terga dant facile illi ipsi equites duabus de caussis, ut & equi ipsorum * * * Quoniam apud eos pretiosi sunt, & non possunt facile iterum acquirere ipsos, ut ipsi etiam cum equis suis salventur. Si enim sagittis eorum equi interficiantur, praecipue si venenum habeant sagittae, ipsi cum equis suis una pereunt. Propterea si veneni potentiam intellexerint, antequam accipiant, fugiunt. Non enim tantum propter gloriam, & ut eorum nomen magnum fiat militent, multi Saracenorum, quantum ut aliquid lucrentur. Agriculturam enim haud didicerunt, quamvis pauperes vivant ex ipsa. Sed ab infantia ad bellica instituuntur, ut in ipsis vel vivant, vel moriantur. Propterea si eos vicerint Romani per multa pericula tantum liberabuntur. Ex tunc enim nolint Saraceni exire contra Romanos inconsiderate, videntes eos, qui ante eos exierunt, non reversos fuisse; sed plorant eos magis sui. Saraceni vero, qui Ciliciam inhabitant, quantam habent pedestrem gentem, tantam ad praeliandum instituunt & in terra & in mari, & quando in terra non militant, in mari militant, & praedas faciunt in maritimis regionibus; si vero opus sit, etiam bella faciunt in mari. Quando vero in mari non bellant, in terra belligerant contra Romanas regiones. Et diligentes speculatores te habere decet, & discere quid vere volunt, & praeparari cum sufficienti exercitu, ut quando bellum parant

illi

πραῖδαν. καὶ διὰ τὸ μὴ φοβεῖσθαι κινδύνους, συνάγεται εὐκόλως πλῆθος πολὺ ἀπὸ τῆς ἔσω συρίας, καὶ ἀπὸ πάσης τῆς παλαιστίνης. ἔρχονται γὰρ ἐθέλοντες διὰ τὴν πραῖδαν καὶ οἱ ἄνανδροι μετὰ τῶν τοξαρίων. εἰ δὲ μετὰ τῆς τοῦ θεοῦ βοηθείας ἐξοπλισθῶμεν καλῶς, καὶ παρατάξωμεν καὶ τολμηρὰ κατ' αὐτῶν ἔλθωμεν ὑπὲρ ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας ὡς ἀγωνιζόμενοι ὑπὲρ τοῦ θεοῦ καὶ τῶν συγγενῶν ἡμῶν βεβαίος ἔχομεν τὰς ἐλπίδας, εἰς τὸν θεόν. ὅτι οὐ μὴ ἀποτύχωμεν. ἀλλὰ μᾶλλον ἵνα ποιήσομεν καὶ * * * κατ' αὐτῶν. ἁρμόζει δὲ στρατηγὲ, ἂν κουρσεύσωσιν οἱ Σαρακηνοὶ ἔνθεν τοῦ ὄρους τοῦ ταύρου, ἵνα ἐπιτηδεύσης κατ' αὐτῶν εἰς τὰς στενὰς κλεισούρας τοῦ ὄρους, ἐξαιρέτως ὅταν ὑποστρέφωσι, καὶ ὦσιν ἀπὸ κόπου, ἔχοντες ἴσως καὶ πραῖδας ἢ κτηνῶν, ἢ πραγμάτων. τότε γὰρ ὀφείλεις ἀναβιβάζειν εἰς ὑψηλοὺς τόπους τοξότας, καὶ σφενδοβολίστας, ἵνα ῥίπτωσι κατ' αὐτῶν. καὶ οὕτως ἵνα ποιῇς καὶ διὰ τῶν καβαλλαρίων, τὰς προσβολὰς κατ' αὐτῶν. ἢ ὡς ἔχει ἀπαιτεῖν ἡ χρεία, ἢ δι' ἐγκρυμμάτων, ἢ δι' ἄλλων ἐπιτηδευμάτων. οἷον ἵνα κυλίσῃς πέτραν εἰς τοὺς κρημνούς. ἢ ἵνα φράξῃς τοὺς ὁδοὺς ἀπὸ δένδρων, καὶ ποιήσῃς αὐτὴν ἀδιάβατον, ὡς προείπομεν. ἢ ὡς δύνασαι ἐπινοῆσαι τότε κατὰ τὸν καιρὸν ἐκεῖνον· εἰς δὲ τὰς παραταγὰς αὐτῶν, οὐ παραλύουσι τὴν σύνταξιν εἰ τάχα καὶ ἐπέλθωσί τινες κατ' αὐτῶν. ἕως οὗ ἢ θαῤῥήσουσιν, ὅτι ἐνίκησαν, καὶ ἄρξονται διώκειν, ἢ δειλιάσουσι καὶ ἄρξονται φεύγειν. διὰ τοῦτο πρέπει ὅταν ἐπιδράμωσι τὸ πρῶτον, ἵνα βαστάζῃς αὐτοὺς διὰ τοξείας. ὀφείλουσι γὰρ τοξεύειν κατ' αὐτῶν οἱ ἱστάμενοι ἔμπροσθεν, καὶ οἱ ἱστάμενοι ὀλίγον ὄπισθεν. καὶ τοξευομένων τῶν φαρίων αὐτῶν, καὶ τῶν ἀτζιπάδων, ἢ ἐκ τῶν ἄλλων αὐτῶν τοξοτῶν πληγωμένων, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς γυμνοὺς, τρέπονται εὔκολα ἐκεῖνοι αὐτοὶ οἱ καβαλλάριοι διὰ δύο αἰτίας, ἵνα καὶ τὰ ἱππάρια αὐτῶν περι * * * σωσιν. ἐπειδὴ πολύτιμά εἰσι, καὶ οὐ δύνανται εὐκόλως ἐπικτήσασθαι αὐτά. καὶ ἵνα καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἱππαρίων αὐτῶν διασωθῶσι· καὶ γὰρ ἂν φονευθῶσι τὰ ἱππάρια αὐτῶν διὰ τῶν σαγιτῶν. ἐξαιρέτως ἂν ἔχωσι φάρμακον αἱ σαγίται συναπόλλυνται καὶ αὐτοὶ μετὰ τῶν ἱππαρίων. διὰ τοῦτο ἂν νοήσωσι τὴν δύναμιν τοῦ φαρμάκου, φεύγουσι καὶ πρὸ τοῦ λαβεῖν. οὐ γὰρ τοσοῦτον διὰ δόξαν, καὶ τὸ γενέσθαι τὸ ὄνομα αὐτῶν μέγα, ταξειδεύουσιν οἱ πολλοὶ τῶν Σαρακηνῶν, ὅσον διὰ τὸ κερδῆσαι τί. οὐ γὰρ ἔμαθον τὴν γεωργικήν. ἵνα κἂν οἱ πτωχοὶ ζῶσιν ἐξ αὐτῆς. ἀλλ' ἐκ βρέφους παιδεύονται εἰς τὰ πολέμια, ἵνα εἰς αὐτὰ μόνα ἢ ζῶσιν ἢ ἀποθνήσκωσι. διὰ τοῦτο ἂν νικήσωσιν αὐτοὺς οἱ ῥωμαῖοι μίαν μόνον πολλῶν κινδύνων ἐλευθερωθήσονται. ἔκτοτε γὰρ οὐκ ἂν βουληθεῖεν οἱ Σαρακηνοὶ ἐξέρχεσθαι κατὰ ῥωμαίων ἀσκόπως θεωροῦντες, ὅτι οἱ ἐξελθόντες πρὸ αὐτῶν οὐχ ὑπέστρεψαν. ἀλλὰ θρηνοῦσι μᾶλλον αὐτοὺς οἱ ἴδιοι αὐτῶν. οἱ δὲ κατοικοῦντες εἰς κιλικίαν Σαρακηνοὶ, ὅσον ἔχουσι πεζικὸν παιδεύουσιν αὐτὸ πολεμεῖν καὶ εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν· καὶ ὅτε οὐ ταξειδεύουσιν εἰς τὴν ξηρὰν, ταξειδεύουσι διὰ τῆς θαλάσσης, καὶ ποιοῦσι πραῖδας εἰς τὰ παραθαλάσσια χωρία, ἂν δὲ τύχῃ ποιοῦσι καὶ πολέμους εἰς τὴν θάλασσαν. ὅτε δὲ οὐ ταξειδεύουσι διὰ τῆς θαλάσσης, ταξειδεύουσι διὰ τῆς ξηρᾶς, κατὰ τῶν ῥωμαϊκῶν χωρίων· καὶ πρέπει ἔχειν σε κατασκόπους ἀκριβεῖς, καὶ μανθάνειν εἰς ἀλήθειαν τό, τι, βούλονται, καὶ ἑτοιμάζεσθαι μετὰ τοῦ ἀρκοῦντος στρατοῦ, ἵνα ὅταν ταξειδεύωσιν ἐκεῖνοι διὰ τῆς θαλάσσης, ἢ ταξειδεύωσι καὶ διὰ τῆς ξηρᾶς, κατὰ

τῶ

τῶν ῥωμαϊκῶν χωρίων, ταξειδεύῃς σὺ τὸ ἀνάπαλιν. ἢ διὰ τῆς ξηρᾶς ἐμβῇς τὴν χώραν αὐτῶν, ἢ διὰ τῆς θαλάσσης. ὅτι δὲ μέλλουσιν ἐκεῖνοι ταξειδεύειν διὰ τῆς ξηρᾶς, ἵνα μηνύῃς σὺ τῷ στρατηγῷ τῶν κιβυρραιωτῶν. καὶ ἀπέρχεται μετὰ τῶν δρομένων αὐτοῦ. καὶ ἐπιπίπτει εἰς τὰ χωρία τῆς ταρσοῦ, καὶ τῆς ἀδεύας, ὅσα κεῖνται εἰς τὰ παραθαλάσσια. οὐ γὰρ ἔχουσι πλῆθος στρατοῦ, οἱ ὄντες εἰς Κιλίκιαν Σαρακηνοί· καὶ γὰρ οἱ αὐτοὶ ταξειδεύουσι καὶ εἰς τὴν ξηρὰν, καὶ εἰς τὴν θάλασσαν. τοῦτο δ' ἐστὶ τὸ δυνάμενον αὐτοὺς καταπτῶσαι, ἵνα ἐν τῷ ἅμα, καὶ διὰ πλοΐμου στόλου τοῦ ἀρκοῦντος, καὶ διὰ πεζικοῦ στρατοῦ, μετὰ καὶ ἄλλων στρατῶν τῶν ἀρκούντων, ἐπέλθῃς κατ' αὐτῶν· πλὴν ὁ μὲν στόλος ἵνα ἔλθῃ διὰ τῆς θαλάσσης. σὺ δὲ μετὰ τῶν στρατηγῶν καὶ τοῦ πεζικοῦ στρατοῦ ἵνα διαβῇς τὸν ταῦρον τὸ ὄρος, καὶ ἐμβῇς εἰς τὴν χώραν αὐτῶν, καὶ κουρσεύῃς αὐτὴν, οἷον ἐποίησε διὰ κελεύσεως αὐτοῦ ὁ μακαριώτατος ἡμῶν πατὴρ αὐτοκράτωρ ῥωμαίων. τοὺς δὲ πλησιάζοντας εἰς Μεσοποταμίαν τῆς Συρίας Σαρακηνοὺς, ἵνα καταπολεμήσῃς δι' ἐπιτηδευμάτων, ἅπερ ἐποίησε πρὸ ὀλίγου ὁ τῇ βασιλείᾳ τῇ ἡμετέρᾳ ὑποτάξας στρατηγὸς τὴν Θεοδοσίου πόλιν κρατουμένην παρὰ τῶν Σαρακηνῶν. ἐπεὶ δὲ τὰ ῥωμαϊκὰ ἱππάρια συνηθισμένα οὐκ εἰσὶν εἰς τὰς καμήλους, οὐδὲ εἰς τὰ τύμπανα καὶ τὰ κύμβαλα. καὶ διὰ τοῦτο πτερόνται καὶ στρέφονται ὀπίσω. ὥστε καὶ ἐτράπησαν ἐκ τούτου πολλάκις οἱ ῥωμαῖοι. ἁρμόζει ἐθίζεσθαι τὰ ἱππάρια τῶν στρατιωτῶν ἐξαιρέτως τῶν ἱσταμένων ἔμπροσθεν εἰς τὸ μέτωπον τῆς παραταγῆς, καὶ τῶν ἀρχόντων εἰς τοὺς κτύπους τῶν τυμπάνων καὶ κυμβάλων. ἁρμόζει δὲ ἐθίζεσθαι αὐτὰ πρὸς τὸ εἶναι μετὰ καμήλων, καὶ μὴ ξενίζεσθαι, εἰς τὴν θεωρίαν αὐτῶν. εἰσὶ δὲ καὶ ἄλλα, ἂν σκοπήσῃ τις δύναται ἐπινοήσειν. πλὴν πάντα ὅσα προείπομεν περὶ τακτικῆς ἀπ' ἀρχῆς ἕως τέλους διὰ τὰ ἅρματα, καὶ διὰ τὰς ἐξοπλίσεις, καὶ διὰ τὰς γυμνασίας, καὶ διὰ τὰς παρατάξεις τὰς βασιλικὰς, καὶ διὰ τὰ ἄλλα στρατηγικὰ ἐπιτηδεύματα. ταῦτα πάντα διὰ τοὺς Σαρακηνοὺς, καὶ εἴπομεν καὶ παρηγγείλαμεν. καὶ διεταξάμεθα. τὸ γὰρ ἔθνος τοῦτο τῶν Σαρακηνῶν πλησιάζον εἰς τὰς ἡμετέρας χώρας ἐπηρεάζει καθημέραν τοὺς ὑπηκόους ἡμῖν. καὶ ἐνοχλεῖ πλέον ἡμῖν παρὰ ἠνόχλουν τὸ παλαιὸν οἱ πέρσαι τοὺς ἀρχαίους βασιλέας. διὰ τοῦτο καὶ τὸν παρόντα κόπον ἀνεδεξάμεθα, καὶ ἐγράψαμεν τὰς πολεμικὰς διατάξεις. εὕρομεν δὲ ἐκεῖνα ὧν προείπομεν καὶ ἄλλα σχήματα παραταγῶν, ἅπερ ἂν ποιήσῃς, στρατηγὲ, κατὰ τοῦ ἔθνους τῶν Σαρακηνῶν, ἵνα εὐδοκιμήσῃς. εἰσὶ δὲ ταῦτα, ἵνα ποιήσῃς παράταξιν ποικίλην ἀπὸ ἀνδρῶν τετρακισχιλίων ἐπιλέκτων οὕτως. ἔστω πρώτη παραταγὴ ἡ λεγομένη πρόμαχος, ἀνδρῶν χιλίων πεντακοσίων. καὶ ἵνα χωρίσῃς αὐτὴν εἰς τρία μέρη ἐξίσου. εἰς δεξιὸν, εἰς ἀριστερὸν καὶ εἰς μέσον· πρὸς ἔχειν αὐτὰ ἀπ' ἀνδρῶν πεντακοσίων. πλὴν ἵνα ὦσιν ἐγγὺς ἀλλήλων αἱ τρεῖς παραταγαὶ, πρὸς τὸ φαίνεσθαι αὐτὰς μίαν παραταγήν. τὴν δὲ δευτέραν ἵνα ποιήσῃς ἀπὸ ἀνδρῶν χιλίων, καὶ ἵνα χωρίσῃς αὐτὴν εἰς τέσσαρα μέρη, ἔχοντα ἀπὸ ἀνδρῶν διακοσίων πεντήκοντα· καὶ ἵνα ἀπέχωσιν ἀπ' ἀλλήλων τὰ τοιαῦτα τέσσαρα μέρη ἀπὸ ἑνὸς σαγιτοβόλου. καὶ στήκωσιν ὀπίσω τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα ἂν ὀπισθοποδεύσῃ ἡ πρώτη παραταγὴ, ἐμβαίνῃ εἰς τὰ τρία χωρίσματα τῶν τεσσάρων μερῶν τῆς δευτέρας παραταγῆς, καὶ γίνηται μετ' αὐτῶν ὡς δευτέρα παραταγή. τὰ γὰρ τέσσαρα μέρη τῆς δευτέρας παραταγῆς ποιοῦσι τρία χωρίσματα, ἔχοντα ἀπὸ σαγιτοβόλου ὡς εἴρηται, εἰς ἅπερ,

illi in mari, vel in terra contra Romana loca, bellum moveas tu etiam iterum, & vel per terram ingrediaris in regionem eorum, vel per mare. Quando autem illi militaturi ſunt in terra, tu indices Imperatori Ciberaeotorum, & abeat cum curſcribus ſuis, & irruat in regiones Tarſi, & Adevae, quaecumque maritimae iacent. Saraceni enim, qui ſunt in Cilicia, exercitus multitudinem non habent. Ipſi enim & in terra & in mari militant. Hoc vero eſt quod eos profligare poteſt, ſi ſimul & nautico ſtolo ſufficienti, & pedeſtri exercitu & cum aliis etiam exercitibus ſufficientibus, invadas eos, antequam ſtolus veniat per mare. Tu vero cum Praefectis & pedeſtri exercitu pertranſeas montem Taurum, & in eorum regionem ingrediaris, & percurras eam, quemadmodum fecit per praeceptum ſuum Beatiſſimus Pater noſter Imperator Romanorum. Saracenos vero, qui Meſopotamiae, & Syriae proximi ſunt, obpugnabis iis ſtudiis, quae adhibuit paulo ante Imperator Maieſtati noſtrae ſubiiciens Theodoſiopolim a Saracenis captam. Quoniam Romani equi neque camelis, neque tympanis, neque cymbalis adſueti ſunt, & propterea evolant, & retrorſum vertuntur, adeout in fugam verſi fuerint ex hoc ſaepe Romani; congruit adſuefacere equos militum, praecipue eorum, qui ſtant in anteriori parte in fronte aciei, & Praefectorum, fragoribus tympanorum & cymbalorum. Eos vero adſuefacere congruum eſt ut ſint cum camelis, & ne terreantur ad eorum adſpectum. Sunt vero etiam alia; quae ſi quis conſideret, poteſt excogitare, Propterea omnia quae praediximus de Tactica a principio uſque ad finem propter arma & propter armaturas, & propter exercitationes, & propter regias ordinationes, & propter alia ſtudia militaria. Haec omnia propter Saracenos & diximus & praecepimus & ordinavimus. Haec enim gens Saracenorum quum noſtris regionibus adpropinquat quotidie damno adficit ſubditos noſtros, & amplius nos obturbat, quam olim Perſae priſcos Imperatores obturbabant. Propterea & praeſentem laborem excepimus, & bellicas ordinationes ſcripſimus. Invenimus vero illas, de quibus praediximus, alias figuras acierum, quas ſi feceris, o Imperator, contra gentem Saracenorum, adprobationem referes. Haec vero ſunt. Variam aciem ex quatermille viris electis ita compones. Sit prima acies, quae propugnaculum dicitur ex mille quingentis viris, & ex aequo eam diviſeris in tres partes, in dextram, in ſiniſtram, & in mediam; ut ipſae conſtent viris quingentis. Verumtamen prope ſunto ad invicem tres acies, ut ipſae una acies tantummodo videantur. Secundam vero ex mille viris compones, & divides eam in quatuor partes conſtantes ducentis quinquaginta viris; & ab invicem diſtent huiuſmodi quatuor partes unum ſagittae iactum, & ſtent in poſteriori parte primae aciei; ut ſi retrogreſſa fuerit prima acies, in tres diviſiones quatuor partium ſecundae aciei ingrediatur, & fiat cum ipſis quaſi ſecunda acies. Quatuor enim partes ſecundae aciei tres diviſiones faciunt, quae diſtant unum ſagittae iactum, ut dictum eſt, in quas

quas ingrediantur ii qui in prima acie sunt, & cum secunda acie constituantur. Ex quo vero ita feceris primam & secundam aciem, facias etiam posterioris partis custodes quingentos viros, & separabis eos in duas partes in dextram & sinistram, constantes viris ducentis & quinquaginta, & statues post secundam aciem in tertia acie, ut tempore necessitatis, quando exceperit illam aciem primam, ut diximus, in intervalla ipsius procedant etiam hae duae partes custodum posterioris partis, & ad secundam aciem veniant, & uniantur cum ea, quae est in auxilium ipsorum. Has tres acies forsan divisas definivimus esse propter necessitatem. Sed unitae sunt ex eo quod sint proximae ad invicem & pugnent pro se invicem. Et statues quae dicuntur ex latere, ut manus in anteriori parte primae aciei, habentes ducentos viros, hypercerastas quidem in dextra parte, laterum vero custodes in sinistra, ut hypercerastae promti sint ad circumdamdam aciem hostium. Et hypercerastae deinde, ut facias hinc & hinc in duobus lateribus aciei tuae procul agmina duo ex viris ducentis, ut sint ipsa insidiae, & exsiliant ex improviso, ut massa, & incurrant contra latera hostium. In tribus vero divisionibus secundae aciei, prout superius diximus, sunto viri centum, videlicet viri trecenti, ut ipsa unita sit, & una acies videatur. Si vero necesse sit, ut ii, qui in prima acie sunt retrogrediantur, & ingrediantur in dictas tres divisiones secundae aciei, debent trecenti hi iterum retrogredi, & cum custodibus posterioris partis commisceri, & fieri tertia acies. Et si fugere aliquos deprehenderint, eos impediunt, & convertunt iterum in aciem eorum. Hoc enim pugnantibus utile est. Reliqui vero centum viri qui supersunt ex quatuor millibus sunto cum Imperatore in comitatu eius, ut quando necesse sit ut praesto sit alicui parti deficienti, in auxilium eius mittantur. Ita fieri debet ex quatuor millibus virorum omnis prima, & secunda, & tertia ordinatio aciei. Et laterum custodes, & hypercerastae, & posterioris partis custodes, & insidiae, & trecenti viri, qui stare debent in divisionibus secundae aciei, & centum, qui debent esse cum Imperatore, & ab eo mitti ad auxiliandum parti laboranti. Imperator vero mediam partem habeat primae aciei, & disponat, & ad necessaria respiciat; & si necesse sit amplioris potentiae, mittat huiusmodi mediam partem primae aciei cum merarcha, qui stat in ipsa media. Etenim in unaquaque parte debet stare ante turmarcha. Imperator vero habeat horum omnium potestatem. Habent vero dextram & sinistram & mediam partem. Et simpliciter universae partes, & drungarios eorum, & comites & reliquos praefectos, qui illic stant, milites, & eos incitant ad propositam pugnam. Verumtamen separaveris mille quingentos viros primae aciei. Et tertiam quidem partem quoscumque adgnoscis strenuos & audaces, feceris praecursores, qui praecurrunt in anteriori parte adversus hostes. Duas vero partes feceris defensores adiuvantes, eos qui retro sequuntur cum coordinatione. Et praecursores qui-

ἄπερ, ἵνα ἐμβῶσιν οἱ τῆς πρώτης παραταγῆς. καὶ συσταθῶσι μετὰ τῆς δευτέρας. ἀφ' οὗ δὲ ποιήσεις οὕτω τὴν πρώτην καὶ τὴν δευτέραν παραταγὴν, ἵνα ποιήσης καὶ ὀπισθοφύλακας ἄνδρας πεντακοσίους. καὶ χωρίσης αὐτοὺς δύο μέρη. εἰς δὲ δεξιὸν, καὶ εἰς ἀριστερὸν, ἔχοντα ἀπὸ ἀνδρῶν διακοσίων πεντήκοντα, καὶ στήσης αὐτοὺς ὀπίσω τῆς δευτέρας παραταγῆς εἰς τρίτην παραταγήν. ἵνα εἰς καιρὸν χρείας, ὅταν ὑποδέξηται ἐκείνην τὴν παραταγὴν πρώτην, ὡς εἴπομεν, εἰς τὰ χωρίσματα αὐτῆς, προκόπτωσι καὶ ταῦτα τὰ δύο μέρη τῶν ὀπισθοφυλάκων, καὶ ἔρχωνται πρὸς τὴν δευτέραν παραταγὴν, καὶ ἑνῶνται μετὰ τῆς ὑπαρχούσης εἰς βοήθειαν αὐτῶν. ταύτας τὰς τρεῖς παραταγὰς εἰ καὶ τάχα κεχωρισμένας ὡρίσαμεν εἶναι διὰ τὴν χρείαν. ἀλλὰ ἡνωμέναι εἰσὶν ἀπὸ τοῦ εἶναι ἐγγὺς ἀλλήλων, καὶ ἀγωνίζεσθαι ὑπὲρ ἀλλήλων. καὶ στήσης καὶ τὰ λεγόμενα ἐκ πλαγίου, οἷον χεῖρας ἔμπροσθεν τῆς πρώτης παραταγῆς, ἔχοντα ἀπὸ ἀνδρῶν διακοσίων· τοὺς μὲν ὑπερκεραστὰς εἰς τὸ δεξιὸν μέρος, τοὺς δὲ πλαγιοφύλακας, εἰς τὸ ἀριστερόν. πρὸς τὸ εἶναι τοὺς μὲν ὑπερκεραστὰς ἑτοίμους, εἰς τὸ κυκλῶσαι τὴν παραταγὴν τῶν πολεμίων· καὶ οἱ ὑπερκερασταὶ εἶτα ἵνα ποιήσης ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν, εἰς τὰς δύο πλευρὰς τῆς παραταγῆς σου μακρόθεν τάγματα δύο, ἀπὸ ἀνδρῶν διακοσίων, πρὸς τὸ εἶναι αὐτὰ ἐγκρύμματα· ἵνα δὲ ἐκπηδῶσιν ἐξαίφνης ὡς μάζα, καὶ ἐπέρχωνται κατὰ τῶν πλευρῶν τῶν πολεμίων· εἰς δὲ τὰ τρία χωρίσματα τῆς δευτέρας παραταγῆς, ὡς ἀνωτέρω εἴπομεν, ἔστωσαν ἀπὸ ἀνδρῶν ἑκατόν. ἤγουν ἄνδρες τριακόσιοι πρὸς τὸ εἶναι αὐτὴν ἡνωμένην, καὶ φαίνεσθαι μίαν παραταγήν. ἂν δὲ γένηται χρεία, ἵνα οἱ τῆς πρώτης παραταγῆς ὀπισθοποδίσωσι, καὶ ἐμβῶσιν εἰς τὰ εἰρημένα τρία χωρίσματα τῆς δευτέρας παραταγῆς, ὀφείλουσιν οἱ τριακόσιοι οὗτοι πάλιν ὀπισθοποδεῖν, καὶ μίσγεσθαι μετὰ τῶν ὀπισθοφυλάκων, καὶ γίνεσθαι τρίτη παραταγή. καὶ ἂν δοκιμάζωσι φεύγειν τινὲς, κολύουσιν αὐτοὺς, καὶ στρέφουσι πάλιν αὐτοὺς εἰς τὴν τάξιν αὐτῶν. τοῦτο γὰρ ὠφέλιμόν ἐστιν εἰς τοὺς ἀγωνιζομένους. οἱ δὲ λοιποὶ ἕκατον ἄνδρες, οἱ περισσεύοντες ἀπὸ τῶν τετρακισχιλίων ἔστωσαν σὺν τῷ στρατηγῷ μετὰ τῆς προελεύσεως αὐτοῦ, ἵνα ὅταν γένηται χρεία τοῦ βοηθῆσαί τινι καταπονουμένῳ μέρει πέμπωνται εἰς βοήθειαν αὐτοῦ. οὕτως ὀφείλει γίνεσθαι ἀπὸ τῶν τετρακισχιλίων ἀνδρῶν ὅλη ἡ πρώτη, καὶ ἡ δευτέρα, καὶ ἡ τρίτη τάξις τῆς παραταγῆς. καὶ οἱ πλαγιοφύλακες, καὶ οἱ ὑπερκερασταὶ, καὶ οἱ ὀπισθοφύλακες, καὶ τὰ ἐγκρύμματα, καὶ οἱ τριακόσιοι, οἱ ὀφείλοντες στήκειν εἰς τὰ χωρίσματα τῆς δευτέρας παραταγῆς, καὶ οἱ ἕκατον, οἱ ὀφείλοντες εἶναι μετὰ τοῦ στρατηγοῦ, καὶ πέμπεσθαι παρ' αὐτοῦ πρὸς τὸ βοηθεῖν τῷ καταπονουμένῳ μέρει. ὁ δὲ στρατηγὸς, ἵνα ἔχῃ τὸ μέσον μέρος τῆς πρώτης παραταγῆς, καὶ διατάσσηται, καὶ βλέπῃ τὰ δέοντα, καὶ ἂν γένηται χρεία τῆς περισσοτέρας δυνάμεως, ἵνα πέμπῃ τὸ τοιοῦτον μέσον μέρος τῆς πρώτης παραταγῆς, μετὰ τοῦ μεράρχου ἱσταμένου εἰς τὸ αὐτὸ μέσον· καὶ γὰρ εἰς ἓν ἕκαστον μέρος ὀφείλει ἵστασθαι ἔμπροσθεν τουρμάρχης. ὁ δὲ στρατηγὸς, ἵνα ἔχῃ πάντων τούτων τὴν ἐξουσίαν. ἐχέτωσαν δὲ καὶ τὸ δεξιὸν, καὶ τὸ ἀριστερὸν καὶ τὸ μέσον μέρος. καὶ ἁπλῶς, ὅλα τὰ μέρη, καὶ τοὺς δρουγγαρίους αὐτῶν, καὶ τοὺς κόμητας, καὶ τοὺς λοιποὺς ἄρχοντας, ἱσταμένους ἐκεῖ, καὶ κυβερνῶντας τοὺς στρατιώτας. καὶ διεγείροντας αὐτοὺς εἰς τὴν προκειμένην μάχην. πλὴν ἵνα χωρίσης τοὺς χιλίους πεντακοσίους ἄνδρας τῆς πρώτης παραταγῆς· καὶ τὸ μὲν

μὲν τρίτον μέρος, ὅσους γινώσκεις ἀνδρείους, καὶ τολμηροὺς, ἵνα ποιήσῃς προκουρσάτορας, τοὺς προεκτρέχοντας ἔμπροσθεν κατὰ τῶν πολεμίων. τὰ δὲ δύο μέρη ἵνα ποιήσῃς δεφένσωρας βοηθοὺς τοὺς ἀκολουθοῦντας ὀπίσω μετὰ συντάξεως· καὶ οἱ μὲν προκουρσάτορες, ἵνα ἐπελθῶσι κατὰ τῶν πολεμίων, ὡς μάζα μὴ φυλάττοντες τὴν τάξιν. καὶ ἂν μὲν τρέψωσιν αὐτοὺς, ἵνα ἀκολουθήσωσι καὶ οἱ βοηθοὶ, μὴ παραβάντες τὴν τάξιν αὐτῶν. ἀλλὰ μετὰ συντάξεως περιπατοῦντες. ἂν δὲ καταπονηθῶσιν οἱ προκουρσάτορες, καὶ ὑποστρέψωσιν, ἵνα ὑποδέχωνται αὐτοὺς οἱ βοηθοὶ μετὰ συντάξεως, καὶ ἀναστέλλωσι τοὺς πολεμίους. ἂν δὲ ὑποβοηθήσωσί τι πλέον καὶ οἱ δευτέρας παραταγῆς, καὶ μετ᾽ αὐτῶν οἱ ὀπισθοφύλακες, διῶξαι ἔχουσι τοὺς πολεμίους. δεχόμενοι οὕτω παρὰ πολλῶν βοήθειαν. ἐγὼ γὰρ οὐ νομίζω ἀσφαλὲς τὸ ποιεῖν τὸν στρατὸν ὅλον εἰς μίαν μόνην παραταγήν. ἐκεῖ γὰρ ἂν καταπονηθῇ ὁ στρατὸς ὅλος εἰς τὴν μίαν παραταγὴν, ἐντωάμα φεύγει. ὧδε δὲ ἂν καταπονηθῇ ἡ πρώτη παραταγὴ, βοηθῆσαι ἔχει ἰσχυροτέρως ὡς ἡ δευτέρα· ἂν δὲ καταπονηθῇ καὶ αὕτη ἐλθεῖν ἔχει ἀπὸ ἀναπαύσεως ἡ τρίτη. καὶ οὕτω πρὸς τρεῖς παραταγὰς ἀπὸ ἀναπαύσεως κοπουμένη ἡ μία τῶν πολεμίων εὐκολοκατατόνητος γίνεται, καὶ ταχέως παραλύεται καὶ φεύγει. πλὴν ἵνα συνεργῶσιν ὅσον ἐνδέχεται καὶ οἱ πλαγιοφύλακες, καὶ οἱ ὑπερκερασταί. ἀλλὰ καὶ οἱ τετρακισχίλιοι ἄνδρες, οὓς προείπομεν, ἵνα ὦσιν ἐπίλεκτοι εἰς ἀνδρίαν, καὶ εἰς τὴν ἀρετὴν τοῦ πολέμου· οὐ γὰρ πρὸς χυδαῖον στρατὸν ἐποιήσαμεν τὴν διάταξιν. ἀλλὰ πρὸς δυνάμενον μεταχειρίσασθαι ἅρματα, καὶ ἰσχυρῶς ἀγωνίσασθαι· τοὺς δὲ ὀρδίνους τῆς πρώτης παραταγῆς, ἵνα ποιήσῃς ἀπὸ ἀνδρῶν δέκα τὸ πάχος, πρὸς τὸ ἔχειν ἕνα ἕκαστον ὄρδινον ἄρχοντας δύο, τὸν δέκαρχον, ὅστις ἵσταται πρῶτος τοῦ ὀρδίνου, καὶ λέγεται πρωτοστάτης καὶ πρόμαχος, καὶ τὸν οὐραγὸν, ὅστις ἵσταται ἔσχατος εἰς τὴν οὐρὰν ὅλου τοῦ ὀρδίνου, καὶ λέγεται πένταρχος, καὶ τούτους τοὺς δύο, ἤγουν τὸν ἱστάμενον πρῶτον, καὶ τὸν ἱστάμενον ἔσχατον εἰς τὴν οὐρὰν πρέπει ἐξαιρέτως εἶναι καὶ * * * καὶ ἀνδρείους, καὶ καταφράκτους διὰ τῶν ἁρμοζόντων ἁρμάτων, καὶ τὸ μὲν πάχος τῶν ὀρδίνων, οὕτως ἵνα ποιήσῃς. τὸ δὲ μέτωπον τῆς παραταγῆς, ἤγουν τὸ πλάτος αὐτῆς ἀπὸ τοῦ δεξιοῦ μέρους τοῦ ἀριστεροῦ, ὅπερ λέγεται καὶ ζυγὸς, ἵνα ἔχῃ ἔκταμα ὅσον σώζει τὸ πλῆθος τῶν χιλίων πεντακοσίων καβαλλαρίων ἱσταμένων ὡς εἴρηται κατὰ ὄρδινον ἀνὰ δέκα τὸ πάχος, καὶ ἡ μὲν πρώτη παραταγὴ, ἥτις εἰς τρία χωρίζεται μέρη, ἵνα ἔχῃ οὕτω κατὰ ἓν ἕκαστον μέρος ὀρδίνους πεντήκοντα, ἔχοντας τὸ πάχος, ὡς εἴπομεν ἀνὰ δέκα. πρὸς τὸ γίνεσθαι τοὺς ὀρδίνους ὅλους τῶν τριῶν μερῶν τῆς πρώτης παραταγῆς καβαλλαρίους χιλίους. οἱ δὲ πλαγιοφύλακες, ἵνα ἔχωσιν ὀρδίνους εἴκοσιν ἀπὸ δέκα καβαλλαρίων ὁμοίως γινομένους καβαλλαρίους διακοσίους. τὰ δὲ ἐγκρύμματα ἔνθεν καὶ ἐκεῖθεν τῆς παραταγῆς, δεξιὰ καὶ ἀριστερὰ, ἐχέτωσαν ἀνὰ ὀρδίνους εἴκοσι, ἀπὸ καβαλλαρίων δέκα τὸ πάχος. ἤγουν ἵνα ἔχῃ τὸ ἓν ἔγκρυμμα καβαλλαρίους διακοσίους· καὶ τὸ ἄλλο ὁμοίως διακοσίους. ὡς γινομένους ὁμοῦ τετρακοσίους τοὺς καβαλλαρίους, καὶ οἱ στήκοντες εἰς τὰ τρία χωρίσματα τῆς δευτέρας παραταγῆς, οἵτινες καὶ τοὺς καταφεύγοντας κωλύουσιν εἰς τὰ τρία χωρίσματα, ὡς εἴρηται ἀνὰ ὀρδίνοι δέκα. ἔχοντες τὸ πάχος εἷς ἕκαστος ὄρδινος ἀπὸ δέκα καβαλλαρίων, ὁμοῦ καβαλλάριοι τριακόσιοι, καὶ οἱ ὄντες μετὰ τοῦ στρατηγοῦ καβαλλάριοι ἑκατόν. ἀλλὰ αἱ

μὲν

quidem irruant adversus hostes ut massa, ordinem haudquaquam servantes. Et si reversi fuerint ipsi, sequantur etiam auxiliatores ordinem suum, non praetereuntes, sed cum coordinatione ambulantes. Si vero labore conficiantur praecursores, & reversi fuerint, eos excipiant auxiliatores cum ordine, & repellant hostes. Si vero aliquanto magis subvenerint ii, qui in secunda acie sunt, cum ipsis posterioris partis custodes persequi debent hostes, ita a multis auxilium excipientes. Ego enim tutum non existimo facere ex toto exercitu unam tantum aciem: illic enim si defatigetur omnis exercitus in una acie, simul fugit; hic vero si labore conficiatur prima acies, auxiliari fortius debet secunda; si vero haec deficiat, venire debet a quiete tertia; & ita contra tres ex quiete acies laborans una hostium facile defatigatur, & quantocius dissolvitur & fugit. Verumtamen cooperentur quantum fieri potest etiam laterum custodes, & hypercerastae; tria quoque millia virorum, quos praediximus, sint electi ad strenuitatem & virtutem praelii. Non enim vili exercitui fecimus institutionem; sed valenti tractare arma, & fortiter pugnare. Ordines vero primae aciei feceris ex decem viris in crassitudine, ut habeat unusquisque ordo praefectos duos, decarchum, qui stat primus in ordine, & dicitur protostates, & promachus; & extremae partis ductorem, qui stat extremus in cauda totius ordinis, & pentarchus dicitur; & hos duos, eum videlicet qui primus, & eum qui extremus in cauda stat, decet esse potissimum & * * * & strenuos, & cataphractos congruentibus armis: & crassitudinem quidem ordinum ita feceris. Frons vero aciei, videlicet latitudo eius a dextra parte ad sinistram, quod dicitur etiam iugum, habeat extensionem, quanta multitudinem mille quingentorum equitum solvet, stantium prout dictum est secundum ordinem crassitudinis ex decem. E prima quidem acies, quae in tres partes dividitur, habeat ita secundum unamquemque partem ordines quinquaginta, habentes crassitudinem, ut diximus, ex decem, quo sint omnes ordines trium partium primae aciei equites mille. Laterum vero custodes habeant ordines viginti ex decem equitibus, qui sint pariter equites ducenti. Insidiae vero in acie hinc atque illinc dextrorsum & sinistrorsum habeant per ordines viginti, ex equitibus decem crassitudinem, singulae hae duae videlicet insidiae habeant equites ducentos; ut sint similiter quadringenti equites. Et ii qui stant in tribus divisionibus secundae aciei, qui fugientes impediunt in tribus divisionibus, ut dictum est, singuli ordines decem, habentes crassitudinem unusquisque ordo ex decem equitibus, similiter equites trecenti, & qui cum Imperatore centum sunt. Sed tres quidem acies ita fiant in ordines, sine praecursoribus qui sunt contra hostes. Reliqui vero ordines, velut laterum custodes, & hypercerastae, qui stant ad circumdandos hostes, & insidiae, & reliqui, restent ubique in ordinibus coordinati; sed ad necessitatem. Alias quidem ita; alias vero etiam sine ordinibus & constru-

ctio-

ctione, ut massa; ut invadant hostes prout poscit circumstantia praelii. Si vero ordinaverint ita quatuor millia, ut diximus, congregantur omnes electi viri quatuor millium equitum, mille trecenti quadraginta sex. Sunt enim pentarchi quidem octingenti, decarchi vero quadringenti, pentecontarchi octoginta, centarchi quadraginta, comites viginti, drungarii quatuor, turmarchae duo, una cum praefectis minoribus, & maioribus mille trecenti quadraginta sex: & ita quidem ex uno themate strenui milites sunt eligendi, & faciendum militare thema, equites quater mille electi & armati, & virtutibus generosi. Aliam vero multitudinem thematis divides in alias ordinationes, & usus, prout tibi conducibile videtur in tempore, Et haec ut fiant diximus, si utique hostium exercitus minor est quam tuus vel aequalis. Si vero numerosior est, tunc ex aliis thematibus tuorum compraefectorum debes duplicare exercitum, ut universa acies ex octo millibus equitum fiat. Ita vero aciem instruxeris, & statues eos prout modo diximus. Verumtamen quando stant in quatuor millibus ducenti equites, & ita in unaquaque acie, bonum est duplices facere equites. Si vero adhuc hostium exercitus maior est, & non sufficiat te eos duplicavisse, accipe duos praefectos cum populo eorum. Verumtamen si sit talis exercitus electus, & cataphractus, feceris duodecim millia equitum, & ita separaveris & ordinaveris eos, prout paulo ante diximus, & triplicabis in unaquaque acie, ut etiam triplex sit multitudo exercitus, & si bellum geras contra paucos & strenuos hostes, & tibi etiam conducibile videatur. Quum tria themata habeas quater mille equitibus constantia, facies unumquodque thema unam aciem habentem quatuor millia. Si enim plura millia habeas ad multitudinem exercitus, sic aciem instrues, ut modo diximus, & quoniam tres debes facere acies, primam quidem ut congressionem facias adversus hostes; vel si illi eam invadant, excipiant eos & dum invehuntur hostes in primam aciem, siquidem in fugam vertantur, eos fueris cum securitate persequutus. Si vero constiterint, & occurrerint, tunc veniat etiam altera acies, & post se pullet, & habeant ita * * * * * hostes. Si vero etiam occurrerint contra eam, veniat tertia, vel ex posteriori parte, vel ex latere, & cum aliis duabus aciebus prima & secunda, hostes prohibeat, & eos omnino capiat. Non enim sunt sine carne hostes, quamvis videantur habere audaciam ingentem. Si enim contra hostium multitudinem sis praeliaturus, duodecim millia equitum triplicabis, & facies eos triginta sex, & facies tres acies ex duodecim millibus. Verumtamen secundum rationem divides exercitum, ut praediximus, in primam & secundam aciem, & in posterioris partis custodes, & in laterum custodes, & in hyperceraftas, & in insidias, & in alios ordines, quos praediximus; & ita cum ordine & constitutione feceris praelii commissionem per praecursores, vel per hypercerastas, qui stant ad circumdandos hostes, vel ut necessitas postulat, prout etiam in bellicis definivi-

μὲν τρεῖς παραταγαὶ, οὕτως ἵνα γένωνται εἰς ὀρδίνους, χωρὶς τῶν προκουρσατόρων τῶν ὄντων κατὰ τῶν ἐχθρῶν. τὰ δὲ λοιπὰ τάγματα, οἷον πλαγιοφύλακες, ϗ ὑπερκερασταὶ οἱ ἱστάμενοι πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, ϗ τὰ ἐγκρύμματα, ϗ οἱ λοιποὶ, μὴ στηκέτωσαν πάντοτε εἰς ὀρδίνους συντεταγμένοι. ἀλλὰ πρὸς τὴν χρέιαν. ἄλλοτε μὲν οὕτως, ἄλλοτε δὲ ϗ χωρὶς ὀρδίνων ϗ συντάξεως ὡς μάζα. ἵνα ἐπέρχωνται κατὰ τῶν ἐχθρῶν, ὡς ἀπαιτεῖ ἡ περίστασις τοῦ πολέμου. ἂν δὲ παρατάξωσιν οὕτως αἱ τέσσαρες χιλιάδες ὡς εἴπομεν, συνάγονται ὅλοι οἱ ἐπίλεκτοι ἄνδρες τῶν τετρακισχιλίων καβαλλαρίων, χίλιοι τριακόσιοι τεσσαράκοντα ἕξ. εἰσὶ γὰρ πένταρχοι μὲν ὀκτακόσιοι. δέκαρχοι δὲ τετρακόσιοι· πεντηκόνταρχοι, ὀγδοήκοντα. κένταρχοι τεσσαράκοντα. κόμητες εἴκοσι, δρουγγάριοι τέσσαρες· τουρμάρχαι δύο· ὁμοῦ ἄρχοντες μικροὶ, μεγάλοι χίλιοι τριακόσιοι τεσσαρακοντα ἕξ, ϗ οὕτω μὲν ἀπὸ τοῦ ἑνὸς θέματος ὀφέλουσιν ἐπιλέγεσθαι ἀνδρεῖοι στρατιῶται, ϗ γίνεσθαι στρατιωτικὸν θέμα. καβαλλάριοι τετρακισχίλιοι ἐπίλεκτοι ϗ ἐξωπλισμένοι ϗ γενναῖοι ταῖς ἀρεταῖς. τὸ δὲ ἄλλο πλῆθος τοῦ θέματος, ἵνα χωρίσῃς εἰς ἄλλας τάξεις ϗ χρέιας, ὡς φαίνεταί σοι συμφέρον, πρὸς τὸν καιρὸν στρατηγέ. ϗ ταῦτα μὲν εἴπομεν ἵνα γίνωνται, ἂν ἄρα ϗ ὁ τῶν πολεμίων στρατὸς ἢ ὀλιγώτερός ἐστι παρὰ τὸν σὸν, ἢ ἴσος. εἰ δὲ ἐστὶ περισσότερος, τότε ὀφέλεις διπλῶσαι τὸν στρατὸν ἀπὸ ἄλλων θεμάτων τῶν συστρατήγων σου, πρὸς τὸ γενέσθαι τὴν παραταγὴν ὅλην καβαλλαρίους χιλιάδας ὀκτώ. οὕτω δὲ ἵνα παρατάξῃς ϗ στήσῃς αὐτοὺς καθὼς ἀρτίως εἴπομεν. πλὴν ὅπου ἵσταντο εἰς τοὺς τετρακισχιλίους καβαλλάριοι διακόσιοι, ϗ οὕτως εἰς μίαν ἑκάστην παραταγὴν, καλόν ἐστι διπλοῦς ποιεῖν τοὺς καβαλλαρίους. εἰδ' ἔστι ϗ ἔτι περισσότερος ὁ στρατὸς τῶν πολεμίων, ϗ οὐκ ἀρκεῖ ἵνα διπλώσῃς αὐτοὺς, προσλαμβάνων ϗ ἄλλους δύο στρατηγοὺς, μετὰ τοῦ λαοῦ αὐτῶν. πλὴν ἔστιν ὁ τοιοῦτος στρατὸς ἐπίλεκτος, ϗ κατάφρακτος, ἵνα ποιήσῃς δώδεκα χιλιάδας καβαλλαρίους, ϗ οὕτω χωρίσῃς ϗ παρατάξῃς αὐτοὺς, καθὼς ἀρτίως εἴπομεν, ϗ ἵνα τριπλώσῃς εἰς μίαν ἑκάστην παραταγὴν τοὺς καβαλλαρίους, διὰ τὸ γενέσθαι τριπλοῦν ϗ τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ, ϗ ἂν μὲν ἔχῃς τὸν πόλεμον πρὸς ὀλίγους ϗ ἀνδρείους πολεμίους, ϗ φαίνεταί σοι ϗ τὸ πρᾶγμα χρήσιμον. ἐπεὶ τρία θέματα ἔχῃς ἔχοντα ἀπὸ τετρακισχιλίων καβαλλαρίων, ἵνα ποιήσῃς ἓν ἕκαστον θέμα μίαν παραταγὴν, ἔχουσαν χιλιάδας τέσσαρας. ἂν γὰρ ἔχῃς ϗ περισσοτέρας χιλιάδας πρὸς τὸ πλῆθος τοῦ στρατοῦ. πλὴν οὕτως ἵνα παρατάξῃς, καθὼς ἀρτίως εἴπομεν. ϗ ἐπεὶ τρεῖς ὀφέλεις ποιῆσαι παραταγὰς, ἡ μὲν πρώτη, ἵνα ποιήσῃ συμβολὴν πρὸς τοὺς πολεμίους· ἢ ἂν ἔρχονται ἐκεῖνοι κατ' αὐτῆς, ἵνα δέξωνται αὐτοὺς, ϗ ὡς ἔτι περιασῶνται οἱ πολέμιοι εἰς τὴν πρώτην παραταγήν. ἂν μὲν τραπῶσιν, ἵνα διώξῃς αὐτοὺς μετ' ἀσφαλέιας. ἂν δὲ σταθῶσι ϗ ἀπαντήσωσι, τότε ἵνα ἔλθῃ ϗ ἡ ἄλλη παραταγὴ, ϗ κρούσῃ ὀπίσω αὐτῆς. ϗ ἔχωσιν οὕτω καταπονηθῇ * * * οἱ πολέμιοι. ἂν δὲ ἀπαντήσωσι ϗ πρὸς αὐτὴν, ἵνα ἔλθῃ ἡ τρίτη, ἢ ὄπισθεν, ἢ ἐκ πλαγίου, ϗ μετὰ τῶν ἄλλων δύο παραταγῶν, τῆς πρώτης ϗ δευτέρας, ἵνα κωλύσῃ τοὺς ἐχθροὺς, ϗ πάντως κρατήσῃ αὐτούς. οὐ γάρ εἰσιν ἄσαρκοι οἱ πολέμιοι κἂν φαίνωνται, ὅτι ἔχουσι θράσος πολύ. εἰ δὲ μέλλεις ἀγωνίζεσθαι πρὸς πλῆθος πολεμίων τὰς δώδεκα χιλιάδας τῶν καβαλλαρικῶν ἵνα τριπλώσῃς, ϗ ποιή-

ποιήσῃς αὐτὰς τριακονταὲξ, ϗ ἵνα ποιήσῃς τὰς τρεῖς παραταγὰς ἀπὸ δώδεκα χιλιάδων. πλὴν κατὰ λόγον ἵνα χωρίσῃς τὸν στρατὸν, ὡς προείπομεν εἰς πρώτην ϗ δευτέραν παραταγὴν, ϗ εἰς ὀπισθοφύλακας, ϗ εἰς πλαγιοφύλακας, ϗ ὑπερκεραστὰς, ϗ εἰς ἐγκρύμματα, ϗ εἰς ἄλλα τάγματα, ἅπερ προείπομεν ϗ οὕτω μετὰ τάξεως ϗ συστάσεως, ἵνα ποιήσῃς τὴν συμβολὴν τοῦ πολέμου, διὰ τῶν προκουρσατόρων, ἢ διὰ τῶν ὑπερκεραστῶν, τῶν ἱσταμένων πρὸς τὸ κυκλῶσαι τοὺς πολεμίους, ἢ ὡς ἔχει ἀπαντᾶν ἡ χρεία· καθὼς ϗ εἰς τὰ πολέμου διωρισάμεθα. ἂν δὲ ὦσι ϗ ἔτι περισσότεροι οἱ πολέμιοι, καὶ ὑπάρχῃ χρεία περισσοτέρου στρατοῦ, ὀφείλουσιν εἶναι ἕτοιμοι πρὸς τὴν τοιαύτην χρείαν, καὶ οἱ λοιποὶ τῶν ἀνατολικῶν θεμάτων στρατηγοὶ, ἵνα ἐπιλέξωνται ϗ ἐκεῖνοι ὁμοίως τὸν στρατὸν· ϗ χωρίσωσι τοὺς χρησίμους ἀπὸ τῶν ἀχρείων, πρὸς τὸ ἔχειν ἓν ἕκαστον θέμα, καβαλλαρίους χιλιάδας τέσσαρας. διὰ τὴν οὖσαν ἀρτίως ἀγυμνασίαν καὶ ἀμέλειαν ὀλιγότητα τῶν στρατιωτῶν. οὗτοι γὰρ πάντες οἱ εἰρημένοι στρατηγοὶ, ἵνα συνάξωσι πλῆθος δοκίμων στρατιωτῶν. ϗ ἔχωσι μετὰ σοῦ κατὰ τῶν πολεμίων, πρὸς τὸ συναχθῆναι καὶ πλέον τῶν τριάκοντα ἓξ χιλιάδων τοὺς ὀφείλοντας ἀνδρείως ϗ τολμηρῶς ταξειδεύειν κατὰ τῶν ἐχθρῶν; ϗ ταῦτα μὲν διωρισάμεθα τῇ ἐνδοξότητί σου, ἅπερ οὐδὲν ἔχουσι παράδοξον. ἀλλ' ἐξ ὧν ἠνθηλογήσαμεν ἀπὸ τῶν παλαιῶν, ϗ ἐλάβομεν ϗ ἡμεῖς ἐξ αὐτῶν ὀλίγην πεῖραν, διεταξάμεθα ὅμοια ἐκείνοις. σὺ δὲ λαμβάνων τὰς ἀφορμὰς ἐκ τούτων, ϗ ἄλλα πολλὰ δυνηθῆναι ἔχεις εὑρεῖν, ἅπερ οὔτε γράφειν ἐστὶ δυνατὸν ἓν ἕκαστον, οὔτε ἁρμόζει προσθεῖναι, εἰς τὸ παρὸν βιβλίον διὰ τὴν συντομίαν. σὺ δ' ἂν φιλοπονήσῃς ϗ ἀναγνῷς τὸ πλάτος τῶν τακτικῶν, δύνασαι ἐπινοῆσαι ϗ ποιῆσαι ϗ ἄλλα τοιαῦτα ἐνεργοῦντα πλέον παρ' αὐτὰ, ἔχων τὸν θεὸν σύνεργον ϗ βοηθὸν τὸν ἀναιροῦντα πολέμους, ϗ συντρίβοντα τόξον πολεμικὸν, καὶ ἐγείροντα κέρας σωτηρίας ἡμῶν, ϗ διὰ τῆς ἀγάπης ϗ διαθέσεως ἧς ἔχεις πρὸς τὴν βασιλείαν ἡμῶν ἐν Χριστῷ Ἰησοῦ τῷ κυρίῳ ἡμῶν, ὅτι αὐτῷ πρέπει δόξα, προσκύνησις, νῦν καὶ ἀεὶ εἰς τοὺς αἰῶνας τῶν αἰώνων. Ἀμήν.

nivimus. Si vero sint adhuc numerosiores hostes, & opus sit exercitu copioso, debent esse ad huiusmodi necessitatem parati etiam reliqui Orientalium Thematum ductores, ut recolligant etiam illi pariter exercitum, & separent utiles ab inutilibus, quo habeat unumquodque thema, quatuor equitum millia, propter inexercitationem, & incuriam, & paucitatem militum, quae hactenus fuit. Hi enim omnes dicti ductores colligant multitudinem probatorum militum, & habeant tecum contra hostes, ut congregentur plusquam triginta sex millia eorum, qui viriliter & audacter militare debent adversus hostes. Et haec quidem definivimus amplitudini tuae, siquidem nullum habent in se paradoxum; sed ex iis, quae collegimus ex Antiquis, & ex quibus cepimus nos etiam exiguam experientiam, mandavimus similia illis. Tu vero occasiones adripiens ex his, etiam alia multa invenire poteris, quae neque singillatim scribere possibile est, neque praesenti libello propter brevitatem addere congruit. Tu autem si laborem non refugies tacticorum amplitudinem legens, potes excogitare & exercere etiam alia huiusmodi, Deum habens adiutorem & auxiliatorem, qui bella abolet, & arcum hostilem conterit, & cornu salutis nostrae excitat, & per dilectionem & adfectionem, quam habes erga Maiestatem nostram in Christo Iesu Domino nostro, quia ipsum decet gloria, & adoratio nunc & semper & in saecula saeculorum. Amen.

(a) Κωνσταντίνου ἐν Χριστῷ Βασιλεῖ αἰωνίῳ Βασιλέως ῥωμαίων στρατηγικὸν περὶ ἐθῶν διαφόρων ἐθνῶν· ϗ ὡς ἕκαστον αὐτῶν μάχεται· ϗ πῶς δεῖ αὐτῷ ἀντιμάχεσθαι.

ΤΟ περσικὸν ἔθνος μοχθηρὸν ἐστι ϗ κρυψίβουλον ϗ δουλοπρεπές· φιλοπάτριον δὲ καὶ εὐπειθὲς ὑπάρχει τοῖς ἄρχουσι διὰ φόβον· ὅθεν ϗ ὑπομένει πόνους ϗ τοὺς ὑπὲρ τῆς πατρίδος πολέμους μετὰ βουλῆς τε καὶ στρατηγίας μᾶλλον τὰ πολλὰ κατορθοῖ· καὶ οὐ μετὰ θράσους καὶ προπετείας· ἐπειδὴ δὲ ἐν θερμοῖς ἀνατέτραπται τόποις. εὐκόλως ὑπομένει καύσωνα ϗ δίψαν. ἀλλὰ ϗ δαπάνης στέρησιν· δυνατὸν πολιορκεῖν· ϗ πολιορκούμενον δυνατώτερον ϗ ἱκανώτατον ἐπὶ πολὺ κρύπτειν τὰ λοιποῦντα αὐτῷ, ϗ γενναῖον ἐν ταῖς περιστάσεσιν· πρὸς σπουδὰς ϗ εἰρήνην ἀκατάλλακτον ὥστε ϗ ἅπερ εὔχεται γενέσθαι· ϗ οἶδεν πρὸς σωτηρίαν αὐτοῦ τυγχάνοντα. οὐκ ἐθέλει ἀφ' ἑαυτοῦ τε-

Constantini in Christo Rege aeterno Imperatoris Romanorum, Strategicon de variarum gentium moribus, & quomodo unaquaeque earum pugnat, & quomodo ei pugnando resistere oportet.

PErsarum gens nequam est & consilia occultans, & servilis; patriam vero amans, & facile principibus propter metum obedit. Inde & labores subfert, & bella pro patria consilio & militari studio ut plurimum dirigit, & non audacia & temeritate. Quoniam vero in locis calidis educata est, facile aestum & sitim substinet; & etiam victus privationem. Potens obsidere; & quum obsidetur potentior; & aptissima longo tempore abscondere ea quae sibi deficiunt; & strenua in occasionibus. Ad studia & pacem immutabilis, ita ut etiam haec fieri optet; & novit quae ad salutem suam conducunt. Non vult a se ipsa

(a) Fragmentum hoc, quod in Codice MS. Bibliothecae Mediceo-Laurentianae *Constantini Porphyrogennetae* nomine inscriptum, *Luca Holstenio* indice, inveni, heic adsuere lubuit; quod quidem fragmentum esse videatur alterius *Constantini* operis, a *Tacticis* diversi, sed in idem tendentis; licet multa ex ipsis *Tacticis* huc translata videantur. Nec mirum quod *Constantinus* huiusmodi opus concinnaverit, quum iam Tactica generalia praescripsisset; nam videtur hic Princeps, postquam generatim militiae, & bellandi praecepta tradidisset, ad quaedam magis particularia descendere voluisse, atque ea singillatim pertractare, cum *Tacticorum* quaedam repetendo, tum nova etiam excogitando, aut compilando ex aliis. Nam praeter *Strategicon* hoc, etiam *Piratica* scripsisse, eaque manu exarata in Bibliotheca eruditissimi *Vossii* adservata fuisse tradit eruditissimus *Fabricius* in illa sua utilissima *Graeca Bibliotheca*. Ignoti igitur huius *Strategici* haec ἀποσπασμάτια heic iuris publici fecisse, licet in medio & in fine mutila, haud omnino abs re fore arbitratus sum.

psa haec praetendere; sed gaudet magis, ut talia a suis hostibus praetendantur.

Quae Persarum armatura.

ARmatur zabis & loricis, arcubus & spathis. Scit vero potissimum compendiariam iaculationem; non autem fortem super omnes bellicas gentes. Quando vero movet ad praelium, in fossatis castrametatur. Quando autem adpropinquat ad praelium fossa valloque diligenter se circumdat; in eo tuldum haud relinquens; sed ad refugium ex calamitate tempore praelii vallum facit. Equos vero pascere non studet; sed manibus colligit horum alimoniam.

Ordinatur vero in praelio in tribus aequalibus partibus; media scilicet, dextra, sinistra, media parte, usque ad quadringentos vel quingentos electos viros ad summum habente. Profunditates vero ordinis non cum definita mensura facit; sed equos in singulis ordinibus in prima & secunda acie instruere studet, & frontem aciei aequalem, sed densiorem habet. Adestrata vero, & tuldum in posteriori parte parum ab acie distantem facit.

Studet vero tempore pugnae, si hastatorum aciem ordinare habeat in difficilioribus locis, & arcubus pugnare, ut ex locorum difficultate dispersus & dissolutus sit impetus hastatorum adversus se. Si vero didicerit hostes suos paratos & strenuos esse, non persuadetur ante diem praelii pugnare, sed in aviis locis castrametatur; & illa ipsa die pugnae commissionem hora aestus fieri satagit, ita ut solis fervore exsolvat impetus adversariorum; commissiones vero, ut cum ordine & attentione ambulet, aequales & densiores paulatim facit.

Quid contrarium sit ipsis.

FRigus & pluvia & noti flatus arcuum vim dissolvens. Pedestris ordo adsidue coordinatus. Locus apertus & nudus propter hastatorum impetus, vel pugna quae manibus, & cominus ita fit, ut inutiles sint ictus sagittarum eorum, quum prope sint; eo quod ipsi nesciant hastis vel scutis pugnare: situs in pugnis, quia ad celeriter fugiendum impelluntur; & ignorant facere repentinos impetus adversus eos, qui ipsos invadunt, ut Scythicae gentes.

Adversantur eis & ephodi, videlicet circuitiones ex hyperceraftis contra latera & tergum ordinis sui; eo quod non separant in propria ordinatione laterum custodes idoneos, & potentes in magna ephodo, hoc est circuitione, obstare. Adversantur vero eis saepe etiam nocturnae ephodi improvisae contra fossatum ipsum, eo quod promiscue & confuse castrametentur ii, qui sunt in recinctu fossati, videlicet castrorum.

Operae pretium est igitur, prout dictum est, in pugnis contra eos eligere loca aequalia & campestria, coenum non habentia, vel fossas, vel lucos, ne dispergatur ordo noster. Quum autem exercitus noster in promtu est, ne differa-

τηνιαῦτα προτείνεσθαι, ἀλλ' ἐκδέχεται μᾶλλον ἐκ τῶν ἐχθρῶν αὐτοῦ τὰ τοιαῦτα προτείνεσθαι.

Τίς ἡ ὅπλισις τῶν περσῶν.

ΟΤΙ ὁπλίζεται ζάβαις καὶ λωρικίοις· τόξοις τε καὶ σπαθίοις· ἐπίσταται δὲ μάλιστα τὴν σύντομον τοξείαν· ἀλλ' οὐκ ἰσχυρὰν ὑπὲρ πάντα τὰ πολεμικὰ ἔθνη· ὅταν δὲ κινῇ πρὸς πόλεμον, ἐν φοσσάτοις ἀπληκεύει· ὅταν δὲ τῷ πολέμῳ ἐγγίζει τάφρον τε καὶ χάρακα ἀκριβῆ περιβάλλει· οὐκ ἐν αὐτῷ καταλιμπάνων τὸν τοῦλδον. ἀλλὰ διὰ τὴν ἐκ περιστάσεως ἐν καιρῷ μάχης καταφυγὴν τὴν τάφρον ποιεῖ· τοὺς δὲ ἵππους οὐ βόσκειν ἐπιτηδεύει, ἀλλ' ἐκ χειρὸς συνάγει τὴν τούτων ἀποτροφήν.

Τάσσεται δὲ ἐν τῇ μάχῃ ἐν τρισὶν ἴσοις μέρεσι τοῦτ' ἔστι μέσῳ, δεξιῷ, ἀριστερῷ, τοῦ μέσου μέρους ἄχρι τετρακοσίων ἢ φ'. ἐπιλέκτων ἀνδρῶν ἔχοντος κατὰ περιουσίαν· τὰ δὲ βάθη τῆς τάξεως οὐ μετ' ὡρισμένου μέτρου ποιεῖ. ἀλλὰ σπουδάζει τοὺς καβαλλαρίους ἐν ἑκάστῳ τάγματι. ἐν τῇ πρώτῃ καὶ δευτέρᾳ παρατάξει κατατάττειν· καὶ τὸ μέτωπον τῆς τάξεως, ἴσον δὲ πεπυκνωμένον ἔχειν· τὰ δὲ ἀδέστρατα καὶ τὸν τοῦλδον ὄπισθεν ἀπὸ ὀλίγου τῆς παρατάξεως ποιεῖ.

Ἐπιτηδεύει δὲ ἐν καιρῷ μάχης ἐὰν ἔχῃ κονταράτων ἐν τοῖς δυσχερεστέροις τόποις τὴν παράταξιν ἐκτάσσειν καὶ τοῖς τόξοις μάχεσθαι· ὡς ἂν ἐκ τῆς τῶν τόπων δυσκολίας διεσπασμένη, καὶ εὔλυτος ἡ τῶν κοντάτων ὁρμὴ κατ' αὐτῶν γένηται· ἐὰν δὲ μάθοι τοὺς ἐναντίους αὐτοῦ παρεσκευασμένους καὶ γενναίους τυγχάνειν. οὐ πείθεται πρὸ τῆς ἡμέρας τοῦ πολέμου μαχεσθῆναι. ἀλλ' ἐν τοῖς δυσβάτοις ἀπλικεύει χωρίοις· καὶ κατ' αὐτὴν δὲ τὴν ἡμέραν τῆς μάχης σπουδάζει τὴν συμβολὴν ἐν ὥρᾳ καύσωνος ποιεῖσθαι· ἵνα τῇ τοῦ ἡλίου ζέσει ἐκλύσει τὰς ὁρμὰς τῶν ὑπεναντίων· τὰς δὲ συμβολὰς διὰ τὸ μετὰ τάξεως καὶ προσέχειας περιπατεῖν ἴσας καὶ πεπυκνωμένας κατ' ὀλίγον ποιεῖται.

Τί ἐναντιοῦται αὐτοῖς.

ΨΥΧΟΣ καὶ βροχὴ, καὶ νότου πνοὴ διαλύουσα τὴν τῶν τόξων δύναμιν· πεζικὴ τάξις ἐπιμελῶς συντεταγμένη· τόπος ὁμαλὸς καὶ γυμνὸς. διὰ τὰς τῶν κοντάτων ὁρμάς· ἢ ἀπὸ χειρὸς καὶ ἐκ τοῦ συνέγγυς μάχη διὰ τὸ ἀχρείους τὰς βολὰς τῶν σαγιττῶν αὐτῶν γίνεσθαι ἐὰν πλησίον ὦσιν· καὶ διὰ τὸ μὴ εἰδέναι αὐτοὺς μετὰ κονταρίων μάχεσθαι ἢ σκουταρίων. ἡ θέσις ἐν ταῖς μάχαις διὰ τὸ πρὸς σύντομον φυγεῖν ὁρμᾶν. καὶ μὴ εἰδέναι τὰς αἰφνιδίους ὁρμὰς ποιεῖν κατὰ τῶν ἐπερχομένων αὐτοῖς. ὥσπερ τὰ σκυθικὰ ἔθνη.

Ἐναντιοῦνται αὐτοῖς καὶ ἔφοδοι, ἤγουν κυκλώσεις ἐξ ὑπερκεράσεων κατὰ τῶν πλαγίων καὶ τοῦ νώτου, τῆς τάξεως αὐτοῦ. διὰ τὸ μὴ ἀφορίζειν αὐτοὺς ἐν τῇ ἰδίᾳ τάξει πλαγιοφύλακας ἱκανοὺς καὶ δυναμένους ἐν μεγάλῃ ἐφόδῳ ἤγουν κυκλώσει ἀντιστῆναι· ἐναντιοῦνται δὲ αὐτοῖς πολλάκις καὶ νυκτεριναὶ ἔφοδοι ἀδόκητοι κατὰ τοῦ φοσσάτου αὐτοῦ. διὰ τὸ ἀδιακρίτως καὶ χύδην ἀπλικεύειν τοὺς ἐν τῷ περιβόλῳ τοῦ φοσσάτου, ἤγουν ἀπλίκτου.

Χρὴ τοίνυν ὥσπερ εἴρηται ἐν ταῖς πρὸς αὐτοὺς μάχαις ἐπιλέγεσθαι τόπους ἴσους καὶ πεδινούς. μὴ ἔχοντας τέλματα, ἢ φόσας, ἢ θάμνους εἰς τὸ μὴ διασπᾶσθαι τὴν τάξιν ἡμῶν, ἑτοίμου δὲ ὄντος τοῦ στρατοῦ ἵνα μὴ ὑπερτιθέμεθα τὴν συμβολὴν, ἐὰν πάν-

πάντως βουλώμεθα δημοσίως πρὸς αὐτοὺς μαχεσθῆναι· τὰς δὲ συμβολὰς, ἤγουν προσκρούσεις ἐν ταῖς μάχαις πρὸς τὸ μέτρον τῆς σαγίτας γινομένας ἴσας καὶ πυκνὰς καταλόγον καὶ συντόμους ποιεῖσθαι· ἵνα μὴ τῇ βραδύτητι τῆς συμπλοκῆς διὰ τῆς τῶν ἐναντίων συνεχοῦς τοξείας. πλείονα βέλη προσβαλόντες αὐτοῖς ὑπὲρ τῆς ψυχικῆς ἡμῶν σωτηρίας, ὡς καὶ ὑπὲρ Θεοῦ αὐτοῦ καὶ συγγενῶν καὶ τῶν ἄλλων χριστιανῶν ἀδελφῶν ἡμῶν ἀγωνιζόμενοι, ἀνενδοιάστως τὰς εἰς Θεὸν ἐλπίδας ἔχομεν οὐκ ἀποτευξόμεθα. ἀλλὰ καὶ ἐπιτευξόμεθα τῶν κατ᾽ ἐκείνων πάντως νικητηρίων· δεῖ δέ σε εἴποτε καὶ λῃστείας χάριν καταδράμωσι τοῦ ταύρου, ἐντὸς ἐπιτηδεύειν αὐτοὺς καὶ ἐν ταῖς στεναῖς τοῦ ὄρους τούτου διεξόδοις ὅταν ὑποστρέφωσι μάλιστα κεκοπωμένοι· ἴσως καὶ πραῖδας τινὰς ζώων ἢ πραγμάτων ἐπιφερόμενοι. ἐπιβιβάζειν γὰρ δεῖ ἐφ᾽ ὑψηλῶν τινῶν τόπων τοξότας, καὶ σφενδονήτας, καὶ βάλλειν κατ᾽ αὐτῶν, καὶ οὕτως ποιεῖσθαι, καὶ τὰς διὰ καβαλλαρίων προσβολὰς ἢ ὡς ἂν ἡ χρεία καλέσοι, ἢ δι᾽ ἐγκρυμμάτων, ἢ δι᾽ ἑτέρων ἐπιτηδευμάτων, ἢ πετρῶν κατὰ κρημνῶν κυλιομένων, ἢ ἀναφραγῆς ὁδοῦ ἀπὸ δένδρων καὶ ἀδιεξοδεύτου γινομένης. ἐν δὲ ταῖς παρατάξεσιν αὐτῶν οὐ λύουσι τὴν τάξιν κἂν τις ἐπέλθῃ αὐτοῖς, ἢ δὶς ἢ τρὶς, ἄχρις οὗ ἢ θαῤῥήσουσι κινήσαντες διώξαι, ἢ δειλιάσουσι καὶ ὁρμήσουσι πρὸς φυγήν. διὸ χρὴ βαστάζαι τὴν ἔφοδον αὐτῶν πρότερον διὰ τοξείας τῆς κατ᾽ αὐτῶν τοὺς ἔμπροσθέν τε καὶ μικρὸν ὄπισθεν ἑστῶτας βάλλοντας κατ᾽ αὐτῶν. οὕτως γὰρ τῶν ἵππων αὐτῶν τοξευομένων τῶν λεγομένων Φαρίων καὶ τῶν αἰθιόπων, ἢ καὶ ἄλλων τοξοτῶν αὐτῶν διὰ τὴν γύμνωσιν πληγωμένων ῥαδίως εἰς φυγὴν ὁρμήσουσι δυοῖν ἕνεκεν. καὶ τοὺς ἵππους περισώζειν βουλόμενοι πολυτίμους ὄντας καὶ οὐκ εὐκόλως περισοζομένους, καὶ διὰ τῆς τῶν ἵππων σωτηρίας καὶ αὐτοὶ συμπερισωζόμενοι· τῶν γὰρ ἵππων ἀπολλυμένων διὰ τῶν βελῶν καὶ μάλιστα πεφαρμακευμένων συναπόλλυνται καὶ οἱ ἐποχουμένοι αὐτοῖς, ἢ καὶ γνόντες τοῦ φαρμάκου τὴν δύναμιν καὶ πρὸ τοῦ βληθῆναι φεύξονται· οὐ τοσοῦτον γὰρ δόξης ὀρεγόμενοι καὶ ὀνόματος ἐκστρατεύονται οἱ πλεῖστοι Σαρακηνῶν. ὅσον εὐπορίας χάριν καὶ τούτων ἐπιτηδείων κέρδους, οὐ γὰρ γεωργεῖν οἴδασιν ἵνα ἐντεῦθεν, οἱ πένητες διαζῶσιν· ἀλλ᾽ ἐν τῇ μαχαίρᾳ αὐτῶν, καὶ μόνῃ ἢ ζῆν ἢ θνήσκειν ἐκ νέων παιδεύονται· ὅθεν ἡ ἅπαξ κατ᾽ αὐτῶν νίκη πολλῶν ἐλευθερώσει κινδύνων ῥωμαίους μηκέτι τολμώντων ἀπερισκέπτως ἐξέρχεσθαι τῶν θεωμένων τοὺς ἐξελθόντας μὴ ὑποστρέψαντας. ἀλλὰ θρηνουμένους ὑπὸ τῶν ἰδίων. δοκεῖ δὲ τοῖς κίλιξι Σαρακηνοῖς ὅσον ἔχουσι πεζικὸν πρὸς ἀμφοτέρας ἐκπαιδεύειν τὰς μάχας. πρός τε τὴν κατὰ γῆν διὰ τῆς ἐξόδου τῆς διὰ τοῦ ταύρου ὄρους καὶ τὴν κατὰ θάλατταν διὰ τῶν παρ᾽ αὐτοῖς πλοίων τῶν λεγομένων κομπαρίων· καὶ ὅτε μὴ πρὸς τὴν ἕτερον ἐκστρατεύουσι διὰ τῆς θαλάσσης ἐξέρχονται· πραῖδάς τε ποιοῦντες κατὰ τῶν παραθαλασσίων χωρίων· πολλάκις δὲ οὕτω τύχῃ καὶ ναυμαχοῦντες· ὅτε δὲ μὴ κατὰ θάλασσαν ἐξέλθωσι διὰ τῆς ἠπείρου κατὰ τῶν ῥωμαϊκῶν χωρίων ἐκστρατεύουσιν.

Δεῖ σε ἐπιτηρεῖν οὖν ὦ στρατηγὲ διὰ κατασκόπων ἀληθῶν καὶ μανθάνειν τὰ κατ᾽ αὐτοὺς ἀκριβῶς καὶ ἑτοιμάζεσθαι σὺν τῷ ἀρκοῦντι στρατῷ, ἵν᾽ ὅταν διὰ θαλάσσης ἐκστρατεύωσιν, αὐτὸς κατὰ γῆν δυνατὸν ἐν τῇ ἰδίᾳ αὐτῶν προσβάλῃς αὐτοῖς· ὅταν δὲ ἐπὶ τῆς γῆς ἐκστρατεύειν μέλλωσιν μηνύσῃς τῷ κι-

feramus commissionem, quum palam contra eos praeliari velimus. Commissiones vero, videlicet conflictus, in pugnis ad mensuram sagittae factos, aequales & densos tractim & compendiaria via facere, oportet ne cunctatione congressionis per continuam adversariorum iaculationem plura iacula immittentes in ipsos pro salute animarum nostrarum, ut etiam pro Deo ipso, & consanguineis, & pro aliis christianis fratribus nostris certantes, procul dubio in Deo speramus spe non frustrabimur; sed etiam cotra eos victoriam adsequemur. Oportet vero te, si quando praedae gratia praetercurrant intra Taurum, excipere eos, & in angustis montis huius exitibus, quando maxime defatigati revertuntur, forte etiam praedas animalium, vel rerum inferentes. Statuere enim oportet in altis aliquibus locis sagittarios, & funditores, & mittere contra eos, & ita facere etiam commissiones per equites, vel ut certe necessitas postulaverit; vel per insidias, vel per alia studia, vel per petras in praecipitia devolutas, vel per viam sepimento ex arboribus facto impervia, e sine exitu. In aciebus vero suis ordinem non dissolvunt, quamvis aliquis eos invadat, vel bis, vel ter, donec qui vicerunt persequi audeant, vel formident, & in fugam vertantur. Propterea eorum ephodum ferre necesse est, prius per iaculationem contra eos, qui in anteriori parte sunt, & eos qui stant a longe in posteriori, sagittas iacientes contra eos. Ita enim equis eorum, qui Pharii & AEthiopes dicuntur, iaculis petitis, & aliis sagittariis eorum propter nuditatem sauciatis, facillime terga dabunt duabus de causis, & equos salvare volentes, qui apud eos pretiosi, & non facile salvantur, & ut per equorum salutem etiam ipsi serventur. Equis enim dispersis propter sagittas, & maxime venenatas, una perduntur etiam inequitantes eis, vel etiam veneni vim adgnoscentes, antequam sagittae iaciantur, effugient. Non enim tantum gloriae adpetentes & nominis militant Saracenorum plerique, quantum opulentiae, & necessariarum huiusmodi rerum lucri gratia; agros colere enim haudquaquam noverunt, ut illic pauperes vivant, sed in gladio suo solum vel vivere vel mori ab infantia erudiuntur. Inde eos semel vicisse multis liberabit periculis Romanos, non amplius exire iis audentibus, quum viderint eos, qui exierunt non reversos esse; sed lamentantur de propriis. Placet vero Saracenis Cilicibus quantum habent pedestrem exercitum ad utrasque pugnas instruere, & ad pugnam terrestrem per exitum qui est per montem Taurum, & ad pugnam maritimam per navigia, quae apud eos dicuntur comparia. Et quando ad continentem revertuntur per mare exeunt; & praedas faciunt contra maritimas regiones. Saepe vero ita interdum in mari praeliantur. Quando vero per mare non exeunt, in continenti contra Romanas regiones militant.

Te igitur, o Imperator, animadvertere oportet, per veros exploratores, & discere ea, quae eorum sunt, diligenter, & praeparari cum sufficienti exercitu, ut quando in mari militant, ipse per terram potenter in propria ipsorum regione congrediaris cum eis. Quando vero in terra

ra bellaturi sint, cibyrrhaeoti maritimi exercitus indicabis, ut cum cursoribus suis irruat contra Tharsi & Adaniae regiones, quaecumque mari adiacent. Haud enim magna exercitus multitudo Cilicibus barbaris est; quoniam ipsi & per mare & per terram militant. Caput vero ruinae ipsorum est; ut pariter & per simplicem classem sufficientem, & per pedestrem exercitum per Taurum una cum aliis commilitonibus Praefectis sufficientibus feceris commissionem adversus eos, & irruptionem; & ita praedonum illorum regio depopulabitur. Quemadmodum olim noster beatissimus Pater & Romanorum Imperator temporibus suis suo iussu divino fecit. Saracenos vero, qui Mesopotamiae proximi sunt studiis obpugnabis, quibus usus est Imperator, qui non multo ante Theodosiopolim illis subiectam abstulit, & nostro imperio subiecit. Quoniam vero Romani equi adsueti non sunt cum camelis, commorari, & multo magis tympana sonantia & cymbala audire, conturbantur, & retrorsum convertuntur, ut etiam in fugam hoc modo saepe Romani impellantur; militum equos adsuefacere oportet, & praesertim Protostatorum, & Praefectorum fragoribus tympanorum & cymbalorum, per huiusmodi exercitationem, ut una adsint cum camelis, & eorum spectaculo adsuescant. Sunt etiam alia, quae quilibet ad praesentia respiciens excogitabit * * * *
* * * * * * * * * * * * * * *

In milites nostros vel equos irruerint. Si vero necessarium sit in difficiliori loco pugnam fieri, optimum est, ut hos quidem in pedestri ordine statuamus; illos vero inter equos, & non omnem aciem in huiusmodi locis inter equos ordinare. Evolutiones autem, videlicet conversiones in secessibus, non per faciem eorum facere; sed per latera ipsorum reverti, & terga eorum capere. Studentes siquidem Persae in persequutionibus, ne dissolvant ordinem suum, facile terga ipsorum prodent illis, qui contra eos revertuntur. Quum enim qui secedunt ab eis velint reversi in faciem venire persequentium eos, laedentur; quoniam, non ut Scythae in persequutionibus, ita etiam Persae sine ordine statuuntur; sed leniter, & cum ordine. Propterea quod illos qui contra eos revertuntur, prout dictum est, non oportet ut per faciem; sed per latera contra tergum eorum studeant venire.

Quomodo oportet cum Scythis pugnare. Hoc est Avaris, & Turcis, & reliquis eiusdem instituti Hunnicis gentibus.

SCythicae gentes unius sunt ut ita dicam conversationis & ordinis, cessantes & otiosae. Solae vero Turcarum & Avarorum gentes curant ordinem bellicum firmiorem quam aliae Scythicae gentes, pugnantes in ordine. Et Turcica quidem gens viris cumulata est & libera, refutans plurium rerum varietatem, nihil aliud magis conata, quam viriliter contra hostes disponi. Avarorum vero flagitiosissima & varia, & in praeliis expertissima.

Hae

κιβυῤῥαιώτῃ τοῦ πλοΐμου στρατηγῷ καὶ μετὰ τῶν ὑπ' αὐτὸν δρομόνων ἐσπιπτέτω κατὰ τῶν ταρσέων καὶ ἀδανέων χωρίων, ὅσα κεῖται κατὰ θάλασσαν. οὐ γὰρ πολυπληθία στρατοῦ τοῖς κίλιξι βαρβάροις ἐστιν. ἐπείπερ οἱ αὐτοὶ καὶ κατὰ γῆν καὶ κατὰ θάλατταν ἐκστρατεύονται· τὸ δὲ κεφάλαιον τῆς ἐκείνων καταπτώσεώς ἐστιν· ἵνα ὁμοῦ καὶ δι' ἀπλοΐμου στόλου τοῦ ἱκανοῦ καὶ διὰ πεζικοῦ στρατοῦ, διὰ τοῦτο ἅμα καὶ ἑτέροις συστρατηγοῖς τοῖς ἀρκοῦσι ποιήσῃς τὴν κατ' αὐτῶν προσβολὴν καὶ ἐπέλευσιν· καὶ οὕτω τῶν λῃστῶν ἐκείνων καταληΐσῃ τὴν χώραν. οἷον ποτὲ ὁ ἡμέτερος μακαριώτατος πατὴρ καὶ ῥωμαίων αὐτοκράτωρ ἐν τοῖς αὐτοῦ χρόνοις διὰ κελεύσεως αὐτοῦ θείας πεποίησεν· τοὺς δὲ πλησιάζοντας τῇ Μεσοποταμίᾳ Συρίας Σαρακηνοὺς δι' ἐπιτηδευμάτων πολεμήσεις, οἷς ἐχρήσατο ὁ κατὰ τὸν μικρῷ παρελθόντα καιρὸν τὴν Θεοδοσίου πόλιν ὑπ' ἐκείνων κατεχομένην ἀφελόμενος στρατηγὸς, καὶ τῇ ἡμετέρᾳ αὐτὴν ὑποτάξας βασιλείᾳ. ἐπειδὴ δὲ οἱ ῥωμαϊκοὶ ἵπποι ἀήθως ἔχοντες πρόσε τὰς καμήλους καὶ πολλῷ μᾶλλον πρὸς τὰ τύμπανα ἠχοῦντα καὶ τὰ κύμβαλα πτύρονται, καὶ ἀποστρέφονται εἰς τὰ ὀπίσω. ὥστε καὶ εἰς φυγὴν διὰ τοῦ τοιούτου τρόπου πολλάκις ὁρμᾶν ῥωμαίους, δεῖ ἐθίζεσθαι τοὺς τῶν στρατιωτῶν ἵππους καὶ μάλιστα τῶν προτοστατῶν καὶ τῶν ἀρχόντων εἴς τε τοὺς κτύπους τῶν τυμπάνων καὶ τῶν κυμβάλων διὰ τοιαύτης γυμνασίας· καὶ δὴ καὶ εἰς τὸ συνεῖναι καμήλοις, καὶ μὴ ξενίζεσθαι τῇ θέᾳ αὐτῶν, εἰσὶ δὲ καὶ ἕτερα ἅπερ ἄν τις ἐπινοήσοι πρὸς τὰ παρόντα διασκοπούμενος. * *
* * * * * * * * * * * * * *

* τοῖς στρατιώταις ἡμῶν ἢ τοῖς ἵπποις ἐμπέσωσιν· εἰ δὲ ἀνάγκη γένηται ἐν δυσκολωτέρῳ τόπῳ τὴν μάχην γενέσθαι. κάλλιόν ἐστιν ἵνα τοὺς μὲν ἐν πεζικῇ τάξει στήσωμεν· τοὺς δὲ ἐπὶ τῶν ἵππων. καὶ μὴ τὴν πᾶσαν παράταξιν ἐν τοῖς τοιούτοις τόποις ἐφ' ἵππων τάσσειν· τὰς δὲ ἐξελίξεις ἤγουν ἐπιστροφὰς ἐν ταῖς ὑποχωρήσεσι· μὴ δι' ὄψεως αὐτῶν ποιεῖσθαι. ἀλλὰ διὰ τῶν πλαγίων αὐτῶν ἀναστρέφειν καὶ τοὺς νώτους αὐτῶν λαμβάνειν· σπουδάζοντες γὰρ οἱ πέρσαι ἐν ταῖς διώξεσι μὴ διαλύειν τὴν τάξιν αὐτῶν. εὐκόλως τοὺς νώτους αὐτῶνπρο διδόασι τοῖς κατ' αὐτῶν ὑποστρέφουσιν. ἐὰν γὰρ οἱ ὑποχοροῦντες αὐτοῖς βουληθῶσιν ἀντιστρεφόμενοι εἰς ὄψιν τῶν διωκόντων αὐτοὺς ἐλθεῖν, βλαβήσονται· ἐπειδὴ οὐχ ὥσπερ οἱ σκύθαι ἐν ταῖς διώξεσιν· οὕτως καὶ οἱ πέρσαι ἀτάκτως ἐπιτίθενται· ἀλλὰ πράως καὶ συντεταγμένως· διὸ τοὺς ἀναστρέφοντας κατ' αὐτῶν ὡς εἴρηται. οὐ δεῖ δι' ὄψεως. ἀλλὰ διὰ τῶν πλαγίων κατὰ τοῦ νώτου αὐτῶν ἐπιτηδεύειν ἔρχεσθαι.

Πῶς δεῖ σκύθαις μάχεσθαι. τοῦτ' ἔστιν ἀβάροις καὶ τούρκοις καὶ λοιποῖς ὁμοδιαίτοις αὐτῶν οὐννικοῖς ἔθνεσιν.

ΤΑ σκυθικὰ ἔθνη μιᾶς εἰσιν ὡς εἰπεῖν ἀναστροφῆς τε καὶ τάξεως· πολύαρχά τε καὶ ἀπράγμονα· μόνα δὲ τὰ τῶν τούρκων καὶ ἀβάρων φροντίζουσι τάξεως πολεμικῆς ἰσχυροτέρας τῶν ἄλλων σκυθικῶν ἐθνῶν. τὰς ἐν παρατάξει μάχας ποιούμενα· καὶ τὸ μὲν τῶν τούρκων πολύανδρον τέ ἐστι καὶ ἐλεύθερον. ἀπελλαγμένον τῆς τῶν πλειόνων πραγμάτων ποικιλίας· οὐδὲν ἕτερον πεπειρασμένον. ἢ τὸ ἀνδρείως πρὸς τοὺς ἐχθροὺς διακεῖσθαι· τὸ δὲ τῶν ἀβάρων μοχθηρότατόν τε καὶ ποικίλον καὶ πρὸς τοὺς πολέμους ἐμπειρικώτατον.

Ὅτι

Ὅτι τὰ ἔθνη ταῦτα δύνανται ὑποφέρειν πόνους καὶ κακοπαθείας, καὶ ψῦχος, καὶ καύσωνα, καὶ τροφῆς ἔνδειαν· περίεργα δέ εἰσι καὶ κρυψίβουλα, καὶ ἄπληστα ἐπὶ χρήμασιν. καὶ διὰ τοῦτο καὶ ὅρκους περιφρονοῦσι καὶ οὔτε συνθήκαις ἐμμένουσιν, οὔτε φιλίαν συντηροῦσιν, οὔτε ἀρκοῦνται δώροις. ἀλλὰ πρὶν ἢ τὸ δοθὲν δέξονται, μελετῶσι τοῦ ἀναστρέψαι τὰ συμφωνηθέντα· ἐπιτηροῦσι δὲ καιροὺς ἐπιτηδείους καὶ πρὸς αὐτοὺς ἀγωνίζονται ἀνυπερθέτως, καὶ σπουδάζουσιν οὐ τοσοῦτον ἀπὸ χειρὸς καὶ δυνάμεως, ὅσον ἀπὸ δόλου καὶ αἰφνιδιασμάτων καταγωνίσασθαι τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν.

Ὅτι ἔμπειροί εἰσι μάλιστα πρὸς τὴν καβαλλαρικὴν τοξείαν· ἀκολουθεῖ δὲ αὐτοῖς καὶ πλῆθος ἀλόγων χάριν τε ἀποτροφῆς ἰδίας· καὶ ἵνα ἐντεῦθεν πλῆθος φαίνωνται· μέχρι δὲ τῆς τοῦ πολέμου ἡμέρας διακεχωρισμένοι εἰσὶ κατὰ γένεαν καὶ κατὰ φυλήν. τὰς δὲ σκούλκας αὐτῶν ἀπομακρόθεν πυκνὰς ποιοῦσι, πρὸς τὸ μὴ εὐκόλως αὐτοὺς αἰφνιδιάζεσθαι, ὃ καὶ ἡμᾶς δεῖ ποιεῖν πρὸς αὐτούς.

Ὅτι ἔθος ἔχουσιν ἐν τῇ συμβολῇ τοῦ πολέμου ἔξω τῆς παρατάξεως αὐτῶν δύναμίν τινα ἐκπερισσοῦ φυλάττειν· καὶ ταύτην πέμπουσιν εἴτε πρὸς τὸ ἐνεδρεῦσαι τοὺς ἀμελῶς αὐτοῖς ἀντιπαραταττομένους. εἴτε καὶ εἰς βοήθειαν τοῦ καταπονουμένου αὐτῶν μέρους· ἄρχονται δὲ τῆς παρατάξεως ὑπὸ νύκτα. ἐν δὲ τῇ μάχῃ οὐχ ὡς οἱ ῥωμαῖοι καὶ πέρσαι τὴν παράταξιν τάσσουσιν ἐν τρισὶ μέρεσιν. ἀλλ' ἐν διαφόροις μοίραις δρουγγιστὶ συνάπτοντας ἀλλήλας τὰς μοίρας. ὡς τὸ μίαν τινὰ φαίνεσθαι παράταξιν· τὰ δὲ ἀδέστρατα αὐτῶν ὄπισθεν τῆς παρατάξεως ἔχουσι πλησίον· καὶ τὸ τοῦλδον, ἢ ἀριστερὰ, ἢ δεξιὰ τῆς παρατάξεως ὡς ἀπὸ ἑνὸς ἢ δύο μιλίων ὑπὸ μετρίαν παραφυλακήν. πολλάκις δὲ καὶ συζευγνύνται τὰ περισσὰ τῶν ἵππων. ποιοῦσιν εἰς παραφυλακὴν τῆς παρατάξεως αὐτῶν κατὰ νώτου αὐτῆς ταῦτα τιθέντες.

Ὅτι ἐν τῷ πολέμῳ εἰς βάθος μᾶλλον παρατάττουσιν ἴσον ποιοῦντες καὶ πυκνὸν τὸ μέτωπον· χαίρουσι δὲ καὶ ταῖς ἀπὸ μήκοθεν μάχαις καὶ ἐνέδραις, καὶ ταῖς κυκλώσεσι κατὰ τῶν ἐναντίων καὶ ταῖς ἐσχηματισμέναις ὑποχωρήσεσι καὶ ἀντιστροφαῖς καὶ ταῖς κατακούμνας τάξεσι τουτέστι ταῖς διεσπαρμέναις· τρέποντες δὲ τοὺς ἐχθροὺς αὐτῶν πάντα ἐν δευτέρῳ λογιζόμενοι οὐκ ἀρκοῦνται ὥσπερ πέρσαι καὶ ῥωμαῖοι καὶ τὰ λοιπὰ ἔθνη ἐπὶ τῇ μετρίᾳ καταδιώξει. ἀλλὰ μέχρι τοσούτου ἐνίστανται, μέχρι οὗ τελείως τοὺς ἐχθροὺς καταλύσουσι πᾶσαν μέθοδον κινοῦντες εἰ δὲ καὶ τινὲς τῶν ἐχθρῶν αὐτῶν διωκόμενοι εἰς ὀχύρωμα καταφύγωσι σπουδάζουσιν ἀκριβῶς προσκαρτεροῦντες στενοχωρεῖν αὐτούς. ἵνα τῇ στενότητι καὶ ἐνδείᾳ ἢ χειρώσονται αὐτοὺς ἢ εἰς ἅπερ αὐτοὶ βούλονται σύμφωνα τούτοις ἀγάγωσι * * *

Hae vero gentes subferre possunt labores & aerumnas & frigus & aestum, & alimoniae inopiam. Curiosae vero sunt, & arcani consilii, & insatiabiles divitiis. Et propterea etiam iuramenta despiciunt, & neque conventis stant, neque amicitiam conservant, neque donis contenti sunt, sed antequam datum accipiant, pacta conventa evertere meditantur. Observant vero opportuna tempora, & tunc praeliantur magnopere, & student non tantum manibus & potentia, quantum dolo, & repentinis incursionibus, expugnare inimicos suos.

Quia periti sunt maxime equestris iaculationis, sequitur vero eos multitudo animalium & proprii alimenti gratia, & ut illic multitudo videantur. Usque autem ad diem praelii separati sunt secundum genus & tribum. Sculcas vero suas faciunt a longe spissas, ne facile repente surgant ipsi; quod etiam nos contra eos facere consentaneum est.

Quia illis mos est in commissione praelii extra ordinationem praelii partem aliquam exercitus ex abundanti servare; & hanc mittunt, sive ut insidiis claudantur ii, qui negligenter contra eos ordinati sunt; sive etiam in auxilium deficientis eorum partis. Incipiunt vero ordinationem sub nocte. In pugna vero non ut Romani & Persae aciem instituunt, in tribus partibus; sed in differentibus partibus per drungos mutuas partes componentes, ut una quaedam acies videatur. Adestrata vero sua post aciem prope habent, & tuldum, vel a dextris, vel a sinistris aciei, ut unum, vel duo milliaria sub moderata custodia. Saepe vero equorum copiae coniunguntur, & faciunt in custodiam aciei suae, contra tergus eius illas statuentes.

In praelio profundi magis ordinatur aequalem & densam facientes faciem. Gaudent vero etiam pugnis a longe, & insidiis, & circuitionibus, adversus contrarios, & consideratis discessibus, & conversionibus, & ordinationibus, catacumnas, hoc est dispersis ordinibus. Vertentes vero in fugam hostes suos, omnia in secundo reputantes loco, non contenti sunt ut Persae & Romani & reliquae gentes moderata persequutione; sed instant donec hostes omnem methodum moventes dissolverint. Si qui vero hostium suorum persequutionem ferentes in castellum confugerint, student diligenter perseverantes in angustias eos redigere, ut angustiarum beneficio, & securitate, vel capiant eos, vel in quaecumque ipsi volunt, consona his, inducant * * *

F I N I S.

CON-

CONSTANTINI
PORPHYROGENNETAE
IMPERATORIS
DE THEMATIBVS
IMPERII ORIENTALIS
ET
OCCIDENTALIS
LIBRI II.
ET NOVELLAE CONSTITVTIONES.

IMPERII ORIENTALIS et
Auctore GUILLELMO I

28 29 30 31 32 33 34 35 36

51 50 49 48 47 46 45 44 43

SCLAVO
MAGNA
Chrobati Montes
Bag
Danubius fl.
MO
FRANCIA
TU
ALBA SERBLIA
ubi
nunc Tu
PANNONIA
Sabas fl.
Civita nova
Concordia
Istriae
Aquileia
Montes
Nonum
Phines
Muran
Verona
Venetiae
CHROBATIA
Gutzeca
ISTRIA
Albunum
DALMATIA
Litza
Cribasa
Nina
Incna
Brebera
Chlobena
Tzentzena
Sidraga
Bosonae
Damaso
Sabas fl.
Bona
Ager
Suerda
Catautrobeno
Pysuch
Lumbricatum
Paráthalassia
Dale
Bona
Belitsin
PAGANIA
Tetrangurium
ARENTA
SE
Ies
Choara I.
Mocrisic
ZACHLUMI
Dobriscio
Ragnsum
THEMA
Terbunia
Lastobon I.
Moleta
Malozeata
Ragusium
TERBUNIA
Canalitae
Rhisana
Decatera
Occidens

ΤΟΥ ΣΟΦΩΤΑΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

Περὶ Θεμάτων.

ΠΕΡΙ τῶν θεμάτων τῶν ἀνηκόντων τῇ βασιλείᾳ τῶν Ῥωμαίων, καὶ πόθεν ἔσχον τὰς ὀνομασίας, καὶ τί σημαίνουσιν αἱ τούτων προσηγορίαι. καὶ ὅτι τὰ μὲν αὐτῶν ἀρχαΐζουσι, τὰ δὲ νέαν ἐκτήσαντο τὴν προσηγορίαν, εἰ δοκεῖ, πρῶτον τοῦ καλουμένου θέματος Ἀνατολικοῦ μνημονεύσωμεν.

Πρῶτον θέμα, τὸ καλούμενον Ἀνατολικόν.

ΟΥ κατὰ τὴν τῶν πολλῶν ὑπόληψιν, ὡς ἐμοὶ καταφαίνεται, ἡ τῶν θεμάτων ἐγένετο προσηγορία. οὐδὲ γὰρ παλαιά τις ἐστὶν, οὐδέ τις τῶν ἱστορίας γραψάντων ἐμνήσθη τοιαύτης ὀνομασίας, ὡς λέγεται νῦν· ἀλλὰ πάλαι καὶ κατ' ἀρχὰς, τάγματά τινα καὶ λεγεῶνες ὑπῆρχον ἀναγεγραμμέναι κατ' ἔθνος, ὡς ἡ λεγεὼν τῶν τεσσαράκοντα μαρτύρων ἐλέγετο Κεραυνοβόλος, καὶ ἄλλη Μαρμαριτῶν, καὶ ἄλλη Πισιδικὴ, καὶ ἑτέρα Θετταλικὴ, καὶ ἄλλη ἄλλως ὠνομασμένη, ὑπὸ δοῦκα καὶ ἡγεμόνα τυγχάνουσα, πολλάκις δὲ καὶ πραιπόσιτον. καὶ ταῦτα ποτὲ, ὅτε οἱ βασιλεῖς μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπεστράτευον, καὶ τοῖς ἀνταίρουσι τὸν τῆς Ῥωμαϊκῆς δουλείας ζυγὸν ἐπετίθεσαν· καὶ μικροῦ δεῖν, πᾶσαν τὴν οἰκουμένην ἐπολιόρκουν ἀτακτοῦσαν καὶ ἀντιλέγουσαν, ὡς ὁ Καῖσαρ Ἰούλιος, ὡς ὁ σεβαστὸς Αὔγουστος, ὡς ὁ Τραϊανὸς ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, ὡς ὁ μέγας ἐν βασιλεῦσι Κωνσταντῖνος, καὶ Θεοδόσιος, καὶ οἱ μετ' ἐκείνους τὸν χριστιανισμὸν καὶ τὴν θεοσέβειαν ἀσπασάμενοι. οὐκ ἦν γὰρ εἰκὸς, βασιλέως ἐπὶ στρατοπέδου παρόντος, στρατηγὸν διατάττεσθαι. ὑφ' ἡγεμόνας γὰρ καὶ ταξιάρχας ἐτέλουν, καὶ ὅλα τὰ τῶν πολεμίων πράγματα ἐπὶ τῇ τοῦ βασιλέως βουλῇ ἀπεκρέμαντο, καὶ πᾶς ὁ λαὸς εἰς ἕνα καὶ μόνον τὸν βασιλέα ἑώρα. Ὅτε δὲ τοῦ στρατεύειν οἱ βασιλεῖς ἀπεπαύσαντο, τότε καὶ στρατηγοὺς καὶ θέματα διωρίσαντο. καὶ εἰς τοῦτο κατέληξεν ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ μέχρι τῆς σήμερον, νυνὶ δὲ στενωθείσης τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς, ἤγουν τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας, καὶ ἀκρωτηριασθείσης κατά τε ἀνατολὰς, καὶ δυσμὰς ἀπὸ τῆς ἀρχῆς Ἡρακλείου τοῦ Λίβυος, οἱ ἀπ' ἐκείνου κρατήσαντες οὐκ ἔχοντες ὅποι καὶ ὅπως καταχρήσονται τῇ αὐτῶν ἐξουσίᾳ, εἰς μικρά τινα μέρη κατέτεμον τὴν ἑαυτῶν ἀρχὴν, καὶ τὰ τῶν στρατιωτῶν τάγματα, μάλιστα, καὶ ἑλληνίζοντες, καὶ τὴν πάτριον καὶ Ῥωμαϊκὴν γλῶτταν ἀποβαλόντες. Λογγίνους γὰρ ἔλεγον τοὺς χιλιάρχους, καὶ κεντυρίωνας τοὺς ἑκατοντάρχους, καὶ Κόμητας τοὺς νῦν στρατηγούς. αὐτὸ γὰρ τὸ ὄνομα τοῦ θέματος, Ἑλληνικόν ἐστι καὶ οὐ Ῥωμαϊκὸν, ἀπὸ τῆς θέσεως ὀνομαζόμενον. Ἀνατολικὸν τοίνυν τὸ θέμα καλεῖται, οὐχ ὅτι τῆς ἄνω καὶ πρώτης ἀνατολῆς

SAPIENTISSIMI IMPERATORIS

CONSTANTINI

PORPHYROGENITI

De Thematibus

LIBER PRIMUS.

DE Thematibus, quae ad Romanum Imperium spectant, acturi, & unde adpellationem duxerint, & hae ipsae adpellationes quid significent, & quod nonnulla Themata antiquum retineant nomen; alia vero novitium, ac recens nacta sint; primum quidem, si videtur, Thematis Anatolici cognominati mentionem faciemus.

Primum Thema, Anatolicum adpellatum.

THematum adpellatio, ut mihi quidem videtur, nequaquam eam, quam multi opinantur originem habet siquidem; neque enim antiqua est, neque quisquam eorum, qui historias condidere, eiuscemodi adpellationis, quae nunc in usu est, mentionem facit. Olim vero, & ab initio, turmae quaedam, ac legiones per singulas provincias distributae erant, quemadmodum legio quadraginta Martyrum dicebatur Fulminatrix, & alia Marmaritarum, alia Pisidica, alia Thessalica, aliaeque aliter nuncupatae; quae ducibus, & praefectibus, saepe etiam praepositis subditae fuerunt. Atque haec quidem olim, quum Imperatores una cum populo expeditiones facerent, & in eos, qui Romanae servitutis iugum detrectabant, copias ducebant; ac totum fere orbem terrarum renitentem, reluctantemque subigerent; quemadmodum Iulius Caesar, ut venerabilis ille Augustus, ut celebratissimus ille Traianus, ut magnus ille Imperator Constantinus, & Theodosius; & qui post illos Christianam Religionem, ac divini numinis cultum sunt amplexi. Neque enim par erat, ipso Imperatore in exercitu versante, praetorem designari; siquidem sub ducibus, & centurionibus degebant; omniaque bellica negotia ab Imperatoris voluntate pendebant, & populi totius oculi in unum, ac solum Imperatorem erant coniecti. Quum vero Imperatores expeditionibus interesse desierunt, tum demum Praetores, & Themata constituta. Atque hanc quidem rationem Romanum Imperium in hodiernum usque diem tenuit. Verum nunc, quum Romanorum principatus, seu Romanum Imperium angustius sit factum, & extremis aliquot provinciis tam Orientem, quam Occasum versus sit mutilatum ab Imperio Heraclii Libyci, qui post eum regnarunt, quum non haberent ubi, aut quomodo potentiam, dominatumque suum exercerent, in parvas aliquot partes Imperium suum, ac militum turmas secuerunt; & tunc maxime Graecum sermonem adfectabant, patrium

trium vero, ac Romanum repudiabant. Longinos quippe vocabant, qui mille militibus, & centuriones, qui centum praeerant, & Comites, quos nunc Strategos. Ipsum enim Thematis nomen Graecum est, non Romanum, ἀπὸ τῆς θέσεως, hoc est a positione, sive locatione ita nuncupatum. Anatolicum igitur Thema adpellatur, non quod superioris illius, ac primi Orientis sit, unde Sol oritur; sed quod nostrum, qui Byzantii habitamus, & totius Europae respectu, Anatolicum, idest, Orientale dicatur: respectu vero eorum, qui Mesopotamiam, Syriam, & magnam Asiam habitant, in qua degunt Indi, & AEthiopes, & AEgyptii, dicitur Occidentale, quod interiacet, & Asia minor. Oriens quippe, ut diximus, Indorum est, & AEthiopum, & AEgyptiorum, & reliquorum, qui Orientem incolunt. At vero ne prolixiores simus, & videamur nonnullis monstrosa dicere de Thematum adpellatione, breviter rei ipsius, ita ut sese habet, veritatem exponemus.

τολῆς ἐστιν. ὅθεν ἀνίσχει ὁ ἥλιος, ἀλλ' ὅτι πρὸς ἡμᾶς τοὺς κατοικοῦντας τὸ Βυζάντιον καὶ τὸν τῆς Εὐρώπης τόπον. λέγεται ἀνατολικόν. πρὸς δὲ τοὺς κατοικοῦντας τὴν Μεσοποταμίαν, Συρίαν, καὶ τὴν μεγάλην Ἀσίαν, ἐν ᾗ κατοικοῦσιν Ἰνδοὶ, καὶ Αἰθίοπες, καὶ Αἰγύπτιοι, λέγεται δυτικὸν μέσον, καὶ Ἀσία μικρά. ἡ γὰρ ἀνατολὴ, καθώσπερ ἔφημεν, Ἰνδῶν ἐστι, καὶ Αἰθιόπων, καὶ Αἰγυπτίων, καὶ τῶν λοιπῶν τῶν τὴν ἀνατολὴν κατοικούντων. ὅμως ἵνα μὴ μακρολογῶμεν, καὶ δοκῶμέν τισι τερατεύεσθαι περὶ τῆς τῶν θεμάτων ὀνομασίας, ἐν συντόμῳ ἐροῦμεν ὡς ἔχει αὐτὴ ἡ ἀλήθεια.

Anatolicum itaque Thema, ut nunc adpellatur, a quinque gentibus totum incolitur. Initium enim a Comopoli, quae dicitur Merus, sumit, & vocatur Phrygia Salutaris, Iconium usque. Finitima vero Isauris Taurum versus, adpellantur Lycaonia, quae vero ad Mare, ad Austrum, & ad montes Frigidi cognominatos vergunt, Attaliam usque, Pamphylia nuncupatur. Vlteriora autem, & mediterranea, Pissidia dicuntur; quae vero ab Acroino Amorium usque, Phrygia Capatianes vocatur. At, quae ad mare vergunt, & Cariam disterminant, Lycia dicitur. Quaecumque igitur sunt mediterranea, & finitima Tauro, & ad montes Cappadociae usque pertingunt, Anatolica nuncupantur. Partes siquidem sunt Anatolici thematis. His igitur limitibus Anatolicum thema terminatur, initium quidem habens a Mero, quae est finis Obsequii; pertingens vero in longitudinem ad montes Isauriae usque. Quod autem ad latitudinem attinet, habet quidem a sinistra partes quasdam Buccellarii, & initium Cappadociae; ad dextram vero Isauriam, & initium partium Cibyrrhaeotici Thematis.

Τὸ τοίνυν Ἀνατολικὸν θέμα, ὡς νῦν ὀνομάζεται, ἐκ πέντε ἐθνῶν τὴν ὅλην κατοικίαν εὖ σχηκεν, ἀρχὴν γὰρ αὐτοῦ ἀπὸ τῆς Κωμοπόλεως τῆς ὀνομαζομένης Μηροῦ πεποίηται, καὶ λέγεται Φρύγη Σαλουταρίας, ἕως τῶν Ἰκονίου. τάδε πρόσοικα τῶν Ἰσαύρων τὰ πρὸς τὸν Ταῦρον, καλεῖται Λυκαονία. τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν, καὶ τὸν Νότον, καὶ τὰ τοῦ καλουμένου Ψυχροῦ ὄρη, καὶ ἕως αὐτῆς Ἀτταλείας, καλεῖται Παμφυλία, τὰ δὲ ἄνω, καὶ μεσόγαια, καλεῖται Πισιδία. τὸ δὲ ἀπὸ τοῦ Ἀκροϊνοῦ καὶ μέχρι τοῦ Ἀμωρίου, καλεῖται Φρυγία Καπατιανῆς. τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν νεύοντα, καὶ διορίζοντα τὴν Καρίαν, καλεῖται Λυκία. ὅσα μὲν οὖν εἰσὶ μεσόγαια, καὶ πρόσοικα τῷ Ταύρῳ, καὶ διήκοντα μέχρι τῶν ὁρίων Καππαδοκίας, καλεῖται Ἀνατολικά· μέρη γάρ εἰσι τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος. ἐν ταῦθα τοίνυν τὸ τοῦ Ἀνατολικοῦ θέματος ἐστὶ πέρας, ἀρχὴν μὲν ἔχον ἀπὸ τῆς Μηροῦ, ἥ ἐστι τέλος τοῦ Ὀψικίου· τερματίζον δὲ μέχρι τῶν ὁρίων Ἰσαυρίας πρὸς μῆκος· πρὸς δὲ πλάτος, ἔχει μὲν ἐξ ἀριστερῶν, μέρη τινὰ τοῦ Βουκελλαρίου, καὶ τὴν ἀρχὴν τῆς Καππαδοκίας· πρὸς δὲ δεξιὰν, τήν τε Ἰσαυρίαν, καὶ τὴν ἀρχὴν τῶν μερῶν τοῦ Κιβυρραιώτου.

Habes itaque thema Anatolicum. Atque initio quidem res ita se non habuit; sed agmen militare dividebatur in praefecturas, quarum aliae mille, aliae quingentis, aliae centum, aliae vero quinquaginta capitibus constabant. Vnus vero quidam Proconsul praeerat omnibus agminibus, quemadmodum posterioribus temporibus etiam ad Iustinianum usque mittebatur magister agminum Praefectus. Cuius rei fidem facit, monumentum, quod Smyrnae positum est Publio cuidam Proconsuli, cum hac Inscriptione:

Ἰδοὺ τοίνυν τὸ θέμα τὸ ἀνατολικόν· καὶ κατ' ἀρχὰς μὲν οὐκ ἦν οὕτως· ἀλλ' εἰς χιλιαρχίας καὶ πεντακοσιαρχίας, καὶ ἑκατονταρχίας, καὶ πεντηκονταρχίας διῄρητο τὸ τάγμα τὸ στρατιωτικόν. εἷς δέ τις Ἀνθύπατος ἐκράτει τῶν ὅλων ταγμάτων, ὥσπερ ἐπὶ τῶν κάτω χρόνων, καὶ ἕως Ἰουστινιανοῦ, μάγιστρος ἐπέμπετο τοῖς τάγμασιν ἔξαρχος· καὶ μάρτυς ὁ ἐν Σμύρνῃ κείμενος τάφος Πουπλίου τινὸς Ἀνθυπάτου γράφων οὕτως·

PVBLIVS PROCOS, PRAEFECTVS IONIAE, PHRYGIAE, AEOLIDIS, MEONIAE, LYDIAE, HELLESPONTI, MYSIAE, BITHYNIAE, TARSIAE, GALATIAE, MARYANDYNORVM, PONTI, PAPHLAGONIAE, CAPPADOCIAE MINORIS, ET MAIORIS, ISAVRIAE, ET LYCAONIAE, ET VSQVE AD MONTES TAVRI, ET MINORIS ARMENIAE.

ΠΟΥΠΛΙΟΣ ΑΝΘΥΠΑΤΟΣ ΑΡΧΩΝ ΙΩΝΙΑΣ, ΦΡΥΓΙΑΣ, ΑΙΟΛΙΔΟΣ, ΜΗΟΝΙΑΣ, ΛΥΔΙΑΣ, ΕΛΛΕΣΠΟΝΤΟΥ, ΜΥΣΙΑΣ, ΒΙΘΥΝΙΑΣ, ΤΑΡΣΙΑΣ, ΓΑΛΑΤΙΑΣ, ΜΑΡΥΑΝΔΗΝΩΝ, ΠΟΝΤΟΥ, ΠΑΦΛΑΓΟΝΙΑΣ, ΚΑΠΠΑΔΟΚΙΑΣ ΜΙΚΡΑΣ ΚΑΙ ΜΕΓΑΛΗΣ, ΙΣΑΥΡΙΑΣ ΤΕ ΚΑΙ ΛΥΚΑΟΝΙΑΣ, ΚΑΙ ΜΕΧΡΙ ΤΩΝ ΟΡΙΩΝ ΤΟΥ ΤΑΥΡΟΥ ΚΑΙ ΤΗΣ ΜΙΚΡΑΣ ΑΡΜΕΝΙΑΣ.

Habes praefecturam unius Proconsulis. Fuit autem posterioribus temporibus alius quidam dux agminum, dignitate Patricius, nomine Ior-

Ἰδοὺ ἀρχὴ ἑνὸς Ἀνθυπάτου. ἐγένετο δὲ ἐν τοῖς κάτω χρόνοις ἄλλος τις στρατηλάτης τὴν ἀξίαν πατρίκιος, τοὔνομα Ἰορδάνης, οὗτινος εἰσὶ τὰ ἀργὰ

ἀργὰ μινσώρια τὰ ἀνάγλυφα, ἅπερ κεῖται ἐν τῷ βασιλικῷ βεστιαρίῳ, ἐπιγραφὴν ἔχοντα τοιάνδε,

ΙΟΡΔΑΝΟΥ ΣΤΡΑΤΗΛΑΤΟΥ ΤΗΣ ΑΝΑΤΟΛΗΣ, ΚΑΙ ΤΩΝ ΛΟΙΠΩΝ ΕΘΝΩΝ ΤΩΝ ΥΠΟ ΤΗΝ ΜΙΚΡΑΝ ΑΣΙΑΝ.

Καὶ οὗτος γὰρ μόναρχος ἦν τῆς αὐτῆς ἀνατολῆς, ἤνθει δὲ καὶ εὐδοκίμει ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀρκαδίου τοῦ βασιλέως. ὡς οὖν προείπομεν, τὸ νῦν ἀνατολικὸν καλούμενον θέμα ὑπὸ πέντε ἐθνῶν κατοικεῖται, Φρυγῶν, Λυκαόνων, Ἰσαύρων, Παμφύλων, Πισιδῶν. κατ' ἔθνος οὖν αὐτῶν ἦν ἀρχηγὸς ὅτε ἦσαν ἐλεύθεροι, καὶ πρὸ τοῦ τὸν ζυγὸν καὶ τὴν ἀρχὴν ἐμπεσεῖν ἐπ' αὐτοὺς τὴν Ῥωμαϊκήν. ἐμπεσόντος δὲ τοῦ τῶν Ῥωμαίων ζυγοῦ, καὶ αὐξηθείσης τῆς βασιλείας αὐτῶν, ἐδουλώθησαν ἅπαντες, καὶ ἐγένοντο συμμιγεῖς ὑπὸ μίαν ἀρχήν. διῃρέθησαν δὲ, καὶ ἐγένοντο θέματα, ὅτε ἡ τοῦ Ῥωμαίων ἀρχὴ παρὰ τῶν ἀθέων Ἀγαρηνῶν ἤρξατο κολοβοῦσθαι, καὶ ἀκρωτηριάζεσθαι, καὶ συστέλλεσθαι κατὰ μικρόν· καὶ ἕως μὲν Ἰουστινιανοῦ τοῦ βασιλέως ὑπὸ μίαν ἀρχὴν ἦσαν ἅπαντες, καὶ τῆς Μαυρικίου βασιλείας· καὶ μάρτυς αὐτὸς Βελισάριος, ὃς ἦν μονοστράτηγος ὅλης ἀνατολῆς. ἐπὰν δὲ ἤρξαντο οἱ Ἀγαρηνοὶ ἐκστρατεύειν κατὰ Ῥωμαίων, καὶ διαφθείρειν τὰς κώμας καὶ πόλεις αὐτῶν, ἠναγκάσθησαν οἱ κατὰ καιρὸν βασιλεῖς τέμνειν εἰς μικρὰ τὴν μίαν ἀρχήν. καὶ τὸ μὲν ἀπένειμον στρατηγῷ τινι, καὶ ἐκάλεσαν Ἀνατολικὸν, διότι, ὡς προείπομεν, πρὸς ἡμᾶς τοὺς κατοικοῦντας τὸ Βυζάντιον, πρὸς ἀνατολὴν κεῖται. τὸ δὲ παλαιὸν, κατὰ ἔθνος ἦν ἀρχηγός. ἐπολιτεύοντο δὲ, ὡς ἦν ἔθος αὐτοῖς· ἄλλοι μὲν δημοκρατίαις, ἄλλοι δὲ τυράννοις ὑποταττόμενοι. ὑπὸ δὲ τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν γενόμενοι, εἰς ἐπαρχίας διῃρέθησαν, καὶ ἡγεμονίας καὶ δουκάτα, καὶ τοὺς καλουμένους κονσιλιαρίους, τουτέστι βουλευτάς. ἦσαν δὲ καί τινες αὐτῶν πρίγκιπες, ὡς ἐν τοῖς τῶν ἁγίων μαρτυρίοις διεγράφη. ἀλλὰ μὴν καὶ σκρινιάριοι. ὕπαρχοι δὲ ἦσαν διττοὶ, ἕτεροι μὲν πραιτωρίων, ἕτεροι δὲ πόλεων· καὶ οἱ τῶν πραιτωρίων διηκόνουν τοῖς βασιλεῦσι στρατεύουσι, καὶ τὰς τῶν στρατιωτῶν τροφὰς ἐξ ἑτοίμου παρέχοντες, τά τε τῶν βασιλέων ἄπληκτα διευθετοῦντες, καὶ τὰς ὁδοὺς ἐκκαθαίροντες. καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῶν Ῥωμαίων. ὅτε δὲ Πέρσαι ἐκράτουν, καὶ μετ' αὐτοὺς Μακεδόνες, εἰς σατραπείας ἦν διῃρημένη ἡ πᾶσα Ἀσία· καὶ σατράπης μὲν ἦν Λυδῶν, ἕτερος δὲ Φρυγῶν, ἄλλος δὲ Ἰώνων, ἕτερος δὲ Παμφυλίων, ἄλλος δὲ Καρῶν, ἄλλος Παφλαγόνων, ἄλλος δὲ Βιθυνῶν, καὶ ἁπλῶς πᾶσα ἡ Ἀσία μικρὰ καλουμένη, ὡς ἐδόκει τῷ Πέρσῃ, κἄπειτα τοῖς Μακεδόσι, διεμεμέριστό τε καὶ διετάττετο. καὶ ἄλλος μὲν τῶν δημοσίων πραγμάτων ἦρχεν, ἄλλος δὲ τῶν στρατιωτικῶν. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ τοσοῦτον. ἐνταῦθα τοίνυν ἔστω τὸ πέρας τοῦ τῆς ἀνατολῆς θέματος. οἱ δὲ λεγόμενοι Τουρμάρχαι, εἰς ὑπουργίαν τῶν στρατηγῶν ἐτάχθησαν σημαίνει δὲ τὸ τοιοῦτον ἀξίωμα, τὸν ἔχοντα ὑφ' ἑαυτὸν στρατιώτας τοξοφόρους πεντακοσίους, καὶ πελταστὰς τριακοσίους, καὶ δεξιολάβους ἑκατόν. οὕτως γὰρ κεῖται ἐν τῇ βίβλῳ Ἰωάννου Φιλαδελφέως τοῦ καλουμένου Λυδοῦ.

Iordanes; cuius sunt albae lances sculptiles, quae in Regio Vestiario adservantur, cum hac Inscriptione:

IORDANI PRAEFECTI AGMINVM ORIENTIS, ET RELIQVARVM GENTIVM ASIAE MINORIS.

Erat enim hic Monarcha ipsius Orientis. Floruit autem, & claruit temporibus Arcadii Imperatoris. Anatolicum igitur Thema, a quinque, uti diximus, gentibus incolitur, Phrygibus videlicet, Lycaonibus, Isauris, Pamphyliis, & Pisidis. Singulae autem gentes suum habebant Principem, dum adhuc liberae essent, & priusquam iugo Romani Imperii subderentur; at immisso iis Romanorum iugo, auctoque eorum Imperio, omnes in servitutem redacti, & permixti sub uno Imperio fuere. Divisae vero sunt, factaque ex eis Themata, quum Imperium Romanum ab impiis Agarenis convelli, mutilari, & in angustum redigi coepit. Et quidem ad Iustiniani, & Mauricii Imperium usque omnes gentes sub uno Imperio erant; cuius rei testis est Belisarius, qui solus universi Orientis Imperator fuit. Quum vero Agareni Romanos bello infestare, eorumque vicos, ac urbes devastare coeperunt, coacti fuere subsequuti Imperatores unum Imperium in exiguas portiones partiri; atque hanc quidem tribuerunt Praefecto cuidam, & vocarunt Anatolicam, quod, ut antea dixi, respectu nostrum, qui Byzantium incolimus, Orientem versus sita sit. Olim vero singulae gentes suum habebant Principem, & patriis legibus, ac moribus regebantur; alii quidem populi democratiae, alii regiae administrationi subiecti. Verum a Romanis subacti in Provincias divisi fuerunt, & in Praefecturas, & Ducatus, & in eos, qui vocantur Consiliarii, hoc est, βουλευταὶ Consultores. Erant porro etiam quidam eorum Principes, uti in Actis Sanctorum Martyrum scriptum legitur, quin & Scriniarii. Praefecti autem erant duorum generum: alii quidem Praetoriorum, alii vero urbium. Ac Praefecti quidem Praetoriorum inserviebant Imperatoribus expeditionem facientibus; commeatum exercitui promte procurantes, & Imperatoria tentoria componentes, & vias purgantes. Atque haec quidem Romanorum. Quando vero Persae Imperium obtinebant, & post hos Macedones, universa Asia in Satrapias divisa erat. Atque alius quidem erat Satrapa Lydorum, alius Phrygum, alius Ionum, alius Pamphyliorum, alius Carum, alius Paphlagonum, alius Bithyniorum, & ut verbo dicam universa Asia, minor dicta, prout Persis visum erat, & postea Macedonibus divisa, administrataque fuit; atque alius quidem rebus civilibus praeerat, alius vero militaribus. Atque haec quidem hactenus. Et his finis esto de Themate Anatolico. Ceterum, qui dicti sunt τουρμάρχαι, ad ministerium Praefectorum instituti sunt. Significat vero eiuscemodi dignitas eum, qui praeest sagittariis quingentis, scutatis trecentis, stipatoribus centum. Ita enim habetur in libro Ioannis Philadelphensis, qui dictus est Lydus.

Thema secundum, dictum Armeniacum.

ARmeniacum, quod dicitur Thema, propriam adpellationem non habet. Neque enim vetusta est haec adpellatio; sed eam a vicinis, atque finitimis Armeniis accepit. Imo vero dixerim sub Heraclio Imperatore huiuscemodi adpellationem sumsisse. Nam neque Strabo Geographus eius vocis mentionem fecit, Cappadox alioqui genere, ex Amasea urbe; neque Menippus, qui totius orbis terrarum per stadia dimensionem conscripsit, neque Scylax Caryandenus, neque Pausanias Damascenus. Sed neque alius quisquam eorum, qui historiam scripserunt. Atqui recentiorem esse hanc adpellationem ex eo colligi potest, quod neque Procopius, neque Agathias, neque Menander, neque Hesychius Illustris, ullam huius nominis mentionem faciant, licet ipsi historiam Iustiniano imperante conscripserint. Cappadociam enim veteres in tres partes secuerunt: videlicet in Cataoniam, quae a Melitena initium accipit, & in eam, quae a Tauro monte Taurica nuncupatur; nec non in regionem ipsam mediterraneam, in qua & Caesarea urbs est, Cappadociae metropolis. Veteres autem maiorem, & minorem Cappadociam adpellant. Ac maiorem quidem a Caesarea, & Tauro, ad Ponticum Mare usque, quam terminat Halys quidem fluvius ab Occasu, Melitene vero ab Oriente. Atque haec quidem est maior Cappadocia, ut testatur Polybius, qui Romanam historiam scripsit; qui quidem terminat Cappadociam a Tauro, & Lycaonia, ad Ponticum Mare usque. Ipsa siquidem Neocaesaria, & Colonea, & Melitene universa, Cappadocia adpellatur. Est vero nomen Persicum: nam quum Artaxerxi Regi, aut nescio an alteri cuidam, leo inter venandum occurrisset, eiusque equum invasisset, oblatus casu Persa in hoc leonis occursu, stricto acinace, Regem de vita periclitantem liberavit, & leonem interfecit. Hic itaque Persa quum altissimum quemdam montem conscendisset, universamque regionem, quoad longissime humani oculi acies pertingere posset, circumspiciens, tam Orientem, & Occidentem, quam Meridiem, & Septentrionem versus, omnem eam dono a Rege accepit. Haec porro narrat Polybius. Atque habitatur quidem Coloneam versus ab Armeniis, ad mediterranea vero, ubi est Amasea, & Dasymon, qui dicitur a Leucosyris. Omnes tamen Cappadoces, etiam usque ad Mare Ponticum habitantes, Herodotus Leucosyros nuncupat, ad discrimen Syrorum, qui ultra Taurum, & Ciliciam incolunt, qui Melanosyri adpellantur. Minor autem Cappadocia, quae nunc inter Themata censetur, finitima est Lycaoniae, & Caesaream usque pertingit, ac extenditur ad initium Thematis Buccellariornm usque; desinit vero ad Orientem, Rodentum usque. & ad propugnaculum, quod vocatur Luli, atque ad ipsam Podendum usque. Vlteriora autem sunt partes Ciliciae, quarum praecipue urbes sunt Tarsus, Mompsuestia, & Adana. Et haec quidem est minor Cappadocia, quae

Θέμα δεύτερον τὸ καλούμενον Ἀρμενιακόν.

ΤΟ θέμα τὸ καλούμενον Ἀρμενιακὸν, οὐ κύριον ἔχει τὸ ὄνομα, οὐδὲ ἀρχαῖά τις ἐστὶν ἡ τούτου προσηγορία· ἀλλὰ ἀπὸ τῶν ὁμορούντων καὶ συνοικούντων Ἀρμενίων τὴν προσηγορίαν ἐκτήσατο. δοκῶ δὲ εἰπεῖν ὅτι ἐπὶ Ἡρακλείου τοῦ βασιλέως καὶ τῶν κάτω χρόνων τὴν τοιαύτην προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν. οὔτε γὰρ Στράβων ὁ γεωγράφος τῆς τοιαύτης ὀνομασίας ἐμνήσθη, καί τοι Καππαδόκης ὢν τὸ γένος, ἐξ Ἀμασείας τῆς πόλεως, οὔτε Μένιππος ὁ τοὺς σταδιασμοὺς τῆς ὅλης οἰκουμένης ἀπογραψάμενος, οὔτε μὴν Σκύλαξ ὁ Καρυανδηνὸς, οὔτε Παυσανίας ὁ Δαμασκηνὸς, οὔτε ἄλλος τις τῶν ἱστορίας γεγραφότων· καὶ φαίνεται νεωτέρα ἡ τοιαύτη ὀνομασία· οὔτε γὰρ Προκόπιος, οὔτε μὴν Ἀγαθίας, οὔτε Μένανδρος, οὔτε Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος, ἐμνημόνευσαν τοῦ τοιούτου ὀνόματος, οἱ τὰ χρονικὰ συντάξαντες ἐπὶ τῆς Ἰουστινιανοῦ βασιλείας. τὴν γὰρ Καππαδοκίαν οἱ παλαιοὶ εἰς τρία τέμνουσι μέρη· εἴς τε Καταονίαν, τὴν ἀπὸ Μελιτηνῆς ἀρχομένην, καὶ τὴν ἀπὸ τοῦ Ταύρου Ταυρικὴν ὠνομασμένην, καὶ αὐτὴν τὴν μεσόγαιον, ἐν ᾗ Καισάρεια ἡ πόλις τῶν Καππαδοκῶν μητρόπολις ἵδρυται. καλοῦσι δὲ οἱ παλαιοὶ μεγάλην τε καὶ μικρὰν Καππαδοκίαν. μεγάλην μὲν τὴν ἀπὸ Καισαρείας τε καὶ τοῦ Ταύρου, καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάσσης, ἣν διορίζει, Ἅλυς μὲν ποταμὸς ἐκ δυσμῶν, Μελιτηνὴ δὲ ἐξ ἀνατολῶν. καὶ αὕτη μὲν ἡ μεγάλη Καππαδοκία· καὶ τούτων μάρτυς Πολύβιος, ὁ τὴν Ῥωμαϊκὴν ἱστορίαν γεγραφώς· ὃς διορίζει τὴν Καππαδοκίαν, ἀπό τε Ταύρου καὶ Λυκαονίας, καὶ ἕως τῆς Ποντικῆς θαλάττης, καὶ αὐτὴ γὰρ ἡ Νεοκαισαρεία, ἥ τε Κολώνεια, καὶ ἡ Μελιτηνὴ σύμπασα, Καππαδοκία λέγεται. ἔστι δὲ τὸ ὄνομα Περσικόν· Πέρσης γάρ τις ἀνὴρ ἐν κυνηγίῳ Ἀρταξέρξῃ τῷ βασιλεῖ, ἢ οὐκ οἶδα ἄλλῳ τινὶ, λέων προσαπαντήσας, τοῦ ἵππου τοῦ βασιλέως ἐδράξατο· καὶ κατὰ τύχην εὑρεθεὶς ὁ Πέρσης ἐν τῷ τοῦ θηρὸς συναντήματι, τὸν ἀκινάκην σπασάμενος, ἐρρύσατο τὸν βασιλέα παρὰ μικρὸν κινδυνεύοντα, καὶ τὸν λέοντα ἐθανάτωσεν. οὗτος οὖν ὁ Πέρσης ἐπί τινος ὄρους ὑψηλοτάτου ἀναβὰς, καὶ πᾶσαν τὴν γῆν περισκοπήσας, ὅσην ὀφθαλμὸς ἀνθρώπινος περιβλέπει κατά τε ἀνατολὰς, καὶ δυσμὰς, ἄρκτον τε, καὶ μεσημβρίαν, δωρεὰν παρὰ τοῦ βασιλέως πᾶσαν εἴληφε. ταῦτα δὲ ἱστορεῖ Πολύβιος. καὶ κατοικεῖται πρὸς μὲν Κολώνειαν, παρὰ Ἀρμενίων· πρὸς δὲ τὴν μεσόγαιον, ὅπουπέρ ἐστιν ἡ Ἀμάσεια, καὶ ὁ λεγόμενος Δαζυμὼν, παρὰ τῶν καλουμένων Λευκοσύρων· ὅμως πάντας τοὺς Καππαδόκας, καὶ τοὺς μέχρι θαλάττης τῆς Ποντικῆς κατοικοῦντας, Ἡρόδοτος Λευκοσύρους καλεῖ, πρὸς ἀντιδιαστολὴν τῶν Σύρων τῶν ἐπέκεινα τοῦ Ταύρου, καὶ Κιλικίας οἰκούντων, Μελανοσύρων προσαγορευομένων. μικρὰ δὲ Καππαδοκία, ἡ νῦν χρηματίζουσα εἰς θέμα, ἥ τις ὅμορός ἐστι Λυκαονίας, καὶ διαβαίνει μέχρις αὐτῆς Καισαρείας· πλατύνεται δὲ ἕως ἀρχῆς τῶν Βουκελλαρίων· καταλήγει δὲ πρὸς ἀνατολὰς, μέχρις αὐτῆς Ῥοδεντοῦ καὶ τοῦ φρουρίου τοῦ καλουμένου Λούλου, καὶ αὐτῆς Ποδενδοῦ. τὰ δὲ ἐπέκεινα, τῆς Κιλικίας εἰσὶ μέρη, ὧν ἀπάρχεται ἡ Ταρσὸς, καὶ Μομψουεστία, καὶ Ἄδανα. καὶ ἥδε μὲν, μικρὰ Καππαδοκία, ἡ ἀρτίως εἰς ὄνομα θέματος χρηματίζουσα· ἐπὶ δὲ τῶν ἄνω χρόνων

νων εἴτε Ἰουστινιανοῦ, εἴτε ἄλλου τινὸς τῶν βασιλέων τμηθείσης τῆς Καππαδοκίας εἰς τρία μέρη, τὸ μὲν μεσόγαιον ἐκλήθη Χαρσιανὸν, ἀπὸ Χαρσίου τινὸς ἄρχοντος τῷ τότε καιρῷ εὐδοκιμήσαντος ἐν τῷ πρὸς Πέρσας πολέμῳ· καὶ διὰ τοῦτο εἰς θέματος τάξιν, καὶ στρατηγίδα μέχρι τοῦ νῦν ἐχρημάτισε. τὸ δὲ κάτω καὶ πρὸς θάλασσαν, ἐκλήθη Ἀρμενιακόν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴ πλησιόχωρον τῶν Ἀρμενίων. τὸ δὲ ἄνωθεν, καὶ ὁμοροῦν τοῖς Λυκάοσι, καὶ τῷ Ταύρῳ, Καππαδοκία μικρά· ἡ νῦν, ὡς ἔφημεν, εἰς ὄνομα θέματος χρηματίζουσα. ἐβασιλεύετο δὲ μέχρις Αὐγούστου Καίσαρος. ἦν δὲ ὑπὸ τὴν Περσικὴν ἐξουσίαν, πρὶν ἢ τῷ τῶν Ῥωμαίων αὐξηθῆναι βασίλειον· ἐγένετο δὲ καὶ αὐτόνομος ὅτε Ἀριαράθης ἦρχεν αὐτῆς ὁ βασιλεὺς, ἐξ οὗ καὶ ἡ λίμνη, ἡ τὸ ἅλας τίκτουσα, ἣν ἀρτίως βαρβαρίζοντες Καρατίαν καλοῦσι, Ἀριαράθεια ἐπωνόμαστο. μετὰ δὲ Ἀριαράθην, βασιλεύει αὐτῆς Ἀρχέλαος ὁ κηδεστὴς ἤτοι ὁ συμπενθερὸς Ἡρώδου τοῦ βασιλέως τῆς Ἰουδαίας. μετὰ δὲ ταῦτα παυσαμένης τῆς βασιλείας, εἰς ἐπαρχίας παρὰ τῶν Ῥωμαίων τὸ σχῆμα μετέβαλε, καὶ Ἀνθύπατος ταύτην ἐδασμολόγειτο, καὶ διετάτετο. εἰσὶ δὲ πόλεις ἐπίσημοι κατὰ τὴν πρώτην ἐπαρχίαν, τέσσαρες· Καισάρεια μητρόπολις, ἡ ἀπὸ τοῦ μεγάλου Καίσαρος Ἰουλίου ὀνομασθεῖσα. ἥ τις πρότερον ἐκαλεῖτο Μάζακα, ἀπὸ Μοσὼχ τοῦ τῶν Καππαδόκων ἀρχεγόνου. δευτέρα δὲ πόλις, Νύσσα. τρίτη Θερμά. τετάρτη Ῥεγεποδανδός. τῆς δὲ δευτέρας Καππαδοκίας εἰσὶ πόλεις ὑπὸ ἡγεμόνα, ὀκτώ· Τύανα, Φαυστινούπολις, Κύβιστρα, Ναζιανζος, Ἐρύσιμα, Παρνασὸς, Ῥεγέδωρα, Μωκισσὸς, καὶ φρούριον τὸ καλούμενον Κόρον. τῆς δὲ τρίτης Καππαδοκίας ἣ νῦν ὀνομάζεται Ἀρμενιακὸν, εἰσὶ πόλεις ἑπτά· Ἀμασεία, Ἴβωρα, Ζάλιχος, Ἄνδραπα, Ἀμινσὸς, Νεοκαισάρεια, Σινώπη. διαβεβόηται δὲ παρὰ πᾶσιν ἐπὶ κακοτροπίᾳ τὸ τῶν Καππαδόκων γένος, ὡς καὶ παροιμίαν περὶ αὐτῶν ἐξενεχθῆναι τοιαύτην. τρία κάππα κάκιστα· Καππαδοκία. Κρήτη, καὶ Κιλικία. καὶ ἐν ἐπιγράμμασι.

> Καππαδόκαι, φαῦλοι μὲν ἀεὶ ζώνης δὲ τυχόντες,
> Φαυλότεροι· κέρδους δ' εἵνεκα φαυλότατοι.
> Ἢν δ' ἄρα δὶς καὶ τρὶς μεγάλης δράξωνται ἀπήνης,
> Δὴ τότε γίγνονται φαυλεπιφαυλότατοι.

Καὶ ἄλλος·

> Καππαδόκην ποτ' Ἔχιδνα κακὴ δάκεν· ἀλλὰ καὶ αὐτὴ
> Κάτθανε γευσαμένη αἵματος ἰοβόλου.

Ἐκ δὲ ταύτης τὰ τοιαῦτα βλασφημουμένης, ἐβλάστησαν ἄνδρες, μᾶλλον δὲ εἰπεῖν, ἐξανέτειλαν ὥσπερ ἀστέρες πολύφωτοι, ἐπὶ σοφίᾳ διαβόητοι, ζηλωταὶ τῆς Χριστιανῶν πίστεως, Γρηγόριος ὁ θαυματουργὸς ὁ Νεοκαισαρείας ἐπίσκοπος, Φαίδιμός τε ὁ Ἀμασείας, καὶ Βασιλεὺς ὁ ἀοίδιμος ὁ ἐπὶ Λικινίου καρτυρήσας ὑπὲρ τῆς τῶν Χριστιανῶν πίστεως· καὶ Βασιλίσκος ὁ Κομάνων ἀρχιεπίσκοπος· ὃς καὶ αὐτὸς μαρτυρίῳ ἐτελειώθη. μεθ' οὗ κατετέθη τὸ λείψανον Ἰωάννου τοῦ Χρυσοστόμου. Βασίλειός τε ὁ μέγας ὁ Καισαρείας ἐπίσκοπος, καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, ὁ Ναζιανζοῦ τὴν ἐπισκοπὴν κληρωσάμενος· νυνὶ δὲ ἐν τῷ τῶν Ἀποστόλων ναῷ κατατεθεὶς μετὰ τῶν πατριαρχῶν ταύτης τῆς πό-

quae non ita pridem Thematis nomen nacta est. Superioribus vero temporibus, sive Iustiniani, sive alterius cuiusdam ex Imperatoribus, Cappadocia in tres partes secta, mediterranea pars Charsianum vocabatur a Charsio quodam Duce, qui tum temporis in bello adversus Persas prospere gesto celebris erat, atque idcirco in Thematis, & Praefecturae ordinem in hunc usque diem relata est. Inferior vero pars ad Mare vergens, Armeniacum adpellata est, quod sit regio Armeniis vicina. Superior autem pars, finitima Lycaonibus, & Tauro, Cappadocia minor, quae nunc, ut diximus, Thematis adpellationem nacta, sub Regum dominatu fuit usque ad Augustum Caesarem. Ante vero Romani Imperii incrementum, sub Persica potestate erat. Sed & sui iuris fuit, dum Ariaratha Rex ibi regnaret; ex quo etiam lacus sales gignens, quem modo Barbari Caratia adpellant, Ariarathea nuncupabatur. Post autem Ariaratham regnavit in eadem Archelaus adfinis Herodis Regis Iudaeorum. At postmodum quum desiisset gubernatio regia, in Praefecturam a Romanis forma administrationis est immutata, & Proconsul tributa ab ea colligebat, & ipsi praeerat. Sunt autem in prima Praefectura urbes celebriores quatuor: Caesarea metropolis, a magno illo Caesare Iulio ita nuncupata; quae antea vocabatur Mazaca, a Mosoch primo Cappadocum auctore; altera urbs Nissa; tertia Therma; quarta Rhegepodandus. Secunda vero Cappadociae Praefectura urbes habet octo: Thyana, Faustianopolin, Cybistram, Nazianzum, Erysima, Parnasum, Rhegedora, Mocissum, & propugnaculum, quod Corum dicitur. Tertiae autem Cappadociae, quae nunc adpellatur Armeniacum, urbes sunt septem: Amasea, Ibora, Zalichus, Andrapa, Aminsus, Neocaesarea, Sinope. Ceterum famosa apud omnes est ob nequitiam Cappadocum gens; adeo ut proverbium eiuscemodi de illis feratur; tria cappa pessima: Cappadocia, Creta, & Cilicia. Et in Epigrammatibus:

> *Cappadoces semper mali, cingulum vero nacti,*
> *Peiores; lucri vero gratia pessimi:*
> *Quum vero bis, aut ter magnum prehenderint currum,*
> *Tunc sane evadunt mali ter, & amplius.*

Et aliud,

> *Cappadocem quondam vipera mala momordit. Sed & ipsa*
> *Mortua est gustans sanguinem venena iaculantem.*

Ex hac autem adeo infami gente pullularunt, imo vero veluti fulgidae quaedam stellae emicuerunt, vera sapientiae laude celeberrimi, & Christianae fidei propugnatores acerrimi, Gregorius ille Thaumaturgus, Neocaesariensis Episcopus, & Phaedimus Amaseus, & Rex celeberrimus, qui sub Licinio martyrium pro fide Christiana subiit, & Basiliscus Comanensium Archiepiscopus; qui etiam ipse martyrio obiit; & cum quo conditae fuerunt reliquiae Ioannis Chrysostomi: praeterea Basilius Magnus Caesariensis Episcopus, & Gregorius Theologus, qui fuit Episcopus Nazianzenus; & nunc in aede

aede Apostolorum una cum Patriarchis huius urbis a pio & Christianae fidei studiosissimo Imperatore Constantino positus iacet. Insuper fratres Basilii Magni, videlicet Petrus, Gregorius, & Naucratius; necnon Caesarius Gregorii Theologi frater. Atque haec quidem de Cappadocia veluti compendio dicta sint.

Thema tertium, dictum Thracesiorum.

QVod vero nunc Thracesiorum Thema adpellatur, olim quidem & ab initio Asia minor dicebatur; & qui huic praeerat Proconsul Praefectus Asiae nuncupabatur. Et ne externos adferam, ipsemet testis est veritatis Lucas Evangelista & Apostolus, qui in Actis Apostolorum idem adserit, ubi mentionem faciens Alexandri, qui tum temporis apud Ephesios primatum obtinebat, eum adpellat Praefectum Asiae. Thracesiorum vero adpellatio hanc originem habet. Temporibus Alyatti, Lydorum regis, vir quidam cum uxore & liberis profectus ex Mysia, Thraciae regione, cuius etiam meminit Homerus, inquiens sic;

Mysorumque cominus pugnantium, & illustrium Hippemolgorum.

in eam Asiae regionem venit, quae Lydia dicitur, & prope Sardorum urbem habitavit. Rege itaque ad murum urbis considente, praeteriit Thracis uxor, urnam capite gestans, manibus vero colum & fusum; a tergo autem equus zonae adligatus; atque urna quidem, quam vertice gerebat, referta erat aqua; manibus vero nens colum & fusum exercebat: pone autem equus, quem adaquarat, cingulo adnexus sequebatur. Hac conspecta Rex vehementer admiratus est, & unde, quaenam, ex qua urbe esset, interrogavit; quae respondit, Mysam se natione esse; est vero id Thraciae oppidulum. Rex itaque adrepta ex hac muliere occasione, missa ad Regem Thracum Cotyn nuncupatum legatione, colonos inde cum uxoribus & liberis accepit; turbam satis numerosam. Ex hac natione adpellati sunt Asiae minoris incolae Thracesii; quod sint operosi, ac laboriosi, & opere manuario victum sibi quaeritantes. Vniversum vero Thracesiorum Thema hisce gentibus constat; Lydis, Maeonibus, Caribus, Ionibus. Atque Iones quidem nuncupantur, qui Miletum & Ephesum incolunt; qui vero mediterranea habitant, Sardiani, Lydi, Maeones, & Cares, & minoris Phrygiae incolae. Atque ita quidem se habent Thracesii. Hanc vero historiam scribit Nicolaus Damascenus decimo octavo Historiae suae libro; qui quidem fuit scriba Herodis Regis. Thracesii autem adpellati sunt, quod ex Thracum regione orti essent. Ceterum in Asia habentur urbes viginti & una; prima quidem Ephesus, altera Smyrna, tertia Sardis, quarta Miletus, quinta Priene, sexta Colophon, septima Thyatira, octava Pergamum, nona Magnesia, decima Trallis, undecima Hierapolis, duodecima Colossae, quae nunc Chonae dicuntur, ubi visitur celeberrimum templum Michaelis Archangeli; decimatertia Laodicea, decimaquarta Nyssa, decimaquinta Stratonicia,

πόλεως ὑπὸ τοῦ εὐσεβοῦς καὶ φιλοχρίστου βασιλέως Κωνσταντίνου· οἵτε ἀδελφοὶ τοῦ μεγάλου Βασιλείου Πέτρος τε, καὶ Γρηγόριος, καὶ Ναυκράτιος, καὶ Καισάριος τε ὁ ἀδελφὸς Γρηγορίου τοῦ θεολόγου. καὶ ταῦτα μὲν τὰ τῆς Καππαδοκίας ὡς ἐν ἐπιτομῇ.

Θέμα τρίτον, τὸ τῶν Θρακησίων.

ΤΟ δὲ νῦν καλούμενον Θρακησίων θέμα, πάλαι μὲν, καὶ κατ' ἀρχὰς Ἀσία μικρὰ ὠνομάζετο, καὶ ὁ ταύτης κρατῶν Ἀνθύπατος, Ἀσιάρχης ἐλέγετο. καὶ ἵνα μὴ λέγω τοὺς ἔξωθεν, αὐτὸς ὁ μάρτυς τῆς ἀληθείας Λουκᾶς ὁ εὐαγγελιστὴς καὶ Ἀπόστολος ἐν ταῖς πράξεσι τῶν Ἀποστόλων τὸ αὐτὸ λέγει, μεμνημένος Ἀλεξάνδρου τοῦ τότε προτεύοντος τῶν Ἐφεσίων, Ἀσιάρχην αὐτὸν ἀποκαλῶν. Θρακήσιοι δὲ ἐπεκλήθησαν ἀπὸ τῆς τοιαύτης αἰτίας· Ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἀλυάττου τοῦ τῶν Λυδῶν βασιλέως, ἀνήρ τις μετὰ τῆς γυναικὸς καὶ τῶν αὐτοῦ τέκνων ἐκ Μυσίας τῆς τῶν Θράκων χώρας ὁρμώμενος, ἧς καὶ Ὅμηρος μνημονεύει λέγων οὕτως,

Μυσῶν τ' ἀγχεμάχων, καὶ ἀγαυῶν Ἱππημόλγων.

διεπέρασεν εἰς τὰ μέρη τῆς Ἀσίας εἰς χώραν τὴν λεγομένην Λυδίαν, καὶ κατῴκησε πλησίον τῆς πόλεως Σάρδεων. τοῦ οὖν βασιλέως πρὸς τῷ τῆς πόλεως τείχει καθεζομένου, διήρχετο ἡ γυνὴ τοῦ Θρακὸς, ἐπὶ μὲν τῆς κεφαλῆς βαστάζουσα σταμνόν· ἐπὶ δὲ τῶν χειρῶν, ἠλακάτην καὶ ἄτρακτον· ὄπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην, ἵππος τις προσεδέδετο· καὶ ἐπὶ μὲν τῆς κορυφῆς, ἡ στάμνος ἦν μεστὴ ὕδατος. ἐν δὲ ταῖς χερσὶν εἰργάζετο νήθουσα ἐκ τῆς ἠλακάτης τὸν ἄτρακτον. ὄπισθεν δὲ πρὸς τὴν ζώνην, ἠκολούθει ὁ ἵππος ἀπὸ τῆς πηγῆς πεποτισμένος. Ταύτην ἰδὼν ὁ βασιλεὺς, μεγάλως ἐθαύμασε, καὶ ἠρώτησε πόθεν, καί τις, καὶ ποίας ἐστὶ πόλεως. ἡ δὲ ἀπεκρίνατο, Μυσὴ μὲν εἶναι τὸ γένος· Θράκης δ' ἐστιν αὕτη τὸ πολίχνιον. λαβὼν οὖν ὁ βασιλεὺς ἀπὸ τῆς γυναικὸς ἀφορμὴν, πρεσβείαν πρὸς τὸν τῆς Θράκης βασιλέα ποιησάμενος, Κότυν ὀνομαζόμενον, ἐκεῖθεν ἔλαβεν ἄνδρας μετοίκους μετὰ γυναικῶν, καὶ τέκνων, ὄχλον ἱκανόν. ἐκ τούτου τοῦ γένους ὠνομάσθησαν οἱ τὴν μικρὰν Ἀσίαν οἰκοῦντες, Θρακήσιοι· διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐργοπόνους, ἐργώδεις τε, καὶ χειρώνακτας. ὅλον δὲ τὸ Θρακησίων θέμα ἐκ γενῶν συνίσταται τοιῶνδε, Λυδῶν, Μαιόνων, Κάρων, Ἰώνων· καὶ Ἴωνες μὲν καλοῦνται οἱ κατοικοῦντες Μίλητόν τε, καὶ Ἔφεσον. οἱ δὲ τὸ μεσόγαιον, Σαρδιανοὶ, Λυδοί τε καὶ Μαίονες, καὶ Κάρες, καὶ οἱ τῆς μικρᾶς Φρυγίας οἰκήτορες. καὶ οὕτω μὲν οἱ Θρακήσιοι· Ταύτην δὲ τὴν ἱστορίαν Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τῷ ὀκτωκαιδεκάτῳ αὐτοῦ βιβλίῳ, ὁ γεγονὼς ὑπογραφεὺς Ἡρώδου τοῦ βασιλέως. ὠνομάσθησαν δὲ Θρακήσιοι, διὰ τὸ εἶναι αὐτοὺς ἐκ τῆς τῶν Θρακῶν γῆς, ὥσπερ εἴπομεν. εἰσὶ δὲ πόλεις παρὰ τὴν Ἀσίαν κά., πρώτη μὲν Ἔφεσος, δευτέρα δὲ Σμύρνα, τρίτη Σάρδες, τετάρτη Μίλητος, πέμπτη Πριήνη, ἕκτη Κολοφὼν, ἑβδόμη Θυατεῖρα, ὀγδόη τὸ Πέργαμον, ἐννάτη Μαγνησία, δεκάτη Τράλλις, ἑνδεκάτη Ἱεράπολις, δωδεκάτη Κολόσσαι, αἱ νῦν λεγόμεναι Χῶναι, οὗ ἐστι ναὸς διαβόητος τοῦ ἀρχαγγέλου Μιχαὴλ, ιγ'. Λαοδίκεια, ιδ'. Νύσσα, ιέ. Στρατονίκεια, ις'. Ἀλάβανδα, ιζ'. Ἄλινδα, ιή. Μύρινα,

ρινα, ιθ'. Τέως, κ'. Λέβεδος, κά. Φιλαδέλφια, καὶ ἄλλαι τινές. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

cia, decimasexta Alabanda, decimaseptima Alinda, decimaoctava Myrina, decimanona Teos, vigesima Lebedos, vigesima prima Philadelphia, & aliae nonnullae. Atque haec quidem de his.

Τέταρτον θέμα, τὸ καλούμενον Ὀψίκιον.

ΤΟ δὲ θέμα τὸ καλούμενον Ὀψίκιον, πᾶσιν ἔχει γνώριμον τὴν προσηγορίαν. Ὀψίκιον γὰρ Ῥωμαϊστὶ λέγεται, ὅπερ σημαίνει τῇ Ἑλλήνων φωνῇ, τοὺς προπορευομένους ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως ἐπὶ εὐταξίᾳ καὶ τιμῇ. ὅθεν οὐδὲ στρατηγὸς χρηματίζει ὁ τοῦ Ὀψικίου ἡγούμενος, ἀλλὰ κόμης καὶ τὴν ὀνομασίαν καὶ τὴν προσωνυμίαν προσαγορεύεται. ἡ δὲ περιοχὴ τοῦ Ὀψικίου, ὑπὸ τούτων τῶν φυλῶν τε καὶ ἐθνῶν κατοικεῖται. ἀπὸ μὲν θαλάσσης ἀρχόμενον, τουτέστιν τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου, καὶ τοῦ Δασκυλίου ἀκρωτηρίου, καὶ μέχρι τοῦ Τρίτωνος, καὶ τῶν ὀρέων Σιγριανῆς, καὶ αὐτῆς Προικονήσου, καὶ ἕως αὐτῆς τῆς Ἀβύδου, Κυζίκου τε καὶ Παρίου. καὶ τὰ μὲν κάτω καὶ παρὰ θάλασσαν ἀπὸ τοῦ Ἀστακηνοῦ κόλπου ἀρχόμενα, καὶ τῶν καλουμένων Πυλῶν, καὶ ἕως τῆς μεσογαίου τοῦ Μυσίου Ὀλύμπου προσαγορευομένου, καὶ τῆς χώρας τῶν καλουμένων Δαγοτθηνῶν, καὶ αὐτῆς Προυσιάδος κατοικοῦσι Βιθυνοί. τὰ δὲ πρὸς νότον τοῦ Ὀλύμπου, καὶ ἕως τοῦ ποταμοῦ Ῥυνδακοῦ, κατοικοῦσι Μυσοί. τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν, καὶ τὴν Κύζικον, κατοικοῦσι Φρύγες τε καὶ Γραικοὶ, ἀπὸ τοῦ ποταμοῦ Γρανικοῦ τὴν ὀνομασίαν πλουτήσαντες. ἐν ᾧ ποταμῷ γέγονεν ἡ πρώτη μάχη πρὸς τοὺς στρατηγοὺς τῶν Περσῶν Ἀλεξάνδρου τοῦ Μακεδόνος. ἄνω δὲ παρεκτείνεται μέχρι τοῦ Δορυλαίου καὶ αὐτοῦ Κοτυαίου, ἐξ οὗπερ ἐστιν ὁ ὀνομαστότατος καὶ παλαιὸς ἐκεῖνος Αἴσωπος, ὁ τὴν μυθοποιίαν πρῶτος εἰς τὸν κόσμον εἰσενεγκών. καὶ ἕως τῆς Κωμοπόλεως Μηροῦ, κατὰ ἀνατολάς. πρὸς δὲ τὰς δυσμὰς, καταλήγει εἰς Ἄβυδον. πρὸς δὲ πλάτος, ἀπὸ τοῦ Ῥυνδακοῦ ποταμοῦ καὶ μέχρι τῆς Κωμοπόλεως τοῦ λεγομένου Δοματεροῦ. καὶ οὕτω μὲν τὸ Ὀψίκιον, καὶ τὴν ὀνομασίαν αὐτοῦ εἴπομεν, διὰ τὸ προπορεύεσθαι ἔμπροσθεν τοῦ βασιλέως, καὶ καταρτίζειν, καὶ διευθύνειν τὰς ὁδοὺς αὐτοῦ καὶ μονάς. εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα τὸ Ὀψίκιον, ταῦτα. Βιθυνοὶ, Μυσοὶ, Φρύγες, Δάρδανοι, οἱ καὶ Τρῶες λεγόμενοι. ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τὸ θέμα τὸ καλούμενον Ὀψίκιον, τοσαύτας. πρώτην μὲν Νικαίαν, τὴν μητρόπολιν χρηματίζουσαν. δευτέραν δὲ, Κοτύαιον, τρίτην Δορύλαιον, τετάρτην Μίδαιον, πέμπτην Ἀπάμειαν, ἕκτην Μύρλειαν, ἑβδόμην Λάμψακον, ὀγδόην Πάριον, ἐννάτην Κύζικον, δεκάτην Ἄβυδον.

Thema quartum, dictum Obsequium.

THema vero, quod Obsequium vocatur, omnibus adpellatione ipsa notum est. Obsequium enim Latine dicitur id, quod Graecorum lingua adpellantur ii, qui Imperatori, ordinis tuendi & honoris causa, praeeunt. Vnde fit ut qui Obsequio praeest, Praetor non vocetur, sed Comes & nomine & cognomine dicatur. Obsequii vero ambitus his populis atque gentibus circumscribitur; a mari quidem initium sumens, hoc est, a sinu Astaceno, & a promontorio Dascylio ad Tritonem usque, & montes Sigrianae, atque ipsam Proeconesum, ad ipsam quoque Abydum, Cyzicum & Parium, se porrigit. Et quidem inferiorem ac maritimam oram ab Astaceno sinu incipientem, & a Pylis, quae vocantur, usque ad Mediterranea Olympi, qui Mysius dicitur, & ad regionem Dagotthenorum dictam, & ad ipsam Prusiadem usque Bithyni habitant. Australem vero Olympi partem, ad fluvium Rhyndacum usque incolunt Mysii. Maritima autem & Cyzicum inhabitant Phryges & Graeci, a Granico fluvio ita nuncupati, ubi Alexander Macedo primum praelium cum Persarum ducibus commisit. Vlterius vero ad Dorylaeum, & ipsum Cotyaeum usque, extenditur; ex qua quidem urbe prodiit celeberrimus ac vetustus ille AEsopus, qui fabularum usum primus in mundum invexit: & usque ad Comopolim Meri Orientem versus. Ad occasum vero desinit in Abydum. In latitudine autem a Rhyndaco fluvio, usque ad Comopolim Domateri cognomine. Atque haec quidem est ratio Obsequii, quam profecto adpellationem ei inditam esse diximus, quod praeirent Imperatori, ut vias, & domicilia ei praepararent atque concinnarent. Gentes vero ac populi, qui Obsequium constituunt sunt hi; Bithyni, Mysii, Phryges, Dardani, qui & Troiani dicuntur. Ceterum Thema Obsequii urbes celebres hasce habet. Primam quidem Nicaeam, quae est metropolis, alteram Cotyaeum, tertiam Dorylaeum, quartam Midaeum, quintam Apameam, sextam Myrleam, septimam Lampsacum, octavum Parium, nonam Cyzicum, decimam Abydum.

Πέμπτον θέμα, τὸ καλούμενον Ὀπτίματον.

ΤΟ καλούμενον οὐκ οἶδ' ὅπως εἰπεῖν θέμα Ὀπτίματον, οὐδεμίαν ἔχει κοινωνίαν πρὸς θέματα. εἰς γὰρ δουλείαν μόνην προσείληπται, διὰ τὸ εἶναι αὐτὸ οἰκτρότατον, καὶ μήτε τούρμαις, μήτε δρούγγοις τετιμημένον. ἀλλ' ἢ τὸν τούτου κρατοῦντα, δομέστικον μόνον ἀγορευόμενον. εἰς γὰρ ὑπηρεσίαν ἐτέτακτο τῶν στρατιωτῶν, ὅτε οἱ βασιλεῖς τοῖς ἔθνεσι μετὰ τοῦ λαοῦ ἐπεστράτευον. στρατιωτῶν δὲ ἐκείνων τῶν ἐν τοῖς βασιλικοῖς τάγμασι τεταγμένων. ὅσοι γὰρ ἐν ταῖς σχολαῖς, καὶ τοῖς ἱκανάτοις, καὶ τοῖς λοιποῖς τάγμασιν ἐστρατεύοντο, εἰς

ὑπη-

Thema quintum, dictum Optimatum.

ID quod nescio quo pacto vocatum est Thema Optimatum, nihil habet commune cum Thematibus; servitii siquidem tantum causa adsumtum est, utpote miserrimum, neque turmis, neque drungis cohonestatum, & qui huic praeest, Domesticus tantum nuncupatur: quippe ad ministeria militibus, quum Imperatores una cum populis expeditionem aliquam facerent, praestandum, instituti fuerunt; iis inquam, qui in Imperatoriis agminibus versabantur. Quotquot enim in Scholis, & Icanatis, reliquisque

que

que agminibus militabant, eorum singulis unus Optimatum, cuius ministerio uteretur, erat designatus. Porro adpellatio ipsa tantum fere in se contumeliae habet, atque vilium hominum, qui apud Romanos Cortelini vocantur; ideoque nec inter Themata censetur; nec qui huic praeest, Praetor sive Strategus adpellatur, sed Domesticus, Praetori subditus, & dignitate longe inferior. Gentes vero, quae adimplent, vel potius ministrando servilia haec officia militibus atque ipsi Imperatori praestant, sunt hae; Bithyni, Tharsiatae, Thyni; sed & Phryges attingunt. Habent autem urbes celebres hasce. Primam quidem Nicomediam metropolim, alteram Helenopolim, tertiam Praenetum, quartam Astacum, quintam Parthenopolim. Ceterum fluit per Optimatum Thema Sangarius fluvius iunctus ponte visu dignissimo, quem struxit Imperator Iustinianus ille numquam satis celebratus. In eo talis inscriptio est, in lapidum uno insculpta, istis verbis:

Tu quoque post tumidam Hesperiam, Medosque feroces,
Barbaricumque gregem, quantus erat, domitum:
Sangari, praevalida fluctus modo fornice vinctus
Induperatoris servitio premeris.
Pervius haud etenim ratibus iam, neve subactus,
Nunc rigida saxi compede vinctus ades.

Atque haec quidem de Themate Optimatum.

Thema sextum, dictum Buccellariorum.

Similiter & Thema Buccellariorum non a loco aliquo adpellationem accepit, neque a gente aliqua, quae ita vocaretur, sed quod militum adseclae essent, & commeatum eis veherent. Buccellarias enim Latina lingua vocatur is, qui rei panariae custodiam gerit; ut milites expediti, & ab omni onere liberi ad bellum essent. Buccellus quippe vocatur panis, circularem figuram praeseferens; Cellarius vero, custos panis. Proprio autem, & Graecanico nomine populi illi Mariandyni nuncupantur; cognominati etiam Galatae. Est autem initium huius Thematis a Comopoli Modrenae, sive a complemento Optimatum, atque ita adscendens ad metropolim Ancyram; & protendens se usque ad confinia Cappadociae, & usque ad propugnaculum Saniana dictum, in quae extenditur Galatarum natio. Sunt vero Galatae, coloni Francorum. Deducta porro fuit haec colonia temporibus Attali Pergameni, & Nicomedis Zepoeti filii. Quae vero ad mare, & Aquilonem, ad pontum ipsum usque extenduntur; & ad urbem quae Heraclea dicitur; & usque ad Parthenium fluvium, atque ipsam Tium. Comprehendit vero etiam ipsam Claudiopolim, & Cratiam, atque ipsum Basilaeum, ad confinia Paphlagoniae usque, & usque ad Halyn fluvium. Atque hic quidem est terminus Buccellariorum. Sunt vero urbes, quae Thema Buccellariorum constituunt, hae. Prima Ancyra, metropolis Galatarum, altera Claudiopolis, & ipsa metropolis Mariandynorum, tertia Heraclea, quarta Prusias, quinta Teium. Gentes autem, quae sigillatim nominantur, hae: Galatae, Mariandyni, Bithyni.

The-

ὑπηρεσίαν, εἷς ἕκαστος αὐτῶν Ὀπτιμάτων ἐκέκτητο. ἔστι δὲ ὀνομασία τῶν ἀτίμων ἴσην ὕβριν φέρουσα, τῶν παρὰ Ῥωμαίοις λεγομένων Κορτελίνων. διὸ οὐδὲ εἰς θέματος τάξιν λελόγισται, οὐδὲ ὁ στρατηγὸς ὁ τούτου ἄρχων κατονομάζεται, ἀλλὰ δομέστικος ὑπὸ χεῖρα ὢν στρατηγοῦ, καὶ τὴν ἀξίαν καταδεέστερος. εἰσὶ δὲ ἔθνη τὰ συμπληροῦντα, μᾶλλον δὲ ὑπουργοῦντα, εἰς τοιαύτην δουλείαν τῶν στρατιωτῶν, καὶ αὐτοῦ τοῦ βασιλέως, τοσαῦτα. Βιθυνοὶ, Ταρσιάται, Θυνοί. προσάπτονται δὲ καὶ Φρυγῶν. ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τοσαύτας. πρώτην μὲν Νικομήδειαν τὴν μητρόπολιν δευτέραν δὲ, Ἑλενούπολιν, τρίτην Πραίνετον, τετάρτην Ἀστακὸν, πέμπτην Παρθενύπολιν. ῥέει δὲ ἐν τῷ θέματι τῶν Ὀπτιμάτων, ποταμὸς ὁ καλούμενος Σαγγάριος, ἐν ᾧ ἐστιν ἀξιοθέατος γέφυρα, ἣν ἐποίησεν Ἰουστινιανὸς ὁ βασιλεὺς ἐκεῖνος ὁ πολυύμνητος, ἐπιγραφὴν ἔχουσα τοιαύτην· ἥτις γέγραπται ἐν μιᾷ τῶν πλακῶν, οὑτοσὶ λέγουσα·

Καὶ σὺ μεθ' Ἑσπερίην ὑψαύχενα, καὶ μετὰ Μήδων
Ἔθνεα, καὶ πᾶσαν βαρβαρικὴν ἀγέλην,
Σαγγάριε κρατεραῖσι ῥοὰς ἀψῖσι πεδηθεὶς
Αὐτὸς ἐδουλώθης κοιρανικῇ παλάμῃ.
Ὁ πρὶν γὰρ σκαφέεσσιν ἀνέμβατος, ὁ πρὶν ἀτειρὴς,
Κεῖσαι λαϊνέῃ σφιγκτὸς ἀλυκτοπέδῃ.

Καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ καλουμένου θέματος τῶν Ὀπτιμάτων.

Ἕκτον θέμα, τὸ καλούμενον Βουκελλαρίων.

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ θέμα τῶν Βουκελλαρίων, οὐκ ἀπὸ τόπου τινὸς τὴν προσηγορίαν ἐκτήσατο, οὔτε μὴν ἀπὸ ἔθνους, οὕτω καλουμένου, ἀλλὰ διὰ τὸ ἐπακολουθεῖν τοῖς στρατιώταις, καὶ τὰς τροφὰς αὐτῶν ἐπιφέρεσθαι. Βουκελλάριος γὰρ κατὰ Ῥωμαίων διάλεκτον, ὁ φύλαξ τοῦ ἄρτου καλεῖται. ὥστε εἶναι τοὺς στρατιώτας ἐλαφροὺς, καὶ ἀβαρεῖς πρὸς τὸν πόλεμον. βούκελλος γὰρ τὸ κρικελοειδὲς ψωμίον καλεῖται. κελλάριος δὲ ὁ φύλαξ τοῦ ἄρτου. τὸ γὰρ οἰκεῖον ὄνομα τοῦ ἔθνους, καὶ Ἑλληνικὸν, Μαριανδυνοὶ ὀνομάζονται. ἐπεκλήθησαν δὲ Γαλάται. ἔστι δὲ ἀρχὴ τοῦ θέματος ἀπὸ μὲν τῆς Κωμοπόλεως Μοδρηνῆς ἀρχόμενον, ἤγουν τῆς συμπληρώσεως τοῦ Ὀπτιμάτου. ἀναβαῖνον δὲ πρὸς τὴν μητρόπολιν Ἄγκυραν, καὶ παρεκτεῖνον μέχρι τῶν ὁρίων Καππαδοκίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ φρουρίου τοῦ καλουμένου Σανίανα, ἐν οἷς παρεκτείνεται τὸ τῶν Γαλατῶν ἔθνος. οἱ δὲ Γαλάται, ἄποικοί εἰσι τῶν Φράγγων. ἐγένετο δὲ ἡ τούτων ἀποικία ἐν ταῖς ἡμέραις, ἐν αἷς ἦν Ἄτταλος ὁ Περγαμηνὸς, καὶ Νικομήδης ὁ τοῦ Ζειποίτου υἱός. τὰ δὲ πρὸς θάλασσαν, καὶ τὴν βορρᾶν, πλατύνεται πρὸς αὐτὸν τὸν πόντον, καὶ τὴν καλουμένην πόλιν Ἡράκλειαν, καὶ μέχρι τοῦ Παρθενίου ποταμοῦ, καὶ αὐτὴν τὴν Τίον, συμπεριλαμβάνει δὲ καὶ αὐτὴν Κλαυδιούπολιν, Κράτιάν τε, καὶ αὐτὸ τὸ Βασίλαιον, καὶ ἕως τῶν ὁρίων Παφλαγονίας, καὶ μέχρι Ἅλυος ποταμοῦ· καὶ ὧδε μὲν καταλήγει ὁ Βουκελλάριος. εἰσὶ δὲ πόλεις αἱ συμπληροῦσαι τὸ θέμα τῶν Βουκελλαρίων, τοσαῦται. πρώτη μὲν Ἄγκυρα, μητρόπολις ἡ τῶν Γαλατῶν. δευτέρα δὲ Κλαυδιούπολις, καὶ αὕτη μητρόπολις τῶν Μαριανδυνῶν, τρίτη Ἡράκλεια, τετάρτη Προυσίας, πέμπτη τὸ Τήϊον, ἔθνη δὲ κατὰ μέρος ὀνομαζόμενα τοσαῦτα, Γαλάται, Μαριανδηνοὶ, Βιθυνοί.

Ἕβ-

Ἕβδομον θέμα, τὸ καλούμενον Παφλαγόνων.

ΤΟ δὲ θέμα τὸ καλούμενον Παφλαγόνων, ἀρχαιότατον ἔθνος ἐστὶ, καὶ ἐπίψογον ἐπὶ ἀναισχυντίᾳ τε καὶ κακοπραγίᾳ διαβαλλόμενον· καὶ Ὅμηρος αὐτοῦ μνημονεύει ἐν τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ, ἐπικούρους ἐλθόντας Πριάμῳ πρὸς τὴν πόλιν Ἴλιον, λέγων οὕτως,

Παφλαγόνων δ' ἡγεῖτο Πυλαιμένεος λάσιον κῆρ
Ἐξ Ἐνετῶν, ὅθεν ἡμιόνων γένος ἀγροτεράων·
Οἵ ῥα Κύτωρον ἔχον, καὶ Σήσαμον ἀμφενέμοντο,
Ἀμφί τε Παρθένιον ποταμὸν κλυτὰ δώματ' ἔναιον,
Κρῶμνάν τ', Αἰγιαλόν τε, καὶ ὑψηλοὺς Ἐρυθίνους.

Διὸ καὶ τὸ τῶν ἡμιόνων γένος ἐκεῖθεν πρῶτον ἐκφῦναι λέγει, τεκμήριον τοῦτο τῆς αὐτῶν πονηρίας, καὶ μοχθηρίας δεικνύς. καὶ ταῦτα μὲν Ὅμηρος περὶ Παφλαγόνων. αἱ δὲ παραθαλάσσιοι πόλεις ἥτε Σινώπη, καὶ Ἀμάστρα, καὶ τὸ Τήϊον, καὶ ἡ λεγομένη Ἀμινσὸς, Ἑλληνίδες εἰσὶ πόλεις, καὶ Ἑλλήνων ἄποικοι. διορίζει δὲ τὴν Παφλαγονίαν, Ἅλυς μὲν ποταμὸς, ἐξ ἀνατολῶν· πρὸς δὲ δυσμὰς ὁ καλούμενος Βίλλαιος. καὶ αὕτη μὲν ἡ Παφλαγονία. εἰσὶ δὲ οἱ Παφλαγόνες γένος Αἰγύπτιοι, ἀπὸ Φινέως, τοῦ πρώτου τὴν Παφλαγονίαν οἰκήσαντος· ὃς ἔσχεν υἱὸν Παφλαγόνα, ἐξ οὗ καὶ ἡ χώρα τὴν προσηγορίαν ἐκληρονόμησεν. ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους ἡ Παφλαγονία, τοσαύτας. πρώτην μὲν μητρόπολιν Γάγγραν, δευτέραν δὲ Ἀμάστραν, τρίτην Σώραν, τετάρτην Δάδιβραν, πέμπτην Ἰωνούπολιν, ἕκτην Πομπηϊούπολιν. κομπὴ γάρ εἰσι, καὶ ὄνειδος, καὶ ἐξουθένημα τοῦ ἀνθρωπείου γένους.

Thema septimum, dictum Paphlagonum.

QVod vero Paphlagonum Thema dicitur, stulidissima & contemtissima gens est, impudentia, & nequitia famosa; cuius etiam Homerus in Catalogo navium meminit, quod auxiliares copias ad Ilium Priami urbem duxerint, ita scribens:

Paphlagones duxit pectus Pylaemenis hirtum
Ex Enetis, unde mularum generatio agrestium
Qui Cytorum tenebant, & Sesamum incolebant,
Circaque Parthenium fluvium inclitas domos habitabant,
Cromnamque, Aegialumque & sublimes Erythinos.

Quapropter & mulorum genus inde primum ortum dicit, manifestum pravitatis eorum, atque nequitiae argumentum. Atque haec quidem Homerus de Paphlagonibus. Maritimae vero urbes, Sinope, & Amastra, & Teium, quae dicitur Aminsus, Graecanicae sunt urbes, & Graecorum coloniae. Disterminat autem Paphlagoniam Halys quidem fluvius ab Oriente, ad Occasum vero Billaeus fluvius. Atque haec quidem est Paphlagonia. Sunt autem Paphlagones AEgyptii genere a Phineo, qui primus Paphlagoniam habitavit; qui quidem filium habuit Paphlagonem; a quo etiam regio adpellationem accepit. Habet vero urbes illustres Paphlagonia has: primam quidem metropolim Gangram, alteram Amastram, tertiam Soram, quartam Dadibram, quintam Ionopolim. sextam Pompeiopolim. Sunt enim κομπὴ, id est, ludibrium, & probrum, & vituperium generis humani.

Ὄγδοον θέμα, τὸ καλούμενον Χαλδία.

ΤΟ δὲ καλούμενον θέμα Χαλδία· καὶ ἡ μητρόπολις λεγομένη Τραπεζοῦς, Ἑλλήνων εἰσὶν ἀποικίαι. καθὼς καὶ Ξενοφῶν ἐν τῇ ἀναβάσει Κύρου λέγει. τὰ δὲ ἄνω, καὶ μεσόγαια, τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας εἰσὶ προοίμια. τοῦτο δὲ πιστοῦται ἐξ αὐτῶν τῶν ὀνομάτων. ἥτε γὰρ Κελτζηνὴ καλουμένη καὶ ὁ Συσπερίτης, καὶ τὸ Γοιζάνον. μαρτυρεῖ δὲ καὶ περὶ τούτων ἡ θεία γραφὴ ἐν τῇ τετάρτῃ τῶν βασιλειῶν. τοὺς γὰρ κατοικοῦντας τὴν Σαμάρειαν αἰχμαλώτους λαβόντες Ἀσσύριοι, κατῴκισαν αὐτοὺς ἐν τῷ ποταμῷ Γοιζάνῳ. ἔλαβε δὲ τὴν προσωνυμίαν τοῦ καλεῖσθαι Χαλδία, ἐκ τῆς τῶν Περσῶν προσηγορίας, καὶ τῆς αὐτῶν ἀρχαιογόνου πατρίδος Χαλδίας. ὅθεν καὶ Χαλδαῖοι προσονομάζονται.

Thema octavum, dictum Chaldia.

THema vero Chaldia nuncupatum, & metropolis quae dicitur Trapezus, Graecorum sunt coloniae; quemadmodum & Xenophon in expeditione Cyri tradit. Vlteriora vero, ac mediterranea, sunt minoris Armeniae primordia; cuius quidem rei fidem faciunt ipsa nomina; Celtzene scilicet, & Sysperites, & Goezanum; de quibus etiam sacra Scriptura testatur, quarto Regum libro. Assyrii enim, quum Samariae incolas captivos abduxissent, ad fluvium Goezanum eos transtulerunt. Quod vero Chaldia dicta sit, a Persarum adpellatione fluxit, & a patria Chaldia, unde primam originem ducunt. Vnde & Chaldaei cognominati sunt.

Ἔνατον θέμα, Μεσοποταμία.

ΤΟ δὲ θέμα τῆς Μεσοποταμίας, οὐ πολυχρόνιόν ἐστιν. οὐδὲ μέγα τι ἦν, καὶ περιβόητον· ἀλλὰ κλεισοῦρα τις ἀνώνυμος, καὶ ἀκατονόμαστος. ἐπὶ δὲ τῶν ἡμερῶν Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου καὶ σοφωτάτου ἐν βασιλεῦσι προσέφυγε Παγκρατούκας ἐκεῖνος ὁ Ἀρμένιος, καὶ Πουκρίκας, καὶ Ταυτούκας, οἱ ἀδελφοὶ αὐτοῦ, καὶ παρέδωκαν τὰ ἐκεῖσε καστέλλια, καὶ ἐπλατύνθη ὁ τόπος, καὶ ἐγένετο εἰς ὄνομα στρατηγίδος.

Thema nonum, Mesopotamia.

THema vero Mesopotamiae, vetustum non est, neque vel magnum vel celebre quidpiam erat; sed obscurum quoddam nominis atque adpellationis expers claustrum. Temporibus autem Leonis illius praeclari ac sapientissimi Imperatoris profugit Pancratucas ille Armenius; & Pucricas, & Tautucas, eius fratres, & castella, quae iis in locis erant, tradiderunt; & dilatata regio Praeturae nomen accepit.

Δε-

The-

Thema decimum, Colonea.

Colonea vero est castrum munitissimum, ac praeceps; atque ex hac parva urbe regio adpellationem accepit, ut vocetur Colonea. Κολωνοὺς enim ardua ac editissima loca Graeci adpellavere. Initium autem est minoris Armeniae; incipiens quidem a Neocaesarea, Gregorii Thaumaturgi patria, & a monte Phalacro dicto. Extenditur vero ad Arabracenorum urbem, clarissimis illius, celeberrimique Martyris Eustratii patriam, pertingens Nicopolim usque, & oppidum quod Tephrice vocatur, cui dominatus est Chrysocher ille famosus Manichaeorum princeps; & Carbeas, qui hunc ipsum impietate superabat; quos quidem disperdidit, & ad infernales lacus detrusit Basilius Christi studiosus Imperator, nostrorum Imperatorum felicissimus pariter & piissimus. Atque ita quidem se habet Colonea. Prima vero, ut iam diximus, Thematis origo a primo Armeniorum initio deducitur.

Thema undecimum, Sebasteae.

Similiter & Sebasteae Thema ex minore Armenia initium habet. Vrbs vero nomen suum ἐκ τοῦ σεβαστοῦ, id est, ab Augusto Caesare Iulio accepit; qui Caesar Imperium primus occupavit, & monarchiam ex πολυαρχίᾳ, id est, multorum dominatione, constituit. Caesar autem cognominatus fuit, non a dignitate; sed ab incisione uteri matris suae: mortua siquidem ipsa, palpitabat infans, ac resiliebat; quapropter caeso matris utero erupit fremens instar catuli leonis. Incisionem vero Romani τζαῖσαι vocant. Vnde & Caesar nuncupatus est, ob illam sectionem, uti diximus. Atque haec quidem de Sebastea. Omnes itaque urbes, quae Caesareae dicuntur, ab hoc carissimo Caesare adpellationem sumserunt.

Thema duodecimum, dictum Lycandi.

Lycandus non ita pridem inter Themata, ac urbes censeri coepit; temporibus nimirum Leonis illius praeclari Imperatoris; antea enim vacua ab incolis & inhabitata erat, tam ipsa quam Tzamandus, & universa Armeniae finitima regio; neque eorum nomen ullo in pretio, aut numero erat. Magnus vero ille, & giganti similis, Armenius, Angurines Laecastriae gener, longimanus ille, & ambidexter, quem Armeniorum lingua Azotum vocarunt: ille, inquam, quum ad Leonem illum celebrem Imperatorem venisset, sive ut profugus, sive ut amicus, non satis scio, famulum habuit celebrem illum Meliam, qui non ita pridem e vivis decessit; qui etiam cum eodem Imperatore expeditionem fecit infelici illo praelio, nimirum Bulgarico. Quum itaque in praedicto praelio, quod cum impiissimo illo Simeone Bulgaro commissum fuerat, profligatus esset Armenius; (erat enim Praefectus Imperatorii agminis, quod Excubitorum dicitur) in quo etiam Theodosius Protovestiarius praeclari illius Imperatoris, desideratus, neque ultra

tra

Δέκατον θέμα, Κολωνείας.

Ἡ δὲ Κολώνεια, κάστρον μέν ἐστιν ὀχυρώτατον, καὶ κρημνῶδες· καὶ ἐκ τοῦδε τοῦ πολίσματος ἔλαβεν ἡ χώρα τὴν ἐπωνυμίαν, τοῦ καλεῖσθαι Κολώνεια. κολωνοὺς δὲ τοὺς ὑψηλοὺς, καὶ ἐπηρμένους τόπους ἐκάλουν Ἕλληνες. ἀπαρχὴ δέ ἐστι τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας. ἀρχομένη μὲν ἀπὸ Νεοκαισαρείας τῆς τοῦ θαυματουργοῦ Γρηγορίου πατρίδος, καὶ τοῦ καλουμένου Φαλακροῦ ὄρους, πλατυνομένη δὲ πρός τε τὴν Ἀραβρακηνῶν πόλιν, τὴν τοῦ περιφανεστάτου καὶ μεγαλομάρτυρος Εὐστρατίου πατρίδα, καὶ διήκουσα μέχρι Νικοπόλεως, καὶ τῆς καλουμένης Τεφρικῆς, ἧς ἦρχε Χρυσόχειρ, ἐκεῖνος ὁ τῶν Μανιχαίων περιβόητος ἀρχηγὸς, καὶ Καρβέας, ὁ τούτου ἀνοσιώτερος. οὓς ἐξωλόθρευσε, καὶ πρὸς τοὺς ᾅδου κευθμῶνας ἀπέπεμψε Βασίλειος ὁ φιλόχριστος βασιλεὺς, ὁ τῶν καθ' ἡμᾶς βασιλέων εὐτυχής τε καὶ εὐσεβέστατος. καὶ ὧδε μὲν ἡ Κολώνεια. ὡς δὲ προείπομεν, ἡ ἀρχαιογονία τοῦ θέματος, ἐκ τῆς πρώτης τῶν Ἀρμενίων ἀρχῆς κατάγεται.

ια. Θέμα, Σεβαστείας.

Ὁμοίως δὲ καὶ τὸ θέμα τῆς Σεβαστείας, καὶ αὐτὸ ἐκ τῆς δευτέρας Ἀρμενίας ἀπάρχεται. τὸ δὲ τῆς πόλεως ὄνομα ἐκ τοῦ Σεβαστοῦ Καίσαρος Ἰουλίου προσείληφε, τὴν τοῦ Καίσαρος ἀρχὴν πρώτου κρατυναμένου, καὶ μοναρχίαν τὴν πολυαρχίαν κατασκευάσαντος. Καῖσαρ δὲ ἐπεκλήθη, οὐκ ἐκ τῆς ἀξίας, ἀλλὰ ἐκ τῆς ἀνατομῆς τῆς μητέρος αὐτοῦ· τελευτησάσης γὰρ αὐτῆς, ἔσπαιρε τὸ βρέφος, καὶ ἀπεμάκτιζε· καὶ διατμηθείσης τῆς γαστρὸς αὐτῆς, ἐξῆλθε βρυχώμενος, ὥσπερ τις σκύμνος λέοντος· τὴν δὲ ἀνατομὴν, τζαῖσαι καλοῦσιν οἱ Ῥωμαῖοι. ὅθεν καὶ Καῖσαρ ἐπωνομάσθη, διὰ τὴν ἀνατομὴν, ὥσπερ εἴπομεν, καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σεβαστείας. πᾶσαι οὖν αἱ πόλεις, αἱ καλούμεναι Καισάρειαι, ἐκ τοῦδε τοῦ φιλτάτου Καίσαρος τὴν προσωνυμίαν ἐσχήκασιν.

ιβ'. Θέμα, τὸ καλούμενον Λυκανδοῦ.

Ὁ δὲ Λυκανδὸς χθὲς, καὶ πρὸ μικροῦ εἰς τάξιν θέματος καὶ πόλεως ἐχρημάτισεν, ἐπὶ τῶν χρόνων Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, ἔρημος γὰρ ἦν τὸ πρότερον καὶ ἀοίκητος, κἀκείνη καὶ ἡ καλουμένη Τζαμανδὸς, καὶ τὰ συμπαρακείμενα μέρη τῶν Ἀρμενίων, καὶ οὐκ ἦν ὄνομα αὐτῶν, οὔτε ἐν λόγῳ, οὔτε ἐν ἀριθμῷ. ὅτε δὲ ὁ μέγας ἐκεῖνος, καὶ γιγαντοειδὴς, Ἀρμένιος, ὁ τῆς Ἀγγουρίνης τῆς Λαικαστρίας γαμβρὸς, ὁ μακρόχειρ ἐκεῖνος, καὶ περιδέξιος, ὃν κατὰ τὴν τῶν Ἀρμενίων διάλεκτον Ἄζωτον ἐκάλουν· ἐκεῖνος ἐλθὼν πρὸς Λέοντα τὸν ἀοίδιμον βασιλέα, εἴτε ὡς πρόσφυξ, εἴτε ὡς φίλος. οὐκ οἶδα· ἐκεῖνος εἶχε θεράποντα, τὸν χθὲς καὶ πρὸ μικροῦ τελευτήσαντα, Μελίαν λέγω τὸν περιβόητον, ὃς καὶ συνεστράτευσεν αὐτῷ πρὸς τὸν δυστυχέστατον πόλεμον τὸν τοῦ Βουλγάρου λέγω. τοῦ γοῦν Ἀρμενίου πεσόντος ἐν τῷ προλεχθέντι πολέμῳ πρὸς Συμεῶνα τὸν ἀθεώτατον Βούλγαρον (ἦν γὰρ ἐξάρχων τοῦ βασιλικοῦ τάγματος τῶν καλουμένων ἐξκουβίτων) ὅτε καὶ Θεοδόσιος ὁ πρωτεβεστιάριος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, ἐν αὐτῷ τῷ πολέμῳ ἠφανώθη, καὶ γέγονεν ἄδηλος. ὁ γοῦν προλεχθεὶς Μελίας ἐκ τούτου τοῦ πολέμου διασωθεὶς, καὶ πρὸς τὴν τῶν Ἀρμενίων χώραν ἀπάρας,

εὐ-

εὐφυὴς ὢν, καὶ πρὸς λῃστουργία βαρβαρικὴν ἐπιτήδειος, συμμορίαν τινὰ τῶν Ἀρμενίων ἀναλεξάμενος, καὶ ταυτησὶ τῆς πόλεως τὴν ἄκραν κατοχυρώσας ὡς ἠδύνατο, καὶ κατὰ μικρὸν προϊὼν, ὅλην, ὡς εἰπεῖν, τὴν πόλιν τοῦ πτώματος ἤγειρε, καὶ προβαίνουσα ἐπὶ τὸ πρόσθεν πᾶσα ἡ χώρα, μεστὴ γέγονε τῶν Ἀρμενίων, κουροτρόφος οὖσα ἀγαθή τε καὶ ἱπποβότος, καὶ παντοίων βοσκημάτων εἰς τροφὴν ἐπιτήδειος. διὸ καὶ θέμα κατωνομάσθη, καὶ εἰς στρατηγίδα περίδοξον ἀνήχθη σπουδῇ τουτουῒ τοῦ Μελίου, τοῦ κραταιόφρονος. ἡ δὲ ὀνομασία τῆς πόλεως ἀρχαία τις. καὶ παλαιὰ, ἀπὸ τῆς τῶν Ἀρμενίων γενεᾶς τε καὶ γλώττης ὠνόμαστο. ἔστι δὲ λόγος τις περὶ αὐτοῦ, χαρίεις τε, καὶ πρὸς μυθοποιΐαν οὐκ ἄμουσος. γραφὴ γὰρ ἐν τῷ περιστύλῳ τῆς πόλεως ἐντετύπωται, οὑτωσὶ διαγορεύουσα,

tra visas est. Melias itaque, de quo modo diximus, ex hoc praelio salvus, quum ad Armenios se contulisset, industrius alioqui, & ad barbaricam praedationem peridoneus, manu Armeniorum collecta, quum arcem etiam huius urbis, quam poterat optime munivisset, paulatim procedens, totius propemodum urbis ruinas instauravit; atque ita regio universa in veterem statum restituta, Armeniis fuit referta; quippe quae fertilis admodum, & pascendis equis, ac pecori, peracommodata esset. Quocirca & Thematis adpellationem accepit, atque inter celebriores Praeturas est relata cura ac studio praefati Meliae fortis ac prudentis. Vrbis vero adpellatio vetusta admodum est, ab ipsa Armeniorum gente, & lingua ita dicta. Porro elegans quidam sermo de hac circumfertur, fabulae propemodum adfinis. Inscriptio vero in peristylio urbis expressa est ita habens:

ΤΙ ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥΠΟΛΙΣ;
ΤΙ ΛΥΚΑΝΔΟΣ;
ΤΙ ΘΩΜΑΣ Ο ΠΡΟΟΙΚΟΣ;
ΤΙ ΒΑΣΙΛΕΥΣ;

QVID CONSTANTINOPOLIS?
QVID LYCANDVS?
QVID THOMAS PROOECVS?
QVID IMPERATOR?

Ἔστι δὲ ἡ αἰτία τῆς ἐπιγραφῆς, αὕτη. ὁ μέγας ἐκεῖνος καὶ περιβόητος βασιλεὺς Ἰουστινιανὸς, ὅτε τῶν σκήπτρων ἐκράτει τῆς Ῥωμαϊκῆς βασιλείας ὁ τούτου θεῖος Ἰουστῖνος, μονοστράτηγος τῶν Ῥωμαϊκῶν ταγμάτων Καῖσαρ ὢν ἐχρημάτισε. καὶ διερχόμενος τὰ μέρη τῆς μικρᾶς Ἀρμενίας, κατήντησε ἐν τῇ Λυκανδῷ. ὁ γοῦν Θωμᾶς ἐκεῖνος, ὁ πρόοικος τῆς αὐτῆς πόλεως, τηλικοῦτος ἦν ἐπὶ βοσκήμασι πλούσιος, οἷον τὸν μακάριον Ἰὼβ ὁ θεόγραφος ἱστορία παρίστησι· προσήνεγκε δὲ τῷ Ἰουστινιανῷ δῶρον ἐν τάξει κανισκίου θαυμασιώτατον, καὶ γραφῆς ἄξιον. μυριάδα προβάτων ταῖς χροιαῖς διαλλάττουσαν. χιλία πρόβατα μέλανα, καὶ ἕτερα λευκότριχα χίλια, καὶ ἕτερα σποδοειδῆ χίλια, καὶ ἕτερα ῥαντὰ τὸν αὐτὸν ἀριθμὸν διασώζοντα. καὶ ἕτερα πυῤῥὰς ἔχοντα τὰς ὄψεις χίλια. καὶ ἕτερα φαιὰ ὡσαύτως. καὶ ἕτερα ξανθὰς ἔχοντα τὰς τρίχας, τὴν αὐτὴν ποσότητα φέροντα. καὶ ἕτερα περκνὰ τῆς αὐτῆς ὄντα ἰσότητος. καὶ ἕτερα φοινικότριχα χίλια. καὶ ἕτερα χρυσίζοντα, ἔχοντα τοὺς μαλλοὺς οἱονεὶ πιννινότριχας, χίλια, ὁποῖον φημίζουσι τὸ χρυσοῦν δέρας ἐκεῖνο τὸ περιβόητον Ἕλληνες. καὶ ἁπλῶς, αἱ δέκα χιλιάδες ἑτερόχροιαι, καὶ περιλλαγμέναι τοῖς χρώμασι. τοῦτο θαυμάσας ὁ Καῖσαρ, καὶ τὸ δῶρον τοῦ Θωμᾶ προσδεξάμενος, παίζων ἐκέλευσε γραφῆναι ἐν τῇ πύλῃ τῆς πόλεως, τουτοῒ τὸ ἐπίγραμμα, ὅπερ ἐν τοῖς ἄνωθεν ἔφημεν. αὕτη ἡ πόλις ἐπὶ Λέοντος τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως, διὰ τὴν ἀρετὴν τοῦ προλεχθέντος Μελίου, μᾶλλον δὲ τοῦ σοφοῦ βασιλέως, τοῦ προμηθῶς τὰ πράγματα διευθύνοντος, καὶ σκοποῦντος ἀνδρὸς ἀρετὴν, εἰς ὄνομα θέματος ἐχρημάτισε. καὶ τοσαῦτα μὲν περὶ Λυκανδοῦ, καὶ τῆς ὁμόρου αὐτῆς Τζαμανδοῦ.

Caussa vero huius inscriptionis haec est. Magnus ille & celebratissimus Imperator Iustinianus, quum Romano Imperio potiretur, avunculus ipsius Iustinus, unicus Praetor Romanorum agminum Caesar exsistens adpellatus fuit. Quum itaque omnes Asiae minoris partes obiret, tandem Lycandum pervenit. Thomas igitur ille, Prooecus eius urbis, adeo dives pecoris, atque divinitus conscripta historia beatum Iobum fuisse testatur; obtulit hic Iustiniano donum instar sportulae summopere admirandum, & memorabile; decem videlicet millia ovium, coloribus inter se discrepantia. Mille nigras, alias albo villo mille, aliasque mille cinerei coloris; necnon sparsi coloris totidem: alias item mille rufum colorem referentes: alias mustellini coloris totidem, totidem flavas, totidem nigris maculis distinctas; totidem phoenicei coloris, totidem auri speciem referentes, & rutilanti vellere, cuiusmodi fuisse aiunt Graeci celeberrimi illud aureum vellus: &, ut verbo dicam, decem chiliades, diverso omnes inter se colore erant distinctae. Quod quidem miratus Caesar, accepto Thomae dono, iocans iussit inscribi portae urbis inscriptionem, cuius super mentionem fecimus. Haec urbs a Leone praeclaro illo Imperatore, ob fortitudinem Meliae, cuius supra meminimus, ac potius ab illo sapiente Imperatore, rem prudenter ordinante, & virtutem eius viri considerante, Thematis adpellatione donata fuit. Atque haec quidem de Lycando, & finitima ei Tzamando.

ιγʹ. Θέμα, Σελευκείας.

Ἡ Δὲ Σελεύκεια μέρος ἐστὶν Ἰσαυρίας, πρὸς μὲν δυσμὰς ὁριζομένη ὑπὸ τοῦ Ταύρου, ἐν ᾧ κατοικοῦσι Ἴσαυροί. πρὸς δὲ τὰς ἀνατολὰς ἀποκέκλεισται παρὰ τῶν Κιλικίας ὀρέων, ἐν οἷς εἰσὶ πόλεις παραθαλάσσιοι, πρώτη μὲν αὐτὴ Σελεύκεια,

Thema decimumtertium, Seleuciae.

Seleucia vero pars est Isauriae, quae ad Occasum terminatur Tauro monte, quem incolunt Isauri. Ad Orientem vero circumscribitur montibus Ciliciae, in quibus sunt urbes maritimae. Prima quidem ipsa Seleucia, deinde

inde Corycius, & Corycium antrum, & pratum Crociferum dictum. Praeterea Soli & AEgaeae, & Pompeiopolis & Aphrodisias, & Issus, sinusque eiusdem adpellationis, ubi strenuus ille ac celeberrimus Macedo, Alexander inquam Philippi filius, praelium cum Dario Persarum Rege commisit. His vicina est Tarsus Pauli patria. Seleucia igitur primum neque Thematis adpellationem, neque Praefecturae nomen habuit; sed claustrum quoddam erat, & specula, ob Saracenorum e Tarso excursiones, quod nimirum arduo, & difficilem aditum habente loco sita esset. Optimus vero Imperator Dominus Romanus, qui latitudinem quodammodo, & longitudinem magnitudinemque Imperio Romano adiecit, Praeturam ex ea fecit. Nomen vero urbis, & quod vocata sit Seleucia, a conditore Seleuco, qui nuncupatus Nicanor, fluxit. Vlteriora autem Seleuciae, & mediterranea vocantur Decapolis, id est, decem urbes: quarum quidem prima est Germanicopolis, altera Titiopolis, tertia Dometiopolis, quarta Zenopolis, quinta Neapolis, sexta Claudiopolis, septima Irenopolis, octava Caesarea, nona Lauzadus, decima Dalisandus, in qua clipeus seu scutum magni illius martyris sancti Theodori in trullo templi ipsius pendet. Atque haec quidem de Seleucia.

Thema decimumquartum, dictum Cibyrraeotarum.

THema vero Cibyrraeotarum, ab ipsa Seleucia initium sumit, quae ad mare Orientis sita est. Desinit autem in longitudine Occasum versus, ad ipsam usque urbem Miletum, & Iasum; & ad Sinum Bargyliacum, sive eos qui Andanii nuncupantur, ubi sita est Mylassa, urbs celebris, & ipsa Bargylia, & Myndus, & quae dicitur Strobelus, & Halicarnassus, Herodoti patria, & Artemisiae urbs celeberrima, in qua nominatissimum Mausoli sepulcrum exstat. Si vero Orientem versus tendas, reperies sinum, qui Ceramicus dicitur, & urbem eiusdem ac sinus adpellationis. In extima autem sinus ora Cnidiorum urbs habitatur; & celebre Veneris templum, in quo erat & eius simulacrum, Praxitelis monimentum, omnium citra controversiam praestantissimum. Eunti vero Orientem versus, sinus est Oedemus nomine; & portus, qui Laryma dicitur; quorum ex adverso sita est insula Syme: & versus mare, e regione translittoralis Rhodiorum orae, & armamentarii, insula ipsa Rhodus, quae etiam Pelagia dicitur, extenditur, Boream & Austrum versus respiciens. Vlterius vero mare traiiciens, celebrem illam urbem Telmissum reperies; deinde Patara, hinc Xanthum, Protogenis illius pictoris patriam; qui Bacchi aedem apud Rhodios, pictoriis tabulis illustravit; deinde Lyciorum urbem, unguenta spirantem, & valde beatam, in qua magnus ille Nicolaus, Dei servus myra, id est, unguenta scaturit iuxta urbis nomen. Hinc Phoenix fluvius, & urbs eiusdem nominis cernitur; mox Phaselis celeberrimum, oppidum, deinde Attali Pergameni urbs, ab eo nomen habens. Inde Sylaeum, deinde Perge, celebris urbs, mox Side, piratarum officina; exinde Selga urbs, Lace-

κεια, ἔπειτα Κώρυκος, ϗ τὸ Κωρύκιον ἄντρον ϗ λειμὼν ὁ καλούμενος Κροκοφόρος, Σόλοι τε ϗ Αἰγαῖαι, ϗ Πομπηϊούπολις, ϗ Ἀφροδισιὰς, ἤτε Ἰσσὸς, καὶ Κόλπος ὁμώνυμος, ἐν ᾧ Μακεδὼν ἐκεῖνος ὁ γεννάδας τε καὶ περίκλυτος, Ἀλέξανδρον λέγω τὸν τοῦ Φιλίππου, τὸν πρὸς Δαρεῖον τὸν Πέρσην διηγωνίσατο πόλεμον. σύνεγγυς δὲ τούτων ϗ Ταρσὸς, ἡ Παύλου πατρὶς, καθίδρυται. ἡ τοίνυν Σελεύκεια, οὐ θέμα τὸ πρὶν ἐχρημάτιζεν, οὐδὲ στρατηγίδος ἐκεκλήρωτο ὄνομα, ἀλλὰ κλεισοῦρά τις ἦν, ϗ φυλακὴ, διὰ τὰς ἐκδρομὰς τῶν ἐκ Ταρσοῦ προϊόντων Σαῤῥακηνῶν, διὰ τὸ εἶναι τὸν τόπον δυσπρόσοδον. ὁ δὲ κύρις Ῥωμανὸς, ὁ καλός τε ϗ ἀγαθὸς βασιλεὺς, ὥσπερ πλάτος, μῆκός τε, ϗ μέγεθος ἐπιτιθεὶς τῇ τῶν Ῥωμαίων ἀρχῇ, στρατηγίδα αὐτὴν ἀπετέλεσε. τὸ δὲ τῆς πόλεως ὄνομα, ϗ τὸ καλεῖσθαι Σελεύκειαν, ἀπὸ τοῦ κτίστου Σελεύκου, τοῦ καλουμένου Νικάνορος, τὴν προσωνυμίαν ἐκλήρωσε. τὰ δὲ ἄνω Σελευκείας, ϗ μεσόγαια, καλεῖται Δεκάπολις. καὶ ἔστι πρώτη μὲν Γερμανικούπολις. δευτέρα δὲ Τιτιούπολις, τρίτη Δομετιούπολις, τετάρτη Ζηνούπολις, πέμπτη Νεάπολις, ἕκτη Κλαυδιούπολις, ἑβδόμη Εἰρηνούπολις, ὀγδόη Καισάρεια, ἐννάτη Λαύζαδος, δεκάτη Δαλισανδὸς, ἐν ᾗ ἡ ἀσπὶς, ἤγουν τὸ σκουτάριον τοῦ ἁγίου μεγαλομάρτυρος Θεοδώρου ἐν τῷ Τρούλλῳ τοῦ ναοῦ αὐτοῦ ἀποκρέμαται. ϗ ταῦτα μὲν περὶ Σελευκείας.

ιδʹ. Θέμα, τὸ καλούμενον Κιβυῤῥαιωτῶν.

ΤΟ δὲ θέμα τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν, ἀπάρχεται μὲν ἀπ' αὐτῆς τῆς Σελευκείας τὰ πρὸς θάλασσαν τῆς ἀνατολῆς κειμένης. καταλήγει δὲ πρὸς μῆκος ἐπὶ δυσμὰς ἕως αὐτῆς Μιλήτου τῆς πόλεως, ϗ τῆς Ἰασοῦ, ϗ τοῦ Βαργυλιακοῦ κόλπου, ἤγουν τῶν καλουμένων Ἀνδανίων, ἐν ᾧ κεῖται ἤτε Μύλασσα, πόλις διάφημος, ϗ αὐτὰ τὰ Βαργύλια, ἤτε Μύνδος, ϗ ἡ καλουμένη Στρόβηλος, ἤτε Ἁλικαρνασσὸς, ἡ Ἡροδότου πατρὶς, ἡ τῆς Ἀρτεμισίας πόλις ἡ πολυθρύλλητος, ἐν ᾗ ὁ Μαυσώλου τάφος ὁ περιβόητος ἵδρυται. ἀνερχόμενος τοίνυν πρὸς ἀνατολὴν, εὑρήσεις τὸν Κεραμεικὸν κόλπον καλούμενον, ϗ πόλιν τῷ κόλπῳ ὁμώνυμον ἐπ' ἄκρων δὲ τοῦ κόλπου ἤτε πόλις Κνιδίων κατῴκισται, ϗ τὸ τῆς Ἀφροδίτης τέμενος περιβόητον, ἐν ὥπερ ἐνὶ τὸ τῆς Ἀφροδίτης ἄγαλμα, μνημεῖον τῆς Πραξιτέλους τέχνης ἀπαραμίλλητον. Ἀπαναβαίνοντι δὲ πρὸς ἀνατολὰς, κόλπος ἐστὶν Οἴδημος ὄνομα, ϗ λιμὴν καλούμενος Λάρυμα· ὧν κατέναντι νῆσος ἡ Σύμη. ϗ πρὸς τὸ πέλαγος, καταντικρὺ τῆς Ῥοδίων περαίας, ϗ ὁπλοθήκης, νῆσος ἡ Ῥόδος αὕτη Πελαγία ἐξήπλωται, πρὸς βοῤῥᾶν τε ϗ νότον ἐναποβλέπουσα. διαβαίνων τε τὴν ἐφεξῆς θάλασσαν, εὑρήσεις πόλιν Τελμισσὸν ἐκείνην τὴν περιώνυμον· ἔπειτα Πάταρα, εἶτα Ξάνθον, τὴν Πρωτογένους ἐκείνου τοῦ ζωγράφου πατρίδα, ὃς τὸ Διονύσιον τὸ ἐν Ῥόδῳ τοῖς ζωγραφικοῖς κατελάμπρυνε πίναξιν. εἶτα τὴν Λυκίων πόλιν, μυρίπνουντε, ϗ τρισόλβιον. ἐν ᾗπερ ὁ μέγας Νικόλαος, ὁ τοῦ Θεοῦ θεράπων, ἀναβλύζει τὰ μύρα κατὰ τὸ τῆς πόλεως ὄνομα, εἶτα Φοῖνιξ ὁ ποταμὸς, ϗ πόλις ὁμώνυμος, εἶτα Φασιλὶς περίκλυτος, εἶτα ἡ Ἀττάλου τοῦ Περγαμηνοῦ πόλις ἐπώνυμον, εἶτα τὸ Σύλαιον, ἔπειτα Πέργη ἡ περιώνυμος, εἶτα Σίδη, τὸ τῶν πειρατῶν ἐργαστήριον, εἶτα Σέλγη ἡ τῶν Λακεδαιμονίων ἄποικος, εἶτα τὸ Καστέλλιον ὄρος καλούμενον,

εἶτα

εἶτα τὸ καλούμενον Ἀνεμούριον, εἶτα Ἀντιόχεια ἡ μικρά. ἔπειτα Κιβύῤῥα πόλις, ἐξ ἧς καὶ τὸ θέμα τὴν ἐφύβριστον, καὶ πονηρὰν ὀνομασίαν ἐκληρονόμησεν, εἶτα Σελινοῦς, μικρὸν πολισμάτιον καὶ ποταμὸν ὁμώνυμον ἔχουσα· εἶτα Μέλας ὁ ψυχρὸς ποταμός. ἔπειτα τῆς Συκῆς πολισμάτιον· εἶτα λιμὴν, ὁ καλούμενος παλαιός· εἶτα αὐτὴ ἡ Σελεύκεια. καὶ αὗται μὲν αἱ παραθαλάσσιοι πόλεις, ἃς ὁ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν στρατηγὸς διανέμεται. ἄνω δὲ πρὸς τὴν ἤπειρον. καὶ αὐτὴν τὴν μεσόγαιον, ἐν ᾗ καταλήγει τὸ τῶν Θρακησίων καλούμενον θέμα, ἀπάρχεται μὲν ἀπὸ αὐτῆς τῆς Μιλήτου, εἶτα διαβαίνει τὴν Στρατονίκειαν, καὶ τὰ καλούμενα Μογωλᾶ, καὶ τὴν πόλιν Πισύης. διεκτρέχει δὲ τὴν καλουμένην Ἁγίαν, καὶ παρέρχεται τὴν Ταυρόπολιν. συνάπτει δὲ πρὸς τὴν Τλῶν, καὶ Οἰνιάδα. εἶτα παρέρχεται Φίλητα, καὶ αὐτὴν τὴν Ποδάλειαν. διεκτρέχει δὲ τὸ καλούμενον Ἀνεμότειχος, καὶ συνάπτει πρὸς τὴν πόλιν Σαγαλασσόν. εἶτα καταλήγει πρὸς τὰ μέρη τοῦ Ταύρου, ἐν ᾧ τὸ τῶν Ἰσαύρων γένος κατῴκισται. καὶ τοσαύτη μὲν ἡ τοῦ Κιβυῤῥαιώτου περιοχή. ἔλαβε δὲ τὴν προσωνυμίαν, ὥσπερ ἔφημεν, τοῦ καλεῖσθαι Κιβυῤῥαιώτης, ἀπὸ Κιβύῤῥας, εὐτελοῦς δὲ ἀκατονομάστου πολίσματος, πρὸς ὕβριν, οὐ πρὸς ἔπαινον. διὰ τὸ πολλάκις αὐθάδεις τε, καὶ ὑβριστὰς γενέσθαι πρὸς τὰς τῶν βασιλέων ἐπιταγάς. ἡ δὲ Ῥόδος ἡ νῆσος μέση μὲν κεῖται τοῦ θέματος. ἀποβλέπει δὲ πρὸς βοῤῥᾶν τε καὶ νότον, δελτωτὴ τὸ σχῆμα· τὴν δὲ γράμμην, τρίγωνος. Δωριέων δέ ἐστιν ἄποικος, τῶν ἐκ Πελοποννήσου, Ἀργείων τε, καὶ Λακεδαιμονίων, τῶν ἀπὸ τῆς Ἡρακλέους γενεᾶς καταγενομένων. καθὼς καὶ αὐτὸς Ὅμηρος ἐν τῷ τῶν νεῶν καταλόγῳ περὶ αὐτῆς τάδε φησί.

Τληπόλεμος δ' Ἡρακλείδης ἠΰς τε μέγας τε
Ἐκ Ῥόδου ἐννέα νῆας ἄγεν Ῥοδίων ἀγερώχων,
Οἳ Ῥόδον ἀμφενέμοντο διάτριχα κοσμηθέντες,
Λίνδον, Ἰηλυσσόν τε, καὶ ἀργινόεντα Κάμειρον.

Καὶ ὧδε μὲν τὰ περὶ Ῥόδου.

cedaemoniorum colonia. Inde mons Castellus cognominatus, hinc Anemurium, exinde Antiochia minor, ulterius Cibyrra urbs, a qua & Thema ignominiosam, ac vilem adpellationem accepit. Inde Selinus, parvum oppidulum, & flumen eiusdem nominis; postea Melas gelidus fluvius; deinde Sices oppidulum. Hinc portus, dictus antiquus; inde Seleucia ipsa. Atque hae quidem sunt maritimae urbes, quas Cibyrrhaeotarum Praetor administrat. Superius autem continentem, & mediterranea versus, ubi desinit Thema, Thracesiorum dictum, incipit quidem ab ipsa Mileto, transit deinde Stratoniciam, & quae vocantur Mogola, & urbem Pisyam; percurrit etiam eam quae Hagia dicitur, & Tauropolim: pertingit vero etiam Tlon, & Oeniadem usque. Transit deinde Phileta, & ipsam Podaliam; pertransiensque id, quod Anemotichos dicitur, pertingit ad urbem Sagalassum. Hinc desinit in partes Tauri, quas Isauri incoluerunt. Atque hic quidem est Thematis Cibyrraeotici ambitus. Cibyrraeotae autem adpellatio a Cibyrra, vili, & obscuri nominis, oppidulo, uti diximus, fluxit: eaque adpellatio ad ignominiam, non ad laudem, indita est; quod frequenter res novas moliti, & refractarios sese adversus Imperatorum mandata praebuerint. Rhodus autem insula, in meditullio quidem huius Thematis sita est, ad Boream pariter & Austrum respiciens. Litterae enim Δ speciem praesefert, triangulari videlicet figura. Ceterum Doriensium colonia est, qui ex Peloponneso, Argivis, & Lacedaemoniis, ab Hercule genus ducunt; quemadmodum & ipse Homerus in Catalogo navium de ea scribit:

Quin & Tlepolemus satus Hercule, fortis & ingens,
Ipse Rhodo naves ter trinas duxit, onustas
Magnanimis Rhodiis; Rhodus at triquetro ordine cinctus
Lindo, Ialyssoque, argillosaque Camiro est.

Atque haec quidem de Rhodo.

ιε. Θέμα, τὸ καλούμενον Ἐπαρχία Κύπρου.

Ἐπαρχία τῆς Κύπρου ὑπὸ Κονσιλιάριον, τουτέστι βουλευτὴν, πόλεις δεκαπέντε. Κωνστάντεια μητρόπολις, Κίτιον, Ἀμαθοῦς, Κυρήνεια, Πάφος, Ἀρσινόη, Σόλοι, Λάπιθος, Κέρμια, ἤτοι Λευκουσία, Κυθαίρεια, Τάμασος, Κούριον, Νέμευος, Τρίμυθος. ὅθεν ὁ ἅγιος Σπυρίδων, Καρπάσιον. ἡ μὲν οὖν Κύπρος ἡ νῆσος ἐστὶ μεγάλη, καὶ ἐπιφανεστάτη, κειμένη ἐν τῷ Παμφυλίῳ κόλπῳ, καθώς φησιν ὁ περιηγητὴς Διονύσιος.

Κύπρος δ' εἰς αὐγὰς Παμφυλίου ἔνδοθι πόντου.

Ἐκλήθη δὲ ἀπὸ Κύπρου τῆς θυγατρὸς Κινύρου, ἢ τῆς Βίβλου καὶ Ἀφροδίτης, ὡς Φιλοστέφανος ἐν τῷ περὶ νήσων, καὶ Ἴστρος, ἐν ἀποικίαις Αἰγυπτίων, ἱστόρησαν. ἐβασιλεύετο δὲ πρότερον ὑπὸ πολλῶν, καὶ διαφόρων βασιλέων. κατελύθη δὲ ἡ αὐτῆς βασιλεία ὑπὸ τῶν Μακεδόνων, τουτέστι τῶν Πτολεμαίων. ἕως γὰρ Ἀλεξάνδρου τοῦ βασιλέως Μακεδόνων ἐβασιλεύετο, ἤγουν ἐτυραννεῖτο, ὑφ' ὧν τυράννων Ἀνάξαρχος ὁ φιλόσοφος ἀναιρεῖται μετὰ τὸν θάνατον Ἀλεξάνδρου. καὶ Ἰσοκράτης ὁ ῥή-

Thema decimumquintum, Praefectura Cypri dictum.

PRaefectura Cypri insulae a Consiliario administrata fuit: urbes in ea sunt quindecim; Constantia metropolis, Citium, Amathus, Cyrenea, Paphus, Arsinoe, Soli, Lapithus, Cermia, seu Leucusia, Cytherea, Tamasus, Curium, Nemevus, Trimythus, ex qua Sanctus Spiridion, Carpasium. Cyprus itaque est magna & illustris insula, in sinu Pamphylio sita, quemadmodum scribit Dionysius Periegetes:

Pamphylio in ponto Cyprus se tendit ad ortum.

Adpellationem vero suam accepit a Cypro, filia Cinyrae, vel Bibli, & Veneris, ut Philostephanus libro de Insulis, & Istrus de Coloniis AEgyptiorum, memoriae prodiderunt. Multi autem ac diversi Reges antea in ea regnarunt. Dissipata vero est regia eius administratio sub Macedonibus, hoc est, Ptolemaeis; nam ad Alexandrum Regem Macedonum usque, Regibus, sive tyrannis, paruit; a quibus Tyrannis Anaxarchus Philosophus sublatus est,

Post Alexandri obitum. Et Isocrates Rhetor varias orationes ad Demonicum, in ea regnantem, conscripsit. Postquam vero Romani eam occuparunt, in Praefecturam redacta, & in quindecim, ut diximus, urbes fuit divisa. At successu temporis, enervatis per negligentiam armis Romanorum, in Sarracenorum potestatem venit, regnante Heraclio. Ac primus quidem in eam cum traiecisset Abubacharus (cuius pariter & filiae sepulcrum ibi cernitur) in suam potestatem eam redegit. Beatus vero ac nobilis praeclarusque Imperator Basilius eam in numerum Thematum redegit, traiecitque in eam Alexium Praefectum, magni nominis virum, natione Armenium, qui & annis septem ei imperavit. Rursus autem a Sarracenis erepta est, quibus & tributum pendit, ut & antea.

Thema decimumsextum, Samus insula.

SAmus insula adpellationem suam accepit ab AEgaeo, & Samia, Maeandri fluminis filia; vel quod ipsa insula sublimis ac praerupta sit. Veteres enim Graeci Σάμον sublimem locum nuncuparunt. Huic insulae imperavit Polycrates, ille felicissimus, cuius & Herodotus non exiguam mentionem fecit. Ex hac porro prodierunt viri sapientiae laude insignes, Pythagoras nimirum ille Samius, Mnesarchi filius, & Epicurus Neoclis, & Melissus, aliique non pauci. Quum igitur Thematum partitio facta est, hanc, quod illustrissima insula esset, metropolin, & caput Thematis navalis constituerunt. Mediterranea enim regio, & promontorium, quod e regione Sami est, ipsaque Ephesus, & Magnesia, & Tralles, & Myrina, & Teus, & Lebedus, & Atramyttium usque, ulteriora ac contigua Thracesiorum Praefecto, sive equestris agminis duci, ipsi Themati attributa sunt. Divisum autem est Thema Sami in turmas duas; unam quidem Ephesiam, alteram Atramyttinensem. Praefectus vero Thematis, ipsam urbem Smyrnam praetorium habuit. Atque haec quidem de Themate Sami.

Thema decimumseptimum, AEgaeum Pelagus.

AEgaeum vero pelagus etiam ipsum inter Themata relatum, ab AEgeo, Neptuni filio, adpellationem suam accepit, ut aiunt ii, qui Scholia in Homerum scripserunt. Nullus autem nunc usus est historiae Graecae, quod mendaciis sit referta. At Strabo Geographus eius adpellationem aliunde derivat. Siquidem a promontorio AEolidis, quod incolae AEga adpellant, unde AEgeaticus sinus initium sumit, ita dictum est, communi cum animali adpellatione. Eiusdem est ac Strabo sententiae etiam Artemidorus. Promontorium quoddam est AEolidis, quod AEga incolae adpellant, a quo & Pelagus eiusmodi adpellationem accepit. AEolidis autem dico, non gentis adpellationem, sed linguae proprietatem. Graecorum enim lingua in quinque dialectos divisa est. Primam quidem Attisiam, alteram Ionicam, tertiam AEolicam, quartam Doricam, qui

τωρ πρὸς Δημόνικον, τὸν αὐτῆς βασιλεύοντα, λόγους διαφόρους πεποίηκε. κρατησάντων τε τῶν Ῥωμαίων ἐπαρχία γέγονε, καὶ διῃρέθη, ὡς προλέλεκται, εἰς πόλεις ιε΄. τοῦ χρόνου δὲ παραδραμόντος, καὶ τῶν Ῥωμαϊκῶν ὅπλων κακωθέντων ἐξ ἀμελείας, ἐκράτησαν αὐτῆς οἱ Σαῤῥακηνοὶ, ἐπὶ τῆς βασιλείας Ἡρακλείου. καὶ πρῶτος ἐν αὐτῇ διαπεράσας Ἀβουβάχαρος (οὗ καὶ τῆς θυγατρὸς ἐν αὐτῇ τάφος φαίνεται) ταύτης ἐκράτησεν. ὁ δὲ μακάριος, καὶ περιώνυμος καὶ ἀοίδιμος ἐν βασιλεῦσι Βασίλειος, εἰς θέματος τάξιν ταύτην κατέστησε, καὶ διεπέρασεν ἐν αὐτῇ στρατηγὸν Ἀλέξιον ἐκεῖνον τὸν περιβόητον, τὸ γένος Ἀρμένιον. ὃς καὶ ἐπεκράτησεν αὐτῆς, χρόνους ἑπτά. πάλιν δὲ ἀφῃρέθη ὑπὸ τῶν Σαῤῥακηνῶν, καὶ ταύτην φορολογοῦσιν, ὡς καὶ πρότερον.

ις΄. Θέμα, τὸ καλούμενον Σάμος νῆσος.

Ἡ Νῆσος αὕτη ὀνομασίαν ἔσχε τοῦ καλεῖσθαι Σάμος, ἀπὸ Αἰγαίου, καὶ Σαμίας τῆς Μαιάνδρου τοῦ ποταμοῦ θυγατρός. ἢ διὰ τὸ ὑψηλὸν τῆς νήσου, καὶ ἀπόκρημνον. οἱ γὰρ παλαιοὶ Ἕλληνες Σάμον τὸν ὑψηλὸν ἐκάλουν τόπον. Ταύτης ἐκράτησε τῆς νήσου Πολυκράτης, ἐκεῖνος ὁ εὐτυχέστατος, οὗ καὶ Ἡρόδοτος μνείαν οὐ μικρὰν ἐποιήσατο. σοφοὶ δὲ γεγόνασιν ἐξ αὐτῆς ἐξοχώτατοι. ὅ τε Πυθαγόρας ἐκεῖνος ὁ Σάμιος, ὁ Μνησάρχου υἱὸς, Ἐπίκουρός τε ὁ Νεόκλους, καὶ Μέλισσος, καὶ ἄλλοι πλείονες. Ὅτε οὖν ἐγένετο ὁ μερισμὸς τῶν θεμάτων, διὰ τὸ εἶναι ἐπιφανεστάτην τὴν νῆσον, μητρόπολιν αὐτὴν, καὶ ἀρχὴν τοῦ θέματος τῶν πλωϊζομένων τεθείκασιν. ἡ γὰρ μεσόγειος, καὶ ἡ καταντικρὺ ἄκρα τῆς Σάμου, αὐτή τε ἡ Ἔφεσος, καὶ Μαγνησία, καὶ Τράλλις, ἥτε Μύρινα, καὶ Τέως, καὶ Λέβεδος, καὶ ἕως τοῦ Ἀτραμυττίου, τὰ ἄνω, καὶ πρόσγεια τῷ τῶν Θρακησίων στρατηγῷ, ἤγουν τῷ ἡγουμένῳ τοῦ ἱππικοῦ τάγματος, ἐκείνῳ ἐκληροδοτήθησαν. διῄρηται τὸ θέμα τῆς Σάμου εἰς τούρμας δύο· μίαν μὲν τὴν Ἐφέσιον, δευτέραν δὲ τὴν Ἀτραμυττινήν. ὁ δὲ στρατηγὸς τοῦ θέματος αὐτὴν ἔλαχε Σμύρναν τὴν πόλιν πραιτώριον. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θέματος Σάμου.

ιζ΄. Θέμα, τὸ καλούμενον Αἰγαῖον Πέλαγος.

ΤΟ δὲ καλούμενον Αἰγαῖον πέλαγος, καὶ αὐτὸ χρηματίζον εἰς θέμα, ἀπὸ Αἰγέως τοῦ Ποσειδῶνος υἱοῦ τὴν προσωνυμίαν ἔλαχε, καθὼς φασιν οἱ τὸν Ὅμηρον σχολιογραφήσαντες. οὐκ ἔστι δὲ νῦν χρεία τῆς Ἑλληνικῆς ἱστορίαν, διὰ τὸ εἶναι αὐτὴν ψεύδους μεμεστωμένην. Στράβων δὲ ὁ γεωγράφος ἄλλως αὐτοῦ τὴν ὀνομασίαν ἀντέθεικεν. ἀπὸ γὰρ τῆς ἄκρας Αἰολίδος, ἣν Αἶγα οἱ ἐπιχώριοι ὀνομάζουσιν, ὅθεν ὁ Αἰγεατικὸς ἀπάρχεται κόλπος, τὴν ὀνομασίαν εἴληφεν, ὁμωνύμως τῷ ζώῳ. ὁμοίως δὲ καὶ ὁ Ἀρτεμίδωρος τὰ αὐτά φησι τῷ Στράβωνι. ἄκρα τίς ἐστιν Αἰολίδος, ἣν Αἶγα οἱ ἐπιχώριοι ὀνομάζουσιν. ἀφ' ἧς, καὶ τὸ πέλαγος τὴν τοιαύτην ὀνομασίαν προσείληφεν. Αἰολίδος δὲ λέγω, οὐκ ἔθνους ὀνομασίαν, ἀλλὰ γλώττης ἰδίωμα. ἡ γὰρ τῶν Ἑλλήνων γλῶττα εἰς πέντε διαλέκτους διῄρηται. πρώτην μὲν, τὴν τῆς Ἀτθίδος. δευτέραν δὲ, τὴν τῶν Ἰώνων, τρίτην δὲ, τὴν Αἰολέων, τετάρτην δὲ, τὴν Δω-

Δωριέων, πέμπτην δὲ, τὴν κοινὴν, ᾗ πάντες χρώμεθα. καὶ ἀπὸ μὲν τῆς Μιλήτου μέχρι τῆς Ἐφεσίων πόλεως, καὶ αὐτῆς Σμύρνης, καὶ Κολοφῶνος, Ἰώνων ἐστὶ κατοικία. οἵ τινες τῇ τῶν Ἰώνων διαλέκτῳ χρῶνται. ἀπὸ δὲ Κολοφῶνος μέχρι Κλαζομενῶν, καὶ τῆς ἀντιπέραν τῆς Χίου γῆς, καὶ αὐτῆς τῆς Μιτυλήνης, καὶ τοῦ Περγάμου, Αἰολέων ἐστὶν ἀποικία. οἵ τινες διαλέκτῳ χρῶνται τῶν Αἰολέων. τὰ δὲ ἐπέκεινα τούτων, ἀπὸ τοῦ λεγομένου Λεκτοῦ καὶ ἕως Ἀβύδου, καὶ αὐτῆς Προποντίδος, καὶ μέχρι Κυζίκου, καὶ τοῦ ποταμοῦ, τοῦ λεγομένου Γρανίκου, πάντες Γραικοὶ ὀνομάζονται, καὶ κοινῇ διαλέκτῳ χρῶνται, πλὴν Βυζαντίων, ὅτι Δωριέων ἐστὶν ἀποικία. προσῳκείωνται δὲ τῷ στρατηγῷ τοῦ Αἰγαίου πελάγους, αἵτε Κυκλάδες νῆσοι καλούμεναι, καὶ τῶν Σποράδων ὧν προέχουσιν ἥτε Μιτυλήνη, καὶ Χῖος, καὶ αὐτὴ ἡ Λῆμνος. οὐκ εἰσὶ δὲ τῶν Κυκλάδων, ἀλλὰ τῶν Σποράδων καλουμένων. αἱ γὰρ Κυκλάδες Δῆλον τὴν νῆσον ἐκύκλωσαν, ὥς φησιν ὁ Περιηγητὴς Διονύσιος.

Δῆλον ἐκυκλώσαντο, καὶ οὔνομα Κυκλάδες εἰσί.

καλοῦνται δὲ διαφόροις ὀνόμασι. Λῆμνος, Σκῦρος, Μῆλος, Ἀμολγὸς, Θήρα, Θηρασία, καὶ Ῥύνεια. οὐκ οἶδα δὲ, εἰ τῶν Κυκλάδων εἰσὶ πᾶσαι, διὰ τὸ εἶναι αὐτὰς προσγείους, καὶ τῇ Ἑλλάδι συνομορούσας. τὸ δὲ Αἰγαῖον πέλαγος βαρύπλουν ἐστὶ, καὶ δυσπέρατον, καὶ κύματα μακρὰ, καὶ ὄρεσιν ἐοικότα, προσανεγεῖρον τοῖς πλέουσιν· εἴτε διὰ τὸ πυκνὸν τῶν νήσων, εἴτε καὶ διὰ τὸ ῥεῦμα τοῦ πόντου, τὸ καταβαῖνον εἰς Ἄβυδον, καὶ προσαρασσόμενον ταῖς νήσοις μετὰ μεγάλου ῥοιζήματος. ἀπὸ δὲ τοῦ Λεκτοῦ καὶ ἕως τῆς Προποντίδος, τῆς τε Κυζίκου, καὶ τοῦ Παρίου, καὶ αὐτὸς ὁ καλούμενος Ἑλλήσποντος, ἥτε Προικόνησος, καὶ μέχρι τοῦ Ῥυνδακοῦ ποταμοῦ, καὶ ἕως αὐτοῦ τοῦ Δασκυλίου, καὶ τοῦ Κιανοῦ κόλπου, τῷ τοῦ Αἰγαίου πελάγους κρατοῦντι προσεκεκύρωντο. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τοῦ θέματος τοῦ Αἰγαίου πελάγους.

Τέλος τῶν θεμάτων τῆς ἀνατολῆς.

quintam communem, qua omnes utimur. Atqui a Mileto quidem Ephesum usque, & Smyrnam ipsam & Colophonem, Ionum est sedes, & Colouia; qui quidem Ionum dialecto utuntur. A Colophone autem, usque ad Clazomenas, & trans Chium, atque ipsam Mitylenen, & Pergamum, AEolum est Colonia; qui quidem AEolum dialecto utuntur. Vlteriora his a Lecto, & usque Abydum, & ipsam Propontidem, & Cyzicum, & flumen Granicum adpellatum, omnes Graeci vocantur, & communi utuntur dialecto, exceptis Byzantiis, quia Dorum est Colonia. Pertinent autem ad AEgaei maris praefecturam & insulae, Cyclades nuncupatae, & ex Sporadibus, quae reliquas excellunt, Mitylene, & Chius, & ipsa Lemnus. Neque enim sunt hae ex Cycladibus, sed ex iis, quae Sporades adpellantur: Cyclades enim Delum insulam in orbem cingunt, ut ait Dionysius Periegetes:

Delum cinxerunt, & Cyclades adpellantur.

Variis autem hae, ac diversis adpellantur nominibus; Lemnus, Scyrus, Melus, Molgus, Thera, Therasia, & Rhynea: neque tamen scio, an omnes Cycladum sint; quod ipse sint terrae proximae, atque Helladi contiguae. Est autem AEgaeum mare navigatu, & traiectu, perquam difficile; ingentes enim, ac decumanos fluctus volvit, qui navigantibus montium instar adsurgunt, vel ob densitatem, ac frequentiam insularum, vel propter Ponti in Abydum defluxum, qui magno impetu in has insulas fertur, eisque illiditur. A Lecto vero ad Propontidem usque, & Cyzicum, & Parium, atque adeo ipse Hellespoutus, & Proeconesus, ad Rhyndacum flumen usque, & ipsum Dascylium, & Cianum sinum, AEgaei maris Praefecto adscribuntur. Atque haec quidem de Themate AEgaei maris.

Finis Thematum Orientis.

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΝΗΤΟΥ

Περὶ τῶν θεμάτων τῆς δύσεως, ἤγουν τῆς Εὐρώπης. τὸ β'.

CONSTANTINI

PORPHYROGENITI

IMPERATORIS

Liber II. De Thematibus Occidentis, sive Europae.

THEMA PRIMVM.

Πρῶτον θέμα τὸ ἐπὶ τῆς δύσεως Εὐρώπης κείμενον γῆς, τὸ ὀνομαζόμενον Θρακῷον, ἐν ᾧ τὸ Βυζάντιον ἵδρυται, καὶ τὸ τῶν Ῥωμαίων βασίλειον. δίκαιόν ἐστι προκατάρχειν τῆς Εὐρώπης γῆς τὸ Βυζάντιον, τὴν νῦν οὖσαν Κωνσταντινούπολιν· ἐπεὶ καὶ πόλις ἐστὶ βασιλεύουσα. τοῦτε κόσμου παντὸς ὑπερέχουσα, ὡς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου καὶ βασιλέως τὴν ἐπωνυμίαν κληρονομήσασα· ἀρχὴν δὲ τῆς Εὐρώπης ἐγὼ τίθημι· ἐπεὶ καὶ αὐτὸ τὸ Βυζάντιον τῆς Θρᾴκης ἐστὶ μέρος τὸ κάλλιστον τὴν

PRimum Thema, quod ad Occasum terrae Europae situm, nominatur Thracium, in quo Byzantium conditum est, & Romanorum regia. AEquum est Byzantium, quae nunc urbs Constantinopolis est, initium facere Europaei soli; quia & urbs Imperatoria est, & universi orbis praerogativam tenet, quippe quae Constantini Magni Imperatoris haeres est nominis. Principium autem Europae idcirco eam statuo, quia ipsum Byzantium pars est Thra-

Thraciae pulcerrima atque honoratissima. Igitur Thraciae Thema nuper in numerum ac ordinem Thematum positum fuit; ex quo nimirum tempore Bulgarorum gens Istrum fluvium traiecit; quandoquidem prius in duo Regna divisa fuerat Thracia. Testantur id ipsa urbium nomina, tum Mesembria, tum Selymbria, quae civitates a Regibus adpellationem habebant, priusquam Romanorum Imperium auctum fuisset, & omnes terrarum fines percurrisset. Etenim ex quo Romanorum Principatus sagenam suam ad omnes mundi limites expandit, cunctos, ut ita dicam, dispersit, & ad unum Imperium reduxit, ac iugum unum subire omnes coegit. Verum cum sagena rimis fatiscere, ac perfringi coepit, iam varie & res & nomina commutata sunt. Praefectura autem Thraciae sub ducis ac Consiliarii potestate constituta est. Taurus quippe Proconsul obtinebat Thraciam, temporibus Constantini Magni, tenens sub ditione sua urbes tres & quinquaginta, a duce & Consiliario administratas. Sed cum sagena, ut dixi, rimas fecisset, urbibus a Barbaris expugnatis, ac dirutis, Thraciae Imperium in exigua segmenta divisum est. Etenim Bulgaria, & Ister fluvius, & mons percelebris, Haemus nuncupatus, qui usque ad Pontum pertinet, Thraciae partes fuerunt; nunc autem alienae, ac seiunctae exsistunt. Ceterum Thraciae Thema sub Imperatore Constantinopolitano constitutum, atque ad eius iura & ministeria redactum erat; nec ullus unquam Praetor in ea fuerat: at ex quo infensa Deo Bulgarorum natio ad Istrum fluvium traiecit, tunc etiam Imperator ipse coactus fuit, ob incursus & impressiones Scytharum, & ipsorum Bulgarorum, ad Thematis ordinem Thraciam reducere; & Praetorem in eo Themate creare. Barbarorum autem transitus ad Istrum fluvium circa finem imperii Constantini Pogonati exstitit; unde eorum nomen inclaruit, ac pervagatum est; antea quippe Onogunduros eos adpellabant. Thracia vero adpellationem accepit a Rege Thrace, qui olim illic e vivis excesserat; aut a Nympha Titanide, ex qua, & Saturno Dolonchus natus est; unde Dolonchorum natio primum nomen nacta est. Testis autem huius rei est Hierocles Grammaticus, qui conscripsit Συνέκδημον, id est, commentarium Peregrinationis comitem, Dolonchorum gentem Thraciae connumerans; quum ita loquitur: *Sunt omnes Praefecturae, & urbes, quae ab Imperatore Romanorum Constantinopoli degente administrantur; Praefecturae quidem LXIV. urbes autem DCCCCXXXV.* Quocirca principium Europae Imperatricem urbium, & mundi totius, novam Romam ego constituo; ac propterea Thema circa ipsam, quod adpellatur Thracia, in Europaeis partibus situm, Thematum primum statuimus; quippe quum urbs ipsa olim Byzantis nuncupata, in Thracum regione stabilita sit. Attamen Byzantium ipsum Megarensium, & Lacedaemoniorum, ac Boeotorum, est colonia, Graecorum antiquissimorum: idcirco etiam Doriensium lingua utuntur scite & eleganter. Dicamus itaque, ut antiquus ordo obtinebat, & ipsarum Praefecturarum nomina.

Prae-

τε καὶ τιμιώτατον. τὸ τοίνυν θέμα τῆς Θράκης, ἄρτι τὴν θέσιν, καὶ τὴν ὀνομασίαν ἔλαχε θέματος. ἀφ' οὗ τὸ τῶν Βουλγάρων γένος τὸν Ἴστρον ποταμὸν διεπέρασεν, ἐπεὶ πρότερον εἰς βασιλείας διττὰς διῄρητο· καὶ μαρτυροῦσιν αὐτὰ τὰ ὀνόματα τῶν πόλεων ἥτε Μεσημβρία, καὶ ἡ Σηλυμβρία, βασιλέων προσηγορίας ἔχουσαι πόλεις πρινὴ τὴν τῶν Ῥωμαίων βασιλείαν αὐξηθῆναί τε καὶ διαδραμεῖν πάντα τὰ τοῦ κόσμου πληρώματα. ἀφ' οὗ γὰρ ἡ τῶν Ῥωμαίων ἀρχὴ τὴν ἑαυτῆς σαγήνην ἐξήπλωσεν εἰς πάντα τὰ τοῦ κόσμου τέρματα, πάντας, ὡς εἰπεῖν, διεσκέδασε, καὶ μετεσκεύασεν εἰς μίαν ἀρχὴν, καὶ ζυγὸν ἠνάγκασε τελεῖν ἕνα πάντας. ἀρξαμένης δὲ τῆς σαγήνης διασήπεσθαι, καὶ διαῤῥήγνυσθαι, ἄλλως καὶ τὰ πράγματα, καὶ τὰ ὀνόματα, μετοποιήθησαν. ἐπαρχία δὲ Θράκης ὑφ' ἡγεμόνα ἐτέτακτο, καὶ ὑπὸ τὸν λεγόμενον κονσιλιάριον, τουτέστι βουλευτήν. Ταῦρος γὰρ ἀνθύπατος ἐκράτει τῆς Θράκης ἐπὶ τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, ἔχων ὑφ' ἑαυτὸν πόλεις ὑφ' ἡγεμόνα καὶ κονσιλιάριον νγʹ. διασαπείσης δὲ τῆς σαγήνης, ὡς εἴπομεν, καὶ τῶν βαρβάρων ἐκπορθησάντων τὰς πόλεις, εἰς μικρὰ τμήματα διῃρέθη ἡ τῆς Θράκης ἀρχή. ἥτε γὰρ Βουλγαρία, καὶ αὐτὸς ὁ Ἴστρος, καὶ τὸ περιώνυμον ὄρος, τὸ διῆκον ἄχρι τοῦ Πόντου, τὸ καλούμενον Αἷμος, τῆς Θράκης εἰσὶ μέρη· νυνὶ δὲ ἀλλότρια χρηματίζουσι. τὸ δὲ τῆς Θράκης θέμα ὑπὸ τὸν βασιλέα Κωνσταντινουπόλεως ἐτέτακτο· καὶ εἰς ὑπουργίαν αὐτοῦ ἐχρημάτιζε· καὶ οὐδέπω τις στρατηγὸς ἦν ἐν αὐτῷ· ἀφ' οὗ δὲ τὸ θεομίσητον τῶν Βουλγάρων ἔθνος ἐπεραιώθη εἰς τὸν Ἴστρον ποταμὸν, τότε καὶ αὐτὸς ἠναγκάσθη διὰ τὰς ἐπιδρομὰς τῶν Σκυθῶν, καὶ αὐτῶν τῶν Βουλγάρων εἰς θέματος τάξιν ἀγαγεῖν αὐτὸ, καὶ στρατηγὸν ἐν αὐτῷ χειροτονῆσαι. ἐγένετο δὲ ἡ τῶν βαρβάρων περαίωσις ἐπὶ τὸν Ἴστρον ποταμὸν εἰς τὰ τέλη τῆς βασιλείας Κωνσταντίνου τοῦ Πωγωνάτου, ὅτε καὶ τὸ ὄνομα αὐτῶν φανερὸν ἐγένετο. πρότερον γὰρ Ὀνογουνδούρους αὐτοὺς ἐκάλουν. ἡ δὲ Θράκη ὀνομασίαν μὲν εἶχεν ἀπὸ Θρακὸς βασιλέως, τοῦ πάλαι ἐν αὐτοῖς τελευτήσαντος· ἢ ἀπὸ Νύμφης Τιτανίδος, ἀφ' ἧς καὶ Κρόνου Δόλογκος· ὅθεν τὸ πρῶτον ἔθνος Δόλογκοι ὀνομάζονται. μαρτυρεῖ δὲ τῷ λόγῳ, καὶ Ἱεροκλῆς ὁ γραμματικὸς ὁ γράψας τὸν συνέκδημον, τὸ τῶν Δολόγκων ἔθνος τῇ Θράκῃ συναριθμῶν, λέγων οὕτως· εἰσὶν αἱ πᾶσαι ἐπαρχίαι, καὶ πόλεις, αἱ ὑπὸ τὸν βασιλέα τῶν Ῥωμαίων διοικούμεναι, τὸν ἐν Κωνσταντινουπόλει, ἐπαρχίαι μὲν ξδʹ. πόλεις δὲ ϡλέ. ἀρχὴν οὖν τῆς Εὐρώπης, τὴν βασιλίδα τῶν πόλεων, καὶ τοῦ κόσμου παντὸς, τὴν νέαν Ῥώμην Κωνσταντινούπολιν ἐγὼ τίθημι· διὰ τοῦτο καὶ τὸ περὶ αὐτὴν θέμα, τὸ καλούμενον Θράκη, τὸ ἐν τοῖς Εὐρώπης μέρεσι, θεμάτων πρῶτον τεθείκαμεν, ὡς καὶ αὐτῆς τῆς πόλεως τῆς πάλαι Βυζαντίδος καλουμένης ἐν τῇ τῶν Θρακῶν ἱδρυνθείσης χώρᾳ· αὐτὸ δὲ τὸ Βυζάντιον Μεγαρέων, καὶ Λακεδαιμονίων, καὶ Βοιωτῶν ἐστιν ἀποικία, καὶ ἀρχαιοτάτων Ἑλλήνων. διὸ καὶ τῆς τῶν Δωριέων γλώττης ἐν ἐπιστήμῃ τυγχάνουσιν· εἴπωμεν τοίνυν ὡς ἀρχαία τάξις ἐκράτει, καὶ αὐτῶν τῶν ἐπαρχιῶν τὰ ὀνόματα.

Ἐπαρ-

Ἐπαρχία Θρᾴκης ἤγουν Εὐρώπης.

ΥΠΟ κονσιλιαρίων, τουτέστι βουλευτῶν, πόλεις ιδ΄. Εὐδοξιούπολις, Ἡράκλεια, Ἀρκαδιούπολις, Βιζύη, Πάνιον, Ὄρνοι, Γάνος, Καλλίπολις, Μήριζος, Σαλτική, Σαυάδα, Ἀφροδισία, Ἄπρως, Κοιλία. Ἐπαρχία Ῥοδόπης· ὑπὸ τὴν αὐτὴν πόλεις ζ΄. Παρθικόπολις. Ἡράκλεια Στρύμνου, Αἶνος, Μαξιμιανούπολις, Σέρραι, Φίλιπποι, Τραϊανούπολις. Ἐπαρχία * Κμιμόντου· ὑφ᾽ ἡγεμόνα, πόλεις ἕξ· Ἀδριανούπολις, Ἀγχίαλος, Δεβελτὸς, Πλουτινόπολις, Τζοϊδος. Ἐπαρχία Θρᾴκης, ὑπὸ κονσιλιαρίου πόλεις έ. Κλίμα, Μεστικὸν, καὶ Ἀκόντισμα, Φιλιππούπολις, Βερόη, νῆσος Θάσος, νῆσος Σαμοθρᾴκη. Ἐπαρχία Μυσίας, ὑφ᾽ ἡγεμόνα πόλεις ιέ. Τόμις, Διονυσόπολις, Ἄκραι, Καλλάτις, Ἴστρος, Κωνσταντιάνα, Ζέλπα, Τρόπαιος, Ἀξιούπολις, Καπιδάβα, Κάρπος, Τρώσμις, Νοβιόδουνος, Αἴγισσος, Ἀλμυρίς. Ἕως ὧδε τὸ τῆς Θρᾴκης θέμα κατὰ τὸν Ἱεροκλέους Συνέκδημον, καὶ μετὰ ταῦτα τὸ τῆς Μακεδονίας θέμα, ὃ ὑπὸ τὸ Ἰλλυρικὸν, καὶ τὴν ἐκεῖσε τοποθεσίαν τέτακται· ἄρχεται οὖν οὕτως.

Praefectura Thraciae, siue Europae.

A Consiliariis reguntur urbes quatuordecim: Eudoxiopolis, nimirum, Heraclea, Arcadiopolis, Bizya, Panion, Orni, Ganos, Callipolis, Merizus, Saltice, Savada, Aphrodisia, Apros, Caelia. Praefectura Rhodopes, sub eadem urbes septem: Parthicopolis, Heraclea Strymni, AEnus, Maximianopolis, Serrae, Philippi, Traianopolis. Praefectura Mimonti, sub Duce sex urbes: Adrianopolis, Anchialus, Develtus, Plutinopolis, Tzoidus. Praefectura Thraciae sub Consiliario, urbes quinque: Clima, Mesticon, Acontisma, Philippopolis, Beroe, Insula Thasus, Insula Samothrace. Praefectura Mysiae, sub Duce urbes quatuordecim: Tomis, Dionysopolis, Acrae, Callatis, Ister, Constantiana, Zelpa, Tropaeus, Axiopolis, Capidava, Carpus. Troimis, Noviodunum, AEgissus, Halmyris, Hucusque Thraciae Thema, ut habetur in Hieroclis Comite peregrinationis; postea vero Macedoniae Thema, quod sub Illyrico, & eius descriptione locatur; sic ergo incipit.

Δεύτερον θέμα, Μακεδονίας.

ΜΑκεδονία ἡ χώρα ὠνομάσθη ἀπὸ Μακεδόνος, τοῦ Διὸς, καὶ Θυίας τῆς Δευκαλίωνος, ὥς φησιν Ἡσίοδος ὁ ποιητής,

Ἡ δ᾽ ὑποκυσσαμένη Διῒ γείνατο τερπικεραύνῳ
Υἷε δύο, Μάγνητα, Μακεδόνα θ᾽, ἱππιοχάρμην,
Οἳ περὶ Πιερίην, καὶ Ὄλυμπον, δώματ᾽ ἔναιον.

Ἄλλοι δ᾽ ἀπὸ Μακεδόνος τοῦ Αἰόλου, ὡς Ἑλλάνικος, Ἱερέων πρώτῃ τῶν ἐν Ἄργει, Μακεδόνος Αἰόλου, οὗ νῦν Μακεδόνες καλοῦνται, μόνοι μετὰ Μυσῶν τότε οἰκοῦντες· λέγεται δὲ καὶ Μακεδονίας μοῖρα Μάκετα, ὡς Μαρσύας ἐν πρώτῳ Μακεδονικῶν. καὶ τὴν * Ἠρέσταν δὲ Μακέταν λέγουσιν, ἀπὸ τοῦ Μακεδόνος ἀλλὰ καὶ τὴν ὅλην Μακεδονίαν Μακετίαν οἶδεν ὀνομαζομένην Κλείδημος ἐν πρώτοις Ἀτθίδος· καὶ ἐξῳκίσθησαν ὑπὲρ τὸν Αἰγιαλὸν ἄνω τῆς καλουμένης Μακετίας. οἱ δὲ τῆς Μακεδονίας βασιλεύσαντες ἀπογόνους ἑαυτοὺς Ἡρακλέους ὀνομάζουσιν· Ἡρακλέους ἐκείνου τοῦ Βουφάγου, καὶ λεοντοφόνου τυγχάνοντος, οὗ τὴν εἰκόνα καὶ τὸ μέγεθος, καὶ ὅλον αὐτοῦ τὸν χαρακτῆρα ἐν τῷ Ἱπποδρόμῳ ὁ χαλκοῦς ἀνδριὰς ἀπεμάξατο· ὃς ἦν Ἀλκμήνης καὶ Ἀμφιτρύωνος υἱὸς, ὡς Ἕλληνες ψευδολογοῦσι τοῖς γράμμασι· διὸ καὶ ἀντὶ ταινίας, καὶ στέμματος, καὶ πορφύρας βασιλικῆς τῷ δέρματι τῆς κεφαλῆς τοῦ λέοντος ἑαυτοὺς ταινιοῦσι· καὶ στέμμα τοῦτο καὶ κόσμον ἡγοῦνται, καὶ ὑπὲρ πάντα λίθον καὶ μάργαρον τούτῳ ἐγκαλλωπίζονται. καὶ μάρτυς ἀξιόπιστος αὐτὸ τὸ νόμισμα τοῦ Μακεδόνος Ἀλεξάνδρου, τοιαύτῃ εἰκόνι καλλωπιζόμενον. Ἐκράτησε δὲ ἡ βασιλεία τῶν Μακεδόνων ἀρξαμένη ἀπὸ τοῦ τρίτου υἱοῦ Ἡρακλέους Καρανοῦ προσαγορευομένου· αὐξηθεῖσα δὲ ἀπὸ Φιλίππου τοῦ πατρὸς Ἀλεξάνδρου· μεγαλυνθεῖσα δὲ καὶ ὑπερφυὴς γενομένη, καὶ τῶν ἄκρων τῆς γῆς αὐτῶν ἐπιψαύσασα ἐπ᾽ αὐτοῦ Ἀλεξάνδρου, καὶ τῶν αὐτοῦ διαδόχων· καταλήξασα δὲ εἰς Περσέα τὸν Φιλίππου, ὥστε καὶ αὐτὸ ἀποβαλεῖν τὸ τῆς βασιλείας ἀξίωμα· αἰχμάλωτος γὰρ αὐτὸς ὁ Περσεὺς μετὰ γυναικὸς, καὶ τέκνων, ἡττηθεὶς ὑπὸ Αἰ-

Secundum Thema, Macedoniae.

MAcedonia regio adpellationem hanc accepit a Macedone Iovis filio ex Thyia Deucalionis, ut ait Poeta Hesiodus:

Haec Saturnigenae fertur genuisse tonanti,
Magnetem, atque Macedona, qui vi laetus equorum
Pieriam cum fratre, atq; aedes habitabat Olympi.

Alii vero a Macedone AEoli filio, ut auctor est Hellanicus lib. primo de sacris, quae in agro: *Et ex Macedone AEoli filio, a quo nunc Macedones vocantur, soli cum Mysis tunc habitantes.* Macedoniae autem portio Maceta dicitur, ut scribit Marsyas libro primo rerum Macedonicarum: *Et Eresteam quoque adpellant Macetam a Macedone.* Verum totam quoque Macedoniam nuncupavit Maceriam Clidemus in primis rerum Atticarum commentariis: *Et emigrarunt trans AEgialum supra Macetiam nuncupatam.* Qui vero Macedoniae Reges extiterunt, nepotes Herculis se vocarunt; Herculis inquam illius, qui Buphagus, & Leonicida dictus est; cuius quidem effigiem, staturam, & omnem characterem, in Hippodromo aenea statua expressit; hic Alcmenae, & Amphitryonis filius fuit, ut Graeci fabulosis literis consignarunt; ideoque pro redimiculo, & corona, & purpura regia, Leonini capitis exsuvio se redimiunt; atque hoc gestamen coronam, & ornatum esse censent; eoque magis, quam pretiosis lapillis, & unionibus se decorari putant; ac testis huius rei fide dignus est nummus Alexandri Macedonis, eiusmodi figura insignitus; siquidem regnum Macedonum florere, ac vigere cepit a tertio Herculis filio, qui Caranus vocabatur; auctum vero, propagatumque a Philippo patre Alexandri; denique magnitudinem, ac splendorem admirabilem adsequutum est, atque extremas terrarum oras adtigit sub ipso Alexandro, eiusque successoribus; ac tamdem decidit, ac desiit sub Perseo Phi-

Philippi filio, qui regiam quoque dignitatem amisit; etenim captus est ipse cum coniuge, & liberis ab AEmilio Proconsule, & Duce Romani exercitus, a quo victus fuerat, & mox Romam in vinculis adductus, & una cum eo omnia Regni Macedonum insignia; ita ut a regio statu ad Praefecturae formam Macedonia mutata fuerit; ac nunc in Thematis, & Provinciae ordinem redacta. Praefectura Macedoniae sub Consiliario, urbes XXXI. nimirum Thessalonice, Pelle, Europus, Dius, Berrhoea, Eordaei, Edessa, Celle, Almopia, Heraclea, Lacci, Antania, Gemindus, Nicedes, Dioburus. Hedomene, Bragylus, Pribana, Maronea, Amphipolis, Neapolis, Apollonia, Topirus, Rhusium nunc dicta, Nicopolis, Ithapolis, Acanthus, Ceraeopyrgus, Berpe, Aralus, Diocletianopolis, Sebastopolis. Praefectura Macedoniae, sub duce, urbes octo: Stoli, Argos, Eustraeum, Pelagonia, Bargala, Celaenidium, Harmonia, Zapara. Praefectura Thessaliae, sub eodem duce urbes XVII. Larissa, Demetrias, Thebe, Echinaeus, Lamia, Trice, Gomphi, Apate, Metropolis, quae nunc Novae Patrae nuncupantur, Caesaraea, Pharsalus, Buraminsius, Saltus, Ioannubius, Insula Sciathus, Insula Scepila, Insula Peparethus. Hucusque Macedoniae Thema porrigitur.

Αἰμιλίȣ ἀνθυπάτȣ, ϗ ϛρατηγȣ̃ τῶν Ῥωμαίων, ἐις τὴν Ῥώμην ἀπήχθη δέσμιος, ϗ πάντα τὰ τῆς βασιλείας τῶν Μακεδόνων ἐπίσημα, ὥϛε ἀπὸ βασιλείας ἐις ἐπαρχίαν τὸ σχῆμα μεταβαλεῖν, ϗ νῦν ἐις θέματος τάξιν, ϗ ϛρατηγίδος, αὐτὴν καταλῆξαι. Ἐπαρχία Μακεδονία ὑπὸ κονσιλιάριον, πόλεις λά. Θεσσαλονίκη, Πέλλη, Εὔρωπος, Δίος, Βέῤῥοια, Ἐορδαῖοι, Ἔδεσσα, Κελλη, Ἀλμοπία, Ἡρακλεία, Λάκκȣ, Ἀντανία, Γέμινδος, Νικεδὴς, Διόβȣρος, Ἡδομένη, Βράγυλος, Πρίβανα, Μαρωνεία, Ἀμφίπολις, Νεάπολις, Ἀπολλωνία, Τόπειρος, τὸ νῦν Ῥȣ́σιον. Νικόπολις, Ἰθάπολις, Ἄκανθος, Κεραιόπυργος, Βέρπη, Ἄραλος, Διοκλητιανȣ́πολις, Σεβαϛόπολις. Ἐπαρχία Μακεδονίας, ὑφ᾽ ἡγεμόνα πόλεις ή. Στόλοι, Ἄργος, Εὔϛραιον, Πελαγονία, Βάργαλα, Κελαινίδιον, Ἁρμονία, Ζάπαρα. Ἐπαρχία Θεσσαλίας, ὑπὸ τὸν αὐτὸν, πόλεις ιζ΄. Λάρισσα, Δημητριὰς, Θῆβαι, Ἐχιναιὸς, Λάμια, Τρίκη. Γόμφοι, Ἀπάτη, Μητρόπολις, αἱ νῦν λεγόμεναι Νέαι πάτραι, Καισάρεια, Φάρσαλος, Βȣραμίνσιος, Σάλτος, Ἰωαννȣ́βιος. νῆσος Σκίαθος. νῆσος Σκεπίλα. νῆσος Πεπάρηθος· Ἕως ὧδε τὸ θέμα Μακεδονίας.

Tertium Thema, Strymonis.

THema Strymonis Macedoniae coniunctum est, nullibi eius mentio fit nomine Thematis, sed in clausurae ordinem reputatum est; & Scythae ipsum loco Macedooum depascuntur, postquam Iustinianus Rhinotmetus eorum sedes in montibus Strymonis, seu in traiectu clausurarum collocavit.

Τρίτον θέμα, Στρυμόνος.

ΤΟ δὲ θέμα τȣ̃ Στρυμόνος τῇ Μακεδονίᾳ συντέτακται, ϗ ȣ̓δαμȣ̃ τȣ́τȣ λόγος ἐϛὶ περὶ θέματος, ἀλλ᾽ ἐις κλεισȣ́ρας τάξιν λελόγιϛαι· ϗ Σκύθαι αὐτὸ ἀντὶ Μακεδόνων διανέμονται, Ἰȣϛινιανȣ̃ τοῦ Ῥινοτμήτȣ ἐν τοῖς ὄρεσι τȣ̃ Στρυμόνος, ϗ ταῖς διαβάθραις τῶν Κλεισȣρῶν, τȣ́τȣς ἐγκατοικίσαντος.

Quartum Thema, Thessalonice.

THessalonice, quae hoc tempore in Thematis ordine exsistit, & ipsa Macedoniae pars est; & ne externos, & antiquos huius rei testes proferam, locuples testis est Sanctus Christi Apostolus Paulus, qui Macedoniam hanc adpellat, dum ita scribit: *Perseverante nobiscum Aristarcho Macedone Thessalonicensi.* Etenim Thessalonice Metropolis est Macedoniae. Quinetiam Hierocles Grammaticus inter Macedoniae urbes eam collocavit. Adpellationem autem ab eiusmodi causa obtinet. Philippus, Amyntae filius, ibi victoria a Thessalis reportata, filiae, & civitati idem nomen mposuit.

Τέταρτον θέμα, Θεσσαλονίκη.

ΤΟ δὲ νῦν εἰς θέματος τάξιν χρηματίζει Θεσσαλονίκη, ϗ αὐτὸ Μακεδονίας μέρος τυγχάνει. ϗ ἵνα μὴ λέγω τȣ̀ς ἔξωθεν, ϗ παλαιȣ̀ς, τȣ̃ τοιȣ́τȣ μάρτυρας πράγματος, ἀξιόχρεως μάρτυς ὁ ἅγιος τȣ̃ Χριϛȣ̃ Ἀπόϛολος, Παῦλος, Μακεδονίαν ταύτην ἀποκαλῶν, γράφει δ᾽ ȣ̔́τω· παρόντος ἡμῖν Ἀριϛάρχȣ Μακεδόνος Θεσσαλονικέως. ἡ γὰρ Θεσσαλονίκη μητρόπολίς ἐϛι τῆς Μακεδονίας. ἀλλὰ ϗ Ἱεροκλῆς ὁ γραμματικὸς ἐν ταῖς Μακεδονικαῖς αὐτὴν τέθεικε πόλεσιν. ἔχει δὲ τὴν ὀνομασίαν ὑπὸ τοιαύτης αἰτίας· Φίλιππος ὁ Ἀμύντȣ Θεσσαλȣ̀ς ἐκεῖ νικήσας, τῇ θυγατρὶ, καὶ τῇ πόλει, ὁμωνύμως τὸ ὄνομα ἔθετο.

Quintum Thema Europae, Hellas.

HEllas regio adpellationem accepit ab Hellene Deucalionis filio, qui quum dominatus esset Phthiotidi, subditos sibi incolas pro Graecis Hellenas nuncupavit; ac tunc primum Hellas nominata fuit; hoc vero nomen haud antiquum fuit gentis, sed Graecanicae vocis proprietas; ut Alexander Historicus ait, se compertum habuisse, Helladis vocem recentiorem esse; quin etiam opinor universam regionem id nominis non obtinere; neque vero Poeta Hellenum meminit, quum Argivos ipsos

Πέμπτον θέμα τῆς Εὐρώπης, Ἑλλάς.

ΗΛλὰς ἡ χώρα ἐκλήθη ἀπὸ Ἕλληνος τοῦ Δευκαλίωνος, ὃς δυναϛεύσας τῆς Φθιώτιδος τȣ̀ς ὑπηκόȣς ἑαυτῷ γενομένȣς ἀντὶ Γραικῶν Ἕλληνας ἐκάλεσε· ϗ τότε πρῶτον Ἑλλὰς ὠνομάσθη. ȣ̓κ ἦν δὲ τȣ̃το παλαιὸν ὄνομα ἔθνους· ἀλλὰ φωνῆς τῆς Ἑλληνικῆς ἰδίωμα, ὡς ὁ συγγραφεὺς Ἀλέξανδρός φησι, τὴν ὀνομασίαν νεωτερικὴν εἰδώς. δοκεῖ δέ μοι ȣ̓δὲ τὸ ὄνομα τȣ̃το σύμπασά πως εἶχεν ἡ χώρα· ȣ̓δ᾽ ὁ ποιητὴς ἐμνήσθη Ἑλλήνων, Ἀργείȣς αὐτȣ̀ς ἀποκαλῶν, ἀλλὰ Θεσσαλȣ̀ς μόνον ἀποκαλῶν, ϗ Ἑλλάδα τὴν ὑπ᾽ Ἀχιλ-

Ἀχιλλεῖ πόλιν, ὡς Ἀλέξανδρός φησιν ὁ Πολυΐστωρ· οὐδαμοῦ τοὺς σύμπαντας ὠνόμασεν Ἕλληνας, οὐδ' ἄλλους ἢ τοὺς μετὰ Ἀχιλλέως ἐκ τῆς Φθιώτιδος πρὸς τὴν Ἴλιον ἐκπλεύσαντας. ἔχει δὲ τὸ θέμα τῆς Ἑλλάδος πόλεις οθ'. πρώτην μὲν Σκαρφίαν. β'. Ἐλευσῖνα. γ'. Δαύλιον. δ'. Χαιρωνέαν. ε'. Ναύπακτον. ϛ'. Δελφούς. ζ'. Ἀμφισσαν, καὶ τὰς λοιπάς. συναρίθμει δὲ ταύταις, καὶ νῆσον τὴν Εὔβοιαν, ἥν τινες Χάλιν ἢ Χαλκίδα ἐπονομάζουσιν· ἔχει δὲ μετ' ἑαυτῆς, καὶ τὰς καλουμένας νήσους Κυκλάδας, καὶ νῆσον τὴν Αἴγιναν, καταντᾷ δὲ καὶ μέχρι Θερμοπυλῶν· ἐν ᾧ τόπῳ Λεωνίδης ἐκεῖνος ὁ Λακεδαιμόνιος μετὰ τριακοσίων στρατιωτῶν ἀντέστη Ξέρξῃ τῷ τῶν Περσῶν βασιλεῖ. καὶ τοσαῦτα μὲν ἡ Ἑλλὰς κατὰ τὴν Ἱεροκλέα.

ipsos adpellat; verum Thessalos solos, & Helladem vocat urbem, quae Achilli parebat, ut Alexander Polyhistor scribit. Nusquam universos Graecos Hellenas nuncupavit, neque alios praeter eos, qui cum Achille ex Phthiotide Ilium navigarunt. Ceterum Thema Helladis urbes continet LXXIX. quarum prima est Scarphia, secunda Eleusin, tertia Daulium, quarta Chaeronea, quinta Naupactum, sexta Delphi, septima Amphissa, & ceterae, his adnumera etiam Insulam Euboeam, quam nonnulli Chalin, vel Chalcida nuncupant. Haec porro secum habet etiam Insulas, Cyclades cognominatas; & AEginam Insulam, atque inferiora usque ad Thermopylas, ubi Leonidas ille Lacedaemonius cum trecentis militibus obstitit Xersi Persarum Regi. Atque haec sunt, quae continentur in Hellade, ut scribit Hierocles.

Ἕκτον θέμα, Πελοπόννησος.

Κόρινθος, ἡ ποτὲ Ἐφύρα, μητρόπολις πάσης Ἑλλάδος, καὶ αὐτῆς Πελοποννήσου, τουτέστιν Ἀχαΐας. οἱ γὰρ Ῥωμαῖοι τοὺς τὴν Πελοπόννησον οἰκοῦντας, Ἀχαιοὺς ὀνομάζουσιν. ἔστι δὲ πᾶσα ἡ νῆσος ὑπὸ ἑνὶ στρατηγῷ τεταγμένη, πόλεις ἔχουσα μ'. ἐξ ὧν εἰσιν ἐπίσημοι, Κόρινθος μητρόπολις, Σικυών, Ἄργος, Λακεδαιμονία τῆς Λακωνικῆς, ἡ πρὶν Σπάρτη· ἑτέρα μητρόπολις αἱ λεγόμεναι Πάτραι. ἡ δὲ Πελοπόννησος τρεῖς ἔχει ἐπωνυμίας, ὡς ὁ Νικόλαος ὁ Δαμασκηνὸς γράφει ἐν τετάρτῃ ἱστορίᾳ. Μέγιστον οὖν τῶν τότε ἴσχυον οἱ Πελοπίδαι· καὶ ἡ Πελοπόννησος εἰς αὐτοὺς ἀφεώρα, καὶ αὐτὸ τοὔνομα ἔχουσα ἀπ' ἐκείνων, τρεῖς ἤδη πρότερον ἀλλάξασα τὰς ἐπωνυμίας. ἐπὶ μὲν γὰρ Ἀπίου, τοῦ Φορωνέως, ἐκαλεῖτο Ἀπία. ἐπὶ δὲ Πελάσγου τοῦ αὐτόχθονος, Πελασγία. ἐπὶ δὲ Ἄργου, καὶ αὐτὴ ὁμωνύμως ἐκαλεῖτο Ἄργος. ἐπὶ δὲ Πέλοπος, τοῦ τὸν Οἰνόμαον νικήσαντος, Πελοπόννησος ἔσχε τοῦτο τὸ κύριον ὄνομα. ἔστι δὲ Χερρόνησος ἀμπέλου φύλλῳ ἀπεικάζει, λέγων οὕτως,

Εἰδομένη πλατάνοιο μυουρίζοντι πετήλῳ.

Περὶ δὲ τὸν τόπον αὐτὸν εἰσὶ νῆσοι ζ'. Πελοποννήσιοι λεγόμεναι. καὶ οὕτω μὲν ἡ Πελοπόννησος. ἐβασιλεύετο τοπρὶν ἡ Πελοπόννησος ἐκ τοῦ τῶν Ἡρακλειδῶν γένους μέχρις ἂν Φίλιππος ὁ Μακεδὼν τούτων ἐκράτησε. διενεχθέντων γὰρ τῶν Ἀθηναίων πρὸς τοὺς Λακεδαιμονίους περὶ πρωτείων, ἀφ' οὗπερ ὑπ' ἀμφοτέρων ὁ Πέρσης ἡττήθη, Ξέρξης ἐκεῖνος ὁ περιβόητος, πεζῇ μὲν ὑπὸ Λακεδαιμονίων, ὅτε Μαρδόνιος ἐκεῖνος σὺν παντὶ τῷ λαῷ ἐπεπτώκει. νικᾶται δὲ στόλῳ ὑπ' Ἀθηναίων, ὅτε Θεμιστοκλῆς ἐναυάρχει τοῦ στόλου· μάχη οὖν ἐκροτήθη πρὸς ἀμφοτέρων περὶ πρωτείων, καὶ διεκράτησεν ἐπ' ἀμφοτέροις ὁ πόλεμος ἔτη κζ'. καθὼς Θουκυδίδης ὁ περιώνυμος γράφει. ὑπ' ἀλλήλων οὖν διαφθαρέντων, καὶ τῆς νεολαίας ἀπολλυμένης, ἐσῆλθε Φίλιππος, ὁ τοῦ Ἀλεξάνδρου πατήρ, καὶ ἀμφοτέρους αὐτοὺς ἐδουλώσατο, ὥστε ῥηθῆναι ἐπ' αὐτοῦ τοῦτο τὸ λόγιον.

Ἐν δὲ διχοστασίῃ καὶ ὁ πάγκακος ἔλλαχε τιμῆς.

Ὕστερον δὲ πάλιν, τῶν Μακεδόνων ὑπὸ Ῥωμαίων ἡττη-

Sextum Thema, Peloponnesus.

Corinthus, olim Ephyra nuncupata, metropolis est totius Hellados, atque ipsius Peloponnesi, hoc est, Achaiae. Nam Romani Peloponnesi incolas Achaeos adpellant. Est autem universa Insula sub uno Praetore constituta, & urbes XL. continet; ex quibus insignes, Corinthus metropolis, Sicyon, Argus, Lacedaemonia Laconicae, quae antea Sparta diceretur. Alia metropolis Patrae nuncupata. Peloponnesus autem tres adpellationes obtinet, ut Nicolaus Damascenus scribit in IV. Histor. Itaque maxime inter illius temporis Principes Pelopidae pollebant, ac Peloponnesus ipsos spectabat, & ab ipsis nomen suum retinebat; quum tribus iam antea nominibus adpellata fuisset; siquidem sub Apio filio Phoronei, dicebatur Apia, sub Pelasgo indigena, Pelasgia; sub Argo etiam ipsa Argos dicebatur; denique sub Pelope, qui Oenomaum vicerat, Peloponnesus proprium hoc nomen vindicavit. Est autem Cherronesus vitis pampino figura persimilis; Dionysius tamen platani folio Peloponnesum comparat, hoc versu:

Persimilis platani folio, cui cuspis acuta est.

Circa haec ipsa loca septem sunt Insulae, quae Peloponnesiae nuncupantur. Ac sic quidem Peloponnesus se habet. Olim quidem regio illa gubernatbaur imperio ab Heraclidarum genere, donec Philippus Macedo eos devicit. Etenim quum Athenienses adversus Lacedaemonios de principatu contendissent, ex quo ab utrisque Persa victus est, Xerxes ille famosissimus pedestri praelio a Lacedaemoniis superatus est, tum quum Mardonius cum universis copiis concidit; navali vero expeditione ab Atheniensibus cladem accepit, tum quum Themistocles classi praefuit; pugna itaque inter utrosque commissa est de praerogativa, ac bellum utrimque per XXVII. annos productum est, ut percelebris Thucydides memoriae prodit. Ergo profligatos a se invicem, & iuventute prostrata, invasit Philippus Alexandri pater, & utrosque servituti addixit; ita ut hoc carmen de ipsa prolatum sit:

In dissidiis autem, vel nequissimus Principatum obtinet.

Postea autem, vice versa Macedonibus a Roma-

manis superatis, omnis Graecia, & Peloponnesus Romanorum sagenae iugum subierunt, ita ut Graeci servi pro liberis evaserint. Ceterum in servitutem redacta fuit universa regio, ac barbara effecta, quando pestilens morbus in omnem terrarum orbem grassatus est, quo tempore Constantinus Copronymus Romanorum Imperii sceptra rexit. Itaque quempiam e Peloponneso oriundum de nobilitate sua, ne dicam ignobilitate, gloriantem, Euphemius, illustris ille Grammaticus, cavillatus falso fuit hoc trito, & pervagato senario:

Vieta facies in servitutem redacta.

Hic autem fuit Nicetas, qui filiam suam Sophiam collocavit Christophoro filio Romani, egregii, ac probi Imperatoris.

Septimum Thema, Cephalenia.

CEphalenia Peloponneso comprehensa est; numquam enim ex numero Thematum fuit, neque celebris quisquam ex ea oriundus erat, nisi clarissimus apud Homerum Vlysses; ac pariter etiam Zacynthus Insula, & Leucas, & Ithaca Vlyssis patria, & aliae quaedam parvae Insulae, atque ipsa Corcyra, Phaeacum civitas, Alcinoi Regia: quem quidem Homerus divinis laudibus in caelum extollit supra cunctos Principes, qui tunc in paucos dominabantur. Atque haec quidem de his.

Octavum Thema, Nicopolis.

PRaefectura veteris Epiri Phocensis, sub duce, urbes duodecim: Nicopolis est metropolis. Vocata autem est Nicopolis ob eiusmodi causam; Caesar ille Augustus, & fama super aethera notus, bellum gessit adversus Cleopatram AEgyptiam, & Antonium eius virum, qui prius Caesaris adfinis ob sororem fuerat. Ceterum a Romanorum dominatu descivit ob amorem Cleopatrae, & universam AEgyptiorum terram obtinuit; itaque navali praelio, cum navibus mille ducentis, cum Caesare in acie congressus, in ipso promontorio, quod Actium nuncupatur, & quum Caesar Antonium, & Cleopatram vicisset, urbem condidit, quam Nicopolin nominavit, quod eo loci superatus esset Antonius. Iam vero a dicto promontorio Actio etiam vocari Indictiones instituit; sic enim Hesychius Illustris scribit: *Indictio, hoc est, Inactio, victoria scilicet circa Actium. Idcirco certe incipit Indictio a prima, & desinit in decima quinta, & retro commeat, atque incipit a prima; quia Antonius collega fuerat Augusti Caesaris usque ad decimum quintum annum postea vero solus imperavit Augustus.* Ceterum Thematis huius metropolis urbs est Dodone, in qua quercus erat, quae daemonum arcana, & oracula edebat; cuius quidem meminit, & Gregorius Theologus, sic inquiens:

Aut roboris Dodonaei aniles fabula,
Aut Castalia divina valde pocula.

Nam eo loci fons erat Castaliae nomen obtinens, a Nympha quadam sic nuncupata, & a fluvio, quem Homerus Acheloum adpellat; cuius aqua dulcedine omnes fluminum liquores

ἡττηθέντων, πᾶσα ἡ Ἑλλάς τε καὶ Πελοπόννησος ὑπὸ τὴν Ῥωμαίων σαγήνην ἐγένετο, ὥστε δούλοις ἀντ' ἐλευθέρων γενέσθαι. ἐσκλαβώθη δὲ πᾶσα ἡ χώρα, καὶ γέγονε βάρβαρος, ὅτε ὁ λοιμικὸς θάνατος πᾶσαν ἐβόσκετο τὴν οἰκουμένην· ὁπηνίκα Κωνσταντῖνος, ὁ τῆς κοπρίας ἐπώνυμος, τὰ σκῆπτρα τῆς τῶν Ῥωμαίων διέπεν ἀρχῆς. ὥστε τινὰ τῶν ἐκ Πελοποννήσου μέγα φρονοῦντα ἐπὶ τῇ αὐτοῦ εὐγενείᾳ, ἵνα μὴ λέγω δυσγενείᾳ, Εὐφήμιον, ἐκεῖνον τὸν περιβόητον γραμματικὸν, ἀποσκῶψαι εἰς αὐτὸν τουτοῒ τὸ θρυλλούμενον ἰαμβεῖον.

Γαρασδοειδὴς ὄψις ἐσθλαβωμένη.

Ἦν δὲ οὗτος Νικήτας, ὁ κηδεύσας ἐπὶ θυγατρὶ Σωφίᾳ Χριστοφόρον τὸν υἱὸν τοῦ καλοῦ Ῥωμανοῦ καὶ ἀγαθοῦ βασιλέως.

Ἕβδομον θέμα, Κεφαλληνία.

Ἡ δὲ Κεφαλληνία συμπεριέληπται τῇ Πελοποννήσῳ. οὐδέποτε γὰρ εἰς τάξιν ἐχρημάτιζε θέματος, οὐδὲ ὀνομαστός τις ἐκ ταύτης ἐγένετο, εἰ μὴ ὁ παρ' Ὁμήρῳ πολυθρύλλητος Ὀδυσσεύς. ὁμοίως δὲ καὶ νῆσος ἡ Ζάκυνθος, ἤτε Λευκὰς, καὶ ἡ Ἰθάκη, ἡ τοῦ Ὀδυσσέως πατρὶς, ἄλλα τινὰ νησίδια, καὶ αὐτὴ Κέρκυρα, ἡ τῶν Φαιάκων πόλις, τὸ τοῦ Ἀλκινόου βασίλειον, ὅνπερ Ὅμηρος ἐκθειάζει ὑπὲρ πάντας τοὺς τότε τινῶν ἀνδρῶν βασιλεύοντας. καὶ ταῦτα μὲν περὶ τούτων.

Ὄγδοον θέμα, Νικόπολις.

Ἐπαρχία τῆς παλαιᾶς Ἠπείρου τῆς Φωκικῆς, ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις δώδεκα. Νικόπολις μητρόπολις· ἐκλήθη δὲ Νικόπολις δι' αἰτίαν τοιαύτην· Καῖσαρ ἐκεῖνος ὁ σεβαστὸς καὶ περιώνυμος Αὔγουστος πόλεμον ἔσχε μετὰ Κλεοπάτρας τῆς Αἰγυπτίας, καὶ Ἀντωνίου τοῦ ταύτης ἀνδρὸς ὃς ἦν πρότερον ἐπ' ἀδελφῇ τοῦ Καίσαρος γαμβρός· ἀπέστη δὲ τῆς Ῥωμαίων ἀρχῆς δι' ἔρωτα τῆς Κλεοπάτρας αὐτῆς, καὶ τῆς Αἰγυπτίων γῆς πάσης ἐκράτησε. ναυτικῷ οὖν στόλῳ ἐπὶ ναυσὶ χιλίαις καὶ διακοσίαις συνέβαλον μετὰ Καίσαρος ἐν πολέμῳ, ἐν αὐτῷ τῷ ἀκρωτηρίῳ τῷ καλουμένῳ Ἀκτίῳ· καὶ νικήσας ὁ Καῖσαρ τὸν Ἀντώνιον, καὶ τὴν Κλεοπάτραν, ἔκτισε πόλιν, καλέσας αὐτὴν Νικόπολιν, διὰ τὸ ἐκεῖσε ἡττηθῆναι τὸν Ἀντώνιον. ἀπὸ δὲ τοῦ ἀκρωτηρίου τοῦ καλουμένου Ἀκτίου, καὶ τὰς καλουμένας Ἰνδικτίωνας ἐκάλεσεν. οὕτω γὰρ γράφει Ἡσύχιος ὁ Ἰλλούστριος. „Ἰνδικτίων τουτ' „ἔστιν Ἰνακτίων, ἡ περὶ τὸ Ἄκτιον νίκη· διὰ „τοῦτο ἄρχεται μὲν Ἰνδικτίων ἀπὸ πρώτης. καὶ „καταλήγει μέχρι ιέ. καὶ πάλιν ὑποστρέφει, καὶ „ἄρχεται ἀπὸ πρώτης, διὰ τὸ τὸν Ἀντώνιον „συνάρχοντα γενέσθαι Αὐγούστῳ τῷ Καίσαρι μέ- „χρι τοῦ ιέ χρόνου. μετὰ δὲ ταῦτα μόνος ἐκρά- „τησεν Αὔγουστος. μετρόπολις δὲ τοῦ θέματος „πόλις Δωδώνη, ἐφ' ἧς ἡ δρῦς ἡ φθεγγομένη τὰ τῶν δαιμόνων μυστήρια· ἧς μνημονεύει καὶ ὁ θεολόγος Γρηγόριος, λέγων οὕτως.

Ἢ Δωδωναίας δρυὸς ληρήματα,
Ἢ Κασταλίας μαντικώτατον πόμα.

Ἐκεῖσε γὰρ ἦν ἡ πηγὴ Κασταλίας ὄνομα ἔχουσα, ἀπὸ νύμφης τινὸς οὕτω καλουμένης, καὶ ποταμοῦ, ὃν Ὅμηρος Ἀχελῷον ὀνομάζει, οὗ τὸ ὕδωρ ὑπερβαίνει γλυκύτητος πάντα τὰ τῶν ποταμῶν

μῶν νάματα, καὶ ταῦτα μὲν περὶ Νικοπόλεως.

res superat. Atque haec quidem de Nicopoli.

Ἔννατον θέμα, Δυῤῥάχιον.

Δυῤῥάχιον, ἡ ποτε Ἐπίδαμνος ὑπὸ κονσιλιαρίῳ, πόλεις θ' Σκάμπτα, Ἀπολλωνία, Βυλλὶς, Ἀμαντία, Πυλχεριόπολις, Αὐλων, Λήστρων, Σκεύπτων, Ἀλήνιδος μητρόπολις. ἐπαρχία Δακίας μεσογαίου ὑπὸ κονσιλιαρίῳ, πόλεις πέντε, Πανταλία, Γερμανὸς, Ναΐσος, ἡ πατρὶς τοῦ μεγάλου Κωνσταντίνου, Ῥεμεσιάνα. ἐπαρχία * τῇ παλαιᾷ ὑπὸ κονσιλιαρίῳ, πόλεις ε' ἐπαρχία Δαρδανίας, ὑφ' ἡγεμόνα, πόλεις γ'. ἐπαρχία Παννονίας, ὑπὸ τὸν αὐτὸν, πόλεις β'. καὶ ὧδε μὲν ἐπαρχίας τῆς νέας Ἠπείρου. τοῦτ' ἔστι τοῦ Δυῤῥαχίου, τοῦ πάλαι καλουμένου Ἐπιδάμνου. ῥητέον δὲ περὶ τῆς ὀνομασίας αὐτοῦ, πόθεν καλεῖται τὸ Δυῤῥάχιον πόλις * Ἑλληνικὴ, καὶ Ἐπίδαμνος κληθεῖσα ὑπὸ Ἐπιδάμνου τοῦ ἀρχαίου ἥρωος. τούτου θυγάτηρ Μέλισσα, ἧς καὶ τοῦ Ποσειδῶνος, ὁ Δυῤῥάχιος. ἀφ' ἧς ἐστι τόπος ἐν Ἐπιδάμνῳ Μελισσώνιος, ἔνθα Ποσειδῶν αὐτῇ συνῆλθε. μετὰ δὲ τὸν Ῥιζόνικον Λισσὸς ἐστι πόλις, καὶ Ἀκρόλισσος, καὶ Ἐπίδαμνος, Κερκυραίων κτίσμα, ἡ νῦν Δυῤῥάχιον ὁμωνύμως τῇ Χεῤῥονήσῳ λεγομένη, ἐφ' ἧς ἵδρυται, ὡς Φίλων γράφει. Δέξιππος ἐν Χεῤῥονικῷ δεκάτῳ, Μακεδονικὴν πόλιν αὐτὴν „ καλεῖ, γράφων οὕτω. καὶ Μακεδόνων Ἐπίδα„ μνον, ὕστερον Δυῤῥάχιον μετονομασθεῖσαν, „ πόλιν τῆς Μακεδονίας μεγάλην, καὶ εὐδαίμονα „ οὖσαν, κατακράτος αἱροῦσιν. ἕως ὧδε ὁ μερισμὸς τῆς βασιλείας ἐγένετο τοῦ κρατοῦντος βασιλέως τὸ Βυζάντιον. τὰ δὲ ἀντίπερα, ἅπερ Ἰόνιος κόλπος, τῷ βασιλεύοντι τῆς Ῥώμης ὑπήκοα. οὕτω γὰρ ἐμέρισεν ὁ μέγας βασιλεὺς Κωνσταντῖνος τοῖς τρισὶν υἱέσιν αὐτοῦ, καὶ Κωνσταντίνῳ, καὶ Κωνσταντίῳ, καὶ Κώνσταντι· τῷ μὲν πρώτῳ υἱῷ τὰς ἄνω Γαλλίας, καὶ τὰ ἐπέκεινα Ἄλπεων ἕως Ἑσπερίου Ὠκεανοῦ, καὶ ἐς αὐτὴν πόλιν τὴν Κάνταβριν· τῷ δὲ Κώνσταντι τῷ ὑστάτῳ υἱῷ τὴν Ῥώμην, καὶ τὰς κάτω Γαλλίας· τήν τε νῆσον Σαρδῶ, καὶ αὐτὴν Σικελίαν, καὶ τὴν ἀντίπερα Λιβύην, Καρχηδόνα τε, καὶ τὴν Ἄφρων μητρόπολιν, καὶ ἕως Κυρήνης αὐτῆς· τῷ δὲ Κωνσταντίῳ, τὰ ἀπὸ τοῦ Δυῤῥαχίου, καὶ αὐτὸ τὸ Ἰλλυρικὸν, τὴν Ἑλλάδα τε, καὶ τὰς καλουμένας Σποράδας, καὶ ἕως Ἑλλησπόντου, τήν τε καλουμένην μικρὰν Ἀσίαν, ἀμφοτέρας τε, καὶ Συρίας, καὶ Παλαιστίνην, καὶ τὴν Κιλικίαν, καὶ αὐτὴν Αἴγυπτον· ἡ γὰρ Λιβύη, τῷ τῆς Ῥώμης ὑπέκειτο βασιλεύοντι. καὶ οὕτω μὲν ὁ παλαιὸς τε καὶ ὁ πρῶτος μερισμὸς τῆς βασιλείας Ῥωμαίων· ἡ δὲ Δαλματία τῆς Ἰταλίας ἐστὶ χώρα· ἐξ ἧσπερ ἐβλάστησεν ὁ πάντων ἀνθρώπων ἀνοσιώτατος, καὶ ἀσεβέστατος βασιλεὺς Διοκλητιανὸς, ἀπό τινος χωρίου καλουμένου Σαλῶναι, ἐν ᾧ ἐστιν ὕδωρ πότιμον, καὶ γλυκύτατον ὑπὲρ πάντα τὰ ὕδατα, ὡς φασιν οἱ γευσάμενοι.

Nonum Thema, Dyrrhachium.

Dyrrhachium olim Epidamnus, sub Consiliario, urbes novem: Scampta, Apollonia, Bullis, Amantia, Pulcheriopolis, Aulon, Lestron, Sceupton, Alenidus metropolis. Praefectura Daciae mediterraneae, sub Consiliario, urbes quinque: Pantalia, Germanus, Naisus, patria Magni Constantini, Remesiana. Praefectura * antiqua, sub Consiliario, urbes quinque. Praefectura Dardaniae, sub duce, urbes tres. Praefectura Pannoniae, sub eodem, urbes duae; atque ita se habent Praefecturae novae Epiri, hoc est, Dyrrhachii, quod oppidum olim Epidamnus dicebatur, de cuius nominis ratione aliquid memorandum est. Dyrrhachium urbs Graecanica, & Epidamnus adpellata, ab Epidamno heroe prisco; huic erat filia, Melissa nomine, ex qua & Neptuno Dyrrhachius natus est, a qua est locus Epidamni Melissonius dictus, ubi Neptunus cum Melissa rem habuerat. Post Rizonicum autem sinum Lissus est urbs, & Acrolissus, & Epidamnus, a Corcyraeis condita, quae nunc a peninsula, cui insidet, nomen Dyrrhachii tenet, ut scribit Philo. Dexippus in decimo Cherronico urbem ipsam Macedonicam vocat, sic inquiens: *Et Macedonum Epidamnum, quae postea Dyrrhachium nominata est, urbem Macedoniae magnam, ac beatam vi capiunt*. Hucusque Imperii divisio facta est, ut illa essent Imperatoris, qui Byzantium tenet; quae vero ulterius sunt, & Ionico sinu continentur, Imperatori Romae obtemperabant. Sic enim Magnus Constantinus Imperator partitus est Imperium tribus suis liberis Constantino, Constantio, & Constanti; ac primo quidem superiora Galliae loca, & quae trans Alpes sunt, usque ad Occiduum Oceanum, atque urbem Cantabrim; Constanti vero minimo natu, Romam, & inferiorem Galliam, atque insulam Sardiniam, ipsamque Siciliam, & Africam ulteriorem, Carthaginemque Afrorum Metropolim ad ipsam Cyrenem usque; Constantio denique, quae citra Dyrrhachium, & Illyricum, Helladem, & insulas ulteriores, & quae Cyclades, ac Sporades nuncupantur usque ad Hellespontum, ac parvam Asiam dictam, utramque Syriam, ac Palaestinam, itemque Ciliciam, ipsamque AEgyptum; nam Libya Romano Imperatori subdita fuit. Atque eiusmodi quidem fuit antiqua, & prima Romani Imperii divisio. Ceterum Dalmatia Italiae regio est, ex qua ortum habuit omnium, qui umquam fuerunt, hominum profligatissimus, maximeque impius Imperator Diocletianus, ab oppido oriundus, cui nomen erat Salonae; unde manat aqua ad potum suavissima supra omnes aquas, ut adserunt, qui gustarunt.

Δέκατον θέμα, Σικελία.

Νῆσος ἐστὶ μεγίστη, καὶ ἐπιφανεστάτη ἡ Σικελία. οὐκ ἦν δὲ τὸ πρότερον ὑπὸ τὴν ἀρχὴν τοῦ βασιλέως Κωνσταντινουπόλεως, ὅτε ἡ Ῥώμη ἐστα-

Decimum Thema, Sicilia.

Sicilia Insula maxima, & celeberrima est; haec utique non fuit antea sub potestate Imperatoris Constantinopolitani, quando Roma Impe-

Imperatori subiecta erat; nunc autem haec innovatio facta est, quia Roma regium deposuit Principatum, & propriam administrationem, ac iurisdictionem obtinuit, eique proprie, ac legitime dominatur, qui suo tempore Papa est. Nunc vero sub ditione est Constantinopolis, quia Constantinopolitanus Imperator maris Princeps est usque ad Herculis columnas, & nostri totius Mediterranei. Fama autem est, Siciliam adpellationem accepisse ad eiusmodi historia, ut scribit Stephanus Grammaticus: *Sicilia Insula Sicania prius nominabatur, deinde Sicilia adpellata est, ut ait Hellanicus lib.* II. *De Sacris Iunonis. Eodem tempore etiam Ausones ab Iapygibus eu Italia detrusi sunt, quibus praeerat Sicelus; & traiecta Insula, Sicania dicta, circa AEtnam sedes stabilientes & ipsi, & Rex eorum Sicelus habitarunt, ibi regno constituto; atque inde profectus Sicelus totam sibi mox subegit Insulam, quae tum ab hoc Sicelo Sicilia nuncupata est, qui in ipsa regnavit.* Haec vero Menippus his verbis narrat: *Profecti in Siciliam cum ingenti exercitu ex Italia, Sicanis praelio superatis, ad Meridionales, & Occiduas regionis partes eos delegarunt, & ut pro Sicania Sicilia Insula vocaretur effecerunt, uberrimamque soli regionem habitantes incoluerunt.* Maxima autem Insula e septem esse probatur etiam Alexii Comici testimonio, cuius hi sunt versus:

Ex Insulis septem, indicavit quas parens
Natura terrigenis, Sicilia est maxima,
Vt fama fert, secunda Sardo, tertia
Cyrnus, Iovis quae Creta nutrix quarta stat.
Euboea quinta angusta, sexta Cyprus est,
At Lesbus ordinem est adepta septimum.

Porro ex Insularibus indigenae quondam Ligures ex Italia, Siculi dicuntur; advenae autem Graeci sunt Sicelioтае, ut Italiotae. Ceterum insignes urbes habet, Syracusas, & Tauromenium dictum, ipsumque Agrigentum, & ceteras civitates, partim desertas, partim a Saracenis occupatas. Syracusas certe sub Basilio illo praeclaro Imperatore ceperunt Saraceni; Tauromenium vero sub Leone sapientissimo Imperatore. Quotquot igitur deserta fuere oppida, haec ab impiis Saracenis detinentur. Sola vero trans Mare Calabria a Christianis tenetur, in qua etiam Rhegium est, & oppidulum Sanctae Cyriacae, & Sanctae Severinae, & Croto, & alia quaedam oppida, quibus Dux Calabriae dominatur. Sunt autem sub Sicilia, & eius duce, urbes viginti duae. Ceterum haec Insula antiquitus dominatu tyrannico regebatur, ne dicam regio, ab Hierone, & Dionysio tyranno; Romani vero eam ceperunt cum magna classe, quando Marcellus ille exercitui imperabat, & navarchus classis Romanae constitutus erat: tum quum Archimedes Geometra Syracusis manens, noctu expugnata urbe, a milite quodam interfectus est, quem Marcellus usque adeo luxit, ut nullus abfuerit planctus ab eius sepultura. Atque haec quidem de Sicilia.

ἐβασιλεύετο· νῦν δὲ ἐγένετο ἡ καινοτομία αὕτη διὰ τὸ τὴν Ῥώμην ἀποθέσθαι τὸ βασίλειον κράτος, καὶ ἰδιοκρατορίαν ἔχειν, καὶ δεσπόζεσθαι κυρίως παρά τινος κατὰ καιρὸν Πάπα. κρατεῖται δὲ νῦν ὑπὸ τὴν ἀρχὴν Κωνσταντινουπόλεως. διὰ τὸ τὸν αὐτοκράτορα Κωνσταντινουπόλεως θαλασσοκρατεῖν μέχρι τῶν Ἡρακλέους στηλῶν, καὶ πάσης ὁμοῦ τῆς ὧδε θαλάσσης. ἔσχε δὲ τὴν ἱστορίαν τοῦ καλεῖσθαι Σικελία, ἀπὸ ἱστορίας τοιαύτης, καθὼς ὁ γραμματικὸς Στέφανος γράφει· Σικελία ἡ νῆσος Σικανία πρότερον ὠνομάζετο· εἶτα Σικελία ἐκλήθη, ὥς φησιν Ἑλλανικὸς, ἱερέων τῆς Ἥρας β'. ἐν δὲ τῷ αὐτῷ χρόνῳ, καὶ Αὔσονες ὑπὸ τῶν Ἰαπύγων ἐξ Ἰταλίας ἀνέστησαν, ὧν ἦρχε Σικελὸς· καὶ διαβάντες εἰς τὴν νῆσον τήν τε Σικανίαν καλουμένην περὶ τὴν Αἴτιαν καθιζόμενοι, ᾤκουν αὐτοί τε καὶ ὁ βασιλεὺς αὐτῶν. Σικελὸς, βασιλείαν ἐγκαταστησάμενος. καὶ ἐντεῦθεν ὁρμώμενος ὁ Σικελὸς οὗτος, πάσης ἤδη τῆς νήσου τότε ταύτης Σικελίας καλουμένης ἀπὸ τοῦ Σικελοῦ τούτου· ὃς καὶ ἐν αὐτῇ ἐβασίλευσε. καὶ Μένιππος δὲ ταῦτά φησιν· ἐλθόντες εἰς Σικελίαν στρατὸς πολὺς ἐξ Ἰταλίας, τούς τε Σικανοὺς κρατήσαντες μάχῃ, ἀπέστειλαν εἰς τὰ μεσημβρινὰ, καὶ τὰ ἑσπέρια μέρη αὐτῆς, καὶ ἀντὶ Σικανίας Σικελίαν τὴν νῆσον ἐποίησαν καλεῖσθαι· καὶ τὰ κράτιστα τῆς γῆς ᾤκησαν ἔχοντες. μεγίστη δὲ αὐτὴ μαρτυρεῖται τῶν ἑπτὰ, καθά φησιν Ἄλεξις ὁ κωμικός.

Τῶν ἑπτὰ νήσων, ἃς δέδειχεν ἡ φύσις
Θνητοῖς μεγίστας, Σικελία μὲν, ὡς λόγος,
Ἐστὶ μεγάλη, καὶ δευτέρα, Σαρδώ. τρίτη
Κίρνος· τετάρτη δὲ, ἡ Διὸς Κρήτη τροφός.
Εὔβοια πέμπτη στενοφυής· ἕκτη Κύπρος.
Λέσβος δὲ τάξιν ἑβδόμην λαχοῦσ' ἔχει.

Τῶν δὲ νησιωτῶν οἱ μὲν ἰθαγενεῖς πάλαι Λίγυες ἐξ Ἰταλίας, Σικελοὶ λέγονται. οἱ δὲ ἐπήλυδες, Ἕλληνες εἰσὶ Σικελιῶται, ὡς Ἰταλιῶται. ἔχει δὲ πόλεις ἐπισήμους τήν τε Συράκουσαν, καὶ τὸ καλούμενον Ταυρομένιον· καὶ αὐτὴν τὴν Ἀκράγαντα, καὶ τὰς λοιπὰς πόλεις τὰς μὲν ἠρημωμένας, τὰς δὲ κρατουμένας παρὰ τῶν Σαρακηνῶν. τὴν μὲν οὖν Συράκουσαν ἐπὶ Βασιλείου τοῦ ἀοιδίμου βασιλέως παρέλαβον οἱ Σαρακηνοί. τὸ δὲ Ταυρομένιον, ἐπὶ Λέοντος τοῦ σοφωτάτου βασιλέως. Ὅσα τοίνυν κατελείφθησαν κάστρα, παρὰ τῶν ἀθέων Σαρακηνῶν κρατοῦνται, μόνη δὲ ἀντιπέραν ἡ Καλαβρία κρατεῖται παρὰ τῶν Χριστιανῶν· ἐν ᾗ καὶ τὸ Ῥήγιόν ἐστι, καὶ τὸ πολισμάτιον τῆς ἁγίας Κυριακῆς, τῆς τε ἁγίας Σευηρίνης, καὶ ὁ Κρότων, καὶ ἄλλα τινὰ, ὧνπερ ὁ στρατηγὸς Καλαβρίας κυριεύει· εἰσὶ δὲ αἱ ὑπὸ Σικελίαν, καὶ τὸν ταύτης στρατηγὸν, πόλεις κβ'. τὸ δὲ ἀρχαῖον, αὕτη ἡ νῆσος ἐτυραννεῖτο, ἵνα μὴ λέγω. ἐβασιλεύετο, ὑπό τε Ἱέρωνος, καὶ Διονυσίου τοῦ τυράννου· παρέλαβον δὲ αὐτὴν οἱ Ῥωμαῖοι μετὰ στόλου μεγάλου, ὅτε Μάρκελλος ἐκεῖνος ἐστρατήγει, καὶ ναύαρχος τοῦ Ῥωμαϊκοῦ στρατοῦ ἐνεδείκνυτο· ὅτε καὶ Ἀρχιμήδης ὁ γεωμέτρης ἐν αὐταῖς ταῖς Συρακούσαις ὢν νυκτὸς ἁλούσης τῆς πόλεως ὑπὸ στρατιώτου τινὸς ἀνῃρέθη· ὃν ὁ Μάρκελλος ἐκεῖνος τοσοῦτον ἐθρήνησεν, ὡς μηδένα κοπετὸν ἀπολειφθῆναι τῆς ἐκείνου ταφῆς, καὶ ταῦτα μὲν περὶ Σικελίας.

Ἐν- Vn-

Ἑνδέκατον θέμα, Λογγιβαρδίας.

ἩΔὲ Λογγιβαρδία διττοῖς ὀνόμασι κέκληται· παρὰ μέν τισι Λογγιβαρβία, τοῦτ᾽ ἔστι πολυγένεια. παρὰ δέ τισι Λαγοβαρδία, ὡς πολυγένεια· ἡ δὲ γῆ, ἣν κατοικοῦσιν, ἥτε Βοθρεντὸς, καὶ Νεάπολις ἡ μετρόπολις, καὶ τὸ * Λέσβιον ὄρος, καὶ ὁ ἐν αὐτῷ Πυρχάνος, Ἑλλήνων εἰσὶν ἀποικίαι· καὶ ἐπὶ τῶν ἡμερῶν Ἰουστινιανοῦ, μᾶλλον δὲ Ζήνωνος, παρέλαβον οἱ Γότθοι. τήν τε Νεάπολιν, καὶ τὰς λοιπὰς παρακειμένας πόλεις· ὧν ἦρχε Βουτελῖνος, ὁ τῶν Φράγγων στρατηγὸς, ὃν κατεπολέμησεν ὁ Νάρσης παρὰ τὸν ποταμὸν Κασουλῖνον, καὶ τελείως ἠφάνισε, καθὼς τὸ ἐπίγραμμα λέγει·

Ῥεῖθρα Κασουλίνου ποταμοῦ βεβαρημένα νεκροῖς
Δέξατο Τυρσηνῆς ἠϊόνος κροκάλη.
Ἡνίκα Φραγκικὰ φῦλα κατέκτανεν Αὐσονὶς αἰχμὴ,
Ὁππόσα δειλαίῳ πείθετο Βουτελίνῳ·
Ὄλβιον ἂν τόδε, χεῦμα καὶ ἔσεται ἀντὶ τροπαίου
Αἵματι βαρβαρικῷ δηρὸν ἐρευθόμενον.

Ὑπετάγησαν οὖν οἱ Φράγγοι τῷ τότε χρόνῳ, ἔχοντες καὶ Λαγοβάρδους συμμίκτους· καὶ ἔκτοτε μέχρι τῆς σήμερον χρηματίζει εἰς τάξιν θέματος ἡ καλουμένη Λογγιβαρδία. ἐπὶ δὲ τῆς βασιλείας Μιχαὴλ τοῦ υἱοῦ Θεοφίλου, ἀνῆλθε ἀπὸ Ἀφρικῆς στόλος λϛ´. κομπαρίων, ἔχων κεφαλὴν, τόν τε Σολδανὸν, καὶ τὸν Σάμαν, καὶ τὸν Καλφοῦς, καὶ ἐχειρώσαντο διαφόρους πόλεις τῆς Δαλματίας· καὶ τήν τε Βούτοβαν, καὶ τὴν Ῥῶσαν, καὶ τὰ κάτω Δεκάτερα. ἦλθον δὲ καὶ πρὸς τὴν τούτων μητρόπολιν, ἣ Ῥαούσιον λέγεται. καὶ ταύτην ἐπὶ χρόνον ἐπολιόρκουν ἱκανόν. οἱ δὲ τοῦ κάστρου Ῥαουσίου, ἀπέστειλαν πρὸς τὸν βασιλέα, ἐξαιτούμενοι διὰ στόλου βοήθειαν· τῶν δὲ εἰς τοῦτο ἀποσταλέντων ἀπελθόντων, εὗρον ὑπὸ Θεοῦ τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν Βασίλειον, τὸν ἀοίδιμον βασιλέα, ἤδη λαβόντα, ὃς καὶ τὰ τῆς αὐτῶν πρεσβείας καὶ δεήσεως ἐπακούσας, καὶ στόλον ἱκανὸν, καὶ δραστήριον ἄρχοντα, πρὸς τὴν τούτων βοήθειαν εὐθὺς ἐξαπέστειλε. τοῦτο δὲ ἀπὸ αὐτομόλου μαθόντες οἱ Ἄφροι, καὶ περὶ τὴν πολιορκίαν ἀπρακτήσαντες, μᾶλλον δὲ πτήξαντες τὴν τοῦ βασιλικοῦ στόλου κατ᾽ αὐτῶν παρουσίαν, ἀνεπέρασαν ἐν Λογγιβαρδίᾳ, καὶ πολιορκήσαντες τὸ κάστρον Βάρης, ᾤκησαν ἐν αὐτῷ, παραλαβόντες πάντα τὰ κάστρα, καὶ τὴν πᾶσαν Λογγιβαρδίαν, καὶ τὰ λοιπὰ κάστρα Καλαβρίας μέχρι Ῥώμης· ὡς εἶναι πάντα τὰ ὑπ᾽ αὐτῶν πορθηθέντα κάστρα ρν´. Βασίλειος οὖν ὁ ἀοίδιμος βασιλεὺς, τὴν αὐτοκρατορικὴν ἀρχὴν παρὰ Θεοῦ εἰληφὼς, καθὰ προείρηται, καὶ ταῦτα ἀναμαθὼν, προαπέστειλε μὲν στρατὸν καβαλλαρικὸν, καὶ πλοῖα ρ´. ἔγραψε δὲ πρὸς Λοδοῦχον τὸν ῥῆγα Φραγγίας, καὶ τὸν Πάπα Ῥώμης, τοῦ συνεπαμύναι τῷ ἑαυτοῦ στρατῷ. οἱ δὲ ὑπείξαντες τῇ βασιλικῇ ἐντεύξει, καὶ ἀμφότεροι ἑνωθέντες τῷ παρὰ τοῦ βασιλέως ἀποσταλέντι στρατῷ καβαλλαρικῷ καὶ πλωΐμῳ, κατεπολέμησαν τοὺς ἀπὸ Ἀφρικῆς Σαρακηνοὺς, καὶ ἐπόρθησαν τὸ κάστρον Βάρης δέσμιον λαβόντες καὶ τὸν Ἀμηρᾶν Σολδανόν· ὃν καὶ ἀναλαβόμενος μετὰ τῶν Σαρακηνῶν Λοδοῦχος ὁ ῥὴξ Φραγγίας, οἴκαδε ἀπῄει. ὁ δὲ βασιλεὺς κατέσχε τὴν πᾶσαν Λογγιβαρδίαν, καθὼς, καὶ σήμερον παρὰ τῶν Ῥωμαίων βασιλέων δεσπόζεται.

Δω-

Vndecimum Thema, Longobardiae.

LOngobardia duobus nominibus est adpellata; siquidem a nonnullis Longibardia, a promissa barba incolarum dicta est; a quibusdam vero Lagobardia eadem origine. Terra autem, quam incolunt, & Bothrenotus, & Neapolis metropolis, & Vesuvius mons, &, qui in ipso est, Pyrchanus, Graecorum sunt coloniae. Iustiniani autem, seu potius Zenonis temporibus Gothi ceperunt & Neapolim, & reliquas urbes adiacentes. His imperabat Butelinus Francorum Dux, quem Narses debellavit prope flumen Casulinum, & internecione delevit, ut Epigramma narrat:

Plena cadaveribus taboque infecta fluenta
Tusca Casulini cepit arena rubens:
Quum Francos acies populos Romana cecidit,
Et quot parebant agmina Butelino.
Nae felix amnis, qui praefert signa trophaei,
Dum rubet aeternum sanguine barbarico.

Igitur Franci subditi sunt tunc temporis etiam Longobardis admixti, & exinde ad hodiernum usque diem Longobardia in ordinem Thematis redacta fuit. Sub Imperio autem Michaelis, filii Theophili, classis ab Africa adscendit triginta sex navigiorum, quae Soldanum, & Samanum, & Calphum, duces habebant. Hi subegerunt sibi varias Dalmatiae urbes, & Butoban, & Rosan, & inferiora Decatera; venerunt etiam ad eorum metropolim, quae Ragusium dicebatur; eamque satis longo tempore obsederunt; urbis autem Ragusinae cives ad Imperatorem legatos miserunt, qui auxiliarem classem exposcerent. Quum legati ad Regiam venissent, invenerunt Basilium praeclarum illum Imperatorem Dei nomine iam Imperatoris dignitate ornatum, qui quum eorum legationis, ac supplicationis capita audisset, & classem idoneam, & ductorem strenuum, ad suppetias ipsis ferendas extemplo misit; hoc autem quum per transfugam rescivissent Afri, & nihil in obsidione promoverent; imo etiam imperatoriae classis adversus se impetum exhorrescerent, traiecerunt in Longobardiam, ubi castro Baris obsesso immorati sunt omnibus Castellis expugnatis cum universa Longobardia, ac reliquis Calabriae oppidis Romam usque; ita ut omnium castrorum ab iis expugnatorum numerus esset centum quinquaginta. Basilius itaque praeclarus Imperator iam imperatoria dignitate a Deo accepta, ut paulo ante dictum est, simulatque id rescivit, exercitum praemisit equitum, & naves centum. Scripsit etiam ad Ludovicum Regem Franciae, & Papam Romae, ut exercitui auxiliares manus praeberent; hi Imperatoriae legationi faventes, & ambo iuncti exercitui equestri, & navali ab Imperatore misso, Saracenos Afros debellarunt, & castrum Baris expugnarunt, captivum etiam Ameran Soldanum tenuerunt, quem quum Ludovicus Rex Franciae una cum Saracenis accepisset, ad suos rediit; Imperator vero totam Longobardiam subditam habuit, ut etiam nunc Imperator Romanus ei dominatur.

Dio-

Duodecimum Thema, Chersonis.

CHerson antiquitus nomen Thematis haud usurpavit, neque in metropolis forma exstitit; sed, qui Bosporum occupabant, etiam Chersonem ipsam regebant, necnon reliquas Regiones, adeo ut Bospori incolae regnare dicerentur. Sic autem historia se habet. Bosporus, Ponti civitas, iuxta Cimmerium sinum, & traiectus cognominis, ab Ione Inachi filia nominantur, velut AEschylus in Prometheo scribit:

Mortalibus dein sempiterna fama erit
Traiectionis, Bosporusque inde audies.

Strabo autem lib. x. Geographiae haec scribit: *Bospori proceribus subditi omnes Bosporitae nuncupantur. Atque Europaeorum quidem metropolis est, Panticapaeum, Asianorum vero Phanagorium.* Testificatur etiam Phlegon in Olympiade xv. Bosporum sub dominatu fuisse Cotys Bosporiani Regis, cui Caesar iussit diadema gestare, & urbes eius ditioni subegit, in quibus connumerat hanc etiam Chersonem. Duo autem sunt etiam loci Bospori adpellati: unus quidem Cimmerius dictus, iuxta Chersonem, in quo & Regia Bosporianorum fuit; alter Byzantii, ut Favorinus scribit: *Byzantinorum portus Bosporus dicitur.* Testatur id etiam Epigramma inscriptum columnae erectae ex adverso terrae Chrysopolis, cui marmorea iuvenca insidet, quae sic loquens inducitur:

Inachiae non sum bovis figura, nec a me
Vocatur adversum Mare Bosporium
Quippe hanc pridem ira gravis abegit Iunonis
In Pharum, ast ego mortua sum Cecropis.
Vxor eram Charetis, comes illi facta navigationis,
Quum ille contra Philippi classem proficisceretur.
Buculae mihi nomen fuit, nunc vero Charetis
Coniux, utraque terra delector.

Chares autem ille fuit Dux exercitus Atheniensium. Ceterum indigenae nomen depravantes Phosphorium illum adpellant, unde factum est, ut qui Origines Byzantinas scripsere, aliam adiunxerint fabulosam historiam: Philippo Macedone Byzantium obsidente * * *

Δωδέκατον θέμα, Χερσῶνος.

Η Δὲ Χερσὼν τὸ παλαιὸν οὐκ ἦν εἰς ὄνομα θέματος· οὐδὲ ἐν μητροπόλεως σχήματι· ἀλλ' οἱ τοῦ Βοσπόρου κρατοῦντες, ἐκράτουν, καὶ Χερσῶνος αὐτῆς, καὶ τῶν λοιπῶν κλιμάτων· ὥστε βασιλεύειν τοὺς ἐν τῷ Βοσπόρῳ κατοικοῦντας λέγεται. ἔχει δὲ ἡ ἱστορία οὕτω. Βόσπορος πόλις Πόντου κατὰ τὸν Κιμμέριον κόλπον, καὶ πορθμὸς ὁμώνυμος, ἀπὸ Ἰοῦς τῆς Ἰνάχου καλούμενος, καθὼς Αἰσχύλος ἐν τῷ Προμηθεῖ γράφει·

Ἔσται δὲ θνητοῖς εἰσαεὶ λόγος μέγας
Τῆς σῆς πορείας. Βόσπορος δ' ἐπώνυμος
Κεκλήσεται.

Στράβων δὲ ἐν δεκάτῳ τῶν γεωγραφικῶν τάδε γράφει· Τοῖς δὲ τοῦ Βοσπόρου δυνάσταις ἐπήκοοι Βοσποριανοὶ πάντες καλοῦνται. καὶ ἐστὶ τῶν μὲν Εὐρωπαίων μητρόπολις τὸ Παντικάπαιον. τῶν δὲ Ἀσιανῶν τὸ Φαναγόρειον. μαρτυρεῖ δὲ καὶ Φλέγων ἐν Ὀλυμπιάδι πεντεκαιδεκάτῃ, ὅτι ἐβασιλεύετο ὁ Βόσπορος Κότυι τῷ Βοσποριανῷ βασιλεῖ, ᾧ καὶ διάδημα ἐκέλευσε φορεῖν ὁ Καῖσαρ, καὶ τὰς πόλεις αὐτῷ καθυπέταξεν, ἐν αἷς συναριθμεῖ, καὶ αὐτὴν Χερσῶνα. δύο δὲ εἰσὶ τόποι Βόσποροι καλούμενοι· εἷς μὲν, ὁ Κιμμέριος καλούμενος πλησίον Χερσῶνος, ἐν ᾧ καὶ τὸ βασίλειον τῶν Βοσποριανῶν ἦν. ἕτερος δὲ, ἐν Βυζαντίῳ· καθὰ Φαβωρῖνος γράφει· Βυζαντίων λιμὴν Βόσπορος καλεῖται. μαρτυρεῖ δὲ καὶ τὸ ἐπίγραμμα τοῦ κίονος τῆς ἀντιπέραν γῆς Χρυσοπόλεως, ἐν ᾧ μαρμαρίνη δάμαλις ἵδρυται, φάσκων οὕτως·

Οὐκ εἰμὶ Ἰναχίης βοὸς τύπος, οὐδ' ἀπ' ἐμοῖο
Κλήζεται ἀντωπὸν Βοσπόριον πέλαγος·
Κείνην γὰρ τὸ πάροιθε βαρὺς χόλος ἤλασεν Ἥρης
Ἐς Φάρον· ἥδε ἐγὼ Κεκροπὶς εἰμὶ νέκυς·
Εὐνέτις ἦν δὲ Χάρητος, ἔπλων δ' ὅτε πλῶεν ἐκεῖνος
Τῇ δὲ Φιλιππείων ἀντίπαλος σκαφέων·

Βοΐδιον οὔνομα δ' ἦεν ἐμοὶ τότε, νῦν δὲ Χάρητος
Εὐνέτις, ἠπείροις τέρπομαι ἀμφοτέραις.

Ὁ δὲ Χάρης ἐκεῖνος ἦν στρατηγὸς Ἀθηναίων· οἱ δὲ ἐγχώριοι Φωσφόριον αὐτὸ καλοῦσι παραγραμματίζοντες, ὅθεν οἱ τὰ πάτρια συγγεγραφότες τοῦ Βυζαντίου, ἄλλην ἐπιτιθέασι μυθικὴν ἱστορίαν· ὅτι Φιλίππου τοῦ Μακεδόνος τὸ Βυζάντιον πολιορκοῦντος, ***

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΠΟΡΦΥΡΟΓΕΝΕΤΟΥ

Βασιλέως,

ΝΕΑΡΑ Α.

Περὶ ἐκποιήσεως κτημάτων, καὶ προτιμήσεως συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ἀναμεμιγμένων, καὶ συμπαρακειμένων ὁλοτελῶς, καὶ συναπλῶς ἡνωμένων, καὶ τῶν νουμένων ὁμοτελῶν χωρίων, καὶ ἀγριδίων, καὶ κωλύσεως δυνατῶν προσώπων, καὶ ἐκποιήσεως στρατιωτικῶν κλημάτων.

Παλαιὸς νόμος ἐστὶν, ἵνα μηδεὶς παρὰ συγγενῶν ἢ κοινωνῶν ἐμποδίζηται πωλεῖν, οἷς ἂν ἐθελήσειεν. ἕτερος δὲ νόμος ἀντικρὺς ἀπαγορεύει, μὴ ἐξεῖναί τινι πιπράσκειν ἑτέρῳ, ἢ μόνον τοῖς τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ τῶν ἡμετέρων ὑποτελῶν ἅμα, καὶ τῶν δημοσίων φόρων, τῆς τε ἄλλης στρατιωτικῆς, καὶ πολιτικῆς λειτουργίας, καὶ συντελείας πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν, τὸ ἐναντιοφανὲς αὐτῶν, καὶ ἀδιόριστον διὰ ταύτης ἡμῶν τῆς θείας διατάξεως σαφεῖ, καὶ συντόμῳ λόγῳ ἐπανορθοῦντες, θεσπίζομεν ἀπὸ τοῦ νῦν ἐν πάσῃ πόλει, καὶ χώρᾳ, καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵνα εἴ τινες τυχὸν ὡς ἀπὸ συγγενείας διῃρημένως ἢ ἀδιαιρέτως, ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγορασίας, ἢ ἄλλης τοιουτοτρόπου κλήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας, οἱ δὲ ἐξ ἐπικλήσεως, ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ ἕτερον τὸ οἱονοῦν ἀκίνητον ἔχοντες, ἢ ἄλλως, καὶ οὐχ ὡς ἐξ ἐπικοίνου τοῖς ἐγγίζουσι κλήμασι κατά τι μέρος ἀναμεμιγμένοι, ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, ἢ ἁπλῶς πλησιάζοντες, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαί τὰ ἴδια μετὰ πρᾶσιν, ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ μίσθωσιν, μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ ταῦτα ἐκποιείτωσαν, εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους διαμαρτύρωνται, οὓς καλοῦμεν κατὰ τάξιν πρὸς τὴν προτίμησιν· ἵνα πρῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς, εἶτα οἱ οὕτως συμπεπλεγμένοι κοινωνὶ, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, εἰ καὶ ξένοι πάντα τῷ ἐκχωροῦντι τυγχάνοιεν. ἔπειτα καὶ οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συναπλῶς ἡνωμένοι. ὁμοτελεῖς δὲ φαμὲν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους. κἂν ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσματα καταβαλλομένους. πολλῶν δὲ πέριξ τῶν πιπρασκομένων παρακειμένων ἢ τοῦ ἐκχωρουμένου κτήματος ὁμορούντων, πᾶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἡ περὶ προτίμησις διαμαρτυρίαι τελείσθω, ἵνα τῶν προτιμωμένων ἴσως παραιτουμένων, οἱ ἐφεξῆς, καλούμενοι, εἴγε βούλοιντο, συναλλάξαιεν. εἰ μέν τοι πάντες ἐκ τῶν ἴσων ἔρχονται προνομίων, ὥστε κατὰ μηδὲν ἀλλήλων προκεκρίσθαι ἐπὶ τῇ τοιαύτῃ προκλήσει, ἡ αὐτὴ πᾶσιν ὁμοίως γινέσθω προφώνησις, ἵνα ἐντὸς λ'. ἡμερῶν τὸ ἄξιον τίμημα, ἢ ὅπερ ἀραδιουργήτως ὁ ἀληθὴς δίδωσιν ἀγοραστὴς, αὐτοὶ ἀνυπερθέτως καταβαλόντες, ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἔκ τινος ἀρχῆς τοῦτο ἐπιμερίσωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροσθέσμως τὴν ἐπιβάλλουσαν αὐτοῖς παράσχοιεν ἀποτίμησιν, οὐκ ἔτι δίκαιον ἕξουσι προτιμήσεως, πλὴν εἰ μή τις αὐτῶν αἰχμάλωτός ἐστιν, ἢ περιωρισμένος, ἢ ἐξό-

CONSTANTINI

IMPERATORIS

In Porphyra nati,

NOVELLA I.

De alienatione fundorum, ac praelatione cognatorum, & consortium, & permixtorum, & sub eodem titulo collationis adiacentium, & coniuncte unitorum; deque praediis, & agris, qui sub eodem titulo pendere vectigal intelliguntur, & de arcendis personis potentibus, & alienatione fundorum militarium.

Prisca lex est, ne quis a cognatis, vel consortibus impediatur, quo minus vendat, quibus velit. Alia vero lex e diverso vetat, ne cui liceat alteri vendere, quam metrocomiae suae dumtaxat habitatoribus. Nos vero pariter, & de tributariis nostris, & de vectigalibus publicis, & reliqua militari, & civili functione, collocationeque multum solliciti, quod in his contrarium, & necdum esse definitum videtur, per sacram hanc constitutionem nostram oratione perspicua, & compendiaria corrigentes, sancimus ex hoc tempore in quavis civitate, loco, provincia, ut si qui forte velut ex cognatione, divise, vel indivise, vel tamquam ex emtione communi, vel alio quodam eiusmodi adquirendi modo, vel partim ex cognatione, partim extranea comparatione, domum, aut fundum, aut vineam, aut aliam quamcumque rem soli communem habentes; aut si qui aliter, quam iure consortii, vicinis fundis aliqua ex parte permixti, vel adiacentes, qui sub eodem titulo vectigal pensitant, vel simpliciter proximi, alienare sua, vel distrahendo, vel per emphyteusin, vel locationem voluerint; ne prius haec in alium quemquam transferant, quam ad eos testationem fecerint, quos ad praelationem ordine vocamus; ut primi scilicet vocentur promiscue coniuncti cognati, deinde consortes inter se connexi, post quos ii. qui tantum permixti sunt, licet ei, qui rem alienat, omnino sint extranei; deinceps adiacentes, iisdem pensitationibus obnoxii; secundum quos ii, qui simpliciter ex aliqua parte (rei alienandae) iuncti sunt. Iisdem vero pensitationibus obnoxios dicimus, quotquot sub eodem censitore descripti sunt, licet diversis in locis tributa sua solvant. Quum autem plures undique fundi distrahendi fines adtingunt, eodem ordine sua cuique per denuntiationem praerogativa significetur, ut forte repudiantibus iis, qui iure praeferuntur, qui deinceps vocantur [siquidem velint] contrahant. Quod si paribus omnes freti privilegiis accedant, ut in huiusmodi praelatione nihil sibi praeiudicent invicem; eadem rursus denuntiatio fiat, ut ab eis intra diem trigesimum iusto pretio, vel quod citra fraudem verus emtor praestaret, sine mora soluto; pro rata vel per se, vel Magistratus alicuius opera, rem partiantur. Quot-

quot

quot vero non intra diem praestitutum pro rata parte pretium praestiterint, nullum praelationis ius amplius habebunt; extra quam, si quis eorum in hostium potestatem venerit, aut deportatus sit, aut relegatus, aut publicorum suorumve negotiorum caussa citra dolum malum absit, aut nondum vigintiquinque aetatis annum impleverit. Nam, qui horum facultates administrandas susceperunt, intra quatuor menses cum adiacentibus novis emtoribus pro rata portione admittuntur, exsoluto convenienti pretio cum usuris legitimis, & necessariis impensis; emtores autem extraneos in universum submovent, pretium eis cum iisdem usuris, & impensis restituentes. Qnod si personarum indicatarum curatores vereantur, ne forte, quod ab se gestum fuerit, illae ratum non habeant; cum legitima cognitione, quae interveniente scriptura fiat, aut omittant, aut acceptent contractum; qua in re si negligentes sese gesserint, de suo praestent eis omne lucrum, & omne commodum, quod habituri fuerant; si mature contractum hi celebrare perrexissent. Atque haec in cognatis, & consortibus, & sub eodem titulo vectigal pendentibus, ceterisque vicinis possessoribus. Quin & in universitate vicorum, qui dicuntur, aut agrorum, multo magis obtineat, ut & illorum possessores ius inter se praelationis habeant. At si repudiarint omnes, quibus est concessa praerogativa, vel probatum fuerit eos pecuniarii damni, vel insidiarum corpori structarum, vel infamiae atrocis exstitisse auctores illi, qui rem alienat, eiusque familiae; nec id fortuito, sed data opera per se, vel per homines ad se pertinentes; tales eo invito, qui eiusmodi perpessus est, nullo modo ad ipsius praedium pervenire volumus. Occasione tamen dotis, aut donationis propter nuptias, aut simplicis mortisve caussa donationis, aut ex testamento, vel permutatione, vel transactione, tam propinqui omnes, quam extranei alienare possunt; modo ne quis per simulationem re clam iis vendita, vel locata, qui nullum praelationis ius habent, palam se donare, vel legare, vel quid aliud eorum, quae commemorata sunt, prae se ferat. Nam propterea, qui privilegium praelationis habent, tam ab eo, qui dedit, quam qui accipit, iusiurandum exigere possunt. Si vero ii, qui alienant, in fraudem legis nostrae aliud quid agere fuerint ausi, & aliud aperte prae se tulerint; si quidem post iusiurandum convicti fuerint, tam ipsi, quam qui adeo fraudulenter cum eis contraxerunt, & periurii poenas sustinebunt, & alter fundo, alter pretio clam numerato excidet, utrisque fisco inferendis, ut a fisco res iis, qui proximi sunt, venundetur. Sin ante praestitum iusiurandum tale quid egisse deprehensi fuerint, & quod actum fuerit irritum erit, & qui semel fundum nequiter alienare conatus est, vel invitus eum cogetur iis vendere, quibus ius praerogativae concessimus. Potentibus autem de cetero interdicimus, ne per modum adoptionis, aut simplicis, aut mortis caussa donationis, aut ex testamento, aut nomine solius ususfructus, aut alicuius patrocinii vel auxilii; quidquam ab humi-

ἐξόριστος, ἢ ἐν δημοσίαις, ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνεται, ἢ ὔπω τὸν κέ χρόνον τῆς ἰδίας ἤνυσεν ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν προσόντων αὐτοῖς ἀναδεδεγμένοι, ἐντὸς δ'. μηνῶν μετὰ τῶν συμπαρακειμένων νέων ἀγοραστῶν πρὸς ἀναλογοῦν συνεισέρχονται, ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα μετὰ τοῦ νομίμου τόκου, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων. τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται τελείως, τὸ τίμημα μετὰ τῶν αὐτῶν τόκων τε, καὶ δαπανημάτων ἀναδιδόντες αὐτοῖς. εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημένων προσώπων διοικηταὶ ὑφορῶνται, μήπως τὸ παρ' αὐτῶν πραχθὲν ἐκεῖνοι δεκτὸν οὐχ ἡγήσωνται, μετ' ἐγγράφου νομικῆς διαγνώσεως ἢ ἀποβαλλέσθωσαν ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ συνάλλαγμα. οἱ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ῥαθυμήσουσιν, οἴκοθεν αὐτοῖς παρεχέτωσαν πᾶν κέρδος, καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν, ἣν ἔμελλον ἕξειν ἐκεῖνοι, εἴπερ ἔσπευσαν οὗτοι πρὸς τὸ συνάλλαγμα. καὶ ταῦτα μὲν ἐπὶ συγγενῶν, καὶ κοινωνῶν, καὶ ὁμοτελῶν, καὶ τῶν ἄλλων παρακειμένων. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τοῦ ὁμάδος τῶν καλουμένων χωρίων ἢ ἀγριδίων πολλῷ μᾶλλον κρέιττω, ἵνα καὶ οἱ κτήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι τὴν προτίμησιν. εἰ δὲ πάντες παραιτήσονται, οἷς δίδοται ἡ προτίμησις, ἢ δείκνυνται αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας, ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, οὐ κατὰ τύχην, ἀλλ' ἐκ προνοίας, δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τοὺς τοιούτους ἄκοντος τοῦ πεπονθότος κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κτῆσιν εἰσενεχθῆναι βουλόμεθα. κατὰ πρόφασιν μέν τοι προικὸς, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ ἁπλῶς, ἢ θανάτου αἰτίᾳ δωρεᾶς, ἢ ἐκ διαθήκης ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ διαλύσεως, καὶ οἰκεῖοι, καὶ ἐξωτικοὶ ἅπαντες ἐκποιεῖν δύνανται· μόνον μή τις κατὰ σκῆψιν λάθρα πωλήσας ἢ μισθώσας τοῖς μὴ προτιμωμένοις, ἐν τῷ φανερῷ δωρεῖσθαι ἢ λεγατεύειν, ἤ τι τῶν εἰρημένων προσποιήσεται. Διὰ ταῦτα γὰρ, καὶ ὅρκον τοῦ τε διδόντος, καὶ τοῦ λαμβάνοντος, οἱ τὸ προνόμιον τῆς προτιμήσεως ἔχοντες δύνανται ἀπαιτεῖν. εἰ δέ γε οἱ ἐκποιοῦντες πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἄλλο τι πρᾶξαι τολμήσουσι, καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν, αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτω δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες, τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι, καὶ ὁ μὲν τοῦ κλήματος, ὁ δὲ τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσεῖται, καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται, ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῶσιν. εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι, καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται, καὶ τὸ κλῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι, καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι ἀναγκασθήσεται εἰς ἐκείνους, οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαγορεύομεν τοῦ λοιποῦ υἱοθεσίας τρόπῳ, ἢ δωρεᾶς ἁπλῆς, ἢ θανάτου αἰτίᾳ, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ κατὰ μόνην χρῆσιν, ἢ ὡς ἐπί τινι προστασίᾳ, καὶ συνδρομῇ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελεστέρων, εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶεν. ἀλλὰ μηδὲ νέας ἀγορασίας ποιεῖσθαι, ἢ μισθώσεις, ἢ ἀνταλλαγὰς ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις, ἐν οἷς οὐκ ἔχουσιν ἴδια κλήματα, ἐκ τῶν κλητόρων αὐτῶν. εἰ δὲ μὴ τούτων αἱ στάσεις, ἀλλ' ἑτέρων προσώπων εἰσὶ τὰ διαπιπρασκόμενα προάστεια, εἴτε ἐκ τοῦ δημοσίου οἱ λεγόμενοι κλασματικοὶ τόποι, ἢ καὶ ἄλλη κτῆσις ἀνήκουσα αὐτῷ ἐκ-

ἐκποιεῖται, καὶ ὡσαύτως οἱ αὐτοὶ κλήτορες προτιμάσθωσαν. τούτων δὲ ἑκουσίως ἀποταττομένων, τότε καὶ τοῖς δυνατοῖς ἔξεστι συναλλάττειν. ἐκεῖνοι δὲ νοείσθωσαν δυνατοὶ, οἵ τινες κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πεπαρρησιασμένως ᾠκείωνται, ἱκανοί εἰσιν ἐκφοβῆσαι τοὺς ἐκποιοῦντας, ἢ πρὸς εὐεργεσίας ὑπόσχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρασχεῖν. εἰ δέ τις ἐκ τῶν δυνατῶν προσώπων τοιοῦτόν τε ἐγχείρησιν διαπράξασθαι, καὶ τοῦ κλήματος στερηθήσεται, καὶ τὴν ἀποτίμησιν αὐτοῦ ἐκ τοῦ δημοσίου εἰσπραχθήσεται. μετὰ μέν τοι δεκαετίαν ἀνεπιφώνητον, κατὰ τῶν ὁπωσοῦν συναλλαξάντων, ἢ δωρεᾶς δεξαμένων, ἢ ἐκ διαθήκης τι κλησαμένων, οὐδεμία παρ' οὐδενὸς τῶν ἐντεῦθεν προτιμωμένων, ἢ καὶ ὡς ἐκ τοῦ δημοσίου ζήτησις ἔσται. πρὸς τούτοις δὲ κελεύομεν, ὥστε πάντα τὰ στρατιωτικὰ κλήματα, ὅσα ἐντὸς τριακονταετίας καθ' οἱονδήποτε τρόπον ἐξεποιήθησαν, ἢ μετὰ ταῦτα μέλλουσιν ἐκποιεῖσθαι, ἀναργύρως εἰς τὸν τῆς ἰδίας στρατείας ἐνοχὴν, καὶ ὑπηρεσίαν πάλιν ἐπανακάμψαι. εἰ μὴ ἄρα, καὶ μετὰ τὴν ἐκποίησιν τοσοῦτον τῷ στρατιώτῃ περιλαμβάνεται, ὅσον τὸν στρατευόμενον πρὸς τὴν τῆς νέας στρατείας σύστασιν ἐξαρκεῖ. καθ' ὅσον γὰρ ἐλλείπει, κατὰ τοσοῦτον ἡ ἐκποίησις ἀναιρεῖται.

milioribus accipiant, nisi forte cognati eorum fuerint. Nec item novas emtiones, aut locationes, aut permutationes in vicis, vel agris, in quibus proprios fundos nullos habent, cum eorumdem possessoribus instituant. Quod si non horum stationes sunt, sed ad personas alias, quae distrahuntur suburbana, pertinent; sive a fisco loca, quae tributaria dicuntur, aliave praedia ipsius alienantur; similiter iidem possessores praeferantur. At his sponte sua renuntiantibus, etiam potentibus fas est contrahere. Potentes autem intelligantur, qui tametsi non per se ipsos, tamen per aliorum potentiam, quibus cum fiducia familiares sunt, satis virium ad terrendos alienantes habent, vel ad efficiendum, ut de beneficio sibi promisso certi sint. Si qua vero ex personis potentibus aliquid eiusmodi perpetrare conata fuerit, & fundo spoliabitur, & eiusdem pretium ab ea fiscus exiget. Post decennium tamen attestatione nulla interruptum, adversus eos, qui quocumque modo contraxerunt, aut donatione consequuti sunt, aut ex testamento quid adquisierunt; ab eorum nemine, qui praelationis hinc ius habent, nec item a fisco ulla controversia movebitur. Praeter haec iubemus, ut omnes fundi militares, qui quocumque modo intra spatium annorum triginta sunt alienati, vel deinceps alienantibus, nullo refuso pretio rursus ad obligationem, atque ministerium militiae suae revertantur; nisi fortassis etiam post alienationem factam militi tantum superfit, quantum militanti ad novam militiam constituendam satis est. Qua enim tenus aliquid deest, eatenus alienatio rescinditur.

ΑΥΤΗ ΝΕΑΡΑ.

Τῶν λέξεων ὀλίγον τι ἐνηλλαγμένων.

Παλαιὸς νόμος ἐστὶ, μηδένα κωλύεσθαι μήτε περὶ συγγενῶν, μήτε περὶ κοινώνων, τὸ ἴδιον ὅτῳ βούλεται πωλεῖν, καὶ διῃρημένως, καὶ ἐξ ἀδιαιρέτου. εἰ καὶ ἕτερος νόμος τοὐναντίον ἀπαγορεύει, μὴ ἐξεῖναι πιπράσκειν ἑτέρῳ, ἢ μόνοις τῆς ἰδίας μητροκωμίας οἰκήτορσιν. ἡμεῖς δὲ πολλὴν τιθέμενοι πρόνοιαν τῶν ἡμετέρων ὑπηκόων, σαφῆ καὶ σύντομον λόγον θεσπίζομεν, ἐν πάσῃ πόλει, καὶ χώρᾳ, καὶ ἐπαρχίᾳ, ἵν' εἴ τινες λοιπὸν ὡς ἀπὸ συγγενείας διῃρημένης ἢ ἀδιαιρέτου, ἢ ὡς ἐκ κοινῆς ἀγορασίας, ἢ ἄλλης τοιουτοτρόπου δεσποτείας ἢ κτήσεως, ἢ οἱ μὲν ἐκ συγγενείας, οἱ δὲ ἐξ ἐπικτήσεως ἐπίκοινον οἰκίαν, ἢ ἀγρὸν, ἢ ἀμπελῶνα, ἢ ἕτερον τὸ οἱονοῦν ἀκίνητον ἔχοντες, ἢ ἄλλως, καὶ οὐχ' ὡς ἐπικοίνου, τοῖς ἐγγίζουσι κτήμασι κατά τι μέρος ἀναμεμιγμένοι, ἢ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς, βουληθεῖεν ἐκποιῆσαι τὰ ἴδια κατὰ πρᾶσιν, ἢ ἐμφύτευσιν, ἢ μίσθωσιν, μὴ πρότερον ἑτέρῳ τινὶ ἐκποιείτωσαν, εἰ μὴ πρὸς ἐκείνους διαμαρτύρωνται, οὓς καλοῦμεν κατὰ τάξιν πρὸς τὴν προτίμησιν, ἵνα πρῶτοι κληθῶσιν οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι κοινωνοὶ, μεθ' οὓς οἱ συμπεπλεγμένοι κοινωνοὶ, μεθ' οὓς οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, ἢ ξένοι πάντα τῷ ἐγχωροῦντι τυγχάνοιεν. ἔπειτα οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς. μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συνῃωρημένοι. ὁμοτελεῖς δέ φαμεν πάντας τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους, καὶ ἐν διαφόροις τόποις τὰ ἴδια τελέσματα καταβαλλομένους. πολλῶν δὲ πέριξ τῶν πιπρασκομένων παρακειμένων, ἢ τοῦ ἐγχωρουμένου κλήματος ὁμο-

EADEM NOVELLA

Verbis nonnihil immutatis.

Vetus lex est, neminem prohiberi, nec a cognatis, nec a consortibus, quo minus rem suam cui velit vendat, tam divise, quam indivise; quamvis alia lex e diverso interdicat, ne liceat alii vendere, quam metrocomiae cuique suae solis habitatoribus. Nos autem multum pro subditis nostris solliciti, perspicuam compendiariamque legem sancimus, in quavis civitate, loco, atque provincia, ut si qui deinceps velut ex cognatione divisa, vel indivisa, vel tamquam ex emtione communi, vel alio tali dominio, aut adquisitione, vel partim ex cognatione, partim extranea comparatione domum, aut agrum, aut vineam, aut aliam quamcumque rem soli habentes, vel aliter, quam iure consortii, vicinis fundis aliqua ex parte permixti, vel adiacentes, qui sub eodem titulo vectigal pensitant, alienare sua distrahendo, vel per emphyteusim, vel locationem voluerint, ne prius haec in alium quemquam transferant, quam ad eos testationem fecerint, quos ad praelationem ordine vocamus, ut primi scilicet vocentur promiscue coniuncti cognati, deinde consortes inter se connexi, post quos ii, qui tantum permixti sunt, licet ei, qui rem alienat, omnino sint extranei; deinceps adiacentes, iisdem pensitationibus obnoxii; secundum quos ii, qui simpliciter ex aliqua parte iuncti sunt. Iisdem vero pensitationibus obnoxios dicimus, quotquot sub eodem censitore descripti sunt, licet diversis in locis tri-

tributa sua solvant. Quum autem plures, undique iis adiacent, quae distrahuntur, aut fundi, qui alienandus est, fines adtingunt; ad omnes eodem ordine de praelatione denuntiatio fiat, ut ab eis intra diem trigesimum iusto pretio, idest, quod alius absque dolo malo praestaret, sine mora soluto, pro rata vel per se ipsos, vel alicuius opera rem partiantur. Quotquot vero non intra diem praestitutum pro rata parte pretium praestiterint, nullum praelationis ius amplius habebunt; extraquam si quis eorum captus sit, aut deportatus, aut relegatus, aut ob publica, vel sua negotia citra dolum malum absit, aut nondum vigintiquinque aetatis annos impleverit. Nam qui horum facultates administrandas susceperunt; intra quadrimestre spatium cum adiacentibus novis emtoribus pro rata portione admittuntur, exsoluto eis convenienti pretio cum usuris legitimis, & necessariis impensis. Emtores autem extraneos in universum submovent, pretium cum usuris, & impensas [ceu par est] eis restituentes. Quod si personarum indicatarum curatores vereantur, ne forte quod ab se gestum fuerit, illi ratum non habeant; cum legitima cognitione, quae interveniente scriptura fiat, aut omittant, aut acceptent contractum; qua in re, si negligentes sese gesserint, de suo praestent eis omne lucrum, & omne commodum, quod percepturi fuerant, si mature contractum hi celebrare perrexissent. Atque haec in cognatis, & adiacentibus, qui vectigal una pensitant. Quin & in universitate vicorum, qui dicuntur, & agrorum multo magis obtineat, ut & illorum habitatores ius inter se praelationis habeant. At si repudiarint omnes, quibus est concessa praerogativa, vel probetur eos pecuniarii damni, vel insidiarum corpori structarum, & infamiae atrocis exstitisse auctores illi, qui rem alienat, eiusque familiae, ac data quidem opera per se, vel per homines ad se pertinentes; tales eo invito, qui eiusmodi perpessus est, nullo modo ad ipsius praedium pervenire volumus. Occasione tamen dotis, aut donationis propter nuptias, aut ex testamento, aut permutatione, aut simplicis mortisve caussa donationis nomine tam propinquis, quam extraneis omnes alienent; modo ne quis per simulationem re clam iis vendita, vel locata, qui nullum praelationis ius habent, palam se donare, vel legare, vel quid aliud eorum, quae commemorata sunt, prae se ferat. Nam propterea, qui ius praelationis habent, tam ab eo, qui dedit, quam qui accipit, iusiurandum exigere possunt. Si vero ii, qui alienant, in fraudem legis nostrae aliud quid agere fuerint ausi, & aliud aperte prae se tulerint; siquidem post iusiurandum convicti fuerint, tam ipsi, quam qui adeo fraudolenter cum eis contraxerunt, & periurii poenas sustinebunt, & alter fundo, alter pretio clam numerato excidet; utrisque fisco inferendis, ut a fisco res iis, qui proximi sunt, venundentur. Sin ante praestitum iusiurandum tale quid egisse deprehensi fuerint, & quod actum fuerit irritum erit, & fundum, qui semel nequiter alienare conatus est, vel invitus iis vendere cogetur, quibus ius praeroga-

ρούντων, πᾶσι κατὰ τὴν αὐτὴν τάξιν ἡ περὶ τῆς προτιμήσεως ἐπιμαρτυρία. ἐντελλέσθω, ἵνα ἐντὸς λ'. ἡμερῶν τὸ ἄξιον τίμημα, ὅπερ τουτέστιν ἕτερος χωρὶς δόλου παράσχῃ, ἀνυπερθέτως καταβάλωνται ἀναλόγως ἀφ' ἑαυτῶν, ἢ ἔκ τινος τοῦτο ἐπιμερίσωνται. ὅσοι δὲ μὴ ἐμπροθέσμως τὴν ἐπιβάλλουσαν παρέχοιεν ἀποτίμησιν, οὐκέτι δίκαιον ἕξουσι προτιμήσεως. πλὴν εἰ μή τις αὐτῶν αἰχμάλωτός ἐστιν, ἢ περιορισμένος, ἢ ἐξόριστος, ἢ ἐν δημοσίαις ἢ καὶ ἰδίαις χρείαις ἀδόλως ἀπολιμπάνεται. ἢ οὔπω τὸν χρόνον τῆς ἰδίας διήνυσεν ἡλικίας. τούτων γὰρ οἱ τὴν διοίκησιν τῶν προσόντων ἀναμεμιγμένοι, ἐντὸς τετραμήνου μετὰ τῶν συμπαρακειμένων νέων ἀγοραστῶν, πρὸς τὸ ἀναλογοῦν συνεισέρχονται, ἀναπληροῦντες αὐτοῖς τὸ ἀνῆκον τίμημα τοῦ νομίμου τόκου, καὶ τῶν ἀναγκαίων ἀναλωμάτων. τοὺς δὲ ξένους ἀγοραστὰς ἀπωθοῦνται τελέως, τὸ τίμημα μετὰ τόκων, καὶ τὰς ὡς εἰκὸς δαπάνας ἀναδιδόντες αὐτοῖς. εἰ δὲ οἱ τῶν εἰρημένων προσώπων διοικηταὶ, ὑφορῶντες μήπως τὸ παρ' αὐτῶν πραχθὲν ἐκεῖνοι δεκτὸν οὐχ ἡγήσωνται, μετ' ἐγγράφου νομικῆς διαγνώσεως ἢ ἀποβαλλέσθωσαν, ἢ καταδεχέσθωσαν τὸ συνάλλαγμα. εἰ δὲ καὶ πρὸς τοῦτο ῥαθυμήσουσιν, οἴκοθεν αὐτοῖς παρεχέτωσαν πᾶν κέρδος, καὶ πᾶσαν ὠφέλειαν, ἣν ἔμελλον ἐκεῖνοι σχήσειν, εἴπερ ἔσπευσαν οὗτοι πρὸς τὸ συνάλλαγμα. ταῦτα μὲν ἐπὶ συγκοινώνων, καὶ συμπαρακειμένων ὁμοτελῶν. ἀλλὰ καὶ ἐπὶ τῆς ὁμάδος τῶν καλουμένων χωρίων, καὶ ἀγριδίων, πολλῷ μᾶλλον κρατείτω, ἵνα καὶ οἱ οἰκήτορες αὐτῶν πρὸς ἀλλήλους ἔχωσι τὴν προτίμησιν. εἰ δὲ πάντες παραιτήσοιντο, οἷς δέδοται ἡ προτίμησις, ἢ δείκνυνται, ὅτι αἴτιοι χρηματικῆς ζημίας, ἢ σωματικῆς ἐπιβουλῆς τε καὶ ἀτιμίας τραχείας τῷ ἐκποιοῦντι καὶ τῇ αὐτοῦ φαμιλίᾳ, ἐκ προνοίας, δι' ἑαυτῶν, ἢ διὰ τῶν προσηκόντων αὐτοῖς γεγονότες, τοὺς τοιούτους ἄκοντος τοῦ πεπονθότος κατ' οὐδένα τρόπον εἰς τὴν ἐκείνου κλῆσιν εἰσενεχθῆναι βουλόμεθα. κατὰ πρόφασιν μέν τοι προικὸς, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἀνταλλαγῆς, ἢ διὰ θαλάσσης, καὶ οἰκείοις, καὶ ἐξωτικοῖς ἅπαντες ἐκποιείτωσαν, μόνον ἵνα μήτις κατὰ σκῆψιν λάθρα πωλήσας, ἢ μισθώσας τοῖς μὴ προτιμωμένοις, ἐν τῷ φανερῷ δωρεῖσθαι, ἢ λεγατεύειν, ἤ τι τῶν εἰρημένων προσποιήσηται. διὰ ταῦτα γὰρ καὶ ὅρκον τοῦ τε διδόντος, καὶ τοῦ λαμβάνοντος οἱ τὸ δίκαιον τῆς προτιμήσεως ἔχοντες δύνανται ἀπαιτεῖν. εἰ δὲ οἱ ἐκποιοῦντες πρὸς περιγραφὴν τῆς ἡμετέρας νομοθεσίας ἄλλο τι πρᾶξαι τολμήσουσι, καὶ ἄλλο τι ἐκ τοῦ φανεροῦ προσποιήσονται, εἰ μὲν μετὰ τὸν ὅρκον ἐλεγχθῶσιν, αὐτοί τε καὶ οἱ οὕτως δολερῶς αὐτοῖς συναλλάξαντες, τάς τε τῆς ἐπιορκίας ποινὰς ὑφέξουσι, καὶ ὁ μὲν τοῦ κλήματος, ὁ δὲ τοῦ λάθρα καταβληθέντος τιμήματος ἐκπεσεῖται, καὶ ἀμφότερα τῷ δημοσίῳ εἰσκομισθήσονται, ἵνα ἐκ τοῦ δημοσίου εἰς τοὺς πλησιάζοντας διαπραθῶσιν. εἰ δὲ πρὸ τοῦ ὅρκου φωραθεῖεν τοιοῦτόν τι διαπραξάμενοι, καὶ τὸ πραχθὲν ἄκυρον ἔσται, καὶ τὸ κλῆμα ὁ ἅπαξ πειραθεὶς κακῶς ἐκποιῆσαι καὶ ἄκων ἀπεμπολῆσαι ἀναγκασθήσεται εἰς ἐκείνους, οἷς δεδώκαμεν τὴν προτίμησιν. τοῖς δὲ δυνατοῖς ἀπαγορεύομεν τοῦ λοιποῦ υἱοθεσίας τρόπῳ, ἢ δωρεᾶς ἁπλῆς, ἢ θανάτου αἰτίᾳ, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ κατὰ μόνην χρῆσιν, ἢ ὡς ἐπί τινι προστασίᾳ, καὶ συνδρομῇ λαμβάνειν τι παρὰ τῶν εὐτελεστέρων, εἰ μὴ ἄρα συγγενεῖς αὐτῶν εἶεν.

roga- ἀλλὰ

ἀλλὰ μηδὲ νέας ἀγορασίας ποιεῖσθαι, ἢ μισθώσεις, ἢ ἀνταλλαγὰς, ἔν τισι χωρίοις ἢ ἀγριδίοις. ἐν οἷς οὐκ ἔχουσιν ἴδια κλήματα. ἐκεῖνοι δὲ νοείσθωσαν δυνατοὶ ὄντες, κἂν μὴ δι' ἑαυτῶν, ἀλλ' οὖν διὰ τῆς ἑτέρων δυναστείας, πρὸς οὓς πεπαῤῥησιασμένως ᾠκείωνται, ἱκανοί εἰσιν ἐκφοβῆσαι τοὺς ἐκποιητὰς, ἢ πρὸς εὐεργεσίας ὑπόσχεσιν τὴν πληροφορίαν αὐτοῖς παρασχεῖν. εἰ δέ τις τῶν εἰρημένων δυνατῶν προσώπων τοιοῦτόν τι ἐγχειρήσει διαπράξασθαι, καὶ τοῦ κλήματος στερηθήσεται, καὶ τὴν ἐπιτίμησιν αὐτοῦ τῷ δημοσίῳ εἰσπραχθήσεται.

rogativae concessimus. Potentibus autem de cetero interdicimus, ne per modum adoptionis, aut simplicis, aut mortis caussa donationis, aut ex testamento, aut nomine solius ususfructus, aut alicuius patrocinii, vel auxilii, quidquam ab humilioribus accipiant, nisi forte cognati eorum fuerint. Nec item novas emtiones, aut locationes, aut permutationes in vicis, vel agris, in quibus proprios fundos nullos habent, instituant. Potentes autem intelligantur, qui tametsi non per se ipsos, tamen per aliorum potentiam, quibus cum fiducia familiares sunt, satis virium ad terrendos alienantes habent, vel ad efficiendum, ut de beneficio sibi promisso certi sint. Si qua vero ex personis potentibus aliquid eiusmodi perpetrare conata fuerit, & fundo spoliabitur, & eiusdem pretium ab ea fiscus exiget.

ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΝΕΑΡΑΣ

Ὑπόθησις καὶ ἐπιτομὴ, ἐκ τῶν Μιχαὴλ τοῦ ἀνθυπάτου Ἀτταλειάτου.

Εἰ περὶ προτιμήσεως κινηθῇ δικαστήριον, τυχὸν ἀπὸ ἴσου προσώπου πρὸς ἴσον τῆς πράσεως γινομένης, ἐθέσπισεν· ἵνα πρῶτον κληθῶσιν οἱ ἀναμὶξ συγκείμενοι συγγενεῖς. εἶτα οἱ οὕτως συμπλεκόμενοι κοινωνοί. καὶ μετὰ τούτους οἱ μόνον ἀναμεμιγμένοι, κἂν ξένοι τυγχάνοιεν. ἔπειτα οἱ συμπαρακείμενοι ὁμοτελεῖς. μετέπειτα οἱ ἁπλῶς ἔν τινι μέρει συναπτῶς ἡνωμένοι. ὁμοτελεῖς δὲ ἐκάλεσε τοὺς ὑπὸ τὸν αὐτὸν ὑποτεταγμένον ἀναγραφομένους. κατὰ πρόφασιν μέν τοι προικὸς, ἢ προγαμιαίας δωρεᾶς, ἢ ἁπλῶς, ἢ θανάτου αἰτία δωρεᾶς, ἢ ἐκ διαθήκης, ἢ ἀνταλλαγῶν, ἢ διαλύσεως, ἄδειαν δέδωκε τὴν ἐκποίησιν γένεσθαι, καὶ μὴ προτίμησιν κινεῖσθαι κατ' αὐτῶν. εἰ δὲ ὑπολαμβάνει τις προσποίησιν, τοῦτον μὲν χαρίζεσθαι φανερῶς, λαθραίως δὲ πρᾶσιν γίνεσθαι, ἢ μίσθωσιν· ἔξεστί φησι τῷ ἀνακοίνωσιν ἔχοντι ὅρκῳ καθυποβάλλειν τὸν συναλλάττοντας.

EIUSDEM NOVELLAE

Argumentum, & epitome, de libro Michaelis Proconsulis Ataliensis.

Si de praelatione lis instituta fuerit, puta venditione a persona pari erga parem facta, sancivit (hic Imperator;) ut primum vocentur promiscue coniuncti cognati, deinde connexi consortes, & post eos ii, qui dumtaxat permixti sunt, licet alioqui sint extranei. Secundum hos, qui adiacent, sub eodem titulo vectigal pendentes. Postea simpliciter ex aliqua parte coniuncti. Et vectigal sub eodem titulo pendentes vocavit eos, qui sub eodem censitore descripti sunt. Occasione tamen dotis, aut donationis propter nuptias, aut simplicis, aut mortis caussa donationis, aut ex testamento, aut permutationibus, aut transactione, alienandi licentiam concessit, nec adversus hos agi nomine praelationis voluit. Quod si quis intercedere simulationem suspicatur, quasi palam quidem fiat donatio, clam vero venditio, vel locatio; licet, inquit, ei, qui est in consortio, contrahentibus iuramentum deferre.

ΣΧΩΛΙΟΝ

Τοῦ Λεωγκλαΐου.

Τὰ μὲν τῶν ἀντιγράφων εἰς Κωνσταντῖνον, τὰ δὲ εἰς Ῥωμανὸν τὸν γέροντα τὴν νεαρὰν ταύτην ἀναφέρουσιν. ἀλλ' ἰστέον, καὶ ταύτην, καὶ ἄλλας τινὰς νομοθεσίας γίνεσθαι, τοῦ μὲν Κωνσταντίνου βασιλεύοντος, τοῦ δὲ πενθεροῦ αὐτοῦ Ῥωμανοῦ τὸ τοῦ βασιλεωπάτορος λαχόντος ἀξίωμα. διὸ καὶ ὁ Κεδρηνὸς τοῦτον τὸν νόμον παρὰ τοῦ Κωνσταντίνου γεγράφθαι φησίν.

SCHOLION

Leunclavii.

Exemplaria quaedam Constantino, quaedam Romano seniori Novellam hanc adtribuunt. Sed sciendum est & hanc, & alias quasdam constitutiones factas esse, quum Constantinus quidem esset Imperator; socer autem ipsius Rimanus dignitatem eam obtineret, ut Imperatoris pater adpellaretur. Idcirco Cedrenus etiam legem hanc a Constantino scriptam ait.

ΝΕΑΡΑ Β'.

Περὶ τῶν δύνατων, τῶν ὑπεισελθόντων εἰς κλῆσιν πενήτων.

Παρὰ πολλῶν ἀνέμαθεν ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν, ὡς οἱ ἐν τῷ θέματι τῶν Θρακησίων δυνατοὶ, καὶ ὑπερέχοντες καταφρονήσαντες καὶ τῆς βασιλικῆς νομοθεσίας, καὶ αὐτοῦ τοῦ φύσει δικαίου, καὶ τῆς ἡμετέρας προστάξεως, οὐ παύονται ἐπεισερχόμενοι ἐν τοῖς χωρίοις ἕνεκεν ἀγορῶν, καὶ δωρεῶν, καὶ κληρονομιῶν, καὶ τῇ τοιαύτῃ προφάσει τοὺς

NOVELLA II.

De potentibus in praedia pauperum succedentibus.

Ex multis cognovit divinitus constituta maiestas nostra, potentes, & locupletiores in Provincia Thracensi, contemta Imperiali lege, ipsoque iure naturali, & mandato nostro, non desinere in praedia succedere titulo emtionum, & donationum, & hereditatum; atque occasione huiusmodi miseros per tyrannidem

dem opprimere pauperes, & sedibus suis expellere. Propterea de communi deliberatione legem, atque decretum commune hanc in sententiam in omnibus provinciis nostris ferimus, ac sancimus. Nam licet Imperiali constitutione arcerentur tam personae, quam domus, augustae pariter, & religiosae, quo minus emerent a vicorum universitate, vel a personis singulis; & aliter quidem de iis, quae ante constitutionem latam a praeterita prima indictione contigerant statueretur; gravius autem post legem promulgatam; tamen ne sic quidem plerique potentiorum a perniciosissimis contractibus cum egenis abstinebant, ita ut etiam iudices necessitate potius, quam voluntate coacti, alias alia decreta, sententiasque proferrent, quibus haec moderarentur. Quamobrem publicum de his decretum cum Imperiali determinatione nostra factum est, ut citra dubitationem, & moram omnes expellantur, qui a lata constitutione, quam diximus, emere prohibentur; ita quidem, ut nec impensarum repetitionem habeant; quotquot scilicet ab Imperialis nostrae renuntiationis die in vicos, aut agros, aut praedia pauperum succedere fuerunt ausi. De iis autem, quae acciderunt a prima indictione, sive a tempore famis, usque ad diem nostrae renuntiationis; citra discrimen unum, & idem decretum heic sancitum valeat, ita ut omnis donatio, & hereditas, & ad legis huiusce fraudem excogitatae confirmatoriae, atque transactiones inter personas iam prohibitas cessent, ac ne quidem pro factis habeantur; non metuentibus iis, qui vendiderunt, ullam eorum, quae hoc nomine soluta sunt, repetitionem. Praeterea factae permutationes rescindantur, recipiente quolibet id, quod ante ipsius erat; nisi forte nolit id fieri pauperior, ut cui prius esset cum altero consortium, quique non tantum possessionem suam peculiariter segregaverit quietis caussa, verum etiam potiorem partem receperit. Quod distractiones attinet, hae quoque rescindantur, & venditae res statim venditoribus restituantur, itidemque coheredibus, & sub eodem titulo vectigal pendentibus, iuxta primam constitutionem. Pretia quod attinet, tam personae, quam res ipsae considerentur; ac si quidem ex potentibus erat emtor, aut familiaritate coniunctus alicui potenti, sive politico, sive ecclesiastico, puta Episcopo; venditor autem adeo inops est, ut ne quinquaginta quidem aureos habeat in bonis; pretii restitutio locum non habeat. Sin amplius, quam quinquaginta solidos habet, sane post praestitutum triennii spatium haud gravate pretium restituet, iisdem cum universitate privilegiis utens fruens; licet scholaris sit, aut secretis inserviat. Quod si distractio facta sit ab universitate, cui pretium ob inopiam restituere difficile sit; tot annorum spatium ad solutionem habeat, quot annis iudex de futuris fructibus pretium facile restitui posse computatione facta collegerit. Quod si probet venditor, aut venditores in venditione quocumque modo vim, dolumve malum intercessisse, vel ante venditionem factam ab emtore, vel eius familia, se per iniuriam laesos, aut oppressos potentia; nihil resti-

τοὺς ἐλεεινοὺς τυραννοῦντες πτωχοὺς, καὶ τῶν ἰδίων ποιοῦντες μετανάστας. διὰ τοῦτο ἐκ κοινῆς διασκέψεως νόμον, καὶ δόγμα κοινὸν ἐντίθεμεν, καὶ ἐκτυποῦμεθα ἐν ὅλοις ἡμῶν τοῖς θέμασιν, οὕτως. τῶν γὰρ ἀπὸ τῆς βασιλικῆς νομοθεσίας εἰργομένων ἀγοράζειν προσώπων, καὶ οἴκων, βασιλικῶν τε, καὶ εὐαγῶν, ἀπὸ τῆς τῶν χωρίων ὁμάδος, ἢ τοῦ καθέκαστον, καὶ ἄλλως μὲν τῶν πρὸ τῆς νομοθεσίας ἀπὸ τῆς παρελθούσης πρώτης ἰνδικτιῶνος προκρινομένων, βαρυτέρως δὲ μετὰ τὴν νομοθεσίαν. οὐδὲ οὕτως οἱ πλείονες τῶν δυνατωτέρων ἀπέσχοντο τῶν πρὸς τοὺς πένητας ὀλεθριωτάτων συναλλαγμάτων, ὡς καὶ τοὺς δικαστὰς ἀνάγκῃ μᾶλλον, ἀλλὰ μὴ προαιρέσει ἐκβιασθέντας, ἄλλοτε ἄλλας περὶ τούτων οἰκονομίαν ἐκφέρειν τὰς ἀποφάσεις. ὅθεν κοινὴ περὶ τῶν τοιούτων ἀπόφασις μετὰ βασιλικῆς ἡμῶν ἐπικρίσεως γέγονεν, ὥστε ἀναμφιβόλως, καὶ ἀνυπερθέτως πάντας ἀπελαθῆναι τοὺς ἀπὸ τῆς εἰρημένης νομοθεσίας ἀγοράζειν κωλυομένους, μηδένα λόγον μηδὲ περὶ δαπανημάτων ἀπαιτήσεως ἔχοντας. ὅσοι δηλαδὴ ἐκ τῆς ἡμέρας τῆς αὐτοκρατορικῆς ἡμῶν ἀναῤῥήσεως κατετόλμησαν ὑπεισελθεῖν ἐν χωρίοις ἢ ἀγριδίοις, ἢ εἰς κτῆσιν πενήτων ἀκίνητον. περὶ δὲ τῶν ἀπὸ τῆς πρώτης ἰνδικτιῶνος, ἤτοι ἐκ τοῦ καιροῦ τοῦ λιμοῦ μέχρις ἡμέρας τῆς ἡμετέρας ἀναγορεύσεως, ἀδιαφόρως μίαν, καὶ τὴν αὐτὴν ἀπόφασιν ἐνταῦθα διωρισμένην ἐνεργεῖν, ὥστε πᾶσαν δωρεὰν, καὶ κληρονομίαν, καὶ τὰς ἐπινενοημένας πρὸς περιγραφὴν τούτου τοῦ νόμου ἐπικυρωτικάς τε καὶ διαλύσεις μεταξὺ τῶν ἤδη κεκωλυμένων ἀργεῖν, καὶ ἀντὶ μηδὲ γενομένων νομίζεσθαι, μηδὲ τῶν ἐπὶ ταύταις καταβληθέντων οἱανδήποτε εἴσπραξιν τῶν πεπρακότων εὐλαβουμένων. ἔτι δὲ καὶ τὰς ἀνταλλαγὰς ἀνατρέπεσθαι, ἀναλαμβάνοντος ἑκάστου τὸ ἀπ' ἀρχῆς ἴδιον. εἰ μή τι ἄρα τοῦτο οὐ βούλεται ὁ πτωχὸς, ἅτε πρὶν ἀνακεκοινωμένος ὢν, καὶ οὐ μόνον ἰδίᾳ τὴν ἑαυτοῦ κατάσχεσιν ἀφορίσας διὰ τὸ ἀνενόχλητον, ἀλλὰ καὶ τὸ κρεῖττον ἀντιλαβών. περὶ δὲ τῶν διαπράσεων, ἀνατρέπεσθαι μὲν, καὶ ταύτας, παραχρῆμα τῶν διαπραθέντων πρὸς τοὺς πεπρακότας ἀναδιδομένων, ἔτι δὲ καὶ πρὸς τοὺς συγκληρονόμους, καὶ συντελεστὰς, κατὰ τὴν πρώτην νομοθεσίαν. περὶ δὲ τῶν τιμημάτων, σκοπεῖσθαι τὰ πρόσωπα, καὶ τὰ πράγματα. καὶ εἰ μὲν δυνατὸς ἦν ἢ προσῳκειωμένος δυνατῷ ὁ ἠγορακὼς, εἴτε πολιτικῷ, εἴτε ἐκκλησιαστικῷ, τυχὸν ἐπισκόπῳ, ὁ δὲ πωλήσας τῶν ἀπόρων ἐστὶν, ὡς μηδὲ ν' NN εὐπορεῖν σχολάζειν τὴν ἀπόδοσιν τοῦ τιμήματος. εἰ δὲ ὑπὲρ τὰ ν' N N εὐπορεῖ, καὶ οὕτως ἀνεξικάκως μετὰ προθεσμίαν τριετίας ἀποδώσει τὸ τίμημα, τῶν αὐτῶν ἀπολαύων μετὰ τῆς ὁμάδος προνομίων, κἂν σχολάριος ἐστὶν, ἢ σεκρέτοις ὑπηρετούμενος. εἰ δὲ ὁμὰς ἦν ἡ πωλήσασα, ἀπορεῖ δὲ πρὸς τὴν ἀνάδοσιν, ἐχέτω πρὸς τοῦτο τοσούτων χρόνων προθεσμίαν, δι' ὅσων ἂν ὁ δικάζων ἀπὸ τῶν μελλόντων καρπῶν συλλογίσηται δύνασθαι εὐλυτωθῆναι τὸ τίμημα. εἰ δὲ ὁποσοῦν δείκνυται ὁ πωλήσας, ἢ οἱ πωλήσαντες ἐν τῇ πράσει βίαν ἢ δόλον ὑποστάντες, ἢ πρὸ τῆς πράσεως ὑπὸ τοῦ ἀγοραστοῦ ἢ τῆς φαμιλίας αὐτοῦ ἀδικούμενοι, καὶ καταδυναστευόμενοι, μηδὲν ἀναδιδότωσαν, κἂν ὁ ἀγοραστὴς οὐκ ἦν τῶν δυνατωτέρων. τὰ δὲ εὐτελέστερα τῶν μοναστηρίων, καὶ ὅσοι ἀπὸ σπαθαρίων τῶν ἐν τῇ θεοφυλάκτῳ πόλει διατριβόντων, καὶ κατωτέρω ἀρχόντων ἔτυχον ἀγοράσαντες, χωρὶς οἱασδήποτε βίας, καὶ ἀδικίας, μηδὲ προστασίαις δυνατωτέρων διφενσευόμενοι, μὴ μόνον τὰς τιμὰς ἀνα-

ἀναλαμβανέτωσαν, ἀλλὰ καὶ τὰς ἐπικερδεῖς δαπάνας. οἷον εἰς ἀμπελώνων καταφυτεύσεις, καὶ ὑδρομύλων κατασκευήν. δύνασθαι δὲ καὶ τὰς ὕλας τῶν ἰδίων οἰκημάτων περιαιρεῖν, μετὰ τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν, εἰ μὴ τὴν ὑπὲρ τούτων δαπάνην λαμβάνουσιν. ἀπορίας δὲ οὔσης πρὸς τὴν ἀναστροφὴν τῶν χρεωστουμένων, μεσεγγυᾶσθαι τὰ προεκποιηθέντα ἐπὶ τοσούτων διάστημα χρόνων, μέχρις οὗ ἀπὸ τῆς μελλούσης καθαρᾶς ἐπικαρπίας τὸ ὀφειλόμενον τίμημα, ἢ τὸ εἰρημένον ἀνάλωμα δύναται ἐπισυνάγεσθαι. ἢ μᾶλλον κατέχεσθαι μὲν τὸ κτῆμα παρὰ τοῦ ἐκποιησαμένου, εἰς δὲ τὸν συγκομιδὴν τῶν καρπῶν γίνεσθαι πρόνοιαν, καὶ παραφυλακὴν πρὸς τὸ περισωθῆναι αὐτοὺς εἰς ἀποπλήρωσιν τοῦ συναλλάξαντος. ἐξουσίαν ἔχοντος καὶ αὐτοῦ τούτων προνοεῖσθαι, εἰς τὸ μὴ ἀποβάλλεσθαι τοὺς καρπούς. καὶ εἰ μὲν εὐπορεῖ ἑτέρωθεν ὁ ἐκποιησάμενος διοικεῖσθαι, πάντας ἀναδίδοσθαι πρὸς τὸν συναλλάξαντα. εἰ δὲ μή, τὸ ἀνῆκον ἐξ αὐτῶν πρὸς τὴν ἀναγκαίαν χρείαν, καὶ γεωργίαν τοῦ ἀγροῦ παρακρατεῖσθαι παρὰ τοῦ ἐκποιησαμένου: τὸ δὲ λοιπὸν ἅπαν, εἰς τὸν μετ᾽ αὐτοῦ συναλλάξαντα ἀποκαθίστασθαι. εἰ δὲ ἐκ τῶν περιφανεστέρων τῆς ὁμάδος πρὸς ἴσους, ἢ ὀλίγον ὑποβεβηκότας ἐν ἀξιώμασι, τυχὸν σχολαρίων πρὸς στρατιώτας, ἢ ἐκ τῶν εὐτελεστέρων πρὸς τοὺς μικρὸν ὑπερέχοντας. οἷον ἀπὸ τῶν ἀστρατεύτων πολιτῶν πρὸς σχολαρίους ἢ σεκρετικοὺς ἐκποίησις γέγονεν ἢ γενήσεται, μενέτω ἀπαρασάλευτος. ὁμοίως δὲ κἂν δι᾽ ἀνάγκην ἐπικειμένην ἐκ τοῦ δημοσίου, ἢ τυχὸν διὰ τὸ ἐν ἄλλῳ τόπῳ βούλεσθαι προικίσαι θυγατέρα ἰδίαν, ἑτέρωθεν οὐκ ἔχει τις ἀποδοῦναι τὸ πρὸς τὸ δημόσιον ὄφλημα, ἢ τὸ ἐπιτεθὲν βάρος, ἢ τὸν ὑποσχεθεῖσαν προῖκα ἐν κινητοῖς: καὶ διὰ ταύτην τὴν αἰτίαν δύνασθαι ἐκποίησιν γενέσθαι ἐκ τῶν ἀκινήτων, μόνον μέντοι πρὸς τοὺς συγχωρίτας, ἢ ἐξ ἀνάγκης πρὸς τὰ ὑπὸ τὴν αὐτὴν μητροκομίαν χωρία, ἤτοι ὑπὸ αὐτὴν κομητοῦραν. διὰ τὸν αὐτὸν οὖν τρόπον, καὶ δυνατοῦ προσώπου πιπράσκοντος, ἢ ἄλλως ἐκποιουμένου, συνεωράθη προτιμᾶσθαι τοὺς χωρίτας, ἐν οἷς εἰσιν ἀνακεκοινωμένοι, ἢ χωρὶς τῆς ἐκείνου νομῆς, ἢ τῶν ὑδάτων, ἢ τῶν ὀρέων οὐ δύναται διοικεῖσθαι. ὑπὲρ δὲ τοῦ ἀγοραστοῦ νοεῖται, ἵν᾽ ἐὰν θέλῃ τοῦτο μόνον παρακρατεῖν, τῶν δὲ ἀνακεκοινωμένων ἐκστῆναι, ἔχῃ ἐξουσίαν. εἰ δὲ ἐκ τοῦ ἐκποιουμένου κτήματος ἔστι τὶ καὶ ἰδιοσύστατον, ἢ τὸ ὅλον ἀναγκάζονται ἀγοράσαι, ἢ τοῦ ὅλου ἐξίστασθαι. ἐχέτωσαν δὲ καὶ προθεσμίαν μηνῶν δ᾽ εἰς ἐπισύναξιν τοῦ τιμήματος, ὁπόσον ἕτερος δίδωσιν, ἢ μᾶλλον ὁπόσου διατιμᾶται, εἴπερ τοῦτο οἱ ἐξωνούμενοι πένητες ἐπιλέξωνται. τούτων οὕτως παρὰ τῆς βασιλείας ἡμῶν δογματισθέντων, κελεύομέν σοι ὑπαναγνῶναι πᾶσι τοῖς ἐν τῷ θέματι τὴν τοιαύτην ἡμῶν ἐκφώνησιν, καὶ νομοθεσίαν, ἀπό τε δυνατῶν προσώπων, καὶ ἕως ἐσχάτου, καὶ τελευταίου: καὶ κατὰ τὴν ταύτης περιοχήν, καὶ δύναμιν, καὶ ἐξετάζειν, καὶ διοικεῖν περὶ τῶν πτωχῶν, καὶ τῶν δυνατῶν ὁρισθείσης εἰς μῆνα μάρτιον. ἰνδικτιῶνος ε.

ſtituant, licet emtor ex numero potentiorum non erat. Humiliora vero Monaſteria, & omnes inde uſque a ſpathariis degentibus in hac urbe, quae divinitus cuſtoditur, itemque Magiſtratus inferiores, ſi quid emerint abſque vi, & iniuria quacumque, nec patrociniis potentiorum defenſi; non pretia dumtaxat recipiunto, verumetiam lucroſas impenſas; puta quae factae ſunt in conſitiones vinearum, & aquariarum molarum exſtructionem. Poterunt & materias aedificiorum ſuorum tollere, modo ne ſtatum priorem laedant; niſi forte pro iis impenſam factam recipiunt. Quod ſi ob inopiam reddi eis, quae debentur, nequeant: ad tot annorum ſpatium ſequeſtrentur ea, quae alienata ſunt; donec ex futurorum liquidorum fructuum perceptione debitum pretium, vel impenſa facta, ceu dictum eſt, colligi poſſit. Vel ipſum praedium potius ab eo poſſideatur, qui alienavit; verum in collectione fructuum cura ſimul, & cautio adhibeatur, ut ipſi fructus ad ſatisfaciendum ei, qui contraxit, ſerventur; atque hac in parte facultatem habebit, ut & ipſe provideat, ne fructus amittantur; ac ſi quidem is, qui alienavit, aliunde ſibi proſpicere poteſt; univerſi fructus illi tradantur, quo cum contractum fuit. Sin autem retineatur ab eo, qui alienavit, quantum ad uſum ipſius neceſſarium, agrique cultionem requiritur; reliquum totum reſtituatur illi, qui cum eo contraxit. Quod ſi ab illuſtrioribus univerſitatis ad pares, vel paulo dignitatibus inferiores, velut a ſcholaribus ad milites, vel ab humilioribus ad paulo ſuperiores, velut ab expertibus militiae municipibus ad ſcholares, vel ſecretis inſervientes, alienatio facta, vel adhuc futura ſit, inconcuſſa maneat. Similiter & ſi ob incumbentem a fiſco neceſſitatem, aut quod fortaſſis alio in loco dotem filiae ſuae conſtituere velit, aliunde quis ſolvere nequeat id, quod fiſco debet, aut quod impoſitum ei onus eſt, aut promiſſam in rebus ſoli dotem: hac ipſa quoque de cauſſa fieri alienatio poterit earum rerum, quae ſoli ſunt; ſed dumtaxat ad convicanos, aut neceſſario ad ea praedia, quae ſub eadem metrocomia ſunt, ideſt, ſub eadem comitura. Quapropter eodem modo, & potenti perſona vendente, vel aliter alienante, optimum factu viſum eſt praeferri vicanos, quatenus conſortes ſunt, vel paſcuis eius, aut aquis, aut montibus carere nequaquam poſſunt. Ac pro emtore quidem hoc intelligitur, ut ſi certum dumtaxat aliquid retinere velit, & ea, quae conſortii ſunt alienare, poteſtatem hoc agendi habeat. At licet praedii, quod alienatur, aliqua pars ab aliis ſeparata peculiariter exſiſtat; tamen emtores aut totum emere coguntur, aut toto cedere. Ceterum quatuor menſium diem habent ad collectionem pretii, quantum quidem alius daret, vel potius quanti ſit aeſtimatio, ſi quidem hoc pauperes, qui emunt, optaverint, His in hunc modum ab Imperio noſtro decretis, atque conſtitutis, praecipimus tibi, ut omnibus in provincia promulgationem huiuſmodi, legemque noſtram a perſonis potentibus ad extremum, & ultimum uſque, legi cures; ac prout in ea continetur, iuxtaque vim eius, de pauperibus, atque potentibus inquiras, & ordines; quae ſancita eſt Menſe Martio indictione v.

N O-

NOVELLA III.

De Militibus.

QVemadmodum caput in corpore, sic exercitus in Republica; quae si hoc, aliove modo sint adfecta; totum conferre necesse est. Atque his, qui magna cura non prospicit, de salute sua periclitatur; si modo suum existimare debet, quod publicum est. Et quoniam paulatim militum res laborantes, unde scilicet ipsis & vivendi, & victitandi suppetebat opportunitas, in deteriorem, ac difficiliorem conditionem deflexerunt; constituta divinitus maiestas nostra haec ad statum meliorem, faciliоremque traduxit, publico ipsam Rempublicam commodo adficiens. Sancimus igitur id, quod ipsa consuetudo iamdudum citra scripturam confirmavit, ne militibus ea praedia, de quibus exhibentur militiae, distrahere liceat, sed ad quamlibet militiam, equitum quidem possessio in rebus soli constituta eiusmodi conservetur, ut quatuor libras aequet; quibus adnumerari iubemus, & classiarios ad classem ordinatos, tam AEgaei Maris, quam Sami, & Cibyrraeotarum. Nam quum hi & adesse classi, & remiges ipsimet esse cogantur; functiones sane, quam graves obeunt. At in iis, qui ob erogationes Imperialibus classibus serviunt, & in classiariis ceteris, ex consuetudine iampridem obtinuit, ut in singulas functiones militares servetur in rebus soli constituta duarum librarum possessio, quod nobis etiam satis esse videtur. Quod si tantum in rebus soli possideant, qui alterutram harum militiam obeunt, idque sibi servent citra ullam alienationem, & ad heredes naturales transmittant, quocumque voluerint modo legitimo, cum onere tamen suo, sive liberi, ac descendentes sint, ad quos transmittunt, sive parentes, & adscendentes, sive ex transverso, sive ab intestato quibusdam portiones aequales competant, sive fortassis ab inaequalibus portionibus ex testamento vocentur, sui, vel naturales, vel extranei paganici heredes; (nam in dignitate constitutos omni modo ab huiusmodi successionibus excludimus) ut pro rata lucri ex hereditate obvenientis, etiam functionis onus sequatur. De bonis autem mobilibus nihil curiose statuimus, sed erunt haec in potestate possidentis; nisi forte accidat, ut rerum soli magna facta sit imminutio. Tunc enim arbitrio viri boni, quod in rebus soli constitutae possessioni deest, de mobilibus supplendum erit. Sin autem multis soli rebus abundet miles, ita ut longe iustam quantitatem excedat; si quidem omnia descripta sunt in codicibus militaribus, neque poterit haec, neque de his quidquam distrahere miles, quantumvis multo maioris aestimentur. Vel potius nemo quidquam horum emere poterit, praesertim spectabilis, aut in dignitate constitutus, aut potens, ad scholares usque, vel Metropolis, vel Episcopatus, vel Monasterium, vel alia quaecumque religiosa domus; sciturі, se nullam de pretiis actionem habituros. Quin nec impensarum habebitur ratio, quamvis in ex-

colen-

ΝΕΑΡΑ Γ′.

Περὶ στρατιωτῶν.

ΩΣπερ ἐν σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα. ὧν οὕτως ἢ ἑτέρως ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συμβάλλεσθαι. καὶ ὃς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλὴν τίθεται πρόνοιαν, περὶ τὴν οἰκείαν σφάλλεται σωτηρίαν. εἴπερ οἰκείαν οἴεσθαι χρὴ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν ἀῤῥωστήσαντα, ὅθεν αὐτῶν, καὶ ἡ τοῦ εἶναι, καὶ ζῆν προσῆν ἀφορμὴ, πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἐναπέκλινεν, ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν πρὸς τὸ εὐεκτοῦν, καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, κοινὴν τὸ παντὶ χαρισαμένη τὴν λυσιτέλειαν. θεσπίζομεν τοίνυν αὐτὸ τοῦτο δὴ, ὅπερ ἡ συνήθεια ἐγγράφως πρώην ἐκύρωσε, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις τὰ, ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται, κλήματα διαπωλεῖν. συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον κτῆσιν, δ′ λιτρῶν ὕπαρξιν: ἀριθεῖσθαι κελεύομεν, καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν στόλον τεταγμένους πλωΐμους. τοῦ τε Αἰγαίου πελάγους, καὶ τοῦ Σάμου, καὶ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν. αὐτόστολοι γὰρ οὗτοι, καὶ αὐτερέται βαρείας μετιᾶσαι τὰς ὑπηρεσίας. τοῖς δὲ τὰ βασιλικὰ πλώϊμα ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετουμένοις, καὶ τοῖς λοιποῖς πλωΐμοις, ἤδη νῦν ἐκράτησεν ἐκ συνηθείας β′ λιτρῶν εἰς ἑκάστην στρατείαν ἀκίνητον διασώζεσθαι κτῆσιν, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ. εἰ μὲν οὖν ἐν τοσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσει εἶεν. οἱ ἐν ἑκατέραις στρατείαις κατειλεγμένοι, καὶ σώζοιεν ταύτην συντηροῦντες ἀνεκποίητον, καὶ παραπέμποιεν εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους. καθ′ ὃν ἂν βούλοιντο νόμιμον τρόπον, μετὰ τοῦ οἰκείου μέντοι γε βάρους, εἴτε κατιόντες εἶεν πρὸς οὓς παραπέμπονται, εἴτε ἀνιόντες, εἴτε οὐκ πλαγίου, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου ἰσοκληρία τισὶν ἁρμόσει, εἴτε ἀπὸ διαθήκης ἐξ ἀνίσων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν, γνήσιοι ἢ φυσικοὶ, ἢ ἐξωτικοὶ, παγανοὶ, κληρονόμοι, (τοὺς ἀξιωματικοὺς γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀποκλείομεν πρὸς τὰς τοιαύτας διαδοχὰς) καὶ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας ἕπεσθαι ὁριζόμεθα, καὶ τὸ βάρος τῆς συντελείας. κινητὴν δὲ οὐ περιεργαζόμεθα ὕπαρξιν, ἀλλ′ ἐν ἐξουσίᾳ αὕτη κείσεται τοῦ κεκτημένου. εἰ μή που κατὰ πολὺ ἡ ἀκίνητος ἐλαττοῦται. δέον γὰρ τότε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίᾳ τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἀκινήτου ἐκ τῶν κινητῶν ἀναπληροῦσθαι. εἰ δὲ ἐν περιουσίᾳ πολλῶν ἀκινήτων ὁ στρατιώτης καθεστήκοι, ὥστε καταπολὺ τὴν δικαίαν ὑπερβαίνειν ποσότητα: εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξιν ἀπογράφονται, μὴ δύνασθαι μήτε ταῦτα, μήτε ἐκ τούτων τὸν στρατιώτην διαπωλεῖν, κἂν μείζονος εἶναι ἠξιωμένα τιμῆς. μᾶλλον δὲ μὴ δύνασθαι τινὰ ἐκ τούτων ἀγοράζειν, καὶ μάλιστα περίβλεπτον ἢ ἀξιωματικὸν, ἢ δυνάστην, μέχρι σχολαρίων, ἢ μητρόπολιν, ἢ ἐπισκοπεῖον, ἢ μοναστήριον, ἢ ἕτερον τὸν οἱονδήποτε εὐαγῆ οἶκον, εἰδότας ὡς οὐκ ἔσται αὐτοῖς περὶ τῶν τιμημάτων ἀγωγή. ἀλλ′ οὐδὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος, κἂν εἰ τύχοιεν πολλὰ καταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἠγορασμένων. λήψονται μέντοιγε τὰς ὕλας αὐτῶν, μετὰ τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν. εἰ δ′ οὐ πάντα γεγραμμένα εἰσὶν, ἀλλ′ ἔχει εἰκότως ὁ στρατιώτης κλῆμα ἰδιοπεριόριστον, καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, ἐξουσίαν ἐχέτω ᾧ δὴ βούλοιτο τρόπῳ τοῦτο ἐκποιεῖν,

ἐν

ἐν ᾧ μέντοι γε ἡ ἀπογεγραμμένη ἀκίνητος κλῆσις αὐτοῦ ἱκανή ἐστιν ὑπηρετεῖσθαι τῇ στρατείᾳ. εἰ γὰρ ἀπολείπεται, ἀνάγκην ἕξει ὁ ἐκ τοῦ στρατιώτου λαβὼν τὸ κτῆμα, τὸ ἐλλιπὲς ἔκ τινος αἰτίας δι' ἀκινήτου ἀναπληρῶσαι. εἰ δ' οὐδ' ὅλως ἀπογεγραμμένα εἰσὶ τὰ τοῦ στρατιώτου ἀκίνητα, τὰ εὐχρηστότερα σιωπηρῶς ὑποκείσθωσαν ἕως δ' λιτρῶν. καὶ τούτῳ τῷ προνομίῳ ἐξ ἡμετέρας προνοίας συγκροτείσθωσαν. τὰ δὲ περιττὰ ἐφεῖσθαι τούτοις ἐκποιεῖσθαι. καὶ εἴπερ συμβῇ τὸν μὲν εὐχαριστότερα ἀγοράσαι πρότερον, τὸν δὲ τὰ ἀχρηστότερα ὕστερον, ἐκνικηθῇ δὲ ἐκ τοῦ προτεθειμένου προνομίου τὰ εὔχρηστα, ἐχέτω τὰ τῆς προγενεσίας δίκαια κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ὁ προγενέστερος. εἰ δὲ πολλὰς ἔχοντες ἀκινήτους κτήσεις, καὶ πολυτίμους, τὴν ἀπογεγραμμένην ἐκποιήσαιεν, ἐκνικεῖσθαι δὲ ταύτην βουληθεῖεν ὕστερον τὴν ἀπογεγραμμένην, δίδομεν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικήσεως, ἐκ τῆς ἄλλης δὲ τῷ ἀγοραστῇ τὸ ἱκανὸν περιποιεῖσθαι, ὅτε δηλαδὴ εὐποροῖεν ὑπὲρ τὰς δ' λίτρας μὲν οἱ ἱππεῖς, ὑπὲρ τὰς β' δὲ οἱ πλωτῆρες. εἰ δὲ μέρος στρατείας ὑπηρετεῖταί τις, κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μέρους αὐτοῦ, καὶ τὴν εὐπορίαν τυποῦσθαι. μηδ' ἄλλως δὲ κυριεύεσθαι στρατιωτικὰ τοῖς ταῦτα οἱῳδήτινι τρόπῳ κτωμένοις, εἰ μὴ ὁ τῆς τεσσαρακονταετίας ἀνεπιφώνητος διαῤῥεύσει χρόνος. σχεδὸν γὰρ τοῖς κακῇ πίστει νομεῦσιν ἠρίθμει τούτους, καὶ πάλαι ἡ συνήθεια. πλὴν ὅσον οἱ μὲν ἐκ συναλλάγματος νεμηθέντες, τὴν τῶν καρπῶν ζημίαν διέφυγον. οἱ δὲ πίστει κακῇ νεμόμενοι, καὶ καρποὺς, καὶ προσόδους, καὶ πᾶσαν βλάβην κατετίθεντο. ὃ καὶ ἡμῖν ἀρέσκει. στρατιώτην δὲ νομίζεσθαι διατυποῦμεν, οὐ τὸν καθοσιωμένον μόνον τοῖς ἱεροῖς λεγεῶσι τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ γὰρ καὶ τούτους, οἳ διά τινα τύχης ἐπήρειαν ἐπιδεεῖς ὀφθέντες ἀδωρίας ἐντύχως τετυχήκασι. καὶ τῶν αὐτῶν τούτοις ἀπολαύειν δικαιοῦμεν προνομίων, οὐ συγχωροῦντες οὔτε παρ' ἐκείνων πιπράσκεσθαι τὰ, ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται, καὶ πολλῷ πλέον παρὰ τοῦ δημοσίου. εἰ γὰρ τοῖς κυρίως δεσπόταις ἐπιτιμῶμεν τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἕνεκεν, πῶς ἂν τῷ δημοσίῳ πιπράσκειν ἐπιτρέψωμεν, καὶ τὴν πάλαι ἄγραφον ἀδικίαν ἐκείνην, νόμου τάξιν ἔχειν μεθήσομεν; ἣν ἐχρῆν γῆς τε ἁπάσης ἐξελαύνεσθαι, καὶ θαλάσσης, ὡς οὖσαν θηριωδεστάτην, καὶ ἀπηνεστάτην. οἶμαι γὰρ ὡς οἱ ταύτην εἰσαγαγόντες τὴν αὐτὴν ταῖς ἄρκτοις φύσιν τῇ πολιτείᾳ προσένεμον. λόγος γὰρ ἔχει, μόνας θηρίων τὰς ἄρκτους λιμῷ πιεζομένας τοὺς δακτύλους περιλιχμᾶσθαι· εἴ που καλῶς τις εἰδὼς, χεῖρας ὅλης τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς στρατιώτας δοκοίη. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐντελῶς ἅμα καὶ λυσιτελῶς κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν διατυποῦμεν. ἐπὶ δὲ τοῖς προλαβοῦσι, πάλαι μὲν ἐπικρατεῖ ἀδιαίτητος, καὶ παχυμερὴς συνήθεια, ἀναργύρως τοὺς ἀγοραστὰς τῶν στρατιωτῶν ἐξωθεῖσθαι. ἡ δὲ λεπτομερὴς τῶν καταμέρος διοίκησις ἄλλοτε ἄλλος, ἐν οἷς ἂν αὐτὴν μετῆγον οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένην, πολλήν τινα λώβην παρεῖχε τοῖς πράγμασι, καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν ἅμα πρόσω, καὶ ὀπίσω τοὺς περὶ τῶν συμφερόντων τρέφοντες ἀναλογισμοὺς τὰς κεχυμένας ἐκείνας, ποικιλοτρόπους ἀποδιαπομπούμενοι πράξεις, ἐν ῥυθμῷ, καὶ λόγῳ τὴν ἐν πάσῃ διοικήσει περιστέλλοντες, θεσπίζομεν, εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς γεγραμμένοις στρατιώταις, κατιόντες τυχὸν ἢ ἀνιόντες, ἢ ἐκ πλαγίου, μέχρι ἕκτου βαθμοῦ, αὐτοὶ πάντως προσ-

δεχ-

colendas res emtas multa expenderint. Materias tamen suas ita recipient, ut statum priorem non laedant. Quod si omnia descripta non sunt, sed forte possessionem miles peculiariter suis circumscriptam finibus habet, nec ulli militiae servituti obnoxiam; facultatem habeat eius alienandae, quocumque modo volet; modo descripta in rebus soli possessio eius ad exhibendam functionem militarem sufficiat; quippe si quid desit, cogetur is, quia milite praedium nactus est, quod deficit ex aliqua caussa per rem soli supplere. Sin res soli, quas possidet miles, prorsus descriptae non sunt, quae magis fertiles sunt, ad quatuor usque libras, tacitae sint obligatae. Atque hoc ex providentia nostra privilegio subnixi sunto. Eorum autem, quae reliqua sunt, permissa sit eis alienatio. Ac si quidem usuvenerit, ut unus fertiliora prius emat, alius minus utilia posterius; & ex privilegio iam exposita fertiliora fuerint evicta, iura prioritatis adversus posteriorem anterior habeat. Quod si possessiones in rebus soli plures, & pretiosas admodum habentes eam, quae descripta fuit, alienaverint; posteaque descriptam hanc evincere voluerint, evictionis subsidium eis damus, & ex aliis possessionibus emtor satis accipiat, quum scilicet ultra quatuor quidem libras equites, classiarii vero ultra duo in bonis habent. Quod si partem functionis militaris aliquis exhibet, pro rata partis eius, & de opulentia ipsius, ac facultatibus statuatur. Non aliter autem dominium praediorum militarium iis adquiratur, qui ea quocumque titulo possident, nisi annorum quadraginta tempus adtestatione nulla interveniente effluxerit. Nam propemodum malae fidei possessoribus hos olim quoque consuetudo adnumerabat, nisi quod ex contractu possidentes, nullum fructuum damnum sentiebant: at malae fidei possessores, & fructus, & reditus, & omne detrimentum restituebant, id quod nobis quoque placet. Militem vero existimandum statuimus, non eum modo, qui sacris militum legionibus est devotus, sed & hos, qui ex iniuria quadam fortunae inopes facti, per edictum immunitatem consequuti sunt, quos iisdem cum illis frui privilegiis equum censemus, non concedentes, ut vel ab eis ea distrahantur, ex quibus functiones militares exhibentur, ac multo quidem minus a fisco. Nam si vere, proprieque dominis interminamur ob id, quod expedit publice, qui nam fisco distrahere permittemus, & non scriptam illam veterem iniquitatem, legis obtinere vicem concedemus, quam ubique terrarum, & maris expulsam oportuit, ut quae maxime belluina sit, & immanissima? Nam equidem arbitror eos, qui hanc introduxerunt, eamdem cum ursis naturam Reipublicae tribuisse; quippe vulgo perhibetur, solas ex feris ursas fame pressas digitos suos circumlambere, ac recte sane, qui rem aestimaverit, manus totius Reipublicae, non digitos, esse milites putabit. Atque haec sequuturis temporibus plene pariter, & utiliter, de nostra quidem sententia, statuimus. Quod attinet praeterita, iam olim quidem obtinet rudis, & simplex consuetudo, ut citra

pre-

pretii reſtitutionem praediis militaribus emtores eiiciantur. At ſubtilior ſingulorum moderatio alias alia, prout eam mutabant illi, qui iudiciis praeerant, magnum quoddam rebus detrimentum, ac nullam non obſcuritatem adtulit. Idcirco nos tam in anteriora, quam poſteriora cogitationes de iis, quae expediunt, convertentes; & confuſas illas, atque varias actiones ablegantes, & adminiſtrationem in rebus omnibus ordine quodam, ac ratione munientes, ſancimus; ut ſi quidem heredes exſtent deſcriptis militibus, deſcendentes puta, vel adſcendentes, vel ex tranſverſo ad ſextum uſque gradum, ii prorſus admittantur, iuxta graduum cognationem aliis alii praelati, ad evictionem eorum, quae male a militibus alienata ſunt, aut a potente per vim detenta, & poſſeſſa. Quod ſi gradus propioris cognati nolint, aut non poſſint, etiam cognati remotiores admittentur. Nullis autem cognatis exſtantibus, aut adfinibus, qui ex lege vocantur; accedentes eiusdem militiae, collationiſque participes audiantur, qui ſi nulli ſint, milites inopes eadem ſuſtinentes onera, ut ex his ſarcientes id, quod eorum inopiae deeſt, eo uſque proficiant, ut ſatis habeant. Quod ſi ne illi quidem exſtent, civiles quoque collatores audiri neceſſe eſt, ut ne vectigal cenſus intercidat. Si vero miles poſſeſſionem militis alterius emit, ſi quidem opulentior ab inope, poenam cum potentibus eamdem ſuſtinebit, citra reſtitutionem pretii res emtas amittens. Sin inops a locuplete, omnino rem emtam habebit, aut pretium recipiet. Quod ſi ambo reperiantur inopes, parti damno adfectae ſubveniri iubemus, bonae fidei rationem in hoc habentes, quae neminem cum alterius detrimento lucrum facere ſinit. His de poſſeſſionibus militaribus partim ita repertis, partim a nobis excogitatis; ad ipſas quoque perſonas militares tranſeundum exiſtimavimus, & quae his contigere, paulo altius repetenda. Erat aliquando id tempus, quum integra rerum everſio vigeret, ac infrenis impetus exitii; quum quivis eorum, qui gloria praeſtabant, paſſim fundos citra modum abſcindens, loco mancipiorum miſeros poſſeſſores haberet, iniqui ſe nihil exiſtimans facere, ſed perpeti potius, ſi alius ipſo ſuperior avaritia foret; adeoque malorum integrum quoddam certamen erat, quod in potentibus ſane non inſiſtebat, ſed inde exorſum, in minus valentes deſinebat. Nam ſuperiorum adfectiones in vulgus plerumque propagantur. Inde factum, ut qui exercitui cum Imperio praeerant, quaſi lex eſſet, horum facultates ducum eſſe, omnium omnia rapientes, rei militaris imperitos homines eis viciſſim praeberent, venales, negligentes, nihil minus, quam bellicoſos, magis degeneres formicis, & lupis rapaciores, quorum opera quum hoſtibus extorquere tributa non poſſent, argento ſubditos emungebant. Itaque non longo ad evertendam Rempublicam ſpatio temporis egebant, ſed impetu ſolo Romanum imperium ad extremum periculum impulerunt. In horum ergo repreſſione quantum ſtudii poſuerimus, multi boni moderatique viri praedicaturi ſunt; vel multitudo po-

δεχθήσονται κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν συγγένειαν προτιμώμενοι, εἰς τὸ ἐκδικεῖν τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐκποιηθέντα κακῶς, ἢ παρὰ δυνατοῦ βίᾳ κατασχεθέντα. τῶν ἐγγυτέρου δὲ βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων ἢ μὴ δυναμένων, καὶ οἱ πορρωτέρω εἰσαχθήσονται συγγενεῖς. συγγενῶν δ' οὐχ ὑπόντων, ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλουμένων ἀγχιστέων, οἱ συνδόται, καὶ σύναιχμοι τούτων ἀκουτισθῶσι προσερχόμενοι, τούτων δὲ οὐκ ὄντων, οἱ συντελεσταὶ ἀπορώτεροι στρατιῶται. ἵν' ἐξ ἐκείνων τὸ ἐνδέον τῆς εὐπορίας ἀνασώζοντες, ἐποικοδομηθεῖεν πρὸς ἰσχὺν ἱκανότητος. εἰ δὲ καὶ οὗτοι οὐκ εἶεν, ἀνάγκη, καὶ τοὺς πολιτικοὺς συντελεστὰς εἰσακούεσθαι, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τοῦ κήνσου φόρον. εἰ δέ γε στρατιώτης στρατιώτου ἑτέρου κλῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὐπορώτερος ἐξ ἀπόρου, τὴν αὐτὴν ὑφέξει ποινὴν τοῖς δυνατοῖς, ἀναργύρως ἐκπίπτων τῶν ἠγορασμένων. εἰ δὲ ἄπορος ἐξ ἀπόρου, τὸ ἀγορασθὲν ἕξει πάντως, ἢ τὸ τίμημα λήψεται. εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὑρίσκεται, τῷ ζημιουμένῳ μέρει προσβοηθεῖσθαι κελεύομεν, τὴν ἀγαθὴν πίστιν ἐνταῦθα τηροῦντες, ἥτις οὐκ ἐᾷ τινὰ κερδαίνειν ἐκ τῆς τοῦ ἄλλου ζημίας. ταῦτα περὶ στρατιωτικῶν κλήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες, ἃ δὲ ἐξευρηκότες, δεῖν ᾠήθημεν μεταβῆναι, καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ τὰ συμπεσόντα τούτοις μικρὸν ἄνωθεν ἀναγορεῦσαι. ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πραγμάτων ἀνατροπὴ, καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκάθεκτος, καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν πανδυδῆς χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνέταττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον, εἰ ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη. καὶ ἦν ὁλοσχερὴς ἅμιλλα κακῶν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυναστῶν ἦν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξαμένη, καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοσθενεῖς ἐτελεύτησεν. αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις, διαδόσιμοι ὡς ἐπίπαν τῷ πλήθει γίνονται. ἐκεῖθέν τε οἱ ἄρχειν τοῦ στρατοῦ λαχόντες, ὥσπερ ὄντος νόμου, τὰ τούτων εἶναι τῶν στρατηγῶν, ἃ πάντες εἶχον λαμβάνοντες ἀντεδίδων αὐτοῖς ἀστρατεύτους ἀνθρώπους, ὠνίους, ἀμελεῖς, ἀπολέμους, μυρμήκων ἀγεννεστέρους, καὶ λύκων ἁρπακτικωτέρους. δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους. ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς πρὸς τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν καταφορᾶς εἰς ἔσχατον κίνδυνον τὴν τῶν Ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. ὅσην μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν κατεβαλλόμεθα, πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ μετρίων ἀναφωνήσουσιν. ἢ μᾶλλον ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐπινοστούντων βοήσεται, ἄρτι τῆς δουλείας ἀπηλλαγμένον. ἀναγγελοῦσι δὲ οἶμαι καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὰ κρείττω μεταβολαὶ, αἷς προσαλαιπωρούμεθα ταῖς φροντίσιν ὑπερμαχοῦντες, ἵνα μὴ κωφή τις ᾖ καὶ διαπεφορημένη, ἡ ἐπινοηθεῖσα τῶν πλημμελῶς φερομένων διόρθωσις, ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδίκτῳ ὡς οἷόν τέ ἐστιν, ἀκριβῶς ἀνεστοιχειώσαμεν, καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς διαμονὴν ἀΐδιον παραδιδόντες, θεσπίζομεν, εἴ τις στρατιώτην ἐν παροίκου λόγῳ εὑρεθείη κατέχων, εἰ μὲν αὐτὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ, ἐξ ὧν ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται, κτήματα ἁρπάσας ἔχει, ἐξ χρυσοῦ N N ποινῆς ἕνεκεν ἀποτίσει, ἐξ ὧν ὁ στρατιώτης μὲν τὸ ἥμισυ λήψεται πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ, τὸ ἥμισυ δὲ ὁ δημόσιος, ἧς χάριν ἐστερήθη δουλείας. εἰ δὲ οὐχ ἁρπάσας, ἀλλ' ἀγοράσας εὑρεθῇ τὰ στρατιωτικὰ, πρὸς μὲν τὸν

τὸν δημόσιον γ'. χρυσοῦ NN καταθήσει, πρὸς δὲ τὸν στρατιώτην, ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος οὐχ ἕξει. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξελασάντων αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκείων, ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων, ἄλλοι τούτους κατοικτείραντες ἐδέξαντο, εἴτε παροικεῖν, εἴτε θητεύειν, ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. ὅσοι δὲ στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατετόλμησαν ἔχειν, τῶν φοσσάτων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ ς'. NN ὁ ἐξκουσσεύσας εἰσπραχθήσεται, καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκειώσεται. εἰ μή πω ἀπὸ στρατηγῶν ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους ἔτυχον δεδεγμένοι, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀποτεταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τοῦ στρατηγοῦ ἢ τῶν ἀρχόντων καθεστήκεσαν. εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν καὶ τῆς κοινότητός εἰσιν, οὐκ ἀθωωθήσεται ὁ τούτους ἔχων, εἰ καὶ δεικνύειν ἑτοίμως ἔχει, παρὰ τοῦ στρατηγοῦ ἢ ἄρχοντος ἐπιτραπῆναι κεχρῆσθαι αὐτῷ.

potius eorum, qui ad patrium solum reversi sunt, recens servitute liberata, clamabit. Celebrabunt etiam, opinor, aliae res in melius commutatae, quarum curis adsidue cruciamur, ipso cum somno bellum gerentes; ne futilis & evanida sit a nobis excogitata rerum, quae vitiose feruntur, emendatio; quam in edicto praesenti, quantum eius fieri potuit, accurate instituimus, & aevo sequuturo ad durationem aeternam tradentes sancimus, ut si quis militem coloni loco detinere deprehensus fuerit, si quidem is ipse fundos etiam, de quibus functiones militares exhibentur, raptos habeat; sex solidos aureos multae loco solvat, quorum dimidiam quidem partem miles accipiet ad recuperationem restitutionis in integrum suae; dimidiam vero fiscus, eius servitutis nomine, qua spoliatus est. Quod si eum praedia militaria non rapuisse, sed emisse compertum fuerit; fisco quidem solidos tres solvet, adversus militem vero actionem de pretio nullam habebit: si vero suis rebus ab aliis expulsos, vel per semetipsos cessione usos, alii miseriti receperunt, vel ut colonorum obeant munera, vel ut pro mercede serviant; extra culpam sunto. Si qui vero milites idoneos ad exhibenda ministeria sua retinere fuerint ausi, fossatis eos adimentes; pro eorum quolibet ab illo, qui eos excusavit, solidi sex singulis vicibus exigentur, quos fiscus sibi vindicabit: nisi forte ab ipsis ducibus aliisve magistratibus eos acceperint, ipsique milites ex eorum sint numero, qui ministerio ducis aut magistratuum destinantur. Nam si sint extra hos, & ipsius adeo communitatis; non liberabitur qui eos detinet, licet probare non difficulter possit, a duce vel magistratu potestatem sibi factam, ut eis utatur.

ΝΕΑΡΑ Δ'.

Περὶ ἀναδόσεως τιμήματος στρατιωτῶν.

Θεσπίζομεν, εἰ καὶ ὥρισται διὰ τῆς προτέρας νομοθεσίας, τοὺς ἀπορωτέρους τῶν στρατιωτῶν τὴν αὐθεντίαν τῆς ἀναργυρίας ἔχειν. τοὺς μέχρι ν'. NN εὐπορίαν ἔχοντας ἀποδιδόναι τὰς τιμὰς, δηλονότι καλῇ πίστει καταβληθὲν τὸ τίμημα, καὶ ἄνευ βίας. καὶ διὰ τοῦτο μετὰ τοῦ τόπου προσαπαιτεῖσθαι καὶ αὐτό.

Κελεύομεν τοὺς πωλήσαντας στρατιώτας καὶ πολιτικοὺς ἐπαναλαμβάνειν τὰ ἴδια, εἴγε εἰς ὁμάδα χωρίου τυγχάνει. τὸ δὲ τίμημα οὐκ ἔτι διὰ τριετίας, ἀλλὰ καὶ διὰ πενταετίας ἀποδώσουσι πρὸς αὐτοὺς, ἐνάγοντας διὰ τῆς ὡρισμένης πενταετίας.

Ὅσοι τοίνυν ἀπέλαβον τὰ ἴδια ἀναργύρως πρὸ τούτου τοῦ ὁρισμοῦ, ἐὰν κρίσιν ἔχωσι δικαστοῦ, οὗτοι οὐκ ὀφείλουσιν ὀχλεῖσθαι, ἀλλ' ἵνα ταῦτα ἀναφαιρέτως ἔχωσι. διὰ γὰρ τὸ τότε κρατῆσαν ἡ ἀπόφασις ἐξηνέχθη.

Εἰ δὲ ἀπέλαβον ταῦτα ὁρισθέντες ἀποδοῦναι τὰ τιμήματα διὰ προθεσμίας, καὶ παρῆλθεν ἡ προθεσμία, εἰ μὲν κἂν πρὸς μικρὸν ἀποδεδώκασιν ἀπὸ τῶν κτημάτων, ἢ συντίθενται καὶ ἐπαγγέλλονται λαμβάνοντες προθεσμίαν ταῦτα ἀποδοῦναι, ἵνα διὰ ταῦτα ἐγγράφους ἀσφαλείας ἀπαιτήσεις τούτους, ἃς ὀφείλουσιν ἐκτίθεσθαι πρὸς τοὺς ἀγοραστὰς, ὡς δι' ἑτέρας προθεσμίας, ἧ ἂν δοκιμασθῇ, ἀποδώσουσι τὰ λειπόμενα ἢ καὶ πάντα.

Εἰ δὲ οὐκ ἴσχυσαν ἀποδοῦναί τι ἀπὸ τῶν τιμημάτων, ἵνα ἢ τόπον ἀπὸ τῆς ὁμάδος τοῦ χωρίου ἀποτέμῃς, ἐὰν τοῦτο λυσιτελέστερον τῶν πενήτων κατανοηθείη, ἢ τέως εἰς αὐτὰ τὰ διαπεπραμένα δημοσίᾳ εἰσέλθῃ ὁ ἀγοραστὴς, ἢ πρὸς τὴν τοῦ καταβληθέντος παρ' αὐτοῦ ποσοῦ ἀναλογίαν, καὶ τὸν τῆς ἀπολαύσεως τῶν τόπων καὶ ἐσομένης αὐτῷ εἰσφορᾶς χρόνον ὁρίσεις.

NOVELLA IV.

De Restitutione pretii militarium praediorum.

Sancimus, ut tametsi definitum sit per constitutionem superiorem, debere milites inopes habere ius pretii non refundendi; tamen ii, qui ad L. solidos in bonis habent, pretia restituant; id est, bona fide citraque vim numeratum pretium: ideoque cum loco & illud ipsum repetendum erit.

Iubemus, ut milites & municipes, qui distruxerunt, sua recipiant; si quidem in universitate vici accidit. Pretium vero non amplius triennio, sed etiam intra quinquennii spatium illis restituent, qui eos definito quinquennio convenire poterunt.

Quotquot itaque sua receperunt ante hanc definitionem pretio non refuso, si sententiam iudicis habent, inquietari non debent; sed ea retineant inademta. Nam ex eo, quod tunc obtinebat, sententia prolata fuit.

Sin ea receperunt cum determinatione de refundendo ad diem pretio, iamque dies cessit; si quidem vel paulum persolverunt ex praediis, aut diem alium accipientes constituunt, atque promittunt se soluturos; eo nomine scriptae cautiones exigendae sunt, quas emtoribus exponere debent, se videlicet ad alium diem, de quo convenerit, ea, quae desunt, vel omnia soluturos.

Quod si nihil solvere de pretio potuerunt, vel ipsum locum ab universitate vici abscindes, si conducibilius hoc esse pauperibus animadversum fuerit; vel interim emtor in ea, quae distracta sunt, publice immittatur; vel pro summae ab eo solutae portione, tempus etiam definies, quo locis iis uti frui, reditusque percipere debeat.

Si ab utraque parte datis ultro citroque manus propriae ſcripturis caveatur, ut locum poſſideat aliquis ad annos tres, vel quinque, non tamen ultra x., neve longius tempus abeat: intra tempus hoc definitum plene loci proprietas ad vicanum redeat, nec poteſtam habeant, qui haec loca ſuſcipiunt, ea diutius retinendi.

Si poterunt aut optaverint pauperes, pretii quidem aliquam partem praeſtare pro viribus; partem vero (fundi) certos ad annos emtoribus cedere, cuius illi fructus ſcilicet percipiant; ubi partem aliquam pretii praeſtiterint, quantam ſane praeſtare poſſunt, diem ſtatutum ſindunt, & quod reliquum temporis eſt, habita proportionis ratione, vel ex triente, vel ſemiſſe, vel beſſe permittuntur emtores uſumfructum locorum percipere. Nam verbi cauſſa c. ſolidorum pretium pauper, qui vendidit, accepit. Heic emtori ad utendum fruendum anni x. definiuntur. At enim L. ſolidos pauper vel ſtatim, vel poſtea ſolvere poteſt. Ergo v. dumtaxat annis emtorum fructus emtori percipere permittitur. id eſt, in annos ſingulos ſolidi decem praeſtantur. Atque haec a tempore primae conſtitutionis imperialis, uſque ad feliciſſimi imperatoris renuntiationem; quo ſpatio anni xviii. continentur. Ceterum a tempore imperii noſtri citra ullam diſtinctionem milites omnes & municipes in loca ſua nullo refuſo pretio reſtitui iubemus.

Ὡς ἵνα τόπον νεμηθῇ τρισὶν ἢ πέντε χρόνοις, μὴ περαιτέρω δὲ τῶν ί. καὶ ἰδιόχειρα ἀμοιβαῖα ἀσφαλιζομένου ἑκατέρου. ὡς μὴ πλείονα προβῆναι χρόνον. ὡς ἂν διὰ τοῦ ὡρισμένου χρόνου τελείως πρὸς τὸν χωρίτην παλινδρομῇ ἡ τοῦ τόπου δεσποτεία, καὶ μὴ ἔχωσιν ἄδειαν οἱ τούτους ἀναλαμβανόμενοι κατέχειν.

Εἰ δύνανται καὶ προῄρηνται οἱ πένητες, μέρος μὲν ἐκ τοῦ τιμήματος παρασχεῖν, καθὼς ἰσχύος ἔχουσι, μέρος δὲ παραχωρεῖν τοῖς ἀγορασταῖς ἐπὶ χρόνους ὡρισμένους, καταπολαῦται τοὺς ἠγορακότας. καθ' ὃ ἂν δυνάμεως ἔχωσι, μέρος ἐκ τοῦ τιμήματος παρασχόντες, διατέμνουσι τὸν ὁριζόμενον χρόνον, καὶ τὸν λειπόμενον κατὰ ἀναλογίαν, εἴτε κατὰ τὸ τρίτον, εἴτε κατὰ τὸ δίμοιρον συγχωροῦνται καταπολαύειν οἱ ἀγορασταὶ τῆς τῶν τόπων χρήσεως. τυχὸν γὰρ ρ'. NN τίμημα εἴληφεν ὁ διαπράσας πένης ί. χρόνοι ὁρίζονται τῆς χρήσεως τῷ ἀγοραστῇ ν'. δὲ NN ἰσχύος ἔχει καταβαλεῖν ὁ πένης παραυτίκα ἢ εἰς ὕστερον. ἐπὶ έ. μόνοις χρόνοις συγχωρεῖται ὁ ἀγοραστὴς καρποῦσθαι τὰ ἠγορασμένα. τουτέστι, καθ' ἕνα ἕκαστον χρόνον NN ί. εἶναι τὴν ἀπόδοσιν. ταῦτα ἀπὸ τοῦ χρόνου τῆς πρώτης βασιλικῆς νομοθεσίας μέχρι τῆς ἀναῤῥήσεως τοῦ τρισμακαρίστου βασιλέως, ἐν οἷς εἰσιν ἔτη ιή. ἀπὸ δὲ τοῦ χρόνου τῆς βασιλείας ἡμῶν ἀδιαστίκτως πάντας στρατιώτας καὶ πολιτικοὺς ἀναργύρως ἀποκαθίστασθαι εἰς τοὺς ἰδίους τόπους κελεύομεν.

NOVELLA V.

Quae in Sacello repoſita eſt.

De Fugis mancipiorum, & de iumentis perditis.

PRo mancipio perdito, & in eadem provincia reperto, ſolidum unum, milia iv. dominus praeſtat. Si vero in ulteriori provincia reperiatur, ſolidos ii. milia iv. quod ſi ii. aut iii. provincias peragraverit, & captum fuerit; ſolidos iii. milia iv. ac prius quidem, quam menſes xii. praeterierint, alibi mancipium diſtrahi non fas eſt, ſed conſervari atque cuſtodiri caute debet. Si vero duodecim menſibus elapſis, mancipium deperditum a domino ſuo requiſitum non fuerit; liceat ei, qui repetit, certae notaeque perſonae vendere, pro ſolidis vi. miliis iv. Propterea vero tam vili diſtrahendum erit, quod eius poſſeſſor non ſit perpetuus; ſed quod rurſus in poteſtate domini ſit, re comperta, totidem ſolidos praeſtare, cum iv. miliis, ac ſervum ſuum recipere.

Pro iumentis autem perditis, ſi quidem maiora ſint & grandiuſcula, puta pro bobus, & equis & mulis; iv. milia dominus praeſtet, eaque recipiat. In minoribus vero, id eſt, ovibus & porcis, in dominorum dumtaxat arbitrio ſit, ut, quod volunt, praeſtent. At nomine vulnerum in capite, vel iniuriarum atrocium, vel ſcortationis, vel adulterii, vel furti; nihil omnino exigatur. Furtiva tamen inventa dominis ſalva ſunto. Quod ſi nulli exſtent

ΝΕΑΡΑ Έ.

Ἡ ἀποκειμένη ἐν τῇ σακέλλῃ.

Περὶ φύγων ψυχαρίων, καὶ ἀπολωλότων κτηνῶν.

ΥΠὲρ ἀπολωλότος ψυχαρίου, καὶ ἐν τῷ αὐτοῦ θέματι εὑρεθέντος, παρέχει ὁ δεσπότης N ἕν, μίλια δ'. εἰ δὲ ὑπερθεματίσαν εὑρεθῇ, NN β'. μίλια δ'. εἰ δὲ β'. ἢ γ'. θέματα διελθὸν κρατηθῇ, NN γ'. μίλια δ'. καὶ πρὸ μὲν τοῦ παρελθεῖν τὸν δωδεκαμηνιαῖον χρόνον, μὴ ἐξεῖναι διαπιπράσκειν αὐτὸ ἀλλαχοῦ, ἀλλὰ συντηρεῖν καὶ φυλάττειν ἐν ἀσφαλείᾳ. εἰ δὲ καὶ τῶν ιβ'. μηνῶν παρελθόντων οὐκ ἀναζητηθῇ τὸ ἀπολωλὸς ψυχάριον περὶ τοῦ κυρίου αὐτοῦ, τότε ἐξεῖναι τῷ εὑρηκότι διαπιπράσκειν αὐτὸ εἰς ἐμφανὲς πρόσωπον, ἐπὶ καταβολῇ NN ἓξ, καὶ μιλίων δ'. Διὰ τοῦτο δὲ οὕτως εὐώνως διαπιπράσκειν, διὰ τὸ μὴ εἶναι τῶν δεσπότην διηνεκῆ, ἀλλὰ πάλιν ἐπ' ἐξουσίας ἔχειν τὸν κύριον αὐτοῦ, ὅταν διαγνῷ, παρέχειν τὰ τοιαῦτα ἓξ NN, μετὰ τῶν δ'. μιλίων, καὶ τὸν ἴδιον ἀπολαμβάνειν οἰκέτην.

Ὑπὲρ δὲ κτηνῶν ἀπολωλότων, ἐπὶ μὲν τοῖς μείζοσι καὶ ἁδροτέροις οἱονεὶ βουσὶ, καὶ ἵπποις, καὶ ἡμιόνοις, παρέχειν τὸν ἴδιον αὐθέντην μίλια δ'. καὶ λαμβάνειν αὐτά. ἐπὶ δὲ τοῖς μικροτέροις, τουτέστι προβάτοις καὶ χοίροις, μόνοις κεῖσθω τοῖς κυρίοις αὐτῶν ὃ βούλονται παρέχειν. χάριν δὲ τῶν ἐπὶ κεφαλῇ τραυμάτων, εἴτ' οὖν ἐκτραχωμάτων, ἢ πορνείας, ἢ μοιχείας, ἢ κλοπῆς, μηδ' ὁτιοῦν ἀπαιτεῖν. τὰ δὲ κλοπιμαῖα εὑρισκόμενα ἀνασώζεσθαι τοῖς ἰδίοις δεσπόταις. δεσποτῶν δὲ μὴ ὄντων

των, τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζεσθαι. ὡσαύτως δὲ καὶ τελευτώντων τινῶν ἀδιαθέτως, καὶ μηδὲ συγγενεῖς ἐχόντων ἕκτου βαθμοῦ, τὰ διαφέροντα αὐτοῖς τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζεσθαι. διαθεμένου δὲ, κἂν συγγενεῖς μὴ εὑρίσκονται καὶ ἴδιοι, μέχρι τοῦ εἰρημένου βαθμοῦ, φυλάττεσθαι τὰ τῆς διαθήκης. ὡσαύτως δὲ ἀδιαθέτου τετελευτηκότος, καὶ συγγενῶν εὑρισκομένων, πρὸς ἐκείνους τὰ τῆς κτήσεως μεταπέμπεσθαι. εἰ δὲ μήτε διάθοιτο, μήτε συγγενεῖς ἔχοι ὁ τετελευτηκὼς, τότε τὸ μὲν τρίτον μέρος τῆς αὐτῷ κτήσεως δίδοσθαι ὑπὲρ λύτρου τῶν ἁμαρτιῶν αὐτοῦ τοῖς ἐν Χριστῷ ἀδελφοῖς· τὸ δὲ περιττεῦον τῷ δημοσίῳ εἰσκομίζεσθαι.

ΤΗΣ ΑΥΤΗΣ ΝΕΑΡΑΣ

Ὑπόθεσις μερικὴ, ἐκ τῶν Θεοδώρου τοῦ ἐπιλεγομένου Βαλσαμὼν, τοῦ πατριάρχου Ἀντιοχείας.

Ἡ νεαρὰ διαλαμβάνει, τοὺς ἀδιαθέτως τελευτῶντας παίδων χωρὶς, μὴ κληρονομεῖσθαι παρὰ τῶν ἐκ πλαγίου συγγενῶν αὐτῶν, ἀλλὰ τὸ τρίτον τῆς οὐσίας τῶν οὕτω τελευτώντων προχωρεῖν εἰς ψυχικὰς διαδόσεις. συνεισαγομένων τούτῳ καὶ τῶν τιμημάτων τῶν οἰκετῶν τοῦ τελευτήσαντος, ὡς ἀπεντεῦθεν ἐλευθερουμένων. καὶ ἐξεφωνήθη αὕτη ἡ νεαρὰ εἰς τοὺς λαϊκοὺς καὶ μόνους καὶ ὀφείλει κρατεῖν εἰς τούτους. ἐνεργούσης εἰς τοὺς ἀδιαθέτους ἐπισκόπους καὶ κληρικοὺς τῆς Ἰουστινιανείου νεαρᾶς.

ΝΕΑΡΑ ΕΚΤΗ.

Περὶ τοῦ προσεδρεύειν ἐν τῷ δικαστηρίῳ τοὺς κινοῦντας ἀγωγὴν, καὶ περὶ τῶν ἀπολιμπανομένων ἐπὶ τρισὶ μησὶν, ἢ χρόνῳ.

ΜΗ ἄλλως τὸν ἐναγόμενον εἰς δικαστήριον ἕλκεσθαι, εἰ μὴ ὁμολογήσει ὁ ἐνάγων προσεδρεύειν ἐπὶ τῇ κινουμένῃ δίκῃ δι' ἑαυτοῦ ἢ διὰ νομίμου ἐντολέως. καὶ εἰ μεταῦτα δειχθῇ ἀδίκως τὴν δίκην κινήσας, ὀνόματι ἀναλωμάτων καὶ δαπανημάτων δέκατον μέρος τῆς ἐν τῇ δίκῃ ποσότητος παρέχειν τῷ δικαιουμένῳ. εἰ δὲ ἄπορος ὢν ὁ ἐνάγων εὑρίσκεται, καὶ κατὰ συκοφαντίαν ἄδικον δίκην ἀγωνιζόμενος, μηδὲν αὐτὸν ζημιοῦσθαι λόγῳ συνηθειῶν, ἢ ἀναλωμάτων. μείζονι δὲ τιμωρίᾳ αὐτὸν εἰς σῶμα καθυποβάλλεσθαι. καὶ γὰρ αἱ πληγαὶ μείζους εἰσὶ τῆς χρηματικῆς καταδίκης. Εἰ ἅπαξ κινήσας ὁ ἐνάγων, ὕστερον ὑπερτίθεται ὑπεξελθεῖν τοῦ πράγματος, καὶ μηδὲ ἐντὸς τριῶν μηνῶν παραγένεται, διδότω αὐτῷ ἑτέρου ἐνιαυτοῦ προθεσμίαν. ἐὰν δὲ μηδὲ οὕτως ἑαυτὸν ἐμφανίσῃ, μηδὲ ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ πέμψῃ, τὸν ὀφείλοντα τῷ πράγματι ὑπεξελθεῖν, ἄδεια ἔσω τῷ δικαστῇ καὶ ἀπόντος αὐτοῦ, τὰς τοῦ ἐνάγοντος μέρους δικαιολογίας κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζειν, καὶ νόμιμον ἐπάγειν τὴν ψῆφον. τὰ αὐτὰ δὲ κρατείτω καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναγομένου, εἴπερ μετὰ προκάταρξιν ἀπολειφθῇ, καὶ αἱ δεδομέναι προθεσμίαι παρέλθωσι, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπαντῇ ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου βούλοιτο. τέως μὲν προσεδρεύοντι μέρει ἐπὶ τρισὶ μησὶ, διδότω ἐπὶ νομῇ τὸ πρᾶγμα. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτόν. καὶ τὰς ἀποδείξεις προβαίνειν μονομερῶς παρὰ τοῦ ἐπὶ τῇ δίκῃ προσκαρτεροῦντος, καὶ διὰ νο-

stent domini, fisco inferantur. Consimiliter si qui moriantur intestati, & ne sexti quidem gradus cognatos habeant; eorum facultates atque bona fisco inferantur. Sin testamentum quis fecerit, licet nulli cognati & necessarii reperiantur ad indicatum usque gradum; testamenti tamen tabulae custodiuntur. Itidem si defunctus sit intestatus, & cognati reperiantur: ad illos ipsos bona transmittantur. Quod si neque testatus sit, neque cognatos habeat, qui defunctus est, tunc pars bonorum eius tertia pro redimendis eius peccatis fratribus in Christo datur: & quod praeterea superat, fisco infertur.

EIVSDEM NOVELLAE

Argumentum particulare, de scriptis Theodori cognomento Balsamonis, Patriarchae Antiocheni.

Haec novella tradit, eis qui ab intestato sine liberis moriantur, cognatos ex transverso non succedere; sed tertiam partem patrimonii eorum, qui sic defuncti sunt ad elargitiones animae salutares expendi: ad eamdem caussam servorum quoque defuncti pretiis, ut qui ex eo tempore liberentur. Atque haec novella de laicis dumtaxat est lata, quorum in personis rata debet esse: quum de morientibus ab intestato episcopis & clericis, novella Iustinianea locum habet.

NOVELLA VI.

De non deserendo iudicio ab iis, qui actionem instituunt, & de his, qui ad tres menses vel annum absunt.

REus in iudicium aliter ne trahatur, quam si promiserit actor, se persequuturum litem institutam per se, vel legitimum procuratorem. Quod si patuerit, iniuste litem ab eo motam; impensarum sumtuumque nomine decimam partem quantitatis in lite comprehensae victori praestabit. Si autem deprehendatur actor inops iniustam litem per calumniam exercuisse, nullum quidem sportularum vel impensarum ratione damnum sentiet; sed maiori poenae, nimirum corporali, subiicietur. Nam verbera graviora sunt, quam condemnatio pecuniaria. Si semel actor mota lite, postea moram in persequenda caussa faciat, & ne quidem intra tres menses comparuerit: iudex alterius anni diem ei praestituat. At si ne ita quidem semet exhibuerit, nec alium suo loco miserit, qui rem persequi debeat; facultatem iudex habeat, etiam ipso absente, partis eius, quae convenitur, allegationes secundum leges examinandi, legitimamque sententiam ferendi. Eadem & in reo valeant, si post litis contestationem abfuerit, & concessae dilationes exspiraverint, ac ne sic quidem comparere vel per se, vel alium velit. Interim tamen parti iudicium ad tres menses non deserenti res possidenda tradatur. Post annum vero probationes etiam una tantum parte praesente ab eo productae, qui se iudicio sistit, admittantur; &

legitima iustaque sententia liti finis imponatur.

NOVELLA VII.

De eo, quod iudices civiles nihil accipere debeant.

SAncimus, ne quis iudicum civilium quidquam, quocumque titulo vel occasione capiat: sed ut manus puras habentes, aurum omne contemnant.

NOVELLA VIII.

De Sportulis.

IVbemus, ut cognitores in qualibet auri libra non ultra tres solidos accipiant, nimirum ab iis, qui locupletes sunt, tam pro notariis, quam pro subservientibus ipsis praeterea quidquam aliud.

Exactio sportularum solidos centum non excedat, quantumcumque fuerit patrimonium, quod petitur; etiamsi centum librarum sit, & amplius; eo excepto, quod cibariorum & itineris nomine, dum peregre abest, exsequutor impendit.

Rustica plebs, aliique pauperes, sive adversus seipsos agant propter ea, quae communiter ad ipsos spectant, sive privatim singuli contra singulos aut adversus potentiores & locupletiores homines, de libra qualibet pro tribus unum modo solidum praestent.

Quod si caussa nullam iuris ambiguitatem & controversiam habuit, neque res digna lite fuit; sed forte contemtus improbus ius dicentis, vel praeda, vel rapina, vel quid eiusmodi commissum est; auctores horum facinorum, si quidem illustres sunt, pro iis, quae in iudicium deducta sunt, de qualibet libra definitos III. solidos praestent: humiliores vero, singuli solidum unum; praeterquam quam quod & statutam legibus pecuniariam poena exsolvent. Itidem ab eis & usurae, vel fructus, in quibus licet, exigentur.

Quum restitutio fit in possessionem, si quidem in caussa pauperum, nihil; sin illustrium, de libra dimidius solidus praestetur.

Si adversario contumaciter iudicium deserente, pars alia fuerit in possessionem missa: nullo modo caussae restitutio prius fiat, nec res hinc inde ferantur, & per ipsam negotiorum mutationem corrumpantur; sed eaedem consuetudines sunto.

Iis, qui iudicibus extraneis, aut tribunalibus urbanis in scripturis serviunt, si definitiva sententia publicetur, ad unum usque solidum sportulae dentur, sicut in caussis tenuioribus, ad unam usque libram, & paulo amplius, fieri consuevit: sin minor summa sit, pro solidi ratione detractio fiat; sicuti rursus augmentum, in caussis tres libras excedentibus, ad II. vel III. usque solidos.

Numquam a municipibus, qui pauperes sunt, ne quidem si maxima caussa sit, scripturae nomine plus uno solido praestetur.

In sententiis, quae iussu principis ad extraneos

μίμου δικαίου ψήφου τὴν δίκην διευλυτοῦσθαι.

ΝΕΑΡΑ Ζ.

Περὶ τῦ μηδὲν τὺς πολιτικὺς δικαςὰς λαμβάνειν.

ΘΕσπίζομεν, μηδένα τῶν πολιτικῶν δικαςῶν μὴ ὑπὲρ οἱασδηποτῦν ἀφορμῆς τὶ λαμβάνειν, ἀλλὰ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, παντὸς χρυσίυ ὑπερφρονεῖν.

ΝΕΑΡΑ Η.

Περὶ ἐκταγιατικῶν.

ΚΕλεύομεν τὺς μαθηματικὺς κριτὰς ἐφ' ἑκάςῃ τῦ χρυσίυ λίτρᾳ μὴ περαιτέρω τριῶν ΝΝ λαμβάνειν, δηλονότι ἐπὶ τῶν εὐπορύντων, ὑπέρ τε νοταρίων, κὴ τῶν ὑπηρετυμένων αὐτοῖς, κὴ μηδὲν ἕτερον.

Μὴ ὑπερβαινέτω ἡ ἀπαίτησις τῦ ἐκταγιατικοῦ τὰ ρ. ΝΝ, ὅση ἂν ἡ ἀπαιτηθεῖσα περιουσία τυγχάνει, εἰ καὶ ρ'. λιτρῶν ἔςαι, κὴ περαιτέρω, εἰ μὴ καθ' ὅσον ὑπὲρ τροφῆς καὶ ὁδοιπορίας ἐπιξενύμενος ὁ ἐκβιβαστὴς ἐδαπάνησε.

Τὸ ἀγροικὸν πλῆθος, κὴ οἱ λοιποὶ πένητες, εἴτε κατ' ἀλλήλων ἐνάγυσιν ὑπὲρ τῶν κοινῇ διαφερόντων αὐτοῖς, ἢ καὶ ἰδίᾳ ἕκαςος καθ' ἑτέρυ, ἢ κατὰ τῶν δυνατωτέρων καὶ εὐπορωτέρων ἀνθρώπων, καθ' ἑκάςην λίτραν ἀντὶ τριῶν ἓν μόνον παρεχέτωσαν Ν.

Εἰ δὲ μηδεμίαν εἶχε νομικὴν ἀμφιβολίαν ἡ δίκη, μηδὲ πρᾶγμα δίκης ἄξιον ἦν, ἀλλὰ τυχὸν ἀναίσχυντος ἀναρχία, ἢ πραῖδα, ἢ ἁρπαγὴ, ἤ τι τῶν τοιύτων ἐπράχθη, αὐτοὶ οἱ ταῦτα διαπραξάμενοι, εἴπερ εἰσὶ τῶν ἐμφανεςέρων, ὑπὲρ τῶν δικαιωθέντων παρεχέτωσαν τὰ ἐφ' ἑκάςῃ λίτρᾳ ὡρισμένα ΝΝ γ'. εὐτελέςεροι δὲ ὄντες, ἀνὰ Ν ά. πρὸς τῷ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων χρηματικὴν ποινὴν ἐκτιννύναι. ἔτι δὲ καὶ τὺς τόκυς ἢ τοὺς καρποὺς, ἐν οἷς ἔξεςιν, ἀπαιτεῖσθαι.

Ἐπινομὴ γινομένη τῆς ἀποδόσεως, εἰ μὲν πρὸς πένητας ὐδέν. εἰ δὲ πρὸς ἐμφανεςέρυς, ἐπὶ τῇ λίτρᾳ τὸ ἥμισυ τῦ νομίσματος.

Ἐὰν τῦ ἀντιδίκυ προπετῶς ἀπολειφθέντος, ἐπὶ νομῇ πεμφθῇ τὸ ἕτερον μέρος, ὐδὲ ὅλως χρὴ πρότερον τὴν δίκης ἀποκατάςασιν γίνεσθαι, μηδὲ ὧδε κἀκεῖσε τὰ πράγματα φέρεσθαι, καὶ ἀπὸ τῆς τῶν πραγμάτων ἐναλλαγῆς διαφθείρεσθαι: ἀλλὰ αἱ αὐταὶ συνήθειαι ἔςωσαν.

Τῶν δὲ ὑπυργύντων ἐν ταῖς γραφαῖς τοῖς ἔξω διαιτηταῖς, ἢ τοῖς ἐνταῦθα δικαςηρίοις, αὐτοτελῦς ἀπολυομένης; καθὼς ἐπὶ τῶν εὐτελεςέρων ὑποθέσεων ἄγρι λίτρας ά. ἢ ἐπέκεινα, μέχρι ἑνὸς Ν δίδοσθαι. ἐλάττονος δὲ ὔσης, ὑφαιρεῖν πρὸς ἀναλογίαν τοῦ Ν, ὥσπερ αὐξάνειν πάλιν ἐπὶ τῶν ὑπερβαινυσῶν τὰς τρεῖς λίτρας δικῶν, ἄχρι β'. ἢ καὶ γ'. ΝΝ.

Μηδέποτε ἀπὸ πενήτων πολιτικῶν μηδὲ μεγίςης ὔσης τῆς ὑποθέσεως, γραφῆς χάριν πλέον παρέχεσθαι τῦ Ν.

Ἐπὶ ταῖς ἀπολυομέναις ψήφοις, ἤτοι κατὰ κε-

κέλευσιν, πρὸς τὰς ἔξω δικάζοντας, τὸ δέκατον, πολλάκις δὲ καὶ ἕκτον διδόναι τὰς ἀπορωτέρας. τὰς δὲ ἀπόρας πρὸς τὸ ἀναλογῦν τῆς ἀναγραφῆς ἃ τῦ πράγματος, περὶ ὃ ἡ ψῆφος προβαίνει. ἔσθ' ὅτε καὶ πλέον τῦ N, μετὰ διαγνώσεως τῦ δικάζοντος.

Εἰ παρόντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν ἀποκρίσεως ἔγγραφος ἀπόφασις ἀπολυθῇ τῷ μέλλοντι δικάζειν ἐπὶ τῦ τόπυ, εὐπόρυ δηλαδὴ περιυσίας ὑποδεικνυμένης, δυνατὸν κατὰ διάγνωσιν καὶ ἕως β'. N ἀναβιβάζεσθαι τὸ μίσθωμα.

neos iudices remittuntur, locupletiores quidem decumam, saepenumero sextam quoque partem praestant: inops autem, pro ratione descriptionis & ipsius rei, qua de sententia prefertur. Nonnumquam & plus uno solido, cum cognitione ius dicentis.

Si ambabus partibus praesentibus ex deliberatione iudiciaria decretum scriptura comprehensum remissum fuerit ad illum, qui ius dicturus est in re praesenti; si locuples esse patrimonium pateat, potest interposita cognitione merces etiam ad duos usque solidos augeri.

ΝΕΑΡΑ Θ.

Περὶ συνηθειῶν.

Κελεύομεν μὴ πορίζεσθαι τὶ κέρδος τῇ μεθέξει τῶν νοταρίων ἢ τῶν ἀνθρώπων αὐτῶν τὰς μαθηματικὰς κριτὰς, μηδὲ συμμεριςὰς τῶν ἐκταγιατικῶν εἶναι. μόνοις δὲ τοῖς ὑπηρετυμένοις τάξεσι τῶν κριτῶν προελευσιμαίοις κατὰ τὴν ὑποκειμένην οἰκονομίαν συμμέτρως ἐπιτρέπομεν τὴν τύτων λῆψιν.

Ἱκανοῦσθαι ὖν τῷ μὲν κριτῇ διακελευόμεθα ἐν ἐκείνοις, οἷς ἐκ τῆς βασιλικῆς εὐσεβῦς χειρὸς, καὶ τῆς τῦ προσοδίυ αὐτῦ παροχῆς· τοῖς δὲ τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτῦ ὑποτεταγμένοις, νοταρίοις τε καὶ ὑπουργοῖς, ἐξ ὧν ὑπὲρ τῶν ἐγγράφων κρίσεων λαμβάνυσιν ἐξ ἐκείνων, οἱ τὴν νικῶσαν ἐπιφερόμενοι ψῆφον, κρίσεσιν ἐγγράφοις κατοχυρώσασθαι προῄρηνται. ὕτω γὰρ κἂν ὁ ἀκροατὴς ἐπιπονώτερον πρὸς τελείαν ἀπόφασιν τῶν ζητυμένων διαναςῇ, ὐκ ἔςαι ἄλλος αὐτοῖς πορισμὸς, εἰ μὴ ὁ ἀπὸ συντελείας τῆς δίκης. ὁ δ' ἂν μίαν ἀπόφασιν ἐφ' ἑκάςῃ ἡμέρᾳ καὶ κρίσιν ποιήσηται ὑπὲρ τῶν τ'. NN, πάντως δι' ὅλυ τῦ ἐνιαυτῦ κομιῦται κέρδος.

Οὐκ ἐν τύτοις δὲ διακεχυμένην αὐτῷ καὶ ἀδιάςατον παρέχομεν ἄδειαν, ἀλλὰ πρὸς τὴν τῆς δίκης ποσότητα καὶ τὸν μισθὸν διατυπῦσθαι τῆς ἐγγράφυ κρίσεως. ἐπὶ ὑποθέσει ὖν λς'. NN, ἓξ μίλια τὸν δικαιύμενον καὶ κρίσιν ἔγγραφον λαμβάνοντα κατατίθεσθαι κελεύομεν. ἐπὶ δὲ μιᾶς λίτρας, ἢ δυοῖν, ἢ γ'., N ἕν. ἐπὶ δὲ δ'. ἢ ε'. ἢ ς'. NN β'. ἐπὶ δὲ ζ'. ἢ η'. ἢ θ'., NN γ'. ἐπὶ δὲ ι'. ἢ ια'. ἢ ιβ'. NN δ'. ἐπὶ δὲ πλέονος ποσότητος, ὅση δ' ἂν ἐςὶ, μέχρι κεντηναρίυ, NN ε'. καὶ μὴ περαιτέρω. ταῦτα ἐν κρίσεσιν, ὅπυ μερισίαι πολλάκις, ἢ ἀποδόσεις ἐπακολυθῦσιν. ἐν οἷς δὲ μερικὸς μερισμὸς, ἢ ἐνδάλματα, ἢ σημειώσεις καταθέσεων τινῶν ἐκότως, ἢ διαγνώσεως, ἀτελῶν μέντοιγε· ἐν τοῖς τοιύτοις μὴ πλέον τῦ N παρέχεσθαι, κἂν ιβ'. λιτρῶν ἡ ποσότης, καὶ ὑπὲρ κεντηναρίυ ἐςίν. ἧττον δὲ τῦ νομίσματος μᾶλλον, κατὰ ἀναλογίαν τῆς ὑποκειμένης ποσότητος, ὡς εἶναι μίλια ἐφ' ἑκάςῃ λίτρᾳ, καὶ τὸ ἐκ τούτων ἐπισυναγόμενον ἱκανὸν ἔςω τοῖς νοταρίοις καὶ τοῖς τῦ κριτῦ ὑπυργοῖς.

Οἱ προελευσιμαῖοι καθυπυργῦντες τοῖς κριταῖς, μετὰ τῶν ἄλλων, ὧν ἀπολαύυσι, φοσσάτων τε ἐξκυσσέας, καὶ πολέμων ἀπηλλαγμένοι, ἐχέτωσαν καὶ τῶν ἐκταγιατικῶν, ἵνα ἐκ τύτων τὰ διαρκῆ πορίζομενοι, μὴ βαρύνωσιν ἐν τοῖς πλήκτοις τὰς εὐαγεῖς οἴκυς, καὶ τὰ μοναςήρια, καὶ τὰ

NOVELLA IX.

De Consuetudinibus.

IVbemus, ne cognitores lucrum aliquod commune cum notariis aut eorum hominibus percipiant, neve sportularum participes sint: sed iis dumtaxat, qui iudicum officiis subserviunt in faciundis itineribus, administrationis positae ratione perceptionem horum concedimus.

Itaque iudicem contentum iis esse iubemus, quae ab Imperatoris pia manu accipit, adeoque reditus sui praestatione: subditos autem ministerio ipsius, tam notarios, quam ministros ceteros, iis; quae pro iudiciis in scripta redactis ab illis accipiunt, qui sententiam victricem consequuti, scriptis iudiciis munire se cupiunt. Sic enim licet auditor studio maiori ad definitivam sententiam in rebus controversis properet, nullum alium fructum capient, quam ex consummatione litis provenientem. Quod si sententiam unam quolibet die protulerit in caussis ccc. solidos excedentibus, omnino lucrum integri anni feret.

Neque vero confusam in his ei, modoque carentem licentiam concedimus, sed pro quantitate litis etiam merces iudicii scriptura comprehensi constituatur. Quapropter in caussa xxxvi. solidorum, sex milia litis victorem, qui iudicium scriptis comprehensum accipit, solvere iubemus. In una vero libra, vel duabus, vel tribus, solidum unum. In libris iv. vel v. vel vi. solidos duos. In vii. vel viii. vel ix. libris, solidos iii. In libris x. vel xi. vel xii. solidos iv. In maiore summa, quantacumque sit, usque ad centenarium, solidos v. non amplius. Atque haec in iudiciis, ubi partitiones saepenumero, vel restitutiones sequuntur. In quibus autem particularis divisio, vel mandata, vel notationes quarumdam forte depositionum, aut cognitionis alicuius versantur, quae tamen ad impuberes spectant: in talibus non amplius uno solido praestetur, licet ipsa summa xii. libras & centenarium excedat: quin potius minus etiam solido, pro ratione summae propositae, ut in libra qualibet milia computentur, & quod ex iis colligitur, notariis ac ministris iudicis sufficiat.

Ministri iudicum, qui ab eis aliquo mittuntur, praeter alia, quibus fruuntur, a fossatis scilicet excusati, & immunes a militia; sportularum quoque commoda percipiant, ut ex iis quantum satis est adquirentes, hospitiis religiosas domos, & monasteria, & metropoles non

non gravent, nec ipsi quoque ceteris accedant, ad magis onerandum eos novo quorumdam more, quorum est hospitia praebere: sed ipsi quidem suis ex lucris, quae faciunt, emant victum; iudices autem ubere necessariarum rerum suppeditatione fruantur. Ceterum modus perceptionis sportularum statuatur his non pro quantitate praediorum vel rerum, quae redduntur: sed pro ratione laboris, & mortum temporis, tum ipsius itineris, Quippe si, verbi caussa, semel missus x. libras alicui reddat, vel in praediis, vel aliis rebus: sufficiat ei, si solidum unum accipiat. Sin decies profectus, multas molestias pertulit, itinere longo confecto: nequaquam onerosum est, hunc non solidum unum dumtaxat consequi (quando iudicibus hinc lucrum venire prohibitum est) sed pro ratione laboris eorum, qui mittuntur, etiam sportularum aestimationes fieri. Nam si caussa quaedam gravis & multi laboris esse comperta fuerit, non amplius tribus solidis in una libra nomine sportularum exigi debere sancimus: ita tamen, ut sportularum praestatio xxiv. solidos non excedat, licet exactio maxime laboriosa sit, & quae reddantur, summam centum librarum superent. In minori vero quantitate permittimus iudicibus, ut mercedem cum labore trutinent, & adparitoribus itinera facientibus vel unum, vel duos, vel tres solidos, pro difficultate caussae concedant: atque haec in iis, in quibus integra restitutio de iudicis decreto sequitur. At propter immissionis in possessionem, nihil in universum sportularum nomine praestetur. Quot si semel aut bis profectus est, ut plurimum ei non amplius uno solido numeretur; licet id quod redditur, magnae quantitatis sit.

τὰς μητροπόλεις, μηδὲ προςίθενται καὶ αὐτοὶ, εἰς μείζονα καινοτομίαν τῶν τὴν ὑποδοχὴν ποιουμένων· ἀλλὰ αὐτοὶ μὲν ἐξ ὧν κερδαίνουσιν, ὠνοῦνται τὴν χρείαν, οἱ δὲ κριταὶ ἄφθονον ἔχοιεν τὴν τῶν ἀναγκαίως παροχήν. συμμετρεῖσθαι δὲ τούτοις τὴν τῶν ἐκταγιατικῶν λῆψιν, οὐ πρὸς τὴν ποσότητα τῶν ἀποδιδομένων κτημάτων, ἢ πραγμάτων· ἀλλὰ πρὸς τὸν κόπον καὶ τὴν τριβὴν τοῦ τε χρόνου καὶ τῆς ὁδοιπορίας. εἰ γὰρ λόγου χάριν ἅπαξ πεμφθεὶς, ι. λιτρῶν ἀποδίδωσιν ἐποιήσατο κτημάτων ἢ πραγμάτων, ἓν N λήψεσθαι τοῦτον ἱκανὸν ἔςω. εἰ δὲ δεκάκις παρελθὼν, πολλὰ συνετρίβη, τῆς ὁδοιπορίας μακρᾶς οὔσης, οὐκ ἔςι φορτικὸν τοῦτον οὐχ ἓν N λαμβάνειν, (ἐπεὶ εἰς κέρδος τῶν κριτῶν αὐτὰ ἔρχεσθαι ἀπηγορεύθη) τυποῦσθαι δὲ πρὸς ἀναλογίαν τοῦ κόπου τῶν προελευσιμαίων, τὰς τῶν ἐκταγιατικῶν ἐπιτιμήσεις. εἰ γὰρ μοχθηρά τις ὑπόθεσις καὶ πολύκοπος ἐποφθείη, θεσπίζομεν μὴ πλέον τῶν γ'. NN ἐπὶ τὴν λίτραν ἐκταγιατικὸν ἀπαιτεῖσθαι. μὴ ὑπερβαινούσης μέν τοι τῶν κδ'. NN τῆς τοῦ ἐκταγιατικοῦ παροχῆς, κἂν εἰ τὰ μάλιςα ἡ εἴσπραξις πολύμοχθος εἴη, καὶ τὰ ἀποδιδόμενα ὑπὲρ ρ'. λιτρῶν τυγχάνωσιν. ἐν ἥττονι δὲ ποσότητι τοῖς τὰς κρίσεις λαχοῦσιν ἐφίεμεν ςαθμᾶσθαι τῷ κόπῳ τὴν λῆψιν. ὥςε ἢ ά. ἢ β'. ἢ γ'. NN, πρὸς τὴν τῆς ὑποθέσεως δυσχέρειαν προσεφίεναι τοῖς προελευσιμαίοις. καὶ ταῦτα ἐν οἷς ἀπόδοσις τελεία ἐξ ἀποφάσεως ἐξακολουθεῖ. ἐπὶ δὲ ταῖς ἐπὶ νομῇ παραδόσεσι, μηδὲν καθόλου ὑπὲρ ταγιατικοῦ παρέχεσθαι. εἰ δὲ ἅπαξ ἢ δὶς ἀφίκετο, μὴ πλέον τοῦ N ὡς τὸ πολὺ δίδοσθαι αὐτῷ, κἂν εἰ πολλῆς ποσότητος εἶεν τὰ ἀποδιδόμενον.

NOVELLA X.

De testamentis aperiendis.

QVoniam testamenta apud quaestorem aperiuntur, & in eorum apertione cancellarii serviunt tam in colligendis testibus, & heredibus ab intestato succedentibus, aut etiam legatariis, quam ceteris, qui ob alias caussas negotia debent adesse; solidus unus cancellario principi praestabitur, & unus item duobus notariis, dimidius scilicet singulis.

Quod si patrimonium minus sit duabus libris excepto tamen pretio mancipiorum, quae forte liberantur; omnibus hisce solidus unus praestabitur. Si vero centum dumtaxat solidorum summa cogitur, nihil detur.

At si patrimonium supra tres libras continet, ac personae, quarum est hereditas, aetatis necdum adultae sunt, & mater vidua vel avia simul hereditatem adeunt: quotquot horum minus centum solidis ex hereditate obvenit, ii nihil ad sancitam consuetudinem conferant; sed ex destinatis alio bonis, qaocumque tamdem id fuerit, quae ultra centum solidos colliguntur, quantitas illa prius definita, proportionis habita ratione, secundum formam antea descriptam solvetur. Quod si quis amplius, quam statutum sit, exigit; triplum restituet.

ΝΕΑΡΑ Ι.

Περὶ ἀνοίσεως διαθηκῶν.

ΕΠειδὴ αἱ διαθῆκαι παρὰ τῷ κοιαίςωρι ἀνοίγονται, τοῖς ὑπουργοῦσιν ἐν τῇ ἀνοίξει καγκελλαρίοις ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων, ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρίςασθαι, παρέχεσθαι N ἓν τῷ πρωτοκαγκελλαρίῳ, ἕτερον N ά. καὶ τοῖς δυσὶ νοταρίοις, ἀνὰ ἥμισυ τοῦ N.

Ε'λάττονος δὲ τῶν δύο λιτρῶν ἀριθμουμένης τῆς ὑποςάσεως, ὑπεξαιρουμένης μέν τοι τῆς τιμῆς τῶν ἴσως ἐλευθερουμένων, πᾶσι τούτοις παρέχεσθαι N ἕν. Ε'ὰν δὲ τὰ ρ'. νομίσματα μόνα ἐπισυνάγεται, μηδὲν δίδοσθαι.

Εἰ δὲ ὑπὲρ τὰς γ'. λίτρας ἔχει τὰ τῆς περιουσίας, καὶ τὰ κληρονομήσαντα πρόσωπα ἀτελοῦς ἡλικίας ᾖ, καὶ χήρα μήτηρ, ἢ μάμμη συγκληρονομοῦσα, ὅσοις τούτων ἔλαττον ρ'. NN ἐκ τοῦ κλήρου ἀπέρχεται, μηδὲν συντελεῖν εἰς τὴν τετυπωμένην συνήθειαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀλλαχοῦ ὁπουδήποτε ἀφορισθείσης περιουσίας ὑπὲρ τὰ ρ'. NN συναγομένης, τὸ προδριορισθὲν ποσὸν ἀναλόγως κατὰ τὴν προγεγραμμένην ὑποτύπωσιν καταβάλλεσθαι. ὁ δὲ περισσότερον τῶν διωρισμένων λόγων ἀπαιτῶν, τὸ τριπλοῦν ἀποδώσει.

NO- NEA-

ΝΕΑΡΑ ΙΑ.

Περὶ τῶν συνηθείων τοῦ σκρίβα.

Ἐπειδὴ ὁ σκρίβας οὐκ ἔστι δίκαιος δικαστὴς, ἀλλὰ καὶ τῶν θηματικῶν κριτῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιγραφήων ὑποβέβηκε, καὶ σχεδὸν ἡ πᾶσα φροντὶς τῶν ἀφηλίκων, καὶ ὁ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν κίνδυνος ἐκ μεγάλης ἀμελείας εἰς αὐτὸν ἀναφορᾷ, δεῖ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, ἐν ταῖς αὐτοτελέσι καὶ ἀπηρτισμέναις ὑποθέσεσιν, ἤτοι μερισμοῖς καὶ ἀπαιτήσεσι, καθ' ἑκάστην λίτραν ὁμοίως ἀνὰ β'. ΝΝ λαμβάνειν. εἰ μὴ ἄρα ἔλαττον τῶν ρ'. νομισμάτων, καθ' ὃν προειρήκαμεν τρόπον, ἔχῃ τὰ τῆς περιουσίας. ἐκ τούτων γὰρ παντελῶς οὐδὲ αὐτὸν, οὐδὲ ἕτερόν τινα λαμβάνειν ὁρίζομεν, ὥσπερ οὐδὲ ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς. ἄμισθοι γὰρ αὐτοὶ ὀφείλουσιν εἶναι. εἰ μὴ ἄρα εὐπορία ἔστι. τηνικαῦτα γὰρ πρὸς ἀναλογίαν τοῦ γραφέως καὶ τῶν ὑπηρετούντων ταξεωτῶν, μέτριόν τινα ποριζέσθω τὸν μισθόν.

NOVELLA XI.

De consuetudinibus scribae.

Quoniam scriba non est legitimus iudex, sed ordine tam delegatis iudicibus, quam ipsis etiam rescriptoribus inferior, ac propemodum omnis minorum cura, periculumque de negotiis & rebus eorum, ad ipsum ex magna negligentia respicit: oportet eum quoque cum illis, qui ei subserviunt, in absolutis instructisque caussis, sive divisionibus, & petitionibus, consimiliter in singulas libras solidos binos accipere: nisi forte minus centum solidis, quemadmodum antea diximus, in bonis & patrimonio quis habeat. Nam de his omnino nec hunc, nec alium quemquam, quidquam accipere debere statuimus, sicuti nec in descriptionibus; quippe mercedem hae nullam habere debent: nisi forte facultates adsint. Tunc enim pro ratione scribae, ac officialium ei ministrantium, modica quaedam merces erit suppeditanda.

ΝΕΑΡΑ ΙΒ.

Περὶ τῶν φονευόντων μετὰ ξίφους, ἢ ξύλων μεγάλων, ἢ λίθων, ἐκ προνοίας.

Ἡ τοῦ Μωσέως νομοθεσία ἀποφαίνεται, τὸν ἀνδροφόνον ἐκ τοῦ θυσιαστηρίου λήψῃ. ἀλλὰ καὶ Ἰουστινιανῷ οὐκ ἔστιν ἀσυλίας τόπος μοιχοῖς, καὶ παρθένων ἅρπαξι, καὶ φωρσὶ, καὶ ἀνδροφόνοις. πῶς οὖν τοῦτο γνῶμεν: ὁ τὸν ναὸν τὸν μέγαν ἀσυλίας τόπον διορισάμενος * * * * ταῦτα μὲν οὖν νομοθετεῖν προῃρήμεθα νῦν, τὸ μὲν αὐστηρὸν τῆς πρὸ ταύτης νομοθεσίας τῇ φιλανθρώπῳ τῶν ἐκκλησιαστικῶν θεσμῶν ἐπιτιμήσει μεταβάλλοντες, τὸ ἀπόλυτον δὲ καὶ ἄνετον τῶν ἐξαμαρτανόντων, καὶ διὰ τοῦτο καὶ πρὸς μίμησιν εὔκολον, οὐ μόνον τῷ καταδέσμῳ τῶν ἐπιτιμίων ἐξιώμενοι, ἀλλὰ καὶ τῆς προσούσης τῷ φονευτῇ περιουσίας μικροῦ δεῖν ἐκπτώσει. τοῖς μὲν ἀνδροφόνοις αὐτοῖς σωτηρίαν, τῷ κοινῷ δὲ τῆς πολιτείας τὸ μὴ πρὸς τὸν ὅμοιον τινὰ ζῆλον ἐλθεῖν, κατὰ τὸ λυσιτελὲς προθέμενοι. ὡς ἂν δι' ἀμφοτέρων καὶ τὸ δίκαιον σώζηται, καὶ τὸ τῶν ἐκκλησιῶν μέγα καὶ θεῖον συντηρῆται προνόμιον, καὶ τὸ πολὺ τῆς μιμήσεως ἀναστέλληται ταῖς τούτων ἀσφαλείαις. Τὰ μὲν οὖν περὶ τῆς τοῦ φονέως διαγωγῆς, καὶ τῆς εἰσέτι βιώσεως, καθὼς ἡ κανονικὴ ἀκρίβεια τυποῦσι, διοικεῖσθαι κελεύομεν. ἀειφυγίᾳ δὲ αὐτὸν διὰ τῆσδε τῆς νομοθεσίας καταδικάζομεν τοῦ τόπου, καθ' ὃν γέγονεν ἡ πλημμέλεια τοῦ φονικοῦ μιάσματος. τοῦτο δὲ, μὴ πλείονα τὴν ἀνίαν καὶ τοῦ ἀλγήματος αὔξησιν τοῖς τῷ πεφονευμένῳ διαφέρουσι κατεργαζομένη. ἴσως δὲ καὶ ἀμφοτέρων οὐκ ἀσυμφόρως, ὡς ἂν μήποτε τοῦ λελυπηκότος συνεχεῖ ὁράσει, καὶ τῇ τοῦ προβεβιωκότως μνήμῃ εἰς αὐθαίρετον ἐκδίκησιν οἱ προσήκοντες παρορμώμενοι, κακῷ τὸ κακὸν ἐξιάσασθαι πειραθῶσι, καὶ διπλοῦν ἐργάσωνται τὸ πτῶμα τῆς μιαιφονίας. ἔσω μὲν οὖν ἀειφυγίᾳ πάντως ὁ φονεὺς ἐκεῖθεν καταδικαζόμενος, καὶ μηδέποτε περινοστῶν ἐκεῖ, καὶ αὐλιζόμενος ἐν τῇ γῇ, ἢ

NOVELLA XII.

De his qui caedes committunt gladio, vel magnis fustibus, vel lapidibus, idque consulto.

Lex Mosis pronuntiat, homicidam e sacrario adripiendum esse. Nec item Iustinianus ullum relinquit asylum adulteris, & virginum raptoribus, & furibus, & homicidis. Hoc ergo qui cognoscamus? qui magnum illud templum asyli locum statuit * * * * Haec igitur iam sancire decrevimus, prioris quidem leges severitatem cum benigniore decretorum ecclesiasticorum censura commutantes; dissolutionem vero licentiamque delinquentium, quae illam ipsam ob caussam facilem imitationem habet, non poenarum dumtaxat vinculo sanantes; verum etiam patrimonii prope totius ademtione, quod homicida possidet: ipsis quidem homicidis de salute, reipublicae vero, ne quis simili quodam fervore rapiatur, utili consilia prospicientes: ut utraque ratione tum ius ipsum salvum sit, tum canonum ecclesiasticorum ingens atque divinum privilegium conservetur; adeoque cautionibus amborum imitationis frequentia coerceatur. Quod igitur attinet vitae rationem, quam agere homicida debet; ita ordinari haec iubemus, uti canones accurate statuunt. Nos autem hac eum constitutione perpetuo damnatum exsilio pellimus eo loco, quae piacularis illius caedis facinus admissum fuit: partim ut hoc exsilio puniatur is, qui deliquit; partim ut efficiatur, ne tristitia maior & doloris incrementum occisi propinquis accidat; quod utrimque fortassis haud est inutile, ne unquam eius adsiduo conspectu, qui dolorem attulit, & vita defuncti memoria, sponte concitati ad ultionem necessarii, malum malo sanare conentur, & casum homicidii duplicem faciant. Quapropter omnino damnatus illinc homicida perpetuum exsulet, nec unquam istic vagetur,

aut

aut in ea terra domicilium habeat, quae oris rictu diducto fratris iniuste necati sanguinem excepit. Atque hanc adeo primam secundum ecclesiasticam censuram condemnationem ferat. Praeterea vero facultatum suarum amissionem substineat, quae tamen fisco non addicentur. Nam si uxor sit homicidae, non dotem illa solum, cum rebus suis omnibus, auferet; verum etiam donationem propter nuptias. Quod si theoretrum quoque promissum ei forte fuerit, aliudve quiddam; etiam illius omnino recuperationem & proprietatem habeat, si liberi nulli exstent. Iis vero superstitibus, nuptialium lucrorum usumfructum percipiat, observatis in hoc omnibus legum praescriptis: quum interim liberi reliquorum paternorum bonorum in trientem heredes sint. Ac si quidem homicida motu proprio, vel ipsum in viam revocantium consilio & adprobatione, commisso prius scelere deposito, solitariam ad vitam transierit; tertiam bonorum eius partem monasterium accipiet, reliquo triente uxori & liberis interfecti, ad exiguum calamitatis eorum solatium, reservato. Quod si nulli sint interfecto liberi, pars haec tertia bonorum uxori, & adscendentibus, ex aequo dividetur. Vxore vero iam ante vita defuncta liberis exstantibus; adscendentibus illi praeferantur. Quod si nec liberi, nec uxor, nec parentes interemto superstites sint: cognati ceteri, qui ex lege vocantur ad successionem, nec in detegenda caede negligentes fuerunt, trientem bonorum auctoris iniuriae capiant. Si vero solitariam vitam homicida non fuerit amplexus, non triens, sed bes facultatum ipsius secundum indicatam constitutionem parti eius, qui occisus est, tribuatur. Praeterea nullus unquam huiusmodi criminis convictus vel civilem, vel alium quemcumque magistratum actumve gerat & obeat, ne quidem si sacrum rescriptum impetraverit: sed infames omnino sint, veluti quibus vita dumtaxat benigne condonata fuerit. Ii tamen, qui ex abundantia quadam malitiae proximi caedem animo meditato perpetrarunt, & in hoc ipsum instructi, paratique adeo fuerunt in necem fratris, ipso cum animae suae detrimento atque pernicie; citra exceptionem tondeantur, & monachorum coetibus adgregentur; neque tantum ad tempus poenitentiae praestitutum, verum & per omnem vitam suam in monasterio gubernentur. At vero qui aliter caedem admiserunt, sponte quidem illi, sed temeritate quadam, & irae ratione carentis obreptione; quique non meditati, non prius instructi, non deliberationibus ante habitis homicidium perpetrarunt; perpetuo quidem exsilio praeter alia subiicientur, solitariam tamen vitam amplecti non cogentur.

ἔχανε τὸ τοῦ ἀδίκως ἀναιρεθέντος ἀδελφοῦ ὑποδέξασθαι αἷμα. καὶ τοῦτο πρῶτον μετὰ τὴν ἐκκλησιαστικὴν ἐπιτίμησιν τὸ κατάκριμα δεχέσθω. πρὸς τούτῳ δὲ καὶ τῆς οἰκείας ἔκπτωσιν ὑφιστάσθω περιουσίας, οὐ τῷ δημοσίῳ προκυρουμένης. εἰ γὰρ ὕπεστι γαμετὴ τῷ φονευτῇ τήν τε προῖκα δεῖ καὶ τὰ οἰκεῖα πάντα κομίζεσθαι ταύτην, καὶ ἔτι τὴν πρὸ τοῦ γάμου δωρεάν. εἰ τύχῃ δὲ καὶ θεώρετρον ὑποσχεθεῖσα, ἢ ἄλλο τι, καὶ τούτου πάντως ἔχειν τὴν ἀνάληψιν καὶ τὴν κυριότητα, παίδων μὴ ὑπόντων. εἰ δὲ ὕπεισι παῖδες, τῆς χρήσεως τῶν γαμικῶν κερδῶν ἀπολαύειν αὐτήν, πασῶν τῶν ἐπὶ τούτοις νομικῶν παρατηρήσεων συντηρουμένων: τῶν δὲ παίδων ἐκ τῆς ἄλλης πατρῴας περιουσίας τῷ τρίτῳ κληροδοτουμένων. καὶ εἰ μὲν ὁ φονεὺς οἰκείᾳ προθέλει. ἢ τῇ τῶν κανονιζόντων αὐτὸν συμβουλίᾳ καὶ δοκιμασίᾳ πρὸς τὸν μοναχικὸν (τὸ πρότερον ἀποσκευαζόμενος μῖσος) μετέλθῃ βίον, λαμβάνειν τὸ μοναστήριον τὸ τρίτον μέρος τῆς αὐτοῦ περιουσίας, τοῦ λοιποῦ τρίτου μέρους τῇ γυναικὶ καὶ τέκνοις φυλαττομένου τοῦ τελευτήσαντος, εἰς μικρὰν παραμυθίαν τῆς ἑαυτῶν δυσκληρίας. εἰ δὲ οὐχ ὕπεισι τῷ πεφονευμένῳ παῖδες, τῇ γυναικί, καὶ τοῖς ἀνιοῦσιν ἐξ ἴσου διαιρουμένου τοῦ τοιούτου τρίτου. γυναικὸς δὲ τοῦ βίου προαπελθούσης, καὶ παίδων ὄντων, τούτους προτιμᾶσθαι τῶν ἀνιόντων. εἰ δὲ μὴ παῖδες, μήτε γυνή, μήτε ἀνιόντες εἰσὶ τῷ ἀναιρουμένῳ, τοὺς ἄλλους ἐκ νόμου καλουμένους συγγενεῖς, καὶ πρὸς τὴν δήλωσιν μὴ ῥαθυμήσαντας, τοῦ ἀδικήσαντος λαμβάνειν τὸ τρίτον. εἰ δὲ πρὸς τὸν μοναδικὸν ὁ φονεὺς μετέλθῃ βίον, οὐ τὸ τρίτον, ἀλλὰ τὸ δίμοιρον τῆς ἑαυτοῦ περιουσίας κατὰ τὴν εἰρημένην διάταξιν τῷ τοῦ πεφονευμένου κληροδοτεῖσθαι μέρει. καὶ πρὸς τούτῳ, μηδέποτε μηδένα τοιούτῳ ἐγκλήματι ἑαλωκότα, ἢ πολιτικὴν ἢ ἄλλην τὴν οἱανοῦν πρᾶξιν μεταχειρίζεσθαι, μηδὲ θείας ἀντιγραφῆς ἀξιούμενον: ἀλλ' εἶναι παντοίως ἀτίμους, οἷς τὸ ζῆν μόνον φιλανθρώπως συγκεχώρηται. πλὴν τοὺς μὲν περιουσίᾳ κακίας μελέτην θεμένους τὴν τοῦ πλησίον σφαγήν, καὶ αὐτὸ τοῦτο προευτρεπισαμένους καὶ παρασκευασαμένους ἐπ' ὀλέθρῳ τῆς ἑαυτῶν φυχῆς εἰς τοῦ ἀδελφοῦ θάνατον, πάντως ἀποκείρεσθαι, καὶ μοναχοῖς ἐγκαταλέγεσθαι; καὶ οὐ μόνον τὸν ἐπ' αὐτοῖς δοκιμασθέντα χρόνον τῆς μετανοίας, ἀλλὰ καὶ τὸν ἅπαντα τῆς ζοῆς αὐτῶν ἐν μοναστηρίῳ διοικονομεῖσθαι. τοὺς δὲ ἄλλους ἑκουσίως μὲν ἀνῃρηκότας, προπετείᾳ δὲ καὶ συναρπαγῇ ἀλογίστου θυμοῦ, οὐ μελέτῃ καὶ προπαρασκευῇ καὶ προβουλίοις τὰ τῆς μιαιφονίας ἐπιδεξαμένους, τὴν μὲν ἀειφυγίαν πρὸς ἅπασι τοῖς ἄλλοις ὑφίστασθαι, οὐ μέντοιγε τὸν μονήρη βίον αἱρεῖσθαι καταναγκάζεσθαι.

SCHOLION.

Ceterum discrimen homicidiorum, quae aliter accidunt, in Basilicorum libris reperies.

ΣΧΩΛΙΟΝ

Τὴν δὲ διαφορὰν τῶν ἄλλως προβαινόντων φόνων, ἐν τῇ ἑξηκονταβίβλῳ ἐφευρήσεις.

NEA-

ΝΕΑΡΑ ΙΓʹ.

Ἐκ τοῦ τόμου τῆς ἑνώσεως, γενομένου ἐπὶ Κωνσταντίνου τοῦ Πορφυρογεννήτου, ὃς καὶ ἐτεσίως ἐπ' ἄμβωνος κατὰ τὸν Ἰούλιον μῆνα ἀναγινώσκεται.

Ἀποφαινόμεθα κοινῇ γνώμῃ καὶ κρίσει ἀπό γε τοῦ παρόντος ἔτους (ὅ ἐστιν ἔτος ςυκη. ἐπινεμήσεως η.) τέταρτον γάμον μηδενὶ τολμᾶσθαι, ἀλλ' εἶναι ἀπόβλητον παντελῶς. καὶ εἴ τις ἐπὶ τοιοῦτο ἐλθεῖν συνοικέσιον προεθυμήθη, πάσης ἀπεστερημένον εἶναι συνάξεως ἐκκλησιαστικῆς, καὶ αὐτῆς τῆς πρὸς τὸν ἅγιον ναὸν εἰσόδου ἀλλότριον, μέχρις ἂν ἐπιμένῃ τῷ συνοικεσίῳ. τοῦτο γὰρ καὶ τοῖς πρὸ ἡμῶν ἁγίοις ἔδοξε πατράσι. καὶ ἡμεῖς δὲ τὴν γνώμην ἐκδηλοτέραν ποιοῦντες, ὡς ἀλλότριον αὐτὸν τῆς Χριστιανικῆς πολιτείας ἀποκρύττομεν. ἀλλ' οὕτω μὲν ἐπὶ τοῦ τετάρτου γάμου. ἵνα δὲ καὶ τὰ τῶν ἄλλων γάμων εὐσχημονεστέρων τυπωθῇ, καὶ τοῦ τῶν Χριστιανῶν βίου μὴ ἀνάξιον ἔσχῃ τὴν προσαγωγὴν, καὶ περὶ τοῦ τρίτου ὁρίζομεν γάμου, ὥστε μηδὲ ἁπλῶς μηδὲ ὡς ἔτυχεν ἐπιτελεῖσθαι αὐτόν. καὶ γὰρ συγκεχώρηται μὲν ὡς ῥύπασμα τοῖς πατράσιν, οὔπω τότε καθὼς νῦν γινομένου τοῦ πράγματος ἀπηρυθριασμένως, οὐδ' εἰς πλάτος ἐξηπλωμένου, ἀλλ' ὥσπερ εἴ τις ἐν οἴκῳ παραπεπτωκὼς, ἐν γωνίᾳ παρίδῃ πολλάκις κείμενον ῥύπασμα. νῦν δὲ ὅταν χώραν ἔλαβε παῤῥησίας, καὶ ὡς οὐδὲν ἔχων εἰς ἀσχημοσύνην οὐδὲ ῥυπαίνων λογίζεται, ἐκ τοῦ προβῆναι εἰς πληθυσμόν. καλῶς ἔδοξεν ἀνακαθαίρειν αὐτὸν, ὥσπερ καὶ αἰσχρὸς οὐκ ἐν γωνίᾳ παρεῤῥιμμένον, ἀλλ' ἐπὶ τῆς οἰκίας ἐξηπλωμένον. οὐδαμῶς ἐῶμεν, ἀλλὰ καθαίρομεν, καὶ τὸ ἐκ τούτου ἀηδὲς ἀποβάλλομεν. καὶ τῇ ἀνθρωπίνῃ συνυπείκοντες ἀσθενείᾳ καὶ τῇ Χριστιανῶν ζωῇ, τοῦτο ἐπὶ τῶν τρίτων γάμων παραφυλάττεσθαι διορίζομεν, ὥστε εἴ τις πρὸς τεσσαρακοστὸν ἔτος ἀναβεβηκὼς, καὶ μήτε τὴν φύσιν αἰδούμενος, μήτε τῆς ὀφειλομένης Χριστιανοῖς εὐκόμου ζωῆς φροντίδα ποιούμενος, ἀλλὰ μόνης τῆς ἐμπαθοῦς ἐπιθυμίας γινόμενος, πρὸς τρίτον ἑαυτὸν ἐπιῤῥίπτει γάμον, τοῦτον μετὰ πάσης ἀκριβείας καὶ παρατηρήσεως μέχρι πενταετίας ἀμέτοχον εἶναι τῆς τοῦ ἁγιασμοῦ μεταλήψεως, καὶ μηδαμῶς ἐπ' αὐτῷ συντέμνεσθαι τὸν χρόνον. ὃς γὰρ μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τὸ ῥύπασμα ἐν τῇ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησίᾳ εἶναι ἢ λέγεσθαι ἠγάπησε, τίνα παρέξει πληροφορίαν τῆς περὶ τὸν βίον αὐτοῦ σπουδῆς, δι' ἣν ὁ χρόνος τῆς μεταλήψεως τῶν ἁγιασμάτων αὐτῷ συντμηθήσεται; ἀλλὰ καὶ μετὰ τὸ ἀξιωθῆναι τῆς ἀχράντου μεταλήψεως οὐκ ἔσται συγκεφωρημένον αὐτῷ ἐν ἄλλῳ καιρῷ τῇ μεταλήψει προσιέναι, ἢ ἐν μόνῃ τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, διὰ τὴν ἐκ τῆς προηγουμένης ἐγκρατείας τῶν νηστειῶν, ὡς δυνατὸν, ἀνακάθαρσιν. ταῦτα δὲ φαμὲν, ὅταν μὴ τέκνα παρῇ ἐκ τῶν προτέρων γάμων τοῖς ἤδη μετὰ τὸ τεσσαρακοστὸν ἔτος τρίτην ἄγεσθαι προῃρημένοις γυναῖκα. ἐπεὶ ἐὰν τέκνα παρῇ ἀσυγχώρητος αὐτοῖς ἡ τριγαμία. λίαν γάρ ἐστιν ἄδικον, τὸν μὲν χαρίζεσθαι τῇ ἐξώρῳ ἐπιθυμίᾳ, τοῖς δὲ παισὶ τῶν προτέρων γάμων τῷ προνοεῖσθαι τὸ ἀσφαλὲς, καὶ ἄλυπον, καὶ ἀτάραχον, καὶ ὅσα τὸ ἀνθρώπινον

NOVELLA XIII.

Ex unionis Tomo, qui factus est sub Constantino in Porphyra nato, & annis singulis in suggestu mense Iulio legitur.

Decernimus sententia iudicioque communi, ne ab hoc anno praesenti (qui est annus mundi Iↄↄ cIↄ ccccxxviii. indictione viii.) quartas nuptias ullus contrahat, sed ut omnino eae reiiciantur. Quod si quis ad eiusmodi coniugium progredi decreverit, ab omni conventu ecclesiastico exclusus esto, & ab ipso in sacrosanctam aedem ingressu tantisper alienus, donec in hoc coniugio permanserit. Hoc enim sanctis quoque patribus, qui ante nos vixere, visum fuit. Ac nos sane sententiam reddentes apertiorem, eum velut alienum a republica Christianorum abdicamus. Et in hunc quidem modum de quarto matrimonio. Ceterum ut & illa, quae ad alia matrimonia pertinent, honestius constituantur, & conciliationem vita Christianorum non indignam habeant: de tertio quoque matrimonio definimus, ne simpliciter atque temere perficiatur. Nam permissum id quidem est a patribus, velut inquinamentum quoddam; quum necdum id temporis, uti nunc, res citra pudorem perageretur, ac late diffusa foret; sed ita contingeret, ac si quis in domum forte delatus, sordes in angulo quodam sitas conspiciat. Nunc vero, quum spatium sibi quoddam audaciae sumserit, & magnam ad frequentiam progrediendo, nihil turpitudinis habere, nihil sordium existimetur: recte visum est repurgandum, sicuti nec foedum aliquid, non iam amplius in angulum reiectum, sed per aedes ipsas diffusum, ullo modo relinquimus; sed expurgamus, & nauseam ex eo provenientem removemus. Itaque tam imbecillitati humanae, quam vitae Christianorum obsecundando nos accommodantes, hoc in tertiis nuptiis servandum statuimus ut si quis ad annum quadragesimum provectus, & neque naturae motus reverentia, neque vitae decentis & honestae, quae a Christianis requiritur, habita ratione; sed vitiosa tantum libidine victus, ad tertium se matrimonium proiecerit: omni accuratione ac diligenti observatione adhibita perceptionis sacramenti nos sanctificantis in quinquennium exsors esto, neque de hoc tempore quid ullo modo decidatur. Nam qui post annum aetatis quadragesimum in ecclesia Christi vel esse, vel adpellari, amat inquinamentum, quodnam in corrigenda vita studii certum praebebit argumentum, propter quod sacramentorum sanctificantium perceptionis tempus ei minuendum sit? Quin ne postea quidem, quam ad puram hanc perceptionem admissus fuerit, ei licitum ac permissum erit, ut ad perceptionem hanc, alio tempore accedat, quam in sola salutari Christi Deique nostri resurrectione, propter factam (quanta sane fieri potuit) ex praecedenti ieiunorum temperantia repurgationem. Haec autem dicimus, quum nulli de prioribus matrimoniis exstant iis liberi, qui iam post

annum aetatis quadragesimum uxorem tertiam ducere voluerunt. Quippe si liberi sint, tertium eis coniugium permittendum non erit. Est enim sane quam iniquum, intempestivae libidini partem indulgere, nec liberis e prioribus matrimoniis susceptis prospici, ut securi sint, ut expertes moeroris, perturbationis, & aliorum, quae generi mortalium ex foecunda multorum liberum procreatione solent accidere. Quinetiam si quis annos triginta natus, & liberos ex prioribus coniugiis susceptos habens, uxori tertiae copuletur; & ipse citra ullam impetrationem veniae perceptionis sacramentorum ad annum quartum exsors esto: quum satis pareat, eum alia nulla re, quam intemperantia motum, & quod carnalis libidinis mancipium sit, ad eiusmodi se matrimonium conferre. Itidem postea, quam mysteriorum perceptionem impetraverit, ter dumtaxat iis fruendi quotannis facultatem habebit: semel in salutari Christi atque Dei nostri resurrectione, secundo in obdormitione immaculatae dominae nostrae Deiparae, tertium natalitio die Christi Deique nostri: propterea quod in his quoque ieiunium praecedat, & emolumentum ex eo proveniens. Quod si liberi nulli superstites sunt, quandoquidem sobolis procreationem adpetere non eiusmodi quiddam est, quod veniam non mereatur; condonandum erit hoc matrimonium, & ea tantum poena, quae dudum & huc usque fuit in usu, multandum: atque haec de tertiis nuptiis. Enim vero nec alteras, nec primas citra cautionem admittimus; sed eas quoque sic contrahendas statuimus, nullam ut improbam caussam habeant, vel ex raptu, vel ex praecedente clandestino stupro: sed ut legitimae sint, & inquinationibus huiusmodi, ac impuritate scortationum careant. Si quis igitur indicatis hisce constitutionibus spretis, ad coniugalem consuetudinem primam vel alteram coiverit; eum Christi ecclesia, quae pura est, nec labem ullam vel rugam habet, salutaribus censuris subiiciens, non prius ad divinorum mysteriorum perceptionem admittet, quam definitum ob scortationem tempus eum accurate complesse cognoverit; (nisi forte necessarius e vita discessus urgeat) hoc est, donec annus septimus completus fuerit. Sacerdos autem, qui neglecta lege iam sancita quemquam horum ad sacram aliquam perceptionem audebit admittere, de gradu suo periclitabitur: & is, qui contra sanctionem promulgatam ad communionem sacram admissus uerit, rursus inter exsortes communionis referatur, donec annus septimus impleatur.

καταλαμβάνει ἐκ τῆς πολυπόνου τεκνώσεως. καὶ εἴ τις δὲ τριακοντούτης ὢν, καὶ τέκνα ἔχων ἐκ τῶν προλαβόντων γάμων, τρίτῃ γυναικὶ συνάπτοιτο, καὶ οὗτος ἀσυγχώρητος μέχρι τετάρτου ἔτους τῆς κοινωνίας τῶν ἁγιασμάτων ἀμέτοχος ἔσται· διότι δῆλός ἐστιν ἐξ οὐδενὸς ἑτέρου ἀλλ' ἢ ὑπὸ ἀκρασίας κινούμενος, καὶ τοῦ δοῦλος εἶναι σαρκικῆς ἐπιθυμίας, ἐπὶ τὸν τοιοῦτον γάμον ἐλθεῖν. καὶ μετὰ τὸ τυχεῖν δὲ τῆς μεταλήψεως τῶν μυστηρίων, τρὶς τοῦ ἐνιαυτοῦ μόνον ἀξιωθήσεται τῆς ἀπολαύσεως. ἅπαξ μὲν ἐν τῇ σωτηρίῳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν ἀναστάσει, δεύτερον δὲ ἐν τῇ κοιμήσει τῆς ἀχράντου δεσποίνης ἡμῶν Θεοτόκου. καὶ τρίτον ἐν τῇ γενεθλίῳ ἡμέρᾳ τοῦ Χριστοῦ καὶ Θεοῦ ἡμῶν. διὰ τὸ καὶ ἐν ταύταις προηγεῖσθαι νηστείαν, καὶ τὸ ἐκ ταύτης ὄφελος. εἰ δὲ παῖδες μὴ περίεσιν, ἐπειδὴ τὸ τεκνογονίας ἐπιθυμεῖν οὐκ ἀσύγγνωστον, τηνικαῦτα συγγνώμης ἀξιωθήσεται ὁ τοιοῦτος γάμος, καὶ μόνῳ τῷ ἐξ ἀρχῆς καὶ μέχρι τοῦ νῦν κρατήσαντι ἐπιτιμίῳ θεραπευθήσεται. ταῦτα μὲν καὶ περὶ τρίτου γάμου. οὐ μὴν οὐδὲ τὸν δεύτερον οὐδὲ τῶν πρῶτον ἐκτὸς ἀσφαλείας ἐῶμεν, ἀλλὰ κἀκείνους ὁρίζομεν οὕτω συνίστασθαι, ὥστε μηδεμίαν ἔχειν πονηρὰν αἰτίαν, ἢ ἐξ ἁρπαγῆς, ἢ ἐκ προηγησαμένης λαθραίας φθορᾶς, ἀλλὰ νομίμους καὶ καθαρεύοντας τῶν τοιούτων μολυσμάτων, καὶ πορνικῆς ἀκαθαρσίας. εἴ τις οὖν τῶν εἰρημένων καταφρονήσας τύπων πρὸς γαμικὴν ὁμιλίαν πρώτην ἢ δευτέραν συνέλθῃ, τοῦτον ἡ τοῦ Χριστοῦ ἐκκλησία, ἡ καθαρά, καὶ μηδένα σπῖλον ἔχουσα ἢ ῥυτίδα, τοῖς σωτηρίοις ὑποβάλλουσα ἐτασμοῖς, οὐ πρὶν εἰς μετάληψιν τῶν θείων παραδέξεται μυστηρίων, ἢ τὸν ὡρισμένον ἐπὶ τῇ πορνείᾳ χρόνον μάθῃ αὐτὸν ἀκριβῶς ἐκπληρῶσαι (εἰ μὴ ἄρα ἡ τοῦ βίου ἀναγκαία κατεπείγει ἀναχώρησις) τουτέστι, μέχρις ἂν τὸ ἕβδομον ἐκπληρωθῇ ἔτος. ὁ δὲ τολμῶν ἱερεὺς παρὰ τὸν διατετυπωμένον ὅρον μεταλήψεως θείας τινὰ τούτων ἀξιῶσαι, περὶ τὸν ἴδιον κινδυνεύσει βαθμόν. δηλονότι τοῦ ἀξιωθέντος παρὰ τὸν ὡρισμένον τύπον τῆς θείας κοινωνίας, πάλιν εἰς τὸ ἀκοινώνητον περιϊσαμένου μέχρι συμπληρώσεως τοῦ ἑβδόμου ἔτους.

ΤΟΥ ΚΥΡΙΟΥ ΤΟΥ

ΚΩΝΣΤΑΝΤΙΝΟΥ

ΤΟΥ ΒΑΣΙΛΕΩΣ

Τοῦ Πορφυρογεννήτου.

ΝΕΑΡΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ.

Περὶ τῶν στρατιωτικῶν. ἣν ὑπηγόρευσε Θεόδωρος πατρίκιος καὶ κοιαίστωρ ὁ δεκαπολίτης.

ΩΣπερ ἐν σώματι κεφαλὴ, οὕτως ἐν πολιτείᾳ στράτευμα. ὧν οὕτως ἢ ἑτέρως ἐχόντων, ἀνάγκη καὶ τὸ πᾶν συμμεταβάλλεσθαι. καὶ ὃς μὴ ταῦτα ὑπὸ πολλὴν τίθεται πρόνοιαν, περὶ τὴν οἰκείαν σφάλλεται σωτηρίαν. εἴπερ οἰκείαν οἴεσθαι χρὴ τὸ κοινόν. καὶ ἐπειδὴ τῷ χρόνῳ τὰ τῶν στρατιωτῶν ἀῤῥωστήσαντα, ὅθεν αὐτοῖς καὶ ἡ τοῦ εἶναι καὶ ζῆν προσῆν ἀφορμὴ, πρὸς τὸ χαλεπώτερον ἐναπέκλινεν, ἡ ἐκ θεοῦ βασιλεία ἡμῶν πρὸς τὸ εὐεκτοῦν καὶ ἀμεινότερον ταῦτα μετήνεγκε, κοινὴν τῷ παντὶ χαρισαμένη τὴν λυσιτέλειαν. Θεσπίζομεν τοίνυν αὐτὸ δὴ τοῦτο, ὅπερ ἡ συνήθεια ἀγράφως προεκύρωσε, μὴ ἐξεῖναι τοῖς στρατιώταις, τὰ ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται, κτήματα διαπωλεῖν. συντηρεῖσθαι δὲ εἰς ἑκάστην στρατείαν, ἱππέων μὲν ἀκίνητον κτῆσιν, δ΄. λιτρῶν ὕπαρξιν. οἷς ἀριθμεῖσθαι κελεύομεν καὶ τοὺς ἐπὶ τὸν στόλον ἀποτεταγμένους πλωΐμους, τοῦτε Αἰγαίου πελάγους, καὶ τῆς Σάμου, καὶ τῶν Κιβυῤῥαιωτῶν. αὐτόστολοι γὰρ καὶ οὗτοι καὶ αὐτερέται βαρείας μετιᾶσι τὰς ὑπηρεσίας. τοῖς δὲ τὰ βασιλικὰ πλωΐμα ἐπὶ ῥόγαις ὑπηρετουμένοις, καὶ τοῖς λοίποις πλωΐμοις, ἤδε νῦν ἐκράτησεν ἐκ συνηθείας δύο λιτρῶν εἰς ἑκάστην στρατείαν ἀκίνητον διασώζεσθαι κτῆσιν, ὃ καὶ ἡμῖν ἀρκούντως ἔχειν δοκεῖ. εἰ μὲν οὖν ἐν τοσαύτῃ ἀκινήτῳ κτήσει εἶεν οἱ ἐν ἑκατέραις στρατείαις κατειλεγμένοι, καὶ σώζοιεν ταύτην συντηροῦντες ἀνεκποίητον, καὶ παραπέμποιεν εἰς τοὺς φυσικοὺς κληρονόμους, καθ' ὃν ἂν βούλοιντο νόμιμον τρόπον, μετὰ τοῦ οἰκείου μέντοιγε βάρους, εἴτε κατιόντες εἶεν πρὸς οὓς παραπέμπονται, εἴτε ἀνιόντες, εἴτε ἐκ πλαγίου, εἴτε ἐξ ἀδιαθέτου ἰσοκληρία τισὶν ἁρμόσει, εἴτε ἀπὸ διαθήκης ἐκ ἀνίσων μερῶν εἰκότως κληθεῖεν, γνήσιοι ἢ φυσικοὶ, ἢ ἐξωτικοὶ, παγανοὶ κληρονόμοι. (τοὺς ἀξιωματικοὺς γὰρ παντὶ τρόπῳ ἀποκλείομεν πρὸς τὰς τοιαύτας διαδοχὰς) καὶ κατὰ ἀναλογίαν τοῦ κέρδους τῆς κληρονομίας, ἕπεσθαι ὁριζόμεθα. καὶ τὸ βάρος τῆς συντελείας. κινητὴν δὲ οὐ περιεργαζόμεθα ὕπαρξιν, ἀλλ' ἐν ἐξουσίᾳ αὕτη κείσεται τοῦ κεκτημένου. εἰ μήπου κατὰ πολὺ ἡ ἀκινητὸς ἐλαττοῦται. δέον γὰρ τότε ἀνδρὸς ἀγαθοῦ δοκιμασίᾳ τὸ ἐλλιπὲς τῆς ἀκινήτου ἐκ τῶν κινητῶν ἀναπληροῦσθαι. εἰ δὲ ἐν περιουσίᾳ πολλῶν ἀκινήτων ὁ στρατιώτης καθεστήκοι, ὥστε καταπολὺ τὴν δικαίαν ὑπερβαίνειν ποσότητα. εἰ μὲν ἅπαντα ἐν τοῖς στρατιωτικοῖς κώδιξιν ἀπογράφονται, μὴ δύνασαι μήτε ταῦτα, μήτε ἐκ τούτων τὸν στρατιώτην διαπωλεῖν, κἂν μείζονος εἶεν ἠξιωμένα τιμῆς τὰ περιλιμπανόμενα. μᾶλλον δὲ μὴ δύνασθαί τινα ἐκ τούτων ἀγοράζειν, καὶ μάλιστα περίβλεπτον, ἢ ἀξιωμα-

IMPER.

CONSTANTINI

PORPHYROGENNETAE

NOVELLA CONSTITUTIO.

De militaribus fundis: quam dictavit Theodorus patricius & quaestor Decapoleos.

QVale quiddam in corpore caput, tale quid est exercitus in republica. Quae duo si recte, vel secus adfecta sint: necesse est cum eis mutari omnia. Atque his qui magna cura non prospicit, de salute sua periclitatur: si modo suum existimare debet, quod publicum est. Et quoniam paulatim res militum laborantes, unde scilicet ipsis & exsistendi & victitandi suppetebat opportunitas, in deteriorem ac difficiliorem conditionem deflexerunt: constituta divinitus maiestas nostra ad statum haec recte comparatum & meliorem, publico ipsam rempublicam commodo adficiens, traduxit. Sancimus igitur id, quod ipsa consuetudo iamdudum citra scripturam confirmavit, ne militibus ea praedia, de quibus militiae functiones exhibentur, distrahere liceat; sed ad quamlibet militiam, equitum quidem possessio in rebus soli constituta, eiusmodi conservetur, ut quatuor libras aequet. Quibus adnumerari iubemus & classiarios, ad classem ordinatos, tam AEgaei maris, quam Sami, & Cibyrrhaeotarum. Nam quum hi & personaliter adesse classi, & remiges ipsimet esse cogantur: functiones sane quam graves obeunt. At in iis, qui stipendiis acceptis operas imperatoriis classibus exhibent, & in classiariis ceteris, ex consuetudine iampridem obtinuit, ut in singulas functiones militares servetur in rebus soli constituta duarum librarum possessio, quod nobis etiam satis esse videtur. Quantum sane in rebus soli si possideant, qui alterutram harum militiam obeunt, idque sibi servent citra ullam alienationem, & ad heredes naturales transmittant, quocumque modo legitimo voluerint, cum onere tamen suo; sive liberi ac descendentes sint, ad quos transmittunt, sive parentes & adscendentes sive ex transverso; sive ab intestato quibusdam portiones aequales competant, sive fortassis ab inaequalibus portionibus ex testamento vocentur, sui, vel naturales, vel extranei paganici heredes: (nam in dignitate constitutos omni modo ab huiusmodi successionibus excludimus) ut pro rata lucri, ex hereditate provenientis, etiam functionis onus sequatur. De bonis autem mobilibus nihil curiose statuimus, sed erunt haec in potestate possidentis: nisi forte accidat, ut rerum soli magna facta sit imminutio. Tunc enim arbitrio viri boni quod in rebus soli constitutae possessioni deest, de mobilibus supplendum erit. Sin autem multis soli rebus abundet miles, ita ut longe iustam quantitatem excedant: siquidem omnia descripta sunt in codicibus militaribus, neque poterit

haec, neque de his quidquam distrahere miles, quantumvis multo maioris aestimentur quae supersunt. Vel potius nemo quidquam horum emere poterit, praesertim spectabilis, aut in dignitate constitutus, aut metropolitanus, aut episcopus, vel monasterium, vel alia quaecumque religiosa domus, vel potens, ad scholarem usque; sciturі se nullam de pretiis actionem habituros. Quin nec impensarum habebitur ratio, quamvis in excolendas res emtas multa expenderint. Materias tamen suas ita recipient, ut statum priorem non laedant. Quod si omnia descripta non sunt, sed forte possessionem miles seorsum suis inclusam terminis habet, nec ulli militiae servituti obnoxiam: facultatem habeat eius alienandae, quocumque modo volet: tantum ut descripta in rebus soli possessio eius ad exhibendam functionem militarem sufficiat. Quippe si quid desit, cogetur is, qui a milite praedium ex aliqua causa nactus est, quod deficit per illas ipsas res soli supplere. Sin res soli, quas miles possidet, prorsus descriptae non sunt; quae magis fertiles sunt, ad quatuor usque libras tacite sint obligatae. Quo quidem illae privilegio ex providentia nostra munitae sunt. Eorum autem, quae reliqua sunt, permissa sit eis alienatio. Ac si quidem usuvenerit, ut unus fertiliora prius emat, alius minus utilia posterius; & ex privilegio iam exposito, fertiliora fuerint evicta: iura prioritatis adversus posteriorem anterior habeat. Quod si possessiones in rebus soli plures & pretiosas admodum habentes, eam quae descripta fuit, alienaverint; posteaque ut descriptam evincere voluerint: evictionis subsidium eis damus, & ut aliis ex possessionibus emtori satisfiat, quum scilicet ultra quatuor quidem libras equites, classiarii vero ultra duas in bonis habent. Quod si partem functionis militaris aliquis exhibet, pro rata partis eius etiam de eo, quod in bonis habere debet, statuendum erit. Non aliter autem dominium praediorum militarium iis adquiratur, qui ea quocumque titulo possident; nisi annorum quadraginta tempus adtestatione nulla interveniente effluxerit. Propemodum enim malae fidei possessoribus hos olim quoque consuetudo numerabat: nisi quod ex contractu possidentes, nullum fructuum damnum sentiebant: malae vero fidei possessores, & fructus & reditus, & omne detrimentum solvebant: id quod nobis quoque placet. Milites vero existimandos statuimus, non eos modo, qui sacris militum legionibus sunt devoti: sed & hos, qui ex iniuria quadam fortunae inopes facti, per edictum immunitatem consequuti sunt: quos iisdem cum illis frui privilegiis aequum censemus, non concedentes, ut vel ab ipsismet ea distrahantur, de quibus functiones militares exhibentur; multo minus a fisco. Nam si vere proprieque dominis interminamur ob id, quod expedit publice: qui nam fisco distrahere permittemus: & non scriptam illam veterem iniquitatem, legis obtinere vicem concedemus? quam quidem ubique terrarum & maris expulsam oportuit, ut quae maxime belluina sit & immanissima. Nam equidem arbitror illos, qui hanc introduxerunt, eamdem cum ursis naturam

ματικὸν, ἢ μητροπολίτην, ἢ ἐπίσκοπον, ἢ μοναστήριον, ἢ ἕτερον τὸν οἱονδήποτε εὐαγῆ οἶκον, ἢ δυνάστην, μέχρι σχολαρίου. εἰδότας, ὡς οὐκ ἔσται αὐτοῖς περὶ τῶν τιμημάτων ἀγωγή. ἀλλ' οὐδὲ ὁ περὶ τῶν δαπανημάτων λόγος, κἂν εἰ τύχοιεν πολλὰ καταναλωκότες εἰς φιλοπονίαν τῶν ἠγορασμένων. λήψονται μέντοιγε τὰς ὕλας αὐτῶν, μετὰ τοῦ μὴ βλάψαι τὴν προτέραν κατάστασιν. εἰ δ' οὐ πάντα ἀπογεγραμμένα εἰσὶν, ἀλλ' ἔχει εἰκότως ὁ στρατιώτης κτῆμα ἰδιοπερίοριστον, καὶ τῇ στρατείᾳ ἀκαταδούλωτον, ἐξουσίαν ἐχέτω ᾧ δὴ βούλοιτο τρόπῳ τοῦτο ἐκποιεῖν, ἐν ᾧ μέντοιγε ἡ ἀπογεγραμμένη ἀκίνητος κτῆσις αὐτοῦ ἱκανή ἐστιν ὑπηρετεῖσθαι τῇ στρατείᾳ. εἰ γὰρ ἀπολείπεται, ἀνάγκην ἕξει ὁ παρὰ τοῦ στρατιώτου λαβὼν ἔκ τινος αἰτίας τὸ κτῆμα, τὸ ἐλλειπὲς δι' ἀκινήτων ἀναπληρῶσαι. εἰ δ' οὐ δόλως ἀπογεγραμμένα εἰσὶ τὰ τοῦ στρατιώτου ἀκίνητα, τὰ εὐχρηστότερα σιωπηρῶς ὑποκείσθωσαν ἕως δ'. λιτρῶν. καὶ τούτῳ τῷ προνομίῳ ἐξ ἡμετέρας προνοίας συγκροτείσθωσαν. τὰ δὲ περιττὰ, ἐφεῖσθαι τούτοις ἐκποιεῖσθαι. καὶ εἴπερ συμβῇ τὸν μὲν, τὰ εὐχρηστότερα ἀγοράσαι πρότερον, τὸν δὲ, τὰ ἀχρηστότερα ὕστερον, ἐκνικηθῇ δὲ ἐκ τοῦ προτεθειμένου τούτου προνομίου τὰ εὔχρηστα· ἐχέτω τὰ τῆς πρεσβυτερίας δίκαια κατὰ τοῦ μεταγενεστέρου ὁ πρεσβύτερος. εἰ δὲ πολλὰς ἔχοντες ἀκινήτους κτήσεις καὶ πολυτίμους, τὴν ἀπογεγραμμένην ἐκποιήσαιεν, ἐκνικῆσαι δὲ βουληθεῖεν ἅτε ἀπογεγραμμένην, δίδοσθαι μὲν αὐτοῖς τὴν βοήθειαν τῆς ἐκνικήσεως, ἐκ τῆς ἄλλης δὲ τῷ ἀγοραστῇ τὸ ἱκανὸν περιποιεῖσθαι, ὅτε δηλαδὴ εὐποροῖεν ὑπὲρ τὰς τέσσαρας λίτρας μὲν οἱ ἱππεῖς, ὑπὲρ τὰς δύο δὲ οἱ πλωτῆρες. εἰ δὲ μέρει στρατείας ὑπηρετεῖταί τις, κατὰ ἀναλογίαν τοῦ μέρους αὐτοῦ καὶ τὴν εὐπορίαν τυποῦσθαι. μὴ ἄλλως δὲ κυριεύεσθαι στρατιωτικὰ τοῖς ταῦτα οἱῳδήτινι τρόπῳ κτωμένοις, εἰ μὴ ὁ τῆς τεσσαρακονταετίας ἀνεπιφώνητος διαῤῥεύσει χρόνος. σχεδὸν γὰρ τοῖς κακῇ πίστει νομεῦσιν ἠρίθμει τούτους καὶ πάλαι ἡ συνήθεια. πλὴν ὅσον ἐκ συναλλάγματος νεμηθέντες, τὴν τῶν καρπῶν ζημίαν διέφυγον. οἱ δὲ πίστει κακῇ νεμόμενοι, καὶ καρποὺς, καὶ προσόδους, καὶ πᾶσαν βλάβην κατατίθενται. ὃ καὶ ἡμῖν ἀρέσκει. στρατιώτας δὲ νομίζεσθαι διατυποῦμεν, οὐ τοὺς καθωσιωμένους μόνον ταῖς ἱεραῖς λεγεῶσι τῶν στρατιωτῶν, ἀλλὰ γὰρ δὴ τούτους, οἱ διά τινα τύχης ἐπήρειαν ἐπιδεεῖς ὀφθέντες, ἀδωρείας ἐνδίκης τετυχήκασι. τῶν αὐτῶν γὰρ καὶ τούτους ἀπολαύειν δικαιοῦμεν προνομίων, οὐ συγχωροῦντες οὔτε παρ' ἐκείνων πιπράσκεσθαι τὰ, ἐξ ὧν αἱ στρατεῖαι ὑπηρετοῦνται, καὶ πολλῷ πλέον παρὰ τοῦ δημοσίου. εἰ γὰρ τοῖς κυρίως δεσπόταις ἐπιτιμῶμεν τοῦ κοινῇ συμφέροντος ἕνεκεν, πῶς ἂν τῷ δημοσίῳ πιπράσκειν ἐπιτρέψωμεν, καὶ τὴν πάλαι ἄγραφον ἀδικίαν ἐκείνην, νόμου τάξιν ἔχειν μεθήσομεν; ἣν ἐχρῆν γῆς τε ἁπάσης ἐξελαύνεσθαι, καὶ θαλάσσης, ὡς οὖσαν θηριωδεστάτην καὶ ἀπηνεστάτην. οἶμαι γὰρ, ὡς οἱ ταύτην εἰσαγαγόντες, τὴν αὐτὴν ταῖς ἄρκτοις φύσιν τῇ πολιτείᾳ προσένειμον. λόγος γὰρ ἔχει, μόνας θηρίων τὰς ἄρκτους λιμῷ πιεζομένας τοὺς δακτύλους περιλιχμᾶσθαι. καίτοι καλῶς τις εἰδὼς, χεῖρας ἂν μᾶλλον ὅλης τῆς πολιτείας, ἀλλ' οὐχὶ δακτύλους τοὺς στρατιώτας εἶναι δοκοίη. ταῦτα μὲν οὖν τοῖς ἔμπροσθεν χρόνοις ἐντελῶς ἅμα καὶ λυσι-

σιτελῶς κατὰ τὸ ἡμῖν δοκοῦν διατυποῦμεν. ἐπὶ δὲ τοῖς προλαβοῦσι, πάλαι μὲν ἐπικρατεῖ ἀδιαίτητος καὶ παχυμερὴς συνήθεια, ἀναργύρως τοὺς ἀγοραστὰς τῶν στρατιωτικῶν ἐξωθεῖσθαι. ἡ δὲ λεπτομερὴς τῶν κατὰ μέρος διοίκησις ἄλλοτε ἄλλως, ἐν οἷσπερ ἂν αὐτὴν μετῆγον οἱ τῆς ψήφου κύριοι μεταφερομένη. πολλήν τινα λώβην παρεῖχε τοῖς πράγμασι, καὶ πᾶσαν ἀσάφειαν. ἡμεῖς οὖν ἅμα πρόσω καὶ ὀπίσω τοὺς περὶ τῶν συμφερόντων στρέφοντες ἀναλογισμοὺς, τὰς κεχυμένας ἐκείνας καὶ ποικιλοτρόπους ἀποδιαπομπούμενοι πράξεις ἐν ῥυθμῷ καὶ λόγῳ τὴν ἐν ἅπασι διοίκησιν περιστέλλοντες, θεσπίζομεν. εἰ μὲν εἶεν κληρονόμοι αὐτοῖς τοῖς ἀπογεγραμμένοις στρατιώταις, κατιόντες τυχὸν ἢ ἀνιόντες, ἢ ἐκ πλαγίου, μέχρις ἕκτου βαθμοῦ, τούτους πάντως προσδέχεσθαι κατὰ τὴν τῶν βαθμῶν ἐγγύτητα προτιμωμένους, εἰς τὸ ἐκδικεῖν τὰ παρὰ τῶν στρατιωτῶν ἐκποιηθέντα κακῶς, ἢ παρὰ δυνάστου βίᾳ κατασχεθέντα. τῶν ἐγγυτέρου δὲ βαθμοῦ συγγενῶν μὴ βουλομένων, ἢ μὴ δυναμένων, καὶ τοὺς ποῤῥωτέρους εἰσδέχεσθαι συγγενεῖς. συγγενῶν δὲ οὐχ ὑπόντων, ἢ τῶν ἀπὸ νόμου καλουμένων ἀγχιστῶν, τοὺς συνδότας καὶ συναίχμους αὐτῶν ἀκούεσθαι προσερχομένους. τούτων δὲ οὐκ ὄντων, τοὺς συντελεστὰς ἀπορωτέρους στρατιώτας, ἵν' ἐξ ἐκείνων αὐτοὶ τὸ ἐνδέον τῆς ἀπορίας ἀνασώζοντες, ἐποικοδομηθεῖεν πρὸς ἰσχὺν ἱκανότητος. εἰ δὲ καὶ οὗτοι οὐκ εἶεν, ἀνάγκη καὶ τοὺς πολιτικοὺς συντελεστὰς εἰσακούεσθαι, πρὸς τὸ μὴ διαπίπτειν τὸν ἐκ τῶν κήνσου φόρον. εἰ δέ γε στρατιώτης στρατιώτου ἑτέρου κτῆσιν ἠγόρασεν, εἰ μὲν ὁ εὔπορος ἐξ ἀπόρου, τὴν αὐτὴν ὑφέξει τοῖς δυνατοῖς ποινὴν, ἀναργύρως ἐκπίπτων τῶν ἠγορασμένων εἴδε ἄπορος ἐξ εὐπόρου, τὸ ἀγορασθὲν ἕξει πάντως, ἢ τὸ τίμημα λήψεται. εἰ δὲ ἀμφοῖν ἀπορία εὑρίσκεται, τῷ ζημιωμένῳ μέρει προσβοηθεῖσθαι κελεύομεν, τὴν ἀγαθὴν πίστιν ἐνταῦθα τηροῦντες, ἥτις οὐκ ἐᾷ τινὰ κερδαίνειν ἐκ τῆς ἄλλου ζημίας. Ταῦτα περὶ στρατιωτικῶν κτήσεων ἃ μὲν εὑρηκότες, ἃ δὲ ἐξευρηκότες, δεῖν ᾠήθημεν μεταβῆναι καὶ ἐπ' αὐτῶν τῶν στρατιωτικῶν προσώπων, καὶ τὰ συμπέσοντα τούτοις μικρὸν ἄνωθεν ἀναγορεῦσαι. ἦν ὅτε ἦν ὁλοσχερὴς τῶν πραγμάτων ἀνατροπὴ, καὶ φορὰ ὀλέθρου δυσκάθεκτος, καὶ πᾶς τις τῶν ἐν δόξῃ κραταιῶν, πανσυδεὶ χώρας ἀπεριγράπτους ἀποτεμνόμενος, ἐν ἀνδραπόδων λόγῳ τοὺς ἀθλίους ἐνέταττε κτήτορας, σχέτλια ποιεῖν οὐχ ἡγούμενος, πάσχειν δὲ μᾶλλον, εἴτις ἕτερος ὑπέρτερος τούτου ἐν πλεονεξίᾳ ὀφθείη. καὶ ἦν ὁλοσχερὴς ἅμιλλα κακῶν. οὐδὲ γὰρ οὐδὲ μέχρι τῶν δυνατῶν ἔστη τὸ δεινὸν, ἀλλ' ἐκεῖθεν ἀρξάμενον, καὶ εἰς τοὺς ὀλιγοσθενεῖς ἐτελεύτησεν, αἱ γὰρ τῶν ὑπερεχόντων ἕξεις, διαδίσμοι ὡς ἐπίπαν τῷ πλήθει γίνονται. καὶ οὕτως οἱ ἀρχεῖν τοῦ στρατοῦ λαχόντες, ὥσπερ ὄντος νόμου τοιοῦτον εἶναι τὸν στρατηγὸν ἄνω τε καὶ κάτω τοὺς στρατιώτας, καὶ δῶρα λαμβάνοντες ἀντεδίδωσαν αὐτοῖς ἀστρατείαν. ἄνθρωποι ὤνιοι, ἀμελεῖς, ἀπόλεμοι, μυρμήκων ἀγεννέστεροι, καὶ λύκων ἁρπακτικώτεροι. δι' ὧν τοὺς ἐχθροὺς δασμολογεῖν οὐκ ἔχοντες, ἠργυρολόγουν τοὺς ὑπηκόους, ὅθεν οὐκ ἐδεήθησαν χρόνου πρὸς τὸ πᾶν ἀνατρέψαι, ἀλλ' ἐκ τῆς σφῶν καταφορᾶς εἰς ἔσχατον κινδύνου τὴν τῶν Ῥωμαίων ἤλασαν ἀρχήν. ὅσην μὲν οὖν τὴν σπουδὴν περὶ τὴν τούτων ἀναστολὴν κατεβαλλόμε-

ram reipublicae tribuisse. Quippe vulgo perhibetur, solas ex feris ursas fame pressas digitos suos sugendo circumlambere: licet qui recte rem aestimaverit, forte an potius manus totius reipublicae, quam digitos, esse miles arbitretur. Atque haec sequuturis temporibus plene simul & utiliter, de nostra quidem sententia, statuimus. Quod adtinet praeterita, iam olim quidem obtinet rudis & simplex consuetudo, ut citra pretii restitutionem praediis militaribus emtores eiiciantur. At particularis singulorum administratio, quae alias aliter immutabatur, prout eam inflectebant illi, qui iudiciis praeerant, magnam quamdam rebus perniciem, ac nullam non obscuritatem adtulit. Idcirco nos tam in anteriora, quam posteriora, cogitationes de iis, quae expediunt, convertentes; & confusas illas, atque varias actiones ablegantes; & administrationem in rebus omnibus ordine quodam ac ratione munientes: sancimus, ut siquidem heredes exstent descriptis militibus, descendentes puta, vel adscendentes, vel ex transverso, ad sextum usque gradum; ii prorsus admittantur, iuxta graduum propinquitatem aliis alii praelati, ad evictionem eorum, quae male a militibus alienata sunt, aut a potente per vim detenta & possessa. Quod si gradus proprioris cognati nolint, aut non possint: etiam cognati remotiores admittentur. Nullis autem cognatis exstantibus, aut adfinibus, qui ex lege vocantur: accedentes eiusdem militiae, collationisque participes, audiantur: qui si nulli sint, milites inopes, eadem substinentes onera; ut ex his farcientes id, quod eorum inopiae deest, eo usque proficiant, ut satis habeant. Quod si ne illi quidem exstent, municipales quoque collatores audiri necesse est, ut ne vectigal census intercidat. Si vero miles possessionem militis alterius emit, siquidem locuples ab inope, eamdem cum potentibus poenam substinebit, citra restitutionem pretii res amittens. Sin inops a locuplete, omnino rem emtam habebit, aut pretium recipiet. Quod si ambo reperiantur inopes, parti damno adfectae subveniri iubemus, bonae fidei rationem in hoc habentes, quae neminem cum alterius detrimento lucrum facere sinit. His de possessionibus militaribus partim ita repertis, partim a nobis excogitatis: ad ipsas quoque personas militares transeundum existimavimus, & quae his contigerunt, altius paullo repetenda. Erat aliquando id tempus, quum plena rerum eversio vigeret, ac infrenis impetus exitii: quum quivis eorum, qui gloria praestabant, passim fundos citra modum abscindens, loco mancipiorum miseros possessores haberet; iniqui se nihil existimans facere, sed perpeti potius, dum alius ipsum avaritia superaret: ita malorum plenum quoddam certamen erat. Neque vero in potentibus insistebat hoc malum, sed ab ipsis exorsum, in minus valentes desinebat: nam superiorum adfectiones in vulgus plerumque propagantur. Adeoque qui in exercitu militibus praesunt, quasi lex aliqua talem esse ducem iubeat, omnes sursum deorsumqne milites agunt, acceptisque muneribus & donis immunitatem illis a militia rependunt, homines venales, negligentes, minime bellico-

si, formicis ignobiliores & lupis rapaciores! Quapropter unum ab hostibus exigere tributa non possent, a subditis pecunias exigebant. Itaque non longo eis ad evertendam rempublicam spatio temporis opus fuit, sed praecipitatione sua Romanum imperium ad extremum periculum impulerunt. In horum ergo repressione quantum studii posuerimus, multi boni moderatique viri praedicaturi sunt. Vel multitudo potius eorum, qui ad patrium solum reversi sunt, recens servitute liberati, clamabit. Celebrabunt etiam, opinor, aliae res in melius redactae, quarum curis adsiduo cruciamur, ipso cum somno bellum gerentes: ne futilis & evanida sit a nobis excogitata rerum, quae vitiose feruntur, correctio; quam in edicto praesenti, quantum eius fieri potuit, accurate instituimus, & aevo sequuturo ad durationem aeternam tradentes, sancimus; ut si quis militem coloni loco detinere depraehensus fuerit, si quidem is ipse fundos etiam, de quibus functiones militares exhibentur, raptos habeat: triginta sex solidos aureos mulctae loco solvat, quorum dimidiam quidem partem miles accipiet ad recuperationem restitutionis in integrum suae; dimidiam vero fiscus, eius servitutis nomine, qua spoliatus est. Quod si eum praedia militaria non rapuisse, sed emisse compertum fuerit: fisco quidem viginti tres solidos solvet, adversus militem vero actionem de pretio nullam habebit. Si vero suis bonis ab aliis expulsos, vel per semetipsos cessione usos, alii miseriti receperunt, vel uti colonorum obeant munera, vel uti pro mercede serviant; extra culpam sunto. Si qui autem milites idoneos ad exhibenda ministeria sua, fossatis subreptos habere fuerint ausi; pro quolibet eorum ab excussore sive discussore publico, solidi sex singulis vicibus exigentur, quos fiscus sibi vindicabit: nisi forte ab ipsis ducibus, aliisve magistratibus eos acceperint, ipsique milites ex eorum sint numero, qui ministerio ducis aut magistratuum destinantur. Nam si extranei sint, & gregarii: non liberabitur, qui eos detinet, tametsi probare non difficulter possit, a duce vel magistratu potestatem sibi factam, ut eis utatur,

θα, πολλοὶ τῶν χρηστῶν καὶ μετρίων ἀναφωνήσουσιν. ἢ μᾶλλον ἡ πληθὺς τῶν εἰς τὸ πάτριον ἔδαφος ἐπινοστούντων βοήσεται, ἄρτι τῆς δουλείας ἀπελλαγμένων. ἀναγγελοῦσι δὲ οἶμαι καὶ αἱ τῶν ἄλλων πραγμάτων πρὸς τὰ κρείττω μεταβολαὶ, αἷς προσταλαιπωρούμεθα ταῖς φροντίσιν ὑπνομαχοῦντες, ἵνα κωφή τις ᾖ καὶ διαπεφορημένη, ἡ ἐπινοηθεῖσα τῶν πλημμελῶς φερομένων διόρθωσις, ἣν ἐν τῷ παρόντι ἐδίκτῳ ὡς οἷόν τε ἐστὶν ἀκριβῶν ἀνεστοιχειώσαμεν, καὶ τῷ ἔμπροσθεν χρόνῳ εἰς διαμονὴν ἀΐδιον παραδιδόντες, θεσπίζομεν οὕτως. εἴτις στρατιώτην ἐν παροίκου λόγῳ εὑρεθείη κατέχων, εἰ μὲν αὐτὸς ἐκεῖνος καὶ τὰ, ἐξ ὧν ἡ στρατεία ὑπηρετεῖται, κτήματα ἁρπάσας ἔχει, τριάκοντα ἓξ χρυσίου νομίσματα ποινῆς ἕνεκεν ἀποτίσει, ἐξ ὧν τὰ ἡμίσεα μὲν ὁ στρατιώτης λήψεται, πρὸς ἐπανάληψιν τῆς ἀποκαταστάσεως αὐτοῦ. τὰ ἡμίσεα δὲ, ὁ δημόσιος, ἧς χάριν ἐστερήθη δουλείας. εἰ δὲ οὐχ ἁρπάσας, ἀλλ' ἀγοράσας εὑρεθῇ τὰ στρατιωτικὰ, πρὸς μὲν τὸν δημόσιον κδ'. χρυσοῦ νομίσματα καταθήσει, πρὸς δὲ τὸν στρατιώτην ἀγωγὴν ὑπὲρ τοῦ τιμήματος οὐχ ἕξει. εἰ δὲ ἑτέρων ἐξελασάντων αὐτοὺς ἐκ τῶν οἰκείων, ἢ αὐτῶν ἐκείνων ἐκστασίῳ χρησαμένων, ἄλλοι τούτους κατοικτείραντες ἐδέξαντο, εἴτε θητεύειν, ἀνεύθυνοι ἔστωσαν. ὅσοι δὲ στρατιώτας ἱκανοὺς εἰς ἰδίας ὑπηρεσίας κατετόλμησαν ἔχειν, τῶν φοσσάτων τούτους ἀποστερήσαντες, εἰς ἕκαστον ἐν ἑκάστῳ χρόνῳ, ἓξ νομίσματα ὁ ἐξκουσσεύσας εἰσπραχθήσεται, καὶ ταῦτα ὁ δημόσιος οἰκειώσεται. εἰ μήπου ἀπὸ στρατηγῶν ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων τούτους ἔτυχον δεδεγμένοι, καὶ οὗτοι ἐκ τῶν ἀποτεταγμένων εἰς ὑπηρεσίαν τῶν στρατηγῶν ἢ τῶν ἄλλων ἀρχόντων καθειστήκεσαν. εἰ γὰρ ἐκ τῶν ἔξωθεν καὶ τῆς κοινότητος εἰσὶν, οὐκ ἀθωωθήσεται ὁ τούτους ἔχων, εἰ δὲ δεικνύειν ἑτοίμως ἔχει, παρὰ στρατηγοῦ ἢ ἄρχοντος ἐπιτραπῆναι κεχρῆσθαι αὐτοῖς.

EIVSDEM NOVELLA

Ad decisionem relationis.

De fundis Armenicis aliorum, & homicidarum.

IVbemus, ut si qui ex Armenicis militibus sese subducentes alibi triennium exegerint, & post reversi invenerint suos fundos, vel custodiae causa quibusdam datos, vel militibus qui se gessere fortiter, aut provincialibus, & legionariis magistratibus, vel ducibus, quorum virtus enituit, vel aliis, ob publice utiles servitutes concessos; elapso triennio nullo modo facultatem habeant, eos fundos repetendi, & recipiendi. Haec enim Armeniorum inconstantia, & frequens vagatio, nisi huiusmodi constitutione correcta fuerit, verum ipsi potestatem habuerint alibi secedendi, & habitandi, rursusque reversi fundos suos sine ulla prohibitione possidendi, omnia quae ad Armenios pertinent, peribunt. Fundi autem Ar-

ΝΕΑΡΑ ΤΟΥ ΑΥΤΟΥ

Ἐν λύσει ἀναφορᾶς.

Περὶ Ἀρμενίων, τῶν τε ἄλλων, καὶ τῶν ἐγκλήματι φόνου περιπιπτόντων.

ΚΕλεύομεν, εἴ τινες τῶν Ἀρμενίων στρατιωτῶν ἀναχωρήσαντες, τριετίαν ἀλλαχοῦ ποιήσαιεν, καὶ μετὰ ταῦτα ὑποστρέψαντες εὕροιεν τοὺς ἑαυτῶν τόπους, εἴτε πρὸς φύλαξιν, εἴ τέ τισι στρατιώταις ὡς ἀριστεύσασιν ἐπιδοθέντας, ἢ καὶ ἄρχουσι θεματικοῖς, καὶ ταγματικοῖς, εἴτε στρατηγοῖς ἀνδραγαθήσασιν, ἢ καὶ ἑτέροις τισὶ διὰ κοινωφελεῖς δουλείας παρασχεθέντας, μὴ ἔχειν ἐπ' ἀδείας τοὺς μετὰ τὴν τριετίαν Ἀρμενίους στρατιώτας ἐπανελθόντας τοὺς τοιούτους ζητεῖν, καὶ ἀπολαμβάνειν τόπους. τὸ γὰρ τῶν Ἀρμενίων ἄστατον, καὶ πολυπλανὲς, ἐὰν μὴ διὰ τῆς τοιαύτης νομοθεσίας παιδευθῇ, ἀλλ' ἐπ' ἐξουσίας εἴη τούτοις ἀλλαχοῦ ἀπιέναι, καὶ μετοικεῖν, καὶ πάλιν ἐπανερχομένοις τοὺς τόπους ἀκωλύτως κατέχειν, πάντα τὰ Ἀρμενικὰ οἰχήσονται. ἀλλὰ χρὴ κα-

καθὰ δεδήλωται, τοὺς τῶν ἀναχωρησάντων Ἀρμενίων τόπους, εἰ τριετία διέλθοι, καὶ μὴ ὑποστρέψαιεν, εἴτε πρὸς φύλαξιν, ὡς εἴρηται, τισὶ παρέχειν, εἴτε στρατιώταις ἀνδρισαμένοις ὡς ἀριστεῖον διδόναι. Εἰ δέ τινα τῶν τοιούτων Ἀρμενικῶν τοπίων, εἴ τῇ βασιλικῇ τῆς Λακάπης μονῇ, ὡς ἔγραψας, ἐπεδόθησαν, εἴτε ἀφωρίσθησαν οἱαισδήποτε κουρατωρείαις, ἢ καί τινι τῶν δυνατῶν, οὐ διά τινας κοινωφελεῖς δουλείας, ἀλλὰ διὰ μόνην προσπάθειαν ἐδωρήθησαν, τῶν τοιούτων οἱ κληρονόμοι, μὴ μόνον εἰ τριετία διῆλθεν, ἀλλὰ καὶ πρὸ τῆς παρελεύσεως τῶν τριάκοντα χρόνων ὑποστρέφοντες, ἐχέτωσαν ἐπ' ἀδείας ἀναλαμβάνειν τὰ ἴδια. κἂν γὰρ λιβέλλους ἐποπτῶν, καὶ χρυσοβούλλια ἐπιφέρονται οἱ ταῦτα εἰληφότες διὰ προσπάθειαν ὡς εἴρηται, τὸ μηδὲν κελεύομεν λογίζεσθαι πάντα, καὶ τοὺς τῶν στρατιωτῶν κληρονόμους, τοὺς ἰδίους ἀπολαμβάνειν βουλόμεθα τόπους. Εἰ δὲ ἀνταλλαγαὶ παρά τινων, ἢ παρ' αὐτῶν ἐδόθωσαν, οἱ μὲν στρατιῶται ἀποκομιζέσθωσαν τὰ ἑαυτῶν. ἐκεῖνοι δὲ προσερχόμενοι διεγκαλείτωσαν, καὶ ἃ δεδώκασι, ἐπιζητείτωσαν. εἰ δὲ καὶ βελτιώσεις πεποιήκασιν ἐν αὐτοῖς, εἰ μὲν χρειώδεις αὐταί εἰσιν, οἷον ἀμπελώνων καταφυτεύσεις, μυλοστασίαι, ἀχυρῶνες, οἰκήματα ἕτερα μὴ πολυτελῆ, καὶ πρὸς κάλλος ἐξειργασμένα, ἀλλὰ λιτότητι στρατιωτῶν ἁρμόζοντα, ὑπὲρ τῶν τοιούτων χρὴ παρέχειν τοὺς ἀπολαμβάνοντας τοὺς τόπους, τὰς ἀναλογούσας τιμάς. εἰ πρὸς κάλλος μόνον, καὶ οὐ χρείαν τοιαύτην ἀφορῶσι, τῶν τοιούτων τὴν ὕλην μόνην τοὺς κτίσαντας ἀπολαμβάνοντας ἀναχωρεῖν. Ὅσοι δὲ τῶν Ἀρμενίων ηὐτομόλησαν πρὸς Συρίαν, οὗτοι μὴ πρὸ τῆς τριετίας μόνον, ἀλλὰ καὶ πρὸ χρόνου ἑνὸς ὑποστρέφοντες, ἵνα μὴ τοὺς ἰδίους ἀπολαμβάνωσι τόπους, ἀλλὰ τῆς αὐτῶν ἐκπίπτωσι δεσποτείας, καὶ ἔχωσι τοῦτον εἰς ἐπιτιμίου λόγον, πλὴν τῶν ὑποστρεφόντων αὐτῶν. καὶ οὕτω χρὴ πρόνοιαν γίνεσθαι, διὰ παροχῆς ἑτέρων τοπίων. Ἐπὶ δὲ τῶν ἐγκλήματι φόνου περιπεπτόντων, ὀφείλεις αὐτὸν μὲν τῆς τὴν μαιφονίαν ἐργασάμενον, τῇ τοῦ νόμου ὑπάγειν τιμωρίᾳ. τὴν δὲ τῆς στρατείας αὐτοῦ γῆν, μὴ ἐπιδιδόναι εἰς παραμυθίαν τοῖς τοῦ φονευθέντος παισὶν ἢ συγγενέσιν, ἀλλ' ἐκείνους μὲν, διά τινων κινητῶν παραμυθεῖσθαι. τὴν δὲ ἀκίνητον ὕπαρξιν. εἰς σύστασιν τῆς στρατείας συντηρεῖν. εἰ δὲ μὴ κινητὰ πράγματα εἶεν, καὶ οὕτως ὑποτιθέναι τοῦ πεφονευκότος διαδόχους, πρὸς ἐκπλήρωσιν τῶν ἀνηκόντων, εἰς παραμυθίαν τοῖς τοῦ ἀνῃρημένου κληρονόμοις. τοὺς δὲ τῆς στρατείας αὐτοῦ τόπους, μὴ ἐᾶν ἐκποιεῖσθαι. εἰ δὲ καὶ πάντες οἱ τοῦ αὐτοῦ οἴκου τοῦ φόνου ἐνέχονται μύσει, οὗτοι μὲν τὰς προσηκούσας ἕκαστος τῷ νόμῳ ποινὰς ὑπεχέτωσαν. εἰ δὲ τῆς στρατείας, ὡς πολλάκις δεδήλωται, τόποι ἀλλαχοῦ μὴ παραπεμπέσθωσαν. ἀλλὰ κἂν μήτις ὑπολειφθείη κληρονόμος, τὴν στρατείαν ὑπελθεῖν βουλόμενος, ἕτερος τοὺς τόπους ἀναλαμβάνων, ὑπηρετείτω αὐτῇ.

Armeniorum, qui profugerunt, ut declaratum est, si triennium praeterierit, nec ipsi redierint, vel aliquibus, ut dictum est, custodiae causa concedendi, vel militibus strenuis, ut fortium factorum praemium, dandi sunt. Si vero quidam ex his fundis Armenicis, vel regiae Lacapenae domui, sive monasterio, ut retulisti, attributi fuerint, vel delegati quibuscumque curatelis, aut alicui ex potentibus, non ob utiles publice servitutes, sed affectione sola donari; horum heredes non solum elapso triennio, sed etiam ante trigesimum annum praeteritum revertentes, facultatem habeant fundos recipiendi. Licet namque libellos inspectorum, & aureas bullas proferant, qui eos ex adfectu, ut dictum est, acceperunt; tamen omnes pro nihilo duci iubemus, & militum heredes, fundos suos recipere volumus. Si vero permutationes a quibusdam, vel ab ipsismet factae fuerint, sua quidem bona milites repetant; at ii, qui interpellati sunt, expostulent, & quae donaverunt, reposcant. Quod si meliorationes in eis quasdam fecerunt, si quidem illae sint utiles, puta vinearum plantaria, molae, palearia, & alia aedificia non pretiosa, & decoris causa fabricata, sed militum tenuitati convenientia; pro iis debent illi, qui fundos recipiunt, pretia iusta praestare. Sin ad pulcritudinem tantum, & non huiusmodi usum spectant, qui aedificarunt, eorum solam materiam recipientes secedant. Quotquot vero Armeniorum in Syriam transfugerunt, ii non tantum ante triennium, sed & ante spatium unius anni redeuntes, fundos suos minime recipiant, sed eorum dominium amittant, hancque poenam sustineant, praeterquam, si ipsi sponte redierint; sicque prospiciatur, ut fundos alios habeant. Ad homicidas vero, quod spectat, debes eum qui homicidium perpetravit, secundum legem punire. At vero terram militiae ipsius, minime liberis, & cognatis interfecti, solatii caussa, volumus adtribui; sed eorum consolatio de quibusdam mobilibus fiat, & bona constituta in rebus soli, ad militiae statum, & conservationem reserventur. Quod si nullae res mobiles exstent, nihilominus successores eius, qui caedem admisit, obligati sint ea solvere, quae ad solamen heredum defuncti pertinent; at ipsius militiae loca nequaquam alienentur. Quod si omnes ex una eademque domo perpetratae caedis scelere tenentur, meritas quidem eorum quilibet ex lege poenas subeat; verum militiae fundi, ut saepe dictum fuit, alio non transmittantur. Quin etiam, si nullus superstes fuerit heres, qui militiam subire voluerit; alius quispiam fundos ad se recipiens, illius munus obeat.

EIVS-

EIVSDEM NOVELLA.

Constitutio, quam dictavit Theophilus Patricius, & Quaestor.

De Sportulis, de aperiendis Testamentis, & de eo, quod certus, ac definitus consuetudinum modus esse debeat.

QVandoquidem consuetudinis, ususque auctoritas in tantum non valet, ut aut rationem, aut legem vincere possit; idcirco avaram, & superfluam omnem exactionem, licet ex longa consuetudine obtinuerit, certo, ac definito modo corrigentes, sic constituimus, ut Iudices provinciales in qualibet auri libra non ultra solidos tres accipiant, nimirum ab iis, qui locupletes sunt; (olim enim, qui dicti sunt pedanei iudices, solidos duos in exordio litis, rursusque duos solidos in fine eiusdem, praeter stipendia publica, ab utraque parte acceperunt;) quos quidem tres solidos percipient pro suis necessitatibus, suorumque hominum, sed & eorum, qui ex officio subserviunt ipsis, utpote qui nihil aliud peculiariter pro rebus iudicatis exigere possunt. Numquam autem supra centum libras sportularum nomine exigatur, licet bona, quae petuntur, centum libras excedant; eo excepto, quod cibariorum, & itineris nomine, dum peregre abest, exsequutor impendit. Rustica vero plebs, aliique pauperes, sive adversus seipsos agant eorum nomine, quae communiter ad ipsos spectant, sive privatim singuli contra singulos, aut adversus homines potentiores, & locupletes; de libra qualibet, pro solidis tribus, unum modo praestent. Quod si caussa nullam iuris ambiguitatem, & controversiam habuit, neque res digna lite fuit, sed forte contemtus improbus ius dicentis, vel praeda, vel rapina, vel quid eiusmodi fuit admissum; auctores horum facinorum, siquidem illustres sunt, pro iis, quae in iudicium sunt deducta, de qualibet libra statutos tres solidos praestent; humiliores vero, singuli solidum unum; praeterquamquod, & statutam legibus pecuniariam, vel corporalem poenam exsolvent. Itidem ab eis, & usurae, sive fructus, in quibus licet, exigantur. Possessione autem in solutum data, si quidem ratione pauperum nihil; sin illustrium, de libra dimidius solidus praestetur. Si quum adversarius contumaciter iudicium deseruisset, pars altera fuerit in possessionem missa; nullo modo ante litem finitam restitutio fiat; neque res ab una parte ad alteram translatae corrumpantur mutatione hominum, vel forte insidiatione horum alterutrius, male erga adversarium adfecti, & conscii de non recta litigandi ratione. Eaedem vero consuetudines secundum propositam distinctionem omnibus iudicibus urbanis, sive civilibus sunto, ratione exactorum, sive exsequutorum, qui subserviunt, & nihil amplius. Hos enim non solum puris manibus magistratum exercere, verum etiam adparitores, qui turpia lucra contemnant, habere oportet. Iis autem, qui iudicibus extraneis, aut tribunalibus

ΝΕΑΡΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Τοῦ αὐτοῦ. ἣν ὑπηγόρευσε Θεόφιλος πατρίκιος καὶ κοιαίστωρ.

Περὶ ἐκταγιατικῶν, καὶ περὶ ἀνοίξεως διαθηκῶν, καὶ περὶ τοῦ ὡρισμένον εἶναι τὸ μέτρον τῶν συνηθειῶν ἐν πάντι δικαστηρίῳ.

ΕΠειδὴ τῆς συνηθείας καὶ τῆς χρήσεως ἡ αὐθεντία οὐκ ἐπὶ τοσοῦτον ἰσχύει, ὡς καὶ τὸν λογισμὸν, καὶ τὸν νόμον ὑπερνικᾶν, διὰ τοῦτο πᾶσαν ἄπληστον περιοσοπραξίαν, κἂν ἐκ μακρᾶς συνηθείας ἐκράτησεν, ὡρισμένῳ μέτρῳ συστείλαντες, οὕτω διατυπούμεθα. ὥστε τοὺς θεματικοὺς δικαστὰς ἐφ' ἑκάστῃ τοῦ χρυσίου λίτρᾳ, μὴ περαιτέρω τριῶν νομισμάτων λαμβάνειν, δηλονότι ἐπὶ τῶν εὐπορούντων. καὶ τὸ παλαιὸν γὰρ οἱ καλούμενοι διαιτηταὶ, ἀνὰ δύο νομίσματα ἐν ἀρχῇ τῆς δίκης καὶ ἀνὰ δύο ἐν τῷ τέλει ἐξ ἑκατέρου μέρους ἐλάμβανον, ἔξωθεν τῶν ἐκ τοῦ δημοσίου σιτήσεων ἅτινα τρία νομίσματα, ἕξουσιν ὑπὲρ ἰδίας χρέας, καὶ τῶν ἰδίων ἀνθρώπων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀπὸ τῆς τάξεως ὑπηρετουμένων αὐτοῖς, ὡς μηδὲν ἕτερον δυναμένων, ἰδιαζόντως ἐκ τῶν δικαζομένων προσαπαιτεῖν. Μηδέποτε δὲ ὑπὲρ τὰ ρ' νομίσματα λόγῳ ἐκταγῆς ἀπαιτεῖσθαι, κἂν ὑπερβαίνει τὰς ρ' λίτρας τὰ ἀπαιτούμενα, εἰ μὴ καθ' ὅσον ὑπὲρ τροφῆς, καὶ ὁδοιπορίας ἐπιξενούμενος ὁ ἐκβιβαστὴς ἐδαπάνησε. Τὸ δὲ ἀγροικικὸν πλῆθος, καὶ οἱ λοιποὶ πένητες, εἴτε κατ' ἀλλήλων ἐνάγουσιν ὑπὲρ τῶν κοινῇ διαφερόντων, αὐτοῖς ἢ καὶ ἰδίᾳ ἕκαστος κατ' ἑτέρου, ἢ κατὰ τῶν δυνατωτέρων, καὶ εὐπόρων ἀνθρώπων, καθ' ἑκάστην λίτραν ἀντὶ τριῶν, ἓν μόνον παρεχέτωσαν νόμισμα. Εἰ δὲ μηδεμίαν εἶχε νομικὴν ἀμφιβολίαν ἡ δίκη, μηδὲ τὸ πρᾶγμα δίκης ἄξιον ἦν, ἀλλὰ τυχὸν ἀναίσχυντος ἀναρχία, ἢ πραῖδα, ἢ ἁρπαγὴ, ἤ τι τῶν τοιούτων ἐπράχθη, αὐτοὶ οἱ ταῦτα διαπραξάμενοι, εἴπερ εἰσὶ τῶν ἐμφανεστέρων, ὑπὲρ τῶν δικαιωθέντων παρεχέτωσαν τὰ ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ ὡρισμένα τρία νομίσματα. εὐτελέστεροι δὲ ὄντες, ἀνὰ νόμισμα ἓν, πρὸς τῷ καὶ τὴν ἀπὸ τῶν νόμων χρηματικὴν ποινὴν ἢ σωματικὴν ἐκτιννύναι. Ἐπὶ νομῇ δὲ γινομένης τῆς ἀποδόσεως, εἰ μὲν πρὸς πένητας, οὐδέν. εἰ δὲ πρὸς ἐμφανεστέρους, ἐπὶ τῇ λίτρᾳ, τὸ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. Ἡνίκα δὲ προπετῶς τοῦ ἀντιδίκου ἀποληφθέντος, ἐπὶ νομῇ πεμφθῇ τὸ ἕτερον μέρος, οὐδὲ ὅλως χρὴ πρὸ πέρατος τῆς δίκης ἀποκατάστασιν γίνεσθαι. οὐδὲ τῇ κἀκεῖσε τὰ πράγματα μεταφερόμενα, διαφθείρεσθαι ἀπὸ τῆς ἐναλλαγῆς τῶν τῆς προσώπων, ἢ θατέρου τούτων ἐπιβουλῆς τυχὸν, καὶ δυσμενῶς πρὸς τὸν ἀντίδικον ἔχοντος, εἰ καὶ συνειδότος δὴ καλῶς ἀγωνίζεσθαι. αὗται δὲ αἱ συνήθειαι κατὰ τὴν προκειμένην διάστεξιν, καὶ ἐπὶ τῶν ὑπηρετουμένων ἀπαιτητῶν, ἤτοι ἐκβιβαστῶν ἅπασι τοῖς πολιτικοῖς δικασταῖς ἔστωσαν, καὶ μηδὲν περαιτέρω. τούτοις γὰρ ἀναγκαῖόν ἐστι, μὴ μόνον καθαραῖς ταῖς χερσὶν ἄρχειν, ἀλλὰ καὶ τοὺς ὑπουργοῦντας ἔχειν παντὸς αἰσχροῦ λήμματος ἀνωτέρους. Περὶ δὲ τῶν ὑπουργούντων ἐν ταῖς γραφαῖς τοῖς ἔξω δικάζουσιν, ἢ καὶ τοῖς ἐνταῦθα δικαστηρίοις αὐτοτελῶς ἀπολυομένης κρίσεως, ἐπὶ μὲν τῶν εὐτελεστέρων ὑποθέσεων, ἄχρι λίτρας μιᾶς ἢ καὶ ἐπέκεινα, μέχρις ἑνὸς νομίσματος δίδοσθαι. ἐλάττονος δὲ οὔσης, ὑφαιρεῖν πρὸς ἀναλογίαν

λογίαν ἐκ τοῦ νομίσματος· ὥσπερ αὐξάνειν πάλιν ἐπὶ τῶν ὑπερβαινουσῶν τὰς τρεῖς λίτρας δικῶν. ἄχρι δὲ δύο ἢ καὶ τριῶν νομισμάτων. Μηδέποτε δὲ ἀπὸ πενήτων πολιτικῶν ἢ ἀγροικικῶν, μηδὲ μεγίστης οὔσης τῆς ὑποθέσεως, γραφῆς χάριν πλέον παρέχεσθαι τοῦ νομίσματος. Ἐπὶ δὲ ταῖς ἀπολυομέναις ψήφοις, κατὰ κέλευσιν πρὸς τοὺς ἔξω δικάζοντας, τὸ δωδέκατον. πολλάκις δὲ καὶ μέχρι ἕκτου διδόναι τοὺς ἀπορωτέρους· τοὺς δὲ ἀπόρους, πρὸς τὸ ἀναλογοῦν τῆς γραφῆς, καὶ τοῦ πράγματος, περὶ οὗ ψῆφος προβαίνει. ἔσθ' ὅτε καὶ πλέον τοῦ νομίσματος, μετὰ διαγνώσεως τοῦ δικάζοντος. Εἰ δέ γε παρόντων ἀμφοτέρων τῶν μερῶν, ἀπὸ κρίσεως ἔγγραφος ἀπόλυσις ἀπολυθῇ, τῷ μέλλοντι δικάζειν ἐπὶ τοῦ τόπου, εὐπόρου δηλαδὴ περιουσίας ὑποδεικνυμένης, δύνατον κατὰ διάγνωσιν, καὶ ἕως δυοῖν N. N. ἀναβιβάζεσθαι τὸ μίσθωμα.

bus urbanis, in scripturis serviunt, si definitiva sententia promulgetur, ad unum usque solidum sportulae dentur, in caussis quidem tenuioribus, quae ad unam usque libram, & paulo amplius se porrigunt. Sin minor est summa, pro rata de solido detractio fiat; sicuti rursus adiectio facienda, in caussis tres libras excedentibus, ad duos, aut tres usque solidos. Numquam a municipibus, & rusticis, qui pauperes sunt, ne si quidem maxima caussa sit, scripturae nomine plus uno solido praestetur. In sententiis, quas iussu Principis ad Iudices extraneos remittuntur, locupletiores quidem decumam, saepenumero sextam quoque partem praestant; inopes autem, pro ratione inventarii, & ipsius rei, de qua sententia fertur. Nonnumquam, & plus uno solido datur, interveniente cognitione Iudicis. Si vero ambabus partibus praesentibus, ex deliberatione iudiciaria, sententia in scriptis remissa fuerit ad illum, qui ius dicturus est in re praesenti; si locuples esse patrimonium pareat, potest interveniente Iudicis cognitione salarium quoque ad duos usque solidos augeri.

Ἐπειδὴ δὲ αἱ διαθῆκαι παρὰ τῷ κοιαίστωρι ἀνοίγονται, τοῖς ὑπουργοῦσιν ἐν τῇ ἀνοίξει καγγελαρίοις, ἐπί τε τῇ συναγωγῇ τῶν μαρτύρων καὶ τῶν ἐξ ἀδιαθέτου κληρονόμων, ἢ καὶ λεγαταρίων, καὶ τῶν δι' ἑτέρας χρείας ὀφειλόντων παρίστασθαι, παρέχειν νόμισμα ἓν, τῷ δὲ πρώτῳ καγγελαρίῳ ἕτερον νόμισμα ἓν, καὶ τοῖς δυσὶ νοταρίοις ἀνὰ ἥμισυ τοῦ νομίσματος. Ἐλάττονος δὲ τῶν δύο λιτρῶν ἀριθμουμένης τῆς ὑποστάσεως, ὑπεξαιρουμένης μέντοι τῆς τιμῆς τῶν ἴσως ἐλευθερουμένων, πᾶσι τούτοις παρέχεσθαι νόμισμα ἕν. Ἐὰν δὲ τὰ ἑκατὸν νομίσματα μόνον ἀποσυνάγεται, μηδὲν δίδοσθαι. Διὰ δὴ ταῦτα, κἂν ὑπὲρ τὰς τρεῖς λίτρας ἔχει τὰ τῆς περιουσίας, ὦσι δὲ τὰ κληρονομοῦντα πρόσωπα ἀτελοῦς ἡλικίας, ἢ καὶ χήρα μήτηρ ἢ μάμμη συγκληρονομοῦσα, ὅσοι τούτων ἔλαττον ἑκατὸν νομισμάτων ἐκ τοῦ κλήρου ἀποφέρονται, μηδὲν αὐτοὺς συντελεῖν εἰς τὴν τετυπωμένην συνήθειαν, ἀλλ' ἐκ τῆς ἀλλαχοῦ ὁπουδήποτε ἀφοριοθείσης περιουσίας, ὑπὲρ τὰ ἑκατὸν νομίσματα συναγομένης, τὸ προδιορισθὲν ποσὸν ἀναλόγως κατὰ τὴν προγεγραμμένην ὑποτύπωσιν καταβάλλεσθαι. ὁ δὲ περιττότερον τῶν διωρισμένων λόγῳ ἐκβιβαστικῶν ἀπαιτῶν, τὸ τριπλοῦν ἀποδώσει.

Quoniam testamenta apud Quaestorem aperiuntur, in eorum apertione cancellariis suas exhibentibus operas, tam colligendis testibus, & heredibus ab intestato succedentibus, aut etiam legatariis, quam ceteris, qui ob alias causas adesse debent, solidus unus praestabitur; primo autem cancellario, unus item solidus, & duobus notariis, dimidius solidus. Quod si patrimonii summa minor sit duabus libris, excepto tamen pretio mancipiorum, quae forte manumittuntur; omnibus hisce solidus unus praestabitur. Si vero centum dumtaxat solidorum summa cogitur, nihil detur. Quapropter etiamsi patrimonium supra tres libras contineat, ac heredes aetatis necdum adultae sint, & mater vidua, vel avia, simul hereditatem adeant; quicumque horum minus centum solidis ex hereditate perceperunt, ii nihil sancitae consuetudinis nomine conferant; sed ex destinatis alio bonis, quocumque tamdem id fuerit, quae summam solidorum centum superant, quantitas illa prius definita, pro rata parte, secundum formam antea descriptam, solvetur. Quod si quis amplius, quam statutum est, sportularum nomine exigat, triplum solvet.

Ἐπειδὴ δὲ ὁ σκρίβας οὐκ ἔστιν τέλειος δικαστής, ἀλλὰ καὶ τῶν θεματικῶν, καὶ αὐτῶν τῶν ἀντιγραφέων ὑποβέβηκε, σχεδὸν δὲ ἡ πᾶσα φροντὶς τῶν ἀφηλίκων, καὶ ὁ περὶ τῶν πραγμάτων αὐτῶν κίνδυνος ἐκ μεγάλης ἀμελείας εἰς αὐτὸν ἀφορᾷ, δεῖ καὶ αὐτὸν μετὰ τῶν ὑπηρετουμένων αὐτῷ, ἐν τοῖς αὐτοτελέσι, καὶ ἀπηρτισμέναις ὑποθέσεσιν, ἤτοι μερισμοῖς, καὶ ἀπαιτήσεσι, καθ' ἑκάστην λίτραν ὁμοίως ἀνὰ δύο νομίσματα λαμβάνειν. Εἰ μὴ ἄρα ἐπ' ἔλαττον τῶν ἑκατὸν νομισμάτων, καθ' ὃν προειρήκαμεν τρόπον, ἔχει τὰ τῆς περιουσίας. ἐκ τούτων γὰρ παντελῶς οὐδὲ αὐτὸν, οὐδὲ ἕτερόν τινα λαμβάνειν ὁρίζομεν, ὥσπερ οὐδὲ ἐν ταῖς ἀπογραφαῖς. ἄμισθοι γὰρ, καὶ αὗται ὀφείλουσιν εἶναι. εἰ μὴ ἄρα εὐπορία ἐστί. τηνικαῦτα γὰρ δεῖ πρὸς ἀναλογίαν τοῦ γραφέως, καὶ τῶν ὑπηρετούντων ταξεωτῶν, μέτριον τινὰ πορίζεσθαι τὸν μισθόν.

Quoniam scriba non est vere iudex, sed ordine tam provincialibus iudicibus, quam ipsis etiam rescriptoribus inferior, ac propemodum omnis minorum cura, periculumque de rebus eorum, ad ipsum ex lata culpa spectat; oportet, eum quoque cum officialibus suis, in caussis absolutis, & ad finem perductis, sive in divisionibus, & petitionibus, consimiliter in singulas libras solidos binos accipere; nisi forte minus centum solidis, quemadmodum antea diximus, in bonis, & patrimonio quis habeat. Nam de his omnino nec hunc, nec alium quemquam, quidquam accipere debere statuimus, sicuti nec ex inventariis. Nam ea carere salario debent, nisi forte locuples sit patrimonium. Tunc enim pro rata portione tam ipsius scribae, quam officialium ei ministrantium, modicum quoddam salarium adquirent.

Μηδένα τῶν πολιτικῶν δικαστῶν, μηδὲ ὑπὲρ οἰασ-

Ne quis iudicum civilium quidquam, quocum-

cumque titulo, vel occasione capiat, sed manus puras habeat, & aurum omne contemnat.

Insuper & hoc constituere nobis antiquas leges sequentibus visum est, ut reus in iudicium aliter non trahatur, quam si promiserit actor, se persequuturum litem institutam per se, vel per legitimum procuratorem. Quod si deinde probatum fuerit, iniuste litem ab eo motam; impensarum, sumtuumque nomine decimam partem quantitatis in lite comprehensae victori praestabit. Si autem actor pauper exsistens, deprehendatur iniustam litem per calumniam exercuisse; nullum quidem sportularum, vel impensarum ratione damnum sentiet; sed maiori poenae, nimirum corporali subiicietur. Nam verbera graviora sunt, quam condemnatio pecuniaria. Si semel actor mota lite, postea moram in persequenda caussa faciat, & ne quidem intra tres menses comparuerit, iudex alterius anni diem ei praestituat. Verum si ne ita quidem semet exhibuerit, nec alium suo loco miserit, qui rem persequi debeat; facultas esto iudici, etiam ipso absente partis eius, quae convenitur, allegationes secundum leges examinandi, & veritate diligenter indagata, legitimam sententiam ferendi. Eadem & in reo similiter valeant, si post litis contestationem abfuerit, & concessae dilationes exspiraverint, ac ne sic quidem comparere vel per se, vel per alium velit. Si igitur, ut dictum est, alterutra partium post litis contestationem abfuerit, nec intra tres menses redierit, interim parti non deserenti, res possidenda tradatur. Post annum vero, probationes etiam una dumtaxat parte praesente ab eo productae, qui se iudicio stitit, admittantur, & legitima, iustaque sententia liti finis imponatur.

EIUSDEM NOVELLA

Constitutio, quam dictavit Theodosius patricius, & quaestor Decapoleos.

De Sportulis. Haec promulgata est abrogata priori constitutione, quia permitteret iudicibus provincialibus, & scribae sportulas accipere, vel ut quaedam exemplaria habent, iudicare.

INiustam contra nostros tributarios nuper excogitatam pensionem hac praesenti lege emendandam esse credidimus; putamus enim, quod nullum fugit, qualem confusionem, & implicationem dictarum sportularum caussa introduxit; deprehensi namque, quod fieri non debuit, uni ex iudicibus lucrum facientes ex alieno damno, sic probationes eludunt, ut saepenumero partes exhibere sese non valeant. Ante siquidem necessariam probationem, & audientiam possessionem transferentes praeveniunt; interim saepe contingit ex frequentium iudicum viatico, & crebra profectione ambitionem, sive pecuniam iudicibus corrumpendis datam superare rerum de quibus agitur aestimationem. Idcirco Serenitas nostra consulens

iis,

οἱασδήποτε ἀφορμῆς τὶ λαμβάνειν, ἀλλὰ καθαρὰς ἔχειν τὰς χεῖρας, καὶ παντὸς χρυσίου ὑπερφρονεῖν.

Ἔτι δὲ καὶ τοῦτο τοῖς ἀρχαίοις νόμοις ἀκολουθοῦντες, διατυπῶσαι συνείδομεν. ὥστε μὴ ἄλλως τὸν ἐναγόμενον εἰς δικαστήριον ἕλκεσθαι, εἰ μὴ ὁμολογήσει ὁ ἐνάγων, ὅτι προσεδρεύει τῇ κινουμένῃ δίκῃ δι' ἑαυτοῦ, ἢ διὰ νομίμου ἐντολέως. ὅτι εἰ μετὰ ταῦτα δειχθῇ ἀδίκως τὴν δίκην κινήσας, ὀνόματι ἀναλωμάτων, ἢ δαπανημάτων, δέκατον μέρος τῆς ἐν τῇ δίκῃ ποσότητος παρέχει τῷ δικαιουμένῳ. Εἰ δὲ ἄπορος ὢν ὁ ἐνάγων, εὑρίσκεται κατὰ συκοφαντίαν ἄδικον δίκην ἀγωνιζόμενος, μηδὲν μὲν αὐτὸν ζημιοῦσθαι λόγῳ συνηθειῶν ἢ ἀναλωμάτων· μείζονι δὲ τιμωρίᾳ, διὰ τῶν εἰς σῶμα πληγῶν καθυποβάλλεσθαι. καὶ γὰρ αἱ πληγαὶ μείζους φησί εἰσι τῆς χρηματικῆς καταδίκης. Εἰ δὲ ἅπαξ κινήσας ὁ ἐνάγων, ὕστερον ὑπερτίθεται ἐπεξελθεῖν τοῦ πράγματος, καὶ μηδὲ ἐντὸς τριῶν μηνῶν παραγένηται, δίδοσθαι αὐτῷ ἑτέρου ἐνιαυτοῦ προθεσμίαν. Ἐὰν δὲ μὴ οὕτως ἑαυτὸν ἐμφανίσῃ, μηδὲ ἕτερον ἀντ' αὐτοῦ πέμψῃ, τὸν ὀφείλοντα τῷ πράγματι ἐπεξελθεῖν, ἄδειαν εἶναι τῷ δικαστῇ, καὶ ἀπόντος αὐτοῦ, τὰς τοῦ ἐναγομένου μέρους δικαιολογίας κατὰ τοὺς νόμους ἐξετάζειν, καὶ τῆς ἀληθείας ἀκριβῶς ζητουμένης, νόμιμον προφέρειν τὴν ψῆφον. ταῦτα δὲ ὁμοίως κρατεῖν, καὶ ἐπὶ τοῦ ἐναγομένου, εἴπερ μετὰ προκάταρξιν ἀπολειφθῇ, καὶ αἱ δεδομέναι προθεσμίαι παρέλθωσι, καὶ οὐδὲ οὕτως ἀπαντῆσαι ἢ δι' ἑαυτοῦ ἢ δι' ἑτέρου βούλοιτο. προπετῶς οὖν ὡς εἴρηται θατέρου τῶν μερῶν ἀπολειφθέντος μετὰ τὴν προκάταρξιν, καὶ μὴ ἐντὸς τριῶν μηνῶν ὑποστρέφοντος, τὴν ἀποκατάστασιν τέως τῷ προσεδρεύοντι μέρει γίνεσθαι ἐπὶ νομῇ. μετὰ δὲ τὸν ἐνιαυτὸν, καὶ τὰς ἀποδείξεις προβαίνειν μονομερῶς παρὰ τοῦ προσκαρτεροῦντος, καὶ νομίμῳ δικαίῳ τὴν δίκην διευλυτοῦσθαι.

ΝΕΑΡΑ ΝΟΜΟΘΕΣΙΑ

Τοῦ αὐτοῦ, ἣν ὑπηγόρευσε Θεοδόσιος πατρίκιος καὶ κοιαίστωρ ὁ δεκαπολίτης.

Περὶ ἐκταγιατικῶν. τῆς πρὸ ταύτης νομοθεσίας ἀποδοκιμασθείσης, διὰ τὸ περιέχειν, τοὺς θεματικοὺς κριτὰς, καὶ τὸν σκρίβαν δικαστικὰ λαμβάνειν, ἢ ὡς ἔνια τῶν ἀντιγράφων ἔχει, δικάζειν, ἐνομοθετήθη αὕτη.

ΕΚτισίν τινα παράλογον ἄρτι πρὸ βραχέος κατὰ τῶν ἡμετέρων ἐπινοηθεῖσαν ὑποτελῶν, δεῖν ᾠήθημεν διὰ τοῦ παρόντος ἐπανορθώσασθαι διαγγέλματος. οἶμαι γὰρ, ὡς οὐδένα διαπέφευγεν, οἵαν σύγχυσιν, καὶ ἐπιπλοκὴν ἡ τῶν λεγομένων ἐκταγιατικῶν ὑπόθεσις παρεισήγαγε. θηρώμενοι γὰρ ὡς οὐκ ὤφελον ἑνὶ τῶν δικαστῶν κέρδος ποιεῖν ἐκ τῆς ἑτέρου ζημίας, οὕτω κατασχίζουσι τὰς ἀποδείξεις, ὡς πολλάκις μηδὲ τὴν τῶν μερῶν παράστασιν ὑπομένειν. πρὸ γὰρ τῆς δεούσης δοκιμασίας, καὶ ἀκροάσεως, φθάνουσι τὴν μεταγωγὴν δρώμενοι τῆς νομῆς. ἐν οἷς πολλάκις συμβαίνει, ἐκ τῆς τῶν συνεχῶν δικαστῶν ἐφόδου, καὶ τῆς ἀλλεπαλλήλου μεταφορᾶς, τὴν τῶν ὑποκειμένων διατίμησιν, τὸν δεκασμὸν ὑπερακοντίσαι. Διὰ τοιαῦτα ἡ ἡμετέρα γαληνότης πολλὴν

λὴν

λὴν ποιουμένη τῶν ὑπὸ χεῖρα τὴν πρόνοιαν, οὐ νέαν τινὰ ἐπεισαγαγοῦσα νομοθεσίαν, ἀλλὰ τὴν παλαιὰν, καὶ ἀδέκαστον ἀνακλωμένη συνήθειαν, συντόμῳ λόγῳ τὰ περὶ τούτων διατυποῖ. Πορίζεσθαι μὲν οὖν κατ' οὐδένα λόγον βουλόμεθα τοὺς δικαστὰς κέρδος ἐκ τῶν τοιούτων. οὐδὲ τῇ προφάσει τῶν νοταρίων ἢ ἀνθρώπων αὐτῶν. οὐδὲν γὰρ οὐδὲ τούτους μεριστὰς εἶναι τῶν ἐκταγιατικῶν συγχωροῦμεν, ἀλλὰ μόνοις τοῖς ὑπηρετουμένοις τῶν κριτῶν προελευσιμαίοις, κατὰ τὴν ὑποκειμένην οἰκονομίαν συμμέτρως ἐπιτρέπομεν τὴν τούτων λῆψιν. Ἱκανοῦσθαι δὲ τῷ μὲν κριτῇ διακελευόμεθα, ἐν ἐκείνοις τοῖς ἐκ βασιλικῆς εὐσεβοῦς χειρὸς, καὶ τῆς τοῦ προσοδίου αὐτοῦ παροχῆς. τοῖς δὲ τῇ ὑπηρεσίᾳ αὐτοῦ ὑποτεταγμένοις, νοταρίοις τε, καὶ ὑπουργοῖς, ἐξ ὧν ὑπὲρ τῶν ἐγγράφων κρίσεων λαμβάνουσιν παρ' ἐκείνων, οἱ τὴν νικῶσαν ἀποφερόμενοι ψῆφον, κρίσεσιν ἐγγράφοις κατοχυρώσασθαι ταύτην προῄρηνται. οὕτω γὰρ καὶ ὁ κριτὴς ἐπιπονώτερον πρὸς τελείας ἀπόφασιν τῶν ζητουμένων διαναστήσεται. καὶ οἱ προσήκοντες αὐτῷ ὑπηρέται, πρὸς τοῦτο διοικήσεως ἐποτρυνοῦσιν αὐτὸν, καὶ παρακαλέσουσι, καὶ προθυμότερον θεραπεύσουσιν. εἰδότες, ὡς οὐκ ἔσται ἄλλοθεν αὐτοῖς πορισμὸς, εἰ μὴ ὁ ἀπὸ συντελείας τῆς δίκης. εἰ δ' ἂν μίαν ἀπόφασιν ἐφ' ἑκάστῃ ἡμέρᾳ, καὶ κρίσιν ποιήσεται ὑπὲρ τὰ τριακόσια νομίσματα πάντως δι' ὅλου τοῦ ἐνιαυτοῦ οὐ κομιοῦνται κέρδος. Πλὴν ἀλλ' οὐδὲ ἐν τούτοις διακεχυμένην αὐτοῖς, καὶ ἀδιάστικτον παρέχομεν ἄδειαν, ἀλλὰ καὶ πρὸς τὴν τῆς δίκης ποσότητα, καὶ τὸν μισθὸν διατυποῦμεν τῆς ἐγγράφου κρίσεως. ἐπὶ ὑποθέσει τοίνυν λϛ' νομισμάτων ἓξ μίλια τὸν δικαιούμενον, καὶ κρίσιν ἔγγραφον λαμβάνοντα κατατίθεσθαι κελεύομεθα. ἐπὶ δὲ μιᾶς λίτρας, ἢ δυοῖν, ἢ τριῶν, νόμισμα ἕν. ἐπὶ δὲ τεσσάρων, ἢ πέντε, ἢ ἕξ, νομίσματα δύο ἐπὶ δὲ ζ, ἢ η, ἢ θ, νομίσματα τρία. ἐπὶ δὲ ι, ἢ ια, ἢ ιβ', νομίσματα δ'. ἐπὶ δὲ ποσότητος πλείονος, ὅση δ' ἂν ἐστι, μέχρι κεντηναρίου, νομίσματα ε, καὶ μὴ περαιτέρω. ταῦτα ἐν κρίσεσιν, ὅπου μερισίαι πολλάκις, ἢ ἀποδόσεις ἐπακολουθοῦσιν. ἐν οἷς δὲ μερικοὶ μερισμοὶ, ἢ ἐντάλματα, ἢ σημειώσεις καταθέσεων τινῶν εἰκότως, ἢ διαγνώσεων, ἀτελῶν μέντοιγε. ἐν τοῖς τοιούτοις μὴ πλέον τοῦ νομίσματος παρέχεσθαι ἐπὶ ιβ' λιτρῶν ποσότητα, καὶ ἐπέκεινα, κἂν ὑπὲρ κεντηναρίου ᾖ. ἧττον δὲ τοῦ νομίσματος μᾶλλον, κατ' ἀναλογίαν τῆς ὑποκειμένης ποσότητος, ὡς λογίζεσθαι μίλια ἐφ' ἑκάστῃ λίτρᾳ, καὶ τὸ ἐκ τούτων ἀποσυναγόμενον ἱκανὸν εἶναι τοῖς νοταρίοις, καὶ τοῖς τοῦ κριτοῦ ὑπουργοῖς. Τοῖς δὲ προελευσιμαίοις, ἐφίεμεν μετὰ τῆς ἄλλης ἧς ἀπολαύουσιν ἐξκουσσείας, φοσσάτων τε καὶ πολέμων ἀπηλλαγμένοις, ἔχειν καὶ τὰ τῶν ἐκταγιατικῶν, ἵν' ἐκ τούτων τὰ διαρκῆ πορίζόμενοι, μὴ βαρύνωσιν ἐν τοῖς ἀπλήκτοις τοὺς εὐαγεῖς οἴκους, μηδὲ προστιθῶνται, καὶ οὗτοι, εἰς μείζονα καινοτομίαν τῶν τὴν ὑποδοχὴν ποιουμένων. ἀλλ' αὐτοὶ μὲν, ἐξ ὧν κερδαίνουσιν ὠνοῦνται τὴν χρείαν, οἱ δὲ κριταὶ ἄφθονον ἔχοιεν τὴν τῶν ἀναγκαίων παροχήν. Συμμετρεῖσθαι δὲ τούτοις τὴν τῶν ἐκταγιατικῶν λῆψιν, οὐ πρὸς τὴν ποσότητα τῶν ἀποδιδομένων κτημάτων ἢ πραγμάτων· ἀλλὰ πρὸς τὸν κόπον, καὶ τὴν τριβὴν τοῦ χρόνου, καὶ τῆς ὁδοιπορίας. εἰ γὰρ λόγου χάριν ἅπαξ πεμφθεὶς, δέκα λιτρῶν ἀπόδοσιν ἐποιήσατο κτημάτων ἢ πραγμάτων, ἓν νόμισμα λήψεσθαί τοῦτον ἱκανὸν ὑπάρ-

iis, quae occurrunt, nec novam aliquam constitutionem introducens; sed veterem incorruptam consuetudinem renovans breviter haec de his constituit. Nulla igitur ratione volumus iudices ex his lucrum facere, nec praetextu notariorum, vel suorum hominum; neque permittimus, ipsos sportularum participes esse; sed iis dumtaxat, qui iudicibus subserviunt in faciundis itineribus, pro dispensationis heic subiectae modo, perceptionem harum concedimus. Iudicem igitur contentum iis esse iubemus, quae ab Imperatoris pia manu accipit, adeoque reditus sui praestatione; subditos autem ministerio ipsius, tam notarios, quam adparitores, iis, quae pro Iudiciis in scripta redactis ab illis accipiunt, qui sententiam victricem consequuti, scriptis iudiciis munire eam cupiunt. Sic enim, & iudex laboriosius ad definitivam sententiam in rebus controversis properabit, & illius adparitores ipsum ad hoc agendum incitabunt, & invitabunt, alacriorique animo inservient, scientes aliunde fructum capere se non posse; quam ex consummatione litis. Quod si sententiam unam quolibet die protulerit de trecentis amplius solidis, omnino lucrum anno toto nullum capiet. Verumtamen neque confusam in his, & indistinctam licentiam ipsis concedimus, sed pro quantitate litis, etiam salarium iudicii scriptura comprehensi constituimus. Quapropter in caussa triginta sex solidorum, sex millia, sive mala litis victorem, qui sententiam in scriptis accipit, solvere iubemus. In una vero libra, vel duabus, vel tribus, solidum unum. In libris quatuor, vel quinque, vel sex solidos duos. In septem, vel octo, vel novem libris, solidos tres. In libris decem, vel undecim, vel duodecim, solidos quatuor. In maiore summa, quantacumque fuerit usque ad centenarium, solidos quinque, non amplius. Atque haec in iudiciis, ubi partitiones saepenumero, vel solutiones sequuntur. In quibus autem particulares divisiones, vel mandata, vel notationes quarumdam forte depositionum, aut caussae cognitionum versantur, quae tamen ad minores spectent; in talibus non amplius uno solido praestetur in duodecim librarum summa, & ultra, licet centenarium excedat. Quin potius etiam minus solido pro ratione summae propositae; ut in libra qualibet millia computentur, & quod ex iis colligitur, notariis, & adparitoribus iudicis sufficiat. Officialibus autem, qui iudicibus subserviunt in itineribus faciundis, permittimus cum alia immunitate, qua fruuntur, a fossatis, & militia excusati, & immunes, sportularum quoque commoda percipere, ut ex iis quantum satis est adquirentes hospitiis venerabiles domos non gravent, nec ipsi quoque ceteris accedant, ad eos novo quodam more magis onerandos, quorum est hospitia praebere; sed ipsi quidem suis ex lucris, quae faciunt, victum comparent; iudices autem ubere necessariarum rerum suppeditatione fruantur. Ceterum perceptionis modus sportularum statuatur his, non pro quantitate praediorum, vel rerum, quae redduntur, aut restituuntur, sed pro ratione laboris, & mora tum

tum temporis, tum ipsius itineris. Quippe si, verbi caussa, semel missus decem librarum solutionem vel in praediis, vel aliis rebus procuret; sufficit ei, si solidum unum accipiat. Sin autem decies profectus, multas molestias pertulit, itinere longo confecto; nequaquam hoc onerosum est, eum in viginti quatuor solidis unum solidum accipere. Ad haec autem, quae de hoc servari debent, definienda, forte longo sermone opus esset. Sed quoniam iudicibus hinc lucrum venire omnino prohibitum est; bona fide committimus ipsis, ut pro modo laboris eorum, qui mittuntur, sportularum aestimationes faciant. Attamen si caussa quaedam gravis, & laboriosa esse comperta fuerit, usque ad tres solidos in una libra nomine sportularum exigi posse sancimus; ita tamen, ut sportularum praestatio viginti quatuor solidos non excedat, licet exactio maxime laboriosa sit, & quae solvuntur, summam centum librarum superent. In minori vero summa permittimus iudicibus, ut salarium cum labore trutinent, & adparitoribus itinera facientibus vel unum, vel duos, vel tres solidos, pro difficultate caussae concedant. Atque haec in iis, in quibus plena solutio de iudicis sententia sequitur. At propter immissiones in possessionem, nihil in universum sportularum nomine praestari iubemus. Quod si semel, aut bis officialis itineribus faciundis inserviens in eum locum iverit, non amplius uno solido, vel ut plurimum, duobus numeretur, licet id, quod solvitur, magnae summae sit.

ὑπάρχει. Εἰ δὲ δεκάκις ἀπελθὼν, πολλὰ συνετρίβη, τῆς ὁδοιπορίας μακρᾶς οὔσης, οὐκέτι φορτικὸν, τὸ ἐν νομίσμασιν εἴκοσι, καὶ τέσσαρσιν, ἓν νόμισμα λαβεῖν αὐτόν. ὁρίσασθαι μὲν οὖν τὰ περὶ τούτου, πολλοῦ ἂν εἴη λόγου. ἀλλ' ἐπεὶ ταῦτα εἰς κέρδος τῶν κριτῶν ἔρχεσθαι ἅπαξ ἀπηγορεύθη, πιστεύομεν ἀγαθῇ χάριτι τούτοις τυποῦσθαι πρὸς ἀναλογίαν τοῦ κόπου τῶν προελευσιμαίων τὰς τῶν ἐκλαγιατικῶν τιμήσεις. πλὴν εἰ μὲν δυσχερής τις ὑπόθεσις, καὶ ἐπίκοπος ἐποφθείη, θεσπίζομεν ἄχρι τῶν τριῶν νομισμάτων ἐπὶ τῇ λίτρᾳ ἐκταγιατικὸν ἀπαιτεῖσθαι. μὴ ὑπερβαινούσης μέντοι τὰ κδ' νομίσματα τῆς τοῦ ἐκλαγιατικοῦ παροχῆς, κἂν εἰ τὰ μάλιστα ἡ εἴσπραξις πολύμοχθος εἴη, καὶ τὰ ἀποδιδόμενα τὰς ρ' τυγχάνουσι λίτρας. ἐν ἥττονι δὲ ποσότητι τοῖς τὰς κρίσεις λαχοῦσιν, ἐφίεμεν σταθμᾶσθαι τῷ κόπῳ τὴν λῆψιν. ὥστε ἢ ἓν, ἢ δύο, ἢ τρία νομίσματα πρὸς τὴν τῆς ὑποθέσεως δυσχέρειαν προσεφιέναι τοῖς προελευσιμαίοις. καὶ ταῦτα, ἐν οἷς ἡ ἀπόδοσις τελεία ἐξ ἀποφάσεως ἐπακολουθεῖ. ἐπὶ γὰρ ταῖς ἐπὶ νομῇ παραδόσεσι, μηδὲν καθόλου ὑπὲρ ἐκλαγιατικοῦ παρέχεσθαι κελεύομεν. εἰ δὲ ἅπαξ ἢ δὶς ὁ προελευσιμαῖος εἰς τὸν τόπον ἀφίκετο, μὴ πλέον τοῦ νομίσματος, ἢ τὸ πολὺ δύο δίδοσθαι αὐτῷ, κἂν πολλῆς ποσότητος εἴη τὸ ἀποδιδόμενον.

FINIS.

